BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
18 G
6 M

~~VIII G 37~~

13. 21. D. 33

D. FERNANDI

VASQVII MENCHACENSIS

PINCIANI HISPANI IVRECONSVLTI
IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI
HISPANIARVM REGIS CATH.
PRAETORIO SENATORIS,

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM
ALIARVM'QVE VSV FREQVENTIVM
LIBRI TRES.

VENETIIS,
Apud Gaſparem Bindonum
MDLXIIII.

POTENTISSIMO

INVICTISSIMOQVE MONARCHAE

PHILIPPO HISPANIARVM, NOVI ORBIS, VTRIVSQVE SICILIAE ETC. REGI CATHOLICO,

FERNANDVS VASQVIVS MENCHACENSIS

IN SVMMO DOMINICAE REI PRAETORIO SENATOR S.

OMNEIS, qui reipublicæ pręeſſent principes (monarcha chri-
ſtianiſsime ac potentiſsime) duo ob oculos tenere debere præ-
cepta, Platonis ſententia eſt: Primum, ut ſuorum cõmodorum
obliti, ciuium duntaxat utilitatem tueantur, ut enim tutela mi-
norũ, ſic & procuratio reipublicæ, ad utilitatem eorum, qui com
miſsi ſunt, non ad eorum, quibus commiſſa eſt, gerenda eſt.
Alterum, ut uniuerſo populo conſulant, ſubueniant, ac proſpi-
ciant, ne dum unam, aut alteram tantùm partem intuentur, reliquas deſerant.
Id quod (ut uoce Maronis utar) per paucos, quos ęquus amauit Iupiter, aut ardens
euexit ad æthera uirtus, aſſequutos fuiſſe, uel ex eo intueri licet, quòd ſummus princi-
pum & legũ latorum ueteris teſtamenti Moſes cùm Iudæis præſideret omnibuſq; ciui
bus æquè ſolus conſulere, ius reddere, omniaq; proſpicere, ſtuderet, nec id uires, aut
humana fragilitas concederent; maiora negocia minoribus impeditus, & minora
maioribus obrutus, perficere non ualebat: quod Exodi. cap. xviij. memoria prodi-
tum eſt, vt quod Liricus noſter de eo, qui binos lepores pariter inſectaretur, ſicq; utro
que ut careret neceſſum eſſet modulabatur, ipſi Moſi obtigiſſe uideretur. Sicq; & rei
ipſius experientia probè edoctus, & potiſsimũ iethri ſuaſu uictus deſtitit ob incæpto;
cœpitq; maiora per ſe, reliqua uerò per probos, prudẽteſq; uiros, & magiſtratus pera-
gere, ac expedire. Sed (mirabile dictu) quod onus ipſi Moſi (qui ſolus inter morta-
les diuinã faciem aſpectumq; coram intueri & contemplari, cœlituſq; latas leges ge-
neri humano tradere meruit) impar grauiſsimumq; fuiſſe, apparuit, id tibi (regum
humaniſsime ac potentiſsime) leue ac lene & ſuaue eſſe uidetur, qui res graues & ar
duas mira peritia, fortitudine, & iuſtitia gubernare & moderare ita ſoles, ut non ſo
lùm mediocriuṃ, uerùm nec minimarum etiam rerum, uel perſonarum curam &
tuitionem, (quæ tua principum optime & maxime, clementia, manſuetudo, & bene-
ficentia eſt) prætermittere uidearis: tuiq; facilem placidumque adytum tam mini-

mis & miſerabilibus perſonis, quàm etiam maximis, non ſolùm diebus cunctis, ſed etiam omnibus horis ſumma lenitate & benignitate præbere, ſicq́; omnia ſcite & ueluti afflatu quodam diuino opportunè diſponere ac temperare, ut maxima, media, & minimá negocia cumulatiſsimè abs te confecta mutuo concurſu ſeſe minimè impedire in comperto ſit: uti atteſtantur cum omnes regiones & nationes, quibus latiſsimè & placidiſsimè dominaris, tum etiam reliquę gentes & Chriſtiani nominis prouincię, quibus ſumma ope, cura, & diligentia, ac pietate innumeris animi dotibus conſulere, proſpicere, ac mederi curaſti. Et ut antiquitas animaduertens genus humanum ſapientia, ſermone, conſilio, & ratione cæteris præſtare animantibus, grata tanti beneficij recordatione, uaria ſacrificia dijs immortalibus, quos colebat, inſtituit: utq́; ſplendidiſsimi, ac potentiſsimi tui maiores Imperatoriis Regiiſq́; uirtutibus ac dignitatibus decorati, Chriſtiani nominis propagatores ad tuendam ueram Redemptoris noſtri religionem, ardenti & pijſsimo animo, ac incredibili penè cura, ſtudio, diligentia, & labore, uictricibus armis properarunt, ita & eorum pietatem erga uera Dei Optimi Maximi dogmata tuenda, quam fueris inſectatus, ſi homines tacerent, iumenta & ſaxa loquerentur. Totis enim uiribus, neruis, & conatibus communis ſalutis cauſam, non ad eas tantùm regiones & nationes, quibus imperas, ſed & ad reliquas etiam omnes Chriſtiani nominis gentes & prouincias fouere, ac ſaluare ſemper enixeq́; ita feſtinaſti, ut meritò te (lucidiſsimum Principum ſydus, ac primarium decus) quia proſpicis omnia ſolus uerum poſsimus dicere ſolem. Tuis ergo cœptis ſupernus rerum opifex ac parens Deus faueat, tuq́; hiſce meis laboribus aſpira, fructuſq́; ingenioli mei, qui aræ tuæ, quę ſuauioribus epulis ſolita eſt onerari, libantur, & conſecrantur, placidè & ſolita lenitate accipe: ſummum Orbis conditorem imitatus, qui firmum & pium offerentis animum opimis & maximis etiam donis ſolet anteferre: quæ ſi nobis obtigerint, ſatis ac ſatis uberem fructum ac mercedem uigiliarum noſtrarum percepiſſe uidebimur; eaſque omnes probaturos ſperabimus. Vale Chriſtianiſsime ac potentiſsime Regum, lumen Hiſpanæ gentis Chriſtiani Orbis oraculum. Venetijs. 5. Kalend. Februarij. M D L X I I I I.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVM'QVE VSV FREQVENTIVM LIBRI TRES.

AVTHORE FERNANDO VASQVIO A' MENCHACA PINÇIANO HISPANO IVRECONSVLTO, IN SVMMO DOMINICAE REI PRAETORIO PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHOLICI SENATORE.

SVMMAE.

1 *HOMO homini ut prodeſſe uelit de iure naturæ eſt.*
2 *Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis.*
3 *Homo homini pnicies.*
4 *Adulatores principum humano generi peſtis nocentiſſima.*
5 *Homines ingenij hebetioris ſeruos non eſſe.*
6 *Ariſto. impia ſententia.*
7 *Alexandri hiſtoria & tirannis.*
8 *Iuſtitiæ quæ peſtis capitalior.*
9 *Seruus homo iure naturæ non eſt.*
10 *Hiſtoria Antigoni.*
11 *Vitia uirtutis ſpecie tegere uenenũ eſt ualidiſſimũ*
12 *Libri huius inſcriptio declaratur.*
13 *Oratio prima.*
14 *Oratio ſequens.*
15 *Iuſtitiæ commendatio.*
16 *Poteſtatis utriuſque finis.*
17 *Iuſtitiæ denegatio principibus periculoſa.*
18 *Maioribus maiora debentur.*
19 *Inuidia pares impetit.*
20 *Inuidia ſedatur uirtute.*
21 *Aequale nihil.*
22 *Homines non eſſe in æquali fortuna ad decus uniuerſi expediebat.*
23 *Aequalitas inter homines an eſſe expediat.*
24 *Hiſtoria Licurgi.*
25 *Hiſtoria Curij.*
26 *Dominum habere nobiliorem confert ad dignitatem uaſallorum, & nobiliores habere ſubditos confert ad nobilitatem & dignitatẽ principis.*
27 *Chriſti in genus humanum beneficia. & nu.28.*
29 *Iudices Hiſpalẽſes à rege electi digniores cęteris.*
30 *Vaſallos an principibus uendere liceat ob publicam neceſſitatem.*
31 *Publica utilitas reparanda non quorundam, impenſa aut damno, ſed uniuerſorum.*
32 *Dignior qui potentior.*
33 *Qualitas adiuncta uerbo intelligitur ſecundũ tempus uerbi.*
34 *Potentia nulla & finita exequantur.*
35 *Finitorum ſola remanet umbra.*
36 *Hiſtoria uariarum ciuitatum.*
37 *Fatiſcunt ſaxa & monumenta.*
38 *Tempus omnium rerum ſepulturam.*
39 *Fabulla Saturni.*
40 *Hiſtoria Archidami.*
41 *Hiſtoria Alexandri Magni.*
42 *Hiſtoria Antigoni Macedonum regis. et nu. 103*
43 *Regna, imperia, principatus inſtabiles.*
44 *Hiſtoriæ uariæ Priami & Creſi & Xerxis.*
45 *Hiſtoria Aeneæ.*
46 *Hiſtoria Romuli & Remi.*
47 *Hiſtoria Sceuole.*
48 *Hiſtoria Horatij.*
49 *Hiſtoria Tergeminorum.*
50 *Hiſtoria Craſi.*
51 *Hiſtoria Creſi.*
52 *Hiſtoria Dioniſij.*
53 *Hiſtoria Annibalis.*
54 *Hiſtoria Fabij Maximi.*
55 *Hiſtoria Marij.*
56 *Hiſtoria Pompeij Magni.*
57 *Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinæ.*
58 *Hiſtoria Iulij Cæſaris.*
59 *Hiſtoria Priami, Hectoris, Polixenæ, Caſandræ.*

60 *Hiſtoria Solonis & Crœſi.*
61 *Hiſtoria Epaminondæ.*
62 *Fabulæ Orlandi furioſi.*
63 *Suſcitari non poteſt extinctum naturaliter, quod ſi ſuper naturaliter ſuſcitetur tunc non eadē res ſed alia noua uidetur.*
64 *Lazarus reſuſcitatus.*
65 *Animas mortales eſſe qui falſo crediderint.*
66 *Opinio Vaſteorum & Saducæorum.*
67 *Hiſtoria Socratis.*
68 *Mors quid ſit.*
69 *Mortui quo loco iacebunt.*
70 *Mors indiuidua.*
71 *Hiſtoria Diagoræ.*
72 *Animas in cœlum redituras aſſerentes.*
73 *Animas eſſe igneas.*
74 *Anaxagoræ hiſtoria & ſententia.*
75 *Socratis locus.*
76 *Fabula Pantboides.*
77 *Diuitiæ conferunt ad maioritatem.*
78 *Diuitiæ pariunt potentiam.*
79 *Potentiores digniores.*
80 *Stipendium denotat dignitatem mercenarij.*
81 *Pœna & præmio rempublicam contineri.*
82 *Hiſtoria Liſandri.*
83 *Deus præmium & pœnam probe diſpenſat.*
84 *Lucrum res efficaciſſima.*
85 *Dignitas pendet ab hominum opinione.*
86 *Populi uox & opinio maximam uim habet.*
87 *Labor præmio dignus.*
88 *Labores faciunt uiros celebres.*
89 *Hiſtoria & labores Herculis.*
90 *Hiſpaniarum rex ut præſus oneribus ita excellens honoribus.*
91 *Regis uerum tropheum eſſe omnibus parem.*
92 *Labores ut ad ueram gloriam & æternam uitam conducibiles ita ad humanam noxij ſunt.*
93 *Hiſtoria & error Pompeij Magni.*
94 *Labores an fugiendi.*
95 *Clerici monachis quare honoribus præferantur.*
96 *Gloria uera labore emenda.*
97 *Hiſtoria Adriani Imperatoris.*
98 *Periculum ubi maius ibi maior remuneratio.*
99 *Imperium quo maius eo maius periculum.*
100 *Hiſtoria regis cuiuſdam.*
101 *Vtilior pluribus maiore præmio dignus quā qui paucioribus utilis eſt.*
102 *Principatus ad utilitatem ſubditorum inuentus.*
104 *Rex eſt propter regnum non regnū propter regē.*
105 *Regnum eſt iuris gentium.*
106 *Regnum an ſit iuris diuini.*
107 *Regnum et rex ſunt nomina generalia ad omnes magiſtratus ſpectantia.*
108 *Reges prius quâm leges ſcriptæ.*
109 *Deus olim mundum per ſe ipſum regebat.*
110 *Deus cunctis humanis præeſt & cunctorum author eſt.*
111 *Deo authore omnia fieri quo ſenſu accipiendum.*
112 *Feciſſe non tam uidetur qui iuſſus paret quâm qui iubet.*
113 *Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiendum.*
114 *Deum nullus mortalium uidet.*
115 *Humana cognitio eſt per aliquem ex quinq; ſenſibus corporeis.*
116 *Teſtis id tantum ſcire dicitur quod percipit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis.*
117 *Principatus imperium regnum dici poſſunt de iure ciuili & de iure gentium & de iure diuino.*
118 *Ius gentium quid.*
119 *Reges dici poſſunt omnes legitimi magiſtratus lata uoce.*
120 *Reges quare inuenti.*
121 *Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu.*
122 *Humanum ingenium procliue ad diſſentiendum.*
123 *Magiſtratus quilibet large dicitur rex.*
124 *Reges quare non habeant aut egeant bruta.*
125 *Regibus aut magiſtratibus ſub eſſe non eſt neceſſitatis præciſe.*
126 *Quo maior adminiſtratio eo ſublimior adminiſtrans.*
127 *Doctores actu legentes præferuntur ijs qui actu non legunt.*
128 *Dignior eſt qui digniori loco præeſt.*
129 *Filius an ſit patri ratione officij præferendus.*
130 *Hiſtoria per Aulum Gelium relata.*
131 *Ciues an digniores quâm municipales.*
132 *Hiſpania digniſſima.*
133 *Loci conſideratio magni momenti eſt.*
134 *Hiſtoria Alexandri.*
135 *Dignior eſt is cui princeps magis fauet.*
136 *Doctor à Principe creatus reliquis ſublimior habetur.*
137 *Canonicus à Papa creatus reliquis ſublimior habetur.*
138 *Angelus quid ſignificet.*
139 *Principes ſunt dei miniſtri.*

VT HOMO homini ob eam cauſam tantum quòd is homo ſit cōſultum uelit in primiſque edocendo rationibusq; prudentiæ tradendis naturę iuribus pręſcriptum eſſe Cicero.2.de finib. ſcripſit, qui 3.Tuſc. diuino quaſi (ut ſolet) afflatu ingeniis noſtris ſemina eſſe innata uirtutum ait, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam uitam natura perduceret,† uerum nos cum primum magiſtris traditi ſumus, ita uariis inquit imbuimur erroribus, ut uanitati ueritas, & cæcis opinionibus confirmatis, natura ipſa cedat, nec aliorſum illud Auſonii

1 Homo homini ut prodeſſe uelit de iure naturæ eſt.

2 Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis.

3 Homo homini pernicies.

ſpectare uidetur ſic lamentantis, † pernicies
hominum quæ maxima, ſolus inquit homo al-
ter, iamq; non poſſumus non dolere uehemen
ter ꝙ iura naturalia quæ à ueridicis ac pru-
dentiſsimis iureconſultis quaſi immutabilia
tradita fuerant, quæq; fœlicitatem mortali-
bus præ ſe ferebant, exulare cogantur ab or-
be ferè uniuerſo exterminata. cũ innumeris
aliis in rebus, tum maximè circa controuer-

4 Adulatores principum humano generi nocentiſsima.

ſiarum illuſtriores † dum quaſi ſtipendiis ad
adulandum, conducti ſcriptorum quiq;, eo-
rum Principum à quibus aluntur geſta ut cun
que noxia. Non excuſare modo uerum hone
ſtare, decorare ſummisq; laudibus efferre nõ
uerentur aut pudent. quis enim ferat Ariſto-

5 Homines ingenii hebetioris ſeruos nõ eſſe.

telis audaciam ne dicã inexpiabilem noxiam
1. Politic. ſcribentis † hebetioris ingenii ho-
mines natura ſeruos aut ad ſeruiendum pru-
dentioribus, natos uideri. † qua infauſta uo-

6 Ariſt. impia ſententia.

ce Alexandri Magni à quo alebatur alienas
urbes & regiones uniuerſum denique orbem
armis infeſtantis funeſtam tyrannidem, non

7 Alexandri hiſtoria & tyrannis.

ſolum defendere uerum commendare & lau-
dare machinatus eſt. quaſi quas gentes urbes
prouincias cladibus ille afficiebat eas iuuare
ad cultioremq; uitam aut uiuendi modum re
digere, & nõ potius infernas ad umbras quaſi
fulminibus adigere uideretur. at quid pecca-
uimus hebetiores. Deus enim fecit nos non
ipſi nos. Vt iam de iſtorum & ſimilium perni-
tioſiſsima adulatione, illud Ciceronis offi. 1.
merito iactare poſsimus, † Nullã eſſe Iuſtitiæ

8 Iuſtitiæ quæ peſtis capitalior.

peſtem capitaliorem quàm eorum qui cũ ma
ximè fallunt aut lædunt id agunt, ut boni uiri
uideantur, & ſi diis placet non pauci noſtro-
rum impiam illam Ariſtotelis ſententiam ſe-
quantur. quanto iuſtius & ſanctius ueridici
ac grauiſsimi iurecõſulti qui etiam † eos met

9 Seruus homo iure naturæ non eſt.

qui iure gentium ſerui effecti eſſent, iuræ na-
turæ liberos permanſiſſe (in l. quod attinet ff.
de regulis iuris, & alibi ſæpe) ſcripſerunt.
† quãtoq; ſplendidius & magis ingenuè Anti-

10 Hiſtoria Antigoni.

gonus Macedonum rex Philoſopho cuidam li
brũ quo de iuſtitiæ partibus agebatur ei por-
rigenti, erras inquit (ut refert Plutarchus in
apoph.) qui cum me uideas alienas ciuitates
armis infeſtantem, de iuſtitia apud me diſſe-
ras, † noluit enim ſuam tyrannidem & uiolen

11 Vitiã uirtutis ſpecie legere uenenũ eſt ualidiſſimum.

tiam mentita uirtutis ſpecie tegere, in hoc ſal
tem humano generi quàm Alexander & ſui
adulatores officioſior, quod hominibus tan-
tum, nõ etiam ipſi iuſtitiæ bellum inferre pro
perabat. Iuſtitiam enim bello & armis adora
ri feſtinat, qui uirtutis ueſtibus & tegminibus
uitia induit, ut iam uera uirtus & iuſtitia ho-
minibus non noteſcat, ſed uel lateat uel am-
bigua fiat. † quam ob rem de illuſtribus con- 12 Libri huius inſcriptio declaratur.
trouerſiis agere animus fuit, ſi forte huic hu-
mani generis laxitati, à potentiorum princi-
pum'ue illuſtriſsimis, adulatorum plerunque
interuentu & opera, fatigatè, opem ferre ali
quantulum poſſemus. circa controuerſa ue-
ro uſibusq; forenſibus agitata & frequentia,
uerſaturos, plerunq; nos ideò profitemur: ꝙ
illa præceptore uehementer egere, hæc uber-
rimum fructum eſſe allatura in comperto ſit.
& propterea huic operi controuerſiarum illu
ſtrium aliorumq; uſu frequẽtium titulum in-
ſcripſimus.

Inter reliquas uero illuſtres controuerſias
ab ea libet præfari quæ die Februarii ſexto an
no Domini M D LXIII. cœpta fuit Tridenti,
cui nos interfuimus, quum à potẽtiſsimo Hi-
ſpaniarum Rege ac domino noſtro Philippo
ad ſacroſanctum œcumenicum concilium eo
loci celebrandum miſsi eſſemus, die dicta ab
Illuſtriſsimis Cardinalibus Summi Pontificis
delegatis iuſſum fuit, ut doctorum ſinguli de
articulo matrimonii tunc propoſito ſuas ex
ſuggeſto ſolennes haberent orationes, qua-
ternis claſsibus diſpoſiti, eo tamen ordine
ut omnium primi Summi Pontificis, deinde
Gallorum Regis atq; ita Hiſpaniarum Regis
Catholici potẽtiſsimi doctores ratiocinaren
tur, noſtri qui primum dicendi locum poſt
Summi Pontificis doctores ſibi deberi iure cõ
tendebant, noſtris prælatis hanc ad rem fru-
ſtra requiſitis, hoc munus nobis per Hercu-
lem Pannianum Illuſtriſsimi Marchionis Pe-
ſcarienſis Vicarium delegarunt, atque ita ſi-
mul cum Illuſtriſsimo domino Petro Gundi-
ſaluio à Mendoça Epiſcopo Salmaticenſi adi
ui Cardinalem Mantuanum cõcilii præſiden-
tem re ei enarrata nihil inquit iam immutari
licet quia cum reliquis Cardinalibus & potiſ-
ſimum cum Cardinali Lothorigienſi (is enim
tunc partes Gallorum agebat) is dicendi or-
do præſcriptus fuit, adiui ſolus reliquos Lega
tos idemq; ferè reſponſum dederunt, petii ut
dicẽdarum ſentẽtiarum princeps dies aliquã
tulum differretur, quod non parum grauate
(erat enim dies ſequens ad inchoandum defi
nitus) conceſſerunt, quãuis non abnegaſſent
quin ſeruata doctoralis magiſtralibus'ue gra
dus prærogatiua & anterioritate ut quiſque
eorum oraret conducibilis eſſe uideretur. Vn
de Illuſtriſsimis Legatis 8. die eiuſdem men-
ſis coactis habuimus hanc oratiunculam. aſſi-
ſtentibus Martino Gazelu Cath. regis Secre-
tario & d. Hercule Paniano.

† In priuatis colloquiis quæ cum ueſtris. dd. 13 Oratio prima.
illuſtriſsimis, habuimus reſponſum fuit, non

iuſtam modo uerum iuſtiſsimam quoque uideri noſtram ſupplicationẽ. uerum hanc rem cum Gallis fuiſſe iam definitam nec retractari oportere. quæ res quàm ſit aliena à tantorum patrum ac eccleſiæ principum æquitate ac rectitudine euidentius eſt quàm longa contentione aut uerborum demonſtratione egeat. Indeq́; plura mala oriri poſſe, & potiſsimum ut noſtri qui Gallis cõtra hoſtes eccleſiæ pugnantibus opem huc uſque ferebãt, deinceps in huiuſcemodi auxilio ferendo tardiores forent huius iniuriæ interuentu irritati. Vnde cum nihil aut iure receptius aut moribus omnium gentium in negotiis ſimilibus uſitatius, aut deniq; ad parandam ipſius eccleſiæ tranquillitatem conſultius fieri poſſet, quàm ut Theologorum quiſque habita illius temporis ratione quo ad doctoratus aut magiſterii gradum promotus fuiſſet ſententiam diceret. Par eſſet ad hunc modum rem agi, id quod ut ita fiat enixè deprecamur, non ꝙ primum dicẽdi locum noſtris deberi in comperto nõ ſit, ſed quòd dum ſacroſanctæ huius ſynodi tranquillitati conſulere ſtudemus de noſtro aliquantulum concedere iure non dubitamus.

Reſponſum fuit per Illuſtriſsimos Legatos ut noſtri doctores titulos ſuos præſentarent, ſibiq́; curæ fore ut undiq́; quærelarum occaſio remoueretur, uerum res uerbis parum poſtea arriſit, re náq; infecta ſequenti die ut doctores perorarent iuſſerunt, & à uiris expertis & fide dignis dictum fuit mihi, ipſiſmet Legatis minime diſplicere, quòd Hiſpani & Galli inter ſe diſsiderent, quo intellecto diuerſum ad ſcopulum ut noſtra flecteretur oratio opus eſſe animaduertimus, atq; ita huiuſmodi orationem habuimus.

14 Oratio ſequens.

† Heſterno die hoc in loco à noſtris.dd. illuſtriſsimis nobis reſponſum fuit & noſtram ſupplicationem iuſtam eſſe, & certamẽ illud ita compoſitum iri, ut quærelarum occaſio remoueretur, nunc uerò cum ad patrum congregationem contra ius gentium re infecta uos properare uideamus, iam accedimus, non tã Hiſpanæ nationis quàm ipſius eccleſiæ cauſam acturi, hic Galli nobiſcum certant ac litigant de honore, nec uſpiam litigator collitigatori aut riuali ſuo iniuriam facere uidetur. ſolus iudex eſt qui poteſt iniuriam uel facere uel non facere,† & in eũ clamores ac iuſtæ querelæ & ardens indignatio ſolent conuerti, nam ut omnium animalium ex Ariſtotelis ſententia optimum eſt homo lege & iuſtitia fruens, ita omnium animalium peſsimũ eſt homo à lege & iuſtitia ſeparatus. † Et

15 Iuſtitiæ cõmẽdatio.

utraq; poteſtas tam eccleſiaſtica quàm profana ex receptiſsima omnium ſententia nihil aliud eſt quàm ſuprema iuriſdictio, qua ſuperiores ex iuſtitiæ erga ſubditos denegatione, non ſolum ipſo iure priuati, uerum etiam ipſius rurſus recuperandæ incapaces perpetuò fiunt,† proinde principibus ſummopere cauendum eſt, ne dum iniuria ad iuſtitiæ denegationem properant, ipſi quoque ſubditi ad defectionem & inobedientiam iure feſtinẽt. Neue ex huiuſmodi contentione, quod Deus auertat, infundatur uenenum in eccleſiã Dei, ſi forte iniuria laceſsiti de rebus eccleſiæ eo loci transferendis, in quo à nemine iniuria affici poſsint cogitauerint, id quod olim leuioribus ex cauſis factum fuiſſe ignorat nemo (quod acerbioribus aliquantulum uerbis dictum quàm hic ſcribitur fuit) ne deniq; noſtrorum animi iniuriæ illatæ impatientia ac dolore irritati, Gallorum non paucis, eccleſiæ Romanæ iuriſdictionẽ adoriuntibus obſiſtere deſinant, aut tardius reſiſtant. Vnde pro noſtra antiqua & æterna in eccleſiam reuerentia, & pro ipſius tranquillitate & in columitate, ueſtraq́; illuſtriſsimorum.dd. ſanctitate oramus, & deprecamur ut quæ iam & à nobis petita & à uobis ferè pollicita fuerunt ad effectum perducatis.

16 Poteſtas utriuſque finis.

17 Iuſtitiæ denegatio principibus periculoſa.

Annuerunt Legati Illuſtriſsimi & iuxta ordinem gradus ac promotionis ut unuſquiſq; ex ſuggeſto oraret iuſſerunt, id quod iudicialiter pronuntiarunt. copiamq́; authenticam ac publicam illius actus iudiciarii cuiq; petenti dari mandarunt. Iſtorum occaſione libet hic referre ea argumenta quibus tunc ad noſtram intentionẽ iuſtificandam uſi fuimus, in quibus de potentiſsimi Hiſpaniarum Regis domini noſtri dignitate & ſublimitate meminimus, nõ quòd ea contentio ad eum principaliter ſpectaret, ſed quòd ab eius ſublimitate, meritum, honor dignitasq́; ſuorum ſubditorum & ſic noſtra penderet, ut per omnia ſequẽtia maximè in 2. argum. apparebit. nec eſt intelligendum omnia quæ hic ſubiiciuntur dixiſſe tunc nos, ſed iſtorum ea tantum quæ iuſtitiam noſtram potiſsimum commendabant & fouebant, reliqua uerò (ut fieri ſolet) addidimus ornatus cauſa.

PRIMVM ARGVMENTVM.

MAIORA † maioribus præmia ut debeantur habita ratione ſiue honoris & gloriæ ſiue quantitatis aut cuiuſuis emolumenti edocemur à beato Auguſtino in Homilia ſuper illud Matth. 5. C. cum ergo inquit minora minoribus 18

18 Maioribus maiora debentur.

noribus & maiora maioibus dantur, ab eo donantur, qui ſolus nouit congruentem ſuis tẽporibus generi humano exhibere medicinã. Vnde maiores debent eſſe potiores in portionibus percipiendis c. ſtatuimus, de maior. & obed & c. fin. de conſtit. fecit tex, in c. conſuluit. 74. diſtin. c. de multa, ad finem de præbendis, & c. ult. i. q. 2. & deniq; in omnibus ante ponendos eſſe maiores edocemur in l. nobiliores, C. de cõmer. & mercat. qua de re tradit multa Felinus in rub. de maior. & obed. col. 3. & Dominicus in c. i. i. diſtinct. & in c. quorundam, de elect. lib. 6. & ut maioribus maiora in reliquis omnibus ita, & loco ac ſede debetur prærogatiua in omni hominum cœtu ac conſeſſu, & hoc eſt quod Horatius in arte Poëtica cecinebat.

Singula quæq; locum tenent ſortita decenter.

19 Inuidia pares impetit.

Nec † hiſce in prælationibus locorum concedendis ullum periculum inuidiæ aut liuoris eſt qui pares tantum non etiam maiores inſequitur, teſte Cicero. ſecũdo de Oratore inuident inquit homines maximè paribus aut inferioribus, cum ſe relictos ſentiunt, illos autem dolent euolaſſe. ſed etiam ſuperioribus inuidetur ſæpe uehementer, & eo magis ſi intolerantius ſe iactant, & æquabilitatem communis iuris, præſtantia dignitatis aut fortunæ ſuæ tranſeunt: quæ res facilior eſt quando ſublimitas & potentia uirtute bellica aut alia ſimili cõparata fuit, nihil enim eſt quod æque remoueat liuorem ut teſtatur.

Claudianus in Stiliconis laud. 3.

20 Inuia ſedatur uirtute.

† Nulli pars æmula defuit unquam
Quæ grauis obſtreperet laudis, ſtimulisq; malignis
Facta ſequebatur quamuis ingentia liuor
Solus hic inuidiæ fines uirtute reliquit.
Humanumq; modum, quis enim liueſcere poſſit
Quòd nunquam pereunt ſtellæ, quod Iupiter olim
Poſſideat cœlum, quòd nouerit omnia Phœbus
Eſt aliquod meriti ſpatium, quod nulla furentis
Inuidiæ menſura cadit.

Nec dubium eſt uirtute bellica Principes noſtros ſublimitatem & potentiã maiorẽ quàm reliqui principes acquiſiſſe, ſicq; inuidiæ labẽ poſt tergum reliquiſſe, & æquale nihil eſſe in orbe, ſumus ille parens & opifex Deus uoluit, ut & teſtatur.

Manilius lib. 4. Aſtro.

21 Aequale nihil.

† Eſt æquale nihil, terrenos aſpice tractus

22 Homines non eſſe in æquali fortuna ad decus uniuerſi expediebat.

† Quæ res conueniebat maximè ad decorẽ uniuerſi orbis & ad concentum ipſius, ut ad nutum imperantis reliqui omnes reliqua ue omnia commouerentur non aliter atq; membra ad capitis imperium, aliter enim ſinguli homines ſeparatim per ſe nullum egregium opus perficere poſſent, ceſſaretq; decus uniuerſi, ut ex linguarum uariatione quæ contigit in turris Babylonicæ ædificatione illuxit, ut habetur in ueteri teſtamento.

23 Aequalitas inter homines an eſſe expediat.

† Hinc apparet inuidioſam ſicq; breui repulſam fuiſſe illam omnimodam æqualitatem † quam inter ciues Licurgus Lacedæmonum dux (ut Plutarchus apoph. lib. i. author eſt) ſeruari uoluit,

24 Hiſtoria Licurgi.

quam rem probè experti ſunt noſtri Indorum regionibus noui orbis ſubactis, ubi omnia ſunt ſyluestria & ferè infecta, nulla forma urbiũ aut ædificiorũ aut agriculturæ ex hominũ æqualitate, quæ efficit homines pigros ignauos manusq; ad labores minimè mouentes, adhuc tamen hæc æqualitas approbata reperitur † ex ſententia Curii uiri uitæ inculpatiſſimæ,

25 Hiſtoria Curii.

de quo li. 6. apoph. Plutarchus ſic ait Curius deuictis Sabinis quum ex Senatuſconſulto ei ampliaretur agri modus quem conſumati milites accipere ſolebant, recuſauit, & gregalium portione cõtentus fuit, dicens eſſe malum ciuem cui non eſſet ſatis id quod cæteris ſatis eſſet. Cuius ſanè ſententiam prope eſt ut uiri boni & æqui probaturi ſint, cætera uerò hominum turba non utique.

Cùm ergo maioribus maiora præmia habita etiam gloriæ & honoris ratione debeantur. Princepsq; noſter cæteris omnibus principibus maior ſit poteſtate, ditione & imperio, ut cæteris omnibus præferatur par eſt. Quòd autem maior ſit cunctis mortalium qui non ſunt rerum inexperti notũ & plus quàm manifeſtum eſt, cum præter Hiſpaniam, Flandriam & bonam Italiæ partem ditioni & imperio ſuo ſubiectam præter Siciliam utranq; & alias quam plures inſulas ſibi obedientes, ſi ad nouum Indorum orbem ab Hiſpanis repertum cui ipſe dominatur reſpexeris, innumerasq; ferè gẽtes & prouincias illas ſibi obtemperantes inuenies, ipſius imperium nõ ſolum longius latiusq; ſe ſe porrigere quàm aliorũ principum imperium qui nunc ſunt, ſed etiã omnium aliorum qui ab origine mundi unquàm fuerint, & in tam notoriis nulla probatione opus eſt. Sed tantum allegatione, quia notorium fide & uelocitate uincit & ſuperat omne genus probationis l. ſi adulterium cum inceſtu §. Idem Pollionis ff. ad legem Iul. de adulteriis, notorium enim ſeipſum oſtendit teſte Baldo conſil. 323. proponitur, lib. 2. ubi etiam ait quòd nulla tergiuerſatione celari poteſt, & tradit ipſe Bald. conſi. 21. proceſſus col. i.

col.i.lib.i.Abbas in c. fin.n.7. de maledi. Antonius Burgenſis in c.cum dilecti, col.10. de empt.& uendi. Idem Burgẽſis in c.peruenit, col.2.eod.tit.Bal.in l.ſi certis annis,C. de pactis Curtius Iunior cõſi.60.caſus, nu.5. Idem Curtius conſi.61.habita,nu.7. Alexãder Imolenſis in l.qui bona §. de illo,ff. de damno infecto Petr.Ancha,conſi.388.in caſu, Alexan. in l.unica,col.9.C.ut quæ deſunt aduo.Bar.in l.cum quid,col.fin.ff.ſi cer. pet.Alex.in l.ſi minorem,C. de in integrum reſt. Guido Papæ conſi.42.credo,col.2. Bal.in l.Veniam, col.i. C. de inius uocando Felinus in c. de quarta, col.pe.de præſcrip.Marcus Mantua locorum communium lib.3.c.57.Bart.in l. certum §.i. ff.de confeſſ. Alexãder in l.i.col.6.ff.de edendo,Ludouicus Romanus conſi.77. pater reuerende,in prin.Seyſell.in l.i. col.3, ff. de legibus,Curtius Iunior cõſi.24.cum ſæpius,nu.2.

Nec putauerit quiſquam his impedimento eſſe quod uulgo dici ſolet Romanorum Imperatorem totius mundi dominum eſſe, ſicq; non poſſe non eſſe digniorem reliquis omnibus principibus, nam ad tam longè abeſt a uero ut par ſit fabulis puerorum, aut aniculorum nugis aut umbræ ſoliciti ſomni. quinimo nihil unquam dici aut cogitari poſſet quod magis ex diametro ſummæ Dei omnipotentis prouidentiæ, Iuſtitiæ, æquitati & bonitati aduerſaretur, Vt dicemus infra c.20. ſicq; ut non ſit dominus totius mundi non uerior tantum, uerum longè quoque receptior ſententia eſt, quam tenuerũt multi per nos relati infra d.c.20. cum plu.ſeq. nec multum mouere debent authoritates eorũ qui in contrarium nituntur, nam unico hoc argumento utuntur quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus fuerit inquantum homo dominus totius mundi etiam in temporalibus, & quòd eius Vicarius fuerit Papa tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus, & quòd in temporalibus Papæ Vicarius ſit Imperator ſicq́ue mediante perſona Papæ ſit Chriſti Vicarius in temporalibus orbis uniuerſi, ſed cum ſit uera & communis Theologorum & reliquorũ etiam ſententia Chriſtum ut hominem non fuiſſe dominum (quia noluit) orbis in temporalibus, ceſſat deriuatio quæ ab eo fiebat in Papam & quæ à Papa fiebat in Imperatorem. Neque etiam ad rem pertinet quòd quædam leges Imperatorum Romanorum eos uideantur dominos totius mundi appellare, nã ibi ſumitur pars pro toto ut in l.2.cum ibi plenè not.per Glo.& doct.C.de hære.inſt.uel eis in hoc fides nulla adhibẽda eſt, nec enim uno uerbo Imperium orbis potuerunt ſibi arrogare, cum præliis atque uulneribus etiam unum oppidulum non ſemel fruſtra adoriri cæperint, quæ omnia fuſius ubi ſupra. Nec ad rem quoque pertinet quòd alius forte Rex aut Princeps dixerit ſe eſſe aut fuiſſe in quadam quaſi poſſeſſione prælationis, nam ea res facti cum ſit, credenda non eſſet niſi probaretur, (id quod rectè fieri non poſſet cum fuerit nunquam) l.i.& l.actor quod aſſeuerat,& l. fin.C.de probat.l.qui accuſare C. de edendo §. commodum, inſt.de interd. Quinimo etiã ſi id aut unquam fuiſſet, aut fuiſſe gratis concederemus, adhuc obeſſet nihil, quia ius in rebus huiuſmodi quotidie oritur, & quotidie finitur, ut ait tex. in l.i.§. interdũ ff. de uſufr. ſicq; res denuò agenda eſſet, & talium euentuum effectus finiuntur in actibus præſentibus, ſicq; in prima uel in qualibet uice nec extendunt radices ad futura arg. l. boues §. hoc ſermone.ff.de uerb.ſign.l.cum pater §. pater certam.ff.de lega.2.l.dotis promiſsio, prope finem.ff.de iure dotium & l.ſtipulatio de dote. eo.tit.l.matrimonii.ff.qui & à quibus, quæ regula ſeruanda eſt in omni diſpoſitione authore Alexandro Imolenſe cõſi.16. breuiter in caſu præmiſſo, col.2.lib.4. quem refert & ſequitur Andræas Tiraquell.in d.l.boues §. hoc ſermone, in prin.eademq; regula in omni materiam obſeruanda eſt, ut eidẽ And.Tiraquel. ibidem placuit, & etiam Iaſoni conſil.36. in cauſa mota, col.fin.uerſ. iſta reſponſio, lib.3. Ergo ut in materia noſtra procedat & obſeruetur neceſſe quoque & ſimiliter erit. Præterea qui ſe principem, locum & ſedem tenuiſſe diceret, ac propterea in eo ſe tuendum etiã in ſequentibus uel actibus uel tẽporibus contenderet, neceſſum eſt ut eum locum ſibi ex gratia & ſponte datum fuiſſe agnoſcat, uel ut ex Iuſtitia ſibi datũ eſſe contendat, priore caſu nullum ius in poſterum acquiſiſſe in confeſſo eſt, per totum titulum.ff. de precario, quinimo ex diuerſo ille utpote gratiæ & beneficii acceptor & ſic ab antidota debitor deberet ſimili liberalitate aut comitate uti in eum qui erga ſe tali liberalitate uſus fuit l.ſi pignore, in prin.ibi & beneficii debitorem ſibi acquirere.ff.de furtis & multa de hac obligatione antidorali per doctores in.l. frater à fratre, præſertim per Iaſ. ibi col.antepen.ff.de condi.in debi. pleniſsimè per Andræam Tiraquel. in rep.l. ſi unquam, in uerb. donatione largitus.C. de reuo. donatio. per Fernandum Loazes conſi.pro Marchi.de uelem pagina . . . . Vnde opportunè ait Plautus improbus ille eſt qui ſcit beneficium accipere & reddere neſcit. Poſteriore caſu

quando

quando ex debito & neceſsitate id ſibi conceſſum fuiſſe contenderet, id probare deberet, quia cum tale debitum in facto conſiſtat, nec facta præſumātur niſi probentur l. in bello. §. factæ ff. de captiuis l. ſi emancipati. ibi, teq; emancipatum probatum fuerit, ubi not. Iaſ. C. de colla. par eſſet ac neceſſarium ut ab eo probaretur. Nec ad rem pertinet quòd commodum poſsidendi ſit ut in ea poſſeſsione quis conſeruetur, quandiu alius ſibi ius ad eam rem eſſe non probauerit: ut d. §. commodum, inſt. de interdict. nam illud procederet in rebus corporalibus ut ibi, & in aliis rebus in corporalibus, quæ tamen nomen, formā, aut ſubſtantiam à iure receperunt, & ab eo ſunt cognitæ & habent tractū ſucceſsiuum durantem & perſeuerantem uſq; ad tempus quo ea de re quæſtio fieret, ut d. §. commodum. ſecus autem ſi ea res ſit huiuſcemodi ut non habeat durationem aut tractum ſucceſsiuum. tunc enim id ius poſſeſsionis (ſi modo id ius nominari fas eſt, nam umbram iuſtius & commodius diceremus) in prima & præſenti uicem finiretur, iuxta regulam d. §. hoc ſermone, & in ſingulis actibus uideretur oriri & finiri, iuxta regulam d. §. interdum. ut ex eo in poſterum nihil omnino remanere aut ſuper eſſe uideatur, non magis quàm remanent in aere ueſtigia uolucrū euolantium, aut in flumine undarum de fluentium, uel ſcripturarum aut figurarum literalium quæ in rapida aqua fierent, aut depingerētur, nec dubium eſt quin ſecundum mores hominū omniumq; mortalium opiniones id proclament ut licet ego te anterior hodie eccleſiā aut palatium ingreſſus ſim, non propterea ius in poſterū acquiram ad hoc ut te inuito deinceps quoties ad palatium uel ad eccleſiam coierimus, anterior ingreſſurus ſim, aut ſedem locum'ue quem ſemel cœpi, ſemper habiturus ſim, non magis quàm ſi ſedem quam in campo communi aut publico, aut in littore maris ſemel cœpiſſem uellem poſtea quaſi rem meam uſurpare & arrogare aut uetare, ne quis enataret per flumina in quibus ſemel natauerā, aut nauigaret per æquora in quibus ego ſemel nauigaueram, aut iis portibus maris ſe reciperet in quibus ego ſemel naui euectus receptus eſſem, in omnibus enim iis ſpeciebus & ſimilibus, quod attinet ad iſtos res communes uel publicas præoccupatio nihil omnino iuris ī poſſeſsione uel in proprietate tribuit, nam prout eſt in regula iuris & uulgo iactatur, primo occupanti conceditur locus, non tamen perpetuo, ſed tantum pro illa uice & quandiu durat illa inſiſtentia uel inſtantia, qua ceſſante poſtea rurſum primo occupanti conceditur, iure tā naturali quàm gentium, ut patet per omnia ferè iura quæ ſunt ſub titulo inſti. de rerum diuiſi. in prin. uſq; ad §. ſingulorum, & per totū titulum ff. de rerū diui. & ff. de acqui. rerum domi. Quinimò etiam in iis quæ nullius in bonis ſunt ſicq; communibus rebus aſsimilantur ſi quis dominium quæſiuit quandiu in eo perſeuerat & non amplius illud retinet, & ſic ſi feram cœpiſti, dominium eius retines quādiu illa apud te man ſit, at ſi ſemel euaſſerit & rurſus ab alio occupetur iure naturali & gentium tua eſſe deſinit, & illius qui poſtea eam cœpit fit §. feræ inſti. de rerum diui. l. adeò §. feræ ff. de acqui. rerum dominio. Sic ergo & multo magis in ſpecie noſtra, locus ubi catholici conueniunt ad concilium publicus aut communis eſt, nec quiſquam piorum præſertim laicorum ibi à iure habet ſedem aut locum deſignatum, unde quem quiſque locum ſemel præoccupauerit, aut uſurpauerit, ſeu cœperit eūdem cras aut deinceps non poterit uendicare, nō magis ſanè quàm ſi eum locum nunquam antea cœpiſſet, ſed is locus uacuus cōmunis & publicus perſeuerabit, primoq; occupanti patulus competens & permiſſus. Et ad hoc ius ſpectat, proptereaq; in omnibus cōciliis præclamari & proteſtari ab Illuſtriſsimis Legatis Summi Pontificis ſolenne eſt, nemini mortalium ex loco aut ſede ibi habita aut capta quicquam iuris in poſſeſsione uel proprietate quo ad prælationē acquiri. Sed cum omnes homines ſint in ſorte æquali iure naturæ l. quod attinet ff. de regu. iur. l. libertas, ff. de ſtatu homi. §. libertas, inſti. de iure perſonarum. ita ibi æquales eſſe & fore. Aliunde ergo argumenta ſublimitatis, dignitatis, prælationis, excellentiæq; petenda ſunt. Deniq; ſi fortè principum quiſpiam (Imperator rex uel quocunque nomine cenſeatur aut deſignetur) in aliquo ex ſacroſanctis conciliis cōmodiorē locum aut ſedem quàm rex Hiſpaniarum cœpit, (id quod nunquā obtigiſſe ueroſimilius eſt) id unica hac ratione aut occaſione fieret aut eueniret quòd tunc maior aut potētior eſſet, quaſi maioribus & potentioribus eminentior ſedes debeatur §. alia, cū ibi plenè per Glo. & doct. congeſtis inſt. de bonorum poſſeſsi. cum iis quæ ſupra adduximus. & licet hac in re (ut oſtendimus) in futurum nullum ius quæratur, tamen etiam ſi acquiri concederemus ac condonaremus, ad huc nihil pericli eſſet, nā ius poſſeſsionis tandiu poſſeſorem tueretur quādiu alter non probaſſet ſe meliorem cauſam iusq; melius eam

ad ſedem ſe habere. idq́; ins in maiori potentia & in nulla alia re conſiſteret, ut iam edocti ſumus, de qua potentiæ maioritate ſimul ac doceret is locus ſibi aſsignandus eſſet alio illius remoto, quia nihil tā naturale eſt quàm unumquodque e o modo diſſolui quo colligatum eſt. l. nihil tam naturale, ff. de reg. iur. c. omnis res, de reg. iur. §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. unde ut illi quo tempore maior erat propter ſuam maioritatem is locus eminentior fuerat conceſſus, ita & quo tempore alius modo emergit maior propter eandem rationem & maioritatē is locus huic qui modo potentior eſt aſsignandus illo illinc remoto eſt, & cum offertur probatio incontinenti & agitur de poſſeſsione adipiſcēda, prout hic agebatur, poſſeſſor etiam uerus in ſua poſſeſſione tuendus non eſt, ſed nullum genus probationis tam certum eſt nec tam uelox quàm notorietas rei qua de agitur, quàm allegari ſat eſt ceſſantibus moris & dilationibus ad probationem etiam in continenti faciendam neceſſariis; ergo contra regem noſtrum ius notorium ueriſsime prætendenti nullus eſſet tuendus in poſſeſsione etiam uera, quādoquidem iſta eſt longe iuſtior cauſa quàm illius qui in continenti uellet de iure ſuo docere, hæc enim eſſet probatio probanda noſtri autem regis ac domini eſt probatio probata, ut de notorio omnes ferè illi de quibus ſupra mentionem habuimus agnoſcunt. Quòd autem agenti remedio etiam poſſeſſorio opponi poſsit exceptio de dominio uel iure incontinenti probando tenet Glo. in. l. ille à quo §. ſi de teſtamento, in uerb. uerba, ad finem. ff. ad Trebell. Gl. Bal. Paulus Caſtren. & alii communiter in. l. 2. C. de edi. diui Adri. tollen. Gl. 2. in. l. i. C. de ordi. iudi. Glo. in. l. in condemnatione §. fin. & ibi communiter doct. ff. de reg. iuris Glo. in. l. ſi quis conductionis, C. locati Glo. in. l. dolo, & ibi doctores. ff. de doli excep. Gl. & ibi doctores in c. dolo de regulis iuris lib. 6. & licet doctores in dictis locis & in aliis non paucis (ut fuſius agimus infra lib. 2. c. pen. incipienti agenti remedio) teneant id procedere quando ageretur de adipiſcenda poſſeſsione, & negent id procedere quando ageretur de ea recuperanda, & dubitent an procedat qnando de retinenda poſſeſsione ageretur, tamen quando eſt probatio probata (quale eſt cum offertur probatio in continenti per ſententiam latam inter eaſdem partes) tunc nullus negat quin omnibus his tribus ſpeciebus ſiue de adipiſcenda, ſiue de retinenda, ſiue de recuperanda poſſeſsione agatur, ſemper ea probatio quæ in continenti offertur admittatur ut eſt uera & communis opinio de qua per Franci. de Ripa in. l. naturaliter §. nihil commune, ff. de acqui. poſſ. num. 118. & per Iaſonem ibi num. 43. ubi per Alexand. Imolenſem nu. 12. qui hanc affirmat eſſe communem opinionem, ſi ergo ius poſſeſsionis non conſideratur nec attenditur contra ius proprietatis in continenti probādæ ubi allegatione & probatione opus eſt, in qua probatione utcunq; incontinenti fiat, non pōt nō internenire aliqua mora, quanto magis in ſpecie noſtra ubi ſola allegatio notorietatis in qua nulla mora opus eſt, ſufficit ius poſſeſsionis non poterit ius proprietatis morari aut impedire. Idq́; argumentum de maioritate tam urgens tamq́; ſecundum ius & mores omnium hominum eſt, ut per ſe ſolum ſat ſuperq́; eſſe deberet ad huius controuerſiæ definitionem, ut reliqua omnia argumenta quibus utemur, non tam neceſsitatis quàm ornatus aut nimis pertinatium hominum cauſa adiecta eſſe intelligi debent. Noſtraq́; ratio tam efficax eſt, ut iniuriarum actione agere poſsit maior ſi minor ei non aſſurgat, non'ue locum cedat, aut debitam reuerentiam exhibeat, ut per Gerardum ſingulari xxxiii. nobiles Bal. in. l. obſeruare §. ante quàm. ff. de offic. procon. & alii de quibus per ipſummet Gerardum ubi ſupra.

ALTERVM ARGVMENTVM.

MELIORIBVS † & honeſtioribus qui præeſt is melior & dignior eſſe intelligitur arg. in authen. de defenſoribus ciuitatum §. nos igitur, tradit in ſpecie Nicolaus Boërius in tractatu de authoritate magni Conſilii in prima additione magna numero xii. uerſi hoc adiecto, nam & ex diuerſo qui ſublimioribus principibus ſubditi ſunt, hi honoratiores ſunt iis qui ſubſunt principibus, non ita ſublimibus, unde Boëtius ubi ſupra ita ait Ad hoc capitulum per tuas. de maioritate & obedientia iuncta Glo. i. quæ dicit quòd Epiſcopi exempti hoc eſt Papæ imediatè ſubditi, debent in Conſilio generali ſedere in altiori loco quàm non exempti idem c. ut apoſtolicæ. de priuilegiis lib. vi. quòd abbates exempti poſſunt in Conſilio Prouinciali & Synodali uti mitra auri frigiata. ſed non exempti debent deferre albam & planam. facit & c. dignum, de celeb. miſ. in c. de cætero, c. cum dilectus. & c. ad audientiam. de cler. non reſiden. quòd exiſtētes in ſeruitio Cardinalium uel Epiſcoporum clerici ſeculares uel religioſi poſſunt ſe conformare in horis canonicis, & officio 16

Dominum habere nobiliorē cōfert ad dignitatem uaſallorū & nobiliores habere ſubditos cōfert ad nobilitatem & dignitatem Principis.

& officio diuino perſoluendis. conſuetudini dominorum ſuorum, & item percipiunt fructus beneficiorum ſuorum ac ſi in eisdem perſonaliter reſiderent. Item bene facit l.ulti.ff. de alb. ſcribem. quòd inter habentes ſimilem dignitatem uel officium præfertur ille qui eam obtinuit à principe, & circa illam legem. uide Feli. in rub. de maio. & obe. col. ii. in fi. uerſ. miles imperialis & col. fi. in princ. & in c. per tuas. col. ii. uer. in quantum domi. Abbas eo ti. poſt And. Sicu. alias Barb. in c. quod clericis col. pen. de foro compe. Vnde, uidemus quòd clerici & perſonæ eccleſiaſticæ ſunt digniores quàm laici c. duo ſunt genera. xii. q. i. c. ſolitæ. de maio. & ob. & c. duo ſunt quippe imperator. xcvi. diſtin. quia clerici diuino mancipantur ſeruitio, ſed Seculares Vxorio & mundano c. cum ſecundum apoſtolum, de præben. & xxi. diſtin. c. cleros, in prin. iuncto c. diuerſis fallaciis. de clericis coniug. & eadem ratione quilibet Principes Chriſtianorum digniores dicũtur quàm Principes infidelium etiam ſi infidelium Principes eſſent potentiores ut per doct. in dictis locis, unde catholicus Princeps noſter quum ſit Rex Hiſpaniarum & reliquarum prouintiarum ei accedentium in quibus ex omnium confeſsione perfectus & ſanctus quàm in reliquis mundi partibus Chriſti Domini Noſtri uera religio & fides colitur, reliquis Principibus ut dignior Et ſic præferendus uideatur par eſt, & de domino noſtro Ieſu Chriſto eius fide ac uera religione ſic cecinerunt poëtæ.

Titus Calphurnius Ecloga. I.

Vos ò præcipue nemorum gaudete coloni
Vos populi gaudete mei, licet omne uagetur
27 Chriſti in genus humanum beneficia. *Securo cuſtode pecus, nocturnaq́; paſtor*
Claudere fraxinea nolit præſepia crate
Non tamen inſidias prædator ouilibus ullas
Adferet, aut laxis abiget iumenta capiſtris
Aurea ſecura cum pace renaſcitur ætas
Et reddit ad terras tandem ſqualore ſituq́;
Alma themis poſito, iuuenemq́; beata ſequuntur
Secula, maternis cauſam qui luſit in ulnis
Dum populos Deus ipſe reget, dabit impia uictas
Poſt tergum Bellona manus, ſpoliataq́; telis
In ſua ueſanos torquebit uiſcera morſus
Et modo quæ toto ciuilia diſtulit orbe
Secum bella geret: nullos iam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiua triumphos
Omnia tartareo ſubigentur carcere bella
Immergentq́; caput tenebris, lucemq́; timebunt
Candida pax aderit, nec ſolum candida uoltu
Qualis ſæpe fuit, quæ libera marte profeſſa
Quæ domito procul hoſte, tamẽ graſſantibus armis
Publica diffudit tacito diſcordia ferro
Omne procul uitium ſimulatæ cedere pacis
Iuſsit, & inſanos dementia condidit enſeis
Nulla catenati feralis pompa ſenatus
Carnificum laſſabit opus, nec carcere pleno
In felix raros numerabit curia patres
Plena quies aderit, quæ ſtricti neſcia ferri
Altera Saturni reuocet latialia regna.
Altera regna Numæ, qui primus ouantia cæde
Agmina Romuleis, & adhuc ardentia caſtris
Pacis opus docuit, iuſſitq́; ſilentibus armis
Inter ſacra tubas, non inter bella ſonare.
Nec iam adumbrati faciem mercatus honoris
Nec uacuos tacitus faſces, & inane tribunal
Accipiet conſul: ſed legibus omne reductis
Ius aderit, moremq́; fori, uoltumq́; priorem
Reddet & afflictum melior Deus auferet æuum
Exultet, quæcunque notum gens ima iacentem
Erectumq́; colit boream, quæcunq; uel ortu
Vel patet occaſu, medioue ſub æthere feruit

& Dominus noſter humano generi præſtiterit bona, moraliter & uerè multa.

Lucretius lib. 6. de nat. rerum

Veridicis igitur purgauit pectora dictis 28 Chriſti in genus humanum beneficia.
Et finem ſtatuit cupidinis atq; timoris
Expoſuitq́; bonum ſummum, quo tendimus omnes
Quid foret, atq; uiam monſtrauit tramite paruo
Qua poſſemus ad id recto contendere curſu
Quidue mali foret in rebus mortalibus, atq;
Quod flueret naturali iure atq; ueniret.
Seu caſu, ſeu ui, quòd ſic natura paraſſet
Et quibus è portis occurri cuiq; deceret
Et genus humanum fruſtra plerunq; probauit
Voluere curarum triſtes in pectore fluctus.

& Cladianus de Chriſto ſeruatore ſic modulatur.

Chriſte potens rerum redeuntis conditor æui
Vox ſummi, ſenſuſq; Dei, quem fundit ab alta
Mente pater, tantiq́; dedit conſortia regni.
Impia tu noſtræ domuiſti crimina uitæ.
Paſſus corporea mundum ueſtire figura
Affariq́; palam popolos, hominemq́; fateri.

Ibidem

Quin & ſupplicij nomen nexusq; ſubiſti
Vt nos ſubriperes letho mortemq́; fugares
Morte tua

Stat ergo eum digniorem eſſe qui ſublimioribus principibus rectè inſeruit, ſicque potentiſsimum Regem ac Dominum noſtrum uel eo nomine reliquis ante ponẽdum eſſe quòd eis præſit qui digniores ſunt, eo potiſſimum nomine quòd ueram Chriſti religio-

nem purãm & immaculatam obſerueut in quo maximè uera dignitas & meritum conſiſtere palam eſt, & quòd is qui præeſt melioribus dignior ſit præter ſupra allegatos tenet etiam in ſpecie multa allegans Alphonſus Guerrerius in ſuo Theſauro Chriſtianæ religionis c.xvi.

29 Iudices hiſpalenſes à rege electi digniores cæteris.

Hinc olim † cum ipſe eſſem in prætorio Hiſpalenſi illius regni ſupremo Iudex ſimul cum reliquis collegis meis, in quo quidem prætorio ex quatuor Iudicibus duo a potentiſsimo rege noſtro deligebantur reliqui autem duo à duce Metinæ Sidouiæ & à Marchione Tarifenſi ex facto dicebam honoratiores eſſe eos qui ab ipſo rege & ſic à digniore quàm qui à reliquis electi erant.

30 Vaſſallos an principibus vendere liceat ob publicam neceſsitatẽ

Hinc † ſimiliter cum urgentibus bellorum calamitatibus & pecuniarum reique familiaris neceſsitatibus ac penuriis Reges noſtri piiſsimi oppidorum nonnulla uendidiſſent pecuniarum comparandarum cauſa, eos ciues ac ſubditos ſic alienatos reſpondimus domini minus potentis, minusque ſublimis mutatione, reddi minus honoratos, ſicque damno & iniuria affectos uideri, neque oportuiſſe aut licuiſſe ob uniuerſæ Hiſpaniæ utilitatem ipſos onerari aut damno affici, longeque iuſtius forent quæ ad uniuerſæ regionis utilitatem comparandam aut neceſsitatem ſubleuandam neceſſaria forent, cum uniuerſorum qnoque damno & iactura ut ſic ſinguli leuius onerarentur compararentur, quandoquidem perindignum eſſet cum quorundam duntaxat iactura plures uel omnes letificari aut tueri, eſſeque contra ius naturæ relatum & confirmatum per iureconſultum in l. ſecundum naturam. ff. de reg. iuris, niſi ſi reliqui conciues iis qui damnum fuerant perpeſsi æquã compenſationem preſtarent.

31 Publica vtilitas reparandam nõ quorundã impẽſa aut damno ſed vniuerſorum.

Cumque † aurum & argentum quod noſtrates ab indorum regionibus in Hiſpaniam reportabant iiſdem ex cauſis à principibus noſtris (data tamen idonea compenſatione) acciperetur, id quod & ſi non omnibus non tamen pancis noxium erat dicebam eandem rationem habendam eſſe. Ad idem tex. in c. qui ſentit, de reg. iur. lib. vi. ubi per ſcribentes l. ſi igitur, ad finem ff. pro ſocio c. rationi, de regulis iuris lib. vi. l. ad inſtructiones, ubi per Paulum Caſtrenſem C. de ſacr. eccleſi. l. unica, §. pro ſecundo, & §. his ita C. de cad. tollen. c. translato, ubi plura per Felinum & per Philippum Decium col. ii. de conſti. per Corne. & alios in d. §. pro ſecundo & d. §. his ita l. iii. §. iudicio contrario ff. de contr. actione tutelæ, Philippus Decius in l. ſi Ruffinus, col. ii. C. de mili. teſtam. Idem Decius & Hieronymus Cagnol. in d. l. ſecundum naturam. ergo ſi neceſsitas urgebat ut illis inum adimeretur, reipublicæ citius ſuccurrendæ cauſa, par erat ut poſtquam reſpublica ab illo periculo & anguſtia liberata fuiſſet, ex collationibus cõciuium uel ex ærario pnblico eis ſuum aurum reſtitneretur, & ipſi quoque redderent quòd eius loco acceperant, Neque obeſt l. item ſi uerberatum, cum ſimi. ff. de rei uendi. ut plenè dicemus in. ii. tomo huius operis c. i. nã id eſt ius peculiare Romanorũ quòd nõ ligat reliquas gentes eorum imperio non ſubiectas, uel illa l. cum ſimi. ad hnnc noſtrum ſenſum trahenda eſt, ita etiam uolunt Plato & Cicero qui eum refert li. 1. officiorum his uerbis, qui reipublicæ præſunt duo Platonis præcepta teneant, nnum ut utilitatem ciuium ſic tueantur, ut quidquid agant ad eam referãt, alterum ut totum corpus reipublicæ curent ne cum partem aliquam tuentur reliquas deſerant. 'nolunt ergo ut quorundam pernicie alii ſalui fiant ſed ut omnis ex æquo tueantnr.

TERTIVM ARGVMENTVM.

Qvi † potentior eſt is omnibus in rebus & honoribus dignior (ſecundum Boerium deci. cclxxxvi. nu. 6.) potior ſublimior & anteponendus eſt reliquis, ita Bal. in c. i. de pace Conſtan. uerſ. ego. & in rubr. ff. pro ſocio, in prin. Felinus in c. i. de maior. & obed. col. ii. uerſi. demum, Nicolaus Boerius in tracta. de autho. magni conſilii nume. 133. in add. i. mag. uerſ. & certum eſt, eſtq; cõmunis & uera opinio ex quàm plurimorum ſententiis nuper referendis. 32 Dignior qui potentior.

† Potentiorem autem accipere debemus eum, qui potentior eſt eo tempore quo controuerſia uertitur aut agitatur de eo honore quo de agitur, non autem eum qui olim potentior fuiſſet, ſi hodie quando ea res iſue honor cõtrouertitur minns potens quàm aduerſarius eſt, nam ea qualitas potentiæ adiuncta uerbo debet intelligi ſecundũ tempus uerbi, ſicq; de præſenti non de præterita iamque finita potentia l. in delictis §. ſi extraneus ff. de noxal. actio. l. miles ff. de mil. teſtam. Bar. & alii in l. ex facto, in prin. ff. de uulgari. §. illis autem temporibus, inſt. de mili. teſta. l. i. l. qnanquàm l. milites C. eod. tit. l. Papinianus, §. Papinianus ff. de inoffi. teſta. l. fi. in fine C. eod. tit. Sed inſpecto tempore præſenti nulli omnino qui non ſit rerum inexpertus definit eſſe certũ, fixum & indubitatum pluſquàm manifeſtum notorium (& ut tale allegatur) 33 Qualitas adiũcta verbo intelligitur ſecundũ tempus verbi.

tur) quin potentiſſimus Hiſpaniarum Rex ac dominus noſter ſit omnibus totius orbis principibus potẽtior, ergo reliquis omnibus præferendus.

34 Potentiam nulla & finita exequantur.

† Nec ad rem pertinet quod priſcis forte temporibus alii principes fuiſſent potentiores, nam nihil frequentius aut uſitatius quàm regna, imperia, principatus, potentatus, monarchias quotidie mutari, fluctuare, augeri, deminui, extingui, naſci, renaſci, euaneſcere ut quæ euanuerint ſemel tam pro fabula & umbra ſint unde Horatius oda.7.lib.4. ſic cecinit.

35 Finitorum ſola remanet vmbra.

Quo pius Aeneas, quo Tullus diues & Ancus
Puluis & umbra ſumus

& Ouidius lib.3. de Ponto ita ait.

Adde quod extinctos uel aqua, uel marte, uel igne
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies

& Seneca in Thyeſte

Inſtabile regnum eſt

Atque idem

Seneca in Troade.

Quicunque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula. nec leues metuit Deos
Animumq́; rebus credulum lætis dedit.
Me uideat, & te Troia non nunquam tulit
Documenta ſors maiora, quam fragili loco
Starent ſuperbi, quo lumen euerſum cecidit
Pollentis Aſiæ, celitum egregius labor.

& Manilius lib.1. Aſtronomic.

Quot poſt excidium Troiæ ſunt eruta regna
Quot capti populi, quoties fortuna per orbem
Seruitium imperiumq́; tulit, uarieq́; reuertit
Troianos cineres inquantum oblita reſonat
Imperium fatis Aſia iam Græcia preſſa eſt.
Secula dinumerare piger, quotiesq́; recurrens
Luſtraret mundum uario ſol igneus orbe
Omnia mortali mutantur lege creata.
Nec ſe cognoſcunt terræ uertentibus annis
Exutas uariam faciem per ſecula gentes

36 Hiſtoriæ variarũ ciuitatum.

Et † ciuitates preclaras adeò deſtructas eſſe pleraſq́; ut nihil ex illis præter nudum nomen remanſerit teſtatur Ouid. li. 15. Metam.

Sic magna fuit cenſuq́; uiriſq́;
Perq́; decem potuit tantum dare ſanguinis annos
Nunc humilis ueteres tantummodo Troia ruinas
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum
Clara fuit Sparta, magnæ uiguere Mycenæ
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces
Vile ſolum Sparte eſt, alte cecidere Mycenæ
Oedipodione quid ſunt niſi nomina Thebæ
Quid Pandoniæ reſtant, niſi nomen, Athenæ.

Ouid. lib.15. Metamor.

Nil equidem durare diu ſub imagine eadem
Crediderim, ſic ad ferrum ueniſtis ab auro
Secula, ſic toties uerſa eſt fortuna locorum
Vidi ego, quod fuerat quondam floridiſſima tellus
Eſſe fretum, uidi factas ex equore terras

& Auſonius

Monumenta † fatiſcunt
Mors etiam ſaxis nominibus quę uenit

37 Fatiſcunt ſaxa & monumenta.

Curtius † autem lib.5. uetuſtas inquit non opera ſolum manufacta, ſed etiam ipſam naturam paulo exedendo perimit, Seneca in remediis fortuitorum ad Gallionem eleganter tempus uocat omnium ſepulturam ex Gręcis quoque Sophocles in Aiacem.

38 Tempus omniũ rerum ſepulturam.

Omnia longum tempus tabe facitq́; & urit.
Sed & Platonis diſtichon eſt
Aeuum fert omnia longum tempus nouit mutare
Nomen, formam & naturam, & fortunam,
Gregorius Nazianzenus in diſtichis ſententioſis
Quæ enim tempus condidit, & ſoluet tempus

† Ob hanc ſanè cauſam Mythici exiſtimant à Poëtis traditum Saturnum filios ſuos deuorare ſolitum, ac eoſdem denuò euomere, interpretantes id ad tempus referri oportere, quod Saturni nomine ſignificatur, à quo uicibus cuncta gignantur & abſumantur, quæ denuò renaſcãtur, ut ſcriptum reliquit Aug. de ciui. dei lib.6. c.viii.

93 Fabulla Saturni.

Et Propertius eleg.9. lib.2.

Magni ſæpe duces, magni excidere tyranni
Et Thebæ ſteterant, altaq́; Troia fuit

& Ouid. lib.5. de Triſtib.

Nos quoque floruimus, ſed flos fuit ille caducus
Flammaq́; de ſtipula noſtra breuisq́; fuit.

& Horat. Od.7. lib.4.

Immortalia ne ſperes monet annus, & almum
Quę rapit hora diem
Frigora miteſcunt Zephyris, uer proterit æſtas
Interitura ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit, & mox
Bruma recurrit iners.

& Ouid. lib.4. de Triſtib.

Sæpe etiam lachrymæ ſunt me ſcribente profuſæ
Humidaq́; eſt fletu litera facta meo
Corq́; uetuſta meum tanquam noua uulnera norit
Inq́; ſinum mœſtæ labitur imber aquę
Dum uice mutata quiſim, fuerimq́; recordor
Et tulerit quo me caſus, & unda ſubit

Idem lib.15. Metamor.

Cuncta fluunt omniſq́; uagans formatur imago
Ipſa quoque aſſiduo labuntur tempora motu
Non ſecus ac flumen. neque enim conſiſtere flumen
Nec leuis hora poteſt ſed ut unda impellitur unda
Vrgeturq́; eadem ueniens, urgetq́; priorem.
Tempora ſic fugiunt pariter, pariterq́; ſequũtur
Et noua ſunt ſemper, nam quod fuit ante relictũ eſt
Fitq́; quod aut fuerat, momentaq́; cũcta nouantur.

Denique cum nihil unquam in eodem ſtatu (ut ex authoritatibus ſupra relatis apparet) permaneat, aut unquam permanſerit per

manſurum'ue ſit, ex tempore præterito præ-
teritaq́uepotentia ad præſens tempus argue
re præſentem'ue ad potentiam omnino com-
mutatam ineptiſsimum omninoq́ue hominis
inexperti eſſet, Præſertim poſtquam receſsit
aurea ætas ſucceſſeruntq́; bella iure gentium
admiſſa quæ ut nullus (modo ſanus) ignorat
nullum principatum regnum Imperium mo-
40 Hiſtoria Archidami — narchiam manere in eodē ſtatu ſinunt. † Vn-
de Archidamus à Plutarcho lib.i.apoph.rela-
tus. In Bello Peloponeſiaco ſociis togantibus
quanta pecunia futura eſſet, ſatis ac poſtulan
tibus ut tributorum certum modum præſcri-
beret, bellum reſpondit non quærit definita,
ſignificans poſtquam bella orbem adoriri cę-
perunt, nihil eſſe fore'ue unquam firmum aut
immobile. Præſertim cum tam inſaciabilis
ſit principum ambitio. Vt Alexander a Plu-
tarcho lib.4.apopho. relatus & depictus fue-
41 Hiſtoria Alexandri magni. — rit hunc in modum. † Nam cum Alexander
(inquit Plutarchus) audiſſet Anaxagorā diſ-
ſerentem innumerabiles eſſe mundos illachri
maſſe dicitur rogantibus nunquid accidiſſet
lachrymis dignum, an non uideor inquit, me
ritò flere, qui cum mundi ſint innumerabiles,
nos nondum unius domini facti ſumus. Qui-
nimo eorum bellorum pleraq; iniuſta ſunt &
iniuria. † Vnde Antigonus à Plutarcho eod.
42 Hiſtoria Antigoni Macedonū regis. — lib. relatus ſophiſtæ cuidam librum de iuſtitia
conſcriptum porrigenti, deſsipis inquit. qui
quum me uideas alienas urbes armis uexan-
tem'. tamen apud me de iuſtitia diſſeris. ſen-
ſit eos qui ditionis ampliandæ. gloriæ'ue cau
ſa bellum inferunt alienis ciuitatibus, nō poſ-
43 Regna imperia principatus inſtabiles. — ſe tueri iuſtitiæ leges. † Deniq; tam propter
bella ſeuientia incerta reddita eſt fortuna
principatuum regnorum imperii monarchia
rum ut Ouidius lib.i.de arte Amandi de bel-
lo ſic cecinerit.

Quoſque neges unquam poſſe iacere cadunt.

Tamq́; huiuſcemodi monarchiæ & princi-
patus incerti & mobiles ſunt ut li.i.Bellorum
ciuilium Lucanus ita modulatus ſit.

Inuida fatorum ſeries ſummusq́; negatum
Stare diu,

& Ouidius Epiſt.conſol.ad Liuiam

Nempe per hos etiam fortuna iniuria mores
Regnat, & incenta eſt hic quoque nixa rota
Hic quoque ſentitur, nequid non improbat carpat
Seuit, & iniuſtum ius ſibi ubique facit
Scilicet immunis ſi luctus una fuiſſet
Liuia fortunæ regna minora forent

& Lucanus lib.2.belli ciuil.

Siue nihil poſitum eſt, ſeu ſors incerta uagatur
Fertq́; refertq́; uices, & habent mortalia caſum
Sic ſubitum quodcunque paras.

& Ouid.lib.4. de Ponto

Ludit inhumanus diuina potentia rebus
Et certam præſens uir habet hora fidem

& Boetius metro.5.lib.1.

Tigris & Euphrates uno ſe fronte reſoluunt
Et mox adiunctis diſſociantur aquis

& Ouidius lib.3.de Triſtibus

Nempe dat, & quodcunque libet fortuna, rapitur
Irus & eſt ſubito qui modo Craſus erat

Idem.5.de Triſtibus.

Paſſibus ambiguis fortuna uolubilis errat
Et manet in nullo certa tenaxq́; loco
Sed modo leta manet, uultus modo ſūmit acerbas
Et tantum conſtans in leuitate ſua eſt
Nos quoque floruimus, ſed flos fuit ille caducus
Flammaq; de ſtipula noſtra breuisq́; fuit

& Horatius Oda.34.lib.1.

Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtullit, hinc poſuiſſe gaudet

Idem Oda.29.lib.3.

Fortuna Seuo, leta negocio &
Ludum inſolentem ludere pertinax
Tranſmutat incertos honores
Nunc mihi nunc aliy benigna

& Seneca in Medea

Rapida fortuna, ac leuis
Præcepsq́; regno eripuit, & exilio dedit
Confide regnis cum leuis magnas opes
Huc ferat, & illuc caſus

Idem in Octauia.

Quid me potens fortuna fallaci mihi
Blandita uultu, ſorte contentum mea
Alte extuliſti grauius ut ruerem, edita
Receptus arce, totq́; proſpicerem metus.

& Boetius Metro.1.lib.1.

Dum leuibus male fida bonis fortuna fauere
Pene caput triſtis merſerat hora meum
Nunc quia fallacem mutauit nubila uultum
Protrahit ingratas impia uita moras

Idem Metro.3.lib.2.

Cum polo Phœbus roſeis quadrigis
Lucem ſpargere cęperit
Pallet albentes hebetata uultus
Flammis ſtella prementibus
Cum nemus flatu Zephyri tepenti
Vernis irrubuit roſis
Spirat inſanum nebuloſus Auſter
Iam ſpinis abeat decus
Sæpe tranquillo radiat ſereno
Immotus mare fluctibus

& idem

Sæpe feruentes Aquila procellas
Verſo concitat equore
Rara ſi conſtat ſua forma mundo
Si tantas uariat uices

Crede

Crede fortunis hominum caducis
Bonis crede fugacibus.
& Manilius lib. 3 Aſtrono.
Idcirco tanta eſt rerum diſcordia in æuo
Et ſubtexta malis bona ſunt lachrymaq́; ſequũtur
Vota, nec in cunctis ſeruat fortuna tenorem
Vſque adeo permixta fluit nec permanet uſquam
Amiſitq́; fidem uariando cuncta per omnes
Non annis anni, non menſes menſibus uſque
Conueniunt ſeq́; ipſe dies aliumq́; relinquit
Horaq́; non illi ſimilis producitur horæ.
Idem lib. 4. Aſtrono.
44 Hiſtoriæ uariæ Priami & crœſi & xerxis *Quid numerem euerſas urbes, regumq́; ruinas*
Inq́; rogo Craſum, Priamumq́; in littore truncum
Cui ne Troia rogus, quid Xerxem, maius & ipſo
Naufragium pelago. quid captos agmine reges,
Manilius lib. 4. Aſtrono.
Tunc & opes, & regna fluunt, & ſæpius orta
Paupertas, arteſq́; datæ, moreſque creati
Et uitia & clades, damna & compendia uitæ
Nemo caret damno, poteris nec habere negatum
Fortunam ueſtis in uitam perdere uotis
Aut fugere inſtantem, ſors eſt ſua cuiq; ferenda,
45 Hiſtoria Aeneę *At niſi fata darent leges uitaq́; neciſq́;*
Fugiſſent ignes Aeneam Troia ſub uno
Non euerſa uiro, fatis uiciſſet in ipſis
26 Hiſtoria Romuli & Remi *Aut lupa proiectos nutriſſet Martia fratres*
Romaq́; ſic enata foret, pecudumq́; magiſtri
In capitolinos auxiſſent culmina monteis
Includiue ſua potuiſſet Iupiter arce
47 Hiſtoria Scæuolę *Captus, uel caput hic orbis foret igne ſepulto*
Vulneribus uictor repetiſſet Mutius urbem
48 Hiſtoria Horatii. *Solus & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis*
Pontem, urbemq́;, ſimul rupiſſet fœdera uirgo
Treſq́; ſub unius fratres uirtute iacerent
49 Hiſtoria Tergeminorum. *Nulla acies tunc euicit, pendebat ab uno*
Roma uiro regnumq́; orbis ſortita iacebat.
De Craſſi fine ſic Ouid. lib. 6. faſto.
Craſſus † ad Euphraten aquilas, natumq́;, ſuoſq́;
50 Hiſtoria Craſſi. *Perdidit, & leto eſt ultimus ipſe datus.*
& Lucanus lib. 1. Bel. Ciuil.
Miſerando funere Craſſus
Aſſirias latio maculauit ſanguine carras
De Creſi fine in hunc modum Oui. li. 4. de ponto.
Diuitis audita eſt cui non opulentia Creſi
51 Hiſtoria Creſi *Nempe tamen uitam captus ab hoſte tulit.*
Ibidem de Dionyſii Tyranni fine.
52 Hiſtoria Dionyſii. *Ille Syracuſia modo formidatus in urbe*
Vix humilli duram repulit arte famem.
Ibidem lib. 5. de Triſtibus de eodem.
Vilia qui quondam miſeris alimenta negarat
Nunc mendicato paſcitur ille cibo.
De eodem ſic Iuuenalis 10. Saty.
Qui dabat olim.
Imperium, faſces, legiones, omnia, nunc ſe
Continet, atq́; duas tantum res anxius optat.
Idem eadem Satyra de Hannibalis fine.
Expende Hannibalem, quod libras in duce ſummo 53 Hiſtoria Hannibalis.
Inuenies. hic eſt quem non capit Aphrica mauro
Perfuſa oceano Niloq́; ad mota tepenti
Rurſus ad Aethiopum populos, altoſq́; Elephãtes
Additur imperijs Hiſpania Pyreneum
Tranſilit: oppoſuit natura alpemq́;, niuemq́;
Diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto
Iam tenet Italicum, tamen ultra pergere tendit
Actum (inquit) nihil eſt, nipeno milite portas
Frangimus, & medio uexillum pono ſuburra
O qualis facies æquali digna tabella
Cum getulla ducem portaret bellua luſcum
Exitus ergo quis eſt o gloria uincitur idem
Nẽpe & in exiliũ præceps abis, atq; ibi magnus
Miranduſq́; cliens ſedet ad prætoria regis
Donec Bithyno libeat iugulare Tyranno.
Sic & Manilius lib. 4. Aſtrono.
† Quid referam Cannas, admotaq; menibũs arma 54 Hiſtoria Fabii Maximi.
Varronemq́; pigrum; magnum quod uiuere poſſet
Poſtquam tuas traſimene lacus fabiumq́; morãtẽ
Accepiſſe iugum uictas Carthaginis arces.
Spectatur Hannibalem noſtris cecidiſſe cathenis
Exiliumq́; cogi furtiua morte Luiſſe.
& etiam
De Marij fine, qui ſepties Conſ. fuit ſic.
Ouidius lib. 4. de Ponto.
Ille Iugurthino clauis Cymbroq́; triumpho 55 Hiſtoria Marii.
Quo uictrix toties conſule Roma fuit
Niceno Marius iacuit, cannaq́; palluſtri
Pertulit & tanto multa pudenda uiro.
De Pompeij magni fine ſic Oui. lib. 4. de Põto.
Quid fuerat magno maius. tamen ille rogauit 56 Hiſtoria Pompeii Magni.
Submiſſa fugiens uoce clientis opem
Cuiq́; uiro totus terrarum paruit orbis
Indignus effectus omnibus ipſe magis.
Item Iuuenalis Satyra 10.
Prouida Pompeio dederat campania febres
Optandas ſed multæ urbes, & publica uota
Vicerunt, igitur fortuna ipſius & urbis
Seruatum uicto caput abſtulit, hoc cruciatu 57 Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinę.
Lentulus, hac pœna caruit, ceciditq́; Cethegus
Integer. & iacuit Catilina cadauere toto.
Manilius item lib. 4. Aſtrono.
Quis te niliaco periturum littore magne
Poſt uictas Mithridatis opes pelaguſq́; receptum
Et tres emenſo meritos ex orbe triumphos
Cumq́; etiam poſſes alium componere magnum
Creſcere, ut corpus ſepeliret naufragus ignis.
Et collecta rogum facerent fragmenta carinæ
Quis tantum mutare poteſt ſine numine fati
& ſimiliter.
De Cæſaris miſerabili fine hæc Manilius lib. 4. Aſtrono.
Ille etiam cælo genitus, cæloq́; receptus 58 Hiſtoria Iulii Cæſaris.
Cum bene compoſitis uictor ciuilibus armis

Iura

Iura togæ regeret, toties prędicta cauere
Vulnera non potuit, toto ſpectante ſenatu
Indicium dextra retinens, nomenq́; cruore
Deleuit proprio, poſſent ut uincere fata.

De Priami fine miſerabili Iuuenal. Saty. 10.

59 Hiſtoria Priami Hectoris Polixenæ Caſſandræ

Incolumi Troia Priamus ueniſſet ad umbras.
Aſſaraci magnus ſolennibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lachrymas, ut primos edere planctus
Caſſandra inciperet ſciſſaq́; Polixena palla
Si fores extinctus diuerſo tempore quo iam
Cæperat audaceis Paris ædificare carinas
Longa dies igitur quid contulit omnia uidit
Euerſa & flammis Aſiam ferroq́; cadentem
Tunc miles tremulus poſita tulit armati ara
Et ruit ante aram ſummi Iouis, ut uetulus bos
Qui domini cultris tenue & miſerabile collum
Prębet, ab ingrato iam faſtiditus aratro
Exitus ille utcunque hominis

Seneca in Troade de eodem.

Ille tot Regum parens
Caret ſepulchro Priamus & flamma indiget
Ardente Troia

Manilius lib 4. Aſtrono.

Quid numerem euerſas urbes regumq́; ruinas
Inq́; rogo Crœſum Priamumq́; in littore truncum
Cui nunc Troia rogus

De Ruffini interitu Claudia. lib. 2. in Ruffi.

Vnus per medios audendi pronior enſe
Proſilit eiecto, dictiſq́; & uulnere toruus
Appetit, hac Stichio, quem ictas pellere dextra
Refert, hoc abſens inuadit uiſcera ferro
Sic fatus: meritoq́; latus tranſuerberat ictu
Fœlix illa manus talem quæ prima cruorem
Hauſerit, & feſſi pœnam libauerit orbis
Mox omnes fodiunt haſtis, artuſq́; nefandos
Dilaniant, uno tot corpore pila tepeſcunt
Et non infecto puduit Mucrone reuerti
Hi uultus auidos & adhuc ſpirantia uellunt
Lumina truncatos alij rapuere lacertos
Amputat, ille pedes, humerumq́; quatit ille ſolutis
Nexibus, hic fracti reſerat curuamina dorſi
Hic iecur, hic cordis fibras, hic candit anhelas
Pulmonis latebras ſpatium non inuenit ira

De xerxis exercitu ac fine Iuuenal. 10.

Satyra in hac modum ſcribit
Creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in Hiſtoria, cum ſtratum claſſibus iiſdem
Suppoſitumq́; rotis ſolidum mare credimus altos
Defeciſſe amneis, epotaq́; flumina medo
Prandente & madidis cantat quę ſoſtratus alis
Ille tamen qualis rediit ſalamine relicta
In corum atque furum ſolitus ſeuire flagellis
Barbarus æolio nunquam hoc in carcere paſſos
Ipſum compedibus, qui uicerat ennoſigeum
Mitius id ſane, quod & non & ſtigmate dignum
Credidit, huic quiſquam uellet ſeruire deorum
Sed qualis rediit nempe una naue cruentis
Fluctibus, ac tarda per denſa cadauera prora
Has toties optata exegit gloria pœnas

Iuuenalis Saty. 10.

Feſtino † ad noſtros, & regem tranſeo Ponti
Et Crœſum, quem uox iuſti facunda Solonis
Reſpicere ad longe iuſſit ſpatia ultima uitæ.

60 Hiſtoria Solonis & Crœſi

† Nec hinc longe abeſt quod egregius Epaminōdas à Plutarcho apoph. lib. v. relatus interrogatus quem arbitraretur ducē præſtantiſsimum ſe ipſum ne an Chabriam an forte Phicratem id inquit iudicatu difficile eſt donec uiuimus, alludens ad illud Solonis neminem ante obitum beatum dicendum; quandiu enim uiuit homo poteſt & ad meliora proficere & ad deteriora degenerare. Quia ut non ſemel admonuimus nihil manſit manebit'ue unquam ſub imagine eadem. Præſertim in principatibus & monarchiis quæ huiuſcemodi mutationibus & uolubilis fortunæ rotis reliquis rebus humanis procliniores ſunt: ut apparet ex ſupra relatis hiſtoriis, Marii Pompeii Magni, Iulii Cæſaris, Marci Antonii, Hannibalis, Craſsi. Crœſi, Ruffini, Iri Xerxis, Caſſandræ, Polixenæ, Paridis, Aenee, Luculli, Anci, Archidami, Alexandri Magni, Antigoni, Remuli, Remi, Mutii, Horatii, Tergeminorū Fratrū Dionyſii, Varronis, Fabii Lentuli Cethegi, Cathilinæ Troyæ Priami, Spartæ Mycenarū, Cecropis arcium Amphionis, Thebarum Athænarum, Carthaginis & ſimilium tam ducum Principum Imperatorum quàm urbium & monarchiarum.

61 Hiſtoria Eparui nō dæ

Quæ omnia eo pertinēt ut potentia præterita. Tamq́; finita ad uiue ſtantis præſentiſq́; potentiæ congreſſum † longe impar ſit, ſicq́; cum ea minimè conferenda niſi ineptiremur ad imaginem Orlādi qui (teſte Arioſto) cum fureret æquamq́; qua uehebatur nimia agitatione necaſſet, offendit hominem quendam equitantem quæſiuitq́; ab eo an uellet æquum ſuum uiuum pro equa ſua mortua permutare, cui ipſius inſaniam ore pleno ridenti, Orlandus ſtrenui mercatoris de more ait, ſuam equam optimam pulchramq́; eſſe omniq́; uitio carentē, niſi quòd mortua erat. Non huic abſimilis mihi uideretur qui de potentia præterita & finita ad præſentem quæ ex confeſſione omnium inſpecto præſenti ſtatu maior eſſet arguere uellet. † Quinimo ſi quis princeps aut ſi qua ciuitas ad potentiam opes & diuitias præteritas etiam ſemel amiſſas & extinctas reuerteretur, non tam prior poteſtas quàm alia noua & diuerſa quæ modo naſceretur

tur denuo aut renaſceretur uideretur, arg. tex.egregii in l.ſi ſeruus legatus,§.fina.ff.de adim.lega.ibi,nouus homo eſſe uidetur (niſi in caſu ſpeciali de quo in l.filio quem pater, ff.de lib.& poſth.ubi multa per Iaſ. poſt alios) res enim ſemel extincta aut finita ſuſcitari non poteſt.l.inter ſtipulantem, §.ſacram, ff. de uerb.oblig.ubi multa per doct.l.qui res §. aream ff.de ſoluti. §.i.inſt.de inut.ſtipula.

64 Lazarus † Adeo ut poſtquam Lazarus miraculoſè ſuſcitauit non idem homo qui ante erat ſed nouus homo eſſe uideretur. ſicq; nec uxorē nec bona recuperaſſet, ut tradūt doctores in.dd. locis & per Gl.& doctores in.l.nã ad ea, cum l.ſeq.ff.de legibus.

Ad huius tamen rei definitionem præfari oportet circa animarum immortalitatem & & reſurrectionem uarias fuiſſe antiquorum ſententias,aliis animas eſſe mortales non ſecus quàm corpora exiſtimantibus, cuius ſententiæ fuiſſe uidentur forte ii qui Lazarũ uxorem & bona non recuperaturum ſcripſerunt.

65 Animas mortales eſſe qui falſo crediderit † Alii uerò arbitrabãtur animas eſſe æternas, & prioris quidem ſententiæ (aliis non tãti no minis prætermiſsis) fuiſſe intelliguntur Horatius,& Lucanus & Seneca & Ouidius & Lucretius,& Ennius & Socrates & Plinius & Diagoras & ſimiles,unde Horatius oda.vii.lib.4. ſic cecinit.

Cum ſemel occideris & de te ſplendida minos
Fecerit arbitria
Non te Torquate genus non te facundia non te
Reſtituet pietas
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hyppolitum
Non Lethea ualet Theſeus abrumpere Charo
Vincula Perithoo.

Et Lucanus bellorum ciuili.lib.6. ſic modulatur.

Nequeunt animam ſibi reddere fata
Conſumpto iam iure ſemel

Et Seneca in Hyppolito ſic ſcriptum reliquit

Non unquam amplius
Conuexa tetigit ſupra,qui merſus ſemel
Adyt ſilentem nocte perpetua domum

Et Ouidius lib.3.de Triſtibus.

Adde quòd extinctos uel aqua uel marte uel igne
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies

Et Lucretius lib.3.de Rerum natura.

Præterea gigni pariter cum corpore, & una
Creſcere ſentimus pariterq; ſeneſcere mentem
Nam uelut infirmo pueri,teneroq; uagantur
Corpore,ſic animi ſequitur ſententia tempus
Inde ubi robuſtis adoleuit uiribus ætas
Conſilium quoque maius & auctior eſt animi, uis
Poſt ubi iam ualidis,quaſſatum eſt uiribus æui
Corpus & obtuſis ceciderunt uiribus artus
Claudicat ingenium,delirat linguaq; mensq;
Omnia deficiunt atque uno tempore deſunt
Quapropter fateare neceſſe eſt,quæ fuit ante
Interiſſe, & quæ nunc eſt,nunc eſſe creatam

Huius † quoque ſententiæ fuerunt Vaſnothei teſte beato Clemente Romano conſtitu. apoſto.lib.vi.c.vi. iiq; (inquit animæ immortalitatem negant. Quibus etiam proximè ac cedebant Saducæi qui ſecundum eundem ibi mortuorum reſurrectionem negabant. Socrates quoque his adſtipulari uidetur qui (ut referũt Cicero lib.ii.& Plutarchus lib.iii. apophtegm.Quum iam tempus urgeret moriendi.rogatus à Critone quo modo ſepeliri uellet,multam inquit,ò amici operã fruſtra con ſumpſi,Critoni enim noſtro nondum perſuaſi me hinc euolaturum,neque quicquam mei re licturum, uerum tamen,ò Crito,ſi me aſſequi poteris,aut ſicubi nactus eris ut tibi uidetur, ſepelito. ſed mihi crede nemo me ueſtrum quum hinc exceſſero conſequetur. ſentit Socrates animum eſſe hominem, corpus nihil aliud aſſe. quam animi uel organum uel domicilium eoq; ſtulte facere illos, qui ſoliciti ſunt quomodo ſepeliantur, ſenſitq; uiuētium neminem præmorientem amicum aſſecuturum, quaſi alia uita non ſit ubi mortales conueniant. 66 Opinio uaſteorum & ſaduceorũ. 67 Hiſtoria Socratis

& Seneca Introade.

Hæc omnes petimus fata nec amplius
Iuratos ſuperis qui tetigit lacus
Vſquam eſt,ut calidis fumus ab ignibus
Vaneſcit per ſpatium breue ſordidus.
Vt nubes grauidas quas modo uidimus
Arcto borea diſſipat impetus
Sic hic,quo regimur ſpiritus effluet,
Poſt mortem nihil eſt,ipſaq; mors nihil 68 Mors quid ſit
Velocis ſpatij meta nouiſsima
Spem ponant auidi,ſoliciti metum.
Quæris quo iaceas poſt obitum loco 69 Mortui loco iacebunt
Quo non nata iacent
Tempus nos auidum deuorat,& chaos
Mors indiuidua eſt noxia corpori. 70 Mors indiuidua
Nec parcens animæ

Lucretius 1. de nat. rerum.

Ennius æternis exponit uerſibus,edens
Quod neq; permaneāt animæ neq; corpora noſtra.

† Neque iſtinc longe abeſt ſententia Diagoræ relati à Cicerone apoph.li.ii. ipſe enim Diagoras cũ Samothratiam ueniſſet Atheos ille qui dicitur, atque ei quidam amicus, tu qui deos putas humana negligere,non ne animaduertis ex tot tabulis pictis quã multi notis uim tempeſtatis effugerint,in portumque ſalui peruenerint. ita fit inquit illi enim nunquam picti ſunt, qui naufragium fecerunt in mariq; 71 Hiſtoria Diagoræ

mariq; perierunr. itemq́; cum ei nauiganti uictores aduerſa tempeſtate rimidi & perterriti dicerent non iniuria ſibi illud accidere qui illum in eandem nauem recepiſſent. oſtendit eis in eodẽ curſu mulras alias laborantes quæ ſiuitq́; num etiá in iis nauibus Diagorá uehi crederenr. iii. de nar. deorum ira Cicero ſcriptum reliquir.

Iſtorum autem omnium ſententiæ ut à pietate remotæ per quam plures & potiſsimum per ueram catholicamq́; doctrinam repudiatæ ſunt ut prope edocebimur.

Fuit ut iam meminimus altera ſentẽtia exiſtimantium animas eſſe immortales, quæ etiá tam uariat ut quadripartita inueniatur, non nulli enim inrellexerũr omneis hominum animæ ab cœlo deſcendiſſe ad ætheraq́; euolaturas ac reuerſuras. alii ſeutiunt omnes humani generis animas ad inferos deſcenſuras eorumq́; ſedes ſudituras, tertii differebant iuſtorum animas ad æthera rediruras iniuſtorum uero flegethontis undas perituras, alii uaticinati ſunr animas omnium mortalium æthernas eſſe non tamen ad cœlos euolaturas aut infernorum ædes ſubituras ſed in hoc eodem orbe permanẽtes in alia animalium corpora migraturas. Vltimi contendunr bonorum animas ad campos elyſios ituras malorum uero ad impia Tartara, ſicq́; hi quaſi paradiſum terrenale bonis conſtituunt.

Vnde Manilus lib. 4. Aſtronomic. prioris ſp. author ait.

72 Animas in cœlum redituras aſſegentes

An dubium eſt habitare Deum ſub pectore noſtro
In cœlumq́; redire animas cœloq́; uenire
Vtq́; ſit ex omni conſtructus corpore mundus
Aetheris atq; ignis ſummi, terræq́;, mariſq́;
Spiritum & in toto rapidum qui iuſta gubernat
Sic eſſe in nobis terrænæ corpora ſortis
Sanguineaſq́; animas animi, qui cuncta gubernat,
Diſpenſatq́; hominem. quid mirum noſcere mundũ
Si poſſunt homines, quibus eſt & mundus in ipſis.
Exemplumq́; Dei quiſq; eſt, & in imagine parua
An quoquam genitos, niſi cœlo credere fas eſt
Eſſe homines.

& Valerius Flaccus lib. 3. Argonanticon. morantes.

Exire hinc animas, redituraq́; ſemina cœlo

& Silius Italic. lib. 15. belli punici.

Cui ratio & magnę cœleſtia ſemina mentes
Munere ſunt conceſſa deum, mortalibus alti
Quantum cœlicolę, tantundem animalibus iſti
Præcellunt cunctis tribuit nanq; ipſa minores
Hos terris natura Deos.

Boëtius metro. 9. lib. 5.

Tu cauſis animas paribus, uitaſq́; minores
Prouehis, & leuibus ſublimes curribus aptas
In cœlum terramq; ſeris, quas lege benigna
Ad te conuerſas reduci facis igne reuerti

†Iſtorum ſententiæ aliquantulum accedit opinio eorum qui exiſtimant igneas eſſe animas à cœloq́; deſcendiſſe. Primum quia ignis petit ſurſum & ſic cœlum nõ autem deorſum ur ſunt inferna loca, animas autem igneas eſſe edocemur ex locis ſupra memoratis & uoluit. 73 Animas eſſe igneas

Vergilius 6. æneí.

Igneus eſt ollis uigor & cœleſtis origo.

& Paulinus ad Auſonium.

Mens quippe lapſis quæ ſupereſt artibus
De ſtirpe durat cœliti.

& Iuuenalis Saty. 15.

Senſum à cœleſti demiſſum traximus arce.

& Boëtius Metro. 6. lib. 3.

Hic clauſit membris animos
Celſa ſede petitos
Mortales igitur cunctos
Edit nobile genus.

Lucretius ſibi contrarius 2. de natura rerum.

& quòd miſſum eſt ex ætheris oris.
Id rurſum cœli ſtellantia templa receptant.

Et pro iſtorum ſententia facit quòd quæq; res ad ſuam appetit ac properat originem reuerti unde Boetius ſic modulatur.

Repetunt proprios quæq; recurſus
Redditúq́; ſuo ſingula gaudent.

Er res facile reuertitur ad ſuam naturam. l. ſi unus §. pactus ne peteret, ubi mulra p doct. ff. de pact. Er Horatius lib. i. epiſt.

Naturam expellas furca tamen uſq; recurrit.

Ergo procliuius eſt ur animæ à cœlo uenientes illuc reuertantur ſicq́; ad ſuam originem præſertim cum ſint uolucris leuiſq́; materiæ (hoc eſt igneæ) quæ non poteſt nõ aſtra petere. Et his adſtipulatur quòd ex confeſſione omnium quos iam retulimus nuperq́; referemus animorum mareria ignea eſt à cœloq́; deſcendit, nec cum ab mortalibus corporibus euolant animæ intereunt, teſte Ouidio lib. xv. Metamor. qui ſic cecinit.

Omnia mutantur nihil interit errat & illuc
Huc uenit hinc illuc.

& rurſum ibidem ait

Cum ſint huc forſitam illa.
Hæc tranſlata illuc ſumma tamen omnia conſtant

Quum ergo animæ à corporibus euolantes non intereant, nec pereant, cumq; quæq; res ad ſuam naturam (.i. originem) redire properet, cõſentaneum eſſe uiderur animos ad cœlum unde deſcenderunt reuerti.

†In ſecunda autem ſentẽria exiſtimãtium omnes animas infernas ad umbras properare ſimul ac à corporibus liberantur fuiſſe uidetur 74 Anaxagoræ Hiſtoria & ſententeia

tur Anaxagoras relatus à Cicerone apoph.li.
ii.is enim quærentibus amicis uellet ne Clazo
menas in patriam ſi quid accidiſſet referri ni
hil neceſſe eſt inquit undique enim ad inferos
tantundē uiæ eſt. Significans omnes animas
eodem feſtinare aliter enim ſi ſentiret anima
rum quaſdam infernas ad ſedes quaſdam ue-
ro ad ſupernas migraturas non dixiſſet tan-
tundem uiæ eſſe. Huic etiam ſententiæ uide-
tur accedere Socrates à Plutarcho relatus
apoph.lib.3.

75 Socratis locus.

Idem Socrates (inquit Plutarchus) dicere
†Solebat mortē ſimilem eſſe profundo ſom
no,ergo ut ſomno durante animæ dormien-
tium omnium diuerſa ad loca non properāt,
ita ille ſignificare uoluit poſtquam à corpo-
ribus humanis deceſsiſſent diuerſa ad loca
non migraturas. In tertiam ſententia ut bo-
ni æthereas ad ſedes,mali uero flagetontis ad
undas ituri ſint poſtquam à corporibus hu-
manis liberati fuerint.fuit idem Socrates in
hoc ſibi contrarius ut de ipſo loquens refert
Cicero lib.1.Tuſcul.& rurſus apoph.lib.ii.ſic
inquiens. Duæ ſunt uiæ, duplicesq́; curſus ani
morum, e corpore exeuntium.nam qui ſe ui
tiis humanis contaminarunt, & totos libidini
bus ſe tradiderunt, iis deuium quoddam iter
eſt ſecluſum à concilio deorum: qui autem ſe
integros caſtosq́; ſeruarunt, quibusq́; fuit mi
nima cū corporibus contagio,ſuntq́; in cor
poribus humanis uitam imitati deorū iis ad
illos à quibus ſunt profecti,facile patet reddi
tus. Et Cicero.2.de legi.ait omnium animi
immortales ſunt ſed bonorum fortiumq́; diui
ni. Et rurſum pro Cayo ait bonorū uirorum
mētes mihi diuinæ atq; æternæ uidētur & ex
hominum uita ad deorum religionem ſancti-
moniamq́; migrare. Et in ſomno Scipionis
ait,ſic habeto te nō eſſe mortalem ſed corpus
hoc. Et pro Sextio ait corpus hoc eſt morta-
le animi uero motus ſempiterni. Et Proper-
tius lib.4.eleg.ait.

Sunt aliquid manes Letum non omnia finit
Lucidaq́; euiſtos effugit umbra rogos

Quarta ſententia fuit exiſtimantium ani-
mos immortales ab humanis corporibus euo
lantes in diuerſa animalium brutorum cor-
pora (qualia ſunt terreſtrium uolatilium &
aquatilium) migraturos id quod ſenſiſſe ui-
detur Socrates in loco proxime allegato,dū
ſcripſit mortem eſſe ſimilem diutinæ peregri
nationi, nam ut peregrinus errans uagus &
uarians per uarias mundi regiones migrat,
ac remigrat, ita ſignificauit animos à corpo
ribus exeuntes per uaria aliorum animalium
corpora meaturos, & huius ſentētiæ fuit Oui
dius & Tibulus & Claudianus. Vnde Ouid.
lib.15.Metamorph.

75 Fabula Panthoides.

Carent † animæ,ſemperq́; priore relicta
Sede nouis domibus uiuunt,habitantq́; receptæ
Ipſe ego nam memini Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram

Ibidem inq́; ferinas

Poſſumus ire domos,pecudumq́; in corpora condi
Corpora quæ poſſunt animas habuiſſe parentum
Aut fratrum,aut aliquo iunctorum fœdere nobis
Aut hominum certe

Tibullus.4.Eleg.lib.

Quinetiam mea tunc tumulus cum texerit oſſa
Seu matura dies fato properat mihi mortem
Longa manet ſeu uita,tamen mutata figura
Seu me finget equum rigidos percurrere campos
Doctum,ſeu tardi pecoris ſim gloria Taurus.
Siue ego per liquidum uolucris uehar aera pennis
Inquem cunq̄ hominem me longa receperit ætas
Inceptis de te ſubtexam carmina chartis

Claudianus.1.de raptu Proſerpinæ.

Quos ubi per uarios annos, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine,tandem
Rurſus ad humanæ reuocat primordia uitæ

Vergilius Egloga.4.

Pauca tamen ſuberunt priſcæ ueſtigia fraudis
Quæ tentare Tethym ratibus,quæ cingere muris
Oppida,quæ iubeant telluri infundere ſulcos
Alter erit dum Typhis, & alter quæ uehat Argo
Delectos Heroas,erunt etiam altera bella
Atq; iterū ad Troiam magnus mittatur Achilles

Idem Vergil.lib.6.Aeneid.

Et pauci læta arua tenemus
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem,purumq́; reliquit
Aethereum ſenſum,atque auræ ſimplicis ignem
Has omnes ubi mille rotam uoluere per annos
Letheum ad fluuium Deus euocat agmine magno
Scilicet immemores,ſupera ut conuexa reuiſant
Rurſus,& incipiant in corpora uelle reuerti

& Vergilius.6.Aeneid.

Aeneæ uerba ad patrem,ſic ſcripſit
Da iungere dextras
Da genitor,teq́; amplexu ne ſubtrahe noſtro
Sic memorans largo fletu ſimul ora rigabat
Ter conatus ibi collo dare brachia circum
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago
Par leuibus uentis,uolucriq́; ſimillima ſomno

Et Ouidius lib.8.Metamor.

Inq́; leues abiit paulatim ſpiritus auras

Et Sillius Italicus lib.13.bel.pu.

His alacer colla amplexu materna petebat
Vmbraq́; ter fruſtra per inane petita fefellit

Et Boetius Metro.10.lib.3.

Hoc quidquid placet,excitatq́; mentes
Infimis tellus aluit cauernis

Splendor, quo regitur uigetq; cęlum
Vitat obſcuras animę ruinas

Et idem Metro.1.lib.4.

Hoc ſite reducem referat uia
Quam nunc requiris immemor
Hic dices, minimi patria eſt mihi
Hinc ortus, hic ſiſtam gradum.

Eſt etiam quinta ſententia exiſtimantium impiorum animos tartara impia, piorum uero campos Elyſeos petituros. quæ opinio ab ea de qua ſupra tertio loco mentionem habuimus non difert quo ad impiorum ſed tantum quo ad animos piorum. quibus quaſi terrenum non cœleſtem paradiſum uidetur deſignare & huius ſententiæ eſſe uidentur.

Vergil.6.Aeneid.

Hic locus eſt, partes ubi ſe uia findit in ambas
Dextera, quæ dictis magni ſub mœnia tendit
Hac iter Elyſium nobis: Ateua malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit

Ibidem.

Exinde per amplum
Mittimur Elyſium & pauci lete arua tenemus

Lucanus lib.31.bel.ciuil.

Sedibus Elyſijs, campoq; expulſa piorum
Ad ſtygias inquit tenebras, maneſq; nocentes
Poſt bellum ciuile trahor

Lucret.2 de Natura rerum.

Et quod miſſum eſt ex ętheris oris
Id rurſum cęli ſtellantia templa receptant

Martial.12.Epigram.

Accipient olim cum te loca lęta piorum
Non erit in ſtygia notior umbra domo

Sillius Italicus lib.2.Bel.pu.

At, uos ſydere, e quas nulla æquauerit ętas
Ite decus terrarum animæ uenerabile uulgus
Elyſium, & caſtas ſedes decorate piorum

Idem lib.10.Bel.pu.

Hac libijs atq; repens crepitantibus undiq; flāmis
Aethereas anima exultans euaſit in auras

Idem.13.Bel.pu.

Tum ſeducta loco. Et laxata lucida nocte
Clauſtra nitent, quæ ſecreti per limites umbram
Elyſios ducunt campos, hic turba piorum
Nec ſtygio in regno, cęli nec poſta ſub axe
Verum ultra Oceanum

Idem.15 lib.

At queis ſeruatus ſeminis ortus
Cęli porta patet.

Statius lib.10.Thebai.

Dant clara meanti
Aſtra locum

Idem lib.5.Syluarum.

Parce precor lachrymis ſeuo nec concute planctu
Pectora, nec crucia fugientem coniugis umbram
Sic ego nec furias, nec deteriora uidebo
Tartara, & Elyſias fœlix admittar adoras

Manilius lib.2.Aſtrono.

Noſtra loquar, nulli uatum debebimus orſa
Nec furtum, ſed opus ueniet, ſoloq; uolamus
In cœlum curru, propria rate pellimus undas.

Horum ſententiæ etiam accedere uidētur Sadducæi qui (ſecundum Clementem Romanum conſtit.apoſt.lib.6.c.6.) reſurrectionem mortuorum quo ad corpora negabant. Denique quum ueriſsima catholicorum ſententia (quæ cum ea quam ſupra tertio loco retullimus eadem eſt) edoceamur piorum animas æthereas ad ſedes euolaturas, impiorum uerò impia tartara ſubituras, quumque contrariæ ſententiæ procedant naturaliter duntaxat quatenus iis quos ſupra rettullimus & oēs Epicurei & Stoici, reſurrectionem defunctorum negant, nam corruptum ſemel idem numero reſurgere ac reſumi nequit naturaliter, ſed ſupernaturaliter proculdubio id poteſt per Deū optimum maximum fieri quod illos latuit, quum ergo hæc omnia ita ſint, quod attinet ad quæſtionem de Lazaro reſuſcitante (ut è diuerticulo ad uiam redeamus) ut ille & uxorem ſi quam habebat, & bona ſua recuperaret, tenēdum eſſet, quia id magis ad ueram & catholicam ſententiam, qua edocemur animas eſſe immortales accedit, ſicq; cū ille idem homo qui antea erat uideretur, non eſt cur ſibi ſua denegarentur nō magis quàm cuidam è ſomno ſurgenti.

ARGVMENTVM QVARTVM.

DIVITIAE † & opes pariunt potentiam 77 Diuitiæ cō
potentia autem dignitatem & iuſtam præla- ferunt ad
tionē, ut proximè admonuimus, in qua prin- maioritatē
ceps noſter reliquos omnes antecellere non 78
ſemel edocti ſumus. † Quòd autem diuitiæ & Diuitię pa
opes pariant potentiam adeò uerum eſt, ut il riūt poten
linc deſcendere ſummā poteſtatem Ouidius tiam.
author ſit qui cecinit.

Iupiter admonitus nihil eſſe potentius auro

Et Lucretius lib.5.de Natura rerum ait

Aurumq; repertum
Quod facile & ualidis & pulchris dempſit honorē
Diuitioris enim ſectam pleriq; ſequuntur
Quamlibet & fortes & pulchro corpore creti

Petronius Arbiter in Satyr.

Quiſquis habet nummos ſecura nauiget aura
Fortunamq; ſuo tempore arbitrio
Vxorem ducat Danaen, ipſumq; licebit
Acbriſium credere quod Danaen
Carmina componat, declamet, concrepet, omneis
Et peragat cauſſas, ſitq; Catone prior
Iuris conſultus paret, non paret habento

Atque

Atque eſto quidquid Seruius & Labeo
Multa loquor, quiduis nummis præſentibus opta
Et uenit clauſum poſſidet arca Iouem.
Horatius Satyr. 3. lib. 2.
Omnis enim res
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq́; pulchris
Diuitÿs parent, quas qui conſtruexerit ille
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens, etiam rex
Et quidquid uolet. hoc ueluti uirtute paratum
Sperabit magnæ laudi fore
Et Plautus in Sticho.
Nã hoc tu facito cogites, ut cuiq; hoĩ res parata eſt
Firmi amici ſunt: ſi res laſſe labant, itidem amici collabaſcunt
Res amicos inuenit
Et Ouidius ad Piſonem.
Sed lateri nullus comitem circundare quęrit
Quem dat purus amor, ſed quẽ tulit impia merces
Et Petronius Arbiter in Fragment.
Cum fortuna manet, uultum ſeruatis amici
Cum cecidit, turpi uertitis ora fuga
Et Ouidius lib. 2. de Ponto.
Turpe quidem dictu ſed ſi modo uera fatemur
Vulgus amicitias utilitate probat
Et Ouidius ipſe. 2. de Ponto
Turpe ſequi caſum & fortunæ accedere amicum
Et niſi ſit fœlix eſſe negare ſuum

79 Potẽtiores digniores

Vides ergo † ut qui maiores diuitias reditus & prouentus ac opes habet is potentior intelligatur, nec dubium eſt quin per hoc dignior & nobilior habeatur ut per Nicolaum Boerium deciſi. 286. Magiſter Ioannes nu. 8. uerſ. tunc ſi quæratur. quæ ſit maior dignitas, nam maior inquit is dicitur qui plurimũ poteſt, id quòd & tenent alii in ſuperiore fundamento relati. Sed potentiſsimum regem ac dominum noſtrum reliquis omnibus principibus longe ditiorem ac opulentorem eſſe nullus ignorat ergo iis præferendus.

ARGVMENTVM QVINTVM.

80 Stipẽdium denotat dignitatem mercenarii.

† Ex modo menſura'ue emolumenti adminiſtrantium colligitur quanta qualis'ue ſit eius dignitas aut eminentia. l. nemo, ad finẽ C. de offi. ma. offi. dũ ait is gradus cęteros antecellat quem ſtipendia merent ante ire & ibi tradunt Doct. & Nicolaus Boerius de autho. mag. conſ. add. i. mag. num. 28. uerſi. & ex præmii quantitate. Ad idem c. offi. 59. diſtin. & l. i. C. de agentibus in rebus lib. 12. ibi, ſed is qui ordine ſtipendiorum. Ad idem l. iubemus 2. c. de eroga. mil. ann. lib. 10. Et quilibet ſecundum dignitatem ſuam eget alimentis, ueſtimentis & reliquis ad uitam neceſſariis, & conſequenter ſtipendia & emolumenta miniſterii & adminiſtrationis ad eandem menſuram ſunt aptanda dignitatis, ſicq́; & de dignitate ad emolumenta & de emolumentis ad dignitatem metiendam & coniiciendam legitimum erit & ciuile argumentum. l. ſed & ſi quid §. ſufficienter ff. de uſufr. notant Glo. i. & ibi ſcribentes in c. quia nonnulli, de cleri. nõ reſid. & ut maior in ordine debet eſſe potior in percipienda portione c. ſtatuimus, de maior. & obed. c. ult. de conſti. resq́; eccleſiarum pro meritis perſonarum & qualitatibus ſunt diſtribuendæ c. conſuluit. lxxiiii. diſtin. c. fin. i. q. ii. & xii. q. ii. c. Vulteranæ, ita & qui in percipienda portione potior eſt in quam emolumento capiendo, is ſanè & in dignitate ut potior intelligatur par eſt arg. l. i. ff. de offi. eius cui mand. eſt iuriſdi. & huic rei etiam accedit uulgi & populare iudicium ut colligitur ex Glo. celebri per tex. ibi in. l. item apud Labeonem §. ſi quis uirgines. ff. de iniur. Paris de Puteo de Syndi. uerſ. nuntius c. i. per ſpeculatorẽ tit. de aduo. §. ſequitur, per Nicol. Boer. ubi ſupra num. 150. & ex ipſo præmio quod accipit colligitur uirtus & prolatus cuiusq́;. l. i. ff. de iuſt. & iure, ibi, bonos non ſolum metu pœnarum uerum præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. † Vnde duabus 81
potiſsimum rebus reſpublicas contineri philoſophi tradiderunt pæna & præmio. † Vnde Liſander etiam à Plutarcho apoph. lib. i. relatus interroganti Perſæ. quam rempub. maximè probaret: eam inquit, in qua fortibus uiris ac meticuloſis congrua utriſque reddun-tur. ſenſit uirtutem inuitari præmiis, ignauos excitari ignominia. nimirum hoc eſt quod apud Homerum ſtomachatur Achilles idem honoris haberi ignauis ac fortibus, ea ſententia non ſolum habet locum in rempub. uerum etiam in priuatis familiis. ſunt enim hæc duo præcipua ad conſeruandam cuiuslibet gregis diſciplinam. honos enim non ſolum alit artes. ut habet prouerbium uerum etiam uirtutem. Nec tam refert monarchia ſit, an Ariſtocratia, an Democratia, an aliqua. Reipub. forma ex his temperata quam ut in quacunque gubernatione diſcrimen habeatur publicum inter uiros utiles Reipub. & alios duntaxat ſubi uiuentes. nam † Deus opt. maximus 83
iuxta menſuram uirtutis præmium ſolet cuiq; elargiri. Vnde Plautus in capt.

81 Pœna & p̃mio rẽpublicam cõtineri.

82 Hiſtoria Liſandri.

83 Deus præmiĩ & pœnam probe diſpenſat.

Eſt profecto Deus, q, quæ nos gerimus auditq́;, et uidet
Bene merenti bene profuerit, male merenti par erit

Ouid. lib. 2. Faſto.

Dÿ pia facta uident Aſtris delphina recepit
Iupiter & ſtellas iuſſit habere nouem.

Verg.lib.6. Aeneid.
Pauci quos æquus amauit
Iupiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus
Ibidem
Pauci læta arua tenemus.

Denique uulgus quoque iuxta præmium &
compendium ſeu emolumentum quod inde
deſcendit unamquãq; rem eiuſq; dignitatem
probare ſolet uel improbare. Vnde Ouidius
lib.ii.de Ponto ſic cecinit.

84 Lucrũ res efficaciſſima.

† Turpe quidem dictu, ſed ſi modo uera fatemur
Vulgus amicitias utilitate probat
Cura quid expediat prior eſt, quã quid ſit honeſtũ
Et cum fortuna ſtatq; caditq; fides
Nec facile inuenies multis de millibus unum
Virtutem pretium qui putet eſſe ſui
Ipſe decor, recti, facti, ſi præmia deſint
Non mouet, & gratis pœnitet eſſe probum
Nil niſi quod prodeſt charum eſt, en, detrahe mẽti
Spem fructus auidæ, nemo petendus erit
At reditus iam quiſq; ſuos amat, & ſibi quid ſit
Vtile, ſollicitis computat articulis

Cum ergo potentiſſimus Hiſpaniarum
Rex longe à Deo optimo maximo amplio-
ribus emolumentis cenſibusque quam ullus
alius mundi totius principum ſit honeſtatus,
donatus, decoratus (ut omnibus notũ & pluſ-
quam manifeſtum eſt) par eſt ut reliquis omni
bus orbis principibus dignior ſubliorq; intel
ligatur.

ARGVMENTVM SEXTVM.

85 Dignitas pendet ab hominũ opinione.

ILLE † demum maior dignior & excellen-
tior eſt quem generaliter homines maiorem
ac digniorem eſſe exiſtimant, ita probat tex.
in l.Athletas, in prin.uerſ.Celſus, ff.de his qui
nota. infami. tenet in ſpecie Nicolaus Boë-
rius deci. cclxxxvi. num. 8. uerſ. item illa eſt
maior dignitas, ſentit Alexan.quem ipſe alle
gat in conſilio cxlii. uiſſo proceſſu cauſæ lib.
vi. per Beatum Anto. in ſimili in ſua ſumma
par.iii. titu. xv. c. i.§. xi.Ioannes de Selua de
benefici.par.i.qõ ii.& in ſimili eſt deciſio Ro
tæ cccccli.in nouis uerſ.ego uero dicebam ubi
ſic dicitur, ego uero dicebam quòd ſuper hac
maioritate ſeu principalitate recurrendum
eſt ad conſuetudinem generalem, uox enim
populi uox Dei eſt ſecundum Dominicum So
tum de iuſt.& iure lib.v.q.i.art.vi.

Nec dubium eſt quin ex pleriſq; hominum
ſententiis ille qui rerum opulentia & affluen
tia atq; per hoc etiam potentia reliquos præ-
cellit maior & dignior iudicetur ut teſtatur
Lucretius lib.v.de natura rerum dum ait.

Aurumq; repertum
Quod facile & ualidis & pulchris dempſit honorẽ
Ditioris enim ſectam plerumq; ſequuntur
Quamlibet & ualidis & pulchro corpore creti.

Deniq; † ut reliqua omnia ita & hoc ſcite 96
& prudenter Cicero nobis exhibuit, dum lib. Populi vox & opio maximã uim habet.
iii.Tuſcul. ait maximus magiſter populus, &
rurſus idem Cicero pro Roſcio ait, ſic eſt uul-
gus ex opinione multa ſtimat & rurſus ii.Tuſ.
fama & multitudinis iudicio mouentur homi
nes ut id honeſtum putent, quod à multitudi-
ne laudatur, & rurſus ii.de legibus ait, nos uul
gi opinionibus rapimur.unde Ioannes Boë-
mus nõ inſcite in lib. de moribus gẽtium ait,
multis in rebus turpe & honeſtum non tam
natura quàm hominum diſtingui moribus &
ſententiis; ut multis exemplis nos quoq; diſ-
ſeruimus lib.ii de ſucce.crea.§.xv.his ferè uer
bis.non ne flagitium adulterii quod apud nos
teterrimum eſt, apud Perſas impunitum, qui-
nimò non ſolum tolerabile, ſed etiam irrepre
henſibile ac inculpatum erat, & uiliſſimum fu
randi flagitium, non ne ſimiliter apud Lace-
dæmonas inculpatum erat, ut Aeneas Siluius
poſtea ſummus Pontifex Pius ſecundus no-
mine teſtatur, quinimò nefandum flagitium
(ſupra omnia ſcelera deteſtandum) non ne
permiſſum, & omnino inculpatum apud Tar-
taros & Saracenos eſt, ut & omnibus notum
eſt, & ſcripſit Ioannes Boëmus, capitulo x.lib.
de ritu, moribus. & legibus diuerſarum gen-
tium, non ne cum matribus, & etiam cum filia
bus pecudum more miſcere ſeſe uiris Pœnis
ſeu Africanis, & communes etiam uxores ha-
bere non ſolum permiſſum, ſed etiam omni-
no inculpatum erat ut & ipſemet ibi.c.vi.au-
thor eſt, & nemini notum non eſt. & ex lege
uetere iudæis permiſſum, nõ ne ſimiliter erat
nuptias cum ſororibus contrahere, idque ho-
die flagitioſiſſimum eſſet. Cum itaque ma-
ximus magiſter populus ſit eiuſq; iudicio ſtã
dum parendumq; neceſſario ſit, iſq; opibus di
uitiis rerumq; affluentia præcellentes cæte-
ros dignitate anteire ſemper iudicauerit, re-
liquum eſt ut Rex ac dominus noſter potentiſ
ſimus quem conſtat diuitiis opibus rerumq;
affluentia, imperio & ditione reliquos om-
nes principes tranſuolare, dignitate quoque
eos tranſgredi intelligatur, denique idẽ Cic.
in Topicis, (ſed uulgi inquit) opinio uix mu-
tari põt. Quinimo doctiſſimus Dominicus de
Soto de iuſti. & iure lib.v.q.i.art.vi.palam te-
ſtatur uocem populi uocem eſſe naturæ, at-
qui natura incõmutabilis eſt l.iiii. ff.de leg.i.

ARGVMENTVM SEPTIMVM.

PRAEFERENDVS ille eſt qui alium
ſuperat

87 Labor præmio dign°.
ſuperat † cõparatione laborum quos ex munere ſibi in iuncto ſubiturus eſt l. unicuique, in prin. C. de proxi. ſacra. ſcri. lib. xii. & l. ii. C. de off. mag. offi. & l. contra publicam, in fi. C. de re mili. eodem libro ibi, quia honoris augmentum non ambitione ſed labore ad unumquemque conuenit deuenire, tradit Lucas de Penna in l. i. C. de comi. & trib. ſcho. eodem libro & in l. de diuer. eod. tit. & Nicolaus Boerius de autho. magni conci. nume. cxlv. nerſ. nam profecto, facit l. aduocati C. de aduo. diuerſorum iudi.

88 Labores faciunt viros celebres.
† Vnde laboribus ſuis uirorum illuſtriſsimi celebrantur teſte Boetio metro. vii. lib. viii. ſic cauente.

89 Hiſtoria & labores Herculis.

† Herculem duri celebrant labores
Ille centauros domuit ſuperbos.
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni
Fixit & certis uolucres ſagittis
Poma cernenti rapuit draconi
Aureo leua grauior metallo
Cerberum extraxit triplici cathena
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuis Dominum quadrigis
Hydra combuſto periit ueneno
Fronte turbatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis
Strauit Antheum libycis arenis
Cacus Euandri ſaciauit iras
Quosq; preſſurus foret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notauit
Vltimus cœlum labor irreflexo
Suſtulit collo, pretiumq; rurſus
Vltimi cœlum meruit laboris
Ite nunc fortes ubi celſa magni
Ducit exempli uia.

& Claudianus in Nupt. Honorij.

Non quiſquam fruitur ueris odoribus
Hyblæos latebris nec ſpoliat fauos
Si fronti caueat, ſi timeat rubos
Armat ſpina roſas, mella tegunt apes.

90 Hiſpaniarum Rex ut præſus oneribº ita excellens honoribus
Sed † Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potentiſsimus nullus ignorat quin eo magis ac magis immenſos labores ſubiturus ſit, ſubeatque ſemper, quo latius ac latius ſuæ ditionis ac imperii fines ſeſe porrigunt. nam præter bonam totius Europæ partem in orbe nobiliore eius dominatui ſubiacentem, ſi nouum orbem quem temperat ac dominatur reſpexeris, inuenies ſuam monarchiam reliquas omnes mortalium principum longe ante ire ac precellere. ſiue illi reges ſint ſiue Imperatores, & dum omnibus ciuibus parem æquumq; ſe ſe prebere ſtudet iuxta illud Vergilii ſic canentis. Rex Iupiter omnibus idem.

91 Regis uerū trophea eſſe omnibº parem.
Quaſi † eius animus mens & ſpiritus uniuerſum per orbem diffuſus ſit, poſſet non iniuria aut non abs re cum Horatio lib. epod. ad Candidam teſtificari.

Nullum à labore me reclinat ocium,
Vrget diem nox & dies noctem, neque eſt
Leuare tenta ſpiritu præcordia.

Aut ſanè cum Ouidio lib. i. de Ponto, blandam humanam ac iuſtam illam querelam proferre.

92 Labores ut ad uerā gloriam & æternam uitam conducibiles ita ad humanam noxii ſunt.

Confiteor † facere hoc annos, ſed & altera cauſa eſt
Anxietas animi continuusq; labor
Cernis ut in duris & quid bouæ firmius aruis
Fortia taurorum corpora frangat opus
Quæ nunquam uacuo ſolita eſt ceſſare nouali
Fructibus aſsiduis laſſa ſeneſcit humus
Occidet ad circiſi qui certamina ſemper
Non intermiſsis curſibus ibit equus
Firma ſit illa licet, ſoluetur in æquora nauis.
Quæ nunquam liquidis ſicca carebit aquis
Me quoq; debilitat ſeries immenſa laborum
Ante meum tempus cogit & eſſe ſenem
Ocia corpus alunt, animus quoq; paſcitur illis
Immodicus contra carpit utrumq; labor.

93 Hiſtoria & error Pompeii magni
Iſque labor immenſus faſtidioſus in amenus principi ac Domino noſtro Hiſpaniarū Regi tanto magis quàm cæteris mundi principibus imminet, quanto ſuum imperium reliquorum imperiis amplius latiusq; eſt, nam & ſi Pompeius magnus (ut Plutarchus apoph. li. iiii. refert) proclamauerit plures adorare ſolem orientem quam occidentem. tamen poſt quam nos Hiſpani nouum hunc orbem occidentalium indiarum inuenimus apparuit plures occidentē quam orientē ſolē adorare.

Vnde uix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis, periculisq; additis, nō quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam, ita Cicero. i. officiorum, unde cum hic agatur de gloria & honore quin ei principi deferenda ſit, qui grauioribus curis, laboribus, ſolicitudinibus ex munere à Deo ſibi iniuncto ſubeſt dubitare non oportet, eſt autē ab ipſo Deo optimo maximo datum regnandi regendi'ue munus, iuxta illud prouerbiorum capite. 8. per me reges regnant. Denique † tantus labor tam grauis eſt & conſequenter tanto præmio ſaltem gloriæ & honoris dignus, ut ex multorum philoſophorum ſententiis, Plutarchus illum librum nobis reliquerit, qui ſic inſcribitur. Sic uixeris ut nemo te uixiſſe ſentiat. & ut idem Plutarchus apoph. lib. vii. refert Epicuri ſententia fuerit obſcuritatem eſſe bonum appetendum, ut uitam degere liceat in ocio. & Ouidius his arridet ſic dum cecinit lib. iii. de Triſtibus. 94 Labores an fugiendi.

Viue ſine inuidia moles inglorius annos

Facit nam & clericorū ſtatum quàm monachorum

95 Cleri monachis quare honoribus præferantur.

nachorum honoratior adeo eſſe edocemur quòd illi non uitæ contemplatiuæ tantum uerum etiam actiuæ inſeruiunt, hi autem contemplatiuæ duntaxar, ſicq; in honoribus inferiores ſunt, ita patet in c.legi.& cap.alia.xvi. q.i.& not.Ioan.And.in regul.delictũ, de reg. iur.lib.vi.in Merc. col.iii.& Glo.ſin.in c.qualiter, in ſecundo, de accuſat. dicens qnod dignior eſt cętus clericorum quàm monachorum, & tenent Domini.& Car.Alexandrin.in dicto ca.epiſcopos xvii.diſt.& Glof.in c.religioſo, in uerſicu.exhiberi, de ſenten. excommunica.lib.vi. Ioan. Fran.de Ripa lib.ii.teſpon.c.ii.nu.19.fol.3.& Nicolaus Boerius in tractatu de authoritate magni concilii additione.i.num.84.uerſ.item etiam clerici ſeculares. Non aliter & princeps noſter potentiſsimus reliquis omnibus principibus ut præferatur in gloria & in omnibus honoribus par eſt, quando quidem grauioribus ſubeſt laboribus, nam & de Agamemnone refert Plutarchus quidam ſe regum ducumq; fœliciſsimum primariumq; omnium Græcorum decus appellanti reſpondiſſe à Diis immortalibus ſe ingentibus miſeriis curis & laboribus deſtinatum, ut ſic appareat & honorum comitem eſſe curam & laborem, & curarum laborumq; comitem & quaſi iuſtam compenſationẽ ac remunerationem eſſe foreq; ſemper honorem & gloriam. Vnde Horatius cecinit.

Nil ſine labore magno uita mortalibus dedit

Et alibi.

96 Gloriã uera labore emenda

† Dij nobis laboribus omnia uendunt
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam
Multa tulit fecitq; puer ſudauit & alſit.

97 Hiſtoriam Adriani imperatoris.

† Quibus proximum eſt quod de Adriano Imperatore Plutarchus apoph.lib.6.ſcriptum reliquit florum quẽdam hos uerſiculos in Cæſarem ſcripſiſſe.

Ego nolo Cæſar eſſe
Ambulare per Britanos
Scyticas pati pruinas

Huic tamen Cæſar ſuccinuit ita

Ego nolo forus eſſe
Ambulare per tabernas
Latitare per popinas
Culices pati rotundos

Curas deniq; principũ & cathenatos labores depinxit Seneca in Agamẽnone his uerſibus.

Nunquam placidam ſceptra quietem
Certum ueſui tenuere diem
Alia ex aliis cura fatigat
Vexatq; animos noua tempeſtas
Non ſic Libycis Syrtibus æquor
Furit alternos uoluere fluctus

Idem in Hercule Oeteo

Aurea rumpunt tecta quietem
Vigilesq; tradit purpura noctes
O ſi pateant pectora ditum
Quantos intus ſublimis agit
Fortuna metus

Et Lucretius lib.5.de Nat.rerum

Nunc aurum & purpura curis
Exercent hominum uitam, belloq; fatigant

Cum ergo quo latiora & plura ſunt regna eo plures & grauiores curas, labores & moleſtias ſecum adferant inq; earum ueluti compenſationem honor & gloria principibus cõcedatur par eſt ut quo maiora & plura ſunt regna eo plures & maiores gloria & honores arrogentur, nec dubium eſt Hiſpaniarum Regem potentiſsimum ac dominũ noſtrum plures & ampliores regiones ſub ditione & imperio ſuo temperare quàm ullũ alium mundi principem.

ARGVMENTVM OCTAVVM.

Vbi uel plura † ſunt uel maiora pericula. ibi maior beneficii remuneratio debetur tex. in auth. habita. C. ne filius pro patre. ibi, uitam ſuam multis periculis exponunt, nec dubium eſt quin princeps & quilibet alius quo maioribus ſubeſt periculis, eo plenius & pinguius ſit remunerandus l.ſemper §. negotiatores ff.de iure immunita.& §.quibuſdam, eadem lege. & l. milites, & l.nec quidam, ibi, his ſolis qui in expeditione occupati ſunt C. de teſtam.milita.§.his autem, inſt.eod.titu.l.Diuus ff.eod. & c.cum eo, de elect.lib.vi.facit C. de naut. fœnore ferè per totum. facit l. fin.C. de inoffi. teſt. ſed princeps ac Dominus noſter potentiſsimus quanto reliquis omnibus principibus (ſiue illi imperatores ſint ſiue reges) plura & latiora regna habet & gubernat (id quod euidentius magisque notorium eſt quàm ulla demonſtratione egeat) tanto maioribus ſub eſt periculis teſte Seneca in Troade.

98 Periculum ubi maius ibi maior remuneratio.

Quoq; fortuna altius
Fuerit, † atq; leuauit humanas opes
Hoc ſe magis ſupprimere fœlicem decet
Variosq; caſus tremere,

& Claudianus lib.2.in Ruffi.

99 Imperium quo maius eo mai⁹ periculum.

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus
Inſtabilesq; Deos, ac lubrica numina diſcat

& Idem in Epigrã.ſatisfactionis ad Hadria.

In breuibus nunquam ſeſe probat Aeolus undis
Nec capit anguſtus boreæ certamina collis
Alpes ille quatit, Rhodopæaq; culumina quaſſat
Incubit nunquam cœleſtis flamma ſalictis
Nec parui frutices iram meruere tonantis

Ingentes

Ingentes quercus, annoſas fulminat ornos.

100 Hiſtoria regis cuiuſdam.

Et † Plutarchus apoph.lib. vi. ſic ſcriptum reliquit, rex quidam cuius nomen ſupprimitur, nominari, alioqui digniſsimus, quum ipſi porrigiretur, diadema, tenuit aliquandiu manu, dixitq; O nobilem magis quam felicem pannum. quem ſiquis penitus cognoſcat quam multis periculis ſolicitudinibus ac miſeriis ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere dignetur.

& Ouidius lib. 3. de Triſtibus.

Tu quoq; formida nimium ſublimia ſemper.

& Claudianus de Sepulchro ſpec.

Magna repente ruunt ſumma cadent ſubito.

& Horatius.

Excelſa grauiore caſu decidunt turres

Feriuntq; Summos fulgura montes

Adde tex. celebrem in l. Principes. ibi, quos ſæpe ſæua pericula uitæque interdum renuntiatio C. de prin. agen. in reb. lib. xii. ubi dicit. quòd ille renuntiat uitæ, qui ſe ſupponit periculo, & tex. Sing. in l. una C. de caſtl. omnium palatinorum pecul. eo. li. ibi, nec alieni ſunt à puluere & labore caſtrorum. qui ſigna noſtra comitantur. qui præſto ſunt ſemper actibus. quos intentos & eruditos ſtudiis itinerum prolixas. & expeditionum difficultas exercet & ibi Gloſ. dicit nota. de puluere & benedicit & illi ſciunt qui dictim experiũtur in cuius teſtimonium Chriſtus dicit Luc. ix. & x. Exeuntes de ciuitatibus etiam puluerem pedum neſtrorum excutite, & idem Matthæ. xvi. nec mirum. cum omnis noſter ſtatus ſuper perpetuo motu conſiſtat, ut inquit Imperator in aut. de non alie. §. ut autẽ lex. coll. ii. & talis peregrinatio facit nos pauperes. ut auth. de exibend. reis in. princ. & ibi Gloſ. in uerſ. aguntur, coll. v. quia nullam amicitiam ut inquit Seneca peregrini acquirunt. & facit tex. in l. i. de caſtren. & miniſter lib. xii. & l. fi. de tyro. & l. i. de diuerſis offi. & in auth. de Tab. §. ſi uerò indignus, coll. iiii. concordat. c. cum ſit ars. de æta. & qualia. Vnde Glo. in d. §. ſi uerò indignus in uerbo. cautè. alle. il lud Sal. quod melior eſt bucella panis ſicca cũ gaudio, quàm tota domus plena uictimis cũ iurgio. §. ne aut. in auth. de iudi. coll. vi. ubi Glo. alleg. illud Catonis, ſi labor in damno eſt. creſcit mortalis egeſtas. & uirtuoſis præmia ſunt danda, & facit bonus. tex. in l. i. C. de princip. agen. in rebus, ibi, ſed is qui ordine ſtipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ ſequebatur, & in l. i. ibi, eos enim ad hæc officia uolumus aſpirare quorum labores, ſcholæ agentium in rebus teſtimonio comprobatur C. de prin. agen. in rebus & in l. fi. §. uiri etiam ibi, hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum quos multos longo prolixoque tẽpore pertulerunt C. de dec. lib. x. & ideò poſt labores uictoriæ expectamus palmã, ut letitiæ publ. l. i. quã princeps pollicetur nobis dare. l. i. C. de Princip. agentibus in rebus ibi, poſt palmam laboris, & meriti principatus honore remuneramus. Cætera curialium pericula & damna, uide per Aeneam Silnium in Epiſtola de miſeriis curialium & tex. in §. Romani uerò cardinales. ibi, actu in curia ſuis officiis inſiſtẽtes. tit. de cauſis in pragmatica ſanctio.

Deniq; magni principes & monarchæ ſubſunt ingentibus timoribus atq; periculis qualis eſt nauigatio & belligeratio & ſimilia teſte Propertio lib. iii. eleg.

Nunc maris in tantum uentis iactamur, & hoſtẽ

Quærimus, atq; armis nectimus arma noua.

& Iuuenalis Saty. 14.

Tantis parta malis cura maiore metriq; ſeruãtur.

Cum ergo principes quo maiores ſunt, eo grauioribus periculis ſubiecti ſint, eaq; pericula iuſta honoris potiſsimum & gloriæ remuueratione ſint condigna, conſequens eſt, ut Hiſpaniarum Rex & dominus noſter potentiſsimus ut reliquos omnes orbis principes (ſiue illi reges ſint ſiue Imperatores) imperii & ditionis magnitudine excellit, ita honore & gloria in omni loco & conſeſſu in omnibus denique rebus antecedat.

ARGVMENTVM NONVM.

BONVM quo communius eo dignius eſt, eumq; qui tale bonum ſic communius & uniuerſalius in genus humanum confert dignio rẽ reddit ut per Alphonſum Guerreri. in ſpe. principum c. liiii. num. 41. † & qui bonum efficit aut operatur in plures maiore præmio dignus eſt, quàm qui id in pautiores efficeret l. nuper C. de nat. liberis, non ſecus quàm ex diuerſo qui pluribus nocet grauius peccat & punitur quàm ſi pautioribus noceret l. Athletas §. ait prætor, ff. de his qui notantur infamia, auth. ut iudices ſine quo quo ſuffragio §. eos autem l. quicunque §. fin. C. de hæreticis l. i. ff. de priuatis delictis, & inſtitutio ſi quadrupl. pauperiem feciſſe dicatur in fine principii, ſed Hiſpaniarum Rex ac dominus noſter potentiſsimus ut pluribus præ eſt tam regionibus quàm perſonis id quod pluſquã manifeſtum eſt, ita pluribus quoq; prodeſſe pro fuiſſe & profuturum intelligitur. † Principatum enim ſuum & legitimi cuiuſq; principis non tam ad ſuam quàm ad ſuorum ciuium utilitudinem

101 Vtilior pluribus maiore præmio dignus quã qui pautioribus utilis eſt.

102 Principa ad utilitatem ſubditorum inuentus.

litatem inuentum eſſe & pertinuiſſe diuinus
Plato author eſt, quod etiam docemur à Ci-
cerone primo officiorum, & ſanctus Ire-
neus lib.v.contra hæteſes & Alphonſus Guer
rerius c.liiii.nu.52.uerſiculo item notate in
theſauro chriſtianæ religionis,& beatus Tho-
mas in opuſculo.xxi.ad duciſſam Brabãtiæ &
Nicolaus Boërius in tractatu de authoritate
magni concilii additione.i.nu.131.& Ariſto
teles quinto Politicorum Gl. & Abbas in Cle
mentina unica, de baptiſmo, Lucas de Pen-
na in l.militaribus,C.de cutionibus lib.x.Al-
bericus de Roſatis & alii in l. decernimus.C.
de Epiſcopis & clericis Bar.in tracta. de reg.
ciui. Vnde ſanctus Thomas in loco ſupra ci-
rato ita ait. Conſiderare debetis, quòd prin
cipes terrarum ſunt à Deo inſtituti, non qui-
dem ut propria lucra quærant, ſed ut commu
nem populi utilitatem procurent, in repre-
henſionem enim quorundam principum dici
tur Eze.cap.xxxiiii.principes eius in medio
eius quaſi lupi rapaces, poſiti ad effundendũ
ſanguinem,& ad quærendas animas, & aua-
ritiæ lucra ſequenda.Et alibi dicitur per quẽ-
dam prophetam, ueh paſtoribus iſrael, qui
101 paſcebant ſemetipſos. † His arridet quòd Plu
Hiſtoria Antigoni regis.
tarchus apoph.lib.iiii.de Antigouo Macedo
num rege ſcriptum reliquit, qui quodam di-
cente omnia regibus honeſta iuſtaq; eſſe.ſunt
per Iouem inquit Barbarorum duntaxat re-
gibus at nobis ea duntaxat honeſta ſunt. quæ
honeſta ſunt,& ea tantũ iuſta, quæ iuſta ſunt,
grauiter retulit adulatricem uocem, uolen-
tis omnia licere regibus. Non enim rex eſt
honeſti iuſtiq;, regula, ſed honeſti iuſtiq; mi
niſter eſt. atque utinam ſimiles uoces nõ au-
diant Chriſtianorum aures, aut ſi audiaut ſi-
mili ſeueritate reiiciant. quid enim aliud di-
cunt qui occinunt,quod principi placuit, le-
gis uigorẽ habet, qui negant principẽ teneri
legibus,qui tribuunt illi geminã poteſtatẽ,or
dinatam & abſolutam quarum altera poſsit
quod leges, pacta,& fœdera poſtulant,altera
quodcunq; libuit. Iſta ſunt uerba Eraſmi Ro
tirodami in expoſitione illius ſententiæ An-
tigoni regis. Deniq; Cicero lib.i.officiorum
ita ait, omnino qui reipublicæ præſunt duo
Platonis præcepta teneant unum, ut utilita-
tem ciuium ſic tueantur, ut quidquid agant
ad eam referant, obliti cõmodorum ſuorum,
alterum ut totum corpus reipublicæ curent,
ne cum partem aliquam tueutur reliquas de-
ſerant. ut enim tutela ſic procuratio reipu-
blicę ad utilitatem eorum qui commiſſi ſunt,
non ad eorum quibus commiſſa eſt, geren-
da eſt. Itaque † (ut & Alphonſus Guerre-
rius ubi ſupra expræſsit num.52.& eſt ex ſen- 104
Rex eſt propter regnum non regnum propter regnum.
tentia ſancti Irenei & Beati Thomæ & Plato-
nis & Ciceronis & Antigoni regis & Eraſmi
& Nicolai Boerii & Bartoli & Lucę de Penna
& aliorum de quibus ſupra mentionem habui
mus) regnum non eſt propter regem, ſed rex
propter regnũ,uel propter regni ciuium'ue
utilitatem. † Vnde regum creandorum ori- 105
Regnum eſt iuris gentium.
ginem ex iure gentium proceſsiſſe bellorum
calamitatibus iniuriarum, rapinarum, uio-
lentiarum impetus internetionum, ſeditio-
num, rixarumq; uitandarum cauſa ſcripſerũt
Bal.in l.ex hoc iure,ff.de iuſt.& iure.Alphon-
ſus Guerrerius in d.c.liiii.Idem Bal. in tracta
tu Schimatis,quaſi impoſsibile ſit aut parum
commodum ſit uiuere ſine regibus & magi-
ſtratibus ut in l.ii.§.poſt originem ff. de iuſt.
& iure & in auth. ut omnes obediant iudici-
bus, notatur per Glo.in l.ii.§.pen.ff.de orig.
iuris & in l.i.ff.de iuriſ.om.iudi.ubi plene per
doct.& per Paridẽ de Puteo in tract.de ſynd.
tit.de exceſsibus regum. Sunt † tamen qui uel 106
Regnum an ſit iuris diuini.
lint regna eſſe de iure diuino iuxta illud pro
uerbiorum c.viii.per me reges regnant & le-
gum conditores iuſta decernunt. & iuxta il-
lud Demoſthenis per iureconſultum relati in
l.ii.ff.de legibus dum ait legem eſſe inuentio
nem quandam & donum Dei. Cumq; lex rex
aut regina eſſe dicatur ab ipſo Deo optimo
maximo reges dati eſſe uidetur ad præmium
bonorum & pœnam malefactorum c. magnũ
xi.q.i. ubi S. Ambroſius ait magnum quidem
& ſpeciale documentum eſſe quo Chriſtiani
uiri ſublimioribus poteſtatibus docerentur
debere eſſe ſubiecti ne quis conſtitutionẽ ter
reni regis putet eſſe non ſoluendam ſi enim
cenſum filius Dei ſoluit quis tu tantus es qui
putas eſſe non ſoluendo. Deniq; Petrus Apo
ſtolus Epiſtola.i.c.ii. ſic ſcripſit,eſtote ſubdi-
ti Dominis ueſtris ſiue regi quaſi præexcellen
ti ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis ad uin-
dictam malefactorum laudem uero bonorũ.
Et Paulus Apoſtolus ad Romanos ca.13.non
eſt enim poteſtas niſi à Deo, facit c. non fru-
ſtra xxiii.q.v. Et generale uidetur pãctum ſo
cietatis humanæ obtemperare principibus
c.quid culpatur,23.q.i.Et cor regis dicitur eſ
ſe in manu Dei.ut in Epiſtola inter claras C.
de ſumma Trini.& fide catho.& dicit Hiero-
nymus in c.Regum,23.q.5.principibus,& po
teſtatibus fidem & reuerentiam ſeruari opor
tet,quã qui non exhibuerit apud Deum præ-
mia inuenire non poterit,facit etiam, quod
notatur in l.finali.C.de exactionibus tributo.
lib.10.Apoſtolus etiam ad Titum ſcribit.iii.
cap. Admone illos principibus & poteſtati-
bus

bus ſubditos eſſe & Eſdræ.iii.4.ca.dicitur Rex autem ſuper omnia dominatur,& præcellit & cætera & principes ſacerdotes conſtituebant ex commiſsione diuina duces prout habetur Exo.28.de Moyſæ Hebræorum duce, qui conſtituit Aaron fratrem ſuum ſacerdotem,& de Iuda Machabeorum duce,qui elegit ſacerdotes ſine macula uoluntatem habentes in lege Dei,ut mundarent ſancta, ut habetur in primo libro Machabeorum c.iiii.& prælatus electus & confirmatus non debet adminiſtrare, donec fecerit regi reuerentiam,notatur in c. cum longe, & in c.lectis.63.diſtinct.& in c. Abbates.18.q.3.uide Henric. in c. nobis. de iure patrona. pro rege etiam orandum eſt exemplo Baruc.cap.i.ubi dicit orate pro uita Nabuchodonoſor regis Babyllonis,& pro uita Balthaſar filii eius,ut ſint dies eorum, ſicut dies cœli ſuper terram.& cætera.& Apoſtolus ad Timothæũ.cap.2.dicit,obſecro igitur primo omnium fieri obſecrationes, orationes.&c.pro Regibus.&c.& quod dominus noſter Ieſus Chriſtus Pilato reſpondit dicens non haberes poteſtatem aduerſum me ullam niſi datum eſſet tibi deſuper. Quibus uerbis plane ſignificauit omnem iudicum regum'ue

107 Regnũ & rex ſunt nomina generalia, ad omnes magiſtratus ſpectantia.

poteſtatem à Deo eſſe. Imperium enim & regnum nihil aliud eſt quàm iuriſdictio ut in pr.inſt.de perpe.& temp.act.uerb.Imperium & in l.i.ff.de conſtit.principum & l.ii.tit.15. par.4.& ideo in ueteri teſtamento liber ille qui Iudicũ inſcribitur magna ex parte circa reges uerſatur,& tamen Iudicum inſcribitur quaſi Iudices & Reges pro eodem accipiantur. Regum enim appellatio lata eſt,comprehenditq; ſub ſe tam Iudices quàm omnes reliquos reipublicæ regentes. Vnde Cicero lib.i. Epiſt.fami.ad Lentulum ait, quales in Republica Principes eſſent taleis reliquos ſolere eſſe ciues. Et Claudianus ſic cecinit.

Nec tam inflectere ſenſus humanos edicta ualent
Quàm uita regentis
Mobile ſemper mutatur cum principe uulgus

& Horatius Oda.4 lib.3.

Diuoſq; mortaleſq; turbas
Imperio regit unus æquo

108 Reges priùs quàm leges ſcriptę

Et † Guerrerius ubi ſupra c.84. hac in re ſcripſit uerba ſequentia.Et eſt notandũ quòd gentes prius quàm reges eſſent,regnabant in puritate prima & ſola naturæ,Ideo dixit Bal. in l.ij.ff.de origi.iuris quòd in principio urbis conditæ populus orbis non habebat legẽ, ſed habebat regẽ.& quòd oẽs reges habẽt ſupremã poteſtatẽ, ut dixit Innocẽtius in cap. cũ P. tabellio, de fide inſtrum.& manu regia id eſt arbitrio regio omnia gubernabantur.

† Adduco etiam Hoſtiens.Innocen.Ioann. Andræ.& Abbatẽ in c. licet ex ſuſcepto.de foro competenti.ubi referunt à principio Deũ creaſſe cœlum & terram & omnia quæ in eis ſunt,angelicam,& humanam naturam, ſpiritualia & temporalia, quæ per ſeipſum regit, ſicut factor ſuam rem gubernare ſolet, & hominem quoque fecit,præcepta dedit,& tranſgredienti pœnam impoſuit per ſe ipſum id eſt Adæ,& Euæ.gene.3.mulieri uerò dixit,& cætera ut ibi, Adæ uero dixit &c.& qualiter etiã per ſe ipſum Caim puniuit.& Iameh, & quoſdam alios gene.4.&.5.& ſic Deus rexit mundum per ſe ipſum uſque ad Noe, & tempore Noe cępit Deus creaturas ſuas regere per miniſtros,quorum primus fuit Noe, cui dominus gubernationem archæ ſibi dedit,per quã eccleſia ſignificatur.gene.5.& 7.nam Noe, & filiis rectorem.& legem dedit gene.9.ubi licet non legatur,ſacerdos fuit, & officium ſacerdotis exercuit ſtatim poſt egreſſum archæ, ante quam leges populo daret. gene.8. ædificauit autem Noe,& cætera.quod officiũ ſacerdotis ſimul Abel, & Caym primo fecerant, in hac autem uicaria ſucceſſerunt patriarchæ, reges, iudices, ſacerdotes, & alii, qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum.& ſic durauit uſque ad Chriſtum, qui fuit naturalis dominus, & rex noſter, de quo dicit Pſalmiſta,Deus iudicium tuum regi da.ita quæ ex ſupra dictis concludo, quòd ſi conſideramus cauſam primariam, & immediatam Reges ſunt de iure diuino, & procedunt à Deo,cum ſit rex regum,aut conſideramus cauſam mediatã,& tunc ſunt de iure gentium & ad prædicta uide Oldra.conſi.lxix.& Anchar.in conſi.cccxxxix.ubi dicit, regna iure gentium diſtincta ſunt, & reges etiam iure diuino cœperunt. Quibus concinunt uerba Boetii Metro.5.lib.1.ſic canentis.

109 Deus olim mũdũ per ſe ipſum regebat.

O ſtelliferi conditor orbis
Qui perpetuo nexus ſolio
Rapido cœlum turbine uerſas
Legemq; pati ſydera cogis
Omnia certo fine gubernas

110 Deus cunctis humanis præeſt & cunctorũ author eſt.

& Horatius Oda.4.lib.3.

Diuoſq; mortaleſq; turbas
Imperio regit unus æquo

& Virgilius Egloga 8.

Nec curare Deum credis mortalia quenquam

& idem Vergilius.

At ſperate Deos memores fandi atque nefandi

& Titus Calfurnius Egloga.4.

Qui populos urbemq; regit pacemq; togatam

& Boëtius Metro.6.lib.4.

Sedet in terra conditor altus
Regumq́; Regens flectit habenas
Rex & dominus,fons & origo
Lex & ſapiens arbiter æqui

& Sillus Italicus lib.6.Bel.pu.

Iuſtitia rectiq́; dator qui cuncta gubernas

& Statius lib.5.Theba.

Cuncta hæc ſuperum demiſſa,ſuprema
Mente fluunt

& Manilius lib. 1.Aſtrono.

Ac mihi tam præſens ratio non ulla uidetur
Qua pateat mundum diuino numine uerti

& Boëtius Metro.9.lib.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas

111 Denique † iſthæc omnia eo pertinent ut Deus tanquam cauſa uniuerſalis omnibus rebus inſit ſiue aëris ſiue ignis ſiue pelagi ſiue terrarum, nam nihil in orbe fit aut homines agunt,niſi Dei uoluntate,teſte Lucano lib.9. Bellorum ciuilium dum ait.

Deo authore omnia fieri quo ſenſu accipiēdū.

Nil agimus niſi ſponte Dei

Item eo pertinent ut quidquid agunt ſiue homines,ſiue bruta , ſiue reliqua omnia animātia,uel inanimata,quæ mari cœlo terra ue continentur ad omne quaſi nutu & iuſſu Dei facta uideantur ex ſententia Ouidii lib. 4. de Triſtibus ſic canentis

Nil ita ſublime eſt ſupraq́; pericula tendit
Non ſit ut inferius ſuppoſitumq́s Deo

Et ut Iuſtinianus Imperator in l.i. de uetere iure enucleando C. ait omnia merito noſtra facimus quibus authoritatē impartimur, Ad idem l.lege obuenire ff.de uerb. ſigni.& l. i.§.pen.& fin.ff.de lega.iii.& tex.elegans in l. unum ex familia.§.ſi de falcidia, ff. delega.ii. l.conficiuntur,in prin.ff.de iure codicillorū. Qua ratione domos,templa,uaſa,ueſtes, imagines,picturas & ſimilia nō tam ipſi artifices quàm domini quorum iuſſu & impenſa fiunt feciſſe uidētur,teſte Martiali lib.8. Epigram. ſic dicentis

112 Feciſſe nō tam uidetur qui iuſſus paret quàm qui iubet.

Qui fingit ſacros auro uel marmore uultus
Non facit ille Deos qui rogat ille facit

Ergo † quòd reges à Deo ſint dati uel creati in hūc ſenſum & defendi & accipi oportet, quod mente ipſius tacita tacitoq́; eius iuſſu permiſſu uel imperio dentur fiant, creentur, eligantur ab hominibus. † Conſtat enim neminem unquam mortalium Deum oculis corporeis uidiſſe teſtè Ioanne Euangeliſta Epiſtola.4.dum ait qui non diligit fratrem ſuum quem uidet quo modo diliget Deum quem non uidet? Item & in alium ſenſum accipere poſſumus.reges datos eſſe ab ipſo Deo optimo maximo nempe quod ipſe Deus in omnibus ſiue rebus ſiue actionibus concurrat uel

113 Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiēdū.

114 Deum nullus mortaliū uidet.

præcurrat mouens & regens quaſi nihil unquam creatorum ad quicquam agendum moueatur niſi inſpirante Deo. Vnde Manilius lib.1.Aſtrono.

Hoc opus immenſi conſtructūq́; corpore mundi
Membraq́; natura diuerſa condita forma
Aëris atque ignis terra pelagiq́; iacentis
Vis animo diuina regit ſacroq́; meatu
Conſpirat Deus & tacita ratione gubernat

& Lucanus bis concinit lib.9. Bello.ciuilium dum ait

Iupiter eſt quodcunq; uides quodcūq; moueris

Denique † illa demum eſt perfecta & certa hominum cognitio & notitia, quæ percipitur aliquo ex quinque ſenſibus corporeis, nempe per uiſum, per auditum, per guſtum, per tactum per odoratum. † Vnde teſtes de iis tantum quæ aliquo ex his quinque ſenſibus corporeis percipiunt & comprehendunt debent teſtificari,nec certam aut idoneam rationem ſuæ depoſitionis reddere intelliguntur niſi cum eam reddunt , quæ talibus ſenſibus corporeis colligitur l.teſtium, ubi tradūt communiter doct.C.de teſtibus , qua de re per Glo.in l.ii.§.idem Labeo.i.ff.de aqua plu uia arcēda,Decius conſi.cccliiii.in caſu propoſito,n.1.Petrus Paulus Pariſius cōſi.xxxiii. col.j.lib.ii.Pet.Philippus Corneus cōſi.xviii. in nomine domini,lib.ii.nu.4.Fulg. in l. ſi nō ſpeciali C.de teſtam.ubi Bar.Salic.Pau. Caſt. Benedictus de Plumbino Alex.& Cinus nu.6. & Pet.Philippus Corneus eodem nu:6.& Iaſ. in 1.& 3. notabi. Bar.Ioan.de Imola. & Paulus Caſtrenſis in d.§.Idem Labeo & Ludouicus Pontanus in d.l.ſi non ſpeciali. Vnde & ſi reges iure diuino regnare dicantur ex ſententiam eorum quos ſupra retullimus,uel iure gentium ut placuit iis quos etiam ſimiliter adduximus , ſitq́; etiam tertia eorum ſententiam qui cōtendunt id iure ciuili fieri, ut per Paridem de Puteo in tract.de ſyndic. titu.de exceſsibus regum. † Tamen ſi certiorem rationem ſequamur reperiemus huiuſmodi ſententias inter ſeſe non tam ſenſu quàm uerbis diſtare.nam ſimul atque quædam ciuitas regem ſibi delegit,is ſane rex eſt ex mero illius ciuitatis cōſenſu & actu ſeu actione , electione delectu uel conceſsio'ue, qua ratione iure ciuili id eſt illius ciuitatis is rex eſſe intelligetur arg.l.omnes populi l.ius autem ciuile , ff. de iuſt.& iure.§.Ius autem gentium inſt. eod. tit. Sed † & is iure etiam gentium rex illius ciuitatis non incongruè aut inepre dicetur. Quandoquidem ius gentium eſſe intelligitur non id modo quod ab omnibus omnino gentibus pereque obſeruatur,ſed etiam id quod ab earum pleriſque admiſſum eſt. Quinimo etiam

115 Humana cognitio ē per aliquē ex quinq; ſenſib⁹ corporeis.

116 Teſtis id tantum ſcire dicitur quòd percepit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis.

117 Principatus imperiū regnū dici poſſunt de iure ciuili & de iure gentium & de iure diuino.

118 Ius gentiū quid.

etiam ſi non à gentium pleriſq; receptum ſit
ſed tantum à pleriſq; earum que honeſtis legi
bus & moribus reguntur adhuc dicitur eſſe iu
ris gentium ut in d.l.omnes populi,& d.§. ius
autem gentium,& diximus plenè lib.i. de ſuc
ceſsionum progreſſu in præfa. Nec dubium
eſt quin plereq; gentiũ quæ honeſtis legibus
& moribus reguntur regibus gubernẽtur. Vñ
dè tale gubernãdi ius ditioq; & Imperiũ à iu
re gentiũ,ut deſcendere uideatur par eſt. Sed
& a iure diuino ſimiliter deſcendere non in-
ſcite intelligemus in eum modum de quo ſu-
119 Reges dici poſſunt oẽs legitimi magiſtratus. pramẽtionem habuimus. † dum modo reges
generaliter accipiamus,eamq; uocem ad om
nes & quoslibet omnino regentes referamus
(qualeis hodie ſunt duces Venetorum uel Ge
nuenſium uel Piſanorum & ſimilium & qua-
lèis olim erant Conſules Romanorum & re-
ctores Cartaginenſium ſeu Pœnorum & ſimi-
lium.) Hi etenim omnes & ſimiles legitimi re
ges, regentes, rectores, principes, iudices,
Imperatores quocunq; nomine aut uoce nun
cupentur,non propter ſe aut ſuam utilitatem
ſed propter ciues ciuium'ue utilitatem crea-
ti, delecti, aut dati intelliguntur, ad ſimilitu-
dinem ac imaginem tutelæ minorum, quæ eſt
uis ac poteſtas in capibus liberis ad tuendos
eos qui aliter ſe tueri commodè nequirẽt l.i.
ff.de tutelis in prin.inſt.eod.tit. ut ſupra ple-
120 Reges quare inuenti. nius oſtendimus. † Nam ut tutela inuẽta fuit
ad tuendum eum qui ſe per ætatem tueri non
põt ut.dd.ll.ita et regnum ad tuendos eos qui
uel per ætatem,uel ſenium,uel morbum cor
porum,uel animorum,uel ſexum, uel imbecil
litatem ſe ſe aduerſus potentiores tueri non
poſſunt, inuentum datumq; fuit. ſicq; huma-
nis neceſsitatibus id exigentibus, ita Bal. in
d.l.ex hoc iure,uidetur ſentire, & etiã in ſuo
conſilio ſchiſmatis & Alphonſus Guetrerius
cap.liiii.in ſuo Theſauro relig. ehatiſ. in pr.
121 Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu. Denique † ut Cicero in Lælio teſtatur, ſic
nos nati uidemur, ut inter nos eſſet ſocietas
quædam. Id quod idem Cicero repetit.iiii.
de Finibus his uerbis,hoc ſolum animal homo
natum eſt pudoris ac uerecundiæ particeps
appetens coniunctionem hominum ac ſocie-
tatem. Nec dubium eſt quin hæc ſocietas ac
communio ſeu familiaritas ſoleat parere di-
ſcordias l.cum pater §.dulciſsimis, ff.de lega.
122 Humanũ ingenium procliue ad diſſentiendum. ii. † Eſt enim ingenium humanũ procliue ad
diſſentiendum iuxta illud Vergilii

Scinditur incertum ſtudia in contraria uulgus.

& Sillius Italicus lib.9.

Diſcordia demens

Intrauit cælos ſuperosq; ad bella coegit.

Cumq; natura ita comparatum ſit ut om-
nes ſibi melius quàm alteri eſſe mallit, ut Te-
rentius author eſt & probat elegãs tex. in l. ſi
uoluntate C.de reſcin.uẽdi.neceſſum fuit eſſe
& præeſſe qui huiuſcemodi diſcordias ac lites
componeret, ne ad arma neceſq; paſsim ci-
ues proſilirent ac furerent. Ergo & humana
neceſsitas & naturalis appetitus ſocietatis
(eſt enim homo ſecundum Philoſophum ani-
mal ſociabile) peperit hominum uitam ſocia
lem atq; Politicam, ſocietas diſcordiam diſ-
ſenſum, diſcordia principatum iuridicamq;
poteſtatem ciuilem & in hunc ſenſum dici po
teſt regnum eſſe de iure naturali & gentium
& ita intellige d.l.ſi.ad prin.ff.de orig. iuris.
cum ſupra alleg.uerum is principatus natura
liter loquendo deſcẽdit immedite ab homi-
num conceſsione facto uel delectu cõcurren-
te Dei permiſſu & ordinatione, ſecundum ea
quæ propoſuimus, poteſt tamen quotidie fe-
rè (& non raro expedit) mutari & uariari quo
ad regentium perſonas, quo ad tempora, lo-
cã, cauſas modosq; regendi & adminiſtrandi
c.non debet, de conſang. & affini.d.l.ii.§.ſed
cum paulatim. † Qua in re accipimus prin- 123 Magiſtratus quilibet large dicitur rex
cipatum pro quolibet magiſtratu & ſic in ge
nere iuxta l.magiſtratibus.ff.de iur.om. iudi.
& iuxta illud Ciceronis iii. de legibus magi-
ſtratus lex eſt loquens. Et rurſus idem Cice-
ro ibi magiſtratibus opus eſt ſine quorum pru
dentia ac diligentia ciuitas eſſe non poteſt;
quorum deſcriptione omnis reipublicæ mo-
deratio continetur neque iis ſolum præſcri-
bendus eſt imperandi, ſed etiam ciuibus ob-
temperandi modus. Itaque populus ſine Im-
peratore, ſine rege, ſine duce, ſine comite, ſi-
ne marchione in ſpecie ſumptis conſiſtere &
poteſt & non raro ſolet, (ſunt enim uariis in
orbis regionibus uaria non ſolum regentium
nomina, ſed & poteſtas, uis, imperium ac di-
tio) Cæterũ ſine ullo omnino magiſtratu qui
uel ad omnes cauſas & lites delectus eſſet, uel
ſaltem quando ex orirentur is ad eas ſedan-
das & definiendas deligeretur conſiſtere uix
poſſet, quin is mos & uiuendi ritus & modus
planè à iure gentium diſsideret aut aduerſa-
retur, & iuri naturæ quatenus peculiariter
conuenit hominibus. † Quamuis enim reli- 124 Reges quare non habeant aut egeãt bruta.
quis animantibus brutis is magiſtratus opus
non ſit, quippe quæ ex rapto plerũq; uiuant,
famis neceſsitate cogente. tamen uictum quę
runt ex rapto & uiolentia in animal diuerſa-
rum ſpecierum illata non ex illata in animal
eiuſdem ſpeciei ut Horatius author eſt & Plu
tarchus in opere illo quod inſcribitur an Bru
tis ratio inſit. Cæterum cum Deus optimus
maximus (iuxta illud Pſalmiſtæ omnia ſubie-

ciſti ſub pedibus eius) omnia huius mũdi hominibus conceſſerit, hinc fit ut homo in hominem non raro impetũ faciat uiolẽtię iuxta illud Ouidii.

Non hoſpes ab hoſpite tutus, uiuitur ex rapto.

Denique uiolentiam inferre in animal diuerſæ ſpeciei faseſt, fuitq; ſemper tamq; hominibus conceſſum quàm reliquis animantibus uſitatum, & peculiare ac natura inſitum. Nam ut homines impetum facere liberum eſt in omne genus brutorum, ſiue illa uolucria ſint, ſiue terreſtria, ſiue ſquameã, uel aquatilis turba, iuxta illud omnia ſubiecisti &c. ita quoque & brutis in diuerſæ ſpeciei animalia natura inſitum eſt prædam facere, quorum pleraq; ex rapto uiuunt præſertim uolatilia & etiam ſquamea turba, & ex quadrupedum genere non pauca, ut urſi, leones, lupi, uulpes, canes, cati & ſimiles, ſed in animal eiuſdem ſpeciei aut nunquam aut ſane per raro impetum aut prædam faciunt, homines autem in reliquos homines frequenter. Ergo principatus qui (ut iam oſtendimus) ad conſeruationem ſpeciei fuit inuentus, neceſſarius fuit in hominibus ne eorum imbecilliores à fortioribus opprimerentur, non ſic in reliquis animantibus, quæ ut prædam in alterũ animal ſuæmet ſpeciei non exercent, ita & principe aut moderatore ſuæmet ſpeciei nõn egent, ſicq; leò non præeſt leoni, non urſus urſo, taurus ue tauro, aut æquus æquo. Nõ quoque aquila aquilæ, miluus miluo, accipiter accipitri aut columba columbę. Nec delphin, præeſt delphino, aut cætera id genus. Quæ omnia eò pertinent ut intelligatur principatum non eſſe de iure naturali prout hæc uox conuenit omnibus animãtibus iuxta l.i.ff. de iuſt.& iure & in pr.inſt.de iure nat. ſed eſſe de iure naturæ prout conuenit ſolis hominibus, quod peculiari nomine ius gentium appellatur ut.dd.ll. non quoque eſſe de iure diuino niſi quatenus illud ius cum omnibus rebus humanis concurrit quaſi cauſa uniuerſalis, ut iam oſtẽdimus. Quod de iure naturæ ſit principatus intellige ut ilico ſubiiciam.

Cum ergo (ut è diuerticulo ad uiam redeamus) qui pluribus prodeſt maiore pręmio glo- 121
riæ & honoris dignus ſit quàm qui paucioribus prodeſſet, cumq; principatus ad ſubditorum duntaxat non etiam ad principum utilitatem inuentus ſit, ſequitur ut qui pluribus latioribusq; principatibus à Deo & hominibus præfectus fuerit is pluribus hominibus profuturus ſit, ne aliter peccatum in principe præſumatur contra l.merito, ff. pro ſocio, præſertim cum ut Ouidius cecinit.

Oẽ animi uitiũ tanto cõſpectius in ſe crimen habet Quanto maior qui peccat habetur.

Vnde cũ Princeps ac dominus noſter Rex Hiſpaniarum potẽtiſsimus longe pluribus regionibus & principatibus pręſit quàm ullus totius orbis princeps, ſicq; lõge numeroſiori mortalium turbæ profuturus ſit, proſit, profueritq; ſemper, par eſt ut in gloriæ & honoris præmio reliquis principibus pręferatur.

Denique uidendum eſt † cum principatus 115
eſſe iuris naturæ uel gentium dixerimus, an ſub principe uiuere omnibus hominibus neceſſum ſit, quod uidetur iuxta c.ii. de maiori & obed. & iuxta illud Pauli Apoſtoli, omnis anima (inquit) ſuperioribus poteſtatibus ſubdita ſit, ſed illud quo ad ſpiritualia habet uim præcepti, ſed quo ad temporalia uel non, procedit, uel uim tantum conſilii habet, nam ius naturale eſt naturalis quædam inclinatio & appetitus nullam inducens compulſionẽ præciſam aut coactionem ut dixi.

Regibus aut magiſtratib. ſub eſſe eſt neceſſitatis præciſe.

Et ius gentium eſt cõmutabile nec unquã quo ad omnes homines induxit neceſsitatem præciſam; ſicq; capti qui iure gentium ſerui fiunt capientium, tamen inter Chriſtianos non ita fit. & ſic in aliis ut plenè diximus de ſucc. progr. in præfa. ergo ſi in aliqua ciuitate libera ciues conuenirent ne ullum haberent principem, magiſtratum aut iudicem, ſed ꝙ quando inter duos conciues uel inter plures eſſet lis, ciuilis uel criminalis, tunc reliqui cõciues iudices aut arbitri, eſſent illius litis, talis conuentio & regimen proculdubio ualeret, nec uideo quid poſsit huic rei impedimento eſſe, idq; probatum eſt, quia omnia cenſentur permiſſa quæ nõ reperiuntur nominatim prohibita l.nec non §.quod cis.ff.ex quib.cau.maiores l.ſuper ſtatuas C. de religi.l.altius C. de ſeruit. & hæc eſt illa naturalis libertas hominibus à Deo optimo maximo data l.libertas ff.de ſtatu hominũ §.libertas, inſt. de iure perſonarum l.quod attinet ff.de regulis iuris. ſed talem conuentionem aut regimen nullus unquam inueniet prohibitam iure diuino, naturali uel gentium, ergo remanet libera & ſub arbitrio cuiuſq; populi liberi, qui ius ciuile ſibi poſsit hodie adoptare & cras repudiare iuxta §.ſed naturalia, inſt. de iure nat.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iure quod multum nota quia de his uidi ualentiſsimos doctores hæſitare & in contrarium inclinat Dominicus Sotus Theologorum noſtræ tempeſtatis diſertiſsimus de iuſt.& iure. pro nobis illud Domini omnia ſubiecisti ſub pedibus eius &c. cuius rei ſenſus eſt non ſolum hominem nulli ſubeſſe ſed ex diuerſo homini reliqua omnia præ-

ter

ter hominem alterum ſub eſſe.

ARGVMENTVM DECIMVM.

126 Quo maior adminiſtraiio eo ſublimior adminiſtrans.
QVOD maiorem † in genus humanum ad-
miniſtrationem quis habet, eo dignior ſubli-
mior & eminentior omni loco, ſede. gloria &
honore intelligitur, tex. & ibi Lucas de Pen-
na in l. ii. C. ut dignitatis ordo ſeruetur & l. fi.
ibi, in ipſo tamen actu C. de Decurio. lib. x. fa-
cit l. bene à Zenone C. de quadri. præſcrip. ibi,
qui enim ſuis conſiliis ſuisq; laboribus pro to
to orbe terrarum die noctuq; laborant, quare
non habeant dignam ſua prærrogatiua fortu
nam id quod nocat Sali. ibi. ix. not. l. ex agen-
tibus, & ibi Gl. in uerbo poſteriores. C. de pri.
agen. in rebus li. xii. & in l. i. C. de proxi. ſacro.
ſcri. eodem libro Nicolaus Boerius de auth.
mag. conſ. add. i. num. 142. uerſ. præterea non
127 Doctores actu legentes præferuntur iis qui actu nó legunt.
ſolum ratione. † Vnde tam ipſe quàm Ioan-
nes de Platea in l. i. ſupra iam allega. conten-
dunt doctores actu legentes reliquis qui actu
non legunt præferẽdas eſſe, quod & tenet idẽ
Ioannes de Platea in l. i. C. de conſulibus. De-
nique ſummus honor eſt in reipublicæ admi-
niſtratione tantoq; ſublimior quanto ea ad-
miniſtratio & reipublicæ cura amplior & la-
tior eſt l. honor, in pr. ff. de muner. & hon. Gl.
in l. i. C. de mune. & honori. lib. xi. edocet An-
dreas Barba ad Bal. in feudis, tit. quibus mod.
feud. ami. in uerb. carebit. ſed Rex ac domi-
nus noſter immenſas innumerasq; regionum
adminiſtrationes, plures ſane & latiores quã
reliqui omnes principes habet, ut euidentius
eſt quàm ulla comprobatione egeat, nulliq;
ignotum qui rerum non ſit inexpertus, ergo
ut reliquos omnes principes antecellat par
eſt, præſertim cum tales adminiſtrationes, di
tiones, regna, imperia ab ipſo Deo optimo
maximo ſibi data fuiſſe intelligantur iuxta il
lud Prouerbiorũ c. viii. per me reges regnãt.
Et Apoſtolus ad Romanos c. xiii. non eſt in-
quit poteſtas niſi à Deo cum iis quę iam ſupra
congeſsimus.

ARGVMENTVM VNDECIMVM.

128 Dignior é qui digniori loco præeſt.
QVI præeſt † loco digniori is dignior ſu-
blimior excelentiorq; eſſe intelligitur. ita tra
dunt Nicolaus Boerius in d. trac. de aut. magi
conſ. add. i. num. 149. uerſ. præterea etiam &
fortius. poſt Ioan. de Platea quem allegat in
l. ii. C. ut dignitatis ordo ſer. lib. x. unde præfe
ctus urbis dicitur maior dignitate quam reli
qui magiſtratus Romanæ ditioni & Imperio
ſubiecti, ut per Glo. & Doct. in rub. ff. de off.
præfe. urbis l. i. C. de Silenti. ubi Ioan. de Pla-
tea & l. i. C. de præp. lab. lib. xii. facit l. ius Se-
natorum. de dignita. & l. municipes, ff. de mu
nicip. ibi, quibus ſumma reipublicæ commiſ-
ſa eſt, & in dictis locis tradunt communiter
doctores ratione loci & adminiſtrationis
(hoc eſt loci ubi adminiſtrat) quem eſſe præfe
rendum. facit l. quilibet C. de decuri. li. x. ibi,
non ſolum à nobis quibus propter loci digni
tatem rerum ſumma commiſſa eſt, & ibi Bal.
edocet tanto maiorem eſſe officialem quan-
to digniori loco præeſt, facit l. i. & quæ ibi ple
nè diſſerunt doctores C. de priuileg. urbis Ro
ma. lib. xii. & fuit ſententia Innocentii in c.
iii. de ſepultu. & Cardina. Alexandri. qui etiã
ut refert Nicol. Boerius ubi ſupra & nu. 100.
ait officialem in ciuitate adminiſtrãtem præ
ferendum eſſe ei qui in uico adminiſtraret,
† Nam & ſecundum eundem Nicol. ibi ratio 219
Filius anſit patri ratione officii præferendus.
ne officii filius præfertur patri ſuo ut per Va-
lerium Maximum in lib. ii. ad finem de inſti.
antiquis Simo. de Bur. in proœmio clemen.
Alexan. in add. ad Bar. in l. i. ff. de obſeq. Au-
lus Gell. in noctibus atti. lib. ii. c. ii. & facit l.
nam quod ff. ad Trebelli. l. minimè, ff. de reli-
110 Hiſtoria per Aulum Gelium relata.
gioſis & ſump. funerum † Id quod in actibus
publicis ita definitum fuiſſe ait Aulus Gellius
ubi ſupra in perſona præſidis Cretæ prouin-
ciæ, & rurſus Romæ in perſona Fabii filii Ma-
ximi, & attingit Bartholomæus Socinus in l.
cum quid, col. iii. ff. ſi cer. pet. poſt Aretinum
131 Ciues an digniores quàm municipales.
ibi, † Et ciues (ut ad uiam redeamus) oriun-
dos ex urbe ſplendida nobiles eſſe atteſtatur
Lucas de Penna in l. mulieres, col. iii. C. de di
gnit. lib. xii. ſentiens non ita eſſe in iis qui ui-
cis aut uillis orirentur, tanti momenti eſſe iu
dicans loci dignitatem & ſublimitatem, facit
xl. diſtin. c. nos qui & c. illud & c. Adam & ff.
de excuſa. tutorum l. non tantum §. i. & C. de
ui publica l. ſeruos in ii. reſponſo & l. in urbe
ff. de ſtatu hominum.
132 Hiſpania digniſsima.
Quum † ergo qui præeſt loco digniori is di-
gnior ſublimior & anteponendus eſſe intelli
gatur, cumq; Rex ac Dominus noſter Hiſpa-
niarum regionibus præſit quæ cum aliis nomi
nibus, tum eo potiſsimum quòd in ea Chriſti
Domini ac redemptoris noſtri uera fides &
dogma integra, intacta, inuiolataq; perma-
net, qua in re reliquas omnes orbis prouin-
tias (quæ noſtræ tempeſtatis calamitas, miſe-
ria & infelicitas à lachrymis minimè tempe-
randa eſt.) ſuperare uix eſt ut non longè ui-
deatur. reliquum eſt ut qui princeps ei præfue
rit, is reliquis omnibus, nſudi principibus po
tior ſublimiorq; eſſe intelligatur.

Nec mirum aut nouum eſt habitam loci
rationem

133 Loci conſideratio magni momēti eſt. rationem † quo ad dignitatē qua de egimus
magni eſſe momenti, quandoquidem loci cō
ſideratio potens eſt ad rerum naturas mutan
das, quo ad iuris effect', quale eſt cū pecunia
loco circumſcripta eſt, quo caſu ob ſolam lo-
ci conſiderationem loco ſpeciei habetur, &
ſi loco generis ſit quando certo loco circum
ſcripta non eſt, ut in l. incendium, C. ſi cert.
pet. ubi not. omnes doct. iuncta l. planè .i. §. ſi
eadem res ſæpius, ubi plenè per Alexand. &
Iaſonem poſt alios ff. de lega. i. l. ſi certos ff. de
uerb. obliga. l. ſed & ſi certos, & l. talis ſcriptu
ra §. item ſi legetur & utrobiq; per doct. ff. de
lega. i. tex. in princ. inſt. quib. mod. re contra-
hitur oblig. l. ii. §. mutui autem datio, cum ibi
plene not. per Glo. & Doct. ff. ſi cer. pet. & in l.
quod te mihi, eod. tit. l. ſi ſeruus legatus §. qui
quinque ff. de lega, i. l. i. §. ſi decem qui in arca
ff. ut legatorum nomine caue. & hinc naſcun
tur plura utilia ut diſſeruimus de ſucc. crea.
lib. i. §. x. nume. 93. uerſi. quod autem genera.

134 Hiſtoria Alexandri Denique † ut ex dignitate aut qualitate loci
ubi quis incluſus aut collocatus eſt arguatur
ad dignitatem aut qualitatem incluſorū aut
collocatorū ſenſit Alexan. de quo quum Plu-
tarchus lib. iiii. apoph. memineret ſic ſcri-
ptum reliquit, Quum delato ad ipſum ſcrinio
lo, quo nihil inter opes Darii precioſius pul-
chrius'ue repertum eſt, quæreretur in quem
uſum deſtinandum eſſet, aliis aliud ſuadenti-
bus, dixit huic optimè ſeruandus dabitur Ho
merus. ſentiens nullum eſſe Theſaurum illo
precioſiorem, ita uiſum eſt iuueni, qui ſe to-
tum ad exemplar Achillis componebat.

ARGVMENTVM DVODECIMVM.

135 Dignior ē is cui princeps magis fauet. Svperioribvs † concinit, nam cui
princeps magis fauet & adſpirat is dignior
eſſe uidetur laude & honore, ut teſtatur Ho-
ratius lib. i. Epiſtolarum ad Seuam dum ait,
principibus placuiſſe uiris nō ultima laus eſt,
& eſt egregius tex. in l. omnium C. de teſtam.
ubi cuius teſtamento princeps ob gratiā præ
ſto fuit, is rite teſtatus uidetur etiam ſi ſolen-
nia non adhibuiſſet, quaſi ſublimior quodam
modo & legibus principis ad imaginem iam
ueluti ſolutus eſſe cœperit, quem tex. pleniſſi
mè ornauimus de ſuc. creat. lib. iii. §. xxvi. per
totum facit l. ſiue apud acta, C. de tranſact.

136 Doctor à principe creatus reliquis ſublimior habetur. † Vnde doctor ille qui à principe creatus fuit
reliquis doctoribus dignior, ſublimior & po-
tior in prælatione habetur, ita Abbas in c. per
tuas, per tex. ibi de maior. & obed. Andræas
Barba. in c. quod clericis de foro compet. ple
nè per Felinum in d. c. per tuas col. iii. per Ni
cola. Boeri. de autho. mag. conſ. i. add. mag.
nume. 92. & rurſus num. 133. per Petrum de
Leſnand. in tract. de doctor. par. iii. q. x. per
Bart. in ſimili in tract. de inſig. & arm. col. ii.
Paulus Caſtrenſis in l. quoties C. ubi de crimi.
agi oporteat. Bartho. Soci. regula xxix. uerſi.
fallit ratione promotionis. Neque abſimile
eſt † quod & Canonicus à Papa creatus præ- 137
fertur canonicis ab alio effectis ſecundum Pa Canonic' à Papa creatus reliquis ſublimior habetur.
normit. & Felinum col. ii. uerſ. in quantum, in
d. c. per tuas, per Bar. in l. ii. ff. de albo inſcrib.
& ibi plenè per Alexan. in add. ad Bar. Petrus
de Monte in ſua monarchia q. v. uer. poſt Ar-
chiepiſcopos, cum ſeq. uerſi. Id quod ita de-
mum procedere intelligit Innocentius in c.
i. de maiori. & obedi. ſi in reliquis qualitati-
bus paritas ſit & Ioānes de Platea de decuri.
lib. x. in l. ii. per Ioannem Andreæ in d. ca. i.

Quum ergo eum digniorem ac ſublimio-
rem uideri cui princeps magis faueret & ad-
ſpiraret oſtenderimus, nec dubium ſit quin
ſummus princeps Deus potentiſsimo Hiſpa-
niarum Regi ac Domino noſtro longè magis
quam reliquis principibus adſpirauerit ac fa
uerit, par eſt eum reliquos omnes anteire.
Quod autem ei magis quam reliquis mundi
principibus fauerit edocemur illinc quòd ei
longè latiorem ditionem ac imperium quàm
reliquis conceſſerit ac commiſerit, ſuoq; lo-
co maioribus in negotiis ac regionibus ſub-
ſtituit ac ſuffecit. Nam cum ī principio Deus
creaſſet cœlum & terram & omnia quæ in eis
ſunt, angelicam & humanam naturam, ſpiri-
tualia & temporalia quæ per ſe ipſum regere
initio cœpit, ſicut factor aut cuiuſq; rei crea-
tor ſolet eam gubernare, preceptaq; dedit &
tranſgreſſoribus pœnam deſignauit ac impo
ſuit per ſe ipſum (ſcilicet Adæ & Aeue) eoſdē
que puniuit, & Cain ac quoſdam alios uſque
ad Noe teſtantur Hoſtienſis Ioanes Andreæ
& nouiſsimi in c. licet, de foro competen. &
Geneſis c. iii. & iiii. qui quidē Deus optimus
maximus uti Ceſar & Imperator c. ad Apo-
ſtolicæ, in princ. de re iud. lib. vi. tempore
Noe p miniſtros ſuos cœpit regere ſuas crea-
turas, & Boeri. ubi ſupra num. 127. ſubiicit ſe-
quentia uerba & primò fuit Noe cui Deus gu
bernationem archæ ac illius liberis & filiis
eius Sem. Cham. & Iaphet rectoriam dedit
qua ipſe Noe poſt exitum archæ officium ſa-
cerdotis exercuit, ut Gene. ix. & poſt legem
dedit populo ſuo ſecundum quam uoluit ip-
ſum uiuere. & tranſgreſſoribus pœnam impo
ſuit: & hoc per Moyſen. ut patet per diſcur-
ſum Exodi. & xxii. q. v. c. res cum c. ſequenti
& in hac uicaria ſucceſſerunt Patriarchæ, re-
gis

ges, & alii qui pro tempore fuerunt in regimine ad aduentum Chriſti benedicti uſque; qui fuit & eſt uerus & naturalis Dominus & Rex noſter à ut tenet Petrus de Belluga ī ſuo opere curiali titul.de propoſitione grauami. coram principe in curia præſidente facienda col.i.& Bar.in tra.de regi.ciu.col iii.circ. medium & ab ipſo excelſo Principe Saluatore noſtro piiſsimo incepit magnum imperiū quoniā ipſe fuit Princeps & caput magni cōſilii.ut habetur Iſaiæ.ix.c.† Vbi dicitur & erit magni cōſilii Angelus, quæ uerba in miſſa Natalis eiuſdem Domini repetuntur.puer natus eſt nobis,& uocabitur nomen eius magni cōſilii Angelus c.nos ſi in competenter §.his ita ii.q.vii.& Glo.ſingula. & ibi Abb.Sicu.in cle. una.de bapti.in uerbo.Regum, & Angelus ſecundum tranſlationem ſeptuaginta interpretū dicitur Chriſtus.probatur Eccleſia.xxxij. lumen quippe conſilij quod eſt donum ſpiritus ſancti & cœleſte, uel ſecundum Bonamuēturam exponitur propter inferiorum regimen ſiue gubernationem, dicitur Angelus magni conſilij.hoc eſt Chriſtus.qui omnium electorum mentes in ſua cuſtodia ſuſcepit & tutela Ioan.xvij. quos dediſti mihi ego cuſtodiui.& nemo ex eis perijt niſi filius perditionis.† Et ſummus princeps noſter Hiſpaniarū Rex eſt miniſter Dei in terris ſecundum doc. in d.c.licet,prout ſecundum eum ſunt reliqui ſummi princeps ut per Martinum Laud.in tracta.de princip. in princ.q.iuxta illud Deus iudicium tuum regi da & iuſtitiam tuam filio regis ut in Pſalmo lxxj. tradūt per tex.ibi ſcribentes in auth. de conſulia.d finem, facit l.iubemus nullam C.de ſacr.Eccle.& Bal.de pace Coſtantię §.i.uerſ. debitam fidem, Antonius Corſetus de poteſta.regia.q.xlv.Bar.in extra uag.quomodo in crimine lęſę mag.ſit proce. uerb.totius orbis,Cardi.Alexandri.in c.quoniam xv.diſt.Cum ergo Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potentiſsimus ſit Dei Vicarius & miniſter ac ſubſtitutus in terris ad gubernationem regionum ſibi ab ipſo commiſſarum eę́q; ſint longè plures ac latiores quam quę ab ipſo Deo ulli alii principum commiſſę fuerunt. Sequitur ut ipſe Deus Rex regum ei magis quam reliquis principibus terrę fauiſſe & adſpiraſſe uideatur,& per hoc ſit reliquis principibus pręferendus.

118 Angelus quid ſignificet.

119 Principes ſunt Dei miniſtri.

Hęc duodecim argumenta communia ſunt quo ad omnes totius orbis principes, ſed in particulari pręter hęc duodecim eſt etiam reſpectu regis Gallorum & tertium decimum argumentū quòd Rex noſter eſt legitimus princeps & Dominus noſter legitimus q́ue in hoc regno ſucceſſor per lineam rectā a primo Gothorum rege uſque ad potentiſsimum regem noſtrum Philippum ut ſupra attigimus.at regnum Francorum quòd hodie nō ſit ſub principibus legitimis quinimò a regia proſapia tranſitum fecerit in ipſorum expulſores author eſt Petrus Meſias in uitis Cęſarum & in Sylua uarie lectionis.Eſt & quartumdecimum argumentum quod eadem ratione apparet reges noſtros eſſe nobiliores hoc eſt ex ſtegmate clariore deſcendentes ut pote quę à ueris & legitimis regibus non a tyrannis ut illi deſcendunt, id quod multum cōfert ad nobilitatem dignitatem & prælationem ut plenè per Nicolaum Boerium de autho.magni conſi. add.j.nu.38.per Felinum in rubr. de mai.& obe.col. iii. Dominicus in c. quorundam de elect.lib.vj. auth. ut ab illuſtribus §. Sancimus l. nobiliores C. de mercat.& comer.Vnde nobilitati fauendum eſſe à Cicerone docemur, qui pro Sextio ſic ſcriptum reliquit, Omnes boni ſemper nobilitati fauemus & quia utile eſt reipublicę nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis & quia ualere debet apud nos clarorum hominum Senex de republica meritorum memoria etiam mortuorum.Quintumdecimum quod maior & dignior quis dicitur ratione antiquioris originis,& cum omnes ab Adā deſcendamus quod attinet ad propoſitum antiquiorem accipere debemus eum, qui deſcendit à parentibus qui ab antiquo uel antiquiore tempore noſcuntur eſſe potentes, & ſic nobiles ut per Nicolaum Boerium & Felinum ubi ſupra & d. auth.ut ab illus.§.Sancimus.& d.l.nobiliores, neç dubium eſt,quin Rex potentiſsimus noſter hac in re Gallorum regem(ut nunc dicebam)præcedat. Sextum decimum ex parte ipſorū regnorum conſtat longe anterius uera dogmata Chriſti à regione Hiſpana quam à Gallica fuiſſe recepta,nam parum poſt Chriſti redemptoris noſtri paſsionem Iacobus Apoſtolus per Hiſpaniam euangelizauit gentesq́; ad Chriſti fidem redegit,id quod longè tardius poſtea Gallis contigit ut per eundē Petrum Meſſiam in opuſculo de Europa.Decimum ſeptimum reſpectu Eccleſię de hoc nō dubitandum quandoquidem ipſius intereſt maximè ut inter regna Chriſtianorum illud regnum primas tenere intelligatur in quo integra fides Chriſti eſt (quale eſt in Hiſpania) ne ſi aliud regnū in quo ea fides lęſa cœpit labaſcere caput Chriſtianitatis uideretur ad ſe facile reliqua membra trahere t ſuaq́; contagione corrumperet.Decimum octauū Rex noſter etiam de iure Imperatorem recogno-

ſcere

ſcere, deſinit non ſic in rege Gallorum qui eum recognoſcit de iure licet aliud de facto ut per Alphonſum Guerreriū in Speculo principium c.lv. ad finem Bal. in l. ex hoc iure ff. de iuſt. & iure Panor. in c. nonit, de iudici. Glo. in c. Adrianns lxiij. diſt. Oltral. con. lxix.

Et hęc poſteriora ſex argumenta ideò tam paucis ac breuibus perſtringimus quòd nobis cum Gallis nullum certamen eſt, ſed potius ſumma cum illis & principe ſuo tam nobis quàm potentiſsimo Regi noſtro & amicitia & cognatio eſt, ſed noſtrum de pręlatione certamen reſpectu omnium mundi principum eſt quotquot hodie ſunt dignitate, honoreq; gloria & ſublimitate princeps noſter Hiſpaniarum Rex potentiſsimus excellētior intelligatur.

Omnia fundamenta aut argumenta quæ in contrarium adduci poſſunt obiter in noſtrę partis tuitione diſſoluta iuenies id quod breuitatis ſtudio ſic factum curauimus, & Regis noſtri mētionem toties fecimus eo quòd ab ſplendore ipſius honor & iuſtitia noſtra pendebat noſtra enim de cauſa non de ipſius agebatur.

CAPVT PRIMVM.

1 *Principum triplex diſtinctio.*
2 *Princeps merus & legitimus.*
3 *Princeps legitimus non merus.*
4 *Princeps illegitimus.*
5 *Princeps ex bello an ſit legitimus.*
6 *Princeps legitimus leges ferre poteſt.*
7 *Populus poſtquam Principem accepit deſinit habere ius legum ferendarum.*
8 *Principi à populo data poteſtas reuocari nequit fallit in tribus caſibus.*
9 *Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneatur.*
10 *Principatus intuetur meram ciuium utilitatem non principum.*
Plato.
Cicero.
Ariſt.
11 *Legum quàm Principum ſalubrius imperium.*
12 *Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda.*
13 *Hiſtoria Antigoni.*
14 *Princeps eſt legis miniſter ſicq; eis ſubeſt.*
15 *Hiſtoria Archidami.*
16 *Hiſtoria Pauſanię.*
17 *Hiſtoria Herzeliti.*
18 *Princeps continetur appellatione magiſtratuum.*
19 *Princeps ſubeſt legibus.*
20 *Hiſtoria Cæſaris.*
21 *Facetia Anacharſis.*
22 *Intellectus l. princeps ff. de legi. cum ſimi.*
23 *Legum & conuentionum eadem natura.*
24 *Principum creandorum aut legum finis, populorum utilitas.*
25 *Reges ſunt de iure gentium.*
26 *Principatus eccleſiaſticus ad populorum utilitatem eſt.*

PRINCIPVM materia reliquis omnibus altior frequentior & utilior ut eſt, ita inertior incultiorq; à noſtris maleq; digeſta & elaborata relicta eſt. Principes autem accipere debemus oēs regentes quales ſunt Imperatores, reges, & reliquos oēs qui nō recognoſcunt ſuperiorem iis in rebus de quibus agitur ſiue illi ſingulares perſone ſint, ſiue res publicæ, ciuitates. Vnde Claudianus, nec tam inflectere ſenſus humanos edicta ualēt quàm uita regentis. † Hi autem principes reperiuntur in triplici differentia, quidam enim ſunt meri & ſimplices atque legitimi, quidam legitimi ſed non ſimplices aut meri. quidam nec meri nec legitimi, † Meri & legitimi ſunt qui à populo libero eliguntur ad regendum populum quo principatu alius iuſtitior eſſe nequit aut gratior, iſq; ſpectat ad meram ciuium nō etiam ad regentium utilitatem ut prope edocebimur, de hoc agitur in l. i. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod principi, inſt. de iure natur. l. ii. §. & cum placuiſſet, & circa prin. eiuſdem legis. ff. de origine iuris. † Legitimi ſed nō meri dicuntur quando in campo forte latiſsimo meo, ſub certis tributis & legibus aliquibus iure uaſſallitii pacto permiſi ædificare oppidumq; conſtruere, & hi propriè uaſſalli appellantur, de quibus loquuntur pleraq; iura feudorum, intellige quando in tali campo nullus præter me habebat iuriſdictionem & tacite uel expreſsim. hoc actum fuit, ut in talibus nouis habitatoribus iuriſdictionem haberem aut exercerem & hoc ius uaſſallitii facilius admittit alienationem quàm ius meri principatus. quia hoc ius in meo, illud uero in alieno conſtituitur. Item hoc ad meam principaliter utilitatem, illud uero ad ſubditorum ciuium'ue utilitatem non ad meam creatū intelligitur, ut infra dicemus. † Illegitimi uerò principes dicuntur qui ui, uiolentia & armis populum debellarunt & iſtorum poteſtas de iure nulla eſt, quia iuridica aut legitima poteſtas non eſt ad malum ut fuſius infra edocebimur, & attigimus controuerſiarum lib. j. c. i. num. 5. & ix. † de facto autem iſtorum poteſtas quanta ſit ex ipſo facto pēdet, quod intelligo

1 Principū triplex diſtinctio.

2 Princeps merus & legitimus.

3 Princeps legitimus nō merus.

4 Princeps illegitimus.

5 Princeps ex bello an ſit legitimus.

telligo quando bellum fuit iniuſtum. nam ſi iuſtum fuit quia cum populus à tyranno & malo principe præmeretur, alter princeps eũ populum ab illa tyrannide liberauit. idq́; ipſius populi conſenſu fecerat, tunc aut ab illo populo conceſſa ſibi eſt regnandi facultas & purus legitimusq́; princeps erit, aut conceſſa non eſt & quæſtionis erit. quam ex cauſa modo reticendą explanare nolo.

6 Princeps legitimus leges ferre poteſt.

† Princeps ergo legitimus eo ipſo ꝙ à populo creatur habet legis condendæ facultatẽ legesq́; ueteres innouare poteſt, dummodo id utiliter fiat uel ſaltem bono animo nec iuri gentium repugnent, iuxta ea quæ infra dicentur quæq́; tradunt Bal. in l. nõ omnium. ff. de legibus & in l. de quibus col. x. eod. tit. Andræas Tiraquel. de utroq; retr. in præfa. n. 75.

7 Populus poſtquam principem accepit deſinit habere ius legũ ferendarũ, in populo Romano nõ in reliquis.

† Et penes populum non uidetur (quod intelligo in populo Romano) remanſiſſe poteſtas circa eaſdem leges mutandas. uel alias denuo faciendas. quaſi à ſe abdicauerit poteſtatem quod eam rem eamq́; in principem tranſtulerit. ut tradit Andræas de Iſernia in conſt. Neapoli conſt. j. rubr. non ſine ſub tit. de orig. iur. & rurſus in proœm. earundem conſt. n. 12.

8 Principi a populo data poteſtas reuocari nequit fallit in tribus caſib⁹.

† Et ipſe Andræas de Iſernia utrobiq; ait, poteſtatem regi à populo datã reuocari per eundem populum nõ poſſe regulariter. quod eſt magnũ & memorabile uerbum ſi uerũ eſt. Fallit quando princeps fieret tyrannus ſecundum eum per l. ii. §. exactibus, ff. de origine iuris. Idem quando non eſſet idoneus ad regendum ſecundum eũ & per Paul. Caſtrenſem in rep. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure col. iiij. uerſ. capio tertium. Franc. purpurat. in l. fin. limita. v. C. de pact. Fernandus Loazes in conſi. pro March. de Velez pag. 249. c. nec obſtat tertiũ. Facit l. i. §. quibus ff. quod cuiuſq; uniuerſ. nom. Ioan. Imol. conſ. xxxiiij. uiſsis & ponderatis Ioãnes de Neuiçanis inter cõſilia fęudalia. Alberti Bruni conſ. xij. patres cõmederunt. 23. col. Tertius caſus ſecundũ Iſerniam ubi ſupra eſt quando rex regios terminos excederet. nam tunc rex non uideretur c. ſcelus ij. q. j. & q. vij. c. non omnes, Thomas in libello cogitanti mihi, Hoſtien. in ſumma de conſt. §. quis poſsit facere conſtitutionẽ, adfi. Quod diximus principem eo ipſo quod à populo creatur nouarum legum tam ferendarum quàm ueterum mutandarum poteſtatẽ habere, intelligo procedere in populo Romano nõ ſic in reliquis, niſi expreſsim uel tacitè id ſibi à populo conceſſum fuiſſe appareat, quia princeps ſubeſt legibus, non leges principi ut infra diſſerimus.

Et quia nõ pauca aut leuia de principibus acturi ſumus. admouendi ſumus principum appellatione quoties de iis meminerimus de meris legitimisq́; principibus intelligendum eſſe. quos meros ideo appellaui, quaſi expertes totius miſturæ aut extranei accidentis. ſiue miſtura illa in facto conſiſtat (qualis eſt tyrannidis acceſsio) ſiue etiam in iure quale eſſet ius uaſallitii ſecundum ſecundam principatus ſpeciẽ ſupra relatam (quod ius uberius eſſe quàm ius meri principatus. uel ex eo pa-

9 Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneatur.

tet † quòd uaſallus talis ſuum dominum uel principem ad bellum ſequi tenetur propriis expenſis, ſed merum principem nõ ita ut per Fernand. Loazes ubi ſupra pag. clxvj. ut plenius infra dicemus) merum aũt dicitur quod omni miſtura caret l. merum imperium. ff. de iur. om. iud. ubi plene not. Andræas ab ex ea & infra edocebimur c. iiij. num. 2.

10 Principatus intuetur meram ciuium utilitatẽ non principũ.

Denique per totum hunc librum & principium ſequentis hũc ordinem ſeruabimus, uã ueluti fundamentum proponemus regulam quãdam quaſi elemẽtarem ex qua bis centum ferè definitiones apprime arduæ, utiles, egregiæq́; deriuabuntur regula ſit hęc † oẽs omnino principatus, regna, imperia, potentatus, legitimos legum & hominum ob publicã ipſorum ciuium utilitatem, non etiam ob regentium commoda, inuentos, creatos, receptos, admiſſosq́; fuiſſe, communi frequentiſsimaq́; Philoſophorum & legumlatorum & ſanctorum & doctorum ſententia proditum & teſtatum eſt, non ſecus quàm reliquos etiam magiſtratus, ita ſcriptum reliquit Plato quem refert & ſequitur Cicero lib. j. officiorum, omnino (inquit) qui reipublicę pręſunt duo Platonis præcepta teneant. unum ut utilitatem ciuium ſic tueantur ut quidquid agant ad eam referant, obliti commodorum ſuorum, alterum ut totum reipublicæ corpus curent, ne cum partem aliquam tuentur reliquas deſerant. ſubiungit idem Cicero ut enim tutela ſic procuratio reipublicæ ad utilitatẽ eorum qui commiſsi ſunt, non ad eorum quibus cõmiſſa eſt gerenda eſt. Idem uult Ariſtoteles lib. v. Ethicorum. Idem Ariſtoteles iij. Polit. c. xj. Nicolaus Boerius, de authori. magni cõſilij in. j. add. mag. nu. 131. uerſ. ipſe enim exemplo. Bart. in tract. de reg. ciui. Glo. & Abbas in clem. unica de bapti. Lucas de Penna in l. militaribus C. de decuri. lib. x. tradunt cõmuniter Doct. pręſertim Alberi. de Roſatis in l. decernimus, C. de Epiſ. & cler. Alphonſus Guerrerius in theſauro chriſt. relig. ca. liiij. nu. 1. & nu. 19. poſt ſanctum Thomam in opuſculo xxj. ad Duciſſam Brauãtiæ quem ipſe allegat, & rurſus idem Guerrerius ubi ſupra nu. 52. uerſ.

Plato.
Cicero.
Ariſt.

item notate, quia regnum (inquit) nõ eſt pro
pter regem, ſed rex propter regnum, quia ad
hoc Deus prouidit de eis ut recte gubernent
& unumquemq; in ſuo iure conſeruent, & hic
eſt finis recti regiminis. & Sãctus Thomas ubi
ſupra ait principes terrarum ſunt à Deo inſti
tuti non quidem ut propria lucra quærãt, ſed
ut cõmunem populi utilitatem procurent, &
ſecundum Bart. & Nicolaum Boerium ubi ſu-
pra & Ariſtotelem v. Politicorum & Alphon
ſum Guerrerium ubi ſupra nu. 42, uerſ. expe-
dit etiam regi, rex à tyranno eo differt, ꝙ ille
tendit ad bonum & commodum cõmune hic
ad proprium. Idem quo ad principalẽ con-
cluſionem tenet Sanctus Ireneus lib. v. contra
Hereſes. Idem ſentit doctiſsimus frater Do-
minicus de Soto lib. j. de iuſt. & iure q. v. art. j,
11 post Ariſtotelem quem refert, dum uterq; ſen
Legũ quã principum ſalubrius imperium. tit. † Vtilius commodius ac tutius per legẽ
quam per principem rempublicam guberna
ri, ꝙ illa matura deliberatione & conſilio ple
runque fiat, ſicq; publicæ utilitati conſulat, is
non raro feſtinanter & nubila mente odii, a-
moris uel cupiditatis à bono publico abſce-
dat, quare inquiunt melius eſt ut quàm maxi-
12 Iudicis ar bitrio quã minima re linquẽda. mè fieri poſsit cuncta legibus explicẽtur, † iu-
dicibus autem non niſi minima & quę legibus
cõprehendi nequeunt relinquantur. † Vnde
ſubiungunt tã Ariſt. quàm Dominicus de So-
to, qui legem præeſſe iubent Deum præeſſe iu
bent, & leges (ut pote à quo leges ipſę proma-
nant,) qui autem hominem præeſſe iubent ad
iungunt beſtiam ſeuam, quia libido atque ira
obliquos agũt etiam uiros optimos dum ſunt
in poteſtate, idem uult Beatã Brixida in iiij.
reuelationum lib. c. iij. & Fernandus Loages
in ſuo conſi. ad Marchi. de Velez dubitatio-
ne. j. num. 6. dum aiunt, ſibi enim data eſt dun
taxat regni procuratio. † Idem nolunt Plu-
13 Hiſtoria Antigoni. tarchus & etiam Eraſmus in add. ad eum in
apoph. lib. iiij. poſt Antigonum regem Mace-
donum, qui (ut ipſi referunt) dicenti omnia
regibus licere per Iouem (inquit) Barbarorũ
regibus. nobis autem licent quæ honeſta ſunt,
14 Princeps eſt legis mi niſter ſicq; ei ſubeſt. † Rex enim iuſti & honeſti miniſter eſt, ut ibi
notat Eraſmus, ergo bonum publicum uiola-
re non poterit, quia id iniuſtum & inhoneſtũ
eſſet & (ut Ariſtoteles v. Ethicorum & Domi-
nicus de Soto ubi ſupra aiunt & Iuſtini. in au
then. de iudi. §. fin. in fi.) principes & magi-
ſtratus eſſe debent fidiſsimi legum cuſtodes,
atqui dubium non eſt quin leges meram ob ci
uium utilitatem ferãtur c. erit autem lex. iiij.
diſtin. l. j. & l. ij. ff. de legib. ergo & principes
ut earum miniſtri ad eam tantum utilitatem
proponuntur.

† Idem ſentire uidẽtur Plutarchus & Eraſ- 15 Hiſtoria Archidami.
mus in addi. ad eum, & Archidamus per eos
relatus apoph. lib. j. qui rogãti qui nam eſſent
Spartanæ ciuitatis præfecti leges inquit ac le
gitimi magiſtratus, quaſi utcunque ſint in re
publica principes & magiſtratus ſemp tamen
primarium locum pręſidendi, regendi, impe
randi leges tenere uideãtur, quas conſtat ad
meram ciuium utilitatem ferri, ut iam oſten
dimus, ut ſic appareat qui dicunt principem
legibus ſolutum. eos proximos fuiſſe adulatio
nis uitio. niſi ſoluentur in caſibus ut infra at-
tingemus, cum nulli ſiue magiſtratuum ſiue
principũ regulariter fas ſit cõtra leges quic-
quam attentare, eaſ'ue tranſuolare.

† In eadem quoque ſententia fuiſſe uiden- 16
tur ijdem Plutarchus & Eraſmus ad eum poſt Hiſtoria
Pauſaniam quem ipſi referunt in eodem lib. j. Pauſaniæ.
is enim cuidam roganti quam ob rem apud
Spartanos nefas eſſet ullam priſcarum legum
nouare, quoniam (inquit) legibus cõuenit au-
thoritas in homines nõ hominibus in legem.
† Intellexerunt ergo decere leges omnibus
principibus & magiſtratibus eſſe ſuperiores.

His accedit † quod ijdẽ Plutarchus & Eraſ 17
mus poſt Heraclitum Epheſium tradiderunt Hiſtoria Heracliti.
apoph. lib. vij. dum ciues pro legibus non ſe
gnius quàm pro menibus pugnare ſuadẽtur.
Facit tex. in prin. inſt. in proę. ibi, ſed etiam
legibus oportet eſſe armatam. Facit totus il-
le liber Iudicum in teſtamento ueteri, nam
iudicũ appellatur etiam ſi de regibus quàm
plura diſſerat, quaſi iudicum uoce etiam re-
ges contineãtur & iure, quia imperium nihil
aliud eſſe quàm ſummam iuriſdictionem, &
probat tex. in prin. inſt. de perp. & tem. act. &
oſtendimus controuerſ. frequentium lib. j. c. j.
quibus adde quòd princeps dicitur eſſe de or
dine ipſorũ ſenatorum l. ius ſenatorum. C. de 18
dignit. non ſecus quàm ipſe etiam paterfami Princeps cõtinetur appellatione magiſtratuum.
lias appellatione familię continetur l. familię
ff. de uerb. ſig. & ita tenent Ioannes de Platea
in d. l. ius ſenatorum & Nicolaus Boerius de
authori. mag. conſi. add. i. nu. 130. uerſ. & ipſe
etiam princeps. Idem etiam ſenſit Cicero in
oratione pro Cecina ius (inquit) † ciuile eiuſ 19
modi eſſe debet. quod neque inflecti gratia. Princeps ſubeſt regibus.
neque perfringi potentia, neque adulterari
pecunia poſsit. quod ſi non modo oppreſſum,
ſed etiam deſertum, aut negligentius ad
ſeruatum erit, nihil eſt quod quiſquam ſe ha-
bere certum, aut à patre accepturum, aut re-
licturum liberis arbitretur pro Cecin. Er-
go quantacunque ſit principis poteſtas ei
fas aut liberum eſſe non debet legem uiola-
re unde.

Auſonius in Pythaci ſententys
Pareto legi quis quis legem ſanxeris
20 Hiſtoria Cæſaris. † Et cum Iulius Cæſar legem contra ſtupra
tores ſanxiſſet & poſtea eius filia à iuuene
quodam ſtuprata eſſet eum Cæſar ira perci-
tus uerberauit, cui adoleſcens ille ait, legem
dixiſti Cæſar, qui ea uoce audita per totum il
lum diem nihil omnino cibi aut potus ſum-
pſit merore legis à ſe transgreſſę utcunq; te-
meritas & audatia iuuenis illius uideretur in
tolerabilis, utpote in tanti monarchæ igno-
miniam admiſſa ita Plutarchus & Eraſmus in
apoph. & ꝙ principatus ſit ad ciuium utilita-
tem ſentit etiã Sotus de iuſt. & iure lib. iiij. q.
iiij. art. ij. dũ ait poteſtaté eſſe propter uſum,
& Sanctus Bernardus ad Eugenium Papam.
& ꝙ ſit ad bonum non ad malũ tenet Bal. cõſ.
cccxxvij. lib. j. Marcus Mantua lib. j. locorum
cõ. cxij. & S. Tho. ſecũda ſecũ. q. clxxxv. ar. iij.
lib. j. Fernandus Loazes conſi. pro Marchi. de
Velem pag. liiij. nu. 65. & illi qui dicunt quòd
malum in principe non eſſet poteſtas ſed tem
peſtas ut ait Socinus iunior conſi. lxv. lib. ij.
Barth. Soci. conſ. clxiiii. lib. ij. Cardi. in clem.
paſtoralis de re iud. Iaco. de Leon. inter cõſi.
Bruni conſi. cxvii. col. fina. Sanct. Auguſ. in c.
principium §. charitas. de pęnit. diſ. ij. Fulgoſ.
conſi. lxi. Curtius ſenior. conſ. lxiii. Aymon de
antiquit. par. i. uerſ. non omitto nu. 3. ſtat er-
go principes fuiſſe creatos ob ciuium utilita-
tem. Idemq; in legibus ut ſupra oſtẽdimus. &
docet Cicero in uatin. ſic inquiens à maiori-
bus noſtris nulla alia de cauſa leges ſunt inuẽ
tæ, niſi ut ſuos ciues incolumes conſeruarẽt.
Et rurſus idem Cicero ii. de legibus ad ſalutẽ
ciuium, ciuitatumq; incolumitatem, uitamq;
hominum & quietam & beatam, conditæ ſunt
leges. & idem Cicero j. de inuent. ait ea uirtu
te & ſapientia maiores noſtri fuerunt, ut in le
gibus ſcribendis, nihil ſibi niſi ſalutem, atque
utilitatem reipublicæ proponerẽt, neq; enim
ipſi quod obeſſet, ſcribere uolebant: & ſi ſcri-
pſiſſent cum eſſet intellectum repudiatum iri
legem intelligebant. interdum tamen leges
parui penduntur unde.

Petronius Arbiter ſatyricus
Quid faciant leges, ubi ſola pecunia regnat
Aut ubi paupertas uincere nulla poteſt
Plautus in Trinummo
Mores leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam
& ſequitur. Eæ miſeræ etiam
Ad parietẽ ſunt fixæ clauis ferreis, ubi malos mores
Adfigi nimio fuerat æquius
& Horatius oda. 24. lib. 3.
Quid leges ſine moribus
Vanæ proficiunt. ſineq; feruidis
Pars incluſa caloribus
Mundi, nec boreæ finitimum latus
Durataeq; ſolo niues
Mercatorem abigunt, horrida callidi.
Vincunt æquora nautæ.

Et † Anacarſis relatus ab Eraſmo & à Plu- 21
tarco Apoph lib. 7. illud facetum quanuis uul- Facetia
gatum dixit. leges aranearũ telis eſſe ſimiles Anacarſis.
in quibus infirmiora animalia hærerent. ua-
lentiora irrumperent ita leges, humiles ac te
nues conſtringunt à potentibus impunè uio-
lantur, ita meminit Valerius. † Regulariter 22
tamen princeps ut ſupra oſtendimus ſubeſt le Intell. l. priceps ff.
gibus, & dum in l. princeps legibus ff. de legi. de legi. cũ
cum ſimilibus negatur principes legibus ob- ſimi.
ſtringi, procedit in iis quæ leuioris ſunt præ-
iudicij, ut ſupra in ſimili dicebamus, qualia
ſunt ea, quæ pertinent ad ſolẽnia iudiciorum
& contractuum, & teſtamẽtorum aliarumue
ultimarum uoluntatũ, non ſic quo ad pactio-
num obſeruantiam, ſiue illæ expreſſæ ſint ſiue
tacitæ ſiue priuatæ ſiue uniuerſales. ut tradũt
nouiſsimi in l. i. ff. de conſt. prin. & in l. prin-
ceps ſupra all. & diximus pleniſsimè de ſucc.
creat. §. xxvi. per totum in lib. iij. Facit in ſi-
mili egregius tex. in l. pater filiũ §. quindecim
libertis ff. de leg. iii. ſic intellige quæ diximus
de ſucceſſionũ progreſſu in pręfatione, n. 131.
& cõtractibus principem obligari omnes om
nino admittunt ut infra dicemus, † nec dubiũ 23
eſt quin lex ſit contractus & contractus ſit lex. Legum & conuẽtionum eadẽ natura.
quòd contractus ſit lex probat l. legem quam
C. de pact. vbi per Iaſo. Decium & Alc. c. con-
tractus de reg. iur. lib. vj. l. contractus ff. eo. tit.
quòd autem lex ſit contractus probat l. j. ibi
communis reipublicæ ſponſio. ff. de legibus vt
fusè eam legem inducens diximus de ſucceſſ.
progreſſu in pręfa. circa prin. quod probatur
ratione. nam ut contractus eſt duorum plu-
riumue in idem placitum & conſenſum l. j. ff.
de pact. ita & lex eſt plurimorũ ciuium in idẽ
placitum & conſenſum d. l. j. ff. de legibus ibi
communis reipublicæ ſponſio §. lex. inſt. de iu-
re nat. l. iura non in ſingulas ff. de legibus.

Stat † ergo ex ſuperioribus tam leges quàm 24
principes ad populi ciuiumq; vtilitatem crea Principũ creandorũ
ri, legibusq; Principes ipſos regulariter ſubeſ aut legum
ſe earũq; uideri miniſtros & cuſtodes ac exe- finis populorum uti
cutores exceptis quibuſdam caſibus, vtilitas litas.
autem ciuium ac populi quibus in rebus ſita
ſit edocemur per Iſidorum quem refert & ſe-
quitur Fernandi. Loages hodie meritiſsimus
Archiep. Tarraconẽnſis in conſi. ſuo pro Mar
chio. de Velez dubit. j. nu. 54. ver. ad hoc enim
principes, ad hoc enim (inquit) principes & re
ges fuerũt inſtituti: ut beatus inquit Iſidorus:

de ſummo bono lib.iij.c.xlvij.vt licentia mala agendi ſeruorum:poteſtate reſtringatur principum ac dominorum,nō enim fruſtra ut beatus inquit Auguſt.(& habetur in c.non fruſtra xxiij.quęſt.v.)inſtituta ſunt poteſtas regia.vis gladij cognitoris: vnguIæ carnificis; arma militis,& diſciplina dominantis: habēt enim iſta modos ſuos,cauſas, rationes, atque utilitates. hæc enim cùm timentur, coercentur mali,& inter malos magna cum quiete viuunt boni. Non enim regna abſque regibus, nec ciuitates abſque legibus,& conſuetudinibus,minantibus atq; pęnalibus eſſe poterant. vt Ariſtoteles Polythicorum lib. iiij. & lib. vj. & Cicero Offic.lib.ij.narrant.Quis enim inexpertus abſque directore, viarum diſcrimina ſecurus poterat peruagari,& quis ſine præceptore diſciplinam poterat ediſcere:nullum.n. regnum,nulla prouincia,nulla ciuitas, nullus populus,nullus exercitus, nullaq; oīum congregatio abſque duce, capite ac rectore, eſſe poteſt.quo mediante,indocti inſtruantur,ſimplices dirigantur,boni cuſtodiantur, puſillanimes foueantur,ſuperbi reprimantur, excedentes corrigantur,mali puniantur, & tandē cuncti à quacunque oppreſsione atq; uiolentia defendantur atque cuſtodiantur.ſine quibus vt Cicero Offic.lib.iij.ſcribit nec ciuitates,nec gentes ipſę,nec genus hominum uniuerſum poſſet ſtare:quinimo nec mūdus abſq; illis poſſet ſuſtineri. Sicut enim omnem uitę noſtrę ordinem peruertimus ſi iudiciaria tribunalia ſubſtulerimus:& ſicut ad Antiochenū populum.Homil.6.beatus ſcribit Chryſoſtomus,ſi ducem ab exercitu abducimus: uinctos hoſtibus milites damus.ita ſi principes de ciuitatibus abſtraheremus, feris irrationalibus irrationabiliorem uitam degeremus: mutuo nos mordentes:mutuo nos deuorantes: deuaſtantes,atquē opprimentes. Quod enim faciunt lignorum cōglutinationes in domibus hęc faciunt principes in regnis ac ciuitatibus,& ſicut ſi illas ſubſtulerimus diſſoluti parietes mox ruinam facient:ſic ſi è mundo principes ammoueamus; & ciuitates & gentes in ſe corruent; nullo exiſtente qui homines coerceat:& timore pœnę quieſcere perſuadeat. ad extollendas igitur uirtutes iuſtorum,& reprimendas inſolētias tranſgreſſorū: diuina proſpiciens è cœlo iuſtitia regnantium, ſolia in populis erexit: regeſq; ac principes inter homines conſtituit:ſunt enim reges ut alibi latius de hac re tractamus,tales in regimine populorum ac ciuium quales ſunt freni atq; cōpedes,in regimine ac domatione equorum & ſimilium animalium. quæ ſicuti hac atq; illac rectè dirigi non valent abſque calcaribus: ſic & ſubditi ad bonum moueri, & à malo ſegregari non poſſunt abſq; legibus:& abſque eorū minis pœniſq;,tum leuibus, tum etiam acerbis,& grauibus.

Denique † iſthæc utilitas aut etiam neceſsitas quòd in republica & in genere humano ſint reges ab ipſo iure naturæ uel gentium originem traxit;homo enim ſecundum Philoſophos eſt animal ſociabile (hoc eſt natura appetens ſocietatem & communionem.)Nec dubium eſt quin ſocietas & communio pariat diſcordias l.cum pater §. dulciſsimis ff. de lega. ij.(Vnde perpetuæ ſocietati lex nō aſsiſtebat ut ibi tradunt communiter docto.& in l.iij.ff. pro ſocio,etiam in contractu matrimonij qui in ſui diſſolutione non ſecus quàm in inchoatione liber eſſe debebat l.neque ab initio C.de nupt.l.Titia.ff.de verb.oblig. & vtrobique per doct.) Ad huiuſmodi ergo diſcordias ſedandas,uiolentias, tumultus, factiones, ſeditiones remouendas reges fuerunt neceſſarij. Quæ omnia eo magis ac magis ſuadēt ac perſuadent ob vtilitatem ciuium ac populorum non ipſorum regentium reges deſiderari ac creari. Et initio quidem ante quàm ſcriptę fierent leges per reges manuq; regiam ac arbitrio omnia expediebantur omniſq; gubernatio & reipublicæ adminiſtratio fiebat l.ij. circa princi.ff.de orig.iur. facit tex.in princ. auth.quib.mo.nat.effi.ſui.& in auth.quib.mo. nat.effi.leg.in prin.& d.l.ij.§.j.cum ſequ.ff.de orig.iur.notant in ſpecie Bal.in d.l.ij. in prin. & Alphonſus Guerrerius in Theſauro relig. chriſt.c.liiij.nu.4.uerſi.& eſt notandum. Deinde quia leges ſcriptas deeſſe incertoq; iure populum uti ac uagari incommodum eſſe ipſa experientia docuit ut ait d.l.ij.§.j.cum ſeq. & tradiderunt Ariſtoteles & doctiſsimus Dominicus de Soto ubi ſupra, dum ſcripſerūt tyrannidis imagine omnia repleri, quum arbitrio regentium deficientibus ſcriptis legibus populus gubernatur, ideo ad leges ſcriptas iusq; ſcriptum & certum itum fuit ut d.§.j. cū ſeq.in d.l.ij.& tradunt Bald.& Guerrerius ubi ſupra,quæ omnia efficacius etiam edocent rēgimen principum ſub legibus eſſe debere, legeſq; quaſi principibus ſuperiores latas conſtitutaſq; fuiſſe,atque vtrunque ad meram ciuium & populorum non etiam regentium vtilitatem receptum fuiſſe † id quod & in eccleſiaſtica poteſtate obtinere uel illinc illuxit quòd epiſcopi ſunt principes in eccleſia Dei, nec tamen dubium eſt quin ob meram populi vtilitatem creentur ac inſtituantur, nomenq; epiſcopi non tam honoris quàm oneris eſt, ut teſtatur

Margin notes: 25 Reges ſunt de iure gētium. — 26 Principatus eccleſiaſticus ad populorū utilitatem eſt.

ſtatur diuus Auguſtinus in c.qui epiſcopatum viij.q.j.vbi, qui præeſſe & non prodeſſe deſiderat epiſcopari non debet, ſequitur & notat Guerrerius vbi ſupra, c.iiij.in prin. vnde ipſe etiam notat epiſcopum dici abepi, quod eſt ſupra, & ſcopos, quod eſt intentio, quaſi epiſcopus in hoc creatus ſit vt iugiter intendat & conſulat vtilitati ac ſaluti populi.

CAPVT SECVNDVM.

1 *Intellect. l. princeps ff. de legib. l. i. ff. de conſtitu. prin §. ſed & quod principi, inſt. de iure natu. cum ſimi. ll.*
2 *Principi quod placuit ita demum habet uim legis ſi populo vtile ſit.*
3 *Cauſa iuſta præſumitur in principe quo ad ſubditum non quo ad alios.*
4 *Principum placita quando habeant uim legis.*
5 *Defendere res noſtras an etiam cum nece alterius liceat.*
6 *Intellectus plurium legum.*
7 *Pecunia quando mutatur vt ſolutio fieri debeat, ardua. quæſtio.*
8 *Confeßio illa occidi ſed ad meam defenſionem an ſcindi poßit, ardua q.*
9 *Scripturam præſentans quatenus pro ſe faceret non vltra, an ea proteſtatio proſit. ardua. q.*
10 *Principum placita quæ non recedunt à iure naturali uel gentium, legis ciuilis uim non habent, vt inductiua ſed vt declaratiua.*
11 *Notorium quam habeat uim.*
12 *Principis præceptum notoriè iniquū non exequi.*
13 *Hiſtoria Aeliogabali Imperatoris.*
14 *Præſcribi an poſſit ius ſuperioritatis, ard. q.*
15 *Iniuriarum actio quo tempore finiatur, ardua q.*
16 *Vendens rem alienam ſcienter an pretium recuperet, ardua quæſtio.*
17 *Iuramentum an impediat reſciſſionem colore læſionis enormiſſimæ, ardua quæſtio.*
18 *Intellectus l. fin. C. de legibus.*
19 *Princeps an poſſit leges mutare.*
20 *Leges ferre poteſt princeps ſine vllius conſilio.*

1
Intell. l. princeps ff. de legib. l. 1. de cōſt. prin. §. ſed & qđ principi inſt. de iure nat. cū ſimi. ll.

D MERAM †ergo ciuium, & populorum utilitatem utraq; poteſtas tam canonica quàm ciuilis creata, data, recepta, admiſſaq; fuit, quæ quum ita ſe habeat nihil ad rem pertinet quòd princeps dicatur legibus ſolutus l. princeps, ff. de legibus §. fin. inſt. quib. mo. teſta. infir. l. omnium l. ex imperfecto C. de teſtam. l. ex imperfecto, ff. de lega. iii. quodq; quod ipſi placuit legis habeat uigorem l. i. ff. de conſtit. principum §. ſed & quod principi, inſtit. de iure nat. nam de huiuſcemodi legibus quaſi duris & inhumanis Eraſmus ad Plutarchum lib. iiij. a poph. quaſi deteſtans ſic ſcripſit, in dictis Antigoni regis Macedonum, quid enim (inquit) aliud dicunt qui occinunt quod principi placuit legis uigorem habere, qui negāt principem teneri legibus, qui tribuunt illi geminam poteſtatem ordinariam & abſolutam, quarum altera poſsit quod leges pacta & fœdera poſtulant, altera quodcunq; libuit. Alii ſentiunt reſtringi debere (ut & ſupra attingimus) res leges ad ſolennia & ordinē formamue procedendi in contractibus in iudiciis in ultimis uoluntatibus (& attigimus etiam de ſucc. progr. in præfa.) non quo ad alia magis ſubſtantialia maiorisq; momenti (quale eſt obſeruatio contractuum rerum, acquiſitiones aut ademptiones & ſimilia) quid dicēdum, & ſane quod attinet ad noſtram principalem concluſionem quæ habet regentes (ſiue illi homines ſint ſiue leges) ad meram populorum ciuiumq; utilitatem inſtitui, hæc obiectio omnino remota eſt. quia nos loqmur generaliter de regimine principum & regulariter quo ad omnes uel ſingulas regiones, in quibus ius peculiare & ciuile hac in re nihil innouaſſe reperitur. cæterum Romanus populus Romanus'ue ius & imperium hanc rem uidetur innouaſſe. dum tam latam principibus ſuis poteſtatem conceſsit. Nam & idē foret in reliquis ciuitatibus & gentibus ſi tantundem principibus ſuis conceſsiſſent. quinimo etiam in ipſo populo & imperio Romano hæc obiectio nihil mutat. nam ut leges poſteriores hebent poteſtatem legum ueterum derogandarum, abolendarum, innouandarum §. ſed naturalia inſt. de iure nat. l. omnes populi ff. de iuſt. & iure. l. ſi mihi & tibi §. in legatis ff. de leg. i. l. pacta nouiſsima C. de pact. & tamen id ita demum intelligendum eſt dū modo poſteriores utiles ſint, ſiue prioribus contrariæ ſint, ſiue non ſint. aliter enim uel uim legis non habebunt uel interea dum utiles non ſunt executione & effectu carebunt c. erit autem lex iiij. diſt. l. j. ff. de legibus diximus pleniſsimè de ſucc. progreſſu in præfa. ubi etiam adiecimus quòd & ſi ab initio utiles eſſent, ſi tamen poſtea ea utilitas ceſſaret ipſe quoq; leges quo ad ſui executionem ceſſarent l. unica. in princ. C. de cadu. tollen. ibi, ut quod belli calamitas introduxit lenitas pacis ſopiret, †ſic ergo & ī ſpecie noſtra, quod principi placuit animo legis condendæ & habita cauſæ cognitione, ita demum legis uim habebit quo ad ſui executionem ſi publice utile ſit argumen. d. c. erit autem lex. & d. l. j. ff. de

2
Principi q placuit ita demū habet uim legis ſi populo utile ſit.

legibus

legibus,nam ſi utile non ſit in præſentia,ſi tamen utile fore ſperetur. uim quoq; legis habebit.quanuis interea dum ea utilitas aduentat & accedit effectu & executione careat.ut idem ipſiſmet legibus quæ initio inutiles forent eueniret, ut non minus utiliter quam no uè diſſeruimus in d.præfatione.

3 Cauſa iuſta præſumitur in principe quo ad ſubditũ nõ quo ad alios.

† In re autẽ dubia in huiuſmodi principũ ac legum diſinitionibus pręſumitur iuſta cauſa & publica utilitas nam quamuis reſpectu non ſubditi & ſic contra non ſubditum cauſa. in principe non præſumatur. ut notat Panormita.in c.inter quatuor.de maioritate.& obedien.& in c.cum nobis, deteſti.doctores communiter in c.quę in eccleſiarũ,de conſt.Paulus de Caſtr. in conſilio clviij. incipi. uiſo & examinato puncto,& tradit latẽ Carolus Ruinus in conſilio cxxiij. incipi. uiſa facti ſerie, col.penul. uolu.iij. & in conſilio cxvj. incipi. uiſo præcepto pœnali.col. ult.uolu.v.Contra ſubditum tamen ſine dubio ſecundum magis communem opinionem cauſa ĩ principe præſumitur. præcipuè ut diximus quando principes clauſula motu proprio uel clauſula ex certa ſcientia utitur. ut notant communiter doctores in d.c.quæ in eccleſiarum,ubi latiſſimẽ Feli.in xxvj.col.in v.concluſio.de conſtitutio Glo.Bar.& Doct.in l. relegati ff. de pœnis,Idem Bar.in l. conficiuntur ff.de iure codicillorum Cynus & communiter alij in l.quoties, & in l. reſcripta C.de precibus Imperatori offeren. & in l.fina. C.ſi contra ius uel utilita.publi. Innocen. in c.ad aures,de temporibus ordinatio. ubi inquit uani capitis eſſe exiſtimare non poſſe principem ſine cauſę cognitione uel abſq; cauſæ expreſsione aliquid pręcipere. Iacobus Butri. in l. præſcriptione C.ſi contra ius uel utilita. publicam Bal.in d. l.præſcriptione, & in d.l.reſcripta,& in l.ſi teſtamentum,& ibi Iaſon & doct.C.de teſtamẽ. & in præludijs feu. in ix.col.& in c. Eccle.Sanctę Mariæ,ut lite penden.ubi inquit ſufficero quamcunq; occaſionem ad iuſtificandũ principis beneplacitum, Panormita. in c.ſi quando,col.fin.de reſcriptis & in c. niſi ſpecialis, col.ij.de officio leg.& in c.cum ueniſſent col. iij.de iudicijs & in c.quanto in iiij.col.de iureiuran. & in c.cum inter.de exceptio.in c.a cum olim,in viij.col.& in c. in cauſis in ij.notabili de re iudica. Antonius & Imola & in c. cum inter de renuntia. & in c.conſtitutus,de religioſis do.& in c.quia plerique de immunitate eccleſiæ.Geminia.in c.grandi in.ij.colo.de ſuplenda negligen.præla.Ange.in conſil. cccxix. incipi ſereniſs.princeps,Petrus de Anchar.in cõſi. cclxxix.incipienti, ultra alia ut refert Fernandus Loazes ubi ſup.nu.134.& per Raphaelem Fulgoſium conſ.cxliij. Antoni. & Salice. in l. nec cauſas, C. de appell.

† Vnde ſi principi relatum eſſet arduam eſſe cõtrouerſiã cum quis pro rerum ſuarũ defenſione alterum interfeciſſet utrum id non iniuria feciſſe uideretur (Felino in c.ij. nume.4. de homicidio poſt multos quos allegat exiſtimante communemq; eſſe opinionem adfirmante id non licere, alijs tamen contrarium differentibus,quales ſunt Iaſ. & Ioannes Oroſcius in l.ut uim ff. de iuſt. & iure & Carrerius in ſua pract.fol.cvi.nu.31.Bernardus Diaz regula ccccc xcvij.quę pars ſecundum Iaſo. ubi ſupra receptior eſt) certe ſi princeps habita cauſę cognitione ad definitionem cauſę & litis quę tunc ageretur inter partes, uel etiam ſi nulla lis,eſſet ſed tamen animo definiendi generaliter uel ſentẽtia ſua definiſſet uel ita definiendum eſſe in poſterum ad ſuos magiſtratus uel unum uel certos ex illis reſcripſiſſet,tale homicidium non iniuria factum uideri,utroq; caſu ea ſententia id'ue reſcriptũ legis uim haberet eiuſque exemplum reliqui iudices ſequi tenerentur. † Et is eſt uerus ſenſus ad d.§. ſed & quod principi, & ad l.j.ff.de conſt.prin.& ad l. fin. C. de legibus & ad omnes leges de ſimilibus reſcriptis mentionem facientes qualis eſt l.non iuſtam. C.ad Treb. l.licet Imperator ff.de leg.j.l.ſi Titio & Mæuio.§.Iulianus, ff.de lega. ij.l. fin. ff. de hære. inſt.l.cum hic ſtatus§. ait Oratio, ff. de iure dotium.Fallit quando conſtaret principem ob gratiam quid ſimile feciſſe, ut d. §. ſed & quod principi & d.l.j. Vnde noſti † quòd debitor pecuniæ, ſi intra tempus dilationis ad ſoluendum mutetur pecunia,uel reprobetur, liberatur ſoluendo antiquam ſecundum Bar. in l.quod te,num. 6. ff. de cer.peta.& eſt communis opinio ſecũdum Socinum. ibidem nu. 14.contrariam opinionem dicit ibidem communem Iaſ.in num.18.imò quòd teneatur ſoluere pecuniam nouam allegat. Bar.in l.iij.ff. de ſolutio.aliam tertiam opinio.tenet Imol. in l.in ratione §.diligenter, ff. ad leg.Falcid. dicens quòd eſt communis, quod ſi reperiatur pecunia antiqua ex illa fiat ſolutio, & ſi non reperiatur debet fieri ſolutio in noua pecunia, & iſtam tertiam dicit etiam communem Alexand. in d.l.quod te, nume.7.eſt alia quarta opinio quòd debemus conſiderare an pecunia ſit reprobata ante moram uel poſt moram debitoris, ſi ante moram liberatur ſolutione antiquæ pecuniæ. ſi poſt moram debet ſoluere de pecunia noua. iſtam dicit com munem opinionem. Decius in d. l. quod

4 Principũ placita quã habeant legis.

5 Defendere res noſtras an etiã cũ nece alterius liceat.

6 Intell. plurium legũ.

7 Pecunia quãdo mutatur ut ſolutio fieri debeat an dua q.

te

te num,8,& ſecundũ hanc diſtinctionem ultimam, iſta quæſtio poteſt practicari,& ex ea poteſt dari concordia ad alias opiniones ſupra relatas.certe tũc ſi princeps ſecundũ hãc opinionẽ cũ lis ageretur inter partes habita cauſæ cognitione pronuntiaſſet. ea ſententia uim legis haberet,ideḿq; ſi cum lis nulla eſſet habita deliberatione matura,ita ad unum uel quoſdam uel omnes magiſtratus reſcripſiſſet,

8 Confeſſio illa occidi ſed ad meã defenſionẽ an ſcindi poſsit ardua q.

Denique † ſi dixi hominem me occidiſſe, ſed ad meam rerum'ue mearum defenſionem Bar.in l.Aurelius §.idem queſijt,ff.de lib.leg. tenuit iudicem potuiſſe diuidere confeſsionem eam acceptando quatenus dixi hominẽ occidiſſe me, & in reliquo eã reijciẽdo & Bal. in l.ſiquidem C.de excep.eſt communis opinio ut firmat & approbat Iaſ. num,13,& ibi Caſtalius in d. l. ut uim.Alexan. num.7.in l.j. §.ſiquis ſimpliciter,ff.de uer.obl.ibi Rom.nu. 7.& num.14.tenet contrarium & Bald. in l.j. C. de ædil.act.Alciat. num. 76.in l.j. §. ſiquis ita,ff.de uerb.obli. Socin. in l. non utiq; num. 7.ff. de excep. per Aymon. in conſuetud. Aluerniẹ.tit.xij.de ſucceſsione,arti.l.ad fin.Iaſ. in l.j.§.editiones ff.de edendo & in d.§. ſiquis ſimpliciter,per Felinum in c. cum uenerabilis col.v.de exceptio.ſed hac in re & ſi uix appareat utra ſit receptior opinio, tamen quo ad pœnam ordinariam ea confeſsio non nocet, quo ad pœnam uerò extraordinariam, uel ad huc ſimiliter non nocet, uel non aliter nocebit quàm ſi pẹna modica ſit,Si ergo princeps ita uel reſcripſerit uel iudicauerit id reſcriptum ea'ue ſententia uim legis habebit.

9 Scripturã præſentãs quatenus pro ſe faceret non ultra an ea ꝓteſtatio proſit ardua q.

In ſumma ſcis quòd † ſcripturam præſentans in iudicio ſolet ſemper apponere clauſulam,quod pẹſentat eã in quantum pro ſe facit & non aliter.in hac quẹſtione an proteſtatio proſit determinat Bal.in c.pẹſentium,colo. j. num. 3. de teſtibus quod nihil prodeſt, imò quòd nihilominus parti contrariæ proſit,in quo eum ſequitur Paul.in l.unica col.ij. C.ut quæ deſunt aduoca. iud. ſuple,ubi idem Bal.hoc tenet col. ij.Idem Paul.conſ.lxxxj.uo. j.& Roma.conſ.cccccxxxiij. Iaſo. in l.j.§.morte n.26.ff.de noui operis nuncia.& Idẽ Iaſ.in l.certi cõditio §.ſi nũmos,col,8.ff.ſi cert.pet. & hanc dicit communem opinionem Aymõ Crauet.tract.de antiquita.tempo.prima parte c.incipi.niſſo,num.72. Sed contrariam ſententiam. imò quòd talis proteſtatio proſit eam facienti, eſt opinio Innocen. in c.cum uenerabilis,de exceptio.& ibi Felin.num.23. dicit hanc opinio.eſſe communem,& Idem in c.imputauit,num.fin.de fid.inſtrumen.& hãc tenet Bal.ſibi parum conſtans in l. unica col. iiij.de confeſſ.C.& in c.cum dilectus, de conſuetudine, & hanc etiam dicit communem. Ripa.in c.cum M. Ferrarienſis, de conſtitut. nume.79.& hæc ultima eſt ſecundum eos uerior,recipit tamen tres limitationes quarum ſingulæ poterunt eſſe tres concordiæ inter has duas communes opinio. contrarias. de quibus uide Decium in c. cum uenerabilis.de confeſſ. num.22. & Aymon ubi ſupra num. 68.ſed pro parte affermatiua quẹ etiam in puncto iuris uerior uidetur eſt communis iudiciorum quibus ipſe interfuerim uſus.at ſi princeps ſecundum alterutram harum partium,uel habita matura deliberatione reſcriberet,uel cum cauſæ cognitione ſententiam ferret,id reſcriptum ea ue ſentẽtia legis uim haberet.& in ſumma legis uirtus in quatuor conſiſtit l.legis uirtus ff.de legib,in imperando,in uetando,in permittendo,in puniendo, nonnulli addunt quintum nempe in declarãdo & interpretãdo,& quo ad hẹc omnia principum placita legis habent uigorem d. l.j.ff. de conſt. prin.d.§. ſed & quod principi, inſt. de iure nat.quod intelligendum eſt quando iuri naturali uel gentium tale placitum ſaltẽ aliquantulũ aduerſari uideretur & ab eo recedere,aliter enim ſi concors & conſentaneum ex toto eſſet non tam nouum ius ciuile productum quam ius naturẹ uel gentium quod iam proditum erat repetitum uideretur l.ius ciuile,ff.de Iuſt.& iure ubi notant Glo.& Docto.pẹſertim Iaſ.facit elegans tex. in l. adeò §.cum quis ex aliena, ff. de acqui. rerum domi.l.hæredes palàm. §.ſed ſi notam,ff,de teſt. Ergo ſi princeps eos ciues qui hoſtium finibus finitimi eſſent iuberet arma uel equos paratos habere ad hoſtium impetum propulſandum,id pẹceptum aut placitum legis imperatricis uim haberet, ſin autem ciues uetaret arma,equos,aurum,argentum extra regni fines exportari,id placitum uim legis prohibitoriẹ haberet,ut apud nos Hiſpanos habetur per totum titulum de las coſas uedadas li. vj. ordi.quod ſi placuit principi ut bannitos aut exules interficere fas eſſet cuiq;. id placitum legis permiſoriẹ uim haberet,quod ſi ei placeret ut fur in ſepties duplo puniretur, ut eſt apud nos Hiſpanos, id placitum legis punitoriẹ uim haberet, quæ omnia eandem uim & poteſtatem aſſequerentur ac ſi lege rite lata comprehenſa fuiſſent, eaq́; procedunt in tribus ſpeciebus prima quando conſtat principem habere animum legis condendẹ. Altera quando id cum cauſæ cognitione inter partes litigantes pronunciauit, ultima quando lis nulla erat ſi cum matura deliberatione id

10 Principum placita quę non recedunt a iure naturali uel gentiũ legis uim non habẽt ut inductiua ſed ut declaratiua.

reſcripſit

reſcripſit ad ſuos magiſtratus uel eorũ quoſdam uel quendam. Inq; his omnibus exemplis ſi rectè aduertis inuenies à iure naturæ uel gẽtium aliqua ex parte receſſum aut declinatũ fuiſſe. nam nullus eo iure ſuuetur aut compellitur arma aut equos paratos habere, nullus prohibetur eo iure arma, equos, aurum, argentum extra regionis ſuæ fines exportare, nulli eo iure fas erat exulem bannitum'ue occidere l. ut uim ff. de iuſt. & iure, eoq; iure fur ſimplum duntaxat fortaſſe non etiam ſepties duplum reſtituere compelleretur l. id quod noſtrum ff. de reg. iur. l. iure naturę. eod. ti. l. nam hoc natura, ff. de ſtatu hominum §. libertas, inſt. de iure perſ., quæ duo iura faciunt ad ad primum & ſecũdum exemplũ ſupra relatũ.

Deniq; ſi iuſsit ut inuaſorem pro rerum defenſione occidere liceat, uel ut iudici confeſſionem diuidere non liceat, aut quòd ſcripturam præſentanti eius tenorem diuidere non liceat, ut in exemplis ſupra relatis, ea quidem non tam ad ius nouum inducendum quàm ad id quod iam inductum erat declarandum ſpectare forte uiderentur, adhuc tamen legis declaratoriæ uim haberent, arg. l. fin. C. de legibus & inſt. de bon. poſ. in prin.

Iſthæc autem omnia principum placita & ſimilia ita demum rata erunt, ſi populo utilia ſint non aliter utſupra edocti ſumus. Vtilia autẽ accipere debemus ac intelligere fuiſſe primum quando de vtilitate cõſtat, deinde etiã ſi ſumus in re dubia quia in principibus & legibus ut ſupra oſtendimus iuſta cauſa præſumitur, quod ſi notorium eſſet eſſe talia principum placita populo nociua nõ haberent uim legis quandiu nociua forent nec effectum aut executionem ſortirentur, quia ut pleniſsimè ſupra oſtendimus ad utilia tantum nõ etiam ad contraria principes omnes mundi poteſtatem, ditionem, & imperium habere videntur, in ciues & populos. quod ſi quis principum à populis ſuis laxius mandatum aut imperium habuerit id erit ius ſingulare illius ciuitatis aut principis. Hoc unum certo ſcio ius ciuile Romanorum noſtram interpretationem nõ ſolum commode ſed etiam neceſſario recipere. Idemq; & in iure noſtro Hiſpanorũ ut controuerſiarum frequen. Tom. 2. lib. j. c. j. diſſeruimus p l. ij. ti. xxv. par. 4. & l. xviij. tit. 4. par. 3.

11 Motorium quam habeat uim.

Notorium † autem ubi eſt principis placitum, fuiſſe irrationabile tunc nõ haberet uim legis, p iura rationesq; ſupra relatas. & quia notorium ſe ipſum oſtendit ſi turpe eſt ut inquit Bal. conſi. cccxxiij. proponitur, in princ. volu. ij. quodque nulla tergiuerſatione celari poteſt, ſicuti ut idem Bal. dicit nec candelabrum ſupra montem poſitum, nec circulus ante tabernam. nec ſcriptura pro roſtris conſi. xxi. proceſſus, col. j. vol. 1. Pau. Grillan. in tracta. de quæſtio. & tortu. in iij. q. col. ij. & iij. & ibi quid à manifeſto differat, ideo ſola allegatio ſufficit, & quid differat à publico, uide etiã Abb. in c. fi. nu. 7. de maledi. & per. l. ſi adulterium cum inceſtu. §. idẽ Pollioni. ff. ad leg. Iuliam de adulterijs. Quanuis notorium releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi, & debet omnino allegari, not. & in cle. appellanti, de appella. & idem dicit Bal. in l. pe. C. de decu. lib. x. in l. ſuper longi, col. iij. C. de præſcrip. lon. temp. & in l. quicunque, in princi. C. de ſer. fugi. Burg. in c. cũ dilecti, col. x. de empt. & uen. qui etiam in c. peruenit, col. ij. eo. tit. ſentire uidetur, hoc uerum eſſe, quando præſumptio, ſiue exceptio oritur ex facto partis proponentis, & eſt ſimile, in l. ſi certis annis, ubi idem Bal. C. de pact. quod ex diuturna præſtatione, cauſa pariter præſumitur, ſi tamen allegata ſit & non aliter tradit Fel. in c. de quarta, col. pe. de præſcrip. & Seyſel in l. j. col. iij. ff. de legi. & dicebat Pet. de Ancha. in conſi: clxxxviij. incip. niſis conſiliis. † quòd ſi Papa aliquem prælatũ per ſuas literas motu proprio, propter eius dementiã remoueri præceperit. tale mandatum exequi non debet, ſi notoriè contrarium apparuerit: & notat Feli. in c. ad aures, col. vij. de reſcrip. Alexan. in conſi. ccxv. incipi. nõ obſtat. uol. 7. Petruſpaulus Pariſius in conſi. lxxxii. incipi. aduertendum, col. viii. volu. 1. & in conſi. cxl. incipi. inſpectis indultis col. j. uol. 4. Carolus Ruinus in conſi. ccxv. incipi. quia in hac cauſa. col. ix. uol. 1. & Hyeronimus Gratus in cõſ. clviij. incipi. difficultas præſentis cauſę. col. finali uol. ij. † Ergo ſi princeps iuberet ne aliter acta iudiciaria ualerent quàm ſi nocte fierent, id quod Imperatorem Aeliogabalũ iuſsiſſe Petrus Meſsia in vitis Cęſarũ author eſt, tunc id præceptum vtpote notoriè irrationabile legis uim non haberet.

12 Principis præceptũ notorie iniquum non exequitur

13 Hiſtoria Aeliogabali Imperatoris.

Denique ſunt tres caſus inſpiciendi. uã pręceptum principis uel legis aut certum eſt nõ aduerſari iuri naturali uel gentium, aut certũ eſt naturali iuri uel gentium repugnare, aut dubitatur. primo caſu talia pręcepta uim legis habent. ſecundo caſu non utique. ultimo caſu quando dubitatur uim legis habere non deſinunt.

14 Pręſcribi an poſsit ius ſuperioritatis ardua q.

Quid enim † ſi agatur de pręſcriptione iuris ſuperioritatis qua in re ius ſuperioritatis poſſe præſcribi contra principem tenet Abb. in c. cum non liceat nu. 4. de præſcrip. Roma. conſi. ccclxxi. Iaſo. conſ. cclxxxiii. lib. ii. Deci.

conſi. ccvii. dicit cõem opinionem Soci.cõſi. cclxxv.col.iii.lib.ij.ſequitur Purp. in l.i.nu.4. ff.de officio eius.

Contrarium ut non poſsit præſcribi ius ſuperioritatis aduerſus principẽ tenet Bart. in l.in famem,ff.de publicis iudiciis. Idem in l.i. ff.de aqua plubia arcenda. Idem in l. hoſtes, ff.de captiuis,Felin.in d.c.cum nõ liceat, col. iiii.& in c.cum nobis de pręſcriptio.Iaſ.conſi. lxx.lib.3.Curti.Iuni. de feudis ii.par. cõmunis eſt ſecundum Crauet de antiquitate temporum parte iiii.nu.72.fol.169.Purpura.in l. imperium,nu.164.ff.de iuriſd.omni iudi. hodie deciſum eſt per l.fin.tit.xiii.lib.iii. ordin. l.ñ.tit.delas donationes lib.v.ordi. & l.vi.tit. xxix.par.iii.ut poſsit præſcribi,quæ ſententia etiã de iure cõmuni Romanorum uerior eſt.

15 Iniuriarũ actio quo tpe finiat ardua q.

Item † quid ſi de actione iniuriarum dubitetur,& quidem actio iniuriarum anno tantum durat niſi lis fuerit conteſtata, nam tunc perpetuatur. Idem ſi rei machinatione deſijt conteſtari qua in re ſunt duæ communes opiniones contrariæ per Iaſ.relatę in l.ſi eum §.qui iniuriarum, num.9.& num.10.ff.ſi quis cautio.

16 Vendẽs rẽ alienã ſciẽter an pretium recuperetardua quæſtio.

Præterea, † quid ſi rem quam uenditoris non eſſe ſciebam emi, & dubitetur de pretio reddẽdo, & ſanè uenditor non tenetur de euictione emptori ſcienti rem alienam nec debet reddere pretium communis op. eſt ſecundum Iaſ.in l.fi.§.fi.C.com.de lega.Pala.Ruui. in rubri.§.lxv.nu.63.de don. inter uirũ & uxorem. Contrariam opinionem dicit communem Areti.in l.emptorẽ,§.fin.ff.de actio.empti.qui alios allegat.

17 Iuram. an impediam reſciſsionẽ colore læſionis enormiſsimæ ardua q.

Quid denique ſi dubitetur enormiſsimè lęſus an uenire poſsit contra iuram. † Et ꝙ enormiſsimè læſus non poſsit uenire contra renuntiationem uel actum iuratum communis eſt opinio ſecundum Alex. in l. ſtipulatio hoc modo concepta, nu.10.ff.de uerb.obli.Idem conſi.53.num.20.lib.3.& conſi.cxxv.& conſi. 42.lib.j.Cur.ſeni. conſi.lxv. Pariſi.conſi.xxvi. num.80.lib.iii.dicit communem Imol.in c.cũ contingat,nu.52.cum ſequen. de iuris iuran. dicit communem Iaſ.in l.nam poſtea,§.ſi minor eod.tit.Couarru.in c.ij.de pact. in vj. parte iij.§.iiij.num.3. Contrarium tenet Anto. in d.c.cum contingat in iiii. caſu principali ubi Abb.nu.13.hanc dixit cõmunẽ & Abb. in c.in præſentia nu.23.ubi Deci.nu.36.de probat Deci.conſi.181.num.3.Rubeus conſ.101. ſequitur Couarru.ubi ſupra:quæ autem dicatur enormiſsima læſio declarat optimè Hieronymus Vereus in d.c.in præſentia, col.v.& xvi.hoc tamen caſu petenda eſt relaxatio iuramenti ab ordinario loci,Corne. in auth.ſacramenta,col.36.C.ſi aduerſus uendi.per c.i. & c.debitores.de iure iur.& ad relaxationem huius iuramenti requiritur citatio partis Anton.Cardi & Imol.in d.c.debitores,Abb.& Felin.nu.23.in d.c.1.Felin.in c.ii. de ſpon. num. 25. Benedi.in c.Raynũtius.in uerbo duas habens filias,nu.fin.de teſtam. Hippolytus ſing. 421.& 450.& hæc eſt cõmunis ſecundũ Deci. in c. qua fronte nu. 2.de appell. Si ergo præceptum principis uel legis fuerit ut talis reſtitutio concedatur,uel ut emptor talis malę fidei pretium recuperet,uel ut ea actio iniuriarum anno finiatur etiam poſt litem conteſtatam,uel ut ius ſuperioritatis poſsit præſcribi, id ſane præceptum ut uim legis obtineat par eſt,quia ea omnia dubium eſt an æquitati & rationi naturali pugnent, an uerò potius aſſentiantur. cum iſtarum rerum ſint tãtorum tamq; prudentium uirorum cõtrariæ ſententiæ, † & inſpecta cenſura cuiuſq; regionis nullius ſenſus uideri debet melior quàm ſui principis aut ſuæ legis, ſicq; ab ijs declaratum honeſtũ & utile reputari debet l.fi.C.de legib.c. erit autem lex.iiii. diſtinct. licet aliis regionibus & nationibus ſeu gẽtibus liberum ſit id ita uel non ita iudicare, nam (ut ſupra aduertimus) in principis aut legis diſpoſitione iuſta cauſa præſumitur quo ad ſubditos duntaxat non etiam quo ad reliquos.

18 Intell.l.fi. C.de legi.

Hactenus cum agitur de trãſgreſsione iuris diuini, naturalis, uel gentium, quod ſi de tranſgreſsione iuris poſitiui ageretur, tunc legum & principum par poteſtas nõ eſt. quia leges indiſtinctè poſſunt immutare quod anterioribus legibus cautũ fuerat.§.ſed naturalia, inſt.de iure nat.l.omnes populi,ff.de iuſt. & iure. Sed an princeps id poſsit, pendet à commiſione & conceſsione ſibi à populo facta. † Regulariter tamen regibus leges etiam poſitiuæ ſuæ regionis ſubeſſe non uidentur, ſicq; eas mutare non poterit ſine populi conſenſu,quia ipſe non legum Imperator ſed cuſtos miniſter & executor eſſe debet, eſſeq; intelligitur ut ſupra c.j.& ij. fuiſſe diſſeruimus, fallit quando uel nominatim id ſibi à populo conceſſum fuiſſet, uel quando populus omne imperium & poteſtatem à ſe abdiſcaſſet & in principem tranſtuliſſet & his duobus caſibus poteſt intelligi l.i.ff.de conſt. prin. & d.§.ſed & quod principi. fallit tertio in rebus modici momenti in quibus & nouas ferre leges & ueteros mutare principem poſſe ueroſimile eſt non aduerſari populi conceſioni arg.l.Scio. ff.de minoribus & quæ tradunt Bar.& alii in l. omnes populi ff.de iuſt.& iure dum diſſerunt

19 Princeps an poſsit leges mutare vel nouas condere ꝙ nõ regulariter eſtq; ardua q.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

de ſtatutis conditis à populo ſubdito, c. terrulas c. bonæ rei. xii. q. ii. c. cæterum, & c. apoſtolicę, de donat. diximus plene in tract. de ſucc. reſol. lib. i. §. vii. ornat late Fernandus Loazes in conſi. pro March. Velez dubi. i. ad finem.

20 Sed † in quibus caſibus leges nouas facere & ueteres mutare ei liberum eſt. in illis non eget alicuius conſenſu aut conſilio aut interuentu neque in aliis utcunque arduis, ita tenēt Alberi. Cinus & Petrus de Bella pert. in l. humanum C. de legibus, eſtq; communis opinio ut plenè reſoluit. Loazes ubi ſupra in reſponſione ad. vii. arg. dub. i. num. vii. pag. 393, Glo. in c. Anaſtaſius, uerb. conc. xix. diſti. & in c. fundamenta §. decet. uerb. contingeret de elect. lib. vi. tenuit Glo. communiter approbata in c, ad Apoſtolicæ, in principio. de re iudicata lib. vi. & in extrauaganti execrabilis Ioannis xxii. ſub tit. de præbendis, in uerbo de ipſorum conſilio & uolunt communiter doctores in rubrica ubi Andræas Siculus Felin. Philippus Decius Ioānes Franciſcus de Ripa & Andræas ab Exea, hanc inquiunt eſſe communem opinionem de conſtitutio. Hoſtien, Antonius de Butrio, Panormita. & communiter alii in c. ex geſtis, de clericis non reſiden, Idem Albericus de Roſate in l. quidam decedēs §. Papinianus col. 3. uerſ. ſed an Papa ff. de adminiſtratio. tutorum Petrus de Rauēna in concluſionibus ſuiſ, in vii, col. Martinus Laudenſ. in tract. de Cardina. in xlv. quæſt. Paulus de Caſt. in l. fi. poſt Bart. Bal. & doct. ibi, C. de legibus & in l. fin. ff. eod. tit. & in conſi. 414. incipi. in facto præſenti, col. penul. uolu. i. And. Siculus ſibi contrarius in conſi. j. incipi. ex ſacris, col ix. uerſicu. ultimo ubi hanc dixit eſſe communem opinionem uol. i. Lucas depenna in l. oēs iudices in xiii. col C. de curio. li. x. Antonius de Roſellis in d. ſuo tractatu de conciliis. in tit. ſeu quæſtione incipi. ſentētia. quæ potius attendenda ſit Papæ ſolius aut totius concilii, col. viii. uerſicu. nota quod dicit, in fine Iaſon in d. l. placet, in prima lectura in iii. col. in principio C. de ſacroſanctis eccle. & ibi Petrus de Bergnia in additio. ad Iacobum Butrigarium ubi hanc dixit eſſe communem opinionem Auguſtinus de Anchona in tractatu de poteſtate eccleſiæ quem refert & ſequitur Archiepiſcopus Florenti. in tertia parte ſuæ ſummæ titulo xxii. c v. §. v. prædictā etiam opinionem tāquam communem tenet Rochus de Curte in c. finali col. ix. de conſuet. & Glo. Pragmaticæ ſactionis, hanc inquiens eſſe communem opinionem in tit. de auth. generalium conciliorū ſilio xxiii. in uerbo concilio, & in tit. de numero & qualitate Cardinalium fol. 186. in Glo in uerbo Collaterales, Thomas Parpalia in d. l. placet. in 30. col. Claudius de Seycello alias de Aquis in ſuo feudorum ſpeculo in titulo qui feudū dare poſſunt in vi. col. Philippus Decius in c. edoceri. in penul. col. de reſcriptis. Ioannes Crotus de Monteferrato, quam hanc communē dixit eſſe opinionem: & ab ea iniudicando atque conſulendo non eſſe recedendum in rubrica de cōſtit. lib. vi. qui alios allegat hæc quo ad formam legis à principe ferendæ qui cōſiliariorum interuentu non eget ex neceſſitate, ſed de cōſilio duntaxat arg. d. l. humanum, cum ſupra latè congeſtis. Verum quoque eſt idem fore & quo ad legis ſubſtantiam & firmitatem à principe latæ etiam ſi legibus poſitiuis anterioribus repugnet quæ in re dubia utilis nō ſolum præſumitur ſed etiam eſſe intelligitur quādiu contra bonos mores aut ius naturale uel gentium apertè non eſt, ut tradit Bal. in l nō omnium, per tex. ibi ff de legibus Idē in l. de quibus, col. x. eod. tit. Andræ. Traq de utroque retra. in præfa. nu. 75. per l i §. initium ibi, quia moderatam hanc ætatem pretor ratus eſt, ubi not Glo ff. de poſtul Decius conſ 563. duo dubia facit l proſpexit ff. qui & à quibus dixi de ſucc. crea § ii. lib. i num. 7. Ergo dum non ſolum plures ſed innumeri fere eorum de quibus ſupra mentionem habuimus tenuerunt principes ſui natura (hoc eſt eo ipſo quòd à populo creantur) poſſe nouas facere leges & ueteres innouare ab eis cauendum eſt, cum regulariter uerius ſit neutrum facere eos poſſe niſi expreſſim uel tacite uel ueroſimiliter eis cōceſſum eſſet ut fuit in principe Romano.

CAPVT TERTIVM.

1 *Princeps contrahendo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiā ad agendum adeò ut nec de poteſtate abſoluta poſſit ab ea diſcedere.*
2 *Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur contra communem opinionem.*
3 *Intellectus l. princeps ff. de legib. cum ſimi.*
4 *Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti.*
5 *Principales conuentiones non habere uim legis, contra communem opinionem.*
6 *Intellectus l. donationes quas diuus. C. de don. inter virum & uxorem.*
7 *Princeps cum incapace ſcienter contrahendo cum habilem facit,*
8 *Principem non poſſe vnum oppidum aut vrbem alienare contra quamplures doctores.*
9 *Iuriſdictione conceſſa an ueniat etiam merum & mixtum imperium ardua quæſtio.*

Iuriſdictio

10 *Iuriſdictio cum litera c. an iuriſdictio ſine litera c. concedatur nil intereſt noua declaratio.*

1 Princeps contrahendo cũ ſubditis manes obligatus naturaliter & ea obligatio eſt efficax etiã ad agẽdũ ad eo ut nec de poteſtate abſoluta poſſit ab eo diſcedere.

Et in primis ex ſuperioribus colligitur quid reſpondendum ſit quum queritur † an ex contractu cum ſubditis inito princeps obligetur. nam eũ naturaliter obligari oẽs admittunt, ciuiliter autem non utique ita Bald. & communiter alij in l.j.ff.de pact. Idem Bal. in l.princeps legibus ff.de legibus, Idem Bal: in l.fin.C.de tranſact.& in l.ſi aquam C.de ſerui.Doct.communiter in c.j.de conſtit.Bal. C. de cond.ob cau.in l.ſi pecuniam, Idem Bal.& alij in l.ex imperfecto.C.de teſtam.& in anth. omnes peregrini C.commu. de ſucceſ. col.fi. Ludoui.Romanus conſi.ccclij.Philippus Decius in c.j. col.j. de probat. Archi. Tarracon. vbi ſupra pag.29.

Ea tamen obligatio naturalis obligat eum efficaciter uel vtilis & efficax eſt etiã ad agendum ut videtur eſſe communis Doctorum opinio quam tenet Antonius Butrius col. pen.in c.quę in eccleſiarum, ubi communiter reliqui de conſtit.& ibi Panormi.col.pe.Bal. in ca.ij. col.fin.de noua forma fideli.in feudis Fernandus Loazes ubi ſupra pag.29. Idem in l.filius familias.§.diui.ff. de lega.j. in. iiij. q. Bart.in vij.limi.col.xlvij.

2 Princeps contrahendo etiã ciuiliter obligatur contra communẽ op.

Manetq; princeps tam efficaciter obligatus vt nec de poteſtate abſoluta † poſsit a tali contractu recedere aut illũ ulla ex parte uiolare.ut eſt uera & communis ſententia quam tenent Philippus Decius conſi. cccccxxviij. Idem Decius cõſi. cccccc. Idẽ in c.j.lect.ij.de conſtitu.id quod etiam tradit Bar.in l.omnes populi, in iij.queſtio.principali ff.de iuſti. & iure, Doctores cõmuniter in d.c.j. de probat. Bal.& Paulus de Caſtro in l.fi.C. de trãſactio. Idem Bal.in l.qui ſe patris C.unde liberi, & in c.primo in iiij.col.de allodijs. Idem Bald.in conſi.cccxviij.incipi examinato puncto, col. fin.volu.1.Paulus de Caſtro in d.l. digna uox C.de legib.& in conſil.cccxvij. incipi. uiſo & examinato puncto col.fin.uolu.j. Alexand.in conſi.ci.incip.uiſis inſtrumentis, col.ij.uol.j. & in conſi.ccclxi.incip. nec arguendi ſumus, uol.ij.Andreas Siculus in conſi.xx.incip.præclare, col.v.vol.ij.Bartho.Soc.in conſi.lxxxvj. incip.uiſis capit.col.fin.uol.iiij.Iaſ. in conſ.j. col.viij.volu.j.& in conſi.lxxxvj.incip.in cauſa reuerendi domini Gentilis, col.v.vol.3.Ioannes Crotus de Monteferrato in d.l. omnes populi col.xxj.in fine ff.de iuſti.& iure, Ioãnes Igneus in d.repetitio.l.donationes, quas diuus.in iij.col.Caro.Ruinus in conſi.xxxvi.incip.in cauſa feudali, col.vij.vol.j.Ioan.Antonius Rubeus Alexandrinus in conſil. cxxviij. incip.uiſo diligẽter, in ij.col.& in conſi.cxlvj. incip.circa primum dubium, in pe.col. & Io. Iacobus de Leonardis in quodam ſuo conſilio poſito inter conſilia feudalia Alberti Bruni cxiiii.in ordine incip.altiſsimi redemptoris in xiii.col.traduntq; plenè Fernandus de Loazes in d.ſuo cõſilio pag.31. & Ludouicus Romanus & Philip.Decius ille in conſi.ccclii. hic in c.i.col.i.de prob.Sed ſi verum amamus quod noſtrates aiunt principem naturaliter ſubditis ex contractu obligari uerum eſt. Deinde quòd aiunt eum contractum non poſſe uiolare etiam de plenitudine poteſtatis uerisſimum quoque eſt, quòd uero tertio loco affirmant ciuiliter non obligari ſed naturaliter tantũ, id ſuſpectum eſſe vel ex eo apparet quod (ut ſupra plenè edocemur) princeps legibus poſitiuis ſuę regionis aut populi ſubeſt, nec per ipſum principatus interuentum aut obtentum deſiit eſſe unus ex ciuibus, ſicque in contrahendo iure priuati utitur nec eſt legũ imperator ſed cuſtos miniſter & executor, quod munus non quo minus ſed quo magis legibus alligetur efficit ut ſupra diximus c.i. & ii. Nec huius inueſtigationis leues erunt aut pauci effectus, nam ſi procurator fortè fiſcalis fiſci nomine ante tempus petierit dupli cabuntur ex ciuili lege & obligatione induciæ quę ex ſola naturali obligatione non foret duplicanda ut id & reliqua colliguntur ex tit.inſt.de pœna temere litigan.

3 Intell. l. princeps ff. de legib.cũ ſimi.

4 Principes regulariter nõ ſunt legib.ſoluti.

† Nec ad rem pertinuit quòd princeps legibus ſolutus dicatur l.princeps, legibus ff.de legibus cum ſimi.ſupra alleg.nam uel id ius peculiare eſt in principe Romano duntaxat nõ ſic in reliquis mundi principibus eum ut ſuperiorem non recognoſcentibus de quibus egimus, uel etiam ipſe met princeps Romanus legibus allegatus eſt quandiu ipſe per eum immutatę aut abolitæ non ſunt. Et in hunc ſenſum eum legibus ſolutum dicimus. quos eas abrogare poteſt ad reipublicæ utilitatem, & ad utrunque horum duorum ſenſuum poſſunt & debent aptari d.l.princeps l.i.ff. de conſtit. prin.§ ſed & quod principi.inſt.de iure nat.l. ex imperfecto C. de teſta.l.ex imperfecto, ff. de lega.iii.§.fin.inſt.quib.mod.teſt infir. cum ſimi.eſtq; tertius ſenſus ut procedant quo ad omnes ſolennitates formas uel obſeruationes iudiciorum contractuum ultimarum uoluntatum, quas prætermittere poteſt princeps non quo ad efficaciam fidem & effectũ. ſicq; quo ad modum ineundi non quo ad uim & ef-

 fectum

ſectum poſtquàm ſunt in eſſe producta ut & ſupra attiginus & plenius de ſucceſ.crea.§.xxvj,cum ſequen.

Illud autem non ſolum notandum ſed etiã admirandum eſt quòd † tam efficaciter princeps ex contractu obligatur quòd cõuentiones cum principe factæ & cum quocunque alio legis condendæ poteſtatem habente, legis uim habent, & tanquam leges in iudicio allegari poſſunt,& ab omnibus qui ipſius principis legibus ligantur obſeruari debẽt, ut eſt tex.notabilis, in d.l.donationes quas diuus, ibi, ut pote imperialibus contractibus legis uicem obtinentibus,C.de donatio.inter uirũ & uxor,quem ad hoc ibi notant. Cinus. Bart. Bal.& communiter alij,& eſt ſimilis tex. in d. l.Cæſar,& ibidem Bar. & Doctores notant ff. de publica.Idem Bar.& alij in l.ſicut, in prin. ff.quod cuiuſque uniuerſita. & in d.l.ciuitas, in prima col.ff.ſi cert.pet.& in l.iiii.§.ſi actori,& ibi Roma.& Pau.de Caſt.ff. de re iudica. & in d.l.prohibere §.planè ff. quod vi aut cla. Raphael.Cuma.in l.continuus §.cum quis, ff. de uerb.oblig.& Iaſ.in l.quoties, col.ij.C. de rei uendicatio.in quibus locis dicunt, atque concludunt præfati Doctores præcipuè Bart. in d.l.donationes,& in d.l.Cæſar.quod ſi princeps pacta aliqua cũ ciuitate fecerit talia pacta poſſunt in iudicio contra quoſcũq; tanquam ſi una eſſet lex uel unum eſſet ſtatutum allegari,& quòd iudices tenentur illa obſeruare ſicut tenentur leges & ſtatuta ciuitatis & regni ad unguem ſequi & cuſtodire: quos refert & ſequitur Iaſ.in conſi.j.col.iiij.uolu.j. Albertus Brunus in conſi.j.incip.omnipotentis Dei. Frãciſchinus Curtius in cõſi. clxxiiij. uolu.ij.& Marianus Soci.Iunior in conſi.lxv. volu.j. ut refert & ſequitur Archiep. Tarraconenſis doctiſsimus in d.cõſi. pag.35. ipſamq; ipſius uerborum formulã ideò expreſsi quod mihi hæc diſplicent ne quicquam addere uiderer,monſtro enim ſimile eſſet ſi huiuſcemodi contractus qui in penetralibus domus plerunq; fiunt legis uicem obtinerent. ſicq; omnes ciues ligarẽt omnibusq; inſciis ãtq; ignaris nocerent,quum leges promulgari ideò iubeantur per auth.ut fact.nouæ conſt.ut omnibus innoteſcant, ſicq; matura cum deliberatione magnatumq; cõſilio fiunt l.humanum, C.de legibus,meritò ergo eas leges clandeſtinas appellaremus,ſi tales contractus pro legibus eſſent, iis ergo opinionibus repudiatis vt pote populis regnis gentibusq; inimicis ac nociuis,nullum mouere debet † d.l.donationes quas diuus, cuius ſenſus eſt, quòd ut omnes contractus inter ipſos contrahentes uicẽ legis tenere dicuntur l.contractus. ff. de reg. iur.c cõtractus,eod.tit.lib.vi.l. legem quam, C.de pact.l.j.§.ſi conuenerit ff.de poſiti.ita & contractus principis quo ad ipſum & eum eos'ue qui cum aut quibus cum contraxerit legis uicem aſſequetur, reliquis uero nec proderit nec oberit, nec tale exemplum reliqui iudices ſequi debebũt,hoc amplius in eo principis contractu erit † quod ſi ſciens ac prudẽs cum prohibito aut incapaci uel inhabili contraxerit uidebitur cum eo diſpenſare, eumq; reddere capacem habilemq; ad talem cõtractum,ut enim lege poſitiua is impeditus inhabilitatusq; erat, ita & alia lege poſitiua (hoc eſt principis indulgentia) capax & habilis remoto legali impedimento factus eſt d.l.princeps legibus d.l.j.ff.de conſt.prin. d.§. Sed & quod principi, inſt.de iure nat.iuncta l. omnes populi,ff.de iuſt.& iure §. Sed naturalia inſt. de iu.nat. Vnde & ſi regulariter donatio inter patrem & filiũ in poteſtate prohibita ſit l.donationes quas parẽtes C.de do.inter viri. tamen ſi fiat à principe ualebit per d.l.donationes quas diuus. iſque contractus habebit uim legis.non quidem quo ad hoc ut reliquis præter contrahentes is contractus (ut doctores falſo opinantur) uel noceat uel proſit.ſed quo ad hoc ut impedimentum legale per ipſius principis interuentum ceſſet non ſecus quam per legem etiam poſſet remoueri. Simillimum eſt in terminis l. omnium C.de teſtam.ut plenè dixi de ſucceſſ.crea.§.xxvj. Denique ſi quis pertinax hunc ſenſum ad d.l.donationes quas diuus,cum ſimilibus admittere nollet. ei ſatisfacerem (negando ius ciuile Romanorum iis legibus relatum ad reliquos orbis principes qui Romano Imperio non ſubſunt trahendum eſſe,cum tale ius ſic perperam intellectum eſſet ab omni ratione alienum.nec eius exemplum imitari aut ſequi reliquas prouincias oporteret.

Secundo ex ſuperioribus etiam colligitur † an uera ſit communis opinio exiſtimantium poſſe principem unum oppidum aut urbem regni ſui alienare quam tenent Bartol.conſ. clxxxix.Cinus & Albéri. in l.digna uox C.de legibus & alij quam plures quos adduximus de ſucc.crea.§.xxvj.num.83.quibus addo Fernan.Loazes in d.con.pag.lxxvj.qui ad c.intellecto, de iureiuran. ubi contrarium probari uidetur reſpondent procedere quando alienatio cederet in magnam & enormem regni læſionem non tamen ſi in modicam tantum.Sed iſtorum opinio regulariter in omnibus orbis principibus uera eſſe nõ poteſt.nam iuri alieno quiſquam nec in minima parte lædere poteſt

5 Principales conuentiones non habẽt uim legis cõtra cõmunem opinio.

6 Intell.l.donationes quas diuus

C. de don. inter uirũ & uxoré.

7 Princeps cum incapace ſcienter contrahendo eũ habilẽ facit.

8 Principem non poſſe unum oppidum aut urbem alienare cõtra quàm plures doct.

teſt l.id quod noſtrum ff. de reg.iur.l. iure naturæ. eod.tit.l. nam hoc, ff. de cond. indeb. id quod patet ad ſenſum naturalem,& quærere legem ubi naturaliter ſentimus, nihil aliud eſt ſecundum Philoſophum quam infirmitas intellectus. Id quod ſi reliquis non licet ipſis principibus quidem qui ad ciuium utilitatem & tutelam admiſſi ſunt non ad utilitatem regentium longè minus licere deberet,ut ſupra ſuſè c. j. & ij. oſtendimus. Nec etiam ſi ſupremam iuriſdictionem princeps retineat quicquam proderit.quia eo ipſo quòd ordinariam alienauit à ſeq; abdicauit.& iuribus regni ſui non leuiter nocuit.& (quod deterius eſt) ipſis popularibus qui alienati ſunt uehementer nocuiſſe eosq; læſiſſe uidetur quibus ingens dedecus & ignominia eſt inferioribus à principe ſubeſſe ut oſtendimus ſupra in præta.num. 26. nec id fas erit etiam ſi fiat ob publicam neceſsitatem ſubleuãdam, nam ſi publica hoc eſt totius regni aut regionis) eſt neceſsitas & utilitas ea cum publica (hoc eſt omnium regnicolarum) iactura & impenſa reparari aut comparari debet. non cum quorundam tãtum incommodo d.l.nam hoc d.l.iure naturæ. c.quod omnes de reg. iur. li. vi. multa in ſimili per Decium & Cagnolum in d.l.iure naturæ quod obtinet quo ad omnes mundi principes regulariter, Fallit in quibus regnis, principibus hanc ad rem poteſtas data eſt quæ an caſtellæ regibus data fuerit apparebit ex l.v. tit.xv. par.v.& l.ix.titu.iiij. par.v.l.8.tit.de los emperadores par.ij.l.j.tit. xvij.part.ij. Quod intelligendum quando in minorem fieret alienatio ut ilico edocebimur, idq; temperabis ut ualeat quidem alienatio ſi fiat ex magna reipublicæ neceſsitate, ita tamen ut totum regnum poſtea contribuat ad oppidum alienatum redimendum.

9 Iuriſditione conceſſa an ueniat etiam merũ & miſtum imperium ardua q.

Tertio colligitur ex ſuperioribus,† quid reſpondendum ſit in illa ardua quæſtione qua controuertitur conceſſa per principem alicuius caſtri iuriſdictione uel etiam urbis an merum & mixtum imperium conceſſum uideatur, an uero ordinariam & ſimplicem iuriſdictionem quę detracto mero & miſto imperio intelligatur, qua in re communis opinio eſt merum etiam & miſtum imperium conceſſum eſſe, ut firmat Andreas ab Exea in l.j.ff.de iuriſ.omni.iudi.verſ.ſed maior eſt hæſitatio quam defendit Alciat. in c.quod ſedẽ, de offi.ord.& Barba.in rub.de reſcrip.col.iiij. Carolus Ruinus con.clxj.quia ut proponitur num.8.lib.v.

Contrariam tamen partem ut ſimplex tantum iuriſdictio contineatur conceſſaq; ridea-tur tenent Iaſ. & Longoualius in l.imperium ff.de iuriſd.omni.iudi.& Andreæ.ab Exea ubi ſupra qui eo potiſsimum mouetur, quod talis conceſsio permiſſa non ſit regibus d.c.quanto,de iureiur.ſed ſanè noſtra quæſtio non eſt de potentia ſed tantum de uoluntate,nec eſt quæſtio de toto ſed de quanto. itaq; in quibus caſibus ea alienatio ualet ſupereſt quæſtio quo uſq; ſe ea conceſsio extendat & progrediatur,& utriuſque partis fautores conuenire uidentur ut in quibuſdam ſpeciebus ad merum & miſtum imperium ea conceſsio porrigatur, prima quando fieret motu proprio quibus tunc adde Ang. & Iaſ.in l.fin.ff.de conſtitut. princ.Purpur. in d.l.imperium, col.xv. altera ſpecies eſt quando dictum eſſet integro ſtatu eam conceſsionem fieri ſecundum Andræam ab Exea ubi ſupra per l.ij.C. de bo. uac. lib.x. Tertia eſt quando dictum fuiſſet pleno iure. Quarta quando mentio facta eſſet de omnimoda iuriſdictione ſecnudum eundem arg.clemen.uni in uerb.omnimodo,de foro compet.ubi Glo. † Vltima ſpecies quando eſſet dictum iuriſdictionem concedi, quia tunc inſpecta ipſius ſermonis proprietate, quod componitur à ditione (hoc eſt imperiũ & iuris, uideretur concedi pleniſsimam iuriſditionem quę non modo ſimplicem iuriſditionem ſed etiam merum miſtumq; imperiũ comprehenderet, conſtat enim hanc uocem ditio idem quod imperium ſignificare,ita docemur ab Vergilio.j.Aeneidos. 10

10 Iuriſdictio cum litera c. an iuriſditio ſine litere c.concedatur nil intereſt noua decl.

Quartum uaſtabat Cyprũ uictor ditione tenebat.ut per Vdalri.Zaſium & Andræam ab Exea in l. j. ff. de iur. om. iud. per Claudium Cantiun.de officio iudi.c.vj.Eguina.Baro.in d.l.j.diuerſum eſſe uideretur ſi iuriſdictio (adiecta in orthographia litera c.) conceſſa eſſet quaſi tunc is ſit actus cuicunque iudici uel ius dicenti congruens(cum cõponatur à uerbo iuris,& uerbo dictio)ſicq; ſatis ſit ut ſimplicem iuriſdictionem comprehendat ea conceſsio.Sed hæc differentia parum uèroſimilis eſt. uſitatiſsimum eſt apud omnes probatos authores ſermonis latini indifferenter uerbũ illud iuriſdictionem interdum adiecta litera c.Scribere interdũ ea litera detracta,& utroque caſu eſt idem ſenſus quia ut ius dicere frequentiſsimè dicimus ita & iura dare ſępe reperitur in eundem ſenſum, unde uox illa iuriſditio (detracta litera c.) componitur à ditione (litera à mutata in literam i.) & à iuris ſicut & uerbum tango tangis cum ponitur dicimus attingo contingo &c. quòd ſi uox illa iuriſdictio ſcribatur adiecta litera c.tunc cõponitur à uoce & uerbo dico (unde dictio) &

à uoce

à uoce iuris ut in l. ſi filius qui patri, ff. de uul. ibi, etenim iuriſdicentis propoſitum eſt. id eſt prætoris, & tamen conſtat prætorem merum & miſtum etiam imperium habuiſſe.

Hac ergo differentia prætermiſſa quo ad quæſtionem propoſitam potiſsimum inſpiciẽdũ eſt pręiudicium ipſorum uaſallorum qui alienantur & ipſius etiam Domini alienantis & quum (ut in præcedenti articulo attingebam) ſubditis dedecus ſit & ignominia & pecuniarium damnum non leue in dominum inferiorem & minus potentem alienari. qui (ut docet experientia rerum magiſtra) ſolet eſſe exactor acerbior quam dominus potentior foret, ſupereſt ut ſi uaſallorum alienatio fiat in potentiorem dominum quam erat alienãs (cæteris paribus) ij uaſalli læſi non uideantur. Idem ſi erat æque potens. quòd ſi erat pauperior ac minus potens læſi uideantur, ſicq; duobus primis caſibus lata fieri poterit interpretatio ut etiam merũ & miſtum imperiũ cõprehendatur, iuxta proprietatem uerbi latè ſumpti, arg. §. ſed quoties, inſt. de iure na. l. re coniuncti. ff. de leg. iij. tertio uero caſu quando in minus potentem alienatio facta fuit ſtrĩcta fiat interpretatio referaturq; ad ſimplicẽ tantum iuriſdict. ut ſic ſubditorũ læſio minor ſit quàm foret ſi ad merum quoq; & miſtum imperium referretur. Agnoſco tamen præiudicium quoq; & qualitatem concedentis inſpiciendam eſſe & etiam illius in quem fiebat conceſsio vnde iudicis prudentiæ & arbitrio hac in re plurimum relinquendum eſt.

CAP. QVARTVM.

1 *Donare an principes & reges poſſint res ſuorum regnorum, ardua. q.*
2 *Merum quid ſignificet.*
3 *Iure naturæ omnia erant communia.*
4 *Princeps etiam ob publicam utilitatem oppidum nequit alienare, contra quamplures Doct.*
5 *Princeps res regię coronæ non alienat niſi in caſibus.*
6 *Papa non potuit alienare caſtellum Peruſinum contra Doctores.*
7 *Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere contra Doctores.*
8 *Principis non erit miſerrima conditio licet nequeat oppida alienare contra Docto.*
9 *Princeps oppida alienare nequit licet retineat ſibi iuriſditionem contra Docto.*
10 *Principum regum imperatorum poteſtas non eſt legibus enodata aut anormala contra nonnullos.*
11 *Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere damna priuatis illata, ardua quæſtio.*

1 Donare an principes & reges poſsint res ſuorum regnorum, ardua q.

QVINTO ex † ſuperioribus colligitur an uera ſit ſententia Bart. in conſi. clxxxix. incipi. ciuitati Camerini prouinciæ Marchię &c. Albericus de Roſatis poſt Cynum in l. digna uox C. de legibus & in l. iure noſtro, in principio col. finali in fine. ff. de teſtamenta. tutela, exiſtimãt enim ibi poſſe reges, ac principes, res ſuorum regnorum donare, & ad hoc ſucceſſores ſuos obligare. Idẽ tenet Specula. in tit. de inſtrumentorum editione §. nunc autẽ uidendum. in fine Signorolus de Homodeis in conſilio xxvj. incipi. quæſtio talis eſt, Bal. in præludijs feudorum. in vij. col. & in prima conſtitutio. C. in iiij. col. & in l. ij. uerſicu. nota tamen C. de communi rerum alienatio. ubi inquit poſſe principem iura fiſcalia donare Idem Bal. in l. j. in fine C. unde cognati & in l. j. §. j. ff. de officio pręfecti urbis & in l. ſi certarum, poſt Bar. ibi ff. de teſtamento militis ubi contendunt quòd licet Imperator non poſsit quotam imperij, puta dimidiam uel tertiam, aut quartam partem alicui donare: poteſt tamen aliquas res particulares, puta oppidum caſtrum uel ciuitatem cui uoluerit concedere, Idem tenet Bal. in l. cũm multa, quem ibi in hoc communiter ſequuntur Doctores C. de bonis quæ libe. ubi differunt quòd quamuis Papa non poſsit unam magnam atque pretioſam ciuitatem ſine Cardinalium conſenſu, alicui infeudare, poterit tamen ciuitatem nõ ita pretioſam & magnam, & multo fortius oppidum ſeu caſtrũ alicui benemerito donare. Idẽ tenet idẽ Bal. in con. clix. incipi. ſuper eo quod quęritur. co. pẽ. uol. iij. ubi tradiderunt poſſe regem, militibus ſuis donare caſtra & alia ſui regni oppida, atque alia regni ſui iura: Idem tenet Oldra. in conſilio xciiij. incip. eleganter circa negotium. & in conſi. cclij. incipi ad quæſtionem, Ioannes Andreæ & Docto. in c. grandi de ſupplenda negli. præla. & in additio ad Speculum. in tit. de iuris dictione omnium iudi. in magna additione. Feder. de Senis in conſi. ccxx. Paulus de Caſtro in cõſi. lxxiiij. incipi. ſi fruſtra diſputaretur Panormita. in conſ. iii. incipi. Nitar in pręſenti cauſa, in xviij. col. in fine in xxvj. quęſtione. in ij. uol. Antonius Corſetus in tractatu de poteſtate & excellentia regia in iiij. & lxxv. quæſtio. Ioan. de Imola in rubrica ff. de uerb. obliga. in vj. col. & in clementi. unica col. fi. de iureiurã. Ioannes de Anania in conſilio. lxxxj. incipi uiſo inſtrumento, ubi ex profeſſo affirmant ducem Mediolani potuiſſe donare ciuitatem Aſtẽſem; quia ſecundum eum, talis donatio

nationon continebat magnam ducatus dimi
nutionem Idem tenet Ioannes Ray. & An-
dræas de Iſernia in.c.imperialem.§.ita tamẽ,
de prohibita feudi. aliena per Fridericum &
in titulo quæ ſunt regalia & ibi Matthæus de
Afflictis in vij.col. Guilielmus Ocham.quem
refert & ſequitur Iacobus Almayn in tracta-
tu de ſupræma poteſtate laica.c. tertio, Iaco
bus Aluarotus, Martinus laudenſis, & Præpo-
ſitus Cardinalis Alexandrinus, in c.primo, in
prin.in vj.col. qui feudum dare poſſunt. Idẽ
Cardina.in pręludijs feudorum Alexand.in l.
filio quem pater, in princ. in finali col.ff. de
lib.& poſthu. & in conſilio.j. in final.col.& in
conſ.xxiiij.incipi ponderatis his quæ in the
mate narrantur, col.finali uol.v.Ioan.de Pla-
tea in l.prædia. C. de loca. prædi.fiſca.lib.xi.
Lucas de Penna in l.j. C. de petitis bonorum
ſublatis lib. x. & in l. quicunq; de omni agro
deſerto. eod. libro & in l.j. C. de capitatione
ciuium libro xi. Andræas Siculus in conſilio.
iij.uol.ij.Bartholomæus Soc.in con.iiij.incipi
ſuper quæſtione quæ uertitur, col. vj.uerſ.qui
nimò etiam bona & caſtra. uol. iij.Felinus in
c.ad audientiam, in. j. & ij. col.de reſcript.&
in c.primo in iii.col.de probatio.Petrus Bel-
luga.in ſuo principum ſpeculo. in rubric. viij.
in iij.& iiij. pagina. ubi inquit, in quæſtione
facti ſe reſpondiſſe donationem de ciuitate
Sugurbina & alijs oppidis per ſereniſsimum
Regem Aragonum, inclyto infanti Henrico,
ob bellorum neceſsitatem factam ualuiſſe. &
uoluit etiam Rochus de Curte in tract. de cõ
ſuetudine in.xcv.co.in ſexta concluſione uer
ſi. limita modo prædictam cõcluſionem Mat
theus de Afflictis in præludiis feudorum, in
xii.col.& in præludiis conſtitutionum Nea-
polita.in xxiiii.quæſtio. Iaſ.in l.i.col.iii.ff.de
conſtitutio.principum & in procemio ſeu prę
ludijs feudorum in xxviij. col. & in conſi. lvj.
incipi.circa primum, col. ij. uol.j.& in conſi.
ccxxvij.incipi.pro enucleanda præſentis cõ-
ſulationis ueritate, col.v.uer.qnto.facit, uol.
ij.& in cõ.x. incipi. uidetur prima conſidera
tione.col. ij. uol. iij.Claudius de Seycello in
titu.qui feudum dare poſſunt, in. iij.& iiij.co.
Philippus Decius in conſi. cxci.incipi. in cau
ſa quæ agitur, col. prima uol.primo Albertus
Brunus in conſi.li.incipi.in caſu iſto. Montal
bus.foro legum lib. iij. titulo delas donatio-
nes l.ix. Carolus Ruinus in conſilio. xci. in
cipi.quæritur & in dubium reuocatur. col.ij.
uol.primo & in conſil. xxv,incipi uiſo legato
col.vj.uol.ij. Petruspaulus Pariſius in conſi-
lio xxvij.incipi.in prę ſenti conſulatione, col.
ij.uo.primo Stephanus Bertran.in cõ.lxxxvj.
incipi dicit Oldra .& in conſi. xlij.incipi.etiã
ſi ex his, col. prima uol.i.Antonius Capytius.
in deciſionibus Neapolita. deciſione cxxi. in
cipi.in cauſa officii conſeruatoris in i. col.&
& Reſtaurus Caſtaldus in tract.de Imperato
re in ciiii. quæſtione & dixi in repetitione d.
l.omnium. Sed iſthæc omnia ſuſpecta eſſe uel
illinc appareat quòd regna utcunq; potentiſ
ſima liberrima nullumq; ſuperiorem reco-
gnoſcentia & ampla nihil aliud ſunt quam
merum imperium ut teſtatur l.ii.tit.xxv.par-
tit.iiii. & l.xviii. tit. iiii. partit. iii. ubi notat
Gregorius Lupus & patet ad ſenſum quando
quidem in eo duntaxat quæſtio eſſe ſolet, an
regna & reliqui principatus ęquari poſsint im
perio. non an illud excedere aut tranſgredi
fas ſit.

Merum † autem imperium nihil aliud eſt
quam habere gladii poteſtatem ad animad- a Merũ quid ſignificet.
uertẽdum in facinoroſos homines, quod etiã
poteſtas appellatur, l.imperium, ff.de iuriſdi-
ctione om. iudi. idq; perfectum & merum im-
perium eſſe dicitur ut ibi, & Feſtus ait, merũ
pro puro, hoc eſt nullius alterius rei miſturã
habente, accipitur. ut merum aurum in quo
nihil ſit alterius metalli. Plinius libr.xxxiii.c.
i. Mero auro decorabant ſic meras nugas in
quibus nihil ſerii eſſet Cicero ad Atti. lib. vi.
appellauit. hinc merum ius l. iii. & illic Bal.
C. de obſequiis patro.præſtã.l.inter tutores,
in principio. C. de adminiſtr. l. ſequitur §. ſi
uiam ff. de uſu capio. Mera interpretatio l.
fin.C.de legibus Mera liberalitas capitu. ſta-
tutum §. in ſuper. de reſcri. in vi. Mera fides
l.omnium, in princip. C. de teſtament. Me-
ra & plena ueritas c. qualiter & quando in.
ſi.extra.de accuſa.merum factum l. qui res §.
mihi Romæ.cum ſimi.ff.de ſolut. Merum ius
gentium l.bona fides, in princ. cum aliis ff.de
poſiti.Mera pœna §.ex maleficiis, inſtitut. de
actio. & l.unica ĩ finalibus uerbis ff.ſi qnis ius
dicenti non obtemperaue. Merum eccleſia-
ſticum crimen. caput inquiſitionis §.prohibe
mus, de hæreti.in vi.Merum prætoris & merũ
iudicis officium inſtit. de diuiſio. ſtipul.§.iu-
diciales, & §.prætoriæ, & cũ ſimilibus §§. le-
gis quintæ.ff.de uerb.obliga.ſic imperium Me
rum dicitur, non quidem ea ratione, quia li-
berum ſit, ſed ea ratione, quia purum eſt, ſine
cuiuſquam rei miſtura & ſic ſine ulla tyranni
dis miſtura, & conſequenter pertinens ad ſo
lam iuriſditionem inter ciues exercendã.non
ad eorum utilitates ſubuertendas. ſic ut pro-
ſit eis, nõ ut obſit, & ideſt uerum & purum im-
perium regnum, principatus, potentatus, re-
liqua uerò quatenus hinc abſceſſerint eate-
nus

nus imaginem tyrannidis non dubiam præſe
ferent, quãuis ſuperiores quoque minus tutas
magisq́; tyrannas ſententias doctiſs. Arch.
Tarroc. ubi ſupra ſequatur cuius uerba ad un
guem ideò retulimus quòd ab eius ſententia
diſceſuri eramus ne quicquam ei falſo adſcri
bere uideremur. Noſtraq́; ſententia contra
eum & reliquos ſupra relatos cõfirmatur. Nã
initio rerum gentes uiuebant. ſine legibus ac
regibus & omnia erant communia, & ut in-
quit Macrobius primo ſaturn. nec ſignare ſo-
lum aut partiri limite campum fas erat in me
3 dium quærebant † omnia deq́; illo iure nemo
poterat dicere quod aliquid eſſet ſibi propriũ
c. ius naturale. j. diſt. cũ ſimili. ut per Calder.
in conſi. iiii. an ualeat ſtatutum, circa mediũ.

Iure naturæ omnia creât communia.

Nec dum erant inuenta. ſeu cognita domi
nia rerum nec etiam poſſeſsiones, & conſe-
quenter nec cõtractus, nec commercia, quia
non erat expediens, & tunc non erat cogni-
ta forma matrimonii. ideo omnes legitimi
naſcebantur §. & licet. in authent. quib. mod.
nat. effi. ſui. ſimiliter nec erant inuentæ ſerui-
tutes, & ſic omnes liberi naſcebantur. l. manu-
miſsiones ff. de iuſt. & iure unde Plutar. in lib.
de Exilio. pagina tertia in prin. Liberi quidẽ
inquit & ſoluti à natura in lucem prodeuntes
emittimur, ipſimet autẽ nos ipſos alligamus,
locorumq́; coartamus anguſtiis. Et cum de iu
re naturali ſeruitus eſſet incognita, ex contra
ctu inter dominum & ſeruum oritur natura-
lis obligatio l. ſi id quod, de condict. in debi.
cum ſimil. ut per Glo. in §. item inutilis, inſtit.
de inutil. ſtipul. Ideò legatum. factum ſeruo
ſine libertate ualet inſpecto iure naturali ut
not. Iaſ. in l. huiuſmodi §. ſi à Titio, & Mæuio
col. iiii. ff. de leg. j. licet inſpecto iure ciuili nõ
ualeat §. an ſeruo, inſt. de legat. & l. planè §. ſi
coniunctim, ubi Iaſon in tertio notabili de
leg. j. & ideo dicit tex. in §. ius autẽ gen. inſtit.
de inre nat. gen. & ciuili quòd ſeruitutes ſunt
iuri naturali contrariæ. & quod Macrobius ſu
pra relatus idem & Vergilius teſtatur lib. 2.
Georgicorum.

Ante Iouem nulli iu. urgebant arua coloni
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant.

& Horatius ſatira 2. lib. 2.

Nam proprie telluris herum natura neque illum
Nec me nec quemquam ſtatuit.

& Seneca in Hippolyto

Hoc equidem reor
Vixiße ritu, prima quos miſtos dies
Profudit, nulla his auri fuit
Cecus cupido nullos in campo ſacer
Diuiſit agros arbiter, populis lapis.

& eo tempore nondum erant bella, unde Poeta

Odijs neque fuſus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma
Quid enim furor hoſticus ulla
Vellet prior arma mouere
Cum uulnera ſæua uideret
Nec præmia ſanguinis ulla.

Rurſus egregius Poeta ſic cecinit

Quam bene Saturno uiuebant rege prius quàm
Tellus in longas eſt patefacta uias.
Nondum ceruleas pinus contempſerat undas
Effuſum uentis præbueratq́; ſinum.
Nec uagus ignotis repetens compendia terris
Preßerat externa nauita merce, ratem
Illo non ualidus ſubijt iuga tempore taurus.
Non domito frenos ore momordit equus.
Non domus ulla fores habuit. non fixus in agris
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipſe mella dabant quercus. ultroq́; ferebant
Obuia ſecuris ubera lactis oues.
Non acies non ira fuit, non bella, nec enſes
Immiti ſæuus duxerat arte faber.

Quum ergo initio orbis conditi antequàm
infauſta illa pronomina meum & tuum reper
ta eſſent omnia forent communia, nec belli-
gerandi ulla occaſio aut diſcordiarum eſſet,
id quod & ſignificat l. ex hoc iure ff. de iuſt. &
Iure §. Ius autem gentium inſt. de iure natu.
quumq́; ad huiuſcemodi diſcordias ſedandas
& ad tranquillitatem humanæ uitę & ſocieta-
tis ſicq́; ad meram ciuium utilitatem omnis
principatus regnum imperium potentatus
receptus inuẽtusq́; fuerit (ut fusè oſtẽdimus)
ſupereſt ut & ineunte illa ętate aurea uero ſi-
mile ſit tales principatus in uſu nõ eſſe, ut po-
te non neceſſarios, & hodie ad ſolam illam ne
ceſsitatem ſubleuandam adq́; meram homi-
num utilitatem ut admittantur pluſquam ma
nifeſtũ eſſe & modo & fuſius ſupra c. j. diſſerui
mus. Vnde tales alienationes quales ſunt eę
de quibus mentionem habuimus, cum ſi ſubdi
tis aut ciuibus nociuę ſint non ualeant. quia
aduerſantur fini & naturæ ipſorum principa-
tuum. in eo tantum quęſtio manebit & inſpe-
ctio an nociuæ ſint uel non ſint. Et refert utrũ
alieneutur quidam ex uaſallis, an quædam ex
rebus ad regiam coronam ſpectantibus, pri-
mo caſu ſemper nocet; quia naturaliter uide-
mus maiorem eſſe charitatem & affectionem
dominorum vel principum erga ſubditos ua
ſallos uel ciues antiquos quàm erga recẽtio-
res, idemq́; econtra. Præterea ille demũ eſt
iuſtus & legitimus principatus qui proceſsit
ex ciuium conceſsione & uoluntate ſponta-
nea argum. l. i. ibi communis reipublicæ ſpon
ſio ff. de legibus l. i. ff. de conſti. prin. §. ius au-
tem

tem inſtit.de iure uatu.dixi plenius in præfa. tract.de ſucc. progreſſu:ergo ciues qui unius principis imperio ſe commiſſerunt & præterea nemini,quonam modo poterunt ſub alterius ditione inuiti aut inſcii redigi non ne obſeruandi erant ad unguem fines mandati & commiſsionis l.diligenter. ff.mand.§.Itẽ is qui exequitur. iuſtit. quibus mo. re. contr. ob.§. Item is , inſt.de mand.Non ne electa illius principis à ſe delecti uidebatur induſtria probitasq́;. quonã modo in alium transferentur cõtra l.inter artifices,ff.de ſolu. Item perſona extrinſecus nunquam ſub intelligitur l. ſi ita ſtipularus fuero ſi Titius ff.de uer. oblig. §.Chryſogonus,ergo quomodo adiicitur perſona noui domini. Ad hæc non ne hi ciues antequam ſeſe huic principi commiſiſſent liberi erant nullius imperio aut ditioni obnixii aut ligati (ut fuſe ſupra oſtendimus) ergo quo pacto modo inuiti fieut ſubiecti. Id quod etiam prætextu aut ratione beneficii ſibi ipſis collati intolerabile inciuile & iniurinm eſſet . cum iuuitis beneficium non detur l.inuito ff.de reg.iur. c.beneficiũ de reg. iur. lib.vj. Vnde nec in æque potentem aut etiam potentiorem dominum trausferri poterunt, & tandem qnum omnis principatus, regnum, imperium nihil aliud ſit quàm ſuprema iuriſdictio ipſorum ciuium duntaxat , non etiam ipſius regentis utilitatem reſpiciens (ut non ſemel ſupra admonuimus præſertim cum de iuriſdictionis æthimologia ageremus) iuriſditioni autem nihil tam contrarium ſit qnàm iniuriæ datio , eaq́; alienàtio uel tranſlatio iniuriæ plena ſit . ut fieri nefas ſit , conſequens eſt.

4 Princeps etiã ob publicam utilitatem oppidum nequit alienare, cõtra doct.

Quinimo † nec prætextu publicæ utilitatis aut neceſsitatis fieri fas eſſet , nam aut nis ob utilitatem totius regni & regionis unum aut quædam oppida alienare (ut nõ raro fit) & id fieri non licet, ne iactura & læſione quorundam uniuerſorum utilitas comparetur, cum iuſtius foret omnium impenſa, danno, iactura aut periculo id fieri (ut ſupra attigimus) aut uis omnia regni oppida transferre ob ipſorummet utilitatem, & tunc ipſis annuentibus fas erit remitentibus uerò nefas & iniurium iuribus & rationibus adductis . Sit ergo firma indubitataq́; regula principem ciues ſuæ ditionis irreuocabiliter alienare non poſſe, non magis uſque quàm res omnino alienas, niſi ex conſenſu ipſorũ. ut & aliena poſſet concedere dominorum permiſſu.

5 Princeps res regiæ coronæ nõ

Quo ad ſecundum caſum ſit regula negatiua † ut res regiæ corouæ ſimiliter alienare nequeat, niſi accedente ipſorum conſenſu. uel

alienat niſi in caſibus.

uiſi ob publicã utilitatẽ , nel neceſsitatẽ. vel niſi tam modicæ ſint ut ueroſimile ſit ciuium uoluntati id non aduerſari . eosq́; id conceſuros uel ſub iſla generali commiſione tã cõceſsiſſe & ſic hæc tertia exceptio comprehenditur ſub prima nempe ſub conſenſu ipſorum ciuium qui & ſi tacitus tantum ſit ſufficit l.cũ quid.ff.ſi cer.pe.ut iſthæc omnia ex ſupra dictis plenius probantur:ex quibus etiam apparet erraſſe Innocẽtium & Bal. col. vij.in c.bonæ.ij.de poſtul. præla. quos ſequitur doctiſs. Archiep. Tarraco. ubi ſupra pag. lxxix. dum aiunt † potuiſſe Papam cũ bona conſcientia eccleſiarũ caſtella donare, ſicq́; potuiſſe alienare caſtellum Peruſinum.

4 Papa non potuit alienare caſtellum Peruſinum contra doct.

Apparet † etiam erraſſe eundem Archi. ibi poſt Bal. in cap.j.de nat.feudi Alexand.conſi. j.lib.vj.Carol.Rui.cõſi.xxix.lib.j.quos ipſe allegat dum uolũt poſſe Imperatorem caſtrum alicuius ciuitatis alicui concedere . Vtruuq; enim regulariter uerum nou eſt, niſi fiat ob publicam ntilitatem, uel neceſsitatẽ, uel niſi acceſſerit regni aut imperij tacitus expreſſus'ue aut interpretatiuus cõſenſus, cum alijs de quibus ſupra.

7 Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere cõtra doct.

Apparet etiam † principes per hoc non uideri eſſe miſſerrimæ conditionis (id quod falſo opinantur Archiep. ubi ſupra poſt Oldral. conſi.xciiij.Ioan.And.in c.grãdi , de ſup.negl.præla.) nã ex fructibus bonorum regalium poterit facere quas libuerit donationes uel ex bonis ſuis proprijs.

8 Principis nõ erit miſerrima cõditio licet nequeat oppida alienare contra docto.

Apparet etiam † errare eũdem Archi. ubi ſupra (poſt Oldradum conſi.clix.Alex.conſi. xxiiij.ponderatis his, lib.v.col.iiij.Deci.cõſil. cccclxviij.ſuperiore . Anno.Caſtald. de optimo imper.q.ciiij. quos ipſe allegat) dum uolunt principem poſſe oppida alienare retenta ſibi ſuprema iuriſdictione, quaſi tunc alienare nõ uideatur aut regni ſui iure deminuere, id quod parum urget , nã & ſi agnoſcimus non ita magnã eſſe læſionem ut foret ſi etiam ſuprema iuriſdictio alienaretur tamen non deſinit eſſe læſio regni conſiderabilis ut patet ad ſenſum, & docet experientia rerum magiſtra, & perſuadent omnes rationes & iura ſupra allegata . Er præterea adeſt etiã læſio ingens & uiagnopere conſiderabilis ipſorum ciuium qui transferuntur uel alienantur . eaq́; ratio integra & inconcuſſa manet . Quæ omnia procedũt regulariter : nã in regnis Hiſpaniarum ſeruanda ſunt iura ſpecialia illorum .

9 Princeps oppida alienare neqꝫ licet retineat ſibi iuriſdictionẽ cõtra doct.

10 Principum regum imperatorum poteſtas nõ eſt legibus enodata aut anormala cõtra nouiſs.

Apparet † etiam erraſſe Andręam ab Exea in ſuo libello pactorum num.485.poſt Bal. in cõſi. cclxxix.pridie enim cõſului, col.ſi.lib.iij. dũ ſcripſſerunt Imperatoris poteſtatẽ auor-

malam dici eo quod nulla regula certa claudatur id quod ſuſpectum eſſe ſupra cap.j.fuſe oſtēdimus. legibus reipublicę ſuę regulariter ſubeſſe principes aſſerentes, in quā eodē errore fuit idem Exea in l.iij. de iur. omni. iud.ff. dum in uerſ. imò uero ait abſolutum eſſe imperium quod in principe reſidet quinimo eſt legibus alligatum.

11 Princeps an pro pace cōſequēda poſsit remittere damna priuatis illata ardua q.

Apparet † etiam an uerū ſit quod frequentiſsimè Doctores aiunt poſſe principes pro pace conſequenda remittere iniurias & damna mutuasq; prædas hinc inde factas. & quòd Principes pro habēda pace poſsint damna ſubditis illata remittere, notāt cōmuniter Doct. Hoſtien. Anto. & alii in cap. primo & c. in noſtra, de iureiuran. Adeò quòd imperpetuum non poſſunt ſubditi de tali remiſsione cōqueri ut notant Bal. in tit. de pace Conſtantiæ in uerbo priuilegia. Idem Bal. Ange. & Docto. in l. conuentionum. ff. de pactis, & in l. bene à Zenone, C. de quadriennij preſcriptione. Idē Ange. in l. uenditor. §. ſi conſtat ff. communia prediorum & in l. Antiochenſium. de priuile. creditorum Bart. in l. penul. C. de fide inſtru. & iure haſtæ fiſca. lib. x. Petrus de Anchara. in c. canonū ſtatuta, col. iiij. in xj. queſtio. de conſtitutio. & in regula peccatū de reg. iuris lib. vj. & in conſi. clxj. incipi. uiſo diligenter tenore, Panormita. in c. primo, in primo notabili. de parochijs Ludouicus Roma. in l. ſed ſi hac §. liberis, ff. de in ius uocan. Alexand. in conſi. 101. incipi. uiſis inſtrumētis exemptionis col. v. circa finem uolu. primo & in cōſil. xciiij. incipi. uiſis & ſępius recēſitis. col. penult. uolu. v. prout refert diſſertiſsimus Archiep. Tarraco. ubi ſupra fol. 187. quę receptiſsima ſententia ſic ſimpliciter intellecta uix defendi poſſet, uerum ita demum procedit ſi ea damna & mutuę forte depredationes bellorum tempore contigerunt. tunc enim iure belli factæ uiderentur. Vnde quum apud principes reſideat ius tam belli indicēdi quàm fęderis ineundi. conſequens eſt ut fędere poſt tales mutuas depredationes acto, ipſo iure gentiū & belli iniurię hinc inde illatæ remiſſę ſublatęq; uideantur, & ita procedat op. cōmunis ſupra relata.

Cęterum ſi tēpore pacis homo forte Hiſpanus homini Gallo uel ex diuerſo iniuriam prędam'ue feciſſet. licet poſtea bellum eſſet ortū ac deinde fędere icto ꝑ principes prędę hinc inde à priuatis inter ſe factæ remiſſæ eſſent, neque intelligerentur remiſſæ quę non iure pacis tempore factę fuerant, neque remitti poſſent abſq; eo quòd dānum paſsis recompenſatio fieret, uel ipſi dānum paſsi poſſent ius ſuū perſequi contra uiolentos coram ſuis iudicibus uel principibus, & ita uſus obſeruat argu. d. l. Item ſi uerberatum. ff. de rei uen. cum ſim. l. id quod noſtrum ff. de reg. iur. l. iure naturæ l. ſecundum naturam eod. tit. l. nam hoc. ff. de cond. indeb. & quia hoc ſuadet & depoſcit uita ſocialis & politica nec par eſſet ut quorundam tantum dāno & iactura uniuerſorum ciuium utilitas (ut ſæpe diximus) cōpararetur, ergo irrecuperabiliter nullo caſu princeps remittit, nam dāna tempore belli illata ipſo iure belli utrinque remiſſa ſunt ſicq; principis remiſsio abundaret uel ſuperflueret, reliquo autem tempore damna data nō remittet niſi data compenſatione, quod eſt contra mentem Doctorum.

CAP. QVINTVM.

1 *Noſtrum nobis abſolutè nō aufertur ob publicam etiam utilitatem, ſed demum data compenſatione idonea, ardua quæſtio.*

2 *Remunerationis etiam cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, cōtra nouiſſimos.*

3 *Princeps oppidum alienare etiā ſuprema iuriſdictione retenta non poteſt, contra nouiſſimos.*

4 *Eccleſiæ oppida donare non poteſt princeps contra nouiſſimos.*

5 *Vaſallorum intereſt dominum non mutare ſicq; inuiti non alienantur.*

6 *Vaſallus inuitus nō alienatur etiam domino æque bono aut meliori.*

7 *Mandatum & commiſſionē etiam in melius egredi non licet.*

8 *Mandatum egreſſus interdum capite punitur, licet res bene ceſſerit.*

9 *Princeps neceſſitatis ſuæ cauſa ciues alienare non poteſt, contra plurimos Doctores, fallit in uaſallis feudatarijs uel feudo ſimiles.*

10 *Principē poſſunt ciues abijcere ob ignauiam eius.*

11 *Princeps nec unum aut certos ciues poteſt alienare, nec uniuerſos, contra doctores.*

12 *Vaſalli an poſſint ex cauſa remunerationis concedi à principe licet ciues nequeant.*

13 *Dominium præſcriptione quęſitum nobis per principem adimi non poſſe, contra Doctores.*

14 *Princeps ciuibus iuſſit ut ſe redimerēt eos in ſuos recepturus nunquam à regia corona ſeparaturos policitus, an contrarium facere poſſit de plenitudine poteſtatis. ardua quæſtio.*

15 *Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poſſit de plenitudine poteſtatis. ardua quæſtio.*

16 *Communis reipublicæ utilitas priuato commodo præferenda.*

17 *Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum.*

18 *Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari.*

19 *Papa ius diuinum poteſt interpretari.*

20 *Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare, etiam ſi eſſet dictio taxatiua.*
21 *Princeps non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore ordinatum mutare. contra Doctores.*
22 *Princeps etiam de plenitudine poteſtatis ſine iuſta cauſa non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitum mutare. ardua quæſtio.*
23 *Princeps regalia alienare nequit in enorme nec etiam in mediocre damnum regni, contra nouiſ. & quid ſi leuiſſimum eſſet damnum.*
24 *Eccleſię etiam fauore non poteſt princeps cum magna regni lęſione res regię coronę alienare. contra Doct.*
25 *Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit.*
26 *Eccleſię quod conceditur Deo quando gratum eſſe intelligatur.*
27 *Conſtantini donatio.*
28 *Princeps non eſt dominus perſonarum non magis quam rerum. contra Iſerniam.*

1 Noſtrũ nobis abſolutè nõ aufertur ob publicam etiã utilitatem, ſed demum data cõpenſatione idonea, ardua quæſtio.

SEXTO, hactenus de publicarũ rerũ alienatione, nũc uero ſuperioribus proxima eſt inſpectio illa † quando princeps uel ciuitas libera poſsit ad publicam utilitatem bona unius aut quorundam ciuium auferre. qua in re Feli. in c. quæ in eccleſiarum, in xx. col. de conſtitutio. Iaſon. poſt alios in l. Gallus §. & quid ſi tantum. in prima lectura. col. xvi. & in ſecun. lectura. col. xii. ff. de liberis & poſthu. & in d. l. conuentionum, ff. de pactis. & in l. unica. C. de in ius uocando in fi. col. & Antonius Capytius in deciſionibus Neapolita. in lxix. deciſione incipi. in cauſa Ioannis, in x. col. aiunt quòd poteſt princeps & etiam ciuitas iura principis habens. ex cauſa ob publicam utilitatẽ, puta beneficio pacis, uel cuiuscunque alterius cauſæ legitimæ, priuatorum bona auferre: & alteri donare. ut notant Doctores ſupra dicti & nolunt communiter Docto. in c. quæ in eccleſiarum, de conſtitutio. & in c. quia plerique, de immunitate eccleſi. & in proœmio ff. poſt. Bar. ibi. & in l. fi. ff. de conſtitutio. principum & in l. Barbarius, ff. de officio pręto. & in l. item ſi uerberatum ff. de rei uendicatio. & in l. Lucius ff. de euictio. & in d. l. Gallus §. & quid ſi tantum, & ibi Iaſo. in xvi. col. Doctores communiter in l. fin. C. ſi cõtra ius uel utilitatem publicam ubi Raphael Fulgo. inquit, ſe ita conſuluiſſe: & ita conſuluit in conſilio xx. incipi. pro pleniori ueritate col. iiii. uerſicu. denique. & in conſi. lxi. incipi. domina Catherina col. ii. uerſi. quarto. & in con. cxxxxiii. incipi. Antonius. & uoluit Bal. in l. finali in principio ff. de Senatoribus. & in l. reſcripta. col. finali uerſi. tertio quærũt Doctores C. de precibus Imperatori offeren. & in l. ii. col. vii. verſi. item nota quod ſi Papa, C. de ſeruitu. & aqua. ſequitur diſſertiſsimus Fernand. Loazes ubi ſupra pag. clxxxviii. quæ concluſio ſic ſimpliciter intellecta pernitioſa eſſet & contra omne ius omnemq́ue æquitatem, unde non aliter recipiẽda eſt quam ſub duobus requiſitis, primum ut ex cauſa publicę utilitatis uel neceſsitatis id fiat (quæ priuatorum utilitati præfertur auth. res quæ C. cõ. de lega.) aliter enim in iurium eſſet & contra l. id quod noſtrum & d. l. ſecundum naturam, & c. alteri, de reg. iur. lib. vi. alterum requiſitũ eſt ut & ſi fiat ob publicam utilitatem adhuc tamen non deſinat recompenſatio aut remuneratio domino illius rei præberi ne fiat contra ius naturæ quo edocemur incommoda expenſamq́ue cuiuſq́ue rei eum ſequi debere quem commoda ſequuntur d. l. ſecundũ naturam l. unica §. his ita C. de cadu. tollen. Vnde ſi rem meam mihi auferri omnibus profuit. eius pretium ut ab omnibus mihi præſtetur (dempta parte quæ me attingebat) par & iuri naturæ conſonum eſt. id quod in ſimili attigimus lib. i. frequen. controuerſiarum c. i. Communi tamen opinione ſimpliciter retenta ex ea diſſertiſsimus Archiep. Tarraconen. ubi ſupra colligit quòd † ut princeps rẽ meã mihi poteſt auferre ad alterum remunerandum. ita & facilius poterit eam remunerationem facere de rebus regiæ coronæ quæ ſuę eſſe intelliguntur. ſicq; ſub infert poſſe cum oppidum quopiam alicui benemerito donare, id quod ſupra refutauimus per plures rationes. & quia talis alienatio fieri non poſſet ſine idonea recompenſatione ipſius quibus facienda. eo caſu quo ipſi aſſentirentur, ſed ut conſentirent compelli non poſſent cum alijs modis & non iſto ſimiles largitiones à principe quando neceſſariæ ſint faciendæ ſint.

2 Remunerationis et.ã cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, contra nouiſsi.

Apparet autem errare eundem doctiſsimum Archi. ubi ſupra pag. ccxxxvii. poſt Pet. Phillippum Corneum quem allegat cõ. lxxix. lib. ii. dum uolunt quòd ſi † princeps retenta ſuprema iuriſdictione oppidum quopiam alienat ualet alienatio quaſi cedat in paruam regni læſionem. ſed certe præterea quòd eam lęſionem paruam non eſſe ſupra oſtendimus ſupereſt alia ratio efficatior (ad quam ipſi nõ aduertũt) nempe læſionem ipſius oppidi alienatum & præterea ex parte alienantis non eſſe alienandi ius ut iam edocti fuimus. Vnde † quod ipſe doctiſsimus Archie. ubi ſup. pag. ccxxxix. c. non obſtat etiam, poſt Afflictum

3 Princeps oppidũ alienare etiam ſuprema iuriſdictione retenta nõ poteſt, contra nouiſsimos.

4 Eccleſiæ oppida donare non poteſt princeps cõtra nouiſsimos.

lib.j.conſt, Neapol.tit. vii, de decimis col.ix. quem ipſe allegat ait. oppida caſtra & ciuitates eccleſię donare licere principi quamnis ea conceſsio in læſionem regni dũmodo non enormem cedat, id iiſdem inribus & rationibus confutatur. † & omnia ſuperiora uel ex eo iuſtificantur quod uaſallorum alienatio ſinę eorum conſenſu nọn ualet, quia intereſt eorum dominum non mutare, ſicq́ue ad conſentiendum ſui alienationi compelli non poſſunt: ut eſt tex. In c.primo §.ſiquis, quo tempore miles, & in c. primo §.præterea ducatus.& ubi Andreas de Iſernia. Bald.Marti.Lauden, Aluaro.Præpoſitus & alii notant.de prohibita feudi aliena.per Fridericum.& in c.primo §.eadem.de lege Corradi. & in l. in adoptionibus.ff. de adoptio.& eſt Glo. cõmuniter approbata in l.inuitus ff.de fidei com.liber.& in c.dilecti.& ibi Hoſti.Inno.Ioã.Andreæ, Antonius de Butrio. Panor. & communiter alii de maioritate & obedien. & uoluit Ioannes faber in tit.de aſſignatio.liber.Iacobus de Arena.Dynus.Bar. Areti. Alexand. Iaſo.& alii in l.ij.in princi. ff. ſolut. matrimonio.Innocen, in ca.Auditis, de præſcriptio.Idem tenet Bal. in conſi, cccxxvii.incipi.Pridie enim conſului.uol.i.& in d,c.primo §.ſiquis,& in d.c.licet §.in generali, ſi de feudo defuncti contentio ſit inter domi.& agnatos & in l. debitorum, & ibi Saly. Paulus de Caſt. & alii C. de pactis, & in l.prima in vii.col.C.de ſeruis fugiti.& in l.in teſtamento C. ad legem Falci.& in c.i.circa finem de reſtitutio. ſpoliato.Idem Paulus Caſt.in conſi. xx. incipi.in cauſa ſtatutorum. uolu.i.& in con.cccxxxv.incipi.laudario.Ludouicus Roma. in con. xxvi.iucipi.Pro deciſione.Pet. Philippus Corneus in conſi.ccxxi. incipi.in hac quæſtione col.iii.uol.iiii.Nico. milis ĩ repertorio ſuo. in uerbo dominus,uerſi,dominus feudi,& uerſi. dominus terræ. Lucas de Penna in l,i.per illum tex.C.de capitatione cinium. cenſi. eximenda lib.xi.Andræ. Siculus in conſi,xi,incipi.illud afferam,in medium.Feli,in c.ad audientiam. col.ii.de præſcriptio,Soci.in conſi.xxxix. incipi.in quæſti. col,iii,uol.i.Iaſ.in d.l.debitorum,col.ii.C. de pactis.& in l,ſi non ſortem §.libertus.col.x.ff. de conditio. in debiti & in coſi.lvi.inci.circa primum col.i,uol.i,Ang.Iaſ.& Gomeſius col. xvi.inſti.de actio.Capytius deciſione Neapo. clx. Corſetus de poteſtate regia quæſtio iiii. ut refert Loazes ubi ſupra pag. xxiiii.Speculator & Ioã. Andr.adeũ tit.de feudis §.quoniã.

5 Vaſallorũ intereſt dominum nõ mutare ſicq́ue inuiti põ alienantur.

Amplia † ut uaſallus inuitus alienari non poſſet in dominum etiam æque bonum quinimo neq; in dominum priore domino etiam meliorem & potentiorẽ. quia cum † ius quod habet principes in ciues & ſubditos deſcendat ex eorum mandato & cõmiſsione non poteſt mutari etiam in melius tex.notabilis in l, fin.C.de nego.geſt.maximè ibi,licet res bene ab eo geſtæ ſint &c,& ibi uide plenè.

6 Vaſall⁹ inuitus non alienatur etiã domino ęque bono aut meliori.

7 Mãdatum & commiſſionẽ etiã in melius egredi non licet.

Secundo facit tex.notabilis in l.iii. §.in bello ff.de re mil. ibi,licet res bene ſe geſſerit &c,

Tertio facit tex,notabilis in l.ſi ex duobus, maximè in fine ſui. ff. de nego. geſt. ibi nulla ratione &c.

Quarto ad idem tex.pulcher in l. qui aliena §. liberos, eod.titu.maximè in ratione ſui, quam bene pondera, ibi dum dicit cum uolũtas finem erogationis fecerit. & illa ratio eſt generalis ad caſum noſtrũ & ad omnes alios, ergo.&c.l.generaliter,§. & licet,ff.de iu.& facti igno.& ſic per rationem extenditur dictũ, ſicut ècontra reſtringitur §. dulciſsimis. cum ſimi.in l.cum pater.ff.de leg.ii,

Quinto ad idem l. ſi creditor §. i.ff.de pec.

Sexto facit l,hæreditas §. i.ff.de peti.hære.ibi, uel quantum teſtator iuſſerit non excedit &c.

Septimo facit optimus tex. in l. ſi pro te.ff, manda.qui eſt ſingularis & alia iura quę adduximus de ſucc.crea.lib.i.§.iiii.q.ſi.

Quinimo † tam uetitum eſt fines mandati tranſgredi,ut trãſgreſſor interdum capite puniatur & mulctetur,quanuis res bene ceſſerit d.l.deſertorem §.in bello.de quo tex. eleganter per Cremens.ſing,cl, mandatum quod licet dux.Rochus de Curte in c.fina.xxxvi,col. Io.de Neuizanis fol.lxxxvii,in ſua ſylua nuptiali limi.vi. ergo cum principes legitimi de quibus loquimur regulariter (niſi aliud ius plenius & maius habeant quam principatus) ius principatus quod habent nitatur & oriatur in ſolo ciuium mandato & conceſsione quod ſui natura eſt perſonale nec egredi poteſt perſonam ipſius principis,impoſsibile eſt quòd eos in alium principem alienare aut transferre poſsit,& ad d.§.in bello.adde hiſtoriani not.Torquati de quo Claud.ait,

8 Mãdatum egrediens interdum capite puniuntur, licet res bene ceſſerit.

Turpe rigor nimius Torquati deſpue more s.

Vnde † quod doctiſsimus Loazes ubi ſupra pag. ccxlix. c.nec obſtat tertium poſt Bal.in c.generali ſi de feud.fue.contr.inter dominũ, & agna. Ioannes Andreæ ad Specul.ti.de feu. §.i.Alexand.cõ.xxv.attentis narratis,col.pe. li.v.Pet.Philippus Corneus con.cccxxi.in hac conſultatione,col.iii.lib.iiij. Purpuratus in l. fina.limi.v.C.de pact.quos ipſe allegat, quod (inquam)hi aiunt ut libertos à dominis ita & ciues à principe ſuo ex cauſa neceſsitatis poſſe alienari.ita planè ſuſpectum tam eſt quàm ſi affirmarent pupillum à tutore ex cauſa neceſsitatis

9 Princeps neceſsitatis iuſta cauſa ciues alienare non poteſt, contra plurimos Doctores fallit in vaſallis ſeudatariis uel feudo ſimiles.

ceſsitatis ipſius tutoris alienari fas eſſe, per omnes rationes & iura ſupra allegatas præſertim quia ut oſtendimus principum in ſubditos & tutela in pupillos exequantur. Fallit in uaſallo ſtrictè ſumpto, quale eſt cum campum habebam meum iure tam proprietatis quàm iuriſdictionis, & ibi oppidum aut oppidulum ædificare ſub certis legibus & tributis permiſi. tunc enim ex tali neceſsitatis cauſa eos uaſallos forte alienare fas eſſet, ratio differentię perſpicua eſt: quia hoc caſu principatus ius in meo proprio conſtitutum eſt, at quando ex ſolo conſenſu populi princeps conſtitutus fui. tunc ius principatus in alieno conſtitutum & conceſſum fuit, & ſic illo caſu poſſunt & debent ſaluari multa quę dicuntur per Doct. confundentes (& non iure) iura uaſallitij & principatuum.

10 rincipem ſſunt ci- es abiice- e ob igna- iam eius,

Septimo apparet etiã ex ſuperioribus † nõ iure per doctiſsimum Fernand. Loazes ubi ſupra pag. 250. in c. nec obſtat tertium. fieri eã æquiparationem dum ait, quòd ſi ſuæ neceſsitatis cauſa ipſi ciues poſſunt omiſſo relictoq; priore principe, qui ad eos defendendos aut regendos erat ignauus alteri principi ſe committere, idem ſimiliter licebit ipſi principi ut eos inuitos neceſsitatis cauſa poſsit alienare, ſed ipſe non aduertit (id quod ſupra eum in hoc improbantes attigimus) principatũ fuiſſe creatum ob ſubditorum utilitatem & rem. non ob rem aut utilitatem regentium. nec dubium eſſe quin utilitatibus propriis tantũ nõ etiã alienis homines poſsint renuntiare, l. pe. C. de pact. l. ſiquis in conſcribendo C. de epiſ. & cler. l. quoties ab omnibus C. de fideicom. l. ſtipulatio iſta §. inter certã, ff. de uerb. obli. l. Titio centũ, in prin. ff. de cond. & dem. quod autem ipſiſmet ciuibus liceat ex cauſa ignauiæ principis ſui alteri principi priore relicto ſeſe committere id & uerum eſt & tenet Pau. Caſtren. in rep. l. ex hoc iure ff. de iuſt. & iure col. iiij. uer. c. x. tertium. Ioãnes de Imola cõſi. xxxiiij. viſis & ponderatis Ioã. de Neuizanis in ſuo conſi. inter conſilia feudalia. Alberti Bru. in ſerto cõſi. xii. patres comederũt,

11 Princeps nec unum aut certos ciues poteſt alienare nec uniuerſos cõtra doct.

Octauo apparet † etiam minus iuſtam eſſe eam differentiam quam doctiſsimus Loazes ubi ſupra pag. 251. uerſi. nõ obſtat quarto conſtituit, dum ait referre utrum princeps unum aut certos uaſallos alienare inuitos uelit ut id ſibi non liceat (& ita procedat regula negatiua ſupra poſita) an uero uelit unum integrum oppidum aut urbem alienare, ut tũc ex cauſa id poſsit etiam eis inuitis, aitq; idem tenuiſſe (etiam ſi in duriorem dominum transferrentur) multos & eſſe tex. in c. ij. §. ex eadẽ lege. de lege Corradi, & notat. Iaco. de Aren. & Bal. in l. ij. in prin. col. finali in fine ff. ſoluto matrimo. Idem Bal. in l. j. col. v. in fine uerſ. uaſalli tamen C. de ſer. fugi. & in l. ſi plures in ij. col. C. de cõd. inſertis, & in l. ij. C. de don. & in c. j. §. præterea ducatus. col. fin. circa finẽ uerſ. nota ꝙ dominus. de prohibita feudi aliena. per Fridericum. & in additio. ad Specu. in tit. de feudis doctores communiter in l. inuitus, ff. de fideicomm. libera & in c. dilecti de maioritate & obedien. Nicolaus Milis in repertorio ſuo in uerbo dominus feudi, & Fabianus de Monte in tract. ſuo de empt. & uendit. in iij parte principali in ij quęſtio. & Alexan. in cõl. xxv incip. attẽtis narratis col pe. uol. v. And. de Iſernia in c. j. de ꝓhibita feudi aliena. ꝑ Lotha. Sed certe talẽ alienationem fieri nõ poſſe quo ad ciues in quibus princeps habet ſimplex nudumq; ius principatus, pluſquam manifeſtum eſſe debet ex iis quę fuſius ſupra edocti ſumus, & quia bonum eſt argumentũ de toto ad partem l. quę de tota ff. de rei uẽd. l. an pars ff. pro dereli. l. hęredes mei §. cum ita ff. ad Treb. Vnde qua ratione non licet vnum uel quoſdam ciuium alienare, eadem ratione nec uniuerſos alienare fas erit. Quinimo ſi uniuerſos alienare liberum foret, lõge facilius quoſdam alienare liceret, ex regula dictante, quòd cui licet quod eſt plus, licet utiq; quòd eſt minus c. cui licet, de regulis iuris. lib. 6. Ergo in tali ſimplici iure principatus nec ſingulos nec uniuerſos alienare ex ſimilibus cauſis fas erit. Sed opinio Doctorum ſupra relata forte procedere poterit in iure uaſallitii, de quo proximè mentionem habuimus, ut ex cauſa uaſallos alienare liberum ſit uniuerſos, ſingulos autem nõ ita facile liceat, ideò ſemper ferè dum de ſimplici principatu agimus ſubditos appello ciues non uaſallos. Qui quidem uaſalli † poſſunt ex quacunque iuſta cauſa, & ſignanter ex cauſa remunerationis in alium transferri, ut notant communiter Doctores in d. l. inuitus, ff. de fideicommiſſarijs liberta. & in locis ſuperius allegatis, Claudius de Seycello in ſuo feudorum ſpeculo, in titu. qui feudum dare poſſunt; in v. col. Feli. in c. quæ in Eccleſiarum in xix. col. de conſtitutio. Hyppolitus de Marſiliis in l. j. §. cum quidam. in. j. col. ff. de quæſt. quos refert & ſequitur Gomeſius Sarnenſis Epiſcopus in §. item ſeruiana, in xvj. columna in ij. limitatione inſtitut. de actio. quidquid dixerit Ioannes Igneus in repeti. l. donationes quas diuus. C. de donat. inter virum & uxorem. Princeps autem ius ſimplex principatus habens ciues ſuos ex tali cauſa alienare aut transferre minime poterit ut ex

12 Vaſalli an poſsint ex cauſa remunerationis, concedi à principe licet ciues nequeant.

ut ex ſuperioribus appareat.

13 Dominiũ pręſcriptione quæſitũ nobis per principem adimi non poſſe, cõtra Doctores.

Nono apparet ex ſuperioribus ſuſpectum eſſe quod multi cõtendunt † dominium præſcriptione nobis quæſitũ per principem poſſe auferri ut retulimus controuerſiarum lib. j. c. j. nu. 9. & nu. 15. quibus adde Panorm. conſi. lxxxv. illud præſumã, & conſi. iij. qõ. xix. lib. ij. Fernandũ Loazes ubi ſupra pag. 304. ſed cũ is principatus ad ciuium non ad ipſius principis utilitatem conceſſus fuerit ineptum eſſet conceſſam uideri facultatem talis dominii adimendi.

14 Princeps ciuibus iuſſit ſe redimerent eos in ſuos recepturus nũquàm à regia corona ſeparaturus policitus, an cõtrarium facere poſſit de plenitudine poteſtatis. ardua quæſtio.

Decimo apparet † ex ſuperioribus ſuſpectum eſſe quod definiuit conſi. Neapolita. ut referunt & ſequuntur Fernandus Loazes ubi ſupra pag. 308. & Antonius Capycius deciſione Neapolita. clxvi. in cauſa illuſtriſsimorũ, aiunt enim quod ſi rex cum ſuis ſubditis talẽ conuentionem atque contractũ fecerit, quod ſi propriis ipſorum ſubditorum pecuniis, ſe a dominis ſuis redemerint, eos in ſuos princeps recipiet coronæq; ſuæ incorporabit: & nunquam à regia corona regioq; patrimonio eos alienabit; nõ obſtante tali conuentione, de plenitudine poteſtatis eos princeps licitè alienare poterit, id quod conuentum fuit inter Sereniſsimum regem Henricum quartum & ciues oppidi de Moia. Sed hęc opinio tam à ueritate lõge abeſt, ut impia iniuria & perfida ſit, & contra ius diuinum, naturale, & gentium, & palam egrediatur notiſsimos & anguſtiſsimos terminos ſimplicis principatus ut ex ſuperioribus conſtat.

15 Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poſſit de plenitudinẽ poteſtatis, ardua qõ.

16

Vndecimo apparet ex ſuperioribus an uera ſit opinio exiſtimãtiũ, quod princeps rem propriam ſubditi, poteſt ſine cauſa de plenitudine poteſtatis auferre, & alteri dare, ut notat Glo communiter approbata in d. c. conſtitutus. de religioſis domi. & uolunt Doctores cõmuniter in d. c. quæ in eccleſiarum. de conſtitutio. & in c. nõnulli. de reſcriptis Glo. & communiter Doctores in l. fina. C. ſi contra ius uel utilita. publicam. & in l. quoties C. de precibus Imperato offeren. & in d. l. i. ff. de cõſtitutio. princi. Oldra. in con. cclvii. incipi. factum tale eſt, Bar. in l. conficiuntur §. codicilli ff. de iure codicillorum & in conſi. clxxxix. incipi. ciuitati Camerini Ange. in d. l. item ſi uerberatum ff. de rei uendicatio & in l. ii. C. de quadrie. præſcrip. & in l. iij. §. ſi is pro quo. & ibi Doctores ff quod quiſque iuris. Ioan. de Anania in conſilio lxxxi. incipi. uiſo inſtrumento in finali col. Alexand. in conſi. xcii. incipi perſpectis. & in cõſi. cvi. incipi. circa principalem, col v. uol. i. & in cõſi. cxxxviij. incipi. habita diligẽti ac matura cõſideratione. & in cõ. ccxv. inci. nec arguẽdi ſumus. col. vi. uo. ii. & in cõ. i. incipi. ponderatis his col. xviij. uo. v. & in cõ. iij. inci. pſpectis literis col. ii. & in cõ. xcij & in con. clv. uol. vj. & con. ccclvij incipi. nec arguendi ſumus, uol. vij. Andr. Siculus in cõ. xxiiij. ĩci clemẽtiſsimi. & in con. lxiiij. col. pẽ. uol. iiij. Aluarotus in c. j. in pẽ. col. qui feudum dare poſſunt. & in c. j. in prin. in ij. col. de natura feudi. Marianus Soci. in con. lvj. inci. circa primũ. col. iij. & in cõſi. lxv. incipi. cũ in præſenti caſu, col. xiiij. uol. i. & in con. clvi. incipi. pro fundamẽto deciſionis, col. ij. & ĩ cõ. clxiiii. ĩci. uiſa bulla Bonifacij. col. iiij. uol. ii. & in con. lxiij. incipi. uiſis teſtamẽto nobilis, co. ii & in cõ. cxx col. iij. Anto. Corſetus in tractatu de poteſtate & eccellentia regia in. iiij. q. Albertus Brunus in con. i. incipi. circa primũ in v. col. Feli. in conſi. xxx. incipi. oportet. in vj. col. uer. adeſt etiã Clauſula, Iaſ. in con. lvj. inci. circa primũ col. iij. uo. i. & in cõ cxliij. incipi circa primũ col. iij. & in con. ccxiij. incipi. in præmiſſa conſulatione, col. ij. & in cõ. ccxxvii. ĩcipi. Carol. in ij. col. & ĩ cõ. ccxxxiij. inci. præſens cõſultatio. co. ii. & in cõ. ccxxxvj. incipi. uiſo tit. quæſtionis. col. ii. uolu. ii. & in con. cvij. incipi. in præſenti conſultatione, co. ii. no. iiii. Petrus Belluga ĩ ſuo principum ſpeculo. in xlvi. rubrica in §. donum in iii. pagi. Curtius in conſi. i. col. vii. uol. i. & in con. xxxv. in fi. col. & in conſi. xlvii. in xii. col. & in conſi. xlix. in xxxiii. & lxv. col. & in con. lxv. in ix. co. & in conſi. cviii. incipi. circa controuerſiam col. iii & in con. clxxiii. incipi in cauſa uertẽte. col. ii. uol. ii. Philippus Decius in con cxci. incipi. in cauſa quæ agitur col ii uol i. & ĩ cõ. cxcviii incipi. & protenui col. i. & in conſil. cclxix. & in conſi cclxi incipi. in caſu, & in cõſil. cccxc. uol ii. Ludouicus de Gozadinis in conſi. viii. incipi. in hac cauſa, col viii. in prin. & in conſi xxvi incipi. in cauſa illuſtriſsimorum in ii. col. Petruſpaulus Pariſius in conſi i. in xiiii. co. & in con. xxii incipi illuſtriſsimam dominam col. xi. & in conſi cvi. incipi. circa principale. col v. uol i. & in conſi. xlvi. incipi. primũ teſta. col. pẽ. & fi. uo. iii & in cõſi. iii. in vii. col. & in conſi. v. incipi. unius iſtius in xvi. col. uo. iiii. Bal. in proęmio decreta. in iiii co. & in c i. in xi. col. de conſtitutio. & in c. eccleſia ſanctæ Mariæ, in penul. col. ut lite penden. & in c. cum ſuper. in i. col. de cauſa poſſeſsio. & proprieta & in l. eos C. de appellatio. & in pręludiis feudorum in xi col. & in titu. de pace conſtantię, in principio, uerſi non admittemus, & in conſilio. cccxxxiii. incipi. ad intelligendam, uolum. i. Fernandus Loazes qui alios refert, ubi ſupra pag. cccx. Hieronymus

Gratus

Gratus conſil.ix. facti ſpeciem, col. xix. lib. i. Sed in hoc non minus frequenti quàm arduo & malè digeſto articulo quamuis omnibus ferè iis de quibus mentionem habuimus repugnantibus, uix eſt ut in principe legitimo & & ſimplex ius principatus habente ſit dare plenitudo poteſtatis, quæ quicquam differat aut diſtet ab ordinaria poteſtate, nam quod attinet ad ſpeciem propoſitam ſit concluſio talis princeps merum ac ſimplex ius principatus obtinens ciuis ſui aut ſubditi rem duobus demum concurrentibus requiſitis auferre poteſt & non aliter. primum quòd id fiat ex cauſa publicæ utilitatis uel neceſsitatis. alterum quòd ei detur congrua & moderata recompenſatio, per iura & rationes quibus ſupra. Idem eſſe diximus quando princeps poteſtate ordinaria hanc ad rem uteretur quæ ab abſoluta hac in re differt nihil. Ratio concluſionis eſt, quia tempore neceſsitatis omnia ſunt communia, ſicque qui uitam ſocialem, popularem ac politicam delegit huic legi ſe ſe ſubmittere uidetur, † ut publicã utilitatem commodis priuatis anteponat, auth. res quæ. C, com, de lega. & conſequenter poſcente reipublicæ utilitate & neceſsitate res ſuas ei conferat & concedat, unde Cicero ii. de legibus ſic ait. Reſpublica nomẽ uniuerſæ ciuitatis eſt pro qua mori & cui nos totos dare & omnia noſtra ponere & quaſi conſecrare debemus. Idem Cicero philip. xiii. omnibus bonis expedit ſaluam eſſe rem rempublicam. Idem iii. de finibus ait, Laudãdus eſt qui mortẽ appetit pro republica qui doceat chariorẽ eſſe patriam nobis quàm noſmetipſos. Idem Cicer. in uati. omnia quæ à nobis geruntur non ad noſtram utilitatem & commodũ ſed ad patriæ ſalutem conferre debemus. Idẽ iiii. ad hereni. non mihi ſoli ſed etiam atque adeo multo potius notus ſum patrię uerum et ſi noſtra, tempore neceſsitatis patriæ conferre debeamus, tamen quia iure naturæ congruit ut communis ſalus communis neceſsiſitas aut commune periculum non unius duntaxat aut alterius, ſed communibus impẽſis, iacturis, periculiſque comparetur l. ſecundum, naturam; ff. de reg. iur. §. his ita C. de caden. tollen. l. iure naturæ ff. de regu. iuris l. nam hoc. ff. de condi. indeb. ideo reſpublica congruam moderatamq; compenſationẽ huic qui rem ſuam dedit ad ſubleuandam ſubueniendamq; publicam neceſsitatem præſtare debet. detracta particula quam ille met ut unus de populo conferre debebat. Intellige ut præbeat & remuneret res publica ſi poteſt ex integro, ſin minus ſaltem qua ex parte poteſt, quod ſi nec etiam ex parte poteſt, tũc impoſsibilium nulla eſt obligatio l. impoſsibilium, ff. de regu. iur. uerum ſiue compenſationis nomine nihil præſtiterit, ſiue minus integram præſtiterit, quod deeſt ut quũ primum uenerit ad pinguiorem fortunã ſuppleat par eſt. ut in ſimili tradunt Decius & Hierony. Cagno. in l. diuus Pius ff. de reg. iuris. & noſtram ſententiam tenuerunt Plato & Cicero ut diximus ſupra in præfa. arg. ij. in fi. nu. 31. ubi alios adduximus, & ad hæc omnia extendit ſe ſe poteſtas ordinaria & poteſtas abſoluta uel poteſtatis plenitudo ultra progredi neque in minimo poteſt, nam etiam de plenitudine poteſtatis princeps efficere nequibit ut ceſſante publica utilitate & neceſsitate res meá mihi inuito auferatur, per hoc enim mihi fieret iniuria & uiolentia quæ res longe aduerſantur iuri & naturæ meri principis, qui ut proſit & tueatur non ut obſit & lædat creatus fuit. Qui nimo etiam urgente publica neceſsitate ſi res mihi auferatur etiam de plenitudine poteſtatis efficere nequibit ut moderata compenſatio mihi præſtari deſinat. ſi quidem ad id pręſtandum res publica idonea eſt per eandẽ rationẽ. eaq; omnia ſunt ex uiſceribus iuris gentium naturalis & diuini, quibus iuribus principes ſubiacere ac ſub eſſe certum eſt. nec ea poſſe uiolare l. omnes populi ff. de inſt. & iure §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. q̃uis in utroque (nempe vt de plenitudine poteſtatis res mea mihi per principem ceſſante etiam publica utilitate uel neceſsitate auferri poſsit, quodq; urgente neceſsitate publica eius ablatæ recõpenſatio nulla detur) contrarium pleroſq; noſtrorum de quibus mentionem habuimus ſenſiſſe reſponſuroſq; fuiſſe uerosimillimum ſit.

16 Cõmunis reipublicæ utilitas priuato commodo præferenda.

Confirmantur noſtræ ſentẽtię † quia plenitudo poteſtatis ad malum & iniurium non extenditur illa enim non poteſtatis ſed tempeſtatis plenitudo foret, ut multi dicũt, quos retulimus ſupra lib. j. cõtrouerſiarum c. j. nu. v. quibus adde Fernandum Loazes in ſuo conſi. pro Marchi. de Velez pag. 54. nu. 65. Socinum Iunior. conſ. lxv. in cauſa occurrẽti, lib. ij. Bar. Soci. conſi. clxiiij. uiſſa bulla, lib. ij. & cõſi. cxx. memini lib. iij. per Cardina. in clem. paſtoralis. de re iudi. Io. Iacob. de Leonar. inter cõſilia feudalia Alberti Bruni conſi. cxvij. in hac cauſa, col. fin. unde cum ſuperiora quę improbamus non ſolum mala uerum peſsima nefanda iniuriaq; ſint ut fieri etiam de plenitudine poteſtatis nequeant par eſt.

17 Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum.

Ex cauſa tamen publicæ utilitatis & neceſsitatis per principem noſtrum (ut dictum eſt) adimi

18 Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari.

adimi pōt, quia licet id uideatur prima fronte contra ius naturale tamen hęc eſt congrua illius naturę aut diuini iuris interpretatio, quam inferior ut eſt princeps facere non pro

19 Papa ius diuinum poteſt interpretari.

hibetur, & ideo dici ſolet, quòd † quāuis ſumus pontifex non poſsit ius diuinum in totū tollere: poteſt tamen ex cauſa illud moderare, interpretari, ac limitare: ut in d.c. quæ in eccleſiarum, de cōſtitutio. & in c. poſt tranſlationem. de renuntiatio. & in c. ex parte el primo de officio de lega. & in c. literas, de reſtitutio. ſpolia. Vincen. Ioannes Andr. Panormit. in c. propoſuit, de conceſsione præben. & in c. à nobis poſt Gloſſam ibi in uerbo exemptus, de decimis & in c. cū ad monaſterium, de ſtatu monachorum & in c. gaudemus. de diuortijs & in c. per uenerabilē, qui filij ſint legiti. & in c. ſunt quidam. xxv. q. j. & in regula actus legitimi. de regulis iuris lib. vj. Bart. in proœmio ff. in vj. col. & in l. ex hoc iure gentium, ff. de iuſtitia & iure & in d. l. omnes populi, eod. tit. & in l. reſcripta. C. de precibus Imperato. offeren. & in l. finali C. ſi contra ius uel utilitatem publi. & in l. prima ff. de conſtitutio. principum Albericus de Roſate in j. parte ſtatutorum q. vij. Bal. in auctenti. ad hæc C. de uſuris & in l. j. C. de iure aureo. anulo. Alex. in conſi. ccxlix. incipi. pro inueſtigatione, col. iij. nol. ij. & in conſi. clxxxiij. incip. perſpectis uerbis. col. fin. uoln. v. Marianus Soci. in conſi. xxviij. incipi. circa primum quęſitum, uolu. primo, Pet. Philippus Corneus in cōſi. clxxxix. incipi. quamquā, col, ij. uolu. iiij. Feli. in c. poſtulaſti, col. xv. uerſi. tertius caſus. de reſcriptis & in c. humilis. de maioritate & obediētia. Decius conſil. xij. col. ij. bonus tex. in l. ſi hominem. ff. mandati.

20 Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare, etiā ſi eſſet dictio taxatiua.

Hinc dici ſolet, † poſſe iudicē ex cauſa oēm iuris terminū minuere atque alterare: etiam ſi lex terminum taxet, & addat, non plus nec minus à iudice poſſe dari, ut probat tex. in l. ad peremptorium. cum lege ſequenti. in uerbo nō minus & ibi Paulus de Caſt. iuncta l. nō nunquam, ff. de iudicijs & eſt tex. per quē hoc ibi notant Bart. Angel. Alexand. Iaſ. & Doctores in l. ij. ff. de re iudica. Glo. Panormita. Antonius de Butrio, & communiter omnes in c. cum ſit Romana, ubi late per Philippum Decium in v. col. cum ſequenti de appellatio. & uoluit Glo. & ibi Doctores in regula indultū. de regulis iuris lib. vj. & in §. ſancimus, in uerbo uiginti in auctenti. de exhibendis reis, collatio. v. & in §. omnem, in uerbo cautione. in fine in auctenti. de litigio. colla. viij. facit tex. in c. paſtoralis. ubi Panormita. Feli. & omnes idem notant de exceptio: & in c. ſi tibi abſenti. de præben. lib. vj. & in l. ſi quis à quò fundus ubi Glo. Ange. & Doctores ff. de damno infecto. & in c. cum ueniſſent. de eo qui mitti. in poſſe. & uoluit Innocen. in c. ad petitionē. de accuſatio. Panormita. inferēdo ad notabilem quæſtionem in conſil. lx. incipi. uenio ad primum, col. penul. uolu. j. iſtorumq; ratio ea eſt quod ubi adeſt iuſta cauſa tunc non tam legis tranſgreſsio quā iuſta interptetatio fieri uidetur quā magiſtratus non ſolum facere poſſunt ſed etiam debent, ne aliter ipſam legem fraudare uideantur tantum abeſt ut cuſtodire credantur l. fraus. ff. de legib.

Duodecimo apparet † an uerū ſit quod tra 21

dunt Ludoui. Gozadinus conſi. xxvj. in cauſa illuſtriſsimorum, col. ix. poſt dominum ſuum quem refert in quodam conſil. & Fernandus Loazes ubi ſupra pagi. xcviij. uerſ. & propterea dicebat, aiunt enim modum ſuccedendi à teſtatore ordinatum poſſe per principē alterari ac immutari, quando per talem alterationem reducitur ſucceſsio ad ius cōmune. quos authores adde ijs quos congeſsimus de ſucc. crea. lib. j. §. j. nu. 29. illatione xxiij. † ubi 22

Princeps non poteſt modū ſuccedendi à teſtatore ordinatū mutare cōtra Doctores.

eūdem articulum dum attingeremus tenuimus de poteſtate ordinaria ſine iuſta cauſa id fieri non poſſe, de plenitudine uerò poteſtatis poſſe fieri etiam ſine ulla cauſa: quod ultimum emendandum eſt. nam cum iam hodie ius ſuccedendi ſit iuris gētium ut plenè oſtendimus de ſucc. crea. §. i. & de ſucc. progreſſu in præfatione, cumq; ea quæ iuris gentium eſſe noſcuntur à principe ſine iuſta cauſa immutari nequeāt §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. l. omnes populi, ff. de iuſt. & iure. ſupereſt vt ea immutatio principis meri & legitimi poteſtati non ſubſit, quinimo nec ſi eſſet de iure ciuili ea ſuccedendi facultas per eū immutari ſine iuſta cauſa poſset, cum meri & legitimi principes legibus, non leges huiuſmodi principibus ſubſint, ut fuſius ſupra c. j. & ij. admonuimus, & omne ius cuiusq; ciuitatis firmum & obſeruandum eſſe intelligatur ut in prin. inſt. de obliga. ibi, ſecundum noſtræ ciuitatis iure. Nec dubium ſit quin æquum & bonum reipublicęq; illi utile pręſumatur ut plene per

Princeps etiā de plenitudine poteſtatis ſine iuſta cauſa non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitū mutare. ardua quæſtio.

Bal. in l. omnium. ff. de legibus & in l. de quibus, col. x. eod. tit. plene per Andręam Tiraq. de utroque retract. in præfat. num. 75. Nec ad rem pertinuit, quòd princeps plenitudine poteſtatis utatur, nam eam poteſtatem poteſtate ordinaria maiorem non eſſe ſaltem quo ad hanc rem & ſimiles ſupra admonuimus. 23

Tertio decimo apparet etiam † an talis merus & ſimplex princeps poſsit res & iura ad regiam coronam ſpectantia alienare quādo regno

Princeps regalia alienare nequit in enorme nec etiā in mediocre damnū regni, contra nouiſs. & quid ſi leuiſsimū eſſet dānum.

gno & regni ſucceſſoribus enorme præiudicium non infertur id quod uoluit doctiſsimus Loazes ubi ſupra poſt Matthæum Afflictum conſtit. Neapolit. lib. i. titu. vii. de decimis & poſt eundem Afflictum quem allegat in titu. quæ ſint regalia per Imperatorem Frideri. in princi. col. viii. ſed longe uerius & conſultius reſpondetur in cõtrarium etiam ſi lęſio enormis non eſſet ſed tantum mediocris quamuis aliud eſſet ſi tam minima eſſet ut tanto principi uerofimillimum foret id in ſpecie à ciuibus denegatum non iri ut patet iuribus & rationibus tam adductis quæ non expedit repetere.

24 Eccleſiæ & fauore non poteſt princeps cũ magna regni lęſione res regiæ coronæ alienare. contra Docto.

Quartodecimo apparet ſimiliter † an tutũ ſit quod ſcripſit idem doctiſsimus Archiepiſ. Tarraco. ubi ſupra pag. ccxxxix. uerſ. uel aliter poſt Andræam Iſerniam in tit. qui feudum dare poſſunt c. i. col. vi. Cardinal. Alexandri. in præludijs feudorum col. x. Claudi. de Seycello in ſuo feudorum Speculo. d. tit. qui feudum dare poſſunt in princ. col. v. aiunt enim tales principes poſſe libere quæcunq; regnorum ſuorum bona etiam ſi magna ſint eccleſię alienare, concedere, & donare quo nihil à ueritate remotius ut nobis uidetur dici potuiſſet, nam eccleſia debet eſſe cultrix iuſtitiæ ut in tit. de alien. feudi c. i. §. i. ut in ſpecie hoc utens argumento ait Andræas Tiraquellus de priuil. piæ cauſæ priuil. c. unde actus turpis in eccleſiaſtico magis deteſtatur quam in reliquis §. cogitandum, in auth. de monachis ſicq; cũ turpiſsimum eſſet eccleſiam lucupletari cum aliena iactura l. nam hoc natura, ff. de cõdi. indeb. l. iure naturę ff. de regulis iuris, cumque regibus tales alienationes interdictas eſſe conſtet propter ſuorum ciuium lęſionem & præiudicium, uitandum par eſt in eccleſias tales iniquas conceſsiones collatas turpiores eſſe quam ſi in profanos conferrentur. & conſequenter minus ratas fore quàm ſi profanis fierent, nec enim Deus optimus maximus gaudet donis impiorum cũ ipſe ſit iuſtitiæ rectiq; dator. unde Syllus Itali. lib. 6. bell. puni. ait.

Iuſtitię rectiq; dator qui cuncta gubernas.

Vnde par eſt talem alienationem etiam eccleſiæ collatam infirmam eſſe ex regula dictã-

25 Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit.

te † principes non poſſe res ad regiam coronam ſpectantes alienare: ut eſt tex. apertus. per quem ita tenent Hoſt. Innocen. Ioannes Andreæ, Antonius de Butrio. Panorm. & communiter Doctores in c. intellecto, de iureiuran. Doctores communiter in cap. pri. de proba. & in proœmio ff. & in l. prohibere §. planè ff. quod ui aut clam. Cynus. Alberi. & communiter alij in l. digna uox C. de legi & in l. bene à Zenone C. de quadrien. præſcriptione. Oldra. in conſilio lxxiiij. incipien. eleganter circa negotium. Andræas de Iſernia in cap. pri. §. præterea ducatus. de prohibita feudi alie- na per Fridericum Ioannes Andreæ. in additio. ad Specu. in tit. de inſtrumentorum editio. §. nunc autem Bal. & alij in proœmio ſeu præludijs feudorum. Idem Bald. in cap. licet §. in generali, ſi de feudo defuncti contentio ſit inter domi. & agnatos & in cap. pri. uerſic. poſsideant, de pace Conſtantiæ. Idem Bal. in cap. primo qui ſucceſſores teneantur, & in l. cum multa. columna penultima uerſic. nota quòd eccleſiæ, de probatio. & tradit Bald. in ſua margarita, in uerbo rex. iura enim regia & quę de demanio, hoc eſt de regia corona exiſtunt: de quibus in cap. primo. & ibi tradit Bald. quæ ſunt regalia. nemo poteſt alienare, ut inquit. in tit. de allodijs. in princip. ibi, diſtrictum & iuriſdictionem Imperatoris non præſumat uendere. quia ea tenetur princeps illibata ſeruare. d. c. intellecto, & de ſupplenda negligen. prælato. c. grandi. lib. vi.

Deniq; † ut Panormita. ait in c. relatum, de teſta. & Andræas Tiraquel. de priuilegijs piæ 26 Eccleſię quod conceditur Deo quãdo gratum eſſe intelligatur.

cauſę priuilegio cxl. id quod eccleſiæ conceditur hoc uno nomine commendatur, quod Deo gratum ſit, ſed hæc conceſsio cum in ciuium pręiudicium eſſe intelligatur eo ipſo quòd eorum conſenſus non accedit, ſupereſt ut Deo grata non ſit. & conſequenter impia & iniuſta uideatur. præſertim per iura & rationes ſæpe in ſuperioribus memoratas quas non expedit repetere.

Neque ad rem pertinet quod Conſtanti- 27 Conſtantini donatio.

nus Imperator Romam urbem & alias ciuitates cum quamplurimis alijs oppidis & caſtris eccleſiæ donauit. ut habetur in c. Conſtantinus. xcvi. diſtinctio. & in cap. fundamenta, de electio. lib. vi. nam forte ibi interfuit conſenſus populorum. uel illi principes erant tyranni & uiolenti. ſicque illud ius quod habebant quale quale illam'ue iniuriam & tyrannidem tranſtulerunt. quæ tempore potuit in ius conuerti & his adde quod diximus de ſucceſsionũ creatione §. xxvi. numero 83. uel dic ut per Laurẽtium Valenſem lib. de menti ta Conſtantini donatione.

Quintodecimo apparet etiam ex ſuperio- 28 Princeps non eſt dominus perſonarũ non magis q̃ rerum. cõtra Iſerniam.

ribus quod ſcripſit Andręas ab Iſernia ſuper iii. conſtitutio. Neapolita. rubrica incipiente quia frequenter; longe ab omni iure remotum eſſe: ait enim hęc uerba † Rex enim eſt dominus perſonarum tantum id quod ſuſpectũ eſſe luce clarius ſupra oſtendimus differentes reges legitimos non ad ſuam ſed ad ciuium

utilitatem creatos fuiſſe, porrò dominũ habere utile uon eſt ſed omnium rerum ingratiſsimum. unde ipſe Andræas in eadem iii. conſt, rubrica incipiente cum uniuerſis, ait eſſe contra naturalem rationem ut princeps uaſallum ſuum alteri baroni dare poſsit, & eſt æqua opinio, facit l. ſeruitutem, ff. de reg. iur.

CAP. SEXTVM.

1 *Caſtrum unius ciuis munitur impenſis communibus ſi bellum imminet.*

2 *Bellorum impenſa quando per principem fieri debeant.*

3 *Bellorum tempore urbs cuius expenſis muniri debeat.*

4 *Bellorum tempore ciuis principem ſequi ſuis expenſis non tenetur, & quid in uaſallo reſpectu domini & quid ſi princeps non habeat idoneos reditus.*

5 *Princeps rem ciuis etiam tempore neceſſitatis uendere non poteſt, & quod ſi ſit extrema neceſſitas.*

6 *Vaſallus an dominum ob debita incarceratum liberare teneantur.*

7 *Neceſſitatis aut bellorum tempore iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuandas reipublicæ.*

8 *Vſuras recipere poteſt qui coactus mutuauit.*

1 Caſtrũ unius ciuis munit impenſis communibus ſi bellum imminet.

SExto decimo Apparet † quid ſi princeps iuſsit caſtrũ aut uillam unius ciuis munire ut difficilis capru fieret eo quòd bellum immiuebat & forte hoſtium finibus contigua erat an proprijs expenſis facere teneatur ille ciuis uel ſi principis expenſis fiat an repetere poſsit, & magis eſt ut nec ciuis ſuis expenſis facere teneatur, nec expenſas factas refundere, ſed ſi princeps ille idoneos reditus ad hæc & ſimilia non haberet fieret expenſis totius regni & ipſe dominus uillæ tanquam unus ex regnicolis ſimbolum dabit iuxta modum facultatum ſuarum ita norat. Bald. in l. ſi in aliquam ff. de offi. proconſulis & lega. Franci. Cremen. ſingulari xxvi. ſi princeps uel rex Bart. Veronen. tit de ſerui urb prædi. c. xxxix. col. fi. Archiepiſcopus Tarraco. ubi ſupra pag. clxx. poſt Nicol. Boerinm in tracta. de cuſto. clauium ciui quem refert & Thomam Gram conſilio xiii. in cauſa miloniana, colum. penu. Ioa. de Soccarra in conſue. Cataloniæ fol. liii. ratio eſt quia ut habet ſententia noſtra iam fuſè probata omnis principatus creatus fuit ad ciuium utilitatem hæcque munitio ad uniuerſorum utilitatem ſpectat unde uniuerſorum expenſis vt fiat par eſt.

2 Bellorũ impẽſæ quando per principem fieri debeant.

Quod obtinet quando princeps ille à regno ad rem ingentes expenſas belli faciendas reditus regales idoneos non haberet (quale ſanè eſt in regno Aragonenſiũ) ſecus ſi idoneos haberet reditus regales à ciuibus aſsignatos (ut eſt in regno Caſtellæ) tunc enim ipſius principis expenſis id fieri deberet. ita Angelus in l. turres, per illum tex. C. de operibus pub Archiepiſco. ubi ſupra pagina clxiii. Iaſ. in l diuortio. §. impendia, & ibi Vdalricus Zazius. ff. ſol ma. Idem Iaſo in l. ſumptus. ad finẽ ff. de lega. i. Gerandus de Petra ſancta ſingu. xxxvii. nota quod ſignanter nume. 3. allegat Iaſo. ubi ſupra & Angelum in l. tutores per illum tex C. de operibus pub, Idem tenet Cattelianus Cotta in ſuis memor. in uerbo caſtrũ & rurſus in nerbo rex. qui omnes idem ſentiũt in munitione cuiuſque ciuitatis regni † ut ſi princeps hanc ad rem & ſimiles à ciuibus ſuis idoneos reditus habet eius impenſis fieri debeat, ſin minus tunc impenſis totius regni conferendo ſuam quotam partem ipſa urbs quæ munitur. In principe autem ratio eſt, quia eius principatus non ad ſuam ſed ciuium utilitatem conſtituitur, cum idoneis illis reditibus. unde hanc ad rem ſunt conuertendi quod & tenent Guiliel. de Cuneo Bal. Cinus, & in l. neminem. C de ſacr. eccleſ,

3 Bellorũ tẽpore urbs cuius expẽſis muniri debeat.

Decimoſeptimo apparet etiam † ciuem nõ teneri proprijs impenſis principem ſuum ad bellum pergentem inſequi ſed moderata ſtipendia ab eo percipere debet quãdo is princeps idoneos à regno reditus habebat quos in rebus conſumere debet. cum ad ciuium nõ ad ſuam utilitatem conſtituti principatus & reditus illi intelligantur ita Iacobus de Arena in §. præiudiciales, inſtition. de actionibus Bart. in l. Meuia. §. i. per illum tex ff. de annuis lega. Oldraldus conſilio ccxxxiiii. factum tale eſt. Andræas de Iſernia in § fin. titu de pace iur. firm. Bald. in l. qui manumittuntur C. de oper. lib. Loazes in cõſi. pro March. de Velez pag. clxvi. Bal in ca. cum ex officij iii. not. per illum tex. de præſcrip. quos ipſe Fernandus Loazes refert, & Iaſ. in l ſi non ſortem. ff. de condition. indebi. in § libertus, columna undecima & Paris de Puteo de re milita. in rubri. an dominus uaſallum cogere poſsit ut pro eo pugnet, Lucas de Penna in l. j. col. iiij. C. ne ruſticani libr. xi. Bart. Caſſeneus in conſuet. Burgundiæ titu. de iuſtici. §. iiij. col. iiij. Boërius deciſi. ccciij. clericus captus num. 9. uerſ. & idem. Quodq; ſi princeps hanc ad rẽ idoneos cenſus non habebat nec male cõſum pſerat

4 Bellorum tempore ciuis principem ſequi ſuis expenſis nõ tenetur, & quid in uaſallo reſpectu domini & qd ſi princeps non habeat idoneos reditus.

pſerat ſtipendia ex ciuium collationibus pen derentur ex mente eorundem. Quamnis feudatarius uaſallus regulariter teneatur dominum ſuum in prælio iuſto. etiam extra regnũ exiſtentem proprijs ſumptibus adiuuare arg. l.ſi no uictu.ff.de operis liberto, & notât Spec. in tit.de feu.§.quoniam uerſi.xxj.Andręas de Iſernia.& Bal.in c.j.quibus modis fęudũ amit. & in c.j.§.ſed nec alia iuſtior, quæ ſit prima cauſa benefi.amitten.Bal.& alij in c.j.ad finẽ principij,uerſi.alia quæſtio formatur,de capitaneo qui curiam uendidit. Idem Bal. in l. liberti libertæq; col.iiij.in principio. uerſ. circa prædicta.& uerſ. dubitatur ſi eſt bannum C.de operis liberto. Ludouicus Roma. in l.recuſare,§.ſi quis alio,col.j.& ij.ff.ad Trebellia. & Matthęus de Afflictis.in deciſionibus Neapolita. deciſio. cclxv.incipi.illuſtriſsime. col. vij.in fine.

5 Princeps rem ciuis etiam tẽpore neceſsitatis uendere non pôt & quid ſi ſit extrema neceſsitas.

Decimo octauo apparet † etiam ueram eſſe ſententiam Bal. in l.pen.C.de bon. quæ lib. quẽ refert & ſequitur Gerardus de Petra Sancta ſingulari.100, qui eſt ultimus uerſi. adde etiam quòd tempore neceſsitatis, nu.17.aiũt enim dominum rem ſubditi ſui etiam tempore neceſsitatis uendere non poſſe. id quod in ſimplici principe intelligendum eſt reſpectu ciuis non feudatarii. quod Gerardus ſentit regulariter procedere non ſic ſi extrema eſſet neceſsitas. quod tolerari poteſt, quia eo tempore omnia ſunt cõmunia. ut multa congeſsit Franc.à Ripa in tract. de peſte ferè per totum,ſed principalis opinio iuſtificatur ex ſententia noſtra dictãte merum ſimplicemq; principatum ad merã ciuium non etiam principum utilitatem inuentum. Sed & ſi ſit extrema neceſsitas adhuc principi in uim iuriſdictionis non rem ciuis uendere non licet nõ magiſquam cuiquã priuato, ſed ex re naturalis cognationis & ſocietatis aliud erit, quo caſu plus iuris aliquãtulum principi quàm alteri conciui tribuerem, facit l.ut uim. in fin.ff. de iuſt.& iure.

6 Vaſall⁹ an dominũ ob debita incarceratũ liberare teneantur.

Decimo nono apparet ex eadem ſententia † quòd etiam ſi talis princeps (ab Imperatore forte) carcere ob molem debitorum tentus eſſet, eius ciues & ſi diuites eſſent non tenerentur eum liberare, eiuſq; debita creditoribus ſoluere, ita Aluarotus & Præpoſitus & alij in c.licet, ſi de feudo defuncti cõtentio ſit inter dom.& agn.eſtq; cõmunis & recepta opinio teſte Vdalricco Zaſio de feudis par.vij.col. penult.ſequitur diſſertiſsimus Archiep. Tarrac. ubi ſupra pag.clxxi. qui loquuntur etiam in uaſallo feudatario ſicq; longè facilius idẽ in ſimplice ciue reſpectu meri & ſimplicis principis admitterent. quum ipſi agnoſcant uaſallum feudatarium ad multa teneri, ad quæ ciues reſpectu principis minimè tenetur, ut per eundem Archiep.ibi.& per ea quæ ſupra diſſeruimus. Deniq; † hoc caſu forte ad mutuandas pecunias is uaſallus aut etiam ſimplex ciuis cõpelleretur ſi uероſimiliter ex reditibus ſequentium annorum princeps ille percipere poſſet, unde rederet, nam tempore ſummæ neceſsitatis belli ſæuientis etiam iudex ordinarius tales ciues poteſt cõpellere ad pecunias reipublicæ mutuandas, pro alendis exercitibus aut præſidiorum militibus, proq; reliquis ad bellum neceſſarijs, ita Guiliel.& Nicol. de Neapo.in l. ſcriniarios. C.de numė.lib.xij.In ſimili per Andrę.de Iſernia in c.j.quis dicatur dux,& in c.j.§.ſed nec alia, quæ ſit prima cau. beneficij amitt.& in c.j.§.ſimpliciter de capi. Corrad.Bal. in l.j.C. de oper.lib.Fernan. Loazes ubi ſupra pag. clxxj. † & hoc caſu uſuras moderatas recipere poteſt ciuis ille qui compulſus mutuauit,& id ita fieri æquum eſt, vt de ſucc.crea.lib.j.§.vj. num.22. diſſeruimus poſt Paul.Caſtren.in l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cer. pet. Ioannem Crotum num.3. in rep.l.nemo poteſt.ff de lega.j.& quod talis uaſallus mutuando ſubuenire debeat principi ſuo, tenet etiã in tali ſummæ neceſsitatis periculo Ioannes de Anania conſi.vij.uiſis & ponderatis, refert & ſequitur Loazes ubi ſupra & Iaſ. in l.ſi ex toto, col.pe.ff.de lega.j.Bonus de Curtili, de nobilitate par.iiij.col.vij.Reſta.Caſtaldus de optimo Imperatore q.lvij. Quod obtinet generaliter ita tamen ut princeps ille poſtea ſi idoneos reditus à regno habebat reddat integram pecuniam cum moderatis uſuris, quod ſi minus idoneos aut nullos habebat, idem fiat ex ciuium collatione, detracta ea particula quæ ad ciuem mutuantem habita bonorũ ſuorum ratione ſpectabat, tanquã ad unum è populo ut ſupra edocemur.& ita ſępiſsime obſeruatum fuit Hiſpaniæ cum bellis ſęuientibus, Hiſpalenſibus ciuibus & alijs aurum & argentum ab Indorum regionibus ex portatum ac relatum mutuo publicè acciperetur.

7 Neceſsitatis aut bellorum tempore iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuãdas reipublicæ.

8 Vſuras recipere pôt qui coactus mutuauit.

CAP. SETTIMVM.

1 *Iuſtitia gratis exhibenda eſt à Iudicibus et à principibus nec ualeret conſuetudo contraria in eccleſiaſticis.*

2 *Hiſtoria Hiſpalenſis.*

3 *Dotandæ filię cauſa an princeps, poſſit ciues collectare, ardua quæſtio.*

4 *Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandę an princeps ciues poſſit collectare.*

5 *Princeps fœmina pro ſe dotanda an ciues poßit collectare, ardua quæſtio.*

6 *Principem captum an ciues redimere teneātur.*

7 *Dotandę filię cauſa an princeps fœmina ciues collectare poſſit, & quid in fratre pro ſorore, dotanda, uel in ſorore pro altera ſorore.*

1 Iuſtitia gratis exhibēda eſt à iudicibus & à principib⁹ nec ualeret cōſuetudo cōtraria in eccleſiaſticis.

VIGESIMO † apparet principem ſubditis iuſtitiam gratis exhibere debere & in ſimili tradit Ioannes Andræ. in clemen. ſtatutum. in uerbo ex iuriſdictione, de electione ubi concludit, quòd cum iudex ordinarius gratis teneatur ſubditis iuſtitiam miniſtrare: ſi aliquid etiam pro ſportulis receperit: illud tenetur reſtituere, etiam ſi conſuetudo in contrarium fuerit, nam non poteſt conſuetudine introduci: ꝙ iudex ordinarius eccleſiaſticus aliquid pro ſententia poſsit recipere, cuius doctrinam referunt & ſequuntur, Cardina. Antonius de Buttio. & & Panormita. in c. cum ab omni, de uita & honeſta cleri. Bonifacius de Vitalinis in d. clementi. ſtatutum, in penul. col. uerſ. contra partem ſecundam. Antonius Corſetus in ſingularibus ſuis. in uerbo ſportulæ. Ludouicus Roma. hanc inquiens eſſe cōmunem opinionem. in ſingulari, clxxx. incipi. tu ſcis quòd ius canonicum, quam etiam dixit communem opinionem, licet ipſe eam non ſequatur. Cardinalis Zabarella in d. clementi. ſtatutū in j. col. Feli. in c. ad apoſtolicam. de ſimonia. & Syluester de Pierio in ſua ſumma in uerbo iudex el primo. in octaua quæſtio. in fine quāuis multi alij doctores contrarium uideantur affirmare cuius opinionis fuit Glo. in l. fori. in uerbo. Caſtrenſe. ibi, ſed certè cum iſtud ſit ſubrogatum C. de aduocatis diuerſorum iudiciorum & in auctenti. offeratur. in uerbo prohibitis, in fi. C. de litis conteſtatio. & in §. ſi quis autē, neri, ne autē in auctenti. de iudicibus collatio, vj Specula, in tit. de ſalarijs §. j. uerſi. cum ſi uerò ordinarius. Hoſtienſis, Henricus Bouih, & Cardina. in d. c. cum ab omni. Petrus de Anchara. in conſi. ecj. incipi. premittendum. in j. col. & Iaſ qui hanc dixit magis cōmunem opinionem in. §. tripli. in penul. col. inſtitutio. de actio, ſed prior opinio æquior eſt & publicæ rei utilior, & in foro eccleſiaſtico ſequenda, quia eccleſia debet eſſe cultrix iuſtitiæ auct. de monach. in prin. c j. §. j. de alien. feudi. Andræas Tiraquell. de priuil. piæ cauſæ pri. 100. Idem in foro ſeculari ubi principes à ſubditis & ciuibus ſuis congruos reditus ad iſthæc omnia recepiſſent. ut eſt in regno Caſtellæ. non ſic quādo minus cōgruos aut minus idoneos ut eſt in Regno Aragonum. † Secundum quæ apparet an iure accipi potuiſſent illa quinquagintamilia aureorum. quos Ciuitas Hiſpalenſis prebuit deditq́; ne denuo ſibi inipouereutur illi iudices qui uulgo auditores appellantur. 2 Historia Hiſpalēſis.

Apparet ex eadē noſtra ſententia quid reſpondendum ſit in illa ardua quæſtione † an merus princeps poſsit ciues ſuos collectare (ut more noſtrorum loquar) pro filia ſua matrimonio collocanda id quod uidentur negare Ioannes Faber, Paulus Caſtrenſis & alij cōmuniter in l. iij. per text. ibi. C. de ſtats & imagi. facit l. cū ſatis. §. caueāt. C. de agrico. & cenſ. lib. xj. & per totum titulum. C. re ruſticani ad ullum officium. eod. lib. l. ab omnibus. §. ſi Titio. ff. de lega. j. l. iubemus nullam C. de ſacroſanct. eccle. & per totum titulum. C. uectigalia noua. Bal. & Paulus Caſtrenſ. in l. neminem angariarum. C. de ſac. eccleſ. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. ad fi. uerſ. x. quæritur, Iaco. de ſancto Georgio in tract. de homagijs. colum. x. & alij plures quos allegat Nicolaus Boerius deciſio. cxxvj. & in dicto proceſſu num. 6. qui tamen agnoſcit in contrarium ſe habere receptiorem opinionem, ſed pars negatiua uidetur longè uerior per noſtræ ſententię fundamēta & per omnia ſupra relata. & quia iure naturali inſpecto etiā hodie omnes homines æquales ſunt etiam ſerui l. quod attinet. ff. de reg. iur. ibi, quia iure naturali omnes homines æquales ſunt. Nec ab hoc iure receſsit ius gentium niſi in ſeruis & mancipijs d. l. ex hoc iure, cū ſimi. nec receſſit etiā ius ciuile, quinimo enixè amat, & præcepit ſeruari inter homines ęqualitatem l. cū oportet, in prin. C. de bo. quæ lib. l. illā l. illud C. de collati. & dd. ll. ſupra all & quia principatus ad meram ciuium utilitatem inuentus (ut ſupra oſtēdimus) in eorundem pernitiem & interuetionem conuerti nefas in ciuile ac turpiſsimum eſſet l. legata inutiliter, ff. de adim. lega. l. legata inutiliter. ff. de lega. j. l. qđ contra. ff. de reg. iuris, unde tales ciues ad id nullo iure cogi poſſunt non magis quàm quilibet extraneus, nonq́; magis quàm pupillus poſſet cogi ad dotādam filiam tutoris ſui cui tutelæ adequatur principatus ut nō ſemel admonuimus ſupra c. j. & ij.

3 Dotādæ filię cauſa an priceps poſſit ciues collectare, ardua quæſt.

Vigeſimoprimo apparet hinc nō teneri eos ciues pro principis ſui filia mōaſteriū intrante dotanda non magis quàm pro ea matrimonio collocāda cum utroque caſu par ratio ſit, qua de re per Bar. Caſſane. in add. noua in li. conſu. Burg. fol. 34. col. 4. Soci. reg. xij. & ſunt alii multi ut per Boerium ubi ſupra num. 12. uerſ.

4 Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandæ an princeps ciues poſsit collectare.

uerſ.& non ſolum pro filia.

5 Princeps fœmina ꝑ ſe dotanda an ciues poſsit collectare, ardua qō.

Vigeſimo ſecundo † apparet etiã an ipſamet filia ſi eſſet principis patris ſui hæres poſſet tanquam in ipſo principatu ſuccedens ſimilia tributa pro ſe ipſa matrimonio collocanda imponere.& tenentes partem affirmatiuam,ut pater ipſius id poſsit, ueroſimillimũ eſt id facilius ipſi filiæ conceſſuros. quia propter unumquodque tale & illud magis, ſecundum philoſophum , ut recte notant Doctores per tex.ibi in l.ſed ſi plures.§.filio , &.§.in arrogato.ff.de uulgari,& pupillari ſubſtitutio. & ita in ſpecie tenet Boerius deciſ.cxxx.quinto an filia heres . poſt alios quos ipſe refert cõtra Caſſaneum per eum relatum. cuius opinionem negatiuam longe ueriorem & æquiorem exiſtimo per proximè adducta. quæ non expedit repetere.& huic parti tacitè adſtipulantur oẽs illi quos partem negatiuam in patre dotante diximus tenuiſſe.Et utriuſq; partis fautores(quantum ſuſpicor)in hac conueniſſent ſententiam in meris principibus remoto & ceſſante omni iure locali & particulari ſcripto uel conſuetudinario.Et ſi quæ iura in cõtrarium adduci poſſunt loquuntur in aliis terminis,puta in libertis reſpectu patronorũ uel ipſius liberorum,uel in dominis qui uaſallis ſuis feudum conceſſerunt & in reliquis ſimilibus caſibus ſpecialibus non in ſimplici ac mero principatu.

Vigeſimo tertio apparet etiam quid ſi ab hoſtibus princeps merus captus eſſet an vaſalli eum redimere tenerentur, & ſiquidẽ captus fuit dum pugnaret uel aliter res ipſorũ ciuium & † regni ageret aggreſſus'ue fuiſſet, par eſt vt ab eis redimatur & ita procedunt omnes leges titulorum.ff.&.C.de negotiis geſtis &.ff.&. C. mandati:cæterum ſi uel eorum res non agebat uel inutiliter aggreſſus fuiſſet & parum conſulte contrarium reſponderem per iura & rationes de quibus ſupra qua de re plenè per Nicolaum Boeriũ deciſi. cxxvj. n.8. cum ſeq.Et faciunt quæ ſupra diximus c. præ. dum tenuimus talem principem pro debitis incarceratum non teneri ciues liberare propriis expenſis,præſertim cum ipſe ſibi conſulere poſsit bonis cedendo,plenè per Boerium deciſi.cxxviii.tertio ad aliam quæſtionẽ,ubi diſputat quid ſi debitum illud deſcenderet ex cauſa ciuili,& quid ſi ex cauſa criminali.

6 Principem captum an ciues redimere teneatur.

Vigeſimo quarto † apparet etiam an mater princeps pro filia ſua dotanda , tributum ciuibus ſuis poſsit imponere ? id quod diſputat Nicolaus Boerius deciſi. cxxix. quarto an ſubditi & cum ad patrem ſpectet onus dotandę filiæ ad matrem uero regulariter non utique l.fi.C de dotis promi.iuncta l. neque mater.C.de iure dotium,ſupereſt ut matri id liberum non ſit quandoquidem etiam in patre idem tenuimus ſupra.

7 Dotandę filiæ cauſa an priceps fœmina ciues collectaŕ poſsit, & quid in fratre pro ſorore dotanda,uel in ſorore ꝑ altera ſorore.

Vigeſimo quinto apparebit ergo fratrem pro ſorore dotanda aut una ſoror pro alia ſorore dotanda id longe minus efficere poſſe quando quidem talia dotandi onera ad has perſonas regulariter nõ ſpectat licet aliquando ſic,qua de re in ſpecie per eundem Boeriũ d.deci.cxxix.

CAPVT OCTAVVM.

1 *Princeps bis aut pluries quando poßis ciues collectare.*
2 *Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt.*
3 *Charitatiuum ſubſidium quando exigi poßit.*
4 *Vocabula rerum immutabilia.*
5 *Dęmones non homines ſunt appellandi qui uitia induunt uirtutis nominibus.*
6 *Ciceronis grauis ſententia.*
7 *Maioratus uni diuitias, multis ſeruitutem, miſeriam inducit.*
8 *Collationes ciuium expilationem pręſentem & ſeruitutem futuram inducunt.*
9 *Principis homines ciues non recte appellari contra Afflictum.*
10 *Nobiles an homines ſuos cedere plagis poßint ardua quęſtio.*
11 *Vaſallus & dominus an iudicentur à pari.*
12 *Iudęorum paruuli non poſſunt eripi parentibus ut baptizentur.*
13 *Delictũ extra fines regni cõmißum an puniatur.*
14 *Princeps agere poteſt et debet pro uexatione aut damno ciuibus ſuis illato.*
15 *Hoſpitia gratis an regis familiæ à ciuibus debeatur, not. quæſtio.*
16 *Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, et poßunt eſſe teſtes in cauſa regis.*
17 *Ciuibus à principe moderatam ſęuitiam an inferre liceat ardua quęſtio.*
18 *Ciuem malè tractatum à domino , princeps ſuperior eximere poteſt etiam non requiſitus.*
19 *Princeps tyrannicè aut perperam regens an ipſo iuræ deſinat eſſe princeps.*
20 *Principes imperio abutentes an poßint per Papam priuari principatu.*
21 *Hiſtoria Samuelis.*
22 *Hiſtoria Innocentij Papæ.*
23 *Hiſtoria Leonis primi Papæ.*
24 *Hiſtoria Zachariæ.*
25 *Hiſtoria Gregorij ſeptimi Papę.*
26 *Hiſtoria Papę Leonis.*
27 *Hiſtoria Conſtantini Papę.*

28 *Hiſtoria*

28 *Hiſtoria Innocenti iiij. Papæ.*
29 *Hiſtoria Martini iiij. Papæ.*
30 *Hiſtoria Bonifacij Papæ.*
31 *Hiſtoria Papæ Alexandri.*
32 *Hiſtoria Adriani Papæ.*
33 *Princeps imperio abutens quid à ciuibus iure ſpe-ctet ardua, quæſtio.*
34 *Publicè utile quid uideatur utq; priuato commo-do præferatur.*
35 *Tyrannidis deſcriptio.*
36 *Tyrannorum infelicitas.*
37 *Hiſtoria Dyoniſii.*
38 *Hiſtoria Caracalli.*
39 *Hiſtoria Caracalli.*
40 *Hiſtoria Caligulę.*
41 *Tyrannorum occiſio inculpata eſt.*
42 *Occiſionis uitandæ præceptum egregia decla-ratio.*
43 *Legum uerbo aut ſcriptura non obligamur ſed mente.*
44 *Indefinita æquipollet uniuerſali.*
45 *Veroſimilitudo uerbis præfertur.*
46 *Declarans nihil denuo inducit.*
47 *Occidere licet etiam extra caſus ueteri lege con-tentos.*
48 *Furem diurnum an occidere liceat, ardua quæſtio, & leges contrarium iubentes an ſint noxia.*
49 *Adulteram occidi leges iubentes ſunt iuſtę.*
50 *Leges nouare malum.*
51 *Pœna culpæ par.*
52 *Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtultitia eſt.*
53 *Imperio omnes initio utuntur ſed ilico abutuntur.*
54 *Fides ideo in terris non eſt quod in cœlum euo-lauit,*
55 *Fabula Fidei.*
56 *Fabula Cuculi.*
57 *Hipocriſis.*

VIGESIMO ſexto apparet etiam his caſibus & ſimilibus quibus negauimus tributum imponere ciuibus ſuis principem merum poſſe ſemel, longe minus bis aut pluries imponere fas ei eſſe. id quod diſputat Boerius deciſi. cxxxi. quæ controuerſia iuſtior erit in uaſallis feudum accipientibus à tali domino in qnibus lex conuentionalis ipſius feudi ſeruãda eſt.

1 Princeps bis aut pluries quãdo poſsit ciues collectare.

Vigeſimo ſeptimo † apparet talem principem talibus ciuibus non poſſe augere cenſum antiquum nolentibus nec ualeat: concluſum ex facto fuit, quod non per textum, in d l cum ſatis. §. caueant & ibi Iaco. Rebuf. de agrico. & cenſi & Ioan. de Plat. in l. domini, eod. tit. & in l. miſsi, de exacto. trib. lib. x. & in l. quicunque. & l. penu. de omni agro deſerto. & Specu. tit. de cenſib. § nunc dicendum. uerſ. ſæpè quoque cum uerſi. ſequen. & Bal. in c. i. qualiter uaſal. iura debea. fideli, Bertran. de Carpenta. cõſil. xvii. uolum. i. cum aliis per eum alleg & Iacob. de Sancto Georg. in quæſtio. feu. quæſtio. ul. quas poſuit in fi. ff. de iure dotium. Petrum Sacco. in ſua praxi. & tex. in l. i. & ibi Bart. Ioã. de Plat. Iacob. Rebuf. & Lucas de Penna. C. in quibus caſib. coloni dominos accuſa. po. & in l. coloni, ibi, exceptis ſuperexactionibus, eod. tit. & in l. i. C. de paſcuis publ. lib. xi. ſignanter per Iacob. Rebuf. & Bal. in l. cum multa. C. de bonis quæ libe. & Alexan. conſ cxlv. incipien. quoniam abundè, & rectè, lib. ii. & Lucas de Penna in d. l. i. de ſuperindi. col. pen. & ad hoc in ca. cum apoſtolus, §. prohibemus, & ca. grauis, & c. prohibemus, de cenſi. & in ca. ii. & ibi per Ioan. de Anan in iii. notab. de iudęis. Alberi. de Roſa. in l. diuus, §. uſu legato. ff de uſu & habit. & in l. ulti. C. de offic. præfect. prętor. orien. niſi de conſenſu eorum augmentum factum fuiſſet, ut uolunt Docto. ſupra alleg. & Philip. Decius conſi. cxci.

2 Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt.

Vigeſimo octauo deducitur † etiam ex noſtra ſententia quid reſpondendum ſit in ſubſidijs charitatiuis quæ à ſubditis exigere poſſunt Papa, Patriarchæ, Cardinales, Primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi c. fin. de dila. ca. ad deliberandum, de iudæ. & in clemen. de decimis c. conquerente, de offi. ordi. c. cum apoſtolus. §. prohibemus. de cenſibus, c. quia plerique, de immuni. eccleſi. clemen. frequens. § in exigendo, de exceſſ. prælatorum, quæ ſanè ex mente ipſorum iurium non niſi ex neceſsitate urgentiſsima debent imponi aut exigi & quando exigens aliunde ſibi conſulere nõ poteſt, qua de re fusè per Nicolaum Boerium deciſi. cxxxiii. cum trib. ſequen. & deciſi. cxxxvi. incipien. charitatiuum ſubſidium. ipſe poſt plures quos allegat diſputat an is prælatus ad ſolutionem eius ſubſidij per excommunicationem procedere poſsit. quod quaſi durum abnegare plerique uidentur. ne ipſe in cauſa ſua ſibi ius dicere uideatur. contra l. unicam C. ne quis in ſua cauſa iudicet, aut ius ſibi dicat l. magiſtratibus. ff. de iuriſdict. omni. iudi. Ipſi autem iſthec omnia peſsimè ſeruant, nam & eorum ditiſsimi non raro & neceſsitate minimè urgente, uel quam aliunde facile reparari licebat, id exigunt à pauperibus ſubditis, nec pudet falſis mentitiſq́ue nominibus teterrimam illam rapinam charitatiuum ſubſidiũ appellare, ò quàm deceptus erat prudentiſsimus Iureconſultus qui in l. ſi quis in fundi uocabulo ff. de lega. i. ſcripſit † rerum uocabula immutabilia eſſe, † nec ſuſpicatus nimirum fuit

3 Charitatiuum ſubſidiũ quãdo exigi poſsit.

4 Vocabula rerum immutabilia.

5 Dæmones non homines ſunt appellãdi qui uitia iduũt uirtutis nominibus.

fuit ad fere tempus quo uitia etiam turpiſsima mentitis uirtutum nominibus inducerentur armarenturque fierent ut ſic inexpugnabiles, iſtorum ergo hominum mores (ſi hominum & non demonum nomine digni ſunt) præſagiebat prudentiſsimus Cicero † dum ſcriptum reliquit ita lib.i.off. nulla generi humano & iuſtitiæ maior peſtis eſt, quam eorũ qui dum maximè fallunt id agunt, ut boni uiri eſſe uideantur; id quod ut nobis uidetur in iis rectiſsimè ac dilucidè inuenies qui honeſtis mentitis tamen nominibus ſua teterrima facinora tegunt; cuius nefandi, & infauſti moris docile in prauis humanum genus probè & nouit & ſeruat.

6 Ciceronis grauis ſententia.

7 Maioratus uni diuitias, multis ſeruitutẽ. miſerã inducit.

Quod † ſi diſcere cupis quorſum que'ue ad opera tales pecuniarum collationes ab miſeris plerunq; perſonis exigãtur paucis exponam, ut immenſæ ſpes & diuitiæ ad tales prælatos confluant hocq; inſuper eorum addatur aceruo. quid inde ut omnes egenorum poſſeſsiones, agros, campos, annuos reditus, cenſus & deniq; omnes fortunas, facultates, ſubſtantiam emant, comparent, liberis, nepotibus'ue ſuis cõcedant. reliquant. † ſicq; ea bona quibus innumera hominum milia alebantur ad perpaucos deueniãt, quid tunc poſteà, quid rogas, in promptu pernicies eſt, nõne ſi in quadam prouintia per hos modos aut ſimiles ad homines (uerbi gratia) centum uniuerſa regionis ſubſtãtia defluxit, neceſſe erit ut innumera reliquorum hominum milia uel fame pereant, uel his ditioribus ut ſerui & mãcipia ſeruire cogantur; id quod iam eueniſſe in latiſsima Hiſpaniarum regione & patria noſtra, & cum magno noſtro ac lugubri malo experti ſumus, ut iam omnes uniuerſiq; homines illic (paucis diuitibus demptis) tam nudi naſcantur quam iumenta, naſcanturque quaſi ſerui & mancipia, eo quòd æternum pauculis illis ditioribus ſeruire neceſſe habeant niſi mallint fame perire, aut à patria dulci exulare, ergo hoc malum quin omnium perniciosiſsimum ſit dubium non eſt, primum quia infligit indicitq́ue reliquis omnibus hominum milibus lamentabilem inuiſamq́; ſeruitutem, quę mortalitati comparatur, l. ſeruitutẽ. ff. de reg. iuris, deinde quia id malum non temporale eſt ſed ęternum, præſertim ex more noſtræ tempeſtatis, quæ induxit, ut iſtorum bonorum ſic cumulatorum ſemper conſtituantur uincula & maioratus prohibita in perpetũum omni alienatione & diuiſione talium bonorum, & tamen humani generis tanta mẽtium cæcitas eſt, ut uel hanc rem & uſum maioratuum reliquis omnibus malis longe peſtilentiorem fauoribus proſequendum exiſtimauerit, Id quod inducit Taurina lex. Denique ut è diuerticulo ad uiam redeamus cum omnis principatus & ſuperiorum dignitas ad bonum & non ad malum ſint creati, ea ſubſidia charitatiua parciſsimè & ex neceſsitate duntaxat urgentiſsima admitti oportet & decet, & curare ne denuò tales bonorum maioratus conſtituantur ne'ue conſtituti conſeruentur.

8 Collationes ciuium expilationẽ præſentem & ſeruitutẽ futurã inducunt.

Vigeſimonono deducitur etiam ex eadem ſententia noſtra ut & ſupra incidenter attigimus † ueram non eſſe opinionem Matthæi Afflicti dum deciſi. cccvij. incipit regia mageſtas num. 3. uerſi. ad primum ſcripſit, omnes regis uaſallos homines regis appellari, quia (inquit) dominus rex, eſt dominus perſonarũ, uox uniuerſo generi humano noxia & inimica, & à natura principatus meri longè aliena, ut iam oſtendimus; hæc tamen opinio ex lege conuentionis ſaluari poſſet, in eodem tamẽ errore fuit, ipſe Affli. deciſi. ccccclj, nu. 2.

9 Principis homines ciues non recte appellari contra Afflictum.

Trigeſimo apparet ſimiliter, an ſuſtineri poſsit ſententia Bal. qui in auth. ad hoc. C. de lati. libertate tollẽda ſcripſit ꝙ ut liberum eſt domino ſeruum ſuum capere & plagis mediocribus cedere, ita idem facere fas eſt nobilibus quo ad homines ſuos. Idem Bal. conſi. 439. Magnificus dominus, col. ij. lib. iii. cõtrarium ſentit Angelus in l. ſancimus. C. de pœnis & Nicol. Boerius deciſi. lv. quia ſupra, col. fi. quorum opinio ex ſuperioribus ueriorẽ eſſe conſtat. Facit, nã † dominus & uaſallus iudicantur à pari Glo. & Doct. in ca. j, qualiter dominus proprietate priuetur Matthæus Afflictus deciſi. cccxcvj. in cauſa comitis, nume. 6, & in deciſi. cclxv. illuſtriſsimæ. num. 2, & nume. 13, per. c. i. de forma fide. & ibi Bal. & c. de forma, xxii. q. v. fallit in quindecim caſibus quos enumerat ipſe Afflictus in d. deciſi. cclxv. Sed iſta procedunt in uaſallo feudi, unde is uaſallus p ipſum dominum propria authoritate poteſt feudo priuari, ſecundum eundem Afflictum deciſi. cccxcij. rex Ferdinandus num. 19. Bal. in c. fin. in fi. per quos fiat inueſtit, benè tamen iudicantur à pari quo ad hoc ut ſi uaſallus delinquat in dominum perdat utile dominum, & ex diuerſo ſi dominus delinquat in uaſallũ amittat directũ c. i. qualiter dominus propr. priuetur, fallit in regibus & principibus ſuperiorem non recognoſcentibus in temporalibus, ita Afflictus d. deciſi. cclxv, num. 13, uerſi. tertia fall. Lucas de Penna in l. in ſacris. C. de proxi. ſacr. ſcri. lib. xii. ad finẽ Bal. in d. c. i. qualiter dominus propr. priu. ſed ipſi ſanè loquũtur contra iura per eos allegata, quæ longè facilius locum habent in principatu ſimplici &

10 Nobiles an hoies ſuos cedere plagis poſsint ardua qõ.

11 Vaſallus & domin' an iudicentur à pari.

mero

mero quàm in iure feudali, ut nõ ſemel ſupra meminimus. & ita ut talis princeps malè regens regis nomen exuat & tyrannus eſſe incipiat & appelletur. tenent alij quos allegauimus de ſucc.cre.lib.iii.§.xxvj.nu.47.faciuntq; omnes leges ſub tit.ff.C.& inſt. de ſuſp.tut. nã ut talis tutor remoueretur ita & talis princeps qui tutori exequatur ut ſupra oſtẽdimus.

12 Iudæorum paruuli nõ poſſunt eripi parentibus ut baptizentur.

Trigeſimoprimo † apparet etiam ſententiam noſtram facere pro parte negatiua exiſtimantium principes temporales nullam habere poteſtatem ſuper animam ciuium ſuorũ & conſequenter non poſſe paruulos infantes iudęorum ſi ſubditi ſint à parentibus abducere ut baptizentur quam opinionem tenuerũt Gl.Ioan.theuto.in c. iudęorũ, xxviij. q.j.quia ſi poſſent eripi in paululu temporis, nullus eſſet iudęus in mundo, & ſic nõ poſſet ad impleri illa prophetia Eſaię.x.& Roma.ix.c.ꝙ reliquiæ Iſrael ſaluæ fient.hanc Glo.ſequitur Cardina.Florenti. & Marianus in c. ſicut; de iudęis, tenet S.Thomas de Aquino ij.q.x.articulo ult'i.idem firmat Richardus in quarto ſentẽtia.diſt in.vj.Abb.ſicu.in d.c.ſicut, Calderi. in conſi.iij.in tit.de iudæis: quia nullus ad fidem eſt cogendus: ut dicit tex. in d.c. ſicut. & quia uolũtarium militem Chriſtus elegit.xv. q.j.c.non eſt.& quia iura communia nolunt ꝙ nulla iniuria & nulla uiolentia debeat fieri iudæis ut in l.Chriſtianis C.de paga.& ſacrifi. eor.& in c.ſi.c.iudæos, de iudæis, q.i.c.ſi quis, inde dicit Car. in c.de uxore.in ſi.princ.de ſepultu.ꝙ quo ad ſacramẽta ſeruus liber eſt, de coniugio ſeruo.c.i.hanc ſententiam firmant etiã Card.Flo.in cle.i.in ſi.de iudæis. & Ioan. de Ana.in d.c.ſicut, & Ioan. de Ligna. qui dicit quod probant illam Glo. Ioan. Theuto & idem Alex.de Imo.in l.ii.ff. de his qui ſunt ſui uel alie.iur. & illam Glo. ſequitur Stephanus de Caieta in ſuo ſacramentali, in ſacro baptiſmi.quæſt.xlil.in ſi.Laudinus in ſacro de baptiſmo, penul. col. & frater Ange. de Clauaſio in ſumma ſua, in uerbo baptiſmus §.ii. & Cardinalis Alexãdrinus xlv.diſtinct.c. qui ſyncerã. & Pet.de Palude in iiii.ſentẽtiarum, diſtinct. iiii.Id enim in ſumma Piſanella in uerbo. Iudeus iii.& in ſumma confeſſorum ibi allegata: Quàm plures tamen tenent cõtrarium ut per Afflict. ubi ſupra & per Guerreri. in ſpeculo prin.c.xxxi.num.11.

Trigeſimoſecundo apparet ex noſtra ſententia & omnibus eius fundamentis tenẽdam eſſe partem affirmatiuam exiſtimantium regem in ſubditos perperam agentem regno remoueri ut attigimus ſupra ill. ad finem & infra latius.

Trigeſimotertio † deducitur etiam ex ſententia noſtra ueram eſſe opinionẽ Alexand. conſi.xv.lib.v.col.ii.& Bal.in c.i.§.iudices, de pace tenenda, & Matthæi Afflicti deciſi.265. nu.6.uerſi.nec tenetur inquirere, aiunt enim uaſalli aut ſubditi de crimine extra fines regni principem ſuum inquirere non debere, & recte, nam quãuis ipſi non probent, patet ex ratione & ſententia noſtra. principatus enim ille eſt ad meram ſubditorum utilitatem, is autem cum non deliquerit in læſionem alicuius ex ſubditis nihil ſanè intereſt eorum deliquerit nec ne. ſicq; ceſſat effectus collatæ & conceſſæ iuriſdictionis. uel ceſſat finis, & conſequenter debet ceſſare effectus l.cum pater, §. dulciſsimis. ff.de lega. ii. l. adigere, §. quãuis ff. de iure patro. unde hæc opinio par eſt, ut eo caſu moderetur quo in læſionẽ alicuius ex ciuibus & ſubditis ille deliquiſſet, quãuis extra regni fines quod nota, quia frequentiſsimum: & intellige non ex mero officio regis ſui. nam ad poſtulationem damnum paſsi forte ſecus ne alias à rege uel regione illius bellum inferatur ut in ſeq. collectione. 13 Delictũ extra fines regni cõmiſſum an puniatur.

Trigeſimoquarto apparet etiam ex ſententia noſtra † principem agere poſſe pro uexatione quæ ſubditis infertur non aliter atq; tutor pro læſione pupilli ſui, quia utriuſque munus hanc ad rem proditum fuit, ut per Bal. in d.§.iudices. Oldradus conſi.ccvj. in cauſa carmonenſi, Hoſtienſis in c.licet, in ſi.de probat. & hæc eſt iuſta cauſa belli indicendi & repreſaliarum concedendarum ut plenè per Bar. in tract.repreſa. per Alfonſum Guerreriũ in ſpeculo principum c.iiii. 14 Princeps agerẽ poteſt & debet ꝓ uexatione aut damno ciuib⁹ ſuis illato.

Trigeſimoquinto apparet ex ſententia noſtra † an ciues familiæ regis hoſpitia gratis dare teneantur, id quod Hiſpaniæ in uſu eſt, ſed de iure communi ſunt uariæ opiniones. nã Bal. in l.obſeruare, in prin. ff de offi. pro conſ. & Andræas de Iſernia in c.i. quæ ſint regalia & Matthæ. Afflictus deciſi. Neap. cclxv. nu. ſi. tenent partem affirmatiuam, loquuntur tamen non ſatis apertè, nec exprimũt ꝙ fiat gratis. Alii aliter ſentiunt. Sed iudice me ubi princeps à regno habet conſignatos idoneos cenſus & annuos reditus ad omnem impẽſam, id gratis fieri non debet alias utiquè. Nec quiſquam ciuium in hoc magis oneratur quàm reliqui, cum principis officium ſit circumire & uiſitare oĩa oppida omneſq; ciues ſuos, ſicq; erit huius oneris uiciſsitudo. 15 Hoſpitia gratis an regis familiæ à ciuibus debeatur not. qõ.

16 Ciues regem etiam habẽtes dicuntur ingenui, & poſſunt eſſe teſtes ĩ cauſa regis.

Trigeſimoſexto † deriuatur etiam ex ſententia noſtra uaſallum hoc eſt ciuem ratione tantum iuriſdictionis ſubditum, præter feudum, ingenuum eſſe ut tenet Matthæus Afflictus

ctus deciſi.Neapolita.ccciiij. in cauſa baronis,nu.6.& 7.Bal.in c.ego Epiſcopus,de iureiurau.& ideo talis ciuis pōt eſſe teſtis in cauſa principis ſui,ut per eoſdē ibi, & ita Hiſpanię ſeruat cōſuetudo, qua in re ſunt undecim diuerſæ doctorum ſententiæ quas refert Afflictus ubi ſupra.

17 Ciuibus à pricipe moderatam ſæuitiam an inferre liceat ardua quæſtio.

Trigeſimoſeptimo † apparet etiam ex ſententia noſtra ſuſpectam eſſe opinionē Angeli Aretini in §.in poteſtate,col.iij. inſtit. de his qui ſunt ſui uel alieni iuris & quę notat ibi Io. Chriſtoforus Portius, col.ij.ī add.incip.adde ꝙ hodie & ibi etiam Iaſ.in addit. incip. nota. quos refert & ſequitur Thomas Grāmaticus in add.§.ad Matthęum Afflictū deciſi. Neap. cclxv.aiunt enim dominorum in ſubditos moderatam ſæuitiam, permiſſam eſſe,id quod uerū non eſt ſimpliciter,quia nec moderata nec etiam minima ſæuitia principis meri permiſſa eſt in ciues ingenuos & liberos,ut ex omnibus ſuperioribus luculenter conſtat. Sed illud procederet in domino reſpectu ſeruorum.§. ſed & maior aſperitas, inſt. de his qui ſunt ſui uel ali.iur.l.in ſuis.ff.de lib.& poſth.Idemq́; in filijs ut ibi.

18 Ciuem malè tractatū à domino, princeps ſuperior eximere poteſt etiam non requiſitus.

Quinimo † ſi dominus ſubditū enormiter & atrociter oneraret.princeps † ſuperior poſſet, talem uaſallum ex toto eximere à ſua iuriſdictione etiam tacente ipſo ſubdito & nihil petēte Ioan.Faber in.§.fi.inſt.qui ſunt ſui uel alieni iur. Guido Papa ī ſuis deciſ. parlamenti Grati. deciſio. lxii. ſi quis baro.Thomas Gramma.ubi ſupra. Quinimo ipſo iure talem iuriſdictionem amittere uideretur, ut probaui de ſucc.crea.lib.iij.§.xxvi. nume.47.

19 Princeps tyrannice aut perperam regēs an ipſo iure deſinat eē priceps.

† & talem dominum quòd Imperator uel Papa poſſent ab ea iuriſdictione priuare, uel ipſo iure priuatum eſſe declarare, tenent Albericus in l.bene à Zenone.C.de quadri.pręſcri. & Thomas Grammat. ubi ſupra in ſimili per Bal.in j.rubr.ff.dū ait ꝙ tales uaſalli oppreſsi non tenentur domino obedire, idem Bald. in c.j.§.publici latrones, de pace tenen. qui loquitur in fortioribus terminis nempe in feudo quo priuatur dominus uaſallos perperam tractans & Bal.in ca.i.qualiter dominus propri.pri.ait † quòd abutens dominio uel iuriſdictione facit ſe indignum dominari, ſequitur Iacob.de ſancto Georgio in tract. de homo mag.in quinque col.ultimis, per Franciſ. Curt.de feudis par.vj.ptin.col.j. uerſi. quæro ergo.Feli.in c.cum nobis, col.iij.de pręſcrip.

20 Principes imperio abutētes an poſsint per Papam priuari principatu.

Denique Papa Imperatores etiam ac reges imperio,ditione,principatu abutētes, poteſt deponere & priuare,ut refert doctiſsimus Archiep.Tarracon.ubi ſupra pag.398.in hæc uerba, ita inquit notant.Bar.Bal.Paulus de Caſt. & communiter doctores in d.l.finali.C. de legibus. Idem Paulus de Caſt.in d.l.finali.ff.eodem titu.Bal.in l.reſcripta.C. de precibus Imperatori offeren.Ioan.de Imo.in c.dilectus.el primo col.j.de præben.Petrus de Mōte in ſua monarchia in iiij.q.in fine Martinus Lauden. in tracta. de principibus in x. & cxj. notabili, Prępoſitus Alexandri.in c.ſi Papa,col.v.xl.diſtinctione,Ioannes de Selua in d.tracta.de beneficio in iiii.parte. in viij. quæſtio. uerſi.xvj. & uerſi.xvij.& xviij.Andręas Alciatus in l.bona ciuitatis,ff.de uerborū ſignifica. & in l.inter claras,C.de ſumma Trinita. & fide catho. Cardinalis Iacobatius in d.tractatu de Concilio lib.iiij.articulo primo pag.cxxx. Reſtaurus Caſtaldus in tracta.de optimo Imperatore in lxxxj.queſtio.& Petrus Albinianus in tractatu de Pontificia poteſtate.fol.25.

Et † patet de Samuele, qui ut ſcribitur Regum primo c.xvi. Saulem regem depoſuit: & in locum illius Dauidem regē conſtituit. 21 Hiſtoria Samuelis.

Et † patet de Innocentio primo Pontifice, & poſt Petrū xl.in ordine. qui. ut Baptiſta Fulgoſus exemplorum lib.vj. de ſeueritate refert Archadium Auguſtum & Eudoxam eius uxorem extra cōmunem fidelium gregem fecit: eo quòd Chryſoſtomo Patriarchatus ſui honore depulſo, Theophilum Alexandrinum Patriarcham ſuffecit. 22 Hiſtoria Innocētii Papæ.

Et de Leone primo & ſummo Pontifice, & quadrageſimoquinto poſt Petrum in ordine. qui (ut Matthęus Palmerius Florentinus in chrinicon Euſeuii tradit) Theodoſium Imperatorem depoſuit: qui ſacerdos inde effectus reliquum ſuæ uitæ tempus priuata quiete peregit. 23 Hiſtoria Leonis primi Papæ.

Et † de Zacharia ſummo Pontifice. qui ut habetur in c.alius.xv.quæſt.vj. Ildebrandium Gallorum regem, tam pro ſuis iniquitatibus, quàm pro eò quòd tantæ poteſtati erat inutilis à regno depoſuit:& Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locum ſubſtituit, omneſque Francigenas à iuramento fidelitatis abſoluit. 24 Hiſtoria Zachariæ.

Et † de Gregorio ſeptimo qui (ut idē Matthæus Palmerius tradit, & Baptiſta Fulgoſius in d.lib.vj.retulit) Henricum tertium Imperio priuauit: poſt cuius priuationem Rodulphus imperatoriam maieſtatem per electionem obtinuit. 25 Hiſtoria Gregorii ſeptimi Papę.

† Et de Leone trigeſimoquinto Conſtantinopolitanorum Imperatore qui quia ſanctarum imagines à templis abradi atque auferri iuſſerat, à Gregorio ſummo Pontifice Imperio ſimul & fidelium communione priuatus, maledictus interijt. 26 Hiſtoria Papæ Leonis.

27 Hiſtoria Conſtātini Papæ.

† Sic & Coſtantinus Papa Philipum ab Imperio expulit; & Adrianus Deſiderium Longobardorum regem regno priuauit.

28 Hiſtoria Innocentii iu. Papæ.

† Sic etiam Innocētius tertius, Otthonem Saxoniæ ducem ac Romanorum regem depoſuit & Innocentius qnartus, ut habetur in c. Ad apoſtolicæ. de re iudica. lib. vj. Federicū Imperatorem in Lugdunenſi concilio ab imperio abdicauit: indignumq; imperio fecit.

29 Hiſtoria Marti. iiii. Papæ.

† Sic Martinus quartus. Petrum Aragonū regem depoſuit; & ſecundo genito regnum contulit,

30 Hiſtoria Bonifatii Papæ.

† Sic etiam Bonifacius octauus, Luſitaniæ regi remiſso ac negligenti (ut habetur in c. grandi, de ſupplenda negligentia prælа. lib. vj.) nobilem uirum Bononienſem Comitem, illius fratrem collegam dedit. Et quòd id facere poſsit Papa tenet etiam Alphōſus Guerrerius in Speculo principum c.xxxj. nume. 17. uerſi. ideo Papa, referens quēadmodum ſummus Pontifex Imperium à Græcis ad Romanos tranſtulerit per. c, uenerabiles, de electi.

31 Hiſtoria Papæ Alexandri.

† Et ut Alexāder ſextus Pontifex maximus in Fernādum regem Hiſpaniarum catholicum Imperium noui orbis tranſtullerit hoc eſt conceſſerit,

32 Hiſtoria Adriani papæ.

Idem refert idem Guerrerius in eod. tract, c.xvj. 13. num. uerſi. ſed Papa Adrianus. Sic & Iulius ſecundus Pontiſex Maximus Ioannem regem Nauarræ regno priuauit, illudq; regi catholico Ferdinando conceſsit. Stat ergo quòd princeps qui principatu abutitur ius principatus ipſo facto amittit, ut multi diſſeruerunt quos ſupra retulimus & diximus. §. xxvj. num, 47. de ſucc. crea. Et ut alij tradiderunt ei poſſunt ciues obedientiam denegare, & poteſt per Imperatorem ſi eum recognoſcit principatu remoueri ſin minus p Papā.

33 Priceps imperio abutens quid à ciuibus iure ſpectet ardua qō.

Quinimo † ſi principatu intolerabiliter abuteretur, poſſet per ipſos ciues interfici ſecūdum Sanctum Thomam ij. ſentent. diſtinct, lxiiij. quæſtio. ij. art. ij. ut eum refert & ita intelligit Thomas Grammaticus in add. fin. ad Matthæum Afflictum deciſio. Neapol. cclxv, in fine. quam doctrinam ipſemet Sāctus Thomas repetit opuſculo, xx. de regimine principum c, vj. cuius doctrinæ aliquantulum aduerſari uidetur concilium Conſtan. ſeſsione. xv. & ab illa doctrina recedere uidetur Felinus in c. cū nobis col. iij, de præſcriptio. & Thomas Grammaticus ubi ſupra & Auguſtin. de Anchona in tract. de poteſt. eccleſiæ quæſt. liiij, art. iii. & Brixienſis in repe. in uerb. tyrannus. Quid dicendnm? & ſane (ſi non longe fallor) uerus ſenſus diui Thomę in duobus locis ſupra allegatis non is eſt quem ipſi perceperūt aut collegerunt. Vnde ſunt duę ſpecies inſpiciendę, prima quando loquimur in principe illegitimo qui per tyrannidem ui & armis aut dolis principatum adeptus eſt. & is à quouis ciuium interfici poteſt, quia iure naturæ uim ui repellere licet, ut l. ut uim. ff. de iuſt. & iure, ubi plene per omnes. Intellige dupliciter, primum, quando in continenti poſt ademptam tyrannidem. interfectus fuiſſet, ut ibi, deinde etiam ſi ex interuallo, quia eadem uis perdurare & ueluti in eodem uis ſtatu perſeuerare ſemper uidetur. ita ſentiunt Diuus Thomas in locis ſupra citatis & clarius doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſtit. & iure lib. v. quæſt. j. art. iii. Altera ſpecies eſt nempe quando initio legitimus erat princeps forte per ciuium electionem uel ſucceſsionem, & tunc ſi quidem quempiam ciuium tyrannicè aggrederetur ut ipſum trucidaret uel eius bona raperet, poterit ille ciuis eum occidere uim ui repelendo, cum ijs qualitatibus de quibus per Glo. & Doct. in d. l. ut uim. ita uult Dominicus ubi ſupra ex ſententia diui Thomæ in locis ſupra allegatis, ꝙ ſi is princeps in unum tyrannidem attentabat, alius uel alii ciues non poſſunt eum occidere, præter eum qui uim patiebatur. quāuis ipſa reſpublica poſſet armari ad reſiſtendum. uel adire Imperatotem ſi erat ſuperior, uel Papam, ut eos ciues tueretur; quod ſi nec id ſufficeret, tunc Deus (inquiunt) eſt orandus. ita ex mente Diui Thomæ diſtinxit Dominicus ubi ſupra contendens hunc ad modū accipiendam eſſe ſeſsionem & definitionem concilii ſupra relatam. Quæ res alterius ſtat iudicio, eā enim ideo attigimus ne Diui Thomæ ſententia tam accerbè & rigoroſe intelligeretur, ut alii eam acceperunt, quandoquidem non deſinit eam interpretationem de qua ſupra recipere quę lenior aliquantulū eſt,

† Hujuſmodi autem necem ideo fieri permiſſam intellige, quia ſalus publica priuatæ perſonæ ut cunque egregiæ præferenda eſt, non aliter atque ſalus totius corporis ſaluti unius membri. ita idem Sotus ubi ſupra art. ij. & art. iij. auth. res quæ. C. com. de lega. nec dubium eſt quin ſtāte principe tyrāno ſalus uniuerſorum ciuium periclitetur unde ſcriptum reliquit, 34 Publice utile quid uideatur utq; priuato cōmodo præferatur.

Claudianus de bel. Gildon.

Inſtat terribilis uiuis, morientibus hęres.
Virginibus raptor, thalamis obſcęnus adulter
Nulla quies, oritur præda ceſſante libido
Diuitibusque dies & nox metuenda maritis
Quiſquis uel locuples, pulchra uel coniuge notus
Crimine pulſatur falſo, ſi crimina deſint 35 Tyrānidis deſcriptio.

Accitus

Accitus conniua perit, mors nulla refugit
Artificem, uarios ſuccos ſpumasq́ue requirit
Serpentum uirides, & adhuc ignota nouercis
Gramina, ſiquis quam uultu præſentia damnet
Liberius'ue gemat, dapibus crudelis in ipſis
Emicat ad nutum ſtricti mucrone miniſter.
Fixus quiſque toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaq́ue pocula patens
Haurit, & intentos capiti circumſpicit enſes.
Splendit tartareo furialis menſa paratu,
Cæde madens, atrox gladio, ſuſpecta ueneno.
& idem Claudianus de 4 Honorij Conſul.
36 Tyrãnorũ infelicitas. *Qui terret, plus iſte timet, ſors iſta tyrannis*
Conuenit, inuidiant claris fortesq́ue trucident.
Muniti gladijs uiuant, ſeptiq́ue uenenis
Ancipites habeant artes, trepidiq́ue minentur.

37 Hiſtoria Dyoniſii. Deniq; † Plutarchus in Apoh. dum de Dyo-
niſio Siculorum tyranno meminiſſet ſic ait in
libro vi.

Omnibus Dyoniſio tyranno exitium im-
precãtibus, una fœmina annus quotidie dilu
culo Deos comprecari ſolet, ut eſſet incolu-
mis, ſibiq́ue ſuperſtes. Accita à rege mulier ro
gata eſt. unde tanta in regem beneuolentia.
quoniam inquit quum puella eſſem & grauẽ
tyrannum haberemus, optabam mortem il-
lius, eo interfecto deterior arcem occupauit,
& huius exitium optabam. Nunc quum te ha-
beamus ſuperioribus etiam grauiorem, ue-
reor ne ſi tu pereas, ſuccedat etiam deterior
te, eoq́; caput meum pro tua ſalute deuoueo.
tam facetam audaciam Dyoniſius punire
erubuit.

38 Hiſtoriæ Caracalli. Et Baſsianus præfectus ſuadebat Caracallo,
ut ad mitigandam inuidiam fratricidij, fra-
trem Getam appellaret diuũm, ſit inquit di-
uus, dum non ſit uiuus, & fratrem in diuos re-
tulit. neſcit pietatis iura regnandi cupiditas.
ita ſcripſit Plutarchus in Apoph. in dictis Ca-
racallæ Romanorum imperatoris ubi etiam
ita ſubdit.

Antonini Caracalli nouerca. quum eſſet
39 Hiſtoria Caracalli. pulcherrima. ueluti per imprudentiam cor-
pus magna ex parte nudauit quumque dixiſ-
ſet Caracallus. Vellem ſi liceret. ſi libet inquit
illa licet an neſcis te imperatorem eſſe, & le-
ges dare non accipere. ea mulieris uox Cara-
callum ad deteſtabile facimus pertraxit.

Trigeſimo octauo & idẽ Plutarchus lib. vi.
Apoph. & Eraſmus in add. adeum referuur ſe-
quentia de Cayo Caligula Romanorum im-
peratore † Antonię auiæ pro ſua authoritate
40 Hiſtoria Caligulæ. monenti ut quædam ſecus ageret, Memento
ait. mihi omnia in omnes licere. talia porten-
ta tum principum titulo pertulit mũdus. quæ
non commemorarem niſi ut ex his principi-
bus prodigioſæ feritatis horror. incutiatur.
merito ergo Cicero ait † ſub præcepto illo 41 Tyrãnorũ occiſio inculpata eſt.
non occides non comprehendi tyrannorum
neces, nam lib. iii. officiorum ſic ſcripſit, Non
ſe obſtrinxit ſcelere ſi quis tyrannum occidit
quamuis familiarem, Idem Cicero phil. xiii.
air. quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quẽ
bellum ciuile delectat, eum ex numero homi-
num eijciendum, ex finibus humanæ naturæ
cenſeo exterminandum, & idem ſcripſit. Nul-
la nobis cum tyrannis ſocietas eſt, ſed ſumma
potius diſtractio: neque eſt contra naturam
ſpoliare eum quem honeſtum eſt necare v.
Tuſcul. ſic ſcriptum reliquit.

His tamen non obſtantibus non deſunt qui
uelint homicidium fieri nefas eſſe exceptis
iis duntaxat caſibus qui lege diuina nomina-
tim, cõprehenſi reperiuntur & ita tenuit Sco-
tus per doctiſſ. Dominicum de Soto lib. v. de
iuſt. & iur. q. i. art. ii. relatus in hæc uerba.

At uero inquit hoc occurrere cuique po-
teſt argumentum, contra hanc aſſertionem
prohibitio hæc non occides. eſt diuina eadẽq;
generalis, quæ cunctos mortales nemine ex-
cepto occidere uetat: nemini autem inferio-
rum facultas ſuppetit diſpenſandi in lege ſu-
perioris: ergo nullo humano iure conſtitui
poteſt ut homo quantumuis peccator occida
tur, hoc argumento Scotus in 4. diſtinctio. xv.
quæſt. iij. perſuaſus quatuor aſſeruit primum
illud preceptum eſſe generale, nam Exodi xx.
abſolutè ponitur, & Matthæ. v. ſub eadem for-
ma refertur non occides, ſecundo ex hoc in-
fert quod nullum nocentium hominem, pri-
uata publica'ue authoritate interficere licet,
niſi in caſibus ueteri lege exceptis, adeo ne-
que uerò lex humana ullum poteſt aliud cri-
men, morte ulciſci. illud probat eodem argu-
mento. nam cum hoc ſit præceptum diuinum,
nulli poſſunt homines ſuper eo diſpenſare. ter
tio infert non eſſe licitum, furem interficere
diurnum: ſcilicet illum, qui latenter furatur.
hoc probat: quia ut patet Exodi xxi. ubi de-
narrantur crimina & ſcelera quæ erant capi-
te plectenda. caſus iſte non connumeratur:
quin uerò capite ſtatim xxii. exprimitur ut
nocturnus fur, in flagrãti delicto captus mor-
te opprimatur: diurnus uerò minimè. & bul-
lam, inquit, ſuper hac exceptione nullam au-
diuimus. Quando demum infert, † quod neq;
inter Chriſtianos, adulteram interficere fas 42 Occiſionis adulteræ pręceptũ egregia declaratio.
eſt. quoniam licet olim Leuitic. xx. id præci-
piebatur, tamen Ioannis viii. Chriſtus idẽ præ
ceptum reuocauit: ubi adulteram impunitã
dimiſit. quare ſecundum Scotum. leges quæ cõ
trarium præcipiunt non ſunt iuſtæ. hanc opi-

nionem ipſe Dominicus de Soto improbans,
ita ſe tamen circa argumenta diſſoluenda in-
uoluit,ut uix appareat quid ſentiat.eaq; non
minus forte cæca quam antea erant reliquе-
rit.quæ tamen recipiunt tres ſolutiones(& ſi
non fallor)ſatis ſuperque dilucidas. Prima
43 Legum uerbo aut ſcriptura non obligamur ſed mente.
eſt † quòd legum quidem uerbis non tam obli
gamur quàm earum mente & ſenſu l.non figu
ra literarum. ff.de act. & oblig. unde ut in re-
gula iuris eſt, ſcire leges eſt non earum uerba
tenere ſed uim ac poteſtatem,uerba enim re-
perta ſunt non quę impedirent ſed quæ indi-
carent noſtram uoluntatē,ita Cicero in Ora.
pro Cecinna facit l. Labeo,ff. de ſupellect.le-
ga.ſicque tranſgredimur proprietatem uer-
borum ſiue illa ſcripta ſint,ſiue ore prolata,ut
mentem ſenſumq́ue loquentium , ſcribētium,
agentium ſequamur l.hęredes mei.§.cum ita,
ff.ad Trebell. l. pater Seuerinam. §.cōditionū
uerba, ff.de cond.& demon.l,ita ſtipulatus.in
magna.uer.Sabinus,uerbo ex mente & ibi no
tant Paulus Caſtren. & Iaſ, ff.dę uerb,obliga,
l.quibus diebus.§, dominus, & ibi notat Bart,
Socinus.ff. de cond. & dem,l.ſtipulatio iſta §,
hi qui,& §.hæc quoq;.ff.de uerb.obliga,ubi no
44 Indefinita æquipollet uniuerſali.
tant ferè omnes Docto, † Sic ergo & in ſpecie
noſtra qui priuata manu tyrannum principē
interfecerit. uel anthoritate publica tanquā
princeps aut magiſtratus malefactorem occi
derit,quin contra præceptum illud diuinum
(nōoccides) fecerit , dubitari non oportet in
ſpectis quidem præcepti uerbis. quæ ſunt ge-
neralia l.ſi is qui ducenta.§.utrum ff,de rebus
dubi.l. ſi quis cum totum ff. de excep. rei iud,
l.Meuio,inpr.in uerb.totus.ff.de lega.ii.l.ſi ſe
paratim l.hæc ſcriptura. ff. de cond.& dem.l,
coniunctim , ff. delega. iii. l.unica.§.ſin uero
non omnes. C. de cadu.tollen.§.ſi eadem res,
cum.§.ſeq.inſtit.de legat.

Cæterum iſte diuinorum illius precepti uer
borum tranſgreſſor contra mentem tamen di
uinam nihil egiſſe intelligitur.nam ueroſimil
limum eſt ipſum met Deum optimum maxi-
mum interrogatum an talem hominem inter
ficere liceret reſponſurum eſſe utiq; ; nam ui-
ginti tres milia hominum neci tradita fuerūt
iuſſu ipſius propter peccata eorum ut refert
idem Dominicus ubi ſupra & habetur in li-
bro Moyſi.

45 Veroſimilitudo uerbis præfertur.
Nec † dubium eſt quin id à legislatore præ
ceptum iuſſumq; uideatur quod prætermiſit
ſi ueroſimile eſt quòd interrogatus id ut fie-
ret reſponderet Glo. communiter ibi appro-
bata(per l.cum auus.ff.de cond.& demonſtr.)
in l. tale pactum.§.fin.ff.de pact.Iaſo.in auth.
quas actiones, C. de ſacr.eccleſi.Idem in l. de

quibus. ff. de legibus,& in l. quamuis. C.de fi-
deicom.ergo quod ille malefactor necetur le
ge diuina tam præceptum fuiſſe intelligendū
eſt quam fuit ea lege ut homo innocuus non
occideretur . Altera ſolutio eſt, quòd nullum
argumentum certius aut tutius eſt quam à cō
iunctione duarum legum l. Gallus. §. ille ca-
ſus, ibi , quaſi duobus capitibus legis commi-
ſtis, ff. de lib. & poſth. ſed ipſe Deus optimus
maximus Exodi xxiii.duxit inſontem & iuſtū
non occidens,ergo palam declarauit ut quod
nuper eod.li,c.xxii.dixerat non occides,intel
igeretur de inſontibus hominibus non de no
centibus , quandoquidem eadem lex diuina
ita ulterius proceſſerat ſe ipſam declarando.
idq́ue à legiſlatoribus frequētiſsimè fit ut lib.
1.de ſucc. crea.§.iiii.nu.4.cum pl.ſeq fuſe diſ-
ſeruimus,nec tutior aut iuſtior ſolutio inue-
niri poſſet. quamuis eam Dominicus ubi ſu-
pra(nullo iure ut nobis uidetur)mordere ſtu
deat·Tertia ſolutio eſt, quod quando ius diui
num poſitiuum nihil denuo adiicit ſed id tan
tum quod iure naturali indictum erat, tunc
non tam ius nouum induxiſſe quam antiquū
ius naturale repetiiſſe uel detegiſſe uidetur,
ita elegāter Dominicus ubi ſupra: quod licet
ipſe non probet probatur tamen per tex.ele-
gantem in l. adeò §. cum quis ex aliena. ff. de
acqui.rerum dominio l. hæredes palam.§ i.ff.
de hære.inſtitu.l.illa inſtitutio, eod. titulo l.ſi
ita ſcripſero ff. de cond.& dem. † hinc uulgo 46 Declarans nihil denuo inducit.
dicitur qui declarat nihil denuo agit ut. dd.
ll.ergo cum non occidere,præceptum eſſet iu
ris naturalis(l ut uim,ff.de iuſt.& iure,ibi,nā
cum cognationem quandam inter nos natu-
ra conſtituerit hominem homini inſidiari ne
fas eſt,ubi per omnes Doct.) & diuina lege re
petitum tantum non etiam denuo inductum
fuiſſe conſtat,& conſequenter ut iure naturæ
ad incolumitatem multorum & bonorum no
xium interficere licebat.l. omnes.C.de feriis,
cum aliis ſupra allegat.ne ut Paulus.i.ad Co-
rinth.ait modicum fermentum totam maſſam
corrumperet(hoc eſt unus malus pluribus bo-
nis noceret)ita & poſt illud ius diuinum poſi-
tiuum iuris naturalis repetitiuum aut decla-
ratiuum idem licebit:adde ſanctum Thomam
1.ii q.c.arti.viii.Ergo dum Scotus ſupra rela-
tus ait illud præceptum(non occides)eſſe ge- 47 Occidere licet etiam extra caſus ueteri lege contentos.
nerale,quod negat Dominicus,Veritas eſt ge
nerale eſſe quo ad uerba,& ita ſaluetur Sco-
tus,ſed minus generale quo ad mentem & ita
ſaluetur Dominicus. Item deinde dum Sco-
tus nocentium hominum nullū occidere pri-
uata aut publica authoritate licere niſi in ca-
ſibus ueteri lege exceptis nominatim conten
dit

dit id quod Dominicus negat magis eſt ut liceat etiã in aliis in quibus Deus optimus maximus idem cõceſſurum ueroſimillimum eſt, ueroſimile autem eſt id nõ auerſaturum quoties ad bonorũ tranquilitatẽ & incolumitatẽ noxiũ perire expediret ut ſupra oſtẽdimus.

48 Furẽ diurnum an occidere liceat, ardua quæſtio, & leges contrariũ iubẽtes an ſint noxiæ.

Tertio dum Scotus contendit diurnum furem occidi nõ licere. id quod Dominicus negare uidetur. & humanæ leges in prouinciarũ plerisq;. Sane Scoti ſententiam probo regulariter, niſi ille incorrigibilis eſſet, tunc enim admitterem Dominici ſententiã. Pœna enim debet commenſurari delicto l. Sancimus. C. de pœnis, homo autem reliquis omnibus rebus caducis prætioſior eſt. §. fina. inſt. de iure perſ. l. filiusfamilias, §. ſecundum vulgarem. ff. de lega. j. l. libertas, ubi in ſimili per Decium & Cagno. ff. de reg. iur. homo enim cum cæteris omnibus rebus dominari natus ſit, pro eis permutari eis'ue comparari non licet. nec eſt par aut æquum. Quòd ſit natus reliquis rebus dominari, patet ex Pſalmiſta, omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, Vnde Ouidius lib. 1. Metamor. ſic cecinit.

Sanctius his animal mentisq; capatius altę
Deerat adhuc & quòd dominari in cætera poßet
Natus homo eſt; ergo leges contrarium iubentes
ſunt noxiæ

Quòd ſi is incorrigibilis eſſet tunc iam non tam de ſolis rebus quàm de reliquorum quoque ciuium tranquilitate agi uideretur. ſicq; Dominici ſentẽtia admitti poſſet. & hoc caſu procederet quod Cicero pro Milone ſcriptũ m reliquit inſidiatori & latroni non poteſt afferri iniuſta nex.

49 Adulteram occidi leges iubẽtes ſunt iniuſtæ.

Quartum quod firmat idem Scotus leges † iubentes adulteram occidi non eſſe iuſtas, idem probo ſed eget declaratione quam ſcripſimus in tracta. de ſucc. cre. lib. j. §. x. nu. 499. & §. vij, nu. 22. Nec miremur eas leges duriſſimas latas fuiſſe, nam id deſcẽdit ex naturali hominum ingenio. Nemo enim ut Poeta ait ſine crimine naſcitur quanuis alii in alia uitia ſint procliuiores, unde Propertius lib. ij, elegan. ad Herennium ſic cecinit

Vnicuique dedit uitium natura creato
Mi fortuna aliquid ſemper amare dedit

Sed tamen hac in re omnes homines iniqui iudices ſunt: quia unuſquiſque magiſtratus aut princeps cũ leges pœnales fert. uitia quibus ipſe deditus eſt leuiora exiſtimat ac cenſet q̃ ea quibus alij homines uexantur, ſicq; illis de uitijs puniendis ſiue leges ferendę ſint mitiores fert ſiue ſententiæ ferendæ ſint mitiores profert ſententias ac condemnationes. acerbiores laturus ſiue leges ſiue ſentẽtias ſi de vitiis quibus alii homines notantur ageretur. Vnde adoleſcens, ut Terentius ait iniquitatẽ patris ſui hac in re denotaris aiebat quàm ini qui ſunt patres in omnes adoleſcẽtes iudices. Et ſubiungit qui nos uolunt ilico naſci ſenes. Et Horatius ait

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis
Cur in amicorum uitiys tam cernis acutum

Ergo non miremur ſi legiſlatorum alii acerbius quàm par erat adulteria punientes leges tullerint, alii uerò non ita, hinc eſt q; & ſi Romani pœnas mortis huic rei definierint, alii tamen nullam omnino pœnam definierunt quaſi rem inculpatam uel nulla pœna & coercitione dignam, quales (teſte Ioanne Boemo lib. de Variis gentium moribus) fuerunt Perſæ & aliæ gentes ut lib. ij. de ſucc. crea. §. xv. attigimus. Et quum tanta mentium diſcordia ſit, ideò non facile ad leges nouas ferendas ueteres'ue nouandas accedendum eſt, adeo vt Tucidides ſcriptum reliquerit † melius agi cum republica quæ malis moribus conſtanter utitur, quàm cum ea quæ bonis. ſed inconſtanter, & cum in pœnis mitior pars ſit eligenda, ut in regula iuris, & leges acerbæ pœnales minimẽ ſint ferendę, ſed tantum uel eatenus † ut peccati menſuram & fines non egrediantur, Iudice Horatio Satyra. 3. lib. 1.

50 Leges nouare malum.

51 Pœna culpæ par.

adſit (inquit)
Regula peccatis quę pęnas irroget æquas
& Claudianus in Epig. ſatisfactionis.
Me dolor incautus me lubrica duxerit ætas
Me timor impulerit, me deuius egerit ardor
Te tamen haud decuit paribus concurrere telis
& Ouidius Epiſtola 5.
Leniter ex merito quidquid patiere ferendum eſt
Quæ uenit indignè pœna dolenda uenit

Quum (inquam) † leges pœnales peccati metam egredi non deberent, & pœnales leges tam impiè & intolerabiliter eam metam excedentes paſim uideamus, inde ſedocebimur, q̃ periculoſum ſit confidere alicui aliquibus'ue facultatem legum nobis imponendarum prę ſertim pœnalium. Quod periculum (ne dicam ſtultitia) ineſt in omni ditionis imperii'ue conceſsione. † Nam iuriſdictione & imperio plerunque utimur initio, ſed paulatim eo deinceps abuti non cunctamur. Iſthinc iure legitur in ſacra pagina maledictus homo qui confidit in homine. Et ruſum illud omnis homo mendax. Pulchrè Manilius lib. 3. Aſtron. canebat.

52 Iuriſdictio ni alienæ ſe committere ſtultitia, eſt.

53 Imperio oẽs initio utunt ſed ilico abutuntur.

Cum fortuna fidem quęrat uix inuenit uſquam
& Vergilius lib. 4. Aeneidos.
Nuſquam tuta fides
& Ouidius lib. 1. Metamor.

54 Fides ideo in terris nõ eſt quòd in cœlum euolauit.

Nuſquam

Nuſquam tuta fides, non hoſpes ab hoſpite tutus

55 Fabula fidei. Et Silius Italicus lib.2.bell.pun.dũ preces humani generis ad fidem referret ait

Fer cœlo auxilium & feſis da ſurgere rebus

& ibidem.

Fingit fidei reſponſionem ad Herculẽ in hũc modum.

Contra cui talia virgo
Cerno equidem nec pro nihilo eſt mihi fœdera rũpi
Stat dies auſis olim tam triſtibus ultor
Sed me pollutas properantem linquere terras
Sedibus his, tectisq; Iouis ſuccedere adegit
Fœcundum in fraudes hominum genus impia liqui

56 Fabula Cuculi. Huc alludit faceta illa fabela Cuculi, & auicularum cui percontanti cur ipſam fugerent quoniam (inquiunt) ſuſpicamur te aliquando futurum accipitrem, hanc fabellã Plutarchus apoph.lib.vj. Dyoniſio Siculorum tyranno accomodat.

57 Hipocriſis. Id † autẽ uitium Hypocritis peculiare eſt qui principio manſuetudinem lenitatẽq; prę ſeferũt, mox acerbam rapinam immanemq; crudelitatem exercent, falſa & mentita nomina. rebus accomodantes, nã cum ut in prouerbio eſt proxima ſint nõnulla uitia uirtutibus, facile cis eſt componere fraudes honeſta nomina ſuſpectis improbisq; rebus aptantes. de quibus ſenciebat Ouidius lib.11. Metamor. dum ait.

Naſcitur autolicus ſurtum ingenioſus ad omne
Qui facere aſſueuerat patriæ non degener artis
Candida de nigris & decandentibus atra

& Iuuenalis Satira 3.

Maneant qui nigrum in candida uertunt

& Seneca in Hippolyto

O uita fallax abditos ſenſus geris
Animisq; pulchram turbidis faciem induis.

De his loquitur Cicero lib.j.offi.cuius meminit Hieronymus Cagnolus in l. fraudis, ff. de regulis iuris dum ait, aut ui aut fraude fit iniuriæ fraus quaſi uulpeculæ uis Leonis, utrunque alieniſsimũ ab homine eſt, ſed fraus odio maiore digna. Totius autẽ iuſtitiæ nulla peſtis capitalior eſt, quàm eorum qui dum maximè fallunt id agunt, ut boni uiri eſſe uideantur. Quæ omnia eo pertinent ut edoceamur hypochritarum morẽ declinare qui leges pęnales acerbiſsimas humano generi pernicioſiſsimas peccatorumq; metam longe cruenta & luctuoſa immanitate excedentes edere ſolent: quo magis ipſi uideantur ſanctimoniæ ſectatores uitiorumq; abſtinentes ac inimici.

CAP. NONVM.

1 *Homo liber eſt.*
2 *Seruitus quadruplex.*
3 *Seruare hebetiores an prudentioribus uideantur naturaliter.*
4 *Seruitus mala eſt, ſed maioris mala uitandi cauſa iure gentium introducta.*
5 *Bellum iuris gentium eſt, non diſpoſitiuè ſed occaſionaliter.*
6 *Dei qualis poteſtas circa animorum uarietatem contra nouiſſimos.*
7 *Bellum ius gentium non induxit ſed belligerandi occaſionem.*
8 *Bellorum calamitas.*
9 *Occaſio quid.*
10 *Seruitus uoluntaria.*
11 *Mentium humanarum uarietas.*
12 *Libertas corporis & animi non æquantur.*
13 *Libertas animorum deſcribitur.*
14 *Seruitus an cauſetur ex bello etiam iniuſto egregia quæſtio.*
15 *Bellum an utrinque iuſtum eſſe poſſit.*
16 *Bellum iniuſtum quo ad principes, non eſſe iniuſtũ quo ad milites, egregia & noua declaratio.*
17 *Bellum contractibus ſimillimum, quo ad acquiſitiones*
18 *Prodigere licitum.*
19 *Bellum iniuſtum ſi ſit publicè indictum tribuit dominium etiam principibus egregia declaratio id tamen dominium eſt reuocabile.*
20 *Intellectus ad titulum. ff. pro de relicto, qui eſt omnium firmiſſimus titulus.*
21 *Seruus bello captus tutus erit ſi fugiat etiam in conſcientia, eſtq; egregia. quæſtio.*
22 *Dominium reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli poteſt.*

TRIGESIMONONO colligitur ex concluſione noſtra principali † hominem non poſſe ſeruum per legum diſpoſitionẽ fieri, quãdoquidem, ut noſtra concluſio docet, ut principũ ita & iurium & legum imperium fuit ad hominum utilitatem, hominibus aũt nil nocentius ſeruitute, quæ morti comparatur l. ſeruitutem, ff. de regu. iuris. Deniq; ſeruus ut homo fieri non poſſet uidebatur quia homo natura liber creatus eſt l. libertas, ff. de ſtatu hominum, & per totum titulum inſt. de iure perſonarum, & habetur Matthæi xvij. liberi ſunt filij, homoq; à Deo optimo maximo non liber modo uerum domitor & dominator, reliquorum animantium creatus fuit, iuxta illud omnia ſubieciſti ſub pedibus eius oues & boues inſuper & pecora campi, Vnde Ouidius lib.j. Metamor. — 1 Homo liber eſt.

Sanctius his animal mentisq; capatior alte
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet

Natus

Natus homo eſt.

Adhuc tamen hominem ſeruum fieri poſſe conſtat,quinimò ut non paucis noſtrorũ placuit † iu quadruplici differẽtia ſeruitus hominum reperitur,Alia enim deſcẽdit à iure diuino,Alia à iure naturali, Alia à iure gentiũ, ultima à iure ciuili. A iure diuino quaſi ſuper naturaliter homines ſerui pęnæ efficiũtur per peccatũ,ut in c.ita quorundã, de iudęis Bart. Veronenſ.rubr.ſ.de ſerui.perſonali.Hieronymus Cagnolus in l.qđ attinet, nu.3.ff.de reg. iur.Alphõſus Guerrerins in theſanro Chriſt. relig.c.xli.Aquenſ. in l. mannmiſsiones,ff. de iuſt.& iure col.ij.c.cum redemptor.xij.q.ij.& huic ſeruitutis ſpeciei adnumerãda eſt ſeruitus p ebrietatẽ contingens c. ſexto die xxxv. diſt. tunc enim quaſi ſerui pęnæ homines efficiuntur, Vnde Horatius recte ait.

2 Seruit' quadruplex.

Seruiet ęthernum qui paruo neſciet uti

& Statius lib.2.ſyluarum

Nos uilis turba caducis deſeruire bonis.

& Claudianus de iiij.Honorij conſulatu opportune ait

Tu licet externos late dominere per indos

Te medus te mollis arabs te ſeres adorent

Si metuis ſi praua cupis ſi duceris ira

Seruitij patiere iugum.

& Boetius metro.2 lib.4.

Hinc enim libido uerſat

Auidis corda uenenis

Hinc flagellat ira mentem

Fluctus turbida tollens

Mæror aut captos fatigat

Aut ſpes lubrica torquet

Ergo cum caput tot unum

Cernas ferre tyrannos

Non facit quod optat ipſe

Dominos ferre cathenas

Dominus preſſus iniquis.

3 Seruire hebetiores an prudentioribus uidentur naturaliter.

Altera † ſeruitutis ſpecies eſt,quę à iure naturali deſcendit.nam nt reliqua animalia bruta hominibus(propterea q̃ mente precellũt) natura ſeruiunt,iuxta illud etiam Ouidij

Longa dies docuit homini parere leones

& idem Ouidius

Tempore ruricola taurus fit patiens aratri

Sic ipſorum hominum quidã hebetiores quaſi natura ſeruiunt prudentioribus à quibus reguntur,quaſi in remunerationem accepti beneficij ita Ariſtoteles Polit.j.& doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſt.& iure lib.iiij.q.ij. art.ij.& meminit Alphonſus Guerrerius ubi ſupra & etiam Hieronymus Cagnolus in d.l. quod attinet. Etenim qui ab alio beneficium accepit illius debitor fit ab antidora.l.ſi pignore, in prin.ff.de furtis, ibi, & beneficij debitorem ſibi acquirere,debitor autem ulgo dicitur ſeruum eſſe cr editoris,quia ei obligatus eſt, obligatio autem uinculum eſt, in pri.inſt.de obliga. quæ omnia inpropria nec bene apta ſunt cum ea obligatio minimè conſtringat inuitum l.i. ff. de donat. in prin inſt. eod. tit.l.ſed & ſi lege. §. conſuluit ff. de pet. hære.ibi dum re ſna.& l.in re mandata. C.mãda.quanuis negare non poſsimus quin natura qualis qualis ea obligatio ſit & conſideretur, unde Terentius,

Sed iſthæc commemoratio quaſi exprobratio eſt

Immemoris beneficij.

& Plautus in Perſa.

Etenim nihil amas cum ingratum amas.

& Iuuenalis.11.Satyra.

Ingratos ante omnia pone ſodales.

& Auſonius in Epigram.

Ingrato homine terra nil peius creauit.

Sed cum ſeruitus conſtringat inuitos, hæcque ſeruitutis ſpecies inuitos non teneat, quia beneficium non confertur in inuitum l. inuito,ff.de reg iuris.non poteſt uideri propria ſeruitus,ſed ſanè imò omnes ætate minores id beneficium accipere compelluntur, nt per omnes leges de minorum ætate loquentibus,idemq́s in nonnullis ex maioribus qnales ſunt furioſi,prodigi, & mente capti, per totũ titulum.ff.&.C.de cura. furioſi, uel prodigi, idemque in reliquis minus induſtrioſis l. Titio centum,in princ.ff.de cond.& dem.Denique cum huiuſmodi ſeruitus ipſi ſeruienti utilis ſit,ſeruitus autem propria,ſeruientibus nõ noxia modo uerum nocentiſsima adeo ſit, ut morti comparẽtur l.ſeruitutem ff. de reg.inr. Apparet ſuperiorem ſeruitutis ſpeciem propriam non eſſe cum damnum nõ inferat, ſed potius utilitatem afferat eis qui eo modo ſeruire dicuntur.

Eſt ergo † tertia ſeruitutis ſpecies, quæ à in re gentium deſcendit, qnę & ſi iuri naturæ quo omnes liberi naſcebamur contraria ſit, l.manumiſsiones, ff de iuſt. & iure.§.ius autẽ gentium, inſt. de iure nat. ſicque noxia ſit ut proximè attigimus per d.l.ſeruitutem, tamen maioris mali uitandi gratia ab omnibus gentibus admiſſa fuit, olim enim antequam ea ſeruitutis imago admiſſa eſſet, uictores uictos trucidare ſolebant.cum ipſorum emolumentum nullum uiderent & periculum eſſet eos ſaluos, liberos, incolumeſq; fore, harum ergo triſtiſsimarum immaniumque cędium uitandarum cauſa, remedij loco ſeruitus permiſſa fuit. qnia ſic uictores captiuos uendere nec occidere cæperunt d. l. libertas, & per totum inſt. de iure perſonarum cum ibi not.unde non ſolum licitum ſed etiam pijſsimum

4 Seruitus mala é, ſed maioris mali uitãdi cã iure gentiũ introducta

mum mortalibusque utiliſsimum inuentum fuiſſe doctiſsimus Dominicus de Soto loco iam relato atteſtatur & iſtud fuit de iure gentium d.l.manumiſsiones l. ex hoc iure.ff.de iuſtit.& iure, ex quo iure (Andræas ab Exea lib. pact ad princ.inquit) cœpit eſſe in uſu meum & tuum. Iud Gomeſius in princip. tit.inſtitu.

5 Bellum iuris gētium eſt, non diſpoſitiuè ſed occaſionaliter.

de action.col. xvi.poſt medium † & ſic dominia diſtincta propter illud. quodcunque calcauerit pes tuus, tuum erit.& inde bella inuēta ſunt, non diſpoſitiuè, ut quidam arbitrati fuerunt, ſed cauſatiuè & occaſionaliter: quia ius gentiū non ſtatuit bella, ſed ex quo diſtincta fuerunt domina rerum, inſurrexerūt etiā bella, ut declarat Portius in §.ius autem ciuile, colum.ii. inſtit. de iure nat. gent & ciuili. dicens quòd ſi meum & tuum de medio tollerentur, homines mundi quietè uiuerent & ante eum hoc dixit Seneca in libro. de moribus quietiſsimam inquit uitam agerent homines, ſi hæc pronomina tollerentur meum ſcilicet & tuum, hęc ille. & Plato, ut refert Plutarchus in lib.de præceptis connubialibus, in xx.præcepto fœlicem dicit eſſe ciuitatem, in qua meum non meum qui dicant non audiuntur. dominium enim ex quodam faſtu & libidine dominandi ortum habuit, ut oſtendit Chaſſaneus in prima conſideratione v.partis ſui cathalogi gloriæ mundi. & diuerſitas animorū induxit bella, Ideo † ſicut Deus de poteſtate

6 Dei qualis poteſtas circa animorum uarietatem contra nouiſsimos.

ordinaria non poſſet tollere hanc diuerſitatē animorum: ita de poteſtate ordinaria nō poſſet facere pacem in mundo ita Gemin.poſt alios per eum relatos in c. ad apoſtolicę.§.ſed licet.col. ii.in fi. de re iudic. in vi.quod dictū non laudo, attamen Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ, quæſt.lxvi. artic. ii.ponit tres rationes. quare diſtinctio dominiorum fuerit neceſſaria ad humanam uitam; Socin. in l. i. in princ.ff. de acquir.poſſeſsio.& dictum Geminiani ſupra proxime relati ſequitur Andræas ab Exea lib. pactorum in princ. ſed etiam de poteſtate ordinaria Deus poſſet animorum diuerſitatem à mortalibus remouere (ut nobis uidetur) nam quod fides catholica tenet. Deum eſſe omnipotentem id ad poteſtatē ordinariam (iudice me) referendum eſt, & ita intelligo illud Vergilij.

Iupiter omnipotens precibus ſi flecteris ullis.

& rurſus idem Vergilius 4. Aeneid.

Iupiter omnipotens adigat me fulmine ad umbras.

7 Bellum ius gentiū non induxit ſed belligerandi occaſionem.

Denique quòd ius gentium bella occaſionaliter tantum non etiam diſpoſitiuè prodiderit, ſed mera cupiditas aut libido illaque infauſta pronomina meum & tuum patet, nam: Lucanus lib.iii.bellorum ciuilium ſic cecinit.

Sed pars uiliſſima rerum
Certamen mouiſtis opes.

Idem Lucanus lib.1.bel.Ciuil.

Hinc uſura uorax, auidumq; in fœnore tempus
Et concuſſa fides, & multis utile bellum.

& Tibullus eleg. 10.lib. 1

Quis † fuit horrendos primus qui protulit enſes. 8 Bellorū calamitas.
Quam ferus, & uerè ferreus ille fuit
Tunc cedes hominum generi. tunc prælia nata
Tunc breuior dira mortis aperta uia eſt
At nihil ille miſer meruit, nos ad mala noſtra
Vertimus, in ſæuas quod dedit ille feras:
Diuitis hoc uitium eſt auri, nec bella fuerunt
Faginus ſtabat cum Cyphus ante dapes.
Non arces, non uallus erat, ſomnumque petebat
Securus uarias dux gregis inter oues

Lucanus lib.7.bel.ciui.

Impulit amentes, aurique cupidine cæcos.
Ire ſuper gladios, ſuperque cadauera patrum
Et cæſos calcare duces.

Facit l.unica.in princi.C.de cad.toll.ibi ut quod belli calamitas.† occaſio autem quid ſit duximus de ſucc.crea.lib.iii ad finem. 9 Occaſio quid.

10 Seruit' uoluntaria.

Quarta ſpecies ſeruitutis deſcendit à iure ciuili, quo iure permiſſum eſt homini libero ætatis liberę uendere ſe ſe l. ſi quis filio exheredato, §. irritum, ff. de iniuſto rupto teſta. § fin.inſt.de iure perſo.. & iſta quoq; licita eſt ut per Dominicum ubi ſupra & legitur Exodi xxi.ſi emeris hebræum ſex annis ſeruiet tibi in ſeptimo autem egredietur liber.

Huic ſpeciei annumerare licet illam de qua in l.ii.C.de patribus qui filios ſuos diſtrax, & in l.in ſuis.ff de lib.& poſth. Facit.§. Item uobis, inſt. per quas perſ. nob. acq. Illud autem tam mirabile eſt ut monſtro ſimile nobis uideatur & docet † quanta ſit humanarum ſententiarum mentiumque diſcordia & uarietas

11 Mentiū humanarum uarietas.

etiam in legiſlatoribus; qui habita cæterorum hominum collatione aut comparatione, ſummæ prudentiæ præditi fuerunt. & tamen introduxerunt hominem annis xxv. minorē uel minimum prędium alienare non poſſe, etiam cum authoritate curatoris, niſi iudicis decretum adeſſet, ut per totos titulos. C. de prædi.minorum.& ff.de rebus eorum, & tamē ſe ipſum ſuamque libertatem alienare poſſe permiſſerunt etiam ſine curatoris cōſilio aut authoritatē. & etiam ſi minor eſſet annis. xxv. dummodo annum uigeſimum expleſſet d.§. fin.inſt. de iure perſ. Denique cum nemo eam legem ſibi dicere poſsit à qua non liceat ei recedere l.ſi quis in principio teſtamenti, ff.de. leg.iii.l.ſi mihi & tibi. §.fi.de lega.i.l.iiii.ff.de. admi.leg.c. cum Marthæ, de celebra. miſſarū, † mirantur noſtri, quonammodo qui uendi- 12 Libertas corporis & animi non æquantur.

dit

dit ſe ſe nequeat ab ea uoluntate recedere: cuius rei illa egregia ratio eſt, uel quod illud procedat in ultimis uoluntatibus non ſic in contractibus: ut dd. ll. iuncta l. ſicut ab initio. C. de act. & oblig. l. ſi maior. C. de repudian. hære. c. quod ſemel, de reg. iuris lib. vi. ſuntque aliæ multæ differentiæ inter contractus & ultimas uoluntates, ut plene per Iaſ. in l. quæ de legato. ff. de lega. i. uel (quod elegantius eſt) animum & uoluntatem ſuam homo ſeruam facere non poteſt, corpus uero ſuum ſeruum facere poteſt, ut diximus de ſucce. crea. lib. i. §. i. numer. 39. unde eleganter Ouidius lib. iii. elega. ait:

13 Libertas animorū deſcribitur.

Dure uir impoſito tenerę cuſtode puellę
Nil agis, ingenio quæq; tuenda ſuo eſt.
Siqua metu dempto caſta eſt, ea deniq; caſta eſt.
Quæ, quia non liceat, non facit illa facit.
Vt iam ſeruaris bene corpus, adultera mens eſt.
Nec cuſtodiri, ni uellit, ulla poteſt.
Nec mentem ſeruare poteſt, licet omnia claudas
Omnibus excluſis intus adulter erit.

Hinc eſt quod ſeruus obligationis naturalis capax actiuè & paſsiuè eſſe non deſinit l. ſi id quod. ff. de con. indeb. l. frater à fratre, uer. naturalem. eo. titu. & utrobiq; per Iaſ. & alia multa quę notauimus li. i. controuer. freq. §. i.

14 Seruit^9 an cauſet ex bello etiā iniuſto ſegregia. qō.

Verum † quia inter has ſeruitutum ſpecies illa quæ ex captiuitate deſcendit non ſolum frequentior uerum frequentiſsima eſt, perq; orbem uniuerſum uagauit d. l. manumiſsiones, cum ſimi. ſupra allegatis & in auth. quibus mod. natu. efficia. legitimi in princ. & auth. quib. mo. na. eff. ſui in princ. l. naturalem. §. fin. ff. de acqui. rerum domi. inſt. de iure perſo. §. ſeruitus, ideo utiliſsimum ſcire quando ea captiuitas iuſtam pariat ſeruitutem, id quod tum demum contigit cum bellum iuſtū fuit, non aliter, hæc eſt communis & receptiſſima opinio noſtrorum in d. l. manumiſsiones, ut plenè per Fortunium ibi, per Paulum Caſtren. num. 10. in repet. & per Iaſ. num. 23. in d. l. ex hoc iure, per Dominicum de Soto. d. lib. iiii. de iuſt. & iure. q. ii. art. ii. Andręas ab Exea ubi ſupra Alphonſus Guerrerius ubi ſupra c. xli. in ſuo ſpeculo principum, quam concluſionem ſuſpectam periculoſam ac pernicioſam eſſe uel ex eo apparet quòd uniuerſum per orbem contrarium ſeruatur quodq; par eademq; ratio uiget in bello iuſto quæ in bello iniuſto, quodq. & tertio iura noſtra generaliter loquuntur hanc differentiam minimè inducentes, ſi enim ſeruitus permiſſa fuit iure gentium uſuq; earum. non quòd iniqua & dura non eſſet, ſed ut duriora immitioraq; mala uitarentur, nempe neces, trucidatio dilaniatioq; cruenta triſtis luctuoſaq. captiuorum quid intereſt utrum ex bello iuſto an ex iniuſto hoſtes uicti capiantur, quo ad hoc ut ſerui fiant capientium, uel non fiant, quando quidem ſi ex iniuſto bello capti, ſerui non fierent capientium uerosſimiliter ab eis trucidarentur. cum aliter periculum eſſet eos ſaluos incolumesque relinquere, nec eorum domi retentorum emolumentum ullum eſſet.

15 Bellum an utrinq; iuſtū eſſe poſſit.

Iuſtificatur hæc concluſio † quia bellum utraque eſt parte licitum inuenire uix poſsibile eſt. nam ſi altera pars iuſtam bellandi cauſam habebat, quin altera pars aduerſa iniuſtam cauſam foueret poſsibile non eſt, aut raro eſt, ut per Paulum Caſtren. & Iaſ. ubi ſupra: ergo ex nullo unquam bello capti omnes fierent ſerui capientium, id quod generalitati noſtrarum legum pluſquam dilucidè aduerſatur ergo quo ad totum contentioſum ſententia noſtra (iudice me) tenenda eſt, dummodo bellum authoritate publica fiat habentis ius bellum indicendi (Adde an bellum utrinque iuſtum eſſe poſsit Dominicum de Soto lib. v. de iuſt. & iure. quęſt. i. artic. vii.) Confirmatur ex noſtra princ. op. quæ docet omne tā legum quam principum imperium eſſe ad proficiendum non ad nocendum. noxium autem eſſet ſi capti etiam in bello iniuſto ſerui capientium eſſe deſinerent, ut probaui ergo &c. Retenta tamen receptiore opinione eorum qui generaliter uolunt † captos in bello iniuſto ſeruos non fieri, ea ſaltem moderanda eſt, ut procedat ſolum quo ad principem qui iniuſtum bellum indixerit ut is in captiuis ius ſeruitutis non aſſequatur, non ſic in militibus eius imperio & ditioni ſubiectis, qui non habeant malam fidem, nam ſi bellum hodie inter Regem potentiſsimum Hiſpaniarū & Regem Gallorum fortè ardeſceret cauſa aut occaſione regni Neapolitani, aut ducatus Mediolani, ſuperque iuribus horum ſtatuum militibus iſthæc diſputare aut inquirere nō datur nec licet. ſed tantum principum ſuorum iuſſa capeſſere fas eſt, exiſtimareque debent bellum publicè indictum non iniuria indictum fuiſſe, † & ut in contractibus & ſi unusquiſq; ſtudeat ſuam conditionem meliorem facere l. ſi uoluntate. C. de reſcin. uend. tamen uel cogitat uel cogitare debet fieri poſſe ut illinc plus damni quam emolumenti referat, & ſub hac demum conditione ſorte & periculo ac fortuna ad contrahendum acceſſiſſe uidetur. ut ibi & in ſimili in l. qui iure militari. ff. de mil. teſt. Idemque in aleæ luſu, & in emente iactum retis, & ſimilia. ita & qui milites ad bellum uel ad prælium accedunt & cō

16 Bellū iniuſtū quo ad principes nō eſſe, iniuſtum quo ad milites, egregia, & noua declaratio.

17 Bellū contractibus ſimillimum, quo ad acquiſitiones

grediuntur huius animi eſſe intelliguntur.ut
poſsint animam,corpus,arma,equos,reliqua
q́ue bona perdere , aut nulnera accipere,uel
ex diuerſo hoſtes occidere,uulnerare,prædá-
q́ue referre,ſeruorum,equorum,armorum, &
aliarum rerum , & ſub hac ſorte & ſortuna in-
certitudine & periculo ſeſe huic rei committ-
tunt,ut ſic quidquid eneuerit ſibi ſuæq́ue ſpon
taneæ uoluntati imputandum ſit:quia damnũ
quod quis ſua culpa aut ſpontanea uoluntate
ſenſerit id ſibi non alij debet imputari c.dam
num,de reg.iur.lib.vi.l.iam dubitari,ff de hæ
re.inſtitu. ibi, iam non ut uoluntarij ſed ſua
ſponte l.ſi filius qui patri , uerbo non ſponte,
ubi notat in ſimili Barth. Socinus.ff. de uulga
ri & pugilla.l.ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria , ubi
multa per Iaſ.ff. qui ſatis dare cogan.Ergo ut
poteſt quis ſui libertatem amittere ſua ſpon-
te,ſiue contrahendo d.§. fin.inſt. de iure perſ.
& ſupra diximus,ſiue delinquendo,ſeq́ue ſer-
uum pœnæ faciendo, d. §. irritum,tradit Ca-
gnolus in l. ſeruitutem, ff. de reg.iur.Socinus
in l.cognatis,ff. de rebus dubijs, ita quoq; ac-
cedendo ad tale bellum uel prælium ſiue con
trahere ſiue delinquere uideatur, ſponte ſua
poteſt & libertatem & bona amittere, hisq́ue
18 tacitum conſenſum præbuiſſe uidetur,† no-
ſtra enim poſſumus etiam prodigere iiſq́ue
abuti l.ſed & ſi lege.§. conſuluit,ibi, dum ſe re
ſua abuti putant,ff.de pet.hære.l.i.§.& magis.
in uerb.prodegit,ff. ſi quid in fraudem patro.
& l. in re mandata.C.manda.l.i. §. i. ff.quæ in
frau. creditorũ l.non uſque ff.ſi quis à paren.
ergo cum iſta mutua militantium uel acqui-
ſitio uel amiſsio procedat ex conſenſu ipſo-
rũ,iuræ naturæ rata & firma eſſe debet:quia ni
hil tam naturale quam uoluntatem domini
rem ſuam in alium tacitè uel expreſsè trãsfer
re uolentis ratam eſſe.§.uenditæ,& §.per tra-
ditionem, inſt. de rerum diui,l.i.ff. de pact.c.
i.eod. titu.in decret. l. i.ff.de conſt.pecu.Iam
ergo dubitari non oportet quin regulariter
milites belligerantes ex alterutra parte lege-
timè uel amittant ſua uel capiant & acqui-
rant quæ hoſtium ſunt , & in eo tantum quę-
ſtio manebit an idem ſit in principibus bel-
lum indicentibus. & idem quoq; erit ex parte
illius qui iuſtam cauſam belligerandi habe-
bat ſed in habente cauſam iniuſtam non ita
expeditum , at adhuc idem quo ad captiuos
ne aliter eos trucidet , id quod maius malum
eſſet ut ſupra attigimus , ſed reliqua omnia
quæ cęperit forte etiam in foro contentioſo
reſtituere tenebitur, quinimo forte etiam eo
rũ dominiũ acquiſiſſe legitimè nõ uidebitur.

Prodigere licitum.

Quid dicendum?& ſane inſpecta generali-
tate legum & iurium hac de re loquentium tu
tius eſt tenere † ut bellum publicè indictum 19
fuerit , licet minus iuſtè à principe quodam,
adhuc dominium ſibi iure gentium quæſierit,
non ſolum captiuorum ſed etiam reliquarum
rerum quos quas'ue ex tali bello cœperit,per
leges ſupra allegatas: & quia dominium cœ-
pit ex poſſeſsione naturali l.j. ubi per Doct.ff.
de acqui.poſſeſsio.in prin.ibi, dominiumq́ue
ex naturali poſſeſsione cœpiſſe. neq; ad rem
pertinet quòd modus acquirendi fuerit uio-
lentus & iniuſtus.nam & ſimiliter uim paſſus
perdit ius poſſeſsionis ſuę, idq́ue ius transfer-
tur in eum qui uim intulerat l. clam poſſide-
re.§.qui ad nundinas, ff. de acqui.poſ.ubi per
omnes, & huiuſmodi acquiſitionis iniuſtitia
non eo pertinet ut deſinat acquiſitum tranſla
rumq́ue uideri ius, ſiue proprietatis ſiue poſ-
ſeſsionis, ſed eo pertinet ut ſic perperam ac-
quiſitum plenè reſtitui debeat cum fructibus
& acceſsionibus & omni indemnitate iure
tam ciuili quam naturali prohibente alterum
lædere l. iuſtitia. ff. de iuſtitia. & iure. §. iu-
ris præcepta , inſtit. eod. titu. l. ut uim. ff. de
iuſtit. & iure l. nam hoc, ff.de cond. inde.d.l.
iure naturæ , ff. de regulis iuris. Nec pu-
tauerit quiſquã talem dominii acquiſitio-
nem nihil priori domino nocere non ma-
gis quàm ſi à ſe dominium non abſceſſiſſet, cũ
ex integro ſit ei res ſua reſtituenda , nam imo
ei nocere poteſt . quid enim ſi is uictor tales
captiuos aut res raptas uenderet, donauerit,
legauerit, dotis nomine aut inſtitutionis titu
lo dederit, certè in omnibus his ſpeciebus &
ſimilibus dominium trãſtulit in accipientẽ,
quãuis qui amiſerit ad æſtimationem rerum
ſuarum agere contra uiolentum belligerato-
rem non prohibeatur . Sed eo in lite ſupera-
to, dicet quis etiam à tertio poſſeſſore domi-
nium auocabitur , quia reſoluto iure datoris
licet tranſtulerit dominium,reſoluitur quo-
que ius acceptoris l.ij.§.ex his, ff.de uerb.obl.
ubi per omnes l.fin.§. ſin autem ſub conditio
ne.C.com.de lega. Reſpondeam dari adhuc
caſus in quibus tale dominium recuperari ne
queat de iure, † quale eſſet ſi ille uictor prædã 20
captam habuit pro derelicto, relictamq́; alius
occupauerit , per quod eius dominium iure
tam gentium quàm ciuili quæſiuit per totum
ff.pro derelicto l.iij.& l.naturalem, ff. de acq.
rerum dominio.§.feræ , inſt. de rerum diuiſi.
ergo cum is dominium à manu & conceſsio-
ne illius non quæſierit , ſequitur ꝙ etiam ſi il-
le cõdemnatus ſit nihil oberit huic tertio qui
iure ſuo acquiſiuit, facit l.ſi id quod.ff. pro de
relicto. Quod obtinet quo ad res inanima-
tas

Bellũ iniuſtum ſi ſit publicè indictum tribuit dominium. etiã principib' egregia declaratio id tamẽ dominium eſt reuocabile.

Intellectus ad titulum ff. pro derelicto, qui ẽ omniũ firmiſsimus titulus.

tas uel animam irrationalem habentes, non quo ad hominem captum, qui ſui inris fieret ſinul ac pro derelicto haberetur d.l.iij d.l.naturalem d.§.ferę, quòd ſi alienatus eſſet, cogita quonam modo cōtra nouum dominum uel etiam contra priorem agere poſſet, cum pro nihilo reputetur l.quod attinet.ff.de reg. iur.

21 Seruus bello captus tutus erit ſi fugiat etiā in conſcientia, eſtq; egregia.qō.

† de facto uerò ſi fugere poſſet priſtinam libertatē reciperet ſimul ac ad ſuos reuerteretur inquam priſtinam laxitatem ſeſe eriperet d.l.naturalem d.l.iij.§.fin.d.§.ferę, expræſsius in §.item ea quæ ab hoſtibus, inſt.de rerum diui. Id quod nihil allegans tentat titubans tamen doctiſsimus Dominicus de Soto ubi ſupra q̄uis cōtrarium & male tenuerit Glo. cum qua tranſeunt nimis oſcitanter doctores ibi, in c. ius gentium j.diſtinct. quā etiam ſequitur Alphōſus Guerrerius in Speculo princip.c.xlvij. nu.5.per c.ſi quis ſeruum, xvij.q.iiij. qui tex. nil facit, quia ſolum ait nō licere ſeruum alienum ad fugam perſuadere, id quod cautum erat per l. ſi quis ſeruo alieno perſuaſerit.C. de furtis, per totum.ff. de ſeruo corrup. unde Dominicus de Soto ubi ſupra ait illū tex. poſſe intelligi in ſeruo facto de iure ciuili per ſui uenditionem. ſed quia ea reſtrictio uiolenta eſt, uerius eſt illum tex. generaliter in omni ſeruo intelligendum eſſe, ut qui ei fugam perſuaſerit teneatur & puniatur quāuis ſi ipſe fugerit iure ſuo feciſſe uideatur ſi quidē captus in bello fuerat liberq; manebit, nec in foro animæ mortaliter quinimo nec uenialiter peccaſſe uidebitur. etiam ſi in bello iuſto captus fuerit. quāuis nullo colore aut iure contrariū teneat Glo. ubi ſupra & d.Guerrerius, contra quos ſunt iura aperta in d.§.itē ea quæ ab hoſtibus cum ſimilibus ſupra allegatis. nam talis ſeruus quadrupedibus & ſimilibus aut etiam feris captis exequatur ut tradit Hierony.Cagnol.ff. de regu.iuris in l. ſeruus reipublicæ, num.1.per tex.in l.ij.ff.ad legem Aquili. unde leges quas ſupra allegaui loquentes in fera capta, quæ cum primum euaſerit à manibus noſtris libera fit rectiſsimè etiam ad ſeruos. (ideſt ad captiuos in bello etiam iuſto) aptantur, ut cum primum à manibus capientis euaſerint ſui iuris fiant, nec peccare mortaliter aut uenialiter uideautur, non magis quàm ipſa fera quę capta quum eſſet aufugit, euaſit, euolauit.

22 Dominiū reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli poteſt.

Neque ad rem pertinet † quòd id quod noſtrum eſt ſine facto noſtro à nobis auelli non debeat l.id quod noſtrum.ff.de regulis iuris, nam illud procedit quando irreuocabiliter id noſtrum eſſet, ſecus ſi reuocabiliter, nā dominium reuocabile à nobis ſine facto noſtro auelli poteſt, textum habes & exemplum in l. in bello, §.ſi quis ſeruum, ff.de captiuis. Simile exemplum in l.fin.§.ſin autem ſub conditione.C.com.de lega. Simile exemplum in l.j.ff. de condi.cau.da Simile exemplum in l.ſi tibi homo.§.cum ſeruum.ff. de lega.j. Alia multa exempla in l. uideamus ij.ff. de uſuris. Aliud exemplum in tit.ff. de in diem addict. Aliud exemplum in tit.ff. de lege comiſſ. Sed dubiū non eſt quin dominium hominis in bello etiā iuſto capti à lege concedatur reuocabiliter tantum, non etiam incommutabiliter ut.ll.ſupra allegatis ergo &c.dixi in ſimili lib.iij.controuerſiarum frequen.c.lxx.

CAP. DECIMVM.

1 *Seruus dominum fugere in conſcientia non poteſt ſecundum nouiſſimos, nos contra.*
2 *Bello iniuſto capta capientium fiunt contra nouiſſimos.*
3 *Seruus delicto effectus fugere poteſt tutus in conſcientia.*
4 *Homines hebetiores uenari ut feras nō licet, cum Soto contra Ariſtotelem.*
5 *Ingenium labeſcit calamitatibus.*
6 *Bellum inducit nequitia.*
7 *Bellorum mala.*
8 *Hiſtoria Antigoni.*
9 *Alexandri Magni & ſimilium Belligerandi occaſio & color notatur.*
10 *Indorum bellum.*
11 *Indorum regiones an Bello infeſtare liceat.*
12 *Seruire cæteris mortalibus hominum nulli à domino deo creati.*
13 *Seruorum ſtatus quo iure fuerit annichilatus egregia quæſtio.*
14 *Seruus an reipublicæ cauſa abeſſe poſſit.*
15 *Seruus pœna an teſtari poſſit.*
16 *Seruus an naturaliter & quo iure obligetur.*
17 *Intellectus l.in perſonam.ff.de reg.iur.*
18 *Ius gentium primæuum appellatur natura uel naturale ius.*
19 *Obligatio naturalis unica eſt.*
20 *Obligationi naturali quare nō aſsiſtat lex ciuilis.*
21 *Ratione legis ceſſante, ceſſat eius diſpoſitio licet ratio in lege nō eſſet expreſſa cōtra Galiaulā.*
22 *Obligationi naturali an lex aſſiſtere deſinat egregia declaratio.*

HACTENVS de ſeruo per captiuitatem effecto, nam † is qui uendidit ſeſe, aut qui domo noſtra ſeruus ex ancilla noſtra natus eſſet, ſine dubio à nobis fugere abſque peccato morta- 1

1 Seruus dominum fugere in conſcientia nō poteſt ſecū dum nouiſſimos contra.

ſi non poſſet, & ita poteſt, defendi ſententia Glo.d.c.iuris gentium, ut & in ſpecie tenuit Dominicus de Soto ubi ſupra, & adde l. nihil intereſt.ff.de capti. id quod in eo qui ſe uendidit æquum eſt, ſed in nato ex ancilla capta forte ſecus eſſet argum.l.ſi quis ita hæres inſtitutus,ff.de acqui,hære. ibi,ſunt enim appenditiæ præcedentis inſtitutionis.

† Quadrageſimo apparet ex ſuperioribus
2 Bello iniuſto capta capientiũ fiũt contra nouiſsimos.
uerã non eſſe opinio.Dominici de Soto ubi ſupra & Alphonſi Guerr. in d.c.xlvij.Iaſ. nume. 23.& Paul.Caſtrenſ.num.10.in d.l. ex hoc iure, dum contendunt ex bello nou iuſto capta capientium non fieri quinimo ꝙ ſerui fiãt eſt humano generi utilius ſicq; ſerui fiunt.

Quadrageſimoprimo † illud autẽ dubium
3 Seruus delicto effect⁹ fugere pōt ꝗ cus in cõſcientia.
eſt an ſi capiatur ille qui ad hoſtes arma portabat is ſeruus fiat? & an ſi fiat poſsit ſine peccato mortali fugere?& quòd is ſeruus fiat capientis tenent Ioannes Andræ. in c. ita quorundam . de iudæis per.l.ii.C.quibus ad liber.procl.nõ liceat. ubi etiã ſcilicet in d.c.ita quorundam, ſequitur Panormi. ad finem & Ludouicus Romanus ſingular, ccccclxxxiii. nullus qui ex ſuo, & Nicolaus Pignol.in add. ad eum. Quod autem is fugere neque at uix mihi perſuadere poſſum: quia odia reſtringi oportet c.odia, de reg. iur.l. cum quidam ff.de liberis & poſth.unde in re dubia non eſt cur talem ſeruum interpretatiuum definat cõparari ſeruo per captiuitatem effecto potius quàm ei qui fit per ſui uenditionem, ergo magis eſt ut ſine peccato mortali fugere quæat.

Quadrageſimoſecundo illud denique controuerſum ſæpe fuit † an ut feras & bruta ue
4 Hoies hebetiores uenari ut feras non licet,cum Soto contra Ariſtotelẽ.
nari, ita fas ſit eam gentem aut eos homines capere, & contra eos belligerare, qui ad parendum nati uidentur, eo quòd hebetioris ingenij ſint, quod Ariſtoteles admiſsit lib.j. Politi.c.iii.quem & recte doctiſsimus Dominicus de Soto d.arti.ii, q.ii.lib.iiii. de iuſt. & iure reprehendit, nam ſi ut plenè ſupra oſtendimus omnes æquè liberi nati ſumus. & ſummus ille rerum opifex ac parens Deus nos oẽs creauit, quid peccauerunt qui altiorem aut accutiorem mentem arripere non potuerũt quàm qua à Deo optimo maximo donati ac præditi fuerunt, ipſe enim fecit nos non ipſi nos, ergo huiuſmodi hebetioribus magis miſerendum eſſet quàm iraſcendum, magisq; cõſulendum & ſubueniendum quàm perſequendum. † Nec dubium eſt quin ſtolida ingenia
5 Ingeniũ labeſcit calamitatibus.
hominum ſtolidæq; mentes aduerſis calamitoſisq; rebus miſerijs ærumnis ſtolidiores fiãt, teſte Ouidio canente de Sappho

Nunc uellem facunda forem dolor artibus obſtat
Ingeniumq; meis ſubſtitit omne malis

& Horatius Satyra.8 lib.2.

Ingenium res
Aduerſæ nudare ſolent celare ſecundæ

& ut Vergilius ſcite & pie lib.11.Aeneid.cecinit

Nulla ſalus bello pacem te poſcimus omnes

Ergo qui dũ agreſtes homines incultisq; moribus uitam degentes meliores ad mores reducere ſtudet beneficiumq; conferre eis, id belligerando efficere non properet quum de bello ſic cecinerit,

Horatius lib.Epodon.

Quoquo ſceleſti ruitis.aut cur dextris
Aptantur enſes conditi. 6 Bellum inducat nequitia.
Parum nè campis.atque Neptuno ſuper
Fuſum eſt latini ſanguinis.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Vnquam,niſi in diſpar feris
Furor ne cæcus, an rapit uis acrior
An culpa.reſponſum data.
Iacent,& ora pallor albus inficit
Menteſq; perculſæ ſtupent.

Tibullus eleg.10.lib.1.

Quis fuit horrendos primus qui protulit enſes 7 Bellorum mala.
Quam ferus,& uere ferreus ille fuit
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata,
Tunc breuior diræ mortis aperta uia eſt.

Vergil.lib.1.Georg.

Quippe ubi fas uerſum, atq; nefas.tot bella per orbẽ,
Tam multæ ſcelerum facies,non ullus aratro
Dignus honos:ſqualent ab ductis arua colonis
Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem.

Vergil.11.lib.Aeneid.

Nulla ſalus bello,pacem te poſcimus omnes.

His aptiſsima eſt reſpõſio † regis Antigoni 8 Hiſtoria Antigoni.
Macedonum ducis cui adſtipulantur Plutarchus & Eraſmus in annot. ad eũ lib.4.Apoph. Antigonus ergo ſophiſtæ cuidam librum de iuſtitia conſcriptum porrigenti deſipis (inquit) qui quũ me videas alienas urbes armis uexantem tamen apud me de iuſtitia deſeris. Senſit ſane illos qui bellum inferunt nec poſſe nec uelle tueri iuſtitiæ leges. † Idq; plerũque 9 Alexandri Magni & ſimilium belligerãdi occaſio & color notat.
ditionis gloriæ'ue ampliandæ libidine fieri quanuis honeſtioris cauſæ prætextu, quale eſſet in ſpecie noſtra ſi (cum Ariſtotele magiſtro & hac in re Alexandri magni aſſentatore parum diſsimulato) uellemus dicere, eũ principem qui alienis regionibus bellũ inferret, id earum gentium & incolarum ob utilitatẽ facere quo magis in poſterum cultiorem uitam agerent. O mitis humana & pia charitas quæ naturalis inter homines cognationis iura (de qua in l.ut uim.ff.de iuſt.& iure) uiolare non pudet ſed properat, ac præcipiti manu ueſana & rabida, omni genere cladiũ tormen

torum

torum, internetionum, incendiorum inuumera hominum milia quaſi fulminibus ad umbras crebi adigere feſtinat, urbes incendere populari campos, uirgines uiolare, ſenes, pueros, fœmineũq; genus trucidare, & iſthęc omnia & alia longe peiora magiſq; nefanda & deteſtanda non pudet appellare beneficium, de tali ergo principe dicere poſſemus cum Terentio.

Erras tui animi ſi me eſſe ignarum putas.

Aut cum Ouidio

Vetus frequenſq; uia eſt ſub amici fallere nomen

Et cum Cicerone lib.j.offi.totius iuſtitiæ nulla eſt capitalior peſtis q̃ eorũ qui tunc dũ maximè fallunt id agunt ut boni viri videantur.

Ex ſuperioribus, 43. apparet non iure eas regiones ab Alexandro Magno ſubactas fuiſſe quę uulgo notæ ſunt, licet illuſtria ac memorabilia illa facinora dominandi libidine re uera perpetrata eo prætextu honeſtare uoluerit, quòd eas gentes ad cultiorem uitã ac mores mitiores reducere ſtuduerit, eaſq; à ritu & more ferarum declinare coegerit, nam is uiuẽdi modus aureæ ætati ab antiquis & nouis tam non ſolum decantatæ & laudatæ ſed etiam lamentatæ fortè ſimilior & proximior erat quàm ille quem ipſe edocuit intruſsitq;.

10 Indorũ bellum.

10 Apparet † etiã quid reſpõdendum ſit quo ad bellum quod Indorum gentibus & regionibus ſereniſsimus Luſitanię Rex inferre ſolet de quo per Dominicum de Soto in ſuo libello de ratione promulgandi Euangelium.

11 Indorũ regiones an bello infeſtare liceat.

11 Noui † autem orbis infideles ac incolæ an ſi potentiſsimo domino noſtro Hiſpaniarum Regi ſeruire parati non ſint poſsint iuſte debellari tradit Alphonſus Guerrerius in Speculo principum c. xxxi. nu. 5. cuius ſententiam nec probo nec improbo, quia non uacat inueſtigare aut ſcribere.

12 Seruire cæteris mortalibus hominũ nullià domino Deo creati

12 Dum autem diximus † quoſdam hominum natura ad ſeruiendum natos uideri, quales ſunt qui hebetioris ingenii ſunt vt uoluit Ariſtote. lib. i. Polit. & Soto. de iuſt, & iure lib.iiij.q.ij. art.ij. idem tenuit Guerrerius in Spec.prin.c.xxxi.ad fi.& Aegidius Romanus. iij.par.lib.ij. de regimi.prin. c.xiij. & c.xiiii. Sed ueritas (mihi credite) mera eſt iſtorum doctrinam meram eſſe tyrannidem boni conſilij & amicitiæ tegmine intruſam in certam humani generis internetionem ac miſeriam. ut enim tyrannidem, rapinam, uiolentiam, liberius exercere liceat mentitis nominibus eã honeſtare ſtudent doctrinam appellantes ipſis patientibus ac uexatis ſalubrem. quo à ueritate remotius aut riſu & ludibrio magis dignum nihil unquam fuit auditum aut relatũ; ut præſenſit Dominicus de Soto ubi ſupra, et idem in ſuo libello de ratione promulg. euãg. doctrinæ tamen Ariſtot. ſupra relatæ aliquantulum adſtipulatur ſanctus Thomas lib. iiii. de regi.prin.c.xi. pro nobis tex. clarus in l. quod attinet. ff. de reg. iur.

13 Seruorũ ſtatus quo iure fuerit annichilatus egregia qõ.

Illud autem dubium eſt, † an quo caſu bellum inferre fas eſt iuſteq;? inde procedunt captiuitates ac ſeruitutes an captiuorum ſicq; ſeruorum ſtatus ſit iure tantum ciuili annihilatus (ut ita loquar) an uero iure gentium, an forte utroque iure tam ciuili quàm gentium: & utroque iure tam ciuili quàm gentium ſecundario id contigiſſe authores ſunt Accurſius Bar. & Iaſ. in l. id quod. ff. de cond. in deb. Hieroni. Cagnolus in l. quod attinet, nu. ii. & in l. in perſonam. ff. de reg. iur. Idem in rubr. ff. de orig. iuris, Glo. in d. l. quod attinet, allegat Cagnolus ad idem in d. l. quod attinet, Aquenſem in l. i. ff. de origine iuris & Cardin. Alexandrin. in c. ius gentium, diſtin. i. col. i. qui non id palam dicunt ſed tantum iure gentium ſecundario captiuitates & ſic ſeruitutes fuiſſe introductas, quod ueriſsimum eſſe patet ex d. l. manumiſsiones, & ex. §. ius autẽ ciuile, &. §. ius gentium, inſt. de iure natu. ut Fuſius docemur ſupra cap. præc. Sed non bene ſequitur Seruitus introducta fuit iure gentium ſecundario. ergo ſeruorum ſtatus eo iure annihilatus fuit ex toto. aut quod æquo modo & menſura æquis paribuſque numeris in omnibus orbis regionibus uel in iis quæ moribus & legibus reguntur annihilatus eſſet, huiuſcemodi enim particula & indiuiduorum nullus potuit eſſe tam diligens inquiſitor aut indagator ut particeps eſſet aut idoneam notitiam haberet, Romani enim iure conſulti quamuis habuiſſent notitiam ut per omnes ferè aut pleraſque regiones tunc notas, quæ legibus aut moribus regebãtur captiui fierent ſerui capientium, tamen an ex toto an uero ex parte tantum & qua ex parte ſeruorum ſtatus annihilatus in quaque prouincia eſſet ueroſimiliter nouiſſe non potuerunt, ſed quia in ſua republica ſeruorum ſtatum ex toto annihilatum fuiſſe quo ad ea quæ iuris ciuilis erant ſciebant, ideò ſcripſerunt iure ciuili non etiam naturali eorum ſtatum fuiſſe annihilatum ut adnotauit & recte Fortunius in d. l.
manumiſsiones, aliis non ita forte appoſitis 14

14 Seruus an reipublicæ cauſa abeſſe poſsit.

& opportunis uſus ratiõibus, † ſeruus ergo reipublicæ cauſa in alijs regionibus forte abeſſe poterit publicæ rei agendæ cauſa, qui tamen
iure ciuili Romanorum non poteſt l. ſeruus 15

15 Seruus pœnæ an teſtari poſsit.

reipublicæ, ff. de reg. iuris. † Sic & iure ciuili Romanorum ſeruus pœnæ teſtari minimè po-

terat

terat l.ſi quis filio exhæredato.§.irritum.ff.de iniuſto rup.& tamen hodie poteſt ut ibi not. per Doct.& plenè per Cagno.in l.ſeruitutem. ff.de reg.iur. Socin. in l. ſi cognatis, ff.de reb. dub. niſi eum eſt damnatus ad mortem naturalem,ut ipſi aiunt, & diximus de ſucc.prog. lib.i.titu.qui teſta.fa.poſſ.ſed & iure ciuili noſtro Hiſpanorum ſeruus pœnę etiã ſi ad mortem naturalem damnatus ſit teſtari non prohibetur per l. Taurinam.ſic ergo leges ciuiles captiuitates & ſeruitutes inde naſcentes iuris gentium eſſe intellexerunt quo ad originem,non autem quo ad effectus ad quos pertinet hęc inueſtigatio de ſtatus annihilatione non ad originem.

16 Seruus an naturaliter & quo iure obligetur.

16 Quadrageſimo quarto † hinc apparet ut intelligendus ſit tex.in l.in perſonam, ff.de reg. iuris qui ait in perſonam ſeruilem nulla cadit obligatio,ſi nulla ergo nec ciuilis nec etiam naturalis, cuius cõtrarium in naturali obligatione probat † tex.in §.i.iſt. de fideiuſ. & in l. quod attinet.ff.de reg. iuris, dum ait quo ad ius naturale omnes homines æque liberos eſſe,ad idem l.ſerui.ff. de actio.& oblig. l.naturaliter.ff.de cond. ind.l.ſi id quod eod. tit.l.frater à fratre, uerſ.naturalem,eod.tit.l. interdum,eo.tit.& Bar.& Iaſ.in d.l.ſi id quod & idem Bar.& Iaſ.col.fin.in d.l.interdum,Philippus Decius &Hiero.Cagnolus in d.l.in perſonam, Idem Cagnolus in d.l. quod attinet, ſentiunt naturaliter nõ obligari ſeruum quo ad ius gentium, ſecũdarium quo manu regia obligationes naturales (ut ipſi ſentiunt)exequi & effectum aſſequi cœperunt, obligari tamen naturaliter quo ad ius gentium primæuum quod ius rectè appellatur naturale:quia ſimul cum ipſo genere humano proditum fuit c.ius naturale. i. diſt. §. ſingulorum iuncto §. per traditionem,inſt de rerum diuiſi. Cagnolus in d.l.quod attinet illaque obligatio naturalis non iure gentium ſecundario ſed tantũ iure gentium primæuo approbata,ex toto(ut ipſi ſentiunt) inutilis erit.cum iſto iure gentium ſecundario ſeruorum ſtatus annihilatus fuerit & obligationes naturales iuriſgentium primæui nullum omnino effectum haberent contra inuitum,ſed tãtum ipſe obligatus poſſet placita explere ſi uellet,aliter minimè ullo iure aut ullo rege uel magiſtratu compellente.quum eo tempore nec reges eſſent nec magiſtratus,ſicq; id ius naturale primæuũ(quod attinet ad has obligationes naturales)nihil aliud erat quam quidam naturalis inſtinctus et ratio non datiua ſed natiua. ſuadens honeſta diſſuadens contraria. id quod præter ipſos ſentit etiã Andræas ab Exea lib.pact.ad prin.

17 Intellectus l. in perſonam. ff. de reg. iur.

Decius in l.iura ſanguinis. ff.de reg.iuris, † & id ius naturale Cicero naturam appellauit, qui in cato.mai.ait natura dux optima & iii. Tuſcula.ait ſunt enim ingeniis noſtris ſemina innata uirtutum. & lib. i. de nat.deorum omnes natura duce uehimur. & i. offi. ait naturã ducem ſi ſequamur nunquam aberrabimus. Habes ergo primum eſſe ius gentium primæuum quod ſimul cum ipſo genere humano proditum fuit, & ſecundarium quod poſtea eſſe cœpit deinde quòd ius gentium primæuum quod ad homines attinet nihil aliud eſt quam ipſa natura hominum aut inſtinctus quidam natiuus,ratioque naturalis ſuadens honeſta diſſuadens contraria.Tertio quòd id quod ex iſto iure deſcendit nullo cogẽte imperio ſed ſpontanea uoluntate ad effectum perducebatur in primordio mundi.ſicque id ius naturale primæuum & natiuum nullam inducebat uim aut compulſionem. Quarto quòd ius gentium ſecundarium inducebat compulſionem per manum regiam l.ii.ad princ.ff.de origine iuris quæ omnia ueriſsima ſunt.Quinto habes quòd ſeruorum ſtatus fuit iure gentium ſecundario annihilatus id quod ſupra improbauimus Sexto quòd obligationum naturalium alia deſcendit ex iure gentium primæuo eaq; in inuitum non exequitur.alia uerò deſcendit ex iure gentium ſecũdario, quæ etiam in inuitos alicuius momenti eſſe ſolet, † ſed certè longè aptius & commodius erit dicere unicam eſſe obligationem naturalẽ quę ex conſenſu noſtro oritur d.§.per traditionẽ l.i.ff de pact.l.i.ff.de cõſt.pec.d.l.naturaliter, cum ſimil. hæc autem & ſi iure gẽtium primęuo ad effectum non perduceretur, quia eo tẽpore & iure nondum erant principes, magiſtratus,aut iudices, tamen ſucceſsiuis temporibus quibus iudices principeſque eſſe cœperunt licet nondum leges ſcriptæ eſſent ad effectum illo iure gentium ducebatur etiam, in inuitos.Hodie uero idem ubi ius ciuile peculiare non eſt,nõ ſic apud nos qui habemus ius ciuile quod à iure gentium hac in parte aliquantulum diſceſsit.dum & ſi nonnullos effectus obligationi naturali reliquit. actionem tamen ei ademit uel non conceſsit l. conuentionum l.iuris gentium, in prin.& in §. igitur nuda ff.de pact.& attigimus de ſuc. cre. lib.i. §.i.num.35.

18 Ius gentiũ primæuum appellatur natura uel naturale ius.

19 Obligatio naturalis unica eſt.

Quæ † autem ſit ratio quare lex ciuilis noluit aſsiſtere obligationi naturali, quæ reſultat ex pacto nudo? dic quòd iſtud eſt ea ratione,quia multi ut ſe oſtendant liberales & gratos,indeliberatè & aliter non requiſiti multa promittunt,ut inquit Conradus inter.conſilia

20 Obligationi naturali quare non aſsiſtat lex ciuilis.

lia Frederi.de Senis, in reſpóſione conſ.clxix.
domino Conrado.ubi dicit quòd in ſolis uer-
bis ſunt communiter homines largiſsimi pro-
miſſores, ſuasq́; uires ſæpius excedentes.& in
quit Ricardus de Mediauilla in iiii. ſenten. di
ſtin.xxxviii.artic.iii.quæſt.iii.quòd multi etiá
ex deliberatione aliqua bona dicunt ſe factu
ros. qui hoc non dicerent ſi per hoc cre-
derent ſe eſſe obligatos ad id faciendum tan-
quam neceſſarium ad ſalutem: facit tex.in c.
cum ueniſſent, extra de inſtit. per quem tex.
ſolent cóiter dicere ſcribẽtes quod ſi ego di
co tibi, uis mihi dare talem rem.& tu reſpon-
deas.non ſolum iſtam rem ſed quæcunq; ha-
beo: ex iſtis uerbis generalibus non naſcitur
obligatio. Refert & ſequitur Franc.de Curte
iunior in l. ea quæ commendandi. ff. de con-
trah.empt.ideo ius ciuile non putauit æquum
eſſe.quòd quis aſtringatur huiuſmodi promiſ
ſionibus.nam ut inquit Plato in Alcibiade.ii.
tutum non eſt quæ offeruntur temerè accepta
re uel optare.& iſtam rationem conſiderauit
Bar.in l.i.§.ſiquis ſimpliciter.ante fi.uer.præ-
terea probemus.ff.de uerb.obli. Salic. in l.le-
gem in v.col.C.eod. Paul.de Caſt.in rub.ff.de
uerb.oblig.in iiii. quęſt. ubi etiam Socin.col.
vii.uerſic.ulterius quæritur.& Bal.Nouel.etiá
col.vii. uerſ.ideo enim, Andræas ab Exea ubi
ſupra cuius formalia uerba ſunt quæ retuli-
mus, & hanc rationem probant duo iura de
quibus nullus ipſorum meminit uępe l.diuus
21 Ratione legis ceſſante, ceſſat ei diſpoſitio licet ratio in lege nõ eſſet expreſſa cõtra Galiaulam.
ff.de mil.teſt.& §. planè, inſt.eod.tit.Secundũ
quæ uidetur quòd ſi quis pacto nudo delibera
tè promitteret teneretur efficaciter, quia tũc
ceſſaret præcedens ratio argumen.l.adigere,
§.quanuis.ff.de iure patro.l. cum pater.§.dul
ciſsimis.ff.de leg. ii.ſed Lancelotus Galiaula
per Exeam relatus reſpondet non ceſſare le-
gem generalem quanuis eius ratio ceſſet quá
do ea ratio non fuit expreſſa in lege, id quòd
uerum non eſt, ſi ea ratio ſubintelligeretur e-
tiã tacitè ut tradunt Paulus Caſtrẽſis & Iaſ.in
l.quanuis.C.de fideicõ.poſt Glo.ibi Exea au-
tẽ hac in re ait Doctores hactenus inuſitaſſe,
ſeq́ue planius reſpondere quòd lex ciuilis hac
in re circa dandam uel non dandam actioné
nihil diſpoſuit, ſed tantum actionem dare o-
miſit; quod ſi rectè inſpexeris nihil eſt. nam
id eſt de quo diſputatur, quare lex ciuilis a-
ctionem non conceſſerit pactioni nudę, quá-
doquidem nihil tam fidei & rationi humanæ
congruit quam eam ſeruare, unde renuentes
& perfidos ad eius obſeruationem debuiſſet
compellere.

22 Obligationi naturali
Dic ergo nouiſsimè tria fuiſſe tempora, pri
mum à primordio mundi quando nec erant
principes nec iudices aut magiſtratus, nec le
an lex aſsiſtere deſinat egregia declaratio.
ges ſcriptę; alterum quo eſſe cœperunt prin-
cipes nondum tamen erant leges ſcriptæ; ulti
mum quo & leges ſcriptæ uel etiam mores &
conſuetudines regionum particulares eſſe cœ
perunt, primo tempore uigebat ſolum ius na-
ture quod gentium primæuum appellamus,
quodque omni compulſione (ut iam attigi-
mus) carebat, ſicq́ue eo tempore pacta nu-
da non exequebantur ullo iure in inuitum
quia nõ erat ullus cuius imperio id fieret, pa-
rum enim profuerat eſſe ius cum deeſſent ma
giſtratus qui illud ad effectum perducerent
l.ij.ff.de ori.iu. Secundo tempore quo uige-
bat ius gẽtium erantq́; principes qui illud ad
effectum perducerent d.l.ij.ea pacta regis im
perio ad effectum perducebantur. cum quod
id ſemper fuit eratq́; æquum, tũ etiam quòd
eo tempore æquius erat quàm à primordio
mundi. quia ut patet ad ſenſum humanũ com
mertium eſſe non poteſt ubi fides conuentio-
num non ſeruatur. Vnde eam iuratam uio-
lare capitale crimen erat apud Aegiptios
teſte Ioanne Boemo lib.j.c.v.de moribus uar.
gen.eo quòd ea fidei uiolatio humanum com
mertium diſsiparet, ſicq́; quum quo tempore
ius gentium uigere cępit populi & principes
eſſe cępiſſent & frequentiſsima cómertia eo-
rum (quæ antea non ita frequentata erant cũ
homines diſperſi & ferè more ferarum uitam
agerent) par erat ut tunc ea fidei obſeruatio
arctius commendaretur ad effectumq́; per-
duceretur ſicq́; manu regia id fieret. Verum
quia ſæpe iactationis cauſa uel loquendi li-
bidine aut leuitatis loci'ue cauſa promiſsio-
nes & uerba iactantur ut iam oſtendimus &
præterea probatur in l.non ſolum.ff.de act.&
obligat.iuncta lege an inutilis.ff.de accepti.
ideo ius ciuile quod tertio tempore eſſe cępit
illum rigorem temperauit. mediamq́; uiam
elegit, hominum conuentiones interdum
exequendo: interdum executionem præter-
mittendo. Perducit enim ad effectũ eas con
uentiones quæ & frequentiores ſunt & ſic ad
uitam ſocialem & politicam magis neceſſa-
riæ (quales ſunt emptionum, uenditionum,
locationum, conductionum, ſocietatum, man
dati, cõmodati, depoſiti, pignoris & ſimilia
quæ enumerantur in l.iuris gentium, in prin.
ff.de pact.in prin.inſt.de oblig. ex conſ.) reli-
quas uerò conuentiones non ita frequentes
& neceſſarias ad effectum contra inuitos nõ
exequitur iure actionis, quáuis etiam eas ex
toto inermes non reliquerit quandoquidem
eis conceſsit ius excipiendi.§.præterea, inſt.
de excep.d.l.iuris gẽtium.§.igitur nuda. Iuſ-
ſitq́;

ſitq́; ut naturalis obligatio quæ ex illis naſcitur prodeſſet ad nouationem l.j.ff. de nouat, & ad delegationẽ.§.præterea . inſt. quib. mo. toll.ob.& ad fideiuſsionem.§.i. inſt. ds fidei. cum ſimi.haberetq́; alios effectus à iure ciuili ſibi accomodatos de quibus p Glo. & Doct. in d.§.præterea , inſt. de excep. Sed generale etiam cõuentiones tam legitimæ (quas nominatas appellamus) quàm reliquæ quibuſdã in caſibus uoluit effectu actionis carere ueluti ſi promitterent minores ætate aut prodigi poſt bonorum interdictionem, aut mulieres ex cauſa fideiuſsionis, aut filii familias ex cauſa mutui, aut furioſi, aut ſerui ut per totum ff.&.C.ad Velle ia.per totum titulum.ff.&.C. ad Maced.per omnes titulos.ff &.C. de minori.per totum titulum.ff.&.C. de cura. furi.l.is cui bonis, ff. de uerb.oblig.d.l. quod attinet, d.l. in perſonam , cum ſimi. Quum ergo interdum conuentionem, ſeruare ęquum ſit, interdum etiam non ſit . conſultiſsimè ius ciuile neq; ſemper conuentionibus actionem denegauit , ut erat primæuo tempore , nequẽ ſemper ad effectum eas perduxit ut erat ſequenti tempore quo uiguit ius gentium ſecũdarium . ſed diſtinxit inter perſonas & cauſas; inter perſonas ut ſoli prudentiores & graues arctarentur , inter cauſas ut nec illi arctarentur niſi promitterent ex cauſis frequentioribus, & ſic magis neceſſariis ad ſocialem & politicam hominum uitam,quo caſu quia res non tam ad manus in promptuq́; ſunt paratæ quàm uerba , conſultiſsimum fuit ex ſola uerbali conuentione quem obligari , quo facilius expeditisq́; negotia fierent,in reliquis uerò conuentionibus non ita frequentibus & neceſſariis ſola conuentione nõ obligari quandiu res integra eſſet ut in omnibus contractibus inominaris . ſed tunc demum cum res integra eſſe deſijſſet, ne uariatione permiſſa alter ex contrahentibus læderetur , l. naturalis ff.de præſ.uerb.l.iij.l.qui pecuniam ff.de cõd. ca.da.per totum.C.eod. tit. Ergo ſi promiſi tibi centũ ut cunque ſolenniter etiam per ſtipulationẽ ſi nõ expreſsi qua ex cauſa promittebam liberabor l.ii.§.circa.ff.de doli excep. quia promittendi cauſa eſſe potuit ex iis quas lex legitimas & nominatas eſſe uoluit, quibusq́; effectum & actionem accommodauit , potuitq́; ex diuerſo eſſe ex ijs quas ut ſic legitimas non adoptauit , ſicq́; in hac re dubia ſuccumbit actor c.cum partium iura , de reg.iur.lib.vj.l.j.l.actor.C. de prob.l. qui accuſare.C.de edendo.§.commodum , inſt. de interd. Sicq́; interim qui uerba tantum accepit uerbis ut contentus ſit par eſt.

Ergo (ut tandem è diuerticulo ad uiam redeamus) cum ſeruus promittit ciuiliter non obligatur , quia eo iure ciuili eſt eius ſtatus annichilatus d.l. quod attinet, comparaturq́; iumentis l.ii.ff.de noxali.act.l.ii.ff. ad leg. Aqui. Sed obligatur naturaliter l.naturaliter l. ſi id quòd l.interdum.ff.de cõd.ind. cum alijs ſupra all.quia quo ad ius naturale reliquis hominibus par eſt d.l.qđ attinet. ſed talis obligatio naturalis paſsiua caret effectibus quos legem ciuilẽ naturalibus obligationibus condonaſſe ſupra diximus ita procedit l.ſed ſi ſerui.ff.de fidei.ratio , quia eo iure ſeruus nihil eſt, non magis quàm iumentum . Sed quo ad reliquas regiones in quibus ius ciuile noſtrũ non ſeruaretur quæſtio facti erit.

Adde ſuperioribus (ut clariora redantur) quòd lex ciuilis non eſt neque eſſe poteſt certa utrum promiſſor deliberato ſeſe obligandi animo promiſerit , an forte ioci,ludibrij,iactationis, oſtentationis'ue aut nugandi cauſa, priore enim caſu iuſtum eſſet actionẽ polliceri poſteriore autem non utique, in re dubia tutius & humanius eſt promiſſorem abſoluere quàm condemnare l. abſentem. in prin. ff.de pęnis c. cum partium de regu. iur.lib.vj. l. fauorabiliores , ff. eod. tit. l. Arrianus.ff.de actio.& obliga. ideo hominum promiſsiones regulariter non exequitur , fallit in conuentionibus frequentioribus & ſic ad commertium & hominum uitam ſocialem & popularem magis neceſſarijs , quales ſunt eæ conuentiones quas nominatas appellamus (vt dixi) Ratio eſt , quia ſi non exequerentur humana uita & popularis ſocietas non poſſet commodè agi aut ſubſiſtere . Sicq́; reliquæ conuentiones innominatæ utpotè minus frequẽtes, ſicq́; minus neceſſariæ remanent ſub regula, quia per hoc humana ſocietas & commertia non tam impediuntur . Ergo lex ciuilis oẽm obligationem naturalem quæ ex cõſenſu cuiuſlibet conuentionis ſiue nominatæ ſiue innominatę oriretur libentiſsimè exequeretur, ſi certo ſciret deliberatè promiſſũ fuiſſe , ſicq́; obligationem naturalem ortam fuiſſe.uerum quia utrũque incertum eſt ideo actionem in re dubia nõ pollicetur regulariter. Ergo nõ commode dicitur obligationem naturalem à lege ciuili non exequi,ſed obligationem naturalem à lege ciuili non præſumi per interuentum conuentionibus niſi ea conuentio ſit noĩata, intellige nõ præſumi quo ad dandam actionẽ præſumi tamẽ quo ad dãdã exceptionẽ & quo ad alios effectus ſupra relatos,qui leuioris damni & momenti legi uiſsi fuerunt,& eſt reliquis longe elegãtior & planior expõ.

CAP. VNDECIMVM.

1 *Homicidium ſui facere quare homini non licet, ratio improbata nouiſſ.*

2 *Deus dedit omne quod habemus.*

3 *Prodigere noſtra fas eſt.*

4 *Seruus domini ſalutem ſuę præponere debet.*

5 *Vaſallus domini ſalutem ſuæ præponere non tenetur.*

6 *Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data.*

7 *Honoris ſui homo an ſit dominus.*

8 *Honor uitę æquatur.*

9 *Honor reliquis rebus precioſior.*

10 *Honoris defendendi cauſa licet alterum occidere.*

11 *Honor amiſſus an reparari poſſit.*

12 *Hiſtoria Coriolani.*

13 *Hiſtoria Labieni.*

14 *Nobilis aggreſſus non tenetur fugere.*

15 *Honoris cauſa licet inire duellum.*

16 *Hiſtoria Ambroſii.*

17 *Honores ſeparari poſſunt per actum meritorium uel demeritorium.*

18 *Honor uirtute paratus lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritorium, uel medium.*

19 *Hiſtoria Lucreciæ Romanæ.*

20 *Hiſtoria Caroli Quinti Imperatoris.*

21 *Hiſtoria uaria.*

22 *Hiſtoria Marij.*

23 *Hiſtoria Cæſaris.*

24 *Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.*

25 *Hidalguię priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.*

26 *Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori & poli.*

27 *Virtutis opus nõ iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachium concremantis, quidquid diuus Aug. & Sotus interpretentur.*

28 *Hiſtoria Scæuolæ.*

29 *Hiſtoria Piladis. & Oreſtis.*

30 *Hiſtoria uxorum Indarum.*

31 *Vitam pro patria periculo exponere licet & decet.*

32 *Hiſtoria Pompeij.*

33 *Vitam pro parentibus exponere licet & decet.*

34 *Vox populi uox Dei aut natura eſt.*

35 *Duelli definitio improbata.*

36 *Duelli uera definitio.*

37 *Hiſtoria Regis Sanctij & ciuium Zamorenſium.*

38 *Fabula Amadigij.*

39 *Hiſtoria trium Romanorum & totidem albanorum.*

QVADRAGESIMOQVINTO colligitur iura diſponere nõ potuiſſe ut homo poſſit honorẽ ſuum aut uitã prodigere, nam ut principum ita & legũ imperium ad noſtrã utilitatẽ eſt, nobis aũt nihil pernicioſius quàm honorẽ aut uitam prodigere, ergo id nõ licere ex noſtra opinione prin. fit conſequens. Ergo † homo an uitæ ſuæ dominus ſit dubiũ eſt, & quid quo ad famam & honorem? & quòd uitæ dominus non ſit, tenet doctiſsimus Dominicus de Soto lib. iiij. q. ij. art. iij. de iuſt. & iure quia uita (inqt) à ſummo Deo nobis data eſt, iuxta illud ipſe enim fecit nos nõ ipſi nos, unde eius iniuſſu eam abijcere non licet, quæ ratio nulla eſt tum quòd res alienas quas attingere nefas eſt, per totum. C. de reb. ali. & in præcepto decalogi, poſſumus tamẽ eas nobis datas à domino ſuo abijcere & prodigere l. ſed & ſi lege §. conſuluit, ff. de pet. hęre. ibi dum re ſua ſe abuiti putant, cum ſimi. infra allegandis, tum etiam † ꝙ reliquas etiam res quas habemus à ſummo Deo accepiſſe uideamur iuxta illud omnia ſubieciſti ſub pedibus eius oues & boues inſuper & pecora campi, unde Poeta ait.

1 Homicidiũ ſui facere quare homini nõ licet ratio improbata nouiſs.

2 Deus dedit omne quod habemus.

Omnia cum dono ſint tibi conceſſa Deorum
Si quod habes non uis dic mihi quid accipies.

Et † tamen conſtat iſthæc omnia bona terrena nos poſſe abijcere d. §. conſuluit l. j. & magis uerbo prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni l. non uſque. ff. ſi quis à paren. fuc. manu. l. quia autem, in prin. & §. i. ff. quę in fraudem creditorum. Adhuc tamen ipſius cõcluſio uera eſt iuxta illud Sapientię. xvj. tu es domine qui uitæ & mortis habes poteſtatẽ, ergo non alius. Ad idem Deutero. xxij. ego occidam & uiuere faciam ergo non alius, & Cicero lib. j. Tuſcul. Vetat dominans ille in nobis Deus. iniuſſu hinc nos ſuo demigrare quum uero cauſam iuſtam Deus ipſe dederit, ne illa medius fidius uir ſapiens lętus ex his tenebris in lucẽ illam exceſſerit, nec tamen illa uincula carceris ruperit, leges enim uetant: ſed tanquam à magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitima, ſic à Deo euocatus atq; emiſſus exierit Idem Cicer. in ſomno Scipionis, tibi & pijs omnibus eſt animus cuſtodia corporis retinendus, nec iniuſſu eius ęquo ille eſt nobis datus, ex hominum uita migrandum eſt, ne munus aſsignatum à Deo defugiſſe uideamur, Idem Cice. in Cato. mai. non eſt iniuſſu Imperatoris. ideſt Dei de preſidio & ſtatione uitę decedendũ, & rurſus in ſomno Scip. niſi Deus iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit, ad cęlũ aditus patere nõ põt. Et Sillius Italicus lib. iiii. ſic cecinit

3 Prodigere noſtra fas eſt.

Cædumq; feros auertite ritus
& Ouidius lib 3. Artis,
Vacuas cædis habete manus

Nec dubium eſt quin ob charitatem & iuſtitiam homicidium prohibeatur:& cōtra eā charitatem immauius peccaſſe uideatur qui ſeipſum quàm qui alium interficeret,quū charitas bene ordinata à ſeipſo incipere debeat l.præſes.C.de ſeruit. & aqua, unde Terentius ait, Natura hominum ita comparatum eſt, ut omnes ſibi melius eſſe mallint quàm alteri. Vnde Cicero in ora.in Vat.ait, Nemo eſt tā de mens tamq; parū de ſe cogitans, qui alienam uitam magis quàm ſuam diligat, & rurſus.iij.offic.Sibi ut quiſque mallit quod ad uitæ uſum pertinet quàm alteri conceſſum eſt, non repugnante natura. Quinimo ut ipſe in Philip.ij.ait qui multorum ſe cuſtodem profitentur eum ſapientes ſui primū capitis aiunt

4 cuſtodem eſſe oportere. † Vnde & ſi ſeuerior lex iuſſerit ſeruum uitam pro domino ita exponere ut domino pereunte nollit uitam ſibi adſeruari l.j.§.hoc autem,ff.ad Syllani.per rationem peculiarem de qua ibi, & quia ſerui tam parui fiunt ut iumentis æquentur l.ij.ff.de noxal.act.l.ii.ff.ad legem Aquiliam, tamē nullus alius ad id tenetur † etiā ſi ſit uaſallus qui à

Seruus domini ſalutē ſuæ præponere debet.

5 domino feudum acceperit,ut tradit Fernandus Loazes conſi.pro Match. de Velez dubitatione j.pagina clxxiiij.ſubijciēs q́ is in ipſo prælio ſi ſibi mortem imminere uiderit debet, nam ſalutem domini ſui ſaluti anteponere, id quod etiam notat Glo. communiter ibi approbata in cap.j.in prin.quib.mod. feud.ami, Glo.in c.ſi à morte,de alien.feu. paterni, Bal. & Aluaro.in d.c.i.uerſi.quinto quæritur quib. mo.feud.ami. Paris de Puteo qui hanc affirmat eſſe communem ſententiam in tract. de re mili.lib.v.uerſi.an uaſallus, Afflictus in c.i. §.fin.hic finitur lex.Zaſius de feud.par.vij.col. iiij.Ioan.Iacobus de Leonardis inter conſilia feudalia Alberti Bruni conſi.cxvij. in hac cauſa,col.xj.Martinus Silimanus de feudis in rub. quib.mod.feud.ami.col.iij.ut ita refert Loazes ubi ſupra.id quod ut nobis uidetur parce admittendum eſt, ſicq; non aliter quàm ſi uaſalli aut ciuis certum & indubitatum mortis periculum immineret. & faciunt quæ plene in ſimili traduntur per Hierony.Cagnoli.in l. ſemper qui non prohibet, ff. de regu.iuris.

Vaſall.ᵒ domini ſalutē ſuæ præponere nō tenetur.

Redeundo ad principalem concluſionem quæ habet neminem eſſe uitæ ſuæ dominum ea uel ex ex iuſtificatur, q́ etiam membrorum ſuorum nullus dominus eſſe intelligitur ut in l.liber homo, ff. ad legem Aquiliam, & faciunt omnes leges quæ ſunt ſub titulo.ff. de iis qui mortem ſibi conſciuer. Facit etiam quia licet † tam uita quàm res omnes in origine exequentur, quia utrunque à Deo proceſſiſſe uideatur, tamē bona(ut oſtendimus) conceſſa à Deo fuerunt ad meram noſtram utilitatem & uſum, uita uero non ſolum ad noſtram utilitatem & uſum,ſed etiam ad Dei gloriam & honorem, idq; fortè principaliter teſte Cicerone qui ita ait lib.j.de nat.Deorum omnia aliorum cauſa ſunt generata, ut fruges atque fructus quos terra gignit animantium cauſa: animantes aūt hominum,ut equum,uehendi cauſa, arandi bouem, uenandi & cuſtodiendi canem,ipſe autem homo ortus eſt ad mundum contemplandum & imitandum ij.de Nat.Deor.& ij. de Natura Deorum.Sunt ex terra homines,non ut incolæ atque habitatores, ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum atque cœleſtium, quarum ſpectaculum ad nullum aliud genus animātium pertinet. Itaque cum Deus optimus maximus qui omnia hominibus conceſsit non tamen ad eundem uſum omnia conceſſerit, ſed mentem & uitam ad ipſius Dei gloriam, honorem, & cultum, & ad contemplanda eius opera mirabilia, reliquas res, ad meram ipſorum mortalium utilitatem & uſum. Cumq; ad cuiusq; utilitatem cōceſſa ipſe poſsit abijcere, reliqua uerò non utique l. penul.C. de pact.l.ſi quis in conſcribendo, C.de Epiſcop. & cler.cum aliis ſupra alleg.par eſt ut reliquorum bonorum homo dominus eſſe uideatur utpote ad ſui merum uſum conceſſorum,uitæ uero ſuæ non ita utpote ad Dei cultum potiſſimum conceſſæ. Vt ſic nō tam inſpiciendum ſit à quo nam iſthæc omnia cōceſſa fuerint (id quod parum aptè doctiſsimus Dominicus de Soto ubi ſupra huius rei fundamentum eſſe putabat) quàm ad quem uſum conceſſa fuiſſent.

6

Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data.

7 Quo † ad alterū articulum,an homo ſit dominus famæ & honoris ſui, pro parte negatiua facit quòd honor uitæ æquatur l.iuſta cauſa, ff.de manumiſsis uind.tenet Gerardus de Petra Sancta ſing.j num.10. † Vnde ut iureconſultus refert in l.ii.§.pe.ff. de origine iuris Virginius filiæ ſuæ honorē ipſiuſmet filiæ uitæ anteponendum eſſe exiſtimauit, † ſicq; honor reliquis omnibus rebus precioſior eſt l.Iulianus.ff.ſi quis omi.cau.teſt. facit l.iii.§.ſi coniunctim,ff.de lega.præſt.unde † ut pro uitæ corporisq; tutela impune aggreſſorem occidere fas eſt l. ut uim. ubi per omnes.ff. de iuſt.& iure, ita & pro honoris defenſione ut tradit Gerardus de Petra Sācta ſingulati.82. quæ ſunt contra honeſtatem.num.7.ſicq; cauſa honoris dicitur eſſe ardua Bald. in l. ex ratione

Honoris ſui homo an ſit dominus.

8 *Honor uitæ æquat.*

9 *Honor reliquis rebus præcioſior.*

10 *Honoris defēdēdi cā licet alterū occidere.*

tione col.ii.C. de appell. facit Glo. ſing. in.§. ſuſpectus autem, inſt.de ſuſp.tut. in uerbo. ob culpam, per l. inimicitiæ,ff.de his quib.ut indig. Vnde Ouidius ſic ſcripſit

Nulla reparabilis arte læſa pudicitia eſt
Deperit illa ſemel.

Honor amiſſus an reparari poſsit.

Et † Diuus Hieronymus i c.ſi Paulus xxxii. q.v.audacter(inquit)dicam Deus cum omnia poſsit ſuſcitare uirginem poſt ruinam nō poteſt, & infamiam facti tollere etiam ſummus Pontifex non poteſt Andræas Tiraquel.de iure cōſt.par. iii.limit.vii.dixi in. §.xv. de ſucc. prog.lib ii. num. 17.& ita in ſpecie ut honoris ſui ac famæ homo dominus non ſit tenuit Cayetanus in ii. ii. q.lxxiii. & idem Cayetanus in ſua ſumma.

12 Hiſtoria Coriolani.

Facit † nam Martius Coriolanus ob operā bene nauatam ante predæ diuiſionem è ſingulis rebus equis & captiuis denos ſibi eligere & optare à conſule iuſſus inſuper & equo pulcherrimo donatus equo quidem quaſi i ſignū fortitudinis & honoris accepto, reliqua quaſi mercedem ſupetent reſpuit. teſte Plutarcho lib.vi.Apoph.

13 Hiſtoria Labieni.

Idē † Plutarchus eodem lib.ita refert Titus Labienus equiti ſtrenuo de præda Gallica aurum donauit,id uidens Scipio dixit equiti habebis donum uiri diuitis, hac audita uoce eques aurum ad pedes Labieni abiecit,idem quum audiret Scipionem dicentem Imperator te donat armillis argenteis alacer gaudio abiit,ſicq; aurum contempſit honorem amplexus eſt,unde Ouidius ad finem operis ſui Metamor.ſic quaſi exultans cecinit.

Iā opus peregi dura qđ nō poterit abolere uetuſtas
& Vergilius Egloga.5.
Semper honos nomenq; tuum laudesq; manebunt.
& Auſonius in Solonis ſent.
Non erunt honores unquam fortuiti muneris.
& Verg.1.Aene.repetijt eundē uerſiculū ſic canens.
Semper honos &c.

At & ſi honor & fama tam in æternum poſt que uitam uiuat in reliquis rebus non ita eſt, vnde Ouidius de triſtibus lib.v.

Diuitis ad manes nihil fert umbra ſuos.
& Propertius lib.iij.eleg.ad amicam.
Haud ullas portabis opes Acherontis ad undas.

Vnde Cicero pro Caio Rab. exiguum (inquit) vitæ curriculum natura nobis circumſcripſit immēſum gloriæ,Idem Cicero pro Seſt.uita breuis inquit eſt. gloriæ curſus ſempiternus. Idem Phili.xiiii.Breuis uitæ data eſt, at memoria(inquit) bene redditæ uitæ ſempiterna,quæ ſi non eſſet longior quam uita quis eſſet tam amens qui maximis laboribus & periculis ad ſummam laudem & gloriam contēderet.Idem ad Plan. Fami. lib. x. is honos(inquit)uideri ſolet qui non propter ſpem futuri beneficij ſed propter magna merita claris uiris defertur & datur eſtque non inuitamentum ad tempus ſed perpetuæ uirtutis præmiū.

His tamen prætermiſsis contrarium ut honoris ſui dominus quiſque ſit contendit doctiſsimus Dominicus de Soto ubi ſupra aitq; idem uoluiſſe diuum Thomam. ii.ii. q.xxxvii. art.iiii.dum ait quòd in cuiuſque arbitrio eſt pati famæ ſuæ detrimentum, niſi id uergat in periculum aliorum;quod exēplificat ipſe Dominicus † fugiendo (inquit) præſenſit tacitus turpe eſſe homini nobili fugere ſi à ruſtico forte aggreſſus eſſet. ad fugiendum enim non teneretur nec ſi talem ruſticum occideret tenetetur de occiſo.ita Gerardus de Petra ſancta ſingulari.lxxxii.quæ ſunt contra honeſtatem num.5.Bal.in l.ſi filius, ff. de cond. inſtit. Idem Bal.in c.i. col.v.de pace tenenda qui etiam ibi & Gerardus ubi ſupra ait † pro defenſione honoris licere inire duellum,quia crudelis eſt qui negligit famam ſuam c.nolo,xii. q.i.& xxxi. diſtin. c. Nicena.id quod hodie ut fiat duellum uetitum forte fiet,quia in hoc Cōci.Tridentino ubi hoc anno M D L X I I I. menſe Auguſti ſum iuſſu Hiſpaniarum Regis potentiſsimi domini mei propoſitū eſt duella uetari quanuis nondum definitum ſtat.

14 Nobilis aggreſſus no tenetur fugere.

15 Honeſtū licet inire duellum.

Adducit † etiam idem Dominicus quòd Beatus Ambroſius, ut legitur in eius hiſtoria, puellam in cubiculum ſuum immiſit ac recepit ut hęc infamia impedimento eſſet quominus in antiſtem eligeretur.adducit Auguſtinum & Anſelmum multa detegiſſe eorum honoribus noxia.

16 Hiſtoria Ambroſii.

Quid dicendum? in hoc articulo difficili & à nemine unquam in cuius ſcripta inciderim bene digeſto præfari oportet honorum alium eſſe datiuum, alium natiuum, quo ad datiuū qualis eſt qui ex magiſtratibus, principatibus aut ſimilibus contingit. Videndum an perdi poſsit per actum meritorium, uel per actū demeritoriū, uel per actum medium,qui nec meritorius ſit nec demeritorius.& poteſt per actum meritorium, puta quia is magiſtratus morbo uel ſenio cum ſe ſe impeditum uideret uoluit à ſe magiſtratum munus honorem abdicare uel in alium transferre l.i.ff.de conſt. prin.l.ii.§. deinde quia difficile,ff.de origine iuris.uel monachus factus fuit ut in auth. ingreſsi.C. de ſacroſanct. eccleſi. Per actum demeritorium ſimiliter amittitur c.infamibus, de reg.iur.lib.vi.Idem fieri & contingere poteſt per actum medium,puta per dementiam inculpabilem huic ſuperuenientem,uel quia

17 Honores ſe parari poſſunt per actum meritorium uel demeritorium.

iſte uoluit in alium transferre æquè idoneum ut dd. iuribus. & is honor non eſt propriè de quo loquimur.

18 Honor uirtute parat' lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritoriũ, uel medium.

†Sed honor natiuus quẽ quis conſequitur per uirtutem ſuam egregiaque facinora (quem natiuum libuit appellare, eo quòd ex ipſomet facto citra ullius hominis miniſterium honor & egregia fama talibus egregijs facinoribus accedit & comes eſt) non eſt migrabilis de ſubiecto in ſubiectum, aut ceſsibilis, non magis quam morte extinguibilis, quem morte non extingui ſupra oſtendimus ergo ſi talem honorem uirtute partum uelles in amicum tibi gratum cedere nihil ageres niſi ineptiri.

Sed an poſsit extingui uel minui per actum meritorium uel demeritorium uel medium? & per meritorium non poſſe conſtat ſed potius augeri, per demeritorium uerò poteſt ſine dubio uel minui uel extingui d.c.ſi Paulus, xxxii.q.v.

19 Hiſtoria Lucretiæ Romanæ.

† Quem quidem honorem & famam egregiam qua pollebat Lucretia Romana ne per uim ſibi à Tarquinio ſuperbo allatam periclitari uideret, mortẽ ſibi conſciuit illa uerborum memorabili teſtatione, quam his uerbis eleganter modulatus fuit Ouidius.

Cum foderet ferro caſtum Lucretia pectus
Sanguinis & torrens egrederetur aut
Teſtetur cunctis me non uiolaſſe pudorem
Ante uirum ſanguis, ſpiritus ante Deos.

Et hoc modo accipi poſſunt & debent exẽpla Beati Thomæ & Auguſtini & Ambroſij & aliorum ſupra per Dominicum relata, & per talem actum demeritorium nihil mirum ſi fama lædi poſsit & honor, ſitque homo dominus famę ad eam prodigendam, nam & uitæ ſimiliter eſſet ad eam amittendam, ut ſi capitaliter delinqueret, ut per omnes leges ff.C.& inſt. quæ ſunt ſub titulis de publicis iudicijs.

20 Hiſtoria Caroli V. Imperatoris.

Per actum uerò meritorium extingui aut minui non poſſe cõſtat ſed potius augeri, ut proxime diximus, dum de tranſlatione huius honoris agebamus exemplum in Carolo Quinto Romanorum Imperatore inuictiſsimo Hiſpaniarũ Rege ac domino meo, qui dum ſanctorum more ſolitariam uitam monaſterio inclusus agere uellet, habenas totius orbis regẽdi Philippo eius filio (ſimiliter domino meo qui imagine patris quaſi humani generis delitium & bonorum uirorum refugium ac unica ſpes eſt) commiſit, quo non minus egregio quam raro facinore honores antea actos feliciſsimè ac mirè ornauit. Per actum uerò medium, nec augebitur nec minuetur ſed conſeruabitur ut patet ad ſenſum. huiusmodi autẽ honores & fama minui ſolent ſæpiſsimè ex accidentibus & infortunijs.

Sic & Manilius lib.4. Aſtrono. cecinit.

21 Hiſtoria uariæ.

Quid referam cannas, admotaq; menibus arma
Varronemq; pigrum magnum quod uiuere poſſet
Poſtquam tuos Traſimene laus Fabiumq; morantẽ
Accepiſſe iugum uictas Carthaginis arces
Spectatum Annibalem noſtris cecidiſſe cathenis
Exiliumq; rogi furtiua morte luiſſe.

De Mary fine, qui ſepties Conſ. fuit, ſic Ouidius lib.4. de Ponto.

22 Hiſtoria Marii.

Ille Iugurthino clarus Cimbroq; triumpho
Quo uictrix toties conſule Roma fuit
Inceno Marius iacuit, cannaq; paluſtri.
Pertulit, & tanto multa pudenda uiro.

De Cæſaris miſerabili fine hæc Manilius lib.4. Aſtro.

23 Hiſtoria Cæſaris.

Ille etiam cælo genitus, cæloq; receptus
Cum bene compoſitis uictor ciuilibus armis
Iura togæ regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto ſpectante ſenatu.
Iudicium dextra retinens, nomenq; cruore
Deleuit proprio, poſſent ut uincere facta.

Eſt alius honor natiuus, puta nobilitas non propria uirtute parta ſed à maioribus hæreditario aut paterno iure habita, quę ſimiliter à nobis niſi per actus de meritorios ſeparari nequit: quamq; non poſſumus renuntiare aut alienare gratis uel pretio. ſicq; merito eius dominium nos habere liberum quale in reliquis rebus habemus negandum eſt, ut nos contra nouiſsimos contendimus de ſucc. cre. lib. iii. §. iii. nume. 295. &. §. xxii. nume. 78. & iſta ex uirtute ſimiliter originem habuit maiorum noſtrorum quæ iure ſanguinis ad nos delata fuit, ſicque is honor & ſuperior ſimillimi ſunt & pari fere iure moderandi.

24 Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.

†Quando uerò huiuſmodi honoribus natiuis datiuus honor accedit, tunc datiuus ille honor migrare & abſcedere poteſt immoto manente honore natiuo quid enim ſi mos aut ſcriptum eſt in regione quadam ut poſt quęſitam per egregia facinora nobilitatem ſequautur & accedant quidam honores, priuilegia, prerogatiuę, immunitates, quale eſt

25 Hidalguie priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.

† ut talis pro debito ciuili carceribus detineri nõ poſſet, aut ut non poſsit contra eum fieri executio in lectulo ſuo, nec in ueſtibus quotidianis, nec in equo, armis & ſupellectilibus, ut eſt apud nos Hiſpanos (in nobili qui uulgo hidalgus uocatur) & propterea in quibuſdam oppidis ſunt ſtatuta ut reditus & bona communitatis per talem nobilem nequeant conduci. Alibi etiã ſunt ſtatuta ne tales nobiles poſsint habitare, quale apud nos Hiſpanos eſt in oppido quod Eſpinar uocatur, & in altero quod dicitur Villacaſtin. Quid inquã ſi talis nobilis maunlt illis in oppidis habitare quam ſplẽdore & prærogatiuis nobilitatis gaudere, id quod

quod ſæpe accidit, uel mauult conducere bona communitatis quam talibus potiri priuilegijs, au poterit repudiare & renuntiare à ſeq́; ſæparare talia priuilegia, talesq́; honores? & magis eſt ut poſsit, id quod probat ſi rectè inſpiciatur d.l.pe.C.de pact.l. ſi quis in conſcribendo.C.de epiſcop. & cleri. manebit tamen ſaluus & immotus honor ille natiuus & ſplendor ſiue partus ſit propria iſtius renuntiantis uirtute, ſiue à maioribus ſuis etiã tractus fuerit & ita uſibus ſæpe admiſſum fuit in oppidis duobus ſupra commemoratis; quod tenendũ eſt quanuis aliquantulum hec aduerſentur his quæ diſſeruimus d.lib.iii.de ſucceſ.crea.in duobus locis ad quæ me ſupra retuli, quæ hic iungenda ſunt.

26 Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori & poli.

Superioribus proxima eſt quęſtio illa † an ut quis ſe ipſum necare temerè non poteſt, ut iã fusè edocti ſumus, ita quoq; pro amico uitam exponere non liceat. id quod aliquantulum ſignificare uiſus fuit Diuus Auguſtinus lib.de mend.c.vi.ſed ipſemet..c.x.lib.de amici. contrarium dilucidè tenuit, quem ſequitur Dominicus de Soto lib.v. q.i. art.vi.de iuſt.& iure affirmans hanc eſſe communem opinionem philoſophorum, allegat uerbum Chriſti Ioannis xv. dum ait maiorem hac dilectionem nemo habet quam ut animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis, quę uerba non uidentur ei feciſſe ſatis, eo quòd ibi intelligitur pro ſalute ſpirituali amici non pro corporali. ſed certè uerus ſenſus eſt ut redẽptor noſter ſenſerit etiã pro uita corporali amici licere uitã corporalẽ exponere, nam quanuis ipſe uitam ſuam pro uita noſtra ſpirituali non pro corporali expoſuerit, & exponere propoſuerit, tamen eam ſimilitudinem qua uſus fuit, tacitus imò palam approbauit, ſignificans quòd ut amicus non ſolum licitè & legitimè ſed etiam laudabiliter & egregiè ponit vitam corporalem ſuam pro uita corporali amici, ita ipſe Dominus noſter uitam ſuam corporalem pro uita & ſalute noſtra ſpirituali exponebat, & utroque caſu facinus egregium eſſe ſignificauit, & laudis, uirtutis, charitatis, tropheiq́; plenum. corporea denique uita eſt temporale bonum, nec enim eſt ultimus finis noſtræ fœlicitatis, ſed tantũ id eſt uita ſpiritualis, ergo pro aliis bonis temporalibus tuendis periculo exponi poteſt licet ſint minoris pretij, ut patet ad ſenſum, & tenent Glo. & communiter Doctores in l.ut uim.ff.de iuſt.& iu.eſtq́; opinio cõis quòd in tali certamine impunè occidere potero inimicum, hoc eſt eum qui bona mea mihi rapere uolebat, id quod plerunque fieri nõ poſſet ſine periculo uitæ defendentis ut diximus de ſucc.prog.lib.j.in præfat. ergo ut uitã corpoream periculo exponere poſſum, pro rerum mearũ defenſione, ita & longè honeſtius pro uita amici defendẽda, quæ etiam quo ad me charior videri debet quàm bona mea. Quę omnia procedunt dum modo ſpes aliqua eſſet uitæ amici ſaluandę, nam ſi omnino deſperatum fuiſſet, tunc non liceret, nec uideretur uirtutis opus, ſed temeritas aut dementia aut inanis gloriæ & iactantiæ uitium: quia charitas bene ordinata debet incipere à ſe ipſo l. præſes.C.de ſerui.& aqua. Vnde Terentius ait proximus ſum egomet mihi, adeò ut etiã uaſallus feudatarius ad id nõ teneatur vt ſupra num.5 ſcripſimus. † Vnde facinus Mutij Scæuole qui pro patria ſaluanda uitam periculo ingenti expoſuit ſummæ uirtutis opus fuit. ſed poſtquã id auſum malè ceſſerat brachium flãmis admouere gloriæ & iactantię opus fuit ſecundum diuum Auguſtinum & Dominicum de Soto qui eum refert de iuſt.& iure lib.v.q.j. art.iii. quod non abnegauerim. Sed quin ſimiliter fuerit egregiæ fortitudinis opus & tolerantiæ negari non poteſt, quinimo ſi uerum amamus (cum Scæuolæ animum non d.Auguſtinus nec Sotus, ſed ſolus Deus tunc uerè noſſet) non in eleganter defendi poſſet egregiæ quoque uirtutis & cõſilij prudentiſsimi opus fuiſſe, vt Rex Porſena cum tã inuictum & fortem animum in eo conſpexiſſet, ſimilem forte uirtutem & fortitudinem in reliquis quoque Romanis ciuibus ſuſpicatus incepto deſiſteret, qui quidem Scæuola huius animi & conſilii ut fuiſſet, & poſsibile fuit & ſucceſſus mox comprobauit. quãdoquidem Porſena qui urbem exercitu cingebat eo facinore admiratus incepto deſtitit, ne ergo uideamus egregiis facinoribus inuidere debitaq́; laude ea & tropheo fraudare hanc animi & conſilii illius interpretationem ut admittamus humanius & honeſtius eſt. † Et de Mutio Scæuola Claudianus de iiij. Honorij Aug. Cons. ſic cecinit.

27 Virtutis opus non iactantię fuit facinus Mutii Scæuolæ brachiũ concremantis, quidquid diuus Aug. & Sot. interpretent.

28 Hiſtoria Scæuolę.

Vel ſolus quid fortis agat te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles Mutij te flama docebit

Et Manilius lib.4. Aſtrono.

Vulneribus uictor repetiiſſet Mutius urbem.

Stat ergo amicum pro amico uitam exponere non ſolum in utroque foro tam poli quàm ſeculi fas eſſe, ſed etiam opus egregium & tropheo laudeq́; dignum intelligi, & tale iudicatur in Pylade & Oreſte ſecundum ipſum Dominicum de quibus Ouid.lib.3.de Pon. ſic ait

Ire iubet Pylades charum periturus Oreſtem.
Hic negat, inq́; uicem pugnat uterque mori
Extitit hoc unum quod non conuenerit illis
Cætera pars concors, & ſine lite fuit

29 Hiſtoria Piladis, & Oreſtis.

Et

Et Ioannes Boemus lib.ij.c.viij. de uariis hominum moribus ſic refert de penè incredibili ac ardentiſsimo amore uxorum erga maritos apud Indos Catheos.

30 Hiſtoria uxorum Indarum. †In Catheis Indis ait multę uxores in unius uiri coeunt matrimonium, & is ubi uita diſceſſerit apud grauiſsimos iudices ſuam quęque de meritis agunt cauſam & quæ officioſior pręceteris uiro chariorq; fuiſſe iudicantium ſententia comprobatur, illa in habitu or natuq; quo cultius ſe exornare poteſt. uictrix & lætabunda rogum aſcendit, ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexans illud & de oſculans ſuppoſitis ignibus pudicitiæ laude contemptis cum coniunge defuncto concrematur: cæteræ cum nota & dedecore uiuunt.

31 Vitam pro patria periculo exponere licet & decet. Pro † patria autem uelle uitam exponere ipſe Dominicus & diuus Auguſtinus in locis ſupra citatis exclamant unde Cicero inquit,

Reſpublica nomen uniuerſæ ciuitatis eſt, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia noſtra ponere. & quaſi conſecrare debemus.ij.de leg. Cicero author eſt & rurſus.

Laudandus eſt is, qui mortem oppetit pro Republica, qui doceat chariorem eſſe patriā nobis, quam noſmetipſos, eſtq; illa uox inhumana & ſcelerata eorum, qui negant ſe recuſare, quo minus ipſis mortuis terrarum omnium deflagratio conſequatur. iii. de finibus, idem Cicero ſcriptum reliquit, & qui pro Republica uitam reddiderunt, nuſquam mehercule eos mortem potius, quam immortalitatem aſſecutos putani.

Pro planeio idem Cicero teſtatur,

Et Horatius Oda.2.lib.2 ait,

Dulce, & decorum eſt pro patria mori.

Huius rei ratio eſt quia patriæ amor & charitas omnia ſuperat, teſte Ouidio ſic canente

Rurſus amor patriæ ratione ualentior omni

32 Hiſtoriæ Pompeii. Huius rei ſtat egregium teſtimonium Póp. Magni. teſte Plutarch. & Eraſmo lib. apoph. Quum ingens rei frumentariæ Romæ eſſet penuria. Pompeus titulo quidem annonę procurator, re autem uera maris terræq; dominus declaratus, in Africā, Sardiniam ac Siciliam nauigauit, multaq; frumenti ui collecta properabat ire Romam: uerum cū ingente tempeſtate oborta naucleri detrectarent nauigationem, ipſe primus nauim ingreſſus iuſsit anchoras tolli, clamans ut nauigemus, urget neceſsitas: ut uiuamus non urget, ſignificans patriæ periclitantis habēdam rationem, potius quam priuatæ incolumitatis. ſi quidē reipub. ſubleuandæ curis immori pulchrum eſt. at patriam in extremo diſcrimine noſtra ceſſatione deſeri, turpiſsimum eſt. hic monemur non animalia bruta tantum omiſſa libertate uenire in ſeruitutem. uerum etiam homines indomitos fame domari docemur item publicæ ſaluti priuatam incolumitatē poſt habendam eſſe.

Denique idem Cicero phil.ix. ait, his maiores noſtri qui ob rempublicam mortem obierant pro breui uita diuturnā memoriam reddiderunt. Patria enim (ut idē Cicero ad quirites poſt reditū ait) nihil dulcius aut charius in uita eſſe debet, ſic ergo &c.

Pro † parentibus autem idem Beatus Auguſtinus & Dominicus Sotus ubi ſupra aiunt idē eſſe debere, & merito, tum quia nullus amor eſt qui uincat paternum l.pe. C. de cur. fur. unde quod licet pro amico multo magis pro patre, tum etiam quia parentes & patria hac in re exequari uidentur unde Cicero inuect.j. in Catil. ſic ait, Patria eſt communis omnium parens. Ad idem l. ueluti, ff. de iuſt. & iure. 33 Vitam pro parentibus exponere licet & decet

Deniq; † uox populi uox naturæ eſt, ut Dominicus ait ubi ſupra arti.vj. nec dubium eſt quin ſi uerum amamus & agnoſcere uellimus, uitam exponere pro patria, pro parentibus, pro amicis, pro cognatis & ſimilibus ſecundum mores hominum, opus intelligatur eſſe laude & tropheo dignum, ſicq; id de iure naturali eſſe intelligendum ſit, ne dum de iure poſitiuo, quando quidem id ius naturale nihil aliud eſſe ſupra oſtendimus quàm naturalis quædam ratio & natiua inſita humano generi. Poſtremo uox populi uox naturæ eſt, ita inquit Domini. Sotus ubi ſupra q.j. art.vj. nec dubiū eſt ſuperiora omnia à uoce populi approbari, ergo &c. 34 Vox populi uox Dei aut naturæ eſt.

Superioribus proxima eſt quæſtio illa, † an exponere ſe quis periculo pugnans in duello permiſſum & inculpatum iure tam poli quàm fori eſſe uideatur? Qua in re in primis uidendū eſt quid ſit duellum? & ſane nihil aliud eſt genericè ſumptum quàm quędam pugna & dimicatio, ita Hieronymus Cagnolus num.16. uerſi. hác igitur. in l. fauorabiliores, ff. de reg. iuris, nec tantum (inquit) duobus duntaxat (ut quidam perperam exiſtimarunt) ſed multorum imò exercituum, alioquin (inquit) nō diceretur à Planto duellum inter Thebanos & Theleboas & ab Horatio. 35 Duelli deſinitio ipſo bata.

Græcia barbariæ lento colliſa duello

Sed certè ſecundum hoc idem eſſet duellum quod bellum, ſicq; de bello agendū nobis eſſet longè præter propoſitum noſtrū. Duellum ergo ſtrictè ſumptum, de quo agere animus eſt, nihil aliud eſt quàm ſingulare certamen aut pugna æquis legibus dimicantium. Singulare accipere debemus ad differentiam belli publicè 36 Duelli uera deſinitio.

publicę indicti, æquis legibus duximus, quia nulla alia tam diſcreta differentia inter bellum & duellum eſt quam quòd bellum nō deſiderat ut æquis legibus dimicetur, poſſunt enī & ſolent plures contra pauciores armati contra inermes, equites contra pedites, muris, uallisq; muniti & tecti contra huiuſmodi tegminibus carentes pugnare, quinimo in bello pugna aut prętium nunquam fit æquis legibus ut conſtat, in duello autem fit æquis legibus, regulariter, quāuis & aliter fieri poſsit ex lege conuentionis, nec propterea deſineret eſſe duellum, quis enim uetat quin unus poſsit duos diffidare, (ut ita loquar) ſeu ad pugnam

37 Hiſtoria Regis Sancti & ciuiū Zamorenſium.

prouocare, nec propterea illud deſineret eſſe duellum. bellum enim non tam propriè diceretur: & ita in Hiſpanorum regum hiſtoriis legitur, poſt quàm Rex Sanctius uel Saucho urbem çamoram obſidens à ciue quodam (nomine. Vellido dolphos) çamorēſi proditoriè interfectus fuit, nobilem quēdam ęquitē exercitnum regis proditores & perfidos omnes ciues çamoranos publice proclamaſſe, eosq; diffidaſſe ſeu ad duellum ſingulare'ue certamen prouocaſſe, definitumq; fuiſſe, ęū ex lege uel iure pugnaturum eſſe, non cum uno tantum ciue çamorano ſed cum quinque ſeparatim tamen non coniunctim, id quod effectū fuit; nam ſeparatim pugnauit cum tribus filiis illius uiri illuſtris qui Arias Gonçalo appellabatur. eosq; equeſtri certamine peremit. & cum quartum quoque interfeciſſet hoc eſt lethaliter uulneraſſet, equus ipſius loris exciſis fugam arripiens metam ualli pugnę duelloq; deſignati tranſgreſſus fuit uehens adhuc ſuū ſeſſorem, qui cum ſe extra metam aduertiſſet ęquum gladio peremit ad metamq; rediit, ut cum quinto pugnaret, id quod ciues çamorani negarunt fieri poſſe, quaſi nobilis ille prouocator fortiſsimus uictus eo ipſo uideretur quòd extra metas campi deſsignatas ab equo ut cūque inuitus tranſuectus fuerat, & ſub iudice ea lis hodie eſt. regulariter tamen (ut dixi) æquis legibus fieri ſolet duellum. Et ſingulare certamen intelligendum eſt non ſolum ſi fiat inter unum & alterum ſed etiam ſi inter binos, ternos, quaternos, denos, uicenos, centenos, milenos, & bella non raro fiunt, inter pautiores, ut ſic bellum & duellum differant inter ſe eo quòd prętia quę in bello fiūt & cōmittuntur non ſolum legibus non ęquis ſed etiam non dictis aut definitis, reliqua uerò duella plerunque fiunt legibus æquis & nunquā deſinunt fieri legibus definitis ęquis uel

38 Fabula Amadigii.

iniqs paribus uel imparibus. † Ergo illud memorabile prętium quod inter centenos altera ex parte gigantes, ex altera uero ęquites lectiſsimos commiſſum fuiſſe libri Amadigii de Gaula fabulatur author duellum propriè diceretur. Idemq; † in eo quod inter tergemi-

39 Hiſtoria trium Romanorū & totidem Aluanorum.

nos fratres Romanos & totidem uiros aluanos fuiſſe Titus Liuius refert, quod Manilius lib. iiij. Aſtron. ſic cecinit.

Tresq; ſub unius fratres uirtute iacerent
Nulla acies tunc euicit pendebat ab uno
Roma uiro.

His iunge l. Caius, ubi etiam per Alci. ff. de uerb. ſigni. ubi hoſtes ait perdueles ueteres appellabant, ideò qui cōtra patriam uel principem aliquid molitur perduelionis crimine tenetur, quaſi hoſtili opera uſus, inſt. de her. quę ab inteſtat. §. interdum, reliqua ex c. ſequenti petenda ſunt.

CAP. DVODECIMVM.

1 *Duellum licitum eſt pro republica non pro iactantia.*
2 *Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam uindicandam ardua q.*
3 *Pœna peccato æqua.*
4 *Monomachia unde dicta.*

QVADRAGESIMO ſexto colligitur ex op. princ. noſtra definitio ad ſeq. q. nam poſtquam intelleximus quid eſſet duellum an iure fieri poſsit & committi, uidendum eſt † & 1 Duellū licitū eſt pro republica non pro iactantia.

ſiquidem fiat ob publicam cauſam, ut in exemplis iam relatis, non dubium eſt quin liceat omni iure, quinimo eſt opus meritorium ad euitanda grauiora mala, puta neces innumeras. agrorum uaſtationes, urbium incendia, direptiones & ſimilia. quod ſi fiat inanis gloriæ uanitate ac lęuitate iactantiæq; tumore, omnes conueniunt licitum non eſſe, ita in utroque membro tenent Hieronymus Cagn. ubi ſupra & Alphonſus Guerrerius in Speculo principum c. xlvi. qua de re per Doct. in c. monomachiam. ii. q. v. & in l. unica. C. de gladiadiatoribus lib. xi. & in l. in arenam, per tex. ibi. C. de inoffic. teſt. Sanctus Thomas. ii. ii. q. xcv. & Cayetanus in ſua Summa, Philippus Decius conſi. cccclxxxvii. Curtius iunior conſi. clxxiii. Pariſius & alij quos refert Cagnolus ubi ſupra quod ſi ad uindicandam priuatam iniuriam fiat, magis dubium; Iniuriam autem accipere debemus omne id quod non iure fit, in prin. inſt. de iniuri. † & hac ī rę ſunt qui nellint duellum eſſe licitum, quia inquiunt crudelis eſt qui negligit honorem ſuum, ita Gerandus

2 Duellum inire an liceat ad ꝓpriam iniuriam uindicandam. ardua qō.

dus de Petra ſancta ſingulari lxxxii. quæ ſunt contra honeſtatem num.v.poſt Bal.in c.i.col. v. de pace tenen.in feu. per ca.nolo xii.q. i.& xxxi. diſtinctione c. Nicena c. ſi iuſta de offi. ordin. & quia honor commodo preferendus eſt l. Iulianus.ff. ſi quis omn. cau. teſta. honor enim & uita exequantur l. iuſta cauſa, ff. de manu.uind. Glo. in §. ſuſpectus inſt. de ſuſpe. tutoribus, Bald.in l. ex ratione, col.ii.C.de appell. l. inimicitiæ, ff. de his quib. ut indignis. Idē in ſpecie tenet idē Gerardus ſing.xxxiii. nobiles.num.v.

Contrarium in ſpecie tenet Alphonſus Guerrerius ubi ſupra c. xlvi.& ait ita cōmuniter teneri, quod & tenet Hieronymus Cagnolus in l. fauorabiliores, nume.16.cum ſeq. ff.de reg. iur. affirmans hanc eſſe communem opinionem Ioannes de Lignano in tract.de duello col.viii.Ang.conſ.ccclxxiiii.ex themate.Barba.conſil.lxii. lib. i.Iaſ.conſ. cxliiii.lib. ii.Idem Iaſ. conſi.cxiii.lib.iiii. Decius conſil. ccccl xxxvii.& conſi. ccccccl xxxvi.Curtius iunior conſi.clxxiii.Cayetanus in ſumma in uerbo duello.

Et hæc poſterior pars longe uerior eſt iure tam fori quam poli, ideo enim latæ ſunt leges & creati magiſtratus, ut iuſtis & legitimis pœnis perſequantur malefactores l.i. ff.de iuſt.& iure, unde Cicero iii.de legibus ait, magiſtratus non obedientem & noxium ciuem mulcta uerberibus uinculisq́; coerceat. Idem Cicero I ora.pro Cecinna ait, maior hæreditas uenit unicuiq; noſtrum à iure & à legibus quam ab iis à quibus illa relicta ſunt, nam ut perueniat ad nos fundus teſtamento alicuius fieri poteſt ut retineamus quod noſtrum factum eſt, id ſine iure ciuili fieri non poteſt, ſi quis ergo iniuriam ab aliquo accepit ſiue in rebus ſiue in perſona, is ignorare non debet latas eſſe leges huic rei conſulentes, quales ſunt, quę continētur ſub titulis.ff.C. & inſt.de iniuri. † & cuicunque delicto ea pœna imponēda eſt, quæ legibus ęqua uiſſa eſt, & delicto commenſurata & iuſta, non autem quæ patiēti iniuriam & ſic ſæuienti & ardenti uiſſa fuerit, is enim debitam metam longè trāſgredietur ut ueroſimillimum eſt, quod permittendū non eſt: ut in alio propoſito aduertit Dominicus Sotus lib.v. de Iuſt.& iure.q.v.art.iii. Ariſtoteles lib.v. Ethi.c.vi.ad hoc l.magiſtratibus ff.de iuris omn.iudi.l.i.C. ut nemo in ſua cauſa iudicet uel ius ſibi dicat, eaq́; eſt regula iuris non ſolum ciuilis ſed etiam naturalis, idq́ue ius ciuile hac in re tranſgredi pernicioſiſsimum eſſet. ſecundum Ciceronem qui in oratione pro Cecin. ſic ait, ius ciuile huiuſmodi eſſe debet quod neq; inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poſsit, quod ſi non modo oppreſſum ſed etiam deletum aut negligentius adſeruatum erit, nihil eſſe quòd quiſquam ſe habere certum aut à patre accepturum aut relicturum liberis arbitretur.

3 Pœna peccato æqua.

Hinc apparet & deriuatur ſolutio ad argumenta in contrarium adducta, nam qui iudicis authoritate ſuam ſuorum'ue iniuriam perſecutus fuerit, is non dicetur honoris ſui negligēs aut prodigus, nec ad rē pertinet quod interdum liceat alicui ſine iudice ſe uindicare l.unica, quando liceat unicuiq;, nam illud procedit in continenti quo tempore iure naturę data eſt cuiq; & conceſſa corporis ſui rerumq́; ſuarum tutela l. ut uim, cum ibi plenè not.per Glo.& Doctor.ff.de iuſt. & iure diximus lib.i.de ſucc.progr.in præfa.Ex interuallo uero minime id licet ſed ad magiſtratus recurrendum eſt, ut ibi habetur. Ergo cum mihi uiolentus iniuriam facere properabas uel actu facere cœpiſti, potui fasq́; erat reſiſtere defendere tueri uim ui repellere, quod ſi tunc neglegi, uel non potui, ex interuallo iam non licet ad pugnam uel duellum prouocare aut etiam alio modo uim inferre. ſed legum iudicumq́ue authoritate ius meum perſequi, id quod etiam traditur per Doctores in l. clam poſsidere.§.qui ad nundinas.ff. de acqui.poſ. & noſtra principalis cōcluſio probatur in ti. de purgatione uulgari & in d. ca. monomachiā; † monomachia enim eſt ſingulare certamen à monos quod eſt unum & machia, quod eſt pugna, ſecundum Alphonſum Guerreriū ubi ſupra quæ regulariter improbatur d.l. in arenam.C.de inoffi.teſt.d.l. unica de gladia. lib.xi.c.porro, ubi per Gloſ. & Doct. de pugnan. in duello,

4 Monomachia unde dicta.

In ſumma pœnam proportionabilem eſſe debere delicto, non ſolum iure ciuili (ut notū eſt) ſed & iure naturæ ſtabilitum uidetur.

Vnde Horatius Sayra. 3.lib.1.

Adſit.

Regula peccatis quæ pœna irroget æquas

& Ouidius Epiſt. 9.

Leniter ex merito quidquid patiere ferendum eſt
Quæ uenit indigna pœna dolenda uenit.

Ergo cum pro leui iniuria & interdum etiā uerbali ad duellum fiat prouocatio, ſicq́; immineat periculum, & pœna longe maior quam culpa par eſt, utroq; iure tam fori quā poli id uetitum intelligi, & ita hoc menſe Augusti anno M D L X I I I. propoſitum eſt in hoc ſacroſancto Concilio Tridētino, quamuis nondum definitum ſit. Facit etiā

noſtra

noſtra princ. conclnſio quę edocet legũ prin
cipũq; imperiũ deſtinatũ fuiſſe ad iuuãdũ nõ
ad nocendum;nocerent autem ſi permitterẽt
talia duella per rationes iam relatas,ergo in
telligendum eſt id eſſe extra mentem legum.

CAP. DECIMVMTERTIVM.

1 *Innocens an damnari poſſit, not. quaſt.*
2 *Ciues reſpectu populi non eſt ut pars reſpectu totius contra nouiſſimos.*
3 *Charitas bene ordinata incipit à ſe ipſo.*
4 *Hiſtoria Demoſthenis.*
5 *Fabella Luporum & ouium.*
6 *Hiſtoria Bruti.*
7 *Hiſtoria Deciorum.*
8 *Hiſtoria Cocles & Fabij maximi.*
9 *Hiſtoria Camilli & Catonis.*
10 *Hiſtoria Fabricij & aliorum.*
11 *Mortem certam appetere pro ſaluanda tota etiã patria nullus tenetur.*
12 *Hiſtoria Mutij Scęuole.*
13 *Ciues tempore periculi an unum ciuem deſerere poſſint.*
14 *Socium deſerere periclitantem turpe eſt.*
15 *Ciuem deſerere culpatum licet.*
16 *Hiſtoria Cęſaris & Pompeij.*

QVADRAGESIMO ſeptimo col
ligitur innocentem occidere
nullo caſu licere nam princi-
pes & leges imperium accepe
runt ut prodeſſent (ut noſtra
princi. concluſio docet) non
ut nocerent, nocerent autem ſi innocentem
necare permitterent ergo &c.

1 Innocens an damnari poſſit, not. q6.

Itaque quæritur † an interficere quo caſu
liceat innocentem, qnod uidetur exemplo
Abrahami qui eo nomine potiſsimum com-
mendatur quòd filium ſuum Abraæ deſtina-
uerat, & quia communis opinio eſſe uidetur
ut iudex morti tradere debeat innocentem,
quẽ noxium falſi teſtes declararunt, ut mox vi
debimns, In contrarium ſtat præceptum Do-
mini nõ occidet, quod repetitum eſt peculia-
rius Exodi.xxiii.inſontem & iuſtum non occi
des, & Exodi.xxii. id quod nominatim cautũ
eſt per l.ut uim,ff.de iuſt.& iure, & Cicero hoc
natura præſcribit ut homo homini quicunq;
ſit ob eam ipſam cauſam tantum quòd is ho-
mo ſit conſultum uelit ita ipſe iii. offi. & rur-
ſus i.lib.off.ait, Homines hominum cauſa ſunt
generati, ut ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſ
ſent, ſecundum quæ & ſi homo innoxius qui ta
men culpabatur indicijs urgentibus aut teſti
bus quæſtionis ſit an necari poſsit (de quo con
tinuò uidebimus) tamen qui inculpatus & eſ-
ſet & omnino exiſtimaretur, non poſſet ullo
modo interfici, ut definit diuus Thomas ii.ii.
q.lxiiii.ar.vi.& Dominicus Sotus lib.v.de iuſt.
& iure.q.i.arti.vii. Ratio dubitandi etiam de
ſcendit ab illo, expedit unum mori pro popu
lo;ſed reſpondetur uerum eſſe quando ille no
xius eſſet non aliter.

In contrarium autem ſecundum ipſum So-
tum id agebat † quòd reſpublica ius habet ex
ponẽdi ciues patenti morti pro ſalute totius
reipublicæ ſicut totum partes ſuas, id quod li-
cet ipſe admittat uerum non eſt, non enim ſin
guli ciues reſpectu aliorum habent ſe ut pes
aut manus reſpectu totius corporis, nã licet
hæc ſimilitudo ad clariorem alicuius doctri-
næ demonſtrationem nõ raro adducatur, ha-
bet tamen uim ſimilitudinis duntaxat nõ idẽ
titatis, nam quod eſt ſimile non eſt idẽ l.quod
Nerua cum ibi not.ff.depoſiti, & inter ciues ſo
lummodo eſt quædam bonæ fidei ſocietas (ut
ſupra oſtendimus) ad hunc finem contracta
quo magis quiſq; in tuto & cum omni com-
moditate uitam agere poſsit, & unuſquiſque
in eam ſocietatem iuiſſe ob ſuam potiſsimum
utilitatem, & uidetur ex legis interpretatio-
ne & congruit naturali rationi & iuri. † cum
charitas bene ordinata debeat incipere à ſe
ipſo l.preſes.C.de ſerui.unde Terentius id na
tura (hoc eſt iure naturæ) comparatũ eſſe ait
ut omnes ſibi melius eſſe malint quam alteri,
& alibi idem Terentius ait proximus ſum ego
met mihi & plenius ſupra diſſeruimus.

2 Ciuis reſpectu populi nõ eſt ut pars reſpectu totius, cõtra nouiſsim.

3 Charitas bene ordinata incepit à ſe ipſo.

Ergo cum iſtius contractus ſummam fidẽ
bonam uiolare nefas ſit aut aliqua ex parte læ
dere. ſupereſt ut omnibus una ciuibus & ſo-
ciis unum & commune periculũ eſſe debeat,
quandiu quiſq; eorum reliquis conciuibus in
noxius minimè nocuit, & ut ſi ſocii in latro-
nes ne incidiſſent bona unius ex eis traderẽt
id ex mala fide facere uiderentur, niſi parati
eſſent ſocio proportionabiliter ſatisfacere;
ita & hoc caſu idem foret ſi pro ſalute totius
populi unum ciuẽ tradere uellent morti.tũc
enim ei uitã reſtituere nulla ex parte poſsent:
unde quum Athenienſium urbs obſidione pre
meretur & hoſtis ſolius Demoſthenis capite
contentus uellet urbem (ut pollicebatur) libe-
rare ipſe Demoſthenes ne traderetur, fabel-
lam de Lupis & ouibus retulit, † quę inepte fœ
deris paciſq; ineundę deſiderio & gratia, ca-
nes obſidum nomine tradiderunt, ſicq; iner-
mes tuitoribuſq; deſtitutę lupis prædæ fuerũt
ut Dominicus ubi ſupra refert, Itaque aut om
nes deberent prælium inire, aut omnes ſe ſe
dedere, nam ridẽdum eſſet putare quòd quiſ-

4 Hiſtoria Demoſthenis.

5 Fabella luporum & ouium.

quam uellet pretio capitis ſui reliquorum incolumitatem comparare. & quanuis id ita quaſi feciſſe uideantur Cocles & Mutius ſcæuola & alij, teſte Claud. de iiii. Honorij Conſ.

6 Hiſtoria Bruti.

Libertas quæſita placet miraucre Brutum
Perfidiam damnas, Metij ſatiauere pœnis
Triſte rigor nimius, torquanti deſpue mores

7 Hiſtoria Deciorũ.

Mors impenſa bonum, Decios uenerare ruentes
Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles. Mutij te flamma docebit,

8 Hiſtoria Cocles & Fabii maximi.

Quid mora perfringat, Fabius, quid rebus in arctis
Dux gerat, oſtendet Gallorum ſtrage Camillus
Diſcitur hinc, nullos meritis obſiſtere caſus,
Prorogat ęternam feritas tibi punica famam

9 Hiſtoria Camilli & Catonis.

Regule ſucceſsus ſuperant aduerſa Catonis.
Diſcitur in quantum paupertas ſobria poſsit
Pauper erat Carius reges cum uinceret armis

10 Hiſtoria Fabricii & aliorum.

Pauper Fabricius Pyrrhi cum ſperneret aurum
Sordida ſerranus flexit dictator aratra,

Tamen illi faciebant ex gratia non ex debito, & præterea periculo tantum mortis ſe ſe exponebant, non autem morti certæ & indubitatæ.

11 Mortẽ certam appetere ipſo ſaluãda tota etiã patria onlius tenetur.

Nec etiã placere debet quod ipſe Dominicus ſubdit, † cuius (inquit) morte ſalus totius ciuitatis agitur is tenetur ſe hoſti dedere, nã id eſſe contra ſuperiora patet, & ut ad id ex natura ſocietatis politicæ non teneatur expeditum eſt, an uerò ſi ſponte faceret laudãdus eſſet, non ſatis certum eſt, itaq; diſcrimen & periculum pro patria ſimul cum reliquis ciuibus, idq́; etiam certatim appetere tenemur non autem ſoli certam mortem oppetere. unde Cicero qui periculum non timet, propoſita inuidia, morte, pœna, qui nihilo ſegnius rem publicam defendit, is uir uere, & ciuis putãdus eſt ita pro Milone. & Scillius Ita. lib. ix.

12 Hiſtoria Mutiis Scęuole.

Stabat cum primis mediæ certamina pugnę
Aſpera ſemper amans, & par cuicunq; periclo
Scæuola, nec tanta uitam iam ſtrage uolebat
Sed dignum proauolethum, & ſub nomine mortem.
Is poſt quam frangi, res, atq; augeſcere uidit
Exitum, breuis hoc uitę quodcunq; relictum
Extendamus ait.

Pro patria ergo liberanda Scœuola ingenti periculo ſe ſponte tamen ſua exponebat nõ tamen certam & ineuitabilem mortem oppetebat & tamen ab ſcriptoribus eius facinus tam decantatum fuit quam ullum aliud ut ſupra diximus.

Ergo in Demoſthenis exemplo duę ſint cõclufiones prima quòd non iuſtè trucidandus hoſti à ciuibus traderetur. altera quòd longe minus ipſimet ciues eum capite truncare ut hoſti morem gererent deberent.

13 Ciues tempore periculi an unum ciuẽ deſereſ poſſiot..

Sed † an forte eum poſſent deſerere ut ſic eum à conciuibus deſertum hoſtis capere & interficere poſſet, quod admittit Dominicus ubi ſupra: quia reſpublica (inquit) cum ſuo periculo non tenetur priuatum ciuem defendere. Priores duas cõcluſiones quas ipſe fixit probo hanc tertiam ſuſpectam & indecoram puto & à perfidia parum remotam. una enim ſalus eſſe debet, unum & commune periclum inter conciues & hac de cauſa potiſsimum huiuſmodi ſocietatem politicam uitamq́; ſocialem ciues delegiſſe uidentur, unde Cicero in Var. ait, ciuis is eſt qui patriam ſuã diligit. ac bonos omnes ſaluos incolumesq́; deſiderat; Idem Cicero in Lelio, ſic inquit nos nati uidemur ut inter nos eſſet ſocietas quædam, quod & probat d. l. ut uim, ff. de iuſt. & iure, ergo eum deſerere (cum natura nobis comparatum ſit ut periclitantibus adiuuaremus) uiliſſimum eſſe duco, & in ſpecie propoſita non ſolum uiliſsimum ſed etiam perfidum. quia contra fidem conuentionis tacitæ quæ eiuſdem uirtutis ac potentiæ eſt ut ſi foret expreſſa l. cum quid. ff. ſi cert. pet.

14 Socium deſerere periclitantem torpe eſt.

Quid enim ſi in itinere ubi eſſet latronum periculum plures uiatores ſimul coacti quo tutiores eſſent & idonei iter ingreſsi ſunt † deinde coacta manus latronum eos adorta eſſet clamareq́; cœpiſſet date nobis unum ex uobis (quem forte diuitem eſſe ſciebant) ipſi autem reſponderent per nos liberum erit & tutum uobis eum capere. ex noſtris enim nullus manus ad arma mouebit, dũmodo nos reliquos liberos abire ſinatis, non ne hi & uiliſsimè & perfidè egiſſe uiderentur, & contra fidem tacitæ conuentionis & ſocietatis, ideo enim ſe ſe coegeruut ut eſſet unum & commune periclum, eadem ergo & longè maior ratio eſt in ſpecie noſtra, cum ſit inter conciues maior ſocietas, ut per Ciceronem in Var. ciuis eſt qui patriam ſuam diligit ac bonos omnes ſaluos incolumesq́; deſiderat, & rurſus i. lib. off. air, Ciuem oportet æquo & pari cum ciuibus iure uiuere, ſic ergo conſequens eſt ut huic arctiſſimæ ſocietati debitum iri intelligamus quod reliquis recentioribus ſocietatibus non abnegamus.

15 Ciuem deſerere culpatũ licet.

Quod limitarem ac moderarem niſi forte tota ciuitas culpa unius ciuis eſſet oppreſſa, unde cum Troia Gręcorum obſidione pręmeretur culpa ſolius Paridis qui Helenam rapuit Menelai regis coniugem, fas eſſet Troianis Paridem tradere. pœnæ enim ſuos tantum non etiam alios tenere debent authores, unde oportunè. Horatius canebat lib. i. Epiſto.

Quem ſua culpa premit deceptus omitte tueri

Vnde

Vnde Claudianus in Eutro.

Cautior ante tamen uiolentum nauita corum
Proſpicis & tumide ſubducit uella procellæ
Quid iubat errores merſa iam puppe fateri.

Sic ergo populus tutum & conſultum erit noxium ciuem ſi petatur tradere antequam il lius culpa omnes pereant aut lædâtur. Et Horatius Satyra.1.

Adſit
Regula peccatis quę pęnas irroget æquas.
Ouidius lib.2. Elegiarum.
Aequo animo pœnam qui meruere ferant.

Ergo is ciuis cuius culpa omnes reliqui ciues periclitabantur par æquumq́; eſt ut eijciatur pellaturq́; à finibus regni & patriæ ne reliquis ciuibus exitio ſit. quandoquidem in illa tacita conuentione quę inter conciues habita uidetur inque illa ſocietate non ueniebat tuitio aut defenſio malorum ſed tantũ bonorum ciuium. Quando autem ſine periculo reipublicæ ac aliorum ciuium fieri poſſet tũc eũ etiam ciuem qui extra territorium peccaſſet adſeruare, non deſineret eſſe humanum. ut ſupra attigimus.

Deniq; hanc noſtram ſententiam uerã eſſe ex omnibus fundamentis iuribus & rationibus noſtræ ſententiæ principalis apparet, quibus ad meram cuiusq; ciuis utilitatem (ut & ſupra c.i.& proximè obiter attigimus) omnẽ iuriſdictionem & principatum poteſtatemq́; ac ditionem conceſſam oſtendimus, ſicq́; nõ poſſe aut debere conuerti in perniciem alicuius ex ciuibus l.legata inutiliter, ff.de lega.j.l. legata inutiliter, ff.de adim.lega.l.quod fauore.ff.de legib.l.nõ ideo minus.C. de procura. l.pe.C.de pact. Hancq́; rem etiam tanquã ſingulos omnes ciues diximus attingere & conſequẽter unius cuiusq; utilitatem ex integro attendendam.regula quod omnes tangit debet ab omnibus approbari de reg. iur. lib.vj. Ex quibus & potiſsimum ex ſupra proximè dictis quatenus ciues ciuem necare aut necandum hoſti ob populi utilitatem tradere poſſe, non ſolum negauimus ſed etiã tenuimus, unũ ciuem deſſerere nõ poſſe ut ſic deſertus in hoſtis poteſtatem ueniſſet. Id quod etiam probatur ex Dei euangelio . . . dum ait bonum Paſtorem nõ ſolum animam ponere pro ouibus, ſed ꝙ ſi una amiſſa eſt eam reliquis deſertis perquirit.donec inueniam reliquis adſeruandam adiungat, quamuis reliquę omnes aliquantulum aut forte multum periclitarentur interim, utpote à paſtore & cuſtode ſuo deſertę, Ex his (inquam) apparet † non ſolum
16 Hiſtoria Cæſaris & Pompeii. uilliſsimum ſed etiam perfidum fuiſſe facinus militum Pompeianorum Italicorum in prælio quod fuit inter Pompeium Magnum & Iulium Cęſarem quo Pompeius uictus & Romanorum reſpublica ſubiugata fuit, cępto enim prælio, cum ęquitatus Pompeianus terga uertere cępiſſet, Cęſarq́; (ut peritiſsimus erat Imperator) totam uim Pompeiani exercitus in peditatu Italico conſiſtere animaduertiſſet, iuſsit proclamari ſaluum fore uniuerſum Italorum peditatum ſi pugnare deſtitiſſent abſtinuiſſentq́;.quo audito omnes reſtiterunt à pugnaq́; abſtinuerũt, nullo dato accepto'ue uulnere.quo ſubſecuto reliquæ oẽs partes exercitus Pompeiani facile fuſę fuerunt, teſte Appiano Alexandrino, qui ſummis laudibus eam Cęſaris aſtuciam & ſubitum conſilium in re tam turbulenta ſtrepitu horroreq́; plena effert, & meritò, erant autem ut idem refert, Italorum militum uiginti milia quorum ea opera turpis fuit ſecundum noſtram ſententiam, at nõ utiquam inſpecta Dominici ſententia à qua receſsimus.

Deniq; ut Plutarchus in lib.apoph. dum de Socrate diſſereret ait, ille uir prudẽtiſsimus iactabat ſe eſſe mundanum ciuem hoc eſt nõ minus unius regiõis ciuis quã alterius, quod & ſentit Ouidius dum cecinit ſic

Omne ſolum forti patria eſt ut piſcibus ęquor
& Statius dum ſic ſcripſit
Omne homini natale ſolum.

Et nos de ſucc.crea. lib.iij. ad finem ſcripſimus cuicunq; ciuium licere domicilium mutare migrareq́; de urbe in urbẽ, uel de regione in regionem, idq́; quotidie fit, & tamen pedi aut brachio non licet impunè corpus deſſerere, uidetis ergo ineptam eſſe cõparationẽ aut ſimilitudinem de membris ad corpus ad populum reſpectu ſingulorum ciuium, ergo cuique ciuium licebit ſaluti ſuæ conſulere, licet totus populus pereat, dum modo ipſe nihil turpe faciat, ſed ut fecit Aeneas cum iam ſalus Troiæ deſperata eſſet, & ita fit quotidie & talis eſt opinio & uox populi quam uocem naturæ & Dei eſſe probauimus ſupra c.11.

CAP. DECIMVMQVARTVM.

1 *Conſcientiam an proceſſus probationes ſequi debeamus, ardua quæſtio.*
2 *Probatio nulla concludit indubitanter ſed ſolum præſumptiue.*
3 *Teſtes requiruntur incertum duo, interdum tres, interdum quinque, interdum ſeptem, interdum quindecim, interdum 27, interdum 64, interdum 72.*
4 *Iudex ex cauſa leges tranſgredi poteſt.*
5 *Iudici dicenti ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſ-*

 ſum

ſum creditur.
6 *Hiſtoria Faby Maximi.*
7 *Populi rumor non curandus.*
8 *Hiſtoria Diogenis.*
9 *Hiſtoria Antiſthenis.*
10 *Hiſtoria Phocionis.*
11 *Hiſtoria Ipſius.*
12 *Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus contra probationes proceßales in foro animę, eſtq́. ardua quęſtio. Idem in foro contentioſo & eſt ardua quæſtio. Idem in cauſa ciuili eſtq́; & tertia ardua quæſtio.*

1 Conſcientiá an proceſſus probationes ſequi debeamus, ardua quæſtio

QVADRAGESIMO OCTAVO colligitur ex principali ſententia noſtra quid reſpondẽdum ſit in q. ſequenti. † Mæuius homicidij uel alterius criminis capitalis reus poſtulatus fuerat, crimẽq́; duobus uel tribus teſtibus fuerat comprobatum, & eum innoxium fuiſſe & eſſe iudici notum erat, quia fortè qua nocte id facinus admiſſum fuiſſe dicebatur, iudex ipſe & Mæuius pernoctauerãt in ſonnes (chartas ad pictas uel ad aleam ludẽdo, quod non raro accidit.) uel cum fœmina per noctauerat quæ illius homicidii rea dicebatur. Quid iudici faciendum eſt? nam ſiue ſententiam ferat iuxta allegata & probata innocẽs illè peribit. ipſeq́; iudex apud Deum optimũ maximum iniquitatis reus erit, ſiue illum ſententia abſolutum reliquerit tenebitur, punieturq́; in ſyndicatu, quaſi ob gratiam fecerit, uel pecunia turpiter corruptus. Nec enim ei notitiam illius rei particularem profitenti fides adhibebitur. Has anguſtias ut iudex ille euadere poſsit prodita ſunt uaria remedia, ptimum ut eam ad cauſam definiendã alium (ſi ei liceat) ſubſtituat, quod remedium lugubre eſt, quia innocens ille ſub iudice ſubſtituto eius innocentiæ inſcio. uerîſimiliter peribit. Ijdem conſulentes aiunt ꝙ ſi ei iudici aliũ forte ſubſtituere non liceat, potius debet officium munusq́; ſuum defferere quàm innocentẽ damnare, id quod nimis durum uiſum eſt Dominico de Soto in loco ilicò citando, quid enim ſi iudex ille nõ habebat aliunde unde uictum quereret, bis ſtulte faceret quia nec illũ ſaluare & ſeipſum illuderet. Alterum remedium eſt, ut cauſam referat ad ſuperiorem neceſsitatemq́; conſilij ſui ut ipſe ſit teſtis innocentiæ illius, quòd remedium quando multi eſſent teſtes qui eum damnarent non uideretur ſufficiens ad eneruandam fidem & probationem tot teſtium, & præterea incertum eſt an ſuperior huic rei cõſenſum ſit daturus, hoc tamen conſilium dedit Diuus Thomas ii. ij. q. lxiiii. articulo ſexto ad tertium. Et quid ſi ipſemet iudex tam ſit ſupremus ut non ſit ſuperior ad quem cauſam poſsit remittere? Denique ad huius rei ueſtigationẽ præfari oportet † nullum genus eſſe probationis ꝙ iudicẽ ex toto certum redat ea de re quæ in controuerſiam uertitur, nã ut lex noluit integrã fidem adhibere uni teſti quia poteſt mẽtiri, ita quoque duo & tres & etiam mille teſtes mentiri poſſunt, ſed tamen duobus uel tribus fidem adhiberi iubet eo ꝙ uerosimile ſit (ut legi uiſum eſt) duos uel tres uerũ dicturos, ſicq́; huic coniecturæ & uerosimilitudini fidem adhibemus quã fallere poſſe non ignoramus, ſed humana cognitio & peritia ulterius ſeſe non extendit ita tradunt communiter Doct. in c. afferte, per tex. ibi de præſump. Bar. & alij in l. admonendi, col. ii. ff. de iure iur. ideo in l. iii. §. j. ff. de teſtibus Imperator ꝓ iure conſultum ibi relatus ait, tu magis ſcire poteris quãta fides ſit teſtibus adhibenda, non obſcurè ſignificans, probationes eſſe arbitrarias, uel ſaltem in eis iudicis arbitrio plurimum eſſe relinquẽdum, & omnes pertinere ad eruendam ueritatis fidem non dubium eſt l. fin. C. de fideico. unde rei ſatis demonſtratæ fruſtra aliam demonſtrationem aut probationem adiici ait l. j. §. fin. ff. de dote prælegata. Hinc fit ut licet regulariter duo uel tres teſtes ſufficiant l. ubi numerus. ff. de teſt. c. relatum j. c. cum eſſes, de teſtamen. dicẽte Domino in ore duorum uel trium ſtare omne uerbum, † tamen multis in caſibus & ſpeciebus longe plures deſiderãtur, in codicillis enim quinque deſiderãtur l. fi. C. de codicill. l. fin. C. de dona. cau. mor. Idem in donatione cauſa mortis ut ibi. In teſtamentis deſiderantur ſeptem l. ſi bonus l. hac conſultiſſima. C. de teſtamen. in prin. inſt. eod. tit. cum àgitur de excellentia aut præeminentia inter egregias perſonas deſiderantur quindecim ut tradit Nicolaus Boerius in tract. de auth. mag. conſi. j. add. mag. num. ſubdiaconus, acolitus, lector, exorciſta, hoſtiarius non damnabuntur paucioribus quàm ſeptem teſtibus c. præſul. ii. q. v. Diaconus Cardinalis urbis Romæ non damnabitur paucioribus quàm uiginti ſeptem teſtibus; Præsbyter autem Cardinalis non pautioribus quàm ſexaginta quatuor teſtibus dãnabitur, & Epiſcopus non paucioribus quàm ſeptuaginta duo teſtibus remouebitur, ita ait d. c. præſul. Ratio omnium iſtorũ ea eſt, ꝙ probatio teſtium non certitudinem ſed tantum uerîſimilitudinẽ inducit (ut oſtendimus) & cum dignitas perſonarum ſupra dictarum inducat per contrarium magnã uerîſimili-

2 Probatio nulla cõcludit indubitanter ſed ſolũ præſumptiuè.

3 Teſtes requiruntur interdum duo, interdum tres, interdum quinque, interdum ſeptem, interdum quindecim, interdũ xxvii. interdum lxiiii. interdum lxxii.

ſimilitudinem inculpatæ uitæ, ſicq́; aduerſis frontibus inter ſe pugnent hæ præſumptiones, ut ueriſimilitudo & præſumptio quæ ex teſtiũ depoſitionibus & teſtimoniis oritur uincere poſsit, magnum numerum eorum quaſi militum ad uincendam hanc pugnam exigimus. Si ergo ſola præſumptio & ueriſimilitudo quę facit pro Epiſcopo accuſato ut paucioribus quàm lxxii. teſtibus fides non adhibeatur efficit etiam ſi non de occiſione ſed tantum de remotione ipſius agatur, quanto magis certitudo innocentiæ iudici nota & indubitata efficere debet ut duobus uel tribus teſtibus fides non habeatur, præſertim cum de uita hominis agatur, pro Epiſcopo enim facit ſola ueriſimilitudo, pro iſto reo certitudo, Epiſcopus periclitabatur ſolum de munere & honore, iſte reus de ipſo honore & muneribus ſi quæ gerebat & præterea de uita longe pręcioſiore, par ergo & æquum eſt ciuile ac omni iuri conſonum ut iudex ille contra talem reum non adeſſe legitimam idoneamq́; probationem exiſtimet & pronuntiet. etiam ſi ſeptuaginta teſtes contra eum deponerent, nedum ſi duo uel tres: quia qualis quanta'ue eſſe debeat in quacunque re de qualis agatur legitima probatio, negandum eſt ulla lege pręciſe definitum eſſe, uel ſaltem nõ aliter definitum eſſe, quàm ſub hoc moderamine ut iudex poſsit circa id arbitrari ut iam oſtendimus. 4 † Iuſtificantur ſuperiora, quia iudex ex cauſa poteſt facere tranſgreſsionẽ legum (ſi modo tranſgreſsionem nominare eam quę fit ex cauſa, fas eſt) & ipſarum legum atque ſtatutorum pœnas etiam cõſuetudinarias minuere atque alterare. ut notant communiter doctores in l. j. C. de precibus Imperato. offeren. & in l. & ſi ſeuerior. C. ex quibus cauſis infamia irrogatur. & in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. eod. tit. & in l. hodie, ubi eſt Glo. notabilis. ff. de pœnis. Innocen. & cõmuniter Doctores in c. j. de conſtitut. & in c. de cauſis, de officio delegati. & in c. ij. per textũ ibi. de adulterijs. Iacobus de bello uiſu in ſua practica iudiciaria in rubrica de quæſtionibus & qualitate tormentorum fol. 75. in. j. col. Bar. in l fin. in fine. ff. de receptato. Bal. in d. l. prima. C. de precibus Imperato. offeren. & in l. j. in fine. C. de iuramento calumniæ. & in auctenti. Sed nouo iure. C. de ſeruis fugiti. & in l. milites in fine. C. de teſtamento mili. & in l. clari. C. de fideicommi. & in l. obſeruare. §. ꝓficiſci. in 6. col. in xi. quęſtio. ff. de officio proconſulis & lega. & in l. quod Seruius, & ibi Ludouicus Roma. & alii. ff. de cõditione ob cauſam. & in c. j. in vj. col. qui feudũ dare poſſunt & in c. j. §. iniuria. de pace iuramento firman. in uſibus feu. & in c. iii. in fine de re iudica. Raphael Fulg. in conſi. cxxiiii. incip. præſuppoſitis col. fin. uerſi. cæterum Panormita. in c. niſi ſpecialis circa finem. de officio delega. & in d. c. ii. de delictis puerorum, & in c. licet, col. fin. de pœnis. Angelus de Peruſio in l. quod ſi nolit. §. qui aſsidua & ibi Bartholomæus Cæpola col. ii. ff. de ędilitio edicto. Ang. de Aret. in tracta. maleficiorum in uerbo. quas ſi non ſoluerit infra decẽ dies, col. iiii. uerſ. quid autem ſi ſimpliciter, & ibi Auguſti. Ariminen. in eius additioni. Ludouicus Roma. in rubrica. col. ii. C. qui admitti. & in rubri. in vi. col. de arbitriis & in l. ſiquis in graui. §. vtrum, in ultima col. ff. ad Syllania. & in cõſ. ccccxxviii. incip. conſidero. Paris de Puteo in tractatu ſyndica uerſi. ſi iudex. fol. 24. Paulus de Caſt. & Franciſcus de Aretio. in auth. ad hæc. C. de iudiciis, idem Franciſcus de Arectio in c. at ſi clerici. §. de adulteriis, de iudiciis & in conſi. cxxxi. incip. ſpiritu ſancti gratia. in fine. Alexan. in conſi. lxv. incip. habita ſuper contentis col. penul. uerſi. accedit volu. 1. Andræas Siculus in conſi. lxxi. incip. ſapienter. col. iii. uolu. ii. & in conſi. i in xxiii. col. & in conſil. viii. in pen. col. uol. iii. Felinus in c. inquiſitionis, col. v. de accuſatio. Iaſ. in l. omnes populi, in. i. lectura col. finali. ff. de iuſtitia & iure. & in l. qui iuriſdictioni. ff. de iuriſdi. omni. iudi. Philippus Decius qui hanc dixit communem opinionem in d. c. de cauſis, & in rubrica in ii. lectura col. ii. de iudiciis & Hippolytus de Marſiliis in l. i. §. diuus. ff. ad legem Corn. de Sicariis & in l. i. §. ſed & ſiquis, col. ii. ff. ad legem Corne. de falſis. & in ſingulari. clxxxii. incip. iudex in fine. Amplia ut procedat etiam ſi ſtatuta pœnalia eſſent iurata ita Bartholomæus Cæpola ubi ſupra. Deinde amplia ut ꝓcedat etiam ſi iam mulcta eſſet impoſita eam enim ex cauſa poteſt iudex minuere, ita Angelus Peruſinus in d. §. qui aſsidua, quamuis contrarium in articulo principali teneat Bald. ſibi contrarius, poſt Iacobum Butriga. ibi in l. i. c. ſi aduerſus delictum, Idem Bald. in d. l. quid ergo. §. pœna grauior, in. iii. col. & in d. authen. hodie. C. de iudiciis, Feli. ſibi etiam contrarius in d. c. i. in xvii. col. ibi, nec eſt conſonum. & ibi Philippus Decius ſibi contrarius col. fina. in fine. in ii. lectura. col. finali in fine de conſtitutio. Idem Philippus Decius in rubrica col. iii. in prin. C. qui admitti. dicet quis quo nam modo apparebit quod iuſta ex cauſa motus Iudex id pronuntiauerit, reſponde ſecundum Loazes in conſi. pro Marchione de Velez pag. 138. (ut eius uerba formalia referam)

Iudex ex cã leges tranſgredi põt.

7 Iudici dicẽti ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſſum creditur.

ram) † ſtãdum eſſe aſſertioni iudicis pronunciantis & diceutis, ſe ex cauſa pœnam à lege uel ſtatuto impoſitam alicui, ab eius merita minuiſſe uel alteraſſe, & licet de cauſa non conſtet ſufficere ad minus cauſam expreſsiſſe iudicisq; aſſertioni ſtandum eſſe. ut notabiliter uoluit Specu. in titulo de accuſatore. §. i. uerſi. quid ſi iudex. Bar. in l. quid ergo. §. pœna grauior, poſt Rayne. & Alberi. ibi. ff. de his qui notantur infa. & in l. quo ad ſtatutum, ff. de pœnis & in l. relegatorum. §. ad tempus, ff. de interdictis. & relega. Bal. in c. i. §. iudices, col. iii. in principio. de pace iuramento firman. in uſibus feu. Panormita. in c. niſi ſpecialis, in fine. de officio lega. Salice. Alex. & communiter Doctores in l. properandum, §. illo proculdubio, C. de iudiciis Feli. in c. i. in pen. col. in xii. limitatione. & in c. ſicut nobis. in x. col. de re iudica. & in c. qualiter & quando. el. ii. §. ad corrigendos, col. vii. uerſic ii. nota, de accuſatio. & Philippus Decius in c. conſuluit, el primo col. ii. de appellatio. Ioan. Franciſcus Purpuratus & Moder. in l. ſi quis maior C. de tranſactio. qui omues communiter concludunt quòd ſi iudex cauſam & ſic merita in ſententia non expreſſerit, ſed ex cauſa ſe pœnam minuiſſe, uel alteraſſe dixerit, quia illius aſſertioni quantum ad ſententiæ ualiditatem eſt ſtandum. ualida ſententia erit. & ſi ad infamiam euitandam cauſam exprimere melius fuerit, quamuis quod hoc nõ ſufficiat ſed cauſa ſaltem exprimi debeat uoluerit Iacobus de Bello uiſu in ſua pratica iudiciaria in rubrica de quæſtionibus & qualitate tormentorum, folio mihi lxxv. in j. col. in fine ubi inquit, ſe frequenter de facto uidiſſe fieri. quòd quando iudices ex cauſa, & ſic ob merita uolunt pœnam augere, uel minuere, faciunt cauſam iu ſententia inſeri. quod etiam uoluit Felin. ſibi contrarius in cap. primo col. xvij. uerſi. ex prædictis adde, de conſtitutio. Rochus de Curte in c. fi. col. xxxvj. de conſuetu. pro qua communi opinione, quòd quãdo iudex uoluerit ex cauſa, & ſic ob merita, pęnam alterare uel minuere: non teneatur cauſam etiam exprimere eſt tex. notabilis in d. l. & ſi ſeuerior, ibi, certis rationibus motus; ubi textus iudicem certis rationibus motum fuiſſe conſiderat. & hoc ſtatuit atque declarauit. licet iudex rationes uel cauſas aliquas nõ exprimat, Pro iudice enim qui officium ſuum legaliter exercere iurauit ſemper præſumitur & illi in multis creditur c. ad audientiam, cũ ſimilibus de præſumptio. l. diuus. ff. de offi. præſi. l. publicanus, in princ. ff. de publica. Gloſ. & Docto. in uariis locis, ſignãter Signorolus de Homodeis in cõſ. xv. inci. in q. col. fi. Bal. in rubrica. col. pe. de officio de lega. Feli. in c. quæ in eccleſiarum, poſt alios. de conſtitutio. & Franciſcus de Curte in conſi. xlviii. incipi. Memoriæ recolendę. col. xviii. in fine. Denique ſi iudex ille talem reum quem innocentem eſſe nouit, uel abſoluendum putauit, uel leui quadam pœna ad ciuium ſatisfactionem condemnandum, addita cauſa neceſsitateq; conſilii ſui. quo nam modo ſuperior aut conciues ſtomachari ea tam iuſta, tam neceſſaria, tamq; pia ratione inſpecta poterunt, nam ſiue omnium ſuperior is iudex fuerit, eius authoritas cum tam piæ & iuſtæ cauſæ expreſsione ad ciuium animos ſedandos ſat erit, ſiue inferior ſit. cum ab eius ſententia ex parte accuſatoris uel fiſcalis appellari poſsit, ſicq; nullum fere præiudicium ea ſententia priuatæ aut publicæ uindictæ adferat. quis nã ſuperior erit tam immanis qui talem iudicem incuſet quin potius intellecta cauſa quam ille expreſsit ſummis potius eũ laudibus (ut ueroſimile eſt) eſt efferet, nam ut Ouidius cecinit.

Et faciles motus mens generoſa capit.

Et talem cauſam exprimere conſultius & & tutius erit. quia & in facienda exemplari ſubſtitutione lex conſuluit ut parens adderet cauſam neceſsitatemq; cõſilii ſui: ut per l. pẽ. C. de curat. furi. & l. pen. ff. eod. ti. & l. ex facto in princ. ff. de uulga. ſcripſimus in materia exemplaris ſubſt. lib. ii. de ſucceſs. progr. §. xvii. ſecundum hoc noſtrum conſilium quod in anguſtiam præſenti ſat ſuperq; idoneum ſufficiensq; uideri debet, cum optatam medelam accipiat quæſtio pręſens. in eo tantum quæſtio manebit, an ſi iudex ille his remediis aut medijs uti neſcierit aut noluerit poſsit contra ueritatem & innocentiam ſibi notam talem reum damnare, id quod tenet doctiſsimus Dominicus de Soto lib. v. de iuſt. & iure. quęſtio. i. artic. & Sanctus Thomas ſecunda, ſecundæ q. lxvii. arti. ii. & idem Diuus Thomaſ. ii. ii. q. lxiiii. arti. tertio ad tertium Alex. de Ales par. iii. q. xl. membro vi. artic. ii. Richard. q. xxvi. arti. iii. quod & tenuit Petrus de Tarẽtaſia relatus per Dominicum Sotum ubi ſupra Bar. & alii in l. illicitas. ff. de offi. pręſid. oannes andreę in nouell. tit. de allega. tenuit Andræas de Palude & Syluestr. uerb. iudex. ii. in ſumma. §. v. qui & Dominicus ubi ſupra affirmant eſſe communem receptiſsimãq; Theologorum opinionem, & quod etiam eſt communis opinio tã legiſtarũ quã canoniſtarũ.

Contrariam tamen partem ut potius debeat munere & officio magiſtratus abſtinere aut deſiſtere quam talem innocentem ſententia

tia ſua ad mortem damnare tenet Accur. poſt Hugonem in l. prætor. ff. de iuriſd. omnium iudicum tenent Calderinus & Abb. Panor. in c. paſtoralis, de offi. delegati & ſumma Angelica uerb. iudicare. q vii. Nicolaus de Lyra Exodi xxiii. in quam aliquantulum inclinare uidetur Syluester ubi ſupra quem pro contraria parte allegauimus.

Quid dicendum? & ſanè hæc poſterior pars negatiua (iudice me) non ſolum tutior & humanior uerum in puncto quoque iuris, longe uerior eſt, nam cum ex omnibus iuribus rationibus & authoritatibus noſtrę principalis ſententiæ appareat omnem iuriſdictionem, ditionem, imperium, principatum, regnum, magiſtratum, poteſtatem creatam fuiſſe ob meram ſubditorum ciuium'ue utilitatem, cumque iniuſtitiam fieri ciuibus non poſſit eſſe utile l. i. & ii. ff. de legibus c. erit autem lex iiii. diſtinct. nec dubium ſit quin innocente ad mortem damnato fiat iniuſtitia & iniuria, par eſt ut ſub illa poteſtate aut iuriſdictione hæc poteſtas innocentem damnandi & occidendi non comprehendatur, ſicq; iudex qui contrarium faceret nullo iure nullaq; authoritate publica id feciſſe uideretur, nec ad tē pertinet quòd populo qui illum accuſatum ex actis proceſſus noxium eſſe falſo opinabatur morigerandum eſſe uideatur, nam reſpondemus probationes fieri occultè & publicatio teſtium quæ poſtea fit non ad uniuerſorũ ciuium notitiam, quinimo plerunq; ad paucorum aures peruenire, nec ſi ad uniuerſorũ aures perueniret noceret aut iuſtitiæ adminiſtrandę impedimento eſſe deberet, tũ quòd res iudicata pro ueritate habetur l. res iudicata, ff. de regulis iuris l. ingenuum, ff de ſtatu hominum & ibi Bal. & nor. Cagnolus in d. l. res iudicata, ſicq; ciues plus fidei iudicis ſententiæ quam uanis leuibusq; rumoribus aut actis proceſſus adhibebunt, ut & decet & ueroſimile eſt, tum etiam quod ut Sanctus Auguſtinus ait fiat ius & pereat mundus, adhæc imagine ne naturæ ueritas obumbretur curandum eſt l. filio quem. ff. de lib. & poſth. ergo imagine & umbra uani popularium rumoris ueritas non eſt obumbranda aut iuſtitia deſerenda, preſertim in re tam ſui natura atroci, horribili, & inhumana, & ut Quintus Fabius maximus (teſte Plut. in apoph. li. v.) aiebat magis formidoloſus eſt qui populi rumores timeret, quã q hoſtes fugeret, ſicq; iſthæc leuia iudicem aut principem deterrere & à iuſtitia reddenda deuiare non debent aut decet. † aliter enim ſi ad uulgi opinionem & arbitrium principes aut magiſtratus ſe ſe accomodare deberent,

6 Hiſtoria Fabii maximi.

7 Populi rumor nõ cerandus.

ſemper à iuſto & honeſto declinarent teſte Diogene, quodam enim die (ut Plutarchus & ad eum Eraſmus lib. iii. apoph aiunt) cũ populus theatrũ egrederetur ipſe Diogenes aduerſus populum nitens ingrediebatur interrogatus cur id faceret, hoc (inquit) in omni uita facere ſtudeo ſentiens hoc eſſe philoſophari in omnibus actionibus quàm maximè à multitudine diſsidere. propterea quòd uulgus hominum cupiditatibus agitur non ratione. † Idem quoque Plutarchus apoph. lib. vi. de Antiſthene refert hæc. Cuidam enim dicenti plerique te laudant. at quid (inquit) mali feci, ſignificans quæ recta ſunt pauciſſimis ſemper placuiſſe, & Cicero pro domo ſua ait in imperita multitudine eſt uarietas & inconſtantia & crebra tanquam tempeſtatum ſic ſententiarum commutatio. Rurſum idem Cicero lib. ii. Tuſcul. ſcripſit qui in oculis eſt multitudinis illius iudicio ſtare uollit. Ergo is iudex quo de agimus ſi tranſuolaret iuſtitiam, ueritatem innocẽtiam, ſibi notam ut uanos leuesq; rumores captaret leuior, ipſo uulgo iniquior & deteſtabilior uideretur. † unde etiam Plutarchus apoph. lib. 4. de Phocione Atheniense ſic retulit.

8 Hiſtoria Diogenis.

9 Hiſtoria Antiſthenis.

10 Hiſtoria Photionis.

Cum oraculum proditum eſſet Athenienſibus in ea ciuitate unum eſſe uirum, qui cũctorum ſententijs aduerſaretur ac populus uociferans iuberet illum inquiri. Photiom ſemet prodidit dicens. ego ſum ille quem deſignat oraculum, nam uni mihi nihil placet omnium quæ uulgus uel facit, uel dicit. quid hic primũ admireris. impauidum ne uiri animũ, an clementiam qui non paſſus ſit ſuſpicionem ad innocentem aliquem deuolui: an ſingularem ſapientiam, qua perſpexit inconditam multitudinem, quoniam affectibus agitur, nihil ſani nec agere, nec loqui. & de eodem Plutarchus ubi ſupra ſequentia refert.

Inter fugiendum fertur ſub inde reſpiciens ad arcem Palladis, ac ſublatis manibus dixiſſe ò pallas urbium domina. Cur tribus infauſtiſsimis beſtijs delectaris, noctua, dracone. & populo. Noctua cum ſit auium inauſpicatiſſima. tamen Palladi ſacra facta eſt, quemadmodum & draconem habet progeſtamine, populus autem bellua eſt multorum capitum, peſsimam gratiam referre ſolita optimè de ſe meritis & uelut Socrati, Phocioni, Scipioni, & alijs compluribus.

11 Hiſtoria ipſius.

Iuuenalis Saty 10.

Turba tremens ſequitur fortunam ſemper, et odit
Damnatos idem populus ſi Nurſia thuſco
Fauiſſet, ſi oppreſſa foret ſecura ſenectus
Principis, hac ipſa ſe tanuin diceret hora
Auguſtum.

Auguſtum.

Seneca in Hippolyto.

Tradere turpi faſces populus
Gaudet eoſdem colit, atque odit ∴
Idem in Octauia.
O funeſtus multis populi
Diruſq; fauor, qui cum flatu ∴
Vela ſecundo ratis impleuit
Vexitq; procul, languidus idem
Deſerit alto, ſæuoq; mari.

12 Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus contra pbationes, proceſſales in foro animę eſtq; ardua qō. Idē in foro cōtentioſo & eſt ard. qō. Idem in cā ciuili eſtq; & tertia ardua qō.

Denique † & ſi iſthæc omnia ſatis ſuperq; oſtendant ac perſuadeant talem innocentem damnare nefas eſſe minimeq; licere, adhuc tamen ſi quis forte eſſet cui res dubia aliquātulum aut admodum uideretur is meminiſſe deberet in re dubia eam opinionem ſequēdam quæ animarum ſaluti tutior eſt l. ſunt perſonæ. ff. de religi. eſtq; communis & receptiſſima ſententia noſtrorum quos longa ſerie retulit Rodericus Suares in proœmio legū fori fol. vi. unde quum noſtra ſentētia animarum ſaluti longè tutior proximiorq; ſit quàm contraria eam ut amplectamur non ſolum æquū uerum neceſſum quoque eſt. Quod intellige dupliciter, primum in foro animæ (ꝙ cōſcientiæ uocant) deinde etiam in foro contentioſo, ut noſtra ſuadent fundamenta. Tertio intellige idē fore etiam ſi eſſet cauſa ciuilis (id quod longè uehementius abnegāt omnes Doctores Theologi, & noſtrorum etiam non pauci, de quibus iam mētionem habuimus.) & ut res perſpicua ſit, accipe talem ſpeciem donaui aut uēdidi tibi domum meam aut fundum aut equū & tradidi, ſicq; in te dominium trāſtuli Titius qui meam fuiſſe nō negabat abſte tamen eam rem uēdicabat coram me uel ſub me iudicante, affirmans eandem rem à me prius ſibi fuiſſe donatam & traditā, & ex hac ſola cauſa non ex ulla alia ſibi ad eam rem ius eſſe, tunc cum ego certo ſciam eum non fouere iuſtam cauſam, licet duobus tribuſue teſtibus id probaret, reum abſoluere deberē per iura & rationes de quibus in ſuperiore articulo, quæ non expedit repetere. Qua de re per Imolam in l. à diuo Pio. ff. de re iudi. qui contrariū tenet & Adrianus in quodlib. q. vj. arti. iii. qui affirmat hanc eſſe receptam Theologorum ſententiam. Idem tenet ſumma Roſela ut refert Sotus ubi ſupra ſed noſtra ſententia his patribus cōtraria & iuſtior & (iudice me) uerior eſt, uos uideritis q. iuſtius induat arma.

CAP. DECIMVMQVINTVM.

1 *Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit. auferre rem ſubditi ſine cauſa. ardua.q.*
2 *Princeps non eſt cauſa cauſarum ſed ſolus Deus contra Docto.*
3 *Princeps non poteſt facere ſupra ius nec contra ius contra Doctores.*
4 *Principum de poteſtate diſputare non eſt ſacrilegium.*
5 *Princeps nec poſtea quam accuſator deſtitit poteſt pœnam legis minuere qua imponi debebat ubi accuſator non eßet, contra nouiſſimos.*
6 *Delicta puniuntur etiam poſt partis indulgentiā.*
7 *Pater ob iniuriam filij etiam is noſcentis agere poteſt.*
8 *Pater filij iniuriam an remittere poſſit, ardua.q.*
9 *Pœnam poſt partis abſeßum aliquantulum minuere poteſt iudex contra nouiſſi. ex toto autem remittere nec iudex poteſt nec princeps contra nouiſſi. nam iudex & princeps differunt in quanto non in toto contra nouiſſ.*
10 *Princeps ante accuſatoris abſceßum pœnam aliquantulum laxare poteſt, contra nouiſſi.*
11 *Pœna à principibus uel iudicibus ut & quatenus remitti poſſit egregia diſt.*
12 *Pœnam legalem iudex remittens uis punitur.*

QVADRAGESIMONONO apparet ex ſentētia noſtra an princeps de plenitudine poteſtatis poſsit etiam ſine cauſa diſpenſare cum legibus minuendo pœnam delinquentibus & ſimilia, id quod uolunt communiter Doctores, & ideo etiam communis ſententia eſt quòd † rem propriam ſubditi, poteſt ſine cauſa de plenitudine poteſtatis auferre, & alteri dare. ut notat Gloſ. communiter approbata in d. c. conſtitutus. de religioſis domi. & uolūt Doctores communiter in d. c. quæ in eccleſiarum. de conſtitutio. & in c. nonnullis. de reſcriptis Glo. & communiter Doctores in l. fina. C. ſi contra ius uel utilitatem publicam. & in l. quoties. C. de precibus Imperato. offerē. & in d. l. i. ff. de conſtitutio. principum Oldra. in conſi. cclvii. incipi. factum tale eſt Bar. in l. cōficiūtur. §. Codicilli de iu. codicillorū Corneus cōſ. cxcix. col. ii. li. iiii. Decius conſ. cxci. in cauſa quæ agitur, col. ii. & conſ. cxcviii. col. i. Gozadinus conſi. 8. in hac cauſa, col. i. qui omnes uolunt de plenitudine poteſtatis poſſe principem etiam ſine ulla cauſa contra leges diſpenſare & alij multi quos allegat Loazes in conſil. pro Marchione de Velez pag. cccxii. & ſic poteſt etiam ſine cauſa de plenitudine poteſtatis diſpenſare ut legitima pœna minuatur delinquenti, quod etiam ſentit Dominicus de Soto lib. v. de iuſtitia & iure quæ. iiii. artic. iiii. † & non ſolum quod ſibi libet licet,

1 Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit auferre rem ſubditi ſine cauſa ardua quæſtio.

2 Princeps non eſt cauſa cauſarū ſed ſolus Deus cōtra Doctores.

uerum

uerum etiam cum ſit cauſa cauſarum omnia quę ſupra ius & contra ius ſunt, efficere pōt. † cui nec reſiſtere, nec cur ita facis poteſt dici.

3 Princeps non poteſt facere ſupra ius nec contra ius cōtra doct.

† Nec ulterius poteſt de eius factis ac promiſsionibus. quæri. neque de eius poteſtate diſputari. quia id inſtar eſt ſacrilegii. ut inquit tex. in l. diſputare. C. de crimine ſacrilegij, neque de eius poteſtate poteſt dubitari, quod & ſentiunt Doctores, quos in præcedentibus collectionibus ſeu illationibus allegauimus,

4 Principum de poteſtate diſputaſ eſt inſtar ſacrilegiū.

mouentur eo ꝙ (ut ipſi exiſtimant) princeps legibus ſolutus eſt l. princeps legibus, cū ſimilib. ff. de legib. ſed cum nos ſupra tenuerimus principem merum non eſſe legibus ſuperiorem ſed inferiorem, & quaſi earum miniſtrum, cuſtodem & executorem, conſequens eſt, ut cum eis ſine cauſa diſpenſare nequeat, & quum ad meram ciuium utilitatem merus princeps creatus intelligatur, & legum obſeruantia reipublicæ non poſsit non eſſe utilis. quandoquidē ipſæ leges reipublicę utiles ſunt c. erit autē lex iiii. diſt. l. i. & l. ii. ff. de legibus, ſupereſt, ut qui princeps leges uiolauerit reipublicæ nocuiſſe intelligatur, quod ipſe facere non poteſt, quia eſt contra ſuam commiſſionem ſuumq́; officium l. quod fauore. ff. de legibus l. non ideo minus. C. de procur. l. legata inutiliter, ff. de lega. i. l. legata inutiliter, ff. de adi. lega. l. diligenter. ff. mandati. Vnde Poeta cum uirum bonum deſcriberet, ait, qui cōſulta patrum, qui leges iuraq́; ſeruat. Et Terētius in phormi. mihi (ait) non uidetur quod ſit factū legibus reſcindi poſſe. Hinc Cicero pro Cæcinna, Nihil (inquit) eſt in ciuitate tam diligenter retinendum quàm ius ciuile. Ex cauſa autē princeps ſine dubio id facere poſſet, nā & iudicibus licere ſupra c. proximo expoſuimus.

5 Princeps nec poſteaquam accuſator deſtitit pōt pœnam legis minuere q̄ imponi debebat ubi accuſator non eſſet, contra nouiſsimos.

Deniq; etiam † ſi nulla cauſa eſſet minuendi pœnam legalem poſtquàm tamen pars læſa deſtitit ab accuſatione pōt princeps minuere pœnam legis, antea uerò non utiq;. ita Dominicus de Soto ubi ſupra. quæ cōcluſio meritò diſplicere debet, nam ſi ante partis abſceſſum pœnam minuere non poteſt ne illi priuato cuius intererat præiudicium inferat, ergo nec poſt eius abſceſſum ne præiudicium reipublicæ inferat, reipublicæ enim læſio grauior eſt quàm priuatorum, auth. res quæ, cum ibi not. C. com. de lega. Itaque licet poſt partis abſceſſum accuſantis pœnam minuere non ſolùm poſsit ſed etiam debeat quatenus pęna à lege propter damnum illi datum aucta fuit, tamē qua ex parte pœna propter nocumentū, quod reſpublica ex facinoribus pati uidetur deſignata eſt, minui nō poteſt à principe ſine cauſa. quippe qui ad lædendum ius reipublicæ minus imperii habet quàm ad priuatorum ius lędendū. Intereſt enim reipublicæ etiam principaliter ne maleficia fiant ne'ue facta impunita maneant l. congruit, ff. de officio præſi. Ergo qui ſeruum meum occidit, uel me conuitio affecit, aut rem meam ſubtraxit, & reipublicę & mihi nocuiſſe uidetur, mihi ut eſt notum, reipublicæ quia ſi eſſet effrena licentia facinoroſis, nullius ciuis ſalus aut domus tuta eſſet poſſet, omnesq́; metu trepidarent, & trepidare & uexari incipiunt etiā ob damna reliquis conciuibus illata. Nam & illi, qui læſi nōdum erant ilico incipiunt paueſcere maioremq́; cuſtodiam rebus, perſonis, familiæq́; ſuæ adhibere. ſicq́; in eo & in ſimilibus uexantur. quæ uexationes ſunt uehementer cōſiderādæ l. i. §. ſi hæres. l. qa' poterat. ff. ad Trebell. ibi, uariæ ſunt hominum uoluntates quorundam negotia timentium &c. ergo ſi ego, qui damnum ſenſi, & te qui mihi dānum dederas accuſaueram deſtiti ab accuſatione, par eſt vt reipublicę integrum ſaluumq́; ius maneat te perſequendi. quatenus ipſa læſa uidebatur. qa metu talium pœnarum reſpublica bonos efficit ſuos ciues l. i. ff. de iuſt. & iure, ergo qua ex parte reſpublica læſa uidetur, eatenus princeps ſine cauſa pœnam remittere poſt accuſatoris abſceſſum non poterit, ſed tantùm quatenus pœna legalis aucta fuerat, habita ratione damnū paſsi l. id quod noſtrum. ff. de reg. iuris.

6 Delicta puniuntur etiam poſt partis indulgentiā.

† Vnde etiam ſi damnum paſſus in ſuo teſtamento remiſerit iniuriam uel pepercerit delinquēti, nihilominus ille punietur à iudice habita iſtius publici nocumenti ratione ut tenuit Gl. not. per text. ibi in l. Diuus. ff. ad Syllani. notat Angelus de Claris aquis ſing. xxvj. & Guiliel. de Ludo ſingulari xxxiii. lex eſt.

7 Pater ob iniuriam filii ēt ignoſcentis agere poteſt.

† Quinimmo ſi filius iniuriatus iniuriā remiſerit nihilominus eius pater agere poteſt propter iniuriam, quam ipſe ex perſona filii paſſus uidebatur. Patitur enim quis iniuriā non ſolùm ex ſua ſed etiam ex ſuorum iniuria. §. patitur, inſt. de iniuri. ita in ſpecie diſſerit Ludouicus Romanus ſingulari xciii. tu habes, expreſsius per Nicolaum Boēriū deciſ. cxx. pater an remittere num. 7. c. exhibita ubi Ioannes Andreas de homi.

8 Pater filii iniuriā an remittere poſsit, ardua qō.

† Pater autem iniuriam filio illatam an remittere poſsit, & ſanè olim poterat, ut eſt cōmunis opinio ſecundum Boērium ubi ſupra per l. ſed ſi unus. §. filio fami. ff. de iniur. An autem hodie idem adhuc ſit non leuiter cōtrouerſum eſt, ſuntq́; uarię noſtrorum ſentētię ut per Boērium ibi, per Marſiliū ſing. 573. grauior, Iaſ. in l. in perſonam, per tex. ibi. ff. de pact. & Bart. Imola,

Romanus & Alexand.in l.Lucius.ff.ſolu.matr.

9 Pœnā poſt partis abſeſſum aliquātulum minuere poteſt iudex contra nouiſs. ex toto autē remittere nec iudex pōt nec princeps cōtra nouiſs. nā iudex & prīceps differūt in quāto nō ꝗn toto contra nouiſs.

Hactenus de principe. † Quid autem iu iudice ordinario? & Dominicus Sotus ubi ſupra talem fixit concluſionem. poſtquàm (inquit) accuſator ab accuſatione contentus deſtitit in arbitrio eſt ſuprenii iudicis pœnam iuris relaxare aut commutare. tale autem arbitrium inferiori non comittitur. Quæ quidem differentia inter principem merum & iudicem ordinarium nō eſt tuta nec tenēda: quia data paritate terminorum inter eos differentia nulla eſt hac in re. nam ex iuſta cauſa tales pœnas commutare, minuere, & relaxare tam princeps quàm iudex ordinarius poſſet. ut (fusè ex receptiſsima ac ueriſsima opinione Doctorum) c. ſuperiore edocti fuimus. Sine iuſta uerò cauſa nec iudicem ordinarium nec etiam principem id facere poſſe iam ibi & plenius in ſuperioribus oſtendimus, quum ad meram ciuium utilitatem principatum datum fuiſſe monſtrauimus, nec dubium ſit legales legitimas ue pœnas noxijs hominibus remittere & condonare cuique ciuium uniuerſeq; reipublicæ noxium iniuriumque uideri. Limita quādo tam minima ex parte per principem pœna remiſſa fuit, ut ueroſimile ſit id à populo ſibi conceſſum fuiſſe uel conceſſum iri, ſi à populo peteret, argum. l. ſcio, ff. de minor. ut ſupra oſtendimus. Quo caſu eadē moderatio & in ordinario iudice admittēda eſſet, data eadem ueriſimilitudine. Hac duntaxat nota adiecta, quod ueroſimile eſt hac in re ex mente populi iuriſdictionem concedentis plus laxitatis conceſſam principi fuiſſe & fore quàm iudici ordinario ab ipſo ſiue principe ſiue populo: quia quāto eſt maior dignitas iuriſdictionem exercentis, tanto plus laxitatis & arbitrij ſibi cōceſſum fuiſſe & fore intelligendum eſt, ſicq; princeps & iudex ordinarius hac in re differunt in quāto non in toto. Secundum quæ lapſus in duobus uidetur Doctiſsimus Sotus, primùm dum poſt partis accuſantis abſceſſum, putauit principē quātacunque uellet ex parte etiam ſine ulla cauſa poſſe pœnam legalem remittere cū non poſſit niſi modica duntaxat ex parte laxare. Alterum dum id iudici ordinario etiam minima in parte abnegauit.

10 Princeps ante accuſatoris abſceſſum pœnā aliquantulum laxare poteſt, contra nouiſs.

Item errat † dum omnino adimit principi potentiam ante accuſatoris abſceſſum & remiſionem, nam ea conſideratio & ſi inſpicienda ſit quo ad eam pœnæ particulam, quæ reſpicit perſonam eius, qui iniuriam aut damnum paſſus fuit, tamen non eſt inſpicienda quò ad alteram pœnę partē quę totam rempublicam concernit. Eſt tamen uerum ꝙ & in hoc caſu differentia eſt in quanto non in toto, nam accuſatore ceſſante pœna, quæ ei applicanda erat ex toto ceſſauit, & de reliqua pœnæ parte, quæ rempublicam reſpiciebat agendum duntaxat erit. † Ergo prætermiſsis publicis criminibus, quò ad priuata delicta quibus datur accuſandi licētia ſolis damnum uerè uel interpretatiuè patientibus. Sit prima concluſio ex iuſta cauſa pœna legalis poteſt minui uel commutari, intellige primum id fieri poſſe principē, deinde fieri poſſe per iudicē ordinarium quāuis principum laxior aliquantulum poteſtas ſit. Exempli gratia ut in l. inter artifices. ff. de ſolu. clarius in l. ad beſtias. cum ibi not. ff. de pœnis. Tertio intellige concluſionem non ſolum poſt accuſatoris remiſsionem ſed etiam antea. Quatenus pœna imponenda uindictam publicam aut publicum cōmodum pecuniarium reſpiciebat, nō quatenus reſpiciebat cōmodum illius, qui dānum paſſus fuit, niſi pro parte eum tanquā unum popularem tangente, unde ſi ex delicto (uerbi gratia) pœna ducentorum imponēda ueniebat, æquis ex partibus inter dānum paſſum & rēpublicā diuidenda, tunc ſi accuſator nolit ignoſcere, & reipublicæ utile ſit pœnā ex toto uel ex parte remitti, ea remiſsio quò ad partē, quę ad rempublicā ſpectat ex toto uel ex parte facienda eſt, ſed non quò ad reliquam partē, ſicq; accuſatori integra centum pręſtanda ſunt, uel ab ipſo delinquēte eius ue fautoribus, uel ab ipſa fortè republica, quādo eius id intererat. ita tamen ut tunc cum à republica daretur deminueretur pars, quæ accuſatorē tanquam unum ciuem reſpiciebat, huius rei ratio eſt, quia ſi ea remiſsio reipublicæ utilis erat tunc ab omnibus ciuibus pecuniarum collectio ut fieret ciuile parq; eſſet c. quod omnes, de reg. iur. lib. vi. l. ſecundum naturā. ff. de reg. iur. Secunda concluſio ſine iuſta cauſa pœna legalis delinquenti remoueri non poteſt. Intellige ꝙ non poteſt remoueri per principem. Secundò intellige ꝙ longè minus per iudicem ordinarium. Tertiò ꝙ non pōt remoueri ex toto. Quartò ꝙ nec ex parte quæ reſpiciebat accuſatorē. Quintò ꝙ nec ex parte, quæ reſpiciebat rempublicā remitti licebit ex toto aut ex magna parte, ſed ex minuſcula quadam particula id principibus facilius fortè licebit quàm iudicibus ordinarijs. Nec putauerit quiſquā me nō bene mihi conſtare dū dixi difficilius nocere poſſe principē aut iudicē ordinariū reipublicę q̃ priuato accuſatori, & tamē modo negaui principē poſſe quicq̃ adimere ex parte pœnę, quę reſpiciebat priuatū accuſatorē, cū conceſſerim id fieri

11 Pœna à prīcipibus uel iudicibus ut & quatenus remitti poſsit egregia diſt.

fieri licuiſſe ſaltẽ ex minuſcula quadã particula ad rẽpublicã ſpectante, ſed reſpõſio in prõptu eſt, nam cum ærarium publicum quoties opus eſt ex collationibus ciuium ſupplendũ aut replendum ſit, quando pœna, quæ ærario publico applicanda uenit ex parte quadam remittitur, quo ad illam particulam omnium ciuium læſio eſt, qui urgenre poſtea neceſsitate publica tanto magis aut tanto plus conferre tenebuntur, ſicq; ipſemet accuſator ſentit ex illa remiſsione ſuam particulam damni, neq; in plus lædi debebat, cumque publicẽ utilia ſunt non ad quorundam tantum ſed ad omnium ciuium onus ſpectent. d.l. ſecundum

12 Pœnam legalẽ iudex remitẽs bis punitur.

naturam d.c. quod omnes tangit. Deniq; cum iudex ſine cauſa legales pœnas nequeat, laxare aut minuere, qui contra fecerit duas patitur pœnas, infamiæ notam & ſuomet corpore uel rebus pœnam illi remiſſam quatenus ille pati deſiit ſupplebit, ita Ludouicus Romanus ſingulari. lxxviii. ueni, per l. ſernos. C. ad legẽ Iul. de ui pub. qui textus eſt ad hoc ſing. ſecundum Romanum l. iii. C. ne ſan. bap. reit. quam unicam dicit ubi ſupra Idem Romanus per Felinum i c. de cauſis, in prin. de off. delega. per Nicol. Pignolatum, qui alios allegat in add. ad Romanum ubi ſupra quę autem ſint iuſtæ cauſæ recedẽdi à penis legalibus edocet Nicolaus Pignolatus. in add. ad Romanum ſing. cccccclxvi. tu habuiſti, Felinus in c. qualiter & quando. §. ad corrigendos de accuſa. Cærerius de homicidio ult. part. ad finem Romanus conſi. cccccxxix.

CAP. DECIMVMSEXTVM.

1 *Accuſare quem an quis poſſit compelli, ardua. q.*
2 *Hiſtoria Nobilium duorum Hiſpanorum.*
3 *Accuſare nullus tenetur cum quibuſdam contra communem opinionem concluſiones quatuor.*
4 *Admonere fratrem contra rempublicam peccantem an teneamur ante denuntiationem.*
5 *Hiſtoria Socratis.*
6 *Denunciare in foro contentioſo canonico an quis teneatur ut priuati damno obuietur, ardua quæſtio. & quid de iure ciuili aliæ quæſtiõ. ardua.*
7 *Intellectus l. culpa caret, & l. nullum crimen, ff. de reg. iu.*
8 *Hiſtoria Herculis.*
9 *Hercules quo potiſſimum nomine commendetur quareque ad cœlum euolauerit.*
10 *Homo homini opitulari natura tenetur, idq; ut intelligendum ſit declaratur.*
11 *Ius naturæ eſt ius gentium.*
12 *Ratio elegans.*
13 *Denunciare & obuiare periculo priuati non tenemur in foro contentioſo canonico, contra communem opinionem, nec in foro ciuili contra communem, nec in foro conſcientiæ contra communem opinionem.*
14 *Reipublicæ quantum debeamus.*
15 *Patriæ magis quàm parentibus debemus.*
16 *Delicto futuro qui non obuiauit, ut puniatur.*
17 *Admonere fratrem ubi periculum eſt, an teneamur, ardua. q.*
18 *Socium itineris defendere non ſecus quàm rempublicam tenemur.*

QVINQVAGESIMO defluit etiam ex principali ſententia noſtra definitio illius articuli (qui ſuperiori affinis eſt) † an per principem aut legẽ humanam quis iuſtè compelli poſsit ad aliquem accuſandum, & pars quidem negatiua probatur in l. unica. C. ut nemo inuitus agere uel accu. cogatur. probaturq; ac defluit ex rationibus noſtrarum ſententiarum de quibus tam ſępe mẽtionem habuimus, nam ſi principatus ad noſtram meram utilitatem creatus fuit, conſequens eſt ne per principem inuiti ad id cogamur, cum inde periculum nobis poſsit imminere, (ut illicò edocemur) quod qualecunque ſit etiam minimum in magna conſideratione eſſe & debet & ſolet l. i. §. ſi heres l. quia poterat ff. ad Trebell. ibi, nat læ ſunt hominum uolontates quorundam negotia timentium &c. Ad idem. §. prętereа, cum ſua Gloſ. inſt. de actio. quinimo eo ipſo quòd compellimur dicimur noxiam læſionemq; pati ut dd. ll. unde etiam beneficium inuito nõ datur. l. inuito, ff. de reg. iur. optimus tex. in. §. ſed neq;, inſt. de auth. tut. l. quia autem, in princi. & §. i. ff. quę in fraud. cred. periculum autem & læſio in ſpecie noſtra eſſet primum moleſtiarum & uexationis ac ſolicitudinis, quod magnopere eſt conſiderandum d. §. ſi hæres, deinde inimicitiarũ illinc naſcentium, poſtremò pœnæ talionis quam ſubibit accuſator, qui non probat & not. per Romanum ſingulari. cccccclxxv. tu ſcis, adhuc tamen ex Theologis ſunt qui uellint, ut quis teneatur ad accuſandum eo caſu quo crimen moliretur contra principem uel rempublicam, ita doctiſsimus Dominicus Sotus lib. v. de iuſt. & iure q. v. arti. i. poſt Sanctum Thomam ſecunda, ſecundæ quæſtio. lxviii. art. i. Idem uult Caietanus ſecunda ſecundæ quæſt. xxxiii. arti. vii. dum ait admonitionem fratris neceſſariam non eſſe, quando eius accuſatio neceſſaria eſt, ſentit ergo hoc caſu neceſſariam eſſe accuſationem, & Sylue-

1 Accuſare quẽ an qs poſsit compelli, ardua quæſtio.

ſter in ſumma uerb. accuſatio. §. iii. idem ſignificat, idem ſentit Durandus in iiii. diſt. xix. q. iiii. dum in foro exteriore negat oportere, ut admonitio præcedat & ita eſſe uidetur communis opinio ut per Bar. in l. utrum, ff. de parrici. per Hiero. Cagnolum & Philippum Decium in l. culpa caret, ff. de regulis iuris, per Aqueſ. in rep. l. ut uim. prope finem. ff. de iuſt. & iure, Idem in l. qui accuſare. C. de edendo, Decius in c. i. de off. delegati, Bal. & Florianus in l. ii. ff. de noxalibus, Philippus Decius in l. nullum crimen, ff de reg. iur Felinus in c. quãte, col. i. de ſent. excom. Id quod hi omnes affirmant ſub hac tamen moderatione, ſi ipſe liber teſtes, quibus ſuam accuſationem poſſit probare, & ſic duobus demum concurrẽtibus ad accuſandum tenetur. Primum, quòd machinatio eſſet in rempublicam. alterum quòd is conſcius habeat probandi facultatem, Hæc communis opinio Legiſtarum, Canoniſtarũ & Theologorum, procedit tripliciter primũ in foro contentioſo ciuili, deinde in foro contentioſo canonico, poſtremò etiam in foro conſcientię, ut patet ex locis ſupra aſſignatis, Sed in omnibus tribus concluſionibus contrarium tenendum eſt per fundamenta ſupra relata, & quia Dominus dixit, Qui amat periculum, peribit in illo, nec dubiũ eſt quin impoſſibile ſit aliquem caſum eſſe in quo accuſator (hoc eſt conſcius criminis illius) certò ſciat crimen illud ſe poſſe probare ſiue probaturũ. Quid enim ſi teſtes aufugiant, quid ſi depoſuerint, ſed uerum non dixerint? quid ſi intermoras litis antequam deponant moriantur? in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, ſi is cõſcius accuſauerit periclitabitur, ad quod ut quis teneatur omni iure tam diuino quàm humano non ſolùm preceptum non eſt, ſed potius ut non teneatur expreſſum eſt, ut iuribus & rationibus ſupra allegatis, & probatur etiam in d. l. nullum crimen, & d. l. culpa caret, ubi dum dicitur culpa caret, qui ſcit, ſed prohibere nõ poteſt, non intelligitur de omni impoſsibilitate id enim indubitatum erat l. impoſsibiliũ de regul. iur. ſed intelligitur de impoſsibilitate, ratione deficientis iuriſdictionis, aut patriæ, uel dominicæ, uel maritalis poteſtatis aliter enim potius culpa eſſet immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti l. culpa eſt, de reg. iu, ff. & quamuis publici periculi manifeſtatio res ſit ad unumquenq; ex ciuibus pertinens (ut continuò dicemus) tamen accuſatio non tam pertinens uidetur propter ſuperiores rationes, uel ſi eſt pertinens ſaltem neceſſaria eſſe non poteſt, & ſatis ſuperq; eſſe debet, ſi quis faciat denunciationem, ut ſic magiſtratus, ad quos reipublicæ ſalus ſpectat tali malo obuiẽ eant, nam & alibi credo quòd ſub titulo inſt. mandati, Iuſtinianus Imperator ait, Satis ſuperq; eſſe debet, ſi cui uel in paucis amici labori conſulatur. Deniq; illud expeditum eſt, bonum publicum & ſi ad omnes & etiam ſingulos ciues ſpectare uideatur, id tamen intelligendum dum modo, non unius, aut alterius ad onus totum reipublicæ, negocium aut ſarcina pertinere credatur; ſed ad omnes conciues l. ſecundum naturam. ff. de reg. iur. c. quod omnes tangit. de reg. iur. lib. vi. dixi in c. præcedenti. Vnde perſequutio aliquid cõtra principem, rempublicam bonum ue publicum molientis, iniquum & iniurium eſſet, ut ad onus & periculum foret iſtius ſolius, qui illius machinationis perfidiæ conſcius eſſet. & ſatis ſuperq; eſſe debet, ut is ipſis principibus aut reipublicæ magiſtratibus denunciet, & ei rei medendæ opem auxiliumq; ferat tanquam unus è populo abſq; eo quòd cogatur accuſare, per quod, totum onus & periculum & labor eius humeris reſideret. Et licet non probẽt, ita ſentiunt Hieronymus Cagnolus ubi ſupra & Sũma Angelica uti refert Sotus ubi ſupra ſentit Bar. in l. in eum. ff. de accuſat. & non ſatis certò ſcio, an negaret Diuus Thomas. ſi tamen is uelit ſponte accuſare, eiq; periculo ſe ſe exponere ſine dubio poterit: ſed ſi tunc probare non poſsit, an ſatisfaciet offerendo ſe probaturum in duello tangit Hieronymus Cagnolus ubi ſupra id quod olim † Hiſpaniæ factum fuiſſe hiſtoriæ referunt, Cùm nobilis quidam uir alterum nobilem contra Regem Hiſpanum aliquid machinatum diceret, inque duello armatos & equitantes tribus diebus incredibili ferocitate pugnaſſe multis uulneribus utrinque acceptis, & tandem per regem fuiſſe à lite & accuſatione abſolutos incredibili omnium tam nobilium quàm plebeorum applauſu, de duello egimus ſupra c. xi. & xii. & xviii. 2 Hiſtoria Nobilium duorum Hiſpanorum.

Sit ergo concluſio negatiua quòd nullus cõpellitur accuſare eum, quem ſcit aliquid contra publicum bonum moliri, intellige quòd nõ tenetur de iure ciuili, nec tenetur de iure canonico, tertiò quod non tenetur etiam in foro animę, Rurſus intellige tam in crimine læſæ maieſtatis Diuinę puta hereſis quàm etiã humanæ. Sed ad denunciandum & auxilium ferendum ut crimen luceſcat, & noxius plectatur, tenetur tam in crimine hæreſis quàm lęſæ maieſtatis humanę tenetur que tam in foro canonico & etiam ciuili contentioſo quàm etiam in foro conſcientię. Sed an † tunc teneatur fratrem illum peccantem prius admonere quàm denunciare arg. c. nouit, de iudi. id quod negant Syluester, Caietanus & Durãdus ubi ſupra, & etiam

3 Accuſare nullus tenetur. cum quibuſdam cõtra communẽ opinionẽ concluſiones quatuor.

4 Admonere fratrẽ contra rempublicam peccantem an teneamur ante denunciationem.

tiam Sotus.niſi iam eſſet emendatus, tunc e-
nim etiam denunciatio ceſſare deberet ſecun
dum Sotum,quod nos alibi diſſeruimus.

.Hactenus quando quid machinabatur con
tra bonum publicum, quid ſi contra priuatū,
puta machinabatur furtū,uel ſimilia, aut ſer-
uos uel quadrupedes alienos interficere para
bat? & tunc debet conſcius huius rei uti ad-
monitione fraterna,quia iure naturę inſitum
mortalibus eſt,ut periclitantibus opem & au-
xilium feramus propter illam cognationem,
quam inter nos natura conſtituit,l.ut uim, ff.
de iuſt.& iu. Vnde Plutarchus Apoph.lib.iii.
5 Hiſtoria Socratis.
Roganti † cuias eſſet, mundanum ciuem,ſe
eſſe (Plutarchus inquit) Socratem reſpondiſ-
ſe,ſignificantem talem opem cuique etiā ex-
tero periclitanti ferendam. quod ſi intelligat
id non ſat eſſe periculumq́; inſtare,an tenea-
tur ad utilitatem illius tertii accuſare,& ſanè
non tenetur,nec etiam poſſet in priuatis deli
ctis ſed denunciare teneretur in foro cōſcien
tiæ, ut ſic obuium fieret per iudicem damno
futuro ſecundum Sotum ubi ſupra ad idemq́;
tenetur de iure naturali per proximā ratio-
nem,& eſt communis opinio,ſecundum Hie-
ronymum Cagnolum ubi ſupra ut † ad id te-
6 Denunciare in foro contentioſo canonico an quis teneatur ut priuati dāno obuietur, ardua. qō, & quid de iure ciuili alia qō ardua.
neatur de iure canonico etiam in foro cōten
tioſo ut etiam per Felinum in d.c.quantæ, &
in c.j.col.j.de offici.delega.de cuius ueritate
illico dicam. de iure autem ciuili receptior
ſententia eſt,ut non cogatur in foro conten-
tioſo.ſecundum Decium & Cagno.nu.10. ubi
ſupra,eſt cōmunis opinio ſecundum Boërium
deciſ.lxxxiii.alia quęſtio nu.6.Cagnolus in d.
l.culpa caret,poſt Gl.& alios Docto. ibi idem
Decius in ca.j.de offic. delega.Felinus in d.c.
quantæ.& in d.c.j. Aquenſ.in repe.d.l.ut uim,
propè finem. Sed limitatur ut ſi commodè &
ſine ſuo periculo ſuccurrere poſsit, & non fa-
cit,teneatur etiā de iure ciuili, iſta limitatio
tenetur (ſecundum Cagnolum ubi ſupra.) per
per omnes Doctores communiter, quam etiā
ipſe ſequitur per d.l.culpa caret,& per d.l.nul
lum crimen,à cōtrario ſenſu. Nam ſi culpa ca
ret, qui ſcit & prohibere non poteſt. ut aiunt.
dictæ leges,ergo ſi prohibere poſſet & nō pro
hiberet,aliud eſſet.Sed ſanè † ut iam attigi-
7 Intellectus l. culpa caret,& l.nullū crimen, §. de regu. iur.
mus ſenſus contrarius in.dd.ll.eſt quò ad eum
qui iure poteſtatis iuriſdictionalis,uel patriæ
uel dominicæ,uel maritalis poteſt prohibere.
Patet,nam quæ pendent ex facto alieno & nō
ex noſtro, ea in iure dicimur non poſſe nos,
tex.in.§.ſi quis alium,inſt.de inut.ſtip.l.ſtipu
latio iſta,in prin,ff.de uerb.obliga. cum ſimi-
libus utrobiq; per Gl.all.ergo d.l.culpa & d.l.
nullum crimen etiam ſi in ſenſu directo dice-
rent, quòd qui poſſet prohibere & non prohi
beret in culpa is eſſet, intelligerentur quādo
ex facto ſuo ea poteſtas,non ex alieno pende
ret,quale eſt factum iudicis. Præterea nullus
eſſet,qui non poſſet ad iudicem ire ſicq́; de il
la potentia illæ leges non potuerunt intelli-
gere,ſecundum quę rectè probant iure ciuili
eum,qui cōſcius ſit machinationis ab aliquo
contra alterum tertium paratæ, non teneri
ad accuſandum neque ad denunciandum,niſi
prohibere poſsit iure proprio,arg.l.& magis.
ff.de ſolu.hoc eſt ex poteſtate iudiciali,uel do
minica,uel patria,uel maritali & cętera id ge
nus. Idque etiam iure naturali uerıſsimum
eſt,nam eo iure hominem homini periclitan-
ti opitulari debet,d.l.ut uim,cum ſupra alleg.
& quia ut ait Statius

„ *Omne homini natale ſolum.*

Et Ouidius ait,

„ *Omnes ſolum forti patria eſt ut piſcibus æquor*

Et Ouidius lib.3.Metamor.

„ *Et eget auxilio, qui non tulit, utq; reliquit*
„ *Sic linquendus erit,legem ſibi dixerat ipſe.*

Sicq́; iure naturæ par eſt hominem homini pe
riclitanti ſubuenire, unde ſummis laudibus
Hercules effertur, quòd auxilium opēq́; ſuā,
uim & iniuriam patientibus nunquā denega-
uit. Vnde † Boëtius,Metr.7.lib.8.ſic canebat,

„ *Herculem duri celebrant labores,* 8 Hiſtoria Herculis.
„ *Ille centauros domuit ſuperbos,*
„ *Abſtulit ſęuo ſpolium leoni,*
„ *Fixit & certis uolucres ſagittis,*
„ *Poma cernenti rapuit draconi,*
„ *Aureo leua grauior metallo*
„ *Cerberum extraxit triplici cathena,*
„ *Victor immitem poſuiſſe fertur*
„ *Pabulum ſæuis dominum quadrigis,*
„ *Hydra combuſto periit ueneno*
„ *Fronte turbatus Achelous amnis*
„ *Ora demerſit pudibunda ripis,*
„ *Strauit Antheum Libycis harenis*
„ *Cacus Euandri ſatiauit iras*
„ *Quosq́; preſſurus foret altus orbis*
„ *Setiger ſpumis humeros notauit*
„ *Vltimus cælum labor irreflexo*
„ *Suſtulit collo,pretiumq́; rurſus*
„ *Vltimi cælum meruit laboris.*

Vides ergo ut iure naturæ uiri incliti du-
cuntur feruntur q́; ad opem miſeris pericli-
tantibusq́; ferendam, hiq́; æthereas ad ſedes
præmii loco euolaturi intelliguntur. Vnde 9 Hercules quo potiſsimum nomine cōmendetur quareq; ad cœlum euolauerit.
† idem Cicero de eodem Hercule ſcripſit,
poſtquam enarrauerat ut cunctis periclitan-
tibus opem tuliſſet abiit (inquit) ad Deos Her
cules nunquam abiiſſet,niſi dum inter homi-
nes eſſet,hanc ſibi uiam muniiſſet.Idq́; uotum
&

& ſtudium magnanimis uiris iure naturæ ineſſe idem Cicero eleganter ſcripſit his uerbis.

10 Homo homini opitulari natura tenet, idq; ut intelligendū ſit declaratur.

Vt tauris natura datum eſt, ut pro uitulis contra leones ſumma ui, impetuq; contēdāt: ſic ij, qui ualent opibus, atque id facere poſſunt, adſeruandum genus humanum natura incitantur, ita Cicero.iii.de finib. Sed contra hæc omnia facit ꝙ ſcriptum reliquit idē Cicero ſecundo officiorū. Animaduertamus (ait) cū alios iuuare uelimus ne quos offendamus. Ergo cum hoc caſu periclitanti nequeam opitulari ſine leſione machinantis non uideor ad id teneri, ſed ad id reſponde ex his Ciceronis uerbis. Illud enim natura non patitur, ut aliorum ſpolijs noſtras facultates, copias, opes augeamus, neque uerò † hoc ſolùm natura, ideſt

11 Ius naturæ eſt ius gentium.

iure gentium, ſed etiam legibus populorum, quibus in ſingulis ciuitatibus Reſpublicæ continentur, eodem modo conſtitutum eſt, ut nō liceat ſui commodi cauſa, nocere alteri. hoc enim ſpectant, leges hoc uolunt incolumē eſſe ciuium coniunctionem ita.iii.offic. Cicero ſcripſit & huiuſmodi ſententiæ concinit eiuſdem Ciceronis nō inelegans ſententia in hæc uerba. Vt membra quædam amputantur, ſi & ipſa ſanguine, & tanquam ſpiritu carere cœperunt & nocent reliquis partibus corporis, ſic iſta in figura hominis feritas, & immanitas beluæ, à communi tanquam humanitate corporis ſegreganda eſt, ita.iii.offi. Cicero ſcripſit. Et alibi ſimiliter ait, ut medici membrum ſæpe putræfactum incidunt, atque in totū eradicant, ne aliam corporis partē labefactare aut corrumpere poſsit, ſic neceſſe eſt, ſi Rempub. ſaluā eſſe uolumus, ut perditiſsimos homines ex urbe penitus extirpemus, ne corruptus integro, uiolatus caſto, labē infringat ita in Vatin. idē Cicero ſcriptum reliquit, ergo quòd alios ita iuuare docemur, ut id ſine aliorum incommodo fiat. intelligitur ſine aliorum innocentium incommodo. nam cum leſione nocentium indubitanter fas eſt, & ita Hercules proſtrauit peremitq; eos, qui debilioribus exitio erant.

Quæ omnia prima facie uidentur perſuadere, ut conſcius criminis ꝙ in alium conciuem machinabatur obuiare teneatur, ut uult cōmunis op. ſupra relata. Sed non eſt ita. Fateor ꝙ ſuadent hæc homines ad talem opem ferendam natura (ſicq; iure naturæ) adduci & ardere, ſed tamen illud ius naturæ nullam inducit cōpulſionem, ſed quādā duntaxat inclinationē, deſiderium, affectum, ſtudium, uotū appetitum, ut declarat Andreas ab Exea ad prin. in lib. Pactorum, & duximus ſupra. Et quāuis uiri magnanimi ſoleant ad actum & effectum perducere eam naturalem inclinationem, & affectum ut fecerunt Hercules & alii ſimiles, reliqui tamē nec id audere ſolēt, nec ad id obligātur, quid enim ſi eum, qui iniuriam à robuſtiore & tyrano patiebatur, cernebant fœminæ, aut pueri, aut ſenes, aut egroti, aut nimium debiles, qui optabant, geſtiebant, ardebant opem miſero periclitanti ferre, ſed non audebant, non ne hos punire iniurium & inhumanum ac inciuile eſſet, ſic ergo & in ſpecie noſtra, ſi is ciuis, qui conſcius erat illius machinationis, quæ in alterum ciuē moliebatur fortè optabat, geſtiebat, ardebat opē ei facere, ſi id ſine incōmodo ſuo liceret, ſed auſus nō fuit, culpa caret. Et quid demeruit ille, ſi natura & à Deo optimo maximo non magnanimitate ꝑditus, ſed puſillanimis fuit progenitus, ei ſanè non tam iraſcendum eſt, q̃ miſerendum; cum ergo † ex hominum animo pendeant huiuſmodi puſillanimitates, iniurium, in ciuile & inhumanum eſſet ob eas res incertas occultas & ſoli Deo notas, quē plectere. præſertim cum is nemini noxam dederit. Cum ergo ad opem ferendam deſiderentur affectus & actus. Omnes quidem iure naturæ eum affectum ſortiti ſumus, ſed eum affectum ad actum perducere non oēs ualemus, ſed magnanimi tantùm, nec refert utrum ualere & poſſe deſinamus ex defectu uirium corporalium (ut fœminæ, pueri, ſenes & ualetudinarij) an uerò ex defectu uiriū animi ut puſillanimes. Præſertim cum iſthæc ad munus potiſsimum pertineant magiſtratuum, nec priuatus pro priuato ſe periculo exponere teneatur. Periculum autem accipere debemus ſiue re uera immineret, ſiue non immineret, ſi tamen ille ſibi imminere formidabat, ex cuius quidem ſolius non ex communi opinione hęc res metienda & iudicanda eſt. argū. d.l.j.§. ſi hæres. & l. quia poterat ubi bonus text. ff. ad Treb. Agnoſco † tamen ꝙ de iure canonico in contrarium eſt cōmunis op. & etiam de iure ciuili eo caſu quo ſine periculo ſuo id inſpecta communi hominum opinione facere poſſet, ſed nos de iure tā canonico q̃ ciuili contrarium amplectimur, quando immineret periculum non ſolū imſpecta communi opinione, ſed etiam inſpecta opinione particulari ipſius conſcij quāuis reliqui homines in tali caſu ueroſimiliter iudicarent ceſſare periculum per. dd. ſupra & per l. quia poterat, ff. ad Treb. & uide Boeri. d. deciſ. lxxxiii. nu. 6.

12 Ratio elegans.

13 Denunciare & obuiare periculo priuati nō tenemur in foro contentioſo canonico, cōtra cōmunē opinionē, nec in foro ciuili contra cōmunem. nec in foro cōſcientiæ contra cōmunē opinionem.

Dicet quis ſecundū hæc excuſabatur etiam is, qui conſcius machinationis in principem uel rempublicam paratæ non denuntiauit, allegans ſe formidaſſe nec uoluiſſe ſe

exponere

exponere periculo , quod ſupra negaui-
mus , ſed reſpondendum eſt , hunc non ex-
cuſari , quia licet priuatus pro priuato ſe
periculo exponere nullo iure teneatur , pro
principe tamen tenetur , uel pro republica,
qua periclitante ſeſe periclitari noſcere de-
bebat ſnamque rem agi, unde Horatius Ode.
ii.lib.i.

„ *Dulce & decorum eſt pro patria mori.*

& Cicero ait,

14 Reipublicę quantū debeamus. Quoniam ſunt omnia commoda à patria
accepta, nullum incommodū pro patria gra-
ue putandum eſt, at qui patriæ pericula ſuo
periculo expetunt, hi ſapientes putandi ſunt,
cùm & eum, quem debent honorem reipubli-
cę reddunt, & pro multis perire malunt, quàm
cum multis. etenim uehementer eſt iniqnnm,
uitam, quam à natura acceptam propter pa-
triam conſeruauerit, naturę cum agat, redde
re, patriæ cum roget, non dare. & cùm poſsis
cum ſumma uirtute & honore pro patria in-
terire , malle per dedecus & ignauiā uiuere :
& cùm pro amicis & parentibus & cæteris ne
ceſſarijs adire periculum uelis, pro Republi-
ca, in qua & hoc & illud ſanctiſsimum nomen
patriæ continetur , nolle in diſcrimen uenire
ita iiii. ad Herennium. ſcriptum reliquit Ci-
cero, Et rurſus,

Reſpublica nomen uniuerſæ ciuitatis eſt,
pro qua mori , & cui nos totos dare, & in qua
omnia noſtra ponere, & quaſi conſecrare de-
bemus , ita ii. de leg. idē Cicero ſcripſit, ergo
non par eademq; cauſa eſt, ut ciuis, qui con-
ſcius eſt machinationis, quæ contra priuatum
moliebatur nolit ſe periculo exponere magi-
ſtratibus id denunciādo, & quòd idem faciat
quando contra principem uel rempublicam
moliebatur, cum hæc obligatio ſit longè ma-
ior quàm ſuperior. ſicq; ignauię & puſillani-
mitati illo caſu parcendum eſt, iſto autem ca
ſu non eſt regulariter parcendum, niſi fortè
morbus ille inſolitus & eſſet & eſſe ꝓbaretur.

Denique pius Aeneas quo tempore mœnia
Troię ardere cœperunt , humeris ſuis impoſi-
tum patrem Anchiſem mediis è flammis eri-
puit & ſaluauit; quod ſine magno ſuo pericu-
lo, impedimento, & labore in tanta rerum an
guſtia ſtrepituque fieri non erat poſsibile, id
quod nullus pro conciue ſuo aut faceret un-
quam aut facere teneretur, ob ſaluandam ta
men parentis uitam uix eſt ut non debitum
fuiſſe intelligatur. Nec dubium eſt, † quin ma
15 Patriæ magis quàm parentibus debemus. iora etiam pericula pro patria ſaluāda ſubire
teneamur l. ueluti, arguendo ab ordine lite-
ræ. ff. de iuſt. & iure, ait enim, ut patrię & parē-
tibus pareamus, ad idem l. aduocati. C. de ad-
uo. diuer. iudi. ibi nec minus humano generi
prouident, q̄ ſi præliis atq; uulneribus patriā
parētesq; ſaluarent, ſic prius de patria memi
nit quàm de parentibus, utrosque autem præ
liis atque uulneribus ſaluare ut teneamur in-
de edocemur , ad quod pro priuato conciue
minimè tenemur, & illā Anchiſes & Aeneę hi-
ſtoriā refert Verg. Aene. lib. ii. ſic modulatus.

„ *Eia age chare pater ceruici imponere noſtræ*

„ *Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte grauabit,*

„ *Quo res cunque cadent unum & cōmune periclū ,*

„ *Vna ſalus ambobus erit.*

Ergo probato inſolitę inertiæ & puſillani-
mitatis uitio etiam quò ad cauſam reipubli-
cæ deſertam conſcius ille non denuntians li-
beraretur, non aliter atque ſi inſani , furioſi,
dementes, aut fortè ualetudinarii ſenes , mu-
lieres opes armis & facto atque opere ferre
deſiiſſent, eo tamen non probato excuſabitur
ſanè qui priuato periclitante denuntiare de-
ſiit, non ſic Republica aut principe periclitā-
te. idq; iure tam ciuili quàm canonico, argu.
c. i. & c. ii. cum ibi not. de op. no. nu.

Illud notandum eſt , quòd † quibus in caſi- 16 Delicto futuro qui nō obiauit ut puniatur.
bus, qui tali delicto futuro obiare tenetur ex-
cuſatur ſemper à pœna ordinaria, quam de-
linquens ſubiecit & alia mitiore plectendus
eſt, ita Hieron. Cagno. in l. culpa caret, ſupra
alleg. nume. 10. poſt Felinum in locis ſupra ſi-
gnatis. Et circa hanc materiam ridendus eſt
Dominicus Sotus lib. de ratione tegendi,
& de tegen. membro. ii. q. ii. concl. vi. uerſi. iii.
qui negat † quod quis fratrē ſuum ubi eſt peri 17 Admonere fratrē ubi periculum eſt an teneamur ad dua. q.
culum corrigere teneatur , quod impugnant
communiter Doctores teſte Antonio de Cor
doba in anno. ad eū in d. loco. & Martinus Na
uarrus iu manu c. xxiiii. num. 11. cum ſeq. ſed
priorem op. alibi ueriorem eſſe oſtendimus,
non ſolùm quando re uera adeſſet periculum,
ſed etiam ſi non adeſſet, ſi inſpecta communi
hominum opinione adeſſe uideretur, quin i-
mo & ſi inſpecta opinione iſtius tantum adeſ
ſet id ad eum excuſandum ſufficere. d. l. quia
poterat cum ſimil. ſupra all. Socium autem
† itineris quòd quiſq; defendere teneatur nō 18 Socium itineris defendere nō ſecus quàm rempublicam teneamur.
ſecus quàm rempublicam periclitantem te-
nuit Gloſ. & ibi Alberi. in l. item apnd Labeo-
nem. §. abduxiſſe. ff. de iniur. quę communiter
approbari uidetur ex relatione. Boērij deciſ.
lxxxiii. num. 6.

CAP. DECIMVM SEPTIMVM.

1 *Princeps liberum rerum noſtrarum uſum aut e-
tiam abuſum impedire an poſſit.*

2 *Prodigere noſtra poſſumus, fallit i tribus caſibus.*

3 *Vtile*

3 *Vtile nobis, id quod libet eſt.*
4 *Domini definitio.*
5 *Libertatis definitio.*
6 *Dominy definitio communiter tradita notatur.*
7 *Dominium eſt etiam in rebus incorporeis.*
8 *Dominy definitio tradita per nouiſſimos notatur.*
9 *Princeps nobilibus prohibere ne nubant, non poteſt.*
10 *Monachi minoritæ an dominium habeant in commeſtibilibus & utenſilibus, ardua quæſtio.*
11 *Hiſtoria Caſſii.*

1 Princeps liberũ rerũ noſtrarum uſum aut etiam abuſum ipedire an poſsit.

QVINQVAGESIMO primo fluit etiam ex ſuperioribus noſtris ſententiis, definitio illius articuli, an† princeps ſine cauſa poſsit rei noſtræ liberum uſum impedire, id quod multi admittunt, dicentes, expedire reipublicæ ne quis re ſua malè utatur. §. ſed & maior aſperitas, inſt. de his, qui ſunt ſui uel ali. iur. l. diuus. ff. ſi quis à par. fu. manu. facit l. is cui bonis. ff. de uerb. oblig. ubi prodigo impeditur rerum ſuarum alienatio, & l. is cui lege. ff. de teſtam. ubi eidem denegatur teſtandi facultas & l. Titio centum in princ. ff. de cõdi. & dem. ubi alumno minus induſtrioſo denegatur alienandi poteſtas, & facit totus titulus: ff. de reb. eorum &. C. de prædi. minorum. ubi adultis denegatur prædiorum ſuorũ alienandorum facultas, ſed certè in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, uſus rei noſtræ non debilitatur ſine cauſa, quinimmo iuſtiſsimis ex cauſis ut dd. ll. patet, Sic ergo † regula unumquemque rei ſuæ liberrimum uſum habere l. in re mandata. C. mand. adeò ut ea etiam poſſit abuti tex. egregius in l. ſed & ſi lege. §. cõſuluit. ff. de pet. hær. ibi, dum re ſua ſe abuti putant, & l. i. §. & magis, uerb. prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni. adeò ut etiam prodigo manifeſto id liceat quandiu nondum eſt ſibi per iudicem bonis interdictum, ut eſt communis opinio. Docto. ſecundum Alexan. & Iaſ. ibi in d. l. is cui bonis, Franc. Aretinus in d. l. is cui lege, ratio † quia quod quiſq; homo ſanę mentis & legitimę ętatis noluerit quodq; ei libuerit circa res ſuas id utile ei eſſe inſpecta legis cenſura reputatur quamuis inſpecta communi hominum opinione inutile ei ſit, §. præterea cum Gloſ. inſt. de act. ubi Gloſ. ait id portat leuiter, quod portat quiſque libẽter. facit d. §. conſuluit d. §. & magis & l. quia autem in principio &. §. i. ff. quæ in fraudẽ credi. cũ ibi notatis per Gloſ. & ut lex ait ipſe ſibi quoque inſidiatus eſt, ſignificans hominibus licere ſibi ipſis inſidiari, hoc eſt ad ſuum incõmodum res ſuas prodigere, etiam ſi in conſequentiam quale quale damnum aliis reſultet, ut dd. ll. & l. quia poterat. ff. ad Treb. §. ſed neque inſt. de author. tut. & inſt. de l. Fuſia cani. toll. ubi not. per Oldroband. l. non uſque adeò. ff. ſi quis à paren. fuer. man. & ꝙ iſthęc omnia ſuperat dictuq; mirabile eſſe uidetur, licet nobis etiam noſmetipſos uendere. §. fin. inſt. de iure perſ. l. ſi quis filio exhæredato. §. irritũ. ff. de iniuſt. rup. Vnde Iuuenalis Satyra. 3. ait.

2 Prodigere noſtra poſſumus, fallit in tribus caſibus.

3 Vtile nobis id, qđ libet eſt.

„ *Et præbere caput domino uenale ſub haſta.*

Neque ad rem pertinent, quæ in contrarium dicebãtur, nam procedunt in perſonis, quæ ſunt uel ætatis illegitimæ, uel nõ integræ mentis. Tertia fallentia quando quis re ſua abutitur, eaq; erat animæ rationalis, ratio eſt propter naturalem cognationem, quæ inter nos omnes natura cõſtituit l. ut uim. ff. de iuſt. & iure ita procedit d. §. ſed & maior. & d. l. diuus ſecundum quæ merus princeps, qui (ut ex noſtris ſententijs relatis apparet) ad meram ſubditorum utilitatem creatus eſſe intelligitur, non poterit homini legitimæ ætatis & integræ mentis impedire liberum uſum rerum ſuarum, quia & ſi id princeps fortè bona fide faceret, & ob utilitatem ipſius prohibiti ſolicitus, adhuc tamen ei impedito id inutile eſſe intelligeretur & noxium: ſicque egrederetur ipſius principis iuriſdictionem ut ſupra plenè diximus. Secundum quæ planè colligetur qualis † ſit uera dominij definitio, eſt enim naturalis facultas eius, quod facere libet, niſi qd ui aut iure prohibeatur, quam definitionem colligo ex l. libertas. ff. de ſtatu homi. §. libertas, inſt. de iure perſonarum, ubi dicitur † libertas eſt naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, niſi quid ui aut iure prohibeatur, dominium enim in rebus habere, quid obſecro aliud eſt, quàm eam liberrimam ad libitumq; facultatem habere circa illam rem? Hinc parentes liberos, quos in poteſtate habebant occidere & perdere poterant l. in ſuis. ff. de lib. & poſth. Idem in ſeruis. §. in poteſtate, inſt. de his, qui ſunt ſui uel alieni iuris, quod hodie innouatum eſt, ut dd. iuribus.

4 Dominii definitio.

5 Libertatis definitio.

Hinc apparet ſuſpectam eſſe Bar. diffinitionem, qui in l. ſi quis ui. §. differentia. ff. de acq. poſſ. ſcripſit, dominium † eſſe ius perfectè diſponendi de re corporali, niſi lege prohibeatur. quam diffinitionem ſequuntur (multis tamen repugnãtibus) magis cõmuniter Doctores, ut per Alexan. & Claudium poſt alios ibi Fern. Berengar. in l. naturaliter. §. nihil commune nume. 2 r. ff. de acqui. poſſ. Fran. Ripa in rub. de cauſ. poſſ. & propr. Bald. de præſcrip. par. ii. princ. q. ii. nume. 6. & alii, quos allegauimus

6 Dominii definitio cõiter tradita notat.

uimus in ptæ.tra.de ſuc. prog.nu.175.quibus adde doctiſsimum Domin. de Soto. de iuſt. & iure lib.iiii.q.i.art.i.Gerſ. de poteſt.eccleſ. conſ.xiii.Sed hæc Bar.diffinitio, dum ait perfectè notari. poteſt, quid enim ſi eam donaui iuxta formam legum de quibus per totum titulum.C.de don.quæ ſub mo.& quid ſi uendidi iuxta formam legum, quę ſunt ſub titulo.ff. de in diem adiect.uel iuxta eas leges, quę ſunt ſub titulo.ff. de lege commiſſ. uel iuxta formã l.i.ff.de cond.ob cauſ. etenim in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus conſtat me & ſi perfectũ illius rei dominium habuerim minus tamen perfectè de eo diſpoſuiſſe. defendendo Bar. reſpondere poſſumus, referri ad potentiam nõ ad actum ſicq́; ſumendum pro eo quod eſt liberrimè diſponere. Rurſus dum ipſe ait niſi iure prohibeatur, eſt addendum, uel etiam ui ut ſcitè fecit iureconſultus in d.l.libertas & in d.§.libertas, Quid enim ſi dum donare aut uendere rem meam uellet princeps tyrannus prohibuit non ideo minus eius dominium dicor habere, ſicut dominium non deſinit habere adultus eo quòd per titulos.ff. de reb.eorũ &.C.de prædi.min.alienare prædia ſine decreto prohibeatur, aut maritus fundum dotalem ut.ff. de fundo dot. per totum titulum. ſed & maiore nota eget Bartholus dum dixit de re corporali, cum conſtet † dominium eſſe etiã in rebus incorporeis, hæreditas enim & uſusfructus, & uſus res ſunt incorporales, ut inſt. de rebus corp.& incorp. in princ.& tamen in hæreditate dominium habemus l. cum heredes, in prin. ubi notat Paul. Caſtr. & Alex. ff. de acq. poſſ. & in uſufructu dominium habemus l. qui uſumfructum. ff. ſi uſusfruct. pet. & in uſu quia dominium nihil aliud eſt quàm ius quoddam incorporeum ut dd. ll. & tex. egregius in l. fi.ad medium. C. de long.temp. præſ.niſi fortè Bar. ſaluare fas eſt in eum modum, quem attigimus in d. num. 175. doctiſſimus autem Sotus ubi ſupra talẽ dominii tradidit definitionem, Dominium † (inquit) eſt propria cuiuſq́; facultas & ius in rem, quamlibet, quam in ſuum ipſius commodum uſurpare poteſt quocunque uſu lege permiſſo, quæ definitio recidit in ſuperiorem, niſi quatenus adiecit in ſuum ipſius commodum, quæ uerba ſignificant citra ſuum commodum dominum re ſua uti non poſſe, nos autem prodigere & perdere rem ſuam dominum poſſe ſupra fusè oſtendimus, quibus adde quòd ſine ulla cauſa poteſt etiam proiicere & pro derelicto habere ita quòd fiat primi occupantis.l.i. & ii.& per totum titul.ff.pro derelicto.

7 Dominiũ eſt etiam in reb⁹ incorporis.

8 Dominii definitio tradita per nouiſsimos notai.

Ex quibus omnibus etiam apparet minime † licere principibus regni ſui nobilibus prohibere, ne iis inconſultis nubant, id enim quã magnopere naturalem libertatem eius quod cuiquam facere libeat, infringat, nullus non uidet d.l.liber. d. §.libertas, ergo ea res, utpote noxia, non comprehenditur ſub ea commiſſione principibus data, quæ ad utilia tantum, non etiam ad cõtraria (ut iam edocti ſumus) porrigitur, quamuis non pauci principum cõtrarium facere ſoleant, quod minimè laudo.

9 Princeps nobilibus prohibere ne nubant nõ poteſt.

Deniq; quatenus de dominio proximè agebamus an monachi † minoritatæ (quales ſunt Franciſcani, Dominicani & reliqui) qui nihil proprium habere poſſunt in communi, nec etiam in particulari in rebus comeſtibilibus, quæ ſibi eleemoſynæ loco & nomine elargiũtur, id dominium an fortè uſum duntaxat habere intelligantur, dubitari ſolet; quia huiuſcemodi in rebus dominium ab uſu uix ſeparari poteſt, ut per totum titulum.ff. de uſufr. earum rerum quæ uſu conſum.& l.omnium.§. conſtituitur. ff. de uſufr. & ſanè hac in re ſtat cõſtitutio Nico.iii. in extrau. Exiit, qui ſeminat, de uerb. ſigni. lib.vi. & in clem. exiui de paradiſo, eod.tit.& Ioan.xxii.in extrauag.ad conditorem. quæ quidem conſtitutiones inter ſe diſsidere uidentur, Sanctus Thomas ii. ii.q.lxxviii.art.i. negat hiſce in rebus dominium ſeparari poſſe ab ipſarum rerum uſu, Sotus uerò ubi ſupra cuius ſentẽtia (iudice me) uerior eſt, adfirmat ſeparari poſſe, negatque eos monachos dominium habere in illis rebus non magis quàm in alijs. nam & ſi tempore (inquit) neceſsitatis egenus rebus, poſsit potiri alienis ad ſuum uſum & uictum neceſſarium, nõ ideo earum dominium acquirit, ſed nudum uſum facti. ideo (inquit) quòd ad talẽ uſum his monachis datum eſſet ab eis repeti poſſet, ſi qui dedit, uellet fortè ad aliam cauſam magis neceſſariam aut magis piam id cõuertere: & ut conuiua non poſſet dapes menſa paratas arripere, arreptasq́; in domum ſuam reportare, quia non ad iſtarum rerum dominium aſſequendum, ſed tantùm ad illum deſignatum uſum uidetur inuitatus, ita & hi minoritę iſtarum rerum dominium, non intelliguntur habere, ſed tantùm deſignatum earũ uſum, ut ad alios uſus eas cõuertere nequeãt. Nam & ſi tibi concederem, ut domum, uel ueſtem, aut librum meum ſi liberet combureres, combuſiſti, non propterea uideberis domum tuam, ſed meam combuſiſſe. Et cum Caſsius teſte Appiano. Alexandrino & alijs poſtquam copias ſuas à Cæſarianis fuſas in ingenti illo prælio uideret, impatientia doloris, aut tædio uitæ, aut metu ne ad Cæſarem deferretur, iuſ

10 Monachi minoritæ an dominiũ habeãt in commeſtibilibus & utenſilibus, ardua quæſtio.

11 Hiſtoria Caſsii.

ſit liberto ſuo, ut ſibi necem inferret; paruit ille, non tamen quiſquam diceret, eum libertum dominium Caſsii acquiſiſſe, eò quòd eum peremit non quoq; reliquos homicidas trucidatorum dominos fieri. Denique cum iam oſtẽderimus proprii dominii id eſſe peculiare & natiuum, ut liceat quicquid iubeat, etiam abutendo, prodigendo, diſsipando, pro derelicto habendo, monachiq; huiuſcemodi rebus comeſtibilibus ueſci utique poſsint, abuti uerò, prodigere, pro derelicto habere nequeãt, quin à quocunque poſſeſſore domino earum eas uendicare liceat, apparet eos dominium nunquam habuiſſe.

CAP. DECIMVM OCTAVVM.

1 *Defenſionem princeps an tollere poſſit? ardua quæſtio.*
2 *Citationem princeps an tollere poſſit?*
3 *Defenſio eſt iuris naturæ.*
4 *Defendendi corporis cauſa alium occidere licet.*
5 *Defendendarum rerum cauſa occidere licet.*
6 *Defenſionis neceſſariæ cauſa occidere licet, non aliter.*
7 *Defendere ſe tenetur princeps etiam cum nece aggreſſoris, reliqui poſſunt, ſed non tenetur.*
7 *Defendere me poſſum etiã cum nece aggreſſoris, licet is eſſet ad regimen publicum neceſſarius iure poli contra Theologos, idem iure fori contra eoſdem.*
9 *Vita mortalibus nihil eharius.*
10 *Princeps eſſe deſinit, qui ſit tyrannus.*
11 *Defenſionis cauſa occidere licet aggreſſorem etiam iure poli contra Gerſonem.*
12 *Duellum inire nõ licet pro honoris aut rerum defenſione ardua quæſtio.*
13 *Defendendi honoris cauſa licet occidere.*
14 *Defenſio inculpata eſt, licet quis fugere poſſit.*
15 *Duellum inire prouocatus nõ tenetur morigerari.*
16 *Hiſtoria Auguſti & Marci Antonij.*
17 *Hiſtoria Marij & Pompeij.*
18 *Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur.*
19 *Honorem nobilioribus, qui non exhibent, an teneantur iniuriarum.*
20 *Defenſio inculpata non eſt in ruſtico uel clerico, quando poterant tutè fugere.*
21 *Defenſio inculpata quando uideatur.*
22 *Vindicta aut defenſio quando intelligatur.*
23 *Occidens damnatum ad mortem, capite punitur.*
24 *Occidens quare occidatur?*
25 *Appellationem denegans in cauſa capitali, an capitaliter puniatur.*
26 *Occidens ut occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit. ard. q.*
27 *Dolus an culpa quando in iudice præſumatur.*
28 *Pœnam euitare facit ordinariam qualibet etiam iniuſta cauſa.*
29 *Iracundia ex iuſta cauſa orta remouet pœnam incontinenti, ſed ex interuallo non remouet, ſed lenit.*
30 *Ira ex iniuſta cauſa concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.*
31 *Iracunde facta an pro infectis habeantur in his quæ iuris ſortiuntur effectum? ardua quæſtio.*
32 *Ira non præſumitur, niſi probetur.*
33 *Homo animal rationale.*
34 *Ira mouet rationem.*
35 *Ira factum non uidetur poſt interuallum.*
36 *Pœna culpæ æqua.*
37 *Ira per dies triginta non uidetur durare ad excuſandum, contra Docto.*
38 *Iniuria uerbalis an infra dies 30. reuocari poſſit? notat. q.*
39 *Iræ motu quid factum, infra quot dies dicatur, elegans. q.*
40 *Ira iuſta pœnam mitigat legalem.*
41 *Ira poſt interuallum an pœnam legalem minuat? egregia. q.*
42 *Ira iuſte concepta efficit, ut etiam poſt interuallum abolitio criminis impetrari poſſit.*
43 *Occidens non occidendi, ſed uulnerandi animo an occidatur? not. q.*
44 *Delicta an pari compenſatione tollantur?*

QVINQVAGESIMO ſecundo defluit etiam ex noſtra principali ſententia, definitio illius articuli, An princeps † defenſionem noſtram tollere poſsit, id quod in ſpecie multi tenuerunt adfirmantes ſummum pontificem ex cauſa id facere poſſe, ita Albericus Roſatus in l. omnes in princip. C. de Epiſ. & Cleri. Angelus in l. ſi ſic. ff. de lega. i. Fernandus Loazes in conſi. pro Marchione de Velez dubitatione i. pagi. cccxxxvii. nu. 66. uer. ſicut de defenſione, Nellus in tra. Bãnitorũ ii. q. ſecũdi tẽporis, Alex. in l. cum mulier col. v. ff. ſolu. matri. Decius in c. cũ dilecti col. vii. ff. de excep. Et ideo princeps † citationem tollere poteſt ut cunque ſit neceſſaria defenſio ut tenent Glo. in l. is qui reſpublicæ. ff. ex quib. cauſ. maiores, Felinus in c. quæ in eccleſiarum num. 26. de conſt. & alij quàm plures (longè plurimis tamẽ repugnantibus) ut in præfa. tract. de ſucc. progreſſu enarrauimus. Quid dicendum? & ſanè regula eſt, defenſionem † eſſe neceſſariam à iureq; naturali profluẽtem l. ut uim, ff. de iuſt. & iure, ibi, nam quod quiſq; ob tutelam corporis ſui fecerit iure feciſſe uideatur c. ius naturale. j. diſtin.

1 Defenſionem princeps an tollere poſsit ardua qö.

2 Citationẽ princeps an tollere poſsit?

3 Defenſio eſt iuris naturæ.

ſtin.l.j.ff.de ui & ui armata l.iniuriarum.ff.de
iniuri.c.ſignificaſti.ii.de homi.l.ſcientiam.§.
ſi non aliter.ff.ad legem Aquiliam c.ſi uerò j.
de ſenten.excommun.& l.ſed & ſi ff. ad legem
4 Defendendi corporis cauſa aliū occidere licet.
Aquil.Amplia † ut procedat etiam ſi inde ſe-
quatur homicidium ut tradunt communiter
doct.in dictis locis per eadem iura, quibus ad
de Caietanum poſt Sanctum Thomam.ii.ii.q.
lxiiii.artic.vii.& Dominicum Sotum de iuſt.
& iure lib.v.q.j.art.viij.Ludouicū Romanum
ſingulari.xxviij.Accuſatus de homicidio Bal.
in l.ſolam.C.de teſtibus, idem Bald. in l.un.C.
de confeſ.Hæc ampliatio de homicidio uarie
intelligitur, primum quando factum fuit ob
tutelā corporis homicidæ ſe ab occiſo defen-
5 Defendendarū rerum cauſa occidere licet.
dente ut dd.ll. Deinde † etiam ſi id fieret ob
defenſionem rerum, iſta (quāuis multis repu-
gnantibus) duximus eſſe cōmunē op. in tract.
de ſucc.progreſſu in præfa.num.xxii.cū ſeq.ut
per Iaſonem, Ioānem Broſcium & alios in d.
l.ut uim, & Carerium in ſua pract.fol.cvj.nu.
31.Bernard.Diaz de Luco regu. cccccxcvii.
quibus adde Sanctum Thomā & Caietanū ubi
ſupra & Dominicum Sotum d.lib.v.q.j.artic.
viii.de iuſt.& iure, qui planè omnes idem ſen
tire uidentur dum loquūtur generaliter & al
legant, nitunturq; in Exodi.xxii.dum ait, Si ef
fringens fur domum ſiue ſuffodiens inuentus
fuerit, & accepto uulnere mortuus fuerit, per
cuſſor non erit reus ſanguinis. vbi non de cor
poris ſed de rerum tantum defenſione ageba
tur. Ad idem l.aduocati.cum ibi not.C.de ad
uo.diuerſorum iudi. ita Sotus ubi ſupra. Ter-
6 Defenſionis neceſſariæ cā occidere licet, non aliter.
tiò intellige † ſufficere teſtes dixiſſe ad de-
fenſionem occiſoris factum fuiſſe homicidiū,
etiam ſi non expreſſerint eam defenſionem eſ
ſe neceſſariam: ut uidetur uoluiſſe Bal. in d.l.
ſolam, ad fi.& Bart.conſi.cx.Quidam Maſſio-
lus per c.i.§.ſi quis hominem de pace tenen.
In contrarium tamen hoc caſu uidetur eſſe re
ceptior opinio ut per Bal. ſibi contrarium in
l.un.de confeſſ.uerſi.tu aſſeſor col.x.Ludoui.
Roman. ubi ſupra Nicol.Pig.in add.ad ipſum
Rom.Barth.Cæpolla conſi.xlii. idem Cæpolla
conſi.xliiii. Felinus in c.ſignificaſti, col.v.de
homi Iaſ.in.§.item ſi quis inſt. de acti. & alii,
quos adduximus in d.nume.22.cum ſeq. Sed
quicquid ſit de modo probationis oēs utriuſ-
que partis fautores in hoc conueniunt, homi
cidium ut inculpatum uideatur, non ſat eſſe
quòd ad defenſionem factum fuerit, niſi præte
rea ea defenſio neceſſaria fuerit.

Quartò intellige, ut non ſolum quis inua-
ſus aut inſultatus id facere poſsit, ſed quod etiam
7 Defendere ſe tenetur
ad id teneatur ſi eſt † princeps uel perſona
ita egregia quod ad reipublicæ bonum ſit admo
dum neceſſarius, ita eleganter Dominicus So
tus ubi ſupra. Limita primo ut tale homici-
dium fieri non ſit neceſſarium, ſed potius eſ-
ſet opus perfectionis ſe ſe non defendere ſe-
cundum Sanctum Thomam & Caietanum &
Dominicum ubi ſupra poſt Gerſonem, quem
ipſe Dominicus allegat in tract.de Euchariſt.
quod intellige, quando inſultatus non eſſet
tam neceſſarius ad rempublicam gubernādā
ut proximè dicebamus. Deinde limita ut ho-
micidium nō aliter ſit inculpatum quàm ſi fiat ad
defenſionem neceſſariam. Tertiò limita † ſe-
cundum Dominicum quando aggreſſor eſſet
princeps, uel dux, ſeu alia perſona egregia &
ad regimen Reipublicæ neceſſaria & aggreſ-
ſus perſona ad tale regimen minimè neceſſa-
ria tunc enim aggreſſus ut ſe occidi patere-
tur tollerari deberet potius quàm aggreſſorē
necare, id quòd Gerſoni iam allegato ſine du
bio uideretur, ſed ipſorum opinio uera non
eſt, quia palàm eſt contra ius naturale iam re
latum & in mille legibus ſupra allegatis & ſi-
milibus repetitum. Et hoc eſſet eum principa
tum ad meram ciuium utilitatem admiſſus ad
internetionē ipſorū conuertere contra oē ius
oēmq; rationem & contra noſtram principa-
lem opinionem cum omnibus ferè iam conge
ſtis. Præſertim in tribus capitibus ſuperiori-
bus. Et eſſet contra illam diuinam pollicita-
tionem, quę inquit; Iugum meum ſuaue eſt.
Et quàm † uita mortalibus chara ſit, docet,
Ouidius lib.v.Metamor.

Princeps etiam cū nece aggreſſoris, reliqui poſsūt, ſed nō tenent.

8 Defendere me poſſum etiam cum nece aggreſſoris, licet is eſſet ad regimē publicum neceſſarius iure poli contra Theologos, idē iure fori contra eoſdē.

9 Vita mortalibus nihil charius.

„ *Nihil ò fortiſſime prater*
„ *Hanc animam concede mihi, tua catera ſunto.*

Et Iuuenalis Saty.10.

„ *Da ſpatium uita, multos da Iuppiter annos,*
„ *Hoc recto uultu, ſolùm hoc pallidus optas.*

Eadem aut his ſimillima optimè expreſsit
Cicero dū ait, in Orat.in Vat. Nemo eſt tam
demens, tāq; parum de ſe cogitans, qui alie-
nam uitā magis quàm ſuā diligat. Et rurſus.
Qui multorum cuſtodem ſe profitetur, eū
ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem
eſſe oportere, ita Philip.xii.expreſsit idem Ci
cero, quibus uerba Iuuenalis nō parum opor-
tuna ſunt, ſic canentis in Saty.13.

„ *At uindicta bonum uita iucundius ipſa.*

His etiā concinunt elegantia Naſonis poe
mata ſic modulantis lib.3.de Arte Amandi.

„ *Ludite me, fraus eſt conceſſa repellere fraudem*
„ *Armaq; in armatos ſumere iura ſinunt.*

Et Horatius lib.3.Ode.4.

„ *Vim temperatam dij quoq; prouehunt*
„ *In maius, ijdem odere uires*
„ *Omne nefas animo mouentes.*
„ *Teſtis mearum centi manus gigas*

„ *Sententiarum.*

His quoque adſtipulatur idem Cicero in tertio de finib. in hæc uerba loquens, ut tauris natura datum eſt, ut pro uitulis contra leones ſumma ui impetuq; contendant: ſic ij, qui ualent opibus, atque id facere poſſunt, ad ſeruandum genus humanum natura incitantur. Cum ergo ex tot authoribus conſtet, hanc defenſionem eſſe iuris naturę, eam humano generi adimere uelle, non impium modò uerùm nefas quoque uideri debet, præſertim cùm ſit contra præceptum iuris diuini iam relatũ & cùm charitas bene ordinata à ſe ipſo incipere debeat l. præſes C. deſeruit. & aqua, & cùm teſte Terentio, Natura ita comparatum ſit, ut omnes ſibi bene eſſe malint quàm alteri, id qđ etiam deſcendere à iure naturæ teſtatur Cicero. 3. officiorum, ſibi (inquit) ut quiſque malit quod ad uitę uſum ptinet q̃ alteri acquirere conceſſum eſt non repugnante natura. Et rurſus eod. lib. Noſtræ utilitates nobis omittẽdæ non ſunt aliiſq; tradendæ.

10 Princeps eſt deſinit, qui ſit tyrannus.

Neque ad rẽ pertinet q̄ ille † aggreſſor ſit princeps, aut dux reipublicæ aut perſona reipublicæ gubernationi multum neceſſaria, nã ij tales ſimul atque tyranni eſſe cęperint, continuò deſinunt eſſe principes ipſo facto ut ſupra oſtendimus c. i. & ii. Itaq; princeps reipublicę meæ, qui me innocentem & inculpatum properat necare aut uulnerare, ipſo facto ac ipſo iure princeps eſſe deſinit. Vnde ſi ad meã defenſionem eum interfecero nõ tam principem meum q̃ hominem iam priuatum intereſſiſſe uidebor. Præterea meam rempublicam ſaluã eſſe mea intereſſe uidetur propter meã utilitatem & propter me potiſsimum eius incolumitatem deſidero, & deſiderare debeo. Ergo iure naturæ magis diligo & diligere debeo me ipſum quàm meũ principem aut rempublicam. Quia ſecundum Philoſophum, propter unumquodq; tale & illud magis, & proximus ſum egomet mihi ut Terentius ait, & probat d. l. preſes, hanc eſſe charitatem bene ordinatam. Id quod nullus, qui ex toto non ineptiret aut inſaniret abnegaſſet, ergo præpoſterum eſſet ac hominis oĩno inſani ſua internetione uelle hominem reipublicæ utilẽ ſeruare quandoquidem etiam toti reipublicæ ſe anteponere ſuamq; ſalutem debet.

11 Defenſionis cã occidere licet aggreſſorẽ etiam iure poli contra Gerſonẽ.

Quartò limitant † nõnulli ut occidere nõ liceat propter rerum ſed tantũ propter perſonæ defenſionem quod dic ut ſupra. Quintò limitant ut generaliter in foro animæ occidere non liceat aggreſſorem ſed potius debeat quis pati ſe interfici ita Gerſon ubi ſupra & Diuus Auguſtinus ad Publi. De occidendis (inquit) hominibus, ne ab eis quiſque occidatur, non mihi placet conſilium, niſi fortè ſit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro ſe hoc faciat, ſed pro aliis accepta legitima poteſtate. Vbi negare uidetur, cuipiam ne occidatur licere priuatim occidere. Et in primo de lib. arbitrio. Quomodo (inquit) apud diuinam prouidentiam à peccato liberi ſunt, qui pro his rebus, quas cõtemni oportet, humana cæde polluti ſunt? & cenſet illas res in uniuerſum eſſe contemnendas, quas homines inuiti amittere poſſunt, in quarum numero eſt uita. Et Nicol. Papa. canone, de his clericis, diſtin. l. ait, De his clericis, quibus conſuluiſtis, ſcilicet, qui ſe defendendo paganum occiderãt, ſi poſtea per pœnitẽtiam poſſunt ad priſtinum ſtatum redire, aut ad altiorem aſcendere, ſcitote nullam nos occaſionem dare, neq; ullam tribuere licentiam eis quemlibet hominem quolibet modo occidendi, cui quidem legi cũ ad mores pertineat, uidẽtur & laici eſſe ſubiecti. Quartò homicidium eſt grauius quã ſimplex fornicatio: ſed nemini hęc ad ſeruandam uitam eſt licita: ergo neque homicidium facere. Poſtremò: ſi arbor eſt mala, ergo & fructus, ut habetur Matth. vij. ſed defenſio ipſa uidetur illicita cõtra illam Pauli monitionem ad Romanos xij. Nõ uos defendentes chariſsimi. ergo & aggreſſoris occiſio erat peior. Sed hęc omnia procedunt de perfectione non de neceſsitate ſecundum Sotum ubi ſupra. Nec ad rem pertinet q̄ ſalutem animæ proximi debeam præponere ſaluti corporis mei, ſicq; cũ aggreſſor uerіſsimiliter ueniat ĩ peccato mortali, non debeam eum occidere ne eius anima ſimul cum corpore pereat, Nam huic rei ſufficienter reſpondit Sotus, cui adde quòd & ſi eum lethaliter uulnerauero inter moras ſpiritus efflandi poterit pęnitere & id facturum ueroſimillimũ eſt, ſicq; ceſſat Gerſonis argu.

12 Duellum inire nõ licet pro honoris aut rerum defenſione ardua qõ.

Sextò limita, ut † duellũ inire non liceat ibiq; occidere inimicum pro defenſione rerum fortè noſtrarum aut honoris aut alia quauis ratione, ſed tunc uia iudiciaria agendum eſt ſecundum Sotum doctiſsimum theologorum ubi ſupra.

13 Defendẽdi honoris cã licet occidere.

Pro defenſione † tamen honoris liceret alium occidere ſecundum eum, ratio eſt, quia honor uitæ æquiparatur l. alia cauſa, iuncta Gl. ff. de mann. uind. immo Virginius in l. ii. §. pe. ff. de origine iur. relatus & approbatus honorem filiæ, eius uitæ anteponendum putauit. Ergo ut pro uita licet aggreſſorem occidere, ita & pro defenſione honoris.

Et cum ut ſupra oſtendimus pro rerum defenſione occidere aduerſarium liceat, multò magis

gis pro honore defendendo id licebit, quia honor rebus eſt pręferendus l. Iulianus. ff. ſi quis omi. cau. teſt. ubi per Doct. l. iij. §. coniunctim. ff. de lega. pręſt. & per Gerardum de Petra Saucta, ſingulari. i. idem Gerardus ſingul. xxxiii. & idē ſingulari. lxxxii. quæ ſunt contra honeſtatem col. j. & in ſpecie ita etiam tenet Bar. & cōmuniter Doct. in l. ut uim. ff. de iuſt. & iure ut per Iaſ. & Ioannē Oroſcium & alios ibi & per Gerardum d. ſing. lxxxii. Bald. in l. filius. ff. de cond. inſt. idem Bald. in c. j. col. v. de pace tenenda in feud. Dominicus Sotus theologorum doctiſs. ubi ſupra. Vnde Bart. Bald. Gerardus, Dominicus Sotus & alii communiter ſupra relati, ſi uir † nobilis aut honeſtus ſeu ingenuus ab ignobili uel uili fuiſſet aggreſſus, negant teneri eum ad fugiendum. Vnde ſi aggreſſorem occiderit iure occidiſſe aiunt, iureq; ſuo feciſſe; quia id poſſumus duntaxat quod honeſtè poſſumus d. l. filius, & hoc caſu conſtat illum non poſſe fugere honeſtè ſecundum mores hominum. Diuerſum eſſe ait idē Sotus in duello, quia negat iniuriatus, ut teneatur iniuriantem ad duellum prouocare, quinimmo † etiā qui prouocatus fuit negat ſecundum mores hominum prudentium ſecundum'ue prudentium opinionem, ut teneatur duelli pugnam acceptare.

14 Defenſio inculpata eſt, licet qs fugere poſſit.

15 Duellū inire prouocatus non tenetur morigerari.

Vnde † Octauius Auguſtus ad duellum ab Marco Antonio, qui in Summa rerum deſperatione adactus erat prouocatus reſpondit ipſi Antonio plures alias uias patere ad mortem, ita refert Plutarchus in Apoph. Qui etiā Apoph. lib. v. de Caio Mario refert ſequentia, In bello ciuili cùm foſſa cinctus obſideretur ab hoſtibus continuit ſe ſe tempus ſpectās opportunum, Pompeio autem Siloni dicenti, ſi magnus eſt Imperator ò Marij deſcēde in certamen, immo tu (inquit) ſi magnus eſt imperator coge me, uel inuitum decertare. Et hæc opinio Soti diſertiſsimi in foro ſaltem cōſcientiæ tenenda uidetur, quamuis contrarium nominatim teneat Gerardus d. ſingulari. lxxxii. poſt Bal. quem refert in d. l. filius & expreſsius in d. c. i. de pace tenen. qui eo mouentur quòd crudelis eſſe dicatur, qui negligit honorem ſuum c. nolo. xii. q. j. id quod nō negamus, ſed honorem hoc caſu apud bonos & graues uiros lædi abnegamus, ſicq; & ad duellum prouocare & prouocatum deſcendere iure poli permiſſum aut iure naturæ inſitū hominibus eſſe negamus. & diuerſam eſſe cauſam uim & iniuriam præſentem in continenti repellere palàm eſt. Nobilis autem ignobiliorem cogere poteſt officio iudicis vt ei cedat in ſedendo & in ſimilibus reuerentialibus ſecundū Gerardum ſingulari. xxxiii. nobiles nu. 2. Ioānes Faber in. §. aliam inſt. de bonorum poſſ. Quinimmo † ſi id non fecerit iniuriarum actione contra eum agere poterit ſecundum eundem Gerardum ibi poſt eundem Ioānem Fabrum, qui etiā attingunt an & manu armata in continenti id tales nobiles perſequi poſsint quaſi aliàs uim pati uideātur ſi eis debitus honor ab ignobilioribus denegetur, quę omnia nec probo nec modò improbo, quia aliquantulū aduerſari uidetur l. quod attinet. ff. de reg. iuris. ibi quia eo iure nempe naturali omnes homines æquales ſunt, & hoc iure naturali oēs hoīes uti debemus, niſi qua ex parte per ius ciuile & peculiare cuiuſque ciuitatis immutatum reperiatur l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. ergo pars negatiua probata eſt iure communi ſcilicet naturali, pars uerò affirmatiua pendet ex peculiaribus populorum moribus aut legibus: de honeſtate tamen, aut urbanitate & comitate par eſt uti plebei cedant nobilioribus.

16 Hiſtoria Auguſti & Marci Antonii.

17 Hiſtoria Marii & Pōpei.

18 Honorem exhibeē nobilibus reliqui an cogantur.

19 Honorē nobilibus, q nō exhibent, an teneātur iniuriarum.

Denique Bar. Bal. Gerardus & Sotus ubi ſupra dum negant nobilē aggreſſum teneri ad fugiendum, nominatim † contrarium admittunt i ruſtico & in clerico, quod & firmat Nicolaus Boërius deciſio. clxviij. aliud quidem dubium num. 5. Iaſ. in d. l. ut uim, Ioannes Faber. col. iiij. in. §. ius autem gentium, inſt. de iure nat. & eſt communis opin. Et ibidem per Nicol. Boerium in quibus conſiſtat moderamen inculpatę tutelę. Et ad defenſionem † uidetur tunc fieri, quod incontinenti in ipſo flagranti delicto fit, non diuertendo ad alios diuerſos actus, & ante conſumatam iniuriam, etiam antequam primus percuſſor de loco receſſerit dicto. §. tabernarius, & Bal. in d. conſi. ccii. col. ii. uerſ. ii. ut defenſio. lib. iiij. & Iaco. de Are. quem ſequitur Iaco. de Rauen. Petr. de Bella pertica & Cyn. in d. l. j. col. ij. uerſ. ſed dubitatur quomodo ſciemus. & etiam Ioan. fab. col. ii. uerſi. circa tertium, Bald. in repeti. col. iii. & Sali. ibi. C. unde ui. & Bar. Bal. & Moder. in d. l. ut uim. & Gloſ. Abbas Sicu. Ioan. de Ana. in cap. ſignificaſti, in. ii. & ibi Feli. in. ii. concluſione, de homicid. & tex. & ibi Glo. in c. ſi uerò, in primo, de ſententia excommunicationis. & tex. in l. quod ait lex. §. qđ ait lex ff. de adult. & Glo. in Summa. in uerbo pulſandam. xxiii. q. i. & tex. & Glo. Card. Zabatel. Ioan. de Imola, & Petrus de Ancha. in Clem. j. de homici. tamen † arbitrio iudicantis relinquitur, quia ſi incontinenti in ipſo flagranti delicto ad defenſionem, ſi autem ex interuallo ad uindictam fieri dicetur. & idem Ang. in trac. maleſi. in Glo. & dictus titius ſe defendendo, col. iij.

20 Defenſio inculpata non eſt in ruſtico uel clerico, qui poterit tutè fugere.

21 Defenſio inculpata quando uideatur.

colum.iii. uerſi. & dicitur fieri in continenti
& ſingul.Ioan.Iac.in conſi.xlii.& magis aper
te,Franc.de Capitibus liſtæ conſi.xliii.colu.i.
uerſi. ſecundus caſus. quæ conſilia ponuntur
inter conſilia criminalia Cępollę Veronen.

Sed an pœna minuetur quando occiſus il-
le erat de iure occidendus quia facinoroſus,
uel bannitus uel iam fortè iudicis ſententia
condemnatus. & Bald.Petr. Cyn. & Barth.de
Capua ĩ l.addictos.C.de epiſ.audiẽtia.ponũt
quæſtionem,qua pœna † puniatur ille,qui oc-
23 Occidens damnatum ad mortẽ, capite punitur.
cidit illum, qui de iure erat occidendus: & di
cunt quòd pœna mortis, caſus eſt in l.fi.C.de
malefi.& Math.hoc ponit idem Bal.in d.l. fin.
& in l.fideicommiſſa.§.ſiquis.ff. deleg.iii. Hip
poly.de Marſi. in l.i.num.13. ff. de Sica.& in.
§.aggredior num.41.in prac.crimi.& ſing.cl.
circa medium.Io.Arno.proble ma.xxiiii.Fel.
in c.cum iuramentum.in fi.de homi. Nic.Boe
ri.deci.lxxxiiii.per ſupradicta. Lud.Carer.in
tract.homi.§.ii.nu.146.poſt eos,quos alleg.&
Ludoui.Roma.& Nicolaus Pigno.ibi ſingula-
24 Occidens quare occidatur?
ri.ccccccclxlvii. Ratio eſt, quia † homicida nõ
adimit uitam homini immortali, ſed aliter
morituro uitam breuiat: & nihilominus capi-
te punitur, ſic ergo qui occidit damnatum ad
mortem, quia breuiat uitam illius capite pu-
nitur. qua ratione iudex † qui non detulit ap-
25 Appellationẽ denegãs in cauſa capitali, an capitaliter puniatur.
pellationi condemnato ad mortem impari
cauſa eſt, quia alias morituro uitam breuiat
ſed interdum ſecũdum Guilelmum de Ludo.
ſingulari.xxii.tenetur de ui publica ita Ioan.
Faber.in l.à proconſulibus.C.de appellationi
bus per l.lege Iulia.in princ.ff.ad l. Iuliam.de
ui publi.& Doct.in l.fi.ff. de natiis & extraor.
cogni.& Io.Faber.& Ange.Are.inſtitut.de o-
blig.quæ ex quaſi delicto naſcuntur.in princ.
ſed de iure canonico,qui non defert.appella-
tioni in cauſa criminali, deponitur, ſecus in
ciuili.d.l.quoniam iudices & l.iudicibus & ibi
Bal.diſtinguit. de appell. & d. c.de priore.&
& ibi.Abb.Sicul & Philipp. Deci.in fi. & c.de-
creto.ii.q.vi.& idem per illa iura tenet Bal.in
l.addictos.C. de epiſ.aud.tamen uult iudicem
qui non admiſsit appel.condemnati ad mor-
tem teneri capitaliter per illum tex.& hoc ni
ſi ex cauſa non admitteret appellationẽ, quia
fortè erat periculum in mora: tunc poteſt ad
executionem procedere, & poſtea ſuperiori
ſcribere cauſam quare non recipit, & ſi illa
cauſa eſt legitima non punietur, ſin autem nõ
reperiatur legitima, & debuiſſet appellationi
deferre tunc tenetur.l.ſiquis filio exhæredato
§.ii.autem in fi. & ita per illum tex.tenet ibi.
Paul.de Caſt. poſt Bal. & Ioann.de Imol. ff.de
iniuſto rupto teſta.& Nicolaus Boerius deci

ſione.cliii index pactus num.4. Et quod † ta- 26
lis iudex, qui condemnauit innocentem de- Occidens occidatur, an procedat etiã in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit ardua qõ.
beat capite plecti, tenet Bald.in rub.de pœna
iudic.qui male iudic.uer. Quæro qualiter de-
bet iudex & Sali.in l fi. eod tit. uerſ.vi.an iu-
dex & Bal.in l.i.col.iiii. uer.& aduerte quia ſi
iudex. C. ex delictis defunct. & aquent. in l.
ut uim.colum xxvi. de iuſt. & iur.& Ioan.Ba-
ptiſt.in l. imperium. in fi. & ibi Franc. Purpu.
nume. 132. ff.de iuris om. iud. uolentes talẽ
iudicem puniri de occiſo, & etiam l. Iulia ma
ieſtatis ut ibi per ipſos. hoc tamen erit ut di-
ctum eſt in arbitrio ſuperioris mortem tali iu
dici imponere, ſi paſſus ſupplicium, inique &
doloſe fuerit condemnatus, quòd teneatur le
ge cornelia. de ſicariis l.i. in princ.& §.i.& l.
lege Cornelia in princip.& ibi Alexan.in ad-
di.& Hippoly.ff.ad l.Corneliam de ſicariis.&
latius Hippolytus in l queſtionis col.ult.ff.de
quæſtio, aut minorem pœnam infligere, iuxta
id quod deliquerit, ut dicit ibi tex. & Bal.in l.
preſbyteri col.ii. uerſ.adde quod habes.C. de
Epiſco.& cler. pro hoc d.l. lege Iulia. § hodie
ad l.Iuliam repetun. ubi ſi iudex ob hominem
necandum pecuniam acceperit, uel non acce
perit & calore inductus interfecerit innocen
tem, quem punire non debebat, capite plecti
debet, uel in inſulam deportari, ut pleriq; pu-
niti ſunt. & ſic alternatiuè. & idem dicit Feli
in c.dilecti.col.vii.uer.ii.declaratio de excep.
& Alex. in addi.ad Bar. in d.§. hodie & Lucas
de Pen. in d.l. iudices col. pe. ante finem uer.
debeantur & Paris de Puteo in tract. Synd ti.
de offi.Synd. uer. Syndicatus etiam officiales
habentes officium publicum. & ille text.in.§.
hodie.eſt mirabilis ſecundum Bal.& Docto.in
locis ſupra alleg.quòd iudex, qui ex ira ſeu ca
lore nimio aliquem necauerit & occiderit,
non moriatur morte naturali, ſed deportatio
ne in inſulam, & ſit melioris conditionis quàm
alius nõ iudex interficiens per iram: id quod
quia uidetur ab omni ratione alienum inter-
pretatione iuuandum eſt, ut quoties iudex do
lo occidit ordinaria homicidii pœna tenea-
tur, ſin autem culpa, tunc aliæ pœnæ mitiori
ſubiaceat, id quod in reliquis quoque eſt, & in
eo duntaxat queſtio erit, quando † dolus & 27
quando culpa puniatur, & ſanè regulariter in Dolus an culpa quãdo in iudice præſumatur.
homine priuato occidente dolus præſumitur
ſi id non fecerit ad ſuam defenſionem l i.& ii.
C.ad leg.corn. de ſicar.l. ſi non conuitij.C.de
iniur. In iudice uerò occidente ſiquidem non
per ſententiam ut iudex ſed fortè ira aut ini-
micitia percitus mucrone percuſsit, tũc idem
quia tanquã priuatus feciſſe uidetur, quod ſi
ut iudex fecit per ſuam ſententiã, ſi ea pecu-
nia,

nia, uel ſimili mercede, aut uitio lata fuit, præſumitur dolus & pœnæ homicidii ordiuariç ſubiacebit, quod ſi hæ ſordes ceſſarent, culpa præſumeretur etiam ſi per iracundiam, id feciſſet, quia nõ præſumam factum per ſolam iracundiam, ſed etiam propter culpam condemnati, fuit enim poſsibile qnòd iudex niſi ira motus fuiſſet, eum non damnaret ad mortem, etiam ſi eam pœnam mereret uel nõ tam properanter eum damnaſſet, itaq; cum ille eſſet malefactor, licet eius culpa morte digna non eſſet, ea tamen, quæ erat ſufficit ut in iudice non tam dolus quàm culpa præſumatur: ſicq; is iudex non ad mortem ſed alia mitiori pœna plectendus fuit.

28 Pœnã euitare facit ordinariã quęlibet & iniuſta cã.

Nam † in delictis culpa etiam latiſsima non exęquatur dolo, & à pœna ordinaria quęlibet cauſa utcũque iniuſta excuſat, Boerius deciſi.clxviij. aliud quidẽ dubium Glo. quam ipſe dicit comuniter app. in l.plagii.ii.C.ad leg.Flaui.de plagiariis, l.i. ff.de abigeis, ibi ſiue iuſtis, ſiue iniuſtis rationibus motus, & ſecundum hác noſtram diſtinctionem iura ſupra allegata componi & poſſunt & debent, Et circa d.§. hodie uidebis eundem Boerium deciſi.clxviii. aliud quidem dubium nume.16. Et pro iudice ſententiam proferente facit præſumptio l. res iudicata.ff. de reg.iuris.

29 Iracundia ex iuſta cã orta remouet pœnã in cõtinenti, ſed ex interuallo nõ remouet, ſed lenit.

Sed his oĩbus obſtare uidetur quod ſi † calor irę in delictis excuſaret, nullum ferè delictum puniretur, cum ferè omnia delicta calore iracundiæ fiant ut docet experientia rerũ magiſtra, & calor iracundiæ tunc demum in conſideratione eſſe debeat, cùm incontinenti & ſic ad defenſionem & uim propulſandam homicidium aut uulnus infligeretur, ut dd.ll. ſupra allegatis, Reſponde quando fit in continenti tunc excuſatur quis ab omni pœna, tã ordinaria quàm extraordinaria dummodo uiolentię repulſio fiat cum moderatione, ſicq; ad defenſionem non ad uindictam fieri intelligatur l.ſcientiam.§.ſed ſi defendendo.ff.ad leg.Aquil. Cæterum ſi ex interuallo, tunc calor iracundiæ iuuat ad leniendam pœnã, non ad eam euitandam l. ſi adulterium cum inceſtu.§.Imperatores.ff.ad legem Iul.de adul. Decius & Hieronymus Cagnolus in l.quicquid ff.de regulis iuris Aretinus conſi.lxxx. Alexander conſi.lxxvi.lib.i. Hippolytus Marſilius in l.i.§.diuus.i.col.pen.ff.ad legem Corn. de ſicariis. Decius conſi.cccclxxxii. idem in l.ut uim ff.de iuſt.& iure. Hippolytus Marſi.conſi.xxv. & conſi.cxxix. Iaſ.in l.ſi filiã.C. de inoffi.teſt. Decius & Felinus in c.Mathæus de ſimonia Boerius deciſi.clxiiii. alia inſuper num.17.& deciſi.clxviii. num.6. Quod procedit ſecundum omnes dum modo cauſa † iracundiæ eſſet iuſta, & ſic adeſſet culpa ex parte illius, qui occiſus uel uulneratus fuit contra ipſum uulnerantem, ſecus ſi non præceſsit ulla iuſta cauſa, ſed eum fortè accuſauit de quadã blaſphemia. Nã per hoc non eſſet iracundia iuſtè concepta ſicq; nec tolleret nec etiam leniret pœnam ordiuariam ſecundum eos omnes, eſtq; communis opinio.

30 Ira ex iniuſta cã concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.

Quibus adde Abb.& Ioannem Andream idem tenentes in c.ii.de maledi.per.c.inebriauerunt.xv.q.j. Hierony.Cag. in d.l.quicquid.num.9. Iaſ. in d.l.ſi filiam col. ii.Bal.& Salice.in d.l.ſi nõ conuicii.C. de iniur. Ratio eſt, quia † quædam ſunt, quæ iuris ſortiuntur effectum, & in his attenditur iracundia, ut iracundè facta pro infectis habeantur, niſi ſequatur ratihabitio d.l. quicquid l. iii.de diuort.ff. qualia ſunt diuortiũ, notũ, cõtractus, confeſsio. Quædam ſunt quæ non ſortiuntur iuris effectum, ut delicta, & in eis ira non attenditur, ita Bal.& Sali.in d.l.ſi non cõuicii & Cagnolus in d.l.quicquid nume.6. Petrus de Bella pert.& Cynus in d.l.ſi non conuicii, Nicol.Boerius deciſi.clxviii.num.15. Felinus in d.c.Mathęus Aretinus conſi. xxxiiii. Albericus in d.l. ſi non conuitii Iaſ.in d.l. ſi filiã.

31 Iracũdè facta an pro infectis habeantur in his, quæ iuris ſortiuntur effectũ? ardua qõ.

Sed id in uoto & repudio uerum eſt, in cõtractu autem magis dubium, quid enim ſi pater odio filii ſicq; iracundia, aut maritus ira in uxorem concepta diceret ſe aliqua ex domus ſupelectilibus uendidiſſe, perq; hoc uellet contractum reſcindere, id ſanè nulla alia extrinſecus accedente cauſa, non admitterem propter ius homini acquiſitum, cum quo durius agitur quàm cũ Deo cui ex uoto ius quodam modo quæſitum uidetur. cogita ergo.

32 Ira nõ præſumitur, niſi probet.

In quibus caſibus uerò ira † efficit, ut actus ratus nõ ſit, uel delictum mitius puniatur, probanda eſt & alleganda, non enim pręſumitur, niſi probetur. ita Panormitanus & Felinus in c.ſicut, de iureiur. Philip. Decius in d.l.quicquid, ad finem, & ibi Hieronymus Cagnolus num.9. ratio, quia † homo eſt animal rationale, ira autem remouet ab eo uſum rationis, ergo nũquam præſumitur in homine niſi probetur, quòd homo ſit animal rationale ultra omnes Philoſophos oſtendit Ouidius ſic modulatus primo Metamor.

33 Homo animal rationale.

„ *Sanctius his animal mentiſq; capatior altæ*
„ *Deerat adhuc & quod dominari in cætera poſſet*
„ *Natus homo eſt.*

Et Manilius iiii. Aſtrono.

„ *Sydereos oculos propriuſq; aſpectat olympum*
„ *Inquiritq; Iouem.*

34 Ira mouet rationem.

Quòd autem ira † remoueat ſenſum quãdiu durat docet Hora.lib.1. Epiſt. ſic canens.

„ *Ira*

„ *Ira furor brevis eſt.*

Et Terentius in Heauton.

„ *Præ iracundia Menedeme non ſum apud me.*

Idem in Adelph.

„ *Ah me miſerũ uix ſũ cõpos animi, ita ardeo iracũdia.*

Et Seneca in Medea,

„ *Difficile quã ſit animum ab ira flectere iã cõcitatũ.*

Et Perſius Satyra.iii.

„ *Nunc face ſuppoſita ferueſcit ſanguis & ira,*
„ *Scintillant oculi, dicis facisq; quod ipſe*
„ *Non ſani eſt hominis non ſanus iuret Oreſtes.*

Et Homerus.8.Iliad.

„ *Procul hinc procul ira recedat,*
„ *Quę turbat ſapientem hominem.*

35 Ira factum non uideť poſt interuallum.

Sed quia † ira furor breuis eſt, ut iam oſtendimus, non eſſet ferendus, qui cauſaretur quaſi ob iram delictum aut contractum ſe feciſſe, ſi inter cauſam iraſcendi, & illum actum uel delictum, fuiſſet longum ĩteruallum, Nam primus ille motus iræ uix eſt in homine, ex interuallo autem diuerſum eſt, & eſſe debet potiſſimum in iudicibus dicente Iuuenale Saty.viii.

„ *Expectata diu tandem prouincia cum te*
„ *Rectorem accipiet pone iræ frena, modumq;*

36 Pœna culpæ æqua.

Et Cicero.i. offi. Prohibenda † eſt maximè ira in puniendo, nunquam enim iratus, qui accedet ad pœnam mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter nimium & parum, cauendum eſt igitur ne maior ſit pœna quàm culpa.

37 Ira p dies triginta nõ uidetur durare ad excuſandum, contra Decio.

Cũ ergo † ex interuallo, quod fit ex ira perpetratum minimè dici poſſit, apparet ſuſpectum eſſe quod non pauci exiſtimant, intra dies triginta à primo iræ motu ex ira id factum intelligi, arg.c. cum apud Theſalonicam xi. q. iii. ita Decius in d.l. quicquid, qua de re per Felinum in c.iurgantium col.ii. & in c. in cauſis eadem ii.col.de re iudi.Hippoly.Marſili.in l. §.fi.col.xv.de quæſt.Thom. Gram.uoto. xxxii. Ioannes Neuiz. in ſua Sylua nupt. col.pe.Iaſ. in l.puniri col. fi. C. ſi contra ius.Felin.in c.ſi quando col.ii.de reſcriptis. Hinc † dicitur in

38 Iniuria uerbalis an infra dies 30. reuocari poſsit, not. qõ.

dies triginta poſſe reuocari iniuriam uerbalem & quaſi facta allegari poſſit intra id tempus calore iracundię, ita tenent nõnulli ex ſupra citatis & præſertim Decius ubi ſupra & Lanfrancus Orianus in c. quoniam contra col.i.de probati.poſt Angelum & Imolã, quos allegat & Ang. ita not. tenet in d. l.ſi non conuicii & Hippolytus Mar.ſingulari cccccxxvi, calor iracundiæ, id quod refert Hieronymus Cagnolus in d. l. quicquid, & Nicolaus Boer, deciſi.clxviii.num.24.ille negat intra dies triginta poſſe reuocari, ſed ante litem conteſtationem, antea uel poſtea factam, utique iſtę abſolutè id negare uidetur, ſicq; ſunt tres opiniones, quòd iniuriam uerbalem poſſit ex pœnitentia reuocare ipſemet iniuriãs infra dies xxx. Altera opinio quòd poſſit ante litis conteſtationem, Vltima opinio quòd nunquam, quæ fortè uerior eſt, nam ut Horatius ait lib. i.Epiſtolarum.

„ *Et ſemel emiſſum uolat irreuocabile uerbum,*

Idem Horatius in Arte Poetica,

„ *Neſcit uox miſſa reuerti.*

Et quod ſemel factum eſt, infectum eſſe nõ poteſt l. in bello.§.factæ.ff.de capti.& actio iniuriarum oritur ex ipſa iniuria cõſumata, iniuria autem uerbalis oritur ex ipſis uerbis d.l. ſi non conuitij.C.de iniur. ſemelq; orta ex facto tantum iniuriati tolli poteſt nempe remiſſione expreſſa uel tacita, quæ inducitur ex diſſimulatione unius anni.§.pen.& fi.inſt. de iniuri.idq; quod noſtrum eſt, (nẽpe talis actio) ſine facto noſtro auelli non poteſt l. id quod noſtrum.ff.de reg.iur.ergo non adimetur ex facto & pœnitentia iniuriati. Denique illud ſimiliter qđ tot Doctores ſupra allegati tradiderunt, nempe quòd † iræ motu factum quid

19 Iræ motu quid factũ, infra quot dies dicať, elegãs qõ.

dicatur intra dies triginta computandos à tempore iræ conceptæ ad tempus facinoris, uel actus poſtea ſubſecuti, quod Boerius & Cagnolus ubi ſupra uix admittere uidentur nobis omnino ſuſpectum (ne dicam ridendum) uidetur. Nam prçter quòd nulla lege probatur, palàm eſt ab omni ratione alienum. nam quot ſunt arborum folia, tot & longè plures ſunt & eſſe poſſunt cauſæ & occaſiones, ex quibus homines iracundia commoueantur & ardeãt, ſuntq; & eſſe poſſunt diſpares, in tot gradibus diſparitatis quòd ſunt uolatilium plumæ, aut piſcium ſquamæ, aut arborum folia. Quid enim ſi nobilis cõtra plebeum ira exardeſcat, quòd eum non ſalutauit ſatis reuerentialiter? Quid itẽ ſi ardeat eo quòd eius uxorem ſtuprauit? quãtum inter has cauſas uel occaſiones iraſcẽdi & ſimiles interſit, nullus modò ſanus nõ uidebit. & inter ipſas uerbales iniurias ſimiliter par differẽtia eſt, ergo quòd minima iraſcẽdi occaſio data & maxima iraſcendi occaſio inflicta, quamuis uerbalis utraque ſit pariter pariq; tempore poſsint reuocari, inciuile ac inconſultum eſſet. Et præterea contra hoc urgent omnes rationes notatæ in præcedenti articulo, quas non expedit repetere, Verius ergo eſt in talì delicto iniuriæ etiam uerbalis pœnitentię locum non eſſe, nõ magis quàm in reliquis delictis, quãuis actio iniuriarum tempore legitimo pręſcribi poſſit. Deniq; iuxta propoſitam materiam ſunt tres ſpecies conſiderandę, prima, cùm homicidium aut uulnus fit & incontinenti & ad defenſionem, altera cum fit incontinẽti, ſed non

ad

ad defenſionem, ultima cum nec incontinenti ad defenſionem. Primo caſu ceſſat pœna tam ordinaria quàm extraordinaria cæteris habilibus ut iam edocti ſumus. Secundo caſu † ceſſat ordinaria ſed extraordinaria imponitur, ueluti ſi me baculo, aut palma, aut gladio fortè percuſsiſti & fugiebas, tuncq; te inſequutus interfeci, hoc enim caſu non feci ad defenſionem meam cùm iam fugere incœperas ſed feci ad uindictam, ſed tamen quia id calore iracundiæ fiebat minuitur pœna ut ſupra diſſeruimus & tradit Hieronymus Cagnolus in d.l.quicquid nu.viii.uerſi.licet prohibitum ſit occidere fugientem, tradit Philippus Decius conſ.ccccclxxxii.idem Decius in d.l.ut uim, poſt Bar.& Fran.Areti.ibi per l.ſi.adulterium cum inceſtu § Imperatores.ff. de adult. l.i.§.cũ arietes.ff.ſi quadrup. paup. feciſ. dic. ubi per Florianum not. per Nicola. Boërium deciſi.clxviii.nu.4.uerſi. nec ſeruauerunt tempus. Vltimo caſu, quando † ex interuallo, tũc quia nec ad defenſionem fit, nec ex calore iracundiæ factum uideri poteſt; ſed tantùm ad meram uindictam locus eſt pœnę ordinariæ ſecundum Doctores communiter in dd.locis, præſertim Boëriũ nu. 17.col.fin.d.deciſi.168. id, quod nimis durũ uidetur & contra notiſsimum illud argu.& proportionem de toto ad partem l.quæ de tota.ff.de rei uend.l.an pars ff.pro derelict.l.hęredes mei.§.cum ita.ff.ad Trebel. Nam ſi marito, qui adulteros propria authoritate interfecit ex toto ignoſcitur propter iuſtã cãm iniuriæ atrocis acceptæ etiam ſi id faciat ex propoſito paratis inſidiis, & ſic non tam ex ira quàm ex inimicicia, ut d.§.Imperatores, cur nõ ſimiliter remittetur aliqua pars uel particula pœnę legalis, ei, qui ad uindictam iniuriæ acceptæ alterius generis uulnerauit aut occidit, ut quemadmodum quando maximus erat dolor incitans ad uindictã tota pœna remittitur per d.§.Imperatores, ita quando minor eſſet dolor ſaltẽ aliqua pœnæ particula remitteretur? Reſponde id minime expedire, nam ſi ego abs te iniuriam accepi tu deliquiſti & puniendus es ꝑ magiſtratum reipublicæ non priuata authoritate mea l.un.cum ibi not.C.quando liceat unicuique. ratio quia ſi mihi ulciſcendi aut puniendi daretur licentia uериſimiliter tranſcenderẽ modum menſuramq; legitimæ punitionis & uindictæ utpote, odio & ira in te & nimio amore erga me affectus, eſſetq; contra omne ius naturale & poſitiuũ, ut eſſem iudex in cauſa propria l.i.C.ut nemo in ſua cau.l. magiſtratibus. ff.de iuriſd.om. iud.l. omnibus.C.de teſtibus. Rurſus ſi ego te uulneraui aut occidi ad uindictam iniuriæ abs te acceptæ nouum delictũ aut maleficium eſt. quod nec tollitur nec minuitur aut infectũ ulla ex parte redditur propter delictum abs te prius in me commiſſum, ſed reipublicæ integrum ius eſt puniendi, & primum delinquentẽ ex integro & etiam ſecundum delictum ex integro, & ita fieri oporteret in terminis d.§. Imperatores, niſi per illam legem cum ſimilibus diſpenſatus & exceptus eſſet ille caſus propter rationes peculiares de quibus ibi. & quia illa maleficia cõtra eum eos ue contra quos committuntur in domibus eorummet plerunque committuntur, & durum eſſet ſi à uindicta tam iuſto dolore æſtuantes iuberentur abſtinere. Diuerſum eſt, ſi filium meum occidiſti aut ſimilia, hæc enim domi iniuriam paſsi raro fiunt. ſicq; cũ non ſit ad manus uindicta ad publicos magiſtratus ſeditionis uitandæ cauſa ut iretur conſultiſsimè fuit conſtitutum. Sed licet † hæc ſint de rigore iuris, tamen ſi quo caſu iniuriatus in iniuriantem deliquit, quaſi uindictam moderatam uel non moderatam ſic mẽs propria authoritate, pœnæ ordinarię in quã incidit abolitionem aliqua ex parte à principe impetrare, debet & poteſt.l.ii.C.de abolit.& tenet Boerius d. deciſione clxviii.in fin. poſt alios quos allegat.

40 Ira iuſta pœnam mitigat legalem.

41 Ira poſt interuallum an pœnam legalem minuat? egregia qõ.

42 Ira iuſtè cõcepta efficit, vt etiã poſt interuallũ abolitio criminis impetrari poſsit

Ergo longa differentia eſt inter iracundiæ calorem & inter odium & inimicitiam licet & in odio & inimicitia iracundia quoq; plerũque ſit primum enim lenit ipſo iure pœnam delicti, ſecundum uerò non ipſo iure licet à principe ex gratia impetrari poſsit ut minuatur, ideo caute in d.l. quicquid. dicitur calore iracundiæ & in d.l.ſi filiam dicitur inconſulto calore. & ſic in ſimilibus legibus, quaſi non ſufficiat ſola ira (quæ plerunque in omni odio & inimicitia comes adeſt) ſed prætterea neceſſe ſit ut adſit calor hoc eſt ſit recẽs & ſic uehementer. Ex quibus euidentius apparet erraſſe longè qui intra dies triginta durare iracundiæ calorem exiſtimabant tũc enim (ut eſt notum) non rectè aut aptè diceretur calor iracundiæ, ſed potius iracundia inimicitia; aut odium iracundum de quo in l.iii.§.ff. lege ex parte cum ſimil.ff.de adim. lega.

Illud autem notandum eſt, quòd † ſi Titium uulneraſti & ex uulneribus interiit, allegaſti te non habuiſſe animum occidendi, ſed tãtũ uulnerandi (id quod nõ raro accidit) audiendus eſt. Quinimo ꝙ plus eſt, quò ad tuum animum hac in re tuo ſtatur iuramento, ita tenet Glo.in l.j.uerb. non occidẽdi.C.ad leg. cor.de ſicari. quam ſequitur & not. dicit Ioannes

43 Occidens nõ occidendi, ſed uulnerãdi animo an occidatur? not. qõ.

nes Arnonus ſingulari xliiij.uulneraſti Titiũ. Ludou.Roma.in l.in illa.ff.de uerb.oblig. Iaſ. in.§.ſed iſtæ col.24.inſt.de actio.id ꝙ fortè ad mitti poſſet, quando eſſent indicia pro decla ratione iſtius, id quod euenit in cauſa nobilis uiri Hiſpali anno 1562. qui iuſsit ſeruum ſuum ut quẽdam uirum in facie uulneraret, ille autem uulnus inflixit eius gutturi ſeu collo & ex illo uulnere mortuus fuit, ſed tamen famulus ille & ſi ingenuus erat ultimo ſupplicio affectus fuit & domini accuſatio etiam hodie finita non eſt, nobilis ille appellabatur Franciſcus Gutierrem de Cuellar Segouienſis.

44 Delicta an pari cõpenſatione tollantur.

Denique † cùm paria delicta pari compenſatione aboleri ſoleant (ut in regula iuris) euenit ac conſequens fit, ut ſi me baculo percuſsiſti, & ad uindictam ex interuallo te baculo percuſsi, hæc paria delicta pari compenſatione tollantur quò ad pœnã priuatim applicandam, ſed quò ad eam, quæ reipublicæ applicanda ueniebat non ita, ergo ex integro exigitur à priore delinquente & ex integro quoque à poſteriore.

CAP. DECIMVMNONVM.

1 *Vindicta etiam incontinenti, eſt peccatum in foro animæ.*
2 *Caſus impedit peccatum & delictum fieri iure poli & fori.*
3 *Caſus quid.*
4 *Homicidij reus quando quis fiat, ardua.q.*
5 *Animus diſtinguit maleficia.*
6 *Pœna, culpa, maior non ſit.*
7 *Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.*
8 *Delinquens ſponte ſua uidetur puniri.*
9 *Homicidium culpa perpetratum extra ordinariam inducit punitionem.*
10 *Homicidium nec dolo nec culpa conſiderabili factum pœna etiam extra ordinaria caret.*
11 *Pœna caret, qui fixit hominem dum taurum loco ſolito agitatum figere curabat, non ſic ſi in loco inſolito.*
12 *Homicidium aut uulnus inſperatò factum, nõ habet plus culpæ quàm fuerat in cauſa. ut ſi ab ebrio fieret.*
13 *Vini effectus noxij.*
14 *Ebrietas inculpata, inculpatum facit quicquid inde ſequitur.*
15 *Homicidij reus nõ fit, qui dat operam rei illicitæ, ex qua ſequitur homicidium præter uoluntatem occiſoris cum Soto cõtra communem opinionem concluſiones ſex.*
16 *Medicus, qui dum morari ualetudinem ægroti uolebat eum peremit, an reus homicidij fiat? not.quæſt.*
17 *Homicidium fecit, qui uulnus tantùm infligere nolebat, & an homicidi reus fiat.*
18 *Homicidium et omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdum pœna extra ordinaria, interdum nulla.*
19 *Occidens mediatorem interdum extra ordinaria interdum nulla punitur pœna.*
20 *Occidens mediatorem ſe defendendo punitur ſi erat de illis, qui fugere tenebantur.*
21 *Occidens mediatorẽ ſe defendendo punitur ſi erat de illis, qui ſe defendere non debebant.*
22 *occidens lapide uerſus hominum turbam iacto, extra ordinem punitur.*
23 *Occidens mediatorem dum filium, uxorem, diſcipulum, aut famulum caſtigaret an puniatur?*
24 *Vulnerans unum dum alium uulnerare uolebat an ordinarie puniatur?*

REDEVNDO ad tres caſus ſupra conſideratos, qui ut diximus, procedunt in foro cõtentioſo. nam † in foro animæ quod fit ad meram defenſionem inculpatum eſt, quod uerò fit ad uindictam, ſiue fiat incontinenti, ſiue ex interuallo inducit peccatum mortale, eſſeq; ita uidetur communis op. Theologorum ut per Dominicum Sotũ de iuſt.& iure lib.v.q.j.art.viij. Sanctus Thõmas ii.ii.q.lxiiii. art.7.cum ſeq. 1 Vindicta etiam incontinenti, eſt peccatũ in foro animę

Quid † autem ſi caſu homicidium fecit aut uulnus intulit, ſtuprũ uel adulterium uel ſimile quippiam perpetrauit quis, an teneatur? & non teneri eum magis eſt, ita ſub longa tamen diſtinctione ſentit Sãctus Thomas ii.ii.q.lxiiii.art. viii. Dominicus Sotus ubi ſupra art.ix.& Caietanus d.art.viii.q.lxiiii.& reliquorum Theologorum uidetur eſſe cõmunis opi. 2 Caſus impedit peccatũ & delictum fieri iure poli & fori.

Caſualiter † perpetratum accipere debemus, quando ſecundum humanam diligentiam debitã & congruentem ſecundum negociorum actuumue de quibus agebatur qualitatem, is nec in dolo neque in culpa fuit; quamuis in rerum natura poſsibile foret maiorem adhiberi cautelam & circũſpectionem. ſecundum Sotum ubi ſupra, & facit.§.ii.& §.iii.inſtitu.quib.mod.re contr.oblig.l.ſi ut certò.§.i.& per totam l.ff. locati. dum dictis iuribus, caſibus fortuitis annumeratur incendium, quod tamẽ nunquam contigeret, ſi omnis humana diligentia quàm exactiſsimè adhiberetur, itaque non intelligo ſufficere quòd quis adhibeat eam diligentiam, quam ſolitus eſt in alijs rebus adhibere; ſed oportere debitam adhibere diligentiam ſecundum actuum qualitatem. quod ad com- 3 Caſus qd.

munem & frequentiores hominum actiones referens ut nec ſufficiat quòd ipſe talem diligentiam adhibuerit, qualem reliquis in rebus, ſiue ſuis, ſiue alienis adhibere ſolitus erat: ſiquidem ea ſegnior aut incautior erat quàm ea quam hominum plerique in illius modi & qualitatis rebus adhibere ſolebant. Nec contra tam exactiſsimam exigamus quā tunı adhiberi poſsibile erat, ut dd. in iuribus & loquimur de homine mediocris ingenij & intellectus, Secundum quæ Diuus Thomas & reliqui Theologi communiter de quibus mentionem habuimus, aiunt & ſtatuunt tres concluſiones, prima. Qui † dabat operam rei licitæ & adhibuit debitam diligentiam, licet inde homicidium ſequatur non efficitur reus homicidij, ſicq; duobus demum concurrentibus definit fieri reus homicidii, primùm quòd operam daret rei licitæ, ſecūdùm quòd adhiberet debitam diligentiam, inde ſubſequuntur aliæ duę concluſiones, quòd reus homicidii fiet quando dabat operam rei illicitæ etiam ſi adhiberet debitam uel mediocrē diligentiam. Item quòd reus homicidii ſimiliter fiet, etiam ſi rei licitę operam daret, ſi quidem debitam diligētiam nō adhiberet.

4 Homicidii reus quando quis fiat, & q̄ō.

Nunc deſcendamus ad exempla, quia ſuperiores concluſiones ſunt communiter receptæ à pleriſque tam Theologorum quàm iuriſtarum. Hinc enim fit, ut ſi putator ex arbore deiecto ramo hominem uulnerauit aut occidit, ſi quidem proclamauit ut tranſeuntes poſſent ſibi præcauere, homicidij reus non erit, quia & rei licitæ operam dabat & adhibuit proclamādo debitam ſolitamq; diligentiam. Idemque in reſartore tectorum, ſi id fecit, dum tegulas tecti componeret, Item ſi medicus ſeruum uel liberum hominem dum curaret mediocri & debita diligentia uſus fuit, licet ex ulnere uel morbo perierit, ſimiliter homicidii reus non erit: quia & dabat operam rei licitæ & adhibuit debitam diligentiam. Idem ſi mulio aut auriga, qui currum ductabat proclamauit ut ſibi præcauere poſſent tranſeuntes, licet tunc rotis currus ſeruus uel homo liber ſaucius aut occiſus fuerit, homicidii reus non erit, Cæterùm in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, ſi debitam illam diligentiam non adhibuiſſet, reus eſſet homicidii, non tam dolo quàm culpa commiſsi, ſicque ordinaria pœna ultimi ſupplicii, non afficeretur, ſed alia extraordinaria & mitiore iuxta modum menſurāq; culpæ. Neque ad rem pertinet quòd † ubi non eſt animus nocendi, non uideatur eſſe delictum l. diuus cum ibi plenè not. per Glo. & doct. ff. de offic. præſ. (ut in furioſo & ſimilibus) ubi autem delictum non eſt, ibi nulla pœna eſſe debeat. l. j. ff. de iuſt. & iuſt. l. abſentem in prin. ff. de pœnis. Vnde Cicero lib. j. offi. Cauendum † (inquit) eſt ne maior ſit pœna quàm culpa, Nec dubium eſt, quin ubi culpa nulla eſt, ibi quælibet pœna culpa maior ut ſit neceſſe eſt. Nam ad hoc reſpondetur, quòd ſiue illi, putator, uel tecti ſartor, uel medicus, uel mulio debitam diligentiam adhibere deſierint & p̄ hoc uulnus homicidium'ne ſecutum fuerit, ſiue exactam diligentiam adhibuerint, ſi tamen imperitia eorum uulnus homicidium'ue fuit ſubſecutum, ſemper uidentur in culpa eſſe, quia uel intellexerunt uel intelligere debuerunt ex tali negligentia uel imperitia, ueriſimiliter tale homicidium aut uulnus ſubſecuturum eſſe eamq; imperitiam aut negligentiam eſſe ueriſimilem occaſionem illius mali futuri, ſicque huic periculo conſenſum præſtiterunt taciti, & culpæ rei ſunt, tum quòd † culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti l. culpa eſt. ff. de reg. iur. ad imperitum uerò cuiuſque artis eam exercere & profiteri nō pertinet, tum etiam quòd † in genere uidentur de illo periculo cogitaſſe, eique periculo ſe ſe commiſiſſe & expoſuiſſe, ſicq; in ſentētiam Domini incidiſſe dicentis. Qui amat periculum peribit in illo. Iuncta l. qui iure militari. ff. de mil. teſta. Simillimum eſt, quod in delictis ſuo conſenſu plecti unuſquiq; uidetur l. Imperatores. ff. de iure fiſci, ibi tu te huic pœnæ ſubdidiſti, & l. fin. C. ad legem Iulia. maieſt. ibi, quodam modo ſua ſponte punitur. Cogitauit enim aut cogitare intelligitur, qui delinquit inde punitionem pœnamque legalem profecturam eſſe. dixi plenè de ſucc. crea. lib. i. prope finem numero 665. ſic ergo & in ſpecie noſtra, qui † ſe ſe per imperiam ſuam, ſuam'ue negligentiam ignorare non debuit cauſam occaſionem'ue certam aut ueroſimilem daturum mali futuri, illius quidem mali reus & obnoxius erit, ita probatur in §. i. cum tribus ſequen. iuſt. de lege Aquil. cum ſimilibus, ideo ut legitur iiii. Geneſis homicidium uiri Lamech impuratum fuit, quæ beſtiam figere conata hominem transfixit iaculo.

5 Animus diſtinguit maleficia.

6 Pœna culpa maior non ſit.

7 Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe nō pertinēti.

8 Delinquēs ſponte ſua uidetur pu

9 Homicidiū culpa perpetratū extra ordinariam inducit puni tionem.

Item legitur Exodi. xxi. ſi quis percuſſerit mulierem prægnantem, & abortum illa fecerit, ſi mors fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima, & ita procedunt omnes ferè canones, qui ſunt ſub titulo de homicidio, & l. diſtinct. per totam.

Quæ omnia ita tēperanda ſunt, ut in exemplo de muliere pregnante pulſata, intelliga-

10 tur ceſſare pœnam ordinariam quando † cul-
pa tantum, non etiam dolo id factum fnit, ſed
culpa ſufficit, ut pœna extraordinaria impo-
natur, quòd ſi pulſatio à marito tam leuiter fa
cta fuerit, ut inde mortem aut etiam abortum
ſequi, non eſſet uerosimiliter credendum, nec
ſequi ſolere ſecundum communem frequen-
tioremque euentum, nec etiam aliud pericu-
lum conſiderabile, magis túc eſt, ut damnum,
ſi quod inde ſecutum fuerit caſui adſcriben-
dum ſit. & conſequenter ceſſet pœna non ſo-
lum ordinaria, ſed etiam extraordinaria, d. l.
diuus, cum ſimilibus, iuncta l. quę fortuitis. C.
de pignor. act. l. ſi ut certo, per totam legem.
ff. commod. §. i. ii. & iii. inſt. quib. mod. re con-
trahi. obliga.

Homicidiũ nec dolo nec culpa conſiderabili factũ pœna etiã extra ordinaria caret

Quæ deſtinctio de exemplo facti homicidii
in uenatione repetita intelligatur, nam ſi te-
lum Lamech iaculata fuit uerſus eam partem
ubi erat hominum turba, cogitauit aut cogi-
tare debuit ibi periculum homicidii aut uul-
neris faciẽdi fore paratum; ſicq; in culpa fuit,
11 Vnde † cum apud nos Hiſpanos ſit frequens il
lud ſpectaculum de taurorum agitatione, in
quos turba hominum ſua tela coniicit, certè
ſi quis telo fixit hominem dum taurum figere
properabat in loco ſolito (puta in platea) reus
uulneris non erit, quia ibi omnes debent ſibi
præcauere & ad hoc eſſe parati, quòd ſi in lo-
co inſolito & ubi eſſet frequens hominũ turba,
túc teneretur, quia ibi & aderat quale quale
periculũ & turba hominũ erat incauta & ſecu
licet utroq; caſu iaculator nõ deberet ignora
re quale quale periculum adeſſe, tamen quan-
do iaculatus fuit eo loco & tempore, quo tau-
ri agitabantur & omnes in eos ſua tela conii-
ciebant, non fuit neceſſe proclamare ad tur-
bam ut ſibi quiſque caueret, quia ex natura &
qualitate illius rei actuſque omnes ſibi præca
nere debebant, ceterum extra locum ſolitum
turbæ hominum incautè deq; illo periculo mi
nimè cogitanti nihil eſſet imputandum, iacu-
lator ergo primo caſu iuſtè potuit cogitare
quòd unuſquiſque ſibi caueret, ſicq; ex illa ia-
culatione nihil mali ſequeretur, ſecundo au-
tem caſu debuit cogitare quòd turba hominũ
ab illa iaculatione inſperata ſibi minimè ca-
12 ueret, ſicq; inde uerisimiliter periculum ſe-
queretur & damnum. Quæ † diſtinctio planè
probatur in. §. item ſi putator, cũ ibi not. inſt.
de lege Aquil. iuncta ſententia diui Auguſtini
xxii. lib. contra Fauſtum, quatenus ait, Loth,
qui ebrius inceſtum commiſit, non fuiſſe reum
inceſtus, eò quòd crimen illud nõ habuit plus
culpæ quàm præfuerat in ebrietate, id quod ſe
quitur Dominicus Sotus ubi ſupra & recte, Ita

Pœna caret, qui fixit hoiem dum taurũ loco ſolito agitatũ figere curabat, non ſic ſi i loco inſolito.

Homicidium aut uulnus inſperatò factum, non habet plus culpę q̃ fuerat in cauſa. ut ſi ab ebrio fieret.

que id tantum inſpicitur quod principaliter
agitur, non autem id quod inde caſualiter ſub
ſecutum fuit ut iuribus ſupra allegatis & l. ſi
quis neque cauſam cum ibi not. per Glo. & do
ct. ff. ſi cer. pet. ſed bene inſpicitur id quod in-
de uerisimiliter ſubſequi ſolet l. ſi quis hæres
inſtitutus uerb. ſunt enim appendices præce-
dentis inſtitutionis. ff. de acq. hære. Vinũ † cer 13
te non moderate ſumptum malos producere
ſolet effectus, detegit enim arcana, ſoletq; ma
nus ad arma uocare, animoſque Veneri procli
ues ardenteſque parare. Vnde Vergilius de
Venere & uino ſic cecinit.

Vini effectus noxii.

„ *Arcanum demens detegit ebrietas.*

Et Ouidius lib. ii. de remed. amoris,

„ *Quid tibi præcipiam de Bacchi munere quæris,*
„ *Vina parant animos Veneri.*

Et Horatius lib. i. Epiſtolarum,

„ *Quid non ebrietas deſignat, operta recludit,*
„ *Spes iubet eſſe ratas in prælia trudit inermem.*

Cum (inquam) ebrietas ſit periculoſa ad ar
ma, quia nonnulli ebrii fiunt longè magis furi
bundi & rabidi quàm reliqui, tunc qui huiuſ-
modi ſe eſſe dum ebrius ſit, intelligeret; is ſi
ebrius, quem uulneraſſet non ſolum ebrieta-
tis, ſed etiam uulneris dati reus fieret. Nam &
qui ſciret ſe furere Veneris calore dum ebrius
fieret, tunc ſi filiam forte uel ſororem dum e-
brius eſſet compreſsiſſet etiam illius inceſtus
reus fieret. Et ſi quis ſciret ſe omnia dũ ebrius
eſſet garrire & recludere ſolitũ, tunc ſi ebrius
arcanum principis ſibi (ut fortè conſiliario)
notum aperuiſſet, non ſolum ebrietatis ſed e-
tiam illius criminis reus fieret. argu. d. l. ſi quis
hæres inſtitutus, uerb. ſunt enim appendices
&c. In omnibus tamen his caſibus & ſimilibus,
quia non dolo ſed culpa peccatum fuit, alia
pœna mitiore quàm ordinaria plectendus eſ-
ſet, qua cauſa ét iniuſta à pœna ordinaria excu
ſat ut ſupra oſtendimus. Quæ omnia limita. ut
non procedant, quando † in ipſamet ebrieta- 14
te nulla omnino culpa ebrii fuit, ueluti ſi ex
malicia quadam occulta ipſius uini ebrius fa-
ctus fuit cum tam parum uini abſumeret, quo
non ſolebat inebriari. uel ſi ex cibi cuiuſpiam
comeſtione (id quòd non raro accidit) ine-
briatus eſt illius uirtutis neſcius, in his enim
ſpeciebus & ſimilibus, ſi ebrius maleficium cu
inſuis generis patraſſet, reus non eſſet iure ci-
uili, non quoq; iure canonico nec etiam iure
poli. d. l. diuus cum ſimilibus ſupra allegatis.

Ebrietas inculpata, inculpatũ facit quicquid inde ſequitur.

Denique qui † dat operam rei illicitæ ex 15
qua ſequitur homicidium præter uoluntatem
& inſperato communis opi. ſupra relata diui
Thomę & Caietani ubi ſupra & Syluestri in
ſumma, uerb. homicidio. ii. dubio. xviii. uult
homicidii

Homicidii reus nõ ſit, qui dat operam rei illicitæ, ex

qua ſequit homicidiū præter uoluntatē occiſoris cū Soto cōtra communē opi. cōcluſiōes ſex.

homicidii reatum comnuitti. quæ concluſio nullo iure probatnr directo, ſed à contrario ſenſu, facit c. lator, c. dilectus filius c. Ioannes c. ex lireris, de homici. & in dictis locis hæc eſt communis opinio. Canoniſtarum ſecundum Dominicum Sotū lib. v. de iuſt. & iure q i. arti. ix. Vnde conſequens erat dicere ſecūdum eū, quòd ſi clericus adulterio deprehenſus ad ſuā defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorum occideret irregularis fieret & homicidii reus, deinde ſequeretur quod ſi die feſto campanam de campanili clericus deponens(& ſic opus faceret ſeruile tali die uetitum & illicitum) tignum inde cadens puerum occideret, clericus ille irregularis & homicidii reus fieret. Tertiò eadē ratiōe ſequeretur, quòd ſi furtim qnis arborem alienam cædebat & ſi abundè clamaret, ut tranſeuntes poſſent ſibi præcauere, adhnc tamen ſi ramus cadens, quem occideret, is homicidij reus fieret. Quartò ſeqneretur qnòd ſi quis uetante domino & ſic illicitè Syluam alienam uenandi cauſa ingreſſus inſperato dum feram transfigere uellet, hominem transfigeret, homicidii reus fieret. Quintò ſequeretur, quòd ſi fur nocturnns pannos brumali tempore, quibus annicnlus puer tegebatur ſnbtraxit ignorans ſub illis eſſe puerum, illeq́; frigore interierit, is fur homicidii reus fieret. Sextò ſequeretur quòd ſi auriga, qui currum furatum ductabat hominem tranſeuntem(quanuis proclamauerat, nt ille ſibi poſſet cauere) rotis peremit, homicidii rens fieret, Sed in omnibus his ſpiciebns contrarium & hnmanius eſt & uerius in pnncto iutis, quia his in caſibus homicidiū eſt mere caſuale & omnino præter intentionem, mē tem. & animum occiſoris, nō ſolum in ſpecie, ſed etiam in genere, Nam neq; in genere uerisimiliter potuit aut debnit ex talibus actionibus ſucceſſurum eſſe homicidium cogitare, ſicque tale homicidinm eſt merè caſuale & conſequenter mere inculpatum & per hoc mere impnnitum per iura & rationes de quibus ſupra & ita expreſsim cæteros reprehendens tenet doctiſsimus Sotns ubi ſupra nominatim ennmerans quatuor ſpecies ex ſex ſupra relatis. Et ad c. ex literis, cum ſimilibus ſupra allegatis reſponde ut per eum, quæ omnia intellige primum de inre canonico, deinde etiam de iure ciuili, poſtremo etiam in forò animę idq́; indubitabilius.

Illud autem notandum eſt, quòd quibus in caſibus qnis dabat operam rei illicitę unde ſucceſsit homicidium inſperatum tamen ab ipſo occiſore, quale eſſet(ut non raro accidere rumor eſt) cum † medicus aut chirurgus medicamentis aut pharmacis nſus fuit, nec lethalibus 16
quidem, nec etiam ſalubribus, ſed talibus, quæ miſerum ęgrotum in eodem ſtatu detinerent, infirmiusq́; rempore & morbo debilirarus præter intentionem medici periit; tunc quidem is medicus homicidii pœnam ordinariam nou ſubibit, quia non tam reus eſt homicidii dolo quàm cnlpa commiſsi, uel ſi fuit dolus, nō quidem fuit dolus ad homicidium ſed tantum ad lucrum directus, ſicq́; in diuerſa re non in ea, quæ ſubſecuta fuir, dolus fuit. id quod confirmatur ex eo quod Iaſ. in §. ſed iſte inſt. de act. Ioannes de Arnono ſingulari. xliiii. Ludo. Roma. in l. in illa. col. pe. ff. de uerb. obliga. Accurſius in l. i. nerb. non occidendi. C. ad leg. Corn. de Sicariis tradiderunr, dum aiunt quòd qui
† alterum uulnerauit non occidendi ſed tantum nulnerandi animo, ſi ille ex uulnere periir, non tam homicidii quàm uulneris reus 17
eſt. Secundum qnæ eſt moderanda illa communis opi. Canoniſtarū & Theologorum de qua ſupra, ut qui dabat operam rei illicitę ex qua ſucceſsit homicidium inuoluntarium homicidii reus fiat, ita tamen ut non pœna ordinaria homicidii pnniatur ſed alia mitiori, quia non tam dolo quàm culpa id homicidium factum uidetur, ſunr enim duo delicta, alterum dolo, alterum cnlpa commiſſum. Dolo committitur delictum in ea re illicita, quæ principaliter & intentionaliter agebatur. Culpa committitur in homicidio inopinato inde ſecuto ut in exemplo proximè relato. Intellige, quando potuit uerosimilirer cogitare homicidium inde ſequi, ut in exemplo medici non ſic quando id euenturum uerosimile non erat, nt in ſex exemplis ſupra relatis.

Medicus, quidū moraτi ualetudioē ægroti nolebat eū peremit, an reus homicidii autē, not. q.

Homicidiū fecit, q uulnus tātùm infligere nolebat, & an homicidi reus fiat.

Igitnr cum ſit homicidium aut uulnus ſunt
tres caſus, Primus ſi occiſor † de homicidio in 18
ſpecie cogirauit, ut ſi uoluit occidere & occidit. Alter cum in genere tantum uerosimiliter cogirauir, nt ſi iaculum, telnm'ue lethale coniecit uerſus turbam hominum, tauri aut uolucris transfigendæ cauſa, uel ſi fortè uoluit hominem uulnerare duntaxat, isq́; ex unlnere periit. Tertius quando nec in genere nec in ſpecie de homicidio aut uulnere hominis cogitauit, quanuis dabat operam rei illicitę, ut in ſex exemplis ſupra relatis, Primo caſu imponitur pœna ordinaria mortis, l. iii. C. de epiſco. audi. Secundò caſu non ordinaria, ſed alia extraordinaria mitior. ultimo caſu nulla omnino pœna pro homicidio imponitur, quanuis res illa illicita, cui ille operā dabat facit eū debitè pro illius rei qualitate puniri. Secundum quę communis opi. Theologorum & Canoniſtarum dicentium, homicidii reum fieri eu

Homicidiū & omne delictū interdū punitur pœna ordinaria, interdum pœna extraordinaria, iterdū nulla.

ſ.

qui dabat operam rei illicitæ ex qua homicidium etiam inſperato ſecutum fuit, uera eſt. ex toto in primo caſu ſupra relato, in ſecundo autem uera eſt ex parte tantum, nempe quò ad pœnam extraordinariam, in tertio uerò caſu nec ex toto nec ex parte uera eſt. Quæ autem pœna ſit illa extraordinaria, quæ imponitur pro homicidio inſperato contingẽte, tradit Nicolaus Boerius deciſi. lxxxiii. alia quæſtio nume. 8.

19 Occidens mediatorẽ interdum extra ordinaria iterdum nulla punit pœna.

Ex his colligitur quid reſpondendum ſit, ſi fortè cum † duo eſſent rixantes ſe ſeque inuicem digladiantes, quidam tertius mediator, qui eos ad pacem reducere ſtudebat uulneratus uel occiſus ſit ab uno ex illis, utrum ordinaria pœna, an extraordinaria, uel fortè nulla plectetur? Qua in re ſi ab eo, qui ſe legitimè defendebat occiſus fuit, ceſſat pœna tam ordinaria quàm certa ordinaria, quia ille nihil ad aliud intendere uidetur quòd ad ſe ſe defendẽdum, defenſio autem permiſſa & ſic inculpata eſt. iſta eſt communis opi. quam tenent (per l. ſcientiam uerſ. ſed ſi ſe defendendo. ff. ad legẽ Aquil.) Franci. de Capit. inter conſi. Cæpollę conſi ii. Hippol. Marſi. in l. de minore, nu. 37. ff. de quæſt. Cępolla conſi. xxxiiii. col. iiii. & alii plures, quos refert & ſequitur Nico. Boer. deciſi. lxxxiii. nu. 9. uerſ. & hoc ſi eſt aggreſſor Quod ſi is erat aggreſſor, tunc quia in genere potuit & debuit cogitare (id quòd non rarò fit) uulneratum aut occiſum iri mediatorem, ſi ipſi rixantes illico ad eius interuentum ſe ſe non diuiderent, extraordinarie puniendus eſt, non ordinarie, quia ibi præſumitur defuiſſe dolus, licet adſit culpa. hæc etiam uidetur communis opin. ut per eundem Boérium ibi, Ang. in l. ſi cum ſeruo per illũ tex. ff. de iniur. cum aliis per Boerium allegatis. Idemq́; † & ſi occiſus eſſet ab aggreſſo, ſi erat de illis, qui fugere debebant quia tunc defendendo ſe illegitimè iure diceretur dare operam rei illicitæ. Vnde homicidium ab eo inde perpetratũ, & ſi non dolo, tamen culpæ annumerandum eſſet. & per hoc extraordinarie puniretur, & hæc quoque opi. eſſe uidetur ex mente Doctorum communiter ut per Boerium ibi & eſſe ueram opin. patet ex ſupra allegatis. Et ideo ſi fortè miles à duce uel capitaneo ſuo, uel libertus à patrono præſertim iuſtæ caſtigationis gratia aggreſſus fuiſſet, uel famulus à domino, uel diſcipulus à magiſtro, isq́; cum & poſſet & deberet fugere reſtitit ſe ſeq́; defendere cœpit, mediatoréq́; occidit, uel uulnerauit, culpæ reus eſſet extraordinéq́; puniretur de tali occiſione, & ordinariè propter talem irreuerentiam iniuriarum actione teneretur.

20 Occidens mediatorẽ ſe defendẽdo punitur ſi erat de illis, qui fugere tenebantur.

21 Occidens mediatorẽ ſe defendẽdo punitur ſi erat de illis, qui ſe defendere non debebant.

Apparet etiã ex his quòd † ſi quis uerſus hominum turbam lapidem proiiciens hominem occidit ordinarie non punietur, cùm deſit dolus, ſed extra ordinem, quia adeſt culpa cùm de eo in genere cogitare & potuiſſet & debuiſſet. ita Paulus Caſtren. in l. & ſi ſeuerior col. ii. C. ex quib. cau. infa. irrog. Bal. in l. data opera, col. iii. C. qui accuſ. non poſs. Decius conſi. ix. col. j. Boerius deciſi. lxxxiii. num. 12. uerſ. & quod ſupra. ex cuius alleg. apparet hãc eſſe communem opi. Apparet etiam uerã eſſe opinionem Cepollæ conſil. lxxxiii. (quam ſequitur Boerius. d. deciſio. lxxxiii. nu. 10.) exiſtimantis quòd ſi quis dum inter inimicos ſagittabat, parentem in medio exiſtẽtem inſperatò transfixit, non tenetur lege Cornelia. Sed an extra ordinem puniatur pendet ex noſtra diſtinctione proximè relata. Quid ergo † ſi pater filium, maritus uxorem, magiſter diſcipulũ moderatè corrigebat, uel capitaneus militem, & pugno fortè, uel baculo, mediatorem inſperatò uulnerauit, & ut nec extraordinem nec ordinarie ſit puniendus Albericus in l. ſi quis in graui. §. ſi maritus. ff. ad Syllani. & Boerius ubi ſupra nu. 10. ſcripſerunt; & rectè quia & dabat operam rei licitę & ut eis animus non erat baculo uel flagello uxorem, militem, filium, diſcipulum'ue uulnerare, ſed mediocriter ad carnis qualem qualem afflictionem & caſtigationem cedere: ita nõ erat cogitandum, quod quid acerbius in mediatorem accideret, ſicq́; id uulnus omnino caſuale intelligetur. quod iuſtificatur eo quòd culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti l. culpa eſt. ff. de reg iuris. Nec dubium eſt quin illi iure ſuo uterentur & moderatè ſicq́; ab illo mediatore impediri non debebant, Vnde apparet diuerſam eſſe cauſam illius, qui inter rixantes extitit mediator. Quid autem † ſi dũ uellet Titium uulnerare uulnerauit Meuium (qui prope fortè erat) & tunc ſimiliter ſecundum nos extraordinem punietur, non pœna ordinaria, quãuis daret operam rei illicitæ, licet non pauci teneant contrarium, ut per Boerium ubi ſupra col. fi.

22 Occidens lapide uerſus hominum turbã iacto, extra ordinẽ punitur.

23 Occidens mediatorẽ dum filiũ, uxorem, uxorẽ, diſcipulum, aut famulum caſtigarent an puniatur?

24 Vulnerãs unum dũ alium uulnerare uolebat an ordinariè puniatur.

CAP. VIGESIMVM.

1 *Imperator Romanorum an ſit Dominus totius mundi? Egregia quæſtio.*
2 *Papa an habeat tantùm temporalem iuriſdictionem? egrgia quæſtio.*
3 *Deus mundum gubernat.*
4 *Imperium an ſit immediatè a Deo.*
5 *Poteſtates etiam minimæ dicuntur eſſe à Deo.*
6 *Imperia an ſint à fatis?*

7 *Fatorum*

7 *Fatorum uis,*
8 *Fortunæ uis.*
9 *Fortunæ debilitas.*
10 *Mundi dominum nullum eſſe nec unquam fuiſſe, aut futurum, & contrarium monſtrum eſſet, noua ratione docemur.*
11 *Nauigare triſte eſt.*
12 *Nauigare nefas eſt.*
13 *Nauigare contra naturam eſt.*
14 *Nauigare periculoſiſſimum eſt.*
15 *Nauigantes morti proximi.*
16 *Nauigatio perfida.*
17 *Nauigare eſt animam uentis credere.*
18 *Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor.*
19 *Nauigare eſt ire contra leges naturæ.*
20 *Nauigatio horrida.*
21 *Nauigantes inter uiuentes eſſe non uidentur.*
22 *Vitam tueri & pericula abhorrere hominibus iure naturæ inſitum.*
23 *Notorii uis.*
24 *Homo omnis liber naſcitur de iure naturæ etiam quo ad iuriſdictionem, cui ſubeſſe nequit, niſi ſponte ſua.*
25 *Homo iuriſdictioni alterius non ſubeſt, niſi ſponte ſua.*
26 *Libertas hominibus iure naturæ debita.*
27 *Mundum uni principi non ſubeſſe oſtenditur iure tam naturæ quàm gẽtium, & etiam ciuili & diuino.*
28 *Intell.l.deprecatio.ff.ad l.rodiam de iactu.*
29 *Mundi uox uariè ſumitur.*
30 *Indefinita an æquetur uniuerſali?*
31 *Auguſtini & d.Thomæ locus declaratus.*
32 *Morum mutatio quotidie fit.*
33 *Romanorum mores in deterius.*
34 *Imperiorum uariationes.*
35 *Ruina Thebarum & Troiæ.*
36 *Ruina multarum urbium.*
37 *Mundus ſub uno eſſe imperatore nihil incommodius.*
38 *Poteſtas propter uſum.*

† Imperator Romanorum an ſit Dominus totius mũdi? egregia quæſtio.

QVINQVAGESIMO tertio ex noſtra etiam principali ſententia colligitur, An ſit uera ca uulgatis opinio, quę † habet Imperatorem Romanorum dominũ eſſe totius mundi, quam ſententiam tenuerunt Doctores in l. bene à Zenone per illum text. C. de quadri. præſcript. & Doctores. in l.deprecatio, ibi totius mundi dominus.ff.ad legem rodiam de iactu; tenet Bald. & alii in l. cunctos populos. C. de ſumma trini.& fide cathol. Barth.in l. hoſtes. ff. de captiuis. idem Bart. in extrauag. ad reprim, ad princip. in eadem ſententia eſt, & ita tenent Itali doctores ſecundum Dominicum Sotum de iuſt. & iure lib.iiii.q.iiii.art.ii.& ita ut receptiſsimam opinionem tradidit & ſequitur Alphonſus Guerrerius in ſuo ſpeculo principum c:lv. ad princip. Abbas Panormi. & alij c.nouit de iudi. qui ſic ratiocinantur. Chriſtus dominus noſter fuit uerus dominus (etiam tanquam homo) totius mundi, Chriſti ſucceſſor & uicarius eſt Papa in terris, ſicq́; penes Papam eſt in toto mũdo utraq; poteſtas tam eccleſiaſtica quàm temporalis, Papæ autem uicarius & ſucceſſor eſt Imperator in temporalibus, ergo Imperator in toto mundo quò ad temporalia dominus eſſe uidebitur idemq́; uidetur etiam ſentire Cardin. in c.eccleſia de iureiu. idem in clemen.fi.de cenſibus, & hac ratione Card. in clem.i.§. cæterum ait Imperatorem Papę filium uocitari, & quòd imperator ſit Chriſti uicarius in temporalibus, & ſic ſit in temporalibus dominus totius mundi tenet idem Bal.in l.i.C.de iure aureorum annulorũ & quòd Imperator unicus ĩ orbe eſſe debeat, q omnibus regibus præſit, tenet Card. in cle. i.§.fi, de iureiur. per l. leges.C.de legib.& per d.l.deprecatio & d.l.bene à Zenone, & Panor. in d.c. nouit; pro hac parte allegat multa iura idem Panormit. in c. uenerabilem de electione, & alii plures, quos allegat Bartholomæus Caſſanæus in tract. de gloria mũdi par. v.conſid.xxviii. tenent ſimiliter Imperatorẽ eſſe dominum totius mũdi, intelligentes quò ad proteſtationẽ & iuriſdictionẽ id qđ tenẽt Glo.Bart.& alii in proœ.ff.uet.in prin. idẽ ſentit Bar.in l.nõ ambigitur.ff. de leg.& in l.fi.C. de legib. dum ait ſolum imperatorem poſſe condere leges, tenentq́ue Hoſtienſis & Ioannes And. ut refert Dominicus Sotus ubi ſupra imperatorem dominum eſſe totius mundi, & ſentiunt alii multi, quos refert Boerius deci. xxxi. tempore nume.iij. & iiij. & communem opinionem ut imperator ſit dominus totius mundi tenet Bal.in d.l.bene à Zenone colum. i.per illum tex. dum ait, cum omnia principis eſſe intelligantur. Idem ſentit ipſe Bal. in l.executorem num. 12. C. de execut.rei iudi. dum ait quòd ubi eſt imperator ibi eſt omnis iuriſdictio, & Roſellus de poteſtate Papæ nu. 6.facit lex.i.§.per hanc.ff.de rei uendicatione & ibi Bar.l.ſi duas.§.grammatici & ibi Bar. ff. de excuſationibus tutorum. Bald. in c. i.in principio colum. ii. de pace. fir. Bald. in.§.ſi ab hoſtibus colum. ii.inſtit. quib.mod.ius. patr.pot.ſol. Boerius deciſio. viij. quinta martij nume.4. Alciatus diſpu. lib.ii.c. xxii. Iſernia in i.conſtitut.Neapolitan.colum.iiii.Cynus.

Bar.

Bart.& Salic.in d.l.cunctos populos, Anchar. conſi.lxxxvii. Alex. conſi.lxxvi. libro ii. Bald. conſ.cccxxviii.lib.i.Signorolus in l.princeps. ff.delegibus. Oldrald.conſi.clix. Riminal.in rubrica col.ii.ff.de iuri.omn.iudi. Curtius iunior conſi.clviii.Iſernia in c.i.§.h.denot.feudo Odofredus & Bal. ĩ anth.dos dara.C.de donati.ante nupt.Bald.conſi.ccclix.lib. iii. & cõſilio ccxviii.eodem.lib.Alber.in i.conſti.digeſtorum in rub.num.2.Anchar.conſi.cccx. col. iii. Oldrad. conſi. lxix. idem Anchara.conſil. cccxx. in prin. Ludo.Ro. conſi.ccclxxxii.col. ii.Socinus conſi. cxxvii. col.iii.lib.i.Matthęus Afflictus in c.i.§. fin.colum.i.de prohibita feudi alienatione per Fridericum.Paulus Caſtr. conſi.lvi.nidetur nume.3. lib. ii.adhuc tamen tot ſunt, qui teneant contrarium ut rèferunt prædicti quòd mihi non ſaris certum eſt utra pars receptior ſit.

Superioribus etiam proximum eſt & adſtipulatur, nam cum tex.in c. nouit de iudic.dicar quòd Papa iuriſdictionem regis ſæcularis nec nult neć debet impedire, dubirarur,
2 An † apud Papam ſit iuriſdictio tam remporalis quam ſpiritualis & magis eſt ut Papa habeat ſolam ſpiritualē, quia remporalis immediate à Deo principibus ſęcularibus dara fuit Glo.in d.c.nouit uerbo iuriſd. & in l.i.in fina. tit. i. par.ii.ubi dicitur imperatorem eſſe Dei uicarium in tempotalibus, ſicut Papam in ſpiritualibus, Glo. in c.qnoniam x.diſtinct.& in c.i.xxii.diſtin.Gloſ.in c.cum aduerſum xcvi. diſtin.Nauarrus, qui plures Refert,& adducit fundamēta ſexdecim in d.ca.nouit.nu.39.ornatq; hāc partem illatione lxviii. Couar.in c. peccatum.§.ix.num.7. de reg.iu.in vi.Vermõdus de publicis cõcub.col.ccclxxvi.ubi xx.funda.adducit dicitq; hanc partem commu.opi. Communis eſt ſecundum Bal.in procemio digeſtorum col.ii. Anto. de Roſellis in tract.de poteſtate Imperatoris fol:viii.§.neprolixios. tenet Andr. Iſernia in prologo conſt.Neap. uerſi.liquet etiam num.2.& Alphonſus Guerrerius in Speculo principū c.xvi.& Theologorum doctiſsimus Dominicus Sotus de iuſt.& iur.lib.iiii.quæſtio.iiii.artic j. & ii. ſentit Sanctus Bernardus ad Eugenium & Dinus Thomas ii.ii.q.xl.art.ii.idem Sotus ſuper Mathæi c.i.& rurſus ſuper c.xx.

Papa an habeat tātùm temporalē iuriſdictionem? egregia qō.

Contrariam opinionem, ut Papa haberet iuriſdictionem ſpiritualem in actu, & temporalem in habiru, quam ipſe tradiderit Imperatoribus renenr Gloſ.in d.c. nouit, in uerbo. iuriſdi.& Glo. in c. cauſam quę, qui filij ſint. legiti. Glo.in clem. ad noſtram de hęreticis probat per extrauagantem, unam ſanctam de maioritare & obedientia, tenet Inno. in d.c.nouit, Bart.in l.j.§.præſes.ff. de requirendis reis. Idem in extrauaganti ad reprimendum, nerbo rotins orbis, Couar.ubi ſupra.§. ix.nume.7.Nauarrus in d.c.nouit & Vermondus ubi ſupra plura allegant pro hac parte, licet teneant partem primam, hæc opin. communis eſt ſecundum Abb. in c. ſi duobus.§.fin. de appella.Deci.in d.c. nouit nume.7.Caſtaldus de Imperatore q.50.dicit communē Nauarrus d.c.nouit, notab.xxx.nume.18.cum ſequen.Couar.ubi ſupra nume.7.licet primam reneat.pro hac ii. parte facit, quia dominus noſter utrunque gladium aliquādo exercuit, Sanctus Thomas de regimine principum lib. iii.c.xii.& in iii.par.quæſt.viii.artic. iiii. Florent.in iii.part.tir.xxiii.c.ii. Syluelter in nerbo Papa quæſt.x.Alphonſ.de Caſtro de iuſta hæreticorum punitione lib.ii.c.xxiii.col.ii.& ſic dominus noſter uidetnr utrūque gladium Petro uicario ſuo tradidiſſe qđ & ſentit Matthæus Afflict.deciſi.Neap.cclxv.num.14.dum air Papam eſſe omnia & ſupra omnia. Tenet Guerrerius in Speculo princi.c.xvi.in princi. idem ibidem ca.lv.dum firmat Imperatorem eſſe Papæ Vicarium etiam in temporalibus, & expreſsius d.c.xvi.nu.6.in quibus locis ſibi ipſi aduerſatur, Ioannes Faber in l.cunctos pop.C.de ſumma trini.Burgen.addi.iii.ſuper c.i Mathæi.itaq; cum indubitatum ſit, Deum † eſſe dominum totius mundi, Papamq; eſſe
Vicarium Chriſti Dei noſtri tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus, & Imperator ſit Papæ Vicarius in temporalibus totius mundi ſequitur eſſe dominum totius mundi etiam quò ad iuriſdictionem & gubernationem, nā Deus à quo ipſi habuerunt mundum gubernabat, unde Boētius Metró.9.lib.5.

3 Deus mundū gubernat.

„ *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*

Et Lucanus lib.ix.bellorum ciuilium.

„ *Deus eſt quodcunq; uides quocunq; moueris*

Et rurſus eod.lib. ait,

„ *Nil agimus niſi ſponte Dei.*

Et Plautus in rudente de Deo ait,

„ *Iterum ille eam rem iudicatam iudicat.*

Et Sillius Italicus lib.vi.bell.puni.ait,

„ *Iuſtitia iuſtiq; dator, qui cuncta gubernas.*

Et Statius lib.v.Theb.ait

„ *Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema*
„ *Mente fluunt.*

Et Titus Calfurnius Aegloga.iiii,ait,

„ *Deus ipſe canatur,*
„ *Qui populos urbesq; regit pacemq; togatam.*

Et Boētius metro.v.lib.i.ſcripſit.

„ *O ſtelliferi conditor orbis,*
„ *Qui perpetuo nexus ſolio*

„ *Rapido*

,, *Rapido cœlum turbine uerſas*
,, *Legemq́; pati Sydera cogis*
,, *Omnia certo fine gubernas.*

Et Manilius lib.i.Aſtro.ſcripſit,

,, *At mihi non præſens ratio tam ulla uidetur*
,, *Qua pateat mundum diuino numine uerti.*

Et Claudianus lib.i.in Ruffinum inquit,

,, *Tunc omnia rebar*
,, *Conſilio firmata Dei, qui lege moueri*
,, *Sydera, qui fruges diuerſo tempore naſci,*
,, *Qui uariam Phœben alieno iuſſerit igne*
,, *Compleri, ſolemq́; ſuo, porrexerit undis*
,, *Littora, tellurem medio librauerit axe.*

Manilius lib.i.Aſtrono.

,, *Hoc opus immenſi conſtructumq́; corpore mundi,*
,, *Membraq́; naturæ diuerſa condita forma,*
,, *Aeris atq; ignis terræ pelagiq́; iacentis,*
,, *Vis animę diuina regit, ſacroq́; meatu*
,, *Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.*

Idem lib.ii.

,, *Sic omnia toto.*
,, *Diſpenſata manent mundo dominumq́; ſequuntur*
,, *Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat*
,, *Ducit ab æthereis terrena animalia ſignis,*
,, *Quę quanquam longo cogit ſubmota receſſu,*
,, *Sentiri tamen ut uitamq́; ac fata miniſtrent*
,, *Gentibus, ac proprios per ſingula corpora mores*
,, *Hæc minus eſt quærenda fides, ſic temperat arua,*
,, *Cœlum, ſic uarias fruges redditq́; rapitq́;*
,, *Sic pontum mouet, & terris, immittit & auſert,*

Ergo cũ Deus optimus maximus orbẽ regat & regeret: regimenq́, Papæ conceſſerit & Papa imperatori, conſequens ſit imperatorem mundi regimen habere.

4 Imperium an ſit immediatè à Deo.

Quòd aũt † imperiũ ſit ĩmediate à deo uidetur ꝓbare tex.iu autẽ.de fide inſtru.§. quia uerò, & C.de uete.iure enucle.l.ii.§.ſiquis & ĩ authen. de cõſulibus in fi.in l.in nomine dñi. de officio præfecti. & in authent.qũo oportet epiſco.ubi ꝓbatur qđ imperiũ immediatè eſt à Deo.& quòd imperiũ ſit à Deo, tripliciter ꝓbatur. primò pmiſiue.ſecũdo approbatiuè. tertiò formaliter. Permiſsiuè, nam hoc eſt permiſſum à Deo propter bonũ uniuerſale, quia entia nolunt malè diſponi, nec bonum eſt pluralitas principatuum, unus ergo princeps.ut ait Ariſtot.xii.Metaphi.ad finẽ. hoc enim permiſſum eſt à Deo ſub ratione finis, ut mundus optimis legibus regatur. Nam ſecundum Phiſicam regulã, cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt, omnia enim rectificat finis. iuſtum eſt enim à fine denominari omnia ſecundum Philoſo. Secundò dixi, quòd imperium eſt à Deo approbatiuè, Chriſtus enim approbauit imperium, dũ dixit.imago Cæſaris reddatur Cæſari, ut habetur in euangelio.ait Apoſto.ad Romanos.c.xiii. non eſt enim poteſtas niſi à Deo, quæ autẽ ſunt à Deo ordinata ſunt & ẽt Daniel ꝓphetauit in uiſionibus ſuis monarchiã Aſſyriorũ.Perſarũ.Græcorũ, & Romanorũ.ꝙ nõ ꝓphetatũ fuit ſine uoluntate Dei. Tertiò dico, qđ Romanũ imperiũ a Deo ẽ formaliter & effectiuè.nã cũ tota collectio Chriſtianorũ hoc teneat, licet quædã regna de facto non obediãt. nõ eſt putandũ aliud, niſi qđ ẽt ipſe Deus hoc diſponat, qui eſt caput illius collectionis. & poſt Deũ imperator. Apoſtolicus hoc approbat.ut in ca.uenerabilem.de electione.&ibi Docto. ita Guerre. in Speculo.c. lv.cuius ſententia quatanus ait Romanum imperium à Deo eſſe formaliter ſuſpecta eſt, in reliquis autem uera eſt, ita tamen ut non ſolum ſummum imperium, ſed † etiam medium, mediocre, aut etiam minimum & quælibet inferior poteſtas dicatur eſſe à Deo ſecundum eũ. c.xvi.num.6.iuxta uerbum Domini dicẽtis ad Pilatum, Non haberes poteſtatem in me ullã niſi data eſſet tibi deſuper. Sunt † tamen, qui uelint regna & imperia non eſſe à Deo ſed à fortuna unde Manilius lib.ii.Aſtron.ſic ait,

5 Poteſtates etiam minime dicũtur eſſe à Deo.

6 Imperia an ſint à fatis?

,, *Mitto, quod certum eſt, & in euitabile fatum*

Verg.lib.vi.Aeneid.

7 Fatorũ uis.

,, *Deſine fata deum flecti ſperare precando.*

Iuuenalis Saty.ix.

,, *Fata regunt homines.*

Seneca in Oedippo,

,, *Fatis agimur, credite fatis*
,, *Non ſollicitæ poſſunt curæ*
,, *Mutare rati ſtamina fuſi.*
,, *Quicquid patimur mortale genus,*
,, *quicquid facimus uenit ex alto,*
,, *Seruatq́; ſua decreta colus,*
,, *Lacheſis dura reuoluta manu.*
,, *Omnia ſecto tramite uadunt*
,, *Primusq́; dies dedit extremum.*
,, *Non illa Deo uertiſſe licet,*
,, *Quæ nexa ſuis currunt cauſis.*
,, *It cuiq; ratus prece non ulla*
,, *Mobilis ordo.multis ipſum*
,, *Timuiſſe nocet, multi ad fatum*
,, *Venere ſuum, dum fata timent.*

Idem in Octauia.

,, *Regitur fatis mortale genus*
,, *Nec ſibi quiſquam ſpondere poteſt*
,, *Firmum & ſtabile, perq́; caſus*
,, *Voluitur uarios ſemper nobis*
,, *Metuenda dies*

Manil.lib.iiii.Aſtrono.

,, *Soluite mortales animos, curasq́; leuate*
,, *Totq́; ſuper uacuis uitam deflete querelis*
,, *Fata regunt orbem, certa ſtant omnia lege,*
,, *Longaq; per certas ſignantur tempora curſus.*

,, *Naſcentes morimur, finisq; ob origine pendet.*
,, *Tunc & opes, & regna fluunt, & ſępius orta.*
,, *Paupertas, arteſq; datæ, moreſq; creati,*
,, *Et uitia & clades, damna & compendia uitæ*
,, *Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,*
,, *Fortunam'ue ſuis in uitam perdere notis,*
,, *Aut fugere inſtantem, ſors eſt ſua cuiq; ferenda.*
,, *At niſi fata darent leges uitæq; neciſq;*
,, *Fugiſſent ignes Aeneam Troia ſub uno*
,, *Non euerſa uiro, fatis uiciſſet in ipſis,*
,, *Aut lupa proiectas nutriſſet martia fratres,*
,, *Romaq; ſic enata foret, pecudumq; magiſtri*
,, *In capitolinos auxiſſent culmina monteis,*
,, *Includi'ue ſua potuiſſet Iupiter arce*
,, *Captus, uel caput hic orbis foret igne ſepulto*
,, *Vulneribus uictor repetiſſet Mutius urbem*
,, *Solus, & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis*
,, *Pontem, urbemq; ſimul rupiſſet fœdera uirgo,*
,, *Treſq; ſub unius fratres uirtute iacerent.*
,, *Nulla acies tunc euicit. pendebat ab uno*
,, *Roma uiro, regnumq; orbis ſortita iacebat.*
Statius lib.v.Syluarum.
,, *Heu durus fati tenor, eſt ne quod illi*
,, *Non liceat. quantæ poterant mortalibus annis*
,, *Acceſſiſſe moræ; ſi tu pater omne teneres*
,, *Arbitrum, cæco gemeret mors clauſa barathro.*
,, *Longius & uacuæ poſuiſſent ſtamina parcæ.*
Et Manilius lib.i.Aſtrono.
,, *Si ſors iſta nobis dedit ſors ipſa gubernet.*
Et Claudianus lib.i.ad Ruffi.ſic cecinit,
,, *Sæpe mihi dubiam traxit ſententia mentem*
,, *Curarent ſuperi terras, an nullus ineſſet*
,, *Rector, & incerto fluerent mortalia caſu.*
Vnde Virgilius Aeglog. ix.
8 ,, *Sors omnia uerſat.*
Fortunæ uis. Et idem de fortuna,
,, *Fortuna potens tantum*
,, *Iuris atroxq; uendicas,*
,, *Euertiſq; bonos eligis improbos,*
,, *Nec ſeruare poteſt, muneribus fidem*
,, *Fortuna immeritos auget honoribus*
,, *Fortuna innocuos cladibus afficit,*
,, *Iuſtos illa uiros pauperie grauat*
,, *Indignos eadem diuitijs beat.*
,, *Hæc aufert iuuenes & retinet ſenes*
,, *Iniuſto arbitrio tempora diuidens,*
,, *Quod dignis adimit transfert ad impios*
,, *Nec diſcrimen habet rectaq; iudicat,*
,, *Inconſtans, fragilis, perfida, lubrica,*
,, *Nec quos clarificat, perpetuo fouet,*
,, *Nec quos deſeruit. perpetuo premit.*
Seneca in Hippolyto.
,, *Res humanas ordine nullo*
,, *Fortuna regit ſpargitq; manu.*
,, *Munera cæca, peiora fouens.*
Manilius lib.ii.Aſtrono.
,, *Fortunæ prima ſors data eſt illa per artem*
,, *Cenſetur titulo quia proxima continet in ſe*
,, *Fundamenta domus domuiq; hærentia cuncta.*
,, *Qui modus inſeruit. quis ſit conſenſus in armis.*
Obid.Epiſtola conſol.ad Liuiam.
,, *Nempe per hos & iam fortuna iniuria mores*
,, *Regnat. & incerta eſt hic quoq; nixa rota*
,, *Hic quoq; ſentitur nequid non improba carpat*
,, *Sæuit & iniuſtum ius ſibi ubiq; facit*
,, *Scilicet immunis. ſi luctus una fuiſſet.*
,, *Libia fortunæ Regna. minora forent.*
Lucanus lib.ii.Bell.Ciuil.
,, *Siue nihil poſitum eſt ſeu ſors incerta uagatur.*
,, *Ferq; refertq; uices & habent mortalia caſum*
,, *Sic ſubitum quodcunque paras.*
Plautus in captiuis.
,, *Fortuna humana fingit, artatq; ut lubet*
Manilius lib.ii.Aſtrono.
,, *Quod fortuna ratum faciat quis dicere falſum*
,, *Audeat & tantæ ſuffragia uincere ſortis*
Auſonius in Epigram.
,, *Fortuna nunquam ſiſtit in eodem ſtatu.*
,, *Semper mouetur uariat & mutat uices.*
,, *Et ſumma in imum uertit ac uerſa erigit.*
Ouid.lib.iiii.de Ponto.
,, *Quid facis. ah demens cur ſi fortuna recedat*
,, *Naufragio lachrymas eripis ipſe tuo*
,, *Hæc dea non ſtabili, quam ſit leuis orbe fatetur.*
,, *Quod ſummum dubio ſub pede ſemper habet.*
Idem lib.iii.de Triſtibus.
,, *Nempe dat & quodcunque libet fortuna rapitq;*
,, *Irus & eſt ſubito, qui modo Creſus erat.*
Idem v.de Triſtibus.
,, *Paſſibus ambiguis fortuna uolubilis errat*
,, *Et manet in nullo certa tenaxq; loco.*
,, *Sed modo læta manet. uultus modo ſumit acerbos*
,, *Et tantum conſtans in leuitate ſua eſt.*
,, *Nos quoq; floruimus, ſed flos fuit ille caducus*
,, *Flammaq; de ſtipula noſtra breuiſq; fuit.*
Horatius ode.xxxiiii.lib.i.
,, *Hinc apicem rapax*
,, *Fortuna cum ſtridore acuto*
,, *Suſtulit. hinc poſuiſſe gaudet.*
Idem ode.xxix.lib.iii.
,, *Fortuna ſæuo lęta negotio &*
,, *Ludum inſolentem ludere pertinax*
,, *Tranſmutat. incertos honores*
,, *Nunc mihi nunc alij benigna.*
Iuuenalis Saty.vii.
,, *Si fortuna uolet fies de rethore conſul.*
,, *Si uolet hæc eadem fies de conſule rethor.*
Seneca in Hercule furente,
,, *Iniqua rara maximis uirtutibus*
,, *Fortuna parcit, nemo ſe tuto diu*
,, *Periculis offerre tam crebris poteſt,*
,, *Quem ſępe tranſit, caſus aliquando inueniet.*

Idem in Hippolyto,
,, *Nec ulli præſtat uelox*
,, *Fortuna fidem.*

9 Fortunæ debilitas.

Vides ergo † ut ſcilicet iſtorum opinionẽ fortuna ſubegerit orbem eumq; arbitrio ſuo rexerit. uerum eninuero uerior ſanctiorque ſententia eſt exiſtimantium fortunam ipſam ab ſapientia ſuperari. Vnde Iuuenalis Satyra x. ſic modulatur,

,, *Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia, ſed te*
,, *Nos facimus fortuna deam cœloq; locamus*

Et Seneca in Medea ſcripſit,

,, *Fortuna fortes metuit, ignauos premit.*

10 Mnni Dominũ nullũ eſſe nec unquã fuiſſe, aut futurum, & cõtrariũ mõſtrũ eſſet, noua rõne docemur.

Cum ergo † omne imperium, iuriſdictio, principatus à ſummo uſq; ad mininium ſit à Deo, à quo & non à fortuna mundus regitur; cumque (ut illico edocebimur) ſi Romanorũ Imperator eſſet Imperator & dominus totius mundi, non ſolum malum ſed etiam peſsimũ eſſet regimen. conſequẽs & indubitatum erit tale regimen tamque indiſcretè & perniciosiſſime amplum non eſſe datum aut conceſſum à Deo, qui eſt ſumma prouidẽtia boni & æqui fons & origo ut nullus ignorat & iam edocti ſumus. Quod autem peſsimum regimen foret, ut unus homo eſſet imperator, totius mundi patet, quia Deus optimus maximus diuiſit terras à terris per aquarum interpoſitionem horrendarum, quas penetrare & ſi hominum malicia auſa fuerit, id tamen eſt fuitq; ſemper quaſi monſtrum à natura hominum alienum atq; horrendum, deſperatum, ac inſperatum humanisq; uiribus à Deo optimo maximo denegatum & id attentare hominibus quaſi nefas reputatum. teſte Horatio ode. iii. lib. i. ſic canente.

,, *Illi robur, & æs triplex*
,, *Circa pectus erat, qui fragilem truci*
,, *Commiſit pelago ratem*
,, *Primus, nec timuit præcipitem Africum*

11 nauigare triſte eſt.

,, *Decertantem aquilonibus.*
,, *Nec triſtes hyadas, nec rabiem noti.*

Ibidem.

12 Nauigare nefas eſt.

,, *Audet omnia perpeti*
,, *Gens humana ruit per uetitum nephas.*

Claudianus in pręfat. lib. i. de rapt. Proſerp.

,, *Inuenta ſecuit primus qui naui profundum,*
,, *Et rudibus remis ſollicitauit aquas:*

13 Nauigare contra naturam eſt.

,, *Qui dubys auſus committere flatibus alnum,*
,, *Quas natura negat, præbuit arte uias.*

Ouidius.

14 Nauigare periculoſiſſimum eſt.

,, *Nauta ſollicitus quoq; uentos horret iniquos*
,, *Et prope tam lætum, quàm prope cernit aquam,*

Iuuenalis xii. Satyra.

15 Nauigãtes

,, *Nunc & uentis animam committe dolato*
,, *Confiſus ligno digitis a morte remotus*
,, *Quatuor, aut ſeptem ſi ſit latiſſima teda.*

morti proximi.

Et Anacharſis à Plutarcho lib. vii. apoph. relatus, cum rogaſſet quendam quanta eſſet ſpiſſitudo tabularum nauticarum isq; reſpondiſſet, quatuor digitorum, tantillum (inquit) abſunt à morte qui nauigant, notauit negociatorũ auaritiam, qui lucri gratia ſemet in manifeſtum uitę diſcrimen coniiciunt. Scythę neſciunt nautica commertia, ſed paſcuis ac uenatu uiuunt. quibus concinit Sen. in Medea.

16 Nauigatio perfida.

,, *Audax nimium, qui freta primus*
,, *Rate tam fragili perfida rupit*
,, *Terrasq; ſuas poſt terga uidens*

17 Nauigare eſt animã uentis credere.

,, *Animam leuibus credidit auris*
,, *Dubiaq; ſecans æquora curſu*
,, *Potuit teneri ſidere ligno*
,, *Inter uitæ mortisq; uias*
,, *Nimium gracili limite ducto.*

Propertius lib. iii eleg. vii. de morte Pęti.

18 Nauigationis inuetor fuit mortis inuetor.

,, *Ite rates curuæ, & lethi quoq; texite cauſas*
,, *Iſta per humanas mors uenit acta manus.*

Et Horatius ode. xxiiii. lib. iii.

,, *Quid leges ſine moribus*
,, *Vanæ proficiunt. ſineq; feruidis*

19 Nauigare eſt ire contra leges naturæ.

,, *Pars incluſa caloribus*
,, *Mundi, nec boreę finitimum latus*
,, *Durataq; ſolo niues*

20 Nauigatio horrida.

,, *Mercatorem abigunt, horrida callidi*
,, *Vincunt æquora nauitæ.*

Docuit ergo Horatius eſſe contra leges naturæ maria nauiganda penetrare, adde quòd eſt uſurpatio alieni id enim uidebatur ad ſolam ſquameam turbam pertinere teſte Ouidio ſic modulante,

,, *Omne ſolum forti patria eſt, ut piſcibus æquor.*

21 Nauigãtes inter uiuẽtes eſſe nõ uidentur.

Deniq; † Anacharſcis relatus ubi ſupra per Plutarchum, Roganti, utrũ arbitraretur plures eſſe mortuos, an uiuos? nauigantes reſpondit, in utro numero ponis? dubitans an hi eſſent inter uiuos habendi, qui uitam undarum ac uentorum arbitrio commiſiſſent.

Secundum quæ quàm naturę hominum inſitum ſit ſui corporis periculum uitare, tam iuribus naturę debitum eſſe intelligẽdum eſt, ut non audeant nauigare, quàm autem natura inſitum ſit hominibus ſuum corpus periculo non exponere docemur à Cicerone, qui ſic ſcripſit, Omne animal ipſum ſibi commendatum eſt, ut ſe & ſaluum in ſuo genere, incolumeq; eſſe uelit. iiii. de finibus ſic ſcripſit, & omne animal ſeipſum diligit ac ſimul ut ortũ eſt, ita agit, ſe ut conſeruet. iiii. de finibus. idem Cicero & omne animal ſimul ut ortum eſt, & ſe ipſum, & omnes partes ſuas diligit. ii. de finibus idem ſcripſit. & omnis natura uult eſſe cõſeruatrix ſui & ut ſalua ſit, & in genere conſeruetur

22 Vitam tueri, & pericula abhorre hominibus iure naturæ inſitum

uetur ſuo.iiii.de finibus idem ſcripſit, & Principio generi animantium omni eſt à natura tributum,ut ſe uitam, corpuſque tueatur,declinetq;ea,quæ ei nocitura uidētur, omniaq; quę ſunt ad uiuendum neceſſaria, inquirat & paret,ut paſtum ac latibula.primo offic.idem Cicero ſcripſit.

Cùm ergo nauigationē audere aut captare contra ius naturale & contra tutelam & defenſionem ſui corporis unicuique natura datam ſit,ut modò oſtendimus, & plenius ſupra docuimus.

Cumq; unus homo totius mundi dominus etiam quo ad ſolam iuriſdictionem & protectionem eſſe non poſsit abſq; eo quòd ſubditi eum adeuntes magiſtratus'ue ſuos ſæpiſsime maria penetrare & transfretare cogerentur. conſequens eſt tale imperium de iure uni homini competere non poſſe, nec quoquam ab omni iure & ratione magis alienum aut remotum dici,aut cogitare potuiſſet. Quæ cùm ſint notoria longiore probatione non egent.

23 Notorii uis.

Nam notorium † ſeipſum oſtendit, ut inquit Bal.cōſi.cccxxiii.proponitur, in prin.uolu.ii. quodq; nulla tergiuerſatione celari poteſt, ſicut ut idem.Bal.dicit nec candelabrum ſupra mōtem poſitū, nec circulus ante tabernā,nec ſcriptura pro roſtris, conſi.xxi. proceſſus,col. i.uol.i.Paul.Grillan.in tract.de quæſt. & tort. in iii.q.col.ii.& iii.& ibi quid à manifeſto differat, ideo ſola allegatio ſufficit.Et quid differat à publico, uide etiam Abb.in c.fi.nume.7. de maledi. Quod uel ex eo fit manifeſtū, quia omnes Poetæ & Philoſophi iam relati adfirmāt(id quod nullus ſanus aut catholicus ignorat)Deum etiam hodie mundum gubernare, ergo id regimen non commiſit imperatori, aliter enim non rectè diceremus quòd nunc Deus mundum gubernat, ſed quòd olim gubernabat.

Quæ omnia ex noſtra principali ſententia magis expedita fiunt, nam cum omne imperium,regnum,principatus,poteſtatus, omnis denique poteſtas ad meram ciuium ſubditorum'ue, non etiam ad regentium utilitatem data,conceſſa,& crata fuerit, cūq; imperium Romanorum ſi de iure ad uniuerſum mūdum porrigeretur tam incommoda perniciosa noxiaq; ac pluſquam impoſsibilis eſſet gubernatio(ut iam edocti ſumus)par æquum, conſequensq; eſt, ut tale imperium ad orbem uniuerſum minimè porrigatur. Preſertim cū hodie poſt inuētū ab Hiſpanis in extremis ignotiſsimiſq; terræ penetralibus nouū Indorum orbem (ad quos meatus & remeatus non aliter patet quàm per immēſa æquora horridaq; perq; nauigationem diutinam, periculoſiſsimam, ac penè incredibilem) illuxerit apertius dominatum tot tamq; inter ſe ſe diſtantium regionum,nationum, & prouinciarum, impoſsibile eſſe,ut penes hominem unum reſideret,niſi inertibus aniculārum fabellis puerorumq; nugis aurem patientem accomodare & confabulari uelis, ut interim omittam poſsibile eſſe denuo reperire alios nouos orbes remotiores,quemadmodum nos Hiſpani iam dictum orbem nouum Indorum inuenimus,ſic enim fieret ut impoſsibilitas augeretur per hominem unum gubernandi,ſicq; etiā fit ut iam credibile uideatur quòd olim fabuloſum & iocoſum uiſum fuit, nam ut Plutarchus Apoph.lib.iiii.enarrat, Alexander Magnus Macedonum rex cùm audiſſet Anaxagoram differentem innumerabiles eſſe mundos, illachrymaſſe dicitur. Rogantibus numquid accidiſſet lachrymis dignum,An non uideor, (inquit)meritò flere,qui cum mundi ſint, innumerabiles,nos nondum unius domini facti ſumus,Ergo etiam ſi plures ac plures noui orbes in dies reperiantur(id qđ iam hodie poſſibile reputatur)adhuc unus homo eorū omnium dominus fieret ipſo iure, certè id quàm riſu & ludibrio dignum foret, qui nō uideret pluſquam inſanus eſſet.

Denique hāc partē, quā tuemur iure naturali pluſquam manifeſtā eſſe,patet, cùm † eo iure omnes homines æquales ſint l.quod attinet.ff.de reg.iur.ibi quia iure naturali omnes homines æquales ſunt l.manumiſsiones.ff.de iuſt.& iure dixi ſupra pleniſsimè, Ergo nō ſolum totus mundus nō ſubiacet unius hominis iuriſdictioni, ſed etiam † nullus omnino hominum alterius iuriſdictioni ſubeſt aut ſuberit unquam de iure ſine facto ſuo uoluntario, facto autem ſuo uoluntario ſubiiciendo ſe alicui principi poteſt ſane ſubeſſe, & nulla iuriſdictio aut principatus iuſtus & legitimus aliunde originē trahere poteſt, ut ſupra oſtendimus in noſtra principali concluſione & docet doctiſsimus Theologorum Dominicus Sotus de iuſt.& iure lib.iiii.q.iiii.art.ii. Cum ergo id de iure naturali nō ſit,longè minus erit de iure diuino,cum eo iure niſi in iis, quæ ſpecialiter innouata ſunt à iure naturali receſſum non fuerit adfirmante Domino noſtro Ieſu Chriſto,iugum ſuum ſuaue eſſe; ergo nō recedit à iure naturali,aliter enim ſuaue nō eſſet,& prǽſertim ſi ut omnes mundi orbes, ac innumerę prouinciæ regionesq; uni homini ſubeſſent iugū id ſuaue minimè eſſet, ſed omnino aſperrimum,duriſsimum, intollerabile, noxium,infauſtum & lugubre, ut iam oſtendimus,

24 Homo omnis liber naſcitur de iure naturæ etiā quò ad iuriſdictionē, cui ſubeſſe nequit, niſi ſpôte ſua.

25 Homo iuriſdictioni alterius nō ſubeſt, niſi ſponte ſua.

26 Libertas hominib⁹ iure naturæ debita. mus, & docet Sotus ubi ſupra. Et Cicero † offi.
lib.i.ſcripſit, Libertatis proprium eſt ſic ni-
uere, ut uelis, ergo non ad arbitrium alterius.
Idē Cicero Philippica x. ſcripſit, Ita pręcla-
ra eſt recuperatio libertatis, ut nec mors qui-
dem ſit in repetēda libertate fugienda. idem
27 Mūdū uni Principi nō ſubeſſe oſtēditur iure tam naturę quàm gētium, & diuino. iiii. de finibus ſcriptum reliquit, Beſtię, † quas
delectationis cauſa concludimus, cùm copio
ſius alantur quàm ſi eſſent liberæ non facilè ta
men patiūtur ſeſe cōtineri. & Parad. pe. idem
Cicero, Seruitus (inquit) eſt obedientia fracti
animi & abiecti arbitrio carentis ſuo. & idem
Philippi. xii. Nihil inquit eſt fędius ſeruitute,
ad decus & libertatem nati ſumus. & rurſus
Philippica x. mors inquit eſt ſeruitute potior.
Idemq; iureconſultus cenſet dum in l. ſeruitu
tem, ff. de reg. iur. ait ſeruitutem mortalitati
comparamus, id quod plurimis congeſtis ſu-
pra oſtēdimus. Vnde Plautus in captiuis, oēs
profecto liberi libentius ſumus quā ſeruimus.
ergo alieno imperio & ditioni nō ſponte ſub
eſſe iuri naturæ contrarium eſt, iuriq; diuino
aduerſum, utpote, inſuaue, duriſſimum into-
lerabile. Iure autem gentium nullus ignorat
id nunquam receptum fuiſſe, ut patet in. §. ius
ciuile &. §. ius autem gentium, inſt de iure na
turali. & in l. manumiſſiones l. ex hoc iure cū
ſeq. ff. de iuſt & iure, patetq; in rerum huma-
narum præſenti ſtatu & in omnibus hiſtorijs
quot quot huc uſque ſcriptæ ſunt, & tandem,
qui ius naturale à iure gentiū hac in parte im
mutatum fuiſſe aut reperiri dicere uellet id
oſtendere teneretur. Iure autem ciuili id in-
duci erat impoſſibile, quia ius ciuile eſt, quod
unaquæq; ciuitas ſibi conſtituit l. omnes po-
puli. ff. de inſt. & iure. §. ſed naturalia iuſtit. de
iure natur. ſicq; ſibi tantum non etiam aliis ci
uitatibus id ius dici & conſtitui potuit ut dd.
iuribus. Nam ſi reliquis ciuitatibus id ius con
ſtitui liceret unaqueq; ciuitas ſcriberet aut
ſcribere poſſit ius ſibi eſſe dominandi impe-
randiq; uniuerſo in orbe aut mundo, ſicq; ſin-
gulæ ſingulis imperarent, ſingulæq; ex diuer-
ſo ſingulis mutua uice inſeruirent, quæ res fo
ret riſu & ludibrio digna. Stultiq; forent fuiſ-
ſentq; ab origine mundi Reges, Imperatores
Principes, ciuitates, qui cum uno uerbo poſ-
ſent ſe totius mundi dominos ſcribere & effi
cere tot bellis, prælijs, uulneribus, calamitati
bus, urbium incendiis, puerorum, ſenum, ui-
rorum, fœmineiq; generis internetionibus,
agrorumq; uaſtationibus, de imperio conten
derent, nō mundi uniuerſi ſed ſępiſſime unius
ciuitatis aut oppiduli. Ergo etiam ſi omnes le
ges tam ciuiles quàm canonici iuris contra-
rium expreſſiſſent nihil aliud agerent quàm
nugas agere aut fabellas componere. Sed ab-
ſit, ut in legibus ciuilibus aut canonicis tale
quid reperiatur, cū potius reperiatur oppoſi
tum, ut patet in d. §. ſed naturalia & d. l. omnes
populi, cum ſimilibus. ubi Imperator Iuſtinia
nus & iureconſulti. teſtantur id quod à pleriſ
que gentium earum quæ honeſtis legibus &
moribus reguntur obſeruatur, id ius gētium
appellari, quod uerò unaqueq; ciuitas ius ſibi
cōſtituit peculiare id ius ciuile intelligi. quaſi
proprium illius ciuitatis, ueluti ius Romano-
rū & ſimilium. ad idem l. ius ciuile. ff. de iuſt.
& iure &. §. ius ciuile &. §. ius autem gentium,
iuſt. de iure natur. ergo ius ciuile longè angu
ſtius eſſe quàm ius gentium edocuit. Ius autē
gentium negauit totum mundi orbem ample
xum fuiſſe, nam primum excepit eas gentes,
quæ ſine legibus & moribus honeſtis regūtur,
quas innumeras eſſe apparuit, poſtquam nos
Hiſpani nouum orbem Indorum recluſimus
ac inuenimus. Deinde etiam ex ijs gentibus
& nationibus nō tā barbaris, ſed quæ honeſtis
legibus & moribus reguntur excepit mentali
ter non paucas, dum nō dixit de omnibus, ſed
de pleriſq;. Ergo ſi ipſum ius gentium uniuer
ſum mundum non complectitur, quāto minus
illum complectetur ius ciuile, quod eſt longè
anguſtius. Pro hac parte eſt tex. in d. l. cūctos
populos. C. de ſumma trini. dum ait, cunctos
populos, quos clementiæ noſtræ regit impe-
rium, illud enim relatiuum (quos) reſtringit
uniuerſalem præcedentem l. ea tamen adie-
ctio. ff. de lega. iii. ad idē. §. ſi ab hoſtibus inſt.
quib. mod. ius pat. pot. ſol. & l. mercatores. C.
de comert. & in clemen. paſtoralis de re iudi.
quibus iuribus fines imperii Romani deſcri-
buntur, ut luceret quouſque Romani imperii
iuriſdictio ſe ſe porrigeret. Nec d. l. depreca-
tio † quicquā facit in qua re uera repoſitum
28 Intell. l. deprecatio ff. ad l. rodiā de iactu eſt unicum fundamentum eorum, qui contra
riam partem tuentur. nam procedit in hunc
ſenſum quòd hæc † uox mundus habet uarias
ſignificationes, primū enim capitur pro mun
29 Mūdi uox uariè, ſumitur. do muliebri, hoc eſt, pro ipſius ornatu, ut pa-
tet in multis legibus collocatis ſub titulo. ff.
de auro & argento legato, & inde per meta-
phoram tractum eſt ad ipſam naturam (hoc
eſt mundum) ſignificandam, propter pulcher
rimum ſui ornamentum, ſicq; ibi Imperator,
mundi appellatione eā mundi partem ſignifi
care noluit, quæ ab ipſo regebatur eo quòd
cæteris mundi partibus mundior eſſet hoc eſt
elegantior & à barbarie magis purgata.

Præterea illa fuerunt uerba enuntiatiue
& narratiuè tantum prolata, quæ non intelli-
guntur quicquā definire ut duximus de ſucc.
progr.

progr.in rub.Prætereà ipſe ibi negauit ſe eſſe maris dominum dum dixit ego mundi dominus ſex autem maris.ergo plane ſignificauit ſe non eſſe dominum totius mundi. Nam ſi totius mundi dominus foret, ergo & maris foret, præſertim cum eas regiones, quę ſunt ultra æquora citra maris transfretationem gubernari nequirent, ſicq; æquoribus non ſecus quàm terris ut præeſſet, neceſſe eſſet, qui ſe mundi dominum iactabat, ſi intelligeret de uniuerſis mundi orbibus & regionibus. Nã & hac ratione potẽtiſsimus rex ac dominus noſter Philippus ſe pelagi ponti ue dominũ appellat. Prætereà illa fuit quędam imperatoris excuſatio & euaſio, quaſi diceret, ego mundi (hoc eſt terræ) dñs ſum non maris, quæſtio autem ueſtra de maris ditione eſt, Illa autẽ uox mundi indefinitè prolata, non ad totum mun-
30 Indefinita an æqueſ unt uerſali. dum neceſſario trahenda eſt, nam † indefinita oratio æquipollet uniuerſali in habitu & potentia, ſed nõ in actu, ut plenè diſſeruimus de ſucc.crea.§ xx.nu. 55. præſertim, quando profertur in numero ſingulari ut ibi fuit prolata, id quod tradunt Decius & Cagnolus & alii in l.i.ff.de reg. iuris.

31 Auguſtini & D. Thomæ locus declarat᷑. Neque ad rem quoque pertinet quòd † diuus Auguſtinus de ciuitate Dei lib.v. c.xii & & c.xv. ait imperiũ Romanis ob morales uirtutes ſuas datum fuiſſe. Nam ut Sotus ubi ſupra rectè ait, non eis conceſsit imperium uniuerſi orbis, ſed tantùm partis eius. Rurſus nõ in præmium uirtutum moralium, nam ipſi pugnabant non tam uirtutis quàm inanis glorię cupiditate, ſicq; illę actiones tam longè aberant à præmii remuneratione ut pœna potius digniores forẽt, ſed tamen interea Deus optimus maximus id permiſit quòd adhuc uirtutibus aliis moralibus cæteras gentes excellebant, & tyrannidem Aſsyriorum aut Medorum aut Græcorum ad Romanos transferri permiſit. Et ita eſt etiam intelligẽdum, quod diuus Thomas opuſculo de regimine principum lib.iij.ſcripſit. Vnde ut aliquo tempore id Deus permiſit propter eorum uirtutes ſic aliis nationibus & regionibus conceſſurum non dubium erit aut fortè iam conceſsiſſe, ſiquidem iis uirtutibus excellere cœperint, mo-
rum † enim uiciſsitudo & mutatio quotidie
32 Morũ mutatio quotidie fit. fit, ſic ergo & imperiorum fiet, ſiquidem mores imperia inſequi intellexerimus. quòd autem morum quotidie fiat mutatio patet Plautus in Trinummo.

33 Romanorũ mores in deteri᷑.
„ *Mores mali, quaſi herba irrigua*
„ *Succreuerũt uberrimè, neq; quicquã hic uile nũc eſt,*
„ *Niſi mores mali, eorũ licet iã meſſem metere maximam*
Plautus ibidem,
„ *Nunc mores nihil faciunt, quod licet*
„ *Niſi quod lubet: ambitio iam more facta &, libera eſt à legibus.*

Plautus eo loci etiam,

Mores
„ *Leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam*
„ *Eæ miſerè etiam*
„ *Ad parietẽ ſunt fixe clauis ferreis, ubi malos mores*
„ *Adfigi nimio fuerat æquius*

Lucretius lib.2.de nat.rerum.
„ *Semper in aſſiduo motu res queq; geruntur.*

Petronius Arbiter ſatyricus
„ *Quid faciant leges ubi ſola pecunia regnat,*
„ *Aut ubi paupertas uincere nulla poteſt.*

Lucanius lib.3.bel.ciuil.
„ *Pereunt diſcrimine nullo*
„ *Amiſſę leges: ſed pars uiliſſima rerum*
„ *Certamen monſtris opes.*

Et Cicero.3.offi. Iuſtitia (inquit) uacillat, uel iacet potius. Idẽ Cicero iam inquit, pudori, probitati, uirtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus nihil eſt loci. Idem Cicero de peti.conſu. Fraudis (inquit) atque inſidiarum & perfidiæ plena ſunt omnia. Idem Cicero lib.ij.Famil. ò ſuperbiam inauditam in facinore gloriari. Idẽ Cicero in Verrem, Sunt (inquit) hoĩes, quos libidinis infamiæq; ſuæ neque tædeat neque pudeat, qui quaſi de induſtria in odium offenſionemq: populi irruere uideantur. Si ergo uerum eſt mores bonos aut malos imperium ſequi uel refugere, hoc eſt bonis moribus imperium accedere, malis uerò abſcedere, conſequens eſt, ut Romanorum imperium ne dicã tyrannis longè ab eis abſceſſerit, euaſerit, aufugerit quando quidem ipſi ut ex ſuperioribus authoritatibus apparet in peſsimos mores reciderunt. Et ſic nihil unquam tam paſ-
ſim aut frequentius uidemus quàm imperio- 34 Imperiorũ uariatiões.
rum mutationes. Vnde Propertius Eleg.lib.2.
„ *Magni ſæpe duces, magni excidere tyranni*
„ *Et Thebæ ſteterant, altaq; Troia fuit.*

Ouidius lib.15.Metamor.
„ *Sic magna fuit cenſumq; uiriſq;*
„ *Perq; decem potuit tantùm dare ſanguinis annos*
„ *Nunc humilis ueteres tantummodo Troia ruinas*
„ *Et pro diuitys tumulos oſtendit auorum*
„ *Clara fuit Sparta, magnæ uiguere Mycenæ*
„ *Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces*
„ *Vile ſolum Spartę eſt, altæ cecidere Mycenæ.*
„ *Oedipodionæ quid ſunt, niſi nomina Thebæ.*
„ *Quid Pandoniæ reſtant, niſi nomen Athenæ.*

Denique totius orbis imperium penes Romanum imperatorẽ alium ue mortalium de iure diuino aut humano nunquam fuiſſe aut fore eleganter probat Sotus ubi ſupra dato inquit quòd uniuerſę mundi nationes uel in

unum locum conuenire poſſent, uel per literas conueniri, ut unum eligerent Monarchã: id tamen minimè iure naturæ expediebar. Ariſt. nanq; Polit. 7. c. iiij. Docuit rempublicam non eſſe meliorem, eò quòd maior: ſed rantam debere ſub uno priucipe agere, quantam ipſe per ſe uel per ſuos poſſet commodè adminiſtrare. ueluti nauis neque iuſto minor nauigationi apta eſt, nec ſi duorum eſſet ſtadiorum, poſſet commodè gubernari. & Aug. lib. iiij. de ciuit. Dei. cap. 15. Iniquitas, (inqt.) ampliora fecit regna. & perdomitis gentibus dilatare regnum malis videtur fœlicitas, bonis neceſsitas: nempe quod hoſtiũ iniquitas cogit: vt bello ſupprimautur, noſtroq; adhibeãtur imperio. Hæc ferme ille. Eſt enim Rex anima regni. Vnde ſicut authore 2. de Anima eodem Philoſopho, nou poteſt quæuis anima quãtumcunque animare uiuificareq; corpus: ſed quorũcunq; natura conſtanrium pręfinita eſt methodus & menſura, quia neq; formica ad hominis proceritatẽ augeri poteſt, neque homo ad illam, quæ eſt elephantis. ſic neque princeps calore ſuo rotam poteſt rem publicam nationibus ac regionibus uaſtiſsimè diſperſam fouere, ut ualear, quæ quaq; in prouincia fiunt, noſſe, emẽdare, corrigereq; ac diſponere: unus nãque non poteſt undecunque orbis nuncios breui tempore ſuſcipere, neque quocunque gentium prætores ſuos, miniſtroſq; alios dimittere, & quæ ubiq; fiũt, caſtigare: immo neque eius metus ad tam uaſta locutum ſparia poteſt pertingere. Igitur

38 Poteſtas propter uſum.

† cũ poteſtas ſit propter uſum ſi uſus ampliſsimę huius poteſtatis nõ eſt poſsibilis, fit, ut uana fuerit talis inſtitutio: Deus autem & natura nihil faciuut fruſtra l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procurat. l. hæc ſtipulatio. §. diuus ff. ut legat. nomine caue. l. qui bis. ff. de uerb. obliga. l. ſi ſic. ff. de ſolut.

Poſtremo, ut Romanorum Iniperator ſit de iure diuino dominus torius mundi fortiter probatur. Nam ſummus Pontifex, tam in tẽporalibus quàm in ſpiritualibus quò ad iuriſdictionem eſt dominus totius mundi, Imperator uerò eſt Vicarius Papæ in tẽporalibus, ergo in illis eſt dominus rotius mundi non ſecus quàm Papa, huic rei reſpõdebimus ſupra & in c. ſeq. Iuterea tamen animaduertẽdũ eſt pro Imperatore facere congruã illã rationẽ, nam ut expedir gentes quæ nolunt agere Sylueſtrem more ferarum uitam, habere principem quo regantur ita omnibus gentibus in uniuerſo idem expedire uidetur, ut ſi fortior reliquos opprimerẽ uoluerit, ſit princeps mũdi q eũ reprimat, ſed de hoc in ſeq. quoq; arti.

CAP. VIGESIMVM PRIMVM.

1 *Papa an habeat iuriſditionem temporalem in toto orbe? ardua quæſtio.*
2 *Chriſtus dominus noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale ut homo?*
3 *Mundi dominus in temporalibus nec fuit Chriſtus dominus noſter nec eſt Papa nec Imperator ſed ſolus Adam.*
4 *Imperator non eſt dominus rerũ ſingularium contra quoſdam.*
5 *Imperatori Romano non ſubſunt etiam de iure reliqui principes contra Bald. & alios.*
6 *Imperatori non ſubſunt ciuitates liberæ contra Doctores.*
7 *Imperatori Romano non licere magiſtratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere cõtra Doctores.*
8 *Regem eligere poſſe ciuitates contra nouiſsimos.*
9 *Principes boni ſunt à Deo.*
10 *Principes & magiſtratus mali ſunt à Deo.*
11 *Principes & magiſtratus mali dicuntur non eſſe à Deo.*
12 *Principes mali & boni à Deo eſſe, ut intelligendum, noua declaratio.*
13 *Deus prouidet & conſulit non ſolum uniuerſis ſed etiam ſingulis rebus.*
14 *Animalium tã rationabilium quàm brutorum, ſiue terreſtrium, ſiue uolucrium, ſiue aquatilium uariorum, tam appetituũ ac inclinationum, quã actionum & operationum uera cauſa.*
15 *Cæleſtia ſigna duodecim.*
16 *Animalium uarij appetitus & actiones.*
17 *Cæleſtia ſydera habẽt poteſtatem & uim influendi in animalia cuncta.*
18 *Animalium peritia.*
19 *Cæleſtia & terreſtria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio.*
20 *Voluntarij actus pœnam, aut præmium merẽtur non neceſſarij.*
21 *Dei prouidentia & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum.*
22 *Imperium à Deo eſſe, uariè intelligitur.*
23 *Imperium eſſe uidetur de iure naturali, uel gentium primæuo ita tamen, ut ceſſet coactio.*
24 *Imperium quare non ſit inter bruta, quæ ſocialiter uel gregatim uitam degunt, ut eſt inter homines.*
25 *Animalia non ſolent nocere animalibus ſuæ ſpeciei, fallit in homine.*
26 *Similitudo eccleſiæ militantis ad eccleſiam triumphantem.*
27 *Imperium à Papa in Imperatorẽ nunquam migrauit, quia apud eum nunquã fuerat, ardua q.*
28 *Hiſtoria Alexandri.*

29 *Homo*

29 *Homò homini auxiliari iure naturæ tenetur.*
30 *Moras non patitur auxilum.*
31 *Fabula Bouis & Cameli.*
32 *Dei à prouidentia & iuſtitia alienum, unum hominem mundi totius eſſe Imperatorem.*
33 *Mundi dominum, qui ſe iactaret dæmonum è cœlo cadentium audatiam ſuperaret.*
34 *Mundi dominum unum hominem eſſe, nocentiſſimum eſſe.*
35 *Iuriſdictionem alienam uſurpare interdum capitale eſt.*

1 Papa an habeat iuriſdictionẽ temporalium in toto orbe? ardua q́ó.

QVINQVAGESIMOQVARTO defluit etiam ex noſtra principali ſeutentia definitio illius memorabilis articuli, An † ſummus pontifex ſit dominus totius mundi quò ad iuriſdictionem etiam in temporalibus, non ſecus quàm in ſpiritualibus, ut ſic ſi quam habent principes ſæculares iuriſdictionem in temporalibus eam non iure proprio, ſed quaſi defluentem & mandatam ac conceſſam à Papa habere uideantur, id quod non ſolum multi utriuſque iuris interpretum adfirmant, ſed etiam non pauci eorum aſſerunt hanc eſſe receptiorem opinionem. Ex diuerſo contrariam partem, ut ſummus pontifex non habeat iuriſdictionem in temporalibus, ſed tantum in ſpiritualibus, non ſolum utriuſque iuris interpretum multi cõtendũt, ſed etiam eorum nõ pauci adfirmant hanc eſſe frequentiorem opinionem, quos authores retulimus ſupra c. præcedenti ad principium, & hæc pars cum moderamine illico dicendo uerior eſt, & ex noſtra ſententia principali probatur. Nam cum utranque poteſtatem ad meram ſubditorũ utilitatem inſtitutam fuiſſe, iam fusè oſtẽderimus. nec dubium ſit, quin ad hominem unum ſpectare uniuerſorum hominum, prouintiarum, & nationum regimen & iuriſdictionẽ in temporalibus eſſet noxiũ, petnicioſum, intolerabile, ut proximo capite edocemur, reliquũ eſt talem iuriſdictionem in perſona ſolius Papæ reſidere minimè poſſe. Id quod dilucidè apparet ex Domini noſtri teſtimonio dum dixit, Regnum meum nõ eſt de hoc mundo. Et rurſus in euangelio Mathæi dicitur, Vulpes foueas habent & uolucres cœli nidos filius autem hominis non habet ubi caput ſuum recliuet. Item apparet etiam illinc ubi interroganti reſpondit, quis me conſtituit iudicem inter uos? ergo planè ſignificauit non eſſe ſibi tanquam homini iuriſdictionem & imperium in temporalibus. Item in Ioanne ſcribitur, quòd cum pauiſſet multitudinem, abſcondit ſe, quia uolebant eũ populi rapere ac regem facere. Et rurſus in Ioanne legitur, Non uenit filius Dei in mundum ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum, id quod repetitur Lucæ. 7. Domine inquit, uis dicimus ut deſcendat ignis de cœlo & conſumat illos, conuerſus increpauit illos, & dixit non miſit Deus filium ſuum in mundum ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Et ultra rationem iam relatam & ſex loca nuper recitata, ſeptimo loco facit quia poteſtas datur propter uſum ut docet Sotus lib. iiii. de iuſt. & iure. q. iiii. art. ii. l. non cogendum §. Sabinus. ff. de procnt l. hæc ſtipulatio. §. diuus ff. ut lega. nom. cau. ſed Dominus noſter Ieſus Chriſtus nullam ſecularem iuriſdictionẽ exercuit ergo &c. quod nõ exercuerit oſtendit Sotus ubi ſupra art. i. & viii. loco facit quòd legitur ĩ Pſal. ii. Ego (inquit) cõſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius (hoc eſt ut Sotus d. art. i. interpretatur ſuper eccleſiam prędicãs præceptum eius) & nono loco, Matthæi xxviii. Data (inquit) eſt mihi poteſtas in cœlo & in terra, euntes ergo docete omnes gentes &c. ergo illam poteſtatem interpretatur & reſtringit ad ſolam poteſtatem docendi & prædicandi. Decimo, teſte Iſaia c. ix. Regnum ſuum in ſempiternum dixit duraturum, ergo non habebat regnum ut reliqui principes terræ caducum & temporale. Vndecimo ad idem quod legitur in Pſal. Regnum omnium ſeculorum, ſic ergo non caducum. Sunt & alia, quæ ſcitè traduntur per doctiſs. Sotum lib. iiii. de iuſt. & iure q. iiii. art. i. & ſuper Math. in c. i & in c. xx. & per Guerrerium c. xvi. in ſuo ſpecul. priuc. Summus ergo põtifex ut Chriſti domini noſtri uicarius (nullum enim ius aliunde habere potuit) eam temporalem iuriſdictionem, quam Dominus noſter non aſſumpſit, non poteſt habere, id quod ita teſtatur Dominicus d. ar. i & colligitur xii. loco ex c. ſolitæ de maior. & obed. & c. duo ſunt xcvi. diſtinct. ubi ſummus pontifex, qui ſe imperatore maiorem dicit, quia præeſt ſpiritualibus, non tamen negat quin in temporalibus præcellat imperator, præſunt ergo diuerſis, ſed Papa maioribus.

2 Chriſtus domin' noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale ut homo?

Hactenus de ſimplicibus, hoc eſt de merè ſpiritualibus & merè temporalibus. cæterum Papa habet etiam iuriſdictionem in temporalibus quatenus neceſſaria ſunt ad ſpiritualium expeditionem l. ii ff. de iuriſd. omn. iud. c. cum quid, de reg. iur. lib. vi. ſunt enim hęc ſpiritualis iuriſdictionis appenditia l. ſi quis ita hæres inſtitutus ff de acq. hær ibi ſunt enim appendices præcedẽtis inſtitutionis, id quod admittũt

communiter

communiter utriuſque partis fautores & fuſius reliquis Dominicus Sotus & Alfonſus Guerretius ubi ſupra. itaque Ieſus Chriſtus dominus noſter non dubium eſt (ſecundum eos) quin ut Deus eſſet dominus tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus terrarũ, marium & cœlorum, ſed ut homo noluit aſſumere in terris principatum in temporalibus, ſed tantum in ſpiritualibus, & conſequenter in iis, quæ ad ſpiritualium expeditionem & conſeruationem ſeu augmentum neceſſaria erãt, ſicq; uicario ſuo Papæ temporalia non reliquit, ſed tantum ſpiritualia & quæ ad eorum expeditionẽ de temporalibus neceſſaria eſſent. Ex quibus omnibus colligitur ꝙ † neque Chriſtus, neque Papa, neq; Imperator totius mundi dominus eſt aut fuit in temporalibus de iure. Solus Adam primus pater totius orbis dominus fuiſſe uidetur quod tamẽ dicut per Sotum d.l.lib.iiii.q.iii.artic.j.

3 Mundi dominus in temporalib' nec fuit Chriſtus dominus noſter nec ẽ Papa nec Imperator ſed ſolus Adam.

Quinquageſimo quinto ex his planè deducitur, ueram non eſſe opinionem eorum, qui contendunt Imperatorem † dominum eſſe rerum ſingularium etiã in omnibus & quibuſlibet mundi partibus exiſtentium, quam op.tenuerunt Hoſti.tit. de præſcrip.§.quæ autem, quam opi.rectè improbat Sotus d.arti.i.& ex noſtra principali ſententia excluditur, nam ſi omnis poteſtas, regnũ imperium, principatus eſt ad meram ciuium utilitatem, nõ ad regentium commodum inſtituta, quis tam inſaniat ut nõ uideat noxium eſſe ciuibus omnia eſſe principis ſui.

4 Imperator non eſt dominus rerum ſingularium cõtra quoſd.

Quinquageſimo ſexto colligitur etiam uerum non eſſe, ꝙ quidam contendunt, omnes † reges ſubeſſe de iure Imperatori Romanorum quãuis de facto nonnulli eorum eum nõ recognoſcant quales ſunt reges Hiſpaniarũ & Francię & ſimiles, ita Bal.in c.i.in prin.col. ii.de pace iur. fir. in feud.quem ſequitur Marcus Mãtua locorũ cõmunium lib.i.c.xii.Bar. in.l.hoſtes nu.7.ff.de capti. nos aũt firmamus ꝙ etiam de iure eũ non recognoſcũt in ſuperiorem, quandoquidẽ non ſolum oẽs reges, ſed etiam oẽs hoĩes ſunt per æque liberi & ab eius imperio exẽpti aut ſeparati, præter eos, qui probabuntur eſſe incolę ſuarum ciuitatũ, oppidorum, & regionum.d.l.quod attinet.ff. de reg.iur.cum aliis ſupra relatis & quia contrarium noxium eſſet humano generi.

5 Imperatori Romano nõ ſubſunt etiã de iure reliqui principes cõtra Bal. & alios.

Quinquageſimo ſeptimo colligitur † etiã reſpectu ciuitatum, quæ ut liberæ ſe gerunt, eum non eſſe dominum etiam quò ad protectionem quãuis contrarium teneat Iſernia in prima cõſt.Neap.col.iii.Cynus Bar.Bal.Sali. in d.l.cũctos populos.C.de ſumma tri. Marc. Mãtua ubi ſupra Pet. Anchar. cõſi.87.omiſſo col.i.Alex.cõſ.lxxvi.col.iii.lib.ii.Et ita intelligo dominũ non eſſe quo ad protectionẽ ciuitatũ Venetiarũ aut Genuæ aut ſimiliũ nõ magis quã rex Vngariæ aut Portugalliæ.Et quia contrarium eſſet noxium humano generi.

6 Imperatori nõ ſubſunt ciuitates liberæ contra Doctores.

Quinquageſimo octauo defluit † etiam nõ eſſe ei liberum magiſtratus dare aut remouere ĩ oĩbus orbis ciuitatibus & oppidis etiã de iure (nã de facto nõ eſt dubiũ) licet cõtrariũ teneãt Bal.cõſi.328.Quęrit lib.i.Marc.Mãtua ubi ſupra. Signorol. in.l. princeps.ff.de legib. col.i.Riminal.in rub.ff.de iuri.om.iud.col.ii.

7 Imperatori Romano non licere magiſtratus in oĩbus mundi ciuitatibus ponere contra Doctores.

Quinquageſimo nono apparet etiam uerã non eſſe ſententiam eiuſdem Marci Mantuæ ubi ſupra contendentis † quaſlibet ciuitates non recognoſcentes Imperatorem non poſſe hodie de iure regem ſibi eligere, quaſi imperator de iure ſit dominus totius mundi, quod à uero remotum eſſe edocti ſumus, uerius ergo eſt regem ſibi eligere fas eſſe ut tenuit Corſetus de poteſta. & excel.regis q.ii.in prin.Et quia id expedit humano generi ut Specul. princip.ſuadet.

8 Regem eligere poſſe ciuitates contra nouiſſimos.

Apparet ſimiliter erraſſe ĩ.l.j.col.j.C.de ſumma trini.& fide cath.Cardin.in clem.paſtoralis.§.illud de re iudi. & Marcum Mantuã ubi ſupra dum aiunt ꝙ Deus de cęlo cõſtituit imperium, qđ intelligunt immediatè & ut cauſa particularis, nã ut cauſa uniuerſalis nõ dubiũ eſt quin oĩa etiam minima cõſtituerit, & intelligendo ut cauſa particularis & immediatè nõ eſt uera opinio, cũ à populi conſenſu & electione ciuiũ immediatè & particulariter oẽ imperium iuſtũ & legitimũ proceſſerit ut ſupra oſtendimus in noſtra principali ſententia, quod & rectè tenuit Dom.Sotus de iuſt.& iure.lib.iiii.q.4.art.i. q tamẽ cõtinuò ſibi ipſi cõtrarius uidetur, dũ ſubiicit hæc uerba. Poteſtatẽ aũt ciuilem Deus ꝑ legẽ naturalẽ, quę ſuæ ſempiternę participatio eſt, ordinauit, hoc aũt ſic patet. Deus ꝑ naturã dedit rebus ſingulis facultatẽ ſe cõſeruãdi, ſuiſq; reſiſtẽdi cõtrariis, nõ modo quãtum ad incolumitatẽ tẽporalis ſalutis uerũ & ꝑ eius gratiã quantũ ad proſperitatem ſpiritualis. hãc aũt hoĩes facultatẽ cũ exequi cõmodè diſperſi nequirẽt, adiecit eis inſtinctũ gregatim uiuẽdi, ꝑ ut adunati alii aliis ſufficerẽt: congregata uerò reſpublica neutiquã ſe poterat gubernare, hoſteſq; propulſare, malè factorũq; audaciã cohibere, niſi magiſtratus diligeret, quibus ſuã tribueret facultatẽ. Nã alias tota congregatio ſine ordine & capite, neque unum corpus repræſentaret, neq; ea prouidere poſſet, quæ expedirent, ergo eadem rõne doctè diuini-

R tuſq;

tuſq; inſtructæ reſpublicæ, aliæ annales con-
ſules, aliæ alias publicarum adminiſtrationũ
formas ſibi inſtituerunt. atque eodẽ iure quæ
libet potuit ac debuit, ubi expediri cognoſ-
ſet, totam ſuam poteſtatem & imperium in
unum regem; qui ſecundum Ariſtotilem opti
mus genere ſuo eſt principatus transferre: ut
lege ſæpe citata, quod principi placuit, ſanci
tur: penes quem ſumma eſſet rerũ. Ecce quem
admodum publica, ciuilis poteſtas, ordina-
tio Dei eſt, non quod reſpublica non creaue-
rit, principes, ſed quod id fecerit diuinitus
erudita unde illud ſapientis. xiiii. Tua pater
prouidentia ab initio cuncta gubernat. per
leges naturales intelligendum eſt, tam per il
las, quas rebus irrationalibus ingenuit: vt ma
ri & uentis quàm per illas, quas indidit homi
nibus & ideo Pau. ad Rom. xiii. authoritatem
9 † principum non in rem publicam tãtum, ſed
in Deum ipſum refert, omnis (inquit) anima
poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Nõ eſt
enim poteſtas niſi à Deo: quæ aũt ſunt, à Deo
ordinata ſunt: itaq; qui poteſtati reſiſtit, Dei
ordinationi reſiſtit. & ad Titum. iii. Admone
illos, principibus & poteſtatibus ſubditos eſ-
ſe, dicto obedientes. neq; uerò poteſtates tan
tùm Chriſtianorum principum, uerum & quę
ſunt penes infideles, à Domino Deo ſunt: qa
fides naturam non deſtruxit, ſed perfecit. &
per illas poteſtates gubernare poſſunt plebes
in his, quæ ſunt naturalis iuris ſic enĩ Danie.
ij. legitur Deum cœli regnũ & imperium tra-
didiſſe Nabuchdonoſor. ſic & Chriſtus ait ad
Pilatum, Non haberes poteſtatem aduerſum
me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Ergo
à Deo ſunt nõ ſolum poteſtates maximæ, qua
les ſunt regum & imperatorum, ſed etiam mi
nores quales ſunt illi iudices, qui à regibus &
imperatoribus & ſimilibus ſubdelegantur &
ſubſtituuntur id quod in ſpecie notat Alfon-
ſus Guerrerius in Specu. prin. c. xvj. nu. 6. per
exemplum Pilati ſupra relati ad idem prouer
biorum c. viii. dum ait, Per me reges regnant
& conditores legum iuſta decernũt. Nã dum
meminit de regibus, intelligitur (ut notũ eſt)
de magnis poteſtatibus, dum loquitur de le-
gum conditoribus etiam de minoribus pote-
ſtatibus intelligi poteſt, quandoquidẽ etiam
oppidulia; quia principibus ſubſunt & poſſũt
& ſolent ſtatuta municipalia ſibi condere ut
in l. omnes populi per illum tex. declarãt Bar.
& communiter Doct. & oẽs Doctores p tex. ibi
præſertim Alex. Corneus Iaſ. & Decius. C. de
teſtam. in l. fi.

10 Quinimo † non ſolum mali ſed etiam peſſi
mi iudices à domino Deo dicũtur habere po
teſtatem ut p Guerrerium & Dominicum So
tum ubi ſupra utq; cõſtat ex Dei uerbo, nuper
relato, ibi, Nõ haberes poteſtatem aduerſum
me ullam, niſi datum eſſet tibi deſuper, & ta-
men iudicum oĩum peſſimum & iniquiſsimũ
fuiſſe conſtat Pilatum. Ad idem prouerb. 28.
ibi propter peccata terrę multi pricipes eius,
& Iob. xxxiiii. Qui regnare fecit hoĩem hypo
critam propter peccata populi, Rurſus † ijdẽ 11
iſti iniqui principes aut iudices dicuntur re-
gnare & non per Deum aut per Dei ordina-
tionem ut p Oſeam c. iiii. dum ait, Regnane-
runt & non ex me principes extiterunt & nõ
cognoui, de qbus Eſaias c. x. ait, Vae qui con-
dũt leges iniquas, & Eze. c. xxxiiii. principes
eius in medio eius quaſi lupi rapaces poſiti
ad effundendum ſanguinem, & alibi dicitur
per prophetã Vae paſtoribus Iſrael, q paſce-
bant ſemetipſos. ita Guerre. ubi ſupra c. liiii.
Cum ergo † mali principes & iudices dicãtur 12
à Deo domino habere poteſtatẽ, rurſusq; ij-
dem à domino Deo negetur habere poteſta-
tem, concordia eſt (ex mente Dominici Soti
ubi ſupra ad finem) ut mali à domino Deo per
miſſore dicantur habere poteſtatem non aũt
domino Deo iuſſore aut iubente. vel rectius
omnes iudices & principes intelliguntur eſſe
à Deo tanq̃ cauſa uniuerſalis, quæ concurrit
in omnibus & cum omnibus tã rebus q̃ actio-
nibus humanis. ſicq; ut ſunt priuatorum homi
num multi latrones, homicidæ, parricidæ, hę-
retici, proditores adulteri, falſarii, & ſimiles,
ita iudicum & principum non pauci ſunt eiuſ
dem modi, utriq; autẽ ſunt à domino Deo ab
eius ue ordinatione diuina tanquã cauſa uni
uerſali in omnibus & cum omnibus humanis
concurrente non ſolum † uniuerſaliter, ſed 13
etiam ſingulariter & particulariter, Vnde Ci
cero. j. de diuin. ſcripſit.

Deorum prouidentia mundus adminiſtra
tur ijdemq; conſulunt rebus humanis, neq; ſo
lum uniuerſis uerum etiam ſingulis. idem Ci-
cero ſit hoc à principio pſuaſum hominibus,
dominos eſſe omnium rerum, ac moderato-
res deos. eaq; quæ gerantur eorum geri ditio
ne, atq; numine, eoſq; optimè de genere ho-
minum mereri: & qualis quiſq; ſit, quid aget,
quid in ſe admittat, qua mente, qua pietate
colat religionem intueri, piorumq; & impio
rum habere rationem. ii. de leg. ita ipſe Cice-
ro ſcriptum reliquit.

Et Manilius lib. 1. Aſtrono.

„ *Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat,*

Claudianus lib. 1. in Ruffinum.

„ *Signa quidem o ſocii diuos attollere contra*
„ *Nec fas eſt, nec poſſe reor.*

Lucanus

Principes boni ſunt a Deo.

Principes & magiſtratus mali ſunt a Deo.

Principes & magiſtratus mali dicũtur non eſſe à Deo.

Principes mali & boni à Deo eſſe, ut intellig ẽdũ, noua declaratio.

Deus prouidet & cõſulit nõ ſolũm uniuerſis ſed etiam ſingulis rebꝰ,

Lucanus lib.9.bell.ciuil.

„ *Iupiter eſt quodcunq; uides, quodcúq; moueris*

Vergilius lib.4.Georgic.

„ *Deum nãq; ire per omnes*
„ *Terraſq́; tractuſq́; maris cœlumq́; profundum.*
„ *Hinc pecudes, arméta, uiros, genus oẽ ferarum*
„ *Quemq́; ſibi tenues naſcentem arſcere uitas.*

Boetius Metro.9.lib.5

„ *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*

Sillius Italicus lib.6.bell.pun.

„ *Iuſtitiæ, rectiq́; dator, qui cuncta gubernas.*

Statius lib.v.Theba.

„ *Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema*
„ *Mente fluunt.*

Horatius Ode.12.lib.1.

„ *Qui res h.minum ac deorum*
„ *Qui mare & terras, uarijſq́; mundum*
„ *Temperat horis.*

Vergilius Aegloga.5.

„ *Nec curare deum credis mortalia quẽquam*

Horatius Ode.4.lib.3.

„ *Qui terram inertem, qui mare temperat*
„ *Ventoſum, & urbes, regnaq́; triſtia*
„ *Diuoſq́; mortaleſq́; turbas*
„ *Imperio regit unus æquo.*

Titius calphurnius ægloga.4.

„ *Deus ipſe canatur,*
„ *Qui populos, urbeſq́; regit, pacemq́; togatam.*

Boetius Metro.5.lib.1.

„ *Omnia certo fine gubernas.*

Vides igitur omnes omnino tam Philoſophorum quàm Poëtarum turbas in eo conuenire, ut per Deum optimum maximũ fiat prouidentia in rebus humanis non ſolum uniuerſis, uerum etiam ſingulis.

Cum ergo Dei prouidentia omnia regantur, & non ſolum uniuerſa ſed etiam ſingula, ut eſt cõmunis & uera opinio tam ſanctorum quàm omnium ferè Philoſophorum ut tradit Saluius Alexãdrinus lib.i.ii.&.iii. de prouid. Dei cum libris ſeq. cur Deus permiſsit, ut eſſent principes, aut iudices mali? reſpondeo, fortè ad punitionem iuſtã populi ut Iob.34. Qui regnare facit regẽ hypocritam propter peccata populi. Cur ergo permittit, ut ciues priuati ſint mali (puta fures, homicidæ latrones, falſarij) reſpondeo, fortè propter eandem ferè rationem ut per iſtorum moleſtias & damna populus ſimiliter puniatur. Cur ergo cum poſſet omnia non effecit, ut & populus ita bonus eſſet, ꝗ non egeret principum, aut iudicum, aut priuatorum hominum punitione nec eam mereretur. Reſpondeo, ad pulchritudinem huius mundi nihil tam neceſſarium quàm uarietas, unde Poeta ait.

„ *Per tal uariar natura è bella.*

14 Animaliũ tam rationabilium quàm brutorum, ſiue terreſtriũ, ſiue uolucrium, ſiue aquatiliũ uariorum, tam appetituũ ac inclinationũ ꝗ actionũ & operationũ uera cauſa.

Sicq́; Cicero.iii.de oratore ait ad aures noſtras & ſermonis ſuauitatem nihil eſt uiciſitudine, & uarierate, & commutatione aptius. Et rurſus idem Cicero lib.v. Epiſt. famil. ait, Nihil eſt aptius ad delectationẽ lectoris quã temporum uarietates fortunæq́; uiciſitudines, quæ & ſi nobis optabiles in experiundo non fuerunt in legendo tamẽ erunt iucundæ. Vt autem hæc uarietas tam ad pulchritudinẽ huius operis mundi neceſſaria contingeret oportebat aut aptum erat & conducibile, ut homines uarijs rebus ſinguli dediti eſſent, puta, quidam dediti ad uenandum, quidam ad rem piſcatoriam, quidam ad fabrilem, quidã ad agriculturam, quidam ad paſcenda pecora, quidam ad regenda armenta boum, equorũ & omnium quadrupedum, quidam ad reſpublicas gubernandas, quidam ad nauigationem, & cætera id genus, ut autem iſthęc diuerſitas ingeniorum humano generi ineſſet proſpexit ſummus ille parens ac opifex Deus ut in cœlis eſſent duodecim ſigna uarias influentias ex ſe gignentes, & ſimiliter reliqua cœli ſydera ferè quotidie uariantia. Vnde de duodecim ſignis cœleſtibus Vergilius ſic ſcriptũ reliquit.

15 Cœleſtia ſigna duodecim.

„ *Primus adeſt aries, taurus inſignibus auro*
„ *Cornibus, & fratres, & cancer aquatile ſignum*
„ *Tum leo terribilis nemees, atq; innuba uirgo*
„ *Libra ſubit, caudaq́; animal quod dirigit ictum*
„ *Armatuſq́; arcu chiron, & corniger hircus*
„ *Fuſor aquæ ſimul, & fulgenti lumine piſces.*

Et Manilius lib.2.Aſtronom.

„ *Aurato princeps Aries in uellere fulgens*
„ *Reſpicit admirans aduerſum ſurgere taurum*
„ *Submiſſo uultu geminos & fronte uocantem.*
„ *Quos ſequitur cancer, cancrum leo, uirgo leonem*
„ *Aequato tum libra die cum tempore noctis*
„ *Attrahit ardenti fulgentem ſcorpion aſtro*
„ *In cuius caudam contentum dirigit arcum*
„ *Mixtus equo, uolucrem miſſurus tãque ſagittam.*
„ *Tum uenit auguſto capricornus ſydere flexus*
„ *Poſt hunc inflixam diffundit aquarius urnam*
„ *Piſcibus aſſuetas auide ſubeuntibus undas.*
„ *Quos aries tangit claudentibus ultima ſigna.*

Et ſimiliter ſummus ille parens & opifex rerum mundi conditor Deus bruta quoque animantia non ſecus quàm humanum genus uariis donauit inclinationibus unde Manilius lib.2.Aſtronom.

16 Animaliũ uarii appetitus & actiones.

„ *Ad lunæ motum uariant animalia corpus.*

Ergo ſidera cœleſtia habent poteſtatem influendi in animalia terreſtria, uolucria & aquatilia.

17 Cœleſtia ſydera habent poteſtatem & uim influẽdi in animalia cuncta.

Manilius lib.2.Aſtronom.

„ *Deniq; ſic pecudes, & muta animalia terris*

„ *Cum maneant ignara ſui, legiſq́; per auum*
„ *Natura tamen ad mundum reuocante parentem*
„ *Attollunt animos; cœlumq́; ad ſydera ſeruant*
„ *Corporaq́; ad lunæ naſcentis cornua luſtrant*
„ *Venturaſq́; uident hyemes, reditura ſerena.*

Horatius lib.i.Saty.i.

„ *Paruula nam exemplo eſt magni formica laboris*
„ *Ore trahit quodcunq; poteſt, atq; addit aceruo*
„ *Quem ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri*
„ *Quæ ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annum*
„ *Non uſquam prorepit, & illis utitur ante*
„ *Quaſitis patiens.*

Ouid lib.iiii.Metamor.de.Cygni natura

„ *Carmina iam moriens canit exequalia Cygnus.*

Martialis in Xeniis.

„ *Dulcia defecta modulatur carmina lingua*
„ *Cantator Cygnus funeris ipſe ſui.*

Iuuenal.Satyr.xii.

„ *Imitatus Caſtora, qui ſe*
„ *Eunuchum ipſe facit, cupiens euadere damno*
„ *Teſticulorum adeò medicatum intelligit inguen.*

Clandianus in præfat.in iii.Honorij. Aug.conſulatu.

„ *Paruos non aquilis fas eſt, educere fœtus,*
„ *Ante fidem ſolis, iudiciumq́; poli.*
„ *Nam pater excuſſo ſalyt cum germine proles*
„ *Ouaq́; maternus rupit bulca tepor.*
„ *Protinus implumes conuertit ad æthera nidos,*
„ *Et recto flammas imperat ore pati,*
„ *Conſulit ardentes radios, & luce magiſtra*
„ *Naturam, uires, ingeniumq́; probat.*
„ *Degener & refugo torſit qui lumina uiſus*
„ *Vnguibus hunc ſæuis ira paterna ferit*
„ *Exploratores oculis, qui pertulit ignes*
„ *Suſtinuitq; acie nobiliore diem.*
„ *Nutritur uolucrumq́; potens, & fulmine hæres*
„ *Geſturus ſummo tela triſulca Ioui.*

Cum ergo deceret ac conduceret, ut Deus, qui omnipotens eſt, ut docemur abſacroſancta Eccleſia & tenuerunr plerique omnes Philoſophorum & Virgilius dum ait,

„ *Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris ullis*

Et rurſus idem Virgiliis,

„ *Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad umbras*

Et ſæpe alii tam poëtæ, Philoſophiq; ut iam edocti ſumus cum inquam deceret ac conduceret ut opus huiuſmodi à ſummo Deo fabricatum tam pulchrum eſſet, quantum maieſtas tanti opificis poſtulabat; conſequens erat, ut eſſet opus omnimoda uarietate ornatum, cũ ad cuiuſq; operis pulchritudinem nihil tam cõducibile quàm uarietas; ad hanc autem uarietatem animalium tam rationabilium, quàm rationis inexpertium neceſſariæ aut ſaltem maximè conducibiles fuerunt diuerſæ inclinationes & appetitus ipſorum, ſicq́; eis dedita & appetentia uehementer eſſe oſtendimus, ut autem eſſent uariis inclinationibus dedita, oportuit, aut ſaltem conducibile fuit, uarias eſſe naturas ſyderum & ſignorum cœleſtiũ à quibus reliqua pendent, ut oſtẽdimus. Has ergo † cauſas uniuerſales ex quibus reliqua omnia procedunt, Deus optimus maximus permittit ut ſecundum naturas ſuas influant & operentur in omnia particularia, generalia, aut indiuidua inde deſcendentia. Sicq; hominum, quidam ad nauigandum, alii ad uenandum, alii ad piſcandũ, alii ad docẽdũ, alii ad ſcribẽdũ, alii ad regẽdũ, alii ad furandũ, alii ad occidẽdũ, necãdum, alii deniq; ad bonum, alii ad malum procliues & proni ſunt ac dediti & appetentes; nõ ſecus quam brutorum animantium alia aliis rebus & actionibus ſunt procliuiora, ut iam edocti ſumus: niſi quòd inter homines & bruta, hæc differentia eſt, quòd homines ex libero arbitrio operantur, bruta autem cogente natura, non ſecus quam elementa, puta ignis, aqua, aer,) Vnde hominibus liberum eſt naturales inclinationes & appetitus reprimere, frenare, uincere, ſuperare, id quod reliquis animantibus rationis expertibus, aut etiam elementis liberum minimè eſt. Vnde † ſi homines (ſiniſtris appetitibus ſuperatis) ad arduam uirtutis uiam ſe conferant, præmia à Deo optimo maximo conſequentur, aut pœnam ſi contra fecerint; bruta uerò & elementa pro ſuis operationibus aut actionibus nec præmium nec pœnam referent, quia non ex libero arbitrio, ſed cogente natura operantur, quæ autem ex libero arbitrio non fiunt, ſed coactione & inpulſu uiolento in conſiderationem nõ ſunt quò ad præmium, aut pœnam. l. iam dubitari, uerb. ſua ſponte. ff. de hær. inſt. l. ſi filius, qui patri. ff. de uulga uerbo. nõ ſponte ſuſceptis. l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſd. cog. ubi multa in ſimili per Iaſ. & per Barth. Socinum in d. l. ſi filius qui patri. Ergo quòd cœleſtium, terreſtrium aquatiliumq́; animalia rapinam, cædes'ue exerceant (quale eſt cùm aquila columbas, & reliqui accipitres, alias auiculas, aut leo armenta, uel lupus oues dilacerant, aut proceriores piſces minores deglutiunt) id neq; ad præmium ſpectat neq; etiam ad pœnam, non magis quam cum ex diuerſo ciconia piiſsima parentes ſuos ſeneſcentes plumis ſuis operiri alereq́; ſtudet & properat: qua pietate nullum præmium meretur, quia ad id non tam ex arbitrio quã cogente natura impellitur. plenè per Plutarchum in lib. an brutis ratio inſit.

19 Cœleſtia & terreſtria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio

20 Volũtarii actus pœnã, aut præmium merentur nõ neceſſarii

Cum ergo tanti opificis maieſtas requirere uideatur operis huiuſmõdi pulchritudinem, quæ potiſsimum in uarietate conſiſtit, hæcq́;

uarietas

uarietas humanarum actionum ex uarietate ſententiarum, appetituum, inclinationumq; deſcendat; hique uarii appetitus deſcendant ex uaria ſyderum natura & potentia, conſequens & conducibile fuit ad mundi talem pulchritudinem in uarietate conſiſtentem, mortalibus liberum eſſe arbitrium, ut ſic alii ad nauigandum, alii ad præliandum, alii ad legẽdum, alii ad ſcribendum, alii ad agros colendos, alii ad paſcẽda pecora applicarent ſe ſe, ac ſubinde alii ad bonum, alii etiam ſi luberet ad malum, ut ſic quò maior actionũ uarietas, eò maior operis pulchritudo ac ſubinde opificis authoris'ue ſui appareret maieſtas.

Ergo quòd omnes Doct. ſupra alleg. & tex. in auth. de fide inſtr. §. quia uerò, aiunt quòd

21 Dei prouidentia & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum.

†Deus de cœlo conſtituit imperiũ uarie intelligi oportet, primum in bonis principibus & bonis iudicibus, deinde etiã in malis, tertioq; ut pcedat, & Deus cõcurrat tanq̃ cauſa uniuerſalis, quæ ſimiliter in creatione uolucrũ terreſtriũ, & aquatiliũ cõcurrit. Quartò ut † cõcurrat etiam tãquã cauſa particularis, nam & ſimiliter tanquam cauſa particularis concurrit in reliquis omnibus tam ad aëreum genus q̃ ad terreſtre, nec non ad aquatile etiam ſpectantibus, ex ſententia Ciceronis & reliquorum Philoſophorum de quibus iam mentionẽ habuimus adfirmantium quòd dominus Deus diſponit & prouidet in omnibus & non ſolum uniuerſis uerum etiam ſingulis. Ergo data paritate terminorum nulla omnino differentia eſt inter imperium & reliquas res humanas qđ attinet ad Dei ordinationem, nam & reliquæ res quælibet tam ex Dei ordinatione aut conſtitutione ſunt, quàm imperium. Quintò intellige, quòd † eſt imperium etiam de iure naturali (quod ius gentium appellari ſupra c. xvi. num. 11. oſtendimus) nam ea dicuntur eſſe iuris gentium, quæ à pleriſq; gentium humanis neceſſitatibus exigentibus obſeruantur & uſu recipiuntur. §. ius ciuile, &. §. ius autem gentium, inſt. de iure nat. nec dubium eſt quin (ut ſupra edocemur) humani generis neceſſitates deſiderẽt, ut homines non ſylueſtrem more ferarum, ſed ſocialem uitam ac politicam agãt. Socialis autem uita deſiderat & depoſcit imperium (hoc eſt iudices aut magiſtratus) tũ quòd humanum genus eſt ad diſſentiendum procliue, ut notum eſt, tum maxime quòd omnes homines quaſi ad tyrannidem uel ſaltem ad ſui amorem adeò ſunt procliues, ut omnes natura ſibi melius eſſe malint quàm alteri, ut ſupra diſſeruimus. Sicq; cum nullus ſit, qui in re aut cauſa ſua æquum iudicem arbitriumq; præbeat, & ſocietas ac communio pariat diſcordias. l. cũ

22 Imperium à Deo eſſe uariè intelligitur.

23 Imperium eſſe uidetur de iure naturali, uel gentiũ primæuo ita tamen, vt ceſſet coactio.

pater. §. dulciſsimis. ff. de lega. ii. neceſſe eſt, ut ad eas diſcordias liteſq; ſedandas ſint magiſtratus, ne ad rixas, tumultus, ſeditiones rapinas, pugnas, & ad arma paſſim uenire contingat. & imperium capimus pro omni magiſtratu, ut in prin. inſt. de perp. & tẽp. act. & ſupra c. i. & ii. expoſuimus. Cæterum cum id ius ſiue naturę ſiue gentium non inducat neceſsitatem præciſam, ſed tantum cauſatiuam, nempe, ut commodius liceat degere uitam: ſupereſt, ut nulla gens poſsit compelli inuita & repugnãs uiuere ſub imperio. cum, quia ius hoc naturale, eſt natiua & recta quædam ratio nullã inducens neceſsitatem compulſiuam, uim, aut uiolentiam, ut edocemur c. xxxv. nu. 15. tum etiã quia cum ad noſtram id utilitatẽ ſpectet, unicuique liberum eſt ſuis commoditatibus renũtiare l. pe. cũ ſimil. C. de pact. ut ſup. attigimus.

His tamen omnibus uehementer obeſſe uidetur quòd † non paucæ brutorum ſpecies gregatim uitam degunt, non ſecus quam homines (ut uidemus in ouibus, capris, arietibus, porcis, equis, equabus, aſinis, mulis, mulabusq; in tauris & ſimilibus) ergo conſequens eſſe uidebatur ut iure quoque naturę, aut diuino ipſa quoq; bruta inter ſe uiderẽtur imperium habere, ut eſſet, qui pareret, & qui imperaret; id qđ admittere ſtultum ridendumq; eſſet, eiuſq; cõtrarium euidentius eſt quàm longa contentione egeat. Vnde operæ pretium erit intelligere, cur diuerſum? Et ſanè ratio differentiæ non obſcura eſt. nam ut nuper dicebamus, animalia bruta (ſiue illa uolatilia ſint, ſiue terreſtria aquatilia) operãtur cogente natura, ſicque nũquam diſcrepant, aut ſeparantur, aut diſcedũt à naturali Dei ordinatione & lege ſibi natura inſita; ſicq; nulla alia lege nulloq; rege idigẽt; homines uerò cum ex libero arbitrio operentur, ius ratioque naturalis eos non cogit aut compellit, ſed tantum ſuadeat & moneat; ſæpiſsime ab eo iure naturę diſcedunt. unde regibus & magiſtratibus egent, qui inuitos legibus, iuri, & rationi parere compellat, ſicq; parum eſt ius habere hominibus, niſi ſint magiſtratus, qui eos ad ius ſeruandum compellant. l. ii. ff. de orig. iur. At brutis animantibus ſat eſt legem naturæ habere, nec egent imperatore, rege aut magiſtratu, qui cogat ad eam ſeruandam quandoquidem ab ipſa natura hanc ad rẽ adiguntur & compelluntur; uti † hanc differẽtiam eleganter tradit Plutarchus in libro ſuo, An brutis ratio inſit, ſic & ſi homo homini ſæpe noceat teſte Horatio lib. i. Epiſt. ſic dicente,

„ *Vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones.*

Et Plautus in Aſinaria.

„ *Lupus eſt homo homini*

24 Imperium quare non ſit inter bruta, quæ ſocialiter uel gregatim uitam degũt, ut eſt inter homines.

25 Animalia non ſolent nocere animalib⁹ ſuæ ſpeciei, fallit in homine.

Et Auſonius in bie.Sentent.
„ *Pernicies hominum, quæ maxima: ſolus homo alter.*
At longè ſanè diuerſum eſt in reliquis ani-
mantibus, quæ legis naturę tenaciſsimi obſer-
uatores minimeq; uiolatores nunquam animá
tibus ſuæ ſpeciei nocent, ſed tantum diuerſę.
Vnde Horatius Epod.lib.
„ *Neq; hic lupis mas, neq; fuit leonibus*
„ *Vnquam, niſi in diſpar feris*
Et Iuuenalis Saty.xv.
„ *Sed iam ſerpentum maior concordia, parcit*
„ *Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni*
„ *Fortior eripuit uitam leo, quo nemore unquam*
„ *Expirauit aper maioris dentibus apri*
„ *Indica tigris agit rapida cum tigride pacem*
„ *Perpetuam, ſæuis inter ſe conuenit urſis.*
Poſtremò in fauorem tam Imperatoris q̃
etiam ſummi Pontificis facir ratio illa, quę ſa
tis congrua eſſe uidebatur. Nã † ut in uno po-
26 pulo expedit eſſe principé ne fortior omnia

Similitudo eccleſię militantis ad eccleſiã triũphantem.

poſsit, improbiq; & audatiores reliquos bo-
nos, innoxios, mitioresq; ciues opprimant,
expilent, & perdant: ita in toto orbe impera-
toré eſſe, qui ſit dominus & monarcha totius
mundi cõuenit, ne ex regibus & principibus,
uel ciuitatibus liberis unum alterum impunè
opprimere poſsit. Parum enim eſt ſingulæ ci-
uitates aut prouinciæ ſuum principem habe-
re ad talem ciuium audatiam & improbitaté
reprimendã, id enim eò pertinet, ut in quaq;
ciuitate ſinguli ciues innoxii ſint reſpectu a-
liorum conciuium; non autem ut principi il-
lius ciuitatis aut prouinciæ deſinat eſſe libe-
rum, alteram ciuitatem liberam uel principé
impetere armisq; adoriri ac opprimere, ut
quotidie fit. Ad hãc ergo temeritatem & in-
iuſtitiam reprimendam utile, conſultum, &
conducibile eſſe uidebatur orbi uniuerſo eſſe
unum totius mundi dominum, hoc eſt Princi-
pem Romanum. Et ideo (quo magis hæc ratio
iuſtificetur) dictum eſt ad exemplum eccleſiæ
triumphantis eccleſiam militãtem fuiſſe exẽ-
platam aut inſtitutam. Vnde ut ponere duo
principia, aut duos Deos hereticum eſſet, ita
& negare non eſſe unum principem totius
mundi tale eſſe uideretur, id quod ſignificari
uidetur in c. pręcipimus xii.q.j. c. duo & c. ſi
imperator.xcvi.diſt. Gl.not.in ca.non autem
viii.q.j.tex.in c.ad Apoſtolicæ de re iudi.lib.
vi.c.venerabilem de electi. Vnde † Hoſtienſis
27 in c.quanto de transl. prælatorum ait, quòd
tribunal papæ & tribunal Chriſti idem ſunt,
ſicq; uult utranque iuriſdictionem tam in tẽ-
poralibus quàm in ſpiritualibus eſſe penes pa
pam: ſicq; eum ſolum poſſe deponere reges &
Imperatores, licet exercitium in temporali-
bus ab eo in Imperatorem deſcendat & tran-
ſitum fecerit quo ad executionem & exerci-
tium, ne Papa humanis rebus impeditus diui-
nis parum uacaret, ita etiam tenet Cardina.
Iacob. in tract.de conci.pag.130.lib.iij.art.j.
Alphonſus Guerrerius in Speculo c.xvi. Fer-
nandus Loazes in conſi.pro March.Velez, du
bitatione.j.pag.398. uerſ. & non ſolùm Bart.
Bal. Paulus Caſtrenſis & alii in l.fi. C. de legi-
bus. idem Bal.in.l.reſcripta.C.de precibus Im
peratori offeren. Ioãnes Imolen.in c.dilectus
i.de præbẽd. Reſtaurus Caſtaldus de optimo
Imperatore.q.lxxxi. Petrus Albinus de Pon-
tifi.poteſt.fol.25. Alciatus in l.bona ciuitatis.
ff.de uerb.ſigni. Ioannes de Selua de benefi-
cio.iiij.par.q.viii.uerſ.16.& 17. Andreas Al-
cia in.l.inter claras.C.de Sum.trin. Petrus de
Monte in Monarchia.q.iiii. ad finem Marti-
nus Laudẽſis de principibus in.x.&. xi.notab.
Sanctus Bernardus ad Eugenium papam arg.
Ioan.xviii. dum ait ex ore Chriſti ad Petrum,
Conuerte gladium tuum in uaginam ſic ait,
tuus ergo tuo forſitam nutu & ſi non tua ma-
nu euaginãdus, ſed iuſſu Imperatoris: ſic Leo
Papa iiij.ut c.igitur.xxiii.q.viii. cõtra Sarra-
cenos iubet populum congregari & ad littus
maris accedere. Deniq; huc etiam ſpectant,
quę ſcripſimus ſupra in præfatione, dum † ne- 28
gauimus licuiſſe Alexandro magno, orbem
uniuerſum fere armis uexare infeſtareq; eo
colore quòd humano generi id expediret Cũ
(ſi uerum amamus & uiliſsimorum adulatorũ
morem miſſum facimus) nihil reuera ab gene
re humano & à conſultiſsima Dei optimi ma-
ximi ordinatione & prouidentia magis remo
tum eſſe aut excogitari potuerit, ut iam poſt
doctiſsimum Sotũ lib.iiii.q.iiii.art.i. de iuſt.
& iure attigimus. Quibus adde præſtantiſsi-
mam nouamq; rationem. Nam cùm cogna-
tionem quandam inter nos natura conſtitue
rit, hoĩem † homini periclitanti iniuriam ue 29
patienti non ſubuenire indecorum inhuma-
num & impium eſt, arg.l.ut uim.ff. de iuſt. &
iur. Hinc eſt, quòd fratrem cõtra fratrem, pec
cantem admonere tenemur ſecundum com-
munes opiniones, ut plenè diſſeruimus ſupra
c.xvi.ſicq; opem, egenti noſtro auxilio, ferre
omnes hoĩes & naturaliter optamus iureq;
naturæ debemus, & etiã iure poſitiuo, ut ple-
nè etiam docent Hieronymus Cagnolus &
Philippus Decius in.l.culpa caret.ff.de regu-
lis iuris, hinc uidemus naturaliter, quòd ſi
quæcunq; auicula uim patiatur, reliquæ eiuſ-
dem ſpeciei auiculæ præſtò adſunt comitan-
tes condolentes auxiliumq; ſuum ueluti polli
centes & ſi ad id etiam ualent re ipſa præſtan
tes.

Imperium à Papa in imperatorẽ nunquam migrauit, quia apud eum nunquam fuerat, ardua qō.

Hiſtoria Alexãdri.

Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.

tes. Idem faciunt animalia terreſtria, ut uidemus in porcis, in equabus, in tanris, inq; ſimilibus. Vnde Ouid. lib. ii. de Pōto ſic cecinit,

,, *Brachia delaſſę potius prendenda natanti,*
,, *Nec pigeat mento ſuppoſuiſſe manum*

Et Virgilius lib. ij. Aeneid. ſcripſit,

,, *Per te, per ſuperos & conſcia numina ueri,*
,, *Per, ſiqua eſt, quæ adhuc mortalibus uſquam*
,, *Intemerata fides, oro miſerere laborum*
,, *Tantorum, miſerere etiam non digna ferentis,*

Et Ouidius lib. j. de Triſtibus,

,, *O pauci rebus ſuccurrite leſis*
,, *Et date naufragio littora tuta meo.*

Et Vergilius j. Aeneidos,

,, *Ad te confugio & ſupplex tua numina poſco.*

Sicq; apparet iure naturæ & periclitantes & uim iniuriamue patientes ſolere & petere & recipere auxilium. idq; † auxilium non patitur moras teſte Ouidio lib. iiii. Metamor.

30 Moras nõ patitur auxilium.

,, *Ad opem breuis hora ferenda eſt.*

Ouidius lib. xi. Metamor.

,, *Sed mora damnoſa eſt, nec res dubitare remittit.*
,, *Dum ſupereſt aliquid, cuncti coëamus ad arma*

Lucanus lib. ii. bell. ciuil.

,, *Tolle moras, ſemper nocuit differre paratis.*

Seneca in Thyeſte.

,, *Serum eſt cauendi tempus in medijs malis*

Sillius Italicus lib. iiii. bel. pun.

,, *Pelle moras, breuis eſt magni fortuna fauoris.*

Manilius lib. iiii. Aſtrono.

,, *Mora ſæpe malorum*
,, *Dat cauſas.*

Ouidius lib. i. de Remedio amoris.

,, *Vidi ego quod fuerat primo ſanabile uulnus*
,, *Dilatum longæ damna tuliſſe moræ.*

Onidius lib. i. de Remed. Amor.

,, *Nam mora dat uires, teneras mora percoquit uuas,*
,, *Et ualidas ſegetes, quod fuit herba facit.*
,, *Quæ præbet latas arbor ſpaciantibus umbras*
,, *Quo poſita eſt primum tempore uirga fuit*
,, *Tunc poterat manibus ſumma tellure reuelli,*
,, *Nunc ſtat in immenſum uiribus aucta ſuis.*

Denique quam teneantur iure naturæ homines hominibus auxiliari edocet Cicero lib. i. offi. dum ſcriptum ſic reliquit, Homines hominum cauſa ſunt generati, ut ipſi inter ſe alij aliis prodeſſe poſſent. Idem ii. offi. ait Proxime & ſecundum Deum, homines hominibus maximè utiles eſſe poſſunt. Idem Cicero lib. iii. offi. ſic ait, Hoc natura præſcribit, ut homo homini quicunq; ſit, ob eam ipſam cauſam tātum quod is homo ſit, conſultum uelit. Idem Cicero in Lęlio ſic ait, Sic nos nati uideamur, ut inter omnes eſſet ſocietas quędam. Idem Cicero lib. ii. de finib. ait, Impellimur natura, ut prodeſſe uelimus quàm plurimis, in primisque docendo, rationibusq; prudentiæ tradendis, itaque non facile eſt inueniri, qui quod faciat ipſe, non tradat alteri, ita non ſolum ad diſcendum propenſi ſumus, uerum etiam ad docēdum. Stat q; † faceta fabella de Boue & Camelo à Plutarcho apoph. lib. viii. relata, Bos ſub onere deficiens rogauit Camelum conſeruum, ut ſe oneris parte recepta ſubleuaret; cui recuſanti, Bos, immo (inquit) & me ipſum & hæc omnia portabis, id quòd effectum mortuo Boue eſt, ita etiam idē Plutarchus lib. de tuenda ualetudine, quo exēplo admonemur lepidè non ſolum homines hominibus auxiliari iure naturæ debitū eſſe, ſed etiam periculoſum in tali officio deficere futurum tam ipſis, qui debito auxilio carent, quam ipſis opem auxiliumq; debitum denegantibus; quibus præterea eſt fuitq; ſemper turpe & indecorum. Vnde Ouidius lib. xiii. Metamor. ſic eleganter canebat.

31 Fabula Bouis & Cameli.

,, *Et eget auxilio, qui non tulit, utq; reliquit,*
,, *Sic linquendus erit, legem enim ſibi dixerat ipſe.*

Quàm mora periculoſa & noxia ſit, ſignificauit etiam Iulius Cæſar, ut refert Plutarchus apoph. lib. iiii. de Cęſare dum meminerit. cum inquit Pompeius inſtructam aciem apud pharſalum inibi conſiſtere & hoſtem opperiri iuſſiſſet, Cæſar dixit illum erraſſe, qui uim impetum & diuinum afflatum animorum ad incurſionem paratorum mora relaxaſſet.

Sat ergo ex hiſtoriis & Philoſophorum ſententiis edocti ſumus, & iure naturæ nefas eſſe, hominem homini non auxiliari; & id auxilium moram non pati, quia ſero medicina (ut dixi) paratur.

,, *Cum mala per longas inualuere moras.*

Quę omnia fuſius ſupra c. xvi. num. 10. modo ſic cum Deus optimus maximus terram per maris uaſtiſsimi interpoſitionem diuiſerit, nō ſemel ſed pluries, certè ſi in nouo forte Indorū orbe unus princeps ab altero principe, uel una ciuitas ab altera, uel una prouincia & regnum ab altera alterioue uim pateretur (ut quotidie fit) & neceſſe eſſet ab Romanorum imperatore auxilium implorare, certe non ſolum multi anni, ſed multa ferè ſęcula neceſſaria eſſent, ut is imperator negocii illius iuſtitiam & cauſam addiſcere poſſet, totidemq; anni aut ſęcula ut intellecta rei ueritate auxilia uim patienti mittere poſſet. ſicq; interea plerunque periret commoditas auxiliandi, quę ut diximus nō patitur moras. Nihil † ergo (credite mihi) magis alienum aut remotum à ſummi Dei prudentia prouidentia & iuſtitia dici aut cogitari unquam poſſet, quam ob illam auxiliandi cauſam imperium penes unum imperatorem eſſe oportere, cogitare aut affirmare, & quærere legem

32 Dei à prouidentia & iuſtitia alienū, unū hominem mundi totius eē imperatorē.

(ſecundum

(ſecundum Philoſophnm) ubi naturaliter ſentimus nihil aliud eſt, quàm infirmitas intellectus. Quod autem uulgo dicitur eccleſiam militantem ad triumphantis imaginem exemplatam fuiſſe, nihil obeſt, quãdoquidem quod ſimile eſt non eſt idem l. quod Nerua, cum ibi nor. ff. depoſi. tradũt Doct. in auth. ſiquis in aliquo documento. C. de edendo. & illa eſt quędam imitatio in illis duntaxat ſeruanda in quibus eadem aut par ratio eſt, ut tradunt Docto. in §. minorem inſt. de adop. l. adoptio. ff. eod. titu. l. filio quem. ff. de lib. & poſth. ubi autem diuerſa ratio eſt, ceſſant omnes iſtæ imitationes, ut tradũt plenè Alex. Corneus. Iaſ. Decius, Corraſius, Curtius iunior & alii per tex. ibi in l. humanitatis. C. de impuberum. dum plures differentias ennmerant inter ſubſtitutionem exemplarem & ſubſtitutionẽ pupillarẽ quamuis d. l. humanitatis, proclamet ad exemplum pupillaris exemplarem fuiſſe creatam & inuentam, ut lib. ii. de ſucc. prog. in materia exemplaris plenè diſſeruimus. §. xvii. Sic ergo et in ſpecie noſtra nulli (modo ſane & catholico) dubium eſt, quin ſit pluſquam manifeſta differentia inter Eccleſiam triumphantem & militantem, quia illa regitur à ſummo Deo, qui ubiq; eſt, ſicq; ad nutum omnia perfectiſsimè põt diſponere, ordinare, & prouidere, hec autem regenda ſi eſſet per unum hominem, qui in uno duntaxat loco eſſe poteſt non ita ab eo regi poſſet quò ad temporalia, quæ exigunt frequentiſsimas rerum diſpoſitiones, mutationes, ordinationes, quę cum notiſsima ſint, & ea naturaliter ſentiamus in his legem quærere, eſſet (ut Philoſophus ait) infirmitas intellectus.

33 Mundi dominum, qui ſe iactaret dæmonũ è cœlo cadẽti ũ audaciã ſuperaret.

Quinimmo † (ſi uera proloqui fas eſt) nephãda (iudice me) temeritas audatia ſuperbia eſt, unum homunculum (qualis eſt imperator) ſummo maximoq; Deo ſe ſimilem iactare ſuamq; puſillam, imbellem, tantillulam prouidentiam & potentiam immenſæ & ineffabili illius potẽtiæ, & prouidentię uelle conferre, aſsimilare, adæquare dęmonumq; ſuperbia è cœlo cadentium imitari, & emulari uideretur, (ne dicam ſuperare (quæ omnia intelligo quò ad temporalia. Nam in ſpiritualibus diuerſam eſſe rationem oſtendit Sotus ubi ſupra & idem etiam ex diuo Bernardo ſupra relato apparet. in temporalibus autem, quę ad ſpiritualium expeditionem neceſſaria non ſunt iiſdem iuribus & rationibus apparet Papam nõ eſſe nec eſſe poſſe dominum totius mundi, non magis quam imperatorem.

34 Mundi dominũ unũ hominem

Denique † hæc omnia, ut nec imperator, nec ſummus pontifex ſit dominus totius mundi in temporalibus etiam quò ad iuriſdictionem iuſtificantur planè ex principali concluſione & ſententia noſtra, quæ habet utriuſque iuriſdictionem & principatum non ad ipſorum ſed ad reliquorum hominum uel ciuium utilitatem introductam eſſe. Nam ſi ipſe imperator uel Papa in orbe uniuerſo talem iuriſdictionẽ haberet, non poſſet ullus alter uim aut uiolentiam patienti opem auxiliumq; ferre, non magis quã homo priuatus homini priuato, qui uim aut iniuriam pateretur, qui ei armis ſubuenire minimè poteſt: ſed ſuperior adeundus eſt. Nam armis uim ui repellere fas eſt ipſi quidem iniuriam paſſo, dum modo in continenti id faciat, & cum moderamine, & ad defenſionem corporis, honoris, aut rerum ſuarum. l. ut uim. ff. de iuſt. & iure, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. & ferè per totum. ff. de ui & ui arma. & per totum tit. C. unde ui. reliquis uerò priuatis præter iniuriam paſſo id non licet, ut dd. iuribus. aliter enim eſſet aperta uia, neces, rapinas, tumultusq; exercẽdi; & ſuperioris, iudicis, principis, magiſtratus ue authoritatem uſurpandi, diuina humanaq; miſerandi & turbandi [illegible].

Ergo ſi quis Princeps, ſi qua ue Reſpublica ab altero principe tyrannice uim aut iniuriã pateretur apud nouum fortè Indorum Orbẽ, & tota iuriſdictio aut protectio eſſet imperatoris aut Papæ, iam reliqui principes etiam iniuriam paſſo finitimi aut uicini, nõ poſſent ei opem ferre; ne alienam iuriſdictionẽ (hoc eſt Papę aut imperatoris) iniurij uſurpaſſe ac irreuerentes uiderentur. Rurſusq; Papa aut imperator remotiſsimi per multos annos aut ſæcula opem ferre, aut rem & iuſtitiam percipere ac intelligere, non ualerent ſicq; ipſi nõ ſolum in eo noxii eſſent, ꝙ opem patienti iure naturę debitam non ferrent, ſed etiam in eo ꝙ uicinis & finitimis illius impedimento eſſent quò minus ipſi opem & auxilium ſuum præſtarent, quod quàm abſurdum & pernicioſum humano generi foret, nullus modò ſanus ignorabit. Iuſtificantur hæc, nam † uetitum eſt alienam iuriſdictionem inuadere & uſurpare, ut occidens priuata authoritate eũ qui alias occidendus erat, puniatur capite. Petrus de Bella perti Gynus Bal. & Barth. de Capua in. l. addictos. C. de epiſco. aud. Romanus ſing. cccccccxlvii. Boërius deciſio. lxxxiiii. Carerius de homicidio. § ii. num. 146. &c.

35 Iuriſdic… nẽ alien… uſurpar… interdi… pitale e…

CAP. VIGESIMVM SECVNDVM.

1 *Papa non exercet iuriſdictionem temporalem uacante Imperio, ardua. q.*
2 *Papa uacante Imperio non præſcribit Imperatorys*

rijs iuriſdictionem.

3 *Regno uacante uel Imperio, ciues poſſunt regem ſibi eligere.*

4 *Imperio uacante legatus Papæ non exercet iuriſdictionem temporalem.*

5 *Papatu uacante Imperator non exercet iuriſdictionem ſpiritualem.*

6 *Princeps cum ſit tyrannus ciuibus, quale ſuperſit remedium. contra nouiſſi.*

7 *Imperator olim Papam eligebat.*

8 *Imperatori olim ſuberant eccleſiæ.*

9 *Eccleſias non ſubeſſe hodie Imperatori, an iure fiat?*

10 *Papæ electio de conſuetudine ſpectat ad Cardinales.*

11 *Hiſpaniarum rex non ſubeſt imperio.*

12 *Hiſpani deficiente progenie regia poſſunt regem ſibi eligere.*

13 *Hiſpaniarum rex iura imperatoris habet in regno ſuo.*

14 *Hiſpaniarum rex quo tempore potuerit leges facere circa eccleſias.*

15 *Hiſpaniarum rex quòd ius patronatus habeat regni ſui.*

16 *Hiſpaniarum rex ius habet eligendi epiſcopos.*

17 *Imperatori reliquos principes non teneri tributū præſtare, contra nouiſſi.*

18 *Imperatoris poteſtatem anormalam non eſſe.*

19 *Præſcribi an poſſint, quæ imperatori reſeruata ſunt? contra nouiſſi.*

20 *Imperatorem alieno in territorio delinquentem, poſſe puniri, contra nouiſſi.*

21 *Imperator non eſt unicus Chriſti uicarius.*

22 *Imperator unus ſolus in mundo eſſe non debet.*

23 *Leges ferre poſſunt alij præter imperatorem.*

IN ſumma retenta opinione eorum, qui exiſtimant ſummum pōtificem eſſe dominū totius mundi etiā quò ad iuriſdictionē temporalem, inde deducitur † quòd uacāte imperio Papa in terris imperii poteſt iuriſdictionē exercere, non aliter atq; quilibet princeps poſt deceſſum illius, cui iuriſdictionem demādauerat: quandoquidem imperator (inquiunt) iuriſdictionem, quam habet non tam iure proprio quàm quaſi à Papa demandatā habere intelligitur. & in ſpecie ita tenent Ludo. Rom. ſing. ccccxvii. uacante imperio, Ioā. Fab. in. § i. inſt. de adop. Bar. in. l. naturaliter. C. fi. ff. de uſuca. Bal. i. l. fi. col. i. C. de qua. preſ. idē Bal. in Marg. uerb. imperiū. Iaſ. in. l. imperiū col. x. ff. de iuri. om. iu. Nico. Pigno. ad Romanū ubi ſupra. Cōtrariū tamē, ut uacāte impio nō ſuccedat Papa in iuriſdictione exercē da, tenet Cardi. in c. licet de uoto, p c. nouit, de iudi. ne aliter turbentur pōtificia & impatoria iuriſdictio. & Feli. in d. c. licet. Sed primā opi. uidentur tenere Bar. & Imo. in l. i. §. deniq;. ff. de aqua pluui. arcē. qui † tamē interea negant papā poſſe iuriſdictionem imperatoris præſcribere, & Panor. in c. cū deputari de iudi. & Cardi. in c. cum cōtingat de foro compe. & Pig. ubi ſupra. Quinimmo ſecundū eū ēt uacante imperio ea ſola exercet Papa, quæ ſunt ipſi imperatori reſeruata, nec p reliquos principes poſſunt expediri.

1 Papa non exercet iuriſdictionē temporalē uacāte imperio ar- lus q6.

2 Papa uacā te imperio non præſcribit Imperatoris iuriſdictionem.

Quid dicendum? & indubitanter apparet ex opinione noſtra longè ueriorem eſſe opinionem negatiuam, quia Papa nec habet nec habuit unquam totius mundi iuriſdictionem in temporalibus, nec imperator, aut reliqui principes ſęculares ab eo quaſi demandatam uidentur habere iuriſdictionem, ſed iure proprio, quaſi † ex populi conceſſione: penes quem & non penes Papā remanet iuriſdictio tam imperii quam cuiuſq; alterius regni uacantis. ut docuit etiam Bal. in. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. per illum tex. & per d. c. nouit. Nec ad rē pertinet d. c. licet ex ſuſcepto. nec extrauag. Ioannis. xxvi. incip. ſi fratrum, cum ſimilibus. nam paucis fas eſt nos illinc expedire, negando liberum fuiſſe ſummo pontifici alienam iuriſdictionem lędere & longe minus eam ſibi adſcribere. l. id quod noſtrū. ff. de reg. iur. c. alteri, de reg. iur. lib. vi. l. un. C. ut nemo in ſua cauſa iudicet aut ius ſibi dicat. l. magiſtratibus. ff. de iuriſdict. omni. iudi. l. omnibus. C. de teſtibus. Retenta tamen opinione affirmatiua, eam limita, ut † non procedat in pontificis delegato, quia ſub generali conceſſione non ueniunt ea, quæ ſunt principi reſeruata ita Ludo. Roma & Nicol. Pign. ubi ſupra & alii communiter ut per Felinum in ca. i. de præſcrip. uerſ. ad illud Innocentii. Vacante † autem papatu non eſt, dubium quòd imperator Papæ iuriſdictionem non exerceat. Ludo. Roma. ſingula. ccccxviii. quidē contra.

3 Regno uacante uel imperio, ciues poſſūt regem ſibi eligere.

4 Imperio uacante legatus papæ nō exercet iuriſdictionē temporalem.

5 Papatu uacante imperator nō exercēt iuriſdictionē ſpiritualē.

Sexageſimo, apparet deniq; ex ſuperioribus longè erraſſe doctiſſi. Dominicum Sotum de iuſt. & iure lib. v. q. i. arti. viii. dum ſcripſit, quòd ſi † princeps tyrannus eſt, ciuibus nullum ſupereſt remedium, niſi Deum orare pro eius emendatione, quādo non adeſt ſuperior ad quem confugiatur. Sed errat, quia iure naturali, reliquis omnibus mundi principibus incumbit illi populo tyrannidem patienti opem & auxilium ferre, & heroum egregiorumq; uirorum, hæc eſt uera laus, gloria, decus & honor, ut de Hercule & ſimilibus ſupra expoſuimus c. proximo.

6 Princeps cum ſit tyrannus ciuibus, quale ſuper ſit remedium contra nouiſs.

S Imperator

Imperaror tamen & ſi dominns totius mũdi (ut oſtendimus) non ſit, neq; unquam fuerit, aut fore poſsibile ſit; tamen † electiones

7 Imperator olim papã eligebat.

Romanorum pontificum ei olim fuerunr traditæ & conceſſę ſecundum Albericum de Roſatis in dictionario ſuo, uerb. electio.iii.quẽ refert Nicolaus Boerins deciſi.xxxi.tempore factæ, in princ per cap.uòta.§.principibus uero, lxiii.diſtinc.hoc quod dicit Innocen.in c. ii.de maiori.& obed. Omnes † clericos & ec-

8 Imperatori olim ſub erant eccleſiæ.

cleſias antiquitus ſubeſſe imperatori. ut probatur in auth.ut eccleſia Roma.centum annorum gaudeat pręſcriptione. poſt princ. & in c.Conſtantinus. xcvi. diſt. & ſequuntur Bald. Paul.de Caſt. Sali. Fulgo. & Iaſ. in l.iubemus nullam.C.de ſacroſanct.eccleſi. dicentes tempore illarum legum. C.Eccleſias fuiſſe imperatoribus ſubditas. ſaltem de facto. aut alias quocunque modo: ideo Imperatores illas faciebant leges circa eccleſias & earum bona. & idem Iaſon in l. cunctos populos in ii. lect. col.pen.in princ.uerſi.eſt uerum quòd Bal. C. de ſumma trinit. & Iaſon in auth. ſiqua mulier, in iii. notab. C. de ſacroſanct. eccleſiis.

9 Eccleſias non ſubeſſe hodie imperatori, an iure fiat?

Quis † ergo eccleſiam atq; clericos exemerit à iuriſdictione imperiali, Reſpondet Alberi. factum fuiſſe uolnntate imperatorum, quod fortè in pręiudicium imperii & ſuceſſorum facere non potuerunt; & illa fortè priuilegia perdidit imperium de facto potius, quàm de iure, propter longam uacationem eiuſdem imperij, & potentiam, ac prudentiam ſummorum Pontificum, & aliorum Romanæ eccleſiæ præſidentium. ita etiam dicit Albe. in l.bene à Zenone.col.iii.verſi ſed an imperator C.de quadri.præſcri. Et pro hac parte uidetur Glo. in.l.diſputare.C.de crimi.ſacril. ſed cõtrariũ uidet Glo.fi. in c.in Synodo, quã ibi ſequũtur Domi.& Card.Alexan.lxiiii.diſtin. Innocen. Hoſtien.Ioan. And. de Zabarel.& Abb.Sicul. in cap.liçet in enitanda, de elect.& Glo.in dicto cap.in nomine domini, in uerbo, impetrauerint.xxiii.diſtin.& Innocen.in d.c.ii.de maiori & obedien. & Marti.Laudem.in tractatu

10 Papę electio de coſnetudine ſpectat ad Cardinales.

de princip. §. iii. uolentes de conſuetudine † diu obtenta electionem ſummi pontificis ad ſolos ſpectare Cardinales excluſo imperatore & eius nuntijs ut.§.uerum.lxiii.diſtin.& ibi Domini & Cardin.Alexan.& idem Bal.in ſua Marga.in nerbo, electio.& Guerrerius in ſpeculo principum, c.lv.in fine meminit ſummorum pontificum eligendorum olim poteſtatem habuiſſe Romanorum imperatorem. de quo in c.quia ſancta.§.uerum lxiii.diſtinc.

11 Hiſpaniarũ Rex nõ ſubeſt imperio.

Deniq; Hiſpaniarum reges imperio Romano non ſubeſſe, quia Regnum ab hoſtium faucibus eruerunt. tenet Glo. in c.Adrian.ii. lxiii.diſt in ſ.Bal. in. l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure.ubi ait, quòd † in Hiſpania ſi ex toto deficeret Regum progenies, regnicolę poſſent

12 Hiſpani deficiente progenie regia poſſunt regẽ ſibi eligere.

eligere regem de iure gentium.& per Oldra. conſil lxix. & per Guerrerium. ubi ſupra. Et quòd Hiſpaniarum Rex non ſubſit imperio, tradit etiam Corſetus de poteſtate Regia. q. xxii.num.19.& q.ci.num.66.Ioan.lupus de beneficiis in curia uacantibus.§ viii.Didacus Segura in.l.imperator, idẽ Segura.in l. cohæredi §. cum filię.ff.de uulgari.num.19.Lex.v.ti. dotas leges lib.i.ord l.fi.tit xii eod.lib.l.ii.ubi Caſtelus & alii in leg.Tauri.diximus de ſucc. crea.lib.i.§. x. num. 648. in fine. Nec dubium eſt, quin † Rex Hiſpaniæ in Regno ſuo cũ im-

13 Hiſpaniarum rex iura Imperatoris habet in regno ſuo.

peratorem non recognoſceret, omnia iura haberet; quę imperatori in terris ſibi ſubiectis competebant, ut in ſimili per Ioan. Fabrum in proęmio inſtitut.§. i.per Ioan. Igneum in in ſua diſputatione, An Rex Franciæ recognoſcat imperatorem. Nicolaus Boerius deciſione.viii.quinta martii num.4.Petrus Deleſuan in tractatu, de docto. q.i in fine.Bertrandus de Carpenta.conſi.iiii.num.13.lib. ii.& conſ. cexciii.lib.iii. Cardinalis de Zabarela in clementina.i.de iure naturali.

14 Hiſpaniarum rex a quo tempore potuerit leges facere circa eccleſias.

Vnde † quo tempore imperatori fas erat leges facere circa Eccleſias & eccleſiaſticas perſonas & eligere ſummum pontificem & pro hoc prælatos & reliquos eccleſiarum rectores, eodem tempore intelligendum eſt, idem Regi Hiſpaniarum liberum aut permiſſum fuiſſe in regno ſuo.& ita cautum reperitur in legibus illius regni. Et Alphonſus Guerrerius ubi ſupra c.lxiii.rectè contendit, † plenum ius pa-

15 Hiſpaniarum rex quòd ius patronat. habeat in eccleſiis regni ſui.

tronatus Hiſpaniarum regi ac domino noſtro competere in omnibus eccleſiis, quæ in Prouinciis & Regnis ditioni & imperio ſuo ſubiectæ ſunt, eruntq; ſemper. Qnòd inquit) Rex Hiſpaniæ de iure non recognoſcat ſuperiorem, textus eſt i.partita, tit.v.l. xviii.& primi quidem Gothorum Rex Athanaricus, uel ſecundum alios Alaricus, à quibus Rex Philippus Rex Hiſpaniarum & dominus noſter indubitatam trahit originem, ex grata Honorij Imperatoris conceſsione Hiſpanias uiriliter aggreſsi ſunt, & Vandalos, Sueuoſque debellando ab Hiſpania eos expulerunt, & in Africam fugere coegerunt; quia tyrannicè, & contra imperatoris uoluntatem occupauerunt, & extunc poſt quam Hiſpanieam monatchiã adepti ſnnt, uſque ad tempora noſtra Reges Gothi regnauerunt, ipſi uero Gothorum Reges diſcurrentibus annis cõſtruxerunt ſacra templa, & eccleſias, ubi diuina officia uirtute

diuina

dinina celebrarentur,& ornamenra plurima miniſtrarunt, ex quo ius patronatus in eiſdē eccleſiis,præſertim cathedralibus acquiſiuerunt,& ſpecialiter ſibi reſeruauerunt,nt in c. nobis & c. præterea de iure patron. de qno ui de Archid. iu c.lectis lxiii. diſtinc. & Bald.in proœmio decretalium.§.Rex pacificus.Palacios Rubios in tractatu ſuo de beneficiis in curia uacantibus, §. viii. & tale ius patronatus tranſit ad filios & nepotes, quorum nomine intelliguntur pronepotes;& cæteri deſcendentes.itaque ius patronatus tranſit ad hæredes in perpetuum.bonus rex: ad hoc i c. filiis. xvi.q.vii.& de hoc in c.Fulgentius.& c.præmētis eadem.q.:& cauſa. & xvi.q.vii.ubi dicunt Doctores,quòd quatuor modis ius patronatus ad alios transfertur ;ſcilicet ſucceſsione, donatione,permutatione,uniuerſitatis uenditione: ſed ad corroborationem meæ concluſionis adduco optimum tex: in c.cum longe.lxiii.diſtinct.ubi probatur, quòd conſuetudo antiquata, & priſca erat in tota Hiſpania.

16 Hiſpaniarũ rex ius habet eligendi epiſcopos.

Quòd † quando moriebatur aliquis epiſcopus, congregabantur omnes epiſcopi cōprouinciales, & obitus epiſcopi ſignificabatur Regi, & Rex eligebat, & electio concilio epiſcoporum intimabatur,ut ab eo comprobaretur; ſed quia hoc erat ualde difficile,& onerosum, cum propter longitudinem itineris,cito non poſſent epiſcopi congregari, ſtatutum eſt in concilio Toletano, ut Toletanus Archiepiſcopus uicem omnium epiſcoporũ ſuppleret,ſcilicet ut obitum epiſcopi Regi nũciaret,& electionem factam à Rege comprobaret,& confirmaret,& electum conſecraret. Itaque ne propter uiarum diſcrimina ordinatio eccleſiarum periculosè differatur, conceſsit Papa Archiepiſcopo Toletano,ut præſentatos per Regem Hiſpaniæ poſſet confirmare,& conſecrare,ut in d.c.cum longe. lxiii. diſt.& ita Cardi.S.Sixti.ponit caſum in lectura ſua.

17 Imperatori reliquos principes non teneri tributum præſtare, contra nouiſs.

Apparet etiam † ſuſpectam eſſe Glo.in ca. Adrianus.lxiii.diſtin.quam ſequitur Alphonſus Guerrerius d. c. lv.ad finem.dum ait omnes Reges teneri ad tributũ imperatori exſoluendum etiam pro capite ſuo,niſi probent ſe eſſe exemptos.

18 Imperatoris poteſtatem anormalam nō eſſe.

Apparet † etiam ſuſpectam eſſe opinionē Marci de Mantua locorum communium lib. i.c.xii.in fine , dum ait Imperatoris poteſtatem eſſe annormalam,nec ullis legibus frenari quod & noluit Bald. conſi.cccxxvii.pridie col.v.lib.i.ſed ut iam fuſe oſtendimus eius poteſtas non ſecus quàm reliquorum principum imperium legibus alligata eſt.

Apparet etiam ſuſpectum eſſe, quod ipſe Marcus Mantua ubi ſupra ſcripſit poſt Bald. conſi.ccc.ad euidētiam col.i.lib.v.dum † ait, nonſolum imperatorem mundi dominum eſſe, ſed ita eſſe,ut præſcribi non poſsint,quæ ei reſeruata ſunt in ſignum uniuerſalis dominii,ne alias alter princeps imperatore maior efficiatur:eumque in territorio ſuo delinquentem poſſet punire , Sed & ſupremam iuriſdictionem præſcribi poſſe alibi oſtendimus, & probat Lex fi.tit.delas preſcriptiones in ordinamento regali.

19 Præſcribi an poſsint, quæ imperatori reſeruata ſūt contra nouiſs.

Et imperatorē † ab alio principe in cuius territorio deliquiſſet puniri poſſe,non dubitauerim. cum imperator ut dixi, non in orbe uniuerſo dicatur habere iuriſdictionem.

20 Imperatorem alieno in territorio delinquentē poſſe puniri, contra nouiſsimos.

Apparet etiam † imperatorem unicũ Chriſti uicarium non eſſe in temporalibus,nō magis quàm reliquos principes, quanuis contrarium parum iuſtè contendant Bal. in l.i.C.de iure aureorum annulorum . & Marcus Mantua ubi ſupra.

21 Imperator nō eſt unicus Chriſti uicari⁹

Sexageſimo primo apparet † ſimiliter minimè eſſe neceſſarium quòd ſit unicus in orbe imperator in temporalibus. Quinimmo tantum abeſt,ut id neceſſarium eſſe intelligatur, quòd potius nihil peſtilentius, aut pernicioſius,nihilq; impoſsibilius , aut riſu & ludibrio dignius foret , aut dici cogitari'ue potuiſſet, iam edocti ſumus.quanuis contrarium tenuerint Card.in clem.i.§.i.de iureiu. & Panor.in c.nouit de iudi. & Marcus Mantua ubi ſupra idem Panor.in c.uenerabilem de elect. & reliqui,quos allegat Caſſanæus in tract. Gloriæ mundi in conſider. xxviii. par. v. id quod ex noſtra princ.opin.deducitur.

22 Imperator unus ſolus in mundo eſſe nō debet.

Sexageſimo ſecundo, apparet, quòd iidem ferè omnes contendunt, ſolum † Romanorũ imperatorem leges condere poſſe,non ſic reliquos principes.Id ſimiliter nugis, fabellis'ue anicularum annumerandum pueriliusq; eſſe quàm ut ulla contentione egeat, præſertim cum ſit cōtra noſtram opi. principalem. quę docet omne imperium eſſe ad proficiendum,nō ad nocendum. nec dubium eſt, quin id (ſi uerum eſſet) nocentiſsimum humano generi foret.ergo.&c.

23 Leges ferre poſſunt alii præter Imperatorem.

CAP. VIGESIMVM TERTIVM.

1 *Papa ſine Cardinalium conſilio ardua expedire an poſſit? ardua q.*

2 *Principes an ardua poſſint ſine procerum conſilio expedire? ardua.q.*

3 *Præſcribere poteſt ne rex ut quid arduum expediat ſine procerum conſilio?*

4 *Præſcribere poteſt ne Papa ut quid arduum in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine Cardinalium conſilio?*

1 Papa ſine cardinaliũ conſilio ardua expedire an poſſit? ardua quæſtio.

2 Principes an ardua poſſint ſine procerũ conſilio expedire ardua. q.

SExageſimo tertio colligitur etiam ex noſtra principali ſentẽtia definitio illius memorabilis articuli, Vtrũ † Papa poſſit ſine cõſilio aut cõcilio. Cardinaliũ, ardua expedire. Et an † idem fas ſit reliquis principibus, regibus, imperatoribus & ſimilibus. Et id ſibi liberum non eſſe, ex noſtra ſententia uidebatur reſpõdendum, dũ habet, ad meram ciuiũ, ſubditorum'ue utilitatẽ, non etiam ad ipſorũ principum cõmoda; omnẽ principatũ, ditionẽ, imperium, poteſtatem'ue proceſsiſſe. Nec dubium eſt, quin conſultius utiliusq; ſit ciuibus & ſubditis ardua à principibus adhibito talium ſenatorum & prudentium uirorũ cõſilio expediri, quàm eo non adhibito. arg. l. humanum cum ſimilibus. C. de legibus. l. proxime. ff. quę in teſta. delen. l. placet. C. de ſacr. eccleſ. auth. habita. C. ne filius pro patre. l. fina. C. de legatio. lib. x. tenuit expreſſe Archidiaco. in c. quãuis in. ii. col. & ibi Guilielmus de monte Lauduno. de officio ordinarij, lib. vi. & in c. cum Redemptor. xii. q. ii. & in c. ſunt quidam & in c. quę ad perpetuam. xxv. q. i. in d. c. cum quidam. non poſſe Papam ſolum ſuper ſtatu uniuerſalis eccleſiæ legem generalem abſque Cardinalibus cõdere. idem tenẽt Ioãnes Monachus & Philippus Probus in eius additionibus. Ioan. Andr. Guilielmus de mõte Lauduno. Philippus Francus & Ioannes de Imola in c. ſuper eo, de hæreticis. lib. vi. Hoſtien. Ioannes Andre. & Antonius de Butrio in c. antiqua. de priuilegijs. Panormita. in c. j. in fine. de offi. lega. & in c. cauſam quæ. el primo, de iudicijs. & in c. literas col. iii. uerſ. item nota. Glo. de reſtitut. ſpolia. & in c. quęſiuit. de his quæ fiunt à maiori parte capi. & in c. per uenerabilem in §. Rationibus per tex. ibi. in. iii. col. qui filij ſint legitimi, & in c. nulli de ſententia excommunicatio. Cardinalis Zabarella in c. licet, in xvi. col. de electio. & in c. ii. de clericis non reſiden. & in repet. c. perpendimus col. vi. de ſententia excommunicat. & in conſ cxxxvii. incipi. Fuit quæſtio regis Cypri col. fin. uerſi. ſed ratio. & in conſi. cl. incipi. In quæſtione duorum pontificum in penul. col. uerſi. ſecũdus modus. Bal. in c. i. de natura feudi & in l. fina. C. de diuerſis reſcriptis. idẽ Bal. in l. cum multa. C. de bonis quæ libe. idẽ Bald. in conſi. cccxxiiii. incipi. Quęritur utrum Papa. nolu. i. Aluarotus in c. i. in principio, in titulo Epiſcopum uel abbatẽ. in uſibus feu. Speculator in tit. de legato. §. qualiter, in fine. idem uoluit Petrus de Ancharano in c. unico in. iii. notabili. de Schiſmaticis lib. vi. & in cõſ. ccxcv. in. ii. col. Ioannes de Imola in d. c. ii. de clericis non reſiden. & in c. dilectus el primo col. i. de pręben. Præpoſitus Alexandrinus in d. §. rationibus. Dominicus in c. quoniam, circa principum & ibi Philippus Franchus. de renuntiatio. lib. vi. Guido Papa in d. c. licet, de officio legati. Ioãnes de Monteigne in tractatu de authoritate regij conſiſtorij. charta. xxxij. Antonius Corſe. in tracta. de poteſtate & excellentia regia in. liij. quæſtione Corradus in ſuo tractatu de ſchiſmate, in penult. col. Antonius de Roſellis in tract. de conſilijs in rubrica incipi. Generale concilium quãdo ſit faciendum. uerſicu. Item cum Cardinales. fol. ii. col. iij. in fine. Andreas Siculus in tractatu de præſtantia Cardinalium in. ii. parte in ii. quęſtio & in c. ſi pro debilitate in. iii. & iiii. col. de officio delega. & in c. inhærẽtis col. 2. de iuramento calumniæ. & in conſi. xl. incip. Clementiſsimum col. xviij. uolu. iiii. Nicolaus Milis in Repertorio ſuo, in uerbo Papa. uerſ. Papa paruum uel nihil facere debet ſine conſi. Cardinalium, q. ij. & quæſtione. xxxi. & in. ii. tracta. q. xxii. Bologni. in auctenti. Habita in iii. col. C. ne filius pro patre. Feli. in c. finali. §. his autem col. iii. circa finem. de offi. delega. & in c. i. col. iii. uerſi. iii. declara. de probationibus, in c. ad audientiã, poſt Cardinal. & Aegidium ibi in. ii. col. de præſcriptio, & alii nõ pauci, quos ſupra adduximus, dum hanc. q. in regibus temporalibus & reliquis principibus ageremus.

In cõtrarium tamen eſt receptior opinio, ut Papa, Imperator reges & Principes poſſint ardua expedire ſine conſilio alicuius, ut tenet idẽ Panormita. in c. literas col. iii. uerſi: & puto quòd poſsit, de reſtitutio. ſpolia. & in ſua diſputatione. incipi. Epiſcopus & quidam rector in vii. col. dum ſe remittit ad ea, quæ ipſe dixerat in d. c. ex geſtis. Idem uoluit. Bal. ſibi contrarius in c. inter corporalia col. ii. in principio de tranſlatione Epiſcopi. Ioannes de Anania in c. firmiſsimè, ubi hanc dixit eſſe communem opinionem de hæreticis. Dominicus ſibi contrarius in c. ſuper eo. eodem tit. lib. vi. ubi refert Hugonem Cardinalem in c. leges iiii. diſtinctione, ardua quàm expedire. Aegidius de Bellamera ĩ c. ii. in ſynodo. lxiii. diſtinctio, notabiliter inquiens, quòd ſi Papa Imperatori ſuper hæreſis crimine ſe ſubmiſerit, licet talis ſubmiſsio res ualde ardua & magna eſſe uideatur, Cardinalium conſilium ad

talia

talia faciendum requirere non tenetur Car-
dinalis Alexandr. in c. in iſtis, in principio.4.
diſtinctione . allegat ita tenuiſſe Innocen. in
Clementi, ne Romani de electio. idem Cardi
nalis Alexandri. & Cardinalis Ioãnes de Tur
re Cremata in d.c. cum Redẽptor. poſt Hug.
ibi.xii.q.ii. idem Ioannes de Turre Cremata
hanc inquiens eſſe communem opinionem in
c. ait lex.§. ideo.iiii. diſtinctio. Bonifacius in
procœmio clemen.§. hac ſane in.iii.col. Albe-
ricus de Roſate, qui hanc etiam communem
dixit eſſe opinionem in rubrica de legibus. &
in l. humanum, ubi idem tenuit Cynus, & Pe-
trus de Bella pertica eodem tit. dicentes poſ-
ſe Imperatorem, Papam, ac reges, ſine aliquo
rum conſilio leges facere. Idem Albericus de
Roſate in l. quidam decedens.§. Papinianus
col.iii. uerſi. Sed an Papa. ff. de adminiſtratio.
tutorum. Petrus de Rauenna in concluſioni-
bus ſuis in vii.col. Martinus Laudẽ. in.ii. tract.
de Cardina. in.xlv.q. Paulus de Caſt. in l. fina.
poſt Bar. Bald. & Doct. ibi. C. de legibus. & in
l. fi. ff. eodem tit. & in conſi.ccccxiiii. incipi. in
facto præſenti. col. penul. uolu.i. Andreas Si-
culus ſibi cõtrarius in conſ.i. incipi. Ex ſacris.
col.ix. uerſi. ultimo, ubi hanc dixit eſſe cõmu-
nem opin. uolu.i. Lucas de Penam in l. omnes
iudices in xiii.col. C. de decurio. lib.x. Anto-
nius de Roſellis in d. ſuo tractatu de cõciliis,
in. tit. ſeu quæſtione, incipi. ſententia, quæ po
tius attendenda ſit, papę ſolius aut totius cõ-
cilii, col.viii. uerſi. nota quòd dicit in fine. Ia-
ſon in d.l. placet, in.i. lectura in.3.col. in prin
cipio. C. de ſacroſanctis eccle. & ibi Petrus de
Bergnia in additio. ad Iacobum Butrigariũ,
ubi hanc dixit eſſe communem opin. Auguſtiũ
de Anchona in tractatu de poteſtate eccle-
ſiæ . quem refert & ſequitur Archiepiſcopus
Florenti. in.iii. parte ſuæ ſummæ tit.xxii.c.v.
§.v. Prædictam etiam opinionem tanquã cõ-
munem tenet Rochus de Curte in c. fina. col.
ix. de conſuetu. & Glo. pragmaticæ ſanctio-
nis, hanc inquiens eſſe communem opi. in tit.
de auctoritate generalium cõciliorum, folio
xxiii. in uerbo concilio, & in tit. de numero &
qualitate Cardinalium, fol. mihi. clxxxvi. in
Glo. in uerbo Collaterales. Thomas Parpalia
in d.l. placet. in xxx.col. Claudius de Seycello
in ſuo feudorum ſpeculo in tit. qui feudum da
re poſſunt in.vi.col. Philippus Decius ĩ c. edo
ceri in penul. col. de reſcriptis. Ioannes Cro-
tus, qui hanc com. dixit eſſe opinionem & ab
ea in iudicando atq; conſulendo non eſſe re-
cedendum. in rubrica de conſtitu. lib.vi. Car-
dinal. Iacobatius ſibi cõtrarius in d. ſuo tract.
de conci. lib.vii. artic.v. pagi.465. uerſi.viii. fa
cit. & pagi.488. uerſi. ad illud quod dicit. ubi
hanc dixit eſſe magis cõmunem opin. Petrus
Andreas Gammarus ſacri palatij auditor in
conſtitutione Iulii ſecundi. ſuper electione ſi
moniaca Romani pontificis, in uerbo conſi.
Nicolaus Boërius in tract. de authoritate ma
gni cõci. in.iiii.col in quarta additione & in
additio. ad tractatum Ioãnis de Montaigne.
de parlamentis. Ioannes Franciſcus Purpura
tus in rubri. col.i. ff. de iuriſdictione omnium
iudi. Mathæus de Afflictis tit. de his, qui feu-
dũ dare poſſunt, in.iiii.col. & Ludouicus Go-
meſius Sarnenſis Epiſcopus in regula de infir
mis reſignantibus intra uiginti dies in.xiiii.
quæſtio circa finem. Gloſ. & omnes Doctores
in c. ad Apoſtolicæ, in principio de reiudica
ta lib.vi. Glo. in uerbo de ipſorum conſilio, in
extrauagãti execrabilis, Ioannis.xxii. ſub tit.
de præbendis. eſt cõmunis opin. ſecundũ An-
dream Siculum, & Felinum, & Philippum De
cium, & Franciſcum de Ripa, & Andream ab
Exea in rubri. de cõſtitutionibus. qui omnes
non ſolum firmant hanc eſſe cõmunem opin.
ſed etiam receptiſsimam eſſe opinionem, ut
contraria conſuetudo non ualeat. quod & fir
mat Fernandus Loazes in conſi. pro Marchio
ne de Belez pagi.cccxciiii. tradit Abbas in c.
litteras col.iii. de reſtitutione ſpoliatorum.
Bal. in c. inter corporalia col.ii. de tranſlatio
ne Epiſcopi. Ioannes de Anania in c. firmiſſi
me, de hæreticis. ubi hanc dicit eſſe cõmunem
opin. plenè per Barbat. conſi.i.col.xxviii.lib.
i. ubi agnoſcit ſe legendo tenuiſſe cõtrarium,
ſed hanc eſſe certiorem & receptiorem opi-
nionem. & ita tenuit ipſe Andr. Barb. ſibi con
trarius in tract. de præſtan. Cardin.2.q.

Quid dicendum? & ſanè ut tam Papa quã
Imperator reges & alii principes omnia ar-
dua, non ſecus quàm reliqua poſsint expedi-
re ſine cõſilio ſuorum procerũ & conſiliario
rum non dubium eſt de iure, per generalitatẽ
dictorum iurium, quæ pro hac parte adduxi-
mus & per. l.i. ff. de conſtit. prin.§. ſed & quod
principi. inſt. de iure nat. & l.ii.§. deinde quia
difficile. ff. de origine iuris. Nec ullibi rectè
probatur oppoſitum. Quod autem † id proce
dat etiam ſi ſit conſuetudo in cõtrarium, nul
libi probatur in principibus ſæcularibus quo 5 Præſcribere pôt ne rex, ut qd arduũ expediat ſine procerum conſilio?
rum poteſtas cum ab populi conceſsione pro
ceſſerit ab eodem expreſsim per iura ſcripta,
& tacitè per conſuetudinem potuit modera-
ri, coãguſtari, & reprimi. c. omnis res. de reg.
iur. l. nil tam naturale. ff. eod. titu.§. ſed natu-
ralia inſtit. de iure nat. l. fina. C. de legibus. l.
omnes populi. ff. de iuſt. & iure, iuncta. l. de
quibus cum.iiii. legibus ſeq. ff. de legibus. Ve-

rum

4 Præſtibere poteſt, ne Papa ut quid arduũ in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine cardinalium cõſilio.

rum † in poteſtate pontificia tolerari poteſt ut & ſi eſſet conſuetudo in contrarium adhuc ardua etiam ſine ullius conſilio expedire ſibi fas ſit, quia ſua poteſtas, ut pote, ſupernaturalis quò ad ſpiritualia nullo humano iure, ſiue illud ſcriptum ſit, ſiue conſuetudinarium potuit coarctari: poteſt tamen coarctari iuriſdictio ſua reſpectu temporalium, non ſecus quàm reliquorum principum ſæcularium iuriſdictio, & ſic in ea ſtaretur conſuetudini ut in reliquis principibus fore diximus. Quia quam iuriſdictionem habet in temporalibus, quæ ad ſpiritualium expeditionem non ſunt neceſſaria, ea nihil differt à iuriſdictione, quã reliqui principes habent.

CAP. VIGESIMVM QVARTVM.

1 *Bellum indici non poſſe infidelibus contra naturam peccantibus, ardua q.*
2 *Infideles contra naturam peccantes rebus ſuis priuari non poſſe, ardua q.*
3 *Peccatum ferè omne contra naturam eſſe.*
4 *Animal non ſæuit in alterũ animal euſdẽ ſpeciei.*
5 *Infideles licet Papam non recognoſcant, non ideo poſſunt bonis ſuis ſpoliari, contra Doct. Idẽ & ſi Imperatorem non recognoſcant cõtra eoſdẽ.*
6 *Aequalitas ſeruanda.*
7 *Hiſtoria Leonis.*
8 *Hiſtoria Ageſilai.*
9 *Hiſtoria Cirij.*
10 *Talionis pœna eſt iuris naturę.*
11 *Defenſio eſt iuris naturæ.*
12 *Princeps an poſſit remittere talionis pœnam, uel aliam parti debitam? ardua q.*
13 *Pœnam parti, uel fiſco applicandam, quando princeps poſſit remittere.*
14 *Principibus & magiſtratibus laxior poteſtas circa publica, quàm circa priuatorum bona.*
15 *Pœnam pecuniariam ærario publico applicandã iudex facilius poteſt remittere, quàm parti applicandam.*
16 *Talionis pœna iuſta eſt, contra nouiſſ. & approbata iure naturali, & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili.*
17 *Pœna par culpæ, ut intelligatur?*

1 Bellum indici nõ poſſe infidelibus contra naturã peccantibus, ardua. qõ.

HINC apparebit an uerum ſit, quòd Innocentius in c. quòd ſuper, ſcriptum reliquit, dum ait, quòd † infideles ſi peccant cõtra naturam eis bellum indici poterit, id quod ſuſpectum eſt (quanuis Panormi. ibi non bene figat pedes) nullum etenim peccatum eſt, quod non uideatur eſſe cõtra naturam ſicq; ſemper poſſet hac ratione inſpecta bellũ eis indici, & quòd amplius eſt, firmat idem Hoſtienſis, quòd † eadem ex cauſa rerum ſuarum dominio priuari potuerunt. quod eadem ratione etiam magis ſuſpectum eſt, quàm ſuperius. Quòd autem † omne peccatum ſit contra naturam, teſtatur Cicero. j. de legibus his verbis, Natura (inquit) duce errari nullo modo poteſt. Et rurſus. iij. offi. ait, Homo naturæ obediens, homini nocere non poteſt. id quod conſtat, nam † contra naturam in omni animantium etiam brutorum (ſiue illa terreſtria ſint, ſiue aquatilia, ſiue uolucria) genere eſt, ut ſæuiat aut noceat alteri animanti eiuſdem met ſpeciei. Vnde Horatius Epod. lib. ſic ſcripſit.

2 Infideles contra naturam peccantes rebus ſuis priuari nõ poſſe, ard. q.

3 Peccatũ ferè omne cõtra naturã eſſe.

4 Animal nõ ſæuit in alterum aial eiuſdẽ ſpeciei.

» *Neque hic lupis mos, neque fuit leonibus*
» *Vnquam niſi indiſpar feris.*

Et Iuuenalis Satyra. xv.

» *Sed iam ſerpentum maior concordia, parcit*
» *Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni*
» *Fortior eripuit uitam leo, quo nemore unquam*
» *Expirauit aper maioris dentibus apri.*
» *Indica tigris agit rapida cum tigride pacem*
» *Perpetuam, ſæuis inter ſe conuenit urſis.*

Denique idem Cicero. iij lib. offi. ait, Naturam ducẽ ſi ſequamur, nunquã aberrabimus. & natura (inquit ipſe in Catone maiore) Dux optima eſt. &c. 3. lib. Tuſcul. idem Cicero ait, Sunt enim ingeniis noſtris ſemina innata uirtutum, quæ ſi adoleſcere liceret ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret, nunc autẽ ſimul atque editi in lucem ſumus in omni continuó prauitate uerſamur. In Summa Claudianus lib. i. in Ruffinum ſic ait;

» *Natura beatis*
» *Omnibus eſſe dedit, ſi quis cognouerit uti.*

Cùm enim omne peccatum ſit contra naturã, ex quolibet peccato liceret infidelibus bellũ indicere eiſq; bona ſua rapere, ſecundũ opi. Hoſti. & Panormi. ubi ſupra, quos ſequi uidetur Alphonſus Guerrerius in Speculo prin. c. xxxi. id quod admittere non minus iniuſtum eſſet, quàm inciuile, & pari ratione Chriſtianis peccantibus eadem mala inferri poſſent, qui cùm omni die omni hora, omni denique temporis momento innumera peccata, non ſecus quàm reliquę gentes committant, poſſent inter ſe perpetuò præliari quaſi bellum iam indictum ſibi eſſe pro comperto & notorio habere deberent, mutuæq; rapinæ, cædes, incendia paſsim & impune fierent, id quod iure fieri poſſe putare, non minus ſtultum eſſet quàm impium & pernicioſum; ut interea omittam quod ipſi nitũtur etiam in eo quòd putant totius mundi imperium etiam in temporalibus ad Papam ſpectare, quod proximè improbauimus.

Vnde

5 Infideles licet Papã non recognoſcant, non ideo poſſunt bonis ſuis ſpoliari, cõtra Doct. Idẽ & ſi Imperatorẽ non recognoſcant cõtra eoſdem.

Vnde etiam apparet recipiendum nõ eſſe, quod in d.c.Quod ſuper, ſcripſit Hoſtienſis, vt ſi † infideles nõ recognoſcant dominium eccleſiæ licitè poſſint ſpoliari bonis ſuis, id qđ Panormitanus ibi & Alphonſus Guerrerius ubi ſupra excludunt, eo quòd ad Imperatorẽ id pertinere contendant per totum titulum. C.de Iudæis &.C.de paganis. Sed utraq; opinio ab eodẽ errore defluxiſſe uidetur, ille.n. totius orbis dominiũ ad Papam, iſti uerò ad Imperatorem pertinere falſo exiſtimabant, ut iam oſtendimus. Vnde hac ſola ratione neque à Papa neq; ab Imperatore eos poſſe aut debellari, aut bonis ſuis ſpoliari; uerius eſt, ad illud Eccleſiaſtes.10. Transfertur a gẽte in gentem regnum &c. in quo niti Guerrerius uidetur, reſponde nihil mirum aut nouũ, qui nimmo nihil uſitatius aut frequẽtius, ſed quò ad quæſtionem noſtram nihil ad rumbum Nã ut Cicero ait.iii.lib.offi.regna, imperia, honores, nobilitas diuitiæ, opes, atque ea, quę ſunt iis contraria in caſu ſita temporibus gubernantur. Guerrerius tamen ubi ſupra uult nullam iuriſdictionem aut principatum penes infideles eſſe poſſe, cùm (inquit) non ſit locus in mundo, in quo nomen Chriſti non fuerit laudatum, & cultum, & de Apoſtolis dicitur, quòd in omnem terram exiuit ſonus eorum, ut in c.fundamenta, de elect. in.vi.c.ita dominus.xix.diſtinct.& ipſe Saluator dixit diſcipulis ſuis, Eritis mihi teſtes in omni Iudęa, & Samaria, & uſque ad ultimum terræ. Et pro hoc.xxi.diſt.in.c.in nouo, ubi litera dicit, Diſcipuli iubẽte domino in toto omni orbe terrarum diſperſi euangelium prædicauerũt de Chriſto enim uerificatur, quòd omnes reges terræ adorabunt eum. & oẽs gentes ſeruient ei cap.diſplicet.xxiiii.q.viii.unde de Eccleſia catholica intelligitur illud, quod Abrahã dicit Sarræ uxori ſuæ conquerenti de illa infideli ancilla, Ecce, (inquit) ancilla tua in manu tua, utere ea: per Sarram enim iſta ſancta catholica Eccleſia ſignificatur, per ancillam, illa ſecta infidelium. Vtatur ergo iſta ſancta eccleſia, quæ per Sarram ſignificatur iſta ancilla, ut fuit uſa illa beata Sarra, illam affligendo. utatur etiam ea, ut præcępit Dominus, eã eiiciendo, & expellendo, filios eius ab hæreditate, & poſſeſsione, ne partem habeãt cum filiis liberæ. Nam cum ſint filii ancillæ, & ſic ſerui, non ſunt capaces iuriſdictionis, dominij, nel honoris, ut per Auguſtinum contra Petilianum, ubi dicit, Ad oẽs iniquos. & impios illa uox Domini ualet, auferetur à uobis regnũ Dei ſpirituale, & temporale, & dabitur genti facienti iuſtitiam.i.populo Chriſtiano. An fruſtra ſcriptum eſt? Labores iniuſtorum pij edent? Quæ uerba ſunt canonizata in c.ſi de rebus, xxiii.q.vii.ubi dicit Cardinalis de Turre cremata exponendo textum. Auferetur regnum non ſolum ſpirituale, & ęternum, ſed tẽporale, & dabitur genti facienti iuſtitiam in populo Chriſtiano, quia infideles utuntur dominio, & iuriſdictione ad percuſsionem, & offenſam Dei. Et uoluit Chriſtus, ut omnis homo eſſet Chriſtianus, ut conſtat per totã euãgelicam doctrinam.

Sed re uera iſthæc omnia nullius momenti quò ad præſentem quæſtionem ſunt. Nam ut non ſemel admonuimus, intelligũtur quò ad ſpiritualia, non quò ad temporalia, in quibus etiam ipſe met Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ut homo dominium aut iuriſdictionẽ noluit habere. ſicq; eam Papa eius Vicarius longè minus habebit, aut Imperator. Et per hoc illorum fundamẽtum omnino excluditur, qui in eo nituntur, ꝙ eis mentitum orbis dominium adſcribunt; conſtat enim in infidelibus nullũ omnino ius, imperium, aut iuriſdictionem, Papam habuiſſe unquam aut habere. Ergo neq; ea ratione quòd illi ſint infideles, neque eo mentito colore quód Papa aut Imperator totius mundi domini ſint, ſecundum ueras & communes theologorum ſententias eos debellare fas eſt; ſed ea duntaxat rõne, quòd ſint noſtri inimici nobis noxii & moleſti, ac periculoſi idq; notum & indubitatum ſit: tũc enim ipſo iure prouocati (& ut ita loquar diffidati) uidentur ad bellum & prælia, ut † ſeruetur ęqualitas iuri naturæ & poſitiuo debita, ut l.i.& per totum.ff.quod quiſq; iuris.l.illud.l.illam.C.de colla.l.cum oportet in princi.C.de bo.quæ lib. unde Plutarchus Apoph. lib.i.ſic ſcriptum reliquit, Leon † Eutycratidis filius interrogatus in qua tãdem urbe aliquis poſſit tutò uitam agere, in ea (inquit) quã qui incolunt neque plus poſsident, neque minus, & ubi iuſtitia uigeat, in iuſtitia ſit imbecillis. grauiter admonuit æqualitatem eſſe pacis & tranquillitatis altricem, inæqualitatem ſeditionis eſſe, ubi ut quiſque potentior eſt, ita licentius opprimit imbecilliorem. & idem Plutarchus Apoph.eod.lib.i.ſic etiã ſcripſit † de Ageſilao Lacedemonum principe.

6 Aequalitas ſeruanda.

7 Hiſtoria Leonis.

8 Hiſtoria Ageſilai.

Quoniam intelligebat æqualitatem & ad frugalitatem & ad cõcordiam in primis conducere, fecerat nouam agrorum partitionẽ, & in ſingulos ciues æquam portionem diſtribuerat. fertur itaque cum deinde ex peregrinatione rediens iter faceret per agrum recẽs demeſſum, conſpiceretq; manipulorum acer nos ordine poſitos & æquales, delectatus eo ſpectaculo,

ſpe&taculo,cum riſu dixiſſe comitibus, ut tota Lacedemon uidetur multorum eſſe fratrũ, qui nuper inter ſe diuiſerint hæreditatem, bono principi nihil iucundius eſt ciuium cõcordia. rurſum tyranno nihil formidabilius. Rurſus idẽ Plutarchus lib vi. Apoph. ſic ſcriptum reliquit.

9 Hiſtoria Curii.

Curius† deuictis Sabinis, quum ex ſenatusconſulto ei ampliaretur agri modus, quem conſummati milites accipere ſolent, recuſauit: & gregalium portione contentus fuit, dicens, eſſe malum ciuem, cui non eſſet ſatis id quod cæteris eſſet ſatis.

10 Talionis pœna ẽ iuris naturę.

Et cum tam debita, tam laudabilis, tam optata ſit æqualitas inter homines atque omnibus in rebus. Hinc † fit, ut per calumniam accuſanti alterum de crimine capitali talionis pœna & ſic mors ei immineat ut. l. mulier &. l. quæſitum. ff. ad Turpil: Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. v. q. v art. iiij. ergo par eſt, ut infideles à quibus nobis imminet periculum (ut notum eſt) eis quoque à nobis formidandum ſit; eſt enim hæc iuſta defenſio, quando quidem eis ſaluis exiſtẽtibus ſalus noſtra periclitatur. Nec enim (ut Ouidius cecinit) lex iuſtior ulla quàm necis artificis arte perire

11 Defenſio eſt iuris naturæ.

ſua. vt † de hac naturali defenſione multa ſupra quibus adde Propertium lib. ii, elegantiarum ſic modulantem.

Non ſolum taurus ferit uncis cornibus hoſtem
Verum etiam inſtanti læſa repugnat ouis.

Tenendum eſt ergo ob eam ſolam cauſam, ꝙ illi ſint infideles aut ob eam etiam cauſam, ꝙ Papam in ſuperiorem non recognoſcant, aut imperatorem, non poſſe debellari nec bonis ſuis ſpoliari, nec etiã ſi omnes hætres cauſæ iungantur, quòd nec Papam recognoſcãt, nec imperatorẽ, nec dogmatis catholici ſint ſectatores.

Sexageſimo apparet etiam ex concluſione principali noſtra ueram eſſe opinionem doctiſsimi Domin. de Soto de iuſt. & iure lib. v.

12 Princeps an poſsit remittere talionis pœnã, uel aliã parti debitam? ardua quæſtio.

q. v. xxij. q. dum ait, † pœnam talionis uel aliã partem debitam, à principe remitti non poſſe. Nam ſi is principatum ad noſtram utilitatem tenet, ut fuſe oſtendimus, non poterit talem pœnam nobis debitam adimere, ne nobis noceat, cõtra. l. quod fauore. ff. de legibus l. non ideo minus. ff. de procur. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. legata inutiliter. ff. de lega. j. Sed ſi † qua ex parte ea pœna reipubli-

13 Pœnã parti, uel fiſco applicãdã, quãdo p i ceps poſsit remittere.

cæ quoque applicanda erat; ea ex parte eam ex arbitrio poterit princeps relaxare ſecundum eundem Dominicum de Soto, mirantur multi, nam qua ratione nobis is princeps nocere non poteſt, eadem & maiore ratione nõ poterit nocere reipublicæ ſibi commiſſæ, arg. auth. res quæ. C. com. de leg. procuratio enim duntaxat reipublicæ non etiam diſsipatio ſibi commiſſa fuit, ut fuſe in noſtra principali opinione & ſententia docuimus, adhuc tamẽ eius ſentẽtia (iudice me) defendi ex parte poterit. Nam cum pleniſsimam poteſtatem populus principi ſuo commiſerit & cõceſſerit. l. j. ff. de conſt. princi. ibi omne ſuum imperium ei & in eum contulit. §. ſed & quod principi, inſt. de iure nat. l. ij §. deinde quia difficile. ff. de orig. iur. l. princeps. ff de legibus, ſub illa ſanè generalitate uериſimiliter intelligẽdum eſt circa ea, quæ leuiora ſunt, laxiorem principi poteſtatem & liberum forte arbitrium cõmiſſum fuiſſe, inquantum attinet ad res & bona publica. arg l. ſcio. ff. de minoribus, cũ multis ſimilibus à nobis congeſtis in trac. de ſucceſ. lib. j. §. vij. per totum. Nec dubiũ eſt, quin (ut naturaliter ſentimus) unuſquiſq; † ciuium laxius arbitrium principi circa res & bona 14 Principib' & magiſtratib' laxior poteſtas circa priuatorum bona.

publica conceſſurus eſſet, & conceſsiſſe intelligatur, quo tempore ei reipublicæ cura commiſſa fuit quàm circa ſuas res, aut bona quiſq; eorum ei concederet. Vnde cum à conceſsione populi pendeat principis poteſtas, qui nõ tam priuatas ſingulorũ res & familias, quàm publicas res & gubernationem commiſiſſe videtur, par eſt ut laxior pleniorque poteſtas principi circa eas res publicas pœnamq; reipublicæ applicandam remittendam, ei competere intelligatur quàm circa remittendam pœnam parti applicandam. Simillimum eſt, quòd etiam † iudex ordinarius licet mulctam 15

parti læ æ applicandam remittere nequeat, Bal. in. l. reſcripta, ad fi. C. de preci. imper. off. glo. & Docto. in. l. uenia. C. de in ius uoca. Barba conſi. xi. col. antepen. lib. iiij. Albericus de Roſa. in. l. quicunque col. ij. C. de ſeruis fug. Nicol Boerius deciſi. cccxlix. Quæritur an ciuiliter. nu. 3. Lucas de Penna in. l. prædia. C. de locat. prædi. ciuilium lib. xj. tamen eã mulctam ærario publico applicatam iudex poteſt remittere ob paupertatem damnati; ut ex communi opinione reſoluit Boerius ipſe ubi ſupra per. l. illicitas. §. fi. vbi ita tenent gl. Pœnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facul' poteſt remittere, parti applicandam.

16 Bart. Alberi. & Ang. ff. de off. præſid. l. fina. ubi Ioan. Faber. C. de modo mulctę. limita tamen ut talem pœnam talionis princeps remittere poſsit, quæ ex leuioribus eſſet: nam ſi eſſet magna, ita ut uериſimiliter populus talibus auſis aut facinoribus ueniam dare non cõcederet, aliud eſſet. vt ſupra diximus & in d. §. vij. Talionis pœna iuſta eſt, contra Nouiſs. & approbata iure naturali, & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili.

Denique ea † pœna talionis, de qua proxime mentionem habuimus; iam fere in deſuetudinem abijt. arg. tex. cum ibi notatis in. §.

pe.

pe. inſt. de iniur. & non immerito ſecundum Dominicum Sotum ubi ſupra, quia nimis dura (inquit) erat cum ſatis ac ſatis eſſe deberet, ſi occidens cum effectu occidatur, abſq; eo ꝙ etiam occidatur ille, qui occidere conatus eſt, licet id perficere non potuerit, ſed eã pœnam iuſtiſsimam eſſe omni iure in comperto eſt. Nam iure regio Hiſpanorũ ita cautum reperitur per.l. taurinam ſi.l.xlij.tit. xvi. par.iij.l.xiij.tit viii.lib.ii.† fori.l.iii. titul.xii. lib.iiii.eodem uolu.l.cxv.l.cxxviii. in legibus Styli.l.ii.tit.vi.lib.viii. ordin.& iure ciuili idẽ ſtatutum per d.l. mulier & l. quæſitum.ff. ad Turpil. & idem de iure canonico per c. Paulum & c.ſi quis iratus. ii. q. iii. cum ſimilibus & c. calumniator & c. qui non probauerit ead.cau.&.q.Idem iure diuino ut Exodi.xxi. ibi, oculum pro oculo, dentem pro dente, & Deuteronom.xix.cum diligentiſsimè perſcrutantes inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendatium, reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit. Idem eſt de iure naturali uel gẽtium, ut ſignificat Ouidius dum cecinit.

Nec enim lux iuſtior ulla
Quam necis artifices arte perire ſua.

Has autem leges ſi quæras, in deſuetudinem ut duræ abierunt. fatetur id Dominicus ubi ſupra,& non iure ut nobis uidetur, cum ut proximè diximus nulla lex iuſtior quàm necis, artifices arte perire ſua quòd ſi dixeris, non debet quis bis puniri pro eodem delicto iuxta illud Naum.i. non iudicabit Deus bis in idipſum. Sed ut dd. iuribus patet calumniator ille, qui accuſabit fit infamis, ergo nulla alia pœna debet puniri, ita Sotus ubi ſupra. ſed nihil eſt, nam ſemel tantum punitur unaque punitio eſt, etiam ſi uarias pœnarum ſpecies aut formas continere uideatur: id quod etiam in leuibus delictis fit. in quibus ſolet quis & infamiæ & pecuniarum & aliarum rerum pœnas ſubire, ut in princip.& per totum titulum inſtitut. de pœna temere litig.&.§.fin.inſtit.ſi quadrup. paupe. ibi nunquam enim actiones præſertim pœnales alia aliam conſumit.l.nunquam ff.de priua. delict. & auth. bona damnatorũ, cum ibi not.C. de bon. dam. & quod tradit Hieronymus Cagnol.in l.ſeruitutem, ad fi.ff. de regu.iuris. Neque ad rem pertinet, quod
17 Sotus ait, non † debere pœnam excedere metam aut menſuram damni dati. unde & ſi, qui cum effectu occidit ut moriatur par ſit, tamen, qui non occidit, ſed tantum occidere tentauit, ſi moreretur, pœna eſſet maior quàm damnum datum. Sed quid dices in furto? ubi ſi manifeſtum ſit, pœna quadrupli eſt: ſi non manifeſtum dupli.§. quadrupli &.§.dupli, inſtitut. de act. & ferè per totum inſt.de ui bon.rap.Quinimmo id tantum abeſt à uero quòd potius pœna delicti ſemper excedit damnum datum, idque ideo fit, ut reliqui ciues ſic perterriti à ſimilium facinorum perpetratione abſtineant.l.i.ff.de iuſt.& iure.

pœna par culpæ, ut intelligat?

Quinimmo hic æqualitas eſt, nam qui capitaliter me accuſauit per calumniam, tunc & ego & ille ſumus in pari periculo, quia ſi ille mentitis fortè teſtimonijs probauerit crimen obiectum peribo, ſi non probauerit ipſe peribit, ergo ſumus in pari periculo quamuis non in pari culpa, cum ille eſſet noxius, ego inocens. ergo longè mitius cum illo quàm mecum agitur.

Denique aut ille fuit in dolo, & tunc pœna talionis iuſtiſsima eſt, aut in culpa tantum, & tunc alia mitiore puniendus eſt, aut nec in dolo neque in culpam & tunc puniendus non eſt. Et pœnam talionis contra doloſum accuſatorem non imponere, quò liberius impuriſsimi hominum uiros bonos impetant, procedit ab impuriſsimorum iudicum, aduocatorũ, ſcribarum & ſimilium praua conſuetudine & cupiditate, quæ non conſuetudo, ſed corruptela eſt.

CAP. VIGESIMVM QVINTVM.

1 *Diſpenſare an princeps poſſit? ardua.q.*
2 *Diſpenſare quid ſignificet?*
3 *Diſpenſare circa leges tenentur omnes principes & magiſtratus ſecundum ueram uocis ſignificationem.*
4 *Diſpẽſare ex gratia principibus non licet, niſi quatenus expreſſim uel tacitè, uel ueroſimiliter ſibi fuerit à populo conceſſum.*
5 *Legum uerbis aut ſcriptura non obligamur, ſed earum ſenſu.*
6 *Diſpenſationis, quæ utilitas.*
7 *Diſpenſare & temperare idem ſunt.*
8 *Diſpenſare ex iuſtitia eſt opus neceſſitatis, non uoluntatis. contra Nouiſ. nec cum quibuſdam tantum, ſed cum omnibus fieri debet, qui in eadem cauſa fuerint, contra Nouiſ. nec in quibuſdam tantum caſibus, ſed in omnibus in quibus par ratio inueniatur.*
9 *Diſpenſatio alia ex gratia, alia ex iuſtitia.*
10 *Diſpenſare quando ſit, uel non ſit peccatum.*
11 *Diſpenſatio ex iuſtitia, eſt mentalis legis declaratio.*

12 *Legis rõne in particulari ceſſante ipſo facto enodatur ille à legis uinculo, contra nouiß.*
13 *Diſpenſatio ex iuſtitia requirit cauſam iuſtam, diſpenſatio ex gratia nullam.*
14 *Ieiunium non obſolam carnis macerationem inductum eſt, contra nouiß.*
15 *Legis cauſa ceſſante, ceſſat lex, cõtra nouiß.*
16 *Diſpenſans & diſpenſatus quando peccent, uel nõ peccent, egregia.q.*
17 *Cauſa iuſta præſumitur in principe.*
18 *Diſpenſatur ex iuſtitia in his, quæ ſunt iuris diuini.*
19 *Diſpenſatio ex iuſtitia fieri poteſt in his, quæ ſunt iuris naturæ.*
20 *Diſpenſatur ex cauſa, ut non fiat citatio.*
21 *Diſpenſari poteſt ex cauſa, ut exceptio non admittatur.*
22 *Diſpenſatur cum iure poſitiuo.*
23 *Diſpenſat epiſcopus ex cauſa cum iure canonico, non alias.*
24 *Diſpenſatio ex cauſa fit ab inferiore quò ad legẽ ſuperioris.*
25 *Diſpenſat ex cauſa epiſcopus cum pœnitẽtia à Papa iniuncta.*
26 *Diſpenſare commutando teſtantium diſpoſitionẽ, an epiſcopus poſſit ? ardua.q.*
27 *intell.clem.quia contingit de relig.domi.*
28 *Diſpenſatio ſuperioris præſumitur facta ex iuſta cauſa aliud in inferiore.*
29 *Diſpenſat Epiſcopus circa uotum.*
30 *Diſpenſat Epiſcopus cum ſtatutis eccleſiæ.*
31 *Nobilitas quid.*
32 *Nobilitatis commendatio.*
33 *Obligatio facti an ſit præciſa.*
34 *Facti obligatio deſcendens à lege eſt præciſa.*
35 *Facti obligatio deſcendens ab ultima uoluntate eſt præciſa.*
36 *Facti obligatio iurata eſt præciſa.*
37 *Facti obligatio in iudicijs eſt præciſa.*
38 *Intell.l.ſi quis ab alio.§ fi.ff.de re iudi.*

SEXAGSSIMOQVINTO apparet etiam ex noſtra principali ſententia, quid reſpondendũ ſit in illo articulo, quo quæritur, An † cum legibus diſpenſare liceat, & ſanè diſpenſare † nihil aliud ſignificat propriè quàm diſponere, unde Manilius Aſtronom.lib.i. ſic ſcripſit.

1 Diſpenſare an princeps poſſit? ard.qõ.

2 Diſpenſare quid ſignificet?

Hoc opus immenſi conſtructumq́; corpore mundi
Membraq́; natura diuerſa condita forma,
Aëris atq; ignis, terræ, pelagiq́; iacentis
Vis animæ diuina regit; ſacroq́; meatu
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.
Et multa in cunctas diſpenſat fœdera partes,
Altera & alterius uires faciatq́; feratq́;
Summaq́; per uarias maneant cognata figuras.

Rurſus idem Manilius lib.2.Aſtron.

Vt neque deficerent unde, neq; ſydera nobis,
Nec cœlum iuſto maius'ue minus'ue uolaret
Motus alit, non mutat opus, ſic omnia toto
Diſpenſata manent mundo, dominumq́; ſequũtur
Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat.

Ecce igitur uerbum diſpenſata ſignificat idem quod diſpoſita conſtanter, & quaſi incõmutabiliter, uel etiam cõmutabiliter. Idẽ ferè ſignificat apud Colu. dum ait, Cœleſtes imbres alendis ſeminibus diſpenſet. quod & uult Calepinus in uerbo, diſpendo.& in eũdẽ ſenſum Apoſtolus.i.ad Corin ix.ait, diſpenſatio mihi credita eſt, hoc eſt recta diſpoſitio, nec enim tam ſe ſuperbire ſignificare uoluit, ut elatus feroxq́; iactaret omnium tranſgreſſionem & uiolationem ſibi fore permiſſam. & ita Sanctus Thomas, & qui eum refert Dominicus Sotus de iuſt.& iure lib.j. q.vii.artic.iii. aiunt, ꝙ diſpenſatio proprie importat cõmẽſurationem alicuius cõmunis ad ſingula, Cæterũ apud noſtros iuris interpretes longè in diuerſum ſenſum uſurpatum hoc uerbum eſt. Nam paſſim ſumitur pro eo quod eſt iura aut leges tranſgredi.& inde ſæpe diſputant, An id ſine cauſa, an demum cum cauſa fieri fas ſit. Secundum priorem ſenſum, ſi quæreretur, an † princeps, aut gubernator reipublicæ poſſit cum legibus diſpenſare. reſponderem, non ſolum poſſe, ſed etiam debere, & neceſſe habere. Nãq; ut umbra corpus, ſic prĩcipis aut magiſtratus eſt, leges inſequi & cuſtodire, (ut fuſe in principali ſententia noſtra oſtendimus) ergo ſi diſpenſare eſt rectè & quò ad fieri põt incõmutabiliter diſponere, par eſt, ut hi circa leges diſpẽſare teneãtur, hoc eſt oĩa ſecundũ leges diſponere, diſpenſare, & gubernare.

3 Diſpẽſare circa leges tenent omnes principes & magiſtrat' ſecũdum ueram uocis ſignificationem.

Cæterũ ſi diſpenſatio accipiatur iuxta poſteriorem ſenſum pro legis trãſgreſsione, tũc uidendum eſt, an † per principes uel magiſtratus & quibus ex cauſis fieri poſsit aut liceat, & ſit firma concluſio id neque principibus neque magiſtratibus licere, niſi quatenus expreſsim aut tacitè, ueriſimiliter, aut certò ab eo conceſſum ſit, qui imperium eis cõmiſerit.l.diligenter.ff.mand.§.item is qui exequitur, inſt.eod. titu.l.iii.§.in bello.ff.de re mili. l.ſi duobus in fi.ff.de neg. geſ. l.qui in aliena §.libertos eodem titu.l.ſi creditor.§.i.ff.de peculio.dixi in ſimili de ſucc. crea.l.i.§. iiii.ad finem. facit.l.ille à quo.§. tempeſtiuum.ff. ad Treb.expreſsim, ut ĩ terminis oĩum iuriũ, quę collocata ſunt ſub titulo.C.&.ff.de ſent.paſsi. & reſti.

4 Diſpẽſare ex gratia principib' non licet. niſi quatenus expreſſim uel tacitè, uel ueroſimiliter ſibi fuerit à populo cõceſſum.

& reſti.& per totum tit.in auth.quibus modi nat.effi.ſui,& per totum titulum in auth.quibus mod.nat.effi. legit. & per totum titulum C.&.ff.de.natal.reſti.tacitè, ut i terminis.l.i. ad finem.ff.de conſt.prin.§.ſed & quod principi,inſt.de iure nat. nam tunc demum intelligo aliquid ex gratia à principe fieri poſſe & contra legum diſpoſitionem, quando uerisimile eſt ſub generali commiſsione ſibi à populo data (ut d.l.j.& d.§.ſed & quod principi) id comprehenſum fuiſſe, uel ſi comprehenſum non fuit, quando id erat huiuſmodi, ut modò cum ea res agitur uerisimile ſit id ipſi principi populum minimè abnegaturum, pro cauto enim haberi debet quod uerosimiliter interrogati reſponderent aut cõcederent. Glo.communiter ibi & ubiq; app. in l.tale pactum.§.fina.ff.de pact. & multa in ſimili quæ diximus in lib.j.§.iiii. ad finem de ſucce.crea. Verisimilitudo autem colligitur, quando res qua de agitur erat modici præiudicij aut modici momenti ut (argu.l. ſcio.ff.de minoribus) plenè diſſeruimus lib.i. de ſucc.reſol.§.vii.per totum colligiturq; ea uerisimilitudo aliis modis, argumen.l.ſi ſeruus plurium.§.fina. cũ ibi traditis per Doct. ff.de legat.i.dixi plenè de ſuce.progreſſu lib. primo in præfat. præſertim in nume.41. cum pluribus ſequen.& præced. Ius autem intellige de legibus, aut moribus cuiuſque ciuitatis.§.i.inſt.de oblig.ibi ſecundum noſtræ ciuitatis iura & in princ.inſt. de offic. iudicis, ibi legibus aut moribus,facit l.omnes populi l.ius ciuile.ff.de iuſtit. & iure.§.ſed naturalia inſtit.de iure nat. Ergo diſpenſare ex iuſtitia omnis princeps & magiſtratus non ſolùm poteſt, ſed etiam tenetur. Nam illud comprehenditur ſub iuriſdictione, quæ eſt poteſtas publica cum neceſsitate iuriſdicendi, ſed diſpẽſare ex gratia nec licet principibus,nec magiſtratibus,niſi quatenus à pupulo eis conceſſum fuerit expreſsim, uel tacite, uel uerosimiliter.

Item declara, nam princeps aut magiſtratus poſſunt debentq; ex cauſa diſpẽſare. nam paſsim euenit, ut leges, quæ in communi utiles ſunt, quibuſdam in caſibus aut temporibus, aut locis, aut à quibuſdam perſonis obſeruari non expediat. Nam ecce legibus Hiſpanorum ſub titulo (de las coſas uedadas lib.ordi.) cautũ eſt ne extra regni fines quiſquam arma, aut æquos, aut aurum, argentum, pecuniam numeratam,aut mancipia ex portet, ne'ue quis armatus incedat. Quid ſi quis ſit extra regnum profecturus, neceſſe habet ſecum ferre pecunias impẽſæ gratia; utileq; eſt arma geſtare, puta, enſem, archebuſium, loricam & ſimilia. Vtileque eſt ſecum ferre mancipia. hiſce ergo in rebus princeps aut magiſtratus non ſolùm poteſt, ſed & (iudice me) neceſſe habet diſpenſare. Agnoſco enim id fore contra uerba legis ea enim generalia ſunt. Sed † quidem leges, quæ obligant ciues (.l.i.ff.de legibus ibi communis rei publicæ ſponſio hoc eſt promiſsio ut plenè expoſuimus de ſucceſ.progre. in præfat.ad princ.)non tam eos obligant in uim uerborum,quàm in uim ſenſus & mentis.l.non figura literarum.ff.de actio.& oblig.l.ita ſtipulatus in mag.uerſicu.Sabinus, uerbo ex mente, ubi notant Paul. Caſtrenſ. & Iaſo.ff. de uerb. oblig.l.iij.C.de lib. præteri.l. hæredes mei.§. cum ita.ff.ad Treb.l.pater Seuerinam.§.conditionum uerba, ubi per doct.l. quibus diebus.§.dominus.ff.de cond.& dem.l.Labeo.ff. de ſupel.leg. uerba enim (ut Cicero pro Lucio Cæcinna, author eſt) inuẽta ſunt, quę indicarent non quæ impedirent noſtram uoluntatem. probatur in d.l. Labeo cum ſimi. ſupra all.Nec dubium eſt, quin ad ciuium utilitatem non ad eorum læſionem leges fiant l.i.& ij.ff. de legibus c.erit autem lex,quarta diſtin.unde cum primum incipiunt eſſe noxiæ licet non deſinant donec abrogentur, uim legis habere: tamen earum executio interea ceſſat & impeditur l.un.in prin.ubi plenè per Corneum.C. de cad.toll.l. adigere §. quamuis.ff.de iure patro.l.quoties ab omnibus.C. de fideicõmiſ. dixi plenè de ſuccé.progreſſu in præfatio.

5 Legũ uerbis aut ſcriptura non obligamur ſed earum ſenſu

Et ceſſat † quidem earum legum executio quò ad omnes & ſic in communi ſi cœperat lex eſſe nociua, quod ſi non in communi cœpit eſſe nociua, ſed tantùm in particulari, idque nocumentum deſcendit ex cauſa nimis iuſta aut neceſſaria, ut in exemplis iam numeratis, tunc à principe fieri debet diſpenſatio uel declaratio, ut illa lex eo caſu ceſſare intelligatur, & tunc intelligo quòd ipſo iure uel ipſo facto; eo caſu ceſſat executio legis. Sed ad remouendam omnem calumnię & dubitationis occaſionem, utile eſt per ſuperiorem eam fieri declarationem. Quòd ſi ciuis ille priuatus eam legem tranſgrederetur ex illa iuſta cauſa, quæ ſuperiorem cogeret ad diſpenſandum (hoc eſt ad declarandum illo caſu legem ceſſare) tunc & ſi de facto ut legis tranſgreſſor accuſari poſſet, nec fortè accuſator quaſi calumniator iure diceretur, tamen à ſuperiore abſoluendus eſſet. quia & ſi contra uerba, non tamen contra mentem le-

6 Diſpenſationis, quæ utilitas.

gis auſus aut nixus uideretur, nec ut calumniator iuſtè puniretur accuſator, quandoquidem ipſe uidebat conciuem ſuum contra legis uerba auſum fuiſſe, nec poteſt quibuſlibet tanta peritia eſſe ut mentem legis ipſiusmet uerbis contrariam poſsint percipere aut detegere, in eo ergo utile erit ciuibus ante legis tranſgreſsionem à ſuperiore impetrare diſpenſationem, aut legis ceſſantis declarationem, ut ſic tuti ſint à ſimilibus accuſationibus & moleſtijs. merito ergo & propriijſſime ea legis interpretatio, † quæ ex uera &

7 Diſpēſare & temperare idē ſunt

intima eius mente contra ipſius uerbi ſignificationem a ſuperiore fit, appellatur diſpenſatio, quaſi uera diſpoſitio & temperatio, inter proprietatem ſermonis legalis, & legis mentem, quæ inter ſe diſsidere uidebantur. Nam quòd Manilius in locis ſupra citatis diſpenſare appellauit, alibi temperare dicitur. Vnde Horatius Ode.4.lib.3.ſic cecinit.

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & urbes, regnaque triſtis.

Ecce terram inertem temperare ibi nil aliud ſignificat quàm diſpenſare, aut diſponere. id quòd idem Manilius moderare alibi appellauit.lib.2.Aſtron. ſic modulatus.

Ingentem & æqualem moderantem fœdere molē.

Et paululum inferius ait,

Sic temperat arua
Cælum, ſic uarias fruges reditque rapitque,
Sic portum mouet, & terris reditque rapitque.

Ergo diſpenſare nihil aliud eſt quàm rectè, & cum debito temperamento diſponere. Vnde cum princeps & magiſtratus teneantur, tanquam legum miniſtri, cuſtodes, & executores cuncta diſponere ſecundum leges & iura ſuæ ciuitatis, conſequens eſt, ut nec ſine iuſta cauſa (hoc eſt ſine tali cauſa, quæ ex mente legis ſit) contra legis uerba diſpenſare eis fas ſit; nec ubi ea iuſta cauſa adſit poſsint requiſiti à ciuibus eam diſpēſationem & interpretationem facere deſinere; non magis quàm ius reddere deſinere. id quod facere nequeunt, cum omnis principatus & iuriſdictio inducat neceſsitatem iuriſdicēdi ut ſupra edocemur.

8 Diſpēſare ex iuſtitia eſt opus neceſsitatis, non uoluntatis, cōtra nouiſs. nec eſt quibuſdam tātū, ſed cū omnibus fieri debat, qui

Hinc apparet, an † uera ſit conclusio doctiſſimi Dominici de Soto, qui ſic ſcripſit, ille (inquit) cui regimen incumbit multitudinis, poteſtatem habet diſpenſandi ſuper lege humana in caſibus certis & cum perſonis certis. Dum dixit cum perſonis certis ſignificare noluit non eum omnibus id licere. Dumque dixit in caſibus certis ſignificare uoluit non in caſibus omnibus. Tertio dum dixit poteſtatem habet, ſignificare uoluit, id ei neceſſariū non eſſe. in omnibus his tribus longe uerior eſt contraria opinio, primum ut cum omnibus perſonis in quibus ceſſet ratio legis fieri poſsit, & debeat diſpenſatio à ſuperiore. Deinde ut non ſolum in certis caſibus, ſed etiam in omnibus caſibus, in quibus finis legis ceſſat, diſpenſatio fiat. Tertio, ut tunc non ſolum ſuperior poſsit, ſed etiam neceſſe habeat diſpenſare, ut iſthæc omnia ex ſuperioribus patent. quibus omnibus in ſpecie interrogatus fortè ipſe doctiſs. Sotus conſentiret quāuis ipſius uerba aliud uideantur ſonare. Id-

in eadem cauſa fuerant, cōtra nouiſs ne... in quibuſdam tant... caſib', ſed in omnib' in quib... par ratio inueniat.

9 Diſpenſatio alia ex gratia, alia ex iuſtitia.

que † in diſpenſatione ex iuſtitia, diuerſum eſſet in diſpenſatione ex gratia, quam princeps liberrimè erga unum poteſt exercere, & erga alium omittere, puta natalibus reſtituere, legitimare, & ſimilia ut per totos titulos .ff.&.C.de nat.reſt.& in auth. quib. mod. nat. effi. ſui.& quib.mod.nat. effi.leg.

10 Diſpenſare quando ſit, uel non ſit pecca...

Altera concluſio eſt ipſius Dominici Soti, quando † cauſa (inquit) non occurrerit rationi conſentanea atque in bonum commune relata, tunc prælatum pro ſuo libito diſpenſare peccatum eſt, aut infidelitatis aut imprudentiæ, is enim ſi ex induſtria fecit infidus eſt, utpote tranſgreſſor muneris ſibi commiſſi & à ſe ſuſcepti. Sin autem exiſtimauit diſpenſare ſine cauſa liberum ſibi eſſe, inſcitiæ peccatum eſt. Quæ concluſio & uera eſt, & confirmat quæ à nobis proxime tradita fuerunt, eget tamen duobus temperamentis, aut limitationibus. Prima, quando ea diſpenſatio expreſsim à populo ipſi principi permiſſa eſſet in ea ſpecie & ſimilibus. Altera quando tacite foret permiſſa, tacite autem permiſſam intelligo, quando uel res de qua ageretur modici momenti foret. & hac ratione uel alia quauis id principi à populo cōceſſum iri uerosimile foret, ut ſupra edocti ſumus.

11 Diſpenſatio ex iuſtitia, eſt ... talis legis declara...

Quando ex gratia & fieret & fieri poſſet diſpenſatio ut in legitimatione ſupra attigimus, ſubdit ipſe Dominicus uerba ſequentia. Si prælatus inquit, non poteſt ſine cauſa diſpenſare, fit ut diſpenſatio nil aliud ſit quàm declaratio cauſæ ob quam ratio legis in tali caſu deficit. negatur conſequentia, nā & ſi rō legis in hac perſona deficiat, non ideo protinus à legis uinculo enodatur; ita ille. q errat planè dupliciter primū dum cōtendit talē diſpenſationem mentalem legis declarationē non eſſe (id quod iam luce clarius oſtēdimus) deinde dum autumat quod ſi † in una perſo-

12 Legis ra... in particulari ceſſa... te ipſo facto enodatur ille à legis uinculo, contra nouiſs.

na uel caſu ceſſat ratio legis non ideo ille ab illius legis obſeruatione ipſo facto enodatur, quinimmo uerisſimum eſt ipſo facto enodari ac laxari ſeu liberari quò ad illum caſum, quanuis

quanuis diſpenſationis impetratio utilis eſſe poſsit ad moleſtiam & calumniam uitãdam, ut iam edocti ſumus, & Sotus intelligẽdus eſt,

13 Diſpenſatio ex iuſtitia requirit cauſam iuſtam, diſpẽſatio ex gratia nullam.

in diſpenſatione ex iuſt itia, Nam † diſpenſationẽ ex gratia princeps etiam ſine ulia cauſa facere poteſt, tam libere quã bona ſua prodigere. primum probat. l. i. ff. de conſt. princ. §. ſed & quod principi iuſt. de iure nat. ſecundum probat. l. ſed & ſi lege. §. contuluit. ff. de pet. hær. l. i. §. & magis uer. prodegit. ff. ſi quid in frau patr. l. quia autem in prin. & §. i. ff. quę in fra. credi.

Neq; ad rem pertinuit quod ipſe doctiſsimus Sotus ubi ſupra firmat, quòd cauſa ieiunii ceſſat in eo, qui carnes ſatis maceratas habet, & nihilominus non enodatur à præcepto ieiunandi, quod quidem præceptum ut ipſe ſignificat ob ſolam carnis macerationem in-

14 Ieiuniũ nõ ob ſolã carnis macerationẽ inductũ eſt, contra nouiſ.

ductum fuit. Sed † ipſe tripliciter errat primum dum exiſtimat ob ſolam carnis macerationem inductum eſſe ieiunium, cum etiam ob mentem in Deum eleuandam præceptum eſſe conſtet, ut ex cõmuni Theologorum opinione reſoluimus de ſucc. prog. in pręfa. num. 94. cum ſeq. tradit Alphonſus de Caſtro de poteſt. legis pœnal. lib. i. c. v. uerſi. lex humana, in tertio documẽto. Deinde errauit, dũ in eo, q carnes ſatis maceratas haberet, cauſam ieiunandi ceſſare autumauit, cum ut dixi ſuperſit altera cauſa mentis in Deum eleuandæ; nec dubium ſit quin quando lex nititur pluribus rationibus, ſi earum una ſuperſit, id ſufficiat, lex ſuſtineatur, nec ipſius cauſa ceſſare intelligatur: quandoquidem ex toto non ceſſat. l. ſi non lex. ff. de hær. inſt. §. affinitatis, inſtit. de nup. Andreas Tiraquellus de cauſa ceſſ. par. i.

15 Legis cauſa ceſſante ceſſat lex, contra nouiſ.

num. 139. Poſtremo errauit dum † cauſa etiã ex toto ceſſante putauit legem non ceſſare quò ad illum articulum & perſonam in qua ceſſabat: cuius contrarium uerius eſſe iam oſtendimus. quæ omnia procedunt facilius quo ad leges profanas quam quo ad diuinas ſubdit idem Dominicus Sotus ubi ſupra. In his

16 Diſpenſaris & diſpẽſatus quando peccent uel nõ peccent, egregia. q.

† autem (inquit) quę meri ſunt poſitiui iuris, diſpenſatio ſine cauſa à peccato non excuſat, ueruntamen diſpenſatio tenet tametſi Caietanus loco citato & in ſua ſumma in uerbo, diſpenſatio, neque in his pacatas cenſet eorum conſcientias, cum quibus ſine cauſa diſpenſatur; & ratio eius eſt, quòd licet tollatur ius poſitiuum ſupereſt nihilominus legis naturalis uis, quę eſt, ne quis abſque cauſa reipublicæ ſe oneribus ſubducat. hoc autem nondũ equidem mecum conſtitui quantum ualeat. enim uero ſi exoneratio mea, oneratio eſſet aliorum, ut cum quis priuilegium procurat, quo ſe tributis ſoluendis abſque cauſa ſubtrahat, unde aliorum uergit aggrauatio, peccatum eſſet mortale. In ieiuniis autem non eſt tam planum) niſi ubi exemptus ſcandalum daret: illo autem ceſſante forſan culpa non eſſet peior quàm uenialis, hęc ille.

Quid dicendum? & ſanè ſunt tres caſus, aut enim materia ſubiecta modici momenti eſt, aut magni, aut dubitatur. Primo caſu ſint tres concluſiones. quòd ualet diſpenſatio etiã ſine ulla cauſa & diſpenſans non peccat, & diſpenſatus ſimiliter expers peccati eſt, Nã hęc eſt illa diſpenſandi & gratiam faciendi facultas, quę omni iure ſublimioribus poteſtatibus conceſſa eſſe uidetur in his modicis, argu. l. i. ad fi. ff. de conſti. prin. §. ſed & quod principi inſt. de iure nat. iuncta l. ſcio. ff. de minori. & quæ plenè diximus de ſucc. reſolu. lib. i. §. vii. Alter caſus, quando res magni momenti eſt, ita ut diſpenſatio noceat & tunc ſine cauſa non ualeret, ſiue fiat à Papa, ſiue ab alio principe ſęculari, uel eccleſiaſtico per fundamenta noſtræ principalis ſententiæ, quæ habet omnem poteſtatem ad utilitatem non ad læſionẽ conceſſam uideri, ergo diſpenſans peccare intelligetur, & ſimiliter is, qui tali diſpenſatione uteretur. Vltimus caſus cum ſumus in dubio, quia uix apparet utrum læſionem magnam ea diſpenſatio induceret, an forte modicam, aut omnino nullam & tunc ſtandum eſt diſpenſationi, quia cum nullius ſenſus eſſe præſumatur, qui ſenſum uincat principalem l. fi. C. de legib. euenit ut in re dubia præſumatur iuſtum aut tolerabile, quod à ſublimioribus poteſtatibus geſtum fuerit, uel à legiſlatoribus. l. i. §. initium, ibi quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt, ubi not. Glo. ff. de poſtulan. l. proſpexit. ff. qui & à quibus. l. non omnium. ff. de legibus ubi notat. Bal. idem Bald. in. l. de quibus. ff. de legibus & plenè in ſimili per Andream Tiraq. in pręfati. tract. de utroque retra. num. 75.

Ergo ſi cum mos aut ius eſſet poſitiuum in quadam prouincia miſſas cum ſonoroſis cantibus celebrandi, in quodam oppidulo Papa diſpenſauit, ut ſine cantibus celebraretur ob meram rectoris gratiam, licet cauſa diſpenſandi ibi nulla fuiſſet, ualeret diſpenſatio & tam diſpenſans quàm diſpenſatus expers peccati foret, quia res pauci momenti eſt. Quòd

17 Cauſa iuſta præſumitur in principe.

autem † in principe pręſumatur iuſta cauſa notant communiter Doctores in d. c. quæ in eccleſiarum, ubi latiſsimè Feli. in xxii. col. in v. concluſio. de conſtitutio. Glo. Bar. & Doct. in. l. Relegati. ff. de pœnis. idem Bar. in l. conficiuntur. ff. de iure codicillorum. Cynus & communiter

cõmuniter alii in l. quoties & in l. Reſcripta. C.de precibus imperatorii offeren. & in.l.finali.C.ſi contra ius uel utilita.publi. Innocé. in c. ad aures, de temporibus ordin.Iacobus Butri. in. l. præſcriptione. C. ſi contra ius uel utilita. publica. Bald. in d. l. præſcriptióne & in d.l.Reſcripta. & in. l. ſi teſtamentum,& ibi Iaſon.& Doct. C. de teſtamen.& in præludiis feu.in ix.col.& in c. eccleſia Sanctę Mariæ.ut lite penden. Panormita. in c.ſi quando coln. finali de Reſcriptis. & in c. niſi ſpecialis col. ii.de officio delega. &;in c.cum uenillent col. iii.de iudiciis & in c.quanto in col.iiii.de iure iuran.& in c.cum inter. de exceptio.& in c. cum olim,in viii.col.& in c.in cauſis in ii. notabili de re iudica. Antonius, & Imo.& in c. cum inter, de Renuntia. & in ca.conſtitutus de Religioſis domi.& in c. quia pleriq;,de immnnitate eccl.Geminia.in c.grádi, in ii.col. de ſuplenda negligen. præla. Ange.in conſil. cccxix.incipi.Sereniſsimus princeps. Petrus de Anchara. in conſil. cclxxxviii. incipi. ultra alia.Raphael Fulgo.in conſi.cxliii.incipi. Antonins.Salice.in.l. nec cauſas.C.de appellatio.Marianus Soci.in conſi.cxliii.incip.Viſabulla.col.v.uolu.ii.Ludouicus Roma.in cõſi.ccccxxxvi.incip.quod indultum in iiii.col. Nicolau. Milis in Repert.ſuo in uerbo princeps uerſi. Princeps præſumitur. Philippus Corne.in cõſil.cxcix.incip.quam quam.in.ii. col.ubi inquit, ita communiter teneri. Alex. in conſi.iii.incip.uiſis codicillis.in finali.col: & in conſi.xciiii incip.Conſideratis his in ultima coln. & in conſi. cxi. incip. uiſis inſtrumentis in vi.col.& in conſi. cxxxvi.incipi.uiſo & examinato.in i.col.uol.i.& in conſi.cxvi. incip.nec arguendi ſnmmus. col.vii.uol.ii.& in conſi.clx.incip.uideretur in conſulatione. col.fin.uol.vi.&in cõſ.ci.inci.ſuper primo dubio col.ii.& in conſi.ccxiiii. uo.vii.Barthol. Soci.in cõſi.lxxxvii.in x.col.& in cõſi.cxx.ici. Memini me alias conſuluiſſe,col.viii.uol. iii. Iaſ.in d.l.ſi teſtamen.C.de teſtamen. & in cõſil. cv.incip.in cauſa mota.col. fin. uol.i.& in conſi.cxliiii.incip. circa primum dubium in, iii.col & in cõſi. ccxxvii.inci.Carolus.i x.col. & in conſi.ccxxiii.incip. Præſens conſultatio. in iii.col.& in conſi.ccxxxvi. incipi. Viſo titulo quæſtionis,in ii.col.uol.ii. Petrus Belluga. in ſuo principum ſpeculo.in Rubrica.xlvi.de donatiuo Curiæ.§.i.Albertus Brunus in conſ. i.in ii.col.in fine. Ioannes Campezius in quodam ſuo conſilio poſito inter conſilia dicti Alberti. Bruni, incip. uiſo themate.Carolus Ruinus in conſi.lxxvi.incip.primò eſt uidendum in vi.col. & in conſ.cxliii.incipi.ſic alias dixi.col. pennl. uolu.v.Antonius Capicius in Deciſionibus Neapolitanis,deciſione.li.inci. In cauſa Antoniæ.in finali col.Hippolytus de Marſiliis in ſingulari vi. incip.in principe.Ludouicus Gozadinus in conſil. v. incipi.An in quæſtione præpoſita col.vi. uerſi.vii.adduco. & in conſi xli. incip.quęritur an frater. in penul.col.Stephanus Bertran.in conſi.cccxxxx. incip. ſpectabilis uir.ubi hanc dixit magis cõmunem eſſe opinionem uolum.i.& in conſil. cccxxxx. incipi, Benemerite. ubi etiam hanc dixit magis communem opinionem uolu.iii. in quibus conſiliis hoc limitat atq; declarar, & plures authoritates refert.& uoluit Catelianus Cotta in ſuis memoralibus in uerbo Papa. & Marianus Soc.iunior in conſi.lv.inci.Iuſtiſſimi iudices in finali col.& in conſi.lxxv. inci. Quamquam in vii.col. ergo in dubio etiam in iis,quæ ſunt ex iuſtitia (in quibus loquitur Sotus ubi ſupra) cum iuſta cauſa in principe pręſumatur,conſequens fit,ut diſpéſatio teneat, & nec diſpenſans nec diſpenſatus peccent, quod ſi conſtaret non adeſſe iuſtam diſpenſandi cauſam,magis eſt,ut diſpenſatio à principe ſęculari facta, non teneat de iure, cum ut habet noſtra concluſio principalis omnis princeps ſubſit legibus; ergo ſi ea diſpenſatio ad effectum perducatur, & diſpenſans mortaliter peccaret,quod Sotus & Caietanus ſupra relati uolunt, & diſpenſatus etiam peccaret, quod Caietanus tenet Soto repugnante, ſed uterq; errat dum diſpenſationẽ ualere exiſtimát quaſi princeps legibus ſit ſuperior cum regulariter ſit inferior,in Papa autem diſpéſante forte procederent ſententiæ Caietani & Soti.ſed uerius eſt quod quando ius etiam poſitiuum erat utile contra id ſine cauſa non poteſt Papa diſpenſare,quia eius poteſtas eſt ad bonum,non ad malum, ergo & ipſe peccaret & etiam diſpenſatus ut dicam infra cap. ſeq.num.26.

18 Diſpenſi ex iuſtis in his, quę ſunt iuris diuini.

Denique † ex cauſa diſpenſari poſſe uariè intelligitur, primum quo ad ius diuinum ut plenè per Decium conſil.cxii.in præſenti col. ii.idem Decius in c. quæ in eccleſiarum de cõſtitutionibus. Ferran. Loazes in conſi. ſuper matrimonio regis Anglię in ii. principali dubitatione in ii. funda. pro parte affirmatiua. Franciſ.Curt.conſi.xix.uiſo priuilegio & cõſ. xx.ſæpe num.col.ii. communiter Doct.in d.c. quæ in eccleſiarum & in.c.poſt translationẽ, de renunciatione. Vincentius, Ioannes Andreas, & Abbas in c.propoſuit de conceſsione præbendæ.gloſſ. in uerbo exemptus & ibi Doctores in c. à nobis de decimis. Bartol. in procemio.ff.in vi.col. & in.l. ex hoc iure gentium.

tium.ff.de iuſt. & iure & in d.l. omnes populi eodem titulo & in.l. reſcripta. C. de precibus imperato.offeren.& in.l.finali.C.ſi contra ius uel utilitatem publ.& in.l.j.ff. de conſtitutio. principum. Albericus de Roſate in. i. parte ſtatutorum.quæſtio.vii.Bal.in authen.ad hæc C.de uſuris. & in.l. prima.C. de iure aureorũ annulorum.Alexan.in conſ.ccxlix.incip.Pro inueſtigatione, col.iij. nolum.ij. & in conſil. clxxxiij inci.perſpectis uerbis. col. finali nol. v.Marianus Soci. in conſi.xxviij. incip. circa primum quæſitum, uolu.j. Philippus Corneus in conſi.clxxxix.incip.quanquam col.ij.volu. iiij.Felin. in c.poſtulaſti.col. xv. uerſi. iii.caſus de reſcriptis.& in c.humilis,de maioritate & obed.id quod procedere in omnibus pręceptis decalogi,ut ex cauſa cum eis diſpenſetur diſſeruimus de ſucceſsionum progreſſu in præfatione circa principium.

29 Diſpenſatio ex iuſtitia fieri poteſt in his, quæ ſunt iuris naturæ.

Idem † quo ad ius naturale, ut ex cauſa etiam cum eo diſpenſare fas ſit, ibi docuimus. Vnde & ſi defenſio ſit de iure naturali, cum ea tamen ex cauſa diſpenſatur & impeditur per ſummũ Pontificem ita Alberic.in.l.oẽs col.j.C. de epiſcopis & cler.Decius in c.dilecti col.vii. de exceptionibus. Nellus in tractatu bannitorum in ii.q.ſecundi temporis.Alex. in.l. cum mulier, col.v.ff. ſoluto matr. Turre cremata in c.i. v. diſtinc.Ang.in.l. ſi ſic.ff. de leg.i.Doctores in §.ſed naturalia, inſt. de iure natural. Loazes in conſil. Pro Marchione de Velez, pagina cccxxxvii.

30 Diſpenſatur ex cauſa, ut nõ fiat citatio.

Vnde ex cauſa † princeps diſpenſat, ut non fiat citatio. gloſ.notabilis in.l.antep.ff.ex quibus cauſis maio.quę communiter approbatur, ut dixi in d.præfatione num. 99. Quibus adde omnes Docto. in c. inter quatuor, de maioritate & obed.Ioannes Andr.in d.c.primo.de cauſa poſſeſsionis & proprieta. & in additione ad Speculum in tit. de ſenten. §.iuxta, uerſic.eſt etiam nulla. Bald.in.l.ii.C. quomodo & quando iudex. & in.l.ne cauſas. C.de appella.Alexand.in conſ.ii.col.iiij.uol. i.Franciſcus de Curte.in conſi.xx.incip. ſæpe numero in.ii.& iij.col. & Matthæus de Afflic. in deciſionibus Neapol.deciſio.cccxci.incip. Fuit dubitatum, in ii.col.

31 Diſpẽſari poteſt ex cã, ut exceptio nõ admittatur.

Et ſimiliter † ex cauſa princeps diſpenſat, ut exceptio impediatur, quamuis ſit iuris naturalis, ut ex communi opinione reſoluimus in d. præfatione nu. 109. verſ. proinde cum exceptio.

32 Diſpenſat cũ iure poſitiuo.

Enimuero in ijs, quæ † ſunt de iure poſitiuo ſine dubio fieri poteſt diſpenſatio ex cauſa, ut ſupra diſſeruimus.

Vnde cum per inferiorem ex cauſa diſpenſetur quo ad ius, ſiue naturale, ſiue diuinum, ſiue poſitiuum, euenit ut quamuis † epiſcopus ſine cauſa contra ius canonicum non diſpenſet.

33 Diſpenſat epiſcopus ex cauſa cũ iure canonico, nõ alias.

d.c.poſt translationem, & c.fina.& ibi Hoſtienſis & alij de officio archi. ex cauſa tamen id efficere non prohibetur, per legem ſi hominem.ff. mandati. tradunt doctores in.l.i.ubi Iaſ.C.de preci.impe.offe. idem Iaſ.in.l.nemo poteſt, ſecunda lectu.col.ii.ff. de leg.i. Felin. in c.i. ſal.vii.de conſt. Alexand. in rubr.ff. de officio eius.Feli. in c.i.iij. col. de reſcrip. idẽ Felinus in c.i. col.iiii. de ſponſa. Alexan.in.l. ex duobus.§.etiam.ff.de vulgari. Ioannes Baptiſta de ſancto Seuerino in xxxviii.col.& ibi Iaſon in prima lectura.ff.de iuſt.& iure. Ioannes de Lignano in d. c. at ſi clerici, & ibi Panormita.& moder.de iudicijs.idem Panormita.in d.c.fi.de conſuetudine. Archidiacon.in d.c.licet. de electione lib. vi. Cardinalis in c. ſtuduiſti, de officio legati Albericus de Roſa. in.i.parte ſtatutorum in vii.q.uerſi.quid ſi ſtatutum. Bal.in repeti.l.ii.ff. de iure iuran. & in additione ad Speculum in titulo de feudis. Roma.in.l.i.ff. de iuriſdictione omnium iud. & in conſil. cccxxv. incip. quo ad primum in ii.col. & in conſi. ccccxxviii. incip. in terminis in fi. col.& in ſingulari. ccccxxxvi. incip. ſed an poſsit epiſcopus. Andreas Siculus in d.c.i.& in rubr.C.qui admitti.in xxiiii. col.& in conſi.xxxvi. incip. ſapienter col. xv. uol.ii. & in conſi.i.col. xxii. & in conſil. lxxvi. incip. Illud in medium afferam. col.iii.uol.iii.quod intelligo in diſpenſatione ex iuſtitia. nam in ea, quæ ſunt gratiæ etiam ſine ulla cauſa fieri poteſt diſpenſatio, quaſi tam conceſſa principibus ea uideantur quàm proprium ſuum patrimonium, quod prodigere fas eſſe, ſupra oſtendimus.

34 Diſpenſatio ex cauſa fit ab inferiore quo ad legẽ ſuperioris.

Hinc eſt, quòd inferior † & ſi legem ſuperioris regulariter alterare nequeat.l. minor magiſtratus.ff. de arbi.l. ille à quo. §. tempeſtiuum.ff.ad Trebel.l.fi.C. de legibus, tamen id intelligitur ſine cauſa, uel generaliter quo ad omnes caſus & perſonas & res. Cæterum ex cauſa, quo ad res certas, uel perſonas in quibus ea cauſa concurrit, poteſt. ſicque cum

35 Diſpenſat ex cauſa epiſcop⁹ cũ pœnitẽtia à papa iniuncta.

Papa † imponat pœnitentiam transferendo uotum, eam pœnitentiam epiſcopus commutare poteſt. ita Ludo. Rom. ſingulari ccccłx. Papa.c.in c.tempora pœnitudinis xxvi.q. vii. l.ſi quis libellos.C.de appell. idem Ludouicus Romanus conſil.ccccxxviii. in terminis ad finem Iaſ.in.l.omnes populi col.iij.ff.de iuſt.& iure.Hippolytus Marſi.in.l.i.§.fin.num. 28.ff. de quæſt.idem Marſil. ſingul.ccxxi. iuſta cauſa. Feli. in c. accuſanti in fine de accuſar. Iaſ. in.l.i.inſt.i.C.de precibus impera.offer. Hippolyt.Marſil.in.l.i.§.ſed & ſi quis. ff. de falſis.

col.

col.i.& ſingul.clxxxii.iudex. & Nicol. Pigno. in add.ad Romanum.d.ſingu.ccccl*x*. Qui omnes idem ſentiunt in quolibet iudice aut magiſtratu reſpectu legis à principe ſuo, uel à ſua republica latæ; mouentur omnes per.l.ſi hominem.ff.mand. Loazes conſil. pro March. de Velez pag.cccxxix.

16 Diſpéſare cómutando teſtantium diſpoſitioné, an epiſcopus poſsit ſ ardua.q.

Hinc eſt, quòd licet † ſoli Romano Pontifici uideatur licere commutare pias teſtatorum uoluntates, ut in clem. quia contingit, in prin. de relig. domibus ibi cum tamen ea, quę ad certum uſum largitione ſunt deſtinata fidelium, ad illum quidem non ad alium (ſalua ſedis apoſtolicæ authoritate) conuerti debēt glo.& Cardin. in clem. ut hi qui.§.illi uero, de ętate & quali. uerb. annexi. Ex cauſa tamen epiſcopus id facere non prohibetur, ut eſt communis opi. quam tenent Panor. Corſetus & alij in.c.cum acceſsiſſent, de conſt. Abb. & alij in c.cum uenerabilis de except. Lambertinus de iure parro. in prima par.i. libri. ix.q. prin. arti.ii. facit.l.i. in princ.&.l ii.ff. ubi pupillus edu. debeat. Bar.in.l.fi. per illum tex. ff. de oper.pub. Alex.cõſi.lxxiii.in cauſa.lib.vii. Matthæus Afflictus in c.i.§.item ſi fuerit, quibus mod feu.amitt. Fernandus Loazes conſi. pro Marchio. de Velez dub.i.pag.cccxlvii. id quod etiam ipſe Papa abſque cauſa facere nõ poteſt, ut ipſe ibidem firmat poſt Bal. & Corneum, quos allegat in.l.ſi teſtamentum. C. de teſtamen. Ergo ſi † ex cauſa id tam epiſcopo quàm etiam Papæ licet, ſine cauſa uero neutri eorum fas ſit. tunc apparet nullam eſſe differentiam inter Papam & alios quòd eſt contra.d.clem. quia contigit, ibi ſalua quidem ſedis apoſtolicæ authoritate, reſp. ſecundū Loazes poſt ipſum Bal. & Corneum, quòd ſine cauſa ſummo Põtifici de poteſtate ordinaria minime licet, ſed tantum de poteſtate abſoluta. epiſcopo autem, nec de ordinaria, nec de abſoluta, quia in inferioribus abſoluta poteſtas non eſt. Nos autem negamus Papæ ſine cauſa id fas eſſe etiam de poteſtate abſoluta ex noſtra principali ſententia, quæ habet, utranque poteſtatem, tam eccleſiaſticam, quā profanam, ob merum ſubditorum non ob regentium utilitatem datam fuiſſe; ſicque poteſtatem abſolutam hoc eſt à legibus enodatam in nullo principum legitimorum reperiri, conſtanter adfirmamus. ut ſupra plenè edocemur & differentiam, quam dicta clem. inter ſummum Pontificem & reliquos facere uoluit in eo duntaxat eſt, ꝙ † in ſuperioribus qualis eſt. ſummus Põtifex ſemper præſumitur iuſta cauſa quandiu non probatur contrarium: in reliquis autem non utique. ut tradunt Felinus &

27 Intell. cle. quia cótingit d relig. Domi.

28 Diſpenſatio ſuperioris præſumitur fa-

alij in.c. quæ in eccleſiarum, col.xxii. de cõſti. glo. Bar.& alij in.l.relegati.ff.de pœnis. Inno. in c. ad aures, de temp. ord. Bar. in.l.conficiū tur.ff.de iure codicil. Bal.& Iaſ.in d.l. ſi teſtamentum.C.de teſta.& Bal. in præludijs feudorum col.ix.& in c.eccleſiæ ſanctæ Marię, ut lite pend. eſtq; cõis opin. & patet ex relatione Fernandi Loazes ubi ſupra pag.ccclxx qui idem ſequitur.

Ca ex iuſta cauſa aliud in meliore ſcriore.

Hinc etiam eſt, ꝙ † ſuper uoto ſimplici libe rum eſt epiſcopo diſpenſare. ita Speculator. tit. de legato.§. nunc de epiſcoporum, uerſic. ccxxiii. Abb. in c. ueniens qui cleric. uel uou. Corſetus in ſingul. uerb. diſpenſatio. quod tamen non aliter quam ex iuſta cauſa intelligē dum eſt.

29 Diſpenſat epiſcopus circa uoti.

Hinc etiam eſt, quòd † & ſi ſit ſtatutum in eccleſia ꝙ in canonicum non admittatur niſi nobilis epiſcopus, tamen contra id ſtatutum diſpenſare poteſt ex iuſta cauſa; aliter nõ q̃d tamen dic ut per Rom. ſingulari ccccxci. heri fui, qui (nonnullis tamen repugnantibus) in contrarium inclinat, & ſic pars negatiua receptior uidetur, ut per Feli. in c. ſuper eo.ii. de teſtibus Philipp. Dec. in c. at ſi clerici.§. de adul. col.v. de iud. Decius in c. cum adeo. col. ii. de reſcri. per Nicol. Pign. in add. ad Romanum ubi ſupra, qui diſputāt, an ualeat tale ſtatutum uel talis conſuetudo. Verum eſt, ꝙ nobilis uirtuoſus præfertur uirtuoſo ignobili, ſecundum Docto. in c. uenerabilis, de præb.& Bal. in.l. nemini in fin. C. de aduo. diuer. iudi. Sed nobilis † nõ uirtuoſus, non præfertur ignobili excellenti uirtutibus, ſecundum oẽs maximè Panor. in c. uenerabilis, ubi per illum text. dicit non ualere ſtatuta, quæ uolunt canonicos debere eſſe nobiles, quia nocent uirtuoſis ignobilibus. immo dicit idem Ludou. ſingul. ccccccl. quod nobilitas ſcientiæ præfertur nobilitati generis, allegãdo Cy. in l. quiſquis. C. de poſtu.& dicit Hieron. ad Celantiam, Vera eſt nobilitas clarum eſſe uirtutibus.& Caſsiodorus in epiſtolis, Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus ꝓbatur ornata. & nobilitas ſola eſt atq; unica uirtus.& Ariſt.4. Politicorū, Ingenuitas eſt uirtus atq; diuitiæ antiquę. & Sene. ad Lucilium, Animus nobilē facit, cui ex quacunq; cauſa licet ſupra fortunam ſurgere.& in libro de morib. Nobilitas eſt, generoſus animus.& Claudianus,

30 Diſpenſat epiſcopus cū ſtatuti eccleſiæ.

31 Nobilitas quid.

Exaltat uirtus nobilitate parens.

Auſonius in Solonis ſentent.

Pulchrius multo parari, quam creari nobilem.

Seneca in Herc. furente.

Qui genus iactat ſuum

Aliena laudat.

Ergo

Ergo quanto præſtat proprium alieno tanto præſtat nobilitas propria uirtute comparata generis nobilitati, quæ interdũ ẽt nocere ſolet, teſte Iuuenale Sat. 8. ſic canente,

De quocunque uoles proauum tibi ſumito libro,
Quod ſi præcipitem rapit ambitus atque libido,
Si frangis uirgas ſociorum in ſanguine, ſi te
Delectant hebetes laſſo lictore ſecureis,
Incipit ipſorum contra te ſtare parentum
Nobilitas.

denique teſte Ouidio ad Piſonem.

Perit omnus in illo
32 Nobilitatis cõmendatio. *Gentis honos cuius laus eſt in origine ſola.*

Adhuc tamen auctore Cicerone pro Seſtio, Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia utile eſt reipublicæ nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis, & quia ualere debet apud nos clarorum hominum ſenex de republica meritorum memoria etiam mortuorũ.

Denique ut in reliquis omnibus, quæ ſunt iuris ſiue naturalis, ſiue diuini, ſiue poſitiui, per inferiorem ex cauſa diſpenſatur: ita quoque & in illo articulo, ut conuentiones ſeruẽtur diſpenſatum inuenio, licet ſit iuris naturalis. Nam, qui factum promiſit diſpenſatur à lege poſitiua ſecundum communem opi. ut nõ teneatur præciſe ad factũ, ſed ſatisfaciat præſtando intereſſe, qua in re, quia dubia eſt, nos diſputandi gratia ſumus in hac opin.

33 Obligatio facti an ſit præciſa. Quod in obligationibus † facti, quis poſſit ad factum compelli præciſe.

Contra iſtam concluſionem, quæ uidetur temeraria, faciunt ſequentia. primò tex. uulgatus in. l. ſi quis ab alio. §. fi. ff. de re iudi. ubi dicit tex. quòd non faciens quod promiſit in pecunia numerata ideſt in intereſſe condemnatur, ſic euenit in omnibus faciendi obligationibus. ſi ergo condemnetur in intereſſe, ergo non poteſt compelli ad factum præciſe, & ſic contra concluſionem. Item ſtringitur alio modo, quia ibi eſt tex. ꝙ in obligationibus facti poſt motam, ſuccedit obligatio ad intereſſe, & ita ſummant ibi Barto. & alij, modo ſic, aut dicis quòd ſuccedit, ita ꝙ tollatur prima obligatio principalis competens ad factum, & tunc habeo intentum, quia cum ſola obligatio ad intereſſe ſuperſit, ergo nõ poteſt ad factum compelli, quod iam non eſt in obligatione. Aut dicis, quòd ſuccedit ſimul cum prima ita ꝙ utcunque ſit in obligatione poſt moram, & tunc idem, quia ad factum non poteſt præciſe compelli, quia debet eſſe in electione debitoris. l. plerunque. Cum ſimili. ff. de iure doti.

Secundo principaliter contra concluſionem facit text. ad literam in. l. ſtipulationes non diuiduntur, uer. Celſus, de uerbo. oblig. ubi tex. dicit Tuberonem exiſtimaſſe ubi quid fieri ſtipulamur, ſi non fuerit factum, pecuniam dari oportere, ideſt intereſſe. ergo nõ poteſt ad factum compelli præciſe, item & ſecundo ſtringit, quia dicit, oportere, & ſic neceſſitatem importat quo ad intereſſe, ut notatur in. l. i. in princ. ff. de iuſti. & iur. cum ſimili. & ſic ad factum non poteſt compelli præciſe.

Tertio in contrarium facit. l. quotiẽs quis de uerbo. obliga. ubi promittens factum, uidetur in defectum promittere intereſſe, & ſic intereſſe eſt etiam in obligatione, ergo non poteſt ad factum præciſe compelli.

Quarto in contrarium facit. l. fi. ff. ſi quis in ius uoc. non ierit, ubi ſi quis iudicio ſiſti promittit, agẽdum eſt cum eo incerti in id quod intereſt, ergo non poteſt ad factum compelli. Præterea ibi dicitur, agendum eſſe &c. & ſic loquitur per gerundium, quod importat neceſſitatem, ut notatur in Rubr. ff. de edend. & ſic neceſſario debet agi ad intereſſe, non autem quòd ad factum compellatur & ſic contra communem.

Quinto, facit. l. eum qui. ff. de iudi. ubi eſt tex. quòd ille, qui inſulam ſibi fieri certo tempore ſtipulatus eſt, tempore finito poteſt agere in id quod intereſt. ergo nõ poteſt debitor compelli ad factum, & ſic contra concluſionẽ.

Sexto, caſus excepti &c. ſed multi ſunt caſus in quibus ſpecialiter quis compellitur ad factum in. l. ſed & hæc. §. prætor. ff. de procu. l. ſtipulatio. §. ſine, de oper. noui nuncia. & l. fideicommiſſa. §. fi. de leg. tertio. cum ſimil. ergo in contrarium eſt ius commune, ergo contra concluſionem.

Septimo, contra concluſionem tenet Bart. in. l. ſtipulationes non diuiduntur, de uerbo. obliga. viii. q. quem omnes ibi & ubiq; indifferenter ſequuntur. & ideo nõ eſt opus alijs fundamentis.

Octano, quia obligatus ad factum, poteſt alijs committere in multis caſibus, in quibus nè notatur in. §. ne autem, de cadu. tollẽ. cum ſimil. ergo non compellitur præciſe.

Nono, in contrarium uidetur tex. ad literã in. l in ſtipulationibus. §. operatus ad finem, de uerbo. obliga.

Prædictis tamen non obſtãtibus poteſt ſuaderi contrarium per ſequẽtia, primo, mitius agitur cum lege quàm cum homine. l. Celſus. ff. de arbi. cum ſimili. ſed obligatus † ad factum per legem præciſe compellitur ad factum. l. ſi cum exceptione. §. ſed & ſi quis, quod met. cau. l. ſtipulatio iſta. §. ſiue autem. ff. de noui 34 Facti obligatio deſcẽdens à lege eſt præciſa.

oper.nuncia. ergo a fortiori, obligatus conuentione homini debet poſſe præciſe compelli ad factum.

35 Facti obligatio deſcẽdens ab ultima uolũtate eſt pręciſa.

Secundo ſic, ualet † argumentum de contractibus ad ultimas uoluntates.l. ſeruum filij.§. eum qui chirographum, delega.i.l.fina. cum ſimil.C. delega. ſed in ultimis uoluntatibus quis præciſe compellitur ad factum.l. fideicommiſſa.§ final.delega.iii. ergo idem in contractibus.

Tertio ſic, diſpoſitio legis, teſtatoris & contrahentium æquiparantur.l.fi.C. de reb. alie. non alien.cum ſimili.ſed obligatus à lege, uel teſtatore ad factum præciſe compellitur facere, ut modo dixi, ergo idem in obligatione & conuentione hominis, & ſic pro concluſione.

36 Facti obligatio iurata eſt præciſa.

Quarto ſic, quando in obligationibus facti eſt appoſitum iuramẽtum, indubitanter quis compellitur ad factum.glo.ſingula.in.l. ſi pecuniam in princ.ff.de condi.ob cauſ.ner. neceſſe habeas, probatur in c.fin.ne præla.uices ſuas.modo ſic, iuramentum debet intelligi ſecundum naturam contractus l. fin. C.de non nume.pecu.ergo de natura contractus eſt, ꝙ quis præciſe compellatur ad factum, & ſic pro concluſione.

Quinto ſic, in obligationibus dandi quis præciſe compellitur ad dandum.l. ubi autem non apparet.§. fin.de uerb.obliga.l.ſi ita.§.fi. ff.de contrah.empt.§.ſic itaq;, inſti.de actio. l.ſi ſeruum.§.fin.de uerbo.obliga.modo ſic, inter obligationem dandi & faciendi non poteſt dari ratio differẽtiæ quo ad propoſitum, ut inquit Bar.in.l. ſtipulationes non diuiduntur.v.col.quem Alex.& alij ibi ſequuntur. ergo quemadmodum in obligatione rem dari, quis præciſe dare compellitur, idem debet eſſe in obligatione faciendi, quia ubi non eſt diuerſa ratio, non debet diuerſum ſtatui.l.fi. C.ad.l.falcid.l.illud.ff.ad.l. aquil.l. ſi poſtulauerit.§.ratio, de adult.cum ſimil.

Sexto, iſtam opinionem reperio per gloſ. in.l.ſtipulatio.§. ſin autem, de oper.noui nunciatione. idem tenet glo. quam ego allego in l.ſi hi contra quos.C.locati.relata ad tex.& in l. prima.C.de ſenten.quæ pro eo.in uerſic. in alijs, & gloſ.in.l. certi conditio, in princ.ff. ſi cer.pet.in iiii.glo.

Septimo ualidum eſt argumentum de iudiciis ad teſtamenta.l. qui teſtamento.§.cũ qui ff.de teſtamen.ut ſupra dixi, ergo à primo ad ultimum de iudiciis ad cõtractum. modo ſic,

37 Facti obligatio in iudiciis eſt præciſa.

† obligatus ad factum explicãdum in iudicio compellitur præciſe. l. ſed & hæ.§. prætor, de procur. ergo idem in obligato ex contractu. ſed hoc bene ſcirem cauillare.

38 Intell. l. ſi quis ab alio §. fi. de re iud.

Reſtat ad contraria reſpõdendum. primo † ergo nõ obſtat.l.ſi quis ab alio. §.fi. de re iu. nam fateor ꝙ ille, qui non facit, quod promiſit, in intereſſe condemnatur, ut ibi: tamen eſt intelligendum ſi actor hoc petat, alias ſecus.l. iiii.§.hoc autem iudicium, de damno infect. non tamen ibi negatur, quin actor poſsit agere ad factum, immo poterit agere, & aduerſarium ad illud compelli per ſupradicta: & ſic non obſtat, ibi enim de compulſione uerbum nullum, ſed ſolũ ibi dicitur ꝙ in obligationibus facti ſuccedit obligatio ad intereſſe poſt moram, non ꝙ tollatur prima, immo additur primæ, ut infra ſubiiciã.ergo debet eſſe in electione debitoris.arg.l.plerunq;, de iure doti. Iſtud nego; quia argumentum procedit in debitore alternatiuo, ſed nos loquimur in debitore, qui copulatiuè tenetur ad duo.ſ. ad factum & ad intereſſe poſt morã, quanuis unica ſolutione liberet.& ſic argumentũ nõ obſtat.

Secundo non obſtat.l. ſtipulationes non diuiduntur, verſ.Celſus, quia tex. ſolũmodo ibi dicit ꝙ ſi non fuerit factum teneatur ad intereſſe, & hoc ego fateor: tamen ibi non negatur, quin teneatur & ad factũ, immo tenetur & ad illud cõpellitur præciſe per ſupradicta, & ſic non obſtat. Nec etiam obſtat uerbum oportere, quia illud refertur ad debitorem, & fateor, ꝙ poteſt compelli ad intereſſe, ſi actor hoc uult, & hoc dicit ibi tex.pecuniam dari oportere, &c. non tamen ꝙ actor hoc petere compellatur, immo eſt in electione ſua, & ſic non obſtat. Et pro hoc.l. i. C. ut nemo inui. age. &c. Vel aliter poteſt ſolui illa l.ſtipulationes non diuiduntur, & d.l.ſi qs ab alio. Sed conceſſo ꝙ illa iura probarent contra concluſionem, ꝙ intelligantur quando ille, qui non facit iam non põt amplius facere, uel quãdo actoris non intereſt, quod fiat, tunc enim cogitur ad intereſſe, nõ autem ad factum: & ita intelliguntur dicta iura. Sed quando non factum potuiſſet adhuc facere ꝓmiſſor, uel quãdo actoris intereſſet, quod fieret, tunc poſſet debitor præciſe ad factum compelli: ita intelligatur concluſio. Iſta fuit ſolutio Mar.de Fano, qui tenebat hanc partem, quã refert. Bar. in d.l.ſtipulationes non diuiduntur.viii.q. uerum quia uidetur diuinare & multum reſtringere illa iura, magis placet alia ſolutio, quã dedi, cogita de meliore.

Tertio non obſtat.l.quotiens quis, de uerb. oblig.nam fateor ꝙ promittens factum, uidetur etiam in defectum promittere intereſſe. & ſic intereſſe eſt in obligatione, tamen an poſsit debitor ad factum pręciſe compelli uel non, ibi uerbum nullum & ſic non obſtat.

Quarto

Quarto non obſtat.l.fi.ff. ſi quis in ius nocatus.quia fateor, quod eſt agendum ad intereſſe, tamen non negatur quin ad factum poſſit agi & debitorem compelli,& ſic nõ obſtat. Nec obſtat, quod ibi dicitur agendi &c. & ſic importat neceſsitatem, quia illud negatur, immo illa glo.cõiter reprobatur ut alibi dixi. & patet etiam in propoſito, quia non poteſt ad agẽdum cõpelli, dicta. l.i.C. ut nemo inui. niſi dicas ꝙ compellitur cauſatiuè.ſ. ſi mallet conſequi. hoc tamen non ſatiſfacit, & ſic teneas quod dixi.

Quinto non obſtat.l.eum qui,de iudi.nam reſpondeo dupliciter, primo quòd ibi non dicitur quod quis compellitur agere ad intereſſe,ſed tex.dicit poſſe agere in id quod intereſt &c. & ſic nullo modo obſtat.ſecundo quia poſito quod ſi tex. diceret debere agere,tamẽ deberet ſolui ut præcedẽtia.ſ. quia debet agere ad intereſſe.ſ.niſi uelit debitorem compellere ad factum, quod poteſt per ſupradicta,& ſic ibi non negatur quin poſſit agi ad factũ, & ſic non obſtat.

Sexto non obſtat ꝙ ſint multi caſus in quibus quis compellitur ad factum, tamen nego ꝙ illi ſint caſus ſpeciales, immo dico ꝙ ex illis caſibus, cũ alijs quos ſupra dixi fundatur regula, quòd quis præciſe compellitur ad factum,& ſic non obſtat.prǽſertim cum pro iſta parte ſint uarij caſus in numero, ergo illi cũ ſint plures numero debent facere regulam, & ſi aliqui caſus reperiuntur in contrarium,illi erunt,exceptiones, iuſta gloſ.in.l. Iulianus. §.item qui furem.ff.de actio.emp.

Vltimo non obſtat quòd obligatus ad factum poteſt alij committere. Nam fateor,tamen non obſtat concluſioni. nam concluſio uult quòd factum præciſe ſit implendum, impleri autem poteſt uel per promiſſionem, uel per eum, cui ipſe commiſit ex permiſſione legis.& ſic potius concordat. Vnde dicta cõcluſio dicit quòd in omnibus obligationibus facti poteſt quis ad factum compelli prǽciſe,debet ſubaudiri ad factum.ſ.explicandũ per promiſſorem,uel alium, intentio enim concluſionis eſt quòd compellitur ad factum & liberetur præſtando intereſſe,tamẽ, an factum poſſit alij committi, eſt alia materia de qua in contrarijs.

Retenta tamen communi opinione, quæritur, An ſi quis obligauerit ſe perpetuò ſeruiturum uni hoſpitali donec uiuit, talis obligatio ualeat? uidetur quòd ſic, quia præſtando intereſſe liberatur. In cõtrarium uidetur hoc caſu, quia reſpub. & eccleſia ſeu pia cauſa æquiparantur regulariter.l.fin.C. de ſacroſan. eccl. ſed promittens quis factum reſpub. non liberatur præſtando intereſſe l. fideicommiſſa.§.fi.ff.de lega.iii.ergo &c.Dic tale pactum eſſe ualidum fauore eccleſiæ, & ita determinat.Inno.ſingul. in c.inter dilectos, de dona. hoc uidetur ſecundum Docto. in c.inter dilectos,hic alleg.prima fronte contra.l.cum antiquitas.C.de uſufru. &.l. Titia.§. Titio.ff. de condi & demon.ubi concluditur, quòd non poteſt quis perpetuo ſuas operas locare,cum ſit ſpecies cuiuſdam ſeruitutis, hoc tamen nõ obſtante tenetur contrarium. & ſic cum opi. Inno.fauore ſpiritualitatis.Nam ſeruire Deo non eſt ſeruitus, ſed maxima libertas. Vnde Claudianus ſic cecinit,

Nec ulla libertas gratior extat
Quàm ſub rege pio.

Et circa ſuperiora differit fuſe Franciſcus de Ripa in.l. obligatione generali, col.iiij.ff. de pignoribus.& hipoth. & Ludouicus Roman. ſingul.635. an ſi quis obligauerit ſe, ubi multa per Nicol.Pignol.eius additionatorem. facit.l.i.&.l.ii.ff. de homine libero exhibendo, & tex.notabilis in l.i.§ quæ onerandæ.ff.quarum rerum actio non detur. & textus notabilis in ratione ſui in.l. ſi quando. §. illud.C. de inoffi.teſtamento.ibi,dum ait, meritis magis filios ad obſequia paterna &c. facit.l.iij. &.l. qui pecuniam.ff.de cond. cauſa data &.l. naturalis in.§.i.& per totum titulum.ff. de præſcript.uerbis.& per totum titulum.ff.&.C. de rerum permut.

CAP. VIGESIMVM SESXTVM.

1 *Diſpenſandi iuſta cauſa, quæ ſit.*
2 *Poteſtas ordinaria & abſoluta an ſit in principibus? ardua.q.*
3 *Clauſula ex certa ſcientia, an inducat plenitudinem poteſtatis?*
4 *Priuilegijs quando præiudicet diſpoſitio generalis?*
5 *Miles an iure communi in dubio uti uideatur?*
6 *Miles regulariter ſubeſt legibus.*
7 *Princeps ſubeſt legibus.*
8 *Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis uti uideatur.*
9 *Poteſtatis plenitudine princeps uti uidetur, quando alids eius actus periret.*
10 *Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta an princeps utatur?*
11 *Poteſtatis plenitudine cum utitur princeps, intelligitur de laudabili.*
12 *Poteſtatis plenitudine an princeps poſſit contractum ſuum uiolare?*

13 *Principem legibus ſolutum eſſe, ut intelligẽdum? egregia.q.*

14 *Iure naturali & gentium regimur à quo non recedimus, niſi ex cauſa.*

15 *Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum, ſed tantum iuri naturali, uel gentium, reliqui Principes ſubſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum.*

16 *Princeps quare nequeat contractum ſuum uiolare?*

17 *Cauſa iuſta facit, ut princeps ſuum contractum poſſit uiolare, cum communi opi. contra Paulus Caſtr. & Marcum Mant.*

18 *Poteſtatis abſolutæ & ordinariæ non eſt in principe differentia, eggregia.q.*

19 *Princeps quoties poteſtate ordinaria uti poteſt, toties & plenitudine poteſtatis cõtra, quamplures Doct.*

20 *Diſpenſatione ex gratia uti, & rebus ſuis abuti æque liberum eſt principi ſine ulla cauſa.*

21 *Poteſtatis plenitudine, uel poteſtate priuilegiata in dubio an princeps uti uideatur? egregia.q.*

22 *Principi an ſit plenitudo poteſtatis?*

23 *Delinquens ſponte ſua puniri uidetur.*

24 *Princeps poteſtate ordinaria uti intelligitur, quãdo ſolitum ordinem in iudiciis non ſeruat, contra Glo. Abb. & Marc. Mant.*

25 *Romanus populus poteſtatis plenitudine an aliquando uſus fuerit? contra Bal. & Marc. Mant.*

26 *Papa an iuri ſcripto derogare poſſit? ardua.q.*

27 *Poteſtatis plenitudine ſupplentes, hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia, non ad ius diuinum, naturale, uel gentium alterandum.*

28 *Cauſa iuſta, quæ præſumitur in principe, an admittat probationem in contrarium? egregia.q.*

29 *Lex iniqua a principe lata, an ualeat?*

30 *Cauſa præſumitur in principe etiam contra ius diuinum diſpenſante.*

31 *Iniuria non cadit ſub poteſtate, ſed ſub tempeſtate principum.*

REDEVNDO ad noſtram materiam diſpenſationis factæ per inferiorem, qualis eſt omnis princeps reſpectu iuris naturalis uel diuini, & qualis eſt epiſcopus reſpectu iuris canonici, uel quilibet iudex ordinarius reſpectu principis ſui, ſuæ'ue reipublicæ; cum edocti fuerimus ex cauſa fieri poſſe diſpenſationes quò ad omne ius, ſupereſt, ut uideamus † qualis cauſa quanta'ue eſſe debeat, ut diſpenſatio teneat: & ſanè ea uidebitur duntaxat eſſe legitima cauſa, quæ ueroſimiliter ipſum ſuperiorem contra cuius legem aut præceptum diſpenſatur, moueret ad id concedendum & reſpondendum extra mentem ſuam fore, ſi eo in caſu, quo de agitur lex ſua ſeruaretur. arg. Glo. communiter ibi & ubique app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. l. iii. C. de inoffi. teſtam. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad treb. Hinc eſt, quòd in leuioribus aut modicis id fieri poſſe ſupra tradidimus. Idem quando caſus eſt ex frequenter contingentibus, & ſuperior eſt in remotis regionibus, ut incommodum eſſet, eius adeundi gratia homines à negociis ſuis auocari. ut per Dominicum Sotum lib. i. de iuſt. & iure, art. iii. q. vii.

1 Diſpenſandi iuſta cauſa, quæ ſit.

Sexageſimo ſexto apparet ex noſtra ſententia (id quod ſæpe incidenter attigimus) principali, non minus ineptè quam noxie uſurpatum paſsim a noſtris fuiſſe illum uulgarem dicenti modum, ut † in principibus ſit duplex poteſtas, altera ordinaria, altero abſoluta. Nam (ſi rectè inſpexeris) abſoluta poteſtas principibus non eſt; non magis quam priuatis hominibus, principes enim contra ius nihil poſſunt, non magis quidem quàm priuati homines etiamſi plenitudine poteſtatis, aut poteſtate abſoluta uti uelint: quia nulla principum (ſiue illi eccleſiaſtici ſint, ſiue profani) poteſtas eſt ad malum, ſed tantum ad bonum; non ad nocendum, ſed ad conſulendum, iuuandum, proficiendum: & denique ad merã ciuium ſeu ſubditorum utilitatem, non ad ipſorum regentium commodum, ut c. i. & ii. ſupra plenè aduertimus, & plenius de ſucc. pro. gr. lib. i. in præfa. nume. 159. Ergo ſi quando princeps adiecerit illam clauſulam de plenitudine poteſtatis, uel de poteſtate abſoluta, perinde erit acſi diceret, de integra poteſta ſua, id quod in eo utile duntaxat erit, ut eius magis ac magis declaretur uoluntas & animi deliberatio; non ut eius augeatur potentia. ſicq; illa † clauſula de plenitudine poteſtatis, ubi adiecta fuerit, id efficiet, ut quatenus potentia ſeſe porrigebat, eatenus nihilo omnino dẽpto porrigatur effectus illius actus uel actionis; ſed ultra nõ porrigetur. ſicq; eſt perinde ac ſi diceret princeps ſe id facere ex certa ſcientia. Nam & clauſula ex certa ſcientia inducit plenitudinem poteſtatis Glo. in c. ad hæc, de reſcript. quam ſequitur & ſingularem dicit Marcus Mantua dialogorum lib. ii. ca. xxii. Abbas in c. ea quæ, de re iudic. Felinus in c. cum inter, de excep. Lancelottus Galia. in l. centurio col. ii. ff. de uulgari. Staphileus in tract. de ui & effectu clauſularum uer. ſubſequenter col. ii. Ludoui. Romanus ſingulari ccccccclxiiii. dixi alias. & idem Romanus ſingulariter in conſi. ccclxix. circa primum Vitalis de Gambanis in tract. clauſul. uerſi. clauſula

2 Poteſta[…] dinaria & abſoluta an ſit i pri[…] cipibus? a[…] dua.q.

3 Clauſu[…] ex certa ſcientia, […] inducit p[…] nitudine[…] poteſtati[…]

ſula ex certa ſcientia. Philippus Decius in c.i. & in c. porrecta de confirm. utili uel inutili. Hippolytus Marſilius ſingulari lxxxiiii. princeps, idem Decius conſi.cccevii.col.fin. Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in l. in totum. ff. de regu. iuris. ubi Cagno. & Hippolytus ubi ſupra plures alios allegant, ex quorum relatione apparet hanc eſſe communē opin.

4 Priuilegiis quādo prę iudicat diſpoſitio generalis?

Vnde & ſi regulariter princeps † per diſpoſitionem aut præceptum generale, non uideatur uelle preiudicium facere priuilegiis ſpecialibus, ut in. l. ſi non ſpeciali & in. l. ſi. & utrobiq; communiter Doctores. C. de teſtamen. tamen ſi adiiciatur clauſula ex certa ſcientia (hoc eſt quòd ſciebat priuilegium & nihilominus generaliter id præceptum ſeruari uoluit) uel dicat de plenitudine poteſtatis uelle ſe priuilegiis derogare, eis nocebit, poſita potentia ex parte principis. ratio differentię quia priore caſu non præſumitur uelle priuilegiis præiudicare, poſteriore autem caſu conſtat præiudicare uoluiſſe: ſicq; ceſſat illa pręſumptio.

5 Miles an iure cōmuni in dubio uti uideaē?

Simillimū eſt, quod ſolet dici, militem † in re dubia non priuilegio militari, ſed iure cōmuni uti uideri, ut tenent Paulus, & Salicet. in. l. in teſtamento. i. C. de teſtamento milit. ubi Fulgos. & Corne. ultimo not. num. 10. Bal. in. l. quanquam, C. eod. tit. per dicta. l. in teſtamento, quam ad hoc dicit meliorem de iure Decius in. l. i. nu. 3. & 5. idem Deci. in d. l. in teſtamento, num. 11. idem Decius in d. l. quanquam, num. 20. & ibi Alex. col. i. & etiam Salicet. Ripa, in l. centurio. num. 6. & num. 23. & num. 46. & num. 49. ff. de uulgari. Curti. Iun. in l. precibus, C. de impub. num. 43. Iaſ. in d. l. in teſtamento, num. 6. idem Corneus in d. l. quāquam, ubi etiam Roma. num. 4. idem Roma. in d. l. in teſtamento, num. 4. poſt Aret. ibi in princ. Didacus Conar. de teſtam. in c. Rainuntius. §. ix. num. 19. de cuius communis opi. ueritate dic ut plenè diſſeruimus de ſucc. crea. lib. iii. §. xxiiii. num. 41. cum pluribus præc. & ſeq. & tamen licet is miles habeat ferè innumera priuilegia, ut per tota titu. ff. C. & inſt. de mili. teſt. & alibi ſępe, non propterea dicitū quòd habet ordinariā & abſolutā pōtatē, qua ſi ordinaria poteſtate cū utatur, iure cōi uſus uideatur, & abſoluta cum utitur iure ſpeciali militū.

6 Miles regulariter ſubeſt legib⁹.

Quinimmo † militis poteſtas ut cunque ſit priuilegiata & amplior quàm paganorum, adhuc dicitur legibus ſubiecta, quia quibus in caſibus non reperitur à lege priuilegiatus nominatim in illis utitur iure communi. l. in fraudem, in fi. ibi quia generalis erat illa determinatio, & ibi notat Bal. ff. de mili. teſtam. Philippus Decius conſi. v. Alciatus in libro quarto paradox. c. x. idem Decius in. l. ex teſtamento. C. unde liberi. & in. l. i. ff. de regu. iuris. & Andreas Tiraquel. ex cuius doctorū nomenclatura apparet hāc eſſe communem opin. in tract. de præſcrip. §. i. Glo. xi. ad finē.

7 Princeps ſubeſt legibus.

Sic ergo & in ſpecie noſtra, licet princeps † ſit magnopere priuilegiatus, ut plenè de ſucc. crea. lib. iii. §. xxvi. cum ſeq. diſſeruimus, tamen eius poteſtas non ideo dicitur abſoluta & legibus enodata & effrena, quia quibus in caſibus non reperitur à lege nominatim priuilegiatus, non poteſt non uti iure communi ſuæ ciuitatis: cum eius poteſtas ſit non ad ſuam, ſed ad meram ciuium utilitatem ſecundum noſtram principalem ſententiam ſupra probatam. Neque ad rem pertinet quòd princeps legibus ſolutus dicatur. l. princeps ff. de legibus cum ſimil. nā ad id ſupra reſponſum eſt.

8 Princeps ī dubio an plenitudine poteſtatis uti uideatur?

Denique † plenitudine poteſtatis in re dubia princeps uti non uidetur ita Innocentius in c. innotauit de electione, Bald. in. l. ſi teſtamentum C. de teſtamentis. Ludouicus Romanus in l. i. §. nūciatio col. iii. ff. de operi. noui. nunc. Marcus Mātua dial. lib. ii. c. xxii. Ange. in. l. bene. C. de quadr. præſcriptione. Romanus in d. ſingulari. 764. & ibi Nicolaus Pigno. Hippolytus Marſilius ſingulari. lxxxiiii. princeps. Ant. Butrius in c. dudum. ii. de decimis. Franciſcus Aretinus conſi. xv. col. iiii. Philippus Decius, & Hieronymus Cagnolus in. l. in totum. ff. de regu. iuris. id quod non ſatis tutum eſſe illico dicemus.

9 Poteſtatis plenitudine priceps uti uideē, quando alias eius actus periret.

Limita ut nō procedat quādo actus à principe factus de poteſtate ordinaria non poſſet ualere, ſed tantum de plenitudine poteſtatis ita Paulus Caſtrenſis in. l. ex imperfecto, in fine. C. de teſtamentis. Alexan. in. l. quanquam C. de mil. teſta. Hippolytus Marſilius in d. ſingulari. lxxxiiii. Decius in c. quoniam Abbas. col. vi. de officio delegati. Felinus in c. i. ix. colum. de conſtitutionibus. idem Felinus in c. cum inter de exceptionibus, colum. v. Decius conſ. xi. quoniam col. fi. lib. i. idē Decius conſ. lxxvii. uiſo puncto col. iiii. Fernandus Loazes in. l. filiusfam. §. diui, nu. 461. ff. de lega. i. Marcus Mantua ubi ſupra. Felinus in c. in cauſis colu. ii. de re iudicata. Bononienſis ſingulari lxxxiiii. princeps.

10 Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta an princeps utatur?

Deinde limita, ut † ex iuſta cauſa principi liceat uti plenitudine poteſtatis. ita Innoc. per tex. ibi in d. c. innotuit. Ang. in d. l. bene à Zenone. Bal. in. l. ii. C. de ſen. ex per. reci. Ioā. Andreas in c. cū ueniſſent, de iudicijs. Alex. conſ. ii. uiſis, col. iiii. lib. i. Marcus Mantua ubi

ſupra

ſupra Hieronymus Cagnolus in d.l. in totũ, nu.3. aliter enim diſsipatio diceretur, ita Archi.in c.conſequens.ii.diſt. Ioannes Andreas in c.de multa, colum.v.de præbendis. Marcus Mantua ubi ſupra Iaſ.conſi.viii.col.vii. inter conſilia feudalia. quod ſuſpectum eſſe proximè apparebit.

11 Poteſtatis plenitudine cum utitur princeps, intelligitur de laudabili.

Hinc eſt, quod † quando utitur plenitudine poteſtatis intelligitur de bona & laudabili, non de uituperabili. Vnde ſi enim hac clauſula det licentiam apprehendendi poſſeſsionem propria autoritate expulſo quolibet poſſeſſore, intelligitur de iniuſto, non de poſſeſſore legitimo. ita Bal.conſi.cccxlv. ad euidentiam col.i.lib i.& Marcus Mantua ubi ſupra.

12 Poteſtatis plenitudine an princeps poſsit cõtractum ſuũ uiolare?

Denique † etiamſi princeps utatur plenitudine poteſtatis, non poterit proprium contractum uiolare. ita Bal.in c.i.§.ad hæc col.v. de pace firmanda in feudis, Paulus Caſtrenſis in l.digna uox.C de legibus. Marcus Mantua ubi ſupra, de quo ipſe miratur, cum princeps quempiam iure ſuo priuare poſsit.l. itẽ ſi uerberatum.ff.de rei. uend. quo caſu dominium nõ interuertit, ſed ſolam poſſeſsionẽ transfert ſecundum eum poſt Florianum in l.ſeruitutes iii.col.ii.ff.de ſeruitutibus.

13 Principem legibus ſolutũ eſſe, ut intelligẽdũ egregia.q.

Denique † iſtorum omnium ueritas pẽdet ab intellectu.l.princeps legibus.ff.de legibus §.fin.inſt.quib.mod.teſta. infir.l. ex imperfecto.ff.de lega. iii.l.ex imperfecto.C. de teſta. l.ſi hæredum.C.de inoffi.teſt. cum ſimilibus.l. j.ff.de conſt. princip.§.ſed & quod principi. inſt.de iure nat.in quibus iuribus habetur, principem legibus ſolutum eſſe, ſicq; contra leges poſſe diſpenſare in gratiam eorum quibus beneficium facere libuerit. ſicq; ex teſtamento imperfecto eum poſſe hæreditatem capere ſi libuerit, quãuis ſponte ſua ſoleat tales hæreditates remittere. ſicq; ex teſtamento minus ſolenni legatum ſibi relictum ſponte ſua negligit, licet ſi uellet uti ſtricto iure id capere fas eſſet. ſicq; ex teſtamento in quo filius fam.non iuſtè exhæredatus eſſet, poſſet princeps hæres ibi inſtitutus hæreditatem capere; licet id ſponte ſua dum erga tales filios benignus eſſe uult, negligere ſoleat: ſicq; pœnas delinquentibus remittere & poteſt & ſolet.l.j. & per totum.C.de ſenten. paſsis & reſti. ſicq; in contractibus eius emptio & uenditio ualeret ſine pretio contra tex. in prin.inſt. de emp.& uendi. eiuſq; locatio & conductio ſine mercede certa contra id quod habetur in princip inſt.de loca.& cond. ipſiuſq; ſtipulatio ualeret ſine uerbis contra.l.i in prin.ff.de uerb.oblig. ualeretq́. licet eſſet diuerſitas inter interrogationem & reſponſionem. cõtra d.l.i.§.ſi quis ſimpliciter, & ſic etiam emphiteoſis cõtractus ab eo celebratus ſine ſcriptura ualeret, licet in reliquis priuatis non ita ut notatur in l.i.ii.& iii.C. de iure emphi. teſtamentumq́; ab ipſo factum ualeret, etiam ſi omni legũ obſeruatione & ſolennitate careret l.omnium.C.de teſtam. eiuſq; ſententiæ & iudicia ualerent, etiam ſi iudiciorum ſolennia ſeruari deſierint.l.& hoc Tiberius.ff.de hær. inſt. tradunt communiter doctores in dictis locis, diximus plenè in lib iii.de ſucc. crea.§. xxvi.per totum cum.§.§.ſeq.& de ſucc.progr. in præfat.num.clxxxiii.cum ſeq. ſecundũ quæ cum omnia ſibi liceant omniumq́; legũ tranſgreſsiones facere poſsit, uidentur ſuſpecta eſſe omnia, quæ ſupra diſſeruimus; negantes, coanguſtantes, reſtringenteſq́; eius poteſtatem. Quid dicendum? uarii uaria dicunt in dictis locis, alii mirantur. Nullus unquam in cuius ſcripta inciderim ſcopulum attigit aut etiam proximè ad rei medullã acceſsit. Nos autẽ aduertimus quòd † omnes homines iure naturæ & gentium utimur, regimur, & ſubiacemur à quo minime recedere fas eſt: niſi ob aliquam peculiare utilitatem, quæ cogit aut ſuadet nos ad poſitiuum ius tranſuolare.l oẽs populi.ff.de iuſt.& iure.§.ſed naturalia. inſt. de iure nat. diximus ſupra plenè & non nihil de ſucc.progr.in præfa.num.20.cum ſeq. Populi autem & poſſunt & ſolent ius ciuile ſibi conſtituere ob aliquas peculiares utilitates uel neceſsitates, per quod ius ciuile aliquid iuri naturali uel gentium additur, uel detrahitur, uel mutatur, uel declaratur.l.ius autem ciuile.ff.de iuſt.& iure, ſic & ius pretorium factum fuit iuris ciuilis addendi, detrahẽdi, mutandi, aut declarãdi gratia, tex.in princ. inſt. de bonorum poſſe. Sed quia † non rarò euenit ut id ius ciuile noxium eſſe incipiat, aut parum utile, aut uix fortè tolerabile d.prin, inſt de bon.poſſ.per Bal. in l.non omnium.ff. de legi. & in l.de quibus, col.x.eo.tit.plenè p Andr.Tiraq.in præfati.tract. de utroque retract.num 75.arg.l.proſpexit.ff.qui & à quibus.l.un.in prin.C.de cad tollendis. & in.§.& cum lex.eod.tit.ideo populus Romanus, qui Imperatori omne ſuum imperium cõtulit.d. l.1.ff.de conſt.prin.d.§.ſed & quod principi. inſt. de iure naturali. omnimodam laxitatẽ, arbitrium, libertatemq; circa ius ciuile ſuum & peculiare Imperatori conceſsit, ut nõ magis ciuilibus legibus ſubiaceret quàm ſi ex lata nunquam fuiſſent: circa ius autem naturale uel gentium eam laxitatem principi ſuo populus non conceſsit, quia nec concedere poſſet, cùm ea iura ſint incommutabilia d.l.oẽs populi

14 Iure naturali & gentium regimur à quo non recedimus, niſi ob cauſa.

15 Princeps Romanus non ſolutus legibus ciuilibus Romanorum ſed tantum iuri naturali, uel gentium. reiecta principis ſub ſuis legibus ciuilibus ſuorum regnum.

populi ff.de inſt.& iure.d.§ ſed naturalia, in-
ſtitutio de iure natur.l.eas cauſas ff.de cap.
diui.§. minus ergo, inſt. de hære. ab in teſti.
Modo ſic,nobis agentibus de natura & poten
tia omnium totius orbis principum nullum
negocium facit ea conuentio peculiaris, quæ
inter populum Romanum & principem ſuũ
habita eſt, præſertim cum iam oſtenderimus
uani capitis eſſe, exiſtimare populo aut prin
cipi Romano ſubiacere reliquas gentes.Sed
& ipſum ius ciuile & peculiare Romanorum
nullum impedimentum noſtris ſententiis &
aſſertionibus facit, nõ ſolum quò ad reliquas
gentes & regiones Romanis non ſubiacentes
ſed nec etiã quò ad ipſos Romanos eorũ'ue
populum, aut imperium; quia quod attinet
ad ius ciuile duntaxat, non autem quod atti-
net ad ius naturale diuinum uel gẽtium prin-
cipis ſui arbitrio commiſerunt. Secundum
16 quæ apparet uerißimum eſſe, principem † re-
gulariter non poſſe proprium contractum
transgredi, etiam ſi utatur plenitudine pote-
ſtatis, quia eius poteſtas utcunq; plena ad id
ſe ſe non porrigit. cum contractum uiolare
nefas ſit iure naturali & gentiũ.l.i.ff.de pact.
§.per traditionem, inſt. de rerum diui. l. i. ff.
de conſt.pecu. & ita renuerunt Bald. in c.i.§.
ad hæc, de pace firm.in feu.Paulus in.l.digna
uox. C.de legibus. Marcus Mantua Dialogo-
rum.c.xxii.lib.ii.Bart.& alii in.l omnes popu
li.q.iii.prin.ff.de Iuſt.& iure Bal. & Paul. Ca-
ſtrenſis in.l.ſi C.de tranſ.Bal.in.l.qui ſe patris
C.unde lib.Bal.conſi cccxviii lib i.Alex conſ.
ci.lib i.& conſi.ccclxi.nec arguendi. lib ii De
cius in c.i. col. i. de proba. Fernandus Loazes
in conſi.pro Marchione de Velez pag.xxx.ex
cuius relatione apparet hanc eſſe communẽ
opin.ut ſupra incidenter attigimus Sed Pau-
lus in d.l. digna uox. & Marcus Mantua. ubi
ſupra mirantur id ut deſinat principi licere,
quandoquidem ei licet re & iure ſuo ſubditũ
priuare d.l.item ſi uerberatum, & reſpondent
id quò ad poſſeſsionem tantum, non etiam
quò ad proprietatem intelligendum, quod ni
hil eſt, quia princeps cum cauſa poteſt etiam
quò ad proprietatem ſubditum re ſua priua-
re, ſine cauſa autem nec etiam poſſeſsione eũ
priuare fas eſt: quia ad iuuandum conſulen-
dum & proficiendum, non ad nocendum ei
poteſtas data fuit. ut ſupra c.i. oſtendimus, &
attigimus controuerſiarum uſu frequen.lib i.
17 c.i. & ſupra etiam diximus. Vnde † ex iuſta
cauſa poſſet ſine dubio princeps contractum
ſuum transgredi, licet Paul.& Mantua ſupra
relati contrarium exiſtiment, & ita in ſpecie
quod ex iuſta cauſa princeps poſsit contra-

16 Princeps quare nequeat contractũ ſuũ uiolare?

17 Cauſa iuſta facit, ut princeps ſuũ cõtractũ poſsit uiolare, cũ communi opi.contra Pau. Caſt. & Marcũ Mant.

ctum ſuum transgredi etiam iuratum tenent
(ut per uerba ſequentia firmat Loazes ubi ſu
pra pag.cccxvii.) communiter Doctores in d.
c.quę in eccleſiarum de conſtitutio.& in c.in
noſtra de iure iurã.& uoluit Glo. notabilis in
c.in his rebus in Gloſ. fina. in fine.xi. diſtinct.
Panor.& Doct.in c.dilecto col.iii. uer. extra
Gloſam oppono, de præbẽ. Cardinalis, & Ioã
nes de Imola in c.nouit.de iudiciis. idem Ioã
nes de Imola poſt Antonium de Burrio in
c.cum M.de conſtitut. Bal. in l.finali.ff.de Se-
natoribus. & in l. donationes, quas diuus. C.
de dona.inter uirum & uxo. & in l.clari. C.de
fideicom.& in additione ad Specul.in titulo.
de ſent.in xxiii.col. uerſi. ſententia quandoq;
fertur.Geminia.in c.i.de conſtit.lib. vi. Aug.
in.l.ii.ff.de his, qui ſunt ſui uel alieni iuris.Lu-
douicus.Roma. in con.cclii.incip.Quęritur
primò nunquid Auinionenſes, in penul col.&
in conſilio cccxxxvi.in v.& vi.col.Alexan. in
d.conſi.ci.incip. uiſis inſtrumentis exemptis
col.iiii.in fine uerſi ii.principaliter uolu. i.&
in conſilio ccclxi.incipi.nec arguendi ſumus
col.v.& vi.uol.ii.& in conſi.liiii.inci.uiſo pun
cto.col penul.uol iiii. & in conſi.ccxxiiii.in-
cipi, in re tam graui col pen.uol.vi.ubi conſu
luit, poſſe principem ex cauſa contra ſuam o-
bligationem iuratam uenire Bartholomæus
Soci. in conſi iiii incipi. ſuper queſtio quæ
uertitur.col.iii.& v.uol iii, ubi inquit ita Do-
cto.communiter tenere poſt Cynum in.l.fin.
C.ſi contra ius uel utilitatem publicam.idem
Soci.in conſ.lxxxvi incip.uiſis.c.col fi.uo. iiii.
Iaſ.in conſil. i col v. in principio & in conſi.
lvi incip.circa primum ſcilicet priuilegium
col pen in fine uolu.i.& in conſi.ccxxvii.inci.
Carolus col.xii.uol ii Matthæus de afflictis in
deciſionibus Neapolitanis in d.deciſi. ccclxi.
incipi.Monaſterium in ii. col. Ludouicus de
Gazadinis in conſi.v. incip An in quæſtione
propoſita, in vi.col & Carol.Ruinus in conſil.
xci incip. Quæritur & in dubium reuocatur.
colu ii. & in conſi ccxxix.incipi uiſa licentia
col. i.uol.primo pro quibus facit tex in c cum
inter, de Renuntiatione.& in d. c.in noſtra &
in d.l.item ſi uerberatum. ff. de rei uendica-
tio.& in d.l. uenditor §. ſi conſtat.ff commu-
nia prædiorum. & in l. ſi priuatus. ff. qui & à
quibus.& in l.quod ſemel, & ibi Bar.& Docto.
notant.ff.de decretis ab ordine faciẽ.& quod
notat Cardina. in conſi. lxxxvi incipi.Domi-
nus Nicolaus. ubi conſuluit non ſolum princi
pem, uerum etiam quamlibet uniuerſitatem
poſſe uenire contra ſuum ſtatutum, quod in
contractum tranſiuit; quando propter publi-
cam utilitatem contra uentum fuit, uel ob ali
quam

quam aliam iuſtam cauſam.

18 Poteſtatis abſolutę & ordinariæ non eſt in pricipe differentia, egregia. q.

Cùm ergo † plenitudinis poteſtatis appellatione, de bona & laudabili, non de uituperabili poteſtate intelligatur: & poteſtatis ordinariæ in priucipe eadem ſit ſignificatio. apparet inter utranq; nullam eſſe re uera differentiam, ut ex Bal. conſi. cccxlv. Ad euidentiam. col. i. lib. i. & Marco Mantuano d. c. xxii. ut ſupra retulimus. Vnde † apparet erraſſe

19 Painceps quoties poteſtate ordinaria uti poteſt, toties & plenitudine poteſtatis cõtraq̃ plures Doct.

Bal. Ioannem Andream, Alex. Hieronymum Cagnolú, Archidi. Iaſ. & alios, quos ſupra retulimus, tenuiſſe non aliter quàm ex iuſta cauſa licere principi uti plenitudinis poteſtate, cum re uera ea uti ipſi ex liberrimo & effreno arbitrio fas ſit ac liberum, cum neq; in cõtractibus, neque in ultimis uoluntatibus, neque in iudiciis, neque in reliquis de quibus ſupra mentionẽ habuimus, teneatur legum ſolennia obſeruare non magis quàm ſi eæ leges latæ nunquam fuiſſent; nec cauſa ab eo exigenda ſit in legitimationibus aut in minorũ delictorum pœnis remittendis, uel ſaltem tẽperandis. ut per totum tit. in auth. quib. mod. nat. eff. leg. & per totũ in auth. quib. mod. nat. effi. ſui. & per totum. C. de ſenten. paſsis. Nec etiam in gratijs faceindis ut in terminis. l. i. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod principi. iuſt. de iure natur. ut enim à milite non eſſet quærendum, quare iure communi uti deſinat, & maluerit uti iure ſpeciali militum. ut ſupra di-

20 Diſpenſatiõe ex gratia uti, & rebus ſuis abuti ęquè liberũ eſt principi ſine ulla cã.

ximus. utq; † ab hominibus priuatis non eſt quærendũ quare rebus ſuis abutãtur, id quod eis liberum eſt, dum modo id ipſis tantùm nõ etiam aliis conſiderabiliter noceat. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit, ibi dum re ſu ſe abuti putãt. ff. de pet. hęr. l. quia autem in prin. &. §. i. ff. quę in fraud. credi. l i. §. & magis uerb. prodegit ff. ſi quid in fraudem patroni. l. is cui bonis. ff. de uerb. oblig. iuncta cõmuni opi. doctorũ ibi exiſtimãtium eam legem procedere etiam in prodigo manifeſto, antequã ſibi eſſet bonis interdictum. ita principi liberum eſt plenitudine poteſtatis ad libitum uti; quandoquidẽ ea nõ porrigitur ad iniquum aut ad id quod alteri ſit iniurium conſiderabiliter. Conſiderabiliter dixi quia cum ſine ulla cauſa, ſed ex mera gratia & arbitrio legitimum facit ſpurium, ut is poſsit patri ſuccedere; certè & ſi per hoc dammum fiat eis, qui eo non legitimato illius patris hæredes forent: id damnũ in conſideratione nõ eſt, ut plenè oſtendimus lib. i. Controuer. uſu frequentium c. i. Quia ut in regula iuris eſt nemini facit iniuriam, qui utitur iure ſuo. princeps autem hoc caſu utitur iure ſuo, ergo nulli facit iniuriam. Et iunge hic, quæ circa diſpenſationem ex gratia diximus ſupra cap. proximo.

Hinc etiam † apparet aut ſuſpectũ eſſe, aut declaratione temperandum, quod doctores quàm plures ſupra relati contendunt, nempe principem nunquã uideri uti plenitudine poteſtatis in re dubia. Nos autẽ aduertimus, plenitudinem poteſtatis in principe nihil aliud eſſe, quã quædam poteſtas priuilegiata, priuilegia autem unicuique data eſſe ad ſuam utilitatem conſtat. Ergo ut in reliquis hominibus actus. fieri & interpretari ſolẽt ad eorum utilitatem (nam nihil tam naturale eſſe, quã unumquẽque ſibi uelle conſulere, ſupra oſtendimus. & probat l. iii. ff. de mil. teſta l. ut uim ff. de iuſt. & iur.) ita quoque & in principe, & in milite, & in reliquis perſonis priuilegiatis hæc interpretatio facienda eſt, ut quo magis ac magis ſibi prodeſſe poſſunt, eo magis ac magis ſibi prodeſſe uelle, uideantur, d. l. iii. ff. de mil. teſt. ut in milite edocemur lib. iii. de ſucc. crea. §. xxiiii. num. 41. cum plu. præced. & ſeq. Ergo plenitudine poteſtatis princeps uti uidebitur, non ſolum quando actus aliter non poſſet ualere (id quod doct. ſupra relati falsò opinantur) ſed etiam ſi ualere alias poſſet, ſi tamen utilius eſt ipſi principi ſe plenitudine poteſtatis uſum uideri. Quod obtinet, ſi modo † aptè dici poteſt principem plenitudine poteſtatis aliquo caſu uti. Nam aptius diceremus (ut in milite) quòd interdum utitur iure priuilegiato, & ſic ſpeciali, interdum iure cõmuni. Iure priuilegiato utitur quando prætermittit ſolennia legum ſiue in teſtãdo, ſiue in contrahendo, ſiue in iudicando, ut uaria exempla iam expoſuimus, uel quando legitimat, uel reſtituit natalibus per totum tit. ff. & C. de nat. reſt. & quib. mod. nat. effi. ſui. in auth. & in auth. quib. mod. nat. effi. leg. uel quãdo reſtituit cõdemnatum. C. de ſent. paſſ. per totum. Iure cõmuni utitur quando legum ſolennia obſeruat. arg. l. ſi quando in prin. C. de inoffi. teſt. quando aũt noſtrum nobis aufert iuxta d. l. item ſi uerberatum, cum ſimil. ff. de rei uẽd. tunc non tam iure ſpeciali quàm iure cõmuni uſus uidetur. Nam id facere nequit, niſi ob publicam utilitatem, quam ob cauſam idem cuiq; ſummo magiſtratui fas eſſet. ideo ſupra diximus tempore publicæ neceſsitatis iudicibus licere ditiores compellere ad pecunias ſuas mutuandas. diximusque id cuique populo libero fas eſſe, tuncque noſtrum nobis ablatum uideri, quaſi ex noſtro contractu & conſenſu, qui ſimul ac uitam politicam popularemque ſocietatem agere uoluimus huius animi & conſenſu fuiſſe uiſi fuimus, ut noſtra ad publicas neceſ-

ſitates

21 Poteſtatis plenitudine, uel poteſtate priuilegiata i dubio an princeps uti uideatur egregia. q.

22 Princeps an ſit plenitudo poteſtatis.

ſitates ſubleuandas conferamus. ſimillimum eſt † quod, qui delinquit pœnæ legali ſeſe ſubieciſſe uidetur. l. imperatores. ff. de iure fiſci. ibi tu te huic pœnæ ſubieciſti. l. fin. C. ad legẽ Iuli. maieſt. ibi quodam modo ſua ſponte punitur, eſtque communis opin. ut dixi in lib. i. de ſucce. crea. §. x. num. 665. Ergo dicere principem non debere plenitudine poteſtatis uti ſine cauſa, eſſet perinde ac ſi diceremus, militem ſuis priuilegiis uti non debere ſine cauſa, quod longè à mente iuris alienum eſt, cum uterque iure ſuo ſpeciali & priuilegiato tam liberè & nulla requiſita cauſa uti poſſit, quã iure communi & non priuilegiato; in quo cauſam deſiderari nullus unquam dixit.

23 Delinquẽs ſponte ſua puniri uidetur.

Confirmantur ſententiæ noſtræ, quia † quãdo princeps ſolitũ ordinem iudiciarium nõ ſeruat, dicitur uti plenitudine poteſtatis. Gloſ. & Panor. in c. ad petitionem de accuſa. Marcus Mantua. Dialog. lib. ii. c. xxii. id quod liberrime ut ſupra diximus facere ei licet, nulla cauſa (ut conſtat) requiſita. Nos autem commodius aptiuſque dicimus id de poteſtate ordinaria eſſe eademque priuilegiata, licet agnoſcamus nihil referre, ſi eam plenitudinem poteſtatis appellare libitũ fuerit. Ergo † qđ hac plenitudine poteſtatis Romanus populus uſus nunquam fuerit uerosimile non eſt, nec forte poſſibile (ſi eam accipias ut nos accepimus) quamuis id adfirmet Bal. de pace conſtan. col. xxiii. uerb. non obſtat. ut & Marcus Mantua nulla tamen fretus ratione attigit ubi ſupra.

24 Princeps poteſtate ordinaria uti intelligitur, quãdo ſolitũ ordinẽ in iudiciis nõ ſeruat contra Gloſ. Abba. & Marc. Mãt.

25 Romanus popul⁹ poteſtatis plenitudine an aliquando uſus fuerit? contra Bald & Marc. Mãt.

Ex his ergo appatet, eos uehementer erraſſe, qui ſcripſerunt † ſummum Pontificem, licet de abſoluta poteſtate hoc eſt de plenitudine poteſtatis poſſit iuri ſcripto derogare, de poteſtate tamen ordinaria id non poſſe ita Innocẽtius in c. innotuit de elect. Bal. in l. ſi teſtamentum. C. de teſtam. Marcus Mantua ubi ſupra Bald. in. l. bene à Zenone. C. de quadri. præſc. idem Bal. in. l. bonorum. C. qui admitti. Lud. Romanus in. l. i. §. nunciatio. col. iii. ff. de oper. noui nun. id quod minime procedit. Nam ſiue adſit iuſta cauſa, id ſibi fas eſt, tam de poteſtate ordinaria quàm de plenitudine poteſtatis (hoc eſt ei licet de poteſtate ordinaria, non ſecus quàm de plenitudine poteſtatis) ſiue non adſit ulla iuſta cauſa, id intra terminos, quos præfinimus illi regulæ, quæ habet, principem legibus ſolutum eſſe, ſibi licebit de poteſtate ſimiliter ordinaria, non ſecus quam de plenitudine poteſtatis. Cæterum extra illos terminos (quale eſſet cum aduerſaretur iuri naturali, diuino, uel gentium id ſibi minimè liceret de plenitudine poteſtatis, non magis quam de poteſtate ordinaria) ut patet ex ſuperioribus. iuri autem poſitiuo ſine cauſa derogare non poterat ſi utile erat, alias ſic, ratio, quia ad bonum non ad malum habet poteſtatem: ut habet noſtra princip. concluſio, licet contrarium uelit Sotus ut dixi ſupra cap. præced. nume. decimoſexto.

26 Papa an iuri ſcripto derogare poſſit? ardua. q.

Denique illa † clauſula conſueta in priuilegiis principalibus, uel pontificiis, ſcilicet ſupplentes de plenitudine poteſtatis, refertur ad iuris ſolennia, non autem inducit diſpenſationem quo ad ius diuinum, naturale, uel gentium: ſecundum Marcum Mantuam ubi ſupra poſt Cardina. in Clemen. i. §. cæterum, de re iudicata.

27 Poteſtatis plenitudine ſupplẽtes, hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia, non ad ius diuinũ, naturale, uel gentiũ alterandũ.

Denique quod † iam ſæpe (poſt Bart. Glo. & alios in. l. relegati. ff. de pœnis) diximus in principe cauſam præſumi, id adeò procedit, ut in contrarium probatio non admittatur. ſecundũ Petrũ Anchar. conſi. cclxxxviii. ultra alia. Raph. Fulgos. conſi. cxliii. Anto. & Fernãdũ Loazes conſilio pro Marchione de Velez pag. 371. qui alios plures allegat. facit, quia ut res iudicata pro ueritate habetur, nec in contrarium probatio regulariter admittatur: ut tandem ſit aliquis litium finis. l. res iudicata, ubi nota. Docto. ff. de re iudic. ita. & idem in principe admittendum eſt, quod libenter admitterem, quando princeps quid iudicaret; non ſic alias, quando citra cauſæ cognitionem quid contra ius diuinum, naturale ue, aut gentium præciperet aut diſpenſaret. Nam tunc ſatis ſuperque eſſe debet, ſi iuſta cauſa præſumatur abſque eo quòd etiam probatio in contrarium non admitteretur; id enim eſſet fores tyrãnidi aperire.

28 Cauſa iuſta, quæ pſumitur in principe, an admittat probationem in contrariũ? egregia. q.

Quinimmo † etiam ſi id faceret cum ſumma cauſæ cognitione & deliberatione, (quale eſſe ſolet in legibus ferendis, iuxta cap. erit autem lex; quarta diſtinct. l. humanum. C. de legib.) adhuc probatio in contrarium admittitur, ut manifeſtetur ſi iniquum aut iniurium ſit; ideoque etiam ſi conſtitutionem ut cunque ex certa ſcientia faceret, per quam ius alterius læderet, eà neque in foro iudiciali, neque in foro conſcientiæ ſeruanda eſſet. Ita Innocentius & Doct. in cap. quia plerique de immunita. eccleſiarum & in capit. primo eod. titu. Cynus in. l. bene à Zenone. C. de quadr. præſcript. Iaſo. conſilio primo. lib. primo co. ix. Fernandus Loazes ſibi contrarius ubi ſupra pag. 54. id quod planè deducitur apertè ex noſtra principali ſententia, quę habet omnẽ principatum ad ciuium, non etiam ad ipſorum

29 Lex iniqua à principe lata, an ualeat?

ſorum principum utilitatem creatum fuiſſe, Nec dubium eſt, quin niſi contra geſta principis liceret iniuriam illatam probate, eſſet pluſquam manifeſta ſeruitutis imago & tyrannidis anſa & occaſio. Item amplia ut † in

10 Cauſa p̃ſumit i principe etiam contra ius diuinũ diſpenſante.

principe iuſta cauſa præſumatur, etiam quãdo ius diuinum diſpenſat, puta in ſummo põtifice, ita Antonius Butrius & Ioannes Imolẽ. in c. ii. de renun. & Fernan. Loazes ubi ſupra pag. 173. nerſi. quæ cauſa. Vnde quando Papa diſpenſat ſuper uoto uel iuramento, idẽ erit ſecundum eoſ. & idem uoluerunt Antonius Butrius & Ioannes Imolenſ. in c. nam concupiſcentiam, de conſti. Carolus Ruinus conſilio cxlviii. uiſis quibuſdam, col. fin. lib. iiii. Fernãdus Loazes ubi ſupra, ita tamen ut in omni diſpenſatione, quæ fit contra ius naturale, diuinum, uel gentium, in quo agitur de præiudicio tertii, probatio contra præſumptam iuſtitiæ cauſam admittatur: ut proximè oſtendimus. id quod iuſtificatur, eo quòd quando † princeps etiam de plenitudine poteſtatis

11 Iniuria nõ cadit ſub poteſtate, ſed ſub tẽpeſtate principum.

diſpenſat, nel facit contra ius tertii ea non tam poteſtatis, quam tempeſtatis plenitudo dicitur. ita Aymon. Crauet. de antiqui. temporum par. i. num. 3. nerſi. non omitto & Fernã. Loazes ubi ſupra pag. liiii. num. 65. Marianus Socinus iunior conſi. lxv. in cauſa occurrenti, lib. ii. Bartholomæus Socinus conſil. cxx. memini, col. penul. lib. iii. Cardi. in Clem. paſtoralis, de re iudi. Iacobus de Leonardis inter conſilia Bruni conſ. cxvii. col. fi. Bartho. Soci. conſi. clxiiii. uiſa bulla lib. ii. Ergo apparet, nihil intereſſe inter plenitudinem poteſtatis, & poteſtatem principis ordinariã. quãdoquidem earum neutra ad præiudicium tertii conſiderabile porrigi, aut ſuperbire poteſt, niſi quatenus principibus per iura ſuæ ciuitatis permiſſum reperitur. id quod etiam ſub ordinaria poteſtate complectitur. facit quod Seneca in Troade ait,

Minimum decet libere cui multum licet

Et Auſonius in Cleoboli ſenten.

Quanto plus liceat, tanto libeat minus.

CAP. VIGESIMVM SEPTIMVM.

1 *Potentia uera quid.*
2 *Diſpenſare an poſſit Deus cum præceptis decalogi egregia q.*
3 *Diſpenſationis definitio.*
4 *Fabula Dædali.*
5 *Dei arcana an liceat ſcrutari.*
6 *Dei prouidentia & uoluntate omnia fieri rectiſſimo ordine, etiam ſi inordinata nobis uideantur.*
7 *Mores mutantur & hominum opiniones.*
8 *Arg. de toto ad partem.*
9 *Ius naturale à Deo an poſſit immutari?*
10 *Pithagoræ dogma.*
11 *Ius naturale quid.*
12 *Deus an facere poſſit ut malum non ſit, creaturã non diligere creatorem ſuum.*
13 *Hiſtoria Tulliæ.*
14 *Lex ſufficit quòd ſit tolerabilis.*

HACTENVS de diſpenſationibus, quæ contra iura fiunt p homines. Quid † autem ab ipſo Deo optimo maximo? putã; An præcepta decalogi ab eo ſint diſpenſabilia. Mouet quæſtionẽ quòd ipſe nihil mali facere poteſt, quia & ſi ſit omnipotens, tamen malum facere poſſe, potentia non eſt: ſed potius infirmitas non ualentis abſtinere à malo. ut tradunt Dominicus Sotus poſt Diuum Thomam & alios ibi relatos de iuſt. & iure lib. ii. q. iii. art. viii. Diuus Auguſtinus in c. principium. §. charitas de pœnit. diſt. ii. Raphael Fulgoſius conſi. lxi. Domina Catherina col. pen. Curtior Senior conſi. lxxiii. col. xxix. Aymon Crauettus de antiqui. par. i. nu. 3. uerſi. nõ omitto. Dixi lib. i. Controuerſi. uſu frequen. c. i. num. 5. Quibus adde Fernandum Loazes conſi. pro Marchi. de Velez pag. liiii. num. 65. Marianus Soci. Iunior cõſ. lxv. in cauſa occurrenti. lib. ii. Bartho Soci. conſi. clxiiii. Viſa bulla, col. viii. lib. ii. idem Socinus conſi. cxx. memini col. pen. lib. ii. Cardi. in clem. paſtoralis de re iudi. Iacobus de Leonardis inter conſilia Alberti Bruni conſil. xvii. in hac cauſa, col. fin. facit l. nepos Proculo, & quę ibi diſſerit Andreas Alcia. ff. de uerb. ſign. l. filius fam. ff de cond. inſt. l. Lucius ff. de cond. & demon. ſecundum unum intellectum, deniq; in hoc egregio articulo quatuor reperiuntur opiniones, prima eſt exiſtimantium cũ omnibus præceptis tam primæ quàm ſecundæ tabulæ Deum poſſe diſpenſare. Altera eſt contendentium diſpenſare non poſſe cum præceptis primæ tabulę, neque etiam ſecundæ. Tertia opi. eſt, mediam partem eligentium, ut cum præceptis primæ tabulæ diſpenſare nequeat, ſed cum pręceptis ſecundæ liberum ei ſit. Vltima opinio eſt abnegantium talem diſpenſationem fieri poſſe, præter quàm quò ad quartum & quintum præceptum. In prima opinione fuit Ocham ii. ſenten. diſtin. xix. In ſequenti opinione negatiua eſſe uidetur Sanctus Thomas xii. quæſt. 100. artic. j. &

1 Potẽtia uera quid.

2 Diſpenſare an poſſit Deus cũ præceptis decalogi egregia q.

& doctiſsimus Dominicus Sotus lib.ii.de iuſt. & iure arti.viii.q.iii. eſtq; ex mente Caietani ad diuum Thomam ubi ſupra & Altiſsiodens. lib.iii.tract.vii.q.v.& fuit opi. antiquorum ſecundum eundem Sotum. In tertia opi.fuit Scotus.iii.ſenten.diſtinc.xvii.In iiii.opi. fuit Durandus in primo ſenten.diſtin.xlvii.q.iiii.

3 Diſpenſationis definitio.

Quid dicēdū?& ſane † in hac ſum.ſentētia. ut huic ſententiarum uarietati cauſam præbuerit aut anſam, diuerſa huius uocis (diſpenſatio) acceptio, ne dicam ignoratio. Eſt enim diſpenſatio ſecundum Sotum ubi ſupra, lege in genere eiuſque uigore & ratione manente, ipſiuſmet in particulari caſu certiſque perſonis relaxatio. neque adiecit ex iuſta cauſa uel ſine iuſta cauſa, tacitus tamen non obſcure ſignificauit ſine iuſta cauſa talem diſpenſationem factam à ſe accipi; quia (ut ipſe ad finem primi libri eiuſdem operis & ibi in d.artic.viii. dum ad priorem locum ſe ſe refert) diſpenſationem, quæ ex iuſta cauſa fieret, negat diſpenſationem: ſed potius congruam legis interpretationem debere appellari. Nos autem ex magnis ſermonis latini authoribus ſupra oſtendimus, diſpenſationem appellari aptiſsimè & re uera eſſe eam, quæ in aliquo aliquibus'ue particularibus caſibus perſonis'ue amplectitur, inſequiturq; mentem legiſlatoris, ipſius uerbis & ſermonis proprietati repugnans: ſicq; cōgrue legis interpretationi par eſt. ergo pro parte affirmatiua arguitur quòd utcunque præcepta decalogi ſint iuris naturæ, ueruntamē ut v. Ethi.c.vii.author eſt Ariſto. nonnulla ſunt de iure naturæ, quæ uariari poſſunt, ac perinde ſunt diſpenſabilia. Secundò, ſicut legiſlator humanus ſe habet ad ſuas leges, ſic & Deus. Humanus autem princeps ſuper ſuis diſpēſare poteſt, ergo in ſuis Deus, eo pręſertim quòd Apoſtolus ii.Corinth.ii.tā quam dei diſpenſator ait, Nam & ego ſiquid damnaui propter uos, damnaui in perſona Chriſti. unde fit, non ſolum Deum, uerum & eius prælatos poſſe in diuinis legibus diſpenſare iii in decalogo uetitum eſt homicidiū, ſed in hoc præcepto diſpenſat iudex malefactorum uindex, diſpenſauitque Deus cum Abraham ut chariſsimum filium immolaret, & cum Sanſone, iudic. x. ut ſe ſe cum Philiſtheis occideret. & cum Eleazare.i.Machab. vi. qui ab elephante, quem occidit, oppreſſus, occubuit. ſubinde eruuntur argumenta de fornicatione & de furto. permiſit enim, quin uero præcepit Oſeæ ut uxorem fornicariam acciperet: & filiis Iſrael, ut Aegyptiorum uaſa ſurriperent. ergo huiuſmodi præcepta diſpenſabilia ſunt iiii. Arguitur, Connubium inter fratres iure naturæ prohibitū eſt: ſuper quo nihilominus in teſtamento ueteri legimus diſpenſatum, ut inter Adæ filios uſu ueniſſe certum eſt, & inter Abraham & Sarram perquā probabile. denique ſic arguitur, Obſeruatio ſabbati eſt unum pręceptorum decalogi, idēque iudæis ſanctiſsimum: ſed in hoc fuit cum Machabeis olim diſpēſatum. ſic enim legitur lib.i.c.ii.& cogitauerunt in die illa docentes: Omnis quicunque uenerit ad nos in bello in die ſabbatorum, pugnemus aduerſus eum. ergo præcepta decalogi, ſunt diſpenſabilia. hæc ſunt uerba Soti ubi ſupra.

Cum ergo uideamus per Deum optimum maximum tot in caſibus diſpēſatum fuiſſe ſaluis integriſque quo ad reliquos homines & res, manentibus eiſdem decalogi pręceptis, quæ dubitatio ſupereſt? certe nulla, præſertim cum ex cauſa etiam hominibus talem diſpenſationem facere fas ſit. ut iam edocti ſumus. Nec dubium ſit, quin in Deo optimo maximo cauſa nō ſolum ſemper pręſumatur, ſed cogitare eum quicquam facere facturum, aut feciſſe unquam ſine cauſa impium & nephandū eſſet. Deus enim & natura (ut philoſophus) ait, nihil faciunt fruſtra. l. non cogendum.§. Sabinus.ff.de procura. l. hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.ut legatorū nom.caue.l. quiuis ubi omnes doct.ff.de uerb.oblig. nec probatio in cōtrarium, ut iuſtam diſpenſandi cauſam Deus non habuerit, admitti aut fieri poteſt, niſi cereas alas aut alterius materiæ teſtibus Dei alloquendi gratia in cœlum euolaturis, aptare ridendus contendas. id quod Dædalum olim feciſſe, poëtæ fabulantur, & eo quòd in conttariū admitti probatio nullo modo poteſt, ideo uulgò dicitur, non † licere mortalibus ſcrutari arcana Dei. Ita ſi quæras, cur tam paſſim uideamus bonos egere, malos diteſcere; bonos breuiorem uitam agere, malos longiorem, bonos abiectos eſſe honoribuſque carere; malos beatos eſſe omniq; honorum genere decorari, bonos egritudinibus ac morbis premi: malos rectè ualere, bonos imbelles eſſe, & uiribus corporeis carere, malos eſſe robuſtiores & ualidiores, bonos non tam elegāti faciei forma, aut corporis habitudine, proceritate'ue præditos eſſe; neq; tam ſtatura appoſita ad dignitatem bonos eſſe à natura ornatos, quā malos; quinimmo quod plus eſt, bonos ſæpiſsime prælìis & armis uictos, ut cunque iuſtam cauſam fouerent, fuiſſe à malis impiiſsimam partem ſequentes. Et tamen conſtat † nil agi niſi ſponte Dei. Vnde Lucanus lib.ix. bellorum ciuilium ſcripſit ita.

4 Fabula Dedali.

5 Dei arcana an liceat ſcrutari.

6 Dei prouidētia & uolūtate omnia fieri rectiſsimo ordine, etiā ſi inordinata nobis uideantur.

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Et Statius lib.v.Theb.

Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema
Mente fluunt.

Et Sillius Italicus lib.vi.bel.puni.

Iuſtitię rectique dator, qui cuncta gubernat

Et Manilius lib.i.Aſtrono.

At mihi non præſens ratio tam ulla uidetur,
Qua pateat mundum diuino numine uerti.

Et Horatius ode.ii.lib.i.

Qui res hominum ac deorum,
Qui mare & terras uariysq; mundum
Temperat horis.

Et Vergilius Aegl.viii.

Nec curare Deum credis mortalia quemquam.

Et Titus Calphur.Aegl.iiii.

Deus ipſe canatur,
Qui populos urbesq; regit, pacemq; togatam.

Ad hæc omnia Saluius Alexandrinus lib. iii.in princip.de proui.Dei.reſpondet mortalibus non licere ſcrutari arcana Dei.nihilq; à Deo ſine ſumma ratione agi, quanuis eam capere nequeat mortale genus, ergo † ſine dubio Deus potuit dictis in caſibus diſpenſare, poteritq; in ſimilibus. Quinimmo quod turpe hodie nobis uidetur, ut cras incipiat honeſtũ & eſſe & uideri facillimè efficere mutatis hominũ opinionibus poterit. Nam & adulteriũ fędiſsimum facinus apud Perſas nihil turpitudinis habere olim uidebatur, uiliſsimumque furti maleficium apud Lacedęmones, nihil turpitudinis ſimiliter continere, ſi manifeſtum non foret coſtabat, & erãt gentes funtq; hodie, quibus nefas aut turpe non uidetur cõmunes & uxores & liberos habere, cum matribusq; commertium habere; & reliqua id genus non minus obſcęna flagitioſa, turpia nephanda, quale eſt nephandum crimen cum pueris commertium'ue, aut etiam cum pecudibus habere, Sarracenis non modò permiſſum, ſed etiam uſitatum ut Ioannes Boemus lib.de moribus & legibus gentium c.vi. & c.x. author eſt. & attigimus de ſucceſ. crea. lib.ii. §.xv.num.22.cum ſeq. Et tamen conſtat iſthęc longe magis contra ius naturale eſſe, quam matrimoniũ inter fratres & ſorores: cõſtatq; ut non paucę gentium huius opinionis hodie ſunt, ut hæc inhoneſta non ſint, ita facillime à Deo omnipotente fieri poſſe, ut reliquæ omnes gentes eiuſdem ſint opinionis. Vnde uelu ti in prouerbium abiit, turpe ab honeſto multis in rebus non tam natura, quam moribus & uſu gentium diſtingui: ut ſic nõ tam ad naturale & incommutabile, quam ad ius gentium poſitiuum hæc accedere uideantur.

7
Mores mutanĩ & hominũ opiniones.

Deniq;, ſi cauſa diſpenſandi cum præceptis decalogi nec nobis ulla appareat, nec re uera ulla ſit. An Deus optimus maximus diſpenſare cum eis poſsit? Et quò ad ea precepta, quæ ita bona ſunt incommutabiliter, ut eis eorum'ue contrarium non poſsit non eſſe malum, magis eſt, ut diſpenſare nequeat; quia (ut iam edocti ſumus) Deus & ſi ſit omnipotens tamen malum facere non poteſt: quia malum poſſe facerè, potentia non eſt, ſed infirmitas; nec ullum certius omnipotentiæ argumentum eſſe poteſt, quàm non poſſe malum facere. Et talis diſpenſatio non rectè diſpenſatio appellaretur, ſed potius iuris boni & æqui uiolatio & diſsipatio. bonum † enim argumentũ & ineuitabile eſt, de toto ad partem.l quæ de tota.ff.de rei uendi.l.an pars.ff.pro derelicto. l.hęredes mei.§.cũ ita.ff.ad Treb ergo ſi illud præceptum non occides, uniuerſaliter & in communi bonum eſt in omnibus indiuiduis & particularibus ſub illa uniuerſalitate contentis, bonum ut ſit & eius contrarium malũ neceſſe eſt. Nam ut in regula iuris in toto partes omnes etiam minimas non eſt dubium cõtineri.l.Iulianus.ff.de lega.iii.l.qui uſum fructum, ubi not.per Bar.& Iaſ.ff. de uerb.oblig. l.Meuio, uerbo totus.ff.de leg.i.§. ſin uero nõ omnes.C.de cad.tollen.l.coniunctim.ff. de lega.iii.ergo ſi ſine ulla cauſa fieret diſpenſatio occidendi, puta, ut quibuſdam diebus per ſingulos uel annos uel menſes occidere liceret homini hominem: uel ut id liceret quibuſdam horis dierum, uel ut pulchris deformes occidere; uel deformibus pulchros liceret; uel patribus filios uel filiis parentes ſuos; uel ut uni aut alteri aut quibuſdã id liceret. certè ut iſthęc in communi mala eſſent, ita & in particulari, nulla extrinſecus accedente rationabili cauſa, mala ut ſint neceſſe eſt, nihilque aliud eſſet, quam diuiſum imperium inter ſe habere bonum & malum. Ergo quandiu hæc lex diuina uiguerit, ut hominem homini necem inferre nefas ſit, tandiu ſine iuſta cauſa, quę uel exiſtat & appareat, uel ſaltem exiſtat, Deus diſpenſare in particulari non poterit homicidium fieri. Poſſet † tamen (ut arbitror) Deus mentes hominum hac imbuere opinione, hancque legem facere, ut hominem homini inſidiari aut necem inferre uel quouis modo nocere nefas non eſſet; non magis quã pecudes, armẽta, feras, uolucres, uel ſquameã turbam interficeret. Nam & omnes Pithagorici Philoſopi huius erant ſententiæ, ut bruta animantia (ſiue illa terreſtria eſſent, ſiue uolucria, ſiue aquatilia) homini non liceret occidere, non magis quam reilquos homines.

8
Arg. de toto ad partem.

9
Ius naturale à Deo an poſsit immutari

10
Pithagoræ dogma.

Ergo, ut poſtea mortale genus mutauit ſententiam, cœpitq; exiſtimare omnia bruta animantia

mãtia aquatilia, terreſtria, & uolatilia interficere hominibus liberũ eſſe: quis uetat qn poſſit (ſpõte Dei) mutare ſentẽtiã quò ad mutuas neces inter ſe ſe ꝑpetrãdas, exiſtimareq́; id liberũ faſque eſſe foreq́; ſempet? Et in hunc ſenſum ſaluari tueriq́; poterit opi. Occham ſupra relata, qni nihil alind ſenſiſſe mihi uiſus eſt, quatenus uoluit poſſe Denm diſpenſare cum præceptis decalogi, ut intellexerit contraria præcepta eum poſſe infigere hominũ

11 *Ius naturale quid.* animis & mentibus. Ius enim † naturale nihil aliud eſſe, quàm rectam rationem ab ipſa natiuitate & origine humano generi à Deo innatam ſupra edocti ſumus. Ergo ſi ipſemet Dens contrariam rationem à noſtra origine mentibus noſtris imbuerit, id ſimiliter erit ius naturale. & ut hoc ius naturale, quo utimur quoque interdum abutimur, bonum

12 *De⁹ an facere poſsit ut malum nõ ſit, creaturam non diligeſcrea torẽ ſuum.* eſt, quia à Deo infixum nobis eſt: Ita ſi † contrarium nobis dederit ius, eo ipſo qnòd ipſe dederit, bonum erit. Nec ut nobis uidetur recipiẽda eſt ſentẽtia Dominici de Soto ubi ſnpra exiſtimantis, non poſſe Denm efficere, quod bonum ſit, ut homo ipſum Deum amare deſinat uel fortè odio habere incipiat. quinimmo fortè poterit, ſi uelit efficere, nt id bonum ſit. Nam ut ſæpiſsime accidit, nt homo hominem odio habeat, & nõ raró ut ipſos parentes odio habeat. nt. §. fin. inſt. quod cum eo. & l. i. ff. ad maced. & Gloſ. not. in l. fin. C. de pact. Vnde Ouidius ſic cecinit,

Filius ante tempus patrios inquirit in annos.

13 *Hiſtoria Tulliæ.* Vnde de Tulliæ Seruii Tulii filiæ, crudelitate, quæ per patris cadauer carpentum, in quo ſedebat, ire coëgit. ſic ſcribit Oui. lib. 6. Faſt.

Filia carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxq́; uias.
Corpus ut aſpexit, lacrymis auriga profuſis
Reſtitit, hunc tali corripit illa ſono.
Vadis expectas precium pietatis amarum
Duc inquam inuitas ipſa per ora rotas.
Certa fides facti eſt, dictus ſceleratus ab illa
Vicus, & æterna res ea preſſa nota eſt.

Ergo, qui non diligit fratrem ſuum, quem uidet aut (quod tetrins eſt) odio habet patrẽ ſuum, quem uidet: & ab eo ſcit ſe hominem factum, uitamq́; recepiſſe. Quid mirum, ſi Deũ non diligat, quem nunquam uidit? hæc conſequentia tenet ſecundum Diuum Ioannem epiſtola. iii. & . iiii. ad finẽ. & multos eſſe, fuiſſeq́; contemptores & oſores Dei, & experientia docet & teſtatur. l. quæ ſub conditione, in prin. ff. de cond. inſti. & ſępiſsime ut experientia docemur & paſsim libris tam fabuloſis q̃ ueris reperies, ut uir amet fœminam, quę ipſum odio habet; & ex diuerſo. nec deſinat amare ille, qui amare cœpit, etiam ſi non ignoret ſe ab amato uel amata odio haberi. Si ergo Deus optimus maximns hanc mentẽ à primis cunabulis nobis nellet imbuere, nt eum odio haberemus, idq́ue riſui & ludibrio haberet. Qnis uetat quin id efficere poſſet, & nihilominus nos diligere, ſi ſibi libitum eſſet. nã ut Ouidius cecinit,

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Quòd ſi dixeris, ergo tunc non foret nobis liberum arbitrium, reſpondeo, quod non deſineret fore liberum, nam ideo homo ratione præditus eſt, ut natiuas inclinationes & appętitus ualeat ſuperare: & rationis ui frenare, ſubigere & calcitrare. Tres ergo ſunt inſpectiones, prima de noua mundi creatione, altera de diſpenſatione, ultima de iuris uiolatione. Quò ad primam, ſi reſoluto hoc mundo eum denuo Deus crearet, non dubium eſt, quin poſſet, ſi uellet præceptis decalogi deletis alia eis contraria humano generi præfigere. Et eo ipſo ꝙ à Deo omnipotẽte & optimo fixa & tradita forent, bona intelligi deberẽt; ſicq́; non oberit qnod diximus, Deũ non poſſe malum facere. Nam iam id minimè intelligeretur eſſe malum. Idem eſſet, ſi eodem hoc mundo ſtante, ei alia præcepta his, quę modo habemus contraria præfigeret Deus. Quò ad ſecundam inſpectionem de diſpẽſatione etiã hoc mundo hiſq́; decem decalogi præceptis ſtantibus, Dens omnipotens ſine dubio poterit diſpenſare, accipiendo proprie & aptè diſpenſationem pro recto & opportuno iudicio circa iura, eorum uerbis utcũq; repugnante. Amplia, ut etiam principes & reliqui magiſtratus id facere poſsint. deinde amplia nt non ſolùm poſsint, ſed etiam debeãt: ut iam edocti ſupra fuimus. Quò ad ultimam inſpectionem de iuris uiolatione, quæ contingit quando ſine ulla cauſa rationabili itur contra legẽ, id quod non poteſt non eſſe contra mentem legiſlatoris, non ſecus quàm contra eius uerba; tunc ſi decem præcepta decalogi eſſent omnia & ſingula eorum huiuſmodi, ut contrarium eorum in quolibet & in qualibet etiam minima parte malũ eſſet, non poſſet ꝑ per Deum fieri ea uiolatio, quia ipſe malum facere non poteſt. ſicq́: piè credẽdum eſt, Deũ omnipotentem & optimum, nunqũ ſine cauſa ulla ex parte ea præcepta eorum'ne quodpiam uiolaturum. Verum ſi ex facto quodpiã eorũ uiolaſſet, ea uiolatio ſeu diſpenſatio teneret tam de facto, quàm de iure, & tunc demum detegeretur illius præcepti trãſgreſsionem nunquam fuiſſe malam abſolute: quandoquidem per Deum, qui malum facere nèquit,

quit,facta reperiretur. Nec ponimus tractu temporis aliquā nouam cauſam denuo emeſiſſe, ſed uigere etiam nunc, cum per Deū ſit tranſgreſsio eandem rationem, quæ aderat quo tempore id pręceptum traditum nobis fuit. ſicq; detegeretur tale præceptum fuiſſe ab initio eſſeq; hodie bonum: ita tamen ut eius contrarium non ſit abſolutè malum, ſed tolerabile. Sic etiam bona eſt uſucapio.l.i. ff.de uſucap.ſi tamen fieret noua lex, qua uſucapiones exulare & exterminari cogerētur, ualere non deſineret, nec maladiceretur, ſed potius tolerabilis. Nam & id erat antequam ius ciuile uſu capiones excogitaret, ut ꝑ Glo. communiter app.in.l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure. Et ut laudabile uideatur † nounm Dei aut etiam hominis præceptum, ſatis eſt, ut ſit tolerabile, etiam ſi ſubditis non multum rationabile uideatur.Bal.in.l.non omnium, & in.l.de quibus,col.x.ff. de legib. Andr. Tiraq. de utroque retr.in pręf.num.75.Ergo non eſt bona conſequentia quòd in aliquo ex præceptis decalogi ſiue præceptiue, ſiue prohibitiuè comprehenſum generaliter erat, iuſsit Deus in aliquo caſu & perſona non ſeruari, idq́ue ſine ulla cauſa ad legem mutādam, uel alterandam neceſſaria (ſi modò id in ſummo Deo contingere poteſt) igitur hæc atteratio mala eſt, quia priori legi diuinæ contraria, ſed id quidem non bene ſequitur, quia licet id præceptum, quod modò frangitur, eſſet bonum nec eius tranſgrediendi occaſio ulla in particulari de quo agitur eſſet; adhuc tranſgreſsio potuit eſſe tolerabilis, & eo ipſo quòd à ſummo Deo fieri iubetur, detegitur, quemadmodum retro ad præceptum, quod modò frangitur, non fuerat incommutabile, ſiue retro hominibus incommutabile, falsò uiſum fuiſſet, ſiue non.

14 Lex ſufficit quòd ſit tolerabilis.

CAP. VIGESIMVM OCTAVVM.

1 *Eligens dignum omiſſo digniore an peccet mortaliter? ardua.q.*
2 *Electus tutus eſt in conſcientia, ſi erat dignus, licet dignior non deeſſet.*
3 *Pœna eſt infirmatio actus.*
4 *Conſcientiæ in foro an pœna ipſo iure impoſita, debeatur? ardua q.*
5 *Pœna non eſt actus irritatio quando non fit in odium agentium.*
6 *Conſcientia in foro an retineatur relictum in minus ſolemni uoluntate?*
7 *Fine adepto, de medijs ad finem requiſitis non curamus.*
8 *Vindictæ ius competens non debetur de iure canonico.*
9 *Fur non tenetur in conſcientia ad pœnam.*
10 *Pœna dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico?*
11 *Tenentes pœnam ipſo iure irrogatam deberi in conſcientia.*
12 *Legalis obligatio unde deſcendat.*
13 *Legalis obligatio eſt ad patiendum tantum.*
14 *Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in cōſcientia.contra communem opi.*
15 *Pœna etiam immoderata nō differet ab alia quo ad hoc, ut in conſcientia debeatur. contra Decium & Cagnolum.*
16 *Pœna conuentionalis non magis nec minus debetur in conſcientia, quàm legalis. contra Decium, Cagnol. & alios.*
17 *Pœna conuentionalis etiam nimis dura, non debetur minus nec magis, quàm ſi eſſet mediocris. cōtra Accurſium, Decium, Corſe. & Cagnol.*
18 *Pœna legalis ſi petatur, debetur in conſcientia à damni factore etiam quatenus excedit iuſtam damni æſtimationem ubi interfuit dolus. contra communem opi. idem ſi culpa lata. contra eandem commu. opi.*
19 *Pœna pro damno, leui culpa dato, an debeatur in conſcientia? ardua.q.*
20 *Pœna pro damno, leuiſſima culpa dato, non debetur etiam in foro contentioſo. contra Lud. Rom. & Nicol. Pignol.*
21 *Pœnā etiam in conſciētia creditor petere poteſt. ardua.q.*
22 *Pœnitentiæ an locus ſit ante ſcripturam confectam, quando in ſcriptis ſit contractus? ardua.q.*
23 *Contractus quando in ſcriptis fieri dicatur? ardua.q.*

SEXAGESIMO ſeptimo apparet ex noſtra ſententia principali utrum † eligens ad beneficium, dignum prætermiſſo digniori peccat mortaliter, quod tenuit Abb.in c. iii. de iure patro.& in c. cum in cunctis, de electione.& in c.conſti.de appell. eſt communis opi.ſecundum Gomeſ.in c.ii.num.22. de conſtitutio.in vi.Pala. Rubi. in c. per ueſtras. de donat.inter uirum.§.xxvi. Deci. in.c. in præſentia,num.lvi. de probat. & in d.c. conſtitutus. columua. ii. hanc dicit cōm.Rochus de curte de iure patro.nerbo honorificum queſti.xiii.Lamberti.de iure patro.parte. i.lib.ii. fol.252.

1 Eligens dignū omiſſo digniore an peccet mortaliter? ardua.q.

Contrarium tenet Glo. in d.c.conſtitutus, & in c.licet ergo viii. quæſti. i.Glo.in d.c.iii. de iure patro.ubi Ioan.And.dicit, non peccare.idem tenet Sanctus Thomas. ii.ii. quæſtio. clxxxv.

clxxxv.arti.iii. Lamberti.ubi ſupra eſt cōmunis opi.ſecundum Deci.conſil cxxix.col.i. facit c.monaſterium xvi.quæſtio.vii.ſed cum digniorem eligere utilius ſit ſiue reipublicæ, ſiue eccleſiis: ſupereſt,ut princeps uel ſuperior uel electores, ſemper teneantur eligere digniorem: quandoquidem ad utilitatem ciuiū uel publicę rei,non ad ſuam niet id munus ſibi iniunctum & commiſſum (ut noſtra principalis concluſio habet) uidetur. Dummodo digniorem eum eſſe intelligamus, qui reipublicæ quo ad id munus,quo de agitur,ſit: etiam ſi quo ad aliam alius dignior reperiatur, ſecundum diuum Thomam ubi ſupra. vt enim ſi reſpublica modò egeret bono artifice artis ſulphurarię (qui uulgò artillerij uocantur) ad bellum, & optimum pictorem ad id munus eligeremus, inſanire aut ineptire uideremur; ita,qui optimum uirum & uitæ inculpatiſsimæ,ignarum tamē & inexpertum rerum humanarum tam eccleſiaſticarum quàm ſęcularium in prælatum eccleſię deligeret, inepti re intelligeretur. ex mente diui Thomæ ubi ſupra. Ad cuius ſententiam poſſunt hæ uarietates aptari, & fœdus ac conciliationem accipere: ut ſententia exiſtimantium meliorem eſſe eligendū; intelligatur de eo qui dignior ſit quo ad regimen eccleſiæ uel muneris publici de quo ageretur. opinio uero contendentium ſufficere,quòd dignus eligatur, licet alter dignior ſit: intelligatur, quando ille iſto electo, quò ad alia,uel alias uirtutes dignior erat; ſed non quo ad illud regimē aut munus publicum de quo agebatur. ipſe autem electus tutus eſt in foro conſcientiæ, ſecundum ſanctum Thom.in d.art.iii. Quid autem † ſi ab inferiore electio facta fuit de perſona ſatis digna, omiſſa tamen forma iuris, ſed ſimpliciter & quaſi ad morem gentium, uel iuris gentium? & magis eſt, ut talis electus ſit tutus in conſcientia. ita Innocentius in c.quia propter,de electione.&ibi Antonius Butrius,Dominicus,& Geminianus in c.i.de ſponſalibus. lib.vi. Abb.Siculus in c.i.in fine,de in integrū reſtitutione. Petrus Anch.in c.beneficium.q. vii.de reg.iur.in ſimili per Anton.Butrium in c.quia plerique, de immunitate eccleſiarum. Panor.in c.porrectum col. ii. de regularibus. poſt gloſ.ii.ibi Nicolaus Boe. deciſione.i.nu. 13. & ꝓbatur hodie apertè hæc doctrina per decretum ſanctæ Synodi Baſilien. in c.i.de elect.in procemio. ibi dum dicitur potiſſimū eſt huius ſanctæ ſynodi ſtudium,ut tales eccleſiæ preficiantur paſtores,qui tanquam columnæ, &c. Vbi principalis intentio eſt circa perſonas, quæ ſunt eligendæ: ſecundaria & in

2
Electus tutus ē in cōſcientia, ſi erat dign᷑, licet dignior non acceſſet.

ſubſidium circa formam electionis. Et iſtud corroboratur per doctrinā beati Thomæ in ſecunda parte quæſt.xcvi. ut ibi uidebis. Ratio iſtorum ea eſt quia ſolennia iuris in electionibus eò pertinent, ut idonea electio fiat, ut dictum eſt: ideo ſi ſatis idonea facta eſt,de ſolennibus non curandum quo ad Deum, qui optimè nouit ueram rei exiſtentiam. facit.l. fin.C.de fideicom.§ fi.inſt. de fideicom. hęre. Neque ad rem pertinet, quod † actus infirmatio ſit pœna.c.diſpendia.§. fi. de reſcript. lib. vi.& c.cupientes §.cæterum,uerſi. uel ſi perſonas.& c.ſi religioſus.de electio.lib.vi.&.l.non dubium,& ibi communiter Docto.C.de legi. &.l. turpia, & ibi Bart.in.i.notab.& Alexand. de lega.i.& Franciſc. de Curt. iunior conſil. viii.nu.1.Et ad pœnam † impoſitam ipſo iure,tenetur quis in foro conſcientiæ. Vt tenuit Petrus de Ancha.in repet.regulę Poſſeſſor,de regulis iuris lib.vi.& Abb. Sicul.in c.i. de conſtitutio.& Petrus de Rauenna in ſuo alphabeto in litera.A.in princ. inchoante annullatio actus. Et ſic, cum retractatio & caſſatio electionis propter formam per ius traditam, nō ſeruatam, fiat ipſo facto. ut d.c.quia propter & etiam retractatio, & caſſatio electionis propter formam à decretis Baſilien. concilij traditam non ſeruatam fiat ipſo iure, ut patet in d.c.i §.deinde eligant,de elect. in pragmatica; uidetur quòd talis electus non ſit tutus quo ad Deum, & pro hoc dicit Bal.in.l.nemo Martyres.C.de ſacroſanct.eccleſijs.quòd quando per annullationem actus quis iure quæſito priuatur,uel inchoato, quæri tunc dicitur pœna.allegat Ioan.And.in c.fi.de elect. lib.vi. Sed dicendum eſt, quòd contraria procedunt, quando retractatio & caſſatio actus ipſo iure fit in odium perſonarum actum explicantium,quia tunc eſt pœna,ſecus ſi retractatio,& caſſatio actus non fit propter odium perſonarum actum explicantium, ſed in defectum ſolemnitatis; quia tunc non eſt pœna. ut eſt gloſ.in c.ii.de conſtitutio, & ibi Abbas Sicul. voluit Domin.poſt Ioan. And. in d.c.fi. de electio.lib.vi.& iſtam concor. dedit Bal.in d.l.non dubium,col.ij. de legibus.ubi dicit, ꝙ reſpectu perſonarum ſit pœna.allegat.l. ſenatus.ff.de contrahen.empt. & dictam.l.non dubium & pro hoc.c.ſi religioſas,de electio.lib. vi. Et quòd reſpectu omiſsionis modi, uel formæ,non ſit pœna.allegat.l.qui Romæ. §. Flauius hermes.ff.de uerb.obli. & iſtam op.Inno. & Bal.ſequutus eſt Soci.in conſi.cxii.col.ii.in princip.uerſi.unde concludit Paulus de Lazariis.uol.iii. & etiam Iaſ.in.l. ſi poſt diuiſionem col.ii.uer.ii.& fortius.C. de iuris & facti ignoran.

3
Pœna eſt infirmatio actus.

4
Conſcientiæ in foro an pœna ipſo iure impoſita, debeatur? ardua.q.

5
Pœna non eſt act᷑ irritatio quā non fit in odiū agentium.

ignoran.& not.per Bart.in.l. nemo poteſt, & ibi ſingul.Alexā.col.v.uerſi. item in quantum Bart.ff.de lega.ubi quærunt, An † licitum ſit retinere relictum in teſtamento minus ſolemni. & quando honoratus certo ſcit ſe habere uoluntatem defuncti, tunc licitè in foro conſcientiæ retinet ſibi relicta. Neque obeſt, ꝙ nullo iure ſibi deberi uideantur, quodque legitimus ab inteſtato hæres ad omnia bona defuncti inuitetur à lege. Nam id fit eo quod lex de defuncti uoluntate quando teſtamentum eſt minus ſolemne, certa non eſt: ſicque in dubio inuitat legitimum, non inuitatura ſi certo ſciret honoratum in minus ſolenni teſtamento ueram defuncti uoluntatem habere: tunc enim ei potius faueret, quàm hæredi legitimo: quandoquidem ſolennia teſtamenti ad nihil aliud deſiderātur, quam ad certam defuncti uoluntatem habendam.l.fin.C.de fideicom. Sic ergo & ſolennitas electionis ad nihil aliud deſideratur, quàm ad habendam electi idoneitatem. unde ſi ille ſatis idoneus ſit, tunc ſolennitatis prætermiſsio in foro cõſcientiæ non nocet, etiam ſi annullatio à lege ipſo iure inducatur, & per hoc electus omni iure deſtitutus uideatur. Nam ſi de eius idoneitate lex certa fuiſſet, eum propter defectum ſolennitatis in electione pretermiſſæ minime deſtitueret, ſed potius inuitaret: ſicque pro inuitato habetur.argu.d.l.fi. iuncta gloſ. communiter ibi, & ubique approbata, in.l.tale pactum.§.fi.ff.de pactis. Et quia † ubi finem adepti ſumus, tunc de medijs ad finem requiſitis non curamus.l.i.§.fi.ff.de dote præl. iuncta.l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procuratoribus.l.hæc ſtipulatio. §.diuus.ff. ut legatorum nomine caueatur. Stat ergo ꝙ electus minus ſolenniter, eſt tutus in foro conſcientiæ: primum quando lex non inducebat nullitatem electionis ipſo iure: deinde etiam ſi eam induceret ipſo iure, quamuis talis nullitas pœna reputetur; quia pœnæ in foro conſcientię non ligant. glo.eſt celebris.in.c.fraternitatis xii.q.ii.de qua fecit feſtum do.Abb.in c.Rainal.de teſta.& in.c.i.de conſtit.& in c.ſi egreſſus. de iniur. & in c. quia plerique de immun. eccl.& in c. audiuimus, de ſimo. & in alijs locis, Facit quod uoluit ipſe in c.i.de cuſto.eucha.& facit quod habetur in c. ſicut, & in.l. iii. de iureiu. & ibi Bald. dicit quod cenſura eccleſiaſtica non curat de pœnis ciuilibus, ſed de iuris reſtitutione. & alleg.gloſ.in d.c. fraternitas, & illam glo.pro ſing.allegauit d. Ant. de But.in d.c.quia plerique, & in.c.i.de dolo & contu.& in.c.ij.de reſcri.Lud.Rom.in rub.ff.de acqu.hær.Pet.de Anch.in c.i.de con

6 Conſcientiæ in foro an retineatur relictũ in min⁹ ſolẽni uoluntate?

7 Finē adepto, de mediis ad finem requiſitis nõ curamus.

ſtit.lib.vi.ubi dixit, ꝙ ius † competens ad uindictam non habet locum de iure cannnico, & allegat.d.glo.in c.fraternitas. Bal.in.l.poſt deſertionem.C.de fur.ꝙ fur † non tenetur in foro conſcientię, niſi ad reſtitutionem rei furtiuæ.& alleg.gl.in d.c.fraternitas.eandem gl. allegauit Bal.in.l. iubemus.§.ſane.C.de ſacroſanc.eccl.& in auth.ad hæc. C. de uſur. & in.l. id quod pauperibus.C.de epiſ.& cle.& quæ ſit ratio, uide d.Abb. in d.c.Rainal.& in d.c.i.de conſti.Lud.Rom.in repe.rubr.de arbi. in fin. uerbis, ubi alleg.glo.ſingu.in d.c.fraternitas, quam ſecundum eum facit ſing.Bal. in extractis glo.decreti, dicens † pœnas dupli uel quadrupli ob fructum à iure ciuili inductas, iure canonico minime peti poſſe. idem dixit in d. c.ſicut, ubi tex.dicit, ut occupata reſtituat, nõ dicit pœnam quadrupli reddat. & uide Abb. in rubr.de appell.in fi.ubi alleg.d.glo.& in.c. tua, de uſur.in fi.& Abb. poſt Goff. & Doct.in c.dilecti.per gl.fi. ibi quæ allegat illum tex.de arb.per Felinum in c.audiuimus, de ſimonia. Philip Deci.& Hiero.Cagn.in.l. quod a quoquam.ff.de reg.iu.idem Decius in c.i.col.viii. de conſtitutionibus. Pœna † tamen in curſa & commiſſa propter ſolennitatem non ſeruatam in electione, non debetur in conſcientia; quando electus erat idoneus; etiam ſi ea pœna ipſo iure imponeretur. Vt ſupra oſtendimus, quamuis contrarium ſentiat Panormit. in d.c.dilecti.& Corſetus ubi ſupra, & Deci. & Cagnolus in d.l.quod a quo quam. Corſetus uerb.pœna.xiiii.in ſuis ſing. Abb.in c.i.de conſt.& gl.d.c.fraternitatis. ſequuntur Didacus de Segura in.l.filius dum in ciuitate.&ibi Didacus Perez in ad Segurā nu.15.ff. de uer. obli.Gomeſius in.§.ex maleficijs inſt.de acti. nu.14.Felinus in c. audiuimus, de ſimo.col.i. Bal.in.l.i.C.de uecti. licet, contra gl.teneant Do.Sotus lib.i.de iuſt.& iu. q.xxii.v. Alfonſus Caſtren. de poteſta. leg. pę. Henrricus Gandau.quodlibet.3.q.23.

Deniq; cõtra ſuperiora, ut pœna debeatur ipſo iure fortiter arguitur. Is, q † naturaliter obligatur, obligatur et in foro aīæ, hæc eſt uera & cõis opi. doctorũ in loc.ſup.citatis. naturaliter aũt obligatur quiſq; ex conſenſu ſuo.l. i.ff.de pac.l.i.ff.de conſt.pecu.l.ſub ſpecie. C. de poſtulā. §. per traditionem.inſt.de rerum diu.l.v.§.Imperator.ff.de ſolu.l.i.ff.de nouati. Nec dubium eſt, quin cõſenſum legibus rei publicæ pœnalibus unuſquiſq; ciuium dediſſe uideatur, non ſecus quā reliquis legibus.l. Imperatores.ff.de iure fiſci.l.fi. C. ad legē Corn. de Sicar. dixi plene de ſucc. crea.lib.i.§ x.ad finē.n.665.Id qđ patet rõne perſpicua. Nam

ut in

8 Vindictæ ius competens nõ debetur de iure canonico.

9 Fur nõ tenetur in conſcientia ad pœnam.

10 Pœna dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico?

11 Tenetur pœna ipſo iure ... ganda ... beri in conſcientia.

12 Legalis obligatio ... de defendat.

ut in omni contractu & pactione ideo inuicem obligamur, quòd rei conuentæ & pactæ contrahentes conſenſum præbuimus, ſicq; pactum dicitur duorum pluriumúe in idem placitum & conſenſus, d.l.i.ff. de pact. cum ſimil ſupra allegatis. ita & lex nihil aliud eſt, quàm omnium ciuium placitum & conſenſus, ut à reliquis hominum conuentionibus & cōtractibus in ſpecie minimè differat, aut in materia producibili ſeu origine: ſed tantum in numero perſonarum: quia plerūq; cōtractus fit à paucioribus, lex autē à pluribus, quāuis non rarò cōtrarium cōtingere & poſsit & ſoleat.

Quid enim ſi cōtractus fiat inter duas magnas ſeu numeroſas cōmunitates, aut ciuitates, & lex fiat ab oppidulo quodam? aut quid etiam ſi inter centum aut fortè mille priuatos homines, contractus fiat, & lex fiat ab oppidulo quinquaginta tantum municipum? in his ſane ſpeciebus & ſimilibus tam lex quàm contractus erit multorum hominum in idem placitum & conſenſus. & tamen inter plures is contractus, quàm ea lex celebrabatur, ſcitè ergo iureconſultus in.l.i.uerb. communis reipublicæ ſponſio.ff.de legibus dixit, legem nihil aliud eſſe quàm reipublicæ (hoc eſt omnium ciuium) mutuam inter ſe ſponſionem & promiſsionem, ſeu pollicitationem, ſicque eos ex ſuo conſenſu legem ferētes obligari, non aliter atque contrahentes. Nam & ex diuerſo ipſimet contractus hac ratione leges appellantur quò ad ipſos contrahentes.l.legem quam dixiſti.C.de pact.l. contractus.ff.de regulis iuris c.contractus. eodem tit.lib.vi.l.i.§. ſi conuenerit.ff.depoſiti. cum ſimil. dixi de ſucc. progreſſu in præfa. lib.i.ad prin. Cùm ergo ex legibus non ſecus quàm ex contractibus conſenſu noſtro obligemur, & ſic naturaliter, par eſt, ut pœnis legalibus obligemur in conſcientiæ foro, non aliter atq; eo in foro obligamur ex quolibet contractu & conuentione. Neque ad rem pertinet ꝙ leges hodie plerunque non tam à nobis quàm à populorum regentibus fiant, quandoquidē illi mandatum & cōmiſsionem, ordinem'ue, & conſenſum populi habere intelliguntur: ſicq; eſt perinde ac ſi ab ipſis ciuibus fieret, nō aliter atq; quiſq; priuatotū ex contractu procuratoris aut mandatarii ſui obligatur, non ſecus quàm ſi per ſemetipſum contraheret. ut per totum titulum.ff.&.C.& in Decret. de procurat.& inſt. per quas perſ. agere poſſ. &.ff.& C.mand. Et ſic olim lex fiebat Conſule interrogante, & reliquis omnibus ciuibus conſentientibus, reſpondentibus, & applaudētibus. §.lex.inſt.de iure nat.c.lex.iiii.diſt.

Quid dicendum? & ſanè † in pœnalibus legibus obligatio huiuſmodi eſſe, idque tacitè actum fuiſſe, intelligitur, ut legis tranſgreſſores ad patiendum duntaxat, non etiam ad faciendum teneantur: ſicq; non tenentur ſe ſe deferre aut accuſare, aut contra ſemetipſos executionem facere. argu.d.l. Imperatores.ff.de iure fiſci.d.l.fin.C.ad legem Corn.de ſica. docet Sotus de iuſt. & iu.lib.i.q.vi. arti.i. ut enim nemo inuitus alterum accuſare compellitur, ita & longè minus ſe ipſum accuſare compellendus eſt: quia maiorem cognationem ſecum habet quàm cū alio.l.un.C.ut nemo inuitus agere uel accuſare cogatur. iuncta.l.ut uim.ff. de iuſt. & iure, & iuxta illud Domini, Nemo te accuſat mulier &c. Nam & ſimiliter in obligationibus, quæ ex cōtractibus deſcendunt, obligatus non tenetur ultrò offerre, ſed ſpectare poteſt, ut aduerſarius petat & interpellet.l.Iulian.§. offerri.ff. de act. emp. ſecundum quæ, is, qui contra legis præceptum nixus eſt, & ſi pœnæ ſe ſe obligaſſe uideatur: tamen eſt impropriè uel non ſimpliciter & abſolutè, ſed ueluti ſub hac conditione, ſi accuſatus fuerit & condemnatus, & executio contra eum facta per magiſtratus fuerit: neque enim ſe ſe deferre aut accuſare ultrò tenetur. Quinimmo etiam ſi iudicis ſententia condemnatus fuiſſet, adhuc ipſe nō tenetur executionem contra ſe facere, ſed tantum ſe ſe patientem & morigerātem accomodare & pati paratum. Ergo uerißima eſt ſententia Glo.d.c.fraternitatis, exiſtimantis talem pœnam in foro animæ nō deberi: ſi quidem accipiatur in hunc ſenſum, ut non teneatur legis trangreſſor pœnā incurſam aut cōmiſſam ultrò offerre, ſed tantum ſe ad patiendum paratum eſſe & præbere.

13 Legalis obligatio eſt ad patiendum tatū.

Vnde non obſcurè defluit, ſuſpectam † eſſe ſentētiam cōem, & à pleriſq; noſtrorum receptam (ut iam retulimus) exiſtimantibus, diuerſum eſſe quando pœna induceretur ipſo iure, aut ipſo facto: cùm conſtare debeat etiam ſi ipſo iure aut ipſo facto pœna irrogetur, idem fore. Nam adhuc non tenetur ſe ſe accuſare, uel ultrò pœnam offerre. nam & ex contractu ipſo iure ſimiliter & iuſtius obligatus eſſe intelligitur, & adhuc nō tenetur ultrò offerre.d.§.offerri, & etiam ſi illa uerba ipſo iure, idem importent, quòd ſine iudicis ſententia. adhuc idem, quia etiam ſi re uera per iudicis ſententiam damnatus eſſet, non teneretur executionem contra ſe facere, ſed expectare poſſet, ut iudex eā faceret uel facere (ſi mallet) deſineret. Neq; illa interpretatio quòd uerbum (ipſo iure)

14 Pœna etiā ipſo iure irrogata nō debetur in conſcientia contra cōmunē opi.

æquetur iudicis ſententiæ efficacior eſſe debet, quàm ipſamet uera ſententia, ſed potius debilior. l. ſi filio quem. ff. de lib. & Poſth. adde Corſ. in ſingu. uerb. pęna. xiiii. Barb. in c. Rainaldus in fi. de teſta. Abb. in. c. i. de conſtit. qui com. opi. tenẽt Abb. in d. c. dilecti. Boeri. deci. i. nu. 16. Anchar. in c. poſſeſſor de reg. iu. lib. vi. Rauenna in ſuo alphabeto litera. annullatio. Abb. Siculus in c. i. de conſtit. Sotus de iuſt. & iur. lib. i. q. vi. art. viii.

15 Pœna etiã immoderata non differet ab alia quo ad hoc, ut in conſcientia debeat, contra Deciũ & Cagnolum.

Colligitur etiam magis ſuſpectam eſſe opinionẽ Philippi Decii & Hierony. Cagn. nu. 3. in. l. quod à quoquã. ff. de reg. iuris, exiſtimantium quod ſi † pęna legis trangreſſę erat iniuſta, uel immoderata, non debeatur in cõſcientia, ſecus ſi moderata erat. ſed nihil eſt, quia in rebus ſuis quilibet eſt moderator & arbiter. l. in re mandata. C. mand. l. pe. C. de pact. l. ſtipulatio iſta. §. iter certã. ff. de uerb. oblig. etiam abutendo & prodigendo l. ſed & ſi lege §. cõſuluit. ff. de pet. hęred. l. i. §. & magis uerb. prodegit. ff. quæ in fraudem patr. l. quia autẽ in prin. &. §. i. ff. quę in fraudem creditorum. Vnde cum is legis tranſgreſſor huic legi pœnali, quo tempore lata fuit conſenſum prębuerit: iam eo prætextu ꝙ pœna fuerit immoderata retrocedere non poteſt. l. ſicut ab initio C. de act. & oblig. niſi fortè ea lex tã iniqua eſſet, ut ei ciues non tam uerum conſenſum præbuiſſe uiderentur, quàm uel erroneum uel uiolentum. id quod non raro accidit in legibus, quæ à principibus fiunt: præſertim dum imponunt ciuibus noua uectigalia & iniqua, neq; ad bonũ publicum neceſſaria; tunc enim eius legis trangreſſores ad pœnam in foro aïæ obnoxii non eſſent, & in foro contentioſo nõ iure eius legis executio fieri poſſet. c. erit autẽ lex. iiii. diſt. dixi de ſucc. progr. lib. i. in præfa.

Apparet etiam ſuſpectam eſſe differẽtiam, quam Philippus Decius & Hieronymus Cag. nu. 4. in d. l. quod à quoquã, idem Decius & Felinus in c. i. de conſti. & ibi Panormi. faciunt, contendentes, † pœnam conuentionalem deberi in conſcientia regulariter, nõ ſic in pœna legali; quia inquiunt conuentionalis pœna ex conſenſu deſcendit, legalis uerò nõ ita: ſed cũ & legalem pœnã ex uero conſenſu deſcendere edocti fuerimus, apparet hanc differentiam ſuſpectã eſſe. Quinimmo legales pœnæ iuſtiores plerũq; ſunt, cõuentionales autẽ acerbiores, in legalibusq; plerũque eſt longè maturior deliberatio & prudentior quã in conuentionalibus, arg. l. humanũ. C. de legib. & d. c. erit aũt lex. ergo in conſcientia nõ magis debebitur conuentionalis, q̃ legalis, ſicq; utroq; caſu tranſgreſſor legis, ſiue publicæ, ſiue conuentionalis, tenetur pati ſi ab eo pęna exigatur: ſed neutro caſu in conſcientia uel in foro cõtentioſo tenetur offerre ultrò, quia iuſtè potuit cogitare, quòd princeps, reſpublica, uel pars, qui ſciunt & tacent, uel diſsimulant eam pœnam taciti condonaſſe & remiſiſſe uideantur. ut in ſimili aduertit Cagnolus ubi ſupra num. 9.

16 Pœna conuentionalis nõ magis nec minus debet in cõſcientia, q̃ legalis, contra Deciũ, Cagnolum & alios.

Apparet erraſſe Decium & Hierony. Cag. ubi ſupra & eũdem Decium cõſi. ccxcviii. col. j. Glo. in l. non ſolum. ff. de rei uendi. & Corſetũ ſingu. uerb. pœna. ix. dum † ipſi, ſi pęna conuentionalis ſit nimis ſubdura negant deberi in conſcientia, licet ſi eſſet moderata, agnoſcant deberi. Quæ differẽtia tuta minimè eſt, quia contrahentes in rebus ſuis habuerũt plenam poteſtatem & arbitrium, etiã ad abutendum & prodigendũ, (ut iam oſtendimus) ſicq; potuerunt ſe ſe pœnis acerbis obligare nõ ſecus quàm reliquis. nam etiam ſe ipſum poteſt quis alienare, perdere, uendere, ſeruum efficere. §. fi. inſt. de iure perſ. l. ſi quis filio exhæredato. §. hi qui. ff. de iniuſt. rup. ergo is, ſi petatur pœna eam præſtare debebit, niſi dolus, aut uis, aut error in cõtractu interfuit: ſin minus non tenebitur offerre. faciunt, quæ diximus ſupra dũ de pœna legali nimis dura ageremus. hic enim de conuentionali agimus.

17 Pœna conuentionalis etiã ... non debetur minus nec magis quam ſi eſſet moderata, contra Accurſ., Decium, Corſe. & Cagnol.

Apparet etiam quid reſpondendum ſit in pœna, quæ irrogatur à lege ei, qui damnum alteri dedit in incendio domus, uel uulnere, aut occiſione ſerui, aut iumenti & ſimilibus. Qua in re receptæ opiniones eſſe uidentur, à noſtrorũ pleriſq; ſequentes, primũ ꝙ ſi damnum dolo datum fuit, in conſcientia teneatur ad pœnam legalem, niſi quatenus pœna excedat lęſionẽ (ut ſi mihi damnum dediſti in centũ, & pœna legis eſt bis centũ) deinde ut idem ſit ſi culpa lata damnũ datũ eſſet: Nam pœna deberetur in conſcientia, niſi quatenus læſionẽ excederet. ita traditur per Hierony. Cag. in d. l. quod à quoquã. ff. de reg. iur. nu. 6. Felinũ in c. audiuimus de ſimo. & uoluerũt etiam Corſetus in ſingulari, uerbo, forũ cõſcientiæ, Felinus in c. ſicut dignũ, de homici. Roma. & Nicol. Pignol. ad eũ ſingul. cvi. Pridie fui. Aquẽſis in. l. ut uim, col. v. ff. de iuſt. & iure. Philippus Dec. in c. i. col. pe. & ibi Auguſti. Bero. nu. 242. de conſti. Panor. in c. quoniã contra, nu. 31. de prob. quę cões opi. ſuſpectæ nobis uidentur ex ſuperioribus, primũ dum negant in conſcientia teneri ad pęnã legalẽ, quę modũ læſionis excedebat, qñ dolo fuit dãnũ datum. Deinde cũ idẽ negant qñ culpa lata datũ fuit. nã utroq; caſu uerius eſt ex ſuo uero conſenſu legi, quo tempore ferebatur præſtito ipſum teneri:

18 Pœna legalis ſi petatur, debetur in conſcientia à damnificatore etiã quatenus excedit iuſtam dãni eſtimationem ubi dolus interfuit, uel culpa lata, contra communem opi. idemq; culpa leui, cõtra eãdem communem opi.

teneri:ſicq́; naturaliter & conſequenter in foro animæ obligatum, ſi quidem pœna petatur, licet ſi non petatur ad eam ultro offerendam minimè teneatur. Ergo etiam iutra menſuram damni dati ad pœnam uelut aptius loquar ad damni reſtitutionē non tenebitur, ſi ab eo non petatur, aut non interpelletur, quod fortè ipſa quoque cōis opi abnegaret.

Quid ergo ſi lex lata fuit antequā ille damnificator naſceretur? adhuc dixerim idē fore. Nā, qui in eo populo ubi ea lex uiget uult ſocialem popularemq́; uitam agere, in neceſſariam cōſequentiam conſentire uidetur omnibus legibus ipſius. l. leges ſacratiſsimæ. C. de legib. l. i. & ii. ff. eod. tit. iuncto c. ratihabitionē, de reg. iur. lib. vi. Nec diſtat is tacitus conſenſus ab expreſſo. l. certum. ff. ſi cer. pet. Ergo ſi is damnificatur ad reſiſtendum iudici potens eſſet, licet offerret iuſtā domini ęſtimationem & quo reſiduum pęne reſiſteret in foro poli non ſatisfaceret.

19 Pœna pro damno, leui culpa dato, an debeatur in cōſcientia? ardua. q.

Quid autem ſi damnum leui culpa datum fuit, aut etiam leuiſsima? & tunc pœnā in conſcientia non deberi, communis opi. eſt, ſecundum Romanum. d ſingul. cvi. poſt Innocentium in d. c. ſicut dignum, cuius dictum ſecundum Romanum eſt unicum in mundo. tenet Hieronymus Cagnolus in d. l. quod à quoquā num. 6. Corſetus ſingul. uerb. forum conſcientiæ. Andreas Barb. in c. Rainaldus, ad finē de teſtam. Philippus Decius col pen. & Auguſtinus Bero. in d. c. i. de conſt. nume. 242. Nicol. Pigno. ad Romanum ubi ſupra. Aquenſis in. l. i. col. v. ff. de legib. Felinus in d. c. ſicut dignum idem in d. c. audiuimus & in d. c. i. de conſtit. Decius nu. 31. & ibi Auguſt. Bero. ccxxiiii. in d. c. quoniam contra. Auguſt. Berol in c. dilecti, num. 77. de arbi. & Panor. in pluribus locis relatis per Corſetum ubi ſupra. Sed hæc opi. minimè tenenda eſt, quia cum in foro contentioſo ſine dubio is damnificator ſi fuit in culpa leui teneatur. tex. iuncta ſua Glo. communiter app. in. §. præterea, inſt. quib. mo. re contr. oblig. eumq́; illi legi pœnali ciues conſenſum præbuiſſe intelligantur, ſupereſt, ut naturaliter & ſic in conſcientia ad eam teneantur ſi petatur, ſin minus ſecus: quia ultrò offerre non tenentur. qua etiam de re per Summam Angeli. uerb. pœna, uerſi. xix,

20 Pœna pro damno, leuiſsima culpa dato, nō debetur ēt in foro cōtentioſo cōtra Ludo. Roma. & Nic. Pign.

Cęterum quando † leuiſsima culpa, lęſio facta fuit. Ludoui. Rom. ubi ſupra & Nicol. Pig. ad eum tenent pęnam committi in foro contentioſo quod indubitanter eſt falſum, ſicq́ue crederem per incuriam dictū fuiſſe: ergo eo caſu longè minus in foro conſcientię ille tenebitur .ı Pro nobis quia incendium ſemper fit

ił

per culpam ſaltem leuiſsimam, & tamen, qui non ſponte alienam domum combuſsit, non tenet d. §. ii. & iii inſt. quib. mod re cōt. oblig.

21 Pœnā etiā in cōſcientia creditor petere poteſt. ardua. q.

Poſtremò † ipſam pœnam creditor petere tutus etiam in foro conſcientiæ an poſsit? dubiū eſt. id quod negat Philip. Decius col. viii. in c. i. de conſt. Contrariū tenet Hieronymus Cagnolus in. l. quod à quoquā. ff. de reg. iuris & Paulus Pariſius conſi. xxxiiii. lib. i idem Pariſius cōſi. xix. lib. ii. & Philippus Corneus cōſ. lxix. lib. ii. idem Corneus conſ. xxviii. col. fin. eod. lib. Hoſtienſis, Archidi. Ioannes Andr. Panormi. & alii communiter in d. c. i. de conſti. quia qui facit authoritate legis, minimè peccat c. qui peccat xxiiii. q. iiii. niſi ea lex eſſet permiſſoria tantum, qualis eſt in terminis. l. Gracchus. C. ad leg. Iuli. de adulteriis. & hæc eſt uerior & receptior opi. itaque huiuſmodi pœnæ dānum paſsis ueluti ſub hac conditione in effectu debentur, ſi petierint & interpellauerint, & dānificatores ſub hac ueluti conditione eas debent, ſi ab eis petantur. ratio, quia ut pœna appoſita ex lege conuentionali quaſi ſub hac conditione debetur, ſi petatur l. ſi pacto quo pœnam, cum ibi not. C. de pact. ita idem erit in pœna deſcendente ex lege publica pœnali. Simillimum eſt in aliis quoque contractus articulis.

22 Pœnitētiæ an loc⁹ ſit ante ſcripturā confectā quando in ſcriptis ſit contractus? ardua. q.

nam partes † etiam poſt quā conſenſerunt, ante factam tamen ſcripturam, poſſunt pęnitere Paul. in l. cōtractus, nu. 9. C. de fide inſtr. & in l. quibus idē. ff. de uerb. obli. & in l. cum res col. ii. C. de probat. Soci. conſ. xvii. nu. 15. lib. iiii. cōmunis eſt ſecūdum Boēri. deciſi. xlviii. nu. 18. Alciat. in l. pactum quod bona, ad fi. C. de pact. Cōtrarium tenet Deci. in d. l. pactū quod bona col. iii. & Curti. col. pen.

23 Contract⁹ quando in ſcriptis fieri dicatur? ardua. q.

Sed quādo † dicetur contractus fieri in ſcriptis, & opi. Azonis eſt, ut dicatur quando conuētum fuit, ut exinde fieret ſcriptura cōmunis opi. eſt ſecundū Sali. in auth. ſed hodie, nu. 5. C. ſi cert. pet. facit l. vi. titu. v. part. v. Verùm hæc Azonis opi. cōmuniter improbatur ſecundum Couar. in c. relatum, in pr. nu. 9. de teſta. Alia eſt opi. Ioannis, quam refert Glo. in d. l. contractus, uerbo in ſcriptis. quando conuenit. & quòd inde ſcriptura fieret & aliter contractus non ualeret. iſta eſt opi. cōmunis ſecundum Soci. conſil. clxxiii. libr. ii. cuius rei ratio illa eſt, quia illa adiectio ut ex eo contractu ſcriptura conficeretur, potuit fieri uel eo animo ut ſcriptura ad rei probationē utilis eſſet, uel eo animo ut ad ſubſtantiam ipſius contractus. Prior autem interpretatio uerosimiliter eſt, cum ſcripturæ ſui natura non tam ad rerum ſubſtātiam, quàm ad rerū probationē prodeſſe ſoleāt ac ſpectare.

L.Publia.ff.depoſiti, & ſecundum hanc interpretationem accipi poteſt tex. in princ. inſt. de emptio.& uend.qui in contrarium non leuiter urget. Ergo quando partes uoluerunt ne ĩ cõtractu fieret ſcriptura (retẽta ſuperiore opinione) eo ipſo tacitè uidentur intelligere, ut interea ab illo conſenſu recedere liberum ſit: non aliter atque licet in contractibus innominatis ante implementum. per totum tit.ff.& C.de rerum permu. per totũ.ff. de præſcri.uerb.&.ff.de cond. cau.da. & C.de cond.ob cauſam. ſicq́ue uni recedere uolenti ſi alter dixerit cur improbe fidem conuentionis uiolare tentas? ille replicare iuſte poterit, ſe minime fidem uiolare, cum inter eos id tacite actum uideretur, ut quandiu ſcriptura non eſſet confecta, tandiu is contractus non uideretur eſſe perfectus, ſed tantum cœptus: ſicq́; ille potius ex diuerſo uideatur fidei uiolator, qui dum licet alteri pœnitere contra fidem conuentionis hanc liber adimere properat, non ignarus hanc tacitam conditionem reſolutiuam eum contractum habuiſſe; ſi non pœniteret antequam ſcriptura cõfecta ea de re fuiſſet. ſic ergo & pœnæ legales de quibus egimus, hanc tacitam conditionem ſi petantur, recipiunt.

CAP. VIGESIMVM NONVM.

1 *Lex an obliget in conſcientia? ardua. q. & quid ſi ſit pœnalis?*
2 *Legum, principum, & arbitrorum poteſtas non egreditur fines commiſſionis à populo datæ.*
3 *Iuriſdictio eſt propter uſum.*
4 *Imperium à Deo eſſe, ut intelligendum?*
5 *Pœna in contractu appoſita quare leuat obligationem principalem? noua declaratio.*
6 *Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia.*
7 *Legislator non præſumitur habere animum obligandi ad pœnam ęternam, ſed ad ſolam temporalem expreſſam, uel arbitrariam.*
8 *Conſenſus reuocabilis non impedit pœnitere.*
9 *Lex canonica an obliget in conſcientia?*
10 *Lex canonica non præſumitur uelle obligare ad pœnam æternam?*
11 *Monachorum regula declaratur.*
12 *Lex canonica in materia pauci momẽti an ad pœnam æternam poſſit obligare?*
13 *Ius naturale & diuinum an ſemper obligent in conſcientia?*
14 *Ius naturale & ius diuinum ut differant?*
14 *Paternum præceptum quatenus obliget filium.*
15 *Leges Hiſpanæ hic relatæ quòd non obligent in conſcientia.*
16 *Legem principis aut reipublicæ ſæcularis nunquã obligare in conſcientia.*
17 *Lex humana concordans cum iure diuino, uel naturali, non inducit nouum ius.*
18 *Lex humana nunquam obligat tranſgreſſorem ad peccatum ſiue ſit pœnalis, ſiue non, & ſiue grauis ſit materia, ſiue non.*
19 *Lex pœnalis non obligat in conſcientia, etiam ſi pœnam imponat ipſo iure, uel ipſo facto, & etiam ſi nullam defenſionem reus poſſit habere, quod ultimum eſt contra Nouiß.*
20 *Lex humana non poteſt eſſe iuſta, niſi deriuetur à naturali, uel diuina.*
21 *Legis humanæ & diuinæ concurſus.*
22 *Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt.*
23 *Tucididis ſententia.*
24 *Legum plurium intell.*

SEXAGESIMO OCTAVO, deniq; his proximum eſt, quod à noſtrorum pleriſq; receptũ uideo, aiunt enim, leges † ciuiles obligare regulariter in foro animæ ſi modò non ſint iniquæ, & late ſint ab habente poteſtatem eas legem ferendi. ita Bar.in.l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſ.Nico.Boe.deciſ.i.nu.73.uerſ.quinimmo. Felinus in c.i.col.xi. de conſt. Hiero.Cagnolus in.l.quod à quoquam nu.9.de reg.iur. ff.Andreas Iſern.in titu.de pace iura.firm.in feudis.§.i.& Iaſ.in.l.nemo poteſt.ff. de lega.i. col.xviii.ff. delega.i. lect.ii. Alfonſus de Caſtro de poteſt.legis pœnalis.c.iiii.v.& vi.lib.i. Barba.conſil.xlvi.nu.10.lib.i.ſanctus Thom.i. ii.q.xcvi.arti.iiii. & ii.ii.q.lx. art.v. Archiep. Flor.par.i.tit.xviij.c.un. §.ii.ſilueſter.q. viii. uerb.lex.Gregor.Lupus in.l.xvi.titul.i. par.i. Andreas Barb.nu.8.in c.filius de teſta. Ioannes Methina lib.de reſtit.q.36.uerſ. quo præmiſſo.Curtius iunior conſil. xii.nu.12. Paulus Pariſius in ſimili conſi.xxxiiii.lib.i.idem Pariſius conſi.xix.lib.i.Dom. Sotus lib.i.de iuſt. & iure.q.vi.art.iiii.Ludo. Gomeſius in §. ex maleficiis inſt.de actio.num.14.Didacus Segura in rep.l.filius dum in ciuitate nu.15.ff.de uerbor.oblig.& Didacus Perecius ad eum. Felinus in c.audiuimus col.i.de ſimoni.Bal.in.l.i. C.de uectig. commi. hæc concluſio uarie intelligitur ex mente eiuſdem communis doctorum opinionis. primum in legibus quid uetãtibus. deinde etiam in legibus aliquid præcipiẽtibus, tertio idem etiam ſi quod ea lex uel pręcipit, uel uetat, non concurrat cum eo, qđ lege diuina præceptum aut uetitum eſt, quarto etiam ſi non concurrat cum eo, quod lege naturali præceptum aut uetitum eſt. quinto etiam ſi ea lex pœnalis ſit. Sexto idem eſſe etiã

1 Lex an o[…] get in c[…] ſcienti[…] dua q[…] quid ſ[…] pœnal[…]

ſi ſimus

ſi ſimus in legibus ciuilibus uel reliquis præceptis à principe ſęculari editis. id qđ plene exprimit Alfon. Caſtr. d. c. iiii. uer. iii. ſuam opinionē in fine. Qui acerbius q̃ decebat inuehit in Ioannem Gerionem de uita ſpitituali lect. iiii. contrariam partem tuentem cuius ſentētia (iudice me) uerißima eſt in principibus ſęcularibus eorumq́ue legibus ex defectu tam poteſtatis quàm uoluntatis; cum alterutrum deficere ſat ſupereue eſſet nedum utrunque. Quòd deficiat poteſtas patet ex noſtra principali opinione eiuſque fundamentis, qua oſtendimus, principatum † ad meram ciuium utilitatem non etiam ad utilitatem regentiũ creatam fuiſſe; nec ullus modò ſanus abnegabit, quin ipſis ciuibus pernicioßißimum eſſet, ſi ad mortem æternam leges illæ aut præcepta principi quibus ipſi niet iuriſdictionem dederunt conuerterentur, contra. l. quod fauore. ff. de legibus l. non ideo minus. C. de procura. l. legata inutiliter. ff. de lega. i. legata inutiliter. ff. de adim. lega. Ergo deinde quia ut arbiter, qui habet iuriſdictionem ex commißione & conceßione collitigatorum, ſi ipſi collitigatores eius præceptis non pareant, eos punire non poteſt, niſi intra terminos & menſuram ſibi ab eis commiſſam: & ſic ea pœna tenus cui ipſi ſubdiderunt ſe ſe. l. cum antea, cũ ibi not. C. de arbitr. ita quoque princeps cui ſe populus commiſit, nec aliunde quicquam omnino habet poteſtatis aut iuriſdictionis, legeſque ab eo latę non poteſt aut poſſunt ciues punire aut mulctare ultra terminos & mẽſuram poteſtatis & iuriſdictionis ſibi à populo datæ ut ſupra fusè oſtendimus, & tradunt omnes Docto. per text. ibi in. l. fi. ff. de iuriſd. om. iudi.

2 Legũ, principum, & arbitrorũ poteſtas nõ egredit fines cõmißionis à populo datæ.

Præterea omnis † poteſtas eſt propter uſũ, ut tradit doctißimus Domi. Sot. de iuſt. & iure li. iiii. q. iiii. art. ii. ergo ut princeps ſęcularis eius legis aut præcepti tranſgreſſoribus pœnam æternam infligere non poteſt; ita nõ poteſt quenquam ad eam obligare, à quo argumento cum Alphonſus Caſtrenſis ubi ſupra ſe enodare non ualeret, reſpondet quòd leges & principes eccleſię habent poteſtatem à Deo conceſſam quò ad iuriſdictionem, ſed non quò ad executionem æternæ pœnæ, id quod attinet ad principes & leges ſæculares adfirmare non tentauit nec iure poſſet, quia † illud prouet. c. viii. Per me reges regnãt. &c. eſt perinde ac ſi diceret quod Dei ordinatione flumina defluunt, naſcũtur fontes, creſcũt, ſegetes, germinant arbores, illuminat Sol, humectant Luna & Sydera, & hominum alii legunt, alii ſcribunt, alii arant, alii ſeminant,

3 Iuriſdictio eſt propter uſum.

4 Imperium à Deo eſſe, ut intelligendum?

arborumq́ue folia uentorum flatibus agitantur, catus caprat mures, aquila columbas, canes lepores, & reliqua id genus innumera: ut ſupra pleniſsiniè diſſeruimus. ergo ut princeps uoluntate Dei exercet iuriſdictionem, ita & arbiter in exemplo ſupra appoſito ſpõte Dei exercet iuriſdictionem: & tamen neuter eorum poteſt fines ac terminos à populo uel à collitigatoribus præfixos excedere, quò ad pœnas tranſgreſſoribus imponendas. Simillimum eſt quod in. §. fina. inſt. de uerb. obliga. qui aliquid ſe facturum etiam per ſolenniſſimam ſtipulationem promiſit, cum ad factũ præciſe compelli non poßit ſecundum communem opi. & Docto. in. l. ſtipulationes non diuiduntur. §. Celſus per text. ibi. ff. de uerb. oblig. l. ſiquis ab alio. §. fin. ff. de re iudi. ad id quod ſtipulatoris intereſſet, duntaxat cõdemnandus eſt, & tenetur præſtare, præterea nihil per d. §. fi. inſt. de uerb. obli. Vnde ibi conſuluit Iuſtinianus, ut pœna pecuniaria promitteretur ſi aduerſus illud factũ promiſſum (ſiue negatiuum eſſet, puta altius non ædificare, ſiue affirmatiuum puta negocia gerere, fuiſſet) quid fieret ſignificans planè quod pręterea pœna æterna nulla manet, neque ad eã ille ſe ſe obligare uoluit; ſed ad temporalem duntaxat, uel expreſſam & conuentionalem, uel legalem (nempe intereſſe) qua in re mirantur Alphonſus Caſtrenſis & reliqui fortiſſimi Theologorum quia (inquiunt) inducta † ad unum effectum, non debent operari contrarium effectum. l. legata inutiliter. ff. de lega. i. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. non ideo minus. C. de procur. l. quod fauore. ff. de legib. ſed pœna conuentionalis adiecta fuit quo magis promißio ſeruaretur, ergo non debuit adimere obligationem naturalem illius facti explendi, quæ inerat ſi ea pœna appoſita non fuiſſet. Sed certe nihil miri aut noui. nam ex uerosimili mente agentium lex hanc facit interpretationem, ut alternatiua ea obligatio ſit, nempe ut uel illud factum expleatur uel in eius defectum pœna præſtetur: ſicq́ue ea pręſtita, ſublata eſt & nouata prioris facti obligatio. l ſi pacto quo pœnam, ubi tradunt communiter Doct. C. de pact. dixi. in præfatione de ſucc. progreſſu num. 88. cum ſequen. Vnde † ſimiliter lex pœnalis nunquam obligat tranſgreſſorem in conſcientia, quia tam ab ipſis ciuibus ſeu popularibus, quam ab ipſis legiſlatoribus id actum uidetur, ut uel ciues legi pareant uel pœnam ſtatutam ſubeant, nõ ut ad utrunq: teneantur: ſicq́ue disiunctim non coniunctim, alternatiuè n õ copulatiuè; quam rationem nec Theologi perceperunt nec

5 Pœna ĩ cõtractu appoſita quare leniat obligationẽ principalem? noua declaratio.

6 Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia.

nec ullus in cuius ſcripta inciderim, & iunge dicta in ca. preced. Quinimo tantum abeſt ut legiſlator humanus ſubditos legis ſue tranſgreſſores ad pœnam ęternam obligare uoluiſſe uideatur, quod potius omni cura, diligentia, ſtudio, conatu proſpicit, ne eorum animę illaqueatur: & omnium legiſlatorum talem eſſe animum præſumēdum eſt. l. quæ ſub conditione, in prin. ubi tex. egregius, ſed ab noſtris nunquā hāc ad rē animaduerſus. ff. de condi. inſtit. quæ ratio communis eſt, tam ad leges & principes eccleſiæ quàm ad leges & principes ſęculares; ſicq; in utriſque idem in re dubia tenendum eſt, quod intelligo ſiue pœna legis tranſgreſſoribus definita expreſsim ſit, ſiue non ſit; quia legis tranſgreſſor ſemper remanet arbitrio iudicis puniendus, quaſi ad id quod intereſt reipublicæ, ut quemadmodum, qui ex contractu promiſit ſe aliquid facturū uel non facturum, ſi id non fecerit uel aduerſus id fecerit, tenetur & damnabitur in eo quod intereſt aduerſarii, neque ad principale factum præciſe obligatus intelligitur ciuiliter aut naturaliter ut dixi ſupra, ita, & qui præceptum legis affirmatiuum (puta ut tali nocte ſit in uigilia urbis, uel ut ſeminet agrū ſuum, ut ciuitas abundet frugibus; uel negatiuum ſeu prohibitiuum (puta ne Syluæ ſuę arbores excidat, ut ciuitas abūdet lignis, ne'ue quis aucupetur aut uenetur) tranſgreditur non tenetur ad id præciſe naturaliter aut ciuiliter, ſed tantum ad pœnam ſubeundam ſi contrafecerit ſiue pœna nominatim (ut plerunque ſolet) definita fuerit, ſiue non fuerit, quia tunc iudicantis arbitrio plectitur aut mulctatur. & ita uidentur ſentire omnes homines illiterati quotquot ſunt in mundo, quibus aſſentiendum & conſentiendum eſt, quia uox populi, uox Dei. & immutabilis uidetur ut diximus ſupra. Et hoc plus placet quā quod ſcripſimus communes ſententias ſequuti lib. i. de ſucc. progr. in præfa. num. 88. Sit ergo cōcluſio, tranſgreſsio facti à lege pręcepti non obligat tranſgreſſorem. uel melius, Facti obligatio non eſt præciſa, intellige primò in obligatione ad factum ex lege conuentionali deſcendente. deinde etiam in ea, quæ deſcendit ex lege reipublicæ. tertiò intellige tam in facto affirmatiuo quàm in negatiuo, ſiue prohibitiuo. Nam facti appellatione & non factum continetur. l. ſtipulatio iſta, in prin. ff. de uerbo. oblig. l. in facto. ff. de cond. & dem. §. pen. inſt. de nup. ibi, melius facerent ſi ſe abſtinerent. Quarto intellige quod pręcisè non obligat ad factū ciuiliter. Quinto intellige, quòd non obligat etiam naturaliter. Sexto intellige, quòd non obligat etiam in conſcientia. Septimò intellige procedere, quando in defectum illius facti uel data illius non facti ſeu prohibitionis tranſgreſsione pœna definita fuit. Octauò intellige etiam ſi nulla pœna nominatim definita fuit, quia tunc ſuccedit arbitraria. Nono intellige quo ad tranſgreſsionem pręcepti legalis, uel principalis laicorū. Decimo etiam quo ad tranſgreſsionem legis uel pręcepti principalis eccleſiaſticorum.

7 Legislator non præſumitur habere animū obligandi ad pœnam æternā, ſed ad ſolā tēporalē expreſſā, uel arbitrariā.

Iſthæc autem omnia iuſtificantur apertiſsimè per omnes titulos & leges ſub eis collocatas. ff. & C. & in Decretalibus de rerum permuta. Nam † conuenit fortè inter me & te de permutanda mula mea pro equo tuo, poſtea equum offerenti tibi, ut mulam acciperes, dixi me iam pœnituiſſe, ſicq; nolle me promiſſa explere; dicet quilibet Theologorum iuris inexpertus, ut pacta ſeruare æquiſsimum & iuri naturæ ac ſubinde diuino conſentaneum eſt. l. j. ff. de pact, c. i. de pact. l. i. ff. de conſt. præ. §. per traditionem, inſt. de rerum diuiſ. ita talem permutandi pactionem uiolare, turpe & tam iuri naturæ quàm canonico ac diuino contrarium uidebitur, & obligationi naturali ex tali pactione ortæ cōtrariū. nos autē reſpondemus, ex tali pactione ortam minimè fuiſſe obligationem naturalem nec obligationem in foro conſcientiæ, aut de iure diuino; nec turpe eſſe ſed honeſtiſsimū talem pactionem non cuſtodire, quia ex natura contractus à lege ei accommodata eſt, ut quādiu res integra fuit (hoc eſt quandiu unus non impleuit ex parte ſua & alter acceptauit) tandiu cōſenſus præſtitus intelligatur eſſe reuocabilis; ſicque interim obligatio non oriatur de iure ciuili, aut canonico, aut naturali, aut diuino, ne aliàs contrahentes obligētur præter ſuam intentionem & conſenſum, qui legum traditionibus uidetur accommodatus. Simile in. l. fi. C. de pact. ſimile in omnibus legibus, quæ ſunt ſub titulo. ff. & C. de cond. ob cau. Simile in terminis tituli. ff. de in diem add. Simile in terminis tituli. ff. de lege com. Simile in terminis tituli totius. ff. & C. de don. ca. mor. & in prin. inſt. de donat. Simile in. l. iiii. ff. de adim. leg. Simile in mille exēplis, de quibus in. l. uideamus. ii. ff. de uſuris. dixi plenè li. ii. de ſuc. crea. § xii. nu. 46.

8 Cōſenſus reuocabilis non impedit pœnitere.

Denique Sotus lib. i. de iuſt. & iure. q. vi. art. iiii. tradit quatuor cōcluſiones his uerbis, cōcluſio (inquit) ſit prima, lex humana tam ciuilis, quàm canonica, ſi iuſta ſit, auctoritate uiget, uiq; pollet obligandi ſubditorū cōſcientias. probatur, Lex omnis humana, ut dictum eſt ab æterna per naturalē deriuatur: ſecundum

dum illud prouerb.viii. Per me reges regnāt,
& legū cōditores iuſta decernūt. ubi ut ſupra
diſcernēdo notauimus priori mēbro deſigna
tur regnandi poteſtas diuinitus principibus
collata, iuxta illud Pauli. Oīs poteſtas à Do-
mino Deo eſt: poſteriori uerò prudentia, per
quam leges condunt & executioni mandant.
ergo ex eadem æterna lege uirtus ad eaſdem
ſubinde leges deriuatur, qua ſint in conſcien
tia apud Deum ipſum obligatoriæ. Secunda
conclusio, lex humana iniuſta non obligat in
9 Lex canonica an obliget i cōſcientia? foro conſcientiæ. tertia concluſione omiſſa
idem Sotus tradit quartam concluſionem in
hæc uerba, Tanquam fides catholica cōfiten
dum eſt, eccleſiaſticas ſanctasq́; leges obliga-
re in foro conſcientiæ genere ſuo ſub reatu
mortalis maculæ. Irrepſit enim olim Vualdē-
ſium error, poſtq́; Ioannis Vuicleff, eorun-
demq́; tandem legitimi hęredis Lutherij, ꝙ
neque in pontifice maximo, neque in tota ec
cleſia poteſtas ulla eſt cōdendi aut articulos
fidei, aut morum leges. ſic enim habet uigeſi-
mus ſeptimus eius articulus inter exhibitos
ad Leonem, quare ut aiunt ſola illa mandata
obligant in conſcientia, quæ in Euangelio ex
plicata ſunt. extant autem apertiſsima teſti-
monia, quibus iſti confutantē. ut eſt illud Luc.
x. Qui uos audit, me audit: & qui uos ſpernit,
me ſpernit. & Matth. xviii. Si peccauerit. &c.
dic eccleſiæ, ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi
ſicut Ethnicus & publicanus. ubi compertiſsi-
mum eſt iuriſdictionē eccleſiæ deſignari. Itē
quodcūque ligaueris ſuper terram, erit liga-
tum & in cœlis. & Io. xx. Data eſt mihi omnis
poteſtas in cœlo & in terra: ſicut miſit me ui-
uens pater, & ego mitto uos: Accipite ſpiri-
tum ſanctum. quorum remiſeritis peccata,
remiſſa erunt, & quorum retinueritis, reten-
ta erunt. Quid euidentius quàm illic ut ait
Chryſoſt. collatam fuiſſe à Chriſto Apoſtolis
ac ſubinde eccleſiæ poteſtatem, quam ipſe at
tulerit à patre, eò præcipuè quòd retinere
peccata, functio eſt habentis poteſtatē obli-
gandi, & Deut. xvii. Lex extat, ꝙ qui non obe
diret ſacerdoti, morte moreretur: morte au-
tem nemo plectitur, niſi ob graue peccatum
mortale; ergo fortiori ratione lege noua,
& Chriſtus inſtituit, & Spiritus ſanctus guber
nat, eadem eſt authoritas confitēda. idq́; uer
ba illa palàm oſtēdunt Actu. xv. Viſum eſt Spi
ritui ſancto, & nobis, nihil ultra imponere uo
bis, quàm hæc neceſſaria. &c. Re uera cùm ec-
cleſia ſuis legibus obligare nos intelligat ſub
reatu mortalis culpæ, & Chriſtus ſuam ſit cu-
ram pollicitus, & Spiritus ſancti regimē, quē
ad hoc ſe miſſurum promiſit à patre, ne in re-
bus tam arduis falli poſsit. certiſsima colligi-
tur fides in hoc, eandem eccleſiam non dese-
ri, ſed certa pollere authoritate obligandi. iā
id demum de ratione finis conuincitur. enim
uero cum mortalium ſtatus nunquā ſit fixus,
ſed pro temporum locorumq́; diuerſitate lu-
bricè uarietur, non ſatis Chriſtus legibus à ſe
poſitis eccleſiæ in perpetuum cōſuluiſſet, niſi
poteſtatem reliquiſſet in eccleſia nouas leges
pro tempore condendi, quæ in ſuo ipſius di-
uino foro obligare ualerent. hæreſis autem
hæc iam in concilio Viennenſi, ut habetur
clem. ad noſtrā. de hæret. & in Conſtantienſi,
ac deinceps à Leone. x. merito ſuo condem-
nata eſt.

Et hæc concluſio contra Gerſonem ueriſsi
ma eſt, quó ad potentiam eccleſiæ, uerū quò
ad uoluntatem Gerſonis ſententia ſaluari po
teſt, ut in re dubia, lex † noua canonica, aut **10 Lex canonica non præſumit uelle obligare ad pęnam æternam?**
præceptum principis eccleſiaſtici tranſgreſ-
ſores ad mortale peccatum obligare minimè
uideatur. d. l. quæ ſub conditione, ſed ad pœ-
nam duntaxat temporalem, uel certam ſi no-
minatim ea lege eo'ue præcepto definita fue
rat, uel arbitrariā, ſi certa pœna definita nō
fuerat. ut & ſupra oſtendimus, & in ſimili pro
bauimus de ſucc. crea. lib i. §. x. num. 661. & nō
tam ex neceſsitate quàm dubitationis tollen-
dæ cauſa ſolent præſulum ſanctiſsimi dum no
ua præcepta fidelibus indicunt, declarare,
quòd non intendunt ad peccatum mortale,
ſed tantum ad pœnam temporalem trāſgreſ-
ſores obligare. & ita accipiendum eſt quod
† in regulis minoritarum cautum eſt, dum in
earum capite ſeu exordio ſic ſcriptum eſt Re **11 Monachorum regula declaratur.**
gula noſtra & conſtitutiones nō obligant nos
ad culpam, ſed tantū ad pœnam, niſi propter
præceptum uel contemptum. fateor quòd Do
minicus de Soto ubi ſupra & etiam Alfonſus
Caſtren. aiunt eam regulam argumento eſſe,
quòd niſi illa fieret adiectio, non poſſet non
obligare ad culpam, ſed id ſuſpectum eſſe ex
ſuperioribus patet, eadēq́; ratio eſt in omni-
bus præceptis, & conſtitutionibus collegiorū
Salmanticenſium & Pincianorum & Complu
tenſium & aliorum locorum, quę uariis Hiſpa
niæ conſtitutionibus canonicis reguntur.
idemq́; in reliquis collegiis, qualia Italię ſunt
ut Bononienſe & alia ſimilia, & apud Gallos
non pauca, nam plerunque earum conſtitu-
tionum tranſgreſſores ad culpam non obliga
ri, ſed tantum ad pœnam temporalem, credi
tum eſt: fuitq́; ſemper & non rarò diſputatū,
& huius ſemper fui ſententiæ, dū eſſem in col-
legio Diui Zebedei Salmanticenſi, & hæc opi.
ut pote, humanior, amplectenda in dubio eſt

Lab-

.l. abſentem.ff.de pœnis.l.antep.eod.titulo.& quia animarum ſaluti fauorabilior.l.ſunt per ſonæ.ff.de religio. Denique & ſi Alfonſus Caſtren. & Dominicus Sotus ubi ſupra. ingenti conatu contrarium defendant, tamen hæc eſt totius uniuerſi orbis cõmunis ſenſus, quò ad homines loquor literarum inexpertos & talis populi uox immutabilis & quaſi Dei uox eſſe uidetur, ut oſtendimus ſupra. Nec Theologorum utcunque diſertiſsimorum ſententię hac in re ſunt (iudice me) multifaciẽdæ, quia quid ſit lex humana, undeq́ue originem traxerit, ipſi ignorant: (ut plenè oſtendimus de ſucc. progr. in præfa. & aliquid ſupra attigimus) unde quales ſint legis humanæ effectus percipere nequeunt.

12 Lex canonica in materia pauci momenti an ad pœnam ęternam poſsit obligare?

Sit ergo concluſio prima, lex canonica poteſt ſubditos obligare ad peccatum mortale. Secũda, lex canonica in re dubia ſubditos ad peccatum mortale obligare non uidetur, nec id intendit, fallit quando id in ea lege expreſſum fuit rationabili de cauſa. fallit ſecundo, quãdo grauitas & magnitudo materiæ id ſuadebant, ſecundum Sotum de iuſt.& iu. lib.i.c. q.vi.art.iiii. Quòd ſi leuis eſſet materia, parumq́; neceſſaria, tunc etiamſi legislator exprimeret tranſgreſſores mortaliter peccare, non auderem firmare ad peccatum obligare; quia tunc ea lex non tam ad edificãdum quã ad nocendũ lata uideretur, poteſtasq́; à Deo conceſſa ad utilitatem ſubditorum in eorum necem conuerteretur, quod eſſe nõ debet, ut habet concluſio noſtra princip. & eius omnia fundamenta, præſertim cùm pœna ſit culpæ commenſuranda, ut pluries duximus. Vnde Horatius, adſit (inquit) regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas, ergo bona fides nõ patitur, ut pro re leui, pœna mortis æternæ imponatur. Lex humana ciuilis ſimiliter in re dubia, non obligat in conſcientia ad culpam, ſed tantum ad pœnam ea lege tranſgreſſoribus definitam, uel ad arbitrariam. fallit fortè ubi grauitas & magnitudo materiæ id ſuaderet, idq́ue ſiue ut in conſcientia obligaret à ſuperiore expreſſum tunc eſſet, ſiue non, (cuius expreſsio quando materia leuis eſſet nullius momenti foret) fortè, ideo dixi, quia quando

13 Ius naturale & diuinũ an ſemper obligent in cõſcientia.

† materia eſſet ita grauis, uix eſt, ut tranſgreſſor illius legis nõ uideretur eſſe tranſgreſſor iuris, uel diuini, uel naturalis & alterutrius iuris tranſgreſsio induceret peccatum mortale, prout in iuris diuini trãſgreſsione Sotus & Alfon. Caſtr. & Gerſon & reliqui oẽs iã cõmemorati id admittũt, & ẽ indubitatũ in trãſgreſsione iuris naturæ, ſed id negat Gerſon ubi ſupra. ſed nõ iure (ut nobis) uidetur, quia † oẽ ius naturale eſt ius diuinũ, licet ex diuerſo, non omne ius diuinum ſit naturale, cum in multis ſit ſupernaturale, (quale eſt in cunctis ſacramentis eccleſiæ) ſicque ius diuinum & naturale differunt inter ſe tanquam genus & ſpecies. nam quicquid eſt iuris naturalis ergo eſt iuris diuini, bona conſequentia eſt; nam ècontra. patetq́ue, nam ius naturale eſt, quod natura (hoc eſt Deus) omnia animalia docuit ab ipſa origine & natiuitate. l. i. ff. de Iuſt. & iure in pr. inſt. de iure nat. c. ius naturale. i. diſt, & ſupra plenè, & Vergilius Aegloga iii. ait. 14 Ius naturale & diuinum differant

Iouis omnia plena.

Et Lucanus bellorum ciui. ix. ait

Iuppiter eſt quodcunque uides quodcunq; moueris.

Idem Vergilius iiii. Georgi.

Deum namq; ire per omnes
Terraſq; tractuſq; maris, cœlumq́; profundum,
Hinc pecudes, armenta, uiros, genus omne ferarũ.
Quemq; ſibi tenues naſcentem arceſcere uitas.

Vides ergo, ut quod iureconſulti dixerunt à natura omnia animalia ius naturale edocta fuiſſe, id Poëtæ & Philoſophi declarent eſſe à Deo ſicq́; hoc caſu Deum & naturam pro eodem ſumi. Ergo ſi parentes filios ſuos cum eius ætatis ſint, ut ſe tueri nequeant, deſererent; ut facerent contra illud præceptum & documentum naturale, quo iubemur liberos educare. ut. dd. iuribus, ita quoq; contra ius diuinum feciſſe, & conſequenter mortaliter peccaſſe, uiderentur. & cum parentibus obedire, ſit iuris naturalis pręceptum. l. ueluti. ff. de inſt. & iure, filius qui præceptum patris nõ cuſtodierit peccabit mortaliter, quia ſimiliter eſt iuris diuini præceptũ eo ipſo quòd eſt iuris naturæ. eò amplius cum ſpecifice & formaliter ſit etiam Dei præceptum in decalogo contentum. Quid ergo ſi pater meus iuſſit me quid uel iniquum, uel leue quod ignauia uel incuria prætermiſi, peccarem ne mortaliter? & ſanè totus mundus omniumq́ue populorum uoces, quæ ſunt Dei uox (ut dixi) opinantur contrarium, ergo quam diſtinctionem in principibus & legibus fecimus eandẽ ut hic faciamus, oportet. Nam hi omnes caſus exæquantur per d. l. ueluti. ut ſic ex intentione præceptum dantis & accipientis hæc res iudicanda ſit, uoluntas animuſq́ue ex magnitudine uel leuitate materiæ ſubiectæ trutinanda & expendenda ſit. & tenendum eſt, patrem † familias obligare poſſe ſuos liberos ad mortale, ut ſi rem illis eximii ponderis æquiſſimè & ſeuerìſsimè præciperet. nam & eorum poteſtas à domino Deo eſt, nimium præcipiẽte liberis honorare parentes. unde Auguſti. ſuper Pſal. lxx. ubi iubet pater, quod contra

14 Paternum præceptum quatenus obliget filium.

dominum

dominum non ſit, ſic audiendus eſt quomodo
Deus. & Salom. Prouerb. 6. Conſerua fili mi
præcepta patris tui. & Apoſtolus ad Roma. r.
alijs criminibus annumerat. non obedire pa-
rentibus. ſuper quibus uerbis Ambro. quanta
inquit. inſolentia arrepti ſunt, ut neque pa-
rentes ſuos, quos auctores in natiuitate ha-
bent, agnoſcerent: hoc enim eſt eſſe ſine intel
lectu, ſine charitate. ſ. Dei. peccatum aũt cha-
ritati Dei aduerſum, mortale eſt. & Deut. 21.
pęna mortis decernebatur filio, qui cõtumax
eſſet & proteruus, neq; audiret patris, aut ma
tris imperium; & coercitus obedire contem-
neret. verba ſunt legis. quin uerò & inter o-
mnes naturales obedientias. Vt 1. Poli. Ariſt.
docet, hæc eſt prima, quæ parẽtibus debetur.

Ergo aut loquimur de lege diuina, aut na-
turali, aut canonica, aut ciuili, aut patrisfam.
aut domini, aut patroni, aut mariti, ſicq; ſunt
octo caſus, primo caſu tranſgreſſor ſemper te
netur ad culpam mortalem, quia diuina præ-
cepta, quę habemus formalia, ſunt ita iuſta, ut
eorum contrarium non poſsit non eſſe malũ.
Secundo caſu idem, quia præcepta naturalis
iuris ſunt ita iuſta & neceſſaria, ut eorum cõ-
trarium nõ poſsit non eſſe nefarium. Quid. n.
ſanctius quàm patriæ & parentibus obedire? li
beros educare? eosq; legitime procreare? ſo-
cietatem quaſi diuinæ & humanæ domus per
legitimam maris & fœminæ coniunctionem
contrahere? l. i. ff. de iuſt. & iu. l. ueluti, eo. tit. l.
ut uim, eo. l. i. ff. de ritu nupt. in prin. inſt. de nu
pti. in prin. inſt. de iure nat. cum fuſe ſupra ad
ductis. Tertio caſu, quia præcepta canonica
quot futura, aut qualia forent; definitum non
erat aut eſſe poterat. par erat & eſt, ut trãſgreſ
ſores ad culpam mortalem nõ obligent regu
lariter. fallit ut ſupra. Quarto caſu idẽ, & for-
tius eadem ratione. Quinto caſu idem & for-
tius eadem ratione, nam qualia patrisfam. in
liberos præcepta forent, in comperto eſſe nõ
poterant. adde egregium tex. in. l. ſi quãdo. §.
illud. C. de inof. teſt. ibi meritis magis filios,
ad obſequia paterna prouocandos, quam pa-
ctionibus aſtringendos (ſi pœnis). in reliquis
tribus caſibus non eadem, ſed aliquantulum
ſimilis ratio eſt, eritque ius aliquantulum ſed
non ex toto diuerſum.

Illud expeditum eſt in his oĩbus ſpeciebus
tranſgreſsio legis uel iuſti pcepti, ſi fiat ex cõ
temptu ſuperioris obligare ad culpam morta
lem. arg. l. uelnti ſupra alt. c. ii. de maio. & ob.
eſtq; cõis opin. doctorum ſupra relatorũ. q ſi
non fiat niſi ob ignauiã forte aut ob aliã cupi
ditatem non illicitã, quale eſt ut quis lucrũ fa
ciat ex licita negotiatione, uel ut expleat ani
mum ſuũ ex non reproba voluptate, (ſi uerum
loqui fas eſt) nõ poſſum inuenire aut excogi-
tare quodpiã exemplum in quo tranſgreſsio
pcepti ſiue principis ſæcularis, legis ve ſæcula
ris, uel patrisfa. obliget ad pœnã ęternam, ſed
tantum ad tpalem uel expreſſam, uel arbitra-
riam. nam ſi quod ea lege aut principe iube-
tur, ita bonum erat, ut eius contrarium eſſet
illicitum, aut nefarium: id lege uel naturali
uel diuina comprehenſum inuenietur: ſin au-
tem non erat ita noxium ſatis ſuperq; eſſe de
beret pęna tẽporalis. Quid enim † ſi lex iubet 15 Leges Hiſpanæ hic relatæ q non obligent in cõſcientia.
ne nocte per urbẽ deãbulantes, enſes aut mu-
crones ſecũ ferant? & Dominicus Sotus d. art.
iiii. ſentit obligare tranſgreſſores ad culpam
mortalem. nos contra, ſed tantum ad tempo-
ralem. & nobiſcum ſentit oĩs turba Hiſpano-
rũ; qui ſunt literis inexperti, cuius populi uox
(ut dixi) uox Dei eſt, nec ullus Hiſpanorũ pu-
tat, ſe in illius legis tranſgreſsione ibi uigẽtis
peccare. Quid ſi † uetat arma extra fines re- 16 Legẽ principis aut reipublicæ ſęcularis nunquam obligare ĩ conſciẽtia.
gni exportare? Quid ſi aurũ & argentũ? Quid
ſi pecuniam numeratã etiam æream? Quid ſi
equos? quid ſi mãcipia? quid ſi mulabus, æqui-
tare, aut ueſtes auro decoratas & oſtro geſta-
re? in oĩbus ſane his ſpeciebus & ſimilibus, quę
legibus Hiſpanorũ ſunt comprehenſæ, ſatis ſu
perq; eſſe debet pœna tpalis expreſſa uel arbi
traria: cuius metus efficit, ut hoĩes ab iſtorum
tranſgreſsione abſtineant. l. i. ff. de iuſt. & iure.
Neque has ad res neceſſarius eſt metus pœnæ
æternæ, ut probè experti ſumus, qui iuri dicẽ-
do & reipublicæ adminiſtrationi pfuimus di-
cit. id quod theologi harum rerum inexperti
noſſe non poſſunt. pſertim, quia quo tpe roga
tur lex & acceptatur à ciuibus, uel principib.
cõmiſsio ad has res & ſimiles datur, oẽs ciues
huius animi eſſe uidẽtur: eſtq; obligatio alter
natiua, ut uel legi pareatur uel pęna tpalis pa
tienter ſubeatur: nec ultra eorũ intentionem
ad pœnam æternã potuerunt obligari. l. ſi qs
nec cauſam. ff. ſi cer. pet. cum latè ſupra addu-
ctis. Vnde cum ut poeta cecinit, ut ſit (inquit)
magna tamen, certe lenta ira deorũ eſt. certe
quisq; nõ fuerit oĩno rerum inexpertus intel-
liget hoĩes à delictis cõibus, non tam diuinæ
æternęq; pœnæ metu arceri quã metu pœnæ
temporalis. unde ad æternam mortem & pœ-
nam homines obligare ob regimen reipubli-
cæ neq; expedit, quia hãc ad rem efficaciores
ſunt pœnæ tpales. neq; iuſtum eſt, quia ea pœ
na excederet menſuram delicti, neq; fieri po
teſt à principe ſęculari, uel patre, uel lege ci-
uili, quia ſubditi quo tempore poteſtatem de
derunt principibus & reipublicæ, non tã latã
dediſſe uidentur. & tunc demũ ad pœnã æter
nam & immenſam hoĩes obligantur, quando
offenſa fuit immenſa, qa cõtra deũ eiusq; præ

cepta itum fuit,uel contra ius naturale,quod
idem eſt, quod ius ſiue diuinum , ſiue natura-
le:ſi lege uel principis ſæcularis præcepto re-
petitum ſit, non deſinit eſſe ius diuinum aut
naturale : nec efficitur ius ciuile , quia tunc
princeps non tam ius nouum feciſſe quàm
quod antea erat repetiſſe uideretur, ut not.
per Fernand. Loazes in conſi. pro Marchi.de
17 Velez pag.ccccxix.num.52.Nec tunc † eſt lex
aut ius ciuile , ſed diuinum eius've confirma-
tio aut naturale ſecundum eum . Bart. in.l.de
quibus.ff.de legib. Angelus in.l. ius ciuile . ff.
de iuſ.& iure.per tex.ibi.l.i.§.i.ff.ad leg.fal. &
ibi glo.Matth.Afflict.conſtit.Siciliæ incip.de
quæſtionib.ii.not.

Lex huma na concor dans cũ iu re diuino, uel natura li, nõ indu cit nouum ius.

Denique omnia cenſentur permiſſa, quæ
non reperiuntur expreſsim prohibita . l. nec
non.§ ꝙ eis.ff.ex quib.cau.maiores.l. libertas
ff.de ſtatu hom.§.libertas.inſtit. de iure perſ.
ſicq; omnia , quæ libuerint nobis permiſſa eſ-
ſe,intelliguntur ; ſiue faciendo ſiue negligen
do & omittendo. fallit in ſolis præceptis diui
nis aut naturalibus,tam imperatiuis,quã pro
hibitorijs:in quibus comprehenſa ſi uiolaue-
rimus,diuini aut naturalis iuris, rei eſſe uide
bimur quò ad pœnam æternam,ſiue ea præce
pta mandato aut iuſſu quoque humanæ legis
uel principis reperita & confirmata ſint, ſiue
non ſint . licet quando eis humanæ legis, aut
principis præceptũ adiungitur quaſi creſcen
te contumacia & pœnæ æternæ aliquantulum
magis rei & obnoxij uidebimur ; & pœna tem
poralis præterea accedit uel expreſſa uel ar-
bitraria. Quod ſi legis humanæ uel principis
iuſſum ſub præceptis diuini aut naturalis iu-
ris minimè comprehenſum, quod conſiſteret
in faciendo uel omittendo uiolauerimus, nõ
tamen ex contemptu ; tunc,quia remoto hoc
humano præcepto, ea tranſgreſsio erat dege
nere permiſſorum & naturalis libertatis ac la
xitatis humanæ ; ſat ſuperq; eſſe debet,ut pœ-
næ uel expreſſæ uel arbitrariæ,rei ſiamus,abſ-
que eo ꝙ æternæ quoque pœnæ ſubiiciamur :
niſi fortè ſummopere graue & neceſſarium eſ
ſet tale præceptum,quo caſu uis eſt,ut in præ
cepta diuina,aut naturalis iuris,uel gentium
non recideret . nam ecce res meas alienare li
berum eſt mihi.l.nemo.ff.de pact.§. per tradi
tionem inſt.de rerum diui. ſed ſi quo tempo-
re ciuitas noſtra bello præmebatur & pericli
tabatur me armis & equis abundantem iuſſit
lex aut princeps ne iſthæc in forenſes aliena-
rem,uel id generaliter quo ad omnes conci-
ues iuſſit:tunc ſi contrariũ auſus fuiſſem,non
temporalis duntaxat pœnæ, ſed fortè æternæ
quoq; reus fierem. quia non ſolum hãc legem
humanam modò poſitam,ſed & legem natura

lem,qua tenemur periclitantibus ſubuenire,
& alteram diuinam & naturalem , qua tene-
mur,qđ nobis nolumus,id alteri non facere.
quod præceptum tam generale eſt,ut ſi lex hu
mana iuſta ſit, eius tranſgreſſor in id præce-
ptũ (qđ tibi non uis alteri non facias)non poſ
ſit non incurrere, & ẽt in aliud præceptum iu
ris naturalis & gentium , quo iubemur fidem
expreſsim uel tacitè datam obſeruare . c.i. de
pact.l.i.ff.eo.tit.l.i.ff.de conſt.pec. nam qui ui
tam ſocialem & popularem elegit, is tacite id
egiſſe uidetur , ut ei utilia arceſcere & noxia
remouere, curet:non uiolata tamen totius ge
neris humani cognatione, ad quam iure natu
ræ tenemur.l.ut uim.ff.de iuſt.& iu.unde Vir-
gilius ſic cecinit.

Rex Iupiter omnibus idem.

Et Ouidius.

Omne ſolum forti patria eſt.

18 Lex huma na nunquam obligat tranſgreſſorem ad peccatum ſiue ſit pœnalis, ſiue nõ, & ſiue grauis ſit materia ſiue non.

Paulatim ergo eo delapſi ſumus, ut † nihil in-
tereſſe exiſtimemus inter leges humanas pœ-
nales,& non pœnales, quò ad obligandos trã
ſgreſſores.ad peccatum:quandoquidem, quæ
lex non habet pœnam expreſſam, eam hẽt im-
plicitam arbitrio iudicis imponendam.Item
ꝙ earum tranſgreſſor nunquã ſit peccati mor
talis reus exui & uirtute ſolius legis hmõi,ſed
etiam idq; potiſsimum & per prius,ex ui iuris
diuini naturalis aut gẽtium, qđ implicite pa
riter,ꝗ uiolarum reperiatur. id quod partim
accedit ad mentem Gerſonis ubi ſupra & Al-
main.de poteſt.eccl.c.xii.& Caietani per So-
tum ubi ſupra relati; partim uerò accedit ad
opinionem ipſius Domi.Soti & Alfon. Caſtr.
& aliorum theologorum & iuris peritorũ. no
ſtras concluſiones amplia, ẽt ſi lex † illa pœna
lis pœnam imponat ipſo iure.deinde amplia,
etiam ſi pœnam imponat ipſo facto. nam etiã
his caſibus in foro contentioſo nõ tenetur de
linquẽs bona ſua uel pœnã deferre fiſco quaſi
ſuimet delator uel accuſator . ut ex cõi & ue-
riore opi. iam retulimus , & diximus de ſucc.
progr.in pfa.u.98.uer. ſimillimũ eſt. Quibus
adde, idem tenere doct.Dom.Sotus de iuſt.&
iure lib.i.q.vi.ar. vi. cuius oĩa fundamenta eò
tendunt, ut procedat hæc opin. quando delin
quens potuit habere aliquã defenſionem, ali-
ter.n.ſi nullam habebat, nullo iure uidetur bo
na olim ſua iam poſt delictum in dominium
fiſci ipſo iure tranſlata, retinere . nos aũt etiã
hoc caſu defendimus eum non teneri ſeſe de-
ferre , poſſeq; bona ſua retinere tutus in foro
animæ per rationes ibi à nobis redditas .

19 Lex pœnalis nõ obligat in conſcientia, etiam ſi pœnam imponat ipſo iure, uel ipſo facto, & ſi nullã defenſionem reus poſſet habere, ſi ultimũ contrauiſa.

Deniq; noſtræ cõcluſiones quod attinet ad
hoc, ꝙ lex † humana ſæcularis, principiue pce
pta tranſgreſſores non obligent ad pœnã æter
nam ſimpliciter , ſed potiſsimum & ui legis
diuinæ

20 Lex humana non poteſt eſſe iuſta, niſi deriuetur à naturali, uel diuina.

diuinæ uel naturalis, aut gentium, quę implicitè ex tali tranſgreſsione uiolata uideatur) uel illinc iuſtificatur (ut pulchro epilogo res finiatur) quòd nulla lex humana habet effectualiter uim legis, niſi iuſta ſit c. erit autem lex. iiii. diſt. l. i. & ii. ff. de leg. l. humanum. C. eod. iuſta autem ut ſit, neceſſe eſt, q deriuetur à principijs iuris naturalis diuini uel gentiũ, ita eleganter reſoluit diſertiſsimus Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. i. q. v. art. ii. ex illa enim regula, ut quod tibi non uis, non facias alteri. quæ à iure diuino & naturali deſcendit procedit etiam ut mœchus nõ ſis, non fur, non latro, non falſus teſtis, nõ iniquus iudex, quia iſthęc ab altero in te fieri noles. non quoque ſis auarus, quia ſi alter te ditior talis eſſet is tibi egenti non ſubueniret: ſicq; ut talis eſſet uicinus tuus noles. Ne ſis homicida per eandem rationem, & cætera id genus. Lex autem humana ut iuſta ſit, oportet, ut adiumento ſit his legibus diuinis & naturalibus, uel ut aliter ab eis aut ad eas deriuetur: quale eſt, ut occidatur occidens: uel etiam adulter: ut fur dupli aut quadrupli puniatur: ut in reſni uatura falſitatibus perpetrandis ſubiecta & obnoxia maior interuẽtus teſtium exigatur, ut in ultimis uoluntatibus. l. ſi. C. de fideicom. §. ſi. inſt. de fideicom. hęred. l. ſi unus. l. hac conſultiſsima. C. de teſta. l. hac conſultiſsima. C. qui teſta. facere poſſ. ſimile p gl. ſing. in clem. ne Romani de elect. uerb. tolli. Felin. in c. ii. col. ii. de prob. Decius in. c. quæ in Eccleſiarum, de conſt. col. iiii. Si ergo lex ciuilis diceret neminem debere fundum alienum, puta uineam, aut hortulum, aut domũ ingredi inſcio domino, interpretaris id plerunque fieri domino minimè annuente, ſicq; includi ſub illo præcepto, quod tibi non uis, alteri non facias. Iuſta lex eſſet, & qui contra faceret, non ſolùm ad pœnam temporalem ea lege definitam uel ad arbitrariam teneretur, ſed etiam quò ad Deum reus peccati eſſet, non tam ob tranſgreſsionem illius legis humanæ, ſed potiſsimum eo q trãſgreſſor extitiſſe uideretur illi præcepti, quod tibi non uis. &c. Et preſum ptum eſt id fieri domino rennẽte. l. qui uas. ff. de furtis. Ergo lex † poſitiua, aut principum præceptum, aut diſponit id quod explicite iu re diuino naturali, uel gentium diſpoſitum erat, aut quòd illis iuribus, nec implicite, nec explicite cautũ erat, aut quòd implicite cautum erat, interpretatur duntaxat, aut & interpretatur & adiunat pœnam fortè addendo, uel aliter. primo caſu ea lex nõ tam noua lex ciuilis, quam diuinæ aut naturalis legis detectio, aut repetitio eſſe uidetur. d. l. ius ciuile

27 Legis humanæ & diuinæ concurſus.

cum ſupra alleg. ff. de iuſt. & iure. nam, qui declarat nil denuo agit, ſed quod antea erat modò repetit, aut detegit. l. hæredes palam. § ſed ſi notam. ff. de teſta. l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum dominio. Secundo caſu, quando id lege naturali, aut diuina cautum, nec implicite erat, nec explicitè, uix eſt ut ea lex iuſta eſſe poſsit: ſicq; legis uim non habebit in effectu. d. c. i. erit autem lex. cum ſimil. ſupra alleg. ſecundum Sotum ubi ſupra art. ii. lib. i. q. v. cum quo eſt communis opin. ut diximus de ſucc. prog. in præfa. nu. 70. ubi nos multis iuribus, & rationibus non minus utiliter quàm noue oſtendimus, quòd ea lex non deſinit habere uim legis, quãuis interea dum eius utilitas nulla apparet, differatur eius executio: & effectus ſunt multi & maximi. Hoc ergo caſu tranſgreſſor illius legis non eſſet reus peccati, quale eſſet, ſi imponeretur nouum uectigal citra neceſsitatem. tertio caſu, quale eſſet in exẽplo ſuperiore, de intrante domũ, uineam, hortum ve alienũ noctu & inſcio domino tranſgreſſor peccati reus ſit, ut diximus, non tam ex ui iſtius nouæ legis poſitiuæ, quàm ex ui iuris diuini, aut naturalis. ſicque hac atque illac circumcurſes, uix inuenies caſum in quo legis humanæ trãſgreſſor aut præcepti principis ſæcularis uiolator obligetur. & ui illius legis ſolus aut præcepti ad pœnam æternam, ſed tantum ad temporalem expreſſam uel arbitrariam. Quæ omnia uel ex eo iuſtificantur, q† omnes leges poſitiuæ ſi nõ ſint utiles, non poſſunt non eſſe noxiæ. Legis enim uirtus eſt, imperare, uetare, permittere, & punire. l. legis uirtus. ff. de legib. ſi ergo lex punit ciues citra neceſsitatem noxia eſt, ſi eis permittit aliàs uetita citra utilitatem, puta, ut uineam aut hortum alienum uenandi cauſa inuito etiam & uetante domino ingredi fas ſit, noxia eſt: ſi imperat alternis noctibus ciues uigilare & pernoctare, quaſi urbis cuſtodiendæ cauſa, cum nulla ſuſpitio, aut periculum eſſet hoſtium, aut latronum, noxia & oneroſa eſt. ſi ne ciues poſsint piſcari, aut uenari, aut aucupari, aut peregrinari citra neceſsitatem uetat, noxia & laxitatis ac libertatis hũmanæ oneroſa eſt: quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. libertas. ff. de ſta. homi §. libertas. inſti. de iure perſ. iuncta. l. i. & ii. ff. de homi. lib. exhib. & hoc eſt quod dixit ſcite iureconſultus quòd in rebus nouis conſtituendis euidens utilitas eſſe debet, hoc eſt in legibus & conſtitutionibus nouis faciendis. ſignificans legibus hoĩes onerari, illigari, frenarique; non aliter atque

28 Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt.

equos frenis, à ſeſſoribus: hominumque libertatem onerari & impediri. ita iureconſultus in.l. de quibus, cum quinque uel ſex. legibus ſeq.ff.de legibus.unde † Tucidides in oratione Cleonis refert, nõ minus ſanctè & prudenter quam utiliter melius agi cum republica, quę malis legibus aut moribus conſtanter utitur, quam cum ea, quæ bonis ſed incoſtanter. Ergo omnis lex noxia hebenda eſt, cuius utilitas euidens non eſt. ſicque non facilè interpretandum eſt ad pœnam temporalem obligare, nedum ad æternam pœnam.

23 Tucididis ſententia.

24 Legũ pluriũ intell.

Ex ſuperioribus non minus utiliter quàm eleganter colliguntur ueri intellectus ad plures leges regias Hiſpanorum, quarum aliæ uetant extra regni fines extrahi aurum & argentum: aliæ uetant extrahi pecuniam numeratã etiam æream: aliæ uetant extrahi equos; aliæ uetant arma extrahi; aliæ fruges, aliæ omne genus quadrupedum, aliæ pecudum omne genus, aliæ omne genus armentorum, aliæ mancipia. ut inuenies ſub tit. delas coſas uedadas lib.vi.ordina.& in quibuſdam regni pragmaticis. quarum legum trãſgreſſoribus pœna in multis earum mors eſt. in aliis amiſsio bonorum. in aliis exilium, aut relegatio cum pœna pecuniaria.& alię pœnæ multũ acerbæ imponuntur. & cùm pœnæ ſint delictis commenſurãde, ut ſępe admonuimus & teſtatur l.xxxvi. eod. tit. delas coſas uedadas. apparet pœnas ibi definitas non eſſe immoderatas, & conſequenter ea delicta grauia eſſe, nocumentumque publicæ rei grande intuliſſe, aut infligere uideri: ſicque remotis illis etiam legibus pœnalibus earum tranſgreſſores bis uiolaſſe uideri ius diuinũ & naturale. primùm quod damnum ſibi fieri nollent reipublicæ ſuæ faciunt. deinde, quia cum inter conciues id tacitè actum ob omnium communem utilitatem uideatur, ut unuſquiſque quæ publicè utilia ſunt admouere, queq; noxia ſunt arcere ſtudeat & curet. huius tacitæ fidei uiolatores illarum legum tranſgreſſores exiſtere uidentur. unde culpæ ac pœnę æternę noxii effecti etiam illis legibus ceſſantibus uiderentur. unde per earum legum interuentum pœnæ æternæ adiicitur etiam pœna temporalis. ergo ex diuina uel naturali lege tranſgreſſa pœna æterna deſcendat, & ex poſitiua lege tranſgreſſa pœna tantum temporalis, non etiam utraque. Idemque ſenſus accomodandus eſt ad.l.i.tit.delas ferias francas & ad.l.i. & fin.titu.delos concertadores, & ad.l.i.titu. delos contadores maiores dequentas. & ad.l. ii. &.l. xiii. titu. delos contadores maiores, lib.vi.ordi. cum aliis mille ſimilibus. quę leges in eo memorabiles ſunt quod exprimunt ad pœnas decies geminatas, uel decies dupli teneri in conſcientia earum tranſgreſſores, qui eas pœnas ultrò offerre (ut credo) tenebuntur, niſi cùm earum pœnarum ignari erant antequam in eas incurriſſent, uel quando magiſtratus aut princeps ſciebat eos ī eas pœnas recidiſſe, & diſsimulabat & uidendus eſt Sotus & Caſtrenſis ubi ſupra & Sotus. q.vi. ar.vi.lib.de iuſt.& iure.

CAP. TRIGESIMVM.

1 *Legem utilem eſſe reipublicæ oportere.*
2 *Leges ad propriam utilitatem ferre, tyranni eſt, ad publicam principis.*
3 *Legis principatus ad utilitatem ciuium eſt.*
4 *Verba cedunt menti in legibus & in hominibus.*
5 *Verba inuenta, ut indicarent non ut impedirent noſtram uoluntatem.*
6 *Mens tenet primum locum, ſequentem ueri ſimilitudo, ultimum uerba.*
7 *Obligamur mente non uerborum aut literarum figura.*
8 *Verba enuntiatiua non inducunt diſpoſitionem.*
9 *Legis fraudator quis.*
10 *Hiſtoria Hannibalis & Romanorum.*
11 *Verborum complexus mente fraudata non minuit, ſed auget legis uiolationem*
12 *Hiſtoria Othi, & Alberti.*
13 *Finis non media conſiderantur.*
14 *Indefinita quando æquetur uniuerſali.*
15 *Sermo quando intelligatur de prima uice.*
16 *Indefinita negatiuè prolata, an æquipolleat uniuerſali; & quid ſi affirmatiuè proferatur? ardua.q.*
17 *Conditio negatiua non nubendi alteri, an referatur ad primas nuptias? ardua.q.*
18 *Oratio negatiua an plus neget quàm affirmet? ardua.q.*
19 *Negatiua præcepta an efficacius obligent, quàm affirmatiua. ardua.q.*
20 *Indefinita negatiuè prolata, non magis nec minus æquantur uniuerſali ex proprietate ſermonis, quàm ſi affirmatiuè proferatur.*
21 *Indefinitę ambiguitas.*
22 *Oratio affirmatiua, an negatiua ſit efficacior? ardua.q.*

SExagesimo nono colligitẽ † etiã ex noſtra principali ſentẽtia uera ratio & uerus intellectus ad c. erit autẽ lex iiii.diſt. ad.l.i.&.l.ii.ff.de legibus. dum ibi dicitur, legem utilem eſſe debere reipublicæ: ad publicamq; utilitatem ferendam

Legem u... le eſſe re... publicæ o... portere.

ferendam eſſe, non ad utilitatem priuati cuiuſpiam, uel etiam principis. quinimmo † eo

2 Leges ad propriã utilitatẽ ferre, tyranni eſt, ad publicã principis.

differt princeps legitimus & uerus à tyráuo, ꝙ ille ad publicam, is ad ſuammet utilitatem leges condere ſtudet. ut & ſupra oſtendimus. & probat egregius Dominicus Sotus lib. i. de iuſt. & iure. q. vi. art. iii. ratio ergo ea eſt iſtorum, quia lex nõ ſolum princeps & regina eſt, ut teſtatur iurecõſultus poſt Demoſthenem, quẽ refert in. l. ii. ff. de legibus, ſed etiam ſummum obtinet principatum: quia reges legibus regulariter ſub eſſe, earumq́; eſſe non domitores aut liberos arbitros, & effrenos, ſed fideles executores cuſtodes aut interpretes ſi dei, ſupra c. i. & ii. fusè oſtedimus. Vnde † quẽ

3 Legis principatus ad utilitatem ciuiũ eſt.

admodum reliquos omnes principatus ad meram ciuium utilitatẽ creatos fuiſſe edocti ſumus, ita & leges legisq́; principatum ad meram ciuium utilitatẽ ſpectare, intelligemus. Hinc eſt, ut ea lex ſi initio utilis non eſt, interea effectu carebit. ut. dd. ll. & diximus plenè de ſucc. progr. ĩ pręfa. nu. *66*. Hinc eſt, ꝙ ſi initio utilis erat, ſi poſtea cœpit eſſe noxia, niribus eneruatur. l. un. in prin. C. de cad. toll. ibi, ut quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis ſopiret. dixi plenè in d. nu. *66*. cum multis præced. & ſequ. Hinc eſt, quòd etiã ſi † lex in

4 Verba cedunt menti in legib' & in hominibus.

communi non deſiuat eſſe utilis, ſi tamen in particulari noxia eſſe incipiat, eiusq́; ratio & mens ceſſare incipiat: recedimus à proprietate uerborum ipſius legis, ut eius mentem ſequamur; ne ſi uerba legis generalia ſuperſtitiosè obſeruaremus, mentem ipſius uiolaremus. ſicq́; noxia illa eſſe inciperet contra ſui naturã, quæ ut reliqui omnes principatus ad proficiendum & iuuandum, nõ ad nocendum ſpectat. l. ii. C. com. de lega. dum Iuſtinianus ait, legem rebus, non nerbis imponi. Nec enim tanti facienda ſuut uerba ut mente deſerta & relicta ſermonem ſequamur, ſed potius ex diuerſo ſermonis proprietate relicta & poſthabita mentem inſequamur & captemus ac auſcultemur & neſtigemus. l. iii. C. de lib. pręter. l. hęredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. l. pater ſeuerinam. §. conditionum nerba. ff. de cond. & demon. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cond. & dem. ubi notat Socinus. l. fi. ff. de fund. inſtr. l. ſtipulatio iſta §. hi qui. & §. hæc quoque. ff. de uerb. obliga. uerba † enim

5 Verba inuenta, ut indicarent non ut impedirẽt nostram uoluntatem.

teſte Cicerone pro Cæcinna, innẽta ſunt, quę indicarent, non quæ impedirent noſtram noluntatem. id quod probat. l. Labeo. ff. de ſupel. lega. & idem Cicero. i. de legibus ait, orationem eſſe mentis interpretem. Vnde apparet, primum locum obtinere uoluntatem, ſe-

6 Mẽs tenet primũ locum, ſequẽtem uerisimilitudo, ultimũ uerba.

quentem nerisſimilitudo, ultimum uerba. Nam à uerborum proprietate recedimus, ut mentem ſequamur, non ſolum certam & indubitatam, ſed etiam uerosimilem. ut. dd. ll. & l. ita ſtipulatus. in mag. uerſ. Salinns. uerb. ex mente, ubi notant Paulus Caſtren. & Iaſ. ff. de uerb. oblig. ſic ſequimur mentem militis eius uerbis prætermiſsis. l. diuus. ff. de mil. teſt. §. planè inſt. eodem tit. l. non ſolum. ff. de act. & obliga. l. an iuutilis. ff. de accep. quę iura idẽ in pagano præcipiunt. l. non aliter. ff. de lega. iii. Nec enim † uerborum aut literarum figu-

7 Obligamur mẽte non uerborum aut literarum figura.

ra obligamur, aut effectus ullus producitur, ſed mente & ſenſu. l. non figura. ff. de act. & obliga. ideo uerba † enuntiatina quia mente deliberata carere præſumuntur, non inducunt diſpoſitionem. Bart. in. l. ex hac ſcriptura. ff. de donat. & in. l. conficiuntur. ff. de iure codicil. & in l. i. §. cũ urbem. §. de offic. præfec. urb. & in. l. optimam. C. de contrah. ſtip. Alex. in l. qui ſe patris, nume. 7. C. unde lib. Bart. in l. ſciendum, de uerbo. oblig. & in l. Titia. §. Gaius, eod titu. & in l. rationes. C. de prob. & in l. demonſtratio falſa. §. quod autem. ff. de cond. & demonſtr. Iaſ. in l i. C. de ſacroſanct. eccle. & eſt deciſio Rotæ Romauæ. cclxxi. nora qualiter, iu autiquis, & *696*. dic quòd ſi in aliqua, in antiqnis, & Doct. in l. neq; profeſsio. C. de teſt. & in l. ſerui electione. ff. deleg. i. & in l. ſi quis mihi bona. ff. de acq. hęred. in. §. ſed quid, & in l. ſi ita legatum. ff. deleg. i. & Bar. in l. i. C. de ſacroſanct. eccle. & in l. ſi ita, deleg. i. & in l. ſi forte. ff. de caſtren. pecu. & Bauer. in l. cũ filio, uume. 47. ff. deleg. i. & Picus in l. Titia cum teſtamento. §. Titia. ff. deleg. ii. ubi optimè declarat, quæ dicantur uerba enunciatiua. & & Ioann. Crot. in l. re coniuncti. nn. 156. ff. de leg. iii. Bart. in l. tale pactũ. §. pater. ff. de pact. & in l. cum proponebatur. ff. delega. i. & in l. ſi pater. §. auus. ff. de doli. excep. & in l. cum teſtamẽtum. C. de iur. & fac. igno. & in l. Publia. §. Titius. ff. depoſiti, & in auth. de inreiuran. à mori. præſt. & in l. Pamphilo. ff. de leg. iii. & Ioann. Crot. in l. i. nn. 47. de noui oper. nunc. Cur. in l. ſi idem cum eodem. §. fin. ff. de iuriſd. om. Ind. Quod adeò uerũ eſt, ut qui † legis uer-

9 Legis fraudator quis.

ba complectitur contra ipſius mentem legis uiolator uideatur, rantum abeſt ut eius obſeruator indicetur l. fraus. ff. de legibus. Vnde Ci-

Ciceronis aurea uerba.

cero pro Cęcinna ſic ſcripſit, ſcriptum inqt ſequi calumniatoris eſt, boni uerò iudicis uoluntatem ſcriptoris authoritatemq́; defeudere, quæ lex enim quod ſenatus cõſultum quod magiſtratus edictum nõ infirmari aut conuelli põt, ſi ad uerba deflectere uoluerimus, cõſilium autẽ eorum, qui ſcripſerunt & rationem & authoritatem relinquamus: nõ enim ex uer

bis

bis pendet ius ſed uerba ſeruiunt hominũ cõſiliis & auctoritatibus, nec uerba ueniunt in iudicium, ſed ea res cuius cauſa uerba in leges coniecta ſunt.

10 Hiſtoria Hannibalis & Romanorum.

Et hoc † quidem in loco occnrrit hiſtoria memorabilis huc admodum pertinens, relata primùm à Polybio lib.vi.hiſtoriarum & deinde à Tullio, paulò anteſi.lib.iii.offic. & Liuio. iii.decad. lib.ii.ad fi.iterũq; lib.iiii.& poſtea quoque à Gellio lib.noct.Attic.vii.c.xviii. ea eſt, poſt Cannenſem pugnam Hannibal ex captiuis Romanis, qnos detinebat, decem iuratos ad Romanum ſenatum miſit, in caſtra redituros, niſi de redimendis captiuis impetrarent, cùm egreſsi caſtris eſſent, unns ex iis minimè Romani (nt dicit Liuius) ingenii, ueluti aliquid in caſtris eſſet oblitus, ĩ caſtra rediit, iuris iurãdi ſoluẽdi cauſa, & cõfeſtim comites ſecutus eſt. Re à ſenatu nõ impetrata, cæteri in caſtra Hannibalis redierũt. is domũ abiit, tanqnã fallaci in caſtra reditu ſe ſe iureiurando exſoluiſſet, nec iterũ redire teneret, quod cum reſciuiſſet, ſenatus cenſuit eũ cõprehendendum, & cuſtodibus publicè datis ad Hannibalem deducendum, & quidem rectè, fraus

11 Verborum cõplexus mẽte fraudata nõ minuit, ſed auget legis uiolationem.

† enim, ut dicit Tullius de ea re loquẽs, nbi ſupra, diſtringit periurium, nõ diſſolnit. & ſi ad hunc locum referre poſſumus, ut certè poſſumus, ex huiuſmodi primo fallaciq; reditu, nõ erat ſatisfactũ menti & intentioni cõcedentis. Huic ueteri hiſtoriæ germana eſt alia hęc recentior hiſtoria, quam receuſet Aeneas Sylnius, qui adepto ſummo põtificatu Pij nomẽ ſibi adſciuit, ĩ deſcriptione Europæ c.xxxix. & Raphael Volaterranus lib. vii. Geographiæ in francorum hiſtoria, & è noſtris And. Alc. in. l. boues. §. hoc ſermone, de uerbor. ſignific.

12 Hiſtoria Othi, & Alberti.

Cũ Albertus Franconię comes in arce munitiſsima Bambergenſis urbis à Ludouico Imperatore obſideretur, cuius filium intereniſſe inſimulabatur, difficiliſq; eius arcis expugnatio uideretur, Otho Magũtinus epiſcopus profectus ad Albertũ, ſe litis arbitrũ profeſſus eſt, iuranitq; ſi ſecum ad Imperatorem proficiſceretur, uel pacẽ impetraturũ, uel in arcẽ incolumẽ reducturum. Credit Albertus, & Othonẽ ſequitur, uix arcẽ egreſsi erãt, cnm Otho hortatur, ut in arcẽ pranſum redeant, ne fortè longiuſcula apnd Imperatorẽ eſſet futura mora: redeunt, prãſiq; iterum egreſsi ad Lndouicũ redierunt, mox Albertus captus eſt, & capitali iudicio damnatus. Cui Archiepiſcopi fidẽ implorãti, reſpondit religioſus ille pontifex, ſe datæ fidei ſatisfeciſſe, religioneq; ſe ſolutum eſſe, qui ſemel reduxiſſet incolumẽ, bis reducere non promiſiſſet. Verùm is non ſatisfecerat menti intẽtioniq; eius, qui ius iurandum exegerat, propterea nec eo ſe liberarat eiusq; hac in re perfidia nobilitata eſt. nã iuxta uulgatam Ariſtotelis ſententiam propter unumquodq; tale & illud magis. ſed dubium non eſt quin uerba † ad ſolam mẽtis ſignificationẽ (ut diximus) reperta fuerunt. ergo ea mentis ſignificatio, nõ uerborum prolatio attendenda erat per iura & rationes ſuperiores. quibus adde. l. adigere. §. quãuis. ff. de iure patr. l. cum pater. §. dulciſsimis. ff. de lega. ii.

13 Finis non media conſiderantur.

14 Indefinita quando æquetur uniuerſali.

Quid denique ſi habebam decem feneſtras in domo mea, & abs te ſtipulatus ſum, ne luminibus domus meæ officias altius ædes tuas eleuando: tu autem domum tuam ita eleuaſti, ut omnibus feneſtris domus meę demptis duabus officeres, & mihi conquerenti quòd fidem ſtipulationis uiolaſſes, reſponderes, te non uiolaſſe, quia cum ſupereſſent duæ feneſtræ illeſæ, uerum remanebat te luminibus non offeciſſe. Cùm illa pluralis & indefinita loquutio ne luminibus officeretur, in illis duabus, quæ illeſæ manſerunt, uerificaretur. l. inter illam. ff. de uerb. ſign. l. ubi numerus. ff. de teſtibus. c. pluralis, de regu. iuris lib. vi. teq́ne non de omnibus non officiendis feneſtris, ſed de quibuſdã tantùm iuxta ſermonis proprietatem intellexiſſe. adhuc tamen uerius eſſet, & eſt; eum fidem uideri uiolaſſe, eſſeq; cõtra id quod actum erat, de omnibus enim feneſtris & ſingulis nõ officiendis utrinq; actum eſſe præſumptum eſt. arg. l. luminum. §. fin. ff. de ſerui. urbanorum prædiorum. l. quicquid aſtringendæ, in princ. ff. de uerb. obliga. l. ſi ſic ſtipulatus ſum. eodem titulo. isq́ue ueroſimilis ſenſus uincit, expellit, ſuperat, fugatq́ue ſermonis proprietatem. ſic ergo & in terminis duarum hiſtoriarum de quibus mentionem habuimus poſthabita uerborum proprietate, mentalem fidem obſeruare illi tenebantur, eamq́ue turpiter & uafrè uiolaſſe uiſi ſunt. ſed dicet quis, iſthæc non eſſe ſimilia qnò ad eas hiſtorias, quia illi affirmatiuè promiſerũt, quo caſu † ſermo ſimpliciter prolatus, intelligitur de prima uice. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de nerb. ſig. nbi Andre. Alci. & alij, at noſtrum ſimile de feneſtris nõ officiendis erat negatinum. Et d. regula † d. §. hoc ſermone, & l. ſi quis hęredem. C. de inſt. & ſubſ. procedit in diſpoſitione affirmatiua, ſiue permiſsiua, nõ etiã in prohibitiua, ſiue negatiua, quę non ſolùm de primo actu, ſed & in infinitũ intelligitur. per tex. in l. ſi ſic ſtipulatus ſum, ubi id not. Iaſon in. ii. no. ff. de uerbo obligat. & noluit Gloſ. no. in. l. hoc genus, & ibi

15 Sermo qñ intelligat de prima uice.

16 Indefinita negatiuè prolata, æquipollet uniuerſali & quid ſi affirmatiuè proferatur ac dę.

ibi Alberi. Gofred. Salicetus in fine. & Bart. qui eam dicit notandam. ff. de cond. & dem. & Paul. Caſt. qui dicit ſingul. & præterea Oldra. in l. cum pater, §. pater filiam. & ibi quoque Bart. ff. de leg. ii. & idem quoque uoluit ipſe Oldra. conſil. xvi. Thema tale eſt, Titius habens unam filiam, colu. iii. uerſi. nec in hoc multum, ubi & ad hoc allegat, l. ſi ſic, ff. de uerborum obligat. ſed & illud quoque uoluit Siguor. conſi. lxviii. Quędam mulier col. ii. uerſi. deinde ſic, & iterum conſi. lxxi. factum ſic ſe habet, D. epiſcopus, col. iiii. uerſi. præterea nõ eſt nouum. Baldus, qui illam Gloſ dicit ſatis not. in l. ſi ut proponis, la. i. col. ii. uerſi. opponitur illud quod nullum eſt, C. quomodo, & quando iudex. Roma. conſi. cccciiii. in caſu propoſitæ conſultationis, ante medium, uerſ. alia enim limitatio, dum allegat Gloſ. in d. l. hoc genus, & Lauren. Calca. conſi. xx. iſta quæſtio habet tria dubia, col. i. uerſi. iiii. limitatio, ubi ad hoc expreſsim allegat d. l. ſi ſic ſtipulatus ſim, de uerborum obligat. Alexan. in addit. Bar. in d. §. hoc ſermone, & ibi Alciat. Iaſon in d. l. in quobus, §. i. col. ulti. uerſi. item prædicta limita. ff. de iure iurand. & ipſe Iaſ. in l. decem ſtipulatus, col. v. uerſi. ſed huic reſponſioni. ff. de uerb. oblig. Philip. Dec. in ca. nam concupiſcentiam, col. i. in iii. no. de conſtit. in i. lectu. & conſi. iii. quando iuriſdictio, col. iii. uerſi. comprobatur hoc quia negatiua, & conſi. ccccxc. uiſis & circumſpectis, col.

17 Conditio negatiua, nõ nubendi alteri, an referaſ ad primas nuptias tantum, q.

iii. Vnde † Oldra. d. conſi xvi. cõſuluit, quòd ſi teſtator aliquid ultra legitimam legauerit filiæ, ne nuberet alii, quam mercatori, aliàs legatum amittat: & filia primò nubat mercatori, & eo mortuo nobili, amittit legatum: neque enim in hac prohibitione de primis nuptiis tantum eſt intellectum, ſed de omnibus. & id nuncupatim ſequitur Benedict. Plumbi. in l. matrimonii, in fi. ff. qui & à quibus manu. & Paulus. Caſt. in d. l. hoc genus, ubi ex hoc dicit ſe conſecutum fuiſſe honorem: & Catel. Cot. qui id dicit ſingul. memor. incip. teſtator lethaliter uulneratus, circa medium: & Alci. in d. §. hoc ſermone. Albe. in l. ult. col. iiii. uerſi. ultimo quæro, ibi, nec eſt multum. C. de ſpõſal. & in. l. hæc conditio filiæ, in fi. ff. de cond. & demonſt. Huius differentiæ rationem, cur

18 Ratio negatiua an minus neget quàm affirmet, ardua q.

† ſcilicet affirmatiua intelligatur de primo actu, non etiam negatiua? Iaſon ubi ſupra cogitandum ſuadet, & ita quidem ſuadet ut nullam ſibi eſſe uideatur. uerum Alberic. & Paul. Caſt. in d. l. hoc genus. ff de cond. & demonſt. & Philip. Deci. in d. c. nam concupiſcentiam, ubi ſupra id tribuunt uiribus & robori negatiuæ ſiue prohibitiuæ, quod aliàs ſemper multò fortius eſt, quàm ſint uires, affirmatiuæ ſiue permiſsiuæ. id eſt, plus negat negatio, quàm affirmet affirmatio. l. quicquid aſtringendæ, ff. de uerborum obligat. & l. luminum, §. ul. ff. de ſeruituti. urban. prædiorum. in quod habetur in l. is qui ducẽta. §. ſed utrũ. ff. de reb. dub. & l. filius fam §. pen. ff. de donat. iuncta. l. alienatum, §. donationis, & ibi Gloſ. ff. de uerborum ſignifica. & l. i. §. editiones, & ibi Bald. poſt Ray. ff. de edendo, & l. eum qui, §. ſi libertus, ff. de iure iurá. iuncta. l. ſi iurauero, ff. de iure patrona. & uoluit Gloſ. in capit. cum dilectus in uerbo, à ſuſpenſis, uerſi. alii, dicunt & melius, & ibi Antonius de conſue. Bald. in proœmio decretal. Iaſon in l. ſi arrogator. ff. de adoptio. hincque † prodit, quod tradit Archidiac. in capitu. ſi peccauerit, ii. q. i. quòd præcepta negatiua potentius & efficacius obligant, & magis pręcisè adſtringunt, quàm affirmatiua. & ſequitur Panormit. in c. nouit, col. xii. uerſi. ii. quęritur an quilibet, de iudic. & quod ſcribit Raphael Fulgoſ. in. l. iuris gentium. §. ſed ſi fraudandi, per Glo. ibi, ff. de pact. quod † negatiua indefinita æquipollet uniuerſali ex proprietatę ſermonis, licet aliàs regulariter ex benignitate id ſit, non ex proprietate, ut not. in c. ut circa, de electio. lib. vi. & per. Bart. in. l. ſi in pluribus, ff. de lega. ii. & probatur in. l. ſi ſeruitus, ff. de ſeruitu. urban. prædiorum. ſecundum cũ quem ſequitur Andreas Alciatus in d. l. boues. §. hoc ſermone limi. vii. num. 5. ff. de uerb. ſigni. quod ultimum ſuſpectum omnino haberi debet, ex proprietate enim ſermonis indefinita oratio non magis nec minus ęquipollet uniuerſali quãdo ꝓfertur negatiuè quàm ſi affirmatiuè prolata eſſet, ut patet in exemplo de luminibus non officiendis ſupra relato. Nam ſi ex decẽ feneſtris, quas domus tua habebat, aliis domũ eleuãdo meã offeci, aliis nõ offeci; uerißimũ eſt me feneſtris offeciſſe, qa qbuſdam offeci. & uerißimũ eſt me feneſtris non offeciſſe, qa quibuſdã nõ offeci. ſicq; promiſsio negatiua de feneſtris non officiendis non tam uiolata fuit, inſpecta proprietate ſermonis quàm inſpecta mente agentium, Idemq; foret ſi ea promiſsio affirmatiuè conciperetur, puta, uel ſi domum tuam eleuando feneſtris meis noceres, uel ædificium demoliri tenereris, uel centum pœnæ nomine præſtare. Nam & tunc ſi domo eleuata quibuſdã feneſtris offeciſti, reliquis uerò non, ex proprietate ſermonis uerißimum eſt te luminibus offeciſſe; & uerißimum ſimiliter te luminibus non offeciſſe; offeciſti enim quibuſdam, non offeciſti reliquis. ſic etiam teneberis. ergo

19 Negatiua præcepta an efficatius obligent, quàm affirmatiua, ardua q.

20 Indefinita negatiuè prolata, nõ magis nec minus æquaſ uniuerſali ex proprietate ſermonis, quàm ſi affirmatiuè proferatur

go utroque caſu tam in affirmatiua, quàm in negatiua, uel priuatiua ſeu prohibitiua uerborum conceptione, quo ad proprietatem ſermonis nihil intereſt, nec etiam quo ad iuris interpretationem; cum inſpecta uerborũ proprietate uerum ſit illum fidem contentionis uiolaſſe, & ſimiliter non uiolaſſe; at inſpecta iuris interpretatione & fidem uiolaſſe & in pœnam recidiſſe uidetur. Nã † & ſimiliter

21 Indefinitæ ambiguitas.

ſi nobilis habebat decem famulos, duo ex his hominem occiderunt ſi quis teſtis dixerit affirmatiuè famulos illius nobilis homicidium feciſſe, uerum dixit inſpecta proprietate uerborum. rurſus ſi alius teſtis dixerit, famulos illius hominem non occidiſſe, uerum quoque dixit, habita & inſpecta ſermonis proprietate: illius enim depoſitio uerificatur in duobus famulis noxiis, iſtius uerò depoſitio uerificatur in reliquis octo in noxiis. & de materia huius indefinitæ non minus utiliter quàm nonè diſſeruimus de ſucc. crea. lib. ii. §. xx. num. 53. cum pluribus ſeq. & num. 175. & num. 60.

Vnde cum inter affirmatiuam & negatiuã orationem nihil quo ad uerborum proprietatem interſit, apparet ſimiliter ſuſpectum eſſe, quod Archidi. & Panormi. ubi ſupra contendunt, præcepta negatiua efficacius aut uehementius obſtringere, quàm adfirmatiua: cũ à pari potius procedere intelligendum ſit, niſi ſubiecta materia aliud ſuadeat; quo caſu tã cito tamq; facilè affirmatiua præcepta poterunt efficacius quam negatiua obligare, quã ècõtra. Vnde ex præceptis decalogi nulli piorum dubium eſſe debeat, quin præceptum affirmatiuum de amando Deo ſit uehementius, quàm reliqua ſint præcepta negatiua de non mechando, aut de non furando, aut de rebus alienis non concupiſcendis, & ſimilia. ut colligitur ex dictis per nos ſupra.

22 Oratio affirmatiua, an negatiua ſit efficacior? ardua q.

Apparet iſthinc † ſuſpectam eſſe illam non minus cæcam inſipidamq;, quam uulgatam ſententiam eorum, qui tradiderunt, orationem negatiuam plus negare, quam oratio affirmatiua affirmet. ut uoluerunt Albe. & Paul. Caſt. in d. l. hoc genus. Philipp. Decius in d. c. nam concupiſcẽtiam, & alii ſupra relati, quorum ſententia repudianda eſt, cũ ut diximus, hæ orationes à pari procedãt, quinimmo procliuius eſſet, ut affirmatiua oratio robuſtior eſſet quàm negatiua. argumen. l. i. & ii. cum ibi not. per Gloſ. & Doct. ff. de acq. hæred. ubi repudiatio hæreditatis facta in parte non trahitur ad alteram partem, quia eſt negatio ſicque non recipit augmentum iuris accreſcendi & tamen aditio hæreditatis facta in parte, quia eſt affirmatio, trahitur ad reliquas partes recipitque augmentum iuris accreſcendi. ad idem. l. ſi totam & l. ſi ſolus. ff. eod. tit. unde ſimiliter quod finitum eſt, prorogari non poteſt. l. ſed & ſi manente. ff. de precario. & exhæredatio quia priuatio eſt & negatio, non recipit augmentum. Vnde facta ex parte hæreditatis nec trahitur ad alteram hæreditatis partem, nec tenet in ea parte in qua facta fuit. l. cum quidam. ff. de libe. & poſthum. quia ut. dd. locis doctores aiunt, omne priuatiuũ & negatiuum eſt caducum & debile, affirmatiuũ uerò robuſtius & efficacius & magis priuilegiatum. Vnde egregium illud Oldradi dictũ quod legatũ relictũ mulieri ne nuberet alii, quàm mercatori, quòd amittatur quando ea prius nupſit mercatori & eo defuncto nupſit nobili, id quod ſequuntur Bened. Plumbinus & Paul. Caſtrenſ. & Cate. Cotta, & Albericus & alii ſupra relati, & Alciatus & Andreas Tiraq. in d. §. hoc ſermone. limi. xii. id quidem dictum celebre ſanè, ſed non minus ſuſpectum quàm inhumanum mihi uidetur. Nam ut contra mulierem facit, quod uerum eſt eam alii quàm mercatori nupſiſſe, ita quoq; pro ea facit, quod ſimiliter uerum eſt alii non nupſiſſe quàm mercatori, quandiu primum matrimonium durauit, & cum matrimonium inſpecta deſtinatione ſit perpetua & indiuidua ſocietas. l. i. ff. de ritu nupti. in prin. inſt. de nupti. mens teſtatoris ad primas duntaxat nuptias trahenda eſt, quaſi ille de ſecundis minimè cogitauerit: & in conditionibus explendis non tam uerba quàm mens teſtatoris inſpicitur. l. ſi quis hæredem. C. de inſt. & ſubſt. l. iii. & iiii. eod. tit. & illa conditio ne nuberet alii quàm mercatori ſui natura odioſa erat & reſtringenda, quia lex iubet, ne quod omnino nuptiis impedimentum fieret. l. cum tale. §. reſcriptum. ff. de cond. & dem. Concludamus ergo & humanius eſſe & iuris mẽti fortè proximius eam mulierem relicto non priuari. Et ita tenerem.

CAP. TRIGESIMVM PRIMVM.

1 *Lex ut nulla collecta imponi poſſit, ceßat quando ut imponatur utile eſſe cœpit.*

2. *Legis uerba tranſgrediuntur ex mente ipſius etiam à iudice ordinario, quando ea lex cœpit eſſe noxia.*

3 *Pœnam lenire etiam interdum. & licet & expedit.*

4 *Pœnitentiam à Papa iniunctam minuit epiſcopus.*

5 *Concilij decreta alterat interdum epiſcopus.*

6 *Statuti iniqui tranſgreßio libera.*

7 *Statuti*

7 *Statuti etiam iurati nociui libera tranſgreſſio.*
8 *Citationis omiſſio ex cauſa fit.*
9 *Defenſio ex cauſa nobis tollitur.*
10 *Ius naturale interdum tranſgreditur.*
11 *Ius diuinum interdum tranſgreditur.*
12 *Ius canonicum per inferiorem interdum diſpenſatur.*
13 *Eccleſiæ res interdum infeudare poteſt inferior.*
14 *Epiſcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere conſenſum capituli.*
15 *Eccleſiæ res prælatus interdum poteſt alienare.*
16 *Epiſcopus interdum tertio præiudicat ut bono cõmuni conſulat.*
17 *Diſpenſare poteſt epiſcopus interdum, ut quis duas dignitates eccleſiæ unius teneat.*
18 *Epiſcopus interdum punit clericum exemptum.*
19 *Eccleſiæ priuilegijs prælatus interdum poteſt renunciare.*
20 *Epiſcopus interdum poteſt creari ubi nunquam fuit.*
21 *Vicarius generalis alium uicarium generalem interdum creare poteſt.*
22 *Appellatio à legato ſuperioris ad eius uicarum interdum fit.*
23 *Legatus de latare cauſam interdum committit definiendam ſine ſtrepitu.*
24 *Princeps priuilegium non ſubdito conceſſum interdum reuocat.*
25 *Iudex interdum alterat terminum ad reſtitutionem definitum.*
26 *Lex interdum non communis toleratur.*
27 *Lex ad unum quarterium ciuitatis regulariter non ualet.*
28 *Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alterandas, fallit interdum.*
29 *Clericus interdum poteſt aduocare.*
30 *Parochus interdum extra parochiam poteſt reſidere.*
31 *Notarius interdũ poteſt pluries ſcripturam edere.*
32 *Iudex interdum permittit arma noctu portare, contra formam ſtatuti.*
33 *Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti.*
34 *Regalia interdum alienantur?*
35 *Lex generalis uel localis iniuſta, quare effectu careat?*
36 *Statuti mens ſequenda ſpretis uerbis, egregia. q.*
37 *Delictum delicto accedens aggrauat.*
38 *Contumacia una aggrauat ſequentem.*
39 *Falſas margaritas geſtans, non comprehenditur ſtatuto, quod punit margaritas geſtantem.*
40 *Pœna extenditur de caſu uero ad caſum fictum.*
41 *Calumniæ iuramentum non ſubit, qui plenè probauit.*
42 *Dei reuerentia commendatur.*
43 *Intell. l. manifeſtæ. ff. de iure iur.*
44 *Calumniæ iuramentum remoueri non poteſt per ſtatutum locale.*

SEPTVAGESIMO redeũdo ad legis principatũ, qui ad merã ciuium uel ſubditorũ utilitatẽ, non ſecus quàm imperiũ reliquorũ principum ſpectat, ut pleniſsime diſſeruimus. inde deriuãtur quã plura bona. Nã ideo dicebat Ange in. l. diuus. ff. de petitione hæredita. quòd † ſi ſtatuto etiam iurato caueatur: ut nulla ĩ populo collecta imponi poſsit: tale ſtatutum intelligitur atq; intelligi debet, niſi aliqua cauſa reipublicæ utilis aut neceſſaria, puta famis aut belli, & alia his ſimilis cauſa ſuperuenerit. ſequitur Archi. Tarraco. ĩ cõſi. pro Marchione de Velez. pag. cccxx. ratio eſt, quia illius ſtatuti imperiũ eſt ad merã utilitatẽ ciuiũ. quæ utilitas illuderetur, ſi urgente hac noua neceſsitate definerat fieri ſtatuti tranſgreſſio. neq; ad rem pertinet, qđ uiciet ꝓprietas uerborũ ſtatuti, q̃ uerba paruipẽdũtur, ut mẽs illæſa ſeruetur: q̃ utilitatẽ intuet̃ ciuiũ, ut plene ſup. docuimus.

1 Lex ut nulla collecta iponi poſſit, ceſſat quando ut imponatur utile eſſe cœpit.

Colligitur etiã ſeptuageſimo primo, quòd nõ ſolum princeps, ſed etiã quiſq; iudex ordinarius poteſt leges tranſgredi, quoties noxiæ eſſe, incipiũt. ita Decius in c. de cauſis, de officio delegati. dicẽs hanc eſſe cõem opi. & in rubrica, lect. ii. col. ii. de iudiciis. Marſilius in. l. i. §. diuus. ff. de ſicariis & in ſingu. clxxxii. iudex non debet, & in l. i. §. ſed & ſiquis col. ii. ff. de falſis. & ſupra dixi.

2 Legis uerba trãſgrediuntur ex mẽte ipſi⁹ etiam à iudice ordinario, quãdo ea lex cœpit eſſe noxia.

Septuageſimo ſecũdo, Colligitur, quare † ex iuſta cauſa poſſunt inq̃ſitores hæreticæ prauitatis & ep̃i minuere pœnas ẽt poſt ſententiã, ut de inquiſitoribus eſt tex. ſing. in c. ut cõmiſſi. §. nec nõ faciẽdi, & ibi Glo. & Doct. notãt. de hæreticis lib. vi. & notat Domini. in d. c. ſi quẽ pœnituerit. §. notãdũ. & Fel. in d. c. qualiter & quãdo. §. ad corrigẽdos. col. vi. uer. fallit quarto. de accuſatio. & de ep̃is & aliis poteſtatẽ diſpẽſandi habẽtibus, notat Innoc. in c. dilectus, col. ii. de tẽpori. ordi. Panor. in d. c. niſi ſpecialis, in fine & ĩ d. c. licet, ubi eſt Glo. notabilis, quæ ita intelligi debet, de pœnis. Ioã. de Ana. in d. c. qualiter & quando, in vii. col. & Pilipp. Dec. in d. c. At ſi clerici. §. de adulteriis, col. ii. de indiciis. & in d. c. de cauſis de officio delegati. Ratio eſt, quia quando pœna legalis grauior æquo eſſe incipit, expedit ut poſsit leniri, ne legis illius imperium ad ciuiũ utilitatẽ ĩductũ, cõuertatur in eorũ læſionẽ. In foro aũt pœnitẽciali id cuiq; ſacerdoti liceret. c. Deus q, & ibi Panor. de pœnitẽtiis, & hac rõe nitit̃ totus tit. C. de ſen paſſ. & reſti. & tit. de abolitio.

3 Pœnam lenire etiam interdũ & licet & expedit.

4 Pœnitētiā a Papa iniūctā minuit epiſcopus.

Septuageſimo tertio colligitur, quare † ex iuſta cauſa epiſcopus poſsit minuere pœnitentiam à ſummo pontifice iniunctam, ut ſupra attigimus, & tradit Marſilius d. ſingula. clxxxii. Ratio eſt, ne ſi ea pęnitentia cœperit eſſe intolerabilis & noxia, tunc imperium Papæ ad proficiendum creatum incipiat eſſe nociuum.

5 Cōcilii decreta altērat interdū epiſcopus.

Septuageſimo quarto colligitur, quare † epiſcopus ex iuſta cauſa poſsit tranſgredi decretum concilii, ut tenuit Marſilius d. ſingula. clxxxii. Roma. conſi. ccccxxviii. Ratio eſt, ne concilii decreta ad proficiendum inducta, noxia eſſe incipiant.

6 Statuti iniqui tranſgreſsio libera.

Septuageſimo quinto colligitur, ſtatuta † iniqua non ualere, poſſeque tranſgredi etiā ab eo, qui ea ſeruare iuraſſet ut tenuit Oldr. conſi. cclix. Albe. in l. de quibus. ff. de legibus Soci. conſi. xcv. lib. iii. Ratio eſt, ne ſtatuti imperium ad iuuandum creatum, incipiat eſſe damnoſum.

7 Statuti & iurati nociui libera tranſgreſſio.

Septuageſimo ſexto colligitur, quòd † qui iurant ſeruare ſtatuta ciuitatum, uel eccleſiarum, uel ſcholarum, uel collegiorum intelligere uidentur, ſi non fuerint inhoneſta. ita Innocen. in c. dilecti, col. fin. de maio. & obed. Bal. in c. i. col. ii. de alienatione feudi. Brunus conſi. xxxv. col. fin. & Ratio eſt, ne earum ciuitatum, eccleſiarum, ſcholarum, collegiorum, monaſteriorum imperium ad proficiendum inductum, incipiat eſſe noxium.

Septuageſimo ſeptimo colligitur, quod epiſcopus cum ſuo capitulo poteſt ex iuſta cauſa numerum canonicorum augere etiam contra ſtatutum iuratum, ut tenuit Ioannes Andr. Butrius Aegidius, Imola, & Feli. col. vi. & alii communiter in cap. cum acceſsiſſent, de cōſti per tex. ibi. Ratio eſt, ne illius ſtatuti imperium ad proficiendum creatum, incipiat eſſe nociuum.

8 Citationis omiſsio ex cauſa fit.

Septuageſimo octauo colligitur, quare ex iuſta cauſa poſsit princeps ſententiam ferre parte non citata, quamuis citatio ſit de iure naturali, ut reſoluimus de ſucc. progreſſu in præfatio num. 99. tradit Loazes in conſil. pro Marchione de Velez pa. 317. dic quod ratio eſt, ne iuris naturalis poteſtas & imperiū ad iuuandum inſitum, incipiat eſſe noxium.

9 Defenſio ex cā nobis tollit.

Septuageſimo nono colligitur, quare † ſummus pontifex poſsit ex iuſta cauſa tollere defenſionem, ut per Decium in c. dilecti, col. vii. de exceptio. Alex. in l. cum mulier, co. v. ff. ſol. mat. Ratio eſt, ne id ius natura inſitum ad iuuandum, incipiat eſſe noxium. Nam † circa ius ipſum naturale, & à Deo & ab hominibus, ex cauſa, ob neceſsitatem, communemq́; hominum utilitatem aliquando reperimus diſpenſatum fuiſſe. ut communiter notant Doct. in. § ſed naturalia, inſtitu. de iure naturali gētium, & ciuili, & Ioannes de turre Cremata c. i. v. diſtinctione.

10 Ius naturale interdū trāſgredit.

Colligitur octuageſimo quare ſummus Pōtifex ut iam attigimus, poſsit circa ius diuinum ex iuſta cauſa diſpenſare? ut per Decium in conſi. cxii. in præſenti conſultatione. Felinus, & Decius in c. quæ in eccleſiarum, de cōſtitu. Corneus conſi. clxxxix. lib. iiii. Ratio eſt, ne ius diuinum ad iuuandum deſtinatum, noxium eſſe incipiat. Colligitur, quare † epiſcopus contra ius canonicum poſsit ſtatuere & diſpēſare, ut per Alex. in rubrica col. ii. de officio eius Bal. in l. ii. ff. de iure iur. Roma. cōſi. cccxxv. & cōſi. ccccxxviii. & ſing. ccccxcii. ſed an poſsit epiſcopus. Ratio eſt, ne iuris canonici imperiū ad iuuandum deſtinatū, noxiū eſſe incipiat. cū id iuſta cauſa depoſcat. ita intellige. c. poſt tranſlationē, de renūtiatione.

11 Ius diuini interdum tranſgredi tur.

12 Ius canonicum per inferiores interdū diſpenſatur.

Octuageſimo primo colligitur, quare † prælatus, qui res eccleſiæ infeudare nō poteſt, ut notāt Aluarotus, Iacobus de Bell. Nicolaus de Neapoli, Marti. Laud. & Card. in c. in prin. qui feudū dare poſsint. ex iuſta tamē cauſa id facere poterit? ut p Frāciſchinū Curciū de feudis ii. parte principali vi. q. principali. Ratio eſt, ne iuris imperium deſtinatum ad iuuandum, incipiat eſſe damnoſum.

13 Eccleſiæ res in feudum poteſt ...

Octuageſimo ſecundo eadē ratione licet † prælatus olim nihil ferè ſine capitulo ſuo facere poſſet, ut per Archid. in ſumma xviii. diſtin. Collect. in c. nouit, de his quę fiunt à prælato. Aegidius in c. irrefragabili col pe. de officio ordinarii. tamen ex iuſta cauſa capituli cōſilium requirere non tenebatur ut per Hoſtien. & Panormitanum in d. c. nouit.

14 Epiſcopus interdū olim nō tenebatur requirere conſenſum capituli.

Octuageſimotertio & eadē ratione, licet † prælatus res eccleſiæ alienare nequeat, ut p Archidiaconū & Colectariū ubi ſupra, tamen ex iuſta cauſa id ſibi fas eſt, etiā ſine conſenſu capituli. ita Bal. in c. i. in principio, qui feudum dare poſſunt. & Franciſchinus ubi ſupra & Abb in ca. fina. de eccleſiis.

15 Eccleſiæ res prælat interdū poteſt aliena re.

Octuageſimo quarto qua ratiōē, quod amplius eſt, ex iuſta † cauſa poterit in eccleſiarū & ſubditorum præiudicium aliquid ſtatuere & ordinare, ut notant Butrius, Imola & alii quos refert & ſequitur Fernā. Loazes in conſ. p Marchio. de Velez, pa. 350. nu. 91. quale eſt, † ut clerici fortè uiuerēt in cōi, ut notat Inno. in c. quoniam de uita & honeſta. clericorum.

16 Epiſcopus interdū ... cat ... no com... ni cōſ...

17 Diſpenſare poteſt epiſcopus interdum, ... quis dignitates eccleſiæ ... ni⁹ tene...

Octuageſimo quinto hinc etiā fit, ut epiſcopus † poſsit diſpēſare q q̄s habeat duas dignitates i eccleſia aut duos pſonat⁹ ex iuſta cauſa

Archidi.

Archidi. in c. i. de conſu. lib. vi. Domini de Rota deciſ. xxix. nota quod epiſcopus. in antiquis, ſub tit. de præb. ratio iſtorum omnium eſt, ne iuris prohibitio & imperium his caſibus ad iuuandum deſtinatum, incipiat eſſe noxium.

18 Octuageſimo ſexto hinc fit, ut ex iuſta cauſa prælatus † poſsit clericum utcunque ſummi pontificis priuilegio exemptum puniri, ne Papæ imperium hoc caſu inciperet eſſe damnoſum. Fredericus de Senis conſi. cccii. col. fina. quale eſſet, ſi is clericus ſe præſente proteruus foret aut in contēptum delinqueret. argu. c. tuam de ordi. cog.

Epiſcopus interdū punit clericū exemptū.

19 Octuageſimoſeptimo colligitur etiā quare † epiſcopus ex iuſta cauſa poſsit præſcriptioni & iuribus eccleſiæ ſuæ renuntiare, ut tenent Innocentius & Ioannes Andr. in ca. ueniens de præſcrip. & Bertachi. in tracta. de epiſcopo in iiii. par. princip. in princip. q. vi. & Fernandus Loazes ubi ſupra pag. cccli.

Eccleſiæ priuilegiis prælatus interdū poteſt renunciare.

20 Octuageſimo octauo colligitur quare † & ſi creari epiſcopus non debeat ubi nunquam fuit c. fœlex xvi. q. i. tamen ex iuſta cauſa creari poteſt: qualis eſſet ſi creſceret numerus fidelium. ita ibidem Loazes per c. præcipimus. ea. dem xvi. q. i. ratio eſt, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum, noxium eſſe incipiat.

Epiſcopus interdū poteſt creari ubi nunquā fuit.

21 Octuageſimo nono colligitur, quare † uicarius generalis, qui alium uicarium generalem ſui loco conſtituere regulariter non poteſt c. clericos de offi. ordi. & idem in uicario ſeu legato Papæ, ita Cardi. in clemen. & ſi principalis de reſcrip. & Andreas Siculus in c. nouit col. pen. de offi. legat. ex iuſta tamen cauſa (puta infirmitatis) id facere poteſt permiſſumque eſt, ut tenent Domini de Rota ubi ſupra Glo. & Doct. in cle. i. de regula. uerb. loco aliorum. Hoſtienſis. Ioānes Andreas, Ioānes, Imolenſis & alii in d. c. clericos, & Fernandus Loazes ubi ſupra. ratio eſt, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatū, incipiat eſſe nociuum.

Vicarius generalis ū carium generalem interdū creare poteſt.

22 Nonageſimo colligitur, quare † & ſi regulariter à legato ſuperioris non ad eius uicarium, ſed ad ipſum ſuperiorem ſit appellandum, ut per Panormi. & alios in c. ſi quis contra clericum col. ix. de foro compe. Philipp. Decium in ca. dilecti ii. de appella. col. i. Romanum ſingulari cccclxiiii tu habes ubi eius add. tamen ex iuſta cauſa fit tranſgreſsio huius legalis definitionis, ne ea ad proficiendū deſtinata incipiant eſſe noxia, ita Panormi. & alii in d. c. ſi quis contra clericum.

Appellatio à legato ſuperioris ad Vicarium interdum fit.

Nonageſimo primo colligitur, quare † legatus de latere licet regulariter non poſsit committere cauſam ſine ſtrepitu & figura iudicii determiendam, Glo. in c. fi. uerb. figura, de hære. lib. vi. Imola in l. nemo poteſt. ff. de lega. i. Felinus in c. i. col. i. de reſcrip. ex iuſta tamē cauſa id facere poteſt, ne ea iuris prohibitio ad proficiendum deſtinata, noxia eſſe incipiat. ita Butrius & alii in ca. fi. de tranſactionibus. Felinus in d. c. i. col. iii. Iaſ. in l. omnes populi col. iii. ff. de inſt. & iure. Franciſc. de Ripa, Ioannes Crotus & alii in repu. l. nemo poteſt, ubi plenè per Hannibalem. ff. de leg. i.

Latare cauſam interdum committit ſine ſtrepitu &c.

24 Nonageſimo ſecundo colligitur, quare † & ſi princeps regulariter priuilegium non ſub dito conceſſum reuocare nequeat, ut per Innocentium & alios in c. nouit de iudi. & in c. i. de proba. Lapum allegatione c. col. fin. Romanum conſil. cclxi. & Mainerium in l. nemo poteſt mutare, ad finem. ff. de reg. iur. tamen ex iuſta cauſa id facere non prohibetur, ut notant Innocentius & alii in c. cum M. de conſt. Alexan. conſi. ci. & Fernandus Loazes ubi ſupra pag. 356. idq; fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum, incipiat eſſe nociuum.

Princeps priuilegiū non ſubdito conceſſum interdum reuocat.

25 Nonageſimo tertio colligitur, quare † & ſi iudex prohibeatur aliter procedere, quàm ut legibus & moribus proditum fit, ut in prin. inſt. de offi. iudi. & in prin. inſt. de obliga. quæ ex quaſi deli. naſ. tamen ex cauſa poteſt terminum à lege datum ad petendam in integrum reſtitutionem alterare. ita Bald. in l. ii. ff. de re iudic. Ioannes Andr. in capitu. i. de reſti. ſpoli. Bart. in ſimili in l. ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſocio id quod in omni tempore legali & termino generale eſſe uidetur, ut notant per tex. ibi Bar. Angelus, Alex. Iaſ. & alii in d. l. ii. ff. de re iudi. idque fit ne ea iuris prohibitio & imperium incipiat eſſe damnoſum.

Iudex interdum alterat terminū à lege ſtitutum.

26 Nonageſimo quarto colligitur quare † & ſi regulariter lex debeat eſſe communis, ut notant per tex. ibi Bal. & Paulus Caſtrenſ. in l. i. ff. de legib. & c. erit autem lex liii. diſtin. adeò ut † non ualeat lex ad unum quarterium duntaxat ciuitatis, niſi & reliquas ciuitatis partes obſtringat. Angel. in l. Titius. § fi. ff. de pollicit. Bald. in prima conſt. C. §. quibus tamen ex iuſta cauſa talis lex bene ualeret ut per dd. in dictis locis. unde naleret lex compellens certas perſonas ad compromittendum puta mercatores, ut per Decium in c. conſuluit. iii. de appell. col. fin. Bart. & Ioannes de Platea per tex. ibi in l. neque Dorotheum & in l. doctitii. C. de decurio, lib. x. Angelus conſi. lxii. Nobilis miles.

Lex interdum nō cōmunis ſcratur.

27 *Lex ad unū quarterium ciuitatis regulariter non ualet.*

28 Index pro clama generale facere nequit ad pœnas legis alternandas. fallit interdũ.

Nonanegeſimoquinto colligitur, quare † & ſi magiſtratus ante delicta perpetrata nequeat facere generale proclama, ut qui tale quidpiam auſus fuerit tali pœna ſe noſcat eſſe plectendũ. ſi ea pœna erat præter ius commune, ut per Bar. in l. omnes populi. q. v. ff. de iuſt. & iure Anchar. in c. canonum ſtatuta de conſt. Bal. in l. programma. C. cõmi. epiſt. tamen ex cauſa id fas eſſet, ſecundum Fernan. Loazes conſi. pro Marchi. de Velez pag. 360. idq́ue fit, ne ea iuris prohibitio incipiat eſſe damnoſa, ſi etiam utilitate publica urgente tranſgredi non poſſet.

29 Clericus interdũ poteſt aduocare.

Nonageſimoſexto colligitur, quare † clericus & ſi regulariter aduocare nequeat, tamẽ pro eccleſia ſua id ſibi licet, ita Inocen. in c. nn. de oblig. ad ratio. Inocen. & Abb. in c. ſed nec ne clerici uel monachi. Felinus col. fin. in c. cum. I. & a. de re iudi. idq́; fit, ne ea prohibitio & iuris imperium ad eccleſiæ utilitatẽ deſtinatum in contrarium uertatur.

30 Parrochus interdũ extra parochiã poteſt reſidere.

Nonageſimoſeptimo colligitur, quare † curatus uel parochus & ſi regulariter extra parrochiam ſuã reſidere nequeat, ut tradunt communiter Doct. ibi Felinus col. fin. in c. cum omnes, per tex. ibi de cõſtit. & in c. non nulli & in c. conquerente & in c. pe. & fi. & in c. ex tuæ, de cleri. non reſid. tamẽ ex iuſta cauſa, puta, ſi ad cõcilium abire expediret, id fieri liceret: ne ea iuris prohibitio & imperium ad utilitatem eccleſiæ factum, incipiat nocere ipſi eccleſiæ, ut per Geminianum in c. fi. de reſcrip. Franc. ripa. in d. c. cũ oẽs in col. xviii. de conſti. per tex. in c. cũ ex eo de elect. lib. vi.

31 Notarius interdũ poteſt pluries ſcripturã edere.

Nonageſimo octauo colligitur, quare † & ſi lex regulariter iuſſerit, ne notarius, qui ſemel inſtrumentum edidit iterum illud edere teneatur. ut tenent Bar. Bald. & communiter doct. in l. ſi quis ex argentariis. §. fin. per. tex. ibi. ff. de edendo. tamen ex iuſta cauſa illud edere non prohibetur, etiam pluries idq́; fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad utilitatem deſtinatum, noxium eſſe incipiat. ita tradunt Bar. & Bal. ubi ſupra Bal. in l. diſſolutę. C. de cond. ex lege: idem in rubr. col. vi. C. de fide inſtr.

32 Index interdũ permittit arma noctu portare, cõtra formã ſtatuti.

Nonageſimonono colligitur, quare † iudex contra formam ſtatuti uel legis arma ciues portare prohibentis, poſsit ex iuſta cauſa alicui ciuium id permittere. ut tenuit Bal. in rubr. C. qui admi. col. i. Corſetus ſingulari. 150. Socinus in tract. fall. regu. xxix. Ioannes Neuiza. in ſua Sylua nupt. fol. xxxxvii. limi. vi.

33 Executio pœnæ corporalis interdum fit extra loci delicti.

Centeſimo colligitur, quare † executio pęnæ corporalis & ſi regulariter in loco facinoris perpetrati fieri debeat, tamẽ ex iuſta cauſa alibi quoq; fieri permittitur; ne ea iuris diſpoſitio & imperium ad utilitatẽ deſtinatum aliorſum reflectatur. Bal. in rubr. ad finem. C. de fide inſtr. Bertach. in tract. de Epiſcopo libro. iiii. par. v. q. xxxviii.

34 Regalia interdũ alienantur.

Cẽteſimo primo colligitur, quare † reges, & ſi regulariter urbes & oppida ſuæ coronæ nequeant alienare, c. intellecto de iureiur. tamen ex iuſta cauſa unum aut alterũ oppidum alienare nõ prohibentur. ut tradunt ibi cõmuniter doct. & attigimus ſupra & aliquid de ſucc. crea. lib. iii. §. xxvi. nu. 83. idq́; fit ne alias iuris prohibẽtis imperium, quod ad utilitatẽ eſt, in lęſionẽ conuertatur, cõtra mentẽ ipſius iuris, cui quod uerborũ proprietas uitiet impedimento eſſe non debet. Intellige tamen ut q̃ primũ ea urgens neceſsitas laxata fuerit, illico expenſis totius regni ea oppida alienata redimãtur, ad regiamq́; corouã redigantur. ut diximus ubi ſuprà.

35 Lex generalis uel localis iniuſta, quare effecta careat?

Centeſimo ſecundo, colligitur, quare † lex generalis uel ſtatutum locale ſi iuſtum nõ ſit, non ualeat, etiam ſi ex certa ſcientia principis fiat? ut tenẽt Innocẽtius & alii in c. primo & ĩ c. quia pleriq; de immuni. eccleſ. Cynus in l. bene à Zenone. C. de quadr. præſ. Iaſ. conſi. i. col. ix. lib. i. Fernan. Loazes in conſi. pro Marchi. de Velez pag. 54. Ludoui. Rom. ſingulari. 714. iudex poteſtatis, in ſimili per Felinum in rub. de homic. Marſilius in l. i. nu. 17. de ſicari. & ſingul. 665. & alii multi, quos allegat Nicol. Pig ad Roma. ubi ſupra, qui diſputant, an ualeat ſtatutum, quod pœna pecuniaria imponit pro adulterio, uel homicidio, ſi talis pęna eſſet contemptibilis, ratio ergo ne ualeat eſt, quia ad utilitatẽ ſtatuentibus datũ imperium non debet conuerti ad læſionem.

36 Statum mẽs ſequenda ſpretis uerbis, egregia.

Centeſimo tertio colligitur, ſtatuto cauetur quod † homicida puniatur in cẽtum: alio ſtatuto cauetur, quod qui cõmiſerit duo homicidia capite puniatur, utrũ ſi quis commiſit homicidium & ſoluit centum, an ſi committat aliud debeat decapitari? & uidetur quod non, quia pro primo eſt ſatisfactũ, ergo non debeat amplius puniri. nam paria ſunt condemnatum ſoluiſſe pœnam, & abſolutũ fuiſſe, C. ad l. Aquil. l. contra negantẽ. Contrarium tenet Bal. quod debeat decapitari ĩ auth. qui ſemel. C. quomodo & quãdo iud. qa facta nõ poſſunt haberi pro infectis l. in bello. §. factæ ff. de capti. licet † ergo obligatio ſit extincta, primum tamen aggrauat ſecundũ. ſicut † prima contumacia quantumcũq; purgata aggrauat aliam ſequentem, ut in d. authen. qui ſemel, & hoc dicit Bal. uerũ eſt etiam ſi primum maleficium eſſet præſcriptione ſublatũ. nã nõ

37 Delicto ... licto ... dens aggrauat.

38 Contumacia una aggrauat ſequentem.

obſtante

obſtante preſcriptione cognoſcetur de illo, non propter ipſum, ſed incidenter propter aliud aggrauādum quod eſt notādū ſecundū eū in d.authen.qui ſemel.refert & ſimpliciter ſequitur d.Pet.de Ancha.in rep. c.canonū ſtatuta, de cōſti.in.32.char.ſequit Corſetus ī ſingulari ſtatuto.xxiii.Quid dicēdū?&ſanè licet pro Baldi & Corſeti opinione arrideāt uerba ſtatuti, tamen ipſis uerbis poſthabitis mēs ſtatuentium ſequenda eſt(ut pleniſsimè ſupra oſtendimus) mens autem eſſe uidetur, ut pro duobus homicidijs capitis pœna debeatur,& præterea nihil. vnde cum pro primo maleficio centum condemnationis nomine prioris præſtita ſunt, ſi modo pro ſequēti homicidio capite is puniretur, iam pro utroque in plus quam in caput punitus foret, quod eſt contra mentem ſtatuentium; ergo mitius quàm capitaliter aliquantulum puniendus eſt, ita tamen ut pro ſecundo homicidio non ſolum in centum, ſed acerbius aliquātulum puniatur; quia geminatio delicti aggrauat culpam, ſicque ſatisfactum erit fundamento & rationi contrariam partem tenentium, & hec pars ut humanior, ita & uerior uidetur. Colligitur † quare ſtatutum puniens geſtantem margaritas intelligatur in eo, qui ueras, non in eo qui falſas geſtaret. ut uoluit Bar.in.l.i.§.hoc inter dictum per tex.ibi.ff.de fonte. Franciſcus Cremenſis ſingulari lxxxiii.mulier tranſiens.Ludou.Roma.conſi. cccc xciii.qui inde & etiam Cremenſis inferunt, quod † mulier tranſiens ad nuptias ſecundas, & ſi perdat lucra à marito habita, tamen non amittet, quod ſibi mariti contemplatione donatum fuerat; quanuis id à marito profectum intelligatur. l. ſed & ſi plures.§.in arrogato.ff.de uulgari. quia id nō ram uere quam ficte à marito profectum intelligitur; & pœnas non eſſe de caſu uero ad caſum fictum porrigendas non ineleganter contendunt. ratio ergo prioris dicti ea eſt, ꝙ ſtatuti legiſ'ue imperium, utilitatem intuetur ciuium, non captionem aut læſionem eorum, utilitas autem in eo eſt, ne ueris & precioſis margaritis utentes depauperētur, quæ ratio ceſſat in falſis ut §. xvii.nū.65. multa in ſimili diximus in tract.de ſucc.cre.lib.ii.

39 [...]alſas mar[...]aritas ge[...]ans, non [...]ōprehen[...]itur ſtatu[...]o, qd pu[...]it marga[...]tas geſtā[...]m.

40 [...]œna non [...]xtenditur [...] caſu ue[...]o ad ca[...]um fictū.

Centeſimo quarto colligitur quare † & ſi regulariter proceſſus ſit ipſo iure nullus quando calumniæ iuramentum nō fuit præſtitum, cum eſſet petitum.l.ii.§.ſed quia ueremur. C. de iuram.calu.c.certum de iuram.cal.c.conſtituens de fideiuſ.tamē ſi exigatur ab eo, qui iam plenè probauit, iſque iurare nolit, aliud erit. Vt arg.l.ſi non fuerit.ff.de iureiu. tenent Bal.in.c.ii.col.ii.de proba.Iaſ.in.l.admonendi col.xli.de iureiur. Matthæus Mathæſ.& Sara.eius additio.not.lxv.nota quod ſtatutum, idem Iaſ.in.l.iuſiurandum quod ad pecunias §.qui iuſiurādum, not.i.ff.de iureiu.ratio eſt, quia † ut reperiuntur non pauci, ita numinis cōtemptores, ut falſò iurare nihil uereantur; ita ex diuerſo ſunt nonnulli ita ſummi Dei reuerentes, ut potius ſuum amittant quàm ſacramentum ſubeant, etiam ueritatem dicturi. ita ait.l.quæ ſub conditione, in prin.ff.de condi.inſt. Ne ergo uir bonus, qui iam plenè ius ſuum probauit nimia Dei reuerentia uerum etiam ſacramentum ſubire non audens, ius ſuum indebite amittat, par eſt, ut tali caſu ceſſet iuramenti ſubeundi neceſsitas; ne legis imperium tale iuramentum exigentis ad utilitatem ciuium deſtinatum, in eorum bonorum ciuium læſionem reflectatur ceſſante neceſsitate, prout ceſſat in ſpecie propoſita. ad .l.manifeſtę turpitudinis.ff.de iureiu.reſponde, † procedere quando nondum eſſet legitimè probatum, & eſt optima defenſio iſtius ſingularis concluſionis, de qua multum dubitauit Iaſ.in d.§.qui iuſiurandum.

41 [...]alumniæ [...]ramentū [...]on ſubit, [...]i plenè [...]obabit.

42 Dei reuerētia commendatur.

43 Intell.l. manifeſtæ. ff. de iure iur.

Centeſimoquinto colligitur, † quare non ualeat ſtatutum uel conſuetudo particularis adimens iuramentum calumniæ quo caſu petitum eſſet, ut per d.c.uerum.d.§.ſed quia ueremur.d.c.ueniens, tenuit Matthæus Mathæſillanus & Sara.ubi ſupra.ratio enim eſt, ne facultas ſtatuendi per legem generalem municipibus conceſſa, ut plenè tradunt Bart.& alii per tex.ibi in.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iur. conuertatur in ipſorummet læſionem, qui remoto tali iuramento litibus ſcaterent, & nimiū inuicem uexarētur. ſicq; ſtatuendi imperium noxium,(quod eſſe non debet) ipſiſmet eſſe inciperet.

44 Calumniæ iuramentū remoueri non poteſt per ſtatutū locale.

CAP. TRIGESIMVM SECVNDVM.

1 *Solennitas abundans non nocet.*
2 *Exceptio incontinenti probanda, non comprehenditur in ſtatuto exceptionem excludenti.*
3 *Prohibitus habere prædia in territorio, non uetatur ſi ea illico ſit uenditurus.*
4 *Statutum fœminas dotatas excludens, intelligitur quo ad ſucceſſionem eorum, qui dotare tenebantur.*
5 *Fortuitus caſus excuſat à pœna ſtatuti.*
6 *Carceris cuſtos non tenetur ſi ſocij maliguitione incarcerati fugiant.*
7 *Proditio irreparabilis.*
8 *Præſcriptio cum mala fide quare non ualeat.*
9 *Pœna an debeatur in conſcientia?*
10 *Malæ fidei poſſeſſor quis dicatur.*

11 *Minor*

11 *Minor non comprehenditur ſtatuto punienti delicta non communia.*
12 *Minor non comprehenditur ſtatuto puniēte eum qui de comitatu bladam extrahit.*
13 *Monachi minoritæ fundi ad uendendum an ſint capaces?*
14 *Eccleſia ex neceſſitate uendens, non tenetur ſolennia ſeruare.*
15 *Statutum ut mortua uxore maritus lucretur dotem, an locum habeat, quando maritus & uxor ſimul perierunt? ardua q.*
16 *Statutum quòd uno delinquente cæteri de familia puniantur, an ualeat? ardua q.*

5 Solennitas abundans non nocet.

CENTESIMO SEXTO colligitur, quid dicendum, ſi † in aliquo actu ſtatutum prouidet adhiberi præſentiam, uel cõſenſum quatuor uirorum, aliàs non ualeat. utrum ſi adhibeantur decem, uel plures, reddatur actus inualidus tanquam non ſeruata forma? & uidetur quòd ſic, quia omiſſio modi & formę uitiat diſpoſitionem. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de uerbo. oblig. c. Piſanis de reſtit. ſpo. c. cum dilecta de reſcrip. c. cum ſuper abbatia de offic. delega. Contrarium tamen reperio fuiſſe conſultum, prout refert Pet. de Anch. in repe. c. canonum ſtatuta. de conſtit. 39. char. quia licet ad ſolennitatem ſtatuat lex certum numerum, ampliatio numeri non uitiat. l. hæredes palam. in prin. ff. de teſt. & l. cum tabulæ. ff. de ſecund. tab. per hoc. l. non ſolet. ff. de regu. iur. & l. qui mutuam. ff. mand. l. pediculis. §. Labeo. ff. de auro & argen. legato. item maiori numero ineſt minor. l. i. §. ſi ſtipulati; de uerb. obl. prçterea numerus ampliatus non diuerſificat formam. l. non ſunt liberi. ff. queád. ſeruitu. amit. l. i. §. item quæritur. ff. de aqua quoti. & æſti. facit quod not. Bart. in l. ſi prius. ff. eo. tit. Denique hæc pars uera eſt, ut conſtat per tex. in l. uni. in prin. C. de rei uxo. act. & potiſſimum ex omnibus fundamentis & rationibus noſtræ ſententiæ principalis, quæ habet legum principumq; imperium ad ciuium utilitatem deſtinari, quæ per interuentum decem uirorum, ubi quatuor tantum ſufficiebant, tantum abeſt ut interuertatur, quòd potius aſſequitur pleni, ergo ea diſpoſitio minime debet pro irrita in læſionem agentium haberi. Et ita in ſpecie tenet Corſetus ſingul. incipiente ſtatutum. xxii.

6 Exceptio incōtinenti probanda, non cōprehendi in ſtatuto exceptionem excludenti.

Centeſimoſeptimo colligitur, quod † ſi ſtatutum tollat exceptionem in aliquo caſu; debet intelligi, niſi quis uelit incontinenti probare exceptionem legitimam; quia eo caſu debet audiri, non obſtante ſtatuto: quia ſtatutum uidetur excluſiſſe exceptiones non legitimas propter præſumptam fraudem opponentium, quę præſumptio ceſſat in probatione, quæ offertur in continenti, tex. in c. literas, de reſti. ſpoliato. quod not. gl. in l. i. §. hoc interdictum, in uer. ſed & ſi falſum. ff. de tab. exhiben. Abb. in c. ſciſcitata, ſuper glo. in uer. effectum de in inte. reſti. quam glo. ibi profitetur ſe ſolitum eſſe multum adducere in conſilijs ad ſtatuta excludentia omnes exceptiones. Abb. in c. ſuper eo. ad fi. de offi. deleg. uide dicta per eum in c. ex parte. iiij. eod. ti. niſi eſſet præſumptio contra eum, quòd calumnio ſè exciperet, licet offerat ſe probaturum incontinenti. iſtud uoluit glo. in d. c. ſciſcitata, quæ limitat d. c. literas. & iſtud dictum ſenſit do. Abb. in d. c. ſuper eo, ubi Bald. Singulariter dixit per illum tex. in dicta glo. quòd à ſummaria cognitione poteſt quis repelli, ubi præſupponitur quis calumniari. quod dictum dicit menti tenendum. & not. in c. ueniens il ſecundo de teſti. in l. fi. C. de ordi. cognitio. putat tamen do. Abb. in d. c. ſuper eo illud dictũ glo. & Bal. procedere. ubi opponens offert ſe probaturum in continenti, & præſumptio eſt de malitia, quia per talem oblationem non purgatur præſumptio malitiæ. quibus de rebus per Anto. Corſetum ſingulari in uerb. exceptio. ii. & pro ſuperiore opinione, ut talis exceptio in continenti probanda per tale ſtatutum excluſa non uideatur, facit noſtra ſententia principalis. Nam ut reliquorum principum, ita & ſtatuentium ac legiſlatorum imperium ad proficiendum eſt, non ad nocendum: noceret autem ſi exceptio legitima etiã in continenti probanda excluderetur. Vnde & ſi uerbis ſtatuti accedere uideretur, tamen extra mentem ſtatuẽtium eſſe ueroſimillimũ eſt, quæ potiſſimum (ut ſupra oſtendimus) intuenda eſt. glo. ibi & ubiq; communiter app. in l. tale pactũ. §. fi. ff. de pact. ſicq; uerbis poſthabitis ex ueroſimili mente ſtatuentium talẽ exceptionem admittemus.

7 Prohibitio habere prædia in territorio, ... ueratur ſi ea illico ſ... uẽdatur.

Centeſimo octauo colligitur, quid † ſi prohibetur forenſi aliquam rem immobilem relinqui per ſtatutum, aut per uiam contractus, uel ultimæ uoluntatis? relictus eſt fundus forenſi ut uendat pretiumq; habeat. An hoc caſu habeat locum ſtatutum? glo. eſt ſing. in c. i. §. confirmatos; in uer. domum, de reli. dom. in ui. q[ui]. ualet legatum, ſicq; tale ſtatutum nõ habet locum. & eſt ratio, quia ſi non durat alienatum, ergo non uidetur alienatum, ut in c. i. quid iuris ſit ſi uaſallus poſt alie. feud. id recupe. & l. ſi uerò pro parte §. uerſum. ff. de in rem uerſo.

uerſo.Bal.in.l. cum quæſtio in fin.C.de leg. & ſequuntur Fran. in d.§. confirmatos. Corſet. uotab.mendicantes.late per Alex. & Iaſ. qui alios citant in l.apud Iulianum.§.conſtat.ff. de leg i.Io.Dilect.de arte teſt.cant.xl.& Deci. conſi.559.in caſu.Curt.Iuni. cõſi.cv.col.ii.in ſimili per Hippolytum Marſilium ſingulari cxxxii,Nicolaum Pign.& Ludouicum Romanum ſingulari.ccxciiii, incipi. prohibetur fo renſi, ratio enim huius cõmunis opi.eſt, quia animus ſtatuentium fuit ciuibus cõſulere quò ad hoc,ut omnia prædia, quæ intra fines territorii erant ad eos ſolos, non etiam ad forẽſes pertinerent, non autem quo ad forenſes commercium iure gentiũ debitum (iuxta.l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure.§ ius ciuile &.§.ius aũt gentium inſt.de iure nat.) remouere, uoluerunt.ergo cum per tale legatum id prædium non deſinat cum effectu permanere inter cõciues,ceſſat ea utilitas, ad quã ſtatuentes proſpectum uoluerunt, & ſi ultra progrederetur noxium eſſet,quia contra ius gentium adimeretur forenſibus commertium.

4 ſtatutum fœminas dotatas excludẽs, intelligitur quo ad ſucceſsionem eorum,qui dotare tenebantur.

Centeſimo nono colligitur, ſtante † ſtatuto, ſuper quo egregiè conſuluerunt Rapha. Cuma.& plures alii cõſi.ccvii.incipien.quod quælibet hæreditas &c. quod quælibet hæreditas aſcendentium deferatur maſculis legitimè deſcendentibus, excluſis fœminis, cum dotatæ fuerint. Quod licet tale ſtatutum generaliter loquatur, non habet locũ in ſucceſsione matris uel auiæ maternæ, ſed ſolum in aſcendẽtibus per lineam maſculinam, ſequitur Iaſ.in l.iiii.§.prætor ait, in princ.iii. col.ff.de in ius.uocan. mouetur. Rapha. quia ſtatutum excludit fœminas,quia ſunt dotatę: ſed iſta ratio dotãdi ceſſat in matre, & auia: quia ad eas non pertinet officium dotandi.l. mater.C.de iure dot. ergo non comprehẽdit matrẽ, quia debet intelligi de hæreditatibus eorum,qui tenentur dotare:& ſic de hæreditate patris uel lineæ paternæ, cũ ergo uerba non conueniant matri, nec eius diſpoſitio.l. iiii.§.toties.ff.de dam.infec.l.quod conſtitutum.ff.de milit. teſta. cum ſimil. & quod tale ſtatutum intelligatur, ſi dotatę fuerint ab ea perſona, de cuius hæreditate agitur, & nõ ab alia,ita tenet no.Bal.in l.i.C.de leg.hæred.cũ concor.quas dat Iaſ. in l.quoniam nouella.C. de inoffi.teſta.& Gerardus ſingulari.vii.quã do rubrica.num.iii.ratio iſtius rei ea eſt,quia hoc ſtatutum fœminarum excluſiuum, uidetur eſſe contra naturalem æqualitatem, quæ inter maſculos & fœminas eſſe debet.l.maximum uitium.C.de lib.præteri.§.fin.inſt.de hæred.ab inteſt.unde ſi huiuſmodi ſtatutum aliquando ob aliquam magnam utilitatem, aut reipublicæ neceſsitatem toleratur (id quod ſatis eſt,ut ualeat,teſte Baldo in.l.non omniũ & in.l.de quibus col.x.ff.de legibus & eleganter per Andream Tiraquel. de utroque retractu in præfa.nume.75.) tamen quin odioſum & conſequenter reſtringendum ſit, negari nõ poteſt, quoties ſe ſe offert aliqua non multum deuia & extranea interpretandi occaſio. ut in ſpecie hac.quæ eo maximè admittenda eſt, quod legiſlatores (ut noſtra principalis concluſio habet) ut reliqui principes non ut obſint, ſed ut proſint acceperunt imperium. unde eæ leges ea'ue ſtatuta, quę ſub dura uidentur piè ut ſic minus obſint interpretãda ſunt; eſtq; iudice me efficacior ratio, quã quę mouit doctores ſupra allegatos.

Centeſimo decimo colligit, ſcis quod † lex eſt, quod ſi ſit ſtatutum in ciuitate, quod non extrahatur bladum uel aliquid aliud de loco, quòd ſi caſu fortuito de aliqua alia ciuitate, uel caſtro ueniãt homines deferentes bladũ uel aliam rem contra ſtatutum, quòd uõ obſtante ſtatuto poſſunt, licet alias non poſſent, niſi eſſent tranſeuntes.C.de ædific. priua.l.ſi quis poſt hãc legem. ita Guilielmus de Ludo ſing.xviii.ratio eſt, quia impoſsibilium nulla obligatio eſt.l.impoſsibilium.ff. de regu.iur. l.i.ff.de cond.inſti.impoſsibile autem eſt caſus fortuitos præcauere.l.quæ fortuitis.C.de pignor.act. ergo leges, quæ non ſecus quàm principes ut prodeſſent, nõ ut obeſſent imperium acceperunt (ut noſtra principalis concluſio habet) non potuerunt obligare nos ad tale quid impoſsibile.

5 Fortuitus caſus excuſat à pœna ſtatuti.

Centeſimo undecimo colligitur eadem ratione, ſi dictat ſtatutum, quod ſi † carceratus aufugiat cuſtodes teneantur pœna capitis. ſi duo ſint cuſtodes, & unus cuſtos ſimul cũ carcerato aufugerit, quod alter cuſtos uõ teneatur pœna ſtatuti.tex.eſt ſingularis in l.ultima uerſi.interdum.ff.de cuſto. reo. & idẽ Roma. conſi.cccxcv.ut res col.fin.uer.ſecundũ doct. in d.l.ſi.Are.in tracta.maleſi. in uerbo, fama publica pręcedẽte.num.91.Fran.Cre.no.xci. Hipp.de Marſi.in rub.ff.de fideinſ.q.xvii.pulchrè per Nico.Boẽr.deci.ccxvii, quo ad tertiam.qui alios citat.Ludouicus Roma. ſingulari.xxx. Hæc enim † proditio eſt, quam præcauere eſt ultra prouidentiam & uires humanas.unde ſic cecinit,

6 Carceris cuſtos non tenetur ſi ſocii malignatiõe in carcerati fugiant.

7 Proditio irreparabilis.

Claudianus lib.2.in Ruffinum,

Heu heu quàm breuibus pereunt ingentia cauſis.
Imperium tanto quæſitum ſanguine, tanto
Seruatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis

Proditor

Proditor unus iners anguſto tempore uertit.

Et Sillins Italicus lib.13.Bel.pun.

Illa autem, quæ tondetur præcordia roſtro
Alitis, in quantum reſonat plangentibus ales
Armiger ad paſtus rediens iouis, hoſtibus arcem
Virgo immane nefas, adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reſerauit clauſtra Sabinus.

Cũ ergo proditioni occurrere ſit impoſsibile, impoſsibiliumq; nulla ſit obligatio. l. impoſsibiliũ. ff. de reg. iur. par eſt, ut cuſtos carceris non reneatur de proditione ſocii cũ lex imperium ut prodeſſet non ut noceret acceperit, ut habet noſtra principalis cõcluſio: noceret aũt ſi ad impoſsibile obligaret.

8 Præſcriptio cũ mala fide quare non ualeat.

Cenreſimo duodecimo colligitur quamobrem omnes leges & omnia ſtatuta, quæ permittunt prçſcriptiones cum mala fide contra reales, uel perſonales, uel mixtas actiones nõ ualeant ipſo iure, quia ſunt contra ius cõe & nutriunr peccatum, ut in c. uigilanti & c. fin. de præſcrip. & in regula poſſeſſor, de reg. iur. in. vi. peccat enim, qui ſciens ſe teneri ad centum ex cauſa depoſiti, mutui, uel uenditi, recuſat ſoluere. & hanc doctrinam ſentit Bar. in l. onmes populi. ff. de iuſti. & iure. in illa quæſtione, an naleant ſtatuta circa ius diuinum. idem rener Ange. in l. ſequitur. §. ſi uiam. ff. de uſucap. & in l. hęc aũt iura. ff. de ſer. urb. præd. & in l. fi. ff. quemad. ſer. amit. & in l. ait prætor §. itẽ ei. ff. ex quib. cau. maio. in uno caſu quãdo debitor non peccaret recuſando ſoluere, ut quia eſſer obligatus ad meram pœnã, puta, ad duplum uel quadruplum actione furti. Nã

9 Pœna an debeatur in conſciẽtia.

† ſecundum ius diuinũ, & ſecundũ forum conſcientiæ nõ tenetur quis ſe offerre ad ſoluendum pęnã, etiam eã petenti in iudicio, uel ex tra. xii. q. ii. c. fraternitas, ubi eſt tex. ſing. iuncta Glo. in uer. cũ augmẽto. in fi. & not. doct. in c. dilecti, extra de arbi. Ant. in c. fi. extra de præſcrip. idẽ tenet Panor. in c. quoniã col. v. poſt. Butr. & ibi Feli. col. ii. de præſcrip. ubi dicit hanc eſſe communem opi. confirmatur ex iis, quæ late dixit idẽ Fel. in c. i. xx. col. uerſi. tertius caſus de cõſtitu. circa Glo. in c. fraternitas alleg. ſecus ubi actio nõ eſt mere in pœnam, ſed quia uiſum fuit legi ſic cõuenire reipub. ut in actione de dolo & ſimili. quia ſi interuenit dolus ex parte alterius tenet, ut pulchrè per Abb. ubi ſupra, propter d. Glo. ſing. & c. admonere. xxxiii. q. ii. & per Mathæſillanum ſing. xxiii. ratio ſuperioris concluſionis, ut tale ſtatutum non ualeat, eſt. quia ut principibus ita & legiſlatoribus ac ſtatuẽtibus ut proſinr, non ut obſint imperium datum eſt, ut habet noſtra concluſio principalis. nocerent autem ſi præſcriptiones cũ mala fide inducerent, quia & præſcribentis anima periret in æternum, quę cũctis rebus caducis pręcioſior eſt. l. ſunt perſonæ. ff. de religi. & ius illius contra quem præſcribitur amitteretur, quod magni faciendũ eſt. rex. & Gloſ. in l. aduocati. C. de aduo. diu. iudi. ergo &c. id quod obtinet & admitterẽ, quando † contra ignarũ rei uel iuris tui præſcribere nolebam, ut in terminis 10 Male fide poſſeſſor quis dicatur.
l. fi. C. de longi temp præſcrip. idẽ ſi eras agere impeditus, ſecus ſi ſciebas, nec agere impeditus eras, ſed diſsimulabas, tũc enim ius tuũ concedere mihi uidereris, nec eſt cur hæc tacita donatio & conceſsio magis improbatur quã expreſſa. ut per totos titu. ff. C. & iuſt. & in decrer. de donati. iuncta. l. cum quid. ff. ſi cer. pet. facit l. cũ, de in rẽ uerſo. cum mareria. ff. de prob. Itaq; cũ mala fide non procedit præſcriptio in perſonalibus actionibus, non magis quã in realibus. ſed nego habere malam fidem illum, qui ſcit ſe poſsidere rem alienam corporalẽ domino ſciẽte & petere liberrime ualente. idẽq; ſi quod ei debet, deſinit ſoluere, cum ille nullo impedimento iuris aut facti eſſet petere impeditus. ſicq; hoc caſu tam in perſonalibus quã in realibus actionibus contingit prçſcriptio tuta & legitima de iure ciuili & de iure canonico & in foro cõſcientiæ ex tacita cõceſsione illius, ut alibi plenius diximus. & in ſimili per Cagn. de reg. iur. ff. in. l. quod a quoquam col. fi.

Centeſimo decimotertio colligitur, an ſtatutum † loquẽs generaliter includat minorẽ? 11 Minor non cõprehenditur ſtatuto puniẽte delicta nõ cõmunia.
dic quid ſic, c. cõſtitutus de in integ. reſtitu. l. ſi ſine. §. Lucius ff. de adminiſt. tuto: quod tamen limita niſi ſtatutum uel conſuetudo puniat aliquid, quod de iure cõmuni non eſt punibile: tunc enim minor non includitur in ſtatuto, uel conſuetudine, c. ii. de delict. puerorũ, Nam homicidium caſu perpetratum ſine culpa eſt impunibile, ut l i. C. de ſicar. & ideo in d. c. ii. dicitur, quod in illa conſuetudine ibi relata minor non includitur, licet generaliter loquatur. & ualebit ad ſtatutũ, quod † ne- 12 Minor non cõprehenditur ſtatuto puniẽte eum qui comitatu Bladũ extrahit.
mo poſsit extrahere bladum de comitatu, ut illud ſtatutũ minorẽ, ſeu pupillum non cõprehendat, & quando pœna in delictis minuatur propter ætatẽ ponunt Caſtren. & alii in d. rir. C. ſi aduer. delic. Deci. & Cagnol. in l. ferè in omnibus. ff. de reg. iur. Marſil. in l. ſi infans. ff. de ſicar. Ludouicus Carer. in tract. de homici. §. vi. in princ. de minore extrahẽte bladum tener Bal. in l ſi ex cauſa § fi. ff. de minor. Frari. Cremẽs ſingu. xxix. fallit ſecundo d. §. Lucius in ſtatuto de maioribus ſentiente: quia tunc minores nõ ligat Bal. in l. pen. C. de infami. facit l. ſi quis maior, cũ ibi nota. C. de tranſact.

fallit

fallit tertiò in ſtatu odioſo Bart in l.etiam.ff. de minoribus.& idem de ſtatuto exorbitante, Bal.in l.i.C.quan.imper. int. pupi. & Hippol. ſing.ccccclxxxi.communis, & ibi ponit aliam fallen.fallit quinto, ut ꝑ eūdem Hippol.ſing. ccclxii.ſtatutum. fallit ſexto in præſcriptione,de quare per Bar.in d.l.etiam,& in l.fin.& ibi Bal.C.in qui.cau.in integ.reſti .Feli. c.placuit col.ii.de præſcript.& doćto. in c.conſtitutus,de reſtitutio.in integ. per Ludouicum Roma.in ſing.816.tu audiſti , Et hiſce de rebus diximus multa de ſucc.cre.lib.i.§.x. circa l.fin.C.in quibus cau. in integrum reſt. ratio autem ſuperioris concluſionis,quę habuit, minores non comprehendi in ſtatuto puniente, id quod de iure communi punibile nó eſt, ea eſt,qa ut principes ita & legiſlatores uel ſtatuentes imperium acceperunt,ut prodeſſent, non ut obeſſent , ut habet noſtra principalis conclnſio . Nocerent autem ſi tali ſtatuto minores comprehenderēt, quia hi ſolius iuris naturalis , non etiam iuris meri ciuilis gnari intelliguntur : ſicq; tali ſtatuto inculpati ſubiacerent.

Centeſimo decimoquarto colligitur, quod † ut ſcis fratres mendicantes ſunt incapaces bonorum immobilium, ut in clem. exiui. de uerb.ſig.& legatum rerum immobilium eis factum,nó ualet, niſi quantum ad æſtimationē, ut uoluit Bart.& Bald. poſt Iacob.de Are.in l. apud Iulianum.§.ſi.ff.deleg.i.& in l.ſi res & in l.fideicom.§. ſi ſeruo.ff.deleg.iii.& Bartho. in tractat. Minoricarum in.j.parte. & Marſilius in l.ſi in ſingulos in pen.col.ff.de ann.leg. & ideo ſubdunt doct. in dictis locis quòd licet fundus non poſsit ſimpliciter mendicantibus relinqui, tamen poterit eis relinqui ut illum uendant, & in neceſsitatibus ſuis pretium conuertant.ad quod allegant Gloſ. no. in c.i. in uerbo. domum , de relig.domi.lib.vi. & idem tenet d. Ant. in c.in præſentia . in vii. col.uerſi. quintus caſus,de probat. & Bald.in authen.ingreſsi in vii. col.C. de ſacroſan. eccle.& in l.cum quæſtio.in fin.C.de legi.& Ludoui.Roma.in l. Antiſtius.§.ſi.ff.de acqui. hæred. Et hoc caſu † in uenditione talium bonorum immobilium non requiritur ſolennitas c.ſine exceptione,ita ſingu. dixit Bal.in auth. ſi qua mulier in.iiii.col.C. de ſacroſan. eccle. poſt Guil.de cun.in d.authen. hoc ius porrectum & Bal.in c. cum cauſa , circa ſi.extra de ſent.& re iudi. Alius eſt etiam caſus in quo dicta ſolennitas non requiritur , uidelicet, quãdo eccleſia eſſet coacta alienare rem, ut puta, ſi eſſet granata alienare fundum per fideicōmiſſum.nam hoc caſu alienabit ſine ſolennita

13 Monachi minoritæ ...di ad vē...dū, an ...t capa...s?

14 ...cleſia ex ...eſsitate ...dens, tenetur ...nia ſer...e.

te alias requiſita . ita dixit multum not.Lap. alleg xxvi.incip.diſputat primo, poſt mediū quę dicta refert & ſequitur Feli.in c.in pręſentia in xxvi.col.in ſi. de probat.& iſtæ ſunt communes opiniones ut per Feli. poſt alios ĩ d.c. in præſentia,nu.51 .& ibi Deci.nu.69. Hippolytus Marſilius ſingu.cxxxii.Nicolaus Pigno. ad Romanum ſing.ccxciiii. Ratio ergo iſtorum eſt, quia iura ſolennitatem alienationis exigentia intuentur utilitatem eccleſiæ , quæ utilitas ceſſat , quando ex neceſsitate fienda erat alienatio , nec decebat ut iura , quæ ad proficiendum, non ad nocendum fiunt iuberent nobis facere & adhibere ſolennia inutilia,quæ nobis laboris & moleſtiæ multùm afferrent,utilitatis uerò nihil: contra naturam & deſtinationem uniuerſorum principatuū, ſiue illi principum ſint ſiue legum, ut habet noſtra principalis concluſio. & facit l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procur.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.ut lega.nom.caue.cū ſimilibus.

Centeſimo decimoquinto colligitur, ſi ſtatuto caueatur, quòd mortua uxore in matrimonio, maritus lucretur tertiam partem dotis.Quid ſi ambo ſimul moriantur,ut puta, ex naufragio,uel ex domus ruina , & neſcit quis anterior,& quis poſterior fuerit mortuus. an iſto caſu habebit locum ſtatutū? breuiter dicito quod ſic , fauore lucri ipſius dotis. ita ſingulariter dicit Bal. in l.ſi poſſeſſor.§.ſi eodem ff.d.relig.& ſump.fune.per illum tex.cū Gloſ. ſua,ſed ultra Bal.ego allego optimum tex. in l.cum hic ſtatus.§.ſi ambo.ff. de don. int. uir. & uxo.ubi ſi maritus & uxor ſimul moriantur ad donationē ualidandam præſumitur præmortuus donator,ſiue donans fuerit maritus ſiue uxor. quod nota. & uide per Cremenſem ſing.liii .qui idē ſequitur, id quod ut nobis uidetur eſt contra tex. in l.eum qui.ff.ad Treb. & in l.quod de pariter.ff. de rebus dubi.l.ex duobus in prin.ff.de uulga.cū ſimilibus. præſertim quia tale ſtatutū cum inducat inæqualitatē, odioſum eſſe intelligēdū eſt.l.cū oportet, in prin.C.de bon. quæ lib.l.illud.l.illā.C. de colla. & maximè ꝑ l. maximum uitium.C. de lib.pręt.& quia ſtatuētes ut prodeſſent, nó ut nocerent imperium acceperunt (ut habet noſtra concl.principalis) & illam inæqualitatem inducentes ſatis nocuiſſe uidentur . nec expedit ut id nocumentum augeatur , quod nota , quia Venetiis ſtatutum eſt , ut uidua à marito liberos non habens , amittat tertiam partem dotis.

15 Statutū ut mortua uxore maritus lucretū dotem , án locum habeat, quando marit. & uxor ſimul pereunt ? ard. quæſtio.

Centeſimo decimoſexto colligitur, ſtatuto † Florentinorum cauetur, quod uno de agnatione delinquēte, cęteri de agnatione teneātur,

16 Statutum quòd uno delinquēte cęteri de familia puniātur , an ualeat? ardua.q.

tur, an ualeat tale ſtatutum? quod ſic, probat tex. in arg. in l. iure prouiſum. C. de fabricens. li. xi hoc colligit ibi Bar. & Ratio ſtatuti & illius legis ponitur in text. ibi, ſcilicet quia alii curabunt, ne aliquis delinquat. & ſic nota ibi caſum in quo unus pro alio tenetur. ſimile ĩ l. fi. C. de nauf. li. xi. alia ſimilia not. p Gloſ. in l. i. §. ſi plures. ff. de exer. facit. C. de primipi. l. fi. li. xi. tu de hac q. ſtatuti uide Bal. in l. i. aliás in rub. C. res inter alios acta. Bald. in l. i. C. ne fil. pro pat. & in l. ſi qua. ff. de iis qui ſunt ſui. & per Corſetum in ſing. incipiente, ſtatutum. x. qui idem ſequitur, quod ſuſpectũ puto p d. rubr. & per oẽs. ll. illius tituli. C. res inter alios & l. ſi quis in ſuo. §. legis. C. de inof. teſt. per totum. C. ne filius pro patre, per totũ. C. ne uxor pro mari. l. nõ debet. ff. de inreiu. & p noſtram principalẽ cõcluſionẽ, quę habet, ſtatuentes nõ ſecus quã principes reliqui ad proficiendum, nõ ad nocendũ, imperium accepiſſe. nocerẽt aũt ſi tale ſtatum ualeret, quod eſt iniquiſsimũ, ſaltẽ quo ad pœnam ordinariã: ſed quo ad aliam minuſculam fòrte poſſet tolerari. arg l. ſcio. ff. de minor. & argu. d. l. iure prouiſum, cũ multis, quæ cõgeſsimus de ſucc. reſolu. lib. i. §. vii. differentes modica non ſubiici regulis iuris. & ita in ſimili uult Diuus Thomas. ii. ii. q. xcviii. art. 4.

CAP. TRIGESIMVMTERTIVM.

1 *Fideiuſsio multis nominibus ſignificatur.*
2 *Fideiuſsor dicitur quis diuerſimodè.*
3 *Fideiuſſio facta pacto nudo non ualet etiam de iure canonico.*
4 *Fideiuſsor indemnitatis quis ſit.*
5 *Fideiuſſor non eſt, qui promittit ſoluere nomine debitoris.*
6 *Debitor & fideiuſſor quando quis eſse poſſit.*
7 *Fideiuſsorum differentiam.*
8 *Fideiuſsor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitores conueniendo.*
9 *Fideiuſsor etiam ut principalis obligatus gaudet beneficio excuſsionis.*
10 *Excuſsionis beneficium opponitur contra collegam, qui ſolus adminiſtrauit.*
11 *Fideiuſsor licet promittat ſoluere ſine ulla exceptione, adhuc poteſt opponere exceptionẽ excuſsionis.*
12 *Excuſsionis beneficio poteſt renunciari.*
13 *Excuſsio ceſsat, ſi eſt notorium quòd debitor non eſt ſoluendo.*
14 *Excuſsio ceſſat quando fideiubeo pro naturaliter tantum obligato.*
15 *Excuſſio ceſsat quando principalis eſt ubi conueniri nequit.*
16 *Excuſsionis beneficium perdit mendax.*
17 *Excuſsio ceſſat cum pater fideiubet pro filio.*
18 *Excuſsio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo.*
19 *Excuſsio, omiſsa non uitiat proceſsum.*
20 *Fideiuſsor fiſci non habet beneficium excuſſionis.*
21 *Excuſsio ceſsat quando debitor eſt ualde cauilloſus uel rixoſus.*
22 *Excuſsio ceſsat quando fideiuſsor impugnatur per modum exceptionis.*
23 *Excuſsio ceſsat in mercatore & campſore fide iubente.*
24 *Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſsat in mercatoribus.*
25 *Scriptura an obliget quò ad clauſulas, quæ iniuſſu partium de conſuetudine tabellionum apponuntur? ardua quæſtio.*
26 *Tacitum interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentia eſt, quàm expreſsum.*
27 *Scripturæ clauſula de conſuetudine tabellionum apponi conſueta, inutilis eſt in tribus caſibus.*
28 *Tacitum ſæpe fallax.*

CENTESIMO decimoſeptimo colligitur ex opi. noſtra prin. quare, qui in ſubſidium fideiuſsit non teneatur, ſi debitor principalis efficiatur non ſoluendo propter morã creditoris in exigendo adhibitam, ut infra nu. 7. dicemus? ratio enim eſt, ne aliàs legis imperium ad proficiendum, nõ ad nocendum acceptum, deſeruiret machinationibus. & ſciendum eſt, quod † in iure noſtro quò ad fideiuſſorum propoſitũ reperiuntur multa nomina, quæ uidentur prima facie eadẽ, ſunt tamẽ penitus diuerſa. nã reperiuntur, fideiuſſores, cõſtitutores, itẽ expromiſſores, itẽ alii ſuſcipientes ab initio in ſe alienã obligationẽ, itẽ alii, qui obligationẽ alienã iam natã in ſe trãſferunt animo nouandi. de quibus per Gloſſ. in l. in perſonam. §. qui pecuniam. ff. de pact. & in rubrica. C. de fideinſ. & in rubrica ff. de fideiuſſo. & ibi. Bartho. & in l. i. C. ad Velleia. & per Gloſſ. ſingularem, quæ ponit differentiam inter iſta nomina in l. ſi uerò non remunerandi. §. ſi poſt creditam ff. mandati. & notabiliter per Ang. inſt. de fideiuſ. in princ. ubi optimè declarat. & aliquid per Alexan. ĩ l. v. §. ſtipulatio. ff. de uerb. obliga. & per Bal. in l. cũ alter. C. de fideinſ. & eſt Glo. melior quã habeamus in iure in auth. de fideiuſ. §. i. col. i. in uerſ. fideiuſſorẽ, ſecũdũ

1 Fideiuſſ... multis no... minibus ſi... gnificat...

Alex.

Alexan.in.d.§.ſtipulatio.& adde glo.in.l.Stichum.aut Pamphilum.§. aliquando.ff. de ſolut.in uerſ. interceſſerat, & cum iſta eſt ut ad propria deueniam. text. melior de iure. in.l. elegãter.§.ſeruus. patronis.ff. de dolo.& glo. in.l.Stichum.§.aliquando.ff.de ſolu.in uerſic. interceſſerat.

2 Fideiuſſor dicitur quot uerſimo- dis. Secundo & proprius ſciendum eſt, ꝙ fideiuſſor† in iſta materia ſumitur multis modis, primò, pro eo, qui ſimpliciter pro alio interceſſit,& iſte obligatur per ſtipulationem non aliter.tex.in.l.blanditus. C.de fideiuſ. & in.l. v.§. ſatis acceptio.ff.de uerborum obligatio. hinc uenit, quòd fideiuſſio facta pacto nudo appoſito iuxta contractum non ueſtiatur cohærentia contractus, licet regulariter ſecus, ut in.l. pactum. & in. l. bonæ fidei cum ſimilibus. C. de pac. ita notanter dicit Bald.in. l. ex placito . xii. quæſtio. C. de rerum permu.per.d.§.ſatis acceptio & in.l.ſi tibi.C.loca. per Alexan.in d.§. ſtipulatio. in.l. v.ff.de uerb.oblig. in tantum quòd licèt aliàs de iure canonico ex pacto nudo oriatur actio ſecundum comm.opi.ut in. c.i. ubi plenè extra de pact. & plenè per legiſtas in.l.iuriſgentium.§.quinimmo.ff.de pact. tamen fide-

Fideiuſſio facta pacto nudo nõ ualet etiã de iure canonico. iuſſio† præſtita pacto nudo abſque ſtipulatione, etiam de iure canonico non ualeret. ita notabiliter Bald. in.c.i.penult.colu. extra de pact.quod bene eſt notandum. & de hoc uide ſingulariter per Iaſ.in.l.lecta.ulti.col.ff. ſi certum peta.& fideiuſſor ſimpliciter acceptus de iure antiquo poterat cõueniri principali debitore non excuſſo.l.non rectè. C. de fideiuſſ. cum concor. hodie ſecus, auth. de fideiuſſo. in prin.coll.i.& auth.præſente.C.eod.tit.notatur plene in.c.peruenit extra. de fide inſt.

Secundo modo dicitur fideiuſſor, ille qui promittit id,quod creditor à debitore conſequi non potuerit,& ſic in ſubſidium.& iſte talis ante reum conuentum & excuſſum non eſt obligatus, ſed ſperatur obligari. & de iſto propriè loquitur tex.in.l.ſi.in princ.ff.ſi cert. peta.& in.l.decem.ff. de uerbo. obliga.& in.l. omiſsis. ſecundo reſpon. C. de fideiuſ. & in.l. ii.C.de fideiu.tuto.ubi uide & in.l.ſi fideiuſſores in id. in prin.ff.de fideiuſ. cum ſimil. uide in materia tex. ſingula.in.l.fideiuſſor.obligari.§.ſi.eo.tit. eſt tex. mirabilis in.l.qui Romę. §. Augerius.ff.de uerbo.obligat.ubi nota.per Paul.& Iaſ.& per Iaſ.in.l.ii.C.de hær.inſti.

4 Fideiuſſor indemnitatis ſit. Tertio modo, dicitur† fideiuſſor ille, qui promittit conſeruare aliquem indemnem, uel promittit indemnitatem: & iſte etiam nõ poteſt conueniri, niſi in ſubſidium etiam de iure antiquo. & de iſto loquitur ille titulus. C.ſi tutor indemni.promiſ.& tex. nota. & ibi Bart.in l.ii.C.de conue.fiſ. debi. lib. x. & Bar. notabiliter in.l.quæro.ff.loca. & Bal. in.l ſi ꝓ eo.xii.q.c.mandati.& tex.ſingula. & ibi Bart. in.l.pater.ff.de dote.præleg.& tex.in.l.tutor. in prin.ff. ad Velleia.& tex. cum ibi notatis in.l.ii.C.de ſenten.quæ ſine carta quanti. pro ſer. in tantum non poteſt cõueniri niſi principali excuſſo.ut per tex.& ibi Barto. in d.l.i. C.de conue.fiſ.debi.lib.x. Sumitur & alijs modis iſte fideiuſſor de indemnitate ſecundum formam tex.in.l is à quo.ff.de rei uend. Item alio modo,uti in caſu ſingulari.in.l prima.C. de magiſtrat.conue. & per tex.& ibi ſingulariter Barto. in.l.ſi a priori.§. ſi fugitiui. ff. de furtis.& in.l.ſi à reo.in fi.ff. de fideiuſſo. cum ſimilibus.

Quarto etiam modo dicitur quis quodam modo fideiuſſor,ſcilicet ille, qui ꝓmittit ſoluere nomine debitoris. nam iſte non eſt propriè fideiuſſor, nec poteſt conueniri, ſi debitor eſt ſoluendo:ſed demum in ſubſidium.iſte eſt caſus ſingularis & fortè non alibi ſecundũ uerum intellectum.in l ſi ita.ſtipulatus fuero. la prima §.poſſum.ff.de uerbo.obli.ideo autem ille,qui ſic promittit, non dicitur fideiuſſor,quia fideiuſſor non promittit nomine debitoris,ſed nomine ſuo uel ſimpliciter & pro ſua obligatione, licet ad utilitatẽ debitoris: & poſt quam promittit poteſt ſoluere uel nomine debitoris,& tunc illum liberat ipſo iure & inconſequentiam etiam ſe ipſum.at iſte noluit eſſe fideiuſſor ſic promittendo, ex quo ſequitur quod etiã iure ueteri neceſſaria erat excuſsio principalis anteaquam poſſet conueniri. quod eſt ſingulare & forte non alibi ſecũdum Paul.ibi.ideo diligenter eſt attendendũ ad uerba inſtrumenti, quia notarius non habens de hoc notitiam de facili poſſet errare ſecundum eum . diceremtamen ꝙ hodie non refert ſit fideiuſſor,uel non, cum etiam fideiuſſor non conueniatur niſi excuſſo principali ut in.d.auth.præſente.ergo à fortiori ille de quo in illo.§. poſſum. & ſic dico ꝙ licèt hodie ille tex. non corrigatur, non tamen aliquid habet ſingularitatis, cum ſit idem in caſu magis dubio ſcilicet in fideiuſſore,ut dixi.& hoc puto uerum & neceſſarium,licet nemo doctorum attingat. ad intellectum illum require ibi Barto.& Alex.qui non tamen dicunt quod propriè notaui,ideo bene not. Et hic oportu nè poteſt quæri,an ille, qui promittit per hęc uerba. Promitto quòd Titius tibi debet,dicetur fideiuſſor ?tex.uidetur dicere quòd non. in.l.ubi autem non apparet.§.illud uerò.ff.de uerb. oblig. glo. ſingularis ſentit contrarium

5 Fideiuſſor nõ eſt, qui promittit ſoluere nomine debitoris.

in.l.Titia.§. idem reſpondendum . eod. titul. concordat ex uerbis Alexand.in d.§.illud.& per eundem in.l.huiuſmodi.eo. titu. & hoc eſt magis neceſſarium in propoſito.

Quarto,neceſſariò quæritur, cum ſupra dixi de fideiuſſore indemnitatis,quæritur quot modis tanquam fideiuſſor poteſt quis promittere alium conſeruare indemnem ? iſtam quęſtionem examinatam ſic non inuenio, ideo pro ueritate conſidero omnes caſus de quibus poteſt quæri . Nam aut debitor promittit debitori conſeruare indemnem, aut ècontra creditor debitori : aut debitor fideiuſſori:uel fideiuſſor debitori : aut fideiuſſor creditori : uel creditor fideiuſſori . Primo caſu, non poteſt exemplificari hæc quæſtio, nam cum ipſe ſit debitor , non poteſt creditori promittere eum conſeruare indemnem , quia ſic eſſet fideiuſſor ſui ipſius,quod non poteſt eſſe de iure,ut eſt tex.in.l.hæres à debitore . §. ſeruo.& §.retro.in fi.ff.de fideiuſ.non etiam poteſt poni in ſecundo caſu, quia actio & paſsio, non poſſunt concurrere in eodem ſubiecto propter contradictionem . ſi ergo creditor, qui habet actionem eſſet fideiuſſor & ſic obligetur,ergo actio & paſsio concurrerent in eodē reſpectu eiuſdem obligationis , quod non eſt dicendum. Item alia ratione,quia ſi creditor conſeruaret debitorem indemnem, ergo in effectu nec iſte diceretur creditor,cum teneretur id reſtituere , nec alius diceretur , cum in effectu ei nihil abeſſet . Tertio autem † caſu bene poteſt poni hæc quæſtio, ſcilicet quando debitor fideiuſſori promittit eum ſeruare indemnē, quia dicit quòd ei ſoluet quidquid ipſe præſtiterit creditori,& hic nulla eſt repugnantia,ut patet . & ſic intelligitur.c. ſecundo,extra de fideiuſ.cum ſimilibus.Nec obſtat, quia hic eſt debitor & fideiuſſor , & ſic fideiuſſor ſui ipſius . dico quòd non obſtat, quia hic eſt debitor reſpectu unius, & fideiuſſor reſpectu alterius ; & ſic non obſtat.l. hæres à debitore.§. ſeruo.ff. de fideiuſ. cum ſimil. quia ibi intelligitur quando quis eſt debitor, & fideiuſſor ſui ipſius reſpectu eiuſdem creditoris, alias bene permittitur. Quarto autem caſu non poteſt formari quæſtio, quia ſi fideiuſſor conſeruaret debitorem indemnem , ergo in effectu ille non eſſet debitor, nec iſte fideiuſſor poſſet ab eo aliquid conſequi per actionem mandati, contra.l. ſi pro ea.C.manda.& inſt. de fideiuſſo.§. penul. cum concordan. Niſi poneres quòd iſte fideiuſſor animo donandi intercesſerit, & nellet debitorem conſeruare indemnem : ſed tunc ualeret tanquam donatio, & non haberet uim uel naturam fideiuſſoris.

6 Debitor & fideiuſſor quando qs eſſe poſsit.

Quinto caſu bene poteſt poni hæc queſtio, ſcilicet quando fideiuſſor promittit creditori eum conſeruare indemnem , quaſi dicat promittit ei quando reus repertus fuerit non ſoluendo : nec ante poterit conueniri . & iſte eſt caſus . in.l.prima.C.de conue.fiſ.debi. lib. decimo.& ibi Barto. & per Batol.in.l. quæro . ff. locat. & per Bald. in.l. ſi pro ea. duodecima quæſtione.C. manda. & iſta fideiuſsio bene ualet, quia nulla eſt repugnantia. Item poſtquàm ſoluerit poterit repetere à debitore per actionem mandati, & ſic non imitatur materia fideiuſsionis.

Sexto & ultimo caſu, non poteſt formari hæc quæſtio ſcilicet quando fideiuſſori promiſit eum ſeruare indemnem , rationibus de quibus ſupra in ſecundo caſu , quia ſi fideiuſſorem conſeruaret indemnem, non eſſet creditor in effectu : cum nihil apud eum remaneret. Item eſſet creditor & debitor reſpectu eiuſdem cauſæ, & ſic actio & paſsio eſſent in eodem ſubiecto, quod eſt cōtra ius,& quia eadem res non debet diuerſo iure cenſeri l.eum qui ædes,cum ſimilibus. ff.de uſucapio. cautè ergo Bald.in.l.ſi pro ea.C.manda.duodecima quæſtion. formauit quæſtionem noſtram in duobus caſibus . ſcilicet in tertio. & quinto. quia in alijs non poterat poni ut probaui.& cogita ſuper his.

Viſo quot modis capiatur fideiuſſor in propoſito noſtro, neceſſariò uidendum reſtat, an ſit † aliqua differentia inter fideiuſſorem ſimplicitet acceptum ex una parte,& fideiuſſorem indemnitatis, & eū qui promiſit, quòd ab alio ſeruari non poſsit, & eum qui promiſit nomine debitoris ex alia . & reperio,quòd ſic,prima differentia eſt,quia ſi fideiuſſor ſimpliciter acceptus renunciat beneficio de fideiuſſoribus poterit conueniri , etiam principali non excuſſo.glo.& dd.in c.peruenit,de fideiuſ. Bald.in d.auth. præſente. & eſt communis ſententia per textum.l. penultima. C. de pact.cum ſimilibus. ſecus in fideiuſſore indemnitatis, nam etiam ſi renunciet beneficio de fideiuſſoribus, non poterit conueniri ante principalis excuſsionem , hoc enim inducit hoc caſu natura obligationis, magis quàm beneficium fideiuſsionis. ita notabiliter dixit Bar. in l.prima.C.de conne.fiſci.debit.lib. x. & in l.quæro. ff. locati. & Bald. in l. prima.C.de reuo.his quæ in fran.cred.& Bal. in d.auth.preſente.Salicet.in l.prima.C.quod cum eo.notabiliter Iaſ.in l.fina.in princip.ff. ſi cert. petat. prima colum. poſt medium. & hoc tamen limita duobus modis , ut ſingulariter

7 Fideiuſſorum differentia.

riter per Iaſ. in l.fi. ff ſi cert.petat.prima col. in fi:cum ſequenti. Aliam limitationem colli ge ex uerbis Barth. in fi. & ibi in ſpecie. Paul. & Alex. & ibi etiam Iaſ. in fi. Idem in eo, qui ptomittit quanto minus à debitorie ſeruari potuerit. Nam etiam ſi renũciaret beneficio. de fideiuſſoribus,tamen non poterit conueni ri ante debitorem excuſſum, ratio, quia illa excuſsio requiritur pro implemento conditionis.nam fideiuſſor promittit ſub conditione,ſi non exigatur à debitore: & ideo antea quam illud liquidetur,ille nullo modo eſt obligatus d.l.fin. ff. ſi cert.petat.& l.decem, de uerb.obliga.ita notabiliter dicit Angelus.in d.l.fi.ff.ſi certũ.pet.& idẽ ibi Alex in additio. ad Bart.in d.l.i.C.de conue.fiſci. debit. lib.x. idem Iaſ.in d.l.fi.in prin.penul.col.in medio.

Secunda notabilis differẽtia eſt, nam fideiuſſor ſimpliciter acceptus, debet ante litem conteſtatam opponere beneficium excuſsionis,lite autem conteſtata,non poſſet,qnia eſt exceptio dilatoria.ita eleganter Cynus, Bal. & Salice.in l. exceptionem. C.de proba.Salice.l.ii.C. communi diuid. Paul. de Caſtro. in l.decem de uerbor.obliga.ff.non ſic in fideiuſſore indemnitatis, uel in illo qui promiſit quanto minus ab alio principali poterit conſequi.nam iſti eam exceptionem poterũt opponere etiam poſt litem conteſtatam: eo quia iſtud eſt de natura conuentionis. ita notabiliter Bal. in c.ex reſcripto, de iure iurando. Contrariũ ſentit Bart.in l. fi.in principio. ff. ſi certũ peta.& uide ibi Iaſ.prima col.in ſi.

9 ideiuſſor quando liceref,quã ocreditor egligens uit in debitore con trahiendo.

Tertia differentia poteſt addi quia † ſi debitor principalis aliquando fuit ſoluendo,& creditor negligit,& efficiatur non ſoluendo, illud cedit damno fideiuſſoris ſimpliciter accepti.tex.eſt notabilis in l.ſi fideiuſſor creditori. Vbi Gloſ.& Bar.ff.de fidei.aliud in promittente in ſubſidium. nam non læditur ſi interim debitor fiat non ſoluendo.l. ſi fideiuſſores in id, in princi. ff. de fideiuſſo.Paul.in.l. decem, & in d.l. ſi fideiuſſor creditori. ff. de uerb. oblig. ubi allegat illum tex. & uide Iaſ. in l.fi.ff.ſi cert.peta.iii.colum.in fi. ubi hoc poteſt colligi.& nõ ſolũ excuſsio ꝓcedit in fideiuſ.ſimpliciter accepto,ut ſupra dixi. ſed etiã in mandatoribus,ſpõſoribus,& ſimilibus.tex. in auth.de fideiuſſo.§.i.collat.i.cũ cõcordan.

deiuſſor iã ut principalis obligatus gau- et beneficio excuſ- onis.

Secundo extende, ut procedat † nedũ quã do quis interceſsit tanquã fideiuſſor,ſed etiã ſi ſe obligat tanquam principalis debitor.nã etiam tunc opponere poteſt beneficiũ excuſſionis.iſta eſt Gloſ. ſing. in d. auth. de fideiuſſo. §. i. in uerſ. fideiuſſorem, quam ſic allegat Abb.in cap.peruenit, de fideiuſſo.ii.col.& eſt ſingularis ſecundum Alex. in l.ubi autem nõ apparet.§.illud. ff.de uer.obli.& in aliis locis.

Tertio pro extenſione addo, qnod † quando ſunt plures adminiſtratores præſentes obligati in ſolidum, quorum unus adminiſtrauit,& alius cõueniatur,poteſt ille opponere de beneficio excuſsionis.i.qnod prius conueniatur ille, qui adminiſtrauit.tex.eſt notabilis in l. fin.ff.de adminiſt. tutorum. & notatur in additi ad Abb. in c.ii.de fideiuſſ.in additione magna poſt princ. 10 Excuſsionis beneficium opponitur contra collegã qui ſolus adminiſtrauit.

Quarto pro extenſione ultra omnes addo quod † fideiuſſor promittens ſoluere liberè ſine aliqua exceptione, non per hoc intelligitur renunciaſſe beneficio de fideiuſſoribus quin prius excuti debeat debitor principalis: cum iſtud ueniat ex natura actus.l. quæro.§.inter locatorem. ff. locat. & illa uerba ſine aliqua exceptione,intelliguntur de friuola c.ex parte.ii.de offic. delega.ita Ludoui.in conſil. xxii. quem refert & ſequitur Iaſ in l. i. pri.lect.de ſacroſanct.eccleſi.ii.co. poſt prin. 11 Fideiuſſor licet promittat ſoluere ſine ulla exceptione, ad huc poteſt opponere exceptionem excuſsionis.

Limita multis modis, primò † ſi fideiuſſor renunciauit beneficio ordinis, uel excuſsionis,nam tunc poteſt conueniri etiam principali non excuſſo Glo. eſt notabilis & ibi dd.in c. peruenit,de fide inſtru. quod in tantum procedit, quod etiam ſi renunciauit in fraudem ſuorum creditorum, nihilominus poteſt conueniri etiam principali non excuſſo. ita eleganter dicit Bal.in rub C.de reuo.his,quæ in fraud.credi.ult.col.poſt principium. quod diligenter nota. Hoc tamen eſt uerum in ſimplici fideiuſſore,ſecus in fideiuſſore indemnitatis,uel ĩ eo,qui fideiubet in ſubſidium: nam ẽt ſi renunciauit non poterit cõuenire niſi principali excuſſo.ut per Bar. in l.i.C.de conu. fiſ. debi.lib.x.& per Angel.in l.fi.ff.ſi cert.peta & ſupra dixi latius in euidentialibus. 12 Excuſsionis beneficio poteſt renũtiari.

Secundo limita, quando † certum eſt debitorem principalem non eſſe ſoluendo, nam tunc non requiritur excuſsio. ita uult Glo.in l fin.ff.ſi certum peta.& in l.decem. & ibi Bar. ff.de uerb. obliga. & in.l.niſi hoc actum. ff.de pact.Bart.in l.iii. §. ſi is pro quo. in fi. ff.quod quiſque iu. Angel. in l.ii. in princip.ff.qui ſatiſda, cogantur, ratio huius poteſt eſſe, quia ars & natura nihil operatur fruſtra. l. qui bis idem.ff.de uerb.obliga.Cum ergo excuſsio nihil operaretur,ergo &c.Secunda ratio,per id quod dicimus. quod fruſtratoriis cautionibus uel remediis, non eſt utendum. l. non cogendum.§.Sabinus.ff.de procura.l.hæc ſtipulatio.§. diuus.ff. ut lega.nomine caue.Tertia ratio,quia qno ad aliquod declarandum, notorium & ſententia ęquipatantur.l.emptorẽ. 13 Excuſsio ceſſat,ſi eſt notorium quòd debitor non eſt ſoluendo.

in

in princ.& ibi Bart.poſt Glo.ff.de actio.emp. Iſtam limitationẽ extendo ſcilicet quòd quã do notorium eſt ,principalem non eſſe ſoluẽ do,non requiritur excuſsio,procedit non ſo-lum quando eſt notorium in facto,ſed etiam qñ eſt notorium in iure. Hinc uenit,quod † ſi

14 Excuſsio ceſſat quãdo fideiubeo pro naturaliter tantũ obligato.

fideiuſſor interueniat pro naturaliter obliga to tantum, non erit neceſſaria excuſsio,quia notorium eſt in iure quod obligatus naturaliter tantum non poteſt excuti. ita tenet Iaſ. in.l.decem.num.3 1.ff.de uerbo. oblig. Bal.in l.in col.vii.de conuer.fiſ.deb.lib.x.& Bar. in l. Marcellus.circa fi.ff.de fideiuſſo.& in l.iii.§.ſi is pro quo. ff. quod quiſque iuris. addo Bal.in auth. ſed hodie. in fi. C. de actio.& obliga.Limita ſupra dictam concluſionem, quando principalis non eſſet ſoluendo, eo quia bona alienaſſet in fraudem creditorum.nã iſto caſu creditor non poteſt agere contra fideiuſſo rem,ſed debet prius agere contra illos poſſeſſores bonorum, in quos facta eſt alienatio in fraudem antea quã moleſtẽtur fideiuſſores. tex.in.l.bona §.i. & ibi egregiè Bart. ff.de iure fiſ.Ludoui.in.l.fi.ff.ſi cert.petat.& ibi Alex. ii.col.circa princ.

Secundo limita.ut per Petrum de Anch. in conſil.v. incip. pro parte nobilis uiri &c. & ad iſtam principalem ſecundam limitationẽ uide quod ponit Iaſ. in.l.fin.ff.ſi certum peta. ultima col.

15 Excuſsio ceſſat quãdo principalis eſt ubi conueniri nequit.

Tertio limito,quando † certum eſt, ꝙ principalis non poteſt cõueniri,ut quia eſt in aliquo loco tutiſsimo , rationibus de quibus in præcedenti limitatione. ita probatur per gl. cum tex.& ibi Bar. & omnes ubi uideas in.l.ii. in prin ff.qui ſatiſda.cog.

16 Excuſsionis beneficium perdit mẽdax.

Quarto limito, quando † fideiuſſor negat ſe fideiuſsiſſe. nam tunc prorſus perdit beneficium excuſsionis & omnia alia beneficia ſibi competentia . tex.in.l. ſi dubitet.§. ita demum.ff.de fideiuſ.& ibi Bar.Bald.in auth.contra qui propriam.C.de non nume.pecunia. de quo uide, quæ in ſimili pulchrè & nouiter ponit Iaſ.in.l. i.ult.coll.C. de tranſa.& ex ibi dictis poſſes arguere pro & contra.

17 Excuſsio ceſſat cum pater fideiubet pro filio.

Quinto limito, niſi † filius ſit debitor,& pater fideiuſſor.nam tunc etiam præſente filio & non excuſſo, pater poterit conueniri . ut probatur in.l.iii.§. ſed utrũ. uerſ. proinde.ff. de minoribus.hic uide Bart. in l.ſi ſeruum.§. an filius.ff. de uerb. obliga. & notabilius in l. cum filius.circa prin.eo. tit. ubi allegat.§.ſed utrum,& ibi omnino uideas quò ad iſtum caſum ut ſcias in quo æquiparatur fideiuſſori. & ibi idem tenet Paul.

Sexto limito, quando † eſſet fideiuſſor de iudicio Siſti.nã ille bene poterit conueniri,licet debitor ſit præſens,ſecundum quoſdã,pro ueritate tamẽ uide Angel. qui notabiliter diſtinguit.in auth.de fideiuſ.§.i.coll.i.

18 Excuſ[sio] ceſſat in [fi]deiuſſore de iudic[io] ſiſtendo.

Septimo procedit, quando † exceptio excuſsionis eſt oppoſita , aliàs ſi nõ opponatur, ualet tamen proceſſus agitatus cõtra fideiuſſorẽ.ut probatur in l.fi.in prin.ff. ſi cert. peta. ubi quidam faciunt caſum pro hoc, & ibi hoc uult Bart.in fi.princ.in ſolutione cõtrarii.tamen uide Bart.in l ii.poſt Glo.C. cõmu. diui. & ibi notabilius per Bal.qui hoc limitat. & ui de Paul.in l.decẽ.ff.de uerb.oblig. & Cynum. &Bal.in l exceptionẽ.C.de proba.ratio huius eſt,quia peruerſio unius cauſæ ad aliam, non uiciat actum.ut per tex. cum Gloſ. in d.l.ii.C. communi diui.& in l.ſi mãcipium.§.i. ubi no tabiliter.Bal.ff.de euictio. & per tex. Gloſſ. & dd.in l.i.C.de appellat.& uide, quæ dixi in l. reum.C.de procura.

19 Excuſ[sio] omiſſa [non] uiciat pro[ceſſum].

Octauo limito, quando procurator ſimpliciter datus ad fideiubendum renuntiaſſet exceptioni ordinis,uel excuſsionis, nã tunc bene poterit fideiuſſor conueniri etiam reo nõ excuſſo; quia talis renuntiatio bene tenet, cum de conſuetudine ſoleat apponi ita ſingul.dicit Bart.in.l.ſi.ff.de his quæ in frau. credi. Bal.in rubr.C.de reu.his.quæ in frau.cred. ultima col.Iaſ. ubi hoc refert & ſequitur pro ſingulari in.l.ut liberis.C.de colla.& in.l.certi conditio.§. ſi nummos.ff ſi certum peta.ubi uideas.

Nono ultra alios limito,quando † quis fideiuberet pro fiſco uel principe,nam intelligitur actum quòd poſſet conueniri ante principalem excuſſum , ita ſingulariter dicit Bal. in l.i.ix.col.C.de conue.fiſ.debi. lib.x. ratio eſt, quia aliàs fideiuſsio eſſet fruſtratoria, quia fiſcus ſemper eſt ſoluẽdo. l.ii.ff. de fundo dota. ſi ergo fiſcus deberet executi , & ſemper eſt ſoluendo , fideiuſsio eſſet fruſtratoria . ergo debet poſſe conueniri ante fiſcum.& illam deciſionem repetio relatam per Alex. in.l.ſi.ff. ſi cert.peta.ſecunda col. in fi. & dicit eſſe ſingularem & quòd alibi non legit . & uide per eum in.l.decem.ff.de uerb.oblig . vide tamen Iaſ.in d.l.ſi.ſi certum pet.iii.col. ante mediũ, ubi leuiter nititur impugnare, ſed ita tenet ipſe Iaſ.in d.l.decem.num.81.

20 Fideiuſſor fiſci non h[a]bet benefi[ci]um excu[ſ]ſionis.

Decimo limita,quando † quis eſſet diues , eſſet tamen rixoſus & cauiloſus; nam tunc prius poſſet conueniri fideiuſſor. ita. Ludo.& Alex.in l.ſi.ff.ſi cert.peta.& Iaſ.ibidem ultima col.in princ. per Glo.in l.ii. in princip. ff. qui ſatiſdare cogan. ubi etiam idem tenet, Iaſ. in fin.prin. & ex hoc infertur quod idem eſſet in procuratore

21 Excuſ[sio] ceſſat [quan]do debi[tor] eſt [...] [fide]iuſſore [...] rixoſo.

procuratore uel notario cauilloſo,ut ibidem per Bart.ergo à fortiori idem eſſet in aduoca to,qui melius ſcit canillari,ut notatur in addi.ad Abb.in c.peruenit.de fide inſtru. i add. magna ii.colum. circa medium. per Iaſ. in d. l.decem.num.3 1.cum ſequen.

22 Excuſsio ceſſat quã do fideiuſſor impugnatur per modũ exceptionis.

Vndecimo limita ſingulariter,ſcilicet quod † requiritur excuſsio rei principalis, ut hoc ſit uerum,quando creditor uellet agere contra fideiuſſorem,ſecus ſi uellet ſe ab eo defendere ope exceptionis: nam tunc bene poteſt eum repellere ante principalem excuſſum,ut eſt exemplum in. l. exceptiõne. C.de euictio. & ibi ſingulariter Bal. in prin. & illud dictum commendatur pro ſingulari in addi. ad Abba.in c.ii.de fide inſt.addi. magna.i.col.quod perpetuo nota.

23 Excuſsio ceſſati in mercatore & campſore debitore.

Duodecimo limita† ut iſta.l.non procedat in mercatoribus & campſoribus,nam ſi illi fideiuſſores extiterint,poſſunt conueniri principali non excuſſo.iſta eſt Glo.ſingularis,quę forte non eſt alibi.in auth.de fideiuſſ. §.argentariorum.colla.i.& per illam Gloſ.ita ſingulariter ponit Bal.in l.fruſtra.C.de non num.pecu. ubi extendendo illam Gloſ. dicit quòd † mercatores confitentes ſe recepiſſe pecuniã, non poſſunt opponere exceptionem non numeratę pecuniæ.quod eſt ſingul.& illa deciſio refertur in addi. ad Abb. in d.ca. peruenit.& notanter per Iaſ. in.l. ſingularia. ff.ſi certum peta.v.ca.in princ.

24 Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus.

Tertiodecimo limita,quãdo debitor principalis eſſet tyrãnus, qui conueniri nequiret. ut tradit Iaſ.poſt alios per eum relatos in d.l. decem.num.3 0.cum ſequen. plures alias limitationes collige per te ex notatis plenè in addi. ad Abb. in c.peruenit, de fide inſtru.addi. magna ubi uideas.

Item ſingulariter limito, niſi fideiuſſor iuraſſet ſoluere.nam tunc poterit conueniri nõ precedente excuſsione.ita ſing.Bald.in ca.ex reſcripto.de iure iurando.Contrarium tenet Alex.in.l.fi.ff. ſi certum. peta.iii. col.ad fi.ubi uide quia dixi ſupra c.lix.

Item an exceptio excuſsionis habeat locũ de iure canonico,uide Bal.in l.ſi mancipium. §.i.ff.de euictio. in lectura antiqua & per Iaſ. in l. alienam I.col. in fine. C. de procura. per Bart,notab. in l. ſi ſeruum. §. nunc uideamus, ii.opp. & i.quæſt. ff.de uerbo. obliga. per Iaſ. in l.huiuſmodi. col.ii.& col.fi.ff.de leg. i. reliqua dic ut ſupra c. xxviii. & c.lix.& infra cap. ſequenti.

25 Scriptura an obliget

Quid ſi in inſtrumento fideiuſsionis tabellio † ſcripſit,quod fideiuſſor renunciabat beneficio excuſsionis,idque ſcripſit de uolunta te partium,ſed de generali conſuetudine tabellionum, quæ Hiſpaniæ uiget, an ea renunciatio noceat fideiuſſori quaſi tabellio intelligatur rogatus de omnibus clauſulis,quæ generaliter in qualibet prouincia apponi conſueuerunt?idque in omnibus clauſulis,quæ in quolibet inſtrumento publico de conſuetudine tabellionum in iuſſu partium apponi ſolent, generaliter quęſitum, & uſibus forenſibus quotidie controuerſum eſt.Qua in re cõmunis opi.eſſe uidetur, ut talis renuntiatio & ſimiles clauſulæ non noceant, nec obligent. ita Barth. in l.prima quæſt.vi. ff.de iure codicil.Bal.in l.quoties. C. de hære. inſti.Imol.in. l.fi.ff. quemadmo. teſta. aperian. Abb.in c.cũ contingat,de iure iurando.num.24.eſt commu.opi. ſecundum Tiraquel. qui plures allegat in.l.ſi unquam.in princ.num.122.C.de re uocan.donatio Decius conſi. ccclix. col.pen. & conſi.180 ad finem. Ripa in l. centurio.nu. 88.ff. de uulgari. Tiraquellus de conſtituto. part.iii.limita.xxxi.num.12.Contrariam partem tenent.Bal in.l fi.per tex.ibi.C.de fideiu. Alex col.iii.& Soci.col. pen.in l.Gallus.§.idẽ credendum.ff.de libe. & poſth.Soci.conſil.ci. lib.iii.Felin.num.6.& Decius col.ii.in c.cum. M.de conſt.Iaſ.in.l.certi conditio.§.ſi nũmos num.24.ff.ſi certum peta. Alex. in l.huiuſmodi in princip.col.fi.ff.de lega.primo. Felinus. in c.ex literis.col.v.de fide inſtru.ubi Bal.col. iiii.Iaſ.in l.ut liberis.C.de colla.Dec.in.l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de regul.iur. Alex. conſil.primo col. vi. lib. v. per Ripam in d.l.ſi unquam quæſt.xxi.num.44. Galiaulam.in l.l. col.ii.ff.de uerb. obliga. Alciatum in d.l i.§ ſi quis ita in.iii.notabili. Curti. conſi.ci.nu.11.

quo ad clauſulas,quę in iuſſu partiũ de conſuetudine tabellionũ apponuntur? ard.q.

Pro ſcriptura arguitur quod ut à contrahẽtibus quid diſpoſitũ uideatur, oportet quod uel uerbis expreſsim comprehenſum fuiſſet, uel ſaltem tacita ipſorum mente non fuiſſet prætermiſſum:licet enim aliquando † expreſſum plus operetur quàm tacitum. l. cum ex filio in prin.& §.i.ff. de uulga. aliquando uerò tacitum fortius ſit quam expreſſum, ut in.l.i. C.qui admitti.& ibi plenè notat Iaſ.nu.6.idẽ, Iaſ.in d.l.cum ex filio, in prin.tamen regulariter æquæ pariſq; potentię eſt tacitum & expreſſum. l. cum quid. ff. ſi cert. pet.ubi multa per Iaſ.& per Andr.Tiraq.in l.ſi unquam pag. 347.num.76.& pag.237.num.156.idem in legibus connubialibus Glo. vii. num.72.Si ergo clauſula apponi à tabellionibus cõſueta tacitè a contrahentibus fuit intellecta uel comprehenſa, quid impedit quin tacitè rogatus tabellio à contrahentibus de tali clauſula apponenda uideatur, quo firmior fit contractus ille

26 Tacitũ interdum paris, interdũ maioris, interdũ minoris potentiæ eſt, q̃ expreſſum.

ille, de quo agebatur. Quòd ſi tacitè de ea apponenda rogatus uideri poteſt & debet, nulli dubium quin perinde ſit ac ſi nuncupatim de ea apponenda iuſſus eſſet. Quid autem ſi conſtet quòd neuter contrahentium de tali clauſula apponenda meminit, neque etiam ipſemet cuius fauorem potiſsimum talis clauſula reſpiciebat: id quòd facilè apparere poterit, ſi de ui & poteſtate illius clauſulæ ipſi contrahentes interrogati reſpondere neſciant, & tunc quidem cum nec tacitè nec expreſsim id à contrahentibus comprehenſum fuerit, eos ut obligare nequeat, uidetur: quia non figura literarum obligamur, ſed mẽte & ſenſu noſtro, quem per earum interuentum expreſsimus. l. non figura. ff. de act. & obliga. l. obligationum ſubſtantia, ad fi. eod. tit. Sed non ineleganter defendi poteſt eſſe tertium genus diſpoſitionis præter duo diſpoſitionis genera de quibus modo mentionem habuimus: quale eſt, cum quid contrahentes licet ne uerbis nominatim, nec mente tacita cõprehenderunt, quia uel eius rei notitiam non habebant, uel de ea non meminerunt, uel alia quauis ratione: tamen ueroſimillimum eſt, ꝙ ſi ea de re meminiſſent uel eius notitiam habuiſſent, ita diſpoſuiſſent & iuſsiſſent, ut in. d. clauſula ſcripturæ contineatur: quo caſu etiam diſpoſitũ intelligitur, quia pro cauto & diſpoſito habetur, quod diſponentes interrogati ueroſimiliter reſponderent & prouiderẽt, licet id ignorantia, incuria, aut obliuione, & uerbis & etiã mente prætermiſſum ab ipſis fuiſſet. glo. communiter ibi app. in. l. tale pactum. §. fina. ff. de pact. vt plenè per Iaſ. & Andr. Tiraqu. in locis ſupra citatis & per Iaſ. in. l. de quibus. ff. de legibus. & in auth. quas actiones C. de ſac. eccl. ergo ſi contra illam clauſulam inſtrumẽti oppoſueris, ꝙ contrahentes neque eam apponi expreſsim iuſſerunt, neq; tacitè de ea apponẽda cogitauerunt, neq; forte etiam hodie quid ſibi uelit aut ſignificet intelligunt. replicabo, ꝙ ſi talis clauſula in ea regione ubi ſcriptura confecta fuit, erat de communi cõſuetudine tabellionum apponi conſueta: & præterea à communiter accidentibus utilis reputabatur quo magis is cõtractus, de quo agebatur, uel ea diſpoſitio locum effectumq; haberet: tunc quodãmodo intelligam & interpretabor quaſi diſpoſitum uideri à contrahentibus, ut talis clauſula apponeretur: ueroſimillimumq; eſſe, ut ſi quo tempore fiebat diſpoſitio & ſcriptura interrogati forent, an talem clauſulam apponi iuberent: reſponderent, quòd ſic. Faciamus ergo regulam affirmatiuã, ut ea clauſula ualeat obligetque comprehedentes. Declara ut procedat, quando† ageretur de modico uel non admodum magno præiudicio, nõ ſic ſi de magno preiudicio ageretur, quia cum † tacitum plerunque fallax ſit, ut plenè per Andr. Tiraq. de legibus connub. glo. vii. num. 72. certè non temerè trahendum eſt ad ea quæ ſunt magni præiudicij. facit. l. ſi quis diuturno. in prin. ff. ſi ſerui. uend. iuncta. l. nullo. C. de rei uend. & quod ait Corneus in. l. cũ quæſtio num. 6. per tex. ibi. C. de lega. & quod ponit Bar. in. l. ſeruitutes in mag. ff. de ſeruit, facit. §. ſin autem ad deficientis. C. de cad. tol. & quæ diximus ſupra. c. lxxviii. Secundo limita, ut non procedat quando talis clauſula uehementer repugnaret aduerſareturq; naturæ illius diſpoſitionis, qua de agebatur. arg. l. fi. C. de non. num. pec. iuncta. l, cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. ii. Tertio limita, quando aduerſaretur conſuetudini alterius, uel utriuſq; contrahentis. arg. l. ſi ſeruus plurium §. fi. ff. de lega. i. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de regu. iu. & his tribus caſibus defendi poteſt opi. contraria. ſicq; utraq; pars temperanda, & ad concordiam reducenda eſt.

27 Scripta clauſula cõſuetu ne tabel num ap mi con ta, tam eſt ia bus caſi

28 Tacitũ pe fallax

CAP. TRIGESIMVM QVARTVM.

1 *Statutum ne in forenſes immobilia alienentur, nõ comprehendit domunculam.*

2 *Statutum à ſuperiore confirmatum, quando municipes poſſint reuocare.*

CENTESIMO decimo octano colligitur, quare† ſtante ſtatuto ne in forẽſes fiat prædiorum alienatio, uum quã uidetur prohibita alienatio paruæ domunculæ? id quod tenuit Lud. Roma. ſingulari 334. hodie quidam Petrus. Iacob. & Bar. in. l. ſenatus. §. Marcellus in expoſitione uerbi dictam. ff. de lega. i. Ioannes Imolens. & Alex. ibi Iaſ. in. l. ſciendum. ff. qui ſatisda. cog. nu. 10. Hippolytus Marſil. in. l. furem colu. iii. ff. de ſicariis. idem Hippolytus ſingulari 276. Nicolaus Pigno. in add. ad Romanum ubi ſupra Marſilius in pract. crimi. §. & quia in princip. & innumera ſimilia cõgeſsi lib. i. de ſucc. reſol. §. vii. ratio iſtius ea eſt, quòd ut reliquorum principum ita & legum imperium eſt ad utilitatem, quæ in minimis non cõſideratur; ſicque cum libertas noſtra oneretur per prohibitionem commerciorum contra ius gentium de quo in. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. §. ius

1 Statutũ in forenſ immobil alienẽtur non cõ hendit d munculã

§. ius autem gentiū, & §. ius ciuile. inſt. de iure nat. & potiſsimum contra rationem naturalem, quæ dictat, liberum eſſe debere ut quilque in quemlibet rem ſuam alienare poſsit. §. per traditionem, inſt. de rerum diuiſ. par erat, ut tot incommoda nobis non inſinuarentur, niſi ob aliquod magnum commodum & emolumentum reipublicæ, quod cum in minimis rebus minimè conſiſtat ea prohibitio, ad minima non extenditur: præſertim cum fiat per legem, quæ nobis ut conſulat, non ut obſit, accepit imperium. Vt noſtra principalis ſententia docet.

a | atutū à | eriore | nfirma- | quando | nicipes | ſint re- | care.

Centeſimo decimo nono colligit, q † ſi eſſet ſtatutū per municipes factum de conceſsione ſuperioris, idq́ue inciperet eſſe nociuum, poſſent ipſi municipes ſine noua etiam conceſsione illud reuocare; tum quòd id de natura legum & ſtatutorum eſſe uidetur, tùm etiā quia (ut habet noſtra principalis concluſio) eam facultatem à ſuperiore accepiſſe uidentur, ut ſibi conſulerent, non ut nocerent: quæ ratio cogit nos fateri, id ſtatutum cum primùm noxium eſſe cœpit, uel euanuiſſe ipſo iure, argumen. l. un. in princip. C. de cad. toll. uel potuiſſe reuocari per eoſdem municipes. argumen. c. non debet, de conſanguin. & affi. & ita ut reuocari poſsit per eoſdem rectè tenent Bald. in c. i. in principio. de pace conſt. Andreas Tiraquel. in l. boues. §. hoc ſermone. xvii. limit. ff. de regul. iuris Ioannes Andre. in c. non poteſt de præb. libro vi. in nouell. licèt quidam in contrarium arguant per. d. §. hoc ſermone. uide in c. ſeq. nu. 10.

CAP. TRIGESIMVM QVINTVM.

1 *Statutum dotem marito concedens, uxore mortua ceſſat, ſi is non ſuſtinuit onera matrimonij.*
2 *Præmium propter onus.*
3 *Nobilis uel hidalgus quando participet commoda, licet non participet onera.*
4 *Pœnam legalem etiam ſi procedatur per modum accuſationis iudex alterare poteſt ex cauſa. ardua quæſtio.*
5 *Pœna ſuos debet tenere authores.*
6 *Teſtis in re ſua ut quis ſit, an admittatur.*
7 *Legum & ſtatutorum exorbitantium uerba reſtringuntur, ſecundum ſubiectam materiam.*
8 *Famuli ex delicto an dominus teneatur?*
9 *Iudicis officiale delinquente an iudex teneatur.*
10 *Inferior ſuperioris iura nequit ſubuertere.*
11 *Statuta confirmata à ſuperiore, an per ſtatuentes poſſint reuocari? ardua. q.*
12 *Statuta collegij confirmata per ſuperiorē, an per collegas poſſint reuocari? ardua. q.*
13 *Superioris factum meram inferioris utilitatem reſpiciens per ipſum inferiorem poteſt alterari.*
14 *Alimenta à patre filio data, ſi is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua. q.*
15 *Ius naturale compulſionis ignarum.*
16 *Neceſſitati culpatæ non ſubuenitur.*
17 *Matrimonium ſpirituale metu etiam reuerentiali contractum uitiatur, aliud in carnali matrimonio.*
18 *Iuramentum metu reuerentiali emiſſum, non obligat.*
19 *Matrimonium hodie an uitietur per metum reuerentialem?*
20 *Matrimonium metu contractum irritatur.*
21 *Matrimonium per patres contractum reſpectu liberorum, an uitietur metu reuerentiali.*
22 *Pœna adulterij non extenditur ad uitiantem monacham? egregia. q.*
23 *Legaui. centum filiæ ſi nuberet, & quinquaginta ſi fieret monacha, monacha facta fuit, an centum habitura ſit? ardua. q.*
24 *Magiſtratus minores an leges tranſgredi poſſint? ardua q.*

CENTESIMO vigeſimo colligitur, ueram eſſe opinionem exiſtimantium † ſtatutum (quod frequens eſt in plerisque ciuitatum Italiæ) ut uxore ſine filiis conſtante matrimonio decedente, uir lucretur dimidiam partem dotis, intelligendum eſſe, ſi modò maritus ille ſuſtinuit onera matrimonij, non ſic ſi non ſuſtinuit. ut tenuerunt Bal. in authen. dos data col. prima. C. de dona. ante nup. Alexand. conſilio centeſimo uigeſimo ſecundo. uiſo proceſſu col. 4. lib. vii. Hippolytus Marſilius ſingulari cccccxiiii. uigent communiter. ratio eſt (ut hoc eis addamus) quia ut reliqui principes, ita & ſtatuentes ut proſint, non ut obſint, imperium (id quod noſtra princip. concluſio habet) accepiſſe uidentur. eamq́ue dotis partem marito quaſi in recompenſationem onerum matrimonialium, & in eorum remunerationem conceſsiſſe uiſi ſunt; qua parum dignus is maritus uidetur, qui † talia onera non ſuſtinuit; ſicq́ue tunc id ſtatutum ne uxori nocere uideatur, indebitum lucrum marito tribuendo, par eſt ut ceſſet.

1 Statutū dotem marito concedens, uxore mortua ceſſat, ſi is non ſuſtinuit onera matrimonii.

Centeſimo uigeſimoprimo colligitur, eadem ratione, eum ciuem † qui non ſuſtinuit ſimul cum reliquis ciuibus onera ciuitatis, minimè potiturum beneficijs ſtatutorum illius ciuitatis, ne lucrum tali ciui indigno indebitum deferatur: per quod reliquis nocumentum inferri uideretur. pœnarum enim & præmiorum eadem ratio eſt. l. i. ff. de iuſt. & iure. Vnde ut reipublicæ noceret, qui pœnam immerenti infligeret. l. ſancimus. C. de pœnis. l. abſentem in princip. ff. eodem titul. ita & qui immerenti præmium concederet, reipublicæ nocuiſſe, uix eſt ut non uideatur, & ita in ſpecie tenent Philippus Decius conſi. centeſimo decimoquarto. Hippolytus Marſilius ex quorum allegatione apparet hanc eſſe communē opinionē ſingulari centeſimo decimonono. ille qui non ſuſtinet. Ludouicus Romanus cōſi. ccxxiiii. iſta captura. Paulus Caſtrenſis in. l. omnes populi in fine. ff. de iuſt. & iure. Barto. in tract. repræſaliarum. quæſt. v. princ. Angelus conſi. lxxiii. quòd dicta actio. Albericus. i. par. ſtatutorum. quæſtio. ix. Paulus Caſtrenſis conſi. cccxliii. ut refert Marſilius ubi ſupra. Qui hoc limitat, niſi † ex priuilegio ille ciuis deſineret ſuſtinere onera publica (quales Hiſpaniæ ſunt illi nobiles, quos hidalgos appellamus) tunc enim priuilegiis ciuitatis gauderet, non ſecus quàm reliqui ciues. ita Marſi. ubi ſupra, Alexand. conſilio trigeſimoſecundo. uiſa conceſsione lib. v. Philippus Decius conſilio cclxxxiii. id quod admitterem quando tali priuilegio decoratus fuit ob præclara in rem publicam facinora. idemque ſi id priuilegium emiſſet ut precium ad publicas neceſsitates uerteretur, non ſic ſi ut conuerteretur in quoslibet alios uſus, quia tunc is non poſſet uideri de republica benemeritus: ſicque non eſſet cur potiri deberet iis priuilegiis, niſi uellet cum reliquis ciuibus contribuere. argumen. l. ſecundum naturam. ff. de reg. iur. & l. illam. l. illud. C. de colla. l. cum oportet in princip. C. de bon. quæ liberis. quod nota ad priuilegia hidalguiorum (ut ita loquar) quæ pretio Hiſpanorum non pauci emerunt, ut diligenter intuearis uerba priuilegiorum.

2 Præmium propter onus.

3 Nobilis uel Hidalgus quādo participet commoda, licet non participet onera.

Centeſimo uigeſimoſecūdo colligitur, † an uera ſit ſententia exiſtimantium iudici etiam ex cauſa non licere alterare pœnam legalem, quādo proceditur per modum accuſationis, quanuis id ſibi liceat, quando proceditur per modum denunciationis, uel inquiſitionis, iuxta glo. app. in. l. & ſi ſeuerior. §. pœna grauior. in glo. fin. ff. de his qui not. infa. cum late ſupra adductis. c. xiiii. & c. v. cum alijs id quod in ſpecie tenuit Hoſtienſis in c. in archiepiſcopatu de raptori. Bald. in reper. ſuo uerbo pœna legalis. ii. col. Hippol. Marſilius ſingul. 526. inquiſitio. idem Marſilius in pract. cauſarum crimi. §. conſtante num. 83. in ſimili per Decium in. c. at ſi clerici. col. vii. §. i. de adulteri. quorum opinionem ſuſpectam eſſe ex noſtra principali cōcluſione apparet, quæ docet ut reliquorum principum ita & legum imperiū eſſe ad proficiendum, non ad nocendum; noceret autem ſi ex iuſta cauſa iudici non liceret pœnam temperare legalem, ut innumeris fere tam iuribus quàm rationibus per totum hunc librum colligere licet.

4 Pœnam legalem etiā ſi procedaī per modū accuſationis iudex alterare poteſt ex cauſa. ard. qō.

Centeſimo uigeſimotertio colligitur, uerā eſſe opinionem exiſtimantium † nō ualere ſtatutum Bononiæ, quod habet, ut ſi ruſticus tributum ſoluere nequeat id ab alijs ruſticis exigatur. vt in ſpecie tenent Iaſ. per text. ubi in. l. ſi quis in ſuo. §. legis. C. de inof. teſtamen. Hippolytus Marſilius ſingulari ccccli. pœna debet. Bar. in. l. legatorum in princip. per tex. ibi ff. de lega ſecundo. Ioannes Imolenſis in. l. cū filius in princi. ff. de uerbo. obliga. facit totus titulus. C. ne filius pro patre & totus titulus. C. ne uxor pro marito, & totus titulus. C. res inter alios act. l. non debet. ff. de iureiu. c. non debet de regulis iuris. lib. vi. & potiſsimum facit noſtra principalis concluſio, quæ edocet, ſtatuentes & legislatores non ſecus quàm reliquos principes imperium accepiſſe, ut prodeſſent, non ut nocerent: nocerent autem ſi eis liceret tam iniqua ſtatuta tamque omnino à iure & ratione naturali aliena cōdere. l. ſancimus. C. de pœnis. ergo ut non ualeant, par eſt. vt. dd. ll. & c. erit autem lex. iiii. diſtin. l. i. & ii. ff. de legibus. id quod non minus utiliter quàm nouè nos intelligimus, non ualere quò ad ſui executionem quandiu non apparet aliqua urgens cauſa, ualebunt tamen mero iure, dum modo interea dum talis urgens & utilis cauſa non illucet, effectu & ſui executione careant. per. l. un. in princ. uerb. ſopita. C. de cadu. tollend. ut eleganter expoſuimus de ſucc. progreſſu in præfatio. quod multum notabis.

5 Pœna ſu[...] debet te[...] re autho[...]res.

Centeſimo uigeſimo quarto colligitur, ueram eſſe opinionem exiſtimantium, Bononiæ ſtatutum † quo cauetur ut libris mercatorum fides adhibeatur, procedere quò ad ſuas duntaxat mercantias, non quò ad reliquas res uel negocia. quid. n. ſi ille ſcriberet

6 Teſti[...] ſua ue[...] ſit, a[...] mittu[...]

donum

domum meam ad ſe pertinere, me'ne homicidinm feciſſe, domum've ſuam igne combuſsiſſe, aut diripuiſſe: in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus ei fidem adhibere eſſet contra ius & rationem naturalem. l. omnibus. C. de teſtibus. l. magiſtratibus. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum. l. un. C. ut nemo in ſua cauſa iudicet aut ius ſibi dicat. & potiſsimum eſſet contra noſtram principalem concluſionem, quæ habet ſtatuentes & legislatores, non ſecus quam reliquos principes imperium accepiſſe, ut prodeſſent, non ut nocerent. nocerent autem ſi talia ſtatuta non reſtringerentur iuxta ſenſum ſuperiorem. & ita in ſpecie tenent Ioannes Andreas ad Speculatorem de inſtr. edi. §. nunc dicendũ in add. mag. col. i. Ludouicus Romanus conſil. ccv. in puncto & conſilio cciiii. pro diſcutienda col. i. Iaſ. in. l. ſi quis ex argentariis. ff. de edendo. §. rationem Hippolytus Marſilius ſingulari. ccccclx. habemus in hac ciuitate, Franciſc. Aretin. conſi. xxxiii. conſultatio col. i. & conſ. xliiii. in propoſita conſultatione, idemque foret ſecundum Marſilium ubi ſupra, poſt Iaſ. in d. §. rationem

7 …gum & …tutorũ …orbitan… …m uer… reſtrin… …ntur ſe… …ndũ ſu… …ctã ma… …iam.

in ſtatuto † iubente theſaurarij libris fidem adhibendam. nam & id quo ad rem pecuniariam, uel ad ærarium pertinentem reſtringeretur. quibus rationibus ſtante ſtatuto, quòd conſules artium cognoſcant de cauſis eorum opificum, intelligetur de cauſis ad artem illam ſpectantibus, non ſic ſi de hæreditate fortè uel legato, uel de dote, uel de præſcriptione, & ſimilibus ageretur. ut per Romanum conſilio ccc. in caſu propoſito, & per Hippolytum Marſilium ubi ſupra Bal. in l. fi. ubi Cynus & Angelus per tex. ibi. C. de iuriſd. omnium iudicum. Vnde ſi eſſet ſtatutum ut filiusfami. artifex etiam ex cauſa mutui obligaretur, intelligeretur, ſi mutuum illius artifici cauſa eſſet contractum. ut per Marſiliũ ubi ſupra, qui alios allegat. quinimmo quòd

8 …nuli ex …cto an …s tenea…?

dominus † ex delicto uel quaſi delicto famulorum teneatur, iuxta terminos. §. fi. inſt. de obliga. ex quaſi delicto. id intelligendum eſt, ſi modo famulus ille deliquit circa illud miniſterium, ad quod dominus eius opera & miniſterio utebatur, non aliter. & ſimiliter † poteſtas non tenetur de facinoribus per ſuos officiales commiſsis extra miniſterium ſuum, ut plenè iſthæc & alia per Hippolytũ ubi ſupra: Romanus conſi. cccxxxi. in caſu propoſitæ cõſultationis.

9 …icis of… …le de… …uente …idexte …ur.

Centeſimonigeſimoquinto colligitur, quare † quod à ſuperiore geſtum eſt, nequeat innouari aut alterari per inferiorem. c. cum inferior. de maiorita. & obedien. facit. l. ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebellia. ratio eſt, ne communis utilitas ad quam deſtinatum omne ſiue principum ſiue legum imperium eſt (ut noſtra princ. concluſio docet) facilè ſubuertatur. Vnde ſi † Papa confirmat Spoleti. Statuta iam amplius non dicẽtur ſtatuta Spoleti, ſed Papalia. ſicq; ſolus Papa, non etiam municipes, aut ciues Spoletani ea mutare & alterare, poterit. hæc uidetur communis opin. quam tenent Bald. in. l. ex facto, in princ. ff. de uulgari. Alexand conſil. cccclxix. viſo puncto, prout eos refert & ſequitur Hippolytus Marſilius ſingulari. ccccclxvii. incip. omnia noſtra. Andreas Barba. in c. paſtoralis. §. preterea col. xvii. de offi. deleg. Romanus cõſ. xcviii. quòd ad id. Andreas Barba. in tract. de præſt. Cardi. i. quæſt. v. col. Felinus in. c. qualiter. i. col. xii. de accuſa. idem Felinus in. c. i. ix. col. de ſponſalibus. ratio, quia omnia merito noſtra facimus, quibus authoritatem impartimur. l. i. C. de uetere iure enu. c. i & ii. de confir. utili uel inutili. Vnde Marſilius in. d. ſingulari ccccclxvii. ait, quòd † ſtatuta collegii confirmata per ſuperiorem, non poterũt per idem collegium alterari, quãuis (inquit) contrarium tenuerit Panormit. in c. dilecto, de præb. col. ii. & ait Panormit. locutum fuiſſe inaduertenter, quia cum talia ſtatuta poſtquam à ſuperiore confirmata fuerunt, iã non tam inferiorum quàm ipſius ſuperioris ſtatuta eſſe, intelligantur: non poterunt per inferiorem tolli, cum factum ſuperioris, inferior nequeat alterare. clem. ne Romani de elect. d. c. cum inferior. l. fi. C. de legibus. Quid dicẽdum? & ſanè ueriorem puto ſententiam Panormitani, quia † inferior factum ſuperioris ad inferioris ipſius utilitatem inductum poteſt tollere aut remittere. l. penult. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo C. de epiſcop. & clericis. l. quoties ab omnibus, ubi multa in ſimili per Iaſ. C. de fideicommiſ. l. ſtipulatio iſta. §. inter certam. ff. de uerborum obligat. l. Titio centum, in princip. ff. de cond. & dem. ſecundum unum intellectum. l. prima. ff. manda. in princip. inſtit. eod. titu. l. cum pater. §. mando &. §. rogo. ff. de lega. ſecundo. l. filiusfamil. §. diui. ff. de legat. primo. l. ii. C. pro emptore & tradunt multa doct. in dd. locis & Iaſ. in. d. l. penult. modo ſic, ſi rex Hiſpanus quædam ſtatuta ciuium Toletanorum à iure communi, Hiſpanorum deuiantia, uel Summus Pontifex ſtatutum Spoleti deuians & remotum à iure communi reliquarum urbium, & terrarum Papalium cõfirmauit ob priuatam ipſorum Toletanorum ciuium uel Spoletorũ municipum utilitatem, par eſt, ut ipſi poſsint

10 …rior ſu… …oris iu… …equit …uertere

11 Statuta cõfirmata à ſuperiore, an per ſtatuẽtes poſſint reuocari, ardua quæſtio.

12 ſtatuta collegii cõfirmata per ſuperiorẽ, an per collegas poſſint reuocari, ard. q.

13 Superioris factum merã inferioris utilitatem reſpiciẽs per ipſum inferiorẽ põt alterari.

illa remittere uel alterare per omnes leges
ſupra'allegatas. & contraria procedunt in iis
duntaxat,quæ nulla ex parte reſpiciebant uti
litatem illius inferioris, qui factum ſuperio-
ris mutare uolebat, uel quando non ipſius dũ
taxat,ſed etiam aliorum utilitatem reſpicie-
bat quale eſt in lege generali,quã legẽ gene-
ralẽ mutare una ciuitas inferior non poſſet,
quia ea lex non ad ſuam utilitatem dunta-
xat,ſed etiam ad commodum reliquarum ci-
nitatum ſub ditione & imperio illius princi-
pis exiſtentium facta fuit. ergo ſuccederet
tunc regula.l.id quod noſtrũ & d.c.cum infe-
rior.idem ergo & in ſtatuto collegii niſi à fun
datore factum eſſet cum clauſula ne immuta
ri poſſet.pro nobis.l.omnes populi.ff. de iuſt.
& iure.§.ſed naturalia,inſt.de iure natu.c.nõ
debet,de conſan.& affi.& facit noſtra princi-
palis concluſio,nam ſuperior imperium acce
piſſe uidetur,ut proſit,non ut obſit: idemq; in
imperio illius ſtatuti. & cum ſecundum neceſ
ſitatem humanã ſtatuta uariari expediat d.
c.non debet.certè cum noxium eſſe inciperet
id ſtatutum ut mutari poſsit per eos ad quo-
rum utilitatem factum fuit, par eſt;nec ſupe-
rior ſpectandus eſt,niſi in duobus caſibus ſu-
pra relatis & vide c. pręced.quod nota ad om
nes mundi ciuitates,collegia & municipia.

Centeſimo uigeſimo ſexto colligitur ſu-
ſpectam eſſe opinionem exiſtimantium,
14 Alimenta à patre filio data, ſi is ꝓdegit, an pater iterum alere cogatꝰ ardua.q.
quod † pater,qui ſemel filio ſuo alimenta aſ-
ſignauit & dedit,iterum eundem alere tenea
tur, etiam ſi ille culpa ſua cœpit egere,puta
quia in ſcorta, uel ludos prodegit, quod ſibi
alimentorum cauſa & nomine ſatis abunde à
patre fuerat conceſſum. ut in ſpecie tenent
Hippolytus Marſilius ſingulari ciiii.pater te-
netur.Iacobus de arena in.l.ſi libertus qui o-
perarum.ff.de operis liber.Barba. in c. ex par
te.iii.de conſue.Bal.in l.i.§. ius naturale.ff.de
iuſt. & iure. ſed iſtorum ſententia confutatur
ex noſtra principali ſententia, & omnibus iu
ribus & rationibus ſuis dum docent,ut reli-
quos principes,ita & leges imperium accepiſ
ſe,ut prodeſſent, non ut nocerent: nocerent
autem ſi inducerent quid ita irrationabile,
ut & culpa ſua deſineret authori ſuo nocere.
cõtra cap.culpa ſua,de regulis iuris.lib.vi.l.ſi
quis in ſuo §.legis.C.de in off.teſt.l.i.ff.de iu-
ſti.& iure,& eadem culpa patri innocenti no
ceret,contra d.§.legis,& contra omnes leges,
quę ſunt ſub titu.C.ne filius pro patre.& quæ
ſunt ſub tit.C ne uxor pro marito & .l. non de
bet.ff.de iure iu.& eſſet contra omne ius natu
rale naturalemque rationem dictantem, ut
æquæ pœnæ peccata perſequantur. teſte Ho-
ratio his uerbis,

Adſit regula
Peccatis,quæ pœnas irroget æquas.

Neque ad rem pertinet, quod pater natu-
raliter debeat alere filium, taliſque obligatio
ut inquiunt ipſi per culpam ipſius filii non e-
uaneſcit.nam eorũ illinc effluxit error, quòd
eam obligationem præciſam & coactam eſſe
falsò arbitrabantur ;cum † reuera à naturali 15 Ius natu[…] le comp[…] ſionis ig[…] rum.
iure nihil ſit aut fuerit unquam magis alienũ
& remotum,quàm inducere aliquam neceſsi
tatem,aut coactionem præciſam & compulſi
uam; nec quicquã aliud eſt ius naturale, quã
quopiã naturale uotum,deſiderium,inclina
tio,& appetitus, quibus ducimur l.ſcripto.ff.
unde lib.ibi & parentum commune uotum.l.
i.§.i.cũ ſeq.ff.de iuſt. & iure. c.ius naturale.i.
diſt. in prin.inſt. de iure natur. dixi plenè ſu-
pra c.xxvii.num.11.unde ut appetitus coniu
gii maris & fœminæ & ſi ſit iuris naturæ,ut
dd.iuribus, tamen non exequitur ab inuito,
ita & is appetitus & uotum alendi liberos,&
ſi ſit iuris naturæ,tamen non exæquaretur ab
inuito, inſpecto eo iure ;ſicque neceſsitas à
mero iure poſitiuo deſcendit, ut non minus
utiliter quàm oportunè diſſeruimus lib. ii.
de ſucc.crea.§.xx.ſuper. rep. auth. nouiſsima
C.de inoff.teſt.ibi collocata,iure autem ciui-
li nullibi legitur,ut quis ſuæ obligationi am-
plius quã ſemel ſatisfacere teneatur;quinim-
mo contrarium eo iure diſpoſitum eſt l. qui
bis.ff.de uerb.obliga.l. qui uſumfructum eod.
tit.l planè.§.ſi eadem res,ubi pulchre in ſimi-
li per Iaſ.& Zaſium poſt alios. ff. de lega. i. &
ferè per totum tit. ff.&. C de cond. indeb.er-
go is pater naturali ſuæ obligationi feciſſe ſa
tis uidetur per ſolam uoluntatem. ciuili autẽ
obligationi uel coactioni ſat ſuperque fecit
ſemel congrua alimenta aſsignando, & filius
ille culpatus uictum deinceps quærere pote-
rit,ut quæritat maxima pars hominum qui-
bus alimenta præbent labores manuum ſuarũ
etiam ſi ſint inculpati.ergo,qđ illis inculpatis
uſu uenit, ut tantundem huic filio culpato &
tali pœna digno obueniat, noxium non erit,
ſed potius laudabile & condignũ. præſertim
† quia fruſtra auxilium legis prætextu neceſſi 16 Neceſſ[…] ti culp[…] non ſ[…] nitur.
tatis quis implorat, quando in talem neceſsi-
tatem culpa ſua cecidit. l. iam dubitari. ff.de
hęred. inſt. ibi iam non ut neceſſarii, ſed ſua
ſponte hæredes exiſtunt. l. iam dubitari.ff.de
uulgari. ibi ius dicentis propoſitum eſt libe-
ros oneribus hæreditariis non ſponte ſuſcep-
tis liberare.ubi not. Bart. Socinus, & utrobiq;
omnes Doct.& multa congerit Iaſ. in.l.ſi. fide
iuſſor.§.ſi neceſſaria,per tex.ibi.ff.qui ſatiſda
re

re cogantur.& Felinus in c. quæ in eccleſiarũ columna.xxiiii.de conſtitutio.

17 Matrimonium ſpirituale metu etiam reuerẽtiali contractum uitiatur, aliud in carnali matrimonio.

Centeſimo uigeſimo ſeptimo colligitur, quare † matrimonium ſpirituale metu etiam reuerẽtiali contractum ſit nullum ipſo iure. id quod tenuit Gloſ.in.c. præſens clericus xx. q.iii.Iaſ.in.§. quadrupli.col. ix. inſt. de actio. qui illam Glo. dicit notab. Hippolytus Marſilius ſingulari. cccxlvii. matrimonium metu facit.c.cum uirum de regul.in ſimili per Ioannem Imolenſem in. l. ſi cum dotem. §. eo autem tempore. ff.ſol. matrim. facit cap. i. ubi Glo.& Panormita.quod metus cauſa. Alex.in d.§.eo autem tempore & Iaſ. in auth. ingreſſi.C.de ſacroſanct.eccleſi.colum.i.& iuramẽtum † filiæ fa.metu reuerentiali factũ,non eſt obligatoriũ.ita Bal. in l.ẽt.C.ad Velleia. idẽ ĩ l. pactũ dotali col.iii.de colla.Hippol.ubi ſupra,& Decius conſi.ccxix.uiſo puncto.col iii.

18 Iuramẽtũ metu reuerentiali emiſſum,nõ obligat.

Diuerſum eſt in matrimonio carnali; quod non deſinit ualere etiam ſi fiat per metum reuerentialem.ita Hippolytus Marſilius ubi ſupra;Bal.& Salicetus in l.patre cogente.ff.de ritu nuptiarũ.per tex. ibi ſicq́; in ſui creatione facilius & expeditius perficitur carnale, quàm ſpirituale matrimonium & ex diuerſo ſpirituale facilius quàm carnale impeditur. & ratio eſt,propter auſteritatem uitę monachalis ad quam ut quiſquam niſi ex libertima uoluntate accederet, duriſsimũ eſſet. quæ ratio non ita urget in matrimonio carnali. Sed hodie † fortè etiã matrimonium carnale metu reuerentiali contractum uitiaretur, licet iure.ff.aliud foret.ratioq́; differentiæ non obſcura eſt, quia iure.ff.matrimonia facilè per repudii interuentum ſoluebantur, hodie autem iure canonico,& diuino non ita fit.iuxta illud Domini. Quos Deus coniungit, homo non ſeparet.ſicq́; hodie longè durius & nocentius nocumentum talis metus reuerentialis induceret,quàm olim, ut patet in l.neque ab initio.C.de nupti. & ferè per totum ff.&.C. de diuor.& repu.illud autem in cõperto eſt, matrimonium † eo metu, qui caderet in uirũ conſtantem contractum, irritum eſſe: & tam olim quàm hodie & iure tam canonico quàm ciuili.ut tenuit Glo.in l.i.in fi.ff.de auth. tutorum, Cardina.in clem.i.xvii.q.de conſang.& affini. Oldradus conſi.xxxv. factum tale eſt. & Marſilius; qui alios allegat ubi ſupra. Et pro noſtra ſuperiore opinione,ut hodie † matrimonium liberorum præſertim fœminarũ per metum patris reuerentialem contractum uitietur, facit,nam & ſi matrimonium liberorum præſentium & tacentium per patres contractum ualeat c.un. de ſponſ.impuberũ. lib.

19 Matrimoniũ hodie an uitietur per metũ reuerentialem?

20 Matrimonium metu contractum irritatur.

21 Matrimonium per patres contractũ reſpectu liberorũ, an uitiet metu reuerentiali.

vi.tamen ſi quæ uero ſimilis ſuſpicio eſſet metus reuerentialis,non ualeret. ut egregie tenuit Panormi.in c.non ne col.fi.de præſump. & ſequitur Hippolytus Marſilius ſing.cxlvii. filius pręſens & tacens.Felinus col.iiii.in d.c. non ne,qui admodum id commendat. iſthæc omnia ſuadentur ex noſtra principali ſententia,quæ habet,ut reliquos principes ita & leges imperium accepiſſe,ut prodeſſent,non ut nocerent. nec dubium eſt quin uehemẽter humano generi nocerent,ſi inducent ut in perpetua corporum & animorum ſocietate quiſquam inuitus remanere cogeretur: quãdoquidem perpetua ſocietas etiam rerum caducarum & irreſolubilis tam odioſa ſemper habita fuit,ut ita cõtrahi minimè poſset.ut not. in l.cum pater.§.dulciſsimis.ff. de lega.ii.iuncta.l.i.ff.de ritu nup.in prin.iuſt. de nupti.

Deniq; † cum differentiam egregiam eſſe inter matrimonium carnale & ſpirituale ſupra edocti ſimus,apparet,pœnam impoſitam ei,qui uxorem alterius uitiaret, minimè locũ habere,aut porrigi debere ad eum,qui monacham compreſsiſſet,tum quod in pœnis ut pote odioſis extenſio fieri non debet l.autep.ff. de pœnis c.in pœnis de reg.iur.lib.vi.l.cũ quidã,ubi multa per doct.ff. de lib. & poſth. tum quod ad tollendam cõſequentiam ſufficit dare unam inſtantiam.Glo.in.l.creditori.ff. de ope.noui nunc.quę recepta eſſe uidetur ex allegatis per Iaſ.ibi.Glo.in c.ſicut urgeri.i.q.i. Nec ad rem pertinet quod regulariter ualeat argumentum de matrimonio carnali ad ſpirituale,ut per Hippolytum ſingulari.ccxv.ualidum eſt.nam ſufficit inſtantia ſuperior, præſertim in materia odioſa & reſtringibili. & ita tenet & rectè in ſpecie Felinus in c.eccleſiæ ſanctę Mariæ,de conſt. licet in cõtrarium ſit receptior opi.quam tenent Marſilius d.ſingulari.ccxv.ubi hanc dicit receptiorem,& Felinus in c.nõ ſatis de ſimonia.& Marianus Socinus in c.qualiter & quando.ii. de homi.prout eum allegat Marſilius ubi ſupra. Qui etiã in d.ſingulari.ccxv.& in repet.rubr. col.xx.ff. de fideiuſ.& Ludouicus Romanus in l.ſtipulatio hoc modo concepta.ff.de uerb. obliga. & Iaſ.ĩ auth.ſi qua mulier.C.de ſacr.eccleſ. poſt alios quã plures uolunt, quod † ſi teſtator centum reliquit filiæ ſi nupſerit, & quinquaginta ſi religionem intrauerit: ſi ea religionem intrauerit habebit centum integra, non duntaxat quinquaginta. ſed id nobis uidetur perinde eſſe ac ſi contendas contra omne ius omnemq́; rationem & teſtatoris uoluntatem utcunque dilucidam,non ſolùm non eſſe ſeruandam, ſed etiam eſſe uiolandam eccleſiæ fauore.

22 Pœna adulterii nõ extẽditur ad uitiantem monachã, egregia.q.

21 Legàui.cẽtum filiæ ſi nuberet, & quinquaginta ſi fieret monacha, monacha facta fuit,an centum habitura ſit? ardua.q.

re. cuius ex diuerſo potiſsimum munus eſſe debet, iuſtitiam cuſtodire c.i. de feudi alien. unde multi etiam tenent contrarium ut alibi fuſius diſſeruimus.

Cẽteſimo uigeſimo octauo colligitur, quare † magiſtratibus liberum ſit leges traſgredi propter enormitatem facinoris, ut eſt cõmunis opinio, quam tenuerunt Inocẽtius & cõmuniter doctores in c.i. de cõſti. Bal. in l. quid ergo. §. pœna grauior col. iiii. ff. qui not. infa. Hippolytus Marſilius ſingula. ccxliiii. tu ſcis. Bal. in l.i. col. v. C. qui accu. nõ poſſ. idem Bal. in l i. C. de precibus impera. offeren. & in auth. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugi. plenè p eundem Marſiliũ in rep. l. fi. C. de prob. char. 73. id quod utrobique moderat & reſtringit ipſemet Marſilius ut procedat in ſolis maioribus, non ita in minoribus magiſtratibus. idẽ uult Bal. in auth. ſed hodie. C. de iudi. Ludoui. Romanus in l. ſi uerò. §. de uiro. fall. xlvi. ff. ſol. matr. Iaſ. in. §. ex maleficiis inſt. de acti. col. ii. Bal in auth. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugi. id quod (iudice me) ſuſpectũ eſt. & contra omnia iura & rationes quibus ſupra fuſè c. xiiii. num. 4. & c. v. num. 20. diſſeruimus ex cauſa licere magiſtratibus tranſgredi leges. quinimmo non licere modo, uerum neceſſe quoq; habere leges tranſgredi ex tali iuſta cauſa, quia leges nõ tã faciunt uerba aut ſcriptura, quàm earum mens & ſenſus: adeò ut fraudem legi faciat, qui uerba legis complexus contra eius nititur uoluntatẽ l. fraus. ff. de legibus ut multis ſupra oſtendimus. ergo cùm legis mens & animus eum ſcopulum intueatur, ut propter enormitatẽ facinoris pœnarum & legum metæ tranſgrediantur, idq; à magiſtratibus fieri & poſsit & debeat. inq; eo duntaxat quæſtio relicta ſit, quisnam ſit legitimus hanc ad rem magiſtratus? eum legitimum eſſe iure dicemus, qui illius facinoris iudex cõpetens erat, ad imponendamq; eam pœnam quam impoſuit competens erat ex ui & complexu iuriſdictionis ſuæ. itaq; ille iudex qui nõ haberet gladii poteſtatẽ iuxta l. imperium. ff. de iur. om. iud. non poſſet facinoroſum etiam propter enormitatem criminis ultimo ſupplicio afficere, nõ magis quàm alter homo priuatus; ſed qui haberet gladii poteſtatẽ is propter enormitatem criminis poterit pœnam à lege talibus criminibus definitam augere, & imponere etiam inconſulto ſuperiore, dummodo nõ egrediatur complexum ſuæ iuriſdictionis. legum enim imperium (ut noſtra prin. concluſio habet) deſtinatur ad proficiendum, non ad nocendum aut ad bonũ publicum differendũ, ut differetur ſi ubi iuſtitia depoſcit leges tráſgredi, nec deeſt legitimus iudex, ſpectaretur ut ſuperior conſuleretur.

24 Magiſtratus minores an leges tráſgredi poſsint? ardua q.

CAP. TRIGESIMVM SEXTVM.

1 *Princeps ex iuſta è cauſa an defenſionem tollere poſſit in criminalibus plures arduæ. q.*
2 *Accuſanti præmium deſignatum intelligitur, ſi probauerit.*
3 *Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur ſi probauerit.*
4 *Iuramento damnum paſſi quod ſtetur, ut intelligendum? not. q.*
5 *Defenſio an tollatur per ſtatum iubens ut occidens quomodocunque & qualitercunque occidatur. ardua. q.*
6 *Verba ſtatutorum reſtringenda, quoties reſultaret abſurdus intellectus.*

CENTESIMO uigeſimo nono colligitur, an † princeps ex iuſta cauſa de plenitudine poteſtatis ut defenſionem in ciuilibus cauſis adimere poteſt, & eius terminos abbreuiare: ita ne pôſsit idem facere in cauſis criminalibus? id quod negãt Bal. in l. iii. §. ſi is pro quo. ff. quod quiſque iuris. Felinus in c. dilecti col. vi. de re iudi. Hippolytus Marſilius ſingulari cccLxxxviii defenſio non poteſt. Socinus conſilio. cxx. memini me alias conſuluiſſe, ut refert idẽ Marſilius Fran. Aretinus conſi. lxv. ſicut Ioannes colum. xiii. Paris de Puteo de ſindi. cha 30. Marſilius in l. unius facinoribus §. cogniturum. ff. de quæſt. idem Marſilius in ſua pract. crimi char. 55. & char. 140. & iterum in rep. l. uni. C. de raptu uirginum. qui omnes (iudice me) non multum fœlici minerua rem intuentur. nam re uera quò ad principis poteſtatem, de qua agimus nulla differentia eſt inter cauſas ciuiles & criminales, in utriſque enim ex iuſta cauſa poteſt defenſionem (puta citationem, & exceptionem, aut ſimilia) adimere ut plenè oſtendimus de ſucc. progreſſu in præfatione & fuſius ſupra c. xxxi. num. 9. in neutris autem ſine iuſta cauſa id principi fas aut liberum eſſet. ergo longè facilius in utriſq; id ſibi liceret quò ad terminos legales coanguſtandos. iſtorum omnium ratio illinc deſcẽdit, quod principes & leges (ut noſtra principalis concluſio edocet) imperium acceperũt, ut prodeſſent, non ut nocerent. nec dubium eſt, quin nocerent ſi uel iuſtam defenſionem nobis ex toto adimerent, uel ex parte terminos defenſionis coarctando, ſiue ſimus in ciuilibus ſiue in crimi-

1 Princeps ex iuſta cauſa an defenſionem tollere poſſit in criminalib' plures ard. q.

criminalibus. Cęterum ubi iuſta cauſa adeſſet, contrarium foret tam in ciuilibus, quàm in criminalibus; quia lex nihil aliud eſſe uidetur, quam ipſamet iuſta cauſa cùm (ut pleniſſimè per totum ferè hunc librum egimus) legẽ non inducant ipſius uerba aut ſcriptura, ſed mens & ſenſus ipſius ac legiſlatoris, qui eum duntaxat ſcopulum intuetur, ut bono publico conſulatur: ergo & id lege comprehenſum uidetur utcunque ipſius uerba repugnent. Gloſ. communiter ibi & ubique app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. ſicque ſi denegandi ex toto defenſionem iuſta cauſa aderat, puta quia facinus erat pluſquam notorium, & timebatur fortè populi tumultus, uel denegandi defenſionem ex parte per reſtrictionem terminorum aderat iuſta cauſa & bonum publicum reſpiciens, quin id fieri non ſolum poſſit, ſed etiam debeat, dubitari non oportet etiam in criminalibus, his autem cauſis iuſtis ceſſantibus, nec in criminalibus, nec etiã in ciuibus fieri (ut ſupra diximus) regulariter fas eſt; niſi uel in leuioribus uel in aliis ſpecialibus caſibus, de quibus ſupra mentionem habuimus. Fac ergo concluſionem cõtra omnes Doct. ſupra allegatos, ut defenſionẽ ex iuſta cauſa adimere liceat, intellige primum licere principi. ii. licere etiam magiſtratibus ordinariis. iii. non ſolum licere, ſed etiam neceſſe eſſe. iiii. licere in ciuilibus. v. licere etiam in criminalibus. vi. licere principi de plenitudine poteſtatis. vii. licere ei etiam de poteſtate ordinaria. nam & ideo magiſtratibus ordinariis licere diximus, præſertim cum inter ordinariam & abſolutam principis poteſtatem uix quicquam intereſſe in noſtra princip. concluſione docuerimus, quę omnia noſtra, quia ſunt contra mentem doctorum, uos iudicaueritis, quis iuſtius induat arma.

2 Accuſanti præmiũ deſignatũ intelligitur, ſi probauerit.

Centeſimo trigeſimo colligitur ueram eſſe opinionem exiſtimantium, ut ſtatutum † quod præmium pollicetur accuſanti, intelligatur, ſi modo in accuſatione contenta probauerit, ita tenet Gloſ. in cap. j. uerbo oſtenſum, de his quæ fiunt a maiore par. capituli. Gloſ. in l. ſi cuius appellatio. ff. de appel. recip. Gloſ. in l. ij. C. quod metus cauſa. Alexand. conſil. ccxcvi. Diuini numinis columna ſecunda. & conſi. lxxi. lib. quinto. Hippolytus Marſilius ſingula. ccclxx. aduertas ad unum. idem Marſilius in pract. crimi. §. diligenter numero. 173. ratio huius rei ea eſt, quòd legiſlatores & ſtatuentes non ſecus quàm reliquos principes imperium acceperunt, ut prodeſſent, non ut nocerent, nocerent autem ſi calumniatoribus in perniciẽ & moleſtiã ciuium præmiũ pollicerentur, cũ pœna digniores ſint. nec dubium eſt quin calumniator habẽdus ſit, qui accuſationem inſtitutam non probat. ut per totum inſt. de pœna temerè litigan. per totum. ff de calumniatoribus. ſicq; hæc pars per rationem noſtrę principalis concluſionis probatur. & ſimiliter probatur eadem ratione, quòd ſtatutum † præcipiens ut ſtetur cuiuſquam allegationi, intelligitur, ſi probauerit, ut tenuit idem Hippolytus Marſilius d. ſing. ccclxx. & Dominicus Geminianus in c. non eſt, de conſuet. lib. vi. Antonius Burgenſis in ca. cum dilecti col. xi. de emp. & uendi.

3 Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur ſi probauerit.

Vnde † ſtatutum Bononienſe quod habet, ut quò ad damnum ſtetur iuramẽto dãnum paſsi, intelligendum eſt, ſi modo id probauerit, quod adfirmat & ait eſſe memorabile Marſilius ubi ſupra ad euertendos (ut ipſe ait) mille proceſſus. id quod ita fieret, ſi eius opinio uera eſſet, ſed longè alior ſum mens illius ſtatuti ſpectat, cui per prouincias mille ſimilia ſtatuta reperiuntur, quorũ ſenſus eſt, ut ſimul atque apparet damnum datum eſſe, quo ad damni dati ueram æſtimationem, quantitatem, modum, uel menſuram, ſtetur iuramento damnum paſsi: quia id difficilis probationis plerunque eſt, nec excluditur taxatio iudicis, quãdo illius declaratio iurata uideretur immenſa, ut fit in taxatione expenſarum, quæ in litibus fiunt. Quid enim ſi aſinus, aut bos, aut ſimiles quadrupedes ſegetes meas damnificauerint? Quid ſi pecudes aut armenta tua id fecerint? certè in his ſpeciebus & ſimilibus non iniuria ſtabitur iuramento meo, cum moderatione tamen iudicis, quia iſtarum rerum probatio difficilis eſt. Agnoſco tamẽ quod tale iuramentum non ſupplebit accuſationem, aut allegationem de quibus in ſpeciebus duabus ſuperioribus: ut recte aduertit Marſilius ubi ſupra.

4 Iuramẽto damnũ paſſi quòd ſtetur, ut intelligẽdũ, not. q.

Centeſimo trigeſimo primo colligitur ſuſpectam eſſe opinionẽ exiſtimantium quod ſtatutum iubens ut qualitercũq; & quomodocunque occidens occidatur, eſſet intelligendum etiam ſi occideret ad defenſionem ſuam, ne aliàs uerba illa geminata ſtatuti nihil operarentur. ita uult Salicetus in. l. ſerui. C. de noxalibus. Iaſ. in. l. ſi fideiuſſor. §. prætor ait columna ſecunda. ff. qui ſatiſd. cog. allegat Alexandr. in l. & ſi ſeuerior. C. de his qui notat. infa. Bald. in. l. data opera colum. quinta. C. de his qui accuſ. non po.

5 Defenſio an tollatur per ſtatutũ iubens ut occidens quomodocunque & qualitercũque occidatur. ard. q.

Iaſ.

Iaſ.in l.non dubium col. ix. C. de legibus. idē
Iaſ.in l.i.ff.de legibus, Cardina. & Ioānes A-
nania in c.lator, de homicidio. Bald. in l.qui
cunque.C de ſeruis fugiti. Contrariam ta-
men partem tenent Hippolytus Marſilius ſin
gulari.630.generalitas uerborum.& Lāfran-
cus de Oriano in repe.l.admonēdi col.xxiiii.
ff.de iure iuran.Bart.conſil. clxxxviii.ſtatuto
6 Verba ſtatutorū reſtringēda, quoties reſultaret abſurdus intellectus. caſtri, mouentur, quia † uerba ſtatutorū ſem-
per reſtringuntur, quoties inde aliter reſulta
ret abſurdus intellectus l.ſcire oportet.§.a-
liud.ff.de excuſ.tutorū.nec dubium eſt, quin
hoc caſu reſultaret abſurdus intellectus con-
tra omne ius naturale contraq; omnem ra-
tionem l.ueluti l.ut uim, cum ibi plenè not.ff.
de iuſt.& iure.ergo &c. Id quod facilè perſua
det principalis ſententia noſtra, quæ edocet
legum & ſtatutorum imperium non ſecus quā
principum deſtinatum eſſe ad proficiendum,
non ad nocendum.nec dubium eſt, quin uehe
menter noceret id ſtatutum ſi remoueret na-
turalem defenſionem: ergo recipienda eſt ſa
na interpretatio, per quam naturale ius non
uioletur.Quinimmo etiam ſi ſtatuentes con-
trarium uellent, id tamē efficere minimè poſ
ſent.per.§.ſed naturalia, inſt. de iure natur.l.
omnes populi.ff.de iuſt. & iure.l.i.& l.ii.ff.de
legibus.c.erit autem lex.iiii. diſtinctione. cū
ſimilibus. & illa uerba ſtatuti illius ſecūdum
Lanfran.& Marſilium intelligentur ſiue quis
gladio, ſiue fuſtibus, ſiue lapidibus, ſiue uene
no, quem necauerit culpabiliter tamen, & po
tius toleraretur quòd ſtatutum redderetur elu
ſorium quā quòd per illud quis indebitè dam
num pateretur. ſecundum Marſilium ibi &
Iaſo. in d.l.non dubium col.ix.in locis ſupra
allegatis.

CAP. TRIGESIMVM SEPTIMVM.

1 *Legitima ut ipſis uiuo patre aſsignatur petere ne queunt filij licet pater diſsipet bona ſua.egregia quæſtio.*
2 *Legitima filio non debetur in uita patris.*
3 *Prodigere bona ſua cuiq; liberum eſt.*
4 *Ratio expreſsa in lege habetur pro lege.*
5 *Parentibus ſummus honor debetur.*
6 *Pactum fut. ſucc.inter liberos initum ſuper patris uiuentis hereditate improbatur.*
7 *Conſequentia ut ceſſet ſufficit dare unam differentiam, prodigaliter uiuenti non datur curator cum communi contra plures.eo. nu.*
8 *Exemplaris ſubſt. prodigo fieri non poteſt, cū multis contra communem.*
9 *Exemplaris ſubſtitutio fieri non poteſt muto & ſurdo cum multis contra communem.*
10 *Legitimam uiuo adhuc patre monacho an filius petere poſſit, egregia quæſtio.*
11 *Intellectus c.cum ſimus de regularibus.*
12 *Legitima patris monachi uiuentis filio non debetur licet is monachus eſſet minorita contra communem.*

CENTESIMO trigeſimo ſe
cundo colligitur ratio ad
ſequentem opin.quæ † do-
cet quod & ſi pater uēdat 1 Legitima ut ipſis uiuo patre aſsignetur nequeunt filii licet pater diſsipet bona ſua egregia quæ.
diſsipando bona, non poſ
ſunt petere filij ut iudex
cogat patrem aſsignare le
gitimam uel aliquem fundum. ita tenēt Bald.
in l.nō poteſt, in prima lectura.ff.de adoptio.
& Specula. in tit.de exequtione ſententiæ.§.
ſequitur.num.11.in fi.quam opi. de rigore iu
ris dicit eſſe ueram.Iaſ. in l.nam & poſtea. in
§.ſed & ſi quid.num.4. ff. de iure iuran. idem
Iaſ.in.§.ſi quis ī fraudem. nu.3.inſt. de actio.
& in l.lex Cornelia.num.6.ff. de uulga.& pu-
pilla. Caſſane.ubi in hoc remittit ſe ad Iaſ. in
ſupradictis locis.in conſue.Burgundiæ in tit.
de ſucceſ. rubrica vii.§.ii.nu.4.fol.ccxxx.col.
ii.eandem opin.ſequitur.Sylues. Aldobrandi
nus.in.§.præterea.num.54.inſti.quibus.mod.
ius patriæ pot.ſolu. Ioannes Corraſius in l.fi-
lium quem habentem nu.81.C.familiæ her. Ca
gno.in l fi.col 8.C.de pactis.& ſimpliciter De
cius in conſi. cccoxxxviii.num.13. Ratio eſt,
quia † filio uiuo patre legitima nō debetur, 2 Legitima filio nō debetur in uita patris.
ut eſt uera & communis opi. quā tenent Bar.
per tex.ibi in l.i § ſi impuberi.ff. de collat. bo
norum ſequitur & dicit communem Iaſ.nu.71
in auth.nouiſsima.C.de inoffi. teſtam. Bar. in
auth.ſi qua mulier.C.de ſacr.eccleſi.Bald.in l.
quāquā.C.ad legem fal.Bal.Ang.Alex.& alii
in l.lex Cornelia ff.de uulg.Albericus in l.ſi le
nones.C.de Epiſcop. & cleric. eſt communis
opin.ſecundum Corraſium ubi ſupra uerſ. in-
fertur ſecundo, Segura in l.imperator nume.
121.ff ad Trebellia.Abbas & alii communiter
in c.in præſentia, de probati. Imola in l.filio
fa.ii.ff.ſol. matrimo. Facit etiam noſtrā prin.
concluſio, leges nō ſecus quàm principes im-
perium accepiſſe, ut prodeſſent, non ut noce-
rent, nocerent autem ſi ius agendi hoc caſu
filio contra patrē concederent, id quod eſſet
contra ius gentium & bonos morēs, ut ait l.
quidam in iure.§.fi.ff. de donat. ergo ſequi-
tur.&c. Contrariam tamen opi. immo quod
quando pater diſsipat bona tenetur aſsigna-
re legitimam filio.tenet Bal. ſibi cōtrarius in
l.defuncto. nume.9.ff.ſi quid in fraud. patro.
Paul.de Caſtro ibi. idem Paulus de Caſtro in
auth.

auth.ſi qua mulier.num.8.C. de ſacroſanct.ec
cleſiis.Alexan.in.l.imperator in v.col.nu.13.
& ibi Claudius de Seicello . num.6.ff.ad Tre
bel.eaudem opi.ſequitur & Hieronymus Ca-
gno.in repe.l.ſi.num.232.C.de pact.Didacus
de Segura.in repeti.l. imperator.nnm.118.ff.
ad Trebel. Fabianus de monte in repeti. au-
then.nouiſsima num 83.C.de in officio.teſta
men.eandem opi.tenet Iaſ ubi dicit procede
re de æquitate iu d.l. nam & poſtea:in.§.ſed
& ſiquis.num. 4. ff de iure iuran.eandem opi.
tanquam æquiorem tenendam eſſe teſtatur
idem Iaſ.in.l.ſi conſtante. nume.199.ff.ſoluto
matrimo.& ſecundum hanc opi.conſuluit Ro
dericus Suares in alleg iiii.Paulus Caſtrenſis
in d.l.imperator in lect. Paduana ff. ad Tre-
bel.ubi etiam Ludouicus Romanus in hanc
partē inclinat,idem Romanus in l.ii. §. quod
ſi in patris. ff. ſoluto matrimonio. Mouentur
per d.l.imperator , & quia quò ad alimenta
æquiparātur uxor & filius. nam ut pater filio
ita etiam uxori maritus alimenta præſtare te
netur. l ubi adhuc. C. de iure doti. & c. inter
ueſtras de donat.inter nirum & nxotem iun-
cta l.ſi.§. ſin autem æs alienum, cum.§.ſeq.C.
de bon.quę lib.l.ſiquis à liberis,in prin.& §.ali
menta.ff. de lib. agnos. ergo ut uxor ſimnl ac
maritus cœpit bona dilapidare,poteſt repe-
tere ſuam dotem ad alimenta tam ſua quam
mariti.d.l.ubi adhuc. ita & patre dilapidan-
te,idem filio concedendum eſt.

Quid dicendum?& quidem harum opinio-
num alterutra ſatis recepta communiter eſſe
uidetur , uerum priorem partem negatiuam
lōgè ueriorem puto.ut etiam ſi pater res ſuas
prodegiſſe uideatur , aut inchoauerit prodi-
gere,nequeat filius petere ut ſibi illico legiti
ma aſſignetur. primum quia † certè in re ſua
3 quilibet eſt moderator & arbiter. l.in re man
data. C. mand.etiam abutendo & prodigen-
do.l.ſed & ſi lege.§. conſuluit ff.de peti.hære-
di.ergo ei per filium impedimentum fieri nō
poteſt hac ratione aut occaſione,quod prodi
gere & diſsipare uideatur.Deinde quia in ſpe
cie eſt tex.in l.non uſque adeò.ff.ſi à parente
quis fuerit manumiſſus.ubi licet ſi libertus in
fraudē patroni alienauit dolò malo eā aliena
tionē poſsit patronus reuocare.l.i.in pri.& p
totū. ff. ſi quid in fraudē patroni.& licet in re
liquis filius emācipatus aſsimiletur reſpectu
patris liberto reſpectu patroni.ut i l.i.in pri.
ff ſiquis à parente fuerit manumiſſus.tā in eo
abſimiles ſunt,quia in fraudem patroni alie-
nata reuocari poſſunt,in fraudem autem pa-
tris ab emancipato filio alienata renocari nō
poſſunt.ut d.l nō uſq;.iuncta d.l.i.ff. ſi quid in
fraudē patro.ſic ergo & in ſpecie noſtra alie-

Prodigere bona ſua cuique liberum eſt.

nata utcunq; prodigaliter in frandem filii à
patre æquū eſt,ut per filiū reuocari nequeāt,
neq; quicqnā dicere poſsit filius aduerſus ta-
lem patris alienationem aut diſsipationem.
Tertio expendo rationem expreſſam in d.l.
non uſq;,iniquum enim(inquit iurecōſultus)
eſſet ingennis hominibus auferre liberam re-
rum ſuarū alienationem . hæc autem ratio in
illa lege expreſſa æquè militat i ſpecie noſtra
ac ibi , ergo & ſimiliter ne parentibus per fi-
lios hac occaſione accepta liberam rerum ſua
rum adminiſtrationem ac alienationem tur
bari, adimi, aut minui ſinamus talem filiū mi-
nimè admittendum eſſe dicēdum eſt. adſtrin
gitur hoc argumentum. nam † ratio expreſſa 4
in lege prout illic eſt habetur pro lege , non
quidem ex ui extenſiua, ſed magis ex ui com-
prehenſiua,adeò ut deciſio particularis loco
exempli ſit,quod regulam non arctat.Glo.in
cleme.i.de electi. uerb. elegatur.Glo.in auth.
de hær.ab iut.§.ſi.uerb.ordine,quas Glo.ſing.
dicit Bald.in l.ii.ff.de hær.inſt.idē Bal.in l.fin.
C.de lib.præt.tenet Iaſ. in l.ſtipulatio hoc mo
do concepta nu.12.ff. de uerb.obli.idem Iaſ.
nu.15.in l.tranſigere.C.de tranſ idem Iaſ. nu
22.in auth.quas actiones.C.de ſacr.eccle.Ale
xan.num.5.& Corneus nu.15.in l. humanita-
tis.C.de impuberū per tex.ibi Curtius iunior
nu.9.& Decius nu.15.& Purpuratus nu.23.in
l.ſi.C.de pact.Crotus in l.ſi conſtante in vii.q.
Bar.lect.ii.ff.ſol.matrimonio Ripa n.5.& Hā-
nibal n.349.in l.nemo poteſt.ff.de leg i. Geor
gius Nata nu.32.in c.ii.de pact.lib. vi.aſtrin-
gitur hoc argumētū Nā ſi parentibus nefas eſ
ſe uidetur,liberos impedire rerū ſuarū admi-
niſtrationē ac alienationem ut in d.l.nō uſq;
quanto magis nefandū eſſet ut liberi parēti-
bus talē alienationē impedire uellēt,† contra 5
pietatē ac reuerentiā parētibus debitā.argu-
mēto p totū.ff & C.de obſequiis. Præſertim cū
filio pſona patris ſemp ſancta & honeſta uide
ri debeat ex pręcepto iurecōſulti iu l.ante pe.
ff.de obſeqis ſtringitur idē argumētū Nā libe
ri parētibus quāto magis debeāt quātoq; ma
gis obnoxii ſint q̄ ex diuerſo , ignorat nemo .
& pbat.l ueluti.ff de iuſt.& in.dū ait,ueluti er
ga Deū religio, ut patriæ & parētibus parea-
mus ut ſic nō cōtra ius tātū poſitiuū,ſed & cō
tra ius naturale & gētiū feciſſe is filius exiſti-
mādus ſit; q impedimēto eſſe uellet patri quo
minus res ſuas libere alienaſſet , ac ſi libitū eſ
ſet,ēt pdegiſſet. nā parētes chariſsimos hēre
debemus , q ab his uita patrimoniū, libertas,
& ciuitas tradita eſt, & cuius modicūq; mater
ſit, tamen in iudicio filii de turpitudine pa-
rentis dici uix oportet.& non modo retice -
re homines patentum iniurias , ſed etiam

Ratio expreſſa in lege habetur pro lege.

Parētibus ſumus honor debeſ.

DD æquo

æquo animo ferre oportet ſecundum Ciceronem,& Vergilius ii.Aeneid.dum de reuerentia ac pietate parentibus à liberis debita ratiocinaretur,ſic ait.

Eya age chare pater ceruici imponere noſtra
Ipſe ſubibo humeris,nec me labor iſte grauabit
Quo res quoque cadant unum & cōmune periclū
Vna ſalus ambobus erit.

Rurſus etiam aſtringitur idem argumentum,nam ut patroni,liberti alienationē poſſint reuocare, neceſſe eſt , ut dolo malo facta ſit, & in fraudem patroni. l. i. in princ.& ferè per totum.ff.ſi quid in fraudem patroni. Vnde etiamſi liberis aduerſus parentum alienationes tam liberam facultatem ne dicam audatiam concederemus (id quod impium ac nefandum eſſet) quam conceſſam patronis aduerſus libertos uidemus , ſicque ingenuos libertinis turpiſsimè æquaremus,ac parentes famulis,ſeu ſeruis pares indecentius ac inhoneſtius rederemus : adhuc tamen talem alienationem impedire , aut reuocare non liceret , niſi & dolo malo & in fraudem filii facta proponeretur , quæ in ſpecie noſtra interfuiſſe minimè ponimus.Quarto probat argumēto.l.ſi quando.§.illud. C. de in offi.teſt.ibi meritis magis filios ad obſequia paterna prouocandos , quàm pactionibus aſtringendos. ſic ergo & in propoſito parentes non ſunt à liberis aſtringendi , ſed meritis prouocandi ut eis opes & diuitias parent,partaſq; relinquāt Quinto probatur in.l.i.§.ſi impuberi.ff.de collati.bonorum.ubi expreſſum eſt, filio in uita patris legitimam non deberi eſtq; uera & cōmunis opinio.ut ſupra retulimus.ergo is filius uiuo patre non ſolum male ageretur, ſed etiam nulliter & ſine ulla actione.argumento. l. un. ad fi. ff. quando dies uſusfruct. lega.cedat, cum ibi notat.per Gloſ. & Docto. Sexto probatur , quia hæc filii uiuo patre feſtinatio non ſolum culpabilis eſſe , ſed etiam punibilis.improbum enim eſſe eum,qui ſolicitus eſſet de hereditate uiuentis Iulianus aiebat.et in.l ii.§. interdum. ff. de uulgari.& ſic punitur quia priuatur hæreditate, quam præmaturè captauit. l. ii. in fi. ff. de his quibus ut indig. quinimmo non ſolum contra ius poſitiuum , ſed etiam contra ius gentium & bonos mores feſtinaſſe diceretur,ut in l.quidam in iure.§.fin.cum. l.ſeq.ff.de donati.eſtque ſimillimum quod Ouidius i.Metamor.ait.

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Id quod ipſe damnabat quaſi fœdiſsimum ac triſtiſsimi portenti argumentum ſeu inditium.ut & in ſimili notat Glo.in.l.fi.C.de pact. uerbo aliene.Quæ ait,pactum † de futura ſucceſsioue reprobatum eſſe in liberis,non ſecus quam in reliquis agnatis,cognatis,uel etiam extraneis. & illa Gloſ. eſt communiter app.ibi ut Iaſ. ibi in amplitudine ii. & ibi Alciatus in Gloſ.i.& Franciſ.Curtius num.9. & Purpuratus num. 12. & Philippus Decius nu. 15. Alex. num. 2. poſt Bald. Salic. & Paul. Caſtrenſem, & Fulgoſium , & Georgi.Natan in c.quamuis pactum de pact.lib.vi.Quaſi portentum quodpiam in necem parētis eſſe uideatur,quando filius ſolicitus eſt de patris uiuentis hæreditate.facit d.l.fi. &.l.i.uerbo non iniquis à cōtrario ſenſu &.l. pactum quod dotali.C.de pact. d.l.de fideicomm.C.de tranſact.l.pactum dotali.C.de collati.l.necnon.C.de capti:c.deteſtāda,& ca.ne captandæ, de conceſsi.præb.vii. probatur,quia quantitas legitimæ inſpicitur tempore mortis eius cuius de ſucceſsione agitur.§.quātitas.inſt.de lege falci.l.cum quo de peculio.§.fin.ff.ad legem fal. l.cum quæritur,& auth.nouiſsima.C.de in offi. teſtamen. l.Papinianus. §. quarta autem, &.§.quoniam autem quarta.ff.de in off.teſtam.ergo,impoſſibile eſt , quod ante mortem aſſignetur cum quantum aſſignandum ſit, ignoretur.& quotidie ut pater ad ſenſum poſsit angeri & etiam minui patrimonium. l. ſi defunctus. C.arbitrium tutelæ. Tenendo iſtam partem ad d.l. imperator. ff. ad Trebel. reſponde ; quod loquitur in fideicommiſſo à patre poſt mortem ſuam filio reſtituendum , quod ſi dolo malo uel aliter pater diſsipare ac prodigere incipiat meritò ei aufertur & maturatur reſtitutio etenim quaſi hac tacita lege & conditione ſibi id fideicommiſſum à teſtatore datum fuit , ut eo uti frui poſſet, integrum illud filio ſuo utcunque ſui iuris effecto reſeruaturus. unde non eſſet ferendus ſi circa id malignaretur. argumento.§. his ita: C. de cad.toll.diuerſum eſt in bonis propriis ipſius patris nulla lege ab alio acceptis.& eadem fere ſolutio accommodatur ad d.l. ubi adhuc. C. de iure dotium. nam cum primum maritus res dotales prodigere cœpit, æquum eſt, uti ab eo abſcedant adq; uxorem reuertantur,quia licet illarum dominium ineunte matrimonio haberet,l.doce ancillam.C. de rei uendi.tamen id dominium reuocabile eſt ad uxorem ſoluto matrimonio reuerſurum. ut per totum. ff. ſol. matrimonio. &. C.eod. titul.unde in tali dominio reuocabili ceſſat integerrima illa libertas alienandi & prodigendi, quæ adeſt in dominio irreuocabili.ut in.l.fi.§.fin autem ſub conditione.C. communia de legatis.l.peto.§.prædium.ff.de lega.ii.l.unum ex familia, per totam eod.tit. d.l.imperator.l. fi.C.de legatis

gatis

gatis.l. quoties C.de donati.quæſub modo.p
totum.ff.de in dicm adiect.per totum.ff.de le
ge commiſs. iuncta.l.nemo.ff.de pact.&.l.ſed
& ſi lege.§ conſuluit.ff.de pet.hær.l.in re man
data.C.mandati.l.non uſq;.ff.ſi a parēte quis
fuerit manumi.Et cum † ad tollendam conſe
quentiam ſufficiat dare unā inſtantiam.Gloſ.
in l ſi creditori.ff.de ope.noui nūti.quæ cōmu
niter approbata eſt ut patet ex relatiōe Iaſ.
ibi.& inter dominium reuocabile,& dominiū
irreuocabile ſunt non paucæ differentiæ ut in
dd.legibus,ſupereſt ut argumentatio Docto-
rum contrariam partem tenētium de d.l.ubi
adhuc,& d.l. imperator. ad ſpeciem noſtram
minimè procedat. Pro nobis etiam facit quia
neceſsitas legitimę relinquendę non iuris na
turæ eſt,ſed iuris tantū poſitiui, ut ex commu
ni opinione diſſeruimus de ſucceſ.creati.lib.
ii.§ xx.num.296.cum ſeq.Pro nobis,quia † ui
ro etiam libidinoſe & prodigaliter uiuēti nō
datur curator, nec adimitur teſtādi libertas.
ut eſt communis opin.quam tenent Specula-
tor de actore.§. item opponitur contra acto
rem,uerſ.ſed nūquid luxurioſo.& add.ad Bal.
in.l.ea lege num.20. C. de condi.ob cauſam.
Ioannes Bapti. Peruſi. de arbitris lib. ii.caut.
xiiii.col.i.Abb.Barba.Felinus & alii in c. pa-
ſtoralis de re iudi. Ripa in.l.is cui bonis num.
16.ff.de uerborum obligationibus.Ioānes Lu
pus de donati. inter uirum & uxorem.§. xxi.
num.23.in c.per ueſtras.Fran.Areti.in d.l. is
cui bonis,col.fi.Albericus & Cumanus in.l.&
mulieri.ff. de curatore furioſi. Decius in d c.
Paſtoralis.Gomeſius Aries in.l.xiii.Tauri.co.
i.Antonius Gomeſius in taurina.l.xiiii. num.
14.licet contra hanc communem concluſio-
nem & malè teneant Segura in d.l.imperator.
num.137.Glo.in.l.ſi quis cum ſciret uerb.lu-
xurioſo.ff. de uſucap.pro emp.Bal.in.l. ea le-
ge num.20.C.de cond.ob cauſam.& hac de re
per Pincllum de bonis mater.l. iiii.ad finem.
Cum ergo uiro,qui ſua bona prodigebat, cu
rator non detur, ne ei rerum ſuarum admini
ſtratio turbetur,aut minuatur, ut etiam pro-
batur in d.l.ſed & ſi lege §.conſuluit.ff.de pet.
hær.ſupereſt ut filius ab eo non poſsit in uita
exigere legitimam (ut probaui) indebitam:
quia ſi exigere poſſet non tantum adminiſtra
tionē bonorum ei turbaret, ac minueret;ſed
etiam ipſam rerum ſuarum proprietatem a-
dimeret,uel ex parte minueretur,quod longe
durius ac deterius eſſet.

7 Conſequētia ut ceſſet ſufficit una uarietas.

Prodigaliter uiuenti non datur curator cū communi cōtra plures.co. nu.

Huic proxima eſt quæſtio illa, an prodigo
exemplaris ſubſtitutio fieri poſsit? & fac ſecū
dum quoſdam talem regulā.Exemplaris † fie-
ri poteſt prodigo,cui à iudice bonis interdi-
ctum eſt.iſta eſt communis opi. ſecundū Pau.
in.l.humanitatis.C.de impub.quam ipſe quo-
que ſequitur.ſequitur etiam & dicit commu-
nem opi.Corn.ibid.col.i.ſequitur & dicit cō-
munem opi. Couarub.in c. Rainucius.§.vi.in
princ.extra de teſtam.ſequitur & dicit com-
munem opi.Corras.in d.l.humanitatis nume
ro 11.ſequitur & dicit communem opin. Al-
ciatus in d.l.ex facto.ff. de uulg. in princi. ſe-
quitur Imola in d.l.ex facto idem Imola in d.
c.Rainucius in materia exemplaris ſubſt.Sa-
licetus & Bal.in d.l.humanitatis. licet contra
rium teneant Ang.in d.l. ex facto.& idem An
gel.in d.l.humanitatis. & Ioan.Andr.in d.ca.
Rainucius poſt . Cynum & Iacob. de Aretio.
ſecundum Alexan.num.40.in d.l.ex facto qui
tamen communem opi.ſequitur & firmat eſſe
communem,& communem opi.ſequitur dicit
que communem Decius num.6. in d.l.huma-
nitatis.poſt Nicol. de Neapo. in.§.qua ratio-
ne in l.de pupill.ſubſ.& communem opi ſequi
tur Iaſ.in d.l. humanitatis col.i.in fi.licet cō
trarium tenuerint Cynus & Alberi.ſecundum
eum,& communem opi.ſequitur, & dicit cō-
munem Iaſ.in d.l.ex facto num.39.poſt Ioan-
nem Fabrū.in d.§.qua ratione .Imol.in d.ca.
Rainucius.Alber. in rub. ff. de uulga. Bald.in
d.l.humanitatis quos Iaſ. allegat. & commu-
nē opi.ſequitur Bald.in d.tract.exempl.ſubſt.
num.14.idem Politus num.10.in eod.tract.&
Zaſi.in eod.tract.num.3.poſt Bar.in d.l.ex fa-
cto nu.28. ſequitur ibid Ripa nu. 80.ubi etiā
dicit eſſe communem opin.Iaſ.nume.9.in.l.is
cui bonis.ff.de uerb.obliga.Sed nobis ſemper
placuit opin.Cyni,& Alberici, & Rainerii,&
Guiliel.de Cune.quos refert Bar. in d l.ex fa-
cto num.28. Contra communē moueor, i.per
d l.i.ff.de teſt.ii.per d.l.captorias. ff.de hære.
inſt.d.l.captatorias.C.de teſt.mil.tertio quia
beneficium nō cōfertur in inuitum.l. inuito.
ff.de regulis iur.quarto per totum. C. de reb.
ali.non alienandis.quinto per l.fi.C.de pact.
cum ſimil.ſexto quia in re dubia quiſque ueta
re uidetur ne alter de rebus ſuis diſponat.ſep
timo per l.quia poterat.ff.ad Trebe.l.quia au
tem in princ.&.§.i ff.quæ in fraud.cred.& de
niq; per omnia reliqua fundamenta per quæ
tenuimus infra proximè quod ſurdo & muto
exēplaris fieri nō poteſt. Nā pro nobis ſtat re
gula ſanctiſsima & multipliciter probata.nec
exceptio Doctorum ulla lege,ulla'ue ratione
probatur ſatis concludēter.Deniq; pro nobis
eſt ratio, cui non cadit reſponſum. nam cum
d.l.humanitatis. &.§. qua ratione in furioſis
etiam uel mente captis loquantur, non etiā
in prodigis; ſequitur quod. ad prodigos

8 Exemplaris ſubſt. prodigo fieri non poteſt cū multis contra communē.

DD 2 trahi

trahi nõ poſſunt, niſi ex identitate, uel paritate rationis, quod fatentur etiam omnes, qui communem opi.ruẽtur & docet late Iaſ. poſt alios in auth. quas actiones.C. de ſac. eccleſ. ſed in prodigo non eſt paritas uel identitas rationis ut probabo, ergo ad eũ.d.l.trahi non poteſt.quod non ſit paritas rationis, probatur expreſsim in l.in negociis.ff.de regu. iur. inncta.l.is cui bonis.ff.de uerb. oblig. ubi, furioſus & mente captus nil poſſunt acquirere, prodigus aut poteſt: quia prodigus non tam rõne & intellectu orbatus eſt, quàm furioſus uel mente captus.

Denique teſtamentum, quod prodigus fecit antequam ei eſſet bonis interdictum per iudicem ualet.l.is cui lege.ff.de teſtam.unde conſtat quod habebat intellectum. nam alias non ualeret. ut in l.i.ff.de teſtam. ſicq; nõ exæquatur furioſo uel mẽte capto.in ſumma etiã notoriè prodigus quod contraxit & alienauit ante interdictionem ualet. ſecundum cõmunem opinionẽ quam tenuerunt Bar Bal.Aug. Paul.& Romanus in l.is cui bonis.ff. de uerb. oblig. quam opi.communiter approbatam dicunt ibi Areti.& Alex. & Iaſ.nume.9.ergo uitium prodigalitatis non impedit nec arguit omnimodam dementiam, quæ ſine dubio ut exemplaris fieri poſsit, deſideratur. Poſtremò prodigus magis adulto quàm pupillo uel mente capto æquiparatur, ut eſt tex.in l.ſi curatorẽ.C.de in integ.reſt. Iaſ. in d.l.is cui bonis nume.8.ff.de uerb.ergo ſi aliquando æxequatur adulto, aliquando pupillo, aliquando homini ſanæ mentis, nunquam aũt furioſo uel mente capto. quonam modo poſſemus d. l.humanitatis. ad prodigum trahere, quæ ut ad eum extenderetur oporteret, quod omnimodo ſemper & inuiolabiliter prodigus furioſo æqpararetur, ut diſſerimus in illa qõne. An hodie furioſo de iure cõmuni poſsit fieri exemplaris. Deniq; licet per aliquas ll. prodigus aſsimiletur furioſo quando agitur de rerum ſuarũ effuſione uitãda, tamẽ ſecus ſi ageretur de rerũ ſuarũ effuſione, uel alienatione concedenda & admittẽda. ita procedit quicquid per tenentes cõmunem opin. adducitur & iura, quę adducit Iaſ.num.8.in d.l.is cui bonis.ff.de uerbo oblig.l.i.ff.de curat. furi.l.i.C. eod.l ſi prędia.ff.de reb.eorum.pro nobis etiã facit quod exemplaris non ob hanc ſolam rationem inuenta fuit, quod is cui fit teſtari nõ poſsit, ſed ob hãc etiam quod ad corporis ſui tutelam pertineat.arg.§.ſin aũt ita formidoloſus.inſt.de pupill.l. conſi.ff.de curat. furioſi ergo licet is cui bonis interdictum eſt, non poſsit teſtari l.is cui lege.ff. de teſtam. non ſequitur propterea quod poſsit accipere exemplarem ſubſtitutum, cùm illo non egeat ad ſui corporis tutelam, quod multum in conſideratione eſſe debet. ſicq; cum in prodigo ceſſet illa ratio, quæ in furioſo adeſt, non eſt cur fiat extenſio legis ad caſum in quo eſt minor ratio, uel non ſunt tot rationes.arg.l.qui hęredi plures.ff.de condi inſtit. Pro nobis ratio efficax, nam ſi homini ſanæ mentis utcunque corporis infirmi liberum eſt re ſua uti & etiã prodigaliter abuti.l ſed & ſi lege.§.cõſuluit.ff.de pet.hæred.etiam in præiudicium patris manumiſſoris.l non uſque.ff ſi à patente quis fuerit manumi.quanto magis id licebit ceſante alterius præiudicio: aliter enim is prodigus quaſi æquitem dorſo, aut frenum ore (beſtiarum de more) ferre cogeretur, hunc ſubſtitutum ferendo. pro nobis bonus tex. in l.i.§.& magis uerbo prodegiſſet.ff.ſi quid in fraudem patr.

Quid ergo in muto & ſurdo? & fac ſecundum quoſdã talem regulam Exemplaris † fieri poteſt muto & ſurdo.i.ei qui utroque morbo laborat ſ.muti & ſurdi, ſicq; teſtari nõ poteſt.ita tenet & dicit cõmunem eſſe opi.Paul. in d.l.humanitatis, ſequitur & dicit communem opi.Corraſ.ibid.num.11.ſequitur & dicit communem opi. Corneus ibid. col.i.ſequitur, & dicit communẽ opi.Conarub. in c.Rainucius.§.vi.in prin.extra de teſtam.hanc opi. ſequitur & dicit communem Alex.in d.l.ex facto num.40.ſequitur etiam Imola in d.c.Rainucius in materia exempl. idem Imola in d.l. ex facto.licet in d c.Rainucius contrariũ teneat Ioan.Andr. poſt Cynũ & Rain. quos ubi ſupra allegat Alexan.& Angel.in d.l ex facto. idẽ Ang in d.l.humanitatis. licet ibid.Sali. teneat communem opi.& communem opin.ſequitur Decius num.6.in d.l. humanitatis poſt Nicol.de Neap.in § qua rõne inſt. de puppil. ſubſt.& communem opi.ſequitur Iaſ.in d.l.humanitatis col.i.in fi.licet ſecundum eum contrarium tenuerint Cynus ibi & Albericus & communem opin. ſequitur & dicit cõmunem Iaſ.in d.l.ex facto num.39. poſt Ioan Fabr. in d.§.qua rõne Bal. in d.l. humanitatis Alberi. in rep.rubr.ff.de uulg.& communem opinionem ſequitur Bal.num. 14.in d.tract. exempl. ſubſt.idem Polit.num.10.in eod.tract.& Zaſi. in eod.tract.num.3.poſt Barth. in d.l.ex facto nume.28.

9
Exemplaris ſubſtitutio fieri nõ poteſt muto & ſurdo cum multis contra commune.

Sed nobis ſemper placuit opin. Ioan. And. Cyni, Angeli, Rain.& ſequacium contra communem. mouemur per regulam text.in l.captatorias.C.de teſta.milit.l.captatorias.ff.de hær.inſt.cũ ſimil. à qua regula is caſus de quo

loquimur

loquimur nullibi reperitur exceptus, nec per uiam extenſionis induci poteſt, cùm ſit in hoc caſu longe minor ratio quã ſit in mẽte captis. Mouemur ſecũdo per l.fi.C.de pact.ibi quare enim quodam uiuente & ignorante de rebus eius quidam conueniunt, & per totum titulũ C. de reb. alien. non ali. & quia in re dubia quiſquam uetare uideatur ut de rebus ſuis al ter diſponat ut.ff.de furtis l.qui uaſ. quid enĩ magis inhumanum magisq; impium & penè ridiculum eſſe poteſt quàm permittere ut de omni ſubſtantia cenſu fortunisq; hominis ſanæ mentis alter eo ignorãte uel inuito diſponat. Etenim ſi homini ſanæ mẽtis hæreditas opulentiſsima relinquetur is cogendus non erit ut eam acceptet, ut in l.quia in princi. ff.quæ in fraud. cred.l.qa poterat.ff. ad Treb. hoc amplius etiam legatum opulentiſsimum quod omni careat moleſtia & ſolicitudine nõ cogitur quis acceptare etiam ad petitionem eorum quorum intereſt quales ſunt creditores eius cui tale legatum hereditas ue delata fuit. ut d.l.quia aũt §.i.quanto minus in ſpecie noſtra cogendus erit homo ſanæ mentis ut inuitus (quod ſemper præſumitur ut d.l. qui uas) ſubſtitutum exemplarem accipiat. Deniq; uulgaris regula eſt quod beneficium non confertur in inuitum c.in inuitũ de reg. iur.in vi.cum ſimil.l.qui abſenti.ff.de donat. traditur per Ripam. Iaſo.& alios in rub.ff.de uerb.oblig.quid ergo magis ridiculum quàm dicere quod homini ſanę mentis ſe inuito uel ignorante, imponatur ſubſtitutus exemplaris prætextu beneficii cum id beneficium nõ ſit certum & indubitatum cum poſsibile ſit quod ſubſtitutus ipſius uitę inſidiet dũ eius captat hæreditatem.arg.l. ſtipulatio hoc modo.ff.de uerb.ob.l.fi.C.de pact.c.deteſtanda & c.ne captãdæ de conceſ. præb. in.vi.l.cum proponas C.de pact.l.de fideicomiſſo.C.de tranſ.l.pactũ dotali.C.de coll.l.xi.in fi.ff. quib. & indig. l.quidam in iure.§.fi.ff.de donati. ſi ergo beneficium certum & indubitatum in hominem ſanæ mentis inuitum nunquã cõfertur quanto minus id beneficium exẽplaris ſubſt. quod licet inſpecta legis cenſura beneficiũ ſit tamẽ non eſt ita certum & indubitatum, uel melius exemplaris ſubſt.licet in mente captis ſit inſpecta legis cenſura beneficiũ tamẽ indubitãter in homine ſanæ mentis eſſet maleficium lęſioq; enormis impia inhumana nefanda. Nec dubium eſt quia ſurdus & mutus ſit homo uel eſſe poſsit ſanę mentis non ſecus quã ſi illis morbis careret ut probatur in d.l.diſcretis.C.qui teſtam.fac.poſ. melius in d.l. ex facto.ff.de uulg.denique beneficium licet in hominem ſanæ mentis inuitum non conferatur ter in impuberes uel puberes non ſatis ſanæ mentis etiam inuitos cõfertur. hinc eſt quod tutores dantur impuberibus etiam inuitis, curatores aut adultis inuitis non dãtur in prin. & per totum inſt.de tut.& per totũ de curato. hinc eſt quod prohibitio alienationis facta ſine cauſa uel cum cauſa, quæ ſolius prohibiti utilitatem reſpicit quia habet uim conſilii & beneficii non ualet in homine ſanæ mentis.l. filius f.§.diui cum materia.ff. de lega.i.ualet tamen in impubere ut l.ii. C. de uſu cap. pro emp.& in mente capto uel minus induſtrioſo l.Titio centum in prin.ff. de cond.& dem.

Tenendo hanc partem contra cõmunem quæ apud me uerisſima eſt parum quemquã mouere debet fundam.doctorum ſic arguentium. Exemplaris fit eis qui morbi cauſa teſtari nõ poſſunt.§. qua ratione inſt de pupill. & d.l.humanitatis, ſed ſurdus & mutus morbi cauſa teſtari nequæunt d.l. diſcretis, ergo ſurdis & mutis poterit fieri exemplaris. ſed reſp. in forma. Dum dicitur exemplaris fit eis, qui morbi cauſa teſtari non poſſunt, falſum eſt, ſic indiſtinctè, nam licet fiat eis, qui furoris uel dementiæ cauſa teſtari non poſſunt, non tamen fit eis, qui morbi corporalis cauſa teſtari non poſſunt, qualis eſt morbus ſurdi & muti nec ulla lege contrarium ulla ue ratione induci potuit. Et ſatis ridiculũ eſt de morbo animi in quo fundatur exemplaris ut d.§. qua rõne & d.l. humanitatis. arguere ad morbum corporis, qualis eſt morbus ſurdi & muti. Poſtremo teſtamentum eſt uoluntatis noſtræ iuſta ſentẽtia.l.1.ff. de teſtamentis. ergo in eo, qui eſt cõpos animi & uoluntatis ſuæ, ſi alius ſe inuito uel ignorante teſtaretur, certè id teſtam.non eſſet.

Nec ad rem pertinet quòd lex ex paritate rationis extendatur. nam reſp. quod hic non eſt paritas rationis ut proximè dixi, id quod latius dixi in illa quæſtione an hodie furioſo exemplaris fieri poſsit de iure communi ubi uideas. Præterea quod tenentes communem opin. ſecuri exiſtimãt exemplarem unica hac ratione niti, quod morbi cauſa demens teſtari prohibeatur, id uerum non eſt, nam etiam propter ſalutem ipſius, cui fit inuenta eſt. argumen.§.ſin aũt formidoloſus. inſt. de pupill. l.conſilio.ff.de curat. furioſi. quæ ratio ceſſat hic ergo &c. l.q hæredi plures.ff. de cõd. inſt. Pro nobis.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de per. hęr.l.non uſque.ff.ſi quis à paren.fuer.man.l.i §.& magis uerb. prodegiſſet.ff.ſi quid in frau. patr. ut ſupra induximus.

Stat ergo filium non poſſe legitimam petere

Legitimã uiuo adhuc patre monachus an filius petere poſsit, egregia. q.

10 tere uiuo patre. limita, niſi † pater monachus fieret. nam tunc ſtatim legitimam poſſet petere; patris morte non ſpectata. ita Abb. in c. cum ſimus poſt Ioannem Andream de regularibus. glo. quam alibi non eſſe, firmat Abb. ibi. in. c. tranſmiſsi. qui filij ſint legitimi. & eſt ſingularis teſte Aretino. in. l. i. num. 6. ff. de teſtamentis. tenet Bal. in authentica, ſiqua mulier. C. de ſacroſanctis eccleſiis. col. fin. Corſetus in ſingulari, uerbo legitima. Bal. nouellus. de dote parte prima col. iii. qui ait hanc eſſe communem opinionem. ſequitur Couarub. de teſtamentis. c. 2. nume. 7. Iaſ. in authentica nouiſsima. C. de inoffi teſtam. nu. 8. uerſi. limita tamen. qui dicit ſe dubitare. Segura in lege Imperator nu. 123. ff. ad Trebellianum. Bart. in d. authentica. Si qua mulier. Paulus. in authentica nunc autem. C. de epiſcopis & clericis num. 3. Rodericus Suares. allegatione. xx. col. j. & eſt communis. opinio Canoniſtarum, ſecundum Iaſonem nu. 51. in d. authentica ſi qua mulier. vbi Paulus & Ancharanus in d. c. cum ſimus. Romanus in l. ſi cũ dotem in princip. ff. ſolu matri. Anania in c. ij. col. fi. de delictis puerorum. Abb. in c. Raynucius ad finem de teſtamentis. Pyrrus poſt cõſuetudines Aureli. ca. ij. col. iiij Contrariam partem tenent Petrus, Cynus & Salicetus col. fi. in d. authentica ſiqua mulier. Et Salicetus firmat ibi hanc eſſem communem opinionem. Sequitur & dicit communem Fulgoſus ibi col. penul. ſequitur & dicit communem. Iaſ. ibi nu. 50. Bald in c ſi pater col. fi. de teſtamentis in ſexto. Alexãder in d. l. ſi cum dotem in principio num. 13. Felinus in c. in præſentia, de probationibus. nu 56. vbi Decius num. 67. dicit eſſe ueriorem & communem. Pyrrus de ſuitate q. iiij. num. 8. Guilielmus Benedictus in cap. Rainucius de teſtamentis, uerbo mortuo itaque nume. 299. Didacus Peres ad Seguram ubi ſupra nu. 123. Qua de re uide Bar. Veronen. conſil. xxvj. quidam Ioan. de Anania conſ. 87. circa. Ludoui. Roma. conſi. ccxxxvij. oppoſitionem. & conſi. cclxviii. in caſu. & conſil. ccxcii. pro habendi, & conſil. ccxcii. circa declarationem Philip. Dec. conſi. lxxxvi. uiſo puncto. & cõſi. cccc xix. uiſo eleganti. & conſi clix. caſus. Panor. cõſi. xliiii par. ii. & conſi. ciiii. pro euidentia. par. j. & conſi. lxxxviii. uidetur. par. j. & conſi. lxiii. ueritas. parte. ii. Bar. conſil. 13. ex facto Card. Zabar. conſi. xxviii. quidam fratr. & clii. nimis grate, & cxliiij. ſtatuto ciuitatis. Fede. de ſen. conſi. xxvii. Titio exiſtenti. Maria. Soc. conſi. xiii. præſens conſultatio, Bal. conſi. ix. mulier. parte v. & cõſi. cclxxx. parte j. & ccxlviii. quæritur. parte ii.

Quid dicendum? Et ſanè harum partium utra receptior ſit, nõ facilè dignoſces. Verum (ut nobis uidetur) longè uerior eſt pars negatiua, ut non ſtatim poſt patris monachiſmum filius legitimam petere poſsit, ſed demũ poſt mortem ipſius. quod primum probatur per generalitatem. d. l. j. §. ſi impuberi. ff. de colla. bonorum. deinde per d. l. non uſque. ff. ſi a parente quis fuerit manumiſſus. Tertio expreſſum uidetur in l. Statius Florus. §. Cornelio Fęlici. ff. de iure fiſci. quarto expreſsius in auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſ. eccle. ubi patri monacho liberum eſt bona ſua quandiu uixerit, ut libitum ei fuerit inter filios diſtribuere ſcilicet illius auth. diſtructionem. ergo non illico poſt monachiſmi interuentũ ad legitimam aſsignandã compellitur ad idẽ tex. in corpore unde d. auth. excepta eſt. Quinto facit rõ generalis, quod ingenuis hominibus quandiu uixerint liberum eſſe debet rerum ſuarum arbitrium d. l. in re mandata. C. mãd. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hær. Sexto facit, quia liberi ſi uiuo patre legitimam nãciſcerẽtur proniores eſſent ad obſequium parentibus debitum debitamque reuerentiam eis denegandam, quod ſatis abſurdum eſſet, eſtque ratio ſatis conſiderabilis. nam ideo dicimus uetitum eſſe pactum de non ſuccedendo inter patrem & filium, ne filius poſtquam iam è bonis paternis amplius non ſperat quicquam, eius obſequium prætermittat. ut tradunt communiter doctores in l. fi. C. de pact. Georgius Nata in capit. quamuis pactum, in materia pacti de non ſuccedendo de pact. lib. vi. Iaſ. in l. pactum dotali de collat. in pr. ut fuſius diſſeruimus de ſucceſs. creatione lib. ii. §. xviii. num. 35. Septimo facit l. unum ex familia in pr. ff. de lega. ii ubi hæres, qui tenetur reſtituere uni ex filiis ſuis, cui ipſe uoluerit uoluntatem ſuam poſtquam ſemel elegit, mutare & uariare quoties uoluerit, poteſt uſque ad mortem. ergo & arbitrium ſimiliter datum per d. auth. ſi qua mulier, ut pater monachus bona ſua diuidat inter filios uſque ad mortem duraturum eſſe, intelligendum eſt, non ſolum, ſi is pater monachus nondum ſemel elegiſſet, ſed etiam ſi ſemel & amplius elegiſſet, & uoluntatem mutare, uoluiſſet. Denique pro hac parte facit, quia uiuentis non eſt hæres. l. qui ſuperſtitis. ff. de acqui. hære. l. nec non. C. de capti. & quod nuptibus uideretur filius, qui uiuo patre ſolicitus eſſet de ipſius hæreditate. d. l. fi. C. de pactis. l. ij. §. interdum. ff. de uulgari. eſtque feſtinatio improba, punibilis, & contra bonos mores. l. ii. §. fi. ff. quibus ut in dig. l. quidem in iure. §. fi. cum lege

ſeq.

ſeq.ff. de donati. faciuntq́; ferè omnia fundamenta quæ numerauimus ſupra in quæſtione præcedente, quæ repetere non expedit. eſtq́; regula pro hac parte. nec exceptio bene probatur, & regulis tenaciter eſt inhærendum. ut in l.i.ubi per Decium & alios.ff.de regu.iur.

11 Intellect' c.cũ ſimus de regularibus. Tenendo hanc partem † ad c.cum ſimus de regularibus, in quo unicum fundamẽtum contrariam partem tenentium repoſitum eſt, reſponderi poteſt, parum ſanè obeſſe. Nam ſi pater & filius illegitimæ ętatis monachi ſimul facti fuerint, deinde filius monachiſmum reliquerit, tex. ibi ait id ſibi liberum eſſe, & ne illa integra libertas ulla ex parte minuta, aut ne aliqua neceſſitate non ſolùm præciſa, ſed nec etiam cauſatiua, impedita uideatur, & uult ut integrum ſibi maneat adſeruatumque intelligatur ius ſuccedendi in bonis monachi patris, quo autẽ tempore ea ſucceſſio deferatur ibi uerbum nullum. ergo is caſus ut po te omiſſus remanet in diſpoſitione iuris cõmunis, l.comodiſsimè.ff. de lib. & poſth. quod ius habet ut ſuperſtitis non ſit hæres ullus, aut ulla ſucceſſio delata uideatur d.l.qui ſuperſtitis.ff.de acqui.hęredi.d.l.nec non.C.de cap.l.hæreditas.C.de pact. conuẽtis.l.hæreditas.ff. de uerborum ſig. idq́; comprobatur ex uerbis illius tex. quæ ita habent, liberum ſibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ſibi ex ſucceſſione proueniunt poſtulare. illa enim uerba, quæ ſibi ex ſucceſſione proueniũt, prouenire intelligenda ſunt tempore, quo ex lege ea ſucceſſio defertur.ſ.cum moritur is cuius de ſucceſſione agitur, non antea. nam qualitas adiuncta uerbo debet intelligi ſecũdum tempus uerbi.l.in delictis.§.ſi extraneus.ff.ſi ex noxa. cau. agatur. Bartho.& communiter doct.in l.ex facto, in prin.ff.de uulga.l.vi.ff. de lega.i. Nec dicatur æquum uideri, ut filius uiuo patre monacho legitimam poſſit petere. nam uerius eſt longè æquius eſſe, ut ſpectet, per iura ſupra dicta, præſertim cum interea ex bonis paternis ſit pro modo facultatũ alendus.l.ſi quis à liberis, in prin. & in.§.alimenta ff.de liberis agnoſcendis.

12 Legitima patris monachi uiuẽtis filio nõ debetur licet is monachus eſſet minorita contra communẽ, Hæc procedunt in reliquis monachis, prętergquam † in Minoritis, quia hi cum nihil ſuũ habere poſsint in cõmuni, neque etiam in particulari, clem.exiui.de uerb.ſign. ſtatim poſt monachiſmũ pro mortuis habentur, & conſequenter poſſunt filii petere legitimam patris monachi morte non ſpectata, ita tenent Abbas in c.in præſentia, de probati. Bartho.in d. auth.ſi qua mulier, idem Bar.in tract.Minori. par.iiii.uerſi.iſti etiam hæredes. Angelus, & Alex.in l.ex facto.§.ex facto.ff.ad Treb.Decius num.67.uerſi.prædicta cõcluſio in d.c.in præſentia, Alexander conſilio.xiii.circa primum dubium lib.iii.col ii.ſed licet iſta ſit communis opi.dubia tamen mihi ſemper uiſa eſt per pleraſque earum rationum & legum quas ſupra retulimus, præſertim per d.l.unum ex familia ſupra allegata, iuncta d.auth.ſi qua mulier. nam cum ſit patri monacho facultas bona ſua inter filios diſtribuẽdi, & interea alantur ex ipſis bonis, pater non eſt præcipitãdus ut inuitus faciat ante tempus illam diſtributionem, præſertim, cùm mors ciuilis morti naturali non æquiparetur, niſi in caſibus à iure expreſsis. Quid enĩ ſi uiuo patre unus aut certi ex filiis decedant? certè cum is non ſit in numero filiorũ huius monachi connumerandus, indebitè legitimam reciperet, eamq́; fratribus eius hæres ſi filius non eſſet, reſtituere teneretur. nam ſi ſub conditione relicta non tranſmittũtur ad hæredes.§.ſin autem aliquid ſub conditione.C.de cad.toll.l.ſi ita ſcriptum l.ſub diuerſis.ff.de condit.& demonſt. quanto minus tranſmittetur hęc hæreditas patris monachi uiuentis, quæ filio, qui patri non ſuperuixit nec purè nec etiam ſub conditione relicta fuit? tutius eſt ergo patris monachi mortẽ naturalem ſpectare, & interea eius bonis pro indiuiſo uti frui, eiq́; patri ad ultimum uſque uitæ ſpiritum facultatem diſtribuẽdi, uariandi, eligendi, pœnitendi, uoluntatiſq́; mutandæ intactã (ex permiſsione d.auth. ſi qua mulier) reſeruare.

CAP. TRIGESIMVM OCTAVVM.

1 *Fructus reſtituuntur quando donatio ut inofficioſa reſcinditur. contra doct.*
2 *Fructus reſtituuntur quando donatio euaneſcit ob modum non impletum contra nouiſſ.*
3 *Fructus reſtituuntur cum pater, qui filio legitimam in uita tradiderat, eam reuocauit, contra nouis.*
4 *Donatio inter uirum & uxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio. cõtra doct.*
5 *Fructus reſtituuntur cum rem legatam, quam in uita tradiderat, reuocauit. contra nouiſſ.*
6 *Fructus ueniunt in reuocanda donatione inofficioſa, contra doct.*
7 *Fructus triennio præſcribuntur.*
8 *Fructus an poſt triennium ſint reſtituendi.*

CENTESIMO trigeſimo tertio colligitur, quare ſi ſub modo quid cui donaui, nec donator modum expleuit, teneatur fructus perceptos cum ipſa re reſtituere, ut proximè ſubiiciam.

ciam. ratio enim eſt, quia ut reliquos principes ita & leges imperium acceperunt ut prodeſſent, non ut nocerent (ut habet noſtra principalis ſententia) nocerent autem ſi permitterent ut donatarius ille ex ſua perfidia modi ſuſcepti & non impleti lucrum faceret, per quod & naturale ius, quo iubentur placita ſeruare uiolaretur; & ex perfidia ſua lucrum ille aſſecutus nequior fieret, inuitareturque ad delinquendum, contra l. i. ff. de pact. l. i. ff. de conſt. pec. c. i. de pact. tex. cum gloſ. in l. ſcire. C. ut in poſſ. lega. l. fi. C. de iureiu. l. fi. C. de fideicomm. In cõtrarium tamen uidetur ſe habere receptior opinio tam in iſto articulo, quàm in illo, an cum donatio reuocatur tanquam inofficioſa, ſit res donata cum fructibus reſtituenda, & quid quando legitimam filio tradidi in uita, & poſtea pœnitentia ductus reuocaui eam. Ideo ex profeſſo quæro † ſi filio meo feci donationẽ inofficioſam, & poſt mortem meam reliqui fratres, per titulum. C. de inof. dona. eam reſcinderunt, non ex toto ſed tantũ uſq; ad debitum bonorum ſubſidiũ: an fructus quoque cum rebus ipſis ſint reſtituendi quatenus ea donatio menſurã uel modum & quantitatem à lege permiſſam exceſſit, & quatenus reſtituantur? Qua in re Boerius aurea deciſi. xcviii. Segura in l. i. §. finiri. num. 77. ubi etiam Didacus Peres eius additionator. ff. de acqu. poſſ. Gomeſius in l. xxvii. taurina num. 8. tenent generaliter fructus nõ reſtituendos, per glo. in l. generaliter. §. plane. ff. de fideicõ. liber. dum ait fructus rem donatam non augere. Id quod tenet etiã Franc. de Ripa in l. ſi unquam. q. xl. C. de reu. don. & ibi Andr. Tiraq. uerb. reuertatur, nu. 228.

1 Fructus reſtituuntur quando donatio ut inofficioſa reſcindit. cõtra doct.

Sed contrarium ut cũ fructibus ea donatio inofficioſa ſit reuocanda quatenus inofficioſa fuit, longè uerius eſt, intelligendo de fructibus perceptis poſt mortem patris donantis. primo per l. i. C. de fide inſtrum. & iure has. fiſ. lib. x. ii. per l. q ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minoribus. l. patri. §. i. l. minor uigintiquinq; annis cui fideicommiſſum, eod. tit. in quibus iuribus cum minor ad rem ſuam recuperãdam reſtituitur, fructus quoq; recuperat. iii. idem eſt & in ea reſtitutione, quæ maioribus ultra dimidiam iuſti pretii læſis cõceditur, per l. i. C. ſi maior factus alienationem ratam habuerit. quarto idẽ eſt in regreſſu, qui ad rem ſuã ſiue iudicis decreto alienatam minoribus cõceditur. l. ſi prædium. C. de prædi. minorum. l. ii. C. ſi quis ignorans rem minoris eſſe. v. idem eſt in reſciſsione, quæ fit per querelam inofficioſi teſtamẽti nã & tunc non ad hereditatem tenet, ſed ad eius quoq; fructus reſtitutio datur & regreſſus. l. filio. §. fi. ff. de inof. teſta. vi. per l. in condemnatione. ff. de reg. iur. l. uideamus ii. §. in Fabiana. ff. de uſuris. vbi generaliter omnis reſtitutio fructuum quoq; recuperationem inducit, nõ ſecus quàm ipſius rei principalis: & meritò, nam utrobique par ratio eſt ſaltẽ quatenus poſſeſſor ille illis fructibus locupletior effectus eſſet. vii. per l. cum autem. §. cum redhibetur. l. q ſi nolit. §. fin. ff. de edili. edict. & d. §. in fabiana. ubi cum animal morboſum redhibetur, etiã ſi redhibitio fiat ſine culpa ulla uenditoris, qui uitiũ animalis ignorabat iuxta l. i. §. cauſa. ff. de edil. edi. adhuc tamen animal reſtituitur cum fructibus & partubus ipſius, licet emptor ipſius dominiũ & in ſtam poſſeſsionem & titulum non ſolum legitimum, ſed etiam oneroſum haberet. viii. idẽ in reſtitutione, quæ fit per titulum. ff. de lege. commiſſ. per l. v. eod. tit. ix. idem in reſtitutione, quæ fit in terminis totius tituli. ff. de in diẽ adiecti. per l. item q dictum. & l. imperator ff. eod. x. idem & in terminis totius tituli. C. & ff. de condi. indeb. nam & tunc res reſtituitur cum fructibus & ferè uiginti alia ſimilia congeſsimus ſupra c. lxxi. nu. 3. cum ſeq. & c. a. lxx. nu. 12. ex quibus huius partis ueritas redditur pluſquam manifeſta, præſertim per d. l. filio. §. fi. iuncto l. C. de inof. don. nam querela inof. donati. ad ſimilitudinem querelæ inofficioſi teſta. inducta fuit, iiſdemq; iuris regulis trutinatur. unde ut in querela inof. teſtam. fit reſtitutio cum fructibus, ita & in querela inof. donationis. & ad glo. d. l. generaliter, reſp. ut docemur in fi. quæſt. ſeq. & in d. c. lxx. nu. 12. & donatio inter patrem & filiumfa. licet regulariter nõ ualeat. l. donationes quas parentes. C. de dona. inter uirum & uxorẽ. ualet tamen ſi fiat filio emancipato. l. ſi emancipatus. C. de donat. l. ii. C. de inof. donat. ſicq; ſi † filio meo emancipato donaui & tradidi aliquam rem, & donationi certum modum appoſui, quo nõ impleto uenit donatio reuocanda: l. fin. C. de reuo don. & ferè per totũ. C. de dona. quæ ſub modo. Queritur an tunc fructus cũ ipſa re donata repetantur & ſint reſtituendi? quod negat Didacus Segura in §. ſi uir. l. i. ff. de acqui. poſ. nu. 75. q nouum & ſingulare reputat ipſe per gloſ. in l. generaliter. §. planè uerbo ex aliqua cauſa ad fi. ff. de fideicom. libr. quæ indefinitè ait, donatiõe reuocata fructus nõ reuocari. Sed hæc opinio uera non eſt, quia omnis datio, traditio, uel donatio facta ob cauſam, cauſa ceſſante & non impleta, uenit reuocanda, non ſolum quo ad rem principalem, ſed etiam quò ad fructus. per l. uideamus ii. in prin. ff. de uſuris. Secundo urget d. l.

2 Fructus reſtituuntur quando donatio euaneſcit ob modũ non impletum contra nouiſs.

uideamus

uideamus in.ii reſponſo ubi idem ait, etiam ſi per eum, qui dedit ſteterit quo minus cauſa illa impleretur, puta mulier uiro futuro ob cauſam dotis res ſuas dedit, per eã ſtetit quo minus nuptiæ ſequerentur, repetit rem cum fructibus, non ſecus quàm ſi per eam non ſtetiſſet. Tertio per l.ſi fundus, in prin. & l.lege ff.de lege commiſſoria, ubi uendidi tibi fundum hac lege, ut ſi non ſolueres pretium (infra menſem fundus eſſet inemptus, te in menſem non ſoluente, datur rei & fructuum repetitio. Nec ad rem pertinet, quod ibi eſſet contratus emptionis, hic autem donationis. nam ſanè quando donatio non eſt pura, ſed facta ob cauſam, uel ſub modo, & ſic reſpectiua & ueluti utrinque obligaria: idem in ea eſſe debet quo ad propoſitum quod foret in reliquis cõtractibus reſpectiuis. Quartũ per d.legem in ſui ratione dum ait, non decere ut fructum lucrum maneat penes emptorem, qui fidem fefellit. ſic & in propoſito is donatarius fidem uiolauit, ergo penes eum lucrum fructuũ manere non debet. nec refert fidem fefellerit, quia pecuniam habere non potuit ad manus, an quia cum haberet, noluit numerare. ut d.l. lege in ſui generalitate. Quinto à fortiori probatur, nam & in donatione cauſa mortis repetuntur fructus cum ipſa re, ſi donator cõualuerit, & pœnituerit d.l.uideamus.§.ii.& iii. ergo multo magis in ſpecie noſtra ubi non per pœnitentiam & uariationem, uel factum donantis reuocatur donatio uel datio, ſed p factum uel non factum ſeu ceſſationem donatarii. nam & qui ceſſat uel non facit, feciſſe uidetur. ut per Decium in l.id quod noſtrum.ff. de reg.iur. Sexto facit, nam & cum redhibetur æquus, uel ſeruus per edilicium edictum, ueniunt etiam fructus d.l.uideamus.§.ii. & ferè per totam illam.l. Septimo per l.Imperator & l.quod dictum eſt.ff. de in diem adiect. Octauo facit, nam & cum res, quæ indebitè ſoluta eſt, repetitur: fructus quoque ueniunt reſtituendi. ut in l.ſi & me & Titium.ff.ſi cer. pet.& d.l.uideamus. dixi ſupra c.lxiii.nu.39. cum ſeq.

Sed non dubium eſt, quin indebitè donata res maneret penes donatarium, qui modum non impleuit: ergo cum fructibus redẽda eſt. Octauo per l.ſi fullo, & ferè per totum.ff.de conditione ſine cauſa. ubi licet cauſa eſſet iuſta uel non iniuſta, rem meam ad te perueniendi tamen cum etiam ex poſt facto ceſſare cœperit, & redigi ad non cauſam; æquum eſt rem cum fructibus reſtitui, ne præter æquũ & bonum cum iactura donantis diteris longè præter eius uel contra eius intentionem. Neque ad rẽ pertinet quod donatarius effectus fuerit dominus, ſicq; in conſequentiam dominii fruct⁹ ſuos fecerit. l.Herennius.i.ff.de uſuris. Nam fatemur eum fuiſſe factum dominũ fructuum, non ſecus quàm ipſius rei donatæ. at quia iam ueluti ea donatione indignus factus eſt, uel ceſſat cauſa propter quam ab origine factus fuit illius rei donatæ dominus, & etiam fructuum cõſequens eſt, ut tam res quã fructus ad donatorẽ reuertantur & reſtituantur: cum par eademq; ratio ſit in fructibus reſtituendis, quæ eſt in re ipſa reſtituenda. Diuerſum eſſe uidetur, quãdo donatio propter ingratitudinem reuocata fuit, tunc enim fructus ante ingratitudinem commiſſam percepti, non retrahuntur, qa ea donatio non quaſi ut ad tempus tantum, ſed quaſi ut perpetuò manſura facta fuit: nec fuit reſpectiua ad aliquã cauſam ut in ſpecie noſtra. In ſumma pro opi. noſtra faciunt plura quàm uiginti fundamenta, quæ poſuimus ſupra c.lxxi.nu:ii.cum ſeq.& c.lxx.num.12.quæ repetere non expedit, quibusq; hæc pars indubitata apparebit.

Filio † legitimam ſuam tradidi in uita cũ incremento & melioratione à lege permiſſa, quod facere poſſum arg.tex.in l.cum quo de peculio.§.fi.ff.ad leg.fal. Bal. in rubr.ff.de rerum diui.idem in l.non amplius.§.fi.ubi Alex. & alii.ff.de lega.i.poſtea pœnitui & eam traditionem reuocaui. quæritur an fructus ueniãt reſtituendi cum ipſa re, quæ tradita fuit? & Didacus de ſegura num.54.uſque ad nu.110. in l.i.§.ſi uir.ff.de acqui.poſ. ait fructus induſtriales non eſſe reſtituendos. Mouetur per l. de fructibus.ff.de dona.inter uirum & uxorẽ. ubi fructus induſtriales, quos ex fundo ſibi à marito donato uxor percepit ſuos facit, nec eos reſtituit, licet ad fundi reſtitutionem teneatur, ut ibi. Nec dubium inquit eſt quin donatio inter patrem & filium in poteſtate confirmetur morte patris donantis, dum modo incipiat à traditione, non ſecus quàm confirmatur donatio inter uirum & uxorem morte donantis, ſi modò incœperit à traditione l.donationes quas parentès.C. de don.inter uirum & uxorem. cum ibi not. iuncta l.Papinianus cum Glo.ff.de don.inter uirum & uxorem.& quæ tradit Segura ubi ſupra. Alexan. in l.non amplius.§.fi.ff.de lega.i.Ange. in l.ii. ff.pro donato.Bal.in l.ii.C.de inof.dona. Vnde † procedit regulariter arg. de donatione facta à patre filio in poteſtate, ad donationẽ factam inter uirum & uxorem, ſecundum Seguram ubi ſupra & Iaſ.in l.ſi pacto quo.C.de pact.col.ii.Roman.conſi.cclxxvii.non eſt dubium. Sed iſthæc omnia ſuſpecta ſunt, quia do

3 Fructus reſtituuntur cum pater, qui filio legitimã in uita tradiderat, eam reuocauit. contra nouiſs.

4 Donatio inter uirũ & uxorem non equiparatur donationi, facit pater filiof. contra doct.

natio inter uirum & uxorem non eſt ſimpliciter uetita, ſed demum ſub duabus conditionibus, nempe quod donator pauperior fiat, & donatarius diteſcat. l. ſi ſponſus. §. conceſſa l. ſi id quod. ff. de don. inter uirum & uxorem. At donatio à patre in filium ſuum in poteſtate ſimpliciter uetita eſt per d. l. donationes quas parentes. ut per nos ſupra. § lxx. nu. 10. & cum ad tollendam conſequentiam ſufficiat dare unam inſtantiam. Glo. cōmuniter app. ut apparet ex relatione Iaſo. ibi in l. ſi creditori. ff. de ope. no. nunc. ſequitur minimè ualere arg. de don. inter uirum & uxorem ad donationem de patre in filium fam. & in quibus caſibus quis habet aliquam rem reuocabiliter, & uenit caſus in quo eam tenetur reſtituere, in illis ſemper reſtituit fructus, non ſecus quàm ipſam rem principalem. ut plenè docemus per uiginti fundamenta ſupra cap. lxxi. nume. iii. cum ſequen. quod obtinet etiā ſi is, qui reſtituit, haberet titulum oneroſum & dominium, quanto ergo magis in ſpecie noſtra in qua filius non habebat titulum oneroſum ſed lucratiuum, non permiſſum, ſed uetitum, non dominium, ſed tantum poſſeſsionem. Et traditio poſſeſsionis ſibi à patre facta adhuc aliquid operatur, ut ſcilicet ſic ea donatio morte patris confirmaretur, quę aliter ſine tali traditione minimè confirmaretur eius morte: & ſatis ſuperq; eſt, ſi id operetur abſque eo quod etiam operetur quod filius ille fructus ſuos faceret irreuocabiliter, contra omnia iura, quæ in ſpeciebus ſimilibus loquuntur.

5 Fructus reſtituuntur eū rem legatā, quā in uita tradiderat reuocauit. cōtra nouiſs.

Hinc etiam apparet ſuſpectam eſſe opinionem eiuſdem Didaci de Segura in d. §. ſi uir col. xxii. uerſi. quinto facit, quod tenet. Dum ſentit, quod ſi † teſtator rem legatam tradidit in uita ipſi legatario, deinde legatum reuocauit, quod fructus interea à legatario percepti non reſtituentur. id quod eſt contra illa uiginti fundamenta, quæ enumerauimus ſupra c. lxxi. nume. iii. cum ſeq. in quibus apparet, quod ſemper reſtituuntur fructus cū ipſa re principali, etiam ſi & dominiū eſſet tranſlatum, & tranſlatum eſſet ex titulo oneroſo, & etiam ſi talis titulus ſui natura reuocabilis non eſſet. Quanto ergo magis in ſpecie noſtra ubi & titulus eſt lucratiuus, & dominium uix eſt ut uideatur tranſlatum, & ſuppoſito quod tranſlatum eſſet tamen non poteſt non uideri eſſe reuocabile. Præſertim cum licet donatio cauſa mortis incœperit à traditione, tamen ſi donator uel teſtator eam reuocauit, uel conualuit, cum re ipſa fructus quoque reſtituantur. ut in l. cum quis. ff. de cond. ca. da. l. uideamus. ii. poſt princ. ff. de uſur. in ſpecie autem noſtra nullus negabit quin ſit par ratio, ergo & idē ius. l. illud. ff. ad leg. Aq. l. non poſſunt. ff. de legibus.

Hinc etiam apparet ſuſpectam eſſe opinionem eiuſdem Didaci de Segura in d. §. ſi uir col. xxvi. uerſ. tertia erit concluſio. dum ait, quod ſi † filio feci donationem inofficioſam, quam poſt mortem meam per querelā inoffi. donationis, reliqui fratres expugnarūt, quod tunc fructus non ſunt reſtituēdi. id quod quò ad fructus poſt mortem meam perceptos (in quo caſu ipſe loqui uidetur) indubitanter uerum non eſt, per iura & rationes, & illa uiginti fundamenta ſupra remiſsiuè adducta, & per l. filio. §. fina. de inoffic. reſt. ff. Nam cùm reſciſio fit per querelam inofficioſi teſtamenti tunc fructus cum re ipſa reſtituuntur, ut ibi ſed cum querela inofficioſi teſtamēti & querela inoffi. donationis à pari procedant, ut in l. i. & per totum. C. de inoffi. donat. ſupereſt ut utroque caſu cum fructibus fiat reſtitutio. In fructibus tamen perceptis uiuo teſtatore procedere poteſt & ſine dubio opi. Seguræ, quia teſtator de illis potuit & uoluit liberè diſponere l. non uſque. ff. ſi quis à par. fue. manu. l. i. §. ſi impuberi. ff. de colla. bon.

6 Fructus ueniunt in reuocāda donatione inofficioſa, contra decto.

Illud autem notandum eſt, quod † fructus Soto trienio præſcribuntur ſecūdum ipſum. Seguram in d. §. ſi uir col. xxx. uerſ. plus uoluit Bal. quod & tenet Glo. Bar. & Paul. in l. ſequitur. §. fructus. ff. de uſucap. Bald. in l. i. col. ii. C. de uſur. & fruc. leg. Vnde ipſe Segura uult, quod † in quibus caſibus fructus cum dominio ipſius rei principalis eſſent reſtituēdi, in illis poſt triēnium ceſſaret fructuum reſtitutio, utpote, iam præſcriptorum. ſed non ineleganter contrarium defendi poſſet, ut etiam tunc fructus reſtituantur. nam non bene ſequitur poſſeſſor quæſiuit talium fructuum dominium, ergo non tenebitur eos reſtituere: quinimmo in reſtitutione quæ minoribus læſis datur, & in ea, quæ maioribus ultra dimidiam læſis conceditur, & in pleriſque earum uiginti ſpecierum, quas enumerauimus ſupra c. lxxi. nume. 3. poſſeſſor habebat dominium tam rei principalis quàm fructuum, & nihilominus utrunque reſtituere compellitur: ergo ſiue pręſcriptione ſiue alia quauis ratione dominium fructuum quæſierit, reſtitutio eorum locum habebit: præſertim cum ſi poſſeſſor rei principalis dominium habebat, fructuū quoque dominium ut haberet, neceſſe eſſet. l. Herennius. ff. de uſuris. ſicq; ceſſaret eorum præſcriptio. l. ſequitur. §. lana. ff. de uſucap.

7 Fruct⁹ trienio pręſcribuntur.

8 Fruct⁹ an poſt triennium ſint reſtituēdi.

CAP.

CAP. TRIGESIMVM NONVM.

1 *Iudicis decretum ſemper præſumitur iuſtis ex cauſis inter poſitum, cum communi.*
2 *Inſtruměto decreti iudicis ſi dicitur oĩa ſolennia interfuiſſe, oĩa ſolennia adfuiſſe præſumũtur.*
3 *Iudicis maioris factum præſumitur.*
4 *Decretum iudicis præſumitur habuiſſe præambulam cauſæ cognitionem.*
5 *Decretum iudicis ſolennia pręceſſiſſe pręſumũtur.*
6 *Eccleſia minoribus æquatur.*
7 *Decretũ interfuiſſe aliquando præſumitur.*
8 *Sententiæ quæ continent relationem actorum creditur, licet aliter de actis non appareat.*
9 *Tempus poſt longum præſumuntur ea, quæ ſunt ſolennitatis extrinſecæ.*
10 *Intell. l. quæcunque. ff. de publi, in rem act.*
11 *Sententia ut feratur parte præſente, uel ut poſtea ei notificentur paria ſunt.*
12 *Sententia, quæ enarrat acta proceſſus ſtatur, licet aliter de illis actis non appareat, etiam ſi nõ ſit ſententia antiqua.*
13 *Solennitatis extrinſecæ inter uentus licet nõ præſumatur ex aſſertione partium, præſumitur tamen ex aſſertione ſententiæ iudicialis.*
14 *Decretum omnia ſolennia præſumãtur præceſſiſſe, licet pro forma exigerentur.*
15 *Formaliter quando quid uideatur exigi.*
16 *Decretum præſumitur rite & rectè inter poſitũ.*
17 *Titulus ad præſcriptionem præſumitur poſt longiſſimum tempus.*
18 *Tẽpus antiquum facit præſumi quod omnia ſolennia præceſſerant ſententiã, licet de illis non aliter appareat, ſed de ſola ſententia. & antiquum tẽpus dicitur quo ad hoc decennium uel biennium.*
19 *Conditionem non inducit dictio ſi, quando per eã exprimitur, quod inerat à iure.*
20 *Tẽpus antiquũ, quod dicatur, ingens uarietas.*

COLLIGITVR centeſimo trigeſimoquarto ex opinione noſtra principali, dum docet omnium magiſtratuum imperium ad proficiendum inductũ, nõ ad nocendum. nou eſſe ſtãdum iudicis aſſertioni omnia ſolennia de quibus in proceſſu nou apparebat præceſsiſſe aſſerentis, niſi forte poſt longum tempus: aliter enim eius imperium facilè noceret nobis ſi tã facile ei fides adhibenda eſſet. quod dic ut in quæſtione ſeq. ex facto agitatam. Solenne iudicibus præſertim inferioribus eſſe ſolet, in capite cuiuſq; ſentẽtię definitiuæ omnia acta totius iudicii uel proceſſus referre, dicendo uiſis citationibus, teſtium depoſitionibus, inſtrumentis, cæteriſq; &c. Euenitq; nõ raro ut poſtea acta proceſſus non appareant, ſed ſola illa ſententia, qua continetur, acta interfuiſſe. & quæri ſolet, an ſententiæ iudicis talia acta interfuiſſe aſſerenti fides adhibenda ſit, etiam ſi de talibus actis aliter non appareat. Vnde ex facto cum canonici res ſuæ eccleſiæ minus rite uendidiſſent, querelaq; hac de re apud ſummum pontificem mota eſſet, ipſe commiſit duobus iudicibus in dignitate conſtitutis, ut talem alienationem ſi reperirent in utilitatem eccleſiæ ceſsiſſe confirmarent, & non aliter. habita hac de re diligẽti cognitione, ipſiq; anno 1466. ſententiam tulerunt, qua de more aſſeruerunt quod habita diligenti cauſę cognitione cæteriſq; in commiſſione papæ contentis obſeruatis reperierunt talem alienationem in utilitatem eccleſiæ ceſſiſſe, ideoq; eam ſententia ſua confirmarunt. Et poſtea annos. xlii. mota fuit lis contra hæredes emptoris, qui illa ſententia ſe ſe tuebantur: ſed cum reliqua acta iudicii non apparerent, præſertim ea probatio & cauſæ cognitio, qua eam alienationem in utilitatẽ eccleſiæ ceſsiſſe, apertum dicebatur fuiſſe, quo ad illam cauſæ cognitionẽ de qua tamẽ alias non liquebat, dubitabatur, an tali ſententię aſſertioni ſtandũ eſſet? Et uidetur quod ſic per ſequentia. ſ. quod omnia cõtenta in cõmiſione domini Pauli & quæ pro forma per eã requirebantur, præſumuntur & probãtur legitimè interueniſſe: adduco tex. in l. cũ precibus C. de proba. ibi ꝓbare te, opportet cõtra uoluntatẽ tuã hunc fundũ inſtrumento aduerſarium tuũ ſibi aſcribi laboraſſe, ut poſsis conſequi ſentẽtiã. & ſic patet quod ſemper præſumitur pro inſtrumento & ſtãdũ eſt ei niſi contra ꝓbetur. ſed cũ per aduerſarium nõ probatur contra. ſ. quod nõ interuenit ſolennitas, quã cõmiſsio Pauli requirebat igitur ſtãdũ eſt inſtrumento prædictæ ſententiæ confirmationis contractus, quo continetur oĩa illa obſeruata fuiſſe. eſt pro hoc Glo. ſing. quæ ad hoc allegauit d. l. cũ precibus in l. i. C. de fide inſt. & iu. haſ. fiſ. lib. x. Per quã dicit ibi Alex. in additio. ad Bar. quod † decretũ ſemper præſumitur inter poſitum ex iuſtis cauſis, & cũ cauſæ cognitione. & illa Glo. cõiter tenetur per oẽs ibi, & Bal. in l. i. ff. de rebus eorũ. dicit quod in d. l. i. de fide inſtr. eſt Glo. peregrina quod † ſi in inſtrumento in quo reperitur decretum interpoſitum fit mentio ſolemnitatum, omnia præſumuntur ſolenniter acta & probata. quod eſt not. dignũ ſecundum eum. cum ergo reperiatur in inſtrumento ſententiæ

1 Iudicis decretũ ſemper præſumitur iuſtis ex cauſis interpoſitum, cum communi.

2 Inſtrumẽto decreti iudicis ſi dicitur omnia ſolẽnia inter fuiſſe omnia ſolẽnia adfuiſſe præſumuntur.

confirmationis, decretum approbatoriũ intérpoſitum,& fit mentio informationis habitæ & ſic ſolennitatum, præſumuntur omnia ſolenniter acta & probata & ſic uidetur. expreſſum in noſtris terminis. ſecundo principaliter quòd ſingulariter dicit Bald. in.l. tutores ff.de confir tuto. ibi ſecus ſi ipſe præſes per ſe ipſum dediſſet, quia.l. præſumit quòd † factum maioris iudicis ſit rite factum. pondera uerbum rite quod idem eſt ꝙ cum cauſæ cognitione & ſeruato iuris ordine. glo.in.l. iuſte de acq. poſſ. nam rectè cauſam rite ius uel iuris ſolennitatem denotat. notatur in.l.ii. ff. de inof.teſtam.cum ſimilibus. Si ergo præſumitur rite factum, ſequitur quòd fuit ſeruata omnis iuris ſolennitas, & ſi iuris ſolennitas, ſequitur quòd fuit ſeruata ſolennitas prædictæ commiſsionis, cum ſit principis.ſ. Romani Pontificis, quia quod principi placuit, legis habet uigorem.§.ſed quod principi, de iure naturali. eſt glo.in.l. quia tale, ſoluto matrimonio. & quia iſti, quibus fuit commiſſum ſunt iudices maiores, cum ſint apoſtolici.l.& ſi prætor.ff.de officio eius cui eſt manda. ibi is qui alienam iuriſdictionem exequitur, nõ tamen pro ſuo imperio agit, ſed pro eo cuius mandato ius dicit. & ſic uidetur factum per ipſum Romanum principem, cum auctoritate Romani Pontificis confirmarunt, quia omnia noſtra &c.l.i.§.omnia, de uetere iure enucleando. tertio deciſio Bald. in.l. ſi præſes.C. quomodo.& quando iudex. vbi dicit quod decretum ſemper præſumitur ſolenniter & cum cauſæ cognitione interpoſitum. quarto accẽdat propria deciſio noſtri dubij Domini Bal. in.l.non aliter de adopt. ibi & non tamen. ꝙ † ubi decretum reperitur interpoſitum, quod eſt neceſſarium ad cõfirmationem actus, ſemper præſumitur quòd cognitio cauſæ & iuris ordo præceſſerit. & ſic per hoc patet quòd licet, cognitio & ordo iuris requiratur pro forma antequam fiat confirmatio, ſi tamen reperitur decretum interpoſitum ſuper confirmatione, ſicut in præſenti reperitur, præſumitur quòd omnis cognitio cauſæ & ordo iuris, quem requirebat commiſsio, fuerunt ſeruata, & hoc tenet per prædictam glo. in d.l. prima. quinto pro hoc, dictum Specula. in tit. de emptione & uend.§.nunc uidendum ibi & breuiter ſcias. vbi tenet quòd † ubi decretum iudicis interpoſitum inuenitur, præſumuntur omnes ſolennitates eſſe & fuiſſe adhibitæ. Ecce dictum expreſſum quod loquitur quando pro forma requiritur cauſæ cognitio & iuris ordo ante interpoſitionem decreti, ut in alienatione rerum minorum, ut per totum. C.& ff.de rebus eorum.& de prędijs minorum. tamen ſi reperitur decretum interpoſitum, pręſumitur quòd prædicta ſolennitas & omnia, quæ requirebantur interuenerunt. ita Specu. ubi ſupra, per plura fundamenta & ſic eſt caſus noſter quòd licet pro forma requirebat cauſæ cognitionem prędicta commiſsio, tamen cum reperitur decretum confirmationis interpoſitum pręſumitur quòd forma cõmiſsionis fuit ſeruata. & cum † loquitur in alienatione prohibita ſcilicet minoris bonorum, idem erit in bonis eccleſiæ quia pari paſſu & priuilegio reguntur. c.i.c. auditis, de in integr.reſt.& in.l.reſpublica & ibi gloſ. C. ex quibus cauſis maiores.& glo.in.l.cum hi.§. ea tranſactio.ff.de tranſa. loquendo in alienatione æquiparat eccleſiam minori, & in.l.ſi ut proponis.C.de rei uendi. & Gloſ. in.l. à diuo Pio.§.uenditione, de re iud.& Bart.in authentica hoc ius porrectum, circa fi. de ſacro ſan. eccle.& ſic eſt deciſio formalis domini Spec. pro noſtro caſu. ſexto pro hoc glo. ſingularis in.l.actor.ff.rem ratam haberi.in parte omni modo. ubi † præſumitur ſolennitas & decretum dum modo conſtet de mandato: dicit enim prædicta gloſ. unum quòd probat à fortiori, quòd ſi conſtat de mandato pręſumitur decretum interueniſſe, quod magis eſt. pro hoc uidetur caſus in.c.ea noſcitur, de his qui fiunt à prelato. ubi dicitur ꝙ illud, quod facit prælatus pręſumitur de conſenſu capituli ſecundum glo.& Imolam ibidẽ. ex quo poſſet attentari quod cum hic conſtet de mandato ſcilicet de cõmiſsione ſcilicet domini Pauli & ſi non appareret ſententia confirmationis prædictorum iudicum ſicut hic apparet & conſtat de ea quòd pręſumitur, & quod omnis iuris ſolennitas interuenit, quod fortius ut in authentica multo magis, de ſacroſ eccl.

3 Iudicis maioris factũ præſumit.

4 Decretum iudicis pręſumit habuiſſe præambulam cauſæ cognitionẽ.

5 Decretum iudicis ſolennia præceſsiſſe pręſumuntur.

6 Eccleſia minoribus æquatur.

7 Decretum interfuiſſe aliquando præſumit.

Septimo facit ſingulare dictum Cyni in l. emancipatione. C. de fide inſtru. Vbi dicit † quod ſtatur ſententiæ continenti tenorem actorum.ſ. relationem actorum, ſed cum ſentẽtia prædictorum iudicum ut in ea apparet, continet relationem & tenorem actorum requiſitorum per commiſsionem prædictam ſtatur ei & per illam probantur omnia interueniſſe, & ſic per tenorem ſententię probantur omnia acta de quibus in ea fit mentio. ſecundum Cynum ubi ſupra & eſt Glo. notabilis in l.acta.ff.de re.iudi. quæ dicit, quòd lite finita per ſententiam poſſunt acta circumduci. ergo tenet ſententia ſine actis. & hoc dicit ipſe ſine dubio, quando factum finitum ſententia, non fuit recens, ſed antiquum. idem tenet ibi Bald.& Paul.& eſt cõis concluſio, & tenet

8 Sententiæ quæ continent relationẽ actorum creditur, licet aliter de actis non appareat.

tenet Innocen. in c. quoniam contra, de probatio. per quod dicit Cynus, & Imola, & Paulus & omnes quod datur intellectus ad d. c. quoniam contra quòd † ille tex. & c. sicut &

9 Tẽpus poſt longũ pręſumuntur ea, quæ ſũt ſolennitatis extrinſecæ.

omnia alia iura quæ dicunt quòd debet conſtare de actis & de proceſſu, intelliguntur quando factum eſt recens, ſecus ſi antiquum ſicut hic: quia iſta ſententia fuit lata anno M CCCCLXVI. & ſic ſunt elapſi xlii. anni quod dicitur factum antiquum. Caſus in. l. ſi fideicommiſſa. § Ariſto. ff. qui & à quibus, qui dicit quòd per decennium dicitur factum antiquum & longum. & per totum. C. de longi temporis præſ. quãto magis per xlii. annos et quia poſt decennium præſumuntur omnia ſolenniter acta. l. ſi filius de petitione hære. l. qui in aliena. §. i. de acqui hære. ff. & etiam quando agitur de pręiudicio alterius ex diuturnitate temporis probatur ſolennitas extrinſeca, uoluit Bal. in. l. ii. vi. col. de ſeruis fugi. & in ca. i. qui feudum dare poſſ. facit Gloſ. ſingularis in l. qui maior. C. communi diuidũdo. ſed. eſt Glo. illa ſolennis in c. peruenit, de emptione & uend. per quam dicit ibi Barba. v. col. quod etiam in præiudicialibus probatur ſolennitas extrinſeca per lapſum xxx. annorum, ſed cum hic non ſolum triginta immo etiã xlii. anni ſunt elapſi, patet quod per lapſum prædicti temporis probatur omnis ſolennitas iuris & requiſita in commiſſione prędicta interueniſſe, allegat Barb. tex. in d. c. cũ noſcitur, & tenet Anto. in d. c. peruenit. loquẽdo in alienatione rei eccleſiaſticæ, & ſic in noſtro caſu & per hoc † limitatur tex. in l. quæcunq;. ff. de publici. ut non habeat locum in facto antiquo, quia in illo omnis ſolennitas & ordo & indagatio & cauſæ cognitio præſumitur.

10 Intell. l. quæcunq; ff. de publ. in rem act.

Octauo facit quod notatur per Bar. in l. i. C. de relatio. & in authen. ſiquis in aliquo, de edendo. Vbi dicitur quod ſtatur uerbis ſentẽtiæ quando lata eſt parte pręſente & non cõtradicente, ſed cum iſta ſentẽtia fuit lata præceptore dicti hoſpitalis pręſente, cum ei fuit notificata ſententia, & paria † ſunt quod ſit præſens, uel quod fiat notificatio ſecundum Bal. in authen. hodie, de appella. cum hiç conſtet de notificatione ſtandum eſt uerbis prædictæ ſententiæ latæ per prędictos iudices, cũ ipſi in eadem dicant quod citauerunt partes & receperunt teſtes, & obſeruauerunt omnia contenta in commiſſione: & probat prædicta ſententia oſa illa de quibus fit mentio, ſicut ſi oĩa acta apparerent. hinc profectus ſtilus multorum iudicum, qui in capite ſententiæ enarrant omnia acta proceſſus, quæ præceſſerunt

11 Sentẽtia ut feraſ parte præſente, uel ut poſtea ei notificentur paria ſunt.

plus dicit Specula. in tit. de inſtru. edict. §. reſtat ultima col. ſ. quod † ſi ſententia tranſiuit in rem iudicatam cenſentur omnia ſolenniter acta, & ſtatur uerbis ſententiæ, ſiue ſit de recenti, ſiue de lõginquo. ita uidetur tenere Innocentius in c. bonæ de electione, & c. quoniam contra, & alia iura, quæ contradicunt, loquũtur quando fuit appellatum. ſed cum in noſtro caſu prædicta ſententia tranſiuit in rẽ iudicatam & non fuit ab ea appellatum, ut patet ex actis proceſſus, igitur pręſumuntur omnia ſolenniter acta. & quod fuit obſeruata forma commiſſionis, maximè ſi in ſententia fit mentio de actis ſicut fit in prædicta ſentẽtia, quia tunc ſine dubio eſt uera determinatio Specula. & Inno. ita dicit ſingulariter Paulus de Caſtro in d. l. emancipationẽ, dando ſolutionẽ ad d. c. quoniã cõtra & ad alia quę cõtra dicũt, præſertim quia hic cõſtat de cõmiſſione, q. a. in iudice de legato ut præſumatur pro ſentẽtia & in facto recẽti Glo. in c. cũ in iure, de officio de leg. duo tamẽ requiritur commiſſionem & ſententiam per eum hic conſtat de his, igitur præſumuntur omnia ſolẽniter acta præcipuè cum fuit factum antiquum, & parti aduerſæ fuit notificata ſententia & tranſiuit in rem iudicatam, & in ea fit mentio de actis. tunc etiam quia iſti iudices erant uiri prouidi & conſtituti in dignitate, in quibus præſumitur quòd obſeruauerunt formam prædictę commiſſionis, ut in c. niſi eſſent, de præbendis. & Glo. in l. Titio uſuſfructus, de conditio. & demo. Bal. in l. iudicia de rei uen. tunc etiã quia ex proceſſu patet quod ipſi obſeruauerunt formam prædictæ commiſſionis, & ſic confirmatio tenuit. ut in c. ſiqua de rebus xii. q. ii. & ualet ex tempore contractus. tex. eſt iũcta Glo. in parte conſenſum, in c. fi. xvi quæſ. i. Prædictis non obſtat dictum Ancha. in cap. i. prima col. de rebus eccleſię nõ alie. lib. vi. ubi dicit † quod non ſtatur inſtrumento dicenti, quod fuit facta alienatio cum debita ſolennitate, quia loquitur inter ipſos contrahentes, & quia uerba fuerunt per eoſdem prolata, & ſic per perſonas prohibitas: igitur ſi non per eas, ſed per iudicẽ, ut hic, præſumuntur oĩa ſolenniter acta. & ſic cũ loquitur inter eoſdẽ cõtrahentes, uult ipſe quod non habeat locum, quando illa uerba proferuntur per alium, ſicut hic per iudicem. & iſta ſi prædictum dictũ inſpiciatur, facit pro hac parte & contra aduerſarium. & hanc ſolutionem & differentiã inter uerba contractus & ſententiæ, quia in contractibus non pręſumitur ſolennitas extrinſeca inter perſonas prohibitas ut loquitur Ancha. quia eſſet in poteſtate eorum cõfitendo

12 Sententię, quæ enarrat acta proceſſus ſtat, licet aliter de illis actis non appareat, & ſi non ſit ſentẽtia antiqua.

13 Solennitatis extrinſecæ interuẽtus licet non præſumatur ex aſſertione partiũ, pręſumitur tamen ex aſſertiõe ſententiæ iudicialis.

fitendo ſolennitatem, defraudare ius:ſed in ſententia ſic, quod præſumitur ut dictum eſt ſeruata eius ſolennitas,tenet Bald.in d.l.prima,ſecunda columna. C. de fide inſtrumen.& iur.has.fiſ.lib. decimo, & patet ex prædictis ex pluribus deciſionibus in terminis noſtri caſus,quia lex præſumit pro iudice, & non pro parte contrahente,capi.in præſentia de probatio.& in l.nullo.C.de feriis. & in l ſecunda. C.de offi.ciui.indi.

Secundum dubium eſt,an licet contenta in commiſsione de qua ſupra requirantur pro forma,non tantum pro ſolennitate,præſumatur interueniſſe ex quo iudices de quibus in cõmiſsone hoc dixerunt & aſſeruerunt in ſententia confirmationis,

Et licet huic dubio uideatur ſatiſfactum ex prædictis, nunc tamen magis ſpecifice reſpondeo.quod † præſumuntur omnia ſolenniter acta & interueniſſe omnia in commiſsione contenta,licet de ſubſtantia & pro forma requirerentur.& pro hoc in primis quod ſingulariter notat Specu. in titu. de emptione & uenditione.§.nunc dicendum reſtat, ibi breuiter.ſcias quod ubi decretum iudicis interpoſitum inuenitur, præſumuntur omnes ſolennitates fuiſſe adhibitæ,in tantum quod ſtatur uenditioni niſi pupillus oſtendat &c.Ecce dictum expreſſum in terminis noſtræ quæſtionis,nam in uenditione & alienatione rerum minoris, ſolennitas, quæ requiritur eſt de ſubſtantia & pro forma requiritur: & ſi in ea aliquid ſit prætermiſſum corruunt actus. l.magis puto. §. non paſsim de rebus eorum. ibi cuius officio in primis conuenit excutere &c.& in §.quærere,uſque in finẽ. l.& in.l.ſi pupillorum,& melius in.l.fina. C.de prædiis minorum.cuius uerba decreti interpoſitio Conſtantiniano prætore celebranda eſt probatis examinatis ue cauſis, ut pote,facta rerum fide firma uẽditio perſeueret & ſic patet quod pro forma requiritur cognitio cauſæ & examinatio & probatio, ut res minorum poſsit alienari & omnia debent procedere interpoſitionem decreti.ut d.l.fina. nam dicit, decreti interpoſitio celebranda eſt.& ſic in facto examinatis cauſis &c.id eſt ſi examinetur prius,quia illi ablatiui reſoluuntur in conditionem.l.à teſtatore,cum ibi notatis,de condit. & demonſ. & tamen licet dicta ſolennitas requiratur pro forma & ſubſtantia actus tamen ex eo quod decretum reperiatur interpoſitũ in d. alienatione præſumuntur omnia interueniſſe, quæ requiruntur pro forma, per dictum Specula.ubi ſupra licet ergo pro forma requiratur quod iudices prædicti debent uocatis partibus inquirere alienationem prædictam ceſsiſſe in utilitatem eccleſiæ, ut eam poſsint confirmare: tamen præſumitur propter decretum quod interuenit prædicta cauſæ cognitio & indagatio, & omnia alia,prædicta commiſsio requirebat, & hoc eſt,quod dixit Bald. in l. non aliter, de adoptio. ibi & nota quod ubi decretum reperitur interpoſitum, quod eſt neceſſarium ad confirmationem actus, ſemper præſumitur quod cognitio cauſæ & ordo iuris præceſſerit & allegat prædictum Speculatorem.& notab.uerba Bal. dum dicit neceſſarium ad confirmationem actus.& ſic patet quod licet † non tantum pro ſolennitate immo pro forma & de neceſsitate requiratur aliquid cum illud tantum dicitur neceſſarium quod pro forma requiritur l.cum hi.§.ſi prætor,de tranſa.ff.& in l.pacta. ff.de contrahend.emptione & in capitu. quia propter, de electione. tamen ſi reperitur interpoſitum decretum, præſumuntur omnia illa, quæ requirebantur pro forma & ſic de neceſsitate interueniſſe in confirmatione.licet ergo pro ſubſtantia & forma deberent interuenire omnia contenta in prædicta commiſſione,ut poſsit per prædictos iudices fieri cõfirmatio contractus, tamen ex eo quod reperitur ſententia confirmationis & decretum illorum iudicum, præſumuntur omnia interueniſſe,& quod prædicta commiſsio requirebat,& ſic per deciſionem Bal de qua ſupra eſt determinatum in terminis præſentis dubii loquendo in confirmatione. Præterea pro hoc facit dictum ſingulare Bald. in d.l. cum tri.§. ſi prætor de tranſa.nam pro forma requiritur cognitio & indagatio de cauſa, & modo, & perſonis,ut ualeat tranſactio & decretum interpoſitum ſuper alimentis. & Bald. et Paul. et omnes Doctores dicunt ibi expreſſe quod omnia contenta in illo. §. requiruntur pro forma et ſubſtantia, et ſi aliquid ex illis fuiſſet prætermiſſum, corrueret omnis actus.caſus eſt ibi literalis et communis ſupraſcribentium concluſio,et tamen hoc præſuppoſito dicit ibi Bald.adde ad hanc Gloſ.quod ubi † inuenitur proceſſum, præſumitur quod rite item plus dicit Specula. quod ubi reperitur decretum iudicis interpoſitum, præſumitur in dubio rite & recte ut in Specula. de emptione & uenditio.§. nunc uidendum merſ.& uidetur &c.uerba ſunt Bald.aurea & ſingularia allegando prædictum Speculato. de quo ſupra, & ſic patet quod licet de ſubſtantia & forma requiratur ꝙ præcedat cauſæ cognitio & utilitas & alia de quibus in. d. §. ad hoc ne ualeat decreti interpoſitio ſuper alimentis, tamen

14 Decretum omnia ſolennia præſumuntur præceſsiſſe, licet ꝓ forma exigerentur.

15 Formaliter quãdo quid uidetur exigi.

16 Decretum præſumitur rite & recte interpoſitum.

tamen ſi reperitur decretum interpoſitū, præſumuntur omnia interueniſſe. licet ergo de ſubſtantia actus & pro forma requirebatur, ut iudices commiſſarij uocarent partes & reciperent in formationem, an alienatio facta ceſsiſſet in utilitatem eccleſiæ, tamen ex eo q reperitur in publica forma ſententia confirmationis contractus prędictorum, præſumitur quod interuenerunt omnia contenta in commiſsione, licet illa pro forma & ſubſtancia confirmationis prædicti contractus requirerentur. & ſic eſt deciſum pręſens dubiū per d. Speculat. quod allegat Bal. in locis de quibus ſupra. Paul. de Caſtro tamen in d. §. ſi prætor in terminis noſtris dicit ſic, reſtringendo dictum Specula. Specula. tamen in tit. de emp. & uenditione. §. nunc dicendum uerb. & uidetur. dicere uidetur quòd ubi reperitur decretum iudicis interpoſitum, pręſumatur adhibita cauſę cognitio quod nullo modo uidetur uerum per hunc tex. niſi in inſtrumento expreſsè hoc caueatur: & tunc uidetur ſufficere quod dicatur cauſa cognita, licet non exprimantur particularia. & in hoc pōt eſſe utile dictum Specula. & ita tenebat Bal. per notata in. l. i. C. de fide inſtru. & iure has. fiſ. lib. x. ecce ſingulare dictum Paul. dicentis quod dictum Specula. eſt uerum abſque dubio, quādo in inſtrumento dicitur quod decretum eſt interpoſitum cauſa cognita ex hoc ſolo q ſic dicatur licet particularia non exprimantur in eo pręſumuntur omnia, quę formā & ſubſtantiā requirebāt, ut in caſu dicti. §. in quo loquitur Paulus & in exemplo quod ibi ponit, quod eſt proprium quando requiritur quod cedat in utilitatem, & quod præcedat cognitio cauſæ ante interpoſitionem decreti pro forma. Sed cum in prędicta ſententia cōfirmationis fit mentio non ſolum quòd cauſa cognita cōfirmarunt prędictum cōtractum, immo quod magis eſt. de citatione partium, & de probatione & informatione recepta, & de omnibus contentis in commiſsione pręſumuntur omnia interueniſſe: licet pro forma requireretur. d. auth. multo magis. maximè quia per lapſus tanti temporis xlii anno. præſumuntur omnia rectè & rite & ſolenniter acta, & ex lapſu decem annorum. l. ſi filius, cum ſimilibus. c. de petitione hęred. quanto magis ex lapſu xl. annorum ut probatur, & ſic titulus in pręſcriptione regulariter requiritur & pro forma. l. nullo. C. de rei uendi. l. diutinā. C. de longi temporis pręſcriptione. tamen Bald. & Sa-

17 Titulus ad pſcriptionē præſu- lice. in d. l. diutina intelligunt † in præſcriptione longi tēporis ſcilicet x. an. ſed maior tranſcurſus temporis eum præſumit & ſublatam

eſſe malam fidem. caſus eſt in. l. fin. C. unde ui. qui non eſt alibi ſecundum Barba. in c. apoſtolicę col. de dona. igitur pręſumuntur ex lapſu temporis. titulus & bona fides, & omnia quæ requirebantur pro forma, ergo à fortiori in propoſito ubi maius tempus fluxit. & in proprio caſu dicit hoc Cynus, Paulus, & Salice. & omnes in. l. emancipatione, de fideiuſſo. Innocen. & omnes in c. quoniam contra ſcilicet q † in facto antiquo deciſo per ſententiam omnia pręſumuntur ſolenniter acta & quòd interuenerunt, licet non appareant acta, ſed ſola ſententia. ſed certum eſt quòd in ſententia aliqua requiruntur pro forma & ſubſtātia ad hoc ut ualeat ſententia, ut in clementina paſtoralis, de re iudi. & alia quæ etiam per partes renunciari non poſſunt. c. de cauſis, cum ibi notatis. de officio delega. cum ſimilibus. & quòd ſententia feratur in ſcriptis, iſta pro forma requiruntur & alia, tamen pręſumuntur interceſsiſſe ſi ſententia non apparet lata de recenti, ſed ex antiquo. ita tenent omnes ubi ſupra, ſed ſic fuit in propoſito, ut ſæpe dictum eſt ergo &c. & in expreſſo quod tantum ſufficiat lapſus x. an. in ſententia ut omnia præſumantur interceſsiſſe rite & recte. tenet Hoſti. & Io. Andre. in c. in pręſentia, de renuntia. & in. c. cum inter de re iudi. & Bar. in. l. admonēdi. ff. de iureiu. Bal. in. c i. de milite uaſallo qui contu. & in. l. ſciendum. ff. de uerbo. oblig. per d. l. ſi filius, cū alijs loquendo in ſententia. plus dicit Ioan. Andr. in. d. §. cum inter in fi. quòd quando ſententia eſt ex antiquo prolata pręſumuntur omnia & pro conteſtatione & pro proceſſu, & pro alijs, quæ requiruntur. & dicit quod dicitur factum antiquū ex quo lapſum eſt biennium ſecūdum Hoſti. & dictum c. quoniam contra. & alia iura, quæ uidentur cōtradicere, loquuntur in facto de recenti, ſcilicet quando aliquid operatur uel allegatur, contra ſententiam ante biennium ex die, quo fuit lata. idem tenet Ioan. Andr. in d. c. in pręſentia & ibi Hoſti. ergo à fortiori. in caſu noſtro ubi ſunt elapſi xlii. an. & uide omnino Paul. in d. l. emancipatione.

mitur poſt lōgiſsimū tempus.

18 Tēpus antiquum facit pręſumi quòd omnia ſolennia præceſſerant ſentētiam, licet de illis non aliter appareat, ſed de ſola ſententia. & antiquum tempus dicitur quoad hoc decēnium uel uicennium.

Et prædicta dico procedere non ſolū quando forma eſt data à lege immo idem ſi ab ipſo Romano Pontifice, ut fuit in noſtro caſu. nihil enim refert an ab ipſo an à lege fiant commiſsio, cum mandatum eius lex dicatur. d. §. ſed quod principi. facit. l. Ceſar, de publi. l. cū multum, de bo. quæ liber. l. donationis la ſecūda. C. de donat. inter uirum & uxor. quia ipſa lex uiua eſt. glo. in. l. quia. tale. ff. ſoluto matrimonio. Pręterea expreſsio illorum, quæ à iure. inſunt ſi ab homine exprimantur nihil operantur.

rantur.l.iii.delega.i.ff.ſingulariter Innocen. in ca.prudentia, de officio delegati. & Abb. in c.cum dilecti,de reſcriptis.antepen.col. & ibi reducendo ad concordiam.Docto.dicunt quod aut exprimitur ab homine illud, quod ineſt à iure de neceſsitate, & tūc expreſsio nihil operatur,allegat notata in.ca.ſignificaſti de cler.& in.c.olim . el primo de reſtitutione ſpolia. Sed in caſu præmiſſo quod requiratur cauſæ cognitio quando alienatur res eccleſię ut noſcatur ante ſit utile eccleſiæ, & omnia alia contenta in commiſsione, illud ineſt à iure de neceſsitate quod debeant pręcedere alienationem.c.i.de rebus eccleſiæ, cum ſimil. ergo cum inſunt à iure de neceſsitate, ſi ab homine exprimantur nihil operantur, nec inducunt nouam formam mandati.Ita Abb. ad literam in.d.c.cum dilecta in pe.col Bartol. & Paul.in d.l.iii.& in.l.conditionis, quæ extrinſecus.ff. de cond. eidem. eſt & caſus pro hoc, quia non eſt differētia in illo, quod iubet lex, uel homo: nam in utroque caſu pari,& æquali modo debet ſeruari.de primo eſt tex.in.l.proſpexit.ff. qui & à quibus.& in.d.c. ſi ſcriptum. de ſecundo in d.c.cum dilecta,& in.l.diligenter.ff.mandati. & procedunt prædicta etiam ſi in commiſsione ſit adiecta clauſula, & ſi uobis conſtiterit &c. nam etiam tunc pręſumuntur omnia interueniſſe, quę prędicta commiſſio requirebat.& hoc probatur per ea, quę ſupra dixi , quia exprimendo Romanus Pontifex dixit & declarauit, ſi reperietis in utilitatem eccleſię ceſsiſſe alienationem &c. quod ineſt à iure & ſic nihil operatur expreſsio. &
19 quòd † per iſta uerba ſi conſtiterit, non uideatur inducta cōditio,ſed quędam admonitio, eſt text.expreſſus indicio meo.in.l. mutuo.§. ſub conditioue,de tutel.ibi,hanc autem conditionem, quam pręſides prouinciarum faciunt,tutorem do;ſi ſatis dederit,non conditionem in ſe habere,ſed admonitionem.nam à iure ineſt quòd tutor ſatisdet , tamen ſi exprimatur ab homine ſcilicet à iudice pręmiſſa dictio ſi, quę de ſui natura inducit conditionem.l. qui promiſit de condi. indebiti.ff. cum à iure hoc ineſt nihil operatur, nec facit actum condictionalem . Per quod dicit Bart. in.d.§.ſub condictione.Paul.in d.l.iii. quòd ſi Papa mandat alicui quod conferat alicui beneficium,ſi eum repererit idoneū , quod hoc nòn faciat conditionem, cum hòc ineſt à iure , ſed quandam admonitionem : & ideo & ſi non ſit idoneus tenet collatio ſi eſt aliàs capax , ut quia Clericus . ita Paulus ubi ſupra ſic in propoſito cum per iſtam clauſulam ſi conſtiterit, exprimatur ſolùm illud, quod à iure ineſt,ut dictum eſt; ſi exprimatur nihil operatur,nec inducit nouam formam ſecundum doctores ubi ſupra. Et ad hoc adduco ſingulariter dictum Bald. in l.non dubium C.de legibus.v.col.in ſi. Vbi dicit, quod iſta clauſula ſi conſtiterit,ſi concurrit quod eſt de natura iudicij, tunc conditio in literis contenta,non eſt conditio,ſed expreſsio iuris cōmunis & ad hoc allegat dictum Innocen,in d. c.prudentiam de quo ſupra dixi. ſed cum in caſu noſtro expreſsio facta in prædicta commiſsione ſi in utilitatē eccleſię reperietis &c. & quod fiat uocatis partibus, & cum cauſę cognitione ſit de natura cauſæ commiſſæ,cùm illud à iure inſit , nihil operatur tanquam expreſsio iuris communis,nec facit condictionem ita in terminis Bal.ubi ſupra.& ſic ex prędictis patet quod præſumuntur omnia contenta in commiſsione præceſsiſſe & interueniſſe,ex quo apparet ſententia confirmationis in publica forma , quanto magis quia apparet commiſsio & ſententia, & quod tranſiuit in rem iudicatam, & ex antiquo tempore ut & probantur omnia per proceſſum.Et confirmatio prædicta contractus trahitur retro ad diem contractus.tex.iuncta Glo. in uerbo cōſenſum,in c.ſi.xvi.q.i.& ibi Glo.allegat plura iura ad hoc,præcipuè quia erat in caſu noſtro ſylua inutilis , ut etiam ſi poſtea ſit reducta ad culturam,non debet attendi illa utilitas,ſed quod ualebat tempore contractus.Caſus notabilis in c.ad aures , de rebus eccle. & ibi uide Barba. ut pro illo cenſu, qui ualebat tempore contractus debeat concendi de nouo emphiteotę ducenti ad culturam uel filiis, & hæredibus eius ſine noua ſolennitate . & ita etiam Bar.per illum tex.in.l.quicunque.C.de omni agro deſerto.quod ipſe dicit eſſe mirabile & non debet attendi melioratio , poſtea ſuperueniens,cum contigerit diligentia poſſeſſoris.l.pe.C de omni agro.deſ.lib.x.

Denique † antiquum tempus dicitur multis modis,nam interdum tempus decennii dicitur antiquum,ut per Barto.in.l.qui in aliena.§.i.ff.de acqu.hered & eſt commu.opin.ut per Alexan.& Iaſ.ibi & per Decium.in.l.i.nu. 72.C.qui admitti . quod maximè obtinet in præſumenda actus celebrati ſolēnitate, ut eſt in ſpecie noſtra. interdum antiquum tempus dicitur xxx.annorum,ut tenet Imola.in c.per uenir.de emptio.& uendi. & Crotus. ex cuius relatione hęc uidetur commu.opin.in.l.ſciendum in prin.ff.de uerbo.oblig.per Alexan.ibi nu.17.& in conſ.xvii.lib.iiii.tertio antiquum tempus dicitur.xl.annorum. ut per Alexand. conſi.iiii.& cōſi.clxxxvii.lib.ii.Socin.cōſ.cvi. eod. 20

Conditionē non inducit dictio ſi, quando per eā exprimitur, quod ineſt à iure.

Tēpus antiquū, quando dicatur, ingens uarietas.

eod. lib. per Aymonem. de autiqui. temporum. in princ. Quarto antiquum tempus dicitur centum annorum ut per Decium. in. ca. i. nume. quadrageſimoſexto de appellatio. Beltrandum conſilio cclxxxiii. libr. tertio. & per Aymonem ubi ſupra. quinto antiquum tempus quod dicatur relinquitur arbitrio iudicis, ut per Innocen. & Anto. in. c. ueniens, de teſtibus. Alexand. conſilio clxxxvii. lib. ſecundo. & conſilio nonageſimo lib. primo Soc. conſilio centeſimoſexto lib. ſecundo. Afflictus. deciſione Neapolitana ccccLxxxiii. Vltimo antiquum tempus etiam dici poſſet unius anni. argumento in principio inſtitut. de uſucapio. Et melius in. l. i. titu. de las preſcrip. lib. tertio ordin. In ſumma antiquum tempus quod nam dicatur, & ſi in quibuſdam ſpeciebus non obſcurè deciſum reperiatur, tamen in pleriſque non ſat dilucidè definitum comperimus. Vnde non poteſt non reſeruari ſanctitati, religioni, ac prudentiæ iudicantis: licet non abnegemus quin eorum ſex caſuum de quibus iam egimus, quilibet ſat habeat fautorum. Iudex ergo circũſpectus ſi fuerit, inueniet rerum de quibus agitur, perſonarum, temporum, & locorum qualitatibus expenſis tempus antiquum; ut interdum in uno anno concludatur, interdum uerò etiam quinquaginta non ſufficiant.

CAP. QVADRAGESIMVM.

1 *Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſſioque ceſſat ubi notorium erat debitorem non eſſe ſoluendo, eſtque dubia pugna.*
2 *Fruſtra nihil.*
3 *Finis melior quàm media.*
4 *Bona cuiusque ciuis ut probentur?*
5 *Fideiuſſor in plusquam principalis acceptus, an ſaltem pro concurrente ſumma teneatur, anceps pugna.*
6 *Fideiuſſor durius quàm principalis obligari nequit, regula cum. 8. declaratio.*
7 *Fideiuſſor & ſi iuret non tenetur in plus quam principalis cum quibuſdam. contra communem.*
8 *Fideiuſſor cuicunque obligationi accedere poteſt. regula cum 18. declaratio.*

CENTESIMO trigeſimo quinto colligitur, quare legum ſolennia in notorijs non ſint ſuperſtitioſè obſeruanda. nam, cum ut noſtra principalis concluſio habet; ut reliqui principes, ita & leges imperium acceperint, ut prodeſſent, non ut nocerent. cumque notorietas ſuperet omne genus probationis, certè ſi adhuc ſolennia legalia à lege nobis obſeruari iuberentur, id uehementer nobis noceret. quod dic ut in ſeq. quæſtio. ſolennitas † excuſsionis ceſſat ut ſupra obiter attigimus ubi notorium eſt debitorem principalem non eſſe ſoluendo. ita tenent gloſ. in. l. fida. ff. ſi certum petat. gloſſ. & Barto. in. l. decem. ff. de uerborum obligatio. & in. l. niſi hoc actum. ff. de pact. Barto. in. l. iii. §. ſi is pro quo. in fin. ff. quod quiſque iur. Angel. in. l. ii. in principio. ff. qui ſatisda. cogan. ſentit Barto. in. l. Marcellus, ad finem. ff. de fide inſtrumen. Bald. in authentica ſed hodie. in fin. C. de actio. & obligatio. idem Bald. in l. prima col. ſeptima de conne. fiſci debi. lib. decimo. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Iaſ. in. l. decem. numero uigeſimoſeptimo. ff. de uerbo. obligatiò. Aug. in. d. l. niſi hoc actum. Ludouicus Romanus in d. l. finali in principio. ff. ſi certum peta. Imola, Areti. & Alexand. in. d. l. decem.

1 Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſsioque ceſſat ubi notoriũ erat debitorem nõ eſſe ſoluẽdo, eſtq́; dubia pugna.

Contrariam partem ut etiam ſi ſit notorium, debitorem principalem non eſſe ſoluendo adhuc excuſsio ſit neceſſaria, & facienda contra principalem debitorem, antequam contra fideiuſſorem agi poſsit: tenent Iacobus Butrig. in authentica hoc ſi debitor. C. de pigno. Bart. in. l. ſtipulatio. §. habet. ff. de operis noui nunciatio. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Iaſ. ibi num. decimo col. tertia, poſt plures Doctores, quos ipſe allegat: mouentur quia etiam ſuper notorio requiritur pronunciatio iudicis. c. cum ſit Romana, in fi. de appella. c. porrò, de diuor. glo. in. c. ad noſtram. in iii. de iure iuran. & glo. fi. in. c. euidentia. de accuſatio. Bartol. in. l. emptorem. in prin. ff. de actio. empt. & uendi.

Quid dicendum? & ſanè prior pars ut receptior, ita & uerior eſt: quia † ut natura, ita & ars ciuilis nihil faciunt fruſtra. §. minorem, in ſti. de adopti. iuncta. l. hæc ſtipulatio. §. diuus ff. ut lega. no. caue. l. non cogendum. §. Sabinus ff. de procurat. l. quibis. ff. de uerbo. obligatio. nec dubium eſt quin ocioſum eſſet, & inane circa ſolennia excuſsionis morari ad demonſtrandum debitorem principalem nõ eſſe ſoluendo, quando notorium erat ſoluendo minimè eſſe: & etiam in conditionibus explendis (quarum implementum & ſi ſtrictiſſime & ad unguem regulariter deſideretur. l. qui hæredi in princ. l. Meuius. ff. de conditi. & dem.) adhuc tamen non eſt morandum quando conditionis aduentus eſſet ocioſus ac inutilis.

2 Fruſtra nihil.

tilis.l.ſi quis ita ſcripſerit.ff.de hær. inſt. & ſecundum philoſophum melior † eſt finis quàm ea,quæ ordinantur ad finem. id quod etiam probat.l.i.§.fin.ff.de dote præleg. dum ait rei iam demonſtratæ fruſtra adiici alteram demonſtrationem. quod & in odioſis diſpoſitionibus (qualis eſt exhæredatio) locum habet. nam etſi nominis,cognominis, & agnominis filij exhæredati in ſui exhæredatione expreſſio facienda ſit.l.i.ff.de lib.& poſth.tamen ubi ſolius nominis expreſsio ad filium exhæredatum demonſtrandum ſat erat, tunc reliquorum nominum,& cognominum,ſeu agnominum ſolennitas ceſſat. ut eſt communis opin. quam ibidem tenent glo. Bar.Bal. Albericus, Angelus,Imola,Paulus Caſtr.Aretinus,Alex. Iaſ.& Alciatus ubi etiam Socinus & reliqui. pro quo eſt ibi tex.ſatis dilucidus in.ii. reſpóſo. Sic ergo & in ſpecie noſtra cum in eo tantum utilis ſit & adhoc duntaxat deſideretur ſolennitas excuſsionis, ut appareat debitoré principalem non eſſe ſoluendo. anth. præſente.C.de fideiuſſoribus. & in corpore unde ſumitur. ſupereſt,ut illa ceſſet,ubi notorium erát debitorem principalem non eſſe ſoluédo: præſertim quia notorium & ſententia equiparantur,ubi agitur ad declarandum aliquid.l. emptorem,in prin.& ibi glo.& Bar.ff. de acti. emp. Neque ad rem pertinet quod Bart. Iaſ. & reliqui in.d.l.ſtipulatio.§. habet.ff.de noui ope.nunc.aiunt, ſententiam requiri qua declaretur debitorem principalem non eſſe ſoluendo,antequam cõtra fideiuſſorem agi poſſit. nam ipſi loquuntur poſt factam ſemel excuſsionem poſtquam relationem nuntij aſſerentis non reperiri bona debitoris principalis, ut ſic ultra excuſsionem etiam ſententia iudicis exigatur (qua declaretur debitorem principalem minus idoneum inuentum fuiſſe) ut contra fideiuſſorem agi poſsit. qua ratione etiam in ſpecie noſtra recipi poteſt, ut licet ſit notorium debitorem principalem nó eſſe idoneum, adhuc tamen debeat ferri ſententia declaratoria, qua pronuncietur illum minus idoneum eſſe compertum, notoriumque eſſe: & ita demum & non antea contra fideiuſſores agendi uia aperietur, ut ſic data paritate terminorum excuſsio & notorietas exæquentur, utrunque tamen exigat iudicis ſententiam declaratoriam: ſicque concilientur uarietates noſtrorum ſupra relatæ.

4 Finis melior quàm media.

Vſibus uerò forenſibus fortè obtinebit, ut ubi eſſet ſtatutum uel conſuetudo, quòd † omnia conciuium aut municipum bona mobilia & immobilia acquiſita & acquirenda, in æſtimo communi deſcriberentur: ibi notorium eſſe intelligeretur tot tantas, talesque eſſe cuiusque facultates, quales quantæque ibi deſcriptæ reperirentur. ita tenent Barto. Petrus Bexutius,Alexand. & Iaſ. numero trigeſimotertio in.d.l.decem.ff. de uerbo. obligation. licet contrarium ibi tenuerint Bald. Angelus,Imola & Cumanus ut per Iaſ.ubi ſupra.cuius & Bartol.& ſequatium opinione retenta, cum ferè per totius Hiſpaniæ oppida ſit conſuetudo, ut municipum bona in æſtimo communi deſcribantur,onerum uectigalium functionum've perſoluendarum cauſa, quæ Catholicis regibus noſtris debentur.iam illud æſtimum ad excuſsionem qua de re agimus uitandam utile erit.

6 Bona cuiuſque ciuis ne probentur?

Iſthæc procedunt, quando † fideiuſſor acceptus fuit in parem, uel minorem ſummam quam principalis debitor obligatus eſſet: ná ſi in maiorem ſummam acceptus eſſet, fideiuſſio inutilis eſſet, non ſolum quo ad quantitatem excedentem, ſed etiam quò ad concurrétem. ſecundum glo.in.l.græce.§.illud.ff.de fideiuſ. glo.in.§.fideiuſſor inſt.de fideiuſſ. quas ſequuntur docto.ſecundum Decium in.l.in eo quod plus,numero duodecimo.ff.de regu.iu. & eſt communis opinio.ſecundum Cagn.ibi. firmat eſſe communem opinioné.Segura in.l. unum ex familia.§.ſed ſi fundum. nume. cl.ff. de leg.ſecundo. poſt Barto & alios in d.§.illud. per d.§.fideiuſſores.& per d.§.illud, dum ait ſi fuerint in duriorem cauſam adhibiti placuit eos omnimodo non teneri. & eſt communis opinio. ſecundum Gregorium Lupum in l.vii.titu.xii. parte quinta verb. quanto en lo de mas. eſtque communis opinio. ſecundum Barto & Imolam in d.§.illud,tenet glo. in.l.ſi pecuniæ.C.de uſu.

5 Fideiuſſor in pluſquá pricipalis acceptus, an ſaltem pro cócurrente ſumma teneatur, ancepspugna.

Contrariam partem ut ſaltem pro concurrente quantitate ſit obligatus, tenent Decius ubi ſupra numero decimotertio, & Galiaula in.l.i.§.ſi ſtipulanti,per illum tex.columna penultima.ff. de uerborum obligationib. & Alciatus parerg.libro quinto cap.xviii. per.l.hactenus in fi.ff.de conſtit.pec. ubi licet in conſtituto durior obligatio quàm in principali eſſe nequeat, tamen ſi in dudioré cauſam fiat; ualet ſaltem pro concurrente quantitate.Sed reſponderi poteſt nihil uetare, quin licet utrobiq; par ratio ſit, tamen diuerſum ius ſit ſtatutum: cum iſthæc ſint iuris merè poſitiui, & alterutrum poſſet, ut patet ad ſenſum conſtitui: abſq; eo quod per hoc ius diuinũ, aut naturale ulla ex parte uiolaretur: & mille iuris ſpecies paſsim reperies, in quibus licet par ratio ſit, tamen

tamen dinerſum ius nnncupatim cōſtitutum, reperitnr. ad.l.illud.ff.ad leg.aqui. cum ſimil. dicentibus, ubi eadem uel par eſt ratio, ibi idem ius ſtatui intelligendnm eſſe. reſpondendum eſt, procedere in re dubia, non ſic quando expreſsim diuerſum ius conſtitutum reperitur: quale hic reperitnr per.d §.illud. cnius generaliter non eſt cur propter.d.l.hactenus, reſtringatur non magis quàm generalitas. d.l.hactenns propter. d.§. illud. adhuc tamen contra d. communem opin. inclinat Gregorius Lupus ubi ſupra.& Bald.per tex. ibi in.l.ſi ultra. C. de fideiuſſ. & de iure regio pro hac parte contra communem opin. hodie eſt tex. in d.l.vii.tit.xii.par.v. pro qua parte etiam in terminis iuris communis, facit ultra ſupra allega.§.item is qui exequitur, iuncta ſua gloſ. inſt.mand.&.l.diligenter, cnm ibi not. ff.eod. ubi licet fines mandati ſint diligenter obſeruandi, adhuc tamen in maiore ſumma & minorem ineſſe intelligitur. ſicque ſi iuſsi, ut domus aureis centum mihi emeretur, licet pluris emi neqneat, minoris tamen poteſt. ut ibi. ſic & in ſpecie noſtra, & ſi diligenter cauendum ſit, ne durius quam principalis debitor fideiuſſor obligetur, tamē benignam interpretationem uſqne ad concurrentem quantitatem admittere debemus; ne fideinſsio pereat. contra.l.quoties in ſtipulationibus. ff. de uerbo.obliga. Nam & ſimiliter benignam interpretationem quò magis fideinſsio ſuſtineatur, facimus in terminis.l.ſi ita fideiuſſorem. ff.de fideinſ. ubi pro reo ſpeciem debente poteſt fideiuſſor obligari ad qnantitatem eiuſdem naloris, licet non econtra, quaſi hoc caſu licet non leue dubium eſſet, an fideiuſſor, qni ad quantitatem tanti naloris quanti erat ſpecies debita acceptus erat in duriorē cauſam accipi uideretur: tamen benigna interpretatio fit quo magis fideiuſsio ſuſtineatur, vt in duriorem cauſam acceptus non uideatnr. Et ſimiliter cùm reus ad factnm tenetur fideiuſſor poteſt ſe ſe ad intereſſe obligari.l. ſtipulatus es opus.ff. de fideiuſ. nec dubium eſt quin tale intereſſe poſsit multum excedere.l.vnica. C. de ſent. quę pro eo quod intereſt. Sicque apparet, benignam interpretationem quo magis fideiuſſor ſuſtineatur hac in re admittendam eſſe: præſertim per hæc duo iura poſterius adducta, quæ ab aliis allegata non innenio. & in hanc partem procliuior ſum.

6 Fideiuſſor durius q̃

Stat ergo † fideinſſorem non poſſe in duriorem cauſam obligari quàm principalis. d.l.græce. §. illnd.l. hi qui.l. fideiuſſor obligari. ff. de fideiuſſo l.vii.titu.duodecimo parte quinta. Dnriorem antem cauſam accipere vatiè poſſumus. primum, ratione rei. d.§. illud, & dicto.§. fideiuſſores. deinde ratione firmioris obligationis. l.græce. §. ſiquis ſtichum &.l. hi qui. ff. de fideiuſſo. Tertio ratione electionis ademptæ, nam ſi principalis obligatio alternatiua erat, fideiuſſor accipi non poteſt ad alterutrum præcisè vt in. d.l.græce. §. idem Iulianus. Quarto, ratione loci nam ſi reus ſimpliciter obligatus erat, fideiuſſor vt ſoluat certo loco obligari non poteſt.l. fideiuſſor obligari. §. i. ff. de fideiuſ. Quinto, ratione cauſæ nam ſi principalis debitor ſub conditione tenebatur, fideiuſſor pure vel in diem certam accipi non poteſt. vt in d.l.fideiuſſor obligari. §.i. & in. l. ſtipulatione.eod.tit. Sexto, ratione ademptę facilitatis. nam ſi rens pluribus perſonis ſoluere poterat, fideiuſſor ita vt paucioribus perſonis præcisè teneatur ſoluere, accipi non poteſt.l. hi qui in princ. & in .§.ſi.ff de fideius. Septimo, ratione maturioris præſtationis, nam fideiuſſor accipi non poteſt, vt citius teneatur quàm reus principalis.l.ſi teſtamenta.§. quæſitnm eod. tit. Octano, ratione diuerſitatis, nam in diuerſam rem fideiuſſor quàm principalis obligari non poteſt.l.ſi ita fideiuſſorem, &.l.ſi Stichum.in princi.& .l.græce. §.ſi quis Stichum.&.l.ſi ita fideiuſſorem. ff. de fideiuſ.

principalis obligari nequit, regula eum. 8. declaratio.

Hæc regula recipit quatuor limitationes, quas tradit Gregorius Lnpus in.d.l.vii.titu. xii.par.v.in glo.i.inter qnas illa memorabilis eſt, ut ſi † fideinſſor in duriorem cauſam acceptus contractum iuranerit, ualeat fideinſsio, non ſolum in concurrente quantitate; ſed etiam in eo, qnod plus erat in fideiuſſoria quā in principali obligatione. ita Bartol. in.l.ſi à reo.§.penultimo.ff. de fideiuſ. idem Bartol. in.l. ſiquis pro eo. colum. qninta. eodem titu. Angel.& Imola.in.l.his qui acceſsionis.§.penult.eodem. & Gregor. ubi ſupra & eſt communis opinio.Bartho.in.l. cnm pater.§.filius matrem per tex.ibi.ff. de lega.ii. Decius in.l. in eo quod plus nnmero duodecimo. ff. de regul.iur.Alexand. conſilio trigeſimoſecundo libro primo in fine. qui intelligunt quòd tunc fideiuſſor tenetur ut principalis, non ut fideiuſſor.

7. Fideiuſſor & ſi iuret non teneẽ in plus q̃ principalis cũ quibuſdam, cōtra cōm.

Contrariam partem ut non teneatur fideinſſor in plus quam principalis, nec nt fideinſſor, nec ut debitor principalis, tenent Ioannes Faber. in.§. fideiuſſores. col.ii. inſtitut. de fideiuſſo. & alij plures, ut alibi ple-

nius diſſernimus:& hęc pars nerior eſt,qa inramentum in contractu appoſitum nūquam operatur ut is contractus degeneraret, ſed ſolum operať ut in ſui forma & natura firmior ſit,ut in l.fi.C.de nō nume.peccu.nnde in ſpecie noſtra cum ſint uarietates ſupra relatæ utrum fideiuſſor in plns acceptus quàm principalis teneatur in concurrente quantitate necne inramentum ibi appoſitum ſat ſuperq; eſt,ut operetur quod talis fideiuſsio ualeat in concurente quantitate iuxta ſuam met naturam,abſq; eo quod ualeat in maiori quâtitate,& ſic contra ſui met naturam: & ſenſus iurantis ita interpretandns eſt , ut uellet etiam in maiori quantitate teneri,quàm rens principalis , ſi id fieri poſſet ſalua natura contractus de qno agitur , quod ſi ſalna eius natura id fieri non poſsit , tunc teneretnr quatenus contractus natura permitteret, & non ultra. arg.d.l.fi.Et durum alienumq; à iurantis mente & ſenſu eſſe uideretur , interpretari quod uellet in eo quod plus erat obligari,tanquam principalis, ſi non poſſet tanquā fideiuſſor. & ita intellige d.§.filius matrem.

8 Fideiuſſor cuicunque obligationi accedere poteſt. regula cū. 18. declaratio.

Hæc autē † obligatio fideiuſſoria ad principalem obligationē acceſſoria eſt , ut dictis legibus , & in prin.inſt. de fideiuſſoribus. & l. i.tit.xii part v. Accedere autem poteſt multis modis. Primùm poteſt acedere ad obligationem ciuilem ſimul & naturalem , ut in dictis iuribus . Deinde etiam ſi ſit naturalis tantum obligatio non etiam ciuilis, ita tenent Glo. & communiter dd. in l.i.ff.de fideiuſ.& in §.i.per tex.ibi inſt eod. tit. per legem ſtipulatus.& l.quod enim l.fideiuſſor obligari , in prin.& §.fideiuſſor.l.ii.& l.cum ſideiubeat. & l.ſi quis pro eo.§.ii.ff. de fideiuſ Tertiò poteſt accedere etiam ad ciuilem tantum obligationem.ita Glo.& communiter dd in l i.ff.de fideiuſ. per.l ſtipulatus & l. fideiuſſor obligari. in prin.& in.§.fideiuſſor.ff. eod. Quartò . poteſt accedere ad obligationem principalem re contractā.Glo.in d.l.i.per l.Gręce in prin. eod.tit Quintò.accedit ad obligationē uerbis contractam ut tenent Glo.& dd.in d.l.i p d.l.Græce.in prin. Sextò poteſt accedere ad obligationem conſenſu contractam, ut tenēt Glo.& dd.in d l.i.pet d.legem Græce. Septimò . poteſt accedere ad obligatiouem literis contractam,ut tenent Glo.& dd.in d.l.i.& Emanuel de acoſta in l.iii.in prin.C.de non nume.pecu.per.l.tam mandatori.eod.tit.Octanò poteſt accedere ad obligationē ex cōtractu,uel quaſi cōtractu,nel ex delicto uel quaſi delicto deſcendentem d.l Græce.§ ſed & ſi ex delicto.Glo.& dd. in d.l.i. Nonò poteſt accedere obligationi ſiue præſenti , ſiue præteritæ , ſiue futuræ, hoc eſt ſiue principalis obligatio modo contraheretur , ſiue iam diu contracta eſſet , ſiue poſtea foret contrahenda l.iiii.cum ſua Glo.l.ſtipulatus ſum.l. ſi Stichum.§.i ff. de fideiuſſ. Decimò poteſt accedere obligationi principali ſiue illa pura ſit, ſiue in diem , ſiue ſub conditione contracta. ut in dictis ll.& l.ſi debitori.§.primo,eodem titulo. Vndecimò . poteſt accedere non ſolùm ad obligationem dandi , ſed etiam ad obligationem faciendi , ita . Gloſſ. in l. ſi quis pro eo.ff de fideiuſſo.per.l.ſtipulatus es . eodem titulo.l.nemo ff.de duobus reis. Duodecimò , accedit non ſolum obligationi à inre ciuili deſcendenti , ſed etiam ſi deſcendat à inre prætorio d.l. Græce.§. pro eo. Decimo tertio, accedit non ſolum obligationibus regularibus , ſed etiam obligationibus priuilegiatis.l.cum fideiubeat . eodem titulo. Decimo quarto accedit, non ſolum obligationi principali, ſed etiam obligationibus acceſſorijs, ut in fideiuſſore fideiuſſoris.l. Græce §.fina.ff.de fideiuſ.tradunt Glo.& dd.in prin. inſt.eod.titulo. Decimo quinto.accedit obligationi reſidenti , non ſolum in nera , ſed etiam inficta perſona.l.mortuo.& l.qui contra.ff.de fideiuſſo. Decimo ſexto accedit non ſolum obligationi hominis præſentis , ſed etiam abſentis.l.fideiubere.ff.de fideiuſſo. Decimo ſeptimo,accedit non ſolum obligationi hominis ſanæ mentis, ſed etiam prodigi, uel furioſi.l. Marcellus & l.cum lex.ff. de fideiuſſ. Decimo octauo accedit non ſolum obligationi reſidenti in homine ſui iuris,ſed etiam ſi ſit ſeruus uel filius familias l. cum fideiubeat.ff. de fideiuſ.& in.§.i.inſt. eod. Quinimmo etiā pater à filio familias , & dominus à ſeruo fideinſſorem accipere poſſunt.l.ſi quis pro eo. §.primo.ff.eodem titulo.

9 Fideiuſsio in 8. caſib' ceſſat.

Limita primo,ut † non accedat obligationi quę contra legē contracta eſſet.l.qui contra, cum.l.ſeq.ff.de fideiuſ.l. non dubium.C. de legibus.l.ſi quis inquilinos.§.fi.ff.delega.i. l.iuris gentium.§.& generaliter.ff. de pact.l. ubi lex.l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſſ.fallit ut in l.Marcellus,eodem titulo.

Secundo limita, ut nō accedat obligationi finitæ,uel nulli.l.ſi quis poſtquā , & l.ſi Stichū. §.i.ff.de fideiuſſo.l.ſi debitori eod.tit. Tertio non accedit cum effectu obligationi, quę exceptione poſsit elidi.nam & fideiuſſoria obligatio ſimili exceptione eliderctur.l.ſi teſtamento,in prin.l.ex perſona.l.ſi ſtipulatus eſſes,in prin.eod.tit.l.tam mandatori.C. de nō num.pecu.

Quartò

Quartò non accedit obligationi modicè utili, uel iuri ferè inutili. quale eſt in perſona eius, qui ad ſolutionem tantum adiectus eſt, qui fideiuſſorem accipere nequit. l. ſi mihi. ff. de fideiuſſ. Quinto non accedit contractui impoſsibili l. ſi ſub impoſſibili eodem titu. Sexto non ſemper accedit obligationi tantum naturali, nam ſeruus à domino & filius fami. à patre naturaliter ſibi obligatis non accipiũt fideiuſſorẽ. l. ſi quis pro eo §. i. ff. de fideiuſſ. ſortè per rationem. l. ſi quando. §. illud. C. de in off. teſt. ibi non pactionibus aſtringendos &. l. liberto. ff. de obſeq. nam ſeruo & filio perſona patris & domini ſemper ſancta & honeſta uideri debet. nam ſi ſancta ſit, non eſt neceſſe ut fideiuſsione aſtringatur, cum ſponte conuentis acquieſcet. Septimo fallit in muliere. l. iii. l. ſi Titius. §. ſcia. ff. de fideiuſſ. per totum. ff. &. C. ad uelle. niſi iurauerit ut per Bar. & alios in. l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſ. Octauo fallit in ſeruili obligatione ut. l. iiii. ff. de fideiuſſ. Nono fallit quando quis pro ſe ipſo fideiuberet. l. hæres à debitore. §. ſeruo, &. §. retro. ff. de fideiuſſ.

CAP. QVADRAGESIMVM PRIMVM.

1 *Paupertas excuſat moram ſoluendi.*
2 *Paupertas excuſat à proſecutione appellationis.*
3 *Pauperes ſtipendia non præſtant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs.*
4 *Pauperes non collectantur.*
5 *Pauperibus an currat tempus appellandi? ardua quæſtio.*
6 *Maioratus noxij ſunt.*
7 *Pauperes quare non collectantur.*
8 *Pauperes alienigenis pares.*
9 *Appellare an poſſit quis pro paupere non appellante.*
10 *Appellare regulariter alter pro altero nõ poteſt.*
11 *Appellationi poteſt renuntiare damnatus etiam criminaliter.*
12 *Hominem beneficio affici intereſt hominis.*
13 *Adam pater hominum.*
14 *Anima rebus præferenda.*
15 *Intellectus. l. y. C. quorum. app.*
16 *Appellari permittitur ob modicum præiudicium.*
17 *Hominem beneficio affici & damno non affici intereſt hominis.*
13 *Lites breuiari, intereſt reipublicæ.*
19 *Defenſio fit aut ui iuriſdictionis, aut ui naturalis defenſionis.*
20 *Defendere ſubditos incumbit magiſtratibus de iure diuino, naturali, & poſitiuo.*
21 *Magiſtratuum quantum onus.*
22 *Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino, naturali, canonico, & ciuili.*
23 *Defenſio prius competit magiſtratibus, deinde etiam reliquis.*
24 *Defenſio competit cuilibet de populo, quando ipſe magiſtratus iniuriam facere uolebat.*
25 *Papæ abutenti an occurri poſſit.*
26 *Principi imperio abutenti, ſi occurri non poteſt in uim iuriſdictionis, occurri tamen & poteſt et debet in uim naturalis defenſionis.*
27 *Princeps dum legibus abutitur, nunquam præſumitur iuſta cauſa motus.*
28 *Princeps ſine cauſa iuſta diſpenſare nequit.*
29 *Principatus & iuriſdictio eſt de iure gentium ſecundario, uel poſitiuo, non de iure naturali aut gentium primæuo.*
30 *Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.*
31 *Dominium eſt ius.*
32 *Animalium innocens natura erga eiuſdem ſpeciei animantia.*
33 *Aetas aurea.*
34 *Defenſio homini ab altero homine debita eſt.*
35 *Vir bonus quis.*
36 *Defenſionis naturalis loco ſucceſſit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis.*
37 *Principatus & iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur.*
38 *Fabula Ranarum.*
39 *Principatus & iuriſdictio à Deo non magis nec minus eſt, quàm reliqua omnia.*
40 *Iuriſdictio initio mundi nulla erat, ſed longè poſtea eſſe cœpit.*
41 *Principatus & iuriſdictiones ut ſint, neceſſarium non eſt, ſed tantum utile.*
42 *Dei non minore, aut maiore cura regitur domus familia'ue cuiuſque pauperis, quàm unius magni regis.*

CENTESIMO trigeſimo ſexto colligitur, quid reſpondẽdum ſit in articulo illo, ſtatuto definitur, ut † appellãs certam ſummam perſoluat alias appellatio deſerta intelligatur, an deſinat tempus ſoluendi currere, ei qui propter paupertatem eam ſummam ſoluere deſiit? & appellationem non fore deſertam, in ſpecie hac reſponderunt Bald. in. l. ii. §. ſi quis cau. Franciſcus Cremenſis ſingulari. cxxii. ſtatuto cauetur quod appellans. Mathæſillanus in ſingula. ulti. per capi. licet de cenſibus. tenet Ioannes Bap. de Caſt. in add. ad Cremenſem ubi ſupra. Vnde † ſimiliter à proſecutione appellationis excuſat paupertas, ut uoluit Panormi. in c. ex tenore col. ii. de appell. & Gerardus ſingulari.

1 Paupertas excuſat moram ſoluẽdi.

2 Paupertas, excuſat à proſecutione appellationis.

gulati. lxxiii. pauperes quorum num. fin. Bal. in. l. acceptam col. pen. queſt. xxxiii C. de uſuris, & ſic non currunt ſibi fatalia ſecundum eundem Gerardum in quo ultimo contrariũ uidetur tenuiſſe Bal. in l. ſi. C. de condi. inſertis. cuius ſententia in hoc ultimo uerior eſt. nam longe maius impedimentum eſt ignorantiæ & abſentiæ quàm paupertatis, huic enim contingere poteſt reparatio, illi autem (hoc eſt ignorantiæ) non utiq;, & tamen ignoranti etiam curruut tempora ipſo iure, & in eo tantum quæſtio eſt, an reſtitutio concedatur ex iuſta cauſa ignorantiæ, l. fina. C. de longi temp. præſ. & ibi Bar. & alii & diximus plenè infra. ca. lxxv. incip. fundum tuum poſſedi ubi reſoluimus reſtitutionem eo caſu denegari. Ergo cum ſaltem iuſtiſsima & irreparabilis ignorantiæ cauſa non impediat quin tempora currant ipſo iure, & in eo tantum quæſtio ſit, an detur reſtitutio, par eſt ut in ſpecie noſtra fatalia currant ipſo iure, licet ſi poſtea apparuerit propter paupertatem eum non potuiſſe tempore definito proſequi appellationem, reſtitutio non denegetur. Nam

3 † & in eo quoque pauperes iuuantur quod aduocati eis gratis debent patrocinari; & notarii gratis inſtrumenta conficere; & procuratores gratis pro eis militare: & iudices gratis quoque iudicare; etiam ſi ab aliis ex lege uel more regionis poſsint aliquid accipere. ut per Gerardum d. ſingulari lxxiii. Ludouicus Romanus in. l. ſi uero. § de uiro fall. xlvi. ff. ſol. matri. Albericus in. l. i. C. de ſuffragio idem Albericus in. l. nec quicquam. §. ſi. ff. de officio proconſulis. Bartho. in. l. ſi furioſi. C. de nupti. per illum tex. uerb. gratis. Bald. in auth. generaliter col. i. C. de epiſcop. & cleri. dixi de ſucceſ. crea. §. xv. num. 37. lib. ii. Quinimmo quod utilius eſt, pauperes † qui ex industria & labore manuum ſuarum uictũ quæritant, nec aliunde habent, unde ſe alere poſſint non debent contribuere ad onus collectarum, quæ per principes uel reſpublicas imponuntur. ita Bal in auth. defuncto. C. ad tertuli. & Gerardus ubi ſupra poſt Gloſ. in. l. omnes. C. de ann. & trib. lib. x. & in ſimili per Bart. ibi Abbas in c. peruenit col. penul. de immunita. eccleſiarum Bald. in. l. etiam col. ſi. de execu. rei re iudi.

Pauperes ſtipendia nõ præſtãt aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarius.

4 *Pauperes non collectantur.*

5 Denique † quod ipſo iure definat pauperibus currere tempus ad appellandum ultra ſupra allegatos tenet Matthæus Mathæſillanus notabili cxcviii. nota quod licet paupertas, allegat Innocentium in ca. ex ratione de appell. & Guiliel. de Cun. in. l. precipimus. §. ſuper his. C. de appellati. Sed ut iam attigimus

Pauperib' an currat tempus appellandi ſ' ardua. q.

fortè iuſtius & uerius diceretur tempus ipſo iure non deſinere elabi. reſtitutionem tamen concedi. per d. l. fina. C. de præſcrip. longi téporis. quę hoc probat à fortiori. nã ſi id quod certè & indubitatè meum erat amitto per talis temporis tranſcurſum, non obſtante iuſtiſſima ignorantia mea ut ibi, quanto magis in ſpecie noſtra tempus currer ubi incertum erat, an iſte iuſtam cauſam foueret: quinimmo eo ipſo quod condemnatus fuit, præſumptio erat quod non fouebat iuſtam cauſam, ſicque quod appellatione extincta nihil amitterebat. l. res iudicata. ff. de re iudic. l. res iudicata. ff. de reg. iuris. Et præterea paupartatis cauſa non tam irreparabilis & coacta eſt, quã iuſtæ ignorantię cauſa, ut iam expoſuimus. De quibus etiam per Innocentium in capitu. p. & g. de officio deleg. per Bart. Angelum, Ioannem Imolenſem, Alexand. Aretinum, & alios iu. l. continuus. §. illud. ff. de uerborum obliga. Antonium Butrium, Imolam, & Panormi. in ca. breui de iureiuran. Denique cũ legum & ſtatutorum imperium non ſecus quàm principum ſit ad meram cinium utilitatem, & quod appellans certum quid ſoluere teneatur id ad neceſsitates publicas ſubleuãdas uero ſimile ſit (& multis in regionibus ſolenne) induci, par eſt ut pauperibus tale onus remittatur, ne ad impoſsibile obligari uideantur, uel ad nimis difficile (quæ ferè paria eſſe iudicantur. l. impoſsibilium. ff. de reg. iuris d. §. illud iuncta. l. apud Iulianum. §. conſtat. ff. de lega. i.) per quod talis ſtatuti imperium noxium fieret contra noſtram principalem concluſionem, & contra eius naturam. Rurſus quod ad tales collectas ſupra relatas à principe uel republica impoſitas pauperes illi, qui labore manuum ſuarum uictum quærunt, non teneantur: ſimiliter ex eadem noſtra concluſione princi. deducitur ue aliter principum imperium ad proficiendum ciuibus creatum, eis noceret.

Sed † cum apud nos Hiſpanos omnia ferè prædia & redditus annui fiut penes eccleſias, monaſteria, hoſpitalia, clericos, aut nobiles laicos ſub illo nomine maioratuum, & non ſolum apud eos ſint ſed etiam ita ſint, ut in perpetuum alienari nequeant. Quinam remanebunt, qui principibus uectigalia perſoluant? unde ſtipendia militibus? aut unde publicis neceſsitatibus, bellis, & periculis pecuniarium ſubſidium? Apparebit ergo uerisſimas eſſe noſtras ſententias, dum (noſtris reluctantibus ne dicam ineptiri properantibus) contendimus eos denuo maioratus creari, bono publico noxium eſſe; eosq; diſſolui 6

Maioratus noxii ſunt.

ſolui utiliſsimum.

Centeſimo trigeſimo ſeptimo, nimirū ex eadem noſtra principali concluſione planè defluit, ueram eſſe opinionem ſupra relatam eorum, qui contendunt, qui † ex labore manuum ſuarum uictum quærūt, nec aliunde habent unde ſe alant, eos collectis, tributis, & uectigalibus, quæ principibus aut rebus publicis perſoluuntur, non ſubijciendos. Nam cum principū populorumq; imperium ad iuuandum, non ad nocendum ſit, (ut ſæpe admonuimus) par eſt, ut qui omnes agros, campos, fundos, terrasq; habent, hi ſanè ad eos defendendos hoſtiumq; impetū propulſandum, manus res & pecunias, bonaq; admoueāt & contribuant: diuerſum eſt † in iis, qui nihil rerum ſoli poſsident in ea regione, nam terram quam non habent, tueri aut defendere non iure cogerentur. & in his proprie apteq; uerificatur quod Statius cecinit,

7 Pauperes quare non collectant.

8 Pauperes alienigenis pares.

Omne homini natale ſolum.

Et quod Ouidius lib. i. Faſtorum, ſic modulatus fuit,

Omne ſolum forti patria eſt, ut piſcibus æquor
Et uolucri uacuo quicquid in orbe patet.

Etenim qui in regione ſua aut aliena ſuū habet nihil, nihil ſanè differre uidetur à reliquis animantibus, ſicq; ut auibus omne cœlum patria eſt, utq; piſcibus omne æquor, ut ex Ouidio oſtendimus: ita huic nihil habēti omne ſolum patria eſt, quia plus iuris in una quàm in alia non habet, ſicq; non eſt aut uix eſt cur magis quicquam ad patriæ ſuæ neceſsitates publicas ſubleuandas cōferre cogatur, quàm ad neceſsitates aliarum regionum.

Denique iſtorum argumento crederem, q † ſi condemnati etiam in cauſa ciuili tāta eſſet inopia, ut nec aduocatū haberet, nec aliū cuius conſilio appellare poſſet, eſſetq; (ut plerique ſunt) literarum inexpertus poſſet alius pro eo præſertim abſente appellare, non aliter atque in cauſa criminali, idem licitum eſt pro quocunque etiam diuite. per. l. addictos C. de Epiſco. audi. ut ſic quod operatur fauor uitæ aut membrorum condemnati reſpectu cuiuſque, idē operetur fauor paupertatis reſpectu pauperis argumento. d. l. addictos iunctis iis, quę ſupra diximus. quod intelligo etiā ſi appellans minimè coniunctus eſſet ei pro quo appellatur, quāuis in cōtrarium aliquantulum facere uideatur textus in. l. neque filius C. de rebus credi. In cauſa tamen criminali hoc plus eſt, quod etiam pro inuito appellare licet ut d. l. addictos. Contra omnia ſuperiora præſertim dū diximus quòd alius pro alio etiam non coniuncto poteſt appellare, oppono. nā † certū eſt quod cauet quod à ſentētia inter alios dicta non appellat, niſi ille cuius intereſt. l. à ſentētia in prin. ff. de appella. alibi dicit. l. nō ſolent audiri appellationes, niſi eorum quorum intereſſet, uel quibus mandatum eſt, uel qui negocium alienū gerūt, quod mox ratum reus habeat. ita dicit tex. in l. i. in prin. ff. de appella. reci. ſed hic nullum horum interuenit, immo etiam contra uoluntatē dicimus poſſe admitti. ergo &c. confirmo per pulchra ſimilia, alteri per alterum non acquiritur ſtipulatio. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de uerbo obliga. ratio eſt, quia inuētæ ſunt ſtipulationes, ut unuſquiſq; ſibi acquirat quod ſua intereſſet. §. alteri, inſti. de inutilib. ſtipula. ſed condemnati intereſt appellare non alterius, ergo &c. & eſt pulchrum ſimile, ad idem applico notabilem l. quę ſeruum, in prin. ff. de interro. actio, cū his quæ notat Abb. in c. quāuis de re. iudi. ii. coll. in prin. Præterea ius ciuile uigilantibus &c. Sed iſte non uigilat ex quo non appellat in cauſa propria. ergo &c. iii. facit res inter alios acta, aliis nō nocet, ita etiam nec prodeſt. l. ii. C. quib. res iudi. nō nocet. & per Abb. in d. c. quamuis. ii. q. ſed actus factus per aliquem ad diſpendium huius condemnati non ſibi noceret ex quo non eſt procurator, ut ſuprà latè dixi, ergo nec debet ſibi appellatio prodeſſe. confirmo, quia contrariorum. eadē eſt diſciplina per contrarium, ergo &c. Item quia iudicium, non debet claudicare. l. ſi cum dies. §. fi. ff. de arbitr. cum ſimilibus ſed ſi ualeret pro eo cū non ualeat contra eum claudicaret. ergo &c. Itē quia eadē res non debet diuerſo iure cenſeri. l. eum qui ædes. ff. de uſucapion. & ibi Bartho. ſed hoc contingeret ſi diceremus quod actus nō nocet, ſed quod prodeſt ergo &c. Quarto eadē diſpoſitio non debet contrarios effectus operari, ne ſe ad inuicem confundant. iuxta. l. ubi repugnātia. cum ſimili. ff. de reg. iur. ergo &c. Præterea nemo gaudet inuitus. l. ſoluendo. cū ibi notatis. ff. de nego. geſtis. pro iſto ergo inuito non poteſt quis appellare, ad idem in ſimili. l. fi. C. de nego. geſt. Sexto ubi comodū & ibi damnū, & è contra l. ſecūdum ff. de reg. iu. ſed hic damnū patietur ut ſupra dictū eſt ergo &c. Septimo nō debet quis poſtulare cuius contrariū nō eſt petiturus l. penul. C. de ſolu. l. ſi ea. cum ſimili. C. de uſu. ſed iſte non peteret ut actus contra eū factus ualeat, ergo nec debet petere quod proſit cuius contrarium hic dicitur. Octauo condemnatus † in cauſa criminali poteſt renunciare appellationi, ut tenet Bar. in l. additio. C. de Epiſco. audi. & in l. quæ ultimo in fi. ff. de pœn. & eſt ſingula. limita.

9 Appellare an poſsit quis pro paupere nō appellante.

10 Appellare regulariter alter pro altero non poteſt.

11 Appellationi poteſt renuntiare damnatus etiam criminaliter.

mita.ad uulgatam.glo.in l.pactum inter hæredem.ff.de pact.ſi ergo poteſt ipſe renunciare qualiter ergo admittitur alius pro eo inuito,iſtud etiam induco alio modo. poſt quam iſte renunciauit, iam ipſe idē non poſſet appellare, ut patet,& hoc operatur renūciatio, ergo nec alius pro eo,quia quod quis non poteſt per ſe,ergo nec per alium, et iſtud etiam confirmo per l.ii.C.quorum.appella.non recip.ubi non admittitur appellatio in caſibus ibi poſitis,& debet intelligi, nec ꝑ ſe nec per alium,cum ergo hic non poteſt poſt dictā renunciationē ergo nec alius. his tamē non obſtātibus deciditur contrarium in d.l.additos ſcilicet quòd alius pōt appellare pro eo etiā extraneus & etiam eo inuito.

Nec obſtant contraria ad quæ reſpondeo per ordinem.i.ad primū quo dicitur,non appellat niſi ille cuius intereſt,fateor, tamen in caſu noſtro etiā intereſt appellantis ratione naturalis cognitionis. nā † hominem benefi-

12 Hominem beneficio affici interest hois.

cio affici intereſt hominis.l.ſeruus.ff de ſerui. expor.& l.cum ſeruus.ff. manda. & natura inter nos quādam cognationem conſtituit.l.ut uim,ff.de iuſti.& iu.quia † omnes ab Adā pro

13 Adam pater hoium.

ceſsimus ut ibi notatur, & iſtam ſolutionem ponit Glo. in.l.non tantum.ff.de appella. in uerſi.humanitatis.Præterea poſito quod non interreſſet,eſt iſte caſus ſpecialis in quo alius pro alio appellat,ut dicit Ang.in d.l.non tantū.& quod ſit ſpeciale pondero.l.addictos ſupra alleg.ibi humanitatis intuitu. & ad idem d.l.non tantum,& d.l.addictos, ubi eadē uerba. Suadetur,quia † aīę hominum quibuſlibet

14 Anima rebus præferenda.

rebus præponēdæ ſunt l.ſancimus.C.de ſacroſan.eccleſ.unde nimirum ſi iſto caſu concedatur hoc ſpeciale, adeò quòd clericus admittitur ut in.l.addictos ſupra alleg. dicit tñ Ang. in d.l.non tantū,cauendū eſſe ab his, & hoc eſſe tutius allegat Specula.ibi uide.Et iſta ratione dicimus,quod admittitur contra uolūtatē condemnati.ſ.quia appellant prætendit proprium intereſſe Item quia condemnatus non habet poteſtatem circa hoc,cum non ſit dominus mēbrorum ſuorum.l. liber homo.ff.ad.l. Acquil.l.nec ſi nolens & quod ibi Bal.C.de libera.cauſa. Nec etiā obſtat ſimile de ſtipulatione,quia ī hoc caſu intereſt ut ſuprà dixi, & idē dicimus in ſtipulatione quando ſtipulantis intereſt,ut plenè not.in.§.ſi quis alii inſti. de inutili.ſtipu.& poſito ꝙ nō intereſſet,(ſed non conceſſo) hoc eſt ſpeciale ut ſupra dixi. Non obſtat aliud de.l. ꝙ ſeruū, de interroga. actio,quia dico ibi,ideo eſſe,ne delicta remaneāt impunita,contra.l.ita uulneratus, cū ſimil.ff.ad.l.acqui.at ī caſu noſtro licet iſte ad mittatur ad appellandū,non propterea delictū remanet impunitū,ut patet, unde non mirum ſi diuerſum ſtatuatur,cū ſit diuerſa ratio. poteſt etiam ſolui queādmodum præcedētia. Non etiam obſtat,quod uigilantibus &c.quia ex quo alios tāgit, non curamus de negligentia eius.nā quod oēs tāgit &c.ubi pñt alij non approbare neglıgētiā eius & eſt uera ſolutio.

Non etiā obſtat quod actus iſtius non nocet,ergo appellatio nō debet prodeſſe cū corroborationibus,quas ſupra allegaui, quia dico quod hic eſt ſpeciale ut patet in l.addictos ſupra all.ibi.humanitatis &c.& ratio ſpecialitatis eſt,propter intereſſe aliorū, ꝙ licet alijs nō poſsint nocere, poſſunt tamē ſibi ipſis prodeſſe, & in conſequētia prodeſt cōdemnato, & eſt notab.ſolutio. Præterea non eſt eadē rō in damno,quę eſt in comodo,nā prima rō eſt, quia alteri ꝑ alterum nō debet iniqua &c. ſecunda rō, quia hoīem beneficio affici &c.& alıis modis poſſes ſoluere. Non etiam obſtat quod eadē diſpoſitio non debet cōtrarios effectus operari, quia nego quod iſti ſint cōtrarij effectus, immo ſunt diuerſi. Itē eſt diuerſa diſpoſitio,non eadē, nā in caſu quo nocet nō admittitur,quādo aūt prodeſt ſic, nec eſt hic aliqua repugnātia.non etiam obſtat quod nō debet quis poſtulare &c.quia reſpondeo notabiliter quòd illa regula procedit in actibus dependentibus à uoluntate noſtra, & ibi non debet quis petere cuius contrariū &c.ſed ubi actus nō dependet à uoluntate noſtra,nō habet locū illa regula.Nā cùm iſto inuito poſſet quis appellare pro eo, ergo uoluntas eius nihil ad propoſitū, & eſt noua ſolutio.Itē quia appellans prætendit intereſſe,unde nō curamus de uoluntate condēnati. Non etiā obſtat aliud ſ.quòd pōt renunciare appellationi, ergo nec alius admittatur,quia quod nō poteſt quis pro ſe &c. Reſpondeo quod illa regula procedit in cauſa propria, & eius ſolius tunc renunciatio nocet quò ad totam cauſam, & quod non poteſt,pro ſe &c. tamen cū iſta cauſa tāgat alios renunciatio non nocet quò ad eos,& ita uult Bar.in l.additos, de appella.& eſt clarum quia renūciatio debet nocere tantum renūciati, & quia alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri, & quia res inter alios acta &c.quia quod omnes tangit, ab omnibus debet comprobari. Non † obſtat etiam l.ii.C.quorum appell. non recip. ubi ꝙ 15

15 Intellectus l.ii.C. quorū app.

non poteſt appellare,per ſe,nec ꝑ alium,quia ibi loquitur quando appellatio eſt prohibita à iure. Vnde quemadmodum condemnatus cuius principaliter intereſt non poteſt appellare, ergo nec alij quorum intereſt ſecundario,

rio, quia prohibitio. legis debet eſſe generalis, & ubi prohibetur appellatio ratione delicti uel facti, nõ curamus de perſonis, quia cauſa eſt ſuper qua appellatio prohibetur. at nos loquimur ubi appellatio eſt permiſſa, unde licet ille cuius principaliter intereſt ei renunciet, non nocet eius renunciatio quo ad alios qui per legẽ nõ prohibentur appellare. & eſt uera ſolutio, & noua. aliã ſolutionẽ dat Gloſ. in l. obſeruate. & in l. nõ tãtũ, ſed illa eſt uera ſecũdum quod cõtrariũ formatur, alio modo nõ ad ꝓpoſitũ quo ego formaui, & adde quod cõtra ſolutionẽ. Glo. in dictis ll. habeo. Glo. ĩ terminis cõtrariã in l. abſtinẽdũ, C. quorũ appe. nõ recip. & ibi not. Paul. nõ faciẽs mentionẽ de aliis Gloſſis cogita ſu p eis. Et iſta ſunt quãtũ ad rationẽ dubitãdi & decidẽdi, & pro cõfirmatione omniũ ſupradictorũ facit, quia

16 † etiã ratione modiciſsimi præiudicii permittitur appellare. l. ſi perluſorio. ff. de appel. Angel. in. l. i. ff. de appella. recipi. adde tex. in ca. cum ſuper, cum ibi nota. de re iudicata.

Appellari permittit ſub modicum præiudicium.

17 Stat ergo ex ſuperioribus alterũ pro altero ideo poſſe appellare, quia † ut hominẽ beneficio affici itereſt hominis (ut iã docuimus) ita & multo magis hominis intereſt ne dãno afficiatur homo alter, ut patet ex ſuperioribus, & probat. l. ſi. C. de codicil. optimus textus in. l. ſi pignore in princip. ff. de furt. ibi beneficii debitorem ſibi acquire. ſed hæc ratio cũ ſit generalis ſuadet ut alter pro altero appellare poſſit, non ſolũ in criminalibus (ut tenuimus) ſed ẽt in ciuilibus quod iã abnegauimus. reſpõde ſuperius ex regula eſſe uidebatur, uerũ fauore litiũ minuendarũ, aut breuiãdarum prohitũ reperitur, ne alter pro altero in ciuilibus

Hominem beneficio affici & dãno non afficiri itereſt hominis.

18 appellet; intereſt † enim rei publicæ etiã principaliter lites breuiari. l. properãdũ in princ. ubi tradunt cõiter Doct. C. de iudi. cõiter Doctores in c. finẽ litibus, de dolo & con. dixi plenius de ſuc. ctea. lib. i. §. vii. n. 40. cũ ſeq. præſertim cũ res ſuas homo poſsint prodigere & eis abuti. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit, ibi dũ re ſua ſe abuti putant. ff. de pet. hæred. l. i. §. & magis, uerbo prodegit. ff. ſi quid ĩ fraudẽ patro. facit l. quia aũt in pri. & §. i. ff. quæ in fraudẽ cred. l. quia poterat. ff. ad treb. ſed non ſic homo eſt abſolutè dominus mẽbrorũ ſuorũ, ideo in criminalibus, nõ poteſt prohibere quin alteri ꝓ ſe appellare liceat ꝓ rationẽ. l. liber homo. ff. ad leg. aquil. aliud in ciuilibus, ut oſtẽdimus.

Lites breuiari, intereſt reipublicæ.

19 Denique quum iuris præcepta ſint honeſtè uiuere, alterum non lædere, ius ſuum cuiq; tribuere. l. iuſt. ff. de iuſt. & iure. §. iuris præcepta inſt. eod. titu. quod attinet ad illum præceptum ne alter lædatur, hominum hanc ad rem tuitio & defenſio fieri poteſt altero de duobus modis, aut per uim iuriſdictionis, aut per uim naturalis defenſionis. iuriſdictio eſt in magiſtratibus. l. i. §. huius. ff. de iuſt. & iure. l. ii. ff. de origine iuris, naturalis defenſio eſt tam in ipſis, quam in reliquis omnibus hominibus. in ipſum et † magiſtratibus eſt de iure diuino & naturali & poſitiuo, de diuino iure paret ex epiſtola diui Pauli dicentis ſic, Qui ſuorum maxime domeſticorum curam non habet infidelis eſt, & infideli deteꝛior. Secundo intellige idem de iure naturali, nam ſub hac lege & conuentione magiſtratus datus & acceptus intelligitur, ut talem curam gerat, taleque miniſterium præſtẽt. ut dd. ll. & l. nullum crimen ubi plene per Philippum Deciũ & l. culpa caret ubi idem Decius & Hieronymus Cagnolus plenè tradunt. ff. de reg. iur. & eſſe communem opinio. apparet ex traditis per Cagnolum ibi. Tertio idem de iure poſiti uo ut d. l. culpa caret à cõtrario ſenſu. d. l. nullum ſimiliter à contrario ſenſu. & ibi. ſ. in. d. l. culpa. notant Cagnolus & omnes Docto. in d. §. huius per tex. ibi. Quarto intellige, etiam

Defenſio fit aut ui iuriſdictionis, aut ui naturalis defenſionis.

20 Defendere ſubditos ſcibit magiſtratibus de iure diuino, naturali, & poſitiuo.

21 † ſi talibus magiſtratibus immineat periculum uitæ, ut ex communi opinione reſoluit Hieronymus Cagnolus in d. l. culpa, & docet Cicero in oratione pro Caio Rabir. Eſt inquit boni magiſtratus quum auxilia rei publicæ labefactari conuelliq́ue uidet, ferre opem patriæ, ſuccurrere ſaluti fortuniſq́ue communibus, ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere. & rurſus in oratione pro Sextio ait, Sudandum eſt iis, qui magiſtratum gerunt pro communibus commodis adeundæ inimicitiæ, ſubeundę ſæpe pro republica tempeſtates, cum multis audacibus improbis, nõnunquam etiam potentibus dimicandum.

Magiſtratuũ quantum onus.

22 Quod autem etiam priuatis hominibus talis tuitio competat in uim naturalis defenſionis, procedit primùm de iure diuino, iuxta dictum Ioannem euangeliſtam epiſto. iiii. dum ait, Qui non diligit fratrem ſuum, quem uidet: quomodo diliget Deum quem non uidet. & quia per ſecundum præceptum decalogi, iubemur proximum amare ut noſmetipſos. ſicq́ue ut nos naturaliter tueremur. l. ut uim. ff. de iuſt. & iure, ita & proximum tueri debemus, iuxta illud diuinum præceptum ut quod tibi non uis alteri non facias. & quod tibi uis alteri facias. ſicque ut tibi periclitanti aut in iuriam patienti ſubuentum ab alio uelis, ita & aliis ſubuenire iuberis. & ſub illa uerba quod tibi non uis alteri non facias, etiam facere continetur bonum, l. in facto. ff. de cond. & demonſtratio. §. ſi uxor. inſtitu. de nuptie.

Defendere tenetur homo priuatus alterũ hoĩem priuatum de iure diuino, naturali, canonico, & ciuili.

ibi melius facerent ſi ſe abſtinerent. notant in ſpecie Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in.l.id quod noſtrum.ff.de reg.iur.ſecundo intellige quod ad talem defenſionem tenemur etiam de iure naturali. argumen.d.l.ut uim,cum ſimi. Vnde Ouidius ſic cecinit.

Et caret auxilio qui non tulit, utque reliquit
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Et Cicero officiorum lib.i.Homines inquit hominum cauſa ſunt generati, ut ipſi interſe alii aliis prodeſſe poſſent.& rurſus iii.lib.officiorum,Hoc inquit natura præſcribit,ut homo homini ob eam tãtum cauſam quod is homo ſit conſultum uelit. dixi plenius infra lib.ſeq.in materia præſcriptionũ par.i.q.iiii.cum præce.& ſeq. ubi edocebimur inofficioſum hominem eoque nomine indignum eſſe & uideri,qui talem defenſionem non præſtat.Tertio intellige,idem eſſe de iure poſitiuo canonico ſecundum Cagnolum ubi ſupra hanc eſſe communem opinionẽ.adfirmantẽ. Quarto intellige,idem eſſe etiam de iure ciuili ſecundum eund.ibi.Quinto intellige etiam ſi immineat quale quale periculum ſecundum eũdem.Sexto intellige quod id licitum eſt,ut dictis legibus & locis ſupra all.Septimo intellige quod non ſolum licitum, ſed etiam debitum & neceſſarium eſt. ut dd. iuribus & plenè per d.Cagnol. Octauo intellige,quando fuimus requiſiti per illum, qui iniuriam patiebatur,ut dictis locis habetur. Nono idem & ſi requiſiti non ſimus, nam ultro id facere poſſumus.ut ſupra in exemplo de appellatione docuimus. Vltimo intellige,ut procedat etiã inuito & renitente eo,qui patiebatur ut in d. exemplo docuimus & per Cagnolum & Decium in l.inuito.ff. de reg.iur.Secundum quæ ſi † patior iniuriam à conciue meo magiſtra-

23 Defenſio prius cõpetit magiſtratibus, deinde etiã reliquis.

tibus competit defenſio: quibus abſentibus, uel impeditis,uel non ualentibus,uel ſi ſit periculum in mora cuilibet de populo competit defenſio:& multo iuſtius ſi ab ipſo magiſtratu iniuria fiat & nis inferatur. Vnde † ſi notoriũ

24 Defenſio cõpetit cuilibet de populo,quando ipſe magiſtratus iniuriã facere uolebat.

eſt eum damnaſſe ad mortem uel ad membri mutilationem, uel ad ſimilem pœnam non reparabilem, eum qui innocens erat, & noluit recipere appellationem, uel ab eo non poterat appellari, reliquis conciuibus competit defenſio illius hominis iuſti. Intellige ſi ab eo fuerint requiſiti.Secundo etiam ſi is taceret. Tertio etiam ſi expreſſim prohiberet & moti mallet. Quarto quod & extraneis idem ius eſ-

25 Papæ abutenti an occurri poſſit.

ſet,argu.ſupradictorum. Vnde † in quibus caſibus beneficiorum eccleſiaſticorum datio eſſet iuris patronatus laicorum, uel pertineret ad epiſcopos aut reliquos ad ordinarios pares uel ſuperiores (ut archiepiſcopi ſunt) uel inferiores (ut archidiaconi & ſimiles) in illis caſibus ſi ſummus Pontifex ea beneficia, ſemel collata, ab iis quibus ius conferendi erat, uel let illis quibus data fuerant adimere, & aliis conferre, (cum illi ſatis digni eſſent) id fieri iure non poſſet, & bullæ ſuæ ſanctitatis minimè eſſent executioni mandandę: ſed interea retinendæ & ad ipſum ſummum pontificẽ reſcribendum,ut re cognita ipſemet eam debitè reformaret: & nullius id tantũ intereſt quã ipſiuſmet,cum huiuſcemodi auſus & tyrannides nunquam procedant ab ſanctiſsima eius mẽtè,ſed ab auaritia & machinatione officialium. Vnde reliqui principes etiam ſeculares ſuis generaliter legibus cauere & imperare ſolent,ne ſua reſcripta executioni mandentur, ſi legibus ſuis aduerſari reperiantur: quaſi ab eorum mẽte talia reſcripta aliena intelligãtur. Quid autem ſi † ſummus põtifex ẽt poſtq̃ ad

26 Princip imperio abutenti, occurri nõ põt in uim iuriſdictionis,occurri tamen & põt & debet in uim naturalis defenſiõis.

eum reſcriptum eſſet, rem illam non corregiſſet, & bullas duplicaſſet? certè & ſi milies duplicaſſet idẽ adhuc dicerem: quia ſemper id ab eius mente aliendm intelligerem, & officialium machinatione perpetratũ, uel eo quod & ſi ipſe nullum habeat ſuperiorem, ſed ſit omnibus eminentior, inque nim iuriſdictionis nullus poſsit factum eius corrigere, tamen in uim naturalis defenſionis nullus eſt, qui non poſsit quinimmo etiam debeat & teneatur reſiſtere uim inferenti aut iniuriam, & auxiliari patienti uim aut iniuriam gradatim tamen, nam primum hæc cura pertinet ad magiſtratus, quibus impeditis.uel nõ ualentibus, uel ſi eſt periculũ in mora, reliquis quoq; priuatis hominibus hanc ad rẽ patet aditus.& ita ſunt intelligendæ & defendẽdæ leges Hiſpanæ hac de re loquentes,& conſuetudines quibus utuntur ſupremi iudices illius regionis. & ita cum eſſem ex iudicibus ſupremis Hiſpalenſibus ferè quotidie uſibus forẽſibus haſce res hòc iure & ordine iudicabã & diſponebã ſimul cũ reliquis collegis, eademq; omnia etiam in litibus procedere intelligo, ſi forte quæ lites de iure intra fines Hiſpanicæ regionis,uel alterius cuiuſlibet agitandæ eſſent ad Romã auocarentur.ſimilis enim defenſio & ſimili modo & competeret & agenda eſſet,quod intelligo non ſolum petentibus iis, qui non iure extra prouintiam ſuam litis cauſa trahebantur, ſed etiam tacentibus uel forte etiam renitẽtibus. quod ultimum intellige ſecundum ſuperiores diſtinctiones.

27 Princeps dum legibus abutitur, nunq̃ preſumitur iuſta cauſa motus.

Quæ omnia ita temperanda ſunt ut tam in exemplo beneficiorum, quàm litium contrarium toleretur ex iuſta cauſa, dummodo iuſtã eſſe cauſam uel occaſionẽ appareat dilucidè.nã † ab illa debili iuris p̃ſumptione quod in

principe

principe prȩſumatur iuſta cauſa, facilè rece-
ditur per probationem in contrarinm factá
licet nulla probatio concludat iudici neceſ-
ſario, ſed tantum contingentur, quia ut men-
tiri poteſt unus teſtis, ita poſſunt & mille, ut
tradunt communiter Doctores in c. afferte de
præſump. Bar. ii. col. in l. admonendi de iure
iur. ff. ubi reliqui omnes, ergo notorietas & e-
uidentia rei, quæ ſuperat omne genus proba-
tionis ut dixi ſupra c. ii. num. 11. & c. xx. num.
23, multo magis contra illam leuem præſum-
ptionem admittetur, quum ergo quæ ſunt de
iure notoria ſint, excludunt præſumptionem
iuſtæ cauſæ, quæ in principe ſolet præſumi, ni
ſi ea iuſta cauſa aliunde comprobetur, neque
ad rem pertinet, quod principes poſsint di-
ſpenſare cum iure poſitiuo, ut multis uiſum
eſt. Nam nec id fieri poteſt ſine iuſta cauſa, &
hic non agimus de iure poſitiuo, ſed de iure
naturali & diuino, & recta iuſtitia, quam im-
mutare nullus principum poteſt. ut plene ſu-
pra c. i. cum ſeq. & c. xix. xx. xxi. xxii. iſthæc au
tem fore contra ius diuinum & naturale &
contra rectam iuſtitiam oſtendimus infra lib.
ſeq. in materia præſcr. par. i. q. iiii. cum præc.
28 & ſequen. & quod † ſine iuſta cauſa nunquam
diſpenſare poſsit princeps oſtendimus de ſuc
ceſ. progreſſu in præfat. poſt princ.

28 Princeps ſine cauſa iuſta diſpenſare neqt.

Deniq; hæc omnia iuſtificátur ex eo quod
29 † omnis principatus, regnum, imperium, iu-
riſdictio eſt de iure poſitiuo & iure gentium
ſecundario, non de iure naturali aut diuino,
nec de iure gentium primæuo. quod non ſit
de iure naturali pront competit omnibus a-
nimantibus, quæ in mari, quȩ in cœlo, quæ in
terra naſcuntur (de quo iure loquitur l. i. in
princ. ff. de iuſt. & iure. & in princ. inſt. eod.
ti. c. ius naturale. i. diſ.) apparet, quia nullibi
reperitur quod urſus urſo, aut leo leoni, aut
draco draconi, taurus tauro, equus equo, ca-
nis cani dominetur, aut aquila aquilæ, colum
ba colnmbæ miluus miluo, aut delphinus del-
phino & ſimilia, ſicq; quod inter ſe ullam ha-
beant iuriſdictionem aut principatū nuſquā
lectum nuſquam relatum; & contrarium pu-
tare ſtultum eſſet. quod non etiam ſit de iure
naturali prout cōpetit ſolis hominibus quod
ius naturale † ius gentium primæuum appella
30 tur ut diximus ſupra c. x. & præcedentibus, &
edocemur à Cicerone lib. iii. offi. dum ait, Il-
lud enim natura non patitur ut aliorum ſpo-
liis noſtras facultates, copias, opes augeamus
neque uero hoc ſolum natura hoc eſt iure gen
tium, ſed etiam legibus populorū eodem mo-
do conſtitutum eſt. Quod (inquam) non ſit de
hoc iure naturali uel gentium primæuo appa
ret ex. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure, §. ius gen
tium & . §. ius autem gentium. inſtitutio de
iure natur. ubi edocemur omne regnum, im-
perium, iuriſdictionem eſſe de iure gentium
ſecundario (quod nos poſitiuum appellamus
& re uera poſitiuum eſt ut diximus ſnpra in
c. præcedentibus & c. xvi. num. 11. & c. x. & ple
nius de ſucc. progreſſu. in præfa.) id quod &
probatur ratione, nam ex eo iure omne do-
minium proceſsit d. l. ex hoc iure d. §. ius gen-
tium. dominium † antem eſt ius quoddam. l. fi 31
na. ad medium. C. de long. temporis præſc. l.
qui uſumfructum. ff. ſi uſuſfru. pet. ergo princi
patus iuriſdictio regnum & ſimilia, quum iu-
ris eſſe conſtet, ab eo iure proceſsiſſe, neceſſe
eſt; id quod alia apertiore ratione fit manife
ſtum. nam quum primum humanum genus
proditum fuit, uiguit ætas illa anrea tam à
Philoſophis & Sanctis laudata, tamq; à Poetis
decantata, qua † ȩtate ineunte homines inter 32
ſe tam innocenter uitam degebant, quàm e-
qui inter ſe aut tauri inter ſe, aut leones inter
ſe; aut denique quælibet alia ſpecies brutorū
inter ſe, ſiue illa terreſtria ſint ſiue uolatilia
aut aquatilia. Nec dubium eſt, quin quælibet
reliquorum animátium ſpecies terreſtrium,
uolatilium, & aquatilium innocentiſsimā ui-
tam inter ſe ſe gerat ant degat; quanuis reſpe
ctu animantium alterius ſpeciei, nōnullȩ iſta
rum ſpecierum animantinm uiolentæ ſint.
nam ex uolatilibns aquila, miluus & omne ge
nus accipitrum carniuori ſunt, uictum ex rap
tu quȩrunt uiolento, hanc tamen uiolentiam
exercent, in animalia diuerſȩ ſpeciei aut di-
uerſi etiam generis: nnnquam autem in ani-
malia ſnȩmet ſpeciei, Itē ex terreſtribus leo,
lnpus, uulpes & ſimilia ex raptu uiolento ui-
ctum quæritant, quem tamen exercent in ani
malia diuerſi generis aut diuerſæ ſpeciei, nō ī
animalia ſpeciei ꝓpriæ. Idēq; in aquatilibus
eſſe cōſtat, Vnde Hora. ſic modulāt epod. lib.

31 Dominiū eſt ius.

32 Animaliū innocés natura erga ſ eiuſdē ſpeciei animātia.

Neq; hic lupis mos neq; fuit leonibus
Vnquam, niſi indiſpar feris

Et Iuuenalis Satyra xv.

Sed iam ſerpentum maior concordia, parcit
Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni
Fortior eripuit uitam leo, quo nemore unquam
Expirauit aper maioris dentibus apri
Indica tigris, agit rapida cum tigride pacem
Perpetuam, ſæuis inter ſe conuenit urſis.

Sic ergo & in ſpecie noſtra, quandiu dura-
bat ætas illa fœlix aurea, tādiu homines inter
ſe quū eſſent innocētiſsimi nullo principatu
aut iuriſdictione inter ſe egebant aut uteban
tur, quia eo opus nō erat, oīs. n. iuriſdictio &
principatus ad malos hoīes cōpeſcēdos & ad

30 Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.

29 Principat' & iuriſdictio eſt de iure gentiū ſecúdario, uel poſitiuo, non de iure naturali aut gétium primæuo.

audaces & facinoroſos frenandos fuit inuentus, ut ſupra oſtendimus. cap. i. cumſeq. unde quo tempore improbi ſanè non erant aut rariſsimi erant, is principatus ea'ue iuriſdictio neceſſaria minimè erat; ſicque eo tempore bella nulla fuiſſe, quinimmo nec belligerandi occaſionem nllam fuiſſe, teſtatur eleganter Boetius dicens, Quorſum homines eo tempore quo nihil cupiebãt præter neceſſaria, quæ ab ipſa natura abundè ſuppeditabantur, uellent arma mouere, qunm prælia ſæua uiderent, & præmia ſanguinis nulla uerba ipſius ita habent.

Quid enim furor hoſticus ulla
Vellet prior arma mouere,
Quum prælia ſæua uideret,
Et premia ſanguinis nulla.

33 Aetas aurea. Et de illa † ætate aurea multa cecinerunt Poetæ unde Proper.

Quam bene Saturno uiuebant rege priuſquam
Tellus in longas eſt patefacta uias,
Nondum cæruleas pinus contempſerat undas,
Effuſum uentis præbueratq; ſinum:
Nec uagus ignotis repetens compendia terris
Preſſerat externa nauta merce ratem.
Illo non ualidus iuga tempore taurus,
Non domito frenos ore momordit equus.
Non domus ulla fores habuit, non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipſæ mella dabant quercus, ultroque ferebant
Obuia ſecuris ubera lactis apes.
Non acies, non ira fuit, non bella nec enſes.
Immiti ſæuus duxerat arte faber.

Iam ergo dubitare non oportet quin in eũ te ætate aurea nullus omnino fuiſſet principatus, regnum, imperium iuriſdictio, quia eo tempore neceſſaria non erant iſthæc, nequè ad rem pertinet quod eo etiam tẽpore unus fortè aut alter improbus, aut uiolentus reperiretur, aut reperiri poſſet: nam ad tales improbos per raros compeſcẽdos defenſio hec artificialis, quæ per modum iuriſdictionis fit neceſſaria non erat nec inuenta erat: ſed ad id ſat ſuperque erat defenſio naturalis, quæ fieri tunc poterat & fiebat quoties opus erat.
34 Defenſio homini ab altero homine debita eſt. etenim † ut eo iure & tempore hominem homini inſidiari nefas erat. l. ut uim. ff. de iuſt. & iure, ita cuicunque homini periclitanti uim aut iniuriam patienti, non auxiliari nefas quoque erat, ut ex communi opinione reſoluit Hieronymus Cagnolus in. l. culpa caret. ff. de reg. iur. per tex. ibi à contrario ſenſu & Decius ibi & in. l. nullum crimen per tex. ibi eod. tit. Vnde Ouidius ſic cecinit.

Et caret auxilio qui non tulit, utque reliquit
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Et diximus late ſupra. c. xxi. num. 29. ergo eo tempore quum omnes ferè eſſent boni uiri, non dubium eſt quin omnes uim patienti aut iniuriam continuò ſubuenirent, quum ad id tenerentur iure naturali, diuino, & poſitiuo ut ſupra oſtendimus, & † ſecundum Ciceronem lib. iii. officiorum. Vir bonus ille demũ 35 Vir bonus quis.
dici poſsit, qui prodeſt quibus poteſt. nec ſufficit ut ſupra diximus abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt, ergo eo tempore ubi tanta erat bonorum copia & nullus aut rariſsimus ullus malus aut uiolentus ad hunc compeſcendum & ad uim patienti ſubueniẽdum, ſat ſuperque erant reliqui omnes boni, qui ex ui & obligatione naturalis defenſionis ad id tenebantur, ducebantur, properabant, ardebãt, & utinam hodie artificialis defenſio quæ per modum iuriſdictionis & principatus fit, tam idonea & ſufficiens eſſet quam illa erat.

Denique † naturalis illa defenſio tam res quàm perſonas intuebatur, ſicque ſiue in rebus ſiue in perſona eius uim aut iniuriam pateretur, non dubium eſt quin ex ui illius naturalis obligationis, qua reliqui homines ad iniuriam aut uim patienti ſubueniendum tenebantur, is ſubueniendus eſſet, & ſubueniretur: per iura & rationes ſuprà allega. id quod hodie ex defenſione artificiali, quæ per modum principatus & iuriſdictionis fit poſt tã laborioſas, moleſtas, immortales, ſumptuoſas moras & lites contingit, ut ſatius conſultius utilius plerunq; fuiſſet uim aut iniuriã patiẽti tale auxilium defenſionemque artificialem non imploraſſe, quam retuliſſe aut impetraſſe; eam enim plus nimio pretio uideretur emiſſe. 36 Defenſionis naturalis loco ſucceſsit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis.

Denique † hanc artificialem defenſionem, quæ per modum principatus aut iuriſdictionis contingit, non ſolum non eſſe de iure naturali aut gentium primæuo, ſed potius naturali & gentium iuri primæuo aduerſari, uel illinc intueri licet; quod illis iuribus inſpectis omnes homines pleniſsima libertate utebantur, potiebantur, gaudebant, fruebantur. l. manumiſsiones. ff. de iuſt. & iure. l. libertas. ff. de ſtatu homi. §. libertas inſt. de iure perſ. nec dubium eſt quin principatus & iuriſdictio huic omnimodæ libertati aliquantulum aduerſetur, non ſecus quàm quædam ſeruitus, quam iuri naturæ aduerſari in comperto eſt per. l. manumiſsiones. ff. de iuſt. & iure, cum qua ſeruitute non parum ſimilitudinis habet ſubiectio hæc, quæ principatus & iuriſdictionis cauſa aut occaſione contingit, præſertim ſi non tam ius quàm uſum noxium principum & magiſtratũ reſpexeris, & late habetur lib. i. 37 Principatus & iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur.

re-

Regũ.ergo ut bella & captiuitates iuri naturę & iuri gentium primæuo contrariæ ex iure gẽtium ſecundario proceſſerunt d.l.manumiſſiones.d.l. ex hoc iure, ita & regna ut ibi & reliqui principatus & iuriſdictiões,qui quæ ue iuri naturali & gentium primæuo non minus contrariantur & aduerſantur quam ipſa bella & ſeruitutes, & conſequenter aduerſantur iuri diuino primæuo,ut conſtat ex dictis iuribus et ratiõibus & potiſsimũ ex d.lib.i. Regũ id quod facetè † noſtri Philoſophi fabulantes depinxerũt,dũ introduxerunt fabellã Ranarũ & Iouis,quę à ſummo(ut Poetæ fabulantur)Ioue flagitabant regem ſibi dari, qui trabem primum dedit, quem regem quaſi inertem ranarum generi faſtidienti rurſum Iuppiter ciconiam ut ranas regeret dedit, quæ poſtea eas deuorare cœpit eaſque malè primũ cantas bene edoctas reliquit, inſanire aut inepti ri regem expetentes.

38 Fabula ranarum.

Sunt tamen † non pauci noſtrorum, qui paſsim exiſtimant contrarium,contendentes principatum, regna imperia, iuriſdictiones, & magiſtratus eſſe iuris diuini, iuxta illud prouerbiorum ca.viii. Per me reges reguant &c.Sed hæc ratio leuiſsima eſt, nam & ſimiliter per Deum fiunt omnia humana,ſiue illa maxima ſint, ſiue media, ſiue minima ut & indubitatum eſt & docet catholica religio, & ethnici etiam tenuerunt ferè omnes cunctiq; Philoſophi.Vnde Lucanus ait.

39 Principat' & iuriſdictio à Deo non magis nec minus eſt, quàm reliqua oia

Nil agimus niſi ſponte Dei:

Et Plautus,

Deus profecto eſt qui omnia intelligit uidetque
Bene merenti proſuerit, malemerenti par erit.

Et alibi Poeta cecinit,

Deus ipſe canatur,
Qui populos urbeſque regit, pacemq; togatam.

Et doctiſsimus Saluianus lib. i. cum ſeqnẽ. de prouidẽtia Dei ex receptiſsima Theologorũ & Philoſophorũ ſentẽtia oĩa ſiue maxima, ſiue media, ſiue minima adfirmat regi Dei prouidentia.Et Cicero lib.i.de diuina. ait Deum proſpicere & conſulere rebus humanis.& non uniuerſis tantum uetum etiam ſingulis.& diximus pleuè ſupra ca. xxi. num. 21. cum præc. & ſeq.ergo quod in d.c.viii.dicitur per me reges regnanr,ut ueriſsimum, ita quoque indubitatum eſt, ſed intelligendum, quod Deus tanquam cauſa uniuerſalis in omni regno, imperio, principatu, magiſtratu, & iuriſdictione concurrit, non ſecus quàm concurrit in omnibus reliquis rebus humanis,maximis, mediis,& minimis,quæ omnia per eum fiunt, eius ſponte & nutu iuſſu uel permiſſu. Nam & alibi Deus ipſe ait,Regnauerunt & non propter me &c. Vt plenius diximus ſupra in locis ad quę uos remiſi. Poſſumus etiam intelligere illa nerba,Regnant per me hoc eſt de iure diuino ſecundario uel poſitiuo. Poſtquam enim gentes deprauari & malignari cœperunt,cœperuntq; eſſe neceſſarij principes,magiſtratus,iuriſdictiones; iſthæc omnia excogitauerunt, creauerunt, & inuenerũt homines, nutu & ſponte ac gratia Dei,non ſecus quam reliqua omnia, quæ homines ad ſuas neceſsitates & utilitates inuenerunt nutu et ſponte Dei,inuenta eſſe intelligendum eſt. nam eſt ius diuinum naturale, quod ſimul cum ipſo humano genere proditum fuit et ius diuinũ poſitiuum longe poſtea ab ipſo Deo traditũ, quale eſt illud præceptum ſabata ſanctifices, pręceptum de ieiunando,de carnibus non ueſcendis quibuſdam temporibus, de confeſsione peccatorum,et ſimilia multa,ut eſt communis opinio Theologorum et ſupra etiam attimus.ita tamen hęc intelligas,ut omnis iuriſdictio et principatus ab ipſo Deo eſſe intelligãtur,inter ipſas duntaxat gentes & prouincias in quibus in uſu eſt, non in reliquis in quibus in uſu non eſt, quemadmodum bella,ſeruitutes,emptiones,uenditiones,dominiorum diſtinctiones & reliqua omnia iuriſgentium ſecundarij inuenta,ab ipſo Deo eſſe intelligun tur(tãquam à cauſa uniuerſali)ubi in uſu ſunt tantum, nec enim propterea neceſſe eſt, ut ubique idem ſit.

Itaque † fuit primum tempus, quo regnabat & in uſu erat hominum ſimplicitas, bonitas,innocentia & tunc nec erãt principatus, nec iuriſdictiones, nec bella, aut ſeruitutes, ſeu captiuitates; quia deerat omnis iſtarum rerum occaſio ut diximus. poſtea ſucceſsit ſecundum tempus, quo homines malignari & deprauari cœperũt, & tunc quia naturalis defenſio illa de qua mentionem habuimus, quæ durante primæui temporis innocẽtia ſat ſuperque erat, cœpit non ſat idonea & ſufficiẽs eſſe,ideo inuenti fuerunt principatus & iuriſdictiones ad homines bonos tuendos, maloſque compeſcendos, ſucceſſerunt bella,captiuitates,ſeruitutes & ſimilia. hique principatus & iuriſdictiones artificiales iuriſgentium ſecundarii & ſic iuris poſitiui eſſe conſtat,etenim homines maligni cœpiſſe non potuit contingere ſimul in omnibus mundi regionibus, ſed primùm in una deinde paulatim in reliquis, ſicq; cum primum in qua prouincia deprauari cępiſſent uerosimile eſt, in ea principatum & iuriſdictionem admiſſam fuiſſe: tuncq; id iuris tantum ciuilis (ideſt illius prouinciæ) non etiam iuriſgentium eſſet, uerum poſtquam

40 Iuriſdictio initio mũdi nulla erat,ſed longè poſtea eſſe cœpit.

poſtquam in reliquis ferè mundi regionibus is principatuum & iuriſdictionem uſus admiſſus receptusq́; eſſet, tunc demum iuris gẽtium eſſe inciperet, & non antea, id quod in reliqs omnibus, quæ hodie ſunt iuris gentium ſecundarii eueniſſe tradidimus plene de ſucceſsionum progreſſu lib.i.in præfa. & de ſucceſsionum creatione.§.i.in prin.cum.§.ſeq. In quibus locis etiam docuimus † omnia ea, quæ hodie ſunt iuris gentium ſecundarii non eſſe ęterna & incommutabilia, nó magis quàm ea, quæ ſunt meri iuris ciuilis & conſequenter in deſuetudinem poſſe abire. Vnde fit ut omnes mundi principatus profani, omnesq́; iuriſdictiones in deſuetudinem ſimiliter poſſent abire, quum eas eſſe iuris gentium ſecundarii oſtenderimus, non ſecus quàm reliqua, quæ iuris gentium ſecundarij ſunt in deſuetudinem non raró abire & poſſunt & ſolent.

41 Principat⁹ & iuriſdictiones ut ſint, neceſſarium nó eſt, ſed tantum utile.

Et initio mundi Deus † orbem non per reges ſed per ſe ipſum ceſſante omni humana iuriſdictione regere cœpit, unde apparet poſtea quaſi iure quodam poſitiuo principatus & iuriſdictiones ſucceſsiſſe. dixi ſupra c.xx.nu.3. & c.xxi.

Deus mundi initio eũ per ſe regebat.

Poſtremo † quod diximus Dei prouidentia omnia fieri, intelligo à Deo procedere, ut nihil referat ſint maxima an media an minima. nam tá ex integro Dei prouidentia omnia reguntur, ut minima ab eo non minori aut ſegniori prouidentia regantur quã media uel maxima. Summæ enim Dei omnipotentię pugnans aduerſum contrarium eſſet exiſtimare, minore ſegniore aut imperfectiore prouidentia Dei domũ cuiuſque pauperrimi patrisfa. gubernari, quàm domũ magni cuiuſque regis, imperatoris, alterius'ue principis. Etenim homines minore cura agũt res minimas, quàm medias, & ſegnius res medias quàm maximas. Quia cum eorum memoria ſit fragilis, ſeque noſcant ad omnia impares minuſque ſufficientes, remedii loco anteponunt media minimis, & maxima mediis. Quæ ratio ceſſat in Deo omnipotente, qui ex æquo intelligit & comprehendit perfectiſsimè omnia tam maxima, quàm media, quàm etiam minima, præſentia, præterita, & futura. ut ſic & ſi cuiuſque rei etiam minimè omnium'ne rerum etiam minimarum perfectiſſimam & integerrimam curam notitiamq́; habeat, non magis ideo faſtidio aut labore afficiatur, quàm ſi nullam curã haberet. ſicq; nulla ratio ſuadet, maiore Dei cura regi principatum cuiuſque monarchæ quàm principatum cuiuſque priuatæ domus. Vnde ut in d.c. viii. prouer. dicitur, per Deum reges regnare in ſuis prouinciis, ita quoque dici poteſt per Deum quẽque patremfam. regnare, uel dominari in familia & domo ſua. quod ſi pertinaciter inſtares maiore Dei cura, magna regna adminiſtrari & regi, quàm domos priuatorũ, reſponderem adhuc utrunque Dei prouidentia fieri, interſeq; differre non in ſpecie, ſed tanquã plus & minus. arg. l. fi. ff. de fundo inſt.

42 Dei nó minore, aut maiore cura regitur domus familia'ue cuiuſque pauperis, quã unius magni regis.

CAP. QVADRAGESIMVM SECVNDVM.

1 *Officia publica an uendi poſſint? ardua. q.*
2 *Principatus ad ciuium utilitatem.*
3 *Princeps quantam ſuorum curã habere debeat.*
4 *Regis & tyranni differentia.*
5 *Officia publica populus uendere poteſt.*
6 *Renuntiare poſſumus noſtris utilitatibus.*
7 *Amor ſui.*
8 *Honor cunctis rebus præferendus.*
9 *Officia publica honores ſunt.*
10 *Legis uis.*
11 *Officia publica uendente populo præſumam id utile eſſe, contra Doct. & quid ſi à principe uenderentur.*
12 *Officiorum uenditio à populo libero facta decens uidetur.*
13 *Officia publica uendi licet etiam practica.*

CENTESIMO trigeſimo octauo colligitur ex principali concluſione noſtra, quid reſpondẽdum ſit in illo articulo, dum controuertitur, an † officia publica ſeu militię poſsint à prĩcipibus, populis'ue, aut à ducibus, comitibus & marchionibus alienari, aut fortè à defenſoribus ciuitatũ, ſeu decurionibus? Mouet quęſtionem quod ut ex noſtra principali ſententia milies admonuimus, † omnis poteſtas & iuriſdictio, ſiue illa popularis, ſit ſiue principalis, ſiue etiam legalis ad meram ciuium, nõ etiam ad regentium utilitatẽ eſt. ut poſt Platonem, & Ciceronem, & Sanctum Ireneum, & Sanctum Thomã, & denique poſt uniuerſam ferè turbam tam Iure conſultorũ quàm Theologorum & etiam Philoſophorum diſſeruimus ſupra c.i. quibus adde idem tenentem fratrem Dominicum Sotum Theologorum noſtræ tempeſtatis diſertiſsimum lib.iii. de iuſt. & iure q.vi. art.ii. concluſione.iiii. idem uult Diuus Paulus epiſt.i. ad Corinth. c.xii. dũ ait, unicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. quem locum ad id citat ipſe Sotus ubi ſupra. Idem Diuus Paulus epiſt.i. ad Timoth. c.v. dum ſic ſcripſsit, † Si quis autem ſuorum & maximè domeſticorum curã non habet,

1 Officia publica an vẽdi poſsint? ardua. q.

2 Principat⁹ ad ciuium vtilitatem.

habet, fidem negauit & eſt infideli deterior.
3 Princeps quātū ſuorum curā habere debeat.
Idem uult idem Dominicus Sotus. d. lib. iii. q.
vi. arti. iiii. uerſ. aliam uero, dum de rege lo-
quens ait, licet nō reſpublica propter ipſum,
ſed ipſe propter rempublicam ſit inſtitutus:
& ideo omnia (inquit) debet ad publicum cō-
modum referre. nec dubium eſt quin ut ipſe
diuus Paulus ait, dignus ſit mercenarius mer
cede ſua, nec quiſquam proprijs expenſis mi-
litare tenetur, ergo qui publica munera ex-
ercet ut bono publico libenter conſulat ab æ-
rario publico ſtipendium referre & capere
debet. tātum abeſt ut emere ea onera aut mu-
nera debeat. adde Domi. Sotum ubi ſupra lib.
4 x. q. iii. art. i. uc dicentum † regnum enim non
Regis & tyranni differentia.
eſt factum propter regem, ſed rex propter re
gnum, & rex differt à tyranno quia ille oībus ob
publicum bonum utitur, hic uero regno pro-
pter ſe abutitur. Quid dicendum? & ſanè pri
5 mum uidendum eſt, an talia † officia populus
Officia publica populus uendere poteſt.
liber uendere poſſit, deinde an id liceat prin
cipibus, tertio an liceat ducibus, comitibus,
marchionibus, aut ſimilibus dominis, qui ſu-
periorem recognoſcunt in temporalibus. po
ſtremo an liceat reliquis. Quò ad primum re
ceptior ſententia theologorum eſſe uidetur,
id permiſſum eſſe. ita tenet ſanctus Thomas
opuſculo xxi. ad Duciſſam Brabantiæ. & tenēt
Caietanus in ſumma uerbo uenalitas. & frater
Domi. de Soto in. d. artic. iiii. ſed pro hoc eſt
tex. apertus, quē ipſorum nullus allegat in. l.
omnimodo. §. imputari uerb. militia. C. de in-
offi. teſta. & dixi plene lib. iii. de ſucc. crea. §.
xxx. in rep. d. §. imputari nu. 202. unde multa
quæ hic deſunt petenda ſunt. Iſtorum autem
ratio quam S. Tho. Caietanus, & doctiſs. Sotus
ubi ſupra reddere uidētur, eſt, quia iſtud pro-
hibitum non eſt, aut reperitur ſicut reperitur
in eccleſiaſticis beneficijs, quæ gratis danda
ſunt. rurſus iſta nō ſunt cōia ciuibus quaſi præ
mia uirtutum propoſita, ſed tantum munera
ſunt ad meram reipublicę utilitatem ſubeun-
da: ergo (inquiunt) cum nullus ad talia officia
habeat ullum cōſiderabile ius aut regreſſum,
ſupereſt ut alienabilia eſſe intelligantur. præ-
terea inquit ipſe Sotus, populus liber habet li
berum arbitrium ad ſui gubernationem, ad
quam ſuos miniſtros conſtituit, quorum offi-
cia habent ſuos redditus & emolumenta aſſi-
gnata, uel ex prędiis hanc fortè ad rem depu-
tatis, uel ex collationibus omnium ciuium;
uel eorum, qui ſub talibus miniſtris negocia
gerunt, uel aliunde: ergo populus ut talia e-
molumenta potuit initio eis ſignare, ita & ea
poterit alterare poſtea ac commutare, ad-
dendo uel detrahendo, uel minuendo, aut

commutando. quæ ratio non ſatis perſtrin-
gere uidetur, ut ſine ullo omnino emolumen
to hæc poſſint adminiſtrari aut debeant; ſic-
que ut uendi poſſint. nam qui emit nihil ac-
cipere uidetur, cum tantundem pretij nomi-
ne refundat. l. ſi uoluntate. C. de reſcin. uend.
adhuc tamen concluſio uera eſt, quæ proba-
tur ratione altius deriuata. Omnis reipubli-
cæ munus aut adminiſtratio reſpicit meram
populi nō etiam adminiſtratoris utilitatem,
ſicque conferuntur in inuitos ut per totum ti
tulum. ff. de muner. & hon. præſertim in. l. gra
datim, ibi, † at in re cuiuſpiam gratia inſtitu- 6
ta ipſe poteſt liberrime diſponere eique ſi ue
Renūtiare poſſumus noſtris utilitatibus.
lit renuntiare ac prætermittere. quinimmo
etiam prodigere. l. penult. C. de pact. ubi mul-
ta per Iaſ. poſt alios. l. ſi quis in conſcribendo.
C. de epiſcop. & cleri l. ſtipulatio iſta §. inter
certam, ubi textus egregius. ff. de uerb. obliga
tio. l. Titio centum, in principio. ff. de condi:
& demonſtr. l. filiis matrem ubi diximus. C. de
inof. teſtam. egregius textus in. l. ſed & ſi lex. §.
conſuluit. ff. de pet. hære. ibi dum ait dum re
ſua ſe abuti putant. l. in re mandata. C. mand.
l. i. §. & magis uerb. prodegit. ff. ſi quid in frau
dem patroni. l. i. ff. mandati. l. cum pater §. ro
go & §. mando. ff. de lega. ii. l. filiusfam. §. diui
ff. de lega. primo. l. inuito. ff. de regu. iuris, ſic-
que nihil impedimento eſt quin populus libe
re poſſit de iis muneribus ſeu officiis utpote
meram ſui utilitatem intuentibus diſponere
non ſolum per uenditionem, quæ ex parte ta
lium officiorum pecuniarium emolumentum
inquirat, ſed etiam per talem uenditionem
quæ ex toto omne pecuniarium emolumen-
tum remoueat & abſumat. id quod noſtra ra-
tio non etiam ea quam Sotus & alii reddunt
ſuadet. Cum enim ille ſponte ſua non coa-
ctus ad talem emptionem acceſſerit id ſibi
utilius eſſe intelligendum eſt, quod ipſe ma-
luit & elegit. unuſquiſque enim † ſuo com- 7
modo ſtudet & plerunque etiam plus æquo: Amor ſui.
vnde Terentius, Natura ita comparatum eſt,
ut omnes ſibi melius eſſe malint quam alteri.
Vnde Cicero orat. in Vatin. Nemo (inquit)
eſt tam demens tamque parum de ſe cogi-
tans, qui alienam uitam aut commoda magis
quàm ſua diligat. & idem Phil. duodecima.
Qui multorum (inquit) cuſtodē ſe profitetur,
eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſto
dem eſſe, oportere. & rurſum. iii. offic. Noſtræ
(inquit) utilitates omittendæ non ſunt, &
aliis tradendæ. ergo is qui tale officium emit
non huius animi erit ut ſuam uelit utilitatem
omittere, & aliis (hoc eſt cunctis populari-
bus) tradere. Quid enim non ne † honor cun

ctis

8 Honor cũctis rebus præferendus. ctis rebus præferendus eſt l.Iulianus.ff.ſi quis omi.cau.teſt.adeò ut Virginius uitæ filiæ ſuæ eius honorem antepoſuerit.l.ii.§.pe.ff.de origine iur. Vnde Ouidius de Lucretia Romana,quæ propriæ necis teſtimonio pudoré minime ſe uiolaſſe oſtendit,ſic cecinit,

Cum foderet ferro caſtum Lucretia pectus
Sanguinis & torrens egrederetur aut,
Teſtetur cunctis me non uiolaſse pudorem
Ante uirum ſanguis, ſpiritus ante deos.

Multa in ſimili per Gerardum ſingul.i.nume. 10.& ſing.ii.nu.7.& ſing.xxxiii.nu.4.& multa per Boerium in tract.de autor.mag. cõſ. add. i.nu.39.cum pl.ſeq. Quid item non ne huiuſce
9 Officia publica honores ſunt. modi † officia publica honores & ſunt & appellantur? ut in rubr.ff. de mun. & honoribus. & in l.ut gradatim, & ferè per totum illum titulum . quid ergo mirum aut nouum,ſi populus mihi uendiderit tale officium,quod habet onus annexum , ſed ſimiliter honorem , tantumq; pretij nomine dare uelim , quantũ pecuniarũ & emolumenti exinde percipere poſſit:ut ſic in effectu ſolius honoris non etiã alicuius pecuniarii emolumenti habita ratione uidear illius officii onus operam & curã ſubire,& pro ſatis ampla mercede reputem talem honorem , quo antea carebã nactũ fuiſſe me. Quæ ratio cogit nos fateri idem fore etiam ſi pretium quod pro illo officio dedi longè excederet emolumẽtũ pecuniarium quod exinde percipi poteſt , quaſi cum illa honoris acceſsione & lucro iſthęc omnia compẽſentur, id quod apud nos hiſpanos frequens eſt in illis honoribus omnium ciuitatum & reliquorum populorum, qui uulgo (regimientos) appellantur ſeu decurionatus , nam & ſi ad eorum miniſterium non leuis cura & diligentia deſideretur , tamen magna ui pecuniarum emi ſolent , cum emolumenti pecuniarii ſecum adferant nihil aut ferè nihil.Deniq; omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita l.nec non.§.quod eis.ff. ex quib.cau.maiores.l.ſuper ſtatuas.C.de religio.tradunt Franciſcus de Ripa & alii in l. in quartam.ff.ad legẽ falci.& diximus de ſucceſsionum crea.lib.i.Sed huiuſcemodi uenditio munerum & officiorum inſpectis iuris cõmunis principiis (hoc eſt eſt iuris naturæ & gentium primæui) nullibi, uel non reperitur prohibita talis uenditio, ergo par eſt eã per-
10 Legis uis. miſſam intelligi. In ſumma † quod à populo non recognoſcente in temporalibus ſuperiorem(de quo loquimur & locuti ſumus) ſtatutum, aut lege ſancitum,uel moribus præſcriptum,aut frequentatum eſt; id ualere & uim legis tenere,non aliter definit, quàm ſi aperte ſit cõtra naturalem iuſtitiam & rectam rationem,& bonos mores lædat.ut probat.l.pro ſpexit.ff.qui & à quibus.ibi quod per quam durum eſt.ſed ita lex ſcripta eſt, l.non omnium ubi leganter notat Bal.ff.de legibus.l.i.§. initium,ibi quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt ubi notat Glo. clamans eſſe illam mirabilem rationem.ff. de poſtulando . idem Bal.in l.de quibus.ff.de legibus Andre. Tiraq. qui multa hanc ad rem ſpectantia cõgerit in tract.de retract.in præfati.nume.75. Nec dubium eſt , quin talium officiorũ munerum'ue uenditio non ſit huiuſmodi ut turpitudinem manifeſtam continere aut cõtra bonos mores aut contra ius diuinum eſſe uideatur , uel etiam naturale . ergo par eſt talem uenditionem fieri poſſe eſſeq; inculpatam.Id quod uel ex eo intueri licet,quod hic ineſſe uidetᷣ quidam contractus reſpectiuus puta do meã pecuniam ut populus aliquid faciat (hoc eſt ut efficiat quod mihi quod attinet ad tale munus uel officium ciues pareãt & honore ei officio debito me afficiant) huiuſcemodi autẽ contractus ex ipſa conuentione legem accipiunt & legitimi ſunt fueruntq; ſemper l.contractus.ff.de reg.iur.c.contractus eod.tit.lib. vi.iuncta l.naturalis & per totum tit.ff.de præ ſcript.uerbis.ergo nihil uetat tales cõtractus ualere , & lex dicitur eſſe contractus quidam l.i.ibi communis reipublicæ ſponſio.ff.de legibus.& contractus, dicitur eſſe lex ; ut l.legẽ quam.C.de pact.d.l. contractus d.c. contractus.l.i.§. ſi conuenerit.ff.depoſiti.dixi in præfa.de ſucc.progreſſu in prin.Et nullus (iudice me) negabit legẽ ualere à populo factam quæ diſponeret ab ipſomet populo poſſe talia munera uendi,præſertim cum ærarium publicum exinde & aliunde ditari magnopere expediat omnibus conciuibus , non ſecus quàm ipſimet reipublicæ auth. res quæ cum ibi plenè not.C.com.de lega. ergo conſequens fit ut quemadmodum per legem id fieri non ſolum licitum , ſed etiam utile eſt ; ita quoque per modum contractus uel conſuetudinis & fieri liceat, & fortè expediat . Quinimmo cum omnis lex prẹſumatur eſſe iuſta c. erit autem lex.iiii.diſtin. conſequens fit, ut ſi quo in populo id fieri reperiatur, id utile eſſe intelligatur & præſumatur ad publicum ærarium lo- 11 Officia publica uendẽte populo præſumam id utile eſſe, contra Doct. & quid ſi à pricipe uẽderentur.
cupletandum huiuſcemodi pecuniis quò magis publicis neceſsitatibus ſubuenire poſsit, ut ſupra probauimus . Vnde duo inferuntur, primum † non ſolùm fieri tales uenditiones poſſe, ſed etiam poſſe & expedire. Et ita præſumi , quamuis hoc ultimum Diuus Thomas & Dominicus Sotus & Caietanus uideantur ubi

ubi ſupra abnegaſſe. Quorum ſententiam for tè tueri licet, quando non ab ipſo populo libero, ſed à principe, qui à populo ſufficienter al tus erat uenderentur talia munera.

12 Officiorũ uenditio à populo libero facta decens uideatur.

Deinde † procedit etiam ut tales uenditiones à populo libero factæ etiã decentes & honeſtæ uideantur, quamuis hoc ultimum negare uideantur Sãctus Thomas, Caietanus & Dominicus Sotus ubi ſupra, quorum ſententia in caſu proximè notato fortè defendi poſſet. Ergo quinque tenenda ſunt, primum tales uẽditiones mero iure ualere. Deinde etiã poſſe expedire. Tertio præſumi quod populo ipſi expediant. Quarto tales uenditiones eſſe honeſtas. Poſtremò etiam in re dubia honeſtas præſumi. Et tales uiſæ & reputatæ ſunt apud nos Hiſpanos, cum & quotidie & omnibus in ciuitatibus & oppidis frequenter fiat in iis militiis, quæ uulgò ſcriptoriæ appellantur, & in aliis quæ dicuntur decurionatus, ſeu regimientos.

13 Officia publica uẽdi licet etiam practica.

Sexto intellige, ut † procedat etiam ſi hæc res non ſolum ſpeculatiuè ſed etiam practicè conſideretur, puta per applicationẽ ad uſum, quamuis & in hoc nominatim teneat contrarium Theologorũ noſtræ tempeſtatis doctiſſimus Dominicus Sotus ubi ſupra uerſi ſecunda concluſio, mouetur ipſe quia (inquit) hasce ad res cum induſtria perſonæ & probitas deſideretur, certè ſi plus offerenti uendatur id obſeruari non ita poteſt. ſed reſponde dupliciter fieri poſſe, & apud nos Hiſpanos etiã hodie ſolere in uſuq; eſſe, ut illi ad quorum curam & prouidentiam ſpectabat, ad tale officium perſonam idoneam eligere: nominent tres uel quatuor, & ex illis, ei qui plus obtulerit detur. ſicq; illi ſunt omnes ſi non æquè ſaltem ſufficienter idonei. Præterea, populus ad cuius utilitatem id ſpectat mauult mediocrẽ ſic dotatum pecuniis, quàm eminentiorẽ uacuum, id quod & in uxoribus eligẽdis plerunque fit, nec dubium eſt quin populi iudicio electioni & optioni in hac re ſua ſtandum ſit ut ſupra dixi. Vnde apparet idem fore etiam ſi cuiuis de populo plus offerenti uenderetur cùm hac ratione, tum etiam quia ad retinendos homines in officio penæ inuentæ ſunt. l. i. ff. de iuſt. & iure.

CAP. QVADRAGESIMVM TERTIVM.

1 *Officia publica princeps an uendere poſſit?*
2 *Intel. l. i. ff de conſt. pri § ſed et quod principi, inſt. de iuſt. & iure.*
3 *Mens præualet uerbis.*
4 *Verba non inſpicienda, ſed mens.*
5 *Mãdatũ generale reſtringitur ex mẽte cõcedẽtis*
6 *Princeps ſufficiẽter à populo datus nihil ultra exigere poteſt.*
7 *Populus imitatur principem.*
8 *Officia quando uendere nõ licet, tunc nec expedit nec decet, idem ècontra, contra Theologos.*
9 *Officia publica uendere et licet et decet principi, ſi a populo erat inſufficienter dotatus contra theologos.*
10 *Officia publica an uendere poſſint Duces, Comi. & Marchiones.*
11 *Magiſtratus ciues tueri tenetur.*
12 *Officia publica uẽdita an tranſeãt ad ſucceſſores?*
13 *Dignus ad officia publica quis intelligatur.*
14 *Officia publica & dignitates non dignis ſed dignioribus dandæ?*
15 *Electionis forma.*
16 *Eligens dignum omiſſo digniore bis peccat.*
17 *Officia publica uendi poſſe ita ut tranſeant ad ſucceſſores, contra Sotum.*
18 *Populorum alienationes neceſſitatis cauſa an perpetuò fieri liceat?*
19 *Populorum à rege alienatorũ duplex læſio.*
20 *Populum à principe habitum qui alienare põt, et uendere poteſt, contra Sotum.*
21 *Populo malè alienato adeſt peccatum et reſtituendi obligatio. contra Sotum.*
22 *Magiſtratus an populum uendere poßit?*
23 *Epiſcopus an populum uendere poſſit?*

HACTENVS quo ad primum articulum de populo talia officia uẽdẽte. Quid aũt quò ad ſecundum articulum de principe? & ſanè in eo ſunt tres concluſiones, prima, ut uenditio ab eo facta mero iure ualeat. altera, ut non expediat fieri. Vltima ut non quoq; deceat fieri. ita S. Thomas opuſculo. xxi & Caietanus, & Dominicus Sotus ubi ſupra exẽplificãtes in ducifſa Brabantiæ ad quã ita reſcripſit conſultus idẽ diuus Thomas, qđ & in reliquis principibus ſuperiorẽ in tẽporalibus nõ recognoſcentibus procedere uoluit: mouetur Sotus quia (inquit) poſtquã populus principi & in principẽ oẽ ſuũ imperium & iuriſdictionẽ cõtulit, & ſibi imperii reſeruauit nihil, cõſequẽs ſit, ut qcqd ante talẽ cõceſſionẽ populus ipſe poterat, id poſt eã principi liberrimum ſit l. i. ff. de cõſt. prin. §. ſed & quod principi, inſt. de iure nat. Hinc eſt ut uulgò fertur, principem legibus ſolutũ eſſe §. fi. inſt. quib. mod. teſt. infir. l. princeps legib. ff. de legib. l. ex imperfecto. ff delega. iii. l. ex imperfecto. C. de teſtam. Quid dicendum? & ſanè ab hoc enigmate & elemento pendet uera iſtius 1 Officia publica princeps an uẽdẽ poſsit?

rei cognitio, quam iſti grauiſsimi patres non
potuerunt nõ ignorare, ac ſubinde ceſpitare,
cum in legalem diſciplinã ſicq; in poſſeſsionẽ
alienam pedem intulerint: (ipſi enim Theolo
giæ profeſſores erant.) Etenim ea æquipara-
tio, quam ipſi inter populum liberum, & prin
cipem facere uolunt, regulariter minimè pro
cedit, ut enim unicuique ſuis de rebus uel ad
ſuam utilitatem ſpectantibus diſponere liber
rimũ & eſt & expedit eſſe, ut plene ſupra iam
oſtendimus: ita populo quoque de rebus ſiue
ſuis, ſiue ad ſuam utilitatem ſpectãtibus (qua
le eſt in ſpecie noſtra) liberrime diſponere &
licet & expedit, ut ſupra edocti fuimus. idq; ſi
bi utilius eſſe reputatur & cõſultius quod ipſe
mauult, ut oſtẽdimus ſupra. quibus adde Glo.
& doct. in. §. præterea inſt. de act. dum ſic ce-
cinit.

Id portat leuiter quod portat quiſque libenter

Diuerſum longe eſt in eo, qui agit rem alie
nam, aut alienam ad utilitatem ſpectantem,
qualis eſt princeps, qui populi non tam domi
nationem quàm adminiſtrationẽ habet; nec
enim reſpublica propter principem creatur,
ſed princeps propter rempublicã inſtituitur,
ut ſupra diximus: & nominatim ipſimet S. Tho
mas & Caietanus & Sotus ubi ſupra fatentur.
nec eſt uerum omne ſuum imperium à popu-
2 lo in principem tranſlatũ eſſe. Nam † licet le-
ge regia relata in d. l. i. ff. de conſt. prin. gene-
raliter ita quod attinet ad uerba ipſius dice-
retur, tamen quum uerba ut cũque generalia
ſint intelligenda & reſtringenda uel amplian
da iuxta ſubiectam materiam. l. ſi uno in prin.
ff. locati, etiam ſi per hoc recedatur à proprie
tate ſermonis & uerborum. l. ſtipulatio iſta. §.
3 hi qui &. §. hoc quoq;. ff. de uerb. obliga. l. qui-
bus diebus. §. dominus. ff. de condi. & demonſ.
ubi notant Socinus & alii. l. pater Seuerinam
§. conditionum uerba, ubi textus egregius ff.
de condi. & dem. l. hæredes mei. §. cum ita, ubi
plene per Socinum & Ripam. ff. ad Treb. quã
regulam pluribus quàm quinquaginta defini
tionibus iurium & rationum ornauimus in l.
ſi quando in prin. C. de inoffic. teſt. & aliquid
de ſucc. crea. §. ix. nume. 8. cum ſeq. euenit ut
uerba generalia d. l. i. ff. de conſt. prin. quate-
nus dictant, omne ſuum imperium à populo
in principem tranſlatum fuiſſe, ſint ſecũdum
ſubiectam materiam reſtringenda; quatenus
ſubiecta materia patitur & ei accommodan-
tur, aut accõmodari poſſunt illa uerba. Sicq;
qualis eſt natura principatus, talis eſſe debet
illorum uerborum ut cunque generalium in-
terpretatio. Principatus autem natura eſt,

Intell. l. i. ff. de cõſtit. pri. §. ſed. & quòd. pricipi iſt. de iuſt. & iure.

Mens præualet uerbis.

meram ſubditorum non etiam regentium uti
litatem reſpicere & curare, nec alium ſco-
pulum intuetur aut intueri poteſt ut ſupra at
tigimus, & pleniſsime ſupra cap. i. cum ſeq.
ergo conceſsio imperii à populo principi fa-
cta ut cunque uerbis generalibus aut etiam
generaliſsimis fiat, ſemper tamen ſui natu-
ra & ex ſubiecta materia limitata & reſtri-
cta ac alligata eſt ad meram ciuium, non
etiam ipſius principis utilitatem; idque ta-
citè actum & exceptum uidetur, ut dd. ll. &
dd. locis habetur. etenim omnis conceſsio
quamuis generaliter fiat, aptanda eſt ad
mentem concedentis uel concedentium. l. ſi
quando in princ. C. de inoffic. teſt. ubi multis
iuribus & rationibus id ornauimus, & ua-
ni ac malè ſani capitis eſſet, non intellige-
re, quod populus qui ad meram ſuam, non
etiam principis ſui utilitatem, ſuam ei po-
teſtatem & imperium dedit; id nunquam ei
concederet, quod damnoſum ipſi populo eſ-
ſet, ut ſibi enim conſuleret, non ut noceret,
fecit. Et quod † uerborum generalitas aut 4
ſignificatio ſeu proprietas non tam conſide-
randa ſit, quàm mens concedentium; elegan
ter docet Cicero in oratione prò Cæcinna.
his uerbis. Scriptum ſequi, calumniatoris eſt:
boni uero iudicis; uoluntatem ſcriptoris, au-
ctoritatemq; defendere: quæ lex enim, quod
ſenatus conſultum, quod magiſtratus edictũ,
non infirmari aut conuelli poteſt, ſi ad uer-
ba deflectere uoluerimus, conſilium autem
eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & aucto
ritatem relinquamus. non enim ex uerbis pen
det ius, ſed uerba ſeruiunt hominum conſiliis
& auctoritatibus, nec uerba ueniunt in iudi-
cium, ſed ea res, cuius cauſa uerba in leges
coniecta ſunt.

Verba nõ inſpiciẽda, ſed mens.

Idem Cicero in eadẽ oratione prò Cæcin-
na ait. Verba reperta ſunt, quæ indicarent;
non quæ impedirent noſtram uoluntatem. fa
cit. l. non aliter. ff. delega. iii. l. iii. C. de lib.
ptæt. cum ſimilibus, & licet uerba legis ge-
neralia reſtringamus, eius mentem captan-
tes, tam longe abeſt ut per hoc eam legẽ uio-
lare uideamur, quod potius ipſius uiolatores
& fraudatores eſſe uidemur, quãdo mente re
licta uerborum generalitatem aut proprieta
tem obſeruamus. l. fraus. ff. de legib. quæ om-
nia pleniſsime ornauimus ſupra c. xxv nu. 5. &
in. l. ſi quando in prin. C. de inoffi. teſtam. ſecũ
dũ quę, quod in d. l. i. ff. de conſt. prin. genera-
liter traditur, omne principi imperium à po
pulo lege regia datum eſſe, ex mente ipſorum
cõcedentiũ coanguſtatur, reſtringitũ, & limi-
tatur

tatur quò ad utilia tantum, non etiam quò ad contraria, nam & ſimiliter † in mandato utcunque generali eadem reſtrictio ſemper intelligitur, ut in c. qui ad agendum cum ibi plene not. per Glo. & doct. de procur. lib. vi. & in l. mandato generali cum ibi not. per Gloſſ. & doct. ff. eod. tit. ſicq; per ſolam ſtatus mutationem in deterius, tale mandatum uidetur reuocatum l. cum quis in princ. ubi per Bar. & alios. ff. de ſolu. quinimmo etiam ſi in deterius mutatus non eſſet ſtatus, ſed in æque bonam uel etiam in meliorem ſortem, ſi tamen procuratoris conditio ad cōueniendum difficilior facta eſt, per hoc mandatum etiam generale reuocatum adempturn uel nūquam datum intelligitur, ut diximus de ſucc. creat. §. xvii. nume. 95. & nume. 99. cum prec. & ſeq. & nume. 94. & in §. iiii. nu. 52. ſic ergo & mandatum ſeu imperium à populo principi datum huiuſmodi eſſe intelligitur, ut ad utilia tantum, non etiam ad contraria porrigatur.

Mādatum generale re ſtringit ex mente concedentis.

Vnde apparet principis poteſtatem hac in re parem non eſſe poteſtati ipſius populi, ſed longè inferiorem, populus enim ſuis utilitatibus renuntiare & cum eis diſpenſare, & eas etiam ſi libitum eſſet, prodigere liberrime poſſet: ut iam docuimus, non ſecus quàm quiſque priuatus in rebus ſuis. principi uerò populi utilitatibus renuntiare, eas'ue prodigere aut lædere nefas eſſet, ut oſtendimus. Vnde (ut ad propoſitum reuertamur) ſi quod damnum ex publicorum honorum munerum officiorum uenditione cōtragere poſſet, aut euēturum, uerofimile eſſet; id principi (qui populum tueri non lædere poteſt) nefas eſſet attentare: populo autem non utique. Propterea quod ſuas utilitates prætermittere, lædere, & prodigere poteſt. Verum quia neceſsitati & iuſtæ cauſæ ſubueniendum eſſe omnia iura proclamant, ſicq; ex cauſa fit omnium legum & iurium naturalium diuinorum & poſitiuorum tranſgreſsio l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſd. cogan. ubi multa per Iaſ. l neceſſariis. ff. de acquir. hær. l. ſi filius qui patri. ubi not. per Socinum. ff. de uulg. l. ut gradatim. ff. de mune. & hon. id quod pleniſsime ornauimus ſupra per omnia ferè huius libri capita & in præfatione tract. de ſucc. progreſſu in prin. Ideo ſi is princeps à populo non ſit ſatis idoneis reditibus dotatus, itaque ei licitum ſit, à ciuibus exigere quod deeſt ad congruam ſuam ſuſtētationem, uel ad immenſas bellorum impēſas, ad urbium munitiones, ad præſidum ſalaria, ad militum ſtipendia, & ſimilia, tunc ut per alios modos poſſet à ciuibus pecunias exigere, ita & per iſtum poſſet, qui ſatis idoneus nobis uidetur, & expers moleſtiatum, quæ ciuibus inferri ſolent in pecuniis aliter extorquendis & colligendis.

6 Princeps ſufficiēter à populo datus nihil ultra exigere pōt.

Cæterum cum princeps idoneos à populo haberet reditus, tunc talia officia uendere tam nefas eſſet, quàm ſi reliqui magiſtratus à populo ſufficienter dotati pecunias præterea à ciuibus extorquerent, qui repetundarum tenerētur ut per totum. ff. ad leg. Iul. rep. Quinimmo in principe turpius eſſet eo quod teſte & eleganter modulante Iuuenali Satyra. viii.

Omne animi uitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur.

Et ea propter turpius uitium eſt in principibus quàm in reliquis, quia populus principum ueſtigia & mores inſequitur non aliter quàm umbra corpus. Vnde † Claudianus ſic cecinit. 7

7 Populus imitat principem.

Nec tam inflectere ſenſus
Humanos edicta ualent, quam uita regentis,
Mobile ſemper mutatur cum principe uulgus.

Vnde Cicero in epiſt. fami. ad Lent. Quales (inquit) in republica principes eſſent, tales reliquos ſolere eſſe ciues. & Iuuenalis Satyra xiiii. ſic cecinit,

Sic natura iubet uelocius & citius nos
Corrumpunt uitiorum exempla domeſtica, magnis
Cum ſubeunt animos authoribus.

Id quod eleganter ut adſolet Cice. iii. de legibus depinxit.

Non tantum mali eſt peccare principes (quāquam eſt magnum per ſeipſum malum) quantum, illud, quod per multi etiam imitatores principum exiſtunt. nam licet uidere, quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo ſe cunctam. nobilium enim uita, uictuq; mutato, mores, ciuitatis mutati ſolent. nec ſolum uitia concipiunt ipſi principes, ſed ea infundunt in ciuitatem. neque obſunt, quòd ſolum ipſi corrumpuntur, ſed etiam quod corrumpunt, pluſque exemplo, quam peccato nocent, pauci enim, atq; admodum pauci, honore, & gloria amplificati, uel corrumpere mores ciuitatis, uel corrigere poſſunt.

Sit ergo quo ad iſtorum officiorum uenditionem triplex concluſio, & inſpectio. nam aut princeps erat à populo ſufficienter dotatus, aut minus ſufficienter, aut dubitatur. primo caſu, talia officia uendere nequit. ſecundo caſu uendere poteſt uſq; ad repletionem idoneam & non ultra: atque ſi quid ſupereſt id in uſus publicos conuertendum eſt. tertio

caſu quando dubitatur, ſit ſufficienter dotatus nec ne, quæſtio facti eſt, pendetq́ue ex neceſsitatibus reipublicæ & ex menſura redituũ regalium & alijs huiuſcemodi inſpectionibus, quas ſi mihi retuleris reſponſum dabo.

8 Officia quæ uẽdere nõ licet, tunc nec expedit nec decet, idẽ ècõtra, contra theologos.

Apparet ergo ex ſuperioribus, an † tueri poſsit ſententia diui Thomę ubi ſupra opuſculo.xxi. ad Duciſſam Brabantiæ & Caietani in ſumma uerb. uenalitas & Domin. de Soto lib. iii. de iuſt. & iu. q. vi. art. iiii. qui in hac noſtra ſpecie ſcripſerunt talem uenditionem à principe poſſe fieri, non tamen expedire neq; decere. id quod re uera admittendum non est, longeq́ue uerius eſt data paritate terminorũ, iſthæc inter ſe minimè differre. nam ſi princeps à populo ſatis abunde dotatus erat, aut fortè plus ſatis, tunc non ſolũ talia officia uendere, neque expediret neque deceret, (ut ſanctus Thom. & Caie. & Sotus admittunt) uerum etiam ea uendere mero iure non liceret, ut ſupra oſtendimus. id quod eſt contra ſententiam ipſorum, qui in eo falluntur, quod exiſtimabant principis tantam eſſe poteſtatẽ, quãtam olim populi erat, quod omnino à iure alienum eſt, ut ultra ſupra dicta pleniſsimè diſſeruimus ſupra c.i. cũ ſeq. & c.xix. & c. xx. xxi. xxii. ſed & ſi uerum fuiſſet (quod uerum minime eſt aut fuit unquam) quod populus Romanus lege regia omne ſuum imperium in principem ita contuliſſet, quod princeps non ſolũ ad utilitatem, ſed etiam ad populi læſionem ius & poteſtatem uitæ (quod aiũt) & necis haberet. iuxta d.l.i.ff. de conſt. princ. male intellectam: adhuc tamen id ius ad reliquos totius orbis principes non porrigeretur, qui ad cõſulendum duntaxat, non etiam ad nocendum ius & poteſtatem habere, uiderentur. Aut &

9 Officia publica uendere & licet & decet principi, ſi à populo erat inſufficienter dotatus. contra theologos.

ſecundo princeps † non erat à populo ſufficiẽter dotatus, & tunc longe diuerſum eſt, nam non ſolum talia officia uendere poſſet mero iure (id quod S. Tho. Caie. & Sotus admittũt) ſed etiam ea uendere deceret, id quod ipſi nõ iure negant; quinimmo etiam tunc ea uendere expediret, ſi forte alius modus colligendarum pecuniarum idoneior aut commodior faciliorve non adeſſet, id quod ipſi quoque, & non iure negant. tertius caſus principalis

10 Officia publica an uẽdere poſsit duces, comites, & Marchiones.

eſt † in ducibus, comitibus, & marchionibus, qui in temporalibus recognoſcunt ſuperiorem, quales ſunt in regnis Hiſpano, Luſitano, Gallicano, Neapolitano & in ſimilibus. & tũc ab eis talium officiorum uenditionem fieri non poſſe, tenet & recte ipſemet Sotus ubi ſupra motus quia iſtis dominis non incũbit ſubuenire aut conſulere publicis ſuorum populorum neceſsitatibus, quæ ratio reuera nulla eſt, quam ipſe nec probat, nec probare poſsibile erat. nam ſi uerum eſt (ut ipſe Sotus ibi adfirmat) eos eſſe uero, ſuorum populorum dominos (idq́ue nos in præſentiarum nec probamus nec improbamus) illinc planè ſequeretur eorum populorum tuitio, defenſio, cuſtodia, prouidentia ad eos ſpectare, non ſecus quàm ad regem regalium populorum protectio: ſicq́ue utroque caſu par ratio eſſet & conſequenter idem ius. l. illud. ff. ad legem aqui. quinimmo & ſi tales domini ſolam iuriſdictionem ordinariam habere dicerentur (id quod tutius eſt & uero proximius) rex autem ſupremam, adhuc idem eſſet, nam ad ſupremum qui de cauſa appellationis cognoſcit, pertinet declarare bene uel male ab ordinario iudicatũ fuiſſe, & quo caſu bene iudicatum fuit, ei executio remittenda eſt: ita quod ſi omnia recte & rite fiant ab iudice ordinario, ab eius iuriſdictione & imperio nihil omnino eximitur. l. eos in principio cum ibi not. per glo. & doct. C. de appell. ergo cum publicis neceſsitatibus conſulere, prouidere, & ſubuenire boni principis aut boni magiſtratus ſit, ſupereſt, ut ad tales neceſsitates ſubueniendas ordinarius magiſtratus poſsit talia officia uendere, quãdoquidem omnia ea facere poteſt & debet, quæ ad bonam ſpectant gubernationem prouidentiamq́ue eorum ciuium, adeo ut † pro ipſorum tutela etiam uitæ periculum ſubire (ſi opus fuerit) teneatur, nedum curam & diligẽtiam adhibere. ut ex communi & uera opinione reſoluit Hieronymus Cagnolus in l. culpa caret, per tex. ibi. ff. de reg. iu. Felin. in c. quanto poſt glo. ibi de offi. delega. idem Felinus in c. i. col. ii. eod. tit. Cynus, Bar. & Bald. in l. ii. ff. de noxal. Phil. Decius in d. l. culpa caret, adeo ut tales domini terrarum ſecundum opinionem Theologorum (teſte Cagnolo ubi ſupra nu. 5. & 6.) teneantur ad reſtitutionem ſi non obſtiterint damnis aut periculis populo imminentibus. Quid dicendum? & ſanè huiuſcemodi quæſtio non tam iuris quàm facti eſt, pẽdet enim illinc; utrum iſtis nobilibus incumbat ex ſui principis uel populi conceſsione ius & poteſtas non ſolum iuris dicendi, ſed etiam gubernandi. & etiam illinc, utrum plenã gubernandi habeant poteſtatem, an coangustatam, ueluti ſi grauiora forte reſeruata ſunt regi aut populo. nam ſi plenam haberent tam iuriſdicendi quàm gubernandi facultatẽ, hoc uno excepto quod ultima appellatio ad principem reſeruata eſſet, tunc in ipſis idem fere reſpondendum eſſet, quod in principe reſpõſum fuit: ut ſi ipſi non eſſent ſatis abundè à ciuibus dotati ad publicas huiuſcemodi neceſſitates

11 Magiſtrat⁹ ciues tueri tenetur.

ſitates ſubueniendas, tunc ex talium officiorũ uenditione poſſent pecunias colligere, nõ ſecus quàm alijs quibuslibet idoneis modis, dũ modo in publicum bonũ ex pecuniæ conuerterentur. nam eas ſibi (etiam ſi minus ſufficiẽter aut minus idoneis redditibus à ciuibus dotatus eſſet) aſſumere non liceret, & ſibi imputandum, qui tale onus gubernandi aſſumpſiſſet illo ſtipendio conductus. l. nec emere. C. de iure delib. l. ſicut ab initio. C. de act. & obligatio. præſertim, ſi in manu eius eſt illud miſſum facere, ut plerunque eſt. quod ſi etiam ad eas publicas neceſsitates ſatis idoneis reditibus dotatus eſſet, tunc nec talia officia uendere, nec per alium modum pecunias à ciuibus colligere poſſet. Cæterũ ſi gubernandi onus ad eum non ſpectabat, uel is caſus aut neceſsitas de qua agebatur ad eius curam nõ ſpectabat, tunc ad eam neceſsitatem ſubueniendam talia officia uendere non poſſet, non magis quam aliud pecuniarum colligendarum genus exercere.

12 Officia publica uẽdita an tranſeãt ad ſucceſſores.

Denique † in quibus caſibus huiuſmodi officia, (ſiue illa fortè ſint ſcriptoriæ ſiue prætoriæ) diximus poſſe uendi, id ſaltem in prætoriis ſub duobus demũ temperamentis admittendum eſſet. primum, ut emptor non admitteretur, niſi per examen hac de re factum, uel aliunde ueroſimiliter appareret idoneus ad talém honorem gerendum, munusque illud exercendum: ſicque nec turpem aut uiliſsimũ admitterem etiam peritum, nec honeſtum uirum ſi imperitus aut aliàs minus idoneus eſſet. Alterum eſt, ut tales uenditiones hoc eſt militiæ uel officia nec eſſent ad hæredes tranſmiſsibiles, nec etiam inter uiuos alienabiles, niſi forte ſub eodẽ examine ſi appareret idoneus is in quem fieret talis inter uiuos uel in ultima uoluntate tranſlatio, quod ultimum in ſpecie tenet ipſe Dominicus Sotus ubi ſupra. Iſtorum ratio ea eſt, quia ad tales prætorias & magiſtratus eligitur induſtria perſonæ. l. inter artifices. ff. de ſolu. authent. ut iudices ſine quoquo ſuffra. per totum, adeo ut nõ ſufficiat aut uix ſufficiat idoneum aut dignum eligere ſi quidem magis idoneus aut dignior in prõptu eſt, ut tenere uidentur aut ſaltem ſentire Dominicus Sotus ubi ſupra, ſanctus Tho. opuſculo. xxi. ad Duciſſam Brab. Caietanus in. d. ſumma uerb. uenalitas, ita tamen ut ille † demum idoneus exiſtimetur in quo ſit concur-

13 Dignus ad officia publica quis intelligat.

ſus duorum, primum probitatis, alterum peritiæ & dexteritatis: quod ultimum Sotus ubi ſupra ita depinxit, nõ ſolum (inquit) præter morum honeſtatem, ſcientia, prudẽtia, ſolertia, atq; in primis animi robur neceſſaria ſunt ei, qui ſeſſurus eſt iudex, uerum etiam expedit nonnunquam eũ, qui non eſt tam ornatis moribus alteri, qui illis abundat anteferri propter alias dotes, quibus prędi tus eſt ad regendum accommodas. Simillimum eſt, † quod in

14 Officia publica & dignitates nõ dignis ſed dignioribus danda?

cõferendis eccleſiaſticis dignitatibus aut beneficijs eadem omnino (atq; id exactius) conſideranda ſunt, adeo ut dignum eligere non ſufficiat, ſi dignior in promptu eſt, quod tamen ita accipiendum eſt, ut digni electio & ſi dignior ſit prætermiſſus ualere non deſinat mero iure, peccat tamen elector, qui digniori conſcius erat. hæc uidetur eſſe communis opin. tam theologorum quàm iuriſconſultorum ut per egregium Dominicum Sotũ lib. iii. de iuſt. & iu. q. vi. art. ii. ſanctus Thomas. ii. ii. q. lxiii. art. ii. idem S. Thom. in quolib. q. vi. & rurſum. quæſt. viii. Alex. de Aleſ. par. ſecunda quæſt. cxxxvi. membro. ii. Nicolaus de lira ſuper Ioan. xxi. Henricus & Goffredus in ſuis quolib. Hadrianus poſtea ſummus põtifex in materia reſtitutionis, & Mairo. in iiii. diſtinctio. uigeſimaquarta quæſt. octaua & quęſtio. nona. Facit, nam forma electionis hæc eſt, Di-

15 Electionis forma.

lectiſsime, & ſi es hodie cras non eris per patrem & filium & ſpiritum ſanctũ adiuramus te & in uirtute conſcientiæ & ſub periculo animæ tuæ dic nobis quis utilior uideatur. perpende non dixit quis utilis ſed quis utilior, ita habetur in c. conſtitutus. ii. de appell. tradunt Hoſtienſ. Anto. Butrius, Abbas, Siculus, & alij communiter relati per Nicolaum Boerium deciſio. i. numero 32. uerſ. & debet talis adiuratio. hanc receptiorem ſententiã (non paucis tamen repugnantibus ac contendentibus dignum eligere ſat eſſe) egregia ac naturali ratione tuetur ipſe Dominicus Sotus, nã inquit, antiſtites (iuxta illud Domini, Gratis accepiſtis gratis date) tenentur gratis conferre beneficia. Nec dubium eſt, quin † is qui me-

16 Eligens dignũ omiſſo digniore bis peccat.

liore poſthabito quẽ in promptu habebat beneficium confert minus digno, is gratis non dat, quia ſpecies lucri eſt de alieno largiri & beneficii debitorem ſibi acquirere, adeo ut tale lucrũ ita turpe reputetur quod furto annumeratur, textus egregius in. l. ſi pignore in princ. ff. de furtis, nec expedit dubitari quin ueroſimiliter nullum alium animum quã iſtiuſmodi lucri faciẽdi habere poſsit aut uideatur antiſtes, qui meliore poſthabito minus digno tale confert beneficium; gratiã enim aut gratum ne dicam indebitum donum ei dare noluit de alieno, quo magis iſtius doni aut beneficij eum debitorem ſibi faceret & obſtringeret; id ꝙ non ſolum lucri ſed etiã furti ſpecies eſſe ĩtelligitur, ut d. l. ſi pignore. cui adde

impietatis quoque uitium eſſe, peccar enim
contra iuſtitiam diſtributinam edocentem
pro meritis uirtutum tales honores eſſe depu
tatos & eſſe conferendos. unde iniquitas non
in eo dũtaxat eſt, ꝙ præmio & emolumẽto di
gnior ille defraudatur, ſed ẽt in eo impietas
eſt, ꝙ eius honor & decus lædit. etenim ſcđm
mores hoĩum iuxta modũ aut mẽſuram digni
ratum quibus decoratus eſt, aut honorũ quos
gerit unuſquiſque, uulgo magis aut minus di-
gnus iudicatur. unde fieri nõ poteſt, qu prin-
ceps ſi poſt habito digniore minus digno
iſthęc conferat, digniorem illum non ſolum
debito præmio & emolumento defraudare,
ſed etiam eius decus & honorem lædere, intel
ligatur. facitq́ue præterea contra iuſtitiam
commutatiuam, quæ ſuadet tutorum aut ad-
miniſtratorum cuſtodum'ue nõ mediocrem
tantum, ſed etiam optimum reipublicæ accõ-
modandum eſſe; ſi is uel in promptu ſit, uel ra
tionabili diligentia reperiri poteſt: cuius cõ-
trarium reipublicæ noxium uehementer eſt.
quæ omnes rationes, quas commemorati pa-
rres luculenter eccleſiaſticis accommodare
uidentur, profanis uerò non ita apertè. du-
bium non eſt quin ad ſæcularia quoque perti
neant, præſertim cum omnis principatus me
ram ciuium non etiam regentium utilitatem
intueatur, ut c. ſuperiore fusè oſtendimus. ſic-
q́ue etiam in ſæcularibus officijs & dignitati-
bus conferendis tenendum eſt, nõ ſufficere eli
gere dignum, quoties dignior in promptu eſt
intellige nõ ſufficere quin peccet elector, ſuf-
ficit tamẽ quo ad hoc ut ualeat mero iure col
latio aut electio, ut ſupra oſtendimus.

Stat ergo ex ſuperioribus officia publica e-
tiam ob publicam neceſsitatem uendi nõ poſ
ſe, ſi habeant iuriſdictionem: niſi idoneis ad
eam iuriſdictionem exercendam. hoc primo.
Item uendi ita non poſſe, ut tranſeant ad hæ-
redes, aut etiam ut inter uiuos poſſint alie-
nari, id quod nominatim tenet Dominicus So
tus d. art. iiii. ad finem. Quod nos ſub hoc tem
17 peramento admittimus, ut † procedat quan-
diu non conſtet illum ſucceſſorem eſſe ido-
neum. Cæterum poſtquàm id conſtiterit, uel
ſi id conſtaret, talem tranſlationem admitte-
re fas eſſet. mouetur doctiſs. Sotus eo quod
munus eligendi ſenatores ad regis electionẽ
pertinet quod munus ei ademptũ uideretur,
ſi tales alienationes eſſent tranſitoriæ ad ſuc-
ceſſores uniuerſales, uel ſingulares ementis;
quæ ratio (iudice me) debilis eſt, omnia enim
cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur ex-
preſsim prohibita. l. necnon, §. quod eis. ff. ex
quib. cau. maio. l. ſuper ſtatuas; C. de religioſ.

Officia publica uẽdi poſſe ita ut trãſeãt ad ſucceſſores, contra Sotum.

nec alibi reperio id prohibitum eſſe aut un-
quam fuiſſe, & cum niſi ob publicam utilitatẽ
tales alienationes fieri non poſſe, duxerimus;
ſi id fieri publicè utile ſit, iam eo ipſo permiſ-
ſum uidebitur. quod obtineret quando in to-
to regno eſſet ea neceſsitas & ſic in toto re-
gno talis alienatio fieret. Deinde procedit ẽt
ſi in uno populo ea neceſsitas urgeret tunc e-
nim ad ſalutem & tutelam illius populi id fie-
ri liceret, ſi res, ut dixi, non haberet aliunde,
unde id faceret. nec adeſſet alius modus com
modior colligendarum hanc ad rem pecunia
rum. Cæterum ſi cõmunis eſſet neceſsitas aut
periculum omnium, populorũ regni aut quo
rundam, tunc ad omnium populorum tutelã
nõ liceret tales magiſtratus cum clauſula ut
ad hæredes tranſirent ementis, uel ut tranſi-
rent ad eorum ſingulares ſucceſſores uende-
re, nam iure naturali incommoda cuiuſq; rei
iactura damno aut impenſa ipſius non etiam
alterius reparãda ſunt. l. ſecundum naturam
ff. de reg. iur. ſicq́ue impium & iniurium eſſet,
ut omnium populorum periculum damno u-
nius aut alterius populi repararetur, præſer-
tim ſi tale damnũ & alienatio eſſet æterna &
ſic irreparabilis, ut in capitibus ꝑcedentibus
plenè attigimus, & aliquid infra lib. ſeq. in præ
ſcriptionis materia par. i.

Denique ex ſententia ipſius Dominici ui- 18
detur eas populorũ ſeu oppidorum alienatio
nes perpetuas, quas reges noſtri quotidie fa
ciunt licitas non eſſe, quum temporaliter tan
tum hoc eſt ad uitam duntaxat emptoris eas
fieri liceret ipſe ſcripſerit, cuius uerba ita ha
bent. Hoc autẽ (inquit) eſt hic apprime conſi
derandum, quod & ſi neceſsitas legis neſcia
principem quandoq; compulerit huiuſmodi
loca deuendere, emptores tamen neque ullus
alius, uendendi ius habent, eſſet enim hoc ſe-
natorum eligendi munus uſurpare quod rex
nemini committit. quę ratio re uera nulla eſt,
nam illa uerba quod rex id nemini commit-
tat, non tam potentiam quàm conſuetudinẽ
aut uſum regis denotant, at de illo ſanè quæ-
ſtio erat, an rex id facere poſſet, non an ſole-
ret. Sed & ipſa concluſio non minus ſuſpecta
eſt, nam ceſſante publica neceſsitate talia of
ficia oppidorum, aut etiam oppida ipſa uen-
dere nefas eſt. eadem autem urgente licitum
eſt, ut iam oſtendimus, & quãuis moderatius
temperantius & cõmodius ſit ea oppida uen-
dere, uel eorum officia publica ſeu magiſtra-
tus, non in æternum, ſed ad uitam duntaxat
ementis aut ad breuius etiam tempus ſi fieri
poſſet, tamen ſi id commode fieri non poſſet,
uel quod ſic nõ inueniretur emptor, uel minus
pecuniarum

Populorũ alienationes neceſsitatis cauſa an perpetuò fieri liceat?

pecuniarum ſic colligeretur, quàm ad pręſentem eandemq; urgentem neceſsitatem opus erat, tunc etiam talem uenditionem fieri perpetuò fas eſſet, per iura & rationes iam relatas, cum moderamine de quo ſupra, ut ſi communis neceſsitas erat communi iactura & æqua proportionabiliter reparetur, ſin autem unius tantum populi periculum imminebat, tunc illius tantum iactura aut impẽſa id fiat, niſi fortè unus populus ab hoſte propter totũ regnum adortus fuerat, tunc enim quaſi res totius regni ageretur (præſertim ſi periculũ erat, ne capto illo oppido reliqua quoque regni oppida hoſtis adoriretur) omnium populorum iactura & impenſa ea res reparanda eſſet. Quaſi iam communis cauſa ageretur; ut tamen ſi tunc aliquod oppidum alienaretur, poſtea communibus expenſis redimatur, ne alias unius tantum populi iactura communis

19 Populorũ à rege alienatorũ duplex læſio.

cauſa inique reparata uideretur. Conſtat enim apud nos Hiſpanos ingentem eſſe læſionem eorum ciuium, quorum oppidum alienatur, non ſolum eo nomine quod ignominioſum ſit in dominium uel ſubiectionem inferioris à rege tranſire ciues ut dixi ſupra in præfatio: ſed etiam eo nomine quod oppidorum ſic alienatorum prædia, campi, domus, & ſimilia continuo redduntur longe uilioris ualoris & æſtimationis. Iam ergo dubitari nõ oportet quin alienationes talium officiorum aut etiam ipſorum oppidorum à rege fieri ex neceſſaria cauſa fas ſit, etiã in æternum pręſertim ſi ſibi reſeruet ſupremam iuriſdictionem, & in eo tantum quæſtio erit, quando ea neceſſaria cauſa urgeat, aut urgere uideatur: idquod ex ſuperioribus expendendum eſt.

20 Populum à principe habitũ qui alienare poteſt, & uendere poteſt, contra Sotum.

Subdit † Doctiſsimus Sotus ubi ſupra ſequẽtia uerba quod ſiquis (inquit) à rege facultatẽ ſuum locum transferendi impetrauerit, non explicando uẽditionem, arbitror ſic peccare uendendo, ut ad reſtitutionem pretii teneatur: quia nemini fas eſt uendere, niſi regi. quę ratio ſuſpecta eſt, nam qua ex cauſa primæua principis conceſsio iuſtificari poteſt, eadem ex cauſa ſequens tranſlatio potuit iuſtificari, ut ſupra oſtendimus. & hanc ad rem princeps à reliquis magiſtratibus nihil differt, quinimmo cum tales alienationes plerunque noxiæ ſint, ipſi principi magis interdictę uidentur, quàm reliquis, ſicq; non eſt uerum quod nemini fas ſit uendere, niſi regi. quinimmo regi, ceſſante neceſsitate magis nefandũ eſſet quã reliquis, ipſa autem urgente (ſecundum ſuperiorem declarationem) & ipſi & reliquis idq; facilius fas eſſet.

Subdit Doctiſsimus Sotus hæc uerba, ubi autem (inquit) rex eandem largiretur facultatem, ceſſaret reſtitutionis obligatio, non tamen ratio peccati, poſtquam uenditio non fit in bonum publicum. Sed re uera iſthęc omnia ſuſpecta ſunt, nam aut rex licita ex cauſa id permiſit, aut ex cauſa minus licita. Priore caſu, ſequuta uenditione non ſolum ceſſat reſtitutionis obligatio, ſed etiam peccatum omnino ceſſat. Poſteriore autem caſu, non ſolum peccatum adeſt, ſed etiam præciſa obligatio reſtitutionis, ut patet per omnes titulos. ff. C. & inſti. de lege aqui. c. non dimittitur de reg. iur. in lib. vi.

21 Populo malè alienato adeſt peccatũ & reſtituẽdi obligatio. cõtra Sotum.

Quòad quartum principalem articulum, utrum † defenſores aut decuriones ciuitatũ talia officia uendere poſsint, Doctiſsimus Dominicus ubi ſupra tenet quod non, quod uerum eſt in pleriſque Hiſpaniarum oppidis, quia eorum iuriſdictio aut adminiſtratio ad hanc rem ſe ſe non extendit; ſed ubi hanc ad rem eorum poteſtas ſe ſe extenderet, ibi id fieri ob utilitatem publicam liceret, non alias.

22 Magiſtrat⁹ an populũ uẽdere poſſit?

Eandem regulam † negatiuam tradit idem Sotus in epiſcopis & reliquis eccleſiaſticis magiſtratibus, cuius rei ueritas ex facto pendet, hoc eſt ab inſtitutione eorum officiorum de quorum uenditione agitur, ſecundum ſuperiores rationes & diſtinctiones.

23 Epiſcopus an populũ uẽdere poſſit?

CAP. QVADRAGESIMVM QVARTVM.

1 *Leges an mero iure obligare incipiant ante earũ promulgationem ardua. q.*
2 *Leges declaratoriæ reſpiciunt etiam præterita et obligant ante ſui promulgationem.*
3 *Lex noua ante ſui promulgationem non ligat etiam ſcientes, contra Sotum.*
4 *Leges nouæ noxiæ ſunt.*
5 *Lex contractus eſt, & contractus lex eſt.*
6 *Lex & mandatum æquantur in obligando.*
7 *Leges ante ſui promulgationem non ligant etiam quo ad contractus infirmandos. contra Doctores.*
8 *Matrimonium non infirmat lex noua ante promulgationem.*
9 *Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante ſui promulgationem.*
10 *Ius naturale obligat nos ſine promulgatione ſecus iure diuino poſitiuo.*
11 *Leges poſt promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes?*

CENTESIMO

1 Leges an mero iure obligare incipiant ante earũ promulgationẽ, ardua quęſtio.

CENTESIMO trigeſimo nono, colligitur ex noſtra principali concluſione, quid reſpõdendum in illo egregio articulo, an† leges incipiãt obligare ſaltẽ mero iure ſimul ac latæ fuerint etiam ante ſui promulgationem, an verò demũ poſtquam promulgatæ ſint? Qua in re receptior opinio eſſe uidetur, non ſolum ad culpam, uel ad pœnam ante ſui promulgationem nõ obligare, ſed nec etiam mero iure. ita tenent cõmuniter doct. per tex. ibi in auth. vt factæ nouæ conſtitutiones in prin. communiter doctores per tex. ibi in cap. in iſtis. 4. diſt. communiter doctores per tex. ibi in l. leges ſacratiſsimæ. C. de legib. communiter doct. in c. adhæc per tex. ibi de poſtul. præl. communiter doctores per tex. ibi, in c. cognoſcentes de cõſti. ubi plenè per Panormi. poſt Anto. Butri. Ioannẽ Imol. & alios, Baldus plenè, in d. l. leges, & hãc eſſe utriuſque Iuris profeſſorum receptã ſententiam agnoſcit doctiſsimus Theologorum Dominicus Sotus lib. 1. de Iuſt. & Iure. q. 1. arti. 4. tenet ſummus Theologus Alfonſus de Caſtro de poteſta. legis pœnalis. c. 1. ad finẽ verſ. additur deinde, qui ſic ait, Tanta eſt in ſtatuenda lege publicationis neceſsitas, ut Deus ipſe cui rerum eſt ſumma poteſtas, non poſsit lege poſitiua ab eo data citra eius publicationem aliquem ad ipſius obſeruationem obligare, idem tenent diuus Hieronymus & S. Ambroſius, & S. Auguſtinus quos ipſe allegat.

Contrariam tamen partem nouiſsime tenet noſtræ tempeſtatis theologorum doctiſſimus Dominicus de Soto lib. i. q. i. art. iiii. de iuſt. & iure, qui contendit ſimul ac quęque lex lata eſt, ſtatim ligare mero iure ciues, licet ad culpam aut ad pœnã minimè obliget ignorantes ignorantia tolerabili aut inuincibili. motus quia inquit lex eſt commune præceptũ l. i. ff. de legibus. ſicq́ue omnes ciues obligat, nullo dempto, nullaq́; habita diſtinctione inter ſcientes & ignorantes, & quia ſimul ac me (inquit) aliquis certiorem fecit de lege lata ſtatim obligor ab ea aut conſtringor, & tamẽ nuntius ille non me obligauit, ſed lex antea lata; ergo antea eram obligatus etiam dum legem latam ignorabam. Sed cum ab apertis utriuſque iuris definitionibus ſupra relatis recedere nefas ſit, (ut interim prętermittam auctoritatem noſtrorum communi uoto in idẽ conſentientium) in eo tantum quæſtio ſupererit quemadmodũ ab his difficultatibus enodare nos poſsimus. Et ſanè quod uno tempore fiat diſpoſitio, & in aliud tempus effectus eius conferatur, nec nouum nec mirum eſt. l. i. l. quod ſponſæ. C. de dona. ante nup. l. in tempus. ff. de hær. inſt. ſicq́ue hodie ſi ſit lex eius tamen effectus ex ſui met natura confertur in tempus quo quiſq; ciuium legis notitiam habere cœpit, uel habere debebat, aut præſumebatur, quod eſt poſtquam præterijt tempus hãc ad rem à legiſlatore definitum. In regionum † enim pleriſque mos eſſe ſolet, ut cum leges publicantur, tempus certum definiatur à quo in poſterum & non antea obligare incipiant; ſicq́ue antea ciues ea lege minimè conſtringuntur, niſi forte fiat lex declaratoria iuris iam ſtatuti & recepti in qua plerunque nominatim ſolet declarari, ut pręterita quoque comprehendat & etiam præſentia, cuius rei ratio ea eſt, quod & ſi regulariter legis natura ſit futuris, non etiam præteritis dare formam negociis. ut dd. iuribus, tamen fallit in legibus declaratoriis, quia qui declarat nihil denuo agit, ſed quod actum iam erat detegit; non aliter atque ſi ſpicas excuſſeris frumenti, granaq́ue antea occulta exinde profluerint apparereq́ue cœperint; quo caſu nihil granorum te feciſſe uerum eſt ſed ea tantum quę ibi inerant detegiſſe. l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de acq rerum dom. iuncta. l. hæredes palam. §. i. ff. de teſta. facit. l. duo ſunt Titii. ff. de teſta. tut. ſic ergo & in ſpecie noſtra, & ſi regulariter futura negocia leges intueantur, non etiam præterita, tamen cum ſint non tam noui iuris inductoriæ quàm declaratoriæ etiam præterita comprehendere poſſunt. exẽpli gratia, in iure ingens quæſtio erat in ſucceſsione maioratus, utrum filius ſecundo genitus præferretur nepoti ex primo genito præmortuo; an cõtra. definiuit Taurina lex quadraginta nepotem præferẽdum patruo ſuo, ea lex quaſi non tam noui iuris inductoria, quàm declaratoria tantum, facilè potuit præteritos ad caſus retrahi, ſicq́ue ſimul atque lata eſſet etiam ignorantes ciues comprehendere, non ſic † ſi noui iuris inductoria eſſet, tunc enim nec ad præterita regulariter referenda eſſet, nec in futurum antea obligare inciperet quam ad ciuium notitiam uel perueniret, uel peruenire deberet, aut præſumeretur. quod eſt poſt præteritum tempus à legiſlatore definitum quod definire & ſolet & expedit ſecundum diſtantiam locorum, intra quod tempus illius legis notitiam habentes non magis (ut arbitror) legi obſtringuntur quàm reliqui, qui ipſius notitiam nullam habent, arg. d. l. i. d. l. quod ſponſæ. d. l. in tempus, quanuis cõtrarium & minus recte (iudice me) tenuerit Sotus ubi ſupra moueor per. dd. leges, & ratione, ſic enim par ius

2 Leges declaratoriæ reſpiciunt etiã præterita & obligent ante ſui promulgationem.

3 Lex noui ante ſui promulgationem nõ ligat etiam ſcientes, cõtra Sotum.

inter conciues ſeruatur,quod & æquiſsimum eſt iuſtitiæ rectæque rationi & iuris prudentiæ conſentaneum.l. cum oportet in princ.C. de bon.quæ lib.l.illam.C. de coll. l. illud eod. tit.cum ſimil. Quid enim ſi iuſsit lex equos, aut arma,mancipia,frumenta,pecudes extra fines regni non uendere,ſemeſtrique tempore præterito uoluit ciues obligari; certè per iniquum & ſocietati populari aduerſum eſſet,ut qui ſtatim illius legis notitiam, habuerint ea illico obſtringerentur, reliqui uero lõgè poſtea ;ſicque iſti illico inciperent carere emolumento , quod ex talibus mercimoniis capiebant, reliqui uerò conciues huius rei ignari non carerent; ut interim omittam omni rationi & iuri eſſe aduerſum , pugnans, contrarium ut ſcientes aut diligentes, ſicque legis priores notitiam habentes per hoc ſint deterioris conditionis quàm reliqui , qui ipſius notitiam per imperitiam aut ſocordiam, uel ignauiam non habebant.arg.d.l. leges ſacratiſsimæ cũ ibi not.C.de legi.l.ii.ff.de orig. iuris.ibi turpe eſt uiro patritio ius in quo uerſatur ignorare. hactenus quando lex fuit prohibitoria. Quid ſi eſſet imperatrix? puta,iuſſit ut poſt ſemeſtre tempus nemini liceret ſyluam ſuam aut montes ſuos ſtirpitus cedere, aut eradicare,quo magis prouincia lignis abundaret: quod obſeruari ab omnibus poſt præteritum ſemeſtre tẽpus iuſsit: & tunc iiſdem iuribus & rationibus dicendum eſt ante illud tempus ſcientes ea lege non teneri non magis quàm ignorantes;poſtea uero omnes ex æquo teneri. Quodque ſi lex eſſet permiſſoria? idem foret, puta erat prohibitum ne quis uenderet mancipia aut colonos etiam ſuorum agrorum neve renuntiaret paternæ hæreditati futuræ, ne'ue uxori douaret, ne'ue filiofamili. mutuum daret, ne'ue uxor dotis fideiuſſorem acciperet , aut fundum dotalem maritus alienaret. & ſimilia de quibus per Bartolum in .l. ſi quis pro eo . ff. de fideiuſſor. nunc fit noua lex diſponens iſthæc omnia permitti poſt ſemeſtre tempus, certè tunc etiam is , qui ſtatim illius legis notitiam haberet, non gauderet tali permiſſione ante illud tempus, poſtea tam ipſe quã etiam illi gauderent qui eam legem ignorarent. Quid ſi ea lex eſſet punitiua quia diſpoſuit ſic? qui damnum iniuria dederit, aut furtum fecerit,aut uulnerauerit,falſum'ue commiſerit,ab hinc poſt prçteritum tempus ſemeſtre duplicatam pœnam ſubeat,quàm antea ſolebat imponi. & adhuc idem erit, nam taliter delinquentes intra illud tempus pœnam tantum ſimplicem, non etiam illam duplicatam ſubirent etiam ſi illius legis nouæ notitiam haberent; poſt præteritum uerò illud tempus eam duplicatam pœnam ſubirent, non ſolum ſcientes, uerum etiam illius legis ignari per eadem iura & rationes. Quæ omnia obtinere intelligo etiam ſi expreſſum eſſet à legislatore id tempus ſtatui ut ad omnium ciuium notitiam ea lex perueniret; adhuc enim interea illius legis conſcij ea lege non obſtringerentur, non magis quàm ignari: ſed demum poſtea & tunc tam conſcij quam ignari: cum quia prohibita ad tempus poſt tempus cenſentur permiſſa ,& econtra poſt tempus prohibita intra tempus non diſponunt.l. cum prætor.ff. de iuditi. dicta.l.in tempus.dicta.l. quod ſponſæ . cum plene not. per Docto.in dictis locis, tum etiam quia legis uirtus in quatuor concluditur, in imperando, uetando, permittendo, & puniendo .l.legis uirtus.ff.de legibus. & in omnibus his ſpeciebus (ut conſtat ex exemplis iam relatis) plane edocti ſumus, inciuile, iniurium, iniquumque fore ſi intra tempus à legislatore definitum ea noua lege tenerentur ſcientes magis quàm ignorantes, poſt tempus uerò utroſque teneri ius eſſe : niſi fortè etiam poſt tempus tam iuſta & inuincibilis eſſet alicuius ignorantia , ut ei quaſi reſtitutionis, aut abolitionis , indulgentie'ue beneficio princeps uellet ſubuenire. argumen. per totum.ff.de aboli.l.prima.ff. de conſtitut. priu. in fine.§. ſed & quod principi inſtitut.de iur. natu. Tenendo noſtras & receptas ſententias nihil ad rem pertinet, quòd leges factæ intelligantur ad bonum commune . l. prima. ff.de legibus c.erit autem lex. quarta diſtinc. ſicq; uideantur debere ligare etiam ante tempus in eis definitum eos, qui earum notitiam habuerint . nam reſpondeo animum legislatoris talem eſſe uideri qualem eius uerba indicant.l.Labeo.ff.de ſupel. lega. uerba autem eius ſignificant poſt tempus non antea eas leges debere ſubditos ligare , ergo & talem fuiſſe animum credendum eſt ; quinimmo intelligendum etiam eam nouam legem , poſt illud demum tempus à legiſlatore definitum , & non antea utilem eſſe uideri reipublicæ ; ideoque etiam mentaliter antea non obligare etiam ſcientes, non magis quam ignorantes . præſertim † cum nouas leges ferre non tam laudabile quàm reprehenſibile prudentioribus ſemper uiſum fuerit. 4 Leges nouæ noxiæ ſunt.

rit. teſte Thucidide, qui ex prudentiſsimi
Cleonis Athenienſis oratione ſic ſcripſit, Me
lius (inquit) agitur cum republica, quæ malis
moribus conſtanter utitur quàm cum ea quæ
5 Lex cõtractus eſt, & contractus lex eſt.
bonis ſed inconſtanter. Deniq; † lex ciues obli
gat, non ſecus quàm contractus quidam ideo
lex & appellatur, & eſt contractus quidam. l. i.
ff. de legibus uerb. communis reipublicæ ſpon
ſio (hoc eſt promiſsio ut. §. i. iuſt. de verb. obl.)
& contractus lex quoq; appellatur. l. legẽ quã
C. de pact. l. contractus. ff. de reg. iu. l. i. §. ſi cõ-
uenerit. ff. depoſi. dixi plene de ſucc. progreſ-
ſu in præfa. ad prin. unde ut ſi tecum facerem
contractum, ita ut poſt tempus obligaremur
inuicem, antea minimè teneremur, ut iam o-
ſtendimus: ita & per legem ita factam antea
non obligamur. Nec ad rem pertinet quod le
gem poſsimus ignorare, contractum autẽ no
ſtrum nõ uideamur poſſe ignorare. nam imo
6 Lex & mãdatũ æquãtur in obligando.
poſſumus. Quid enim † ſi per ſeruum aut filiũ
inſtitorem, aut per mãdatarium, aut per pro
curatorem generalem obligemur, ut per to-
tos titulos. ff. & C. & iuſt. de inſtit. act. &. ff. &
C. & iuſt. quod cum eo, cum ſimi. & de procur.
& mand. non ne poſſumus ignorare contra-
ctus, & nihilominus obligamur? dicet quis iã
eo ipſo quod mandatum dediſti, ſcire uideris
quod uel huic futuro euentui & periculo te
committere uis. ſed replicabo, eo ipſo qđ ſub
principe uel republica uiuere uolumus, uide-
mur uelle nos eis mandatum ad tales leges fe-
rendas dare l. j. ff. de conſt. prin. d. §. ſed & qđ
principi inſt. de iure nat. idq; mandatum no-
ſtrum noſtraque commiſsio nos obligat, ſpon
teq; noſtra legibus etiam pœnalibus ideo di-
cimur obligari. l. imperatores. ff. de iure fiſci.
ibi tute huic pœnę ſubdidiſti. l. fi. C. ad leg. iul.
maieſt. ergo ut ſi procurator meus (iuxta for
mam mandati uel non egreſſus formam man-
dati) me poſt tempus & non antea obligatum
uoluit, tunc demum & non antea obligabor;
ita & legiſlator ſi me poſt tempus, & non an-
tea obligatum uoluit, tunc demum & non an-
tea tenebor. Verum ut ſi procurator habens
ad hoc mandatum me pure obligatũ & ſtatim
uoluit, ſtatim ẽt ignorans obligabor. ita & le-
giſlator ſi me ſtatim obligatũ uoluit, ſtatim
etiam ignorans nedum ſciens tenebor, dum-
modo is non egrediat terminos mandati hoc
eſt imperij & iuriſdictionis ſibi datæ. termi-
nus autem mãdati & imperii ſibi commiſsi is
eſſe uidetur, ut proſit, non ut obſit ut ſupra c.
præc. & plenius ſupra cap. j. cum ſeq. in noſtra
princ. concl. diſſeruimus. ergo ſi is uellet ut le

ges noui iuris inductiuè præſertim pœnales
obligarent ignorantes, planè terminos man-
dati & imperii ſibi commiſsi uideretur egre-
di. cæterum ſi uellet ut leges nouæ iuris tamẽ
ueteris declaratoriæ etiam ignorantes obli-
garent, nihil iniurium aut noxium feciſſe ui-
deretur, ſicq; terminos imperii ſibi commiſsi
minimè uideretur egredi, ſecundum quod ſu
pra expoſuimus. quæ omnia nota, quia nullus
unquam in cuius ſcripta inciderim ita atti-
git, nec etiam proximè acceſsit.

Ex ſuperioribus apparebit, an uera † ſit ſen 7
tentia Panor. in. d. c. cognoſcentes & Domin. Leges ante ſui promulgationẽ nõ ligant etiã quo ad cõtractus infirmandos. cõtra doct.
de Soto ubi ſupra exiſtimantium legem regu-
lariter obligare, uel ualere ſtatim etiam quo-
ad ignorantes, & ante ſui promulgationem,
quo ad inualidandos uel reſcindendos cõtra-
ctus. unde uerosimiliter reſponſuros creden-
dum eſt (id quod in ſimili etiã reſponderunt)
quod ſi lex à rege noſtro fieret ita, Non ualeat
ullus contractus ſine inſinuatione. aut non ua
leat mulieris contractus ſine interuentu duo
rum conſanguineorum. aut non ualeat con-
tractus adultorum ipſo iure curatore caren-
tium. aut non ualeat contractus uxoris inſcio
marito initus. tales leges & ſimiles etiam an-
te ſui promulgationem tenerent ciues, & con
ſequenter & ſtatim & etiam ab ignorantibus
initos contractus infirmos rederent. quæ om-
nia & ſimilia omnino repudianda ſunt, pri-
mum quod aperte noxia eſſent, & conſequen
ter egredi uiderentur terminos mãdati & im
perii principi à populo cõmiſsi. deinde quia
contra naturam legum nouarum regulariter
eſt præterita intueri, ſed tantum futuris dare
formam negotiis. at in matrimonii † contra- 8 Matrimonium non ifirmat lex noua ante promulgationem.
ctu quia poſtquam ſemel celebratus eſt, nõ po
teſt ſine lęſione alterius uel forte utriuſq; diſ-
ſolui. bene agnoſcit ipſe Sotus ubi ſupra talẽ
legem à Pontifice uel à concilio etiam latam
non ligare, niſi poſt tempus promulgationis.
qui etiam agnoſcit, leges † nouas priuilegio- 9 Lex noua priuilegiorum reuocatoria nõ ligat ante ſui promulgationem.
rum reuocatorias non ligare, niſi demum à
tempore promulgationis, hoc eſt, poſt tem-
pus à legiſlatore definitum, quale eſſet (in-
quit) dum indulgentiæ reuocantur, aut ſuſpẽ
duntur: tunc enim in ſuo robore permanent,
donec in metropoli uel in eccleſia cathedrali
reuocatoria aut ſuſpenſiua lex publicatur. cu
ius ſententiam ſequor. ex qua apparet uelu-
ti ex ſua ipſius confeſsione quam longè ipſe &
Panormi. errauerint, in ſuperiore opinione,
quam improbauimus, nam ſi lex noua priuile
giorum reuocatoria non obligat, aut produ-
cit

cit effectum, niſi demum poſt tempus à legislatore definitum præteritum, ut ipſe fatetur: multò minus producet effectum ante illud tēpus lex noua, quæ à iure cōmuni conceſſa immutauerit: cum priuilegia longè facilins tollantur, quam ea quæ competunt de iure communi. l. eius militis. §. militia miſſus. ff. de mili. teſta. nec dubium eſt, quin quælibet lex noua, quę declaratoria non ſit, ſed noui iuris inductiua, neceſſe ſit, ut à iure uetere aliqua ex parte recedat, aliàs nihil ageret. l. ius ciuile, cum ibi not. ff. de iuſt. & iure, quod ſi declaratiua tantum ſit, tunc nihil denuo induceret. ſicque ſtatim ligaret etiam ignorantes, ut in exēplo maioratus de quo meminimus ſupra cum ſimilibus. Lex† autem diuina ſimul & naturalis ante ullam uel ſine ulla promulgatione ideo obligat nos, quia eā omnis homo ſine ullo doctore natura ipſa edoctus eſt, ſecundū eundem Sotum, quod & docemur à lege prima. ff. de iuſt. & iu. & in prin. inſt. de iure nat. lex diuina poſitiua demum poſt promulgationem obligat nos ſecundum eundem Sotū, qualis eſt lex diuina ceremonialis, ſicque ſibi ipſi rurſum aduerſari ipſe Sotus uidetur, nā ſi lex diuina poſitiua ante ſui promulgationem nō obligat, quanto minus obligabit lex poſitiua ab homine lata ante talem promulgationem, & ante tempus quò ad notitiam hominum rationabiliter peruenire potuerit.

10
Ius naturale obligat nos ſine promulgatione ſecus in iure diuino poſitiuo.

In ſumma† adeo uerum eſt ante promulgationem non obligare legem illam, quòd etiā poſt præteritum tēpus ſignatum in ipſa legis publicatione, adhuc ignorātes inculpabiliter non uideatur obligare, uel ſaltem illius excuſatio admitteretur, ſecundum Panor. in. c. cognoſcentes de conſt. per tex. ibi & in. c. i. de poſtul. prelatorum. ubi dicitur quod talem ignorantiam allegantes, non facilè credēdi ſunt. ergo credendi ſunt, ſi probandi onus in ſe ſuſceperint. quod etiā nominatim tenet Alfon. Caſtr. ubi ſupra. & ideo inquit in foro conſciētiæ etiam poſt præteritum tēpus in tali legis publicatione præfixum ea lege non obligantur, qui eam inculpabiliter ignorarunt. quod intelligo quando noui iuris inductoria eſſet, ſecus ſi declaratoria tantum ueteris iuris, ut iam edocti ſumus.

11
Leges poſt promulgationem an teneant inculpabiliter ignorātes?

CAP. QVADRAGESIMVMQVINTVM.

1 *Princeps an ſit legibus ſolutus. ardua q.*
2 *Lex quando teneat priuilegiatos.*
3 *Princeps legibus ſubeſt iure naturali, diuino, & poſitiuo.*
4 *Intellectus. l. i. ff. de conſt. prin.*
5 *Intell. l. i. ff. de conſt. prin.*
6 *Intel. l. prima. ff. de conſt. prin.*
7 *Princeps legibus etiam ciuilibus ſubeſt trifariam.*
8 *Princeps in ſua cauſa iudex, & executor.*
9 *Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quò ad pœnam, et quo ad pœnæ executionē. utrūq; cōtra nouiſſ.*
10 *Princeps ſubeſt legi ciuili, licet ea differat a diuina, uel naturali. contra nouiſſ.*
11 *Lex etiam iuſtos comprehendit.*
12 *Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ardua. q.*
13 *Obligatio et actiones ciuiles cōprendūt principes.*
14 *Obligatio naturalis non eſt efficax cōtra principem Romanum.*
15 *Pactum nudum cum principe Romano initū, non eſt efficax ad agendum contra principem. cōtra doct. nec contra priuatum. contra eoſd. doct.*
16 *Contractus cum principe initus an remaneat in terminis iuris communis. ard. q.*
17 *Ius commune quid.*

CENTESIMO quadrageſimo colligitur ex principali concluſione noſtra, & ex his, quę proximè diximus, An lex† ipſum principem obliget ante ſui promulgationē? Ad cuius cognitionem prius noſſe oportet, an princeps legibus ſubiaceat? poſtea uidebimus quando teneri incipiat. Et quòd legibus non ſubiaceat, uidetur primum per. l. princeps legibus. ff. de legib. ubi palam ſtatuitur, principem legibus ſolutum eſſe. deinde quia populus omne ſuū imperium lege regia ei & in eum contulit. l. i. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod principi placuit, inſt. de iure nat. qui autem totum dicit nihil excludit. l. Iulianus. ff. de lega. iii. ergo in omnibus ille à lege exemptus eſt. Tertio† quia leges generaliter etiam diſponentes non comprehendunt perſonas priuilegiatas, ſi in ea ipſa re uel materia qua de agitur reperiūtur habere peculiare priuilegium. ut tenent Bald. per tex. ibi in. l. in fraudem. §. fi. ibi quia generalis erat illa determinatio. ff. de mil. teſt. Philippus Decius in. l. i. ff. de re. iuris. idem Decius in. l. ex teſtamento. C. unde liberi. Andr. Alciatus parad. lib. iiii. c. x. & Andr. Tiraq. qui alios allegat de præſc. §. i. glo. 11. & idem Decius in cōſ. v. ſed princeps in hac materia qua de agimus reperitur nominatim priuilegiatus per. d. l. princeps. cum ſimil. ſupra allegatis. ergo non comprehenditur ſub legibus quicquā diſponentibus, quaſi generi per ſpeciem derogetur. l. uxorem. §. fęliciſſimo. ff. de lega. iii. c. generi de reg. iu. in. d. l. cum quæſtio. C. de lega. eſtque quarta ratio, quæ pro principe urget.

1
Princeps an ſit legibus ſolut', ardua. q.

2
Lex quādo teneat priuilegiatos.

get.poſtremò id apparet ex multis legibus eũdem principem à reliquorum hominum cetu priuilegijs uarijs eximẽtibus.l.omnium.C. de teſta.l.ex imperfecto. eod.ti.l. ex imperfecto. ff.de lega.iii.cum mille ſimilibus,quas adduximus de ſucc. crea.lib.iii.§.xxvi. per totum.

Cõtrariã partẽ tenet Theologorũ diſſertiſſimus frater Domi.de Soto lib.i.de iuſ.& iu.q.

3 Princeps legib⁹ ſubeſt iure naturali, diuino,& poſitiuo.

vi. art.viii.motus primũ † qa de iure naturali & naturali ratione eſt, ut quod quiſque iuris in alium ſtatuit,eodẽ iure uti debeat. ut per tit.ff.quod quiſque iuris,ſicq; iuri naturæ par eſt & debitum, nt princeps qui leges fert eis utatur,eiſq́ue ſubiiciatur. Deinde urget illud naturale principium ſimul & iuris diuini, ut quod tibi non uis,alteri non facias.ſicq; quod alteri uis id tibi quoque nelis. Vnde,qui legẽ alteri dedit eo ipſo eandem ſibi dixiſſe uidetur.Vnde pulchre Ouidius ſic modulatur.

Et caret auxilio,qui non tulit,ut que reliquit
Sic linquendus erit,legem ſibi dixerat ipſe.

Quo exemplo edocemur quod non ſolum ſi expreſsim ſed etiam ſi tacitè tantum legem diximus alteri,eandem quoque nobis im poſuiſſe uidemur,Vnde Plutarchus in apoph. lib.iiii. refert legem à Iulio Cæſare latam de ſtupraroribus ſub certa pęna, quam tranſgreſſus fuit adoleſcens quidam,qui ipſius Cæſaris filiam ſtuprauit,iſque apprehenſus iuſſu Cæſaris,uerberibus cum acrius quàm lege continebatur cęderetur, clamauit, legem dixiſti Cæſar,quo ille audito ita ingenti mærore correptus fuit,ut per totum illum diem cõmedere aut bibere noluerit, adeo ſe ipſe lege,quã dixerat allegatum intelligebat;ut eam non ſolum obſeruare non ſecus quàm reliqui teneretur,ſed etiam utcnnq; tranſgreſſor legis inſigniter auſus fuiſſet (ut in hoc exemplo adoleſcens ille fuit)adhuc idem obſeruandum ipſe ſibi & omnibus perſuaſerit.

Deniq; docemur ab ipſo iure diuino magis etiam in ſpecie Matthęi.xxiii.ibi,qui dicunt, & non faciunt, qui aliis onera grauia imponunt & ea nec digito amouere uolunt. Addit ipſe Sotus ubi ſupra tertiam egregiam rationem nam (inquit)legiſlator legem ferẽdo,id opus conſtituit in certa uirtutis ſpecie,quam uirtutem ipſe princeps inſequi non ſecus quã reliqui populares, quinimmo longè magis quam ipſi tenetur.omnis enim poteſtas ab ipſo Deo optimo maximo eſt,cui ſimilior tanto magis quis eſt & eſſe debet,quanto ſublimiori poteſtate,dignitate,& principatu decoratus eſt ab ipſo,ſicque tanto magis omne opus uirtutis(quale eſſe intelligitur id quod ea lege comprehenſum eſt) intueri & inſequi debet ut infra lib.ii. diſſeruimus in materia præſcriptionum i. par.princip.q.iii. & iiii. Eſt & & quarta non minus noua quàm egregia ratio,nam legibus non aliter obligamur, quam ex ipſis contractibus. lex enim nihil aliud eſt quàm contractus quidam,& mutua promiſſio omnium ciuium inter ſe ſe. Ideo rogarur lex cum ferenda eſt, an à ciuibus recipi uelit,nõ ſecus quam rogantur contrahentes à tabelione, an illi contractui; aut obligationi qua de agebatur ſubmittere ſe ſe uelint.§. lex.inſt.de iure.nat.c.lex.diſt.i.iſque eſt uerus ſenſus ad l.i.ff.de legibus.ibi communis rei publicæ ſpõſio,hoc eſt, communis & mutua omnium ciuium inuicem promiſsio.Eſt enim ſponſio firmiſsima promiſſio.§.i.inſt.de uerb. obliga.ergo ut princeps contractibus ſuis & obligatur & ſubmittitur,ut & omnibus notum eſt, ut in ſuperioribus cap. milies admonuimus; ita & hoc contractu publico,hoc eſt lege,aut legiſlatione obligatur. Quinimmo & erit quinta ratio,longe magis ipſe & iuſtius ac firmius obligatur quam reliqui,nam quo magis ex puriore conſenſu cuiuſque naſcitur aut deſcendit obligatio,eo magis ac magis ille obſtringitur ſicq́ue geminata uerba firmius quem obligatum reddunt quàm ſimplicia. §. i.inſt. de uerb.ob.diximus pleniſsimè de ſucc.creat. lib.i.§. iii.num.13. Vnde fit ut iure conſultus ad iuſtificandam pœnam, quæ in terminis.l. imperatores. ff. de iure fiſci, reo imponebatur,hanc rationem reddiderit, tute (inquit) huic pœnę ſubdidiſti, & ſimilia uerba ſunt in. l.fin.C.ad legem Iuliam maieſt. ſignificantia tanto firmius & iuſtius quem obligari quanto ex puriore conſenſu ſuo obligatio deſcendit, nec dubium eſt,quin ex puriore principis legem ferentis conſenſu deſcendat ea lex, quã ipſemet tulit, quam ex conſenſu reliquorum ciuium,quorum multi ſunt abſentes,alii ignorantes,alii forte renuentes, aut dolentes,aut parum eam rem, quæ agebatur intelligentes. ergo par eſt tali legi ipſum principem firmius quam reliquos obligari iuſtiuſq́ue, præſertim cum in principe,inconſtantia,pœnitẽtia,uariatio turpior ſit, quã in reliquis. princeps enim eſſe debet ſicut polus in cœlo, & ei conueniunt maxime illa uerba Pilati dicentis,quod ſcripſi ſcripſi. ut ſupra ca.i. cum ſeq. & cap.xx.cum multis ſeq.in ſimili ſcripſimus. Denique princeps non eſt extra rempublicã, quinimmo eſt membrum ipſius reipublicæ,puta, caput, ſicque ſecundum Sotum ubi ſupra comprehenditur legibus ipſius reipublicæ, quæ totam rempublicam comprehendunt.ſicque inter reliquos magiſtratus aut appellatione

rione magiſtratunm ipſe princeps continetur, ut docet Nicolaus Boerius de autho.magni concilii, add.i.mag. dixi ſupra cap.primo num.18.

Iam ergo dubitari non oporter quin princeps non ſecus qnam reliqui quinimmo firmins & iuſtius, quàm reliqui legibus à ſe, uel à republica latis comprehendatur, (præſertim cum ipſe non ſit lege ſnperior; ſed cuſtos, miniſter, & executor, aut defenſor, ut plenè ſnpra ca.i.cum ſeq.) & in eo tantum quæſtio ſupererit, quemadmodum ab iis quæ ſupra in contrarinm adduximus, nos enodare poſsimus, & in primis quod attiner ad d.l.princeps.ea nullum negocium nobis facit, qui de iure communi omnium gentium agimus, nō de iure peculiari Romanorum.exulauit enim cæca eorum ſenrentia, qui exiſtimabant ius Romanorum omnium gentium commune eſſe debere, quaſi Romanorum imperator dominus eſſet totins mundi; res ſane riſu & ludibrio qnàm longa contentione dignior, ut fuſè diſſeruimus ſupra c.xix. cum iii.ſeq. Sic ergo de iure communi omninm gentinm princeps non lege ſuperior, ſed potius eins miniſter, cuſtos & executor eſt, ut iam diximus.
4 Intellect'. l.i.ff. de cō ſtit.prin. Præterea † d. l. princeps. in uerb. lege regia, ſat ſuperque ſignificat ipſum etiam principē Romannm legibus ſubeſſe antequam illa lege regia de qua ibi menrio fit, lata fuiſſet: ſic lex illa noſtram potius qnam contrariam firmat ſententiam. Tertio & ſi ea lege regia tam plena & generalis poteſtas principi Romano, à populo data fuerit qnò ad nerborum corticem, tamen quò ad mentem concedentium, quæ præualere debet, ſni natura ea generalis conceſsio uidetur limitata, reſtricta, coanguſtata ad utilitatemq́; concedentium redacta. nec enim in generali mandato, commiſsione, aut conceſsione comprehenditur id, qnod quis in ſpecie non eſſet conceſſurus. l. obligatione generali. ff. de Pign. id qnod in numeris legibus & rationibus ornauimus in l.ſi quando per tex. ibi iuncta ſua Gloſ. C. de inoff.teſt. & ſupra c.xxv. & c.xxviii. Vnde ſcriptum ſequi calumniatoris eſſe mente derelicta. ait Cicero in oratione pro Cæcinna. nec enim legis uerbis, aut ſcriptnra, ſed mente tā tum ipſius obligamur. l. obligarionnm ſubſtātia, in prin. iuncto ulti. reſp. l. non figura. ff. de act. & obli. adeo ut legi fraus fiar ab eo, qui eins mente relicta, uerba aut uerborum proprietatem ipſius amplectitur. l. fraus. ff. de legib. quinimmo etiam in contractibus ſtricti iuris non tam nerborum proprietas, quā mēs & ſenſus contrahentium inſpicitur. l. ita ſtipulatus, in mag. uerſ. Sabinns nerbo, ex mēte ubi noranr Iaſ. & Paulus Caſtrenſis. ff. de uer. obliga. l. quicquid aſtringendæ, in prin. eod. tit l. hæredes mei. §. cnm ita. ff. ad treb. egregia lex pater Seuerinam. §. conditionum uerba ff. de condi. & demonſt. Ex mente † ergo & uериſimili ſenſu concedentinm intelligo ciues, qui principi ſno omne ſuum imperium & poteſtatem dederunt, intellexiſſe quo ad ea, quæ ipſis utilia eſſent, quæq́; ipſi uеroſimiliter conceſsiſſent, non quo ad contraria, quæ uеriſimiliter ipſi in ſpecie minimè conceſsiſſent: ſicq́; non quo ad hoc nt ei liceat leges tranſgredi, quæ reipublicæ utiles præſumuntur. argumē. c. erit autem lex. qnarta diſt. l.i. & ii. ff. de legib. quarumq́; tranſgreſsio ciuibus nō poteſt non eſſe noxia. Quarto intellige † d. l. princeps, quod ſi quando leges tranſgredi potuerit, id erit ex iuſta cauſa reipublicæ utilitatē reſpiciente, & hoc eſt quod uulgò dicitur, principem non ſolum poſſe ex cauſa cum legibus diſpenſare, ſed etiam debere: & hanc ad rē ipſe ſolus eſt legibus ſolutus, & præterea nullus. ſine cauſa antem diſpenſare poteſt in his, quæ ſibi uominatim à popnlo conceſſa ſunt, id quod à populo Romano factum fuit quò ad legitimationes, ut per totum auth. quibus mod. nat. eff. ſui. & in auth. quib. mod. nat. effi. leg. & in criminum abolitionibus, ut. ff. de aboli. & in eorundem reſtitutionibus, ut C. de ſent. paſsis & reſtit. & in natalibus reſtituendis. nt. ff. & C. de natalibus reſti. & ſi quæ ſunt alia. Item etiam in reliquis, quæ tam modici ſunt prę iuditii, et uеroſimiliter ea ei populus in ſpecie conceſſurus eſſet. argumento. l. ſcio cum ſimilibus. ff. de minor. & diximus multa lib.i. de ſucce. reſol. §. vii. & aliquid ſupra ca. ſnperiore & c.xxv. nnm 3. ergo princeps legibus ſolutus eſt qnò ad hoc, ut etiam ſine cauſa eas tranſgredi cumq; eis diſpenſare poſsit in his duobus ultimis caſibus, & quo ad hoc ur in reliquis oībus ex iuſta canſa tamē, & non aliter poſsit diſpenſare: qninimmo tunc non ſolum poteſt, ſed etiam debet, nt plenè oſtendimus in dictis locis & in capitu. xxv. num. 3. is ergo eſt nerus ſenſus d.l. princeps. cum ſimil. ſnpra all. dum aiunt principem legibus ſolntum eſſe. Et d.l. i. in fina. ff. de conſt. princ. d. §. ſed & quod principi, dum ſimiliter ainnt principem cum legibus liberum habere diſpēſandi arbitrinm, qnas leges nullibi ſic enodatas & ad totius humani generis communem utilitatem redactas inuenies. Itaque extra hos caſus princeps legibus ſolutus non eſt, ſed tam alligatus & fortè magis quàm reliqui concines, cui rei dictæ leges re-

5 Intell. l. i. ff. de cōſti. prin.

6 Intel. l. prime. ff. de cōſti. prin.

&ē

ctè intellectæ minimè impedimento ſunt . in-
telligoq́; eum ſubeſſe legibus etiam ciuilibus
reipublicæ ſuæ,ut in prin.inſt. de oblig.ibi, ſe-
cundum noſtræ ciuitatis iura. Scilicet intell.
ad d.l.princeps,cum ſimilibus eſt,quod ibi lo
quitur quò ad ſolennia legum ciuiliũ , quibus
non aſtringitur princeps,ſui enim actus inter
uiuos tenebunt prætermiſsis etiam contra-
ctuum ſolennitatibus. Idem in ultimis uolun-
tatibus. Idem in iudiciis ut plene egimus de
ſucc.crea.§.xxvi.cum ſeq.& de ſucc. progreſ-
ſu in præfatione. Id quod in Principe Roma-
no ſine dubio procederet per dd.ll. ĩ reliquis
autem principibus non ita expeditum,& for-
tè diuerſum eſſet per ſuperius dicta.

Stat ergo regula,principem legibus ſubeſ-
ſe,intellige primò,ſubeſſe legibus iuris natu-
ræ.Deinde ſubeſſe legibus diuinis. Tertiò in-
tellige etiam ſubeſſe legibus ciuilibus reipu-
blicæ ſuæ . Quæ tria tenuit Dominicus Sotus
ubi ſupra. Quarto intellige quod ſubeſt iuri
gentium licet tale ius poſitiuum ſit, quod in-
telligo quandiu ab ipſo uel à republica ſua ab
eo iure non fuerit receſſum. arg.l.oẽs populi.
ff.de iuſt.& iurę cum ſimil.idq́; ius poſitiuum
eſſe & ſupra diximus, & tradit ipſe Sotus de
iuſt.& iure lib.iii.q.i.art.iii. Quinto intellige
ſubeſſe iuri canonico , arg.c.ii.& c.ſolitæ , de

Princeps legib' etiã ciuilibus ſubeſt trifariam.

7 maior.& obedi. Deniq; † quod diximus ſubeſ
ſe legibus ciuilibus ſuæ ditionis, primum in-
tellige quò ad uerba, ſiue enim uerba legis ge-
neralia ſint, puta quicunque uel omnes & ſi-
milia,ſiue etiam indefinita,puta,qui hoc fece-
rit uel ſi quis hoc fecerit,uel non fecerit, talis
indefinita locutio à lege prolata æquatur uni
uerſali diximus de ſucc.crea.§.xx.nu.53.cum
ſeq.Deinde intellige, principem cõprehendi
etiam quo ad effectum & ſubſtantiam legalis
obligationis,ea enim obligationis legalis ſub
ſtantia conſiſtit in cõſenſu uero, uel interpre
tatiuo ipſius principis legi dato.l.obligatio-
num ſubſtantia.l.non figura.ff.de act.& obli-
ga.iuncta d.l.i.ff.de legibus.ibi communis rei
publicæ ſponſio. Nec dubiũ eſt quin ipſe prin
ceps cõſenſum legibus reipublicæ ſuæ dediſſe
uideatur , nõ minus quinimmo longe certius
& euidentius, quàm reliqui cõciues ut iam di
ximus. Id quod etiam admittit Sotus ubi ſu-
pra.Tertio intellige teneri etiam quò ad pœ-
nam,ſicq́; quum petens ante tempus,quod ſi-
bi in diem debebatur ſubeat hanc pœnam, ut
duplicentur induciæ,ſicq́; bis longius tempus
expectare teneatur, ut in prin.inſt.de pœna te-
mere litigan.dicerem huic pœnę ſubeſſe prin
cipem,ſi ante tempus, quod ſibi in diem debe
batur peteret.crederéq́; in eo locum habere
materiam auth.qui ſemel.C.quomodo & quã
do iudex. Idemq́; in reliquis pœnis, quæ non
lædunt honorem , & ita uidetur eſſe ex mente
doctorum in ſimili ut per Decium & Andreã
Alciatum,& Andream Tiraq.in locis ſupra ci
tatis,cum aliis allegatis per Tiraq.ibi.Cæte-
rum principẽ minimè teneri crediderim ijs
actionibus,quæ lædunt honorem. arg. eorum
quæ tradunt doctores per text. ibi in.l.alia.§.
eleganter,ubi Bar.Alex.& alii.ff. ſol. matr. &
per totum tit.ff.& C.de obſeq.l. antep.ff.eod.
ſicq́; ad uerum uſque pretium damni dati ſem
per tenerentur etiam lege ciuili.executio au
tẽ à ſemet,uel ab eius officialibus fieret etiã
contra ſemetipſum.nam & ipſe † eſt iudex & 8
executor contra ſemetipſum in ſua cauſa pro
pria propter excellentiam & ſublimitatẽ ſuæ
dignitatis l.ſi pater fam. & l. & hoc Tiberius
Cæſar.ff.de hær.inſt.ubi per.doct.diximus ple

Princeps ſua cauſa iudex,&executor.

nè.§.xxvi.cum ſeq.de ſucc. crea. præſertim in
d.§.xxvi.nu.22.in duobus ergo errauit Theo-
logorum noſtrę tempeſtatis diſertiſsimus Do
minicus Sotus ubi ſupra,primum,dum † nega 9
uit legibus ciuilibus ſubeſſe principẽ quo ad
pœnam.Deinde dum negauit eis ſubeſſe quo
ad pœnæ executionem . Sed parcẽdum eſt ei,
quum iuris prudentiæ expers eſſet , niſi uel eo
nomine eum notaueris quod intra cancellos
profeſsionis ſuæ theologicæ ſe ſe nõ continue
rit.Errauit &.iii.dum ait ibi, † legem huma-
nam à principe laico initam eum in cõſcien

Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quo ad pœnam, & quo ad pœnæ executionẽ.utrã que contra nouiſs.

tia obligare , eo (inquit) quod ab æterna per 10
naturalem deriuatur, quod nihil eſt , nam ſi
ea lege idem continetur quod lege naturali
& diuina implicite uel explicite contineba-
tur,iam tunc id ius non tam ab iſta lege hu-
mana,quam ab ipſamet lege naturali & diui-
na deſcendere intelligitur, ut ſupra nõ ſemel
admonuimus,per.l.adeò.§.cum quis ex alie-
na.ff.de acq.rerum domi. quod ſi aliud diuer

Princeps ſubeſt legi ciuili,licet ea differat à diuina, uel naturali.cõtra nouiſs.

ſum continebat, ita quod huius legis trãſgreſ
ſor non poſsit uideri tranſgreſſorem fuiſſe le
gis naturę,aut Dei, tunc ceſſat peccatum ; q̃a
legibus ciuilibus cõſenſum dare uidemur, ita
limitatum,ut ſi aduerſus eam à nobis ĩtẽ fue-
rit,tunc pœnã lege expreſſam aut arbitrio iu
dicis imponendã ſuſtineamus,& præterea ni
hil mali patiamur ut dixi ſupra. Iuſtos † autẽ 11
non ſecus quàm reliquos legibus comprehen
di,docet Sotus ubi ſupra quãuis S.Paulus.i.ad
Timoth.ſcripſerit , iuſto nõ eſſe legem poſitã.
quod ipſe rectè ibi exponit.

Lex etiam iuſtos comprehendit.

Ex ſuperioribus apparet,ueram † non eſſe 12
eam uulgò receptam ſententiam exiſtiman-
tium,principẽ legibus ciuilibus non obligari
ciuiliter contrahendo, ſed tantũ naturaliter,
id quod

Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ard.q.

id quod tenuerunt Bal.in l.princeps.ff.de legibus.idem Bal.& alii in l.i.ff.de pact. Fernãdus Loazes conſi.pro Marchi. de Velez pag.xxix. nu.10.dubit.i.idẽ Bal.in l.fi.C.de trãſa. & rurſus in l.ſi aquã col.vi.C.de ſerui.ubi ait, quod licet principes lege poſitiua nõ obligentur, à dictamine, tamen rationis minimè ſoluuntur, tradunt omnes doctores in c.i. de cõſt. & Alexand cõſi.ult.lib.iiii.col.vii.Bal. in l.pecuniam.C.de cond.ob cau.& in l.i.C.de her.uel act uend.ſed longe uerius eſt, principes legitimi & regulares regulariter ex contractibus non ſolũ naturaliter, ſed etiã ciuiliter ſecũdũ ſuorum principatuũ iura obligari: quibus tã ſubeſſe uidentur, quàm reliqui cõciues, ut ſupra oſtendimus.

13 Obligationes & actiones ciuiles cõprehendunt principes.

Vnde † ſecundũ formam contractus orietur actio contra principem, uel etiam pro eo, non ſecus quàm ſi is contractus inter priuatos fieret, eaq; actio poterit eſſe uel perpetua, uel temporalis, ſecundũ diſtinctionem Glo. in prin. inſt. de perpe. & temp. act. Sicq; ſi princeps uenderet ſeruũ, uel quadrupedem intra tempus ſemeſtre, cõtra eum poſſet redhibitoria actio cõpetere; uel ſi emeret ſeruũ uel quadrupedem intra tantundem temporis eã actionem haberet. iuxta titulum ff.&.C.de edil. edi. quæ oĩa & ſimilia uerosimillimum eſt doctores ſupra allegatos abnegaturos, ſed non iure, ut patet ex iam dictis. Idem in actione de dolo, quæ ſimiliter principi decepto intra biennium cõpeteret.l.fi.C. de dolo.licet contra eum, ut dixi, nõ daretur.

14 Obligatio naturalis non eſt efficax cõtra principem Romanũ.

Colligitur † etiam ſuſpectam eſſe ſententiam exiſtimantium naturalem obligationem, qua princeps teneretur in terminis iuris ciuilis Romanorum efficacẽ eſſe: id quod uoluit Antonius Butrius & Panor. uterque col. pe.in.c. quæ in eccleſiarum, de conſti. Loazes ubi ſupra pag.xxxiiii.nu.24. ſed ex pacto nudo de iure ciuili Romanorum nõ crederẽ eum obligari, niſi naturaliter tantum. eaq; obligatio ad agendum non eſſet efficax, non magis quã in homine priuato per ſupradicta, contra doct.o.ſupra allega.

15 Pactũ nudum cum pricipe Romano initum, nõ eſt efficax ad agendũ cõtra principem. cõtra doct. necc cõtra priuatum. cõtra eoſd. doct.

Et conſequẽter † qui cum eo de aliquo nudo pacto conueniret naturaliter tantum, & ſic non efficaciter ad agendum obligaretur.l.iuriſgentium.§. ſed cum nulla & §.igitur nuda.ff.de pact.iũcta.l.i.ff.quod quiſque iuris.& quia leges illæ generales, perſonas priuilegiatas ut eſt princeps nõ ſecus quã reliquos comprehẽdunt, niſi ea in ſpecie qua de agitur reperiantur habere peculiare priuilegium.l.in fraudem in fin.ibi quia generalis erat ille determinatio.ff.de mil.teſt.& ibi no. Bald.Decius conſil.v.& in.l.ex teſtamento.C. unde lib.& iii.l.i.ff.de reg. iur. Andr.Alciatus parad.lib.iiii.c.x.Andr.Tiraq.de præſcri.§.i. glo.11.ad finem. Apparet etiam quemadmodum ſint intelligẽdi Panor.in c.quæ in eccleſiarum de conſti.col.pen. & Loazes ubi ſupra nu.23.& idem in rep.l.filiusfam.§.diui.ff. de lega.i.lim.vii.col.xlvii.dum aiunt, contractus † celebratos inter principem & eius ſubditos remanere in terminis iuris communis,

16 Cõtractus cum principe initus an remaneat in terminis iuris communis. ard.q.

nam † ius commune à iureconſultis appellatur ius naturale uel gentium.l. ius ciuile.ff.de iuſt.& iure. Sed à doctoribus ſumitur pro iure ciuili Romanorum. & nec eſt uerum quod remaneat in terminis ſolius iuris naturalis uel gentium, cum etiam regulandus ſit ſecundum ius ciuile ciuitatis illius principis. arg. in prin.inſt.de oblig.ibi ſecundum noſtræ ciuitatis iura. Nec eſt uerum quod remaneat in terminis iuris ciuilis Romanorum, ſed iuris ciuilis illius principatus cui dominabatur rex ille, ut iam oſtendimus.

17 Ius cõmune quid.

CAP. QVADRAGESIMVM SEXTVM.

1 *Leges ligent nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua.q.*
2 *Lex non ualet niſi publicè utilis ſit & à naturali, & diuina deriuetur.*
3 *Lex initio utilis & ſi fiat inutilis non perdit uim obligatoriam.contra theologos.*
4 *Ratione legis ceſſante etiam in particulari lex ceſſat.contra Doct.*
5 *Lex non eſt ſcriptura, aut uerba, ſed mens quæ ipſius uerbis præualet.*
6 *Lex ne quis ſyluam cedat ſuam, ceſſat ubi id noxium eſt, in parte regionis.contra Doct.*
7 *Legem ceſſare in particulari ordinarius poteſt interpretari, contra Doct.quinimmo ita interpretari neceſſe habet. contra Doct.o.& princeps ad id teneretur contra Doct.*
8 *Legem in particulari ceſſare poteſt interpretari priuatus, contra Doct.*
9 *Legis ratio non ceſſat quando contingenter ceſſat.contra Doct.o.*
10 *Lex parum utilis, uel nil omnino utilis, uel etiam aliquantulum noxia ſeruanda eſt.*
11 *Lex poſitiua contra ius gentium ſecundarium ualet.*
12 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum eſt.*
13 *Lex inutilis uel aliquantulum noxia in foro animæ ſeruanda non eſt.*
14 *Leges paſſim mutare nocet.*
15 *Lex ſit inutilis, uel aliquantulum noxia à principio, an uero poſtea inutilis eſſe incipiat; multum refert.*

1
Leges ligēt nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua quæſtio.

CENTESIMO quadrageſimo
primo, ſuperioribus proximus
eſt & ille articulus, qui ex no-
ſtra principali concluſione fa
cilè definiri licet, An homini
priuato liberum faſq; ſit iudicare de legibus
utrum earum mens ceſſet, uel non, aliquo ca-
ſu. Mouet quæſtionem, quod in temporalibus
legibus quanuis homines & poſsint & debeát
de his iudicare dum eas inſtituunt, dumque
conſultant, ac diſceptant ferri eas leges expe
diat nec ne, tamen poſtquam latæ ſunt iam
amplius iudicare de ipſis minimè licet: ſed o-
portet iudicare ſecundum ipſas capitu. erit
autem lex quarta diſt. & diuus Auguſtinus de
uera religione eadem fere uerba refert, & te-
net eandem ſententiam. Et præmitte † legem
non aliter ualere, quam ſi publicè utilis ſit d.
ca erit autem lex. nec ualet niſi deriuetur à
lege naturali, & diuina, ut docemur per Do-
minicū Sotum lib. i. q. vi. art. vii. de iuſt. & iure,
ſicq; neceſſario eſſet bona, quia illa iura ſem-
per ſunt bona, ideoque æterna fore certum
eſt, ut l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. ſed
naturalia inſt. de iure nat. Nunc tria uiden-
da ſunt, quid ſi lex in communi poſtea facta
eſt nociua? deinde quid ſi in quodam parti-
culari tantum facta eſt nociua reipublicę? po
ſtremò, quid ſi in quodam particulari facta
eſt nociua non reipublicę, ſed cuidam priua
to ciui? Primo caſu † communis Theologo-
rum ſentia eſſe uidetur, talem legem ipſo iu-
re euanuiſſe, ita uidentur tenere dicentes ta-
lem legem nullam habere obligandi uim Do-
minicus Sotus Theologorum doctiſsimus de
iuſt. & iure. lib. i. q. vi. ar. viii. poſt S. Tho. & Ca-
ietanum. i. ii. q. xc. art. viii. idem S. Tho. ii. ii. q.
lx. ar. v. & rurſus. i. ii. q. xcvi. art. iiii. ubi etiam
Caietanus & in d. ar. v. ſequi uidetur, & Theo-
logorum eruditiſsimus frater Alfonſus de Ca
ſtro de poteſtate legis pœnalis lib. i. c. v. docu
mento. iii. plenè per Philippum Corneum in
l. un. in prin. C. de cad. tollen. & per Andream
Tiraq. de cauſa ceſſante par. i. & rurſus idem
Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra in. v. documēto.
Id quod nos impugnauimus de ſucc. progreſ-
ſu ī præfa. nu. 67. uerſi. ſed an ipſo iure ea lex.
Mouemur per egregiā. l. un. in prin. ſupra al-
le. dū ait ut quod belli calamitas introduxit,
lenitas pacis ſopiret, expende uerbum ſopi-
ret, ut enim homo dormiens & ſopitus nō fit
cadauer, nec deſinit habere uim & ſubſtan-
tiam hominis, ita ea lex uim legis habere non
deſinit, quamuis interea, dum eius ratio quo
ad bonum publicum ceſſat, non ſit executioni
mandanda: utilitas magna eſt, ſic enim fit ut

2
Lex nō ualet niſi publicè utilis ſit æs à naturali, & diuina deriuetur.

3
Lex initio utilis & ſi fiat inutilis non perdit uim obligatoriā. cōtra theologos.

utilitate legis rurſum redeunte eadem lex
quaſi à ſuo ſomno expergefacta uires ſuas,
quas non amiſerat, ſed tantum frenauerat &
continuerat, aut occultauerat, nunc exerce-
re incipiat, nec opus ſit eandem legem rurſus
à republica cum ſuis ambagibus & prolixis ſo
lennitatibus (de quibus in l. humanum. C. de le
gibus & in. §. lex. iuſt. de iure nat.) ferri, quæ
omnia fuſius loco iā allegato peregimus. nec
à diui Thomæ & aliorum ſentētia id fortè alie
num eſſet, quāuis eorum uerba repugnare ali
quantulum uideantur. Ergo ſi quo tempore
urbs obſeſſa erat, lex iuſsit, ne portæ ciuitatis
aperirentur nocte, ne forte hoſtes urbē agreſ
ſi muros penetrarent. Ea lex quo tempore bel
lum non ſolùm finitum eſſet, ſed & longiſsi-
mè exterminatum, ita ut nullum oīno pericu
lum eſſet, tunc ea lex quo ad omnes ciues rei-
publicæ, & quo ad omnes etiam caſus ceſſare
uideretur. Cæterum ſi ijdem hoſtes, uel alij re
uerſi rurſum urbem obſiderent, eadē lex quia
uires ſuas nunquam amiſit, ſed tantū ad ima
ginem ſopiti aut ſoporati hoīs uires cōtinue
rat, repreſſerat, frenauerat, nunc quaſi exper
ge facta, aut freno libera & ſoluta, uires ſuas ſi
ne noua legiſlatione aut promulgatione ipſo
iure exercere incipiet. Quo ad ſecundum ca-
ſum principalem, quando ea lex non ex toto
reipublicæ nociua facta eſt, ſed tantū in quo-
dam caſu particulari, & tunc Dominicus So-
tus ubi ſupra poſt diuum Thomam & Caieta-
num ubi ſupra, quos refert tenet ceſſare legē
hoc eſt ipſius executionem, quo ad illum ca-
ſum particularem. Sicq; ſi iuſsit lex ciuitatis
obſeſſę ne ipſius portæ, etiam de die aperian-
tur, tamē ſi ciues ab hoſtibus fugientes clama
rent ſe intra muros recipi, aperiendæ portæ
eſſent; nec per hoc legis tranſgreſsio facta ui-
deretur, cum illi utiles ſint ad defenſionem &
tuitionem urbis, cui rei ea lex conſultum uo-
luit: quod admitterem, niſi forte periculū eſ-
ſet, ne hoſtes tales ciues inſequentes ſimul cū
fugientibus irrūperent in urbem: ſicq; eā ca-
perent omneſq; ciues perderent, quod maxi-
mè cauendum eſſet; quando nō magnus eſſet
numerus ciuiū fugientium, magnūq; eſſet pe
riculum in portis aperiendis. Vltimo caſu
quando rō legis in particulari ceſſabat quod
particulare reipublicæ ſaltem principaliter
non intererat, tūc duo ſunt uidenda, primum
an ceſſet legis obligatio, deinde an illi parti-
culari & priuato homini liceat facere hanc
interpretationem collectam ex mente legis
cōtra uerba ipſius. Quò † ad primū Sotus ubi
ſupra negat tūc legis trāſgreſsionē fieri lice-
re, quod ſi (inquit) ſcis cæteris utrū illa ſit ſuffi
ciens

4
Ratione legis ceſſante etiam in particulari lex ceſſat. cōtra doct.

ciens ratio, ut ſubditus faciat contra legem,
ꝙ ratio legis in particulari pſona & caſu de-
ficiat. reſpondetur, ꝙ ſi tantu deficit in parti-
culari nõ ſufficit id qđ & tenet ſecũdũ ipſum,
diuus Thomas. ii. ii q. lx. arti. v. quod & tenet
rurſum ipſe Dominicus Sotus Theologorum
diſſertiſsimus ubi ſupra lib. iii. q. iiii. artic. v.
poſt Ariſtotelem, quem referunt v. ethi. c. vii.
& ut perfectius rem agamus ipſi diſtinguunt
inter legem poſitiuam, quæ non tàm iuris in-
ductiua eſt, quàm iuris diuini, aut naturalis iã
inducti repetitiua (id quod ipſi appellant ius
naturale continere, ſed non inſtituere) & le-
gem quæ illud diſponit quod inſpectis iuris
naturæ principiis nihil referebat utrum ſic fie
ret, uel non fieret: quo caſu inquiunt ipſa le-
gis ſcriptura ius ipſum non ſolum continet,
ſed etiam inſtituit, (quod ius poſitiuum appel
lant diuus Thomas & Dominicus Sotus, Ari-
ſtoteles uero legitimum appellat, aitque eſſe
bonum legitimum) ergo aiunt, qui ab hoc iu-
re ſcripto recedit, non poteſt non ire uel cõ-
tra bonum naturale, uel contra bonum legiti
mum, quorum neutrum licet. Vnde Sotus ex
mente ut (inquit) reliquorum d. art. v. & d. art.
viii. ait, quod etiam ſi lex poſitiua, quæ in cõ-
muni bona eſt, in particulari incipiat eſſe no
xia, non deſinit etiam in illo particulari ha-
bere ſuum effectum & executionem; ſicq́; ait
ſi lege cautum eſt neminem nocte licere ince
dere armatum, & ciuis multum quietus & pa
cificus à quo uero ſimiliter nihil mali timetur
armatus incedit, incurrit pœnam legis, licet
ratio & utilitas legis in eo ceſſet. Vnde etiam
ſubdit, principem per modum diſpenſationis
eo caſu poſſe ſubuenire ei, ne pœnam ſubeat;
ſentit tamen quod princeps talem legis diſpẽ
ſationem facere non tenebitur. Aitque iudi-
cem id facere neque debere, neque poſſe, ip-
ſumq; priuatum hominem non poſſe eo colo
re legem inconſulto principe trãſgredi; quæ
omnia uero ſimiliter reſponderent ita An-
dreas Tiraq. de cauſa ceſſante limi. xxxii. poſt
Aretinum & alios, quos refert, quatenus te-
nent ceſſante ratione legis in particulari ceſ
ſanteq́; eius utilitate, ſi quidem in communi
non ceſſat, tunc legis executionem & effectũ
non ceſſare etiam in illo particulari. quibus
fauere uidetur egregia. l. i. §. fi. ff. de minor. dũ
reſtitutionem concedit minori læſo etiam ſi
is æque prudens & ſtrenuus eſſet cuilibet ho-
mini legitimę ætatis, quamuis minoribus pro-
pter lubricum ętatis ſuccurri ſoleat, quę ra-
tio ceſſare uidebatur in tali minori.

Quid dicendum? & ſanè iſtorum patrum
ſententię quò ad pleraque ſuſpectæ ſunt, eo-
rumque error illinc defluxit, quod ipſi loque
bantur de lege, & quid eſſet lex nõ rectè per-
cipiebant. Nam † exiſtimabant, legem eſſe ip
ſam ſcripturam (ut non ſemel expreſsit diuus
Thomas d. q. lx. art. v. poſt Ariſtot. quos Domi
nicus ſequi uidetur ubi ſuprà.) id quod longè
diſtat à uero. Lex enim ſcriptura non eſt, ut
in. l. non figura & l. obligationum ſubſtantia
i. iuncto ult. reſp. ff. de act. & oblig. quinimmo
fraus legi fit, quàndo inſequimur eius uerba
aut ſcripturam relicta mente. l. fraus. ff. de le-
gib. & Cicero in oratione pro Cæcinna ait,
Scriptum ſequi calumniatoris eſt, ſi quidem
eludatur mens legiſlatoris aut ſcribentis Et
rurſus ibidem ait, Verba inuenta eſſe, quæ in-
dicarent, non quæ impedirent noſtram uo-
luntatem. ſicque uoluntas tenet primum lo-
cum, ſequentem uériſimilitudo, ultimum ue-
ba; ut pleniſsime diſſeruimus ſupra ca. xxv. &
xxviii. uoluntas ergo & mens legis etiã ſi con
iecturis tantum collecta ſit poſthabitis ipſius
uerbis, aut ſcriptura inſequenda eſt, ut etiam
pleniſsimè diximus in. l. ſi quando in princip.
C. de inoff. teſt. Nec dubium eſt, quin princi-
patus tam legum quàm principum ſit crea-
tus ad meram ciuium utilitatem. Vnde ad eo
rum perniciem conuerti minimè debet. ſicq́;
ut lex ſimul ac in communi incipit eſſe noxia,
ceſſat eius effectus & executio quo ad omnes
ſecundum quod ſupra expoſuimus. ita & cum
incipit eſſe noxia reſpectu unius, aut quorun
dam ciuium in aliquo caſu particulari, in il-
lo caſu carebit executione, ne ea lex ad profi
ciendum lata nocere incipiat. contra. l. quod
fauore. ff. de legib. l. non ideo minus. C. de pro
cur. l. legata inutiliter. ff. de leg. i. l. legata inu
tiliter. ff. de adim. leg. quam regulam iure na-
turali nitentem mille legum, rationum, & do
ctorum authoritatibus ornauimus in d. l. ſi
quando. in princ. idq́ue comprobatur per ar-
gumentum ualidiſsimum de toto ad partem
de quo in. l. an pars. ff. pro derelicto. l. quæ de
tota. ff. de rei uendi. elegans. l. hæredes mei. §.
cum ita. ff. ad trebel. ſicq́ue par eſt ut quem-
admodum ſi ex toto ratio & utilitas legis ceſ
ſaret in communi, tunc etiam ad omnes lex
illa interim effectu & executione careret; ita
ſi ceſſare incipiat in particulari, tunc quo ad
illud particulare ceſſare & executione quoq;
carere incipiat; id quod ſi rectè inſpiciatur di
uus Thomas d. q. lx. ar. v. in ultimis uerbis am-
plectitur licet, longè aliter & minus rectè (iu
dice me) ab ipſo Soto intellectus fuerit. Deni-
que hæc pars probatur ex noſtra principali
concluſione, qua edocemur legis imperium
eſſe ad meram ciuium utilitatem, non ad eo-

Lex nõ eſt ſcriptura, aut uerba, ſed mens quæ ipſius uerbis præ ualet.

rum læſionem,ſicq́ue quo caſu ea lex uni ciui
noceret,& reliquis non prodeſſet, non poteſt
non ceſſare ex naturali ratione, aliter enim
ea lex inofficioſa eſſet,hoc eſt ſuæ deſtinatio-
ni contraria nam & plus eſt etiam iure & li-
bertate noſtra uti non poſſumus, cum id ne-
mini prodeſt,& alteri nocet:ut tradunt com
muniter Doctores eam legem ita reſtringen-
tes in.l.altius.C.de ſerui. dum negāt poſſe me
ædificare in domo & area mea, quando id
mihi non prodeſt, & alteri nocet. In ſumma
hæc pars cōfirmatur per omnia iura, per om
nes rationes,perq́ue ea omnia, quæ toto hoc
6 lib.continētur.Si ergo † iuſsit lex ne quiſquā
ſyluam ſuam cęderet quo magis lignis pro-
uincia abundaret, certè ſi poſtea aliqua parti
cula illius fortè late prouinciæ (ut Hiſpania
eſt) cœpit tam denſas habere ſyluas ut uel fru
gibus uel animalium ſaluti uel utriq; rei no-
ceret, ea lex in illo particulari carebit execu
tione.idemq́ue ſi iuſsit lex ne per decennium
liceret uenari, aut piſcari, quò magis regio
abundaret feris & piſcibus; certè ſi poſt annū
forte in quadam regionis particula tam abun
dare, aut pullulare cœpiſſet ferarum genus ut
noceret non ſolum frugibus, ſed etiam itine-
rantibus propter numeroſam ferarum, urſo-
rum, leonum, & ſimilium turbam: tunc licet in
reliquis regionis partibus id non eſſet, adhuc
ea terræ particula ea lex ceſſaret executio-
7 neq; careret. Idemque † ſi tanta in ea terræ
particula piſcium copia in fluminibus, uel in
pelagis eſſet, ut mortui putreſcerent, homi-
numq́ ſaluti noceret; quibus caſibus & ſimili-
bus iudex ordinarius poſſet legem illam ita
interpretari, id quod ex mente diui Thomę eſ
ſe uidetur ubi ſupra contra mentem Domini-
ci Soti, Andreæ Tiraquelli, Aretini & ſequa-
cium. Quinimmo non ſolum poſſet, ſed etiam
neceſſe haberet ſic interpretari & iudicare ex
mente ipſius S.Thomæ contra reliquos proxi
mè allegatos, quia id eſſet iudicare ſecūdum
leges & legum mentes; contrarium autem nō
iudicis, ſed calumniatoris eſſet ut diximus.
Denique in omnibus his ſpeciebus & ſimili-
bus princeps non ſolum poſſet hanc interpre
tationem facere (id quod Sotus ubi ſupra ad-
mittit) ſed etiam neceſſe haberet, ne aliter le
ges non tam interpretari, quàm calumniari
uideretur. quod ultimum ueroſimiliter nega-
8 ret ipſe Dominicus Sotus ubi ſupra. Sed &
quod plus eſt, † ipſe homo priuatus hanc face
re poſſet interpretationem, pro nobis etiam
faciunt egregia uerba Modeſtini iure conſul
ti, qui in lege. nulla. ff. de legib. ait, Nulla ra-
tio, aut iuris benignitas patitur, ut quæ ſalu-

> 6 Lex ne qs Syluam cedat ſuam, ceſſat ubi id noxium eſt, in parte regiōis. cōtra doct.

> 7 Legem ceſſare in particulari ſordinari⁹ poteſt interpretari, cō tra docto. quinimmo ita interpretari neceſſe habet cōtra doct. & princeps ad id tenetur. contra docto.

> 8 Legem in particulari ceſſare poteſt interpretari priuatus, contra docto.

briter pro hominum commodis ſtatuta ſunt
nos duriore interpretatione contra ipſorum
commodum producamus ad ſeueritatem. ſic
q́ue etiam hominem priuatum talem legis in
terpretationem poſſe facere, atque ita con-
tra uerba legis poſſe ire, tenet in hoc ſibi con
trarius Sotus d.art.viii. quando certus ille eſ-
ſet, quod ceſſaret ratio legis: id quod ait eſſe
contra diuum Thomam, quem refert & forte
non rectè ipſius mentem percepit. ſed quic-
quid ſit, uera eſt eius opinio. Sed & ſi ſubdu-
bius eſſet, ſi tamen in hanc partem magis quā
in contrariam ſe inclinaret adhuc idem eſſe
tenet idem Sotus d. arti.viii. & nos tenuimus
de ſucc.progreſſu in præfa.num.*66*.cum prę-
ce.& ſeq.

Neque ad rem pertinet † quod Sotus d.art. 9
viii.negat, hominem etiam quietum & pro-
bum poſſe armatum incedere ſtante lege cō
trarium iubente, quamuis in eo ceſſet (ut ſibi
uidebatur) ratio legis: nam eum armatum nō
poſſe incedere uerum eſt, ſed in eo legis ra-
tionem ceſſare uerum non eſt. nam quantum
libet quietus ille ſit, poteſt armatus nocere,
& tunc demum legis rationem ceſſare intelli
gimus, quando indubitatum eſt, legis ratio-
nem & utilitatem ceſſare: non quando con-
tingenter tantum. nec enim probat hoc eſſe,
quod ab hoc contingit abeſſe.l.non hoc. C.un
de legi.iuncta.l.adigere.§.quamuis.ff.de iure
patro. ubi clarum exemplum & alia quam plu
ra. quæ congeſsit Andreas Tiraq. de cauſa ceſ
ſante par.i.

> 9 Legis ratio non ceſſat quando contingenter ceſ[…] cōtra doct.

Quando † uero utilitas & ratio, quæ legi fe 10
rendę occaſionem dedit, nec in communi nec
in particulari hodie ceſſat, ſed tam integra
eſt, quàm erat tempore quo lata fuit, quia res
ſunt in eodem ſtatu, tunc & ſi ea lex parum
utilis ſit ſeruanda eſt. idem & ſi nihil omnino
utilis ſit, quinimmo idem & tertiò etiam ſi for
ſam melius foret contrarium fuiſſe lege poſi-
tum, uel eàm latam non fuiſſe. ita tradit Do-
minicus Sotus d. artic.v. ad finem poſt Ariſto
telem, quem refert.v.ethico. capitu.vii. qui-
bus adde idem tenentes Bald. in. l. non om-
nium.ff.de legib.& in.l.de quibus eodem titu.
Andreas Tiraquel. qui plures refert in. tract.
de retract. in præfatione numero ſeptuageſi-
mo quinto. per.l.i.§ initium, ibi quia mode-
ratam hanc ętatem prætor ratus eſt, & per.l.
proſpexit. ff. qui & à quib. l. un. in princip.C.
de caden. toll. uerb. machinationibus, & d.l.
§. i. niſi fortè ea lex apertè eſſet contra na-
turalem ęquitatem, uel contra ius naturale,
aut contra bonos mores ſecundum Sotum d.
artic.v. & Andream Tiraquel. ubi ſupra. Vel
† niſi

> 10 Lex parum utilis, uel etiam aliquātulum noxia ſeruanda eſt.

11 Lex poſitiua contra ius gentiũ ſecundariũ ualet.

†niſi eſſet contra ius gentium ſecundum eundem Tiraquel. poſt Bald. ubi ſupra, & alios, quos refert. quod ultimum uerum non eſt.

12 Ius gentiũ ſecundariũ poſitiuum eſt.

Ius enim †gentium poſitiuum, ius eſt non naturale, ut eleganter docet Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. iii. quæſtio. prima. artic. iii. & diſſeruimus ſupra in præced. cap. & plenius de ſucceſ. progreſſu in præfatione. ergo contra tale ius gentium poſitiuum lex ciuilis lata, non minus ualet, quàm ſi lata eſſet contra aliud quodlibet ius ciuile. §. ſed naturalia inſtit. de iure natu. l. eas cauſas. ff. de capi. dimi. l. nihil tam naturale. ff. de regul. iur. capitu. omnis res eod. titu.

13 Lex inutilis uel aliquantulũ noxia in foro animæ ſeruãda nõ eſt.

Quæ† omnia intelligenda ſunt, quòd attinet ad forum contentioſum. nam in foro conſcientiæ fortè lex omnino inutilis ſeruari neceſſe non eſſet: & longe minus ſi etiam noceret ab ipſo initio. quod intelligo, quando ex ipſius legis tranſgreſsione reliqui ciues non læderentur. Quid enim ſi in exemplis de uenatione, aut piſcatione, non ſolum ex poſt facto, ſed etiam ab ipſo initio, quo lex illa facta fuit inutilis erat uel forte noxia: quia eo tempore plus æquo flumina & pelagi ſcatebant piſcibus, & nemora ferarum ſat ſuperq; abundabant, ut melius utiliuſque foret minui quàm multiplicari: & tunc crediderim talem legem in conſcientia non eſſe ſeruandam neceſſario. Id quòd alibi plenius egimus, & aliquid in d. præfatione.

14 Leges paſſim mutare nocet.

In dubio tamen conſultiſsimum eſt, leges ſeruari ueteresque, aut minimè aut parcè innouare, quia leges magnam uim ex conſuetudine ſumunt, magnamque authoritatem; eaque conſuetudo quaſi in alteram naturam tranſit. Vnde durum fit eam relinquere, ita ſanctiſsimè conſulunt ſanctus Thomas prima, ſecunda quæſtio. xcvii. arti. pri. & Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. primo quæſtio. ſepti. artic. primo, & iureconſultus dum ait, minimè ſunt mutanda, quæ interpretationem certam ſemper habuerunt. l. de quibus cum plur. legibus ſequen. ff. de legibus. conſuluit etiam Philoſophus ii. Politic. capitu. ſexto, & elegãter Thucidydes dũrefert Cleonem ſic ratiocinantem, Melius agi cum republica, quæ malis moribus conſtanter utitur, quàm cum ea quæ bonis, ſed inconſtanter. idem conſuluit Alphonſ. de Caſtro ſummus Theol. de poteſtate legis pœn. lib. i. c. i.

15 Lex ſi inutilis, uel aliquantulũ noxia à principio, an uero poſtea inutilis eſſe incipiat, multũ refert.

Denique Dominicus Sotus tam in d. artic. viii. quam in d. artic. v. ad finem ait, quod ſiue †lex lata in communi nociua ſit, ſiue in quodam particulari, non deſinit uim habere, donec à principe ſit abrogata; quinimmo ait, quod ſecundum illam agere debent ſubditi. ſed quod ait, uim habere, uerum eſt, dummodo non ſemper eam rem exerceatur ſupra diximus. quod autem ait, ſubditos ſecundum eã agere debere, uerum eſt, quando ab ipſo initio, & ſi non erat contra ius naturale diuinũ aut contra bonos mores, tamen inutilis uel noxia tolerabiliter tamen erat; cæterum ſi cũ ab initio utilis eſſet, poſtea nociua eſſe, cœpit tunc ſecundum eam ciues agere non tenerentur. ut in exemplis de piſcatione, aut uenatione ſupra relatis. Ratio differentię, quia priore caſu cum populis interpretatiuè, & princeps apertius eam legem utilem eſſe putauerint, & per modum contractus uel quaſi in eam itum fuerit, non eſt ab ea recedendum ob qualem qualem noxiam aut læſionem. argumen. l. ſi uoluntate. C. de reſci. uendi. iuncta. l. ſicut ab initio. C. de act. & oblig. l. ſecunda. C. de reſc. uend. l. ſcio. ff. de minor. Poſteriore autem caſu, tam legiſlatores quam ciues tandiu ueroſimiliter eam legem obligare noluiſſe uidentur, quandiu duraſſet ipſius utilitas, quandiuque res in eodem ſtatu permanſiſſent; & non ultra. argumen. capitu. cum in de conſtitutio. cum ibi plenè traditis per Docto.

CAP. QVADRAGESIMVM SEPTIMVM.

1 *Populus principem habens, an leges ferre poßit? ardua quæſtio.*
2 *Principatus quadripertitur.*
3 *Tyranni eſt regnum, aut dolo quæſitum, aut ui.*
4 *Principatus deificus.*
5 *Principatus legitimus ex ſolo populi conſenſu.*
6 *Legem ſibi imponere an priuatus poſſit, ardua quæſt.*
7 *Populus ad ſingulos ciues non ſe habet ut corpus ad ſingula membra. contra nouiß.*
8 *Conſequentiam remouet differentia inter ęquiparandos.*
9 *Populus regem habens, an leges ſibi ferre poſſit? ardua. quæſtio.*
10 *Qualia principia, talia principiata.*
11 *Populus regem habens, præſumitur facultatem leges ferendi ſibi reſeruaſſe.*
12 *Reuocabilis eſt omnis conceſſio facta ad concedentis. utilitatem.*
13 *Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi? ardua quæſtio.*

1 Populus principem habens, an leges ferre poſsit?

Centeſimo quadrageſimo ſecundo colligitur, quid reſpondendum ſit in illo articulo, quo quærit, an † populus principẽ habens poſſit ſibi leges condere quibus regatur? ad cuius rei intelligentiam & notitiam præfari † oportet,

2 Principat' quadripertitur.

eſſe quadruplicẽ principatus ſpeciem, tyrannicã, legitimã, dominicã, deificã. uel aliter ſumma diuiſio eſt, quod quædã tyrannica eſt, quædã legitima, tyrannica qualis eſt illa, quæ ui aut dolo, ditione & imperio ciues tenet oppreſſos: ut contingit in populis & gentibus debellatis. tale enim imperium tyrannicũ eſſe, tenet doctiſsimus Theologorum frater Alfonſus Caſtren. de poteſta. legis pœnalis lib. i. c. i. pag. xvi. cuius uerba, & inde (inquit) ſequitur, ut † poteſtas, quæ nullam habuit ex populi conſenſu originem, nõ iuſta, ſed tyrannica

3 Tyrannis eſt regnũ, aut dolo q̃ſitum, aut ui.

ſit dicenda. idem ſenſit rex Dionyſius iunior & Plutarchus & Eraſmus ad eum in eius trãſlatione lib. v. Apoph. in dictis ipſius Dionyſii, q regno patrio pulſus cuidam interrogãti qui factum eſſet, ut cum pater ſuus tenui fortuna ac priuatus Siracuſanę ſibi ciuitatis principatum parauerit ipſe regis filius & regnum hæreditate acceptũ amiſſerit, quoniam (inquit) pater rerum potitus eſt, quum iam in odium ueniſſet popularis gubernatio, ego quum inuidia laboraret tyrannis principatum ſuſcepi, talem ergo principatum ui & armis paratum aut dolis tyrannidem appellarunt. ijdem authores eodem loco referunt eundem Dionyſium alteri idem percontanti reſpondiſſe, pater (inquit) ſuam mihi reliquit tyrannidem, non fortunam.

4 Principat' Deificus.

Legitimus † principatus rurſum in ſpecies tres diuiditur prima, quam deificam quaſi à Deo factam appellauimus, licet enim omnis principatus à Deo eſſe dicatẽ iuxta illud prouerbiorum c. viii. Per me reges regnant &c. tamen illud intelligitur nõ immediatè ſed mediante populi conceſsione, ut infra dicemus. immediate uerò interdũ à Deo eſt principatus, qualis fuit regis Dauidis, qui à populo regnum non accepit, ſed immediate à Deo per Samuelem, ut legitur regum lib. i. c. xvi. & qualis fuit Petri Principatus à populo non electi, ſed ab ipſo Deo per illa uerba delecti, Paſce oues meas ter geminata, ut Ioannis. xxi. & declarat Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra. Altera ſpecies eſt, quàm dominatum appellauimus, quando dominus latiſsimorum forte camporum in quibus nulli erãt habitatores, aliquos ibi habitare ędificareq́; permiſit ſub certis legibus & ſuprema iuriſdictione, aut dominio fortè ſibi reſeruatis, tunc enim ex lege conuentionis potuit ſibi reſeruare imperium, uel par, uel inferius, uel fortè plenius liberiusque ut expoſuimus ſupra c. i. cum ſeq. Vltima † ſpe-

5 Principat' legitimus ex ſolo populi cõſenſu.

cies eſt, quando populi conſenſu & conceſsione principatum ſuſcepit, hęcq́; legitima quoque principatus ſpecies eſt, ut duo ſuperiores; ſed iſta frequentior ut edocet Alfonſus Caſtr. ubi ſupra & probat l. ii. §. deinde quia difficile. ff. de origine iuris l. i. ff. de cõſt. prin. §. ſed & quod principi inſt. de iure nat. & Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra uerißimè, iure (inquit) naturæ etiam poſtquam illa deprauata fuit, nullus eſt populi rex, aut dominus; ſed hi principatus aut dominia, quæ iuſtè tenentur ex populi conſenſu euenerunt. Et primus (inquit) rex, qui eſt hominibus datus (ut regũ lib. i. c. viii. enarrat hiſtoria) non niſi populo petente fuit ab ipſo Deo conceſſus. Deinde populi uarii uarios ſibi reges elegerunt, nec paucos expulerunt ut d. l. ii. §. exactis deinde regibus. ff. de origine iur. apud aliasq́; gentes regum nomen odio habitum fuit, cœperũtq́; ſe ſe per conſules, per dictatores, per quoſdã alios magiſtratus gubernare, interdum per unum interdum per plures, ſed oẽs iſti modi gubernandi ex populi conſenſu deſcendebãt & legitimi uidebantur, qui aũt illinc non deſcenderent tyrannici eſſe intelligũtur. Nam quod. i. regum c. viii. legitur per me reges regnant intelligitur (ut iam poſt Alfonſum Caſtrenſem ubi ſupra attigimus) mediante populi conceſsione, & Deus ibi eſt tanquã cauſa uniuerſalis, quæ cum omnibus rebus & humanis actionibus cõcurrere uidetur, nam ſecundum receptam ſententiam tam Philoſophorum quàm Sanctorum & doctorum Deus conſulit non ſolum rebus humanis uniuerſis, ſed etiam ſingulis oĩa eius prouidentia regũtur, ut per Saluianum lib. i ii. & iii. de prouidẽtia Dei, & ſupra plenius diſſeruimus. c. xxi. n. 13. ſecundum quæ doctiſsimus Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra tenet populum † etiam principẽ

6 Legem ſibi imponere an priuat' poſsit, ard. quæſtio.

habentẽ, poſſe ſibi leges quibus regatur inſtituere, dummodo ex nihil obſint iuribus principis ſui, hancq́; poteſtatẽ iure naturæ ei competere ait quia (inquit) quilibet homo legẽ ſibi dicere poſſet à qua ſibi recedere nõ liceat, quia eã poteſt ſibi imponere cũ obligatione, ergo idẽ populo (inquit) fas erit, eiusq́; uerba ita habẽt, conſtat enĩ (inquit poteſtatẽ legem ſtatuendi populo iure naturę conceſſam eſſe, præſertim ad eas leges, quę ſuperioris ſui iuri & dominio minimè repugnãt, nã quilibet particularis homo põt ſibi legem ſtatuere, qua ui

tam

tam ſuam regat & moderet ut etiam cum obligatione faciendi id, qđ lege decreuerit, ſi id qđ apud ſe ſtatuit nulli ſuperioris ſui decreto obniat, idẽ prorſus de toto populo aut de tota republica dicere oportet, quæ ratio re uera eſt contra textum uulgò notũ in.l.ſi quis in prin.teſtam.ff.de lega.tertio.ubi negatur poſſe hominem ſibi eam legem imponere, à qua eimet non liceat recedere; nec enim poteſt ſuam uoluntatem ſeruam ſibimet facere, id enim libero arbitrio natura hominibus dato dilucidè aduerſum pugnans contrarium foret, & in hac ratione nititur illa egregia.l.fi. C.de pact.&.l.ſi mihi & tibi. §. in legatis ubi multa per Iaſ.in utraque lect.poſt Bart.in dictis locis.ff.de lega.i.l.i.C.de ſacroſan.eccleſ. l.iiii.& per totum illum titulum.ff.de adim.lega. elegans.l.ſub hac.ff.de act.& oblig ubi nominatim ſic dicitur, ſub hac conditione ſi uolam nulla obligatio eſt, ſicq; ut ſit obligatio, non ſibi ipſi tantum quis loqui debet, ſed etiã cum alio paciſcendũ eſt, ut.dd.iuribus. quinimmo etiam tunc obligatio præciſa non eſt, uam regulariter & re integra pœnitere liberum eſt, niſi in ſolis cõtractibus nominatis in quibus id expreſsim prohibitum eſt, ita procedit totus titulus.ff.de præſcrip. uerbis &.ff.& C.de rerũ permut.&.ff.& C.de condi.ob cauſ.

7 Popul' ad ſingulos ciues non ſe hẽt ut corpus ad ſingula membra.contra nouiſs.

Mouetur ſecundo Alfonſus Caſtr. quia † ut ſe habet totum corpus ad ſingula corporis mẽbra, ita ſe habet totus populus ad ſingulos ciues; ſicq; ut totum corpus poteſt cuilibet mẽbro imperare idque aſſolet, ita & populus imperare poteſt cuilibet conciuium. quæ ratio leuis eſt, tum quod ſupereſt princeps, qui populi uice fungitur.l.i.ff.de conſt.prin.§. ſed & quod principi, inſt.de iure. nat.l. il.§. deinde quia difficile.ff. de origine iuris. tum etiam quia ea ſimilitudo nulla eſt, aut nõ procedit; primum quia unuſquiſque ciuium poteſt domicilium ad libitum mutare de populo in populum, & de regione in regionem etiã remotiſsimam, qua re nihil uſitatius aut frequentius: pes autem aut manus à reliquis corporis membris abſcedere nequeunt. unde Statius ſic cecinit,

Omne homini natale ſolum

Et Ouidius ſic etiam modulatur,

Omne ſolum forti patria eſt, ut piſcibus æquor.

Et dixi de ſucc.crea.§.xxx.num.298.ubi uidebis de mutatione domicilij. Deinde quia pes aut manus nunquam poſſunt aut unquam poterunt arcem capere hoc eſt caput fieri; ſingulis autem ciuibus id contingere & poſsibile eſt & non rarum, ut & omnibus notum eſt, & ita ut quotidie fiat neceſſe eſt in populis, qui reguntur per conſules aut alios magiſtratus uiciſsitudinarie, quod hodie fit in populo Venetiarum, & Genuenſium, & Lucenſium, & ſimilium. idemque fit in omnibus oppidis Hiſpaniarum, quæ uulgò aldeas appellantur. iii. quia in hominis corpore aut alterius animalis, pereunte capite, ut reliqua corporis membra pereant, neceſſe eſt; nõ ſic in principe populi, quo extincto non ideo populus perit, quinimmo nec minui uidetur. argu. tex.in.l. quærebatur.ff.de iudi. Poſtremò, quia gubernationis munus in uero corpore ſemper eſt penes caput, non ſic in populo, nam & poteſt & quotidie ſolet, qui hodie populi princeps eſt, priuatus fieri; & econtra priuatum rurſus fieri principem. id quod ut fiat neceſſe eſt in populis, qui regem nõ habent hæreditarium, ſed per ſuos magiſtratus uiciſsim reguntur, & non raro fit etiam in populis regem iure hæreditario gubernantem habentibus, ut in exẽplo de Dionyſio ſupra relato, In ſumma ſunt & aliæ innumeræ differentiæ, quas enarrare ocioſum eſſet. nec dubium eſt, † quin ad tollẽdam conſequentiam ſufficiat dare unam inſtantiam. Glo.communiter ibi approbata, ut conſtat ex relatione Iaſ.in.l.ſi creditori.ff. de ope.noui nunciat.glo.in c.ſicut urgere.i. q.i. Et tandem illa ſimilitudo de corpore ad mẽbra reſpectu populi & ciuium, nõ eo pertinet ut exinde quaſi ex primo quodam elemento aut neceſſario principio fieri poſsit ulla collectio, aut illatio, ſeu conſequentia, (id enim uani capitis eſſet) ſed eo pertinet ut ſit quidã modus docendi ad faciliorem hominum præſertim hebetorum inſtructionem.

8 Cõſequentiam remouet differẽtia inter æquiparandos.

Denique † receptiſsima ſententia eſt Bart. & omnium in.l.omnes populi.ff. de iuſt. & iu. Alexandri, & Philippi Cornei, Iaſ. & aliorum in.l.fi.C.de teſtam.per tex.ibi non ualere leges, quas populus principem iure hæreditario regnantem habens ſibi fecerit; niſi ab illo ſint confirmatæ. Quorum ſententia uera eſt, ſi ponas populum omne ſuum imperium, iuriſdictionem, & poteſtatem in principem trãſtuliſſe, ut fecit populus Romanus. & ita intelligo.d.§.ſed & quod principi &. d. §. deinde quia difficile, & d.l.i.ff.de conſt.prin. ſecus autem eſſet ſi eam poteſtatem ſibi retinuiſſet, tunc enim procederet opinio Alfonſi Caſtrẽſis ſupra relata, cum enim tota poteſtas penes populum prius eſſet ab eoq; in principem populi tamen cõceſsione migrauerit, potuit migrare uel ex toto uel tantum ex parte, quæ res facti eſt, exindeq; pendet iſtarum controuerſiarum definitio. & quia † ſecundum philoſophum qualia ſunt principia, talia præſumũtur

9 Populus regẽ habens, an leges ſibi ferre poſſit & ard.q.

10 Qualia principia, talia principiata.

tur principiata, & è contra. ſicq́; qualis eſt pręſens ſtatus, talis præſumitur origo, ſecundum eum & ſecundum communem opinioné. glo. l. cum res. C. de probatio. plenè per Nicolaum Boer. deciſi. xlii. alia in ſuper. in prin. Hinc fit

11 † ut ſi populus ſit in poſſeſsione tales leges, uel etiam conſuetudines ſibi faciendi, uel introducendi ſine ulla ſuperioris confirmatione, tunc præſumam illud ius, illamq́ue poteſtatem à populo reſeruatam, quo tempore principem ſibi elegit. quod ſi ex diuerſo princeps reperiatur in conſuetudine hoc eſt in poſſeſſione, uel quaſi eas leges & conſuetudines approbandi, tunc præſumendum eſt, nihil iuris ad eam rem ſibi populum reſeruaſſe; ſicq́ue eius leges citra principis confirmationé non ualere. quod ſi nihil iſtorum probetur, nec appareat qualis fuerit conſuetudo, aut poſſeſsio iſtarum rerum, qualisve fuerit populi conceſſio; tunc præſumam hanc poteſtatem à populo reſeruatam fuiſſe, per generalitatem. d. l. omnes populi. & §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. d. §. deinde quia difficile cũ ſimil. & quia omnis principatus eſt ad populi meram utilitatem, ut habet noſtra concluſio principalis ornata per totum hunc librum, populo auté hanc poteſtatem à ſe ex toto abdicaſſe nocentiſsimum eſſet, & contra præſumptionem. l. cum de indebito. ff. de probat. ergo id præſumendum non eſt, ſed potius contrarium. &

Popul⁹ regẽ habens, præſumit facultatem leges ferendi ſibi reſeruaſſe.

12 quia † omnis conceſsio facta ad meram concedentis utilitatem intelligitur eſſe reuocabilis, præſertim in huiuſmodi mandatis. §. rectè quoque inſt. de mãd. & per totum titulum ff. & C. de procura. & extra eod. tit. in decr. & in. vi. & C. & ff. de mandato. iuncta. l. quoties ab omnibus, ubi in ſimili per Iaſ. C. de fideic. & l. ſtipulatio iſta §. iutet certam. ff. de uerb. obliga. l. pen. ubi multa per Iaſ. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. C. de epiſcop. & cleri. l. filijs matrem. C. de inof. teſta. itaque quum omnis legitimus principatus ſit ad meram populi, non etiam ad regentis utilitaté, quumq́; tale mandatum aut commiſsionem ad ſuã utilitatem datam, reuocare cuilibet liberum eſſe debeat: uidetur quod populus eam iuriſdictionem, quam dedit, & liberè reuocare & longè magis aut liberius moderare poſsit: & conſequenter ut poſsit quoties uelit leges nouas ſibi facere, nouasq́; introducere conſuetudines. quæ omnia diſputationis tantum non ẽt definiendi gratia dicta eſſe intelligãtur, quia modo neutram partem adfirmo ob cauſam nunc reticendam.

Reuocabilis eſt omnis conceſſio facta ad concedẽtis utilitaté.

Illud autem certum eſt, non bene ſequi, po-

13 pulus conceſsit principi ut ipſum gubernaret, ergo ei dedit poteſtatem legum ferendarum. hoc enim pendet ex ſcripturæ inſpectione, aut uerborum conceptione ad eam conceſsionem factis & habitis; quæ res facti eſt, factum autem non præſumitur niſi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. l. ſi emancipati. C. de colla. ibi teq́; emancipatum probatum fuerit, ubi notat Iaſ. & cum ea iuriſdictio & poteſtas prius eſſet penes populum, penes eum remanſiſſe & perſeueraſſe præſumitur, niſi quatenus probatur contrarium. Iuxta glo. communiter app. in. l. ſiue poſsidetis, & in. l. cũ res C. de proba. Nicol. Boerius deciſ. xlii. alia inſuper colum. i. ergo aut princeps reperitur in quaſi poſſeſsione eas leges ferendi, & præſumam eo uſq; mandatum populi habuiſſe; aut quaſi poſſeſsio eſt in contrarium, & tunc contrarium præſumam; aut ſumus in dubio quia neutrum iſtorum probatur, & præſumam penes populum eam poteſtatem remanſiſſe, ut dictum eſt: quamuis contrarium & nullo iure tenuerit Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra per. d. § deinde quia difficile, & per. d. l. i. ff. de cõſti. princip. quæ leges nihil faciunt, quia loquuntur in caſu claro, non in caſu dubio, ipſe tamẽ nobiſcum tenet in duobus membris ſupra relatis, qui non minus utiliter quam ſumma auctoritate & grauitate ſubdit hęc uerba, Et inde (inquit) mea ſententia deducitur ut ſi princeps, aut magiſtratus talem poteſtatem à populo habens uellet lege à ſe condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege naturali, aut diuina minimè neceſſarium, ſit tyrannus dicendus: quia maiorem poteſtatem erga populum ſibi commiſſum, quamq́; uere habebat exercet. quam ſententiam uerisſimam puto, eo pſertim quòd omnis lex poſitiua ad ſui ualiditatem debet deriuari à lege naturali & diuina ſecundum eundem Caſtrẽſem ibi, ut continuo dicemus. & tenuit Dominicus Sotus in locis ſupra relatis. & quòd princeps in dubio leges ferendi facultatem non uideatur habere, illinc apparet, quod principẽ legum miniſtrum, cuſtodem, obſeruatorem, & executorem eſſe ſæpe ſupra diximus. ca. primo. cum plu. ſeq.

Princeps ĩ dubio an habeat ius leges ferendi? ard. q.

CAP. QUADRAGESIMUM OCTAUUM.

1 *Meretrices an tolerandæ?*
2 *Malum minus eligendum ex duobus malis.*
3 *Meretricibus ſui quæſtus gratia, datur actio, & retentio.*
4 *Meretrici an liceat uim inferri.*
5 *Meretrix in foro conſcientiæ an mercedem petere, uel retinere poſſit? ardua. q.*

6 Regina

6 *Regina Amazonum pretio emit Alexandri congreſſum.*
7 *Meretrici datum effugit dominium dantis.*
8 *Noſtrum prodigere fas eſt.*
9 *Meretrici datum quod eſt, acquiritur.*
10 *Meretrici datum repeti nequit.*
11 *Reſtituitur difficilius læſus in toto, quàm ſi in parte læſus eſſet dimidia.*
12 *Volenti non fit iniuria, aut damnum.*
13 *Virgo aut uidua quod accepit a uiro ſecum congrediente reſtituere non tenetur, idē in nupta.*
14 *Veneris cauſa quod dedit minor, aut filius fam. an ſit reſtituendum?*
15 *Meretrix ſi uult nubere ei, qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda.*
16 *Meretrici datum non publicatur contra Accur. & Guil.*
17 *Intellectus. l. Lucius. ff. de cond. & dem.*
18 *Hereditatis lucrum transferri tolerantius, quàm de periurio quæri.*
19 *Succeſſiones ſunt iuris ciuilis.*
20 *Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens ab eo concepiſſe uidetur.*
21 *Filius ineunte matrimonio natus præſumitur mariti, licet mulier cum multis adultera eſſet.*
22 *Intell. l. Lucius. ff. de cond. & dem.*
23 *Noſtrum nobis inuitis ſæpe adimitur etiam ſine facto noſtro.*
24 *Spes improba eſt ad hæreditatem uiuentis.*
25 *Adultera ſe prodere non tenetur, quando id infructuoſum fore putat.*
26 *Adultera filio ut abſtineat à patris hæreditate ſuadere an teneatur? ard. q.*
27 *Accuſare ſe nemo tenetur, niſi coram Deo.*
28 *Ratio noua.*
29 *Filiatio certò probari interdum poteſt.*
30 *Filiationis intuitu legatum relictum, nō debetur, ſi ille filius non erat. contra nouiſſ.*
31 *Adulter, qui filiū genuit an reſtituere marito debeat aliquid?*
32 *Intell. l. filium. ff. qui ſunt ſui uel. ali. iur.*
33 *Adulterinum ſe eſſe filius domi ineunte matrimonio natus, matri dicenti, credere non tenetur.*
34 *Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui. ard. q.*
35 *Intell. titulorum. ff. C. & inſt. de lege Aqui.*
36 *Intell. ad tit. ff. C. & inſt. de furtis.*
37 *Reſtitutio ceſſat ubi eſt legitima acquiſitio.*
38 *Reſtitutio ceſſat interdum, & ſi aquiſitio fiat ſine domini uoluntate.*
39 *Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit? egregia. q.*
40 *Pœna ſuos tenent auctores.*
41 *Intell. C. qui cauſam, de reg. iur. lib. vi.*
42 *Caſus nulli imputatur.*
43 *Amantes ſunt amentes.*

CENTESIMO quadrageſimo tertio colligitur ex concluſione noſtra principali, An † leges; conſuetudines, ſtatuta, lupanariorū uſum introducentia ualeant? mouet quæſtionem quod ſalus animarum eſt cunctis rebus præferēda. l. ſunt perſonæ. ff. de religioſ. nec dubium eſt quin uſus ille aduerſetur præcepto diuino de non fornicando, ſicq; nocere uideatur animarum ſaluti. adhuc tamen quod ex leges, conſuetudines, & ſtatuta tolerentur, & uniuerſalis uſus probat, & iure etiam ſuſtinentur ex uulgata illa regula dictante, † ex duobus malis minus malum eſſe eligendum, iuncta rerum experientia, quæ docuit quā male ſe habeat reſpublica ſi quādo id fuerit prohibitū eſt. l. ſi procurator rei. ff. de doli excep. cum Glo. l. quoties nihil. ff. de regulis iuris. c. conſidera. xxii. q. i. Philippus Decius & Hieronymus Cagno. in d. l. quoties, c. ſi quod uerius xxiii. q. ii. & c. i. & ii. diſt. xiii. Alexan. in l. ſi conſtante. ff. ſolu. matri. §. fin. col. penul. Paulus Caſtrenſ. in l. i. ff. ſi quis cautio. Alexan. conſi. cvii. ad finē lib. iii. & conſi. liiii. uiſo proceſſu cauſæ col fi. lib. v. His tamen plane aduerſatur Franciſcus Petrarca lib. v. epiſtolarum rerum ſenilium, quē refert Hieronymus Cagnolus ubi ſupra. ille enim negat ſe percipere poſſe quo pacto qđ malum eſt eligendum ſit, aut optandum, commodius aptiusq; dicendum exiſtimat, maiora & grauiora mala diligentius eſſe præcauenda, fugienda, obuianda, quod ſi id non detur tunc minora æquiore animo perferenda, ſed utrūque eodem tendit ſi recte inſpiciatur ut & fatetur Cagnolus ubi ſupra allegans Ciceronem offi. lib. iii. differentem ex malis minima oportere eligere. ſecundum quæ, ſuper eſt ut leges ac principum imperium & ſi ad ciuium utilitatem ſpectent, non ideo minus talem meretricum uſum admittere potuiſſe, maioris mali uitandi cauſa. quinimmo cę meretrices huiuſmodi ſunt tamq; legitimus quæſtus, quē faciunt, intelligitur † ut detur actio & retentio, & exceptio, nam & quod ſui quæſtus gratia accepit, retinere iure poteſt, & cōtra repetentem ſibi daretur exceptio retentioq;, dominiumq; illius rei ſuum facit, & ſimiliter (id quod plus eſt) ſi ſibi illius quæſtus gratia promiſſa non perſoluerentur agere poſſet contra promittentem: quia licet turpiter faciat eo quod meretrix ſit, tamen cum talis

1 Meretrices an tolerandæ?

2 Malum minus eligendū ex duobus malis.

3 Meretricib⁹ ſui quęſt⁹ gratia, datꝰ actio, & retētio.

talis ſit, non turpiter accipit, præſertim † qa ipſa ſui copiam facere etiam ſi nolit ceſſante legitimo impedimento tenetur, adeo ut illius rei gratia nō poſsit unquam uideri uim paſſa, nec puniretur, qui per uim cum meretrice rem haberet. ut iſthæc & alia multa hāc ad rem pertinentia tradunt Bald. Salicetus & alij in l mercalem per tex. ibi. C. de condi. ob turp. cauſam, Hieronymus Cagnolus in l. ſemper in contractibus. ff. de reg. iur. poſt Philippum Decium ibi, Iacobus de Sancto Georgio in tracta. de homagio ad finem, per Nicolaum Boerium deciſione. ccxvii. nu. 20. & deciſione, ccxvii. quid de iudice nume. 5. & nume. 14.

4 Meretrici, an liceat uim inferre.

Hactenus quo ad forum cōtentioſum, quid † autem in foro conſcientiæ, an illa meretrix tuta in conſcientia petere poſsit, uel retinere quod ſibi datum uel promiſſum quæſtus ſui gratia fuerit? & Medina egregius noſtra tempeſtates Theologus negat meretricē ſuæ turpitudinis cauſa poſſe aliquid pretii nomine, aut mercedis nomine accipere, ſed ait, ſibi quaſi dono datum accipere fas eſſe. Contrarium tenet Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. iiii. q. vii. art. i. ex mente S. Tho. ii. ii. q lxii. ar. v. & Sotus ait hanc eſſe receptam opinionem Theologorum, facit. l idem ſi ob ſtuprum ff. de cond. ob turpem cauſam. ubi tales meretrices & ſi in eo quod meretrices ſint turpiter faciant, tamē in eo quod accipiunt mercēdē cū meretrices ſint, turpiter minime faciunt. Quid dicendum? & ſanè Medina ſic arguit, actus meretricius uenereus cum turpis ſit nullo pretio dignus eſt, ergo qui pro eo pretium aut mercedem receperit, indebitum accepiſſe uidebitur, ſicque reſtituere tenebitur. ergo inquit ſi meretrix quaſi mercem eius rei acceperit ut rem indebitam reſtituere tenebitur, quod ſi quaſi dono datum retinere poterit, ſed cum plerunq; ad meretrices ingrediētes nullas cū eis habeant amicitias, raro aut nunquam eæ meretrices poſſent retinere quod ſibi datum eſſet, cum donationis animus præſertim in ignotam & turpem mulierem præſumi non iure poſsit. l. cum de indebito. ff. de proba. id quod aduertit Sotus ubi ſupra. ſicq; illarum mulierculárum miſerrima conditio hac opinione admiſſa miſerabilior & deterior fieret, quod non expedit, ne afflictis addatur afflictio. arg. l. un. in princ. C. de his qui ante aper. tab. l. imperialis. C. de ſecund. nup. ſuamq; opinionem Sotus probat quatuor rationibus, prima, quia inſtè accipit mulier mercedem pro uoluptate, quam uir captat, deinde quia fortè illi uiro prolem generabit, tertiò quia fortè illi ſemen ad ſalutem emittere expediebat, ultimò quia meretrices ſalarium publicum accipiunt; quod inquit ipſum nomen meretricis ſuadet, quæ ultima ratio in facto, non in iure conſiſtit, ſicque incerta eſt. ipſe tamen refert reginam Amazonum prece & pretio congreſſum Alexandri Magni emiſſe prolis ſuſcipiendæ gratia, id quod mulieribus illis ſolenne fuerat. Item ii. & iii. rationes quibus utitur Sotus non ſunt generales, quinimmo rari ſunt (ut experientia docet) qui ad meretrices ſalutis aut prolis gratia accedant, ſed plerique uoluptatis explendæ gratia. adhuc tamen Soti opinionem contra Medinam ueriſsimam puto ac utiliſsimā, ne miſerrimę illę mulierculæ miſerabilioris fiant conditionis, quàm ſunt. ſicque huius ſententia humanior eſt. & tria uidebimus, primum, An dati dominium abſceſſerit ab ipſo dante, Alterum an migrauerit in accipientem, Vltimum an repetenti ſit reſtituendum?

5 Meretrix in foro cōſcientię an mercedem petere, uel retinerē poſſit? ard. q.

6 Regina Amazonum pretio emit Alexandri cōgreſſum.

Quo ad primum † dominium à dante abſceſſiſſe certum eſt etiam de iure naturali nihil enim tam naturali æquitati conuenit, quam uoluntatem domini rem ſuam in alium transferre uolentis ratam eſſe. §. per traditionem, inſt. de rerum diui. ſed hic tradidit ergo tranſtulit dominium, facit. l. traditionibus. C. de pact. l. traditio. ff. de acq. rerum domi. deinde quia hiſce in rebus plerunq; fieri ſolent pactiones expreſſæ aut tacitæ de talibus dationibus, quas ſeruare iure naturæ debemus. l. i. ff. de pact. ca. i. eod. tit. l. i. ff. de conſtitu pecu. l non minorem. C. de tranſact. Tertio quia † unicuique licet ſuum non ſolum diſponere alienare ue, ſed etiam prodigere eoque abuti. l. ſed & ſi lege §. conſuluit. ff. de pet. here. ibi dum re ſua ſe abuti putat. & l. i. §. & magis uerbo prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni. l. quia autem in princ. & §. i. ff. quę in fraudem creditorum. l. quia poterat. ff. ad trebel. l. non uſque. ff. ſi à parente quis fuerit manumiſſus. l. nemo. ff. de pact. & multa per Doctores in dd. locis. ergo iſte ſine dubio & uoluit & potuit rem ſuam prodigere: quinimmo non ſolum quando interfuit ulla cauſa dationis, ſiue honeſta, ſiue inhoneſta, ſed etiam quando nulla omnino interfuit noſtra poſſumus prodigere. l. i. & ii. & per totum titulum. ff. pro de reli. tuncq; ea res fit primi occupantis, nam iure naturali quod nullius eſt, id occupanti conceditur. l. i. ii. iii. & iiii. ff. de acqui. rerum domi. l. i. & ii. l. ſi id quod. ff. pro dereli. l. ſi qs ui. §. differentia ubi per doctores. ff. de acqui. poſſ. Quo ad ſecundum, an † tale dominium fuerit meretrici acquiſitum? certum eſt ei acquiri,

7 Meretrici datum effugit dominium dātis.

8 Noſtrū prodigere licitū.

9 Meretrici datū quod ei acquiritur.

acquiri, tum quia fuit primus occupans poſt iſtum a ſe tale dominium abdicantem, deinde quia in eam iſte id dominium transferre uoluit, nec quicquam tam naturale, quàm uoluntatem domini rem ſuam in alium transferre uolẽtis ratam eſſe, per leges & rationes ſupra relatas. poſtremo quia non minus infructuoſum quàm iniquum eſſet, introducere ut dominium meretrici acquiri deſineret, quod ab ipſo uiro iam dicimus abſceſſiſſe: & hac ratione utitur in ſimili iure conſultus in l.i.§.ſi uir uirum uxori .ff.de acq.poſſeſsione. Quo

10 Meretrici datum repeti negt.

ad tertium, an † meretrix repetenti reſtituere teneatur. Et quidem homini ſui iuris & legitimæ ætatis reſtituere non tenetur, quia talibus non licet pœnitere.c.quod ſemel de regulis iur. lib.vi.l. ſicut ab initio.C.de acti. & obliga.l. ſicut maior. C. de repu. hæredi. Et quia in pari cauſa turpitudinis, melior eſt conditio poſsidentis.c.in pari cauſa de regulis iuris.lib.vi. d.l. mercalem.C. de condi. ob turp.cauſam, cum ibi not. Et quia maiores ætate reſtitui non ſolent, in ijs quæ ipſi recte intellexerunt, etiam ſi ultra dimidiam uel in totum ſit deceptio. Et ita procedunt omnes tituli.ff.C.inſt.& extra de donatio.&.ff.&.C.de condi.ob cau. & ſic licet deceptus ultra dimidiam poſsit reſtitui, quia præſumptum eſt, ſe non intellexiſſe quod agebat.l.ii.C.de reſci. uendi. tamen deceptus in toto quia is recte intellexit, quod agebat, reſtitui non poteſt: ut tradunt communiter doctores præſertim Hieronymus Cagnolus & Aries Pinellus & Panta.de Crema in d.l.ii. poſt Bartho.Sali. & alios ibi ut diximus lib.iii.contro.uſu frequentiũ. Sicq; † filius & filia, qui futuræ patris ſuc-

11 Reſtituiſ difficilius læſus in toto, quàm ſi in parte læſus eſſet dimidia.

ceſsioni renuntiarunt, ſi decepti fuerunt ultra dimidiam poſſunt reſtitui contra eam renuntiationem iuratam, & tamen ſi gratis renunciarunt cum iuramento (hoc eſt nihilo ſibi penitus reſeruato) tunc reſtitui nequeunt, quia tunc in computatione uel in rei menſura non fuerunt decepti: ſed à toto recedere uoluerunt, ut uidetur eſſe communis opinio doctorum, & tradit Franciſcus Aretinus in.l.qui ſuperſtitis ff de acqui.hær. Philippus Decius in conſi.clxxxi.& conſi. clxxxii. Sic ergo & in ſpecie noſtra, uir ille, qui dedit meretrici cum intelligeret quod agebat, reſtitui non poteſt, & quũ illa dominij tranſlatio contingetet ex mera uoluntate ſua iure naturali & diuino rata fuit, ut iam oſtendimus, & non eſt mera donatio, ſed datio ob cauſam, quæ ſequuta fuit l.i.ff.de donat. Diuerſa cauſa eſt in cæteris contractibus reſpectiuis (qualis eſt emptio & locatio & ſimiles) in quibus ideo reſtitutio læſis cõceditur, quia præſumuntur non intellexiſſe, quod agebãt, ſi læſio fuit ultra dimidiam d.l.ii.l.ſi uoluntate.C. de reſci. uendi. ſicque ſi ſe deteriorem ſuam conditionem tam inequaliter intelligeret, qui ultra dimidiam læſus fuit, præſumitur talem contractum minimè initurum fuiſſe aut fore, ſicq; præter ſuam uoluntatem eam læſionem ſibi contigiſſe. At in ſpecie noſtra ipſe in toto eo, quod dabat, ſciebat ſe læſum: ſicque non præter, ſed ſecundum ſuam uoluntatem ei læſio contigit: id quod non reputatur lęſio, eo ipſo quòd ex libera uoluntate deſcendit. nam † id portat leuiter quod

12 Volẽti nõ fit iniuria, aut dãnũ.

portat quiſque libenter.tex.cũ Glo.in.§ preterea.inſt de actio.l.quia poterat.ff.ad Treb. quinimmo & ſi læſio eſſet, eo ipſo tamẽ quod ſponte ſua ſibi contigit, ſibi imputãdum eſt; nec ſuccurrendus aut reſtituendus eſt: quia damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſibi & non alii debet imputari.c.damnum de regu. iuris lib.vi. & quia uolenti non fit iniuria.l. cum donationis.C.de tranſact.egregia.l.iam dubitari.ff.de hære inſt. ibi ſua ſponte.l.ſi filius qui patri ff.de uulg. uerbo non ſponte ſuſceptis, ubi in ſimili per Bartholomæum Socinum.l.ſi fideiuſſor.§ ſi neceſſaria, ubi multa per Iaſ.ff.qui ſatiſdare cogan. & eſt longè melior defenſio ad hanc concluſionem quàm reliquæ ab Theologis adductæ: licet opinionẽ Medinæ ſupra relatam teneãt Ioan. Andr. & Ioãnes Mona. in d.c. in pari cauſa in prin. de reg.iu.lib.vi. ſed nobiſcum tenet Alfonſus Caſtren de poteſtate legis pœnalis lib.ii.c.x. uerſi iii.principali arg.

13 Virgo aut uidua qđ accepit a uiro ſecum cõgrediente reſtituere non tenetur, idẽ in nupta.

Quid autem † ſi uirgo pretium (hoc eſt aliquid) accepit pro ſimili alicuius uiri congreſſu? aut quid ſi uidua, non tamen meretrix accepiſſet? aut quid ſi accepiſſet etiam nupta? & in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus tenendum eſt, dominium abſceſsiſſe à dante, & migraſſe in accipientem; nec oportere ipſi danti etiam repetenti reſtitui, per iura & rationes ſupra allegatas, & ita tenet Dominicus Sotus ubi ſupra, quod intelligo tam in foro contentioſo quàm in foro conſcientiæ.

14 Veneriſcã quòd dedit minor, aut filius fam. an ſit reſtituendum?

Quid † ſi is qui dedit erat minor ætate, uel maior, ſed filius fam. & ſanè in minimis non daretur repetitio minori, arg.l.ſcio.ff. de minno.quam regulam plenè ornaui lib.i.§.ii.de ſucc.reſol.aliter ſic, arg. eorum quæ ſupra dicta ſunt. menſura autem iudicis arbitrio æſtimanda eſt, & utrunque obtinere intelligo etiam in foro conſcientiæ, non ſecus quàm

in foro iudiciali. In filio fam. ſi ueroſsimile eſt patrem ſuum id permiſſurum, tunc & tranſtulit dominium, & ceſſat repetitio; aliter non. ueriſsimilitudo ex quantitate rei datæ & bonorum patris æſtimanda iudicis arbitrio eſt, quod intelligo tam in foro contentioſo quàm pœnitentiali: & hæc omnia ſunt ex mente Dominici Soti ubi ſupra.

15 Meretrix ſi uult nubere ei, qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda.

Quid ſi † cuſtos carceris compreſsit meretricem incarceratam, aut quid ſi meretrix, uel alia mulier uult nubere ei, qui ad ultimũ ſupplicium ducebatur? dic ut per Boerium in locis ſupra citatis.

16 Meretrici datum nõ publicatur contra Accur. & Gui.

Ex ſuperioribus † apparet ueram non eſſe Guilielmi de Ludo ſententiam, qui (ſingulari. xlviii. poſt Accurſium, quem allegat in l. nõ dubium uerb. ex eo. C. de legibus) ſcripſit fiſco deferri, quod meretrix ex quæſtu ſuo acquireret. allegat. l. Lucius. ff. de iure fiſci, quę loquitur quãdo aliud graue delictum fuit admiſſum, & ſic non obſtat.

Tenendo ſuperiorem ſentẽtiam noſtram, contra communem: tunc ad illud forte argumentum, quo dicebatur, lex inuitabat ad hæreditatem maioratum'ue illum, hunc filium legitimum, niſi per interuentum iſtius adulterini excluſus foret, ergo qui hunc interpoſuit, hoc damnũ dedit immediate (pręter ſuperius dicta, quibus oſtendimus id damnum minimè eſſe immediatum) reſpondetur, quod non adulteri, ſed Deus ipſe hunc interpoſuit & etiam lex. Deus enim fecit nos, non ipſi nos, ut ſacris literis edocemur; ſicq; prolem illam (ſiue illa ex adulterio ſit, ſiue ex legitimo coitu) non tam adulteris ipſis quàm ipſimet Deo optimo maximo acceptã ferre debemus, qui ex malis initijs multa bona ſæpe facit oriri.

Præterea lex quaſi ſub hac conditione ad eam hæreditatem uidetur inuitaſſe legitimũ ſiue filium, ſiue agnatum, niſi interpoſuerit ſe alter cuius cauſa ſecundum legis diſpoſitionem, uel ſecundum humanam cognitionem potior eſt ſecũdum legis diſpoſitionem: ut ſi fortè ſpurius à principe legitimatus excluſerit eum, qui aliàs uocabatur à lege, ut per Bartho. in. l. Gallus. §. & quid ſi tantum, prope finem. ff. de lib. & poſth. & ibi per omnes doct. ſecundum humanam cognitionem ut ſi fortè, qui filius non erat, errore aliquo tanquam filius habitus fuit, ut in terminis. l. ſi pater & l. neque apud. C. de hær. inſt. lex enim uocauit filium uel agnatum ad talem hęreditatem uel legatum ſub hac conditione, niſi ſit alter filius maior natu, qui minorem excludat, uel niſi ſit filius, qui excludat agnatum; & quia lex de tali filiatione certa eſſe non poteſt, ulterius proceſsit declarãdo eum filium ſe uocare & talem reputare, qui durante matrimonio domi naſceretur, non ignara enim huius mali & ſimilium, miſeris per hunc modum ſuccurrere dicit, ne unquam de adulterio ob cauſam ciuilem poſſet eſſe quæſtio, ut probat † d. l. Lucius. ff. de cond. & dem. ubi ſi filius fuit inſtitutus ſub hac conditione, ſi ſe filium probaret: ea conditio ipſius inſtitutio nem uitiat de iure. ff. (ut ibi & hodie quæſtio nis eſt, an etiam uitiet, an ipſamet conditio reiiciatur, ut diximus de ſucc. crea. lib. i. §. x. ſuper rep. l. quoniam in prioribus, ibi collocatam. C. de inof. teſt. par. iii.) quia † mens teſtatoris fuit ſibimet minimè ſatisfacere per probationem uel præſumptionem legis de qua in d. l. filium eum. ff. de his qui ſunt ſui uel ali. iuris. & d. l. ſi uicinis. C. de nupt. Vnde is filius ſe alio modo quàm ex legis præſumptione filium probare non poterat, concludenter aut neceſſariò, & ſi alia probario admitteretur, eueniret ut aduerſarius inferret adulterii quæſtionem, quod lex illa conſultiſsima ſimul & honeſtiſsima admittere noluit, maluitq; ut ea hæreditas huic filio ſiue uero, ſiue putatiuo deferretur, quàm quod adulterii quæſtio ſuper hac cauſa pecuniaria admitteretur. facit. l. filius. ff. de cond. inſt. l. reprehendẽda. C. de inſt. & ſubſt. l. nepos proculo. ff. de uerb. ſig. ergo lex ſciens prudenſque, nec huius mali & ſimilium ignara, cum tales hæreditates aut maioratus defert, ſe incerto euentui committere intelligit, ſciensq; prudensq; id uult, admittit, tolerat conſueta, ratione dubii euentus recedere à regulis iuris. l. ſi pater puellæ. C. de inoffi. teſt. l. de fideicommiſſo. C. de tranſact. ergo non eſt uerum adulterinum aut eius matrẽ id quo de agitur ademiſſe reliquis, qui aliàs uocarentur, quinimmo ipſam legem id feciſſe, cuius uoluntatis primus gradus erat, ut uerus filius uel agnatus id caperet. At ſecundus gradus fuit, ut etiam adulterinus potius caperet, quã alius, ſi ad eum peruenire non poſſet, niſi adulterio detecto aut agitato, ſimile in princ. inſt. de donat. & in l. ſi. ff. de hær. inſt. Nec dubium eſt quin ſi lex id uoluit, id quoque potuit, nã hæreditates † ſucceſsiones, maioratus & ſimilia deſcendunt à mera legis ciuilis conceſſione, ut ex uera & communi ſententia oſtendimus de ſucc. creatione lib. i. §. i. in princ. & lib. ii. §. xx. ſuper rep. auth. nouiſsima ibi collocata. C. de inoffi. teſtamen. ſecundum quæ apparet

17 Intellect. l. Lucius. ff. de cond. & dem.

18 Hæreditatis lucrum transiens toleratur, quàm de periurio quæri.

19 Succeſsiones ſunt mera ciuilis.

paret ad eam hæreditatem, qua de agitur inuitatum fuiſſe à lege illum adulterinū ut iam non minus utiliter, quàm uouè, non ſolū monſtrauerimus mulierē illam ſi reſtitutio facienda eſſet ad eam faciendam minimè teneri, ſed etiam nihil omnino eſſe reſtituendum neque ab ipſa neq; ab alio, nam poſt mortem ſuam ſuas relinquere ſucceſsiones, hæreditates, maioratus nulli unquã mortalium licuiſſet, niſi ius ciuile foret, quia id principijs iuris naturæ aduerſum pugnans, contrarium eſſe in dd. locis diſſeruimus. lex autem ciuilis id conceſsit, eademq; hanc conceſsionem moderauit & declarauit, ut hoc caſu non deberetur talis ſucceſsio ueris filiis aut agnatis: ſed potius illi adulterino: ut ſic quãtum fieri poſsit abſtineretur ab inueſtigatione nel inquiſitione coniugii, & pudoris, & honeſtatis uiolatæ. ſicq; ſumus re uera in caſu huius fallentiæ non in caſu regulę illius. Quæ omnia † nel illinc iuſtificantur quòd ſi poſt mortem mariti ſtatim uidua facta eſt ſcholaris concubina, & nono mēſe poſt mortem mariti peperit, is filius fauore legitimitatis potius præſumitur mariti, quàm illius ſcholaris. nec diſtinguimus, an diu ante mortē uehementer aut grauiter maritus ille egrotaſſet, nec conſideramus quòd non ſolum nono, ſed etiam ſeptimo mēſe potuit ab illo ſcholari quod mulier concepiſſet parere. l. ſeptimo menſe. ff. de ſtatu hominum quarum rerum ratio ea eſt, quod ſucceſsionē uni per legem adimi, & in alterum transferri facillimè fit ob leuiſsimas etiam cauſas, quia quod gratis leges concedunt, facillimè & poſſunt & ſolent adimere & transferre, arg. in l. planè in prin. ff. de lega. i & per totū. ff. & inſt. de adim. lega. Si ergo id fit ſolum legitimitatis fauore, quanto magis fauore pudoris, honeſtatis, famæ & honoris fauore, qui omnibus rebus præcioſior eſt. l. Inlianus. ff. ſi quis omi. cau. teſta, multa per Gerardum ſingulari. i. & ii. & ſingulari. xxiii. & ſing. lxxxii. nu. 6. Et quod diximus de exemplo ſcholaris & uiduæ tenent in ſpecie Bal. in l. ſi mater. C. de ſuis & legiti. hæredi. per l. miles. §. defuncto. ff. ad legē Iuliam de adul. & Franc. Crem. ſing. cxxvii. incip. mortuo marito. Facit, nam † & ſi probetur uxorem cum decem nel pluribus ſcholaribus habere quotidianū commertium, non aliter atque cum marito ſuo, adhuc tamen fauore legitimitatis liberi, quos pepererit, præſumuntur eſſe mariti, non aliorum filii: ſicque & legitimi intelligūtur, & patris erunt hæredes, quia ſiue ueri filii mariti fuerint, ſiue non fuerint, eo ipſo quod conſtante matrimonio domi ab uxore editi ſunt, ipſis à lege patris (hoc eſt mariti) defertur hæreditas ad eamq; inuitantur: ſicque non eſt uerum eos alienum poſsidere, ut ſic ad ullam reſtitutionem illius hæreditatis uel ipſi uel eorum mater teneantur: quinimmo reliqui filii ueri uel agnati, ſi eam hęreditatem occuparent, forte his ut cunque adulterinis reſtituere tenerentur: quandoquidem iſti & non ipſi ad hæreditatis lucrum ex mera legis gratia & indulgentia conceſſum inuitati reperiuntur. ut in ſpecie per Bald. in rubr. C. de proba. Angelum in l. i. eodem ti. Bartho in. l. miles. §. defuncto ff. de adult. & Franciſ. Cremenſem ubi ſupra, & plenè in ſimili per Bartho. & omnes repetentes in l. Gallus in princ. ff. de lib. & poſth.

20 Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens ab eo cõcepiſſe uidetur.

21 Filius ineunte matrimonio natus præſumitur mariti, licet mulier cū multis adultera eſſet.

In ſumma † rurſum perpendimus d. l. Lucius. ff. de condi. & dem. ubi nulla alia ratione teſtatot potuit filium domi ex uxore ſua natū ſub hac conditione ſi ſe ſuum filium probaret inſtituere, niſi quòd eum ex adulterio natum ſuſpicaretur, eandemq; ſuſpitionem non potuit inſtè lex non concipere, & nihilominus uoluit conditionem & teſtamentū reijcere, hæreditatemque teſtantis illi filio ſiue uero ſiue adulterino concedere, ergo uoluit, diſpoſuit, & proſpexit lex ut ſi uerus eſſet filius, uero filio deferretur: ſin autem adnlterinus etiam adulterino deferretur: ſicq; tã iure habebit dominium illius hæreditatis quàm ille, qui contra domini uoluntatem præſcripſit. iuxta l. fin. C. de longi temp. præſcrip. aut in terminis totius tituli. C. de ſeruis qui pro præmio liber. accip. aut in terminis. §. præterea per alluuionem, inſt. de rerum diui. aut in terminis legis item ſi uerberatum in princ. ff. de rei uen. aut in terminis. §. theſaurus inſt. de rerum diui. aut in terminis §. ſi alienam purpuram cum multis aliis. §§. & exemplis præced. & ſeq. inſt. de rerum diui. in quibus † ſæpiſsime nobis inuitis & ignorantibus noſtrum per legem adimitur nariis ex cauſis: quanto ergo facilius in ſpecie noſtra, in qua noſtrum non erat, ſed nobis tantum deſtinatum; idque ſub quadam conditione aut ſpe, quæ non extitit, ſed euanuit.

22 Intel. l. Lucius. ff. de cond. & demon.

23 Noſtrū nobis inuitis ſępe adimitur etiam ſine facto noſtro.

Nec talis † ſpes alienę hęreditatis uiuentis eſſe debet in conſideratione, quinimmo improba reputatur. l. ii. §. interdum. ff. de uulga. ibi improbum eſſe eū qui ſolicitus eſſet de hęreditate uiuentis Iulianus aiebat. l. fin. C de pact. ubi Glo. commnniter ibi app. id extēdit etiam ad filios reſpectu parentis hęreditatis, l. ii. §. fi. ff. de his quibus ut indig. l. quidã ĩ iure §. fi. cū l. ſeq. ff. de doua. ubi cõtra ius gentium & bonos mores id eſſe iure cõſultus teſtatur.

24 Spes iproba eſt ad hæreditate uiuentis.

25 Adultera ſe prodere non tenet, quando id infructuoſum fore putat.

Tenendo noſtram ſententiam contra ſententiam communem, inde ſequitur ueram eſſe opinionem exiſtimantium, quod mulier ſi uehementer ſuſpicetur reuelando ſuam turpitudinem ſe nihil profuturam, eam reuelare non tenebitur, licet ipſa aliàs nequeat reſtituere; idquod tenuit Petrus Sotus d lib. iiii. artic. ii. q. vii. poſt Scotum quem allegat.

26 Adultera filio ut ab ſtineat à patris hæreditate ſuadere an teneatur? ardua q.

Deinde † ex rationibus ſententiæ noſtræ apparet quòd et ſi ipſa mulier ꝓbabiliter ſperet, quod ſi id ipſi filio ſpurio (hoc eſt adulterino) dixerit ei perſuadere poterit ab ea hæreditate abſtinere, adhuc id facere non tenebitur. Nam ſi ille utcunque adulterinus eſſet, ad eã hæreditatem fuit à lege inuitatus, eo quòd lex tolerantius eſſe exiſtimabit tale hæreditatis lucrum de uero mariti filio ad illum adulterinum transferri, quàm de fide thori uiolata iudicialiter agi uel etiam extra iudicialiter tractari: & turpiſsimis hiſce rumoribus popularium aures offendi, matronarumq; pudorem, & malè audiri, aut eas forte ad ſimilẽ turpitudinem inuitari iſtius modi exemplo incitatas. Par eſt ut ei adulterino hæreditatis lucrum à lege ſibi delatum non adimatur, & in alium transferatur; iam enim ſi aliter fieret & ipſe ſuo careret, & ille alieno iniuria potiretur. Contrarium tamen tenent Petrus Sotus & Scotus ſupra citati, poſt Caietanum. q. lxii. art. v. ſuper. S. Tho. ii. ii. & Adrianus in ſum ma. q i. uerb. reſtitutio. quorum ſententiam receptiſsimam eſſe ait Sotus ubi ſupra. & noſtra ſententia contra eos facilius procederet in fideicomiſſo familię relicto ad deſcendentes tranſituro, & in maioratu & ſimilibus, puta in regno, in ducatu, comitatu, marchionatu & ſimilibus, nam & ſi ille filius, qui à matre adulterinus declaratus fuit, fidem matri adhiberet, ſicque ab eo maioratu, ducatu regno, comitatu, marchionatu, fideicommiſſo abſtineret, adhuc iſtius abſtenſio uel renuntiatio ſuis liberis iam natis uel naſcituris eas ad res inuitatis minime noceret. Quæ omnia fortè poſſent temperari ut non procedant quando euidens eſſet eum eſſe adulterinum, quia natus eo tempore, quo maritus peregrè ab fuerat per longius tempus quàm unius anni (id ſæpe accidit noſtris Hiſpanis ad Indorum regiones dum nauigãt uxoribus domi relictis) tunc enim & reſtitutio in conſcientia facienda eſſet, & forte id iudicialiter quoque obtineret. opportunè ergo ait Petrus Sotus ubi ſupra matrem † ſe prodere nunquam teneri, quia in caſu euidenti eius confeſsione opus nõ eſt & ceſſante tali euidentia, ſua confeſsio nihil prodeſt. Et facit illud Chriſoſtomi, Non tibi

27 Accuſare ſe nemo tenetur, niſi corã Deo.

dico ut te prodas. quem refert & ſequitur Sotus d. ar. ii. in pri. Quæ † omnia uel illinc iuſtificantur, quia nullus ſe alterius filium uel cognatum certo monſtrare poteſt d. l. filium eũ. & communiter Doctores tam ibi quam in d. l. Lucius, per tex. ibi & plenè per Boerium ubi ſupra. ergo duplici ratione poſſet iſte adulterinus remorari reſtitutionem, quia nec certò ſcit ſe non eſſe filium eius cuius de ſucceſsione agitur, nec certò ſcit alterum reſtitui ſibi poſtulantem filium aut cognatum eſſe eius cuius de ſucceſsione controuerſia eſt. Niſi in caſu, qui nunquam forte contigit, quem deſcripſit Boerius ubi ſupra ſcilicet † quãdo maſculus & fœmina intra quandam cancellum eſſent incluſi & poſt undecim menſes ea fœmina pareret, indubitatumq; eſſet nemini mortalium ad eam patuiſſe eo tẽpore aditum niſi illo uiro. Et noſtras ſententias probat d. c. officij. de pœni. & remiſ. & quando periculum eſſet, ſi mulier ſe proderet quia uiuus erat maritus, tunc ſe prodere minimè tenetur, ſecundũ Innocentium, Hoſtienſem, Panormi. & alios per tex. ibi in d. c. officij. tenent Petrus Sotus, Caietanus & alij ubi ſupra. 28 Ratio noua. 29 Filiatio certò probari interdũ poteſt.

Quid ſi † tua leuitate deceptus, uel ab alio citra culpam meam deceptus mihi centũ quaſi filio naturali tuo cum non eſſem legaſti, an ea centum debeam reſtituere tuis hæredibus teſtamentarijs? id quod negat Sotus ubi ſupra ſed loquitur contra textum in. l. fina. ff. de hære. inſt. & in. l. ſi pater & in. l. neque apud. C. de hęre. inſt. & ibi plenè per Corneum, & per Iaſ. in ſimili poſt alios Doctores diſputantes, an fiſcus fortè ad id lucrum inuitetur, quod obtinet quando huic alias relicturus non erat, niſi eum ſuum eſſe filium falsò opinatus eſſet, ut ibi & l. demonſtratio falſa. §. quod autem iun ctis traditis per Bar. ibi. ff. de cond. & demon. fallit quando ex uxore mea nato ut filio meo cum adulterinus eſſet legaſſem, ne tunc de adulterio quæratur. arg eorũ quę ſup. diximus. 30 Filiationis intuitu legatum relictum, non debetur, ſi ille filius non erat, contra aliſ.

Hactenus de adultera & eius filio. Quid in ipſomet adultero, qui filium ex adultera ſuſcepit; qui ad patris putatiui hæreditatem fuit inuitatus: an ad reſtitutionem teneatur, uel hæreditatis ueris mariti filiis, uel cognatis ablatæ, uel expenſarum à marito in illo educã do factis? Sotus ubi ſupra id negat, cum hoc tamen moderamine, ut ſi adulter ſibi uehementer illum ſuum eſſe filium perſuadet, & honeſto modo eas expenſas marito refundere poteſt, id faciat. primum uerũ puto, & ſecundũ quoq;, ita tamen ut ea uehemens opinio, quò ad eas tantum expenſas nõ etiã quò ad hæreditatis reſtitutionem ſit in conſideratione. 31 Adulter, qui filium genuit an reſtituere marito debeat aliquid?

Centeſimo

Centeſimo quadrageſimoquarto colligitur, au† ualeat diſpoſitio.l.filium eum definimus.ff.de his qui ſunt ſui uel alieni iuris.l.ſi uicinis.C.de nupti.dum aiunt, præſumptionem eſſe (iuris etiam & de iure ut ibi exponunt doctores) eum, qui domi cuiusq; ex uxore ſua natus fuerit, pſumi filium ipſius, ꝙ per quã durũ uidetur. Quid.n.ſi ex adulterio natus eſſet, ut aiebat teſtator ille de quo in l.iii.in prin.ff.de lib.& poſth.Quid itẽ ſi ſubditiтius fuerat. arg. l.ſi pater.l.neque apud, cum ibi not.per doct. C.de hære.inſt.ſanè in his ſpeciebus & ſimilibus hominem compelli ad talem loco filij agnoſcendum & alendum, per quàm durum ſicque à legis imperio alienum uidetur, quod prodeſſe non ſic obeſſe deberet, ut habet noſtra principalis concluſio. Denique† adeò uerum eſt talem filium mariti filium præſumi, ut etiam ſi mater contrarium aſſeueret ei credẽdum minimè ſit. hæc eſt cõmunis opinio, quã tenent Cynus in.d.l.ſi uicinis ad finem, &Bar. in.d.l.filium, ubi referunt matrem dixiſſe filio cuiuſdam regis primogenito ſe regis filium non eſſe, ſed cuiuſdam militis, qui filius matri fidem adhibuit, ſed uehemẽter errauit ſecundum Bart.& Cynum ubi ſupra ſicque ſtultè aiunt regno renuntiauit. ſequuntur Nicolaus Boerius deciſ. ccxlix. Mulieri aſſerenti nu.6. Bald.in.d.l.filium lect.i.col.ii.Albericus, Angelus & Salicetus in.d.l.ſi uicinis, Iacobus de Sancto Georgio in.l.i.ff.de probatio.Franci. Cremenſ.ſing.cxxvii.mortuo mariro ad finẽ. & alij quam plures relati per Boerinm ubi ſupra & theologorum doctiſsimus Dominicus Sotus de iuſt.& iure lib.iiii.q.vii.art.ii.& per Anto.Butrium, Panorm.Ioannem Imolen. & alios in. c. officij de pœni. & remiſ. ſicque hi † omnes intelligunt neque in foro contentioſo tali matris dicto credẽdum eſſe, nec etiam in foro conſcientiæ, quanuis hoc ultimum nõ ita expreſsim ſignificent, quod apertius tenẽt communiter Theologi ut per Dominicum Sotum ubi ſupra poſt Scotum, quem allegat, id quod uidetur ex ſententia diui Thomæ. ii. ii. q.lxii.ar.v. & Caietanus ibi in id quoque inclinat, facit tex.in.c. officij de pœni. & remiſ.

32 Intell.l.filius. ff. qui ſunt ſui uel. ali iur.

33 Adulterinũ ſe eſſe filius domi ſ nẽũte matrimonio natus, matri dicẽti, credere nõ tenetur.

34 Adultera an reſtituere teneatur quòd adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui. ard.q.

Denique ipſi mulieri quid agendum ſit, ſolet dubitari. Quid enim ſi partem hæreditatis paternæ abſtulit reliquis mariti filijs is filius adulterinus? uidetur enim talem matrem teneri ad reſtitutionem iſtius damni dati. Quid ſi primus filius durãte illo matrimonio ſuſceptus erat adulterinus, uel fortè ſubditiтius, & alius filius uerus, & forte mariti bona erant maioratus, ſicque ex toto ad illum adulterinum peruentura erant: in hac quidẽ ſpecie grauior eſt reſtitutionis obligatio; idẽq; in regni ſucceſsione, ut in exemplo ſupra relato.ſed &ſi alius non ſit filius, ſuperſunt tamen conſanguinei illius mariti ad quos ille maioratus, aut regnum, aut bona peruentura erãt, ſicque eadem ferè ratio eſt, quod attinet ad uim reſtitutionis. Quid dicendum? & quidẽ, aut mulier illa habet alia bona, quibus id dãnum compenſare poſsit; & tunc non poteſt non reſtituere, ſecundùm communem opinionem theologorum relatam per Sotum ubi ſupra (in exemplo de adulterino filio, quod ſolum proſequor) nec tunc tenetur adulterium ſuum manifeſtare, ſecundum quos hoc ultimũ uerißimum eſt, ſed primum ſatis dubium. ad cuius rei dilucidiorem notitiam uidendum, quando & quatenus quis reſtituere teneatur, & ſint duo membra, primum, quando quis factus eſt locupletior, alterum quando locupletior factus minimè fuit. priore caſu duobus concurrentibus, quod† & damnum iniuria dederim, & factus ſim locuplerior, teneor reſtituere quatenus damnum dedi, &non ſolũ quatenus locupletior factus ſum; ita procedit totus titulus.ff C.& inſt.de lege aqui.ſicq; ſi ſeruum tuum iniuria occidi, aut quadrupedem, licèt locupletior nec ex toto nec ex parte factus fuerim, teneor reſtituere ad modum & menſuram damni dati. quod ſi † ſeruum ſubtraxi tuum, &uendidi uilioris quàm par erat, tenebor reſtituere, non ſolum pretium exinde redactum, ſed etiam quod deeſt ad iuſtum ſerui pretium, & etiam quod ulterius tibi intererat ſeruo tuo non caruiſſe. Cæterum ſi is ſeruus eodem momento, quo à me ſubtractus fuit naturaliter mortuus fuit, ita qđ & ſi ſubtractus non foret non minus periret, ad nullam teneor reſtitutionem in conſcientia, quia nec tu pauperior factus es, nec ego locupletior. idemq; in omnibus reliquis rebus. ratio, quia & ſi per momentum temporis damnum iniuria datum uidetur, tamen eodem momẽto reſolutum fuit, & damnum eſſe deſijt; ſicq; in conſideratione eſſe non debet. argu.l.qui ſic.ff.de ſolutio.&.l.Titio cum morietur.ff.de uſu fr.leg. Item† reſtituere non teneor quando legitimè factus fui locupletior, legitimè intelligo uarie, primum, quando id fit ex expreſſa domini conceſsione, & ita procedunt titulus.ff.C.& inſt.& in decret.de donat.tit. generali, & de dona.cau.mor.&titulus.ff.de precario, & titulus.ff.C.& inſtit.& in decret.de cõmodato.& omnes cõceſsiones ultimarum uoluntatum.deinde intelligo etiam ſi tacita tãtum domini uoluntas acceſſerit.l. cum quid .ff.ſi certum petatur.& ita procedit.l. alienationis

35 Intell.titulorum.ff. C. & inſt. de lege aq.

36 Intell.ad tit.ff.C. & inſt. de furtis.

37 Reſtitutio ceſſat ubi eſt legitima acquiſitio.

tionis uerbo, ibi, vix eſt enim ut non uideatur alienare, qui patitur rem ſuam uſucapi. ff. de uerb ſig. ita etiam intelligo. l. ſiquis diuturno, in prin. ff. ſi ſer. uendi. facit. §. ſi. inſti. de iniut. l. ſi id quod ff. pro dereli. & totus ille titulus.

38 Reſtitutio ceſſat interdum, & ſi acquiſitio fiat ſine domini uolũtate.

Vltimo † intellige etiam ſi nec tacita nec expreſſa domini uoluntas acceſſerit ſaltem in ſpecie, ſi tamen adhuc fuit legitima acquiſitio: quale eſt in acquiſitione per interuẽtum præſcriptionis, quæ contra abſentem & ignorantem cucurrit. l. ſi. C. de long. temp. præſ. & in acquiſitione, quæ per alluuionem contingit. §. præterea inſtit. de rerum diui. l. adeo. §. præterea per alluuionem. ff. de acquit. rerum domi. Idem in terminis totius tituli. C. de ſetnis qui pro præmio lib. acc. Idem in terminis l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capti. in ſpecie ideo dixi, quia his etiam caſibus in genere uidetur adeſſe quodammodo uoluntas domini quatenus quiſque ciuium legibus reipublicæ ſuæ conſenſum dediſſe uidetur. l. i. ff. de legib. ibi reipublicæ ſpõſio (hoc eſt ꝓmiſsio.)

In ſecundo membro quando factus nõ fuit locupletior adhuc tenetur ſi damnum iniuria dedit, ut dixi, ſi modo id damnum fuit conſiderabile non momentaneum, ut iam declaraui. Nec dubium eſt ei tantum, qui damnũ paſſus eſt non etiam alteri faciendam eſſe reſtitutionem; & fortè id tantum conſiderabitur, quod principaliter agitur, uel is tantum inſpicietur quod damnum datum potiſsimum, & principaliter intuebatur cuiq; primordialiter nocebat, nõ illud quod ueniret per quaſdam conſequentias præſertim magnopere remotas. arg. l. ſi quis neque cauſam. ff. ſi cer. pe. cum ibi plene not. per Iaſ.

Quibus ſuppoſitis uidendum eſt in primis, an ea mulier adultera teneatur ad reſtitutionem illius maioratus, aut illius hereditatis paternæ, quã ex toto uel ex parte filius ille adulterinus ademit, ijs ſine fratribus ſuis, ſine alijs qui ad id quod ipſe capit à lege inuitarẽtur, ſi ipſe uel natus nunquã fuiſſet, uel ſe ex adulterio natum apparuiſſet. Deinde dato quòd ea mulier ad talem reſtitutionem minimè teneatur uidendum eſt, an ſaltem teneatur ex ui naturalis iuris, naturaliſque iuſtitiæ, huic malo obuiare: ne is maioratus ea've hæreditas ex toto uel ex parte iis adimatur, quibus aliàs deferretur.

39 Adultera an reſtituere teneatur quòd adulterinus filius ex bonis patris

Quo ad primum † communis ut dixi ſententia theologorum & iuriſperitorum in locis ſupra allegatis eſſe uidetur, ut ad reſtitutionẽ teneatur eo caſu, quo ipſa ſatis amplum patrimonium habebat: unde id facere explereque poſſet. unde ſi is maioratus, ea've hæreditas, quæ ex toto uel ex parte per hãc occaſionem adempta fuit, & huic filio adulterino delata mille ualebat, & totidem ea mulier in bonis habebat & præterea nihil, ea omnia reſtituere teneretur, & ſi per hoc nuda maneret; qđ per quã durum eſſet, nec ullo iure (iudice me) introductum aut præceptum eſt, non magis quàm ſi contendas, quod damnum, quod dedit filius à patre ex ui neceſſariæ reſtitutionis reſarciendum ſit, eo quod illum genuit, uel à matre eo quod illum peperit; ſicque cauſam illius damni dedit, quod admittere nani capitis eſſet, & contra præceptum diuini iuris dictantis, quod † filius nõ portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, ut habetur in. l. i. & per totum titulum. C. ne filius pro patre. & per totum titulum. C. ne uxor pro marito. & per totum titulum. C. res inter alios. & in. l. non debet. ff. de iure iur. & l. ſi quis in ſuo §. legis ubi dixi. C. de inof. teſta. eſtque ſimiliter contra ius naturale, & poſitiuum ſuadentia pœnas ſuos duntaxat, non etiam alios tenere authores. ut. dd. ll. meliuſque eſſe nocentem impunitum relinquere, quàm innocentẽ damnare. l. abſentem in princ. ff. de pœnis. vnde Horatius ſic cecinit, putatur peccept' ꝑ gia. q. 40 Pœna ſuos tenent authores.

Adſit regula

Peccatis, quæ pœnas irroget æquas

Non magis ergo ea mulier tenebitur ad talẽ reſtitutionem, etenim ea mulier, quæ adulterium commiſit, ſi illico pœnituit, nõ dubium eſt, quin in ipſomet adulterio peccatum ſuũ & cœptum & finitum fuerit, nec habuerit cauſam ſucceſsiuam cõtinuam ue, nec in eo quod peperit peccauit, niſi malè ſanus contendas eam teneri abortum facere, aut infantem in lucem editum ſubitò necare, quod tam à ueo abeſt, quod tũc parricidij pœnam ſubiret, tantum abeſt ut ad id teneatur. argu. per totum titulum. ff. ad legem pompe. de parri. & §. alia deinde, inſt. de pub. iudi. Quinimmo talem filium etiam adulterinum (utcunque male & turpiter conceptum) parere, & partũ tueri, & alere opus ſanctum eſt, nam Ouidius metamor. lib. i. cecinit,

Sanctius his animal mentiſque capacior altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet
Natus homo eſt.

Et not. in auth. ex complexu. C. de inceſt. nup. ubi per Bal. & Salı. Quum ergo homo animal ſanctum Deoque gratum ſit, mulier, quæ eum peperit opus Deo gratum & meritorium fecit. licet opus conceptionis propter illam noxiam adulterij qualitatem improbum fuerit. & ſic ait. l. quod ſi nolit. ff. de edil. edic. maximum

mum præcipuumq́; munus fœminarum eſt cõcipere partumque tueri. Quum ergo ea mulier in pariendo inque partu tuendo opus fecerit meritorium, licet præcedens actus adulterij turpis fuerit, cauſam tamen obligatoriam ad reſtitutionem minimè habens; conſequens ſit omnem obligationem reſtitutionis in hac ſpecie ceſſare. ſimillimũ eſt, quod in l. idem ſi ob ſtuprum. ff. de condit. ob turpem cauſam. dicitur, meretricem turpiter facere in eo quod ſit meretrix, in eo uerò quod cum meretrix ſit meretricio more mercedem uſus meretricij acceperit, nihil turpe facere uideri, omnemq́ue reſtitutionis obligationem ceſſare: ut eſt Theologorum & iuris peritorum communis ſententia, de qua per Dominicum Sotum de iuſtitia & iure lib. iiii. q. vii. artic. i. & attigimus ſupra. Non aliter & in ſpecie noſtra hæc coniunx turpiter fecit, dum adulterium cõmiſit: dum uerò poſtea peperit & partum educauit, non turpiter, ſed laudabiliter fecit; ſicq́ue omnis reſtituendi obligatio ceſſat.

41 ncell. c. q cauſam, de reg. iu. lib. 6.

Neque † ad rem pertinet, quòd qui cauſam damni dat, damnum dediſſe uideatur, ut in regula iuris. nam illud intelligitur de cauſa proxima & ordinata ad illud damnum inferendum, ſicque his duobus demum concurrentibus, ſecus ſi alterum deeſſet, & longè magis ſi utrunq;. Hic autem deeſt etiam utrunq;, quia cauſa damni eſt longè remota, ex tali enim coitu non ſequitur neceſſariò mulierem grauidatum iri, abortum minimè facturam, fœliciter parituram, puerum patri ſuperſtitem fore, ad eius ſucceſsionem aut maioratum à lege uocatum iri, & ſimilia multa. Aliter enim ſimiliter diceretur culpatus pater, qui filios ſuſceperit, qui poſtea peſſimi euaſerint quaſi illius illorum'ue facinorum cauſam dederit, aut mater, quæ tales filios peperiſſet, quod admittere ſtultum eſſet, præſertim ſi tales liberi nati eſſent ex coitu uetitó, puta ex ſtupro, & lõge magis ſi ex coitu dãnato, puta ex coitu cõſanguineorum uel forte parẽtũ cum fœminabus à ſe deſcendentibus, uel ex monacha uel ex clericis & cætera id genus; & tamen in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, quæ notantur per tex. Glo. & Doct. in auth. ex complexu C. de inceſt. nup. & per totum illum titulum, & ſi turpe & interdum turpiſsimum ſit talem habuiſſe concubitum, tamen ex illa turpi conceptione filium parere, partumq́ue alere, turpe non eſt, ſed laudabile; & cum par turpitudo ſit ex parte tam adulteri quàm adulteræ, ut patet ad ſenſum & probat in ſimili. l. maximum uitium. C. de lib. præter. conſequens ſit, ut uel neuter ad talis hæreditatis uel maioratus reſtitutionem, uel ut uterque teneatur; & tamen nullus unquam dixit adulterum ad talem reſtitutionem teneri: ergo nec mulier illa tenebitur, quia ut diximus, ea damni cauſa longe remota, ſicq́; in conſideratione minimè habenda. l. ſi quis neque cauſam, cum multis in ſimili ibi per Iaſ. adductis, quæ noſtram iuſtiorem reddunt ſententiam. ff. ſi cer. pet.

42 Caſus nulli imputatur.

Nã & ſimiliter † ſi domum tuam mihi precario & gratis habitandam conceſsiſti, uel fortè commodaſti, & famulus meus ſine culpa mea eam incendio combuſſit; nihil reſtituere tenebor, quamuis perindignum uideatur prima facie te pro tuo in me beneficio præmij loco damnum reportare tex. eſt in. §. ii. & iii. inſt. quib. mod. re contr. oblig. l. ſi ut certo. ff. commodati. l. quæ fortuitis. C. de Pignor. acti. Huius autem rei ratio ea eſt, quòd reſtituere minimè cogitur, qui cauſam damni dedit, niſi ea cauſa ad tale damnum dandum ordinata fuerit, etiam ſi ea cauſa proxima fuerit, nedum ſi fuiſſet remota. Sicq́ue licet tua domus à famulo meo combuſta nunquam fuiſſet, niſi ego eam inhabitandam & peterem & acciperem, ſicq; cauſam etiam proximam huic damno dederim, tamen quia ea cauſa in id ordinata non fuerat, non eſt in conſideratione, quod ad reſtitutionis obligationem pertinet. ad idem in ſimili. l. ſi ex legati cauſa, cum ibi latè traditis per Doct. ff. de lega. i. & in. l. quod te mihi. ff. ſi certum pet. & per totum titulum. ff. & C. de peri. & com. rei uend. Pro nobis egregius tex. in. l. ſcimus. §. repletionem. C. de inoff. teſ. uerb. aduentitium lucrum, ubi & ſi uoluntatẽ defuncti ex toto uel etiam ex parte utcunque minima impugnare odioſum reputetur. l. uel negare. ff. quemadmo. teſtam. aperi. l. i. C. de ſacr. eccleſ. tamen ſupplementum legitimæ à lege contra uoluntatem defuncti introductũ (iuxta. §. cæterum in auth. ut cum de appell. cognoſ.) habet locum, nec ad illud excludendum computatur lucrum per ius accreſcendi contingens, eo quod reputatur quædam res aduentitia; ſicque minimè conſideranda. ut ibi. Ad idem. l. v. & vi. ff. de lega. iii. ubi is, qui per medias quaſdam cauſas hæreditatem teſtantis habuit, nõ præſtat legata, eo quòd à teſtatore lucro affectus non uidetur. ad idem multa, quæ congerit Andreas Tiraq. de cauſa ceſſante par. ii. dum negat & multis comprobat & ornat hanc regulam, quòd cauſa remota non conſideratur. Adhoc etiam opportunè idem docet dum negat occaſionem regulariter conſiderari, quia occaſio eſt cauſa remota, ſicque qui occaſionem damni dedit, minimè

mè dediſſe damnum uidetur, licet interdum contra ſit.

Denique hoc damnum datum fuit ex iſta cauſa non ſolum remota, (ut iam oſtẽdimus) ſed etiam ad tale damnum dandum minimè ordinatum, nam ut naturaliter ſentimus tales adulteri non ad hæreditatem, maioratum'ue alicui adimendum coibant, ſed ad ſuam uoluptatem explendam. Quinimmo amor, qui eos ad actum uenereum coegit tũ cæcos reddere ſolet amantes (ne dicam amentes) ut uix præſentia, & quæ ante pedes ſunt cernere ualeant, nedum tam longas ratiocinationes, cõſequentias, computationes, caſuumq́; futurorum conſiderationes cogitare uacent, curẽt, aut poſsint; quales fieri oporteret ad conſiderandum ex tali actu uenereo poſt multa ſæcula poſſe euenire, ut per interuentum filij inde naſcituri hæreditas maioratus'ue filio legitimo mariti adimeretur: etenim quę futura ſunt

43 Amantes ſunt amẽtes.

præſertim ſi tam longè abſint, proſpicere, perfecta prudentia opus eſt. teſte Terentio, qui ait, iſthuc eſt ſapere non quod ante pedes modò eſt uidere, ſed quæ futura ſunt proſpicere; huius autem conſumatæ prudentiæ quàm alieni ſint plerunque amantes teſtatur Propertius lib. ii. eleg. ſic modulatus.

Quicunque ille fuit puerum, qui pinxit amorem,
Non ne putas miras hunc habuiſſe manus.
Hic primùm uidit ſine ſenſu uiuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.

Et Plautus in Trinummo ſic ſcriptũ reliquit,

Scio te ſponte non tuapte erraſſe, Sed amorem tibi pectus obſcuraſſe.

Et Propertius lib. ii. eleg. ſic cecinit,

Scilicèt inſano nemo in amore uidèt.

Et Seneca in Hippolyto.

Quod ratio póſcit, uincit, ac regnat furor,
Potenſque tota mente dominatur Deus.

Et Tibullus elegia ult. lib ii.

Ater amor fractas utinam tua tela ſagittas
Scilicet extinctas aſpiciamq́; faces.
Tu miſerum torques, tu me mihi dira precari,
Cogis, & inſana mente nefanda loqui.

Et Vergilius lib. iiii. Aeneid.

Vritur infœlix Dido, totaque uagatur
Vrbe furens.

Et Propertius lib. ii. eleg.

Errat ueſani, qui finem quærit amoris

Et Plautus in Truculento.

Bis perit amator ab re atque animo ſimul.

Denique tam amentes reddit amor amantes, ut omnis medicina ſit deſperanda, teſte Ouidio ſic modulante epiſ. v.

Me miſerã, quod amor non eſt medicabilis herbis,
Deſtituor prudens artis ab arte mea.

Quinimmo amantes non ſolum medicari non poſſunt, uerum nec mederi uolunt, quo magis ac magis miſerendi ſunt, teſte Proper. lib. ii. eleg. ad Mecœnatem.

Omnes humanos ſanat medicina dolores,
Solus amor morbi non amat artificem.

CAP. QVADRAGESIMVM NONVM.

1 *Duellum an licitum eſſe poſſit, ard. q.*
2 *Hiſtoria Hiſpanorum.*
3 *Hiſtoria Hiſpana.*
4 *Occidens adulterum ſiue priuatus, ſiue iudex ſit, an peccare uideantur? ard. q.*
5 *Legiſlator an malo obuiare teneatur? egregia. q.*
6 *Homo homini tenetur ſubuenire.*
7 *Permittere malum, alienum eſt à lege.*
8 *Defenſionis commendatio.*
9 *Intellectus. l. Grachus. C. de adult.*
10 *Homo præſumitur bonus.*
11 *Duellum an in dubio licitum.*
12 *Duellum ob priuatum honorem inire, an liceat? ardua. q.*
13 *Occidere bannitum ſi licet, licebit etiam ſi ſit pater, aut filius occiſoris.*
14 *Duellum quando illicitum.*
15 *Duellum ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiſſi.*
16 *Duellum inter milites quando ſit licitum, contra Docto.*
17 *Hiſtoria Torquati.*
18 *Prælia tumultuaria (ſeu ſcaramuzas) inter milites licita eſſe, contra nouiſ.*
19 *Sortis iudicium quando licitum.*
20 *Duellum illicitum ad rei occultæ probationem.*
21 *Duellum honoris cauſa an licitum?*
22 *Duellum ſuſcipiens an peccet?*
23 *Duellum princeps ſi permittat, an peccet?*
24 *Duellum patrię cauſa iniri licere.*
25 *Hiſtoria Romanorum fratrum tergeminorum.*

CENTESIMO quadrageſimo quinto colligitur, an † legum, conſuetudinum, ſtatutorum'ue imperium eo uſque porrigatur, ut faciat licitum duellũ? mouet quæſtionem quòd animarum ſalus cunctis rebus humanis anteponenda eſt. l. ſunt perſonæ. ff. de religioſ. & ſump. funerum. nec dubium eſt, quin duellũ regulariter peccatũ mortale ſit, ſicq́; animarũ periculũ inducere uideatur: ergo licitum fieri non poteſt authoritate legum, principum, ſtatutorum, & conſuetudinum. Iſthæc enim omnia ex conſenſu populi uim & authoritatem capiunt, ut

Duellũ an licitũ eſſe poſsit ard. quæſtio.

ut habet noſtra principalis concluſio per to-
tum hunc librum ornata & iuſtificata. nec ue
roſimile eſt, populum conſenſum in ſpecie da
turum ad rem tam nociuam, quando quidem
legum principumq́ue poteſtas à populo data
uidetur ad ſui duntaxat commodum, non e-
tiam ad incommodum, ut milies admonni-
mus; ſicq́ue duellum ſui natura eſſe illicitum
plenè ſupra oſtendimus.

Adhuc tamen uidetur duellum eſſe tolera-
bile ex ui conſuetudinis, uel ſtatuti. argum. l.
Gracchus. C. ad legem Iuliam de adulte. nam
qua ratione permittitur à lege ut maritus
mœchum domi deprehēſum occidere poſsit,
quia rari ſunt (inquit lex) qui tantum dolo-
rem ferre poſsint; ita eadem aut alia lege præ
ſumi poteſt, raros eſſe homines, qui iniuriam
corporalem ex qua ingens contumelia, igno
minia, infamia naſcatur, ferre poſsint; ſicq; ſi
Meuium fortè fuſte pulſaui, aut uerberibus,
aut colapho; ex quibus rebus ſecundum mo-
res hominum tam ingens contumelia naſci-
tur tantaque infamia, ut harum rerum uindi
cta necem iniuriantis depoſcat, nō minus ſed
fortè magis quàm adulterium; quæ res pote-
rit eſſe impedimento quo minus per legem li
cere uideatur iniuriato talem iniuriantem
interficere. Quid enim ſi lex delicta iſtarum
iniuriarum & ſimilium capitalia eſſe diſpone
ret, non ſecus quàm adulterij maleficium, &
quaſi huius rei uindicem loco iudicis & carni
ficis conſtitueret eundem, qui iniuriam paſ-
ſus eſſet? certè ea lex eadem ratione ualeret,
qua ualet. dicta. l. Gracchus, cum utroque ca-
ſu uel par ratio ſit uel ſaltem eiuſdem gene-
ris; quinimmo non rari eſſent, qui leuiore ſe
contumelia affectos per interuentum adulte
rij exiſtimaſſent, quàm per iſtarum contume-
liarum interuentum (ut interim omittam hu
iuſmodi contumelias plerunque fieri palàm,
adulteria uerò clam) ergo quod in crimine
adulterij licet, ut & in reliquis criminibus ſi-
milibus, aut atrocioribus licere poſſet, dubita
ri non oportet. idemq́ue etiam in iis, quæ pa
rum leniora eſſent, ſi id lege nominatim cau
tum, aut diuturna populi conſuetudine rece
ptum eſſet. Quid ergo ſi ipſummet adulte-
rium per duellum uindicari poſſe, aut perſe-
qui lege aut diuturna conſuetudine introdu-
ctum eſſet? mihi quidem non difficilius, ſed
potius facilius & lenius uideretur, quam mœ
chum certæ morti tradere, & plerunque ex
inſidijs deprehenſum, ueluti pecora trucida-
ri, & clementior plerunque uſus eſt in duello
in quo uictorem in uictum minimè ſæuire
mos eſt. Quid in bannito, quem ex forma de-
creti popularis cuique occidere fas erat? in
omnibus quidem his ſpeciebus & ſimilibus, ſi
is, qui occidit ſiue bannitum, ſiue mœchum,
ſiue iniuriantem id fecit ad propriam uindi-
ctam peccauit mortaliter: quod ſi id fecit ob
bonum publicum, quo magis reliqui ciues à
ſimilium facinorum perpetratione abſtine-
rent, nō peccauit. Nec ad rem pertinet quod
in terminis dicta. l. Gracchus, calor iracun-
diæ excuſationem qualem qualem præbere
uideatur, uel occaſionem legis impunitati de
diſſe. nam idem calor iracundiæ eſſe & poteſt
& ſolet in reliquis contumelijs, de quibus ſu-
pra meminimus, & fortè maior: & licèt ali-
quantulum minor eſſet, non referret; quia
quæ differunt tanquam plus & minus, non dif
ferunt in ſpecie. l. ſi. ff. de fundo inſtru. ſicq́ue
non ſunt ligatæ legis manus ad menſuram ca
ſus. d. l. Gracchus. Nec ad rem pertinet quòd
primus motus non uidetur eſſe in homine,
ut tradunt Decius & Cagnolus in. d. l. quid-
quid calore, ſicq́ue non mirum ſi impunitum
ſit homicidium à marito factum, quando do-
mi mœchum deprehendit, nam reſpondeo. d.
l. Gracchus. procedere etiam ſi ex inſidiis ma
ritus ſeruaſſet tempus opportunum, quo mœ
chum domi deprehenderet; id quod plerun-
que fit. ſicq; licet ex propoſito procedatur ad
duellum, par ratio erit. nam qui iniuriam uel
maleficium paſſus fuit, ſi in duelli certamen
deſcendit ad propriam uindictam peccauit
mortaliter, quòd ſi ob bonum publicum quo
magis reliqui homines tali pœna & periculo
perterriti à ſimilium facinorum perpetratio-
ne abſtinerent, crederem eum non peccaſſe,
non magis quàm iudices, aut carnifices dum
illi ad mortem malefactores condēnant, hiq;
eos trucidant; aut non magis quam is, qui bā-
nitum ob ſalutem & tranquillitatem publi-
cam interfecit. & talia duella, in uſu hodie
ſunt Hiſpaniæ apud Tarraconenſem regionē 2 Hiſtoria
& fere per totam Italiam. Et tale fuit † duel- Hiſpanorum.
lum Hiſpaniæ habitum inter duos præliantes
propter iniuriam, quam illuſtres uiri, (qui Hi
ſpano ſermone uocabantur los infantes del
ara) filiabus Roderici de Bibar fecerant, in 3
quo prælio uicti fuerunt iniuriantes à uindi- Hiſtoria
cibus. Tale † etiam fuit prælium duelli habi- Hiſpana.
tum cum uiris Zamoranis apud urbem Zamo 4
renſem poſt necem regis Sancti haſta prodi- Occidens adulterum
toriè tamen transfoſsi ab Vellido dolfos. ſiue priuatus, ſiue iu-
Et denique † hac ſiue illac animum uerteris dex ſit, an
tu ſemper inuenies ſimilem in duello permit peccare ui
tendo eſſe rationem, quæ eſt in permittendō deatur? ar-
duæ quæſtiones.

ut propria auctoritate maritus adulterum, aut pater mœchum filiæ ſuæ, aut conſanguineus, interficere poſsint, aut ut id liceat cuilibet de populo quoad bannitum. Qua de re per gloſſ.in cap. inter hæc, xxxiii. quæſtio.ii. Tiraquel.de iure mariti.l.viii.Abb.Ana.&Felinus,in cap.interfeciſti, de homici. Faber in l.Gracchus. C. de adul. Abb. in cap.ſi uero.i. de ſententia excommu.Abb.& Præpo.in cap. ueniens.ſecundo de ſpon.Iaſ.in.l. ut uim, columna quinta numero uigeſimoſecundo . ubi Oroſc. colu. prima. & alij omnes.ff.de iuſt, & iure.Iaſ.in.l.ubi pactum , nu.16.C. de tranſa. Feli.in c.quæ in eccle.col.iiii.de conſt. Fortu. de ult.fi.illatione 11.Feli.in d.c.ſi uero.Hoſt. ubi Paul. & alij. xxxvii.q. ii. Syluesſ. in ſumma uerbo,homicidium. Couar.in quarta par. ii. c.vii.nu.8.per Alex. col.i.Iaſ.col.i. Ripa.nu. 6.in.l.ſi plagij.ff.de uerb. obliga. quorum receptior opi.eſt, ut in re dubia peccaſſe uideatur occidens tam bannitos, quàm adulteros, etiam lege permittente . ſed nos in utroque contrarium tenemus in re dubia , licèt ſecus ſi conſtet propriæ uindictæ cauſa bannitum, aut adulterum fuiſſe occiſos . Vnde infertur neceſſaria declaratio ad.l. Gracchus cum ibi notatis.C.de adulter.l.marito, &.l.patri, cum ſeq.&.l.neque ea.ff.eo.tit.&.l.lxxx.&. lxxxi.& lxxxii.Tauri.l ii.tit.de los adulterios..lib.viii. ord.l.pen.tit.vii.lib.iiii.fori. cum ſimilibus ſupra allegatis, quæ quidem leges permittunt marito,&aliis perſonis adulterũ, adulteramque uel accuſare, uel etiam propria authoritate interficere , ut hi omnes nec peccaſſe in re dubia intelligantur , nec ſi peccauerint, id feciſſe intelligantur legis authoritate, nõ magis, quàm ipſe iudex aut carnifex . nam ſiue publicæ tantum ſalutis cauſa, non etiam propriæ tantum uindictę fecerint, non peccarũt, ſiue id fecerint propriæ tantum uindictæ cauſa, tunc peccarunt.& in re autem dubia publicæ tantum ſalutis cauſa feciſſe, uidentur. nam & in terminis illarum legum tam iudex, quàm carnifex nihil in re dubia peccaſſe intelliguntur, eo quòd publicæ ſalutis tantum cauſa feciſſe uidentur; licet indubitanter peccaſſent, ſi propriæ iracundiæ, aut inimicitiæ explẽdæ cauſa feciſſent. Vnde ſimiliter infertur intellectus ad.l. i.tit.de los adulterios, par.vii.& in prin.inſt.de publi.iudi.l.i.ff. eod. ubi cuilibet de populo adulteros accuſare permiſſum eſt , ut id procedat ſine peccato accuſatoris in duobus caſibus . Primus , quando conſtat accuſaſſe publicæ tantum ſalutis cauſa . Secundus, quando ſumus in dubio , quia ſic feciſſe, præſumitur, licet tertio cauſa, quãdo propriæ uindictæ & inimicitiæ tantum cauſa feciſſet, peccaſſe uideretur : eademque diſtinctio in iudice ſententiam proferente admittẽda eſt. Non pauci † tamen eorum, quos ſupra retulimus ea ratione contendunt uim legis habere dicta.l.Gracchus.cum ſimil. & ſtatuta permittentia quod bannitus à quocunque poſsit interfici, quia inquiunt leges illæ ſi iuberẽt præciſe, ut huiuſmodi homicidia fierent, minimè ualerent, quaſi nutritiuæ peccati.arg.d.c.erit autem lex, quarta diſtinctio.iuncto.c. fina.de præſcript, Cæterum cum nihil diſponant, ſed duntaxat permittant id fieri nihil mali feciſſe uidentur, non magis quàm Deus optimus maximus , qui & ſi permittat homines peccare (cui malo ſi uellet occurrere poſſet) nihil tamen mali per hoc feciſſe uidetur. & hoc etiã argumento & ſimilitudine utitur in ſimili Hieronymus Cagnolus in.l. culpa caret, numero quinto de regul.iur. Sed iſtorum ratio nulla eſt, nam ut culpa caret , qui ſcit & prohibere non poteſt. dicta.l.culpa, &.l. nullum crimen eod.tit.ita in culpa eſt, qui ſcit & quum poſſet prohibere aliquod malum præſertim magnũ, fieri permiſit. ut.dd.ll.à contrario ſenſu. &.l. ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri . ff. de uerbo.obliga.ubi Bart. ait, non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt; & inofficioſus † homo eſt , ſicque quaſi à cœtu reliquorum hominum ſegregandus, qui egenti periclitanti uim , iniuriamve patienti cum poſſet, deſiit auxiliari, ut docemur per Ciceronem lib.i. Offi.& per Terentium in Andria, dum aiebat, homo ſum humani à me nihil alienum puto, & eleganter per Ouidium ſic modulantem,

Et caret auxilio qui non tulit, utq; reliquit,
Sic linquendus erit, legem ſibi duxerat ipſe.

Et cum cognationem quandam inter homines natura conſtituerit , hominem homini non auxiliari nefas eſt, argumen.l. ut uim.ff. de iuſtit. & iure , id quod plenius oſtendimus ſupra.modò ſic, cum † lex poteris eſſet ad triſtiſsimum necis facinus obuiandum in terminis.l. Gracchus ſupra allega.cum ſimil.non ſatisfacit permittendo malum fieri , quia non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt, præſertim ſi quis ratione officii ad id teneatur , ut eſt uera & receptior opinio theologorum in dictis locis , ut teſtatur Cagnolus ubi ſupra, & probat . l. legis uirtus.ff. de legibus. dum ait, legis uirtus eſt imperare , uetare , permittere , punire . ecce ſuam punitionem

5 Legislator an malo ... tenetur ſegregia.q.

6 Homo ... tur ſubuenire.

7 Permittere malum alienũ à lege.

tionem per [illegible] iam hominis boni [illegible] ſunt à malorum [illegible] tes hoc in [illegible] are aut remouere non deberet, ne [illegible] ſum oſſ eiſm denegaſſe uideretur. ar. [illegible] tus.iuncta.l. ad finem.ff.de iniu. & iure. ibi bono. non ſolum metu pœnarum &c. Quinimmo lex in hac ſpecie utroque pede claudicare uidetur, nec enim in eo tantum reprehenſione digna uidetur, quod malo obuiare deſierit cum potuit, ſic ſue inoffi[illegible]oſa uideatur eo quòd ſuum officium denegauerit, ſed etiam (quod deterius eſt) in eo quòd uicinis & popularibus ademerit facultatem ſubueniendi. Finge enim quod maritus, qui erat hodie côcubinarius, aut meretricator, uxorem in adulterio deprehenſam occidere properaret, eamq; finge clamantem, ita, Ferte populares opem, ſeruate me obſecro, quia uim patior & iniuriam, quum maritus meus eodem quo ego crimine culpatus me perdere uult contra æquitatem & iuſtitiam. in harenam C. de inof. teſta. & contra præceptum illud diuinum & naturalis iuris, ut quod tibi non uis, alteri non facias. & contra illud uulgatum,

Nihil Iudæus Iudæo, nihil Catilina Cethego.

Maritus autem meus ut ſe adulterum nollet interfici, ita deberet me ſeruare, certè adhuc ſtante dicta lege Gracchus. cum ſimilibus, nô liceret uiciniæ opem ferre, maritumque prohibere. at iis legibus non ſtantibus, in terminis ſolius iuris naturalis tali mulieri uim iniuriamque & iniuſtitiam illam patienti non ſolum uiciniæ liceret opem ferre, ſed etiam fortè oporteret: ne aliter ij inofficioſi uiderentur & culpabiles, ut in ſimili oſtêdimus ſupra.

8 Defenſio nis cômendatio.

Quinimmo † tam debita defenſio eſt ut non ſolum proximum [illegible] patientem defendere liceat & expediat ut ſupra oſtendimus, & probat. c. ipſa pietas [illegible] q. [illegible] u. ſed [illegible] poteſt occidere a[illegible]rem proximi ſui, ſi aliter e[illegible] ab ini[illegible] tueri non poteſt. c. quis pot[illegible] & Maximianus. xxiii. q. iii. & tradit Alfo[illegible] Guerrerius in Speculo principum. c. xli. [illegible]. Ergo † d. l. Gracchus cum ſimilibus [illegible] allegatis, uerũ eſt utroq; pede claudicare & gemino uitio laborare, non ſolum d[illegible] denegat iuſtam defenſionem ad earum legum o[illegible] ſpectâtem, ſed etiam dum impedimento ſunt, quo minus talis naturalis defenſio & op[illegible]ulatio ab hominibus priuatis præſtetur. [illegible] appareret eas leges aliter eſſe tuendas & [illegible]canda, quadoquidem earum au xiliarcs [illegible]ra relati defecerunt. Quid di[illegible] & [illegible] qui occidit bânitum aut uxo re[illegible] iam adulterio deprehenſam, quo ani-

9 [illegible]

mo id fecerit nullus certò ſcit aut ſcire p[illegible] teſt [illegible] Deus, etiam ſi ipſe [illegible] id dec[illegible] raſſet, quia uerba ſæpe fallunt ut. ff. & C. [illegible] le[illegible] Cornelia de falſis. per totum. & l. [illegible] uus. ff. de mi[illegible] teſta. §. planè inſt. eod. tit. [illegible] figura. l. obligationum ſubſtan[illegible] a in prin [illegible] ctoult. re[illegible] ff. de act. & obliga. In re [illegible] autem dubia homo bonus præſumitur [illegible] ff. p[illegible] ocio, & quia qualia ſunt principia, talia præſumuntur [illegible] ſecun[illegible] philoſophũ. ſicq; homo utpote à natura, quæ optima eſt, princi[illegible] præſumitur. ſicque præſumitur habere bonam fidem in omnibus actionibus ſ[illegible] ut eſt receptiſſima opi. doctorum. u[illegible] hæc omnia pleniſſimè edocebimur infra lib ſeq. in materia præſcriptionũ in. i. par. principali & multis edocet Andreas Tiraq. de præſcri. §. i. glo. ii in uerbo bona au tem fi[illegible], ſic que par eſt ut maritus uxorem talem interficiens, aut ciuis interficiens bannitum, aut frater ſororem, aut pater filiam, aut quilibet aggreſſorem proximi ſui (quem aliter tueri non poterat) interficiens in terminis iurium ſupra allegatorum id ſemper ob bonum publicum feciſſe uideatur, quo magis reliqui à ſimilium perpetratione abſtinerent, ſicque bonis in tranquillitate uitam degere liceret. ſicq; his caſibus huiuſcemodi interfectores non peccarent, non [illegible] is quàm iudices, qui ea ob facinora, quæ capitalia eſſe diximus de ſucc. creat. §. vii. nu. 22 ſentẽtiam ferrent condemnatoriam, aut carnifices, qui eam ſententiã exequerentur. & iſta eſt ad eas lege longè melior defenſio quam ea, quæ ab earum auxiliaribus ſupra relatis tradebatur. Ergo hi interfectores aut fecerunt ob bonum publicum & non peccarunt, aut ob propriam uindictam & peccarunt, aut dubitatur, & præſumam ob bonum publicum feciſſe, & ſic non peccaſſe. In iiſdem † ergo ſpeciebus in duello eãdem admitterem diſtinctionem, quia eadem ratio eſt. Quid enim ſi lege, aut diuturna conſuetudine receptum eſſet, licere maritis adulteros uxorum ſuarum in certame duelli prouocare, aut patribus ſtupratores filiarum, aut etiam fratribus uel conſanguineis, aut cuius de populo prouocare bannitum, uel fortè eum etiam, qui proximo ſuo tã grauem iniuriam feciſſet, ut crimen eſſet capitale? certè in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, qui ad certamen duelli prouocaret, motus ob bonum publicũ, quo magis reliqui ab ſimilibus fa[illegible]oribus abſtinerent, [illegible] pecca ret: ſin autẽ propria indignatione motus ad ſuam uindictã pe[illegible]aret in dubi[illegible] præſume[illegible] ob bonum publicum id feciſſe, eandemque

10 Homo præſumitur bonus.

11 Duellũ an in dubio licitum.

 diſtinctio-

diſtinctionem adhibēdam etiam ſi [illegible] ſuamet perſona iniuriam paſſus eſſet, quod fuſte aut colapho percuſſus, aut uulneratus fuerit; nam utroque caſu par ratio eſt. arg. §. patitur autem inſt. de iniur.

12 Duellū ob priuatū honorem inire, an liceat? ardua quæſtio.

Ex ſuperioribus apparet non eſſe uerum quod [illegible] d. in [illegible] col. v. de pace tenenda, & Petrus [illegible] ſing. xxvii. nobiles [illegible] ſcripſerunt, licere inire duellum pro defenſione propriæ honoris, [illegible] ob bonum publicum liceat. Vnde pater, qui pro defenſione patriæ occidit filium, excuſatur. Quinimmo † bannitus, qui impune poterat interfici, poterit etiam occidi a filio [illegible], uel a patre ſuo. ita egregie tradunt Pa[illegible] poſt Goffredum in c. peruenit de immuni. eccleſ. Petrus Gerardus ſingulari. ii. Bal[illegible] in l. minime per te[illegible] ibi. ff. de religio. Iaſ. in [illegible] §. huius ſtudii ff. d[illegible] & [illegible] col. ult. idem Petrus Gerardus ſing. lxxxiii. nu. 6.

13 Occidere bannitū ſi licet, licet etiamſi ſit pater, aut filius occiſoris.

14 Duellum quando illicitum.

Apparet etiam † prohibitum eſſe duellum, primum cum initur ad manifeſtationem ueritatis, id enim Deum tentare eſt. ita procedit c. monomachiam, ii. q. v. & [illegible] tit. de purga. uulgari & l. un. de gladiato. lib. xi. & c. porrò de pug. in duello. Idem ſi fiat uirtutis, aut uitium exercendarum, aut oſtendendarum cauſa. ut. d. l. un. & d. l. in arenam. C. de inof. teſta. Idem ſi propriæ uindictæ cauſa, aut cauſa proprii honoris, ut iam diximus.

15 Duellū ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiſs.

Apparet † ſuſpectam eſſe glo. d. c. monomachiam, quam ſequitur Alfonſus Guerrerius ubi ſupra. ca. xlvi. aiunt enim Dauidem cum Golia in duello pugnātem non peccaſſe, quia id fecit inſtinctu diuino; ſentiunt ergo quod aliter peccaret, quod non eſt uerum cum ipſe ob bonum publicum pugnaſſet in illo duello. Errat etiam ipſe Guerrerius ibi, dum ait, † peccare ineuntes duellum deni forte, aut quini, aut uiceni, tempore bellorum, quia inquit per huiuſmodi prælia non imponitur finis bello, fiuntque oſtentationis gratia, quod nihil eſt, ſic enim fieret ut in omni bello præliantes peccarent, quia nemini niſi Deo notū eſt, an poſt prælia finis bellorum ſequatur: & etiam ex talibus ſingularibus certaminibus bonum publicum ſæpe ſequitur, quia incutitur timor exercitibus eo quod uictus ſit quis ex parte ſua, & creſcit alacritas exercitus illius partis, cuius miles uictor in ſingulari certamine euaſit [illegible] interdum quaſi res ſummi ponderis [illegible] prohibetur ut. ff. de re mili. l. [illegible] §. [illegible] ſub pœna capitis ut [illegible] ut Torquatus Romanorum d[illegible] ſingularia certamina inter hoſtes milites & [illegible] interdixiſſet ſub pœna mortis,

16 Duellū inter milites quando ſit licitū, contra doct.

17 Hiſtoria Torquati.

& ipſius filius patris iuſſa tranſgreſſus cum hoſte ſingulari certamine pugnaſſet, [illegible] euaſiſſet a patre premii loco capite dan[illegible] tus fuit, de quo meminit Titus Liuius, & Claudianus de. 4. Honorii Augusti conſul. ſic [illegible] cecinit,

Triſte rigor nimius, Torquati deſpue mores.

Ergo & [illegible] † ſecundum ſententiam gloſſæ [illegible] Guerrerii ſupra relatam omnia prælia [illegible] tuaria quæ uulgo ſcaramucæ appellātur [illegible] lius iuris auctoritate uiderentur poſſe defendi, ſed quaſi finem bello minimè imponentia uiderentur damnari debere, tamen longè uerius eſt regulariter non minus iuſta eſſe, quā ſit ipſum bellum aut prælium quantūlibet ingens & atrox; ſicque aut fiunt oſtentationis tantum gratia, aut ob bonum publicum, aut dubitatur: primo caſu peccatum erit, [illegible] uero duobus non utique. & ita in ſpecie [illegible] ſanctus Thomas. ii. ii. q. xcv. ar. vi [illegible] & in fine ubi † duellum uult exæquare iudicio fortis; ſicque ut ſortes (inquit) [illegible] occulta quaſi miraculosè detegenda [illegible] landa, quia quæ Deus [illegible] ibi reſeruauit, [illegible] ni ſcrutari non licet ut ibi per eum [illegible] lium ſingulare ſeu duellum iniri n[illegible] probationem uel reuelationem alic[illegible] occultæ; ſed id Deo reſeruandum eſt [illegible] eum ultorem habebit. arg. l. ii. C. [illegible] di. Cæterum ut iudicium fortis & li[illegible] uſitatum eſt ad diuiſionem rerum, [illegible] diuiſionem uel definitionem, initur & [illegible] fas eſt duellum, quale fuit duellum [illegible] re certamen Dauidis cum Philiſteo. i. Regum c. xvii. quod approbatum fuit a Deo ſecundum ſanctum Thomam ubi ſupra, quod iute[illegible] dum modo fiat ob bonum publicum, uel ob [illegible] ius malum uitandum, quod neceſſari[illegible] roſimiliter ſequ[illegible] aut c[illegible] mentior modus [illegible] offer[illegible] dam ex duobus [illegible] ma[illegible] dum ſupra oſtendim[illegible] Hieronymus Cagn. & Decius per rex. ibi in l. notie[illegible] ff. de reg. iur. Et † ad probationem [illegible] træ illicitum eſſe duellum communis [illegible] ſecundum Hieronymum Cagnolum [illegible] rabiliores nu. 17. de reg. iur. ff. per Bal[illegible] dium & alios in l. ex hoc iure. ff. de i[illegible] per Andream Barb. conſ. lxii. lib. i. la[illegible] cxliii. lib. ii. Decium conſ. cccclx[illegible] & [illegible] cccccclxxxvi, & alios plures relatos per [illegible] gnolum ubi ſupra & uoluerunt Caieta[illegible] ſumma uerb. duellum & diuus Thomas [illegible] pra. Fallit ut nos interpretamur in duabus [illegible] ciebus, prima, quando fit ob bon[illegible] altera quando fit ob maius malum uitan[illegible]

cata

cum requiſitis ſupra relatis. nam & hac ratione tolerantur meretrices & etiam aluntur publicè ut diximus ſupra.

Pro conſeruatione tamen honoris alicuius priuati iniri duellum liceret ex conſuetudine prouinciæ, ut eſt Hiſpaniæ apud Aragonenſem regionem & ferè per totam Italiam, ſecũdum doctores ut per Bal. & Petrum Gerardũ in locis ſupra allegatis, tenet Cagnolus ubi ſupra & Curtius Senior in repe. l. admonẽdi. ff. de iure iur. col. lxxvii. Philippus Decius dicto conſil. cccclxxxvii. & rurſum Curtius Iunior cõſ. clxxiii. & Paulus Pariſius loco per Cagnolum allegato, qui ita tenere doctores ait, eo quod crudelis ſit, qui negligit honorem ſuũ, & quia honor uitæ æquipararur l. iuſta cum glo. ff. de manu. uindi. & interdum anteponitur. l. 1. §. pe. ff. de origine iuris. quod moderar Cagnolus ubi ſupra. ut procedat quò ad forum contentioſum, nam qui ob cauſam honoris alterum in legitimo duello occiderit, non punietur; ſed in conſcientia mortaliter peccaſſe in[illegible]etur. Sed nos in hoc ultimo dicimus, qu[illegible] ob bonum publicum pugnauit non peccauit, ſi ob propriam uindictã peccauit in dubio præſumam potiſsimum ob publicam uindictam feciſſe, ut ſupra expoſuimus. Vnde apparet erraſſe Cagnolum & Caietanum ubi ſupra ſimpliciter dicentes in tali duello eſſe peccatum ex parte prouocantis.

22 Quid autem † ex parte prouocati, & ſimiliter peccatum adeſſe tenet Cagnolus; qui ait Caietanum ubi ſupra ita uelle, quod ego admitterem ſi (ſponte ille ſuſciperet) non ſic ſi aliter ei pœna mors eſſet; tunc enim ſe defendere poſſet iure naturæ. arg. l. ut uim. ff. de iuſt. & iure. quale eſſet ſi mechus ob id maleficium uel mortis pœnã ſubiturus eſſet, uel à marito prouocatus ſingulare duelli certamen ſubiturus

23 eſſet. Sed † an populi ue principes tali iure utentes peccent, quod nego quando eis uiſum fuerit illum eſſe bonum modum ad tranquilitatem reipublicæ, prout Aragonenſibus & Italis uiſum eſt. arg. eorum, quę ſupra dicta ſunt, & quæ latè tradit Andreas Tiraq. de retract. in præfa. nume. 75. & Hieronymus Cagnolus ubi ſupra, qui ita tenet in ſpecie.

24 Ob patriæ † defenſionem duellum inire etiam meritorium eſt, tantum abeſt ut culpabile intelligatur, ut per Cagnolum ubi ſu-

25 pra, ut † in exemplo de Tergeminis fratribus Romanis cum Albanis totidem pugnantibus, ut refert Titus Liuius, & meminit Manilius Aſtro. lib. 1. ſic modulatus.

Tre[illegible]q; ſub unius fratris uirtute iacerent.

[Margin: ...ho... | 22 ...lem ...pens ...ccet? | 23 Duellum ...nceps ſi mittat, peccet? | 24 D...um ...cau... ...re. | 25 ...ora... ...no... frat... ...ino]

CAP. QVINQVAGESIMVM.

1 *Lex inutilis an ualeat? ardua. q.*
2 *Tyrannus quis.*
3 *Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt.*
4 *Intellectus. l. un. in princ. & §. 1. C. de cad. tol.*
5 *Lex poſitiua ut ualeat, debet deriuari à lege naturæ.*
6 *Lex poſitiua large naturalis poteſt dici.*
7 *Intell. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure.*
8 *Leges poſitiuæ ſpeci[illegible]ntur ex materia iuris naturæ.*
9 *Intellect. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure.*
10 *Generatum ſimile generanti.*
10 *Lex inutilis an ualeat?*
11 *Legis uita quanta ſit.*

CENTESIMO quadrageſimo ſexto colligitur ex noſtra principali concluſione, an ualeant † leges inutiles a principibus, uel magiſtratibus latæ, quibus populus regebatur, iouxta quæſtionem, quod licet regulariter leges iuſtas, & neceſſarias, utileſq́ue eſſe oporteat, argumen. ca. erit autem lex iiii. diſtin. l. i. & ii. ff. de legibus tamen communis ſententia eſt, ut lex ſi non aduerſatur iuri naturali, diuino, uel gentium, aut ſit contra bonos mores, non deſinat ualere; quanuis nihil referre uideretur eam legem factam fuiſſe, uel fortè non fuiſſe factam, ut poſt Ariſtotelem & Dominicum Sotum Theologorum diſertiſsimum diximus ſupra ca. abhinc. ii. & quia ualuit lex captionibus plena. l. uni. in princi. C. de cad. tollen. ibi ſuis machinationibus, &. l. inuidioſa ut ibi. §. i. & l. per quam dura. l. proſpexit. ff. qui & à quibus, elegans l. i. §. initium. ff. de poſtul. ibi quia moderatam hanc ętatem prętor ratus eſt quã rationem mirabile eſſe clamat Accurſius ibi, & Andr. Tiraq. multa hanc ad rem ſpectantia congerens de retract. in præfa. num. 75. & Bal. in l. non omnium per tex. ibi. ff. de legib. & in l. de quibus. ff. de legibus. 1

[Margin: 1 Lex inutilis an ualeat? ard. q.]

Adhuc tamen contrariam partem (ſumma authoritate & grauitate nec minore iudice me) aut minus dilucida ueritate contrarium tenere uidetur Theologorum ſummus Alfonſus Caſtrenſis de poteſta. legis penalis lib. i. c. i. charta pe. ibi in uerſ. & inde me ſententia, cuius uerbia ita habent. Et inde inquit mea ſententia deducitur, ut ſi princeps, aut magiſtratus talem poteſtatem à populo habens, uel lege ab eo condita populum contradicentẽ cogere ad aliquid lege diuina, aut naturali, 2

[Margin: 2 Tyrannus quis.]

turali, minime neceſſarium, ſi ſit tyrannus di- [illegible], quia maiorem erga populum po[illegible]ta [illegible] erceret, quam uerè habeat. quibus uerbis duo [illegible]ficauit, primum non ualere legem, quæ [illegible] aliquantulum eſſet cuius contra rium tenuit Dominicus Sotus Theologus diſ- ſert[illegible] d[illegible]ſt. & iure. lib. III. q. III. arti. v. ad finem. d[illegible] de [illegible]cauit, non ualere, ſi nõ eſſet [illegible]ſaria in ſpe[illegible] o iure naturali uel di- uino quaſi eo [illegible] quod neceſſaria non eſt, noxia eſſe inte[illegible]igatur cuius cõtrarium licet ten[illegible] Ari[illegible] per eundem Sotum citat[illegible], tamen ue[illegible]imam eſſe Alphonſi Ca- ſtrenſis ſententiam apparet ex noſtra princi pali ſententia, & ex omnibus his, quæ per hũc totum librum ad eius tam ornatum quàm iu- ſtificationem diſſeruimus, edocentes omne imperium tam legum quam principum perti nere ad meram ſubditorum, non etiam ad re

3 Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt.

gentium utilitatem. Nec dubium eſt † quin omnis lex poſitiua eo ipſo quod neceſſaria nõ eſt, noxia & nociua ſit. Leges enim conſtrin- gunt hominum uitas. l. leges ſacratiſsimæ. C. de legib. ſicque onerant libertatem ut ibi & l. i. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio nõ datur, inducuntque imaginem quandam ſer- uitutis, quæ morti æquiparatur. l. ſeruitu- tem. ff. de reg. iur iuncta l. libertas. ff. de ſtatu hominum. & §. libertas. inſt. de iure perſona- rum. adeò ut in obligationibus faciendi ideo nullus compellatur præciſè, ſed tantum tenea tur ad intereſſe, quia oneraretur libertas ſi homo ingenuus aliquid facere præciſè coge- retur, & lenius clementius ac tolerabilius ui- ſum eſt, ut intereſſe præſtemus, uel etiam om- nia noſtra ſi opus fuerit amittamus, quàm ut ad minimum faciendum inuiti cogamur; per quod noſtra libertas aliquãtiſper lædi uidea- tur. facit Glo. app. in. l. in ſeruorum ff. de pœ- nis. Dum ait uel minimam pœnam corpo- realem duriorem eſſe omni pœna pecuniaria, facit. l. ſi filius fam. §. ſecundum uulgarem. ff de lega i. dum ait patriam poteſtatem eſſe inæſti mabilem, & quod Terentius per Cremetem ad Soſiam dicebat, quod habui inquit ſummũ pretium perſolui tibi. hoc eſt libertatem. Et il lud uulgare.

Non bene pro toto libertas uenditur auro.

Quum ergo hæc libertas per leges poſitiuas reſtringatur, conſequens ſit eas leges non ſo- lum noxias, ſed nocentiſsimas quoque eſſe, quoties neceſſariæ [illegible] iuris diuini aut naturalis [illegible] non ſunt, quanuis ingen- ti non [illegible] ueritate quo- que aut [illegible] & inclem[illegible]ntius eſt [illegible] chi[illegible]atione non raro fiant, ut teſtatur Iuſtinia nus imperator in d. l. un. in pri. & §. [illegible] de [illegible] du. to[illegible] tanta e[illegible] tãq, [illegible] generis infœlicitas. & † uerus inte[illegible] d. l. un. cum ſimi. eſt e[illegible] legem & ſim[illegible] tã iuſto imperio, quàm tyrannide & ſer[illegible] t[illegible]o, & poſtea contineri aut obſeru[illegible] d[illegible] bus dictum eſt illud, uæ eorum, qui con[illegible] leges iniquas.

Iuſtificantur † hę ſententiæ, quia lex poſi[illegible] ua ut ualeat, oportet ut deriuetur a lege diui na & naturali, ut eleganter per eundem Al- phonſum Caſtren ubi ſup. c. ii. cuius uerba ita habent, Aliæ ſunt leges humanæ, quæ à lege na turali deriuantur per modum ſpecificationis aut determinationis, ſicut ſpecies in te[illegible] ar tificialibus quodammodo deriuantur [illegible] g[illegible]ne re, in qua deductione licet ſit neceſsit[illegible] aliquam certam ſpeciem ſtatuat ar[illegible] rando, quod tamen hanc aut illam ſtatuat, [illegible] mera artificis pendet uoluntate, t[illegible] om- nes leges, quæ præmium aliquod uirtu[illegible] pœnam uitio ſtatuunt, quarum nulla ex pri- mis legis naturæ principiis neceſſaria conſe quentia deduci poſſunt. N[illegible] licet ne[illegible] rium ſit ex lege naturæ, ut uirtuti præmi[illegible] eo uitio pœna reddatur: non tam[illegible] ex e[illegible] lege eſt neceſſarium, ut ho[illegible] aut [illegible] præ[illegible] uirtuti, & hæc aut illa pœna uitio reddatur, [illegible]a les ergo leges, licet uere humanæ dicantur, quia ab hominum uoluntate pendent, ut ſub- ditos obligare poſſent, non tamen eſt ſo a in illis humana uoluntas, ita ut ſine illa ſimi itu- dine aut ſpecificatione legis naturalis, illa ſit la ſubditis neceſsitatem & obligationem im- ponere poſſet Poſſunt † ergo huiuſmodi leges 6
quodammodo extenſa uocis ſignificatione naturales dici: quia per illas id in ſpecie d[illegible] ſcernitur, quod in genere abſque ulla ſpeci[illegible] catione lex naturalis faciendum eſſe de[illegible] nit. ſi enim lex humana [illegible] lege natu[illegible]a li d[illegible] ederet, [illegible] non eſſet, etſi nihil [illegible] tra legem naturalem præciperet, iam non hu mana, ſed lex naturalis diceretur. Nam † V[illegible] pianus iuris con[illegible]ultus in l. ius ci[illegible]. ff. de [illegible] ſti. & iure. ita ait, Ius ciuile eſt, quod neque in 7
totum a naturali iure uel gentium rec[illegible]e que per omnia ei ſer[illegible]t. itaq; cum aliquid ad- dimus uel detrahimus iuri communi, ius [illegible]o prium, id eſt ciuile efficimus. Hæc ille. In [illegible] bus uerbis ius commune ad oſtenden[illegible]o cum idem ſignificantium uarietatem, poſuit pro iure naturali. & meritò, quoniam [illegible] ex te ſtimonio Ariſtotelis ſupra citati conſtat ius naturale eſt idem apud omnes. Deniq; † quod lex poſitiua ut iuſtior ſit, oportet de[illegible]am eſſe à iure naturali & diuino, ultra d. Alphon- ſum

ſum Caſtren. tenent Dominicus Sotus Theologorum diſertiſsimus, & alij, quos retulimns ſupra c. xxix. nu. 20. Sicque ut ex maſſa cerea ſi uis potes facere unam figuram, deinde eam infectam reddere, ac rurſum ex eadem maſſa aliam formam effingere; idemque in maſſa aurea, uel argentea aut plumbea & ſimilibus. Ita maſſa aut materia ex quibus facienda eſt lex poſitiua, eſt ius diuinum aut naturale, ex quibus uariæ formę fieri à lege poſitiua poſſunt, ea enim iura edocent pœnam non mereri malefactores, quanuis modum aut menſuram pœnarum non definiant. Vnde quod fur ſiue manifeſtus, ſiue non manifeſtus puniatur, & etiam raptor, aut parricida & ſimiles, iis iuribus proſpectum eſt. quod autem fur manifeſtus quadrupli, fur autem non manifeſtus dupli pœna puniantur ut in. §. dupli, &. §. quadrupli, cum utrobiq; not. inſti. de act. quodque ex rapina pœna tripli ſit, ut in prin. &. §. i. inſt. de ui bonorū raptorū, qnodq; parricida culeo inſutus pereat, ut ī. §. alia deinde lex. inſti. de pnbli. iudi. & cætera id genus, iſthæc ſanè omnia à iure naturali incognita erant, & à iure ciuili formata & ſpecificata ſunt ex ipſa iuris naturalis maſſa & materia dictantis in genere puniendos eſſe tales male factores, facit tex. in ſimili in. l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum domi. cum. §§. præced. & ſeq. quatenus loquuntur de ſpecificationibus, quæ fiunt ex maſſa uel materia aliena: ſicqne tales leges poſitiuæ habita conſideratione materiæ aut maſſæ iuſtitię ex quibus fiunt, naturales appellari poſſunt habita uero ratione formæ & ſpecificationis dici poſſunt & debent ciuiles, & utrunque probat d. l. ius ciuile. Nam quatenus dixit ius ciuile eſſe, quod in totum à naturali iure non recedit, intellexit de materia iuſtitiæ; & quatenns ſubdit neq; ei per omnia ſeruit, intellexit de forma ſeu ſpecificatione, quæ à iure naturali incognita & ſolo iure ciuili introducta eſt. Idem † quo ad præmia, quæ iure quoque pro benefactis debentur naturaliter, non ſecus

9 [...]tel. l. ius [ci]uile. ff. de [iu]ſt. & iure.

quàm pœna pro malefactis. l. i. ff. de iuſt. & iure. ibi, bonos non ſolum metu pœnarum, uerùm præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. Cęterum quantum præmium deberetur ſeruis pro bene factis, de quibus in ti tu. C. de ſeruis qui pro præmio libertatem accip. quanrumque præmium deberetur nuli tibus in terminis. l. item ſi uerberatū in princ. ff. de rei nendi. nullibi iure naturæ in ſpecie definitū erat, ſed iure ciuili definitur, ut ibi. Ergo quum omnis lex naturalis ſit neceſſaria & utilis, & ipſa quaſi materialiter debeat generare legem poſitinam, ut poſitina iuſta ſit; ſupereſt nt utilis & neceſſaria quoqne eſſe debeat, quia † omne generatum ſimile eſt generanti. nam nt poeta cecinit,

10 Generatū ſimile generanti.

Fortes creantur fortibus, nec debiles
Generant aquilæ columbas.

Et ſecnndum Philoſophum qnalia ſunt principia, talia præſumuntnr principiata. tradit Andreas Tiraq. de præſcrip. Glo. ii. §. i. uerbo. bona autem fides. Vnde Poeta ſic modulatur,

Sæpe ſolet filius ſimilis eſſe patri.

Notat Glo. in. l. quiſquis. §. i. C. ad legem iuliam maieſt. l. quod ſi nolit. §. qui mancipia ff. de edil. edi. & in c. ſi quis vi. q. i. Speculator de feudis. §. quoniam uerſi. v. nume. 14. & Benincaſius de actio. in princ. num. 102. Tertio † id pulchre edocemur à Cicerone in Vati. ſic ſcribente, à maioribus inquit noſtris nulla alia de cauſa leges ſunt inuentæ, niſi ut ciues ſuos incolumes cnoſeruarent. ergo leges non neceſſariæ, aut non utiles, cum non poſsint non eſſe nociuæ, ut ſupra oſtendimus ualere non poſſunt, quia tunc cines non ſeruant incolumes, ſed potius lædunt. Idem apertius idem Cicero. ii. de legibus ſcriptum reliquit, Ad ſalutem (inquit) ciuium ciuitatumq; incolumitatem, uitamq; hominum & quietam & beatam conditæ ſunt leges. quod & idem Cicero longè etiam ſignificantius expreſsit i. de Inuent. Ea inquit uirtute & ſapientia maiores noſtri fuerunt, ut in legibus ſcribendis nihil ſibi niſi ſalutem & utilitatem reipublicę proponerent, neque enim ipſi quod obeſſet ſcribere uolebant, & ſi ſcripſiſſent cum eſſet intellectum repudiatum iri legem intelligebant. Quibus uerbis non obſcurè ſignificauit, eam legem, quę minus utilis eſſet, aut neceſſaria utroque pede claudicare, ac infirmam eſſe ex defectu non ſolum uoluntatis, ſed etiam ex poteſtatis defectu legum latorū. Quod intelligo quandiu ceſſat utilitas, nā ea adueniēte lex illa ualere incipiet. nt ſupra diximus.

10 Lex inutilis an ualeat?

Hactenus qnò ad huiuſcemodi ualiditatem, Quid † autem quo ad ipſius dnrationem? & ſanè regulariter & ſi omnes leges perpetuæ ſint, id tamen procedit, quando iuriſdictio legem ferentis perpetua erat: qualis eſt iuriſdictio populi, qui ſemper durat. l. quærebatur. ff. de iudici. aut etiam iuriſdictio principis perpetui, nt ſunt reges & ſimiles. Cęterū quando ab habente temporalem iuriſdictionem fiunt, tunc ipſæ quoque temporales ſunt actioneſque temporales producūt, ut in princip. inſtitut. de perpet. & temp. actionibus.

11 Legis uita quanta ſit.

qua

qua de re per Bar.in.l.v. in princip.ff.de uerbo.obli.per Mathæſillanum,ſingulari.clxxxix. Nota unum mirabile. idem Bart. in. l. fi.ff.de pœnis.idem in.l. omnes populi. ff.de iuſtit.& iure. & ibi Bald. Ludouicus Romanus.conſilio ccxxviii.Aretin. in d.l.v.iu princ.& Andr.Barb.in rubr.C.qui admitti.

Ijs quæ per totum hunc librum egimus finitima ſunt, quæ ſcripſimus infra in ſecundo tomo huius operis libro primo illius tomi ſecundi,Si quæras cur ſi his contigua ſint, deſierint hic ſubiungi & continuari? reſpondeã id factum ob cauſam hic reticendam. Ergo quæ hic deſunt illinc petenda ſunt.

FINIS LIBRI PRIMI.

FERNANDI VASQVII

PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI, HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHO. POTENTISSIMI PRAETORIO SENATORIS.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, LIBER SECVNDVS.

CAP. LI.

1 PRAESCRIPTIOnum materia ſummi momenti eſt.
2 Præſcriptionum materia quatuor principijs ſeu elementis cõſiſtit.
3 Mundus conſtat quatuor elementis.
4 Diuiſio huius tractatus.
5 Elementa inuicem conuertuntur.
6 Diuiſio partis primæ.
7 Diffinitio præſcriptionum & uſucapionum.
8 Præſcriptio & uſucapio an differant inter ſe.
9 Præſcriptio quare introducta.
10 Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione.
11 Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in communi.
12 Patria hominis eſt omne ſolum.
13 Communia ſunt terra, aer, aqua.
14 Ius gentium primæuum appellatur naturale.
15 Terræ dominium non præſumitur niſi probetur.
16 Terræ dominiũ probari niſi præſcriptione nõ põt.
17 Dominium ut probetur.
18 Probatio leuior ſufficit in incidentibus.
19 Dominium plenè probatur per præſcriptionem.
20 Titulus ſuppletur adiectione temporis.
21 Dominium ſine præſcriptione, probatur in actionibus & in rebus mobilibus.
22 Dominium cadit in iuribus & in incorporalibus.
23 Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis.
24 Obligatio naturalis an perimatur præſcriptione.
25 Præſcriptiones nunquã fuiſſent ſi ius ciuile nõ eſſet.
26 Dominiũ præſcriptiõe quæſitũ an princeps adimat.
27 Præſcriptio triginta annorum iure. ſſorum nõ erat cognita.
28 Præſcriptiones non tenent extraneos à iuriſdictione principes aut priuatos.
29 Princeps cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed ſolum naturaliter, ſed ea naturalis, obligatio efficax omnino eſt.
30 Principes aut populi liberi inter ſe iure naturali, & gentium non ciuili ligantur.
31 Ius ciuile nõ ligat principes aut extraneos à iuriſd.
32 Peregrinus expers teſtandi actiuè & paſſiuè.
33 Hiſpania etiam de iure non ſubeſt imperio.
34 Contractus ſunt informes inter extraneos à iuriſdictione populos principes priuatosq́; homines, inter quos omnes nudæ conuectiones & naturales obligationes efficaces ſunt.
35 Ambaſciatores iure nat. & gẽtiũ nõ ciuili utuntur.
36 Præſcrip. & iura ciuilia ceſſant in extraneis populis principus priuatis hominibus.
37 Hiſpanorum regum ius quo ad eccleſiaſtica.
38 Patronatus iura iuſtius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ cauſa quàm dotationis cauſa.
39 Iuri canonico ſubſunt omnes Chriſtiani.
40 Homines à ſuis negotijs & prouincijs auocari neceſſitate non cogente noxium. & contra naturalem iuſtitiam eſt.
41 Ius poſitiuum aut conſuetudines inducere nõ poſſunt iuſtitiæ naturali aduerſatur.
42 Intellectus infirmitas eſt quærere legem ubi naturaliter ſentimus.
43 Notorietas ſuperat omne genus probationis.
44 Iuſtitia naturalis eſt incommutabilis.
45 Nauigatio impoßibilis ferè & noxia reputatur.
46 Impoßibile reputatur quo eſt nimis difficile.
47 Impoßibilium nulla obligatio.
48 Impoßibilia an poßit Deus.
49 Immemorialis præſcriptio quæ dicatur.
50 Ius naturale & diuinum nõ immutantur per abuſus.
51 Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuum non naturale, ſed poſitiuum dicitur.

52 *Abſtinendi beneficium eſſe prætorium non ciuile.*
53 *Ius nouum per adiectionem, uel detractionẽ fit quo ad particulam ſolum additam, uel detractam.*
54 *Intell. l. ius ciuile, ff. de iuſt. & iur.*
55 *Eccleſiaſtica iuriſdictio iuſtius exercenda quàm profana.*
56 *Iuſtitia uirtutum regina.*
57 *Eccleſiaſticorũ iniuſtitia turpior quàm profanorũ.*
58 *Filius ſimilis patri.*
59 *Generatum ſimile generanti.*
60 *Filia ſimilis matri.*
61 *Deus dat omnem poteſtatem.*
62 *Operibus credendum.*
63 *Opera indicant autorem.*
64 *Vtilitatis cauſa admiſſa non ſunt ad contrarium cõuertenda.*
65 *Deus malum facere nequit.*
66 *Impoßibilia ſunt quæ turpia ſunt.*
67 *Potentia mentita.*
68 *Dei omnipotentia.*
69 *Dei prouidentia mundus regitur.*
70 *Dei prouidentia mundus non ſolum in uniuerſis, ſed & in ſingulis regitur.*
71 *Populi uox Dei uox eſt.*
72 *Princeps iure naturali ciues ab omni læſione tueri tenetur.*

COLLIGITVR ex principali noſtra concluſione an ualeant leges præſcriptiones inducentes, mouet quæſtionem, quod ut principum ita & legum imperium ut proſint non ut noceãt datũ creatumq; (ut ſupra, lib. j. cap. j. cum ſequen. milies ad monuimus) fuit, iniquiſsimũ autem eſt, & ſic nociuum præſcriptionis remedium ut mox probabimus, ergo eæ leges non deberent ualere. hac ergo occaſione, & quia noſtræ profeſsioni dum de controuerſis illuſtribus, & frequentibus agere profitemur nul-
1 laquàm † præſcriptionũ materia aptior, aut accomodatior uidetur, (quia ſiue ad frequẽtẽ iudiciorum uſum reſpexeris, hac materia nihil uſitatius, utpote quę fit ferè unica ſpes, & probatio, & theſaurus omnium ſiue dominiorum ſiue iurium mortalis generis, ſiue etiam regum, principum, Imperatorum iura, ſtatumq; intuearis in ſola præſcriptione temporiſque uetuſtate tãquàm in fideliſsimo quodam theſauro ac ditiſsimo repoſita inuenis, ut propè edocebimur,) ideò hanc materiam per hunc tertium librum peragemus, non tamen eo animo ut longiores aliorum de hac re commentarios, huc tranſcribere (noſtrorum more) uelimus, ſed ut circa ea dumtaxat uerſemur, quæ ab alijs uel prætermiſſa, uel parũ fœliciter aut minus dilucidè tradita inuenimus.

Præſcriptionum materia ſũmi momẽti eſt.

Porro † ut rerum natura in quatuor conſiſtit elementis, ita & uſucapionũ præſcriptionumve natura, & tota materia in quatuor uititur ceu elementis, & principijs, ſcilicet, in poſſeſsione, traditione, titulo, bona fide, ea autem quatuor elementa eleganter philoſophi ijdemq; uates modulati ſunt. 2

Præſcrip. materia principijs ceu elemẽtis conſiſtit.

Vnde Ouid. lib. 15. Metamor. ſic cecinit

† Quatuor æternus gentilia corpora mundus 3
Continet, ex illis duo ſunt oneroſa, ſuoquãm.
Pondere in inferius, tellus atque unda feruntur.
Et totidem grauitate carent, nulloq; premente.
Alta petunt, aer atque aere purior ignis.

Mundus conſtat quatuor elemẽtis.

Idem libr. 1. faſtorum.

Altum petit flamma, propior locus aera cœpit
Sederunt medio terra fretumq; loco.

Manilius lib. 1. aſtronom.

Ignis in æthereas uolucer ſe tranſtulit auras,
Summaq; complexus ſtellantis culmina cœli.
Flammarum uallo naturæ mœnia fecit.
Proximus in tenueis deſcendit ſpiritus auras
Aeraq; extendit medium per inania mundi,
Ignem flatus alit, uicinus ſubditus aſtris.
Tertia ſors undas ſtrauit, flatusq; natantes
Aequore perfudit toto naſcentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, atque euomet auras,
Aeraq; ex ipſo ducentem ſemina paſcat.
Vltima ſub ſedit glomerato pondere tellus.

Quòd autem omnes præſcriptiones in quatuor ueluti elementis & principijs ceu principijs, conſiſtant hoc eſt in poſſeſsione traditione, titulo, bona fide, id ut notiſsimum eſt. (per l. uni. in prin. C. de uſuc. transfor. in prin. inſt. de uſucap. cũ mille ſimilibus, infrà allegandis) ita quoq; longiſsimũ eſſe conſtat, ut edocebimur per totã ſecundã tertiã, & quartã partẽ huius præſcriptionũ tractatus, q ſex partibus cõſtabit. 4

Diuiſio huius tractatus.

Prima cõtinebit decẽ quæſtiones q utpote ad totam materiã cões faciliores reddent eorũ omnium quæ dicenda ſunt cognitionem.

Altera ad poſſeſsionem & traditionem rerum præſcribendarum pertinebit.

Tertia ad titulum ſpectabit.

Quarta bonam ad fidem adſpirabit.

Quinta res quæ præſcribi poſſunt quæve nõ poſſunt captabit.

Vltima eos caſus remiſsiuè q ad præſcriptionis reſciſsionẽ pertinere uidentur cõplexa, finẽ huic præſcriptionum tractatui imponet

Verum iſtarũ ex partiũ ſingulæ in reliquarũ materiam & ueluti poſſeſsionẽ non poterunt non inferre pedẽ, ad id cogente materiarũ affinitate eo, qd ipſis quoq; primis elementis ut quotidie & inceſſanter contingat ſummus ille rerum opifex & parens Deus ordinauit.

Vnde

Vnde Ouidius lib. 15. Metamor. ſic philoſophatus eſt.

Quæ quamquam ſpatio diſtant, tamen omnia fiunt
Ex ipſis, & in ipſa cadunt reſolutaq; tellus:
In liquidas rareſcit aquas, tenuatur in auras,
Aeraq; humore caret, dempto quoq; pondere rurſus,
In ſuperos aer tenuißimus emicat ignes,
Inde retro redeunt, idemq; retexitur ordo,
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aera tranſit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur unda.

Elementa inuicē cō uertunt.

PRIMA PARS PRINCIPALIS.

6 Diuiſio partis primæ. In primis itaque videndum eſt † quid ſit uſucapio, deinde ut differat à præſcriptione, uel à conſuetudine. Tertiò, quare fuerit intro ducta. Quartò quo iure recepta fuerit. Quintò, an aduerſa ſit rationi & iuri ac æquitati na turali. Sextò, an præſcriptio perimat vtranq; obligationem tam ciuilem, quàm naturalem. Septimò, an dominium directum præſcriptione acquiratur. Octauo, an obligatio ex delicto orta præſcriptione primatur. Nonò, an præſcriptio impediat litis ingreſſum vltimò an tempus perimat an tráſferat ius noſtrum.

7 Definitio præſcriptionum & uſucapionum. Quo ad primum † uſucapio eſt acquiſitio, uel adiectio dñij, per cõtinuationem poſſeſſionis temporis lege diffiniti, ſupple cõtingens, ita ait Iureconſultus in l. 3. ff. de uſucapion. circa cuius definitionis tuitionem mul tus (iudice me) eſſe uidetur Ioannes Imolenſis, in d. l. 3. & Felinus & Philippus Decius in rubrica. de præſcript. & nouiſſimi poſt alios. in capitu. poſſeſſor, de regulis iuris libr. 6. Pa normita. & alij in d. rubri. notant enim Iureconſultum eo, quòd ab effectu uſucapionem definierit, nec aduertunt Iureconſultis ſolenne eſſe fuiſſeq; ſemper aut plerũq; ita (Iuris diſciplina id exigente) iurium materias defini re ut in l. 1. ff. de tutelis in princip. inſtitut. eod. titulo, in l. Imperium, ff. de iuriſdictio. omniũ iudicum in l. 1. ff. de teſtamen. & in l. 1. ff. de legibus, & textus uulgo notus, in l. legatum eſt, ff. de legat. 2. l. legatum eſt, ff. de legat. primo. §. legatum eſt. inſtitu. de legat. & in princip. inſt. de obliga. & in princip. inſtitu. de actio. & alibi ſæpe, ut nos tradidimus in tracta. de ſucceſſ. progreſſu. lib. 1. in præfa. numero 64. poſt Alphonſum Caſtrenſem de poteſtat. legis pœnalis libr. 1. capit. 2. Cagnol. & alij in l. omnis de finitio, ff. de regulis iuris, alijs ergo ocioſis hæc quæſtiones uelitandam relinquamus, nobis au tem ſat ſuperque eſſe debet ipſa Iureconſulti definitio, quam improbare nefas eſt. Et cum ea tranſit Franciſcus Balbus, de præſcriptio. in prima parte, quæſtione prima. Azo. in ſumma, C. de vſucapion. pro empto. ad princip. & alij. & uide omnino, quod dixi infra. c. in cip. quo ad octauum eſt. in 8. q.

†Quo ad ſecundum ut uſucapio differat à præſcriptione plerunque traditum eſt, uſucapionem ad mobilia præſcriptionem ad im mobilia pertinere ita gloſſ. in l. ſecunda. ff. de vſucapio. gloſſ. in princip. inſtitu. eodem titu lo in uerb. uſucapiantur gl. decimaſexta quæſtio. 3. in ſumma. id quod procedit uoce anguſte ſumpta, nam hi termini paſsim conniectuntur ut per omnes ferè leges ſub titulo ff. de vſucapio. apparet & differunt Balbus in dict. 1. par. quæſtio. 3. Felinus & Decius ubi ſuprà. & nouiſsimi in dict. capitu. poſſeſſor, ad princip. poſt gloſſ. in l. tertia. ff. de vſucapio. Bald. in l. prima colum. 3. uerſ. nec puto. C. de ſer. fugitiuis per Aretin. in l. Pomponius. §. cum quis ff. de acquir. poſſ. 8 Præſcriptio & vſucapio, an differant inter ſe.

Quo † ad tertium nempe quare vſucapio fuerit introducta, reſpondet Iureconſultus in l. prima. ff. de vſucapion. id admiſſum ne rerum dominia in incerto eſſent, & ne lites eſſent immortales. l. fina. ff. pro ſuo, †ne ue domini perpetuo timore rerum ſuarum amittendarum cruciarentur l. cum notiſsimi, in prin cip. C. de præſcript. triginta annorum, ut per Bald. in repeti. l. primæ. in colum. tertia. C. de emancipatio. liberorum Balbus de præſcript. part. prima quæſt. quarta. Azo. in ſumma. C. de uſucapió. pro emp. in princip. Sed quonam modo deducitur lites fore immortales dominiaq; rerum fore in incerto, ſi præſcriptiones inuentæ non fuiſſent, 9 Præſcript. quare introducta. 10 Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione.

† Et ſanè perſpicuum, id eſt, nam principio generis humani omnia erãt in communi præſertim agri & campi ut eſt ue ra & communis opinio, quam tenent Paulus Caſtrenſis, & alij in repe. l. ex hoc iure, ff. de iu ſtit. & iure, unde Horatius ſatira. 2. libr. 2. ſic cecinit. 11 Terrarum dominiũ iuregentium primæuo erat in cõmuni.

Nam propriæ telluris herum, natura neque illum,
Nec me, nec quenquàm ſtatuit, nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut uafri inſcicia iuris

Et Vergilius lib. 1. Georgicorum.

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant

Et Seneca in Hippolyto.

Hoc equidem reor
Vixiſſe ritu, prima quos miſtos dies
Profudit, nulla lis auri fuit:
Cæcus Cupido, nullus in campo ſacer
Diuiſit agros arbiter, populis lapis

Et hac habita ratione Statius ſic canebat 12 Patria hominis eſt oẽ ſolum.

†Omne homini natale ſolum

Eadē cõſideratione Oui. li. 1. Faſt. canebat.

Omne ſolum forti patria eſt ut piſcibus æquor
Et uolucri uacuo quidquid in orbe patet

Nimirum eorum collectio erat ꝙ ut uolucres
ſeu aëreum genus in cœlo uel aëre, utq; ſqua-
mea turba in æquore uel ponto nihil propriũ
habent pręter uſum communem, ita & huma-
num genus, in terris communem uſum non ſe
cus quàm reliqua animantia terreſtria ha-
berent, & pręterea nihil, ſaltẽ quod ad ius pro-
prietatis aut dominij in particulari attineret,
13 & Ouid.lib.6.Metamor.ſic modulatus eſt.

Cõia ſunt terra aer aqua.

Quid prohibetis aquas, uſus cõmunis aquarum eſt
Nec ſolum proprium natura, nec aëra fecit
Nec tenues undas, ad publica munera ueni

Iſta erant uerba terræ aliquid terrę proprium
cuiuſquam eſſe uetantis & omnia eſſe cõmu-
nia aſſerẽtis, facit tex.in §.ſingulorum, inſt. de
14 rerum diuiſione. † quum ergo tam inſpecto iu

Iuſgentiũ primęuũ appellat naturale.

re naturali q̃ iure gẽtium primæuo (quod ſimi
liter naturale ius appellatur ut ſuprà lib. 1. in
pręfa.nume.118. diſſeruimus & attigimus de
ſucc. crea.lib.1.in §.1.num.2.&.41.) omnia eſ
ſent communia pręſertim omnes agri, campi,
15 pręḋia, & reliqua immobilia, † supereſt.ut qui

Terræ dominiũ nõ præſumitur niſi ꝑbetur.

aliquid immobile ſuum eſſe duxerit illud pro-
bare debeat, quia contra ſe habet pręſumptio
nem Iuris, cũque is dicat ꝙ ius olim erat com
mune degeneraſſe ad ſeq; ſolum in particulari
pertinere cœpiſſe, id probare neceſſe habet, cũ
talis aſſertio in facto conſiſtat, quod non pręſu
mit̃ niſi probet̃.l. in bello.§. factę.ff.de capti.l.
ſi emancipati, ibi, teq; emancipatum probatũ
16 fuerit, ubi notat Iaſ.C.de colla. † & id factum

Terræ dominium probari niſi præſcriptione nõ poteſt.

non ſolum probari oporret, ſed etiam ea pro-
batio ſi remoueremus uſum præſcriptionum
eſſet penè impoſſibilis, niſi quis oſtenderet
teſtamẽtum primi parentis Adami, quo quop
piam forte prædiũ aut prædia ſibi relicta fuiſ-
ſe appareret, aliter enim & ſi probet ſe emiſſe
parum iuuat cum per hoc non appareat an uẽ
ditor dominus fuiſſet, nec potuerit uẽdẽs plus
iuris in emptorem transferre q̃ ipſe haberet.l.
nemo plus, ff.de regul. iur.c. nemo poteſt plus,
eod.tit.lib.6.l.traditio, ff.de acqui. rerum do-
mi.quinimo & ſi (ut ioci cauſa id dixerimus)
Adami teſtamentum oſtenderet nihil iuuaret
quia ſe ab Adamo magis deſcendere q̃ reli-
quos homines probare non poſſet, ut interea
omittam tam antiquum inſtrumentũ authen
ticum eſſe probari non poſſe, & ita in ſpecie
quod dominium immobilium probari ſit im-
probabile niſi per pręſcriptionem tenent licet
non ita dilucidè probent glo. in l. cum res.C.
de probati. quam ſequuntur communiter Do
ctores ibi, ut tradit Nicolaus Boerius deciſio-
ne.47.alia inſuper ex dicto num.25.Paulus Ca
ſtrenſis & Iacobinus de ſancto Georgio in l.ſi
quis ſeruo.C.de furtis. Alex.cõſi.4.col.2.lib.2.
Dynus, Bar. Albericus, Paulus Caſtrẽſis & alij
præſertim Alexander in l.ſi ſic.§.1.ff. de legat.
Idem Alex.conſil.180.col.4.lib.7.& conſil.71.
col.1.lib.1.

Hinc † eſt ꝙ licet quis probet ſe habere ali 17

Dominiũ ut probetur.

cuius rei poſſeſsionẽ cum legitimo titulo, ſeq;
tanquam dominum fructus illius rei nomine,
& ſibimet non etiam alteri percipere, adhuc
non intelligitur ſe dominum ſufficienter pro-
baſſe, ut ſentiũt Glo.d.l.cum res, & omnes illi
quos ſuprà allegauimus, ſentit glo.in l.7.C.de
probati. Bal.in ſua praxi.tit.de extraordi.q.4.
& Boerius ubi ſuprà num.2. verſi. ſed gloſ. id
quod procedit quando dominium deducitur
in iudicium per modum actionis & principa-
liter, quale eſt in rei uendicatione in qua do-
minium uenit probandum principaliter.l.1.C.
de alien.iudi.mu.cau.facta.l.1.ff.eod.tit.l. doce
ancillam.C.de rei vendi.nam & ſi probarem cõ
tra poſſidentem me ab hinc annos forte duos
fundum de quo lis erat per quadriennium poſ
ſediſſe, fructuſq; ipſius ut dominum percepiſ-
ſe, reliquaq; omnia ut uerum dominũ & quæ
à dominis fieri ſolent egiſſe, adhuc contra il-
lum poſſeſſorem minime obtinerem. Cęterum
ſi non principaliter ſed incidenter tandem do
minium deduceretur in iudicium, tunc is mo
dus probationis ſufficeret ad inducendam do
minij probationem, vt eſt recepta opinio in lo
cis mox referendis.

† Vnde ſi domum tuam domui meę ſerui- 18

Probatio leuior ſuf̃ficit i incidentibus.

tutem debere dicebam, & oſtendi legitimum
titulum iſtius domus, quam eſſe dicebã, meq;
eam poſſidere, eaq; uti & frui non ſecus q̃ ue-
ris dominis, ſolenne eſt edocui. tunc ſufficien-
ter dominum me eſſe videor probaſſe, unde ſi
huic domui domum tuam ſeruitutem debuiſ
ſe oſtendatur legitime, obtinebo, & is eſſe ſo-
let frequentiſsimus aduocatorum uſus allegã
tium quem cum legitimo titulo aliquam rem
tenuiſſe & poſſediſſe eiusq; fructus tanquã ue-
rum dominũ percepiſſe, reliquaq; omnia egiſ-
ſe quę à ueris dominis fieri ſolent. nam ꝑ hoc
intelligitur dominiũ pręſumptiuè probatum
non aliter q̃ pręſumptiue fatuus ex ineptis di-
ctis uel factis quis probatur, ut tenuerunt glo.
in l.pen.uerbo amoueri.ff.de condit.inſt.& ibi
Bal.Angelus & Paulus Caſtrenſis.Bar.Bal.Pau-
lus Caſtrenſis, & alij in l.Titia, per text. ibi.ff.
de ſolut.eſt tex.melior de iure ſecundum Nico
laum Boerium.d.deciſ.47.num.1.in l.filiusfam.
§.ijdem principes.ff.de leg.2. Barbatius conſil.
50.nu.12.lib.1.Iacobus de Arena & Bar. in d.l.
pe.Antonius Butrius & Abb. ſiculus in c.cum

ad ſedem.

ad ſedem, de reſtit. ſpoliatorum Innocentius in c. illud, de præſump. Bar. conſil. 110. quidam maſiolus. Idem Bar. in queſt. incip. mulier habens amplum patrimonium, col. pe. Glo. i l. ſicuti. §. ſi quæratur, ff. ſi ſeruitus vēdicetur Glo. iuncta textui in l. 1. ff. famil. erciſc. & ibi Florianus tradit Raphael Cumanus conſi. 150. ad finem. Pet. Philippus Corneus cōſi. 48. lib. 3. Andræas Barb. conſi. 8. lib. 1. Alexander conſi. 4. lib. 2. Idē conſi. 103. num. 10. lib. 7. Iaſ. poſt Bar. ibi in l. ſi prius, ff. de oper. noui nunti. & plene per Boerius vbi ſuprà, & Corneus conſi. 19. lib. 2. Idem Corneus conſi. 24. lib. 4. & Bal. in l. non ignorat, col. 6. C. qui accuſare non poſſ. facit. l. & quę nō dū ſunt. §. 1. ff. de pignor. tenet Romanus conſi. 24. circa propoſitum. & Bar. Socinus cōſi. 106. in cauſa. col. 4. lib. 2. ratio differentiæ inter hāc ſpeciem & ſuperiorē ea eſt, quòd quando dominij probatio deducitur incidenter in iudicium cum aliud principaliter ageretur par eſt ut nō tam exacta probatio poſtuletur q̃ ſi principaliter deduceretur & deſideraretur. cū & ea res leuioris ſit pręiudicij & aliter is bis oneraretur in probatione ſi teneretur ex integro probare, & domū uicini ſeruitutem alteri domo debere. & præterea ex integro probare ꝙ ea domus cui talis ſeruitus debebat ſua erat. facit pro hac ratione l. ille à quo. §. ſi de teſtamēto, ff. ad Treb. l. Titia. §. q inuita. ff. de leg. 2.

19 Dominiū plene probatur per præſcrip.

Cęterum † ſi cum eo legitimo titulo probaui poſſeſsionem longi temporis tunc ſufficienter probatum eſt dominium etiam ſi in iudicium deduceretur principaliter, quia iam præſcriptum intelligeretur & hęc eſt utilitas præſcriptionum (qua ęquius aut conſultis nihil unquam excogitari potuit) ita tenet Glo. in d. l. cum res. C. de probati. & eſt communis opin. doctorum quos ſuprà allegauimus. † Idem fo-

20 Titulus ſuppletur adiectione temporis.

ret ſi nullum titulum probarem, ſi tamen longiſsimi temporis poſſeſsionem probaui quaſi ea temporis adiectio ſuppleat tituli defectum ut in l. ſi quis emptionis. §. 1. & l. cum notiſsimi, in princi. & l. ſicut. l. omnes. C. de præſcript. 30. annorum ut eſt communis opinio Bal. ubi ſuprà & aliorum quas ſuprà retulimus tradit etiam Boerius vbi ſuprà nume. 9. cum ſequen.

Hactenus de dominij probatione in rebus ſoli & etiam in rebus mobilibus regulariter

21 Dominiū ſine pręſc. probatur in actionibus & i rebus mobilibus.

† ſunt tamen plures ſpecies in quibus citra interuentum præſcriptionis probatur dominiū in rebus mobilibus, quid enim ſi quis tabulam depinxit iuxta §. ſi quis in aliena tabula, inſtit. de rerū diui. aut melemnſum ex uuis & mele fecit, aut librum ſcripſit, & ſimilia, certe in his ſpeciebus & ſimilibus facile eſt dominium probare. Item idem eſt in rebus ſe mouentibus quale eſt ſi quis feram cœpit, aut armenta; aut pecudes, aut quadrupedes, quæ antea nullius in bonis uel fuiſſent, uel iam eſſe deſijſſent ut in. §. feræ, & per totum titulum inſti. de rerum diui. pręſertim in. §. ſingulorum cum ſequen. uſque ad finem tituli &. l. adeò per totam. l. 1. 2. &. 3. l. naturalem, ff. de acqui. rerum domi. Idem in iuribus & actionibus, nā probatur contractus obligatione probatur nobis id de quo agitur deberi † nec dubium eſt quia 22

22 Dominiū cadit i iuribus & i corporalibus.

etiam iſtarum rerum dicatur eſſe dominium. l. qui uſum fructum, ff. ſi vſusfruct. pet. l. fin. ad medium. C. de pręſcript. longi temporis & de quadruplici dominiorum differentia diſſerit Bald. in l. in rebus. C. de iure doti. colum. 2. & Boerius d. deciſi. 42. nume. 4. & plenius per nos de ſucc. progreſſu lib. 1. in pręfati. nu. 176. cum ſequen.

Quo ad quartum nempe quo iure fuerit 23

23 Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis.

inducta uſucapio uel præſcriptio omnes omnino admittunt mero iure ciuili receptā fuiſſe ita Azo in ſumma. C. de vſucapi. pro empt. ad princip. Bald. in repeti. l. 1. columna. 3. C. de emancipat. liberorum Franciſcus Balbus de præſcript. par. 1. quæſt. 4. Bart. in l. nemo poteſt. colum. 4. verſic. quęrit Dynus. ff. de lega. 1. Philippus Decius in cap. quæ in eccleſiarum, num. 26. de conſtit. Aymon Crauet. de antiqui. temporū par. 1. nu. 49. per eundē Decium conſilio 269. nume. ſeptimo. Idem Decius conſil. 202. numero ſecundo Bald. in l. fin. columna ſecunda. C. ſententiam reſcindi non poſſe, Angelus in l. Lucius. ff. de euictionibus Paulus Caſtrenſis in l. 1. ff. de teſtam. Alex. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, num. 27. ff. de liber. & poſthu. Panormi. conſi. 84. uidetur. 1. lib. 1. Glo. quam ibi omnes ſequuntur in l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure Bald. in authen. ad hæc col. 3. C. de uſur. Ang. in repe. l. 1. colum. 19. C. de iudi. † Ideo di- 24

24 obligatio natur. an perimatur pſcriptione.

cunt, ꝙ præſcriptio utpote ciuile inuentū obligationem naturalem nequit perimere quod & firmant Bart. & Paul. Caſtr. in l. fin. §. 1. ff. rem ratam haberi Corn. conſi. 251. in hac confutatione col. 2. lib. 3. Idem Corn. conſi. 176. ad euidentiam col. pen. lib. 1. Anton. Butr. Ioan. Imol. Panorm. & Felin. in c. ad aures, de præſcript. Io. Andr. in c. poſſeſſor, ubi Philip. Frācus & noui. de reg. iur. Fran. Balb. ubi ſupra. 2. part. 3. partis princ. q. 10. & in par. 1. q. 6. & Ioan. Oroſcius & nouiſſimi ſequuntur d. Glo. l. ex hoc iure, ff. de iuſti. & iur. eamq; Gloſ. ſequuntur alij q̃ plures 25

25 Præſcriptiones nunquam fuiſſent ſi ius ciuile non eſſet.

quos allegauimus de ſucc. crea. lib. 1. §. 1. num. 1. uerſi. ultima fuit opinio. Hinc † dixit Bal. in repe. d. l. 1. col. 3. C. de emancip. libero. ꝙ ſi ius ciuile non fieret præſcriptiones aut uſucapiones minimè forent, quem ſequitur Frāciſcus Bald.

26 Balb.in d.q.4.†Hinc etiam dixit Philipp.Dec.
in d.c.quæ in eccleſiarum,nu.26.dominiũ præ-
ſcriptione quæſitum cum ſit iuris ciuilis tolli
nobis poſſe per principem, id quod improba-
bimus(annuente Deo) in 2.tomo hatuni con-
trouerſiarum qui inſcribitur ſub titulo con-
trouer.uſu frequentium c.1.num.15.ibi enim
oſtendimus etiam dominium iuris ciuilis tol
li nobis per principem non magis poſſe q̃ do-
minium iuris naturalis niſi ob bonum publi-
cum. Deniq; cum præſcriptiones & uſucapio
nes ſint iuris ciuilis adeò ut ſi ius ciuile non eſ
ſet ipſe minimè fuiſſent ut iam edocti ſumus
27 & probat l.1.& l.3.ff.de uſucap. Et ideò† præ-
ſcriptio longiſſimi temporis.30.uel 40.annorũ
non erat cognita nec inueta iure, ff.ut eſt ue-
ra & communis opi.quam tenent gloſ.in l.qui
occidit,in prin.uerbo amiſsi,ff.ad legẽ Aqui-
liam,glo.& doct.qui cum ea ſimpliciter tran-
ſeunt in l.Iulianus,ff.ex quibus cauſis maiores
Bar.in l.tutor rerum, in fin.ff.de admi.tutorũ
Bald.in l.eum qui.§.in hac.ff.de publici. Idem
Bal.in l.ſi ego.§.partus eod.tit. Frãciſcus Balb.
de præſcrip.in 2.par.3.partis princip.q.12.nu.
12.uerſicu.ſed dubitatur, Bald.in l.nihil.C.de
uſucap.pro hærede glo.cum qua tranſeunt cõ
muniter doctores ibi in princip.inſt.de perpe.
& temp.actio.Alex.in l.Pomponius.§.cũ quis,
nu.21.ff.de acq.poſſ.Et ibi Iaſo.nu.22. Felin.in
c.de quarta,nu.34.de præſcrip. Bart.in l.fi.in fi.
ff.rem ratam haberi. Aries Pinellus de bonis
maternis in authen.niſi tricennale,in princip.
Bartholomæus Socin. conſi.203.col.2.in fi.lib.
2.epiſcopus ciui.Ròder.in c.poſſeſſor, de regu.
28 iur.lib.6.par.2.§.9. nu.4. Cum(inquàm)†om-
nis præſcriptio & uſucapio ſit merum inuen-
tum iuris ciuilis, conſequens eſt ut ſubditos
duntaxat liget & comprehendat illius illarũue
regionum ubi tale ius ciuile ſeruatur iuxta l.
omnes populi.ff.de iuſt.& iur.§.ſed naturalia,
inſt.de iure nat.l.ius ciuile,ff.de iuſti.& iur.l.fi.
ubi plenè in ſimili per omnes doct.ff.de iuriſd.
omnium iudicum,ſicq; ſi inter reges aut popu
los liberos qui non recognoſcerẽt ſuperiorem
in temporalibus lis eſſet ceſſaret materia præ-
ſcriptionum non ſecus q̃ ſi re uera ſcripta aut
inuenta nunq̃ fuiſſet, quia ius ciuile unius
principis aut populi liberi alterum principem
aut populum liberum non tenet,ſed ius,tantũ
naturale & gentium inter eos ſeruandum eſt.
Et ſecundum tale ius non ſecundum ius ciuile
iudicandum eſſet,nam ſi princeps legibus po-
puli ſui ſolutus eſſe dicitur l.princeps legibus.
ff.de legibus,quãtò magis ſolutus eſſe dicetur
29 legibus alterius principis uel populi.†Id quod
nullus modo ſanus negat aut negauit unq̃, quin

Dominiũ præſcriptione quæſitum an princeps adimat.

Præſc.30. annorum iure.ff. no uerat cognita.

Præſcriptiones non teñẽt extraneos a iuriſdictiõe principes aut priuatos.

Princeps

adeò uerũ eſt ut princeps cum ſubdito cõtra-
hendo non obligatur ciuiliter,ſed tantum na-
turaliter,quia iuri tantum naturæ,& gentium
non etiam iuri ciuili ſubiacere intelligitur ut
tradit eleganter Bald.in d.l.princeps,ff.de legi
bus.Idem Bald.in l.1.ad prin.ff.de conſt.princi
pum.Idem Bald.& communiter omnes doct.
in l.1.ff.de pact Idem Bald.in l.fin.C.de tran-
ſact.& in l.ſi aquã, colũ.6.C.de ſeruit.et aqua,
plenè per doct.in c.1.de conſt.Alex.conſi.ulti.
clementiſſimi, colũ.7.libr.4.Bald.in c.1.§.fina.
qui feudum dare poſſunt,quod ita tamen in-
telligendum eſt, ut ea obligatio naturalis qua
princeps ex contractu ſuo uel conuentione cũ
ſubdito uel cum altero principe celebrato te-
netur tam efficax ſit q̃ foret ſi eſſet ciuilis ſi-
mul & naturalis, uel ſi ius ciuile nunq̃ ulibi
ſcriptum aut inuentum eſſet ita Anto.Butrius
col.pen.& ibi alii omnes in c.quæ in eccleſia-
rum, de conſti.& ibi Abb.col.pen.Bald.in c.2.
col.fi.de noua forma fidel. in feud. Fernandus
Loazes in conſi.pro Marchi. de Velez dub.1.
pag.34.nume.23. Sicq;†principes inter ſe uel 30
populi liberi inter ſe ſemper & ſunt & eſſe ui-
dentur ac fuiſſe quaſi in terminis l.2.ad princ.
ff.de orig.iur.l.1.ff.de pact.l.1.ff.de conſt.pecun.
cum ſimi.ut inter eos ius ſolũ naturale & gen
tium non etiam ciuile in conſideratione ſit,
non magis q̃ ſi ſcriptum aut inuentum nunq̃
fuiſſet,nam & idem eſſet (quod plus eſt)†ſi res 31
ageretur inter principem & unum hominem
priuatum qui tamen ſibi ſubditus non eſſet,
†Et ideò peregrinus nec teſtamentum facere
debet ſecundum noſtri iuris regulas,ſed ſecũ-
dum ſimplicitatem iuris gentium ut diximus
de ſucc.progreſſu lib.1.ſub titulo qui teſtam. 32
fac.poſſ.num.124.nec ex teſtamento alicuius
ciuis noſtri capere poteſt,quia ut noſtro iuri
ſubiectus non eſt,ita etiam non gaudet bene-
ficijs noſtri iuris ciuilis ut ibidem docuimus
ſub titulo qui ex teſtam.cape.poſſ.num.6.cum
ſeq.per l.1.cum ibi not.C.de hære.inſti.l.ſed ſi
hac §.pœnam, in uerbo peregrinitatem.ff.de
in ius uocando. Quinimo idem foret ſi inter
duos homines priuatos exteros tamen (hoc
eſt qui eſſent diuerſarum iuriſdictionum pu-
ta vnus Hiſpanus alter Gallus)res ageretur,nã
& tunc ius tantum naturale & gentium inter
eos ſeruaretur nõ etiam ius ciuile alterutrius
ex illis prouintijs† (cum cõſtet regem Hiſpa 33
niarum etiam de iure non ſubeſſe Imperatori.
63.diſt.c.Adrianus,ubi glo. & reliqui. Idemq;
in rege Galliarum ſaltem de facto ut lib. præ-
ced. plenius tradidimus. c.22.nu.11.cũ ſeq.)
† ſecundum quæ licet regulariter non ualeat 34
emptio & benedictio ſine pretio, nec locatio
& con-

cum ſubdito contraheodo non obligatur ciuiliter, ſed ſolum naturaliter, ſed ea nat. obl.efficax omnino eſt.

Principes aut populi liberi inter ſe iure nat.& gẽt. non ciuili ligantur.

Ius ciuile non ligat principes aut extraneos a iuriſdictiõe.

Peregrinus expers. teſtã di actiue & paſiue.

Hiſpaniæ etiam de iure non ſubeſt imperio.

cõtractus

ſunt inſo(r)mes inter extraneos a iuridi- tiõe popu- los priua- toſq́; ho- mines, in ter quos omnes nu dæ cõuen tiones & nat. obl. ef ficaces ſunt.

& conductio ſine mercede certa, nec contractus emphyteuſis ſiue ſcriptura, nec ſtipulatio ſine uerbis, ut in princip. Inſt. de empt. & uẽd. & in ptin. Inſt. de locatione & cond. l. j. in ptin. ff. de uerborum oblig. in ptin. Inſt. eod. tit. l. j. ij. & iij. cum ibi not. C. de iure emphy. tamen inter exteros principes uel inter exteros populos ſuperiorem non recognoſcentes, uel inter exteros homines priuatos, uel inter unũ principem populumue liberum & ciuem ei ſubiectum, & emptio uenditioue ſine pretio & locatio & conductio ſine mercede certa, & ſtipulatio ſine uerbis & emphyteuſis ſine ſcriptura ualerent, non tam in uim eorum contractuũ, formaliter quàm in uim nudæ genericę iuriſq́; gentium conuentionis, quæ tamen plenum effectum & executionem ſortiretur, non ſecus, quàm id fieret ſi ius ciuile ſcriptum aut inuentum nunquam fuiſſet iuxtà l. ij. in princ.

35 cum §. ſequen. ff. de orig. iuris. † quæ omnia in contractibus legatorum principum (quos uulgo ambaſciatores appellamus) qui celebrarẽtur in prouincijs ſuarum legationum procederent, ut plenius egimus in præfa. libr. j. do ſucc. progreſſu columna penultima, & in lo-

Ambaſciatores iure nat. & gẽ. non ciuili utuntur.

36 cis duobus de quibus iam meminimus. † In omnibus ergo his ſpeciebus & ſimilibus quẽadmodum ceſſat ius ciuile quoad omnes contractus conuentiones reliquaſq́ue humanas actiones ita quoque & quoad præſcriptiones ceſſare in comperto eſſe debet, quandoquidem, præſcriptionum inuentum mere ciuile eſt, & ciuiliſsimum ut iam edocti ſumus, quæ omnia eo potiſsimum nomine notanda ſunt quòd nullibi ſic declarata inuenio, ſuntq́ue addenda ad illos xxviij. caſus in quibus ceſſat præſcriptio de quibus per Franciſcum Balbum de præſcrip. quæſt. vj. par. ptin.

Præſcr. & iura ciuilia ceſſant in extraneis populis principibus priuatis hominibus.

Hinc colligebam expeditum fixum atq; in

37 dubitatum haberi debere † potentiſsimo Hiſpaniarum Regi & domino noſtro etiam hodie integrũ ſaluumq́ue eſſe ius & facultas conferendi omnes archiepiſcopatus, epiſcopatus, præbendas, dignitates, perſonatus, rectorias, beneficiaq́; omnia eccleſiaſticis perſonis per uniuerſam Hiſpaniam non ſecus quàm olim neque id ius ulla ex parte præſcriptionis conſuetudinis uel alia quauis ratione aut occaſione immutatum, debilitatum aut deminutum uideri, non magis quàm olim foret ac fuiſſet, nam cum ſit non minus uera quàm receptiſsima omnium ſententia Hiſpaniarum Regem ac regnum nullum in temporalibus ſuperiores recognoſcere Gloſ. in dicto c.

Hiſpanorum regũ ius quis ad eccleſiaſtica.

38 Adrianus. lxiij. diſtin. diximus plenè ſuprà ca. xxij. nume. 11. cumq́; ſeq. † cumque Hiſpaniarum rex ex receptiſsima omnium ſententia habeat legitimum ius patronatus in omnibus Hiſpaniarum eccleſijs, eo q eam prouinciam eripuit liberauitq́; a manu infidelium (quæ cauſa ex mente doctorum communiter longè guſtior eſt quàm cauſa eccleſię dotationis) ut in lib. pręcedenti. c. xxij. num. 14. cum pręced. & ſeq. diſſeruimus, conſequens fit ut id ius patronatus ſemel ſibi competens per temporis aut præſcriptionis interuentum perire non potuerit, aut ulla ex parte eneruari, quandoquidem præſcriptionum inuentum & ciuiliſsimũ eſſe & ſic inter exteros principes, reges, imperatores, populos aut ciues locum non habere fusè edocti ſumus, & non ſolum tales eccleſias Hiſpaniarum Rex conferre poteſt hoc eſt eligere uel nominare perſonas ad eas dignitates, beneficia, epiſcopatus, rectorias, perſonatus, archiepiſcopatus, & ſimilia, non ſolum (inq̃) id ex definitione ſacrorum canonum & ex doctorum ſententijs & ex legibus Hiſpaniarum licere ſibi apparet, ſed etiam id per ſacrũ Concilium Toletanum. xij. canone & c. vj. ſancitum eſt & ſtabilitum in hæc uerba.

Patronatus iura iuſtius cõceduntur terræ ab infidelibus debellatæ cauſa quam dotationis cauſa.

Illud quoque decernendum nobis occurrit q in quibus tam ciuitatibus, decedẽtibus epiſcopis proprijs, dum differtur diu ordinatio ſucceſſoris, non minima creatur officiorũ diuinorum offenſio. Vnde placuit omnibus, (ſaluo priuilegio uniuſ cuiuſq; prouinciæ) ut licitũ maneat deinceps Toletano Põtifici, quoſcunq; regalis poteſtas elegerit, & iã dicti Toletani Pontificis iudicium dignus eſſe probauerit, in quibuſlibet prouincijs præficere præſules, & decedẽtibus epis eligere ſucceſſores, ſic tñ, ut quiſquis ille fuerit ordinatus, poſt ordinationis ſuę tẽpus infra triũ mẽſium ſpatiũ proprij metropolitani præſentiã uiſurus accedat, qualiter eius authoritate uel diſciplina inſtructus cõdignè ſuſceptæ ſedis gubernacula teneat, quod ſi p deſidiam aut neglectũ quilibet cõſtituti epis metas exceſſerit, excõicet hãc quoq; definitionis formulã ſicut de epis, ita de cæteris rectoribus placuit obſeruandã.

Sed & idẽ expreſſum eſt i c. cũ lõgè. lxiij. diſ. neq; ad rẽ ptinet q id ius & ſi i uſu ſit fueritq; ſemp quoad archiepãtus, & epatus, & nõ nullas abbatias Hiſpaniarũ, tñ quoad reliquas dignitates eccleſiarũ cathedraliũ & quoad reliqua beneficia nõ ex integro id in uſu nũc eſt,

† nec dubiũ eſt quin iuri canonico oẽs principes Chriſtiani ſubeſſe uideantur, unde iuris canonici pſcriptiones cõtra eos eorũq; regna nident poſſe locũ habere, i ijs rebus & materiis q ſubſunt iuriſdictioni eccleſiaſticæ qualis eſt materia beneficiorũ, ut habẽt ferè p oẽs in c. j. 39

Iuri canonico ſubſunt oẽs Chriſtiani.

& in

& in c.eccleſia ſanctæ Mariæ, & in c.quæ in ecclesiis ů. de conſt.& in c.cũ non liceat,de pſcr.

Nam ad perfectam huius rei cognitionem præfari oportet nõ eſſe ſolum aut ſimplex ius patronatus id quod habent Hiſpaniarum reges in talium beneficiorum collatione ſeu nominatione, neque ex ſola iuris canonici conceſsione,ſed potiſsimum ex ipſomet iure regali & ſic ex iure naturali, cũ enim regna & principatus fuerint iure naturali uel gentium etiã primęuo creati ad meram ciuium utilitatem, ut pleniſsime oſtendimus ſuprà lib. præcedenti.c.j.&.ij.& id ornauimus tam p totum illum librum quàm per totum etiã iſtum & præſertim in d.c.j.num.25.&.c.xxj.num.8.in d.lib.præ

40 Homines à ſuis negotiis & prouinciis auocari ne ceſſitate nõ cogẽte noxiũ & cõtra naturalẽ iuſtitiam eſt

ced. † Cumq; homines à ſuis negotijs & prouincijs auocari lõgius peregreq; pficiſci peragrare & peregrinari noxium uehementer ſit, ut & patet ad ſenſum & probat.l.iiij. cum ſeq. ff.quemad.teſta. aperi. ſupereſt ut ad regale officium munus & tuitionem pertinere intelligatur proſpicere ac efficere ne ſubditi talem incommoditatem patiantur, per quam negotiorum ſuorum cauſa peregre à regione ſua liberis, uxoribus, dumibus, rebus,'negotijsq; ſuis domeſticis deſertis proficiſci cogant, id quod eueniret ſi ab Hiſpania ad Romam uſq; urbẽ penetrare paſsim cogerentur, beneficiorum, dignitatũ,epiſcopatuũ,archiepiſcopatuum'ue cauſa, aut litium forte occaſione, & cum talẽ incommoditatem homines pati aduerſetur

41 Ius poſitiuum aut cõſuetudines iducere nõ poſſunt q̃ iuſtitiæ naturali aduerſatur.

naturali rationi & iuri naturali. † Neque per leges poſitiuas ciuiles aut canonicas id induci poſſet,neque per conſuetudines quæ magis uiderentur & iuſtus dicerentur morum corruptelæ quàm mores præſcripti arg.l.j. &.ij.ff.de legib.c.erit autem lex.iiij.diſtin.l.de quibus,cũ multis legibus ſeq.ff.de legibus, dum edocent leges & conſuetudines irrationabiles aut nociuæ non ualere,id quod plenius diſſeruimus de ſucc.progreſſu in præfat.nume.93.'& ſuprà lib. præced.c.xxxj.num.35.&.c.xxx.num.1.& nu.3. unde leges ferre ad publicam utilitatẽ ut principis eſt,ita eas ferre ad propriam legiſlatoris utilitatem præſertim cum læſione ſubditorũ tyranni eſt,ut d.c.xxx.nu.2.diſſeruimus, & omnis lex quæcunque ſit utilis ſi non eſt, uix eſſe poteſt ut deſinat nocere,ut d.lib.c.xxix. nu.22. non parum utiliter oſtendimus. & ibi etiam num.20.oſtendimus legem humanam non aliter ualere q̃ ſi à lege naturali aut diuina deriuetur, ſicq; utilis & æqua ſit, & aliquid eo.lib. c.xxvj.num.29.quæ omnia non ſolum comprobãtur ex ijs quæ ſuprà lib.j.c.j.&.ij.tradidimus edocentes legum principumq; imperium ad meram ciuiũ utilitatẽ pertinere,ita ut q̃dquid à principe uel à lege iuſſum,præceptum, ſanctum'ue fuerit ſi ciuiũ utilitati aduerſetur nullius momenti ſit, quaſi egredi uideatur terminos mãdati commiſsionis regni principatus, ſed etiam hoc idem cõprobatur ex omnibus quæ per totum hunc librum & pręcedentem pleniſsime diſſeruimus quia quaſi ex illo primo elemento & fonte reliqua omnia deriuauimus.Nec dubium eſt quin quod lege aut conſuetudine induci non poteſt, quia irrationabile uel noxium,id per præſcriptionem etiã immemorialem recepi longè minus poſsit;quia talis præſcriptio &ſi reliquis pſcriptionibus potentior uideatur tamen ad ſummum id aſſequi potuit,ut legis uim habere uideretur.l.j.§. fin.l.ij.in princ.ff.de aqua plu. arcenda.l.j.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& æſtiua, is ergo uigor legis interpretauimus fortior eſſe non poteſt quàm ipſamet uera, expreſſa & certa lex, quinimò uix eſt ut ei æquetur.l. filio quem.ff. de liber.& poſthu.l.ſi quis poſt humos, in prin. eod.tit.ergo quod lege expreſſa introduci nõ poteſt,id longè minus per legem tacitam induci admitti'ue poterit,qualis eſt conſuetudo, iuxta.d.l.de quibus,cum multis ſeq.ff.de legib. & qualis eſt præſcriptio etiam temporis cuius initij memoria non eſt, ut proximè diximus.

† Et denique quærere legem ubi naturaliter ſentimus, nihil aliud eſt ſecundum philoſophũ quàm infirmitas intellectus, nec ullus tã demens aut tam rerum inexpertus erit,qui nõ uideat reipublicæ regnoq; Hiſpaniarũ non noxium modo uerum nocentiſsimum eſſe, ſi ad lites expediendas, uel ad beneficia eccleſiaſtica,epiſcopatus, archiepiſcopatus, dignitates, præbendas'ue Romam ſemper paſsimq; adeũdum eſſet,id quod cũ noſtro magno malo experti ſumus, † eſtq; tã notorium ut omnẽ ſpeciem probationis fàcile ſuperet. notorietatis enim talis eſt uis ut plenè diſſeruimus ſuprà lib.j.in c.xxij.&.c.xxj.tex. in l. ſi adulterium cũ inceſtu.§.idem Pollioni.ff.ad legem Iuliam de adulteri. & deniq; in hac ingẽti læſione quæ ex tam longa & periculoſa nauigatione & itineratione cauſatur nititur tex.in d. Concilio Toletano.xij.cau.vj.&.d.c. cum longe.lxiij. diſtin. † ſicq; cum ea ratio ſit tam naturalis & uera contrarium eius fieri minimè poterit unquã aut unquam poterit arg.§.ſed naturalia.inſt.de iure natur.l.omnes populi,ff.de iuſt.& iure Bal. per tex.ibi in l.fin ff.de hęre.inſt.Idem Bal.in l. his ſolis,per tex.ibi.C.de reuo.dona.Pet.Philippus Corneus,Alex.Decius & alij per tex.ibi in l.humanitatis.C. de impub. Iaſ. Purpuratus & alij per tex.ibi in l.fin.C.de pact.

† Deniq; nauigare etiã impoſsibile reputatũ nedum

42 Intellectus infirmitas eſt quærere legẽ ubi naturaliter ſentimus.

43 Notorietas ſuperat oẽ genus probationis.

44 Iuſtitia naturalis eſt immutabilis.

45 nauigatio

Impoſſibile fere & nota reputatur.

nedũ nimis difficile, neq; quicq̃ eſt quod magis ipſi naturę aduerſum pugnans contrarium eſſe intelligatur quàm nauigatio, vt plenè oſtẽdimus ſuprà lib. j. c. xx. vbi etiam docemur nauigationem horridam eſſe triſtiſſimam, periculoſiſſimam adeo, vt nauigantes inter mortuos an inter uiuos ſint connumerandi, non ſatis certum ſit, ſicque ad Romam ab Hiſpania per æquora tranſuolare duriſſimum, nocentiſſimum & ab omni iuſtitia & ratione prorſus alienum eſſet, vt homines à iure compellerentur. Id enim non ius ſed ſumma iniuria eſſet, rurſus per terram eundi nullus pater aditus, nam vt interea omittam longitudinem itineris, magnitudinem laboris & expenſarum periculum, inſidiasque latronum & cætera id genus, (quæ omnia omnibus notiora ſunt quàm vlla relatione egeant) adeſt etiam id impedimentum quòd omnes Galliæ penetrandæ ſunt, nec alias pater iter via aut ſemita vlla, ſicque penetratio eſt impoſſibilis, niſi ex Galliarum principis conceſſione quæ reputatur impoſſibilis l. apud Iulianum, §. conſtat, vbi multa per Alexandrũ & Iaſon. poſt

Impoſſibile reputatur quod eſt nimis difficile.

46 alios, ff. de legatis primo. Ergo cum nimis difficilia pro impoſſibilibus habeantur vt ibi eſt communis opinio Alexand. Iaſ. & aliorum per text. ibi Hieronymus Cagnolus in l. impoſſibilium, ff. de regulis iuris, Claudius Aquens, in l. Gallus, §. inſtituens, columna prima. ff. de liberis & poſthumis, Georgius Natanus in clemen. ſæpe, in principio not. 4. de verborum ſignificatio. Barrho. Socinus in l. quidam relegatus, not. fin. ff. de rebus dubi. ſupereſt vt Hiſpani pro rebus ſupra memoratis Romam petere

Impoſſibilium nulla obl.

47 non ſint de iure cogendi † non magis quàm ad impoſſibilia obligandi, ad quæ nullus tenetur l. impoſſibilium, ff. de regulis iuris cap. nemo poteſt, eodem titulo lib. vj. §. ſi impoſſibilis inſt. de hære. inſti l. j. vbi plenè per Barr. ff. condit. inſti. l. vbi repugnantia, §. quæ rerum

Impoſſibile an poſſit Deus.

48 natura, ff. de regulis iuris. Adeò vt † ad impoſſibilia non ſolum principum poteſtas ſeſe non extendat, ſed etiam ipſius Dei optimi maximi poteſtas ſeſe non extendit ſecundum Theologorum opinionem, vt & affirmat & ſequitur Hieronymus Cagnolus vbi ſuprà & plenius tradidimus ſuprà lib. j. c. xxvij.

Immemorialis præſcr. quæ dicatur.

49 Denique † ſecundum opinionem multorum quam modo nec probo nec improbo (quia infra c. lxxxj. numero. 10. cum ſequen. dicturus ſum) non eſt præſcriptio temporis immemorialis quando de ipſius origine conſtat, vt tenent Ioannes Andreæ in capitu. primo ad finem de præſcrip. libro ſexto & Aymon Crauetus de antiq. temporum parte. 4. verſic. materia iſta numero tertio Conarru. in capitu. poſſeſſor, de regulis iuris, libro ſexto parte. ij. §. iij. numero ſeptimo, ſed cum de principio huius rei de qua agimus non ſolum conſtet, ſed etiam notorie conſtet, quia ex diſpoſitione iuris, vt patet in d. Concilio Tolerano duodecimo canone ſexto & dicto capit. cum longe lxiij. diſtinctio. ſequitur illud ius epiſcopatuum, rectoriarum aliarumque præbendarum eccleſiaſticarum integrum ius Hiſpaniarum Regi & Regno illeſumque ab immemoriali præſcriptione ſeruari. Quamuis ſi verum amamus ea ſola ratio ſufficiat quam iam retulimus, quòd bona gubernatio minimè admittit contrarium.

Ius naturale & diuinũ non immutatur per abuſus.

50 † Item quòd hæc eſt ratio naturalis iusque naturale & gentium (ius enim naturale illud dicitur quod ratio naturalis ſuadet & docet, diximus ſuprà libro primo capit. xvj. numero decimo & decimo numero octauo & capi. xxvij. nume. vndecimo.) Idque ius immutabile & immobile eſt. §. ſed naturalia, inſt. de iure natu. l. omnes populi, ff. de iuſtitia & iure, licet enim paſſim fiant homicidia, latrocinia, falſitates, adulteria, parricidia, & cætera id genus contra ipſum ius naturale, adhuc tamen ius ipſum naturale integrum manere intelligitur ſemperque eſt eritque ius, & ſemper æquè bonum, & illę huius iuris tranſgreſſiones nullam inducunt præſcriptionem aut conſuetudinem contra hoc ius, quo minus vigere ſtare & polere videatur, æqueq; bonum & laudabile eſſe, ſic & in ſpecie noſtra docet theologorum diſſertiſſimus frater Alphonſus de Caſtro de poteſtate legis pœn. libro ſecundo capitulo decimoquarto pagi. quingenteſima ſexageſima ſecunda Paul. apoſt. Roma. j dum ait qui cum cognouiſſent Deum &c. Sic ergo & in ſpecie noſtra & ſi per annos mille nos Hiſpani pro his rebus vel iſtarum rerum cauſa de quibus mentionem habuimus Romã adire coacti eſſemus vel forte ſpõte (aut qđ certius eſt ſtultitia aut ruſticitate) nunquàm fieret ius aut bonum aut æquum quod in poſterum idem facere teneremur, nõ magis quàm ſi per mille annos latrocinia, falſitates, adulteria & cætera id genus exerceremus, nam per hoc nunquàm fit ius aut bonum aut æquum vt ſimilia facinora in poſterum perpetrare cogamur, aut perpetrare iure poſſimus.

Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuũ non naturale non poſitiuum dicitur.

51 † Et iſtud ius naturale bonum & æquum vt Hiſpani non cogantur iſtarum rerum occaſione de quibus mentionem habuimus Romam petere, licet poſtea à iure canonico (per dictũ capit. cum longè & per dictum Concilium) approbatum fuerit, non tamen fuit transformatum in merum ius

canonicum,ita vt ius naturale & gentium eſ-
ſe deſijſſe videatur, non magis quàm ſi quis
male ſanus contenderet illud præceptum de
calogi de non occidendo, aut etiã illud præ
ceptum de parentibus obſeruandis euanuiſſe
iusque diuinum, aut naturale eo ipſo eſſe de-
ſijſſe quod per omnes leges quæ ſunt ſub titu-
lis.C.& ff.ad legem Corneliam de ſicarijs par
ricidę, & etiam homicidæ pœnæ legales de-
ſignatę ſunt. Aut ſi contenderet quod illud
præceptum decalogi non falſum teſtimonium
dices, aut illud præceptum non mœchaberis,
aut illud non furtum facies euanuerunt eo qđ
pœnæ legales adulterijs,& fallarijs vel falſis re
ſtibus, & furibus ſeu latronibus definitæ ſunt
per leges quæ ſunt ſub titulis, ff.& C. de furtis
& ff. & C.ad legem Iuliam de adulter. & ff.&
C.ad legem Corneliam de falſis. Verius er-
go eſt in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus
ea præcepta adhuc remanere iuris diuini, &
naturalis, non ſecus quàm antequàm fieret
ius ſcriptum, aut potiſsimum, quòd ius diui
num, & natulare his in rebus adiuuaſſe tantũ
non etiam transformaſſe videtur,argumen.in
princip. inſtitut.de bonorum poſſeſsio. l.adeò
§.cum quis ex aliena, ff. de acquirend. rerum
domin. † Sic & licet mille leges Iureconſul-
52 torum de beneficio abſtinendi à prætore in-
Abſtinendi beneficium eſſe prætoriũ non ciuile.
uento differant, vt in l. Cornelius, l. iam du-
bitari, ff.de hęredib.inſtituend. l. ſi filius qui
patri,ff.de vulgari. & pupillari. ſubſtitutio. l.
fina.C.de repudian. hæredita. §.ſui, inſtitu.de
hæredta.quę abinteſta. §.ſui, & §. neceſſarijs
inſtitu.de hæredi.quali.l.cum antiquioribus,
C.de iure deliberand. cum ſimilib. adhuc ta-
men ius abſtinendi dicitur eſſe prætorium nõ
ciuile, habita potius ratione inuẽtoris quàm
eorum qui poſtea id ius iam inuentum inter
pretantur, vt eſt communis opinio quam te-
nent (multis tamen repugnantibus) Gloſſ. in
l. qui ſe patris,C.vnde liberi, & ibi Alexand.
numero 15. Ludouicus Romanus in d. l.neceſ
ſarij,ff.de acquirend.hæredita. Iaſ.numer.29.
poſt Gloſſ.ibi in l.vnica,C.quando non petẽ.
partes, Paulus Caſtrenſis in l.j. C.ſi minor ab
hæredi.abſti. Imola in l.ventre,ff.de acquirẽ.
hæredita. dixi plenè de ſucceſſ.crea.§. j.nume
ro 5. Sic ergo & in propoſito & ſi ius canoni-
cum id quod iure naturali diuino, vel gentiũ
induxerat præciperet, non tam nouum ius in
duxiſſe quàm illud iam inductum antea fue-
rat repetiſſe vel detegiſſe videretur, iuxta d.§.
cum quis ex aliena, d.l.adeò,ff.de acq. rerum
do.inde dictũ declarantẽ nihil agere, ſed iam
53 actum detegere,l. hæredes palàm.§.primo.ff.
Ius nouũ de teſtam. † Sed his aduerſari uidetur quod
cum naturali iuri uel gẽtium aliquid addimus per adiectionem, detractionẽ fit quo ad particulã illam solũ additã, vel detractã.
uel detrahimus tunc proprium noſtrum ius fe
ciſſe uidetur † l.ius autem ciuile ,ff.de iuſtit.&
& iure & ibi Gloſſ.& Iaſ.ego id ius ut benefi-
ciorum eccleſiaſticorum, aut litium cauſa Hi
ſpani extra ſuam prouinciam non trahantur,
& ſi naturale uel naturali rationi congruum
uideretur, tamen eo ipſo quòd à iure canoni 54 Intellec. l. ius ciuile, ff. de iuſti. & iur.
co, idem cautum fuit ſub illa formula,& adie-
ctione ut fieret per primatem Hiſpaniæ confir
mario, uidetur ut deſierit eſſe ius naturale,&
eſſe cœperit ius canonicum, ſed reſpõdi quod
uulgo dicitur, quòd cum aliquid addimus,
uel detrahimus tunc ius proprium noſtrum ef
ficimus, intelligitur ius noſtrum fieri, quo ad il
lam particulam additã non quo ad id qđ an-
tea erat, id enim remanet, uel naturæ uel gen
tium ius vt antea erat, ita intelligitur dict. l.
ius autem ciuile. Secundum Curtium in l. vt
vim numero decimo ſeptimo,ff.de iuſtit.& iu
re,& Benincaſius de action. in §.ſuper eſt, nu-
mer.226.poſt Modernos Tollentinates quos
ipſe allegat, ſic ergo poſtquàm per §.alia de-
inde lex.inſtit.de public. iudic. illam pœnam
nouam parricidis imponendam excogitaue-
runt Iureconſulti, meri iuris ciuilis erit illud
parricidij facinus, quo ad pœnam illam tem-
poralem, ſed quo ad prohibitionem, & pœnã
æternam non deſinit eſſe iuris naturæ & diui-
ni, vt eſt notum & ſupra oſtendimus,& multis
authoritatibus in ſimili ornauimus, ſuprà lib.
j.capit. xxix.nu. 17. Vnde & ex locis ſupra rela
tis ad quæ vos remiſsimus, ꝗ hic deſunt peten
da ſunt. Quinimò tam noxium eſt litiũ, aut
beneficiorum eccleſiaſticorũ cauſa à laribus,
domibus, negotijs, rebus, populis, regioni-
bus'ue ſuis homines extrahi, vt in Concilijs
Oecumenicis cautum præceptumque fuerit
cauſas, & lites in partibus finiri, nec ad Romã
vrbem pertrahi etiam ſi eſſent ex ipſamet Ita
lica prouincia, quanto ergo magis in his liti-
bus, aut negotijs, quæ aguntur in remotiſsi-
mis extremisque mundi oris qualis Hiſpania
eſt, vt habetur Concil. Lateranenſi ſub Greg.
Papa ſeſsione. xj.

Denique (vt verbo omnia claudam) nullà
poteſtas eſt ad malum, ſed potius ad bonum
ad conſulendum & iuuandum eſt omnis pote
ſtas ſiue illa eccleſiaſtica ſit ſiue ſecularis (hoc
vno excepto † quòd in eccleſiaſtica longe exu 55
berantior æquitas, & iuſtitia deſideratur, & Eccleſiaſtica iuriſdictio magis exercenda quàm profana.
ineſſe debet, capitu.primo, de feud.alienat. &
authen. de monachis, §.cogitandum per An-
drę. Tiraquell. de priuil. piæ cauſæ, priui. 100.)
vt pleniſsimè diſſeruimus, ſuprà, lib.j.c.j. et ij.
ex communi,& receptiſsima ſententia tã ſa-
ctorum

ctorum quàm Iureconſultorum & omniũ phi
loſophorum, & aliquid attigimus in ſecundo
tomo harum controuerſiarum ſub inſcriptio
ne, & titulo controuerſiarum frequentium li
bro primo, capitu. j. etenim omnis poteſtas in
iuriſdictione conſiſtit, nec aliud quàm iuriſ-
dictio eſt, ut ibi edocemur, iuriſdictioni au-
tem iniuriæ datio, uel damni datio contrariũ
eſt, contraria autem conſiſtere impoſsibile
eſt, adeò ut ipſi Deo omnipotenti iſthæc quæ
implicant contradictionem impoſsibilia eſſe
intelligantur ex communi theologorum ſen
tentia ut ex poſuimus, ſuprà libro primo cap.
xxvij. numero ſecundo, cum quibuſdam præ
ced. & ſequen. quibus adde Hieronymum, Ca
gnolum, in l. impoſsibilium. in princip. ff. de
regulis iuris. & omnis poteſtas illum dunta-
xat obiectum, & ſcopulum intuetur nẽpe iu-
ſtitiam, † quæ uirtus omnium uirtutum do-
56 mina, & regina eſt teſte Cicerone offi. lib. iij.

Iuſtitia uirtutũ regina.

iuſtitia autem eſt alterum non lędere, l. iuſti-
tia, ff. de iuſtit. & iure, §. iuris præcepta. inſti
tu. eodem titu vnde Cicero offic. libr. primo.
ſic ſcriptum reliquit, Iuſtitiæ ineſt ſplendor
uirtutis maximus, ex qua boni uiri nominan
tur, cuius primum munus eſt, ut ne quis cui no
ceat, ergo cum nocentiſsimum eſſe iam oſtẽ-
derimus homines negotiorum ſuorum cauſa
à prouintijs ſuis extrahi conſequens fit id iu-
ſtitiæ contrarium eſſe, & conſequenter extra
omnem poteſtatem & iuriſdictionem eſſe, ſi-
ue illa ſecularis ſit ſiue eccleſiaſtica, magiſq;
ac magis extra eccleſiaſticam, quàm extra
profanam eſſe poteſtatem, ut oſtendimus, cõ
firmatur, † nam quanto maior eſt eccleſiaſti-
57 ca poteſtas profana ut in cap. ſolicitæ, de ma

Eccleſiaſticorum in iuſticia turpior quàm profanorum.

ioritate & obedient. & tradunt nouiſsimi in
capitu. nouit, de iudicijs, tanto abſtinentior
à malo, & iniuſtitia eſſe debet, teſte Iuuenale
ſic canente ſatira. 8.

Omne animi uitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur

Nec dubium eſt quin quanto maior, eminẽ
tior ſplendidior, ſublimior eſt poteſtas, tanto
magis ac magis Dei potentiam ſummam (vt
ei proximior & ſimilior) imitari debeat ac ne
ceſſe habeat, nam ut Poeta cecinit.

58 *† Fortes creantur fortibus, nec debiles*
Generant, aquilæ columbas.

Filius ſimilis patri.

Et † naturaliſsimum eſt vnumquodq; ſibi ſi
59 mile generare ſecundum philoſophum libr. ij.

Generatũ ſimile generanti.

de ani. & text. in l. quod ſi nolit, §. qui manci-
pia, ff. de ædili. edict. vnde patres prudentes li-
beros quoq; prudentes plerunq; generare Ac
cur. teſtatur in l. nullus, C. de curi. lib. x. & ſpu-
rios filios liberos quoq; ſuperios generare ſole
re Accurſius autor eſt in l. fina. verſi. conſequen
tia, C. de natur. liberis. † Et talis præſumitur 60

Filia ſimilis matri.

filius qualis pater, & talis pſumitur filia qua-
lis mater, ut per Quintilianum lib. v. ca. x. &
per Speculatorem ti. de feudis, §. quoniam ſu-
per, verſic. v. nume. 4. & capit. ſi quis vj. q. j. l. non
ſunt, ff. de ſtatu homin. & l. cum ſinius, C. de
agricolis, & cenſitis, lib. xj. Socinus conſi. xxxj.
proſequendo ordinem lib. j. Benincaſius inſtit.
de action. in princip. numero 233. notatur, in
l. quiſquis, §. j. C. ad legem Iuliani maieſtatis.
vnde verſus.

Sæpe ſolet filius ſimilis eſſe patri.
Et ſequitur leuiter filia matris iter

Et qualia ſunt principia talia præſumuntur
principiata ſecundum philoſoph. tradit Bald.
C. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. j. ad fin. Andræ. Tira-
quel. de præſcr. §. j. Gloſſ. ij. & tradunt omnes
doctores in l. fina. per textum, ibi C. de impu-
ber. † Cum ergo omnis poteſtas ſit à Deo, iu- 61

Deus dat oem poteſtatem.

xta illud Prouerb. capitu. octauo per me reges
regnant, & conditores legum iuſta decernũt,
& iuxta verbum Domini in Euangelio dicen
tis ad Pilatum non haberes poteſtatem in me
vllam niſi datum eſſet tibi deſuper, vt pleniſ-
ſimè diximus ſuprà libro j. cap. xxj. nume. 22.
cum multis præceden. & ſequen. cumq; ſum
mi pontificis, & eccleſiæ poteſtas & iuriſdi-
ctio ſit reliquis omibus iuriſdictionibus, & po
teſtatibus maior, & ſplendidior, eminentior,
ſublimior ſicq; tanquam Dei optimi maximi
primogenita haberi debeat, vt ipſimet Deo ſi-
millima ſit, aut eſſe debeat, conſequens eſt,
quandoquidem vt exactè oſtendimus natura-
liſsimum eſt vnumquodq; ſibi ſimilia genera- 62

Operibus credendũ.

re, & efficere, vnde illud † operibus credite, &
illud Ouidij 13. Metamor.

Deniq; quid uerbis opus eſt, ſpectemur agendo.

Et vt plene edocet Saluianus libr. j. de pro-
uidentia, Dei † naturaliter author quilibet o- 63

Opera indicant autorem.

pus ſuum amat & tuetur, eoque magis ac ma
gis quo illud maius erat quaſi rem ſibi ſimilio
rem. Quæ omnia copertinent vt eccleſiæ po
teſtas (cum ſit opus Dei maius & ſplendidius
reliquis iuriſdictionibus & poteſtatibus) Dei
operibus iuſtitiæ potentiæ & iuriſdictioni ſi-
milior quàm reliquæ poteſtates eſſe debeat,
& conſequenter abſtinentior à damno, iniu-
ria, noxia & læſione hominum † ad quorum 64

Vtilitatis cã admiſſa nõ ſunt ad contrarium conuertenda.

vtilitatem & ſalutem, & tuitionem fuit ordi-
nata, ne inducta ad vnum effectum in contra-
rium conuertatur, contra oẽ ius omnemq; ra
tionem vt l. legata inutiliter, ff. de lega. primo,
l. legata inutiliter, ff. de adimendi. legat. &
l. quod fauore. ff. de legibus. l. non ideò minus,

C.de procuratoribus.quam regulam exactiſ-
ſime ornauimus libr. iij.de ſucceſsion. reſolu-
tione,ſuper l.ſi quando, in princip.C.de inof-
ficio.teſtamen. ibi,à nobis inſerta.

Quod † autem quanto ſublimior poteſtas
65 eſt tanto magis ac magis à malo, à læſione, &
Deus malum facere nequit. iniuria debeat eſſe abſtinentior conſtat, uel
ex eo,quod Deus nihil malum facere poteſt,
nec enim malum facere poſſe potentia eſt,ſed
potius infirmitas non ualentis abſtinere à ma
lo.ſicq; ille ſolus omnipotens appellatur qui
malum facere nequit ſecundum diuum Augu
ſtinum in cap.principium,§.charitas de pœni
ten.diſtin.ij.Raphael Fulgoſius conſil.lxj. do-
mina Catherina,colum.penul. Curtius ſenior
conſi.lxxiij. colum.xxix.Aymon Crauetus de
antiqui.temporum ad princip. part.j.uerſi.nõ
omitto parte, iij. & poteſtas ad malum non
tam poteſtas quàm tempeſtas dicitur, ut per
eundem Aymonem ibi. Bartholom.Soci. con
ſil. cxx. colum.penultim Bald.conſil.cccxlv.
ad euidentiam colum. ij.lib.j. Idem Bald.con
ſil.cccxvj.rex Romanorum,colum. ij.eo.lib.j.
† Vnde turpis conditio dicitur non eſſe pote-
66 ſtatiua, quia id tantum poſſumus quod hone
Impoſsibilia ſunt q̃ turpia ſunt. ſtè, & ſine cuiuſquàm iniuria poſſumus, l. re-
prehendenda,ubi plenè per Corneum & Phi-
lippum Decium poſt alios,C.de inſtitu.& ſub
ſtitutio. l. nepos proculo, ubi per Andræam
Alciatum,ff.de verborum ſignifica. l. Lucius,
ſecundum unum intellectum, ff.de conditio.
& demonſtratio. † Multa de illa tempeſtate,
67 & mẽtita poteſtate per Fernãd. Loazes in cõ
Potentia mentita. ſil. pro Marchi. de Velez dub. j.pag.liiij. Bar-
tholom. Soci.conſil.clxiiij.uiſa bulla colum.
viij. libr.ij. Cardinal in clement. paſtoralis,
de re iudica. Io.Iaco.de Leonardis inter con
ſilia Alberti Bruni conſi. cxvij.in hac cauſa,co
lum.fina. † Nec tamen dubium eſt quin Deus
68 optimus, maximus (quem malum facere non
Dei omnipotentia. poſſe diximus) ſit omnipotens in terris non ſe
cus quàm in cœlis,ut teſtatur fides catholica,
nec ullus unquam ullaue gens etiã Barbara &
quantumuis infidelis abnegauit, vnde Virgi-
lius ſic cecinit.

Iupiter omnipotens precibus ſi flecteris ullis

Idemq; Vergilius, 4. Aeneid.

Iupiter omnipotens adigat me fulmine ad umbras
Palentes umbras crebi noctemq; profundam.

Et Boetius Metro.5.libr.1.de Deo modu-
latus ait.

Omnia certo fine gubernas.

Et Titus Calphurnius eglo.4.ſic modulatꝰ.

Deus ipſe canatur
69 *† Qui populos urbesq; regit,pacemq; legatam.*

Dei prouidētia mūdus regitur. Et Horatius oda 4. lib.3. ſic canebat.

Qui terram inertem qui mare temperat
Ventoſum, urbes regnaq; triſtia
Diuasq; mortalesq; turbas
Imperio, regit unus æquo.

Idem oda. 12.lib.1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare et terras,uariysq; mundum
Temperat horis

Et Boetius Mero.6.lib.4.

Sed interea conditor altus
Regumq; regens

Et Sillius Italicus lib.6.bell.pun.

Iuſtitiæ rectiq; dator qui cuncta gubernas.

Et Statius lib.5. theb.

Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema mente fluunt

Et Boetius Metro.9.libr.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas

Et Lucanus lib.9.bell ciui.

Deus eſt quodcunq; uides quodcunq; moueris

Et Manilius lib.1.aſtro.

Conſpirat Deus & tacita ratione gubernat.

Et Lucanus lib.9.bell.ciui:

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Quorum philoſophorum,& poetarum ple-
riq; ſignificant † non ſolum Deum omnia poſ 70
ſe,& gubernare reſpectu uniuerſorum,ſed etiã Dei proui
ſingulorum curam & prouidẽtiam habere, ut dẽtia mũ
nec minima unquàm res fiat niſi prouidentia, dus non
& ſponte Dei, id quod apertius edocemur à ſolum in
Cicerone.j.de diuini.Deorum inquir prouidẽ uniuerſis
tia mundus adminiſtratur, ijdemque conſu- ſed & in
lunt rebus humanis, neq; ſolum uniuerſis ue- ſingulis
rum etiam ſingulis.docet etiam Saluianus li- regitur.
bro.j.cum ſeq.de prouidentia Dei.

Quum ergo Deus ipſe omnipotens nihil
malum agere poſsit quinimò eius omni poten
tia nulla in re dilucidius inſpiciatur quàm
in eo quod malum facere nequit, quumq; ec-
cleſiæ poteſtas ac iuriſdictio ut reliquis maior
ita & Dei potentię ſimilior ſit quàm reliquo-
rum poteſtates, neceſſe eſt ut à malo, læſio-
ne, iniuria noxiaque hominum ſit longe re-
motior, & abſtinentior, neque in ulla alia re
magis, aut conſpectius quàm in iſta cogno-
ſcitur magnitudo eccleſiaſticæ poteſtatis, &
iuriſdictionis,unde quum homines litium,aut
præbendarum eccleſiaſticarum cauſa extra
prouincias ſuas diſtrahi nocentiſsimum eſſe,
nullus unquàm modo ſanus ignoret & exa-
ctiſsimè oſtẽderimus & teſtetur † uox populi, 71
quæ ueluti Dei & naturæ uox eſt(ut capit.xj. Populi
num.34.ſuprà lib.j.docemur) ſupereſt id eſſe uox Dei
extra poteſtatẽ utriuſq; iuriſdictionis tã eccle uox eſt.
ſiaſticæ quàm ſecularis,quæ ad conſulendum
iuuandumq; non ad nocendum eſt, & hoc eſt
eritq; ſemper ſolidiſsimum ac inconcuſſum
funda-

fundamẽtum,quod comprobare fas eſt ex pluribus quanuis centum illationibus uel collectionibus ſeu deductionibus quas diſſeruimus per totum hunc librum & præcedentem.

72 Princeps iure naturali ciues ab oĩ læſio ne tueri te netur.

. Prætereaꝭ† quũ principibus ſecularibus iure naturali & poteſtatis principatus cõpetat tuitio & defenſio ciuium ne patiantur damnum, iniuriam, noxiam, moleſtiam indebitam(ut per totum hunc & præcedentem librum oſtendinius,maximè cap.j.& ij.) ius canonicum de pręſcriptionibus loquens aut diſſerens ad hãc iuriſdictionem ut pote alienam & mere ſecularem trahi non poteſt, & hoc etiam eſt ſolidiſsimum fundamentum.

In ſumma cum talis defenſio ſit iuris naturalis non ſubiacet legibus poſitiuis, ſiue illæ canonicæ ſint ſiue laicæ, ſicq; ut non ſubiacet iuri ſcripto ita quoq; & longè minus ſubiacebit inti conſuetudinario,aut præſcripto, cũ id non tam ius quàm iniuriam iuſtius dicatur & re uera ſit,non aliter atq; ſi per annos mille ſolitum ſit furari ut erat apud Lacedæmones aut mechari apud Perſas eſſe libro.ij. §.xv.de ſucc.crea. numer.22.oſtendimus,quę iniuria & mala ui temporis in ius cõuerti nunquàm potuerunt,& hoc etiam eſt ſolidiſsimum fundamentum,nam & furtum,adulterium, rapina & reliqua facinora ideò mala ſunt ꝙ reipublicæ uel priuatis noxiam,& ſimiliter ꝙ negotiorum,aut præbendarum eccleſiaſticarũ cauſa,extra prouinciam ſuam homines trahãtur & moleſtias,ęrumnas,impenſas immenſas, labores,pericula ſubeãt ſimiliter publicè & priuatim noxium & nocentiſsimum eſt,ergo nõ minus id admittere flagitioſum erit.quàm admittere adulteria, furtum & ſimilia, ſicq; iſthęc omnia tempore iuſtificari,pręſcribi,aut in ius conuerti impoſsibile erit. Quinimò quanto diutius durauerint & in uſu fuerint, tantò magis,ac magis turpiora fient arg.text. in cap.fi.de præſcrip.quæ omnia tempore præſcribi non poſſe docet doctiſſ.Theol.Alphon. de Caſtro de poteſtate legis pœnal.c.xiiij.lib. ij.Quę omnia ſic temperanda ſunt ut ſummo pontifici ut capiti eccleſiæ liberum ſit ſuum legatum Hiſpanię tenere,uel aliam perſonam qui gratis ea expediat nomine & uice ſummi pontificis quæ uel quia rariſsima & nimis ardua uel alia ratione ad ſummi pontificis cognitionem & definitionem iure pertinere uidebuntur,gratis accipere debemus dummodo congrua ſuſtentatio & alimenta ceſſante faſtu nimio non deſinit.

Nam & retenta opinione eorum qui contẽdunt Imperatorem eſſe Dominum quoad iuriſdictionẽ totius orbis de cuius ueritate egimus ſuprà cap.xxj.& xxij.adhuc in prouinciis à regibus eorumq; magiſtratibus admittunt ipſi doctores illam opinionem tuentes omnia eſſe expedienda,nec lites, aut munerum officiorumue publicorum collationes aut ſimiliũ, aliorumue negotiorum,ad Imperatorem deuenire debere,niſi forte eſſet quædam iuſtitię intolerabilis denegatio, aut iniuriæ illatio & ſimilia quæ & nimis ardua ſunt & raro aut nunquàm ferè contingunt ut per d.cap.xxj.& xxij.Sit ergo concluſio,ꝙ Rex Hiſpaniæ efficere poteſt ut beneficiorum & omnium præbendarum eccleſiaſticarum electio Hiſpaniæ fiat cum declarationibus de quibus ſuprà hoc primo. Id quod non ſolum efficere poteſt, ſed ẽt debet hoc ſecundo. Se autem negligente populi Hiſpani forte id aſſequi & poſſent & deberent iuxta modum de quo ſuprà cap.v.nume. 10.cum præc.& ſeq.hoc tertio. Totidem concluſiones hoc eſt aliæ tres ſimiles concluſiones fieri debent quoad lites ſuper negocijs eccleſiaſticis Hiſpaniæ agendis & definiendis, quæ omnia longè iuſtiora ſunt quoad lites & beneficia & reliquas prębendas eccleſiaſticas, quàm quoad epiſcopatus & archiepiſcopatus tum ꝙ longè frequentius imò millies quotidie huiuſmodi de rebus agendum eſt, de epiſcopatibus uerò & archiepiſcopatibus, longè rarius,tum etiam quod magnitudo expenſarum,laborum & periculorum in Romã adeũdo longè intolerabilior eſt minimis aut modicis in rebus,quàm in rebus magnis & diuitibus. Et quidquid circa Hiſpaniam dictum eſt procedet etiam quoad reliquas prouincias quæ aut non minus longè aut fortè longius ab Vrbe diſtarent, idemq; & ſi parum minus diſtarent licet in reliquis prouincijs non tam expreſſum ut in Hiſpania propter ſacra Concilia nominatim hac in re Hiſpaniæ conſulentia. Quæ omnia S.M.Eccl.iudicio ſubſint.

73 Princip ſi quanta eſſe debeat cura & prudentia.

Quanta† autem obligatione haſce ad res proſpiciendas conſulendasq; principes teneãtur teſtetur cunctis mortalium egregia diui Pauli ſententia.j.ad Timot.cap.v.ſic indicantis. Si quis autem(inquit) ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet fidem negauit & eſt infideli deterior. Nobiliſsimum eſt enim illud redemptoris noſtri uerbum, nã quos(inquit) dediſti mihi non perdidi quemq̃ ex eis,non obſcurè ſignificans quantam curã ſuorum habere debeant principes & reliqui magiſtratus.

74 Lites à prouincijs ad curiam nõ reuocãdæ

Deniq;† ſuperioribus rationibus moti ſanctiſſimi patres qui ad ſacrum œcumenicum Concilium Tridentinum conuenerunt in ſeſſione quæ habita fuit die nouembris undecimo

mo canone.xx anni.1563.definierunt ut omnes lites & cauſæ ad eccleſiaſticam iuriſdictionem pertinentes agerentur in partibus corã ordinarijs quoad primam inſtãtiam, niſi fortè ex magna neceſſaria & urgenti cauſa aliquam uel aliquas ſummus Pontifex reſeruaſſet, quæ exceptio eandem regulam & canonẽ firmiorem & ſtabiliorem reddidit tãtum abeſt ut illũ debilitaſſe aut aliqua ex parte eneruaſſe uideretur, conſtat enim ſummum Pontificem ex cauſa poſſe tranſgredi omnem legem poſitiuam, eſt enim princeps legibus ſolutus ut non paucis noſtrorum tam interpretũ quàm etiam legumlatorum placuiſſe uideo l. princeps legibus, ff. de legib. l. ex imperfecto, ff. de lega.iij. l. ex imperfecto, C. de teſtam. §. fina. inſt. quib. mod. teſtam. infir. ſed id nihil ad nos quia eſt ius ciuile & peculiare Romanorũ non autem ius commune, quale eſt ius diuinũ, naturale & gentium, de quibus iuribus haſce ad res agẽdum eſt, regulariter enim omnes principes legibus ſubeſſe non minus utiliter q̃ eleganter edocemur ſuprà lib. j. cap. j. cum ſequẽ. Neq; ad rem pertinet quòd ex cauſa poſſint tránſgredi leges, id enim non ſolum poſſunt, ſed etiam neceſſe habeat ſi ea cauſa neceſſaria aut utilis ſit (ſi modo mentem legis amplecti poſt habitis ipſius uerbis legem tranſgreſſionem appellari fas eſt.)

Denîq; ius poſitiuum omnium iuris diuini præceptorum tranſgreſſionem feciſſe repetitur, iubet enim occidi homicidas & reliquos facinoroſos, permittit defenſionem etiam cũ nece alterius, negat morigerandum eſſe parentibus turpia imperantibus, permittit interdũ liberis alimenta denegari, dies feſtos interdũ non coli permittit, aliena rapere aliquando non uetat, & reliqua id genus, ut multis edocemur exemplis de ſucc. progreſſu in princ. præfationis. Et ferè per totum librũ præcedentẽ.

Iſtorum & ſimiliũ ratio ea eſt quòd in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus nõ tam ipſius legis diuinæ quàm uerborum duntaxat tranſgreſſio facta uidetur, dum per hoc magis ac magis ipſam mentem diuinam cõtemplamur ac tuemur uerbis ſpretis, ſcriptũ enim ſequi mente relicta calumniatoris eſſe Cicero ait in oratione pro Cecina, & iurecõſultus in l. fraus ff. de legib. fuſius per nos ſuprà c. xxx. nu. 4. 5. 6.

Porrò ſummus Pontifex cum ex cauſa legẽ tranſgredi poſſet canonicam etiam ſi in d. canone. xx. id expreſſum non fuiſſet, euenit ut ea expreſſio eius potentiam hac in re non ſolum non augeat (cum ipſa ei alias etiam competeret) ſed potius reſtringat, quum quod aliter liberius agere ſibi licebat, propter illã poſthac adiectionem, non aliter quàm ex magna neceſſaria urgẽtiq; cauſa liberum ei erit. †Sicq; 75
illa exceptio contra regularem ſui naturam non reſtringit regulam, ſed potius eam firmiorem ſtabilioremq; reddit, quod non raro fit, nam & ſimiliter & ſi mandatum generale nõ contineat regulariter caſus exigentes ſpeciale mandatum c. qui ad agendum, de procura. tamen ſi dixi do tibi mandatum generale ad mea negotia niſi quòd non poſſis debita exigere uel tranſactionem litium mearum facere, per hanc exceptionem ipſum mandatũ augetur ut uideatur comprehendiſſe omnes caſus etiam ſpeciale mandatum alias exigẽtes, præter illos duos nominatim exceptos, ut ex communi opinione reſoluũt Lapus & Dominicus Geminianus in d. c. qui ad agendum, & Philippus Dec. in l. j. numero. 31. ff. de regulis iur. Alexand. in l. fin. ff. quod quiſque iur. Philippus Decius in c. conſultationibus, in fin. de offic. delega. Alex. conſi. xxxvj. uiſo themate, quem allegat & ſequitur Dec. in cap. cum dilecta, de conf. vtil. uel inut. v. nota. Andr. Tiraq. de utroq; tetract. pag 784. nu. 95.

Exceptio ſæpe auget regulam.

Secundò facit, nam ſi teſtator legauit mihi uſumfructum fundi niſi quòd mihi ſeruitutẽ imponere non liceat, per hoc uidetur etiam proprietatẽ legaſſe, ut ſic illa exceptio, niſi &c. auget non minuit diſpoſitionem præambulã, ita Bart. Bald. Albert. Ange. & Raphael Fulgo. in l. Proculus, per text. ibi. ff. de uſufru. Rapha. Cuman. & Ludo. Roma. in l. donationes. §. ſpecies, ff. de dona. Alex. in l. ſi conſtante, in princ. ff. ſol. matri. Iaſ. in l. ſi mihi & tibi. §. in legatis, lect. j. num: 10. ff. de lega. j. Bart. in l. ex hac, ff. de dona. Andr. Alc. in l. rectè dicimus, ff. de uerb. ſign. Lancel. Galiaula in l. Centurio, num. 465. ff. de uulga. & pupilla poſt Glo. in d. §. ſpecies, & in d. l. Proculus, ſic ergo & in propoſito illa exceptio niſi ex urgẽti & neceſſaria cauſa &c. auget ipſam regulam negatiuam præambulã ne alias nihil operaretur, auget (inq̃) ut regula illa negatiua ne cauſæ liteſq; ab ordinarijs prouinciarum in prima inſtantia extrahantur ad Romam'ue reuocentur, intelligatur ut non fiat etiam ex cauſa niſi ea cauſa fuerit non iuſta ſolum uerum urgens quoq; & neceſſaria.

Tertiò confirmatur, nam ijdem doctores proximè relati tenent talem exceptionem ſimiliter augere quando diceret teſtator lego domus uſumfructum niſi quòd eam altius eleuare nequeas, nã per hoc ne nihil ea exceptio quæ tacitè inerat operetur uideretur etiam proprietatem legare.

Quartò facit, nãm ſi teſtator dixit lego Titio uſumfructum, niſi quòd non poſſit tẽ alienare,

nare, per hoc uidetur etiam proprietatem legare, ne alias, nihil ea exceptio operetur, ſicq; talis exceptio eo quòd tacitè inerat expreſſa operatur ut augeatur præambula diſpoſitio ut eſt communis opinio quam tenent Bal. in d. l. Proculus. Alex. in d. l. ſi conſtante. Ange. & Fulg. in d. l. Proculus, & alij quàmplures quos allegaui de ſucc. creat. §. ix. nu. 8. verſi. ſecundo intelligitur, ſic ergo & hic, illa exceptio vt Papa tales cauſas ex iuſta cauſa reuocare poſſet tacitè inerat (ut dixi) ſicque expreſſa ne nihil operetur auget ipſam regulam negatiuam præambulam, nam & ſi, ſancitum fuiſſet ne tales lites ad curiam reuocentur, nec ultra proceſſum eſſet, tunc tacitè intelligeretur niſi ex cauſa contrarium ſummo pontifici uiſum fuiſſet, nunc propter illam adiectionem fit ut etiam ſi ei ex cauſa contrarium uiſum ſit, adhuc id fieri non debeat, niſi ea cauſa ſit non ſolum iuſta, ſed etiã vrgens & neceſſaria, qualis eſſet (ut ſanctiſsimis patribus hãc rem definientibus in eo ſacro concilio cui nos quoque interfuimus tunc uidebatur) ſi forte cauſa ageretur inter reges Caſtellę & Luſitanię, vel inter regem & reginam vel inter eos & filium primogenitum & cætera id genus, in quibus ueriſimiliter in partibus non eſſet poteſtas, aut libertas iuſtitiam faciendi, non ſic ſi inter conciues ageretur vtcunque proceres, quibus potentia, non eſſet reſiſtendi principibus ſuis iuſtitiam facientibus vel tuentibus eos magiſtratus qui iuſtitiam adminiſtrarent aut ius redderent.

Ad ſuperius acta iuſtificanda, dum exceptionem interdum regulam augere ne aliter nihil operetur addere licet plura quàm ſexaginta ſimilia quibus hanc regulam ornauimus in l. ſi quando, in principio. C. de inofficioſo teſtamento.

Deniq; cum hac lege de litibus à prouincijs minimè extrahendis, diſpenſare minimè licere principus, niſi quando id etiã ſi prætermittere uellent non poſſent ſine graui peccato. Idemq; in ſimilibus rebus & legibus quæ perſpicuè bonum publicum & rectam gubernationem intuentur non parum utiliter edocemur ſuprà lib. j. c. xxv. xxvj. xxvij.

Poſtremò eadem iura & rationes militare in ſpolijs epiſcoporum, in quindenijs, in fructibus eccleſiarum uocantium, in medijs annatis, (vt vulgo nominatur) incompoſitionibus reliquisq; ſimilibus impoſitionibus remouendis, in comperto eſt, præſertim cũ omnes reditus eccleſiaſtici ex collationibus fidelium procedant ad ſuſtentationem eccleſiarum eccleſiaſticarumq; perſonarum, ita ut ſi quid ſuperest pauperibus diſtribuatur, ergo ſiue tales impoſitiones auferant de eo quod clericis neceſſarium erat, id inhumanũ & contra ius naturale eſt, ſiue auferant de eo quod ſupererat lõgè turpius eſt, cum id (vtpote quod pauperibus elargiendum erat) ipſis pauperibus ademptũ videatur vt plenè peregimus de ſucc. crea. §. xxij. num. 57. & num. 40. cum ſeq. plu.

Deniq; †huiuſcemodi iniqua onera eſſe cõtra omne ius omnemq; rationem multis nominibus pluſquàm manifeſtum ſit, primum, quia nocet fidelibus ex quorum pijs collationibus eccleſiaſticæ perſonæ aluntur & ſuſtinentur quatenus neceſsitas & congrua menſura expetit, ſicq; quidquid eis adimitur id ab ipſis fidelibus vt ſuppleatur neceſſe eſt, ſicque plus æquo onerantur contra rectam iuſtitiam & naturalem rationem & contra nobiliſsimũ illud iuris tam Dei quàm naturæ præceptum quod dictat vt alteri non faciamus quod nobis fieri nolumus. 76 Onera ini qua tollenda.

Deinde quia id ipſis clericis quàm noxium ſit nullus non videt cum alimenta ſibi neceſſaria adimantur aut noxiæ minuantur id quod iuri naturæ aduerſum eſt, quod edocet alimẽta iure illo deberi nemineṁque militare ſuis ſtipendijs, dignumq; eſſe mercenarium integra mercede ſua non deminuta, vt iſthæc & alia nulla huc ſpectantia diſſeruimus plenè ſuprà lib. j. capit. xix. cum pluribus ſequentibus & capitu. j.

Tertiò quia pauperibus quibus dãdum eſt quod ſupereſt ex reditibus eccleſiaſticis id non ciuium eſſe conſtat, quãtum enim iſtorum indebitorum onerum cauſa eccleſiaſticis rapitur, tãtum ipſis pauperibus adimitur, id quod contra ius diuinum eſſe in comperto eſt ut dictis locis tradidimus.

Quartò quia vt iiſdem in locis attigimus cuiuſq; regionis fructus ad perſonarum ibi commorantium alimenta natura ſpectant.

Poſtremò propterea quòd omnis poteſtas & iuriſdictio eſt ad meram ciuium non etiam regentium vtilitatem, ſicq; huiuſcemodi illicitæ exactiones ſuaptè natura illicitæ, longè turpiores ſunt quando fiunt ab ipſiſmet tutoribus (quales principes eſſe deberent) quàm ſi ab alijs fierent, præſertim ſi tales principes eccleſiaſtici ſint (qui vt ſuprà nume. 55. oſtendimus reliquis iuſtiores eſſe debeãt) tunc enim ſummum turpitudinis gradũ ea improba onera attigiſſe viderentur, ne id malum quo vlterius progrediatur non habeat, & quo diutius perdurauerit eo in dies inhoneſtius videbitur tantum abeſt vt præſcribi poſſit ut ſuprà quoque oſtendimus.

In ſumma his rationibus moti ſacri canonicíq; iuris conditores iſthæc omnia ſanctiſsimè vetarunt ac damnarunt non tam nouũ ius hac in re inducentes quàm ius diuinum & naturale repetentes ac declarantes vt ſic trãſgreſſio iſtius iuris tergemina eſſe intelligatur, non ſolum iuris diuini,& naturalis vetũ iuris quoque poſitiui, non ſecus quàm ſi nunc facinoroſus quiſpiam homicidium iniuria ꝑpetraſſet, qui licet incideret in legem Corneliam de ſicarijs, vt ff.& C.ad legem Corne. de ſic. non ideò minus etiam incidiſſe videretur in diuinum illud decalogi præceptum de non occidendo,& iuris ſimiliter natura violator exiſteret, vt in l.vt vim.ff.de iuſt.& iure, nec enim iuris diuini & naturalis, id eſſe deſijt ꝓpterea ꝙ iure quoque poſitiuo, idem cautum promiſſumq́; fuerit, vt dixi, ſuprà nu.51. Iſthæc autem quæ iniuria impia, aut inqua ſunt nullo tẽpore præſcribi poſſe ẽt mille aut decem millia annorum cõ-

77 Præſcribi iniqua nullo tempore poſſunt.

munis opi. eſt tam iuris profeſſorũ, quàm theologorum vt per Gloſſ. in c. inter cętera, xvj.q.iij.& per Franc. Balb. de præſcrip. in v. part. vi. partis princ. q.xj. Alphonſus de Caſtro theologorum diſſertiſsimus de poteſtate legis pœnalis lib.ij.c.xiiij & theologorum noſtræ tempeſtatis ſummus Dominicus Sotus de iuſt.& iure lib.iij.q.vj.art. ij verſ. nona concluſio.

CAP. LII.

1 *PRæſcriptio an ſit contra æquitatem naturalem ardua quæſtio.*
2 *Meum mihi inuito ut iniquum eſt adimi, ita æquum me uolente.*
3 *Præſcribi qui rẽ ſuã patitur eã concedere uidetur.*
4 *Animus hominis ſolis iudicijs colligitur.*
5 *Verborum miniſterium.*
6 *Facti appellatione & non factum uenit.*
7 *Pœnis ſponte ſubijcimur.*
8 *Prodigere noſtra poſſumus.*
9 *Præſcriptionum leges nos ex noſtro conſenſu ligãt, ſicq́; naturaliter et ueluti ex contractu.*
10 *Lex eſt ut contractus.*
11 *Incertus euentus remouet læſionem interpretatiuè.*
12 *Lites breuiari expedit reipublicæ et principaliter.*
13 *Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſa iniquũ non eſt cum Cag. contra Decium.*
14 *Præſcriptiones etiam contra ignorantes non ſunt iniquæ, contra communem.*
15 *Præſcriptio ſapit naturam pacti etiam contra ignorantes, contra Gloſſ. Bal. Fulg. & Barb.*
16 *Præſcriptio an ſponte patientis accidere dicatur, ardua queſtion.*
17 *Pœnæ, ut conſenſum dediſſe uixamur.*
18 *Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis lucro.*
19 *Contrahentium tam amittens, quàm lucrans conſentire dicuntur.*
20 *Præſcriptionem repellere non poteſt arbiter aſſumptus ut ſecundum æquitatem iudicet, ardua qõ.*
21 *Intellectus auth. ut eccle. Rom. §. habeat.*

QVo ad quinrum, nempe † vtrũ præſcriptio ſit contra ius, uel ſaltem contra æquitatem naturalem, non leuis controuerſia eſt, nam partem affirmatiuam vt contra æquitatem naturalem eſſe videatur affirmat eſſe communẽ opinionem iuriſperitorum Ioannes Andreæ de regulis iuris capitu. poſſeſſor. poſt princip. verſicu. ex quibus omnibus. Sed Hieronymus Cagnolus in l.iure naturæ, numero, quarto, ff. de regulis iuris ait, communem eſſe ſententiã, vt non dicatur contra ius, aut æquitatem naturalem, ſed præter ius, & æquitatem naturalẽ: priorem tamen partem affirmatiuam tenent Angelus, & Alexand. qui alios allegat in leg. poſſeſſio quoque, §. etſi poſſeſſio. ff. de acquirẽ. poſſeſſio. pro qua etiam parte arguit Bald. in l.fina. in repeti. colum. v. C. de longi tempo. præſcript. Partem tamen negatiuam, vt non ſit cõtra naturalem æquitatem tenent Ioannes Andreę poſt Gerardum de Senis, quem ipſe allegat, & Petrus Anchara. & Philippus Francus in dict. capitu. poſſeſſor vbi etiam nouiſſimi, & in hac ſententia videtur reſidere Franciſcus Balbus de præſcript. par. j.q.v. qua de re plenè per Felynum, & Philippum Decium in rubri. de præſcript.& per Doctores poſt Gloſſ. ibi in capitu. ius naturale. j. diſtincti. quamuis ea Gloſſ. teneat partem affirmatiuam per Iaſ. in l.placuit, C. dę iudię. per eundem Iaſo. poſt alios in l.nam hoc natura. ff. de condi. indebi. per Bar.& Claudium & alios in l.ex hoc iure, ff. de iuſt.& iur.& quod ſit contra æquitatem naturalem firmat Bald. in l.ancillæ. col. ij. C. de furt.& Azo ĩ ſumma. C. pro empto. col. j. in pr.

1 Præſcr. an ſit contra æquitatẽ nat. ardua q.

Quid dicendum † & ſanè ipſa veritas eſt nõ eſſe contra ius aut æquitatem naturalẽ quinimò omni iuri & ęquitati arridet, tantum abeſt vt aduerſari videatur, nam quamuis iure naturæ iniquum ſit alterum alterius iactura & iniuria locupletem fieri l.iure naturæ. ſuprà al leg. l.nam hoc. ff. de condit. indebit. cap. locupletari de regu. iuris libr. vj.& iuris præceptũ ſit alterũ non lędere l.iuſtitia. ij. reſp. ff. de iuſt.& iur. §. iuris præcepta. inſt. eod. tit.& iuris diuini & naturalis præceptum eſt, vt quod tibi nõ vis alteri non facias, vt ꝑ Cagnolium vbi ſuprà ad fin. Tñ hæc omnia moderantur, & ceſſant

2 Meum mihi inuito ut iniquũ eſt adimi, ita æquum me uolente.

ſant ex uoluntate & confeſsione ipſius domi
ni: quia tunc ex diuerſo nihil tam naturali æ-
quitati conuenit quam uoluntatem domini
rem ſuam in alium transferre uolentis ratam
eſſe, ita ait tex. in. §. per traditionem, inſt. de re
rum diui. l. nemo. ff. de pact. l. j. C. de ſacr. eccl. l.
traditio. ff. de acqui. rerum domi. l. traditioni-
bus. C. de pactis: nec refert ea uoluntas expreſſa
an tantum tacita ſit. l. certum. ff. ſi cer. pet. l. cũ
ex filio, ubi multa per Iaſ. in prin. ff. de vulg. l. j.
ubi per Iaſ. C. qui admitti glo. not. ubi per om-
nes in l. ij. §. ſed quia ueremur. C. de iur. cal.
3 † Nec dubium eſt quin ex legis interpretatio-
ne qui rem ſuam per tempus à lege definitum
ab alio poſsideri patitur, is alienaſſe eam ui-
deatur. uel pro derelicto eam habendo, uel eã
poſſeſſori concedendo. l. alienationis uerbũ. ff.
de uerb. ſigni. ibi, uix eſt enim ut non uideatur
alienare. & c. iuncta. l. j. & ij. ff. pro dereli. nec ad rẽ
4 pertinet † quòd fortè domini animus diuer-
ſus fuit, nam & ſimiliter qui expreſsis uerbis
ſe rem ſuam mihi concedere ait forte diuer-
ſum animũ habuit arg. l. diuus. ff. de mili. teſta.
§. planè, inſt. eod. tit. l. an inutilis. ff. de accept. l.
non ſolum. ff. de act. & oblig. l. nõ figura. eod. tit.
l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. uoluntas
enim hominis ſoli Deo certa eſſe poteſt, & prę
5 terea nemini, † nam & ipſa uerba indicia tan
tum non etiam certitudo ſunt noſtræ uolunta
tis. l. Labeo. ff. de ſupel. lega. Id quod eleganter
Cicero definiuit in oratione pro Cecina, uer-
ba inquit reperta ſunt quæ indicarent nõ quæ
impedirent noſtram uoluntatẽ, perper de uer
bum indicarent, unde nec etiam ſcriptura in-
telligitur noſtram uoluntatem certo declara-
re ſed tantum indicare uero ſimiliter. d. l. non
figura, unde eleganter idem Cicero ubi ſuprà
ait, ſcriptum ſequi calumniatoris eſt, boni ue
rò iudicis uoluntatem ſcriptoris defendere.
Cũ ergo qui rem ſuam præſcribi patitur eius
alienationi conſentire uideatur, ſuccedit re-
gula quòd damnum quod quis ſua culpa pati
tur ſibi & non alij debet imputare. c. damnũ,
de reg. iur. lib. vj. Nec dubium eſt, quin id quod
noſtrũ eſt licet ſine facto noſtro à nobis auelli
6 nequeat. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iur. † ta-
men appellatione facti etiam non factum con
tinetur ſecundum Philippum Decium ibi per
§. ſi uxor. inſt. de nupti. ibi, melius facerent ſi ſe
abſtinerent, l. in facto. ff. de condi. & demon. fa-
cit l. cum de in rem uerſo. ff. de uſuris & quæ
plenè habentur per Glo. & omnes in l. ſi certis
annis. C. de pact. l. ſi quis diutino. ff. ſi ſer. uendi.
ergo ex facto ipſius dominium rei ſuæ abs ſe
receſsit interpretatiue. Id quod ſufficit quia
ut iam oſtendimus humana cognitio quo ad

Præſcribi qui rẽ ſuã patitur eã concedere uidetur.

Animus hõis ſolis ĩdicijs colligitur.

Verborũ miniſterium.

Facti app. & non factũ uenit.

hominum uoluntates ſecundum interpreta-
tionem tantum non ſecundum certam ſcien-
tiam procedit. Quinimo (quod plus eſt) † etiã 7
is qui deliquit rerum ſuarum amiſsioni & pœ
næ conſentire uidetur: vt. ff. de iure fiſci. l. Im-
peratores, ibi. te huic pœnæ ſubdidiſti. l. fin. C.
ad legem Iuliam maieſt. ibi, quodãmodo ſua
mente punitur, tradit Angelus in. §. furtorum,
inſt. de oblig. ex malefi. Iaſ. in l. j. §. ſublata tam
in princip. quàm in ſecunda lectura. ff. ad Tre-
bellian. Florianus in l. inde Neratius. §. fi. ff. ad
leg. Aquil. dixi plenè de ſucc. crea. lib. j §. x. ad
finem num. 665. Fit enim ea legis interpreta-
tio ut is præſumatur maluiſſe rerum ſuarum
dominio carere quàm à maleficio abſtinere
ut dictis legibus: quanto ergo iuſtius in ſpecie
noſtra interpretatur lex, ut qui rem ſuam per
tantum tempus patitur ab alio poſsideri ma-
luerit aut maluiſſe uideatur rei ſuæ dominio
carere quàm eam accipere, ſiue eo quod libe-
ralitatem in poſſeſſorem exercere uelit iuxta
titulos. ff. C. & inſtit. & in decreta. de donatio.
ſiue quod eam rem pro derelicto habere uolue
rit, id quod licet ut. l. prima & ſecunda. ff. pro
dereli. † Cum & res noſtras poſsimus prodi- 8
gere aut eis abuti. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff.
de pet. hæred. ibi, dum re ſua ſe abuti putant.
l. j. §. & magis, in uerbo prodigit. ff. ſi quid in
fraudem patro. l. quia autem. §. j. & etiam in
princip. ff. quæ in fraudem creditorum, in re
enim ſua quilibet eſt moderator & arbiter
etiam abutendo ut dictis legibus, & l. in re mã
data. C. mand. l. non uſque, ff. ſi à parente quis.
fuer. man.

Denique & ſi omnia ſuperiora ceſſarent † ta 9
men eo ipſo quòd à principe uel à republica
lex generalis de præſcriptionibus diſponens la
ta fuit, non dubium eſt quin ea lex obliget ex
ſuo conſenſu omnes ciues non ſecus quàm ex
contractu quodam obligarentur, † quia lex ni
hil aliud eſt quàm quædam ſponſio hoc eſt fir
miſsima promiſsio & contractus factus à ci-
uibus inter ſe. l. prima in verbo. communis rei 10
publicæ ſponſio. ff. de legibus, dixi plenè de
ſucc. progreſſu libro primo in præfar. ad prin.
& ſuprà libro primo capit. xxviij. numero. 11.
ergo ut qui ſub conditione ſi nauis uenerit,
uel ſub alia quauis promiſit adueniente con-
ditione, manet ex præambulo conſenſu ſuo
obligatus. §. ex conditionali, inſtitu. de uerbo-
rum obligation. ita & cum lex de præſcriptio
nibus lata & rogata fuit (rogatur enim lex cũ
ipſa fit ut in. §. lex, inſt. de iure nat. c. lex. j diſt.)
omnes ciues. ei conſenſu præbere dicunt. uel-
leq; unũquenq; rem ſuã ius'ue ſuum amittere
ſub hac conditione, & futuro euentu, ſi ea res

Pœnis ſpõte ſubijcimur.

Prodigere noſtra poſſumus.

Præſcriptionũ leges nos ex noſtro cõſenſu ligãt ſicq; naturaliter & ueluti ex contractu

Lex eſt ut cõtractus

id'ue ius ab alio per tempus à lege definitum poſsideri legitimè contigerit, nam & ex diuerſo ipſe quoque lucri faciet, ſi rem ius'ue alienum per tale legitimum tempus à ſe poſſideri contigerit, ſicq; omnes ſunt in pari ſpe, & cauſa, uel lucri faciendi, uel amittendi, id quod eſt ſecundum ius naturale, l. ſecundum naturá, ff. de regulis iuris, §. his ita, C. de caduc. tollē.

11 Incertus euentus remouet læſionem interpretatiue.

† Et propter iſtum futurum euentum nullus intelligitur lædi, l. de fideicommiſſo, C. de tranſaction. l. ſi pater puellæ, C. de inofficio. teſtam. l. j. uer. non iniquis rationibus, C. de pact. l. ſi iactum retis. de action. empt. Vides ergo ius præſcriptionum non ſolum iuribus naturæ minime aduerſari, ſed potius iuri naturæ omnino adhærere, ut interim omittam omnes nō minus iuſtas quàm publicè, & priuatim utiliſſimas cauſas quibus præſcriptiones fuerunt inductæ, quas ſuprà in tertio, quęſito enarrauimus.

12 Lites breuiari expedit reipublicæ etiā principaliter.

Quibus † dum diximus eſſe ob lites vitandas adde, in litibus uel vitandis, uel minuēdis verti publicam vtilitatem etiam principaliter, adeò ut etiam ex conſenſu partium præſcriptiones non impediantur, nec etiam ex diſpoſitiōe teſtatoris ut pleniſſimè enarrauimus de ſucceſſio. creation. lib. j. §. x. numero decimoquarto cum pluribus ſequentib. & §. vij. nume. 40. cum ſeq. qbus in locis apparet has eſſe communes opiniones. In ſumma poſtquàm quis rem alienam ius'ue alienū pręſcripſit tacita ex domini voluntate, & conceſſione, ſi dominus ille admitteretur ad rem ſuam, non ne, id eſſet iniquum & contra naturalem æquitatem & iuſtitiam de qua in l. prima. ff. de pact. §. per traditionem, inſtitu. de rerum diuiſion. dum ait nihil tam naturali æquitati conuenire quàm voluntatem domini rem ſuam in aliū transferre uoluntatis ratam eſſe, uoluit ille ſemel nec naturalis iuſtitia, aut æquitas permittit pœnitere, aut variare ut dd. iuribus, & capitu. primo, de pact. Ergo præſcriptiones tam longè abſunt ab iniquitate quòd potius naturali æquitati omnino adhærere, & accedere adſcribiq; videntur. Amplia ut hæc omnia procedant non ſolum quando ſciente, & patiente domino præſcriptio contingeret, ſed etiam ſi eo ignaro iuxtà, l fin. C. de longi temporis præſcript. Nam adhuc ipſa iuſtitia, & æquitas naturalis dictat ut ille cuius res pręſcripta eſt conqueri non poſſit, quandoquidem ipſe quoque erat, & hodie eſt in pari cauſa, & ſpe lucrifaciendi, nam iuri tam naturæ, quàm poſitiuo approbatum eſt emi poſſe iactum retis, & nautica pericula, & reliqua quæ dubiorum euentuum occaſione admittuntur, ut tradunt omnes docto. per multa ſimilia in l. j. C. de pact. & in l. de fideicommiſſo. per tex. ibi, C. de tranſaction. & nos multis ornamus in ſecundo tomo harum controuerſiarum qui inſcribitur controuerſiarum frequentium libr. iij. capi. lxviij. per totum. Limita ut non procedat quando poſſeſſor rei alienæ haberet malam fidem, uel debitor haberet malam fidem, tunc enim præſcriptio eſſet contra naturalem æquitatem ſecundum communem opinionem, ut teſtatur Balbus de præſcript. part. j. quæſt. v. quæ limitatio parum (iudice me) apta eſt, quia tunc neque iure ciuili neque iure canonico procedit præſcriptio, ut infrà fusè agemus, & diximus de ſucceſsio. creation. §. vigeſimoprimo numero. 119. lib. tertio.

13 Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſa iniquum nō eſt cū Cag. contra Dec.

Ex † ſuperioribus apparet ueram eſſe opinionem Cagnoli in d. l. iure naturæ, ff. de regul. iuris aſſerentis eam legem dicentem iure naturæ iniquum eſſe alterum alterius iactura, & iniuria locupletari, propriè locutam fuiſſe dum copulatè loquitur, quaſi ſola iactura ſi deſit iniuria iniquitatem illam non inducere ut patet in omnibus titulis, ff. & C. inſtit. & in decre. de donation. & patet ex omnibus, ſuprà dictis & ex multis, quæ edocebimur, infra capi. lxxij. quanuis Philippus Decius in d. l. iure naturæ cōtendat, & minus rectè (iudice me). iniquitatē eſſe eo ipſo, quòd alter alterius iactura etiam iniuria ceſſante locupletetur. motus per l. nam hoc natura, ff. de condi. indeb. & per l. cum pupillus, ff. de cond. & dem. Sed ea iura parū obſunt quia per d. l. iure natura. declarãtur iuxtà l. Gallus, & quæ ibi latè per doct. habentur, §. ille caſus, ibi, quaſi duobus capitibus legis cōmiſtis, ff. de lib. & poſth.

14 Præſcrip. ēt contra ignorantes currētes nō sūt iniquè cōtra cōem.

Apparet † etiam non ſat tutam, aut non ſat generalem eſſe reſponſionem Gloſſ. in l. nam hoc natura ſuprà alleg. & Gloſſa. in l. prima, ff. de vſucapionib. cum quibus tranſeunt Docto. vtrobique & Balbus de præſcriptionib. part. j. quæſtion. quinta aiunt enim quòd pręſcriptiones, ideò iniquè non ſunt licet præſcribens cū aliena iactura locupletetur, quia ſua culpa, id accidit qui paſſus eſt rem ſuam ab alio tam diu detineri, id quod ſuſpectum eſt, quia inde ſequeretur aliud fore ſi rem ſuam detineri ignoraſſet, quòd patet falſum eſſe, vt ſuprà oſtendimus ſic intelligentes, dict. l. fin. C. de longi tempo. præſcriptio.

15 Præſcr. ſapit naturam pacti ēt contra ignorantes cō tra Gloſſ. Bal. Fulg. & Bal.

Apparet † etiam eadem ratione parum tutam eſſe opinionem Gloſſ. quam ſequitur Baldus ibi, columna ſeptima, & C. de ſeruis fugitiuis, & Balbus vbi ſuprà, & Speculator de feudis, §. quoniam, verſic. quæritur tamen contra, & Gloſſ. in l. prima, ff. famil. erciſcund. aiūt enim quòd pręſcriptio ſapit naturā pacti

contra

contra eum cuius res præſcribitur eo, quod rem ſuam pati conſenſit, argumẽ.l.ſemper qui non prohibet, ff.de regul.iuris. l. qui patitur, ff. manda. quod ſuſpectum ideò eſt, quod ſic ceſſaret præſcriptio, & illud tacitum pactũ quando domino ignorãte res præſcripta eſſet quod eſt falſum. Longe ergo rectius dixiſſent ſapere naturam pacti generalis quod inter concives initum videtur quo tempore lex lata fuit, quodq́ue extendit ſeſe etiam ad ignorantes, & procedit etiam quo ad eos qui tempore illius legis latæ nondum nati erant, quia populus idem eſſe intelligitur. l.proponebatur. ff. de iudi. & legibus reipublicæ quiſque ciuium conſenſum præbere intelligitur licet retro abhinc annos mille factæ eſſent, vt diximus in locis ad quæ ſuprà retuli me.

16 Apparet etiam ex ſuperioribus quid reſpondendum ſit in eo articulo quo quæritur† an cuiuſque rei præſcriptio ex voluntate domini cõtingere videatur: qua in re uariæ ſunt noſtrorum ſententiæ. Sunt enim qui negent ex domini voluntate, id contingere, ita Gloſſ. in l.j.§.fi. Gloſſ.fina.ff.de dolo. Bald.in §. ſi quis per triginta, ad finem ſi de feudo fuerit cõtro. ſentit Balbus de præſcrip. part.j.q. v.numero 6. verſi. addo etiam. dum ait inuito rem ſuã præſcribi. Sunt tamen qui exiſtiment ex voluntate domini ficta, uel præſumpta id contingere, ita Barto. in l.fina.colum.penul.C.in quib.cauſ.in integ.reſti. non eſt. Ioannes Imolenſ. in repe. cap.ſi.colum.xxvj.verſi. item aduerte, de præſcrip. Balb. in authen. adhæc colum.iij. C. de uſuris Ioannes Andreæ in d.cap. poſſeſſor. col. final. arti.ulti. de regulis iuris lib.vj.per l. alienationis uerbo, ff.de uerborum ſignification.

Preſcrip. an ſponte patientis accidere dicatur ar dua q.

Eſt & tertia opinio Alexandri diſtinguẽtis inter præſcriptionem, quę contra ſcientem & patientem currebat, ut ea ſponte illius contigiſſe dicatur argumen.l.cum de in rem uerſo, ff.de uſuris.l.ſemper qui non prohibet, ff.de regulis iuris l.qui patitur, ff.mandat. & inter præſcriptionem inſcio domino currentem, ut ea citra domini uoluntatem contigiſſe uideatur, ita Alex.in l. filiusfamilias, §. diui.colum. vij. ff.de lega.j. quem refert & ſequi videtur Franciſcus Balbus ubi ſupra nu.5.qui ſibi ipſi parũ conſtare uidetur, quid dicendum. & ſane ut iſtarum opinionum nulla ſimpliciter (iudice me) uera eſt, ita forte aliqua ex parte tueri poterunt.

17 Etenim ueritas eſt, quòd in genere dominus rei præſcriptæ non potuit non uideri conſenſum præbuiſſe: nam cum legibus reipublicæ de præſcriptionibus diſponentibus omnes ciues conſenſum præbere, & præbuiſſe intelligantur ut d.l.j.in uerb. communis reipublicæ ſponſio, ff. de legibus, conſequens fit ut ſi res meas præſcribi contigerit, iam olim & retro tali præſcriptioni conſenſum prębuiſſe videar, nam & eadem ratione qui legi pœnali ferendæ conſenſum expreſſim, aut interpretatiue prębuit, ſi poſtea deliquerit licet nullus cõpos mentis puniri uelit, adhuc tamen ſponte ſua puniri videtur, eò quod iam olim hunc conſenſum præbuiſſe quaſi ſub hac cõditione ſi deliquiſſet uideretur, ut iam oſtẽdimus per d.l. Imperatores, ibi te huic pœnæ ſubdidiſti ff.de iure fiſci, & d.l.fina. C. ad legem Iuliam maieſta. & ſi per fluminis alluuionem aliquid de fundo meo detractum inque fundum tuũ translatum fuit tu licet cum iactura mea ditior fias, non ideò minus deſinis eſſe in bona fide, quia iam retro à tempore legis latæ, uel approbatæ huic rei ſinguli ciues conſenſum præbuiſſe uidentur, & unuſquiſque eorum in pari cauſa, & potentia erat lucrandi, uel amittendi iuxta, §.prętereà per alluuionem, inſtitu. de rerum diuiſio. l. adeò §.prętereà per alluuionem, ff.de acquiren.rerum domi.

Pœnæ ut cõſenſum dediſſe uideamur.

Et ſic† ex uoluntate hominis deſcendere dicitur acquiſitio quæ per ius accreſcendi contingit, l. ſi Titio & Mæuio, §. Iulianus, ff. de leg. ſecundo, & tamen id ius accreſcẽdi quaſi quopiam alluuionis incrementum eſt l. ſi Titio, ff. de vſufruct. & ius accreſcendi dicitur quoddã aduentitium, & ueluti fortuitum lucrum, l.ſcimus, §.repletionem, C.de inofficio. teſtamẽ. & nihilominus ſaltem immediatè, uel in genere dicitur deſcendere a uoluntate, & ordinatione teſtatoris, d.§.Iulianus, ſic ergo & in hoc lucro præſcriptionis retro videtur interfuiſſe voluntas domini propter conſenſum olim præſtitum in lege hac de re diſponente quæ vt dãnum, ita & lucrum potuit afferre. 18

Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis lucro.

Simile† in l. ſi uoluntate, C. de reſcindenda venditio. vbi & ſi unuſquiſque contrahẽtium non amittere, ſed lucrari ſtudeat & conetur, tamen toti rei conſenſum præbuiſſe nõ minus videtur is qui amiſit quàm alter qui ſuam cõditionem meliorem fecit ut ibi: quia huic futuro euentui ſeſe commiſiſſe uidetur; ſic ergo, & in ſpecie noſtra is cuius res præſcripta eſt, legi de pręſcriptionibus loquenti præbuiſſe conſenſum uidetur, nec eum iuuabit dicere ſe ſolum lucrari non etiam amittere uele ſeq; alienas res præſcribere non autem ſuas præſcriptione amittere uoluiſſe, argumen.l.ſi uoluntate, C. de reſcinden. uendi. ſimile eſt in l. de fideicommiſſo, C. de tranſaction. & in l. j. C.de pactis. Simile in l.ſi pater puellę, C.de inofficioſo teſtamento. & multa ſimilia congeſſimus in ſecundo tomo harum controuerſiarum 19

Cõtrahẽtium tam amittens quàm lucrans conſentire dicuntur.

rum. libr. tertio capitu. lxviij. & infrà c. lxxij. Stat ergo quòd is cuius res prẹſcripta eſt præſcriptioni tali conſenſum olim prẹbuiſſe uiſus eſt, etiam ſi ignoret eam præſcribi, nam & in exemplo de alluuione, & de iure accreſcendi, & de lege lata idem contingit, Idemq; in fera cuius dominium habebam & aufugit, inq; alterius poteſtatem recidit, nam mea eſſe deſinit. §. feræ, inſtit. de rerum diui. l. adeo. §. feræ. ff. de acqui. rerum domi. quo caſu ignorantia uel ſcientia mea non inſpicitur ut ibi. In ſpecie uero conſenſum prẹbuiſſe uidetur quādo id ſciebat non ſic ſi ignorabat ſecundum opinionem Alex. ſuprà relatam per iura iam allegata iuncta. l. mater decedens. ff. de inoffi. teſta. & ſecundum hāc diſtinctionem uarietates ſuperiores & poſſunt & debent conciliari, iunge alia fundamenta ex c. ſequen.

20 Ex ſuperioribus apparet quid reſpōdendū ſit in illo articulo quo quẹritur, † an arbiter qui habet pronunciare ſecundum ueritatē & æquitatem, poſsit repellere exceptionem prẹſcriptionis qua in re ſunt qui uellint poſſe eū talem exceptionem repellere, ita tenent Angelus in l. ſequitur. §. ſi uiam. ff. de uſucap. Idem Angelus ī rep. l. j. ad finem. C. de iud. ſentit Bal. l. j. C. de prẹſcrip. triginta annorum Ludouicus in rubr. ff. de arbitris col. j.

Præſcriptionē repellere nō pōt arbiter aſſumptus ut ſecundū æquitatem iudicet ardua. q.

Contrariam partem ut talem exceptionem non poſsit reijcere tenent Bar. in extrauag. ad reprimendum. in verb. uidebitur, propè finem Felinus in rubr. col. j. de præſcript. Idem Felinus in c. j. col. pen. de conſti. Eſt & tertia opinio diſtinguentium referre utrum ille cum bona fide præſcriberet ut tunc exceptio prẹſcriptionis non poſsit repelli, an uero cum mala fide ut tunc repelli fas ſit, & utrunque membrū huius diſtinctionis communiter receptum eſſe teſtatur Franciſcus Balbus de preſcrip. par. j. q. v. num. 8. cum ſeq. ubi ſimiliter affirmat cum mala fide nō procedere prẹſcriptionem de iure ciuili non magis quàm de iure canonico. Ergo commodius & certius trademus regulā negatiuam talem exceptionem prẹſcriptionis ab arbitro reijci non poſſe, ſed tantum reijci poſſe, mentitam prẹſcriptionis allegationem, quale eſſet cum conſtaret malam fidem interfuiſſe, tunc enim qui ſe prẹſcripſiſſe diceret falſum diceret, ſicq; arbiter eū repellens nō tam prẹſcriptionem quàm mentitam præſcriptionis aſſertionem repellere diceretur.

21 Tenendo † noſtrā principalem opinionem ut prẹſcriptio non ſit contra æquitatem naturalem, tunc ad tex. in auth. ut eccleſia Romana. §. habeat itaq;, ibi, nec iniquis hominibus impium remaneat prẹſidium nempe præſcriptionis reſp. nihil obeſſe. nam ait tunc demum impium eſſe prẹſcriptionem cum iniquis hominibus & ſic malam fidem habentibus corrigit, non ſic ergo ſi bonam fidem haberent. tūc enim non impium ſed pijſsimum. & reipublicæ utiliſsimum prẹſidium diceretur prout eſt præſcriptiones ſæpiſsimè contingunt cum mala fide quamuis ea probari nequeat, quia ex animo pendet. l. pe. C. de euict. & quia bona fides præſumitur licet forte adſit mala. l. merito. ff. pro ſocio, plene per Andrẹam Tiraquell. de prẹſcrip. §. j. Glo. ij. in princip.

Intell. auth. ut eccl. Roma. §. habeat.

CAP. LIII.

1 OBligatio naturalis. an præſcriptione perimatur, ardua. q.
2 Obligatio naturalis oritur ex iure gētiū primæuo.
3 Ius gentium primæuum dicitur naturale.
4 Meum negligere quando uidear.
5 Obligatio interdum præſumitur poſt longum tēpus.
6 Remiſsio facilior quàm noua conceſsio.
7 Donatio poſt longum tempus præſumitur.
8 Conſenſu coniecturato obligamur.
9 Obligatio utraque tollitur præſcriptione, contra communem.
10 Obligatio præſcriptione debilitari falſum eſt, quia extinguitur.
11 Dominium directum quæritur præſcriptione contra ſcientem currente.
12 Repetere poteſt qui ſoluit debitum præſcriptum.
13 Obligatio utraque perimitur, præſcriptione, acceptilatione, nouatione, contra Doctores.
14 Fideiuſſor non accedit obligationi præſcriptæ.
15 Nouari non poteſt obligatio præſcripta.
16 Compenſatio non fit ex obligatione præſcripta.
17 Conſtitutum non fit poſt obligationem præſcriptā. contra Doctores.
18 Euangelica denunciatio non facit rem corpoream præſcriptam reſtitui.
19 Euangelica denunciatio an faciant infectam præſcr. actionis perſonalis, ardua quæſtio.
20 Obligatio utraque ut perimatur an fieri poſsit per legem, ardua quæſtio.

QVo ad ſextū † an prẹſcriptio actionum tollat & perimat utranque obligationem, an alteram tantum, uehementer controuerſum eſt, & ſunt uariæ noſtrorum ſententiẹ. Sunt enim qui uelint quòd ſola ciuilis obligatio perimitur, naturalis uero neque perimit neq; ulla ex parte eneruatur ita Bal. in auth. adhẹc, C. de uſuris. col. iij. qui hanc eſſe communem opinionem teſtatur quem ſequitur Franciſcus 22

Obli. nat. an præſcriptione perimat ardua. q.

Balbus

Balbus de præſcrip.in ij.par.iij.par.princ.q.x.
ubi ait ſe mirari de doctoribus contrarium
tenentibus, Idem tenet ipſemet Balbus in.j.
pat.q.vj.ad fin.& Pet. Philippus Corneus cõſi-
lio.cclj.in hac conſultatione col.ij.lib.iij.mo-
ti quia leges ciuiles quę præſcriptiones indu-
xerunt ut duximus ſupra in.iij.illa.q.conclu-
ſioneq; quo iure eſſet inducta pręſcriptio,non
potuerunt perimere iura naturalia.l. eas cau-
ſas.ff.de capitis dimi.l.iura ſanguinis.ubi mul
ta per Decium & Cagnolum.ff.de reg. iuris.§.
ſed naturalia,inſt.de iuſt.& iure.l.omnes popu
li.ff.de iuſt.& iure.§.minus ergo,inſt. de hære.
2 quæ abinteſta.† Nec dubium eſt quin natura-

Obli.nat. oritur ex iure gen. primæuo.

lis obligatio ex iure gentium primæuo quod
etiam ius naturale appellatur oriatur.l.j.ff.de
pact.c.j.eod.tit.§.per traditionem,inſt.de rerũ
diui.ibi,nihil tam æquitati naturali cõuenit.l.
nõ minorem.C.de tranſact.l.j.ff. de conſt.pecu.
3 † Et tale ius gentium primæuum quo ſuadet

Ius gen. primęuũ dicitur naturale.

docetq; pactiones ac conuentiones cuſtodiri
eſſe & dici ius naturale reſpectu humani gene
ris duximus. ſuprà c xvj.num.11.lib.j. ergo ta
lis obligatio naturalis ex hoc iure gentiũ pri-
mæuo & ſic naturali orta per ius ciuile perimi
non eſt poſsibile, & ſic nec per præſcriptiones
eo iure ciuili ortæ, idem tenet Andręas Tira-
quell.de pręſcr.§.j.Glo.ij.ad finẽ & vide infrà
c.lxxiiij.num.3.Sed ſanè hæc ratio quæ his pa
tribus tam immobilis peremptoria inexpu-
gnabiliſq; uiſa fuit nullius (iudice me) mo-
menti eſt, nam quod naturalis obligatio ſit iu
ris naturalis ſecundũ ſuperiorem declaratio-
nem ingenuè fatemur. quodq; naturalia iura
per ſolum ius ciuile perimi nequeant ſimili-
ter agnoſcimus, quòd autem in ſpecie noſtra
per ſolum ius ciuile ea naturalis obligatio fue
rit oppugnata uel expugnata id omnino nega
mus. quinimo per ipſum ius naturale uel gen-
tium expugnata ex legis interpretatione intel
ligitur. Nam ſi ſciebas me tibi centum debere
& per lõgiſsimum tempus triginta annorum
tacuiſti petereq; ſuperſediſti, iuſtiſsimè ius ci
4 uile interpretatur † te habuiſſe animum uolũ-

Meum negligere qñ uidear.

tatemq; iſtius debiti uel iuris remittendi aut
pro derelicto habendi. Nam (quod longè plus
eſt) etiam poſt unius duntaxat anni pręteritio
nem hanc remittendi interpretationem aliàs
lex facit,ut in.§.fi.inſt.de iniurijs,& ius poſſeſ-
ſionis negligi & abijci uel pro derelicto habe-
ri per negligentiam decennij lex interpreta-
tur ut eſt communis opinio quam tenent Glo.
& Paulus Caſtrenſis in l.ſi de eo.§.j.ff.de acqui.
poſſ.Iaſ.in l.naturaliter.§.nihil cõmune nu.84.
5 ff.eod. tit. & idem Iaſ. in l.j. col.fin.C de ſeruis

obligatio

fugiti.† & poſt decennalem annuam præſtan-
tionem lex incipit præſumere obligationem

interdum præſumitur poſt lõgum tempus.

& animum in poſterum aliquid annuum præ-
ſtandi.l.cum de in rem uerſo.ff.de uſuris, quid
ergo mirum aut nouum ſi poſt ſcientiam & pa
tientiam longiſsimi temporis incipiat lex ci-
uilis præſumere annuum debiti remittendi.
† Cum lõge facilius quis remittat plura quàm 6

Remiſsio facilior q̃ noua conceſsio.

denuo dedat aut donet uel concedat pauca,ut
diximus de ſucc. crea. lib.ij.§.xviij. nume. 16.
verſi.tertia ratio, per Paulum Caſtren. in l.pa-
cta quę cõtra.C.de pact. & hac ratione impro
batur pactum legis cõmiſſorię in pignoribus.l.
fin.C.de pact,pig.& improbatur eadem ratio-
ne renuntiatio futurorum alimentorum ut in
d.num.16.declaramus,ubi etiam diximus ea-
dem ratione improbari pactum de non ſucce
dendo factum inter patrem & filium, & tra-
dit Iaſ.in l.pactum dotali.C.de collati.harum
enim rerum ratio ea eſt, quòd facilius quis re-
mittit plura quàm donet pauca, ut naturali-
ter fieri uidemus. Quid ergo mirum aut nouũ
ſi lex per longiſsimi temporis taciturnitatem
præſumat debiti remiſsionem,cum etiã obli-
gationem poſt breuius tempus pręſumere ſo-
leat,& remiſsionem etiam alias per unius ſo-
lius anni tranſcurſum ut diximus. Quinimo 7
† etiam conceſsionem per longi tẽporis tran

Donatio poſt lõgũ tẽpus præſumitur.

ſcurſum alibi præſumit quale eſt in terminis.
l.ſi quis diuturno,in princ.ff.ſi ſeruitus uendi.
de cuius intellectu agemus latè infra declarã-
tes quod ut debitor cum ſcientia iuris alieni
poteſt longiſsimo tempore per creditoris ſciẽ
tiam & patientiam præſcribere,quia ex tali ta
citurnitate præſumitur remiſsio ut in ſpecie
noſtra,ita in terminis.d.l.ſi quis diuturno, per
ſcientiam & patientiam domini rei cõſentien
tis me tignum in parietem ſuum immiſſum lõ
gõ tempore habere acquiro & præſcribo ius
ſeruitutis, ergo longè facilius id continget ac
iuſtius in ſpecie noſtra, tum quòd hic adeſt lõ
giſsimum tempus ibi longum duntaxat, tum
etiam quòd ibi eſt noua ſeruitutis acquiſitio
quæ odioſa eſt, hic liberatio ab obligatione q̃
fauorabilior eſt,l.Arrianus.ff.de actio.& obli-
gat. functa.l. altius.C. de ſeruit. cum ibi nota-
tis cum ijs quæ ſcripſimus infra.§.lxxxij.num.
13.& infrà c.lxxviij.ſcripſimus plene de intelle
ctu d.l.ſi quis diuturno Pro nobis tex. egregi-
us in l.ſi ego.§ j.ibi,per traditionem forte aut
per patientiã,ff.de publici.in rem act.ubi ſcien
tia & patiẽtia habet uim traditionis,ergo mul
to facilius habebit uim remiſsionis quando-
quidẽ facilius quis remittit quàm donet aut
tradat ut ſuprà oſtendimus. Neq; ad rem per-
tinere debebit ſi quis obiecerit hanc legis in-
terpretationẽ nõ eſſe ęquã ut poſsit, perimere
iura

iura naturalia , ne ſic in effectu iura naturalia
per ius ciuile perimi videantur, nam id omni-
no negatur, ſed potius ipſo quoq; iure natu-
rali contrario perimi, omnis enim res natura
liter per quaſcũq; cauſas naſcitur per eaſdem
diſſoluitur c.omnis res, de regu.iur.l.nihil tã
naturale,ff.eod.tit.§.fin.& per totum titulum
inſt.quib.mod.re contrahi.obliga. Modo ſic
8 †tibi cẽtum promiſſi,ſolus Deus certo ſcit an
Cõſenſu coniecturato obligamur.
id fecerim animo obligandi me , an verò loci
vel oſtentationis cauſa,vel fortè cauſa cõmit-
ratis vt beneuolus erga te videret l.diuus, ff.
de mili.teſtam.§.plenè,inſt.eod.titu.l.Labeo,
ff.de ſup.lega.l.an inutilis,ff.de accep.l.non ſo
lum,ff.de actio.& obliga.nihilo minus tamen
lex interpretatur me tibi obligatum uideri,
ſentiens ex animo me promiſiſſe obligãdi me
ipſum,quaſi uoluntatis noſtræ certius ſignum
nullum ſit quàm uerborum d.l.Labeo , ſicque
obligamur ex conſenſu & voluntate noſtra à
lege ciuili coniecturata,non tamen infallibi-
liter cognita,ſic ergo & per contrariũ ea obli
gatio ex animo noſtro contrario perimi natu
raliter poteſt & debet,quanuis animus ille cõ
iecturis tantum non etiam certa ſcientia à le
ge ciuili percipiatur & vt lex quoad ortũ obli
gationis fidem adhibuit verbis promittentis,
ita & quoad ipſius obligationis reſolutionem
fidem adhibet taciturnitati & patientiæ lon-
giſſimi temporis,& aliquando longè breuio-
ris vt diximus l.Nec dicatur obligationem p-
ſonalem inſeparabilem eſſe ab oſſibus obliga
ti arg.l.nemo poteſt,ff.de lega.j.cum ibi tradi
tis per Bar.col.j.vbi per omnes repetentes. nã
quod ſemel perſonali obligatione deberi cœ-
pit,certis modis à lege definitis deberi deſi-
nit l.obligationum ferè,§.placet,ff.de actio.&
oblig.per totum titulum inſt.quib.mod.tolli-
tur oblig.& vt illos modos perimendarũ obli
gationum ipſo iure lex adinuenit & induxit
ita quoq; alios modos vt conſtat inducere po
teſt quotidie,id quod fecit in noſtra materia
iubendo vt pleniſſima ſecuritas & obligatio-
nis liberatio contingeret per ipſius præſcri-
ptionem longiſſimi temporis, id quod expreſ
ſius induci non potuit aut iuberi quàm indu-
citur ſi verba earum legum nõ calumnientur
& exterminentur ac turpiter violentur per l.
ſicut l.omnes l.cum notiſſimi.C.de præſcript.
xxx.annorum l.ſi pupillus , in fine.ff.de admi-
nitorum in ſ.&o prin.inſt.quib.mod.tolli.obl.
& c.ad aures, de præſcrip.& l.j.cum Glo.C.ſi
aduer.creditorem.
9 Sit ergo fixa indubitataq; concluſio†poſt
Obligatio vtroq; tollitur
longiſſimi temporis præſcriptionem ſublatã
videri vtranq; obligationem tam ciuilem q̃

naturalem etiam ipſo iure, vnde primum ap-
paret ueram non eſſe opinionem Bal.& Fran-
ſci Balbi & Petri Philippi Cornei & aliorum
ſuprà relatorum negantium eã ipſo iure peri
mi & affirmantium quòd etiam in effectu nõ
eneruabatur aut debilitabatur.
præſcriptione cõtra cõem.
Apparet etiam errаſſe†quotquot aſſeuera- 10
Obl. præſcriptiõe debilitari falſum eſt quia extinguitur.
bant eam in effectu debilitari duntaxat nõ ẽt
ipſo iure perimi id quòd affirmant Bartol.in
l.fin.§.j.ff.rem ratam haberi,cuius opinionem
communem eſſe teſtatur Franciſcus Bald.vbi
ſuprà par.j.q.vj.& par.iij.principali in ij.par.il
lius.iij.partis.q.x.vbi pluries hanc dicit com-
munem opinio. Paul.Caſtrenſis, in d.l.fin.§.j.
ff.rem ratã haberi. Bald.in l.ſicut, col.j.C.de
præſcr.xxx.annorum Ioannes Imolens,in c.fi.
col.vj.de pręſcrip.in rep.Angelus in l.j.col.xix.
C.de iudi.in rep.Panorm & Felin.col.j.in cap.
ad aures,de pręſc.Ioan.Andreæ in c.poſſeſſor.
ad fin.de regulis iuris Antonius , & Ioannes
Imolenſis in d.c.ad aures Pet.Philippus Corn.
conſi.clxxvj.ad euidentiam col.pen.lib.j.Neq;
ad rem pertinet quòd etiã iure ciuili non ꝓ-
cedat præſcriptio iurium & actionum, cũ ma
la fide non magis quam iure canonico ſecun-
dum veram & communem opinionem vt ſu-
prà diximus & pleuius in c.pręced.nam nõ ſe-
quitur ſcio me debere ergo habeo malam fi-
dem , eſt enim aperta incuria (ne dicam iu-
ſtitia) exiſtimantium,qui poſſidet rem alienã
aut moratur ſcienter debiti ſolutionem, eum
eſſe neceſſariò in mala fide cum potius ſit in
bona fide aut ſaltem in bona fide & eſſe poſſit
& eſſe poſſe à lege ciuili præſumatur vt iam
oſtendimus & fuſius in c.præced.& c.lxxij.&
cap.lxxvj.& ut exactius res agatur conſidera
quòd aut tam creditor quàm debitor erãt de
biti conſcij,aut uterq; ignorabat , aut credi-
tor ſolus ſciebat debitor autem ignarus erat,
aut & quarto ex diuerſo creditor ignorabat
& debitor ſolus ſciebat. Primo caſu ceſſat re-
gulariter mala fides,quia ex illa ſcientia & pa
tientia longiſſimi temporis præſumitur taci-
ta debiti remiſſio aut abiectio ut diximus ſu
prà & alijs in locis ad quæ me retuli.Secundo
caſu quando vterq; ignorabat etiam ſecun-
dum omnes procederet præſcriptio cum debi
tor apertè ſit in bona fide ut patet ex ſua iuſta
ignorantia , quale eſſet ſi ex contractu fortè
procuratoris quẽ ignorabat obligatus eſſet ut
ſuprà dixi & exactus in c.præced. Tertiò caſu
cum ſolus creditor ſciebat,debitor ignorabat
ſe debere tunc idem,& longè iuſtius, quia ex
parte ſua adeſt bona fides & ex parte credito
ris iuſtiſſimè præſumeretur debiti vel remiſ-
ſio vel abiectio . Vltimo vero caſu cum ſolus
debi-

debitor ſe debere ſciebat creditor autē ignorabat, uix eſt vt non intelligatur eſſe in mala fide. quando quidem ex parte creditoris ignorantis nec debiti abiectio nec remiſſio præſumi poteſt l. mater decedens, ff. de inoffic. teſta. ſicq; ceſſat ratio bonæ fidei præſumendæ de qua in l. alienationis verbum, ff. de verb. ſignifi. ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare &c. & l. qui patitur, ff. mand. l. ſemper qui non prohibet. ff. de reg. iur. & cum debitor ſuum debitum ſaltem improprijſſimè videatur poſſidere Gloſſ. in l. regulariter. ff. de pet. hæred. certè hoc caſu iſtius debitoris improprijſſima illa poſſeſſio non legitima, ſed clandeſtina videretur argum. l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſer. vendi. quæ lex ſi rectè inſpiciatur probat oīa mēbra huius diſtinctionis negans vbi vitioſa poſſeſſio, vel quaſi poſſeſſio eſt contingere preſcriptionē non ſic ſi vitio careret. Iā ergo dubitari nō oportet quin ceſſet præſcriptio vtroq; iure tā ciuili quàm cano. vbi mala fides interfuit & in eo tātū qō eſt an poſſeſſor, vel quaſi poſſ. rei vel iuris alieni in mala fide eſſe dicatur cum id ſciebat. qua in re diſtinguendū eſt vt dixi, modo & plenius ſuprà cap. præc. & ca. lxxij. & c. lxxvj. incipien. actio perſonalis.

11 Confirmantur hæc omnia. nam tenētes præſcriptione vtile tantum dominium non etiam directū acquiri, eo quòd in præſcriptione ceſſat naturalis æquitas, quia currit contra ignorantem fatetur quòd ſi dominus ſcit, & patitur rem ſuam preſcribi tunc directum dominium acquiritur non ſecus quàm ſi ipſe eam uenderet & traderet, ita Balbus de præſcript. par. ij. q. ij. num. ix. & Bald. in auth. niſi tricennale. col. fi. C. de bo. mater. & Felin. in rubr. de præſcrip. col. j. & Iaſo. in l. traditionibus. C. de pact. ergo vt ceſſat mala fides quando domini voluntate poſſideo alienum per totum titulū ff. & C. commod. & ff. de precario. & ff. C. inſt. & in decret. de dona. ita & hoc caſu ceſſat mala fides.

Dominiū directum quæritur præſcriptione cō tra ſcientem currēte.

12 Apparet † ergo ex ſuperioribus veriſſimam eſſe ſententiam Accurſij & Bar. & Pauli Caſtrēſis in l. fin. §. j. ff. rem ratam haberi exiſtimantium eum qui præſcripſit ſi ſoluit poſſe repetere, quos ſequitur Franciſcus Balbus de præſcript. part. j. q. vj. poſt alios quos ipſe tam ibi quàm rurſus in ij. part. in iij. partis principal. quæſt. x. refert:

Repetere pōt qui ſoluit debitū præſcriptum.

13 Apparet † ſimiliter parum aptam eſſe aut ſuſpectam eſſe æquiparationem quam ipſemet Balbus d. q. vj. poſt Paulum Caſtren. in d. l. fi. §. j. & poſt Bal. in l. ſicut, col. j. C. de præſcrip. xxx. annorum facit, ait. n. quòd vt per pactum de non petendo quod eſt iuris gentium eliditur ciuilis obligatio, ſed naturalis, quia ſimiliter eſt de iure gentium ex toto perimitur, ita ex diuerſo per præſcriptionem quæ eſt iuris ciuilis ex toto perimitur obligatio ciuilis, ſed naturalis duntaxat debilitatur. Secūdum quam rationem cōſequens fieret vt diceremus quod per nouationem quę eſt iuris ciuilis vel etiam per acceptilationem, quæ ſimiliter eſt iuris ciuilis, ſola ciuilis obligatio tolleretur, naturalis vero duntaxat debilitaretur, id quod eſſet contra text. in §. præterea nouatione, & in §. item per acceptilationē, inſt. quib. mod. tolli. oblig. & contra l. fin. C. de nouat. & contra omnes leges tam illius tituli quàm ff. eo. ti. & per totum ff. & C. de acceptil. ergo nō eſt bona cōſequētia nouatio, aut acceptilatio, aut præſcriptio ſunt iuris ciuilis, ergo ciuilem tantum nō etiam naturalem obligationem perimere poſſunt, quinimò vtranque perimere poſſunt & perimunt, quia hac in re cum ipſo iure ciuili concurrit etiam natura hoc eſt voluntas illius contra quem præſcribitur, quæ vt ex verbis, vel ſcriptura, vel etiam nutu vel alijs ſignis & indicijs eius probata intelligeretur ita etiam ex iſta ſcientia & patientia probata cenſetur d. l. ſi ego. §. j. ff. de pub. in rem act. d. l. cum de in rem verſo. ff. de uſuris, iuncta l. Labeo, ff. de ſup. leg. l. nutu. ff. de legat. iij. l. j. §. ſi quis ita, ff. de uerborum obligation. l. milites. ff. de milit. teſtam. l. an inutilis. ff. de accepti. l. non ſolum l. non figura. ff. de actio. & obligatio. certum enim quid multis modis eſſe poteſt l. certum. ff. ſi certum petat. iuncta l. j. §. fina. ff. de dote prælega. & ut obligatio naturalis ſine dubio perempta diceretur ex remiſſione creditoris de qua conſtaret per uerba ipſius, ita quoque perempta uidebitur ex remiſſione ipſius de qua alio quouis modo conſtet ut dictis iuribus, conſtat autem de tali remiſſione uel abiectione per ſcientiam & patientiam longiſſimi temporis ut diximus, ergo talem obligationem naturalem peremptam eſſe proculdubio intelligemus.

Obl. utroque perimit, præſcr. acceptilatiōe nouatione contra doct.

Deniq; apparet ex noſtra declaratione obligationi præſcriptæ non poſſe accedere fideiuſſorem, nam licet is ſoli obligationi naturali accedere poſſit non ſecus quàm ciuili & naturali l. fideiuſſor obligari. §. fideiuſſor, ubi notāt Paulus Caſtrenſis & Barto. ff. de fideiuſſ. §. j. inſt. eod. tit. tamen poſt præſcriptionem cum nulla ſecundum nos ſuperſit obligatio ei obligationi quæ nulla eſt fideiuſſor accedere non poterit, id quod in ſpecie tenēt Bald. in l. tam mandatori. co. ij. C. de non nu. pe. Bar. & Paul. de Caſtr. in d. §. fideiuſſor Franciſ. Balb. in d. q. vj. Paul. Caſtr. in l. fin. §. j. ff. rem ratam haberi. 14

Fideiuſſor nō accedit obligationi præſcriptę.

Antonius

Antonius Butrius, Ioannes Imolenſis & Felinus in d.c.ad aures, de præſcrip.quę communis opinio ex noſtra ſentenria uerisſima eſt, non autem ex ratione qua ipſi omnes mouentur, dum naturalem quidem obligarionem ſupereſſe exiſtimant quamuis debiliratam, & pro nobis in ſpecie eſt rex.in l. ſi quis poſtquàm, cum ibi not.ff.de fideiuſſo.

Nouari nõ põt obligatio pręſcripta.

15 Apparet † ſimiliter ex ſeutentia noſtra talem obligationem pręſcriptam nouari nõ poſſe, nam ex nihilo nihil fit ſecundum philoſophum ut in l.ſed ſi manente.ff.de precario, dixi plenè in.ij.tomo harum cõtrouerſiarũ.c.xiiij. in prin.& per rotum & in ſpecie ita tenent Antonius Butrius, Ioannes Imolenſis & Felinus in d.c. ad aures & Franciſcus Balbus.d.quæ.vj. nu.4.facit.§ præterea nouatione, inſt.quib.mo. tolli.oblig.cum ibi notatis, & l.j.ff.de nouatio.

Cõpenſatio non fit ex obligatione præſcripta.

16 Apparet † ſimiliter quòd ralis obligario pręſcripta non proderit ad compenſationem vt tenent Antonins Burrius, Imola & Felinus in d.c.ad aures, & Balbus in d.q.vj. quorum ſentẽtia longe expedirior erit ſecundum noſtrã opinionem. qui negamus naturalem obligationẽ ſupereſſe, quàm ſecundum eorum ſententiam ſupereſſe exiſtimantium, debilitariq; duntaxar, non etiam perimi aſſeuerantium.

Conſtitutũ non fit poſt obli. præſcriptã cõtra Do.

17 Apparet etiam † ex noſtra ſententia an ſuper obligatione pręſcripta conſtirutum fieri poſsir, quod admittit Bald. in rubr.C.de cõſti. pecu.col.ij.& Balbus in d.q.vj.nos cõtra per.§. in perſonam, inſt.de act.& per d.l.ſi quis poſtq̃, ff.de fideiuſſo.ubi tradirur eum qui ſe pro alio ſoluturum conſtituir, ſimilem eſſe fideiuſſori. Sicq; dicendum reſtar obligarioni præſcriptæ accedere nõ poſſe magis q̃ fideiuſſo.pręſertim ſecundum noſtram opinionem qua aſſeueramus per pręſcriptionem non ſolum ciuilem uerum naruralem quoq; obligationem peremptam uideri.

Euãgelica denunciatio nõ facit re corporeã præſcriptã reſtitui.

18 Apparer etiam quid reſpondendum ſit † in illo articulo quo cõtrouertitur, an poſtquàm quis pręſcripſir poſsit per denunciationẽ euangelicam compelli ad reſtituendum quod præſcripſit, qua in re receptisſima opinio eſt non poſſe, ſi quidem ſumus in præſcriptione rei uel iuris corporalis ut plenè reſolnir Franciſcus Balbus de pręſcripr.ij.par.iij.partis princip.q. ix.& rurſus.q.x. & Barr.in extrauag. ad reprimendum, in verb.per denunciationẽ. in verſi. ſed quid de obligatione quę tollitur præſcriprione, Bal.in authen. ad hęc, col.ij.&.iij.C.de vſuris, Anronius Burrius, Ioannes Imolenſis Panormi. Felinns & alij in c.fin.de pręſcri. Per. Philippus Corneus conſil.clxxvj.ad euidentiã, col.pen.lib.j.& hanc ſæpe teſtatur communem eſſe opinionẽ Imola & ſæpius Balb. ubi ſuprà.

Euãgelica denunciatio an faciat infectã preſcr. actionis perſonalis ardua.q.

Sed † & in præſcriptione actionis perſonalis idem eſſe tenent Bar. Ioãnes Imolenſis, Panormit.& Pet.Philippus Corneus ubi ſuprà, & hãc eſſe communem opinionem affirmat Balbus ĩ d.q.x.qui ramen contrarium tenet firmans locum habere denunciationem euangelicam, id quod rener Pet. Philippus Corneus ſibi cõtrarius cõſil.cclj.in hac cõſultatione col.ij.lib.iij. Ioannes Imolenſis ſibi cõtrarius in l. ſequirur §.ſi uiam.ff. de vſucap. Antonius Butrius in d. c.fi.Bal.in auth.adhęc col.iij.C. de vſuris, mouentur hanc partẽ tenẽtes quia longa inquiũt eſt differentia inter ius reale præſcriptum & ius perſonale. nam iura tealia facile migrant de perſona in perſonam.l.fi.C.de lega.l.fin.§. ſed quia, cum.§.ſeq.C.comm.de lega.l. cum pater.§.ſurdo.ff.de lega.ij.l.à Titio.ff. de furtis.l. ſi tibi homo.§.cum ſeruus.l legararius.§.fin.ff. de lega.j.l j.ij. & ferè per totum.ff. de in diem addi.l.quoties, & ferè per torum.C.de donati. quæ ſub modo.l.j.ij.& ferè per torum.ff.de lege commiſſ. Diuerſum eſt in actionibus perſonalibus quę immobiliter inhęrent oſsibus obligati.l.nemo poteſt, vbi Bar.col.j. & alij omnes .ff de lega j. ſicq; per interuentum pręſcriptionis in re uel iure reali dominium erradicatur à primo domino & migrar in præſcribentem, ſicq; præſcriptione completa nihil alienũ reperirur poſsidere quod reſtituere per denunciationem euangelicam cogatur. cum iam non tam alienum quàm ſuum denuo effectum poſſidere inueniatur. Sed pręſcripta actione perſonali adhuc inquiũt debiror remaner naturalirer obligarus. neq; alieni iuris debitor adhuc ſupereſt per hocq; poterit per euãgelicam denunciationem cogi ad ſoluendum. Sed hęc ratio (iudice me) nullius momenti eſt. primum quia tam facile fuit legi inducere & diſponere quòd obligatio pſonalis extinguereť præſcriprione quàm ut dominiũ obligatio'ue realis transferreť in præſcribentẽ. ur ex dictis ſuprà p hoc & p ſuperius caput edocemur. Deinde quia nõ eſt uerũ ſupereſſe obligationem naturalẽ poſt præſcriprionẽ, quinimo urrãq; perimi iam edocti ſumus. Ergo penes pręſcribentẽ nihil reperiť alienũ quod p denunciationẽ euãgelicã reſtiruere cogať. Nec ad rem pertinet q cũ mala fide nec iure ciuili nec canonico pcedat pſcriptio (id quod potisſimũ decepit eos q partẽ affirmatiuã ruentur) nã id ingenuè fatemur ſed negamus debitorẽ in mala fide cõſtiturũ cenſeri, eo quòd ſciat ſe debere ſecundũ quod ſuprà expoſuimus, in quo cõtrariũ tenẽtes decepri fuerũt. Qui eriã apertè æquiuocant aut allucinanť, nam primũ negant contingere

præſcriptionem

præſcriptionem cum mala fide, poſtea verò dicunt, quòd qui mala fide pręſcripſit per denunciationem euangelicam cogitur ſoluere, ergo cum talis mala fide præſcriptio vt contingat non ſit poſſibile, reſtat vt talis denunciatio euãgelica locum habebit nunquàm.

Ergo quo caſu actionum perſonalium præſcriptio contigerit eo caſu talis euangelica denunciatio locum nunquàm habebit.

20 Obli. vtraque ut perimatur, an fieri poſſit per legem, ard. quæſtio.

Apparet etiam † ex his ueriſſimam eſſe opinionem Augeli in repeti. l. j. colum. xix. C. de iudic. contendentis per legem vel ſtatutum effici poſſe vt per interuentum præſcriptionis perimatur non ſolum ciuilis, ſed etiam naturalis obligatio in perſonalibus actionibus, quamuis contrarium, & minus rectè tenuerint Bald. in d. authenti. adhæc. columna. iij. C. de uſuris, & Franciſcus Balbus vbi ſupra, q. x. Idem Bald. in capitu. ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit cõtrouerſia Ioannes Imolenſis in l. ſequitur, §. ſi viam, ff. de uſucapion. Quinimo (vt hoc Angelo addamus) non ſolum poteſt, ſed etiam in dubio, id actum videtur per legem, uel ſtatutũ ut obligatio perſonalis tam ciuilis, quàm naralis per interuentum præſcriptionis perimatur etiam ſi per tale ſtatutum tempus præſcribendi coanguſtetur, nam quæ ratio eſt in triginta annis eadem ratio, (quod attinet hanc ad rem) in aliquantulum breuiore tempore erit, quia quæ differunt tãquàm plus & minus non differunt in ſpecie, l. ſi. ff. de fundo inſtru. vt plenè ex ſuperioribus rationibus deducitur quas non expedit repetere.

CAP. LIIII.

1 *Dominium directũ an præſcriptione acquiratur. ardua quæſtio.*
2 *Dominium iuris gentium ſecundarij eſt.*
3 *Iuſgentium ſecundarium dicitur eſſe poſitiuum.*
4 *Iuſgentium ſecundarium initio fuit ius ciuile.*
5 *Succeßionum ius prius fuit ciuile, quàm gentium.*
6 *Iuriſgentium ſecundarij quæ ſunt liberè poſſunt immutari.*
7 *Dominium directum facilius queri præſcriptione longa, quam uſucapione triennali, contra Doc.*
8 *Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa.*
9 *Exceptio non ſemper eſt actionis excluſio.*
10 *Dominium an transferatur uel an extinguatur præſcriptione, uel uſucapione, ardua. q.*
11 *Reſtrictio non conceditur domino rei præſcriptæ cõtra Doctores.*
12 *Rei uendicatio non datur domino rei præſcriptæ cõtra tertium poſſeſſorem, contra Doctores.*
13 *Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum, contra Bald.*

QVO AD ſeptimum † vtrum præſcriptione acquiratur dominium directum, an vtile rãtum ſunt tres communes opiniones, prima eſt, quòd dominium directum acquiratur per uſucapionem triennalem, quæ mobilibus in rebus contingit. altera, quòd per præſcriptionem triginta annorum, quę ſine titulo contingit, ſola utilis non etiam directi dominij acquiſitio contingat, ultima, quòd per præſcriptionem longi temporis ſimiliter ſolum vtilé dominium nõ etiam directum acquiratur, ita tenent Gloſſ. & communiter Doctor. in princip. inſtitut. de uſucapion. in uerbo. dominiũ, per Gloſſ. Bartol. Bald. Salicet. Fulgoſ. Petr. Philipp. Corneum, & Arias Pinellum in authẽ. niſi tricennale, C. de bonis maternis per Aretinum, Chriſto. Porcium Ioannem & alios in d. princip. inſtitu. de vſucapion. per Paulum Caſtren. in l. fina §. primo, ff. rem ratam haberi, hanc eſſe communem opinionem teſtatur Angelus Aretinus in d. princip. inſtitu. de vſucapion. hanc ſequitur, & ſæpe appellat communem opinionem Franciſcus Balbus de præſcription. ſecunda par. principal. quæſtione ſecunda. Albericus, & Ioannes Andreę in capitu. poſſeſſor de regulis iuris. in uerſi. quartum proponebatur, Felynus in rubri. colum. j. de præſcriptio. qui hanc firmat eſſe communem opinionem Iaſ. Decius, Alciatus, & alij in l. traditionibus, C. de pact. ubi Alexand. colum. ij. Gloſſ. in l. ſi quis emptionis, §. primo, C. de præſcrip. xxx. annorum ubi per Salyc. & alios Ioãnes Imolenſ. in repeti. capitu. fin. colum. xxiiij. de pręſcriptio. Gloſſ. Angelus, & alij in authen. eccleſia Romana, in princip. Marianus Socin. in rubric. de cauſ. poſſeſſio. & proprieta. verſic. xviij. Archidiac. in c. ſeruitium. xviij. quæſt. ij. Dynus, & nouiſſimi in d. c. poſſeſſor, & alij plures quos allegat Bald. ubi ſuprà, Idem in repe. l. Celſus, ff. de uſucap. in fi.

1 Dominiũ directũ an præſcri. acquiratur ardua q.

Contrariam tamen partem in præſcriptione longi temporis tam multi in dictis locis relati tenent, ut mihi non ſatis certũ ſit vtra pars receptior ſit, & cũ oẽs ferè cõueniant triẽnali vſucapione directũ dominium acquiri, l. traditionibus, C. de pact. l. iij. ff. de vſucap. in princi. inſtitu. eodem titu. & ſimiliter cum omnes cõueniant utile tantum dominium non etiam directum acquiri per pręſcriptionem annorũ, xxx. quæ ſine titulo (hoc eſt legitima poſſidendi cauſa) contigeret per d. l. ſi quis emptionis, §. j. C. de præſcrip. xxx. annorum, in eo duntaxat controuerſia eſt, an longi temporis præſcriptione utile tantum dominium, an fortè

etiam directum acquiratur, qua ĩ re receptior ſententia forte eſt vtile tantum acquiri, & ſciendum eſt potiſsimum huius res fundamentum & occaſionem ab illa erranea opinione quam in c. præced. exterminauimus effluxiſſe, aiunt enim quòd dominium rerum noſtrarũ iuris gentium eſt. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. l. j. cum ſeq. ff. de acqui. rerum domi. ius aũt ciuile ciuilia tantum iura nõ etiam naturalia aut gentium perimere poteſt. §. ſed naturalia, inſt. de iure natur. & ibi omnes Doctores. l. oẽs populi, & ibi Bar. & omnes repetẽtes. ff. de iuſt. & iure. l. eas cauſas. ff. de cap. dimi. l. iura ſanguinis, ubi plenè per Philippum Decium. ff. de regulis iuris. §. minus ergo, inſt. de hæred. quæ ab inteſta. l. ij. ff. de uſufruct. eatũ rerum. tradunt communiter Doct. per tex. ibi in l. maximum uitium. C. de liberis præteri. cum ergo pręſcriptio ſit iuris ciuilis, & ciuilis ratio iura naturalia aut gentium perimere nequeat, ſequitur quòd noſtrum dominium quod iuris gẽtium eſſe intelligitur perimere non poterit, ita arguunt Ioannes Andr. poſt Gerardum de Senis quem ipſe refert & ſequitur ubi ſuprà, & Franciſcus Balbus ubi ſuprà, nume. 2. verſic. & hunc articulum. Panorm. in rubr. de præſcript. col. ij. & ferè reliqui omnes, & cum hanc rationem effugere aut ab ea enodare ſeſe non ualerent, omnia iura hac de re loquentia (dum hanc ad rem & rationem ſeu partem ad iſtam aptare ſtudent) exulare & exterminari compellunt. Quæ quidem ratio (quando alia urgentiora fundamenta deeſſent) partem contrariam iuſtiorem probatioremq; redderet, tantum abeſt ut eam confutarent,

2 † Nam dominium pręſertim rerum immobilium eſt ſanè iuris gentium non primæui (quod naturale appellatur), † ſed rãtum ſecundarij quod naturale nõ tam eſt quàm poſitiuum vt eſt uera & communis

Dominiũ iuris gentiũ ſecundarij eſt.

3 opinio quam tradunt, Paulus Caſtrenſis & alij communiter in repe. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure tradit q; eleganter frater Dominicus de Soto de iuſt. & iure lib. iij. q. j. artic. iij. & diximus ſuprà in. iij. articulo quo egimus quare pręſcriptio aut vſucapio introducta eſſet, id quod fuſius multiſq; ornauimus de ſucc. progreſſu lib. j. in præfatione vbi plenè oſtendimus

Ius gen. ſecũdarium dicitur eſſe poſitiuum.

4 † ea omnia quæ ſunt iuris gentium prius fuiſſe iuris tantum ciuilis ſed paulatim ſcripſiſſe aut velociter tranſuolaſſe ad reliquas gẽtes & regiones, ſicq; cum primum ab uno uel altero homine uel regione inuentum fuiſſet & receptum tunc iuris tantum ciuilis non etiam iuris gentium id eſſe. Verum poſtquàm eo iure omnes omnino aut plereque aliarum gẽtium uti quoque cœpiſſent iam iuris gentium eſſe- ctum uideri inque ius gentium conuerſum & transformatum. Quemadmodum & ex diuerſo, ſi quod hodie iuris gentium eſt in deſuetudinem abire forte cœpiſſet, ita ut penes unam tantum prouintiam maneret, ſine dubio iuris gentium eſſe deſineret, & iam iuris tantum ciuilis eſſe diceretur, hoc eſt illius ciuitatis uel regionis penes quam adhuc id ius perdurauit, ſicq; non minus elegãter quàm vtiliter in lib. j. §. j. & §. ij. de ſucc. crea.

Ius gen. ſecũdarium initio fuit ius ciuile.

5 † Vſum teſtamentorũ inuentum fuiſſe à iure ciuili uel ſcripto vel cõſuetudinario oſtendimus, ſed poſtea cum à reliquis quoque gẽtibus receptum fuiſſet, in ius gentium fuiſſe conuerſum & transformatum. non ſecus quàm ex diuerſo ſi hodie forte teſtamentorum vſus ita in deſuetudinem abire cœpiſſet, vt penes vnam tantum aut alteram prouintiam maneret, continuo iuris gentium eſſe deſineret, & iuris tantum ciuilis eſſe diceretur, hoc eſt illius illarum'ue prouintiarum in quibus vſus mosq; ille teſtandi perſeuerauit. quod dic vt in dictis locis & ſuprà capitulo decimo, numero decimooctauo. & capitulo quarto, numero tertio. & capitulo vigeſimoſeptimo, numero vndecimo. & capitulo ſextodecimo, numero vndecimo.

Succeſſionũ ius prius fuit ciuile quàm gentium.

6 † Sicq; hodie quælibet prouintia poſſet ea quæ iuris gentium ſecundarij eſſe dicuntur quo ad quaſdam vel forte quo ad omnes particulas immutare? Quid enim ſi iuberet ne capti fierent ſerui capientium, profecto talis lex ciuilis valeret, & ita aiunt Galliæ obſeruari quamuis per hoc violaretur ius gentiũ contrarium diſponens. l. manumiſsiones. ff. de iuſtitia & iure: valeretque ſimiliter ſi iuberet ne hominibus ſuæ ditionis liceret teſtari ut iam diximus in dicto § primo, & dicto §. ſecundo, ualeretque ſi iuberet omnia prædia eſſe communia, id quod apud Lacedæmonas Licurgus Legiſlator aut (vt alij volunt) Ageſilaus præcepit, teſte Plutarcho in apoph. Ergo cum ius gentium ſecundarium intelligatur eſſe ius poſitiuum, indubitatum eſt etiã; ſemper per leges poſitiuas perimi & immutari poſſe, non ſecus quàm ipſum ius ciuile dicto §. ſed naturalia, dicta l. omnes populi cum ſimilibus, ſuprà allega. dicta l. eas cauſas. dicta l. ſecunda, de vſufru. earum re. dicto §. minus ergo. dict. l. maximum vitium, iuncto capitulo omnis res, de regulis iuris & l. nihil tam naturale, ff. de regulis iuris. Sicq; dominium de quo agimus cum omnes conueniant eſſe iuris gentium ſecundarij non etiam primæui, per legem poſitiuam de pręſcriptione diſponentem poterit tam liberè & perfectè de perſona in perſonam trãsferri, quàm ſi iuris ciuilis eſſe poſſet.

Iuris gentium ſecũdarij quæ ſunt libere poſſunt immutari

Quæ

Quæ omnia etiam iuuantur ex iis, quæ in c. præced. diſſeruimus, quæ repetere nõ expedit.

7 Præterea † cum omnes fateantur vſucapione triennali dominium directum acquiri per dict. l. traditionibus, C. de pact. d. l. iij. ff. de uſucapion. non ſolum pari, ſed etiam longè maiore, aut iuſtiore ratione, idem in præſcriptione longi temporis admittere deberent, primum propter diuturnitatem tẽporis, quæ eſt in hac longi temporis præſcriptione quæq; non eſt in vſucapione triennali. Deinde quia longe inſtius, & antiquius dominium eſt quod quis habet in rebus mobilibus, quàm quod habet in rebus ſoli, ita Paulus Caſtren. in repetitio. l. ex hoc iure, ſuprà allega. & ibi communiter Doctor. facit l. j. cum ſeq. & §. ferè, eum ſequen. inſtitu. de rerum diuiſio. l. adeò, §. ferè, ff. de acq. rerum domi. nam ab ipſo iure naturali primæuo deſcendit (ſecundum Paul. Caſtren. & cõmuniter Doctor. ubi ſuprà) dominium in rebus mobilibus quale eſt in feris quas cæpiſſemus, aut in tabulis quas quis depinxiſſet, aut in veſtibus quas fabricaſſet, & ſimilibus, & tamen in rebus ſoli (qualia ſunt prædia, campi & ſimilia) dominium non fuit niſi de iure gentium ſecundario vt dictum eſt, ergo ſi dominium iuris gentium primæui etiam directum vſucapione acquiri, & transferri poteſt, dic. l. traditionibus d. l. iij. multo facilius, & iuſtius præſcriptione longi temporis in immobilibus acquiri, & transferri poterit dominium, quod eſt iuris gentium ſecundarij, & ſic iuris poſitiui. Ideò promiſcue cum de uſucapionibus acturi eſſent iureconſulti, non ſolum earum rerum, quæ mouentur ſed etiam immobilium per omnes titulos, ff. de vſucapio. & ff. pro emp. & pro legato, & pro donato, & pro dote, & pro ſuo, & C. per eoſdem titulos, & inſtit. eod. ſcripſerunt, uel inſcripſerunt titulos de uſuca. pleniſsimè ſignificãtes tam perfectum dominiũ, & ius longi temporis præſcriptione, aut vſucapione acquiri in immobilibus quàm triennali vſucapione in mobilibus rebus. Iam ergo dubitari (niſi non ſolum mille leges, ſed etiam mille integros titulos ſubuertere uelis) non oportet quin non minus integrum, perfectum & directum dominium lõgi temporis præſcriptione quàm triennali uſucapione quæratur, & non ſolum æque iuſta, ſed etiam iuſtiore ratione ut edocti iam ſumus. Agnoſco tamen

8 quod magis naturali ratione acquiritur dominium per contractum, & traditionem domini, quam per uſucapionem triennalem, uel lõgi temporis præſcriptionem, ut in l. j. ibi, naturali ratione, ff. de acquiren. rerum domin. l. j. C. de ſac. eccle. expreſsius in §. per traditionem, inſtitu. de rerum diuiſio. ibi nihil tam naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volẽtis ratam eſſe. Sed id nihil ad rem, quia ut ea æquitas uincit acquiſitionem quæ per longi tẽporis præſcriptionem contingit, ita & longe iſtius uincit acquiſitionem per triennalem vſucapionem contingentem. (Sed hęc iuſtior aut iniuſtior origo quod attinet ad hanc rem nihil debilitat effectum, nam & à patre debiliore ſæpe ſolet filius robuſtior procedere quam à robuſtiore patre, & à patre iniquiore æquior filius, quàm à patre iuſtiore) ſicq; apparet ex prædicta ratione parum aptè argumentatos fuiſſe ad inducendam differentiam inter præſcriptionem, & uſucapionem Ioannes Andr. poſt Gerardum in d. capitu poſſeſſor d. uerſic. quartum proponebatur. & Balbus in d. quæſt. ij. numero 2. & Panor. d. rubric. de præſc. col. ij.

Dominiũ directum facili⁹ q̃ri præſcrip. longa quã vſucapione triẽnali contra Doc.

Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa.

Tenendo noſtram ſententiam nihil ad rem 9
pertinet quod præſcribẽti detur exceptio, † q̃ regulariter eſt actionis excluſio, ergo ſupereſt ius & actio ei cuius res præſcripta eſt, l. ij. ff. de exceptio. Sed reſp. illud eſſe regulare, fallit in ſpecie noſtra in qua poſt pręſcriptionem nullũ ius remanet priori domino & exceptio, quæ præſcribenti datur eſt exceptio intentionis, q̃ non præſupponit actionem, l. ubi purè, ff. de doli exceptio. declarat in ſimili Emanuel à Coſta in l. iij. C. de non numera. pecun. dicens ſimile eſſe in illa excep. non nume. pecu. quę eſt intentionis nõ actionis excluſio patet. quia & p vſucapionem triennalem dicitur exceptio acquiri, l. in rebus, §. omnis aũt C. de iur. do. Balbus in rep. l. Celſus. in fi. ff. de vſucap.

Exceptione ſemper eſt actionis excluſio.

Ex ſuperioribus apparet † qualis ſit illa dif 10
ferentia quam inter triennalẽ vſucapionem, & longi temporis præſcriptionem faciunt Bart. Paulus Caſtrenſis & Ale. in l. iij. §. ex pluribus, col. iij. ff. de acqui. poſſ. & Franciſcus Balbus in d. ij. q. nu. 8. uer. ſed uidetur, quod nullus, aiunt enim per triennalem vſucapionem dominium transferri de priore domino in præſcribentẽ cæterum per longi temporis præſcriptionem dominium directum prioris domini extingui nouũq; dñium in præſcribentes pſona renaſci, idq; utile tantum non etiam directum eſſe, & ita declarant Gloſſ. in d. l. iij. § ex pluribus in uerb. poſſideo, & Gl. fi. in l. ſi ædes. j. ff. de ſer. urban. præd. dum Glo. illæ aiunt præſcriptione extingui antiquum dominium, quam differẽtiã Paul. Caſt. vbi ſuprà ſubtilem eſſe ait q̃ (ſi uerũ amamus iudice me) riſu & ludibrio dignior eſt, aut meris fabellis ſomniſq; ſolicitis ſimilior, & ex mero ipſorũ doctorũ capite citra vllã oĩno occaſionẽ, aut fundamẽtũ defluxit, qs

Dominiũ an transferatur, uel an extinguatur p̃ſcriptione uel uſuca. ardua. q.

enim vnquàm talem differentiam facientem vllam legem principalem, aur Iureconſultorũ teſponſum inuenit? certè nullus,& ut ex ſuperioribus apparer vttoque caſu, idem eſt eritque ſemper,& ſiue dixeris vtroq; caſu dominium exringui prius nouumq; in perſona præſcribentis renaſci,ſiue etiam dixeris antiquũ dominium,quod apud primum dominum e. tar in præſcribentem transferri,idem erit,quo ad omnes omnino effectus, & quod transferri videatur ſuader ille titulus, ff.de adimend. & transfer. lega. & inſtitu. eodem titulo, quod autem prius dominium extinguatur, nouumque idemque directum & perfectum in perſona præſcribentis renaſcatur ſuadet, & probatur in l.iij.ff.de uſuc. dum ait vſucapio eſt do minij adiectio,& hoc magis placet, effectusq́, magnus eſt,nã ſi prius dñium in vſucapientem uel præſcribentem translatnm diceremus,certè tranſiret cum ſua cauſa ſuisq; cum qualiratibus. Vnde penes primum dominum ſi id dominium ſeruituti vel fortè pignoti obnoxium erat,obnoxium quoq; & obligatũ forer penes præſcribentẽ l.ij.§.ex his cum ibi latè traditis p Doct.ff.de acq.poſſ.id quod non ita eſt in perſona præſcribentis, nec enim ſucceſſor prioris domini contra quem præſcripſit eſſe videtur,aut ex iure & perſona illius, ſed potius iure ſuo,& ex pſona tradentis poſſidere viſum eſt,ergo ſi fundum pignori reueta ant ſeruituti obnoxium mihi vt liberum vendidiſti, per longi temporis præſcriptionẽ illum acquiram,vel ſaltem in eo tantum quæſtio erit an longius aliquantulum tempus ſpectandum ſit,tamen vt liberum ſemper videor poſſidere & finita præſcriptione quæ ad acquirendum ius proprietatis & illius pignoris vel ſeruitutis requirebatur, liberum fundum habebo tã in præſcriprione rei immobilis quàm in rei mobilis vſucapione,ſi in ea exemplũ ponas per d.l.iij.ff.de vſucap.ergo veriſſimum eſt primum dominium extinctum videri nouumque in perſona præſcribentis renaſci, quandoquidem illius rei domini in ſolidum duo eſſe non poſſenr d.l.iij.§.ex contrario, ff. de acquirend.poſſeſſ.l.ſi vt certo.§.ſi duobus, ff.commodati l.quod contra.ff.de regul.iuris. Iraque ſi in re quam præſcripſi longo tempore,aur triẽnio vſucepi præter dominum priorem alius habebat ius reale pignoris aut hypothecæ, aut fortè ſeruitutis, tunc ſiquidem vtrunq; ius tam dñij q̃ alterius iuris erat paris n itæ urrũq; parirer præſcriptum fuit, idemq́; ſi longioris viræ erat dominiũ,qnàm illud ius reale, quod ſi breuioris vitæ erat tunc poſt finitam præſcriptionem, aut vſucapionem proprietatis ſeu dominij adhnc opus eſt vt perficiatur quoad alterum ius reale, quod longioris vitæ erat præſcriptio, quia illius iuris reſpectu non tam expleta quàm cepta tantum præſcriptio videbitur, & ita intelligo l.ſi quis emptionis.C.de præſcript.xxx.annorum iuncta l.iuſto.§.nõ mutat.ff.de vſucap. l.ij.§.cum prędium.ff.de pignori.& C.de pignorum vſucap.tradit Balbus in rep.d.l.Celſus.ff.de uſucap.in fin.ſemper tamen remanet verum tam in præſcriptione quàm vſucapione primum dominium primamque proprietatem extinctum extinctam'ue eſſe, nouumque ius renaſci & dominium in perſona præſcribentis.

Ex quibus apparet veram non eſſe opinionem ipſius Franciſci Balbi in tract.præſcript.parte. j.partis. vj.principio in uerſicu. decimus tertius caſus qui ſcriprum reliquit uſucapiones, & præſcriptiones inuentas fuiſſe ut ius creatum in alium transferant non ut ius nouum indncant, poſt Gloſſ.quam Balbus allegat in capit.ſi diligenri,de præſcript. & Salic. in l.fin.de præſcripr.longi.tempor.quæ pro liber. Sed certè errant ut ex ſuperioribus patet, magisque eſt ut creatæ uideantur ad ius nouum inducendum. Sed & idem effectus eſt etiam ſi teneas ad transferendum eſſe creatas quod magis placet ut infra q.x.

Hinc appatet ueram non eſſe opinionem exiſtimantium quòd ſi ſundum tuum longo tempore præſcripſi, & deinde eius fundi poſſeſſio ad re peruenit, poteris eum defendere, & rerinere contra me, quam opinionem tenent Dinns in capitu.poſſeſſor de regulis iuris libro ſexto & Balbus in d.quæſtio.ij.numero. viij.uerſicu.ſecundus effectus eſt,ut tenet Glo. ſecundum intell.Ioannis quem communiter approbatnm eſſe ait Balbus ubi ſuprà per tex. in l.ſi quis emptionis, §.j.C.de pręſcript.xxx. annorum, qnæ ſententia ſuſpecta eſt, ut patet ex ſuperioribus, nam cũ prioris domini ius omne extinctum eſſe nouumque & integrum dominium in perſona præſcribentis renatum fuiſſe iam edocti ſimus, ſupereſt ut ſi is poſſeſſione ceciderit cum fundum à priore domino poſſit uendicare non ſecus quàm ab alio quocnnq; detentatore Sed & idem foret etiã ſi dominium rranſlatnm dicere nam per hũc poſſeſſionis reditum non uidetetur dominiũ quoq; redijſſe. 11

Retentio non cõceditur domino rei pręſcriptę doct.

Apparet † ſimiliter ſuſpectam eſſe ſententiã eorum qui contendnnt qnòd talis fundi præſcripti poſſeſſio ſi ad alium tertium peruenitet poſſet prior dominns fundum ab illo tertio uendicare, nt per d.§.j.tenuit Dinus in d. c.poſſeſſot & Balbus in d.num.8.uerſi.primus eſt, 12

Rei uendicatio non datur domino rei præſcriptæ cõtra

tertiũ poſſeſſorem cõtra doc. eſt, quæ ſententia ſuſpecta eſt, quia prioris domini ius omnino per præſcriptionem fuit extinctum ut iam diſſeruimus, ſicq; nullo iure, & ſine actione ageret meritoq; à limine iudicij repelleretur, idemq; foret etiam ſi teneas tale dominium non tam extinctum quàm tranſlatum fuiſſe.

13 Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum cõtra Bal.

Apparet † ſimiliter ſuſpectũ eẽ qđ Bal. & Sal. in auth. niſi tricennale. C. de bo. mater. ſentiũt dum aiunt ꝙ prior dñs cuius fundus longo tẽpore præſcriptus fuit (quia ſecundũ eos adhuc remanet dominus directus) ſi fundum illum petat non repelletur à limine iudicij, cuius cõtrarium proximè oſtendimus edocentes exceptionem præſcriptionis impedire litis ingreſſum, quod & hoc caſu affirmat Balb. ubi ſuprà uerſ. tertius eſt effectus poſt Felinũ in rubr de præſcr. col. iiij. quem ipſe allegat.

CAP. LV.

1 *Poenæ legales an naturaliter obligent, ardua, quæſtio.*
2 *Pœnis an ex quadam æquitate obligemur.*
3 *Legibus conſenſu obligamur.*
4 *Obligatio naturalis ex delicto orta, an perimatur præſcriptione ardua q.*
5 *Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure præſcriptione.*
6 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*
7 *Mors nil.*
8 *Mors ſaxis uenit.*
9 *Reſtituendi obligatio nõ perimitur præſcriptione.*
10 *Ius naturale eſt diuinum.*
11 *Bonæ fidei eſſe quando uideamur.*
12 *Reſtituendi obli. perimitur quando præſcriptio currit contra ſcientem & pacientem contra communem.*
13 *Meum prodigere poſſum.*
14 *Intellectus ad titu. ff. C. & inſtitu. ad legem Aquil. contra Doctores.*
15 *Intellectus ad titulos, ff. C. & inſtitu. de furt. & de ui bono. rapt.*
16 *Reſtituendi obligatio non tollitur exceptionẽ contra Bal. & Imol.*
17 *Præſcriptio non eſt pœna contra communem opinionem, quando currit contra ignorantem.*
18 *Pœna non datur culpa ceſſante.*
19 *Afflictio eſſe poſt non pœna culpa ceſſante.*
20 *Pœna culpæ par.*
21 *Præſcriptio non eſt pœna etiam ſi currat cõtra ſciẽtem contra communem opinionem.*
22 *Pœna ſpontanea non eſt pœna.*
23 *Pœna conuentionalis præſcribi poteſt.*
24 *Actiones temporales præſcribuntur etiam à ſciẽte.*
25 *Actiones temporales præſcribuntur etiam cõtra clericos, & contra eccleſias.*
26 *Hæres nunquam præſcribit legatum contra Doctores.*
27 *Legatum non dicitur ius, quærendum contra Balb.*

QVO AD octauum † vtrũ obligatio naturalis, quæ oritur ex delictis præſcriptione perimatur, primum enucleãdum eſt, an ex delicto oriatur obligatio naturalis ad pœnam, qua in re variæ ſunt ſententiæ, prima eſt exiſtimãtium ceſſare obligationem naturalem, ea enim ex conſenſu noſtro oritur, l. non minores C. de tranſaction. l. ſub ſpecie, C. de poſtuland. l. conſenſu, in princip. l. obligationum ſubſtantia, ff. de action. & obligation. l. j. ff. de pact. in princip. inſtitu. de obligatio. ex conſenſu, l. j. verb. naturali æquitati, ff. de acquirend. rerũ domi. §. venditæ, & §. per traditionem, Inſtit. de rerum diuiſio. nec dubium eſt quin qui ſubtraxit rem meam lucrandi animum habuerit non autem pœnæ legali dupli, uel quadrupli ſeſe obnoxium facere voluerit, & ſic de reliquis maleficijs in quibus adeſt animus explendę voluntatis, aut uoluptatis nõ aũt bonorũ, aut ſubſtantiæ propriè ꝓdigendæ, & ita ut delinquens nõ uideatur habere animũ obligãdi ſeſe pœnę legali, & conſequenter, ut pœnæ legali naturaliter non obligetur tenent Bartol. in d. l. j. numero vndecimo, ff. de conditio. & indebi. Bal. in authenti. ad hæc columna tertia, nume. 19. C. de vſuris Paulus Caſtrenſis, & in l. ſi tibi decem, §. quidam. ff de pact. Ioannes Lupus de Paul. ruiu. in rubric. de donati. inter uirum & uxorem, §. lxvj. numero 24. Fortunius Garſia in l. legitima, ff. de pactis Gomeſius in §. omnium, inſtitu. de action. Franciſcus Balbus de prę́ſcriptio. par. j. quæſtio. vij. Paulus Caſtrenſis in l. quam Tuberonis, §. fi. ff. de peculio, Aries Pinellus de bonis matet. in autheuti. niſi tricẽnale, numero 32.

1 Pœnæ legales an naturaliter obligẽt ardua qõ.

Contrariam tamen partem, ut naturaliter obligentur pœnæ legali delinquentes tenẽt Angelus columna xx. in repetitio. l. j C. de iudit. Ioannes Imolenſis in capitu. fina. de præſcript. colum. xxiij. Accurſius in l. j. §. ad beſtias, uer. onerari, ff. de poſtulando.

2 Pœnis an ex quadã æquitate obligemur.

Eſt † etiam tertia opinio eorum qui non tã ex ſuo conſenſu immediatè quàm occaſionaliter eos ex æquitate quadam naturali contendunt obligari, quæ quidem æquitas dictat maleſactorem puniri debere, & ita ſentiunt Bartol. & Balbus ubi ſuprà, & ad hanc partem inclinant Angelus Aretinus in §. ius autem, numero ſeptimo, inſtitu. de iure natu. Iaſ. in l. j. §. ſub-

§.ſublata in prima lectu. & rurſus etiam in ſe-
cunda lectu.ff.ad Trebellian. Andræas Alcia-
tus in regula tertia præſumpt. xxxiij. numero
quarto, Florianus in l.inde Neratius,§.final.
ff.ad legem Aquil. Ioannes Faber in §.furto-
rum,inſti.de obliga.quæ ex delic.naſcun.
Quid dicendum? & nos in libr.j.§.x.nume.
665.de ſucc. crea. tenuimus ex ſuo conſenſu
cum obligari, quod multis legibus & ratio-
nibus oſtendimus,quibus adde non minus no
3 uam quàm egregiam rationem, † nã leges ex
vero conſenſu noſtro obligant ciues l.j.in ver-
bo,communis reipublicæ ſpõſio, hoc eſt pro-
miſſio.ff.de legib.cum enim rogatur lex & po
pulus conſentit ei iuxta,§.lex.inſt.de iure nat.
ibi,veriſſimus conſenſus eſt.Sed & ei qui po-
ſtea naſcuntur vel tunc aberant conſentire iu
re videtur quandoquidem ſub ea lege & con-
ditione in illa republica vel regione vitam
agere volunt vt legibus ſuis pareant non ſecus
quàm legibus contractuum reliquorum,quos
quiſq; inierit:vt egregie edocemur de ſucc.pro-
greſſu lib.j.in præfa. & vt qui ſub conditione
ſi nauis ex Aſia uenerit promittit, ea poſtea
aduentante non poterit negare ſe ex conſen-
ſu ſuo obligatum fuiſſe.§.ex cõditionali. inſt.
de verb.oblig. quamuis ipſe promiſſor tacitus
fortè cogitaſſet nauem illam nunquàm uentu
ram, ita & is qui expreſſim vel interpretatiuè
legibus pœnalibus conſenſum præbuit, quaſi
ſub hac conditione ſeſe obligatum voluit pœ
næ legali ſi poſtea fortè ipſe legem tranſgre-
deretur,& is eſt verus ſenſus l.Imperatores,ff.
de iure fiſci, ibi, te huic pœnæ ſubdidiſti,& l.fi.
C.ad legem Iuliam maieſta.ibi, quodam mo-
do ſua mente punitur, Quinimò & in ſpe-
cie alterum conſenſum,& ſic geminatum quo
tempore ſponte deliquit præbere videtur vt
in d.num.665.oſtendimus, eſtque magna vis
geminationis,vt edocemur de ſucceſ.crea.§.
iij.nume.13.facit l.non ſolum.§.j.ff.de iniur.
l.j.in fin.ff.de furtis, & §.quia verè leonis, in
verb.amatores periculi in auth.de non aliená.
4 His prælibatis † ſunt qui vellint talem natu-
ralem obligationem perimi qualis eſt Bald.&
Ioannes Imolenſis & Frãciſcus Balbus vbi ſu-
prà quod obtinet quoad pœnam.Sed non pe-
rimitur quoad rei perſecutionem ſecundum
Bald.vbi ſuprà Idem.Imola & Balbus quoad
hoc vt ipſo iure obligatio ad rem vel eius æſti
mationem conſequendam non perimatur ip-
ſo iure,ceterum ope exceptionis bene tollitur
concurrente bona fide præſcribentis ſecundũ
Imolam vbi ſuprà quem improbat Balb.vbi
ſuprà,quia in delinquente negat poſſe adeſſe
bonam fidem, adde Balbũ vbi ſuprà in ij.par.

Legibus conſenſu obligamur.

Obligatio nat.ex delicto orta an perimatur præſcriptione atq. quæſitio.

iij.partis princ.q.xiij.nu.5.Fel.in c.fi.de præſc.
col.ij.& iij.poſt Panor.ibi.
Elegans materia hæc eſt & parũ vt nobis vi
detur à noſtris digeſta aut compoſita ſunt er-
go ſecundum doctores iam allegatos conclu-
ſiones ſequentes. Prima,quòd ipſo iure præ-
ſcriptione perimitur naturalis illa obligatio
quoad pœnam. Altera † vt nũquàm perimatur 5
ipſo iure quoad rei reſtitutionem. Tertia q́
ope exceptionis bene perimatur etiã quoad
reſtitutionem,dummodo ex parte præſcriben
tis adeſſet bona fides. Vltima quod ceſſante
bona fide non contingeret præſcriptio rei re-
ſtituendæ etiam ope exceptionis. Quoad pri
mam concluſionem veriſſimum eſt perimi et
ipſo iure eam obligationem naturalem poſt
præteritum tempus legale huic rei definitum,
nam ſi damnum tibi iniuria dedi, ſicq; incidi
in legem Aquiliam punientem talem damnifi
catorem vel in duplo vel quanti retro plurimi
fuerat ea res quæ modo læſa fuit,vel furtum fe
ci & dupli vel quadrupli à lege pœna mihi im
poſita fuit iuxta §.dupli,& §.quadrupli, inſti.
de act.aut vi,rapui rem tuam ſicque tripli pœ
na eſt, iuxta §.j.inſt.de vi bonorum raptorum,
certè cum his omnibus actionibus & obliga-
tionibus lex ciuilis certum terminum metam
& vitam definierit,non dubium eſt quin velu-
ti ſub hac conditione eam pœnam uni impo
ſuerit & alteri pollicita fuerit ſi intra illũ ter-
minum agatur & non aliter l.cum prætor.ff.
de iudi.unde præterito illo tempore,ſicq; con
ditione minimè exiſtente debitum manet ni
hil, † quia ex tali conditionali pollicitatione 6
oblatione,aut promiſſione tantũ ſpes eſt de-
bitum iri.§.ex cõditionali, inſt.de uerborum
obliga.quæ ſpes expirat euanuitq; tempore il
lo præterito,ſicq; conditione illa expirante §.
ſin autem ſub conditione.C.de cad.toll. & fe-
rè per totum.ff.de condit.& dem.& quod tra-
dunt Gloſſ.Bart.& omnes in l.item quia, ff.de
pact.dum aiunt etiam tacitam conditionem
omnem iuris effectum ſuſpendere,conditiona
liaq; nihil ponere in eſſe conditione penden-
te,& lõgè minus ea defecta ut dd.ll.& l.ſi quis
ſub conditione dandorum decem, ff.ſi quis
omiſſa cau.teſt.Bar.& Soc.& omnes in l.qui-
bus diebus.§.Termilius, ff.de condit.& dem.
Glo.Bald.Sali.& alij ubi plenè per Petr.Philip
pum Corneum in rubri.& in l.j.C.de his quæ
ſub modo,facit l.poſt aditam.C.de impuberũ.
Sicq; obligatio illa naturalis ſi à lege poſita
deſcendebat,uel quatenus à lege ciuili deſcẽ-
debat,non potuit non extingui uel ut rectius
& aptius loquamur non uidetur nata, niſi di-
xeris(id quod magis eſt)nata quidem fuit,
ſed

Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure præſcriptione.

Cõditionalia nil poſuiſſe eſſe.

ſed tamen mortalis vt homo & reliqua ani-
mantia, non autem immortalis nata fuit, ſic-
que morte adueniente fuit reſoluta non aliter
atq; homo mortis aduentu reſolueretur, acco
modatiſſimaq; eſt hæc ſimilitudo. nam teſte
7 Seneca †mors nihil aliud eſt quàm terminus
Mors nil. vitæ, ſic ipſe ait poſt mortem nihil eſt, ipſaque
mors nihil, ſcilicet nihil aliud quàm terminus
vitæ, vnde Auſonius ſic cecinit.

Miremur periſſe homines, monumenta fatiſcunt.
8 *†Mors etenim ſaxis nominibusq; uenit.*

Mor ſaxis uenit.

Ergo elegantius & certius eſt actionem illã
& obligationem natam fuiſſe inter prætari, ſed
mori occidiq; ſua die adueniente non aliter,
atq; animãtia, quod obtinet quatenus ea obli
gatio à lege ciuili deſcendebat, quę ei certam
vitæ metã ſtatuit, ſed diuerſum videtur quo-
ad ius naturale vel diuinum quod reſtituendi
obligationi nullam temporis metam defini-
uit, ſed eam obligationem perpetuam eſſe vo
luit, nam & iure ciuili olim erant perpetuæ
obligationes vt in prin. inſt. de perpetuis & tẽ
por. actionibus, hæcq; obligatio naturalis qua
de agimus non tam a lege ciuili quàm à lege
naturali deſcendere fortè videtur, ſed re vera
non deſcendit à lege naturali vel diuina vlla
obligatio ad pœnam, ſed ad rei duntaxat ple-
nam reſtitutionem. iuxta illud præceptum nõ
dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum
c. non dimittitur, de reg. iur. lib. vj. pœna autẽ
inſuper adita eſt mere iuris ciuilis, ſicq; hoc
caſu merito per temporis præteritionem ex-
9 tincta fuit. Ex †quibus deriuatur ueriſſimam
eſſe ſecundam concluſionem exiſtimantium
(vt iam retulimus) integram manere obliga-
tionem naturalem ad rei damni'ue dati reſti-
tutionem, quia Deus & natura huic reſtituen
di legi certam viuendi metam non impoſuit,
aut definiuit, ſicque eam æternam eſſe maluit,
10 †ius enim naturale, & diuinum quod attinet
hanc ad rem idem eſt, quia Deus creauit na-
turam, ſicq; diuinum dicitur quia à Deo crea
tum, & naturale, quia hoc ius edocemur ab ip
ſamet natura etiam ceſſante doctore, & quia
cum ipſo humano genere hoc ius proditum
ſimul fuit inſt. de rerum diui. §. ſingulorum di
xi ſuprà c. xxvij. num. 11. & cap. xxix. num. 13.
quibus adde Alphonſum Caſtrenſem Theolo
gorum diſertiſſimũ ſic declarantem de pote-
ſtate legis pœnalis. ij. libr. c. xiiij pag. 561. ergo
& ſi per temporis à lege ciuili definiti lapſum,
ceſſet ipſa lex ciuilis quę nõ ſolũ damni rei'ue
reſtitutionem, ſed etiam aliam pœnam præſta-
ri volebat, tamẽ ſuper eſt integraq; manet lex
naturę, & Dei, quę licet pœnam non depoſcat
rei damniue reſtitutionem non remittit ita

Reſtituẽdi obligatio non perimitur præſcriptione.

Ius naturale eſt, diuinum.

Bald. Ioannes Imolenſis, & Franciſcus Balbus
vbi ſuprà ratiocinantur incauti & ſecuri nec
aduertunt, nihil tam naturali æquitati ſicque
ipſi iuri naturæ & Dei conuenire quàm volun
tate domini rem ſuam in alium transferre,
vel ei remittere volentis ratam eſſe. §. per tra-
ditionem, inſt. de rerum diui. l. j. cum ſeq. ff. de
acq. rerum domi. facit l. j. C. de ſacroſ. eccl. nec
refert hac uoluntas uno, an alio modo colli-
gatur aut vtrum tacita an expreſſa ſit l. certũ,
ff. ſi cert. peta. l. j. §. fi. ff. de dote prælegat. l. j. vbi
plene lat. in ſimili. C. qui admitti. Idem lato. p
tex. ibi in l. cum ex filio, in princ. ff. de vulgari.
nec dubium eſt quin ſi ſciebas me tibi dam-
num dediſſe, aut contumeliam feciſſe, & tem-
pus, hanc ad rem perſequendam à lege defini
tum elabi paſſus fuiſti, tacitè ius tuum mihi
remittere & condonare uidearis. §. fi. inſti. de
iniur. Vnde ne ſecundum ius naturę & Dei, &
ſecundum naturalem æquitatem rem tuã mi-
hi donatam aut alias conceſſam retinetem ẽe
te poſtea pęnitente, vt per totos titulos de do
na. ff. C. inſt. & in decret. & l. perfecta. C. de do
na. quæ ſub modo. iuncto d. §. per traditionẽ,
cum ſimi. ſuprà allegatis, ita & iſto caſu iure
naturæ & Dei tutus & ſuffultus retinere vide-
bor. Nam & cum expreſſis uerbis uel literis te
mihi ius tuum cõcedere diceres, huius tui ani
mi certam & indubitatam notitiam non ha-
berem, ſed ueroſimilem tantum, & ſolus Deus
id certo noſce poterat l. diuus. ff. de teſta. mil.
§. plane inſt. eod. tit. l. non figura l. obligationũ
ſubſtantia. §. fin. ff. de actio. & oblig. l. non ſo-
lum, eo. tit. l. an inutilis. ff. de acceptil. Denique
non ſolum per talem ſciam & patientiam ius
tuum remittere mihiq; conceſſum uelle uide-
reris, quando mihi ex damno iniuria uel con-
tumelia tibi illata nullum emolumentum ac-
cederet licet tibi abſcederet (ut in terminis d.
§. fi. inſt. de iniur.) ſed etiam ſi & tibi abſcede-
ret & mihi accederet ſi tamen ex parte mea
adeſſet bona fides l. alienationis uerbũ. ff. de
uerb. ſigni. ibi uix eſt enim ut non uideatur,
id quod ſuſius egimus in tribus c. pręcedenti-
bus. †Bona autem fides adeſſe intelligitur etiã 11
ſi ſim conſcius rei uel iuris alieni l. ſi id quòd
ff. pro de reli. Si tamen legitimam cauſam aut
occaſionem habui credendi dominum ius
ſuum remittere, aut mihi conceſſum uelle ut
ibi. Vnde utcunque initio malam fidem habe
tem & uitioſum ingreſſum per longiſſimi tẽ-
poris præteritionem id uitium purgatur, &
iuſte uidebor opinionem mutaſſe, cœpiſſeque
opinari dominum illum ius ſuum remiſſum,
mihique conceſſum uelle ut eſt uera & com-
munis opinio quam tenent Barto. colum. fin.
ad

Bonæ fidei eſſe quãdo uideamur.

ad finem & alij in l.fina.C.unde vi.ut exactius diſſeruimus infrà, capitu.lxxv. numero.13.ergo cum præſcriptiones currant contra ignorãtes non ſecus, quàm contra ſcientes, l.final. C. de longi tempor. præſcript. ſi tibi contumeliã perſonalem feci quam non ignorãs ex qua mihi nihil emolumenti acceſſit prçterito tempore à lege definito obligatio perempta eſt, & præſcripta.d.§.fina.inſtitu.de iniu. intellige primo de obligatione quo ad pœnam quam non ſolum ciuilem, ſed etiam naturalẽ dicere poſſumus, eo quòd naturalis obligatio eſt illa, quæ naſcitur ex conſenſu noſtro, capit.primo, de pact. l.j.ff eodem, l.j.ff.de conſtitu. pecun. l. non minores, C.de tranſaction. l. conſenſu . in princip.ff.de actio.& obligatio. in princ. inſti. de obliga.ex conſenſu, nec dubium eſt, quin legibus ciuilibus ſuę ciuitatis conſenſum, quo tempore feruntur, & rogantur, uel poſtea expreſſim, aut tacitè à ciuibus approbantur, vnuſquiſque ciuium prębere intelligatur, l.j.in uerb.communis rei publicæ ſponſio hoc eſt promiſsio, ff.de legi.iuncto, §.lex.inſtitut . de iure naturali, text. in princip. inſtitu.de obligatio. ibi, ſecundum noſtræ ciuitatis iura . ubi plene ſignificatur obligationem ciuilem, & naturalẽ pendere, & procedere ex iure ciuili cuiuſque ciuitatis propter dictum conſenſum. Ad idem d.l.Imperatores, ff.de iure fiſci, & d.l.fin. C.ad leg.Iul.maieſta. ſecundum quòd ſuprà initio huius, cap. expoſuimus, & fuſius in tribus, uel quatuor capitu.præcedent. Secundò intellige

12 Reſtituendi obl.perimitur quando præſcriptio currit contra ſcientẽ & patiẽtem contra cõmunem.

quòd † perimitur obligatio naturalis quarenus etiam reſpicit damni dati emẽdationem, nam vt ſi rem meam læſiſti, aut peremiſti dãnificatus videor, ita ſi mihi ignominiam feciſſti ex qua ſecũdũ mores hominũ honor meus læditur me damnificatum uideri nullus qui modo ſanus, aut honore dignus ſit abnegabit, cum honor ſit cunctis rebus, & etiam vitæ præferendus argumen. l.Iulianus, ff.ſi quis omiſſa cauſa teſtamen.l.ij.§.penultim.cum præcedẽ. ff.de origine iuris, l.ſi filiam, & auth.ſed ſi poſt uiginti.cum vtrobique à me ibi traditis, C.de inofficio.teſtamen.l.iij.§. ſi emancipatus, in uerb.nam ſi tam ignominioſam, ff.de bon.poſſeſſion.contra tabul.dixi ſuprà, cap.xj. nume. 9.& capitu.xviij.ſiue ergo mihi in rebus, ſiue etiam in honore, & ſic in perſona damnum dediſti, ex quo nihil emolumẽti tibi acceſſit prætei ritione, & præſcriptione temporis à lege definiti, non ſolum obligatio ciuilis ad pœnam, ſed etiam obligatio tam ciuilis, quàm natura lis ad damni emendationem competens me ſciente, & patiente ipſo iure ſublata eſt, per generalitatem, dict.§.fina.inſtitu. de iniurijs, & dicta.l.alienationis verbum, & dict.§. † per 13 traditionem cum ſimilibus, ſupra allega . liberum enim fuit mihi non ſolum hancq́ piam remiſſionem facere, laudabilem, uel ſaltem tolerabilem, & minime reprehenſibilem, ſed etiam ius meum, & ſubſtantiam prodigere textus egregius in l. ſed & ſi lege, §.conſuluit, ff. de petition.hæredita. ibi, dum re ſua ſe abuti putant, l.prima.§.& magis uerbo prodegit, ff. ſi quid in fraudem patron.leg. quia autem, in princip.& §.primo.ff.quæ in fraudem credito. l non vſq;.ff.ſi quis à paren.manu.fue.dũ modo ei per ſententiam iudicis non eſſet tanquàm prodigo notorio bonis interdictum ẽt ſi re uera prodigus & eſſet & notorius eſſet ut eſt communis opinio doctorum ſecundum Alexand. & Iaſ.per text.ibi in l.is cui bonis, ff. de uerborum obligatio.

Meũ prodigere poſſum.

14 Vnde † apparet erraſſe Bal.in d.authen.ad hæc, colum.iij.C.de vſuris contendens talem obligationem naturalem ad damni emendationem temporis à lege definiti præteritione & præſcriptione non perimi ipſo iure licet eũ ſequantur Ioannes Imol.in d.capitu. fina.de præſcript.column.xxiij.& Balbus de præſcrip. parte.j.quæſtio.vij. Et ita intelligo omnes leges & titulos. ff.C.& inſtitu.de lege Aquilia vel ad legem Aquiliam vt damnum iniuria datum ex quo damnificatori nihil emolumenti acceſſit hanc recipiat interpratationem.

Intell. ad tit.ff.C.& inſt.ad l. Aqui. contra doct.

15 Ita † etiam intelligo omnes leges & titulos ff.& C.de furtis & inſt.de obliga.quæ ex maleſi.naſc.vt ſi rem tuam ſubtraxi, ſicq́ue emolumenti aliquid apud me eſt ſi per annos triginta tacuiſti hæc res præſcripta intelligatur, mihiq́ue per tuam ſcientiam & patientiam legitime acquiſita, quia & ſi initio malam fidem habuerit, tamen poſtea ea purgata per tuam ſcientiam, & patientiam uidetur & ad bonam fidem redacta argumento l.ſi ego.§.j. ibi, per traditionem forte aut per patientem ff.de publi.in rem acti.l.ſi quis diuturno, in principio, ff.ſi ſer.vendi.iuncto dicto §.per traditionem , cum ijs quæ ſuprà diximus & plenius in tribus cap.præceden.licet contrarium uellent Balbus & Imola & Baldus ubi ſuprà quorum ſententiam eo duntaxat caſu tueri poteſt quando & initio mala fides interfuit, & nondum tempore purgata, & ad bonam fidem legis præſumptione redacta fuit tunc enim & ſi tempore forte breuiore obligatio, & actio ad pœnam ſublata eſſet, ad damni tamen emendationem naturalis obligatio ſupereſſet, quæ quoad Deum perpetua eſt quandiu & præſcripta non eſt & veroſimiliter remiſſam, aut condonatam ſibi fuiſſe is non potuit

Intell. ad tit.ff C.& inſti.de furt.& de ui bo.rap.

tuit cogitare, aut non debuit cogitare.

16 Tertia concluſio quã uidentur tenere Imola, & Balbus vbi ſuprà vt ope exceptionis tantum non etiam ipſo iure ea obligatio naturalis ad damni emendationem tollatur quando ex parte præſcribentis aderat bona fides vera non eſt, quia ut iam edocti ſumus tunc etiam ipſo iure perimitur.

Reſtituendi obli. nõ tollitur exceptiõe cõtra Bal. & Imo.

Vltima concluſio Imolæ ubi ſuprà, quòd quandiu durat mala fides obligatio illa naturalis ad damni emendationem, nec ipſo iure nec etiam ope exceptionis tollatur uera eſt, quia eam obligationem quo ad Deum perpetuam eſſe oſtendimus ſuprà.

Ex ſuperioribus apparet, quàm longè abſit à vero ſententia eorum qui exiſtimãt † præſcri-
17 ptionem eſſe pœnam id quòd ex profeſſo contendit doctiſsimus frater Alphonſus Caſtren. Theologorũ diſertiſsimus de poteſtate legis pœnalis lib. ij. c. v. pag. 321. poſt Panor. in rubr. de præſcrip. Ioannes Andreæ in c. poſſeſſor, vbi per Phil. Francum & nouiſsimos de regu. iur. Fely. in d. rub. col. j. ſequitur, & ſæpe appellat hanc communem opinionem Franciſcus Balbus de prȩſcriptio. par. j. q. j. Hoſtien. in ſumma de præſc. §. j. & alij multi quos refert Balb. ubi ſuprà, qui præſcriptionis hanc tradit definitionem. præſcriptio eſt ius quoddam ex tempore cõgruens legum authoritate uim capiẽs negligentibus pœnam inferens, & finem litibus imponens. perpendo verbum pœnam negligentibus inferens, nam, quòd præſcriptio ſit pœna eſt omnino ſuſpectum, quando præſcriptio contra ignorantes cucurrit iuxtà, l. fin. C. de temporis longi præſcriptio. tunc enim pœnam eſſe impoſſibile eſt. † quia pœna non eſt
18 niſi propter culpam, l. j. ff. de Iuſti. & iure, l. j. ff. de legib. docet Alphonſus Caſtrenſ. ubi ſuprà, lib. j. pag. 39. cap. iij. cuius uerba, ita habent deinde inquit aduertendum, quòd non omnis paſſio quamlibet offenſiua ſeu concomitãs ſiue inflicta eſt dicenda pœna, niſi illa habeat aliquem ordinem ad peccatum. Ideo Ioãnes Gerſon lect. j de vita ſpiritali animuæ, ait, pœnã;
19 & culpam dici correlatiuè; † & idem dicit de punitione, & culpa propter, quòd afflictiones quas iuſti in hac vita ſæpe ſine culpa ſua præcedente tolerant non eſſe dicendas pœnas docet Augu. lib. iiij. de ciuitate Dei, c. iij. Vnde Horatius Satyra. j. lib. j. ſic ait.

Præſcr. nõ eſt pœna cõtra cõmun. opi. qñ currit cõtra ignorantem.

Pœna nõ datur culpa ceſſante.

Afflictio eſſe põt nõ pœna culpa ceſſante.

Adſit

20 *Regula peccatis quæ pœnas irroget æquas.*

Pœna culpæ par.

Ergo quando contra me ignorantem rem meam præſcribi præſcriptio proceſsit non eſt verum pœnam meæ negligentiæ impoſitam videri, eſt enim tunc afflictio quædam infortunium, aut caſus damnum inferens, non tamen ob culpam negligentiæ, uel alterius generis ſic in l. quæ fortuitis, C. de pignor. actio. diximus multa in ſimili in cap. xxxij. nu. 5. & in c. xx. numero 8. cum ſeq.

Quid † autem ſi cõtra ſcientem currat præ- 21
ſcriptio? an tunc proprie dicatur pœna negligentiæ, & ſuſtineatur ſuperior communis opinio reſpondeo minimè, nam vt pœna, ſit oportet quòd ſit inuoluntaria ut edocemur per eundem Alphonſum Caſtrenſ. Theologorum diſertiſsimum ubi ſuprà, lib. j. cap. iij. pag. 39. cuius uerba, illa uerò pœna quam homo ſibi ipſi ex arbitrio ſuo inflixit, etiam ſi illam pro peccatis ſibi ſumit non eſt proprie dicẽda pœna, quia ut ſanctus Thomas, ait de ratione pœnæ eſt ut ſit contraria uoluntari, & ita ait diuus Thomas primæ ſecundæ, quæſtion. xlvj. artic. vj. ergo qui rem ſuam ſcit, & patitur præſcribi eam, per hoc uel abijcere uel concedere præſcribenti uidetur d. l. alienationis verbum d. §. fina. inſtitur. de iniur. dict. l. ſi quis diuturno, d. l. ſi ego, §. j. iuncto dict. § per traditionem inſtitut. de rerum diuiſion. cum ſimilibus, ſupra allegatis, & conſequenter pœnam nullam pati intelligitur, non magis, quàm ſi eam rem donaret, iuxta titulos de dona. ff. C. & inſtit. & in decreta. aut ſi eam pro derelicto habere uellet iuxtà titulum, ff. pro derelicto, & iuxta, dictũ, §. conſuluit, & dict. §. & magis dict. l. nõ uſque dict. l. quia autem, cum alijs ſuprà allega, veriſſimè ergo ſunt hæ duo concluſiones contra cõmunes opiniones, ſuprà telaras prima, quòd præſcriptio currens contra ignorantem non eſt, nec dicitur propriè pœna negligentiæ, uel alterius vitij, Secunda, quòd longè minus pœna negligentiæ dicetur quando currit contra ſcientes.

Præſcr. nõ eſt pœna ẽt ſi currat contra ſcientem contra cõmu. opin.

22 Pœna ſpõtanea non eſt pœna.

Hactenus † de pœna legali quid in pœna cõ- 23
uentionali? Franciſcus Balbus ubi ſupra in ſecunda part. tertiæ part. principal. quæſt. xiij. numero 5. uerſicu. ſed moueo dubium, mouet & vix aperit ſententiam ſuam, ueritas eſt eam præſcribi poſſe non ſecus, quàm pœna legalis, & fortè facilius cũ legales pœnæ iuſtiores plerunq; & ſint & eſſe præſumantur, quàm conuentionales, ut plenè per Cagnol. in l. quod à quoq; ff. de regulis iuris faciunt omnes leges, & rationes, ſuprà allegatæ, quas non expedit repetere.

Pœna cõuentionalis præſcribi poteſt.

Quid † in actione de dolo, quę expirat biẽ- 24
nio, l. fina. C. de dolo, uel in actione redhibitoria, uel quanto minoris, & in reliquis temporalibus actionibus, quæ enumerantur per Gloſ. magiſtram in prin. inſt. de perpe. & temp. act. & ſecundũ ſuperiorẽ diſtinct. tenẽdũ eſt ẽ

Actiones tp̃ales præſcribuntur etiã à ſciente.

à ſciẽte præſcribi poſſe, id quod Balb. admittit in d.q.xiij.poſt Panorm.& Felinum.in d.c.fi.& iſtæ ſunt communes opiniones vt apparet ex congeſtis per eos, quibus quantum peſpicuitatis addiderimus vos iudicabitis. Nec eſt uerum quod ait Balbus ubi ſupra num.7.verſi.& notat latius poſt Panormi.in d.c.fin. colum.iij. verſic.ſed ego dubito, & ibi Felin.col.ij. verſi. recipit tamen. Aiunt enim quòd poſt finitum tempus his temporalibus actionibus à lege ciuili ſignatum omne ius pręſcriptum manet, quando nulla culpa aut delictum præceſſerat, ſecus inquiunt ſi præceſſerat, quia tũc ea æquitas & iuſtitia puniendi perdurat, ſed ipſi non aduertunt id duntaxat admitti poſſe quando is contra quem præſcribitur, ignorans eſſet, ſecus ſi ſciſſet quia tunc ius ſuum vel remiſiſſe videretur vel condonaſſe per d.§.fin. inſti. de iniur.d.l. alienationis verbũ.d.l. ſi quis diuturno. d.l.ſi ego,§.j.iuncto.d.§.per traditionem, cum ſimilibus & hæc legis ciuilis pręſumptio, naturali ꝓfecto & vero ſimili ratione nititur, ſicq́; eam lex canonica impugnare nõ poſſet, etiam ſi vellet, nedum ſi non repetiatur (prout nõ reperitur) id immutaſſe; vnde etiam in foro canonico id ius ſeruandum videtur arg.c.j. &.ij. cum ibi not. de noui oper. nuncia. quamuis in eodem lutu hærere videatur idem Panor.in c. licet cauſam.col.xij.de probat.Pro nobis quia

25 communis opinio eſt quòd † in his actionibus temporalibus à iure canonico nihil eſt immutatum, adeo vt currant hæ temporalium actionum pręſcriptiones à ſciẽtibus habitas etiam cõtra clericos & cõtra eccleſias vt tenuit Glo. in auth.quas actiones.C.de ſacr. eccle. in verb. durantibus, quam Balbus vbi ſuprà num.8.qui ſibi ipſi contrarius videtur, communiter approbatã eſſe, firmat & Felinus in c. de quarta propè finem de preſcrip.& Panor.in c.cum cauſam,col.ij.de empt.& vendi.

Actiones tẽporales præſcribũtur etiam contra clericos & cõtra eccleſias.

26 His ergo rationibus euenit † vt hæres etiã ſciens præſcribat legatum contra legatarium qui per annos triginta illud nõ petijt. quia eo tempore vel repudiare vel donatum hæredi velle videretur, Balbus d.q.xiij.num.9.Socinus conſil.lxiij.in cauſa verrente. quem Balbus allegat & Anchar.in c. ſine poſſeſsione, de regulis iuris lib.vj.

Hæres nũquã præſcribit legatũ cõtra Doct.

27 Idemq́; in iure adeundæ hæreditatis ſecundum Balbum qui in eo lapſus videtur quod in legato putauit eſſe ius quęrendum nõ ſecus q̃ ĩ hęreditate, nec meminit dominiũ legatæ rei acquiri legatario ipſo iure, diuerſumq́; eſſe in hæreditate.l.cũ pater.§. ſurdo.ff. de lega.ij.l. à Tirio,ff.de furtis.l.ſi tibi homo.§. cum ſeruus, vbi plenè per Alex.ff. de lega.j.§. in nouiſsimo. C.de cadu.tollen.l.cũ antiquioribus.l.qm̃ ſorore m.C.de iure delib.l.vnica.C.qui ante aper.

Legatũ nõ dicit ius quęrendũ contra Balb.

Sed quod Doct.aiunt hæredẽ etiã ſcientem legatũ pręſcribere verũ nõ eſt.nã poſt tẽpus legale ad legati agnitionẽ conceſſum finitũ, non tã iure pręſcripto & aduẽtitio q̃ iure ꝓprio hęreditario hęres rẽ legatã retinere dicit̃, & dominiũ illius rei legatæ nunq̃ videt̃ ſeparatum fuiſſe ab ipſa hæreditate, ſicq́; nõ tã tranſlatũ q̃ redditũ intelligit̃, vt ĩ ſimili ait lex filio quẽ ff.de lib.& poſt. ibi, nõ tam tranſlatus q̃ redditus videret̃ tex.eſt in l.ſi tibi homo.§.cum ſeruus, cũ ibi plenè not.p Glo.& Alex.ff.de lega.j. vbi habet̃ legatũ repudiatione vel tẽpore amiſſum haberi perinde ac ſi re vera relictũ nunq̃ fuiſſet, aut ab ipſa hęreditate ſeparatũ expreſſius in l.legatarius.§.fin.ff. de lega.j & in l.j. ad medium.ff.ſi quid in fraudem patro. ergo non eſt vſucapio, quia ipſa eſt noua dominij adiectio.l.iij.ff.de vſucap.ſed hic hęredi nouum dominium non adijcitur ſed priſtinum retinetur, ergo non eſt præſcriptio dixi de ſucc.crea. §.x.num.38.

CAP. LVI.

1 PRæſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum.
2 Litis ingreſſus præſcriptione an ĩpediatur quãdo per eã utile tantũ dominiũ quæritur ardua.q.
3 Tempus omnia conſummit.
4 Vrbium ruinæ.
5 Tempus alit omnia.
6 Tempus nil eſt niſi nudum nomen, ſicq́; nil generat.
7 Tempus omnia transformat.
8 Elementa corrũpuntur & inuicem conuertuntur.
9 Terra fit pontus & è contra.
10 Tempus omne indiuiduum perimit quo ad formã, et corrũpit materiã ex qua rurſus aliud generatur
11 Nil ut non generat aliquid, ita aliquid non poteſt ad nihilum reduci ſed ſolum tranſmutari.
12 Principiata ſunt qualia principia.
13 Mundus continet quatuor elementa quæ omnia generant.
14 Intellectu.l.iij.ff.de uſucap.
15 Tempus nil, mors nil eſt.
16 Intell.l.cum de in rem.ff.de uſuri.

QVo ad nonum verum † pręſcriptio vel p̃ſcriptionis exceptio impediat litis igreſſum. cõmunis opinio eſt quòd ſic, ita tenent Bar.& alij in l.fratris.C.de tranſ.p tex.ĩ l.fi.ff. ꝓ ſuo, ibi, vt ſit litiũ finis.l.ſicut ad finẽ, ibi, nulli litẽ mouẽdi ulterius facultatẽ patere cẽſemus & l.oẽs.in verb. moueat̃.C.de p̃ſcri.30.annorũ. 28

Præſcriptionis exceptio impedicit litis ingreſſum.

vbi

vbi notant Bald. & Salycetus, & fusè per Fe-
lynum in rubrica, colum.iiij. de præſcription·
Præpoſitus in capitu.ſi quis per triginta, colũ.
prima cum ſequent. ſi de feudo fuerit contro.
Bald. in d.l.ſicut, colum.ſecunda. Idem Bald.
in l.fina.oppoſi.xlij.C.de edic.diui.Adria. Idẽ
in repe.l.ij.colum.xx.ff.de iureiur. Philip.De-
cius conſil.xxij.& pro tenui, Alexander conſi.
ccxiij.viſo & opportunè, in princ.lib.ij. Idem
Alexand.in addition.ad Bal.in d.l.ſicut, prope
finem Pet.Philippus Corneus, cõſi.xlvj.in cau
ſa, col.j.lib.ij.Franciſcus Balbus de præſcrip.
part.j.q.ix.Salicetus in l.adulter. colum.fin.de
adulteri.C.Bald.& Salicetus colum.fi.in auth.
niſi tricennale ubi etiam nouiſſimi.C. de bo-
nis mater.

Intellige primo quando prior dominus rẽ
præſcriptam uendicabat, & antequàm de ſuo
antiquo dominio doceret cœpit liquere de
præſcriptione, ſecundum Doctores ſuprà alle
gatos per ll.iam allegatas. Deinde intellige ẽt
ſi prior dominus de dominio ſuo docuiſſet ſi
pariter liquere cœpit de præſcriptione ſecun
dum eoſdem. Tertiò idem etiam ſi de excee-
ptione præſcriptionis pariter non cœpit lique
re ſi tamen incontinenti probatio adducitur
argumento l.ille à quo §.ſi de teſtamento.ff.
ad Trebel.& in ſimili per Bart.col.ij.in l.natu
raliter §.nihil commune vbi per Alexand.Iaſ.
& Franc.de Ripa, ff.de acquir.poſſ.paria enim
ſunt quod aliquid ſit liquidum, vel quod poſ-
ſit in continenti liquidari, ita Bald.& Salicet.
per tex.ibi in l.neq;.C.de compen.& per l.fin.
C.eod.Alex.conſi.clxj.viſo puncto, ad fin.libr.
ij.& conſi.cj ſuper quæſito lib.iiij.col.fi.Bart.
& alij in l.iiij.§.condemnatum, ff.de re iudi.&
per omnes Doct.in l.lecta.§.dicebã.ff.ſi cer.pe.

Limitant Felinus & Balbus vbi ſuprà pri-
mum quando ad impediendũ litis ingreſſum
hæc præſcriptionis exceptio opponeretur, vt
tunc id procedat nõ ſic ſi ad merita cauſæ op
poneretur vt per Bart.in l.cum quærebatur.
ff.iudi.ſol. Deinde idem Felinus & Balb.limi-
tant vt non procedat, quãdo poſtquàm actor
ius ſuum probauit, exceptio præſcriptionis ad
ſui probationem latiorem requireret indagi-
nem, argumento d.§.ſi de teſtamẽto, cum ibi
not.& ita ſignificat tex.qui ſic intelligẽdus eſt
in l.emptor.C.de temp.longi præſ. Tertiò limi
2 tant Baldus & Salicetus in d.auth.niſi tricen-
nale, vt †procedat quãdo per præſcriptionẽm
quæſitum fuit directum dominium ſecus ſi
vtile tantum, tunc enim ea exceptio non im-
pediret litis ingreſſum. Ratio differentię quia
priore caſu conſtaret actorem actione ipſo iu
re carere, ſicq; à limine iudicij repellendus eſ-

Litis ingreſſus præſcript. an impediatur qñ per eã utile tantum

ſet, poſteriore vero caſu non careret actione.
Sed hanc limitationem improbant & recte Fe
linus in d.rubr.& Franc. Balbus de præſcript.
par.ij.q.ij.num.8.verſi.tertius effectus fruſtra
enim ſpectaretur euentus cuius nullus futurus
eſſet effectus l.non cogendam.§.Sabinus.ff.de
procu.l.qui vis, vbi multa in ſimili per Iaſ.ff.de
verb.oblig.& in rub.eodem tit.l.hæc ſtipula-
tio, §.diuus.ff.vt legatorum nomi.cauea.quid
ergo iuuaret præſcriptio ſi nõ repelleret prio-
rem dominum vendicantem vel agentem, rur
ſus ſi ea ad eum excludẽdum potens eſt quid
prodeſſet eum fruſtra admittere cum cõtinuò
repellendus foret, ſi quidem in continenti ab
ipſo præſcribente offerebatur probatio, vel ſi
per confeſſionem agentis de ea iam liquebat.
Quando autem dominium vtile & quando di
rectum quæratur per præſcriptionem iam ſu-
prà q.vij.diſſeruimus, & ſecundum opi.Felini
& Balbi contra Salic.& Bald. erit quarta extẽ
ſio ad noſtram regulam vt exceptio præſcri-
ptionis impediat litis ingreſſum non ſolum
quando præſcriptione directum dominium
quæſitum eſſet, ſed etiam ſi vtile tantum, & de
hac materia dicemus multa in ſimili infra c.
lxxxvij.& cap.lxxxviij.vnde quæ hic deſunt pe
tenda ſunt.

Dominiũ quæritur ardua q.

Poſtremò videndum erit quare tanta vis tẽ
pori attributa fuit vt vſucapione dominium
rerum noſtrarum adimeret vel perimeret & in
alium transferret, & ſanè quæſtio hæc & ſi pri
mo aſpectu affinis videatur quæſtion.iij. ſu-
prà peractæ tñ lõgè ab ea differt, ibi.n.quas ob
res uſucapio introducta eſſet, nũc autem agi-
mus quas ob cauſas fuerit introducta, ſicque
noſtra quæſtio cauſam de præterito inueſtiga
re noſcitur; illa autem diſceptatio vtilitates
futuras intuebatur; atque ita vt differt cauſa
impulſiua quæ reſpicit præteritum à cauſa fi-
nali quæ reſpicit futurum futuraſq; res & vti-
litates, ita hæc q.differt ab illa, hæc enim cau-
ſa de qua modo agere ſententia eſt, non ine-
ptè occaſio nominari poſſet, itaque ſi quæras
qua cauſa ſeu occaſione de præterito moti iu
reconſulti prohibuerunt mulieres eſſe procu-
ratrices cauſarum, aut vetarunt pactum futu-
ræ ſucceſſionis, aut introduxerunt exceptio-
nẽ Macedonianam reſpondeã, occaſionẽ his re-
bus dediſſe Calphurniæ impudicitiam, vel im-
probitatem quorundam qui inſidiabantur vi-
tæ eorum quorum ſucceſſiones ex pacto ſpera
bant vel nephãdam immanitatem quorundã
filiorum familias qui mole debitorum oppreſ
ſi parentum necem captabant, vt in l.j.ff.ad
Macedo.& quod notãt Glo.in l.fi.C.de pact.&
per Bar.& alios in l.demonſtratio.§.quod aũt

ff.de cond.& dem.l.damus.ff.de cond.cau.da. ſi quæras his in ſpeciebus quæ nā eſſet cauſa finalis vel vtilitas de futuro ob quā iſthæc introducta fuerunt reſpondeam ne ſexus mulie brus impudentior fiat ne'ue liberi parentū vitē in poſterum mole debitorum excitati inſidientur aut improba ſpe hæreditatis futuræ hoīes contra alios quid machiuentur vt dd.locis habetur ſic ergo & in propoſito uſucap io fuit introducta ob has res cauſas'ue & vtilitates finales futuraſq; ne dñia rerū eſſent in incerto,ne'ue lites eſſent innumeræ & immortales, aut ne dñi rerum perpetua formidine vexarentur earum amittendarum,vt diximus ſuprà.q.iij.nūc aūt id agimus & inueſtigamus qua cauſa aut occaſione moti tantā vim lex tēpori poſſeſſioni adiūcto dederit, vtrum id inde deſcēdat quod tēpus vt multis placuit oīa conſumit & perimit, ſicq; & in ſpecie noſtra nihil mirum ſi rerum noſtrarum dominiū perimat. An quia tempus vt alijs placuit omnia generat, ſicq; dominium non habenti potuit facile tribuere. An forte (vt veritati ꝓximius & vero ſimilius eſt) quod tempus omnia commutat transfert, traducit ſicq; vnius res & dominium ad alios transfert. † & tempus omnia

3 Tēpus oīa conſumit,

conſumere & perimere docemur ab Ouid.13. Metamor.ſic modulante.

Sic magna fuit cenſuq; uiriſq;

4 Vrbiū ruinæ.

Perq; decem potuit tantum dare ſanguinis annos
Nunc humilis ueteres tantummodo Troia ruinas
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum
Clara fuit ſparta, claræ uiguere Mycenæ
Nec non & Cecropis,nec non Amphionis arces
Vile ſolum ſparte eſt altæ cecidere Mycenæ
Oedipodione quid ſunt niſi nomina Thebæ
Quid Pandoniæ reſtant niſi nomen Athenæ.

Et Horatius Oda.7.lib.4.

Quo pius Aeneas quo Tullus diues & Ancus
Puluis & umbra ſumus

Et rurſum idem Horat. paululū inferius ait,

Cum ſemel occideris & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria
Non te Torquate genus non te facundia non te
Reſtituet pietas
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum
Non lethea ualet Theſeus abrumpere charo
Vincula perithoo.

Et Iuuenalis Satyra.10.

Longa dies igitur quid contulit, omnia uidit
Euerſa, & flammis Aſiam ferroq; cadentem.

Et Martialis lib.9.epigram.

Quid non longa dies quid non conſumitis anni

Et Ouidius lib.4.de Ponto.

Tabida conſumit ferrum lapideſq; uetuſtas.

Idem lib.15.Metamor.

Tempus edax rerum tuq; inuidioſa uetuſtas
Omnia deſtruitis, uitiataq; dentibus æui
Paulatim lenta conſumitis omnia morte.

Et Claudianus lib.2.in Eutrop.ſic ait.

Quid non longa ualebit
Permutare dies

Hactenus diſſeruimus vt tempus omnia perimat,vt autem omnia generet nonnulli voluerunt qualis ſunt.

Olimpius Nemeſianus Eclog.3.ſic modulatur.

Omnia tempus alit

5 Tēpus alit omnia

Et Ouidius lib.4.de Triſtibus.

Tempus ut extentis tumeat facit uua racemis.

Sed hæc non fiunt à ſolo tempore, vnde verius eſt à terra reliquiſq; elementis temporis tractu id materialiter generari & produci, tēpus enim ſolum de per ſe eſt res omnino incorporea, † ſicq; nihil eſt niſi nudum ipſius temporis nomen,ſicq; vt ex nihilo ſecundum Philoſophum, nihil fit.ita ex ſolo tempore quod nihil materialiter eſt nihil generari poteſt.l. obligationum ferè.§.placet.ff.de act.& obliga.

6 Tēpus nil eſt niſi nudum nomen ſicq; nil generat.

Tertia fuit opinio exiſtimantiū tempore nullum corpus perimi ſed omnia transformari, vnde Ouid.lib.15.Metam.ſic modulatur.

Quæ quanquam ſpatio diſtant, tamen omnia fiunt.
Ex ipſis & in ipſa cadunt: reſolutaq; tellus
In liquidas rareſcit aquas, tenuatur in auras,

7 Tēpus oīa transformat.

Aeraq; humorabit, dempto quoque pondere rurſus
In ſuperos aer tenuiſſimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemq; retexitur ordo,
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aera tranſit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur unda,

Et Manilius lib.1.Aſtronom.

Ignis in æthereas uolucer ſe tranſtulit auras,

Et Ouid.lib.15.Metamor.

8 Elementa corrūpuntur & inuicem cōuertūtur.

Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illinc
Huc uenit, hinc illuc,

Et ibidem.

Cum ſint huc forſitan illa.
Hæc tranſlata illuc, ſumma tamen omnia conſtant,

9 Terra fit pontus & ē contra.

Nil equidem durare diu ſub imagine eadem
Crediderim, ſic ad ferrum uenistis ab auro
Secula, ſic toties uerſa eſt fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam ſolidiſſima tellus
Eſſe fretum, uidi factas ex æquore terras.

Et Ouid.lib.15.de Metamor.

10 Tēpus oē indiuiduū perimit quo ad formā, & corrūpit materiam ex qua rurſus aliud generatur

Nec ſpecies ſua cuique manet,rerumq; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.

Vides ergo tres Philoſophorū varias, inter ſeſeq; diſsidentes ſententias, prima eſt exiſtimantiū tempus omnia conſumere, quę vt ſimpliciter ſumpta vera nō eſt, ita bene intellecta ex parte tueri pōt, tēpori enim nihil tam propriū quàm omne indiuiduū omnē figurā ſeu

formam

formã ſpecificatã conſumere, ut multis ſuprà
oſtendimus & congerit nõ pauca Andreas Ti
raquel.de præſcri.§ j.Glo.iiij. propè finẽ à quo
nullũ verbũ mutuati ſumus, & ea figura ſeu for
ma ſic cõſumpta ad nihilum omnino reducit,
etenim ſi ex maſſa auri argẽti luti ceræ'ue for-
mam ſpeciem'ue aut effigiem feceris cõflaue
ris, ſi rurſus eam infectã reddideris, iam ſemel
perijt, nec eandemmet numero reuocare aut
reparare poteris, quãuis aliam eiuſdẽmet mo-
di eius loco ſuffeceris, deperijt enim illa ſe-
mel, & iſta eius loco ſuffecta, & ſi priori ſimilis
eſſe poſsit, eandẽ tamen eſſe minimè poterit,
non magis q̃ uerbum ab ore ſemel emiſſum
quod (teſte Horatio) euolat irreuocabiliter.

Et ſemel (inqt) emiſſum uolat irreuocabile
uerbũ ergo ut & ſi aliud verbũ priori oĩno ſimi
le ore formaueris nõ idẽ verbum eſt, ſed aliud
vtcũq; priori ſimillimũ, ita cũ hoĩes armenta,
pecudes, genus omne ferarũ, aut uolucres, aut
piſces occidunt, eędẽ res numero nõ redeunt,
quoad eandem formam & figuram & hac ha
bita ratione tẽpus rectiſsime dicitur omnia
perimere.

11 Cæterum † quia materia illius rei formatæ,
& pereuntis ad nihilum reduci non potuit (ut
enim ex nihilo nihil fit, ita aliquid ad nihilum
reduci non eſt poſsibile ſecũdum philoſoph.)
ideo tempus habita materiæ ratione dicitur
omnia nouare, permutare, commutare, tran-
ſformare, traducere, trãferre, vt enim nihil ma
net ſub imagine eadem, ita omnia manẽt ſub
diuerſis formis & imaginibus ſeu figuris: pri-
mum enim occidunt, deinde corrumpuntur,
poſtremò transformantur ſeu conuertuntur,
nam ſecundum philoſophum corruptio vnius
eſt generatio alterius, id quod non minus ele-
ganter quàm uerè philoſophi & vates. ſuprà
12 relati cecinerunt. Etenim † qualia ſunt princi-
pia talia ſecundum philoſophum ſunt princi-
piata, tradit Bal.in l.j.ad finem.C.ſi quis omi.
cau.teſt.& And.Tiraquel.de præſcrip.§.j.Glo.
ij.ſed principia hoc eſt quatuor elementa ex
quibus omnia gignuntur ſunt conuertibilia;
nam terra in aquas, aqua in aerẽ, aer in ignes
viciſsim conuertuntur, ergo neceſſe eſt ut om
nia corpora inde naſcentia ſimiliter ſint con-
uertibilia, quòd elementa autem inuicem ſint
conuertibilia ſupra autoritate poetarum o-
ſtendimus, quòd verò ex ipſis elemẽtis reliqua
omnia generẽtur indubitata poetarum & phi
loſophorum ſententia eſt. Vnde Ouidius libr.
xv. Metamor. ſic cecinit.

Nil ut nõ generat aliquid ita aliqd nõ poteſt ad nihilũ reduci ſed ſolum trãſmutari.

Principia ſunt qualia prĩcipia.

13 *† Quatuor æternus genitalia corpora mundus*
continet,

Mundus continet quatuor elementa quæ oĩa generant.

Deniq; cum ius naturam anxiè imitetur,
§. minorem, inſtitut.de adoption.l. adoptio,
ff.eodem titu.l.ſi quis poſthumus, in princip.
l.filio quem, ff.de liber.& poſthum. cumq; ipſa
natura nullum corpus ſemel generatum peri-
mat, & ad nihilum reducat, ſed duntaxat cõ
uertat, & transformet (ut iam diſſeruimus) cõ
ſequens ſit, ut præſcriptiones à iure inductæ
nullum dominium perimant, aut aliud ius ſed
tantum de vno ad alium transferant † & ita eſt
nouè declaranda, l.iij.ff.de vſucapion. ibi do- 14
minij adiectio.

Intell. l. iij. ff. de vſucap.

Deniq; cum tempus quòd nullum omnino
corpus extinguit, ſed omnia permutat, tradit
& transformat, ut iam diſſeruimus, conſenta
neum ſit ut non extinguat, ſed tantum tranſ-
ferrat ius præſcriptum, ut ſic lex naturam imi
tetur. operæpretium eſt uidere quare ius pro
prietatis transferat ad habentem ius momen
taneæ, & uilis poſſeſsionis, cum ex diuerſo po
tius fieri debere videretur, ut ius poſſeſsionis tã
quàm uilius, & debilius ſequeretur ius pro-
prietatis utpote principalius, argumen.l. pri-
mæ, & ſecundæ, ff.de pecul.capit. acceſſorium,
de regulis iuris libro ſexto. iuncta rubrica. C.
ſi de momenta. poſſeſſion. fuerit appella, ſed
non eſt uerum quòd inter ſe habeant ſe tãquã
principale, & acceſſorium, l. naturaliter, §. ni
hil commune, ff.de acquiren. poſſeſsio. ubi poſ
ſeſsionem, & proprietatem nihil inter ſe cõ-
mune habere affirmat Iureconſultus, & poſ-
ſeſsio antiquior, & prior eſt, quàm dominiũ
ipſaq; poſſeſsio tanquàm cauſa materialis, aut
mater parit & generat dominium, l. prima, in
princip. ff.de acquirend. poſſeſſio. ibi dominiũ
que ex naturali poſſeſsione cæpiſſe. ſicq; mirũ
non eſt ſi dominium reuertatur ad poſſeſſionẽ
tanquàm ad ſuam cauſam, quia omnis res fa
cile reuertitur ad ſuam cauſam, l. ſi vnus, §. pa-
ctus ne peteret, ff. de pact. Vnde Boetius ſic
cecinit.

Repetunt proprios queq; recurſus
Redituq; ſuo ſingula gaudent
Nec manet ulli traditus ordo
Niſi quòd fini iunxerit ortum
Stabilemq; ſui fecerit orbem.

Deniq; † tempus nil eſt materialiter, ſed eſt 15
nudum nomen, non ſecus, quàm mors quæ te
ſte Seneca nihil eſt niſi terminus vitæ, ergo ſen
tit Seneca terminum quoq; quemlibet & ſic tẽ
pus nihil eſſe, niſi nudum nomen non aliter at-
que mors, quam nihil eſſe eleganter demon-
ſtrauit.

Tẽpus nil eſt.

Cum † ergo tempus materialiter nihil om- 16
nino ſit, ſitq; nudum nomen & vmbra, ex eo
quòd generari nihil poſsit, quia ex nihilo ni-
hil fit ex ſententia philoſophorum quos ſuprà
re-

Intell. l. cũ de in rem ff. de uſur.

retulimus,exinde colligitur, quòd non potuit
quicquàm alicui dare quia nemo dat qđ non
habet l.traditio,ff.de acquir.rerũ domi. ſicq;
dominium poſt tempus lege definitum quod
alicui dat alteri prius vt ademiſſet neceſſe eſt,
ſicq; non tam dare quàm id ius transferre ui-
detur,non ſecus quàm ventus qui flatu violen
to ſicas arenas hinc tranfert illuc, ſed eas mi-
nimè generauit,vnde ſi piſcandi ius in flumi-
ne publico aliosq; piſcari prohibendi tempo-
re quæſiui id ius vt reliquis ciuibus per prius
ademptum videatur , ſicq; non tam datum q̃
tranſlatum intelligatur neceſſe eſt , licet con-
trarium tenuerint Bald.& Angel.& Faber &
Franciſcus Balbus ut diximus infra c. lxxxix.
nume. 38.Vnde cum ſimiliter in terminis l.cũ
de in rem uerſo,ff.de vſuris , & in pluribus q̃
quinquaginta iuris ſpeciebus quas argu.illius
legis definiunt Doctores vt plenè retulimus in
fi a par.iij.per totam,ipſi intelligant continge
re præſcriptionem temporis curſu nos aduer-
timus eam non eſſe præſcriptionem,aut ſubſtã
tiam, ſed duntaxat iuris ex uarijs cauſis an-
tea nati præſumptiuam probationem ſicq; in
contrarium admitti probationem ad illius iu
ris præſumpti excluſionem,quòd non fieret ſi
præſcriptio uera eſſet,ut etiam attigimus pro
pe finem huius tractatus. Vnde impoſsibile
eſt,quòd ſolum tẽpus per ſe pariat obligatio-
nem perſonalem in futurum ſine ulla conuen-
tionis,uel alterius modi præexiſtẽte materia,
cum ipſum tempus nihil ſit & ex nihilo nihil
17 fiat,† & is eſt uerus ſenſus, l.obligationum fe-
Intell.l.obligationũ.§.placet, ff.de act.& obl. rè,§.placet ff.de actio.& obligation.dum ait,
quòd tempus non eſt modus inducendæ obli-
gationis, illi enim iureconſulti enixè natura-
lem philoſophiam,& naturam ſequebantur,
& imitabantur,l.adoptio, ff.de acquiren. rerũ
18 domin.§.minorem inſtitu.eodem titulo.† Et
Intell.l.nemo põt,ff. de lega.j. hac ratione etiam tempus actionem perſona-
lem perimere non poterat, ut dicitur in d.§.
placet,& in l. nemo poteſt,ff.de leg.primo quia
ſecundum veram,& naturalem philoſophiam
ut ex nihilo nihil fit,ita ècontra quod aliquid
eſt nunquàm reducitur ad nihilum , ut ſuprà
oſtendimus ex philoſophis, niſi eodem modo
diſſolueretur quo colligatum eſſet,l.nihil tam
naturale,ff.de regu.iur. capitu.omnis res,eod.
titulo per totum inſtitu.quib.mod tolli.oblig.
Sicq; ſolo tempore obligatio ſemel nata peri-
19 mi non poterat, ut dd.ll.& in pr. inſtitu. de per
Intel. l.ſicut l.oẽs. C.de preſ. xxx. annorum in pr. inſt.de pp. act. pe.act. †Sed ab hoc iuris rigore Imperatores
poſtea receſſerunt ut ibi,& l.ſicut, l.omnes , C.
de præſcriptio.xxx.annorum id quod & fece-
rant ipſi Iureconſulti in actionibus,& obliga-
tionibus,quę nõ ex materia cõſenſus expreſsi,
aut pręſumpti præexiſtente, ſed ex quadam
naturali æquitate dabantur, ut §. fina. inſtitu.
de iniur. l.quod ſi nolit, §.penul.ff.de ædil. edi.
l.fina.cum ſimil.C.de dolo.l.fi.& per totum,C.
de temp.in integ.reſti.

CAP. LVII.

1 *Poſſeßio ciuilis, & naturalis requiritur ad præſcriptionem.*
2 *Poſſeßio ciuilis ſufficit ad præſcriptionem.*
3 *Poſſeßio naturalis an ſufficiat ad præſcriptionem.*
4 *Poſſeßio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcript. uſusfru.*
5 *Poſſeßio quæſita per conſtitutum uel precarium an ſufficiat ad præſcr. ardua quæſtio.*
6 *Poſſeßio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcribendum etiam ſi ciuilis ab alio teneatur, ardua q.*
7 *Prodigere nullus præſumitur.*
8 *Occidere an liceat hominem pro rerum defenſione dua quæſtio.*
9 *Homo homini quantum debeat.*
10 *Defenſio licita.*
11 *Conſcientiæ in foro opi.facientis inſpicitur.*
12 *Facti appellatione etiam non facere continetur.*
13 *Præſcriptio quare inuenta.*
14 *Dominij ſigna.*
15 *Ratio expreſſa in lege eſt lex uerè.*
16 *Poſſeßio naturalis iuſtior, quàm ciuilis.*
17 *Maioratus in ſucceſſorem uel etiam in hæredem con tinuatur poſſeßio naturalis.*
18 *Poſſeßio continuata uidetur in hæreditatem ad explendam præſcriptionem cœptam, niſi naturalis poſſeßio ab alio occupetur.*
19 *Poſſeßio ut continuetur in hæredẽ uel in maioratus ſucceſſorem intelligitur niſi naturalis poſſeßio ab alio occupetur, ardua q.*
20 *Lex Taurina 45.*
21 *Poſſeßio naturalis quid ſit.*
22 *Poſſeßio. uel occupationis ius olim, erat in rebus ſoli.*
23 *Dominium mobilium, & ſe mouentium erat etiam iure primæuo.*
24 *Poſſeßio etiam naturalis ſolo animo retinebatur iure gentium etiam primæuo.*
25 *L.45.Tauri intellectus.*
26 *Poſſesſio ab illo tertio licitè an illicitè capiatur multum intereſt.*
27 *Poſſesſio quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorẽ, uel in hæredem tranſiuit cœpta corporaliter fuit ab tertio ſine uitio utilis eſt regulariter ad præſcr. contra Doctores.*
28 *Poſſesſio dicta non intereſt occupetur à tertio hæreditate iacente, an poſtea, contra Clau.*
29 *L.45.Taur.extenditur.*
30 *Statutum Mediolani.*

31 Poſ-

31 *Poſſeſ. occupauit tertius, an ſit uiliprædus.*
32 *Poſſeſsio naturalis non eſt in quatuor ſpeciebus hic relatis contra doctores.*

SECVNDA PARS PRINCIPALIS ad poſſeſsionem, & traditionem pertinens.

1 Poſſeſ.ciu. & nat. requiritur ad præſc.

POſſeſsio † in preſcriptione requiritur capit. ſine poſſeſsione de regulis iuris, l. vnica, C. de uſucapion. transfor. in princip. inſtitu. de vſucapion. l. j. & iij. ff. eodem tit. cum ſimilibus
2 & ſufficit ciuilis, & naturalis ut dd. ll. Secundò
Poſſ. ciuilis ſufficit ad preſcr.
intellige ſolam ciuilem ſufficere, l. j. §. per ſeruũ qui in fuga, ff. de acquiren. poſſeſsion. & ibi tenet Bartol. Aretinus, Alexan & Iaſ. idem Bar. in l. iij. §. ex contrario, ff. de acqui. poſſeſ. col. iij. ubi Iaſ. colum. v. & Alex. glo. j. in gl. mag. ad finem ubi etiam Iaſ. in l. j. C. de ſeruis fugit. Fráciſcus Balbus de præſcrip. in iij. part. princ. q. ulti. Iaſ. in §. rurſus, col. x. inſtitu. de action. Petr. Philippus Corne. conſil. xvj. uiſo primo themate, colum. iij. lib. 2. Aretinus in §. j. inſtit. de uſucapion. Ioannes Imolenſis, & Franciſcus de Aretio in d. §. ex contrario, Andræas Tiraquell. de conſtitu. parte j. numero 17. qui hanc ait eſſe communem opinionem. eſt communis
3 opin. ſecundum Balbum ubi ſuprà. † Sola auté
Poſſ. nat. an ſufficiat ad p̃ſcrip.
naturalis poſſeſsio quandiu ciuilis ab alio retinetur non ſufficit, ut eſt receptiſsiſima opinio eorum omniũ quos ſuprà retulimus. † Quod
4 obtinet quantum ad dominium acquirẽdum
Poſſ. nat ſola an ſufficiat ad præſcr. vſu mfr.
nam quo ad acquirendum ius inferius dominio puta vſumfructum uel ſuperficiem ſufficeret ſola naturalis poſſeſſio, ita Barto. in d. §. ex contrario, cuius opinioné improbant ibi Bal. Angel. Ioannes Imolenſis, Paulus Caſtren. Alexand. & Aretinus & alij communiter teſte Balbo ubi ſuprà qui eandem impugnat, Paulus in l. fi. in fi. C. de longi temp. præſcri. Calderinus conſil. v. ſub rubric. de præſcrip. quia inquiunt & ſi fructuarius & ſuperfructuarius naturaliter tantum nõ etiam ciuiliter poſſidere dicantur, id intelligitur reſpectu totius rei, nam reſpectu ipſius uſusfructus ciuiliter, & naturaliter poſſidere intelliguntur, l. qui vſufructũ, ff. ſi vſufr. pet. l. fi. ff. vti poſſit. Et ꝙ ſola naturalis poſſeſsio non ſufficiat ad præſcribendum quãdiu alius ciuilem retinet, tenet etiam And. Tiraquell. vbi ſuprà nu. 18. & Dinus in c. ſine poſſeſsione, col. pen. de reg. iur. lib. vj. per l. acquiritur, §. fin. ff. de acqui. rerum domi. l. Celſus §.
5 Iulianus, ff. ad exhiben. l. j. §. pe. ff. de acq. poſſ.
Poſſ. quæſita per cõſtitutum uel precariũ an ſufficiat ad præſc. ard. q.

Illud autem dubium eſt † an poſſeſsio per actum ciuilem tantum non etiam naturalem acquiſita (quale eſt per conſtitutum vel precarium, vel per retentionem? vſusfructus, vel per traditionem inſtrumenti de contractu confecti) ſufficiat ad præſcriptionem? & non ſufficere voluit Andræas Barba. in c. ij. col. viij de cõſuetudine poſt Glo. & Panor. quos allegat, ſed tamen in contrarium eſt verior & receptior opinio quam tenuit Iaco. Butrig. in §. ſed iſtæ quidem, inſt. de actioni. Bar. in l. Celſus, col. ij. ff. de vſucap. Bal. in l. nullo, in fi. C. de rei vend. Idem Bal. in l. j. ad mediũ. C. pro donato. Guid. Papæ deciſ. ccclvj. quos & quot effectus, col. j. Petrus Anchara. conſi. ccccxix. in cauſa, col. ij. Alex. conſi. lxxxiij. viſo proceſſu. col. iij. verſic. vlterius etiam, lib. vj. qua de re per Franc. Are. Alex. Iaſ. & Aquenſem in l. Pomponius. §. ſi is qui precario, ff. de acq. poſſ. Franciſ. Balbus in rep. l. Celſus, col. xxj. verſi. ſucceſsiuè, ff. de vſucap. & hæc concluſio vera eſt, nam cum leges his caſibus proclament tranſlatam eſſe poſſeſſionem iuxta l. quod meo, in prin. ff. de acqui. poſſ. l. j. §. ſi iuſſerim, cum ibi notatis eod. tit. l. j. C. de dona. conſequens fit vt cum ſuis effectibus tranſire & acquiri videatur, ne ſine effectu fruſtraq; tranſijſſe acquiſitam'ue fuiſſe videatur contra l. non cogendũ, §. Sabinus, ff. de procura. l. hæc ſtipulatio. §. diuus, ff. vt legatorum noui. caueatur l. quibis, vbi plenè in ſimili per Iaſ. poſt alios. ff. de verb. obligat. l. qui ſic. ff. de ſolu. l. ij. C. commu. delega. ne'ue lex verbis nõ rebus impoſita uideretur contra dictam l. ij. Rurſum ſi ea poſſeſsio ſuos effectus habitura eſt nulla ratio ſuadet vt hoc præſcribendi effectu careat, non magis quàm reliquis iuris effectibus, niſi nominatim aliqua lege id cautum reperiretur, id quod non reperitur ergo dicendum eſt hoc effectu caritura minimè eſſe declara vt in fi. huius cap.

Et hanc ſententiam ut naturalis poſſeſsio 6
nõ ſufficiat ad præſc. olim ſecurus in cautusq; tenebam, nũc autem moueo nouum dubium ab alijs non animaduerſum, (quod meminerim) nam ſi communis opinio ſuprà relata vera eſſet, non raro quinimo ferè ſemper conſultiſsima præſcriptionum prouiſio vtcunq; utiliſsima ſit eluderetur, † pauci enim admodum pauci, ſunt, qui res ſuas velint iactare aut prodigere l. cũ de indebito. ff. de probati. res enim ſunt velut altera uita l. aduocati, cum ibi not. per Glo. & Doct. C. de aduo. diuerſorum iudi. † adeò vt pro rerum noſtrarum defenſione hominem occidere non aliter liceat, atque pro defenſione corporis noſtri dum modo ea defenſio fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut eſt receptior opinio quam tenent ut affir-

Poſſ. naturalis ſola an ſufficiat ad p̃ſcribendũ etiam ſi ciuilis ab alio teneatur ard. q.

7 Prodigere ſuum nullus præſumitur.

8 Occidere an liceat hoiem pro rerum de-

ſenſic ne ard.q. affirmat Iaſ. communiter Doct. ita Iaſ. in l. vt vim ff. de iuſt. & iur. & ibi Ioannes Oroſcius, & Carterius in ſua praxi. fol. 106. nu. 31. Bern. Diaz de Luco in regula. dxcvij. qui alios allegant. Sed tamen non forte pauciores tenent cõtrariam partem negatiuã, quos refert Felinus qui hanc negatiuam partem receptiorem eſſe exiſtimat in c. ij. de homicidio, nu. 4.

9 Homo homini quãtũ debeat. Pro hac poſteriore parte philoſophi naturales ex ſententia Platonis & Ariſtotelis adducere ſolent q iniuria potius ferenda eſt q̃ inſerenda, ſicque is vir bonus dicitur qui prodeſt quibus poteſt, nocet autem nemini, ita Cicero libr. iij. offici. & ibi libr. j. idem ait homines hominum cauſa ſunt generati vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſent, Et rurſus libr. ij. ait proximè & ſecundum Deum homines hominibus maximè vtiles eſſe poſſunt. Et rurſus iij. lib. ait hoc natura præſcribit vt homo homini quicunq; ſit ob eam ipſam cauſam tantum q is homo ſit conſultum velit, ſed illhæc omnia charitatis & perfectionis ſunt & etiam neceſſitatis eo caſu quo ſine ſuo periculo homo id facere poſſit, non ſic ſi ipſe periculum ſubeat ob alterum hominem ſaluandum, præſertim ſi ab ipſomet homine quem ſaluum eſſe curabat periculum ſibi immineret, & ideo iure ẽt naturali & diuino furem nocturnum occidere fas eſt, eo q & ſi ille rerũ ſubtrahendarũ cauſa domum noſtram ingreſſus principaliter videatur, periculum tamen eſt ne etiam uitã noſtram ad oriatur quo tutius res noſtras rapere poſſit & per Domi. Sotum de inſt. & iur. lib. v. in prin. cum ſeq. q.

Id quòd formidari in eo qui res noſtras inuaderet non minus iuſtè, ſed fortè iuſtius poſſet, ut ille qui uiolentus, & iniuſtus res noſtras inuadit etiam uitam nobis eripere ſtudeat, quo liberius, & tutius res noſtras arripere arreptiſque potiri poſſit, & charitas bene ordinata debet (ut patet) incipere à ſeipſo per l. præſes, C. de ſer fugiti. & iniuria eſt omne, q

10 Defenſio licita. non iure fit, vt in princip. inſtitu. de iniur. † iniuriam autem propulſare, & uim iure naturæ fas eſt, l. ut nim ff. de iuſt. & iure, ibi, ut vim atque iniuriam propulſemus, & ex rebus uita ẽt pendere intelligitur l. aduocati, cum Gloſſ. C. de adno. diuer. iudiciorum. Ergo in foro contentioſo is ſine dubio tutus erit, in foro autẽ conſcientiæ idem erit ſiquidem periculũ corporis ſui formidauit d. l. vt vim, ibi, ob tutelã corporis ſui, quod obtinet primum quando iuſtam formidandi cauſam habuit vt ibi. Deinde etiam ſi minus iuſtam ſi tamen re vera tibi

11 Conſcię iuſta uiſa fuit, argu. l. quia poterat, ff. ad Treb. † Quid enim peccauit quoad Deum qui ab ipſomet non fuit clariore iudicio & ratione præditus, ſed iudicauit ſecundum rationem à Deo ſibi conceſſam, in hoc ergo uerificatur il la Horatij ſententia ſic canentis. in foro op facientis. inſpicit.

Hic murus æneus ſto.
Nil conſcire ſibi nulla paleſcere culpa.

Cum ergo (ut è diuerticulo ad uiam redeamus) nullus præſumatur ſuas res (in quibus ſalus & uitæ conſeruatio conſiſtit) uelle negligere aut prodigere, cũq; p hoc qui res ſuas ab alio poſſideri intelligunt continuo eas uendicaturos ueroſimillimum ſit, ſupereſt ut præſcriptiones per raro currant, niſi cõtra ignorantes & abſentes, qui uel nullo fere modo uel nõ facile poſſunt rebus ſuis proſpicere ac conſulere & ideo regulariter præſcriptiones iniquũ præſidium appellantur, quòd iniquum ſit & contra ius naturæ alterũ alterius iactura locupletari ſine facto ſuo, l. id quòd noſtrum, ff. de reg. iuris. l. iure naturæ, eod. titu. l. nam hoc natura, ff. de condit. indeb. tradunt plenè, Decius & Hieronymus Cagnolus in l. iure naturæ, ff. de regulis iur. & Francis. Balbus de præſcrip. in prima par. prin. q. v. & licet † facti appellatione etiam non factum contineatur. ut inſt. de nupti. §. ſi uxor. ibi, melius eos facturos ſi ſe abſtinerent, & notant Decius & Hieronymus Cagno. in d. l. id quod noſtrum, text. vbi not. Carolus Ruinus in l. iiij §. Cato. ff. de uerb. oblig. & eſt Ruinus ibi, col. j. lect. j. l. ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri. ff. de verb. obliga. tamẽ qui res ſuas ſcit uſucapi uel præſcribi, idq; patitur iam ſatis ex facto ſuo res ſuas amittere uidetur ut dd. ll. & per Balbum Decium & Cagno. vbi ſuprà bonus tex. in l. alienationis uerbum ff. de uerborum ſignifi. l. ſi quis diuturno, in pr. ff. ſi ſeruiendi. §. fin. inſti. de iniur. l. ſi ego. §. j. ibi, patientiam, ff. de publi. in rem acti. l. ſi id quod uerbo. quaſi uolente & concedente, ff. pro de reli. l. iam dubitari, verb. ſponte ſua, ff. de hæredib. inſtituen. Cæterum quando præſcriptio aut uſucapio contingit (ut plerunque fit) contra ignorantes (quia ſcientes per raro res ſuas præſcribi patiuntur) tunc ceſſat illa ratio, & negari non poteſt, quin ſit ea iniquitas, uel eſſe uideatur ſecundum Doctores communiter, qui (iudice me) longe falluntur & ſuprà part. j. q.. . non minus utiliter, quàm noue noſtram præſcriptionum materiã parum viriliter ab eis fuiſſe defenſam oſtendimus, eaſque ab omni iniquitatis nota purgatã reddidimus. Verum cum per raro niſi contra ignorantes currant præſcriptiones euenit vt ſi alicuius abſentis, & ignorantis rem capi ab alio tertio, qui eam mihi uendidit, aut donauit aut dotis nomine dedit, aut legauit, ſicque 12 Facti app. et non tacere conti netur.

eam

eam per tempus lege definitum poſſedi,& cōſequenter ex hoc titulo,& bona fide præſcripſi, ea præſcriptio ex ui poſſeſſionis duntaxat naturalis non etiam ciuilis contigiſſe videatur, nam abſens ille illius rei ſuæ ut dominium ita & ciuilem poſſeſſionem animo retinebat,l.tertia,§.in amittenda,ff.de acquiren. poſſeſſio.& cum rem ſuam à me poſſideri ignoraret nō potuit videri animo poſſidere deſijſſe,ſicq; ciuiliter poſſidebat,ergo,ego ciuiliter quoq; eãdem rem eodem tempore poſſidere non erat poſſibile,l.tertia, §.ex contrario, ubi tenent Barto. & communiter Doctores,ff.de acquiren.poſſeſſion.ergo ſolam ipſe naturalē poſſeſſionem quanuis non iniuſtam habebam ex viq; ipſius præſcripſi ſine vlla omnino ciuili poſſeſſione.

13 † Hoc probatur non minus egregia, quàm noua ratione,nam præſcriptiones fuerunt introductæ,ne dominia rerum eſſent ſub incerto,l.j.ff.de vſucap. ne'ue lites eſſent immortales,l.fina.ff.pro ſuo,& ne rerum poſſeſſores perpetua formidine rerum amittēdarum præmerentur,l.cum notiſſimi,in princip.C.de præſc. triginta,uel quadraginta annorum. quæ quidem omnes tres rationes eo pertinent vt beneficium vſucapionis poſſeſſioni naturali corporali,& euidenti ac apparenti non etiam poſſeſſioni latenti(qualis eſt ciuilis concedatur. Quid enim ſi rem alienam quam poſſidebam tibi vendidi,meq; tuo nomine poſſidere, aut precario conſtitui,poſtea alteri puta Titio vēdidi,& tradidi,quo caſu tu ciuiliter Titius verò naturaliter poſſidet,l. quod meo, in princ. ff.de acquiren.poſſeſſion.Aut quid ſi dixi me retinere illius rei vſumfructum te in verū dominum, & poſſeſſorem recognoſcens. Aut qd ſi tibi tradidi inſtrumentum venditionis iuxtà,l j.C.de donatio.in omnibus enim his ſpeciebus,& ſimilibus,quæ traduntur per Doctores in dict. l.quòd meo,in princip.ff.de acqui. poſſeſſion.& quas ſuprà retulimus tua poſſeſſio ciuilis eſt,& latēs,uel occulta, uel à perpaucis nota, Titij verò poſſeſſio eſt euidens nota

14 vicinis,& reliquis † quia eum fundum,uel rem videut ab eo quotidie arari, ſeminari,plantari,extirpari,fructus colligere,collectisq; vt verus dominus potiri,quæ omnia ſunt ſigna veri dominij, ut per Gloſſ. Barto. Angel. Ioannem Imolenſem,& alios communiter in l.penul.ff. de condition.inſtitu. & prope fuſius edocebimur,huicq; poſſeſſioni apparenti naturali corporeæ ueriq; dominij ſignificatrici auxiliari præſcriptionis beneficio leges voluerunt,ne p alios occultos fraudulentos fallaceſq; modos aut poſſeſſiones ciuiles,& occultas poſſeſſio naturalis,& apparens ludificaretur, & fruſtraretur ſicq; dominia rerum eſſent in incerto,poſſeſſoreſq; rerum apparentes perpetua formidine præmerentur liteſq; fierent immortales.

Præſcrip. quare inuenta.

Dominij ſigna.

Aſtringitur hoc fundamentum, † nam cum 15
illæ rationes tres ſint in dd. ll.expreſſę ipſemet rationes habentur pro legibus, & ſunt lex reuera non interpretatiuè, & earum deciſiones loco exempli habentur,quod non arctat regulam, iſta eſt communis opinio quam tenent Gloſſ. in authenti.de hæredi.abinteſta.§. j.Gl. uerb. ordine,& Gloſſ. in clementi.prima, de electiõn.uerb.eligatur.Bald. in l.maximum vitium,per text.ibi C.de liber.præter.Idem Bal. in l.fina.per tex.ibi,ff.de hæredib.inſtituo. Idē Bald.& Iaſ.nume. 22. in authenti.quas actiones,C.de ſacroſanct.eccleſ.Idem Iaſo. in l. de quibus,numero 14.ff.de legib.Paul. Caſtrenſ. & Iaſ. in l. quanuis, C.de fideicommiſ. Georgius Natanus in capitu. quanuis pactum, numero 32. de pact.lib.vj.Alexand. numero 5. & Petr. Philippus Corneus numero 15.& Iaſ. numero 6.& Curtius Iunior,numero 9.in l.humanitatis,per text.ibi,C.de impuber .Philippus Decius,& Curtius Iunior,& Franciſc. Purpuratus,numero 23.In l.fi.per text. ibi,C.de pac. Andr.Tira.de cauſa ceſſante par.j. nu. 135.

Ratio expreſſa in l.eſt l.uere.

Cùm ergo illę leges (ut conſtat ex rationibus quas expreſſerunt) ei duntaxat poſſeſſioni conſultum voluerint per quam dominia rerum certiora,& notiora fiunt,id quod ex poſſeſſione naturali & patenti non ex ciuili plerumq; occulta,& incognita, & vafra cōtingit, conſequens fit vt illę leges de poſſeſſione loquētes,de hac uera naturali,& apparenti poſſeſſione intelligantur,eiq; ſuū præſcriptionis auxilium,& beneficium accommodare videãtur non autem poſſeſſioni ciuili tantum, quæ plerumq; occulta,vafra,fraudulenta noxia eſt,vt pluries ac pluries in rebus forenſibus experti ſumus.

Tenendo hanc partem quàm non minus veram quàm reipublicæ utilem exiſtimamus (licet contraria à Doctoribus receptior ſit, qui mouent̄ p l.j.§.p ſeruū qui in fuga,ff.de acq. poſ.quæ parū vrget ſi rectè inſpiciat̄)tūc ex ea colligit̄,ſuſpectam eſſe ſniam quam tenuerunt Ioan. Imolenſ.con.16.viſo caſu,nu. 3.And.Barba.conſi.58.ſapienter ſcripſit,libr.ij.col. xj. & Iaſ.conſi.cxlvij.præſens cōſultatio,col.x.lib.ij. Idem Iaſ.conſi.lxxxv.qñ habemus,col.fin. lib. iij.Ioan.Bapt.in diſpu.incip.magnificus,& excellens,col.iij.Iaſ.conſil.clij. vera & iuridica, col.j.lib.iiij.And.Tiraq de iure conſt.part.iij. declar.ij.Fran.Cur.Iunior conſi.cviij. ſacratiſſimæ.co.viij.& cōſ.cx.p habēda clara,col.viij.

 aiunt

giunt enim quòd ſtatutum vel conſuetudo di
ſponens poſſeſsionem ipſo iure à defuncto in
hæredē ſine vlla apprehenſione cōtinuari in-
telliguntur de vera & ciuili poſſeſsione, non
etiam de naturali tantum, id quod in ſpecie
tenent Andræas Tiraquel. & Franciſ. Curtius
iunior vbi ſuprà, & Bal. in l.j. poſt prin. C. com.
de vſu cap.

16 Sed † iſtorum patrum vtraque tam deciſio
Poſſ. nat. iuſtior q̃ ciuilis.
quàm ratio ſuſpecta eſt, de deciſione conſtat,
quia (vt ex ſuperioribus patet) fauorabilior eſ
ſe debet poſſeſsio naturalis corporea, euidēs,
nobilis, quàm ciuilis plerūque occulta, ſubdo
la, fallax & machinationibus plena, aut ſaltem
apta & obnoxia, facit quod habetur in l. finali
cum ibi not. C. qui veniam ęta. facit. l. prima in
princip. ff. de acquiren. poſſeſ. ibi, dominiumq́;
ex naturali poſſeſsione cœpiſſe, Facit Glo. in
l.j. in princip. iuncta textui. C. de cadu. tollen.
dum exponit antiquum ergo bonum. Sicq́ue
hæc naturalis poſſeſsio quo antiquior eo me-
lior & iuſtior, & conſequenter fauorabilior eſ-
ſe debet. Facit. l. maximum vitium. C. de lib.
præteri. & faciunt ea quæ ſuprà proximè dixi-
mus intelligentes. d. l. j. ff. de vſucapio. d. l. fin. ff.
pro ſuo. ff. l. cum notiſsimi. in poſſeſsione natu
rali. Facit. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui, & §. hæc
quoque, ff. de verborum obligati. vbi verbum
de poſſeſsione loquente etiam in nuda deten-
tione aliquando intelligitur, cum innumeris
ſimilibus per me congeſtis in l. ſi quando, in
princip. C. de inoffic. teſtam. ergo ſi defunctus
poſſeſsionem tantum naturalem, iuſta tamen
ex cauſa habebat in aliqua re, ea poſſeſsio in
hæredem continuabitur ipſo iure iuxta talem
conſuetudinem vel ſtatutum, non ſecus quàm
ſi eſſet ciuilis & naturalis.

17 † Et ita intelligo res maioratus etiam natu
Maiorat⁹ in ſucceſſorem uel etiā in hæredē continuatur poſſ. natu.
raliter tātum poſſeſſas ipſo iure tranſire in ſe-
quentem in gradum quo ad illud ius naturalis
poſſeſsionis per quod ampliatur egregie. l. tau-
rina. xlv.

† Confirmatur noſtra ſententia, nā & ſi poſ-
ſeſsio ciuilis ipſo iure videatur continuata in
18 hæreditate iacente quo ad effectum vſucapio
Poſſ. continuata uidetur i hæredita. em ad explendā præſcr. cœptā niſi natu. poſſ. ab alio occupetur.
nis ab defuncto cœptæ implendæ. l. cœptam. ff.
de vſucap. l. nonnunquam. §. vacuam. eod. titu.
tamen hoc non procedit ſi ea poſſeſsio corpo-
raliter fuerit medio tempore per alium occu-
pata. l. qui cum pro hærede. §. fin. ff. pro empt.
Glo. in l. cum miles, verbo. quaſi coniunctim. ff.
ex quib. cau. mai. Andręas Tiraquell. de con-
ſtituti iure par. v. decla. iij. num. 4. Dinus & Ci
nus opp. iij. in l. vnica. C. de vſucapio. transfor.
facit. l. Pomponius. §. quæſitum. ff. de acqui. poſ
ſeſsio. cum ſimil. ibi à Gloſſa allegatis. Huius
autem rei ea ratio eſt quòd beneficium vſuca
pionis conceſſum poſſeſsioni à lege, hunc ſco-
pulum intuetur vt rerum dominia non ſint in
incerto. d. l. j. ff. de vſucap. vtq́; ſic remoueatur
litium occaſio. d. l. cum notiſsimi, in princ. C.
de præſcri. triginta annorum. d. l. fin. ff. pro ſuo.
nec dubium eſt quin tale vſucapionis benefi-
cium huic poſſeſsioni naturali ſeu corporali
& apparenti præſertim vitio carēti aptari de-
beat, vt is finis à lege optatus aſſequatur, vt ſic
quem homines cuiusq́; rei dominū eſſe ideo
exiſtimant, quòd corporalem & apparentem
eius rei poſſeſsionem tanquam verus, eius do
minus vident longo tempore tenere, is re vera
à lege poſt tēpus ab ea definitū fiat dominus.
Sic ergo apparet beneficium præſcriptionis
ad hunc effectum conſequendum naturali poſ
ſeſsioni dum modo vitio carenti potius ac-
commodādū quàm poſſeſsioni ciuili eidemq́;
plerunque occultæ, cui ſi accommodaretur is
finis remouendarum litium & dominiorum
rerum certificandorum minimè vel ſaltem nō
tam ex integro conſequeretur.

Et ita in ſpecie, † ut ſtante ſtatuto quòd poſ 19
Poſſ. ut continuetur i hæredē vel in maioratus ſucceſſorē intelligitur niſi naturalis poſſeſſio ab alio occupetur ardua. q.
ſeſsio in hæredem ipſo iure continuetur poſt
mortem defuncti, quòd tunc ſi corporaliter ea
poſſeſsio ab alio fuerit occupata, ceſſet & in-
terrūpatur ea continuatio, tenent Bal. in rubr.
de cauſa poſſeſsio. & propri. colum. fin. Rapha.
Cumanus, Alexander, & Claudius Aquens. in
l. cum hæredes, in princi. ff. de acquiren. poſſeſ.
Idem Cumanus Iaſ. & Claudius in l. Pompo-
nius. §. quęſitum, eodem titulo. Signorolus Ho
modeus conſilio. clxxxviij. colum. j. Bartholo.
Socinus conſil. xlix. in cauſa Epiſcopi, col. viii.
lib. iij. Alexā. conſil. lxxxij. perſpectis his, col. ij.
lib. ij. Idem Alexan. conſi. lxxxiij. viſa facti nar
ratione, col. j. lib. iij. & conſil. cliij. circa litem,
lib. vj. Andręas Barba. in c. ij. nu. 45. de conſuet.
Iaſ. in l. ſi ſorori, colum. j. C. de iure delib. An-
dræas Barba. vbi ſuprà num. 7. Idem Iaſ. conſi.
cxlvij. pręſens conſultatio, lib. ij. & conſ. cxlviij.
viſo proceſſu, lib. iiij. colum. penult. Philippus
Decius col. ij. & Franci. Curtius iunior col. vlt.
in l. vlt. C. de edict. diui Adri. Matthæus Afflict.
in c. j. §. ſecundum, num. 40. de feudi cogni. Ca-
rolus Ruinus conſil. xxv. circa primum, col. iij.
lib. iiij. Decius conſil. cccclxvij. bene & conſul-
tè, colum. ij. Curtius iunior conſil. cviij. ſacra-
tiſsimæ. & conſilio. cx. pro habenda, Pet. Paulus
Pariſius conſil. j. viſa facti narratione, lib. j. col.
xxviij. & conſil. liiij. in iſto col. vj. lib. iij. Calca-
neus conſil. lxxvj. in primis. col. iij.

Contrariam partem vt per talem tertij oc-
cupationem non ceſſet aut interrumpatur ea
poſſeſsio quæ ſemel per eam legem ſtatutum
vel

vel conſuetudinem delata fuit, tenent Bald. in rub. de cauſ. poſſeſ. & propric. col. iij. per l. j. §. neceſſario, ff. ſi mulier ventris nomine Alex. cõſil. lxxxij. perſpectis his col. ij. lib. ij. Bald. conſi. cccclxiij. quidam Ioannes, colum. fina. lib. iij. Ioannes Faber in §. ſui autem, colum. ij. inſtit. de hæredum quali. Petrus Ancharanus, conſi. cxlvj. in prędicta quæſt. Iaſ. conſil. lxxxv. quando habemus, colum. ulti. libr. iij. Ioann. Imol. conſil. xvj. uiſo caſu. Rapha. Fulgoſius conſi. ccxxx. in quæſtione verteute ad medium, Maſuerius titu. de poſſeſſore, §. item dato, quòd ille Iaſ. conſi. cxlvj. præſuppoſito ſine ueri præiudicio colum. j. lib. iiij. & Guiliel. Benedic. in repeti. capitu. Raynutius, de teſtament. v erb. mortuo, itaque. 2. numero, 27. & numero. 77. Philippus Decius conſil. lxxxiiij. excellentiſſimi, colum. ij. & in hanc partem inclinat Andr. Tiraquell. ubi ſuprà poſt Caſſaneum, & Nicolaum de bello. quos allegat, & hanc partem veriorem puto à qua non pauci eorum quos pro contraria ſententia allegauimus diſſentire nõ videbuntur, ſi penitiſſimè inſpiciantur, nam licet affirment eum qui talem poſſeſſionem inter mortem defuncti, & aditam hęreditatem occupauit non eſſe repellendum propria hæredis authoritate, ſed eſſe citandum, non propterea ius poſſeſsionis apud talem hæredem mero iure eſſe negant.

20 Et hanc partem expreſsim probat l. xlv. Tauri quę iubet poſſeſsionem rerũ maioratus ipſo iure tranſire in ſucceſſorem ipſius maioratus, etiam ſi ab alio eſſet medio tempore occupata. Nec iſthæc aduerſantur noſtræ concluſioni, aliud eſt enim quærere de ſolo poſſeſſionis ciuilis iure, aliud de ipſo dominio, nã & ſi ius poſſeſſionis ipſo iure ex ui ſtatuti tranſeat in hæredem à morte defuncti, ſi tamen inter mortem defuncti, & aditam hæreditatem uel etiam poſt aditam hæreditatem ante apprehenſam illius rei (qua de agitur) poſſeſſionem alius tertius alicuius rei hæreditariæ cœpit poſſeſsionem ſine vitio, ut in exemplis ſuprà relatis, is qui in naturaliter poſsideat. negari non poteſt (licet ciuilis poſſeſſio ſit apud illum hæredem) & huic naturali, & apparenti poſſeſſioni in re dubia accedere debet emolumentum dominij præſcriptione contingens iuxtà, l. tertiã. ff. de vſucapion. vt ſic quem tempore lungo vicini, & reliqui eam rem poſſidere eaque tanquàm verus dominus potiri videbant, ſicque dominum reputabant, eum poſt tempus lege definitum ipſa met, l. & poſſeſsio illius rei dominum faciant, ne in æternum illius rei, aut ſimilium rerum dominium in incerto ſit, id quòd contingeret, ſi ciuili eidemque plerunque occultæ poſſeſſioni, & non illi naturali poſſeſſioni, & apparenti emolumentum vſucapionis contingeret.

L. taurina 45.

Verum quin antequàm vſucapio expleatur poſſeſsio ciuilis ſit apud illum hęredem, & naturalis apud illum qui eam occupauerat ſine vitio negari non debet.

Quæ vt clariora fiant videndum eſt † quid ſit poſſeſſio naturalis, habita ratione tam acquiſitionis, quàm retentionis (nam quid ſit ciuilis notum eſt) naturalis poſſeſsio nihil aliud eſt, quàm alicuius rei occupatio, uel uſurpatio, & apprehenſio, lege prima, in princip. in uerbo, ex naturali poſſeſsione, leg. finali. ff. de vſucapion. & ff. de iniurij. leg. ſane ſi maris. Dicitur autem naturalis, quia iure naturæ, uel gentium antequàm eſſent leges poſitiuæ eo duntaxat modo poſſeſsio acquirebatur, & permiſſa erat, ſi modo ab alio prius occupata non erat, vt dd. ll. & licet in rebus immobilibus puta in campis, & in mari, uel flumine per talem occupationem dominium non acquireremus, † quia illa erant ab origine mũdi in communi uſu, nec cuiquàm iure dominij acquirebãtur, ut dixi ſuprà, quæſtione tertia, tamen quandiu is qui prior occupauerat, ea re, uel loco ſecundum naturalem hominũ ſocietatem, & indigentiam utebatur, non poterat iure ab alio exinde diſturbari, ut dd. ll. & dixi ſuprà par. prima, quæſt. tertia, cum ſeq. 21 22

Poſſeſ. naturę quid ſit.

Poſſeſ. uel occupat. ius olim erat in rebus ſoli.

† Et in rebus mobilibus & ſe mouẽtibus poterat eo iure, & tempore eodem modo acquirere non ſolum poſſeſsionẽ, ſed etiam dominium, §. ferę. inſtitut. de rerum diuiſion. cum ſeq. l. adeò. §. ferę, ff. de acqui. rerum dom. lege prima ſecunda, & tertia, & leg. naturalem, ff. eodem titulo. ſicque ſi feram, uel uolatilem, aut piſcem cœperam eius poſſeſsionem, & dominium acquirebam. hoc eſt ex ipſa facti apprehenſione ſequebatur ius, tam poſſeſsionis, quàm dominij ut dd. ll. 23

Dominiũ mobiliũ & ſe mouentium erat ẽt iure gen. primæuo.

† Et eam poſſeſsionem ſic corpore, & animo cœptam ſolo animo etiam ſine corpore, poteram retinere. Quid enim ſi animal terreſtre, vel celeſte, uel aquatile quod cęperam domi reliqui, aut quid ſi alias rem mobilẽ quã alius mihi uendidit, donauit, & tradidit domi reliqui? certè eius poſſeſsionem iure illo naturali & gentium retinere videbar ſolo animo, quamuis ad eius acquiſitionem utrunque tam corpus quàm animus exigeretur l. quemadmodum, ff. de acquirenda poſſeſſ. iuncta l. iij. §. in amittenda. eod. titul. cum ll. ſuprà alleg. Idem iure gentium ſecundario etiam quo ad poſſeſsionem rerum ſoli (quales ſunt campi & ſimilia) tam acquirendam quàm retinendam. 24

Poſſeſ. ẽt naturalis ſolo animo retinebatur iure gẽ. ẽt primæuo.

f 2 quia

quia ſi quæras quæ nam dicatur poſſeſsio naturalis quo ad effectum illius acquirendæ vel retinendæ, reſpondeam eam intelligi & eſſe & dici quæ iure gentium primæuo vel etiam ſecūdario acquirebatur vel retinebatur. Ciuilis verò ea dicitur quæ per alios modos à lege inuentos vel acquiritur vel retinetur.

25 † Vnde apparet vt intelligēda ſit.l.xlv. Taurina, quæ ait rerum maioratus poſſeſsionem tam ciuilem quàm naturalem ipſo iure ſine vlla apprehenſione tranſire in ſucceſſorem ipſius maioratus etiā ignorantem; id quod ipſa lex facere non potuit nō quidem magis quàm efficere vt quod nec erat nec vnquàm fuit de iure gentium primæuo aut ſecundario, id de eo iure fuerit quod enim olim nunquam fuit vt olim fuiſſe verum ſit nulla lex efficerere poteſt: quia nec ipſe Deus optimus maximus qui omnia pōt id poſſet.c. ſi Paulus.xxxij.q.j.l. in bello.§.factæ.ff.de capti.ſicq; d.l.xlv.neceſſario reſtringeda eſt. Verum.d.l.xlv.in hunc ſenſum ſuſtinenda eſt vt omnes effectus quos leges ſolēt ciuili & naturali poſſeſsioni accōmodare conceſsi videntur illi poſſeſsioni quę per legem illam ipſo iure, ſine naturali aut corporea apprehenſione in talem maioratus ſucceſſorē etiam ignorantem tranſit, quamuis re vera poſſeſsio naturalis (hoc eſt naturali modo quęſita) ei non contingat, quia iure gētium primæuo aut ſecundario is modus poſſeſsionis acquirendæ nunquàm fuit viſus, cognitus, auditus.

L.xlv.Tauri intellect.

26 Quid † autem ſi tertius ille illicitè medio tempore eam poſſeſsionem occupatat, & tunc omnes conueniunt ſine dubio eam nō obſtante tali occupatione tranſire in talem ſucceſſorem ita Cattelı. Cotta in memorabili incipi. decreto Mediolanenſi. Iaſ.cōſil.cxlvj.col.j.lib. iiij. Philippus Decius conſi.ccccl xvij.colum.ij. Andręas Tiraquell. vbi ſuprà nume.16. Iaſ.d. conſi.lxxxv. quando habemus col.ij.lib.iij. Intellige tamen quod bene poteſt tranſire effectus tam naturalis quàm ciuilis poſſeſsionis ipſa tamen naturalis poſſeſsio re vera non tranſiuit ſecundū ſuperiorem declarationem. quāuis hoc caſu cum ex parte occupatoris illicita ſit poſſeſsio crederem & eum vſucapere minimè poſſe ex vi illius naturalis illicitæq; poſſeſsionis, & talem hæredē ex vi ſuæ ciuilis poſſeſsionis poſſe vſucapere, arg.d.l.cœptam.ſicq; hoc caſu etiam quo ad effectum vſucapiendi plus roboris attribuo huic ciuili & legitimæ poſſeſsioni quàm illi poſſeſsioni naturali & vitioſæ. Cęterum ſi ea naturalis ſine vitio foret eo forte quòd inter mortem defuncti & aditā hæreditatem vel agnitum aut acceptatū maioratum eam rem emı & accepi ab alio tertio quem dominum eſſe putabam, tunc iſta naturalis mea poſſeſsio vitio carens vincere debet ciuilem illam poſſeſsionem illius ſucceſſoris (vtcunque legitima ſit) quo ad hunc effectum præſcribendi (niſi nominatim per eam legem cōtrarium cautum eſſet) quia hoc beneficium leges naturali poſſeſsioni & appareti non etiā ciuili latenti & ignotæ conceſſum mentaliter voluerunt, vt iam diſſeruimus: quod not. ad.d. l.xlv. in cuius terminis ſatis expreſſum eſt illi tertio non contingere vſucap.

Poſſ.ab illo tertio licitè an illicitè capiat multū intereſt

27 Denique † quòd occupatio poſſeſsionis ab illo tertio facta non impediat illi hęredi aut maioratus ſucceſſori poſſeſsionem acquiri tenuerūt Bal.in rub.de cauſ.poſſ.col.vlt. & Alex. d.conſil.lxxxij.& Paulus Caſtr. in d.l.ſi ſorori, C.de iure delib. & Andræas Tiraquell. vbi ſuprà num.17.ſed tantum (inquiunt) efficit vt is hæres aut maioratus ſucceſſor nequeat illum ab illa poſſeſsione propria authoritate deijcere, ſed nos nouè aduertimus quòd & in alio vtilis erit illius tertij poſſeſsio nempe vt pręſcribere poſsit, ſi ea poſſeſsio vitio carebat vt dictum eſt, quod eſt contra mentem Doctorum, fallit quando expreſſum eſſet à lege cōtrarium vel virtualiter vt fuit in d.l.xlv.

Poſſ. quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorē vel in hæredem tranſiuit cœpta corporaliter fuit ab tertio ſine vitio utilis eſt regulariter ad præſc. contra Doct.

28 Ex † ſuperioribus apparet verā non eſſe opinionem Claudij Aquenſ.in l.Pōponius.§.quęſitum.ff.de acqui.poſſ. & Alexan.conſil.lxxxiij. lib.ij. & eiuſdem Claudi. in d.l. cum hęredes, in princ.ff.de acqui.poſſeſ.& Anto.Rubei.cōſi. 121.col.ij.aiunt enim differentiam eſſe vtrum ille tertius poſſeſsionem illam poſt mortem teſtatoris vel defuncti ante aditam hæreditatē, vel ante agnitum maioratū occupaſſet an poſt. priore enim caſu (inquiunt) ſucceſſor ille hæreditatis vel maioratus eam poſſeſsionem vtpote iam occupatam acquirere non poſſet, poſteriore verò caſu poſſet, id quod nil eſt. nam cū ſtatim poſt mortem teſtatoris tranſeat poſſeſsio in talem hęredem vel maioratus ſucceſſorem occupatio ſequēs facta ab illo tertio nō potuit ius huic quęſitum tollere non magis q̄ ſi fieret poſt agnitionem vel hęreditatis vel legati. quia vtroque caſu par ratio eſt & ita aduertunt Tiraquell. vbi ſuprà nume.18. & alij.

Poſſ. dicta nō intereſt occupetur à tertio hæreditate iacente an poſtea cōtra Clau.

29 Intellige † tamen quod licet non impediatur ciuilem poſſeſsionem tranſire. tamen cum naturalis vitio carens eſſet apud illū tertium tūc ille poſſet præſcribere vt dictum eſt, niſi & id nominatim per talem legem eſſet prohibitū vel virtualiter, id quod factū fuiſſet virtualiter intelligo per d.l.xlv. quæ eo ipſo quòd uoluit omnes effectus tam ciuilis, quàm naturalis poſſeſſ. tranſire in ſucceſſorem maioratus per prius tales effectus adimere uoluit illi occupatori

L.xlv.Tauri extenditur.

patori

patori, ſicq́ne nſucapio cum ſit effectus legalis (ut dixi ſuprà parte.j.quaſtio.ij.cum ſeq.) ei contingere non poterit, quod not.ad extenſionem d.l.xlv.

30 † Vnde cū ſtatutum Mediolani definiat nō ſolum poſt mortem defuncti in hæredem tranſire poſſeſſionem, ſed etiam vt ſi medio tempore ab alio fuerit occupata poſſeſſio neget eam eſſe vllius momenti. Tunc apparet, & eam (non obſtante tali occupatione) indubitanter tranſire in talem hæredem, & ipſum occupatorem vſucapere minime poſſe, id quòd uoluiſſe videntur Alexand.d.conſil.lxxxiij. uiſa facti.libr.iij.& Andreas Tiraquel.ubi ſuprà numero 19. & Iaſ. dict.conſil. lxxxv. quando habemus lib.iij.idē Iaſ. conſi.cxlvj. lib.quarto Paulus Pariſius conſil.xlj. optimum, lib.j.quod confirmat extenſionē ſuprà ſignatā ad d.l. 45.

Statutum Mediolani.

31 †Adhuc tamen tam eo caſu, quàm in terminis d.l.45. exiſtimo talem hæredem, aut maioratus ſucceſſorem non poſſe tale tertium occupatorem ea poſſeſſione ſpoliare propria authoritate argumen.l.ſi quis in tantam, C.vnde vi id quòd eſt ex mente Cornei conſil.clxvj.circa primum colum, penultim. libr. j.Decius in l.ultima colum.ſecunda, C.de edict.diui.Adr. Bald.conſil.ccccli j. quia domina lib.iiij.Tiraquellus vbi ſuprà, numer.8. quia nec prædo eſt ſpoliandus propria authoritate, l.colonus, l.cū fundum, ff.de vi & ui arma. capit.in literis de reſtitu.ſpoliator.

Poſſ.occupauit tertius, an ſit ui repellēdus.

Deniq; iunge hic alia plura, quæ ad intellectum d.l.45.diximus in l.ſi quando, in princip. C.de inof.teſtam.nu.41.cum plurib. ſeq.

Ex ſuperioribus apparet duplicem eſſe poſſeſſionem ciuilem, ſcilicet, & naturalem, & cum ciuilis eſt apud vnum naturalis apud alium vtraq; ſuos poteſt operari effectus, ut plene iam diſſeruimus, id quòd controuerſum eſſe apparet ex dictis per nos de ſucceſſio.creatio.§.xxj, numero 108. & de ſucceſſion. reſol.lib. ultim. ſuper, l.ſi qnando, in princip.numero 42. C. de inof.teſta.ſed hic dicta tutiora ſunt.

32 Colligitur † etiam limitatio ad quatuor caſus in quibus ſuprà diximus ciuilem poſſeſſionem ſufficere ad præſcribendum, puta quādo per clauſulam conſtituti uel precari, vel per retentionem vſusfructus, uel inſtrumenti traditionem, in me tranſtuliſti poſſeſſionem, tunc enim ego præſcriberem, quia à nullo eſt occupata naturalis poſſeſſio, qa tu uel naturaliter non poſſides, uel non tibi naturaliter poſſides, ſed mihi, ſicq́; per ſolam meam ciuilem poſſeſſionem poſſum præſcribere, id quòd non contingeret ſi naturalis poſſeſſio ab alio tertio ſine vllo uitio occupata cœptaq́; eſſet. Nec eſt uerum (quòd pleriq; ſuprà relati putāt) me hoc caſu ciuiliter, & naturaliter poſſidere quaſi ciuilem retineā per me, naturalem per te, qui meo nomine poſſidere te dixiſti, nam talis acquiſitio, uel retentio poſſeſſionis à nullo iure naturali, vel gentium primæuo, aut ſecūdario fuit inuētus, aut cognitus, ſed tm̄ legibus ciuilibus introductus, diuerſus eſt ſi naturaliter (hoc eſt per modos à iure gentium cognitos & uſitatos) cœpi poſſeſſionem fundi, quem poſtea collebam per familiam meam aut per meos colonos, tunc enim etiam naturalem poſſeſſionē retinerem, quia & iure gentium receptum & uſitatum erat ꝙ poſſeſſio per tertias & medias perſonas poſſet retineri. Secundum philoſophum enim talia ſunt principiata qualia ſunt principia, & tales ſunt progreſſus qualis fuit origo, niſi aliqua noua cauſa extrinſecus accedat vt dixi ſuprà q. . . & probat l.ſi à fure, in prin.& §.j.cum ibi not.ff.de vſucap.vbi bonum ſimile, & aliud ſimile in l.cum nemo, C.de acquir.poſſ. Sicq́ue ſi initio ciuili modo quæſita poſſeſſio fuit, ipſa poſſeſſio ut ciuilis ſit, non naturalis, neceſſe eſt niſi contendas hominem pictum eſſe uerum corpus, aut uerba, trāſire in factum aut aquilas generare leones, aut piſces volatilia generare, ſicq́; in quatuor ſpeciebus ſuprà relatis & initio & progreſſu ea poſſeſſio ciuilis eſt. Verum ſi poſtea corporaliter ingreſſus cœpi colere arare & ſimilia, ex hoc nouo accedenti, ea ciuilis poſſeſſio in naturalem & ciuilem verſa eſt uel (ut rectius loquar) illi ciuili etiā naturalis acceſſit, iamq́; vtranq; per illum met qui initio ſe nomine meo conſtituit poſſidere (conſtituti aut precarij nomine, aut per retentionem uſusfructus uel traditionem inſtrumenti) potero retinere, vel etiam per alium quemlibet, & etiam per me ipſum etiam ſi diſcedam ab illa re eſt tamen uerum quòd huic poſſeſſioni per conſtitutum, uel precarium, uel per retētionem vſus fructus, aut per inſtrumēti traditionem quæſitæ omnes effectus quos poſſeſſio naturalis ſortiebatur lex poſitiua uoluit & potuit accōmodare & accommodauit; Id qnod utilitatis & breuitatis expeditionis gratia fecit quo expeditus & facilius homines poſſeſſiones rerum acquirerent, ut in ſimili alias breui manu per unum actum fit & conſequimur legis artificio, idem qnod per plures actus alias cōſequi & fieri ſolebat, ut in l. ſingularia, cū ibi plenè not.ff.ſi cer.peta.attamen ut ibi per legem nō fit vt actus ille qui re vera vnus eſt, duo actus ſint, ſed tantum vt vicem & effectum vtilitatemq́; duorum pluriumue actuum conſequatur, ita & hic hæc poſſeſſio quæ re vera ciuilis

Poſ.natu. non eſt in quatuor ſpeciebus hic relatis contra Doc.

eſt

eſt non etiã naturalis (quia is poſſeſsionis acquirendæ modus tempore quo ius tantum naturale in uſu erat viſus, natus, cognitus, vſitatusque minimè fuit) vt re vera naturalis ſit, (hoc eſt quod eo tempore quo ſolum ius naturale in vſu erat nata eſſet cognita'ue) lex facere non poteſt, licet ei poſſit omnes effectus accommodare quos lex naturæ naturali dabat poſſeſsioni. Simile in adoptionibus liberorũ qui initio per legem ciuilem quoad omnes effectus exequabantur veris filijs & naturalibus, vt per totum tit. ff. C. & inſt. de adop. licet paulatim poſtea id ius debilitari minuiq; cœperit, §. minus ergo, cum ſimi. inſt. de hære. quæ ab inteſta. tamen non per hoc liberi naturales fiebant, quia quo tempore ius tantum naturæ in vſu erat tales liberi non erant inuenti aut cogniti, ergo vera poſſeſsio eſt in quatuor ſpeciebus ſuprà relatis, quia non definit eſſe vera, propterea quod creata à lege ciuili nõ etiã à lege naturali, nã nec deſinunt eſſe veræ adoptio, arrogatio, ſeruitus, manumiſsio, ſtipulatio, acceptilatio, emphyteuſis, teſtamẽtum, codicillus, donatio, cauſa mortis, & ſimilia, propterea quòd à lege ciuili non etiam à naturali ſint inuentæ aut cognitæ.

CAP. LVIII.

1 *Poſſeßionis continuatio exigitur ad præſcribendum.*
2 *Dominium ut probetur.*
3 *Media talia qualia extrema.*
4 *Progreſſus præſumitur quale initium.*
5 *Poſſeßionis continuatio, an præſumatur, ardua. q.*
6 *Animus ſoli Deo notus.*
7 *Verba ſignum tantum non etiam certitudo ſunt animi.*
8 *Probantur indicijs bona uel mala fides metus dolus.*
9 *Dominij probandi quartus modus.*
10 *Dominij probandi alius modus.*
11 *Intell. l. cum de in rem uerſo, ff. de uſur. contra Pau. Caſtrenſem.*
12 *Titulus quando requiritur ad præſcriptionem non præſumitur ex tempore longo etiam ſi agatur de paruo præiudicio.*
13 *Intell. l. nullo. C. de re iud. l. non ſolum. §. quod uulgo, ff. de uſucap. l. quod uulgo. ff. pro empt.*
14 *Intell. l. cum de in rem. ff. de uſuris.*

1 Poſſ. continuatio exigitur ad præſc.

AD vſucapiendum vel præſcribendum continuam eſſe poſſeſsionem oportet vt in l. iij. ff. de uſucap. ibi, per continuationem poſſeſsionis, & in princip. inſt. eod. ti. l. cœptam. ff. eo. tit. l. vnica. C. de uſucap. transfor. Sed illud dubium eſt quid probari oporteat vt poſſeſsionis continuatio probata videatur, quam rem exempli gratia in decennali præſcriptione agemus, vt ſic in reliquis quoq; uſucapionem ſpeciebus, idem quoque dixiſſe nos intelligatur, etenim ꝙ teſtes deponant vidiſſe me ſemper & continuè citra ullam intermiſsionem poſſidere, & rei qua de agitur inſiſtere. id vt impoſſibile factu eſt, ita & dictu, niſi enim per mendaciũ impoſſibile erit arg. l. ſeruitutes l. quoties, ff. de ſeruit. † Vnde per fructuũ perceptionẽ id probari poteſt, atq; probatum videtur, id quod altero de tribus modis fieri ſufficit, ſiue teſtes dixerint me fructus omnibus & ſingulis illis decem annis percepiſſe, ſiue primo & ultimo anno illius decennij, ſiue etiam primo anno. primum tenent Specul. tit. de proba. §. probari. autem, verſi. ſed quæritur. col. fina. Barto. & Bald. in l. Titia. ff. de ſolutio. Bald. in add. ad Specu. vbi ſuprà per d. l. Titia, in verb. reditus exigit, Franciſcus Cremen. ſingulari. cxxxij. Ioannes Ferrari. tit. de forma reſponſionis rei cõuenti verbo præſcrip. col. viij. Lan. Fran. Orianus in rep. c. quoniam contra, in materia teſtium, uerſi. tertio uenit probanda poſſeſsio, Ludouicus Roma. conſi. lxx. Florianus, in l. j. col. ij. ff. famil. erc. Philipp. Dec. conſ. ij. ex perceptione, Andræus Tiraq. ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opinionem in tract. præſ. §. j. gloſ. 5. Secundum modum ut ſufficiat probari fructuum perceptionem primi & ultimi anni de decennio tenent Specul. ubi ſuprà Barto. in l. ſicut. §. ſuperuacuum, ff. quib. mod. pignus uel hypo. ſoluitur, Idẽ Bart. in l. Celſus, col. pen. ff. de uſucap. Anto. Butr. & Panorm. in c. accedentibus, de priuil. Anto. & Ioannes Imolen. in procemio decret. Felin. in c. inter dilectos, de fide inſtrum. & alij non pauci quos refert & ſequitur hanc partem receptiorem eſſe affirmans Andr. Tiraq. ubi ſuprà quamuis contrarium & minus recte tenuerit Andr. Barbatius conſi. viij. col. x. lib. ij. incip. ſapienter, & communem opinionem uidetur & tenere & multis ornare Nicolaus Boerius deciſi. xlij. alia inſuper, num. 1. cum ſequen.

2 Dominiũ vt probetur.

Huiuſque rei ratio ea eſt † ꝙ qualia ſunt extrema talia præſumuntur eſſe media l. talis ſcriptura uerſi. ſi in annos, ff. de lega. j. l. ſed & ſi §. ſolemus, ff. de hære. inſt.

3 Media talia qualia extrema.

Tertium verò modum vt ſufficiat probare fructus primi anni collegiſſe. † Inde deſcendit, ꝙ ſi ab aduerſario denegetur poſſeſsionis continuatio ea præſumetur, etenim ex præterito ꝑſumitur ad præſens quandiu non probatur cõtrarium Gloſſ. & Hugo. & Placentinus in l. ſiue

4 Progreſſus tal[illegible] præſum[illegible]tur [illegible]

poſsi-

Poſſ. con- tinuatio an præſu- matur ar dua. q.

5 poſſideris, C. de probatio. vbi idem tenent Pe
trus, de Bella perti. Iaco. Butrig. Odofr. Ioan.
Faber Bald. Salice. & alij communiter Ioan-
nes Andreæ Anto. Butrius Panor. in c. cum ad
ſedem, de reſti. ſpoliatorum, Cinus in l. ſuper
longi. C. de temp. longi præſcript. Ioannes Fa
ber in §. j. colum. ſecunda inſt. de uſucap. Bart.
in d. l. Celſus, colum. penultima, ff. de uſucap.
& hanc eſſe receptiorem ſententiam apparet
ex relatione Andreæ Tiraquell. qui eam ſe-
quitur ubi ſuprà quanuis contrarium & mi-
nus rectè tenuerit Andræas Barbatius dicto
conſi. viij. ſapienter, columna. x. libro ſecundo
nec huius communis opinionis ratio obſcura
eſt, nam cum poſſeſſio (præſertim quod atti-
net ad præſcribendum) conſiſtat in animo,
quia ciuilis poſſeſſio eſt illa in qua nititur uſu
capio l. prima. §. per ſeruum qui in fuga, ff. de
acquirenda poſſeſſ. ubi ita tenent communi-
ter Doctores, qui animum meum muratum
eſſe dixerit, non ſolum id probare debet, cum
animi muratio facti ſit l. bonæ fidei §. primo.
ff. de acquirendo rerum domi. iuncta l. finali.
C. de inſti. & ſubſ. ibi, voluntatis eſſe quæſtio-
nem, ſed etiam id nimis difficulter probare
6 poterit † quia mens & animus latet ſoliq; Deo
notus eſt, unde Cicero ad Brutum ſic ait, Non
ignoras quàm ſint incerti animi hominum.
Iſtemque Cicero pro Ceciuna in orati. ait,
7 † verba reperta ſunt quæ iudicarent noſtram
uoluntatem. Perpēde non dixit, quæ oſtende-
rent, ſed tantum quæ indicarent, hoc eſt in-
dicium facerent noſtræ uoluntatis non etiam
certam & indubitatam demonſtrationem, &
tamē nihil omnino eſt quod tam ad animum
demonſtrandum efficax & aptum ſit, quàm
ſermo l. Labeo, ff. de ſuppell. leg. & Dominus
noſter in euang. nam loquela (inquit) tua ma-
niſeſtum te facit, & tamen non raro fallit ut
& probat l. diuus, ff. de milit. teſtamento. § pla
nè, inſti. eodem titulo l. non ſolum, ff. de actio.
& obligatio. l. obligationum ſubſt. in princip.
iuncto vlt. reſp. eodem titulo l. an inutilis, ff. de
accep. Et denique non ſolum factum tam oc-
cultum quàm eſt animi uoluntas, ſed & reli-
qua facta apertiora ab eo qui allegat proban-
da ſunt l. ſi emancipari, ubi notat Iaſo. C. de
collatio. & l. in bello. §. factæ, ff. de capti. ergo
qui negauerit continuatam fuiſſe poſſeſſio-
nem id probare debebit, id autem quoad ani
mum & ſic quoad ciuilem poſſeſſionem in-
8 dicijs probauit. † Nam bona aut mala fides do
lus, metus, mutatio uoluntatis, & reliqua quę
in animo conſiſtunt indicijs probantur l. pen.
C. de euictio. l. metum. C. de eo quod metus
cauſa l. dolum. C. de dolo l. ſi quis intentione

Animus ſoli Deo notus.

Verba ſignum tm̄ non ē certitudo ſūt animi.

Probātur indicijs bona vel mala fides metus dol⁹.

ambigua. ff. de iudic. tradunt Gloſſ. Bartolus,
Alexand. Iaſon. & communiter Doctores in l.
inter ſtipulantem, §. ſi Stichum, ff. de uerborū
obligation. Et ita eſt intelligendum illud Te-
rentij dum ait, erras tui animi ſi me eſſe igna
rum putas, nam de ſuſpicione & coniecturis
non de certa ſcientia intelligendum eſt.

Quartus † modus probandi eſt quādo pro- 9
batur quòd quis fecit terram ſeminari, arari,
coli, & ſimilia, ita Glo. in l. ſi quis in verb. finia
tur. C. finium regundorum ſingularis eſt ſecun
dum Lanfran. in rep. d. cap. quoniam contra,
Andreæ Tiraquell. vbi ſuprà Glo. v. † Niſi fortè 10
cum vnus terram coleret alius fructus perci-
peret, nam tunc is potius quàm ille poſſidere
videretur ſecundum eund. ibi poſt Bald. col.
iij. & Felinus, col. vij. in capit. licet cauſam. de
proba. quanuis Bal. in l. ardoribus §. ſi agtum,
ff. de uſufr. tenuerit contrarium.

Dominij probandi quartus modus.

Dominij probandi alius modus.

† Hactenus cum agitur de uera poſſeſſio- 11
ne rei corporeæ. Diuerſum. n. eſſet, ſi prætende
rem te mihi aliquid annuū debere, & ex diu-
turna eademq; annua præſtatione cōtenderē
legitimum titulū præſumi iuxta l. cū de in rē,
ff. de uſuris l. ſi certis annis, cū ibi plenè nota-
tis, C. de pact. & ad id probandu admiſſus con
tenderem ſufficere ut probetur præſtatio pri-
mi & decimi anni, quaſi per hoc præſumeren-
tur uel præſumi deberent medij temporis prę
ſtationes, tunc enim nihil agerem nec medij
temporis præſtationes præſumerētur ſecun-
dum Andræam Tiraquel. de præſcrip. §. j. Glo.
v. ad finem, qui tamen ait hac in recogitan-
dum, ideo eſſe, quòd contrarium tenuerit
Paulus Caſtrenſis conſi. lj. in caſu ſpectabiliū
virorum, prope medium lib. ij. & ſentit Panor.
mira. in cap. accedentibus, de priuilegijs. mo
uetur Andræas Tiraquell. quia aliter inquit
non unam tantum, ſed plures præſumptiones
introduceremus, nempe ut & per primi & ul-
timi anni poſſeſſionem medij quoque tempo
ris poſſeſſio vel quaſi (hoc eſt medij quoque
t pis præſtationes) præſumeretur, & ex his ſic p̄
ſumptis annuis p̄ſtationibus titulus legitimus
præſumereť prout à parte allegatus fuit, q̄ nō
nobis leuis uidetur, nā præterea ꝙ Gloſſ. l. j. C.
de dotis promiſſio. nō eſt ruta, quinimo paſ-
ſim leges plures inducunt præſumptiones ut
ibi plenè per Doctores. Quis nam ligauit
manus legumlatorum quominus poſſint plu-
res in una eademq; ſpecie inducere præſum
ptiones quoties id expedire eis uiſum fuerit,
certè id ratio nulla ſuadet, adhuc tamen
opinio ipſius Tiraquelli cōtra Paulum Caſtrē
ſem uerior mihi viſa eſt, ratione peremptoria
& oculata, nam quæ ratio facit vt cum agitur
de

Intell. l. cum de in rem verſo ff. de uſu. cōtra pau. Caſtr.

de re corporea ex poſſeſsione primi & ultimi anni prę̨ſumatur poſſeſsio medij temporis, eadem ratio cogit vt hic contrarium præſumatur. Cum agitur enim de rei corporeæ poſſeſſione ideò diximus ex poſſeſsione primi & vltimi anni, vel etiam ex primi tantum anni poſſeſsione præſumi medij quoque temporis poſſeſsionem quòd qui contrarium dixerit videretur nouum factum allegare (hoc eſt tranſitum poſſeſsionis de primo poſſeſſore in alterũ primumq́; poſſeſſorem animum poſsidendi miſſum feciſſe) quod probare deberet cum minime prę̨ſumatur. d. l. ſi emancipati. d. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. d. l. bonę fidei. d. l. fi. C. de inſt. & ſubſt. Sed in ſpecie noſtra qui ſe poſsidere diceret annuum reditum à me ſibi præſtandum, eo quòd contenderet me legitimo titulo ei obligatum, huncq́; titulũ ex diutina præſtatione ſingulis annis facta prę̨ſumendum, hancq́; diutinam prę̨ſtationem prę̨ſumendam ex præſtationibus primi & ultimi anni, nihil ageret, nam poſtquam ei præſtiti primo anno, nullo nouo facto opus eſt vt non videar ei ſequentibus annis præſtare deſijſſe, quinimo ex diuerſo nouo facto opus erat vt ſequentibus annis præſtatio fieret, ſicq́; probanda eſſet ab eo qui in ea ſuam intentionem fundabat, prę̨ſertim cum ex parte aduerſi negatiua (hoc eſt ſe ſequentibus annis non præſtitiſſe) ſit per rerum naturam improbabilis. l. actor quod aſſeuerat, cum ibi notatis. C. de proba. Niſi & mecum eſſet conſutus, & prę̨terea vigiles oculos ſemper haberet, ne forte dum ipſe mecum cõſutus dormiret, ego eam prę̨ſtationem facerem, ſicq́; admiſſa Pauli opinione, abſurdum intolerabile ſequeretur, vt per vnius duntaxat anni præſtationem, in effectu acquireretur & præſcriberetur ius tantundem in poſterum, & in externum annuum exigendi. Nam poſt annos decem dicerem me abs te illud annuum legitimo titulo deberi, & probata vnius ſolius anni præſtatione, inde dicerem ſimiles præſtationes per ſequens decennium factas prę̨ſumi, & conſequenter legitimus titulus, nec tu contrarium probare aut te defendere poſſes, cum negatiua vt oſtendimus ſit improbabilis. Diuerſa omnino ratio eſt in eo qui probauit ab hinc annos decem ſe poſſediſſe fundũ, is enim etiam nullo extrinſecus accedente nouo facto in præſentem vſque diem animo ſuo potuit poſſeſsionem retinere quæ ad prę̨ſcribendum ſufficeret. d. §. per ſeruum qui in fuga, & per contrarium aduerſario facile eſſet ſi forte is poſsidere deſijt, id probare edocendo eum fundum ab alio arari, aut coli ſolitum, aut illius fundi fructus ab alio perceptos fuiſſe, & ſimilia quæ omnia notanda ſunt ad intell. d. l. ſi certis annis, & d. l. cum de in rem verſo, cum ſimilibus.

In quorum terminis dubiũ eſt † an ex curſu 12
lõgi tẽporis cum patientia domini præſuma-
tur titulus allegatus: & ſunt q velint nõ qui-
dem præſumi cum agitur de magno prę̨iudicio & ita procedere. l. nullo. C. de rei vendi. ſecus ſi ageretur de paruo prę̨iudicio & ita procedere. l. ſi quis diuturno, in princ. ff. ſi ſeruitus vend. ita Nicolaus Boerius deciſi. xlij. alia inſuper num. 5. & ait idem velle Bar. in q. per eum diſputata incip. mulier habens amplum patrimonium col. pen. vnde (ſi verum id eſſet) ſequeretur quòd etiam in quibus caſibus ad prę̨ſcriptionem vel vſucapionem requiritur titulus, in illis ſi de leui præiudicio ageretur prę̨ſumeretur ex diutina poſſeſsione ſi allegaretur, † id 13
quòd verum non eſt, ſed eſt contra tex. expreſſum in d. l. nullo, & in l. diutina. C. de longi tẽp. præſcri. l. quod vulgo, ff. pro empt. l. non ſolum. §. quod vulgo. l. Celſus. ff. de vſucap. l. fin. ff. pro ſuo. l. fi. C. pro donato cum alijs per me allegatis. infrà c. lxxvij. num. 10. aliter enim eſſet imponere legem verbis, nam cum leges proclament ad præſcriptionem iuſtã poſsidendi cauſam uel titulum deſiderari vt. dd. ll. & l. unica. C. de vſucap. transfor. in prin. inſti. de vſucap. ſi poſt diutinam poſſeſsionem ſufficeret titulũ allegare ut probatus præſumeretur, tunc aduerſarius illius tituli interuentum abnegans impoſsibile eſſet quòd hanc negatiuã (vt oſtẽdimus) probaret, ſicq́; fruſtra à legibus tot titulus exigeretur cum de leuiore ageretur præiudicio. Ergo ſiue agatur de maximis ſiue de medijs ſiue de minimis rebus aut iuribus præſcribendis in quibus caſibus titulus ad talem prę̨ſcriptionem requiritur, in illis eum allegare non ſufficit niſi probetur, etiam ſi præterierit longum tempus per. ll. ſuprà alleg. generaliter intellectas prout intelligi debent. Neq; ad rem pertinet. d. l. ſi quis diuturno, nam in eo iure ſeruitutis præſcribendo, titulus minimè requiritur, ſicq́; neque eius interuentu, neq; etiã eius allegatione opus eſt ut ſuo loco uidebimus, isq́; eſt uerus illius. l. intellectus. quia ex ipſa ſcientia & patientia inducitur tacita conceſsio ut ibi & diximus, ſuprà par. j. prin. q. v. cũ ſeq. & dixi. infrà c. lxxvij. num. 10.

Neque ad rem pertinet † d. l. cum de in rem
verſo, quia ibi quando vltra longum tempus 14
interfuit factum illius contra quem ius acquiritur & nõ ſimplex aut unicum factum, ſe decies geminũ & vniforme ut infrà ẽt c. lxxxiiij. agemus, quæ omnia non concurrunt in vſucapione uel præſcriptione rerum uel iurium regulari,

Titulus quãdo requirit ad præſcr. nõ prę̨ſumitur ex tẽpore lõgo etiã ſi agatur de paruo prę̨iudicio.

Intelle. l. nullo. C. de re iu. l. non ſolũ. §. q vulgo ff. de vſucapio. l. q vulgo. ff. pro empt.

Intell. l. cũ de in rem. de vſur.

gulari, ſiue agatur de magno ſiue de leui præiudicio, ibi enim citra vllum factum eius contra quem præſcribitur contingit præſcriptio etiam ſi ſit abſens vel ignorans, lege fina. C. de longi tempor. præſcrip.

Quinimò (quòd apertius eſt) in terminis, dictę l. cum de in rem. non agitur de præſcriptione, aut de iure aliquo præſcribendo, ſed tantum de iure ex contractu quæſito per temporis diuturnitatem probando: præſcriptio enim inducit ius, & ſubſtantiam, l. tertia. ff. de vſucapion. At in terminis. d. l. cum de in rem, tempus non allegabatur ad ius inducendum, ſed tantum ad probationem iuris, quòd antea inductum, & creatum eſſe dicebatur.

Porrò aliud eſt ius aliud ꝓbatio eius, l. duo ſunt Titij, ff. de teſtamen. tute. dixi ſuprà part. prima quæſtio. x. quæ omnia diſputandi gratia dicta eſſe intelligas, nam regulariter vt bonam fidem pręſumi etiam ſi, nec allegetur, nec probetur niſi probetur contrarium diximus, infrà part. quarta in princip. ita & titulus (hoc eſt tolerabilis, uel iuſta poſſidendi cauſa) præſumitur licet nec probetur, nec allegetur quãdiu non probatur contrarium. aliter enim ſi iniuſta poſſidēdi cauſa præſumeretur iam exinde mala quoq; fides præſumeretur, l. quærebatur, l. fina. C. vnde vi.

Deniq; ex ſola poſſeſſione contingit præſcriptio dummodo non mala fides non probetur, quæ probatur ab eo qui oſtendit iniuſta ex cã illum poſſidere vt dixi infra capitu. lxxij. & capit. lxxvij. numero decimo. & probaui per plura, quàm quinquaginta fundaméta, infrà par. iij. princip. per totam, & infrà capitu. lxj. num. 10. cum plur. ſeq. & c. lxij.

CAP. LIX.

1 TRaditio ad præſcriptionẽ an requiratur, ard. q.
2 Poſſeßio uitioſa non prodeſt ad præſcriptionem.
3 Præſcriptionis continuatio facilior, quàm acquiſitio, uel inchoatio.
4 Poſſeßionis uitium ut purgetur.
5 Accreſcendi iuri aßimilatur præſcriptio.
6 Alluuionis acquiſitioni aßimilatur præſcriptio.
7 Præſcriptio eſt aduentitium lucrum.
8 Elementa an ſint quatuor.

1 Traditio ad præſcr. an requiratur ard. quæſt.

TRraditio† vel aliquid quod loco traditionis habeatur exigitur ad præſcribendum, & pręterea, quòd poſſeſſio fuerit continuata ingiter, ita Bart. in l. vnica, C. de uſucapio. trãſfor. per text. ibi Petrus Ancharanus in capitul. poſſeſſor. de regu. iuris libro ſexto, ad fin. Franciſcus Balbus qui plures allegat in tracta. præſcrip. part. tertia in princip. & rurſus in tertia parte illius iij. partis principal. in princip. oportetq; vt ea poſſeſſio ſit ſine vitio, † nam iuſtus titulus cum poſſeſſione vitioſa non ſufficeret vt ſi forte rem quàm à me emiſti à tertio poſſeſſore vi aut clã aut precario cœpiſti, ita Baldus in repetitio. l. j. colum. iiij C. de emancipa. liberorum, Bar. per tex. ibi in l. nec ex vet a, C. de acquiren. poſſeſſion. Gloſſ. per text. ibi in l. ſtipulationem, ff. eo. facit, l. ij. l. diutina, l. ſuper long. C. de longi temp. præſcriptio. l. nullo, C. de rei vendicatio. l. iij. l. ſine poſſeſſione, ff. de vſucapion. in princip. inſtitu. eod. titu. tradit Prat. Papi. in forma reſp. rei conuen. in Gloſſ. in verbo exceptionem præſcript. colum. j. & Azo in ſumma, C. pro empto. 2 Poſſ. uitioſa non prodeſt ad ꝑſcr.

Neq; ad rem pertinet† quòd etiam ſine poſſeſſione continuata contingere videatur præſcriptio, l. cœptam, ff. de vſucapion. vbi hęreditas tacens, quæ poſſidere ſaltem quo ad effectum præſcribendi non poteſt, cum careat animo, l. j. §. ſcæuola, ff. ſi quis teſtaméto liber eſſe iuſſus fuer. in cuius animi poſſeſſione ciuili cõſiſtit vſucapio, l. prima. §. per ſeruum qui in fuga, ff. de acquiren. poſſeſſion. ea quidem hæreditas præſcriptionẽ continuare poteſt. d. l. cœptam, nam reſpõdetur, quòd eam præſcriptionem inchoare nõ poſſet per. d. rationem iuxta l. fina. §. fi. ff. de vſucap. qn annis cœptam continuare nõ prohibeatur, ſed permittatur d. l. cœptam, nam & dormiens inchoare poſſeſſionẽ non poteſt, qui tñ inchoatam continuare non prohibetur. Nam & ſimiliter poſſeſſio. & ſi acquiri non poſſit ſine corpore, & animo tñ, tñ continuari, & retineri põt ſolo aío, l. quẽadmodũ, iũcta, l. iij. §. in amittẽda, ff. de acq. poſ. & q̃ tradidi, ſuprà. c. præce. & plene in ſimili p Iaſ. ff. qui ſunt ſui uel al. iur. l. patre furioſo. 3 Præſcriptionis cõtinuatio facilior q̃ acquiſitio uel ichoatio.

Sed ſupior cõis traditio q̃ habet traditionẽ neceſſariã eẽ ad vſucapionẽ vera nõ eſt vtcũq; recepta ſit, poſſeſsio. n. tm̃ (qđ attinet ad ꝓpóſitũ) ad præſcribendũ, uel vſucapiendũ deſiderat, nec refert verũ illa poſſeſsio (ſi uitioſa non ſit) originẽ traxerit à traditiõe an aliũde, ſicq; ſi rẽ tuã mihi minime tradidiſti, ſed cũ ego eã detinerẽ tuãq; eſſe putarẽ mihi vẽdidiſti, dotis noíe dediſti, eã tpe à l. definito ꝑſcribã non ſecus, q̃ ſi mihi eã tradidiſſes, qd. n. ſi alius mihi bona fide eã accipiendi cómodauit, aut pignori dedit, qd ſi cuſtodiæ cã depoſuit apud me, alio quouis modo ſine vitio eam detinebã, in oíbus certe his ſpeciebus, & ſimilibus eius dominiũ nactus ero ſine vlla ẽt traditione ſi dominus poſtea eam mihi vendiderit, donauerit

dotis nomine dederit, l.qua ratione, §. inter dum.ff.de acq.rer.do.§. interdum, inſti.de ret. diuiſ.& ſimiliter in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus vſucapiendi cōditionem nactus ero ſi is qui mihi bonam fidem habenti eam rem, uendiderat, donauerat, doris nomine dederat, dominus non erat vt dd.iuribus iuncta l. clauibus, ff.de contrahend.empt. nec uſquàm inuenies legem aliquam dicentem talem traditionem ad uſucapiendum neceſſariam eſſe, quinimo contrarium reperitur tantum abeſt ut id exigatur, nam in l.iij.ff.de uſucap. definitionem (quę denotare debet perfectam rei eſſentiam & quiditatem) tradens iure conſultus de traditione uerbum nullum, ſed tātum exigit continuationem poſſesſionis, & hanc ad rem iuſtam poſſesſionem deſiderari, & præterea nihil leges proclamant, l.quod vulgo, ff.de uſucap.l.pro empto.l.non ſolum.§. quod uulgo, ff.de uſucap.l.j.l.penult.& ſi.cum utrobique notatis, ff.pro legato, nec dubium eſt, quin iuſta poſſesſio eſſe non deſinat in ſpeciebus ſuprà relatis etiam ſi traditio non fiat ab eo qui nobis dedit titulum uel cauſam præſcribendi, ut patet in dictis legibus. Ergo supereſt hanc ad rem traditionem minimè requiri, quando ille qui præſcribere contendit in poſſesſione erat ſine uitio. Quinimò

4 †etiam ſi uitiosè in poſſesſione fuiſſet, quia eam à me ui, aut clam, aut precario detinebat, ſi eandem rem ei poſtea uendidi, donaui, dotis'ue nomine dedi, cum me dominum eſſe ille credidiſſet, ſine dubio præſcribere poterit, ſine ulla etiam noua traditione, quaſi uitium illud posſidendi accedente noua domini uoluntate uel eius quem ille dominum eſſe putabat purgatum uideatur, ut patet in dictis iuribus & rationibus iuncta l.ſi id quod uerb.quaſi nolente & concedente domina, ff. pro derelicto, & quod ſimili plenè tradunt Barto. & alij in l.fina.C.vnde ui. circa finem iunctis his quæ dicemus in cap.lxxij.& capit. lxxvij.infra ubi edocemur malam fidem purgari accedente domini uoluntate, uerè uel

Poſſeſſionis uitiū ut purgetur.

5 interpretatiuè. Confirmantur iſthæc † nam ut habenti ius in proprietate accreſcit altera pars proprietatis l.ſi totam, ff.de acquirenda hæredita.& ut habenti partem & ius uſusfructus accreſcit altera pars uſusfructus l.j.in prin.& §.j.& §.interdum l.pen.& per totū titulum, ff.de uſufr.accreſcen.& vt habenti ius proprietatis totus vſusfructus accedit, ut per totum illū titulū ita & habenti ius poſſesſionis quaſi vr̄ accreſcere ſua proprietas concurrentibus ijs quæ ad pręſcribendū uel uſucapiendū neceſſaria ſunt. Nec ab ijs multum diſtat ea acquiſitio quæ ꝑ alluuionem cōtingit 6

Accreſcendi iuri aſſimilatur præſc.

iuxtà §.præterea ꝑ alluuionē, inſt.de rerū diuiſ.cum ſimil.vt.n.latenter fundo meo accreſcit & acquiritur ꝙ preceſſum fluminis contiguum relictum fuerat, ut ibi. ita quoq; & in ſpecie noſtra ius proprietatis iuri poſſesſionis contiguum intelligitur eſſe, ſicq; ei facilè accreſcit ijs quæ ad eam poſſesſionem iuſtificādam neceſſaria ſunt, concurrentibus, nec vlibi inuenies neceſſariam eſſe traditionem ex mente iurecōſultorū, ſed ut per alluuionē ex ſolo tpe cum fluminis actu cōtingit incremētū & accesſio, d.§.præterea, ita in uſucapione per ſolū tpis curſum cū actu posſidentis contingit incrementū & accesſio proprietatis ad poſſesſionē, †ſicq; vt aduentitiū lucrū eſt ꝙ ꝑ 7

Alluuionis acquiſitioni aſſimilatur ꝓ ſcriptio

ius accreſcendi uel ꝑ alluuionē acquiritur l. ſi Titio, ff.de uſufr.iuncta l.ſcimus.§.repetitionē.C.de inoff.teſt.ita quoq; aduentitiū lucrū eſt ꝙ ꝑ uſucapionē cōtingit iuxtà d.l.iij.ff.de uſucap.ibi adiectio dn̄ij.†Ergo deficit unū ex 8

Pręſcr. eſt aduentitiū lucrum.

quatuor primis elemētis quibus præſcriptionū materiā cōſtare ſuprà in pr.huius tractatus dicebamus, nec miremur nā & mūdus ipſe ſunt qui negēt quatuor elemētis conſtare, ſed tribus tm̄ ignis elementū negantes, & alij firmant unicū eſſe elementū nempe terræ ex qua reliqua inquiunt elementa procedunt, ſicq; non ſunt propria elementa, quia elementum propriè eſt primum, corpus.

Elementa an ſint quatuor.

CAP. LX.

1 *PRæſentia eſt quid facti.*
2 *Præſentia ut probetur.*
3 *Impedito non currit præſcriptio.*
4 *Hypothecaria quanto tempore præſcribatur ardua quæſtio.*
5 *Impeditis ſua ſponte non ſubuenitur.*
6 *Abſtinendi ius non datur ei qui ſponte heres extitit.*
7 *Neceßitas ſponte cauſata non conſideratur.*
8 *Hypothecaria an competat ante excuſſum principalem debitorem.*
9 *Hypothecaria uel pignoratitia directa ut præſcribatur ardua.q.*
10 *Impedito etiam ſine ſpe reſtitutionis currit tempus ſi potuit tollere impedimentū & neglexit.*
11 *Pauperibus currit tempus ſed reſtituuntur.*
12 *Hypothecaria generalis an præſcribatur ard.q.*
13 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*
14 *Impedito de euictione agere an currat præſcript. ardua quæſtio.*
15 *Impeditis currit praeſcrip.xxx.annorum.*
16 *Cenſum annuum habens ſuper re quae poſt alienantur an agere impeditus dicantur not.q.*

Quoad

QVOAD materiã pręſcriptio-
num qui intelligãtur.eſſe præ
ſentes qui'ue abſentes tradit
tex.in l.fin.vbi notant Glo.&
doct.C.de longi tẽporis præ-
ſcrip.tradunt Ioannes Faber
& Ange.Are.in prin.inſt.de uſucap.Verum cũ
ea quæ facti ſunt non præſumantur niſi probẽ
tur l.in bello.§.factæ,ff.de capti.l.ſi emancipa-
ti.C.de coll.ibi,teq; emancipatum probatum
1 fuerit ubi notat Iaſ.poſt alios,quumq; præſen
Præſentia eſt quid facti.
tia ſit quid facti neceſſe eſt ut qui inter pręſen
tes decennio ſe præſcripſiſſe contendit probet
præſentiam eius contra quem præſcriptum
vult,ita in ſpecie tenent Iacob. Butriga.in d.l.
fi.Angelus in l.pen.C.quib.non obſ.longi tem
po.præſcr.Andr.Tiraq.de præſcrip.§.j.Glo.vj.
2 † præſentiam autẽ probaſſe intelligetur ſi pro
Præſentia vt probetur.
bauerit utrunq; tam præſcribentẽ quàm prio
rem rei dominum in eadem ciuitate fuiſſe pręſentes ita Ang.ubi ſuprà Bald.in l.emptor. C.
de longi temp.præſcrip.Petr.Philip.Corn.cõſ.
l.in lite vertente col.fi.lib.ij.Bartholo.Socinus
conſi.cxxj.uiſa contingentia poſt princ.libr.j.
Andr.Tiraq.vbi ſuprà.in loco enim ubi quiſ-
que habitat ibi intelligitur eſſe præſens ita Io.
Imolen.Alex.& Franciſcus Aretin.in l.is po-
teſt.ff.de acq.hær.plenè per Andr.Tiraq.ubi ſu
prà.& in legibus connubili.Glo.vj.q.ij.

3 Deniq; † quemadmodũ abſentiæ quaſi pri
Impedito nõ currit pſcriptio.
uilegij loco conceſſum eſt ut duplicentur tem
pora & induciæ uſucapionum d.l.fi.C.de longi
temp.præſcrip.in princip.inſti.de uſucapio.ita
quoq; impeditis iuſto iuris impedimento da-
tum eſt ut nullo modo currat præſcriptio.l.j.
§.fi.C.de annali excep.l.contra maiores. C.de
inoffi.teſtam.l.qui hæredi.§.ſi pars, ff.de cõd.
& dem. Qua ratione cõtrouerſum eſt an cre
4 ditori habenti hypothecariam currat præſcri
Hipothecaria quãto tempore præſcribetur, ardua.q.
ptio eo caſu quo debitor rem hypothecatam
alienaſſet eamq; longo tempore emptor poſ-
ſediſſet,mouet quæſtionem ꝙ hodie creditor
ille contra tertium illum poſſeſſorẽ agere non
poteſt niſi demum excuſſo prius principali de
bitore,ſicq; interim uidetur agere impeditus
& conſequenter uidetur ꝙ cõtra eum præſcri
ptio non currat arg.auth.hoc ita ſi debitor.C.
de pignorib.& ita in ſpecie per hãc rationem
tenet Alex.conſil.lviij viſo & perlecto propè
finem lib.ij. verum contrarium tenet ipſemet
Alex.conſ.ccxx.ponderatis his quæ in ſuperio
re lib.vj.col.vlt.Andr.Tiraq.de præſcr.§.j.Gl.
vij.qui utrunq; locum refert relinquit cogitã-
dum,quid dicendum & ſanè pars affirmatiua
5 ut contra iſtum creditorem currat præſcri-
Impeditis ſua
ptio longè uerior eſt, namꝙ uulgo traditur
contra impeditum agere non currere præſcri
ptionem id quidem regulare eſt, fallit tamen
quando in manu ipſius impediti erat remoue
re illud impedimẽtũ, idq; neglegit tunc enim
contra eum non deſinit currere præſcriptio
non magis quàm ſi re uera uel omnino impe-
ditus non fuiſſet ita eſt text.in l.qui hæredi.§.
ſi pars,ff.de cond.& demon.dixi plenè in l.cõ
tra maiores.C.de inof.teſtam.ubi eadem ſimi
liter exceptio probatur.
ſponte nõ ſubuenitur.

Ad †idem l.iam dubitari,ff.de hær.inſt.ubi 6
æquiſſimum illud abſtinendi beneficium filijs
Abſtinẽdi ius nõ datur ei qui ſponte hæres extitit.
conceſſum eiſdem denegatur quando non ex
neceſſitate præciſa, ſed tantum cauſatiua hæ-
redes patri extiterunt, ſi enim(inquit)lex fi-
lius à patre ſub poteſtatiua conditione hæres
ſcriptus fuit in manu ſua erat conditionẽ mi-
nimè explendo hæredem patris non fieri,vnde
ſi eam conditionem expleuit continuo fit hæ-
res à lege iure ſuitatis,iuxtà, l.conditionibus
pupillus verbo.iure poteſtatis ubi nota.Socin.
colum.penultim. ff.de condition.& demonſt.
& tamen licet ſic à lege hæres factus fuerit ad
huc denegatur ei beneficium abſtinendi eo,
quòd in manu ſua fuerat conditionis imple-
mentum prætermittere, ſicque hæres à lege
minime fieret,prout hæc ratio nũcupatim red
dita eſt, in d.l.iam dubitari.ibi cum ſub hac
conditione inſtituti, iam nõ ut neceſſarij, ſed
ſua ſponte hæredes extiterint ſicq; legis auxi
lium non meruerunt.

Ad idem l.ſi filius qui patri,ff.de vulga.quã 7
Neceſſitas ſpõte cauſata non conſideratur.
tam ibi, quàm ubi ſuprà inducit Socinus, &
multa in ſimili per Iaſo in l.ſi fideiuſſor,§.ſi ne
ceſſaria,.ff.qui ſatiſdare cogan. ſic ergo, & in
ſpecie noſtra auxilium legis impeditis polici-
tum non meretur is creditor quando quidem
in manu ſua erat debitorem conuenire,ſicque
illud impedimentum remouere, præſertim,

†Cum etiam ante principalem debitorem 8
Hipothecaria an competat ante excuſſum prin. debitorem.
excuſſum competat actio hypothecaria con-
tra tertium poſſeſſorem ut tradũt Glo. & Bar
tol. in l.ſecunda,C.commun.diuidun. & An-
dræas Tiraquel. ubi ſupra, & licet ipſe poſſit
opponere exceptionem ordinis, id tamen iam
ſufficeret ad ſuam pręſcriptionem interrumpẽ
dam ad eumq̀ne in mala fide conſtituendum,
vt tradunt Doctor.in l.mote litis, C.de rei uẽ
dicatio.& ſuo loco diſſeremus: pro nobis tex.
in l.qui poteſt facere,ff.de regulis iuris,& in l.
quibus diebus, in princip.ff.de conditio.& de
monſtration. ubi multa per Socin.poſt Barto.
& Paul.Caſtren. ibi & per Hieronymum Ca-
gnolum in d.l.qui poteſt, Philippumq; Deciũ
ibi. & noſtram ſententiam in ſpecie vno verbo
tenet Franciſcus Balbus de pręſcriptio.in iiij.

par. quintæ partis principal.quæſtio.iij.nume
ro 2.verſicu.ex quo infero motus, quia in po-
teſtate creditoris eſt efficere vt ea actio oriaẽ
id quód ſecundum ſuperiora declarãdum eſt,
& quæ dicta ſunt in hac actione hypothecaria
contraria repetita eſſe credantur, & in pigno-
ratitia quia vtroq; caſu par ratio eſt, ſicq; idẽ
ius.l.illud ff.ad legem Aquiliam. Hactenus de
9 actione hypothecaria- contraria † quid autem
in pignoratitia, vel hypothecaria directa, quæ
competit debitori contra creditorem, puta
debebam tibi centum pignoris nomine tibi
tradidi rem mobilem, uel hypothecæ nomine
tradidi tibi fundum, qnam rem mobilẽ, aut
fundum vendidiſti, an emptor eas res pręſcri-
bere poſſit cum ille non iure creditoris, ſed
tanquàm res ſuas eas uendidiſſet, mouet quæ
ſtionem, quòd debitor ante ſolutionem nõ po
teſt ad rem ſuas recuperandas agere, ſicq; vt
impedito non currere præſcriptionem videba
tur, argumen.d.l.contra maiores, C.de inoffi.
teſtament.d.l.prima.§.fina. C.de annali exce-
ptio. d.l.fina.§.ſinautem, C. commun.delega.
Contrarium adhuc tenent Franciſcus Balbus
vbi ſuprà poſt Paul.Caſtrenſ.quem allegat cõ
ſil.ccxciiij.ego Paul. Caſtrenſ. in uolumine an
tiquo & Bald.conſil. ccxcij.ſuper eo lib,iij.mo
uentur quia ille non videtur impeditus quan-
doquidẽ poterat debitum exoluendo remſuã
recuperare ſicq; ei non ſubuenitur argumen.
d.l.iam dubitari.d.l.qui poteſt facere.d.l.qui-
bus diebus.in princip. & in capitu.fina.de ele-
ction.& in l.iij.§.quid ergo, ff.de contrario iu
10 di.tutelæ. † Etenim vera & communis opi-
nio eſt per dd.iura vt quando quis impeditus
eſt, ſed ipſe poteſt impedimentum remouere
tunc ei currat tempus etiam ſine ſpe reſtitutio
nis, ita Felynus colum.j.& Paulus Pariſius col.
iij.in capitu. ex tranſmiſſa de pręſcription. Lu
douic.Romanus conſil. ccccxxxv. Hieronym,
Cagnolus numero 3.in d. l. qui poteſt facere
Alexand.conſil.lxxij.colum.fina.libr.v. Rimi-
naldus in l.procurator vltim.nota. C.de eden
do Philippus Decius in cap.cum inter colum,
viij. de exceptionibus, idem Decius conſilio
dclxxvij. Ioannes Crotus in repetition.|l.ſi is
qui pro emptore de vſucapio. iij. colum. char
11 te penultim. † Quid autem ſi is debitor ege
ſtate laboraret adhuc idem vt contra eũ cur
rat tempus mero iure, quòd attinet hanc ad
rei ſuæ præſcriptionem, nã ea neceſſitas, quæ
non præberet in communi impedimentum;
ſed tantum in particulari non eſt in conſidera
tione, nam & ſimiliter dicimus, quòd & ſi ne-
ceſſitatis cauſa relaxetur ſolennitas teſtandi
tamen intelligitur ſi ea neceſſitas erat in com

Hypothecaria uel pignoratitia directa ut præſcribatur ard.q.

Impedito etiam ſine ſpe reſtitutiõis currit tẽpus ſi potuit tollere impedimentũ & neglexit.

Pauperibus currit, tẽpus ſed reſtituuntur.

muni hominibus illius loci vbi teſtamentum
fiebat, fortè propter timorem peſtis, aut ho-
ſtium, non ſic ſi erat particularis in eo teſtato
re tantum propterea, quòd erat reliquis fortè
conciuibus infeſtus, aut ita pauper vt teſtes ad
eum accedere noluerint vt diſſeruimus de ſuc
ceſſion. creation.libr. ij.§.xiiij. numero 61. in
ſimili per Andręam Tiraquellum de cauſa ceſ
ſante par.ij.limit.xxxij. per l.j. ad finem, ff.de
minoribus. Cæterum hoc caſu licet tempus
mero iure currere non deſinat tamen huma-
num erit concedere reſtitutionem argumen.
eorum, quę diximus in illo articulo quo ne-
gauimus tempus appellandi currere pauperi-
bus, vt ſuprà lib.præced.cap. cxxxvj.
Hactenus † quãdo ea res de qua præſcribẽ- 12
da agebatur ſpecialiter erat obligata, quid
autem ſi generaliter, uenditor qui de euictio-
ne emptori promiſit, in id omnia bona ſua
obligauit (ut ſolenne eſt) deinde bona omnia
alienauit, an reliqui emptores uel fortè dona
tarij, qui ea bona acceperunt legitimo titulo
poſſint præſcribere contra illum primum em
ptorem ius hypothecæ ꝙ ei cõpetebat & An-
dr.Tiraq.de præſcrip.Gloſſ vij.poſt Panormi.
quem allegat conſi.xxij.quidam Ioan.de Se-
nis libr.ij.tenet non currere præſcriptionem,
quibus adde idem tenentem Franc.Balbum
de præſcrip.in iiij.par.v.partis prin.q.iij.verſi.
& quòd non præſcribatur poſt Glo.quam alle
gat in l.empti.C.de euictio. Mouentur quia
inquiunt emens rem alienam de euictione
agere non poteſt antequàm ea euincatur l.
qui rem & l.ſi poſt.C.de euictionibus. ergo is
impeditus eſt agere & conſequenter contra
eum non currit præſcriptio per dd.ll.Sed hæc
elegans opinio nobis tuta non ſat uidetur,
nec enim mihi impeditus agere uideri is po-
teſt qui ius ſuũ habet iam natum inq; eſſe iã
productum, nec dubium eſt quin iſte credi-
tor ius reale habere intelligatur l.ſi.C.de reb.
ali.non ali.ergo non eſt agere impeditus cum
habeat ius reale in eſſe productum & ortum
poſſitque prohibere & denunciare debito-
ri ne res ſuas alienet niſi ſaluo iure ſuo hypo-
thecæ, & denunciare emptori ut eas res ſciat
eſſe obligatas, ſicq; ut eas cum ſuo onere &
cauſa emat & nõ aliter, ſciatq; ſe in iis rebus
ſi eas emerit habiturum conſortem quoad il
lud ius hypothecæ, quo facto ille iam in eodẽ
ſtatu conſtituetur in quo ipſe debitor erat.
ſicq; hac mala fide præſcribere nunq̃ poterit.
Diuerſum eſt diuerſaq; cauſa & ratio eſt il-
lius cui uel nullum de præſenti ius competit
iuxtà l.j.§.fin.ff.de annali excep.C.uel compe-
tit ſub conditione iuxta d.§.ſin autem l.ſi.C.
commu.

Hypothecaria generalis an præſcribatur ard.q.

13 commu.dclega.d.l.contra maiores. †Hi enim nullum ius habere dicuntur, quia conditionalia nihil ponunt in eſſe l.ſi quis ſub conditione dandorum decem.ff.ſi quis omi.cau.teſta. Sicq; merito dicuntur agere impediri & contra eos non currit præſcriptio, ergo ſi noſter emptor negligens fuerit in tali denunciatione facienda ſibi imputet & merito ei curret præſcriptio. Dicet quis quid ſi ignorauit eas res ſibi obligatas alienari, reſpondeam ei nihilominus currere præſcriptionem, quia tunc non tam iuris q̃ facti eſſet impedimentum, quod non impedit currere præſcriptionem, & in eo tantum quæſtio tunc eſſet an propter iuſtum illud facti impedimentum poſſet contra talē præſcriptionem reſtitui ut per tex.iuncta doctrina Bar.ibi in l.fi.C.de longi temporis præſcrip.de quo infrà plenius agemus cogita tñ.

Conditionalia nil ponunt in eſſe.

14 Quid † autem ſi mihi poſtea nunciatum eſſet hanc rem quam ab illo enim eſſe alienam adhuc anteq̃ ex facto euicta eſſet de euictione agere non poſſem d.l.ſi poſt d.l.qui rem.C. de euicti. & conſequenter interea uideor agere impeditus nec mihi curreret præſcriptio ſecundum Andr.Tiraquel.ubi ſuprà.id quòd durius eſt q̃ ſuperius, nam id ſcire dicimur qđ vehementer iuſtis ex cauſis moti opinamur, l. cum quidam, §.quod dicitur.j.& ij.cũ ibi nota.per Gloſſ.& Doctor. ff.de acquiren. hæred. ſi ergo poſtquàm bona fide emeram viri boni & graues dixerunt mihi eam rem eſſe alienã, iam dicor ſcire eam eſſe alienam, & conſequẽter intelligo à me euictá iri veroſimiliter, quia verus huius rei dominus non eſt credendus hanc ſuam rem omiſſurus, aut neglecturus l.cum de indebito, ff.de probatio. ſicq; etſi nequeam de euictione agere cõtra principalem nec etiam contra illos tertios poſſeſſores antequàm re uera euincatur, interim tamen & potero, & deberem eis denunciare, ut ſciant quemadmodum ſeſe res habeat, etenim potẽtia proxima actui pro ipſomet actu reputatẽ, ſicque cum primũ maritus diſſipare, uel ad inopiam vergere cœpit poteſt mulier agere ad dotem l.ſi rebus l.vbi, cum vtrobique notatis, C. de iure dotium, ergo cum in ſpecie noſtra cũ primum intellexi rem eſſe alienam intelligo potentiam ut ea res à me abſit, vel abſceſſura ſit propinquam eſſe, & uero ſimillimam, par eſt vt contra illos tertios poſſeſſores agere poſſint ſaltem denuntiando, quemadmodum ſe res habeat eoſque per hoc in mala fide conſtituẽdo, ut ſic contra me ius meum hypothecę pręſcribere nequeant, id quòd ſi omiſerim mihi merito imputabitur, mihiq; tanquàm nõ impedito niſi culpa vel ſponte, aut negligentia mea non eſt cur non currat præſcriptio, iuribus, & rationibus de quibus ſupra. cogita tamen quia non affirmo.

Impedito de euictione agere an currat pręſc. ard. q.

15 In † ſuperioribus tamen ſpeciebus retenta opinione exiſtimantiũ nõ currere præſcriptionem illam intellige quo ad præſcriptionem ordinariam decem, aut viginti annorum, nõ ſic in præſcriptione annorum triginta, quę non deſineret currere ſecundum Balbum ubi ſuprà q.iij.in fine.

Impeditis currit præſcript. xxx.annorum.

16 † Quid ſi Mænius vendidit mihi decem aureos annuos in idq; domum obligauit quàm poſtea alteri vendidit qui cõtractus legitimus & uſitatiſſimus eſt appellaturq; cenſus, uulgari nomine, is per annos viginti eos aureos annuos perſoluit totidẽq; annos emptor domus eã bona fide poſſidet, poſtea is debitor meus non uult aut non eſt idoneus ad annuum illũ cenſum perſoluendum, vtrum poſſim agere cõtra domus illius emptorem, an vero ille ſeſe præſcriptione poſſit defendere, attigit Andr. Tiraquell.vbi ſupra Gloſſ.vij. in fin.ſed non definiuit allegat Speculatorem de pręſcription. §.j.verſicul.pone colonus, & titu. de locato, §. nunc aliqua verſicul. xliiij. Guiliel.de Cune. & Bald. in l.ſolemnibus, C.de rei uendication. Bald.in l.arboribus.§.qui tamen ff.de vſufruc. Caſſane. in conſuetud.Burgundiæ titu.des cẽſes.§.ſecundo colum.xv.verſic.nunc ſuccedit Alexandr.conſil.lxxj. videtur colum.fina. lib. primo. Et ſanè ſi illius domus emptori ab ipſo venditore dictum fuit (uel etiam ab alio, ita vt credere deberet) eam rem eſſe obligatã uel illo cenſu oneratam, expeditum eſt eum ut malæ fidei (quòd attinet ad illud ius) poſſeſſorem non poſſe præſcribere, quod ſi nihil ei dictum fuit tunc ſi illius rei ignarus erat qui emerat annuum illum reditum iuſto facti impedimento tentus videtur, & eſt materia d.l. fin. C.de longi tempo.pręſcrip. cum ibi notatis per Bar. quòd ſi id nouerat, & neglexit denunciare emptori quemadmodum ſe domus illa haberet ut ſic eum in mala fide conſtitueret, ſibi imputandum videtur iuxtà ea, quæ ſuperius dicta fuerunt, nec enim video ut poſſit videri aut dici agere, aut denunciare impeditus is q ius ſuum habet in eſſe productum, & nulla cõditione ſuſpenſum.

Cenſum annuum habens ſuper re q post alienatur an agere impeditus dicatur not. q.

CAP. LXI.

1 *Titulus ad præſc.requiritur.*
2 *Titulus allegatus an præſumatur.*
3 *Intell.l.cum de in rem.ff.de uſur.*
4 *Obligari perſonaliter durius quàm rem tradere ſuam & alienari.*

5 *Titulus*

5 *Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore.*
6 *Obliuio præſumitur poſt longum tempus.*
7 *Emancipatio poſt longum tempus præſumitur.*
8 *Aditio hæreditatis præſumitur.*
9 *Conſenſus præſumitur poſt longum tempus.*
10 *Matrimonium præſumitur poſt longum tempus.*
11 *Manumiſsio præſumitur poſt longum tempus.*
12 *Conſenſus patris præſumitur poſt longum tempus ad ualidandum filij contractum.*
13 *Tempus longum facit præſumi licentiam mariti in uxoris contractu, idem quoad conſenſum propinquorum.*
14 *Tempore ex longo præſumitur conſenſus Domini in uenditione rei emphyteuticæ.*
15 *Tempore ex longo præſumitur ratificatio.*
16 *Emancipatio illegitima ualidatur ex longo tempore.*
17 *Longum tempus facit filium præſumi emancipatum.*
18 *Intell. l. cum de in rem. ff. de uſur. ut procedat etiam ſi allegaretur titulus donationis contra communem opi.*
19 *Lex noua præterita annullans an extendatur ad diu. obſeruata.*
20 *Domicilium quanto tempore uidetur quæri.*
21 *Tempus longum facit ſuſtineri contractus illegitimus.*
22 *Votum continentiæ præſumitur ex longo tempore.*
23 *Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore.*
24 *Vnio eccleſiarum præſumitur ex longo tempore.*
25 *Conſenſus epiſcopi in unione præſumitur ex longo tempore.*
26 *Tempore ex longo præſumitur conſenſus coniugis ad ſolutionem tori.*
27 *Temporis longi taciturnitas facit præſumi diuiſionem etiam ſi agatur de graui præiudicio ardua quæſtio.*

TERTIA PARS PRINCIPALIS ad titulum ſpectans.

1 *Titulus ad præſcr. requirit.* Titulum in preſcriptionibus requiri vulgo traditum eſt per l. nullo, C. de rei nendic. l. unica, C. de vſucapio. transfor. in princip. inſtitu. de vſucapion. cũ ſimilibus, quòd nos iuſtam poſſidendi cauſam appellamus, l. quòd vulgo, ff. pro emptor. l. non ſolum, §. quòd vulgo, ff. de vſucapion. l. fi. ff. pro ſuo. cum ſimil. quòd quẽadmodum intelligẽdum ſit plenè diſſeruimus infrà, capitu. lxxvij. nume. 10. & capi. lxxij. & 2 ca. lxxxj. † Sed egregia quæſtio eſt vt iſte titulus vel iuſta poſſidẽdi cauſa probetur *Titulus allegatus an præſumatur.* is enim titulus ſufficiens, & idoneus intelligitur qui ad dominium transferendum habilis, & idoneus eſt (quale eſt ſi eam rem mihi venditam, aut dotis nomine datam, aut donatam inter viuos dicerem. aut fortè legati, uel fideicommiſſi nomine in vltima uoluntate relictam, uel conditionis implendæ cauſa traditam, uel titulo hæreditario relictam, uel fortè rem titulo pro derelicto captam, & ſimilia ut per totos titulos, ff. & C. pro empto. & ff. & C. pro donato, & ff. & C. pro dote, & ff. & C. pro ſuo, & ff. pro derelicto, & ff. & C. pro hærede, & ff. pro legato & l. j. ff. de conditio. cauſa data. & l. videamus, ij. ff. de vſuris, & per Bar. in l. in quartam nume ro, 9. cum ſequentib. ff. ad leg. falcid.) ſi ergo aliquo ex his titulis me poſſidere, & poſſediſſe allegaui, an per ſolam allegationẽ is titulus iuncta diutina poſſeſſione præſumatur dubium, & eſt, † & crederẽ talem legitimum titulum alle 3 gatum præſumi ex diutina poſſeſſione per l. cũ *Intell. l. cum de in rem. ff. de uſur.* de in rem uerſo, ff. de vſuris vbi ſi annua præſtatio vniformis lungo tempore mihi ſoluta fuit, & in poſterum tantundem annuum mihi deberi contendam, & allegem aliquem titulum in id obligatorium is titulus præſumitur, & probatur ex illa diutina præſtatione, ſic ergo & in ſpecie noſtra poſt quàmdiu rem poſſedi ſi eam me ex iuſto titulo poſſediſſe allegem is titulus ex ipſamet diuturna poſſeſſione præſumetur. Adſtringitur hoc argumentum nam ſi in terminis d. l. cum de in rẽ, id fit ex ui poſſeſſionis diſcontinuæ, quæ eſſe intelligitur in decem annuis illis præſtationibus, multo facilius, idem erit in ſpecie noſtra vbi erat poſſeſſio cõtinua, quandoquidem continua poſſeſſio tam efficacior eſt, diſcontinua, quod in illa ſolum decẽnium ſufficit ad præſcribendum in iſta vero cẽtum anni exiguntur vt in l. j. §. ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & in l. j. & l. ij. ff. de aqua pluu. iuncta, l. ſeruitutes in mag. ff. de ſer. & adſtringitur, ij. quia in terminis, d. l. cum de in rem erat quaſi poſſeſſio tantum non etiam poſſeſſio vera ut patet, hic autem vera poſſeſſio eſt.

† Poſtremò adſtringitur, nam de longe gra- 4 *Obligari perſonaliter durius quàm rẽ tradere ſuam & alienam.* uiore præiudicio agebatur in terminis d. l. cũ de in rem quàm in ſpecie noſtra, argumẽ. tex. egregij in l. vnum ex familia, §. ſi rẽ ff. de leg. ij. ibi, ſunt enim in rebus ſuis legandis, quàm in alienis comparandis & in onerandis hæredibus faciliores uoluntates quorum uerborum ſenſus eſt longè facilius eſſe cuiq; rem ſuam dare q̃ obligari perſonaliter ad aliquid emendum emptumq; tradendum, quanto ergo durius videretur Iureconſulto illi ſi ea obligatio perſonalis non vnica ſolutione perimenda eſſet, ſed in æternum duratura ad aliquid annuum in æternum perſoluendum vt fit in terminis d. l. cum de in rem. Proinde ſi ibi huiuſmodi

modi duritie non obſtante titulus allegatus ex ſola illa diuturna nõ poſſeſsione, ſed quaſi poſſeſsione præſumitur, multo magis in ſpecie noſtra præſumetur vbi nulla in futurum obligario eſt neque æterna vel geminata neq; ſimplex, præſertim cum hic ſit vera poſſeſsio ibi impropria, hic continua ibi diſcontinua.

Optime facit quia generale eſſe videtur vt ex diuturnitate temporis ad præſcribendum definiti præſumat̃ titulus arg.l.j.§. ductus aquę. ff.de aqua quotid.& l.j. & l.ij.ff.de aqua pluuiali ar.vbi expreſſum eſt eam temporis diuturnitatem, vim legis conuentionalis aut conſtituti obtinere, ſicq; alium titulum non requiri. Neque ad rem pertinet quòd ibi centum anni vel tempus inmemotiale exigatur, nam ibi in rebus & poſſeſsione vel quaſi diſcontinua in qua tantundem & non plus operatur centum anni quantum longum tempus decem vel viginti annorum vbi poſſeſsio eſſet continua vt

5 in ſpecie noſtra. Poſtremo optimè facit quia in nulla vnquam re tam enixè titulus deſideratur quàm in obtinendo eccleſiaſtico beneficio.c.beneficium eccleſiaſticum de reg.iur.lib. vj.& tamen etiã in eccleſiaſticis beneficijs poſt longum tempus decennij præſumitur titulus allegatus, vt eſt vera & communis opin. quam tenent Baldus, Angelus, Ioannes Imolenſis, Ludouicus Romanus, & Franciſcus Aretinus in l.qui in aliena, in prin.ff.de acqui.hær. Andræas Tiraquell.de præſcrip.§.j.Glo.iiij. verſic.vj. eiuſdẽ farine, ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opinionem Fernãdus Loazes Archiep. Tarraco. in conſil.pro Marchione de Velez dubi.j pag.cclxix. Hoſtien. Innocen. Cardinalis. Antonius de Butrio, Panorm. Ioannes de Imola, Felin. & cõmuniter alij in d.c.illud de pręſumptio.& in d.c.licet Heli. de ſimonia & in d.l.ſi filius.C.de petiti. hæredi. Cardi. Andræas Siculus & alij in c.requiſiſti de teſta. Domini de Rota in deci.lxxxiiij.incip.nota.quod ubi cõtra aliquẽ excipitur.ſub titu.de probat. & excepti. in antiquis, Ioannes de Imola in c. ex frequentibus.de inſti. Nicolaus Millis in d. ſuo repertorio in verbo Epiſcopus.In d.verſic. antep. Alex.in conſil.ccxix. incipi. ponderatis his.colum.iij vol.vj. Andræas Siculus in conſ.j. col.v.vol.iiij. Bartholomæus Soci.in cõſil.clxx. col.penul.vol.ij. Feli.in c.ſicut.col.xv.verſic.fallit.iij.de re iudi.& in conſil.ij.incipi.excellens Doctor.in.vj. & vij.col. Bartholomæus Caſtaneus in conſi.xj.incipi.lecas.col.xxvij.in.ij. dubio, Ioannes de Amicis in conſil.cxxij. incipi. coram magnifico domino & tradit Mattheus de Afflictis in deciſionibus Neapolit. deciſio. ccclxviij.incip.in caſu nobiliũ in.ij.col. cũ ſeq.

Titulus beneficij præſumitur ex lõgo tempore.

In ſumma hæc pars probatur ratione: nam 6 poſt lõgum tempus præſumitur obliuio. adeò vt poſt tale tempus poſſeſsionis ſuę oblitus qs videatur quanto ergo magis teſtes quorũ nihil intereſt per quos eum titulum quo de agitur probare curabam pręſumẽtur merito obliti. Sicq; poſt tale tempus nõ iniuria tituli probatio maximè difficilis reputabitur & conſequenter merito à lege ceſſabit hoc caſu tituli probandi onus iſq; titulus allegatus poſt diuturnã poſſeſsionẽ merito pręſumetur. Quod autem poſt longum tempus decennij etiã proprie poſſeſsionis quis oblitus præſumatur vera & communis opin. eſt quam tenent Dinus in c.ſine poſſeſsione.in fi.de reg.iur.lib.vj.Glo. & Iacobus Butrig.in l.licet.C.de acqui.hære.Iaſ. in l.j.§.per ſeruum col.iiij.lect.ij ff.de acq.poſſ. Andræas Tiraquell.qui hanc affirmat eſſe receptiorem ſententiam de pręſcrip.§.j. Glo.iiij. verſic. poſtremo tempus, ibi, ſed multo plures Ioan. Andr.in additio.Specul.in tit.de peti.& poſſ.quo loco ſuprà citauimus, Bar.& Bald.in l.j.C.de ſeruis fugiti.Bar.& Ange.in d.§. ſi forte, ibiq; late Alex.col.j.& ſequen.qui reſpõdet rationibus aduerſariorum, Barto.in l. Celſus. col.ij.ibi, vel cum negligentia longi temporis, ff.de vſucap.Bald.in l.vlt.C.de his qui à non domi.& in l.ſi minorem.C.de in integrum reſtit. mi. & in d.l.j.in fi.C.de ſeruis fugiti.& in repe. l.edicta.col.iiij.verſi. incidentur quæritur, ibi, dummodo ſit intra decennium.C. de eden. & conſil.xxxvij.quidam tabellio.col.vlti. lib.j. & conſi.cl.caſus actualiter, col.pen.lib.ij. Roſellus inter conſilia Bal. conſil.ccccxlv.ſuper prædictis col.ij.lib.ij.Panormi.col.v. & Felin.col.pen. in c.vigilanti de pręſcrip.

Obliuio præſumit̃ poſt longum tempus.

Quinto † eadẽ pars probatur per tex. in l.j. 7 C.de patria poteſta.vbi filius poſtquã diu fuit in quaſi poſſeſsione ſui iuris & ſi nullum titulũ emancipationis vel dignitatis vel alterius rei aut modi per quẽ ſolent liberi à patria poteſtate liberari oſtendat adhuc ſui iuris eſſe præſumitur, & iuſtam cauſam ſeu titulum gerendi ſe pro homine ſui iuris habuiſſe intelligitur, quamuis ea quaſi poſſeſsio (id quod durius & mirabilius eſt) aduerſetur peiori ſtatui ipſius, nam ipſe non negabat ſe patris ſui legitimum filium fuiſſe ex legitimo matrimonio natum ſicq; olim ſub eius poteſtate fuiſſe conſtitutũ iuxta l.filium eum definimus.ff.de ijs qui ſunt ſui vel alieni iuris & in prin.inſti de patria poteſta.& inſt.de nuptijs in prin. Et tamen emancipatio in facto conſiſtebat quòd præſumitur 9 ex diutino poſſ.vel quaſi vt ibi iuncta.l.ſi emancipati.C.de colla.

Emãcipatio poſt lõgum tempus præſumitur.

Sexto facit tex. egregius in l.ſi filiusfa.C.de pet.

Additio hæreditatis præſumitur.

pet.hæred. vbi hæreditatem filiofa. delatam is filius longo tempore poſſedit & ex illa diutina poſſeſsione præſumitur legitimus titulus hoc eſt hæreditatis additio licet illa in facto conſiſtat.§.fi.inſt.de hær.qual.l.gerit.l. is poteſt.ff.de acqui.hære.& textum.d.l.filiusf.dicunt ſingulare Bald. & Angelus ibi & Bald. in l. ſi certis annis col.iiij.C.de pact.

9 Cõſenſus pſumitur poſt longum tempus.

Septimo† facit.l.qui in aliena.in princ. verſi. ſed & ſi non adierit.ff.de acqui.hæredi. vbi ex diuerſo hæreditatem filiofa.delatam pater ipſe longo tempore poſſedit & per hoc legitimus titulus vtcunque in facto conſiſtat præſumitur (hoc ē additio hæreditatis à filio facta & tex. ille ſingularis eſt ſecundum omnes Doctores ibi & ſecundum Barb.conſi.xxxiij. ſcribit Pſal miſta col.ij.lib.ij.

10 Matrimoniũ præſumitur poſt longũ tēpus.

Octauo† facit elegans text.in c. illud de præſump. vbi per diutinam cohabitationem maris & fœminæ præſumitur legitimum matrimonium alijs cõcurrentibus adminiculis, nec dubium eſt rem facti eſſe matrimoniũ vt per totum titulum de ſponſalibus, quem texrum Antonius ICardina.Ioannes Imolen. Panormi.& Felin.ibi trahunt ad matrimonium ſpirituale recte contendentes titulũ beneficij ex diutina poſſeſsione vel quaſi pręſumi ut ſuprà diſſeruimus.Nec dubium eſt contractum matrimonij longe grauioris pręiuditij eſſe quàm vllus alius contractus quandoquidem in æternum inducit obligationem adimitq; libertatem, iuxta illud quos Deus cõiunxit homo nõ ſeparet,ergo longe facilius idem recipiendum in reliquis actibus qui tanti momenti eſſe nequeunt.

11 Manumiſſio præſumitur poſt lõgum tē pus.

Nono† facit tex. in l. circa.ff.de probatio. vbi qui diu fuit in quaſi poſſeſsione liberrinitatis licet agnoſceret ſe olim fuiſſe ſeruũ illius qui ei ſtatus quæſtionem mouebat adhuc pręſumitur iuſto ex titulo & cauſa fuiſſe in tali quaſi poſſeſsione & ſi is titulus manumiſsionis ſit q d facti.d.l.ſi emancipati.C.de colla.

12 Cõſenſus patris præſumitur poſt lõgũ tēpus ad ualidãdũ filii cõtractum.

Decimo † facit nam ſi ex forma ſtatuti filius nequeat contrahere ſine expreſſo patris cõſenſu adhuc ſi is filius rem vendidit eamq; longo tempore emptor poſſedit,is conſenſus & ſic legitimus titulus vtcunque conſenſus in facto cõſiſtat iuxta.l.bonę fidei.§.j.ff.de acqui.rerũ domi. præſumi non deſinit, ita in ſpecie tenent Bal.in d.l.ſi filiusfa.C.de petit.hęred.Alex.conſil.lxxix.circa primum de quo quęritur col.iij. lib.j.Andræas Tiraquell. de pręſcri.§.j.Glo.iiij. verſi.ij.huc pertinet.Andræas Barb. in l. ſciendum col.xxvj.ff.de verb.oblig.& in l.j.col.xij.ff. de verb.obli.& in rep.l.j.C. qui admitti Franciſcus Areti.conſi.xxxvj.caſus talis eſt col.j.

13 Tēpus lõgum facit præſumi licentiam mariti in uxoris cõtractu de quo aloi cõſenſum ppinquorũ.

Vndecimo † facit(id quòd ſuperiori rei proximum eſt)quòd ſi mulier aut minor nequeũt contrahere ſine duorum propinquorum conſenſu certe poſt longum tempus interuentus illius cõſenſus vtcunque in facto conſiſtat præſumitur. ita tenent Bal. Angel. Ioannes Imolen. & Aretinus in d.l.filiusf. per Andræam Tiraq. de legibus connubi.Glo.v.viij.limi.vnde in terminis.l.taurinæ.55. idē reſpondendum erit vt ſi uxor per illam legem contrahere inſcio utro uetita contraxit poſt longum tempus pręſumatur licentia mariti pręceſsiſſe quòd alibi latius egimus.

14 Tēpore et longo præſumit cõſenſus domini in dictione rei emphiteuticæ.

Duodecimo † facit nam qui rē emphytheuticam emit & ſciente domino directo eã diu poſſedit pręſumitur legitimum titulum (hoc eſt conſenſum) ab eo habuiſſe ita Alex. conſil. cxiij. viſo & diligenter col.pe.lib.iiij. Andręas Tiraquell. vbi ſuprà nempe de præſcri.§.j.Glo. iiij.verſi.iij. non hinc.Philippus Decius conſil. clxxxv.col.vlt.Iaſ.in d.l.ſi certis annis.C.de pactis.col.iij.idem Decius conſi.cccccix.uiſo conſil.col.j. Iaſ.in l.j.col.vj.C.qui admitti.

15 Tempore ex longo præſumitur ratificatio.

Tertiodecimo† facit nã ſi bonorum poſſeſſionem ſibi delatam filiusfa. agnouit & res hæreditarias longo tēpore poſſedit per hoc præſumitur patris ratificatio vtcunque facti ſit ſicq; ſibi quæritur uſusfructus iuxta.l.fin.C. de bonis quę liberis ita in ſpecie tenent Glo.in l.i. verb.ratam.C.qui admitti.quam ibi ſequitur Cinus, Bar.Angel.Salicetus, Fulgoſius, Ludoui. Romanus, Alexã. Philippus Corneus, & Iaſ.& Andræas Tiraquell.vbi ſuprà verſi.v. quòd authoritate vbi hanc dicit communem opinionem licet contrarium uoluerit Paulus Caſtrēſis in d.l.j.

16 Emancipatio illegitima reualidatur ex longo tempore.

Quartodecimo † facit. l. ſi poſt mortē cum Glo.ff.de adopt.vbi filiusfa.& ſi minus rite fuiſſet emãcipatus tamen ſi diu ſtetit in quaſi poſſeſsione hominis ſui iuris per hoc ea emancipatio quaſi reualidatur.

17 Longũ tēpus facit filium præſumi emancipatum.

Quintodecimo facit nam ſi filiusfa. diu vixit ſeorſum à patre per ſe negotiando licet nõ probetur fuiſſe ĩ quaſi poſſeſsione hominis ſui iuris hoc eſt non probetur ſe quaſi emancipatum geſsiſſe adhuc pręſumitur emancipatus vtcunque emancipatio facti ſit.l. ſi emãcipati. C. de colla. ibi teq; emancipatum probatum fuerit vbi notat Iaſ. ita, in ſpecie tenet Bald.in dicta.l. ſi poſt mortem,propè finem Andræas Tiraquell.vbi ſuprà verſiculo ſeptimo ſuperioribus.idem Bald.in l.j.per text. ibi.C. de patria poteſta.& in l.ſecunda.C.ſi aduerſus rem iudi. Andræas Barba. in dicta.l. ſciendum col.xxvij. ff.de verborum obliga.Iaſ. in d.l. ſi certis annis colum.penult.

Sextodecimo

Intel. l. cũ de in rem ff. de uſu. ut procedat ẽt ſi allegaretur tit. donationis, contra cõmuné op.

18 Sextodecimo facit textus egregius in l. procula, ff. de prob. iuncta l. cum de indebito eod. titu. ubi & ſi donatio nũquàm præſumatur tamen poſt longum tempus præſumitur cum alijs adminiculis ſecundum Barto. in d. l. procula ſequitur Andr. Tiraquel. vbi ſuprà uerſicu. octauo iſtis, idem Bart. in l. quæ dotis, ff. ſolut. matrimo. Ioannes de Platea in l. quicunq; de apo. pub. lib. x. Cuman. conſil. cxxxvj. uiſis inſtrumentis Bal. Salycetus, & Florianus in d. l. procula, Philippus Decius conſil. ccij. ut præſens conſultatio colum. fina. Glo. & Bar. in l. libertus, quos, §. j. ff. de alimen. leg. Bar. Ludoui. Rom. Alex. & alij in d. l. quæ dotis, & alij quàm plures quos allegat Andræas Tiraq. ubi ſuprà referens multos contrarię partis aſſertores q affirmant d. l. cum de in rẽ. non habere locum quando poſſeſſor ille, uel quaſi poſſeſſor titulũ donationis allegaret, quia tunc inquiunt cum ſit iuris præſumptio in contrarium, quia nullus præſumitur donare iuxtà, d. l. cum de indebito. meritò ex tali allegatione is titulus allegatus non pręſumeretur, quæ ratio vento leuior eſt, nam & ſimiliter emancipatio nõ præſumitur, quia facti eſt d. l. ſi emancipari, ea autem quæ facti ſunt minime præſumuntur niſi probentur ut ibi, & l. in bello, §. factæ. ff. de capti. & tamen ea emancipatio poſt diutinam poſſeſſionem uel quaſi præſumi non deſinit d. l. j. C. de patria poteſta. cum alijs ſuprà allega. aſtringitur hæc ratio, nam emancipatio ſimiliter continet donationem, & non quidem leuem, ſed rei inſtimabilis, l. filiusf. §. ſecundum uulgarem, ff. de lega. j ergo cum ex diuturna quaſi poſſeſsione emancipationem præſumi oſtenderimus longe facilius, idem præſumendum in alterius cuiusq; rei cõceſſione. Aſtringitur, & ſecundo, nã ſi ex ui diutinæ quaſi poſſeſſionis (ut eſt in quaſi poſſeſſione gerendi ſe pro homine ſui iuris) recedimus ab illa præſumptione, quòd nullus præſumit donare multo magis idem fiet ex ui ueræ poſſeſsionis ut ſi diu poſſedi rem tuam te ſciente. Quinimò in hac ſola præſumptione donationis plerunque nituntur omnes leges de præſcriptione inter præſentes diſponentes, qualis eſt, leg. alienationis uerbũ, ff. de verborum ſignificatio. ibi uix eſt enim vt non uideatur, &c. & l. ſi quis diutino. in princip. ff. ſi ſerui. uen. nec dicatur, quòd d. l. ſi quis diutino. loquitur in conceſſione ſeruitutis, quæ parui præiudicij eſſe uidetur ſicque titulo non exigit, nam quia idem ſit in ijs quoque maioris momenti, & præiuditij ſunt conſtat ex dict. leg. alienationis. vbi de ipſa proprietate agebatur, & idem probatur in l. ſi ego, §. primo, ff. de public. in rem action. ibi per traditionem, aut per patientiam forte, & tamen ibi agebatur generaliter de omni ſeruitute, & ſic etiam de uſufructu qui pars dominij eſt, l. quarta ff. de uſufruc. ad idem §. finali. inſtitu. de iniur. ubi præſumitur per patientiã etiam unius anni iuris noſtri conceſſio, & remiſſio, denique hoc probat euidenter, dict. l. cum de in rem uerſo, ff. de uſuris in longe fortioribus terminis ut expoſuimus, ſuprà prope initium huius capitis. Præſertim cum ibi illa obligatio annua non eſt cur non poſſet procedere ex cauſa donationis non ſecus, quàm ex reliquis quibusuis cauſis, & qui contrarium dixerit loquetur contra generalitatem illius textus, & in mille iuris ſpeciebus ſupra relatis & infra referendis apparet ea quæ ſunt facti, licet regulariter non præſumantur niſi probentur præſumi tamen poſt longum tempus. Sit ergo firma concluſio, quòd ſi rem tuam te ſciẽte, & patiẽte diu poſſedi, & tibi eam uendicãti obieci, quòd eam mihi donaſti, tunc is titulus donationis præſumitur ex ipſamet diutina poſſeſſione, quæ te patiente cucurrit. Intellige concurrentibus adminiculis id quòd (quibuſdam repugnantibus) communiter receptum eſt ut diximus. Secundò intellige etiã ſi alia adminicula non ad eſſent id quòd quidam (pleriſque noſtrorum repugnantibus) admittunt, & veriſſimum eſt.

Decimoſeptimo facit egregius tex. in l. qui in prouincia, §. primo, ff. de ritu nuptiarum ibi, mouemur temporis diuturnitate, vbi Imperator alias non confirmaturus temporis diuturnitate, motus id quo de agebatur confirmauit, quem text. literis aureis ſcribendum eſſe aiunt Barbatius conſilio nono præclare. columna ſecunda libro ſecundo, & Andræas Tiraquellus de præſcription. §. primo Gloſſ. quarta verſicu. nono huc ſpectat, cuius textus argumento Angelus ait legem nouam, quæ præterita annullat non extendendã ad ea quæ eſſent temporis diuturnitate ſtabilita, ita Ange. conſi. lij. in q. propoſita col. fi. cuiusrei neq; cõteſtẽ neq; rurſum cõtradicentẽ ſe unquàm reperiſſe Felynus teſtatur in capitu. fi. col. vij. de conſt. Catellianus Cotta in memorabil. incipien. lex noua poſt Bald. quem allegat & ita intelligit conſil. cvij. conſiderandum lib. v. Philipp. Corneus conſil. cxcix. in præſenti conſultatione col. antepe. lib. ij. vt notat Andræas Tiraq. vbi ſuprà quibus etiam & illud aliquantulum conſonat, & facit, nam ſi uir & mulier diu cohabitarunt tanquàm vir, & uxor per ignorantiam iuris confirmatur ſtatus filiorũ, ita ut legitimi intelligantur ſecundũ eũ poſt Pau. Caſtren. & alios quos allegat cogita ſuper iſtis. 19

Lex noua præterita annullas an extendatur ad diu obſeruata.

20 *Domicilium quãto tẽpore uideat quæri.*

Decimooctauo facit nam vbi quis per integrum decenniũ habitauit ibi intelligitur ſuũ domicilium cõſtituere, & illud illinc vbi prius erat mutare ſecundum eum vbi ſuprà verſic. decimo iſtis.per.l.ij.C. de incolis lib. 10. tradũt Glo.& Doct.ibi Glo.& Doct.in l.hæres abſens. ff. de iudici. Cinus in l.ij. C.vbi ſenatores vel clariſsimi Bar. in l. lex Cornelia.§. domiui.ff. ad legem Corneli.de iniur.

21 *Tẽpus longum facit ſuſtiueri cõtractus illegitimus.*

Decimonono facit.c. contingit.de tranſact. ibi & fuerit aliquot annis ſeruata vbi ex diuturnitate temporis contractus ſuſtinetur aliter minimè ſuſtiuendus,quem tex. allegant & ad notabilem.q. inducunt Philippus Decius conſi.cxl.an & quando col.ij.& Andræas Tiraquell.vbi ſuprà verſi.vndecimo proximè.

Vigeſimo facit tex.in c.licet. de cõingio ſeruorum & quòd tradit vbi ſuprà verſi.duodecimo his,ipſe Tiraquell.met poſt Deciũ in rubr. de præſumpt.vbi ſummus pontifex motus authoritate & vi temporis decennalis definit id de quo ibi aliter non ita facturus.

22 *Votũ cõtinẽtiæ præſumitur ex longo tempore.*

Vigeſimoprimo facit tex. quem Tiraquellus vbi ſuprà verſi. decimotertio hnc reſpicit dicit ſingularem in c.neq; viduas. xxvij.q.j. vbi virgo vel vidua ſi lõgo tẽpore in religioſo propoſito permanſerit præſumitur votũ continentie feciſſe adeò vt ad nuptias trãſire nequeat.

23 *Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore.*

Vigeſimoſecundo facit nam &ſi initiatus ſacris ordinibus nemo naſcatur aut præſumatur,quia id res facti eſt & contraria primæuo hominis ſtatui,tamen ſiquis diu ſe vt initiatũ geſſerit talis præſumitur,ita Innocentius in c. ſuper his col.iij.de accuſario.& eſt communis opini. vt conſtat ex relatione Felini ibi col.ix. & Andræas Tiraquell.plures allegans affirmat hanc eſſe communem opinionem de præſcrip. §.j.Glo.iiij.verſi.decimoſeptimo huc pertinet.

24 *Vnio eccleſiarum præſumitur ex longo tempore.*

Vigeſimotertio ſuperioribus accedit nam licet nullum temporis ſpatium inducat vnionem,tamen ſiquis diu duas eccleſias tanquam vnitas poſſedit vnio prę̨ſumitur, ita (&ſi ea res facti ſit quod regulariter vt pluties diximus non prę̨ſumitur niſi probetur) tenent Ioannes Andreæ in c. qui contra iura ad finem de reg. iur.Cardi.Flor.in clem.j.in prin.q.xx.de ſupplẽda negle. prælat. Felinus in c. cauſam col. ij.de prę̨ſcrip.ex cuius relatione cum ea quam facit Andræas Tiraquellus idem ſequutus in tract. præſcript.§.j.Glo.iiij. verſi. vigeſimo non hinc, apparet hanc eſſe communem ſententiam.

25 *Cõſenſus Epiſcopi in unione pſumitur ex lõgo tẽpore.*

Vigeſimoquarto his proximum quoque eſt nam &ſi cõſenſus res facti ſit.l. bonæ fidei.§.j. ff.de acqui.rerum domi.l.fin. verbo voluntatis eſſe quæſtionem.C.de inſt.& ſubſt.tamẽ in tali vnione poſt longum tempus conſenſus Epiſcopi præſumitur ſecundum eum ibi verſi. vigeſimoprimo.allegat Alex.conſi.ccx.col.iij.lib.vj. & Decium conſi.cccclxix.col.j. & Rom. conſil. cclxx.cum alijs per eos allegatis ex quorum dictis hanc eſſe receptam ſententiam conſtat.

26 *Tẽpore ex longo præſumitur conſenſus cõiugis ad ſolutionẽ tori.*

Vigeſimoquinto † eodẽ pertinere videtur, nam &ſi coniunx religionem ingredi nequeat niſi de conſenſu alterius coniungis.c.ſignificanit de conuerſ.coniug. is tamen conſenſus vtcunque facti ſit prę̨ſumitur, ſi ille ſciente altero coniuge diu ſtetit in religione, iſta videtur eſſe recepta opinio ex traditis per Felinum in c.ſicut fall.iij.de re iudi.& Andr. Tiraq. vbi ſuprà verſi.vigeſimoſecundo quidem ſequuntur.

27 *Temporis longi taciturnitas facit præſumi diuiſionẽ etiã ſi agatur de graui præiudicio arduæ quæſt.*

Vigeſimoſexto † ſuperioribus fauet,nã &ſi diuiſio ſit quid facti vt patet per omnes titulos.ff.&.C.fam.erciſc. &.ff.&.C. com.diuid. & ff.&.C.finium regundorũ, tamen ſi fratres bona paterna longo tempore ſeparatim & poſſederunt & onera eis iniuncta perſoluerunt ea diuiſio &ſi facti ſit præſumitur, iſta eſt vera & communis opinio quam tenent Glo. Iacobus Butrig.Odofredus, Rainetius, Petrus de bella perti. Ioannes Faber,Bat.Albericus,Bal.Angelus,Salicetus,Paulus Caſtren.& alij in l.pen.C. com.diuid.Bart.col.iij.& Florianus col. fi.in l. cum de in rem verſo.ff.de vſuris, Andræas Tiraquell. qui ſæpius appellat hanc communem opin.de præſcript.§.j.Glo.iiij.verſi.xiiij.Nicolaus de Neap.& Iaſ.col.vij.in.§.quędam inſti. de actioni. Franciſcus Aretinus in l.qui in aliena in prin.ff.de acqui.hæred.Bar.in ſua diſput. incipi. mulier habens amplum patrimonium Bal.in l.ſi certis annis.C.de pact.vbi etiam Angelus,Paulus Caſtren.Alex.Iaſ.col.iij.& Riminaldus.Bal. cõſi.cclxxxij.proponitur quòd minor lib.ij.vbi eam Glo. ait eſſe cõmuniter app. Paulus Caſtren. conſi.cxxvj.non ſequendo ordinẽ lib.ij.vbi eã Glo.ait eſſe comm.app.Alex. conſi.xcij. viſo & diſcuſſo lib.ij. vbi hanc affirmat eſſe comm.opi. hanc pluties affirmat eſſe comm.opin.Franciſ. Balbus de præſcr.in.j.par. iij. partis prin.q.x. vbi plures allegat hanc ſententiã receptã eſſe aſſeuerantes & tradit multa Fernãdus Loazes Archiep. Tarraco.in cõſi. pro March.de Velez pag.cclvj. cũ pluribus ſeq. Andr. Tiraq.de prę̨ſcr.§.j.Glo.iiij.verſi xliij.& iterũ verſ.xxxix. vbi poſtq̃ plures quos allegat tẽtat, id ſolũ procedere qñ de leui præiudicio agereẽ,& ſic qñ ille portiones ab inteſta. eſſent æquales vel teſta.hę̨red.portionibus cõſentaneę ſecus alias tñ nos generaliter tenemus. d. Glo.ẽt ſi de graui agatur præiudicio per plura q̃.50.fundamenta de quibus.ſuprà. & infrà c. ſequ. vbi &ſi de grauiſsimo præiudicio agatur ex longo temp.id admittitur.

Emphyteu-

CAP. LXII.

1 *Emphyteuticus præſumitur fundus ex longo tempore.*
2 *Longum tempus inducit mutationem malæ fidei.*
3 *Eccleſiæ conſecratio ex longo tempore præſumitur.*
4 *Iuramentum præſumitur ex longo tempore.*
5 *Notariatus præſumitur ex longo tempore.*
6 *Priuilegium præſumitur ex longo tempore.*
7 *Mandatum ex longa ſcientia, & patientia an præſumatur ardua.q.*
8 *Mandatum an inducatur ex ſcientia, & patientia inter abſentes ardua.q.*
9 *Conſenſus quid ſit.*
10 *Abſentium contractus quando perfectus uideatur.*
11 *Donatio mortis cauſa ſit hodie pacto nudo.*
12 *Donatio cauſa mortis facta præſenti, & tacenti an ualeat ardua queſt.*
13 *Donatio ſimplex facta præſenti, & tacenti an ualeat.*
14 *Conſenſus non ſolis uerbis, ſed et alijs modis conijcitur.*
15 *Verba indicium duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt uoluntatis.*
16 *Iuſtitię quæ peſtis capitalior.*
17 *Calumniator quis.*

1 Emphyteuticus præſumitur fundus ex lõgotẽpore.

Vigeſimo ſeptimo, & huc ſpectare videtur † nam & ſi conceſſio in fendum ſit quid facti, qđ non præſumitur niſi probetur tamen ſi quis diu ſoluit pẽſionem pro aliqno fundo cenſus feudi'ue, aut emphyteuſis nomine, ex illa diuturna præſtatione ille emphyteuſis, uel feudi titulus præſumitur, hæc eſt vera, & communis opinio quam tenent Gloſſ. mag. in fine in l. ſecunda, C. de iure emphy. quam Gloſſ. ſequuntur ibi Bald. Ioan. Fab. Angel. Salicet. & Iaſo. colum. lvij. Specula. in titulo de loca. §. nunc aliqua, verſicu. lxiiij. & Salice. poſt Cin. in l. cõpetit. C. de præſcriptio. triginta, uel quadraginta annorum, Idem Bartol. in l. cum de iurẽ uerſo, & ibi etiam Bald. in lectur. Floren. & Salic. in vj. quæſtion. ff. de vſuris, Bar. in l. iij. §. ex contrario, colum. ij. in princip. ff. de acquiren. poſſeſ. & in l. ſolent §. j. ad fin. ff. de officio procõ. & in l. iubemus. C. de fund. patrimon. lib. xj. & in l. litibus, & ibi etiam Angel. & Ioan. de Plat. colum. iij. C. de agrico. & cenſi. eodem libr. xj. Bald. in l. male agitur, & ibi etiam Angel. & rurſum idem Bald. in l. cum notiſſimi, §. vltimo, C. de præſcriptio. triginta, uel quadraginta annorum, & in d. l. quin aliena, in princ. & ibi Ange. Ang. in l. prætor. in princip. & ibi. recentiores, ff. de edẽ. & in l. qui luminibus, ff. de ſeruitu. urban. prædior. & in §. emphyteuſim, colum. ij. uerſicu. ſed tunc quæro, in auth. de aliena. & emphy. Petrus Anchat. conſil. ccccxxij. quidam ferrus Roman. conſil. xxvij. poſito qđ dominum rei, colum. j. Panormit. in cap. ad audientiam, colum. v. de præſcrip. & conſil. lxxxij. conditoris omnium, col. iij. verſic. ex his concludo, lib. j. & Paul. Caſtrenſ. conſil. ccxiij. viſo puncto, col. ij. lib. ij. Alexand. conſil. lxxix. circa primum col. iij. lib. j. Bartho. Socinus conſil. 50. ſubtiliter col. ij. lib. iiij. Andræas Tiraquel. vbi ſupra uerſicu. decimo ſexto Iaſ. in l. ſciendum colum. viij. ff. de uerborum obligatio. Alexan. conſil. clxix. viſo themate, col. ij. lib. ij.

Vigeſimo octauo † & illud non longè abſcedit, nam etſi mutare propoſitum ſit quid facti tamen is qui in mala fide eſſe præſumitur ex tẽporis diuturnitate præſumitur mutaſſe eam opinionem, & bonam fidem habere cœpiſſe vt plenè diximus infra cap. lxxix. nume. 18. & capitu. lxxxi. numero. 2.

2 Longũ tẽpus inducit mutationẽ malæ fidei.

Vigeſimo nonò his, & illud affine eſſe videtur † nam & ſi eccleſiæ conſecratio ſit quid facti, tamen ſi diu in eccleſia fuit publicè celebratum præſumitur id epiſcopi authoritate factum, eccleſiamq; ab eo cõſecratam: vt tradũt plenè Felinus in capitu. Albericus, colum. ij. de teſtibus. Idem Felinus in capit. illud col. iij. de præſumpt. Philippus Decius conſil. cxxxv. ad iuſtificationem, poſt princip. Felinus in capitu. ſicut, colum. xvj. de re iudica. Decius col. iij. in l. j. C. qui admitti, & ibi Iaſ. colũ. v. Idem Iaſ. in l. ſi certis annis, C. de pact. colum. penul. Andræas Tiraquel. de præſcrip. §. j. Gloſſ. iiij. verſicu. xix. Felinus in capitu. de quarta. de pręſcrip. plenè per Fernandum Loazes in conſil. pro Marchione de Velez pag. 267. verſicu. benè facit Catellianus Cota memorab. incip. facta non pręſumuntur. Ruinus conſil. cviij. colum. j. libro quinto.

3 Eccleſiæ conſecratio ex longo tẽpore pręſumit.

Trigeſimò, † & illud quoq; contiguum eſſe videtur nã etſi iuramentũ ſit quid facti, ſicq; à teſte præſtitum non præſumatur niſi probetur, tamen ex diuturnitate temporis id præſumitur, vt per Barto. in repetit. l. admonendi, ff. de iureiuran. col. viij. vbi Iaſ. in repetit. col. lxxv. uerſicul. ultimo in hac materia Andræas Tiraquel. vbi ſupra. verſicu. xxiij. & Bal. in c. j. ſi de feudo fuer. contro. inter dom. & agnatum.

4 Iura. præſumitur ex longo tempore.

Trigeſimoprimo his & illud arridet, † nam & ſi notarius nullus naſcatur, & ſic res facti, tamen ſi quis diu ſe geſſit vt notarius talis præſumitur, ita Florianus in l. cum de in rem verſo, ff. de uſur. col. j. Iaſo. in l. Barbarius. ff. de offi. prætor. col. iiij. Idem Iaſ. in d. l. ſi certis an

5 Notariatꝰ præſumit ex longo tempore.

nis,col.iij.C.de pactis.Andr.Tiraq.vbi ſuprà. verſi.xxvij.Iaſ.in §.præiudiciales,col.pen.inſt. de actio.& plenè per Aymonem Crauet.de antiquita.temporum par.j.Bald. in l.ij.col.ij.C. de ſenten.quanuis non pauci teneant contrarium vt per Tiraquell.vbi ſuprà Dec.cõſi.xlij. ad prin.Felin.in cap.ſi ſcripturam,col.vj.de fide inſtrumen.

Priuilegium præſumitur ex longo tempore.

6 Trigeſimoſecundo † huc & illud vergit,nam & ſi priuilegium ſit quid facti, tamen ſi quis fuit in poſſeſſione vel quaſi illius rei vel iuris quod citra principis priuilegium haberi non poteſt,ex tali diutina poſſeſſione priuilegium illud præſumitur,ita Bald. conſi.cccxj.præmittendũ eſt ad euidentiam,lib.j.per And.Tiraq. vbi ſuprà.verſ.xxx.

Mandati ex longa ſcia & patientia,an præſumatur,q.

7 Trigeſimotertio † eundem ſcopulum & id intuetur,nam & ſi ex ſola temporis diuturnitate mandatum non præſumi multi velint vt notabiliter inquit Bald.in l.j.in j.col.& ibi Salice.C.de rebus alienis non alienan.& in l.ij.C. ſi ex falſis inſtrumentis.Alex.in d.l.qui in aliena,in prin.ff.de acq.hær.& in d.l.ſciendum, in v.col.de verb.obliga.& in conſi.j.incip.ponderatis his col.pen.volu.iiij.& in conſi.xxxv.incip.conſideratis his, col.j.volu.vij.Felin. in c. ſicut,co.xvij.ver.Sexto aduerte,de re iudi.Bartholo.Soc.in conſi.lxiij.incip.in cauſa quæ vertitur,col.iij.verſic.ſed ad hoc fuit reſponſum volu.iij.Franciſ.de Curte in conſi.xlviij.in vj. col.& in conſi.xlix.incip.memoriæ recolẽdæ col.xiiij.verſic.viij.Iaſ.in conſi.cxj.incip.communitas,col.pen.volu.iiij.Philipp.Dec.in cõſ. ccxv.incip.in cauſa vertente, col.j.volu.ij.Io. Franciſc.Balb.qui hanc dixit communem eſſe opinionem in tractatu præſcriptionum, in j. par.iij.part.principalis,in x.q.in v.col.Carolus Rnin.in conſi.lxix.incip.circa proceſſum, col. ij.in fin.& in conſi.clvj.incip.quia de pluribus quæritur,col.pen.in princ.volu.j.& Stephanus Bertran.in conſi.iij.incip.inſpecto & conſiderato,col.ix.vol.iij. Tamen tale mandatum ex ſola temporis diuturnitate (vtcunq; mandatum res facti ſit) præſumi receptior ſententia eſſe videtur:ita Bald.conſi.cclxxxv.lib.iij.Curtius ſenior.conſi.lxxvij.ſuper motiuis, col.ij. Dec.conſi,xcix.viſis,in fin.Pau.Caſtren. conſi. lxxxiiij.lib.j.Dec.in addit.ad Bart.in l.ſi vxor. §.ſi quis vxorem.ff.ad legem Iuliam de adulter.Iaſ.in l.j.col.v.C.qui admitti.Andr.Tiraq. vbi ſuprà verſic.xxxj.Fernandus Loazes qui plures allegat cõſi.pro Marchio.de Velez pag. 259.& 266.Et ſanè vt prior opinio verior eſt data ignorantia eius qui mandatum dediſſe dicitur, ita poſterior pars data eius per longi temporis ſpatium ſcientia & patientia longè verior eſt, per omnia iura & rationes ſuprà adductas ita Bald.conſi.cccxxxvij.lib.j.Franciſc.de Curte d.conſi.lxxvij.Ludoui.Gozadinus,conſi.lxxiij.& Fernandus Loazes vbi ſuprà.facit optimè l.ſi ego.§.j.ff.de pub.in rẽ act. ibi,per traditionem forte aut per patiẽtiam, & §.fi.inſt.de iniur.l.alienationis verbum.ibi vix eſt enim.ff.de verb.ſigni.l.ſi quis diuturno, in prin.ff.ſi ſer.vẽdicetur l.ſi id quod ibi, quaſi volente & concedente domina.ff.pro de reli.l. qui patitur.ff.mand.l.ſemper qui non prohibet.ff.de regu.iur.& adde quæ dicemus infrà. verſic.lij.& hæc pars verior eſt data longi temporis ſcientia & patientia eius cuius nomine res agebatur & cuius intererat, aliàs procedit prior opinio.

Mandatũ an inducatur ex ſcia & patientia inter abſentes ard.q.

Vnde † apparet quid reſpondendum ſit in il- 8
lo articulo quo controuertitur, an d.l. qui patitur.d.l.ſemper qui non prohibet, locum habeant in abſente non ſecus,quàm inter præſentes,id quod primum admiſit Philipp. Decius in d.l.ſemper qui non prohibet,ſed poſtea maturius deliberando ipſemet tenuit contrarium. in additiõ.per eum factis ad rubric. C.de pact. colum.fina.quem ſequitur Hieronymus Cagn. in d.l.ſemper,mouentur hac ratione, quia non eſt,inquiunt,inter abſentes eadem ratio, quæ inter præſentes,ſiquidem inter pręſentes qui ſcit alium pro ſe fideiubere poteſt ei interdicere ne pro ſe fideiubeat, id quod facere non poteſt qui abſens ẽ,ſicq; ĩter præſentes duo ſunt, quæ faciunt præſumi,uel interpretari tacitum mandatum primum,quod agitur de vtilitate illius pro quo fideiuſſio fiebat, alterum quod prohibere poterat ſi id ſibi diſplicebat, at cũ res agitur ĩter abſentes,& ſi idem ſuadeat vtilitas præſumpta eius pro quo fideiubetur tamen impotentia prohibendi ſi forte ei diſplicebat id diſſuadet,quę ratio (iudice me) cuique diſplicere meritò vt minus integra deberet,nam non bene ſeqnitur imò minimè ſequitur eſt,abſens, ergo prohibere non poteſt,qui nimo tã prohibere poteſt,quàm ſi præſens foret. Quid enim ſi cum præſens eſſet, & ei interdicerẽt ne pro ſe fideiuberet nihilominus ille parere noluit, ſed pro ſe fideiubere certè nihil vltra facere poſſet,niſi ut ſic ei mãdati actione abnoxius non eſſet, id quod & abſens facere non minus libere poſſet, quàm præſens ſimul ac noſſet pro ſe fideiuſſum eſſe, poſſet enim reſcribere ſibi id diſplicere,ſicq; mandati actiõe minimè teneretur l.nec emere, C.de iure deliberand. l.ſicut initio, C.de action.& obligation.l.ſicnt maior,C.de repu.hæredi.& quia contractus mandati ex conſenſu ſubſtantiam,& formam capit.l.conſenſu,ff.de action. & oblig.

& oblig.& inſtit.de oblig. ex conſenſu, in prin.
vnde illo renitente appareret ceſſare cõſenſum
vel conſenſum nũquàm interfuiſſe ſicq; ſe mã
9 dati nomine minimè teneri. † nam conſenſus
Cõſenſus quid ſit.
idem eſt quod ſimul ſenſus vt tradunt Doctо.
per tex. ibi in l.j.ff.de pact. dictio enim cũ, idẽ
ſignificat quod ſimul,cum ea dictio reperitur
adiuncta in compoſitione ad alteram dictio-
nem,ſicq; ſenſus adiuncta dictione con.ſignifi
cat conſenſum, ita tamen vt aliquo tempore
ſimul ab vtroq; in idem ſenſum & ſic conſen-
10 ſum fuerit. † Vnde & ſi omnes bonæ fidei cõ-
Abſentiũ cõtractus quando pfectus uideatur.
tractus inter abſentes non ſecus quàm inter
præſentes fieri poſſint,vt d.l.conſenſu d.princ.
inſti.de oblig.ex conſenſu l.j.ij.& iij.ff.de pro-
cu.tamen ſi tibi abſenti vendidi aut locaui do
mum meam aut tecum ſocietatem coirè uo-
lui,& ſimilia & antequàm tu acceptares & cõ
ſentires mutaui ac reuocaui uoluntatem, po-
ſtea, tu huius rei ignarus acceptaſti, tunc
licet utrinque fuit, in idem placitum ceſſat
tamen obligatio, & contractus: quia in id non
fuit ſimul hoc eſt eodem tpe ſenſum ſed diuer
ſis temporibus, ſicq; licèt in idem vtrinq; fue-
rit ſenſum tamen non fuit ſimul ſenſum & ſic
nunquàm fuit conſenſum, & conſequenter nõ
eſt pactum aut conuentio quæ obliget natura-
liter nec ciuiliter vt tradunt cõmuniter Doct.
in d.l.j. Quis ergo impedit quin cum primum
mihi abſenti relatum fuit Titium pro me fide-
iusſiſſe non reſpondeam eidem nuntio vel al-
teri mihi diſplicere, ſicq; mandati actione ei
obligatus minimè manebo, nec ciuiliter qui-
dem Nec etiam naturaliter, non magis q̃ ſi te
vera ille pro me nunq̃ fideiusſiſſet. Verum ſi ta-
cui ſatis iuſtè conceſſiſſe & cõſenſiſſe videbor,
quandoquidem id cedit in meam vtilitatem
per d.l.qui patitur,cum ibi traditis per Doct.
& per d.l.ſemper qui non prohibet. cum ibi
traditis per Docto. iuncta l.j.ij.& iij. ff.de pro
cura.& quia taciti,& expreſſi regulariter per
potentiam,& idem ius eſt.l.cum quid, ff.ſi cer
tum peta.vbi multa per Iaſ. poſt alios, per eun
dem in l.cum ex filio,per illum tex. in princip.
ff.de vulgar. per eundem Iaſ.in l.j.per illũ tex.
cum Gloſſ. C.qui admitti. textus egregius in
d.l.ſi filiusfam. C.de pet.hære.textus egregius
in l.qui in aliena,in princip. ff.de acquiren.hæ
redita.& in l.ſi quis diutino,in princip. ff.ſi ſer
ui.uendi.& in l.alienationis verbo. ibi, vix eſt
enim ut non videatur,ff.de verbo.ſignifica. d.
l.ſi ego,§.j.ff.de publi.in rem actio.ibi,per tra-
ditionem,aut per patientiã forte,d. l.ſi id qđ
ff. pro derelig.ibi,quaſi uolente,& concedente
domina,l. Imperatores,ff.de iure fiſci,ibi,tute
huic pœnæ,l.ſi.C.ad legem Iul. maieſt.ibi,ſua
ſponte punitur. Superiora inducuntur ad egre-
giam quæſtionem. ſcis donationem olim ad
ſui firmitatem indiguiſſe vel rei donatæ tradi-
tione,vel ſtipulatione, hodie verò nudo pacto
firmam eſſe l.ſi quis argentum.C.de dona.cum
ibi notatis,id quod etiam ad mortis cauſa do 11
Don. mortis cauſa ſit hodie pacto nudo.
nationem tractum eſt, † quæ nudo pacto firma
eſt,non ſecus quàm donatio inter viuos vt te-
nuit Gloſſ.& ibi communiter Doctor.in l.cum
pater §.Mæuio.ff.de lega.ij.& illam Gloſ.com-
muniter approbatam eſſe affirmat Hierony.
Cagno.in l.ſemper qui non prohibet.ff.de reg.
iur.nu.3. Quid † autem ſi ea donatio fiat præ- 12
Don.ca. mor.facta præſenti & tacenti an ualeat ard.q.
ſenti & tacenti an per eam præſentiam & taci-
turnitatem acceptare & agnoſcere videatur,vt
ſic valeat quaſi ex pacto tacitè inito inter do
natorem & donatarium, an verò nihil valeat,
quaſi pollicitatio tantum ſit,propter defectum
acceptationis,quæ obligatoria non eſt vt plenè
per Iaſ.& Franciſc.de Ripa in rubrica. ff.de ver
borum obligatio.& Ioannes Crotus poſt Are-
tinum quem refert in rubrica.ff.de verborum
obligatio.lectu.ij.negat eam donationem ua-
lere, id quod tenet etiam Philippus Decius in
rubri. C.de pact.Idem Decius in l.ſenium. C.
qui teſtamen.facere poſſ. Idem Decius in d.l.
ſemper qui non prohibet.Idem in conſi.ccxlv.
colum.fina.

Contrariam partem ut ea donatio valeat,
quaſi per eam præſentiam, & taciturnitatem
donatarij inducatur tacitum pactum tenent
Angelus,& Bartholom.Socinus in locis relatis
per Decium vbi ſupra, Carolus Ruinus in l.ij.
charta penulti.ff.de legat.j.Purpuratus in rub.
C.de pact. & in l.rogaſti.§.ſi tibi,ff.ſi cert.pet.
Lancelotus Galiaula in rubric.colum. xj.ff.de
uerbo.obliga.& Hieronymus Cagnolus in d.l.
ſemper qui non prohibet,ff.de reg. iuris nume
ro 3. Curtius Iunior in rubri.C.de pact. ſicq;
hæc pars receptior eſt,id quod aſſeuerat Hie-
ronymus Cagnolus vbi ſupra, † qui omnes ſi- 13
Don.ſimplex facta præſenti & tacenti an ualeat ard.q.
militer affirmant,quòd & in terminis d.l.ſi qs
argentum,ſi donatio inter uiuos fiat pręſenti
& tacenti,ea pręſentia,& taciturnitas inducit
tacitam donationis agnitionem ſeu accepta-
tionem,ſicq; tacitũ pactũ quod ad talis dona-
tionis firmitatem ſat eſt, quamuis,& in hoc cõ
tra hanc ſecundam eandemq; receptam ſentẽ
tiam, ſimiliter tenuerint Aretinus, & Ioannes
Crotus ubi ſuprà,& Philippus Decius in qua-
tuor locis,ſuprà allegatis,qui in vtraq; conclu
ſione ea ratione mouentur, quòd tale pactum
cum uerba donatarij defuerint non poteſt vi-
deri proprium,& verum pactum, ſed tantum
interpretatiuum,& in proprium, ad quod d.l.
ſi quis argentum,utpote iuris antiqui corre-
ctoria

ctoria extendi non deberet ut ſic quanto minus poſſit corrigeret ius commune. Quæ ratio (iudice me) ex craſiore aliquantulum minerua deſcendiſſe videtur, quàm de tãtis viris credi potuiſſet.

14 † Nam quod in d.l.j.ff. de pactis, dicitur pa
ctum eſſe duorum pluriumve in idem placitũ,
& conſenſum, non eſt cur magis referatur ad
conſenſum verbis indicatum, quam ad eum q
alio quouis modo, aut ſigno indicaretur, indicatum ideò dixi quia hominum conſenſus ſoli
Deo notus aut infallibiliter intellectus eſſe po-
15 teſt, & præterea nemini. † Vnde & ſi animi no-
ſtri, nullum certius ſignum ſit quàm verborum
l.Labeo. ff. de ſup. lega. tamen verba non raro
fallunt iuxtà tex. in l. diuus, ff. de milita. teſtam.
§. planè, inſt. eod. tit. l. ſi quis intentione, ff. de iu
di. l. non ſolum. ff. de act. & oblig. l. an inutilis. ff.
de acceptila. vnde Terentius erras (inquit) tui
animi ſi me eſſe ignarum putas, loquitur enim
de quadam coniectura fallaci. Et Ouidius ſic
modulatus eſt.

Cõſenſus non ſolis uerbis ſed & aliis modis cõijcitur.

Verba indiciũ duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt uolũtatis.

Vetus frequensq; uia eſt ſub amici fallere nomen.

16 Et † Cicero offi. lib. j. ſic ait. Nulla iuſtitiæ pe
ſtis capitalior eſt q̃ eorum qui cum maximè
fallunt id agunt vt boni viri eſſe videantur, vn-
de idem Cicero pro Cecinna in oratione, ait.
Verba inuenta ſunt quæ indicarent noſtram
voluntatem. Intelligit enim verba & ſi ſint om
nium ſignorum certiſſimum indicium noſtræ
voluntatis tamen minimè inducere certam &
infallibilem demonſtrationem, ſed tantum in-
dicium, ideo iudicarent dixit non demonſtra-
rent, ideo lex ait ꝙ non literarum, aut verborũ
figura obligamur, ſed mente & ſenſu, ita l. non
figura, ff. de actio. & obliga. l. obligationũ ſub-
ſtantia, eod. tit. Ideo Cicero in eadem oratio-
17 ne pro Cecinna ait. † Scriptum ſequi calumnia-
toris, eſt boni vero iudicis uoluntatem ſcripto
ris. Sic & in l. hæredes mei. §. cum ita, ff. ad Tre
bell. ait lex à verbis recedendum vt voluntatẽ
ſequamur. Ad idem l. iij. C. de lib. præt. l. nõ ali-
ter, ff. de lega. iij. l. ita ſtipulatus, verſic. Sabinus
vbi not. Paul. Caſt. & Iaſ. ff. de verb. ob. verſ. ex
mente, iã ergo dubitari nõ oportet qn hoium
aĩus & cõſenſus nulli ſat certus, & cognitus eſſe
poſſit niſi Deo. Sicq; hoĩum cõſenſus qui pactũ
ĩducit indiciis tantum non etiam certa ſciẽtia
aut demonſtrationis comprehendi vnquàm
potuit aut poterit in æternum, vnde ſiue ex ver
bis ſiue ex aliis indiciis aut coniecturis hominum conſenſum deprehenderis, vel (vt rectius loquar) coniecturatus fueris, ſemper is conſenſus eſt interpretatiuus & coniecturalis non certus & indubitatus, vnde ſi tibi præſenti dixi, dono tibi domum vel equum & taces, per hoc agnouiſſe ex legis æqua & prudenti interpretatione uideris, non ſecus quàm ſi tibi placere verbis declaraſſes, cum id tibi vtile ſit. idem ſi mortis cauſa tibi donare dixi eadem ratione, nam vt id ſignum & indicium tuæ taciturnitatis cum hoc adminiculo quòd res tibi expediebat poſſet nos fallere (ſi fortè tibi diſplicebat) ita etiã ſi verbis tibi placere declarares, decipi poſſemus, ſi fortè tibi diſplicebat, quamuis contrarium dixeris, ergo iuſtè & ueroſimiliter lex ex illa taciturnitate iuncta tacentis utilitati, interpretatur tacitam acceptationem & conſequenter tacitum conſenſum, ſicque etiam pactum l. cum quid. ff. ſi cert. petat. cum ſimil. ſuprà allegatis.

Iuſtitiæ q̃ peſtis capitalior.

Calũniator quis.

CAP. LXIII.

1 *Tempus longum inducit præſumptionem actorum ut teneat ſententia.*
2 *Longum tempus legitimat executionem.*
3 *Tempore ex longo præſumitur autoritas ſuperioris.*
4 *Solennitatis præſumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam rei eccleſiaſticæ alienationẽ.*
5 *Inſtrumentum ritè exemplatum præſumitur poſt longum tempus.*
6 *Inſtrumentum minus ſolenne ex longa ſui obſeruantia fide dignum fit.*
7 *Teſtamentum minus ſolenne an conualeſcat.*
8 *Tempus pater ueritatis.*
9 *Populi uetus memoria pro ueritate eſt.*
10 *Probatio leuior ſufficit in antiquis.*
11 *Teſtamentum an uacillet unius teſtis contradictione.*
12 *Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum non perpetuatur contra doc.*
13 *Verba enuntiatiua probant poſt longum tempus.*
14 *Tempus longum cum ſcientia & patientia inducit conſenſus autoritatis licentiæ præſumptionem.*

TRigeſimoquarto † ſuperioribus attidet, nam & ſi acta iudicii ſint quid facti, tamen ſi appareat ſententia, reliqua vero acta totius proceſſus non appareant, adhuc tamen ex temporis diuturnitate interueniſſe præſumuntur, & ritè interueniſſe, vt eſt vera communis opinio quam tenent ita Innocentius & alii in cap. bonæ. i. per tex. ibi de electione, & in c. in præſentia de renun. & in c. cum inter de re iudic. Dec. conſi. xxxvi. exẽplum inſtrumenti. Alex. conſi. xvij. viſo inſtrumento, col. penul. lib. iiij. Idem Alexand. conſi. xxx. ponderatis, colum. iij. libr. v. Corn. conſi. cccciiij. rem arduam, lib. iij. col. ij. plenè per Andræam Tiraq. de pręſcrip. §. j. Glo. iiij. verſic. xxxii. 1

1 Tempus longũ inducit præſumpoẽ actorũ ut teneat ſnia.

Trige-

2 Trigeſimoquinto† his quoque concinit, nã & ſi ſententiæ executio ſit meri facti, tamen ex temporis diuturnitate ritè & cum interuentu omnium ſolennium quæ in facto conſiſtunt facta præſumitur ita Petr. Ancha. conſi. xxxix. viſa petitione, Dec. conſi. ccclxxv. iuridicã eſſe, col. j. Andr. Tiraq. vbi ſuprà, verſi. xxxiij. & Philipp. Dec. conſi. ccccxix. viſo, conſi. col. j.

Longum tempus legitimat executionem.

3 Trigeſimoſexto† ſuperioribus conſonat, nã & ſi authoritas ſuperioris ſit quid facti, tamen ſi reperitur inſtrumentum de alienatione rei eccleſiaſticæ in quo nulla ſit mentio de authoritate ſuperioris tñ poſt longum tempus ea prę ſumitur, ita Pet. Anch. conſi. cxxxvj. ex cõſiliis excellẽtiũ Ang. in l. quod ſi nolit. §. j. ff. de ędili. edict. Barb. in l. ſciendũ, col. xvj. ff. de uerb. obli. Andr. Tiraq. vbi ſupra. verſi. xxxv. Feli. in c. Alb. de teſtib. plenè per Fernandũ Loazes qui alios allegat in conſi. pro Marchi. de Veler pag. ....

Tempore ex longo præſumitur authoritas ſuperioris.

4 Trigeſimoſeptimo† huc quoq; adſpirare videtur, nam & ſi ſolennia quę in alienatione rei eccleſiaſticæ interuenire debent, ſint quid facti, tamen licet de eorum ſolennium vel aliquorum interuentu, in inſtrumento mentio facta non ſit, adhuc tamen ex diuturnitate temporis interuentus eorum pręſumitur, ita Ant. Butr. in c. cura, de iure patronatus col. ij. Frãc. Aret. conſi. xxxvj. caſus talis eſt, col. ij. Andr. Tiraq. vbi ſuprà. verſic. xxxvj. Fernandus Loazes qui q̃plures allegat vbi ſuprà. pag. Felin. in c. ſicut, col. xix. de re iudic. Philipp. Dec. in l. j. col. iiij. C. qui admitti. & d. conſi. xxxvj. exemplũ, col. pen. & conſi. clij. in cauſa col. ij. Alex. conſi. lxxix. circa primum, lib. j.

Solennitatis præſumptio inducitur ex longo tpe ad firmandam rei eccleſiaſticæ alienationem.

5 Trigeſimooctauo † aliorſum non reſpicit quod & ſi producatur inſtrumentum lumptum ab originali nec appareat de citatione partis poſt longum tamen tempus ea præſumitur vtcunq; facti ſit, ita tenent Raphael Cuma. conſi. clvij. viſis inſtrumentis, col. ij. Florianus. in l. ij. ff. de fide inſtrum. Alex. conſi. cj. ſuper primo dubio, col. iij. lib. vij. Franciſc. Areti. conſi. xxxvij. col. pen. Corn. conſi. ccciiij. rem arduam, col. ij. lib. iij. Philipp. Dec. conſi. xxxvj. col. j. Iaſ. in authen. ſi quis in aliquo documento, col. iiij. C. de eden. Idem Iaſ. in l. ij. col. ij. C. de teſtam. Andr. Tiraq. ex cuius allegatis apparet hanc eſſe communem opinionem tract. præſcrip § j. Glo. iiij. verſi. xxxvij. non paucis tamen repugnantibus vt ibi per eum.

Inſtrumentum ritè exemplatum præſumitur poſt longum tempus.

Trigeſimonono his & illud conſequens eſt. nam & ſi conſenſus vt conſtat ſit res facti tamẽ ſi monacha reperitur migraſſe de vno monaſterio ad aliud in poſterioreq; diu commoraſſe, pręſumitur id factum de voluntate prioris monaſterii, ſicq; poſteriori acquiret nõ etiam prioris; ita Bartho. Socin. conſi. lxxxiij. placet mihi, in pr. & in aliis conſiliis relatis per Andr. Tiraq. qui idem ſequitur vbi ſuprà. verſic. xlj.

Quadrageſimo† ratio iſtorum omniũ ſtat in vi & poteſtate temporis, quæ tanta eſt vt inſtrumentum quod vnde quaq; ſolẽne nõ erat, ſi tamen diu quæ in eo continebãtur obſeruata fuerunt, habetur perinde ac ſi vnde quaq; ſolenne foret, plenèq; probat, quaſi ille ſolennitatis defectus tẽpore ſuppleatur, ita egregiè Bar. inter conſi. Baldi conſi. cccc. ſuper primo puncto, col. ij. lib. iiij. Felin. in c. ſicut. col. xviij. de re iudi. Andr. Tiraq. vbi ſuprà, verſic. xxiiij. 6

Inſtrumẽtum minus ſolenne ex longa ſui obſeruantia fide dignum ſit.

†Vnde cum plura q̃ quadraginta requiſita ad teſtamenti firmitatem deſiderentur vt pleniſsimè diſſeruimus, lib. ij. de ſucc. crea. per totum, quæ omnia requiſita vix vnquàm ſatis ex integro obſeruata inuenies, dicebam quòd ſi ex teſtamento quod non ſatis ex integro habuit ſolennium obſeruationem (dum modo principaliora non deeſſent) cœpi hæreditatem poſsidere longoq; tempore eum tenui cum hæredes legitimi teſtatoris huius rei ignari non eſſent, per hoc videretur teſtamentum integras vires ſumere in poſterumque tutus eſſem, quod dic vt proximè repetam. 7

Teſta. minus ſolenne an conualeſcat.

Quadrageſimoprimo † eſt, & alia ratio ſuperiori quaſi cõtigua quòd tempus dicitur eſſe pater ueritatis ut plenè diſſerit Andr. Tiraquel. vbi ſupra c. xxv. 8

Tempus pater ueritatis.

Quadrageſimo ſecundo † eſt & alia ratio proxima ſuperiori, quòd longa populi memoria pro ueritate eſt, ita Baldus conſil. lxxxiiij. res prohibitæ lib. j. Tiraquel. vbi ſuprà uerſic. xxvj. qui refert Ouidium ſic modulantem Metamor. lib. j. 9

Populi uetus memoria pro ueritate eſt.

Quis hoc credat niſi ſit pro teſte uetuſtas.

Et uox populi uox Dei eſt dixi ſupra. capit. xj. numero. 34.

Quadrageſimotertio † eſt, & alia ratio, nã generale eſt ut ex tẽporis diuturnitate leuior probatio ſufficiat, vt per Bar. in l. ſi quidem, C. ſoluto matrimo. & in l. de minore, §. tormẽta, q. ij. ff. de quæſtio. Idem Bar. in l. continuus §. cum ita, ff. de uerborum obligation. Ioann. Imolen. in capi. cum cauſam, colum. j. de probation. Andręas Tiraquel. ubi ſupra verſicul. xxix. per rationem quã ſignauimus, ſuprà ad princ. huius capitis, nempe quia tempus rerum obliuionem inducit, 10

Probatio leuior ſufficit in antiquis.

ſic etſi teſtamentum ſoleat uacilare contradictione unius teſtis teſtamentarij, tamen fallit poſtquàm quis ſciente, & patiente hærede legitimo lõgo tempore poſſedit hæreditatem ſecundum eundem ibi uerſic. xxxviij. poſt Fulgoſium quem alleat conſi. lxxix. colum. iij. 11

Teſta. an uacillet unius teſtis cõtra dictione.

Quadra-

12 Quadrageſimoquarto † tantaq; eſt uis temporis ut ſi per decennium quis libere, eccleſiæ, uel piæ cauſæ, quid ſoluerit, ex hoc indunćta cenſetur conſuetudo, ut in poſterum tantundē ſoluere teneatur, ſecundum eundem Andræā Tiraquellum ubi ſupra uerſicu. xlij. per capit. ueniens. j de teſtibus ubi idem tenet Panorm. nota. iii. & Felinus not. iiii. Panormitan. & Felinus in capitu. ad apoſtolicam, de ſimonia Panormita. conſil. vi. colum. iii lib. ii. quæ cō cluſio uera non eſt ſi non allegetur uel probetur idoneus titulus iuxta, l. cum de in rem, ff. de uſur. cum ibi not. per Barto. & Floria. & per l. obligationum ferè, §. placet, ff. de actio. & ob. tempus enim ſui natura nihil generat, ſed potius omnia conſumit, d. §. placet iuncta. l. ſicut l. omnes, C. de præſcriptio. triginta annorum. in princip. inſtitu. de perpe. & temp. act. & d. capit. ueniens nihil probat, & eccleſia ab huiuſmodi tyrannide abſtinētior eſſe debet quàm religni, capitu. primo. §. primo. de alienation. feud. in prin. in authen. de monachis. Andr. Tiraquel. de priuile. piæ ca. priui. 100.

Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum pperuat non contra doct.

13 Quadrageſimo quinto † & tanta eſt uis tēporis ut uerba enunciatiua, quæ regulariter non probāt poſt temporis diuturnitatem cum aliis adminiculis probationem inducant, ut uidetur uoluiſſe Bal. Albericus, Salicetus Paulus Caſtrenſ. in l. cum quis, C. de iure deliber. & ibi Alexand. & Iaſ. Panormitan. conſil. liiii. caſus talis eſt, colum. ii. lib. i. Andræas Tiraq. ubi ſupra uerſic. xxviii. Florianus in l. in finalibus, ff. finium regundorum, Decius conſi. xiii. an appellatione & alii multi per eū ibi relati.

Verba enunciatiua probāt poſt longum tempus.

Quadrageſimo ſexto, Iſthęc omnia augentur, nā & ſi iuris ſui remiſsio, uel abiectio nūquàm præſumatur fallit tamen ex tempore ēt unius interdum anni, §. fi. inſti. de iniur.

Quadrageſimo ſeptimo facit egregius tex. in l. ſi ego, §. primo, ff. de publiciana in rem action. ibi, per traditionem fortè, aut per patiētiam, ubi longi temporis ſcientia, & patiētia tantum operantur quantum alienatio, & traditio, & tamen traditio conſtat eſſe quid facti etiam extrinſeci.

Quadrageſimo octauo facit, l. alienationis uerbum, ff. de uerborum ſignifica. ibi, uix eſt enim ut non videatur alienare, &c. ubi qui ab alio diu rem ſuam poſſideri patitur uix eſt ut non uideatur titulum poſſidenti præbere, hoc eſt eam concedere, l. ſi id quod. ibi, quaſi uolēte, & concedente domina, ff. pro dereli.

Item facit l. ſi quis diuturno, in princ. ff. ſi ſeruitu. uendi. quę in ſcientia, & patientia domini nititur, nec deſiderat alium titulum ut ſeruitutis præſcriptio contingat quaſi ipſa ſcientia & patientia inducant titulum hoc eſt conceſſionem illius ſeruitutis, & iſta quatuor iura poſterius allegata probant concluſionem noſtrā à fortiori, nam multo minus eſt ex diuturna poſſeſſione præſumere titulum allegatum, q̄ eum inducere hoc eſt inducere conceſſionem etenim quando tituli præſumptio duntaxat inducitur admittitur allegatio in contrarium at non ſic quando ex ſolo tempore ipſemet titulus inducitur, ſicq; hoc longe grauioris præiudicii eſt, quàm illud.

Quadrageſimo nono † ſi cum ſcientia, & patientia, diuturnitas tēporis fluxerit, talis diuturna ſcientia atq; patientia, idem, quod expreſſus conſenſus, auctoritas, ſeu licētia operatur: ēt in caſibus in quibus à lege uel ſtatuto, principis, epiſcopi, capitu. parentum, uel propinquorum, ſeu alterius conſenſus, ſeu authoritas, uel licentia, ad aliquem actum expediēdū requiritur, ut probat tex. in d. l. ii. C. de his qui ſponte publica munera ſubeunt, lib. x. & in l. ne in arbitris. C. de arbitris. & in d. l. ſi filius, ubi hoc notant Bald. & Docto. C. de petitione hæredita. & in l. penul. C. communi diuidūdo. & in l. fina. C. arbitrium tutelæ, & in l. quidam. ff. de euictio. & in d. l. ii. §. voluntate, vbi hoc notant communiter Docto præcipuè Alexan. qui hanc dixit eſſe communem opinionem. ff. ſolut. matri. & in d. l. qui in aliena, in princ. ff. de acq. hær. & in l. ſi quis fortè. §. cæterum, ff. de pœnis, & in c. primo. §. præterea vbi hoc notant de Afflictus, & alii, in ii. col. iii. titu. quib. mod. feudum amitta. & in cap. j §. fina. vbi hoc etiam notat Gl. ſi de inueſtitu. feudi inter domi. & vaſallum lis oriatur, & in d. cap. ea noſcitur, de his quæ fiunt à prælato ſine conſenſu capituli, & in c. peruenit, & ibi Glo. de emptione & vend. & in c. peruenit, de cenſibus & in cap. accedentibus, & in cap. finali, de priuile. & notant Doctores in l. ſi certis annis. C. de pactis, & in l. prima. C. qui admitti Glo. Bart. & Doctores in l. cum de in rem uerſo, ff. de uſucapio. & in l. prima. §. finali, ff. de aqua pluuia arcenda. Idem Bart. in diſputatione ſua incip. mulier habens amplum patrimonium, & in l. quæ dotis, & ibi latiſsimè Alex. & Iaſon. qui hanc dixerunt magis communem eſſe opinionem ff. ſoluto matrimonio Hoſtien. & Ioannes Andreæ in cap. illud, de præſcriptio. Panormita. & Doctores in cap. cæterum, & ibi. Philippus Decius poſt alios in iiii. colum. de iudiciis Oldra. in conſilio. clxxxiii. incip. factum tale eſt, uacante eccleſia, in iiii. colum. Bald. in libro ſtatutorum, in uerbo. filios Cardina. in cap. requi ſiſti, de teſtamen. Alexand. in conſilio. lxxviii. col. iii. uolum. primo. & in conſilio. viii. uol. iii. 14

Tempus longū cū ſcia, & patientia inducit cōſenſus authoritatis lniæ præſumptionem.

& in

& in conſi.cxj.incip.viſo & diligenter conſiderato,col.pen.uol.iiij.& in conſil. cxxxiij. incip. clementiſſimi,col.v.eo.uolu.& in conſi.xxxix. incip.ponderatis his col.j.& ij. uol.v.Franc.de Ater.in conſil. xxxvj.caſus talis eſt, Aym. Crauet. conſil.cxlviij. nobilis Antonia col.fi.Hierony. Gratus reſp. ix. facti ſpeciem,& in reſp. xciiij.in cã excellentiſſimi col.fin.Stepha.Bertrand.conſi.j.lib.j.col.x.Ludo.Gozad.conſilio lxxiij.circa dubia colũ. iiij. Carolus Ruinus conſil.lxix.circa proceſſum col.iiij.libr.j. Fernandus Loazes Archiep.Tarra. conſi.pro Marchione de Velez pag.260. Iaſ. conſil.lvj.circa primum lib.j.Idem Iaſ. conſi.xxv.quæſtio vertitur lib.iij.& conſil.lxxxix.ad conſultationẽ, colum.fi.lib.j.Vnde plane colligitur (id quod hi omnes taciti tenere videntur) quòd ſi fundum tuum te ſciente,& patiente longo tempore poſſedi eum præſcripſiſſe videbor etiã ſi tituli aliunde,nec adſit interuentus,neq; probatio,neq; etiã allegatio,ſed ſola illa tacita conceſſio, quæ poſt longum tempus colligitur, id quod probat tex.in l.alienationis verbum,ibi vix eſt enim ut non videatur alienare,ff.de uerborum ſignific.Ad idem l.ſi ego,§ j.ibi,per traditionem,aut per patientiam forte, ff.de publ. in rem act.ubi quod attinet ad conceſſionem tantum operatur patientia quantum traditio iuncto,§.per traditionem,inſtitu.de rerum diuiſ.Ad idem §.fina.inſti.de iniur. vbi per taciturnitatem unius anni actio iniuriatũ remiſſa uidetur. Ad idem.d.c.illud de præſump.Ad idem l.ſi quid diuturno,in prin.ff.ſi ſer. uendi. Ad idem Glo.communiter approbatam in l. pen.C.com.diui.vbi diuiſio præſumitur ex lõgi temporis ſcientia,& patientia. Hæc concluſio uarie intelligitur,primum cum agitur de dominio plenario præſcribendo,ut.d.l.alienationes,deinde cũ agitur de præſcribendo vſufructu idq; facilius,arg.d.l.Tertio cum agit̃ de præſcribenda ſeruitute,arg.d.l.& in ſpẽ, p d. l. ſi quis diuturno, Quartò cũ agitur de præſcribẽda actione perſonali liberatorie ſeu ad liberationẽ debitoris,& ita procedit tex in l.ſicut & in l.oẽs & l.cum notiſſimi,C.de præſc. xxx. annorum,& tex.in l.j.C.ſi aduerſus creditorẽ. Poſtremò ẽt ſi agatur de præſcribenda actione perſonali ad nouam obligationem acquirẽdam ut in terminis.l.cum de in rem uerſo, ff. de uſuris. Quæ omnia obtinent quando is cõtra quem præſcribi contentio eſt rẽ ſuam iuſue ſuum poſſideri ſciebat, & patiebatur, nam ſi ignorabat non aliter longi temporis præſcriptio procederet,quàm ſi titulus interueniat & allegetur,& probetur.l.nullo.C.de rei uend. & dicam plenius in c.ſeq.itaq; data ſcientia, & patientia domini non eſt neceſſarius titulus aliunde proueniens ad poſſeſſionẽ præſcribẽtis iuſtificandã,nã ſatis ſupq; iuſtificatur p ſolam dñi ſcientiam,& patientiam. Verũ dño ignorante tunc demũ titulus aliunde requirit̃ ad iuſtificandã talẽ poſſeſſionẽ,ut ei ſic iuſtificate legale vſucapionis lucrũ merito poſſit accedere,facit tex.egregius in l.ſi id quod pro derelicto ibi,quaſi uolente, & concedente dña', ubi ad iuſtificandã poſſeſſionẽ ſufficit quo ad præſcribendũ voluntas dñi,nec aliius tit. exigitur,iunge dicta.infra c.ſeq.nu.3.cum ſeq.

C A P. LXIIII.

1 *FEudum ex longo tempore præſumitur.*

2 *Feudi alienationi dominus ex longa patientia cõſentire uidetur.*

3 *Tempus longum conſenſum ignorantis præſumi nõ facit.*

4 *Patientia ſine tempore longo non inducit conſenſus præſumptionem.*

5 *Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat.*

6 *Solẽnitas extrinſeca præſumitur ex lõgo tempore.*

7 *Solennitas extrinſeca ex tempore longo cum alijs adminiculis præſumitur uel ſine alijs adminiculis,ardua quæſt.*

8 *Scripturæ interuentus an ex tempore longo præſumatur ardua q.*

9 *Supplementum actus facilius inducitur, quàm ipſemet actus.*

10 *Solennitas extrinſeca ex longo tempore an præſumatur ad damnum tertij.*

11 *Tempus longum facit præſumi conſenſum conſanguineorum contra* Doct. *& præſumi inſinuationem contra doct.*

12 *Intel.l.*54.*Tauri.*

13 *Solennitas extrinſeca requiſita ob bonum publicum an præſumatur ex longo tempore.*

14 *Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tẽpore quando nec ueritas locum poſſet habere.*

15 *Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tẽpore quando nimis difficilis erat ipſe actus principalis. Idem ſi non erat ueriſimilis.*

16 *Maioratus in uenditione non præſumitur licentia principis ex tempore longo,noua opin.*

17 *Solennitas extrinſeca ex longo tempore non præſumitur ſi ei partes renuntiare.*

18 *Conſenſus domini in pacto futuræ ſucceßionis non præſumitur ex longo tempore,noua opi.*

19 *Iuramenti calumniæ renuntiatio non firmatur longo tempore.noua opinio.*

20 *Iuramento calumniæ non põt renuntiari tacite contra doctores.*

21 *Alimentorum tranſactio an longo tempore firmetur noua opinio.*

22 Teſti-

22 *Teſtamentum minus ſolenne ex tempore longo nõ ſumit uires, nec rumpit ſuperius, noua opinio.*
23 *Intell. §. non tamen, inſt. quib. mo. teſta. infir. & l. pe. §. teſtamento. ff. de ſecund. tab.*
24 *Intellectus l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. uendi. & l. alienationis, ff. de uerb. ſig.*
25 *Tempus longum non inducit præſumptionem inſtrumento contrariam.*
26 *Stipulatio facta inter abſentes non firmatur tẽpore.*
27 *Tempus non firmat uenditionem factam ſine pretio.*
28 *Tempus non firmat locationem factam ſine mercede certa.*
29 *Intellectus. l. ſi filius. C. de pet. hære.*
30 *Intellectus. l. qui in aliena. ff. de acqui. hæred.*
31 *Intellectus. l. cum de in rem. ff. de uſur. & infra, numero. 35*
32 *Solennitas extrinſeca etiam ſi de ea inſtrumentum non meminit præſumitur ex longo tempore, ardua quæſtio.*
33 *Intellectus. l. ſi filius. C. de peti. hære. contra Docto.*
34 *Titulus ex longo tempore an præſumatur ad præſc. ardua quæſtio.*
36 *Titulus ex decennio non præſumitur ad uaſſallagiũ ſed ex tricennio.*
37 *Princeps ciues etiam ob publicã neceſsitatem perpetuè alienare non poteſt.*

1 Feudũ ex lõgo tempore præſumitur.

QVINQVAGESIMO hinc eſt (ut ad ſcientiam & patientiam redeamus) † quòd ſi quis à domino tanquam vaſallus receptus fuerit isq; eo ſciente & patiente diu pro tali ſe geſſerit, rem illius domini ut feudalem poſsidẽdo, per hoc feudum conſtituitur. c. ſciendum, qui teſtes ſunt neceſſarij. Glo. in c. j. in verb. permiſſum, de prohib. feudi alien. per Lot. & ibi Bald. & Zaſius in rubr. qualiter feudum acquiratur, & Fernandus Loazes in conſilio pro Marchio. pag. cclxij.

2 Feudi alienatiõi dominus ex longa patientia cõſentire uidetur.

Quinquageſimoprimo unde Bal. vbi ſuprà ait † quòd ſi domino præſente & tacente feudum ille alienauit & longum tempus præterijt, dominus conſentire intelligitur. Iaſ. in l. quæ dotis, in. xv. caſu. ff. ſol. matri. Hieronymus Gratus reſp. cxvij. prima facie, col. ij. lib. j. Alex. conſi. lxxix. col. iiij. lib. j. & in conſi. cxiij. uiſo & diligenter, col. pen. lib. iiij. & Fernandus Loazes vbi ſuprà.

Quinquageſimoſecũdo unde ſecundum eũ ibi ſi rem emphyteuticã ſciente capitulo emi, & ita longo tempore poſſedi, præſumuntur in tali cõtractu omnium ſolennium interuentus.

3 Tẽpus longũ conſenſum ignorantis præſumi non facit.

Hactenus quando concurrebat ſcientia & patientia cum temporis diuturnitate. † nam ſi ſola temporis diuturnitas adeſſet ſine ſciẽtia & patientia, vel ſola ſcientia & patientia ſine diuturnitate temporis, tunc non ſufficeret ut conſenſus & conceſsio prçſumeretur, de temporis diuturnitate ſine ſcientia & potentia quod non ſufficiat vt præſumatur conſenſus, aut conceſsio, aut ut fiat prçiudicium nobis quaſi ex facto noſtro, tradunt Bal. & alij in l. j. C. qui admi. Bald. & Salicetus in l. ſi filiusfamilias, C. de peti. hære. & in l. ij. C. de legi. hære. Bal. & Angelus in l. quæcunque, §. fi. ff. de publi. in rem actione, Alex. & alij in l. qui in aliena, in princ. ff. de acqui. hære. Idem Alex. in l. ſciendũ, ff. de verb. oblig. & rurſus in conſil. ix. lib. ij. & Fernandus Loazes vbi ſuprà pag. cclviij. vnde mandatum ex temporis diuturnitate ſine ſcientia noſtra illius negotij quod nomine noſtro fieri diceba tur minimè prçſumitur ſecundum Bal. col. j. & Salice. in l. j. C. de reb. alie. non alien. & in l. ij. C. ſi ex falſis inſtru. Alexan. in d. l. qui in aliena, in prin. & in l. ſciendum. ſuprà alleg. col. v. Felinus in c. ſicut, col. xvj. de re iud. Decius conſil. ccxv. in cauſa vertente, col. j. Carolus Ruinus conſil. lxix. circa proceſſum, col. ij lib. j. & conſil. clvj. quia de pluribus, eod. lib. Iaſ. conſi. cxj. communitas lib. iiij. & Fernandus Loazes vbi ſuprà.

4 Patientia ſine tẽpore lõgo nõ idducit cõſenſus præſumptionem.

Quod † autem ſola ſcientia & patientia nõ ſufficiat ſine tẽporis diuturnitate vt quis de ſuo concedere iure videatur probatur in l. filiusfamilias. §. inuitus. ff. de procur. l. inuitũ. ff. de ſerui. vrbanorum prçdiorum. l. Caius. ff. de pignor. actione. l. fideiuſſor. §. pater. ff. de pignor. l. ſicut §. non uidetur. ff. quibus mod. pignus uel hypothe. ſolui. l. in eo iure. §. vetare, & l. pen. ff. de furtis. c. qui tacet, ubi per Docto. de reg. iur. lib. vj. Glo. in l. qui patitur, ff. manda. Philippus Decius & Hieronymus Cagnolus in l. ſemper qui non prohibet, ff. de reg. iur. multa per Archiepiſcopum Tarraco. vbi ſuprà pag. cclvij. & ſic intellige quod ſcripſi ſuprà verſi. xxxiij.

5 Nobilitatis priuilegiũ quanto tẽpore pereat.

Quinquageſimotertio † ſi quis habens priuilegium ne ad uectigalia teneatur, paſſus fuerit ſe conſcribi in libro talia ſoluere debentiũ, idq; per longum tempus tolerauerit, per hoc amittit illud priuilegiũ exemptionis, ita probat tex. in l. j. §. ſi quis tutor, ff. quãdo appell. ſit, vbi ita tenent Angelus Peruſi. & Angelus Aretinus, & Ioannes Imolenſis, Alex. conſi. cj. viſis inſtrumentis, col. pe. lib. j. & in conſi. cxxxiij. clementiſsimi, & conſi. cxxxvj. in cauſa & lite lib. iiij. Fernandus Loazes vbi ſuprà pag. cclv. Carolus Ruinus conſil. cxxvj. viſo priuilegio, columna fin. libro quarto, & Ludouicus Gozadi. conſilio. xxiij. prima facie, columna. ij. vt ergo hoc caſu per longi temporis patientiam is de ſuo iure concedere videtũ, & lex ius ſuũ ei adimere

mere quaſi ſponte ſua intelligitur, ſic & ſi quis rem ſuam ab alio lõgo tempore poſſidere patitur, lex quaſi ſponte illius trãsfert dominiũ in præſcribentem, ſic & in l.final. C. ad legem Iuliam maieſta. pœnam ſponte ſua ſubire delinquentes uidẽtur quaſi cum eorum bona publicantur, & ad fiſcum transferuntur, ſponte eorum id fieri intelligatur, dixi plenè de ſucc. creation. libr. j.§.x.nu:665.

Deniq; ex diuerſo, qui re uera exẽptus nõ erat per longum tempus uiginti annorũ ſi cũ conciuibus uectigalia non ſoluit, ſed ſubire deſijt cum alij ea perſoluerent, acquirit libertatẽ uel eam præſcribet, cum moderamine tamen de quo per Fernandum Loazes ubi ſuprà pagina.256. & Andręam Siculũ inter conſilia Alexand. conſil. ultimo libro quarto. & Carolum Ruinum conſilio. cxvij. uidendum eſt, colum. iij. libro primo.

6 Quinquageſimo quarto † ſolennitas etiam extrinſeca præſumitur ex temporis diuturnitate, ita tenent Gloſſ. ulti. Innocentius, Antonius Butrius, Ioannes Imolen. & Panormit. in capitu. peruenit, de cenſibus, & Hoſtien. Ioann. Andreæ Bald. Antonius, Ioannes Imol. & Felinus in capitu. Albericus, de teſtibus Socinus conſil. cliij. pulchra & ſubtilis, colum. ij. verſic. ad hanc obiectionem, lib. ij. & conſil. cclxvj. in cauſa, libro. ij. & Corneus conſil. xcviij. uidetur prima facie, colum. j. & ij. libro primo, & conſilio cccxlviii. uidetur in hac columna quinta eodem libro primo, & conſilio cxliiii. ſuperioribus dubiis, columna prima. uerſiculo, tamẽ his minimè refragantibus, libro quarto, & conſilio ſequen. in ſupra ſcripto themate, colum. penultim. uerſicu. item poteſt dici, eodem libro iiii. & conſil. cclxxxiiij. copioſe, col. j. eo lib. iiij. Franciſ. Curtius Senior conſil. cxvij. ſuper motu, colum. iij. Felin. in dicto capi. ſicut colum. xv. uerſicu. fallit tertio de re iudicat. & in capitu. j. colum. prima. de lit. conteſtat. & in cap. licet Heli. colum. v. de ſimon. Ludoui. Bologni. conſil. xxxiiii. colum. iiii. Philipp. Dec. conſil. xxxvi. colum. penul. uerſicu. ultimo non obſtat, & dicto conſil. xlii. colum. vij. in quinto dubio, uerſicul. & iſta confirmatur, & dicto conſil. clij. colum. ii. & conſil. cxcx. uiſis. & diligenter, uerſicu. quo ad tertium, & conſilio ccxii. uiſo puncto, columna, iii. Bar. Bal. Imo. Angelus, & Ludouicus Romanus in d. l. qui in aliena, ff. de acquiren. hæredita. Barto. Bald. & Angelus in d. l. ſi filiusfamilias, C. de petition. hæredi. Bart. Bal. Angelus Ioannes Imolenſis, Rapha. Cumanus Ludouic. Romanus Alexã. Barbatius, & Iaſo. in dict. l. ſciendum, ff. de uerborum obligatio. qui omnes admittunt ſolennitates extrinſecas deſideratas in inſtrumentis exemplandis præſumi ex temporis diuturnitate.

Solẽnitas extrinſeca præſumitur ex longo tẽpore.

7 Sed quòd † ſolennitas extrinſeca præſumatur ex temporis diuturnitate temperatur, ut procedat, ita demum ſi concurrant alia adminicula, & non aliter, ita tenent Cinus & Bald. q. ii. in l. j. C. qui admitti, Iaſ. in l. ſi certis annis col. iii. C. de pact. Alexand. in l. qui in aliena, in princip. ſuprà alleg. Idem Alex. conſi. ix. uiſo themate, colum. pen. lib. iii. & conſi. xvii. lib. iiii. Idem Alexand. conſil. ccxviii. ponderatis, narratis, colum. iii. lib. i. Salicetus in d. l. ſi filiusfamilias. Ludouicus Romanus in d. l. ſciendũ, Panormitan. in d. c. Albericus, col. pen. de teſtibus, Idem Panormitan. in capitu. ſignificauit, not. ij. de cenſibus Paulus Caſtrenſ. conſil. ccii. cauſa confinium, colum. ii. unde Bald. ubi ſuprà negat ex diuturnitate temporis præſumi donationis inſinuationem, negatq; præſumi interueniſſe conſenſum conſanguineorum in cõtractu mulieris, uel mariti in contractu uxoris qui deſiderabatur per ſtatutum.

Solẽnitas extrinſeca ex tẽpore longo cũ aliis adminiculis præſumitur uel ſine aliis adminiculis ardua quæſ.

Contrariam partem ut ex diuturnitate tẽporis etiam citra concurſum alterius adminiculi præſumatur ſolennitas extrinſeca tenent Iaſõ. in d. l. ſciendum, & Ludouicus Romanus ſibi contrarius in d. l. qui in aliena, Felinus in d. c. Albericus, colum. fina. Iaſ. in l. i. C. qui admi. col. iiii. Alexand. conſil. lxxix. primo quæritur, lib. i. Barbat. conſil. xxxiii. colũ. iii. libr. iii. Idem Barb. in repe. rubri. C. qui admi. colũ. ii. Andr. Tiraquel. de præſcr. §. i. Glo. iiii. uerſicu. xxxix. & hæc pars ſine dubio uerior eſt data ſcientia & patientia eius cuius intererat, & cõſenſum præſtare debebat.

8 Secundò deinde eadem concluſio † ut ſolennitas extrinſeca ex temporis diuturnitate præſumatur limitatur ut non procedat in quibus caſibus requiritur ſcriptura, tunc enim ut ea ſcripturæ ſolennitas interfuerit minimè ẽt poſt longum tempus præſumitur, ita tenẽt Felinus in capitu. i. in princip. de litis conteſtat. Alexan. conſil. ccxix. ponderatis his, col. pen. libr. vi. & Andræas Tiraquel. poſt Paulum Caſtrenſem quem allegat in d. uerſicu. xxxix. quæ limitatio ſaltem ſic generaliter accepta nõ uideo vt ſuſtineri poſsit, nam ſi uendidiſti mihi domum hoc expreſſim acto ut inde fieret ſcriptura, nec aliter contractus perfectus eſſet, deinde te ſciente, & patiente poſt pretium ſolutum longo tempore eam domũ poſſedi, certe tibi hæredi'ue tuo eam domum uendicanti exciperem eam ſolẽnitatem ſcripturæ interfuiſſe, ſicq; contractum ſuam perfectionem recepiſſe, eamq; ſolennitatem ex ipſa temporis

Scripturæ ĩteruẽtus an ex tẽpe lõgo præſumatur. ardua q.

diuturnitate probarem. Quinimo idem crede
rem etiam ſi per procuratorem contractus ille
fuiſſet celebratus, nec vnquam ad tuam noti-
tiam perueniſſet niſi nunc cum, poſt longum
tempus agere cœpiſti, quia quando re vera in-
terfuit cōuentio & ſolummodo dubitatur de
ſolennibus illius contractus, ea etiam in præ-
iudicium abſentium præſumuntur ex longo tē
pore licet, non præſumerentur in prȩiudicium
abſentium ipſimet contractus ſi de ipſorū ini
9 tio nō conſtaret, ſicq; ſi non probaretur quòd
inter me & tuum prôcuratorem interfuiſſet
vlla conuentio, tunc licet probatum eſſet te il
li mandatum dediſſe ad illam domum vendē
dam meq; poſtea illam longo tempore poſſe-
diſſe, adhuc in præiudiciū tui abſentis & igno-
rantis ea ſolennitas extrinſeca (hoc eſt illius
contractus interuentus) minimè præſumeret,
arg. eorum omnium iurium & rationum quæ
ſuprà dicta ſunt quæq; infrà adijciētur & arg.
d.l. filiusfamilias. C. de peti. hȩred. l. qui in alie-
na, in prin. ff. de acq. hære. c. illud, de præſump.
l. j. C. de patria. poteſt. Ratio differentiæ, quia
quod eſt aliquid facilè recipit ſuppletionē &
perfectionem, ſicq; eam recepiſſe facilè præſu
mitur, ſed quod eſt nihil, non poteſt recipere
ſuppletionem augmentum'ue ſicq; eam rece-
piſſe ex temporis etiam diuturnitate præſumi
inciuile eſſet. arg. l. omnimodo, & l. ſcimus, in
prin. & §. repletionem. C. de inoffic. teſta. l. ſed
& ſi manente, ff. de precario. c. P. & G. de offi. de
lega. vnde portio quæ aliqua eſt facilè recipit
ſuppletionem & augmentum iuris accreſcen
di, non ſic in ea quæ nulla eſt. l. ſi totā. ff. de ac-
qui. hȩred. vbi tradunt communiter Doct. Bar.
& alij in l. re coniuncti. ff. de lega. iij. vnde repu
diatio partis hæreditatis vel legati quia nihil
eſt non trahit ad ſe alias partes eiuſdem hȩre-
ditatis ut omnes repudiatȩ videantur, ſed ad-
ditio partis trahit ad ſe alias partes, ſicq; per
aditionem partis totum quod delatum eſt
quæſitum videtur, tex. eſt in l. j. & ij. cum ibi no
tatis. ff. de acqui. hȩre. l. ſi ſolus, in prin. & §. j. eo.
tit. iuncta l. cum quidam, ff. de lib. & poſth. dixi
multa in ſimili in c. j. lib. ij. cōtrouerſiarum vſu
frequentium. & noſtram diſtinctiònem viden-
tur ſentire Alex. conſil. 50. col. ij. lib. v. Decius
conſi. ccccxlij. col. iij. Tiraquell. vbi ſuprà verſi.
quin & aliter.

Supplemētum actus facilius inducitur q̄ ipſemet actus.

10 Tertio limita † vt ſolennitas extrinſeca etiā
poſt temporis diuturnitatem non prȩſumatur
quando agitur principaliter de inferendo ali-
cui tertio præiudicium. ita tenēt (niſi demum
poſt annos triginta uel longius tempus) Glo.
Innocentius & reliqui in c. peruenit, de empti.
& vēdi. vbi Imola col. vj. Fulgoſius in l. j. col. pe.

Solēnitas extrinſeca ex lōgo tēpore an p̄ſumatur ad damnū tertij.

C. qui admi. Alex. conſi. xvij. viſo inſtrumento
locationis, col. iij. lib. iiij. Hoſtien. Ioannes An-
dreæ, Panormit. in d. c. Albericus, de teſtibus,
Alex. conſi. ccxviij. ponderatis narratis, col. iij.
lib. vj. arg. d. l. nullo, C. de rei vendi. cum ſimili.
& d. c. peruenit.

Contrarium tamen tenet Alex. met ſibi cō
trarius in d. l. qui in aliena, in prin. ff. de acqui.
hære. per c. continebatur, de his quȩ fiunt à prȩ
lato ſine conſe. cap. Iaſ. in d. l. j. col. v. C. qui ad-
mitti, Andræas Tiraquell. de præſcri. Glo. iiij.
§. j. verſi. xxxix. ibi ſunt & qui hoc limitāt poſt
Antonium Burrium quem allegat in d. c. illud.

Quid dicendum & ſanè ut iſtarum ſenten
tiarum neutra ſimpliciter uera eſt, ita vtraque
aliqua ex parte defendi poteſt, nam quod ten-
dit in præiudicium tertij ignorantis ex diutur
nitate temporis non ſtabilitur aut ſolennitas
extrinſeca præſumitur. Sicq; mandatum non
prȩſumitur in præiudicium ignorantis eā rem
qua de agitur, ut diximus ſuprà, & aliquid in
c. præſcrip. Cæterum ſi ipſe id agi non ignora-
bat, aliud eſſet, vires enim ſumeret actus ille vel
quaſi ex præambulo mandato præſumpto. vel
quaſi ex ſequenti ratihabitione, argu. l. ſemper
qui non prohibet. ff. de reg. iur. cum ibi latè tra
ditis per Philippum Decium & Hiero. Cagno
lum, & per ea quæ iam diximus.

Quarto limita † ut procedat quando agere
tur de modico præiudicio ſecus ſi de magno,
tunc enim ſolennitas extrinſeca non præſume-
retur etiam ex temporis diuturnitate, ita Bar.
in d. l. cum de in rem verſo, col. iij. ff. de vſu. Idē
Bar. in d. diſpu. mulier habens amplum patri.
Idem Bar. in l. j. col. pen. ff. de aqua pluui. arcen.
Fulgoſius col. pe. & Iaſ. col. v. d. l. j. C. qui admit
ti. Alex. in d. l. qui in aliena, in prin. Idem Alex.
in l. ſciendum. ff. de verb. oblig. Andræas Tira-
quell. vbi ſuprà ibi, ſed & hoc multi, Panormit.
in c. vlt. col. iij. de cauſa poſſ. & propri. Paul. Ca
ſtren. in d. l. ſi filiusfa. Decius conſil. ccccxliiij.
Idem Decius in c. j. col. vj. de fide inſtru. Alex.
conſi. xx. uiſo proceſſu col. fi. lib. 4. Idem cōſil. v.
col. pe. eod. lib. Socinus cōſi. ccliiij. lib. ij. per d. l.
nullo cum ſimi quod dic ut ſuprà c. ij. diximus
ſuper Glo. l. pen. C. com. diui.

Quid dicendum? & ſanè ſunt tres caſus in-
ſpiciendi primus quando ea ſolennitas extrin-
ſeca quæ omiſſa eſſe dicitur exigebatur princi
paliter ob utilitatem eam omittentis. Alter
quando exigebatur ob utilitatem tertij, ulti-
mus quando exigebatur ob utilitatē reipub.
Primo caſu ex tēporis diuturnitate præſumit,
qd enim ſi erat ſtatutū, ne mulier contraheret
ſine conſenſu duorum conſanguineorum, cer-
tè hoc caſu ſi mulier contraxit & poſt longum
tempus

tempus velit contractum reſcindere eo colore ꝙ conſanguineorum conſenſus nõ interfuit conſenſus ille licet ſit extrinſecè ſolennitatis prẹſumetur, per omnia iura & rationes de quibus ſuprà & infrà, & potiſsimum per d.l.ſi filiusfamilias, & d.l.qui in aliena, & d. cap. illud, nec dubium eſt, quin ea ſolennitas intueatur principaliter ipſius mulieris vtilitatem, vt per Bart. & alios in l.ſi quis pro eo, ff. de fideiuſſ. dixi plenius lib. iij. controuerſiarum vſu frequentium. Amplia vt procedat etiam ſi per procuratorem muliet contraxiſſet cum ipſa contractum initum non ignoraret ca. qui per alium, de regu. iur. libr. vj. per totos titulos. ff. & C. de procur. & ff. & C. mandati. cum ſimil. Amplia vt procedat non ſolum ſi de leui, ſed etiam ſi de graui vel mediocri præiudicio ageretur p generalitatem iurium & rationum de quibus ſuprà, & infrà. Limita vt non procedat quãdo contractus re vera initus non fuit, licet rem fortè mulieris aliquis poſsidere cẹpiſſet, quaſi ex venditione, vel donatione, vel dotis datione ab ea factis, tunc enim cum non ſolum negetur ea extrinſeca ſolennitas de interuentu conſanguineorum, ſed etiam negetur ipſe principalis contractus vel ipſa principalis conuentio, ex diuturna poſſeſsione etiam illius contractus nomine aut uelamine colorata nõ prẹſumeretur is titulus vel contractus, nec cum illa ſolennitate interuenientium conſanguineorum, neq; ſine illa, ita procedit d.l.nullo, cum ſimi. C. de rei vend. Secus ſi contractus re vera interfuiſſet, ſed conſenſus conſanguineorũ minimè, nam tunc is conſenſus prẹſumeretur niſi abfuiſſe vel defuiſſe probaretur vt dixi. Ratiò differentiæ, quia contractui qui re vera non fuit nihil poteſt accedere aut præſumi acceſſiſſe, at contractui qui re vera fuit ea extrinſeca ſolennitas vt accedere potuit ita & acceſſiſſe præſumi poteſt.

Secundò limita quando mulier iſthæc ignorabat eo ꝙ & ſi mandatum dedit ad contrahẽdum & contractus rẽ uera fuit celebratus, ipſa tamen id ignorabat, quia talem contractũ factum fuiſſe ſibi nunquàm denuntiatum fuit, tunc enim & ſi probatum eſſet cõtractum fuiſſe celebratum, ſi tamen conſenſum conſanguineorum interfuiſſe probatum non eſſet, is minimè ex diuturnitate temporis prẹſumeretur, & ita procedat, tex. in d.l.nullo. iuncta l.ij. §. ſi à pupillo, ff. pro emp. l.ij. C. eod. tit. iuncto l.ij. §. fi. ff. de publi. in rem act. nam & ſi fortè ex vi & occaſione illius contractus huius mulieris aduerſarius rem ſuam longo tempore poſſediſſet adhuc eam prẹſcribere nõ poſſet, quia titulus ille vtpote illegitimus non præbetet iuſtam ei cauſam poſsidendi inſcia muliere, vt dd. ll. ea autem ſciente & patiente fortè aliud eſſet, quia iam ille videretur habere iuſtã cauſam poſsidendi eo ipſo ꝙ domina patiente poſſidebat l.ſi id quod, ff. pro de reli. ibi, quaſi ſciẽte & volente domina l.ſi vir vxoti. ff. pro donato in quibus, iuribus titulus ſimiliter erat illegitimus & ex domini conſenſu iuſtificabatur, quaſi defectus tituli vel vitium ipſius purgetur vel ſuppleatur ex ſcientia & patientia domini. Et in d.l.j. C. pro emp. & d. §. ſi à pupillo, vitium illius tituli ex conſenſu minoris, ideò non purgatur quod ille non poteſt circa id diſpenſare, aut iuribus ſuis nocere, id quod poſſunt qui maiores ætate ſunt vt in terminis d.l. ſi uit, d.l.ſi id quod, vt vtrũq; probatur in l.Titio centum, in prin. ff. de cond. & dem. iuncta l. filiusfamilias, §. diui, ff. de lega. j.

10 Ex ſuperioribus apparet vehementer erraſſe Bald. in l.ij. C. de leg. hæred. quem ſequitur Andr. Tiraq. vbi ſuprà verſi. & quanquàm poſt Fulgoſium & Paulum Caſtrenſ. quem refert. aiunt enim ex diuturnitate temporis non præſumi inſinuationem donationis, non quoque præſumi interuentum conſanguineorum cum vtrunq; præſumi longè uerius eſſe oſtendimus quando contractus re vera factus fuerat in quibus terminis ipſi loquuntur, id quod regulare eſt. Fallit in caſu ſecundum ſuperiorem diſtinctionem. Ad id quod dixi, quando contractus initus non fuit, idẽ tenet Tiraq. ubi ſuprà, verſ. quin & aliter Alexand. conſi. l. lib. v. Dec. cõſil. cccc xliiij. colnm. iij.

Tempus lõgum facit præſumi cõſenſum conſãguineorum contra Doct. & præſumi iſinuationẽ contra Doc.

Secundo caſu principali quando ea extrinſeca ſolennitas deſideratur in utilitatem potiſsimum tertii, ſicq; eius omiſsio in illius rertii prẹiudicium principaliter vergit, tunc communis opinio ſuprà relata uoluit eam] nõ præſumi niſi probetur, intellige primum quando de magno prẹiudicio ageretur, deinde idem ſi de mediocri, poſtremò idem ſi de minimo vel leui, quæ oĩa puto uera ſi tertius ille ignarus eſſet. † Vnde cum lege Tauri. 54. prohibeatur uxor ſine viri ſui licentia contrahere, ſi ipſa ſe ignato contraxiſſet etiam poſt longũ tẽpus mariti licentià non præſumeretur, ſiue agatur de magno, ſiue de mediocri, ſiue de minimo prẹiudicio ex mente d. communis opinionis. ea enim ſolennitas principaliter reſpicere utilitatem mariti diximus libr. iij. controuerſiarum uſu frequentium. Cæterum ſciẽte & patiente marito poſt tpis diuturnitatem, ea licẽtia præſumeretur, uel eã diutina taciturnitas pro licentia haberetur, argu. d.l. filiusfamilias d.l.qui in aliena, d.l.ſi id quod. ibi, quaſi ſciente & uolẽte dñа. d.l.ſi qs diuturno, ff. ſi ſer. vẽd. 11

Intell. 54. Tauri.

d.l.ſi

d.l.ſi ego.§.j.ff.de pub.in rem act.ibi,per tradi tionem vel patientiam fortè,§.fin.inſt.de vſur. l.alienationis verbum ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare,ff.de verb.ſig.l. qui patitur, ff.mand.l.ſemper qui non prohibet, ff.de regu. iur.& diximus plenè ſuprà in capitibus ꝑced.

13 Solēnitas extrinſeca requiſita ob bonum publicū, an præſumatur ex longo tpe.

Tertio caſu principali†quando prohibetur actus ſine illius ſolennitatis interuentu ob publicam principaliter vtilitatem, puta quia dicit ſtatutum ex omni contractu venditionis præſtari gabellam infirmatq; omnem contractum qui non fuerit inſinuatus in actis publicis ne gabella fraudetur,tunc ſi apparet initus contractus non tamen conſtat de inſinuatione ea etiam poſt longum tempus regulariter non præſumeretur, quia in dubio reipublicæ ignorantia præſumeretur l.verius.ff.de proba. ꝗ ſi appareret reipublicæ adminiſtratores id nouiſſe,tunc fortè ſecus eſſet, arg.iurium proximè allegatorum, ergo aut ſciuerunt & tunc ea ſolennitas præſumitur, aut ignorarunt & tunc non præſumitur, aut dubitatur & ſimiliter non præſumitur poſt longum tempus.poſt longiſsimum autem tempus omnis actiò competens ad talem contractum impugnandum expiraret, ſicq; ille firmus maneret arg.l.ſicut l.omnes.C.de præſc.xxx.annorum longiſsimū tempus accipere debemus.xxx.annorū quoad priuatos d.l.ſicut, & xl.quoad rem publicam d.l.omnes ita intelligo d.c.peruenit, de cenſi.

Quinto limita d.regulam vt ex diuturnitate temporis ſolennitas extrinſeca nunq̃ præſumatur niſi cum apparet actum fuiſſe geſtum & de ſolennitate legali an interfuerit vel non dubitatur, ſecus ſi de ipſo actu principali non appareret,quia tunc vt ſuprà diximus nō præſumeretur etiam poſt longum tempus Andr. Tiraq.vbi ſuprà uerſic.quin & aliter poſt Dec. conſi.ccccxlij.& Alexand.conſi.l.libro.v.quos ipſe allegat.

14 Solēnitas extrinſeca non præſumitur ex longo tpe quando nec ueritas locū poſſet habere.

Sextò limita vt non procedat quando actus de cuius ſolennitate agitur ſolenniter fieri nō erat poſsibile(vt ſi fortè hæreditatem pupillo delatam ſerui ipſius adminiſtrarunt longo tēpore)nam tunc non præſumetur aditio, cum ipſe adire nequeat l.potuit,cum ibi not.l.ſi infanti.C.de iure delibe.§.ſed neq;.inſti.de aut. tut.ratio quia, vbi veritas locum habere non poteſt ibi nec fictio locum habere poteſt, ita Dec.& Andr.Tiraq.vbi ſuprà per l.qui ad certam, ff.locati.quorum opinio eo ſolum caſu tueri poteſt, de quo ipſi non videntur meminiſſe, ſcilicet quando pupillus ille (quòd raro accidit)nunquàm habuit tutorem. Cæterum cū regulariter tutores habeant pupilli qui eorum nomine poſſunt adire hæreditates, vt dd. ll.quis vetat aditam eius nomine præſumi hereditatem,cum diu ab eius tutore vel ab eius ſeruis reperitur,adminiſtrata arg.d.l.ſi filiusfamilias & d.l.qui in aliena.

Septimo limita†quando erat nimia difficultas in ipſo actu principali hoc eſt , quando ipſemet actus principalis fieri non poterat ſine principis diſpenſatione,aut voluntate,tunc enim quia id reputatur impoſsibile iuxta l. apud Iulianum.§.conſtat,ff.de leg.j.non præſumeretur ex temporis diuturnitate, vnde vtiliſſime dicebam, †ſi rem maioratus uendidiſti quæ citra principis licentiam uendi non poteſt,certè & ſi longo tempore emptor eam poſſederit adhuc ea principis licentia non præſumetur,quia ea ſolennitas non ſolum extrinſeca eſt, ſed etiam impoſsibilis ferè reputatur, ſicq; par eſt vt ex ſolo curſu longi temporis nō præſumatur niſi probetur, id ꝗ iuſtificatur ex illico dicendis. 15

15 Solēnitas extrinſeca non præſumitur ex tpe lōgo quādo nimis difficilis erat ipſe actus principalis, idem ſi nō erat uerifimilis.

16 Maioratus in uēditiōe nō præſumitur licentia principis ex tpe longo noua opi.

Octauo limita ut non præſumatur quando ea extrinſeca ſolennitas uerofimiliter interuenire non potuit,puta apud Indorum regiones epiſcopus,& capitulum iurarunt rem eccleſiæ nō alienaturos ſe niſi de licentia Papæ, alienata reperitur ab hinc annos decem,non præſumitur Papæ licentia,quia cum multum temporis ad tale iter ad talemq; nauigationē requiratur à tempore quo ea licentia habita eſſet vſq; nūc(ſi fortè habita fuit)integrum decennium præterire non potuit, ita Andr.Tiraq.vbi ſuprà Decius,conſi.ccccix.col.ij.Alex. conſi.ix.col.vlt.lib.iij.

Nono limita†vt non procedat quãdo ea eſt ſolennitas cui partes nequeunt renuntiare,tūc etiam ex temporis diuturnitate non præſumitur,ita Petr.Anchar.in cap.j.per illum tex.de reb.eccl.non alie.Anto.Butr.& alii in capi.ſicut,de re iudi.Gloſſ.& Bart.in l.j.C.de fide inſtrum.lib.x.Bart.in l.ſi fortè,per text.ibi.ff.de Caſtren.pecu.Alex.conſi.ccxix.col.pen.lib.vj. Bart.in l.ſciendum,ff.de verbo.obligat.Idem Bart.in auth.ſi quis in aliquo documento ,C. de eden.Andr.Tiraq.de præſcrip§.j.Gloſſ.iiij. verſic.xxxix.ibi aliter alij. 17

17 Solēnitas extrinſeca ex longo tempore nō præſumitur ſi ei partes renunciare non ualebant.

†Ex qua communi limitatione non minus vtiliter quàm nonè colligebam egregiam declarationem ad l.vlt.C.de pact.ait lex illa pactum de futura ſucceſsione quod regulariter non valet l.pactum quod dotali.& l.fina.C.de pact.l.pactum dotali.C.de colla.l.fin.ff.de ſuis & legi.hære.l.ij.§.interdum.ff.de vulga.& pupilla.l.ſi quando.§.illud. C. de inoffic. teſtam. ſuſtineri quidem tale pactum ſi fiat de uoluntate illius cuius de ſucceſsione agebatur , per d.l.fin. Quid autem ſi probatur inter duos cognatos 18

18 Cōſenſus domini i pacto fu. ſu.nō præſumitur ex longo tēpore noua opi.

gnatos meos ab hinc annos decem feciſſe pactum ſuper hæreditate mea, non tamen probatur vtrũ inſcio me (quod ſemper præſumitur, l. uerius, ff. de probation. l. vetare, ff. de furtis) an uolente, & conſentiente id pactum fuerit interpoſitum, utrum ex illa temporis diuturnitate meus conſenſus præſumatur. videbatur, quòd ſic: quia cum ea cõuentio re uera interfuerit, & de iſta duntaxat qualitate, uel ſolennitate (ſcilicet conſenſus mei) dubitetur interfuerit, nec ne, facilè ex illo longo tempore præſumi deberet, adhuc tamen cõtrarium reſpondi, eo quòd conſenſus ille ſit huiuſmodi, ut ei partes paſciſcentes renuntiare minimè poſſent, ut legibus, ſuprà allega.

Iura.cal. renuntiatio non firmatur longo tempore, noua opinio.

19 Similiter illinc etiam colligebam, † ſcis iuramento calumniæ à colligitantibus non poſſe renuntiari l. ij. cum Gloſſ. C. de iureiurand. propter calum. dando, quid poſtquàm partes iuramento calumniæ renuntiarunt præterijt decennium, nec adhuc lis finita eſt, an ex hoc longo tempore ea renuntiatio uires ſumat, vel an forte præſumatur ei acceſiſſe iudicis cõſenſum, id quod omnino negabam, ex eo, quod partes huic ſolennitati iurandi de calumnia renuntiare non poterant expreſſim.

Iur.cal.nõ põt renuntiari tacitè contra doct.

20 † Quinimò, nec etiam tacitè, quãuis in hoc vltimo ut tacitè renuntiare poſſint contrariũ tenuerit Gloſſ. quam ibi (ſed minus rectè iudice me) uidentur ſequi Doctores in d. l. ij. §. ſed quia ueremur, C. de iuramen. calum. quia tacitè per partes collitigantes renuntiari non poteſt, non magis, quàm expreſſim, ſicq; poſt partium renuntiationem (ſiue illa tacita ſit ſiue expreſſa) iudex tale iuramentum in quacunque parte litis exigere poteſt, ſicq; apparet eam renuntiationem efficacem non fuiſſe, iuxta, d. §. ſed quia veremur, & c. j. § primo. de iuram. calum, lib. vj.

Alimentorum tranſactio an longo tẽpore firmetur noua opi.

Tertiò ex eadem cõmuni limitatione col-
21 ligebam † ſcis non licere facere tranſactionem ſuper alimentis legatis, niſi demum inſpectis cognitiſq; verbis teſtamenti, l. de his, ff. de trãſactio. ſed quid ſi apparuit de alimẽtis abhinc annos decem tranſactum fuiſſe, nunquid ex hoc longo tempore præſumetur ea extrinſeca ſolennitas vt inſpecta, & cognita fuerint verba teſtamenti, id quod ex eadem communi opi-

Teſta. minus ſolenne ex tẽpore longo nõ ſumit uires, nec rumpit ſuperius no ua opi.

22 nione non minus vtiliter, quàm nouè abnegabam. Quartò illinc etiam dicebam † ſcis teſtamentum minus ſolenne non ualere, nec tollere ſuperius quod ſolenne eſſet, §. poſteriore, inſtitu. quib. mod. teſtamen. infir. l. ſi quis priore, ff. ad Treb. l. ſi mihi & tibi, §. in legatis, ff. de lega. primo. l. ſancimus. C. de teſtamen. quid ſi poſt primum teſtamentum ſolenne aliud minus ſolenne feci, aut quid ſi minus ſolenne teſtamentum feci, cum antea nullum aliud feciſſem, & poſtea decennium præterijt, an ex illa temporis diuturnitate ſumet vires hoc teſtamentum quaſi ſi quid ſolennium nunc, videtur deficere interfuiſſe tamẽ præſumatur propter longi temporis curſum, videaturq; ſcriptum minus, quàm dictum, geſtumve fuerit, ut in ſimili definiuit Papinianus in l. cum auus, ff. de condition. & demonſtration. id quod abnegãdum eſt, quia hæc ſolennitas extrinſeca eſt huiuſmodi vt ei per teſtatorem nequeat derogari. l. nemo poteſt, ff. de lega. primo. l. Lucius. §. fi. cum ſua Gloſſ. ſingulari. ff. de leg. ij. & ita ampliatur, d. l. ſancimus.

Intell. §. non tamẽ inſt. quib. mod. teſt. infir. & l. pe §. teſtamento. ff. de ſecũd. tab.

Illud autem eleganter quæri poſſet, † feci te- 23
ſtamentum ſolenne, deinde dedi me in arrogationem, ſicq; in teſtamentum hac capitis diminutione irritum factum fuit, poſtea ab arrogatore fui emancipatus, quo caſu ex noua uoluntate mea id teſtamentum conualeſceret iuxta, l. pen. §. teſtamento, ff. de bon. poſ. ſecun. tabu. & §. non tamen, inſtitu. quib. mod. teſta. infir. præterijt integrũ decenniũ poſt talẽ emãcipationẽ, nunquid ex tali longo tẽpore præſumetur hæc ſolennitas extrinſeca quòd videar huius eſſe animi vt id teſtamentum ſic ſemel irritatum quaſi iudicio recenti cõualeſcat, id quod nõ minus vtiliter quàm nouè abnegarem, nec enim temporis diuturnitas inducit ſubſtantiã quam conſtat non interfuiſſe, vt in ſpecie hac, ſed quando dubitatur vtrum ea ſolennitas extrinſeca de qua agit interfuerit nec ne, & poſſibile eſt interfuiſſe & poſsibile eſt etiam non interueniſſe, tunc temporis diuturnitas inducit probationem coniecturalem ſeu præſumptionem, vt interfuiſſe ex tũc cum actus fiebat videatur & credatur, non autem quod ea ſolennitas poſtea acceſsiſſe intelligatur. Sic ergo & in ſpecie propoſita hæc noua ſubſtantia & uoluntas ad reualidationem vel reparationẽ illius teſtamenti quod ſemel occidiſſe conſtitit, acceſsiſſe non videbitur, eritq; egregia declaratio ad d. §. non tamen & ad d. §. teſtamento, de quibus egimus lib. ij. de ſucc. crea. §. xv.

Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. uend. & l. alienationis. ff. de uerbo. ſign.

In † contrarium tamen fortiter facit l. ſi quis 24
diuturno, in prin. ff. ſi ſerui. ven. & l. alienationis verbum, ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare, ff. de verb. ſignifi. vbi tibi rem meam poſsidere inchoanti licet eam concedere non videar, tamen poſt longum tempus eam concedere videor, ſicq; ipſa voluntatis ſubſtantia ex ipſo tempore videtur acceſsiſſe, id quod longè facilius præſumendum erat in terminis d. §. non tamen, & d. §. teſtamento, quia intereſt cuiusq; cum teſtamento decedere, ſed non in-

tereſt

tereſt,imò nocet res ſuas concedere, ſicque id
non præſumitur l.ſed quia hoc intereſt .ff.de
intertog.act.§.j inſti.quib.ex cauſ.manu.non
liceat inuēta l.cum de indebito,ff. de probati.
ſed poſſumus reſpondere hoc procedere fauo
re poſſeſsionis qui ſummus eſt,arg.l.j.ff.de uſu
cap.l.fin.ff.pro ſuo l.cum notiſsimi in princ.C.
de præſcrip.xxx.annorum, & noſtra ſententia
iuſtificatur ex ijs,quæ in ſequenti limitatio-
ne dicentur, vbi ſi ex inſtrumenti inſpectione
conſtaret eam ſolennitatem extrinſecam qua
de ageretur non interueniſſe, tunc temporis
diuturnitas eā non pateret aut introduceret,
temporis enim natura non tam apta eſt ad gi-
nendum quàm ad abſumendum non tam ad
procreandum quàm ad perimendum procrea
ta,& nouas formas quas denuo tempus quoti
die videtur producere,non ipſum tempus, ſed
elementa materialiter producunt vt diximus
ex ſententia philoſophorum ſuprà par.j.q.x.

25 Poſtremò limitatur†vt ſi ex ipſo inſtrumen
to producto conſtat eam extrinſecam ſolenni-
tatem qua de agitur non interfuiſſe, tempore
quo actus fiebat,tunc ex temporis diuturnita
te poſtea prætereunte non præſumatur,aut(ut
rectius loquar) non generetur ea ſolennitas vt
ſuprà proximè dicebamus,l.obligationum fe-
rè.§.placet,ff.de actiou.& oblig.talem autem
ſolennitatem non interſuiſſe tunc demum ex
inſtrumento ipſo apparere videbitur,cum ſcri
ptum erat id minimè factum fuiſſe, aut altis
verbis id declarabat.

Tempus longū nō inducit præſumptionem inſtrumēto contrariam.

26 Quid † enim ſi ſcriptum fuerat Titium Mæ
uio abſenti centum promiſiſſe per ſolennē ſti-
pulationem,tunc appareret ſane ſolēnitas præ
ſentiæ,quæ neceſſaria eſt ad ſtipulationis vali
ditatem non interueniſſe, ſicq; etiam poſt tē
poris diuturnitatem eam rem,inter præſentes
actam fuiſſe minimè præſumeremus, ita licet
non ſic exemplificantes tenent communiter
Docto.Paul.Caſtren. conſi.lxxxj.in cauſa quæ
vertitur,col.iij.lib.ij.per l.emptorem, in prin.
ff.de act.emp.And.Tiraq.vbi ſuprà verſ xxxix.
ad fidem Alex.conſi.j.ponderatis his,col.j.lib.
iiij.Iaſ.in l.j.col v.C.qui admitti.Philipp.Dec.
conſi.ciij.an approbatione,col.j.Idem Decius
conſ.xxxvj.col.iij.Stephanus Bertrandus conſ.
cliiij.alienatio,col.iij.lib.ij.Bald.in l.data,col.
pen.C.qui accuſare non poſſunt.

Stipulatio facta inter abſentes nō firmatur tempore.

Ex qua communi limitatione colligerem φ
27 †ſi inſtrumento diceretur Titium Mæuio fun-
dum uendidiſſe pro certis libris plumbi, aut
ferri,aut pro certa frumenti quantitate tunc
certè etiam poſt longum tempus non conuale
ſceret is contractus emptionis,quia quum quo
tempore actus fiebat conſtet pretium in pecu-
nia numerata non interfuiſſe, eam ſolennitat a-
tem tempus poſtea præteriens non poteſt gine
re, cum eius natura vt diximus non tam apta
ſit ad ginendum quàm ad perimendum,ars au
tem ciuilis imitatur naturam l.adoptio, ff.de
adopti.§.minorem,inſtitut. eodem titulo.l.ſi
quis poſthumos,in princ.l.filio quem, ff.de li-
beris & poſthumis.

Tempus nō firmat uenditionem factā ſine pretio.

Quid ergo†ſi inſtrumento dicebatur loca- 28
tionem domus factam fuiſſe his uerbis, Titius
Mæuio domum meam locatam uolo pro uno
anno,ſed in eodem inſtrumento fides fit,quòd
merces nō fuit deſignata,aut ſcriptū erat quòd
Mæuio domum ſuam commodabat, ſed non
ad quantum tempus,aut quòd Mæuio amplū
fundum donabat, ſed quòd non interfuit tūc
inſinuatio, aut quòd minor uendidit prædiū,
ſed quòd non interfuit tunc iudicis decretum,
aut quòd uxor contraxit, ſed quòd tunc non
interſuit mariti licentia ex forma ſtatuti de-
ſiderata & per Taurinam l.liiij.Vel quòd non
interſuit præſentia conſanguineorum in mu-
lierum contractibus deſiderata ex forma ſta-
tuti, certè in omnibus his ſpeciebus, & ſi-
milibus, per eandem receptam opinionem
ſuprà relatam colligerem etiam poſt longum
tempus eas ſolennitates non præſumi, quæ
licet regulariter talia ſolennia poſt longum
tempus præſumantur, tamen præſumptio-
nes legales admittunt probationem in con-
trarium, hic autem contrarium probatum
eſt per ipſum inſtrumentum cui in toto, uel in
nihilo fides adhibenda eſt,ſicq; ſi credimus ei
quatenus teſtatur actum illum principalem ge
ſtum fuiſſe,ſimiliter ei credere debemus quate
nus negat ſolennitates iam relatas interfuiſſe,
quas tempus parere ipoſſibile eſſe nullus mo-
do ſanus ignorat ut diximus, nec lex eas tem
pore quo actus principalis fiebat interfuiſſe p-
ſumere poteſt,cum contrarium per inſtrumen
tum ſit probatum, & temporis diuturnitas nō
in id prodeſt vt poſt actum celebratum minus
ritè tunc poſtea ſolennitas ad illum actum ne
ceſſarias, aut pariat,aut poſtea à partibus ad
ditas fuiſſe præſumat,ſed tantū in id prodeſt,
ut eas tempore ipſius actus interfuiſſe præſu-
mat, quandiu non probatur eo tempore non
iterſuiſſe prout probatum eſt in ſuperioribus
ſpeciebus.

Tempus non firmat locationē factam ſine mercede certa.

Fallit † hoc (ut credo) fauore diutinæ poſ- 29
ſeſſionis rerum corporalium argumen. d. l.ſi
liusfamilias,C.de petition. hæredit.dict. l.qui
in aliena,in principio.ff.de acqnirenda hære-
ditate.Vnde ſi inſtrumento diceretur filium
adiuiſſe hæreditatem patris tamen iuſſu mini
mè interueniente tunc, ſed ipſo fortè abſen-
te, ſi

Intell. l.ſi filius.C. de pet.hæred.

te, ſi poſtea ſciente, & patiente patre is filius eam hæreditatem poſſideret præſumerem patris iuſſum acceſſiſſe, computando decenniũ à tempore quo pater reuerſus cœpit notitiam illius rei habere, ita not. intelligo, & amplio dict.l. ſi filius.

30 Intelle. l. qui in aliena.ff.de acq.hære.

Et ſimiliter † ſi hæreditatem filio delatam dicebat inſtrumentum patrem acceptaſſe filio abſente, & ignotante, tunc ſi poſtea is filius ad patrem reuerſus videbat, & patiebatur eam hæreditatem diu à patre poſſideri prȩſumam nouum conſenſum acceſſiſſe dum modo decennium computari incipiat à tempore quo filius reuerſus huius rei notitiam habere cœpit, ita intelligo, & egregie amplio d. l. qui ĩ aliena, in principio. facit optime dicta. l. ſi quis, diuturno, in principio & dict. l. alienationis verbũ, ibi, uix eſt enim, ut nõ uideatur alienare, facit l. ſi ego, §. primo, ff. de public. ibi, per traditionem, aut patientiam fortè facit lex ſi id quod ff. pro de te. ibi, quaſi volente, & concedente domina, ideo ſuprà diximus quòd nouus ſolennitatis aduentus, licet poſt longum tempus præſumatur fauore corporalis poſſeſſionis (ut modo ẽt dixi) tñ non præſumeretur ubi ea poſſeſſio corporalis, vel quaſi corp̃alis nõ eſſet vt eſt ĩ ſeruitutibus, d.l. ſi qs diuturno.

31 Intel. l. cũ de in rem ff. de uſur.

Sicq; † non minus vtiliter, quàm nouè dicerem, quòd in terminis leg. cum de in rem verſo, ff. de uſur. ſi inſtrumentum diceret me Titio decem dediſſe, non ex ulla cauſa obligatoria, ſed gratis, licet poſtea per nouem annos ſequentes tantundem ei dediſſem, adhuc non præſumeretur nouus obligatoriæ cauſæ aduẽtus, quia ibi nec eſt poſſeſſio rerum corporalium, ut erat in terminis dict. l. alienationis, & d. l. ſi filius, & dict. l. qui in aliena. neq; erat quaſi poſſeſſio rerum quaſi corporalium, ut eſt in ſeruitute prȩdiali cauſam continuam habente, ut erat in d. l. ſi quis diuturno.

32 Solennitas extrinſeca ẽt ſi de ea inſtrumẽtũ non meminit præſumitur ex longo tpe, ard.

Hactenus † quando inſtrumentum vt teſtabatur actum principalem geſtũ fuiſſe, ita quoque teſtabatur ſolennitatem ad illum actum requiſitam non interfuiſſe eo tempore quo actus fiebat, nam poſtea interfuiſſet vel non tabellionem noſſe non potuit. Quid verò ſi inſtrumentum ſolum dixit actum principalem geſtum fuiſſe de ſolennitate autem ad illum neceſſaria mentionem nullam fecit, ſicque nos incertos reliquit, utrum interfuerit, uel non interfuerit, & tunc quidem vt cum actus ille recens eſt, ea ſolennitas eo ipſo, quòd de ea non conſtat, non præſumitur, quia eſt q̃d facti, quod non præſumitur niſi probetur, lege in bello, §. factæ. ff. de capt. lege ſi emancipati, ubi not. Iaſo. C. de collat. ita quoque poſt longum tempus non deſiuit prȩſumi etiam ſi eam non interfuiſſe quale quale indicium faciat de ea nullam mentionem inſtrumentum feciſſe prȩterea, quòd ipſa facti eſſet, ita in ſpecie tenent Petrus Anchara. conſilio centeſimo trigeſimo ſexto ex conſilijs Alexand. conſilio ſeptuageſimonono, circa primum colum. tertia. libro primo, Felinus in capitu. ſicut, columna penultima, de re iudicata, Philipp. Decius conſilio cccxlj. viſo puncto colum. ſexta. Idem Decius conſilio ccccix. viſo conſilio colum. j. ut refert, & ſequitur Andræas Tiraquell. ubi ſuprà uerſicu. trigeſimo nono, in fine. quamuis ut ipſe ait contra hanc communem opinionẽ tenuerit Paul. Caſtren. conſil. lxxxj. libro ſecundo, exiſtimãs, & minus rectè, idem iuris eſſe hoc caſu, quod ĩ caſu ſuꝑiore eſſe diximus: Ergo aut agitur de ſolennitatis extrinſecæ interuentu, aut de nouo ipſius aduentu, primo caſu, aut eſt certitudo, ꝙ nõ interfuit, aut præſumptio tm̃, cũ eſt certitudo, quia id teſtabat̃ inſtrumentum ea nõ præſumitur ex temporis diuturnitate, quia authoritas inſtrumẽti vincit hanc præſumptionem, & coniecturam ex temporis diuturnitate orientem, l. continuus, §. cum ita. ff. de uerborum obligation. quando uerò ſolum erat prȩſumptio, quòd ea ſolennitas non interfuit, tunc ẽt ſi ea prȩſumptio ſit qualificata, & aucta uincitur per prȩſumptionẽ ex tp̃is diuturnitate emanantem, quale eſt cum actum principalem geſtum fuiſſe teſtabatur inſtr̃m, nec de tali ſolennitate mentionem faciebat, dicebat enim vendidiſſe minorẽ, nec de decreto mentionem faciebat, aut cõtraxiſſe nuptam, nec de mariti licentia ꝑ ſtatutũ requiſita meminerat, aut amplum fundũ donatum fuiſſe, nec de ĩſinuatione mentionẽ faciebat, ſicq; cũ iſthæc ſint facti, prȩterea ꝙ regulariter non præſumuntur niſi probent̃ ea præſumptio auget̃ eo ꝙ veroſimile erat, ꝙ de ea ſi interfuiſſet memineret inſtr̃m non ſecus, q̃ de ipſo actu principali, adhuc tamen hæc præſumptio vtcunq; ſic qualificata vincitur à præſumptione ex temporis diuturnitate emanante, ut patet ex ſuperiore cõi opi. contra Paul. Caſtr. ſicq; in tribus ſpẽbus modo relatis contrariũ veroſimile eſt rñſurũ Paul. Caſt.; ſed ita veroſimile eſt, ꝙ reſponderent qui tenẽt. d. cõem op.

Secundò caſu principali quando agitur de nouo ſolennitatis aduentu (conſtabat enim ex inſtrumento tempore actus principalis eã ſolennitatem minimè interfuiſſe dubitabaturque an poſtea acceſſiſſet) & tunc ex temporis diuturnitate non præſumitur ex communi opinione, ſuprà relata. fallit fauore poſſeſſionis, rerum corporalium diuturnæ dum-

dummodo decennium computetur à tempore quo ea ſolennitas potuit interuenire, ut ſuprà diximus ita intelligentes. d.l. ſi filiusfamilias. l. alienationis. d.l. qui in aliena. Fallit. ij. fauore quaſi poſſeſsionis quæ eſt in ſeruitute prædiorum cauſam continuam habente, vt diximus ſuprà ita intelligentes. d.l. ſi quis diuturno in prin. Fallit tertio etiam in poſſeſsione vel quaſi vſusfructus ut dictis legibus, iuncta. l. qui vſumfructum. ff. de verborum obliga. & l. iiij. ff. de vſufruct. cum ibi not. Quo ad materiam verò. d.l. cum de in rem verſo. quæ ab iſta lõge abſcedit dic vt ſuprà attigimus, quæ omnia nota quia pleraque noua.

33 Ex his ergo apparet † ſuſpectum eſſe intellectum quem ad. d.l. ſi filiusfamilias aſsignant Alex. conſil. ix. viſo themate. col. fi. lib. iij. Franciſcus Balb. de pręſcrip. in. j. par. iij. partis prin. q. x. nume. 12. verſi. alium notabilem. Salicetus q. j. in d.l. ſi filius. aiunt enim quòd ibi ex diuturnitate temporis ſolennitas extrinſeca ideò præſumitur, quia pater allegabat ſe filiũ iuſſiſſe ut adiret eam hæreditatem, quod ſi id pater nõ allegaret, ea aditio etiam ex illa diutina poſſeſsione minimè inquiunt præſumeretur, id quod verum non eſſe ex ſuperioribus apparet, quibus concluſum fuit fauore poſſeſſionis ex diuturnitate pręſumi ſolennitatem illam extrinſecam & l. quęcunque. §. fi. ff. de publicia. in rem act. procedere quando non erat temporis diuturnitas cum tali poſſeſsione cõtinua, ſecus ſi eſſet vt d.l. ſi filius, cum ſimil. Ad quod & ad. d.l. cum de in rem, vide Iaſonẽ aſsignantem. xij. limitationes in. §. pręiudiciales, inſt. de act. & Balb. vbi ſuprà, nu. 20. cũ plu. ſeq.

Intell. l. ſi filius. C. de pet. hæ. cõtra Doctor.

34 Hactenus ſat ſuperq; probatum fuit per plura quàm quinquaginta fundamenta legum & rationum, titulum præſumi ex diutina rei corporalis poſſeſsione, ſed quod attinet ad Doctorum ſententias mihi non ſatis certum eſt, vtrum hæc an contraria pars receptior ſit, hãc enim ſententiam qua edocemur titulum præſumi ex tali diutina poſſeſsione tenent Gloſſ. Petrus. But. Bar. Bal. Raphael, Fulgoſius & Florianus in d.l. cum de in rem, ff. de vſuris ſecundum quòd eos intellexit Andręas Tiraquel. de præſcri. §. j. Glo. iiij. verſi. & hæc quidem & taciti tenere videntur hi omnes qui ex diutina ſolutione aiunt præſumi legitima ſoluendi cauſa etiam ſi non appareat ita Panormit. conſil. xxvj. in quæſtione quæ ad pręſens vertitur, col. vlt. lib. ij. poſt Glo. quã allegat in c. nullus. j. q. j. & Ioan. Andreæ in c peruenit, de cenſibus & Bar. in l. cũ de in rem. ſuprà all. & idem Panor. conſil. vij. col. v. verſi. itẽ pręmitto, & rurſum in verſi. præſumenda eſt ergo, eod. lib. ij. Idem nõ ſolum repetit ſed etiã addit id procedere etiã ſi ea cauſa allegata non fuerit, ſequitũ Andræas Tiraquell. d. Glo. iiij. verſi. xl. Gl. Bar. Florianus & Paul. Caſtren. qui putat hanc eſſe receptam opini. in l. ſeruitutes, in mag. ff. de ſerui. & hæc pars ſeruabitur in practica ſecundũ Ioan. Imolenſem in l. j. §. fi. ff. de aqua pluuia. arc. & in d.l. qui in aliena, in prin. Raphael Cumanus, & Romanus in d.l. qui in aliena, in prin. Cæpolla de ſeruitutibus vrbanorũ pędiorum c. xix. col. ij. qui hanc eſſe exiſtimat receptiorẽ ſententiam & in practica obſeruatum iri Alex. in d.l. ſi certis annis, C. de pact. col. vlt. & pe. Idẽ Alex. cõſi. lxix. circa primũ dubiũ, col. j. lib. vj. Glo. Dinus Bar. in l. j. §. vlt. ff. de aqua pluui. arc. per Bar. & alios in d.l. qui in aliena, Bar. conſil. clxxxix. primo quæritũ col. ij. Bal. in l. j. C. de patria poteſt. Albericus in l. ij. C. de ſeruitu. Idem Bal. in l. j. C. qui admi. & rurſum in l. j. C. com. diui. Salic. in d.l. ſi certis annis, Glo. in c. dilectio. xvj. q. iij. Glo. Antonius Butr. & alij. in repet. c. peruenit. de cenſibus, quorum nonnulli & ſi loquantur in terminis. d.l. cum de in rem. vbi nulla vt patet erat poſſeſsio corporalis rei vel quaſi corporalis, tamen idem veroſimiliter reſponſuros in ſpecie noſtra credendum eſt fauore corporalium rerum poſſeſsionis arg. l. j. ff. de vſucap. vt plenius ſuprà diſſeruimus.

Titulus ex longo tempore an præſumatũ ad præſcr. ardua. q.

Sunt tamen qui contrariã expreſsim tueanũ partem contendentes titulũ allegatũ pręſumi in terminis. d.l. cũ de in rem. eo quòd interfuit actus decies geminus ex parte eius cõtra quẽ præſcriptũ eſſe vel ius eſſe contendiũ. Cęterum qñ nullũ factũ ex parte illius interfuit extrinſecum ſed non factũ duntaxat, & tunc negant ex longa poſſeſsione præſumi titulum etiam allegatum (quale eſt cum poſtquam rem tuã longo tempore poſſedi, eam me ex certo titulo legitimo quem allegabã præſcripſiſſe, contendebã talem titulũ allegatũ præſumi ex ipſa longa poſſeſsione) ita tenent Iacob. de Arena, Petr. de Bella pertica, Cin. Bulg. Bal. Iaſ. & alij in d.l. ſi certis annis, & Ang. ibi in rep. Ioãnes Imol. & Romanus in l. i ſumma. §. fi. ff. de aqua pluui. arcen. Petrus Ferrar. ſub titu. de forma libelli pro hæredi. vel re ſingulari diuid. verb. communiter, & pro indiuiſo, columna. ij. Andræas Barb. conſi. xxviij. omnipotẽtem Deum col. ix. lib. iiij. Florianus in d.l. cum de in rem verſo. colum. vlti. Bald. & Angelus in d.l. qui in aliena, in princip. ff. de acqui. hæredi. Iacobus Butrigarius, Bal. & Angelus in d.l. ſeruitutes, in mag. Idem Bal. in d.l. cum de in rem. in lect. antiqua & in l. j. colum. iij. C. de fideico. Idem Baldus in l. ſolent. §. non vero. ff. de offic. pro. Idem Bal. in c. ſi quis. verbo. per vnum annum,

de ſi

ſi de inueſtitu. inter dominum, & naſallū fuerit controuer. & conſilio c. niuherem maritus duxit, lib. quarto Iacobus de Rauena Petrus, de Bella pertic. & Cinus in l. penultim. C. commun. diuidun. Bartol. in l. Celſus. ff. de vſucap. Idem Bart. in q. incip. mulier habens amplum patrimonium. col. fi.

35 Intel. l. cū de in re. ff. de uſu.

Sed certè materia d. l. cum de in rem non iuſtè à noſtris tradita fuit ad noſtram materiā vſucapionum, quia re uera inter ſe nihil commune habent, eſtq́; pluſquàm manifeſta iſtarum rerum differentia, nam in terminis dict. l. cum de in rem. non agebatur neque agi poſſibile erat de præſcribendo illo iure annuum quid recipiendi in futurum, nam illo tempore hoc eſt de iure ff. incognita erat præſcriptio actionum perſonalium vt ex uero, & communi opinione reſoluimus, ſuprà part. prima quæſt. iiij vnde cum in d. l. agatur de habenda actione perſonali ad aliquid annuum recipiēdum, impoſſibile erat ut id quiſquàm contenderet ſe habiturum per modum præſcriptionis, ſed per alium longè diuerſum modū, hoc eſt per modum & cauſam contractus, ad cuius contractus probationem pręſumptiuā adducitur, & allegatur illa decies gemina eademq́ue annua præſtatio. Vnde etiam deſcendit alia non minus perſpicua differentia, nam nihil commune habent inter ſe ius, & ſubſtantia cum ipſius iuris uel ſubſtantiæ probatione, l. duo ſunt Titii, ff. de teſtamen. tu. ibi non ius deficit, ſed probatio, l. obligationum ſubſtantia, in princip. iuncto ultim. reſp. ff. de action. & obligation. ſed per d. l. cum de in rem. non in ducitur ius, aut ſubſtantia per præſcriptionē contingens, aut ulla acquiſitio iuris, aut ſubſtantię, ſed tantum iuris quod ex cauſa contractus acquiſitum retro fuiſſe dicebatur pręſumptiua quędam probatio. Cæterum ſi illa improprijſſima poſſeſſio, & diſcontinua potuit efficere vt titulus allegatus præſumeretur longè facilius, & iuſtius id efficiet noſtra poſſeſſio, quæ & proprijſſima eſt, & continua vt diximus ad prin. huius articuli.

36 Tit. ex decēnio nō præſumit ad uaſallagium, ſed ex uicennio.

Deniq; d. l. cum de in rem uerſo, limitatur egregie ut non procedat cum agitur de obligando aliquem hominem liberum ad ſeruitium perſonale, quale eſt ſeruitium uaſallagij, (ut more noſtrorum loquar) tunc enim decēnales annuæ præſtationis vaſallagij nomine, aut ſimilis perſonalis ſubiectionis cauſa factę non inducerent tituli legitimi præſumptionē, ſed longius tempus exigeretur, puta annorū triginta, quia longè grauius, & durius præiudicium eſt in perſona vel perſonali ſubiectione (qualis qualis illa ſit) quam in bonis iſta eſt vera & communis opinio, quàm tenent Bartol. poſt antiquos in l. litibus C. de agricolis, & cenſit. idem Bartol. in l. ſolent §. j. ad finem, ff. de offic. proconſ. Cinus, & Bald. colum. ultim. in l. ſi certis annis, C. de pact. & ibi Iaſ. in vj. limit. & Franc. Balbus de præſcrip. in j. parte iij. part. prin. q. x. nu. 11.

37 Princeps ciues ēt ob publi. neceſſitatem ppetuo alienare non poteſt.

Vnde apparet quòd vt princeps rem vaſalli ſui etiam propter bonum publicum, aut publicam neceſſitatem auferre non poteſt, niſi dato iuſto pretio, aut iuſta recompenſatione, ita & longe minus poterit etiam ob publicam utilitatem, aut neceſſitatem vaſallum hoc eſt ciuem, aut ciues ſibi ſubditos alienare quia hoc lōge grauius eſſet, quàm bona adimere, ut docuimus, & bonorum ademptio iuſto pretio, aut recompenſationę poteſt mederi, & reparari ſubiectionis autem detrimentum eſt inæſtimabile, argum. l. filiusfamil. § ſecundum uulgarem, ff. de lega. primo. l. ſeruitutem, ff. de regulis iuris Gloſſ. l. in ſeruorum, ff. de pœnis l. j. §. quæ onerandæ, ff. quarum rerum actio. non detur l. prima, & ſecunda, ff. de homi. libe. exhi. iunctis traditis per Barto. in l. ſtipulationes nō diuiduntur, j. & ij. columna. ff. de uerborum obligation. Ergo princeps vaſallos ſaltem perpetuò, ideò alienare etiā ob cauſam publicam non poterit, quia id damnum eſt irreparabile, & bonum publi. oīum conciuium dāno iactura, & labore, uel periculo non quorundam tantum parandum eſt, l. ſecundum naturam, ff. de regulis iuris. vide ſupra cap. v. numer. 12. & nume. 5. & 6. & nu. 13. & cap. ix. nu. 22. & ca. xvij. ad tempus autem non perpetuo, an poſſint alienari dixi in dd. locis.

CAP. LXV.

1 *Titulus præſumitur poſt longum tempus.*
2 *Temporis diuturnitatis quadruplex effectus.*
3 *Tempus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam.*
4 *Tempus quando extinguat ius.*
5 *Intellectus l. cum de in rem, ff. de uſur.*
6 *Intellectus l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſer. uendi.*
7 *Seruitutis ad præſcriptionem non eſt neceſſaria tituli allegatio contra communem opinio. concluſiones quatuor.*
8 *Titulus allegatus ex diutina poſſeſſione præſumitur etiam ſi agatur de præſcribendo dominio cōtra cōem opin. idem & ſi agatur de præſcribendo uſufructu contra communem opinionem.*
9 *Intelle. l. nullo cum ſi. C. de rei uen. & nu. 11.*
10 *Poſ. ſola radix & fundamentū præſc. noua opin.*
12 *Scientia quantū differt ab ignorātia quoad præſcrip.*
13 *Poſ. quando dicatur uiolenta, clandeſtina, precaria.*
14 *Poſſeſſio uitioſa perdurat.*

15 *Præſcriptio contingit ſine legitimo titulo & cum ſcientia rei alienæ. noua declaratio.*

16 *Præſcriptio ſine titulo legitimo & cum ſcientia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis nouæ declarationes.*

17 *Intellectus l. ſi id quod. ff. pro derelicto.*

18 *Intellectus l. neque fructuarium. C. de uſufru.*

19 *Præſcriptio ſine titulo & cum ſcientia rei alienæ currit in decem caſibus hic delatis, nouæ declarationes.*

1 Titulus præſumitur poſt lõgum tempus.

IN ſuperioribus † capitibus pluribus quàm quinquaginta fundamẽtis tam legum & iurium quàm rationũ oſtendimus eum qui longo tẽpore rem aliquã poſsideret ſciente & patiente domino, ſi alleget iuſtam cauſam aut titulum poſsidendi habuiſſe, ſe eum titulum vel cauſam à iure pręſumi citra aliud probationis onus, quinimo etiam ab authoritate Doctorum id oſtendimus receptius eſſe, quamuis innumeri ferè ſint qui contrariã partem tuentur, ut nõ ſolum ex ſuperioribus ſed etiam ex modo dicẽdis apparebit. Et animad-

2 Temporis diuturnitatis quadruplex effectus.

uertendum eſt † quòd ex diuturna poſſeſsione uel quaſi poſſeſsione interdum inducitur ſola tituli pręſumptio quæ admittit probationem in contrarium. Interdum uerò inducitur ipſummet ius & ſubſtãtia ita ut nõ admittatur, nec ſi admitteretur, prodeſſet probatio in contrarium. Interdum uerò neutrum iſtorum cõtingit. Interdum & quarto ex tempore ius extinguitur. Primum contingit quando rem tuã te ſciente & patiente longo tempore poſſedi. nam ſi poſtea eam à me petieris & dixero præſcripſiſſe me quia ab aliquo tertio habui iuſtã poſsidendi cauſam uel titulum, is titulus allegatus præſumitur quamuis in cõtrarium admittatur probatio, ita procedunt omnia ferè fundamenta capitis ſuperioris. Idẽ eſt in quaſi poſſeſsione annuorum redituum. vt in terminis. d. l. cum de in rem verſo, ff. de uſuris. Secundus caſus † vt ex poſſeſsione vel quaſi poſſeſ-

3 Tẽpus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam.

ſione diuturna inducatur verum ius & ſubſtãtia, ita ut probatio in contrarium nec admittatur nec ex facto admiſſa proſit, contingit in poſſeſsione uel quaſi temporis cuius initij memoria nõ eſt, ut in terminis. l. j. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æſti. & ĩ l. j. & l. ij. ff. de aqua pluuia. arcen. Tertius caſus quando iſtorum neutrum contingit. euenit in eo qui per decennium tantum inter abſentes rem alienam poſſideret corporaliter, uel in eo qui quaſi mãdato & nomine meo me ignorante aliquid egiſſet, & ſimilia ut ſuperiore capite plenè expoſuimus. Vltimum † ut ex tempore ius extingua-

4 Tẽpus qñ extinguat ius.

tur contingit in iure alicui delato uel acquiſito quo nondum ipſe vti cœpit. quale eſt in terminis. §. fin. inſti. de iniuri. & eſt in legato nondum agnito uel in hæreditate nondum adita, uel in iure offerendi, vt in terminis. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capti. l. licet, cum Glo. C. de iure delib. in princ. l. inſtit. de perpe. & temp. actio. l. ſi C. de dolo, & in actione redhibitoria, & legis Aquiliæ, & quanto minoris, & in reliquis de quibus per totum titulum inſti. de act. & per Glo. & omnes ĩ prin. & §. j. inſt. de perpet. & temp. actionibus. In omnibus enim his ſpeciebus & ſimilibus actio competens ipſo iure extinguitur ꝑ tranſcurſum tẽporis. nec ex parte vllius hanc ad rem deſideratur poſſeſsio, titulus, bona fides aut aliquid aliud. quia iſtud eſt ius quoddam quod defertur à lege ſub hac conditione reſolutiua. vt ſi is rem ius'ue ſuum infra tempus lege definitum perſequatur bene erit ſin minus perinde ſit ac ſi à lege id ſibi conceſſum nunquam fuiſſet. non aliter atq; uita animantibus conceſſa eſt ſub conditione reſolutiua quę tempore ipſo extinguitur, niſi homo per ſuam diligentiam efficiat ut æternam uitam aſſequatur & ſimilia, egregius text. in l. quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de condit. & dem. ibi, nam quod ademptum eſt nec datum quidem intelligitur. ſic ergo & in his ſpeciebus, cum poſt tempus lege definitum id ius ſemel oblatũ adimat̃ nec datũ quidẽ intelligit̃.

5 Intel. l. cũ de in rem ff. de uſur.

Ex † ſuperioribus colligitur in terminis. d. l. cum de in rem, quòd & ſi annuum quid lõgo tẽpore mihi præſtitiſti tamen ſi id poſtea perſequar motus ex ſolo curſu temporis, nil agã, quia iuſtam cauſam pręceſsiſſe allegare debeo ut eſt cõmunis opinio Bar. col. ij. & iij. & aliorum in d. l. cum de in rem. Balbus de præſcrip. in j. par. iij. partis prin. q. x. per omnes in l. ſi certis annis. C. de pact. quod infrà latius.

6 Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. vendi.

Colligitur † quid reſpondendum ſit in terminis. l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſeru. vend. vbi te ſciente & patiente tignum immiſſum in domum uel in parietem tuum habui longo tẽpore, & per hoc ius ſeruitutis acquiro & præſcribo, ſi id nec vi, nec clam, nec precario factũ fuit. Sicq; ibi hoc plus eſt quàm in d. l. cum de in rem, † quia in illa nullum factũ poſitiuè ſer-

7 Seruitutis ad præſcr. non eſt neceſſaria tituli allegatio contra cõmunem opi. cõcluſio. iiij.

uitutem patientis exigitur. at in iſta requiritur factum poſitiuè ſoluentis & decies geminatũ & uniforme ut diximus in loco ſuprà allegato. Sed cur diuerſum. cõis opi. eſt, qa in l. cũ de ĩ rem, agit̃ de grauiore præiudicio q̃ in d. l. ſi quis diuturno, vtrobiq; tamen vt legitimus titulus allegatur neceſſe eſt, ſicq; ſi in terminis d. l. ſi quis diuturno, pręſcribere cõtendens nõ

allegaret

allegaret legitimum titulum ſuccumberet; Idē ſi eum allegaret allegatumq; ex diuturna illa quaſi poſſeſſione probaret præſumptiuè ſi tamen aduerſarius probaſſet contrarium, iſtæ ſunt communes opiniones quas tenent Barto. Florianus & Pau. Caſtren. in l. ſeruitutes, magna poſt Gloſſ. mag. ibi prope finem, ff. de ſeruit. Glo. & ibi Bart. col. iij. in d. l. cum de in rē, & eſt communis opinio legiſtarum & canoniſtarum ſecundum Paulum Caſtrenſem in d. l. ſeruitutes, col. fi. ſequitur & ait eſſe communē opinionem Franciſc. Balb. de præſcriptin. in j. par. iij. part. princip. q. x. nume. 7. Barto. in l. qui in aliena, §. j. & ibi Alex. col. fi. ff. de acq. hæred. Alberi. in l. ij. C. de ſerui. Ange. in §. æque, col. v. inſtit. de actio. Alex. in l. ſi certis annis, colum. penul. C. de pact. affirmans hanc eſſe communem opinionem & ita in practica ſeruari Cæpolla de ſerui. vrba. præd. cap. xix. incip. octauo principaliter Felin. in capi. de quarta, col. xiij. de præſcrip. vbi plures allegans hanc partem affirmat eſſe communem, & alij non pauci relati per Andræam Tiraquellum de præſcriptio. §. j. Gloſ. iiij. verſi. xxxviij. ibi, ſed & multi hoc intelligunt procedere ubi agitur de modico præiudicio.

Quid dicendum? & ſanè allegatio tituli de qua in d. l. cum de in rem, non eſt trahenda ad terminos dict. leg. ſi quis diuturno, cum illuc agatur de graui præiudicio, hic de modico, illuc eſſet ſola quaſi poſſeſsio eademque impropriſsima, hic ſit poſſeſsio uel quaſi aliquantulum proprior, illuc eſſet illa quaſi poſſeſsio diſcontinua, hic continua, ſicque merito in dict. l. ſi quis diuturno, de tituli allegatione uerbum nullum, ue rius ergo eſt eā generaliter intelligi debere prout generaliter loquitur, q ex ſolo curſu temporis diuturni cū ſcientia & patiētia illius, inducit tacita qdā cōceſſio illius ſeruitutis, quia agitur de modico piudicio, ſimile in d. l. ſi ego, §. j. ibi, per traditionē aut patientiam fortè, ff. de pub. in rē act. ubi in huiuſmodi ſeruitutibus ea ſcientia & patientia tantum operatur quantum expreſſa conceſsio & traditio, facit § per traditionē, inſti. de rerum diui. facit. §. fin. inſt. de iniur. ubi etiā breuius tēpus ſufficit: facit l. alienationis uerbum, ibi, uix eſt enim ut non uideatur alienare, &c. ff. de uerb. ſigni. faciunt omnia quinquaginta ferè argumenta iurium, rationum & auctoritatum de quibus in præcedēte capite, quę omnia ſi rectè enumeres, inuenies fortè hanc noſtram partem receptiorem eſſe, quæ dubio procul uerior eſt, tene ergo hæc contra hanc communem opinionem cum illa quam receptiorem puto: primum quòd in terminis d. l. ſi quis diuturno, ad præſcribēdam ſeruitutē ſufficit diuturna quaſi poſſeſsio cum ſcientia & patientia domini ſine ullo tituli interuentu. Deinde quòd talis tituli allegatio neceſſaria non eſt. Tertio quòd etiam ſi ab aduerſario titulum nunquam interfuiſſe probatum eſſet, adhuc præſcribens obtineret, poſtremò quòd etiam ſi is confeſſus eſſet ſe nullum titulum alium habuiſſe præter domini tolerantiam adhuc obtineret.

Colligitur † minimè ueram eſſe eam cōmunem opinionem quam tenent Bart. & communiter Doct. in d. l. cum de in rem, col. iij. Bar. & Doct. in l. j. §. fi. col. pen. ff. de aqua pluui. arcen. Idem Barto. in q. ſua incip. mulier habens amplum patrimonium Bar. & Doct. in d. l. ſeruitutes Franciſc. Balb. vbi ſuprà q. x. numer. 7. uerſic. aut uerò & tertio caſu, dum contendūt quòd in his quæ ſunt magni præiudicij quale eſt cum agitur de præſumendo titulo tranſlatiuo pleni dominij, tunc ex diuturna poſſeſsio ne etiam cum domini ſcientia & patientia nō præſumitur titulus allegatus, & ita intelligunt l. nullo, C. de rei vendication. l. Celſus, ff. de uſu capion. cum ſimilib. & ad d. l. cum de in rem, reſpondent quòd procedit quando interfuerunt non ſolum patientiam illius contra quem præſcribitur, ſed etiā ipſius plures actus poſitiui. 8 Titu. allegatus ex diuturna poſſeſſione præſumitur ēt ſi agatur de præſc. dominio contra cōmu. opin. Idem & ſi agatur de præſcribēdo uſufructu cōtra cōem opi. 9 Intelle. l. nullo. C. de re iu.

Vnde ſubinferunt, quòd etiam ſi ageretur non de præſcribēdo plenario dominio, ſed de præſcribendo vſufructu (qui pars dominij eſſe intelligitur, l. iiij. ff. de vſufruct. l. qui vſumfructum, ubi plenè per Bar. & Iaſ. ff. de uerbo. obligation.) adhuc ex diuturna poſſeſſione cū patientia etiam domini non præſumeret titu. allegatus quaſi, & hoc caſu videat agi de magno præiudicio, nec interuenerint actus poſitiui eius contra quem præſcribitur, ut interfuerunt in terminis dict. l. cum de in rem.

Ita tenent Paulus Caſtrenſis in dict. l. ſerui. colum. fina. & Franciſcus Balbus vbi ſuprà numero. 7. verſicul. ex quo infertur, & Bartol. in d. l. ſeruitutes, circa medium, & Idem Barto. in d. l. j. §. fina. ff. de aqua pluui. arcen. & in d. quæſtion. in ca. j. mulier habens, colum. fina. & Cæpolla & Paul. Caſtren. vbi ſupra, & Paulus Caſtren. in dict. l. ſi filiusfamilias, vbi hanc dicit communem opinionem de petitio. hær. & alij non pauci relati per Balb. vbi ſupra.

Quid dicendum? ego ſanè nō abnego, nec ignoro quin ſit egregia differentia inter noſtrum caſum & d. l. cum de in rem, in qua interfuerūt plures actus poſitiui illius cōtra quē præſcribitur, qui non interfuerunt, ſed tantum etiam ſcientia, & patientia in ſpeciebus noſtris. adhuc tamen pro parte noſtra ſunt longè

gè plures & urgentiores rationes quas pluteſ quàm quinquaginta in capitibus ſuperioribus retulimus, quæ dilucidè oſtendunt hanc partem veriorem eſſe, ut & ſi agatur de præſumendo titulo translatiuo vſusfructus vel etiã pleni dominij; is allegatus præſumat̃ ex diurina poſſeſſione cum ſcientia, & patientia domini, & fortè eſt iſta receptior opinio, vt ex dictis ſuprà cap. præce. apparebat.

Poſſeſſio ſola radix & fundamentum præſcr. noua opi.

19 Deniq; ueritas eſt † q̃ omnium præſcriptionum fundamentum & radix conſiſtit in cauſa poſsidendi tollerabili vel iuſta vt in l.fi.ff.pro ſuo. Ergo ſi habeo poſsidendi iuſtam cauſam vel tolerabilem præſcribere poſſum, nec alius titulus exigitur etiam regulariter, vt d.l.finã. cum mille ſimilibus quas allegabimus, infrà cap.lxxvij.numer.10.cum ſeq.id quod procedit in tribus ſpeciebus, primum quãdo agitur de præſcribendo dominio. Deinde quando agitur de præſcribenda ſeruitute, poſtremò quando agitur de præſcribendis actionibus, de primo probatur lege & ratione, nam ſi fundum tuum poſsidere cœpi te ſciente & patiente, illumq; arare, colere & fructus inde percipere, perceptosq; ad meam vtilitatem conuertere cœpi, in hocq; perſeueraui per longum tẽpus, magis eſt vt tempore lege definito illum præſcribam & acquirã, licet nullus titulus ad transferendum dominium idoneus interueniat, ita probat l.alienationis, ff.de uerb.ſignif. ibi, vix eſt enim ut non uideatur alienare, ubi planè probatur eum qui patitur rem ſuam tẽpore per legem definito poſsideri ab alio per hoc eam rem concedere, & alienare ei uideri. Ad idem nam ut naturaliter ius ſuum per traditionem trãsferret per traditionem, ibi nihil iam naturali æquitati, inſti.de rerum diui.ita & per patientiam quę naturali & corporali traditioni exequatur ut in l.ſi ego.§.j.ibi, per traditionem, aut per patiẽtiam fortè, ff.de publi. in rem acti. Nec dubiũ eſt, quin ſi ſum in corporali rei tuæ detẽtione accedẽte cõceſsione tua eius rei dominium abſque alia traditione ſtatim acquiram l.qua ratione.§.interdum.ff. de acquir.rerum domi.§.interdum, inſt.de rerum diui.ergo ſi tuum fundum te non ignorãte uel mox ſciente ingreſſus eum & colere & fructus inde colligere neq; meam utilitatem conuertere & cœpi, & per longum tempus p̃ſeueraui, poſt tale longum tempus lex interpretatur huic naturali rei detentioni, conceſsionem tuam acceſiſſe, ſicq; dominium me acquiſiſſe, & cum hæc ratio ſit expreſſa in d.l.alienationis, dubium non eſt, quin ratio ipſa ſit uerè lex, & deciſio habeatur loco exempli quod non arctat regulam (ſicq; noſtra propoſitio generalis erit, vt eſt illa ratio) ita tenet Gloſſ.in auth.de hæredi.ab inteſt.§.fina.in uerb.ordine Gloſſ.in cle.j. de electione, in uerbo eligatur, Bald.in l.maximum uitium, per text.ibi.C.de lib.præt. Idem Bald.in l.fina. per text.ibi.ff.de hæred.inſt. Alex.nume.5.Pet.Philipp.Corn.nu. 15.Iaſ.num.6.Curt.iun.nume.9.per tex.ibi.C. de impub.in l.humanitatis, ijdem Philip.Dec. Curt.iun.& Franciſc. Purpur.nume.23.in l.fin. per tex.ibi.C.de pact.Idem Bald.in l.his ſolis, per text.ibi.C.de reuoca.don. Paul.Caſtren.& Iaſ.in l.quanuis.C.de fideicom. And. Tiraq.de cauſa ceſſan.pat.j.nume.135.Georg.Nat.in c. quanuis pactum, nume.32.de pact.lib.vj.Iaſo. in l.de quibus, num.14.ff.de legib.

Ad idem eſt text.ſi generaliter accipiatur, nec reſtringatur ad ea quæ ſunt leuioris præiudicij in d.l.ſi quis diuturno, in princip.ff.ſi ſer. vend. Ad idem quoq; uidetur eſſe text.nõ tam in ſpecie quàm in ſimili in d.l.cum de in rem, Ad idem in ſimili præſertim in ſui ratione in d.§.fi.inſt.de iniuri.& deniq; omnia iura & rationes quas retulimus in præcedentibus capitibus quas non expedit repetere, præſertim cũ ut plenè diſſeruimus d.cap.lxxvij.nume.10. ad præſcriptionem non tam titulus quàm ſola iuſta cauſa poſsidendi exigatur, uel etiam tolerabilis ſufficiat d.l.fin.ff.pro ſuo, & ut qui rem mobilem alienam contrectat ſi putauit dominum permiſſurum definit furtum committere, ut notant Gloſſ.& communiter Doct.inſti. de oblig.quæ ex mal.§.j.quaſi licet regulariter dominus uetare & nolle præſumatur uetare.ff.de furt. tamen interdum, ſecus ſit ratione fortè cognationis, amicitiæ, vicinitatis, neceſsitatis, aut ſimilia, ita & in ſpecie noſtra potuerunt concurrere cauſæ iuſtæ uel ſaltem tolerabiles, quibus motus rem alienam propria authoritate poſsidere cœpiſſem, dum id dominum permiſſurum exiſtimaſſem. Et euẽtus ſequens (hoc eſt ſcientia & patientia domini diuturna) non poteſt non uideri hanc cauſam iuſtificare per dd.ll.& deniq; hæc pars p̃batur & iuſtificatur per mille leges & rationes de quibus in ſuperioribus capit.quas non expedit repetere, ita olim tenebam, ſed ad hanc opinionem ut infrà dicemus adijcienda eſt neceſſaria declaratio & temperamentum.

In ſecundo caſu cum agitur de præſcribenda ſeruitute, eſt res expeditior, quæ palam p̃batur in d.l.ſiquis diuturno, in princ. cum ijs, quæ dicta ſunt per totum præcedens & præſens caput. Idemq; in præſcriptione uſusfructus, nam ſi id admittimus cum agitur de plenario dominio præſcribendo, ergo multò magis cum agitur de præſcriptione uſusfructus

qui

qui eſt pats dominij l.iiij.ff.de vſufruc.elegans tex. in l.qui vſumfructum vbi Bar.& Iaſo.ff.de verb.oblig.quę intelligenda ſunt ſciente & patiente domino.

Tertio caſu quando agitur de præſcribēdis actionibus ſiue illę perſonales ſint, ſiue reales. ſiue mixtæ,(iuxtà.§.omninni, & ibi plenè per Angelum Aretinum, iaſo.Ludo.Gomez.& Benincaſium in prin.inſt.de actio.) tunc ſimiliter eadem ratione nullns titulns requiritur, ſed tantum iuſta cauſa aut tolerabilis quę ſufficiat ad remouēdam malæ fidei ſuſpicionem.& ita procedit l.ſicut l.omnes l.cum notiſsimi,C.de præſcrip.xxx.annorum,& in prin.inſti.de perpe.& tēp.actio.ergo ſi tibi huius rei non ignaro centum,actione perpetua debebam, & per annos.xxx.ſuperſediſti ea petere,par eſt ut præſcripſiſſe uidear, cum vix ſit ut concedere aut mihi remittere non uidearis, ſicq; militat ratio d.l.alienationis,ibi,vix eſt enim &c.quæ ratio cum ſit generalis & in ea lege expreſſa, lex generalis vere eſt, ſicq; comprehēdit noſtrum caſum,eumq; definit nō ſecus quàm illum qui ibi erat expreſſus,Ad idem d.l.ſi quis diuturno,in prin.in ratione ſni.& d.l.ſi ego.§.j.ſimiliter,in ratione ſui,& d.§.fin.Inſt.de iniur.ſimiliter in ratione ſni d.l.ſi filiusfamilias, C.de peti.hære.l.qui in aliena,in prin.verſic.ſed ſi non adierit,ff.de acquir.hær.l.qui in prouincia.§.j.ff.de ritu nup.c.illud de præſumpt.l.Procula, ff.de proba.cum ſimilibus.

Confirmantur omnia ſuperiora, quia id dicimur ſcire quod uehementer opinamur l.cū qu idem.§.quod dicitur j.& ij.cnm utrobiqne not.ff.de acq.hære.dum modo adſit iuſta cauſa vel occaſio opinandi,ut ibi,nec dnbiū eſt,quin iuſtam cauſam vel occaſionem id opinandi habeat, qui per longum tempus rem poſſedit ut ſuā ſciente & patiente domino, vt diximus ſuprà cap.ſuperiore circa principium.

11 Intellec. l. nullo. C. de rei uē. Quę†omnia moderanda ſunt vt procedant
data ſcientia & patientia domini, nam ſi ignarus eſſet non poſſet uideri animum iuris ſui
negligendi aut alteri concedēdi habuiſſe l.ma
12 Scientia quantum diſtet ab ignorantia quoad præſc. ter decedens.ff.de inoffic.teſtam.†& conſequē
ter poſſeſſor niſi aliunde haberet iuſtam cauſam poſsidendi nunquàm eam rem uideretur
iuſtè poſſediſſe aut præſcripſiſſe,unde ſiue rem tuam inſcio te poſsiderem ſcienter, eam præſcribere nunquàm poſſem ſi confiteret ipſe,vel conſtaret me aliunde titulnm vel iuſtam poſſidendi cauſam non habuiſſe, idem ſi titulum haberem ſi tamen eum non allegaui,ita intelligo his tribus caſibus procedere l.nullo, C.de rei uend.l.Celſus, ff.de uſucap.l.fina.ff.pro ſuo l.non ſolum,ff.de uſucap.§.quod vulgo,& l.quod vulgo.ff.pro empt.l.vnica.C.de vſucap.tranſ.l.diutina,C.de long.temp.præſ.& in prin.inſt.de vſucap.quòd ſi titulum me habuiſſe ab aliquo tertio allegaſſem, an is ex diutina poſſeſsione prę́ſumatur,& hoc caſu quo dominus ignorauit rem ius'ue ſuum ab alio poſsideri magis eſt non præſumi niſi probetur vt dd.ll.quamuis ſi ipſe ſciret rem ius'ue ſuum poſsideri tunc præſcriptio procederet non tam ex vi tituli aliunde habiti (etiam ſi allegatus eſſet) quàm ex vi ipſius poſſeſsionis eo ipſo iuſtificatæ & legitimatæ quod dominus ſciebat & patiebatur, ſicq; concedere videbatur,ut ſic ſciente & patiente domino ad iuſtificandam poſſeſsionem non ſit neceſſaria vllus titulus vel cauſa poſsidendi aliunde profecta,cnm ex ſola ſua ſcientia & patientia & tacita conceſsione ſatis ac ſatis iuſtificetur, ſed tunc demum iuſta cauſa uel titulus tolerabilis poſsidendi deſideretur cum ipſe dominus huius rei ignarus eſt.Id quod etiam in præſcriptione ſeruitutum reſpōdendum eſt ut d.l.ſi quis diuturno, d.l.ſi ego.§.j.etiam ſi loqnamur in uſufructu per eaſdem leges & rationes.Idemq; & in actionibus, nam ſi ſciebā me tibi ignaro centum debere(ex contractu fortè inito cum ſeruo,aut filio, aut procuratore tuo,aut ex cauſa hæreditaria, quia defuncto cui (ſucceſsiſti debebam) tunc impropriiſsima hæc poſſeſsio qua debitor ipſum debitum poſsidere dicitur iuxtà Gloſſ.l.regulariter, ff.de per.hære. nec iuſtificabitur quaſi ex tacita conceſsione tua cum id ignores,nec qnaſi ex titulo uel cauſa aliunde habito,cum aliunde habitus non ſit, uel habitum eſſe non probetur, ergo ex diuturna poſſeſsione præſcriptio non contingit contra rem ſuam poſsidenti ignorantem,qnod uariè intelligitur, primum quando re uera non interfuit titulus aut cauſa iuſta uel tolerabilis poſsidendi.Deinde quando & ſi fortè interfuit tamen non allegatur. Tertiò etiam ſi & interſuerit & allegetur ſi non fuerit probatus,& ita procedunt ſi generaliter intelligantur tex.in l.nullo.C.de rei uendi.& in l.Celſus,& in l.non ſolum.§.quod uulgo, ff.de uſuc.& in l.quod uulgo.ff.pro emp.& in l.fin.ff.pro ſuo,& in prin.inſt.de uſucap.& in l.uni.de uſucap.tranſ.cnm aliis quæ congeſsimus in capit.lxxvij.nume.10.Sicq; in quibus caſibus cōtra abſentem & ignorantem currit præſcriptio in illis neceſſe eſt ut titulus & interueniat & allegetur & probetur. Sed quando currit contra præſentem & ſcientem tunc nec tituli interuētus nec probatio nec etiam allegatio requiritē quia ſola ſcientia & patientia domini uim habet conceſsionis & alienationis poſt lapſum tēporis lege definiti ut dictū eſt, quod uarie intelli-

telligitur primum cum agitur de plenario do-
minio præſcribendo, deinde cũ agitur de prę-
ſcribendo vſufructu, tertio cum agitur de præ-
ſcribenda alia quauis ſeruitute, poſtremò cũ
agitur de actionibus præſcribendis, ut ſimili-
ter dictum eſt, quinto etiam ſi agatur de obli-
gatione aliqua in futurum acquirẽda ut in ter
minis d.l. cum de in rem, ſicq; nõ ſolum ſi aga
tur de præſcribenda liberatione aduerſus obli
gationem, ſed etiam ſi agatur de præſcribenda
uel acquirenda obligatione contra libertatẽ.
13 Contra † hoc tamen fortiter facit quòd & ſi
rei tuæ te ſciente & patiente poſſeſsionem in-
greſſus ſim, eamq; tenere incipiam, non ideo
tu protinus deſinis poſsidere, nec ego poſſum
inchoare præſcriptionem, nam aut vi eam cœ
pi & uitioſa poſſeſsio ẽ, ſicq; ceſſat pręſcriptio
d.l. ſi quis diuturno, aut clam (hoc eſt te igna-
14 to ab initio) & † ſimiliter uitioſa eſt, eritq; ſem
per, quia tale uitium initio contractum perdu
rat l. cum hæres, ff. de diuer. & temp. præſ. l. ui-
tia. C. de acq. poſſ. aut, nec vi nec clã, ſed te ſciẽ
te uidente & tolerante, & tunc aut conſtat me
eo nomine eã poſſeſsionẽ occupaſſe, quaſi ad
libitũ tuũ eam dimiſſurus, & tunc precaria vi-
deretur ceſſaretq; præſc. d.l. ſi quis diuturno, &
per totũ, ff. de precario. Aut & ſecũdo eo noĩe
eam occupaui ꝙ teſtarer me tibi eam nõ reſti
turũ, & tunc ſi te eſſe dñm agnoſcebã vim fa
ciebam, uitioſa poſſeſsio eſſet ceſſaret præſcri
ptio ꝙ ſi alterius tertij eſſe dicebam ſimiliter
uitioſa poſſeſsio eſſet l. quærebatur, l. fi. C. vnde
vi. ꝙ ſi nullius eſſe dicebam, ſed pro derelicto
habitam uel nullus vnquàm fuiſſe, ſicq; occu-
pãtis eſſe debere, ſimiliter ceſſaret præſcriptio,
quia ſtatim eius dominium nactus eſſem, per
totum titu. ff. pro derelicto l. j. ij. & iij. & iiij. ff.
de acq. rerum domi. Aut & tertio cum occupo
eam poſſeſsionem nec declaro me tibi uolenti
eam dimiſſurum, nec declaro contrarium, &
tunc nõ uideor acquirere poſſeſsionem, nec tu
aĩum poſsidendi deponere videris, ergo cũ tu
poſsideas, & ego non, non potero inchoare p̃-
ſcriptionem, ſed quia poſt longum tempus, eã
poſſeſsionem neglexiſſe aut pro derelicto ha-
buiſſe uideris ut eſt cõis opinio vt diximus.
Ideo euenit vt tunc ego eam acquirã nõ quaſi
præſcriptã, ſed quaſi pro derelicto habitã, ſic-
que etiam tunc ceſſat præſcriptio, niſi dixeris
ꝙ ſimul atque ea poſſeſsio & abs te deſerta &
mihi quæſita videtur ex tunc in poſterum legi
timus poſſeſſor videbor, ſicq; ſine alio vllo titu
lo vſucapere potero proprietatẽ, ita tñ vt præ-
ſcriptio ꝓprietatis à tpe poſſeſsionis iã quaſi
deſertæ acquiſitęq; ĩchoari videaẽ, & nõ antea
15 † vt ſic quaſi duæ acquiſitiones ſint non ſimul,

Poſ. quando dicaẽ uiolenta clãdeſti-na preca ria.

Poſ. uitioſa perdurat.

ſed ſucceſſiue & gradatim contingẽtes prima
poſſeſſionis, quæ ex certo temporis lapſu con-
tigiſſe videtur, poſt quam acquiſitam incipit
aut inchoatur præſcriptio, quæ omnia proban
tur in l. iij. ff. de uſuc. & in l. ſi id quod ff. pro de
relict. ubi mulier rem à non domino (quẽ ta-
men dominum eſſe putabat) pro delicto habi-
tam cœpit eamq; poſtea marito donauit, quã
is maritus potuit præſcribere, & præſcripſit, &
tamen in effectu non habebat titulũ: quia qđ
attinet ad pręſcriptiones titulus improbatus
pro nullo eſt, l. ij. §. ſi à pupillo ff. pro empto. C.
eod. l. fi. §. ſi autem, C. com. de leg. quinimo uix
eſt ut maritus ille haberet bonã fidẽ quia aut
eam rem vxoris eſſe credebat, & tunc ſciebat
ſibi donari non potuiſſe per totum tit. ff. & C.
& in decret. de dona. inter uirum. Aut crede-
bat eſſe alterius & longe minus cap. fi. de præ-
ſcrip. ergo nullo caſu domini cogitatione poſ-
ſidebat, ſed adhuc dicitur habere bonam fi-
dem eo ipſo, ꝙ poſſidebat uel ſe poſſidere fal-
ſo credebat dominæ uoluntate, & hanc ratio-
nem reddit tex. d. l. ſi id quod ibi, quaſi volente
& concedente domina etiam ſi eam poſſeſſio-
nem reuocabilem, & quaſi quodammodo pre
cariam eſſe is maritus putabat, quia credebat
aut credere debebat liberũ vxori eſſe quoties
ſibi libitũ eſſet eã poſſeſſionẽ reuocare, & cum
illa ratio, quaſi volente, & cõcedente dña.) ſit
in illa lege expreſſa pro lege verè, & nõ interp̃-
tatiuè debetur, cumq; ſit generalis cõprehen
dit oẽs oĩno caſus ĩ qbus ipſa militare rep̃it.
Ex quibus multa nõ minus vtilia quàm no-
ua colliguntur, † quid enim ſi poſtquàm rei, 16
quàm tuam eſſe putabam poſſeſſionem occu-
paui ſine ullo vitio, ſed te ſciente, & patiente &
vidente (ut in exemplis de quibus ſuprà) eam
retinui per tempus quo lex diſponit poſſeſſio-
nem pro derelicto habitam, aut deſertam vi-
deri. Aut quid & ſecundo ſi rem à te condu
xi, & poſt finitam conductionem expreſſim di
xi tibi me in poſterum eam conductam nolle
habere, & nihilominus me in eius poſſeſſione
permanere ſiniuiſti per tempus quo lex vult
poſſeſſionem deſertam videri. Aut quid & ter
tio ſi rem mihi ad certum tempus commoda
ſti quo finito expreſſim dixi tibi commodati
nomine eam me amplius nolo habere, & nihi
lominus per tempus a lege definitum ad poſ-
ſeſſionis deſertionem toleraſti me in eius poſ
ſeſſione permanere. Aut quid & quarto ſi ad
tempus indefinitum eam rem mihi conceſſe-
ras precario, & poſtea expreſſim dixi tibi me
eam poſſeſſionem ut precariam amplius nolle
habere, & nihilominus toleraſti me ĩ eius poſ
ſeſſione permanere per tempus ad poſſeſſionis
tacitam

Præſc. contingit ſine legitimo tit. & cum ſciẽtia rei alienæ noua deciſ.

Præſcr. ſine tit. legitimo, & cum ſciẽtia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis nouæ declarationes.

tacitam deſertionem à lege definitum (vt enim precarium differat à commodato docet Barto. in l. ij. in prin. ff ſi cer. per.) Aut quid & quinto ſi cuſtodiæ, & depoſiti cauſa eam dederas, & poſtea tibi expreſsim dixi me in poſterum eam rem vt depoſitam nole tenere, & tu toleraſti eam me poſsidere per tempus à lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſſionis deſertionem. Aut quid & ſexto ſi in ea re ad tempus habebam vſumfructum, quo finito expreſsim dixi tibi eam me vſusfructus nomine amplius nole habere, & nihilominus toleraſti eam me poſſidere per tempus lege definitum, ad præſumendam tacitam poſſeſſionis deſertionem. Aut quid & ſeptimo ſi cum vſus cauſa eam prius tenerem idem contigit. Aut quid & octauo ſi cum eam nomine ſuperficiei ad tempus tenerem idem contigit. Aut quid & nono ſi cum cenſus annui præſtādi cauſa eā tenerem redēpto illo cenſu, eam non redij, & ille tolerauit me eam retinere. Aut quid & decimo ſi pignoris, aut hypothecæ nomine eā tenebam, & debito ſoluto idem contigit. In omnibus enim his ſpeciebus, & ſimilibus conſtat me permanere, in illius rei poſſeſsione ſine vllo titulo habili ad trāſferēdum dominium, ſed tamē in omnibus his ſpeciebus cōſtat me habere poſſeſſionem vitio carētem, uel ſaltem rei detentationem corporalem vitio carētem, & conſequenter poſſe me præſcribere eam, quā quaſi volente, & concedente domino (hoc eſt eo quem dominum eſſe putabam) ſum in ea poſſeſsione, uel detentatione, id quod ſufficere ad præſcribendum oſtendimus per dict. l. ſi id quod, cum ſimilib. ſuprà allegatis, quod tamen contingit non vno ictu, ſed per medium alterius requiſitionis, nam per tempus lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſſionis deſertionem eam poſſeſsionem quaſi à priore poſſeſſore abſcedentem ad meq; tranſuolantē nactus videor, & ex tūc videor iuſtus poſſeſſor ad inchoandam proprietatis præſcriptionem.

17 Intell. l. ſi id quod ff. pro dereli. †Nec vos decipiat d. l. ſi id quod. ff. pro derelict. vbi maritus ille ſimul ac ſibi ab uxore res tradita fuit, ſtatim inchoauit proprietatis præſcriptionem, nam illud ideò ibi contigit, quia ſtatim conſtabat ipſam vxorē uoluiſſe deſinere poſsidere poſſeſsionemq; in maritum transferre ut ibi & l. prima. §. ſi vir, ff. de acquiren. poſſeſsion. Cæterum in decem ſpeciebus ſuprà relatis non conſtabat, nec præſumebatur quòd prior poſſeſſor idemq; dominus uerus, uel putatiuus, uellet ſtatim deſinere poſsidere eamq; poſſeſsionem in me transferre, ſed is animus poſſeſsionis deſerendæ demum poſt tempus lege definitum præſumitur. In omnibus ergo his decem ſpeciebus, & ſimilibus conſtat ſine ullo titulo habili ad transferendum dominium cōtingere præſcriptionem quanuis contrarium totus mundus exiſtimauerit. Deinde conſtat ſine ea bona fide, quòd poſſeſſor domini cogitatione poſsideat contingere præſcriptionem, quinimo etiam ſi perſuaſum habeat alium eſſe rei illius dominum, quanuis totus mundus huc vſque contrarium exiſtimauerit, quę omnia nullus unquā ſic fortè percepit, aut proximè acceſsit.

His omnibus minimè aduerſatur † l. neque 18 fructuarium, C. de vſufruc. vbi fructuarius cō- Intel. l. neque fructuarium C. de uſu fruct. tra dominum quandiu poſsidet tanquàm fructuarius præſcribere non poteſt, ſed poſtquàm ex alia cauſa poſſidere cœpit bene præſcribere incipit vt ibi expreſſum eſt, ſicq; primum reſponſum illius textus non obeſt nobis, quia ponimus inchoari præſcriptionem poſt finitā primam cauſam, quæ alterum in dominum recognoſcebat, ſecundum autem reſponſum noſtras ſententias egregie probat quatenus poſt finitam primam poſſidendi cauſam ſignificat eum poſſe præſcribere.

Hactenus † quādo ea res aliena erat hoc eſt non prioris poſſeſſoris à quo ego cauſam habui, ſed alterius contra quem præſcripſi, nam 19 Præſc. ſine ti. & cum ſcientia rei alienæ currit in decem caſib. hic relatis nouæ d... in his terminis loquitur d. l. ſi id quod: & locuti nos ſumus. quid autem ſi ea res ipſiuſmet primi poſſeſſoris erat à quo ego cauſam poſſidendi præſumptam habui an poſtquàm nactus ſum poſſeſſionem per tempus lege definitum ad præſumendam eius tacitam deſertionem, an (inquàm) ex tunc poſsim proprietatis præſcriptionem inchoare contra ipſummet. mouet quæſtionem quòd ad præſcribendum requiritur iuſta poſsidendi cauſa, quæ hic non videtur adeſſe, cum quaſi precario in decem ſpeciebus, ſupra memoratis ab ipſomet contra quem præſcribere paro uidear poſſidere, ut ſupra diximus, adhuc tamē magis eſt ut præſcriptio poſſit contingere præcedente tamen poſſeſſionis mutatione, nam ſi ille per tēpus lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſsionis deſertionem me poſſidere eā rem tolerauerit, perq; hoc poſſeſſio ab eo abſceſſerit, & ad me tranſuolauerit, iam non precario (ut antea) ſed meo iure poſsidere videor, ſicq; nil impedimento eſt quin proprietatis præſcriptionem poſsim inchoare, quinimo contra ipſummet longe iuſtius, quàm contra alterum tertium currit præſcriptio, cum abſentis ignorantiæ eſſet indulgendum (argumen. eorum, quæ tradunt Bartol. & alij in l. fina. C. de longi tempor. præſcrip. dum contendunt ſuccurri reſtitutione ei cuius ignorantis res præſcripta

eſt de cuius veritate alibi agemus) quæ ratio ceſſat in ſciente & patiente arg.l.cuius per errorem.ff.de reg.iur.d.l.alienationis verbum.ff. de verb.ſig. ibi, vix eſt enim &.d.l.ſi quis diuturno,in prin.& d.§.ſi.inſti.de iniur.d.l. ſi ego. § j.ff.de pub.in rem act. & d.l.ſi id quod.ff.pro dereli.ibi,quaſi volente & concedente,& mea poſſeſsio quæ prius illegitima erat (hoc eſt detentatio tãtum erat) ipſo temporis tractu fuit legitimata vel(vt rectius loquar) transformata & de nuda detentatione in veram poſſeſsionem transformata.quod nota quia nullus vnquam fortè ita cogitauit.

CAP. LXVI.

1 *DIuiſio ex diutina ſeparatim poſſeßione præſumitur etiam ſi partes eſſent inæquales uel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos.*

2 *Intellectus.l.ſi filiusfamilias.C.de petitio. hæredita.*

3 *Intellectus.l.qui in aliena.ff.de acqui.hæredi.*

4 *Intellectus.l.ſi quis diuturno.ff. ſi cer.uendi.*

5 *Tempus longum facit præſumi aditionem hæreditatis licet agatur de magno præiudicio contra multos & præſumi filij conſenſum licet agatur de magno præiudcio, & aliæ tres concluſiones contra Docto.*

6 *L.ſi mater.C.de inoffic.teſtamento.*

1 Diuiſo ex diutina ſeparatim poſſeſſione præſumitur etiã ſi partes eſſent inæquales vel ageret de magno p̃iudicio cũ multis cõtra multos.

COlligitur veram eſſe opinionẽ Glo.quæ communiter appro. in l.pen.C.cõmu.diui. quæ ait quòd ſi fratres hæreditatem patris ſui diu ſeparatim poſſederunt præſumitur inter eos facta diuiſio.& eam communiter app.ſæpe dicunt Franciſcus Balbus de præſcript. in.j.par. iij.par.prin.q.x.nu.39.& Andręas Tiraquell. de præſc.§.j.glo.iiij.ver.xiiij.& rurſus verſ.xxxix. i l quod latius ſuprà repetijmus qa multi tenẽt contrariũ.Sed gloſſæ opinione retenta, ea limitatur cõmuniter,vt procedat eo caſu quo inter eos fratres ſi abinteſt. ſucceſſerunt partes poſſeſſæ diu eſſent ęquales,vel ſi ex teſtamẽto poſſediſſent, eſſent partes poſſeſſæ cõmenſuratę portionibus hęreditarijs ita tenent Bald. & Paul.Caſtren.in d.l.pen.Franc. Balbus vbi ſuprà nu.44. poſt Alex. quem allegat conſil.xxv. attẽtis col.iiij.lib.v.Felin.in c.ſicut,col.xiiij.de re iudi. qui alios allegat huius ſententiæ fautores.quã limitationem ait eſſe veram & communẽ Balb.ubi ſuprà nu.45.eamq; ſequit̃ Andræas Tiraquell. ubi ſuprà verſic.xiiij.in ſi. & rurſus verſi.xxxix. Alex.tamen conſil.xcij.viſo & diſcuſſo lib.ij. tenet illam Gloſſ.generaliter procedere neq; hãc limitationem veram eſſe, idem vult Saliceтus in d.l.pe. & Anto. Butrius in c.peruenit,de cenſibus & Areti.in.§.ſi.inſtit. de ſoci. ſed hęc limitatio vera non eſt,quia nititur in alia limitatione nempe quòd ea Glo. procedat quãdo agitur de modico pręiudicio non ſic ſi ageret̃ de magno,id quod verum nõ eſſe cõtinuo edocebimur & ſuprà attigimus.

Dicta Gloſſ.ij. limitatur vt procedat ſolum quando ageretur de leui præiudicio non ſic ſi de magno ageretur,tunc enim ex diuturnitate temporis etiam ſcientia & patientia cõcurrente non induceret̃ conſenſus,ita tenent Bar. in l.cum de in rem verſo,col.iij.ff.de vſuris. generaliter intelligens ex diuturna ſciẽtia & patientia in his quę grauis ſunt præiudicij minimè induci conceſsionem,ſequuntur ita intelligentes tex.in l.nullo.C.de rei vend.cum ſimi. Raphael Fulgoſius in l.j.col.pen.& Iaſ.col.v.C. qui admitti,Idem Bart. in.q.ſua incip.mulier habens amplum patrimoniũ, Idem Bar.in l.j. col.pe.ff.de aqua pluui.arc. Paulus Caſtren. in l.ſi filiusfamilias,C.de peti. hæredi. Alex. in l. qui in aliena,in prin.ff.de acqui.hære.Idẽ Alex. in l.ſciendum, col.iiij.ff.de verb.obliga.Panor. in c.ſi.col.iij.de cauſa poſſeſsio.& propri.Alex. conſi.xx.viſo proceſſu,col.ſi.lib.iiij. & conſil.v. viſo & diligenter, col.pen.eod.lib. Andræas Tiraquell.de præſcri.§.j.Glo.iiij.verſi xxxix. Bar. Soci.conſi.ccliiij.col.ij.lib.ij. Philippus Decius conſi.ccccxliiij. Idem Decius in c.j.col.vj.de ſi. de inſtru.Franci. Balbus de præſcript.in.j par. iij.partis prin.q.x.nu.7.verſi. ex quo infertur,& iterum num.44.verſi.nunc limita. † & hi omnes ferè intelligũt ſimiliter quòd d.l. ſi filiusfamilias.C.de peti.hæredi. procedit quia de modico pręiudicio agebatur locum minimè habitura ſi magno de p̃iudicio ageretur.† Ijdẽq; ferè oẽs intelligũt eodem modo tex.in d.l.qui in aliena, verſi. ſed ſi non adierit.vt ibi ageret̃ de modico pręiudicio eumq; textum locum minimè habiturũ ſi magno uel mediocri de præiudicio ageretur. † & in eundẽ ſenſum acceperũt ijdem omnes tex.in d.l.ſi quis diuturno,in princ.ff. ſi ſeruitus vendi. vt & ibi modico de præiudicio ageretur . illo textu locum non habituro ſi magno de præiudicio aut forte de mediocri ageretur. † vnde fit conſequẽs ex mente ipſorum. quòd ſi in terminis dictę l. ſi filiusfamilias ea hæreditas multis oneribus eſſet implicita,tunc ex diuturna illa poſſeſsione non pręſumeretur patris conſenſus,& quòd in terminis.d.l.qui in aliena, ſi oneroſa multo eſſet illa hæreditas ex diuturna patris poſſeſsione nõ præſumeret̃ filij cõſenſus in ea adeũda. & quòd in terminis.d.l.ſi quis diuturno,ſeruitus illa

2 Intell.l.ſi filiusfa.C. de pet.hæredi.

3 Intell.l.qui aliena.ff. de acqui. hære.

4 Intell. l. ſi quis diuturno.ff.ſi ſer. vendi.

5 Tẽpus longum facit p̃ſumi aditionẽ hęreditatis licet agatur de magno præiudicio contra multos & præſumi filij conſenſum licet agat̃ de magno pręiudicio & aliæ tres cõcluſiones cõtra Doctor.

tus illa prædialis eſſet nimis noxia prædio ſeruienti, ex illa diuturna ſcientia, & patientia non præſumeretur conſenſus domini prædij ſeruientis, nec ſeruitus illa præſcripta videretur. Quarto inde conſequens quoq; fieret vt ſi eſſet magna inæqualitas īter portiones quas fratres diu ſepatatimq; ex hr̄ditate patris inteſtati poſſiderunt non præſumeretur diuiſio. idemq; ſi teſtator paterfamilias deceſſiſſet, & magna eſſet inæqualitas, habita ratione portionum teſtamento relictarum. Quinto conſequens fieret vt ſi quis diu rei meæ vſumfructum quaſi poſſedit me ſciente, & patiente eũ non præſcriberet, qđ multi ſupra relati in ſpecie tenuerunt, quæ omnia minimè uera eſſe, ſuprà oſtendimus per plura, quàm quinquinta fundamenta legum, & rationum quas congeſſimus ſuprà cap. ſuperioribus quas non expedit repetere, & quia admiſſis opinionibus doctorum miſere violantur, & reſtringuntur generalitates dictarum legum nempe d. l. ſi filiusfamilias, quæ non diſtinguit vtrum hęreditas ſit onerata an opulēta, & d. l. qui in aliena quæ ſimiliter nō diſtinguit vtrum onerata an opulēta eſſet hæreditas, & d. l. ſi quis diuturno, quæ ſimiliter non diſtinguit vtrum noxia nimis an leuiter tantum eſſet ea ſeruitus de qua præſcribenda ibi agebatur, & Gloſſ. d. l. pen. quæ ſimiliter non diſtinguit vtrum modica an nō modica eſſet portionum poſſeſſarum diſparitas,

6 † & addo egregium textum in ſimili iuncta ſua Gloſſ. ſingulari, & ibi communiter app. in l. ſi mater, C. de inofficio. teſtamen. ubi mater filios ſuos hæredes ſcripſerat, & deinde in puerperio alterius filij deceſſerat, ita quod nō habuit ſpatium mutandi teſtamenti, & ne illius filij ſic præteriti occaſione id teſtamētum reſcinderetur Imperator introduxit eum filiũ pro inſtituto habendum, diſputat Gloſſ. (quā ibi communiter appro. diximus) an ea lex legisve beneficium procedat etiam ſi filij fuiſſent ibi inæqualiter inſtituti, & ait ita eſſe. ſic ergo & in ſpecie d. Glo. d. l. penul. inæqualitas portionum poſſeſſarum nihil iſtorum mutare debet non magis, quàm in terminis d. l. ſi mater. Aſtringitur hoc fundamentum, nā beneficia facilius perire ſolent, quàm quæ cōpetunt iuxtà rigorem iuris communis, l. eius militis §. militia miſſus, ff. de mil. teſta. vnde ſi ex inæqualitate portionum non deſinit locum habere beneficium, d. l. ſi mater, multominus ex tali inæqualitate, portionum poſſeſſarum locum habere deſinet præſumptio de qua in Glo. d. l. pen. quæ deſcēdit ex mero iuris rigore, Adde Andr. Tiraquel. vbi ſuprà uerſi. xxxix. ibi ſunt & qui hoc limitant poſt Paul. Caſtr. & Fulgoſ.

L. ſi mater. C. de inoſ. teſt.

quos alleg. & plures alios in uer. ſed & multi.

Tenendo noſtras ſententias quæ re uera, & æquiores ſunt, & legum noſtrarũ (ne miſere violentur & reſtringantur) tutrices tunc ad l. nullo, C. de rei uendication. (in qua iacet vnicum contrarium exiſtimárium fundamentũ) facilis eſt, & perſpicua ſolutio, & ſenſus verus, nihil enim commune habet rerum ſubſtantia, aut eſſentia cum ipſarum rerum probatione, l. duo ſunt Titij, ff. de teſtamen. tut. ibi, non ius deficit, ſed probatio. l. obligationum ſubſtantia, in princip. iuncto, §. fina. ff. de actio. & obligation. & leges ſoli poſſeſſioni temporis legitimi concedunt lucrum per præſcriptionem prouueniens, l. iij. ff. de vſucapion. dixi plenè, §. lxxvij. numero. 10. ab hac regula lucrũ tali poſſeſſioni deferente, excipitur ille caſus quo ea poſſesſio iniuſta, & intolerabilis eſſet, l. final. ff. pro ſuo. l. non ſolum, §. quod vulgo. l. Celſus. ff. de vſucap. l. quod vulgo, ff. pro emptore. l. fina. C. pro dona. l. ſi uir, ff. eod. l. ſi id quod, ibi quaſi volente, & cōcedente domina, ff. pro dereli. in princip. inſtitu. de vſucap. l. vnica, C. de tranſac. vſucap. l. diutina, C. de longi tempo. præſc. iuſtam autem cauſam poſſidendi (quod attinet ad præſcribendum) habere intelligitur qui poſsidet de uoluntate domini, d. l. ſi id quod. d. l. ſi vxor, etiam ſi cauſa, & occaſio dominicæ conceſſionis eſſet à lege improbata vt dd. ll. iũcto, titulo, ff. & C. & in decre. de dona. inter virum, & vxorem. ergo in ſpecie noſtra qui non ſolum ſciente, ſed etiam longo tempore paciēte domino poſſedit, non dubium eſt quin poſſideat ex domini voluntate, & conſequenter iuſtam, quinimò longe iuſtiorem poſſidendi cauſam habere videtur quando quidem huic poſſeſsioni non dedit originem occaſio à lege improbata, id quod contigit in terminis d. l. ſi vir, & d. l. ſi id quod. Præterea ſi titulus habitus à non domino præbet iuſtam cauſam poſſidendi etiam ſi is dominus eſſet abſens, & ignorans iuxtà, l. final. C. de longi tempo. præſcrip. iunctis legibus ſuprà allegatis, quanto iuſtius præbebit cauſam præſcribendi titulus habitus ab ipſomet domino, ut argumen. per totum C. de reb. al. non alie.

Nec dubium eſt quin ex iuſtiſſima legis interpretatiōe ab ipſomet domino titulus (hoc eſt iuſta poſsidenti cauſa) datus intelligatur eo ipſo, quòd rem ſuam à me poſsideri diu cōceſſit dict. l. ſi id quod. d. l. ſi uir. cum mille iuribus, & rationibus ſuperiore c. allegatis.

Ergo non abnegamus quin ad præſcribendum ſit neceſſarius titulus (hoc eſt iuſta cauſa poſsidendi) ut dicitur in dict. leg. nullo, ſed in oībus ſpeciebus ſupra relatis affirmamus

inter-

interfuiſſe non ſolum iuſtam ſed etiam longe iuſtiorem poſsidendi cauſam quàm in terminis.d.l.nullo,& conſequenter cótinget præſcriptio lóge facilius & iuſtius quàm in terminis d.l.nullo. aut d.l.fi.C.de lon.temp.præſcri.quia titulus qui à d.l.nullo,cum ſimi.deſideratur in vſucapionibus vel prçſcriptionibus nihil aliud eſt,quàm iuſta cauſa poſsidendi vt proclamát ſic declarantes quàm plures leges.d.l. non ſolum.§.quod vulgo.d.l.quod vulgo.d.l.fin.ff. pro ſuo.d.l.ſi id quod.d.l.ſi vir vxori.l.ij. & l. pen.ff. pro legato cum ſimilibus quas allegaui infrà c.lxxvij.num.10.cum ſeq.

CAP. LXVII.

1 *Sententia etiã nulla dat titulum ad præſcribendũ.*
2 *Tranſactionis titulus an ſufficiat ad præſcrip. ſiue res tradatur ſiue remittatur.*
3 *Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcribendũ.*
4 *Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcribendum.*
5 *Tituli qui ſufficiant ad præſcribendum.*
6 *Titulus ſimulatus non prodeſt ad præſcribendum.*
7 *Tituli plures concurrunt ad præſcribendum.*

1 Sententia etiam nulla dat titulũ ad præſcrip.

SEntentia † præbet iuſtam cauſam prçſcribendi ita Bart. & ibi plenè per Alex. & Iaſ. in l. Pomponius,per tex.ibi.ff.de acqui. poſſeſs. & p Franciſcũ Balbum de præſcrip. in.j.par. iij partis prin.q.xj. id quod procedit etiam ſi ſententia eſſet nulla vel forte iniuſta,dummodo is cuius fauore lata fuit nõ propterea eſſet in mala fide ita Glo. ĩ c.ſi ſacerdotes, xvj.q.iij. in Glo.mag.& per Balbum vbi ſuprà, & quod notatur in c.de quarta,de prçſcri. Hæc opinio quæ(non paucis tamen repugnantibus) receptior eſt probatur ratione aperta, nam ad prçſcriptiones non titulus poſitiuè ſed tantum iuſta cauſa poſsidendi deſideratur, ita planè probat.l.quod vulgo.ff. pro emptore l. non ſolum. §.quod vulgo.ff.de vſucapi.l.fi.ff. pro ſuo.l.ij.& iij.ff.pro legato.l.pro legato & l.fi.eod.tit. dixi plenè infrà c.lxxvij. nume.10. probatur apertè in l.iij.ff.de vſucap. vbi in definitione vſucapionis ex qua vſucapionis vera cognitio capienda & petenda eſt,non dicitur ad vſucapiendũ titulum ſed tantum poſſeſsionem temporis lege definiti deſiderari. Id quod alijs poſtea legibus moderatum & declaratum inuenitur vt ea poſſeſsio iuſta ſit vt proximè diximus. Iuſtam autem poſſeſsionem accipere debemus ſiue illa magnopere iuſta ſit, ſiue ſit tolerabilis,licet non ita iuſta & inuincibilis fuerit.d.l. fi.ff. pro ſuo, & diximus in d.nu.10. ſed qui ex ſententia poſsidet nullus abnegabit quin non ſolum tolerabilem ſed etiam iuſtam & laudabilem cauſam poſsidendi habuerit,prçſertim cum res iudicata pro veritate habeatur vt in l.res iudicata.ff.de regul. iuris ergo hunc habere iuſtam cauſam præſcribendi præſcripturumq; rectè poſſe in comperto erit.

2 Tráſactionis titul⁹ an ſuffíciat ad præſcrip. ſiue res tradátur ſiue remittatur.

Confirmantur iſthæc,nam titulus tráſactionis quæ exequatur ſententię.l. nõ minorem.C. de tranſact.l.j.&.ij.ff.eod.ti.ſimiliter ſufficit ad præſcribendum quando ex eo titulo uel cauſa poſſeſsio traditur (puta quia cum in iudicio fundum ab te qui eum poſsidebas peterem,eũ ex cauſa tranſactionis tradidiſti, tunc enim eũ ſi alienus erat præſcribere poſſem) ita tenent per tex.ibi Salicetus,Alex.Iaſ.col.fi.& alij communiter in l.ſi pro fundo.C. de tráſact. Balbus de præſcrip. par.iij.prin.q.v. qui eum tex hanc ad rem ſingularem dicit,eſt clarior tex.in l.ex cauſa tranſactionis.C.de vſucap. pro emptore, tenet Alex.conſi.xxiiij.ponderatis his, col.fin. lib.v. Philippus Corneus conſil.xvj.viſo primo themate,lib.ij.Glo.& Bart. in d.l.ſi pro fundo, eſt communis opinio. ſecundum Balbum vbi ſuprà qui omnes per d.l.ſi pro fundo, communiter tenent contrarium,eo caſu quo ex cauſa tráſactionis poſſeſsio eius rei de cuius præſcriptione agitur non eſſet tradita ſed tantum retenta,quę communis opinio non ſatis tuta eſt: quia nec ad transferendum dominium nec ad transferendam vſucapiendi conditionem traditio rei de qua præſcribenda agitur neceſſaria eſt:vt in l.qua ratione.§.interdum.ff.de acqui.rerum domi.§.qua ratione inſti.de rerum diuiſione iuncta.l.clauibus,ff. de contr.empti. actus enim geſtus à domino q̃ ſufficit ad tráſferendum dominium, is ſi fiat à non domino transfert (cęteris habilibus) vſucapiendi conditionem.d.l.clauibus, ergo vt ſi rem tuam poſsidebã, vel ea apud me erat quouis modo, eãq; mihi vendidiſti aut donaſti aut dotis nomine dediſti (& ſimilia) dominium acquiro per d. §.interdum,& d.l.qua ratione.§.interdum, ita ſi apud me res erat quam à me in iudicio vendicabas deſtitiſti à lite aliquo accepto, iuxta l.ij.l.tranſactio.C.de tranſact. vix eſt vt ius tuũ in me traduxiſſe non videaris, vel ſaltem omiſiſſe & quaſi pro derelicto habuiſſe, ſicq; vt ſi dominus in me talem rem transferre vellet ſtatim dominium eius quærerem,vel ſi dominus talem rem pro derelicto vellet habere, ſtatim eius dominiũ quærerem, per.dd.§.§.interdũ, iuncta l.j.&.ij.l.ſi id quod.ff.pro dereli.ita ſi nõ dominus iſthæc faciat vt vſucapiendi conditionem acquiram par eſt,ita tamen vt tempora præſcribẽdi à tempore huius tranſactionis

cœpiſſe

cœpiſſe videantur, quod obtineret ſi ego putarem dominium eſſe eum qui litem actu mouerat, uel mouere minabatur, utroq; enim caſu tranſactio valeret, l.ij.C.de tranſaction. niſi obijcias, quòd tunc eſſem in mala fide eo ipſo quòd rem non reſtitui ſine lite. ſicq; non videretur poſſeſſio per talem tranſactionem. iuſtificata ſiue enim putarem illum non eſſe illius rei dominum, tunc eius deſiſtentia, aut etiam expreſſa conceſsio non iuuaret, ſiue dominũ putarem ex bona fide erat rem reſtituere, ſicque ſemper ceſſat præſcriptio. Sed tamen q̃a inter iſta dua extrema eſt mediũ, aut eſſe põt ideò puto debilem eſſe caſum quo procedat preſcriptiõ ex tali tranſactione. Quid enim ſi te litem inferente, vel illaturum minante cœpi dubitare verũ dominus eſſes, nec nè. ſi enim in hæreditate patris mei eam rem quam ipſe mala fide poſſidebar inueni, ſicq; iuſtã & bonam fidem habeo capi. is qui in ius, de regulis iuris lib. vj. l. qui in ius, ff. eodem titu. ſed obeſt mihi mala fides authoris mei iuxtà plenè notata per Glo. & Doctores per text. ibi in authẽti. niſi tricennale, C. de bonis mater. & in l. vitia, C. de acquiren. poſſeſſion. authenti. malæ fidei, C. de preſcriptio. longi tempor. tunc ſi te litem inferente, uel inferre minante cœpi non minus vehementer, quâm iuſtè dubitare dominus eſſes, nec ne, dedi tibi aliquid tranſactionis cauſa, ut à lite diſcederes, certè non video quomodo non videretur demũo iuſtificata poſſeſsio mea non quidem in hunc ſenſum vt proſi mihi præterita poſſeſſio, ſed vt ex nũc à tempore tranſactionis preſcriptionis ſpatiũ currere incipiat, facit, l. cum heres, l. an uitiũ ff. de diuerſ. & temp. præſcr.

Deniq; ſi uerum eſt ſimpliciter ſententiam præbere iuſtam præſcribendi cauſam, hoc eſt ſiue res ex vi ſententiæ condemnatoriæ mihi agenti tradatur, ſiue apud me ex ui ſententiæ abſolutoriæ relinquatur, ut ſuprà attigimus, idem quoque fore in tranſactione par eſt, d. l. non minorem, & dict. l. ſecunda, ff. & C. de tranſaction. & quia utroq; caſu vt patet par ratio eſt. preſertim cum nullus poſſit dum præſcribit habere bonam fidem quietam, ſed ſub dubiam vt plenè agemus infrà capitu. lxxvij. & c. lxxij. Sed tam in ſententia, quàm in trãſactione deſineret præſcribere qui eſſet in mala fide verum id non ex tituli defectu tunc contingeret, ſed propter illam malam fidem.

Deniq; in tranſactione etiam ſi putarim eũ qui vendicabat rem à me vel ſe vendicaturum minabatur eſſe dominum, & cum eo tranſegi; adhuc nõ ſum, ſed fui in mala fide quæ per cõceſſionem illius purgatur, ſicq; ex tũc incipio habere eam poſſeſſionem ſine ullo vitio id q̃d ſufficit ad præſcr. licet alius titulus non adſit ut dd. ll. & ſuprà plenè egimus in tribus capitibus præcedentibus.

Titulus † conditionalis non prodeſt aut non 3 ſufficit ad præſcriptionem ſiquidem erat cõditio ſuſpenſiua, ſed ſi erat reſolutiua ſufficit, ità Balb. de præſcrip. in j. par. iij. partis prin. q. xij. per l. ij. §. ſi ſub conditione. ff. pro empt. l. ij. & l. iiij. ff. de in diem addictione, l. ſi alienam, ff. de dona. cauſa mortis, † ſicq; infert Balbus proce 4 dere præſcriptionem ex titulo reuocabili, † & qui dicantur tituli ſufficientes ad præſcriptionem eſt Gloſ. melior de iure ſecũdum Balbum vbi ſuprà in cap. dudum. ij. de electione in verb. 5 intitulatam tex. cum Glo. in l. iij. §. genera. ff. de acq. poſſ. & poteſt quis rem ſuam cuius dominium habebat reuocabile præſcribere per l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capti. ſecundum Balbum vbi ſuprà Gloſſ. in l. in acceſsion. ff. de diuerſ. & temp. † Ex titulo autem ſimulato nõ 6 contingit præſcriptio l. fina. ff. pro donato. † & plures tituli ad præſcriptionem concurrere & poſſunt & proſunt ſecundum eundem Gl. Bar. & communiter Doct. in l. iij. §. ex plurimis, ff. de acquir. poſſ. eſtq; communis opinio ſecun- 7 dum Balbum vbi ſuprà & Alex. in d. §. ex plurimis, col. v. Ergo ſi alienam rẽ tibi mortis cauſa donaui dominium reuocabiliter quæſiuiſſe non uideris, & ſi eam tradiderim, ſed tantum poſſeſsionem & uſucapiendi conditionem d. l. ſi alienam, tamen poſt tempus præſcriptionibus definitum eius quoq; dominium quæſiuiſti, quia iuſtam poſsidendi cauſam habebas licet cauſa uel titulus ille eſſet reuocabilis, unde fie ut nec uerus dominus petere queat, quia in re ſuo fruſtratus eſt, nec ipſi donatori repetere liceat, quia alienum peteret & ſic turpiter cũ id ſtatim reſtituturus eſſet d. l. ſi alienam d. l. ſi extraneus, ff. de donat. inter uir. & uxor. & ita intelligo l. ſi id quod ff. pro dereli. & l. ſi uir vxori. ff. pro donato.

Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcrip.

Tit. reuocabilis ſufficit ad præſcrip.

Titu. qui ſufficiant ad præſc.

Titulus ſimulatus non prodeſt ad p̃ſcrip.

Tit. plures cõcurrunt ad præſcr.

Dum autem ſuprà poſt Accurſium & Balbũ diximus procedere poſſe præſcriptionem ex titulo reuocabili hoc eſt, q̃ habens dominium reuocabile eam rem poteſt præſcribere per d. §. ſi quis ſeruum, habet locum contra eum qui nõ erat impeditus agere, ut ibi, nam ſi ſeruum alienum ab hoſtibus redemi dominus poteſt oblato pretio ſeruum recuperare, ut ibi. Sicq; ex ſua negligentia meritò excluditur tẽpore. Cæterum contra impeditum tempus nõ curreret, unde ſi rem ſub conditione legatam hæres pendente conditione alienauit, ſicque dominium reuocabile acquiſiuit ille qui ab eo acceperat iuxta l. ſeruo legato. §. j. ff. de leg.

j. l. ſi.

j.l fin.§.ſed quia. cum.§.ſeq.C.commu.de leg.
tamen quia legatarius pendente conditione
agere non poteſt contra eum non currit præ-
ſcriptio, niſi a tempore conditionis expletæ d.
l.fi.§.ſin autem ſub conditione l.contra maio
res.C.de inoffic.teſtam.vbi dixi l.qui hæredi.
§.ſi pars.ff.de cond.& dem.per rationem l.j.§.
fin.C.de annali excep.& dixi plenè de ſucc.ꝓ-
greſſu ſub titulo de fideicommiſsis ex quibus
locis quæ hic deſunt petenda ſunt.

CAP. LXVIII.

1 *Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcribendum.*
2 *Præſcribere poſſum ſine titulo i caſu hic relato.*
3 *Dominium utile præſcribit dominus directus.*
4 *Præſcriptio interdum occidit non transfert ius.*
5 *Titulus ad præſcribendum non requiritur in caſu ſeq.& num.6.*
7 *Poſſeſsio abijcitur longi temporis negligentia.*

1 Titulus ꝓ ſuo ſuffi-cit ad præ ſcr. TItulus†generalis pro ſuo iuſtā
præſcribendi cauſam interdū
præſtat ſecundum Frăciſ. Bal
bum, de præſcrip.in j.part.iij.
partis principalis.q. xij.unde
Bald.in §. ſi quis per triginta,
ſi de feudo fuerit controuer.columna fina. qui
idem tenet ait, ipſam proprietatem aliquan-
do loco tituli haberi ad præſcribendum id q̃d
uoluit Guilielmus de Cuneo in leg.ſi quis em-
ptionis, colum.ij.C. de præſcrip.xxx.annorum,
2 Præſcribe re poſſum ſine tit.in caſu hic relato. †vnde ipſe Guielmus & Baldus inquiunt, ſi rē
meā præſcripſiſti, deinde eius poſſeſsio ad me
reuerſa eſt, eam citra ullum alium titulum prę
ſcribere potero, quaſi eo ipſo ꝙ olim eius do-
minium habueram iuſtam & poſsidendi deti-
nendiq́; ac præſcribēdi cauſam habere uideat
ſequitur Balbus vbi ſuprà qui & etiam Baldus
3 Domi-niū utile præſcribit dominus directus. aiunt etiam hoc caſu bonam fidem requiri†&
uterq; teſtatur id utile eſſe ad materiam feu-
di, nam ſi dominus directus nactus eſſet feudi
poſſeſsionem (hoc eſt feudatarię rei) tunc ci-
tra alium titulum eam poſſet præſcribere, quò
caſu tam Baldus quàm Balbus negant ꝙ do-
minus directus dominiū utile præſcribat, ſed
aiunt eius remotionem & directi dominij cō
ſolidationem eum uideri præſcripſiſſe uel ac-
quiſiſſe. Sed dum aiunt contingere pręſcriptio
nem tum demū procedit ſi adſit bona uel de-
ſit mala fides non aliter. Quid enim ſi procu-
ratori meo mandaui ut fundi mei utile domi
nium uenderet, dedi ei facultatem etiam tra-
dendi quaſi poſſeſsionem illius dominij utilis,
uendidit tibi & tradidit (per clauſulam fortè
conſtituti, vel per retentionem uſusfructus,
vel alio quouis modo) id tamen ſe feciſſe nun-
quàm mihi renunciauit, vel fortè ſe feciſſe ne-
gauit, atq; ita ſecurus incautusq́; integrum in
fundo illo dominium iusq́; meum permanſiſſe
putabam, tunc enim cum non deſit mihi bona
fides, potero q̃dē præſcribere, & ita ut debeat
abeſſe hoc caſu mala fides uidētur ſentire Bal
dus & Balbus vbi ſuprà†& dum vterq; negat 4
vtile dominium præſcripſiſſe me hunc (vt exi- Præſcri-ptio inter-dum occi dit nõ trãs fert ius.
ſtimo) habet ſenſum, ꝙ cum dominium vtile
& directum in perſona vnius concurrere ne-
queant, non magis q̃ vſusfructus cauſalis & for
malis, nam vt ſi vſufructuarius ius vſusfructus
cedat in fauorem proprietarij, is non videbi-
tur vtrūq; vſumfructum tam cauſalem quàm
formalem habere, ſed ſolum cauſalem inte-
grum, nec uſufructuarij cōcurſu deminutum,
quia res mea ſeruitutem vſusfructus vel alte-
rius rei mihi debere nunquàm videtur §.fini-
tur, cum ibi not.per Glo.& Doct.inſt.de vſufr.
ita ſi habens vtile dominium illud in fauorem
domini directi, uel cedat vel aliter amittat, nō
facit vt directus dominus vtrunq; dominiū tā
cauſalem quam formalē habere uideatur, ſed
vt ſolum adhuc directum nullius tamen domi
ni vtilis concurſu deminutum habere intelli-
gatur. Idemq́; in præſcriptione contingit iſta,
non ſecus quàm ſi prædium ſeruiens libertatē
præſcripſiſſet, quo caſu ſeruitus illa minimè
videretur ita præſcripta vt is dominus præ-
ſcribens rem ſuam inciperet habere ſibi ipſi
ſeruientem, ſed magis vt eam ab antea debita
ſeruitute liberam habere inciperet, quaſi his
caſibus ſiue libertas præſcribatur, ſiue ius vſus
fructus, ſiue etiam ius vtilis dominij remouen
di non tam tranſlatiuè quàm extinctiuè con-
tingat præſcriptio vt præſcriptio ius illius cō
tra quem præſcriptum eſt occidiſſe, non ad prę
ſcribentem tranſtuliſſe videatur.

Quod autem Baldus & Guilielmus de Cu-
neo & Franciſcus Balbus vbi ſuprà aiunt titu
lum generalem pro ſuo aliquando ſufficere ad
præſcriptionem per totum titulum.ff.pro ſuo,
id uериſsimum eſt, nam cum eo caſu abſit ma-
la fides eo ipſo iuſta cauſa poſsidendi adeſſe
intelligitur vbicunq; autem iuſta poſsidendi
cauſa interfuit, ibi citra ullum alium titulum
contigere præſcriptionem plenè oſtendimus
infrà cap.lxxij.& plenius in cap.lxxvij.per tex.
in l.quod vulgo.ff.pro emptore, & in l.non ſo-
lum.§.quod uulgo, ff.de vſucap.l.fi.ff.pro ſuo
cum ſimilibus.†Vnde veriſsimum quoq; eſſe 5
exiſtimo quòd ijdem Guilielmus, Baldus & Titulus ad præſcr. non requiritur in caſu ſeq.
Franciſcus Balbus inde colligūt vt ſi rem meā
vſucepiſti deinde eiuſdem rei poſſeſsionē bo-
na fide cepi (fortè abſens & vſucapionis illius
ignarus

ignarus fuetam iuxtà l.fina.C.de longi tempo. præſcr.)eam citra ullius tituli interuentũ præſcribere potero: quia iuſtam poſsidendi cauſam habeo & inter reliquas hæc eſt potiſsima vtilitas illius tituli.ff.pro ſuo, optimus text.in l.ſi id quod ff.pro dereli.& in l.ſi vir.ff.pro donato l.qui alienam.ff.de don.ca.mor.l.ſi extraneus.ubi not.Bart.ff.de dona.inter vir.& vxor.

Colligitur ex ſuperioribus quid reſpondendum ſit in illa quaſtione qua controuertitur
6 †ſtatutum uiget vt qui rem decennio poſſederit pro ea non poſsit conueniri, an tunc ſufficiat bona fides, cirra vllius tituli interuẽtum? qua in re partem negatiuam ut ſine titulo præſcriptio illa non procedat tenuit Ludouicus Roma.in l.prætori,in prin.in addit.nouiſſ.ff.de damno infecto, Andr.Tiraq.de præſcr.in prin. facit quod tradit Bald.in capi.vnico.§.ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit contr. & Alex. in l.ſequitur.§.ſi viam. ff.de vſucap.ſecundum Tiraq.vbi ſuprà.

Titulus non requiritur ad præſc.in caſu ſeq.

Contrariam partem vt cum ſola bona fide etiam ſine titulo contingat ea præſcriptio ſtatutaria tenuit Baldus in l.ij.C.de longi temp. præſcrip.quæ pro liber.facit ſecundum Alexãdrum in add.ad Bal.ibi,quòd ſtatutum ita intelligendum eſt, vt aliquid addat iuri communi, arg.l.ius ciuile,ff.de iuſt.& iur.vbi per Iaſo. Bart.in l.iiij.§.prętor ait,ff.de uſucap.Idẽ Bar. in l.ij.ff.de uſucap.& hęc pars longè verior eſt, nam cum ſolam bonam fidem cum continua poſſeſsione etiam in terminis iuris communis ad talem præſcriptionem ſufficere ſuprà edoceamur, multo magis in terminis huius ſtatuti admittendum eſſe cõſtat, dum modo ea bona fides deſcendat ex cauſa iuſta uel tolerabili, iuxta l.ſi.ff pro ſuo cum ijs quæ ſuprà attigimus & etiã infrà cap.lxxij.& cap.lxxvij.Sicq; dices tale ſtatutum uidebitur fruſtratorium cum quod attinet ad iuſtitiam poſsidendi nihil addat aut detrahat iuri cõmuni, id quod libenter admitterem eo caſu quo abſens & ignorans eſſet dominus rei contra quem præſcriptum eſſet iuxta l.fin.C.de long.temp.pręſ. nec ſtatuentes potuerunt etiam ſi uellent introducere ut cum mala fide procederet præſcriptio ſecundum ueram & communem opinionem Antonij, Panormi.Felini & aliorum in c.ſi.de præſcript. Cæterum quo caſu dominus rei præſens eſſet & taceret ac pateretur ex illa diuturna patientia tacitus conſenſus & cõceſſio rei ſuæ præſumeretur arg.l.ſi quis diuturno, in princ.ff.ſi ſerui.uendi.& l.ſi ego.§.j.ibi, per traditionem fortè aut per patientiam. ff. de publici.l.ſi id quod ibi, quaſi uolente & cõcedente domina.ff.pro de relict.l.alienationis uerbum, ibi, uix eſt enim ut non uideatur alienare.ff.de uerbor.ſignific.& conſequenter iam malæ fidei uitium aut pręſumptio uel ceſſaret uel purgatũ videretur, ut in ſimili tenuit Bart. in l.fin.ad finem.C.unde ui, quem doctores ſequuntur communiter ut diximus infrà capit. lxxij.& capit.lxxvij.†Facit nam & per longum tempus præſumitur poſſeſsionis uel abiectio 7
uel obliuio, ut ex communi opinione reſoluit Iaſ.in l.j.C.de ſeruis fugit.col.pen.Idem Iaſo. in l.naturaliter.§.nihil commune, nume.88.ff. de acquir.poſſ.Paul.Caſtren.& Alex.poſt Glo. ibi in l.ſi de eo.§.j.ff.de acquir.poſſeſsio. ergo quid impedit quin idem tali ſtante ſtatuto ẽt in proprietate præſumatur.hoc ergo caſu ceſſente mala fide etiã ex iniuſta cauſa ex ui ſtatuti dicerem procedere præſcriptionem quæ de iure communi ex defectu iuſtæ cauſæ poſsidendi d.l.quod uulgo d.l.non ſolũ.§. quod uulgo cum ſuprà allegatis, quod nota ad intel.l.j. tit.de las præſcrip.lib.iij.ord.

Poſſeſſio abiicitur longi temporis neglig\u0113ter.

CAP. LXIX.

1 *Titulus qui ignoratur an ſufficiat ad præſcriptionem ardua q.*
2 *Titulus non requiritur at præſc.in hoc caſu.*
3 *Accreſcendi ius aſsimilatur ius uſucapionis.*
4 *Intellect. l.i.ij.pe.& fi.ff.pro lega.*
5 *Titulus illegitimus quando noceat præſcribenti.*
6 *Titulus legitimus, aut illegitimus, aut etiam nullus ſufficiunt ad præſcr.*
7 *Poſsidere ſe ignorans ſi uere poſsdeat præſcribit.*
8 *Poſſeſsio ignoranti interdum quæritur.*
9 *Intellect. l.cum hæredes.ff.de acq.poſſ.*
10 *Intellect. l.quemadmodum.ff.de acq.poſſ.*
11 *Intellect. l.à Titio.ff.de furt.cum concord.*

ET ſufficere†titulum adeſſe ad præſcriptionem etiam ſi illũ ignoret ꝑſcribens tenent Bar. Ioan.de Imola & Ang.in l.ij. §.ſi ſub conditione, per text. ibi.ff.de uſucapi.dicam capit. lxxix.nume.15. 1

1 Titu.qui ignorabat ad ſufficit ad præſcr ard.q.

Contrariam partem ut tituli interuentus non ſufficiat abſcedente ſcientia præſcribẽtis, quinimo oporteat ipſum præſcribentem noſſe legitimum titulum & cauſam poſsideudi ſeſe habere, teneut Bald.& Salice.in l.j.C.per quas perſ.nob.acqu.& Alex.in l.poſſeſsio.§.& ſi poſſeſsio per tex.ibi in uerb.ſcienti.ff.de acq.poſſ. Glo.in l.j.in uerb. interueniat.C.eod.ti.quam ſequuntur Doct.ſecundum Balbum qui idem ſequitur de præſcrip.in j.par.iij.part.prin.q.ix. & Felin.in c.illud, col.j.de præſc.Alex.in addi. ad

ad Bar.in l.naturaliter,col.iij.ff.de acq.poſſeſ. Din.in cap.ſiue poſſeſsione,col.ij.ff.de reg.iu. lib.vj.& ſic hæc uidetur receptior opinio.

Eſt & tertia opinio Franciſci Balbi ubi ſuprà ex mente Angeli in d.§.ſi ſub conditione, ut initio poſſeſsionis & præſcriptionis ſciētia tituli neceſſaria nō ſit,ſed ſufficiat eam ſuperuenire ante expletam prçſcriptionem(hoc eſt ante finitum tempus præſcribendi)tunc enim retrotraheretur ea ſciētia uel eius effectus ad tempus inchoatæ poſſeſsionis & præſcriptionis. Vnde inſert quòd ſi titulus inutilis fuerit ante completum tale præſcriptionis tempus confirmatus ea confirmatio retrotrahitur iuſtificatq́; ac habilem redit poſſeſsionem retro actam,quod & tenet ſecundum eundem Balbum Panormita.in cap.dudum.ij.col.de decimis,& in ſimili per Bar.in l.more,ff.de iuriſd. omn.iudic.Neq; ad rem pertinuit ſecundum Balbum quòd furioſi qui nihil ſciunt l.in negotijs,ff.de reg.iur.& etiam infantes poſsint poſſeſsionem acquirere & præſcribere Azon.in ſumma.C.pro emptore prope princ.Aret.in l. locus ad finem, ff.de acquir.poſſeſsio.l.ſequitur § j.ij.& iij.ff.de uſucap.ergo uidetur ſcientiam non requiri præſcribentis,ſed reſpondetur ſcientiam requiri uel ipſius prçſcribentis, uel eius tutoris aut curatoris aut procuratoris,ut per Azonem ubi ſuprà.& per Balbū ibi, nam ideo furioſus per ſe neq; poteſt incipere poſsidere,neq; prçſcribere,licet poſſeſsionem ab alio eius nomine,uel à ſe ipſo cçptam, ante furorem non impediatur poſt furorem continuare & ſic præſcribere ſecundum Balbum & Azonem ubi ſuprà.

Quid dicendum?& ſane in principali opinione magis eſt ut tituli ſcientia neceſſaria nō ſit,nam ſi ut ſuprà diſſeruimus acquiſitio per uſucapionem cōtingens ſimilis eſt acquiſitioni quæ per alluuionem uel per ius accreſcendi contingit,conſequens fit, ut quemadmodum in duabus illis acquirendi ſpeciebus ſcientia acquirentis neceſſaria non eſt, ita & in ſpecie noſtra,ut per uſucapionem acquiſitio contingat ſcientia uſucapientis neceſſaria non ſit, dum modo per talem ignorantiam non redatur iniuſta poſſeſsio.

2 Tit. nō requiritur ad præſc. i hoc caſu.

Quid †enim ſi quis cellam uinariam uel granariam meam ingreſſus, inſcio me vinum ſuum in uaſa vini mei,uel triticum ſuum tritico meo miſcuit, idq́; cuſtodiæ cauſa(quod nō raro bellis ſeuientibus fieri ſolet) ita tamē vt grana poſſent dignoſci,& ſeparari,& uina quoque:quia non in ijſdem vaſibus infuſa fuerant ego tamen huius rei ignarus quidquid in tali cella erat bona fide viſębam, & poſsidebam (vt homini diuiti talis ignorantia facile contingit) & ſanè crediderim contingere triennalem vſucapionē,& ſi omnino titulus nullus adeſſet,quia non poſſum non videri hanc rem (hoc eſt vinum aut triticum) poſſediſſe, & ſine ullo animi vitio poſſediſſe, & ſciębam me poſsidere quia ipſamet grana non raro videbam, & mea eſſe putabam,uel etiam ipſum uinum, & in eo tantum errabam, quòd ex meis fortè agris illa proceſsiſſe exiſtimabam, cum aliunde re vera proceſsiſſent, qui error nihil nocet, argument.l.j.§.ſi legatarius,cum ibi nota.per Gloſ. & Doctor. ff.ad legem Falcid. nec poſſem mihi perſuadere illam poſſeſsionem veram non eſſe & ad vſucapiendum ſufficientem & in eo tantum, quæſtio erit an verus dominus poſsidere deſierit, cum duo in ſolidum eandem rem poſsidere nequeant,l.iij. §.ex cōtrario,ff.de acquiren.poſſeſsion. l.ſi ut certo. §.ſi duobus vehiculum. ff.commodat.l. quod contra.§.uni duo.ff.de regulis iuris. & magis eſt ut cum primum dominus cellę cœpit animum habere poſsidēdi ea grana,uel uina, tūc alter uerus granorum, uel uinorum dominus etiam ſi adhuc retinuerit animum poſsidendi, adhuc tamen non ſolum naturaliter, ſed etiā ciuiliter poſsidere deſierit, quia cum vterque tam dominus cellæ,quàm dominus granorum haberet animum poſsidēdi,potior cauſa quo ad poſſeſsionem eſſe debet domini cellæ, qui poſſeſsionem naturalem habebat, quàm domini illorum granorum qui naturali poſſeſsione carebat, ſicq́; ciuilis poſſeſsio illi naturali potius accedet, quàm alteri parti vbi naturalis nulla erat, cum cętera eſſent paria, hoc eſt vterq; æquè animum iuſtè haberet poſsidēdi, argum.l.ſi totam.ff.de acquir. hær. iunctis his quę notantur per Gloſſ. & Doctor. in l. qui ad nundinas,§. clam poſsidere, ff.de acquir. poſ.

†ergo vt mihi abſenti, & ignoranti per receſſum latentem, & ſic per alluuionē acquiritur & acqri potuit pars fundi alieni contigui mei iuxta d.§.præterea utq́; pars collegatarij mei repudiantis mihi ignaro acquiritur ipſo iure per ius accreſcendi, ut docent Bart. & cōiter Doctor. in l. re coniuncti,ff.de lega.iij.per d.l. ſi totam l.j.& ij.l.ſi ſolum. ff.de acquir.hær.§. ubi autem.C.de caduc.toll.§.ſi eadem, inſt.de lega.utq; uſusfructus pars amiſſa mihi etiam ignoranti alteram uſusfructus partem habenti ipſo iure acquiritur l.j.in prin.§.j.§.interdū. ff.de uſusfruct.accr.utq; mihi proprietatē habenti,acquiritur etiam ignoranti uſusfructus amiſſus uel repudiatus,ut per totum illum titulum,idemq́; in alijs mille ſimilibus ſpeciebus,ut diximus de ſuc.prog.lib.iij.§.fin.nu. . . 3

3 Accreſcendi iuri aſſimilatur ius uſucapionis.

ita

ita quoq; in ſpecie noſtra mihi ēt ignorāti ip
ſo iure p lapſum tpis à lege ſignati acquiritur
uſucapione dñium eorum granorum ſine vllo
titulo, ſed ex vi ſolius poſſeſsionis eiuſq; iuris
cui accedit vel accedere vř, p d.l.iij.ff.de vſuc.
cum ſimil.ſuprà allegatis & vide dicta in iiij.
capitibus præced. ergo cũ tenuerimus deficiē
te oĩno titulo contingere poſſe vſucapionē cō
ſequens fit cum titulo inualido nō minus, ſed
forte facilius procedere, argum.l.vni.in prin.
C.de rei vxo.actio.

4 †Id quod eſſe videtur cōtra legem.j.& l.pe.
&l.fi.cum not.in dd.locis.ff.pro legato, nam ſi
poſsidebam quod in teſtamento minus ſolen-
ni ſciebam mihi relictum licet errore iuris ta
le teſtamentum minus ſolenne ualere ignotaſ

Intel.l.j. ij.pen. & fi.ff.pro lega.

5 ſem non præſcribam†ergo cum titulus ille in-
ualidus non ſufficiat ad præſcribendũ per d.l.j.
l.pe.d.l.fi.cum ſimilibus, longè minus ſufficiet
quando nec aderat ualidus nec inualidus. Sol-
ue data paritate eorum terminorum defectus
tituli nō minus, ſed fortè magis noceret quàm
eius minus ſolennis interuentus, unde ſi ēt in
illo teſtamento minus ſolenni ſciebam eam
rem mihi legatam non fuiſſe & nihilominus eã
occupaui, longè minus eam præſcribã quàm
cum in eo mihi relicta fuerat, utroq; enim ca
ſu eſt animi mei uitium priore, quia ſcire de-
bebam me alienũ inuito domino iniuria de-
tinere (dominus enim vetare præſumitur l.qui
vas, ff.de furtis) l.leges.C.de legib.c.Ignorātia,
de reg.iur.lib.vj poſteriore vero caſu conſpe-
ctius & apertius vitium animi eſt, quia re vera
alienum me poſsidere intellexi, & ex tali per-
fidia & malignitate mihi lucrum & vſucapio-
nis beneficium accedere inciuile eſſet l.fin.C.
de iureiu.l.fina.C.de fideic. ſed tamen quando
alienum re vera poſsidebam, quod tamē meũ
eſſe errore facti nō ſupino aut intolerabili pu-
taui (quale fuit in ſpecie de granis vel vinis ſu
prà relata) tunc præſcriptio contingit vt dixi:
quibus adde l.fi.ff.pro ſuo, in verb.tolerabilis,
& alia iura quæ allegabimus infra c.lxxij.& c.
lxxvij.ubi multis iuribus & rationibus diſſere
mus ad uſucapiendum titulum neceſſarium
non eſſe, ſed ſolam poſſeſsionem ſine vitio qua

Tit. illegitimus qñ noceat p-ſcribenti.

6 lis erat in ſpecie propoſita, †verum quia ſine vi
tio regulariter poſſeſsio non contingit, niſi cũ
adeſt titulus, ideò paſsim leges dictitant titu-
lum requiri ad præſcribēdum l.nullo.C.de rei
uendica.l.vnic.C.de vſucap.transfor.in princ.
inſt.de uſucap.cum ſimil. Verũ, per alias leges
res hæc declarata reperitur ut tituli defectus,
non noceat quando adeſt iuſta uel tolerabilis
cauſa poſsidendi. Secundum quæ ſi à non dño
quem dñm eſſe credebam rē cuſtodiæ aut de-

Tit. legitimus, aut illegitimus, aut etiã nullus ſufficiunt ad præſcr.

poſiti aut cōmodati cauſa accepi, deinde ille
eam mihi in ſuo teſtamento ſolenni legauit,
ſine dubio præſcribã, ut p totũ tit. ff.pro lega.
Idem ſi teſtm̃ erat minus ſolenne, ſi tñ ſolenne
fuiſſe mihi nunciatum fuerat d.l.j.d.l pen.d.l.
fi.cum ibi not.ff.pro lega. Idem ſi neutrum in-
terfuit, ſi tñ mihi nunciatum fuerat in teſtō ſo
lenni rem mihi relictam eſſe, nec defuit iuſta
cauſa nuncio fidem adhibēdi ut iam diximus
& arg.d.l.fi.uerb.tolerabilis.ff.pro ſuo, ergo cō
tingere potuit præſcriptio cum titulo legiti-
mo hoc primo, uel ēt cum illegitimo, hoc ſecũ
do vel ēt cũ nullo oĩno hoc tertio, dummodo
deſit animi uitium. Vitium aũt animi adeſſe
intelligo non ſolum qñ adeſt malignitas ſed ēt
qñ adeſt inſcitia intolerabilis d.l.fi ff.pro ſuo
cum ſimi ſuprà & infra c. lxxvij.allegatis.†Er- 7
go ſi rem quam tuam eſſe putabã nec erat de-
poſiti commodati'ue cauſa abs te accepi, dein
de eam mihi in tuo teſtamento reliquiſti, & à
tempore teſtamenti tpa præſcribēdi præterie
runt, nec unq̃ ſciui eam rem mihi legatam eſ-
ſe cõiter Doct.ſuprà relati negaſſent & abne-
gant contingere præſcriptionem, ſed contra-
ria ſnĩa quam nonnulli ſuprà relati defendũt
lōgè uerior eſt, quia in ſola poſſeſsione ceſſan
te ai uitio nititur uſucapio, ut iam oſtēdimus.

Poſſidere ſe ignorãs ſi uere poſſideat pręſcribit.

animi aũt uitium ceſſare intelligitur, quoties
quis detinet uel poſsidet rem ex dñi uolunta-
te d.l.ſi id quod, uerb.quaſi uolente & conce-
dente dña, ff.pro de reli.l.ſi uir.ff.pro dona, is
autem ex domini uoluntate rē detinebat, er-
go &c. Neq; †ad rem pertinet quod ille detine 8
re tantum eam rem non etiam poſsidere uide
retur quodq; poſſeſsio ad præſcribendum re-
quiratur d.l.iij.ff.de uſucap. c.ſine poſſeſsione
de reg.iur.lib.vj. nam reſpondeo ꝙ ea natura-
lis detentatio ſimul ac accedit uoluntas illius
qui rem diſpoſuit uel commodauit conuerti-
tur in ius legitimæ poſſeſsionis, nam & in ius
dñij & poſſeſsionis (quod plus eſt) conuerti
poſſet argu.d.l.qua ratione.§.interdum, ff.de
acq.rerum domi.§.interdũ, inſt.de rer.diui. nã
& ſi ei qui depoſitã uel commodatã rem meã
habebat (hoc eſt depoſiti aut cõmodati noĩe
eam à me detinebat) eam ei ignaro legaui, ſta
tim ipſo iure non ſolum dñium, ſed ēt poſſeſ-
ſionis ius etiã inſcius q̃ſiuit ipſo iure arg. dd.
§§.interdum. Et quod dicitur vulgo nullã poſ-
ſeſsionem niſi corpore & animo acquiri non
poſſe l.quemadmodum, cum ſimil.ff.de ac-
quirenda poſſeſsio. id quidem regulare eſt, fal-
lit tamen in eo qui habebat naturalem rei de
tentationem, is enim nõua accedente cauſa
ut ipſo iure dominium etiam ignarus acqui-
rere poteſt, ita ēt & poſſeſsionē vel poſſeſsionis

Poſſeſſio ignoranti interdum quæritur.

ius ſine corpore & etiã ſine auimo acquirere non prohibeť arg.d.l.qua ratione.§.inrerdũ,ff. de acq.rerũ dominio & d.§.interdũ,inſt.de rerũ diui.in quorũ terminis ei qui nec ciuilẽ uec naturalẽ poſſeſsionẽ habebat ſed tm̃ nudã rei detentationẽ (ex cauſa depoſiti fortè vel commodari) eaudẽ rem vendidi vel donaui vel dotis titulo alio'ue ſimili dedi,& ea iura cantaut ſtatim eũ dominiũ illius rei acquiſiſſe pro cõſtautiq; illis iuribus habeť quaſi indubitatum ius quoq; poſſeſsionis vt nihil ei deſit quæſitũ videri ipſo iure. nec dubiũ eſt illa iura idẽ quoque admiſura eſſe etiã ſi ex cauſa vltimę volũtatis idẽ cõtingeret, puta ꝙ dñs illã rem illi legaſſet illum'ue hęredẽ ſcripſiſſet, nã ex cauſa legati acquireret ſtatim & dominiũ & poſſeſſionis ius ipſo iure ẽt ignarus arg.l. cũ parer.§. ſurdo,ff.delega.ij.l.à Titio.ff.de fur.l.ſi tibi hõ.§.cũ ſeruus.ff. delega. j.cum ibi not. p Glo.Bar. Alex.& alios,& ex cauſa inſtitutionis adeũdo hæreditatẽ vt in reliquis rebus hæreditarijs ſolum dominiũ non etiã poſſeſsionẽ acquireret. l.cũ hæredes,in prin.ff. de acq. poſſeſs.ita in ea re quã antea detinebat non ſolũ ius proprietatis ſed etiã poſſeſsionis acquireret arg.dd.§.§. interdũ.Ex quibus apparer hac in re adeſſe legis tam poteſtatẽ q̃ voluntatẽ, de poteſtare apparet à fortiori in l.fi.C.de ſacr.eccleſ. iuncta.l. quod meo,in prin.ff. de acq poſſ. de voluntate apparet arg.d.§.interdũ,inſt.de rerũ diui.& d. l.qua ratione.§.ĩterdũ.ff.de acq.rerũ dominio.

9 Intell.l. cũ hęredes.ff. de acquir. poſſeſs.o. Ex † ſuperioribus colligiť declaratio ad tex. in l.cũ hæredes,iu ptin.ff.de acq.poſſeſsio. vt licet regulariter aditione hęreditatis ſolũ dominiũ non etiã poſſeſsionẽ hæres acquirat,vt ibi, tñ earum rerũ etiam poſſeſsionẽ acquiret quarum nudã detentationẽ habebat, puta quod ex cauſa forte depoſiti vel cõmodati eas retieret, vt ſic cũ primũ ille hæreditatẽ adierit,illa cõtinuò nuda illarũ rerum detentario in ciuilem & natutalẽ poſſeſsionẽ conuertať ipſo iure arg.d.l.qua rõue.§.interdũ. ff.de acqui.rerũ

10 domi.& d.§.interdum,iuſt.de rerum diui.

Intellect.l. quẽadmodum.ff. de acqui.poſ. Vnde † ſubiuferť notabilis declaratio ad.d. l.quẽadmodũ,ut ſolo auimo hoc caſu citra ullius actus corporei inreruẽtũ poſſeſsio acqrať.

11 Intell. l. à Titio,ff.de furtis. cũ conc. Colligiť † etiã egregia declaratio ad l.à Titio.ff.de fur.l.cũ pater.§.ſurdo.ff.deleg.ij.l. ſi tibi homo.§.cũ ſeruus.l.legatarius.§.fi.ff.deleg.j. vt ſi ei qui rei meæ naturalẽ ex cauſa forte depoſiti vel cõmodati habebat derentationẽ eã rem legaui tunc is etiã ignarus nou ſolũ dominiũ ſed ẽt ciuilẽ & naturalẽ poſſeſsionẽ quæſiſſe videatur,licet nullus inrerfuerit animus aut etiam actus corporeus argu.dd.§.§. interdum.

Poſtremo alia multa ad tituli materiã ſpectantia videbis.infrà c.lxxvij.nu.7.vſque ad finem &.c.lxxviij.per totum &.c.lxxix. per totũ &.c.lxxxj.per totum &.lxxxiij.nu.23.cum ſeq. &.c.lxxxiiij.per totum &.c.lxxxvij. per totum.

Poſtremo multa ad titulum ſpectantia diſſeruimus.ſuprà.j.&.ij. parte & infrà par.iiij.c. lxxviij. & in.v. parte ferè per totam vnde quæ hic deſunt petenda ſunt.

CAP. LXX.

1 *Bona fides requiritur ad præſcriptionem.*
2 *Bona fides præſumitur.*
3 *Bonus quiſque præſumitur.*
4 *Homini naturaliter ſunt innata uirtutum ſemina.*
5 *Natura dux optima.*
6 *Principia qualia ſunt, talia ſunt principiata.*
7 *Generatum ſimile generanti.*
8 *Titulus putatiuus ſufficit ad præſcriptionem.*
9 *Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcriptionem.*
9 *Bona fides non eſt neceſſe ut probetur.*
10 *Notorium eſt allegandum.*
11 *Bona fides an ſit alleganda.*
12 *Bonam fidem implicitè allegari ſat eſt.*
13 *Bonam fidem poſt cauſam concluſam allegari ſat eſt.*
14 *Bona fides ut allegetur an requiratur ardua.q.*
15 *Notorium iuris non expedit allegari.*
16 *Rei appellatione omnes ſuæ partes continentur.*
17 *Dominium an præſumatur ex poſſeßione præſenti ardua.q.*
18 *Dominium incidenter agendo probatur ex poſſeßione.*
19 *Dominium probatur ex poſſeßione contra uiolentum.*
20 *Dominium probatur ex poſſeßione contra commodatarium & depoſitarium.*
20 *Dominium non præſumitur ex poſſeßione præterita fallit in.iij.caſibus.*

QVARTA PARS PRINCIPALIS ad bonam fidem adſpirans.

BOnam † fidẽ in præſcriptionibus & uſucapionibus deſiderari pluſquã manifeſtũ eſt, vt in l. Celſus.ff. de uſucap.l.ij.§. ſi à pupillo.ff. de vſucapi. pro emptore,l. cũ hæres.ff. de diuerſ.& temp.pręſcrip.l.vnica.C.de vſucap. trãſfor.auth.malæ fidei.C.de temp.longi pręſcrip. l.j.C.de bonis mater.in prin.inſt.de vſucap.tex. in c.vigilãti,& iu c.vlt.de pręſcrip. tex. in c.poſſeſſor malæ fidei.de reg.iur.lib.vj. & multa hãc ad rem ſpectantia tradũt Doct.m.dd.locis præſertim nouiſsimi in d.c.poſſeſſor,& in auth.niſi tricennale,& in l.j.C.de bonis mater. cũ ſimil. 1 Bona fides requiritur ad præſcr.

Bona

2 Bona fides præſumatur.

Bona† autem fides in dubio præſumitur, ex communi noſtrorum opiniõe. ita enim voluit Gloſſ. in l. ſuper. in uerbo, probetur, C. de præſcription. longi tempor. & in l. j. C. de euictio. & in l. ſi quis emptionis titulo, in uerbo, renuerunt, C. de præſcription. triginta annorum, §. primo, in verſicu. qui bona. inſtitu. de vſucapi. & in capitu. ſanctorum, in uerbo, ſacræ. & ibi etiam Panormitan. de præſcriptio. & in capit. ſi diligenti, in uerbo, bona fides, & ibi Innocẽ. & Petr. Vbaldus in repetitio. Panormita, & Felin. eodem titu. & Gloſſ. in capitu. ulti. in Gloſ. j. & ibi etiam Panormitan. eodem tit. & Gloſ. in cap. cum eccleſia de cauſa poſſeſ. & proprietatis. & Gloſſ. in cap. abbate. in princip. in uerbo, domini, verſicul. ad hoc autem. de ſenten. & re iudica. lib. vj. & in capitu. licet xvj. quæſ. iij. Innocent. in capitu. michael. de electio. & in capitu. ij. de in integrum reſtitution. & in c. vigilanti. de præſcription. Dinus in l. j. ff. de itinere actuq; priua. Cin. in l. j. in iiij. quæſtione, de ſeruit. colum. iij. Archidiaco. in c. j. in ver. bona fides, de præſcriptio. lib. vj. Barto. in l. Celſus, colum. v. ff. de vſucapionib. vbi de ea. re elegantiſsimè diſputat, & in l. communia, §. inter prædones, C. communi diuidund. & in l. quemadmodum, C. de agricol. & cenſit. libro xj. Baldus in repetitio. l. j. colum. iiij. C. vnde ui. & in ſua diſputatione incipien. accuſatus de ui turbatina, colum. penultim. & conſi. cclvij. Titius emi. libro. j. & conſil. cclxxxviij. dicta mulier. poſt medium. libr. iiij. Angelus. in l. j. C. quib. non obſtat longi temporis præſcrip. & in l. ſuper longi. C. de præſcrip. longi tempor. Anton. in capitu. peruenit. de cenſibus, Cumanus conſil. cix. domina Ioanna ante finem. Panormit. conſil. xviij. in cauſa, & quæſtione, colum. j. libro ij. & conſil. liiij. in quæſtione quæ ad præſens vertitur, colum. v. verſicu. nec obſtat, ſi dicatur ſtatutum, Alexand. plenè conſil. ccj. viſo & diſcuſſo, colum. ij. libr. ij. & conſil. xcj. in cauſa, & lite vertente, colum. ij. libr. v. Petrus Ferrar. tit. forma reſponſionis rei conuenti, in verbo, præſcriptionis, col. vij. Idem Barbat. conſil. lj. colum. iij. libro. iiij. Franciſc. Curt. iun. conſilio. lxxij. princeps. defunctus, colum. iij. in fin. & conſilio, lxxxiij. Deus pius, colũ. ij. & copioſiſsimè Socinus conſ. xxxviij. in cauſa dominorum, colum. ij. libr. iij. Philippus Decius conſil. ccclxxv. iuridicam eſſe arbitror, colum. ij. & conſil. cccix. in cauſa mota. Mediolani, Ancharanus conſil. cxlij. clarior col. pen. Ioannes Andreæ ad Speculatorem tit. de teſt. §. nunc videndum. add. magna colum. iij. Pett. Philippus Corneus conſil. cxxx. viſo libello, colum. xj. lib. j. Idem Corn. conſil. cccxxix. oſtenſo mihi, col. iiij eo. lib. j. Aries Pinellus Luſitanus de bonis maternis in authen. niſi tricennale, numer. 12. Didacus Conarru. in capitu. poſſeſſor. de regul. iur. libr. vj. part. ij. §. vij. Andr. Tiraquel. de præſcrip. in Gloſſ. ij. in verbo bona fides, §. j. Pet. Philip. Corneus cõſi. cxvij. primo aſpectu, colum. ix. lib. ij. & conſil. ccxxxix. in hac conſultatione, & conſil. ccvj. col. xj eod. libr. ij. per tex. in capit. auditis, & c. cum olim, de præſcription. Iaſ. in §. ſed iſtæ quidem, nu. 100. inſti. de actionib. Gabriel ſtrenuus Theologus in iiij. ſenten. diſt. xv. q. xiiij. arti. j.

3 Bonus quisque præſumitur.

Ratio huius tam receptiſsimæ ſentẽtiæ eſt, quia homo præſumitur bonus, l. merito, ff. pro ſocio, l. quoties. §. qui dolo, ff. de probatio. l. cum pater, §. te igitur ff. de leg. ij. cap. j. de ſcrutin. & tradunt Doctores in dd. locis, & in regula ſemel malus, de regul. iur. lib. vj Gloſſ. in c. ſi fortè, in uerb. ſcientię, de electio. lib. vj. Lucas de Penna in l. quemadmodum, colum. penulti. de agricol. & cenſit. lib. xj. Panormit. & Felin. in cap. cum in iure, de offic. delega. Bal. in cap. ſi. col. penul. de præſcrip. Idem Bal. in l. j. ad finẽ. C. ſi quis omi. cauſa teſtamen. cuius rei ratio egregia redditur per Ciceronem. iij. lib. Tuſcula.

4 Homini naturaliter ſunt innata uirtutum ſemina.

† ſunt enim (inquit) in nobis ſemina innata virtutum, quę ſi adoleſcere liceret ipſa nos natura ad beatam uitam perduceret, nunc autem ſimul ac editi in lucem, & ſuſcepti ſumus continuo in omni prauitate verſamur vt pene cùm lactè nutricis errorem ſuxiſſe videamur, cum vero parentibus rediti, deinde magiſtris traditi ſumus, tũ ita varijs imbuimur erroribus ut uanitati ueritas, & opinioni cõfirmatæ natura ipſa cedat.

5 Natura dux optima.

† & rursũ ibidẽ ait, à natura ipſa deſciſcimus vt optimã naturã nobis inuidiſſe videamur, & rururſus libr. j. de legib. ait natura duce errari nullo modo poteſt, & officiorum libr. j. ait, Naturam ducem ſi ſequamur nunq̃ aberrabimus. & hoc eſt illud ius naturale, qđ natura oĩa aĩalia docuit, ut in l. j. ff. de iuſtit. & iu. & in pr. inſt. de iure naturali qđq; ſimul cũ ipſo humano genere ꝓditũ fuiſſe teſtał Iuſtinianus, in §. ſingulorũ, inſt. de rer. diui. Nec dubiũ eſt,

6 Principia qualia ſũt talia ſunt principiata.

† q̃ qualia ſunt pricipia talia ſint principiata, ſicq; qualis eſt natura talis eſt hoiũ qſq; cũ principiatus creatus, & natus eſt, ita eleganter Bal. in l. j. ad fi. C. ſi quis omiſ. cã teſt. & And. Tira. de pſc. §. j. Glo. ij ver. ſed ꝙ in dubio facit, l. quiſqs, in prin. & §. j. cũ vbi no. C. ad leg. Iul. maieſt. ubi Gl. ait ſępe ſolet filius ſimilis eẽ patri, vñ ſic cecinebat Hora. oda. 4. lib. iiij.

7 Generatũ ſimile generanti.

Fortes creantur fortibus, & bonis
Eſt in iuuencis eſt in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Cùm ergo homo ſimul ac naſcitur ac generatur habeat ſemina innata virturum, quinimo non ſolum homo, ſed ēt ea oīa q̄ à narura creara ſunt optima ſint, par eſt ut bona fides & bonitas in homine præſumatur quandiu cōtrarium non probatur præſertim, cum qualia ſunt principia talia (vt diximus) eſſe intelligantur principiata.

Hæc communis cōcluſio variè intelligitur, primum quando adeſt ritulus legitimus & verus quale eſt cū emi rite & recte vel dotis aut donationis vel legati aut alio quouis ſimili titulo rem accepi & ita procedunt.ff.&.C.pro emptore, &.ff.&.C. pro donato &.ff.&.C. pro dote &.ff.&.C.pro hærede.&.ff.&.C.pro legato &.ff.&.C.pro ſuo.ita volūt omnes ſuprà relati.

8 Secūdo† intelligitur etiam ſi putatiuus rantum non etiam verus eſſet ille titulus, ſi quidē error iuſtus fuit aut tolerabilis.l. quod vulgo.ff.pro emp.l.non ſolum.§. quod vulgo.ff.de vſu cap.l.fi.ff.pro ſuo, quale eſt cum is cui mandaui rem vt mihi emeret eam mihi rradidit ſe emiſſe mentitus. ita tenent omnes quos ſupra retulimus iſtaq; & ſuperior ſunt communes opiniones.

Titulus putatiuus ſufficit ad p̄ſcript.

9 Tertio intellige † etiam ſi titulus eſſet reuocabilis.l.ij.§.ſi ſub conditione.ff.pro emptore.l.ſi id quod.ff.pro derelicto.l.ſi vir.ff.pro donato. vnde ſi vxor à viro quem dominum eſſe credebat rem donatam accepit eam contra verum dominum poteſt præſcribere, licet vir eam donationem eamq; rem poſſet reuocare.d.l.ſi vir d.l.ſi id quod. & licet rem ſub hac conditione niſi melior conditio allara fuerit abs te quem dominum eſſe credebam emerim tamen eam contra verum dominum poſſum præſcribere, quamuis is titulus meliore conditione allata reuocabilis ſit.l.ij.&.l.iiij.ff.de iudicm addi.niſi ſi dominus verus agere impeditus eſſet tunc enim contra eum non curreret præſcriptio.l.fi.§.ſin autem ſub cōditione, C.com. delega.l.qui heredi.§.ſi pars, cum Glo.ff.de condit. & dem. l.j.§.fi.C.de annali excep. alium tex.& exemplū habemus in l.in bello.§. ſi quis ſeruum.ff. de capti.Item fallit ſecundo, quando conditio eſſet ſuſpenſiua vt.d.§.ſi ſub conditione.

Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcri.

Quarto intellige etiam ſi titulus in quo nitit poſſeſsio ſit illegitimus quod obtinet quo ad præſcriptionem longiſsimi temporis, nam quo ad longi temporis præſcriptionem nō ſufficeret vt diximus. infrà c.lxxxj. nu.7.&.8.&.clxxvij.num.9.

Quinto intellige etiā ſi titulus omnino deficiat ut videtur eſſe communis opinio ex relatione Andreæ Tiraquell. de præſcri.§.j.Glo.ij. verſic.bona autem fides, dicam infrà c.lxxix.num.15.&.c.lxxxj.num.8.cum pręced.diximus fuſe ſuprà dum de titulo diſſerebamus.

Sexto intellige ſi adſit titulus etiam ſi eum me habere ignorem.l.ij.§.ſi ſub conditione ad finem.ff.pro emp.dixi.infrà c.lxxix. num.15.& in c.incip.tradirio.

Septimo intellige ſi ea bona fides indicijs probetur.l.pe.C.de euictio.

Octauo† intellige etiam ſi ea bona fides nō 10
probetur ſufficit enim allegari, ita tenēt Glo. in clem. appellanti de appell. Andreas Tiraq. de præſcrip.§.j.Glo.ij.verſic. ſed quæſtionis eſt, & ait ſe dixiſſe in d. clem. & hanc allegationē poſſe fieri etiam poſt cōcluſionem in cauſa firmat ipſemet Andreas Tiraquell. ibi, Antonius in c.peruenit, de empr.& vendi.& ibi Ioannes de Imola & Alex. in l. vnica.C.vt quæ deſunt aduoca. index ſuppleat.col.ij. Matthæus Affli. in conſti.Siciliæ conſt.incip.iuſticiarijs, col.iiij.

Bona fides nō eſt neceſſe ut p̄betur.

Facit † quia & ſi ea præſumptio bonæ fidei eo 11
quod eſt iuris reputetur eſſe quid iuris & conſequenter non requiratur probatio ſit ſed tantum allegatio tanquam res notoria, tamen & ipſum notorium allegandum eſt.l.ſi adulteriū cum inceſtu.§. Idem Pollioni, ff. de adulterijs ſecundum Antonium Butrium in c. bonæ, de poſtul. prælatorum, Idem Antonius in c. exceptionem, de excep. Ioannes Imolenſis in l.iiij. §.hoc autem.ff.de damno infecto, Marcus Mantua locorum communium. c.lvij. Et in ſpecie

Notorium eſt allegandum.

† q bona fides ſit allegāda tenēt Marcus Man 12
tua vbi ſuprà, & Bal. in.l.ſuper longi.C.de lōgi temp.præſcrip.col.iij.Idem Bal. in l.quicūque, in prin.C.de ſeruis fugit.& quod habens iuris præſumptionē pro ſe eam debeat allegare tradunt generaliter Seyſellus in rep.l.Celſus, col. ix.ff.de vſucap.& Marcus Mātua vbi ſuprà quā tamen poſt concluſionem etiam cauſæ allegari poſſe vterq; tam Mātua q̄ Seyſellus affirmant.

Bona fides an ſit allegāda.

Nono † intellige ſufficere vt tacite allegetur 13
puta dico me fundum vt meum poſſediſſe ita Alex.conſi.cc j.col.j.lib.ij.Decius conſi.cclxvij. Romanus cōſi.lxxvij.pater reuerēde. Andreas Tiraquell.vbi ſuprà verſic. cæterum per hanc iquos, verb.domini cogitatione.C. de fur. Boerius deciſi.xlij.alia inſuper.num.1.

Bonam ſidem implicite allegari ſat eſt.

Decimo intellige ſufficere † quòd ea allega 14
tio bonæ fidei fiat etiam poſt cōcluſam in cauſa ſecundum Antonium, Imolam. Afflictū Tiraquell.& Alex.in locis relatis ſuprà verſi. viij. quibus adde idem tenere Deciū conſi.cclxvij. Panor.in c. dudum.j.col.ij.de electio.& iterum Andræam Tiraquell.vbi ſuprà verſi.intellige & Marcum Mantuam vbi ſuprà.

Bonam ſidem poſt cauſam cōcluſam allegari ſati eſt.

Vndecimo † itellige vt procedat etiam ſi eà 15
bona fides nec probetur neq; etiam allegetur, etenim

Bona fides ut allege[...]

an requiratur ard. quæſt. etenim licet reliquæ iuris præſumptiones ſint allegandę iſthęc tamen bona fides adeò à iure præſumitur, tamq; æqua naturalis & indubitata præſumptio eſt vt nec eam allegare neceſſe ſit, ita tenent Antonius Butrius & Ioan. Imolenſis in c. præterea. ij. de tranſa. Panorm. in c. ſi. col. viij. de præſcrip. Barb. conſi. xlj. illud ad feram col. x. lib. j. Idem Andræas Barb. conſil. 50. col. ix. eod. lib. & conſil. xviij. col. penul. lib. ij. & conſi. lxx. eod. lib. per c. auditis, &. c. cum olim de præſcript. vbi nulla bonæ fidei mentione facta præſcriptio allegata fuit & ſatis fuit.

16 *Notoriũ iuris non expedit allegari.* †Cum enim (inquit) Barba. notorium eſt ex iure non expedit allegari, quinimo iudex illud ex officio ſupplere uel attendere debet per ca. Raynutius de teſtam. vbi iudex iudicauit ſup notoriam minimè allegatum vt ibi notant Io. Imolenſis & Panor. Idem Panorm. in cap. afferte de præſumptionibus Bald. in l. j. C. ut quæ deſunt aduo. Felin. in cap. adhæc, col. xj. de appel. Nec dubium eſt (inquit) Andr. Tiraq. vbi ſuprà. quin bona fides oriatur ex iuris notorietate vt fuſius ſuprà diſſeruimus, ergo eam allegari non expedit, iuris enim præſumptio liquida probatio eſt Gloſſ. in l. tutor qui repertoriũ C. de peri. tutorum l. licet Imperator, & ibi plenè Alex. & Iaſ. ff. de legat. j. per Andræam Barba. conſi. lxxiiij. ſcripſiſſet pſalmiſta lib. iiij. rurſuſq; conſi. omnium nouiſſimo.

Contrariam tamen partem vt hæc bonæ fidei præſumptio neceſſario ſit alleganda tenẽt Bal. in d. l. ſi per plõgi. C. de lõgi tẽp. præſ. Idẽ Bal. in d. l. quicunq; C. de ſeruis fugi. Andr. Tiraq. vbi ſuprà Marcus Mantua. cap. lviij. d. lib. ij. locorum communium qui alios allegant huius ſententiæ auxiliares vt attigimus ſuprà verſiculo. viij. ſed ſuperior pars vt receptior ita & verior nobis videtur, quæ materia à noſtris cæca & nebuloſa relicta nobis uidetur, quæ vt liqueat conſidera nonnullos caſus, primus quãdo bonæ fidei mentio fit explicitè, alter quando implicitè, vltimus quando nec implicitè, nec explicitè, primo caſu omnes conueniunt ſufficere, ueluti ſi agenti rei uendicatione allegaui me rem illam titulo & bona fide per tẽpus legitimum poſſediſſe, ſicq; præſcripſiſſe. Secundo caſu non ſatis ſeſe explicãt ueluti ſi rei uendicatione agenti obieci præſcripſiſſe me, nulla bonæ fidei mentionę facta, ſed ſatis eſt dixiſſe præſcripſiſſe me: quia intelligendum eſt ritè & rectè argumento. l. non putauit, in princip. cum ibi nota. ff. de bonorum poſſeſſio. contra tab. & illud uerbum eſt intelligendum in pleniore ſignificatu. §. ſed quoties, inſt. de iure nat. & id perfectum eſt quod ex omnibus ſuis partibus conſtat l. j. ff. de origine iuris, ſicq; qui dicit ſe præſcripſiſſe de perfecta (& cum omnibus ſuis legitimis qualitatibus) præſcriptione intelligit ne aliter inutiliter proceſſiſſe uideatur, nihil enim & inutile paria ſunt §. ſi. inſt. quib. mod. teſtam. infir. †& deniq; appellatione rei ſimpliciter prolatę, comprehenduntur omnes ſuæ partes ſiue illæ quotitatiuæ 17 *Rei appellatione oẽs ſuæ partes cõtinentur.* ſint l. Mæuio. in princ. in uerbo. totus. ff. de lega. ij. l. coniunctim, in uerb. ſolidam rem, & in verbo. ſolidam hæreditatem, ff. de legat. iij. l. hæc ſcriptura l. ſi ſeparatim, ff. de cond. & demon. §. ſi eadem res, inſt. de lega. l. ſi pluribus. ff. de lega. j. l. ſi quis cum totum, ff. de excep. rei iudic. l. cum quæſtio. C. de lega. l. vnica. §. vbi autem, cum. §. ſeq. C. de cad. tollen. ſiue illæ etiam ſint partes integrales uel ſubiectiuæ, vt in l. qui vſumfructum, vbi plenè notant Bart. & Iaſ. ff. de uerb. oblig. & d. l. cum quæſtio l. j. §. interdum, in uerb. in ſolidum l. inde Neratius, ff. de vſufr. accreſ. ergo qui ſe præſcripſiſſe ait omnes partes vel qualitates ad præſcriptionem neceſſarias (ſiue poſſeſsio ſit, ſiue titulus, ſiue bona fides) comprehendiſſe implicitè uidetur; facit egregius text. in l. Titius, in princ. ff. de liber. & poſthum. vnde apparet à Barbatio parum aptè allegatum fuiſſe textum in d. cap. auditis, & d. cap. cum olim, de præſcrip. quando quidem ibi non eſt uerum bonam fidem allegatam nõ fuiſſe, quinimò eo ipſo quòd præſcriptio allegata fuit bona quoq; fides implicitè allegata intelligitur, & ſic ita reſponſuros uerisſimilimum eſt non ſolum illos qui affirmãt bonam fidem allegari nõ oportere, ſed etiam eos qui contendunt allegari oportere, quãdo quidem hic implicitè allegata uideretur. Vltimo caſu quando nec implicitè nec etiam explicitè allegata fuit, ſed dumtaxat dictum fuit à reo ſe eã rem per tempus ad præſcribendum legitimũ, legitimaq; ex cauſa poſſediſſe, licet hic nulla mentio fiat de bona fide adhuc ſufficeret, quia ea à iure præſumitur ut ſuprà latiſsimè oſtendimus, id quod in iure notorium eſt, unde fit ut ſuperuacua ea allegatio uideatur, ſicq; à iure deſiderari minimè ſit veriſimile, ſed omnino in ciuile argu. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt lega. nomine caue. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procura. l. Cornelius l. iam dubitari. ff. de hære. inſt. l. uerba hæc, ff. de cond. inſt. & potiſſimum, quia ſi uerum amamus uſucapiones in ſola poſſeſsione legitima nituntur nec bonam fidem deſiderant poſitiuè, ſed tantum malæ fidei uitium abeſſe, nec titulum deſiderant, ſed tantum iuſtam aut tolerabilem poſsidẽdi cauſam, ut per l. iij. ff. de uſucap. fuſe oſtendimus infrà cap. lxxvii. nume. x. cum pręced. & ſeq. & cap. lxxij. & cap. lxxxj. Sicq; qui legitimi temporis

poris poſſeſsionem ex iuſta cauſa emanantem allegauit, ſufficiẽter allegaſſe uidetur, nec quicquam vltra deſideratur vt dd. in locis oſtendimus aduertentes iſthæc à noſtris non ſatis vnquàm fuiſſe præuiſa. Et diximus ſuprà part. iij. per totam.

18 Dñium an præſumatur ex poſſeſsione pſenti ardua q.

Redeundo ad noſtram bonæ fidei † præſumptionem, cũ oſtenderimus eã præſumi in hoïe à natura inq; eo naturaliter eſſe innata uirtutum ſemina, inde pari ratione deſcendit vt ex poſſeſsione præſenti dñium à lege præſumatur aliter enim cum per l. quærabatur, C. unde vi præſumptum ſit, ꝙ ad me non pertinet id ad alios omnino pertinere, certè ſi lex ꝙ poſsidet meũ eſſe non præſumeretur iã alienũ poſsidere præſumeret, ſicq; me malum hominem eſſe malamq; fidem habere contra ea quæ ſuprà fusè oſtendimus, ſicq; in ſpecie vt ex poſſeſsione præſenti dominium habere poſſeſſorem præſumptio ſit, tenẽt Glo. in l. pen. in verb. amoueri. ff. de condi. inſt. quam ibi ſequuntur Bart. Bald. Ang. & Pau. Caſtren. ibi. Bar. Ange. & Paul. Caſtren. in l. Titia per text. ibi. ff. ſolut. matr. & Alb. in d. l. pe. col. j. & Nico. Boer. deci. xlij. alia inſuper Ange. in l. filiusfamilias. §. ijdẽ principes. ff. de legat. j. Barbatius conſi. l. libr. j. numero. 12.

Contrarium tamẽ vt ex poſſeſsione præſenti non arguatur dñium tenet Glo. in l. cum res quam ibi multi ſequuntur. C. de probatio.

Quid dicendum? & ſanè prior opinio ut receptior ita & uerior videtur per iura ſuprà allegata quibus adde egregium textum in §. cõmodum inſt. de interd. l. actor quod aſſeuerat. C. de proba. & per noſtram rationem ſuprà relatam, quæ habet oẽs hoïes bonos eſſe bonosq; pſumi & mala fide carentes, ſicq; minimè pſumendum eſt vt is qui fundum ut ſuum poſsidet colit & fructus ſibi colligit alienum mala fide, perfidè, & furtiuè contrectet, ſed potius vt rem ſuam pertractare videatur, quæ concluſio uariè intelligitur. Primum vt ſe aduerſus agentem poſsit defendere dic. §. commodum, inſt. de interdi. d. l. actor. cap. in pari, de reg. iur. lib. vj. l. fauorabiliores, ff. de regu. iur. † Deinde intelligitur etiam agendo, nam ſi poſsideam fundum dominantem tuq; fundum ſeruientẽ, te ſeruitutem pati nolente, duo ſunt mihi probanda, primum me dominum eſſe fundi iſtius quem dominantem aſſeuero, alterum tuũ fundum huic fundo ſeruitutem debere. quod vltimum ſi probauero, primum nempe me eſſe dominum fundi dominantis eo ipſo probare videor quod probo me eum poſsidere fructusq; vt dominum colligere, eumq; arare & colere, & ſimilia, ita tenẽt Bar. in d. l. pe. & Boer. vbi ſuprà nume. viij. nempe, in d. deciſ. xlij. Alex. cõſ. iiij. lib. ii. & conſi. ciii. nu. x. lib. vii. Corn. conſi. xlviii. lib. iii. Andr. Barba. conſi. viii. col. ii. libr. i. Gloſſ. & Florianus per text. ibi in l. prima. ff. fami. erciſc. Rapha. Cuman. conſi. cl. ad finem Gloſſ. in l. ſicuti, §. ſi quęratur, ff. ſi ſer. uendi. Iaſ. poſt Bartol. ibi in l. ſi prius, colum. ix. ff. de noui operis nunciatio. & alij. quos allegat Boerius, ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opinionem.

19 Dñium incidenter agendo probatur ex poſſeſsione.

Nec ad rem pertinet l. item mela, §. penulti. ff. ad legem Aquil. quia ibi conſtabat alterum eſſe dominum ſecundum Bar. in d. l. pen.

Tertiò † hæc concluſio intelligitur etiam quando quis uult agere rei uendicatione contra violentum ſpoliatorem, tunc enim vt contra eum obtineat ſatis eſt probare ſe tanquàm dominum poſſediſſe, ita tenent Bartol. & Bal. in d. l. penultim. ff. de condition. inſtitu. & Nicolaus Boerius, d. deciſ. xlii. numer. 6. & etiam Paulus Caſtrenſis in d. l. penultim. & Barthol. Socinus conſil. cxii. numero 23. libr. iiii. per l. ſi quis emptionis, §. ſed hæc, C. de præſcrip. triginta annorum. 20

20 Dñium probatur ex poſſeſsione contra violentum.

Quarto † intellige etiam ſi agerem rei uendicatione contra commodatarium qui rem à me commodati nomine accepit. 21

Quinto idem ſi agerem cõtra depoſitariũ qui depoſiti nomine rem à me accepit, nam & his duobus caſibus ex hac ſola poſſeſsione de præſenti dominus præſumor etiam rei uendicatione agẽs, nec illi poſſunt mihi referre quæſtionẽ dominii non magis, quàm ſi contra eos agerem depoſiti, aut commodati actione, nã eo ipſo, quòd cauſam à me habent, nec ex fide reſtituunt me ſpoliare videntur, ſicq; in hac rei uendicatione ex ſola præſenti poſſeſsione dominus præſumor arg. l. colonus, ff. de ui & ui arm. iuncta l. ſi quis conductionis. C. locati l. ſi alienam, cum ibi. not. ff. ſolu. matr. & quanuis contrarium uideantur tenere Doct. poſt Glo. ibi in l. ita ut ſi fur, ff. commod. tamẽ hanc opinionem defendunt Pau. Caſtr. in d. l. pe. & Nic. Boerius nu. 7. d. deciſ. xlii.

21 Dñium probatur ex poſſeſsione contra cõmodatarium & depoſitarium.

Hactenus quando is de pręſenti poſsidebat ciuiliter & naturaliter uel ſaltem ciuiliter uerè uel interpretatiuè, † quid autem ſi nunc nõ poſsidebat, licet olim poſſediſſet, an ex ea præterita poſſeſsione præſumatur dominium & regula eſt non præſumi ita Glo. in l. ii. C. de probat. Boerius ubi ſuprà nume. x. Bar. in d. l. pen. Bal. in l. non ignorat col. vi. C. qui accuſa. non poſſ. Corn. conſi. xix. cum conſi. ſeq. lib. ii. per l. & quæ nondum ſunt §. i. ff. de pigno. & fallit ſi poſſediſſet, annis triginta, quia eo tempore rẽ illam etiam titulo non apparente præſcriberet per l. 22

22 Dñiũ nõ præſumitur ex poſſeſsione pterita fallit in tribus caſib.

per l.ſi quis emptionis.§.j.C.de præſcr. xxx.annorum ſecundum eoſd.& vtraq; opinio communiter recepta eſt. Fallit ſecundo quando lōgum tantum tempus preterijt ſiquidem adfuerat legitimus titulus vel cauſa poſsidendi ſecundum eoſdem Doct.communiter & Ludo. Roma.conſi.ccccxxiiij.circa propoſitum, & Socin.conſi.cvj.in cauſa, col.iiij.lib.ij.Gloſſ.& communiter Docto.in l.cum res.C.de probat. Boerius,vbi ſuprà,nume.4.Bar.conſi.cx.quidā Maſiolus. Fallit tertio quando breuius tempus cum legitimo titulo poſſedit & agebat publiciana ad poſſeſsionem tantum recuperandam (non autem rei uendicatione) tunc enim obtineret contra poſsidentem ſine titulo: ita procedit titulus.ff.de publi.in rem actio.quia poſterior poſſeſsio non intitulata aut præſumitur clandeſtina aut non iuuat contra hunc qui nititur poſſeſsione intitulata, ita Socin.in l.rem quę nobis,in princ.q.iiij.ff.de acquir.poſſeſsio. Alex.conſi.lj.lib.j.& cōſi.cxvij. eod.lib. & conſil.vj.libr.iij.ſecus ſi poſterior poſſeſsio intitulata ſimiliter eſſet,tunc enim præferetur, quia in pari cauſa potior eſt conditio poſsidētis c.in pari,de reg.iur.lib.vj.tradunt Innoc.& alij in c.cū ad ſedē,de reſt.ſpoli.per c.licet cauſam,de proba. Item fallit quando iunior poſſeſsio eſſet diutina, vt dicemus in c.lxxxv.n.5.

CAP. LXXI.

1 *Mala fides an noceat quando contractus fit per procuratorem.*

2 *Domini mala fides nocet, licet contractus fiat per procuratorem de iure cano.*

3 *Pupillo non nocet tutoris mala fides.*

4 *Pupillus non poteſt habere malam fidem.*

5 *Malam fidem populus quando uideatur habere & quomodo purgetur.*

1 Mala ſides an noceat quā cōtractus fit per procuratorē ardua.q.

MALA fides non impedit præſcriptionem quando contractus fit per procuratorem, uel eum qui ſubeſt noſtræ poteſtati, ut (eſt filius uel ſeruus) ſi quidem dominus tantum nō etiam is per quem contractus fiebat habebat malam fidem, ita tenent Bald.& Angelus in l. ſuper longi, C.de longi tempor.præſcriptio.per l.eum qui.§. in hac,ff.de public. in rem actio. Gloſſ.in l.huiuſmodi,ff. de contrahen.emptio. Gloſſ. in l.cum mancipium,ff. de ędi.edict. per Azonem in ſumma, C.de ædil.edict. colum.penultim. verſicu. ſed ſi queras, † Quod optinet de iure ciuili non de iure canonico, quo iure noceret domini mala fides teſte Balbo de præſcription.in iij.part.iij.partis princ.q.xviij.

2 Dñi mala fides nocet licet contract. fiat p. pcuratorem de iure cano.

Limita ſecūdo ut mala fides aut bona fides procuratoris non ſit in conſideratione, ſed tantum domini, quo ad ſingularem ſucceſſorem, vnde ſi rem alienam quam tuam eſſe putabas per procuratorem qui eam alienam eſſe ſciebat mihi vendidiſti, præſcribere poſſum, quia non videor ab authore malę fidei emiſſe, ita Bartol.in l. qui fundū, §.procurator,ff.pro emptore Alexand. in l. Pomponius, §. cum quis colum.iiij.ff.de acquiren.poſſeſſio. Balbus vbi ſuprà. Quæ quidem limitationes veræ ſunt in ſe, ſed principalis cōcluſio ſuſpecta videtur, nam vtriuſque iuris definitio dum pręſcriptionem cum mala fide procedere negauit id proſpectum uoluit, ne qui ſciebat alienum ſe poſſidere inde lucrum ſe facturum ſperās tardior & ſegnior in reſtituendo fieret, quæ ratio non minus urget quando rei alienæ poſſeſſionem per ſeruum, uel filium, quæſiui, quàm ſi eam per me ipſum quærerē, vtroq; enim caſu tardior in alieno reſtituendo redar ſi lucrum præſcriptionis īde facturum me ſpero, quàm eſſem ſi id minimè euēturum ſcirem, ergo habebit locum capit.poſſeſſor.de regulis iuris lib.vj.c.vigilanti, capitu. fina.de præſcription.in princip. inſtitu.de vſucapion. l.vnica, C.de vſucapion. transfor.cum ſimil.niſi dixeris ſuperiorem cōcluſionem procedere quando contractus fiebat per procuratorem, uel filium vel ſeruum ignorante domino uel patre, ſeruus enim uel filius contrahendo, & poſſeſſionem corporalē apprehendēdo ius poſſeſsionis naturaliter qſiuit, l.j.in princip. vbi ex naturali poſſeſſione, l. iij.ff.de acquiren.poſſeſſi.iure enim naturæ hi ſunt integri ſtatus, l.quod attinet, ff.de reg.iu. vnde tale ius eis per prius cohærens poſtea trāſitum facit ad patrem uel dominum, quia penes eos reſidere nec momento potuit, l.placet, de acquiren.hæredita. l.acquiritur, ff.de acqui rerum domin.nam domino vel patri inſciis, uel etiam inuitis acquirerent ſerui uel filijfamilias, l.ſeruus vetantē, ff.de verborum oblig. per totum inſtitu.per quas perſo. nob.acquir. & hac ratione, per alluuionem rei alienæ dominium nobis etiam inuitis, & ignaris acquiritur vel etiam ſcientibus alienum eſſe, §.præterea. inſtitu.de rerum diuiſio. l.adeo, §.pręterea per alluuionem, ff.de acquirē.rerum domi. ergo pari ratione nobis etiam nolentibus acquiri poteſt ius poſſeſſionis per ſeruū vel filium, ſed quo ad ius præſcribendi dubito: dic ergo quòd quandiu ignoraui nomine meo ſeruum procuratoremve aut filium meum emiſſe, & poſſeſſionem accepiſſe tandiu, & ſi ſciam illam rem eſſe alienam tamen cum ignorem me

me eam poſſidere non poſſum videri mala fide poſſidere, cum bona aut mala fides pendeat ex animo noſtro, l. penul. C. de euiction. ſicque ſi per eas perſonas tandiu ignorante me retenta poſſeſſio fuit, quòd explera fuit præſcriptio eam rem optimo iure quæſiui.

Cæterum ſi ante completam præſcriptionē cœpi intelligere eam rem me per illas perſonas poſſidere, iam ſcio alienum me poſſidere, ſicq; ſum in mala fide, quę etiam ſuperueniens poſt cœptam præſcriptionem nocet de iure canonico, ſumq; in mala fide eo, quòd poſſum, & debeo iubere eas perſonas eam rem reſtituere, uel id ipſemet facere debeo. l. ſemp qui nō prohibet, ff. de reg. iur. l. qui patitur, ff. manda. & quia non ſufficit abſtinere à malo niſi fiat, quod bonum eſt, l. ſi ita ſtipulatus eſſem abſte, & ibi Bart. ff. de uerb. ob. uide c. lxxxix. nu. 41.

3 Pupillo non nocet tutoris mala fides.

Mala † fides tutoris non nocere pupillo tenent Bald. in auth. adhæc. C. de vſuris Ioannes Imolenſis in repet. cap. fina. col. xxix. de præſc. & Franciſcus Balbus de præſcriptio. in iij. parte iij. partis principa. q. xvj.

4 Pupillus non pōt hēre malam fidem

† Sed & ipſe pupillus malam fidem habere non poteſt, quod attinet ad præſcriptionem niſi ſit doli capax ſecundum Bald. & Franc. Balbum vbi ſuprà, & ſuperior ſententia probari videtur in l. iij. in ſui generalitate, ff. de vſucapio. præſertim iunctis his, quæ diximus, ſuprà circa definitionem præſcriptionis.

5 Malā fidē populus quādo uideatur habere, & quō purgetur.

Et † mala fides ſingularium perſonarum de vniuerſitate nocet ipſi vniuerſitati, ſicq; quandiu uiuit aliquis de populo uel collegio uel de vniuerſitate qui habuit ſcientiam rei alienæ, is populus, uniuerſitas, collegium nō præſcribit, ita Innocentius in capitu. cura, de iure patronatus Bart. in l. poſt pluribus, in fi. ff. de vſucapion. Franciſcus Balbus vbi ſupra, q. xvij. Petrus Philippus Corne. conſi. xxii. videtur in hac conſultatione, col. iiii. libr. j. ſed illa mala fides purgatur extinctis omnibus iis qui ſcierūt, & habuerunt ſcientiam rei alienæ ſecundum Innocentium, Bart. & Franciſcum Balbum vbi ſuprà contra Corneum ubi ſuprà, qui eam purgari illo tempore poſſe negat motus, per, l. proponebatur, ff. de iudic. ubi ſubrogationis cauſa ſemper idem populus eſſe intelligitur, facit l. ſi grex, ff. de leg. i. l. grege, ff. de leg. ii. §. ſi grex, inſt. de lega. ſuperior tñ ſnia q̄ habet oibus ſaltē extinctis purgari eā malā fidē, ut humanior ita & verior vř, nā etſi p ſubrogationem unus idēq; populus intelligať, tñ idē quoq; eſt ī filio q eadē pſona cū pře intelligiť, l. fi. C. de impu. & tñ patri ſuccedēs iuſtā ignorantiæ cām cenſeť hře, c. is qui in ius, de reg. iu. lib. vi. l. qui in ius. ff. eo. & conſequenter olim præſcribebat.

CAP. LXXII.

1 Præſcribere an poßit miſſus in poſſeßionem ex cauſa noxali uel dāni infecti, cum ſciret rē illā non eſſe illius, contra quem decretum fuit interpoſitum. egregia q.

2 Mala fides quando in eſſe intelligatur.

3 Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur.

4 Facti appellatione non factum etiam continetur.

5 Mala fides nō ſemper ſequitur, & arguitur ex ſciētia rei alienæ.

6 Dominus rem ſuam negligens quando uideatur eam pro derelicto habere.

7 Intellectus c. 1. de præſcrip. contra communem opinionem.

8 Intellectus l. ſicut, & l. omnes. C. de præſcrip. xxx. annorum.

9 Intellectus c. fi. de præſcription.

Poſsidebam ſeruum alienum bona fide, cuius uerum dominum ego non ignorabam, is ſeruus ex cauſa noxali mihi traditus fuit, an cum habeam ſcientiam rei alienæ eum poſſem vſucapere quæſium eſt, ac vehementer cōtrouerſum. mouet quæſtionem † quòd licet in dubitatum eſſet vſucapi poſſe inſpecto iure ciuili, l. generaliter, ff. de noxalib. act. tñ iure canonico generaliter definitū eſt mala fide vſucapi nihil poſſe, c. vigilanti, & c. fi. de præſcr. qđ ius & in foro ſeculari ſeruandum eſſe ait ſummus pontifex in d. c. fi. ſicq; cōis opinio eſſe vř q miſſus in poſſeſsionē ex cā tam noxali q̄ dāni infecti nō poſsit præſcribere eam rem, quam ſciebat eſſe alienā, non illius contra quē decretū iudicis fuit interpoſitū, ita tenent Paul. in l. prætoris, in prin. ff. de dam. infec. idq; ſequiť & ait meritiſsimè defenſum eſſe eps diſſertiſsimus ciuitatus Rod. in c. poſſeſſor, de regu. iur. par. ii. §. ix. nu. 8. Rom. in l. ſi p errorē, ff. de vſuc. Ale. in l. ſi finita §. ſi de uectigalibus, nu. 11. ff. de dāno infec. Imo. in c. fi. de præſc. col. xix. in rep. Idē in l. ſequiť, §. ſi uiā, nu. 26. de uſucap. Pau. in d. §. ſi de vectigalibus, Paul. in l. iuſtè poſſidet, ff. de acq. poſ. Bar. in l. Pomponius, §. ſi iuſſu, eo. titu. ſentit Ang. in l. i. C. de iudi. nu. 63. 1

1 Præſcribere an poſſit miſſus in poſ. ex cā noxali uel damni infec. cum ſciret rem illā nō eſſe illius cōtra quē directum fuit interpoſitū ardua. q.

Contrariam partem vt miſſus in poſſeſsionem ex cauſa ſiue noxali ſiue dāni infecti poſſit rem præſcribere, licet ſciat eam rē eſſe non illius contra quem decretum fuit interpoſitū, ſed alterius tenent Gloſſ. in c. poſſeſſor, de reg. iuris in vi. Gloſſ. in cap. ſi diligenti, & ibi Antonius nu. 12. de præſcriptio. Bal. in l. ii. ff. ſi ex noxali cauſa agatur. Idem Baldus in auth. ei qui iurat, col. pen. & ibi Salicetus q. ix. C. de bonis auth.

auth.iud.poſ.Spec.in tit. de ſecundo decreto, §.iuxta,nu.8.Abb.nu.28.in d.c.ſi diligenti, & ibi Anto.nu.12.Bald.in l.gñaliter,ff.de noxal. act.in prima lectu.& iterum in lect.ij.eſtq; cõmunis op.ſcd̃m Ale.ĩ d.§.ſi de uectigalib.n.11.

Quid dicendum?& quidem vr̃ hæc poſterior opinio in noxali cã longe verior q̃ cõtraria, ꝑ tex.aptum in d.l.gñaliter,& in eo tñ qõ erit,an is tex. iure cano.correctus intelligatur quod minimè dicendũ eſt,non enim ſeq̃t habet quis ſciam rei alienę,ergo nõ põt præſcri-
2 bere,† quinimò ſæpe præſcribere põt, nec in mala fide eſſe vr̃,qđ primũ apparet in l.ſi id qđ ij.reſp.ff.pro derelicto,vbi vxor viro donauit rem ſuã,ſicq; eũ dñm nõ fecit ut ꝑ tot.ff.& C. de don.inter uir.& uxo. virq; deinde eam rem mihi ſcienti vendidit,qui præſcribere poſſum ut tex.ait licet nõ ignorarem eã rem vxoris eẽ neq; ab ea ſed ab eius marito cãm hr̃em, ratio eſt,ut ibi expreſsim iurecõſoltus ait, quia quaſi volente,& cõcedente dña,is maritus vẽdidiſſe vr̃.Nec ad rem ꝑtinet qđ Glo. ibi ait tẽ alienã donaſſe vxorem,nã illud eſt diuinare,& ꝓterea eſt cõtra ꝓſcriptionẽ, l. merito in prin. ff.pro ſoc.& ꝑ tot.C.de reb.alien.non alien.& quod intolerabilius eſt aduerſať palam illi textui in verbo dña. Secundo eſt tex.in l.ſi vir,ff. ꝓ dona.Tertio l.j.§.ſi uir,ff.de acq.poſ. vbi vir vxori donauit,nec ideo deſiijt trãſuolare poſſeſsio in uxorẽ donatariam,q̃ iuſtè poſsidere intelligendũ eſt. Quarto eſt tex.in c.j.de ꝓſcr. & in c.placuit ſupra,alleg. vbi ẽt iure cano.eccleſia contra eccleſiã põt ẽt breui tp̃e ꝓſcribere locũ,iuſq; qđ ſciebar eſſe alienum. Quinto
3 † dñia non ſunt de iure naturali primæuo, ſed tñ de iure gẽt.qđ induxit dñiorũ diſtõnẽq; & ſeparionẽ,antea.n.oĩa erãt in cõi,l.ex hoc iure ff.de iuſt.& iu.§.ius aũt gẽtiũ, inſt.de iur. nat. plenè ꝑ Bar.Paul.Iaſ.& alios in d.l.ex hoc iure diximus ĩ tra.de ſue. crea.in ꝓfa.& in §. j.huic aũt iuri gen.ſbe ciuilis,& derogare põt,& quotidiè derogat,iuxta Gl.cõiter appr. ibi in l.ius ciuile eſt.ff.de iuſt.& iu.& licet id qđ nr̃m eſt ſiñ facto nr̃o à nobis auelliñ dẽat.l.id qđ nr̃m, ff.de reg.iur.tñ illud regulare, uerũ ex cã à nobis auferř,ẽt ĩuitis,uel ignoratib. ut in l.itẽ ſi uerberatũ,§.j.ff.de rei uen.l.Lucius, ff.de euic. Gl.& Bar.in l.Antiochẽſiũ,ff.de priu.cre. Bar. Paul.Iaſ.& alij ĩ d.l.ex hoc iure, ut ergo ibi auferř nobis inuitis rei nr̃æ dñiũ ex legis ciuilis diſpõne & ꝑmiſsione,nec ſe ĩtromittit ius canoni. ad hoc ut ablatũ dño reddať ; cur nõ idẽ erit & in ſpẽ nr̃a,ubi iuſtiſsima cã eſt vt res nr̃a nobis auferať,ne mihi ĩmerenti dãnũ ſeruus tuus ĩpunè inferat,uel ſi intulerit nobis reſarciať,tibi re tua adẽpta,& in me ad emẽdatio-

Mala fides quando inducatur.

Dominiũ ut nobis ẽt inuitis auferatur.

nem dãni trãſlata.Nã & ſimiliter qđ ſi furtum mihi faceres manifeſtũ,qđ ſi nõ manifeſtũ,qđ deniq; ſi ui rẽ abripuiſſes,nõ ne ꝓter ipſius rei ſubſtractæ,aut vi ablatæ reſtõnẽ ẽt tuũ amitteres,& ĩ me trãsferreř.ſ.pœna uel dupli uel quadrupli,§.furtorũ,§.cõceptũ,cũ ſeq.§.fi.inſt. de obli.q̃ ex delicto,in prin. inſt.de vi bon.rap.§. quadrupli,& §.dupli,inſt.de act.nõne te inuito his caſibus rerũ tuarũ dñiũ habeo,te inq̃ iuito iure tã ciuili q̃ cano. in tui pœnã, & punitionẽ ergo ſimiliter,cũ ſeruus tuus dãnũ mihi,rebus ue meis dedit,tu dãnũ ſẽtiẽs,ſeruuſq; ille tuus mihi tradeř,niſi dãnũ emẽdaueris, nec refert abſte an ab alio poſſidereř quo tp̃e dãnũ dediſſet,quinimò ĩſpecta legis interꝓtatione nõ vr̃ id dãnũ dño ſerui cõtigiſſe ſine facto ſuo, †nã appellatione facti ẽt nõ factũ cõtineř,Inſtit.de 4
nup.§.ſi qua uxor,ĩ fi.dũ ait rectius ſe facturos ſi abſtinuerint,Gl.& Doct.ĩ l.iij in pr.ff.de vẽr. obl.Alex.in §.ſi id qđ l. ubi aũt nõ apparet, ff. de uer.obl.Dec.in l.id qđ nr̃m,ff.de regul. iur. dñs ergo,q dãnũ uel noxã à ſeruo ſuo datã nõ emendat,quaſi feciſſe vr̃, quo magis ſerui ſui dñio priueř. Quid deniq; ſi ſeruus meus iuſto bello captus aufugerit,adq; ſuos reuerſus,fuerit inſcio me uel inuito?nõne eius dñiũ ꝑdo? Quid ſimiliter ſi ferã cœpimus,eiuſq; dñium q̃ſiuimus,eaq; cuſtodiã nr̃am euaſerit, inq; naturalẽ ſuã laxitatẽ ſe recepit,nobis ĩuitis, aut ĩgnorãtibus nõne in his caſib.& ſimilib.id ſtatim nr̃m eẽ deſinit?l.iij.ff.de acq.re.do.cũ ll.ſequen.l.naturalẽ,§.examẽ l.nihil,in pr.ff.de capti §.itẽ ea q̃ ex hoſtibus inſt.de re.di.Quid ꝓterea ſi ſeruus meus ꝓditionẽ detegit, nõ ne ĩſcio me & ĩuito libertate ꝓmeij loco donať, & meus eẽ deſinit,l.ij.iij.& iiij.& ꝑ to.C.qb.ex cau.ſerui ꝓ ꝓmio liber.accip.Nã etſi pr̃ia ptãs res inæſtimabilis ſit,l.filiusfa.§.ſcd̃m vulgarẽ. ff.de leg.j.nõne pr̃e obduritiẽ filiũ emancipare cogiť?l.diuus,ff.ſi à parẽte qs fuerit manu. id qđ accidit in oĩbus ẽt delictis,ĩ q̃bus pœna bonorũ ĩponiť.ergo cũ res nr̃a nobis auferť,& in aliũ trãsferť,ĩterdũ fit ob demeritũ nr̃m, interdũ ob meritũ illius in quẽ trãsferť, ĩnterdũ ob vtrũq;,ĩterdũ & quarto ob meritũ & fauorem ĩpſius rei, ob demeritũ nr̃m,ut ĩ d.l.diuus, ob meritum eius in quem transfertur, & ob eius fauorem,ut in d.l.item ſi verberatum, cum ſimilibus, ob demeritum noſtrum & meritum illius in quem transfertur, uel ob eius fauorẽ vt in pœna dupli,quadrupli, & ſimilibus, ſuprà allegatis, & facit per totum C. & ff. quibus vt indign. ob meritum & fauorem ipſius rei, ut in exemplo, C. quibus ex cauſis ſerui pro præmio libertatem accipi. Cum ergo res noſtra nobis à lege adimatur interdum culpa

Facti appellatione nõ factum ẽt continetur.

 noſtra,

noſtra, interdum ſine ea, ſed ſolum ob fauoré ipſius rei, vel eius in quem transfertur, isq́; eã poſsideat, eaq́; potiatur, non iguorans alienã fuiſſe, & à dño inuito vel inſcio ablata inque eum translata. Quid mirum, aut nouum eſt, ſi idem faciat lex ex cã noxali? & qua ratione potuit lex dñium ſtatim tibi ablatum in me trãſferre, eadem ratione, & longe facilius, aut iuſtius poterit efficere, ut id dominium trãſeat poſt longam poſſeſsionem, & præſcriptionem, nam & prælatus, qui non pōt res eccleſiæ alienare, poterit ꝑ negligentiã, & interuentum longi tẽporis eccleſiæ nocere, ut eius res præſcribant. c. ueniens, de pręſcrip. ubi ꝑ Doc. & Decius in d. l. id quod, ff. de reg. iur. facit tex. in c. illud, & c. de quarta, de præſcript. ergo vtroq; caſu, ex parte legis par potentia eſt, in auferendo à nobis dñio rerum noſtrarum ex cauſa, nã & eius anthoritate noſtrum tuemur, aliter. n. non deeſſet alter fortior vel calidior, qui vi, armis, aut calidirate, uel dolo, rebus noſtris potiret. itaq; authoritate legis rerum nr̃arum dominium nobis innitis, & ignorantibus ex cauſa pōt, & ſepiſsimè ſolet auferri. qđ accidit ẽt ꝑ modũ præſcriptionis nõ ſecus, q̃ ꝑ alios modos. ſine is qui rem acquirit alienũ ſciat ſe poſſidere, ſiue ignoret, cum adeſt cã nõ iniuſta cõcedendi, ut etiam ſciens quis alienum, & poſſidere, & pręſcribere poſſit, qualis profectò adeſt in cã noxali qñquidem eſſet ꝑ iniquum, nt ſeruus tuus mihi ĩmerenti, aut rebus meis dãnum ininria daret, idq́; impunitum maneret, ſi ergo is ſeruus mihi iuſſu iudicis traditus fuerit, nec dñs, aut qui eum poſſidebat illum defenderit, ſatis videntur maluiſſe ſeruum abijcere, inq; me transferre, q̃ dãni æſtimationem præſtare, argu. l. ſi finita, §. non autem ſtatim, ff. de dã. infec. vbi ꝑ Doct. in ſimili ꝑ Iaſ. in l. j. col. fi. C. de ſer. fugi. ꝑ eundẽ in l. naturaliter, §. nihil cõe nu. 84. ff. de acqui. poſ. Gloſſ. in l. ſi de eo, ibi Paul. & Ale. §. j. eo. titu.

Quod obtinet, ſi ponimus ex cã noxali conuẽtum à me fuiſſe ipſum dñm ſerui illius, qui dãnũ dedit, idẽ ſi ponimus cõuentũ à me fuiſſe aliũ, qui bona fide eũ ſeruũ poſſidebat, & cum iuſſu iudicis mihi his ſeruus ꝓ noxia traderet̃ illđ qdẽ notũ fuiſſe vero dño, at ſi pōimus dñm huius rei ignarũ, iniquũ vr̃, eũ re ſua ignorãtẽ priuari, meq́; eã lucrifacere cũ alienã ſcirẽ, nã tũc & ille ĩnocẽs, & ĩculpatus dãno afficeret̃, & ego ĩpius ſciẽsq́;, mala fide alienũ lucrifacere, ſed adhuc idẽ eẽ dẽt tã iure ciuili ꝑ d. l. gñaliter, ff. de noxal. q̃ iure canoni. nã res mea ſiue peat, id ad detrimẽtũ meũ nõ alterius ſpectar̃ debet, ſiue caſu fortuito, ſine aliter, l. quæ fortuitis, C. de pig. act. ſiue ẽt dãnũ alteri dedat, id ſimiliter ad detrimẽtũ dñi illius rei, q̃ dãnũ dedit ſpectare debet vſq; ad ualorẽ ipſius rei, vt ꝑ totũ inſt. & C. & ff. de noxa. & in tit. ſi quadrup. pau piẽ. ergo ſeruus tuus, ſi mihi dãnũ dedit, iuſſuq́; iudicis traditus mihi fuit, neq; abſte, aut ab alio defendat̃, æquũ eſt vt meus fiat in emendationẽ dãni, qđ mihi dedit, neq; tã videor hoc caſu turpe, aut ĩpiũ lucrũ cũ iactura aliena captaſſe, q̃ iuſtã dãni illati reſartionẽ, aut emẽdationẽ, ac ſatisfactionẽ recepiſſe, neq; vltro, ad rẽ alienã acceſſiſſe, aut adſpiraſſe videor, ſed coactus neceſsitate qđ amiſerã recupandi, & faciẽs actũ neceſſitare coactus eſt pie ſubueniẽdus, l. ſi fideiuſſor, §. ſi neceſſaria, ff. q ſat. cogã. ubi plenè ꝑ Iaſ. Diuerſa cã eſt illius q à non dño ſciens emit rẽ alienã, is qdẽ nec vlla neceſſitate coactus, ſed ſponte vltro, & impiè ad rẽ acceſſit alienã, neq; vllũ dãnũ ante ab re illa ſibi, rebus'ue ſuis illatũ fuerat, qđ reſarcire curaret̃, ſicq́; ſciẽtia rei alienæ in iſto caſu merito inducit malã fidem, & ĩpedit præſcriptionẽ, non ſic in caſu illo, ubi ſcia rei alienæ, nec eſt cur inducat malã fidẽ, aut ꝑſcriptionẽ ĩpediat, ſicq́; ceſſat deciſio, rõ & mẽs, ac ſenſus d. c. fi. & d. c. vigilanti, de ꝑſcr. Nã & in terminis l. ſi uoluntate, C. de reſc. ven. conſtat q̃ q̃q; cõtrahentiũ ſuam conditionẽ meliorẽ facere ſtudeat, q̃ eius quo cum contrahit, & adhuc ius canonicum ſe non intromittit.

Prætereà in §. itẽ ea q̃ ab hoſtibus, & in §. cũ ex aliena, inſti. de rer. diui. & in aliis q̃ pluribus cãis cõſtat nobis auferri poſſe, & ſolere inuitis, & ignorãtibus rei nr̃æ dñiũ; neq; poſsidẽti ĩpedimẽto eſſe, qđ ſciret illud nr̃m fuiſſe, & citra factũ nr̃m à nobis fortè ignorãtibus, aut inuitis abſceſiſſe, qđ plenè diximus in illa q. an actiões, & alia iura ſemel ꝑſcripta reſtituerent̃ dño ex capite ignorãtiæ. Denīq; ſi iuſtè poſſidet q authore prætore poſſidet, facitq́; fructus ſuos, & ĩde cõſeqt̃ reliquas vtilitates, q̃ à l. bonæ fidei, & iuſtis poſſeſſorib. cõdonatæ fuerũt, quale eſt, ꝙ faciet fructus ſuos, & reliqua id genus. l. iuſtè poſſidet, ff. de acq. poſ. cur nõ idem erit in acqſitiõe quoq; ꝓprietatis, cũ tã mala fides, & ſcia rei alienæ eẽt in fructuũ acqſitiõe q̃ in acqſitiõe ꝓprietatis, & eadẽ æqtatis rõ militaret eadẽq; rõ peccati vitãdi adeſſet ĩ denegãda fructuũ acqſitiõe ei, q ſciret alienũ ſe poſſidere, q̃ militat in ipſius ꝓprietatis acqſitione: verũ utrũq; lex poſitiua iuſtiſſimè admiſit ex cã ꝓceden. q̃ nõ arguit vllã huius poſſeſſoris turpitudinẽ, licet ſciens alienũ poſſideat. ſicq́; nec ĩ pctõ eẽ iure qs dixerit, & cõſeqt̃ ceſſat rõ nõ mõ potiſſima, ſed ẽt vnica, qua nitit̃ ius canonicũ, q̃q́; expſſa eſt in d. c. vigilãti, & ĩ d. c. fi. de ꝑſcr. ut diſſeruimus ĩ loco ſupra cita.

In ſum

In ſumma quis negabit quin iuſte is miſſus in poſſeſsionem ex cauſa noxali rem illam poſſideat? niſi iniurius uellis uti is ius ſuum deſerat, & abijciatur contra text. cum Gloſſ. in l. ut uim. ff. de iuſt. & iure, ubi omnes, ſed ut exordium capiat præſcriptio nihil aliud deſideratur niſi quòd initium poſsidendi non ſit iniuſtum, l. cum hæres. ff. de diuerſ. & tempor. & licet iure canonico deſideretur, ut etiã poſtea ante impletam præſcriptionem non ſuperueniat mala fides. d. c. ſi. tamen hic ponimus pro conſtanti nõ ſuperueniſſe, ſed progreſſum poſ-

5 ſidendi tam iuſtum eſſe q̃ initium, ergo, &c.

Mala fides nõ neceſſario ſequitur ex ſcientia rei alienæ

†ergo rectiſsimè & opportunè dictum fuit ab Angelo in l. j. nu. 63. C. de iudi. non eſſe bonam conſequentiam habeo ſcientiam rei alienę, ergo uideor habere malã fidẽ, & præſcribere nequeor, quòd ſi diceris cur improbè nõ curaſti, ut citaret uerus dominus illius ſerui qui tibi noxam dedit, forte enim ſi reſciret, dãnum reſarciret, ſeruumq; ſuum recuperaret, reſpondeam improbum, aut malæ fidei non poſſe uideri eum, qui illius ſerui bonæ fidei poſſeſſorẽ interpellatum uoluit, non etiam uerum dominum, quia lex eum ad hoc obligauit nõ ultra, & iuſtiſsimum ſufficiensq; eſſe præſumitur, quod lege cautum fuit, ut plene per Tiraquel. de uitioq; retra, in præfatione, n. 75. ſi enim ad tot ambages, & laborioſas diligentias me lex obligaret, forte eſſent q̃ plures, qui maluiſſent ius ſuũ miſſum facere, & abijcere, q̃ tot labores ſubire, totq; moleſtias ferre, argu. l. quia poterat. ff. ad Trebell. ſicq; ceſſat illa ratio, quòd res inter alios acta, &c. ut per totum, C. res inter alios acta, nam hic legi poſitiuæ ſat fuiſſe uiſum fuit, quòd res ageretur inter me, qui damnum paſſus fuit, & poſſeſſorem iuſtum illius ſerui damnum dantis, nec exegit, præterea, ut etiam notum fieret uero domino. Hæc autem omnia iura & rationes ex æquo militant in eo, qui miſſus fuit in poſſeſsionem ex cauſa damni infecti, ſicq; erit idem ius, ut in ſui generalitate probant plures leges, l. prætoris, in princ. l. his, l. ſi finita. §. ſi de uectigalibus, ff. de damno infecto, elegans tex. in d. l. ſi finita §. non autem ſtatim† ubi dominus rem ſuam

6 quaſi pro derelicto habuiſſe uidetur, cum cauere noluit, aut non curauit, ſicq; quaſi res ſuæ dominium ei conceſsiſſe qui in poſſeſsionem miſſus fuit, licèt per quanti temporis curſum dominus rem ſuam pro derelicto habuiſſe uideatur, non tam lege definitum, quàm iudicis arbitrio relictum uideatur, ut eſt communis opinio quam tenent Gloſſ. & communiter Doctores ibi, eſtq; communis opinio ſecundum Iaſ. qui eã ſequitur in l. j. col. ſi. C. de ſeruis fug.

Dominus rem ſuam negligens quãdo eã pro derelicto habuiſſe uideat.

Idem in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſe. nu. 84. Gloſſ. Paulus & Alex. in l. ij. de eo, §. j. eod. tit. pro nobis bonus text. in l. locorum, & in l. qui agros. C. de omni agro deſerto, lib. xj.

In ſumma cùm quis a lege punitur nihil opus eſt conſenſu ipſius puniti, ſiue ob culpam, ut in prin. & ferè per totum inſtit. de oblig. ex quaſi delicto, puniatur, ſiue etiam puniatur ob dolum, ut in furto & ſimilibus, ut probatur in l. j. & ij. ff. de legibus, l. j. ff. de iuſt. & iu. diximus plene in tract. de ſucceſsi. creati. §. xxx. ad fin. Cum ergo in terminis, d. l. generaliter, ff. de noxalibus act. & in toto illo tit. & C. & inſtit. eod. tit. dominus puniatur per culpã ſerui, uel ſi non punitur, ſaltem dãnum ſentiat, quid opus eſt domini conſenſu? certe nihil: nam & ſimiliter aliquando filius punitur ob culpam patris, l. quiſquis, per totam. C. ad leg. Iuli. mag. licèt regulariter contra per totum. C. ne filius pro patre per totum, ne uxor pro marito, & l. ſi quis in ſuo, §. legis, ubi Doct. C. de inof. teſ. & in quibus caſibus, lex dum te punire uellet, tuum tibi adimere uoluit, & in me transferre, neq; tibi prodeſt ignoraſſe, uel conſenſum non præſtitiſſe, neque mihi obeſt ſcientia rei alienę, quia nouum non eſt ut lex dum unum punire, alterum uerò præmio afficere uellet, res ſuas punito auferat, & in illum transferat ex toto uel ex parte, quale eſt in eo qui fecit manifeſtum tacitum fideicommiſſum, & ſimilia.

Et id mihi uidetur probari, in c. j. de præſcrip. & in c. placuit, xvj. q. iij. & in d. l. locorũ, & in d. l. qui agros. C. de omni agro deſerto, lib. xj. ubi epiſcopus ſi eſt negligens circa fidei catholicæ doctrinam diſſerendam, & alter epiſcopus forte uicinus operam dedit huic rei, tunc breui tempore quaſi præſcriptione ius epiſcopi negligentis tranſit in alterum diligentem. Et agricola qui agrum reipublicæ nõ colebat, quaſi præſcriptione a iure, quòd ibi habebat, ſubmouetur biennio, idq; ius tranſfertur in alterum agricolam, uicinum fortè, qui illum agrum excolebat, & curabat, & cum iſta iuris ademptio & tranſlatio contingat nõ tam ex cauſa præſcriptionis, quàm ex cauſa punitionis minime opus eſt conſenſu puniti, ut dixi in loco ſupra citato, minimeq; nocet, ꝙ is in quem trãsfertur ea res præmij loco ſciat olim fuiſſe alienam, & is quidem uidetur ad dicta iura longe verior ſenſus, & intellectus, quã eorum, qui aiunt illud contingere quaſi ex tacito conſenſu uel illius epiſcopi damnum paſſi, vel illius agricolę damnum paſsi.

Intell. c. i. de præſc. contra cõmunem.

†Nam & ſi indubitatum fuiſſet dictum epiſcopum, illumve agricolam, ſuam diœceſim,

agrum'ue ſuum deſerere noluiſſe,quia fortè id
ita proteſtati fuerũt, adhuc tñ ea præſcriptio,
vel ea ademptio & tranſlatio locũ haberet, vt
paret aperte ex generalitate mente, & ſenſu
illorum iurium. Vnde quod Doctores commu
niter ſentiũt,ut teſtatur diſſertiſsimus Couar
ru.vbi ſuprà.§.xj.nume.8.verſi. hanc vero præ-
ſcriptionem,nempe in d.c.fi.ſpeciale eſſe fauo
re fidei catholicæ, ut ibi cum mala fide, vel cũ
ſcientia rei alienæ pręſcriptio procedat, ſane
longe ſuſpectum eſt, quòd regulare potius ſit,
vbi non tam de pręſcriptione, quàm de puni-
tione agitur, & ea iuris tam ademptio quàm
tranſlatio magis,per punitionis quàm per præ
ſcriptionis interuentum, contigiſſe videtur.
Sicq; uidebis vt intelligendum ſit quod ſcri-
bit Bar.in d.l.qui agros, & Iaſ.inſti.de acti.nu.
72.§.omniũ. Quinimo tam longe abeſt, vt ac-
quiſitioni quæ fit in terminis d.c.j.de præſcrip.
obſit ſciẽtia iuris alieni,quòd potius prodeſt,
& iuuat,nam cũ illa acquiſitio,quę à lege indu
citur per modum ademptionis, & tranſlatio-
nis,ac punitionis,quia adimitur Epiſcopo ne-
gligenti, & transfertur in alterum Epiſcopum
gnauum pium ac ſtrenuum, fiat in pręmium
unius, & pœnam alterius, expedit reipublicæ
manifeſtã eſſe huiuſmodi rem, quo magis alij
metu pœnarum, alij pręmiorum exhortatione
boni fiant,arg.l.j.ff.de iuſt. & iure. Præterea cũ
talis iuris tranſlatio fiat à lege quaſi in pręmiũ
diligentiæ illius, ſcientia hac in re non nocet,
ſed iuuat arg.l.ij.ff.de condit.& demon.

8 Ex quibus † non minus vtiliter quàm nouè
Intell.l.ſicut,& l.omnes. C. de præſcr. triginta annorum.
videt̃ inferri ac colligi valere leges ciuiles defi
nientes iurium ac debitorum pręſcriptiones
etiam à ſcientibus & ſic cũ ſcientia iuris alie-
ni valere arg.l. omnes, & l.ſicut in rem. C. de
præſcrip. triginta annorum. † iuncto.d.c.fi. de
9 præſcrip.nam ſi ſola culpa domini illius rei iu-
Intell.l. ſi. de præſcri.
ris'ue de cuius præſcriptione agit̃ prębet poſ-
ſeſſori vel quaſi poſſeſſori illius rei etiam ſcien
ti iuſtam cauſam præſcribendi iuxta d.c.j.d.l.
locorum.d.l.qui agros, & in culpa ignauiæ eſt
ille qui rem ſuam uel ius ſuum per longiſsimũ
tempus negligit,inq; punitionem huius culpę
à lege fit illius rei iuris'ue tranſlatio in poſſeſ-
ſorem vel quaſi, ergo illius acquiſitio iuſta &
legitima videbitur,nec eſt cur malam fidẽ ha-
bere dicatur,nõ magis quàm in omnibus ſpe-
ciebus ſuprà relatis in quibus diximus domi-
nium rei inuito aut ignaro domino in alterũ
transferri. Quid dicendum? & ſanè longe di-
ſtat vtrum culpa domini illius rei vel iuris de
cuius præſcriptione agatur eſſet punibilis an
verò impunita,priore caſu non eſt nouum aut
iniquum ut ille re ſua priuetur,quę in alterum
transferatur etiã ſcientem,nec per hoc in ma-
la fide eſſe videtur, meritoq; illius peccantis
hoc fit,cæterum quòd rem meam neglexerim
vel culpa non eſt, vel ſaltem punibilis non eſt,
inſpecta legis cenſura, quia mihi tantum re-
bus'ue meis nocui & præterea nemini. nec du
biũ eſt quin res meas poſsim prodigere eisq;
vti & abuti.l.ſed & ſi lege.§.cõſuluit.ff. de pet.
hęre.ibi,dum re ſua ſe abuti putant,l.j.§.& ma
gis verbo prodegit.ff.ſi quid in fraudem patro.
l.in re mãdata.C.mand. Meritò ergo licet cul
pa commiſſa circa rem meam ſine ullo omni-
no alicuius nocumento aut læſione non effi-
ciat quo magis res mea à ſciẽte præſcribatur
ut d.c.fi.tamen commiſſa circa ius meum aut
circa rem meam cum eccleſiæ vel reipublicæ
læſione efficit vt etiam à ſciente id ius meum
acquiri aut pręſcribi poſsit, quaſi iſto caſu iu-
ſtior ſit legis punitio quàm ſuperiore caſu fo-
ret, ita ꝓcedit d.c.j.d.l.qui agros.d.l.locorum,
eſtq; non minus noua quàm vera & vtilis iſto-
rum iurium concordia inſpecta iuris canonici
interpretatione,nam de iure ciuili ex alio for-
te capite etiam in terminis d.l.ſicut.& d.l.om-
nes.procederet pręſcriptio,nempe quòd lex ci
uilis poſt tantam creditoris negligentiam &
taciturnitatem pręſumat debiti remiſsionem
tacitamq; conceſsionem quam interdum etiã
per vnius tantum anni taciturnitatem præſu-
mit † vt.§.fi.inſt. de iniur. quo caſu nullus vnq̃ 10
Intell.§.ſi. inſt.de iniur.
dubitauit qn legitima eſſet acquiſitio & præ-
ſcriptio ex parte iniuriantis vtcunque ius iniu
riam paſsi minimè ignoraret,nec per hoc ma
lam fidem videretur habere. Et licet regulari-
ter ſuum ius iactare aut remittere nullus præ-
ſumatur.l.cum de indebito.ff.de probatio.fal-
lit tamen ratione temporis prætereuntis, in-
terdum breuioris vt.d.§.fi. interdum lõgioris
vt d.l.ſicut.& d.l.omnes. & cum illius credito-
ris qui per triginta annos tacuit, animus ſoli
Deo notus ſit, & ꝑterea nemini, tam iuſta eſt
præſumptio legis ciuilis ſuſpicantis creditorẽ
ius ſuum remiſiſſe aut pro derelicto habuiſſe
vel neglegiſſe,quàm præſumptio legis canoni-
cę aliud interpretantis, ſicq; iſtarum legũ iu-
rium'ue neutrum poterit alterum iuſtè incuſa
re, nam vnuſquiſque abundat in ſenſu ſuo va-
riæq; ſunt opiniones legum latorum & alio-
rum.l.quia poterat,ff. ad Trebellia. Bal.in l.nõ
omnium,& in l.de quibus,col.x.ff.de legib. fu-
ſe per Andræam Tiraquell. de vtroque retra.
in præfat.num.75. fallit quando creditor erat
ignarus.nam tunc nõ poterit videri ius ſuum
remiſiſſe.l.mater decedens,ff. de inoffic. teſta.
ſicq; hoc caſu uideretur ſtandum eſſe iuri ca-
nonico vt d. c. fina. niſi & hoc caſu velis ſtare
generalitati

generalitati iuris ciuilis, & d. l. ſicut. d. l. oẽs, eaſque hoc colore defendere ac tueri, ꝙ poſt tam lõgiſsimũ tẽpus denegẽt creditori litis ingreſſus & probãdi facultas propter ſuſpicionẽ falſitatis & machinationis, quæ facile ueteribus in rebus fieri ſolet, & quia is qui poſt tantum tempus conuenitur forte iam ꝑſoluerat, licet poſt tantũ tempus probare ſolutionẽ nequeat, & hoc plus placet, (quod tamẽ dic ut plenius, infra. c. incip. actio ꝑſonalis) qđ tñ procederet ſolum in foro contentioſo ciuili nõ ſic in foro conſcientiæ, is enim recidit in illud præceptũ iuris naturalis & diuini quod ſuadet ne alteri facias qđ tibi nõ uis, & ſuſpicio falſitatis ceſſat quo ad hunc qui huius rei notitiã certã habet.

Alia plura fundamenta ad iuſtificationem eorum omnium quæ hoc capite continentur collige ex c. ꝓcedẽti qđ incipit quo ad ſextũ.

CAP. LXXIIII.

1 *INtellectus l. neque fructuarium, C. de uſufru.*
2 *Hæres quod defunctus mala fide poßidebat, an longo tempore præſcribat, egregia quæſtio.*
3 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori uniuerſali,*
4 *Intellectus, l. cũ hæres. ff. de diuer. & tẽp. & præſc,*
5 *Mala etiam fide à defuncto poſſeſſum an hæres præſcribat longo tempore contra communem.*
6 *Mala fides incidens poſt cœptam à defuncto præſcriptionem non impedit, quin hæres eam poßit perficere, etiam ſi uelit uti acceßione temporis defuncti, contra communem.*
7 *Mala fides authoris an impediat præſcribi eandem rem ab hærede, ardua pugna.*
8 *Præſcriptio triginta annorum iure. ff. erat tamen cognita.*
9 *Mala fides impedit præſcriptionem triginta annorum iure canonico, & ciuili, quod obtinet in uera male fide, aliud in ficta.*
10 *Intellectus nouus, l. cum hæres. ff. de diuer. & temp. præſcrip.*
11 *Intell. l. neque fructuarium, C. de uſufru.*
12 *Noſtrum quando pro derelicto uideamur habere.*
13 *Malæ fidei uitium poteſt purgari*
14 *Præſcriptio de iure canonico, ſi eſt annorum triginta procedit, ſi hæres ſit in bona fide, licet defunctus fuiſſet, malæ fidei poſſeſſor cum communi contra alteram communem. Idem de iure ciuili, cum communi, contra alteã communem,*
15 *Præſcriptio triginta annorum in perſona hæredis non magis iuſtificatur ex cõfectione inuentarij, quàm ſi illud non confeciſſet, contra Alex. Iaſ. Felin. Balb.*
16 *Præſcriptio tam impeditur ex uno uitio, quàm ex multis, cum quibuſdam, contra alios.*
17 *Mala fides defuncti hæredi non nocet, quo ad rem non quaſi hæreditariam apprehenſam.*
18 *Mala fides non poteſt non eſſe præſumpta contra Doctores.*
19 *Error iuris non inducit malam fidem. contra Doct.*
20 *Mala fides ficta quando noceat.*
21 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.*

QVidam †fundum præcario poſſidebat, & deceſsit, eius hæres eundem fundũ ignorans alienum, & ſic bona fide per annos triginta poſſedit, quęritur an præſcripſerit? quod negat Pau. in l. neq; fructuarium, nu. ij. C. de uſuf. & refert ſe ita conſuluiſſe, ne tunc de illa lege meminiſſe, cuius legis uerba ita habẽt, neq; fructuariũ ad obtinendam proprietatẽ rerũ, quarũ uſum fructũ habet, neq; ſucceſſores eius ex ea cauſa tenẽtes, ulla tẽporis præſcriptio munit, ſed, cũ uſusfr. finiaẽ morte. §. finitur, inſti. de uſufru. l. antiquitas. C. eod. & l. corruptionẽ, ibid. uidebatur illius fructuarij ſucceſſores poſſe præſcribere annis triginta, tũ quia iam nõ ex ea cauſa ſcilicet uſusfru. qui morte erat extinctus, poſsidebant, ſed ex noua cauſa, ſcilicet tit. pro hærede, q legitimus eſt ad præſcribendũ, ꝑ totũ, ff. & C. pro hęrede, tũ etiã quia in ꝑſcriptione longiſsimi tẽporis titulus neceſſarius non eſt de iure ciuili, ut in l. ſicut, & in l. omnes. C. de præſcrip. triginta annorũ, ubi tradũt cõiter tã Gloſſatores, q̃ reliqui, neq; etiã de iure canonico, ſi modo adſit bona fides, ut tradunt cõiter Doct. in c. fi. & in c. uigilãti, de præſc. Huic obiectioni, quã Paul. præſenſit, ubi ſupra, nullũ reſpõſum dedit, licet ita tranſeat uictus illius legis authoritate, perperã, ut nobis uideẽ, intellectæ, & ſane cõtrariũ ibi ſentiũt, Alberi. & Odofred. dũ tex. illũ quatenus loq de ſucceſſoribus fructuarij, intelligũt, in quibus caſibus uſufru. tranſit ad hęredes, ut in l. antiqtas, cũ ibi notatis, C. de uſufr. iſq; intellectus neceſſarius eſt, quia tex. loquiẽ qñ hæredes fructuarij ex eadẽ cauſa poſsidebãt, & ſic ex cauſa uſusfru. quod cõtingere nõ poterat niſi cũ uſusfructus ad hæredes tranſiſſet, uñ in terminis illius legis, licet idẽ Pau. Caſt. ibi neget currere pręſcriptionem annorũ triginta, tñ idẽ Alberi. & Odofr. in contrariũ inclinant, qđ noiatim etiã ſequunẽ. Iacobus But. Bal. Salice. & alij cõiter ibi poſt Accurſiũ ibi, in Gl. fi. quod & ſentit Fulgoſ. dũ ait ex eadem cauſa poſsidẽtes hæredes fructuarij ꝑſcribere nõ poſſe, ſignificãs ex alia cauſa poſſe. Vñ cum is, qui in ius ſuccedit alterius, iuſtã ignorantiæ cauſam cenſeatur habere, c. is qui in ius, de regulis iur. in ſexto, lege, qui in ius, ff. eod.

1 Intel. l. neque fructuarium, C. de uſufru.

2 Hæres qđ defunctus mala fide poſſidebat, an lõgo tẽpore præſcribat egregia quæſtio.

Mala fides authoris an noceat ſucceſſori vniuerſali, noua opi.

3 eod.†cumq; tirulus pro hærede ſit ſufficiens cauſa ad præſcribendum,ſequitur hæredẽ fructuarij, ſi ſit bonæ fidei quod in dubio præſumitur)poſſe uſucapere etiam longo tempore, ſi uellit à ſe inchoare præſcriptionem, idq; nõ ſolum iure canonico,vt uoluit Bar.in l.cum hęres,ff.de diuerſ.præſcrip.ſed etiam iure ciuili, ut dd.ll.licet Bar.vbi ſuprà contrarium reſponſurũ veroſimilius ſit,quòd ſi nollit à ſe inchoare præſcriptionem,ſed malit uti acceſsione tẽporis,quo poſſederat defunctus,tunc annis triginta opus eſt,& ira procedat Gloſſæ opinio,& Odofr.Iacobi Butrig.Alberici Bald.Salicet.& aliorum communiter qui eam ſequũtur in d. l.neq; fructuarium.

Intell.l.cũ hæres.ff. de diuer. & temp. præſc.

4 Neq; ad rem pertinet†l.cum hæres,ſuprà allegata ex qua Doctores ſuprà allegati falſo opinabantur malam fidem authoris nocere hæredi eius quo minus præſcriberet, nam illud procedit in triennali tantũ uſucapione & in præſcriptione longi temporis,vt opportunè voluerunt Iacob.de Arena & Albe.ibi exponendo primum reſpõſum illius text.in uerb.alienum ſcilicet mobile, & intelligendo ſecundum reſponſum in re ſoli, & ſic in præſcriptione lõgi temporis,ut ita differat ſecundum reſponſum à primo,& aliquid ei addat. Cæterum quin in terminis illius tex.præſcriptio longiſsimi temporis procederet,& prodeſſet hęredi,neq; tex. ille negat,neq; negare poterat, cum illo tempore inuenta nondum eſſet,neq; dubitandum eſt,quin curraт,vt in l.ſicut,& in l.omnes,& in l.male agitur.C.de præſcr.xxx.annorum, & in auth.malæ fidei,C.de long.temp.pręſcrip.ergo cum hæres & defunctus una eademq; perſona reputentur,auth.de iureiur.à mori.præſt.§.j. & in prin.inſt.de ſtip.ſeruorum,mala fides authoris hæredi iure.ff.orum.nocebat in præſcriptionibus,eo iure inuentis, puta in triennali uſucapione & in p̃ſc. longi temporis,ita procedebat d.l.eum hæres l.fi. C.cõ.de uſuc.d.l.neque fructuarium l.vitia.C.de acqui.poſſ.quod procedebat quando hæres uolebat uti acceſſione temporis quo poſſederat defunctus,nam ſi propter illam reprę ſentationem & unitatem perſonarum, vti gaudereq; uolebat acceſsione temporis,conſequens erat,ut eadem ratione, is hæres præſcriptionem à defuncto male cęptam,uel potius nondum cæptam perficere, aut implere non poſſet, non magis quàm ſi re uera unus idemq; homo forent. Verum cum is hæres vult à ſe inchoare præſcriptionem, ni
5 hil ſibi impedimento eſt,†nam inutilis poſſeſſio defuncti non poteſt hæredi magis nocere, quàm ſi nulla omnino foret,arg.l.vnicæ.in pr. C.de rei vxoriæ actio.quod ueriſsimum puto, licet Glo.Odofr.Alberi.Bald.Butrig.& Salice. in d.l.neq; fructuarium, & alij ibi communiter,dum ſimpliciter tranſeunt cum illa Gloſſ. contrarium uiderentur uelle,intelligentes ſolam.xxx.annorum præſcriptionem in terminis illius legis locum habituram.† Verũ ſecũ- 6
dum nos.xxx.annorum præſcriptio tunc tantũ neceſſaria hæredi fructuarij foret, cum ipſe vellet uti acceſsione temporis,quo defunctus poſſederat,quo caſu teneo cum illis,eam.xxx.annorum præſcriptionem procedere iure ciuili, & etiam canonico malaq; fides authoris hæredi non nocere,ſi is habeat bonam fidem, & ſimus in præſcriptione.xxx.annorum,quod probatur ratione,nam.xxx.annis etiam cum mala fide procedebat pręſcriptio d.l.ſicut d.l.malè agitur d.auth.malę fidei.Sed iure canonico id immutatum non reperitur,niſi ubi præſcribens eſſet in peccato, quia haberet ſcientiam rei alienæ,ſed is hæres de quo agimus non habebat ſcientiam rei alienæ,nec erat in peccato,ergo in eo,hac in re,iure canonico nihil eſt immutatum.

Præſcribit longo temp.hæres rem à defuncto mala fide poſſeſſam cum quibuſdã cõtra cõem.

Præſcriptio. xxx. annorum contingit quãdo defunctus cœpit bo. fi. poſſidere,deinde incidit in malam fidem & deceſſit,quo caſu hęres perficit præſc etiã ſi vellit vti acceſſ. tẽporis defuncti cõtra cõem.

Defunctus†rem mala fide poſsidebat, hæ- 7
res eandem rem titulo hæreditario.xxx.annis poſſedit,quæritur an poſsit præſcribere?& cõmunis ſententia habet præſcriptionem ceſſare,quod uariè intelligitur,primum quòd non ſit locus præſcriptioni ordinariæ longi temporis. Deinde quòd nec ſit locus præſcriptioni longiſsimi temporis,tertio quòd id procedat de iure tam canonico quàm ciuili, poſtremò quòd procedat etiam ſi hæres uellit incipere à ſe præſcriptionem, nec poſtulet uti ſe acceſſione illius temporis,quo defunctus poſſederat,hanc cõcluſionem ſic declaratã tenuerunt Abbas in cap.ij.col.ij.de præſcrip.Idem in c.ſi diligenti,& ibi Anto.& Felin.col.viij.eo.tit. Balbus de præſcrip.ij.par.iij.partis princ.q.xij. qui pluries hanc dicit communem opinionẽ, hanc ſequitur & dicit communem opinionẽ Iaſ.in l.Pomponius.§.cum quis, num.22.ff.de acquir.poſſeſsio.ubi eandem ſequuntur Alex. & Vincenti.de Hercul.& Ioan.Crotus, & ibi Alex.num.21.ait ſe ſæpius conſuluiſſe pro hac opinione & quòd eſt ęquior,quàm opinio cõtraria, & hanc opinionem tenent alij quàmplures tam conſulentes quàm legentes, quos referunt Iaſ.Balb.& Felin.ubi ſuprà & Socin. conſi.cciij.rem arduam lib.ij.Francus in c.cũ quis,de reg.iur.in vj.Sicq; ſunt quatuor communes aſſertiones, quas & uidentur tenere, quos retulimus in q.præcedenti, & Andr.Tiraquell.qui alios allegat de præſcrip.in principio.Gloſſ.ij.

Præſcribere an poſſit hæres bo.fi. quando defunctus erat malę fidei poſſeſſor. ardua pugna.

Cõtrariam partem, ut de iure canonico in

hoc

hoc caſu non eſſet præſcriptio triginta annorum, tenẽt Dinus in c. poſſeſſor, nu. xlij. de reg. iuris in vj. Bar. in l. cũ hæres. ff. de diuer. & tẽpo. præſcript. Aegidius Bellamera. in c. uigilanti, nu. xxxij. de præſcrip. ſequitur & dicit communem opinionem. Socinus conſ. ccij. capiendo primum, col. iij. lib. ij. & Corn. conſ. ccciiij. rem arduam, nu. 17. lib. iij. Cinus, & Bar. in l. an uitia. C. de acq. poſ. Bal. in l. nihil. C. pro hærede, Bal. in l. eum qui. §. in hac. ff. de puplic. Idem Bal. in l. ſi ego. §. partus, eod. tit. & ibi Angelus, Imola in l. ſequiſ, §. hæres, ff. de uſucap. ſentit Paulus in d. l. Pomponius. §. cum quis, Alexan. cõſi. c. nu. 7. lib. j. & ibi Carolus Molineus, Idẽ Alex. conſi. xxxix. lib. ij. nu. 2. Glo. in c. cũ quis de reg. iur. lib. vj. Aret. & Crot. in d. §. cum quis, Paul. conſ. lxxxi. nu. 12. lib. ij. & idẽ conſ. cclviij. eod. lib. Idem in l. ij. C. de fruct. & liti. rep. & alij quos allegat Tiraquel. ubi ſupra. Quinimo ẽt de iure ciuili is hęres per annos triginta poſſet præſcribere, ut tenẽt fere omnes illi, quos modo retulimus renere, ut de iure canonico præſcriberet, & Corneus ubi ſupra, & Socinus in d. conſi. ccij. col. iij. lib. ij. incipit capiendo primnm conſultationis articulum, nbi in ij. col. in fi. & in col. iij. bis firmat hanc eſſe communem opinionem. Bal, in d. l. nihil, ſentit Bar. in d. §. cũ quis. Bal. in d. §. in hac. Idem Bal. in d. §. partns. Ioan. Andreæ in regula cnm quis, de regu. inr. in vj. Alex. conſi. xxxix. lib. ij. Idem Alex. conſil. cx. lib. j. nu. 7. & ibi Carolus Moli. Paulus, cõſ. lxxxj. lib. ij. Idẽ conſi. cclviij. eod. lib. Idẽ Paul. in l. ij. C. de fruct. & litium ex pen. & alij quos allegat Tiraquel. ubi ſupra.

Quid dicendum? & ſane quòd hæc præſcriptio triginta annorum habeat locum de iure ciuili, licet defunctus malam fidem haberet, ſi quidem hæres a ſe uelit inchoare præſcriptionem uidetur, primum per l. ſicut, l. omnes, l. ſi quis emptionis, l. cum notiſsimi. C. de præſcrip. triginta annorum, in quibus iuribus traditur poſſeſsionem triginta annorũ procedere, nec exigi, ut titulus adſit, aut bona fides, ſed ex ſolo tẽporis curſu procedere, & aliter exiſtimantibns, ea iura ſunt longe præter earum intentionem reſtringenda, deinde hic adeſt titulus pro hærede, id quod aliàs prodeſſe, & ſufficere ſolet, per totũ. ff. & C. pro hærede, ergo longe iuſtior præſcriptio erit hic, quàm in terminis d. l. ſicut, cum ſimilibuſq; & conſequenter longe facilius admittenda.

8 Præſcrip. 30. annorum, iure ſ.incognita cũ cõi.

Neq; † ad rem pertinet tex. in l. cum hæres, ff. de diuer. & temp. præſcrip. in qua iacet nititurq; unum fundamentũ tenentiũ contrariũ, quia iure fforum quo iure illa lex facta eſt, præſcriptio triginta annorum non erat inuenta: hæc eſt uera & cõis opinio, quã tenent Glo. & cõiter Doct. in prin. inſt. dc perpet. & temp. act. Glo. & Doct. in l. Iulianus, in pr. ff. ex qbus cauſis maiores, Glo. & Doct. in l. qui occidit. §. ſed an. ff. de leg. Aquil. Alex. in l. Pomponius, §. cum quis. ff. de acq. poſſ. nu. 21. & ibi Iaſ. nu. 22. Felinus in c. de quarta, n. 34. de præſc. Bar. in l. fi. in fi. ff. rẽ ratã haberi. Pinelus, C. de bonis mater. in auth. niſi tricennale, in prin. Balbus dc præſcrip. ij. par. iij. partis principalis, q. xij. nu. 12. Socinus conſi. cciij. lib. ij. col. ij. in fi. Couarru. in c. poſſeſſor, de regu. iur. in vj. par. ij. § ix. num. 4. ergo quod ibi dicitur ceſſare præſcriptionem in perſona hæredis propter malam fidem defuncti, intelligitur de præſcriptione ordinaria longi temporis, quæ tunc urgebat, & inuẽta erat, non de præſcriptione triginta annorum quæ tunc non erat in rerũ natura, queq; poſtea inuenta fuit, ad oẽs anguſtias tollẽdas, oẽsq; defectus ſupplẽdos, oiaq; uitia purganda, & oẽm occaſionem, quæ præſcriptioni impedimento eſſe poſſet, excludendã, nec dubium eſt alienũ eſſe a mẽte & ſententia legumlatorum, ut mala fides uera ipſius hæredis, quæ iure ciuili ſibi non obeſſet ad hanc præſcriptionem, d. l. ſicut, cum conc. ſupra allegatis, ea ficta & deſcendẽs in perſonam hæredis noceat, contra omnem rationem, & contra l. filio quem pater, ff. de lib. & poſthnm.

Neq; † quemq̃ mouere debet, quòd hodie iu- 9
re canonico quod etiam in foro ciuili ſeruaſ, Præſcr. cũ mala fi. nõ procedit etiam per annos 30. iure tã canonico quàm ciuili cũ cõi quod uerũ in uera mala fide aliud in ficta.
mala fides noceat etiam in præſcriptione triginta annorum, nã illud in mala fide uera, certa & indubitata, non ſic in ficta mala fide, ut eſt uera & communis opinio, quã tenent Glo. in l. tutor qui repertorium, ff. de admi. tutorum. Paulus in l. nunquam, in prin. ff. de uſucap. Alex. in d. §. cum quis, col. vij. ubi Iaſ. nu. 23. cũ ſeq. Bar. in l. ſed ſi lege. §. de eo, ff. de peti. hæred. Antonius in c. ſi diligenti, de foro compet. Soci. conſil. cciij. lib. ij. col. iij. incipit primũ conſultationis articulum. Couarru. in c. poſſeſſor, de reg. iur. in vj. par. ij. §. ix. num. 6. ergo in hac ſpecie obeſſe non põt ea mala fides defuncti, cum ſimus in præſcriptione triginta annorum cui impedimento non eſt, inſpecto iure ciuili mala fides etiam aperta, & uera, nec inſpecto iure canonico ficta mala fides, qualis eſt illa, deſcendit de defuncto ad hæredẽ, † quòd ſi dixeris dictã legẽ cũ hæres, niti in repræſentatio- 10 Intel. nouus, l. cũ hæres. ff. de diuer. & tempo. præſcrip.
ne, quaſi defunctus & hæres reputentur, inſpecta legis diſpoſitione, una eadẽq; perſona, unde ut ipſe defunctus ſi uiueret præſcribere non poſsit de iure canonico propter ſuam malam fidem, ſic neq; hæres, qui eum repræſentat. ſed reſpondere poſſumus eam repræſentationem

procedere

procedere quoad actiones perſonales, l.j. C.ſi certum peta.l.j.l.pro hæreditarijs, C.de hære. actio.l.j.§.ſi hæres.ff.ad Treb.non ſic quoad vitia perſonalia,ut in l.vnica.C.ex delictis defunctorum ĩquãtum hær.Nec d.l.cũ hæres, ait hæredẽ,quoad malã fidẽ repræſentare defunctũ, ſed ſolũ ait,hæredẽ,q̃a ſuccedit ĩ vniuerſũ ius defuncti,eodẽ iure quo vti debere,vnde ſi uelit perficere præſcriptionẽ ab illo cęptam nõ poterit,non magis quàm ille poſſet,nam ſi ille vtiliter præſcribere cępiſſet,tunc & hæres præſcriberet,ſed cum ille nõdum præſcriptionem inchoaſſet, neq; iſte quidem inchoare poterit, ne diuerſo iure utatur,quàm defunctus uteretur,contra l.ij.§.ex his,ff.de uerb.obliga.ergo conſtat ex ſuperioribus non nocere deciſionẽ illius tex.qui loquitur in præſcriptione longi temporis tantum,non etiã longiſsimi, in qua præſcriptione nec loquutus fuit,nec loqui poterat,cum inuenta nondum eſſet.Non quoque obeſt ratio illius tex.dum ait cum hęres in ius omne defuncti ſuccedit,ignorantia ſua defuncti vitia non excludit,nam palam fatemur uitium defuncti non purgari per ignorantiam hæredis,ſed hic quidem neceſſe non eſt, vt purgetur,cum præſcriptio hæc ex perſona hæredis initium capiat,& progreſſum & conſumationem. Non quoq; obeſt altera ratio quòd in fine illius legis ſubijcitur,dum ait(cũ exordium rei bonæ fidei ratio non tueatur)nam agnoſcimus ingenuè,quòd in exordio poſſeſſionis à defuncto appræhenſæ bona fides non interfuit,& ideo tempus quo defunctus poſſedit tanquàm inutile & uitioſum abiectum & remotum uolumus, ut à perſona hæredis bonam fidem habentis exordium & progreſſum & finem ac perfectionem capiat præſcriptio. Senſus ergo illius tex.reuera tam in deciſione quàm in rationibus ibi inſertis non pertinet ad noſtrum caſum.

11 Intel.l. neque fructuarium. C.de vſuf.

Ad l.neq; vſufructuarium, C.de uſufr.reſp. quòd quandiu hęres fructuarij poſſederit nomine proprietatij tandiu ceſſabit incipere vſucapere,nõ quidem tam ex defectu bonæ fidei quàm ex defectu poſſeſsionis; quia cum alterius nomine in poſſeſsione ſum, tunc non ego, ſed ille uidetur poſsidere,& in hac ciuili poſſeſsione nititur & conſiſtit vſucapio.l.j.§.per ſeruum qui in fuga,ff.de acquir.poſſeſſ.Quinimò in d.l.neq; uſumfructuarium tenent Glo. & alij non ceſſare præſcriptionem triginta annorũ,ſi fortè p malignationẽ fructuarius vellet iteruertere dñi poſſeſsionẽ, ſibiq́; vi retinere.

Ad l.cum in plures,in fine principij ff.locati,ubi hæres,coloni,q̃uis colonus non ſit,dicitur dño non ſibi poſſidere, reſp.quòd ibi ceſſaret præſcriptio ex defectu poſſeſsionis.Pręterea,vt ibi declarant Glo.& Doct.illud procedit ante apprehenſam per hæredem hæreditatis poſſeſsionem, nã poſtquàm hæres illius rei poſſeſsionẽ tanq̃ hæreditarię apprehẽdiſſet,iã ſibi ipſi nõ etiam proprietario poſsidere videretur,niſi in quibus caſibus rẽcõduxiſſe,tacitè videretur,quinimò & tunc ſi ceſſaret p̃ſcriptio,id deſcenderet ex defectu poſſeſsionis, & bonæ fidei,non ſolius bonæ fidei.

Deniq; nõ obeſt q̃ hęres teneat̃ exornare cõſciam defuncti c.fi.de ſepulturis,quia,vt ait Socin.in d.cõſ.cciij.col.iij.lib.ij.cũ primũ rei p̃ſcriptionẽ pfecit,ſicq́; eius dñium quæſiuit,iã euanuit & ceſſabit obligatio reſtitutiõis, ſicq́; cõſcia defuncti exonerata fuit.Præterea qđ ſemel factũ eſt infectũ eſſe nõ põt l.in bello.§.factæ.ff.de capti.ſicq́; petm̃ à defuncto ſemel cõmiſſum infectũ facere hęres nõ potuit.Ad reſtitutionẽ aũt rei p̃ſcriptæ defunctus nõ tenetur, quia ipſe nec eius dñiũ abſtulit vero dño, nec ẽt cępit eã pręſcribere,ſed demũ poſt mortem illius & aditã & hęreditatẽ,& apprehẽſam poſſeſsionẽ ab hærede initiũ cępit p̃ſcriptio,& pgreſſum & cõſumationẽ,†ſicq́; p longi tpis taciturnitatẽ ipſemet dñs eã rẽ abieciſſe vr̃; aut alienaſſe,Gloſ.in l.ſi de eo.§.j.vbi Paul.Alex.& alij,ff.de acqui.poſſ.Iaſ.in l.naturaliter.§.nihil cõe,nu.84.ff.eo.tit.Idẽ Iaſ.in l.j.col.fi.C.de ſeruis fugi.ergo iã quaſi accedere vr̃ dñi volũtas, †ſicq́; oĩs mala fides,omneq́; vitiũ præcedẽs, l.ſi fur.in pr.& §.j.ff.de vſucap.l.ſi id qđ ij reſp. ibi quaſi uolẽte & cõcedẽte dña,ff.pro de relſ. in ſimili ĩ §.fi.inſt.de iniur.l.filio quẽ, ff.de lib. & poſth.Tene ergo has duas cõcluſiones, quæ vtrũ à plerisq; approbent̃,an à plerisq; improbentur,mihi quidẽ incertũ eſt.†Prima q̃ mala fides defuncti nõ nocet hæredi in p̃ſcrip.xxx. annorũ inſpecto iure ciuili.Altera q̃ nõ nocet etiã ĩſpecto iure canonico,ſi in vtroq; caſu hæres à ſe ĩchoauit p̃ſcr.& adde qđ dicã inf.n.22.

12 Noſtrum qñ pro derelicto habemur habere.

13 Malæ fidei vitium põt purgari.

14 Preſc.xxx. annorum procedit iure canonico ſi hæres eſt in bo fi.licet defunctus non eſſet cum communicetra aliam cõem ſide de iure c. cum cõt cõtra alii commu nem.

Retẽta tũ op. exiſtimantiũ malã fidẽ defuncti nocere hæredi in p̃ſcrip.xxx.annorũ tã iure canonico q̃ ciuili licet à ſe velit inchoare p̃ſcrip.eã limitat Alex.ĩ d.§.cũ quis,n.21.& Iaſ. col.pe.Feli.in c.ſi diligenti,nu.6.de p̃ſcr.Balb. vbi ſuprà d.q.xij.vt nõ procedat qñ hæres fecit inuẽrariũ,quo caſu nõ põt teneri vltrà vires hęreditarias,l.fi.in pr.& p totã.C.de iur.delib.ergo ſi is hæres,qui oẽm fortè ſubſtãtiã hæreditariam effudit in ſolutione debitorũ hæreditariorũ,tenentur præterea iſtã rẽ reſtituere, cuius p̃ſcriptio ex ipſiuſmet hæredis pſona exordiũ,progreſſum & finẽ cępit,iã inquit teneret̃ vltra vires hæreditarias,contrà d.l.fi.ſed ſanè iſtorũ collectio parum circũſpecta eſt, etenim d.l.fi.

15 Preſc.xxx. annorum in perſona hære-

dis nō mala gis iuſtificat ex confectiōe iuētarii quā ſi illud nō cōfeciſſet, contra Feli. Alexan. Iaſ. Balb.

d.l.ſi.hoc vnum proſpectum voluit, ne hæres, q inuentarium faceret, damno afficeret̃, non aūt ut lucrum præterea cōſequeret̃, ſed hæres iſte ut eam rem in hæreditate repetijſſet, eáq; quia ſi hæreditariam apprehendiſſet ponimus pro conſtanti, ergo ēt ſi eam reſtituat cum reliqs rebus, & bonis, q̄ vere hr̃ditaria erāt, nullo dāno afficiet̃, non magis, q̄ ſi cogeret̃ reſtituere eam rem, q̄ defunctus depoſitā, commodatam pignorive datā habebat. Pręterea, quid ſi amplæ erant defuncti facultates, ut ēt poſt huius rei reſtōnē multa hæredi ſupeſſent? Iam quidem adhuc reſtituere teneretur, & ſi inuentarium fuiſſet. Pręterea quid ad exonerationem animæ defuncti q hæreditas ſit locuples, nec ne, q ve fiat inuentarium nec ne, tene ergo nihil referre fecerit hęres inuentarium, nec ne.

16 Et † ſimiliter nihil referre utrū defunctus, q mala fide poſſidebat, tit. haberet, nec ne, nā cū ſolū vitium malæ fidei ſufficiat ad impediendā prę́ſcr. in pſona hæredis, qui ſucceſſit defuncto mala fide poſſidenti, tam impedita erit p̄ſcriptio cum defunctus malæ fidei poſſeſſor titulum haberet, q̄ cum non haberet, ita Pau. in d. conſi. lxxxj. nu. 12. lib. ii. Idem Pau. conſi. cclviii. eo. lib. Crot. in d. §. cum quis Couar. vbi ſupra, §. ix. n. 5. licet Paulus ſibi contrarius oppoſitū reſponderit & nō recte in cōſ. clviii. libr. ii.

Præſc. tam impeditur ex plurib' uitijs cū multis cōtra quoſdam.

17 Illud † aūt ab vtriuſq; partis fauroribus ſine controuerſia receptū eſt, ut ſi is hæres rē à defuncto mala fide poſſeſſam cœpiſſet, non quidem tanq̄ hæreditariam, aut in hæreditate inuentam, ſed eam cepiſſet de manu alterius tertii, tunc vſucapere poſſet, non ſecus q̄ ſi ab defuncto mala fide poſſeſſa nunq̄ fuiſſet, p l. an vitium, §. fi. ff. de diuerſ. & tempo. præſcr. nam q hæres defuncti perſonā repræſentet, id verſet quo ad ea quę ad hæreditatem ſpectant, non ſic in ea rē, quæ nec re uera hæreditaria erat, nec in hæreditate inuenta. ita tenēt cōiter Docto. in d. §. cum quis ubi Aret. & Iaſ. col. antepe. Balb. in d. q. xii. ad fi. Alexand. conſi. clxxxi. libr. i. Idem Alex. in d. §. cum quis. & epiſcopus Couar. ubi ſupra.

Hæredi nō nocet mala fides defuncti quo ad rē non quaſi hæreditariā apprehenſam, cum cōi.

18 Deniq; illud quoq; receptiſſimum eſt † q ſi defunctus fuit in mala fide non uera, ſed ficta vel præſumpta, tunc hæres poſſet præſcribere à ſe ipſo incipiens præſcriptionē, nō aliter atque ſi defunctus eā rē mala fide non poſſediſſet, ita tenet Glo. in l. tutor rerum, ff. de admin. tutorum, Pau. in l. nunquàm, in pri. ff. de vſuc. Alex. in d. l. Pomponius, §. cum quis nu. 22. Couar. ubi ſuprà. Iaſ. in d. §. cū quis. Sed ſanè q̄d aiūt referre ſit ne p̄ſumpta mala fides, an vera, & certa, ſuſpecta nobis vr̃, qa mala fides cuiuſq; inuiſibilis eſt, Deoq; ſoli nota, ſicq; p̄ſūpta

mala fides non pōt non eſſe præſumpta cōtra doc.

tm̄ eē pōt. † Præterea q Ale. ibi exēplū ponit in hr̃de, q per errorē iuris poſſideret, purās tit. cauſamq; poſſidēdi fuiſſe iuſtā, q̄ re uera iniuſta erat, veluti ſi emit à pupillo ſine tutoris authoritate iuxtà, l. ii. §. ſi à pupillo, ff. p emp. Id qdem exēplū indubitarū eſt, nā ille nō dr̃ malā fidem hr̃e, ut iā docuimus, ſed ex d̄fectu ti. ideſt cāæ, kinia ceſſat p̄ſcriptio: nec. n. error iuris iducie. malā fidē, aut iniuſtā facit poſſeſſionē, l. ſi id qd̄ ff. p dereli. l. ſi vir, ff. p dona. l. fi. ff. p legato l. i. §. ſi uir, ff. de ac. po. ergo q d̄ in hoc exēplo aiūt hæredem poſſe à ſe incipe præſcriptionē verū eſt, qd̄ aūt ſecuri, & icauti exiſtimāt defunctū eo caſu fuiſſe in mala fide verū nō eſt. In ſūma, licet d̄functus hr̃et malā fidē, ſicq; eius primus hr̃s vſucape ñ poſſet p d. l. cū hr̃s, tñ ſi is primus hr̃s deceſſit hr̃de relicto, is ſecūdus hr̃s vſucape poſſet, quaſi hr̃s hr̃dis mei meus hæres non videat̃, quo ad impediendā hanc præſcri. ſicq; ceſſet, l. fi. C. de hær. inſt. † uel qa vt ficta mala fides defuncti nō nocet hęredis, ut iā edocuimus, ita & vera mala fides dfuncti non noceat hæredi hæredis, quia primus hæres eſſe vr̃, in ficta tm̄ mala fide, q̄ ex cā repreſentationis i eū transuolauit deſcendens ab primo defuncto, q fuerat tu vera mala fide. ita Cro. in d. §. cū qs, ad fi. ubi Iaſ. col. pe. ad prin. & Coua. ubi ſupra facit tex. egregius, quē nullus alleg. in d. l. ſi id qd̄ ff. p dereli. vbi vxor marito rē ſuā donauit ſicq; non valuit donatio, virq; aut ſciebat rem donatā adhuc vxoris pmanere, ſicq; alienā eē, aut ſcire debebat, & à marito ſciēs emi, adhuc tñ nō videor malā fidē hr̃e, & poſſum præſcribeř cogita tñ. Poſtremò † iſthæc mala fides authoris nō nocet ſucceſſori ēt ſingulari in dignitate c. cura, de iurepa. rō, qa is nō ab prædeceſſore cām habuiſſe videt̃, ſed à ſr̃piore, qui beneficiū cōfert, ita Gl. in c. cura, de iurepatr. per tex. ibi vbi cōiter Doct. Glo. in c. quia v. de iudi. Glo. & cōiter Doc. in c. de quarta, de prę́ſcr. Iaſ. in l. Pomponius, §. cum quis, col. fi. in fin. ff. de acquir. poſ.

19 Error iuris nō inducit malam fidem cōtra doc.

20 mala fides ficta quando noceat

21 mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.

In ſumma quo ad illam fortem rationem quòd de iure canonico hæres teneatur exonerare conſcientiam defuncti vltra dicta ſupra, numero. 11. adde apertas euaſiones, nā ut aliud ē hoiem naſci aliud poſtea mori, ita aliud eſt quærere an præſcriptio ſemel nata effectaque fuerit, aliud an poſtea res ſic præſcripta ad conſcientiam defuncti exonerandam reſtituenda ſit, licet enim fateremur reſtituendam eſſe adhuc tamen verum eſſet præſcriptionem ſemel contigiſſe, ut interim omittam non bene ſequi reſtitui rem, ergo exoneratur conſcientia defuncti, quid enim ſi modo res longè deterior facta eſt, certè per eius

reſtõnem non eſſet exonerata conſcientia defuncti, quid rurſum ſi lõgè melior facta eſt, ex penſis fortè hæredis per ſumptuoſa fortè ædificia ſuper addita, aut per ſumptuoſas picturas, & ſimilia, quæ abradi, & ſeparari nequeunt, nõne tunc hæredem talem rem reſtituere ſi cogeres in iuſtiſsimũ, & inhumanum eſſet, ergo longè iuſtius eſt & iuris menti ac ſniæ proximius non ſolum rem ſemel iureq; præſcriptam fuiſſe, ſed ẽt irreuocabiliter præſcriptã apud hæredem p manſuram, diuerſamq; longè cãm ſore ea exoneratio conſciæ defuncti, de qua apud iudicem agi uel poterit, uel nõ poterit vt in ſimili ait egregius tex. in l. Titius, in fi. in pr. ff. de lib. & poſt. ibi, apud iudicẽ agi oportere.

CAP. LXXIIII.

1 *MAlæ fidei ſuperuentus poſt completam præſcriptionem non nocet ingens pugna.*

2 *Noſtrum nobis ſine facto noſtro non raro ex legis diſpoſitione adimitur.*

3 *Præſcriptum hæres debitum ſoluere iuſſus, reſtituere non tenetur.*

4 *Præſcripta actione perſonali cum bona fide, obligatio naturalis ſi qua ſupereſt inutilis eſt quo ad effectum iuris ciuilis.*

5 *Conſcientiæ in foro liber eſt, qui actionem perſonalem præſcripſit cum bona fide.*

6 *Præſcripta actione perſonali, obligatio natu. ſi qua ſupereſt, non proderit ut ſuper eam poßit fieri nouatio, cum cõi contra alteram cõem. nec proderit ut ei poſſet accedere fideiuſſor cũ cõi, contra alteram communem.*

7 *Actio perſonalis præſcribitur de iure canonico cũ bona fide & cum mala fide non præſcriberetur etiam de iure ciuili.*

8 *Mala fides facilius præſumitur de iure cano. quàm de iure ciuili*

1 Præſcriptione perfecta ſuperuẽtus malæ fidei nõ nocet cũ cõi contra aliã cõem

SI poſt † completã præſcriptionẽ, q̃ quis bona fide pfecit, ſuperueniat mala fides, nõ teneẽ qs rẽ præſcriptã reſtituere, ita aiẽ eſſe cõem op. Theologorũ Ange. in l. j. n. 59. C. de iud. Im. in c. fi. n. 30. de reſcr. Abb. in c. vigilãti, n. 6. ubi Feli. n. 11. e. ti. & hãc opi. cõem eſſe firmat ibi Feli. eandẽ dicit cõem opi. eſſe legiſtarũ, & cano. Imo. ubi ſuprà qđ & firmat Ang. ubi ſup. & ẽt Abb. in d. c. vigilanti, Gl. & Collec. in c. fi. e. Inn. in c. cura, de iure pat. Aegi. in d. c. vigilãti, Bal. conſi. cccxv. lib. iij. Tho. qđli. xij. art. iiij. Cõradus de cõtractib. q. xv. cõcl. iij. & iiij. Dec. in c. j. n. 18. de cõſt. Bal. de præſc. in ij. par. iij. pt. pri. q. ix. vbi hãc dicit cõem qđ & firmat Coua. i c. poſſeſſor, de reg. iur. pt. iij. §. ij. q plures allegat

Cõtrariã op. ut pſcribẽs reſtituere teneaẽ dicit eſſe cõem Theologorũ, Io. Bãchel. in breuiario ſexti in regula poſſeſſor, in fi. q. de reg. iur. p Alcia. de quinq; pedũ præſc. n. 33. & nu. 50. ubi hãc opi. affirmatiuã, ut reſtituer teneaẽ, verioẽ eſſe multis uerbis cõtendit, Ant. in d. c. vigilãti, de pſcr. Bar. in extrau. ad repr. i uer. denunciationẽ, Io. And. in d. c. poſſeſſor, de reg. iu. in vj. ſũma Roſella in uerb. præſcr. & alij q̃plures Theologorũ relati p Ang. vbi ſup. & Corn. cõſ. cclj. in hac cõſulta. n. 4. lib. iij. qui plures alios alle. hãc op. tenẽtes, Sed primã opi. tenẽt diuus Tho. qđlib. xij. & qđlib. xxv. Scotus in iiij. ſen. diſ. xv. Ant. Flo. in ii. par. prin. ti. i. c. vii. diuus Bernar. lib. de euang. æterno, ſer. xxxvii. c. i. & iterũ, c. iii. & iiii. & Adria. in ſuis q. And. Tira. de præſc. §. j. Gl. ii. ad fi. qui plures allegat. Mouenẽ qđ id, qđ nr̃m eſt, ſine facto nr̃o à nobis auelli nõ poſsit, l. id qđ nr̃m, ff. de reg. iur. & iniuriũ eſt alterũ alterius iactura locupletari. c. locupletari, de reg. iur. in vi. l. iure naturæ, de reg. iur. l. nã hoc, de cõd. ind. ff. ergo qui poſt cõpletã pſcri. cœpit hr̃e ſciam rei alien. q̃ licet mõ ſua ſit, nõ aliena, tñ antea aliena erat, & à ptãte dñi citra ullũ eius factũ, aut vulũtatẽ euaſit, abſceſſitq; ab eius dñio, q ergo inq̃ norit illũ hãc iniuriã pati, & læſionẽ, uel paſſus fuiſſe vr̃, ut eã reſarcire teneaẽ, ne cõtra æquitatẽ naturalẽ dureſcat, arg. l. ut uim, ff. de iuſt. & iu. cum ibi nota. nec memini me legiſſe aliquẽ huic rationi ex integro ſatisfacientẽ, vñ q̃ ab aliis tradunẽ omiſſis defendendo cõem ſent. q̃ uerisſimã opinamur ſciẽdũ eſt inſpectis principiis iuris naturalis oĩa eſſe cõia, dico & loquor de pdiis, fundis, & ſimilibus, natura. n. iſthęc hominibus exhibuit vtenda tantum, nõ etiam vſucapanda, ut plenè docent Pau. in rep. l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure, unde Ouid. ſic ait.

Omne ſolum forti patria eſt, ut piſcibus æquor,

Sentit enim nullos hominũ habere in ſolo dominium, non magis quàm piſces in ęquore, ſed uſum tantum communem. & Vergilius.

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni.

Qua de re plenè diſſeruimus in tract. de ſucc. crea. in pſatione, & §. i. Sed iure gen. qđ hac in re à naturali declinat, dñia fuerũt diſtincta, d. l. ex hoc iure. iſtud aũt ius gẽtiũ ex cã poſſunt & ſolẽt leges, & principes immutare aliqua ex parte & diſponere † ut dñiũ nr̃m, nobis inſciis, uel ẽt inuitis, auferaẽ, l. Itẽ ſi uerberatũ, §. i. ff. de rei uen. tradũt Bar. Pau. Iaſ. & alii in d. l. ex hoc iure, Dec. in l. id qđ nr̃m, de reg. iu. ibi nouiſſimi diximus. & nos in d. §. i. in tra. de ſucc. crea. ergo ex cã publicæ trãq̃litatis, quæ ſummopere expedit rei publicæ, ne rerum dñia in

1 Noſtrum nobis inuitis quãdo auferatur.

in cer-

incerto ſint, inductum fuit, vt id quod noſtrũ fuit, licet regulariter ſine facto noſtro à nobis auelli non poſsit, tamen poſsit ex cauſa vſucapionis, quæ propter bonum publicum inducta fuit, ne rerum dominia in incerto eſſent. l. j. ff. de vſucap. nam cum ei cuius rei præſcripta eſt, eius dominium contigeret per conceſsionem legis poſitiuæ, non enim mero iure naturę, ita quoq; dominium ab eo diſcedere potuit per diſpoſitionem alterius iuris poſitiui. Et vt, propter gentium tranquilitatem, dominiorum diſtinctio, contra ius naturæ primęuum, permiſſa fuit, ita quoque & propter eandem tranquilitatẽ iſta vſucapionis acquiſitio permiſſa eſt. Nec eſt nouum vt quod noſtrum eſt nobis inuitis aut ignorantibus abſcedat, nam & idem contingit in d. §. item ſi uerberatum, & idem cõtingit in terminis. l. ij. & iij. §. fi. & l. naturalem. §. examen, ff. de acqui. rerum dominio. & in l. adeo. §. ferè cum pluribus ſequ. §. §. ff. de acqui. rerum domio. & in §. feræ, cum pluribus. §§. ſeq. vſque ad finem tituli illius inſt. de rerũ diuiſ. Quinimo quod iſto modo à nobis abſceſsit nobis poſtea non reſtituitur, vt d. §. examen, & d. l. ij. & iij. ff. de acqui. rerũ dominio, qa vt lex nobis diſpẽſauit & permiſit ex cauſa publicæ tranquilitatis, vt illud proprium & peculiare non in communi haberemus, ita eadẽ lex ex cauſa eiuſdẽ publicæ tranquilitatis induxit, ut poſtq̃ diu res noſtra ab alio poſsideret, ſua fieret, noſtraq; eſſe deſineret, ne poſt longam & quietam poſſeſs. inquietaremur, & hæc ratio militat etiam in rebus mobilibus, & ſe mouentibus, & iuribus, quæ licet per legem noſtra fiant, & regulariter ſine facto noſtro à nobis non abſcedant, tamen ſępè expedit vt ſine facto noſtro à nobis abſcedãt, inq; alium migrent. Ergo omnia quæ inſpecto iure naturæ primęuo communia eſſe debebant, iure poſitiuo permiſſum eſt, vt cuiuſque in particulari propria eſſe poſsint, optimus tex. in l. fi. C. de long. temp. præſcrip. eodemq; poſitiuo iure datum eſt, vt quemadmodum propter publicam trãquilitatẽ admiſſum fuit, vt propriũ noſtrũ aliquid eſſet, & in communi eſſe deſineret, ita quoque propter publicam tranquilitatẽ quod proprium meum erat eadem lege poſitiua deſinit, etiam me inſcio vel inuito, eſſe meum. parem enim poteſtatem lex habuit in dando, & in adimendo. l. quidam referunt. ff. de iure codicil. ergo ſi rem tuam pręſcripſi, tibi dicenti cur improbe impieq; retines quod meũ antea erat, replicabo cur tu quoq; retinere vis, quòd antea alterius erat. legis enim authoritate & quod antea alterius erat in te tranſlatum fuit, & eiuſdem legis authoritatẽ poſtquàm in te tranſlatum fuit rurſus in me migrauit. Neque ad rem pertinet quòd inſcio te migraſſet, nã & in quàpluribus alijs caſibus dominiũ ignorantes amittimus, quod alijs lex applicuit. nec ideo magis nobis reſtituit, q̃ ſi per contractum & voluntatem noſtram à nobis abſceſsiſſet. ſicq; ei cuius res ita præſcripta eſt dicere poſſemus eum non tam ſuũ videri amiſiſſe, quàm alienum redidiſſe, ſicq; nullam iniuriam tuliſſe, vt in ſimili per tex. in l. filio quem, ff. de lib. & poſth. † Vnde hęres iuſſus à teſtatore omnia debita perſoluere non tenetur ad debitum à teſtatore pręſcriptum, ita Bar. in l. legaui, ff. de lib. lega. & in l. quibus diebus. §. dominus. ff. de condi. & demonſt. Bal. in l. id quod pauperibus. C. de Epiſc. & cler. & in l. ſi creditori, ff. de leg. j. & in ſua diſput. incip. ſtatuto cauetur Ioannes Imol. in c. fi. col. xxxvij. de præſcrip. Andręas Tiraquell. de præſcrip. §. j. Glo. ij. in fi.

3 Pręſcriptũ hærea debitũ ſoluere iuſſus reſtituere nõ tenet.

Debebam † tibi decem actione perſonali, ea per prateritionem legitimi temporis bona fide præſcripſi, an obligatio naturalis extincta ſit, vehementer & ſæpiſsimè cõtrouerſum fuit, qua in re Bar. in l. fi. ff. rem ratam haberi tenet naturalem obligationem non extingui quidẽ mero iure. per §. ſed naturalia inſt. de iure natur. l. omnes populi, ff. de iuſt. & in l. eas cauſas, ff. de cap. dimi. l. iura ſanguinis, & quæ ibi late per Decium, & nouiores. ff. de reg. iur. tamen eius effectus ait adnihilum reducitur & eneruatur, Idem Bar. in extrauag. ad repri. ver. per denunciationem, ſequitur & dicit eſſe cõmunem opinionẽ Ioan. Crotus in l. nemo poteſt. ff de lega. j. nu. 52. ſequitur etiam & dicit cum Bar. eſſe communem opin. Imol. in c. fi. de pręſcrip. nu. 31. vbi ſubdit, quòd Bal. dum in auth. ad hæc. C. de vſuris nu. 8. dixit in cõtrarium ſe habere communem opinionem verum non dixit, & cum Bar. tenet Ang. in rep. l. j. num. 61. C. de iudi. & Felin. in c. ad aures, col. ij de pręſcr. Balb. de præſcript. in. ij. par. iij. par. prin. q. x. ubi cum Bar. ait eſſe cõem opinionẽ quamuis ipſe ibi & rurſus in. j. par. princ. q. v. & q. vj videatur tenere contrarium & etiam Andræ. Tiraquell. de præſcrip. §. j. Glo. ij. ad finem.

4 Pręſcripta actio. perſonali cũ bona fide oblig nat. quæ ſupereſt ineſficax ẽ quo ad effectꝰ legis ciuilis cũ cõi cõtra alterã cõem.

Contrariã ſententiam vt nec tollatur obligatio naturalis, nec eius effectus, tenet & dicit cõiter teneri Bal. in d. auth. ad hæc, C. de uſuris nu. 8. quod & defendunt nonnulli ſcribentium relati p Balbũ vbi ſuprà. Mouentur quia nihil tã iuri naturæ, naturaliq; æquitati cõuenit, q̃ cõuentionẽ, pactorũq; obſeruatio, fideiq; præſtitæ inuiolata exhibitio. l. j. ff. de cõſti. pecu. l. ij. ff. de pact. l. non minorem, C. de tranſact. c. j. de pact. Sed lex ciuilis ciuilia quidẽ iura perimere aut mutare potuit, naturalia vero non vtiq; §.

ſed naturalia, inſt. de iure naturali. l. eas cauſas ff. de cap. dimi. l. iura ſanguinis, ff. de reg. iur. ergo qui conuenit mecũ vt decem daret poſt annos triginta, etiã ſi fortè præſcripſit debitum, quia erat in bona fide p obliuionẽ vel aliã rationẽ. l. ſicut, & l. oẽs. C. de præſc. xxx. annorum. tñ à ſola obligatione ciuili, & coactione quam leges illę perimere potuerunt liberatus videbit, non quidẽ ab obligatione naturali, quã leges illæ perimere nequibant. manet ergo integra naturalis obligatio, quæ legibus ciuilibus ſubdita non eſt. Verum huic argumento facile ſatisfaciemus, nam vt lex ciuilis potuit ciuilia iura perimere, ciuilemq́; actionem vel obligationẽ, ita quoq; potuit obligationẽ naturalem enudare, & expilare ab illis effectibus & iuribus, quos illi obligationi accõmodauit, quosq́; à lege naturali ſortita nõ fuit, ſed tñ à lege poſitiua. nã quòd obligatio naturalis pariat exceptionẽ, §. præterea, inſt. de excep. l. iuris gentiũ. § quinimo. §. ſi paciſcar. ff. de pact. ꝙ ipſa poſſit nouari, l. j. ff. de nouati. § præterea, inſt. quib. mod. tollitur oblig. quòd obligationi naturali poſsit accedere fideiuſſor, §. j. inſti. de fideiuſſo. quòd ipſa vtilis ſit & oriatur, cũ alteri ſtipulamur Glo. cõiter approbata p Bar. Alex. Iaſ. & alios ibi in l. ſtipulatio iſta. §. alteri, ff. de verb. oblig. iſthæc omnia & alia multa ſimilia, effectus ſicut, qbus obligatio naturalis à lege quidem ciuili poſitiua, non item à lege naturali, cõdonata fuit, hosq́; effectus lex poſitiua ei adimere potuit, c. omnis res, de reg. iur. l. nihil tã naturale, ff. de reg. iur. l. ſi. ff. de acceptil. ergo rectiſsimè & ſcitiſsimè dixerũt Bar. & alij ſuprà memorati per prę̄ſcriptionẽ eneruari obligationem naturalem, enudari expilariq́; ab omnibus ſuis effectibus, quia eos effectus intelligebant huic obligationi, legem ciuilem nõ naturalem cõdonaſſe, & accommodaſſe, quæ intelligenda ſunt, quo ad forum contentioſum, tam ciuile quàm canonicum. † In foro vero,

5 Conſcientiæ in foro an teneamur ĩ caſu de quo hic.

quod aiunt, animæ vel conſcientiæ dubitari poſſet, an adhuc ille qui præſcripſit teneatur, & per denuntionem euangelicã exigatur, & quidem, ſi ea obligatio non deſcendebat ex contractu per eũ inito, ſed fortè hęreditaria erat, ipſeq́; ex contractu defuncti conueniebatur, ſeq́; exceptione præſcriptionis tegebat, & tuebatur, expeditum eſt liberum eſſe etiam in foro pœnitentiali, quia quòd hæredes teneantur ad ſoluenda debita defunctorum pro portionibus hęreditarijs repreſentantes quo ad illas portiones perſonas ipſorum defunctorum. l. j. C. de hæred. act. l. pro hæreditarijs. eodem l. j. C. ſi certum petatur. l. j. §. ſi hæres. ff. ad Trebell. id ſanè ex lege ciuili, non etiam naturali deſcendit, ex diſpoſitioneq́; legis ciuilis, quę huius obligationis, & actionis præſcriptionem induxit ceſſabit. Quòd ſi ex proprio contractu is conueniretur, ad cuius inuiolatam obſeruationem iure naturæ tenetur, tunc magis dubium, ſed adhuc idem defendi poteſt. nam leges fiunt & factæ regulariter pręſumuntur propter bonũ publicum, c. erit autem lex. iiij. diſtin. l. j. & ij. ff. de legibus. plene per Andræ. Tiraquell. de vtroque retract. in pręfat. num. 75. quod maximè verum eſt in hac præſcriptione. l. j. ff. de vſucapio. not. in l. ius ciuile, ff. de iuſt. & iure. expedit enim reipublicæ, etiam principaliter, ne lites excitentur, vtq; excitatæ breui finiantur, ut tradunt communiter Doctores in l. nemo poteſt. ff. de lega. j. per Bar. Alex. & alios in ſimili in l. Seius & Augetius. ff. ad leg. falci. vbi huic rei negant priuatorum conuentione poſſe derogari, nec dubium eſt quin, ſi poſt annos triginta liceret debitum petere, lites plures excitarentur, aliæ verò longioris eſſent uitæ, quàm par eſt. quod malum à republica exulare conducibile & pium eſt. huicq; tam vtili legis traditioni, tamq́; ad publicam tranquillitatem ſpectanti, priuatos homines acquieſcere ſanctiſsimum eſt. capitulo ſecundo de maior. & obedi. per Bartol. & alios in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſor. in ſimili. Ergo prætextu peccati uitandi non debet admitti huius legis poſitiuæ tranſgreſsio, quæ maximè pertinuit ad reipublicæ tranquilitatem, litesq; uitandas, & alia quamplurima mala, quæ inde oriuntur, & multorum peccatorum calumniarumq́ue occaſio eſſet contrarium admittere. id autem recipit diſtinctionem, ut infrà dicã, nam ſimpliciter verum non eſſet.

Ex ſuperioribus infertur contra eam opinionem quam Baldus communem dixerat † quòd præſcripta actione perſonali obligatio naturalis ſi qua adhuc remanet non proderit ad nouationem. Secundo quòd non proderit adhoc quòd ei accedat fideiuſſor. Tertio quòd non pariet exceptionem, quæ omnia nominatim collegit & tenuit Crotus vbi ſuprà. & ſunt ex mente Angeli ubi ſuprà, & etiam Imolæ & aliorum, quos diximus tenuiſſe hãc obligationem naturalem inutilem reddi. & uide in ſimili per Iaſon in l. ſi non ſortem, in princip. ff. de conditio. indebiti. & quæ plenè diximus in tract. de ſucceſ. crea. libro iij. ad finem.

6 Pręſcripta actione ꝑſonali na. ob. quę ſuperest nõ prodeſt ad nouationem cum cõi contra alterã cõmunẽ nec prodeſt ad fideiuſſionẽ cũ cõi cõtra aliã cõem nec etiã ꝓdeſt ad exceptionẽ cũ cõi contra aliã cõem.

Denique mirandum eſt unde tanta inter Doctores uarietas, cum omnes in duobus conueniant, primum quòd actionum præſcriptio cum mala fide de iure ciuili hodie nõ magis procedat q̃ de iure canonico. Alterum

quòd

quòd cũ bona fide procederet actionum præ-
7 ſcriptio non ſolũ de iure ciuili, ſed etiã de iure canonico, inde deducentes ꝙ ſi debebã tibi centum ex contractu procuratoris mei quem ignorabam, poſſum xxx. annis iſtud debitum præſcribere etiam de iure canonico, id quod tenent Antonius Butrius & Panormitanus, columna quinta, in capitu. fina. de præſcript. Balbus in dict. quæſtione. x. Ioannes Imolenſis in l. ſequitur. §. ſi uiã. ff. de uſucap. eſtq; cõis opinio.† Quid dicendũ? & ſane uarietas inde defluxit quòd quãdo ſciebam me debere licet creditor taceret per annos xxx. adhuc tamen

Actio perſonalis præſcribitur bona fide etiã de iure canonico, ſʒ cum mala fide & de iure ciuili non præſcribitur.

8 ius canonicũ interpretatur me eſſe in mala fide non ſecus quàm ſi rem corporalẽ alienam ſcienter poſsiderem triginta annis dño uero tacente, nã adhuc malã fidem interpretatur, per d. c. fi. licet ille forte bonã fidẽ habere poſſet, ueluti ſi putabat dominum id permittere, uel ius ſuũ remittere, aut rem ſuam poſsidenti cõceſſam uelle, nã & ſi uetare in dubio quiſque præſumatur, l. qui uas. ff. de furtis, præſumaturq; nolle iactare ſuũ, l. cũ de indebito. ff. de proba. tamen interdum poſſeſſor iuſte exiſtimat dominũ permiſſurum, & tunc neq; in rei mobilis alienæ poſſeſsione cõmittitur furtũ, neq; ineſt mala fides ſi ea immobilis ſit, ut notatur p oẽs in §. j. inſt. de obl. quæ ex deli. Mala enim aut bona fides ſoli Deo certa eſſe põt, & præterea nemini cum ex animo pendeat, ſicq; coniecturis ſtatur, l. pe. C. de euictio. Cæterum ius ciuile etiã ſi ſciã me debere uel etiã ſi ſciã alienam rem corp. me poſsidere, uel nõ præſumit malã fidẽ, uel interpretatur qđ durauit per longũ tantum tẽpus x. uel xx. annorum, at ſi poſtea alij multi anni præterea͂t uſq; ad xxx. annorũ metã, tũc ius ciuile interpretatur me opinionẽ mutaſſe cogitareq; cœpiſſe dominũ aut creditorẽ ius ſuum negligere, aut remittere, uel cõcedere. ſicq; cœpiſſe me bonã fidem habere uitiumq; malæ fidei præteritæ purgari ut ueriorẽ & receptiorẽ opinionẽ eſſe (multis tñ repugnantibus) diximus uel poſt longiſsimum tempus ius ciuile uoluit ius noſtrũ conſummi & perire (id qđ potuit, nã ſub legũ poteſtate ius dominiumq; rerũ noſtrarũ eſſe ſupra, c. lxxij. oſtendimus) ſicq; in tali iure uel re potiorem eſſe cauſam poſsidentis, non ſecus q̃ in re quæ à uero dño ꝓ derelicto habita eſſet, cuiuſq; denuo eam occupantis melior conditio eſſet, l. j. & ij. & per totum. ff. pro dereli. l. naturalem. §. examen, l. j. & l. iij. §. fin. ff. de acquir. rerum domin. §. feræ, inſtit. de rerum diuiſio. nec nouum eſt ut quod noſtrum ex culpa noſtra, uel etiam ſine ea nobis a lege adimatur inque alium transferatur, nec ille per hoc dicitur malam fidem habere, ut plene ſupra, c. lxxij. & de ſucc. crea. §. x. num. 655. ſcripſimus ergo ex his uel alijs cõſiderationibus poſt longiſsimũ tempus lex ciuilis uoluit pleniſsimã ſecuritatẽ contingere ſiue debitori ſiue rẽ alienam poſsidenti, & ſi obijciatur eum non potuiſſe cum mala fide conditionem ſuã meliorem facere, replicabimus incertum eſſe utrum ille bonam an malam fidem haberet, & nõ minus poſsibile eſſe eum habere bonam fidem q̃ malam, nec huius rei probationem admittendam cum ſit omnino incerta, eiuſq; tuitionẽ in foro cõtentioſo legẽ ſuſcepiſſe, ergo pro eo iudicandum in foro contentioſo ciuili, præſertim cum bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficiat. Gloſſ. app. in l. j. C. ubi cauſa ſtatus, eſtq; communis opinio ut dixi. De iure autẽ canonico contentioſo contra eum iudicandũ eſt per d. c. fi. de præſcrip. In foro aũt conſcientiæ quid reſpondendum ſit pendet magna ex parte ab animo ipſius, nã ſi ipſe erat conſcientius ſe debere uel ſe rem alienã poſsidere, ſed habebat iuſtã uel probabilẽ cauſam ſuſpicandi creditores ius ſuum remittere uel dominum rem ſuam negligere aut ei cõcedere uelle tutus erit, idem ſi id ſuſpicandi nullã cauſam iuſtam habebat, ſi tamen re uera id ita quamuis per ſtultitiam credebat, arg. l. quia poterat. ff. ad Trebell. & quia ut diximus bona fides orta etiã ex iniuſta cauſa ſufficit ut dixi, quòd ſi ipſe nec iuſtè, nec iniuſtè credebat dominum permiſſurum, ſed putabat eum dolere ex iuris ſui detentione adhuc idem ſiquidem re uera id procedebat ex domini uoluntate, poſſum enim quem inuitum & ignorantem rei uel iuris mei dominum facere, licet ipſe poſtea repudiare poſsit, l. cum pater. §. ſutdo. ff. de legatis ſecundo, l. à Titio. ff. de furtis. §. interdum, inſtitut. de rerum diui. l. adeo. §. interdum. ff. de acquirend. rerum domi. Cæterum ſi re uera dominus uel creditor dolebat, & id debitori, uel poſſeſſori notum erat, tunc plane in mala fide eſſet nec præſcribere poſſet, & iſthæc omnia (iudice me) ſunt ex mente utriuſque iuris & ſecundum has diſtinctiones ſuperiores uarietates conciliari, & poſſunt & debent, ſecundũ quæ ſi creditoris uoluntas remittendi debitum acceſsit uel contingit obligatio etiam naturalis non ſolum eliſa ſed etiam ex toto ſublata uideretur, quia ut nata fuit ex conſenſu obligandi, ita ſoluta fuit ex uoluntate liberandi, lege nihil tam naturale. ff. de regulis iuris. per totum inſtitu. quibus modis tollen. obliga. Intellige quando ea uoluntas creditoris re uera acceſsit, hoc primo. Idem & ſi non acceſsit ſi acceſsiſſe lex interpretatur

terpretatur, & utrunque eſt contra utriuſque partis fautores, nam alij contendes.

Alia plura fundamenta ad iuſtificationem eorũ quę hoc.c.dicẽtur collige ſupra, c.lxxij. & in c.incipiente, quo ad ſextum.

CAP. LXXV.

1 *PRæſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio, egregia pugna.*

2 *Noſtrum, nobis inuitis & ignaris, quandoque aufertur.*

3 *Præſcriptione completa ceſſat reſtitutio, primo in præſcriptione centum annorum, deinde etiam in præſcriptione xl.annorum, tertio etiam in præſcriptione xxx.annorum, quarto etiam in præſcriptione ordinaria, hæc omnia contra communem, cum multis tamen.*

4 *Intellectus, l.1.§.ſi quis propter, ff.de itinere actu priuato, & l.ſi locus, & l.ſi partem, ff.quemadmo.ſeruit.amittatur.*

5 *Lex an ceſſet eius ratione ceſſante.*

1 Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio egregium certamen.

FVndum tuum† poſſedi cum titulo & bona fide tempore legitimo ad præſcribendum, ſicq; cum præſcripſi, tu uero illum recuperare contendis allegans iuſtã cauſam, uel abſentiæ, uel ignorantię, ſicq; petis reſtitutionẽ ex clauſula generali, ſi qua mihi iuſta cauſa uideatẽ, cõtrouerſum eſt ſæpiſsime, & uehementer, an reſtitutio cõcedenda ſit, ut ſic pręſcriptio illa, quæ ſemel expleta factaq; fuit, infecta reddatur: Conſtat enim longi temporis præſcriptionem procedere etiam aduerſus abſentes & ignorantes, l.fin.C.de præſc.longi temp. Conſtat ſimiliter ius alienũ, nobis per iniuriã, non a nobis, ſed aliunde illatam, acquiri poſſe tám quo ad proprietatem, q̃ quo ad poſſeſsionem, noſtrum enim nobis inſcijs aut ignorantibus uel inuitis auferri iniuriũ eſt, l.id quod noſtrum, l.iure naturæ.ff. de reg.iur.l.nam hoc ff.de cond.indeb. & tamen ſi flumen alueũ mutauerit, alteri, cum iniuria ſeu iactura alterius cõtingit acceſsio ſeu acquiſitio, & ſimiliter ex cauſa alluuionis, ſi flumen ſenſim paulatimq; cœpit declinare in fundum tuũ, ager meus creſcit, tuus uero decreſcit, ſicq; & mihi inſcio accedit & acquiritur, & tibi inſcio ſimiliter & inuito, & ſine facti tui interuentu, decedit & abeſt, quòd tuum antea erat, ut.ff.de acq.rerũ dominio, l.adeo ferè, per totã, & inſt. de rerũ diui, §.præterea. Simile in §.itẽ ea quæ ab hoſtibus, eod.tit.l.iij.l.naturalẽ, in prin.ff.de acq. rerum dominio, d.l.adeo.§.examẽ.§. apũ, inſt, de rerũ diui, l.item ſi uerberatu. in §.j.ff. de rerum diui. Decius in l.id quod noſtrũ.ff.de reg. iur. diximus ſupra, c.j.fac ergo regulã affirmatiuã, ut licet præſcriptio mero iure currat contra ignorantẽ rem ſuam iusve ſuũ pręſcribi, tamen ex capite ignorantiæ detur reſtitutio in integrum, ut ſic, pręſcriptio illa ſemel effecta, & repleta uirtualiter infecta reddatẽ, hæc concluſio uariè intelligitur, & primum quidem in præſcriptione triginta annorum, ita tenent Bar.in l.j §.ſi quis propter.per tex.ibi. ff.de itinere actuq; priuato, quem ſequuntur quam plures relati per Alex. in additio. ad Bar.in d. §.ſi quis propter. Idem Alex.nu.4 in l. cum filiusfamilias. §.in hac.ff.de uerb.obli. ſequitur & dicit eſſe cõem opinionem, Socinus ibi, col. pen.& antepen. Matthæus Afflictus deciſione cccxxix.nu.6.plene per Couarru. qui hanc ait eſſe cõem opin.in regula poſſeſſor, de reg.iuris in vj par.iij.§.iij.ſentit Glo. in l.ſi partẽ. ff. quẽ ſeruit, amitt. Glo.in l.j.C.de patr.poteſt.Romanus conſ.cxlix.in fi.ubi hãc firmat eſſe cõem opinionem Decius, qui hanc dicit cõem opinionem cõſ.xxxvj.n.ix. Idẽ Decius, ubi ſimiliter hanc dicit cõem opi. cõſ.xxix. & pro tenui col.j.ſequitẽ & dicit cõem opi. Afflictus, lib.iij. feudorũ, tit.ſi de feudo fuerit cõtro. inter dominiũ, & agna.num.12.no.ij.& ruiſus iiij.not. nu.4.& ſcd̃m opin.Bar.iudicatũ fuiſſe ipſe ait, d.deci.cccxxix. ſequitur & dicit cõem opin. Balb.de præſcrip.in iiij.parte.iiij. partis princ. ſequitẽ & dicit cõem opinio.Bocrius deciſione xxxix.Paulus in l.fi.nu.5.C.de long.temp.præſ. Idem Paul.in l.unus ex ſocijs.ff. de ſeruit. ruſt. prædi.Alex.& Moline.conſ.lxxj. lib.j. Hieronimus Gratus conſ.xcj.nu.65.lib.j.ubi hanc dicit cõem opinionẽ Tiraq. ubi hanc dicit communem opin.de utroq; retr.§.xxxv. Gloſſ.iiij. nu.35.Alciatus lib.j.de uerbo.ſigni. & eſt cõis opinio ſecundum Pinellum de bonis mater.in in auth.niſi tricennale, nu.58. ſequitur & dicit cõem opinionẽ, Aymõ Crauet, de antiqu.temporũ, in iiij.parte, nu.44.ſectione incipiẽte materia iſta, & Soci.nepos conſ.cxxviij.num.147. lib.j.Decius conſ.cxxxvij. Idem Decius conſil. cclxvij.col.fi.& quàmplures alij, quos refert Tiraq.ubi ſupra. Dilectus de arte teſtandi, tit.de acq.hær.cautela.vj.qui hanc dicit cõem opin.

Cõtrariã partẽ in præſcrip.triginta annorũ tenẽt, Bal.in l.j. C.qui admitti, n.24. Aret.in l. qui uniuer ſas, §.fi.ff.de acq.poſ.& in cõſ.ciiij. & alij quamplures, quos refert Tiraquel.nu. 37.ubi ſupra qui in hãc partem, ſaltem in præſcriptione 40.annorum inclinare uidetur.

Secundo hæc communis opinio intelligitur à fortiori ut procedat in præſcriptione decem uel

uel viginti annorum, contra quam datur reſtitutio ex capite ignorantiæ, ut firmant omnes Doctores, quos diximus idem tenuiſſe in præſcriptione.xxx.annorum, id quod in hac præſcriptione decem uel viginti annorum firmant quaſi certum & indubitatum, & Couarru. ubi ſuprà ait hanc eſſe unanimem omnium ſentētiam, ſed ſanè non deſunt, qui & hoc caſu teneant contra communem ſententiam, quos & nos infra ſequemur.

Tertio intelligitur communis opinio vt procedat etiam in præſcriptione quadraginta annorum, contra quam etiam ex capite ignorātiæ datur reſtitutio, ita tennetunt Socin.conſ. lxxx.lib.iij.col.fin. Idem Socin.conſi.lxvj.libr. iiij.col.ij.in eandemq; opinionem declinat ipſe Socin.in d.l.cum filiusfamilias.§.in hac, col. fi.Dec.conſi.xxxvj.colum.fin. Idem Dec.conſi. clxiiij.col.pen. Idem conſi.cclxvij.col.fi. Gozad.cōſi.lvj.col.iij.vbi hanc dicit communem opinionem Alexandrinus, cōſi.xiij.col.fi.Imo. in c.fi.de pręſcrip.fol.pen.Alex.conſi.lxxj.num. iij.lib.j.& conſi.lxxxiiij.eod.lib.num.iij.eſt cōmunis opinio ſecundum Felinum in cap.nigilanti, de præſcrip.colum.ij.qui eam ſequitur, & dicit communem opinionem Balb. in tracta.præſcrip.in iiij.par.iiij.par.princip. q.xxix. Boerius.q.xxxix.nu.6.qui hanc dicit communem opinionem Alex.in d, conſi.clxix.lib.ij.n. 15.hanc format eſſe communem opinionem & hanc dicit communem Aymon ubi ſuprà, num.61.Abb.nu.3.in d.c.uigilanti de pręſc. & ibi Pariſi. num.5.Afflictus deciſi.xxxvij.col.ij. Idem deciſ.cccxxix.Ruin.conſi.xxvj.ad fi.lib. j.Sylua.conſi.iiij.ad fi.Lofredus Neapol.conſi. feud.xvj.ad fi.Rebufus in conſt.Galliæ tomo. ij.tit.de reſt.art.j.nu.26.

Conttariam partem in præſcriptione quadraginta annorum, ut non detur reſtitutio, tenuernnt Socin.ſibi contrarius conſi.clxiiij.in fin.lib.ij.Idem Socin ſibi contrarins conſi.ij. lib.iij. Idem ſibi contrarins conſi.xxviij.eod. lib.iij.Dec.ſibi contrarius conſi.xxix.per totum. Idem Dec.ſibi contrarius in l.ij.C.qui admitti, col.ij.Gozadinus ſibi cōtrarius, cōſi. viij.in fi.Idem Gozadinus ſibi contrarius cōſ. lxviij.col.iiij.Alexandrinus ſibi contrarius cōſi.xij.in fi.Idem Alexandrinus ſibi contrarius conſi.lvj.in fin. Idem Alexādrinus conſi.xcvij. Alexandr.Imol.conſi.clj.lib.ij.colum.fi. Idem Alex.in l.iij.§.Labeo, in fi.ff.de acq.poſſ.Areti. conſi.ciij..colum.j.& ij.Idem in l.qui uniuerſas, §.fi.ff.de acqui.poſſ.Curt.Sen.conſi. lxxxij. col.iiij Barbatius, conſi.lxxxj.num.18.lib.j.Carolus Molineus ad Alexandrum, conſi.clj.col. fin. ſequitur & dicit communem opinionem Socin.d.conſi.ij.col.pen. lib.iij. Rubeus conſi. lvj.ubi firmat hanc eſſe communem opinionē ſequitur & dicit communem opinionem Socin.nepos, conſi.liiij.lib.j.Idem conſi.lxxvj.nu. 102.lib.eodem.Idem conſi.cxlv.n. 76.eod.lib. Dilectus de arte teſtandi tit.de acq.hær.cautela.vj.Gomezius in §.rurſus, col.iiij.inſt.de act. Galiaula in l.ij.§.& harum, nu.39.ff.de uerbo. obl.ubi etiam Alcia.nu.72.Rubeus, cōſ.xcvii.

Quarto intelligitur hęc opinio affirmatiua uidetur reſtitutio etiam in præſcriptione centum annorum, vt in quibus caſibus centum annorum præſcriptio currit cōtra eccleſiam, uel fiſcum, uel ciuitatem, in illis caſibus ex capite ignorantiæ etiam poſt eam pręſcriptionem cōpletam detur reſtitutio, ita Alexandrinus cōſ. xiii.col.fi. Aymon Crauet.ubi ſuprà nu.44.& nu.65.qui alios refert.

Quid dicendum † & ſanè lōgè uerior eſt in puncto iuris opinio & pars negatiua in omnibus quatuor caſibus præmiſsis, ut in præſcriptione longi temporis decem uel viginti annorum, & in pręſcriptione triginta annorum, † & in præſcriptione centum annorum, ceſſet reſtitutio, poſtquàm eę præſcriptiones legitimæ expletæ fuerunt, ne præſcriptio, iam perfecta infecta reddatur, quod primum probatur in d.l.fi.C. de præſcrip.longi temporis, ibi, nulla ſcientia uel ignorantia ſpectanda.

2 Noſtrum nobis inuitis quādo auferatur.

3 Præſcrip. completa ceſſat reſtitutio in præſcriptione cētum annorū contra cōmunem. Idē tā præſcriptione d. annorum contra cōmunem. Idem in præſcriptiōe.xxx annorum contra cōmunē. Idē in præſcriptione lōga contra cōem cū multis tamen.

Secundo d.l.fin.ibi, ne altera dubitationis īextricabilis oriatur occaſio.

Tertio, quia ſi daretur reſtitutio. tunc præſcriptio illa ſemel facta perfectaq;, infecta inutiliſq; redderetur, at inciuile eſt, id inutile & fruſtratorium, ocioſumq; admittere, l.non cogendum, §.Sabinus, ff.de procu.l.hęc ſtipulatio §.diuus, ff.ut legat.no.caue.

Quarto eſſet imponere legem uerbis contra l.ii.C.com.deleg.

Quinto leges fierent ludibrio contra l.fi.C. de temp.in integ.reſt.& l.fina.C.ſi ſæpius in integr.reſti.

Sexto urget tex.in l.vnic.C.de uſucap.tranſ. ſecundū Soci.ī d.§.in hac, nā ibi dicitur, nullus ad eam reſeruatur regreſſus, iunctis illis verbis neſcientibus dominis, ibi enim poſtquàm per interuentum temporis & præſcriptionis conſtabat, dominium rei meæ, poſtquàm præſcripta fuerat, à me abſceſsiſſe, neq; præſcribentē migraſſe, dubitabatur an regreſſus mihi ad eā daretur, per modū fortè reſtitutionis, uel alterius rei, & negatur oīno regreſſus, ut ſic p interuentum præſcriptionis, non tantum ademptio & tranſlatio iuris noſtri contingat, ſed etiam illa iuris noſtri tranſlatio ſit irreuocabilis, & irreparabilis.

Septimo

Septimo leges in caſibus communiter accidentibus, non in raro ſtringentibus, ſunt regulariter intelligendæ l. non ad ea. ff. de legib. ſed plerunq; & ferè ſemper res noſtræ nobis inſcijs & ignorantibus, non etiam ſcientibus præſcribuntur, nam ſcientes non ſolent res ſuas pati ab alijs poſſideri, & longè minus tandiu poſſideri, ut uſucapione abſumerentur, nec ſuum homines iactare ſolent, l. cum de indebito. ff. de probati. ſed acquirere ſtudent & augere l. defunctus. C. arbitr. tutelæ, l. ut nim, cum Gloſſ. & quæ ibi tradunt Bar. & alii. ff. de iuſt. & iure; ſuum enim cuiq; pulchrum eſt, ſecundum Ciceronem & ſecundum Ouidium eſt amor & rerum cunctis tutela ſuarum, quinimò ut in l. ſi uoluntate. C. de reſcindē. uendi. quicque res ſuas meliores reddere ſtudet, eaſq; tuetur, & lucrum facere ſtudet, etiam cū iactura illius, quo cum negociatur.

Octauo militat ratio illa in præſcribēdo potiſsima, ſcilicet ne rerū dominia in icerto ſint l. j. ff. de uſucap. etenim ſi paſsim contra præſcriptionem daretur reſtitutio, rerum dominia certa non eſſent, non magis quàm ſi præſcriptio, contra quam reſtitutio datur, mero iure non contigiſſet.

Nono hoc bonum publicum de quo in d. l. j. non debet ceſſare per priuatorum læſionē, arg. auth. res quæ. C. com. deleg.

Decimo adduco tex. in l. iij. §. fi. ff. de acqui. rerum domin. ubi ſi feram cœpiſti, & per hoc eius dominium natus eſt, ſimul ac illa à manibus tuis euaſit, ſuamque laxitatem recepit, eius dominiū abs te diſceſsit, & ſi rurſus in poteſtatem alterius uenerit, illius fit, nec tibi (& hoc eſt quod expendimus) reſtituenda eſt ex eo capite ꝙ te inſcio, uel inuito euaſerit.

Vndecimo adduco l. naturalem. §. examen. ff. eod. tit. ubi examen apum licet meum fiat apprehenſione, & meum eſſe dèſinat, ſimul ac apes ita euolauerint, ut difficilis ſit earū perſecutio, tamen licet in poteſtatem alterius peruenerint, poſtquàm meæ eſſe deſierunt, mihi quidem reſtituendæ nō ſunt, non magis, quàm ſi ad me nunquàm pertinuiſſent, ſic & in ſpecie noſtra quod noſtrum erat, & per interuentum præſcriptionis à nobis abſceſsit, inq; aliū iure dominij migrauit, iuxta l. iiij. ff. de uſuc. l. traditionibus. C. de pact. nobis quidem reſtituendum non eſt, non magis quàm ſi re nera ad nos nunquàm pertinuiſſet.

Duodecimo adduco l. adeo, §. præterea, ff. de acq. rerum dominio. & §. præterea, inſti. de rerum diui. ubi per alluuionem, ſi flumen latē ter cœpit fundum tuum latiorē reddere, meūque arctiorem ſeu anguſtiorem, hæc adēptio mihi inuito & ignato contingit, tuq; locupletaris cum iactura mea, & tu nihil mihi reſtituere teneris ex capite iuſtæ ignorantiæ, aut impotentiæ.

Tertiodecimo adduco eadem iura iunctis ibidem notatis per Glo. & alios, dum aiunt, ꝙ ſi flumen ex fundo meo aliquam partem abſtullit, tuoq; fundo applicuit, ſi terra conualeſcente radices egit, ſtatim meum eſſe deſinit, & ad te pertinere cœpit iure dominii, nec mihi reſtituere teneris, licet ad oculum ea pars, quæ à fundo meo abſceſsit, & tuo acceſsit, demonſtrari & diſtingui poſſet.

Quartodecimo adduco §. quòd ſi naturali alueo, inſt. de rerum diui. & d. l. adeo, §. ꝙ ſi naturali. ff. de acq. rerum dominio. ubi dicit, quòd ſi flumen alio quàm ſolebat fluere cœpit, & agrum meum occupauit, amitto eius dominium, quod publici iuris eſſe incipit, quā diu à flumine inundatur, & poſsidetur, & ſi poſtea flumen ad priorem alueum reuertatur, ager ille meus deſinit publici iuris eſſe, ſed mihi quidem non reſtituitur, imo iure uicinitatis acquiritur eis, qui prope prædia habebāt, & tamen iſthæc amiſsio inſcio & inuito me contingit.

Quintodecimo facit d. l. adeo, §. cum quis ex aliena, & inſt. de acq. rerum dom. §. cū quis ex aliena, cum tribus ſequentibus. §§ ubi dominium rerum noſtrarum interdum per ſpecificationem, interdum per ſeminationē, interdum per acceſsionem, interdum per plātationem, interdum per confuſionem, à nobis inſciis & ignorantibus abſcedit, inq; alium trāſit, nec propter ignorantiam noſtrā nobis datur ulla reſtitutio, aut regreſſus, non magis q̃ ſi gnari eſſemus, ſic ergo & in propoſito, cū tēpore rem noſtram amiſsimus ceſſat reſtitutio & regreſſus prætextu ignorantiæ, militant enim res humanæ ſub hoc periculo, & fragilitate.

Sextodecimo probat noſtra opinio in l. traditionibus, C. de pact. ubi æquiparatur dominium nobis fuiſſe quæſitum traditione ex cauſa contractus deſcendente, uel eſſe quæſitum uſucapione. ut cum uſucapione quæritur ceſſet reſtitutio prætextu ignorantiæ, non ſecus quàm ceſſaret, ſi per contractum quæſitum eſſet, quo caſu ignorantia allegari non poſſet.

Decimoſeptimo adduco. §. j inſt. de literarum obliga. dum ait ſic fit, ut hodie dum quæri non poteſt, ſcriptura obligetur, nam ibi p ipſam temporis prætеritionem inducitur obligatio literarum, quæ perſonalis eſt, quæq; antea ex conuentione præambula inducta non erat, & tamen longè grauius eſſe uidetur perſonaliter

ſonaliter ad quid dandum obligari, q̃ rem ſuã ab alio poſſeſſam amittere, argu. l. vnum ex fa milia, §. ſi rem, ff. de leg. ii. itaq; ut ibi per ſolũ temporis interuentum obligamur citra nouũ factum, ita & hic per ſolum temporis interuẽ tum rem noſtram ab alio poſſeſſam irremeabi liter amittimus, quia id malum leuius eſt, q̃ il lud. Habes ergo uaria iura uariaq; exempla, in quibus rei meæ dominium, a me inſcio uel inuito, citra interuentum facti, aut voluntatis meæ abſcedit, inq; alium migrat irremeabili ter, ut ille mihi ex capite ignorantiæ non te neatur reſtituere, nõ magis quàm ſi ea res ad me nunquàm pertinuiſſet, & ſi rectè inſpexeris in ea acquiſitione, quæ contingit per interuen tum vſucapionis, eſt longe iuſtior cauſa irreuo cabiliter acquirendi, quàm in iuribus, & exem plis ſuprà relatis, propter longæuam poſſeſſio nem, & propter quierudinem dñiorum, & trã quilitatem ciuium, & alia multa.

Ad illam rationem ne quis locupletetur cũ iactura aliena reſponde ſatius eſſe id malum admittere, quàm quòd rerũ dominia ſub in certo ſint, & exulet reipublicæ tranquilitas, ita Gloſſ. in l. ius ciuile eſt, ff. de iuſt. & iu. vt ſic mi nus malum eligatur, ut ibi ait Gloſſ.

Decimooctauo adduco, l. ſicut, C. de præ ſcriptio. triginta annorum.

Decimonono tex. in l. omnes, C. eod.

Vigeſimo, C. de fundis patrimo. lib. xj. l. fina lis, quam legem variè expendunt Tiraquel. & Socin. vbi ſuprà, & geminantia verba illius le gis & d. l. omnes, poteris aſtringere per ea quæ de vi & poteſtate geminationis diximus in li br. de ſucc. crea. § xiij. nu. 12.

4 Ad † l. j. §. ſi quis propter, ff. de itinere actu que priuato, & ad l. ſi locus, l. ſi partem, ff. quẽ admod. ſeruitu. amitt. reſponde, quòd loquũ tur in impedimento caſuum fortuitorum, qui raro accidunt, & præuideri, aut caueri non poſſunt non ſic in impedimento ignorantiæ, quia ſæpiſſimè, immò ferè ſemper continge ret, & præterea præcaueri poſſet.

Intellec. l. j. § ſi quis pp, ff. de itin. actu. & l. ſi locus, & l. ſi partem, ff. quẽadm. ſer. amit.

Item illud impedimentum non erat longæ ui, aut longiſſimi temporis, ideo admittitur reſtitutio, non ſic in impedimento quod poſt tam diutinã poſſeſſionem, aut etiam longiſſi mam, aut fortè centum annorum allegaretur, prout eſt in ſpeciebus noſtris.

Vigeſimo primo adduco regulam factum legitime, de regulis iuris in ſexto, nam factum legitimè retractari non debet, licet caſus po ſtea euenerit à quo incipere non poſſet, ergo præſcriptio completa legitime reſcindi. &c.

Vigeſimo ſecundo facit, nã lex uel princeps poſſunt ex cauſa nobis ius, reſque noſtras au ferre, l. item ſi uerberatum, § j. ff. de rei uendi. Bartol. Pau. Iaſ. & alii communiter in l. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iure, Decius in l. id quod no ſtrum, ff. de regul. iur. ſed ex cauſa publica trã quilitatis vſucapio introducta eſt, l. j. ff. de vſu cap. & ſtatim plenius dicemus, ergo non eſt re ſcindenda per interuentum reſtitutionis, etiã ſi ratio legis ceſſaret in particulari, cum non 5 ceſſet in communi, ut in l. i. ad fin. ff. de mino. l. proſpex t, ff. qui & à quibus, Tiraquell. de cau ſa ceſſante, limita. trigeſima ſecunda, Areti nus in l. ſecunda, ff. de uulgari. per text. me liorem de iure, ſecundum eos in l. prima, ad finem ff. de minorib. & eum prætor in dict. l. prima. ff. quibus ex cauſis maiores, policitus ſit maioribus reſtitutionem, non quidem pu rè aut ſimpliciter vel temerè, ſed demum ſub hac conditione ſi qua iuſta cauſa reſtitutionis beneficium concedendi ſibi affuiſſe videretur, vt ibi. in ſpeciebus noſtris, magis ac magis ne go iuſtum arbitriũ fore illius iudicis, qui poſt tam longam poſſeſſionem, præſertim legiti mo fortè titulo, & bona fide, iuſtificatam, ar bitraretur, rem ſemel non iniuria amiſſam, & alteri iure quæſitam, ad dominum priorem re uerti, in reipublicę omnemque ciuium perni ciem, quibus nihil ſuum in tuto vnquàm fo ret. Adde & vigeſimo tertio quod noſtrũ, no bis inuitis, per delictorum interuentum, etiã auferri, & poteſt, & non in frequenter ſolet citra voluntatem noſtram. neque vnquam ad res noſtras ſic amiſſas datur nobis regreſ ſus, ut plenè diximus de ſucceſſion. creation. §. xxx. ad finem, cur ergo non idem & in ſpe cie noſtra, faciunt quæ diximus ſupra capi tulo ſeptuageſimo ſecundo, numero tertio, cum ſequentib.

Lex an ratione ceſſante ceſſet.

CAP. LXXVI.

1 *Actio perſonalis an iure canonico præſcribatur ſine titulo & cum mala fide, arduum certa men.*

2 *Veroſimilia pro diſpoſitis habentur.*

3 *Debitor ipſum debitum poßidere uidetur.*

4 *Poſſeßio perditur decennio.*

5 *Creditor pecuniam creditam ſi petere negligit, an uideatur remittere.*

6 *Ratio noua.*

7 *Legum in coniectura ſeſe fundantes unaquæque in ſuo foro ſeruanda eſt.*

8 *Noua diſtinctio.*

9 *Præſcribatur ut per decennium, uel aliud etiã bre uius tempus, ſtatuto ciuitatis ſuperiorem non recognoſcentis induci poteſt.*

1 Actio perſonalis an iure cano. præſcribatur ſine ti. & cũ mala fide arduum certamen.

ACTIO † perſonalis an iure canonico cũ mala fide præſcribatur annis triginta? ingens quęſtio eſt pleriq; enim negãt hanc præſcriptionem procedere, ita tenet Angelus in l. j. col.pen.& fi.C.de iudi.Imol.in c.fi.nu.24.cum plurib.ſeq.de præſcrip.ſequitur & dicit communem eſſe opinionem Abba.ibi,ſequitur ẽt & dicit communem opinionẽ Felinus ibi col. j.& ij.ſequitur & dicit communem opinionẽ Balb.de præſcrip.in ij.par. iii.part. princip. q. xiij.& hanc opinionem fatetur eſſe communem Corneus conſil. clxxvj.ad audientiam, libro.j.& Corneus ubi ſupra,numero.11.ait, ꝙ Doctores fundant ſeſe in ſolo peccato vitando ſequitur Angelus in l.ſequitur,§.ſi viam, ff.de acquiren.poſſ.qui ait ita tenere Doctores cõtra Bartol.ibi ſequitur Imola in d.§. ſi uiam, colum.ij.iij.& iiij.ubi firmat contra Barto.eſſe communem opinionem ſequitur Bal.in l. i.C. de ſeruitu.ubi ait hanc eſſe communem opin. contra Barto.& hanc tenet Ioan.And.in mercur. in d.c.poſſeſſor.& Ancharanus ibi in repeti.Ludou.Roman.in d.§.ſi uiam,qui latiſſime procedit,ubi ait hãc eſſe cõem opi.& ibi Pau. num.6.firmat eſſe hanc cõem opin. canoniſtarum & legiſtarum.Corne.conſi.ccli.in hac cõſultatione nu.3.lib.iii.

3 Pro hac communi opinione prima eſt text. in c.vigilanti de præſc.Secundò eſt tex.in c. fi. eod.ti.in deciſione. Tertio ibidem in ratione decidẽdi ibi expreſſa, dum ait omne quod ex fide non eſt peccatum eſſe, ex bona autem fide non videtur deſcendere res alienas retinere. Quarto tex.ibi in ſecunda uel eadem ratione repetita, dum ait abſq; mortali peccato, &c. Nam palàm eſt res alienas retinere (dño inuito quod ſemper præſumit̃ livetare, ff.de furtis) impium iniuriumq; eſſe, & abſq; peccaro fieri nõ poſſe. nec dubium eſt, quin iſthæc rõnes ibi expreſsè militent in eo, qui debitum retinet, non ſecus, q̃ in eo qui fundum, aut aliam rem corpoream, quæ aliena eſſet retinere, ergo idẽ ius, l.illud, ff.ad legem Aquil. Quinto urget textus. in auth.ut eccleſia Romana cẽtum annorum gaudeat præſcriptione, ad princ.dum ait iniquis hominibus impiũ maneat præſidium habuit enim legislator pro comperto auidiores fore homines ad res alienas perfide, & cũ peccato retinendas, ſi intelligerent ſe tutos fore præſcriptione effectum habente, quàm ſi talem præſcriptionem admitti deſperarent. Sexto vrget tex.ibi, dum ait, & tutus peccandi locus etiam ſcientibus relinquatur, id enim lex illa proſpectum uoluit, ne homines per interuentum peccati aliquem locum tutum, ius ue firmum ſperarent, ne ve ex nequitia lucrũ conſequerentur, per hocq; ad delinquendum inuitarentur. Septimo legislatoribus curæ eſſe debet non ſolum peccata tam admiſſa punire, ſed etiam proſpicere ne peccata comittantur, remouereque omnem peccandi occaſionem, ut in l.fina.C.de pact. l.de fideicommiſſo C.de tranſactio.l.ii.in fin. cum l.ſequenti. ff.de his quib.ut indig.cap.conſtitutus, & capit. fin. de conceſſio.præbend.c.deteſtanda, & cap. ne captandæ, eo.ti.in vi.Glo.in l.ii.& in l. ſcire debemus, C.ut in poſſeſ.legatorum, nec dubium eſt, quin ſi homines qui res alienas impiè detinent ſperarent lapſu temporis earum ſe dominium tutè aſſequuturos, inuitarentur ad retẽtionem rerum alienarum, quod non ita facile continget cum nouerint nullo tempore ſe tueri poſſe, & cum iſthæc rationes ſint expreſsæ ĩ d.capitu. vigilanti, & in d.capitu. fina. faciunt vt deciſiones dictorum iurium latiores videãtur, non tam ex ui extenſiua, quàm ex ui comprehenſiua, ut ſic deciſiones illorum iurium quaſi exempla uideantur, quæ non arctant legem. rationes vero ibi expreſſę pro lege ſint. vndè fit, ut licet iura illa in rebus corporeis nõ etiam in iuribus, & actionibus loqui videantur, tamen cum rationes ibi expreſſæ ſint generales; ipſæ quoque illorum iurium deciſiones generales ſimiliter videatur, etiam ſi materia correctoria ſit, ut eſt communis opinio, quam renuerunt Gloſſ.in clemen. j.de elect. in uerb.eligatur, eſtq; communis opinio ſecundũ Iaſ.in authen.quas actiones, numero, 22.C.de ſacroſan. eccleſ. Idem Iaſ.in l.de quibus, ff.de legibus, numero.14. Idem Iaſ.in l.quanuis,C. de fideicommiſſ.Idem Iaſ.in l.humanitatis, ꝑ text.ibi,C.de impuberum, nume.6. & ibi Alexan.nu.5. & Corneus numero, 15.Georg. Nata.in c.quamuis pactum de pact.libr. vi.nu. 32. Purputat. in l.fina.per tex. ibi,C.de pact.num. 23.& ibi Curtius Iunior, num.9.& Decius ibidem, num.15.Iaſ.in l.ſtipulatio hoc modo cõcepta, ff.de uerb.obligation.nume. 12. Cumanus in l.cum mulier,§.j.ff. ſoluto matrimon. Paulus Caſtrẽ. in d.l.quanuis.Curtius Iunior in d.l.humanitatis, numero, 15.Gloſſ.in authẽ. de hæredita.abinteſta.§.fi.in verb.ordi. quam dicit ſingula.Bald.in l.final.ff.de hæredi. inſtituend.Ripa, numero, 50.in l.nemo poteſt, ff. de leg.j.ubi Annib. nu. 349. Iaſ.in l.trãſigere, C. de tranſ.nu 15.nãq; vt genus cõprehendit ſub ſe omnes ſuas ſpecies non ex ui extenſiua, ſed ex ui comprehenſiua, ut ex communi opinio. reſoluit And. Tira.ubi ſuprà, & nõ pauci eorũ quos mõ retulimus, ita quoq; rõ gñalis exꝓſſa

in lege

in lege correctoria ex ui etiam comprehenſiua uidetur ſub ſe comprehendere omnes omnino caſus, qui excogitari poſſunt, ut deciſio, ſi ſit particularis, loco exempli habeatur, ſicq; legem non reſtringat, ut eſt uera & communis ſententia ſcribentium, quos modo retulimus. ergo cum ratio d.c. uigilanti, & d.c.fin.de præſcripti. ſit generalis, eoq; ſpectet, ut peccandi occaſio tollatur, quæ quidem occaſio integra maneret, ſi permitteretur præſcriptio actionũ perſonalium cum mala fide non ſecus quàm ſi permitteretur in rebus corporeis præſcribẽdis ſequitur iſtarum actionum præſcriptionẽ ueti tam uideri, non ſecus quã rerum corporaliũ, & ſane diminuta uideretur prouiſio, d.c.fin.& d.cap.uigilanti, niſi hunc caſum comprehendiſſe diceremus, q nõ minus egebat correctione, q̃ caſus in deciſione illorũ iuriũ cõprehenſus, quinimo ẽt ſi p rõnem expreſſam in d.c.fi. & d.c.uigilãti, is caſus cõprehenſus nõ fuiſſet, adhuc tñ mẽtaliter diceremus hũc caſum cõprehenſum fuiſſe, quia qñ unica tm̃ rõ reddi põt ueriſimiliter ĩ lege correctoria, ea qdẽ habet pro expreſſa, ut quatenus ea rõ ẽt non expreſſa, ſed ſubintellecta, ſe extendere poterat, eatenus ipſa legis correctio ſeſe extẽdiſſe uideatur, ut ex cõi opinione reſoluit Iaſ.in l.quã uis.C.de fideic.poſt Gl.& alios ibi. Idẽ in l. de quibus.ff.de legibus, & in auth.quas actiones. C.de ſacro.ſan.eccle. Andræas Tiraq.de utroq; retract.& de cauſa ceſſante, par.j.† in qualibet

2 Veroſimilia pro diſpoſitis ſunt.

2 enim diſpoſitione non ſolum id diſpoſitum uideatur, quòd uerbis palam cõprehenſum fuit, ſed etiã id quod mente tm̃, nõ etiã uerbis fuit aſſequutũ, l.ita ſtipulatus, uerſ.Sabin. ubi Paul. Iaſ.& alij.ff.de uerb.oblig. quinimo ẽt id quod nec uerbis nec mente fuit aſſequutum, ſi tamen ueriſimiliter prouideretur a diſponente, ſi de eo meminiſſet, ut tenet Glo. communiter ibi & ubiq; approbata, in l.tale pactum.§.fin.ff. de pact. tex. optimus in l.iij.C.de inoffi.teſtam. unde in terminis d.ca.fi. ſi Romanus Pontifex rogatus eſſet an præſcriptionem actionũ perſonalium uellet cum mala fide, & peccato tolerari, dubio procul, minime reſponderet, non ſecus quàm in præſcriptione rerum corporaliũ ergo & is caſus per eum quaſi prouiſus & deciſus uideri debet; ergo per d.c.fina. contendimus hunc quoque caſum deciſum eſſe, primũ uerbis propter rationem ibidẽ expreſſam, deinde mente & ſententia, quia mens Romani Pontificis fuit tollere peccatum in hoc caſu non ſecus, quàm in alijs. tertio licet nec uerbis, nec mente, diſpoſitiue eſſet is caſus deciſus, quaſi pro deciſo habendus eſſet ex ueriſimili mente & ſententia Romani Pontificis qui ita caueret, ſi de eo meminiſſet. Prętere a facit ratio. cap. poſſeſſor, de regu.iuris, dum generaliter ait poſſeſſor malæ fidei nullo tempore præſcribit † nam qui debet ipſum debitũ, [3]

3 Debitor ipſum debitum poſſidere uidetur.

ad quod actione perſonali tenetur uidetur poſſidere, l.regulariter, cum ibi notatis.ff.de petition.hæred. Paulus in l.ſequitur, §.ſi uiam.ff.de uſucapion. Corneus in conſil.clxxvj.ad audientiam, lib.j. Præterea facit regula non dimittitur peccatum de regu.iur.in vj. nam peccatum ſi non dimittitur niſi reſtituatur ablatum, non ne abſtuliſſe iure uidebitur, qui ſciens ſe debere, noluit ſoluere.

Contrariam tamen partem, ut cum mala fide actio perſonalis triginta annis tollatur, & præſcribatur tenuit Bar. in l.ſequitur.§.ſi uiã, ff.de uſucap. ubi Paulus ait ſe uidiſſe quàm plures tenentes ueram eſſe hanc opinionem ſicut euangelium, tenet etiam Innocentius in cap. cura, de iure patronatus, tenent alij plures relati per Pelinum in d.cap.fin.& Baldus in. §.ſi quis per triginta in titulo, ſi de feudo fuerit controuer.colum.tertia. Hoſtienſis in ſumma titu. de præſcription. rerum immobiliũ.§.quæ res, colum.prima.uerſi.actiones uero perſonales, & tenuit Baldus in conſi.ccccxx. lib.iij. ſecundum quod refert Balbus ubi ſupra, non tamen inuenio Bal.in d.conſ.ita tenere: tenet in pract. Papienſis in forma reſp. rei conuenti tñ Glo.uerb.præſcription. Marianus Socinus conſ. cciij.circa primum conſultationis articulum, ubi firmat hanc opinionem Bar. eſſe communem, tenuit idem Marianus in rep. rub.de cauſa poſſe.& propter & hanc opinionem plenè defendit Corn.cõſ.clxxvj.ad euidẽtiã, lib.j. Philippus Francus in regula poſſeſſor, col.fi. Bar.in l. fi.ff.quemad.ſeruit. amit.& in hanc partẽ ſub quadã diſtinctione inclinat Abb.in d.c. fin.de præſcrip.n.t 3. utcunq; modo huc modo illuc fluctuarit.

Quid dicendum? & ſane pro hac poſteriore parte ut procedat præſcriptio faciunt multa. Primum ne rerum iura in incerto ſint, l.j.ff.de uſucap. deinde ut tandem ſit litium finis, l. fin. ff.pro ſuo, nam poſt tam longęuũ tẽpus triginta annorum uix fides adhibenda eſt probãti, ſibi retro abhinc annis triginta aliquid deberi. Tertio ne hoĩes immortali prope timore teneanẽ, l.cũ notiſsimi.in fi.pr.C.de pręſ.xxx.annorũ, licet enim uere ſoluiſſem qđ debebã, tñ poſt triginta annos iterum repetenti non potero, aut uix potero ſolutionẽ probare. Quarto propter uitandã hãc confuſionẽ, & longi tpis errorẽ poſt tam longęuũ enim tẽpus ex errore magis debitũ peti, q̃ q re uera debeat uidebit arg.d.c.fi. ibi longi temporis errorem, & cõfu-

ſionem

ſionem facit, quod aiunt Bar. Alex. & alij in l. ſi Titius & Augerius. ff. ad leg. Fal. & c. finem liti bus, de dolo & contumacia. Quinto punitione digna uidetur ſegnities debitũ nõ petentis & tandiu negligentis, d. ca, ſi. ibi, miſerorũ ſegnitie.† Sexto ius noſtrum, reſq; noſtras per la pſum decennij uidemur obliuiſci, & quaſi pro derelicto habere, ut eſt cõis opinio quã reſoluit Iaſ. in l. prima, columna fina. C. de ſeruis fu gitiuis, idem Iaſ. numero 84. in l. naturaliter §. nihil commune. ff. de acquirend. poſſeſ. Glo. Paul. & Alexan. in l. ſi de eo, §. j ff. de acqu. poſ. per l. ſi id quod, eod. tit. facit l. j. & ij. ff. pro derelicto, ut ergo poterit uideri eſſe in mala fide, qui non ſoluit,† cum poſsit cogitare creditorem uelle, uel dilationẽ condonare, uel etiam diſsimulatione & quaſi donatione debitũ remittere, quòd ſi dixeris conſtat eum non habuiſſe animum debitũ remittendi, quinquidem illud modo aſſerit, cum præſcriptioni aduerſatur, & contradicit, ſed replicabo, quòd potuit habere animum remittendi, & donandi, licet poſtea pœnituerit, quæ quidem pœnitẽtia ex cludenda eſt, l. perfecta. C. de donatio. quæ ſub modo, l. ij C. de reuo. dona. ergo huic creditori debitum poſt annos triginta petẽti obijciã quòd tacitè per tantam tẽporis diſsimulationem donaſſe uidetur, uel debitũ illud prò derelicto habuiſſe, quòd ſi excipiat allegans in certis non eſſe locum coniecturis, l. continuus. §. cum ita. ff. de uerb. oblig. per quod eius declarationem, quam modo facit, certum eſſe ſe nunquam habuiſſe animum donandi, replicabo eius declarationi ſtandum non eſſe, cũ potuerit habere animum donandi & remittendi illud debitum, & poſtea pœnitentia ductus uoluntatẽ mutare, debitũq; illud iã diſsimulatione & tacita remiſsione abolitum, rurſus, uelle exigere, & ſuſcitare contra d. l. perfecta. præſertim cum facilius quis remittat plura, quàm donet, aut tradet pauca, ut per Iaſ. in l. pactũ dotali. in pr. C. de col. & diximus nos in lib. primo, de ſucceſſ. creati. in materia pactorum, de non petendo, & cũ huiuſmodi coniecturæ non ſint improbabiles, ſed ſatis uerosimiles, poſt tam longæui temporis diſsimulationem, ſane non uideo cur in materia iſta delinat ſtari, & fidem haberi præſumptioni legis ciuilis, quæ tam ad bonum publicum ſpectat, nec uideo cur poſsit lex canonica inducere præſumptionem huic rei contrariam prætextu peccati uitandi, ut ſic iam non de uoluntate legis canonicæ aut ciuilis agendum ſit, ſed magis de poteſtate alterius, nam ut nos interpretamur certa & indubitata fuit uoluntas legis canonicæ, etiam in hoc caſu præſcriptionem uetare uolentis, ſed ſimiliter indubitata eſt uoluntas legis ciuilis præſcriptionem inducentis, ut d. l. ſi cut l. omnes, l. cum notiſsimi. l. ſiquis emptionis. C. de præſcription. xxx. annorum † & ut periculum eſt, ne admiſſa tali præſcriptione, reſulter peccatum ſi forte creditor nunquã habuerat animum remittendi debitum, ita quoque periculum eſt per contrarium, ne forte excluſa præſcriptione, in peccato conſtituatur creditor, ſi re uera cum habuiſſet animũ debitum illud remittendi rurſus ad petendum, quod iam animo remiſerat properet,† nam & ſimiliter cum lex iniuriam diſsimulatione aboleri, & remitti interpretetur. §. penultimo, & fina. inſtitutio. de iniuri. potuit errare interpretans iniuriam remiſiſſe illum, qui re uera de tali remiſsione non forte cogitarit. Nam & in contractibus nominatis lex interpretatur locum eſſe pœnitentiæ ante traditionem, lege prima, ff. de rerum permutati. lege naturalis, §. primo. ff. de præſcriptio. uerb. quaſi contrahentes conſenſum præſtiterint re uocabilem, & tamen poſsibile fuit ab initio huius animi eos fuiſſe, ut non reuocarent conſenſum, & cum in uenditione fit mentio de ſcriptura, contrahentes poſſunt mutare uoluntatem uſque quo ſcriptura cõficiatur, in principio Inſtitution. de emptione, & uenditione, & tamen in contractibus nominatis regulariter ceſſat pœnitentia, quaſi contrahentes ab initio huius animi fuiſſent, ne conſenſus ille reuocaretur, qualis autem fuerit animus eorum ſolus Deus nouit. Vnde huiuſmodi legum interpretationes interdum conuenient menti animoque contrahentium, interdum longe aduerſabuntur, quòd ſi peccati & perfidiæ ipſorum uitandæ cauſa uelis hoc magis quàm illud interpretari rem omnino incertam tentabis, ſic ergo cum per annos triginta debitum petere per diſsimulationem reliquiſti, & ceſſaſti, ſi re uera habuiſti animum illius debiti remittendi, uix erit ut ſalua conſcientia, illud petere poſsis, quòd ſi re uera nunquã animum remittendi habuiſti, tunc tibi petenti deberem ſatiſfacere, inter has autem dubietates quid nam certius fuerit non nouit lex canonica, non magis quàm ciuilis, ſicque quæq; harum legum poterit interpretari quod uellet, nec eſt cur altera alterius interpretationem incuſet, aut damnet, cum utraque, tñ certa ſit, iſta autem ratio non eſt generalis, ſed ſolum procedit, quando creditor ſciebat ſibi deberi, quod ſi ignoraſſet, tunc ſecus eſſet † & quia, ut firmat Cor. in d. conſil. clxxvj. lib. j. tenentes opinionem illam magis communem, quæ habet præſcriptionem actionis, perſonalis

Marginalia: 4 Poſ. perditur decennio. — 5 Creditor negligendo an uideatur remittere. — 6 Ratio etgas & ua. — 7 Legum coniecturæ fallaces quãq; ſunt probandæ — 8 Elegans diſtinctio

perſonalis non currere cum mala fide, fundantur in peccato vitando, vnde vbi peccatũ certum non arguitur, ceſſat eorum potiſsimum fundamentum, conſidera quatuor caſus. nam aut tã debitor, quàm creditor erant conſcij debiti, illius de cuius præſcriptione agebatur, aut uterque ignorabat illud debitum, aut creditor ſolus ſciebat, aut debitor ſolus. Primo caſu cum uterque ſciebat, imputetur creditori, qui per longiſsimum tempus tacuit, puniatur eius ſegnities, uel laudetur eius benignitas, interpretando eum habuiſſe animum remittendi debiti, ac condonandi, per rationes ſupra relatas. Secundo caſu cum uterque ignorabat, quaſi omnes ſentiunt debitum præſcribi, quia in creditore ignorante ceſſat malæ fidei ſuſpicio, & peccatum. Tertio caſu cum ſolus creditor ſcit, debitor autem ignorat, tunc currit præſcriptio, quia & in hoc debitore ignorante non poteſt cadere mala fides, & in creditore ſciente adeſt per longiſsimam hanc taciturnitatem præſumptio remittendi debiti, aut donandi, uel negligendi, ſeu parui pendendi. Cum autem ſolus debitor ſcit, creditor autem ignorat ſibi deberi, ceſſat præſumptio remiſsionis, aut donationis, emergetq; contra debitorem præſumptio tergiuerſationis, aut perfidiæ, & debet ceſſare præſcriptio, ne homines iſtius lucri turpiter faciendi gratia inuitentur ad differendam ſolutionem, fidemque uiolandam. Ergo ſolo iſto quarto caſu procedit opinio magis communis, reliquis autem tribus caſibus uera ſit opinio Bart. neque uſquam ita expeditum hunc celebrem articulum inuenies, ſed & iſto etiam quarto caſu forte procederet opinio Bart. ut dixi ſupra c. incip. poſsidebas ſeruum, & quoties mentionem facio de mala fide eſt intelligendum non de mala fide, ſed de ſcientia rei, uel iuris alieni, & mala fides pendet ex animo. l. penult. C. de euicti. pro noſtra princ. opin. eſt tex. in l. alienationis uerbum. ff. de uerbo. ſigni. l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſerui uend. l. ſi ego. §. j. ibi per traditionem forte, aut per patientiam. ff. de pub. in re act. §. fi. inſt. de iniur. iuncto §. per traditionem, inſt. de rerum diui.

Denique iſthæc faciunt ad illum ſatis celebrem, & uulgatum articulum à quibuſdam ex ſupra alleg. elaboratum. ſtatuto cauetur, quod debitum decennio præſcribatur quæri ſolet an

9 ualeat, & Bart. in l. ſequitur. §. ſi uiam, ff. de uſucap tenet ualere, quem ſequuntur ibi Ang. Pau. & Rom. nu. 7. & Angel. in l. j. col. pen. C. de iudi. Abbas. Anto de Butr. Cardi. Imola, & Felinus in c. fi. de præſcrip. tenet Bar. in l. fi. ff. quemadmodũ ſeruitutes amittant. Corn. conſi. clxxvj.

Præſcribatur, ut decennio actio perſonalis an ſtatuto induci poſſit

ad euidentiam, lib. j. Balbus, qui plures allegat & hanc quaſi communem opinionem ſequitur in trac. de præſcr. in ij. parte. iij. par. prin. quæſ. xiij. & alij, quàm plures quos allegat Tiraquel. in tract. præſcri §. j. glo. ij. ad prin. Sed longe plures allegat ibi ipſemet Andre. Tiraq. defendentes contrariam partem, ut tale ſtatutum nõ ualeat, tenen. Bar. in l. omnes populi. quæſ. 3. prin. ff. de iuſt. & iur. Imola nu. 20. in d. l. ſequitur §. ſi uiam, ubi ait hanc eſſe communem opinionem, & quòd ita ſæpe conſuluit. Ego hac de re dixi in tract. de ſucceſ. creati. in prima parte. §. x. nu. 26. & §. xvj. nu. 119. uer. facit quia & ſane prior opinio affirmatiua ueriſsima eſt, ſi intelligis quòd præſcribatur bona fide per decennium tale debitum, nam ut per annos triginta præſcribi poteſt debitum perſonale ſecundum omnes, ita & per decennium, & etiam per annum poterit ex forma legis poſitiuæ. At cum mala fide per decennium præſcribi nõ poterit, nec etiam per annos centum præſcriberetur, quod intellige data ignorantia ex parte creditoris, & ſcientia ex parte debitoris. nã ſi vterq; eſſet conſcius, uel vterq; ignarus, uel creditor conſcius eſſet debiti, debitor autem ignarus, tunc præſcriptio curreret, vt proximè dicebamus quia ſi ea lex idve ſtatutum diceret quia paſsim uſu uenit, ut chirographa debitorum ſolutorum ipſimet ſoluentes negligant bona fide, atq; amittant, ſicq; poſtea ijdẽ peſsimi creditores, ac fœneratores quod ſemel ſibi ſolutũ fuerat iterũ repetant contra oẽ ius, & bonæ fides non patiť, ut bis idẽ exigať ut in reg. iuris lib. vj. l. qui bis ff. de uerb. obli. ſicq; & hoĩes meliores ſimplicioresq; fiunt pauperiores, & deteriores fiunt ditiores, & quia naturali rationi, & uſui gentiũ, ac moribus conſonat, ut qui per decennium debitũ quod ſibi deberi non ignorabat petere quo caſu ſibi ſolutum non erat ſuperſedit is, uel ius ſuum abijcere, uel debitori remiſſum, ac donatum uoluerit, ſicque ſi poſtea peteret iam id quod conceſſerat, uel abiecerat naturali ratione debitori ſuo quæſitum uideretur (unde ab eo, qui repeteret contra ius illud naturale, & diuinum tenderet, ut diximus ſupra cap. . edocentes quidquid dictat ratio naturalis id eſſe iuris diuini, & naturalis) cum hæc omnia ita ſint ſtatuimus ut nullum debitum poſt decennium peti poſsit, ſed decennio præſcribatur, ut ſic peccandi occaſio perfidis creditoribus adimatur, & iuſta tuitio ſimplicibus hominibus non deficiat, certè talis lex tam longè ab iniquitate, uel à peccato peccandi'ue occaſione hominibus porrigenda abeſſe uideretur, quòd potius eam peccandi occaſionem

nem, ut ſanctiſſima remoueret, nam & eadem ratione licet de iure naturali, & diuino ſir quod ſemel alicui conceſſum ei non adimatur per concedentem dict. §.per traditionem. ibi, nihil tam naturali æquitate, l.j.cũ ſequen.ibi, naturali ratione, tamen donatio inter virum & vxorem prohibetur ne deterior eorum & auarior ditior fiat alter uerò pauperior l.j.cum ſequen.ff.de donatio.inter uirum & uxorem & licet iuris diuini & naturalis ſit ne occidatur, tamen lex ciuilis definiuit ut ad defenſionem noſtri corporis uel rerum noſtrarum (quod plus eſt) occidere fas ſit l.ut uim, ff.de iuſt. & iur.cum ibi not. per Gloſ. & Doct.& licet ius naturæ & Dei dictet feſta coli, tamen ius ciuile ex cauſa id moderauit ut in l.omnes. C.de ferijs & licet ius naturæ ſuadeat ut alimenta liberis dentur l.j.ff.de iuſ. & iu.in pr.inſt.de iure nat.c.ius naturale.j.diſ. tamen in mille caſibus permittitur à lege ciuili vt liberis alimenta denegentur vt plenè egimus de ſucceſſ.creation.§.xx.per totum ſuper authenti. nouiſsima ibi collocata, & tandem omnia præcepta tam iuris diuini, quàm naturalis per leges poſitiuas ex cauſa non ſolũ trãſgredi fas eſt, ſed etiam tranſgreſſa reperiuntur: vt exactiſsimè egimus per librum præcedentem ferè totum, & non minus eleganter, quàm vtiliter diſſeruimus de ſucceſſion. progreſſu in præfation. ad princip. vt ſic. ius canonicum poſitiuum ex cauſa longe facilius trãſgredi à lege ciuili fas ſit quale eſt id de quo agimus (admiſſa opinione eorum qui contendum iure canonico prohibitum uideri hoc, quæ uera non eſt, quia cap.uigilanti & cap.fin. de præſcrip.loquuntur in rebus corporalibus non in iuribus & actionibus) ſed & ſi nominatim iure canonico præſcriptio cum mala fide tã in iuribus & actionibus quàm in rebus corporeis uetita eſſet, adhuc noſtrum ſtatutũ ualeret, & in eo tantum quæſtio maneret utrum ſi quod tibi debebam poſt decennium à me peteres poſſem dicere obeſt tibi tẽporis curſus & ſic præſcriptio, & ſine dubio ſic excipere poſſem, quaſi ſub ea exceptione uel me iam ſoluiſſe uel debitum mihi remiſſum fuiſſe tacitè uel fortè expreſsim intelligatur & præſumatur, quæ præſumptiones iuſtiſſimæ & uerosimillimæ ſunt, & paſſim ſimilibus in ſpeciebus (aut in ijſdem fortè ſpeciebus) factæ reperiuntur poſt tantundem temporis ut in l.ſi quis diutino, in prin.ſuprà all.d.l.ſi ego.§.j.d.l. alienationis uerbum, & etiam poſt longè breuius tẽpus ut in §.fi.inſt.de iniur.quid ergo mirũ aut nouum ſi hic eadem fiat interpretatio, & ut periculum eſt ne fortè hac admiſſa interpretatione peccet debitor, ita & lõgè uerosimilius periculum erit ne contraria interpretatione admiſſa, creditor peccet perfidiſsimè, ſi fortè quod ſemel exegit iterum repetat, uel quod ſemel expresſim, aut tacitè remiſſit aut fortè abiecit & neglexit petere feſtinet contra rationem iuris naturæ & Dei de qua in dict.§. per traditionem, & d.l.j.ff.de acqui.rer.domi.

Quinimo poſt tale tempus impoſſibile eſt, quòd debitor certo ſit in mala fide cum ipſe cogitare, & poſsit, & debeat creditorem animum remittendi habuiſſe, & quòd talem animum non habuerit ipſe debitor certo ſcire nõ poſsit, nam & ſi id teſtetur creditor, & adiuret, ipſe debitor poteſt vereri ne id pœnitentia ductus varians dicat & aſſeuerat, ſicq́; debitor in certa mala fide conſtitui non poteſt, creditor autem poſſet ſi fortè quod expreſſim, aut tacite remiſiſſet, aut (id quod perfidius eſſet) qđ ſemel exegiſſet iterum peteret, ergo admiſſa contraria interpretatione certius, & maius peccati periculũ minaretur imminerétq́; q̃, noſtra admiſſa interpretatione pro nobis, l. alienationis verbum, ff.de uerborum ſignification. ibi, vix eſt enim, l.ſi id quod. ff.pro de reli. ibi, quaſi volente, l.ſi quis diuturno in princi. ff. ſi ſeruendi. l.ſi ego, §.j.uerb.patientiam, ff.de publ. in rem action.§.fina.inſtitu.de iniur. l.iam dubitari, verb.ſua ſponte, ff.de hære.inſti.

Sicq́; cum opinio contraria, nec vllũ aliud habeat fundamentum, nec alium ſcopulum intueatur, quàm peccari vitandi, aut vitãdi peccati occaſionem, cumq́; per noſtrã, quàm per contrariam opinionem id facilius, & veroſimilius contingat, ſupereſt vt ſententia noſtra recipienda contrariaq́; reijcienda ſit, præſertim cum ad firmitatem legum quæ ex cauſa ab iure diuino, aut naturali diſcedunt quælibet cauſa tolerabilis ſufficiat, ut plenè ꝑ Bal. in l.non omnium, ff.de legib.& in l.de quibus, colum.x.eod.titu. Andræas Tiraquel.de vtroque retra.in præfa.numero 75.dixi. de ſucceſ. creation. §.iij.nume.2.& §.xx.numero 292. ꝑ l.proſpexit, ff.qui & à quibus l.j.§.initium, ibi, quia moderatam hãc ætatem prętor ratus eſt. vbi hanc rationem Gloſ.appellat mirabilem, ff.de poſtul.quãto ergo magis ubi ſunt tot tãque iuſtę rationes vt in ſpecie noſtra Et ita noſtram opinionem tenent Bart.in l.ſequitur §. ſuam.ff.de vſucap.Idem in l.hæc autem iura.ff. de ſeruituti. uerbano.prædio. Hoſt.in ſumma titu.de præſcr.rerum immobilium.§.quæ res col.j.ſentit Bal.in d.§.ſi quis per triginta, col. iij.Practica Papien.in forma reſponſionis rei conuenti, in verb.præſcriptio, vbi firmat hanc partem communiter practicari tanquam ueriorem

riorem Marianus Socin.conſi.cciij.circa primú conſultationis articulum,vbi firmat hanc eſſe communem opi.Roma.in d.§. ſi uiã Aegidius Bellamera in d.c.ſi.nu.6.Bald.conſi. cccc-xxxvij.lib.j.Corn.conſi.clxxvj.ad euidentiam col.ij.& conſi.cxxxviij.videtur lib.j.Idem cõſil.cvi.circa tehema,libro.ij.Toloſana deciſio. lxxiij. Idem Corn.conſi.cclj.in hac conſultatione,lib.iii.& conſi.cclxxv.quanquam, col.j. eod.lib.conſi.clxxvii.ubi firmat hãc eſſe communem,& veriorem, & vſu forenſi receptam, quam nos quoq; receptiorem putamus,& ſaltem tribus caſibus admittendam nempe cum debiti gnari erant debitor & creditor, uel cũ vterq; id ignorabat, uel cum ſolus creditor ſciebat, debitor autem ignorabat,præſertim cum per hoc uitentur lites in quo uertitur fauor publicus etiam principaliter c.finẽ litibus,de dolo & contu.l.properandum. C.de iudi.Alex.in l.Seius & Auget.ff.ad l.fal. Quarto autem caſu cum debitor ſciebat, creditor uero ignorabat,cõtraria pars tueri poteſt fortè. Et hoc uot.ad intell.l.iii.titu.xiii.libro tertio ordinat. & pragma.anni.1528.c.clvii.in legibus Hiſpanorum.

CAP. LXXVII.

1 BOnam inter & malam fidem an medium eſſe poſſit, egregia quæſtio.
2 Dubietas quo ad præſcribẽndum, inducit bonam fidem.
3 Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præſcriptionem, cum multis contra communem.
4 Credulitas ſufficit ad adeundum.
5 Dominium difficulter probatur.
6 Bona aut mala fides, quoad præſcribendum non admittunt medium dubietas inculpata non differt à bona fide, quoad præſcribendum, talis dubietas non impedit præſcriptionem inchoari, non magis, quàm inchoatam perfici, hæc tria cum cõmuni contra alteram communem.
7 Titulus in præſcriptione an requiratur.
8 Furioſus & infans poſſunt uſucapere.
9 Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa, cæteris habilibus, ſufficit ad præſcribendum.
10 Titulus in uſucapionibus uel præſcriptionibus an requiratur, noua traditio.
11 Falſum quod eſt, nihil eſt.
12 Bona fides ad uſucapionem uel præſcriptionem poſitiue non requiritur, contra Doct.
13 Error iuris an impediat longi temporis præſcriptionem.
14 Error iuris non impedit præſcriptionem de iure ciuili, ſi ſit præſcriptio triginta annorum. Et quid de iure canonico.
15 Error iuris etiam reſiſtentis, non impedit præſcriptionem triginta annorum.
16 Errans in iure non ideo eſt in mala fide, contra Doctores, & ideo præſcribit annis xxx. contra eoſdem.
17 Bonæ fidei poſſeſſor quis dicatur.
18 Errans in iure etiam reſiſtente præſcribit annis triginta contra Doct.
19 Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatum, contra nouißimos.
20 Legis reſiſtentis tranſgreſſor an mortaliter peccet, contra Docto.
21 Error iuris difficillimi prodeſt ad præſcriptionem, uel uſucapionem ordinariam contra Couarru. cum Metina. & inter errorem iuris & errorem facti nil intereſſe quoad præſcr. uel uſucap. data paritate terminorum contra Doct. num. 22. & 23.
24 Error iuris omnino inculpatus an præſcriptionem uel uſucap. ordinariam impediat.

INter† bonam & malam fidem medium eſſe magis obtinuit, aliud ẽ enim bona fides, aliud mala fides, aliud dubietas, q̃ medium eſſe videtur inter bonam & malam fidem, bonam fidem habere intelligitur, qui emit ab eo, quẽ dominum eſſe putabat, uel ius habere alienandi, qualis eſt procurator, aut tutor l.bonæ fidei, ff.de uerbor. ſignifica.l.bonæ fidei.§.j.ff.de acq.rerum domi.l.qui ſcit,§.bonæ fidei, ff.de uſur. malam fidem habere dicitur is, qui recepit rem ab eo, quem dominum non eſſe ſciebat, nec rei alienandæ ius habere intelligebat c.fi.de præſcr. eſt etiam, qui nec habeat bonam fidem, nec malam, puta dubius & incertus, argum.text.in l.i.§.ſcientiam, ff.de Tributori.& is quidem ſi ſoluit indebitum, poteſt repetere non ſecus, quàm ſi bona fide ſolueret, credens ſe debere l.fin.C.de condi.indeb.ut ſic ei aſsimiletur qui erraret in facto, ut ibi.† Et quòd dubitans nec dicatur eſſe in bona, nec in mala fide, in materia præſcriptionis tenuerunt Glo. in l.i.C.de acquir.poſſeſſ.Gloſ.ff.pro ſoluto.in l.ii.Glo.in l.iii.§.generaliter, ff.de acqu.poſſeſ. quæ communiter recepta eſt, ut patet ibi ex relatione Alex.& Iaſ.& firmat Couar.nu.3.in c.poſſeſſor.par.ii.§.vii.de reg.iur.in vj. Vnde infertur q̃ cũ ad præſcriptionẽ inchoandam ab ipſo initio deſideretur bona fides, l.vni.C.de vſucap.tráſ.l.cũ hæres, ff.de diuer.& temp.pſcr. ſanè qui emeret rẽ ab eo, quem dñm eſſe dubitaret, eam uſucapere nõ poſſet, quaſi is nõ uideretur bonam fidem habere. Verum, cũ ex poſt facto

1 Bona fides & mala fides an inter has res mediũ eſſe poſſit ard.q.

2 Dubietas iducit bo. fi.in præſ. perficienda & quid in ea inchoanda.

facto interuentus dubietatis non ſoleat impedire vſucapionem cœptam, quinimò nec etiã interuentus malæ fidei inſpecto ciuili iure tũc licet is qui emerat bona fide ab eo, quem dominum eſſe putabat, poſteà ante completam uſucapionem incipiat dubitare, an ille dominus eſſet necne, non impedietur vſucapionem perficere, utrunq; communiter tenẽt Doctores, quales ſunt Bart. in l. naturaliter, col. vij. ff. de uſucap. Abbas, in cap. fi. num. 39. de præſcr. vbi Imola. & Felinus, nume. 9. Balbus de præſcrip. ij. par. iij par. principa. quæſt. ij. Sylueſter in uerb. præſcriptio. j. §. iij. & hanc eſſe communem ſententiam firmant Felin. & Bald. ubi ſuprà quod & firmat Couar. ubi ſuprà ſequitur & ait eſſe communem opinionem: Ioan. Annibal in l. naturaliter, nu. 117. ff. de vſucap. quod omnes intelligunt procedere de iure canonico, non ſecus quàm de iure ciuili.

Sunt etiam qui putent quòd hæc dubietas incidens poſt inchoatam præſcriptionem vitiet & impediat vſucapionem expleri, ita tenet fluctuans tñ Abb. in d. cap. fin. de præſcrip. Adrianus in iiij. ſententiarum, in tract. de reſt. c. de præſcriptione.

3 Sunt per contrarium, qui tentant defendere, ut talis dubietas etiam ab ipſo initio non impediat uſucapionem, quaſi dubius in hac materia ſimilis ſit ei, qui ſecurus, & in cautus, rem, quam emebat, uẽditoris eſſe putaret, ita pungit Abb. num. 39. in d. cap. fin. ſentit Glo. in d. c. fi. & in c. vigilanti, de præſcript. facit optimè c. ſi virgo. xxxiiij. q. ij. facit optimè d. cap. fin. ibi, in nulla temporis parte ſcientiam rei habeat alienæ, facit l. qui ſcit. §. bonæ fidei. ff. de vſur. facit optimè c. vigilanti, de præſcript. ibi, ne malæ fidei poſſeſſores ſimus, nihil enim aliud tam ad inchoandam, quàm ad perficiẽdam præſcriptionem deſiderat, quàm ut abſit mala fides, ut aũt adſit bona fides, ſcilicet ut emens certo & indubitanter putaſſet uenditorem fuiſſe dominum, id ibi non exigitur, nec ſine ſumma imprudentia exigi poterat, quid enim iuuaret nimia & improbanda credulitas accipientis? pro hac opinione facit §. ſi à pupillo, in l. ij. ff. pro emptore, in primo reſp. ubi qui emit à pupillo quẽ puberẽ putabat vſucapit, nec exigimus ꝙ adhibuerit exactam diligẽtiã vt noſceret pupillus ne eſſet an pubes, facit & ille tex. in ij. reſp. vbi emẽs à furioſo, quẽ ſanæ mentis putabat, pſcribit, nec ſimiliter exactã diligentiã ibi exigimus, p quam appareret eũ iuſtiſſimã cauſam errãdi habuiſſe, vnde in terminis illius tex. fortè erat dubius: facit l. quod vulgo, ff. pro emp. & l. fi. ff. pro ſuo, vbi qui accepit rem à ſeruo vel procuratore, cui mandauerat vt eã emeret, præſcribit, licet ille re uera non emiſſet, ſed tñ ſe emiſſe mentitus fuit, de quo mendatio potuit ipſe dominus cogitare, facit per totum ff. & C. pro hære. & c. is qui in ius, de reg. iur. i vj. vbi ſufficit ignorãtia eius, q alteri ſucceſſit, & tñ potuit cogitare, an defunctus alienũ poſſideret, facit, ff. de acq. hær. l. cũ quidã, §. quod dr. Secundo vbi ad acquirendã hæreditatẽ & adeundã ſufficit vehemens opinio adeũtis, qui eum, cuius de hæreditate agebatur, mortuũ putabat: facit ff. p dereli. l. ij. & iij. vbi quis rem pro derelicto habuit, eamq; alter, qui apprehendit, mihi vendidit, & pſcribo, licet nullam iuſtam cauſam haberem putandi dñm fuiſſe eũ, qui talem rẽ pro derelicto habuerat, quinimo res ſuas iactare & abijcere pauci ſolẽt l. cũ de indebito. ff. de proba. † Vndecimo facit l. ij. §. interdũ, ff. de vulga. ibi, improbũ eſſe eũ qui ſollicitus eſſet de hæreditate viuẽtis l. nec nos, in verb. ppetã. C. de capt. ubi hæreditatẽ viuẽtis qui adierit turpiſſime feciſſe vñ, & tñ, vt eã adire poſſit, ſufficit rumor, & multorũ opinio exiſtimãriſi illũ, cuius de hæreditate agebatur, mortuũ eſſe d. §. qđ dr, cũ ibi not. p Glo. Bar. & alios cõiter. Sic & in propoſito, ut quis intelligatur eſſe in bona fide, ſufficit rem cœpiſſe ab eo, qui putabatur dñs, uel reputabatur ius habuiſſe tradendi, licet is qui accepit nõ iniuſtè dubitare poſſet, an ille dñs eſſet. † Duodecimo facit ratio viua & pemptoria, nã, vt notatur cõiter p Glo. & Doct. in l. cũ res, & in l. ſiue poſſideris. C. de proba. dñium directum in rebus ſoli uix alio modo probari poteſt, q̃ per præſcriptionẽ, nã ſi fundum emi abs te, tuq; à Titio, Tiusq; à Sempronio, Semproniusq; à Mæuio, adhuc ẽt p interuentũ iſtorũ oĩum totq; titulorũ, nõ ſequitur nec probatur neceſſario me huius rei dñium aſſecutũ fuiſſe. qđ non apparet, nec põt apparere, an tu, qui mihi uẽdidiſti, eſſes dñs, nec apparet, ꝙ Titius qui tibi prius vendiderat, dñs fuiſſet, nec apparet, ꝙ Sempronius, qui Titio vẽdiderat, fuiſſet dñs, & ſic de ſingulis, itaq; ẽt ſi p mille manus fundus ille ambulauerit, millieſq; de pſona in perſonã titulo vẽditionis, vel alio legitimo migrauerit, adhuc tñ nõ apparet quiſnam huius fundi dñs factus fuerit, niſi p interuentũ longi tpis cõtingat pſcriptio, ideoq; ſcitè dixit conſultus in d. l. j. ff. de vſuc. uſucapionem neceſſariam, vt dñia rerũ nõ ſemp i incerto eſſent, & in l. fi. ff. p ſuo dixit cõſultus uſucapionẽ neceſſariã, ne lites, p p dñiorũ, & iuriũ, incertitudinẽ eſſent immortales, & in l. cũ notiſſimi, in fi. princ. C. de præſc. xxx. ann. ait dixit Iuſti. pſcriptionẽ eſſe neceſſariã, ne poſſeſſores rerum immortali penè timore tenerẽtur, cũ p ſolam uſucapio-

Dubietas non inducit malam fidem nec impedit præſcri. cõtra cõem cum multis.

4 Credulitas ſufficit ad adeundũ cũ cõmuni.

5 Dominiũ difficulter probatur.

uſucapionem dñium rerũ immobiliũ probari poſsit, ut diximus, nam mobilium reru uſucapioné rariſsime contingere teſtatur Iuſtinianus in §.furtiuæ, ad finẽ inſt.de uſucap.per rationem ibi expreſſam. Item iurium & actionũ contingebat præſcriptio, iure ciuili ſine bona fide, l. ſicut, l.omnes, l.cum notiſsimi, cũ l.ſeq. C.de pręſcrip.xxx.annorũ, tunc ſic ſi cum agimus de pręſcriptione, quæ cõtingit cũ bona fide, non eſt curandum de pręſcriptione rerum mobilium, quia illa raro contingit, non quoq; de pręſcriptione iuriũ & actionũ, quia illa de iure ciuili nõ exigebat bonã fidé, ergo ſupereſt ut hæc inſpectio bonæ, uel malæ fidei, adhibenda ſit regulariter, & potiſsimũ in præſcriptione rerum immobilium, quarũ dñium uix probari põt aliter q̃ per præſcriptioné, ergo ſi abs te emi, mihiq́; tradidiſti fundũ, nõ iuſte deſinã dubitare an me dñm feceris, & an illius fundi dñs eſſes, qñquidẽ te dñm fuiſſe mihi uix conſtare poterat, & hæc dubitatio nõ modo iuſta & probabilis, uerũ etiam neceſſaria nobis uidetur, & tam frequens & ordinaria, ut uix ullũ emptoré alicuius fundi reperias, qui modo improuidus & inexpertus nõ ſit, q huius timoris & dubietatis cõne ſibi non prouideat exigens longas cautiones de euictione idoneoſq́; fideiuſſores, hypothecas, pœnarum promiſsiones, & ſimilia, ergo ſcite & prouide iura nr̃a tã canonica q̃ ciuilia, quæ retulimus ad interuentũ bonę fidei in præſcriptione nihil aliud deſiderant, pręter abſceſſum malę fidei, & ſcĩam rei alienæ indubitatã, aut ueroſimilem abeſſe, animaduertentes ſolã dubitationé emptoris nihil obeſſe, cũ is nõ poſſet nõ dubitare, an qui ei tradebat dñs eſſet, hæc ergo dubietas ut impedimento ſit præſcriptioni ẽt inchoandę tantum quidẽ obeſt, qđ auſim ueriſsimũ dicere nunq̃ inchoari talẽ præſcrpitioné abſq; interuentu talis dubietatis, niſi cum emptor eſſet rerũ humanarum ignarus, improuidus, iners, inexpertus, incautus: & hanc noſtram opinionem tenuerunt Glo.in d.c.vigilanti. & d.c.fi.de præſ. & alij ſupra relati, ſequitur & dicit cõiter approbatam, Abb.in d c.fin.n.40. Vnde deducuntur tres concluſiones ſecundũ hanc cõem opinionem, quã ſequimur, cõtra ſuperioré cõem

6 concluſioné, quam improbamus † Prima q in materia præſcriptionis non eſt medium inter bonam & malam fidem. Secunda quòd dubietas nihil (ſi non ſit ſupina) differt à bona fide. Tertia quòd etiam talis dubietas non impedit (ſi non ſit ſupina) inchoari talem præſcriptionem etiam de iure canonico, non magis, quàm inchoatam perfici, quod ſane ſignificauit, d.c.fin.de præſcript. ibi, in nulla temporis parte rei habeat ſcientiam alienę, ſenſus enim & proprietas illorum uerborum eſt, quòd ad præſcriptionem ſufficit abeſſe ſcientiã rei alienę in prima temporis parte, non ſecus q̃ in media, uel ultima parte temporis, ſicq́; ſufficere & prodeſſe ad inchoandam pręſcriptionem nõ ſecus, quàm ad proſequendã, uel perficiendam, deniq; ſi talis dubietas præſcriptioné inchoari non impedit, apparet quòd longe minus impediet inchoatam continuari, ut eſt cõis opinio ſupra relata, licet quidã contrariũ putauerint. pro nobis in principali cõcluſione eſt, l.pe.C.de euictio.ubi apparet bonã aut malã fidẽ (cũ ſit respendẽs, ex animo nr̃o, qui ſoli Deo certo põt eſſe cognitus) ſolis indicijs poſſe probari, non etiam alijs dilucidis probationibus, unde hac in re ad uerosimilia neceſſario recurrendum eſt, & ad iuris deciſiones huic rei proximiores, proxima autem eſt ea de qua in d.l.cũ quidam.§.quod dicitur.j.& ij. ff.de acqui.hær. eum ibi not.nam ſi is cuius de ſucceſsione agitur re uera mortuus eſt, ſi id certo ſcio, eius hęreditatem adire poſſum, ſi ignoro, nõ poſſum, quòd ſi dubius ſum, tũc ſi habui iuſtã cauſam credendi eũ defunctũ fuiſſe, adire poſſum, ſin minus nõ poſſum, ut ibi, ſic & in propoſito emi fundum re uera alienũ, ſi certo ſcio alienũ eſſe præſcribere nõ poſſum, ſi uẽdentis eſſe putaui, præſcribere poſſum, & in re dubia ita putare licuit: fallit quãdo euidenter contrarium debui exiſtimare, arg.d.§.quod dicitur, quando autẽ hæc euidentia adſit alibi dixi.

Bona aut mala fides quo ad pſc. mediũ nõ admittur. dubietaſq; nõ differt à bona fide dubietaſq; non ĩpedit pſc. inchoari hæc tria cõtra cõe cõtra alterã cõmuné.

7 Denique cũ ad præſcriptioné deſiderentur poſſeſsio, l.iij.l.ſine poſſeſsione. ff.de uſuca.c.ſine poſſeſsione, de reg.iur.in vj.l.uni.C.de uſuc. transf. & titulus, l.clauibus.ff. de contrahen. empt.d.l.uni.& in prin.inſt.de uſucapio. is ſane titulus & uerus eſſe regulariter debet, non tantum putatiuus, l.quod uulgo, ff.pro emptore, l.fin.cum Glo.C.pro donato, l.Celſus.ff.de uſucapion.& legitimus eſſe debet non autem illegitimus, aut legibus non approbatus, l.quẽadmodum.C.de agri. & cenſi.lib.xj.c. qui contra iura, de regulis iuris, in vj.l.ij. C.pro emptore, l.ij.§.ſi à pupillo.ff. pro emp.l. nunq̃.l.ſi fur.§.j. ff.de uſucap.c.ij.§.contractus, de rebus eccle. non al.l.l.fin.§.ſin aũt ſub conditione.C.com. de lega.ſicq́; is titulus poſitiuè deſideratur, nõ enim ſufficit qđ abſit titulus improbatus, ut in exẽplis ſupra memoratis, hoc eſt contentis in d. ll. ſed oportet quòd poſitiuè interueniat titulus, ut patet in l.prima, ſecunda, tertia.& p totũ ff.pro ſuo, nam ſi quis rem nullo iure, aut titulo occupaſſet is ſanè non præſcriberet etiam ſi tam incautus ignaruſque eſſet, ut putaret id ſibi (contra legem nullo.C.de rei uend.)

Titulus in pſcriptione an requiratur poſitiue.

licere,& contra leges oẽs ſupra allegatas.quia
regulariter nõ ſufficit ad ꝑſcribendã rẽ abſceſ
ſus mali & improbi tituli,ſed tituli legitimi in
teruẽtus poſitiuè deſideratᷣ,ut dd.ll.niſi in caſi
bus ſpecialibus,ut in l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſer
uitus uendi.& ſimilibus.Non ſic eſt in bona fi-
de,quæ,ut ſatis iam docuimus, poſitiuè nõ de
ſideratur ad præſcriptionem,ſed tantũ remo-
tiuè . non enim neceſſe eſt ꝙ adſit bona fides ,
ſed ꝙ abſit mala fides. abſceſſus enim malæ fi-
dei , & remotio ſufficit,non autem bonæ fidei
interuentus deſideratur. ideoq; dicitur per iu
re conſultũ in deffinitione uſucapionis,ꝙ cau
8 ſatᷣ nõ à bona fide,ſed à poſſeſsionis continua
tione d.l.3.ff.de uſuca.† unde in quibus caſibus
ignorãti acquiri poſſeſsio poteſt, & in quibus
caſibus furioſo,& infanti citra ipſorum factũ
acquiritur, in eiſdẽ ſi titulus poſitiuè re uera
interfuit legitimus, contingere põt ꝑſcriptio,
licet nõ ſit hic,ullus bonæ fidei interuẽtus,aut
fidei malæ poſitiuè,cũ ignorans non poſsit hic
9 bonã,aut malã fidem . Vnde infertur uerã eſſe
illã cõem opinionẽ, q̃ habet† ꝙ in ꝑſcriptioni-
bus,q̃ titulũ non deſiderãt,tunc bona fides or
ta etiã ex iniuſta cauſa, & fatua puta ex iuris
errore,ſufficeret ad ꝑſcribendũ,ita tenent An
tonius,& Imola in ca.peruenit, per tex. ibi de
empt.& uenditio. Idẽ Imola in c.de quarta,&
in c.fi.col.iiij.de ꝑſcrip.Paul.conſi.xliiij.libr.ij,
col.pe.Bar.in l.Celſus, col.pen.ubi ẽt Paul.ff.de
uſucap.Bal.in rep.d.l.Celſus. quęſt.iiij.eſt cõis
ſecundũ Rubeũ conſi,lxxv.tenet Feli.in d.c.de
quarta.nu.34.Conar.in c.poſſeſſor.de regu.iur.
par.ij.§.vij.unde cũ præſc.xxx.annorũ nõ requi
rat titulũ.l.ſicut,& l.oẽs.C.de ꝑſcri.xxx.annorũ
talis bona fides in ea ſufficiet.Nec obeſt.l. cum
quęrebatᷣ.C.unde ui.nã reſp.ut ꝑ Bar.ibi in fine .
vide.c.lxxxj.nu.8.qđ intelligitᷣ ꝓcedere in erro
re iuris,neq; aſsiſtentis,neq; reſiſtentis,nõ ſic
ſi ius expreſsim reſiſteret tali titulo, tũc enim
ceſſaret ꝑſcriptio ex defectu bonæ fidei, quaſi
tunc,uel non uideatᷣ bona fides interfuiſſe,uel
ea uideatur illegitima,& ſic in ſufficiens,pro-
pterea ꝙ ꝑfecta ſit ab errore iuris,quod illi cõ
tractui reſiſtebat.ita Bar.in l.ſed & ſi lege.§.ſci
re.ff.de peti.hæred.Couarr.ubi ſupra.uerſi.hęc
aũt ſecunda.Balb. in d.l.Celſus.iiij.notab.poſt
Abbatẽ in d.c.de quarta,col.ij.Felin.in d.c.de
quarta,nu.26.Pau.in d.l.Celſus,Bar.in d.l.quẽ-
admodũ, Cardin.in clemẽ.j.§.ſi quis,quęſt.xj.
de reb.eccleſi.& ſic hæc eſt cõmunis opi.unde
ex mente ipſorũ ſi pupillus ſine tutoris autho-
ritate rẽ alienã mihi uenderet,licet re uera eã
ipſius pupilli eſſe crediderim , nõ ſolum ceſſat
præſcriptio ordinaria iuxta l.ij.§.ſi à pupillo.ff.
pro emp.ſed etiam præſcriptio xxx.annorum,

Furioſus, & infans poſſunt uſucapere

Bona fides orta ẽt ex iniuſta cauſa ſufficit ad ꝑſcr.cũ cõi, intellige de præſcr. quæ titulũ nõ exigit, ut eſt ꝑſcri. xxx annorum

quaſi ex tã fatuo iuris errore præſumatur ma
la fides. Vnde oẽs hi quos modo citauimus ſi-
militer conſentiunt talem bonã fidem nõ pro
deſſe in præſcriptione longi tẽporis, quia ea ti
tulum requirit, & qñ titulus requiritur, bona
fides profecta ex titulo & cauſa fatua nõ ſuffi-
ceret,nec haberetur pro bona fide.

Verum licet paſsim oẽs pleriq; noſtrorum
ubiq; ueluti notiſsimum iuris elementum tra
dere ſoleant ad pręſcriptionem,uel uſucapio-
nem ordinariã tria requiſita deſiderari.ſ. poſ-
ſeſsio,titulus,& bona fides.per iura ſupra alle-
gata.tamen nos ſumus in hac ſententia,& opi- 10
nione,† ut ſola diutina poſſeſsio cõtinuata , &
iuſta ſufficiat ad talem ꝑſcriptionẽ,uel uſuca-
pionem creandã,perficiendam,cõſumandam,
ut non obſcurè ab iureconſulto docemur, qui
dum uſucapionis deffinitionẽ traderet in l.iij.
ff.de uſuca.ait,uſucapio eſt acquiſitio dñij per
cõtinuationem poſſeſsionis temporis lege de-
finiti.perpende nullum uerbũ poſuiſſe de titu-
lo,aut bona fide,ſed tñ de cõtinua & diutina
poſſeſsione.nã tituli interuentus poſitiuè ne-
ceſſarius nõ eſt,patet quia ſi ꝓcuratori,uel ſer
uo mãdaui,ut agrũ emerent mihi,hiq; ſe emiſ
ſe mentiti,mihi agrũ ipſum tradiderunt, cum
potero uſucapere nõ ſecus, q̃ ſi re uera titulus
uerus interfuiſſet.& tñ hic nullus titulus inter-
fuit,licet titulum interfuiſſe putarem,tex.in l.
quod uulgo.ff.pro empt.&.ff. pro legato. l. pro
legato. & l.fi.& ff.de uſuca.l.non ſolũ. §. quod
uulgo,uerſic.idẽ hic,& l.fi.ff.pro ſuo.licet enim
regulariter pro emptore poſsidere nequeat
qui non emit,& pro legato nequeat poſsidere
is cui legatũ non fuit.l.ij.& iij.ff.pro legato d.
l.fi.ff.pro ſuo d.l.quod uulgo, & d.l.non ſolum,
§.quod uulgo d.l.pro legato, & d.l.fi.ff.pro le-
gato.tñ id uerũ eſt,niſi iuſtam cauſam habuit
exiſtimãdi ſibi legatũ fuiſſe,ut dd.legibus:iu-
ſtam aũt cauſam id exiſtimãdi habuiſſe uidetᷣ
is,cui teſtamento legato relictũ fuit,quod po-
ſtea fuit codicillis ademptũ.d.l. pro legato, &
d.l.fi.ff.ꝓ legato, uel ſi nunciatũ fuit legatario
ſeptẽ teſtes affuiſſe in teſtamẽto, cũ pauciores
interfuiſſent glo.in d.l.fi.uel ſibi nuntiatũ fuit
teſtamentũ fuiſſe à teſtibus ſigillatũ, cum non
fuiſſet.ſecundũ d.glo. uel ſolenne erat teſtamẽ
tum,ſed poſtea apparuit iniuſtum fuiſſe præte
ritione ſui hæredis, ut d.Gloſſ. in omnibus his
caſibus,& ſimilibus in d. Glo.adnotatis defe-
ctus tituli non nocet quando, qui pręſcribit
habuit iuſtam cauſam putandi ſe iure poſsi-
dere , titulumq́ue poſsidendi habere . Itaque
aut fuit iuſta cauſa exiſtimandi, aut fuit in-
iuſta, aut fuit media ; ſi fuit iuſta procedit
uſucapio, ut dd. legibus , maximè in dict. l.
pro

Titulus in præſcr.vel uſucapione an requiratur noua traditio.

pro legato,ibi ſubeſt iuſta cauſa,& d.l.fi.ff.pro
legato d.l.qđ uulgo ibi;ſi nullam iuſtā cauſam
d.l.non ſolū.§.quod uulgo,ibi ſi nullā iuſtā cau
ſam.q ſi interfuit cauſa iniuſta fatua , & ſupi-
na,ſiue ille ꝓcederet ex errore facti , ceſſaret
uſucapio.l.ij.&.iij.ff.pro legato,ſiue ēt ex erro-
re iuris:l.nunq̄ in uſucapionibus. ff.de uſucap.
l.ſi fur,§.j.eod.tit.q ſi nec nimis iuſta fuit errā
di cauſa,nec nimis iniuſta,ſed media, puta qa
fuit tolerabilis,adhuc continget uſucapio.d.l.
fi.ff.ꝓ ſuo,ibi,tolerabilis error.ſimilis diſtictio
ſit inter culpā latā,leuem, & leuiſsimā.in gl.§.
ꝓterea,ubi per Doct.inſt.quib.mo.re contrah.
obligatiō.quæ oīa maxima ex parte pēdent ex
arbitrio,& prudenti iudicis æſtimatione,et cē
ſura:ſtat ergo ex ſola poſſeſsionis diuturnæ cō
tinuatione cōtingere uſucapionem ordinariā,
niſi per interuentum malæ fidei excludat̄, aut
impediatur.Horum ratio eſt, quia ut per tradi
tionē quęrit̄ rerum dn̄ium, qn̄ dn̄s rem ſuā tra
debat eo aīo,ut à ſe,& dn̄ium abſcederet,& in
accipientē tranſuolaret,§.per traditionē, inſt.
de rerū dnī.l. traditionibus.C.de pact.ita quo
que per traditionē factam,& acceptam eo aīo,
ut dn̄ium à tradente in accipientem migraret
transfertur dn̄ium, non ſtatim, ſed poſt longā
continuamq; poſſeſsionē,qn̄ tradens dn̄s non
erat,nec ius trāsferendi dn̄ium habebat, licet
accipiens exiſtimaret qđ habebat ius, & pote
ſtatē dn̄ij transferendi.l.clauibus,ff.de cōtrah.
emp.& cū olim dn̄ium ex naturali poſſeſsione
cœpiſſet l.j.in prin.ff.de acqui.poſ.q in rebus q̄
ad aliū iure dn̄ij ꝑtinēt cōtingere non pōt,niſi
ꝑ dn̄i cōceſsionē l.nunq̄ nuda.ff.de acqui.rerū
dn̄io.d.l.traditiōibus.l.id q nr̄um.ff.de reg.iur.
hoc limitat̄ niſi adſit uſucapio.ut ſi poſſeſsioni
accedat, & cauſa poſsidendi tolerabilis, & nō
iniuſta,& tꝑis diuturnitas,iſthæc tātundē im-
portent,& iuuant ad acquiſitionē dn̄ij,quantū
ipſius dn̄i conceſsio, per rōnes, q̄ referuntur à
iure conſultis in l.j.ff.de uſucap.& in l. fi.ff.pro
ſuo,& in l.cum notiſsimi.ad prin.C.de præſcri.
xxx.annorū.ergo licet regulariter ad dn̄ij trā-
ſlationē titulus exigat̄.d.l.nunq̄ nuda.d.§.per
traditionem.d.l.id quod nr̄um.tn̄ id ꝓcedit qn̄
agitur ut transferatur dn̄ium ſine temporis in
teruallo,ſed per ſolā ipſam traditionem,quale
eſt cum dn̄s rem tradit. at cū quæritur an poſt
longam tēporis poſſeſsionisq; continuationē
dn̄ium quæri poſsit citra tituli interuentum ;
tunc ſit indubitatum poſſe per leges,& ratio-
nes memoratas.nam tunc tituli acceſſus, & in
teruentus non exigitur , niſi ad iuſtificationē
poſſeſsionis.cū enim,ut diximus, hæc diutur-
na poſſeſsio , uel iuſta eſſe debeat , uel ſaltem
non iniuſta, à cōiter accidentibus,ac plerunq;
titulū,& cauſam iuſtam poſsidendi exigimus,
ne iniuſtè & perperā poſsidentibus tale com-
pendium contingat,per quod ad delinquendū
inuitentur.ſicq; titulus in præſcriptione nō eſt
neceſſarius propter ſe,ſed ꝓpter aliud,ad iuſti
ficandam.ſ.poſſeſsionē.unde in quibus caſibus
ſine titulo iuſta poſſeſsio inueniri poteſt, in il-
lis uſucapio ſine titulo ꝓcedit.d.l.quod uulgo
ff.pro emp. d.l. non ſolum. §. quod uulgo,ff.de
uſucap.d.l.pro legato.d.l.fi.ff.pro legato.In qui 11
bus iuribus, † & in d.l.fi.ff.pro ſuo titulus erat Falsū qđ eſt, nil eſt.
uel falſus,uel inutilis,illegitimus, uel etiam tā
tū putatiuus,& ſic nullus,ut §.fi.inſt.quib.mo.
teſtam.infirm.plenè per Tiraquel.dum latè in
tract.retract.lignarier.§.j.glo.xx.nu.11.ꝓbat
q falſus denarius nō eſt denarius;falſus teſtis,
non eſt teſtis;falſum inſtrumentum,non eſt in
mentum;falſus iudex,non eſt iudex; falſus mo
dius, non eſt modius, & ſimilia . nā falſum qđ
eſt,nihil eſt,& nos alibi diximus.in lib.ij.§.xvij.
nume.65.de ſucceſſ.crea.

Item bona fides non deſideratur poſitiuè,
ſed ſufficit q priuatiuè , negatiueq; abſit ma-
la fides,quod contingit cum datur ignorantia
rei alienæ d.c.fi.de præſcrip.d.c.ſi uirgo.d.c.ui
gilanti,bonus tex.ff.de publi.l.traditionem,in
uerbo ſciens.iuncto uerb. ignoraſſe, ubi ſenſus
eſt quo ad uſucapionem,uel quo ad publicia-
nam actionem concedendā,uel denegandam,
malæ fidei poſſeſsorē intelligi, qui ſciat rem eſ
ſe alienā,& per contrariū bonæ fidei poſſeſſorē
qui alienam ignorat , nec dubium eſt quin in
hac materia,& ſimilibus dubius ignorāti exe-
quetur.l.fi.C.de cond.indebi.ſi ſit tolerabilis,
& non iniuſta dubietas.d.l.fi.ff.pro ſuo cū alijs
ſupra allegatis.ſit ergo fixum indubitatumq;
præceptum,ut bonæ fidei interuentus poſitiuè
ad præſcriptionem nō deſideretur neceſſario ,
ſed q malæ fidei abſceſſus,ac defectus ſufficit,
& q ſimiliter titulus non eſt neceſſarius , licet
plerunq; & prout plurimū utilis ſit ad certio-
rem,poſſeſsionis iuſtificationem, & ita ſunt in
telligenda iura quæ in hac materia loquuntur
de titulo,aut bona fide.

Quid enim iuuat dicere bonam fidem po-
ſitiuè interuenire debere in uſucapienda re
etiam à principio, cum ut oſtendimus nullus,
modo prouidus, & prudens , ſeu expertus re-
rū,poſsit nō dubitare an tradentis eſſet rē illa
iure dn̄ij,an nō,cū tradētis fuiſſe res illā certo
ſcire uix ullus poſsit , ergo etiā ſi ipſe poſſeſſor,
qui uſucapere contendit fateatur hac in re
dubitaſſe ſe tempore primo,quo ſibi res trade
bat̄,& quo uſucapio inchoabatur , adhuc non
deſinet uſu capere,ſi ex cauſa non nimis,iniu-
ſta, ſed tolerabili rem accepit.quod ſi per cō-

trarinm firmaſſet ſe certo ſciſſe,firmiſsimeqne
ſe ſecurum,& incautum exiſtimaſſe, rem tra-
ditā fuiſſe rradentis,adhuc non continget uſu-
capio,ſi cauſam ita exiſtimandi habuitiniuſtā
& intolerabilem.ergo eius aſſertioni,& decla-
rationi cum minimè ſtandū ſit, & neritas hu-
ius rei in rerum natura incerta ſit, ut apud ſo-
lum Deum ſatis certa eſſe poſsit,ſupereſt ut il-
lud ſolum ſit inſpiciendum, utrum ille initio
rem acceperit ex cauſa tolerabili,an ex intole
rabili,iuſta,an iniuſta, ut ſi iuſta & tolerabilis
ve ſit, proſit ad uſucapionem,ſiue ipſe ut pru-
dens prouides,& expertus dubitaſset de iure
tradentis, ſiue ut ignarus, & ſupinus,ac incau
tus animo ſuo nihil conceperit ſuſpictionis,
aut dubitationis, ne aut in curia proſit, aut di
ligentia, & prouidentia noceat. confirma-
tur,nam aut emptor certo ſciebat rem eſſe uē
dentis,& tradentis,& ilico fit dominus.ſicq́ue
ceſſat præſcriptio.l.ſequiī.§.lana.ff.de uſucap.
aut certo ſciebat eſſe alienam,& nullo tempo-
re præſcribit.c.fi.de pręſcri.c.poſſeſſor, de reg.
iur.aut neutrum certo ſciebat,ſed dubius erat
& locus eſt præſcriptioni.Ergo nullo alio caſu
præſcriptioni locus eſt,niſi cum emptor de ue
12 ro dominio incertus eſt.

Bona fides ad uſuca. uel pſc.poſitiue non deſiderat cōtra Doc.

Hinc † primum infertur ueram non eſſe o-
pinionem Barto.quem ibi reliqui ſimpliciter
ſequuntur in l.ſed &ſi lege,§.ſcire,ff.de peti.hę
re.dum ait ad uſucapionem bonæ fidei inter-
uentum deſiderari etiam poſitiuę, quod ſuſpe
ctum ſanè eſt,cum ut iam ediximus, etiam ſi
is,qni accepit,animo ſuo ab ipſo initio tradi-
tionis dubitare cœpiſſet de iure tradentis,ad-
huc uſucapere poſſet,non ſecus,quàm ſi ſecu-
rus, & incautus nihil mali ſuſpicaretur. Cnm
enim mera accipientis ignoratio rei alienæ
ſufficiat,ignorantia autem nihil ſit poſitiuè,
ſed ſit denegatio,& priuatio ſcientiæ,ſupereſt
ut talis bona fides non poſsit uideri poſitiuè
deſiderari?quis Bar.ſequitur Couar.in c.poſ-
13 ſeſſor.par.2.§.7.de reg.iur.in 6.

Error iuris an impediat præſcri. long. temp.cum communi.

Hinc † etiam patebit an uera ſit illa com-
munis opinio ſupra relata, quę habet in prę-
ſcriptione ordinaria, qnæ titulum deſiderat,
errantem in iure circa hunc titulū,uel cauſam
poſsidendi,non iuuari, nec bonā fidem profe-
ctā ab illa ignorātia non laudabili ſibi prodeſ-
ſe quicq̄. non magis, q̄ ſi legaliū traditionum
gnarus, & cōſcius eſſet, perq́; hoc malā fidē ha
beret,ueluti ſi ex teſtamēto,quod uno tantum
teſte nitebatur,rem mihi legatā accepi bona fi
de,quia tale teſtamentū etiam cum uno tantū
teſte ualere putabā, uel non erat à teſtibus ſi-
gillatū,& id nō obeſſe eius ualiditati, & firm
tati putabā,uel adēptū erat legatū in codicil-
lis,quod nō obeſſe putabā,exiſtimans ſemel te
ſtamento datū non poſſe codicillis adimi. His
enim caſibus,& ſimilibus uera eſt cōis opi.quę
uſucapionē ceſſare edocuit.in uſucapione ordi
naria,quæ præter diuturnæ poſſeſsionis conti-
nuationē,deſiderat iuſtā cauſam poſsidendi,
uel ſaltē tolerabilē, ut ll.ſupra al legatis. Cauſa
enim deſcendens ab errore iuris, non iuſta nō
tolerabilis uidetur, ut dd.legibus tū ne iuris
ignarus melioris ſit conditionis,q̄ iure peritus
contra l.leges ſacratiſsimę.de legibus, &.ff.de
origine iuris l.ij.§.pe.ante medi.tum q legum
traditiones iuſtiſsimę ſunt,& pſumunt.l.j.ff.de
iuſt.& iur.l.j.& ij.ff.de legib.c.erit aūt lex iiij.
diſt.plenè p Tiraquel.de utroq; retract.in pfa-
tione,nu.75.cū enim lex iuſtiſsimè ſtatuerit ,p
pter uitandas falſitates ne quicq̄ aliquis ex te
ſtamento minus ſolenni capere poſsit.l.ſi.C.de
fideicō.§.ſi.inſt.de fidei.hære.iniquum eſſet, ut
res aliena tali teſtamēto relicta, à me p inter-
uentum uſucapionis acquiri poſſet,cū etiam ſi
teſtator dominus eius rei foret, ex tali teſta-
mento per traditionem ipſam non acquirere-
tur.l.nunquam nuda,ff.de acquir.rerum dñio,
ſicq́; obſtat regula l.clauibus,ff.de cōtrah.em.
Inferī etiā † an uera ſit ea cōis opi.quā ſu- 13
pra retullimus,q́ habet q talis error iuris utcū
que illaudabilis nō impediret pſcriptionē,xxx.
annorū p l.ſicut.l.oēs.l.cū notiſsimi.C.de pſcr.
xxx.annorū,quia ibi iuſtus titulus,& cauſa nō
deſideratur.quinimo ſola cōtinuatio poſſeſsio
nis tricēnalis,ēt ſi iuſta non ſit,uel iuſta ex cau
ſa ,pfecta,ſufficit de per ſe quaſi ipſum tēpus lō
giſsimū ,p iuſta cauſa ſit, quod ueriſsimū eſt
de iure ciuili,nec p hoc eo iure iſpecto melio
ris cōditionis eſt iuris ignarus,q̄ iuris peritus.
nā & ſi is iuris peritus foret,& p hoc malam ſi
dē præſumptā haberet,adhuc quidē de iure ci
uili uſucapio xxx.annorum ,pcederet,ut dd.ll.

Erroriuris non impedit præſc. xxx. annorum de iure ciuili,et quid iure canonico.

Quid aūt de iure canonico?& adhoc idē,ut
dato eo iuris errore contingat uſucapio ſecū-
dū eandē cōem opi.q̄ tū non ,pcederet in eo,q
eſſet iuris peritus, & haberet ab initio poſſeſ-
ſionis ſcientiā rei alienę.& ſic iſto caſu de iure
canonico melioris cōditiōis erit iuris ignarus
q̄ iuris peritus:nā ſi ponas legatū mihi teſta-
mento relictū,qđ poſtea fuit codicillis adēptū
qđ ipſe non ignorabā, ſed putabā non poſſe co
dicillis adimi, ſicq́; mihi traditum xxx. annis
poſſedi certè præſcribā tā de iure ciuili,q̄ ca-
nonico,quia longiſsimum tēpus pro iuſta cau
ſa,& titulo eſt. At ſi iuris peritus forem,ſicq́ue
ſcirem quod ademptum fuerat, perinde eſſe,
ac ſi, nec datum re uera foret, ſicq́; me alienū
poſsidere.tunc ſanè & ſi de iure ciuili adhuc
præſcribere poſſem,ut dd.ll.quia longiſsimum
tempus

tempus pro cauſa & titulo eſt, tamen non po-
tero præſcribere de iure canonico, quia ſcien
tia rei alienæ non potuit purgari eo iure inſpe
cto per interuentum longiſsimi temporis, qui
nimo tantum abeſt, ut purgetur, quòd potius
uitium illud malæ fidei eo iure inſpecto uide-
tur augeri, & ratio differentiæ inter ius cano-
nicum & ciuile ea eſt, quod iure ciuili per in-
teruentum longiſsimi temporis uitium ſcien-
tiæ rei alienæ uel purgatur, uel toleratur, ſed
de iure canonico tantũ abeſt ut uideatur pur
gari uel tolerari, quod potius uidetur augeri,
ergo inter ius canonicum & ciuile nulla diffe-
rentia erit quando eram in bona fide profecta
ex errore iuris, ſiue ſimus in uſucapione ordi-
naria, ſiue etiam in uſucapione xxx. annorum
uel quadraginta quòd ſi eram in mala fide ſi-
militer non eſt differentia in uſucapione ordi
naria, qa utroq; iure ceſſat, ſed in uſucap. xxx.
uel xl. annorum eſt differentia quia procede-
bat de iure ciuili, non ſic de iure canonico.

De ead. re

Sed an tale ius ciuile ſit in hoc correctum?
& quidem in quibuſdam caſibus correctum
uideri poteſt, in quibuſdam uero non utique
ſecundum diſtinctionem quam ſupra tradidi-
mus in c. incip. actio perſonalis. Nam ſi ponas
legatum mihi teſtamẽto relictum poſtea fuiſ-
ſe codicillis ademptum, cuius rei conſcij era-
mus in iure & in facto tam legatarius quam
hæres, & nihilominus hanc rem legatam cepi,
& triginta annis poſſedi, ſciẽte & patiente hæ
rede, tunc, ſi ipſe hæres uel alter de uoluntate
ipſius tradidit, non uſucapiam, ſed ab initio
dominus uideor factus, l. cuius per errorem,
ff. de reg. iur. quòd ſi propria authoritate cœpi
& poſtea acceſsit hæredis uolũtas expreſſa, ab
eo tempore dominium uideor conſequi, & ceſ
ſat uſucapi. l. ſi fur. in prin. ff. de uſucapi. inſt. de
rerum diui. §. pen. & fin. quod ſi acceſsit uolun
tas tacita, idem eadem ratione ſi modo ea uo
luntas probetur, l. cum quid. ff. ſi cer. pet. quòd
ſi conſtat de ſcientia hæredis, & diſsimulatio-
ne, incertum tamen ſit an uelit rem ſuam pro
derelicto haberi, aut mihi ueluti conceſſam ac
donatam eſſe, tunc per lapſum longi temporis
forte conceſſa uidebitur, ut per tradita à Iaſo
ne in l. j. col. fi. C. de ſerui. fug. Gl. & Paulus in l.
ſi de eo. §. j. ff. de acquir. poſſ. Iaſ. in l. naturali-
ter. §. nihil commune. num. 84. ff. eod. titu. ergo
etiam tunc ceſſat præſcriptio, cum dominij
acquiſitio magis per domini conceſsionem,
quàm per uſucapionem contigiſſe uideatur,
quòd ſi prætereant xxx. anni, tunc uel quaſi u-
ſucaptum uidetur, uel acquiſitum domini uo-
luntate de iure ciuili, d. l. ſicut. d. l. omnes. d. l. cũ
notiſsimi, non ſic forte de iure canonico, d. c.
uigilanti, c. fi. de præſcri. niſi ea iura data ſcien
tia & patientia domini ceſſare dixeris, quod
magis eſt, ut alibi diximus, & ſupra c. j. incipi.
actio perſonalis, ergo aut uterq; ſciebat alienũ
poſsideri, aut uterq; ignorabat, aut dominus
ſolus ſciebat, aut ſolus legatarius ſciebat, non
autem hæres idẽq; dominus, & quidẽ ſi uterq;
ſciebat contingere uidetur dominij acquiſi-
tio, non tam ex præſcriptione, quàm ex domi-
ni tacita & præſumpta uel conceſsione, uel
abiectione, qui enim rem ſuã ab alio nullo iu-
re poſsideri ſciebat, & per tantum tempus poſ
ſideri paſſus eſt, & diſsimulauit, uidebitur rẽ
ſuam uel quaſi abieciſſe, parui pendiſſe, negle-
xiſſe, ꝓ derelicto habuiſſe, uel cõceſiſſe, & quaſi
poſſeſſori donatam uoluiſſe, l. j. & ij ff. pro dere
li. Glo. d. l. ſi de eo. §. j. Iaſ. in d. n. 84. Idem Iaſ. in
d. col. fin. quòd ſi uterq; ignorabat alienũ poſ-
ſideri, tunc ſane utroq; iure contingit præſcr.
per annos xxx. etiam ſi in iure erratum eſſet, d.
l. ſicut. d. l. omnes. d. l. cum notiſsimi, quòd ſi a-
lienum poſsideri ſolus hæres idemq; dominus
ſciebat, legatarius uero inſcius iuris ignorabat,
tunc longo tempore non contingit uſucapio,
nec etiam longiſsimo, quia legatario contin-
get dominij acquiſitio magis eo, quòd domi-
nus rem ſuam uel abieciſse, uel conceſiſse ui-
deatur, quàm quod ex poſſeſsione illa non iu-
ſtificata contingat uſucapi. quòd ſi ſolus lega-
tarius alienum poſsideri ſciebat, hæres autem
per ignorãtiam ſiue iuris ſiue facti putabat iu-
re rem illam poſsideri à legatario, tunc nõ po
teſt uideri conſenſiſſe, aut conceſiſſe, l. per erro
rem. ff. de iur. om. iud. ſicq; tunc longi tempo-
ris uſucapio ceſſat, quia cauſa poſsidendi non
iuſta erat. ut dd. ll. longiſsimo autem tempore
uſucapio contingeret inſpecto iure ciuili. d. l. ſi
cut, cum ſimi. non ſic inſpecto iure canonico,
d. c. uigilanti, & c. fin. de præſcript. quòd ius hoc
caſu ſeruandum etiã eſt in foro ſeculari, quia
tunc ceſſat dominij acquiſitio quaſi ex domi-
ni abiectione, aut conceſsione, quia qui igno-
rat ſuum ab alio poſsideri per ignorantiam ſi
ue iuris, ſiue facti, non poteſt uideri, rem ſuam
abieciſſe, aut pro derelicto habuiſſe, & lõge mi
nus donatam uoluiſſe: non quoque contingit
domini acquiſitio quaſi per uſumcapionem,
quia per longiſsimi temporis interuentum nõ
purgabitur, ſed potius augetur uitium malæ fi
dei de iure canonico, ut dictis iuribus quæ no 15 Error iuris etiam reſiſtentis nõ impedit præſc. xxx. annorum, ard. quæſtio.
ta, quia nullus unquam ſic declarauit, & iſto-
rum membrorum quædam ſunt ex mente,
quædam contra mentem communis opinionis.

In fertur etiã, † quòd ſi triginta annis poſſe-
di rem ex cauſa non iuſta, uel titulo non iuſto,
quam tamen cauſam iuſtam putabam per er-
rorem

rorem iuris reſiſtentis nõ tantum non aſsiſtentis, an poſsim præſcribere? & uidetur communis opinio præſcribi, ut non poſsit, licet in hac præſcriptione titulus non requiratur, ita Balbus in l.Celſus.iiij.not.de uſucap. allegat Abb. in c.de quarta, col.ij.de præſcrip. Felinus ibi, nu. 26. Paul. in d.l.Celſus. Cardinalis in clem.j. de reb.eccleſ.§.ſi quis.q.xj.Bar.in l.quemadmodum, C.de agri. & cenſi. lib.xj. Idem in l.ſed & ſi.§.ſcire.ff.de pet.hære. licet non ſatis declaret ſeſe Couarru.in d.c.poſſeſſor. de reg.iur.par.ij. §.vij.uerſi.hæc autem ſecunda cõcluſio, ius autem reſiſtere uidetur ſecundum eandem communem concluſionem in terminis d.l.quemadmodum, & in c.qui contra, de regu.iur.in vj. & in l.fin.§.ſin autem ſub conditione. C.commu. de lega. & iterum Felinus, nu.35. in d.c.de quarta, qui plures allegat hãc opinionem tenẽtes.

Sed ſane uerius eſt, hoc caſu præſcriptionẽ contingere triginta annorum uel xl. per generalitatem d.l.ſicut, d.l.omnes, d.l.cum notiſsimi, d.l.ſi quis emptionis. C.de preſc.xxx.annorum, nam cum tale tempus longiſsimum pro legitima cauſa poſsidendi ſit, ut dd.ll. & ut uſucapio contingat, nihil aliud exigatur præter continuationem poſſeſsionis temporis lege defiuiti. l.iij.ff.de uſucap. dummodo poſſeſsio ſit non intolerabilis & omnino iniuſta, d.l.fina.ff. pro ſuo l.quod uulgo.ff.pro emptore, l.non ſolum.§.quod uulgo.ff.de uſucap.l. pro legato.l. fin.ff.pro legato, & alia iura ſupra allegata, præſertim dum aiunt & mentionẽ faciunt de cauſa poſsidendi non iniuſta, aut intolerabili, ſane illud uitium quòd cauſa poſsidẽdi eſſet nõ iuſta purgatur per longiſsimi temporis interuentum, & acceſsionem per d.l.ſicut, cum ſimi. licet non purgaretur per interuentũ longi temporis, per d.l.quod uulgo.cum ſimi. nec inuenies legem facientem differentiam utrum lex reſiſtat uel non aſsiſtat quo ad hanc materiá, quinimo, d.l.ſicut, cum conc. etiam quando lege reſiſtente res poſsideretur, poteſt & debet intelligi, nam quando lege permittẽte res poſſideretur, tunc etiam longo tempore contingeret uſucapio.

16 Infertur ſuſpectam eſſe opinionem diſſertiſſimi Didaci Couarruu. meritiſsimi epiſcopi aut Rod. is enim in c.poſſeſſor, de reg.iur.part. ij.§.vij.nu.7.uerſi.tertio hinc patet qui tenuit errantem in iure non uideri eſſe in bona fide, & conſequenter non poſſe præſcribere etiam per annos xxx. licet in tali præſcriptione titulus regulariter non exigatur, ut in l.ſicut, l.omnes.C.de præſ.xxx.annorum, monetur ex doctrina Bar.in l.ſed & ſi lege, §.ſcire. ff.de peti. hæred. ubi Bar. uoluit errantem in iure, quod

Errans in iure eſt in bona fide contra doctũ. & ideo præſcribit xxx. annis contra eoſdem.

alicui actui reſiſtit, neque eſſe in bona, neque in mala fide, quod & ſentit Felinus, num.31. in c.de quarta, de præſcriptio. poſt alios, quos ipſi allegant.

Sed id apud nos ſemper ſuſpectum fuit, in primis errantem in iure utcunq; reſiſtentẽ, nõ poteſt non habere bonam fidem, quod probatur lege & ratione, nam tex. in c.j.de pręſcrip. in vj. ait me poſſediſſe decimas, quæ de iure ptinebant ad eccleſiam quandam iuxta text. in c.ad decimas, de reſti. ſpoliatorũ, c.dudum, & ferè per totum de decimis, & quia titulum allegatum probare non potui ceſſaſſe illam decimarum præſcriptionẽ etiam per annos xxx. uel xl. quia iuris præſumptio erat cõtra me, & iuris communis diſpoſitus, adhuc tamen ponit pro cõſtanti me bonam fidem habuiſſe, ut ibi exprimitur, ĩ uerbis primæ partis, & rurſus in uerbis ſecundæ partis, ergo palam eſt, quòd errans in iure, q poſsidebat decimas illas, quas iure reſiſtente poſsidere nõ poterat, licet ſi tamen iuridice & legitime ſe poſsidere putabat, licet per ignorantiam iuris etiã reſiſtentis nõ poſsit, adhuc tamen dicitur habere bonam fidem, neque ad rem pertinuit, quòd ibi denegetur præſcriptio, † quia illa non ceſſauit ex defectu bonæ fidei ſed ex defectu tituli, qui ultra bonam fidem ibi deſideratur, nã ubi plura copulatiuè deſiderantur, non ſufficit unum, uel quædam adeſſe, ſed omnia ſimul concurrere oportet, l.ſi hæredi plures, ff.de cond.inſti. Ad idem & ſecundo eſt tex. in l.bonæ fidei, ff.de acquiren.rerum dominio, probatur ratione, nam in bona fide eſt, qui non habet ſciẽtiam rei alienæ, c.fi.de præſcrip.c.ſi uirgo.xxxiiij. quæſtione ij. facit l.ſi per errorem, ff.de iuri.om.iudic. nec qua ex cauſa error deſcendat inuenies legem ullam diſtinguentem quo ad denegandã bonam fidem. Facit optime, dict.lex, ſed & ſi §.ſcire.

17 Bo.fi. poſſeſſor quis dicatur.

Stat ergo errantem in iure utcũque reſiſtente non deſinere habere bonam fidem, † ſed an is præſcribere poſsit per curſum xxx. aut xl. annorum, & Couarruu. ubi ſupra negat, nos contra ut præſcribere poſsit, nam licet is per longum tempus decem uel uiginti annorum præſcribere non poſſet, quia in tali præſcriptione ordinaria deſideratur iuſta cauſa, uel titulus poſsidendi, ultra ipſam poſſeſsionem, & bo.fi. ut in l.unica.C.de uſucap. trans.l.nunquam, in uſucapionibus.ff.de uſucap. in princ. inſt.eod. iuſtam autẽ cauſam aut titulum habuiſſe non uidetur. qui a pupillo ſine tutoris authoritate inſcius iuris emit, d.l.nunquam, l.ij. §.ſi a pupillo.cum §.ſeq.ff.pro empt.l. quod uulgo, eod.l. fin.ff.pro ſuo. tamẽ id procedit in præſcriptio-

18 Errans in iure reſiſtẽs pſcribit xxx. annis cõtra doct.

ne

ſic ordinaria, non ſic in præſcriptione xxx. aut xl.annorum, in qua titulus deſideratur, l.ſicut l.omnes, l.ſiquis emptionis, l.cum notiſsimi, C.de præſcription.xxx.annorum, ergo ſi interfuit titulus utcunq; inutilis, & à iure etiam reſiſtente improbatus, non euanuit aut ceſſauit præſcriptio, quia interuẽtus illius rei, quæ abundabat, & neceſſaria non erat, nõ nocet, l.uni.in prin.C.de rei uxo.actio.nec ullus, modo ſanus negabit, quin fauorabilior eſſe debeat, qui titulum licet à iure improbatũ, quẽ legitimum putabat, habebat, quàm ſi nullum omnino titulum haberet, neq; huic rei iuſtè opponit Bar.in d.§.ſcire, is enim in præſcriptione tantũ ordinaria loqui intelligẽdus eſt, non in præſcriptione xxx.annorũ. Nec me mouet tex.in c.uigilanti, & c.fin.de pręſcrip.nã ibi loquit̃ ubi erat mala fides certa, hic autẽ nec eſt (vt docuimus) mala fides certa, nec etiam præſumpta quia ponimus pro cõſtanti cõtrariũ. Quid enim ſi eſſet minor, quid ſi ruſticus, quid ſi mulier, uel alij in quibus iuris ignorantia toleratur, ceſſabit certe in eis ſiniſtra ſuſpicio, de qua in l.quemadmodũ.C.de agric.& cenſ lib.xj.& c.qui contra.de reg. iur.lib.vj.ergo ſi hi xxx.annis cum titulo illegitimo poſsiderunt, præſcribunt de iure ciuili, d.l.ſicut, d.l.omnes, ꝙ ſi dominus excipiat id ius ſeruandũ non eſſe de iure canonico propter præſumptũ peccatum malæ fidei, replicabo in alijs forte perſonis id peccatum præſumi poſſe, in iſtis uero non poſſe, iuxta Glo.cõiter approbatã in l.vbi exigitur.ff.de in ius uocand.& magis eſt in neutris præſumi, ut dixi ſupra c.j.& c.inci. poſſidebas ſeruum.

Infertur etiã ꝙ dum Bar.in d.§. ſcire, tenuit eum qui errabat in iure quod neq; aſsiſtit, neque reſiſtit, non habere bonã, nec malam fidẽ, errat ſane, nã ſemper dicitur habere bonã fidẽ licet ea bona fides citra iuſti tituli interuentũ, ad præſc.ordinariã non ſufficiat, quæ tamẽ ſufficeret ad p̃ſcriptionẽ xxx. aut xl.annorũ, unde cauendum eſt ab ipſo epiſcopo ciuit.Rode. uiro apprime diſcreto, qui Bar.opinionem ſequitur, ex parte, ut ſupra dixi.

19 Infert̃ ſuſpectũ eſſe qđ ibidẽ in uerſ.ſecũdo ab his.idẽ diſſertiſsimus epiſcopus ait, quatenus uult ubi ius reſiſtit, tũc ex errore iuris oriri malã fidẽ, nõ quo ad factũ, ſed quo ad iuris effectũ, & ſic inducere peccatũ, ſed ſane dũ ait quo ad factũ eſſe bonã fidẽ uerũ eſt, l.bonæ fidei.§.j.ff.de acq.rerũ dñio, qđ uerò ſubdit quo ad iuris effectum uideri malã fidẽ errat, ut patet ex ſuperioribus, errat ſimiliter dũ ait inde ſequi peccatũ certũ & indubitatũ, nã ſat male ageret cũ humano gñe, ſi leges reſiſtẽtes earũ inſcios & ignaros ad peccatũ obligaretur, qđ lõge ab earu intẽtione alienũ eſt, cũ leges poſitiuę ad res humanas rectè cõponẽdas, nõ ad uitã æternã ptineãt, ut diſſeruimus in tract.de ſuc.crea.par.j. Ad l.leges ſacratiſsimę.C.de legibus reſp.ꝓcedere in p̃ſumptione, nos loquimur in caſu certo, ſicq; excludit̃ legis præſumptio, l.continuus.§.cum ita.ff.de uerb.ob.

Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatũ contra nouiſſi.

20 Vnde † ſubinfertur lõge ſuſpectũ eſſe & pernitioſum, qđ ab ipſo diſertiſsimo Epiſcopo ibidẽ uerſ.tertiũ huic aſſeueratũ fuit, nẽpe peccaſſe qui actũ agit cõtra legis præcepta, qđ eſt cõtra mẽtẽ totius iuris ciuilis, & cõtra ea quę tradunt Bar.& oẽs in l.j.§.ſi quis ita.ff.de uerb.obl. Iaſ.& oẽs in l.contra iuris ciuilis regulas, ff.de pact.in quibus locis taliter cõtrahens, uel teſtans, uel codicillans, uel aliud quicq̃ cõtra legum præcepta agens nihil egiſſe regulariter uidetur, nec in alio punitur, niſi eſſemus in delictis, uel quaſi, de quo per totum inſt. de obl. quæ ex quaſi delicto naſcũtur & alibi dixi præſertim ſupra lib.j c.xxix.nu.18.

Legis reſiſtẽtis tranſgreſſor an mortaliter peccet. Doct.

21 Infertur ſecundũ nouiſsi. etiã ſuſpectũ eſſe, qđ Ioa.Medina in trac. de cõtractibus, q.xvij. tentauit † dũ ſcribit eum q errauit in iure, ſicq; bonã fidẽ habebat, licet ea ex cauſa non legitima orta eſſet, poſſe uſucapere, ſi ea bona fides ſit inuincibilis, & ille iuris error ſit inuincibilis, qd enim ſi in materia legis Gallus.ff.de lib. & poſt.qs errauit, is ſanè error tolerabilis eſt, ergo nõ punibilis, ut in l.fi.ff.pro ſuo Glo. in pr. inſt.de obli.quę quaſi ex delicto naſcuntur, uerum ipſe Couarr.ubi ſupra, huius ſententiã firmat in primis eſſe cõtra cõem ſñiam utriuſq; iuris profeſſorũ, deinde ait indubitatũ eſſe legẽ humanã potuiſſe beneficiũ uſucapionis denegare illi, q eſſet in bona fide, ẽt ſi deſcẽderet ab iuris errore inculpato, & cõſequẽter dñij acquiſitionẽ abnegare, abnegatũq; nõ poſſe detineri rẽ alienã, ab illo q poſsidebat eã, neq; in foro cõtẽtioſo, neq; in foro cõſciæ, & ſubijcio exẽplũ tale, emi abs te fundũ alienũ, quẽ tuum eſſe putabã, in hoc cõtractu de ſcriptura mẽtio facta fuit, tradidiſti mihi illũ fundũ, nec tñ poſtea illa ſcriptura fuit cõfecta, uñ incidimus in illã q̃ſtionẽ uehemẽter controuerſam, de qua p Glo.& oẽs in prin.inſt.de emp.& uend.an ea uẽditio nulla fuerit p defectũ ſcripturæ illius, de qua ab cõtrahẽtibus mẽtio facta fuerat, fundũ illũ ſic traditũ longo tpe poſſedi, quẽ tñ in foro exteriori ſcđm cõem opi.nõ poſſem uſucapere, at in foro cõſciæ poſſem ex ſñia, d.Ioa. Medin. qđ negat eruditiſsimus epiſcopus Couarru.& ſane poſito pro cõſtanti nõ ualuiſſe illũ cõtractũ, ueriſsima eſt ſcđm quoſdã op. Couarruu.cõtra Medinã, quid enim iuuat tuã bonam

Error iuris difficilimi prodeſt ad uſucap.longi. temp cum Io. Medina contra nouiſſi.

nam fidē ut mihi res mea auferaṫ,& cū beoeficiū uſucapionis lege humana,nō naturali, aut diuina,inductū ſit,qs uetat denegari poſſe per eādē legē humanā,l.nihil rā narurale.ff.de reg.

Error iuris & error facti in pręſcriptiōe, uel uſucapione nil differunt data paritate terminorū noua opi. & contra mētem oium fere.

22 iur.c.oīs res,de reg.iur.†ſed duxerim nō abnegamus legē potuiſſe ſi uellet hoc beneficiū auferre,ſ3 negamus auferre uoluiſſe id beneficiū ei,q ī iure īculpabiliter errauit.quēadmodū ſi in facto errauir nō abnegat ei beneficiū uſucapionis,qñ tale factū īculpabiliter ignorabaṫ ab eo,q pſcribere ſe dicebat, l.qđ uulgo.ff.ꝑ empt. l.fi.ff.pro ſuo, l.pro empt. l.fi.ff.pro legato. nam leges hac de re loquētes ideo faciuor differentiā inter errorem iuris & facti,qa errans in iure nō intelligiṫ habuiſſe iuſtā cauſam, aut occaſionē errandi,errās aūt in facto ioſtam & inculpatā errādi occaſionē habuir a plerunq;, & cōiter,paſsimq; acciderībus, lex ergo poſitiua ei ſubuenrū uoluit,q eſſet in rei alienę diutina cōrinuaq;poſſeſsione,quā ſuā eē putabat inculpabiliter,non ſic ſi culpabiliter ſuā eſſe putaſſet,ergo cū queritur an diutina eademq; cōrinua poſſeſsio poſſeſſori pbuerit dñium rei poſſeſſæ cū læſione domini,noo tam quærendū aut diſtinguendū eſt,utrum poſſeſſor errauerir in facto an uero in iure,q̃ otrū poſſeſſor culpabiliter an inculpabilirer rē poſſeſſam ſuā eſſe putaſſet,ut ſi inculpabiliter ſuā rem illam feciſſe uſucapione uideaṫ, ſin uero culpabiliter non utiq;,qđ uerisſimū eſt, probaturq; expreſsim in d.l.qđ uulgo, in uerb.ſi oullā iuſtā cauſam, & io d.l.fin.ff.pro ſuo,in oerb.rolerabilis,& uerbo error,&c.& in d.l.nō ſolū,§. quod uulgo, ff. de oſucap.uerb.ſi nullā iuſtā cauſam, & in d.l. ꝑ legato,ibi,ſubeſt iuſta.ff.pro legato, & in c.j. de pręſ.in vj.in uerb.cauſam,& hoc eſt quod iureconſultus ſenſiſſe uidetor in l.fi.ff.pro legato, dum air poſt magnas uarietates obtinuiſſe.

Quæ omnia iura, ut uides, non tam inter errorem ioris & ſacti differēriā ſaccere uoluerunt,q̃ intet culparā aut inculpatā occaſionē, & initiū poſsidendi, ideoq; ſemp,quærunt an habuerit poſſeſſor iuſtā cauſam,aor occaſionē inchoādi poſſeſsionē,& apprehēdendi, ot tūc uſucapere poſsit, ſin aūr nō habuerir,tūc minime poſsit, & cū lex ſit nō ſolū ꝙ oerbis legis expreſsim cōprehenſum eſt, ſed ēt illud qđ mente tacita legiſlator cōprehendit & intellexit,l. ita ſtipulatus,verſic.Sabinus,ibi,ex mente,ubi Paol.Iaſ.& alij.ff.de uerb.obl.l.fi.ff.de hær.inſti. ubi cōtra legē facit,q uerba legis cōplexus contra legis nititur ooluntatē,ut p text.in l.fraus, ff.de legib.qnimo lex eſt nō ſolū qđ legiſlator uerbis expſsis aut mēte tacita cōprehēdit, ſed etiā illud qđ nec nerbis, nec mēte cōprehēdit (qa nō meminit de caſu quo de agiṫ)ſi tñ uero ſimile eſt ita reſpōſurū legiſlatorē, ſi de tali caſu memineret,& agitarer tex.egregius in l.iij. C.de inof.teſt.rex elegās i l.fi.ff.de hær.inſt. Gl. cōiter ibi appro.i l. rale pactū.§.fi.ff.de pac.pleoē p Tiraq.in l.ſi unq̃,C.de reu.don. p Iaſ.in l. de qbus,ff.de legib.Idē Iaſ.in l.q̃uis.C.de fidei com.Idē Iaſ.in l.de qbus,nu.14.ff.de legib.Idē Iaſ.in l.tale pactū.§.fi.ff.de pac.ſupra alle. And. Tiraq.de cau.ceſſan.par.j. Idē in ſimili in pfa. trac.de retract.n.75.cū multis ſeq. ergo io ſpecie ꝑpoſita qs abnegabir qn ſit ruēdus io re illa quā diu poſſedit is q nō putauit emptionē illā neceſſatio exigere ſcripturā,ob id qđ de ſcriptura cōtrahentes mētionē feciſſent, cū hac in re ſit ingēs inter iuris profeſſores cōtētio, ſi ergo is habuit inculpatā cauſam & occaſionē putādi illū cōtractū ualuiſſe, & cōſequēter exiſtimādi ſe rē illā recte & ritè emiſſe, & poſſediſſe, potuit ſe tueri & ꝑtegere oībus illis legibus, ſupra allegatis, q̃ aiūt cauſam tm̃ inculpatā deſiderari,& pterea poterit ſe tueri mēte & ſnīa legiſlarorū,qui in oībus alijs legibus huius fuerūr intētionis,ut ſi is habuit cauſam ioculpatā rē illā accipiēdi,eiq; poſſeſsionis apprehēdēdi eā poſsit uſucapere,cū lex ſit ꝙ legiſlator uero ſimilitet reſpōderet ſi hac de re inrerrogatus fuiſſet,licèt illud uerbis oō expſſerit,nec ēt intētione aſſecutus fuerit, qa de eo nō meminit. qnimo uix eſt ot in iure erraſſe uideaṫ is, q in re,quæ īter iuris profeſſores cōtrouerſa eſt, ita ot in uarias ſnias diſcedāt,& ſciodātur, alterā partē elegit,iuxta ea quæ not.p Gl. & Doct. in rub.& in l.j.C.de litis cōteſt.ꝙ ſi dixeris errāti otcūq; īculpabiliter nō expediṙ,aut decere,ut ſubueniaṙ, cū agiṫ de lucro caprādo cū læſiōe alterius,arg. tex.egregij ī l.j.§.cauſa.ff.de ędil. edi.(p quē olim ipe tuebar opin.& partē illā q̃ opin.d.Ioa.de Med.aduerſaṫ,ubi uendidi tibi equū nō ſanū,qoē tñ abſq; ollo morbo eſſe putabā,& ait lex pinde me redhibitoria teneri, ac ſi equū illū morboſū ſcirē, quaſi cū agiṫ de lucro captādo ab uno,& ab alrero, de dāno uitādo,& læſione reſartiēda,bona fides illius q lucrū captat nō ſafficiat aur iuuet, nō magis q̃ ſi mala fides interfuiſſet, ſed rñdendū,illud ꝑcedere regulariter, ſed fallit ī ſauorē diucinæ poſſeſsionis,q̃ īculpabiliter & īchoata ſuit, & cōtinuara,ita ꝑcedunt iura ſupra allegata, & nr̃a materia,quā nō aboegamus notiſsimis iuris regulis aduerſari,qa & locupletaṫ pſcribens cū iactora aliena cōtra regulā,l.nā hoc.ff.de cód. indeb. l.iure natu.ff.de reg.iu.& dñium rei nr̃æ iure gen.q̃ſirū nobis ſine facto ullo oro auferṫ, cōtra regulā,l.id qđ nr̃m.ff.de re.iu. ſed nobis cōtra tot regulas pſcribētibus patrocinanṫ rationes de qbos i,l.ff.de uſuc.& i l.j.fi.ff.ꝑ ſuo,&

in

In l.cũ notiſsimi, in fi.pr.C.de pręſ.xxx.annorũ.

23 Paulatim ergo in hanc declinamus ſententiam, ut exiſtimemus † vbi error iuris ſit inculpatus, ut tunc præſcriptio procedat, non ſecus quàm ſi error facti inculpatus interfuiſſet. nã & ipſe facti error ſi culpatus eſſet, aut nimis ſupinus non prodeſſet, tex. iuncta Gloſſ. in l.fina. C.pro donato, ubi per docto.& in d.l.quod uulgo, & d.l.fina.ff.pro ſuo, & in l.non ſolum, §.qđ uulgo, ff.de uſucapion. ergo data paritate terminorum vix ulla differentia erit inter errorẽ facti, & errorem iuris, nam uterq; nocet, ſi eſt ſatuus, & ſupinus, neuter autem noceret cum inculpatus eſſet, aut tolerabilis. d.l.fina. ff.pro ſuo in uerb. tolerabilis, pro nobis etiam l.iij. ff.de uſucapion.& quæ diximus ſupra.

Error iuris an differat ab errore facti in præſcr.

Ad rationem Epiſcopi Couar. dum ait poſſe legem etiam inculpabiliter erranti denegare beneficium vſucapionis reſpondemus poſſe vtiq; ſi uellet, uerum in eo quæſtio eſt, an voluerit, nec ne, ipſe putatur noluiſſe, nos negamus, contendentes & probãtes, data paritate terminorum, non eſſe differentiam hac in re inter errorem iuris errorem q; facti, nõ ſolum inſpecta mente, & tacita intentione legislatorum, ſed etiam ĩſpectis uerbis ipſarum legum, quod procedere firmamus non ſolum quo ad forum cõſcientiæ, vt uoluit Io.Medina, ſed etiam, quo ad forum contentioſum, quorum alterum ipſe Ioannes Medina (quem doctiſsimum uirum appellat epiſcopus Couarru. vbi ſupra) negaret, utrunq; autem ipſe epiſcopus abnegaret vir ſanè diſertiſsimus, quæ omnia not. quia per ea inſigniter declaratur tota hæc materia præſcriptionum.

24 Intellige † tamen id procedere ubi iuris error eſſet inculpatus, uerum iuris errorẽ in exẽplis poſitis per l.ſed etſi §.ſcire, ff.de peti.hære. & per Bart.ibi, & per Bald. in l.non dubium, C. de legib. ubi ponunt exempla iuris neq; reſiſtentis, neq; aſsiſtentis. intelligo non eſſe inculpatum quo ad materiam vſucapionis, licet inculpatus ſit quo ad hoc, ut quis non puniatur in ſuo amittẽdo, & ita intellige, quod not. Bar. in d.§.ſcire. itaq; ſi legatum relictum in teſtamento minus ſolenni diu poſſedi illud nõ præſcribam, quia etſi hic adſit iuris non reſiſtentis neq; aſſiſtentis error, tñ is non eſt inculpatus quo ad præſcriptionem ordinariam, l.pro legato, l.fina.ff.pro legato. Id intellige retenta opinione dicentiũ ibi ius nõ reſiſtere neq; aſsiſtere, q̃ mõ neq; probamus, neq; improbamus, qa alibi hac de re agemus. deniq; hanc opi. quam defendimus, ut is error iuris, ſi ĩculpatus ſit, nõ noceat ẽt in præſcriptione ordinaria (q̃ titulũ ſecundũ cõem opi. cãm uerò non iniuſtã ſecũdũ nos deſiderat) videnť tenere Abba. & Imo. in c.cum dilectus, per tex. ibi de conſuet. Abb. in c.de quarta, col.iij. de præſcr. Balb. in repe.l. Celſus, iiij.not. de vſuca. Curtius Iun. conſil.vj. nu.22. Anto. in d.c.cum dilectus, Fel. in d.c.de quarta, in prin. Idem in prin. decretorũ, Curt. Iun. conſ.xxviii.col.iii. refert & ſequiť ipſe diſſertiſsimus Couar. eps vbi ſuprà uer. tertia cõcluſio, qui hac in re ſibi contrarius mihi viſus eſt, niſi eum, & alios intelligas, & ſaluos cum præſcribens cõſuluit iuriſperitos, eorũq; conſilium ſequutus fuit qđ mihi neceſſarium nõ videtur, dummodo ius ambiguum ſit, ut in ſimili per Bar.& alios in l.in ambiguo, ff.de reb. dub. deniq; pro nobis tex. expreſſius in l. ſi uir uxori, ff.pro donato, & in l.ſi id quod ff. pro derelicto. In sũma huc atq; illuc circũcurſes, nullã, data paritate terminorũ, ĩuenies dñiã quo ad pręſcriptionẽ, ĩter errorẽ facti, & errorẽ iuris, nã alterutra ſi ſupinus ſit impedit pręſcriptionem, ſin autem tolerabilis ſit neuter eorũ præſcriptionem impedit.

Error iuris inculpatus non impedit præſcript. ẽt ordinariam cum communi

CAP. LXXVIII.

1 *Seruitus ſine tit. an præſcribatur egregia quæſtio.*

2 *Præſcriptio qualitatis per quã res deterior fit facilius admittitur quã præſcriptio per quam res tota aufertur.*

3 *Præſcriptio quare non currat ſine titulo in reditu alcaualarum.*

4 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficit ad præſcribendum.*

Seruitutum aquæ ducẽdæ ex fundo tuo acquiro, & præſcribo ſi eã duxi nõ vi, nõ clã, nõ p̃cario, p longũ tẽp. licet non doceã ex cã legari, uel donationis, uel emptionis, uel alterius tituli ad me pṫinuiſſe, l.ſi quis diuturno, in pr. ff.ſi ſer.uen. † id qđ mirabile vr̃, tum qa regulariter tit. in pręſcri.long.tẽp. deſiderať, l.vnica, C.de transf.vſuc. tũ qa ẽt in præſcriptione longi tpis reqriť qñ eſt cõtra præſcribentẽ, uel poſſidẽtẽ iuris præſumptio, c.1.de præſc.lib.vi. iuncto, c.ad decimas, de reſt.ſpo. hic aũt erat iuris p̃ſũptio contra iſtũ præſcribentẽ, qa q̃quæ res præſumiť libera l.altius, C.de ſer.& aqua. Qua in re pelriq; ſcribentiũ aiunt referre vtrũ agať de p̃ſcribẽda tota re an uero de p̃ſcribendo aliquo iure p quod res illa deterior fiat, priore caſu titu. reqriť poſteriore vero nõ utiq; ita tenent Glo. Alber. Bar. Bal. Ang. Paul. & alii in d. l.ſi quis diuturno, Io. Imo. in c.vigilanti, nu.15. de præſcr. Idem in c.fi.nu.10.eo.ti. Anch. in c. poſſeſſor, de reg.iur.col.ix. Frã. Rip. ĩ c.cũ eccleſia ſu-

1 Seruitus ſine tit. an præſcribatur ardua quæſtio.

ſia ſutrina, de cauſa poſſeſſio.& proprie.col. pe
nulti.ubi Anton.ſimiliter colum.j.Roma. in l.
ſequitur.§.ſi viam,ff.de uſuc.eſt cõmunis opi-
nio,& ſolutio ſecũdum Couarru.uariarum re
ſolut.c.xvij. lib.j.nu.7.ſequitur & dicit eſſe cõ
munem ſol.Balbus de præſcriptio. in ij.par.iij.
par.princip.q.6.tenet Felinus in d. c.ſi diligen
ti,nu.7.& alij innumeri quos allegat Andræas
Tiraquel.de præſcrip.§.j.Glo.iiij.verſicul.xiiij.
& uerſic.xxxix.ibi ſed & multi hoc intelligũt
vbi agatur de modico præiudicio.

Hanc communem diſtinctionem nouiſſimè
impugnat ipſe Couarru.ubi ſupra dicens non
agi de leui,ſed de graui ꝑiudicio,& læſione cũ
præſcribatur ſeruitus in aliqua re, quæ uehe-
menter per abſceſſum iuris libertatis deterior
fit,unde inquit quod quando adeſt vehemens
iuris prohibitio ne res qua de agitur ab alio
poſſideatur, quàm ab eo ad quem pertinet de
iure,tunc ſi contra talem iuris prohibitionem
poſſideatur abſcedente titulo non poſsit con-
tingere pręſcriptio, ita intelligit d.c.j.vbi vna
eccleſia contra aliam ius decimandi pręſcribe
re uolebat cum poſſideri,& occupari ius deci
mandi ab una eccleſia,quod quidem ius ad a-
liam pertineret vehementer vetitum ſit d.c.ad
decimas,uetum inquit iſta vehemens prohibi
tio nõ erat ĩ terminis, d.l.ſi quis diuturno,nos
uerò accepimus ius alienum poſſidere occupa
re alienare,& quoquo modo attingere,& de-
terius facere non minus vehementer uetitum
eſſe à legibus ciuilibus vt in l.fina.& per totũ,
C.de rebus alienis non alien.per totum,C.un-
de ui,& ff.de ui & ui arma.l.clam poſsidere,ff.
de acquiren.poſſeſ. quàm ſit uetitum à lege
canonica vſurpari,& poſsideri ab una eccleſia
ius decimandi ad aliam pertinens vtrobique
2 enim par prohibitio eſt , & eſſe decebat, uerũ
Præſcrip. qualitatis facilius admittitur, quàm totius rei.
longe † facilius admittitur vt aliqua res dete
rior fiat per abſceſſum alicuius iuris ad eam
pertinentis,uel etiam per abſceſſum alicuius
quotæ partis, quàm quod tota illa res pereat
abſcedat uel ad alium transferatur, ut oppor-
tunè in ſimili docet Corneus per text. ibi poſt
alios in l.cum quæſtio, C.de lega.unde in d.l.v-
nica,de uſocapion.transfor.agebatur de præ-
ſcribenda ipſa re & in d.c.j.de præſcript.in vj.
agebatur de præſcribendo iure decimandi ip
ſo quòd nociuum magis eſſe conſtat, quàm ſi
ageretur de præſcribenda alicuius rei qualita
te vel iure vt in d.l.ſi quis diuturno.tu dic ut di
ximus ſuprà part.ij.in iij.uel iiij. capitu. illius
partis ij.

Vnde infertur (id quod in noſtro prætorio
ſummorum Cæſaris rationalium ſæpe tracta-
tum eſt) quòd in quibus caſibus duces,comi-
tes,marchiones,& alij quamplures nobiles il-
lum cenſum regalem (quem nos alcaualas ap-
pellamus) poſsiderunt etiam longiſsimo tẽ-
pore triginta annorum,adhuc tamen illũ præ
ſcribere non poterunt ſine alicuius tituli inter 3
Præſc.quare nõ curat ſine ti. in reditu alcaua.
uentu,† quia licet in præſcriptione longiſsimi
temporis regulariter titulus nõ ſit neceſſarius
l.ſicut,l. omnes,l.cum notiſsimi,C.de præſcri.
xxx.annorum,tñ illud procedit in rebus & iu
ribus in quibus non habebat fundatam ſuam
intentionem de iure,ipſe pręſcribens nec is cõ
tra quem præſcribatur ueluti in prædijs & qui
buſcũq; alijs rebus uel iuribus regulariter nõ
ſic eſt in dicto redditu (quem alcaualam uo-
camus) in quo per noſtras leges regias ſolus
pijſsimus Rex noſter habet ſuam intẽtionem
fundatam, ut contra eũ præſcriptio ẽt. xxx.
anno.citra tituli interuẽtum currere nequeat.

Vnde in vſu forenſi ſæpe dicebam, quòd cũ
bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa uel titu
tulo ſufficiat ad præſcriptionem illam,quæ ſi-
ne titulo procedit qualis eſt præſcriptio trigin
ta annorum,l.ſicut,lege omnes,C.de præſcri-
ptio.triginta annorum,quæ quidem iura etiã
iure canonico manent incorrecta ubi adeſt
bona fides,ut tenent communiter Doctor. ibi
& dixi ſuprà capitu.proximo cum præceden.
nam ſi habeo bonam fidem in re ſoli quam in
ſcius emi à minore uigintiquinque annis ſi-
ne decreto,uel ſine authoritate tutoris,quem
ille habebat,tunc licet hæc bona fides non ſuf
ficeret ad hanc rem præſcribendam longo tẽ-
pore,quia in tali longi temporis præſcriptio-
ne requiritur titulus legitimus,l.vnica de uſu
capion.transform.l.nunquam, ff.de acquiren.
rerum dominio,capitu.qui contra iura,de re-
gul.iuris,l.j.C.de bonis maternis,l.quemadmo
dum,C.de agricol.& cenſit.libr.xj.titulus au-
tem illegitimus,& ĩprobatus habetur pro non
titulo,ut dictis iuribus,& l.fina.C.pro donato
tamen ubi titulus non requiritur ſi is interue-
niat licet minus legitimus,aut à lege improba
tus ſufficit ad inducendam bonam fidem,eaq;
bona fides ab hoc etiam iuris errore cauſata
ſufficit ad præſcriptionem,vt eſt vera & com- 4
Bona fides orta ẽt ex iniuſta cã ſufficit ad ꝑſcrip. cum communi
munis opinio quam tenuit Gloſſ. in l.ij. C.ubi
cauſa ſtatus agi debeat. Antonius & Imola in
cap.peruenit,per tex.ibi,de emp.& uendi.Pau.
conſi.xliiij.col.pen.lib.ij.Anton. in c.de quar-
ta,de præſcriptio.Barto.col.penul.& ibi Paul.
in l.Celſus,ff.de uſucapion.Antonius in capit.
fina.de præſcriptio.vbi Imola col.iiij. Felin.in
d.c.de quarta,nu.34.Balb.in d.l.Celſus,iiij.no
ta.Ant.Rub.conſi.lxxv.vbi hãc dicit cõem eſſe
ciui Rod.in c.poſſeſſor,de reg.iur.in vj.part.ij.
§.vij.Paulus Caſt.conſi.xliiij.col.pe.lib.ij.qa is
titulus

titulus illegitimus vbi nullus titulus neceſſarius erat non nocet, cum interuẽtus illius rei quæ neceſſaria non erat non ſoleat nocere, l. unica, in princip. C. de rei uxor. actio. ſicq; præſcript. xxx. annorum contingit & procedit ex iſta bona fide orta, & profecta ab iſto titulo, & cauſa erronea, & non legitima, quod quidem regulariter ꝓcedit, ſed ubi agimus de præſcribenda re uel iure in qua is contra quem præſcribebatur habebat intentionem ſuam fundatam de iure, ut ſic contra eũ non curreret præſcriptio temporis breuioris, quàm annorum, & tunc cum titulo (quale eſt in terminis dicti capitu. j. de præſcrip. in vj.) tunc is titulus improbatus & illegitimus, & ea bona fide inde ꝓfecta non ſufficeret ad præſcribendum, nõ magis, quàm ſi nullus titulus interfuiſſet, Idemq; dicebam in dictis reditibus regalibus (quos alcaualas vocamus) præſcribendis in quibus ſimiliter Rex noſter fundat intentionem ſuã de iure & per hoc contra eum currit ſola præſcrip. longiſsimi temporis non aliter, quàm cũ tituli interuentu, nam tunc licet interueniat is titulus illegitimus & bona fides erronea ab illo illegitimo titulo profecta nõ ſufficeret ad præſcriptionem inchoandam.

Hactenus in reditibus, ſed quid in iuriſdictione dic quòd cõtra poteſtatem ſupremam papæ aut Cæſari cõceſſam currere præſcriptionem tanti temporis cuius initij memoria non ſtat, tenent Bartol. in l. j. ff. de aqua pluu. arcen. Idem in l. hoſtes. ff. de captiuis, Felin. in cap. cũ non liceat, colum. iiij. de præſcriptioh. Abb. in capitu. fina. nota. j. de conſtitu. Felin. in cap. cũ nobis, col. ij. de præſcription. Bart. in l. ĩfamẽ, ff. de publi. iudi. Abb. in c. quo ad translationum, de off. delega. Ale. conſil. xv. colũ. ij. libr. v. Iaſ. conſil. lxx. col. j. lib. iij. Alexand. conſil. xj. colum. iij. lib. vij. Purpuratus in l. imperium numero 174. ff. de iur. omnium iudic. Curtius Iunior in ij. par. trac. feudorum. quomodo feudo. in eſſe deducatur, ij. q. prin. & hanc ſequit̃, & firmat eſſe magis communem opinionem Aymon Crauet. de antiq. tempor. quarta parte ſectione materia iſta numero ſeptuageſimo ſecundo, Couar. qui neminem alleg. in c. poſſeſſor, de regulis iuris libro. vj part. ij. §. viij. numero, quarto.

Contrariam partem vt non præſcribatur cõtra talem ſupremam poteſtatem etiam per interuentum temporis cuius initij memoria nõ ſit tenuerunt Abb. ſibi contrarius in capitu. ꝑ uenerabilem, qui filij ſint legit. colum. fi. Idem in dict. capitu. cum non liceat, Romanus conſi. ccclxxj. col. fi. Alex. in l. more, col. pe. ff. de acq. hęr. ſequitur, & dicit communem opinionem Soci. conſil. cclxxv. col. iij. libr. ij. Decius conſilio cccvij. columna tertia. Iaſo. conſilio. ccviij. columna tertia, libro ſecundo, & Purpuratus ſibi contrarius in l. prima, colum. quinta, ff. de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio. Iaſ. in l. imperium, columna nona, ff. de iuriſdict. omnium iudicum, ſed ſoleo tenere priorem partem, quia iſthæc ſumma poteſtas iuris poſitiui eſſe videtur neq; ullum ius poſitiuũ eſt, quòd ꝑ hoc tempus non tollatur vt diximus ſupra, c. j. & ij. & vj. l. fi. ti. de las pręſc. lib. iij. ordinam.

CAP. LXXIX.

1 *Titulus improbatus prodeſt interdum ad præſcribendum ardua quæſt.*
2 *Intellectus, leg. ſecundæ, §. ſi ſub conditione, ff. pro empto.*
3 *Error iuris regulariter impedit præſcriptionem etiam ſi concurrat cum errore facti contra communem.*
4 *Intel. l. ſi uir, ff. pro donato.*
5 *Præſcriptio procedit quando uxor uiro rem alienã donauit, licet uir eam uxoris eſſe & ſic donationem quoad transferendum dominium non ualuiſſe exiſtimaſſet contra doc.*
6 *Error Iacob. & Alberi.*
7 *Intell. l. ſi id quod pro derelic.*
8 *Malam fidem non dicitur habere qui cõtra iura mercatur, ſi & prohibitio fiebat ob priuatam utilitatem, & cum eo contraxit qui inops intellectus à lege non præſumebatur noua traditio.*
9 *Intel. l. ij. C. pro empt.*
10 *Intellectus, l. final. §. ſin autem, C. commun. delegatis.*
11 *Error Couarru. ẽmendatus.*
12 *Mala fides reſpectu unius impedit præſcriptionẽ reſpectu alterius, ardua q.*
13 *Intel. l. ſi id quod. ff. pro derelicto.*
14 *Mala fides non uidetur adeſſe niſi tribus demum cõcurrentibus.*
15 *Bona fides an præſumatur titulo deficiente ardua quæſtio.*
16 *Malæ fidei uitium an purgetur tempore.*
17 *Bona fides præſumitur ex longa poſſeßione.*
18 *Malæ fidei uitium purgatur tempore.*
19 *Bona fides in præſcriptione immemoriali an ſit neceßaria ardua quæſtio.*

VXor viro fundum alienum à ſe tñ poſſeſſum donauit, & tradidit quem uir longo tempore poſſedit an præſcribat quæritur, & iureconſultus in l. ſi uir uxori, ff. pro dona. ait pręſcripſiſſe, idem ait in l. ſi id quod, ff. pro derelicto, Titulus improbatus pręſcr. interdum parit egregia quæſt.

& Gloſſ.in dict.l.ſi uir, opponit ſic, aut enim is douatarius cogitauit rem douatam eſſe donatricis, aut putauit eſſe alienam, ſi putabat eſſe donatricis, nou habuit iuſtam cauſam accipiendi, & poſſidendi, cum lege vitata ſit ea donatio, ſicque ceſſat vſucapio ordinaria quæ in hac iuſta cauſa nititur, ut diximus per dict.l. quod uulgo, & dict.l.non ſolum, §.quod uulgo d.l.fina.ff.pro ſuo, d.l.pro legato, & d.l. fina. ff. pro legato: ſin autem putabat rem donatam eſſe alienam non habebat bouam fidem, ſicque ceſſat uſucapio.

Reſponde quòd dicitur ad præſcriptionem ordinariam exigi initium, & cauſam poſſidēdi iuſtam, non intelligitur quòd ſit iuſta re, & opinione poſſidētis, ſatis enim eſt iuſtam eſſe re tantum, quinimò re, & opinione ibi iuſta & legitima cauſa erat re, quia lex permittebat talem rei alienæ donationem valere opinione, quia & eā donationem valere donatarius exiſtimabat, ſed in cauſa ualiditatis errabat, quia donatarius putabat ualere eo quòd eſſet vxoris, ea autem ualebat eo quòd eſſet aliena: itaque licet ibi eſſet error iuris tamen non erat error in effectu, ſed erat error in cauſa qui non nocet, ſimile in l.prima, §.ſi legatarius, ff. ad legem Falci. ergo in terminis d. l.ſi uir. erat iuſta poſſidēdi cauſa inſpecta re, hoc eſt iuris diſpoſitione, & inſpecta opinione præſcribentis quoad iuris effectū, licet in cauſa erraſſet: ſicque ibi veritas iuris concurrebat cum opinione præſcribentis, at in terminis l.nunquàm ff.de uſucapion.& l.ij.§.ſi à pupillo, ff.pro empto. ubi emi à pupillo ſine tutoris authoritate rem ſuam, cauſa quam habeo poſſidendi iniuſta erat uel iuſta non erat inſpecta legis diſpoſitione, & opinione mea, nam licet ponas me inſcium ignarumq; iuris exiſtimaſſe id licere, tamen ius aliud diſponebat, ſicque cauſa illa poſſidendi legitima erat opinione tantum inſpecta, non inſpecta re, id eſt, legis diſpoſitione, ergo aut initium, & cauſa poſſidendi eſt legitima re, & opinione, aut illegitima re & opinione, aut legitima re tantum, aut legitima opinione tantum, primo caſu procedit ſine dubio, quia contingit præſcriptio vt in dict.l. ſi vir, & in omnibus legibus permittentibus vſucapionem, nam licet res alienas de facto īſcio uel inuito dño uetitum ſit alienare, vt per totum, C.de rebus alien. non alienandis, tamen illud eſt illicitum ex parte tradentis, cæterum ex parte accipientis ſi bonam fidem habebat non eſt uetitum l.bonæ fidei, ff. de uerborum ſignificationib.& in legibus ſupra allegatis. Itaq; cum ad præſcriptionē exigimus initiū poſſidendi legitimum fuiſſe re & opinione intelligimus ex parte accipientis, nec curamus utrum ita ſit nec ne regulariter ex parte tradētis, licet aliquando ſic ut in authē. malæ fidei, C.de præſcription. ſic ergo ſi re & opinione erat legitima cauſa & initium poſſidēdi, procedit vſucapio, d.l. ſi uir, cum concordant. quod ſi re & opinione accipientis erat iniuſta cauſa tunc ſine dubio ceſſat præſcriptio propter malam fidem accipientis, l.unica, C.de uſucapio. transform. capitu. poſſeſſor, de regu. iur. in vj. quòd ſi iuſta cauſa erat accipiendi opinione tantum non etiam re, quia per errorem iuris putabat accipiens eum cōtractum legitimum eſſe, ueluti ſi emit à pupillo ſine tutoris authoritate, & tunc ceſſat præſcriptio, dic.§. ſi à pupillo dict.l.nunquàm, quòd ſi re id eſt, ex legis diſpoſitione legitima erat poſſeſsio, ſed opinione accipientis erat illegitima, quia ipſe putabat contractum eſſe à lege uetitum cū nō eſſet, ueluti ſi exiſtimabat adultum non poſſe res mobiles alienare ſine decreto, cum prohibito ſit in prædijs non in mobilibus regulariter l.magis puto, per totam, ff.de rebus eorum per totum, C.de prædi. mino. ipſe autem emit rem mobilem ab adulto ſine decreto, cum tutoris authoritate ſi eum habebat, uel ſine tutore quando eum non habebat, & tūc puto ceſſare præſcriptionem, nam aut pupillus dominus erat, & tunc ſtatim facit dominum accipientem, l.traditionibus, C.de pact.iuncta, l. nunquàm, ff.de aquiren. rerum dominio. Scq; ceſſat vſucapio, §.ſic itaque, Inſtitu. de action. Aut non erat dominus, & tunc adeſt mala fides accipientis, quæ impedit vſucapionem, ut dict.l.unica, & d.capitu.poſſeſſor. capitu.uigilāti, & capitu.fina.de præſcription. ratio differentiæ, quia quando rem ſuam adultus tradebat ex cauſa legitima ad transferendum dominium, licet eā illegitimā accipiēs putaret iniurium non eſt dominium transferri, quia nihil tam naturale eſt, quàm voluntatem domini rē ſuam in alium transferre uolentis ratam eſſe, §.per traditionem, inſtitu. de rerum diuiſion. l. nemo, ff.de pact. verum cum adultus traderet alienum & accipiens erraret in facto, quia putabat alienum nō eſſe & in iure, quia putabat adultis res ſuas mobiles alienare ſine decreto non licere, tunc non adeſt voluntas domini quæ efficiat vt dominium ſtatim tranſeat nec æquitas quæ ſubueniat poſſidenti per conceſſionem vſucapionis, ſicque videtur ceſſare vſucapio.

Per contrarium vt locus ſit vſucapioni videtur per regulam l.regula, §.qui ignorauit, ff. de iur.& facti ignor. iuncta lege clauibus, ff.de contrahen. emp. vbi qui abs te emit rem tuam

quam

quam alienam putabat, ſi ei tradidiſti domi-
nus ſit, licet negare non poſsimus quin ille ha-
beret malam fidem quando quidem rem quã
accepit alienam putabat, ſed hac in re veritas
præualet opinioni, ergo ſi tradẽte domino ſta
tim tranſfertur dominium non obſtante mala
fide accipientis ſimiliter transferetur vſuca-
piendi conditio, quando traderet non dñs.

2 Ad † idem l.ij.§.ſi ſub conditione .verſi.con
tra, ff.pro emp. vbi abs te emi rem alienam ſub
conditione, & conditio extitit me ignorante,
ſicq; adhuc tuam eſſe putabã, quia conditio-
nalia pendente conditione nihil ponunt in eſ-
ſe, §.ſin autem aliquid ſub conditione, C.de
cad.toll.l.fi.§.ſin autem ſub conditione.C.cõ
mu.de legatis l.ſi quis ſub conditione dandõ-
rum decem, ff.ſi quis omiſſa cauſ.teſta.l.ſeruo
legato, §.j.ff.delega.j.& tamen tex.ibi ait à tẽ-
pore quo re uera expleta cõditio fuit præſcri
ptionem inchoari, quamuis ipſe putarem eam
rem meam non eſſe, ſed permanere adhuc in
dñio uenditoris quouſq; condito impleretur.

Intel.l. 2. §.ſub con dit. ff.pro empt.

Ad idẽ & tertio d.§.ſi ſub conditione.verſi.
quod apertius, ubi defunctus emerat, ſed ſibi
res nondum fuit tradita, quæ tamen poſtea hę
redi tradita fuit, isq; ignorabat defunctũ emiſ
ſe, ſicq; rem alienam eſſe putabat, & ad ſe nul-
lo modo pertinere, & adhuc, quia re uera ha-
bebat titulum emptionis poteſt præſcribe-
re: ratio, quia hac in re ueritas pręualet opi-
nioni vt ibi exprimitur, & eadem l.§.ſi à pupil
lo, & d.l.regula.§.qui ignorabit.

Ad idem & quarto tex.optimus in l.ſi id qđ
ff.pro derelicto, ubi vxor marito rẽ donauit,
quod cum ſcirem à marito emi, licet nõ igno
ratem alienũ me emiſſe, quia uxor q̃ marito
donauit eum dominum non fecit, adhuc ta-
men poſſum vſucapere ut ibi, non obſtãte ſciẽ
tia rei alienæ, quia vt tex.ille ait quaſi uolen-
te concedente domina maritus tradidit, ergo
licet uterq; ideſt tam emptor quàm uenditor
haberent ſcientiam rei alienæ, adhuc non ui-
dentur eſſe in mala fide, quando habebant do-
mini voluntatem, etiam ſi ea volũtas à iure ꝓ
bata non eſſet, & talis dominus eam rem alie-
nare non poſſet.

Ad idem & quinto l.ſi uir vxori, ff.pro dona
to, ubi uxor uiro rem alienam donauit quam
vir vxoris eſſe putabat, & valere donationem
iuris ignarus exiſtimabar, & adhuc profuit va
luitq; is contractus quoad præſcribendum, qa
ignorantia iuris non nocet in uſucapionibus
quando præſcribens putabat contractum non
ualere qui re vera ualebat, ſic ergo & in propo
ſito emi ab adulto rem mobilem ſine decre-
to, quo caſu uẽditio ritè facta fuit, poſſum ex
hoc titulo & cauſa vſucapere, licet putarẽ uen
ditionem eſſe nullam, quia hac in re plus eſt
in re quàm in opinione: diuerſum eſſet ſanè ſi
contractus rite factus non eſſet & ipſe putarẽ
ualere, nam is error nõ faceret tenere eum cõ
tractum qui ex legis diſpoſitione non ualebat
l.nunquàm, ff.de vſucap.& d.l.ij.§.ſi à pupillo,
ergo ignorantia poſſeſſoris in iure qui rem ac
ceperat nec de contractu valido facit in uali-
dum, nec de infirmo & inutili facit firmum,
quia hac in veritate magis eſt quam in opin.

Hinc † infertur ueram non eſſe eam cómu- 3
nem ſententiam quòd in præſcriptione ordi-
naria error iuris non nocet quando concurrit
cum errore facti, quam opinionem tenuit Glo.
per tex.ibi in d.l.ſi uir, & ibi Bar.Din.num.40.
in c.poſſeſſor, de regu.iur.in vj.Bal. in l.iiij.C.
pro empt.num.4.Balbus in d.l.Celſus, ff.de v-
ſucap.in iiij.not.Felinus in cap.de quarta, de
præſcriptio.

Error iuris impedit præſc. etiam ſi concurrat cum errore facti cõtra cõem.

Sed hæc communis opinio vera eſſe non po
teſt, nam ſi ſolus error iuris impedit vſucapio
nem ordinariã, ergo longè magis impedietur
ſi concurrat error tam iuris quàm facti, quia
duo uincula &c.l.teſtam.C.de impuberum. Itẽ
eſt contra l.nunquàm, ff.de vſucap.l.ij §.ſi à pu
pillo, cum conc.ff.pro empt.vbi poſſeſſor erra
bat in facto, quia emit rem alienam quam vẽ
ditoris eſſe putabat, & in iure, quia emit à pu
pillo exiſtimans quòd haberet rerum ſuarum
liberam alienationem, cum non haberet & tñ
negatur ibi vſucapionem procedere.

Ad † d.l.ſi uir, reſponde vt diximus, quæ re- 4
ſponſio longè melior eſt quàm ea quæ aſſigna
tur à Paulo Caſtr.in tit.pro donato ad finem
& in d.l.nunquàm, & per Azonem in ſumma.
C.de iuris & facti igno.per Aegidium in cap.
vigilanti, de præſcrip.num.47.Felin.nume.36.
in d.c.de quarta, & epiſcopus Couarru.vbi ſu-
prà.§.vij.ad finem. Hi enim intelligunt quòd
in d.l.ſi vir, ideo error iuris non nocet, quia er-
rabatur non circa ualiditatem contractus, ſed
circa cãm ualiditatis, donatarius.n.bene puta
bat contractũ ualere, & uerũ erat, ſed ideo ua
lere exiſtimabat quod intelligebat oẽm dona
tionem inter virum & uxorem ualere non ſe-
cus quàm inter reliquos, & in hoc decipieba-
tur errore iuris, qui non nocet, licet vt ipſi ſen
tiunt noceret ſi erraret, circa ualiditatem cõ
tractus, quod nos omnino negamus aſſeueran
tes in terminis d.l.ſi uir, ualiturum eſſe contra
ctum etiam ſi donatarius exiſtimaret non ua-
lere, itaq; licet uir donatarius iuris eſſet con-
ſcius, ſciretq; donationem inter virum & vxo
rem regulariter non ualere, remq; illam ſibi
ab vxore donatam putaſſet vxoris eſſe, non au
tem

Intell. l.ſi uir.ff. pro don.

rem alienam,adhuc valeret donatio, & procederet vſucapio per generalitatem illius text. qui non facit vim in errore donatatij circa ius,& id ſubaudire eſt intolerabilis diuinario, & ſuppletio ad illũ tex.ergo intelligamus maritum ibi rem donatam uxoris eſſe intellexiſſe,cum eſſet aliena,ſicq́; errasse in facto,& ſimiliter intellexiſſe uetitam eſſe donationem, inter virum & vxorem,& nihilominus rem accepiſſe, ſicq́; habuiſſe ſcientiam rei alienæ hoc modo, quia rem vxoris eſſe putabat cum eſſet aliena,& putabat non iure ſibi fuiſſe donatam & traditam,ſicq́; in bona fide non erat exiſtimans ſe poſſidere rem quæ adhuc uxoris maneret etiam poſt donationem & traditionem, adhuc tamen vſucapere eam poteſt iure ciuili,quia re uera illa donatio valuit,& illa mala fides vel mala fides non eſt,vel ſi eſt, non tamẽ nocet quoad præſcriptionem propter conſenſum dñi accedentẽ,itaq; ibi contingit præſcriptio,quia affuit poſſeſſio & affuit titulus re uera ſufficiẽs licet donatarius eum tit. inſufficiẽtẽ putaſſet, cuius error non obeſt aut eneruat ueritatẽ,affuit etiam bona fides, quia in mala fide non eſt,qui poſſidet rem alienam ſciẽter ſi ſcit ſe habere domini uoluntatem vt probatur ibi & expreſſius in l.ſi id quod,ubi elegãs text.ff.pro derelicto ibi,quaſi uolente & occidente domina:ergo in d.l.ſi vir.nihil deerat ad uſucapionis requiſita cum adeſſent poſſeſſio titulus & bo.fides,ſicq́; ut ibi contingeret pręſcriptio non erat neceſſe quòd donatarius erraſſet in cauſa ualiditatis contractus, licet aliud & diuerſum ſentiant Paulus & alij quos

5 proximè retulimus† vnde contra ipſos facio talem concluſionem ſi res aliena uiro ab uxore donata eſt uirq́; errabat bis in facto quia & rẽ vxoris eſſe putabat, & illum contractum ob eũdem facti errorem putabat non valere,pręſcribere poterit:quæ concluſio contra ipſos probatur primo per d.l.ſi uir,ſi generaliter prout debet intelligatur ſecundo in d.l.ſi id;quod in deciſione,tertio ibidem in ratione decidendi quarto in d.l.regula,§.primo, quinto in d.l.ij. §.ſi ſub cond.verſi.contra ff.pro emptore, ſexto ibid.in vltimo reſpõſo,octauo in l.loci corpus,ff.de acq.rerum dominio, nono in l.j.§.ſi legatarius iuncta ſua Glo.ff.ad leg.falc.Denique donatio inter virum & vxorem ualet,quo ad poſſeſſ.l.j.§.ſi vir,ff.de acqui.poſſ.ergo etiã ſi vxor viro rem propriam donaſſet eum faceret iuſtum poſſeſſorem licet dominum non faceret,ſicq́; præſcriberet.

Præſc.procedit quãdo uxor viro rem alienã donauit licet uir vxoris eſſe putaſſet contra Doct. & dona.non ualere intelligiſſet.

6 Subinfertur verum† non eſſe intellectũ quẽ ad d.l.ſi vir, aſſignant ibi Iacob.de Arena & Albericus, aiunt enim quòd ibi erat poſſeſſio & titulus verus & legitimus & in hoc rectè:& licet donatarius erraſſet in iure exiſtimãs ibi donationem non ualuiſſe, tamen is error non excludit bonam fidem & ſane,ꝙ non excludat bonam fidem agnoſco,ſed nego iuris errorem interfuiſſe,quia ipſi intelligunt quòd donatarius putabat,donationem ualere ductus errore iuris,ego intelligo quòd putabat non ualere deceptus errore facti, ſciebat enim ius qđ præcipit donationem inter virum & vxorem non valere quando vxor viro rem ſuam donabat,ipſę autem putabat eã donationem, ideo non ualuiſſe,quia non res aliena,ſed ipſius vxoris donata eſſet,ſicq́; ibi non in iure, ſed in facto tantum errauit, & ſimiliter ibi bona fides profecta fuit ab illo errore facti, non quidem ab errore iuris,ergo Albericus & Iaco.de Arena bis erraſſe videtur, primum,quia exiſtimarunt ibi bonam fidem ab errore iuris emanaſſe,cum non eſfluxerit niſi ab errore facti,deinde,quia uirum in iure erraſſe crediderunt cũ in facto tantum.non etiam in iure erraſſet.

Error Iacob.& Alberi.

Subinfertur† verus ĩtellectus ad l.ſi id quod 7
ff.pro derelicto verſic.nam & ſi, cuius uerba, ita habent,nam & ſi tibi rem ab uxore donatã ſciens emero:quia quaſi uolente & concedente domina id faceres,idem iuris eſt,ſcilicet vt uſucapere poſſem & Gloſſ.ibi quam ſimpliciter ſequuntur Dinus,Iacob.de Arena, Barto. Alberi.& Pau.ibi & alij communiter duos aſſignat intellectus,primus eſt quòd ibi uxor q̃ donauit marito non erat domina rei donatæ, quia eam pro derelicto habitam à non domino accepit,ſicq́; eius dominium nacta nõ fuit & conſequitur dominium eius rei in maritũ donatarium non tranſtulit l.nemo plus, ff.de reg.iur.c.nemo poteſt plus,de reg.iur.in vj.vnde cum ego ſciens à marito emiſſem, nec dominium acquirere potuiſſem, quæſiui vſucapiendi conditionem,ſed in re dubia quiſq; p̃ſumitur ſuũ non alienũ alienare, per tot.C.de reb.ali.non alien.l.merito,in prin.ff.pro ſocio, ſicq́; dicere quòd ibi vxor marito alienũ alienauit,prærerea quòd eſt diuinare, eſt etiã contra legis præſumptionem,vnde Gloſ.tranſuolat ad ſecundum intellectum,ut ibi uenditio, ideo valeret,quia uxor erat præſens & conſentiẽs huic uenditioni tempore quo fiebat, ſicq́ue ipſamet per mediam perſonam uiri uendidiſſe uideretur, ſicq́; emptor non haberet malam fidem aut ſcientiam rei alienæ cum ab ipſa uxore quam dominam putabat uideatur emiſſe.Sed & is intellectus cum quo ſimpliciter omnes ibi tranſeunt diuinat uxorem eſſe præſentem tempore quo maritus mihi donabat.Dic ergo quòd ſiue res illa eſſet uxoris

Intel.l.ſi id quod.ff pro dereli.

non

non fieret mariti donatarij, quia per hoc vxor
efficeretur pauperior l.ſi vir.ff.pro donato, ſi-
ue eſſet aliena non fieret mariti, quia uxor nõ
poſſet dominium quod non habebat transfer
re in maritum donatarium l.nemo plus, ff.de
reg.iur.d.c.nemo poteſt plus, in re autem du-
bia magis eſt vt vxorem donantem dominam
fuiſſe rei donatæ præſumamus per iura ſuprà
allegata, quod planè ſignificat tex.ille dum ait
quia quaſi volente & concedente domina, ſic
ergo maritus eam rem cuius dominium non
habebat vendidit mihi qui eam præſcribe-
re poſſum vt tex. ait, nam hic adeſt poſſesſio,
adeſt etiam titulus venditionis, adeſt etiã bo-
na fides, nam licet ego ſcirem hanc rem à ma-
rito mihi venditam, mariti non fuiſſe, ſed vxo
ris fuiſſe & nunc eſſe, tamen ſciebam maritum
eam poſſediſſe non inuita vxore, ſed volente
(ex illo enim contractu à lege improbato fuit
ab vxore in maritum donatarium tranſlata
poſſeſsio l.j.§.ſi uir, ff.de acq.poſſ.) ſciebãq; eã
poſſesſionem in me tranſtuliſſe ſimiliter uolen
te & concedente vxore, quæ cum rem illã ma-
rito donatam uellet, voluit etiam vt ille de il-
la liberè diſponere poſſet, vt per totum. C.de
donati.quæ ſub modo, ſicq; ego non eram in
mala fide, quia vt qui poſſidet rem alienã vi-
deatur malam fidem habere, oportet vel quòd
ſciat certò ſe alienum poſſidere inuito domi-
no, vel quòd ſimus in dubio, quo caſu domi-
nus præſumitur inuitus l.vetare, ff.de furt. Di
uerſum eſt cum is poſſeſſor poſſidet alienũ de
voluntate domini vel certa vel præſumpta,
prout erat in terminis d.l.ſi id quod, quia tũc
malam fidem non intelligitur habere cum do
mino non inuito alienum poſſideat, probatur
in §.j.inſt.de obliga.q̃ ex delicto, vbi tunc de-
mum is qui contrectat rem alienam mobilẽ
videtur malam fidem habere, cum id facit in-
uito domino, non ſic ſi eo non inuito contre-
ctet, tunc enim nec videtur regulariter malam
fidem habere, nec facit furtum, vt ibi in tex.&
in Glo. Neq; ad rem pertinet quòd qui contra
iura mercatur bonam fidem non præſumatur
habere cap.qui contra.de reg.iur.in vj.l.quẽ-
admodum.C.de agri & cenſi. lib.xj.vnde cum
ego in terminis d. l.ſi id quod, ſciens à marito
emiſſem rem quam vxoris eſſe non ignorabã,
videor contra iura mercari, ſicq; bo.fide care
re. Sed reſpon.d.ca.qui contra, & d.l.quemad-
modum, procedere quando ius reſiſtit, non ſic
quando non aſſiſtit, prout eſt in donatione ĩ-
ter virum & vxorem vt docet Bart.in l.ſi quis
pro eo, ff.de fideiuſſorib.qui inde deducit hãc
donationem firmari iuramento cuius opinio
communiter approbata eſt vt diſſeruimus lib.
de ſuc.crea.parte.j.§.xxix.n.11.tunc enim cũ
ius non aſſiſtit alicui actui nec ei condonat
actionem, qua poſſit exequi & ad effectum p-
duci qui talem actum cui lex non aſſiſtit fa-
cit non videtur malam fidem habere non ma-
gis quàm ſi faceret actum à lege permiſſum
ita intelligo d.l.ſi id quod. ſimile per Bart.in l.
ſed & ſi lege.§.ſcire, ff.de peti.hære. Item reſpõ
de quòd d.c.qui contra, & d.l.quemadmodũ,
cum conc.procedunt in ijs quæ vetantur prin
cipaliter propter publicam vtilitatem, nã qui
contra talem prohibitionem contrahit bonã
fidem non præſumitur habere, non ſic in ijs q̃
uetantur propter vtilitatem principaliter pri
uatam ipſius prohibiti, qualis eſt donatio in-
ter virum & vxorem ſecundum Barto.in d.l.ſi
quis pro eo, quem communiter Doct. ſequun
tur vt diximus in d.tract.part.j.nam qui facit
contractum à lege vetitum propter vtilitatem
principaliter priuatam, nõ videtur habere ma
lam fidem, accedente conſenſu expreſſo uel ta
cito illius cuius fauore is actus vetitus fuit, ita
procedit d.l.ſi id quod, ſicq; vtiliſſimè & mi-
rum in modum limitatur & declaratur mate-
ria bonæ fidei quæ in præſcriptionibus exigiẽ,
quod & nouum eſt, & procedit etiam de iure
canonico, non ſecus quàm de iure ciuili, nam
quod iura canonum aiunt malæ fidei poſſeſſo-
rem eum eſſe qui alienum ſciens poſſidet cap.
vigilanti, ca.fi.de præſcrip.c.ſi virgo. xxxiiij.q.
ij.id ſanè intelligendum eſt dum modo alie-
num poſſideat inuito domino, quod in dubio
præſumitur d.l.vetare, non ſic ſi domino volen
te poſſideat alienum quod præſumitur quan-
do dominus eam rem alienauit, licet propter
ſuam met vtilitatem alienare vetitus eſſet, tũc
enim tam is in quem ipſe prohibitus alienauit
quàm reliqui omnes qui à priore accipiente
acceperunt bonam fidẽ videntur habere, quaſi
omnes de illius domini prohibiti uoluntate
poſſidere videantur per d.l.ſi id quod. Diuer-
ſum fortè eſſet ſi quis alienare à lege vetitus
ſit etiam ob priuatam principaliter vtilitatẽ
non ipſius quidem prohibiti. ſed alterius ter-
tij, puta in terminis l.filiusfamilias, §.diui, ff.
de lega.j.†ergo ſi quod alumno minus indu- 8
ſtrioſo propter ſuam met utilitatem reliquit
alienare prohibuit, vt fuit in l.Titio centum,
in prin.ff.de cond.& dem. ipſeq; ſciens ab illo
emi non videbor malam fidem habere, licet is
titulus illegitimus ſit, vt ibi, & conſequenter li
cet quaſi ex defectu tituli ceſſet præſcriptio
ordinaria decem vel viginti annorum, erit ta
men locus præſcriptioni triginta annorum in
qua titulus non exigitur, ſed tantum bona fi-
des hodie de iure canonico, quæ hac in re mi-
nimè

Malã fidẽ non dici-tur habe re qui cõ tra iura mercatur ſi prohibi tio fit ob priuatam utili.& accedit domini uol.

nimè defuiſſe videtur, vt in d.l.ſi id quod, ſicq; mirè declarantur d.c.vigilanti,& d.c.fi.de præſcr.l.bonæ fidei.ff.de verb.ſign.l.vnica de uſuc. tranſ.cum ſimilibus.

9 Intel. l.ij. pro empt. Sicq;†ſi ſeruos filio minori legaui qui erant perfectæ artis periti propterq; illam peritiam eos alienare vetui, quo caſu valet ea prohibitio l.ij.C.pro emptore, iſq; filius ſcienti donauit, uendidit aut dotis nomine dederit, is quidem titulum legitimum non habet, ſed bonã fidem habere non deſinit, ſicq; ceſſabit ordinaria præſcriptio. quæ legitimum titulum deſiderat d.§.ſi à pupillo, in l.ij.ff.pro empt. cum ſimi. ſed locus erit præſcriptioni triginta annorum quæ titulum non deſiderat, ſed ſola bona fide contenta eſt, quæ hic adeſſe intelligir, per quod mirum in modum declarantur d.c. vigilanti,& d.c.fi.& l.ſicut l.omnes l.ſi quis emptionis, l.cum notiſſimi, C.de præſcrip.xxx.anno.

10 Intel.l. ſi. §.ſin autẽ. C.cõ. delega. Diuerſum † ſanè eſſet ſi rẽ ſub cõditione legatã ego pẽdete cõdõne ſciẽter emiſſem ab hęrede.& poſtq̃ eã per ann. xxx.poſſediſſem conditio extitiſſet eamq; à me legatarius vendicaſſet, tũc enim nouè aut noua ratione teneo me tueri prætextu præſcriptionis non poſſe nec præſcripſiſſe, non quidem longo tantum tempore vt expreſſum eſt in l.fina.§.ſin autem ſub conditione.C.commu.delega.nec, etiã longiſſimo, quia licet in hac præſcriptione titulus non exigatur d.l.ſicut, cum concor.tamen hodie exigitur bona fides per d.c.vigilanti,& d.c.fina.quæ hic adeſſe non uidetur, quia licet pendente conditione verum ſit poſſediſſe me de uoluntate domini, ſicq; bonam fidem habeam reſpectu ipſius, habeo tamen malam fidem reſpectu alterius, ſcilicet legatarij, ſicq; ceſſat præſcriptio, per quã declarationem pulchrè ampliatur d.§.ſin autem,& d.c.fin.& d.c. vigilanti.

11 Error Couar. emendatur. Ex†ſuperioribus etiam apparet Glo.in l.Põponius.§.ſi iuſſu, ff.de acq.poſſ.non iure notatam fuiſſe ab epiſcopo Couar.viro alioqui diſſertiſſimo, ea enim Glo.ait quòd in terminis d.l.ſi uir, ff.pro donato ceſſat regula l.clauibus ff.de contrah.empt.nam inquit vxor cum domina non eſt, & marito donauit, transfert in eum vſucapiendi conditionem,& tamen ſi domina eſſet, dominium non tranferret quod veriſſimum eſt & probatur in d.l.ſi uir, quod improbat ipſe epiſcopus dicens quòd ibi uxor ſi traderet propriam rem dominium in maritũ tranſmitteret quod eſt contra totum titulum ff.& C.de dona.inter virum & uxo.unde illud uerbum in curia lapſum aut errore librariorũ deprauatum credendum eſt.

Ex ſuperioribus maximè ex intellectu quẽ ſignauimus ad d.l.ſi id quod ff.pro derelicto, & l.ſi uir, ff.pro donato patet uera reſolutio illius articuli ſat controuerſi†an mala fides reſpectu unius ĩpediat præſcriptionem reſpectu alterius, quale eſt cum fundum alienum ſciẽs poſſidebam, qui quidem fundus re uera tuus erat, ſed eum Sempronij eſſe falſo opinabar, & hac in re aiunt Bart.in l.naturaliter, ff.de uſucapionibus, nume.11.& apertius, nume.14.tenuiſſe procedere uſucapionem, nec illam ſciẽtiam rei alienę impedimento eſſe, quod ex mẽte uidetur eſſe Glo.fi.in l.ſi quis fundum, ff.de acquir.poſſeſſ.& Glo.in l.ſicut.C.de præſcript. xxx.annorum, & Bartolum ita intellexerunt Aegidius Bellamera in c.uigilanti, num.35.de præſc.Antonius, col.fi.& Felinus, col.j.in c.fin. de præſc.ubi Imola, num.25.& hanc Bar.opinionem ſic intellectam communẽ eſſe firmat Balbus de præſc.in iij.par.vj.part. princip.q.ij. uerſic.tertio Socinuſq; idem firmat cõſi.xlvij. lib.iij.col.fin.quod & firmat Ioan.Annibal in d.l.naturaliter, num.156.& hanc Bartoli opinionem ſimpliciter ſequuntur Imo.in d.l.ſi qs fundum.Ancha.in cap.j.de præſc.in vj.Salicetus in l.cum notiſſimi.§.imò, C.de præſc.xxx. annorum, qui tamen ſententiam ſuam non ſatis aperiunt, ſed Bar.ſimpliciter ſequuntur. 12 Mala fides reſpectu unius impedit præſcriptionẽ reſpectu alterius elegans.qõ.

Contrariam partem ut qui alienum ſciens poſſidet is licet circa uerum dominum illius rei erret dum eum Sempronii eſſe putaret, cũ tuus eſſet, non poſſit præſcribere contra te, nec contra Sempronium, aut alium tenent Abb.in d.c.illud, num.8.Aretin.nume.56.in l.j.§.item acquirimus, ff.de acq.poſſeſſ. Idem Aretin.in l.iij.§.Neratius, col.fin.Idem in l.Pomponius, §.ex facto, eod.titu.Vincentius Hercul. in d.§. item acquirimus, nume.24.Aretin. conſi.17. col.ix.Balbus ubi ſuprà Annib.ubi ſuprà, nu. 160.Bellamera ubi ſuprà & Socinus in d.§. item acquirimus,& Claudius in d.l.naturaliter, col.iij.& hanc opinionem ſequitur & firmat eſſe magis communem epiſcop. ciuita. Rod.in c.poſſeſſor, par.ij.§.viij.ad fin.de regu. iuris in vj.

Mouentur tenentes hanc poſteriorẽ partem quia malæ fidei poſſeſſor is eſt qui poſſidet alienum ſcienter, iſq; nullo tempore præſcribit c.fin.de præſcrip.c.uigilanti, eod.ti.cap.ſi uirgo.xxxiiij.q.ij.ubi quandiu quis ignorat alienum ſe poſſidere tandiu & non diutius poteſt intelligi bonæ fidei poſſeſſor.& tandiu & non diutius poteſt præſcribere, nec dubium eſt, quin is haberet ſcientiam rei alienæ licet errasſet circa uerum dominũ, l.aut qui aliter.§. ſi quis dum putat, ff.quod ui aut clam.

Ad d.l.ſi quis fundum, unde efluxit potiſſimum

mum Bartol. & ſequacium fundamentum, reſpondent procedere reſpectu diuerſorum iurium vel res partium, nam ſi totum fundum ab omni parte, & ab omni iure, & reſpectu poſſidebam, cum ſcirem uſumfructum alienum eſſe proprietatem autem ad me pertinere putarem, uel totum poſsidebam, cum tertiã eius fundi partem alienam eſſe non ignorarẽ, reliquas vero fundi partes meas eſſe falſo opinarer, tunc & propietatem illã vſucapere potero, nihilum impediente ſciẽtia vſusfructus alieni, & illas duas fundi partes potero vſucapere licet ſcirem alterã tertiã ptẽ fuiſſe eſſeque alienam. Idque licebit non aliter atque ſi duos fundos alienos poſſiderem alterum ſciens alterum errans putansque ad me pertinere, tunc enim indubitatum eſſet fundum bona fide poſſeſſum me præſcribere poſſe, nec huic rei impedimento eſſe mala fides, quæ inſequebatur me, & impediebat reſpectu alterius fundi quem alienum ſciebam. Sicque neque in bona neque in mala fide hac in re erit ius accreſcendi, licet videretur argument. in contrarium ex leg. ſi ponas, §. fina. ff. de inofficioſo teſtamento. & in l. prima, & ſecunda, l. in de Neratins, l. ſi quis Titio, & fere per totum, ff. de uſufr. accreſ.

13 Intell. l. ſi id quod pro derel.

Quid † dicendum? & ſanè pro priore opinione Bartol. & ſequacium nouè adduco tex. à nemine hanc ad rem præuiſum. in l. ſi id qđ ſecundo reſponſo, ff. pro derelicto, cuius uerba ſi tibi fundum ab uxore donatum ſciens emero, quia quaſi uolente, & concedente domina feceris idem erit, ſcilicet vt vſucapere eũ poſsim, ecce ubi ego emptor qui habebam ſciẽtiam rei alienæ dum ſciebam eum fundum iure dominii mariti non eſſe, ſicq; nec illum in me tranſuolaſſe adhuc hac ſcientia rei alienæ non obſtante vſucapere poſſum. & ꝙ ius fundi illius non tranſierit in maritum qui mihi vẽdidit patet, quia ſiue ille uxoris donatricis eſſet in maritum donatarium tranſire non potuit, per totum, C. & ff. de donation. inter uirum & uxorem, ſiue vxoris non foret, ſed alienus ſimiliter ex conceſsione vxoris in maritũ tranſire nequiuit per regulam, l. nemo plus, ff. de regul. iur. capi. nemo poteſt plus, eodem tit. in ſexto, & cum emptor qui à marito accepit ſciens eſſet haberetq; ſcientiam rei alienæ videbatur præſcribere non poſſe, & tamen ibi reſpondetur poſſe, & ſi intelligimus ideo præſcripſiſſe, quia is emptor ſciebat fundum alienum tamen putabat eum eſſe vxoris donatricis cũ alterius eſſet ſecundum intellectum Gloſſ. ibi erit ibi tex. expreſſus pro hac opinione, ſed ſanè reſpondere poſſumus, & debemus illũ text. planè probare ſcientiam rei alienæ nõ ſemper impedire uſucapionem, quia non ſemper inducit fidem malam ueluti ſi de conſenſu tacito, uel expreſſo domini rem ſuam poſsideam, quale fuit ibi, ut patet in uerb. quaſi uolente, & cõcedente domina.

Secundò ad idem eſt tex. egregius in l. ſi uir ff. pro donato, ubi uxor marito donauit fundum alienum, quem maritus vxoris eſſe putabat, ſicq; poſtquàm accepit ſciebat ſe adhuc alienum poſsidere, uel ſaltẽ ita eſſe putabat, aut putare debebat, ut per totum, C. & ff. de donation. inter uirum & uxorem. & adhuc is maritus vſucepit eum fundum, quia licet ſciret alienum errabat tamen in vero domino, ſicq; habens ſcientiam rei alienæ reſpectu vxoris donatricis non uetatur vſucapere contra verum dominum quem dominum eſſe ignorabat, ſed & ad hunc text. poſſumus reſpondere ueriſſimum eſſe, quòd non ſemper ſcientia rei alienæ reſpectu unius impedit, præſcriptionem reſpectu alterius, nam qui ſciens alienum poſſidet etiam ſi re uera poſſideat inuito domino præſumptiuè tamen ſi putet ſe uolente domino poſſidere ſatis eſt ut ibi, nam in illo tex. intelligendum eſt maritum poſſediſſe præſumptiuè domino inuito, l. vetare, ff. de furtis, ſed tamen is maritus cum falſo exiſtimaret eum fundum eſſe vxoris donatricis, licet per hoc intelligere deberet fundi dominium ad ſe non trãſuolaſſe, ſicq; alienum ſe poſſediſſe, adhuc tamẽ cum poſſideret uolente, & concedente uxore quam dominam eſſe putabat, non erat in mala fide, licet haberet ſcientiam rei alienæ, nos autem loquimur eo caſu quo & haberet ſciẽtiam rei alienæ, & ſciret aut ſcire deberet alienum ſe poſſidere inuito domino ergo † tribus demũ concurrentibus conſtituitur quis in mala fide primum, quòd re uera poſſideat alienũ, alterum, ꝙ inuito domino, tercium, ꝙ ſciat, uel ſcire debeat ſe inuito domino poſſidere.

14 Mala fides nõ adeſt niſi tribus demũ concurrẽtibus.

Facito ergo regulam talem, ſcientia rei alienæ impedit præſcriptionem non ſolum reſpectu eius quem dominum eſſe putabam, ſed et reſpectu domini quem dominum eſſe ignorabam, dicto capitu. fina. dicto capitu. vigilanti, de præſcrip.

Limita primum niſi qui ſciret alienũ ſe poſſidere inculpabiliter putaſſet volente domino poſsidere ſe, nam tũc etiam ſi re uera domino uolente poſsideret vſucapere poſſet ut in d. l. ſi vir, & d. l. ſi id quod.

Secundò limita ut procedat reſpectu eiuſdem iuris non ſic reſpectu alterius iuris diuerſi, ut in dicta lege ſi quis fundum, quod variè intelligitur, primum quando ius diuerſum

eſſet in proprietate quo ad partẽ, quæ diſtinctè, & ſeparatè pro diuiſo poſſideretur, poſſetque ad oculum demonſtrari, ueluti ſi poſsidebam fundum alienum cuius certam partẽ puta de tali arbore ad talem arborem ſciebam alienum eſſe, reliquam verò fundi partem ad me pertinere putarem, tũc enim eum fundum dempta illa parte quam alienam ſciebam præſcribere poſſem. Deinde intellige ẽt ſi quotam fundi partem alienam putarem, puta tertiam reliquas uerò ad me pertinere vtrunq; probatur in d.l.ſi quis fundum, primo reſponſo.

Tertio intellige etiam in iure vſusfructus, puta fundum alienum quem meum eſſe putabam poſsidebam, cum uſumfructum alienum ſcirem, potero præſcribere proprietatem non vtiq; vſumfructum d.l.ſi quis fundum, ij rñſo.

Quartò intellige quando ſcirem ius hypotecæ in eo fundo alienum eſſe, tunc enim ſaluo iure hypothecæ proprietatẽ, & vſumfructum illius fundi poſsiderem, d.l.ſi quis fundum, ultimo reſponſo.

Quinto eadem ratione idem intellige quãdo uſum ſcirem alienum, uel aliud ſimile ius ut ibidem puta retrouendendi, & ſimilia.

Deniq; etiam op. Bart. defendi poſſet eo caſu quo adultus mihi rem mobilem ſine decreto uendidiſſet alienam quidem, quam tamen ipſe, & adulti eſſe putarem, & eam ſine decreto alienare nõ potuiſſe errore iuris exiſtimarem, tunc enim cum is adultus curatorem nõ haberet ualuit quidem uenditio, ut per totum ff. de rebus eorum, & C. de præd. minor. ſicq; habeo poſſeſsionem, & titulum uenditionis, & licet putarem rem eſſe adulti uendẽtis inq; me dominium translatum nõ fuiſſe, adhuc nõ videor malam fidem habere, quia quaſi uolente, & concedente domino eam rem alienã poſſideo, ſicq; contingit præſcriptio vt ſupra dicebam, quia hac in re plus eſt in ueritate, quàm in opinione, ff. pro emptore, l. ij. §. ſi à pupillo, & §. ſi ſub conditione, ergo ſcientia rei alienæ reſpectu vnius. ſ. adulti uendentis non impedit præſcriptionem reſpectu alterius. ſ. veri dñi ut d.l. ſi id quod & d.l. ſi vir, quod nota, quia nullus attigit vnquam. Adde alias limita. per epiſcop. Couar. ubi ſupra.

15 Bona fides an pręſumatur titu. deficiente ardua quęſ.

Ex ſuperioribus etiam infertur † an uera ſit communis opinio exiſtimantium bonam fidẽ in dubio præſumi, ut tenuerunt Gl. quam omnes ibi ſequuntur in cap. ſi diligẽti. Gloſ. & Doctor. in capitu. ſanctorum, de præſcriptio. Glo. in l. penulti. C. de euiction. Gloſſ. in capitu. fina. de præſcriptionib. Bartol. & omnes in l. Celſus ff. de vſucapion. Curtius Iunior conſilio uigeſimo octauo, colum. ij. Alciatus de præſump. reg. iij. præſumptione v. Iaſo. numero 99. in §. ſed iſtæ quidem, inſtitu. de action. Curtius Senior conſil. lxxj. colum. iiij. Couarru. in d. cap. poſſeſſor, parti. ij. §. viij. qui hanc firmat communem opinionem eſſe per quẽ multa hac de re ſcitu non indigna uidere poteris.

Id quod procedit etſi poſſeſſor non oſtendit vllum titulum Barto. nume. 17. in d l. Celſus, cum quo alii tranſeunt, eſtq; cõmunis opinio ſecundum Alciatum vbi ſupra vide infra, capitu. lxxxj. numero 7. cum ſequent. & adde ita tenentem Andræam Tiraquel. de præſcrip. §. j. Gloſſ. ij. verſ. bona autem fides.

Contrarium tamen quando non oſtenditur titulus fore præſumendum ait Bartol. in l. fina. per tex. ibi C. unde ui. Innocentius, & Bald. in capitu. per tuas de teſtibus Imola in repetio. c. fina. colum. v. de præſcrip. Sed prior opinio, ut bona fides præſumatur verior eſt pro qua adduco tex. ab alijs nunquàm animaduerſum in l. ij. §. ſub conditione ad finem, ff. pro emptore ubi defunctus emerat fundũ qui ſibi traditus non fuit, iſq; mihi hæredi eius traditus poſtea fuit, neq; ego ſciebam qua ex cauſa mihi traderetur, & tũ uideor bonam fidem habere eũque uſucapere poſſum, ergo bona fides quæ ſufficiat ad præſcribendum adeſſe poteſt citra ullius tituli interuentum, nam quo ad bonam fidem quid refert vtrum titulum non habeam an uero me habere ignorem, certè nihil, & id etiam procedit in præſcriptione ordinaria per illum tex. facit tex. in d.l. ſi id, & d.l. ſi uir, quinimo titul. ut diximus regulariter neceſſarius non eſt in præſcriptione ẽt ordinaria, ſed tantum cã poſsidendi non iniuſta omnino, ſed tolerabilis, d.l. fin. ff. pro ſuo, cum multis ſimilib. ſupra allegatis.

Ad l. fi. C. vnde ui, in qua iacet fundamẽtum eorum qui tenent cõtrariũ rñde procedere in eo qui certo ſciebat rem ſuam non eſſe, eamq; veluti habitã pro derelicto (iuxta titulũ, ff. pro derelicto) retinere volebat, ſibiq; iure dñij habere, quod ibi denegatur dicens nihil vacuum præſumi, ſed omnia præſumi, ſuos dños hẽe.

Deinde ille tex. Procedit qñ recẽs poſſeſſio eſt, uel ſaltem non diuturna, nam ex diuturnitate tpis præſumit̃ pręceſſiſſe cã ſufficiens ad poſſeſſionis iuſtificationẽ, l. ſi filiusfa. C. de peti. hær. p oẽs i l. ſciẽdũ, ff. de uer. obl. qđ plenius alibi ſcripſimus. ꝗ obtinẽt qñ re uera ti. adeſſet licet poſſidẽs eũ adeſſe ignoraret, d. §. ſub conditione. cæterũ ſi re uera deeſſet tit. ceſſaret ꝑſcr. ordinaria, ſed non præſcr. xxx. anno. ut infra c. lxxxj. n. 7. & 8. ut. ſuꝑ. c. incipiẽte traditio.

Quod tñ intellige qñ qs nõ ꝓpria autho. rẽ aliꝗ̃ apphẽdit, ſed eã ab alio accepit, ita ꝓcedit, d. §.

dit,d.§.ſi ſub conditione d.l.ſi id qđ ff.pro de-
relict.d.l.ſi uir,ff. pro donato,l.quod uulgo,ff.
pro emptore,l.fina.ff.pro ſuo,l.pro legato, l.fi-
nal.ff.pro legato,l.non ſolum,§.quod uulgo, ff.
de vſucapion.non ſic ſi propria authoritate rē
aliquam, olim ab alio poſſeſſam apprehendiſ
ſet,tunc enim poſterior hæc poſſeſsio præſu-
meretur clandeſtina ut eſt communis, & ve-
ra opinio quam tradunt Alexand. & Socinus
columna prima in l.rem quæ nobis,ff.de acqui
ren.poſſeſsion. Alexan.conſil. quodam clj.quē
allegat Socin.ubi ſuprà,tandem eum ad præ-
ſcriptionem oporteat interuenire cauſam poſ
ſidendi poſitiue ueram, uel putatiuam,l.quod
uulgo,ff.pro empt.l.fina.ff.pro ſuo,l.pro legato
& l.fina. ff.pro legato.certè qui tali cauſa ca-
reat licet bonam fidem fortè poſsit habere ta-
men non præſcribet, niſi dixeris tunc non ex
defectu bon.fid. ſed ex defectu cauſæ uel titu-
li ceſſare præſcriptionem.

16 Sed.† & hoc caſu hoc vitium clādeſtinitatis
præſcriptum per lapſum annorum purgaretur
Bartol.in d.l.final.C.unde ui. Decius conſi.cc-
lxvij. Alexand.conſilio ſexto,libro primo.Idē
conſil.clv. libro ij. numero ſeptimo,. Curtius
Senior conſil.lxxxi. columna iii.Iaſo.in §. ſed
iſtæ,numero 100.inſtitu.de action. Rubeus cō
ſilio lxxv.nume. tertio,Matthæus Afflictus de
ciſione Neapolitan. xl. nume.12. Balbus in d.
l.Celſus,parte iij. colum.vj.qui hanc dicit cō-
munē opinio.quod & firmat Claudius, nume
ro 31. in d.l.Celſus, Decius conſil.cccccl viij.co
lum.final.plenè per Tiraquel. de pręſcription.
§.j.Glo.iiii.uerſi.xviij.

Malæ fidei uitiū an purgetur tpe.

Quinimò † ſunt qui putent bonam fidem
17 præſumi,uel ex iuſto titulo,uel ex longa poſſeſ
ſione,ita Innocentius in capitu.ij. de in integ.
reſti.quem alij ſequuntur teſte Couar.in c.poſ
ſeſſor, parte ſecunda de reg. iuris in vi.§.xviij.

Bo.fi.præſumitur ex longa poſſeſsione.

Vnde † apparet uerum nō eſſe quod Imola
18 contrarium ſentiens tentauit in l.Celſus, co-
lumna fina. ſupra alleg. & in repetition. capit.
fina.colum.v.de præſcription. Aymon. conſil.
cxlvj. colum. fina. Corneus conſil. ccvii.libro
tertio Hieronymus Tortus conſil. inter conſi.
Alexandri conſi. cxcii. libro ſecundo.hi enim
ſentiunt & quidam ex eis ex profeſſo conten-
dunt per dict.l.fin. ut qui rem olim ab alio poſ
ſeſſam propria authoritate cœperit,eamq́; tri
ginta annis poſſederit adhuc uideatur malæ
fides poſſeſſor,nec xxx.anni ſufficiant ad pur-
gandam illam malę fidei.pręſumptionē, quod
ſanè uerum non eſt,nam regulariter etiam ſo-
lum longum tempus decem, uel uiginti anno-
rum ſufficeret.quaſi per hoc tempus dominus
rem ſuam neglexiſſe, uel abieciſſe,uel pro de-

Malæ fidei uitiū purgatur tempore.

relicto habuiſſe videatur,& per hoc iure poſſeſ
ſionem eius amiſiſſe, ut eſt communis opinio
ſecundum Iaſon.in l.j.colum.final. C.de ſerui.
fug.per eundem in l.naturaliter, §.nihil com-
mune, numero 84.ff.de acquirend. poſſeſsion.
Paulus, & Alexan.poſt Gloſſ. ibi in l.ſi de eo.§.
j.eo.ti.ergo cū mala fides purgeť p conſenſum
domini denuo accedentem certo,uel præſum-
ptiuè, l.ſi fur,in princip. & §.j ff.de vſucapion.
in ſimili per text.opti.in l.filio quem pater, ff.
de liber.& poſthum. tex.in ſimili in §.fina.in-
ſtitu.de iniur.conſequens eſt ut per interuen-
tum longi temporis præſumptio malæ fidei,
& clandeſtinitatis ab initio emanans vitium-
q́ue taliter contractum purgetur, nam & ſimi
liter purgatur inimicitia, & odium in termi-
nis,d.§.fina.& etiam in terminis d.l.filio, & in
terminis,l.ex parte etiam,ff.de adimen.lega.fa
cit optime,d.l.ſi id quod ff.pro derelicto ibi,
quaſi volente,& concedente domina, & d. l. ſi
uir,ff.pro donato: itaq; & ſi dominus cuius res
à me propria authoritate capta eſt regulari-
ter,& ab initio nolens præſumatur,l.vetare, ff.
de furtis,tamen per patientiam, & diſsimula-
tionem longi temporis ab illa uoluntate qua-
ſi receſsiſſe uidetur, ſicq́; accedente mihi do
mini uoluntate,& conceſſione incipio mala fi
de purgata,& abſcedente bonæ fidei poſſeſſo-
rem videri,d.l.ſi id quod.cum alijs ſuprà alle-
ga.ff.pro derelicto, quod obtinere poteſt quā
do dominus ſcit rem ſuam ab alio poſsideri,
& tacet,quod ſi neſciat non poteſt uideri con
ſenſiſſe, aut ius ſuum conceſſiſſe,l.mater dece
dens,ff.de inofficioſo teſtamento,ſicq́; illud vi
tium dominicæ noluntatis non purgaretur q-
nimo etiam ſi dominus ſciat adhuc præſcript.
ordinaria ceſſat,cum nō adſit aliqua cauſa ex
trinſecus poſitiuè,l.pro legato,l.fina.ff.pro le-
gato,l.quod uulgo,ff.pro empt. ſed tunc locus
fieret præſcriptioni triginta annorū, & ad hoc
prodeſſet vitium mala fidei purgatum uideri.

Apparet ergo ex his vt bona fides & citra
tituli interuentum, & præſumi & adeſſe poſ-
ſit; Illud tamen aduertendum eſt, quòd licet
per curſum longi temporis purgetur malæ fi-
dei præſumptio ut modo diximus, tamen non
ideo inducitur ex tali tempore titulus ad præ
ſcribendum ſufficiens, Aliud eſt enim poſſeſ-
ſionem meam antea iniuſtam modo per longi
temporis interuentum quaſi domini uolunta-
te accedente iuſtam fieri & videri, Aliud verò
eſſet ſtatim rem poſſeſſam pręſcriptam videri,
non enim videtur niſi præterea accedant alij
decem aut viginti anni, vt ſic de tempore lon-
go fiat lōgisſimum, Ratio horum eſt, quia vbi
interfuit lōgum tantum tempus licet per hoc

 mihi

mihi iniuſtè poſſidenti voluntas domini accedere videatur eaq́; ſufficiat ad meam poſſeſſionem iuſtificandam, non tamen ſufficit ad dominium in me trãſferendum, vt enim trãſferatur oportet præter rei traditionem quòd ea traditio fiat ex cauſa legitima & deſtinata ad transferendum dominium, qualis eſſet cauſa emptionis, dotis, donationis, legati & ſimilia, aliter enim ſola traditio & conceſſio poſſeſſionis etiam à domino facta non ſufficeret l. nunquàm nuda, ff. de acq. rerum domi. ergo per lapſum longi temporis licet voluntas domini acceſſiſſe poſſeſſori videatur, tamen cum non acceſſerit ex cauſa præambula ſufficiente & legitima ad transferendum dominium, ceſſat dominij tranſlatio: abſurdum enim eſſet vt ea præſumpta domini voluntas, quę huic poſſeſſori acceſſiſſe videtur potẽtior ſit quàm etiam voluntas expreſſa foret, ſicq́; vt uolũtas expreſſa ſola de per ſe ad transſerendũ dominium efficax non eſt, ita & hæc tacita uolũtas ad illud transferendum efficax non erit, ſicq́; vtilis erit ad iuſtificandam tantum poſſeſſionem, non etiam ad titulum inducendum, dominiumq́; trãſferendum aut uſucapionẽ concedendam, & ita procedit d. l. ij. §. ſi ſub conditione, & l. quod vulgo, ff. pro emptore, cum ſimilibus ſupra all. & d. l. ſi id quod. & d. l. ſi vir. Vnde poſtquàm de longo tempore factum fuerit longisſimum continget etiam & præſcriptio dominijq́; tranſlatio tam iure ciuili quo titulus in tali præſcriptione aut bona fides nõ exigebatur quàm iure canonico quo iure bona fides deſideratur non autem titulus, niſi in caſibus ſpecialibus c. j. de præſc. in vj. nam hic per lapſum longi temporis contingit iuſtificatio poſſeſſionis, & malę fidei abſceſſio ſeu purgatio, deinde cum ſuperuenit tempus etiam longisſimum abſceſſit requiſitum tituli legitimi vel ipſum tempus pro legitimo titulo & cauſa eſt, ſicq́; contingit præſcriptio. Sicut in ſimili dicimus quòd licet obligatio ſine cauſa legitima præambula non ſit efficax l. ij. §. circa, ff. de doli excep. tamen ubi ſit ſub conditione ipſa conditio pro cauſa eſt, ut ff. de uerbor. oblig. l. à Titio, ſimile in principio. inſti. de literarum obligatio.

Vides ergo ut bona fides citra tituli interuẽtum adeſſe poſſit, ſed & in alio in caſu adeſt ſcilicet cum emi ab eo qui bona fide præſcribere inceperat egoq́; non tam denuo uſucapere incipio quam perficere eam uſucapionem quæ ab eo authore meo cœpta erat, ſicq́; contingit præſcriptio ordinaria ſine titulo ſecundum Couarru. vbi ſupra à quo cauendum eſt, quia non aduertit quòd ibi etiam ille author meus præſcriptionem ordinariam ſine titulo inchoare non poſſet, ſicq́; cum titulo contingit vſucapio illa ordinaria, nam de præſcript. xxx. annorum ipſe intelligendus non eſt, cum illa indubitanter ſine titulo procedat, quinimo ſi aduertis hic geminus titulus adeſt, vnus quem habebat author meus alter quem ego ab eo habui.

Deniq́; †etiam in quibus caſibus ad præſcriptionem deſideratur tempus cuius initij non ſit memoria, adhuc tamẽ ibi bona fides neceſſaria eſt, ita tenet Glo. in c. j. de præſcrip. in vj. uerb. niſi, & ibi Francus col. fin. Ang. in §. furtiuæ, in princ. inſti. de uſucap. Rubeus, conſi. xiij. numero. 14. Balbus de præſcrip. ij. par. iij. partis principalis. q. vj. colum. v. Aymon Crauet. conſi. cxlvj. Idem Aymon de antiquit. temporis. iiij. part. ſciſſione materia iſta, numero. 19. Matthæus Afflictus deciſione. ccclxviij. num. 10. eſt communis opinio ſecundum Alex. qui eam ſequitur in l. cum quis, C. de iure deliber. & ipſe epiſcopus ciuit. Roder. ubi ſuprà, num. 4. Abb. in c. fi. de conſti. not. j. Dñicus in cap. ſacroſancta. xxij. diſtinctione. Felin. in c. cum nobis, col. j. de præſcrip. 19

Bona fides i pſc. immemoriali an requiratur, ard. q.

Contrariam partem defendunt Dec. conſi. ccccxcvj. Salicetus in l. ij. num. 8. C. de ſerui. & à qua Dec. in l. traditionibus, col. iij. C. de pac. Boerius deciſione. xxxix. num. 7. ſentit Barto. in l. fin. C. vnde ui. Verum ſanè prior ſententia verior eſt per generalitatem d. c. uigilanti, & d. c. fi. de præſcr. & c. poſſeſſor, de reg. iur. in vj. pſertim cum ratio peccati uitandi ibi expreſſa tam militet in hac præſcriptione quàm in pſcriptione ordinaria uel in præſcriptione longisſimi temporis.

CAP. LXXX.

1 *MAle fidei emptor eſt, qui altero denuntiante ſe dominum eſſe, nihilominus emit. cum communi contra nouiſſimos.*

2 *Iudici non parti denuntiãs ius ſuum oſtendere tenetur.*

3 *Credulitas nimia improbatur.*

4 *Malæ fidei emptor eſt, qui emit ab eo quem dominũ non eſſe fama eſt, & in mala fide eſſe uidentur ementes, aut dono accipientes oppida & reditus regales à regibus Hiſpaniæ.*

5 *Malam fidem inducit denunciatio, quæ præuenerat non quæ poſtea ſecuta fuit.*

6 *Mandatum oſtendere debet, qui ad alterius utilitatem denuntiat.*

7 *Mala fides præſumpta quæ inducitur ex denuntiatione, an impediat præſcriptionem. xxx. annorũ.*

8 *Denuntianti quando credendum ſit.*

Fundum

1 Malæ ſidei emptor eſt, qui altero ſe dominum reclamante nihilominus emit, cum cõi contra nouiſs.

FVndum † alienum mihi uendere nolebas, quem tuum eſſe dicebas, & uerus dominus ante cõtractum celebratum denuntiauit mihi ne emerem dicens ſuum eſſe, ſed nihilominus emi, ante ſim malæ fidei emptor? & communis opinio eſt me malam fidem habere. ita tenent Petrus de Bellapertica, Iacob. Butrig. Odofredus, & Ioannes Faber poſt Dinum quẽ ipſe allegat in l. ſi domum, per tex. ibi, C. de rei uendica. quod videtur tenere Gloſ. ibi, & Glo. in l. penulti. ff. pro emptor. ſequuntur Bartol. in fin. Albertc. numero tertio, Bald. Salice. numero 2. Fulgoſius Paulus Caſtrenſ. & Angelus ibi Bald. not. conſi. cclvij. Titius emit, libro j. Alexand. in l. de pupillo, §. nunciationem, numero 12. ff. de operis noui nunciatio. Felin. in capit. ij. de pręſcription. numero 5. colum. fina. Antonius in capitu. grauis, de reſtitu. ſpolia. Abba. in d. capitu. ij. & in capi. ſanctorum, de præſcr. Bartol. in l. penultim. ff. pro empt. Idem in l. naturaliter, colum. iij. de uſucapion. Innocentius in cap. dilecti, de maioritate & obedien. Cin. in d. l. ſi fundum, Corneus conſilio 50. in cauſa uertente, numero 15. lib. ij. Speculator de emtion. & uendition. §. nunc dicendum ſecundo Abb. in c. ſi diligenti, colum. iiij. de præſcript. Imola in cap. fina. colum. 5. de præſcriptio. ſentit Iaſ. conſilio xxix. nunquàm putaui, ad fin. lib. j. eſt communis opinio ſecundum Arias Pinellũ de bonis maternis in autenti. niſi tricennale, numero 18. ſequitur & dicit communẽ opinionem Baldus in l. Celſus, part. iij. nume. 13. de vſucapion. Matth. Afflic. deciſione ccclxix. numero 10. ſentit Decius in l. uelle, numero 3. de regu. iur. ff.

Contrariam partem ut per interuentum talis denuntiationis is emptor in mala fide conſtitutus non videatur vehementi conatu defendit nouiſsimè eruditus Arias Pinellus de bon. maternis in authent. niſi tricennale, numero 15. cum ſequẽ. quam longe antea tenuerat Ioann. Fab. in l. ſi fundum, C. de rei uendicatio. quem ipſe non allegat, ſed cõmunis opinio ſatis ſuperq; probatur in l. ſi fundum, C. de rei uẽdicatio. ut contra tam apertam ſanctionẽ contendere ocioſum nobis videatur, licet ipſe Pinellus eius literam inuertere anxie, ſed parum feliciter nitatur, cum illi ſenſus ac intellectus quos ipſe huic legi aptare vult parum illi conueniat, & ab eius legis mente, & ſenſu lõge remotiores ſit, quàm noſtra, aut vllius confutatione egeant, at ĩ iure noſtro iudice me ille demum ad ueram contendit gloriã & opere pretium feciſſe videt̃ qui genuinos ueros ac ſimplices legum noſtrarum ſenſus captauerit & illis (ut noſtrorum loquẽdi more vtar) natiuos ſenſus nõ datiuos accõmodauerit, & hæc opinio ſummam habet æquitatem quando ueritas concurrit cum denuntiantis aſſertione, argumento, l. cum quidam, §. quod dicitur ij. cũ not. ibi per Gloſſ. & alios, ff. de acquiren. hæredita. æquiſsimum eſt enim huic domino qui ſatis opportuno tempore ac re integra denuntiauit ius ſuum integrum ſeruari, neque is emptor inculpatus videri põt cũ non tam temerè ad res alienas comparandas accedere deberet præſertim cum admonitus eſſet argumento, l. qui cum alio, de regulis iuris l. quemadmodũ, C. de agricol. & cenſit. libro decimo, bonus textus in l. uiribus, §. ſi adierit, ff. de lega. præſtã. ibi, denuntiante eo, l. nomen, in uerb. certior à te factus, C. quæ res pignor. obligari poſſunt, ſed opinio. Pinelli defende ut procedat quando denuntians uerum non dicebat argumen. l. cum quidam, §. quod dicitur, ff. de acquiren. hæredita. & etiam in alijs caſibus de quib. infra ſecus ſi uerum dicebat.

Amplia † etiam ſi nõ ſtatim ius ſuum oſten- 2
deret id enim iudici non etiam parti oſtendi oportet: iſta eſt vera, & communis opinio quã tenent Bald. in d. conſilio cclvij. Titius emit, libro j. Bald. Angelus Fulgoſius, & Paulus Caſtrenſ. in d. l. ſi fundum, quod & uult Bartol. ibi dum ait ſufficere denuntiatorem ſe dominum dicere, quod & volunt plerique eorum quos ſuprà retulimus, quia iudici in iudicio non parti extra iudicium quiſq; ius ſuum monſtrare oportet, l. ſecunda, C. de edendo, l. ait prætor, §. ſi quis particeps, ff. quæ in fraudem credit. l. j. in princip. ff. de oper. noui nunciation. l. final. ff. de lege commiſſo, l. hæredes, ff. ad Trebellia. Sed & in hoc contrarium à fortiore volunt Pinellus, & Faber vbi ſupra, mouetur Pinellus q[uia] non tenetur quis fidem adhibere aſſerenti aliquid niſi oſtendat quod firmat, l. ſi quis inficiatus, & l. plane, ff. depoſiti Bart. in dict. l. ſi quis inficiatus. Idem in l. quod te mihi, numero 15. ff. ſi certum petatur. Boerius deciſione cliiij. ſentit Felinus colum. fina. in capitu. ſecundo. de p̃ſcription. Decius & Cagnolus in l. qui alterius, ff. de regulis iuris.

Iudici nõ parti denũtians oſtẽdere debet cum cõi.

Sed defendendo cõmunnem reſpon. ea iura p[ro]cedere quando per talem denuntiationem q[ui]s iuberetur, quod recte poſſidet tenetq; miſſum facere, nos autem loquimur quando nondum tenebat, & ei tantum ſuadebam vt ab alienis abſtineret, quod longè facilius eſt, argumen. l. ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri, & quæ ibi docemur à Bar. & alijs, ff. de uerbo. oblig. nam, & facilius quis remittit plura, (ideſt, ab-

ſtinet

ſtinet ab eorum petitione,& exactione)quàm
douet,& tradat pauca,ut tradunt Iaſ.Decius
& alii in l.pactum dotali,in princip. C.de col-
lation.& diximus plenius in materia pactorũ
de non petendo in lib.de ſucceſsion. creatio.
tex.celebris in l.unum ex familia ,§.ſi rem, ff.
de lega.ſecundo,tex. optimus in l.penult.ff.ꝓ
empt.& in l.vnica ad pr. C.de vſucapion. trãſ.

Credulitas nimia improbatur.

3 Neque † ad rem pertinet quod Pinellus ait
iure noſtro credulitatem improbari, l.prima
vbi plenè Iaſ.ff.de eo per quem factum erit,
nam illud in nimia , & inconſulta credulitate
non ſic ubi non eſſet inconſulta,qua erat in ſpe
cie noſtra vbi ueritas concurrebat cum aſſer-
tione denuntiantis. Nec quemquàm moue-
te debet quod Pinellus ubi ſupra ait, non indu
ci malam fidem ſi quis à poſsidente rem emat
ut ſuam licet fama publica, & generalis eſſet
eam rem alienam eſſe allegat Bald.in capitu.
vigilanti,numero. 5. de præſcriptio. Felinum
in capitulo,ſi diligenti, numero quinto, eodẽ
titulo,Afflictum deciſione, clxxviij. nu. 11.nã
Bal.Felin.& alii loquuntur quando venditor il
le habebat iuſtũ tit. & longã atq; incõcuſſam
poſſeſsionem quaſi ex titulo ſimul cum longa
& inconcuſſa opinione maior ueritatis præ-
ſumptio oriatur quàm ex illa fama quæ men
4 dax ſæpe eſſe ſolet.† Diuerſum ſanè eſſet ſi cũ
eſſet fama in vicinia aliquam rem non eſſe poſ
ſidentis qui nullum titulum habebat nec lon-
gam poſſeſsionem,ad emptionẽ rei illius acce
deret,tunc enim non bona,ſed mala fide ac-
ceſsiſſe videret,vt tenet Imo.in c.fin.de præſcr.
num.16.verſic.Idem ſi probetur quòd de hoc
erat fama in vicinia. Sic ergo & in ſpecie no-
ſtra in qua non ponimus venditorem titulum
legitimum habuiſſe & in longa prẹterea & in-
concuſſa poſſeſsione fuiſſe,quod not.ad proce
res Hiſpaniæ qui titulo donationis, aut em-
ptionis tot populos & reditus regales à regi-
bus dominiſq; noſtris acceperunt quibus alie
nare non licere conſtat per titu.de las dona-
ciones lib.v.ord.

Malæ fidei emptor eſt, qui emit ab eo quẽ dominum nõ eſſe fama eſt.

5 Tenendo communem ſententiam limita vt
non procedat quando poſt rem emptam & tra
ditam fieret talis denuntiatio tunc enim poſ-
ſeſſor, idemq; emptor non videretur in mala
fide conſtitutus per ſolius denuntiationis in-
teruentum. Iſta eſt uera & communis opinio
quam tenent Gloſ.in l.penul.ff.pro emp.quam
ſequuntur ibi ſimiliter tranſeuntes Iacob.de
Rau.Bart.Alberic. Raynerius de Forli.& alii
Bald.conſi.cclvij.Titius emit,libr.j. Alex. in l.
de pupillo.§.nuntiationem, nu.12.de ope.no.
nun.ff.Felin.num.5.in cap.ij.de præſcr.Anton.
Butri. in c.grauis,de reſti.ſpol.Abba.in d.c.ij.
Idem Abb.in cap.ſanctorum,de præſcrip.& in
cap.ſi diligenti,col.iiij.Innocentius,in cap.di-
lecti,de maior.& obedi.Ciu.Ioan.Fab.Butrig.
Petr.Bell.Bart.Alberi.Bal.Ang.Salic. Fulgo.&
Paul.Caſtr.in l.domum,C.de rei uendic.Corn.
conſi.l.in cauſa uertente lib.ij.Specul.de emp.
& uend.§.nunc dicendum.ij.Bart.in l.natura-
liter,col.iij.de uſucap.Pinel.vbi ſuprà Balbus
in l.Celſus,de uſucap.par.iij.nu.13.

Malã fidẽ inducit denuntiatio, quæ ꝓuenerat non quæ poſtea ſuperuenit cum cõi contra Imo.

Quod ipſi tenent & intelligunt de iure tam
canonico quàm ciuili. contrarium tenet Imo.
in c.ſi.de præſcript.nume.16.licet agnoſcat in
cõtrarium ſe habere communem opinionem
mouetur, quia licet præſcriptioni ſemel ritè
& rectè inchoatæ interuentus malæ fidei po-
ſtea naſcentis impedimento non ſit de iure ci
uili l.vnica.C.de uſucap.tranſ.tamen de iure
canonico aliud eſt,nam nocet mala fides ſuꝑ-
ueniens nõ ſecus, quàm ſi ab ipſo vſucapionis
primordio interfuiſſet d.c.ſi.de præſcr.ibi, in
nulla temporis parte ſcientiam rei habeat alie
næ.Sed nihil eſt,nam malam fidem ſuperueniẽ
tem nocere de iure canonico agnoſcimus, at
in ſpecie noſtra malam fidem uideri ſuperue-
niſſe negamus,quia aſſertioni illius poſſeſſor il
le poſtquàm bona fide ſemel & emit & poſſi-
dere cœpit,non tenetur fidem adhibere, licet
teneretur ante contractum initum cœptamq;
poſſeſsionem aliter enim nũquàm quiſquàm
bonam fidem haberet,quia ſemper poſſet du-
bitare an dominium eſſet concedentis, & ita
procedit d.l.ſi quis inficiatus,ff.de poſiti.& in
ſimili diximus ſuprà.

†Secundo intellige qñ ille denũtiator ſe do 6
minũ dicebat ſecus ſi dicebat aliũ eſſe dñm,tũc
enim ei non ſecus eſſet adhibenda fides niſi
mandatũ oſtenderet illius quẽ dñm dicebat,
iſta eſt uera & communis opinio ut ſic ceſſet
mala fides,quam tenent Bart. & Angelus in d.
l.ſi fundum,Balbus in l.Celſus,de uſuc. par.iij.
n.13.& ait Ang.ubi ſupra hoc eſſe no.ad multa
& ita intelligitur,d.c.l.ſi quis inficiatus, tenet
Bald. d.conſil. cclvii.lib.j.tenent Bald. Salice.
Fulgoſius, Paulus, & alii communiter in d.l.ſi
fundum,& Alexan. in dicto.§. nuntiationem,
ratio differentiæ,quia lex nõ tam aſſiſtit ei cu
ius non intereſt, quàm aſſiſteret ſi eius inter-
fuiſſet,argumen. in l. ſtipulatio iſta,§. alteri,ff.
de uerborum obligation. §.alteri,inſti.de inu
tili.ſtipulatio.l.certi conditio,§.quoniam,ff.ſi
certum peta.l.ex conuentione,C.de pact.l.ſine
cenſu vel reli. vnde denuntiationem factam à
non domino non interpretatur lex emptorem
in mala fide conſtituiſſe,quaſi is fidem non ad
hibuerit denuntianti licet fidem denuntianti
adhibuiſſe interpretaretur quando denuntiãs

Mandatũ oſtendere debet qui ad alteri' utilitatẽ denũtiat cum cõi.

ſe do-

ſe dominum diceret vel oſtenderet mandatũ eius quem dominum dicebat.

Tertio intellige quando veritas concurrebat cum aſſertione denuntiantis, tunc enim emptor conſtitueretur in mala fide non ſic ſi denuntians non eſſet dominus etiam ſi res nõ foret vendentis, ita videntur ſentire cõmuniter Doct. vbi ſuprà quod verũ exiſtimo arg.l. cum quidam, §.quod dicitur.ij.cum ibi notatis, ff.de acq.hær.quaſi illa denuntiatio tribus demum concurrentibus noceat, quod & fiat ante contractũ & ꝙ denuntians ſe dominum dicat & re uera dominus ſit.

Quarto intellige vt procedat quando uenditor non haberet titulum & longam poſſeſſionem, nam ſi utrunq; habuiſſet tunc ſorte illa denuntiatio etiam ante contractum facta non noceret arg.eorum quę ſuprà diximus tenuiſſe Bald.nume.5.in c.vigilanti, de præſcr.& Felin.in cap.ſi diligenti, num.5.eod.tit.Afflictus deciſione.clxxviij.num.11.

7 Ex†ſuperioribus infertur ſuſpectũ eſſe qđ Aries Pinel.in auth.niſi tricennale, num.16.de bon.mater.ait, ſcilicet quòd ſi pater in bonis filij maternis habebat uſumfructum & proprietatem ei uendere properanti, atq; etiam emptori feſtinanti filius denuntiet rem illam ſuam eſſe, nec vendi licere, & nihilominus emptor emerit, quòd procedet præſcriptio.xxx. annorum.nam defectus illius tituli illegitimi in tali præſcriptione nõ nocebat de iure ciuili l.ſicut l.omnes.C.de præſcr.xxx.annorum nec etiam de iure canonico cap.illud, & c.de quarta, de præſc.non quoq; oberit inquit mala fides, quia illa denuntiatio non inducit malam fidem vt ipſe contra communem ſententiam contendit, ſed cum communis ſententia verior ſit & obtinere debeat, & in hac ſpecie tenendum eſt malam fidem inductam eſſe quæ vtroq; tempore impedit præſcriptionem longiſsimi etiam temporis, & in eo tantum quæſtio erit an ea mala fides ſic ab initio præſumpta per interuentum longisſimi temporis euanuerit ac abſceſſerit, quaſi lex quæ tunc præſumit bonam fidem, eadem poſt longisſimi temporis curſum ab ea præſumptione diſcedat, & quaſi pęniteat illius ſiniſtræ ſuſpicionis, quam contra talem emptorem conceperat, uel interprætetur domini uoluntatem emptori denuo acceſsiſſe tacitè ex tanti temporis tolerantia, ſicq́; purgatum fuiſſe uitium illud malæ fidei, arg.eorum quæ tradit Bar.in l.fi.in fin. C.unde ui.& quæ nos diſſeruimus ſuprà.

Mala fides pſumpta quæ inducitur ex denuntiatione an impediat præſ. xx.anno.

Ex ſuperioribus etiam infertur quid reſpõ-
8 dendum ſit in illo articulo quotidie contingente, †cum quis conduxit mercennarios ſeu operarios ad quendam fundum excolendum, & alter vociferat ſe illius fundi dominum eſſe, denuntiatq; laboratoribus illis ab altero conductis ne in fundum illum pedem inferant, an per hoc in mala fide uideantur conſtituti & abſtinere debeant ab ingreſſu fundi, & quid ſi iam ingresſi fuerant & laborare cęperant, ſicq́ue poſtea eis facta fuit denuntiatio, vt inde exirent, qua in re communis opinio eſſe videtur, vt ſi denuntiatio facta nunquàm fuit laboratores inculpati uideantur, vt tenet Glo.fi.in l.in rem, §.tignum, ff.de rei uendi.& ibi Bart. Ang.& communiter Docto.Bald.conſi.cccclxiij.ſtatuto ciuitatis, lib.iij.Bald.in l.nõ ideo, col.j.C.de accuſa.& Salic.ibi.q.j.Bald.in auth. ingresſi, col.ij.de ſacro.eccl.Alberi.in l.ſi quis id quod, col.pen.ff.de iur.omn.iudi.Idem in l.j.in priuc.col.j.ff.de eo per quem factum erit Bart.in l.non ſolum, §.ſi mandato, col.iij.ff.de iniur.prout refert & ſequitur Dec.in l.uelle, n.3.ff.de reg.iur.Verum poſt factam denuntiationem tales laboratores non uiderẽtur inculpati, ſed potius in mala fide conſtituti ut videtur eſſe communis opinio quam tenent Imo. & Roma.in d.§.nuntiationem, Ang.in §.quibus, in auth.vt omnes obedi.iudi.ſentit Ang. in d.§.tignum, Alex.conſi.xxxvj.viſis his, num. 3.uerſic.præterea ſequitur & dicit eſſe cõmunem opinionem Dec.in d.l.velle, num.3.Contrarium tamen uidetur tenere.Idem Alex.ſibi contrarius in d.§.nuntiationem.nu.2.

Denuntiã ti quando credendũ.

Quid dicendum?& quidem ſi ipſi laboratores ſciebant denuntiantem aliquid iuris in tali fundo habere inculpati nõ uiderentur, ut docent Alexan.in d.conſi.xxxvj.num.3.& 4.& Salice.de accuſa.in l.nõ ideo minus, q.ij.quod ſi ignorabant, tunc aut iam fundum ingresſi cæperant laborare & exire non tenerentur argum.d.l.pen.ff.pro emp.& l.ſi quis inficiatus, ff.de poſiti.l.planè, eod. Aut nondum ingresſi fuerant fundum nec etiam conducti, & tunc parere deberent argum.d.l.ſi fundum.C.de rei uendi.l.nomen, in uerb.certior factus.C.quæ res pignori obligari poſſunt. Aut iam fuerant conducti licet fundum ingresſi non fuiſſent, & tunc verior & benignior opinio uideatur ut non uideatur res ex toto integra, ſicq́ue inculpati uideantur licet non paruerint argumento dict.leg.penul.& dictę leg.ſi quis inficiatus, præſertim cum res ſit parui præiudicii argumento leg.ſi quis diutino, cum ijs, quæ ſupra tradidimus.

Ex ſuperioribus apparet quid reſpondendum ſit in eo qui uenandi cauſa fundum alienum ingreditur, id quod uerum eſt niſi dominus contradicat & reclamet cui reclamanti ſi

fidem

fidem adhibere nolui incalpatus non uidebor ſi quidem ſit uerum eum dominum fuiſſe & ita intelligerem (arg.eorumq; ſupra diximus) tex.& iura ſupra alleg.

CAP. LXXXI.

1 *MAlæ fidei poſſeſſor eſt qui contra iura mercatur.*
2 *Malæ fidei præſumptio an purgetur longißimo tẽpore ard.q.*
3 *Bona aut mala fides ſoli Deo certo nota.*
4 *Bona fides præſumitur.*
5 *Seruitute utens ſine cauſa an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide.*
6 *Mala fides an præſumatur ex defectu tituli quando non apparet antiquior poſſeſſor.*
7 *Mala fides non præſumitur ex tituli defectu poſt annos triginta.*
8 *Bona fides orta ex iniuſta cauſa an ſufficiat ad præſcriptionem ardua q.*
9 *Præſcribit annis triginta emens rem filij in qua paterfamilias habebat uſumfructum.*
10 *Mala fides nocet etiam in præſcriptione immemoriali ardua quæſtio.*
11 *Præſcriptio immemorialis an ceſſet ſi appareat de titulo illegitimo ard.q.*
12 *Diuturnitas temporis facit præſumi etiam ea quæ ſunt facti.*
13 *Tituli allegatio aut probatio nõ requiritur in præſcriptione immemoriali.*
14 *Inutilium interuentus non nocet ubi eorum defectus non noceret.*
15 *Titulus inutilis non nocet præſcriptioni etiam longißimi tantum temporis.*
16 *Præſcriptioni immemoriali non nocet initium uitioſum.*
17 *Tempus immemoriale facit ut omnium uilium cõcurſus præſumatur.*
18 *Præſcriptio triginta annorum ceßat in ſpurio qui diſpenſationem illegitimam impetrauit, eiusque uirtute bona patris poſſedit egregia quæſtio.*
19 *Intel.l.nemo,ff.pro legato.*
20 *Præſcriptio longi temporis ceſſat in ſpurio qui bona patris uirtute illegitimæ diſpenſationis poſſidebat.*
21 *Præſcriptio immemorialis non nititur in poſſeßione ciuili ſed naturali detentatione contenta eſt.*
22 *Intell. cap.ad decimas, de reſtitutione ſpoliatorum.*

1 Malæ fidei poſſeſſor eſt qui contra iura mercatur.

QVI contra iura mercatur bonam fidem non præſumitur habere cap.qui contra, de regul. iur.lib.vj.l.quemadmodum. C. de agri & cenſi.lib.x.l.j.in fi.C. de bon.matet.l.fin.§.ſin autem ſub conditione,C.commu. delega.l.fi.C.unde ui, ſicq; ceſſat longi temporis præſcriptio, ut dd.ll.quia in ea bona fides deſideratur l.vnica de uſucap.transfor.C.in prin.inſt.de uſucap.l. ubi lex,ff.de uſucap.c.uigilanti,c.fi.de præſcr. quod procedit quoad præſcriptionem longi temporis ut dd.ll.nam longisſimi temporis ꝑſcriptio non impeditur, vt tenet Gloſ.fi.in d.l. quemadmodum, cum qua tranſeũt ibi Doct. ſentit Glo.in d.§.ſin autem ſub conditione, in uerb.longi temporis, dum allegat l.cum notisſimi, §.illud, de præſcrip.xxx.annorum cũ qua tranſeunt Doct.ibi Glo.in l.j.in verb. præſcriptionem.C.de bon.mater.cum qua tranſeunt Doct.ibi, eſtq; indubitata opinio de iure ciuili quo iure in præſcriptione.xxx.vel xl.annorũ bona fides non exigebatur l.ſicut, l.omnes, & d.l.cum notisſimi,C.de præſcr.xxx.annorum. Sed cũ iure canonico (quod hac in re in vtroq; foro ſeruatur) etiam in ea præſcriptione bona fides exigatur cap.vigilanti,c.fi.de præſcr.†an ea mala fides præſumpta noceat quoad hanc præſcriptionem longisſimi temporis. xxx.vel xl.annorum, & Bar.in l.fi.num.17.C.vnde vi tenet non nocere, & licet ipſe nõ exprimat ſe loqui de iure canonico tamen ita intelligendus eſt dum ait illam malæ fidei præſumptionem poſt illud tempus longisſimum ceſſare, euaneſcere, purgari, ut etiam retro bo.fidei poſſeſſor ille ſemper fuiſſe intelligatur, vnde ſi illa mala fides præſumpta etiam poſt annos triginta completos quaſi in bonam fidem verſa & transformata videtur malæ fidei præſumptione abſcedente, præſcriptio de iure canonico non ſecus quàm de iure ciuili contingere poterit, & illam Bar.opinionem ſequuntur Abb. conſi.lxxxix.num.5.in quæſtione quæ ad præſens lib.j.Innocen.in c.ij.de reſti.ſpoli.Aymon Crauet.de antiq.temporum par.iiij.verſi.materia iſta, num.4.fol.157.ſentit Salic.num.1. in d.l.fin.C.vnde vi Dec.conſi.cclxvij, non excedit, num.5.col.penul.verſic.tertio de bona fide Abb.conſi.cij.in cauſa, num.1.lib.j.Dec.conſi. cclxxij.viſo proceſſu, num.9.col.pen.Iaſo.in §. ſed iſtè, numero.100.inſt.de actionibus.Idem Iaſ.conſi.lvij col.fi.lib.j.Idem conſi.lxxij.col. ij.eod.lib.Idem Iaſ.conſi.ccix.col.ij.lib.ij.Curtius iun.conſi.lij.col.iiij Pau.Caſt.conſi.clxix. lib.ij.viſo quodam proceſſu agitato.Corn.cõſ. xcvj.col.ij.lib.iiij.Idem uult Alex.conſi.vj.viſo themate col.j.num.1.lib.j.dum allegat Bar.in d.l.fi.C.vnde vi.Idem Alex.conſi.clj.viſo themate, lib.ij.num.7.vbi etiam allegat Bar.in d. l.fin.quem etiam refert & ſequitur Areti.cõſi. lxiij.in præſenti conſultatione, col.pen. quem etiam refert & ſequitur in conſi.cjij.in cauſa

2 Malæ fidei præſũptio an purgetur lõgiſſimo tpe ard q.

& quæ-

& quæſtione,nu.7.col.pe.Idem Are.cõſi.cxii. col.ii.verſ.his breuiter incipit cõſideraris,idẽ Aret.conſi.cliii.conſultatio propoſita col.fin. in fi.Rom.cõſi.cvii.cum præſupponat, in prin. & illud dictum Bar. ſatis cõiter appr. vr̃ quod ſequitur & exaltat Abb.in c.ſi diligẽti, de præ ſcrip.nu.16.quod & admittit Aymon de anti. temp. par.iiii. verſ.materia iſta nu. 20. quoad præſumptam malam fidem, licet contrarium teneat in mala fide a pra Andr.Tiraq.de præſc. Glo.ii.§.i.uer.bona autem fides,& Gl.iiii. uer. xviii.ubi quàmplures allegat.

Contrariã partẽ ut malæ fidei poſſeſſor, in ſpẽbus noſtris is intelligat ẽt poſt lõgiſ.tẽps vident̃ tenere Bal.& Ang.in d.l.fi. C.unde ui. dũ intelligũt q iure canonico, d.l.fi. nõ pcederet etenim ſi quis ſemel extitit in mala fide certè p pteritionẽ longioris tpis nõ in meliore,ſed ĩ deteriore fide conſtitui vr̃ tm̃q; abeſt vt huic quaſi bona fides renaſci videat̃,q potius quotidie in maiorẽ pfidiã iniuſtioreq; cauſam recidiſſe intelligat̃ ut in c.fi.de pſcr. vbi hæc ferè rõ reddit̃. Deniq; illud dcm̃ Bar.maior̃ conatu reprehendit Io.Im.in c.fi.de præſc.n.14. & Felin.in c.ſi diligenti,ii.& iii.col.e.ti.ſentiũt Inn. & Bal.in c.p tuas,de teſtib.dũ gñaliter aiunt præſumi malã fidẽ in poſſidente ſine ti. Idem tenet Aymon de antiq.temp.par.iiii.uer.materia iſta,nu. 20. fol.159. qui alios alleg.& dictũ Bar.admittunt vt pcedat de iure tm̃ ciuili qđ tamen negant ſeruandum eſſe, ſed iuri canonico ẽt in utroq; foro ſtandũ idẽ Aym.cõſ.cxlvi.

3 Quid dicendũ?† & qđẽ bona, aut mala fides poſſidentis cũ ex eius aĩo pendeat, certo pbari nõ põt,ſed tm̃ p cõiecturas,l.pe. C.de euict. ibi aliis itaque hoc indicijs huius.n.rei ſolus Deus opti.Maxi.conſcius eſſe põt, nã & qđ ore pprio pfitemur eius cõtrariũ ſentire poſſumus,l.an inutilis,ff.de accept.l.obligationũ ſubſtãtia,ff.de act.& obl.l.nõ ſolũ,e.ti.

Bona aut mala fides ſoli Deo certo patet.

4 †lex aũt in re dubia præſumit poſſeſſorem eſſe bonæ fidei Glo.q̃ cõiter ſequunt̃ ibi Doc.in prin.inſti.de uſuc.Glo.& ibi cõiter Doc.in l.pe. C.de euict. Gl.& cõiter Doc.in §.ſed iſtæ,inſt.de act. Bar. & alij in l.Celſus,ff.de vſuc. Imo. Abb.Felin.& alij in c.fi.de præſc.Fel.in c.ſi diligenti,e.ti. colũ.ij.& iij.poſt Abb.ibi,nu.14.cũ ſeq. eſt cõis opi.ſcđm Arias Pinel.de bon.mat.in auth. niſi tricẽnale nu.12.cõis ſcđm Iaſ. in d. §.ſed iſtæ. n.100.Dec.conſ.cclxvij.nu.5.Idẽ Dec. cõſ.cclxxij.nu.8.arg.l.merito,cũ ſimi.ff.pro ſoc. Fallit in eo q nulla iuſta cã,aut tit̃ũ poſſederit,qa quiſq; ſcire debet qđ ſuũ non eſt id ad alium modis oĩbus ptinere,l.fi.C.vñ ui. Hæc tñ limitatio,ut ceſſante ti.mala fides præſumat̃ ſublimitat̃ vt non procedat cũ agit̃ de ſeruitute acquirenda,poſſidenda,& præſcribenda , arg.l.ſi quis diuturno,ff.ſi ſer.uẽd. 5 †quia tũc agi vr̃ de leui,aut nõ magno præiudicio,& læſione eius contra quẽ præſcribit̃ vt Doc.cõiter interpræ tant̃,qđ indubitãter procedit de iure ciui.ſed de iure cano. an idẽ admittẽdũ ſit uehemẽter controuerſum eſt,& cõis opi.eſt vt de iure cano. non pcedat ita tenet & firmat cõiter teneri Io.Imo.in d.c.fi.de præſc. nu.15.alleg. Bart. in l.j §.j.ff.de itine. actuq; priu.& Ciu.in l.j & ij.C.de ſeru.& aqua Couar. variar.reſolu.lib. j.c.xvij.nu.7.& Deniq; q bona fides in dubio præſumat̃ tradit fuſius Andr.Tiraq.de præſcr. §.j. Glo.ij.uer.bona autem fides.

Bonã fi.præſumitur cũ cõi.

Seruitute utens ſine ti an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide,ard.q.

Contrariam partem vt d. l.ſi quis diuturno procedat ẽt de iure cano. tenent Dinus nu.31. in c.poſſeſſor,de reg.iur.lib.vj. Abb.ĩ c.de quarta,nu.25. de præſcrip.Idem Abb. in c. ſi diligẽti,nu.14.cum præſc.& ſeq. ubi Felin.colũ.ij.& & iij.co.tit.Glo.& Doct.in c.j.de præſcr.lib.vj. Ancha.in c.ſine poſſeſſione,de regu.iur.libr.vj. col.ix.Imol.nume 15.in d.c.ſi diligenti,Anton. in cap.cum eccleſia ſutrina,de cauſa poſſeſ. & proprieta.vbi reliqui idem tenere uident̃ præſertim Ripa col.pe. Roma.in l.ſequitur,§.ſi viã ff.de vſuc.Balb.qui hanc firmat eſſe cõem opi. & plures huius partis auxiliares citat in tract. præſcr.par.ij.iij.par.prin.q.vi.ad fi.& hanc partem putat eſſe receptiorẽ Couarr.ubi ſupra licet in cõtrariã inclinet, & uide q̃plures quos alleg.Aũd.Tiraq.ubi ſupra Glo.iiii. ver.xxxix. ibi,ſed & multi hoc intelligunt vbi agitur de modico præiudicio,& uerſi.xiiii.

Quid dicendum?& ſanè hæc poſterior pars vtroq; iure longè uerior eſt cũ facilius admittat̃ cuiuſq; rei deterioratio,q̃ interitus,l.cum qõ,ubi Cor.n.6.C.de lega.l.& hoc Tiberius, ff. de hær.inſti.ſicq; longe leuius eſt facilius ac tolerabilius fundum meum ſeruitutẽ realẽ pati, q̃ ex toto amitti inq; alium tranſuolare:vnde licet alienã rem ex toto mihi atrogare dñoq; adimere impiũ, & auarũ ſit dñmq; pmiſſurũ uero ſimile non ſit tñ eandẽ rem mihi ſeruire aliquãq; cõmoditatẽ afferr̃ ipſa fere ſalua manente facilius,humanius,& tolerabilius eſt,ſicque id dñm pmiſſurũ uero ſimilius potui ſperare pq; huius fiduciæ interuentũ malæ fidei ſuſpicio abſceſſit,ita pbat̃ de iure ciuili in d.l.ſi qs diuturno,& de iure canoni. in d.c.cũ eccleſia ſutrina,ſcđm receptiorẽ itellectũ ſimile in furto,qđ licet cõmittat̃ eum quis contrectatem alienam inuito domino, tamẽ ſi putabat dominum permiſſurum,furtum fieri nõ intelligit̃,vt no.p Gl.& Doc.in §.j.inſtitu.de obliga. quæ ex deli.naſc. ut enim arguatur malã fides poſſidẽtis nõ ſat eſt,q ſciat ſe rẽ alienã poſſidere niſi

re niſi, & ꝑterea ſciat, aut ſcire debeat dñm minimè ꝑmiſſurũ, non ſic ſi veriſimiliter exiſtimet id illũ ꝑmiſſurũ, ut diximus, & ꝓbat opti. tex. in l. ſi id quod ff. pro dereli. ibi quaſi volente, & concedente dña, & l. ſi nir ff. pro donato.

6 Secundo intellige † quòd ceſſante titulo mala fides præſumatur quando apparebat de antiquiore poſſeſſore non ſic ſi de antiquiore poſſeſſore non appareret, nam tunc mala fides nõ præſumeretur etiam ceſſante titulo, ita tenent Abb. nu. 15. & Felin. qui hanc dicit communẽ opinionem in d. c. ſi diligenti, de pręſc. Inno. & Imo. in c. ij. de teſtitu. in integrum, Arch. in c. ſi uirgo, xxxiiij. q. ij. Butrius in c. cum eccleſia de cauſa poſſ. & proprieta. Idem in c. peruenit, de cenſibus Dinus in c. qui contra, de reg. iur. in vj. Bar. in l. ij. §. ſi à pupillo, ff. pro empt. Bar. in l. j. §. hoc interdicto, ff. de itinere actuq; priuato Angelus in l. cum qui, §. publiciana, ff. de pub. Arc. in §. ſi quis à non domino, inſt. de rer. diuiſ. & alij plures relati per Felin. ubi ſuprà.

Mala fides an pręſumatur ex defectu titu. quando non apparet antiquior poſſeſſor.

7 Tertiò † intellige vt etiã ceſſante titulo mala fides in poſſeſſore deſinat præſumi poſtq̃ triceſimum annum ſuæ poſſeſsionis expleuit, ut in l. fina. C. unde ui ſecundum Bartol. ibi in fi. & ſecundum communem opinionem ſuprà relatam quaſi vitium malæ fidei quod præſumebatur ex defectu tituli purgetur, & euanuerit per lapſum temporis tricẽnalis, ut quaſi nolente, & concedente domino per tanti temporis deſidiam, patientiam, & tolerantiã, is poſſidere intelligatur, & conſequenter in bona fide conſtitutus videatur cum res alienas de dominorum voluntate poſſidere vetitum non ſit ut, ff. pro derelicto per totum, §. venditæ. inſtit. de rerum diuiſ. d. l. ſi id quod, ff. pro derelicto. l. ſi ego, §. j. ff. de publ. in rem actio. ibi per traditionem, aut per patientiam fortè, facit l. ſicut, l. omnes, l. cum notiſsimi, C. de præſcripti. xxx. annorum, facit quia taciti, & expreſsi par potentiam eſt, l. cũ quid, cum ibi late traditis ab Iaſ. & alijs. ff. ſi cer. peta. nec dubiũ eſt quin iſtius poſsidentis poſſeſsio tam iuſtificetur ex tacita conceſsione domini, quæ præſumitur, & colligitur ex longa ipſius patientia, quàm iuſtificaretur per eiuſdem expreſſam conceſsionem, & cum iſthæc veroſimilia ſint iuſtiſsime admittimus hanc præſumptionem vt mala fides, quæ ab initio ex defectu tituli præſumitur per tricennalis temporis curſum quaſi abſceſſiſſe euanuiſſeq; videatur ſucceſsiſſeq; eius loco ac renaſci bonam fidem iuſtamq; ac probabilem confidentiam, de domini voluntate ac conceſsione accedente, bon. tex. in l. alienationis verbũ. ibi, uix eſt. n. ut non videatur alienare, ff. de uerb. ſig. quinimo ꝑ ſolius anni taciturnitatẽ ius nrũ remittere videmur, §. fi. inſt. de iniur. facit d. l. ſi quis diuturno, & l. oĩmodo ibi, nam ſi nullam, C. de inof. teſta. facit quia & ſimili, & ẽt lõge breuiore taciturnitate ius poſſeſſionis omiſſum vr̃ Iaſ. in l. j. col. fi. C. de ſer. fug. & in l. naturaliter, §. nihil cõe, nu. 88. ff. de acq. poſ. Glo. Paul. & Alex. in l. ſi de eo, §. fin. eo. ti. uide ſuprà. c. lxxix. nu. 15.

Mala fides non præſumitur ex defectu titu. poſt annos. xxx.

Quartò † intellige vt ſufficiat bon. fides orta ex iniuſta cã & ex tit. illegitimo, veluti ſi emi à minore rem ſoli ſine decreto uel ab eccleſia citra ſolẽniorũ interuentum, nã ſi bona fides adeſſe põt ad præſcriptionẽ ſufficiens citra nullius tituli, aut iuſtæ cauſæ interuentũ, ergo multo magis cum interuentu tituli minus legitimi, arg. l. vnicæ in prin. cum ibi latè traditis ꝑ Glo. & Doct. C. de rei uxo. act. & C. de teſta. l. teſta. ubi Iaſ. Cor. & alii intellige qñ cõſtabat bonam fidem interfuiſſe, nam in re dubia non præſumeretur in eo qui contra iura mercaretur l. j. C. de bo. mater. l. quemadmodũ, C. de agri. & cenſi. lib. x. c. qui contra iura, de reg. iur. in vj. ſed cum cõſtabat de bona fide tunc ad præſcriptionem tam ſufficiens eſſet, q̃ naſceretur ex iniuſta cã etiam profecta ab errore iuris q̃ ſi à cauſa legitima deſcenderet, ita tenent Glo. in l. ij. C. vbi cã ſtatus agi debeat, cũ qua tranſeunt Doctores ibi Gloſſ. cum qua tranſeunt Docto. ibi in l. ij. C. ſi quis ignorans rem minoris eſſe, Bar. in l. ſed & ſi lege, §. ſcite ꝑ tex. ibi, ff. de peti. hæt. Paulus in l. Celſus, col. j. ff. de vſuc. Idem Paul. in l. nunq̃ in fi. eó. titu. Afflict. deciſ. xl. nu. 12. Pau. in l. ij. §. ſi à pupillo nu. 4. ff. ꝓ emp. Idẽ in l. venditioni, C. e. ti. Ant. Rub. conſi. lxxv. Balb. in l. Celſus, de præſcr. iiij. not. n. 15. Couar. in c. poſſeſſor. de reg. iur. in vj. par. ij §. vij. Aym. de anti. tẽp. iiij. pt. fol. 157. Cor. cõſ. cclxxvij. lib. iiij. Fel. in c. de quarta, n. 34. de præſc. Ant. & Imo. in c. ꝑuenit, de empt. & vend. Imo. & Ant. in d. c. de quarta, Fel. in c. ſi diligenti, col. iij. de præſcrip. Emanuel. de à Coſta Luſitanus ĩ l. ſi ex cautione, C. de nõ nume. pec. pag. 55. Alex. cõſi. cxxvij. lib. iiij. colũ. iij. Pinel. nu. 11. in auth. niſi tricẽnale, C. de bo. mater. q hanc dicit cõem tener & dicit cõem Balb. vbi ſuꝑ. not. iij. dicit cõem Rub. ubi ſupra. Bal. in l. nullo, n. 4. C. de rei uẽ. Rip. in l. j. nu. 9. ff. quo. bon. Alexandri. conſi. lxxv. col. ij. vbi hãc dicit cõem & cõſil. cliiij. ad fi. ſentit Tiraq. de præſc. Gloſ. ij. §. j. uer. bona. 8

Bona fides orta ex iniuſta ca an ſufficiat ad præſcr. ardua q.

Contrariã partẽ tenẽt Fel. in c. de quarta, ſuprà alle. nu. 35. Pau. Caſt. in d. l. Celſus, in prin. Idẽ cõſi. lxxij. qa fruſtra, ad fi. prour, refert Fel. ubi ſuꝑ. qui ẽt alleg. huius partis fautores Cinũ in l. ſi quis emptionis, §. j. de præſcr. xxx. anno. & Bar. in d. §. ſcire, Glo. in c. ii. de his q̃ fiunt à præla-

prelato Gl. in c. apoſtolicæ, de don. cũ qbus trã ſeur ſimpliciter Doc. ibi, Glo. in c. cura de iure patro. Abb. in dict. capitu. de quarta, Idem Abbas, in capitu. cum non liceat de præſcription. ſentit Fel. in d. c. ſi diligenti, nu. quarto, & nõ deſunt qui hanc dicant cõem ut per Aymo. de antiq. teme. par. iiij. uerſi. materia iſta, nu. 7.

Quid dicendum? & ſanè prior opinio negatiua ut non noceat, quòd illa bona fides oriatur ex titulo inutili, & à iure improbato, eſt longe uerior, per dict. §. ſcire, & l. pro legato, l. fina. ff. pro legato, l. fina ff pro ſuo, l. non ſolum, §. quod vulgo, ff. de uſucapion. l. quod uulgo. ff. pro emptore, nam in præſcriptionibus bona fides non tam poſitiue deſideratur, quàm ſeu priuatiuè, id eſt, quod abſit perfidia, & mala fides vt dd. ll. & capitu. vigilanti, & capitu. fina. de pręſcription. & capitu. ſi virgo, trigeſima quarta quæſtione ſecunda quæ cum abſceſſerit non refert qua ex cauſa abſceſſerit, ideſt ſiue ex peritia ſiue ex imperitia, aut ſtultitia, facit, l. ſi per errorem, ff. de iuriſdi. omnium iud.

Tenendo hanc partem ad omnia iura in cõtrarium per Doctor. adducta reſpondetur in præſcriptionibus regulariter tria inter ſe diſtincta, & ſeparata deſiderari, ſcilicet poſſeſſio, titulus, bona fides ut altero horum trium deficiente non contingat pręſcriptio, l. vnica, C. de uſucapionib. tranſ. in princip. inſtitut. de vſucapion. l. ſine poſſeſſione, l. Celſus, iij. ff. de uſucapio l. ſecunda, C. pro emp. l. ij. §. ſi à pupillo, eodem titu. ff. titulus autem à lege improbatus pro non titulo habetur, d. §. à pupillo, & dict. l. ij. cum ſimilibus & ſic licet ab illo titulo contingenter profecta ſit bona fides, adhuc tamen ceſſat præſcriptio non quidem ex capite bonæ fidei ceſſantis (affuit enim ſatis ſufficiẽs ad officium ſuum peragendum) ſed ceſſat præſcriptio ex capite tituli deficientis, l. qui heredi, plures, ff. de condi. inſtitu. nam & ſimiliter licet titulus eſſet legitimus, & bona fides indubitata, tamen poſſeſſio foret interrupta ceſſaret præſcriptio, l. cœptam, cum ibi notatis, ff. de vſuc. l. more, C. de rei uend. quod alibi plenius diximus, & aliquid ſuprà, c. lxxvij. nu. 9.

9 Infertur † quòd ſi pater habebat uſumfructum in bonis maternis filij ſui, quem habebat in poteſtate. eamq; rem vendidit mihi contra l. j. C. de bonis maternis, eam præſcribere potero annis triginta ſi ignarus eram illius legis ꝓhibitionis, quia hæc bona fides orta ex hoc iuris errore ſufficit, & titulus ille qui pro nullo eſt in pręſcriptione longiſſima non nocet, l. ſicut, l. omnes, l. cum notiſſimi, C. de præſcript. triginta annorum, tenent in ſpecie Cinus, Alberic. Paulus, & Pinellus, numero 12. in authen. niſi tricennale, C. de bon. mater.

Preſcrip. xxx. anne. datur emẽ tirẽ i qua paterſam. habebat uſumfru.

Infertur etiam deciſio illius articuli † an pſcriptio tanti temporis cuius initij memoria non exiſtat procedat cum mala fide? qua in re ſunt qui teneant procedere etiam cum mala fide, ita tenet Decius, numero 12. in l. traditionibus, C. de pact. qui refert idem tenuiſſe Salicet. in l. ſecunda ad finem. C. de ſeui. & aqua Ioannes Zenobius de Vbaldis inter cõſilia Bald. conſilio ccclxx. verba reſcripti libr. iij. Boerius deciſione xxxix. nume. 7. Decius conſil. cccc xvij. in cauſa domini operarii, numero. 5. uer. ſimiliter nec bona fides; Idem Decius conſilio dcxxxviij. communitas Spadiæ, nu. 4. 10

Mala fides nocet etiam in præſcr. im memoria h ard. q.

Contrariam partem ut in tali præſcriptione bona fides exigatur, nec procedat cum mala fide, tenent Gloſſ. penultima in capitu. j. de præſcription. in ſexto, & ibi Francus colum. fina. ſequitur deciſio Neapolita. ccclxviij. colũ. quarta Angelus Aretinus in §. furtiuæ, colum. prima, inſtitu. de vſucapionib. Abbas Panormitan. in capitu. fina. nota. j. de præſcript. Dominicus in capit. ſacroſancta, xxij. diſtinctione Felinus in capitu. cum nobis, columna. j. de præſcription. Aymon Crauet. de antiquita. tempor. part. iiij verſiculo materia iſta, nume. 19. Idem Crauet. conſilio cxlvj. Alexandrinus conſilio xiij. columna quarta in fine. Bertachinus uerſicu. pręſcriptio quòmodo cauſatur in ſuo repertorio, Orlandus de Curte inter conſilia Calcanei conſilio ſexto columna penulti. Iaſõ. conſilio xxiiij. colum. penulti. lib. iij. & hæc opinio longe uerior eſt, & receptior videtur, ꝓ qua urget generalitas capitu, poſſeſſor, de regul. iuris in ſexto, capitu. vigilanti, & capitu. fina. de præſcription. præſertim cum ut diſſeruimus tanto per ſidior mala fides quanto diutius, & durat & detinet animam poſſidentis in peccato, & periculo ſalutis æternæ; facit quia legislatori curæ eſſe debet non ſolum ut peccatum commiſſum puniatur, aut purgetur, ſed etiam ut peccandi occaſio remoueatur capit. ne captandæ, & capitu. deteſtanda, de conceſſion. præbendæ capitu. fina. eodem titu. lib. vj. l. de fideicommiſſo, C. de tranſation. l. prima, ibi non iniquis rationibus, & l. fina. C. de pact. l. ii. in fin. ff. quibus ut indig. l. ſecunda, §. interdum, ff. de vulgari. §. ſin autem quis formidoloſus, inſtit. de pupilla. l. quidam in iure §. fin. cum l. ſequent. ff. de donatio. Sed ſi aliter diceremus peccandi occaſionem palam præſtaremus. ergo, &c. & deniq; peccatum certum, & indubitatum admitteremus, ergo, &c. Quod procedit in mala fide certa, & indubitata non ſic in ea tantum quæ coniecturis præſumeretur, puta ex oſtenſione tituli à lege improbati 11

vt ſuprà diſſeruimus illà enim malæ fidei præſumptio ut tollitur, & euaneſcit per curſum temporis tricennalis longè magis euanuiſſe ui debitur per tempus centum annorum aut eorum quorum memoria non exiſtat ut ex communi opinione ſuprà edocemur, quod & Aymon Crauet palàm admittit ubi ſuprà, & hoc caſu poteſt defendi opinio contraria, quòd plerunq; & regulatiter vt procedat neceſſe eſt, qa non uideo ut mala fides certa & indubitata ꝑbari poſsit, niſi per ipſius confitentis confeſsionem, cum regulariter indicijs tantũ & coniecturis probetur, l.penulti. C.de euictionib. qđ intellige quando quis fatetur ſe ante præſcriptionem immemorialem expletam fuiſſe in mala fide, nam ſi poſt eam impletam agnoſcat ſe cœpiſſe habere notitiã rei olim alienæ id noceret nihil vt alibi tradidimus.

Ex his ergo colligitur quid dicendum ſit in
11 illo articulo quo quæri ſolet, an in quibus caſibus ſola ea præſcriptio cuius initij memoria non extat locum habet, ea impediatur & ue luti infecta reddatur per oſtenſionem tituli illegitimi, quale eſſet ſi in terminis capitu. primi de præſcrip.lib.vj. is qui ſe maioresq; ſuos contenderet tempore cuius initij &c. poſſediſſe & præſcripſiſſe, oſtenderet titulum illegitimum qui ab aduerſario diceretur eis dediſſe cauſam unicam poſſidendi, eoſq; eam habuiſſe tantum poſſidendi cauſam & præterea nullam, & ſunt qui putent hoc caſu impediri temporis immemorialis preſcriptionem ita tenẽt Ioan. Andr. in c.j. ad fi. de præſcr. lib.vj. Conar. in c.poſſeſſor, par.ij. §.iij. num.7. de præſc. eod. lib. Aymon Crauet. de antiq. temporum, part. iiij. verſic. materia iſta, num.3. cum plu. ſeq. mouentur, quia poſito titulo illegitimo ſequitur præſumptio malæ fidei argum. cap. qui contra iura, de reg. iur. lib.vj. l. quemadmodum, C. de agri. & cenſi. libr.x. ſicq; iure canonico ceſſat præſcriptio etiam longiſſimi temporis vt tenent Glo. in c. apoſtolicæ, de donat. Pau. Caſtr. conſi. lxx. quia fruſtra, colum. fin. Idem conſi. ccccxxix. in quadam informatione lib.j. Abb. conſi. xxxiiij. col.j. lib.j. Felin. in capi. de quarta, num.35. de præſcrip. Abb. conſi. xix. libr.ii. Alex. conſi. lxxiiij. colum. fin. lib.ii. Idem Alex. conſi. xlvj. lib.iii. Socin. conſi. xxix. col.vij. in ii. dubio, libr.j. eſt communis opinio ſecundum Felinum vbi ſuprà & ſecundum Aymonem de antiquit. par.iiii. verſic. materia iſta, nume. 6. Curt. iun. conſi. fi. col.iii.

Præſcrip. tgis immemorialis an ceſſet ſi appareat de ti. illegitimo ardua. q.

Contrariam tamen partem ut poſito titulo illegitimo non ſequatur præſumptio malæ fidei, & conſequenter vt etiam tunc de iure canonico procedat præſcriptio longiſsimi temporis triginta, vel quadraginta annorum tenent Pau. Caſtr. ſibi contrarius, conſi. ccccvi. col.iii. lib.j. incipit ſatisfaciendo, Roma. cõſi. cxxiii. circa primum dubium, colum.iii. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Alexãdrinus, conſi. lxxv. col.ii. ad finem. Idem Alexãdrinus, conſi. cliiii. ad fi. Guido Papæ. q. clix. Fredericus, conſi. ccxlvij. Calderinus, conſi. ij. tit. de conſti. colum.ii. Cinus in l. uenditioni, C. ꝑ empt. Abb. conſi. xxxvii. lib.j. & alij quàm plures relati per Aymonem vbi ſuprà numero.7. qui hanc etiam partem ſatis receptam putat & ipſe exiſtimo receptiorem eſſe, quam & tenet Ripa in l.j. numero.9. ff. quorum bonorum Bald. in l. nullo. C. de rei uendi. Imola in l. nunquàm, ff. de vſucapio. Soci. conſi. xxxiii. colum. iii. lib.iiii. ſequitur & dicitur communem opinionem nullo ferè relato Couar. in c. poſſeſſor, par.ii. §.v. num.2. de reg. iur. lib.vj. Balb. de præſcrip. in ii. par. iii. part. q.vj. Idem Balb. ibid. q. ii. iiii. partis.

Tenendo hanc partem quę longè uerior eſt per generalitatẽ l. ſicut & l. omnes, & l. cum notiſſimi, C. de præſc. xxx. annorum ne iura illa temerè corrigantur contra l. ſi quando, in princip. C. de inofficioſo teſtamento. & ex communi opinione ſuprà relata ſufficit bona fides orta etiam ex ſtulta cauſa. Et quia licet poſito titulo iniuſto & illegitimo præſumatur mala fides, tamen illud eſt & procedit, quoad impediendam longi temporis præſcriptionem, non etiam quoad impediendam præſcriptionem longiſsimi temporis, ut ex communi opinione ſuprà reſoluimus poſt Bart. in l. fina. in fin. C. vnde ui. ſed cur diuerſum, nam ſi ſimul ac habitus eſt titulus illegitimus ſtatim ex legis interpretatione & præſumptione oritur mala fides, eaq; ſemel orta uidetur non poſſe mori ergo quonammodo per adiectionem decẽ uel viginti annorum ſuper longum tempus præcedens mori eam malam fidem aut aufugere interpretamur, reſpondeo, quia ex longiore domini patientia & tolerantia ea res quaſi nobis conceſſa videtur, ſicq; ea domini voluntas denuo nobis accedens fugat noſtram malam fidem præſumptam eamq; purgat, ut ſuperius diſſeruimus, ut etiam retro ab initio ſemper bonæ fidei poſſeſſores fuiſſe videamur, ſimile in l. ſi tibi homo, §. cum ſeruus, cum ibi not. & per Gloſ. Alex. & alios. ff. de verb. oblig. & quæ plenè diximus ſupra iſto libro & ſuprà iſtomet, c. nume.2.

Cum ergo qui mala fide poſſediſſe annos viginti per tituli illegitimi interuentum præſumitur, is per adiectionem aliorum decem annorum quaſi bonæ fidei poſſeſſor incipiat vide

ri,

ri;quanto magis bonæ fidei poſſeſſor videbit̃ p
adiectionem temporis immemorialis,præſer-
tim cum non ſit bona conſequentia, oſtendi-
tur unus titulus illegitimus, ergo non potuit
alius legitimus interuenire, quinimo potuit,
quod dixeris titulus eſt facti,quod non præſu-
mitur niſi probetur l.in bello.§.factæ,ff.de ca
ptiuis l.ſi emancipati,C.de colla.reſpondeam
12 †etiam ea quæ ſunt facti præſumi ex antiqui-
tate temporis l.ſi filius,C.de pet.hære.l.qui in
aliena,ad prin.ff.de acq.hær.cap.j.de præſcrip.
in vj.plenè per Roma.Alexand. & Iaſo.in d.l.
qui in aliena,& in l.ſciendum,ff.de uerborum
oblig.ubi non ſolum unum factum, ſed etiam
plura ex tali antiquitate ſi opus eſt ad rei qua
de agitur ualiditatem præſumuntur,plenè per
13 Aymonem de antiquitate in princ.†deniq; in
præſcriptione immemoriali non ex igitur ti-
tuli allegatio, nec etiam probatio vt eſt uera
& communis opinio quam tenẽt Dominicus,
Francus & alij communiter in cap.j. de præ-
ſcript.in vj Gloſſ.& Doctores in capitu.ſuper
quibuſdam,§.præterea,de uerborum ſignifica
tio.Iaſo.in l.ſi certis annis, col.fina.C.de pact.
Frederi.de Senis,conſilio.ccxxxvij.Aymon de
antiq.iiij.part.verſic.abſolutis, numero.49.ſe-
quitur & dicit eſſe communem opinionẽ Co-
uar.in d.cap.poſſeſſor,par.ij.§.iij.numero.7.&
in lib.j.reſol.capitu.xvij.numero.5. Balbus de
præſcrip.part.v.quæſtio.vij.Ripa in cap.ij.col.
fin.de iudi.Iacobi.de ſancto Georgio de feu-
dis in verb.mero & mixto imperio. Ratio ea
eſt,quia dominij acquiſitio contingit nobis
aliquando ex domini conceſſione vt in l.nun-
quam nuda,ff.de acquirenda rerum dominio
l.id quod noſtrum,ff.de reg.iur.Aliquando ex
conceſſione & diſpoſitione legis inſcio aut i-
nuito domino,ut per totum.C.de ſeruis qui pro
præmio liber. accip. l. Item ſi verberatum, §.
primo.ff.de rei uendicat. & per omnes titulos
præſcriptionum & uſucapionum tradit Dec.
in d.l. id quod noſtrum, vnde quo temporis
momento præſcriptio completur (ſiue illa lon
gi temporis ſit,ſiue longiſſimi, ſiue etiam tem
poris immemorialis,) ilico lex dominium ſeu
ius quo de agitur vero dño ademiſſe vr̃, inque
præſcribentem tranſtuliſſe illud. Quid igitur
opus eſſet tituli interuentu cum in transferen-
dis dominijs ex legis diſpoſitiones is minimè
ſit neceſſarius,ſed tantum quando ex conceſ-
ſione domini transferuntur, pro nobis, quia
quod operatur in reliquis iuribus ſeu domi-
nijs transferendis ipſiusmet ueri domini con-
ceſſio,idem operatur tempus immemoriale in
hac conceſſione legali l.j.§. fina. l.ii.in princi.
ff.de aqua pluui.arcend.l.i.§.ductus aquæ,ff.de

Facta etiã præſumuntur ex diuturnitate temporis

Tituli allegatio aut probatio non requiritur ĩ præſcript. cũ cõi.

aqua coti.& æſtiu.ergo vt in dominio per do-
mini cõceſsionẽ quæſito nõ noceret alius titu
lus à non domino habitus uel etiam ab ipſo
domino habitus,ſed minus ritè,ita etiam hoc
caſu cum per tempus immemoriale nobis à le
ge concedatur ius ſeu dominium obeſſe non
debet alius titulus illegitimus,vel non ritè p-
fectus,pro nobis,quia cuius rei ſolennitas non
deſideratur eius inutilis interuentus non no-
cet,in principio.C.de rei vx.act.l.teſtamen.C.
de teſtamen.Nec ad rem pertinuit quod qui-
dam falſo opinantur hac in re titulum à lege
præſumi tantum non etiam induci, vnde in-
quiunt ſi conſtet de illo titulo illegitimo ceſ-
ſat præſumptio legis manetq; ille poſſeſſor ti-
tulo deſtitutus, ſicq; præſcribere non poteſt,
nam id falſum eſt,quia hac in re titulus nec p̃-
ſumitur,nec fingitur,ſed ius & dominium poſ-
ſidenti à lege conceditur citra interuentum
alicuius tituli veri aut ficti aut præſumpti, ſed
ſolum occaſione illius poſſeſſionis immemo-
rialis,quemadmodum & in terminis totius ti
tuli.C.de ſeruis qui pro præmio libert.accep.
extra ordinem ius noſtrum nobis adimitur in-
que alienum tranſfertur,nam egregium ac me
ritorium facinus quod ſeruus ibi fecit nõ ſo-
let connumerari inter modos & titulos tran-
ferendi aut amittendi ius & dominium,de q-
bus per text.& Gloſſ.in l.ex hoc iure,ff.de iuſt.
& iure.& in titulis,ff.& C.pro empt.pro dona-
to,pro hærede,pro legato, p dote,pro ſuo, &c.
& ſimilia.Sic & alias iure regio per filijfami-
lias monachiſmum, aut matrimonium pater
perdit ius patriæ poteſtatis l. Tauri.47.& etiã
uſumfructum quem habebat in bonis filij ad-
uentitiis, & filius liberatur patria poteſtate.
per interuentum dignitatis ut in authẽ. conſt.
quæ de digni. Prætcrea quòd ex titulo illegi
timo præſumatur mala fides vt l.quemadmo-
dum,C.de agricol.& cenſi.lib.xj.(cum imperi-
tia poſſet præſumi argumento l.ſi per errorem,
ff.de iuriſdict.omnium iudicum l.ſticho, ff.de
opti.leg.)hæc ſanè præſumptio nimis rigida
eſt,ſicque procedit quoad impediendam lon-
gi tantum temporis præſcriptionem, non etiã
longiſſimi aut immemorialis,cum tanto ma-
gis tuendus, ac fauendus eſſet quiſquàm quan
to diutius poſſedit,ut d.cap.j.de præſcrip.libr.
vi.per totum.C.de præſ.xxx.annorum, facit ra
tio l.merito,ff.pro ſoc. ſic & alibi ius & dñium
ex legis diſpoſitiõe ab vno abſcedit citra factũ
ſuũ inq; alium migrat,l.fi.ubi multa per Doct.
C.de lega.& ferè per totum, C.de donat. quæ
ſub modo,& in l.ſi unquàm,C.de reuocan. do
natio.vbi multa per Andr.Tiraquel. verb. re-
uertatur & per Decium & Cagnolum in l. id
quod

quod noſtrum, de regul.iur. ff.ergo in præſcri
ptione tanti temporis cuius initij,&c.non in-
troducitur titulus à lege vllus uerus, aut fictus
aut præſumptus, aut pictus, aut imaginarius,
ut contrarium exiſtimantes confabulari nobis
videantur, & loqui ſine vlla lege, quinimo con-
tra plures leges ſupra relatas, uel dicant ipſi no
bis ſi interfuit titulus an ſit nominatus, uel in-
nominatus, & qua voce, aut nomine nuncupa-
tur, profecto neceſſe habebunt fabellis fabel-
las addere. nobiſcum ſentit Felinus poſt An-
tonium quem ipſe refert in capitu.cum nobis,
colum.iij.de præſcription. Alexandrinus con-
ſil. xiij.colum .iij. dum aiunt eſſe præſumptio-
nem iuris, & de iure pro præſcribente tempo-
re immemoriali contra quam nulla admittiẽ
probatio præter confeſſionis; Gloſſ. approba-
ta, in l.ſiue poſſidetis, C.de probation pro no-
bis quod tradunt Gloſſ. in §.multis, inſtitut.
de liberti. Bal.in l.neq; quicquam, §.ubi decre
tum, colum.ſexta, ff.de officio.procon. Iaſ. con
ſilio.xx. colum.iij libro tertio, Decius. conſi-
lio clxiij colum.vj.& in capitu. nouit, colum.
14 nona.de iudi. dum tradunt † quòd eius rei in
teruentus ſiue legitimus ſit ſiue illegitimus mi
nimè nocet, quoties eius omnino defectus
ſeu abſceſſus non poſſet nocere, quæ nota quia
habuimus de facto in cauſis quàmplurimis, &
ſummorum virorum.

Defectus ubi nõ noceret iter uẽtus inutilis nocere nõ põt

15 Infertur † ex ſuperioribus minimè admittẽ
dam eſſe opinionem Aymonis Crauet.de anti
quita.temporum par.iiij.verſicul. abſolutis, nu
mero 60. & eiuſdem ibidem, verſicu. materia
iſta, numero 3.cum plurib.ſequen. dum contẽ
dit, quòd ſi titulus inutilis oſtendatur ac illegi
timus inficit præſcriptionem immemoria-
lem, uel impedit eius conſumationem, uel ſal-
tem effectum, allegat eiuſdem ſententiæ fauto
rem Alexand. conſilio cxiij. columna prima,
libro primo qui loquitur in quaſi poſſeſſione
tantum longi temporis, aut longiſsimi non au
tem immemoriali, quinimo etiam in longiſſi
mo, ut procederet eius opinio, ut patet ex ſu-
pradictis allegat Paulum Caſtrenſ.conſi. cccc-
xxiij. columna ſecunda in fin. numero ſecun-
do libro ſecundo, qui potius in contrarium in

Tit.inutilis nõ uitiat præſc. etiam longiſ. temp.

16 clinat † licet cum conſtaret de iniuſto, & illici
to initio variet ibidem. Idem repetit ipſe Ay-
mon vbi ſuprà quanto autem diſtet titulus il-
legitimus, id eſt, minus rite habitus à cauſa ne
faria, & turpi vitioſo iniquo ac iniuſto initio,
nullus ſanus non viderit, quinimo etiam ſi o-
ſtenderetur ac probaretur aliquod initiũ tur-
pe ac uitioſum, adhuc opinio noſtra procede
ret, quia non ſequitur quod præter illam cau-
ſam iniquam & iniuſtam vel etiam, turpem

Præſcript immemorialis non nocet initium uitioſum.

poſsidendi non quoq; potuiſſe adeſſe & in-
teruenire aliæ cauſæ poſsidendi iuſtæ, & hone
ſtæ, uel indifferẽtes, & tempus cuius initij, &c.
† facit verum omne poſſibile facitque vt uideã 17
tur interfuiſſe omnia quę oporterẽt quibusq;
opus eſſet ad perficiendam talem præſcriptio
nem, uel tale ius inducendum vt dicto capitu.
primo, de præſcriptio.libro ſexto, cum ſimili-
bus ſuprà alleg. & quæ tradũtur in locis ſuprà
allegatis præſertim cum ex communi ſenten-
tia diximus ſupra poſt Bartol.in dicta leg.fi-
na. C.vnde ui. quòd etiam ſi conſtet ex legis
præſũptione de vitioſo ingreſſu poſſidẽdi ad
huc ex tempore lõgiſſimo vitium illud purga
tur, quanto ergo magis per tempus cuius ini-
tij, &c. nam & ſi ad talem poſſeſſionẽ iuſtificã
dam Imperatoris vel Papæ conceſſio neceſſa-
ria foret, ea interfuiſſe præſumeretur, ut ibi,
uel tale tempus pro tali conceſsione haberi, d.
l.ſecunda in princip. ff.de aqua pluui. & ibidẽ,
l.prima, in fin.cum ſimilibus, ſuprà alleg. ſi ad
talem effectum mille rerum aut qualitatũ con
curſus ac interuentus forent neceſſarii om-
nes interfuiſſe viderentur, ſi ſummorum prin-
cipum diſpenſationes mille neceſſarię dicerẽ
tur, omnes quoque interfuiſſe viderentur, ut
dd. iuribus, quid ergo deeſſe poterit.

Tempus imemoriale facit uerum oẽ poſsibile.

Ad l.obligationum ferè, §.placet, ff.de act.
& oblig. dum ait tempus non eſſe modum in-
ducendi obligationem reſpondetur, procere,
in obligatione perſonali non ſic in iure & do-
minio reali transferendo vel adimendo. Præte
rea ea lex non procedit in tanto tẽpore, &c.ut
tradunt Docto.in l.ſi certis annis, C.de pact. &
in l.fina.C.de lega. ſicque de uitioſo initio ap-
parere non poteſt, quia licet probetur, tamen
lex præſumere potuit & voluit interuentum &
concurſum neceſſariorum ad illud vitium ſup
plendum, velut rectius loquar omnia neceſſa-
ria lex ipſa adiecit, ſicque ſupplementum re ve
ra induxit nõ per modum præſumptionis, ſed
realis dationis & inductionis, & conceſſio-
nis, deniq; pro nobis ſtat regula nec iſta exce-
ptio bene probatur nec dubito qn regulã tenẽ-
tes qui innumeri ſunt interrogati de ueritate
huius exceptionis eam negarent.

Ex † ſuperioribus dum diximus vitium ma 18
læ fidei præſumptum quod oritur ex titulo mi
nus ſolenni purgari per lapſum temporis lon-
giſsimi, ita vt poſſeſſor bonæ fidei ſemper fuiſ-
ſe retro intelligatur, infertur quòd ſi ſpurius
errore iuris ſe legitimum putabat, cum legiti
matio à ſe impetrata eſſet illegitima, & minus
ſolennis, & ſic patris hereditatem annis tri-
ginta poſſedit, eam præſcripſiſſe videbitur, qa
ut diximus ſuprà ſufficit bona fides etiam or-
ta ex

Spurius impetrauit diſpenſationem nõ ſolẽnẽ ſicq; patris bona xxx. ann. poſſedit nõ preſcribit eo ca.q.

ta ex errore iuris, uel mala fides inde præſum
pta iuxta cap. qui contra, de reg. iur. in vj. cum
concor. ſuprà alleg. purgetur per lapſum trigin
ta annorum & in præſcriptione triceunali titu
lus nullus deſideretur, & ſic inutilis non no-
ceat l. ſicut l. omnes C. de præſcriptione trigin-
ta annorum iuncta l. vnica in principio. de rei
uxo. action. C. ita in ſpecie tenent Bald. nume.
3. in l. nullo, C. de rei uendica. Ripa. numero. 9.
in l. i. ff. quorum bonorum qui hoc multũ exal
tat quaſi vſitatisſimum. Quid dicendum? &
puto oppoſitũ verius eſſe, vt ceſſet præſcriptio
19 etiam longisſimi temporis † per tex expreſſum
Intel. l. ne- in l. nemo, ff. pro legato vbi tex. ait eum qui in-
mo, ff. pro capax legati eſt non poſſe vſucapere titulo pro
legato. legato, ſubdit rationem (& hoc eſt quod expẽ
dimus,) quia ea inquit poſſesſio ex iure teſta-
menti proficiſcitur ergo ibi vſucapio non im-
peditur quaſi in titulo eſſet vllum vitium aut
in bona fide, ſed ſolum quaſi in ipſamet poſſeſ
ſione vitium eſſet, nam ſine poſſesſione præ-
ſcriptio non procedit c. ſine poſſesſione de reg.
iur. in vj. l. ſine poſſesſione, ff. de vſucap. poſſeſ-
ſionem autem ciuilem intellige, quia ex ea ꝓ-
ficiſcitur vſucapio non ex poſſesſione naturali
tantum l. j. §. per ſeruum qui in fuga, ff. de acq.
poſſ. nec dubium eſt quin inceſtuoſus quin eſt
incapax bonorum paternorum, incapax intelli
gatur nõ ſolum quo ad eorum proprietatem,
ſed ẽt quo ad poſſesſionem, lex. n. id proſpectũ
voluit ne patronũ quicquàm ad tales filios ꝑ-
ueniret vt ſic à talium turpium liberorum pro
creatione parentes abſtinerent, quæ lex ſatis
inconſulta eſſet ſi quemadmodum tales libe-
ros proprietatis bonorum pa. incapaces fecit
non quoq; & poſſesſionis incapaces faceret, cũ
ex ſola poſſesſione plures utilitates naſcantur,
puta fructuum acquiſitio, vſucapiendi condi-
tio, & ſimilia l. bonæ fidei, ff. de acq. rerum do-
minio. §. ſi quis à non domino, inſtit. de rerum
diuiſion. cum ibi nota. iuncto dicto. §. per ſer-
uum, & ideo ipſamet poſſesſio inficitur ac pro
infecta & pro non habita habetur in d. l. nemo.
& hoc, ſanè eſt quod mihi uiſus eſt ſenſiſſe iu-
reconſultus ibi in verbis ſuprà expenſis. cũ er-
go illa poſſesſio inſpecta legis cenſura nulla ſit,
ergo non perdurauit per tricennium cõtinuũ,
quinimo neq; per momentum temporis, ſicq;
is non modo præſcriptionem expleſſe non vi-
detur, ſed nec etiam eam inchoaſſe videtur, cũ
nunquàm poſsidere cœpiſſet. Ad idem l. fin. ff.
pro hærede, & nobiſcum videtur tenere Bart.
licet moueatur alia ratione parum tuta in cõ
ſi. cxix. dominus Dominicus.
20 Vnde infertur longè facilius ceſſare longi tã
Spurius tum temporis præſcriptionem, vt rectè tenue-
runt Bald. num. 4. in l. nullo. C. de rei vendic. vbi hoc caſu
Salic. & Bald. in l. id quod pauperibus, C. de epi non præ-
ſcop. & cleri. Salice. in l. ij. C. pro emp. Ripa, nu. ſcriberet
9. in d. l. j. ff. quorum bono. poſt Gloſ. in l. nemo, lõgo tem-
ff. pro legato & Ripa ait vbi ſuprà hanc eſſe cõ pore.
munem opinionẽ tenet Alex. conſi. lxxiiij. cir-
ca primum, num. 7. verſic. circa ſecundum, Cu-
manus in l. nemo, ff. pro legato, Bart. conſ. cxix.
dominus Dominicus, num. 4.

Contrarium tamen etiam in longi tempo-
ris præſcriptione tenuerũt Iacob. de Rau. Ray
nerius de Forli. & Aug. in d. l. nemo, & Pau. Ca-
ſtren. conſi. cexxviij. quem non inuenio licet al
legetur per Ripam vbi ſuprà. Quid dicẽdum?
& ſanè Bald. & alij ſuprà relati qui commu-
nẽ opinionem tuent mouentur eo quòd tem-
pus in præſcriptionibus ſupplet defectum titu
li l. clauibus, ff. de contrah. emp. non autem ad-
dit capacitatem, ſed etiam ſi huic inceſtuoſo
filio incapaci pater ipſe traderet eum domi-
num non faceret, ergo abſurdum eſt ꝙ tempus
plus operetur quã vera traditio domini eiuſq;
concesſio. Sed iſtorum ratio ut nobis videtur
nulla eſt, nam in ſpecie noſtra adeſt & tempus
& ipſius domini concesſio, ponimus enim ip-
ſum patrem bona ſua huic filio dediſſe vel ex-
preſsim in teſtamento uel tacitè cum inteſta-
tus decederet l. conficiuntur, ff. de iure codic. l.
j. §. fin. ff. de lega. j. & contendimus vt quòd ip-
ſius patris concesſio per ſe ſolam efficere non
potuit, posſit cum temporis adiectione, aliun-
de ergo quærenda ſunt fundamenta ad com-
munem opinionem tuenda, & ſanè ex defectu
tituli hæc præſcriptio non impediretur (vt te-
nentes communem ſententiam falsò opinabã-
tur) ſed magis ex defectu poſſesſionis ut ſu-
prà docuimus, id quod neutrius partis fauto-
res percepiſſe uidentur.

Ad tex. in l. ſi vir, ff. pro dona. l. ſi id quod, ff.
pro dereli. iuncta l. j. §. ſi uir, ff. de acq. poſſeſ. re-
ſponde diuerſum eſſe, quia non tam prohibita
eſt dona. inter uirum & uxorem quàm inter pa-
trem & filium ſpurium, ſicq; illo caſu ſola do-
minij tranſlatio prohibetur, quia non tã ama
re neque quaſi vt inter infectos, &c. argumen.
l. ſi id quod §. j. ff. de dona. inter uirum, hoc au
tem caſu tam dominiique ꝙ propr. acquiſitio
prohibetur.

Extat ergo ex † ſuperioribus in quæſtione
ſpurij ſeu inceſtuoſi ceſſare præſcriptionem nõ
ſolum longi temporis, quod à pleriſq; rece-
ptum eſt, ſed etiam longisſimi temporis trigin
ta vel quadraginta annorum, id quod noue cõ
tra Ripam & Bald. aduertimus, † ſed an præſcri
ptio illo caſu eus tẽporis cuius initii memo- 21
ria non ſit, locum habebit, mouet quæſtionẽ Præſc im-
quod memoria-

lis non nititur in ſola poſſeſſione ciuili, ſed naturali detentatiōe contenta eſt.

quòd ſine poſſeſſione præſcriptio etiam per annos plures quàm mille contingere nequit d.l. ſine poſſeſſione, cum ſimilibus ſuprà allegatis, ſed hic ex legis interpretatione poſſeſſio nulla erat ut ſuprà diximus ergo, &c. adhuc tamen magis eſſe videtur vt immemoriali præſcriptioni locus ſit, nam licet à ſui primordio infecta uideatur ea poſſeſſio, ut neq; ille poſſedisſe uideatur ciuiliter, quo ad reliquas præſcriptiones ſiue longi ſiue etiam longisſimi temporis, tamen quo ad hanc acquiſitionem quæ per tēpus immemoriale contingit (quæq; non connumeratur inter ſpecies præſcriptionis, ſed naturalibus acquiſitionibus proximior eſt) vel nō videbitur infecta ciuilis poſſeſſio, uel ſola naturalis ſufficiet, quia iura de acquiſitione hac loquentia ad ſolam poſſeſſionem naturalē reſpexiſſe videntur, eiq; illam vim & poteſtatem præbuiſſe arg. l. i. §. fin. & l. ii. in prin. & in §. fi. ff. de aqua pluui. arcen. & l. j. §. ductus aquæ, ff. de aqua quot. & æſti. cap. i. de præſcrip. lib. vi. vt licet præſcriptiones in ciuili poſſeſſione nitātur l. i. § per ſeruum qui in fuga, ff. de acq. poſſ. tamen hæc acquiſitio magis in poſſeſſione naturali niti uideatur uel etiam in nuda detentatione, ergo multum refert utrum ceſſante mala fide præſcriptio ex defectu tituli vel cauſæ iuſtē poſſidendi impediatur, an vero ex defectu ipſius poſſeſſionis. nam defectus poſſeſſionis ciuilis & etiam naturalis & etiam detētationis non ſuppleretur etiam curſu mille annorum at defectus poſſeſſionis naturalis & poſſeſſionis ciuilis ſtante naturali detentatione ſuppletur tempore immemoriali tātum at defectus iuſtæ cauſæ poſſidendi ſuppletur. xxx. vel quadraginta annis, quaſi maius impedimētum ſit ceſſare etiam detentationem quæ ceſſare poſſeſſionem maiusq; ceſſare poſſeſſionem q̄ ceſſare iuſtam cauſam poſſidendi.

22 Intel. c. ad decimas, de reſt. ſpol.

Ex ſuperioribus† infertur nouus & elegans intellectus ad c. ad decimas, de reſti. ſpoliatorum, nam ibi illi canonici inſpecta legis cenſura non poſſidebant, quià cum etiam clerici videantur incapaces decimarum, iure dominij habendarum quaſi loco patrimonij, quia licet eas tanquàm beneficiati & eccleſiæ nomine habere poſſint, tamen propriò nomine proprioque iure. & quaſi ut propium patrimonium habere non poſſunt, non magis quàm laici. vt reſoluit Couar. reſol. lib. j. c. xvij. nu. 7. ſequitur q̄ ibi eas tanquàm proprium patrimonium habere non poterant prout volebant, ideoq; dicit tex. in d. c. ad decimas, niſi earum poſſeſſionem legitimè aſſecuti fuerint, ſicq; cum earū poſſeſſionem legitimè aſſequenti non fuiſſent vti earum incapaces, legitimè ab ipſis fuerunt ſpoliati, nam qui decimarum habēdarum incapax à iure cenſetur, vel alterius rei, cuiusq; incapax eſſe iubetur, is expers eſſe intelligitur non proprietatis tātum, ſed poſſeſſionis quoque, vt proximè diſſeruimus, vnde remedio poſſeſſorio (quale eſt recuperādę interdictum) vti non poteſt, nec ei à lege accommodatur, ſicq; interdictum recuperandæ quod illi canonici intendebant merito eis fuit denegatum, quod minimè denegaretur ſi tales decimas eccleſiæ ſuæ deberi & ei reſtitui poſtulaſſent, iuxta ca. ad apoſtolicæ, de decimis, cum eccleſia in aliena diœceſi iure ſiue dominij ſiue poſſeſſionis decimas habere poſſit & capax ſit: ſingularis autem perſona ſiue laicus ſit ſiue clericus eas habere non poſſit nec capax uideatur. Dicet quis vnde nobis reuelatum aut notum, quòd illi canonici non nomine eccleſiæ, ſed quaſi ꝓprium patrimonium decimas illas uēdicarēt, reſp. vtrunq; fateor incertum eſſe, ſed cū horū caſuum neutrum ibi ſatis aperiatur, is potius intelligendus qui iuribus non aduerſatur q̄ alter qui omni iuri repugnaret, præſertim, qa cum ſummus Pontifex ibi ad caſus contingentis deciſionem reſponſum dederit, conſtat ad vnum tantum factum tunc contingens non ad plura reſpondiſſe, vnde ex reſponſo & deciſione ipſius Pontificis apparet ſeu ſaltem uerosimilius credetur eos canonicos decimas illas magis quaſi iure & nomine proprio quàm iure aut nomine eccleſiæ ſuæ vſurpaſſe, ideoq; nihil boni pro ſe allegabant, præter illam poſſeſſionem quam illegitimam ſuſpectamq; pontifex ſumus iudicauit, & cum ex reſponſione arguatur qualis fuerit interrogatio arg. l. Titia, §. idem reſpondit, ff. de verb. obliga. & §. præterea, inſt. de inut. ſtip. ſane ex reſponſione ſummi pontificis ſpeciem quæ ibi euenerat talem fuiſſe qualem nos poſuimus veroſimilius eſt q̄ aliam cum ſic omnia iura quieſcāt, & ſi aliter intelligeremus tex. ille vt in mane ſaxū in imū flumē deturbatum, aquam perſpicuam ac ſedatam turbidam obſcenamq; redderet, ſic ius noſtrum turbidū ac nebuloſum præberet quo ad omnem materiam, interdictorum, iuſtificatur noſter intellectus, quia in dubio tales clerici potius ad ſuam utilitatem propriam quàm ad commodum eccleſiæ egiſſe præſumēdi ſunt argu. l. & magis, ff. de ſolutionibus l. ſtipulatio iſta. §. alteri, ff. de verb. oblig.

Poſtremo multa ad bonam uel malam fidem pertinentia diſſeruimus ſuprà in prima. ſecunda & tertia par. vnde quæ hic deſunt petenda ſunt.

Iuriſdi-

CAP. LXXXII.

1 *IVriſdictio ſuprema an præſcribi poſſit ingens pugna.*
2 *Reges creatos ſubditorum gratia.*
3 *Subditi quando poßint in ſuam laxitatem ſe ſe uindicare.*
4 *Naturæ ſuæ queq; facile redunt.*
5 *Iuri naturali derogare ut poſſimus.*
6 *regnum ſucceßione à tempore immemoriali delatum non ſubeſſe ſubditorum arbitrio.*
7 *Pretio qui ſubditum ſe fecit, an ſe liberare poſſit.*
8 *Præſcribi poteſt tempore immemoriali ut appellationes etiam ultimæ non ad regem, ſed ad aliquẽ magnatum deferantur contra nouiß.*
9 *Italiæ ciuitates an potuerint ſe ſubducere ab imperio contra Decium & Ange.*
10 *Præſcribi poteſt tempore immomoriali ius concedendi ueniam ætatis, contra Romanum.*
11 *serui fugientes an ſui iuris fiant.*
12 *Noſtrum interdum ſine facto noſtro nobis aufertur.*
13 *Seruitus eſt contra naturam.*
14 *Seruitutis imago eſt alienæ dictioni ſubeſſe.*
15 *Seruitutis onera.*
16 *Seruus qui ſponte uendidit ſe ſe, deterioris conditionis eſt, quàm reliqui ſerui.*
17 *Iuriſdictio ſuprema an tempore immemoriali iure regio præſcribatur.*
18 *Imperium an etiam poſt tempus immemoriale poſſumus effugere.*
19 *Hiſpani populi à Mauris iure erepti.*
20 *Maieſtatis læſæ crimen committitur contra ciuitatem liberam cum multis contra non paucos.*
21 *Hiſpaniarum reges ut iure Imperatorum utantur declaratio noua.*

QVINTA PARS QVAE RES illas intuetur, quæ præſcribi poſſunt uel non poſſunt.

SVprema iuriſdictio an præſcribi poſſit, uetus controuerſia eſt, & quia is modus loquendi malè aptus uidetur, ideo in eo quęſtionẽ eſſe aduertimus, † an qui olim ſubditi erant poſſint tempore cuius initij memoria non ſit acquirere libertatem alienæq; ditionis laxitatem, ac per contrarium qui liberi erant, eo tempore cuius initij, &c. poſſint ſub aliena ditione ac imperio redigi? cuius rei uera cognitio à principijs iuris naturæ ac gentiũ petenda eſt, iure enim naturæ omneis homines liberi naſcebantur, neq; ullius ditioni, aut

Iuridictio ſupremà an præſcribi poſſit ingens pugna.

imperio ſubijciebãtur. l. manumiſſiones, ff. de inſti. & iure, §. ius autem gentium, inſtitu. de iure natur. Vnde Vergilius ſic ait.

Ante Iouem nulli ſubijciebant arua coloni
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat.

Et Horatius Satyra. ij. lib. ij.

Nam proprie telluris herum natura neq; illum
Nec me nec quenquàm ſtatuit. nos expulit ille
Illum aut nequities aut uatri inſcitia iuris.

Vt enim leo leoni, aper apro, bos boui, urſus urſo, vulpes vulpi nõ imperat, ita quoq; homo homini ut imperaret non tam à iure naturæ effluxiſſe, quàm à iure gentium deſcendiſſe intelligendum eſt, l. prima, §. fina. ff. de inſti. & iure, l. veluti. eodem, ibi, veluti. erga Deum religio vt patriæ, & parẽtibus pareamus. à iure enim naturæ id tantum profectum fuiſſe intelligendum eſt, cuius notitiam ac peritiam certam ac indubitatam habemus, vt dict. l. prima §. fina. cum l. ſequen. §. ſingulorum, inſtitut. de rerum diuiſio. parentes autem noſtros non certo, & indubitanter nouimus, ſed audiuimus ac credimus, argumen. l. filium eum diffiniuimus ff. qui ſunt ſui uel alieni iuris, l. Lucius, ff. de cõditio. & demon. ergo quòd eis parere debeamus piam fidem accommodantes non tam à principijs iuris naturæ certis ac indubitatis, quàm 2
à iuris gentium præceptis effluxiſſe intelligendum eſt. † Verum licet initio hominum nulli naſcerentur ſerui aut alienæ poteſtati, ditioni imperio, iuriſdictioni ſubditi ac obnoxij, tamen pleriſq; hominum qui legibus, aut moribus reguntur cœperunt principibus magiſtratibusq; ſe ſuaq; committere, l. ij. in princi. ff. de origin. iuris, & d. l. ij. §. deinde quia difficile, & §. nouiſſimè, idq; non tam ipſorum principum gratia, quàm ob propriam ipſorum ſubditorum vtilitatem factum intelligendum eſt, arg. d. §. nouiſsimè, & d. l. deinde, quia difficile dixi controu. illuſtrium c. j. ſed & alii ſubditi eſſe cęperunt vi & bello argumen. d. l. manumiſsiones, & l. hoc iure, ff. de iuſti. & iure, & §. ius au- 3
tem gentium, §. bella, inſtitut. de iure natur. † Sed ſiue ui ſiue ſponte ſua ſubditi eſſe cœpiſſent, non dubium eſt quin poſſent in ſuam laxitatem ſe ſe recipere ac uindicare, argumen. l. ſecundę, §. exactis deinde regibus, ff. de origine iuris, §. Item ea quæ ab hoſtibus, inſtitu. de rerum diuiſione, leg. nihil, in princip. ff. de captiuis & poſtlim. l. tertia, & l. naturalem, in princip. ff. de acquirenda rerum dominio ſi-

Reges creati ſubditorum gratia.

Subditi quando poſſint in ſuam laxitatem ſeſe uindicare

Naturæ reditus faciles.

ue enim vi ſubacti ſunt ui quoque aut clam, aut alio qnouis modo, ut ſeſe in ſuam laxitatem recipere poſſint par eſt, dict. §. Item ea d.l.tertia, d.l.naturalem, d.l.nihil.ſiue etiã ſpõte ſua ſe ſubiecerint alienæ ditioni ac poteſtati cum id ob ipſorum ſubditorum utilitatem initio factum fuerit ei renuntiare atque ab ea recedere eis liberum eſſe par eſt, ſicq́ue ab ea ſubiectione poterunt ſe in ſuam laxitatem recipere ac eripere, uel palam, uel clam, uel dolo uel vi, aut armis argumen. dic. §. exactis deinde regibus, d. §. deinde cum eſſet, eadem l. ſecũda, ff. de origin. iuris d. §. item ea. d.l. tertia, d.l. naturalem, nihil enim tam naturale eſt, quàm vnumquodq; eo modo diſſolui quo colligatũ fuit, l. nihil, ff. de regulis iuris. omniſq; res per quaſcunq; cauſas naſcitur per eaſdem diſſoluitur capitu. omnis res, de reg. iuris, & quæq; res de facili reuertitur ad ſuam naturam ſeu originem, l. ſi vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pact. Vnde Boetius ſic cecinit.

Repetunt proprios quæq; recurſus
Redituq́; ſuo ſingula gaudent
Nec manet ulli traditus ordo
Niſi ſi fini iungeris ortum
Stabilemq; ſui fecerit orbem.

Sicq́; vt iure ciuili inſpecto mr̃imoniũ in ſui tam productione, quàm reſolutione liberum erat, l. neq; ab initio, C. de nupt. ita & regnum ſponte conceſſum tandiu permaneat quandiu ſuditi quoq; in eadem voluntate permanſerint non vltra, ergo ſiue vi aut dolo fuerint ſubacti, vi ſimiliter aut dolo ſiue ſpõte ac palam, ſponte, quoq; ac palam poterunt ad ſuam laxitatem reuerti vt dd. ll. & facilius cum ſponte ſua ſe ſubiecerant ad ſuam utilitatem ſuiq́ue commodam gubernationem, nam tunc propriæ vtilitati renuntiare, & ab ea recedere liberrimum eſſe debet, l. penulti. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo, C. de epiſcopis, & cleric. l. quoties ab omnibus, C. de fidei. l. cum pater, §. mando, ff. de legat. ſecundo, l. filiusfamilias, §. diui, ff. de legatis primo l. Titio centum, in princip. ff. de conditio. & demonſtratio. l. in re mandata, C. manda. etiam abutendo iure, & rebus ſuis, l. ſed & ſi lege, §. conſuluit, ff. de petit. hæredita. l. prima, §. & magis, verb. prodegerit ff. ſi quid in fraudem patr. neq; enim quiſquã voluntati & arbitrio ſuo eam legem imponere poteſt à qua ſibi recedere nõ liceat, l. ſi quis in principio teſtamenti, ff. de leg. tertio, l. ſi mihi & tibi, § in legatis, vbi multa per nouiſſi. ff. de legatis primo.

5 †Neq; ad rem pertinet quòd iure gentium regna, & imperia eſſe videantur, nam reſp. id non ſatis certum eſſe, ſed & ſi eſſet nihil obeſſet, nam non ſolum iuri gentium, ſed etiam naturali, & diuino poſſumus in parte derogare, licet non in totum, vt nota. per Gloſſ. ibi & vbique communiter approbatur in l. ius ciuile, ff. de iuſtitia, & iure. non quoq; quemquàm mouere debet illud ꝑ me reges regnant & conditores legum iuſta decernunt. nam reſpondeam, quòd & per eundem Deum optimum maximũ eiuſq; ꝑmiſſu regnare deſinet quoad eos viros vel populos ille princeps à cuius ditione & imperio illi ſeſe ſubduxerint, nec eſt cur magis nutu Dei ſubiectionem contigiſſe dicamus, quàm ſubiectionis laxitatem reuerſam fuiſſe, cum liberationes quàm ſubiectiones longè ſint fauorabiliores, arg. l. Arrianus, ff. de actio. & obligat.

Iuri naturali derogare ut poſſumus

6 †ſecundum quæ videbatur dicendum etiam citra ullius temporis interuallum, poſſe ſe quemq; virorum, hominum, populorum à principis ſui ditione ac imperio ſubducere, ſed non eſt ita, nam in regnis ſeu principatibus qui iam diu fortè ab hinc annos mille, vel etiam plures ſucceſsione non electione deferuntur, neque apparet quo iure primum ſub tali ditione ac imperio regio illa homines uel populi fuiſſent ſubacti, nõ eſt cur non credamus optimè iure ſubactos ſubditosq́ue fuiſſe argumento l. primæ. §. ductus aquæ, ff. de aqua quoti. & æſtiua. l. prima. §. fina. ff. de aqua pluui. arcenda. vnde non videtur ab eo imperio ſe ſubtrahere liberum, aut fas eſſe ne contra illud ius iam veluti tempore ſtabilitum fiat, vnde ſimiliter ſi tempore quoq; cuius initij memoria non ſit certi ſiue homines, ſiue magnates, ſiue populi à tali ditione, vel imperio ſe ſe ſubtraxerint, inq́ue libertatis ſeu laxitatis poſſeſsione fuerint, eã laxitatem iure aſſequuti videbuntur inq́ue poſterum iam ſuæ ditionis ſuiq́; imperij ac ſuæ laxitatis & ueluti ſui iuris eſſe videbuntur, nã ſi ſolo tempore iuſtificabatur ſubiectio, ergo ſolo etiam tempore, & longe facilius iuſtificabitur liberatio, argum. dict. l. Arrianus, nam princeps ille ſuum imperium ac ditionem iuſtificabar, aut vi, aut conſenſu, aut tempore, vi quaſi à maioribus huius principis gẽs illa ſubacta fuiſſet conſenſu quaſi ſponre ſua gens illa maioribus illius principis ſeſe ſubdidiſſet, tẽpore quaſi tanto tempore cuius initij memoria hominum non eſſet, gens illa ſub tali ditione ac imperio fuiſſet, at ſi vi fuerunt ſubacti vi quoq; ſeſe poterunt in ſuam laxitatem recipere, d.l. iij. d.l. naturalem, d. §. Item ea. & quia omnis res per quaſcunq; cauſas naſcitur, &c. vt d. capi. omnis, & quia res de facili reuertitur,

Regnum ſucceſsione à temp. immemoriali delatum non ſubeſſe ſubditorũ arbitrio.

tur ad ſuam originem, d.§.pactus ne peteret, & tunc nullo temporis auxilio egerent vt dd. ll. quòd ſi conſenſu fuerũt facti obnoxij, & ſubditi, is cõſenſus ſui natura reuocabilis eſt, quaſi ad ſuam non ad ſui principis vtilitatem ſe ſubdidiſſe videantur. vnde voluntatem mutare liberum eſſe debet argumen. d.l.ij. §.exactis & §.deinde cum eſſet, & §.nouiſsimè, ff. de origin. iuris, l. fina. C. de pact. d.l. ſi quis in principio teſtamenti, d.l. ſi mihi, & tibi, §. fin. d.§. ſi diui. d.l. Titio centum, in princip. d.§. mando. d.l. quoties ab omnibus, cum ſimilib. ſuprà alleg. nam & quæ conſenſu fiunt etiam inter uiuos contraria uoluntate diſſoluuntur, l. fin. ff. de acceptil. & d.§. pactus ne peteret, & §. fina. inſtitu. quib. mod. re contrahitur obligatio, nam & ſi quæ duorum conſenſu fiunt regulariter alterius tantum conſenſu diſſolui nequeãt, ſed demum contraria vtriuſq; voluntate vt dd. ll. & l. ſicut ab initio, de action & obliga. C. fallit tamen quando is actus reſpiciebat principaliter alterius tantum vtilitatem non etiã vtriuſq; tunc enim illius tantum contraria volũtas ſufficit vt actus ille diſſoluatur ac infectus reddatur, l. ſtipulatio iſta, §. inter certam, ubi plenè per Docto. ff. de uerborum obligatio. l. penult. C. de pact. cum ſimilib. ſupra allegatis, ſed qui alienæ ditioni ac imperio ſeſe gratis non pretio ſubdiderunt id non tam ob utilitatem domini, quam ob ſuam vtilitatem feciſſe uidentur ut & patet ad ſenſum & ſuprà oſtendimus †ergo pœnitere volũtatemq; mutare liberum

7 eis erit, licet contrarium eſſet ſi pretio id feciſſent ut in princip. & §. fina. inſtitu. de iure perſonarum pro nobis optimus tex. in dict. l. final. C. de pact. & l. xvij. & l. xliiij. in Taurinis deciſionibus, quæ leges loquuntur in actibus inter uiuos duorum conſenſu factis ob utilitatem potiſsimum alterius, & aiunt illius contrariam voluntatẽ ſufficere vt res infecta reddatur, itaque principi poſſem dicere ſi ui me ſubiecisti ac ſubegiſti æquum eſt, ut liberes me quod ſi nolueris cum primum ui, aut clam poterim me in laxitatem meam recipere iure feciſſe uidebor, idem ſi dolo, aut alia quanuis ratione id fecerim vt d.l. ut uim, ff. de iuſtitia, & iure, & ſupra plenius oſtendimus ſin autem conſenſu meo ſubdidi me tibi iam me pœnitet, & hac in re pœnitere mutareq́ue uoluntatem liberum eſſe debet ſi tempore immemoriali ius quæſiſti, ego ſimiliter, & longe facilius tempore ĩmemoriali laxitatem libertatemq́ue contra te potui acquirere, quę nora quia nullus unquàm in cuius ſcripta inciderim ſic declarauit, licet in ſpecie quòd talis libertas tempore cuius initij memoria non

Pretio qui ſubditum ſe facit ſe liberare, an poſſit,

ſit acquiri poſſit, teneant etiam contra ſupremam principis poteſtatem ac iuriſdictionem communiter Doctores, ut infra dicam. Quinimò poſtquàm princeps paſſus eſt tandiu homines quoſdam, aut populos vti iure ſuo, & ueluti pro liberis ſuæq́ue dictionis ſe gerere ſatis huic rei voluntatem ſuam accõmodaſſe videtur, ut iam utriuſque partis uoluntate eos populos, aut homines à talis principis ditione ac imperio liberatos fuiſſe verius ſit, argumento eorum, quæ diximus, capitulo præceden. dum malam fidem ab initio poſſeſſionem præſumptam per lapſum triginta annorum purgari oſtendimus, & ita ut aduerſus ſupremam poteſtatem principis temporalis poſſit præſcribi, uelut aptius loquar, ut tempore immemoliali poſſit homo aut populus ſe à ſuprema poteſtate, ditione ac imperio liberare ſui principis tenent Bartol. in l. infamem, ff. de publicis iudic. Idem Barto. in l. hoſtes, ff. de captiuis. Idem in leg. prima, ff. de aqua pluuia. arcend. Purpuratus in leg. imperiũ, numero centeſimo ſeptuageſimoquarto, ff. de iuriſdictione omnium iudicum Gloſſ. pragmat. in proæmio in uerb. Dei. Curtius Iunior de feudis parte ſecunda quo modo feudum in eſſe deducatur in ſecunda quæſtione principal. Iaſon. conſilio ſeptuageſimo, columna prima libro tertio, Felinus in capitulo cum non liceat, de pręſcription. columna quarta. Idem Felinus in capitulo cum nobis, columna ſecunda eodem titulo Abbas, in capitulo final. prima notab. de conſtitutio. Abbas in capitulo, quo ad translationem, columna prima, de officij. lega. Idem Abbas conſilio octuageſimoſecundo libro primo, Alexandr. conſilio decimoquinto, columna ſecunda libro quinto. Idem Alexand. conſilio undecimo columna tertia libro ſeptimo, ſequitur & ait eſſe cõmunem opinionem Aymon de antiquitate part. quarta uerſicu. materia iſta, numero ſeptuageſimoſecundo, & eſt communis opinio ſecundum Couarru. in capitu. poſſeſſor, de regu. iuris, lib. vj. part. ii. §. ii. nu. 7. quam & dicit communem in capitu. peccatum, de regulis iuris, libro ſexto par. ij. §. nono in fin. ſequitur & ait eſſe communem opinionẽ Antonius Corſetus de excellen. regis quæſtione ciiij. Balbus de preſcription. ſecunda part. v. part. principa. quæſtione ſecunda Caſtaldus de impera. quæſtione liij.

Contrariam tamen partem vt eius temporis immemorialis prętéritio non ſufficiat ad liberandum, quem à ſuprema poteſtate principis ſecularis, uel ut ius acquirat contra talem ſupremam poteſtatem tenuerunt Abb. in

in capitu. per venerabilem,columna fina. qni
filij ſint legitlmi. Idem Abb. in dicto capitulo
cum nō liceat, Romanus conſi.ccclxxj. colum
na fina. Alexandr. in l.more,colum.penultim.
ff.de acquiren.hæredit.Decius conſilio cccvii.
columna tertia,Socinus conſilio cclxxv. colū.
rij.libro ſecundo,ubi hanc firmat eſſe commu
nem ſententiam Purpuratus in d.l.imperium,
numero 169. Idem Purpura. in l.prima nume
ro 40.ff.de officio eius cui mandata eſt iuriſdi
ctio,Iaſo.conſilio ccviij.libro ſecundo colum.
tertia,Angelius in l.hæc autem,in fin. ff.de ſer
uitu.urbanorum prædiornm , Hoſtien. Ioann.
Audr.& Anton.in d.cap.per venerabilem , Al.
bert.in d .l.imperium.

Tenendo partem affirmatiuam quam an--
ſim nerifſimam dicere,ur procedat talis acq-
ſitio ad d.c.cum non liceat , reſpō. primum ꝙ
quatenus ibi negatur procedere præſcriptio-
nem non comprehendit acquiſitionem quæ tē
pore cuius initii memoria nō eſt contingit ut
ex communi & uera opinione alibi diſſerui-
mus dicentes præſcriptione verita nunquàm
videri eam uetitam quæ procederet ex tēpo-
re immemoriali .

Secundo reſp. quòd ibi loquitur iu ſpiritua
libus non in terrenis ſecūdum Aymonem vbi
ſupra. tertiam & quartam ſolution. accomo-
dat Aymon ibid.ſed duæ priores ſunt veræ.

Ex † noſtra & communi opinione affirma-
8 tina infertur ſuſpectum eſſe quod Couarru.vir
Præſcribi pōt tpe i-memoria li ut appellatiōes ēt ultimæ nō ad regem, ſed ad aliquem magnatē perueniāt cō tra nouil.
diſſertiſſimus in d.§.ſecundo,nnmeroſeptimo,
ſcriptum reliquit,dum negat tempore etiam
immemoriali poſſe præſcribi à ducibns, comi
tibus,& marchionibus,& ſimilibus ne ab ipſis
ad regem poſſit appellari, nam huiuſmodi præ
ſcriptiones longè facilius contingunt transla-
tiuè,quàm extinctiuè,ut declarat Geminia-
nus in capit u.cum perſonæ, §.qnod ſi tales,ad
finem de priuile. libro ſexto,vnde cum iſto ca
ſu ſuprema illa iuriſdictio nō præſcribatur ex-
tinctiuè , ſed tantum translatiuè,quia ab hinc
in poſterum non ad principem, ſed ad talē du
cem,comitem,ant marchionem appellabitur
ſupereſt ut tale ius per tempus immemoriale
abſcedere poſſit à rege,& in talem ducem trāſ
uolare,ut ſuprà oſtendimns .

Nec me mouet qnòd talis dux non ex toto
ſe ſe pro libero gerat,ſed ſubditum regis ſe eſ
ſe fateaž,nam in cauſis ſuis ſubditus erit regi,
in cauſis autem uaſallorum ſuorum ipſe ſupre
mam habebit iuriſdictionem,& ita eſt etiam
hodie (ut audio) in regnis Aragoniæ,& Catha
lumiæ quorū dominorū iura hoc mō vtiliter
tuebuntur,& ſi rectè inſpexeris nulla hic eſt re
pugnantia cum principiis iuris naturæ, aut gē
tium,aut etiam poſitiui,& id procedit per ar-
gumen.de toto ad partem quod firmum eſt, l.
quę de tota,ff.de rei uendication.qu inimo fa-
cilius eſt,quòd partem acquirar , quàm ut ac-
quirat totum argumen.l.cum quæſtio,C.de le
ga.& quæ ibi per Corneum traduntur dum o-
ſtendit diminutionem,quàm interitum cuiuſ
que rei uel iuris facilius admitti.

Infertur etiam † verum non eſſe quod De- 9
Italiæ ciuitates an de facto potuerint ſe ſubducere ab īperio contra Deciū & Ang.
cius & Angelus ubi ſuprà contendunt negātes
de facto poſſe ſe ſubducere à ſuprema poteſta-
te Imperatoris aliquas Italiæ uel alterius regio-
nis ciuitates,licet non abnegent quin de iure
per præſcriptionis interuentum poſſent,ſed ſa
nè uerius eſt poſſe etiam de facto (ſi de facto
quoque fuerunt ſubactæ) ſe ſubducere ac ui &
armis , uel alio etiam modo , cnm ut ſuprà o-
ſtendimus vim ui repellere liceat,l.ut uim , cū
mille ſimi,ſuprà allegatis.ff.de iuſti.& iure,vn
de ſi ui fuerunt ſubactæ vi quoque poterūt ſe
liberare,ſin autem conſenſu ſe ſubdiderunt ad
ſuam tantum non ēt ad domini vtilitatem id
feciſſe viſæ ſunt , ſicque ab ea uoluntate rece-
dere liberum erit , & conſenſus maiorum nō
nocet ciuibus poſtea natis qui non conſenſe-
runt,per totum,C.res inter alios , & per totū
ne uxor pro mari. & per totum ne filius pro pa
tre,l.ſi quis in ſuo , §. legis, C.de inofficioſo te
ſtamento. Nec longinquitas temporis nocet
nondum natis perque hoc legitimè impediris
argument. l.j.ad fin. C.de annali exception. l.
contra maiores,C.de inof.teſtam.

Neq; ad rem pertinet quòd non liceat à ca
pite membra recedere d.c.cum non liceat, de
præſc.nam reſp. ſecundum Aymo. vbi ſuprà
quod tunc talis ciuitas erit caput de per ſe , nā
vt in grege pecorum & in armentis bouū,equo
rum , & ſimilium , quodlibet pecus aut beſtia
ſeu animal ſuum caput de per ſe eque principa
le ac alia facit,ita & inter homines & ciuita-
tes quilibet aut quęlibet poſſet ſuum caput per
ſe æque principale facere , niſi aut vi iniqua
ant ſponte ſua aliud accideret vt contrarium
exiſtimantes fabulari aut ineptire nobis vi-
deantnr,ant tyrānorum eſſe adulatores, quod
intellige niſi per tempus immemoriale ſub ta
li ditione, & imperio fuerant ſecundum quod
ſuprà declaraui.

Infertur euidentius † erraſſe Romanum in 10
Præſcribi pōt tpe i-memoria li ius cōcedēdi ueniā ætatis cōtra Rom.
l.more,ff.de acq.hære.dum vult quòd ciuitas
etiam quæ non recognoſcit ſuperiorem nō po
terit concedere veniam ætatis , neq; hoc præ-
ſcribere,nos autem tenemus hoc ius poſſe tem
pore immemoriali præſcribi etiam ab ea quę
ſuperiorem recognoſceret ut rectè Romanum
reprehendens aduertit Alexander in d.l.mo
re,

re,numero.12.

11 Inſertur ex ſuperioribus† quòd licet ſeruus fugitiuus, ſui furtũ facere dicatur, ut in l.j.C. de ſeruis fugitiuis tamen illud procedit quo ad hoc dũtaxat ut tempore ordinario præſcri bi non poſſit vt ibi exprimitur quaſi res uitio affecta iuxta,§.furtiuæ,inſt.de uſucap.non autem quo ad hoc vt inſpectis principijs iuris naturæ rem vetitam feciſſe videatur ſerui enim aut naſcuntur aut fiunt: naſcuntur cum ex ancillis noſtris domi editi fuerunt,fiunt cum per iuſtam captiuitatem iuſtumq; bellũ capti ſunt vt inſt.de iure perſonarum,§.pen.nec dubium eſt quin quemadmodum ſerui per captiuitatem facti ſimul ac ad ſuos ſeſe receperint ſui iuris fiunt dominiumq; noſtrum eludunt hoc eſt dominium quod in eis habebamus d.§.itẽ ea,inſt.de rerum diui.l.nihil, ff.de capti.l.iij.l. naturalem, in prin.ff.de acqui.rerum dominio ita quoq; & illi qui ſerui nati ſunt, quia editi ex ancillis noſtris cum primum poteſtatẽ noſtram euaſerint,ita vt penè impoſſibilis ſit eorum recuperatio ſui iuris eſſe incipient, argu. dictorum iurium iuncto §.ſeruitus,& §.penul. inſt.de iure perſonarum, nec me mouet quòd id quòd noſtrum eſt ſine facto noſtro à nobis auelli non poſſet l.id quod noſtrum,ff.de reg. iur.nam illud regulare eſt,fallit quando dominium eſt reuocabile,ut per totum, ff.de in diẽ addict.& ferè per totum,ff.de lege commi.†nã

12 in terminis illorum titulorum dominiũ quod erat meum ſimul re alius meliorem conditionem attulerit & ſimul ac pretium die pacta ſolutum non fuerit deſinit eſſe meum, & ſimiliter in terminis l.ſi §.ſin autem ſub conditione.C.commu.de lega.l.ſeruo legato, in prin.ff. de lega.j.dominium rei meæ ſine facto meo poteſt deſinere eſſe meum.Idem in terminis l.in bello.§.factæ,ff.de capti.Idem in terminis l.itẽ ſi uerberatum,§.j.ff.de rei uendi.Idem in terminis l.j.& per totum. C.in quibus cau.ſerui pro præmio liber. acci. & alibi ſæpe, ſic ergo & in ſpecie noſtra,qui ſerui dominium habet ſcire debet dominium reuocabile ſe in eo nõ etiam irreuocabile habere,ideoq; cum ſerui Hiſpani in Galliam ſeſe recipiũt,continuo liberi fiunt,vt nobis relatum eſt,pro hoc quia homo nõ ĩ hoc natus fuit ut homini ſubeſſet iuxta illud oĩa ſubieciſti ſub pedibus eius oues, & boues,&c.†& ſeruitus cõtra naturam eſt l.ma

13 numiſſiones,ff.de iuſt.& iure §.ſeruitus, inſtit. iure perſo.§.ius autem gentium, inſtit.de iure nat.ſed quia capti bello trucidari ſolebant, ideo ob uitandum facinus cedis triſtiſſimum ſeruitus captiuorum iure gentium permiſſa fuit grande quidem malum ob grandius tamẽ malum uitandum toleratum eſt.§.ſerui.j. inſt. de iure perſo. quamuis aliter homo extra cõmertium eſſe uideri deberet non ſecus quàm res ſacra aut religioſa ut §.j.inſt.de inut.ſtipu. l.inter ſtipulantem.§.ſacram,ff.de uerb.oblig. ſed quòd homo aut populus alteri ſubſit ratione ditionis,imperij, aut iuriſdictionis ſpeciẽ imaginemq; quandam ſeruitutis(argumento l.quis ſit fugitiuus,ff.de ædil.edict.in §.pen.vel fin.)præ ſe fert arg.l.in ſuis.ff.de libe.& poſthu. †ſicq; quotidie videmus vt hanc iuriſdictionẽ (reſeruata etiã ſuprema iuriſdictione ac excepta)Hiſpaniarum populi non pauci pretio ingenti redimant à potentiſſimis Principibus

14 noſtris,†& in l.iiij.tit.xxiiij par.iiij.dicitur vt pro principe ſuo quiſque teneatur mortem ſi opus fuerit opportere,ergo huiuſmodi res non longè abeſt à ſeruitute & ibi not.per Gregorium Lupum,& per eund.ead.part.tit.xxj.in l.

15 v.facit per totum,ff.ad Syllani.& l.pe.C.quib. vt indig.Ergo populi,aut ciues, ſeu homines, qui ſe ſubducere voluerunt id iure feciſſe videbuntur,quandiu non ui ad imperium retrahũtur aut ſub imperio rediguntur,id quod agnoſco non temerè admittendum in hominibus ſingularibus,ac priuatis,ſed tantum in populis,nam ſi populus vi ſubactus fuerit, vi quoq; ſe eripere poterit, ſi concesſione ſpontanea ſe ſubegit gratis tñ cõtraria quoq; deſtinatione ſe ſubducere poterit vt ſuprà.At ſi tẽpore immemoria ſub tali imperio permanſit, nec apparet de initio, cum poſt tale tempus fingatur interfuiſſe cauſarum omnium ac titulorum, is ea'ue quę omnium iuſtiſſima ſit ac firmiſſima l.j.§.aquæ ductus,ff.de aqua quoti.& æſtiua.& diximus alibi,certè tale imperium concesſione,eaq; non gratuita, ſed oneroſa quæſitum fuiſſe intelligemus, ſicq; minimè licebit pedẽ referre ſubiectionemq; recuſare aut ius principis iniuria lædere,contra l.iuſtitia,ff.de iuſt.&

16 iure.§.iuris præcepta,inſt.eod.nam†& homo liber qui ſe uendiderit non poterit unquàm inito domino ſe à ſeruitute eripere, nec ſi ad hoſtes transfugerit ſui iuris iure factus uidebitur,ſicq; in tali ſermone habebit locum d.§. item ea.inſt.de rerum diui.itaq; licet non abnegemus,quin fera quæ ſerua erat(ſiue captiuitate,quia eam cępimus,ſiue natiuitate, quia ex alia fera capta domi enixa, & ſimiliter capta & cuſtodita fuit)cum primũ à nobis euaſerit ſui iuris aut laxitatis fiat, l.iij.l. naturalẽ, in prin.ff.de acq.rerum dominio.Idemq; & in ſeruis ſiue captiuitate ſerui fiant vt d.§.item ea, ſiue etiam ſerui naſcantur, vt ibid.& d.l. iij.& d.l.naturalem,arguendo de ſeruitute ferarum ad ſeruitutem ſeruorum,tamen ſi ſerui facti

Serui fugientes an ſui iuris ſunt.

Noſtrũ ut ſine facto noſtro no bis auferatur.

Seruitus eſt contra naturam.

Seruitutis ſpecies alienæ ditioni ſubeſſe.

Seruitutis onera.

Seruus q̃ ſponte vẽdidit ſe deterioris conditionis eſt q̃ reliqui.

facti fuerint non captiuitate non quoq; natiui
tate, & ſic præter voluntatem aut factum ſuũ,
ſed ſerui ſint facti & ſponte ſua, & non gratis,
ſed pretio ceſſat ratio illorum iurium & ſucce
dit regula d.§.iuris præcepta,& d.l.iuſtitia, &
quia quæ ab initio ſunt voluntatis ex poſt fa-
cto ſunt neceſſitatis l.ſicut ab initio, ff.de act.
& oblig.l.ſicut maior,C.de rep.hære. & quia q̃
ab initio fiunt ſpontanea uoluntate, non tam
auxilio digna ſunt,quàm reliqua, arg.l.ſi filius
qui patri,ubi not.per Socin.ff.de vulga. & arg.
l.ſi fideiuſſor,§.ſi neceſſaria,ff.qui ſatiſda.cog.
vbi multa per Iaſon.& præſertim cum pretio
non gratis fiunt argumen.l.prime in.§.primo.
ff.ſi à parente quis fuerit manumi.de quo text.
alibi diximus.

Deniq; licet ſi populus fuit ſub principe per
17 tempus immemoriale fingatur ex iuſtiſſima,
& pleniſſima cauſa & titulo id contigiſſe,ſicq;
pedem referre liberum non ſit,tamen ſi rurſus
idem populus per tempus immemoriale con-
trario iure vſus fuerit,ex iuſtiſſima quoq; cau-
ſa id contigiſſe intelligemus, vt ſic iam ſui iu-
ris ſuæq; laxitatis eſſe intelligatur nec amplius
ſub priſtino imperio ſubijci, aut redigi poſſit
d.§.ductus aquæ,cum ſimi.Idq; etiam quoad
ſupremam iuriſdictionem,licet iure regio cõ
trarium fortè obtineret,arg.l.ſi.tit.delas præ-
ſcrip.lib.iij.ord.

Iuriſdictio ſuprema an tpe immemoriali iure regio præſcribatur.

Sed & ſi tempore immemoriali populus ſub
18 principe & eius maioribus fuerit, conſtet ta-
men initio vi & armis vel etiam ſpontanea,vo
luntate,ſed gratis non pretio,id imperium q̃ſi
tum fuiſſe magis eſſe uidetur magiſq; eſſet vt
ei populo liberum ſit à tali imperio recedere
arg.l.malè agitur.C.de præſc.xxx.annorum l.
aquam,ff.quem ſerui.ami.l.ſi.C.de acq.poſſeſ.
quaſi ea conceſſio ſit ad libitum reuocabilis,
ut pote facta ob utilitatem ipſius populi arg.d.
l.ſtipulatio iſta,§.inter certam,ff.de verb.obli.
Sicq; intelligo quòd ciuitates Italiæ quæ non
ſunt ſub imperio,ſiquidem ab hinc annos tot
ut eorum initij memoria non ſit,ita fuerunt ĩ-
dubitanter ſui iuris proprijq; dominij ac ditio
nis manebunt,vt nequeant ſub imperio Roma
no redigi,quod ſi nondum præterijt tẽpus im-
memoriale magis dubium, ſed adhuc quan-
diu de facto ſe tueri ac defendere potuerint,
non iniuria mihi feciſſe videbuntur,ſi quidem
conſtet & ab initio vi ſubactas fuiſſe, & quaſi
vi ſubactas ſub imperio Romano æuum tran-
ſegiſſe,nam tunc tẽpore immemoriale uel non
quæritur ius,vel ſi quæratur erit tamen ſui na-
tura reuocabile,ut quàm primum populus il-
le ſubactus & veluti ſeruus effectus poteſtatẽ
domini euadere potuerit, ſuamq; laxitatẽ re-

Imperiũ an etiam poſt tẽpus immemoriale poſſim confugere.

cuperare id iure feciſſe videatur, arg.d.§.item
ea,d.l.iij.d.l.naturalem,ff.de acq.rerum domi
nio l.nihil,ff.de capti.d.l.malè agitur, cum ſi-
mil. Nam† & populi Chriſtianorum à Mauris 19
in Hiſpania ſubacti, & poſt annos ſeptingẽtos
ab eis recuperati, ac vi erepti, nullus negabit
quin iure recepti videantur,quamuis tempore
immemoriali ab eis fuiſſent poſſeſſi non ſecus
quàm ſi breui tempore ab eis poſſeſſi fuiſſent,
argum.l.ex hoc iure,vbi per omnes,ff.de iuſti.
& iur.§.bella,inſt.de iure natu.§.item ea, inſti.
de rerum diui.†Ergo cum ciuitas Lucenſium 20
in Italia pro libera ſe gerat, ſed ſponte ſua &
veluti hoſpitio quodam iure Romanorum nõ
ſecus quàm nos Hiſpani vtatur,ſi quis prodi-
tionem contra talem ciuitatem machinatus
fuerit non dubium eſt quin reus ſit læſæ maie
ſtatis in primo capite,de quo in l.quiſquis, C.
ad legem Iuli.maieſt.nam ſi illud primum il-
lius legis caput locum habet etiam contra qd
perpetrãtes in eos qui ſunt ad latus principis,
quanto magis locum habebit contra perpetrã
tes in ipſum principem vel rem publicam:præ
ſertim cum de iure gentium nulli vnquàm tã
obediri ac venerari religioſiſſimè teneamur
præter Deum quàm reipublicæ,ac deinde pa-
rentibus,l.veluti,ff.de iuſt.& iure quod intelli
go non ſolum ſi iure, ſed etiam ſi de facto ea
ciuitas à Romanorum imperio ſubducta eſſet
per rationes ſuprà allegatas,& ita uidentur te
nere Salicetus in d.l.quiſquis, & Aug.in tract.
maleſi.verb.(che hai tradito la tua patria) li-
cet contrarium & malè teneant Cin.& Ang.in
d.l.quiſquis,quos refert & ſequitur Socin.cõſ.
cclxxv.col.ij.lib.ij.pro nobis quod ait Hora-
tius pulchrum eſt & decorũ pro patria mori.
†Ergo cùm noſtri potentiſſimi Hiſpaniarũ 21
reges Hiſpaniarum regiones homines, popu-
los à Maurorum Sarracenorumq; imperio &
ditione proprio ſuorumq; ciuium ſanguine ef
fuſo virtute bellica liberauerint, & per tẽpus
cuius initij memoria non eſt ſupremæ ditio-
nis ac imperij ius reddiderint Romano poſt-
habito imperio, non dubium eſt quin id iure
feciſſe intelligantur,prout notatur in c.Adria
nus.lxiij.diſtin.tex.Glo.& alij in c.& ſi neceſ-
ſe, de don.inter vir.& vxor.Lupus,num.18.in
rubr.de don.inter vir.& vxorem in præfa.Co-
uarru.in cap.peccatum,par.ij.§.ix.ad ſi de re-
gu.iur.lib.vj.Gregorius Lupus in l.xviij.titu.v,
par.j.per textũ ibi, & tempore cuius initij, &c.
hanc ſupremam poteſtatem Hiſpaniarum re-
ges quæſierunt, vt ex communi opinione re-
ſoluunt Balbus de præſcrip.ij.par.v.part.princ.
q.ij.Corſetus de excel.regis.q.ciiij.Felin.in ca
cum non liceat,de præſc.Couar.vbi ſuprà Ca-
ſtaldus

Hiſpani populi à mauris iure erepti.

Maieſtatis læſæ crimen cõmittitur contra ciuitatem liberã cui quibuſd. cõtra mul tos.

Hiſpaniarum reges ut iure imperatorum utantur noua decl.

ſtaldus de imperatore.q.liij.ſed nos aduertimus quòd etiam ſi tempus immemoriale non præterijſſet, & etiam ſi ea iuſta cauſa quòd à Mauris virtute bellica hanc regionem reges noſtri liberaſſent, ceſſaſſet adhuc de facto licuit ſe à Romano imperio ſubducere cum cõſtet Romanum imperium orbem vi & armis ſubiugaſſe ac ſubegiſſe, non autem concesſione oneroſa tale imperium quæſiſſe vt patet ex ſuperioribus, vide controuerſiarum illuſtrium lib.j.c.j.& c.xx.xxj.xxij.

CAP. LXXXIII.

1 *ANnuæ præſtationes an inducant obligationem in futurum, ardua quæſtio.*

2 *Donandi cauſa præſumitur, quando alia non appa- ret cum communi.*

3 *Intell.l.ij.§.circa, ff.de doli excep.& nu.9.contra Doctores.*

4 *Intell.l.cum de in rem,ff.de uſuris,& nu.8.contra Doctores.*

5 *Datum ſimpliciter an donatum uideatur cum communi.*

6 *Datum ſimpliciter donatum uideri poteſt ſi adeſt aliqua coniectura donationis cum communi.*

7 *Dandi cauſa expreſſa in præcedentibus dationibus uidetur repetita in ſequentibus.*

10 *Diutinæ præſtationes uniformes annuæ dicies geminatæ,& quaſi ex debito non quaſi ex gratia factæ,faciunt præſumi non tantum debitum fuiſſe in præteritum ſed etiam tantundem deberi in futurum contra plures Doc.*

11 *Annuæ præſtationes geminatæ decies ſi uniformes ſunt ex debito non ex gratia factæ præſumuntur contra plures.*

12 *Geminata confeſſio extraiudicialis nocet.*

13 *Geminatæ confeſſioni etiam in tormentis exactæ ſtatur.*

14 *Geminata confeſſio excludit exceptionem non num. pecuniæ.*

15 *Geminata iuſſio idem operatur quod proprius principis motus.*

16 *Vaſalli ſi dominis ſuis decem præſtationes uniformes annuatim ex certa cauſa obligatoria, etiam in futurum faciunt, tenebuntur etiam in futurum tantundem præſtare niſi probent eam cauſam ueram non eſſe cum communi, contra Cinum.*

17 *Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare eam cauſam non eſſe ueram cum communi.*

18 *Vaſalli poſt annos etiam xxx.quibus quid annuum & uniforme quaſi ex debito quid dominis ſuis præſtiterant, an ad probandum cauſam illam nõ eſſe ueram admittantur.*

19 *Tempus an habeat uim inductiuam in præſtationibus temporis cuius initij memoria non ſit.*

20 *Tempus immemoriale in annuis præſtationibus habet uim inductiuam cum communi.*

21 *Vaſalli quòd longo uel longiſsimo tempore uniformiter præſtiterunt dominis ſuis an & in poſterum tantundem præſtare teneantur, anceps pugna.*

22 *Præſcriptio ordinaria non ceſſat propterea quòd ſit præſumptio iuris contra poſsidentem.*

23 *Præſcriptio temporis immemorialis conſuetudo eſt non præſcriptio.*

24 *Intell.l.nullo.C.de rei uend.*

25 *Titulus præſumitur in præſcriptione uel quaſi poſſeſsione quæ nititur in facto uel factis aduerſarij,licet non præſumeretur,ſi niteretur in non facto ipſius noua declaratio.*

26 *Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit,niſi tempore immemoriali homo autem breuiore tempore præſcriberet.*

27 *Vaſalli ſi dominis ſuis longo uel longiſsimo tempore annuum quid dominis ſuis uniformiter præſtiterunt.an ex titulo per eum allegato an uero ex tyrannide præſtitum ac exactum præſumatur ingens quæſtio.*

28 *Vaſalli ut noceant ſibi in futurum cum quid annuum dominis ſuis præſtabant, oportet ſolutiones factas fuiſſe ex cauſa certa expreſſa legitima & in futurum obligatoria ſecundum communem opinionem de cuius ueritate diſcutit.*

29 *Annuæ præſtationes cum ut in futurum quoq; fiant tempore acquiritur ac inducitur an id contingat præſcriptione an conſuetudine, an alia ratione, ardua pugna.*

30 *Titulus in conſuetudine non requiritur cum communi.*

31 *Præſcriptio & conſuetudo differunt.*

32 *Annuarum præſtationum præſcriptio diuerſis regulis nititur quàm rerum corporalium noua declaratio.*

33 *Probationum ſpecies nulla eſt quæ neceſſario concludat,ſed tantum contingenter.*

34 *Annuarum præſtationum præſcriptio quæ xxx. uel xl.annis contingit non eneruatur licet probetur cauſam obligatoriam nunquàm interfuiſſe cum Couar.contra multos.*

35 *Immemorialis temporis acquiſitio non admittit probationem in contrarium etiam per confeſsionem contra Aymo,& alios.*

36 *Iuriſdictio ut præſcribatur.*

37 *Intellect. l.fi.tit.de las preſcrip.lib.v.ord.*

38 *Præſcriptio forenſes collectandi breuiore tempore quàm immemoriali contingit cum multis contra multos.*

39 *Præſtationum annuarum liberatio breuiore tempore, quàm immemoriali contingit cum Aymone contra plures.*

40 *Tituli alleg. ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam nil iuuat, cum communi contra Aecurſium.*

41 *Paſcendi ius, quòd tempore ordinario præſcribatur contra cummunem.*

42 *Intellectus.c.i.de præſcrip.lib.6.*

1 Annuæ p̄ſtationes an inducant obligationẽ in futurum ard.q.

ANnuæ præſtationes† ſi & vniformes ſint & fiant & cauſa expreſſa ſingulis annis totius decennij inducunt obligationẽ, vt in futurum tantundem ſingulis annis præſtatur, hæc eſt communis opinio ſecundum Couar.in capit. poſſeſſor, de reg.iur.par.ij.§.iiij.num.2.Bart.& Salicetus, colum.iij.in l.cum de in rem verſo, ff.de vſur.per text. ibi Bald.colum.ij.Salic.col. fin.Alex.colum.iij.vbi Iaſ.& Dec.& Riminaldus, col.antep.cum ſeq.in l.ſi certis annis.C.de pact.Alex.conſi.ciij.Idẽ conſi.cviij.lib.ij. Molineus de contractibus.q.xx.Glo.communiter approbata in d.l.ſi certis annis Glo.etiam cõmuniter ibi approbata in d.l.cum de in rem verſo, Glo.communiter ibi approbata in l.creditor.C.de vſur.Glo.in l.operis nõ impoſitis, ff.de operis liber. dum ſe remittit ad ea quæ duxit in d.l.ſi certis, & in d.l.cum de in rem, Balb.de præſcr.j.par.iij.par.prin.q.x.

Sed ego aduerto iſthæc non ſufficere ut inducatur obligatio in futurum, niſi præterea eę præſtationes fierent ex cauſa oneroſa vel obligatoria, ita probat d.l.creditor, in verbo ex cõſenſu d.l.operis, verb.ex voluntate ſua: etenim qui donat non ſe obligat ad amplius donandũ in futurum, vt dd.ll.& hanc eſſe communem opinionem alibi oſtendimus poſt Riminal.& Iaſ.in d.l.ſi certis, quinimò quòd ex cauſa onerosa & obligatoria fierent niſi etiam eſſet obligatoria in futurum ut dd.ll.aliter enim ſolutione ſublata eſſet obligatio vt in princ.inſt.quib.mod.toll.obli. Cuius rei ratio (quam ab alijs animaduerſam non inuenio) ea eſt, quòd non ſolùm qui donat etiam ſæpius & uniformiter non videtur ſeſe obligaſſe ad tantundẽ dandum in poſterum, ſed etiam ſi expresſim id dixiſſet adhuc non teneretur, quia olim donatio quæ non incipiebat à traditione nõ erat approbata uel à lege iſta veſtita vt ex pacto donationis daretur actio l.ſi quis, arg.C.de don. licet ſi inciperetur à traditione repetitio denegaretur l.cuius per errorem, de reg.iur.ergo ſi dixi promitto centum, non potero utiliter conueniri, quia non apparet cauſa debiti quæ à lege approbetur, & veſtiatur, & executioni mandetur, nec ſi donationem præſumas quicquàm releuat cum ſteterimus in terminis ſolius cõuentionis, Idẽ puto ſi dicerem promitto centum, quæ tibi debeo ſi non adieci cauſam debiti uel minus, idoneam adieci, ergo licet per ſolennem ſtipulationem centum promiſerim & ſi adiecerim quæ tibi debeo, nil agam, niſi cauſam debiti idoneam expreſſerim, quod nota ad notata in rubri.ff.de verbo. nec mutat quòd ſolenniſtas intrinſeca præſumatur, nam cum dixi promitto centum quæ debeo, non hic negatur ſtipulationis ſolenniſtas, quę intrinſeca eſt, ſed legitimam ſolenniſta promittendi cauſam præceſiſſe, id negatur, quia extrinſecum eſt, hæc probantur, in l.ij.§. circa, ff.de doli excep.olim enim omnes conuẽtiones firmæ erant inſpecto iuregentium, quia nihil tam naturali æquitati conueniens intelligebatur quàm pacta ſeruari l.j.ff. de pact.l.j.ff. de conſti.pec.l.non minorem, C.de tranſact.§. per traditionem, inſt.de rerum diui.l.conuentionum, ff.de pact.ſicq; omnes ex æquo manu regia exæquebantur l.ij.ad princ ff.de origine iuris hodie verò conuentiones regulariter nõ ſunt efficaces ad agendum, ſed tantum ad defendendum & excipiendum l.legitima l.iuriſgentium, in prin.& in §.ſed cum nulla, & §.igitur nuda, ff.de pact.ideò ſi tibi centum promiſſi ſiue per pactum nudum ſiue per ſolennem ſtipulationem, nec adieci qua ex cauſa promittebam me daturum, vtrum ex cauſa fortè venditionis, vel conductionis, uel dotis, uel alterius ſimilis, nulla cauſa præſumitur cum nulla expreſſa ſit & cauſæ interuentus ſit quid facti, quod non præſumitur niſi probetur l.ſi emancipati, ibi, teq; emancipatum probatum fuerit. C.de collat.vbi notant Iaſ.& communiter alij l.ſi quis in bello.§ factæ, ff.de capti.† ſed & ſi 2
dixeris cauſam animumq; donandi præſumi in promisſione ſiue nuda ſiue ſolenni vt videtur eſſe communis opinio, quam traduut Bart. in l.ita ſtipulatus, in magna, col.xij.ad pri.ff. de verb.oblig.Idem Bart.in l.j §.ſi ſtipulanti, eod.tit.Iaſ.in l.ſcire debemus, §.ſi à fure, col. ij.eod.tit.Bar.in l.Mæuius, §.duobus, col.vj.ad fi.ff.de lega.ij.Bar.in l.ij.§.circa, ff.de doli excep.Paul.in l.generaliter, col.iij.in pr.& col.v. C.de non nu.pec.l.campanus.in verſi.cum ſciret.de operis liber.l.ſi diuortio, ff.de verb.obl. per Iaſ.in l.iuriſgentium, §.ſed cum nulla, ff.de pact.nu.28.adhuc quidem idem erit, quia iure ſtorum ex pacto nudo donationis agi nõ poterat licet hodie poſſit l.ſi quis argentum, per totam.C.de dona.ergo in promisſione ſiue nuda, ſiue ſolenni, ſiue dicas nullam cauſam præſumi, ſiue animum præſumi donandi vtroque caſu ceſſabat ciuilis obligatio etiam quo ad præſentia & multo magis quo ad futura, neceſſe eſt

Donandi cauſa præſumitur quando alia non apparet cum cõi.

ſe eſt ergo vt cauſa præſtationum ſeu dationũ
ſpeciatim interfuerit, ut autem in ipſis præſta
tionibus nuncupatim expreſſa ſit, neceſſe non
eſt, nam taciti & expreſſi par virtus eſt, l. cum
quid, ff. ſi cer. peta. l. cum ex filio, in princ. ff. de
uulgar. l. licet Imperator, ff. de leg. j. l. ita ſtipu
latus, in mag. uerſic. Sabinus autem ex mente,
ff. de uerb. obliga. l. iij. C. de lib. prat. l. hæredes
3 mei, §. cum ita, ff. ad Trebel. † Vnde ſi probatũ
fuerit, quod præſtationes non tanquam ex gra-
tia, ſed tanquam ex debito fiebant id ſufficit
ut non uideantur eſſe lucratiuæ, & conſequen-
ter obligẽt etiam in futurum, quòd ſi negetur
ſubeſſe iuxta cauſa debiti iuxta, d. l. ij. §. circa,
ff. de doli exce. replicabimus ſufficere quod in ali
quibus earum præſtationum, licet nõ ẽt in om
nibus ea cauſa certa (puta emptionis, aut em-
phyteuſis, aut locationis perpetuæ) expreſſa fue
rit, quid enim ſi dominus cõceſsit uaſallis cer
tis, uel populo cuidam ſuo ſeu ſuæ ditionis cer
tum fundum, uel agrum, uel hortum, uel areã,
uel domum, uel uineam hac lege ut ſingulis an
nis in perpetuum ſibi certum quid exoluerent
4 † aut præſtarent, aut quid ſi emit ab eis quen-
dam cenſum perpetuum, deinde illi primi, &
ſecundo anno id ex debito exq; fide præſtite-
runt longo uel longiſsimo tempore, ita tamen
(ut plerunq; vſu uenit) quod primo fortè, aut ſecũ
do anno in ſingulis præſtatiõibus nominatim
declarauerant ſe ex debito (non ex gratia ſol
uere nuncupatim illius cenſus, uel conceſſio-
nis cauſam exprimentes, deinde tertio & quar
to & etiam pluribus deinceps ſequentibus an
nis tantundem & quaſi debitum non quaſi ex
gratia præſtabant, non tamen declarabãt no
minatim cauſam debiti in indiuiduo, certe id
non noceret, nam intelligo in omnibus annis
vniformes eſſe debere præſtationes, ſed tamen
neceſſe minimè eſſe vt cã debiti in indiuiduo
exprimatur, in omnibus annis ſi modo aliquan
do expreſſa fuit. Hoc amplius non puto refer-
re utrum ad primos, an ad medios, an ad vlti-
mos annos ea debiti cauſa expreſſa fuerit, alte
rutrum enim horum trium ſufficeret. hoc etiã
amplius ſi in quibuſdam harum præſtationum
ſiue in primis, ſiue in medijs, ſiue in ultimis ſo
lutiones fieri ex certa cauſa debiti apparuit,
licet in reliquis nulla cauſa expreſſa eſſet debi
ti, ſed innominatim ruditer ac ſimpliciter præ
ſtationes factas eiuſdem tamen quantitatis ap
pareret id quoq; ſufficeret, & opponentibus
de dicto, §. circa, replicaretur de tacita confeſ
ſione ſoluẽtium ſemel ac pluries ex certa cau
ſa, & id probatur in d. l. cum de in rem, tam in
primo, quàm in ſecundo reſponſo: nam licet
longo tempore & ſic decies geminas præſtatio
nes ad tale debitũ in futurum præſumẽdũ exi-
geret, tñ non exegit ut in ſingulis præſtationi-
bus cã debiti nominatim expreſſa eſſet, ergo
ſi uaſalli ſoluentes primis annis expreſſerunt
ita. damus centum quæ ex cauſa cenſus debe-
mus, medijs forte annis dicebant, damus cen
tum quæ tibi debemus non adiicientes ex cã
cenſus, ſequentibus verò annis dicebant, ecce
damus tibi centum ſolita, non adiiciẽtes quæ
tibi debemus: id quidem ſufficeret: nam vt præ
ſumat̃ obligatio in futurũ bene requiritur lon
gum tempus, & decies geminæ præſtationes. d.
l. cum de in rem, ſed ut præſtatiões tam factæ
ex cauſa non improbata factæ præſumant̃, ſic-
que ceſſet, d. §. circa, uel una præſtatio ſuffice- 5
ret. Deniq; nra opinio ueriſſima eſt, & neceſſa
ria, nam licet ſint opiniones utrum datũ in re
dubia uideat̃ donatum, uel non, nam quod do
natum non videatur eſt cõis opi. ut firmat So
cin. in l. cum quid, nu. 29. verſi. circa qõnem, ff.
ſi cer. peta. poſt Bar. Alex. & alios ibi, ubi etiã
tangitur per Glo. & eſt cõis opi. ſecundum Io
an. Bap. in erario cõi uerb. datio. Soci. conſil.
xciii. circa primum, lib. j. † Plures tamen tenẽt 6
contrarium per l. cuius per errorem, ff. de regul.
iur. l. j. ff. de cõd. indeb. tñ cõis opi. eſt ſecundũ
Soci. in d. l. cũ quid, n. 30. poſt Bar. & alios ibi,
quod ubi eſt aliqua cõiectura præſumet̃ donatio
per d. l. i. & d. l. cuius, quod ſi q̃ras qñ videbit̃ ſubeſ-
ſe aliqua cõiectura rñdet Bar. & cõiter Doct.
ut tenet & teſtat̃ Soc. vbi ſup. n. 33. † quod ſi cã ĩ pc.
fuerat aliqñ ẽt ſemel tm̃ expreſſa ea et in ſequẽ
ti uel ſequẽtibus dationibus q̃ informit̃ fiunt 7
vr̃ uel ineſſe uel repetita: ſic ergo & in ſpẽ nr̃a
cũ ſemel ĩ primo uel in aliquo anno exp̃ſsũ ſit
ſolutionẽ fcãm fuiſſe ex certa, & formali cã, pu
ta cẽſus, licet ſequẽtes p̃ſtationes informiter. i.
nulla exp̃ſſa cã fcãæ fuerint, adhuc tñ ex eadẽ
cã illæ factæ fuiſſe vident̃ primũ ne actus fru-
ſtratorius præſumat̃ ac ocioſus cõtra. l. hæc ſti
pulatio, §. diuus, ff. vt lega. no. ca. deinde ne inu
tilis videat̃ cõtra, l. quoties, ff. de reb. dub. l. ſi qñ
in prin. cũ Gl. C. de inof. teſt. l. ſi qñ, ff. de leg. i. l.
quoties in ſtipulationibus, ff. de uer. obl. tertio
donatio p̃ſumat̃ cõtra, l. cũ de ĩdebi. ff. de pb.
ſicq; cũ cã illa q̃ ſemel exp̃ſſa fuit eſſet obliga-
toria in futurũ, reliq̃ quoq; p̃ſtationes ex eadẽ
cã in futurũ obligatoria factæ p̃ſumunt̃: ſicq;
poſt long. tp̃s p̃ſumit̃ re uera interfuiſſe ea cã,
q̃ exp̃ſſa fuit d. l. cũ de in rẽ, p̃ſertim cũ ppriæ
aſſertioni nemini aduerſari liceat, l. gñaliter,
C. de non nu. pec. vnde vnica ẽt præſtatio vide-
batur ſufficere vt ibi. Nec obeſſet, d. l. ij. §. cir-
ca, ff. de doli excep. qa illud qñ nulla cauſa ex
preſſa fuiſſet, nec ẽt obeſſet d. l. cũ in rẽ, ver. lõg.
tpe, qa illud fuit cõtingenter nõ neceſſario, ut

x pate-

Intel. l. ij. §. circa, ff. de doli excep.

Intel. l. cũ de in rem ff. de uſu. cum ſim.

Datũ ſim pliciter an donatum uideatur cum cõi.

Datũ ſim pliciter do natum ui deri põt ſi adeſt ali qua cõie ctura do nationis cũ cõi.

Dandi cã expreſſa ĩ præcedet. præſtatio uidetur repetita ĩ ſequẽ. cũ cõmuni.

patet ibidem in ſecundo reſpon. vbi non exi-
guunẽ tot prꝑſtationes,nec longum tempus,&
præterea in utroq; reſponſo ac exẽplis de qui
bus ibi,non apparet ullam cãm ſolutionis expſ
ſam fuiſſe à ſoluente, nec ſunt præſumẽdæ cũ
ſint facti, l.ſi emancipati, ibi teq; emancipa-
8 tum probatum fuerit,C.de coll.†Sicq; tentati

Intel. d.l. cum de i rem, ff.de uſur. contra Doct.

poſſe vr̃ ut cum cauſa ſolutionis expreſſa fuit
quę in futurum obligatoria erat, ſufficiat v-
nica præſtatio vt ẽt in futurũ peti poſſit,cũ ꝓ-
priæ confeſſioni,& aſſertioni aduerſari nemi-
ni liceat,d.l.generaliter,cum aũt nulla cã ex-
preſſa eẽt tũc lõgũ tẽpus, & decies geminæ ꝓ-
9 ſtationes exigerentur,ut d.l.cum de in rẽ.† &

Intel.l. ij. § circa,ff. de doli excep. cõtra Doc.

ad d.§.circa,qui huic vltimo contradiceret re
ſpondendum eſt ꝙ non ꝓcederet qñ præteriiſ
ſet longum tempus,arg. l.ſi filiusfamilias, C.
de pet.hær.& q̃ tradunt Bar.Ale.& Iaſ.in l.ſciẽ
dum,ff.de ver.obl.nam poſt tm̃ tempus ea quæ
facti ſunt ẽt extrĩſeci præſumunẽ,ut ibi, & prę
terea d.§.circa,procedit qñ uerbo tm̃ non etiã
res,aut traditio interfuit,nos aũt qñ ẽt decies
gemina rerũ traditio ĩterfuit quod põt firma
ri ex multis à me congeſtis lib.de ſucc. crea.in
§.iij.nu.13.vbi plenè de vi & poteſtate actus
gemiuati & ijs ẽt q̃ de temporis diuturnitate
diximus alibi. Quæ nota,quia contrariũ in v-
troq; volũt cõiter Doc.ſuprà in prin. allegati.
10 Ergo † ſi ſingulis annis per longum tempus

Diutinę prꝑſtationes uniformes annuæ decies geminatę, & quaſi ex debito nõ quaſi ex gratia factæ faciũt præſumi nõ ſolum debitum fuiſſe in præteritũ ſed ẽt tantundem deberi in futurũ cõtra plures

certam quantitatẽ quaſi debitam nõ aũt qua
ſi dono datam præſtaſti,licet informiter, quia
nunquàm fuit expreſſum qua ex cauſa præſta-
tio fieret, ſemꝑ tñ fuerũt pares præſtatiões ſeu
quantitates teneo te in poſterũ ad tantundem
dandum ſingulis annis obligatum videri ſi ip-
ſe allegem ex cã obligatoria, puta uenditionis
aut cenſus te ſoluiſſe,niſi tu probaueris cõtra
rium puta donationis ac benignitatis ſeu ſer-
uitij gratioſi cauſa id feciſſe, licet contratiũ
teneant Balb. in d.q.x.& Couar. in c.poſſeſſor,
§.iiij.par.ij.num.2. de reg.iur.lib.vi. & Moli-
neus de contractibus.q.xx. hoc amplius cum
donandi cauſa fieri datio informis nunquàm
præſumatur ſecundum communem opi. ſuprà
relatam d.l.cum de indebito, nec mutui , aut
depoſiti cauſa toties geminæ præſtationes præ
ſertim paris quantitatis ac æqualis veroſimile
ſit cauſam debiti obligatoriam præceſſiſſe ma
gis præſumendum eſt, maximè cum à recipiẽ
te allegetur & concurrant diuturnitas tempo
ris , Item decies geminæ præſtationes , Item
11 generalitas.d.l.cum de in rem, †Sicq́ue ex his

Annuæ præſtationes uniformes & decies geminæ iam factæ ex gratia factæ præſumuntur cõtra plures.

tribus cauſam obligatoriam præceſſiſſe præ-
ſumam,niſi probetur contrarium, ut ſic ſi ap-
paret per longum tempus & per decies gem-
mas præſtationes datum , non tamen apparet
vtrum ex gratia an ex debito datum fuerit ex
debito datum præſumam , licet contrarium
teneant Molineus,& Balb.& Couarru.ubi ſu-
prà,& Riminal. in l.ſi certis annis,col.antepe-
nul. cum ſeq.C.de pact.ubi Decius Iaſ. & alii
moti leuiſſimo fundamento. ſ. ꝙ tempus non
ſit modus inducendæ obligationis,l.obligatio
num ferè,§.placet , ff.de actio.& obliga.quòd
non ignoramus , ſed hic præter tempus longũ
interfuerunt decies geminæ præſtationes vni
formes,ſicq́ue decies geminæ tacite rei de-
bitę confeſſiones cum ex gratia datum nun-
quam præſumatur dict.l.cum de indebito,nec
error ſit præſumendus niſi probetur vt in l.vni
ca, C.de errore calculi,& qui ſoluit ſi dicit ſe
per errorem ſoluiſſe poſt dies triginta proban
di erroris onus ſuſtineat,l.in contractibus , §.
ſuper certis , C.de non numera.pecunia, facit
d.l.in contractibus, in princip. & inſtitu.de li-
terarum obliga.in princ.teneo ergo,quòd da-
tum ſingulis annis per longum tempus in po-
ſterum quoq; debitum intelligetur:primũ qñ
in omnibus præſtationibus cã obligatoria , &
ſpecifica fuit expreſſa.Secundò ẽt ſi non ĩ om
nibus,ſed in quibuſdam tm̃ talis cauſa fuit ex
preſſa, Tertiò idẽ ẽt ſi in nulla omnino earum
præſtationum cã ſpecifica fuit expreſſa,ſed tm̃
informiter dictum ꝙ dabatur debitũ. Quar-
tò idem etiam ſi nec cã ſpecifica fuit expreſſa,
nec dictum ꝙ debitum ſoluebaẽ,ſed ſimplici-
ter datũ fuit qđ ultimũ non firmo.
†Pro nobis facit,quia licet cõfeſſio extraiu 12

Geminata confeſſio extraiudicialis nocet.

dicialis nõ ꝑiudicet,ut eſt notũ,ẽt ſi fiat ĩ iudi
cio dum tamen non in figura iudicij,puta co-
ram tabellione,ut eſt. Gloſſ.ſing.in l.iubemus
C.de liber.cã & in l.interrogatam.eo.ti.tñ ſi ſit
geminata cõfeſſio extraiudicialis bene præiu
dicat ſecundum Bar.in l.cũ ſcimus, C.de agri.
& cenſ.lib.xj.notatur in apoſt.ad Bar.in l.capi
te quinto,ff.de adul.vbi hoc ſentit Glo.&eſt cõ
munis ſnĩa. Facit†ẽt ꝙ licet confeſſioni in tor 13

Geminatæ confeſſioni itormẽtis ſtatur.

mentis nõ ſteẽ ſine perſeueratione, l. j.§.diuus
cum ibi nota.ff.de qõnib. cum ſimil.ſi tamen
præcedat vna confeſſio extraiudicialis tũc cõ
feſſioni ſecundæ in iudicio ſtaẽ ẽt ſine pſeuera
tione ꝑꝑ geminationem hoc uult Gloſſ. in d.l.
capite quinto quæ cõmendaẽ pro ſingulari ibi
in apoſt.ad Bar.Ad idem facit† ꝙ licet confeſ- 14

Gemmata confeſſio excludit excep. non. nu. pecu.

ſio de mutuo non præiudicet quominus poſſit
opponi exceptio non num.pec.infra biennium
tamen ſi ſit geminata confeſſio de debito, tũc
non poterit opponi exceptio non num.pec. ar-
gu.eius quod dixit Bar.in d.l.cum ſcimus, & ĩ
ſpecie Panor.in c.ſi cautio,in fi.de fide inſtr. &
vide ibi in apoſt.& eſt pro hoc Glo.ſing.in l.in
cõtractibus,§.j.in ver.penitus,C.de nõ nu. pe..
Facit

De ead. re

Facit etiam † quod ait Bald. in d. l. neq; dam
noſa, ſcilicet, ꝙ idem operatur ſecunda iuſſio,
15 † & ſic geminata ꝙ proprius principis motus,
& illud dictum non eſt alibi vt, ibi in apoſt. ad
Bal. de quo eleganter ibidem per Iaſ. ubi hoc
limitat. Facit etiam, nam ſi princeps præcipiat
aliquem decapitari, uel ſuſpendi, & non appa-
reat cauſa debet iudex ſuper ſedere, & ſuſpen
dere per xxx. dies, caſus ſingularis in l. ſi vindi-
care, C. de pœnis, cui concordat tex. in ca. cum
apud. xj. q. iij. illud tamen eſt verum niſi inter
ueniret ſecunda iuſſio principis, c. ſi quando,
vbi Cano. de reſcrip. Bartho. Vero. in cautela.
vij. refert & ſequitur Iaſ. in l. puniri, in fi. C. ſi cō
tra ius, uel utili. publicam. Ad idem ẽt facit,
quia licet reſcriptum fiſco damnoſum non ua
leat, l. neq; damnoſa, C. de precib. imper. offer.
tamẽ ſi eſt geminatum reſcriptum bene ualet,
vt probatur in auth. vt nulli iudicum, §. & hoc
verò iubemus, ſecundum Bald. in d. l. neq; dā-
noſa. Cum ergo geminatio, tot etiam ſummi
præiudicij effectus operetur tam in criminali-
bus, quàm in ciuilibus, & etiam alijs innume-
ris quos enarrauimus lib. j. de ſucceſ. crea. §. iij.
numero 12. cum plur. ſeq. quid mirum aut no-
uum ſi in ſpecie noſtra decies geminæ præſta-
tiones vniformes totidemq́; debiti tacite con
feſſiones hunc effectum operentur, vt debitum
eſſet id quod præſtabatur, id quod quantū ad
hoc ut datum non repetatẽ niſi errore probato
ītelligo procedere in quatuor caſib. eſt primus,
qñ præſtationes fuerunt factæ oẽs expreſſa cā,
q̃ ẽt in futurum obligatoria erat, ſecundus qñ
in quibuſdam tm̃ præſtationibus non ẽt in om
nibus id expreſſū fuit, tertius qñ cā debiti ſpe
ciatim exp̄ſſa nō fuit, ſed tm̃ dictū ꝙ quaſi de-
bitū nō quaſi ex gr̃a dabatẽ, ultimus qñ nūq̃ ex
p̄ſſum fuit an ex debito an verò ex gr̃a daretẽ.
Sed quo ad hoc ut ī poſterū eædẽ præſtationes
debeantur, idem intelligerẽ in duobus primis
caſib. non ſic in quarto caſu in tertio cogita.

Geminata iuſſio idem opatur quod proprius principis motus.

De ead. re

16 Deniq; † cum cauſa ſolutionis ſeu præſta-
tionum fuit expreſſa, quia ſingulis annis totius
decennij ſoluens, ſe quod debebat ex cā forte
cenſus, dicebat præſtare, tunc ẽt ſi ſoluentes, &
ruſtici eſſet & dominis ſuis ut vaſalli ſoluerẽt
ea cā uera præſumitur, ita Bar. in l. litibus, ſup.
alle. Idem in d. l. cum de in rem, colum. iij. Bal.
col. pen. & Iaſ. nu. 14. in d. l. ſi certis annis Ale.
conſil. 50. lib. 5. ad finem Iaſ. in §. præiudiciales,
nu. 56. inſti. de action. Alex. conſil. cxxiiij. col.
j lib. iiij. Paulus Caſt. conſil. lj. col. fin. lib. ij. Ca-
rolus Molineus in conſuetudi. Pariſi. §. vij. nu.
17. Balb. ubi ſuprà. q. x. qui firmat hanc eſſe cō-
munem opi. quam tenet & cōem dicit Couar.
in d. §. iiij. n. 2. Quæ res licet cōtrarium teneat
Cin. in d. l. ſi certis annis. q. v. nullam apud me
dubitationem habet, nam cū cā debiti ſpecifi
ca nominatim in præſtationibus expreſſa fue-
rit, ruſtici qui mentiri, aut ſimulare longe mi-
nus q̃ reliqui didicerunt, non poterunt videri
fraudem feciſſe, mentitáq; ſoluēdi cām expreſ
ſiſſe, & præterea id nominatim cautum eſt, in
d. l. cum de in rē, quæ cum generalis ſit cōpre-
hendit oẽs perſonas vtcunq; priuilegiatas, &
ſic ẽt ruſticos, l. in fraudē, §. fi. ff. de mil. teſt. lex
enim generaliter loquens comprehendit per-
ſonas ẽt priuilegiatas, ſi in ea re qua de agitẽ
non reperiantur hr̃e peculiare priuilegium vt
ex cōi opi. reſoluimus de ſuc. crea. §. viij. n. 4. &
ẽt ſupra diximus. ſed hi ruſtici hac in re nō re
periuntẽ hr̃e peculiare priuilegiū, ergo & ipſis
nocet ſua confeſsio, l. generaliter, C. de non nu
mera pec. † quod ſi per annos xxx. tales vnifor 17
mes fierent prȩſtationes cauſa obligatoria ex
preſſa, non dubium eſt quin ſoluentes ad tan-
tundē in poſterum ſoluendū teneantẽ ſi ea cā al
legetur ab ipſo recipiente, nec ipſi probauerint
errorem illius cauſȩ expreſſe dicentes nunquā
interfuiſſe licet ꝑ errorē fuerit expreſſa, † ſed
an admittatẽ ad probandū talē errorē, & qdē 18
aduerſus decēnij præſtationes bene admittun
tur vt ex cōi opi. reſoluunt Cor. Dec. Iaſ. Rim.
& alij cōiter in d. l. ſi certis annis, ubi Cin. q. x.
Alex. conſi. cxiij col. fi. lib. j. Balb. in d. q. x. Pau.
in d. l. ſi certis, Couar. vbi ſuprà, † Sed aduerſus
præſtationes annorū xxx. nō admittuntẽ quaſi
eo tpe oẽ ius præſcribi, & poſſit & præſcriptū 19
videatẽ, iuxta, l. ſicut, l. oẽs, l. cum notiſſim. C. de
præſcr. xxx. ann. ita tenent in ſpẽ Moline. tam
in d. q. xx. q̃ in d. §. vij. n. 22. & Couar. vbi ſupra,
quorū opinio vera non eſt ſaltem regulariter,
nam ſi reuera nulla interfuit cā obligatoria, &
ſoluentes errore lapſi cām obligatoriā expri-
mebant cāmq́; falſam fuiſſe ipſe accipiens nō
ignorabat, iam erat in mala fide, iam non poſ
ſet ẽt mille annis præſcribere, iuxta cōem Do
cto. ſnīam ꝑ tex. ibi in c. fi. de prȩſcri. diximus,
& nos alibi plenius in q̄onibus præce. ſed iſto-
rum opi. uera eſſet qñ ipſe quoq; qui ſolutio-
nes recipiebat eſſet in eodē errore in quo erāt
ſoluētes, ſcd̄m quoſdā quod puto verū, nā non
ſolū qñ centū mihi debebas ꝓ vna vice ſi ea pe
tere deſij ann. xxx. moritẽ actio vt dd. ll. ſed ẽt
ſi ea centū mihi deberes nō pro vna vice, ſed
ſingulis annis præſtanda in æternū, ſi ꝑ xxx. an.
nihil recepiſſem, nec debitor ceſſans eſſet ī ma
la fide, id ius præſcriptum eſſet non ſolum quo
ad fructus vel præſtationes præteritas, ſed ẽt
quo ad futuras ꝑ generalitatem d. l. ſicut d. l.
omnes, d. l. cum notiſſimi, & inſti. de perp. & tē
po. in prin. ergo & ꝑ cōtrariū ꝑ tale tp̄s par ius

Vaſalli ſi dominis ſuis decē præſtationes uniformes annuatim ex certa cā obligatoria ẽt i futurum faciūt tenebuntur ẽt in futurū niſi probent cam cām uerā nō eſſe cū cōi cōtra Cinum.

Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare cām illā nō eſſe ueram cū cōi.

Vaſalli an poſt annos etiam xxx. admittantur ad id probandum.

Tempus an habeat uim induɑiuā poſt præſtationes factas tpe immemoriali.

acquiri,& præſcribi poſſe videtur non ſolum
quoad præteritas preſtationes, ſed etiam quo
ad futuras,non tam quidem per deciſionem
dictarum legum,quàm per eandem rationem
niſi neges parem eſſe rationem,cum fauorabi
liores ſimus liberationibus,quàm obligationi
bus,l.Arrianus,ff.de action.& obligation. ad-
huc tamen puto hanc partem admittendam,
quia facile pereunt probationes.vnde & ſi re
uera iuſta cauſa,& titulus interfuiſſet forte ꝓ
bari nō poſſet poſt tantum tempus. fortiter ta
men aduerſatur,l.obligationum ferè, §.placet
ff.de action.& obligation. vbi tempus non eſt
modus tollendæ,aut inducendæ obligationis.
Sed reſponderi poteſt, quòd quemadmodum
ea regula correcta fuit in altero membro, ſic-
que hodie ſolum tempus eſt modus tollendæ
obligationis d.l.ſicut d.l.omnes d.l.cum notiſ-
ſimi,d.princip. inſtitu.de temp.action.ita quo
& alterum membrum ei parificatum de iure
ueteri ſublatum videatur iuxta Gloſſ. commu
niter approbatā in l. ſi quis ſeruo alieno perſua
ſerint,per text.ibi,C.de furtis:præterea hic vl-
tra tempus adſunt illæ geminatæ confeſſiones
& præſtationes quæ plurimum iuuant, d.l.ge-
neraliter,C.de non numerata pecun. ergo o-
lim ſolum tempus non erat modus tollendæ,
aut inducendæ obligationis, hodie tamen vt
indubitanter eſt modus obligationis tollendæ
ut dd.ll.ita & inducendæ per argumentum ſu
pra dictum præſertim cum hic non tantum ſit
tempus, ſed pluries geminæ confeſſiones, ut
modo dicebam, ſed ſi teneas tempus hoc ca-
ſu habere vim inductiuam iam in contrarium
probatio non admitteretur cogita tamen.

Tempus hēt uim inductiuā poſt præſtationes tpe immemoriali factas cum communi

20 Cæterum † quādo præterijt tempus cuius ini-
tij memoria hominum non ſtat,omnes admit
tunt non eſſe neceſſariam ullam cauſæ expreſ
ſionem in dictis præſtationibus, ſed eo tempo
re ius immortale,& ęternum etiam in poſte-
rum acquiri Cinus quæſtio.penulti. Ang.& Ia
ſo.columna fina. in d.l.ſi certis annis, ubi etiā
Paul.& Riminald. & Barto.in d. l.cum de in
rem Felinus in capitu. cauſam quæ, columna
tertia,de præſcriptio.Balbus ubi ſuprà, & Co
uatru. numero quarto vbi ſuprà, Abbas conſi.
nonageſimoquarto,libro primo.Idem in capi.
fina.colum.ſecunda,de cauſa poſſeſſio.Deniq;
tempus ſolum de per ſe non habere vim indu
ctiuam eleganter tradidimus, ſupra in prima.
part.quæſtion.x.

Vaſalli q longo uel lōgiſſimo tpe domi nus præſti terunt an & in poſterum tantundē præſtare cogātur dubia pugna.

21 Ex ſuperioribus apparet † quòd vbi uaſalli
non domino ſuo ſed alteri annuatim certum
quid dederunt per tempus immemoriale titu
li interuētus,aut eius allegatio neceſſaria nō
eſt, quid ſi præterijt tempus longum duntaxat
vel etiam longiſſimum,non tamen immemo-
riale,& quidem quid reſpondendum ſit,ex ſu-
perioribus ſatis apparet regulariter, præter q̄
cum res agebatur inter dominum, & vaſallos,
quo caſu(licet in cæteris tempus longum uel
longiſſimum ſufficiat ſecundum ſuperiorē an-
notationem & diſtinctionem, tamen) hic ma
gis eſſe videtur ut tempus immemoriale exi-
gatur, quia ſecundum quoſdam quoties ad-
uerſus poſſidentem eſt vehemens iuris præſum
ptio,tunc ipſe annuos hos reditus, aut præſta-
tiones in futurum vendicare non poteſt, niſi
uel cum titulo fuerit per annos xl.in quaſi poſ
ſeſſione illius annui reditus percipiendi vel ſi ti
tulum non habuerit, & oſtenderit in tali quaſi
poſſeſſione per tempus immemoriale ſteterit
argumen.capitu. ſuper quibuſdam, §.præte-
rea,de uerborum ſignificatio.vbi Gloſſ. multa
iura adducit,& capitu. vnica,de præſcription.
libro.vj.nec dubium eſt ſecūdum eos quin ad
uerſus hunc dominum qui a vaſallis huiuſmo
di annuos reditus exigebat ſit uehemens iu-
ris præſumptio quòd clam aut per uim uel ty
rannidem eos exegiſſet ita uidentur tenere Io
annes Andr. Hoſtienſis, Abbas Henricus & alij
in capitu.quod latenter, de regulis iuris quo-
rum opinionem ſequitur & ſæpius communē
appellat Couarru.in d.§.quarto, numero pri-
mo,& numero quinto Innocentius in capitu.
bonæ,in ij.de poſtulatio.prælator. Idem Inno-
centius & Aegidius Bellamer. colum.fina. in
capitu. ſi diligenti, de præſcription. Ioannes
Faber in §.æquè ſi agat.quæſtione iij.inſtitut.
de action. Aretinus conſilio, xiiij. colum.xj.
Guido Papæ conſilio primo libro ſeptimo.Idē
conſilio lxv. numero 2. Bal. in capitu. j. §.pa-
ctiones,de pace conſtan. deniq; poſt tempus
immemoriale nunquàm præſumitur ꝙ domi-
nus à uaſallis tales reditus annuatim vitioſè
exegerit nō quoq; præſumitur poſt annos qua
draginta quando interfuit titulus qui à domi
no probatur ſecundum Couarr.vbi ſuprà. Sed
quidquid ipſe & reliqui,ſupra allegati conten
dant differentiam eſſe inter dominum reſpe-
ctu naſallorum & alium quemlibet, id ſuſpe-
ctum eſſe non dubito,nuſquàm enim iure ꝓ-
batum inuenies ꝙ reditus qui annuatim per
dominos à naſallis exiguntur præſumantur ꝑ
uim aut clam exacti,nō magis quàm ſi ab alio
quouis exigerentur.& d.c.quod latenter,gene
raliter loquitur in omnibus non ſolū in domi-
nis reſpectu vaſallorum & præterea loquitur
in caſu claro quando de clandeſtinitate, aut
violentia conſtabat, unde à regulis generali-
bus de qbus ſuprà mentionē habuimus ꝙ oēs
vtcūq; priuilegiatos & cōſequēter ēt ruſticos

com-

cōprehēdunt recedendū nō eſt, Neq; ad rē pti
22 nere dēt ꝙ†quis hoc eſt dñs ille ſit in quaſi poſ
ſeſſione alicuius reditus annuatim exigendi,
huicq; quaſi poſſeſſioni aduerſetur præſum-
ptio iuris communis, nam adhuc etiam cōtra
talem iuris præſumptionem procedit præſcri-
ptio etiam temporis ordinarij l.ij.C.de ſerui.
& aqua l.ſi quis diuturno, in prin.ff.ſi ſerui.vēd.
nam & ſi abſte emiſſem annuum reditum iux
ta cap.j.in extrauag.de empti.& vendi.& per
annos triginta iugiter exegiſſem titulūq; ami
ſiſſem deinde ſoluere recuſares & ipſe probaſ-
ſem illam tricennalem exactionē, & illius an-
nui reditus exigendi longiſſimam quaſi poſ-
ſeſſionem in futurum ad tantundem præſtan-
dum cogereris, nihilo impediente, quòd titulū
interfuiſſe non probaſſem nec eius amiſſionē,
neq; ad rē pertineret quòd mea quaſi poſſeſ-
ſio aduerſaretur iuri communi ideſt commu
ni omnium hominum libertati, ſicq; quòd cō
tra meā quaſi poſſeſſionē eſſet ꝓſumptio iuris
& ita intelligo l.ſicut l.omnes l.cum notiſſimi.
C.de præſcr.xxx.annorum, & in princ.inſti.de
perpe.& tempor.act. Ad d.c.ſuper quibuſdam
§.præterea, de verb.ſignifica.& d.capit.vni.de
præſc.lib.vj.cap.cum perſonæ, §.quòd ſi tales,
de priuileg.in vj.reſp.quòd loquuntur in ijs q̄
nō poſſunt acquiri niſi priuilegio principis in
quorum præſcriptione longius tempus deſide
ratur quàm in reliquis, ſcilicet vel tempus im
memoriale ſine titulo uel tempus quadragin-
ta annorum cū titulo idq; iure ſingulari prin-
cipibus datum eſt prout innumera alia priui-
legia principum enumerat Iacob. de ſancto
Georgio de feudis, verb.princeps multaq; per
nos de ſucc.cre.§.xxvj. Idemq; cum præſcribi-
tur contra eccleſiam in quibus caſibus funda-
tam habet intentionem de iure, licet non ſic
in reliquis cauſis vt d.cap.vni.iuncta ſua Gloſ.
itaq; annuæ præſtationes contra principē vel
eccleſiam non breuiore tempore quàm anno-
rum quadraginta cum titulo aut tempore im
memoriali ſine titulo præſcribuntur vt dictis
iuribus: contra reliquos autem breuiore tem-
pore contingit præſcriptio. Itaq; aut interfuit
titulus habitus ab habente poteſtatem domi-
nium cōcedendi, aut habitus ab alio, aut à nul
lo, primo caſu ilico trāfertur dominium nec
de præſcriptione agendum eſt, & ita procedit
cap.ſuper quibuſdam, § præterea. de verb.ſign.
ibi, Imperatorum aut regum aut Lateranēſis
Concilij aut conſuetudine antiqua cuius ini-
23 tij, &c.†nam uſus tanti temporis cuius initij
memoria nō eſt ineptè appellatur præſcriptio,
cum proprius diceretur cōſuetudo, vt ibi, ſicq;
vt lege dominia rerum conceduntur & auferū

Præſcriptio iuris poſſeſſioni aduerſa non remouet regulariter præſc. ordinariam.

Præſc. temporis immemorialis, ineptè appellaï præſc. nā eſt cōſuetudo.

tur etiam citra dominorum voluntatem ut ꝑ
totū.C.ex quibus cau.ſerui pro præmio libert.
acci.& per Decium in l.id quod noſtrū de reg.
iur. ita & conſuetudine quæ legi par eſt l.de
quibus, ff.de leg.cum plur.ſeq.§.ex nō ſcripto,
inſt.de iure natur. ſicq; cum poſt tempus im-
memoriale non tam præſcriptum ius videatur
quàm conſuetudine acquiſitum, eaq; conſue-
tudo pro lege ſit ſupereſt vt id ius eo tempore
quæſitum tam æternum fixumq; ſit quàm fo-
ret ſi lege acquireretur, meritoq; vicem legis
tenere alibi lex dicebat, ff.de aqua quotid.&
æſtiua.l.hoc iure, §.ductus aquæ, & ff.de aqua
pluui.arcend.l.j.§ fin.iij.q.vj.hoc quippe & ix.
q.iij.conqueſtus, & lxv.diſt.mos antiquus, er-
go quando Imperator, vel Papa, vel rex, vel reſ-
publica non recognoſcentes ſuperiorē, uel lex,
vel conſuetudo, vel tempus immemoriale ꝙ il
lis parem potentiam habet titulum alicui præ
buit continuo eum fecit dominum conſuma-
tiſſimum, nec de præſcriptione agendum eſt,
ſecundo caſu quando titulus habitus eſt à non
habente poteſtatem concedendi dominiū re-
gulariter probet iuſtam cauſam præſcribendi
l.nullo, C.de rei vendi.l.vnica.C.de vſuc.tranſ.
fallit cum titulus erat à lege improbatus, puta
non ritè habitus l.ij.§.ſi à pupillo, ff.pro empt.
l.ij.C.pro emp.cap.hoc conſultiſſimo, §. con-
trahentes, de rebus eccleſiæ non alien.lib.vj.er
go ſi pedagia aut vectigalia aut annuos redi-
tus à populo exigi per tempus immemoriale
quaſi lege ius & dominiū quæſiui quòd ſi bre-
uiore tempore puta quadraginta annorū tūc
præſcriptione dominium quæſiſſe videor, ſi in-
terfuit titulus habitus ab eo qui non habebat
ius concedendi, ueluti ſi annuum reditum ex
ſalinarijs pedagijs, portagijs, vectigalibus, ga-
bellis vel ſimilibus procedentem vendidit, do
nauit, dotis, legati'ue nomine mihi dedit is q
ius vendendi non habebat, tertio caſu quādo
titulus non interfuit ab aliquo, aut poſtquàm
longo tempore id ius annuatim exegi, allega-
ui titulum interfuiſſe, & nunc per lapſum lon-
gi temporis ſimul cum illis geminatis præſta-
tionibus ac tacitis debiti confeſſionibus is ti
tulus allegatus præſumitur d.l.cum de in rem,
ff.de uſuris.

Nec† obeſt d.l.nullo, C.de rei ven.cum ſimi. 24
nam ibi quando is contra quem præſcribitur
nullum actum poſitiuum fecit, ſed duntaxat
abſtinebat ab ipugnatione & contradictione,
ſecundum Bart.& cōmuniter Doct.in l.ſerui-
tutes, in mag.ff.de ſeruit.†nos loquimur quan- 25
do is contra quem præſcribitur plures actus
poſitiuos fecerat decies geminas ſolutiones to
tidemq; tacitas confeſſiones per totū decen-
nium

Intel.l. nullo, C. de rei vēd.

Titulus ꝓſumitur in præſcriptiōe quæ

nititur in facto aduerſi licet non præſumeret quãdo ni teretur in non facto ipſius noua decl.

nium ant ulcenpium faciens vt d.l.cum de in
in rem,nec ſimiliter obeſt, quòd ad tales exa
ctiones recipiendas uel faciendas factum ho-
minis diſcontinuum erat neceſſarium, l.fora-
men,ff.de ſeruit.vrbanorum prædiorum,† ſic-
que præſcriptio niſi lõgiſſimo tempore id eſt,
tempore immemoriali contingere nõ poterat
vt d.l.ſeruitutes,cum ſim.nam reſpoudemus il
26 lud procedere cum agitur de ſeruitute acqui-
renda à re rei, & ſic de ſeruiture reali, non
ſic ſi agatur de ſeruitute perſonali vel de iu-
re ſiue reali, ſiue perſonali, per perſonam
acquirendo ſeu præſcribendo, vt in d.l.cum
de in rem,tunc enim tẽpus immemoriale non
exigitur,ſed ſolum tempus longũ ſufficit.Neq;
obſcura eſt harum rerum differentia, nam cũ
agitur ut per actus diſcontinuos ius acquiratã
ab homine,is homo animo ſuo ſemper retinet
illam quaſi poſſeſſionem,eamq; ita continuat
vt facti extrinſeci interualla ſuppleantur per
animi illius hominis continuationem,at cum
prædium animo careat hoc ſupplementũ ceſ-
ſat in iure acquirendo ſeu præſcribendo à re
rei,iſta eſt elegans & communis concluſio, ſo-
lutio ac differentiæ ratio,quam tenent Bar.in
l.iuſto,§.non mutat,ff.de vſucap. Idem Bart.in
l.ſi ego.§.j.ff.de publi.Paul.conſil.ccccxliiij.in
cauſa quæ vertitur,col.iij.lib.j. Idem conſi.iij.
in cauſa quæ vertitur coram domino,col.fina.
Idem conſi.xij.ſuper primo,lib.ij.Corn.conſi.
cclxviij.col.ix.num.23.verſi.nec obſtat ſecun-
da ratio,lib.iiij.Aymon Crauet.de antiq.tẽp.
par.iiij.verſi.tranſeo nunc,num.24.fol.107.te-
net & ait eſſe communem opinionem Couar.
lib.j.vari.reſol.cap.xvij.num.10.eſt communis
opinio ſecundum Balb.de præſc.ij.part.v.part.
princ.q.iij.eſt communis ſecundum Felin.in c.
de quarta,nu.37.de præſcr.

Seruitutẽ diſcontinuam res inanimata non p̃ſcribit niſi tpe immemoriali homo autem breuiore tpe quærit cũ cõmuni.

Præterea hic adſunt decies geminæ ſolutio
nes totidemq; tacitæ confeſſiones factæ ab ip
ſo ſoluente, quæ ſibi vt noceant par eſt cum nõ
niſi ex debito quiſquàm ſolu iſſe credatur l.cũ
de indebito,ff.de proba.at in iure acquirendo
ac præſcribendo à re rei id ceſſat nulla enim
hic adeſt confeſſio nulla præſtatio nullum de-
niq; factum poſitiuum domini illius prædij cõ
tra quod prædium præſcriptio cępta erat ſicq;
hoc caſu longius tempus deſideratur.

Vaſalli domini ſi longo uel lõgiſſimo tpe certũ quid annuum p̃ſtiterunt

27 Vnde† ſi dominus à vaſallis annuos reditus
per longum tempus exegit,& vaſalli poſtea ta
les reditus præſtare recuſent, ſi ipſe dominus
dixerit ſe titulum habuiſſe eumq; per tale lon-
gum tempus probauerit,in poſterũ quoq; eos
reditus obtinebit argumen.d.l.cum de in rem
ita tenet Albericus nu.5.in d.l.cum de in rem
Barto.in dict.§.non mutat, ad finem dum lo-
quitur de pedagijs.Idem Bart.ſentire videtur
in d.l.ſi ego,§ j.ff.de publi.expresſius Alexan-
der,conſi.cxxiiij.ſuper primo,colum.j.lib.iiij.
Idem Alexan.conſi.xxxv.viſo themate, nume.
3.colum.j.lib.ij.Idem Alex. conſi. cviij.in cau
ſa & lite,colum.fina.ad finem,eod.libr. Idem
Alexand.conſi.xiiij.viſo & conſiderato, nume
9.eodem lib.Idem Alexan.conſi.cxiij.ſup pri-
mo dubio videtur, lib.j.colum.prima vbi etiã
contra ruſticos,id procedere firmat, quod &
tenuerat in d.conſi.cxxiiii.& in pleriſq; loco-
rum ſuprà allegatorum ſentit. Idem Alexan.
conſi.lxxv.viſis,colum.fina.ad fin.lib.iiii.Idem
Alexan.conſi.j numero.20.libr.iiii.vbi ſaltem
hoc pro expedito habet quando interfuerunt
anni triginta,quod & vult Aymon in d.verſic.
tranſeo nunc,numero.23.Corn.conſi.cclxviii.
in hac conſultatione verſic.facit ad prædicta,
numero.16.& iterum, numero.10.lib.4.ſentit
Barto.quem ipſe allegat in l.ſi publicanus,§.j.
ff.de publi.Idem Barto.in l.licitatio,§.earum,
eodem titulo Angelus, conſi.ix.ſentit Paulus,
conſi.ccccxliiii.ſuprà allegato.Idem Pau.cõſi.
iii.& conſi.xii.lib.ii.Areti.conſi.cliii.conſulta
tio,colum.fin.Boerius de ciſione.cxxvi.nume.
4.allegat Petrum,Cinum,Albericum, & Bart.
& alios in l.ii.C.quæ ſit long.conſu.& in rubr.
eodem titulo.Et in hanc partem etiam viden-
tur inclinare omnes illi quos ſupra diximus
tenuiſſe quòd poſt longum tẽpus allegata cau
ſa certa eademq; legitima & in futurum obli
gatoria euenit,vt id ius quaſi probatum præ-
ſumptiuè videatur & conſequenter in futurũ
quoq; præſtandum ſit.

an ex titulo p̃ dominum allegato an uero ex tyrannide præſtitũ præſumatur ard.q.

Contrariam tamen partem in vaſallis reſpe
ctu dominorum vt etiam ſi expreſſa certa cau
ſa legitima & obligatoria ſoluerint vniformi
ter annuatim per longum vel etiam longisſi-
mum tempus non tamen teneantur in poſterũ
tantundem ſingulis annis præſtare etiam ſi do
minus eam cauſam allegauerit,quam per tem
poris longi vel longisſimi curſum præſtare vel-
lit niſi præterea tempus immemoriale præte-
riiſſet quaſi tales domini per vim & tyranni-
dem exegiſſe præſumantur tenent Innocẽtius
in cap.bonæ.ii.de poſtul.prælato.Idem Innoc.
& Bellamera,colum.fin.in cap.ſi diligenti, de
præſcript.Ioan.Fab.in §.æquè.quæſt.iiii.inſti.
de act.Guido Papa conſi.j.nume.7.Idem Gui-
do,conſi.lxv.numero.2.Couar.capit.poſſeſſor,
par.ii.& §.iiii.num.5.de reg.iur.lib.vi.Aretin.
conſi.xiiii.nume.11.Bal. in cap.i.§.pactiones,
de pace Conſtan.Carolus Molineus ad Alexã
drum,conſi.cxxiiii.lib.iiii.in i.addi.vbi firmat
ſe idem tenuiſſe in conſuet.Pariſ.§.liii.& ita
tenent plures alii quos allegat Aymon,vbi ſu-
pro

pra.nnmero uigeſimoſexto.

28 Sed†præmitte quòd vtriuſq; partis fautores communiter tenent non aliter talem dominum contra vaſallos per longum vel etiam lõgisſimum tempus obtenturũ,quàm ſi ex cauſa certâ legitima,& in futurum obligatoria facta eſſet ſolutio annua, & maximè hoc exprimunt Corn.in d.conſi.cclxviij.Aymon vbi ſuprà numero.27.qui plures allegat Alex.conſi.cviij.ad finem,lib.ij.qui alios allegat idẽ Alexan.conſi.cxiij.nu.4.lib.j.Guido Papę.q.cccc-viij.Alex.conſi.lxxv.lib.iiij.ad finem Alexand.conſi.xiiij.numeto.9.lib.ij.Bart.in d.l.cum de in rem,ff.de vſuris, ad fin.Riminaldus,colum.antepen.cum ſequen.poſt Alexan.Iaſ.& alios in l.ſi certis annis, C.de pactis Salic.in d.l.cum de in rem quæſt.iij.& iiij.Balbus de præſcript.ij.part.iij.partis principalis quæſtio.x.Felinus in cap.cauſam, col.iij.de præſcr.Molineus ad Alex.conſil.cxiij.lib.j.

Vaſalli vt noceant ſibi cum annuatim quid dominis ſol uebant oportet p̃ ſtationes factas fuiſſe ex cauſa certa expreſſa legitima & in futurũ obligatoria ſecundum communem.

29 Quid dicendum? & quidem quo magis ac magis hanc quæſtionem vſibus forenſibus frequentisſimam inſpicio,eo magis ac magis miror noſtrorum interpretum incuriam ac errorem,†nam qui tenent partem affirmatiuam vt longo tempore ius quæratur etiam contra vaſallos & etiam contra ruſticos,eo potisſimum argumento nituntur,quòd conſuetudine non etiam præſcriptione id ius quæſitum intelligant.rurſus qui tenent partem negatiuam vt eo tempore tale ius in futurum nõ quæratur, ea potiſſimum ratione nituntur, quòd tale ius præſcriptione potius quàm conſuetudine acquiri poſſe contendant ſeu acquiſitum velint, & tamen vtrunque falſum eſt, quia nec conſuetudine nec præſcriptione tale ius acquiritur,ſed alia longè diuerſa ratione,& pars affirmatiua.

Annuæ p̃ſtationes cum ut in futurum præſtãtur tpe acquiritur ac inducitur an id contingat pręſcriptione an conſuetudine an alia rõne ardua pugna.

30 †vt quòd tale ius longo aut longisſimo tempore acquiratur contingat ex vi cõſuetudinis ĩ qua titulus aut bona fides neceſſarius non eſt (iuxta communem reſolutionem de qua per Aymonem vbi ſuprà, numero.23.)tenent Bald.conſi.ccccxxxix.amplius columna.iiii.lib.iii.Alexan.conſi.cxxiiij.colum.j.libro.iiii.qui alios allegat huius ſententiæ auxiliares,Corneus d.conſi.cclxviii.lib.iiii.nume.10.& numero.16.cum ſequen.pluribus, quod & ſentiunt pleriq; eorum quos diximus hãc partem tueri:rurſus Aymon vbi ſuprà Couar.& alij communiter qui negatiuam partem tuentur abnegant conſuetudine tale ius acquiri, ſed demum præſcriptione vt ſic exigatur titulus & bona fides iuxta l.nullo.C.de rei vendi.l.vnica.C.de vſu.transf.in princip.inſt.de vſuc.cap.poſſeſſor de reg.iur.lib.vj.ſed vtrunq; fal-

Titulus in conſuetudine non requiritur cum cõi.

31 ſum eſt,†quia tale ius nec quæſitum videt̃ conſuetudine nec etiam præſcriptione, quòd non videatur conſuetudine quæſitum patet, quia conſuetudo in materia noſtra illa intelligitur quæ habet vim legis vniuerſalis in regione vel populo vbi vertitur quæſtio qua de agitur §.ex non ſcripto,inſt.de iure nat.l.de quibus, cũ pl.legibus ſequen.ff.de iuſt.& iure per totum.C.quæ ſit longa conſuetudo per totum extra eodem titulo,ſed in propoſito non eſt ita, q̃a id ius dominus vel alius potuit acquirere contra vnum uel contra certos uel contra uniuerſos de populo,ut patet & probat d.l.cum de in rem uerſo,ff.de uſur.l.ſi certis annis,C.de pac.l.creditor.C.de uſur.l.operis,ff.de oper.liber.ergo non eſt conſuetudo quæ ligat omnes de populo.Rurſus conſuetudo non poteſt induci niſi ab uniuerſo populo vel parte maiore vt dd.ll.& tenent communiter Barto.& alij in d.l.de quibus, ſed id ius poteſt induci non ſolum à minore parte populi, ſed etiam à certis hominibus uel etiam ab uno hoc eſt dominus uel alius tale ius acquirere potuit contra unũ, uel certos,uel omnes ut modo dicebam, ergo non eſt ius conſuetudine quæſitum.Pręterea id ius contra inuitum competere intelligitur l.inter ſtipulantem,§.j.ff.de uerb.oblig.at cõſuetudo conſenſu introducitur d.l.de quibus.Præterea & fortius conſuetudo pertinet ad gubernationem populi ut dd.ll.quæ quidem populi gubernatio quotidie ut mutetur & decet & expedit liberrimaq; eſſe debet,§.ſed naturalia, inſt.de iure natu.l.omnes populi,ff.de iuſtit.& iure l.ſi quis in principio teſtamenti,ff.de legat.iii.at id ius quæſitũ ſemel ſiue domino ſiue alio ſiue contra unum ſiue contra certos ſiue contra vniuerſos mutari aut adimi non licet l.id quod noſtrum,ff.de regul.iur.l.ſicut ab initio.C.de actio.& oblig.ergo contendere id ius conſuetudine quæſitum videri dementia (mihi crede) mera eſt.Rurſus quòd præſcriptione quæ- 32
ſitum non uideatur patet†quia ille demum eſſe uidetur in ſtatu & conditione præſcribendi qui emit uel alio titulo ad ius dominiumq́ue transferendum habili rem accepit à nõ domino quem dominum eſſe putabat,ſicq; habebat titulum bo.fi.poſſeſſionem vel quaſi ut in pr.inſt.de uſucap.l.nullo.C.de rei uendi.l.vnica.C.de uſu.tranſ.l.Celſus,ff.de uſucap.cap.j.de præſcrip.lib.vj.cap.uigilanti cap.fina.de præſcrip.cap.ii.§.contrahentes, de rebus eccleſiæ non alien.lib.vi.nam ſi cauſam titulum'ue ad dominium transferendum ſeu ius habilem ac ſufficientem habuiſſet à uero domino, uel ab eo qui poteſtatem concedendi habebat iam traditione,uel quaſi continuo dominium quæſijſſet,l.traditionibus,C.de pact.§.per traditionem,

Præſc. & conſuetudo ut differant.

Annuarũ præſtationum præſcriptio diuerſis regulis contingit q̃ rerum corporalium, noua declar.

nem,inſt.de rerum diui.iuncta lege nunquàm
nuda,ff.de acquirendo rerum dominio,ſicque
ceſſaret vſucapio, quia quod meũ eſt amplius
meum fieri non poteſt nec præſcriptione l.ſe-
quitur.§.lana,ff.de vſucap.nec alia ratione , §.
ſic itaq;,inſt.de act.l.iij.§.ex contrario vbi tra
dunt communiter Doct.ff.de acquirenda poſ
ſeſſio.ergo cum in ſpecie noſtra fundamentũ
intentionis illius qui annuos reditus cenſus,
præſtationes ab vniuerſo populo vel à certis,
vel à quodam ciue vẽdicat ſit affirmare quod
ſibi ex iuſta cauſa ad dominium vel ius trans-
ferendum habili conceſſum fuerat , ab eo vel
eis qui ius concedendi habebant , ſicq; quòd
eum illico fecerunt dominum illius iuris ergo
non potuit amplius præſcribere quod ſuum
iam erat, nec audiretur allegans contraria l.j.
C.de furt.l.j.C.de ſeruis fugiti. ergo is quo de
agimus nec fundatur præſcriptione nec con-
ſuetudine,ſed alia ratione pura contractu uel
vltima voluntate ſibi id ius annuum conceſ-
ſum fuiſſe contendens d.l.cum de in rem.d.l.ſi
certis annis,d.l.operis d.l.creditor,cum ſimil.
neq; hic cadit timor alienæ rei cum cuiuſque
ſoluentis perſona obligata videatur, ſicque de
iure potiſſimum perſonali , non etiam de rea
li agi videtur . Secundum quæ cum huiuſmo-
di exactio annua inde procedere intelliga-
tur,& ab actore ſeu domino vaſallorum vel
ruſticorum allegetur ex conceſſione ipſorum-
met id ius deſcendere & per longum tempus
tot geminas præſtationes totq; tacitas confeſ
ſiones vniformes oſtenderit,in futurum quoq;
eos exigere poterit etiam ſi longum tempus
tantum non etiam longiſſimum aut immemo
riale præterierit niſi ipſi probauerint cauſam
à domino allegatam veram nõ eſſe, ſeq; ex gra
tia & benignitate tantum ſoluiſſe,non ex cau-
ſa obligatoria,uel ſi ex cauſa obligatoria præ-
ſtitiſſent, id tamen per errorem feciſſe , nec vt
ſuprà diximus iniuſtior ratio eſt contra vaſal-
los ruſticos quàm contra alios, nec credide-
rim oportere, quòd tales annuæ præſtationes
factæ fuerint nominatim ex cauſa obligato-
ria,nam etiam ſi id dominus non probauerit
ex cauſa tamen quam dominus allegauerit fa
ctæ præſumentur argumento d.l.cum de in rẽ,
cum ſimil.ſuprà allegatis ſi non deſtruantur ,
& quia ex gratia factæ non præſumuntur d.l.
cum de indebito,ff.de prob.agnoſco tamen in
contrarium ſic habere communem opinionem
de qua ſuprà mentionem fecimus qua de re di
cendum vt ſuprà.

33 Pro nobis facit, †quia nulla probatio con-
cludit certo & indubitanter, ſed tantum præ-
ſumptiuè,nam primo itaq; conſiderandũ eſt,

Probationum nulla contingit ut probet neceſſario,ſed tantum coniugẽter.

quòd modus humanæ probationis ad huma-
num iudicium fit per fidem & credulitatem iu
dicare debentis,fides autẽ vel credulitas quan
doq; iure cogitur per probationes teſtium &
inſtrumentorum,vt in l.vbi numerus, & vulga
ta l.ſciant cuncti,& l.j.& per totum de fide in-
ſtru.quandoq; plura concurrunt ſimul ex qui-
bus notitia intellectualis cogitur ad credulita
tem.oportet enim credere & ex credito iudi-
care quando tam ratione quàm etiam autho-
ritate ſatis dilucidè conſtat,ratio enim proba
tionis eſt,vt de veritate conſtet.at ſicut cõſtat
nobis de veritate per fidem teſtium,id eſt,per
credulitatem quã duobus vel tribus teſtibus
adhibemus ut in cap.in omni negotio.de teſti.
ita credere cogimur ex alijs argumentis præ-
ſumptionibus,& indicijs ex quibus mens ipſa
inſtruitur ad veritatem & cogitur ad aliquid
credendum,adeo quòd quandoq; violẽtas has
præſumptiones appellamus , quia ex eis ani-
mus cogitur,& uincitur ad aliquid credendũ,
ut in cap.afferte,& capit.quia ueriſimile,& ibi
Innocen.& Abb.de præſump.& .quoniam hæc
argumenta & præſumptiones ex factis oriun-
tur & ſunt uaria ex quibus animus moueri po
teſt,ideo certa regula ad fidem . Et animi in-
ſtructionem diffiniri non poteſt, aliqua tamen
in iure poſitiuo,notãtur ex quibus animus ad
fidem mouetur,quæ aliquando appellantur ĩ-
dicia,quandoq; ſuſpiciones,quandoq; præſum
ptiones,quandoq; argumenta, ut notatur in l.
ad monendi , de iure iu. & ibi per Doct.maxi-
mè Bar.at cum plurima eſſe poſſunt quam in
iure reperiantur ut in l.nam natura,de præſcr.
uerbis.ea arbitrio & iudicio diſcreti iudicis
oportet relinqui,& hoc eſt quod Iure cõſultus
docebat in l.iii.§.j.& §.eiuſdem , ff.de teſtibus
in his uerbis , quæ argumenta ad quem modũ
probandi,&c.ergo fortior probatio mihi eſſe
uidetur contra ſoluentem in termis d.l.cum
de in rem,quàm in terminis l.vbi numerus , ff.
de teſtibus,nam ut experientia rerum magi-
ſtra docemur teſtes non raro mentitum teſti-
monium dicunt,at præſumptio de qua in dic.
l.cum de in rem,ff.de uſuris & de qua agimus
in præſenti uix unquàm fefellit.

Quod†ſi quadraginta annis præſtiterunt 34
quando agitur contra populum vel triginta,
quando contra unum uel certos iuxta diſtin-
ctionem l.ſicut,& l.omnes, C.de præſcrip.xxx.
annorum & dominus exigens tales præſtatio
nes habebat titulum & bonam fidem (puta qa
hæres fuit eis qui idẽ exigere ſolebat,uel quia
procuratori iuſſit ut eos annuos reditus eme-
ret iſq; denuntiauit ſe emiſſe & pretium ſub-
eſſe deq; eo fidem fecit domino iuxta l.non ſo
lum,

Annuarũ præſtationum præſcriptio cõtingit xxx. uel xl.annis ut cõtrariũ poſtea proba

re non icleuet cum Couār.cō tra multos.

lum,§.quod vulgo,ff.de vſucapio. l.quod vulgo,ff.pro emptore.l.pro legato,l.fina.ff.pro legato,l.fina.ff.pro ſuo) an poſt triginta annos proſit vaſallis, aut ruſticis, aut alijs probare, quòd ipſi non veluti ex debito, ſed quaſi ex gratia ſe ſoluere putabāt, licet id in ſolutionibus ipſis nominatim non declarabant, & videtur quòd ſic, quia tempus non eſt modus tollendæ aut inducēdæ obligationis perſonalis (qualis ea qua de agimus eſt) l.obligationum ferè,§.placet,ff.de action. & obligatio. l. l.nemo poteſt,ff.de legat.j at ſi hoc caſu contrarium probari non liceret, iam per ſolum tēpus obligatio perſonalis ineuitabiliter inducta eſſet,ergo &c. Sed in contrarium efficaciter ac ſufficienter facit, quia quidquid poteſt alijs titulis (puta emptionis, dotis, donationis,legati, hæreditatis & ſimilium) acquiri, poterit quoq; præſcriptione acquiri, l.ſicut, l. omnes,l.cum notiſſimi, C.de præſcriptio.triginta annorum,nec titulus in hac præſcriptione exigitur vt dd.ll.ergo præterito hoc tricennio huius iuris præſcriptio cōtingit ſi nō abſit bona fides ut dd.legibus,non ſecus,quàm poſſet tale ius annuū per titulum emptionis, donationis,dotis,legati & ſimilium acquiri, nec verum eſſet ſolo tempore obligationem perſonalem hoc caſu quæſitam videri cum prætetea affuerint tot tacitæ cōfeſſiōes debiti,totq; geminæ ſolutiones, nam & in l.ſi quis diuturno,in princip.ff.ſi ſeruitus vendi.ſolo tempore longo ius reale ſeruitutis acquiritur, cum patientia domini. facit,quia illa ratio ne rerum dominia ſub incerto ſint militat ex integro, & in ſpecie noſtra,l.prima,ff.de vſucapion. etenim huiuſmodi annui reditus ſi poſt longiſſimam quaſi poſſeſſionem non viderentur acquſiti, cum facile probationum copia perire ſoleat,talium redituum ius & dominium ſæpe ſub incerto eſſet, facit quia ut titulo emptionis huiuſmodi annui reditus acquiri poſſunt & ſolent vt in extrauagan. Martini de empt. & venditon. & titulo emphyteuſis, ut l. final. & per totum, C. de iure emphyt. l.alienationis verbū,ff.de verborum ſignification. ita & acquiri poterit præſcriptione, dict. l. alienationis, facit d.l.cum de in rem, ff.de vſuris cū ſimilibus ſi non deſtruantur.facit quia imputandum eſt ei qui tot geminas ſolutiones, totque tacitas confeſſiones fecit & ſi ab initio ſemel conſenſit ex poſt facto pænitere non licet l.ſicut ab initio,C.de action.& obligatio.præſertim cum tanta ut iam ediximus ſit uis geminationis, & pluries ac pluries tacitum conſenſum geminauerit, ita ergo tenendum eſt, prout ſupra concluſimus poſt Couarru. licet contrarium ſentiant Aymon poſt plures quos ipſe refert in d.uerſicu.tranſeo nunc numero vigeſimo ſeptimo,& Riminaldus columna antepenultim. poſt plures quos refert in dict.l.ſi certis annis,C.de pact.

Quid ſi † præterijt tēpus cuius initii nō eſt memoria,& tunc ex parte domini contra vaſallos vel ruſticos uel alios non eſt neceſſaria tituli probatio,nec etiam allegatio, ut ex cōmuni opinione ſupra concluſimus, nec etiam vaſalli admittuntur ad probandum contrariū etiam per confeſſionem ipſius domini, quia lex in hoc caſu procedit inductiue nō tantum præſumptiuè utque in quibuſdam caſibus ius alienum lex mihi dat, ut per totum, C. in quibus cauſ. ſerui pro præmio libertatem accipiant, & alibi ſæpè, ut non ſemel diximus ſuprà & dicemus infrà,nec tunc obeſſet mihi,quod palàm faterer illud antea meum non fuiſſe,ita quoque & in ſpecie noſtra non obeſt mihi agnoſcere,quòd id annuum ius quod tempore immemoriali maiores mei quæſierunt quondam ad eos non pertinebat,ideoq; ſupra diximus hanc eſſe legitimam acquiſitionem, nam ut probetur immemorialis non eſt neceſſe à temporibus Adæ initium probationis ſumere ſatis enim eſt probare, quòd uiuentium nullus eſt qui contrarium viderit, aut audiuerit licet omnibus notum eſſet contrariū ius quondam viguiſſe, ſcimus enim quo primum tempore decimæ creatæ fuerint vt diximus libro primo ad finem infrà tomo ſecundo, & tamē in decimis eſt præſcriptio temporis immemorialis,ut capitu. primo de præſcription. libro. ſexto capitu. ſuper quibuſdam,§.præterea,de verborum ſignification. multi tamen tenent contrarium vt per Aymonem de antiqui.par. iiij.verſi.abſolutis nu.39. 35

Immemorialis temporis acquiſitio non admittit probationem in contrarium ēt p confeſſionē contra Aymo. & alios.

Ex † ſuperioribus infertur, quòd iuriſdictio & ſi per actum hominis diſcontinuum pſcribatur & expediatur vel quaſi poſſideatur adhuc breuiore tempore, quàm immemoriali poteſt præſcribi, quia adeſt animus quaſi poſſidentis qui ſemper continuoque videtur poſſeſſionem uel quaſi animo retinuiſſe, vt tradunt Bartol,& communiter Doctor.in l. iuſto §.non mutat,ff.de vſucapionib. Barto.& communiter Doctores in l.ſi ego,§.primo,ff.de publīc.† ita intelligo,l.fina.titulo de las præſcriptiones lib.v.ordinamen. Diuerſum eſt in præſcribenda ſeruitute à re rei, quia res innanimata non habet animum quo cōtinuetur poſſeſſio,ita procedit, l.ſeruitutes, in mag. ff. de ſerui. ideoque exigitur tempus immemoriale ut ibi & ſuprà diximus. 36

Iuriſdictio ut pſcribatur.

37

Intel. l.fi. titu de las præſc. lib. 5.ord.

Infertur ēt † ſuſpectā eſſe opinionem quam 38

y tenue-

Præſc. forenſes collectandi quæritur breuiore tpe quàm immemoriali cum multis cõtra plures

tenuerunt Barto. in l.j.colum.iiij.de muli.& in quoloco, libro decimo Barto. in l. cum neque, de incolis eodem lib. Alexan.conſi.lij.libro.v. incip.viſis his quæ in themate, Idem Alexan. conſi.lxxviij.lib.vj. Aretin.conſi.cxxxij.in cauſa, columna tertia Decius, conſi.cclxxxv.ad finem incipit, & pro tenui, aiunt enim oportere vt interueniat tantum tempus cuius initij memoria non ſit, vt inducatur conſuetudo collectandi (vt more ipſorum loquar) forenſes, moueantur, quia in hac conſuetudine vel præſcriptione requiritur factum hominis quod non poteſt, non eſſe diſcontinuum l. foramen, ff. de ſerui. vrbanorum prædiorum, ergo ea præſcriptio non continget breuiore tempore quàm immemoriali d.l.ſeruitutes, ſed nihil eſt, quia animo hominis ea quaſi poſſeſſio retinetur cõtinuo, ſicq́ue breuiore tempore contingit præſcriptio, merito ergo contra Barto.& ſequaces tenuit Alexan.conſi.lxviij.libr.ij. Corneus, conſi.cclxviij.numero.16.lib.iiij. Curtius iun. conſi.xc.columna tertia Aymon de antiq.par. iiij.verſic.materia iſta, num.31.

39 Et † cum ſuperius reſoluerimus annuos reditus poſſe acquiri præſcriptione longiſſimi tẽporis nec requiri tantum tempus cuius initij non ſit memoria, idem in præſcribenda libertate contra tales annuos reditus obtinebit, & longè facilius, quia obligationes non ſunt tam fauorabiles quàm liberationes vt l. Arrianus, ff.de actio.& obliga.& quia reis potius fauendum eſt quàm actoribus c.cũ partiũ, de regu. iur.lib.vj. licet contrarium & malè vt tempus immemoriale exigatur tenuerint Guid.Papæ. q.ccccvj. Boerius deciſione.cccxxxvj.ad finem Barto.in l.ſi vſusfructus, ff. de vſufr.lega. Idem Barto.in l. Mæuius, §.fina.ff.de legatis ſecũdo Anania, conſi.xxxix. quos refert & improbat Aymon vbi ſuprà, numero.34. neque ad rem pertinuit quod ipſi aiunt tot eſſe obligationes quot ſunt anni, vnde (inquiunt) præteritorum fructuum ſeu redituum poterit contingere præſcriptio futurorum vero non vtique, ſed cum ab vno eodemq; principio vniuerſorũ annorum ius defluxerit non ſunt diuerſo iure vel vt diuerſæ res cenſendi aut præſcribendi tales reditus l. eum qui ædes. ff.de vſucap. præterea ſi inductiuè etiam futurorum annorũ contingit præſcriptio, & quaſi vnum idemq́ue ius non plura aut diuerſa iura quo ad ſui præſcriptionem intelliguntur vt ſuprà oſtẽdimus multo magis vnum idemq; ius vnoq; ictu extinctiuè præſcribentur cum de liberatione agatur, vt iam docuimus, hinc etiam apparet; erraſſe Alexan.conſi.xxxv.numero tertio libro ſecundo dum in tali iure præſcribendo tempus immemoriale exigebat.

Præſtatio num annuarũ debitarũ liberatio præſcribitur breuiore tpe quã immemoriali cum Aym. contra plures

Infertur † etiam ex ſuperioribus ſuſpectam 40
eſſe opinionem in l.ſeruitutes, in mag.ff.de ſeruit. dum ait quòd ſeruitus diſcõtinua à re rei acquiri non poteſt niſi tẽpore cuius initij non ſit memoria, vt ibi, verum hoc procedere quãdo nititur actor in ſolo tempore, vt ibi. Diuerſum tamen eſſe ſi titulum allegaret, tunc enim inquit Gloſſ. ex ſolo longo tempore is titulus allegatus præſumeretur, quod verum non eſt, tum, quia ſecundum hoc d.l.ſeruitutes, eſſet verbis non rebus impoſita contra l.ſecundo. C.commu.delega. tum etiam quia ſeruitus habens cauſam diſcontinuam quæ venit acquirenda à re rei, non poteſt longo tantum tempore acquiri, quia longo tempore ut præſcriptio procedat oportet ut adſit cõtinuatio poſſeſſionis l.iij.ff.de uſucap. unde cũ hic non adſit poſſeſſio continua ſed diſcõtinua quaſi poſſeſſio ceſſat præſcriptio, neq; is defectus ſuppletur per animum poſſidentis ac præſcribentis qui continuus eſſe intelligitur, quia ut ſuprà dicebamus hic agitur de iure ſeruitutis præſcribendo à re rei, res autem ut pote inanimata non habet animum quo mediante illã quaſi poſſeſſionem uideri poſſet continuaſſe, & ita illam Gloſſ. improbat & firmat communiter improbari Alexan.conſi.lxxv.ad finem lib.iiij. licet de hac ratione non meminerit, & eam improbat & ait communiter improbari Bart. in d.l.ſeruitutes, licet alia utatur ratione, qui ẽt reſp.ad l.cum de in rem, ff.de uſuris, quòd ibi interfuerunt plures actus poſitiui eius contra quem præſcribebatur, at in d.l.ſeruitutes, ſola taciturnitas non etiam ullus actus poſitiuus.

Tit allegatio nil iuuat ad p̃ſcr. ſeruitutem diſcõtinuã cũ cõi cõtra Accur.

Ex ſuperioribus etiam infertur deciſio illius articuli quo quæritur † quantum temporis 41
exigatur ad præſcribendum ius paſcendi in alieno agro, ſiue intelligas ius ſeruitutis eſſe ſiue aliud, & ſunt qui putent immemoriale tẽpus requiri, primum, quia cum hac in re factũ rei animatæ exigatur & interuenire oporteat uidetur habere cauſam huiuſmodi quaſi poſſeſſio diſcontinuam l.foramen, ff.de ſeruit. urba.prædiorum, & conſequenter uidetur neceſſarium tempus immemoriale argumento d.l.ſeruitutes mag.ff.de ſeruit. deinde etiam quia contra paſcentem in alieno agro eſt præſumptio iuris communis argumento l.altius, C.de ſeruit.& l.fina.C.de rebus alien. ergo tẽpus immemoriale requiritur, & ita eſt communis ſententia quam tenent Cæpola de ſeruit. ruſti.prædi.cap.de ſerui.iuris paſ.numero 14. Idem Cæpo. ibi cap.de ſerui.aquæ ductus, nu. 39. Guido Papæ deciſione.dlxxiij. Petr. Iacob. in ſoa pract.cap.de ſerui.pecoris de pr. Decius

Paſcendi ius quod tpe ordinario præſcribatur contra cõmunem.

conſi.

conſi.cccclxxxiij.numero.16.Ancharan.conſi.cclv.Bertrandus,conſi.xxiiij.numero.10. libr. primo Pariſius, conſi.xxvij.numero.70.libr.j. Caſſaneus in conſuetu.Burgu.rubric.xiij.§.v.nu.16.Couarru. libro primo reſol.cap.xvij.nu.11.ſed prima ratio nihil eſt, & in contrarium (ſi nō longè fallimur) eſt veritas nec ponimus vt prædium meum ſeruitutem realem acquirat in prædio vicini, nec ponimus me prædiū ullum habere,ſed tantum ponimus me tali veluti iure aduerſario ſciente & patiente vſum fuiſſe cuius patientia pro traditione eſt ut ff. de publi.in rem actio.l.ſi ego.§.j.ibi per traditionem vel patientiam fortè & licet res inanimata(vt ſuprà dicebamus)huiuſmodi ſeruitutem quaſi diſcontinuam cauſam habētem non poſſet præſcribere breuiore tempore q̄ immemoriali tamen cum hic agatur vt perſona mea acquirat animuſque meus continuo quaſi poſſidere videatur, non eſt cur tempus immemoriale hic exigatur ſed tempus tantum ordinarium quo reliquæ ſeruitutes acquirūtur iuxta l.ſi quis diuturno,ff.de ſeruit.vrb. prædi.nec oberit mihi defectus tituli vnde ſolet reſultare ſuſpicio malæ fidei argumento l. cum quærebatur,C.vnde vi nam illud cū agiť de pręſcribenda rei proprietate procedit,nō ſic cum agitur de præſcribenda ſeruitute vt iam ex communi opinione docuimus in quęſtionibus præcedentibus & ſeq.ita intelligentes d.l.ſi quis diuturno,nec obetit quòd contra præſcribentem ſit præſumptio iuris cum quælibet res libera præſumatur iuxta l.altius, C.de ſerui.ergo videbatur deſiderari tempus
42 immemoriale argumento cap j.de præſcrip. lib.vj.nam reſpondeo illud procedere, quādo & ageretur de præſcribenda proprietate & præterea eſſemus in rebus quæ ſolà principis concesſione quæri poſſunt quæ reputatur ferè impoſſibilis l.apud Iulianum,§.conſtat, ff. de lega.j.& ita etiam intelligo cap.ij §.cōtrahentes,de rebus eccleſi.non ſic quando agitur de præſcribenda ſeruitute,nam ius ſeruitutis quaſi vile & pauci momenti reputatur, ſicq; facilè acquiritur,quia de facili præſumitur in eo iure concedendo domini voluntas prona,ſicq; pręſcribens non videtur eſſe in mala fide,ſed credere potius dominum permiſſurum & conceſſurum,ſicque licet contra præſcribentem talem ſeruitutem ſit iuris præſumptio adhuc ea contingit tp̄e ordinario l. ij.C.de ſerui.cum igitur in ſpecie noſtra ea ſeruitus tempore ordinario contingat in eo tantum quæſtio erit à quo tp̄e ea quaſi poſſeſſio cępiſſe videatur & an caruerit omni vitio, qa non vi non clam non precario,&c.

Intel. c.j. de præſ.libro vj.

C A P. LXXXIIII.

1 Titulus allegatus an præſumatur contrà facientem cum communi.
2 Vaſallorum præſtationes an iuſtificentur ex tituli allegatione quo ad nobiles Hiſpaniæ.
3 Titulus allegatus non præſumitur ad præſcribendam proprietatem rei corporeæ nec etiam ad præſcribendum eius uſumfructum, cum communi.
Solennitas à lege requiſita non præſumitur interfuiſſe niſi probetur.
4 Titulus allegatus an poſt longam poſſeſsionem præſumatur ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam ingens pugna.
5 Seruitus diſcontinua an longo tempore in effectu acquiratur ſi utens ea titulum allegauit.
6 ſeruitus habens cauſam continuam longo tempore habens uerò cauſam diſcontinuam tempore immemoriali præſcribitur.
7 Titulus allegatus an in iis quæ ſunt modici præiudicij præſumatur, non tantum contra agentem, ſed etiam contra patientem.
8 Titulus allegatus an poſt longam poſſeſsionem præſumatur in præſcribenda ſeruitute diſcontinua.
9 Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præſumere, aut fingere quàm ius uere inducere.
10 Titulus allegare neceſſe non eſt ubi eſt poſſeſsio immemorialis contra plures cum communi.
11 Incapax ſimpliciter an tempore immemoriali præſcribat.
12 Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri ſola principis conceſsione poſſunt ſiue titulus allegetur ſiue etiam ſolum tempus contra Curti. Alex.Fel.& alios.
13 Titulus allegatus an præſumatur poſt longam poſſeſsionem in reditibus regalibus contra ipſum regem agentem.
14 Temporis immemorialis uis.
15 Fama plene probat in antiquis cum communi.
16 Fama porbantur antiqua & uix alio modo.
17 Probationes coniecturales ſufficiunt in antiquis.
18 Intellectus capitu.primi,de præſcriptionibus libro ſexto.
19 Intellectus l.nullo,C.de rei uend.
20 Intellectus l.cum de in rem uerſo,ff.de uſuris.
21 Intellectus l.i.C.de pat.pote.
22 Vaſalli an poſsint ſe tueri contra duces, comites, marchiones aut nobiles alios Hiſpaniæ quibus longo tempore id uectigal (quòd alcan.dicitur) præſtiterunt.
23 Titulus allegatus præſumitur etiam contra ruſticum ſoluentem in annuis præſtationibus longiſſimi

ſimi temporis cum communi contra multos, & quid ſi ſit longum tantum tempus.

24 *Lex generalis comprehendit etiam perſonas priuilegiatas ſi in ea materia qua de agitur non reperiuntur habere priuilegium ſpeciale, cum communi.*

25 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiã contra mulierem præſumitur.*

26 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra eccleſiam.*

27 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiã contra fiſcum præſumitur.*

28 *Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tempus immemoriale cum communi.*

29 *Titulus allegatus poſt diutinam poſſeßionem præſumitur in iudicio ſiue petitorio ſiue poſſeſſorio.*

30 *Annuæ præſtationes an ex cauſa obligatoria factæ uideantur ſtatur coniecturis.*

31 *Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu facientes ut in poſterum teneantur oportet apparere quòd eas faciebant ex cauſa obligatoria.*

32 *Titulus in annuis præſtationibus non aliter præſumitur quàm ſi allegetur.*

33 *Titulus in annuis præſtationibus quando præſumitur admittitur probatio in contrarium.*

34 *Titulus allegatus ex annuis præſtationibus nõ præſumitur niſi eſſent uniformes.*

35 *Diuturna præſtatio etiam lucratiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria, contra Iaſ. & alios & num. 36. 37. & 38.*

39 *Annuæ præſtationes faciunt per longum tempus præſumi titulum allegatum etiam ſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris contra Iaſ. Riminal. Balb. & Alciatum.*

40 *Titulus allegatus contra patientem rem ſuam ab alio uti frui non præſumitur per ſolum longum tempus cum quibuſdam contra plures.*

41 *Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum cum communi opinione.*

42 *Alimentorum fauore facile præſumitur obligatio in futurum etiam ex præſtatione non diuturna cum communi.*

43 *Annuæ præſtationes non faciunt præſumi obligationem in futurum ſi non allegetur.*

Titulus allegatus præſumitur cõtra facíẽtem, cum cõi

POſita † poſſeſſione diuturna an ſequatur præſumptio tituli legitimi allegati vehementer, & controuerſum eſt, & vſibus forenſibus agitatum, & quidem ſi is legitimè (id eſt, non vi, non clam, nõ precario.) & diu poſſedit, aut allegabat titulum legitimum, aut titulum nõ ex toto legitimum, aut nullum titulum allegabat, ſed ſola diuturna illa poſſesſione, & ſic præſcriptione tuebatur ſeſe. Primo caſu cum allegabat titulum legitimum communis opinio eſſe videtur vt is præſumatur ex poſſesſione diuturna & legitima per l. cum de in rem verſo, in verbo, longo tempore, ff. de uſur. ita tenent Glo. & Bart. in l. cum de in rem uerſo, ſuprà al leg. in Glo. mag. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Florianus ibi, colum. fin. Glo. mag. & ibi Bart. numero. 6. in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruitutibus Abb. conſi. vj. in quæſtione uerſic. tertium, lib. ij. Gloſſ. & Bart. in l. j. § fin. ff. de aqua pluui. arcenda Gloſſ. & communiter Docto. in l. creditor, C. de uſur. Gloſſ. in l. ſi certis annis ubi communiter Doctores. C. de pactis, ſequitur & dicit eſſe communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Pau. in d. l. ſeruitutes, colum. fina. Ioan. Andr. & alij in cap. peruenit, de cenſibus Innocentius in cap. ſi diligenti, de reſcrip. ſequitur & dicit communem opinionem Felinus, numero. 41. in c. de quarta, de præſcrip. ſequitur & dicit communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Cepolla, de ſeruit. vrb. prædi. cap. xix. nu. 6. ubi firmat ſe ita ſæpe uidiſſe practicari in omni annua præſtatione qualis eſt præſtatio decimarum quod & uoluit Glo. mag. in fin. in d. l. cum de in rem, Din. in cap. poſſeſſor, de regulis iuris uerſic. quærendum eſt, & hanc communem opinionem ut ex præſtatione annua & diuturna præſumatur titulus legitimus ſi allegetur ab eo qui illam annuam præſtationẽ exigebat, ſequitur & dicit communem Alciatus in d. l. ſi certis annis, ſub quadam diſtinctione, ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Curtius Senior numero. 12. ibidem ſequitur etiam ibi & firmat eſſe communem opinionem Ludouicus Gozadin. numero. 7. ubi etiam Franciſcus Curtius iunior, nume. 19. eam opinionem ſequitur & dicit communem, quam opinionem ſequitur & dicit communem Riminaldus in d. l. ſi certis annis, col. iij. & rurſus in colum. penul. qui circa intell. d. l. cum de in rem uerſo, non leuiter uelitatur, ſequitur tanquàm communem Iaſo. in d. l. ſi certis annis, numero. 7. ubi Decius numero. 12. hanc ſequitur & dicit communem, quam ſimiliter ſequitur & communem appellat Alexand. ibi. numero. 7. & Fulgoſius in d. l. cum de in rem uerſo, ff. de uſuris ubi etiam Salicetus Ludouicus Romanus numero. 22. hanc ſequitur & dicit communem in d. l. ſi certis, quod & tenent ibi Petrus de Bellaperti. Iacobus Butrigarius, Cinus & Baldus & Bartolus & Ioannes Faber ubi Iacobinus de Sancto Georgio. hanc ſequitur & dicit eſſe communem nume. 12. & etiam Aretinus ibi, columna ſecunda Albericus & Odofredus in d. l. ſi certis annis, Al

bericus

bericus in d.l.cum de in rem,columna ſecunda in principio. Idem in d.l.ſeruitutes, vnde

2 Vaſſallorũ præſtatio nes an iuſtificentur ex tit. allegatione quoad nobiles Hiſpaniæ.

†in omnibus exactionibus quas nobilium Hiſpanorum non pauci ſolent à populis vaſalliſq; ſuis exigere poſt diutinam huius rei poſſeſsionem vix eſt vt illi poſsint ſe tueri contra talem nobilem ſi titulum legitimũ ſe habuiſſe alleget, iſthęc omnia procedunt contra agẽtem non ſic contra patientem,quia longè facilius præſumitur debere quod ſoluit & præſtat ſæpe, ac multoties aliquis quàm contra eum præſumatur titulus ſi nihil faciat,ſed tãtum taceat,ac patiatur & diſsimulet, vnde ſi

3 Tit.allegatus nõ præſumitur ad præſcribendã proprietatem rei corporeæ cum cõi,nec ẽt ad præſc. uſum fructũ cõi.

†fundum alienum bona fide per longum tempus poſſedi an ex tali longi temporis cõtinuata poſſeſsione præſumatur titulus, dubium eſt ſi allegatus fuerit, ut ſic ſi præſumatur eum fundum præſcripſiſſe videar ſin minus ſecus, & ſunt qui putent eum fundum minimè præſcriptum videri, quia regulariter in longi tẽporis præſcriptione titulus à lege deſideratur l. nullo,C.de rei uendication. l.Celſus,ff.de vſucapion. l.diutina,l.ſuper longi,C.de præſc. longi temp.l.vnica,C.de vſucapion.transfor. nec dubium eſt quin ſi à lege quicquàm deſideretur, id eſt, deſideretur alicuius rei interuentus tunc non ſufficiat regulariter illud allegari, niſi & probetur re uera & exiſtẽter interfuiſſe, l. prima, ff.de dolo, l.prima, ff.ſi quadrupes pauperiẽ feciſſe dicatur, Riminaldus in l. ſi certis annis.colum.quinta. C. de pact. ſicq; ut exiſtenter tituli interuentus exigatur nec ſufficiat eius allegatio ad rem corpoream longo tempore præſcribendam tenent Barto. in l. Celſus,ff.de vſucapionib. Bald.& Iaſ. numero decimoquinto, in l.ſi certis annis. de pactis C.ubi Alexand.numero nono Couarru.in capitu. poſſeſſor,de regulis iuris par. ſecunda §.quinto in prin.Barto.in l.nullo, C.de rei uẽdicatio. Couarru. variarum reſolutio.capitu. decimoſeptimo numero ſeptimo,eſt communis opinio, ſecundum Balbum de præſcript. par.tertia princip. quæſtione decima numero ſeptimo. Idem Balbus in eodem tracta. in ſecunda parte iiij. part. principal. quæſtion. j. Petrus de Bellaperti. Butriga. Cinus Bald. & Angel.& Iacobi.numero uigeſimoprimo, & Salicet. in d.l.ſi certis annis, ubi Ludoui. Roman.numero 36. Bald.Angel.& Imol.in l.qui in aliena, in prin. Albericus numero quinto in in l.ſi certis annis, Idem in d.l.ſeruitutes, iiij. ff.de ſeruitu. Idem Alberic. in d. l.cum de in rẽ verſo,eſtq; opinio receptiſsima tradit Bertachin.in repertorio verb. titulus,uerſic. v.& vj. Alexand.conſilio cviij. in cauſa & lite, colum. fina.libro ſecundo,per Molineum de vſuris numero 205. Aretinus numero quarto in d.l.qui in aliena,§.ſed & ſi non adierit, Riminaldus in d.l.ſi certis,colum. penulti. in prin. vbi Alcia.prope finem hanc opinio. ſequitur & dicit communem, & ampliat ut procedat ẽt in uſufructu non ſecus quàm in proprietate qđ voluit Bar.in l.cum de in rem, ff.de vſuris. Huius autem communis opinionis ratio ea eſt,quia cum in præſcriptionibus ordinarijs titulus, aut iuſta cauſa poſſidendi exigatur,ut dd. ll. ſanè ſi ſola tituli allegatio ſufficeret vanum eſſet dicere titulum requiri, nam quiſq; poſſeſſor titulum allegaret etiam ſi illũ nunquàm habuiſſet, ſicq́ue iniuria fieret domino illius rei de cuius poſſeſsione ac præſcriptione agebatur, quæ quidem iniuria vel minimè fit, vel non tanta fit quando præſumitur titulus allegatus ab exactore contra eum qui ſponte ſingulis annis totius continui decennij certum quid ex eadem cauſa formaliter, & in vna eadem ſeu pari quantitate perſoluerat, nam cum nullus præſumatur iactare ſuum l. cum de indebito,ff.de probatio.cumq; geminatus actus denotet enixam deliberatamq́ue voluntatem l.ſi mulier.C.ad Velleianum, qui toties quid perſoluit vix credibile eſt id non debuiſſe, ne aliter ſuum iactare ac prodigere ſæpiſsimè videretur, ſicque hoc caſu titulum præſumi contra eum longè æquius eſt quàm ſi præſumeretur contra eum qui rem ſuam ab alio poſſideri patiebatur ac diſsimulabat q per hoc ſibi non præiudicat quoad titulũ præſumendum cum agitur de præſcribendo dominio rei licet facilè ſibi is tacens præiudicet cum agitur de leuiore in commodo, puta de præſcribenda ſeruitute reali.

Vnde ſi †te ſciente & patiente per fundũ tuũ ad fundum meum ire & agere conſueui, an ex iſta quaſi poſſeſsione diuturna ius quæſierim ſeruitutis diſcontinuæ, quęritur ſi allegabam me titulum abſte habere, & quid ſi te inſcio ire conſueui, & quidem, partem negatiuam vt regulariter poſita, poſſeſsione vel quaſi poſſeſſione iſta non præſumatur titulus ad acquirendum longo tempore decem vel viginti annorum ſeruitutem diſcontinuam tenuerunt Petrus, Butrigarius Cinus, Bald. in d.l.ſi certis annis,C.de pact.ſentit Iaſ ibi, numero. 15. Gloſſ. in l.prima.§.fina.ff.de aqua pluui.arcenda, Iacobus de Arena & Angelus & Ludouicus Romanus, numero. 36. in dic.l.ſi certis annis, vbi etiam Alexan.numero.9.Angelus in l.cum de in rem verſo lect.antiqua, ff.de vſuris Baldus Angelus & Alexan. in l.qui in aliena, in prin. ff.de acquirenda hæreditate vbi Imola fatetur hanc opinionem communem eſſe, licet fateatur

4 Tit.allegatus an poſt longũ tẽpus præſumatur ad acquirẽdam ſeruitutẽ diſcontinuã ingens pugna.

teatur contrariam practicari Albericus, num. 5. in dict. l. ſi certis annis, Idem in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruitu. Idem Albericus in l. cum de in rem, ſuprà allegat. Bertachi. in repertorio verb. titulus verſic. v. & vj. per Carolum Molinæum in tract. de vſuris, numero. 205. Aretin. in d. l. qui in aliena, in prin. & ita tenent Doct. ſecundum Bart. in d. l. ſeruitutes.

Contrariam partẽ vt ex illa diuturna quaſi poſſeſſione oriatur præſumptio tituli ad acquirendam illam ſeruitutem diſcontinuam tenuerunt Alexan. in d. l. ſi certis, in finalibus verbis, vbi firmat ſe ita conſuluiſſe, tenent Gloſſ. Bartolus & Baldus in lectura ordinaria in d. l. cum de in rem, Gloſſ. & Bart. in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruit. Gloſſ. & Barto. in l. prima. §. fin. ff. de aqua pluuia arcenda Barto. in ſua diſputatione incipiente quædam mulier, Idem in conſilio incipiẽte quæritur vtrum iuriſdictio, Innocentius in capitu. ſi diligenti de præſcriptio. Dinus in §. æquè inſtitu. de action. Antonius in capitu. peruenit de cenſibus, Raynerius in d. l. ſi certis, Fulgoſius, & Florianus in d. l. cum de in rem verſo, Bald. in l. prima quæſtio. vij. C. qui admitti, Imola in d. l. prima, in fin. de aqua pluuia. arcen. Salicetus in dic. l. ſi certis. Cumanus in d. l. qui in aliena, vbi Romanus idem tenet ſi modo is qui ibat ꝑ fundum alienum id faciebat tanquàm vtens ſeruitute ſibi debita domino rei ſeruientis ſciente, & patiente, & iſta opinio ſeruaretur in practica ſecundum Imolam in d. l. qui in aliena, ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Paulus colum. final. in d. l. ſeruitutes, vbi etiam Florianus. ſequitur etiam & firmat eſſe communem opinionem Balbus de præſcriptio. iij. parte prin. quæſtion. x. numero ſeptimo, Alexand. in d. l. qui in aliena, in princip. colum. fina. Capolla de ſeruitu. vrbanorum prædiorum, capit. xix. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem Felinus in capitu. de quarta, de præſcription. numero quadrageſimoprimo. ubi hanc dicit communem opinionem, ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Angel. in d. § æquè inſtitu. de action. ſequitur & dicit communẽ opinionem Balbus de præſcription. in ij. part. iiij. par. princip. quæſtio. j. eſt communis opinio ſecundum Alexandr. conſilio cviij. in cauſa, & lite, columna fina. lib. ij. per Carolum Molinæum de vſuris numero ccv. eſt communis ſecundum Iaſo. numero 44. in princ. d. l. qui in aliena, & eſt communis opinio ſecundum Imolam in d. l. qui in aliena, in princ. ubi eam ſequitur Chryſtophorus de Caſtellio. ſequitur & dicit communem Iacob. numero 21. in d. l. ſi certis, vbi Curtius Iunior numero, 27. ubi Alciat. ad fin. hanc ſequitur & dicit communem opininnem.

Deniq; †eſt & tertia opinio eorum qui exi 5
ſtimant partem affirmatiuam (vt ex diutina poſſeſſione vel quaſi ſeruitutis diſcontinuæ titulus allegatus præſumatur) veriorem eſſe, cũ is aduerſario ſciente & patiente iure ſeruitutis habendæ vtebatur quaſi iure ſuo potiretur nõ ſic ſi ſimpliciter iret per fundum alienum, cum id quaſi iure familiaritatis fieri poſſet, & hoc caſu procedat opinio contraria negatiua, ita diſtinguunt Alexan. in d. l. ſi certis annis in fine Felinus numero. 41. in d. cap. de quarta, Romanus, numero. xxxvj. in d. l. ſi certis annis vbi Salice. & Iacobinus, numero. 21. Cumanus, Ludouicus Romanus & Alexan. in d. l. qui in aliena, in princip. Alexan. conſi. cviij. in cauſa & lite, libro ſecundo, colum. fina. Iaſ. in d. l. qui in aliena, numero. 47. Idem Alexand. conſi. i. ponderatis, numero. 8. libro tertio & hæc harum controuerſiarum conciliatio ſatis communis & non iniqua nobis videtur, vnde ſit firma & recepta opinio vt ex illa diutina quaſi poſſeſſione ſeruituris diſcontinuę nõ præſumatur titulus etiam ſi allegetur, quando is qui per fundum ſuum ad fundum vicinum tranſibat, non apparet quòd id faceret & iure ſuo, quaſi ſeruitute ſibi competenti vtens, & ſciente & patiente aduerſario, quod ſi tranſibat ſciente & patiente aduerſario & quaſi iure ſuo, & ſibi debita ſeruitute vtens, tunc videndum an poſt longum tempus ſi allegat titulum præceſſiſſe is præſumatur, vt per hoc quaſi retro hæc diſcontinua ſeruitus qſita videatur (vide Curt. Seniorem in d. l. ſi certis, numero decimoquinto qui tenet d. communem concordiam.)

Seruitus diſcontinua an ꝑſcribatur longo tpe uirtualiter ꝑ titu li allegationẽ, qđ nõ cũ cõi opi. quan do ille ſimpliciter, ibat nõ tã quã utens ſeruitute ſibi debita.

Quid dicendum? & præmitte quòd regu- 6
lariter ſeruitus habens cauſam continuã præſcribitur longo tempore citra vllius tituli interuẽtum in l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſeruitus vẽdi. l. ij. vbi per Gloſſ. & alios. ff. ſi ſeruitus vend. ſeruitus verò habens cauſam quaſi continuã eiuſdem naturæ eſt & eodem modo, & tempore præſcribitur, l. foramen, ff. de ſeruit. urbanorum prædiorum, ſeruitus autem habẽs cauſam diſcontinuam (qualis eſt illa quæ deſiderat factum hominis continuum, & ſucceſſiuum) nullo tempore niſi cuius memoria nõ exiſtit præſcribitur, ſed & tũc nõ tam pręſcripta, quàm iure conſtituta & conceſſa videtur d. l. ſeruitutes, ubi Glo. & omnes, l. prima, §. fi. ff. de aqua pluui. arcenda, quæ omnia communiter recepta ſunt vt per Bartol. & alios vtrobique poſt Gloſſas ibid. & per omnes in d. l. ij. C. de

Seruitus habens cãm cõtinuam uel quaſi longo tpe habens uero cãm diſcõtinuã tpe immemoriali pręſcribatur cũ cõi.

C.de ſeruitu.& a aqua per Balbum de præſcr. in ij.par.iiij.par.princip. quæſtion.j.in princip. ergo pars negatiua vt iſqui ad fundum ſuum per fundum vicini quaſi iure ſuo vtens vicino ſciente etiam & patiente tranſibat per longũ tempus non acquirat ſeruitutem iure probata eſt,quia eam non quæſiuit per interuẽtum præſcriptionis cum in hac materia non admittatur longi temporis præſcriptio, ſed tantum eius temporis cuius initij nulla hominum memoria ſit, quinimò etiam ſi id tempus præterierit non tam præſcripta, quàm iure conſtituta illa ſeruitus videretur, l. hoc iure, §. ductus aquæ, ff.de aqua quotidia.& æſtiua.l. j. §.fina. ff.de aqua pluuia.arcen. ergo in eo tantum quæſtio erit an ab aduerſario hæc ſeruitus conceſſa videatur per illam patientiam,& quidem in re dubia quiſq; patiens vetare videtur in ijs quæ ſibi præiudicant,l.qui vas, §.vetare,l.ſc. alias fina.ff.de furtis.Præterea quid ſi ſingulis annis iſtius decennij ſemel tantum, aut bis per fundum meum ad tuum tranſibas ſanè id me non vetaſſe non tam ſeruitutis cõſtituendæ,quàm comitatis, aut liberalitatis exercendæ gratia feciſſe viderer. nam & ſimiliter eum qui venandi cauſa, aut piſcandi fundum meum ingreſſus fuiſſet poſſem vetare & repellere, l.adeo,§.ferè ff.de acquiren. rerum dominio,& inſtit.de rerum diuiſion. §. feræ. cum ſequen.ſi tamen hoc rigido iure vſus nõ ſum, ſed comis & humanus erga eum extitl, inhumanum eſſet vt ille tam breui tempore, quàm decem vel viginti annorũ ſeruitutem contra me præſcriberet, diuerſum eſt in terminis, d.l.primæ,§. fina.ff.de aqua pluuia arcend. ubi repoſitũ eſt potiſſimum argumentum eorum qui contrariam partem tuentur, ibi enim illa ſeruitus non tam diſcontinuam quàm quaſi continuam cauſam habere videtur cum in ea factum hominis non exigatur, ſed aqua per ſe nullo cogẽte defluat rinos ac veluti ſulcos qua decurrit faciat qui ſigni nõ ignobilis ſed patentis ac permanentis ſint,ſicque cauſam ſeruitutis continuam præ ſe ferãt diuerſum eſt in facto hominis tranſeuntis nullamq; veſtigium relinquentis. 3

Neq; ad rem pertinet d.l.cum de in rẽ verſo,quæ loquitur in faciente non ſemel tantum ſed etiam pluries ex cuius facto veluti confeſſio quædam etiam geminata oritur, quæ nocet ficto illi confitenti, vel illi qui ad confitentis imaginem inſpecta legis cenſura habetur 1 nos autem loquimur in tacente & patiente q interrogatus cur tandiu diſſimularet ac taceret reſpondere poſſet, opportunius tempus ſpectaſſe ſe, at qui vltro ſponteq; ſua dabat ſingulis annis totius continui decennij pecuniam ſuam vniformem vniuſq; ſummæ non video quid rogatus reſpondere poſſet.

Ad l.j.de patria poteſtate, C.& ad l.qui in aliena,§ ſed & ſi non adierit,& l.ſi filius.C.de peti.hæredi.cum ſimilibus reſponde quòd loquuntur in terminis longè diuerſis,ergo, &c. vt l.fina.ff.de calumniatoribus,& præterea ibi agebatur de non tam graui præiudicio ſi rectè inſpiciantur;

Deniq; quòd ex diuturna & vniformi præſtatione facta ſingulis annis totius decennij continui ſi allegetur titulus præſumatur interfuiſſe aut præceſſiſſe eſt ſatis durum, vt exclamant pleriq; eorum quos ſuprà retulimus, etiam ſi interfuerit factum ſoluentis decies geminatum ex eadem cauſa procedens, etiam vniformè, ergo rigor ille non eſt trahẽdus ad caſum longe minorem longèq; diuerſam rationem habentem,quale eſt in patiente & tolerante vt per fundum ſuum alius tranſiret & re vera nulla lege aut coacta & peremptoria ratione huius contrarium probatũ inuenies.

Ergo†quod Bar.& receptior opinio aiebat 7 nempe quòd in his quæ ſunt parui aut nõ admodum magni per iudicij(quale eſt incommodum ſeruituris realis prædij ſeruientis)ex diutina quaſi poſſeſſione ſi titulus præceſſiſſe allegetur is præſumitur etiam contra patientem & nihil agentem,vix eſt vt in vlla ſeruitutis ſpecie retenta opinione noſtra verificetur, nam in ſeruitute quæ acquiritur curſu eius temporis cuius memoria non ſtat non verificatur,quia in ea talem titulum allegare neceſſe non eſt,vt continuo dicemus, non quoque verificatur in ſeruitutibus quæ longo tempore acquiruntur,quia in eis tituli interuentus neceſſarius non eſt d.l.ſi quis diutino kij.C.de ſeruit.ergo,&c.ſtat itaq; ex diutina poſſeſſione titulum allegatum præſumi contra agentẽ in illo actu decies geminato,non ſic cõtra patientem cum agitur de præſcribendo dominio cuiuſq; rei.Verum ſi ageretur de præſcribenda ſeruitute,tunc ſunt opiniones ſuprà relatæ,ſed illa receptior eſt vt per tituli allegationẽ poſt diutinam quaſi poſſeſſionem ius ſeruitutis quæſitum uideatur,quæ communis opinio ex mente eorum qui eam tuẽtur duo habet capita primum quando is qui diu fuit in quaſi poſſeſſione illius ſeruitutis allegabat ſe titulum habere ab ipſo domino fundi, alterum quando allegabat titulum habere ſeſe ab alio tertio quẽ is quaſi poſſeſſor ſeruitutis dominum exiſtimabat,nam utroque caſu uolũt ut ius ſeruitutis quæſitũ uideatur licet in modo acquirendi ſit differentia, quia cum titulum

Tit. allegatus an nõ ſolũ contra agentẽ ſed et contra patientẽ præſumatr poſt longũ tẽpus his quæ ſunt parui præ iudicii.

lum à domino ſe habuiſſe allegat tunc ab ori
gine conceſſionis ius ſeruitutis quæſitum ui-
detur, cum uero dicit ſe titulũ habuiſſe à non
domino, tunc non ab initio conceſſionis, ſed
demum poſt impletum decẽnium id ius quæ-
ſitum uidetur, ſed in utroq; iſthæc communis
ſententiæ nobis ſuſpectæ uiſæ ſunt, nam uſu-
capio eſt acquiſitio dominij per continuatio-
nem poſſeſſionis temporis lege diffiniti, ita
deffinit Iureconſultus in l.iij.ff.de vſucap. ſed
in ſeruitute diſcontinua poſſeſſio vel quaſi poſ
ſeſſio continua eſſe non poteſt d.l.ſeruitutes.
iiij.ff.de ſeruitu. ibi, nemo enim tam perpetuo
tamq; continenter ire poteſt, ut nullo momẽ-
to poſſeſſio eius interpellari videatur & rur-
ſus Iureconſultus ibi ait ſeruitutes rusticorũ
prædiorum & ſi corporibus accedunt incor-
porales tamen ſunt, & ideo non vſucapiũtur.
Cum enim in uſucapionibus duo ſimul exigã
tur, ſcilicet poſſeſſio & poſſeſſionis continua-
tio, in ſeruitute quidem diſcontinua nec poſ-
ſeſſio uerè adeſt, quia non poſſidentur verè,
cum corporalia non ſint, ſed quaſi poſſidẽtur,
ut ibidem notatur, per l.quoties, ff.de ſeruitu.
l.ædes, ff.de ſeruit.vrb. prædi. nec continuatio
poſſeſſionis adeſſe poteſt, quia nemo tam p-
petuo tamque continenter ire poteſt, & c.ut d.
l.ſeruitutes. ergo ſi ſeruitutem diſcontinuam
præſcribi diceremus, eſſent duo ſpecialia, pri-
mum, quia diſpenſaretur cum poſſeſſione .ve-
ra quæ in vſucapionibus regulariter deſide-
ratur contra l.i.cũ ibi notatis, C.de dotis pro-
mi. tot ergo ſpecialia admittere ſimul in ciui
le eſſet præſertim ad inducendam præſcriptio
nem quæ iniquiſſimũ præſidiũ veritati ſolet.
ſecundum quæ longè verior opinio videtur,
vt ſi poſtquàm longo tempore decem vel vigin
ti annorum fui in quaſi poſſeſſione ſeruitutis
diſcontinuæ allegaui titulum habuiſſe me nõ
à domino, ſed ab aliquo tertio (ſiue illũ re ve-
ra probauerim, quia re vera interfuit, ſiue nõ
probauerim verè, ſed dicam illum præſumi ex
illa diuturna quaſi poſſeſſione) non videar illã
ſeruitutem pręſcripſiſſe, cum re vera defuerint
& vera poſſeſſio & poſſeſſionis ſiue vere ſiue
fictè continuatio, & ſat ſuperq; eſſe debeat ſi p̃
ſcriptio admittatur in ſeruitute habente cau-
ſam continuam (cum ibi non eſſet vera poſſeſ
ſio, licet non deeſſet illius fictæ poſſeſſionis cõ
tinuatio) abſq; eo quòd etiã in ſeruitute cau-
ſam diſcontinuam habente præſcriptionem
talem contra tot regulas iuris admittere vel-
limus. Duo ergo tenemus contra mentẽ eorũ
qui communem opinionem relatam tuentur,
primum, quòd etiam ſi emiſſem ſeruitutem
quæ haberet cauſam diſcontinuam à non do-
mino, quem dominum eſſe credideram, eaq;
longo tempore vſus eſſem ſciẽte domino, ad-
huc ius huius ſeruitutis diſcontinuæ non ui-
derer uſucepiſſe. Alterum quòd longè minus
uiderer tale ius quæſiuiſſe cum titulum non
probaui, ſed tantum allegaui quod præſumi
uolebam ex diutina illa poſſeſſione.

Quid † autem ſi poſt diutinam illam poſ- 8
ſeſſionem ſciente, & patiente domino contin
gentem allegabam titulum habuiſſe me à ve
rò domino, an is titulus præſumatur, & cõ-
munis opinio ſuprà relata poſt Gloſſ.mag. in
fi.in d.l.ſeruitutes, voluit titulum pręſumi per
l.cum de in rem verſo, ff.de vſuris, l.prima, §.
fina.ff.de aqua pluuia arcenda. Sed d.l.cum de
in rem. loquitur de titulo præſumendo con-
tra agentem, nos loquimur de præſumendo
titulo contra patientem in quo eſt longe mi-
nor ratio, & ſic ceſſat extenſio, Et d. l.prima,
§.fin. loquitur in tempore cuius initij memo
ria non extat, nos ſolum in tempore ordina-
rio, vnde nihil obeſt, ſicq; communis rema-
net ſine ſufficiente fundamento, & contraria
quam multi ſuprà relati tenuerunt proba-
tior eſt.

Tit. allegatus an pſumatur i præſc. ſeruit. diſcõtinuę poſt longã poſ ſeſſione.

Illud autem notandum eſt † ꝙ cũ quis fuit 9
in quaſi poſſeſſione ſeruitutis diſcontinuæ tan
to tempore cuius initij memoria non ſit, ius
illius ſeruitutis reale ex ſolo ipſo tempore ci-
tra alterius vllius rei interuentum quæſijſſe vi
detur: hoc probatur planè in l.prima, §. fin.
ff.de aqua pluuia arcenda. ibi, vetuſtatem vi-
cem legis tenere, & l. ij.§.apud Namuſam, eo.
titulo, ibi, planè ſi foſſa iure facta ſit cuius me
moria non ſtat, & in l. hoc iure, §.ductus aquæ
ff.de aqua cotidia.& æſtiua, ibi, iure conſtitu
ti, & in capitu. j.§.fina.de præſcription. in vj.
vbi in quibus caſibus præſcriptio etiam lõgiſ
ſima non procedit ſine titulo in illis tempus
cuius initij memoria non extat ſufficit, nõ (ut
nos interpretamur) quod illud tempus habea
tur pro titulo, nõ magis, quàm titulus ſi re ue
ra interfuiſſet haberetur pro tempore. ſed qđ
ut contingat iuris acquiſitio alterutrũ ſufficit,
uel titulus legitimus, uel tempus cuius ini-
tij, &c. quaſi à pari procedant, etenim licèt tẽ-
pus ſolũ de per ſe non ſit modus tollendæ aut
inducendæ obligationis pſonalis l.obligatio-
num fere, §.placet. ff.de act. & obliga. tñ ipſum
tempus huc atque illuc poteſt & ſolet iura rea
lia adimere & transferre l.fin. C.de loca. l.quo
ties, & ferè per totum. C.de donatio. quæ ſub
modo, l.fina. §.ſin autem ſub conditione. C.
commun.de lega. l.ſeruo legato, §.primo, ff.de
lega.primo, & in ſpecie noſtra in materia præ
ſcriptionis verius eſt ex ſolo tempore, & poſ-
ſeſſione

Tempus immemoriale inducit uerum ius nõ tãtum pręſumit aut fingit.

ſeſſione continuata citra vllius tituli interuentum dominium, & iura re aliena acquiri, ut manifeſtè probat Iureconſultus i dic.l.tertia ff.de vſucapion.dixi plenè ſuprà in quæſtionibus præcedentibus, & dicam infra id quod ſi contingit in præſcriptionibus ordinarijs longè facilius eueniet in præſcriptione uel in tempore cuius initij, & c.tu dic ut dixi ſuprà par.j.q. x.ubi dixi tẽpus ſolum de per ſe nihil gñare.

Cum ergo ius reale omne omneq; dominiũ nobis & poſſit & ſoleat contingere per continuationem poſſeſſionis eius tpis cuius initij memoria non ſit, citra alterius vllius rei interuentum

10 † ſequitur non eſſe neceſſum vt quiſque poſſeſſor huius temporis cuius initij, &c. alleget titulum & ad eius præſumptam probationem tempus iducat, quinimo ſat ſupq; eſt ipſum tempus allegare cuius ſolius curſu cum cõtinua poſſeſſione citra alterius tituli vel extrinſecę cauſæ internẽtum ius omne reale ac dñium nobis contingit, & ſic eſt cõis, & vera opi.ꝙ titulum allegare non eſt neceſſe quá tenuerunt Cin.q.pen.Ang. Pau. & Iaſ.col.fin.limi.x.in l.ſi certis annis,C.de pact.Glo.& Paul. in d.l.ſeruitutes,Bar.in d.l.cum de in rem verſo,Bald.in l.ij.C.de fidei. Ioan.Andreæ. in capitu. peruenit,de cenſib.Riminaldus in d.l.ſi certis.colum.pen.Balb.de præſcrip.part.iii.q.x.nu.9.Aymo.Crauet.de anti.temp. part. iiii. uerſic.abſolutis,nu.49.licet varius fluctuáſq; procedat,Gloſſ. in c.ſuper quibuſdam,§. præterea,verbo non extat,de uerb.ſignifica. Frederi.de Senis conſi.ccxxxiiii.ſuper primo puncto,col.ii.Soci.conſi.cxxvii. col.pen.libr.i.idẽ conſi.clxxxi.lib.ii.Abb.conſi. vii.& quamquã lib.ii.col.iiii.Ioan. Fab.in § ęquæ, inſt. de act. Gozadi.conſil.viii.col. viii. nu. 37.in hac cauſa illuſtriſſimi,licet contrarium & minus recte(vt nobis videtur) tenuerint Ale.cõſi.lxxiiij. viſo puncto,col.iii.nu.20 ver. accedat ad hoc,lib.iiii.& Fel.in c.accedentes,de præſcr. col.v.Cur.Iunior.conſil.clviii.col.iiii. in fi.ſed prior op.quę receptior eſt verior eſt.nam ubi eſt tempus cuius initii,&c.non requiritur titulus vt not.Card.in cõſi.cxiiii.incip.dico Petrum non audiendum,circa fi.Fel in c.ſi diligenti,col.vii in ix.reſtrictione, de præſc. & ratio eſt,quia ſpacium tanti temporis cuius initii memoria non extat habetur loco tituli legitimè conſtituti.l.hoc iure,§.ductus aquæ,& ibi Glo.ff.de aqua quoti.& æſti. & habet vim priuilegii,c.ſuper quibuſdam,§.præterea, in Gl.in uer.non extat,de ver.ſig.& habet uim legis.l.i.§.fi.ibi,uetuſtatem vice legis obtinere, l.in ſũma,in pr.ibi uetuſtas q̃ ſemp ꝓ lege hr̃, ff.de aqua plu.arcẽ.Card.conſi.lxxxviii.incip. Capitulum ciuitatenſe,& habet uim priuilegii expſſe cõceſſi a principe,Bal.in c.j.col.i. in ti.q̃ ſint reg.Iaſ.in l.de quibus,ff.de legib. col. xiii.Alex.cõſ vi.uol.i.viſo thema.& cõſil.lxxiiij.inci.vr̃ qđ tota difficultas,col.ii. uol. iiii. & dicit And.de Iſer. in c.i.in uerb.flumina public.col.iii.in tit.q̃ ſint rega.qđ ſpatiũ tanti tẽporis cuius initii memoria nõ extat in cõtrariũ tm̃ põt quantum Imperator cũ cã. refert Iaſo.in repe.l.quo minus,col.xi.de flum.& ex poſſeſſione tanti tpis præſumit̃ tit.ẽt ſi nõ allegeẽ,& nedũ tit.ſed bona fides ꝓſumitur, ẽt ſi non allegeẽ, Inno.& Bal.in c.ſi diligenti,in fin. de ꝓſc.imo ſcđm Fel.in c.cũ à nobis,col.iii.de ꝓſcri.ꝓſumptio reſultãs ex tali tpe dr̃ iuris & de iure ideo nõ recipit ꝓbationẽ in cõtrariũ.

Quid † aũt ſi deẽ icapaci ex parte illius qui ꝑ tp̃s cuius initii memoria non eſt ſteterĩ poſſeſſione illius rei uel iuris cuius de acquiſitione agit̃, an ꝑ hoc ſibi acquitat, & quidẽ ſi ſimpliciter ſit incapax expeditũ eſt, quia ꝑ húc titu.non magis capax efficiet̃ q̃ ꝑ reliquos tit. cauſas, aut modos acquirendi, vnde ut ꝑ reliquos titu.quærere non poſſet, nec ꝑ iſtum poterit, at ſi ex cõceſſione principis acqrere tm̃ poſſet, an poſt tale tp̃s cuius initii, &c. talis principis cõceſſio ꝓceſſiſſe intelligat̃, ut puta i decimis, q̃ laico acqri põt ex ſola papę cõceſſione nõ ex alio ti.aut ex alterius cõceſſione, c.dudũ, de decimis, & ſunt q uelint acqri non poſſe, ꝑ tale tp̃s, ita Fel.de ꝓſc.c.accedẽtes, colũ.v.n 6.Ale.cõſ.lxxiiii.col.iii.li.iiii.Cur. Iun. cõſ.clviii.col.iiii.in fi.Soci.cõſ.cclx. libr.ii.qđ

12 † ipſi limitãt vt nõ ꝓcedat qñ ipſam sũmi põtificis cõceſſionẽ allegaret, & ad eius ꝓbõnẽ allegaret poſſeſſionẽ tpis cuius nõ eẽt memoria nã tũc ex tali tpe ti.ꝓſumeret̃ qđ vltimũ impugnat Aym.Cra.ubi ſup.n.51.ſignificãs ꝙ hoc caſu ẽt ſi ti.alleg.nõ ſufficiat.

Quid dicendũ? & ſanè magis eſt ut ẽt hoc caſu ius q̃ſitũ ꝑ id tp̃s cuius initij memoria nõ ſit intelligat̃, ꝑ iura, & rõnes ſup.adductas, qđ intelligo dupliciter, primũ qñ ti.fuit allega. & ad eius ꝓbõnẽ adducebat̃ id tp̃s cuius initii memoria non erat, idq; cũ Ale. Fel. Curt.iun. cõtra Soc.& Aym.vbi ſup.deĩde ẽt ſi ſolũ tp̃s allegaret̃, nã tali tpe allegato virtualiter, & implicitẽ ẽt ti.ille ſic ut opus erat qualificatus allegari intelligit̃, cũ ut oſtẽdimus ipm̃ tp̃s ẽt ſine alio adminiculo ſit modus cõcedẽdi, & ĩducẽdi dñiũ iusq; reale, illudq; hinc adimẽdi, & illuc trãſferẽdi, & licet iura q̃ hãc vim & prãtẽ huic tpi cuius initii memoria non eſt dederũt ſint merẽ poſitiua, ſicq; poſſint illã vim cũ uoluerint adimer̃ ademiſſeq; pria facie vidẽturĩ terminis, c.accedẽtes, & c.cũ ex officij, &

z c.cau-

Tit.allegã dus nõ eſt uel ſaltẽ non expedit ubi fuit poſſ. imemorialis cũ cõi cõtra plures.

11 Incapax ſimpliciter ẽt tpe immemoriali non præſcribit

12 Tpe imemoriali quęrũtur quę acquiri ſola prĩcipis conceſſione poſſunt, ſi ue titulus alleget̃ ſiue ẽt ſolũ tẽpus cõtra Curt. Ale Fel.& alios.

c.cauſam quæ, de præſcrip.tamen magis eſt vt intelligant̃ in præſcrip.longi temporis vel longiſſimi non aũt in acquiſitione, quæ per tempus cuius initij,&c.contingit,nã ſecundũ ueras,& communes opiniones præſcriptio tantũ longi temporis & vſucapio iure fforum inuenta erant,non etiam præſcriptio longiſſimi tẽporis vel alia ulterior,& tamen eo iure acquiſitio quæ per tempus cuius initij memoria nõ eſt contingebat in vſu erat quaſi inter acquiſitiones quæ ꝑ interuentum præſcriptionis contingebant minimè cõnumeranda, ergo licet agnoſcendũ ſit potuiſſe dd.iura canonica vim & poteſtatẽ huius tp̃is cuius initij memoria non eſt adimere,tamen nondum ademerunt, neq; ex mẽte illorum canonũ eſt ut adempta intelligat̃,nam dum tractant de præſcrip. adimendis,non pertinent ad materiam nr̃am noſtramq́; acquiſitionem aliunde non à claſſe præſcriptionum profectam.

Denlq; cũ præſumptio quæ reſultat ex hoc tp̃e cuius initij memoria nõ eſt,ſit iuris, & de iure,ut tradit Fel.in c.cum à nobis,colũ.iij.de præſcr.Alexandrinus conſi.xiij.col.iij.poſt alios ꝑ cum relatos,& ſic contra eam non admittatur probatio,ut ꝑ Gloſſa.& oẽs in l. ſiue poſſide.C.de probat.& cum non tam præſumptio ſit iuris,q̃ fictio,ut tradit Aym.Craue.de antl.temp.par.iiij.verſi.abſoluris nu.50. ſuper eſt,vt ſi in terminis d.ca.dudum, ille poſſeſſor decimatum probaret ſe ꝑ tp̃s cuius initij memoria non eſſet poſſediſſe obtineret ẽt ſi aduerſarius oſtenderet titulũ minus legitimũ eum poſſeſſorem habuiſſe.ſ.priuilegium habitum ab illo rege Angliæ,nam dicenti obeſt tibi titulus illegitimus rñderem ſimul cũ ipſo titulo illegitimo potui hr̃e alium titulum idoneum impetratum eodẽ tp̃e,vel antea, uel poſtea,ꝙ ſi inſtaſſet pluralitas titulorũ non præſumit̃,replicarem,id verũ regulariter,ſed fallit vbi adeſt tempus cuius initij,&c.nam tunc non ſolum præſumit̃ titulus idoneus,ſed etiã fingitur,uel præſumitur tali præſumptione iuris & de iure,quæ non admittit probationem in contrarium ſecundum Fel. & Aymon.ubi ſupra uel ſecundum nos poſt tale tempus ius te nera aufert dominium illinc vbi prius erat ſicq́; ablatum illud transfert in hunc poſſeſſorem,& quemadmodum poſt præſcriptionem completam mala fides,aut ſcientia rei alienę ſuperueniens non tolleret ius ſemel ac legitimè ꝑ præſcriptionem quæſitum,ut ex vera, & cõi concluſione reſoluimus de ſuc.crea.§ xxj. nu.117.ita quoq; & hoc caſu licet poſt huius vetuſtiſſimi tp̃is legitimã poſſeſſionẽ emergeret aliquis titulus nõ ſat legitimus, vnde cõij ceremus,& ſuſpicaremur initium poſſidendi fuiſſe non ſat legitimum,adhuc tñ ea iuris acquiſitio quæ ſemel ac legitimè per talis tp̃is præteritionem contigerat ac facta fuerat non infirmaret̃,aut infecta redderetur,arg.c.factum legitimè,de reg.iur. in vj. facit l.j.in prin.cum ibi plenè traditis per Doc.C.de rei uxor. act. & multa q̃ tradunt per Aym. de antiq.tempo, part.iiij.verſi. abſolutis.nu.59.& quæ nos tradi. lib.de ſucc.crea.§.j.

Contrarium tñ in ſpecie tenent Fel. in c.cũ nobis,col.iij. de præſcr. Alexandri. conſi.xiii. col iij. Aym. vbi ſuprà nu.60.Paul.Caſt.conſi. ccccxxiij.ex puncto tranſmiſſo colũ. ij.libr.ij. Bellam.conſi.x.col.x.Alex.conſ.cxiij. col.j. libro j.Aym.ubi ſupra,nu.60.qui eos refert, ſed Fel. non huius animi fuit vbi ſupra,ſed tm̃ dixit,ꝙ poſt q̃ poſſeſſor probauit tanto tp̃e poſſediſſe ſe cuius initij memoria non ſit amittit̃ probatio in contrarium ad docendũ nõ ꝑ tm̃ tp̃s,ſed ꝑ breuius tp̃s illum poſſediſſe,& vtcunque ſit nr̃a opi.(ſi non fallor) tenenda eſt per iura,& rationẽs ſupra adductas.Nec moror in confutandis argu.q̃ tradunt̃ ꝑ Aym.vbi ſupra & alios quia nos diuerſa rõne vtimur q̃ nobis perẽptoria,& coacta viſſa eſt,ad quã ipſi nec rñdent,nec de ea meminerũt, quod not. quia ſæpe habuimus,& habemus hodie de facto iudice me in nr̃o ſummo ꝑ̃torio Hiſpano rei dominicæ in cauſis nõ leuioribus,ſed ſũmorũ ducũ comitum,& marchionũ,ꝑ̃ſertim in illis reditibus regalibus(qui uulgo alcaual.& tercias vocant̃)verũ iſthæc procedunt in terminis iuris cõis,nam iure regio fortis text.eſſe vr̃ in l. iij.& iiij.in quatuor alcaualarũ.& l.fi.ti.de las ꝑ̃ſcr. lib. iij.ordin. & in tit. de las donationes lib.v.ord.ferè ꝑ totũ illũ tit.quarũ legũ interpretationẽ ꝓꝑ lites pendentes conſulto ꝑ̃termittimus, & hic vide oĩno infra clxxxix. n. 7.

Facit pro nobis viua ratio,nã tp̃is ĩmemorialis vim adimerè vis oſtenſo titulo illegitimo,aut quaſi is titulus nullius momenti ſit, aut quaſi ex ipſo vtpote illegitimo poſſeſſor ꝑ̃ſumat̃ ĩ mala fide,arg.c.ii.§.cõtrahẽtes, de rebus eccleſ.lib.vi.ſed ꝙ habeat̃ ꝓ nõ titu. nihil noceret,qa in tali ꝑ̃ſcr.non deſiderat̃ tit.interuentus,nec ẽt ꝓbatio,nec ẽt allegatio vt ſup. diximus,qđ aũt ex ipſo tit.illegi.arguat̃ , uel ſuſpicet̃ mala fides.i.oĩno falſum, nã bona fides orta ẽt ex iniuſta cã ſufficit ad ꝑ̃ſcriptio. in iuſtã aũt cãm accipe debemus qñ is q poſſidebat , & præſcribebat titulo illegitimo nitebatur,& deniq; bona fides præſumitur ſiue quis titulum legitimum habeat , ſiue etiam nullum omnino titulum habeat, ſiue & tertio titulum habeat illegitimum argu.l.ſi id quod ff.pro

ff.pro derelicto ibi, quaſi uolente, & concedẽdente domina, l.ſi vir, ff.pro donato, niſi quando adſunt coniecturæ quæ vigent contra talẽ poſſeſſorem, ueluti ſi antequàm emeret ſibi à domino rei denuntiatum fuit ne emeret eam rem à non domino poſſeſſam, & in alijs caſibus particularibus, vt iſthæc omnia plene diximus in ſuperioribus quæſtionibus, & etiam in ſequentibus huius libri.

13 Tit. allegatus an pſumatur poſt longam poſſeſ. in reditibus regalibus cõtra ipſum regem agentem.

Iuxtà ſuperiora † ſi vectigal regium ſeu regij cenſus, aut reditus aliquis regius fuerit exactus ſeu collectus ac receptus diu ab aliquo nobilium ſeu magnatum qui illud vectigal non nomine regio, ſed ſuo proprio nomine, & quaſi iure ſuo colligebat ac percipiebat. Deinde cum tale vectigal ab ipſo rege repetatur, ille nobilis dotis, aut emptionis nomine ſibi competere alleget, eumque titulum per longam illam poſſeſſionem præſumptiuè probare vellit, an audiendus, ſit uel obtinebit, ut ex illa diutina quaſi poſſeſſione, & perceptione illius reditus ſeu vectigalis ſequatur præſumptio tituli allegati; quæ res Hiſpaniæ vſitatiſſima eſt, cum ducum Hiſpanorũ marchionum, comitum, & reliquorum nobilium nomine ſuo, & quaſi iure ſuo non regio, illud vectigal (quod uulgo alcauala. appellatur) ꝑceperint, & regi repetenti ſe ſe defendunt ac tuentur eo nomine quòd legitimum titulum ab initio poſſeſſionis habuerint quẽ præſumptiuè probare contendunt, probata diutina poſſeſſione: Et quòd talis allegatio eis nõ patrocinetur videtur per text. in capitu primo. de præſcriptionib. in ſexto, ubi quando eſt pręſumptio iuris contra eum qui annuam præſtationem diu exegit ac poſſedit, (qualis eſt præſtatio decimarum) ad præſcribendam in futurum talem annuam exactionem nõ ſufficit titulum allegare niſi probetur, uel decurrat tempus cuius initij non ſit memoria. Sed rex Hiſpanus videtur, quòd fundet ſuam intentionem in d.l. vectigali ac reditu (qui alcauala vocatur) & ſic quòd ſit præſumptio iuris regii contra poſſidentem ac percipientem, & conſequenter, quòd non ſufficit talem titulum allegare niſi uel probetur, uel tempus cuius initij memoria non ſit præterierit.

14 Temporis immemorialis uis.

Etenim † ſi præterierit tempus cuius initii memoria non ſit id pro iure conſtituto, & ab ipſis partibus ſponte conceſſo habetur, l.j.§.fin.ff.de aqua pluui. arcen. ibi, vetuſtatem vicem legis tenere legis inq̃ conuentionalis, nã de ea ſermo ibi fiebat, ad idem l.hoc iure, §.ductus aquæ.ff.de aqua quoti. & æſtiu. & ff.de itine. actuq; priu l.apparet, §.pe.ratio, † qa antiqua quorum origo memoriã exceſſerit nullum genus probationis admittunt præter probationem famæ, & ideò in eis ſola fama citra vllum adminiculum facit plenam probationẽ; quòd fama in eis faciat plenam probationem: tradit Gloſſ. in l.at qui natura, §.cum me abſente, ff.de nego.geſt. Bald.in auth. quas acti. colum.fina.C.de ſacroſanc.eccleſi. Idem in l.cum ſuper, C.de rei vendica. Idem Bald.in l.in bonæ fidei, colum.vlti.C.de rebus credi. Idem Bald in l.iiij C.de probatio. Bal.in l.non ignorat, colum.vj.C.qui accuſare non poſſunt, ſequitur, & firmat eſſe communem opinionem Dec.in c.j.nume.46.de appella.Fel.in capi.veniens, num.9.de teſtibus, & iterum numer. 16. Lambertinus de iure patronatus ij. part. lib.ij. arti.ix.quæſt.x.Ludouicus Gozadi.conſi.viij. nume.47.Andr.Tiraquel.de primogenitur. in præfatione, nu.103. Matthæus Afflictus in deciſion.Neapo.deciſ.cclxxvij.nu.1.Gratus conſil.xcv.lib.ij.nu.15.Anton.in c.veniens, nu.10. de uerb.ſignifi.Bart.in l.ij.§.Labeo, ff.de aqua pluuia arcen. Hippol.Marſ.in l.de minore, §.plurimũ n.60.ff.de quæſ. Idem in ſing.cccccv. Iaſ.in l.prætor ait, §.prætor ait, ff.de edendo, Petr.Paul.Par.conſil.lij.n.50.lib.iij. & conſil. xxiij.lib.j.nu.236.Carolus Rui.conſil.xiij.n.7. lib.iiij. Idem conſi.liij.nu.15.lib.v. Aym.de anti.temp.par.j.ſectio.ampliat nũc, nu.8.fol.23. Dec.in c.cãm, ij.nota.de proba.Pet. Duen.in regu.ccxcix.n.7.Dec.conſi.xlij.col.ij. Aymo Craue. vbi ſupra ſectione viſo, fol.73.

15 Fama pel ne probat in antiq. cum cõi.

Quòd † autem in antiquis nullum genus probationis inueniatur præter probationem famæ vt tradunt Iuniores in rub.ff.ſi cer.per. & in l. admonendi, ff.de iurei.patet, quia in his quorũ origo memoriã excedit teſtes non poſſunt rectè deponere, neq; ſcripturæ, & inſtrũ publica fidẽ facere, nã ſimul ac inſtrũ auctenticũ eſſe negetur, uix eſt vt poſſit verificari, aut autẽticũ probari, & Hiſtoriæ dñr eſſe ſcripturæ priuatæ q̃ ex antiqtate, & fama fidẽ aſſumere intelligunt, ſicq; in tã antiquis q̃ vitã memoriãque hoĩum excedunt, ad ſolã famã oẽs ſpẽs probationis rediguntur † inq; ijs tã vetuſtis probationes leuiores, & admittunt, & ſolent ſufficere, vt l.ſi ſeruus ſeruũ, §.inquit lex, ff.ad leg. Aql. ſufficitq; probatio p indicia, & cõiecturas, l.cenſus, ff.de pb.l.q ex literis, ff.de ſecũ.tab.c.cãm de pb. e.cũ olim, de cenſ. & vtrobiq; p Glo. & Doc.Paul.Caſt.cõſ.clxiiij.in pſenti cã q̃ vertiĩ col.j.lib.ij.Anch.conſi.cccx.tres dñi magnifici col.ij. Idẽ Anch.cõſ.fi.col.vj.iij.dub.in fi.Calcan.cõſ.viij.col.v.Iaſ.cõſ.cxxviij.col.j.lib.j. Quod & ſequitur Aymon Crauet. de antiqui.temp.parte j.ſectio.viſo de famæ nu.3.vt tñ inqt nõ pcedat cõtra poſſeſſorẽ, aut reũ de

16 Fama nõ aliter probantur antiqua aut uix alio modo.

17 Probationes coniecturales ſufficiunt in antiqs.

cuins poſſeſſionis luſtitia apparet, quia proba
tio quæ fit ex temporis antiquitate dicitur p̄-
ſumptiua,& coniecturalis, ideò admitti non
debet contra ueritatem,id eſt contra eum de
cuius iuſtitia poſſeſſionis apparet,ita Aymon
vbi ſupra numero trigeſimoſecundo, allegat
Junocentium & Doctor.communiter in cap.
cauſam,de probationib. Socin.conſil. cxciiij.
ſubtiliter & eleganter numero nono libro ſe-
cundo,vbi firmat hanc eſſe communem opi-
nionem Doctorum in capitu. cauſam,& ibi ēt
docet vt in his tam antiqnis omne genus pro-
bationis reducatur ad famam & communem
opinionem per Decium in d.capitn. j.colum.
quarta de appellat. per Corneum conſil. ccc-
iiij.col.v.lib.iij.per Aymonem vbi ſupra par.j.
18 ſectione viſo in hac fol.73.

Intell. c.j. de præſcr. lib. vj.

Adhuc tamen † d.capitu.primū de præſcri
ptlon.libro ſexto.non facit contradictos vecti
galium poſſeſſores, quia iure noſtro regio nul
la reperitur lege vetitum vt alius nō poſſit p̄-
ter regem illud vectigal poſſidere, & habere
(quod alcauala.appellatur) at iure canonico
vetitum nominatim eſt, ne vnus epiſcopus in
alterius diœceſi decimas percipiat, cū enim
decimæ debeantur & ſint clericis ſingularium
eccleſiarum neceſſariæ ad eos clericos alen-
dos,qui cultui diuino interſint ſacraq́; mini-
ſtrent,eueniret vt ſi vnus epiſcopus in alterius
diœceſi decimas perciperet, illius diœceſis
clerici non haberēt vnde ſatis commodè ale-
rent ſe ſe,ita probat capitnlū cum ſint homi-
nes, capitu.cum in tua, capitu.dudum,de de-
cimis,capitu. de quarta,de pręſcription. cap.
omnes baſilicæ, xvj.quæſtio. ſeptima, & ideò
dictis iurib. nominatim reſiſti videmus ne v-
nus epiſcopus in alterius diœceſi decimas p-
cipiat, vnde ſi earum præſcriptionem captet
talis pręſcriptio quaſi contra iuris prohibitio
nem, & reſiſtentiam intelligitur, ideo non
procedit niſi vel titulus oſtendatur vel præte-
rierit tempus cuius initij, &c. ita nominatim
intelligunt illum text. Corraſius de ſeruituti
bus in l. ſeruitutes, magna numero trigeſimo
quinto,ff.de ſeruitut. Couarrn. libro tertio re
ſolutio. capitu.xvij. nnmero ſeptimo, Decius
conſil.cxxxiiij. viſo puncto, numero quarto,
Paulus Caſtrenſis in d.l.ſeruitutes,numero,7.
Balbus de præſcrip. parte.iij.quæſt.x.num. 9.
quæ quidem ratio ceſſat in ſpecie noſtra vbi
ut diximus tale uectigal ab alijs præter regem
teneri uetitnm non reperitur,quinimò etiam
ſi eſſet nlla iuris regij pręſumptio contra poſ-
ſeſſores huius uectigalis adhuc tamen uide-
tur uti illud poſſent præſcribere, nam etiam
tempore ordinario & citra ullius tituli inter-
uentū pręſcribuntur ſeruitutes habentes cau
ſam continuam,l.ſi quis diuturno, ff.ſi ſerui-
tus vendic.l.ſecunda,C.de ſeruitu. & aqua, &
vtrobique per Docto.communiter.& eſt com
mnnis opinio,ut plenè per Balbum de præſcr.
in ſecuuda par.iiij.par. principal. in princi. &
tamen contra præſcribentem ſeruitntem eſt
iuris cōmunis præſumptio,quia quæque res
præſumitur eſſe libera, l.altius C.de ſeruitut.
vnde etiam ſi id vectigal (quod alcauala uoca
tur) ad regem noſtrum pertinere in re dubia
præſumi (quod ſatis certum non eſt) fatere-
mur adhuc contra talem præſumptionem præ
ſcriptio curreret ordinaria, niſi in quibus ca
ſibus ex regio priuilegio longius tempus deſi
deratur. Quinimò ſunt qui vellint vt d.capit.
primū,procedat duntaxat in rebus eccleſiæ,
vt voluerunt Paul.numero ſeptimo in d.l. ſer-
uitutes,Dinus numero vigeſimoſeptimo, in
capitu. poſſeſſor,de regul.iur. in ſexto, vnde
ceſſat eius deceſſio in ſpecie noſtra, qui loqui
mur in rebus profanis,& cum d.capitu.primū
varios recipiat intellectus in eo fieri non po-
teſt ſufficiens fundamentum. Bart.in l.non ſo
lum,§.liberationis verba,ff.de liber.lega.

Præterea d.cap.j.procedit quando poſſeſ-
ſor uitebatur præſcriptione, in qua regulari-
ter deſideratur tituli ant iuſtæ cauſæ allega-
tio & probatio l.nullo,C.de rei nendic.l.Cel-
ſus,ff.de uſucapio.l.unica,C.de uſucap.transf.l.
diutina l.ſuper longi.C.de præſcrip.longi tem
poris. Diuerſum eſt in ſpecie noſtra ubi poſſeſ
ſor ſeſe tuebatur non præſcriptione(quaſi rē
à non domino initio habuiſſet,)ſed conceſſio
ne,quaſi eā initio ab ipſo domino qui ius alie
nandi habuit cępiſſet,ſicq́; ſtatim huius uecti
galis ius & dominium quæſijſſet, ſicq́; ſumus
in terminis cap.cum perſonæ,§.quod ſi tales,
de priuileg.in vj.non autem in terminis dict.
cap.j.Nec dubium eſt quin ſi allegem me ha-
buiſſe cauſam titulumq́; ab ipſo domino qui
nunc rem ius aut uectigal repetere vult & p-
bauero poſſeſſionem diutinam ipſo ſciente &
patiente,minimèq́; contradicente,per eā præ
ſumetur titulus à me allegatus ex receptiſſi-
ma illa communi reſolutione ſuprà allegata p
d.l.cum de in rem uerſo,ff.de uſuris,& in hoc
tantum quæſtio erit an in hac materia fauore 19
regio longius tempus deſideretur.† Neque ad
rem pertinet quod ſecundnm hoc confunde-
retur materia pręſcriptionum in qua tituli nō
modo allegatio,ſed etiam uerus ipſius inter-
uentus exigitur d.l.nullo,cum ſimi.ſuprà alle-
gatis nam illud procedit quando poſſeſſor a-
gnoſcit ſe non habere titulum à uero domino
ſed ab alio ex mente Pauli Caſtr.in d.l.ſeruitutes

Intellec.l. nullo, C. rei uendi.

tutes

tutes,nos loquimur quando ab ipſomet domino ſe titulum habuiſſe firmabat, ſed ſanè magis eſt ut hoc caſu non præſumatur titulus habitus à uero domiho,niſi probetur non magis quàm ſi ab alio habitus allegaretur, quo caſu probari etiam oporteret per dic.l.nullo, cum ſimilibus ſuprà allegatis, & quia regulariter vbi fit mẽtio de allegatione intelligitur etiam quòd adſit probatio nec ſola allegatio ſufficiat l.prima.ff.de dolo l.prima.ff.ſi quad. pauperiem,nec me monet d.l.cum de in rem, quia procedit quando allegatur & probatur actus factus ab aliquo non tantum ſemel aut bis,ſed etiam decies geminatus,& ex interuallo,puta ſemel in quolibet anno, & ſic conti-
20 nuatus per totum decennium,& vniformis†at
Intel. l.cũ de in rem ff de uſur. in ſpecie noſtra non ponimus ullum actũ eius qui dominũ eſſe ſe dicit interfuiſſe ergo, &c. præſertim cum etiam in terminis d.l.cum de in rem, ter geminus actus non ſufficeret vt ex communi opinione reſoluit Iaſo.in l.ſi certis annis,C.de pact.numero.15.Antonius in cap. literæ,de dila.per omnes in d.l.ſi certis, ergo magis eſt vt titulus allegatus non præſumatur ex poſſesſione diuturna ſiue à vero domino habitus eſſe dicatur, ſiue ab alio, niſi decies geminus actus veri domini probaretur ex interuallo & vniformes vt d.l.cum de in rem & vide pleniſſimè per Balb.de præſcrip.part.iij. q.x.vbi,nume.21.latè diſcutit intell.l.ſi filius, C.de peti.hære.
21 Tenendo hanc partem†tunc ad l.primá.C.
Intell. l.j. C. de pat. poteſt. de patria poteſta.l.ſi filiusfa.C.de peti.hæred. l.qui in aliena,in princip. verſicul. ſed & ſi nõ adierit,ff.de acquirend.hæredita. reſponderi poſſet ex mente Bartol.in d.l. cum de in rem; & ibi communiter Doctor. Bartol.& communiter Doctores in d.l.ſeruitutes,quòd ex diuturna poſſesſione,uel quaſi poſſeſſione prǽſumitur titulus allegatus in præſcriptione ſeruitutis,& in reliquis ſimilibus quæ ſunt non admodum grauis incommodi, non ſic quando ageretur de amiſſione totius rei qua de agitur,& ita ſe habet non modo communis, ſed etiam receptiſſima omnium eorum opinio quos ſupra retulimus tenuiſſe, ut ex diuturna hac poſſeſsione vel quaſi poſſeſſione præſumatur titulus allegatus ad præſcribendam ſeruitutem, quæ haberet cauſam diſcontinuam, quaſi hoc ſit non admodum magni incommodi qui titulus nõ præſumeretur ſi ageretur de magno præiudicio. Sed hæc communis opinio, & recepta ſolutio non placuit diſertiſſimo viro Didaco Couarru. in libro primo variarum reſolution. capitu. decimoſeptimo, numero ſeptimo.poſt alios ibi relatos, cuius etiam opinionem non refero,quia diuerſa nobis ſententia ſedet, ſed & præter eos hęc communis ſolutio plus quàm manifeſtè confutatur per d.l.primã. de patr.poteſta. iuncta,l.filiusfamilias,§.ſecundum vulgarem, ff.de leg. primo,& §.primo,inſtitu.de ſing. rebus per fideicom.relig. vbi habetur patriam poteſtatẽ eſſe rem inæſtimabilem,adeò ut licet quis poſſit per fideicom. rogari ut reſtituat res ſuas vtcunq; pretioſas ſiue illæ mobiles ſint,ſiue ſoli, tamen vt emancipet filium rogari non poteſt,quia patria poteſtas eſt res inæſtimabilis & tamen ex diutina poſſeſſione,uel quaſi non deſinit præſumi titulus allegatus, licet ageretur de amittenda patria poteſtate, ut d. l.prima, ut interim omittam quod in terminis,d. §. ſed & ſi non adierit,non agebatur de paruo præiudicio,argumento,l.quia poterat, ff. ad Trebellian.§.ſed neq; inſtitut.de autho.tuto.& longe minus in terminis d.l.ſi filiusfamilias.dic ergo quòd quando ex diuturna poſſeſſione vel quaſi prǽſumatur,vel non præſumatur titulus allegatus,res quidem varia eſt, & anceps,& legum latoribus alijs in cauſis viſus fuit partem affirmatiuam, alijs uerò in cauſis negatiuam partem ſequi, vnde in caſibus occurrentibus qui nominatim nulla lege deciſi reperiuntur, argumentum ſumendum eſt ab illa lege quæ ꝓximior eſt & ſimilior caſui ſpecieiq; occurenti l.quæritur,ff.de ſtatu homi.l.non poſſunt l.neq; leges,ff.de legibus, ſpeciei autem noſtræ qua de agimus nulla vnq̃ lex proximior ſimiliorq; repetitur quàm d.l. nullo,C.de rei vendi.l.Celſus, ff.de vſucap.cũ ſiml.ſuprà alleg.in quibus habetur ex diuturturna poſſesſione non prǽſumi titulum allegatum ad inducendam prǽſcriptionem.ergo idẽ & in ſpecie noſtra deciſum eſſe intelligendum eſt,vt titulus habitus à vero domino patiente eius rei qua de agitur non præſumatur licet allegetur non magis quàm præſumeretur ſi aliũ de habitus allegaretur.

Ad iura in contrarium adducta reſponde quod loquuntur in caſibus lõgè diuerſis & ex diuerſis non fit illatio l.fina.ff.de calumniato. Gloſſ.in l.ſi creditoris,vbi plenè per Iaſo.ff.de noui op.nunti.quæ omnia procederent ſi poſſeſſa ſeſe tueretur dicens ſe titulum cauſamq; legitimam poſſidendi ab ipſo rege qui per prius dominus fuerat illius vectigalis de quo ageretur habuiſſe,ſuccumberet enim in iudicio proprietatis,quia ex illa diutina poſſesſione titulus ille allegatus nõ præſumeretur.†Di 22
uerſum eſſet ſi diceret ab ipſis vaſallis ſeu po- Vaſalli an
pularibus ciuibus'ue ius illius vectigalis per- paſſint ſe
cipiendi habuiſſe ſe,nam tunc ex inueterata tueri con
poſſeſsio- tra duces

comites Hiſpaniæ quiqus lõgo tpe id uectigal (q̃d alcaual.uocatur) præterunt.

poſſeſſione bene præſumeretur cum ipſimet
ciues huic poſſeſſori non decies tantum, ſed
multo pluries centies aut milies fortè hanc
præſtationem vniformem, & ex eadem cauſa
feciſſent, ſicq; regi tale vectigal repetenti aut
vendicanti, oportunè reſpondebit poſſeſſor
illud vectigal exigi ſolitũ à ſuis oppidanis va-
ſallis aut ciuibus ſibi deberi, debitumq; retro
fuiſſe ex tali cauſa uel titulo in futurumq; p̃-
ſtitum iri, an autem tantundem aut ſimile
quippiam ab ijſdẽ oppidanis aut ciuibus ipſi
quoq; regi debeatur id ſibi compertum non
eſſe, hancq; curam, aut huius rei inſpectionẽ,
aut notitiam ad ſe non pertinere, hocq; vnum
ſe certo ſcire ab oppidanis ſuis id ſibi deberi,
an regi quoq; tantundem aut ſimile quippiã
debuerint alij viderent, & in eo tantum quæ-
ſtio erit an longius tempus quàm decem aut
viginti annorum exigatur ad præſcribendum
uel dictum titulum præſumendũ contra popu-
lum quàm deſideraretur ad illum præſumen
dum contra quendam hominem priuatum,
Illud enim certum eſt illam inueteratã quaſi
poſſeſſionem huiuſmodi vectigalis (quod al-
cauala vocatur) exigendi ſufficere vt ex ea p̃-
ſumatur titulus ſi allegetur, quia d.l.cũ de in
rem verſo, procedit in omni annua præſtatio-
ne, qualis eſt præſtatio decimarum & ſimiliũ
rerum vt nominatim tenuit ibi Gloſſ.mag.cũ
qua tranſeunt communiter Doct.ibi & alij
innumeri per nos ſuprà relati in illo articulo
an ex diutiua præſtatione præſumatur titulus
ad tantundem in poſterum exigendum, ſi alle
getur habilis & legitimus, id quod longè faci
lius procedit in præſtationibus menſtruis vel
etiam ſingulatum hebdomadarum vel dierũ,
tantoq; facilius quanto pluties geminatur &
multiplicatur exactio vel actus exigendi, facit
l.prima.C.de fideicom.ibi, alimẽta menſtrua
& ueſtiarium annuum, & in ſpecie præter ſu-
prà relatos quòd ea conſuetudo per longum
tẽpus exigendi pedagium ſit præſcripta con-
tra populum ipſum ſi legitimus titulus allege
tur tenet Albericus, numero.4.in d.l.cum de
in rem verſo, quod ſimiliter ſatis in ſpecie in-
telliguntur tenuiſſe omnes illi auctores quos
ſupra retulimus tenuiſſe, quòd ex diuturna
poſſeſſione titulus legitimus allegatus præſu-
mitur contra agentem actum decies gemina-
tum, licet non ſic contra patientem niſi in his
quæ non admodum magni eſſent præiudicij.
At in ſpecie noſtra cum ille populus ſeu popu-
lares non tam patientium quàm agentium vi
cem ſuſtineant, ſine dubio contra eos talis ti-
tulus allegatus præſumetur, contra ipſum au
tem regem non, ſic facile præſumeretur, cum
ipſe nihil vectigalis illius nomine quo de agi-
tur huic poſſeſſori præſtitiſſet vnquàm licet ta
cuiſſet diſſimulaſſet paſſuſq; eſſet illud exigi,
& in ſpecie nobiſcum tenet Alex.conſi.cxiij.
ſuper primo libr.j.in princ.qui plures allegat
Baldus in l.ſolent.§.fina.vbi Barto.& alij, ff.de
offic.proconſ. Stat ergo ex diuturna præſtatio
ne præſumi legitimum titulum allegatum con
tra ſoluentem.

Hanc†communem ſententiam amplia pri- 23
mo vt procedat etiam contra ruſticum, ita
in ſpecie tenent Bart.in l.litibus, C.de agrico-
lis & cenſi.lib.xj. Iaſ.numero.13.& Alcia. in d.
l.ſi certis annis, Alexan.conſi.cxiij.in prin.lib.
j.incipit ſuper primo dubio, Speculat.de cau-
ſa poſſeſſ.ij.verſic.Idem Specul.de reſtit.ſpo-
lia.§.nunc dicemus, verſic.fin. Bald.in l.ſolent.
§.fina.ff.de offic.proconſul. Idem Bald.colum.
pen.in d.l.ſi certis annis, Antonius in c.perue
nit, de cẽſibus, ſentit Alex.conſi.cxxiiij.ſuper
primo quæſito, libro ſecundo quæ communis
opinio ſaltem vera eſt in longiſſimo tempore
vt per Alexan.d.conſi.cxiij. Contra per hanc
communem ſententiam multi tenent quos
refert Iaſ.vbi ſuprà, ſed verior eſt communis
opinio tum, quia ruſticis non ſubuenitur niſi
in caſibus à iure expreſſis l.fina.cum ibi nota-
tis, C.de iuris & fact.ignor. tum etiam†quia 24
lex generaliter loquens comprehendit perſo-
nas vtcunq; priuilegiatas ſi in materia qua de
agitur non reperiantur habere peculiare pri-
uilegium l.in fraudem, §.fina.ff.de milit.teſta
mento Iaſ.vbi ſupra Decius in l.ex teſtamen-
to, C.vnde liberi Alciatus libr.iiij.paradox.c.
x. Decius conſi.v.plenè per Tiraquell. de re-
tract. Gloſ.xiiij.numero.91.cum xx.ſeq.Cro-
tus, numero.18.in l.nemo poteſt, ff.de legat.j.
vbi Annibal, numero.369.& Ripa, numero.57.
Decius in l.hac conſultiſſima, colum.fina.C.
qui teſta.fa.poſſ. Iaſo.in l.ſicut, numero.10.C.
de teſtamen.milit.ſed in hac materia ruſticus
non reperitur habere peculiare priuilegium,
ergo, &c.

Amplia ſecundo†vt procedat etiam con- 25
tra mulierem, ita tenent Baldus, colum.penul.
& Iaſ.numero.13.in d.l.ſi certis Bart.in d.l.li
tibus Alciatus in d.l.ſi certis, Antonius in d.
cap.peruenit. Alexan.d.conſi.cxxiiij.ſuper pri
mo quæſito, lib.ij.quæ communis ſententia &
ſi à quibuſdam quos refert Iaſ.vbi ſuprà im-
pugnetur tamẽ vera eſt, quia mulieri nõ ſub-
uenitur niſi in caſibus à iure expreſſis ſecun-
dum doct.ſuprà citatos per tex.cum ibi nota-
tis in d.l.fina.C.de iuris & fact.igno.& ipſa re
gulariter vtitur iure communi d.l.in fraudẽ,
vnde cum in hac materia non reperiatur ha-
bere

Tit.allegatus præſumitur contra ſoluentẽ et ſi ſit ruſticus in annuis p̃ſtationib. longiſſimum temp. cũ cõi cõtra multos, & quidſi per longũ tũ tẽpus ſoluerat.

Lex generalis comprehendit et perſonas priuilegiatas ſi nõ materia qua de agitur nõ reperiunt habere priuilegiũ cũ cõi.

Tit. allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur ẽt contra mulierẽ.

bere peculiare priuilegium, licet alias in caſibus habeat multa priuilegia de quibus p Decium in l.fœminæ, ff. de reg. iur. ſequitur quòd & in ea locum habebit d.l.cum de in rẽ verſo.

26 Tit. allegatus poſt diutinam præſtationẽ præſumitur cõtra eccleſiam.

Amplia tertio† vt procedat etiam in eccleſia Salicetus in d.l.cum de in rem, quæſtio.vij. Iaſ. vbi ſuprà, numero.13 Decius in d.l.ſi certis annis, numero.13.& Alcia. ratio, quia vtcũque ſit eccleſia priuilegiata, tamẽ cum hac in re nõ reperiatur habere peculiare priuilegiũ, neceſſe eſt vt comprehendatur ſub regula, argumento d.l.in fraudem cum authoritatibus ſuprà allegatis.

27 Idem in fiſco.

Quarto† amplia vt procedat etiam contra fiſcum eadem ratione, quòd nominatim tenuit Iaſ. vbi ſuprà & Decius etiam vbi ſuprà, numero.13. ſed in eccleſia & fiſco in eo tantũ quæſtio erit an longius tempus quàm in reliquis exigatur quod & tenet Alciatus in d.l.ſi certis annis.

28 Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tẽpus immem. cum cõi.

Quinto amplia† vt etiam tituli allegatio neceſſaria nõ ſit quando præterijt tempus cuius initij memoria non extat. Iſta eſt communis opinio quam tenent Ang. Paul. Cin. quæſt. pe. Iaſ. in decima limitatione, colum. fi. in d.l.ſi certis annis, Bart. in d.l.cum de in rem verſo, ſentiunt Gloſſ. & Paulus Caſtr. in l.ſeruitutes, magna, ff. de ſeruit. Bald. in l.ſecunda. C.de fideicom. Ioannes Andr. in cap. peruenit, de cẽſibus, Riminaldus col. pe. in d.l.ſi certis annis, Balb. de præſcr. part. iij. q. x. nu. 9. p Aymo. de antiq. tẽp. nu. 43. ſectione materia iſta part. iiij.

29 Titulus allegatus poſt diutinam ſol. præſumit in iudicio ſiue petitorio ſiue poſſeſſorio.

Sexto amplia† vt non ſolum in iudicio proprietatis, ſed etiam in iudicio poſſeſſorio ex diuturna illa præſumatur titulus allegatus ad tuendum eum in poſſeſſione, ita tenet & ait communiter teneri Iacobinus de ſancto Georgio in d.l.ſi certis annis, C.de pact. nume.24. per cap. querelam, de electi. rext. & ibi Abbas in primo not. in cap. ſicut, de ſnia & re iudica. Abbas & Imola in d.c. querelam, bonus text. in cap. cum de beneficio, de præben. in vj. quinimo ad obtinendum in poſſeſſorio non ſunt neceſſariæ decẽ annuæ præſtationes, ſed pauciores ſufficerent, vel forte vna ſecundũ Ang. in d.l.ſi certis, quã dere per Butrium in d.cap. querelam, vbi Imola, numero.10. hoc vnũ in dubitatum eſt hunc poſſeſſorem facilius obtenturũ in poſſeſſorio quàm in petitorio, ideo Iacobinus vbi ſupra conſulit vt potius intentet is poſſeſſor poſſeſſorium vel quaſi poſſeſſorium quàm petitorium, & ibi docet formam libellandi & ad obtinendum in poſſeſſorio ſufficeret vnica præſtatio ſecundum Alciatum in d.l.ſi certis, Paulus in l.ſicuti, § ſi quæratur, ff.ſi ſerui vendi. Feli. in c.cum Bertholdus, col. antepenul. de re iudica.

30 Annuę p̄ſtationes an factæ uideãtur ex cauſa obligatoria ſtatur conjecturis.

Septimo amplia† vt procedat non ſolum quãdo in ipſis ſolutionibus vel præſtationibus expreſſa erat cauſa ſoluendi ſed etiã ſi expreſſa non fuiſſet, ſi modo ex aliqua cõiectura arguatur, quòd factæ fuerint illæ præſtationes ex cauſa retroobligatoria, ita notanter per Riminaldũ colum. fina. d.l.ſi certis annis, itaq; aut conſtat præſtationes fieri ex præambula neceſſitate & obligatione præſtandi, quæ in futurum quoq; durabat, & tunc ſufficit titulum allegare, licet non probetur, quia ſatis probatur præſumptiuè per aſſertiones factas in ipſa præſtatione, ita procedit l.Campanus, ff. de op. lib. Aut conſtabat retro nullam fuiſſe obligationẽ, & procedit l.operis non impoſitis, ff. eod. Aut dubitatur & tunc ad coniecturas recurrẽdum eſt, vtrum veriſimilius ſit tales annuas præſtationes factas fuiſſe ex præambula cauſa obligatoria, an ex mera liberalitate & voluntate, ceſſantibus autem coniecturis, Curtius iunior in d.l.ſi certis annis, numero.23. cum pluribus ſeq. tenet præſtationes ex cauſa obligatoria, & ſic ex neceſſitate factas videri potius quàm ex voluntate & liberalitate, ſed receptior opinio eſt in contrariũ vt & ipſe fatetur & infra docebimur, ſed & ſi cũ ipſo Curtio teneremus quod ex neceſſitate factæ viderentur adhuc tamen ea neceſſitas deberet ſe continere intra terminos & numeros præſtationum factarũ nec ſe deberet, porrigere ad præſtationes nondum factas.

31 Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu faciẽtes ut in poſterum obligati uideãtur oportet apparere quod ex cauſa obligatoria p̄ſtabant.

Quod diximus† ex diuturna annua præſtatione præſumi titulum legitimum ſi allegetur limitatur primo, vt non aliter procedat quàm ſi illa annua præſtatio facta fuerit ex certa cauſa obligatoria, veluti ſi ciues aut populares alicuius villæ, caſtri, aut vrbis domino ſuo ſingulis annis præſtabant certum frumentum, vinum, oleum, pecuniam numeratam, aut quippiam aliud ex cauſa emptionis, aut permutationis ex contractu inito, vt id in perpetuum ſingulis annis præſtaretur, aliter enim ſi nõ appareret qua ex cauſa huiuſmodi annuæ præſtationes fierent non obligarent in futurum, ita tenent in ſpecie Salicetus in l.ſi certis annis. quæſtio j C.de pact. Idem Salicet. in l.cum de in rem verſo, ſuprà allegata ſimiliter in j. quæſtio. vbi ait hanc quæſtionem non eſſe tactam à Doctoribus, ſequitur Alex. conſi. cxiij. ſuper primo dubio videtur, libro. j numero.2. Idem Alexan. conſi. cviij. in cauſa & lite inter dominos, numero.15. colum. fina. libro ſecundo vbi allegat idem tenere Cumanum & Ludouicum Romanum in l.qui in aliena, inſe. ff. de acquirenda hæreditate. Idem Alexan. j. conſi.

conſi.xiiij.viſo & conſiderato.nume.9.eodem lib.vbi allegat Bart.idē tenentem in l.cum de in rem verſo,circa finem,ff.de vſuris & Antonium Butrium in repeti.cap.peruenit,de cēſibus tradunt expreſſim Riminaldus col. pen. & Iaſ.colum.fina.in d.l.ſi certis annis,Felinus in cap.cauſam quæ,de præſcrip.eſt communis opinio ſecundum Balb.de præſcr.pat.iij.principali.q.x.numero.8.vbi plures allegat. Intelligetamen quòd etiam ſi cauſa expreſſa non eſſet in ſolutione ſi tamē ex ipſa ſolutione veriſimiliter colligeretur ſufficeret, ita Riminaldus vbi ſuprà poſt Bald.quem allegat in l.generaliter,C.de non num.pecu.quinimo Curt. iun.in d.l.ſi certis, numero.20.cum ſeq tenet quòd ſemper ſolutio præſumitur fieri ex cauſa obligatoria,& ſic tenet contra iſtam limitationem, licet fateatur hāc eſſe communem opinionem,ſed communem tenet Curtius Senior ibi,numero.16.& Decius, numero.14.& Alciatus qui communem firmat ab omnibus teneri.

32 Titulus in annuis pſtationib non aliter præſumitur quā ſi allegetur. Secundo limitatur vt non procedat niſi illa certa cauſa fuerit allegata, ita Iaſo.colum. pen.numero.15.& Alciatus in d.l.ſi certis annis,Alexan.d.conſi.cxiij.colum.j.libr.j. Idem Alex.d. conſi.cviij. numero.15.libro ſecundo Salicetus in d.l.ſi certis,quæſtio.j ratio, quia iuris præſumptio licet releuet ab onere probandi tamen non releuat ab onere allegandi l.ſi adulterium,§.idem Pallioni,de adul.& eſt communis opinio vt patet ex relatione Balbi de præſcript.part.iij.quæſtio.x.numero.19 eſt communis opinio ſecundum Curt. Seniorem in l.ſi certis ſuprà all.numero.12.vbi Curt.iterum,numero.16.

Tertio limita vt non ſufficiat allegari niſi etiam in ipſo libello cauſa ipſa præſtationis allegetur ſecundum Salice.in d.quæſtio.j.in l.ſi certis,Idem in d.l.cum de in rem,in eadem j. quæſtio.Alexan.in d.conſi.cxiii.Iaſo.in d.l.ſi certis annis, column.fina.vbi Curtius Senior, numero decimoſexto & numero.17.quod & ſentit Alciatus ibi.

33 Titulus in annuis pſtationib allegatus præſumitur,ſed admittitur probatio in contrarium. Quarto limita vt hæc præſumptio quæ oritur ex hac annua,& diuturna præſtatione intelligatur eſſe præſumptio iuris tantum, non etiam iuris & de iure,& conſequenter contra eam admittatur probatio in contrarium, ita eſt communis opinio quam Petrus & Cinus & Iaſ.columna fina.in d.l.ſi certis annis, Alexan. d.conſi.cxiii.lib.j.colum.fina.Ioan. Andreæ in cap.fina.de cauſa poſſ.& prop.Bald.in l.ij.C.de dotis promi.Butrius in cap peruenit, de cenſibus ſenſit Archid.xviii.quæſtio.ij.cap.ſeruitium,Iacobinus de ſancto Georgio in dic.l.ſi certis, numero.12.vbi ait quòd præſumptionis tantum non etiam confeſſionis vim habet illæ præſtationes,idem Curtius Senior numer. 16.ibid.vbi Dec.nu.15.hanc communem lim. ſequitur & Alciatus ibi.

Quinto limita vt non ſolum cauſa illa allegetur ſed quòd etiā probetur,quia præſumptio iuris licet releuet ab onere probandi nō tamen releuat ab onere allegandi l.ſi adulterium cum in ceſtu,§.idem Pollioni, ff.de adulteri,& quia regulariter vbi exigitur allegatio alicuius rei eius quoq; probatio & interuētus deſideratur l.j.ff.de dolo l.j.ff.ſi quad. pauper. tradit Riminaldus in dict.l.ſi certis annis, vbi Iaſ.colum.fina. eſt ex mente Bar.in d.l.cum de in rem verſo,vbi Salicet.quæſtio.j.& quæſt.pe. Idem Salic.quæſtio.i.in d.l.ſi certis. Alexand. conſi.cxiii.libr.i.colum.i.& alii communiter in d.l.ſi certis,vbi ita tenet Alciatus,intellige quòd eſt alleganda & probanda cauſa declarata cum fiebant ſolutiones, puta quòd dicebatur ſoluimus quod ex cauſa emptionis debemus,ſed ipſum contractum præceſſiſſe non eſt neceſſe probare,ſed ſufficit eum allegare.

Sexto limita vt dictæ ſolutiones ſeu præſtationes debeant eſſe vniformes,non ſic ſi eſſent diuerſarum rerum vel etiam ſummarū,ita Riminaldus vbi ſuprà per d.l.cum de in rē, quæ nominatim loquitur quando præſtationes erant vniformes,quod eſt ex mente Alexan.d. conſi.cxiii.libro primo vbi pro conſtanti ponebatur vniformes fuiſſe preſtationes, Iacobinus de ſancto Georgio,numero 12.in d.l.ſi certis annis,qui videtur dicere hanc eſſe communem ſententiam, & ibi Decius, numero.19. Bartolus & Baldus in l.ſolent, ff.de offic.proconſulis, in §.fina.Bald.in cap.primo.§.ſi quis per triginta,ſi de feudo fuerit controuer.inter dominum & agna.ex cuius relatione hæc videtur communis opinio quam ſequitur Alcia. in d.l.ſi certis,vides ergo ex annuis illis præſtationibus titulum allegatum non aliter præſumi quàm ſi & vniformes ſint illæ præſtationes & ſolutiones factæ ſint ex cauſa obligatoria in futurum & illa cauſa fuerit allegata, & fuerit allegata ab initio in ipſo libello, nam ſi poſtea allegaretur non ſufficeret.& etiam fuerit probata,nam ſola allegatio nō ſufficit, cau ſa enim expreſſa in illis ſolutionibus faciēdis ſeu præſtationibus nunq̄ præſumitur niſi pbetur, licet ſi probetur bene pręſumat quòd præceſſerat contractus præambulus qui cogitur eum qui poſtea ex illa cauſa(puta emptionis aut dotis)exſoluit,ad illam ſolutionē ſeu præſtationem faciendā expreſſa cauſa ſoluendi in ipſa ſolutione,aliud eſt enim cōtra-ctus

34 Titulus allegatus et annuis pſtationib non præſumitur niſi eſſent uniformes cum cōi.

ctus præambulus unde effluxit neceſſitas ſoluendi, aliud autem eſt ipſa ſolutio facta ex cauſa, & neceſſitate obligationis præambulæ.

35 Quod † ſeptimo loco limitatur vt nõ procedat quando illa ſolutio ſeu præſtatio fieret ex cauſa donationis ſecũdum Iaſ.in d.l. ſi certis annis, colum.fina.C.de pact.ubi etiam Riminaldus columna fina.qui alios allegat Bal. in l.fina.C.ne de ſtatu defuncto.Salic.in d. l.ſi certis, & ibi Alciatus.

Diutina præſtatio, & lucratiua pōt ē in futurũ eſſe obligatoria cõtra Iaſ. & alios.

Sed hæc communis opinio nobis ſemper ſuſpecta uiſa eſt, cum enim obligatio annua ex cauſa donationis, & ex quolibet alio titulo lucratiuo poſſit deſcendere non ſecus, quàm ex cauſa & titulo oneroſo, ut per totum, ff. de annuis legatis, late per Barto.& alios in l.Mæuius, §.dubius, ff.de lega.ſecundo cumque vt modo docebamur dicta l.cum de in rem, uerſo, non procedat niſi cum cauſa ſoluendi expreſſa fuit in ipſis ſolutionibus ſeu præſtationibus, eaque cauſa expreſſa denotaret obligationem in futurum id eſt, in ſingulos annos futuros, non video quid referat vtrum cauſa illa quæ in futurum obligabat deſcẽderet ex contractu lucratiuo, (qualis eſt donatio) an ex oneroſo, (qualis eſt emptio, dos & ſimilia) itaq; vt ſi in annuis illis ſolutionibus ſeu præſtationibus expreſſum eſſet quod fiebant, qa ex cauſa emptionis populus quidam tenebatur domino ſuo centum annua præſtare, tunc ex præſtationibus longi, aut longiſsimi temporis præſumeretur contractus ille emptionis præceſsiſſe ſi allegatus foret etiam ſi non eſſet probatus, ita quoq; ſi populus ille diceretur domino ſuo donaſſe centum annua in perpetuum præſtanda ex longi, aut longiſſimi temporis præſtationibus præſumeretur titulus donationis allegatus à domino, etiam ſi probatus non eſſet ſi modo populus ille qui ſoluebat expreſſim in illis annuis præſtationibus faciendis declaraſſet ſoluere ſeſe ex cauſa, & neceſſitate illius præambulę donationis vtrobique enim eadem aut par ratio eſt, & vtrunque probat dict. leg. cum de in rem uerſo, in ſui generalitate quæ inter contractum oneroſum, & lucratiuum nullam fecit differentiam, nec re vera inuenitur data paritate terminorum, Agnoſcimus tamen quòd ſi populus ille domino ſuo annua centum præſtitit, vel par caponum ſingulis annis, idque per longum, aut longiſſimum tempus, & tempore quo fiebant huiuſmodi præſtationes expreſſum nunquàm fuit, qua ex cauſa fiebant, vtrum ex obligatione retro contracta, an uerò ex præſenti liberalitate, quòd tunc in re dubia ex præſenti liberalitate factæ viderentur, quia regulariter in datione rerum uel ſummarum non præſumitur vlla cauſa obligatoria in futurum, lege ſecunda, §.circa, ff. de doli exception. Sed liberalis conceſſio præſumitur, quo ad præſens donum quæ in futurum non obligat, lege Campanus, ff. de operis libertorum. etenim qui longo tempore aliquid diurnum, menſtruum, vel annuum præſtitit, aut conſtat ex præambula obligatione, quæ in futurum tendebat præſtitiſſe. & tunc ſine dubio tenebitur in futurum etiam ſi ex cauſa voluntaria, & lucratiua ea obligatio deſcendat, dict. leg. Campanus. Aut conſtat quòd ille præſtationes non fiebant ex cauſa præambula obligatoria, & tunc ſine dubio in poſterum non tenebitur, leg. operis non impoſitis, ff.de operis libertorum. Aut conſtat longo tempore factas fuiſſe illas pręſtationes diurnas, menſtruas, uel annuas, non tamen apparet an ex cauſa retro obligatoria, necne proficiſcerentur, & in re dubia talem cauſam obligatoriam non præſumam, dicto, §. circa, niſi in ipſis præſtationibus expreſſum ſit, quòd fiebat ex cauſa præambula obligatoria, uel ex ipſis id ueriſimiliter colligatur, ita procedit, dicta lex, cum de in rem uerſo, ergo ſuperior illa communis opinio, quam impugnauimus poteſt defendi, quando in illis præſtationibus expreſſum fuit, quòd fiebant ex cauſa meræ donationis præſentis, id eſt, quę per præſentem rei interuentum fiebat, & finiebatur in ipſo, ut ſic tot eſſent donationes quot erãt pſtationes factæ, & finitę, ex quibus neq; ulla in poſterũ oriebatur obligatio neq; retro ulla obligatio ad res illas tradẽdas præceſſerat d.l.operis non impoſitis.

Poteſt etiam defendi quando præſtationes nulla expreſſa cauſa fiebant, ut dict.§.circa, quia talis præſtatio ex natura ſui uel neutrum obligabit, uel ſi alterum, potius accipientem quàm dantem, ut inſtitu.de obliga. quæ quaſi ve contractu naſc. §. ſecundo, uel tertio, & inſtitu. quibus modis re contrahi. oblig.§.j.& ij.

Octauo limita † ut non procedat quando fieret vna præſtatio pro decem annuis præſtationibus, tunc licet cauſa obligatoria in ea præſtatione expreſſa eſſet adhuc, tamen titulus allegatus non præſumeretur ita Iaſ.in d.l. ſi certis annis, C.de pactis columna fina.& ibi Alciatus. 36 De ead.re

Nouo limita † ut tres præſtationes annuæ poſte- 37 De ead.re

poſteriores,quæ alijs in cauſis ſolent ſufficere vtper Gloſſ. in l.ſecunda,C.de iure emphy.tamen hic non ſufficiant vt titulus allegatus præſumatur, ita Iaſo.in dic.l.ſi certis, ad finem, quia aliud eſt cum agitur de liberatione præſumenda,& de ſolutionibus retro factis præſumendis, ut in terminis dic.l.ſecundę aliud de obligatione pręſumenda vt in terminis, d. l.cum de in rem uerſo, argumen.l.Arrianus, ff.de actio.& oblig.

Decimo limita vt non procedat in beneficialibus Iaſ.ubi ſupra Bald.in capitu.ex parte Adæ,de reſtitution.ſpoliatorum.Idem Bald. in capitu.contingit,de dolo & contumac.Alcia.in d.l.ſi certis annis,ad fi.

38 De ead.re Vndecimo limita † ut nonprocedat vbi ageretur de ſeruitio perſonali,quia tunc longius tempus deſideratur ſcilicet trrginta annorum ſecundum Iaſon.in dic.l.ſi certis, columna fina.numero decimoquinto Bartol. in l.litibus, C.de agricol.& cenſit. lib.vndecimo Idem in l.cum de in rem,ad finem Cin. & Bal. in dic.l.ſi certis,colum.fina.Anton.in dic.capitu.peruenit,late Balbus depræſcriptio.part. iij.quæſtio.x.numero x.per Curtium Seniorē numero decimooctauo in dic.l.ſi certis annis quem vide.

Duodecimo limita vt nō procedat vbi ageretur de præiudicio alicuius tertij,quia tūc requiruntur anni xx. argumento capitu. peruenit,de cenſibus,ita Iaſon.in d.l.ſi certis annis, columna fina.numero decimoquinto. Imola in dic.capitu.peruenit,per text.ibi iuncta ſua Gloſſ. Alexand.conſilio primo libro quarto. Idem Alexand. conſilio decimoſeptimo viſo inſtrumento locationis, colum tertia eodem libro quarto,quod non ſatis certum eſt ſecundum Alexand. in l. qui in aliena, in princip. ff.de acquirend.hæredita. traditur per Curtiū Seniorem numero 18.in dic.l.ſi certis annis, vbi etiam Alcia.hanc limi.ſequitur.

39 Annuę præſtationes faciūt p longum tp̄s præſumi ti.alle, ēt ſi cōtra allegantē eſſet præſumptio iuris contra Iaſ.Rimi. Balb. & Alcia.

Tertiodecimo limita † ut nō procedat vbi erat iuris præſumptio contra eum qui recepit illas annuas præſtationes,quia tunc non ſufficerent decem annuæ præſtationes, ut titulus allegatus præſumeretur, ſed tot præſtationes tantiq; temporis cuius initii memoria non eſſet,argumen.capitu.primi de præſcript. libr. ſexto.ita Iaſo.in d.l.ſi certis annis,limi.pen.& Riminadus columna fina.ſentit Alcia.ibi, & Balbus de præſcription. parte tertia, quæſtio. decima numero nono. Sed hi nobis videntur loqui contra text. & communem opinionem ibi in l.ſecunda,C.de ſeruit.l.ſi quis diuturno, ff.ſi ſeruitu.vendi.vbi licet ſit præſumptio. iuris,quòd quælibet res pręſumatur eſſe libera, l.altius,C.de ſeruitu.tamen per longum tempus inducitur præſcriptio contra illam legis præſumptionem,quinimo in proprijs noſtris terminis,& ſic in terminis dic.l.cum de in rē, inducitur illa præſcriptio ſeu præſumptio cōtra legis præſumptionem,nam omnis contractus eſt res facti,l.conſilio,ff.de cura. furio. facta autem non præſumūtur,l.in bello,§.factæ, ff.de capti. l.ſi emancipati,ubi Iaſon.& alij,C. de collation.& tamen ex diuturna illa præſtatione præſumitur contractus ille allegatus, quaſi illa præſumptio, quòd facta de quibus non conſtat non præſumantur excludatur per præſumptionem hanc fortiorem,quæ deduci tur ex diuturnis pręſtationibus.

Ad dic.capitu.primū de præſcriptio.in ſexto.vt ſupra diximus & infra fortè dicemus vt contra patientem non præſumatur titulus allegatus vt ibi,ſed contra agentem ſic, vt hic.

Quarto decimo limita † ut procedat contra agentem præſtantem ſeu ſoluentem, non ſic contra patientem,quod dic ut ſupra diximus in ſeruitute,at i vſufructu qui eſt pars dominij,l.quarta,ff.de vſuf.etiam ſi quis diu paſſus ſit ab alio rem ſuam vti frui poſſeſſorq; allegat titulum ſe habere adhuc non obtinebit niſi illum probauerit, ita Curtius Iunior numero vigeſimoſeptimo,in d.l.ſi certis annis, Bald.in l.fina. C.ne de ſtatu defunctorum, Areti.in dic.l.ſi certis annis,in fin. licet contrariū videantur tenere Gloſſ.& Bartol.in dic.l.cum de in rem uerſo,ſieq; l.nullo,cum ſimilib C.de rei vendica.per quam in præſcribenda cuiuſque rei proprietate non ſufficit tituli allegatio niſi probetur, extenditur etiam ad vſum fructum cuiuſque rei,& d. l.ſi quis diuturno, cum ſimilibus limitabuntur vt procedant in ſeruitutibus realibus, in quibus præſcribēdis titulus neceſſarius non eſt,non ſic in ſeruitute perſonali qualis eſt vſufructus in quo præſcribendo titulus neceſſarius eſt argument. l.iiij. ff.de vſufruct.

40 Tit. alleg. contra patientē re ſuam ab alio uti frui non præſumit p ſolū longum tp̄s cum quibuſdā cōtra plures

Quinto decimo limita,ut non procedat in feudo ſecundum Curtium iuniorem in dic.l. ſi certis annis,numero uigeſimoſeptimo Bal. in capitulo fina. de feudo dato in uicem legis commiſſoriæ.

Sexto decimo limita ut nō procedat quando ageretur de pręiudicio tertij ſecundum Iaſon. columna fina.& Alciat.in dic.l. ſi certis annis.

Hactenus de primo caſu cum titulus legitimus allegabatur, † at ſecundo caſu quando

Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum cũ ſ. etum cũ côn.

do allegabat titulum illegitimum, & inſufficientem, (puta poſtquàm annis decem receperat annuam quandam præſtationem eandẽ in poſterũ ſimiliter expetebat dicens ſibi fuiſſe pacto nudo promiſſam,) tunc in poſterum talem annuam præſtationem non poterit exigere, ita ſe habet communis opinio quam tenent Gloſſ. & communiter Doctores in dic. l. cum de in rem verſo, in Gloſſ. mag. & Gloſſ. fina. in dict. l. ſi certis annis, & Gloſſ. in l. prima §. fina. ff. de aqua pluuia arcenda, quam opinionem ſequuntur & firmant eſſe communẽ Aretinus, columna ſecunda, & Iacobinus de ſancto Georgio, numero duodecimo, in dict. l. ſi certis annis, poſt Petrum de Bellapertica Cinum, Iacob. Butrig. Barto. Bald. Ioann. Fabr. Salicet. Angel. & Paul. Caſtrenſ. ibi, vbi etiam Decius numero duodecimo, eam ſequitur & dicit eſſe communem opinionem, quod & firmat eam ſequutus Ludouicus Romanus ibi, numero vigeſimoſecundo. Sequuntur & dicunt communem opinionem Salicet. & Fulgoſ. in dict. l. cum de in rem verſo, hanc ſequũtur & firmant eſſe communem Iaſon. numero ſeptimo, & Alciatus, & Alexan. numero ſeptimo in dict. l. ſi certis, ubi Riminaldus columna iij. & Curtius Iunior numero decimonono, & Curtius Senior in repet. numero duodecimo, hanc opinionem, & ſequuntur & communem dicunt, quod & firmat eam ſequutus Ludouic. Gozadin. ibi numero ſeptimo, eſt communis opinio ſecundum Iacobinum colum. fina. in dict. l. cum de in rem verſo, & ſecundũ Felinum in capitu. de quarta, numero quadrageſimoprimo, de præſcriptionibus ſequitur, dicit eſſe communem opinionem Paulus Caſtrenſ. in l. ſeruitutes, iiij. ff. de ſeruitu. colum. fina. hanc dicit communem opinionem Cæpolla de ſeruitu. urbanorum prædiorum, capitu. decimonono. ubi eam ſequitur, tenent Gl. & communiter Doctores, in l. prima, C. de fideicommiſ. Bartol. & alij in dict. l. ſeruitutes Albericus & Odofredus in d. l. ſi certis, Albe. in dict. l. ſeruitutes, Idem in d. l. cum de in rem verſo, col. ii. in prin.

Huius autem receptiſſimæ opinionis ratio ea eſt, quòd ex diuturna poſſeſſione titulum legitimum præſumi ſi allegetur; procedit inſpecta legis præſumptione, ſicque & eam allegari oportet, l. ſi adulterium cũ inceſtu, §. idẽ Pollioni, ff. de adulter. l. licet Imperator, vbi ꝑ nouiſſimos, ff. de legatis primo, & contra hãc præſumptionem admittitur probatio, ut in ſpecie tradunt Iaſo. columna fina. in d. l. ſi certis annis, ubi Paul. Caſtrenſis & Cinus quæſt. x. Bald. in l. ſecunda, C. de dotis promiſſione Ioannes Andreæ in capitu. fina. de cauſa poſſeſſionis & proprieta. Butrius in capitu. peruenit, de cenſi. Alexand. conſil. centeſimo decimotertio ſuper primo dubio, libro primo Riminaldus, Decius, & Curtius Iunior, & alij communiter in dict. l. ſi certis annis, unde cũ ipſemet poſſeſſor fateatur ſe ex titulo inhabili, & non obligatorio annuam illam præſtationem exegiſſe, tantum abeſt ut in poſterũ poſſit quicquàm petere, quòd potius ea quæ retro exegerat deberet quaſi indebitè ſolutum reſtituere, argumento per totum, C. & ff. de condition. indebiti. Confeſſio enim huius poſſeſſoris agnoſcentis titulum fuiſſe illegitimũ non ſolum probatio eſt legitima, ſed etiam ſuperat omnem fidem reliquarum probationũ, l. fina. C. de fidei. §. fina. inſtitu. de fidei. hære. l. vnica, C. de confeſ. diximus plenius lib. de ſucceſ. crea. §. xxiij. nu. 31.

42 Alimentorũ fauore facile præſumitur obligatio i futurum ẽt ex præſtatione nõ diuturna cum cõi.

In ſumma licet ex diuturna annua præſtatione quæ proceſſit ex titulo inualido non ſequatur aut inducatur obligatio in futurum, tamen fauore alimentorum in vltima voluntate relictorum inducitur obligatio in futurum, etiam ſi teſtamentum minus ſolenne & ſic titulus inualidus allegaretur, & præſtatio, quæ præceſſit non per annos decem, ſed tantum ꝑ annos tres facta eſſet, iſta eſt communis opinio quam tenent Gloſ. Azo in ſumma, Placentinus in ſumma, Petrus Bellapertica, Odofredus, Iacobus Butrigarius, Ioannes Faber, Cin. Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicet. Fulgoſius, Paulus Caſtren. & Corneus, colum. ſecunda in l. prima. C. de fideicom. eſtq; communis opinio ſecundum Corneum ibi. Gloſſ. Odofredus, Iacobus Butrigarius, Petrus Bellapertica, Cinus, Ioãnes Faber, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicet. Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis in l. ſi certis annis, C. de pactis Gloſſ. Butrigarius, Odofredus, Faber, Cinus, Albericus, Petrus Bellapertica, de Roſate Bartolus, Baldus. Angelus, Salicetus, & alij in lege creditor, C. de vſuris, Gloſſ. Iacobus de Arena Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Fulgoſius, Florianus, Iacobinus de ſancto Georgio in l. cum de in rẽ verſo, ff. de probat. Bartolus in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruitutibus, ſequitur & dicit communem opinionem Alexand. numero. 3. in d. l. ſi certis, vbi Decius, numero. 7. firmat eſſe communem quam ſequitur & cõmunem firmat Romanus ibi, numero. 15. & Iaſon numer. 3. vbi Riminaldus, columna tertia dicit eſſe communem opinionẽ quod firmat Curtius iunior ibi, numero. 14. & 15. & Ludouicus Gozadinus ibi, numero quinto in repeti. ait eſſe communem opinionem & hanc

dicit eſſe communem opinionem Curtius iunior ibi, columna ſecunda & Alciatus qui eam ſequuntur, mouentur omnes per tex. in l. j. C. de fideicommi. quam extendunt vt procedat etiam fauore dotis, ita in ſpecie tenẽt pleriq; eorum quos ſuprà retulimus dicentes, p̃cedere etiam in refectione viarum & ſimiliũ cauſarum fauorabilium, quod tenuit Barto. in d. l. ſi certis annis, & eſt communis opinio ſecundum Curtium iuniorem ibi, numero. 15. & per Decium & Alexan. & Decium ibi vbi etiã Iaſo. plures limitationes & extenſiones accõmodat dictæ legi primæ. C. de fideicom. idẽq; reſumit in d. l. j.

43 Annuæ p̃ſtationes nõ faciũt præſumi oblig. i fu turum ſi nõ allege tur cum cõi.

Quoad tertium caſum cum poſſeſſor nullũ titulum allegabat ſed ſolo tempore nitebatur dicendum eſt † quòd annua præſtatio etiã longi temporis in futurum non inducit neceſſitatem aut obligationem ſoluendi, ſi is qui eã annuam præſtationem exegit, eam in poſterũ, ea ſola ratione petat, quòd ſibi in præteritum diu præſtita fuit, quia tempus ſolum de per ſe non eſt modus inducendæ obligationis in futurum, hæc eſt vera & communis opinio quã tenuit Gloſſ. Bartolus, Iacobus de Arena, Albericus, Paulus, Salicetus, Fulgoſius, Florianus & Iacobinus de ſancto Georgio qui hanc dicit communem opinionem colum. fina. tenẽt Gloſſ. Bartolus, Iacobus de Arena, Albericus, Baldus, Bartolus, Angelus, Salicetus, Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis, Florianus, & Iacobinus in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruituti. Gloſſ. Petrus Bellapertica Ioannes Faber, Odofredus, Cinus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolus Baldus, Angelus, Salicetus, Paulus Caſtrenſis, & Aretinus, in l. ſi certis annis, C. de pact. Gloſ. Odofredus, Ioannes Faber, Cinus, Iacobus Butrigarius, Petrus de Bellapertica, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, & alij in l. creditor, C. de vſuris, Gloſ. Petrus, Odofredus, Ioannes Faber, Cinus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, Fulgoſius, Paulus Caſtren. & alij in l. j. C. de fideicommiſſ.

Huius autem receptiſſimæ ſententiæ ratio ea eſt, quod tempus ſolum de per ſe nõ eſt modus inducendæ obligationis l. obligationum ferè, §. placet, ff. de actio. & obligat. vnde licet per annos mille annuum quippiam ſolutum fuerit in poſterum ab inuito tantundem extorqueri non poteſt. Præterea inducta ad vnũ effectum non debent operari contrarium effectum l. legata inutiliter, ff. de adimendis legatis l. legata inutiliter, ff. de lega. j. ſed ille qui ſoluebat id fecit quo magis liberaretur, ergo non debet, per illum actum obligari in futurum.

In ſumma ſi aliud diceremus rederentur elusoriæ l. nullo, C. de rei vendic. l. vnica. C. de vſucap. cum ſimi. in quibus habetur ad pręſcriptionem titulum deſiderari, ſi quidem ex ſolo tempore citra vllius tituli non ſolum interuentum, ſed etiam allegationem acquiſitio & præſcriptio iſtius iuris contingeret, ſicque is eſt verus intellectus dictæ leg. creditor, C. de vſuris quæ noſtram communemq; probat ſententiam.

CAP. LXXXV.

1 *Actor fundans intentionem ſuam de iure & ſi nihil probet obtinebit in petitorio, & numero 2.*

3 *Actio expreſſa in lege pro lege habetur.*

4 *Tempus immemoriale tuetur poſſeſſorem etiam cõtra eum qui fundat intentionem ſuam de iure, nec eſt neceſſe titulum allegare.*

5 *Actor qui fundat intentionem ſuam de iure & ſi nihil probet obtinebit etiam in poſſeſſorio.*

6 *Poſſeßio iunior clandeſtina cum communi.*

7 *Actor licet fundet ſuam intentionem de iure non obtinebit in poſſeſſorio contra eum qui diu fuit in poſſeßione ſine uitio.*

8 *Actor qui fundat ſuam intentionem de iure an poſſit poſſeſſorem turbare, aut ſpoliare.*

9 *Poſſeſſor quando ſit tuendus contra fundantem ſuã intentionem de iure ardua queſtio.*

10 *Filius præſumitur in poteſtate patris cum communi.*

11 *Actor qui ſuam intentionem fundat de iure an poſſit incipere ab executione.*

12 *Intellectus cap. cum perſonæ, §. quòd ſi tales, de priui leg. lib. vi.*

22 *Filius an in patris poteſtate præſumatur, ardua quæſtio.*

14 *Probationes ſufficit ut à communiter accidentibus concludant.*

15 *Filij præſumuntur ſpurij.*

16 *Matrimonium quando præſumatur de iure ciuili et quando de iure canonico.*

17 *Legitimi nõ ſunt liberi ex eo matrimonio nati quod ualebat de iure ciuili, ſed non de iure canonico, nec etiam in foro Cæſareo ſuccedunt ut filij legitimi cum communi contra Baldum & Salicetum.*

18 *Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit, cum communi opinione.*

19 *Filius in re dubia non præſumitur in patris poteſtate.*

30 *Filiationis quaſi poſſeßio & præſumptio inducitur*
21 *eo ipſo quòd quis tractabatur & alebatur ut filius*

lius, etiam quo ad effectum ſuccedendi, cum cõmuni contra Alciatum.

21 *Teſtis dictum accipiendum eſt ſecundum communem uſum loquendi.*

1 Actor fundans intẽtionẽ de iure & ſi non probet obtinet in petitorio.

1 ALiquis† fundatam habebat ſuã intentionem de iure in re, vel iure quod ab alio poſsidebatur, vtrum poſſeſſoris an vero petitoris vicem obtineat, q̃ritur primo an obtinebit etiã ſi nihil probauerit, mouet quæſtionem quòd actore non probante regulariter reus obtinebit l. prima & ſecunda & l. actor quod aſſeuerat l. fina. C. de probatio. l. qui accuſare, C. de edendo. §. commodum, inſti. de interdict. nam & ſi reus nullam iuſtam cauſam haberet poſsidendi adhuc tamen ſi ea res qua de agitur ad actorem re uera non pertinet, æquum eſt vt ꝑmaneat apud reum eundemq; poſſeſſorem ex regula quæ habet eum cuius non intereſt non admitti ad agendum l. j. C. ſine cenſu vel reliq. l. ex conuentione, C. de pact. §. alteri, inſtit. de inutili. ſtipu. l. ſtipulatio iſta, §. alteri, ibi, inuẽtæ enim, &c. ff. de verborum obligat. Idemq́ue erit etiam ſi ad actorem ius illius rei re vera pertineret, ſi tamen de eo non apparet, quia non apparentia & non exiſtentia quoad iudicium vſumq; forenſem paria ſunt l. duo ſunt Titij, ff. de teſtam. tutela, ergo ſi agis cõtra me qui poſsidebam equum eſt me tueri iuxta d. §. commodum, ſi non probas, quia & ſi ingenuè & palam agnoſcerem rem illam ad me nõ pertinere, adhuc tamen tua non intereſt uel non apparet intereſſe quandiu ex parte tua ꝓbatio non adeſt, verum hæc regularia ſunt & procedunt in agris, domibus & in ſimilibus in quibus non magis vnus quàm alter habet ſuã intentionem fundatam ſecundum communẽ & veram ſententiam relatam per Ioann. Lup. Pal. Ruu. in cap. per veſtras, de donatio. inter virum. ij. no. verſi. ſed eſt pulchra dubitatio. numero. 47. non ſic in rebus vel iuribus in quibus aliquis (puta princeps eccleſia aut republica) fundatam habet ſuam intentionem de iure, tunc enim æquius eſt vt is victor exiſtat, licet & actor ſit & probauerit nihil, vt enim regulariter ſi cum poſsideres & à me conuentus eſſes me non probante obtinebis, tum ne iniuria poſſediſſe videreris contra l. merito, ff. pro ſocio, tum etiam quia quandiu non probo tãdiu mea non intereſſe videtur vt diximus, & tamen me probante condemnaberis & reſtituere compellendus eris, quia ab illa iuris præſumptione quæ te tuebatur per interuentum probationis meæ receditur, ita etiam vtcunque pro te poſsidente ſit iuris præſumptio, tamen ſi conuentus fueris ab eo qui de iure ſuã intentionem fundatam probatamq; habebat, recedimus ab illa iuris præſumptione quæ te fouebat ac tuebatur, & ſtamus iuris probationi quæ facit pro actore quæq; interea eſt certiſsima probatio vincit ſuperatq; omne aliud genus probationis, nam teſtes qui pro actore rem vendicante deponunt poſſent falſum dicere, probatio autem iuris quæ eſt pro eo qui de iure fundatam habet ſuam intentionem, non poteſt non eſſe vera, falſitas enim & deceptio quæ in probatione facti adeſſe poteſt, in probatione iuris adeſſe non poteſt, ergo ſi poſſeſſorem vincit actor ille qui legitimè probauit per teſtes vel inſtrumenta, multò magis vincere debet qui probauit per ipſam iuris diſpoſitionem, quia in illa probatione falſitas eſſe poteſt in iſta vero non poteſt. Cum igitur is actor qui de iure ſuam intentionem fundatam habebat contra reum nõ quicquàm probãtem, meritò obtinere debeat in eo tantum quæſtio erit an id procedat in iudicio tantum petitorio, an etiam in poſſeſſorio, & quid in iudicio illo ſummario quod agitur in re notoria, & ꝙ in petitorio obtinere debeat ſatis probatum eſt, etiam in terminis iuris communis. Neque ad rem pertinet text. in l. cogi, C. de peti. hær. cap. vn. vt eccleſi. benefi, quia procedunt regulariter, nos loquimur quando actor habebat fundatam intentionem ſuam de iure d. l. cogi, quando fundatam non habebat. † Quid autẽ, 2 iure regio, & eo iure hæc res expeditior eſt ꝑ text. in l. viij. titu. dela reſtit. delos deſpolados lib. iij. ordinamen. cuius verba ita habent, el rey funda ſu intencion de derecho comun à cerca de la iuriſdicion ciuil y criminal en todas las ciudades villas y lugares deſus reynos y ſennorios. E preſto antigua mente ordenarò los reyes noſtros progenitores è nos ordenamos contra qualquiera parlado o, onbre poderoſo contra tiene entrada y occupado la iuriſdicion de qualquiera delas dias ciudades villas elugares es tenido de moſtrar è mueſtre ante nos titulo è priuilegio por donde la tal iuriſdicion le pertenezca en cotra manera noſea conſentido vſar della, quorum verborum ſenſus eſt quòd iure regio in omni populo Rex Hiſpanus habet quo ad iuriſdictionem fundatam ſuam intentionem, & ideo ſi alius reperiatur in poſſeſsione iuriſdictionis alicuius populi Hiſpaniæ ſi non oſtẽderit titulum legitimum poſsidendi priuabitur illa poſſeſsione & licet lex illa nominatim loquatur in iuriſdictione tamen idem eſt in omni alia re uel iure in quo actoris intentio eſſet

Actor qui ſuam intẽtionẽ fundat de iure obtinet licet nil probet in petitorio.

Ratio expreſſa in lege eſt l. ipſa & deciſio legis habetur pro exemplo cum cōi.

3 eſſ:t fundata de iure: † Nam vbi eſt eadem ratio ibi eſt idē ius vt in l.illud.ff.ad leg.Aquil. quaſi ratio ſit diuerſorum caſuum cōiunctio qui tendunt ad eundem finem Baldus in l.omnes populi.ff.de iuſtitia & iure colum.vij.verſ. tertio quæro,& colum.fina.verſic.ſecundo nota vbi ait, quòd vbi eſt eadem ratio non intelligitur fieri extenſio, quia ineſt tacitè Gloſ.in cap.ſæpe,in verbo Italiæ, de tempo.ordinan, in vj.l.non poſſunt.l.nam vt ait.l.ideo quia, ff. de legib. Quinimò quando plura habent eādem rationem licet de vno tantum fiat mentio, vt id fieri exēplariter non reſtrictiuè vt ſic ſi ratio ſit expreſſa in lege ea, q̄ ſit generalis licet deciſio ſit particularis, tamē ratio ipſa ꝓ lege habetur, deciſio autem pro exēplo ipſius legis vt ſic lex ipſa generalis videatur quatenus ratio ſeſe porrigebat non quidem ꝑ modum aut vim extenſiuam, ſed ex vi comprehēſiua, quaſi vt genus ex vi etiam comprehenſiua comprehendit ſub ſe plures ſpecies ita quoq; ea ratio generalis ex vi comprehenſiua plures caſus complectatur ita Baldus in l.de quibus, colum.xij.ff de legibus Alexan. conſi. lxxv.videtur in præſenti, columna prima libro quinto Iaſo.in l.à Titio, in prin.colum.fina.ff. de verborum obligat. Idem Iaſo.conſi.lxiij. ꝑ reformationem columna quarta Tiraquel.de cauſa ceſſante, parte pri.nu.clij.& in l.ſi unq̄, in verbo.libertis, numero.45.C.de reuocand. donatio. Quod adeo verum eſt ut etiā in correctorijs vbi eſt ratio expreſſa in lege fiat extēſio Gloſſ.ſingu.in clemen.prima in verbo colligatur, de electione, vbi Paulus de Eleaz.& Cardic.Flo.in quæſtione.xxij.& Imola, columna ſexta Baldus, Paulus, & Iaſo.numero.19.cum ſequentibus in authen.quas actiones, C.de ſacroſanctis eccleſi.Baldus in l.fina.C.de liberis præteritis Imola, Cumanus, Paulus, & alij in l. ſi uerò, §.de uiro, ff.ſoluto matrimonio Iaſon. Decius, Curtius iuni.& alij, in l.humanitatis, per text.ibi.C.de impub. Imol.in l.fina.colum. iij.ff.de hæredi.inſtit.& conſi.cxxiij.in cauſa, quæ vertitur, columna ſecunda Fulgoſi.conſi. ciiij.Titius condidit, columna ſecunda Cumanus,& Alexand.nota.v.ff.ſoluto matrimo. in l.cum mulier.per illum text.Paulus, Alex. & Iaſo.in l.quamuis, C.de fideicommi. Abbas in cap.fin.columna tertia, de reſcrip.& in cap. nihil, columna quinta de electione Iaſon.in l. de quibus, numero.14.ff.de legibus. Idem Iaſ. in l.ſtipulatio hoc modo ff.de verborum obligatio.numero.12.Tiraquell.de cauſa ceſſante parte prima, numero.153.Alexan.in l.quarta. §.Cato.columna ſexta.ff.de verborum obliga. Idem Alexan.conſi.l.viſis actis, columna tertia libro ſecundo,& conſi.xvij.ponderatis, columna penultima libro tertio Curtius Senior conſi.lxxxj.columna ſecunda. Quod & in pœnalius procedit, ſecundum Tiraquell. vbi ſuprà, numer.155.qui allegat Baldum in l.data opera.C.de accuia per l. his ſolis, ibi ſatis tacitè cautum putamus.C.de reuocand.dona.l.fi. C.de indicta viduit Baldus in capit. primo.§. porro, columna ſecunda per illum text.quem dicit meliorem de iure titulo, quæ fuit prima cauſa beneficij amitten.nam ratio extēdit verba legis l.nominis & rei, §.verbum, ff.de verborum ſignificatio.capit.ſi poſtquàm, de electione libro ſexto l.ſecunda.§.quid ſi curatores,& §.quid ſi deceſſerint, ff.ad Tertullia.l.liberum, §.ſenatus, ff.de ritu nupt.Panormita.in capitulo fina.columna ſecunda de reſcrip.qui ait id non eſſe interpretationem extenſiuam, ſed intenſiuam & intellectiuam Decius in l.nō videtur columna fina.ff.de regulis iuris Abbas in cap.primo columna prima de iuramen.calumniæ, ergo cum vbi eſt ratio generalis expreſſa in lege, tunc licet deciſio ſit particularis, adhuc lex ipſa generalis eſſe intelligatur, quia ipſa ratio generalis habetur pro lege & deciſio particularis pro exemplo quod nō arctat legem aut regulam generalem, cumq; in d.l.viij.expreſſa fuerit illa ratio generalis, ꝙ ſi rex fundat ſuam intentionem de iure, poſſeſſor & reus ſi non docuerit de titulo legitimo ſuccunbet, ſequitur quòd non ſolum in peculiari illo caſu in quo d.l.viij.loquebatur, ſed & generaliter in omni omnino re in qua de iure ſuam fundat intentionem rex obtinebit, cum agit niſi reus, idemq; poſſeſſor de legitimo titulo docuerit, facit capit.primū de præſcrip.in vj.& cap.ad decimas, de reſtitu.ſpoli. Idque in ſpecie renuit Lupus de Pal.Rub. in rep.c.per veſtras de donatio.inter virum & vxorem ij.nota.verſic.ſed eſt pulchra dubitatio.numero.47.

Tempus immemorialis poſſeſſorē etiam cōtra fundātem de iure cōi nec eſt neceſſe titulū allegare.

Et videbimus quid ī petitorio de quo iam 4
egimus, deinde quid in poſſeſſorio, tertio quid in ſpolio, ſed principalem quæſtionē de petitorio limita primo † niſi per tempus cuius initij non eſſet memoria poſſediſſet reus vt dict.capitu. primo. id enim tempus habet vim tituli, l.hoc iure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidia. & æſtiua.l.prima.§.fina. ff.de aqua pluuia.arcen. quo caſu etiam titulum allegare neceſſe non eſt, ſed ſufficit tempus ipſum cuius initij memoria nō ſit allegare, iſta eſt communis opinio quam tenent Cinus quæſtio.penultima. Angel.Paul. & Iaſ. in decima limitatio. columna fina.in l.ſi certis annis, C. de pactis Barto. in l. cum de in rem uerſo, ff. de

de vſuris ſentiunt Gloſſ. & Paul. in l.ſeruitutes
magna,ff.de ſeruitutib. Bald.in l. ſecunda. C.
de fideicommiſ. Ioann. Andr. in capitu. per-
uenit, de cenſi.Riminaldus in dict. l. ſi certis,
columna antepenulti. Balbus de præſcriptio.
part.tertia quæſtio.x.numero nono,qui ita li-
mitant l. creditor,C.de vſur.& l. obligationū
ferè, §. placet,ff.de actio.& obligatio.

Secundo limita etiam ſi non tempus cuius
initij memoria non eſſet ſed tantum xl. anni
præterijſſent, l.fin. de fund.patrimo. lib.xj. fa
cit l.ſicut,& l.omnes, C.de præſcriptio. trigin
ta annorum.

Tertio limita etiam ſi longum tātum tem
pus decem vel viginti annorum præterijſſet,ſi
modo is qui de iure fundatam ſuam intentio
nem habebat quicquàm annuatim quaſi do-
minus directus recepiſſet ab ipſo poſſeſſore q
tanquàm emphyteuta ſoluiſſet ut ex commu
ni opinione reſoluunt Iaſo.in dic. l.ſi certis an
nis,columna penulti. C.de pact. Gloſſ.mag.in
l.ſecunda.C.de iure emphyteu. per Iaſon. ibi
numero 176.cum plurib. præceden.& ſequen
tib. Barto.in l.iij.§.ex contrario,ff.de acquir.
poſſeſſio. Idem Barto. in l.litibus, C.de agric.
& cenſi.lib.undecimo Bald. in dict. l.ſi certis,
Idem in capitu.cum eccleſia Sutrina, de cau
ſa poſſeſ.& propr.col.fi.Sal.in d.l.cum de in rē
verſo.quęſtione.vij.Ang. & iuniores is in l.prę
tor, in principio,ff.de edendo facit cap.primū
qualiter olim feudum poterat aliena.

5 Quo†ad ſecundum caſum,ſcilicet cum agi
tur de poſſeſſione & ſic in poſſeſſorio, cum is
qui de iure habet fundatam intentionem ne-
ceſſe ſit vt per prius fuerit in poſſeſſione illius
iuris quàm is qui modo poſſidet,† poſſeſſio
iſtius modo poſſidentis quæ iunior eſt clande
ſtina præſumitur,niſi in litis de poſſeſſione mo-
6 tæ progreſſu de legitima cauſa & titulo poſſi-
dendi docuerit, & quòd iſthæc iunior poſſeſ-
ſio clandeſtina præſumatur tenent Socin.in l.
rem quæ nobis, in princ. quæſtio.iiij.ff.de ac-
quirenda poſſe.Alexan.conſi.lj.libro primo &
conſi.cxvij.eodem libro & conſi.vj.libro ter-
tio quod ipſi intelligunt & rectè quandiu titu
lus non oſtenditur Innocentius & alij in cap.
cum ad ſedem,de reſti.ſpoli.per cap.licet cau
ſam,de proba.quod de iure regio expeditior
eſt per d.l.viij.titulo de la reſtit.de los deſpola-
dos lib.iij.ordinam.Limita niſi iunior illa poſ
ſeſſio eſſet diutina,nam tunc clandeſtina non
videretur, argumento l.qui in aliena,§.ſed &
ſi non adierit,ff.de acquirenda hæredit.l.ſi fi-
liusfamilias.C.de peti.hære.l.primę.C.de pa
tri.poteſt.faciunt multa quæ cumulat Iaſon.
columna penultima in l.ſi certis.C.de pactis &

Actor fundās de iure & ſi nil probet obtinet in poſſeſſorio.

Poſſeſſio iunior clandeſtina præſumitur cū còl.

Gloſſ. communiter approbata. C.communi.
diu.l.pen.vt per Iaſo.vbi ſupra, numero.11.&
quæ tradunt Alexan. Iaſ.& alii in l.ſciendum.
ff.de verborum obligatio.dum loquuntur de
diuturnitate temporis,facit l.cum de in rem
verſo,ibi,longo tempore, ff.de vſuris & l.ſi qs
diuturno.ff.de ſerui.vendic.quod & nos alibi
plenius diſſeruimus†facit quod licet ad obti- 7
nendum in petitorio ex diuturna annua præ-
ſtatione,non aliter titulus allegatus præſuma
tur quàm ſi decies geminata fuerit illa annua
præſtatio,tamen aliud eſt quo ad obtinendū
in poſſeſſorio, nam quo ad hoc ſufficit unica
præſtatio,ita notanter tradit Albericus in d.l.
ſi certis annis, numero.6. plenius per Iacob.
ibidem, colum.fina.ſed hac de re latius infra
dicam poſt ſequen.articulum.

Actor fundans intētionem de iure non obtinet ī poſ. còtra eū q. diu fuit in poſſeſ.ſine uitio.

Quo † ad tertium,an is qui de iure habe- 8
bat fundatam ſuam intentionem poſſit pete-
re vti iunior poſſeſſor oſtendat legitimum ti-
tulum & cauſam ſuæ poſſeſſionis, & minari,
quòd ſi ilico vel infra terminum à ſe dictum
uel arbitrio iudicis definitum: illud non oſten
derit ſibi poſſeſſio ſtatim auferretur, & rece
ptior opinio eſſe uidetur vt non poſſit de iure
communi,id quod vt nobis videtur præſenſit
Iaſon.in l.ſecunda,C.de iure emphyteuti. nu
mero 176. Idem Iaſ.numero 50.in prælud. feu
dorum Bartol.in l.prima, C.de conduc.& pro
cur.prędi.fiſc.libro vndecimo,vbi Platea poſt
Andr.de Barulo & licet Ioann. Lupus in loco
infra allegando dicat eos loqui quando actor
non habebat fundatam intentionem de iure
tamen nobis videtur hoc caſu loquutos fuiſſe
quia iungunt hāc quæſtionem cum illa an do
minus directus poſſit petere ab emphyteuta
ſub eadem comminatione,ut ſibi,oſtendat in
ſtrumentum emphyteuſis,quo caſu ipſe em-
emphyteuta fatetur rē qua de agitur per prius
pertinuiſſe ad dominum qui modo agit ſeque
ab eo cauſam habuiſſe non abnegat, ſicque il
lum fundatam ſuam intentionem habuiſſe cō
tra iſtum reum.

Actor fundans ſuā intentionē de iure an poſſit poſſeſſorē turbare, aut ſpoliare.

Deniq; hoc etiam tenuerunt Hoſtienſis in
capitulo dilectus,de offic. ordina. vbi Anton.
ille columna prima, iſte numero tertio, vbi ēt
Ioann. Andr. & Franciſc.Cardinal. per text.
ibi,verb. ab antiquo,vbi admittitur libellus
dicentis ſe ius eligendi habere ab antiquo,ſic
que ex ſolo tempore fundabat ſe ſē, Ad idem
capit. abbate, de verborum ſignificatio.verb.
ſecundum conſuetudinem, & Hoſtien. Anto.
Ioan. Andr. & alij ſupra relati illa iura expen
dunt contra reges, & principes qui in mate-
ria iuriſdictionis eo prætextu veterem poſſeſ
ſionem, & præſcriptionem eorum qui talem
iuriſdi-

iuriſdictionem poſſident vel quaſi inter uertere contendunt, & vſurpare quòd in ea per prius ſuam de iure haberent fundatam intentionem, aliter enim niſi ſuam de iure fundatã intentionem haberent, fruſtra poſſeſſores inquietarent cum eorum regum nihil intereſſet faciunt tradita per Alexandr. in l.ſi ſic, nume. 18.ff.de legat.j.

Contrarium tamen nominatim tenet Ioã. Lupus in dict.capitu. per ueſtras, ſecundo notab. verſicu. eſt tamen pulchra dubitatio, numero 47. cuius opinio in terminis iuris communis ſuſpecta eſt, iure tamen regio ſatis defendi poteſt per textum in dict.l.viij. titu. de la reſtitucion delos deſpoi ados libr. iij.ordinamen.quę tam loqui videtur in iudicio poſſeſſorio, quàm in petitorio, quinimo lõge magis aptari videntur eius verba ad poſſeſſorium quàm ad petitorium, præſertim cum collocata ſit in titulo de reſtitutione ſpoliatorum vbi de poſſeſſione potiſſimum agitur, facit l. final. titu. xiij.libro.v.ordinamen. ibi, faciendo les llomat a iuicio ſobrello y con conoci miſt.de de recho (quorum verborum ſenſus eſt, quòd etiam in iuriſdictione in qua rex Caſtelle fundaram habet ſuam iuriſdictionem de iure, poſſeſſor non eſt eijciendus de ſua poſſeſſione niſi iudiciorum oridine obſeruato, & cũ cauſæ cognitione, & cum d.l.viij. conclu.iiij. titu. j.libro ſecundo ordinamen.& in quibus caſibus rex Caſtellæ fundat ſuam intẽtionem de iure (quale eſt in iuriſdictione, & etiam dominio vrbium & artium & omnium populorum iuxta l. j.titu.xviij.part.ij.vbi Grego.Lupus ꝑ Gloſſ.de derecho) in ijſdem caſibus illud ius amittere poteſt tempore cuius initij memoria non ſit ſecundum eundem Gregor.Lupum vbi ſuprà.

9 Deniq; † poſſeſſio aut quaſi poſſeſſio alicuius rei vel iuris quæ aduerſatur & contradicit origini & ſtatui illius rei vel iuris cuius de poſſeſſione aut quaſi poſſeſſione agiť, an poſſidentem tueatur contra eum qui prius habebat de iure fundatam ſuam intentionem vt is poſſeſſor vel quaſi poſſeſſor reus & poſſeſſor videatur, aduerſarius uerò qui prius de iure intẽtionem ſuam fundatam habebat actoris & petitoris vicem ſuſtineat vehementer & controuerſum eſt, & in iudicijs tã frequenter agitatum, vt raræ ſint lites in quibus is articulus non occurrat, nam reus plerunq; eſt in poſſeſſione vel quaſi non vitioſa illius rei qua de agitur, ſeq; poſſeſſoris iure tuetur, actor vero negat eum tuendum eſſe prætextu poſſeſſionis q̃ primæuo rei ſtatui aduerſatur, qua in re Gloſ. in l.Titia, ff.ſoluto matrimonio tenet talem

Poſſeſſor an ſit tuẽdus cõtra fundatã intentionem de iure ardua quæſtio.

poſſeſſorem tuendum, eſſe ſequitur Alex. in l. ſi emancipati.ij.notabili. C.de collatio.& ibi Decius, col.ij.& iij.Bar.in l.is poteſt, col.v.ff. de acq.hære.

Contrariam partem vt talis poſſeſſio regulariter non tueatur poſſidentem tenent Alex. in d.l.Titia, & Iaſo.in d.l.ſi emancipati, in ij. nota.& Alciatus de præſumpti.regula.ij.præſumptione.ij.in prin.niſi per decennium eſſet in illa quaſi poſſeſſione. Andræas Tiraquel.de primoge.quæſtio. xvij.opinione.xj.ad finẽ ſequutus Baldum in l. Titia ſuprà all.quem melius cæteris loquutum firmat, pro quorũ opinione facit quòd poſterior poſſeſſio præſumitur clandeſtina ſcd̃m Soci.in l.rem quæ nobis, in prin.ff.de acquirenda poſſeſſione & ibidem quæſtione.iiij.Alexan.conſi lj.lib.primo. Idẽ Alexand.conſi.cxvij.eodem libro.Idem Alex. conſi.vj.libr.iij.per Innocentium in capit.cum ad ſedem, de reſti.ſpoliatorum ergo ſi præſumitur clandeſtina non eſt cur poſſeſſor in ea tueatur, contra eum qui fundatam habet intentionem de iure vt ſuprà dicebamus.

Quid dicendum? & ſanè pro priore opinione quæ habet talem poſſeſſorem tuendum eſſe quanuis eius poſſeſſio aduerſetur primæuo rei ſtatui & origini ſeu creationi, facit l.circa, ff.de proba.vbi ſi quis ſit in quaſi poſſeſſione libertinitatis & ſe ingenuum dicat id probare debet, licet libertinitas aduerſetur primæuo ſtatui l.manumiſſiones, ff.de iuſtitia & iure. Deinde idem probat d.l.Titia, dum ait, eum qui erat in quaſi poſſeſſione ſeruitutis ſi ſe liberũ dicat, id probare debere, licet illa quaſi poſſeſſio ſimiliter naturæ ſtatui primæuo aduerſetur d.l.manumiſſiones, per totum inſtit. de iure perſonarum.

Tertio probatur in d.l.Titia, ff.ſoluto matrimonio iuncta ſua Gloſſ.vbi filia ſe matrem familias dicebat, vt ſoluto matrimonio ſibi ſuam dotem haberet, pater autem eius eam in ſua poteſtate eſſe contendebat, & patri ait lex incunbit onus probandi, & licet illa filia cum naſceretur in poteſtate patris eſſet, tamen Gl. ait quod ſi filia erat in quaſi poſſeſſione exiſtẽtiæ ſui iuris tuebitur in illa quaſi poſſeſſione, & ſi aduerſetur natiuitati ipſius filiæ, ſed ſanè non aduerſatur, quia ex filiatione non arguitur neceſſario ad patriam poteſtatem, cũ non ſufficiat genitum eſſe, niſi præterea ex legitimo matrimonio genitus fuerit, quod matrimonium cum facti ſit non præſumitur niſi ꝓbetur, leg.in bello, §.factæ, ff.de captiu.tenent Corneus, columna ſecunda & Decius, columna ſecunda in dic.l.ſi emancipati, Alciatus de præſumptio. regula.ij.præſumptione.ij.num.5.

Bart.

Barto.conſi.xlij.viſa inquiſitione,Corneus cõſil.lxxviij.placet mihi,col.penul.libr.j.Iaſ.in l. poſt dotem,colum.j.ff.ſoluto matrimo.& eſt communis opinio.Vnde licet teſtes dicãt aliquem meum fuiſſe filium non probant eſſe in poteſtate,nec ex legitimo matrimonio natũ ſecundum Alciatum vbi ſupra num.7.contra Decium conſil.liiij.in cauſa domini.

Quartò probatur in l.ſicuti,§.Item ſi quæratũ,ff.ſi ſeruitu.uendi.vbi quamuis quæq; res & domus libera præſumatur ab omni ſeruitute l.altius,C.de ſeruitu.tamen qui habebat tignum immiſſum in domũ alienã in ea quaſi poſſeſſione ſeruitutis tuetur,& aduerſarius ſuſtinet vicẽ actoris,& probare debet libertatẽ.

Quinto facit cap.ad decimas,de reſtitut. ſpoliatorum vbi eccleſia,quæ quo ad decimas fundabat ſuam intentionem de iure communi reperitur priuata ſua poſſeſſione,nec eam poſſet recuperare propria authoritate niſi aduerſarij poſſeſſio eſſet vitioſa,prout erat ibi, ſicq; ille text.facit per locum ab ſpeciali,licet & pro contraria quoq; parte ſoleat allegari.

Sexto facit l.ſi.emancipati,C.de collatio. ibi,teq; emancipatum probatum fuerit,ubi filius præſumitur eſſe ĩ poteſtate patris,& in ea quaſi poſſeſſione tuendus eſt,licet ipſa aduerſetur primæuo ſtatui rei,nam omnes filij videtur vt præſumantur ſpurij argumen.tex. in auth.quibus modis natur. effician.ſui,§.natura.& quia matrimonium eſt,quid facti, facta autẽ non præſumuntur niſi probentur,l.in bello,§.factæ, ff. de capti. † & tamen communis opinio eſt filium præſumi in poteſtate ſecundum Curtium Iuniorem numero 10. in d. l.ſi emancipati,quod & tenent ibi Alexan. Corn. Iaſ.& Decius omnes circa princip. & qui erat in ea quaſi poſſeſſione vt tanquam filiusfamilias haberet in ea tuendus eſt donec probetur contrarium licet id aduerſetur,&c.vt dict. §. natura.

10 Filius præſumitur ĩ poteſt. patris cum cõi.

11 Actor fundans intẽtionẽ de iure an poſſit incipere ab executione.

Facit & Septimo, quia † & in quibus caſib. princeps habet fundatam intentionem ſuam de iure,non poteſt dicere baroni, quòd oſten dat titulum ſuæ poſſeſſionis, aliter quòd eum expellet à poſſeſſione illius rei qua de agitur, vt tenent Barto.& Ioan. de Platea poſt Andr. de Barulo quem ipſi referunt in l.j.per tex.ibi C.de conducto.prædiorum fiſcalium lib. xj.ſequitur Iaſ.in l.ij.C.de iure emphy.nu.176.Idẽ Iaſ.in prælud.feud.nume.50.facit tex.in c.dilectus,& ibi Hoſtienſis & Ioannes Andr.de officio ordina.

Octauo facit l.ſi quis diuturno, ff.ſi ſeruit. uendic. & l.ij.C.de ſeruit. & aqua ubi qui eſt in quaſi poſſeſſione ſeruitutis licet ea origini & creationi illius rei aduerſetur, eſt tamen in ea tuendus,& facit generalitas tex.in §.commodum,inſtitut.de interdict.Lactor & l. final. C.de probationib.

Pro † contraria tamen parte facit d. capit. ad decimas,in ſenſu directo,& facit capit. cũ perſonę,§.quòd ſi tales,de priuileg.libr. vj.vbi ſubditus qui erat in quaſi poſſeſſione exẽptionis non tuetur in ea quaſi poſſeſſione, ſed reſpond. quòd ibi minimè ille erat in quaſi poſſeſſione exemptionis,licet ſe pro exempto gereret,tunc enim in quaſi poſſeſſione exẽptionis eſſe videretur cum ſuperiore ſciente,& patiente diu ſic perſeueraſſet,argumen. l.ſi ego, §.j.ff.de public.in rem actio.ibi, per traditionem aut per patientiam fortè.Sed in dict.§.qđ ſi tales ſuperior non patiebatur, quinimo ſimul ac itellexit eum ſe pro libero gerere ilico ei obuiam fecit & contradixit ergo,&c. 12

12 Intel.c.cũ pſonæ,§. quod ſi tales,de pri ui.lib.6.

Ad d.cap.ad decimas, dic quòd patitur tã varios intellectus vt in eo nequeat fieri ſufficiens fundam.iuxta doctrinam Barto.in l.nõ ſolum,§.liberationis verba, ff.de liber. legat. dic ergo,quòd ſi per tempus longum,uel longiſſimum uel etiam immemoriale ſtetit in ea poſſeſſione omnes ferè conueniunt vt in ea tuendus ſit, quòd ſi breuiore tempore magis dubium,ſed adhuc idem ſi ſciente, & patiente eo qui fundabat de iure nõ ſolum iſte poſſidebat, ſed etiã ille poſſidere deſiderat quatenus iſte poſſidere cœpit.

Superioribus proxima eſt illa qõ ſcilicet filius † an in patris poteſtate in re dubia præſumatur, dubiumque id eſt, ſed cõmunis ſententia eſt in poteſtate præſumi, quia emancipatio eſt quid facti, facta autem non præſumuntur niſi probentur, l. in bello, §. factæ, ff. de captiuis, & ita videtur probare tex.in d.l.ſi emancipati ibi, teque emancipatum probatum fuerit, ubi ita notant communiter Doctores præſertim Alexandr.Corneus Iaſ. Decius & Curtius Iunior in notabilibus,& Curtius, numero decimo firmat hanc eſſe communem opinionem.

13 Filius an in. patris poteſtate. præſumatur ardua q.

Verum contra hanc communem ſententiã multi inſurgunt præſertim Corneus & Decius ibi,ſic arguentes,matrimonium eſt, quid facti,facta autem non præſumuntur niſi probentur,d.§.factæ,ergo inquiunt non ſufficit probare filium eſſe,niſi probetur præterea, qđ natus fuerit ex legitimo matrimonio, quãdoquidem ut in poteſtate ſit oportet eum natum fuiſſe ex legitimis nuptijs inſti.de patria pote. in princ.& l.Itẽ in poteſtate,ff.qui ſunt ſui uel alie.iur.ergo probata filiatione nõ neceſſario ſequitur, aut infertur patria ptãs niſi præter

b.b filiatio-

filiationem, probetur etiam legitimitas, quæ deſcendit ex legitimo matrimonio.

Neq; ad rem pertinet quòd vt Curneus in dict.l.ſi emancipati, columna ſeccũda, air pleriq; hominum legitimi naſcantur.vt docet ex
14 perientia rerum magiſtra, †& probationes ſufficiat ſecundum eum concludere à communiter accidentibus, ut notatur in l.neq; narales C.de probationibus, nam illud præterea quod ſuſpectum eſt poſſet admitti quando lex induceret ſuam præſumptionem pro illis communiter accidentibus, non ſic quando non inducit, & longe minus quando inducit contrariũ quod accidit in ſpecie noſtra in qua lex vt filium in re dubia legitimũ præſumat tam longe abeſt, quòd potius eum præſumit ſpurium
15 †vt per Alciatum de præſumptionibus regula ſecunda præſumptione, v.numero ſeptimo, p Oldrald. conſil. cxcvj. factum tale eſt, Aretinus conſilio xlviij. in primo dubio, Baptiſta de ſancto Seuerino in l. ſi qua illuſtris, C.ad
16. Orfici.columna ij.† nam ex cohabitatione viri, & mulieris non præſumitur matrimonium. de iure canonico xxx.quæſtion.quinta capit. aliter Gloſſ. in l.concubinatu, ff.de cõcubinis docet Alciatus de præſumptionibus regula ſecunda præſumptione quinta in princip. licet de iure ciuili bene præſumeret, l.in liberæ, ff. de rit.nup.l.in cõcubinatu.ff.de cõcubi. Quinimo non ſolum quo ad ſubſtantiã matrimonij, ſed etiam quo ad alia quæ inde ſequuntur ſtamus iuri canonico ut ſic tales filij tãquàm non legitimi parentibus ſuccedere nequeant tanquam legitimi, ita tenet Panormitanus in
17 capitu.lator, qui filij ſint legitimi, † motus quia cum i hac materia ſtemus iuri canonico quo ad principale, ſcilicet quo ad ſubſtantiam, & validitatem matrimonij, eidem ſtabimus, & quo ad ea quæ inde ſequuntur, ſcilicet quo ad legitimitatem, & ſucceſſionem liberorum argu.d.capi. lator, cap.tuam de ord.cogni.c.acceſſorium de reg.iur.in vj.

Probationes ſuffi cit conclu dere a cõi ter accidẽ tibus.

Filij præ ſumuntur ſpurij.

Matrimo niũ quan do præſu matur de iure ciuili & quãdo de iure ca nonico.

Matrimo nium qđ tenuit de iure tan tum ciui li non ẽt de iure ca no. liberi inde nati non ſunt legitimi, nec ſucce dunt ut le gitimi cũ cõi cõtra Bald. & alios.

Contrarium tamen tenet Bald.in capitu.ex tranſmiſſa de reſtitution.ſpoliatorum, & in l. & ſi contra, C.de nuptijs vbi vult quòd in terminis, d.l.in liberæ, licet matrimonium nõ valeat de iure canonico, ualere tamen non deſinit de iure ciuili, & conſequẽter erit utile quo ad illos effectus quos lex ciuilis tali matrimonio accommodauit, quale eſt ut liberi videantur de iure ciuili legitimi, & per hoc parentibus quaſi legitimi ſuccedant, nõ ſecus quàm ſi etiam de iure canonico tale matrimonium firmum eſſet, & hanc Bald.opinionem nouiſſimè defendit Alciatus vbi ſuprà motus, quia ratio propter quam tale matrimonium improbatur de iure canonico eſt, quia in re dubia vbi vertitur animæ periculum tutiorem partem eligere debemus vt expreſſit Gloſſ. in dict.capitu. aliter, & quo ad animam tutius eſt talia matrimonia ſic occulta non admitti quia ab ſtupris, & contubernijs non longe abſunt, quæ ratio ſecundũ Alcia. nõ militat quo ad liberorũ, ſuſceptionẽ quod omnino nego, quinimo militat, nam cum parentes exoptẽt ſubſtantiam ſuam, ad liberos ſuos iure ſucceſſionis deuenire, l. ſcripto, ff.vnde liberi.l.nam & ſi parentibus, ff.de inoffic.teſt. curabunt, ne matrimonia sit & iuxta formam iuris canonici fiant, quæ longè abſint ab ſtupris, non curaturi ſi hæreditates ſuas ad tales filios peruẽturas intelligerent etiam ſi nati forent ex matrimonio illo quo ad animam ſuſpecto, quod leges ciuiles probabant, ſicq; ratio prohibitionis canonicæ non ceſſat quo ad ſucceſſionẽ liberorum, non magis quàm quo ad ſubſtantiam ipſius matrimonii, & ita obſeruari quotidie videmus. Preterea communis opinio eſt vt firmat Alciatus vbi ſupra poſt Abbatem & alios in capit.eccleſia ſanctæ Mariæ de conſti.
†non poſſe legem ciuilem inducere præſum- 18
ptionem in materia ſpirituali, facit Glo.communiter recep. in §.j.inſt.de uerborum oblig. ergo licet in terminis d. l.in liberæ, lex ciuilis inducat præſumptionem matrimonij, tamen ea præſumptio nullius momenti eſt, cum matrimonii materia ſpiritualis eſſe intelligatũ, cũ ergo ex cohabitatione viri & mulieris non pſumatur matrimonium de iure canonico cui in hac materia ſtandum eſt, ſupereſt vt liberi ex tali conſuetudine ſuſcepti legitimi non ſint regulariter, & conſequenter nõ ſint in poteſtate noſtra ut d.§.j.inſt.de patr.poteſta.d.l. item in poteſtate, nam & omnes liberi, olim naturales iure naturæ & gentium intelligebantur donec leges Romanorum aut aliæ poſitiuè matrimonia introduxerunt anth. quibus modis nat.effic.ſui §.natura, ſiquidem ab initio ergo omnes liberi ex conſuetudine uiri & mulieris nati, uel ſpurii, uel naturales non etiã legitimi uideri debent, & conſequenter extra noſtram poteſtatem, ut ſic non ſit uerum dicere eſt filius ergo in poteſtate patris, licet bene ſequatur eſt filius legitimus ergo in patris poteſtate, & ita in ſpecie firmat Alciatus de præſumpti.regula.ij.præſumptione.ii.numero. 5. qui ita intelligit l.ſi uxor.uerbo mõſtretur.C. de condi.inſer.Gloſ.in l.pactum quod dotali. C.de pactis, & ita etiam intelligitur dic.l.Titia, & ſic contra ſuperiorem communem ſen- 19
tentiam† quòd regulariter filius non præſumatur in patris poteſtate tenent Corneus, Decius, Iaſ.

Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit cum cõi.

Filius in re dubia

non præſumitur in patris poteſtate.

Iaſ.& Curtius iunior in d.l.ſi emancipati, in ii.& iii.notabili & Alciatus in d.ii.regula. præſumptione.ii.numero.5.Iaſo.in l.poſt dotem, columna ſecunda,ff.ſoluto matrimonio Corneus,conſi.lxviij.placet,libro primo,columna penultima Barto. conſi.xlij.viſa inquiſitione. Fallit quando conſtabat talem filium fuiſſe natum ex legitimo matrimonio,tunc enim bene præſumitur in poteſtate,niſi probetur emancipatus, & hoc caſu ſaluari poteſt dicta communis opinio.

Stat ergo ex ſuperioribus filium natum ex legitimo matrimonio præſumi eſſe in patris poteſtate iuxta text.in princ.inſt.de patri. poteſtate,& in principio inſti.de nup.& ita intelligendam eſſe legem emancipati.C.de collati. verb.teq; emancipatum probatum fuerit,Cæterum ſi non probetur quem eſſe natum ex legitimo matrimonio licet probatum fuerit eũ eſſe filium alicuius per alium modum probationis id non ſufficit,vt propterea in patris ſui poteſtate eſſe intelligatur, & cum probationes debeant concludere neceſſario l.non hoc, C.vnde legiti.cap.in præſentia,de proba.certè licet teſtes dicerent quem eſſe filium Titii nõ proptereà viderentur dixiſſe quòd eſt in Titij poteſtate. Sed ad huius rei cognitionem vidē-

Filiatiõis quaſi poſſeſſio præſumitur eo quòd quis tractabatur, & alebatur ut filius eſt cõmuni idque etiã quo ad effectũ ſuccedēdi cũ cõi cõtra Alcia.

20 dum eſt vt probetur filiatio, & quidem†poſſeſſio vel quaſi poſſeſſio filiationis probatur ex eo quòd quis tractatabatur & alebatur vt filius, iſta eſt communis opinio quam tenent Glo.& Bart.in l.prima.C. quorum bonorum, Gloſſ.& Barto.& alij in l.non nudis,C.de probationibus Barto.in l.ſenatus,§.idem per contrarium,ff.de libe.agnóſcen. Idem Barto.in l. prima.§.ad quæſtionem, ff.de quæſtionibus Alexan.conſil.lj.viſo & diſcuſſo proceſſu, libr. primo, columna prima & ſecunda Decius, conſi.liiii.in cauſa domini Antonij, columna prima & columna ſecunda, numero.3.vbi firmat hanc eſſe communem opiniouem. Quod procedit etiam quo ad effectum ſuccedendi vt tenet Antonius in cap.tranſmiſſe, columna tertia qui filii ſint legitimi ſequitur Dec.ubi ſuprà,numero.3.ubi firmat hanc eſſe communem opinionem ut procedat etiam quo ad effectum ſuccedendi quod & uult Bart. in pleriſq; locorum ſuprà allegatorum in quibus de ſucceſſione agebatur.

Contrarium tenet nouiſſimè Alciatus de præſumpti. regula.ij.præſumptione.ij.numer. 7.nam cum filius aliter & tanquàm filius tractatur cum iſthæc cadant in filio naturali tantum uel etiam ſpurio aut forte inceſtuoſo per cap.cum haberet,cum ibi plenè not.per Abb. & alios de eo qui duxit in matrimonium quã poluit.hic; non ſuccedant, non uidetur ſufficienter probari, ut per hoc is legitimus filius uideatur præſertim ad effectum ſuccedendi, ſed pro communi uidetur text.in l.filium cũ definimus,& in l.item in poteſtate,ff.qui ſunt ſui,& in l.Lucius,ff.de probati.ubi appellatione filii ſimiliter prolati intelligitur de legitimo & naturali,facit l.re coniuncti,uerſic.præfertur,ff.de lega.iij §.quoties,inſt.de iure natur.ubi uerba in dubio capiuntur in pleniore ſignificatu facit l. cum de lanionis, §.aſinã,ff. de fundo inſtr.facit quia ſola nominatio ponit quem in quaſi poſſeſſione filiationis legitimæ l.non nudis l.non epiſtolis, & utrobique per Gloſ.& Doctores,C.de proba.ergo multo magis huiuſmodi tractatus uel conſuetudo cum ex factis,maior præſumptio capiatur argumento l.quidam cum filium,& quæ ibi traduntur per Bartolus, & alios, ff.de uerborum obligatio.

Deniq; ipſa experiētia rerum magiſtra docemur filiationem plerunq; non aliter probari ſolere quàm per communem uicinorum & coniunctorum reputationem, quid enim ſi de filiatione contronetſia ſit poſt uiginti triginta aut plures forte annos(prout non raro accidit)quàm natus fuit ille cuius de filiatione agitur,quiſnam puerum infantem'ue tunc natũ certo firmare poſſit hunc robuſtum uirũ modo factum eſſe,certe nullus aut uix nullus præter ſuam matrem aut nutricem,ergo cum ipſo tempore curſu nati infantes creſcant adoleſcant & quaſi mutentur & transformentur, ita ut uix dignoſci poſſit an is uir robuſtus & procer modo factus ſit, idem qui ab hinc annos multos erat infans anniculus aut breuioris ætatis,neceſſe eſt leuiores probationes cõiecturales & non etiam neceſſario concludentes hac in re admittendas eſſe, ſufficereq; ſi à communiter accidentibus concludant,vt tradunt Gloſſ.& communiter Doctores in dict.l. non nudis,Gloſſ.& communiter Doctores in d.l.non epiſtolis,C.de probati.clarior Gloſſ.in l.neque natales,vbi per Doctores eodem titulo Corneus in l.ſi emancipati,columna ſecunda de probatio.inde dixit l.Lucius,ff.de conditio.& demonſtratio. difficilem eſſe probationem filiationis,ergo ſi teſtes dicebant aliquem eſſe filium Titii,ſi quidem ex parte aduerſa probetur illum Titium nunquàm duxiſſe vxorem intelligemus illum eſſe naturalem non legitimum,idē ſi probetur ex ætate illius qui filius dicebatur longè ante matrimonium à Titio contractum natum fuiſſe veluti ſi uir iam barbatus dicatur eſſe filius Titij qui abhinc annos decem duntaxat duxit vxorem,

Idem per contrarium ſi anniculus puer dicatur eſſe filius Titij cuius uxor abhinc annos duos, vel tres, uel plures fortè deceſſit, & ſic de ſimilibus, & longe idem facilius ſi is Titius nunquàm duxit vxorem, ſed ſi quando hæc omnia ceſſauerint, quia & Titius vxorem duxit, & is qui filius dicebatur huius cui ſit vt durante illo matrimonio naſci potuerit magis eſſe videtur vt ſufficiat dictum teſtium hac de re loquentium cōcludere veroſimiliter vt dictum eſt, quo caſu teſtes dicentes illum fuiſſe & eſſe filium Titij interpretabimur intellexiſſe quòd erat filius legitimus, quia ita fit à cō-
21 muniter accidentibus† nam & alibi dictum teſtis quòd non ſatis certum eſt interpretamur ſecundum communem uſum loquendi Gloſſ. communiter ibi approbata in l. ſtipulatio iſta, § hi qui, ff. de uerborum obligation. quòd ſi teſtes dixerint filium eſſe ac de legitimo matrimonio natum, res erit expeditior, ergo ſi teſtes dicunt talem eſſe filium Titij ſit regula, ut non intelligatur legitimus & naturalis, ſed tantum ſpurius argumento authent. quibus mod. natural. efficiun. ſui. §. natura, & quia matrimonium eſt, quid facti ergo, &c.

Teſtes interliguntur ſecundum cōmunem uſum loquendi.

Fallit primo quando aliter cōſtabat de matrimonio, & ætas illius qui filius dicebatur nō repugnabat, nam tunc licet potuerit naſci ex alia muliere quàm ex vxore illius Titij, tamē interpretabimur teſtes intellexiſſe de filio nato ex vxore non ex alia, &c.

Secundum quæ etiam interpretabimur eū eſſe in poteſtate patris ſi non probetur emancipatus, cum emancipatio ſit quid facti, ergo cum quæritur an filius præſumatur eſſe in poteſtate patris reſpondeam hanc quæſtionem non cadere niſi in filio legitimo, legitimum autem præſumi in patris poteſtate.

CAP. LXXXVI.

1 *Intellectus capitu. ad decimas, de reſtitutio ſpoliatorum & capitu. cum eccleſia ſutrina, de cauſa proprieta. & numero. 2. 10. 13. 14. 15. 16 & 18.*

3 *Poſſeſſor quando ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra eum qui ſuam intentionem fundabat de iure & eſt ardua quæſtio.*

4 *Filius an præſumatur in patris poteſtate.*

5 *Poſſeſſio diuturna an transferat in aduerſarium onus probandi.*

6 *Intellectus cap. cum eccleſia, de cauſa poſſeſſion. & proprieta.*

7 *Quanto tempore iuſta præſumatur poſſeſſio.*

8 *Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure tunc reo incumbit onus probādi cum communi opi. quod intellige in petitorio.*

9 *Poſſeſſor an ſit lite pendente tuendus in ſua poſſeſſione, ſit etiam contra actorem qui ſuam intentionem fundabat de iure.*

11 *Poſſeſſor an ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra aduerſarium qui ſuam intentionem fundabat de iure ſi diu uel aliquandiu diſſimulauit.*

13 *Poſſeſſionis ius quo tempore amittatur.*

17 *Spoliato agenti remedio recuperandæ quando poſſit opponi remedium ſententiæ ardua quæſtio.*

19 *Spoliatus an reſtituatur ante omnia contra fundantem intentionem ſuam de iure regula cum. 14. limitationibus.*

NVnc autem agendum eſt de intellectu capit. ad decimas de reſtitutione ſpoliatorum; iuncto capit. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſſionis & proprieta. nam in dict. capit. ad decimas, videtur probari vti ī iudicijs poſſeſſorijs is cōtra quem aduerſarius habet fundatam intentionem de iure non ſit tuēdus in ſua poſſeſſione, uel quaſi poſſeſſione, vnde ſiue ei poſſidēri moleſtia & uexatio fiat circa ſuā poſſeſſionem, uel quaſi, non dabitur vti poſſidetis interdictum contra aduerſarium moleſtantem, ſiue etiam vi ab aduerſario à poſſeſſione fuerit deiectus, interdictum vnde ui ſibi ita ſpoliato non accommodabitur, quaſi dolo faciat qui petat poſſeſſionem ſibi reſtitui quam ſtatim reſtituturus ſit, l. dolo, ff. de doli exceptio. contrarium tamen non obſcure probari videtur in dict. capitu. cum eccleſia, vnde timore huius contrarij ea iura variè interpretant. Primus enim ſenſus eſt ut regulariter is q eſt in poſſeſſione, uel quaſi ſit ī ea tuēdus ſi moleſtetur, uel reſtituēdus ſi ſpoliatus fuerit, licet contra ſe habeat aduerſarius fundatam intentionem de iure, & ita procedat dict. capitu. cum eccleſia, & §. recuperandæ inſtitu. de interdi. l. ſi quis ad ſe fundum, C. ad leg. Iul. de ui public. l. prima, C. ſi per uim vel alio modo, l. ſi quis ui, in princip. ff. de acquiren. poſſeſſion. l. prima, § cum a me, ff. de vi & ui armat. ſed dict. capitu. ad decimas, procedat de iure tantum canonico, & in cauſis tm̄ actis foro eccleſiaſtico, ita Paulus Caſtren. in l. ſeruitutes mag. ff. de ſeruitut. columna quarta, numer. 9. cauſa enim decimarum ſpiritualis eſt, ut tradunt Ripa in l. naturaliter, §. nihil commune, ff. de acquiren. poſſeſſio. Decius conſil. cxxxiiij. numero quarto, Docto. in capitu. cauſam quæ, de probatio. neq; agi poteſt niſi apud iudices eccleſiæ ſicq; volunt d. c. procedere de iure tantum canonico, non ſic de iure ciuili. 1

Intell. c. ad decimas de reſti. ſpol.

Secun-

Intell ij.

2 Secundus intellectus fuit vt dict.capitu. ad
decimas, procedat quando poſſeſſio ſpoliati
erat recens, quod ſuadetur dũ ibi dicitur ali-
quandiu, quòd in ſemeſtri tẽpore videtur in-
cludi, vel etiam breuiore ſecundum Abba. in
dict.capitu.cum eccleſia, numero 49.per cap.
ſecundũ de conceſſione præben. vbi vltra ſex
3 mẽſes dicitur diu.† Sed d.capi. cum eccleſia,
procedat quando poſſeſſio maturior erat ac
antiquior, & ita tenent Abba.ibi & Martinus
quem refert, & ſequi videtur ibi Aegidius Bel
lamer.oppoſitio.vndecima numero vigeſimo
ſexto, & Dominicus in dict.capi. ad decimas,
columna fina. poſt Ioannem Andr. ibi quem
ipſe refert, quod & tenet ibi Petrus de Ancha
ran.& ſentit idem etiam in dict. capitu. cum
eccleſia, numero 31.& licet Ioannes Faber in
§.retinendæ, columna penulti. inſtitu. de act.
& Iacobinus in l.ſi de ui, ff.de iudi.nume. 18.
verſi.ſeptimo, & Bal.in l.ſi de proprietate, nu-
mero 21. C.ſi à non compet.iudi.& Oldrald.
conſil. quodam & Ripa in l.naturaliter, §.ni-
hil commune, ff.de acquiren.poſſeſſio.nu.77.
& ibi Iaſ.numero 48. teneant ſimpliciter non
eſſe tuendum, aut reſtituendum poſſeſſorem
in ſua poſſeſſione, uel quaſi quando aduerſa-
rius contra eum habebat fundatam intentio-
nem de iure, tamen ipſi fortè non negarent
quin id limitaretur vt ceſſaret quando is poſ
ſeſſor fuit diu in ſua poſſeſſione. Quinimo ip-
ſemet Iaſ.in l.ſi emancipati, in ſecundo nota-
bil.colum.ij.ait quòd licet poſſeſſio illius qui
eſt in poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione cuiuſcũ
que rei vel iuris minus iuſta, aut legitima præ
ſumatur, quando in ea re uel iure eius aduer-
ſarius habebat ſuam intentionem fundatam
de iure, tamen ea præſumptio ceſſat, idq; præ
ſumptum poſſidendi vitium purgatur per diu
turni temporis præteritionem, ut ſic ea poſſeſ
ſio quę antea iniuſta & illegitima præſumeba
tur iam incipiat videri iuſta ac legitima, vn-
4 de licet † filius natus ex legitimo matrimo-
nio præſumatur eſſe in poteſtate patris, l.ſi e-
mancipati, C.de collation. ibi, teq; emanci-
patum probatum fuerit, l.ſi filius, ff.de proba-
tion. tradunt Fulgoſius, Ludouicus Roma-
nus, Alexand. Iaſ.& Decius in dict.l.ſi eman-
cipati. Angelus & Imola Cumanus & Ludoui.
Romanus in l.ſed & ſi de ſua, poſt Gloſſ.ibi, ff.
de acquirenda hęreditate Alciatus de prȩſum
ptio in regula.ij.præſumptione.ij.in principio
Corneus conſi.cciiij. quanquàm & idem in
conſi.ccviij libro tertio, tamen ſi is filius na-
tus ex legitimo matrimonio fuit longo tem-
pore decem vel viginti annorum in poſſeſſio-
ne vel quaſi exiſtentię ſui iuris licet iſthæc poſ-

Poſſeſſor quādo ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra eū qui ſuam intentionem fundabat de iure ard: q.

Filius præſumitur i poteſtate patris.

ſeſſio aduerſetur natiuitati origini & primæ-
uo ſtatui eius iam incipit videri ſui iuris licet
pater haberet contra eum ſuam intentionem
fundatam de iure, vt ſic poſſeſſor diutinus in
ſua poſſeſſione vel quaſi tuendus ſit etiam cõ
tra eum qui habebat ſuam intentionem fun-
datam in iure, ita tenent Bartol. & Bald. in l.
ſecunda, C.ſi aduer.rem iudi.& in l.poſt mor-
tem, ff. de adoption. Andr.Siculus conſilio vlt.
libro quarto inter conſilia Alexandri, Iaſo.in
dict.l.ſi emancipati d.ij.notab. Iaſ.numer.44.
in l.ſi prius, ff.de operis noui nuntiatio. Alcia
tus vbi ſupra, numero ſecundo ex quorum re-
latione apparet hanc eſſe communem opinio-
nem quam & Bald. in l.Titia, ff.ſoluto matri-
monio ſequitur & Decius in dict.l.ſi emanci-
pati, numero quarto, facit tex.in l. prima ver.
diu, C.de patria poteſta. quinimo quemlibet
poſſeſſorem in ſua poſſeſſione tuendum eſſe e-
tiam ſi ea non eſſet diutina tenuerunt Gloſſ.
in l. Titia, ff.ſoluto matrimonio, & Alexand.
in dict.leg. ſi emancipati, ad princip.& ibi De
cius columna tertia, & Barto.in leg.is qui po-
teſt, colum. quinta, ff.de acquir.hære.licet ple
riq; eorum quos ſup.retulimus ab hoc ultimo
diſceſſerint, & Andr.Tiraquel.de iure primo
ge.quæſt.xvij.opinione.xj ad finem Bartolus
in dicta l.Titia, ſed & Paulus in l.ſi ſolennibus,
C.de fide inſtrum. & Andr.Tiraquell.ubi ſu-
prà, numero decimonono verſicu.nec præter-
mittemus, videntur generaliter idem defen-
dere in quacunque poſſeſſione etiam recenti,
licet ipſe Tiraquellus parum ſibi conſtet,
quod & ſentit Curtius iunior in dicta lege
ſi emancipati, columna ſecunda.

Itaq; oẽs illi quos ſupra retulimus vno ore
ſunt in hac opin.vt qui diu fuit in poſſeſſione
vel quaſi alicuius rei vel iuris, in qua alius fun
dabat ſuam intentionem de iure, ſit tuendus
in ea, contra eum qui de iure fundabat, quin-
imo ipſorum non pauci, idem volunt etiam ſi
non diu fuiſſet in ea quaſi poſſeſſione, quod
& nos admitteremus tribus concurrentibus
quòd & ipſe poſſideret & aduerſarius poſſide
te deſijſſet, tertio quòd aduerſarius non igno
raret illum poſſidere, quarto quod ultra an-
nuum in tali poſſeſſione is fuiſſet, argumento
in principio inſt.de vſucap.facit l.ordinamen
ti.titulo de las præſcript.l.prima.dum induxit
vt per annum & diem præſcriberetur res et
immobilis ſciente & tacente domino.

Deniq; hoc vnum certum eſt & ab hoc nul
lum eorum quos ſuprà retulimus quos ve mi-
hi legere contigit declinatum inuenies, vt poſ
ſeſſio diuturna transferat in aduerſariũ onus 5
probãdi, licet aduerſarius ille haberet inten-
tionem

Poſſeſſio diutina

an tranſferat in aduerſariũ onus probandi.
tionem ſuam fundatam de iure,ſicq; poſſeſſor
ille diuturnus in ſua poſſeſſione vel quaſi tuen
dus ſit,vnde apparet veriſſimum eſſe ac rece-
ptiſſimum intellectum eorum qui d.capitu.ad
decimas,contendunt non habere locum quan
do quis foret ſpoliarus à ſua diutina poſſeſſio
ne vel quaſi,ſed tantum quando poſſeſſio iu-
6 nior eſſet ac recedens† quod non obſcurè pro-

Intel.c.cũ eccleſia de cã poſ. & prop.
batur in dict.cap.cum eccleſia ſuttina,de cau.
poſſeſſio.& proprie.vbi cõtra clericos ibi ſpo
liatos ſtabat fundata intentio de iure in fauo
rem canonicorum ſpoliantium,& adhuc ſpo
lium illud inculpatum non fuit nec reſtitutio
ſpoliatis denegatur. Neque ad rem pertinuit
quod Alciatus in d.regula.ij.præſumptione.ij.
ad princip.in tract.præſump.ait ſe non videre
vt in huiuſmodi iuribus poſſit contingere pr*ę*
ſcriprio per longi tãtum temporis non etiam
7 longiſſimi præteritionem † nam agnoſcimus

Quanto tpe iuſtiſicetur poſſeſſio.
quidem præſcriptionem proprietatis non con
tigiſſe,ſed nihilominus poſſeſſio ex temporis
diuturnitate iuſtificatur vt licet talis poſſeſſor
in indicio proprietatis poſſit ſuccumbere &
ſuperari,in iudicio tamen poſſeſſorio nõ poſ-
ſit,aliud enim eſt poſſeſſio aliud proprietas, q
nimo nihil commune habent l.naturale,§.ni-
hil commune, ff.de acquirenda poſſeſſione.

Deniq; cum quæritur an poſſeſſio vel quaſi
transferat onus probandi in aduerſarium, re-
ſpondendum eſt regulatiter transferri §.com
modũ,inſt.de interd.l.qui accuſare,C.de edẽ.
l.actor quod aſſeuerat, & l.j.& l.fin C.de pro-
ba.idq; non inde deſcendit quòd poſſeſſor ti-
tulum habere præſumatur(nam cum ſit facti
non præſumitur,l.in bello,§.factæ,ff.de capt.l.
ſi emancipati,ibi, neque emancipatum.C.de
collatio.)ſed magis eo quòd actor titulo &
iure carere præſumitur quandiu non probat,
vnde in re dubia pro reo iudicandum capitu.
cum partium,de regulis iuris iuris in ſexto ca
8 pit.in pari eodem titulo.† Verum ſi actor ha-

Actor ſi fũdat ſuã intentionẽ de iure reo incũbit onus probandi cum cõi quo ad petitorium.
beat ſuam intentionem fundatam in iure, tũc
poſſeſſio non transfert in eum onus proban-
di,quia ipſe ſatis ſuperq; intentionem ſuam
probatam habet in corpore iuris, cuius fides
& authoritas ſurgerat omne genus probatio-
nis,ſicque hoc caſu ipſi reo incũbit onus pro-
baadi,vt probatur in capitu.ſunt perſonæ, §.
quod ſi tales de priuilegi.in ſexto & in capitu.
primo de præſcriptio. & in capitu.ad deci-
mas,de teſti.ſpoliatorum eodem lib.& in lege
octaua titulo dela reſtitucion delos deſpoia-
dos libro tertio ordinament.& in lege.quar-
ta titulo primo lib.ij.ordinamen.& in l.v.titu.
iij.lib.v.ordinam.ita tradunt Petrus & Cinus
& Paulus Caſtren.& alij communiter in l. ſo-
lennibus,C.de fide inſtru.Bartol. in l.ſi prius,
ff.de operis noui nuntiatio. & ibi communi-
ter Doctor. vt teſtantur ibidem Alexand. nu
mero 37. cum pluribus ſequentibus, & Iaſo. 9

Lite pendente an ſit reus tuendus, in ſua poſſeſ. contra actorẽ qui fundabat de iure.
numero quadrageſimotertio. And. Tiraquel.
de iure primogenitu. quæſtio. xvij. opinione
vndecima numero 19. Decius conſ.cccxxj.in
cauſa quæ Alexandriæ,colum. quarta verſicu.
accedit.Idem Decius in capitu.ex literis, no-
tab.v.de probation. Idem conſil. cccxliij. in
caſu ad me tranſmiſſo,columna quarta,Alcia
tus de præſumptionib. regula tertia. præſum-
ptione xliij. ad princip. Iaſo. in l. à Diuo Pio,
§. ſuper rebus,columna ſecunda ff.de re iudi.
Fulgoſius conſilio cxxxviij.viſis, in ſecũdo du
bio,Barba. in capitu.primo.de probation.co
lumna penultima Corneus conſil.xc.viſo pro-
ceſſu, libro ij. ex quorum relatione apparet
hanc opinionem receptiſſimam eſſe,& ita in-
telligitur Gloſſ.quam ibi ſequuntur Barto. &
communiter Doctores in l.ſicuti,§.ſed ſi quæ
ratur,ff.ſi ſeruitus uendice.Ergo iſto caſu cũ
reo eidemq; poſſeſſori incumbat onus probã
di,quando actor fundatam habet ſuam inten
tionem de iure,non ſecus,quàm actori incũ-
beret,quando fundatam non haberet, ſe qui-
tur hunc reum lite pendente in ſua poſſeſſio-
ne,vel quaſi turbari non debere, non magis,
quàm turbaretur quando actor ſuam inten-
tionem de iure fundatam nõ haberet, vt in eo
tantum eius conditio deterior ſit quando cõ
tra eum fundata erat actoris intẽtio quòd de
iure & legitimo titulo docere tenebitur, ſi no
lit in lite ſuperari, interea tamen in ſua poſſeſ
ſione tuendus eſt,ſi quidem ſit longinqua aut
diutina, ſin minus tunc ſimiliter tuendus eſt
ſub diſtinctione tamen de qua per Paul. Caſt.
in dict.l.ſi ſolennibus, & per Andr. Tiraquel.
vbi ſupra opinione vndecima numer. 19.& nu
mero vigeſimo quarto.cum ſequentib. & per
Bald. in l.Titia,ff.ſoluto matrimonio. ut vo-
luit Gloſſ. in dict.l.ſolennibus,Gloſſ. & Bartol.
in dict.l.Titia,Alexand.in d. l.ſi emancipati,
colum.j.de collation. C.per d.l.Titia,& dict.l.
circa,ff.de probationib. quod intellige quan-
do illa quaſi poſſeſſio carebat omni vitio vio
lentiæ clandeſtinitaris,aut precariæ rogatio-
nis, ut in dict.capitu.cum perſonæ, §.quòd ſi
tales, quantum autem tempus quotve actus
deſiderentur vt quis in tali quaſi poſſeſſione
ſtare videarur tradunt Doct.in dd.locis.

Tertius † intellectus ad d. capi.cum eccle- 1
ſia Sutrina, de caula poſſeſſio. & proprieta. &
ad d.cap.ad decimas, eſt quòd in d.capi.cum
eccleſia,illa quaſi poſſeſſio contra quam erat
ius commune iuſtificabatur ex ſcientia & pa-

tientia

tientia aduerſarij non ſic in d.capitu.ad deci-
mas,vbi poſſeſſio videbatur clandeſtina vt pa
tet ibi, niſi euidenter docuerint quod earum
poſſeſſionem legitimè aſſequuti fuiſſent,quo-
rum verborum ſenſus eſt,quòd uel ipſa poſſeſ
ſiõis vſurpatio fuit illegitima & vitioſa, & ſic
aliquandiu tantum non etiam diu durauerat
quodq́; cum primum ad notitiam proprieta-
11 rij peruenerat ilico eam recuperare propera-
uit,ſicq́; ille poſſeſſor qui ſe ſpoliatum dicebat
non tam iuſta & legitima, quàm illegitima
poſſeſſione exutus fuit,ita Imola numero vi-
geſimoquinto. in fine in dict.capitu. cum ec-
cleſia, & is ſenſus in ſe verus eſt,ſatisq; arridet
literæ vtriuſq; textus,ex quo colligitur conclu
ſio, quòd qui eſt in poſſeſſione vel quaſi cõtra
quam eſt ius commune, adhuc tamen eſt in
ea tuendus ſi aduerſarius tolerabat, & diſſi-
mulabat ſeu patiebatur aliquandiu vel ſaltem

Poſſidens tuendus è in ſua poſ. cõtra aduerſariũ ſcientem, & aliquã-diu patiẽtem.

12 ſi diu. †Confirmatur, quia ex tali patientia,&
diſſimulatione ille qui ſuam intentionem fun
datam habebat videt ius poſſeſſionis amiſiſ
ſe,idq́; in poſſeſſorem migraſſe,ut iam de poſ-
ſeſſione agi non poſſit, ſed tantum de pro-
prietate ex communi ſententia quam tenent
Bartol. in l.ſi id quod,in princip.ff.de acquir.
poſſeſſio.Cumanus & Alexand.in dict. §. nihil
commune,vbi Iaſon.numero 84. ait hanc eſ-
ſe communem opinionem Iaſo.in l.prima co
lumna fina.C.de ſeruis fugitiuis.Gloſſ.Paul. &
alij in l.ſi de eo,§.primo,ff.de acquiren.poſſeſ
ſio. & in ſpecie ultra Imolam ſuprà relatum,
ita declarant dict.capitu.cum eccleſia, Anto
nius ibi,numero trigeſimonono,& etiam In-
nocentius & Andræas Tiraquel.qui quamplu
res allegat de præſcription.§.j.Gloſ.iiij.ad fi-
nem uerſi.& quanquam.

Poſſeſ. ius quo tpe amittatur

13 Quartus Intellectus ad dd. iura eſt ſecun-
Intel. 4. dum Antonium,numero 39. in d. capitu.cum
eccleſia,quòd d.capitu. ad decimas,procedat
quando pro ſpoliatore ius erat notorium,nec
ex parte ſpoliati aderat defenſio vlla,nec etiã
allegabatur præter illam quaſi poſſeſſionem
ſuſpectam, vitioſam & iniuſtam, ait in d, ca.
cum eccleſia non ſic notorium erat ius ſpolia
toris,quia obumbrabatur vel (ut eius more
vtar) obſuſcabatur ius ſpoliatoris per defen-
ſiones ſeu allegationes ſpoliati, dum aſſere-
bant ſe ſepius retro abhinc annos xxx. uel xl.
uel etiam pluribus electionibus illius modi in
terfuiſſe, vnde & ad titulum pręſcriptionis
properabant ac nitebãtur quo ad ius proprie
tatis, & interea quo ad ius poſſeſſionis ex an
tiquitate temporis ſe ſe muniebãt isq; etiam
ſenſus & in ſe verus eſt, & ſenſus ac literæ il-
lorum capitulorum proxime accedit.

Quintus†intellectus fuit Iaſo.in dict.§.ni- 14
Intelle.5. hil commune, numero quadrageſimooctauo
qui putat ideo procedere dict.capitu.ad deci-
mas,quòd ibi ſpoliator intentionem ſuam fun
dabat tam in proprietate quàm in poſſeſſio-
ne,& ideo reſtitutio ceſſat quaſi ex parte ſpo-
liatoris adeſſent tam proprietas iure notoria
quam etiã poſſeſſio legitima & ciuilis,ex par-
te aũt ſpoliati adeſſet nihil præter quãdã natu
ralem tantum poſſeſſionem vitioſam,puta clã
deſtinam vel nudam tantum detentationem
ſimiliter vitioſam, ſed ipſe Iaſon.non probat
quod ſpoliator in terminis d.cap.fundaret ſuã
intentionem quo ad poſſeſſionem, ſed tu pro-
ba per d.cap.ibi,niſi euidẽter docuerint quod
earum poſſeſſionem legitimè aſſequuti fuiſ-
ſent ergo à contrario ſenſu præſenſit ſummus
pontifex quod interfuit vitium clandeſtinita
tis,ſicq́; cum ſpoliatus ille tempore quo illarũ
decimarum poſſeſſionem occupauit nullam
vim intullerit neq; precariam poſſeſſionem ro
gauerit, ſupereſt vt vitium quod ibi ſignificatẽ
eſſe clandeſtinitatis & is ſenſus ſic declaratus
ſimiliter verus in ſe eſt nec a litera & mente il
lius tex.videtur alienus.
Sextus intellectus fuit vt d.cap.ad decimas, 15
Intel.6. loquatur in caſu tantum ſpeciali & procedat
in cauſis tantum ſpiritualibus in quibus iuri
canonico ſubuenire obuiareq; animarum pe-
riculis potiſſimum curæ fuit non ſic in reliqs
cauſis inſpecto iure tam canon.co quàm ciui-
li,ita ſentit Baldus in l.ordinatii,columna fin.
C.de rei vend.quem refert Iaſ.numero. 47.in
d.§.nihil commune,& is ſextus intellectus dif
fert à primo de quo ſuprà quia ſecundum pri
mum intellectum dict.capit.ad decimas, ſer-
uandum eſſet in terris eccleſię,non tantum in
cauſis ſpiritualibus & inter clericos ſed etiam
in cauſis profanis & inter laicos,at ſecundum
hunc ſextum intellectum ſolum in cauſis ſpiri
tualibus non etiam in profanis.
Septimus†intellectus ſit vt d.capit.ad deci- 16
Intell.7. mas,procedat quando conſtabat apertè illum
ſpoliatum nullum ius habere tam ex modici-
tate temporis, quo poſſidebat, quàm ex eo q
interrogatus cur poſſideret reſpondere aliud
neſciebat quàm quia poſſideo, tunc enim re-
ſtituendus non eſt vt ibi per rationem l.dolo,
ff.de dolo.Id quod non multum videtur decli
nare à litera d.cap.ad decimas,cum ibi ſpolia
tus ille qui ſe reſtitui poſtulabat nullam iuſtã
poſſeſſionis ſuæ cauſam allegaſſet. Confirmatẽ
is ſenſus nam illa communis opinio quæ ha-
bet†quod ſpoliato agenti interdicto recupe- 17
randæ poteſt opponi exceptio ſententiæ latæ
contra eundem ſpoliatum in fauorem ſpolia-
toris

Spoliato agenti interdicto

recuperādæ quando poſſit opponi exceptio ſententiæ ardua quæſ.

totis ſuper eadem re vel iure à qua ſpoliatus fuit, quam communem ſententiam tenuerūt Ang.& Imola.Cumanus, Alexan.& alij communiter in dict.§.nihil commune,eſtque communis opinio ſecundum Iaſo.ibi, numero 43. & eam dicit communem opinionem Alexan. ibi,numero duodecimo quam etiam communem appellat Ripa.ibi,numero trigeſimoquinto,quam ſequitur & communem eſſe firmat Gregorius Lupus in l.xxvij.titulo.ij.parte tertia.in Glo.quele entregaſſe, tenent Paul.Caſt. in l.permiſceri,in prin.ff.de acquirenda poſſeſſione.Idem Paulus in l.ſecunda.C.de edict.diui Adri.toll.Antonius in capitu.cum dilectus, de cauſa poſſe.& pro.Idem in capit.paſtoralis, eodem titulo.Idem in capitu.in literis,de reſti.ſpoliatorum Ioan.Andr.& Panormit.in d. capitu.paſtoralis, Aretin.in dict.§.nihil commune Decius,conſi.cxcj.in cauſa,numero nono cum ſequen.Hoſtien.& Ioan.Andr.in cap. ij.de cauſa poſſeſ.licet contrarium tenuerint Bartolus,columna ſecunda in dict.§.nihil cōmune Glo.j.in capitu.ſolicite,de reſtit.ſpoliatorum, & Gloſſ.in capitu.paſtoralis, de cauſa poſſeſſio.& proprie.Panormit.in cap.in literis, columna quinta de reſtit.ſpoliatorum Bar. in in l.ſi de vi,columna fina.ff.de iudic. Tamen illa communis opinio contra Bartolum procedit quando per ſententiam erat certum & indubitatum huic ſpoliato nullam poſſe competere defenſionem, inſpecta ſuamet allegatione, quale eſſet cum prius factum fuit ſpolium, deinde inter ſpoliatum & ſpoliatorem iudicium de proprietate cęptum & finitum fuit in fauorem ſpoliantis,tunc enim ſi ſpoliatus rurſum petat rem ſibi ablatam ſibimet reſtitui ante omnia, replicabo ꝙ ſi illud petijſſet ante omnia, quod ut id ante omnia fieret,par erat verum cum illud petat poſtquàm liquet proprietatem alienam eſſe ſera petitio eſt, tū quòd dolo faciat dum petit quod ſtatim reſtituturus eſt l.dolo, ff.de doli excep.tum quòd ſibi debet imputare qui congredi voluit ſuper rei proprietate & dominio,tum quod effectus victoriæ aſſecutæ in iudicio proprietatis eſt, vt victori reſtituatur poſſeſſio, id quod cum iam contigerit,infectum reddi ocioſum eſſet ac inciuile, diuerſum ſanè eſſet ſi poſtquàm in iudicio proprietatis viciſti me,& id de quo agebatur tibi traditum fuit vel nō fuit,me eadem re vel iure ſpoliaſti,& agenti mihi interdicto recuperandæ opponeres de ſententia pro te contra me lata, nam replicabo quòd poſt eam latam potuit ius ad me redire ac re vera ad me reuolauit, nam interea mihi reſtituere teneberis,ita ſaluatur opinio Bart.& ſequatium ſuprà relata,ita tenent Alexand.in dict.§. nihil commune,numero duodecimo cum ſeq. & Ripa ibi, numero. xliiij.qui ait ita tenere modernos ibi,& eſſe ex mente Gloſſ.in dict.§. nihil commune.Sic ergo & in terminis dict.c. ad decimas,ideo ceſſabat reſtitutio quòd ille ſpoliatus faſus eſt nullum ſe ius habere,vel ita colligebat ex eius allegatione inſulſa ac inerti & hunc intellectū tenet Dec.conſi.cxxxiiij. viſo,colum. fina.

Octauus intellectus eſt quòd in dicto capit. 18 ad decimas,allegabatur præſcriptio quæ ſine Intell.8. titulo non contingit l.nullo,C.de rei vendica. capitu.primo de præſcriptio. in ſexto at in d. capitu.cum eccleſia ſutrina,allegabatur conſuetudo quę titulum non requirit,ita Innocentius,Collect.& Bernardus ibi , ſed is quidem ſenſus & diuinat & parum inſtruit , & præterea aduerſatur literæ dict.capitu.ad decimas, verbo aliquandiu,quòd in ſemeſtri ſeu breuiore tempore verificatur non autem in longiore argumento cap.ſecundi de conceſſio. præben. ergo tam breui tempore qui diceret præſcripſiſſe ſe ineptire videretur,ſed & in ſe is ſenſus verus non eſt,nam ſi ibi ſpoliati allegarent ſe pręſcripſiſſe diu ſe poſſediſſe affirmātes,interea dum id docebatur reſtituendi forent.

Nonus intellectus quod ibi erat veroſimilis ſuſpicio contra ſpoliatum agentem, ita Gl. Intell.9. in capi.in ſumma.xvj.quæſtio.j.id quod iuuit litera illius tex. Ioannes Andr.in dict.capitu. ad decimas Gloſſ.in capitu.ſi diligenti, de præſcriptio.id quod eſt contra §.recupera.inſtitu. de interdict.

Decimus intellectus quòd ibi de non iure Intell.10. ſpoliati agentis conſtabat per confeſſionem eiuſdem,ita Collect.in d.c.cum eccleſia,& Archid.in d.c.ad decimas.

Vndecimus intellectus quòd dict.capit.ad Intell. 11. decimas, loquitur quando ſpoliatus totum ius ſibi arrogare volebat,at in dict.capit.cum eccleſia,quando partem tantum,quod in ſe verum eſt,ſed cur diuerſum præſertim cū procedat argumen.de toto ad partem l.an pars, ff. pro derelicto l.quæ de tota, ff.de rei ven.reſp. quòd facilius admittitur rei cuiuſque deminutio vel deterioratio quàm interitus, Corneus per text.ibi in l.cum quæſtio. C.de legat. numero ſexto l.ſi quis diuturno, ff.ſi ſeru.vendi.iuncta lege nullo,C.de rei vendi.ſed is intellectus nihil inſtruit & videtur contra §.recuperandæ,inſt.de interdi.

Duodecimus intellectus quod in capit.ad Intell.12. decimas,loquitur de iure non communicabili, at in capitu. cum eccleſia , agitur de iure communicabili,ita Iaſon, in dic.capit.ad decimas,

cimas,quem refert Aegidius oppoſitio.vndecima in d.capi.cum eccleſia, ſed is ſenſus nihil inſtruit.

Intell.13. Tertiuſdecimus intellectus quòd in capitu. ad decimas,erat vehemens iuris præſumptio contra ſpoliatum,at licet iuris præſumptio ēt eſſet contra ſpoliatum in terminis d. capitu. cum eccleſia,tamen non ita vehemens ſecundum Aegidium Bellam.ubi ſuprà.

Intell.14. Quartuſdecimus intellectus quòd in d.capitu.ad decimas,erat præſumptio contra ſpoliatum, & præterea ſpoliator fundabat intentionem de iure eſtq; cōis ſenſus ſecūdum Couarru. libro primo reſolu.capitu.xvij.numero ſexto, & ſecundum Mart. azpilcu.in capitu. accepra,de reſtitutio.ſpoliato. oppoſitio.decima Iaſ.in dict.l.naturaliter §. nihil commune, numero quadrageſimoſeptimò ubi Ripa numero ſeptuageſimoſeptimo.Gloſ.Ioan. Andreæ. Ioan. Monach.& Dominicus à Sancto Geminiano.in d.c.ad decimas.

19 Spoliatus non reſtituitur ante oīa cōtra fundātem intētionē ſuā de iure ſed limitatur verſo. Stat ergo ex ſuperioribus regula † ſpoliatū agentem interdicto recuperandæ non eſſe ante omnia reſtituendum, ſi ſpoliator habebat fundatam intentionem de iure vt d. ca. ad decimas,tradunt Doctor.tam ibi quàm in d. capitu.cum eccleſia,Faber in § retinendæ, inſti. de interdict.colum.penul.Iacobinus numero, 18; & Paul. Caſtrenſ. in l.ſi de ui , ff. de iudic. Bald.in l. ſi de proprietate,numero vigeſimo primo,C.ſi à non compe.iudi. Oldraldus conſilio quodam quem ibi Bal.allegat Bal. & Alexan.numero 23. in d.§.nihil commune, vbi Iaſo.numero 44.& Franciſc.de Ripa nume. 77. & alij vbiq; moti per tex. in d.capitu.ad decimas,vbi non poteſt fieri ſufficiens fundamentum,propterea quod recipit tot tamq; varios ſenſus vt ſuprà retulimus, & aliquid etiam p Ioann.Lup.in capitu. per veſtras, de dona. inter uirum & vxorem nota. ij.viſi. ſed eſt pulchra dubitatio.

Limita. 1. Limita primo vt procedat de iure tantum canonico non etiam de iure ciuili ſecundum intellectum ſupra relatum ſi fortè in ſe verus eſt

Limita.2. Limita ſecundo vt non procedat quando poſſeſſor ille ſpoliatus diu fuerat in illa poſſeſſione vel quaſi iuxta ſecundum intellectum ſuprà relatum,qui in ſe verus eſt.

Limita.3. Limita tertio vt procedat quando ex confeſſione ipſius ſpoliati conſtabat de non iure ipſius,ſecus ſi eſſet aliqua dubietas ſecundum decimum intellectum ſuprà relatum, cui accedit quartus & ſeptimus intellectus,quod intellige vbi confeſſio erat aperta.

Limita.4. Quarto limita vt procedat etiam ſi confeſſio ſpoliati de non iure ſuo eſſet tacita , puta quia licet non expreſſit ſe nullum ius ad proprietatem rei qua de agebatur habere,tamen interrogatus cur poſſideret reſpōdit,quia poſſideo,uel aliam inertē fatuam'ue cauſam reddidit iuxta quartum, & ſeptimum intellectū, ſuprà relatum, non ſic ſi efficacem aut iuſtā cauſam reddidiſſet.

Quinto limita vt procedat quando ſpoliatus totum ius ſibi arrogare volebat, non ſic ſi aliquid tantum iuris per cuius abſceſſum res non abſcederet licet deterior ſpoliatori eidemq; dommo rederetur, iuxta vndecimum intellectum ſuprà relatum quem non puto verum. Limita.5.

Sexto limita vbi ex parte ſpoliati erat notorietas iniuſtitiæ, aliter quam per eius confeſſionem vt tunc & non aliter procedat d.ca. ad decimas,iuxta ſeptimum, & quartū intellectū ſupra relatos, ſecus vbi talis notorietas contra ſpoliatum non eſſet. Limita.6.

Septimo limita quando ſpoliatum ius habere poſſibile erat, tunc enim ceſſaret dict.capitu.ad decimas,iuxta ſeptimum intellectum ſupra relatum. Limita.7.

Octauo limita vt non procedat in cauſis tātum ſpiritualibus, non ſic in reliquis cauſis,ſiue loquamur de iure canonico ſiue de iure ciuili,iuxtà ſextum intellectum,ſuprà relatum , ſed cogita an in ſe ſit uerus. Limita.8.

Nono limita vt non aliter procedat, quàm ſi ſpoliator fundatam haberet ſuam intentionem de iure,tam in proprietate,quàm in poſſeſſione iuxta quintum intellectum ſuprà relatum, ſed dubito , quia vix nllus fundat intentionem de iure in vtroque ſed tantum in proprietate. Limita.9.

Decimo limita ut procedat quando ſpoliatus nitebatur in titulo præſcriptionis , ſecus ſi diceret ſe quæſiuiſſe per cōſuetudinem iuxtà octauum intellectum ſuprà relatum,quod ſuſpectum eſt. Limit.10.

Vndecimo limita vt non procedat niſi cum eſſet veriſimilis ſuſpicio contra ſpoliatum ſecundum nonum intellectum ſupra relatum. Limit.11.

Duodecimo intellige quando ius non erat communicabile ſine læſione communicantis ſecus ſi eſſet , nam tunc ceſſaret dict. capitulo ad decimas , & ſpoliator reſtituere teneretur illud ius cuius abſceſſus ſibi parum,aut nihil noceret iuxtà intellectum duodecimū ſuprà relatum. Limit.12.

Tertio decimo intellige quando erat vehemens ſuſpicio contra ſpoliatum tunc ceſſat reſtitutio , ſecus ſi non eſſet iuxta decimum tertium intellectum ſupra relatum. Limit.13.

Limi.14. Quartodecimo limita vt dict. capitu. ad decimas, non procedat quando eſſet vis ablatiua, argumento, §. recuperandæ, inſtit. de interdict. l. prima, C. ſi per vim vel alio modo, l. ſi quis ad ſe fundum, C. ad legē Iuliam de ui publ. capitu. in literis, de reſtitutione ſpoliatorum, cum ſimilibus. Iſtorum autem intellectuum quos ſupra retulimus iſtarumque limitationum ad dic. capitu. ad decimas, quot aut quales ſint in ſe veræ aut literæ illius text. arrideant, quot ve nec in ſe veræ ſint, nec literæ cōſonent ex ſuprà dictis nō obſcurè apparebit.

CAP. LXXXVII.

1 *Titulus an de iure canonico requiratur in præſcriptione longiſsimi temporis, ardua quæſtio.*

2 *Præſumuntur etiam ea quæ ſunt facta poſt longum tempus in iis quæ ſunt modici præiudicij.*

3 *Titulus an de iure canonico in præſcriptione triginta annorum requiratur cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem uehemens iuris præſumptio.*

4 *Intellectus capitu. primi de præſcriptionib. libro ſexto.*

5 *Intellectus l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſeruitus uendicetur.*

6 *Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in iis quæ ſunt modici præiudicij, licet poſſidens haberet ſcientiam iuris alieni.*

7 *Mala fides præſumitur de iure canonico in præſcribente contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure, ſed ipſa mala fides tempore purgatur.*

8 *Titulus ad præſcribendum de iure canonico nō exigitur vbi agitur de non magno præiudicio.*

9 *Intellectus capitu. cum perſonæ. §. quòd ſi tales, de priuileg. lib. ſexto & nu. 17.*

10 *Intellectus capitu. cum eccleſia, de cauſa poſſeßio. & propriet.*

11 *Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico etiam ſine titulo.*

12 *Exemptionis in quaſi poſſeßione quando quis eſſe uideatur.*

13 *Actor licet fundet intentionem ſuā de iure, tamen non poteſt incipere ab executione.*

14 *Fiſcus regulariter utitur iure communi.*

15 *Poſſeßionis uel quaſi poſſeßonis ius, & commodum quanto tempore quis acquirat contra eum qui fundabat intentionem ſuam de iure.*

16 *Intellectus capitu. ad decimas, de reſtitut. ſpoliat. libro ſexto.*

18 *Hidalguiæ uel nobilitatis in poſſeßione uel quaſi poſſeßione qui eſt, an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate, ſit in ea quaſi poſſeßione tuendus lite pendente.*

19 *Intellectus l. 6. tituli de los hydalgos lib. quarto ordinamen.*

20 *Intellectus pragm. regis Henrici, & pragm. anni 1403. nume. 20.*

21 *Intellectus pragmaticæ Legionenſis, & prag. regis Fernandi.*

Fides in certa earum rerum quæ ex remotis regionibus circunferuntur & narrantur.

22 *Formaliter nunquàm leges intelliguntur quæ gratia certitudinis uel probationis aliquid diſponunt uel exigunt.*

23 *Legis ratione ceſſante in particulari an ceſſet ipſa lex.*

24 *Hidalgus uel nobilis lite pendente an ad munera nobilium eligi poßit.*

25 *Accuſatione pendente oneratur fama accuſati.*

26 *Accuſatione pendente non exuitur accuſatus ſua dignitate.*

27 *Petitorium ſuſpendere & ad poſſeſſorium redire an liceat poſt litem conteſtatam, ardua quæſt.*

28 *Ius ciuile & canonicum quaſi ſocietatem coiſſe uidentur.*

Hinc apparebit an vera ſit illa communis opinio quæ habet † quod licet regulariter titulus requiratur in præſcriptione longi temporis de iure ciuili, in princ. inſti. de vſucap. l. nullo, C. de rei vendicat. l. vnica. C. de vſucap. transf. l. Celſus, ff. de vſucap. qui eo iure in præſcriptione triginta annorum neceſſarius non eſt, l. ſicut l. omnes l. cum notiſsimi, C. de præſc. xxx. annorum, qui etiam exigitur de iure canonico longi temporis præſcriptione, non ſic in præſcriptione triginta vel xl. annorum cap. de quarta, de præſcrip. niſi vbi contra præſcribentem alter habebat fundatam intētionem de iure, vel contra eum, erat iuris præſumptio capitu. primo de præſcriptio. in vj. cap. cum perſonæ, §. quod ſi tales, de priuileg. in ſexto tamē hoc vltimum in quo tantum quo ad tituli interuentum ius canonicum differt à iure ciuili, non procedit, ubi ageretur de leui læſione aut præiudicio, ſed tantum vbi de magno ageretur, vt ſic vbi contra præſcribentem vel eſt iuris præſcriptio, vel alter habet fundatam intentionem de iure ſine tituli interuētu etiam xxx. annorum præſcriptio non procedat cum agitur de magno præiudicio, puta de amisſione totius rei qua de agitur, bene tamen procederet præſcriptio cum de leuiori damno ageretur, puta de deterioratione non etiam de omnimoda ipſius rei amisſione iſta eſt communis opinio quam tenēt Imola in c. de quarta, columna fina. Idem Imola in cap. cum eccleſia

1 Tit. an requiritur de iure canonico in præſcriptione lōgiſsimi tpis, ardua quæſt.

ĉleſia ſutrina,de cauſa poſſeſſio.& proprieta. columna fina.& ibi Auro.& ſentit ibi Aegidius Bellamera.numero vigeſimoquarto oppoſitione.x.Imola in capitu.fin.numero decimo de præſcriptio.Archara.in cap.ſine poſſeſſione de regulis iuris in ſexto, columna nona Imola in capitu.ſi diligenti,numero decimoquinto de præſcriptio.vbi Felinus numero.7. Ripa in d.cap.cum eccleſia,columna penulti. Romanus in l.ſequitur,§.ſi viam,ff.de vſucap. ſequitur & dicit communem opinionem Balbus de præſcriptio. ij.par.iij.partis principalis quæſtio.vj.numero.30.Dinus, numero.31. in regula poſſeſſor,de regulis iuris libro ſexto Bartolus,Paulus,& Florianus,numero. 38.in l. ſeruitutes,mag.ff.de ſerui.eſt communis ſecũdum Couarru.reſol.libro primo capitu. xvij. numero ſeptimo ſentit Glo.in d.c.cum eccleſia,verb.breuitatem.

Quiomnes & iterum Balbus de præſcr in j. par.iij.par.quæſtio.x.ita intelligunt text.in l. ſi quis diuturno,in princ.ff.ſi ſerui.vendic.vbi palam dicitur citra tituli interuentum procedere preſcriptionem ſeruitutis,& tamen cum agitur de præſcribenda cuiusque rei proprietate ſeu dominio titulus exigitur,ſed quia de leuiore læſione agitur illo caſu quàm iſto, id toleratur ſecundum communem ſentẽtiam ſuprà relatam,à qua nouiſſimè diſcedit Couarru.vbi ſuprà motus quòd vt ſibi videtur non leue damnum eſt ſi fundus liber ſeruus fiat, ſed defendendo communem reſpondeo hanc ſolutionem communem non poſitiuè, ſed comparatiuè ſumendam eſſe facta ad totius rei qua de agitur interitum vel amiſſionem comperatione,longè enim leuius eſt pati ſeruitutem realem quàm totam rem amittere,longèq; facilius admittitur cuiusq; rei deterioratio quàm ipſius omnimoda amiſſio vel interitus,vt in l.cum quæſtio,vbi notat Corneus,numero.6.C.de lega.& in cap.cum eccleſia ſutrina,de cauſa poſſeſ.& proprieta.iuncto capitu.primo de præſcrip.in ſexto quem text. ſimiliter ita intelligunt omnes ferè Doctores ſuprà relati dicentes, quòd in dict.capitu.j. ideò titulus exigebatur, quia agebatur de amittenda proprietate rei vel dominio, at in dicto capitu.cum eccleſia, agebatur non de amittendo ex toto eligendi iure, ſed de eodẽ cum aliis communicando,quod.damnum lõgè leuius eſt,ſicque longè facilius admittitur aut toleratur, nam & ſimiliter quamuis regulariter titulus non præſumatur l.nullo.C.de rei vendica.l.Celſus,ff.de vſucapio.capit.j. de præſcript.in ſexto tamen quando agitur de leuiore præiudicio bene præſumitur,& ideo ex longa poſſeſſione pro diuiſo titulus diuiſionis præſumitur,quia leuius damnum eſt in aliqua parte rei per modum diuiſionis nos lædi quã ſi in amiſſione totius rei læderemur, ita tenuit Gloſſ.communiter ibi approbata in l.pe. 2
C.communi.diui.quam præter Doctores ibi ſequuntur Florianus,columna penulti.ad fi.& Paulus columna fina.in l.ſeruitutes, mag.ff.de ſeruitutibus & eſt ex mente Bart.& aliorum ibi, eamque ſequuntur communiter Docto. in l.ſi certis annis,C.de pact.præſertim Cin.& Baldus & Iaſo.numero vndecimo qui eam dicit communiter approbatã Baldus in l.prima columna tertia.C.de fideicommiſſis, Antonius in capitu.peruenit,de cenſibus, Nicol.de Neap.in §.quædam,quæſtione quarta poſt Gl. inſtit.de actio.Facit ff.de pub.in rem actio.l.ſi ego,§ primo ibi,per traditionem, vel per patientiam,l.prima.§.fina.ff.de ſeruit.vrba.prædiorum l.tertia.§.dare,ff.de vſufr.vbi in ſeruitutibus concedendis vel conſtituendis ſola patientia loco traditionis & conceſſionis habetur,quaſi conceſſio ex ſola coniectura illius tolerantiæ & patientiæ colligatur & præſumatur,quia agitur de leuiore præiudicio,quæ tamen conceſſio ex ſola illa tolerantia non præſumeretur ſi ageretur de ipſius rei amiſſione, vt dict.l.Celſus,& dict.l.nullo, cum ſimili.ſuprà allegatis.

Præſumũtur etiã in ea quæ ſunt facti in hiſque ſunt leuis præiudicij poſt longum tẽpus, cũ cõmuni.

Alter ſenſus†ad d.iura eſt vt d.capit. primũ 3
de præſcriptio.libro ſexto procedat quando aderat vehemens iuris prohibitio, vt tunc citra tituli interuentum præſcriptio non procedat,non ſic quãdo non tam vehemens erat iuris prohibitio,vt tunc etiam abſque titulo poſſit contingere,& ita procedat d.c.cum eccleſia ſutrina,& dict.l.ſi quis diuturno, ita tenẽt Decius conſi.cxxxiiij.viſo, columna fina.diſſertiſſimus Couarru.variarum reſolutionum 4
libro primo capitu.xvij.numero ſeptimo Balbus de præſcriptio.ij.par.iij.partis principalis quæſtione ſexta ad fin. Innocentius in d.cap.ſi diligenti,Coraſius in dict.l.ſeruitutes, numer. 35.Abbas,in dict.capitu.ſi diligenti. numero. 34.quod & tenent alij quàmplures quos referunt Imola & Aegidius Bellamera, in d.capit. cum eccleſia.oppoſitione decima,numero vigeſimoquarto, ſed iſthæc differentia nemini placere debet,cum quòd parum inſtruit, tum quòd data paritate terminorum vtrobiq; par prohibitio eſt,vt enim epiſcopus iura epiſcopalia in aliena iuriſdictione aut diœceſi exercere uetitum eſt d.cap.j.ita quoque ſeruiturẽ ſuper rebus alienis habere nulla extrinſecus accedente cauſa conceſſum eſt nemini,vt dic. l.ſi quis diuturno, iuncta l.altius,C.de ſeru.fa-

Titulus an in pſc. requirat cũ adeſt contra eũ uehemẽs iuris præſumptio.

Intell.c.j. de præſcr. lib.vj.

cit l.fina.C.de rebus alien.non alien.& vt iuris præſumptio in terminis dict. capit. primi faciebat contra præſcribentem, ita etiam faciebat in terminis d.l.ſi quis diuturno,per d.l. altius,itaq; nulla extrinſecus accedente cauſa utrobique par impedimentum erat, accedente vero uoluntate & conceſsione expreſſa vel tacita ſeu præſumpta eius de cuius præiudicio agebatur,ceſſabat utrobiq; impedimentum,& ita poteſt intelligi dict.capitu.cum ecclesia,iuncto capitu.ij.de in integrum reſti.ſecundum Aegidium vbi ſuprà opp.xi.ad fi.ſcilicet in d.cap.cum eccleſia,de cauſa poſſ.

Tertius intellectus ad dicta iura fuit ſpeciale eſſe in iuribus incorporalibus,ita tenet Gl. in dict.capitu.cum eccleſia,verb. breuitatem, & Paulus Caſtrenſis in d.l.ſeruitutes,columna penulti.numero.7. cum ſequẽ. ratio, quia in his incorporalibus quaſi poſſeſsio initium capit à tempore ſcientiæ, & patientiæ domini prædij ſeruientis,l.ſecunda,C.de ſeruitu. l.penultim.ff.eodem.& ille qui patitur & tolerat ex legis interpretatione poſt longum tempus ſeruitutem conceſsiſſe uidetur, l.ſi ego,§.primo, vbi per Gloſſ. & communiter Doctor.ff. de public. in rem actio. l prima, §.final. ff. de ſeruitu. ruſticorum prædiorum,l.tertia.§.dare,ff.de vſufruc.ratio rationis,quia talis conceſſio leuioris præiudicij eſt, quàm totius rei amiſſio vt ex ſuperioribus edocemur, & ita poteſt intelligi d.capitu.cum eccleſia, & d. l.ſi quis diuturno,in quibus & agebatur de iure incorporeo & patientia pro conceſſione habetur,& de leuiore præiudicio agebatur:quia non agebatur de amiſsione totius rei uel iuris, ſed tantum de deterioratione, non ſic ſi agerẽ de amittenda tota re vel iure, uel quota parte rei,uel iuris vt in d.capitu.primo, de præſcr.lib.vj.

Quartus intellectus ut aliud ſit de iure canonico aliud de iure ciuili,ſed id licet ita ſentiant Paulus,& Florianus in dict. l.ſeruitutes, non eſt tenendum argum.l.ſi quando, in prin. C.de inoff.teſta.

Quintus intellectus quod quaſi poſſeſsio de qua in d.capitu.cum eccleſia, & in dict. l. ſi quis diuturno,non tam erat contra ius quàm præter ius, at in dict.capitu.j.erat contra ius, ita Bellamera numero vigeſimoquarto, in d. capitu.cum eccleſia, poſt Gloſſ.ibi,verb.breuitatem,ſed id parum inſtruit.

Sextus intellectus, quòd ſit ſpeciale in eccleſia contra quam ſine titulo non præſcribitur,ut in d.capitu.j.aliud in reliquis cauſis, cum ſumus in præſcriptione lòngiſſimi temporis,l.ſicut,l.omnes,l.cũ notiſſimi, C.de præſcriptio.triginta annorum, ita Paulus colum. penulti& Florianus eadem colum.in d.l.ſeruitutes,ſed caſum dicere ſpecialem eſt refugiũ miſerorum Gloſſ. in l.filium quem C.famil.erciſcun. ſicq; hunc intellectum reprobat Ang. in §.æque, inſtitu.de actio.& alij cõmuniter.

Septimus intellectus quod in d.capitu.cum eccleſia,& in d.l.ſi quis diuturno, titulus fuit allegatus quem poſſeſſor probare nitebatur, & probauit per continuam longi tẽporis poſſeſsionem,ita Gloſſ. ſecundum vnum intellectum d.l.ſi quis diuturno Angel. in d. l.ſeruitutes, Balbus de præſcription.part.j. iij. part. princip.quæſtio.x.numero 7. Sed nihil eſt.primum,quia diuinat, deinde quia tunc non longiſſimum tempus exigeretur, ſed decennium ſufficeret, l. cum de in rem verſo, cum ibi notatis,ff.de vſuris.poſtremò,quia ut titulus allegatus per longi temporis præteritionẽ præſumatur,non ſufficit ſola patientia eius contra quem agitur, quinimo actus quàmplures ipſius poſitiue deſiderantur vt tradunt Bart. & communiter Doctor. in d.l.ſeruitutes, & pleriq; ſcribentium in l. ſi certis annis, C. de pact.licet & intellectum hunc quem impugnamus tenuerit etiam Florianus numero 39. in d.l.ſeruitutes,ſed ab ipſo diſcedit Paulus ibi, numero nono diximus ſuprà, ca.incip. annuæ præſtationes cum duob.ſeq.

Octauus intellectus, quòd d.capit.j.de præſcriptio. in ſexto procedat in iure quærendo per interuentum præſcriptionis,quæ ſine titulo contingere non poteſt vt ibi, ſed d. capitu. cum eccleſia,procedat in iure quærendo, per vſum & conſuetudinem,quæ titulum non deſiderat,& ita etiam procedat d. l.ſi quis diuturno,ita tenent Archidiaco. & Dominicus in d.capitu.j.& Decius columna penultim. in conſilio.cxxxiiij.viſo,ſed is intellectus parum inſtruit,deinde etiam videtur contra text. in d.capitu.cum eccleſia Sutrina,ibi,niſi alibi ſecus obtineat de conſuetudine ſpeciali iunctis illis verbis vſque ad præſcriptionem legitimã, vbi pro eodem ſumitur cõſuetudo & præſcriptio quo ad effectum quo de agimus.

Quid dicendũ ? & in primis videamus de 5
intellectu d.l.ſi quis diuturno, & ibi ſane non tam præſcriptione pœnæ dixerim contingere illius iuris acquiſitionem, quàm ipſius domini conceſsione, nam in illis ſeruitutibus, quia inſpecta legis cenſura,uel interpretatione agi videtur de leuiore præiudicio,quàm ſi ageretur de amittenda re ipſa,ex toto, uel ex parte quota,ideò qui patitur vicinum tali ſeruitute vti poſt longam uel longi temporis tolerantiam,ius ſeruitutis conceſsione ac tradidiſſe videtur

Intell.l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſer. uend.

6 videtur, l.ſecunda,C.de ſeruitu. l.ſi ego,§.j.ff. de publici.ibi per traditionem conſtitutis, vel per patientiam forte,l.j.§.fina.de ſeruit.ruſticorum prædiorum. tradunt Florianus colum. penulti.& Paul. Caſtren. colum.penulti.& alij communiter in d.l.ſeruitutes,& omnes in d. l.ſecunda.licet ſi ageretur de præſcribēda ſeu amittenda tota ipſa re uel quota eius parte p ſolam etiam longi temporis patientiam, non videremur rem noſtram cōceſſiſſe,quaſi tunc inſpecta legis cenſura,uel interpretatione agatur de grauiore amisſione ſeu præiudicio in quo quiſq; non tam facilis eſſe creditur ad cōcedendum, d.l.Celſus, ff.de vſucapion. d.l.nullo,C.de rei vendica.

Præſcr.ſine titulo & cū ſcia iuris alieni procedit ēt iure canonico in ijs quæ ſunt nō magni ꝑiudicii.

Nam & ſimiliter,quia cuiuſq; rei poſſeſſio non tanti ſit quanti eius rei proprietas, per patientiam longi temporis & etiam breuioris eius amisſio inducitur ex parte domini,& acquiſitio contingit poſſeſſori citra vllius tituli interuentum, vt ex communi opinione reſoluit Iaſo.in l.naturaliter, §. nihil commune, numero 84. ff.de acquiren.poſſeſſio.Idem in l.j colum.fina.C.de ſerui.fugiti. poſt Gloſſ.ibi Gloſſ.Paul.& Alexan.in l.ſi de eo,§. fina. ff.de acquirend.poſſeſſio. neq; cuiquàm ipſe poſſeſſor in mala fide videri debet conſtitutus, quia vt lex interpetatur dominum conceſiſſe ex tam longa tolerantia ac patientia,ita quoque iuſtiſſimè interpretata eſt eundem poſſeſſorem fiduciam habuiſſe de conceſſione illius ſicq; bona fide deſtitutū minimè fuiſſe, huicque legis interpretationi ſtandum eſt, quia certitudo huius rei cum pēdeat ex animo poſſidentis ipſius ſoli Deo nota & comperta eſſe poteſt. Nam & ſimiliter licet furtum ſit contrectatio rei alienæ inuito domino lucri faciendi cauſa,ut §.furtum,inſtitu.de obligatio. quæ ex male.naſc: tamen licet rem tuam contrectēm lucri faciendi cauſa, ſi te permiſſurū iuſtè putaui,furtum fieri minimè videtur, vt tradunt Gloſſ.ſecunda in d.§.furtum,& ibi cōmuniter Docto.ergo & in ſpecie noſtra in mala fide eſſe non videbitur,qui per longum tempus iugiter fuit in quaſi poſſeſſione ſeruitutis ſuper fundo vicini ſui ipſo ſciente & tolerante, ſicq; ceſſante omnino mala fide ſeruitutis acquiſitio contigit,idemq; erit in acquirenda p talē continuam aduerſarij patientiā poſſeſſione. Diuerſum eſt in vſucapione longi tēporis quæ per tituli interuentū contingit: hęc enim domino etiam omnino ignorante & ſic nec verè,nec interpretatiuè concedente nobis contingit,l.fina.C.de longi tempor. præſc. & ideò,l.tertia, ff de vſucapion.ait hāc acquiſitionem non quaſi per domini conceſſionem ſed per ſolam poſſeſſionis continuationem nobis contingere, cum ſuperior ſeruitutis acquiſitio magis veluti ex domini cōceſſione nobis contigiſſe videatur,& ideo eius ſcientia deſideretur,dict. l.ſi ego,§.j.ff.de publi.in rem actio.iuncta,l.iij.ff.de vſucapionibus.

Et cum exuberantior bona fides iure canonico in præſcriptionibus admittendis exigatur capitu.poſſeſſor,de reg.iuris libro ſexto c. ſi diligenti,cap.fina.de præſcrip.& mala fides cum pendeat ex animo noſtro probari nō poſſit,niſi præſumptiuè, † iuſtiſſimè præſumitur eo iure mala fides in eo qui poſſidet aliquid 7 in quo alius fundat intentionem ſuam de iure,vel quando eſt præſumptio iuris contra talem poſſidentem, quia iſthæc iurium præcepta omnibus nota aut ſunt aut eſſe debent ac præſumuntur l.leges ſacratiſſimæ.C.de legib. vnde qui i tali poſſeſſione vel quaſi fuerit ſemper intelligetur eſſe in mala fide, id eſt, in ſciētia rei vel iuris alieni, vt in capitu. j.de præſcr. in ſexto qui ita eſt intelligendus, ſicque præſcribere non poterit vt ibi.Neque ad rem pertinuit quòd ibi dicatur eſſe poſſe in bona fide quem,quæ tamen ſibi non proderit donec titulum oſtenderit,nam intelligendus eſt ille tex. in eo qui habebat titulum putatiuum(puta quia procurator ſibi nuntiauerat titulum ſibi datum vel aliter)tunc enim re vera habet bonam fidem,quæ tamen ſibi ad pręſcribendum non ſufficit niſi titulum oſtendat quando eſt contra eum iuris præſumptio vel fundamentum iuris,nam quemadmodum de iure ciuili vbi requiritur titulus ad præſcribendū id eſt, iuſta cauſa poſſidendi quæ cenſetur ex titulo præambulo,licet ſufficiat titulus putatiuus ortus ex iuſto errore l.non ſolum, §.quod vulgo ff.de vſucap.l.quod vulgo,ff.pro empto. tamen non ſufficeret ſi oriretur ex iniuſto & fatuo errore vt dd.ll.& l.fina.ff.pro ſuo l.pro legato,l. fina.cum Gloſſ.ff.pro legato,ita quoq; de iure canonico quando deſideratur iuſta cauſa poſſidendi ad præſcribendum, & ſic titulus quod accidit quando contra poſſidentem eſt iuris præſumptio vel fundamentum iuris)non ſufficit ſola bona fides orta ex cauſa vel titulo fatuo & intolerabili, licet ſufficeret ſi oriretur ex titulo putatiuo, non fatuo vt dict.capitu.j. Itaque de iure canonico ad præſcriptionē annorum xxx.vel xl.(nam de ea loquitur dict.c. j.)regulariter non exigitur titulus verus nec etiam putatiuus,vnde indubitanter ſufficeret putatiuus ortus etiam ex errore fatuo vt dict. capitu.j.at ſpeciale eſt in caſibus quibus contra poſſidentem erat ius commune vel iuris præſumptio vt tunc titulus exigatur,ſicq; ſuf-

Mala fides pſumitur iure canonico in præſcribente contra fundamentū iuris ſed ipſa tpe purgatur.

ficeret

8 ficeret verus vel putatiuus ortus ex errore pro
babili,ſed nõ ſufficeret putatiuus ortus ex er-
rore fatuo vt diximus, Iſtud tamen ſpeciale
de quo in dict.cap.j.procedit vbi ageretur de
magno præiudicio vt ibi, ſecus ſi ageretur de
leuiore vt in cap.cum eccleſia ſutrina,de cau-
ſa poſſeſſio.& proprieta.& in cap.cum perſo-
næ,§.quod ſi tales,de priuileg.in 6.quod enim

Titulus non exigitur ad pſ. de iure canonico ubi agiſ de leui ꝑiudicio.

9 aliquis clericus per priuilegium ſummi ponti
ficis ſit exemptus à iuriſdictione epiſcopi ſiue
diœceſis,id reſpectu ipſius epiſcopi nullus ne-
gabit quin leuioris ſit præiudicij vt d.§.quod
ſi tales, Item quòd cum canonicis in electione
epiſcopi alii clerici conuicini concurrerẽt, ſi-

Intel.c.cũ perſonæ, §.quod ſi tales,de priui.lib. vj.

10 militer leuioris eſt præiudicij ut dict. capitu.
cum eccleſia,cum ibi traditis per Docto.præ-
ſertim per Aegidium Bellamerã oppoſitione.
viij.ix.x.& xj.non ſic in terminis dict.capit.j.
de præſcriptio.in ſexto.ubi quod unus epiſco
pus epiſcopalia iura in diœceſi alterius epiſco-
pi exerceat graue cuilibet homini modo ſano
uidetur, Idemque & fortius,ſi decimarũ præ-
ſtationes unde uictus capitur apprahenderet
ut ibi. Isque intellectus non ſanus modo verũ
etiam neceſſarius videtur ad dict.capitu.cum

Intel.c.cũ eccleſia, de cauſa poſſ.

11 perſonæ,§.ſin autem & §.quod ſi tales,nam in
prin.illius c.loquitur quando is qui ſe exem-
ptum dicebat habebat uel ſe habere dicebat
priuilegium per ſeſolum ſufficiens, deinde in
§.ſin autem,quando nitebatur in ſola præſcri
ptione citra ullius tituli interuentũ, tertio in
§.quod ſi tales, quando nitebatur in præſcri-
ptione procedente ex titulo inſufficiẽti ad do
minium uel ius transferendum,ſed erat ſuffi-
ciens ad præbendam uſucapiendi uel præſcri-
bendi conditionẽ ergo præſcriptio ibi contin
gere potuit uel citra ullius tituli interuentum
ut ibi §.ſin autem,& §.fin.ibi donec,&c.uel ẽt
cum tituli interuentum, ut ibid.§.quod ſi ta-
les,ut in eo tantum differentia inter illos, §.§.
ſit quod quando titulus abeſt pendente præ-
ſcriptionis probatione non tuebitur in ſua
quaſi poſſeſſione exemptionis ut d.uerſic.do-
nec, at quando titulus aderat pendente præ-
ſcriptionis probatione tuebitur in ſua quaſi
poſſeſſione exemptionis vt dict.§.quod ſi ta-
les,uerſic.pręſcriptionisq́; probatione penden
te,&c.ratio differẽtiæ, quid quando illa quaſi
poſſeſſio exemptionis erat per illum titulum
iuſtificata non eſt cur in eo non tueatur donec
iudicium proprietatis finiretur,at quando ca
rebat omni titulo non uidebitur iuſta poſſeſ-
ſio,ſed perfida & clandeſtina & contra capit.
ſecundũ de maiorita.& obedien.quæ ſeruan-
da non eſt,nec ei accommodamus eos ciuiles
effectus quos leges legitime poſſeſſioni ſolent

Præſcribi pôt exemptio de iure canonico ſine titulo.

accõmodare,ꝓſertim q̃a in his ĩcorporalibus
initium poſſidendi ipſe præſcribens à tempo-
re ſcientiæ & tolerãtiæ aduerſarij vel ſuperio-
ris cœpiſſe videtur l.ſecunda, C.de ſeruitut. l.
penulti. ff.eodem.† ergo qui dicit ſe exemptũ 12
ẽt ſi geſſerit ſe pro libero,& exẽpto adhuc ta-
men non probat ſe conſtitutum in quaſi poſ-
ſeſſione exemptionis prætenſæ quandiu non
oſtendit ſuperiorem illum in cuius præiudi-
cium tendebat illa quaſi poſſeſſio id ſciuiſſe,
& toleraſſe,ſicq́; initium poſſidendi tunc de-
mum naſci videtur cum ſuperior ſcire,& pati
cœpit uel cum ille titulum nactus fuit,quia iſt
hæc paria ſunt,l.ſi ego, §.primo,ff.de publi.ibi
per patientiam fortè uel per traditionem,l.j.
§.fina.ff.de ſeruitu.ruſticorum prædiorum no
tant Gloſſ. & omnes in d. §.primo. Paulus co-
lum.penulti.& Florianus colum.penult. in d.l.
ſeruitutes,ff.de ſeruitu. Quinimo vt iſte con
ſtitueretur in tali exemptionis quaſi poſſeſſio
ne ſine titulo non ſufficeret quod ſe ſemel vel
vnico fortè die pro exempto geſſiſſet etiam
ſciente ſuperiore, ſed præterea oporteret ꝙ il
le ſuperior huic, quaſi poſſeſſioni conſenſum
& patientiam accommodaſſet diu,uel ſaltem
aliquandiu,& per plures actus uel uices, argu.
capit.cum eccleſia Sutrina,& quæ ibi latè ha-
bentur per Aegidium perq́; Imolam Abb. &
alios. Aliter enim in manu cuiuſq́; ſubditorũ
eſſet in quaſi poſſeſſionem exemptionis proſi
lire,& dicere ſuperiori ſimul ac iſtud ad aures
tuas peruenit ego cœpi conſtitui in quaſi poſ
ſeſſione exemptionis,& in ea ſum tuẽdus, qđ
ridiculũ foret, Quinimo à ſua poſſeſſione iu-
riſdictionis quam ſuperior ille in illum qui ſe
exemptum dicebat habebat non aliter ceci-
diſſe videbitur,quàm ſi diu,ſed ſaltem aliquo
tempore iudicis arbitrio æſtimando patere-
tur ac toleraret illum gerere ſe pro exempto
argumento text. in l.j.C.de patr.poteſta.l.cir-
ca eum,ff.de probation. & quod in ſimili ex
communi ſententia reſoluit Iaſ.in l. naturali-
ter,§.nihil commune, numero 84. ff.de acqui
ren.poſſeſſion. Iaſ.in l.prima,colum.fin. C.de
ſerui.fugit.Gloſſ.Paul. & Alexan. in l.ſi de eo,
§.primo,ff.de acqurẽ.poſſeſſione, & quod no
tat Glo.in d.l.j.de patr.poteſta. & plenè Bart.
in l.prima,§.hoc interdicto,& §.fina. ff.de iti-
nere actuq; priua.† Neq; abſimile eſt, ꝙ etiã 13
ſi princeps habeat fundatam intentionem de
iure in re aut cauſa qua de agitur, & ĩ qua ad
uerſarius poſſeſſionem diutinam habebat, ad
huc tamen non poteſt incipere à manus inie
ctione,nec poteſt etiam ex priuilegio fiſcali il
lum à ſua diutina poſſeſſione deturbare, vt
ex communi opinione reſoluunt Iaſ. in præ-

Ex exemptionis ĩ poſſeſſiõe q̃n quis eſſe videatur.

Actor fundans ĩtẽtionẽ de iure non poteſt incipere ab executione cum cõi.

lu.feudorum numero 50. Idem Iaſ.in l.ij.nu-
mero 176.C.de iure emp. Bartol.poſt Bar-
tho.de Barulo quem ipſe allegat in l.j.C.de cõ
ductoribus prædiorum fiſcaliũ,lib. x.per text.
ibi qui bene probat hanc partem Couarr.ua-
riarum reſolution.libro j.capitu. xvj. numero
nono Ioannes de Platea in d.l.ij.de iure emp.
Hoſtienſis in capitu.dilectus,de offic.ordina.
& ibi Ioannes Andrę. & Antonius de Butrio
columna j.numero tertio.ij.notab. per textũ.
ibi qui ait & etiam Hoſtienſis id notandum eſ
ſe contra principes qui contra,l.legi. C.de pe
titio.hæredi.volunt ut ſibi titulus oſtendatur
ab eo qui eſt in poſſeſſione eius rei, vel iuris
quo de agitur, nam contra ius eſſe ipſi contẽ
dunt nec in fiſco quicquàm eſſe ſpeciale,idem
tenet Franciſ.Card.ibid.notab. iiij. & alij plu
res quos refert Ioannes Lup.in capitu. per ve-
ſtras,de donatio.inter virum & vxorem ij. no
tab.verſi.ſed pulchra,numero 47.ſequitur no
uiſſimè Petrus Artus ab otalora ſenator re-
gius digniſſimus ingenio fœlix ac eruditione
nobilitatus in ſuo tracta. nobilitatis Hiſpa-
nicæ pagina 227.numero ſeptimo alleg.Glo.
in l.res quæ, ff.de iure fiſci, & in l.final.C.eodẽ
titu. & in l. in litibus,vbi etiam Bartol.C. de
agricol.& cenſi.lib.xj. Guido Papæ quæſtione
ccclxvj. per textum.in capitu.j.ſi de feud.inue
ſtitu. inter dominum & uaſallum lis oriatur,
nam & fiſcus ipſe in re dubia utitur iure com-
14 muni † niſi peculiare priuilegium in re uel iu
re quo de agitur reperiatur habere ſecundum
eundem Artium, & Couerru. vbi ſuprà De-
cius conſilio quinto per totum, Idem Decius
in l. ex teſtamento, C.vnde liberi,Alciatus li
bro quarto paradoxorum capitu.decimo An
dre.Tiraquell. de vtroq; retract. Gloſſ. xiiij.
numero 93. Crotus in l.nemo poteſt,ff.de le-
gat. primo numero 18. & ibi Ioannes Anni-
bal. numero 369. Decius in l.hac conſultiſſi-
ma,per tex.ibi C.qui teſtamen.facere poſſunt
Iaſ.in l.ſicut,numero decimo,C. de teſtamen.
mili.Fulgoſius,& Paulus Caſtren.in dict.l.hac
conſultiſſima, Franciſc. Ripa numero 52. in
d.l.nemo poteſt,per textum in l.j. C. de petit.
hæredita.& in l.in fraudem, §.fina.ff.de milit.
teſtamen. ibi,quia generalis erat illa determi
natio, & licet Ioannes Lupi vbi ſuprà, & non-
nulli eorum quos ſuprà retulimus videantur
hoc intelligere quando fiſcus nõ habebat fun
datam intentionem de iure in ea uel iure de
quo agebatur, tamen ipſorum pleriq; hoc ge
neraliter admittunt minimè diſtinguentes,
quòd tamen intelligendum eſt, dum modo
ille qui in ſua ſe ſe poſſeſſione tuendum eſſe
contendebat, & contra quem princeps ha-
bebat ſuam intentionem fundatam de iure
re vera eſſet in poſſeſſione vel quaſi poſſeſſio-
ne illius rei,vel iuris de quo agebatur, id quod
non per vnicum actum aut per temporis mo-
mentum contingit, ſed quando fuit in illa 15
quaſi poſſeſſione per tantum tempus quod ſuf
ficeret ad inducendum conſuetudinem vt vi-
detur voluiſſe Antonius Butrius in dict.cap.di
lectus, de officio ordinarij.ij.notab.vel ſi diu
ſterit in illa quaſi poſſeſſione vt probat dict.l.
prima.C.de patria poteſtate,verb.diu, vbi per
Gloſſ.& Doctores:quod verbum demum poſt
ſemeſtre tempus verificatur ſecundum Abba-
tem,numero.49.in fin.in capitu.cum eccleſia
ſutrina,de cauſa poſſeſſio.& proprieta. per c.
ſecundo de conceſſione præben.denique hu-
iuſmodi temporis menſura ſeu diffinitio non
tam lege præſtituta eſt quàm iudicis arbitrio
relicta vt per Gloſſ.in l.prima.C.de ſeruis fu-
giti.vbi Iaſ.colum.fina.idem, numero.84. in l.
naturaliter,§.nihil commune,ff.de acquiren-
da poſſeſſione Glo.Paulus Caſtren.Alexan.&
alij in l.ſi de eo, §.primo.ff.eodem titulo per
Aegidium Bellamer.Anto.Butri.Imolam,Pa-
normita. & alios per text.in dict.capitu.cum
eccleſia ſutrina,de cauſa poſſeſſio.& proprie-
ta.itaque hoc vnum certum fixum ac nemini
ſuſpectum eſſe debet,vt is qui eſt in poſſeſſio-
ne vel quaſi poſſeſſione alicuius rei vel iuris,
licet contra ſe ſit fundata iuris intentio ſit in
ea tuendus pendente ſuper proprietate illius
rei vel iuris lite mota,licet per quanti tempo
ris curſum vel per quot actus ſeu vices in tali
quaſi poſſeſſione conſtitutus videatur non ſa-
tis certum ſit cum vt tam edocti ſumus non
tam id lege certa definitum quàm iudicis ar
bitrio relictum ſit,qui varijs ex cauſis variè ar
bitrari liberum erit, quibus ut magis munita
ſint,iungenda ſunt quæ diximus ſuprà in j.&
ij.cap.præceden.

Tenendo iſtam partem,tunc ad cap.ad de- 16
cimas,de reſtit.ſpolia.& ad cap.cum perſonæ,
de priuileg.in ſexto uerſic.quòd ſi tales quæ
faciunt in contrarium reſp.erit non procede-
re in eo qui erat in poſſeſſione legitima uel
quaſi poſſeſſione illius rei uel iuris quo de age 17
batur, ſed tantum quando in tali poſſeſſione
uel quaſi re uera non erat licet ſe eſſe iactaret
uel ſi erat uitioſa erat illa poſſeſſio uel quaſi
ac illegitima ut utrobiq; rectè intuenti ſatis
probatur præſertim in d.§.quod ſi tales,ibi, p
ſcriptioniſq; probatione pendente,&c.legiti-
ma autem poſſeſſio uel quaſi tunc demum ui-
detur etiam ſi contra poſſidentem uel quaſi
ſit fundata intentio iuris,uel ſit iuris præſum-
ptio quando talis poſſeſſor uel quaſi habebat
titulum,

Fiſcus regulariter. utitur iure cõi.

Poſſeſſio uel quaſi quanto tẽpore in ea quis conſtituatur cõtra fundantẽ de iure ſuã intentionem.

Intelle. c. ad decimas, de reſt. ſpoli.

Intelle.c. cũ pſonæ §.quòd ſi tales de præſcr. libro ſexto.

titulum, vel quando citra titulum ceſſante tamen mala fide diu vel tempore idoneo iudicis arbitrio ſtimando fuit in illa poſſeſſione vel quaſi, primum probatur in dict.cap.cum perſonæ dict.verſic.præſcriptioniſq; &c. alterum verò ſatis edocemur ex tradis ſuperius, aliud eſt enim quærere an quis ſit in ea poſſeſſione vel quaſi, aliud vero quærere per quantum tẽpus in ea conſtitutus videatur vt ſi in ea legitimè conſtitutus ſit procedat quod diximus, ſin minus ſecus, in ea autem legitimè conſtitutus videtur, vel ex idoneo temporis curſu vel ex tituli interuentu titulum autem accipere debemus non tantum qui ab eo qui poteſtatem cõcedendi haberet datus eſſet, tunc enim cũ ſtatim ius plenum quæſitum eſſet res indubitata foret, ſed etiam ille qui à non domino vel ab eo qui poteſtatem concedendi, non haberet, datus eſſet ſine mala fide accipientis & ſine inculpato & ſupino iuris errore quale eſſet cum procurator accipientis ſe ei titulum idoneum impetraſſe mentitus fuit vel etiam titulum ei tradidit falſum tamen iuxta l.non ſolum, §.qđ vulgo, ff.de vſucap. l.quod vulgo, ff.pro empt. l.pro legato, & l.fina.cum Gloſſ. ff.pro legato l.fina.ff.pro ſuo in his enim caſibus ac ſpeciebus & ſimilibus is qui talem titulum habebat & eius cauſa ſeu occaſione in tali poſſeſſione vel quaſi conſtitui cępiſſet vel ea re ſeu iure vti cępiſſet vel ſtatim vel longe breuiore tempore in ea poſſeſſione vel quaſi legitimè conſtitutus videretur quàm ſi nullum titulum haberet idoneum ad præſcribendum, vt planè probatur in dict.§.quod ſi tales, vt quantum ad hunc effectum vt talis poſſeſſor, uel quaſi tueatur in ea poſſeſſione uel quaſi talem titulum idoneum ad præſcribendum habere vel nõ habere, ideo intereſt, quia illum habens lõgè breuius & facilius in ea poſſeſſione uel quaſi conſtituitur & tuetur quàm ſi titulo careret ac eum non haberet ſed tantum bonam fidem pſumptam ſeu ueram.

18 Ex ſuperioribus infertur an leges ac pragmaticæ huius regni quæ loquuntur in poſſeſſione uel quaſi poſſeſſione illius Hiſpanæ nobilitatis quæ uulgo (hidalguia) uocatur ita accipiendæ ſint & ad hanc interpretationem accõmodendæ, ut ſi is qui ſe nobilem (ac hidalgũ) dicit ſit in poſſeſſione uel quaſi huius nobilitatis conſtitutus, altero ex his duobus modis proximè relatis, ſcilicet uel per titulum à non habente poteſtatem concedendi habitum ceſſante tamẽ mala fide, uel per legitimam quaſi poſſeſſionem temporis idonei, ſi inquam is à populis uel fiſcali ſit captis pignoribus exactus ſeu collectatus ac matriculæ adſcriptus (quod Hiſpanæ) ſer emoadronado y prendado (dicitur) & ſuper proprietate huius nobilitatis ſeu hidalguiæ lis agatur, an interea in ſua quaſi poſſeſſione nobilitatis tuendus ſit, & vſibus forenſibus per totam ferè Hiſpaniam obtinuit tuendum non eſſe, ſed pendente lite collectandum eſſe, vt teſtantur Arcius ab Otalora vbi ſuprà & Ioannes Lupi. ubi ſuprà & nos ſæpiſſimè uidimus, & idem teſtatur epiſcopus Conarru.lib.j.uariarum reſol.cap.xvj.numero vndecimo.

Hidalguie, uel nobilitatis in poſſeſ. qui eſt an ſi lis ei de nobilitate moueatur ſit in ſua poſſeſ. tuendus.

† huiuſq; practicæ occaſio profecta 19
eſt à lege ſexta titulo delos fidalgos, libr.iiij. ordinamen. cuius verba ita habent, y mandamos que todos los otros pechen y paguen no embargante que traigan pleitos pendientes ante los del nueſtro conſejo o ante los oydores dela nueſtra audiencia o ante otros quales quier iuezes no enbargante que digã queſtan en poſſeſſiõ de hijos dalgo, ca nueſtra merced es queſtos tales pechen, haſta que ſean dados por hijos dalgo por ſententia en nueſtra core ſegun el tenor y forma dela dicha ley, pero ſi en la ciudad villa, o lugar donde aora mora eſte que ſe dice hijo dalgo que aora nueuamente es demandado por el concejo que peche ſi ſu abuelo o ſu padre moraron enel lugar donde es aora la contienda o ay cerca en la comarca y nunca pecharon por dezir que eran hijos dalgo y tan poco a pecho eſte ſu hijo o njeto nueſtra mreced es que en tal caſo eſte no peche. ſaluo ſi fama es que ſu padre o abuelo no eran hijos dalgo o no deyaron de pagar por hijos dalgo, ſino por ſer acoſtados de algun cauallero o de eſcudero o de algun monaſterjo igleſia o por otra razon alguna no pecha ſen mas no por ſer hijos dalgo.

Intel. 6 titu. de los hidalgos lib.iiij. or.

20 † & cũ eadẽ lege cõcordat formaliter prag. regis Henrici iij. q̃ Tauri cõdita fuit octauo die Auguſti anno 1488. & eadem poſtea confirmata fuit in oppido quod Tordeſillas nuncupatur 15. die Aprilis anno. 1403. itaq; poſtquã dictæ leges definierunt illam nobilitatem ſeu immunitatem ſeruandam eſſe illis qui per ſententiam fuerunt nobiles ſeu hidalgui declarati, & illis qui tali immunitate tanquàm notoriè nobiles gaudebant quod eædem leges intelligerunt nõ ſolum in proprietate, ſed etiam in poſſeſſione, ut etiam tales nobiles his duobus caſibus in ſua quaſi poſſeſſione immunitatis tuendi eſſent, ut patet illis uerbis earum legum. E ſi deſpues dela tal ſentencia ſtubieron reſtan en poſſeſſion de fidalgos, que aſtos tales ſea guardada ſu franquaca e libertad, poſtquam inquam dd.ll. hoc ſic definieruut excipiunt ut reliqui vectigalium præſtationi ſint obnoxij, ſicque ea immunitate deſi-

Intel. pragm. regis enrici & prag. anni 1403.

neut

nant gaudere etiam ſi dicant ſeq; nobiles ſeu hidalgos iactent & huc vſq; bene probatur dicta practica nonq; iniuria deduceretur ab illis legibus niſi in iiſdem ſtatim ſubſequerentur illa nerba (pero ſi en la ciudad,&c.) quorum verborum ſenſus eſt, quòd licet omnes illi qui non ſunt per declarationem ſententiæ, uel notorietatem indubitanter nobiles teneãtur (etiam ſi ſe nobiles eſſe dicãt & hac de re lis pendeat) ſubire onera vectigalia tamen ſi ipſi qui ſe nobiles dicunt eſſe & ipſorum patres & aui in eodem oppido vbi quæſtio uertitur, uel etiam in alio conuicino, uel nõ multum diſtante fuerunt quaſi titulo, & cauſa nobilitatis in quaſi poſſesſione exemptionis ſicque talia onera non ſubibant tuendi ſunt quaſi poſſesſione non ſecus, quàm illi qui per ſententiæ declarationem, uel etiam notorietaté nobiles erant & reputabantur, ita expreſſum eſt in dd. ll. & hi omnes tres caſus vt uerificétur neceſſe eſt vt probatio in continenti li offeratur, & detur ab eo qui ſe exemptum dicit admittatur, & interea contra ſuam quaſi poſſesſionem munera, vectigalia, ſeneraria ſubire non cogatur. Aliter enim itum aperte eſſet contra mentem, & nerba dictarum legum, nam & is qui eſt in tali poſſesſione etiam aduerſum eum qui fundatam habebat intentionem de iure eſt in ea tuendus prætextu notorietatis vel ſententiæ, ut docet eleganter Ioan. Faber in §. retinendæ, inſtitu. de interd. colum. pen. & fi. cum quo diximus ſupra eſſe cõmunem opinionem.

Vnde cũ in dd. ll. ſint iſti tres caſus æquiparati, quòd pro eo ſit ſententia, nel quòd ſit notorietas, uel quod ipſe, & pater & auus eſſent in eodem loco vbi quæſtio erat, vel alio non multum diſtanti in tali quaſi poſſesſione exéptionis. ſequitur quòd vt ſententia vel notorietas, ita quoque illa quaſi poſſesſio efficiet, vt ingreſſus collectandi: & munera vectigalia & eraria ſubeundus ceſſet, & impediat, ſi hac de re probatio huius rei offeratur.

21 †Idemq; erit iure nouo etia ſi ea quaſi poſſesſio per ſolos annos viginti probeť ut in pragma. regis Ioannis ſecundi, data in Legionenſi ciuitate in volumine pragm. fol. 172. cum qua conc. pragm. regis Ferdinandi catholici cognomine data Cordubę, quæ collocata eſt eodem volumine fol. 176. quæ quidem leges arbitratæ ſunt p viginti annos diu in tali quaſi poſſesſione ſtetiſſe videri, idq; ad tuitioné qua de agimus ſufficere alludentes ad dict. l. j. C. de patria poteſtate cum ſupradictis, & ꝙ dd. ll. aiunt id procedere quando is in ſua exéptionis nobilitate turbabať in eodem oppido vbi ea potiebatur, uel in alio non multum diſtanti, nulla alia ratione dici potuit, niſi ꝙ longe æquius eſt talem quaſi poſſesſionis probationem ibi admitti, quàm in oppidis remotioribus, quia ibi & breuius ea probatio in continenti haberi poterit, & certior ſanè erit † quia ex longinquis regionibus fides incertior plerunq; eſt argumento, l. peregre, & quæ ibi traduntur, ff. de acquiren. poſſesſion. ſic accidit illi qui aſſerit in alia prouincia accepiſſe libertatem & dato ſibi termino ad hoc probãdum nullo modo probat, §. ſi vero in alia prouincia in authen. de tell ib. colum. vij. & ex longe lateq; diffuſo tractatu terrarum commeátiũ nunciorum. Impeditur celeritas, & ſæpe in relatione geſtorum oritur varietas ca. cum longe lxj. diſtin. & rei veritas nonnũquàm mutatione prouinciæ obſcuratur, § j. xciij. diſtin. & aliqui inuadunt res eccleſiæ dicentes ſibi à principe remote conceſſum & cum de hoc quæritur apparet veritas in contrarium c. de rebus, duodecima quæſ. ſecunda, & multoties dicunt litigãtes ſe habere teſtes extra prouinciam cauſa differendi cum non habeant. c. ſtatutum, & ibi Glo. in §. pen. de reſc. libr. vj. hinc non creditur tranſmarinis aſſerentibus ſe eſſe clericos niſi probent ſe legitimè ordinatos c. j. de cle. pereg. nec illi crediť aſſerẽti cũ mandatis principis venire, l. viij. de mand. princ. & ex lõginquo veniẽtes turpi colludio nũciãt falsè letitiam dicentes ꝙ bella deſerũt, & victoriæ oriunť vt q̃rant ex miſſeris pretia gaudij, C. de pub. let. nũcia. l. viij. Idẽ & dicẽť in illis q cum ad hoſtes transfugerunt teneri ſi dicunt quòd cognuſcunt multos latrones, & quòd monſtrabunt multos transfugas, quia non creditur eis, l. non omnes, § fina. ff. de re milita. & illi qui ad mortem damnatus cauſa differendi ſupplicium petit ſe ad regem miti dicendo ſe habere quod principi conſulat ſalutis ipſius cauſa, l. ſiquis forte, ff. de pœn.

Item vxori cuius maritus eſt in longiquo, nam non debet credere ſtatim eius mortem, capitu. in præſentia, de probation. in authenti. ut lic. matr. & auiæ, §. quod autem, collatio. octaua. l. vxor, C. de repud. & in authenti. hodie, eodem titulo, cap. j. vigeſimaquarta quæſtione ſecunda. l. nec non, C. de capti. ſicque dictæ pragmaticæ ideo ſe reſtringunt ad eundẽ populum vel contiguum ſeu parum diſtãtem quòd ea res plerunque populis longe diſtantibus nota eſſe non ſolet.

22 Denique † cum nulla alia ratio, quàm ſuperior reddi hac in re probabiliter ac veroſimiliter poſſit, vti pro expreſſa ac nominata haberi debeat, certum eſt, Gloſſ. communiter

[Margin notes:]

Intel. pragm. Legionenſis & prag. regis Fernãdi.

Fides incertior ẽ ĩ his quæ ex remotis regionibus referuntur.

Lex diſponens aliquid gratiã certitudinis,

vel proba tionis nũ quã intel ligit di-- diſponere formaliter.

ter approbata in l. quamuis, C.de fidei. vbi ꝑ
Iaſo. poſt alios & per eundem in authen. quas
actiones, C.de ſacroſanct.eccleſ. per Andr.Ti
raquel.de reu.donat. verbo libertis, numero
64. per eundem de retract.§.nono. Vnde cum
certioris, & breuioris probationis habendæ
cauſa ſtatutum per illas leges intelligatur vt
ea probatio quaſi poſſeſſionis in eodem tan-
tum oppido vbi lis agebatur, vel in alio non
multum remoto admittatur, non ſic in aliis
longè remotioribus ſupereſt, vt ſi ex alio op-
pido etiã remotiori æquè certa aut forte cer-
tior, & æquè breuis aut etiam breuior ac ti-
cior probatio haberetur admittenda eſſet, cũ
leges, quæ aliquam rem aut qualitatem pro-
bationis ac certitudinis cauſa tantum deſide
rant nunquàm aut raro intelligantur forma-
liter argumen.l.primæ.§.fina.ff.de dote præ-
legat.l.j.vbi optimus tex. & ibi Iaſ.& Alexan.
colum.ij.poſt alios, ff.de liberis, & poſthumis.

Legis ratione ceſſante in particulari an ceſſet ipſa lex.

23 l.certum, ff.ſi certum petatur. † licet in con-
trarium faciat quia quando lex eſt generalis
tunc etiam ſi eius ratio ceſſet in indiuiduo,
uel in particulari adhuc tamen lex non intel-
ligitur ceſſare, l.prima, §.cauſa, ff.de ædil. edic.
l.prima.ad finem.ff.de minorib.l.proſpexit, ff.
qui & à quibus.tradunt And.Tiraquel.de cau
ſa ceſſante parte ij.limitatione xxxij.Areti. in
l.ſecunda columna quinta, ff.de vulga. cogita
tamen circa hoc vltimum, quia nõ firmo.

Sed dum Ioan. Lupi, & Couar.vbi ſupra ſen-
tiunt dd.tres leges regni iuri communi vel cõ
ſonare vel proximè accedere, quod & firmat
d.Ioannes Artius vbi ſupra id nobis quoque
placet, dum autem per eas perq́ue ius com-
mune ipſi intelligunt vt is qui in ea nobilitatis
exemptionisq́; quaſi poſſeſſione diu & abſq;
vitio erat, ſi ei ſuper eadem nobilitate à fiſco
uel populo vbi degebat lis moueretur nõ eſſet
tuendus lite pendente, ſed quòd poſſet turba
ri in ſua quaſi poſſesſione, vel etiam omnino
deijci id (& ſi agnoſcamus vſibus forenſibus
receptum eſſe) tamen longe alienũ à mente
& ſenſu tam iuris communis quàm regij no-
bis videtur, & ſatis pernicioſum ac calamito-
ſum, nam & ſi maximè quis per ſententiam eſ
ſet hidalgus, aut exemptus declaratus, rur-
ſus ac rurſus poſſet à populis turbari à ſuo iu-
re nobilitatis per pignorum captionem, & ꝑ
matriculæ inſcriptionem, perq́ue munerum
vectigalium ac erariorum exactionem, & cũ
ſe nobilem allegaret per ſententiam, oſtende
retq́; ſententiam (quam executoriam nuncu
pamus,) eam falſam, aut minus authenticam
ſeu publicam, & fide dignam poſſet populus
cauſari, interimq́ue ille pateretur moleſtiam,
& poſtquàm lis hac de re finita eſſet, rurſus ac
rurſus hidalgus ſeu nobilis ille in eandem litẽ
& ueluti laqueum reciderat, quoties populus
eandem moleſtiam ei uellet inferre, quod q̃
longè à noſtri regij, & etiã iuris cõmunis ſen
tentia declinet euidentius eſt, quàm longa cõ
tentione egeat, probatq́; pragm. regis Ioan-
nis.ij. 189.in ordine fol. 172. condita ciuitate
Legionẽſi ibi e agora ſabed. &c.dũ ait ſibi ſtu
dio eſſe huiuſmodi nobilitatem fauore, proſe-
qui, augereq́; &c. quid enim ſi nobilis noto-
riè, uel per ſententiam eam in archa non ha-
bebat ſed remotiore in loco, quid ſi cuſtodiæ
cauſa apud fidum amicum qui longè aberat,
certè in his ſpeciebus, & ſimilibus interea mo
leſtiam ſecundum ſuprà dictos pateretur lon
gè præter mentem iuris communis, & regij.

Deniq; cum populus ipſe prouocat ad litẽ
eum nobilem qui ibidem degebat atque erat
iam diu in quaſi poſſesſione exemptionis, &
in ipſo litis ingreſſu, vel etiam ante eum, vel à
ſua poſſesſione deiecit, vel turbauit captis pi-
gnoribus, eumq́; in matricula plebeiorum in-
ſcribendo, non dubium eſt, quin vim feciſſe,
atque iniuriam intuliſſe videatur, iuxta l.vim
facit, ff.quod metus cauſa, nam & ſi populus il
le vel fiſcus fundatam habeant intentionem
de iure contra illum nobilem, tamen cum ille
ſciente & patiente populo diu fore in ea quaſi
poſſesſione exemptionis, licet contra ſe habe
ret præſumptionem & fundamentum iuris,
ab ipſomet populo minimè potuit turbari, qa
licet regulariter (vt quidam putãt) talis quaſi
poſſesſio eo ipſo quod eſt contra præſumptio
nem & fundamentum iuris vitioſa præſuma-
tur, tamen id uitium purgatur per ipſius popu
li ſcientiam, patientiam, & tolerantiam lon-
gam, quæ facit vt iam illius quaſi poſſesſio iux
ta, legitima, & omnis vitij expers intelliga-
tur, & ita limitatur dict.cap.ad decimas, de
reſtit.ſpo.libro ſexto & dict.capitu.cum per-
ſonę, de priuileg.eodem libro vt ſuprà cap.in-
cip.annuæ docemur ex communi reſolutione
quod not.quia id noſtri maiores non ſatis ꝑ-
cepiſſe videntur, ideoq́; vſibus forenſibus non
raro obtinuit contrarium vt & ſentit vbi ſu-
pra d. Ioannes Artius, ſed noſtra ſententia &
iure communi indubitanter verior eſt & à iu
re regio non deſtituta, quinimo eam probat
d.l.vj.titulo de los fidalgos lib.iiij.ordinamen.
& d.pragm.data, en leon y la dada en tordeſil
las dum volunt quòd ea quaſi poſſesſio per an-
nos xx.continuata ſeruetur & tueatur in op-
pido illo ubi nobilis ille degebat quaſi popu-
lus ille per tam longam patientiam ſibi præiu
dicaſſet & quaſi poſſesſionẽ illius iuſtificaſſet

Neque

Neque ad rem pertinuit text. in l. vni. iun-
cta Gl. C. de reis poſtulatis lib. x. qui in contra
riam noſtræ ſententiam adducitur per Ioan-
nem Lupi in rep. cap. per ueſtras. ij. not. verſic.
ſed pulchra, numero. 46. de dona. inter virum
& vxorem & per Ioan. Artium in ſuo tract. Hi
ſpa. nobili. pagi. 228. & per Couarru. vbi ſuprà
quia tex. ille cum ſua Gloſ. ſufficienter probat
noſtram ſententiam tantum abeſt vt contra-
riam tueatur, ait enim reum poſtulatum ſeu
accuſatum ad nouam dignitatem promouen
dum non eſſe, priſtina tamen dignitate negat
exuendandam eſſe aut priuandum, ſic ergo & in
ſpecie noſtra cum noſter nobilis de ſua quaſi
poſſeſſione nobilitatis tuenda & conſeruanda
non etiam de noua dignitate aſſequenda ege
rit, audiendus eſt, inq; eo ſtatu tuendus.

24 Vnde quæri ſolet ſi ei qui in ea ex emptio-
nis ac nobilitatis quaſi poſſeſſione erat lis mo
ta fuerit ſuper nobilitatis proprietate & nec
etiam in poſſeſſorio vlla ſententia lata fuerit,
an interea is poſſit obtinere eos honores, ac
munera quæ ex lege vel conſuetudine ad nobi
les tantum non etiam ad plebeiōs pertinebāt,
(idq; retenta opinione eorum qui contendūt
lite pendente eum ab illa quaſi poſſeſſione no
bilitatis exuendandum) & hac in re Couarru. d.
lib. j. reſol. cap. xvj. numero. 11. tenet lite tali pē
dente admittendum non eſſe ad tales hono-
res, licet fateatur non quoque eſſe priuandum
ea dignitate & honore quem iam obtinebat
tempore litis motæ, mouetur; quia accuſatus
de crimine iure tam canonico quàm ciuili ad
nouos honores ac dignitates promoueri non
debet l. reus delatus, ff. de muneribus & hono-
ribus l. ſi vt proponis, C. quando prouocare
nō eſt neceſſe cap. omnipotens, de accuſa. l. qui
ſtatus, ff. de re mili. l. qui de libertate, ff. de libe.

Hidalgus uel nobilis lite pendēte an ad munera nobilium poſſit eligi.

25 cau. † quia accuſatione ineunte onerata eſt opi
nio accuſati, ſicque affecta infamia facti Glo.
& Doctores in dict. cap. omnipotens, Gloſſ. in
cap. fina. de teſtibus Gloſſ. & communiter Do
ctores in l. qui à latronibus, §. j. ff. de teſtamen.
vbi Aretinus, Paulus & alij poſt Bartolū & a-
lios l. ſecunda vbi Ioannes de Platea. C. de di
gni. libr. decimo l. prima vbi per Gloſſ. & Doct.

Accuſatione pendente oneratur fama accuſati.

26 C. de reis poſt. eodem libro. † & tamen talis
reus poſtulatus ineunte accuſatione non exu-
datur ea dignitate ac honore quem obtinebat
tempore inſtitutæ accuſationis, ut tenent Gl.
& communiter Doctores in dict. l. vnic. C. de
reis poſtu. libro decimo per l. libertus, §. in q̄-
ſtionibus, ff. ad municip. & tradunt Doctores
in locis ſuprà citatis, ſi ergo & in ſpecie no-
ſtra per interuentum inquit huius litis de pro
prietate nobilitatis licet honores tunc obten
ti non euaneſcant, tamen denuo in nouis ho-
noribus, ac dignitatibus inueſtiendus ac de-
corandus non eſt.

Accuſatione pendēte nō exuuatur accuſatus ſua dignitate.

Quid dicendum? & quidem cum (vt ex ſu
perioribus docemur) is qui i nobilitatis quaſi
poſſeſſione longæua eſt abſque uitio in ea tuē
dus ſit quandiu lis durat, non uideo cur nouo-
rum honorum expers cenſeatur præſertim cū
ex integro eum habendum eſſe pro nobili d. l.
vj. titulo delos hidalgos lib. iiij. ordinamen. in-
terea voluerit & etiam d. l. regis Henrici alter
enim liberum eſſet cuiq; talem litem mouen-
do huic nobilitatis poſſeſſioni damnum gran
de inferre, quod in ciuile eſſet, diuerſum eſt in
accuſato de crimine cuius nomen inter reos
receptum eſt ob infamiam factive de ſe pater;
pro nobis tex. in cap. j. ut lite pendente, & alia
iura quæ aiunt non ſolum lite tantum mota;
ſed etiam ſententia condemnatoria per in-
teruentum appellationis ſuſpenſa reum poſtu
latum ſuum ſtatum illæſum ſeruare d. l. qui à
latronibus, l. eius, §. fina. ff. de teſtam. Iaſ. in l. j.
col. iii. ff. de re iudi. Abb. numero. 14. in capit.
ſæpe, de appel.

Deniq; ſi † exiſtenti in longa quaſi poſſeſ- 27
ſione nobilitatis ſciente, & patiente populo,
populus ipſe inferat litem ſuper proprietate
nobilitatis eumq; nobilem turbet ac ſpoliet;
puta captis pignoribus atque diſtractis ad mu
nera plebeiorum ſubeunda, & poſt litem con
teſtatam nobilis ille vellit poſſeſſorium moue
re, & petitorium ſuſpendere, dicens ſe ſe i ſua
quaſi poſſeſſione turbatum aut ſpoliatum, an
audiendus ſit, mouet quæſtionem, quòd ſibi
imputare ille debet, quòd cum initio poſſeſſo
rium poſſet ſuſcipere petitorium admiſit ca
pitu. j. de reſtitu. ſpoliato. præſertim cum talis
exceptio ſpolij videatur dilatoria quæ ante li
tem conteſtatam non etiam poſt proponi de-
beret, l. ita demum, C. de procurat. l. fina. C. de
exceptio. capitu. inter monaſterium, de re iu
dica. & quòd hoc caſu petitorium poſſeſſorio
ſic intentio non poſſit ſuſpendi tenuerunt Bar
tol. in l. naturaliter, §. nihil commune, in quar
ta combinatione numero 23. ff. de acquiren.
poſſeſſio. cuius opinionem ſequitur & dicit
eſſe communem Ripa ibi numero 161. ſequi
tur, & dicit communem opinionem Coraſius
ibi numero 33. Specul. titul. de poſſeſ. & peti.
§. ſciendum, verſicu. ſed pone, Antonius in ca
pitu. cum dilectus, columna decima ſupra al-
leg. Cardinal. & Imol. in clementi. vnic. de cau
ſa poſſeſſion. & proprieta. Rota eodem titulo,
deciſione iiij. Paul. conſil. 277. quia per pri-
mum lib. j. Innocentius & Abb. in capitu. ex
conſuetudine de reſtitutio. ſpoliatorum Ale-

Petitoriū ſuſpendere & ad poſſeſſoriū redire an liceat poſt lit. cōteſt. ardua quæſtio.

 xan.

xan.Socin.& Iaſ.numero 137.in d.§.nihil cõmune vbi Aretin.nume.16.& Claudius num. 55. licet Iaſ.ubi ſupra qui hanc dicit communem opinionem in contrariam inclinet.

Contrariam partem vt hoc caſu poſſit per interuentum poſſeſſori ſuſpendi petitorium tenent Paulus Caſtrenſ. & Iaſ.numero 138.& Cumanus & Socinus columna final.in d. §.nihil commune, & in hanc partem magis inclinat deciſio Rotæ vbi ſupra,& Paulus de Eleazar. & Ioannes de Lani.Innocentius & Panormitan. vbi ſupra in hanc quoq; partem quodammodo declinare videntur, & Vincentius de Hercula,nume.108.in d. §.nihil commune & hanc firmat eſſe magis communem opinionem Canoniſtarum Ripa vbi ſupra, vbi etiã Coraſius numero trigeſimotertio. Idem ſentit ſub quadam tamen diſtinctione Abb. in capi.paſtoralis,numero 34. de cauſa poſſeſſion. quod & ſentit Paulus in d.conſil.277. mouentur hanc partem tenentes per clement. vnica. de cauſa poſſeſſion. in §.fina. quæ nominatim hanc probat ſententiam, ſed tenẽtes contrariam reſpondẽt illud eſſe ſpeciale in cauſis tãtum beneficialibus, regulariter contra iure tam canonico,quàm ciuili.

Quid dicendum? & quidem ibi eſt tex. minimè ſubterfugiendus, præſertim cum ibi ſit illa ratio expreſſa,& in ſpoliantis odiũ ſuſpendere petitorium,quæ quidem ratio ibi expreſſa generalis eſt in omni ſpolio, ſicq; vtroq; iure procedere debet & i omni ſpoliatione,quia quando ratio eſt expreſſa in lege habetur pro ipſamet lege,adeo vt legis deciſio loco exẽpli habeatur,ſicq; non arctet regulam ideſt,illam rationem generalem quæ pro regula habenda eſt,ut eſt vera & communis opinio quam tenent Gloſſ.in clem.j.de electio.verb.eligatur Gloſſ.in authen. de hære.& falcid.quam dicit ſingularem Baldus in l.fina.ff.de hæredibus inſtit. Idem Baldus in l.fina.C.de liberis præter. Iaſo.in l.de quibus,ff.de legibus,numero decimoquarto Iaſo.in l.fina.C.de pact. numero duodecimo.Idem Iaſo.per tex.ibi in l.humanitatis,numero ſeptimo. Idem Iaſo.poſt Paulus Caſtren.in l.quanuis,C.de fideicom.Idem Iaſo.numero duodecimo in l.ſtipulatio hoc modo concepta,ff.de verborum obligat. Idẽ Iaſo.in authen.quas actiones,numero vigeſimoſecundo.C.de ſacroſanct.eccle. Natan.numero trigeſimoſecundo in cap.quanuis pactũ, de pactis libro ſexto Purpuratus,numero uigeſimotertio Curtius iunior,numero nono Decius,numero decimoquinto in l.fina.C.de pactis Alexan.numero 5.Cor.num.15. in dict.l. humanitatis,Iaſo.in l.tranſigere, nume.15.C. de tranſa.Ripa,numero,50.& Annibal,numer. 349.in l.nemo poteſt,ff.de legatis primo Crotus in l.ſi conſtante,in ſeptima quæſtio. Bart. lectu. ſecunda,ff.ſoluto matrimonio. Cumamanus in l.cum mulier §.primo,ff.ſolut.mat.

Præterea† ius canonicum & ciuile in vnam ueluti ſocietatem & conſonantiam coierunt regulariter, vt quod in alterutro horum iurium expreſſim deciſum ſit,in altero quoque & deciſum eſſe intelligatur & ſeruandum ſit, capitu.j.& ij.cum vtrobiq; notatis per Gloſſ. & Docto. de noui oper.nuncia. vnde cum id iure canonico nominatim deciſum ſit, nec iure ciuili contrarium deciſum expreſſim reperiatur vtroque iure id deciſum & ſeruandum videbitur. Quòd ſi dixeris quæ nam vtilitas erit per interuentũ huius poſſeſſorij lite iam conteſtata ſuper petitorio emerſi petitorium ſuperſedere cum poſſit vtrunque pariter ac ſimul agitari, reſpondeam, quia vt Horatius ait,qui binos lepores vna ſectatur in hora altero quandoq;, quandoq; carebit vtroq;, & pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus ſicque longe vtilius ac commodius poſſeſſorium per ſe quàm ſimul cum petitorio ille pſequetur, & dum dicitur hanc exceptionem videri dilatoriã negatur vel ſi agnoſcatur dicemus hoc in caſu degenerare proponiq; poſſe in odium ſpoliantis etiam poſt litem conteſtatam, præſertim cum videatur habere cauſam ſucceſſiuam, quo caſu poteſt etiam poſt concluſionem in cauſa proponi ſecundũ Bal. Ang.Alex.& alios in l.j.per tex.ibi.ff. de fer.

28 Ius vtrũque quaſi ſocietate coiſſe uideatur.

CAP. LXXXVIII.

1 *Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando.*

2 *Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio in continenti probando.*

3 *Poſſeſſorio retinendæ an obijci poßit exceptio de dominio in continenti probando dubia pugna.*

4 *Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poßit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes dubia pugna.*

5 *Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſentẽtiæ latæ inter eaſdem partes quã exceptio cuiuſque alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ contra communem opinionem.*

SVperioribus ſequens quæſtio proxima eſt† agenti remedio poſſeſſorio an obijci poſſit exceptio de dominio in continẽti probando,dubium eſt,mouet quæſtionem quod aliud eſt

1 Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi ex

ceptio dominii in cõtinenti probandi cum cõi.

eſt proprietas aliud eſt poſſeſſio, quinimo nihil commune habent l.naturaliter,§.nihil cõmune,ff.de acquirenda poſſeſſ.l.ſi quis vi,§.differentia,eo.ti.adhuc tamẽ obtinuit talem exceptionem poſſe opponi ita tenent Gloſſ.in l.ille à quo,§.ſi de teſtamento,in verbo. verba ad fin.ff. ad Trebelli.Gloſſ.Baldus, Paulus, & alii communiter in l.ſecũda.C.de edict.diui Adr.toll.Gloſſ.in l.prima.in Glo.ſecunda.C.de ordi.iudi.vbi per Doctor.Gloſſ.& communiter Doctores in l.ſi quis conductionis.C.locati.Gloſſ.in l.in condemnatione,§.fina.ff.de regu.iuris Gloſſ.in l.dolo,ff.de doli exceptio.Glo.& communiter Doctores in cap.dolo, de regul. iuris in ſexto.

2 Poſſeſſorio recuperandæ non põt obiici exceptio de dominio in cõtinẽti probando.

†Quod procedit in interdicto, & remedio adipiſcendæ poſſeſſionis, nõ ſic in interdicto recuperandæ vt tradunt communiter Doctores in l.ſi de vi, ff.de iudi.præſertim Iacobinus,numero ſeptimo & rurſus,numero vndecimo Raynerius & Bartolus, columna ſecunda in d.§.nihil commune, Ioannes de Imola in cap.j.columna fina.de reſtit.ſpoliatorum Hoſtienſis & Ioannes Andr.in cap paſtoralis, & in capit.cum dilectus,;de cauſa poſſeſſio. & proprie.Angelus, Imola, Paulus Caſtren.Cumanus in dict.§.nihil commune,& eſt communis opinio ſecundum Iacobinum vbi ſuprà, numero decimo contra Gloſſ.ibi & ibi etiam Paulus,Franciſcus de Ripa in dict.§.nihil commune, numero quinquageſimoſecundo Felinus qui plures allegat in cap.fina.de lib.oblati.Iaſ.in dict.§.nihil commune, numero quadrageſimotertio cum plur.præc.& ſeq.qui hãc dicit communem opinionem Imola & Alex. numero decimoſexto, & numero duodecimo ibidem,qui hanc firmat communem opinionem, Imola in l.ſi de eo.§.fin.ff.de acquirenda poſſeſſione Greg.Lupus in l.xxvij.titu.ij.parte tertia.

3 Poſſeſſorio retinendæ an obiici poſſit exceptio de dominio in cõtinenti probando dubia pugna.

Non†quoq; procedit in interdicto retinendæ poſſeſſionis,nam & in eodem non admittitur exceptio de dominio in continenti probãdo,hæc eſt communis opinio quam tenet Gl. in l.ſi de eo,§.fina.ff.de acquirenda poſſeſſio. quam ſequitur ibi Imola poſt Bart.& ait alibi non eſſe,ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Ripa,in d.§.nihil commune, numero 98.& Iaſ.numero.43.& Alexan.numero duodecimo & numero decimoſexto Greg. Lupus in l.xxvij.titulo.ij.par.iij verb.quele entregaſſe,& hanc firmant eſſe communem opinionẽ Ripa,Iaſo.& Alexan.vbi ſuprà quam ſequitur & communem appellat Iacobinus de ſancto Georgio in dict.l.ſi de vi, numero decimo & numero ſeptimo quam ẽt ſequitur Pau. ibi & Abbas Panormitanus in cap.in literis,de reſt. ſpoliatorum Baldus in l.incerti, columna.vij. C.de interdictis,idem Baldus in l.poſt ſententiam.C.de ſenten.column.ij.Socin.in dict.§. nihil commune,colum.iiij.Ange.in §.quadrupli.inſtit.de actio.Barr.in d.l.ſi de eo. idem in d.l.ſi de vi,ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Aretinus in d.l.ſi de eo,§.fina.qui omnes hoc tenent pro indubitato quando ꝓbatio dominij non eſſet oblata in continenti, quod & firmat Alexan.conſi.xlv.ad fin.libr.iij. viſa facti narratione. Idem Alexand. conſi. lxxxvij.quoniam omne datum, columna tertia lib.v.Corneus conſilio.ccxxvij.viſo lib.iij. Et licet iſta ſit receptior opinio tamen quando in continenti offertur probatio dominii contrarium tenent Gloſſ.in dict.l.ſi de vi, quã ſequi videntur Cinus & Bald.in d.l.incerti,Cinus in dict.l.ij.C.de edict. diui Adria. Ange. in l.dolo,ff.de doli excep. Barto. ſibi contrarius in l.ſi coloni.C.de agricolis & cenſi.lib.xj. Dinus in ca.qui ad agendum,de reg.iuris lib. vj.Antonius in dict.capitu.in literis & alii plures quos refert Ripa ubi ſuprà, numero. 98. exceptio tamen de dominio probato in continenti per ſententiam latam inter eaſdem partes bene admittitur etiam contra agentem interdicto recuperandæ, ſecundum communem opinionem de qua per Ripam in dict.numero 98.& per Iaſon. in dict.§. nihil commune,numero quadrageſimotertio,& per Alex. ibi numero duodecimo qui hanc firmat communem opinionem quod & firmant Ripa, & Iaſ.ibid.& alij plures quos ſupra retulimus.

Sicq; ſunt quatuor communes concluſiones prima,quòd agenti remedio adipiſcendæ obſtet exceptio de dominio in continenti probando, Secunda quòd non obſtet agenti remedio recuperandæ, Tertia quòd non obſit etiam agenti remedio retinendæ. Quarta, ꝙ agenti remedio recuperandæ obſit talis exceptio in continenti probanda per ſententiam latam inter eaſdem partes ſuper eadem re. 4

4 Poſſeſſorio recuperandæ obiiciatur exceptio de ſ\[oi\]a lata inter eaſdem partes ard. q.

Sed quęnam eſt ratio differentiæ inter titulum ſententiæ in continenti monſtratum qui opponi poteſt agenti interdicto recuperandæ uel retinendæ,uel titulum alium etiam in cõtinenti oſtenſum qui opponi non poteſt agenti retinendæ,uel recuperandæ remedio ſecundum communes opiniones reſpondent Doc. communiter,quòd ſi prius ſpoliaui te,deinde tu vltro iudicium proprietatis me cum aggreſſus es perque ſententiã victus fuiſti, ſi rurſus agas recuperandæ,uel retinendæ remedio æquiſſimè obijciam dolo turpiterq; te agere dum petis,quòd ſtatim reſtituturus es, l.dolo ff.de doli exception.capitu.dolo,de regu.iur. in vj.

in vj. non ſic ſi ego opponam de dominio in continenti probando per alium modum quā per ſententiam inter te, & me latam, quia cū tu poſſis probabiliter ignorare an ego eſſem dominus nec ne, iuſtiſſimè peteres rem tuam tibi reſtitui nec te rebus tuis nudatum ſpectare debere ſpatioſam dominij probationem, eandemq; incertam aut forte falſam, & ſuſpectam, eſt enim difficillima & ſpatioſa dominij probatio, vt not. per Gloſſ. & Doctor. in l. ſiue poſſidetis, C. de probation. l. is qui delti nauit, ff. de rei uendicatio. l. xxvij. ritu. ij. par. iij. ſed iſthæc iniquitas ceſſat cum vis in continenti oſtendere ſententiam latam inter te, & me quam ignorare non poſſes. Præterea illa uiolētiæ iniuria, quæ tibi intuli dum te ſpoliaui quaſi purgari videtur per tuam remiſſionem, vel diſſimulationem, argumen. §. fina. in ſtitu. de iniur. l. filio quem paret, ff. de liber. & poſthu. cum ibi late traditis per Aret. Alexan. Iaſon. & alios l. non putauit, §. ſi quis emancipatum. ff. de contratabulas, nec dubium eſt qn quaſi diſſimulaſſe ac miſſam feciſſe videar illam iniuriam mihi illatam per iudicium de proprietate poſtea vltro acceptum etiam quo ad hunc effectum vt amplius nequeam redire ad iudicium poſſeſſorium argumento capi. j. & capitu. ij. de reſtitution. ſpoliatorum, ut tradit plenè Ripa numero 72. in l. naturaliter §. nihil commune, ff. de acquiren. poſſeſſion. & ibi Iaſ. numero quadrageſimoſexto, in fin.

Quid dicendum? & mihi quidem iſthæc differentia quam faciunt Doct. communiter in locis ſuprà citatis inter titulum ſentētiæ in cōtinenti oſtenſum, & alios titulos in cōtinenti oſtēſos ſemper ſuſpecta viſa eſt, nam reuera data paritate terminorum vtrobique eadem

5 ratio eſt, † nā ſi prius te ſpoliaui deinde abſ te emti, vel donationis, aut dotis nomine eādem rem accepi, ſi poſtea tanquam ſpoliatus eandem rem à me repetere velles æquiſſimè obijciam dominij exceptionem in cōtinenti probandam per titulum habitum abs temet etiā poſt ſpolium commiſſum, per cuius tituli interuentum uitium ſpolij præcedens fuit purgatum argumento d. §. fin. inſt de iniuri. iuncto d. cap. j. de reſtit. ſpoliatorum & in cap. accepta de reſti. ſpoli. niſi uis ſaltem cauſatiua argueretur, argumento cap. ij. de reſtit. ſpoliatorum, itaque cum ſpoliatio præceſſit, & poſtea acceptum & finitum eſt iudicium de proprietate vel alius titulus ab ipſomet ſpoliato datus fuit ſpoliatori, æquiſſimè ceſſabit reſtitutio vtrobiq;, & ſic nulla hoc caſu eſt differentia data paritate terminorum inter titulum ſniæ & alium titu. ab ipſo ſpoliato ſpoliatori concessum, verum ex contrario ſi in iudicio proprietatis te ſuperaui & cum poſtea poſſideres te ſpoliaui vel turbaui iuxta l. vim facit, ff. de ui & ui ar. & tibi petenti reſtitutionē obijciam de dominio in continenti probando per ſententiam etiam inter te & me latā non ſum audiendus, nec reſtitutio tardanda eſt, quia poſſibile fuit quod poſtquā te ſuperaui in iudicio de proprietate, rurſus tibimet eandem rem conceſſiſſem, vel alio legitimo modo ad te iure dominii remigraſſet, ut in ſpecie tenēt Franciſcus de Ripa in dict. §. nihil commune, numero. 44. poſt Alexan. numero 12. cum ſeq. & ait ibi Ripa ita tenere modernos, & ita fuiſſe de mente Gloſſ. ibi & expreſſim tenet Glo. in dict. cap. accepta verbo, quia non eſt veriſimile, in fin. Id quod ſimiliter contigeret ſi ageretur de dominio in continenti probando per alium modum quàm per ſententiam, ergo longè magis placere debet op. Raynerii & Barto. in dic. §. nihil commune, columna ſecunda ad fin. & Iacobini de ſancto Georgio in d. l. ſi de vi, numero. 7. cum ſeq. & aliorum quos ſupra retulimus & rectè non diſtinguentium inter titulum ſententiæ & alios titulos quàm op. cōmunis ſuprà relata quę nullo iuſto colore eam differentiam facit, cum in eo tantum uim facere deberet, utrum titulus ſiue ſententiæ ſiue alius poſt ſpolium ſpoliatori ab ipſomet ſpoliato datus fuiſſet aut acceſſiſſet, an vero ante ſpolium, vt ſi ante ſpolium non retardetur reſtitutio ſiue titulus ſit ſententiæ ſiue alius ſin autem poſt ſpolium tunc reſtitutio ceſſet ſiue titulus ſententiæ acceſſerit ſiue alius ut d. c. ij. & iij. de reſt. ſpoliatorum.

Poſſeſſio recuperandę nō magis opponi pōt exceptio ſniæ latæ inter eaſdem partes quam exceptio cuiuſque alterius cauſæ legitimæ iter eaſdē partes habitæ cōtra cōmunē op.

CAP. LXXXIX.

1 *DEcimæ quo iure debeantur ardua queſtio.*

2 *Decimas quando eas laici habebant an alienare poſſent ardua queſtio.*

3 *Decimæ præſcribi poſſunt à laico contra laicum cū communi opinione.*

4 *Decimarum poſſeßione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus.*

5 *Decimarum poſſeßione ſi laicus à laico ſpolietur reſtituendus eſt, cum multis contra multos.*

6 *Decimas an laicus poßit præſcribere ardua queſt. Intellectus, l. i. § per ſeruum qui in fuga. ff. de acq. poſſeſ.*

7 *Decimas an poßit laicus præſcribere tempore immemoriali.*

8 *Decimæ conſuetudine an tolli poßint uel minui ardua queſtio.*

9 *Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione an ſit tolerabilis.*

10 Deci-

10 *Decimarum præſtandarum libertas quo tempore præſcribatur.*
11 *Decimarum præſtandarum liberi & exempti qua re eſſe intelligantur nonnulli monachorum.*
12 *Præſcribi loca publica, & communia nequeunt & cõſuetudine acquiri uel priuilegio poſſunt, quod lima ut infra nu. 13. cum ſeq.*
14 *Præſcriptione immemoriali quæri poſſunt loca iure gentium communia.*
15 *Veneti an mare præſcripſerint.*
16 *Veneti & Genuenſes an reliquos nauigare per ſua gulfa poſſint uetare.*
17 *Nauigatio ius regale.*
18 *Nauigatio an tempore immemoriali uel priuilegio ſubiaceat.*
19 *Occupatione quæſitum deſertione amittitur.*
20 *Venetorum mare commune maneret ea urbe deſtructa.*
21 *Occupatio quandiu durat præbet ius excipiendi.*
22 *Piſcandi ius in flumine eſt alienabile.*
23 *Ius diuinum & naturale idem.*
24 *Ius gentium primæuum quid.*
25 *Ius gentium ſecundarium quid.*
26 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum dicitur.*
27 *Ius gentium ſecundarium commutabile eſt.*
28 *Ius diuinum, naturale, gentium primæuum incommutabilia.*
29 *Hiſtoriæ uariæ.*
30 *Veneti & Genuenſes nequeunt uetare per ſuum pelagus nauigantes.*
31 *Mare nunquam deſit eſſe commune.*
32 *Hiſpani, aut Luſitani, aut Veneti, aut Genuenſes nunquàm mare ſuum præſcripſerunt.*
33 *Præſcriptio ceſſat inter exteros.*
34 *Aquarum uſus communis.*
35 *Homo homini prodeſſe tenetur.*
36 *Loca iure gentium communia non quæruntur conſuetudine contra Doctores.*
37 *Terrarum & uolatilium & terreſtrium & aquatilium acquiſitio & etiam fluminum.*
38 *Piſcandi ius præſcriptione quæritur contra Doct. non conſuetudine contra eoſdem. idq; ius non natum ſed translatum dicitur contra eoſdem.*
39 *Terrarum & fluminum acquiſitio non maris permiſſa.*
40 *Aquæ uis communis quod ſit ut intelligendum.*
41 *Lex iniqua nullo tempore præſcribitur.*
42 *Titulus illegitimus quando proſit ad præſcribendum.*
43 *Actio nondum orta an præſcribatur.*
44 *Præſcriptibile quod non eſt, neque annis mille præſcribitur.*
45 *Præſcriptio ceſſat inter extraneos à iuriſdictione.*
46 *Præſcriptio ceſſat in ſeq. caſib. & nu. 47.*
48 *Præſcriptio an reſcindatur malæ fidei aduentu.*
49 *Præſcriptio an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiam uel abſentiam.*
50 *Præſcriptio an reſcindatur ardua quæſtio.*
51 *Intellectus l. quod ſi nolit, §. penultimo, ff. de ædili. edicto.*
52 *Præſcriptio rerum corporalium ob bonum publicũ principaliter inducta ardua quæſtio.*
53 *Malam fidem non habet qui præſcribit contra pactum.*
54 *Præſcriptione facta contra pactum an agatur ad intereſſe.*
55 *Præſcriptio reſcinditur renuntiatione.*
56 *Præſcriptio an ceſſet hic, & nu. 57.*
58 *Præſcriptio reſcinditur in multis caſibus ſequentibus.*
59 *Præſcriptio quæ nititur legis præſumptione reſolubilis eſt, quod procedit in caſibus quinquaginta.*
60 *Iuriſdictio an præſcribatur reuocabiliter.*
61 *Intellectus l. fi. C. de reuo. dona.*
62 *Intellectus l. ſi unquàm C. de reuoc. dona.*
63 *Præſcriptio reſcinditur ſi fundus reuertitur ad primum dominum.*

ACtutis de decimarum præſcriptione præmittẽdũ eſt, †quod decimæ quo iure debeantur eccleſijs parrochialibus non leuiter cõtrouerſum eſt, ſunt enim qui putent decimas prędiales iure tam diuino quàm naturæ deberi, quales ſunt Hoſtienſis in ſumma titulo de decimis, §. & utrum, quæſtio. vij. Henricus in ca. peruenit, de decimis, columna quinta Felinus in cap. cauſam, de præſcriptio. columna prima Cardinalis in capit. j. de decimis qui communi vſu ita receptum eſſe ait, Gloſſ. Archidiaconus Ancharanus & alij in capitu. j. de decimis libro ſexto Innocentius in capitu. fina. de parochi. Ioannes Andreæ, in rubrica de decimis, Idem Ioannes Andr. in capitu. à nobis, eodem titulo Antonius in capitu. parochianos, eodem Panormita. in capitu. in aliquibus, columna fina. eodem titulo Alexander conſilio ſexageſimo libro quarto Francus in dicto capit. primo de decimis in ſexto ſecundum quẽ hæc eſt communis opinio & de origine decimarum tradit eleganter Andr. Tiraq. de præſ. Glo. iiij. poſt prin §. j. 1

Decimæ quo iure debeãtur, ard. q.

Et cum omnes conueniant decimarum iure tam naturæ quàm diuino deberi, hoc in prędialibus facile admittunt, non ſic in perſonalibus quas iure tantum poſitiuo non etiam diuino aut naturali deberi firmant Hoſtienſis, & Henricus ubi ſuprà & Felinus in dict. cap. cauſam, & Cardin. in dict. cap. j. de decimis, facit in ſimili quod habetur, in l. prima. & i l. ſecũda ff. de

ff.de homi.lib.exhibendb & quod not.per Gl.
in l.in ſeruorum, ff.de pœnis. & quod tradit
Bart.in l.ſtipulationes non diuiduntur ad pr.
ff.de verb.obliga.

Quod autem decimæ ſaltem prædiales iu-
re tam naturæ quàm diuino debeantur videt̃
probari primum in capit.tua nobis, de deci-
mis ibi, decimæ quas Deus in ſignum vniuer-
ſalis dominij ſibi redi præcepit, ſuas eſſe deci
mas & primitias aſſeuerans. Deinde probatur
ibidem dum ait cum enim Deus cuius eſt ter
ra & plenitudo eius orbis terrarũ & uniuerſi
qui habitant in eo, &c. Tertio probatur in c.
tua & infra de decimis ibi imperialis conceſ-
ſio quantumcunq; generaliter fiat neminem
poteſt à ſolutione decimarum eximere quę di
uina conſtitutione debentur. Quinto proba-
tur in cap.in aliquibus, §.fina.de decimis ibi,
decimæ neceſſariò ſoluendæ ſunt quæ deben-
tur ex lege diuina. Quinto probatur in capit,
cum non ſit in homine, de decimis ibi, cum
autem in ſignum vniuerſalis dominij quendã
titulo ſpeciali ſibi dominus decimas reſerua-
uerit. Sexto probatur in capitu.paſtoralis, eo-
dem titulo ibi, quia penes dominum. Septimo
probatur in cap.parochianos, eodem titulo
ibi, cum decimæ non ab homine, ſed ab ipſo
domino ſint inſtitutæ. Octauo in cap.reuerti-
mini.xvj.quæſtione.j.Nono in cap.omnes de-
cimæ.xvj.quæſtio.vij. Decimo in capitu.j.de
decimis, in vj.clem.fi.de pœnis. Verum iſthæc
omnia facile diſſoluuntur per eos qui aduer-
ſam partem tuentur, ſunt enim tria tempora
inſpicienda primum veteris teſtamenti ante
aduentum domini noſtri ac redemptoris Ie-
ſu Chriſti, alterum dum ipſe in humanis verſa
batur legemq; tullit, tertium poſtquàm ab hu
manis receſſit, primo tempore decimæ quaſi
iure diuino debebantur ex veteribus præce-
ptis quæ poſt tempora Chriſti in deſuetudinẽ
abierunt & ita procedit d.cap.reuertimini, &
ita etiam poſſunt itelligi iura ſuprà adducta.
Secundo tempore dum Chriſtus in humanis
verſabatur, neq; in euangelijs, neq; in actibus
Apoſtolorum inuenitur vllum præceptum de
decimis exoluendis, tertio tempore poſtquã
ab humanis receſſit, licet plura iura pontifi-
cia decimas deberi induxerint tamen ea iura
non tam nouum teſtamẽtum quàm uetus imi
tata fuiſſe videntur ut ſic nouum ius merè po-
ſitiuum videatur inductum tamen ad ſimilitu
dinem, imaginem & imitationem diuini iu-
ris quod ante Chriſti redemptoris noſtri ad-
uentum uiguit, quodq; iam euanuit, non uerò
ad imitationem iuris diuini quod idem redẽ
ptor orbis in nouo teſtamento mortalibus de
reliquit. Neq; ad rem pertinuit quòd eccle-
ſiaſticæ perſonæ fidelium animarum curam
exerceant, & circa ſpiritualium adminiſtra-
tionem labores non contemnendos ſubeant,
quas ob res iuſtum præmium mercedem, ſti-
pẽdium referre debent, iuxta illud dignus eſt
mercennarius mercede ſua cap.cum ſecundũ
de præbendis, cap.j.§.his itaq; xiij.quæſtio.j.
cap.ex his.xij.quæſtio.j.Matthæi, cap.x.quæ ra
tio ex iure tam naturæ quàm diuino profecta
eo pertinet ut utroq; iure has decimas mini-
ſtris eccleſiaſticis deberi uideantur, uerum
enimuero hæc ratio & ſi ſuadeat hiſce perſo-
nis iuſtum præmium non abnegandum non
tamen urget ut decimæ tam laborum quàm
operarum uel fructuum atque redituum & pro-
uentuum debeantur, aliud enim eſt quærere
an quid eis debeatur, aliud uero quantum de-
beri intelligatur, quod enim aliquid debeatur
id ius ipſum naturæ ſuadere videtur, quòd au
tem decima pars tam laborum & operarum
quàm fructuum, redituum & prouentuum p-
ſtetur. id ex mero iure poſitiuo quin deſcen-
dat abnegari non debet, & ita tenent pleriq;
Theologorum teſte eruditiſſimo ac diſſertiſſi-
mo epiſcopo ciuitatis Roderici lib.j uariarũ
reſol.cap.xvij.numero.2.poſt diuum Thomã.
ij.ij.quæſtione.lxxxvij.artic.j.& ibi Caietanus
& Cardina.à Turre cremata in cap.reuertimi
ni, ſuprà allega. Florentinus par.ij.titulo.iiij.c.
iij.§.v.Thomas quodlibeti.ij.articu.viij.Syl-
ueſter verb.decima.q.iii.& iiii.Ioannes ma-
ior in tertio ſententiarum diſt.xxxvii.Alex.de
Ales in iii.part.ſummæ quæſtio.lj.membro.vj.
articulo.j frater Dominicus de Soto de iuſti.
& iure lib.ix.quæſtione.iiii.artic.j. Alphonſus
de Caſtro lib.de hæreſib.verb.decima. Neque
ad rem pertinere debet quod iura pontificia
non ſolum decimas deberi teſtantur, ſed etiã
integras deberi velint, nullaq; ex parte dimi-
nutas c.ex tranſmiſſa, ibi, ſine diminutione ali
qua, de decimis c.cum homines, eod.titu.ibi,
ſine diminutione ſoluere teneantur, c.perue-
nit, eod.tit.ibi, cum integritate perſoluant, nã
illud iure pontificio (quod poſitiuum eſt) con-
ſtitutum eſſe intelligitur, non autem iure diui
no aut naturæ quod modo uigeat.

Illud autem dubium eſt, an quo caſu laici 2
legitimè decimas poſſident (quale eſt cum
eas habuerant ante Lateranenſe concilium,)
poſſint eas in alterum legitimè alienare de
conſenſu epiſcopi, & quidem in eccleſiam de
epiſcopi conſenſu ſine dubio poſſet Gloſſ.& cõ
muniter Doctores ibi in cap.prohibemus, de
decimis Gl.in c.cũ & plantare, §.j.de priuileg.
Glo.& Docto.in c.cum apoſtolica, de his quæ
fiunt

Decimas qñ eas laici legitime habebãt an alienare poſſint accepta pugna.

fiunt à prælato, eſt communis opinio ſecundum d. Epiſcop. ciuitat. Roderi. libro primo, variarum reſolutionum capitu. decimoſeptimo numero quinto.

Cæterum licet in eccleſiam eas decimas de conſenſu epiſcopi alienare poſſit, tamen in alium laicum etiam de conſenſu prælati alienare non poſſet, vt tenent Hoſtienſis Ioann. Andreæ. & Abb. in dict. capitu. prohibemus, Zaſius de feudis par. quarta ad finem Henricus in capitu. quanuis, de decimis columna. j. Imola in capitu. ſecundo, de feudis colum. prima. Curtius de feudis part. ſecũda quæſtione octaua, Hoſtienſis in ſumma titulo, de feudis, §. quis poſſit colum ſecunda eſt communis opinio ſecundum Boerium in conſuetudi. Bituricenſ. titulo, de conſuetudi. prædi. §. undecimo, dicit communem opinio Carolus Molinæ. in conſuetudi. Pariſi. titu. primo, §. quadrageſimoſexto nume. 16. & eſt communis ſecundum Panormita. in d. ca. prohibemus. Sequitur d. Epiſcopus ciuita. Rodet. vbi ſupra.

Contrariam tamẽ partem vt decimas quas legitimè laicus poſſediſſet in alterum ẽt laicũ poſſet de prælati conſenſu alienare tenuerunt Gloſſ. in d. c. prohibemus, Imo. in d. c. ij. qui hãc firmat communem ſententiam Iaſ. in ca. j. qui feud. dare poſ. col. iiij. vbi hanc partem firmat communem, Cardina. in c. ij. de feud. Iaſ. conſilio clv. lib. j. col. fi. Boer. in d. §. xj. vbi hanc firmat opinio. receptiorem videri, Curt. in d. qõ. viij. Bar. Caſſaneus in cõſue. Burgun. rub. j. §. vj. nu. 36. Cuma. conſi. lxiiij. Titius & Sẽpronius, quinimo p gratiam ipſe Caſſa. firmat ſeruari de conſuetudine vt talis alienatio fiat liberè de laico ad laicum ẽt ſine licentia & conſenſu epiſcopi, Guil. Ben. in c. Raynutius, de teſta. verb. & vxorem nu. 69. pro hac poſteriore opinione eſt tex. à contrario ſenſu in d. c. prohibemus, dum ait prohibemus ne laici decimas cum animarum ſuarum periculo detinẽtes in alios laicos poſſint aliquo modo transferre, ergo ſi tales decimas ſine animarum ſuarũ periculo detinerent, ſed iure & titulo legitimo, tunc eas liberè, & impunè poſſent de conſenſu epi in alios ẽt laicos transferre. Secundo facit de his, quæ fiunt à præla. c. cum apoſtolica, ubi decima quæ à milite laico non iure (vt litera inuit) detinebatur, cum prælati conſenſu potuit in eccleſiam transferre, & in eo tantum quæſtio erat, an etiam capituli conſenſus accedere deberet, ergo multo facilius talis alienatio admitteretur ſi licitè ab illo laico ea decima poſſideretur.

Deniq; ſi ea alienatio illicita, & turpis eſſet non ſuſtineretur eo ꝙ in eccleſiæ fauorem facta eſſet non magis quàm ſi fieret in fauorem cuiuſque alterius, quinimo longè minus ſuſtineretur ne impium, aut turpe compẽdium eccleſia inhoneſtè agnoſcere videretur contra c. filius noſter, de teſtamen. Tertio facit capit. ij. de feudis in primo reſponſo. Quarto d. c. ij. in ij. reſponſo vbi feudum eccleſiaſticũ in cõſortem uel non conſortem alienatur ab laico.

Deniq; pro hac parte eſt vniuerſa Hiſpaniæ conſuetudo, nam poſt quàm decimæ ſemel ex pontificali priuilegio cœperunt ex parte illa quæ tertia vocatur ad reges noſtros potentiſſimos pertinere libere hinc indè alienantur ſæpiſſime, videnturq; eſſe de facto in commertio laicorum non ſecus, quàm reliquæ res profanæ, & ſic ſeruatur de conſuetudine.

Nec ab hac opinione poſſemus diſcedere abſque ingenti animarum damnatione & innumerorum contractuum euerſione, & ſimilis conſuetudo eſt Galliæ, ſecundum Caſſaneum vbi ſupra.

Deniq; poſtquàm res ſemel cœpit poſſe alienari iam exuit antiquam prohibitionem vt libere non ſemel tãtum ſed & pluries poſſit alienari argumen. l. quoties ab omnibus, cum ibi notatis per Gloſſ. & Docto. C. de fideicom. & quæ habentur per Bar. & omnes in l. filiusfamilias, §. diui, ff. de lega. j.

Confirmatur, quia † & laicus contra laicum decimas præſcribere poteſt ſecundum eundẽ Caſſaneum vbi ſupra. poſt Raph. Cuma. d. conſil. lxxxiij. cauſa decimalis, Felinus in cap. cauſam, quæ de præſcrip. colum. j. Car. conſi. cxlvj. notum ſit vniuerſis. Balb. de præſcrip. in v. par. princi. q. iij. in fi. ergo qua ratione laicus à laico per interuentũ præſcriptionis decimas acquirere poteſt, eadem ratione & per interuẽtum alterius tituli ſeu conceſſionis, l. traditionibus, C. de pact. l. prima. ff. de uſucapionibus præſertim cum acquiſitio, quæ contingit per interuentum præſcriptionis non dubiè ſapiat duritiem & iniquitatem vt notatur per Bart. & alios in l. fina. C. de long. tempo. præſcrip. & titulus præſcriptionis æquiparatur reliquis titulis legitimis quibus rerum iura ac dominia ſolent huc atque illuc volare ac reuolare, l. alienationis verbum, ff. de vſucapion. ergo ut per interuentum præſcriptionis ex communi opinione, ſuprà relata conſtat de laico in laicum poſſe migrare, & vni ademptas in alterum transferri, ita quoque intelligendum eſt per interuentum alterius cuiuſque tituli legitimi poſſe de vno in alterum alienari ac migrare. 3 Decimæ præſcribi poſſunt à laico contra laicũ cũ cõi.

Laicus † erat in poſſeſſione decimas percipiendi is ſpoliatus fuit, controuerſum fuit ve- 4 Decima-

rum poſſeſſ. laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus.

hementer an ante omnia eſſet reſtituendus? videbatur non eſſe reſtituendum, argumento, capituli. ad decimas de reſtitutio. ſpoliatorum, per contrarium vt reſtituendus eſſet videbatur argumen. l. j. § deiicitur, ff. de vi & ui arma. l. prima, C. ſi per uim vel alio modo capitu. redintegrandæ, capitu. licet epiſcopus, de præbendis libro ſexto, Item tollenda eſt occaſio delinquendi argumen. eorum quæ notantur in l. ſecunda, & in l. ſcire, C. vt in poſſ. legatorum. l. fina. cum ibi notatis, C. de pact. nec dubium eſt quin ſi ſpoliatores poſſent ſibi ius dicere, nec ante omnia tenerentur, quæ abſtulerunt reſtituere tunc inuitarētur ad delinquendum & ad vim inferendam ius ſibi dicentes. Vnde quòd vim atq; iniuriam poſſimus repellere pro defenſione corporis noſtri iuxta, l. vt nim, ff. de iuſti. & iure, vel etiam rerum noſtrarum vt notatur ibi per Gloſſ. approtam communiter id procedit dùm modo id fiat in continenti vt tradunt ibi doctorum pleriq; & alibi ſæpe. præſertim cũ licet exceptio de iure vel dominio in continenti probando poſſit opponi contra agentem interdicto adipiſcendæ poſſeſſionis, ut eſt Glo. communiter approbata in l. ij. C. de edicto diui Adri. tollē. & etiam contra agentem interdicto retinendæ ut tradunt Decius & alij in l. fina. eod. ti. & eſt non ſolum communis, ſed etiam receptiſſima omnium ferè ſcribētium opinio, ut plenè diſſeruimus ſupra, §. lxxxv. ubi etiam tradidimus quid iuris eſſet ſi ſpoliator de iure ſuo uellet docere per ſententiam latam ſuper eadem re inter ipſummet & ſpoliatum, qui modo q̃relam mouet, tamen non ſic eſt in ĩterdicto recuperandæ quod non impeditur per exceptionem de iure nel dominio in continendi probando vt eſt vera & communis opinio quam tenuit eadem Glo. & innumeri ferè authores quos retulimus vbi ſupra.

Quid dicendum? & ſanè longè fauorabilior cauſa eſt illius qui habet fundatam ſuam intentionem de iure ſuumq; ius ex legis præſumptione, & diſpoſitione probatum habet, quàm vllius qui nondum habet ſuam intentionem ſuumq; ius de iure probatum, & fundatũ licet alleget ſe illud probaturum in continenti, vnde qui me ſpoliauit reqſitus vt reſtituat non debet differre reſtitutionem eo prætextu quòd de iure ſuo docebit in continenti, nam forte id non probauit, vnde ſub hòc incerto reſtitutio ſpoliati differenda non eſt, non ſic in eo ſpoliatore qui de iure ſuum ius ſuamq; intentionem fundatam, & probatam habet, prout habet eccleſia in decimis quæ ꝓueniũt ex prædijs infra ſe conſtitutis, tunc enim ſpoliato dicēti ſe ante omnia reſtituendum non iniuria replicabit non expedire, ut ea reſtitutio fiat, quæ omnino inutilis futura eſt, cum rurſus ſtatimque huic ſpoliatori eadem res reddenda eſſet argumento, l. non cogendum, §. Sabinus, ff. de procuratorib. l. hæc ſtipulatio §. Sabinus, ff. ut legatorum nomine caueatur, & is eſt verus ſenſus dict. capitu. ad decimas, vbi nihil aliud ſpoliatus allegauit niſi ſe aliquandiu poſſediſſe, de titulo autē, & iuſta cauſa poſſeſſionis nullum verbum, vnde Archidiacon. ibi opportunè ait, quòd fatua allegatio ſpoliati coegit Papam ibi ita iudicare ſentiēs quòd ſi ibi ſpoliatus allegaſſet ſe iuſtam cauſam, & titulum habere poſſidendi, puta quia titulum habuit à Papa iuxta capitulo dudum, & capitu. à nobis, de decimis tunc ſanè reſtitueretur in ſuam poſſeſſionem, verum ſanè ille text. non tam ſe fundat in defectu allegationis tituli, quam in ſuſpicione iniquæ & illegitimæ poſſeſſionis, patet dum ait niſi euidenter docuerint quòd earum poſſeſſionem legitimè aſſecuti fuiſſent, & iterum dum ait quia eas occupaſſe iniuſtè veriſimiliter præſumuntur, licet enim regulariter in rebus corporeis in quibus non magis fundatam habet ſuam intentionē, & probatam de iure unus, quàm alius, cuiuſque poſſeſſio iuſta regulariter præſumatur, uel ſaltem non iniuſta aut uitioſa, §. commodum, inſtitut. de interdictis. tamen non ſic eſt in rebus vel iuribus in quibus quis de iure habet ſuam intentionem, ſuumq; ius fundatum, tunc enim ſi ea poſſeſſio reperiatur apud alterum præſumitur vitioſa, & clandeſtina nec ſufficeret allegare eam iuſtam eſſe niſi iuſtum eius initium oſtendatur, & probetur vt dict. capitu. ad decimas, vnde ea poſſeſſio iunior quæ aduerſatur alteri quę eſt fundata de iure præſumitur clandeſtina, ut ibi & eſt communis opinio vt reſoluit Alexand. conſi. centeſimoquinquageſimoprimo, quem refert Socinus in l. rem quæ nobis, in princip. ff. de acquiren. poſſeſſion. niſi ea poſſeſſio eſſet diutina, pura decem nel viginti annorum, argumento, l. ſi filius, C. de petition. hæredita. nam diuturnitas poſſidēdi induceret præſumptionem iuſti initii, argumen. dict. l. ſi filius, & eorum quæ plenè tradit Aymon Crauet de antiquitate temporum in princip. Alexand. Iaſon. & alij in lege ſciendum, ff. de uerborum obligation. & hoc caſu non haberet locum dictũ capitu. ad decimas. Vnde cautè ſummus Pontifex dixit ibi aliquandiu poſſediſſe, non enim dixit longo tempore, ſed aliquo tempore, ut plane ſignificaret aliud reſpondendum eſſe, ſi ibi longi temporis quieta poſ-

ſeſſio

ſeſſio foret, ergo ibi plura ſimul concurrebant, quæ reſtitutionem petitam impedierunt, primum quòd erat præſumptio iuris pro ſpoliatore quo ad ius proprietatis, ſecundum quòd erat præſumptio iuris contra reum quo ad ius proprietatis, tertium quòd poſſeſſio ſpoliati non erat diutina, quartum quòd vis ibi non fuit ablatiua, nec compulſiua, nec armis illata, vnde infertur quòd ſi lai-

5 cus ab alio laico eſſet †ſpoliatus à iure percipiendi decimas in cuius poſſeſſione erat, tūc eſſet reſtituendus etiam ſi ſpoliator contenderet ad ſe illud ius pertinere ex cōceſſione Romani pontificis argumento, dict. capitu. redintegranda, & d. §. dicitur dict. capitu. licet epiſcopus, cum alijs ſuprà allegatis, quia in pari cauſa potior eſſe debet conditio ſpoliati quā ſpoliatoris, & hoc caſu non procederet dict. capit. ad decimas, ita tenet Guido Papæ quæſtion. cclxxxviii. & ita velle videntur Gloſſ. Ioannes Andr. Ioannes Monach. & Dominicus in dict. capitu. ad decimas. Iaſo. numero quadrageſimooctauo in l. naturaliter, §. nihil commune, ff. de acquiren. poſſeſſio. & ibi Ripa numero 77. Martinus Nauarrus in repetition. capitu. accepta, de reſtitution. ſpoliatorum qui hanc dicit communem ſententiam Epiſcopus ciuita. Roderi. vbi ſupra, licet contrarium, & minus rectè vellint dum generaliter loquuntur Ioannes Andr. in addition. ad Speculatorem titulo, de reſtitutione ſpoliatorum Antonius, & Abba. columna penultima. in capitu. ſi diligenti, de præſcriptio. Felinus in capitu. ad petitionem, de accuſationib. numero decimo ſeptimo, Alexand. in dict. §. nihil commune, fallentia ſeptima.

Decimarum à poſſeſ. laicus ſi à laico ſpolietur reſtituendus eſt cū multis cōtra plures

Sed verior eſt prior opinio ut tales decimæ, vni laico ab alio p nim ablatæ ei ſint reſtituendæ argumento eorum quæ ſuprà diximus, & text. optimus in §. recuperandæ, inſtitu. de interdictis vbi ſpoliato reſtitutio non denegaē, etiam ſi ipſe per prius ſpoliaſſet eum qui poſtea eummet rurſus ſpoliauerat, nam ſpolium prius non facit ut poſterius impunitum ſit, qa poſteriorem ſpoliatorem inuadere priori ſpoliato nōn licuit ex interuallo, licet in continēti liceret, ut ibi not. per Gloſſ. & alios ſic ergo, & in ſpecie noſtra etiam ſi maximæ laicus ille non iure eas decimas poſſidere videretur adhuc tamen eum ſpoliare non licuit.

6 Illud non leuiter controuerſum eſt † an laicus poſſit decimas præſcribere mouet queſtionem quod ſine poſſeſſione præſcriptio non ꝓcedit, cap. ſine poſſeſſione, de reg. iur. in vi. decimas autem ſunt qui putent à laico poſſideri non poſſe, præſertim cum præſcriptio in poſſeſſione ciuili potius quàm in corporali nitatur l. prima. § per ſeruum qui in fuga, ff. de acquirenda poſſeſſio. ubi per Docto. ſed longè verius eſt poſſe decimas præſcribi à laicis, non ſecus quàm reliquę res, nam laici capaces ſunt percipiendarum decimarum ex conceſſione pontificis Romani cap. à nobis, capit. dudum, de decimis, quod indubitatum eſt & de iure & de conſuetudine, & potentiſſimis regibus noſtris Hiſpaniarum à ſummis pontificibus eæ partes decimarum in perpetuum conceſſæ ſunt, quæ vulgo appellantur (tertias) eæq; partes decimarum in commercio apud nos Hiſpanos eſſe & poſſunt & ſæpiſſimè ſolent, cum alienari à principibus noſtris & ſoleant & poſſint, tam in duces, comites, & marchiones Hiſpanos quàm in alios viros inferioris conditionis, ſi ergo pater meus decimas poſſedit, (quæ uulgo appellantur tertias) & ego patri meo ſucceſſi apprehendiq; titulo hæreditario illarum decimarum poſſeſſionem non ſecus ac aliarum rerum hæreditariarum, quæ res impedimento eſſe poterit, quin illas præſcribere poſſim, adeſt enim hic titulus pro hærede ſufficiens regulariter ad præſcriptionem. ff. & C. pro hærede per totum: adeſt ſimiliter bona fides præſumpta l. qui in ius. ff. de regu. iur. cap. is qui in ius, eodem titulo in ſexto adeſt poſſeſſio. ergo nihil deerit ad præſcriptionem l. unica. de transfor. uſucap. C. Rurſus ſi ponas me qui bona fide eas decimas poſſidebam, eaſdem vendidiſſe, donaſſe, in dotem dediſſe, aliave ex cauſa & titulo alicui conceſſiſſe, quid impedit quin ille eas poſſit præſcribere tempore legibus definito, poſtquàm enim legitimè à pontifice Romano fuerunt illæ decimæ exemptæ & ſeparatæ à iure eccleſiæ, iam quaſi ius profanum & in commercio humani generis eſſe cœperunt, & poſſunt migrare de perſona in perſonā quo ad ius tam dominij, quàm poſſeſſionis argumento. l. peregrè, in princip. ff. de acquiren. poſſeſſion. & in l. inter ſtipulantem, §. ſacram, ff. de uerborum obligation. §. j. inſtitut. de inutil. ſtipulat. humana enim res poteſt ſacra fieri, aut religioſa, & per cōtrariū, res ſacra, ut religioſa poteſt ad uſus humanos reuerti, vt dd. iuribus habetur. Pro nobis textus in capit. primo, de præſcription. in ſexto, vbi cum agitur de præſcriptione decimarum, in eo ſolū quæſtio eſt, an poſſeſſor fuerit in mala fide prēſumpta, ut ſi nō fuerit poſſit præſcribere, & licet ibi epiſcopus non laicus eſſet qui præſcribebat, tamen ratio, quæ ibi exprimiē generalis eſt, militans in laico nō ſecus quam in epiſcopo, vnde ratio ipſa generalis habetur pro lege, & deciſio loco exempli eſt, quod non

Decimas an laicus poſſit præſcribere dua quæſ.

arctat aut reſtringit legem, ut eſt communis opinio quam tenent Gloſſ. in clementina prima, de electíon. verb. eligatur Gloſſ. in authẽti. de hæred. abinteſta. §. fina. verb. ordine, quã dicit vnicam Bald. in l. fina. ff. de hæredib. inſtituen. Idem Bald. in l. fina. C. de liberis præte: Iaſo. in l. ſtipulatio hoc modo concepta, numero duodecimo, ff. de verborum obligatio. Idẽ Iaſ. in authenti. quas actiones, numero vigeſimoſecundo, C. de ſacroſanc. eccleſ. Idem Iaſ. in l. tranſigere, numero decimoquinto, C. de tranſactio. Ripa numero, 50. & Annibal. numero 349. in l. nemo, poteſt, ff. de lega. primo. Crotus in l. ſi conſtante, in ſeptima quęſtione Bartol. lectu. ſecunda, ff. ſoluto matrimonio, Decius numero decimoquinto, Curtius Iunior, numero nono Purpuratus numero uigeſimotertio, in l. fina. C. de pact. Paulus, & Iaſo. in l. quanuis, C. de fideicomm. Alexan. numero 5. Corneus numero decimoquinto, in l. humanitatis, C. de impuberum Gregorius Nata. in capitu. fina. de pact. libro ſexto, pro nobis etiam text. in capitu. de quarta, de præſcriptio. & textus in capit. in aliquibus, in fin. & in cap. dudum de decimis.

Per contrarium vt tales decimæ præſcribi non poſſint videtur expreſſum in dict. capitu. dudum, & in cap. cauſam quæ, de præſcriptionib. nam ſi laicus laico decimas dederit, vendiderit, aut donauerit, uel in dotem dederit, nullo tempore præſcriptio videtur contingere poſſe, tum quia deficeret titulus, qui in tali pręſcriptione videbatur neceſſarius, capitu. primo. de præſcriptionib. in ſexto, tum quia deficeret bona fides, cum laicus ſe noſcere debeat incapacem tenendi tales decimas à Pontifice Romano non conceſſas, dic. capitu. dudum, dicto capitu. à nobis capitu. tua, & infra de decimis ergo &c. capitu. vigilanti, capitu. fina. de præſcription. tunc etiam quòd deficit poſſeſſio, quia in poſſeſſione ciuili non incorporali nititur vſucapio, dict. l. i. §. per ſeruum qui in fuga, ff. de acquiren. poſſeſſion. ſed ciuiliter, & iuridice decimas præſcribere non poteſt laicus de conceſſione cuiuſquàm præterquàm de conceſſione Romani pontificis dict. capit. cauſam quæ dict. capit. dudum, dicto capitulo tuã & infra, ergo ceſſat præſcriptio ut dicto capitulo. cauſam, & dict. capitu. dudum, vnde veritas ea eſſe videtur vt decimæ quę à Romano pontifice ſemel conceſſæ fuerũt alicui principi vel priuato laico & per hoc quaſi à clero & eccleſia vel diuino iure fuerunt exemptæ, & in humanum comercium tranſlatæ poſſint per laicum præſcribi non aliter atque reliquæ res humanæ, & ita procedat opinio quam tenuerunt Caſſaneus in cõſuetudi. Borg. & alij quos ipſe refert, at verò decimæ quæ nunquàm alicui laico à Romano pontifice conceſſę fuerũt eę minime poſſint per laicum præſcribi prætextu conceſſionis vel tituli aliunde habiti, ita procedat dict. cap. dudum, & dict. cap. cauſam quæ, nam & ſi dicat patri ſuo ſucceſſiſſe ſequi eas decimas poſſidebat dicemus ei non obeſſe impedimentum malæ fidei.

Intell. l. j. §. per ſeruũ qui in fuga, ff. de acq. poſſ.

Cæterum † ſupereſt defectus poſſeſſionis in qua potiſſimum nititur præſcriptio dict. cap. ſine poſſeſſione, de reg. iur. in ſexto l. tertia. ff. de uſucap. dict. l. prima. §. per ſeruum qui in fuga, ff. de acquirenda poſſ. vbi ad effectum præſcribendi oportet adeſſe poſſeſſionem ciuilẽ & iuridicam. hic autem talis poſſeſſio non adeſt cum huius iuris poſſidendi lex canonica fecerit homines laicos incapaces dict. capit. cauſam quæ, niſi ex titulo & conceſſione quæ re vera à Rom. põtifice habita eẽt d. c. dudũ. d. c. à nobis, & ita procedat opinio negatiua eorũ qui firmant laicum non poſſe decimas præſcribere, quod tenuerunt Gloſſ. & Doctores in dict. capit. cauſam quæ de præſcript. Balbus de præſcrip. v. parte principali. quæſtio. vij. Couarru. variarum reſolutionum libr. primo cap. xvij. nume. 6. qui plures allegat quæ omnia intelligenda ſunt in præſcriptione longi uel longiſſimi temporis, non etiam in præſcriptione temporis immemorialis ut infra dicam, nam licet ſine poſſeſſione pręſcriptio non procedat eaque poſſeſſio ciuilis eſſe debeat vel ciuilis & naturalis, ita ut ſola naturalis non ſufficeret, & longè minus nuda detentatio, vnde incapaces alicuius rei & poſſidendi nullo tempore pręſcribant etiam longiſſimo quaſi nunquàm videantur ciuiliter poſſediſſe, ſed tantum detentaſſe, tamen id uerum in præſcriptione longi uel longiſſimi temporis tantum, ſed diuerſum eſſet in præſcriptione temporis immemorialis ad quam ſola detentatio uel naturalis poſſeſſio ſufficeret argumento l. tertiæ. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. cap. j. §. fina. de præſcriptio. lib. vi. cap. ſuper quibuſdam, §. præterea de verborum ſignific. quæ iura ad nudam facti detentionem reſpiciunt ſicq; limitandus eſt & intelligẽdus d. §. per ſeruum qui in fuga.

7 Decimas an poſſit laicus præſcribere tẽpe immemoriali.

Amplia vt laicus eas decimas præſcribere non poſſit etiam per tantum temporis cuius initij memoria non exiſtat, ita tenet idem Couarruu. vbi ſupra poſt Ioannem Monachum in capitu. ſecundo de præbendis, in ſexto. Idem Couarru. in ſimili lib. j. variarum reſolution. capitu. decimo numero xiiij. Philip. Probus numero ſeptimo in dict. capitu. ſecundo de prębend. in ſexto. eſt communis opinio ſecun-

ſecundum Couarruu. d.numero decimoquarto, Abb. Felinus, & alij in d. capitu.cauſam, de præſcription. Idem Felinus in capitu. accedentes, de præſcriptio. & in capitu. cum contingat, de foro compet. numero quarto Hippolytus ſingular. lxxx. Franciſc. Balbus de præſcription. v. parte principali quæſtio. ſeptima, & in tertia parte principal. in ſecunda parte illius tertiæ partis quæſtio. ſexta, Cardina. cõſilio cxxxj. colum. ij. Iaſ. in l. is qui putat, col. ij. ff. de acquiren. hære.

Ratio huius ampliationis ea eſt, quia licet regulariter id tempus cuius initii memoria non exiſtit habeat vim tituli, l. iij. §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidia. & æſtiua. capit. j. §. fi. de præſcriptio. in ſexto capitu. ſuper quibuſdã §. præterea, de verborum, ſignification. tamen fallit in materia in qua per legem præſcriptio vetita eſt, tunc enim vt uis iuris inductiua tempori denegata eſt, ita quoq; vis iuris iam inducti declaratiua denegata videtur, ne quod vna uia prohibetur alia uia admitti videatur contra regulam capitu. cum quid, de regu. iuris in ſexto. neve fraus legi fieret lexq; verbis non rebus impoſita videretur, contra, l. primã & ſecundã, C. commun. delega. quid enim iuuat negare decimas poſſe vllo tẽpore præſcribi à laico, d. capitu. cum cauſam, ſi laicus poſſet allegare concesſionem à Romano pontifice habitam perque ſolam hanc allegationem nihilo etiam probato per interuentum ſolius temporis immemorialis, is titulus probatus videretur, ſic enim fieret vt ſolum tẽpus præhabita tituli allegatiõe illi laico præberet ius firmum in illis decimis, quinimo firmius quã ſi ex præſcriptione procederet, quod abſurdũ videretur, præſertim cum præſcriptio nitatur poſſeſſione ciuili l. prima. §. per ſeruum qui in fuga, ff. de acquirenda poſſeſſion. laicus vero has decimas ciuiliter poſſideꝛ nequeat ceſſante papali conceſsione dict. capit. cauſamque, ergo cum nõ posſit videri poſſediſſe ciuiliter non quoque poterit videri præſcripſiſſe capit. ſine poſſeſsione, de regulis iuris, in ſexto l. iii. ff. de vſucapion.

Quid dicendum? & ſanè magis placet vt adhuc per tale tempus cuius initii memoria non exiſtat laicus habeat & aſſequatur firmũ ius in decimis, ſi ſciat allegare titulum habitũ à Romano pontifice, licet re uera ab illo non habuiſſet moueor, quia tempus de ſui natura videtur habere vim iuris inducendi vt in §. planè, inſtitu. de literarum obligatio. ibi, ſic fit vt hodie dum quæri non poteſt ſcriptura obligetur, vbi per præteritionem biennii inducitur obligatio literis formata ſic, & in propoſito per lapſum temporis cuius initii memoria nõ extat, inducitur à lege vel conceſsio decimarũ quaſi à Romano pontifice habita, vel efficax præſumptio & probatio illius cõceſſionis qua ſi habitæ à Papa dict. §. ductus aquæ, cum concord. ſupra allegatis. Et ad dict. capit. cauſam quæ, & dict. capitu. dudum, reſponde, quòd intelligitur in præſcriptione etiam lõgiſsimi temporis triginta, uel quadraginta annorum, non ſic in præſcriptione eius temporis cuius initii non extat memoria, quia per tale tempus lex inducit ius uel præſumptionem & probationem illius iuris vel tituli qui in ſubiecta materia efficax eſſet legitimus & ſufficiens.

Nec obeſt quod laicus non videatur legitimè & ciuiliter poſſidere decimas propter ſui incapacitatem dict. capitu. cauſam, nam id negamus poſt tempus immemoriale cuius interuentus facit vt is laicus etiam ciuiliter retro eas decimas poſſediſſe videatur quaſi retro cõceſſionem à Romano pontifice habuiſſet, ſicque capax eas poſſidendi factus fuiſſet, & hãc noſtram opinio. tenuit Glo. mag. in d. capi. cauſam quæ, quinimo vbi eſt tempus immemoria le ibi non exigimus poſſeſſionem ciuilem nec etiam naturalem, ſed nuda rerum detentatio ſat eſt vt diximus ſupra in quæſtionibus præcedentibus.

Præterea prohibitio d. capit. cauſam quæ, videtur procedere ſolum in caſu certo nempe quando laicus non in conceſsione papali, ſed in cõceſſione aliũde habita ſuam fundabat intentionem & præſcriptionem, ſicque virtualiter de non iure ſuo per ipſiusmet confeſsionẽ ſeu allegationem conſtabat, nos loquimur qñ ſumus in caſu dubio, ſcilicet quando conceſſio habita à Romano pontifice aſſeueratur & allegatur & ad probationem adducitur quia ea poſſeſſio tanti temporis cuius initij memoria non exiſtit. Item quid ſi re uera laicus impetrauit decimas à Papa ſibi & ſucceſſoribus ſuis deinde amiſſum fuit inſtrumentũ huius conceſsionis non ne poſt tempus immemoriale perimi quum eſſet illi non patrocinari & tueri hoc tempus. Idem ergo futurum eſt etiã ſi re uera is titulus eave conceſsio non fuerit habita à Papa, ſi modo abeo impetrata allegetur, quinimo etiam ſi non allegetur adhuc idem eſſe videtur, quia uera & communis opinio eſt quod tale tempus non ſolum habere intelligitur uim præſumptiuam vel fictiuam, ſed etiam vim inductiuam, ut ſic poſt tale tempus ille poſſeſſor non ſolum præſumatur titulum & ius eas poſſidendi habuiſſe, ſi iam re uera illud habere incipiat ut nec in contrarium admittatur probatio, nec etiam ei ſua aperta cõ

feſ-

feſſio noceret, non magis quàm ſi quis poſtquàm ſemel præſcriptionem impleuiſſet palã fateretur ſibi ſuperueniſſe ſcientiam rei alienæ, quo caſu ſecundum communem & veram opinionem tam tutus eſſet in utroque foro tã canonico quàm ciuili, quàm ſi id faſus non eſſet, & etiam in foro conſcientiæ, ut tenent Gl. Innocentius & Hoſtienſis, columna ſecunda Imola, columpna decimaquinta firmans hanc eſſe communem opinionem in capitu. fina. de præſcriptio. & ibi Abbas, columna ſeptima Cardi. Baldus, Abb. Felinus in capit. vigilanti, eodem titulo Tiraquel. de cau. ceſſante limit. xii. numero. 16. Iaſo. in l. poſt diuiſionem, col. ii. C. de iuris & facti ignoran. Decius in auth. præterea, columna ſexta. C. unde uir & uxor, Idem Decius, columna ſeptima in capitu. j. de conſti. Aretinus, conſi. xcij. viſo legato, colum. ij. Balbus de præſcript. in ix. quæſtio. iij. partis principalis, & quod tempus immemoriale inducat verum titulum dico verum ius adeo vt non ſit neceſſe quod titulus probetur neque ẽt quod allegetur diximus eſſe ueram & communem opinionem ſuprà cap. poſita poſſeſſione, nume. 9. cum ſeq. vbi multa hac de re quæ hic iungenda ſunt.

8 Illud autem dubium eſt, † an decima ex cõſuetudine poſſit tolli ex toto, an uero poſſit ſaltem aliqua ex parte minui? qua in re ſunt plures opiniones, prima enim fuit opinio exiſtimantium decimas prædiales, neq; ex toto tolli poſſe, nec etiam ulla ex parte minui, perſonales uero & ex toto tolli poſſe & longè facilius minui, ita tenent Hoſtienſis & alij in cap. in aliquibus, per tex. ibi de decimis, Rochus Curti. in capitu. fin. & in rubric. de conſuetud. Cardinal. Turre crem. in cap. reuertimini. xvj. quæſt. j. articulo. vij. Petr. Paulus Pariſius, cõſi. xxv. libr. iiij. columna ſecunda & eſt à pleriſq; recepta ſententia ſecundum epiſcop. ciuit. Roderi. lib. j. uariarum reſol. cap. xvij. numero. 8. Felinus in cap. cauſam de præſcriptio. Balbus de præſcriptio. quinta parte principalis. q. vij. Grego. Lupus in l. j. Gloſſ. il. titulo delos diezmos. parti. 1.

Decimæ conſuetudine an tolli poſſint uel minui ardua q.

Altera fuit opinio exiſtimantium inter prædiales & perſonales decimas quoad uim conſuetudinis nullam eſſe differentiam, quinimo vtraſque per conſuetudinem minui poſſe ex parte, ut loco decimæ viceſimę aut triceſimę fortè præſtetur, tolli autem ex toto decimam, ita ut nulla ex parte præſtetur, non poſſe; & in hac opinione uidetur reſidere Gregorius Lupus ubi ſuprà poſt Sylueſtrum, & diuum Thomam & alios quos refert Vincentius & Abb. in dict. capitu. in aliquibus, Fulgoſius, conſilio clxv. columna ſecunda Baldus in l. comperit C. de pręſcriptionib. triginta vel quadraginta annorum Socinus, conſi. ccxcvii. columna tertia libro ſecundo Pariſius dict. conſi. xxv. numero vigeſimoprimo ſentit diuus Thomas ſecunda ſecundę quæſtione. lxxxvii. articulo. j. & quodlibet ſecundo articulo octauo & in hac opinione reſidere uidetur Balbus ubi ſupra d. quęſtione ſeptima eamq; ſequitur & receptiorem exiſtimat Nicolaus Boerius in conſuetudi. Bituri. conſi. titulo de conſuetudi. prędi. §. duodecimo.

Tertia fuit opinio exiſtimantium neq; prædiales neque perſonales poſſe tolli ex toto neque ex parte etiam per cõſuetudinem, niſi ſit à Romano pontifice approbata. ita tenuit Gloſſ. in d. capitul. in aliquibus, & ibi Innocentius eſſe enim hanc decimarum præſtationem de iure diuino, quod nulla ex parte per cõſuetudinem immutari ſecundum eos poſſet.

Quarta opinio fuit exiſtimantium tam prędiales decimas quàm perſonales poſſe nõ quidem tolli ex toto, nec ſimiliter temerè deminui, ſed poſſe ad eam menſuram, aut quotam partem reſtringi, & arctari, quæ decenter ſufficiat ad congruam, & honeſtam ſuſtentationem eorum, qui res ſacras adminiſtrant, ita reſidet dictus epiſcopus vbi ſupra, nam cum inquit neceſſaria ſacerdotibus miniſtrari iuris diuini eſſe noſcatur, quod nulla ex parte minui per principes, leges, aut conſuetudines poteſt, §. ſed naturalia, inſtitu. de iur. natu. l. vt uim, l. veluti, ff. de iuſti. & iure, ſupereſt ut vſque ad menſuram neceſſariorũ decima poſſit deminui non ultra.

Quid dicendum? & nos ſumus in nouiſſima opinione, ut tam prędiales, quàm perſonales decimę poſſint non ſolum minui, ſed ẽt ex toto tolli, per text. apertum ſi non cauilletur & inuertatur in dict. cap. in aliquibus, in princ. ubi ait in quibuſdam regionibus omni ex parte euanuiſſe decimarum pręſtationem. Secundo per dict. capitu. in aliquibus. §. fi. dum ait hac in re conſuetudini ſtandum. Tertio per capitu. cum ſint homines, de decimis ibi, ad cõſuetudinem recurrendum. Quarto per ca. ad apoſtolicæ, eod. tit. ibi, quoniam à diuerſis diuerſa conſuetudo tenet. Quinto per ca. commiſſum, eodem. Sexto per pragm. Caroli Cæſaris Hiſpaniarum regis catholici, qua anno 1525. cap. xiiii. & c. lxxvi. cautum fuit ne à laicis decimę exigerẽtur quę pręſtari nõ ſolerẽt & Toleti ea lex lata fuit. Septimo idẽ cautum fuit lege expreſſa Madritii anno 28. l. xix. Octauo idẽ cautũ fuit Segonię anno 32. l. lvi. quod & Francię cautũ refert dictus eps ubi ſupra.

Iſthæc

Iſthæc autem iura ſuſtinentur aperta ratio
ne,nam decimas iure tantum poſitiuo non ĕt
naturali,aut diuino deberi conſtitit, ex ſupra
per me traditis,ergo iure quoq; poſitiuo eua
neſcere & exulare poſſunt,§.ſed naturalia,in-
ſtit.de iure natur.c.omnis res, de reg.iur.l.ni-
hil tam naturale,ff.de regu.iur.neque ad rem
pertinuit quod ſacerdotes qui pro fideliū ani-
marum ſalute & incolumitate laborāt ab eiſ
dem ſunt exhibendi, nam ceſſante etiam ex
toto decimatione poſſunt & debent eccleſiæ
congrua dote honeſtari in prædijs & hortis
aut uineis & ſimilibus,vnde ſacerdotes hone
ſtum victum quærere & moderatum poſſint
hoc enim non ſolum tolerari poteſt, ſed etiā
ſummopere expedire videtur, docet enim
experientia rerum magiſtra ab agricolis &
reliquis hominum decimas(vbi earum præ-
ſtatio in vſu eſt)minus fideliter præſtari, inſpe
cta tam quantitate quam bonitate fructuum
præſtandorum,idque quam in periculum ani-
marum fiat nullus non videtur ergo conduci-
bilius eſt agris,hortis,vineisq; eccleſias dota-
ri,vnde earum miniſtri victum quærant pró-
pria manu & authoritate non ſpectata aliorū
præſtatione.Rurſus ut noſtroium nonnulli re
ferunt in proœmio.ff.cum Conſtantinus Im-
perator eam Romæ memorabilem donatio-
nem fecit eccleſiæ audita uox è cœlo fuiſſe fe
runt qua ſignificabatur tunc infuſum eſſe ue-
nenum eccleſiæ quaſi plus æquo diteſceret, un
de ſimiliter ijdem referunt eccleſiam orienta
lem paupertate nimia laboraſſe & euanuiſſe
occidentalem uero copia luxu rerumq; nimia
affluentia & abundantia periclitari, ſic & in
latisſimis Iudorum regionibus quas principes
noſtri potentisſimi & ſubegerunt & pruden-
ter ſanctisſimèq; gubernant ceſſant decimæ
eccleſiæ vero congrua dote illuſtrātur & alun
tur earum miniſtri id quod ſi noſtra opinio
vera non eſſet in interitum innumerabilium
animarum cederet nec à noſtris principibus
aut Romano pontifice tolleraretur.

Cōſuetudo eximēs laicos à decimarū pſtatione an ſit tolerabilis.

9 Hinc apparet ſuſpectum eſſe quod ipſemet
epiſcopus ubi ſupra verſic.vndecimo attente
& diligenter firmat,†nempe irrationabilem &
omnino iniquam eſſe eam cōſuetudinem quę
ab omnium decimarum tam prædialium quā
perſonalium præſtatione laicos eximeret, eſ-
ſet enim inquit nimia hæc exemptio ſi quidē
euaneſceret reuerentia quæ à laicis decet ut
ſacerdotibus miniſtrantibus exhibeatur, ve-
rum ſanè non ceſſaret ſed potius augeretur,dū
enim ſeſe à ſacerdotibus expilari vident eos
ſolent & ridere exhiblare & odio habere, non
ſic ſe habent erga parentes à quibus non expi
lantur,ſed ſubueniuntur,ergo honeſtius ſan-
ctius & magis pium eſt ut meritis & beneficijs
à ſacerdotibus acceptis laici inuitentur ad
obſequia eis præſtāda,quàm quod ab eis ex-
pilentur,cum ſacerdotes doctrina, ſanctitate
& uirtute,non opibus & diuitijs reliquos an-
teire deceat,facit in ſimili l.ſi quando,§.illud.
C.de inoff.teſtamento dum ait meritis ma-
gis filios &c.facit nam in conſuetudinibus nō
illud exigimus ut ſic rationabilis, ſed ſat eſt
ut ſit tolerabilis non omnino aduerſa pugnans
contraria iuri diuino aut naturali,ita Baldus
in capitu.j.in princ.columna ſecunda de feud.
cogna.quem refert & ſequitur And.Tiraquel.
de retract.in pręfa,numero ſeptuageſimoquin
to,quinimo ut ſit rationabilis conſuetudo mi
nimè exigitur cum ipſa ex authoritate uten-
tium ſummat rationem Baldus in l.de quibus
columna decima.ff.de legi.verſ.& primo quo
ad primum, Ioannes Faber in §.ex non ſcri-
pto,inſti.de iure natur.& alij plures relati per
Tiraquel.ubi ſuprà quanto ergo facilius hu-
iuſmodi conſuetudo tolerabitur cum nec ſit
contra ius diuinum ſed tantum contra ius po
ſitiuum,ut iam docuimus, nec ſit irrationabi
lis,cum clericis aliunde poſſit prouideri de
congrua ſuſtentatione & alimentis, nec præ-
beat occaſionem peccandi,ſed eam potius re-
moueat,ut proximè dicebamus,nec ſit res no
ua ſed in non paucis Chriſtiani nominis regio
nibus uſitata ut & proximè etiam oſtēdimus.

Clerici†uel laici an immunitatem à deci- 10
mis exoluendis & libertatem poſſint præſcri-
bere non leui contentione tractatum eſt,& cle
ricos poſſe hanc libertatem pręſcribere com-
muniter receptum eſt,quia ipſi non ſunt inca-
paces ſpiritualium Gloſſ.in cap.in aliquibus,
cum qua tranſeunt ibi Doctores Felinus in c.
cauſam quę,de pręſcript.columna prima Bal-
bus de præſcriptio.in v.parte princi. quæſtio.
vii.Dominicus in capitu.ij.de decimis, in vj.§.
pen.per capitu.de quarta de pręſcriptio. quod
procedit etiam quo ad omnem decimationē
ſecundum eoſdem. Non ſic inquiunt ipſi ad-
mittendum eſt in laicis qui ſecundum com-
munem ſententiam actorum ſupra relatam
talem libertatem à decimis nulla ex parte pę
ſtandis non poſſent pręſcribere,quia ſunt inca
paces poſſidendi ius decimandi cap.cauſam
quæ,de pręſcription.quorum ratio nulla ſane
eſt,nam & ſeruus qui nihil ſuum habere poteſt
& ideo per præſcriptionem ſibi acquirere non
poteſt, tamen libertatem poteſt præſcribere,
& domus ſeruiens quæ ſibi acquirere nihil po
teſt libertate tamen contra ſeruitutem acqui
rere poteſt,& pro hac opinione contra cōmu
nem

Decimarum pſtandarū libertas quo tēpore præſcribatur.

nem facit text.in cap.in aliquibus,§.fina.& in
cap.dudum,& in capit.cum ſint homines, ibi
ad conſuetudinem, de decimis & in capit.ad
apoſtolicę,eodem ibi,quoniam à diuerſis di-
uerſa conſuetudo tenetur, & in cap.commiſ-
ſum, eodem titulo & in cap.ex multiplici, in
quibus ſtatur conſuetudini hac in re.Itaq; &
ſi ius decimandi laicus contra laicum uel con
tra eccleſiam non ſatis certum ſit an pręſcri-
bere poſſit,quod ſupra attigimus, libertatem
tamen contra ius decimandi quin præſcribe-
re poſſit dubitari non debet,quia vetitum nul
lo iure reperitur,neque id iuri naturæ aduer-
ſat̄ aut diuino cū decimę iure tm̄ poſitiuo nō
ēt naturali aut diuino debeantur ut iam diſ
ſeruimus.Deniq; fauorabilior eſt liberatio q̃
acquiſitio argumento l.Arrianus,ff.de action.
& obligatio.unde cum ſuprà dixerimus laicos
poſſe decimas præſcribere per tempus imme-
moriale,ſibiq́ue eas exigere,multo facilius po
teruntab earum præſtatione libertatem acq-
rere, ut ſic in eo tantum quæſtio remaneat,
quanto ſcilicet tempore talem libertatē poſ-
ſint acquirere & magis eſt ut tempore longo
uel longiſſimo non poſſint ſed eo tantum cu-
ius initij memoria hominum non ſit argumē
to cap.ij.§.contrahentes de rebus eccleſiæ nō
alien.libr.vj.& clarius in cap.j.de pręſcrip.eod.
lib.eſt enim contra tales laicos uehemens præ
ſumptio iuris,& præterea eccleſia contra eos
habet de iure fundatam intentionem ſuam,
quæ res eos conſtituit in mala fide pręſumpta
à qua præſumptione lex recedit poſt tempus
immemoriale non autem poſt breuius tēpus
quando nullum aderat priuilegium, ut ibi.&
cap.cum perſonæ,§.quod ſi tales, de priuileg.
libro.vj.ſed & breuiore tempore interdum a
tali præſumptione l.recedit,ut alibi dixi, ſcili
cet in c.qui contra iura nume.2.ſupra.

11 Illud autem dubium eſt †qua ratione Papa
exemerit quoſdam monachorum à præſtatio
ne decimarum cum hæ iure naturæ vel diui-
no debeantur ſecundum quoſdam & Glo.in c.
à nobis,ait ius naturale in communi vel in vni
uerſo permanere fixum & immutabile. ſed in
quibuſdā caſibus vel capitulis ſeu indiuiduis
ſolet & poteſt immutari tuncq; ea innouatio
ſapit quandam diſpenſationem, & illam Glo.
communiter Doctores ſequuntur ibi teſte epi
ſcopo ciuit.Rod.ubi ſupra numero nono De-
cius conſi.cxiii.columna ſecunda Socinus cō
ſil.ccxcvij.lib.ii.Idem Decius in cap.cum or-
dinem,de reſcrip.in princ.& ita intelligunt c.
ſuggeſtum,& capitu.ex multiplici cap.ex par-
te capit.à nobis, de decimis & ea.pen. & fin.
eodem titulo & cap.accedentibus,& capitu.ſi

Decimarū pſtandarū liberi qua re ſint quidam monachorū.

de terra,& capitu.dudum,de priuil.l.xxiiii.tit.
xxj.pat.j.verum hanc receptam rationem im
pugnat ipſe Couarru.ubi ſupra quod decimæ
non iure naturæ,ſed poſitiuo debentur, quod
uerum eſſe oſtendimus,nam ſi inquit iure na-
turę deberentur tunc exprimi læſio id non li-
ceret Papæ, quod dubium ſane eſt & contra
Gloſſ.communiter approbatam in l.ius ciui-
le eſt,ff.de iuſt.& iure per text.ibi, etenim cō
ſtat iuris diuini eſſe ut duobus vel tribus teſti
bus credatur cap.in omni negotio,de teſtibus
cap.cum eſſes,de teſtam.l.vbi numerus,ff.de te
ſtibus,& tamen in caſibus lege poſitiua longè
plures teſtes requiruntur l.ſi unus l.hac conſul
tiſſima. C.de teſtam.l.hac conſultiſſima.C.q
teſtam.facere poſſunt,in prin.& §.ſed cū pau
latim,inſt.de teſtam.& alibi ſæpe,nec per hoc
ius diuinū aut naturale deſinit incolume ſer-
uari ut per d.Gl.ubi omnes.

Loca†publica & iure gentium communia p̄ 12
ſcribi non poſſunt l.fina.in princ.ff.de uſucap.
l.quod in littore,ff.de acquirendo rerum do-
minio ibi,rurſus in priſtinam cauſam recidūt
l.ſi quiſquam,ff.de diuerſ.& temp.præſcript.l.
ſanè ſi maris,ff.de iniuri.§.flumina, verb.om-
nibus,inſti.de rerum diui.tradunt Barto.in l.
quominus,ff.de fluminibus.quæſtio.xv.ubi ple
nè per Iaſo.columna vigeſimaſeptima Paulus
Caſtren.in dict.l.fina.Franciſcus Balbus de pręſcriptio.in iiii.par.v.par.princip.quæſtione vj.
Ioannes de Platea & Angelus Aretinus in d.
§.flumina.Cæpolla de ſeruit.ruſ.prædiorum ru
bric.de piſcati.charta pe.Iacob.in tract. feud.
verb.fluminibus ad finem Ioannes Faber in
dict.§.flumina.

Præſcribi loca publica & cōmunia nequeunt ſed conſuetudine ac quin uel priuilegio poſſunt.

Limitatur† primò hæc regula vt procedat 13
ratione præſcriptionis,ſed non ratione cōſue
tudinis,per quam ea quæ ſunt iuris gentiū poſ-
ſunt acquiri ita tenent Ioannes Faber & An-
gelus Aretinus in d. §.flumina, & Franciſcus
Balbus ubi ſupra numero ſecundo verſicu.ſtat
ergo,vnde inferunt ipſe Balbus & Faber & An
gelus quòd ſi quis multis annis piſcatus fuit
in flumine publico & alios piſcari uolentes iu-
giter ſciente & patiente populo prohibuit per
hoc conſuetudine magis quàm præſcriptione
in eo flumine ius piſcandi,& cæteros de popu
lo prohibendi quæſiuit,ſequitur Baldus in ru-
bric.ff.de rerum diuiſio.Idem uult Gloſſ.j.&
ibi Barto.in d.l.ſanè ſi maris.ff.de iniur.dum
aiunt quòd in terminis illius textus ius quæſi
tum fuerat conſuetudine vel priuilegio, facit
ſecundum Balbum cap.ſuper quibuſdam, §.
præterea,de uerb.ſignifica.tenet idem Balbus
de præſcripti.in ultima quæſtio.ii. quæſtionis
prin.& Balbus in d.quæſtio.vj.& Baldus in ru
bri.ff.

Limitat.j.

bri.ff.de rerum diui.aiunt inter conſuetudinẽ
& præſcriptionem eam eſſe differẽtiam,quòd
præſcriptione transfertur ius de vno in alterũ
ſed per conſuetudinem de qua egimus non tã
transferri,quàm ꝙ nullius in bonis antea erat
denuo acquiri videtur:de quorum omnium
veritate poſtea dicemus.

14 Limitatur ſecũdo † vt tempore immemo-
Præſcript. immemoriali quæri poſſunt loca iure gent.cõia.
riali poſſint, quæ ſunt iuriſgentium præſcribi,
ita Angelus in dict. l.fin.ff.de vſucapionib.Bal
bus in dict.quæſtio.ſexta verſicu.ſecundo limi
ta.numero quinto Ioannes de Platea,& Ange
lus Aretin. in d. §.flumina,unde ijdem Ange.
15 & Platea & Aretinus, & Balbus inferũt† quòd
Veneti an mare præſcripſerint.
ſic tempore immemoriali Veneti præſcripſe-
runt Gulphum maris, Idemq; in Genuẽſibus
& idem vult Bartol.in l. iniuriarum,in magna
§.fina.ff.de iniuriis per d.l.ſanè, maris ait, ꝙ
iuriſditionem maris per tempus immemoria
le quæſierunt Veneti,Idem Angelus conſilio,
ducẽteſimo octuageſimonono,thema tale eſt,
& Iaſ.in l.ex hoc iure.colum.quinta,ff.de iuſt.
& iure, & Balb.ubi ſupra.De quorum verita-
te infra dicemus.

16 Quinimò† quòd plus eſt,tam Veneti in ſuo
Veneti & Genuẽſes an teh… quos nauigare p ſua gulfa poſſint uetare.
Gulfu,quàm Genuẽſes i ſuo quoq; Gulfu hoc
eſt Pelago maris per hoc tempus immebora-
bile quæſierunt ius interdicendi & uetandi re
liquis mortalibus potentiam nauigandi, ita
tenent Bartol. & Angelus ubi ſupra, & Iaſon,
columna quinta in dict.l.ex hoc iure, Idem
Iaſo.in dict.l.quo minus, columna vndecima,
& Franciſcus Balbus vbi ſupra per tex. dict.l.
l.ſane maris,ubi idem vult Raynerius de For
linio, & Ioannes de Anania in capitu.j.& iterũ
in capitulo ſecundo de cler.uen.& Cardinalis
conſilio quadrageſimo dominus comes, Feli-
nus in capitu.de quarta,columna fina.de præ-
17 ſcriptio.† Ius enim nauigandi ſecũdum eos re
Nauigatio ius regale.
gale eſt,l.quo minus, ff.de fluminib. l.ſecunda
§. viarum,& ibi Glo.ff.ne quid in loco public.
18 † ſicq; acquiri poteſt vel priuilegio, uel tanto
Nauigatio an tpe immemoriali uel priuilegio ſubiaceat.
tempore cuius initij memoria non ſit ſecun-
dum eos. Paulus tamen Caſtren. in d.l.fina.re
prehẽdit Angelum vbi ſupra, qui mouebatur
per l.vſum aquæ,C.de aquæ ductu libro vnde-
cimo,quam non bene intelligebat ſecundum
Paulum qui ait ibi loqui de aqua priuata non
de publica,nam quo ad publicam, nec con-
ſuetudo, nec præſcriptio opus eſt, ſed ſufficit
occupatio per dictam legem final. non ſecus,
quàm in rebus quæ cœlo marique capiuntur,
aut terra,l.prima.ff.de acquirend. rerum do-
mi.§.feræ,inſtit.de rerum diuiſio. de quorum
veritate infra dicemus.

19 Vnde Paulus infert† quod ſi Venetiarum
Ciuitas funditus diruta eſſet pelagus ille ma-
Occupatione quæſitum deſertione amittit.
ris iuriſgentium maneret non ſecus quam an-
tea quam ea ciuitas ibi ædificata & extructa
eſſet dict.l. fina.verbo funditus diruto ædifi-
cio,& dict.l.quod in littore,& Balbus ubi ſu- 20
Venetorũ mare cõe maneret ea urbe deſtructa.
pra, numero octauo ait hanc eſſe commu-
nem opinionem veriorem licet agnoſcat con-
trariam eſſe communem quam tenent Ange-
lus vterque tam Peruſinus quam Aretinus &
Ioannes de Platea & Cæpolla & Iacob.& alij
ſupra relati.Facit quod ait Felinus in cap.ac-
cedentes, columna quinta de præſcription.
dum negat id quod præſcriptibile non eſt,
fieri præſcriptibile etiam tempore immemo
riali,quanuis eo tempore ſi allegetur titulus le
gitimus præſumatur (ſequitur Balbus, ubi ſu-
pra, numero nono reprobantes Panormita-
num qui contrarium tenuit conſilio vigeſi-
moſexto in quæſtione quæ ad præſens, libro
ſecundo) quæ præſumptio ceſſaret quando
contrarium eſſet notorium, vt eſt in hoc
exemplo:

Tertio limita† vt quæ ſunt publica aut iure 21
Occupatio quandiu durat præbet iꝰ excipiẽdi.
gentium communia licet non præſcribantur
tamen tempore acquiri poteſt ius excipien-
di,ut de tali poſſeſſione non expellamur,eritq;
que duplex effectus primus ut ſi turbemur in
poſſeſſione contra turbantem agere poſſimus,
alter ut antequam turbemur poſſimus prohi-
bere uolentem nobis inuitis talem locum in-
gredi per dict.l.ſane ſi maris, ſecundum An-
gelum in dict. conſi.& Balb.ubi ſuprà nume-
ro decimo.

Quarto limita† quando princeps uendidiſ- 22
Piſcandi ius in flumine eſt alienabile.
ſet ius piſcandi in flumine publico ſecundum
Balbum vbi ſupra numero quarto. verſi.alios
caſus,Cæpolla de ſerui.ruſticorum prædiorum,
ſub titul.de piſcatio. ad finem,Iaco.de feudis,
verb. fluminibus ad finem,& per quanto tem-
pore,uel per quantam intermiſſionem locus
occupatus ab occupatore deſertus videatur
docent Bartol.in d.l.quo minus,quæſtione de
cimaquinta vbi Iaſon. colum.uigeſimaſepti-
ma,vbi poſt Angel.& Paul. in dict.leg. final.ff.
de vſucapionib. tradunt cautelam vt per talẽ
intermiſſionem non videatur quis locum de-
ſeruiſſe. 23

Iſtarum† rerum veritas pendet à uera iuris
Ius diuinũ & naturale idem.
tam naturæ,quàm gentium cognitione, iura
enim naturalia diuina quadam prouidentia
immutabilia ſunt, non aliter atque ius diui-
num,nam vtrunq; ferè idem eſt, ſed diuinum
appellatur, qđ ab ipſo Deo optimo maximo
datum nobis eſt,naturale eo,quòd ſimul cum
ipſo humano genere proditum fuit, & eo ꝙ id
ius natura edocti ſumus ſine vllo præceptore,

ff ut

vt iſthæc omnia probantur, in §. ſed naturalia, inſtitu. de iure natur. l. iura ſanguinis, ff. de regulis iuris, l. eas cauſas, ff. de cap. diminutio. l. ſecunda, ff. de vſufruct. earum rerum, l. omnes populi, ff. de iuſtit. & iure, §. imus ergo, inſtitu. de hæreditati. quæ ab inteſtato. iuncto, §. ſingulorum, inſtitu. de rerum diuiſion. & Doctores communiter in dictis locis quibus adde Theologorum noſtræ tempeſtatis diſſertiſſimum, idem edocentem fratrem Alphonſum Caſtrenſem de poteſtate legis pœnalis, libro ſecundo capitulo decimoquarto pagina quingenteſima ſexageſimaprima.

24 Iſtud † ius gentium naturale appellatur, ius naturale ſimpliciter & etiã appellatur ius gentium primæuum, hoc eſt, eum ipſo humano genere ſimul proditum d. §. ſingulorũ, & hoc ius gentium naturale, uel primæuum ab iure naturali ſimpliciter prolato differt, ut genus ab ſua ſpecie, nam naturale ius dicitur quod omnibus animantibus tam brutis, q̃ ratione vtentibus cõmune eſt, ius uerò gentiũ naturale, uel primæuum dicitur quod ſolis hominibus non etiam reliquis brutis animantibus competit, ut dictis iuribus habetur per Doctores & diſſeruimus ſuprà.

Ius gentium primũ quid

25 Ius † autem gentium ſecundarium eſt, quod non ſimul cum ipſo genere humano proditum fuit, ſed labentibus temporibus à pleriſque earum gentium quæ moribus & legibus reguntur, nec ritu aut more ferarum ſyluestrem vitam agunt receptum reperitur dict. l. omnes populi, ff. de iuſtitia & iure. §. ius gentium, & §. ius autem gentium, & §. ſed naturalia, inſti. de rerum diuiſione, idque ius initio vt ius tantum ciuile non etiam gentium eſſet neceſſaria & coacta ratione fatẽdum eſt, quãuis poſteà ab omnibus uel pleriſque gentium paulatim aut ſucceſſiue admiſſum quoque fuiſſet, ut ſic tale ius inuentione ciuile tantum eſſe intelligat, ſed approbatione & veluti hoſpicio gentium earum ius eſſe cœperit, etenim cum initio generis humani nec eſſent captiuitates, nec ſeruitutes hominum, nec rerum ſoli dominia diſtincta, ſed communia, nec bella nec emptiones, venditiones, locationes, conductiones, nec ſocietates, mandatum, & cætera id genus, neceſſe eſt fateri haſce res non pariter in omnibus orbis regionibus inuentas aut admiſſas, ſed ut ueroſimillimum eſt primũ in una aut altera prouincia admiſſum inuentum inq; vſu eſſe inchoatum, deinde vero à reliquis quoque regionibus & gentibus paulatim receptum, ſicque cum primum id ius in una tantum vel in altera prouincia in uſu eſſe cœperat, tunc illius tantum regionis uel gentis ius ciuile erat, cum vero poſtea à reliquis quoque gentibus receptum fuiſſet, iam de iure ciuili in ius gentium conuerſum fuiſſe apparuiſſet.

Ius gent. ſecundariũ quid.

† ſicque id ius gentium ſecundariũ non tam naturale, quam poſitiuum dicitur eſſe, ſicque non fixum, & immobile, ſed cõmutabile eſſe dicitur non ſecus, quàm ius ciuile, & ferè non difficilius, quàm ius ciuile, vt de ſucceſſionum progreſſu in præfation. libro primo oſtendimus numero ... tradit eleganter Theologorum noſtræ tempeſtatis doctiſſimus frater Dominicus Sotus de inſti. & iure lib. ... q. ... ar. ... 26

Ius gent. ſecundarium poſitiuũ dicitur.

Etenim ſi qua in prouincia introductum legibus, aut moribus eſſet, ne dominia eſſent priuatorum in rebus ſoli, ſed quòd eſſent communia ſine dubio ea lex uel conſuetudo valeret; id quod apud Lacedæmonas factum Lycurgo auctore fuiſſe Plutarchus apoph. libro primo in uita Lycurgi teſtatur proinde ſi receptum fuiſſet, ne capti ſerui fierent capientium, ea quoque lex uel conſuetudo ualeret, id quod apud Gallos obſeruari fertur, & ſic de ſimilibus. 27

Ius gent. ſecundarium commutabile eſt.

Ius † autem diuinum & naturale, aut gentium primæuum mutari non poſſe conſtat, vt multis legibus iam oſtendimus, vnde quod apud Lacedæmonas furari liceret, quòd apud Perſas adulterare liberum eſſet, quòd apud Mahumetanos cum matribus, aut filijs, aut etiam pecudibus commercium habere fas eſſet, quòdve apud eoſdem Lacedæmonas vxores ad tempus commodare liceret, ut cũ eis commodatarius rem haberet, aut quòd apud Augilas gentes Affricanas omnes quotquot erant ad nuptias inuitati commertium cum nupta haberent, aut quòd apud Aethiopes omnes fœminę ſint omnibus viris communes, id & ſimilia vtcunque à gentium nonnullis in uſu fuerint nunquàm in ius tranſire potuerunt, quia iuri naturali, & diuino & gentium etiam primæuo aduerſari uidentur, ſed ſemper tales ritus, & mores ferini non humani, corruptelæ & abuſus, non mores, leges, aut vſus iuſtius dicerentur, nulloque tempore potuerunt præſcribi, nulla lege lata iuſtificari, nullo multarum etiam gentium conſenſu hoſpitio, & exercitatione ſtabiliri, vt præter noſtros edocet huius tempeſtatis diſſertiſſimus Theologorum Alphonſus de Caſtro de poteſtate legis pœnalis libro ſecundo capitulo decimoquarto. pagina quingenteſima ſexageſima ſecunda. 28

Ius diuinũ naturale gentium incommutabilia.

† Et hiſtorias ſupra relatas referũt Solinus capitu. quadrageſimotertio. Pomponius Mela libro primo capitu. octauo, & Plutarchus de vi- 29

Hiſtoriæ uariæ.

ris

ris illuſtribus in uita Lycurgi, & Alphon. Caſtren. ubi ſupra & Ioannes Boemus de moribus & ritibus uariarum gentium capitu. decimo libro primo.

30 Veneti & Genuēſes nequeunt uetare per ſuum pelagus nauigantes.

Ex † quibus apparet quàm ſuſpecta ſit ſententia eorum quos ſupra numero quarto, retulimus exiſtimantium Genuenſes, aut etiā Venetos poſſe non iniuria prohibere alios nauigare per Gulfum aut pelagū ſui maris quaſi æquora ipſa præſcripſerint, id quod non ſolum eſt contra dict. l. quod in littore, ff. de acquirend. rerum domini. leg. fina. in princip. ff. de vſucapionib. §. flumina, uerb. omnibus, inſtitu. de rerum diuiſion. l. ſi quiſquàm, ff. de diuerſ. & temporalibus præſcription. leg. ſanè ſi maris, ff. de iniurijs. Sed etiā eſt contra ipſum ius naturæ, aut gentium primæuum, quod mutari nō poſſe diximus, qđ ſit cōtra illud ius conſtat; quia non ſolum maria, aut æquora eo iure communia erant; ſed etiam reliquæ

31 Mare nunquam deſiit eſſe cōmune.

omnes res immobiles, † & licet ab eo iure poſtea receſſum fuerit ex parte, puta quo ad dominium & proprietatem terrarum, quarū dominium iure naturæ commune diſtinctum, & diuiſum ſicq; ab illa communione ſegregarū fuit, l. ex hoc iure, ff. de iuſtit. & iure, §. ius gentium, & §. ius autem gentium, inſtitu. de iure naturali. tamen diuerſum fuit, & eſt in dominio maris, quod ab origine mundi ad hodiernum vſque diem eſt fuitq; ſemper in communi, nulla ex parte immutatum, vt eſt notum;

32 Hiſpani, aut Luſitani, aut Veneti aut Genuenſes nunquam mare ſuū præſcripſerūt

† & quanuis ex Luſitanis magnam turbam ſæpè audiuerim in hac eſſe opinione vt eorum rex, ita præſcripſerit nauigationem Indici occidentalis eiuſdemq; uaſtisſimi magis, ita vt reliquis gentibus æquora illa transfetare non liceat; & ex noſtriſmet Hiſpanis vulgus in eadem opinione ferè eſſe videatur, ut per vaſtiſſimum immenſumq; pontum ad Indorum regiones quas potentiſſimi reges noſtri Hiſpaniarum ſubegerunt reliquis mortalium nauigare præterquā Hiſpanis ius minimè ſit, quaſi ab eis id ius præſcriptum fuerit, tamen iſtorum omnium non minus inſanæ ſunt opiniones, quàm eorum qui quo ad Genuenſes & Venetos in eodem ferè ſomnio eſſe adſolent. quas ſententias inepti, vel ex eo dilucidius apparet, quòd iſtarum nationum ſingulæ contra ſe ipſas nequeunt praſcribere, hoc eſt, non reſpublica Venetiarum contra ſemet ipſam, non reſpublica Genuenſium contra ſemet ipſam, non regnum Hiſpanorum contra ſemet ipſum, non regnum Luſitanorum contra ſemet ipſum, leg. ſequitur, §. ſi uiam, ff. de vſucapion. §. ſic itaque. inſtitut. de action. eſſe enim debet differentia inter agentem, & patientem vt dictis iuribus, & l. cū filio vbi multa per Barto. & Iaſonem, ff. de legatis primo.

33 Præſc ceſſat inter exteros.

† Contra reliquas vero nationes longè minus præſcribere poſſunt, quia ius præſcriptionum eſt merè ciuile vt fuſe oſtendimus ſupra part. j. principali, quæſtio. iij. & iiij. ergo tale ius ceſſat cum res agitur inter principes, uel populos ſuperiorem non recognoſcentes in temporalibus. Iura enim mere ciuilia cuiuſcunque regionis quo ad exteros populos nationes vel etiam homines ſingulos, non magis eſt in conſideratione, quàm ſi re uera nō eſſet tale ius, aut vnquàm fuiſſet, & ad ius commune gentium primæuum vel ſecūdarium recurrendum eſt, eoque vtendum quo iure talem maris præſcriptionem & vſurpationē admiſſam non fuiſſe vnquàm conſtat, ergo, &c.

34 Aquarū uſus cōis.

Facit, † nam etiam hodie vſus aquarum communis eſt non ſecus, quàm erat ab origine mundi. Vnde Ouidius lib. vj. Metamor. ſic modulatur.

Quid prohibetis aquas communis uſus aquarum

Idem Ouidius lib. j. faſtorum ait.

Omne ſolum forti patria eſt ut piſcibus æquor

35 Hō homini prodeſſe tenetur

Ergo † in æquioribus & aquis nullum ius eſt aut eſſe poteſt humano generi præterquā, quo ad uſum communem.

Præterea de iure naturali & diuino eſt illud præceptum vt quòd tibi non vis alteri non facias, unde cum nauigatio nemini poſſit eſſe nociua, niſi ipſi nauiganti, par eſt ut à nemine poſſit aut debeat impediri, ne in re ſui natura libera, & permiſſa ſibiq; minimè noxia, nauigantium libertatem impediat, & lædat, contra dictum præceptum, & contra regulam, l. libertas, ff. de ſtatu hominum, §. libertas, inſtitut. de iure perſonarum. l. prima, & ſecunda, ff. de homine libero exibendo, l. prima, §. quę onerandæ, ff. quarum rerum actio non datur, l. ſi quando, §. illud, uerb. adſtringendos, C. de inofficioſo teſtamen. pręſertim cum omnia intelligantur eſſe permiſſa quæ non reperiuntur expresſim prohibita, l. nec nō §. quod eis, ff. ex quib. cauſ. maiores, l. ſuper ſtatuas, C. de religioſis.

Quinimo non ſolum contra ius naturale eſſet uelle impedire talem nauigationem prætextu præſcriptionis cum impedienti id minimè proſit, & impedito noceat, ſed etiam tenemur contrarium facere, hoc eſt prodeſſe ijs quibus poſſumus, cum id ſine damno noſtro fieri poteſt, & ita edocemur à domino noſtro Ieſu Chriſto in Euangelio dum calumniantibus Iudęis curauit die ſabbati ægrotū.

Hæc eſt illa charitas de qua per diuum Ioannem Euangeliſtam Epiſtola quarta ad

finem dum ait mendacem eſſe qui dixerit ſe diligere Deum quem non uidet, ſi quidẽ nec iuuat nec diligit fratrem ſuum, hoc eſt proximum quem uidet, hoc eſt quod docemur à Iureconſulto in l.in illa ſtipulatione per te nõ fieri, ff. de verborum obligatio. vbi not. Barto. & reliqui non ſufficere abſtinere à malo niſi fiat quod bonum eſt, hoc eleganter diſſeruit Cicero officiorum, j. & ij. & depinxit comicus Terentius in Andria dum introduxit Cremetem ſenem alteri ſeni prędiuiti obiurgantem, ꝙ ſe ipſum ſummis noxijsq; ac aſſiduis curis, & laboribus maceraret, nam illi excipienti ſic, tantum inquit ocium eſt tibi rerum tuarum aliena ut cures eaque nihil quę ad te attinent, replicauit Cremes ſic. Homo ſum humani à me nihil alienum puto, non obſcure ſignificans ꝓpter illam naturalem cognationem quam inter nos natura conſtituit, teſte Iureconſulto in l. vt vim, ff. de iuſti. & iure hominem homini non auxiliari nefas eſſe, præſertim cum id ſine vllo incommodo ſuo iactura aut impenſa fieri poteſt, quale eſt ei qui inops conſilij eſt conſilium præbere, comiter erranti monſtrare viam, ex ſuo lumine alterius lumen accendere, & ſimilia vt plenius per Ciceronem vbi ſupra, & hoc eſt illud diuinum pręceptum qđ tibi non uis alteri non facias, ergo quanto magis tenebimur non obeſſe præſertim quando noſtra nil intereſt.

36 Loca iure ureg. cõmunia nõ quærun- tur cõſuetudine cõtra doc.

Ex † ſuperioribus etiam apparet ſuſpectam eſſe ſententiam Ioannis Fabri, Angeli, Baldi, & Franciſci Balbi, quos ſupra retulimus exiſtimantium loca iuri gentium communia, & ſi acquiri non poſſint pręſcriptione, poſſe tamẽ acquiri conſuetudine, quod omnino falſum eſt, eaq; traditio cæca, & nubila eſt, omnique rationis lumine carens, legemque verbis non rebus imponens, contra l. ſecundã. cum vulgatis, C. commun. de lega. in exẽplis enim de mari Hiſpanorum, Luſitanorum, Venetorum, Genuenſium & reliquorum conſtat conſuetudine ius tale nauigandi, & alios nauigare prohibendi non magis acquiri, quàm præſcriptione, vtroque enim caſu vt patet par ratio eſt, ergo, &c. l. illud, ff. ad legem Aquiliam, & quia per iura & rationes ſupra relatas id eſſet contra naturalem ęquitatem, nec vllam induceret vtilitatem, ſed ſolam læſionem, ſicq; vt lege expreſſa introduci non poſſent capitu. erit autem lex, quarta diſtinctione l. j. & ij. ff. de legib. ita etiam nec lege tacita qualis eſt cõſuetudo, l. de quibus, cum ſequen. ff. de legib. & tẽpore id non iuſtificaretur, ſed potius deterius & iniurius in dies fieret, capitu. fina. de præſcr. & in exemplis, ſupra relatis de furtis & adulte-rijs, & ſimilibus facinoribus ſupra relatis numero decimoquinto, loca verò publica etiam pręſcriptione quæruntur vt infra dicam contra Bald. Angel. Fabrum, Franciſ. Balbum.

Denique † ad perſpicuam iſtorum cognitionem agendum eſt de iis quę in terra, quæ in mari, quę in cœlo reperiuntur, etenim licet iure naturali & gentium primæuo omnis terra erat omnibus gentibus communis quo ad vſum, & quo ad proprietatem, vel dominium nullius omnino erat, tamen iure gentium ſecundario cœpit ab illa omnium gentium cõmunione ſegregari ac ſeparari, ut exẽpli gratiam Hiſpania eſſet Hiſpanorum, Gallia Gallorum, & ſic de reliquis gentibus, & regionibus &c. d. l. ex hoc iure, cum ſimilibus ſupra allegatis. & qua ratione vna prouintia à reliquis gẽtibus & prouincijs potuit ſegregari, & diſtingui, eidem ratione, in vna eademq; prouincia potuit pars quædam à reliquis eiuſdem prouinciæ partibus, & gentibus ſeparari, vnique, uel quibuſdam applicari argumen. de toto ad partem, l. j. & ij. l. an pars, ff. pro de relict. l. quæ de tota, ff. de rei uendicatio. l. hæredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebellian. & vt cum vna prouincia à reliquis ſeparatur intra ipſum prouinciæ, & eius terræ ambitum ſunt flumina quæ à reliquis quoque gentibus etiam quoad communem vſum ſeparata videntur, non ſecus ꝗ humus ipſa ita quoquę cum vnius prouinciæ pars à reliquis prouinciæ ipſius partibus ſeparata vni uel quibuſdam hominibus applicatur flumina etiam quæ intra illam particulam erant à reliquis prouinciæ partibus & gẽtibus ſeparata videntur, nõ ſecus quàm ipſa met terra, & vtrumque tam terra, quàm aqua fluens fit proprium illius dñi, & intra illam particulã volatilia quoque nidificantia ad eundem inhabitu pertinebũt non ſecus, quàm terreſtria, aut etiam aquatilia, quæ in fluminibus reperientur, verum quia nimis difficilia impoſſibilibus annumerantur l. apud Iulianum, §. conſtat, vbi notant Barto. Paulus Caſtren. Alexan. Iaſo. & alij communiter, ff. de legat. j. & ferarum apprehenſio nimis (vt conſtat) difficilis eſt ſiue illæ ſint terreſtres, ſiue cœleſtes, ſiue aquatiles, conſequens fit ut qui eſt dominus illius particulæ terræ & aquarũ profluentium fluminumve adhuc tamen is ferarum quæ ibi ſe ſe continent ſiue illæ cœleſtes ſint, ſiue terreſtres, ſiue etiam ſquameę dominiſi habere non intelligatur, poterit tamen ſibi ſoli competere ius piſcandi in ſuo ſuiſve fluminibus, vel venandi in nemoribus ſuis, vel aucupandi in ſyluis ſuis, ita vt alios venari, aucupari, piſcarive feſtinantes prohibere iure poſſit.

37 Ferarũ & uolatiliũ & terreſtrium, & aquatilium acquiſitio, & ẽt flu- minum.

poſſit. Cùm ergo iuregentium ſecundario admiſſum generaliter ſit vt hæc terrarum aquarumq; fluentium ab antiqua communione ſeparatio, & particularis applicatio fieri iure poſſit, in eo tantum quæſtio erit quibus quotve modis id fieri poſſit, & ſanè fieri poterit primum ex populi expreſſa conceſſione argumẽ. cap. ſuper quibuſdam, §. præterea, ff. de verborum ſignific. Idem ergo in conceſſione tacita, l. cum quid. ff. ſi certum petatur Gloſſ. nota. in ſimili in l. ſecunda, §. ſed quia ueremur, C. de iuramen. calum. l. cum ex filio in princ. vbi multa per Iaſ. ff. de vulg. l. prima vbi etiam multa per Iaſ. C. qui admitti. tempore quoque cuius initij memoria non ſit acquiri poterit, l. prima ſecunda, & tertia, ff. de aqua pluuia arcenda, l. j. §. ductus aquæ, ff. de aqua quoti. quo caſu Ioannes Faber, Angelus, Frãciſcus Balbus, & alij re-

38 lati in princ. huius cap. contendunt † non tam præſcriptione quàm conſuetudine id ius acquiſitum videri per d. l. ſanè ſi maris, ff. de iniur. & mouetur etiam Baldus in rubri. ff. de rerum diui. & Franciſcus Balbus de præſcrip. iiij par. v. part. princi. q. vj. quia inquiunt conſuetudine acquiritur ius in ſpecie noſtra quod antea nullius in bonis erat vel ad nullum pertinebat, præſcriptione verò ius quod in bonis unius erat transfertur ad alterum, quod nihil eſt ſi rectè inſpexeris, nam in ſpecie noſtra qui tempore imemoriali ius quæſiuit is id reipublicæ ademit ſicq; quod ad rem publicã quodq; ad omnes, vel etiam ad ſingulos de populo pertinebat ad præſcribentem, vel acquirentem translatum fuit, nec enim verum eſt ad nullum antea pertinuiſſe propterea quod ad omnes pertineret, id enim non minuit, ſed auget argumento d. authen. res quæ, C. commun. delegat. Reiecta ergo eorum ratione definitio quoque principalis ſuſpecta eſt, nam tale ius præſcriptione potius, quàm conſuetudine acquiſitum videri debet, nam conſuetudo eſt lex tacita, l. de quibus cum multis legibus ſequen. ff. de legib. lex autem omnibus debet eſſe æqualis capit. erit autem lex. iiij. diſtin. l. j. & ij. ff. de legibus. ſed hic ceſſat ęqualitas, quia ſolius acquirentis conditio melior fit, reliquorum verò deterior ergo, &c. Itẽ lex debet eſſe vtilis, ſed hic eſſet nociua omnibus præter acquirentem ergo, &c. ut d. c. erit autem lex. cum ſimil.

Piſcandi ius præſc. quęritur cõtra do cto. nõ cõſuetudine cõtra eos idque ius non natũ ſed tranſlatum dicitur con tra eoſd.

Præterea ad conſuetudinem inducendam longum tantum tempus deſideratur dict. l. de quibus, cum ſeq. vbi fuſe per Bart. & Iaſ. & nouiores, ſed hic deſideratur immemoriale tempus, ergo, &c.

Deniq; quod id ius tempore acquiratur cũ in confeſſo ſit, ſciendum eſt ad talem acquiſitionem tria concurrere oportuiſſe, primum, ꝙ iſte fuerit piſcatus per tempus cuius initij non ſit memoria, alterum quod per id tempus nullus alius de populo piſcatus fuerit, niſi forte de conceſſione iſtius, uel clandeſtine, ultimum, ꝙ alios piſcare volentes ipſe ſciente, & patiente populo prohibuerit, nã & ſi ipſe piſcatus ſemper fuiſſet, & quoſdam de populo piſcari volentes prohibuiſſet ſemper, ſed tamen non omnes quia alij fuerunt prohibiti, ab eo alij uerò liberè piſcati fuerunt, id quidem non ſufficeret ex mente doctorum communiter vbi ſupra.

Hactenus quoad terram vel flumina, qd au- 39
tem quoad mare? & in eo magis eſt quod etiã concurſus iſtorum trium non ſufficeret ad acquirendum ius, Ratio differentiæ inter mare ex vna parte, & terram, uel flumina ex altera, qa illo caſu ut olim ita & hodie & ſemper, tã quo ad piſcandum quam quoad nauigandum manſit integrum ius gentium primæuum, neq; unq̃ fuit à communione hominum ſeparatũ, & alicui, uel aliquibus applicatum, poſteriore autem caſu nẽpe in terra, vel fluminibus aliud fuit vt iam diſſeruimus, ſed quare ius gẽtium ſecundarium ut eam ſeparationem quoad terras, & flumina fecit, eandem quoad mare facere deſijt, reſponde quia illo caſu expediebat, ita fieri, hoc autem caſu nõ expediebat, cõſtat enim quod ſi multi venentur aut piſcentur in terra, uel flumine facile nemus feris, & flumen piſcibus euacuatum redditur, id quod in mari non eſt ita. Item fluminum nauigatio facile deterior fit, & impeditur per ædificia, quod in mari non eſt per totum, ff. ne quid in flumine pub. Item per aquę ductus facile euacuatur flumen, nõ ita in mari ergo in vtroq; non eſt par ratio. Nec ad rẽ pertinet quod ſupra diximus

Terrarum & fluminũ acquiſitio nõ maris permiſſa.

40 † communem eſſe vſum aquarum fontium ẽt. & fluminum, nam intelligitur quoad bibendũ, & ſimilia, quę fluminis dñium aut ius habenti uel minimè uel leuiſſimè nocent, minimè. n. in conſideratione non ſunt, l. ſcio, ff. de minor. dixi multa lib. j. de ſuc. teſo. c. vij. pro noſtris ſententijs facit, quia iniqua nullo tempore pręſcribuntur, † & ideo lex iniqua nullo tempore præ- 41
ſcribitur, aut iuſtificatur, ita Balbus de præſcr. v. q. prin. in q. xj. illius v. quęſtionis Princip. Glo. in c. inter cætera. xvj. q. iij. Alphonſus de Caſtro Theologorum doctiſſimus de poteſtate legis pœnalis libr. ij. c. xiiij.

Aquæ vſus cõmũ quòd ſit ut intelligendum

Lex iniqua nullo tẽpore pſcribitur.

Quæ poſſunt quæri priuilegio an poſſint acquiri conſuetudine, uel pręſcriptione, vide per Panor. & plenè Felinũ in c. accedentes, de præſcri. Balb. de præſc v. q. prin. in prin. Glo. in c. catholica. xj. diſt. ubi Dominicus, & Præpoſ. Ant. in d. c. accedente, & præſcriptionem poſſe cauſari

42 ſari à priuilegio inſufficienti, & poſſe cum eo concurrere tradunt Bal. in l. j. col. penul. C. de ſeruis fugitiuis, cap. cum perſonæ, de priuileg. lib. vj. vbi Ioannes Andreæ, & Geminia. c. ueniens, cum Glo. vbi Panor. de præſcrip. Balbus in v. q. princip. poſt prin. Imola in repetitio. capi. fin. colum. nona. de præſcrip. ubi tradunt an contra tenorem priuilegij poſſit priuilegiatus præſcribere, & an videatur renuntiare præſcriptioni per impetrationem priuilegij.

Tit. illegitimus quãdo proſit ad præſcr.

43 Et † actioni nondum ortę, ſed quæ ſperatur competere an præſcribi poſſit, præſertim contra eum qui poterat efficere ut ipſa oriretur, tradit Balbus vbi ſupra v. q. princip. in verſic. tertio quęro, Bal. conſi. ccxcij. ſuper eo, lib. iij. Gloſſ. in l. empti. C. de euictio. Anch. in c. ſine poſſeſſione, de reg. iuris.

Actio nondum orta an præſcribatur.

44 Et † quæ ſunt inpræſcriptibilia ex legis diſpoſitione ut uia publica, homo liber, rès ſacra, nec per annos mille præſcribentur Bal. in fi. & ibi Ang. in leg. omnes, C. de præſcrip. triginta annorum, Ioannes de Platea in l. ſi quis de curio, iij. C. de decur. lib. decimo, Gloſſ. in l. ij. C. de ingenui. manumiſ. Gloſſ. in l. fin. C. de præſcrip. longi tempor. quæ pro lib. Felinus in rubric. de præſcription. Idem Felinus in cap. accedentes, colum. quarta eodem titu. Balbus vbi ſupra par. v. quæſtion. ix. contra Panormi. conſil. xxvj. lib. ij. Et legem iniuſtam nullo tempore poſſe præſcribi tenet Balb. vbi ſupra quæſtio. undecima. per capitu. erit autem lex. iiij. diſtinctio. poſt Gloſſ. in capitu. inter cætera, decimaſexta quæſtion. tertia. & Balbus vbi ſupra, quæſtione decimaquarta ait incolatũ ſeu domicilium decennio præſcribi, uel acquiri, & priuilegia ciuilitatis, & Bald. in rubric. de præſcription. ad fin. l. ſecunda, & ibi Gloſſ. & Bartol. C. de incolis libro decimo.

Præſcriptibile qđ nõ eſt nec annis mille præſcribitur.

45 Deniq; † pręſcriptionum materia locũ non habet in ſequentibus caſibus, primus quando res ageretur inter duos populos liberos, vel inter plures.

Præſcr. ceſſat inter extraneos à iuriſdictione.

Secundus quando ageretur inter principes non recognoſcentes ſuperiorem.

Tertius quando ageretur inter extraneos reſpectu iuriſdictionis etiam ſi illi eſſent priuati homines, & conſequenter idem eſt reſpectu ambaſciatorum ſeu legatorum, & reliquorũ peregrinorũ, ut plenè diſſeruimus ſupra part. j. iſtius præſcriptionum tractatus in primo capitu. illius part. j.

46 Præterea † actionum perſonalium præſcriptio actiuè (hoc eſt quo ad inducendam obligationem perſonalem) etiam hodie locũ non habet vt edocemur ſupra par. j. in quæſt. x. illius partis. j.

Præſc. ceſſat in ſeq.

Et alios caſus in quibus ceſſat pręſcriptio colliges ſupra par. ij. in cap. incip. quo ad materiam præſcriptionum, & Balbus enumerat q̃ plures in vj. par. prin. ad fin. in tract. de præſcr.

Alios † quàmplures caſus in quibus ceſſat præſcriptio enumerauimus, & tradidimus varijs in locis in tract. de ſucc. crea. quos caſus ut ex integro repetere non expedit cum ibi inueniri poſſint, ita eos ſummarim referre oportuit, eſtq; vtile referendo ea loca quibus plenius peraguntur, quæ ſunt ſequentia. 47

Præſc. ceſſat in cali bus ſeq.

Præſcriptio trigiuta annorum iure, ff. incognita cum communi §. xxj. nu. 234. in tractat. de ſucceſ. creatio.

Pręſcriptio an impediatur alienatione uetita, §. xxvj. nume. 127.

Præſcriptio longi temporis nõ reſcinditur per reſtitutionem cõtra communem, §. xxvj. numero 132.

Pręſcriptio ĩmemorialis an detur inter dominum, & uaſallum, §. xxij. nu. 24.

Pręſcribi an poſſit ius facultatis, §. xxij. numero. 26.

Præſcriptio immemorialis nõ procedit, ubi non eſt poſſeſſio, uel quaſi, §. xxij. nu. 25.

Pręſcribi an poſſint alienari uetita, §. xxvi. numero. 112.

Præſcrip. nunquam reſcindi reſtitutione cõtra communem, §. xxvi. nu. 111.

Præſcriptio impedit, qñ iuriſdictio aliqua in parte exercetur, §. xxvi. nu. 123.

Præſcrip. mala fide non contingit, etiam in actionibus, cum communi contra alteram cõmunem, §. xxi. nu. 119.

Præſc. fauorabilis non facilius pacto impeditur q̃ odioſa, cum Alcia. contra Fell. & alios §. x. nu. 19.

Præſcriptio iuris pſonalis refert fundetur ĩ negligentia non potentis, an uerò in præſumptione ſolutionis, noua decla. contra Fel. Roma. Gratum, & alios, §. x. nu. 19.

Præſcriptio uirtualiter impeditur, ſi conuenitur, vt ea impleta iterum actio renaſceret, cum communi, §. x. nu. 23.

Præſcriptio cum peccato non inchoatur cũ communi, §. x. nu. 33.

Præſcriptio pacto poteſt renuntiari ex permiſſione legis, uel ſtatuti. cũ cõi. §. x. nu. 21.

Præſcriptio non impeditur p pactum de nõ præſcribendo ẽt ante inchoatam præſcriptionem, contra Fel. §. x. nu. 14.

Præſcriptio xxx. ann. procedit ẽt de iure canoni. in caſibus cũ cõi, §. x. nu. 150.

Præſcribi non poteſt pſonalis actio cũ mála fide, cum communi contra Bar. & ſequaces, §. x. nu. 14.

Præſcri-

Præſcriptio per pactum prorogari non pôt cum Cioto contra cõem, §.x.nu.24.

Præſcriptio iure fforum incognita, cum cõi §.x.nume.16.

Pręſcriptio etiam ſumẽs originem ab ipſo contractu renuntiari non poteſt contra Bald. Fili. Ripam. §.x.num.18.

Præſcriptio contingit cum bona fide orta etiam ex iniuſta cauſa cum communi. §.x.numero.13.

Præſcriptio actionum, & ſeruitutum nõ fit cum mala fide de iure canonico cum communi, contra Bar. §.x.num.12.

Præſcripta actione perſonali, debitor eſt tutus in foro contentioſo cum Felino, & aliis cõtra Couar. §.x.num.35.

Præſcribitur, vel finitur .xxx. annis ius oſſerẽdi, cum communi. §.x.num.17.

Præſcriptioni etiam in merum fauorẽ præſcribentis inductę renuntiari non poteſt, contra commu. §.x.num.16.

Præſcriptionem an teſtator uetare poſſit, noua declaratio. §.x.num.38.

Præſcriptio cum mala fide non procedit, ẽt in actionibus temporalibus, contra commu. §.x.num.36.

Præſcriptio cœpta contra priuatum, cui ſucceſſit, eccleſia non uariatur. §.x.num.41.

Præſcriptio longi temporis non impeditur per pactum de non præſcribendo contra Feli. Bar. & Ripam. §.x.num.11.

Præſcriptio non impetitur per pactum etiam iuratum, cum quibuſdam cõtra cõem. §.x.n.9.

Præſcriptio præterita pacto renuntiari pôt cum Feli. & aliis, quod fallit in rebus corporeis. §.x.num.10.

Pręſcriptio nõ poteſt per pactum impediri, cum communi contra quam plures. §.x.nu.6.

SEXTA ET VLTIMA PARS QVAE AD RESOLVTIONEM SEV RESCISSIONEM PRAESCRIPTIONVM VERGIT.

48 Præſcr. an reſcindit̃ malę fidei aduentu.

PRæſcriptio † ſemel completa ex multorum ſententijs reſcinditur malę fidei aduẽtu, poſt finitam ſeu expletam præſcriptionem contingente quam rẽuehemẽter cõtrouerſam peregimus ſuprà c.lxxiiii. dic ut ibi.

49 Præſc. an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiam uel abſentiã.

Secundus caſus † quo ex multorum ſententiis reſcinditur uſucapio eſt per reſtitutionis interuentum quæ conceditur ei contra quem abſentem, aut ignorantem, aut abſentẽ ſimul & ignorantem, præſcriptio contigerat, iuxta l. fi. C. de temp. longi præſcr. quam rem à noſtris inter ſe ſe diſſidentibus vehementer controuerſam ſimiliter diſſeruimus ſupra c.lxxv. dicito ut ibi.

50 Præſcr. an pacto reſcindat̃ ard.q.

Tertius caſus eſt † ratione pacti qđ efficit vt pręſcriptio ſemel completa infirmetur ita tenent Ang. in l. j. C. ne rei domi. uel temp. Din. & Io. Imolen. in l. nemo poteſt, ff. de legat. j. Andr. Alciat. in rub. de pręſct. num.58. Ioan. And. ad Spec. in rub. de præſcript. col. ij. & hæc opinio erat communis ante tempora Bar. ſecundum Alciatũ vbi ſuprà Bart. & Bal. in l. j. ff. de vſucap. eſtq; communis opi. ſecundum Bald. in d. l. nemo poteſt, vbi eam tenet etiam Florianus, & Bal. in l. j. C. de ſenten. quæ pro eo qđ intereſt, col. iiii. Anto. Butr. in c. cum nõ liceat de præſcr. ſed aduerte quod omnes hi patres minimè dicunt præſcriptionem impletam pacto infirmari, ſed tm̃ impediri anteq̃ inchoet̃.

Cõtrariam partem quæ hodie receptior eſt ſecundum Andr. Alcia. vbi ſuprà tenent Bart. col. pe. in d. l. nemo poteſt, quã & ſequuntur & & receptiorem appellant Frãciſ. de Rip. n.104. ibi, & Andr. Alcia. ubi ſpprà Raphael, Cuma. Areti. & Alex. num.25. & Ioan. Crotus, nume. 45. in d. l. nemo poteſt, ſequitur & affirmat eſſe receptiorem ſententiam Ioan. Annibal in d. l. nemo poteſt, nu.685. & eſt cõis opi. ſecundum Prępoſitũ qui eam ſequitur in c. j. §. pręterea, de cap. Cor. tenet Franc. Balb. de pręſcrip. in v. par. v. part. prin. q. vj qui alios allegat Bal. in l. ſi poſtquam. ff. de fideiuſ. Panor. in rub. de præſcr. col. fi. Ludouicus Roma. in rubr. ff. de arbi. col. xx. & Idem Roma. cõſi. ccj. pro deciſ. præſentis, quem refert & ſequitur Iaſ. hãc partem ſecutus in d. l. nemo poteſt, nu.111. lect. ii. & Idem Iaſ. ibi nume.80. in lect. j. ſed aduerte quod hi doctores nil aliud dicunt niſi quod pacto impediri non poteſt præſcriptio.

Quid dicendũ? & præmitte longã eſſe differentiam verum agatur de præſcriptione iuriũ realium an vero de præſcriptione iuriũ perſonalium. priore enim caſu ob bonum publicũ fuerũt introductę vſucapiones l. j. ff. de vſucap. poſteriore aũt caſu non ita ſed magis uel ſaltem potiſſimum propter utilitatem priuatam † ideo tunc iurium perſonalium præſcriptio videbatur poſſe renuntiari arg. l. ſi quod nolit. §. pe. ff. de ędil. edict.

51 Intel. l. q̃ ſi nolit §. pen ff. de ædil. edi.

Sed cur magis ob bonum publicũ videtur inducta iurium realiũ præſcriptio q̃ iuriũ pſonalium? reſpõdeo ea ratione quod poſſeſſioni naturali & apparẽti magis fauẽdũ erat q̃ vbi vel nulla poſſeſſio oĩno erat vel erat ĩpropriſſima & latẽs, ſicq; ſi cõtra me habebam aliquã actionem

actionem præſertim datiuam, & breuiſsimè vitæ, nimũ nõ eſt ſi conueniri poſsit vt eius vita breuietur, vel protogetur vt d.l. quod ſi nolit, § pen. non ſic in remouendo tẽpore rebus corporalibus præſcribendis definito, quia ex rebus corporalibus naſcuntur fructus ex quibus ſuſtinetur vita hominum, ſicq; vt earũ rerum dominia non ſint in incerto lõgè magis intereſt reipublicæ, quàm reſpectu dictarum

52 actionum perſonalium.† & ſic vſucapionẽ rerum corporalium ob bonum publicum etiã principaliter introductam eſſe tenendum eſt per d.l. j ff. de vſucapio. ſi nõ violetur, vt eſt ex mente omnium eorum quos ſuprà retulimus tenere hanc opinionẽ negatiuam vt nequeat pacto renuntiari præſcriptioni, licet cõtrariũ teneant ij qui partem contrariam tuentur, & puriſsimum Frãciſcus Balbus vbi ſupra poſt Angelum, Imolam, & Alexand. col. pen. in d.l. nemo põt, id quod nos tenuimus (ſed minus rectè) in §. x. num. 6. verſi. pro priore, in tracta. de ſucc. crea. & ad confirmationem iſtius differentię quam inter præſcriptionem rerũ corporalium, & actionum perſonalium cõſtituimus conducunt quæ nõ minus vtiliter quàm nouæ diſſeruimus ſuprà par. ij. q. j. cum ſeq.

Præſc. rerũ corporaliũ ob bonũ publicũ principaliter inducta ardua. q.

53 His præmiſsis† finge me redemiſſe ſeruum ab hoſtibus quem tibi hac lege donaui, ne eũ poſſes pręſcribere, certè poſt tempus ad talis rei præſcriptionẽ à lege definitum tali pacto minimè obſtante iuxta ſuperiorẽ concluſionem eum te pręſcripſiſſe credo. Addo optimũ tex. hanc ad rem à nemine vnquàm allegatũ in l. ſi id quod, ff. pro derelict. vbi vxor marito rem donauit alienam, quàm maritus accepit cum vxoris eſſe putaret, ſicq; nec poſsidebat cogitatione dominij, nec putabat ſe poſſe pręſcribere, quia ille titulus tempore à lege improbatus pro nõ titulo habebatur, l. ij. C. pro empto. l. j C. de bon. mater. l. ij § ſi à pupillo, ff. pro empto; adhuc tamen is maritus eam rem pręſcripſit, quia vt præſcriptio contingat ſufficit poſſeſsionem vitio carere, prout ibi contigerat, quæ vt vitio careat ſufficit poſſeſſorẽ putare ſeſe domini ex volũtate poſsidere. vt ibi, dum ait quaſi volente, & concedẽte domina. Sic & in propoſito ergo ſciebam te habere dominium iſtius ſerui reuocabiliter eo ipſo quæſitum quòd eum ab hoſtibus redemiſti, l. in bello, § ſi quis ſeruum. ff. de cap. ſicq; legitimè eũ te donante poſsidebam ſciebamq; me eũ poſſe præſcribere (ſi nullum pactum interpoſitũ fuiſſet) poſt tranſactum tempus, quòd priori dominio lex ad eum ſeruum redimendũ concedebat, iuxta d. § ſi quis ſeruũ, certè non obſtante pacto eum præſcribam, quia tale pactũ

Malam fidem non habet qui pręſcribit cõtra pactum.

rem conſtituit me in mala fide vt d.l. ſi id quod, licet cõtrarium & malè tenuerit Ripa in l. nemo poteſt, ff. de leg j. n. 105. quem improbauimus de ſucc cre. §. x. nu. 12. vide ſuprà. lxxj. c.

Cum† ergo dominiũ irreuocabile illius ſerui præſcriptione illa quęſierim in eo dũtaxat quæſtio manebit, an qui mihi eum donauit ad intereſſe uel fortè ad ipſius ſerui dominiũ reſtituendum ex vi pacti agere contra me poſſit, prout dominium ſemel quæſitum in mille iuris ſpeciebus reſtitutioni ſubiectum eſſe apparet in l. videamus. ij. ff. de vſuris, & quidem contra me agere non poterit ſi eius nõ interſit l. ex conuentione. C. de pact. l. j. C. ſine cẽſu vel reliquis l. ſtipulatio iſta. §. alteri, & §. ſi ſtipuler, & utrobiq; per Bart. Alexan. & Iaſ. ff. de verb. obliga. ſin autem eius interſit agere poterit, vndæ ſi eidem donatori verus dominus eũ ſeruum (hoc eſt facultatem & ius eius redimẽdi) donaſſet, legaſſet aut alias cõceſiſſet, iam eius intereſſe ĩciperet, & ſic agere poſſet vt dd. ll. ſicque illa uſucapio fortè reſcinderetur, quod obtinet ſi ea donatio vel legatũ fieret ante perfectam ſerui præſcriptionem.

54 Præſcr. facta cõtra pactũ an agatur ad intereſſe.

Quartus caſus in quo reſcinditur uſucapio eſt, quando poſt eam completam tali præſcriptioni renũtiatum fuit, ita tradunt cõmuniter Doctor. ut per Franciſ. Balbum de præſcript. in v. par. v. partis prin. q. vj. Felin. in rub. de præſcrip. num. 10. Franciſcus de Ripa in d. l. nemo poteſt, ff. de lega. j. numero. 106. per l. ſi poſtquam, ff. de fideiuſſo. quæ concluſio & ſi in præſcriptione actionum fortè vera ſit non ſic in præſcriptione rerum corporalium vt diximus de ſucc. crea § x. num. 12.

55 Pręſc. reſcinditur renũtiatione.

Quintus caſus eſt quando renuntiatio fit iuramẽto vt per Balbum vbi ſupra, nu. 3. quod impugnavi in d. § x. num. 9.

Sextus caſus eſt,† quando conuenit ut ſi actionem quam contra te habebam præſcriberes iterum eadem quantitas uel res deberi inciperet ita Bart. in d.l. nemo poteſt, col. pen. per l. ſicut in annos, ff. quib. mod. vſusfr. ami. ſicq; impleta ſemel præſcriptio virtualiter & in effectu reſcinditur per modum alterius obligationis renaſcẽtis; ſequitur Balb. ubi ſupra, nu. 3. Angel. in prin. inſt. de vſucap. col. iiij. de quo per Felinum in d. rub. de præſcr. col. pen. dixi in d. § x. num. 23.

56 Pręſcr. an ceſſet hic.

Septimus caſus eſt,† quando per legem liceret paciſci ſuper præſcriptionibus breuiãdis prorogandis uel perimendis tunc enim poſt impletam præſcriptionem poſſet agi vt reſcinderetur inter partes, ita in ſimili tenet Franciſcus Ripa, num. 107. in d.l. nemo poteſt, confirma quia præſcriptiones ſunt meri iuris poſitiui

57 Præſc. ceſſat hic.

ſitiui vt plenè diximus ſupra par.j.q.ij.ergo pro ius poſitiuum poterit eis addi, detrahi vel cõmutari l.nihil tam naturale, ff.de reg.iur.c.oĩs res, eod.ti §.ſed naturalia, inſti.de iure nat.& in ſpecie ita tenet Felinus in d.rubr.de præſc. Bal.in l.ij.per illum tex, C,de conſt.pecu.

Præſc. reſcinditur in multis caſib. ſeq

58 Octauus caſus eſt † ſi actum fuit inter partes vt actio quæ fortè per annum uel biennium præſcriptibilis erat non præſcriberetur, niſi tempore longiore, vel vt res quæ triennio uel decennio præſcriptibilis erat, non præſcriberetur, niſi lõgiore tempore, in his enim ſpeciebus & ſimilibus in effectu videtur per pactum reſcindi præſcriptio, eo quòd ea præſcriptio, quæ tali pacto ceſſante contingeret, nunc per talis pacti interuentum contingere deſijt, ita videntur tenere communiter Doctores vt per Accurſium, & Bald.& alios in authen.quas actiones, C.de ſacroſanc.eccleſ. Angel.in auth. vt eccleſia Romana, in prin.& alij quos retulimus de ſucceſ.creatio.§.x.nu. 24. vbi ab hac opinione receſsimus poſt Crotum nu.45.in d. l.nemo poteſt, & ſupra nu.37.

Nonus caſus eſt quãdo teſtator qui rem bona fide emit poſtea dubitare cœpit an fortè eſſet aliena, & iuſsit ne eã hæres poſsit præſcribere, ſi fortè aliena appareret, quo caſu adhuc puto perfici prſcriptionem mero iure, verũ in effectu reſcinditur, quia quaſi ex cauſa fideicommiſsi eam hęres ſic præſcriptam tenebitur reſtituere, argu.l.cum pater, §.filius matrem, ff.de leg.ij.l.vnum ex familia, §.ſi rem, ff. eodem titu.

Decimus caſus traditus fuit per nos de ſuc. crea.§.x.nu.40.uerſi.deniq; ex dictis.

Vndecimus caſus quando ex forma ſtatuti debitum decennio præſcribi poterat, præſcriptum fuit decennio mox partes conuenerunt ut per aliud biẽnium actio duraret; ſicq; in effectu reſciſſa fuit vſucapio, quod dic vt d. §.x. nu.26.verſi.in ſumma.

Duodecimus caſus eſt in pręſcriptione inducta in merum partis fauorem argu. eorum quę diximus d.§.x.num.16.verſi.quinto limi.

Tertiuſdecimus caſus eſt quando reſcinditur vſucapio per interuentum reſtitutionis cõceſſæ minoribus, uel militibus, uel eccleſijs, & is caſus alios multos contineat ſub ſe vt diximus pleniſsimè de ſucceſ.crea. §.x.nume. 40. cum multis ſeq. per l.fina.C. in quib.ca. in integ. reſtitu.non eſt neceſſar.l.j.C.ſi aduer.vſuc.

Quartuſdecimus caſus fauore paupertatis reſcinditur præſcriptio vt diximus, ſupra primo.capitu.136.

Præſc.quę nititur legis pſumptione reſolubilis eſt, quod procedit in caſibus quinquaginta.

59 Quintuſdecimus caſus lex iuſsit vt mercedes famulorum pręſcriberentur triennio ea ratione mota, quia qui poſt triennium mercedẽ ab hæro ſuo petit præſumitur retro ſuam mercedem recepiſſe & iterum eam exigere velle contra capitu.bona fides, de regu.iur. libr.vj. certè hoc caſu ſi poſt triennium is famulus probar ſibi mercedem nunquàm fuiſſe ſolutam reſcindetur ea præſcriptio ipſeq; obtinebit, ut dixi de ſucceſ.creation. §.x.num. 36.quod nota ad intelle.prag.anni 1528.ca.clvij. quod tamen non affirmo ſed dicito vt diſſeruimus de ſucceſ.crea.§.x.num.33.dic vt in ſequenti. tribus verſiculis.

Decimusſextus caſus eſt ut omnis præſcriptio quæ nititur ĩ pręſumptione ſolutionis vel numerationis reſcindatur quoties probatur contrarium, exempli gratia lex concędit excęptionẽ non numeratæ pecu.contra hanc exceptionem debitori competentem præſcribitur biennio l.in contractibus.C.de non nu.pec.ih in prin.inſt.de literarum oblig. Ratio eſt, quia poſt biennium lex præſumit veram pecuniæ numerationem à creditore factam fuiſſe, vt dd. iuribus, ergo contra hanc præſcriptionem admittitur probatio in contrarium, ſicq; ſi debitor etiam poſt biennium probat ſibi pecuniã non fuiſſe numeratam ea biennij præſcriptio quaſi reſciſſa ſibi nihil oberit ita (multis tamẽ repugnantibus) plenè tradit Philipp. Dec.in l. iure naturæ, ff.de regu.iuris Emanuel de Acoſta in l.iij.C.de non nu.pecu.vlt.fall.dixi plenè multiſq; ornaui de ſucc.crea.§.ix.nu.22.

Decimus ſeptimus caſus eſt vt omnis præſcriptio quæ nititur in præſumptione obligationis ſi probetur eam obligationem re vera non interfuiſſe ceſſare aut reſcindi dicatur, vnde in terminis l.cum de in rem verſo, ff.de vſu. ubi is qui certum quid annuum per continuũ decennium recepit, dicitur illam annuam præſtationem in poſterum pręſcripſiſſe, ut in æternum tantundem ſingulis annis ſibi præſtandũ ſit quia cauſa & titulus obligatarius, eo ipſo præſumitur quod talem titulum & cauſam allegauit, quo caſu ea præſcriptio (ſi modo eam præſcriptionem appellare fas eſt) ſi reus probauerit nullam cauſam obligatoriam præceſſiſſe reſcindetur, illeq; in poſterum liber manebit ut eſt vera & communis ſententia de quã pleniſsimè egimus & pluribus quàm quinquaginta ſimilibus ornauimus ſuprà part.iij.principip.& ſupra cap.lxxxiiij.cum præceden.& ſequen.dum diſſeruimus materiam dict.l.cum de in rem.

Qua ratione in omnibus illis quinquaginta iuris ſpeciebus de quibus mentionem habuimus in quibus inducitur præſumptio & quaſi quædam probatio poſt longum tempus,

reſpon-

reſponderem facta ſufficiente in contrarium probatione à tali legis præſumptione receden dum eſſe,& conſequenter eam præſcriptionis imaginem reſciſſam videri ut dictis in locis attigimus.

60 Iuriſdictio an pſcribatur reuocabiliter. Decimuſoctauus caſus eſt,†quando præſcribitur iuriſdictio,nam talis præſcriptio reſolui tur aut reſcinditur uoluntate ſeu pœnitentia ipſorum ciuium in quibus exercetur, moueor, nam omnis iuriſdictio eſt ad merã ſubditorum tantum,non etiam ad regentium vtilitatem vt tradunt Plato,Cicero, ſanctus Thomas, ſanctus Ireneus & denique eſt communis opinio tam ſanctorum doctorum quam Philoſophorum & omnium ſcribentium, ut plenè diſſeruimus ſuprà libr.primo capitu.j. Quidquid autem ad noſtram utilitatem receptum eſt,tandiu durare debet, quandiu nobis placuerit & non vltra,idque liberè repudiare,prodigere,& abijcere poſſumus l.penul.C. de pactis l.ſi quis in conſcribendo.C.de epiſcop.& clericis,l.egregius, in l.ſtipulatio iſta, §.inter certam,ff.de verborum obligatio.l.filiusfamilias,§.diui, ff.de legatis primo l.cum pater,§.rogo,& §.mando,ff.de legatis ſecundo l.prima.ff.mand.in princ.inſtit.eodem titulo l.ſub hac.ff.de action.& obligatio.l.ſed & ſi lege,§.conſuluit ibi, dum re ſua ſe abuti putant, ff.de petition.hæredita.l.non vſque, ff.ſi à parente quis fuerit manu.l.prima.§.& magis,verbo.prodegit, ff.ſi quid in frau.patron.l. inuito,ff.de regu.iuris.§.præterea,cum ibi no. inſt.de actio.ubi Gloſſ.ait id portat leuiterquod portat quiſque libenter., omnes enim homines æquæ liberi ſunt l.quod attinet,ff.de. regu. iuris,& ad ſuam duntaxat utilitatem ſeſe aliorum ſubmittunt iuriſdictioni,non quo minus ſed quo magis libertate ſua potiantur, dum principum armis potentia & conſilio adnerſus facinoroſos conciues uel exteros tuentur, vt dixi ſuprà cap.j.& xx.xxj.xxij.ergo ſi quoties libitum eſſet non liceret ab ea ſubiectione ſic ſponte facta diſcedere, iam ea ad ſuam utilitatem duntaxat facta in læſionem & perniciem ſuam contra omne ius omnemque rationem conuerteretur l.legata inutiliter,ff. de legatis primo l.legata inutiliter, ff. de adim. lega.l.non ideo minus, C.de procurat.l.quod contra, ff.de legibus id quod innumeris authoritatibus legibus, & rationibus ornauimus in l.ſi quando,in principio.C.de inofficioſo teſtamento cuius tituli interpretationem collocauimus in lib.ult.de ſucceſſ.reſolutione. Nec immemoriale etiam tempus huic rei impedimento eſt, quia omnes præſcriptiones etiam immemorialis temporis (ut notum eſt) ſunt iuris ciuilis Romanorum merum inuentum vt diximus ſupra parte prima quæſtione ſecunda cum ſequent. ſicque populum Romanum duntaxat non etiam reliquas gentes tenent,ſicque reliquæ gentes,iure tantum naturali & gentium non etiam hoc iure ciuili Romanorum vtuntur,porro ius naturale & gentium præſcriptiones non nouit vt d. quæſtio. ſecunda cum ſequen. diſſeruimus, quinimo nec ipſi populo Romano aut alteri populo qui ſimilibus præſcriptionibus uteretur, id impedimento eſſet, quia ut ſæpe diximus tantũ præſcriptum quantum poſſeſſum d.capitu.ſine poſſeſſione,de regulis iuris libro ſexto vbi per omnes,nec dubium eſt quin & ſi quis dux, comes,marchio aut baro & ſimiles eiusq; prædeceſſores iuriſdictionem in quodam populo per immemoriale tempus exercuiſſent,adhuc in illius iuriſdictionis poſſeſſione vel quaſi & mõ eſſe & retro ſemp fuiſſe ſub hac limitatione moderamine mõ aut conditione videntur vt ea meram ciuium duntaxat utilitatem intueri videatur,& conſequenter ut ad libitum ipſorum reſolubilis ſit,vnde ciuibus domicilium & iuriſdictionem mutare liberrimum eſt ut diximus de ſucceſſ.creas.libro tertio.§. xxx.numero.298.cum præcedentibus & ſequẽtibus ueritas tamen iſtorum pendet ab triplici illa principatus ſpecie de qua ſupra lib.primo cap.j.diſſeruimus ſicq; iſthæc interea non adfirmamus,

.. Decimuſnonus caſus eſt,†quando rem alienam quam meam eſſe putabam,tibi bona fide accipienti donaui,qui eam præſcripſiſti, deinde erga me ingratus extitiſti,tunc enim reſciſſa tali præſcriptione eam rem (vt quibuſdam placuit) reuocare potero argumento l.fina.C. de reuocan.dona.quod fortè non eſt tutum quaſi donatarius poſtquàm rem præſcripſit, iam non tam à me, quam iure ſuo habere videatur argumento l.ſi id quod, ff.pro derelicto,& quia beneficium dict.l.fina. ad res proprias non ad alienas donatas uidetur pertinere, niſi fortè uerus dominus eam rẽ poſtea huic donatori donaſſet aut legaſſet. 61 Int.l.f.C. de reuo.do.

Vigeſimus caſus, quando in terminis l.ſi unquam.C.de reuocan.don. poſtquam donatarius res alienas bona fide donatas & acceptas præſcripſiſſet liberi donatori naſcerentur,tunc enim per talem liberorum ſuperuenientiam quaſi reſciſſa illa præſcriptione res donatæ ad donatorem (vt quibuſdam placuit) reuerterentur, præſertim ſi uerus dominus eas res mihi ante impletam à donatario præſcriptionem donaſſet, aut legaſſet, tunc enim duplex ius mihi competeret & domini & 62 Int.l.ſi unqu.C. de reu.do.

iuris

iuris ſeu beneficij d.l.ſi unquam, ſed ius dominij mihi ſuperueniens nihil prodeſſe, quia per hoc tranſiret, illico dominium in legatarium, beneficium vero d.l.fina. an prodeſſet pendet ab illa.q. intra quantum tempus d.l.ſi unquã, beneficium poſſit intentari.

Vigeſimus primus caſus quando quod mihi debebas præſcripſiſti, deinde errore ſoluiſti, & vis repetere, ſed tibi obiicienti pſcriptionem replico quod naturaliter obligatus mihi permanebas etiam poſt præſcriptionem, quæ obligatio naturalis etiam hoc caſu ſecundum quoſdam parit exceptionem. ſicque in effectu reſcindit aut elidit præſcriptionem, id quod tutum nõ eſt, vnde dicito ut ſupra prima par. princip. quęſtione.

63 Vigeſimus ſecundus caſus, nam ſi fundus uel alia res corporea reuertitur poſtquam prę ſcripta fuit ad primum dominum, ipſi datur retentio contra ipſum præſcribentem in præſcriptioue longi temporis ſecundum Accurſium & Dinum & Doctores communiter, id quod nos impugnamus ſupra par. j. prin. q. vii. numero antep. ergo illo caſu ſecundum eos reſcinderetur præſcriptio non ſic ſecũdũ nos.

Præſcr. reſcinditur ſi fundus reuertitur ad primum dominũ.

Vigeſimus tertius caſus, nam ſi fundus, longo tempore præſcriptus perueniat etiam ad tertium, domino priori datur rei uendicatio contra illum tertium, ſecundum Docto. quales ſunt Dinus, Balbus & alii, ſicque in effectu ea præſcriptio reſcinditur nos contra vt diximus ſupra part. j. prin. q. vij. nu. pe.

F I N I S.

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHO. POTENTISSIMI PRAETORIO SENATORIS.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM,

LIBER TERTIVS.

CAP. XC.

1 PRæmium propoſitũ ei qui primus urbis obſeſſæ muros aſcenderet, utri eorũ qui muros pariter aſcenderunt debeatur egregia q.
2 Veriſimilia pro expreßis habentur, licet nec mente nec uerbis eſſent comprehenſa.
3 Indefinita relata ad rem æquipolet uniuerſali.
4 Hiſtoria Ariſtodemi & Hipomenonte.
5 Indefinita aliquando cuique ex multis ſolidum tribuit.
6 Incertitudo ubi eſt ad coniecturas deueniendum eſt.
7 Præmium pinguius præſtandum eſſe interpretamur ob facinus memorabile.
8 Præmium ſi indiuiduum eſt ut inter merentes partiatur.
9 Poſſeßionis uis magna.
10 Probationes ſufficit ut concludant ueriſimiliter.
11 Maioratum uter ex duobus geminis habiturus ſit, ſi incertum ſit uter eorum prior natus fuerit.
12 Neceßitatis cauſa receditur à regulis iuris.

1 Præmium propoſitũ ei qui primus murum aſcẽderet ſi duo ſimul aſcenderunt utri debeatur, egregiaſq.

SI quiſprimus urbis obſeſſę murum aſcendiſſet præmiũ fuit propoſitum, duo pariter murum aſcenderunt, uel caſtrũ hoſtium pariter intrauerunt irruentes, quæritur quis eorum, & qua ex parte præmium propoſitum laturus ſit? Quidam quòd ſit gratificationi locus argument. l. fina. ff. de religi. & ſumptibus funerum, lex generaliter, §. quid ergo. ff. de fideicommiſſ. libert. l. in naue Saupheii, ff. locati.

Quidam rem ſorte dirimendam aiunt, argument. l. fina. C. communia de legat. l. in tribus iſtis, ff. de iudi. Tertij ſolidam rem cuique dandam putant, argumen. l. qui filiabus, §. primo. ff. de legatis primo, l. ſi pluribus, §. fina. eodem titulo. Quarti non ſolidum præmium cuique dandum firmant ſed dimidiatum. argumen. l. ſi quis Titio, §. fin. ff. de legatis ſecundo. Vltimi utrunque excludendum contendere uidentur, argumen. l. ſi ita fuerit, ff. de rebus dubijs, l. duo ſunt Titij, ff. de teſtament. tutela. l. eum qui, ff. ad Trebellia. l. ita ſtipulatus. ff. de uerbo. obligation.

Et quòd ſinguli ſolidum præmium habere debeant, tenent Iacobus de Rauenna, & Odofredus, & Albericus, numero quarto, in procemio ffotum. §. diſcipuli, ſequitur & dicit communem ſententiam, Franciſcus de Ripa, in lege ſi quis in fundi uocabulo, §. fina. in fine, ff. de legatis primo. Dinus, Cinus, & Angelus in lege, qui filiabus, §. primo, ff. de legatis primo. ſentiunt Bartolus. & Imola in lege, hoc articulo, ff. de hæredibus inſtituend. pleniſsimè per Andream Tiraquellum, in tractatu primogenitu. quæſtione decima ſeptima, opinione quarta, nume. duodecimo. Tancre. de Corneto rubrica undecima; quæſtione decimatertia, ſentit Baldus in procemio ffotum, §. ſed cum nos, ſentiunt Antonius de Butrio. & Ioannes de Imola in clementina prima, de reſcriptis. licet Alexander nihil firmet in d. l. qui filiabus, §. j. Hæc opinio non placet, quia conſtat quod non tanto præmio dignus eſt, nec tam de ſuo Imperatore benemeritus fuit, qui ſimul

cum alijs uictor extitit, quàm foret ſi ſolus uictor exiſteret ut in quęſtionibus ſequentibus latius dicemus.

Quod autem per contrariũ neutèr ad pręmiũ admittatur, tenet Alex. in l. cum qui nouiſsimus. ff. ad Trebel. & alij quos refert Corſetus, ubi ſupra. q. j. col. iij. in ſuo tract. de brauio.

Quod aũt quisq; ad partem tãtum præmij admittatur & faciant ſibi partes concurſu, tenent Corſetus in d. tract. de brauio, q. j. n. 5. poſt Cin. & Iacob. de Arena quos ipſe refert & q̃ plures relati per Andrę. Tiraq. in tract. primog. q. xvij. opin. 4. nu. 12. qua de re per Bar. Bal. Imolam & Cumanum in l. hoc articulo, ff. de hæredi. inſtit. per Petrũ de Bellapertica, Dinũ, Oldral. Iacob. de Arena, Cinum, Alberi. Bar. Bal. Ang. & alios in l. qui filiabus, § j ff. de leg. j. Fulgo. conſ. xlvij. ſer Michael. Paulus in l. eum qui, ff. ad Trebel. Imola in l. duo ſocij, ff. de hær. inſtituend.

Quid dicendum? & ſanè hæc media opinio ut uterq; ad præmiũ admittatur, ita tamẽ ut partes faciant concurſu uerior uiſa eſt, primũ, quia de proprietate ſermonis admittẽda, deinde q̃a accedit neutri ac intẽtioni eorum qui pręmiũ propoſuerũt, q̃d ſit ex proprietate uerborum patet per l. ex duobus, in pr. ff. de uulga. & pupill. ſubſt. l. qui duos, l. q̃d de pariter, ff. de reb. dubi. l. ſi ita fuerit. eod. titu. quibus iuribus habetur eũ primũ uideri, quẽ nemo antecedit, hos aũt duos a nemine præuentos fuiſſe cõſtat & cõſequenter primos menia aſcendiſſe, iure dicemus, q̃ aũt iſthęc interpretatio ſit ex mente, animo ac ſentẽtia eorum qui illud præmiũ policebant in cõperto uideri debet, cum enim actiones noſtras iuxta plerunq; accidentia nõ iuxta ea quæ raro cõtingũt iudicari debeant l. ſemper in ſtipulationibus, ff. de reg. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus, & fere ſemp hoſtiũ menia & caſtra aſcendere uel intrare nõ ſimul à multis contingat, ſed prius ab uno q̃ ab reliquis, ſanè ueroſimilius eſt qui pręmium propoſuit cogitaſſe unum tantũ fore qui reliquis anterior menia ſubiturus eſſet, ideoq; unicum tm̃ præmium non etiã plura pollicitus ſuis plura præmia expoſiturus ſi plures uiros menia pariter ſubituros cogitaſſet, cũ ergo nullus præter uoluntatem & intentionẽ ſuã uideat̃ obligari, l. obligationũ ſubſtãtia. ff de actio. & obl. l. cõſenſu, in pr. eod. l. nõ ois, ff. ſi cert. pet. p totũ inſt. de obl. ex cõſenſu, ſupeſt, ut q̃ præmiũ pollicitus fuit ad unicũ tm̃ nõ etiã ad plura obligatus uideat̃, neq; ad rẽ ptinet q̃ ſi forte plures uiros menia pariter ſubituros cogitaret, plura forte præmia proponeret, & cõſequẽter quaſi ad plura præmia pręſtanda obligatus uideatur iuxta Gl. app. in l. tale pactũ, §. fi. ff. de pact. l. ita ſtipulatus uerſic. Sabinus. ibi, ex mẽte, ubi Paulus & alij. ff. de uerb. obl. † Nam ſane d. Gloſ. procedit 2 qñ id eſt uroſimillimũ q̃d in ſpecie noſtra nõ eſt, quinimo uroſimillius eſt, ut ſi plures uiros pariter inuaſuros menia putaſſet aut cogitaſſet, licèt forte plura præmia propoſuiſſet, tamẽ forte longe minora præmia forent, ne ergo is promiſſor præter uoluntatẽ ſuam, ut obligetur dicamus aut in plus q̃ uoluit quod in ciuile eſſet, dicendũ eſt unũ duntaxat, pręmiũ nõ etiã plura deberi, cũ ergo unicũ debeat̃ neceſſe eſt illud inter utrunq; diuidi (arg. d. l. ſi pluribus, ff. de lega. j. l. Mæuio, in pr. ff. de lega. ij. l. coniunctim. l. re coniuncti, ff. de lega. iij. §. ſi eadẽ, inſt. de lega. neq; in ſpecie hac ulla eſt incertitudo, quæ uitiari debeat, nã licet actor debeat probare ſuã intentionẽ, l. j. l. actor. quod aſſeuerat, l. fi. C. de prob. l. qui accuſare. C. de edẽdo, idq; certo nõ etiã cõtingenter, l. nõ hoc, C. unde cognati, tamen utcunq; iſtorũ ſuam intentionẽ etiã certo nõ contingẽter tm̃ probaſſe uidet̃, q̃a ſe primũ fuiſſe inſpecta etiã ꝓprietate uerborum docere põt, & cõcurſus alterius qui ſimiliter primus fuit non eo tendit, ut is nõ uideatur inuitatus, ſed ut minore rei portione contentus eſſe debeat propter concurſum alterius qui ſibi partem aufert, non ſic in terminis, l. ſi fuerit, ff. de rebus dubi. l. duo ſunt Titij, ff. de teſtam. tut. l. cũ qui nouiſsimus, ff. ad Trebel. cũ ſimi. ubi erant duo Titij, & Titio legauit uel iuſsi, ut in partẽ ultimi morientis ſubſtitutus uocaretur, uel ut Titius tutor foret; nã Titio agenti recte obijciet̃ nõ ſatis certũ eſſe an ipſe fuerit inuitatus an uero alter Titius, & ſic de reliquis. Præterea ſi plures ad eandẽ rẽ fuerint inuitati faciunt ſibi partẽ per concurſum, nec ſe inuicem impediunt, q̃d procedit ſiue ad illã rẽ ſeparatim inuitari dicerent̃, ut in d. §. ſi eadẽ res, & in d. l. ſi pluribus, ſiue ẽt cõiunctim ut d. l. ſi pluribus, & l. cõiunctim. ff. de legat. iij. Aſtringitur hoc arg. † nam qñ pluribus eadem 3 res relinquit̃ unuſquiſq; ad ſolidã rẽ ex ꝓprietate ſermonis uocatus itelligit̃, ſiue ſeparatim inuitati fuerint, d. l. ſi pluribus. §. ſi eadẽ res, & l. uni. § ubi aũt. cũ §. ſeq. C. de cad. tol. ſiue ẽt cõiunctim, d. l. cõiũctim, l. Mæuio, ĩ pr. uerb. totus, ff. de leg. ij. l. triplici, ff. de uerb. ſig. & eſt uera & cõis opi. ſcd̃m Bal. in l. ſi forti dianum. C. de leg. & Iaſ. in l. re cõiũcti. ff. de leg. iij. n. 22. & Ripã, n. 30. & ſcd̃m Zaſ. lib. j. ſing. reſp. c. xviij. Alc. in l. triplici, ff. de uet. & rerũ ſig. (adde ꝓ cõi, l. uitiũ. ff. de reb. du. ĩ uerb. q̃ſi in ırio) & ẽt ſcd̃m Iaſ. ĩ l. ſi duob. §. fi. ff. de leg. j. & iterũ ĩ pr. eiuſdẽ l. & Bar. ĩ l. cui fundus, ff. de cõd. & dem. & iterũ ipſe Iaſ. ĩ d. l. ſi duobus. §. fi. n. 3. poſt Bal. & alios quos

2 Veroſimilia licet nec uerbis nec mente eſſent cõprehenſa tamen pro expreſſis habent.

3 Indefinita relata ad rem æquipollet uniuerſali ei communi.

quos refert, & Cuma. in l. re cõiuncti, in pr. Idẽ Aretin. in d. l. ſi duobus, §. fin. ubi etiam Imola, & Paulus & Bal. villal. fol. 14. col. iij. in d. l. re cõiuncti, ubi Ripa, nume. 57. & nume. 27. in fin. & & Villal. fol. 32. col. iij. in principio, cum ergo quando pluribus eadẽ res relinquitur ſiue ſeparatim ſiue coniunctim, quibus caſibus ad ſolidam rem quiſque inuitatus intelligitur adhuc ſeſe inuicem concurrentes minimè impediunt, ſed faciunt ſibi partes per concurſum, nec ubi ulla incertitudo eſſe uidetur cur non & in ſpecie noſtra idẽ fore dicemus, ut ſeſe inuicem minimè impediant, ſed concurſu partes ſibi faciant, nam cum indefinita oratio æquipolleat uniuerſali, l. ij ff. de lib. & poſthum. l. ſi pluribus, ff. de legatis ſecundo. §. nominatim, inſtit. de exhibi. liberorum, illa uerba indefinita (ſcilicet qui primus meuia tranſcenderit) æquipollerent uniuerſali ut ſi plures pariter aſcenderint, & ſic ex legis interpretatione omnes primi (ut diximus) videantur omnes quidem ad illud præmium inuitati intelligantur, & conſequenter quiſque eorum agens recte fundet intentionem ſuam, & certo non contingenter tantum cum uerũ ſit quenq; eorum primum fuiſſe, & conſequenter ad præmiũ propoſitum inuitatum fuiſſe, ſed quia obligationem ſeu promiſsionem illius qui præmium propoſuit præter eius intentionem augeri & geminari ſeu duplicari per iniquum eſſet ad partem tantum cuique dandam neceſſario deueniendum eſt, non aliter atque ſit in terminis d. l. ſi pluribus, & d. l. cõiunctim, cum ſimilibus ſupra allegatis. Denique pro hac parte uidetur tex. apertus ĩ l. ſi duobus. §. fi. ff. de lega. ij. Agno-
4 ſco † tamen relatum eſſe quoppiam exemplum
Hiſtoria Ariſtodemi & Hipomedonte. Scipionis Africani qui cũ muralis coronæ præmium ei dandum eſſet, qui primus Charthaginis nouæ quam obſidebant meuia conſcendiſſet, duoq; ſimul eos muros tranſcendiſſe ſe contenderent, utrunq; murali corona & honore donauit, ut teſtantur Titus Liuius de bello punico ſecũdo lib. vj. & Plutarchus Cheroneus de uiris illuſtribus in uita ipſius Scipionis, qđ & in apot. ipſius retulit & laudauit Eraſmus Roterod. huiusq; ſnĩa à nr̃is & ſancta & æqua habita eſt, meminit etiã Alciatus ĩ l. proximus, ff. de uerb. ſig. & cũ nõ abſimilis cõtentio eſſet inter Ariſt. demum & Hippomedon tam apud Cumanos ex inſigni illa uictoria quã ex Etruſcis retulerant, qui ad ſinũ ionicũ habitabant ſentierũt ſeniores utriq; eũ honorẽ concedendũ teſte Dyoniſio Halicarnaſeo Romanorum antiquitatũ, lib. vij. uerũ huiuſmodi exẽpla nõ tam ex iure q̃ ex gr̃a uident̃ proceſsiſſe, ſicq; gratia uident̃ proceſsiſſe, ſicq; ad iuris neceſsitatẽ nõ ſunt trahẽda, §. ſed & qđ principi, inſt. de iure naturali, l. j. ff. de conſt. principũ. Præterea cũ præmiſſum ſit propoſitũ uel à principe uel à republica plenius eſt interpretandũ, iuxta Glo. approbatã, in l. fi. ff. de cõſt. principiũ. c. decet, de reg. iu. in vj. & ibi de egregio quo piã facinore præmiãdo, qđ etiã tropheo dignũ uideret̃ agit̃, ab animo & mente eorũ principũ, qui pręmiũ policebant̃, alienũ minime uidet̃ locupletatum munus & pręmiũ merentibus referre, † nec dubiũ eſt quin ex benigna & plena mẽte illius qui pręmio quem honorare uoluit 5
aliqñ interpretamur, ut integrũ donũ aut præmiũ aut relictũ alterutri ex duobus inuitatis pręſtet̃, ut eſt tex. egregius in d. l. ſi pluribus. §. fi. ff. de lega. j. q̃uis regulariter cõcurſu ſibi partes facere deberent, ut ibi, itaq; exemplum Scipionis & ſeniorum ſupra relatorum intelligo procedere in terminis, d. l. ſi pluribus, §. fi. cum ex euidẽti aut uero ſimillima uoluntate concedentis colligebatur, ut utrique integrum præmiũ daret̃, euidentẽ aũt uolũtatẽ accipere debemus, etiã eã, quæ ex cõiecturis colligit̃, ut in l. licet Imperator, ubi plene per Iaſ. & alios. ff. de lega. j. iterũ regulariter ubi tã inſigne fanus nõ eſſet ſicq; hæc præſmuptio ceſſaret non integrum cuiq; præmiũ deberetur ſed partes concurſu fierẽt, ſtat ergo ex ſupioribus ut p̃miũ ꝓpoſitũ ei q primus hoſtiũ urbiſq; obſeſſæ meuia trãſcenderet, aut caſtrũ hoſtiũ irrũperet, æquis ex partibus diuidet̃, inter duos q pariter uel meuia trãſcenderũt, uel in hoſtiũ caſtrũ impetũ irruẽtes fecerũt. Fallit primo qñ ex cõiecturis colligeret̃ aliã fuiſſe mẽtẽ pollicẽtis tale p̃miũ, arg. d. l. licèt Impator, & eorũ argu. q̃ modo retulimus. Fallit † ſcđo qñ facinus erat magnũ & memorabile qđ ſine magno piculo auderi nõ poſſet, p̃ſertim ſi ad honorẽ & commoditatẽ reipublicæ ptineret, & à principibus ab ipſa republica præmiũ ꝓpoſitũ foret, nam tũc ex integro p̃miũ altetutri dandũ eſſet, arg. d. l. fi. eũ ibi notatis, ff. de conſt. principũ, & arg. eorũ, q̃ ait Alberi. in proœmio. ffor. §. diſcipuli, col. ij. Fallit tertio qñ pręmiũ propoſitũ erat indiuiduũ in iure tã proprietatis q̃ poſſeſsionis uel uſus uel adminiſtrationis, † ueluti ſi filia Imperatoris in uxorẽ deſignata eſſet ei q primus hoſtiũ menia trãſcendiſſet, tunc enim uel neutri daret̃ uel locus foret gratificationi, arg. tex. in l. fi. ff. de relig. & ſumpt. fune. iſta eſt cõis opi. ut p Alberi. in d. §. diſcipuli p Alex. in d. l. q filiabus. §. j. qui alios refert p eundẽ & Lud. Romanũ in l. cũ qui nouiſsimus, ff. ad Trebel. late p Tiraq. ubi ſupra, q qñ fiat locus gratificationi fuſe refert ĩ d. trac. primog. q. xvij. opinione ij. p totã, fallit † quarto qñ ſcđm quoſdã

Indefinita aliquãdo ſolidũ cuique ex multis tribuit.

6 Incertitudo ubi eſt ad coniecturas deueniendũ.

7 Præmium pinguius præſtandũ interpretamur ob facinus memorabile.

8 Præmium diuiduum ut iter merentes patiatur.

9 Poſſeſsionis bis.

alter ipſorum rei promiſſa natus eſſet poſſeſ-
ſionem ſine uitio, arg. c. cum partium iura, de
reg. iu. in vj §. comodũ, inſt. de inter. multa per
Iaſ. Corn. Curt. Iuni. Deciũ, & alios in l. ſi eman
cipati. C. de collat. in illo arti. quãdo filius præ
ſumatur in poſſeſsione patriç poteſtatis Aud.
Tiraq. in d. q. xvij. opinione xj. Pro noſtra prin
cipali opinione optimus tex. in l. & hoc Tibe-
rius, ff. de hære. inſtit. ubi nõ ſolum quando eſt
facti ambiguitas, ſed etiã ſi ſit iuris dubietas
diuiditur id de quo litigabatur. pro nobis etiã
10 †quia probationes ſufficit ut concludant uero
ſimiliter in ijs quæ euidentem probationẽ non
recipiunt Glo. in l. neq; natales. C. de prob. quæ
communiter app. ſecundum Corneum. In l. ſi
emancipati, col. ij. C. de colla. ſed hic non cade
bat euidens probatio, quia agitur de interpre
tando animo eius qui præmium propoſuit, er-
go, &c.

Probationes ſufficit ut concludãt ueriſimiliter

Ex ſuperioribus infertur deciſio illius arti-
11 culi memorabilis uehementerq; controuerſi,
†ſi ad maioratum qui ad eum ex filijs qui pri-
mus natus eſſet pertinere debebat plures gemi
ni contendantur, uel ꝙ pariter editi ſunt, uel
ſi non pariter, tamen incertum erat uter eorũ
anterior in lucem exiret, an ambo admitti de-
beant, an neuter, an forte alter tantum, qua in
re ſunt duodecim principales opiniones quas
ordine refert ornatiſsime Andræas Tiraque.
in d. q. xvij. ſed per noſtra argumenta iura & ra
tiones ſupra relatas ea pars quaſi tam iuri q̃
æquitati proximior, eligenda eſt, quæ habet
utrunq; admittendum, non aliter atq; admit-
tuntur duo collegatarij ad eandem rem quan-
do utriq; ex proprietate ſermonis in ſolidum
relicta eſſe uidetur. quod accidit cũ ambobus
relicta fuit uel coniunctim, uel ſeparatim, ut
diximus, nec ad rem pertinuit quòd maiora-
tus uideatur indiuiduus, nam adhuc poteſt ꝑ
plures inſolidũ adminiſtrari, iuxta no. in c. pru
dentiam, de officio de lega. Felinus in c. capitu
lum ſanctæ Crucis, de reſcrip. col. antepẽ. uerſi.
de duobus natis, & uidetur communis opinio
ut ambo gemini admittantur, ut per Iaſ. in l.
ſi extraneus, ff. de condi. cauſ. data, facit Glo. in
l. idem erit. ff. de ſtatu hominum, Bal. in proœ-
mio. ff. §. itaq;, col. ij. Idem Bal. in auth. ex teſta-
mento. C. de collat. Aretinus, conſ. clxij. diligen
ter, col. iij. Florianus in l. quæ pater, col. iiij. ff.
familiæ ercıſ. Bal. & Ang. in l. ex duobus, in pr.
per illũ tex. ff. de uulg. per Alberi. in proœmio,
ff. §. diſcipuli, col. ij. nam & ſimiliter imperium
ꝑ duos adminiſtrari ſimul & poteſt & aliquan
do ſolet, ut per Glo. in c. non autem, vij. q. j. Gl.
in clem. Romani, uerb. reges, de iure iur. Aud.
Tiraquell. de primogenitura, q. xvij. in pr. nu. 4.
uult etiã ambos ad maioratũ admitti, quod
& firmat Alex. in d. l. ex duobus, in princ. licet
Aretinus ibi uariet, Idem Alex. in d. l. qui filia-
bus, §. j. ff. de lega. j. Anani. in rubr. de ſortile. col.
fin. Martinus Laud. de primogenitura, col. ix.
uerſi. ſed ponamus quòd non appareт, Barba.
in clementi. & ſi principalis, de reſcriptis. Cur
tius ſenior conſ. lxix. dominus Ioannes, per Fe
linum in d. c. capitulum de reſcriptis d. uerſic.
de duobus, Iaſ. ubi ſupra, uerſi. pro iſta deciſio
ne, Antonius Corſelus de poteſtate & excellẽ.
regis, q. lxiiij. Benedictus in c. Raynutius, de te
ſtamen. uerb. in eodem teſtamento relinquens,
j. num. 177. plene per Andr. Tiraquel. d. q. xvij.
opinione. iiij. licet contrarium nempe ut neu-
ter eorum admittatur ſed ſeſe concurſu impe
diant teneant Imola in d. l. ex duobus, & Caro
lus Ruinus, conſi. clxxxvj. conſideratis, col. iij.
lib. j. per l. ſi fuerit, ff. de rebus dubi. l. duo ſunt
Titij ff. de teſtam. tutela. cum ſimilibus quæ ni
hil obeſt, nam ibi qui agebat & lucrũ petebat
non probauit nec probare potuit ſe certo &
indubitanter ad illud lucrum fuiſſe inuitatum
uel ad illud munus uel tutelã, quia Titio fuit
relictum, duo autem Titij erant, ergo ſuccum
bere debebat, l. j. l. actor, quod aſſeuerat, l. fi. C.
de probati. l. qui accuſare. C. de edendo. l. non
hoc. C. unde cogna. non ſic in ſpecie noſtra in
qua etiam ex proprietate ſermonis ambo ge-
mini primi nati dicuntur, cum in ordine na-
ſcendi a nemine præcederẽtur, iuxta interpre
tationem, d. l. ex duobus, de uulgari, & l. quod
de pariter, & l. ſi fuerit, ff. de reb. dub. & l. qui
duos, eod. tit. unde cum maioratus promiſſus
fuerit primo naſcẽti ad ambos ꝑtinere debet,
quis ambo primi nati fuerunt, & alteruter cũ
agit & petit ſufficienter & certo non tantum
contingenter probat intentionem ſuam, ſicq;
obtinere debet, quòd non erat ut diximus in
terminis, d. l. ſi fuerit, cum ſimilibus.

Maioratũ ſi gemini pariter nati dicãtur uter habitus egregia. q.

Facit pro nobis uiua ratio quã ab alijs pre-
uiſam fuiſſe non inuenio †nam bona maiora- 12
tus & ſi ex teſtatoris diſpoſitione nec alienari
poſsint nec diuidi, tñ illud eſt regulare in caſi
bus, tamẽ fallit & limitatur præſertim qñ alie
natio erat neceſſaria, ut eſt text. expreſſus ubi
etiam notant communiter Doctores in l. peto,
§. prædium. ff. de lega. ij. neque enim cauſa ne-
ceſsitatis comprehenditur ſub ulla regula pro
hibitiua inſpecta legis interpretatione argu.
l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatisdare co
gantur, ubi multis id ornat Iaſ. l. conditioni-
bus pupillus, in uerb. iure poteſtatis. ff. de cond.
& demon. ubi aliqua per Soci. l. ſi filius qui pa-
tri, ff. de uulgari. in uerb. non ſponte ſuſceptis
ubi etiam notat Socinus, id quod & nos orna-
uimus

Neceſſitatis cauſa receditur à regulis.

utmus de ſucce.cre.§.xxvj.nu.80.& §.xiiij.n.61. cum ergo ex cauſa neceſsitatis recedatur a regulis iuris communis, ad quod etiam facit l. rem legatam, ff.de adimi. legat.l.fideicõmiſſa, §.ſi rẽ.ff.de lega.iij. cũq; in ſpecie & indiuiduo quo de agimus res uetita & alienari poſsit, & diuidi ex cauſa neceſſaria quaſi uolũtaria tantum non etiam neceſſaria diuiſio uetita uideatur, cumq; in ſpecie noſtra iſta diuiſio neceſſaria ſit propter omnimodam incertitudinem, ſupereſt ut ea bona maioratus quo de agitur diuidantur inter hos geminos fratres, argu.d.l.peto. §.prædiũ,de lega. ij.ff.præſertim cum reſpectu teſtatoris (cuius ſolius intereſſe hic inſpiciendum eſt) parum aut nihil fere interſit cum ambo ſint de liberis eius ex æquo, ſicq; intelligo quod iure non ſolũ adminiſtrationis, ſed etiam quę ad bonorũ proprietatem diuiſio fiat, nam quid prodeſſet dicere quòd adminiſtratio tantum bonorum eſſet communis inter eos, quid enim ſi poſtea alteruter eorum decẽ aut fortè uiginti liberos ſuſtuliſſent, eſſet ne adminiſtratio communis inter quadraginta poſtea fratres patrueles, & ſic deinceps procedente progenie ad ingentem uſque populum procederemus quod ridendũ eſſet.

CAP. XCI.

1 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, non uerificatur in equo metam attingente ſine ſeſſore, egregia quæſtio.*

2 *Conditio illa, qui primus metam attigerit præmiũ feret in ludo equeſtri, non eſt poteſtatiua contra nouiſsi.*

3 *Conditionis uerba formaliter intelliguntur cum agitur de lucro captando.*

4 *Conditio illa, equo qui primus metam attigerit præmium dabitur, non uerificatur in equo qui ſine ſeſſore primus metam attigit in ludo æqueſtri, contra communem opin.*

5 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta uideatur, egregia quæſtio.*

6 *Totum uenit cum res quæ ſub uno ſpiritu continetur, ſimpliciter nominatur.*

7 *Victor qui extitit ſimul cum alijs non tanto præmio dignus eſt quàm ſi ſolus uictor exiſteret.*

8 *Interpretatio pia quæ fit in actu reiterabili ceſſat quando actus ille reiterabilis eſt.*

6 *Victor extitiſſe quando quis uideatur in ludo ſchachorũ uel in cõgreſsibus & pugnis ſeu certaminibus quos Hiſpanè (iuſtas torneas) appellamus.*

PRopoſitum † fuit præmiũ concurrentibus ad brauiũ, ut qui primus metam attingeret illud ferret: ex equitibus currentibus unus cecidit quem equus dorſo depulerat equuſque ſine ſeſſore aut equite cæteris prior metã attigerat, an præmiũ domino acquireretur? uehementer fuit controuerſum, qua in re ſunt tres caſus inſpiciendi, primus quãdo uerba ita habebãt (equo qui primus metã attigerit, &c. & tunc etiam ſi ſine equite ille equus metam primus attingeret præmium domino acquireret, iſta eſt communis opinio, quã tenent Bar. Bal. Ang. Paul. Alex. & Iaſ.nu.43.& Zaſius col. pen.in fin.& col.fi. in l.j.§. item acquirimus, ff. de acqui.poſ.quia licet acquirere nihil poſsimus per rem inanimatã, ut in d.§. item acquirimus, & l.quemadmodum, ff.de acqui.poſſ.tamen hic acquiſitio contingit per ipſumet acquirentẽ, licet per rẽ inanimatam (hoc eſt per equum) impleta conditio fuerit ſub qua ad illud lucrum fuit inuitatus non aliter atq; ſi relictum eſſet ſub conditione ſi nauis ex Aſia uenerit, per nauis aduentũm impleri cõditio poteſt, l.ſi quis hæredem. C.de inſtit.& ſubſt.fere per totum.ff.de cond.& demon. Secundus caſus eſt quando uerba dicebant (ei qui cũ equo primus metam attigerit, &c.) & tunc communis opinio eſt Bar.& aliorum, ubi ſupra primũ non deberi equiti cadenti, licet eius equus ſe expulſo primus metam attigiſſet, quaſi equiti non equo præmium ſit propoſitum ſub conditione hac ſi primus metam tangeretur, ipſe autem nõ primus metã attingit ſed ipſius equus, ſicq; euanuit aut defuit, conditionis aduentus & implementum. Tertius caſus eſt cum uerba non ſunt ita clara ſed ſumus in dubio, quia uerba ita habeant (primo metã attingenti, &c.) & hoc caſu communis ſententia eſt domino præmium acquiri per equum quæ ſe expulſo primus metam attigerat, ita tenent in d.§. item acquirimus, Ioannes de Imola, nume.25. Cumanus, Romanus, Alexan.num.17. Iaſ.nu.43. Salicetus in l non dubium, C.de legibus, Bald. in l.qui fundum, ff.quemad.ſeruit.amitt. Imola in l.ij.ff.de cond.& demon. Aretinus, nu.60. in d.§.item acquirimus, & eſt communis opinio ſecũdum Iaſ.ubi ſupra, nu.43.quam etiam firmat eſſe communem, Zaſius ibi, num.21. licet contrarium teneat, eãdem tenet & firmat eſſe communem, Albericus in l.j.§.per eum.ff. de acqui.poſſeſsio. Idem Albericus in l.cũ ſeruus, ff.de uerbo. obligat i. ubi firmat ita ſeruari, & quòd ita contra dignum tenuerunt multi & magni, & eſt communis opinio ſecundum

1 Conditio illa ei qui primus metã attigerit præmium dabitur non uerificatur i equo metam attingente ſine ſeſſore egregia q.

Alex.

Alex.ubi ſupta mouentut,quia animus eorum qui curſum ordinauerant præmiumq́ue expoſuerant eſſe uidebarur ut uirtuti & uelocirati equorum pretium daretur,hoc eſt, ur daretur dominis propter equorum uelocitatem & uirtutem,quaſi inter ipſos equos non inter equites certamen eſſet,nec dubium eſt quin ut diximus conditio illa per equum poſſet impleri ut ea impleta dominus acquireret, etiam ſi caſu impleta eſſet l.ſi quis.hæredem,C.de inſt.& ſubſt.l.2.cum ibi notaris.ff.de cond. & demon.

2 Contrariam partem † tenet Dinus in l. 1. §. cæterum,ff.de uerb.oblig.& ibi Paulus.num.3. Dinus in d.§. Item acquirimus, idem in l.1.§. quæſitum.ff.de aqua quot,ut refert Alberi.ubi ſupra.contrariam etiam partem tenet nouiſſime Zaſius in d.§. Item acquirimus,col.fin.primum quia inquit illud præmium promiſſum uidetur ſub hac conditione poteſtatiua,ſi primus metam attingeret, poteſtatiua autem condirio non ſufficit quòd ſato, aut caſu impleatur,ſed opprtet impleri ex animo eam implere debentis,communis opinio eſt Bartol.& aliorum per tex.ibi in l.2.ff.de cond.& demon. per Doct.in d.l.ſi quis hæredem, & in l.1. eod. titul.ſed hic licet per equi priorem aduentum conditio uideretur impleta,tamen non ex animo equitis,ſed caſu, aut ſato impleta uideretur ſicq́; non ſufficeret. Sed hoc argumentum ſuſpectum eſt,hic enim conditio pendebat non ex libera & expedita equitis uoluntate,ſed ex facto ipſius,& uirtute equi ſui,& ex facto, aut non facto aliorum eadē de re conrendētium, quo caſu conſtat conditionē eſſe ineptam.l.1. C.de inſt.& ſubſt.cum ibi plenè notatis p Glo. & alios l.2.ff.de cond.& demon.l. ſi iam facta eod.titul.l.ſi quis hȩredem, C.de iſtit. & ſubſti. mixtam autem conditionem ſufficit fato, & caſu impleri. d.l.ſi iam facta. d.l. ſi quis hæredem, & utrobique per omnes.

Conditio illa q̄ primus metam a ttigerit præmium ferret in ludo equeſtri nō eſt poteſtatiua contra nouiſſi.

Irem licet per rem inanimatam poſsit ius quȩſitum retineri .l.aquam,ff.quemad. ſeruit. amil.tamen acquiri denuo non poteſt d.§. Itē acquirimus,l.ſi à furioſo, ff.eod.titu.de acqui. poſſeſſ.in quæſtione autem noſtra non de retinendo agiř,ſed de acquirendo,ergo,&c.Quid dicendum?& ſanè licet Zaſij argumentū euanuerit eius tamen opinionem ueriorem puto contra communem,hunc enim ludum quo de agimus,nec equinum dicere poſſumus (hoc eſt ad equos rantum pertinentem) nec pedeſtrem (ideſt ad pedites tantū pertinentem) ſed equeſtrem intelligere debemus. Vnde in tali ludo, qui neque equinus tantum erat, nec pedeſtris tantū (hoc eſt nec equorum tantū,neo hominū peditum tantū) ſed equeſtris (nempè hominū, & equorū ſimul, probabilius eſt ut ſiue homo ſolus ſine equo,ſiue equus ſolus ſine homine inſeſſore metam attingeret, nihil feciſſe uideretur, cum eques (hoc eſt homo equo inſidens) ſit qui ad tale lucrum,ſeu prȩmium ſuir inuitarus,& hanc fuiſſe mentem eorum,qui talem ludum inſtituerunt,nullus modo ſanus abnegabit, 3

† & cum in conditionibus implendis prȩſertim cum agitur de lucro acquirendo,uerba conditionum ſint ſtrictiſsimè accipienda,l.qui hæredi.l.Mȩuius,ff.de cond. & demon. & formaliter ut ex communi opinione reſoluit Decius in l.j.col.j.& ij.C.de inſt.& ſubſt.uerbaque iſta ſecundum ſubiectum ludum,& materiam ſint intelligenda l.ſi uno.ff.locati.l.quibus diebus,§.dominus,ubi Socinus in princ.ff.de cōd. & demō.l.ſtipulatio iſta,§.hi qui,& §. hæc quoque,ff.de uerb.obli.ludusq́; ſubiectus ſit equeſtris hoc eſt hominum ſimul, & equorum, illa conditio lucri propoſiti de metam attingēdo intelligitur de meta attingenda ab eqnite,hoc eſt,ab homine equo inſidente,uel equitante nō ab equo ſolo,uel pedite ſolo. Præterea mentē eorum qui hunc ludum ordinauerunt talem fuiſſe intelligere debemus qualem inducunt communiter accidentia l.ſemper in ſtipulationibus.ff.de reg.iuris l.nam ad ea. ff. de legibus, nullus autem modo ſanus negabit quin hunc caſum de equo ſolo,uel pedite ſolo metā ante, alios equites attingente, non uenerit uerosimiliter in mentem eorum, qui huuc ludum inſtituerant,& cōſequenter quòd præmium equitibus non etiam equis ſolis,aut ſolis peditibus propoſuerunt, quòd ſi dixeris at ſi in eorum mentem is caſus ueniſſet quid nam ſtatuiſſent, & tunc magis eſt ut equo ſolo præmium non concederetur,quia nullus ignorar,quàm uelocius equi currant ſine in ſeſſore, quàm cum in ſeſſore onerati,ut ſic nec cæteris uelocior, nec palma dignus uideatur is equus qui equite expulſo primus metam fugiens attigiſſet,præſertim cum æqualiras hiſce,& ſimilibus in rebus uideatur ſeruanda l.cum oportet. C. de bonis quȩ lib.l.illud,C.de collati.ſicq́; pro nobis faciet ratio illius Gloſſ. approbatæ in l.tale pactum,§.fin.ff.de pact.dum ait pro cauto haberi debere quòd agentes expræſſe ſint uerisimiliter ſi de eo meminiſſent.

Conditionis uerba formaliter intelliguntur cū agitur de lucro captando cōmuni.

4 Vnde † infero quòd etiam ſuſpecta eſt per eandem rationem communis illa opinio ſupra relata quæ habet,q̄ ſi uerba talia forent (equo qui primus metam attigerit,&c.) tunc præmiū acquiret eques expulſus cuius equus uacuus prius metam attigerat.nam & hoc caſu uerba illa ad mentem eorum,qui talem ludum ordinarunt trahenda ſunt, ut de equite metam attingente

Conditio illa equo, q̄ primus metam attigerit p̄mium ha bit in ludo equeſtri, ſeu intelligē

uerificata in ſolo equo ſine ſeſſore metam attingente cõtra cõmunem.

tingente dum equo inſideret intelligenda ſint, non de equo ſolo metam attingente, per ratio nes ſupra relatas quas non expedit repetere, uerba enim ſolent, & debent impropriari, ut ad mentem trahantur agentium. l. ſtipulatio iſta, §. hi qui, & §. hęc quoque. ff. de uerb. oblig. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. l. iij. C. de lib. præter. l. iij. C. de inoffi. teſtam. l. fin. C. de hære. inſti. l. fundus qui locatus, ff. de fund. inter. l. qui hæredi. §. dominus. ff. de condi. & demonſt. iuncta l. hi qui. §. Flauius. ff. de ſoluti. etiã ſi per talem interpretationem recedatur à proprie-
5 tate uerborum, ut dd. ll. ergo, &c.

Illa cõditio (ei qui prim' metã attigerit pmiũ dabitur) ſi ex decẽ currẽtib' duo anteriores pariter metã attigerũt an impleta uideatur egregia quęſt.

Ludus † uulgaris eſt per Italiam, & contentio non in amena ad brauium concurrere, ut qui in tali concurſu, & contentione ſuperior euaſerit, is pręmij loco, aut palmæ, ſeu uictorię nomine quippiam referat. qua in re à noſtris ſummis uiribus controuerſum ſæpe fuit, ſi decem forte ab brauium concurrebant, quorum duo reliquis longe ueloeiores pariter metam attigerunt, uter eorum præmium propoſitum laturus ſit, an ambo forte, an neuter? Sunt enim qui putent utrunque præmium in ſolidum habiturum, ſunt qui firment dimidium præmij cuique dandum, ſunt qui neutri eorum quicquam concedẽdum uelint, ſed iterum ad curſum ſecundum, uel certamen deueniendum eſſe, ut qui in hoc certamine repelito ſuperior extiterit palmam ferat. eorum autem, qui in hac ultima opinione ſunt quidam aiunt illos duos tantum ad repetitum certamen admittendos eſſe qui reliquis priores metã attigerant quidã uero exiſtimant, ut uniuerſi admitti debeant.

Quòd autem neuter eorum palmam laturus ſit tenent Cinus in procemio digeſtorum, Angelus in l. cum qui, ff. ad Trebelli. & ibi Paulus, & Ludouicus Romanus, & Alex. col. fin. ſequitur & firmat eſſe communem opinionem Antonius Corſetus in tract. de brauio quęſt. j. col. j. ij. & iij. tenet Alex. qui alios refert in l. qui filiabus, §. j. ff. de lega. j. ſequitur, & ait eſſe communem ſententiam Felinus in c. capitulũ ſanctæ Crucis. nu. 18. de reſcript. Aretin. nu. 60. in l. j §. idem acquirimus. nu. 60. ff. de acquir. poſſeſ. dicit communem ſententiam Andr. Tiraq. de primogeni. quęſt. xvij. opinione. iiij. nu. 12. & eadem quæſt. opinione. vj. nu. 10. Guidus de Suza, & Andræ. Zaſſius quos refert Albericus in procemio digeſtorũ. §. diſcipuli, ubi Bal. & alij. Alberi. in l. ſi fuerit, ff. de reb. dub. Idem in l. cum qui. ff. ad Trebel. Iacob. de Arena, Richardus Oldraldus, & Andr. de Piſis in d. §. diſcipuli, ut eos refert Albericus ibi.

Contrariam partem ut ambo uictores fuiſſe uideantur præmiumq; propoſitum equis ex partibus diuiſum ferant tenent quàm plures quos referunt Alex. & Filinus, ubi ſupra, & Andreas Tiraquel. de primogenitura, quęſt. xvij. opinione. vj. nu. 10. quia primus is eſſe intelligitur quẽ nemo præcedit l. ex duobus, in prin. ff. de uulg. l. qui duos. ff. de rebus dub. l. ij. §. hæreditas, ff. de ſuis, & leg. hære. l. ſi quis Titio. §. fin. ff. de lega. ij. unde ſi duo priores pariter metam attigerunt uerum eſt neutrum ab altero præuentum fuiſſe, & longe minus à reliquis, qui tardiores extiterunt, ſicq; utrunq; primum fuiſſe iure dicemus. & dignum palma, & pręmio propoſito, uerum quia integra res cuique dari nequit partes concurſu fient, argum. text. in l. ſi pluribus, ff. de lega. j. §. ſi ead. res. inſt. de lega. l. re coniuncti, ff. de leg. iij. l. unica. §. ubi autem, cum §. ſeq. C. de cad. toll.

Tertia fuit opinio exiſtimantium ſolidam rem præmij palmæ, ſeu uictoriæ nomine propoſitam cuique eorum dandam eſſe quam tenuerunt plures relati per Andræ. Tiraquel. ubi ſupra, & plenius in d. quæſt. xvij. opinione. iiij. nume. 12. & huius iudicij fuiſſe uidetur Achilles ab Homero. lib. xxiij. Iliados relatus. nam cum præmium propoſitum eſſet ei qui in paleſtra uiciſſet Vliſſesq;, & Aiax Telamonius ita certaſſent, ut neuter alterum uiciſſet, decreuit præmium utrique dandũ prout refert Tiraq. ubi ſupra. pro hac opinione fortiter facit text. in l. qui filiabus, §. 1. ff. de leg. j. ubi illa uerba (ſi qua mihi filia nata erit centum ei hæres meus dato) hunc ſenſum habere uidentur, ut ſi plures filiæ poſtea naſcantur ſingulis filiabus uniuerſa centum præſtentur, nec diſtinguit utrum omnes filiæ ſimul naſcerentur an ſucceſsiuè.

Quarta opinio fuit quòd ſit locus gratificationi arg. l. fin. ff. de relig. & ſumpt. funerum, & l. in naue Sanpheli. ff. locati. l. ſi quis ſeruũ. §. ſi inter duos, ff. de leg. ij.

Quinta fuit opinio, quòd ſorte dirimatur, arg. l. in tribus iſtis, ff. de iudi. l. fin. ad princ. C. cõmunia de legatis, ut refert Corſetus, ubi ſupra. & Albericus in procœ. digeſtorum. §. diſcipuli, col. ij. Quid dicendum? & ſanè uerior, & æquior uidetur ſecunda opinio ſupra relata; ut ambo admittantur, nõ ut ſolidam rẽ quiſq; aſſequatur, ſed ut dimidiam illius rei partem alteruter capiat. Primo quia ex proprietate uerborum nullus eorum excludi poteſt, cũ primus dicatur quem nemo præcedit, hi autem à nemine præuenti fuerunt ergo, &c. d. l. ex duobus, in prin. d. l. qui duos. l. quod de pariter. ff. de rebus dub. l. ſi ita fuerit, ff. de condi. & dem. Deinde quia quando pluribus eadem res legatur ſiue ſeparatim, ſiue coniunctim, & dubitatur iſtum quiſque ſolidam rem aſſequi debeat, an

dimidiam

dimidiam an forte nihil, obtinuit eligi mediã
uiam debere, ut partes uiriles collegatarij ferant,
tex. in l. ſi pluribus, ff. de lega. j. qui eſt melior
de iure l. coniunctim, & l. re coniuncti, ff.
de lega. iij. l. Mæuio, in prin. ff. de lega. ij. §. ſi eadẽ
inſt. de lega. l. unica, §. ubi autem, & §. ſequen. C.
de cadu. tollen. ſic & in propoſito cum duo pariter
metam attigerunt qui ad eandẽ rem præmij
loco propoſitam fuerunt inuitati, licet dubitari
poſsit an ſinguli, ſolidam rem, an partẽ
tantũ, an forte nihil laturi eſſent, æquius & moderatius
eſt mediam uiam eligi, ut partem uirilem
quiſque aſſequatur, nec quẽquam moue re
debet, quòd mens pollicentis fuiſſe uideretur,
ut ad ſolidam rem unus ſolus qui cæteros
uelocitate anteiret inuitatus uideretur, nam
& ſimiliter qui mihi fundum deinde tibi eundem
fundum legauit, inſpecta proprietate uerborum
ſolidum, mihi fundum tibiq; ſimiliter
ſolidum legaſſe uidetur, & nihilominus partes
6 concurſu fiunt nec per hoc legatum uitiatur, aut
fit inutile, ut iuribus proxime adductis † quod
autem ſolidum cuique fundum legaſſe uideretur
probat expreſsim in d. l. ſi pluribus. ff. de leg. j.
& in l. Mæuio in princ. uerb. totus. ff. de leg. ij. in
l. coniunctim, in uerb. ſolidam, ff. de lega. iij. l. ſi
ſeparatim, ff. de condi. & demon. d. §. ubi autẽ,
ad finem l. j. §. interdum, l. inde Neratius, ff. de
uſufru. accreſ. Denique pro hac parte uidetur
tex. expreſſus in l. ſi quis Titio, §. fin. ff. de leg. ij.
ubi qui uni ex libertis legauit cum plures haberet
nec appareret de quo ſentiret omnes inuitaſſe
ad partes uiriles uidetur.

Totum uenit cũ res q̃ ſub uno ſpiritu cõtinet ſimpliciter nominatur.

Tenendo iſtam partem ad legem duo ſunt
Titij, ff. de teſtamen. tutela, & l. ſi ita fuerit, ff.
de condi. & demon. cum ſimi. in quibus nititur
communis opinio reſponde, ibi fuiſſe incertitudinem
inter perſonas agentium, actor enim
ſuam intentionem probare debet, & fundare l.
j. l. actor, quod aſſeuerat. C. de probati. §. cõmodum,
inſt. de interdi. l. qui accuſare, C. de edendo,
idq; certo non contingenter l. non hoc, C.
unde cognati in dictis autem iuribus, & in l. cũ
qui, ff. ad Trebelli. cum ſimilibus actor nõ certo,
& indubitanter, ſed contingenter tantum
probabat ſe ad relictum illud inuitatum fuiſſe
Titio enim relictum fuerat, & erãt duo Titij.
Item in partem illius impuberis qui ultimus
moreretur ſubſtitutus eram, nec docebã uter
eorum nouiſsimus moreretur, ſicq; mea petitio,
& intentio incerta erat omni ex parte. nõ
ſic in ſpecie noſtra, nam cum ambo metã primi,
& pariter attigeremus negari non poteſt
quin uerum & certum ſit utrunque noſtrũ ad
ſolidum præmium inuitatum fuiſſe licet concurſu
partes faciamus, quia ſolidam cuiq; dari
natura non ſinit l. iij. §. ex contrario, ff. de acqui.
poſſe. cum & ſimiliter ſi eadem res ſeparatim
mihi & tibi legaret ad ſolidum quiſq; inuitatus
uideretur, & per concurſum partes faceremus,
nec per hoc uideretur eſſe ulla incertitudo
quo ad uiriles partes ferendas, ut d. l. ſi
pluribus, cũ ſimilibus ſupra citatis licet id incertũ
haberi deberet an teſtator uelet ſolidam
rem uni dari alteri uero eius æſtimationem ut
ibidem. Unde apparet non obeſſe d. l. qui filiabus,
§. j. de leg. j. ff. ubi illa uerba (ſi qua mihi filia
genita erit centũ ei hæres meus dato) hunc
habent ſenſum, ut ſi plures naſcantur ſingulis
ſingula integraq; centum præſtentur. nam ibi
non primam tantum naſcentem teſtator inuitauit
ad lucrum, hic autem eũ qui primus metam
attigiſſet inuitanimus, ſicq; uériſimiliter
de uno tantum præcurrente, & de unico tantũ
præmio cogitatum fuit, At in d. l. qui filiabus,
uériſimiliter cogitari potuit plures filias naſcituras,
ſicq; nec de unica naſcente, nec de unica
ſumma, aut relicto cogitatum fuiſſe intelligendum
eſt, ſicq; ubi de unica perſona, & unico
præmio uériſimiliter cogitatum fuit fiunt
partes concurſu, ubi uerò de pluribus perſonis
& pluribus emolumentis uériſimiliter cogitatum
fuit, non fiunt partes concurſu, ſed ſolidũ
cuiq; conceditur. † Præterea quando uirtuti, 7
excellentiæ, eminẽtiæ, uictoriæq; præmium pollicetur,
non tanto præmio, & palma dignus uidetur
is qui ſimul cum alijs uictor extitit, q̃ ille
qui omnes omnino ſuperauit, ut & patet ad
ſenſum, & probat arg. l. j ff. de origine iuris, dũ
ait id demum perfectũ eſſe quod ex omnibus
ſuis partibus conſtat. nã & ſimiliter nihil actũ
eſſe intelligimus cum aliquid ſuperet agendũ,
arg. l. pen. & fin. C. ad Syllani. unde etiam in pœnalibus
ſi dies dicta ad opus faciendum aduenerit
opere nondum perfecto tàm pœna promiſſa
cõmiſſa intelligitur, q̃ ſi operis nihil omnino
factum eſſet. l. cum ita ſtipulatus ſim mihi
à Proculo, ff. de uerb. oblig. ubi per omnes, tũc 8
ſic ea conditio (præmium ei qui primus metã
attigerit dabitur) † hunc habet ſenſum, ut qui
curſu, ac uelocitate reliquos omnes uicerit &
ſuperauerit, is demum præmium ferat. ergo licet
is omnes alios præter unum uicerit quia aliquid
ei ſupereſt agendum nihil omnino egiſſe
uidetur, ut dd. ll. Neq; ad rem pertinet d. l. ſi
pluribus cum ſimi. ff. de lega. j. nam illud procedit
magis quidem ex legis interpretatione,
quàm ex proprietate uerborum, & ita etiam
procedit d. l. qui duos, d. l. quod de pariter, ff. de
rebus dub. cum ſimi. Præterea procedunt illa
iura in re non reiterabili, aut repetibili, & ſic
ad piam legis interpretationem neceſſario recurrendum

Victor qui extitit ſimul cũ alijs nõ tanto præmio dignus, q̃ ſi ſolus Victor extiteret.

Interpretatio pia, quæ fit in actu nõ reiterabili ceſſat quãdo reiterabilis eſt.

currendum eſt, aliud eſt in ſpecie noſtra ubi curſus erat reiterabilis, ſicque intelligendum etiam eſt quod diximus ſupra c.præce.de præmio ꝓpoſito ei q primus urbis obſeſſæ menia aſcenderet, nam ſi duo pariter aſcenderunt urbe capta, cum res repetibilis, ac reiterabilis non ſit, ad piam interpretationem neceſſario recurrendum eſt, quæ habet præmium inter eos diuidi, ergo in ſpecie noſtra ueriſsimum eſt ex mente pollicitantium neutrum eorum uictorẽ extitiſſe, ſicq; certamen iterum repetẽdum eſſe; & in eo tantũ queſtio manebit an ab omnibus ſimul decem an uero à ſolis illis duobus is curſus repetẽdus ſit: pro noſtra & cõmuni ſententia facit, quia etiam in conditionalibus diſpoſitionibus etiam à proprietate ſermonis recedimus ut mentem agentium ſequamur l.hæredes mei.§.cũ ita, ff.ad Trebell. quibus diebus, §.dñs.ff.de condi.& demon.& utrobique per Soci. Ex ſuperioribus apparet nullo colore defendi poſſe opinionem eorũ quos ſupra retulimus tenuiſſe ſolidũ præmiũ cuiq; dandum eſſe, id enim palam aduerſatur repugnatq; menti ipſorum pollicitantium, qui præmium dare uoluerunt, ei ſoli qui ad uerã gloriam contendens cæteros omnes nullo dẽpto ſuperaret, nec dubium eſt quin neuter iſtorum uerum erit dicere ꝙ omnes omnino ſuperaſſet, ergo præter mentem & ſenſum eorum eſſet

2 ei præmium pactum præſtari †. Non quoq; tenenda eſt ſententia exiſtimantium locum eſſe gratificationi, & longè minus ſententia eorum qui oibus pariter iubet præmium denegari, cũ adhuc integra rés ſit ad certamen repetendũ, & hanc noſtram ſententiã (quæ ex mente cõis opin.eſt) uſus hominum probat, nam in ludis, & certaminibus qui Hiſpaniæ frequentantur (quos iuſtas Hiſpaniæ dicimus) ſi in congreſſibus deſignatis neuter alterum ſuperauit certamen quaſi re infecta, ſed integra tamen repetitur, idemq; uſu fit in ludo ſchacorum, quoties in tali ludo, aut certamine neuter alterum uicerat, quod accidit quando ludus iuxta ſermonem Hiſpanum ſe haze manna. Idemq; in ſimilibus certaminibus.

Victor aut uiciſſe qñ qs uideat in ludo ſchacorũ uel ĩ cõgreſſib. quos iuſtas otorneos hiſpane dicimus.

C A P. X C I I.

1 *Conditio illa ei qui primus ex decẽ currentibus metã attigerit premium dabitur, an ſi duo anteriores pariter metã attigerunt, ſicq; certamen ſit repetendum defecta uideatur quo ad oẽs dẽmptis illis duobus anterioribus, ut ſic ab illis tãtũ nõ etiã à reliquis tardioribus ſit certamẽ repetẽdũ egregia queſ.*

2 *Pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates etiam in conditionibus implendis.*

FRequens ludus eſt per Italiam ad brauiũ currere, in quo ludo equeſtri contingere ſolet, ut ex decem forte equitibus, qui currebant duo qui cæteris longe anteriores uelocioresq; uehebant pariter metam attingerent, uel quia in eodẽ momẽto tẽporis, uel ſi non eodẽ momẽto non tñ dignoſci potuit, uter prior ad locũ deſtinatũ perueniſſet, uel quod crebrius cõtingit ꝓnunciatũ fuit ſignũ currẽtibus nõ rite datũ fuiſſe ut ſic iterũ currendũ ſit, quibus caſibus illud apprimè cõtrouerſum fuit retẽta cõi opi.exiſtimãtiũ iterũ currẽdũ eſſe, an ab oibus is curſus repellẽdus ſit, an uero à ſolis duobus illis qui reliquis ueloclores, & anteriores pariter metã attigerunt, & ꝙ ab oibus is curſus repellendus ſit, tenuerunt Cinus in proœmio. ff. Angelus in l.eũ qui, ff.ad Trebel.& ibi Paul.& Alexan.& Antonius Corſetus in tract.de brauio.q.j.num.5.qui firmat hanc eſſe cõem opin.

Certaminis pmiũ ꝓpoſitũ fuit, ei q prim⁹ metã attingeret duo anteriores pariter et attigerũt an ab illis ſolis ſit certamen repetẽdum egregia pugna.

1 Contrariam partẽ tenent Bald.in proœmio ff.§ itaq;, Ioannes Lecirier in tract.primogeniture, quæſt.ix.nu.22.qui hanc partẽ firmat eſſe magis cõem, q̃ ſuperiorẽ huic aduerſam Bald. sũ ſuis ſtatutis uerb.brauium, ſecundum quem id ſeruat conſuetudo, qua de re per Albericũ in proœmio ſupra alleg.§.diſcipuli, per Alexã. in l.qui filiabus, §.j ff.delega.j.per eund.in l. eum qui.ff.ad Trebellia. Quid dicendum? & quidem quando ſignum currentibus ritè datum fuit, nec ulla alia ratione curſus repetitur niſi ob id, quòd ex duobus qui cæteris uelociores apparuerunt non potuit dignoſci uter prior ad locum deſtinatum perueniſſet, magis eſt ut illi duo tantum curſum repetere debeãt non etiam reliqui tardiores. nam in illo curſu primo, & contentione apparuit euidenter, ut duo illi priores reliquos omnes uicerant, & licet præmium uictoriæ ad utrum ex illis pertinere deberet incertum eſſet tamen ipſa uictoria reſpectu tardiorũ certa fuit, & nota, aliud enim eſt ipſa uictoria, aliud præmium uictoriæ illi enim priores licet inter ſe uictores non extiterint, tamen reſpectu tardiorũ uictores extiterint eoſq; excludere debuerunt, argu.l.bonũes, §.hoc ſermone, ff.de uerb.ſig.l.ſi quis hæredem, C.de inſt.& ſubſt. Prætere a illa uerba indefinita qui primus metam attigerit æquipollet uniuerſali l.ij.ff.de lib.& poſt.§.nominatim, inſt.de exhæred.liberorũ, & uerificatur in pluribus; qui à nemine præcedebantur, & per hoc primi dicuntur l.ex duobus.in princip.ff. de uulga.l.qui duos.l.quod de pariter.ff.de rebus dubijs quòd ſi uerum eſt illos fuiſſe priores, & uictores, uerum ſimiliter erit reliquos

neſtine præcedebantur, & per hoc primi dicuntur l.ex duobus, in princi.ff.de uulga.l. qui duos, l.quod de pariter, ff.de reb. dub. quòd ſi uerum eſt illos fuiſſe priores, & uictores, uerũ ſimiliter erit reliquos qui tardiores fuerunt uictos uideri, & conſequentet pręmio propoſito excluſos, licet præmium propoſitum incertum ſit, qua ex parte ad uictores pertinere debeat, nam & in prælio ſuperatis non ideo minus uicti dicentur quòd poſtea uictores inter ſe ſpoliorum diuidendorum cauſa præliarentur. Vnde uerum non eſt quod quidam falsò opinantur in hac ſpecie nullum uictum uideri, quia nullus extitit uictor arg.l.nec utile, ff.ex quibus cauſis maiores, quinimo, & uicti extiterunt, & etiam uictores, pręſertim cum concurſus horũ uictorum qui ad præmium, uel lucrum fuerunt inuitati non inducat ullam incertitudinem, quæ ſoleat nocere, licet præmium propoſitum minuatur l. ſi pluribus, ff.de lega.j.§. ſi eadem res, inſtit.de lega.§.ubi autem, cum §.ſequent. C.de cad.tollen.quod iuſtificatur ex his quę diximus in tribus quæſtionibus præcedentibus. Hæc quando ſignum currentibus ritè datum fuit, non ſic ſi minus ritè, nam tunc omnes curſum repetere deberent, ut tardiores excluſi nõ magis uideantur, quàm priores, quia inutiliter factum non impedit iterum fieri non magis quàm ſi re uera factũ nihil eſſet.c. non præſtat, de reg.iur.in vj.l.qui per ſalutem.ff.de iur. iur.l.hæc conditio, in princ.ff.de condi.& dem. l.ij.§.data.ff.de optione legata.nam & teſtamẽtum inutiliter factum pro infecto habetur, §.j. & §.ij.inſt.quibus modis teſtam.infirmentur l. fin.ff.de hæred.inſt.l.ſi iure, ff.de lega.iij. & hoc caſu poteſt ſaluari illa pars affirmatiua, quæ habet omnes admittendos ad curſum repetendum quãdo curſus non rite fuit apprehenſus: quia tunc nullus currentium potuit ſuam conditionem facere meliorem, nec deteriorẽ, ſed ſi curſus ritè fuit apprehẽſus tũc procedat op. contraria, & eſt uera, & noua harum ſententiarum inter ſeſe pugnantium compoſitio, tu uideris an ſit præter ſententiam ſcribentium. Pro hac parte facit elegans quęſtio, de qua per Iaſ.poſt alios in l.qui per ſalutem, ſupra allegata, dum diſputat an teſtes nulliter recepti poſſint iterum produci ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs qua de re per nos.libr.ij.ca. xxxj.nu.13. cum præc.& ſeq.infra Tomo.ij.in-
2 cipit.c.poſt didicita.

Pluralitas reſoluitur in ſingularitates in conditio- Et pro principali noſtra opinione quæ forte receptior eſt facit uiua ratio ab alijs (in quorum ſcripta inciderim) non præuiſa† nam et in conditionibus implendis pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates, licet etiam ageretur de lucro acquirendo.l.ij.§.fin.ff.de cond.inſt.l. falſa.§.fin.ff.de condi.& demon.l.ſtichum qui meus erit, ubi per Iaſ.Alex.& alios communiter poſt Bart.ibi.ff.de lega.j.modo ſic illa conditio (qui primus metam attigerit) ex mente pollicitantium perinde habetur ac ſi dictum eſſet ei qui reliquos omnes concertatores uicerit præmium dabitur, at dubium non eſt quin talis pluralitas reſoluatur in ſuas ſingularitas, hoc eſt, quòd tam uictus inueniatur qui ſingulariter hoc eſt qui in ſingulari certamine uictus fuit, quàm ſi promiſcue, aut pariter cum reliquis uictus fuiſſet, quid enim ſi præmium propoſitum fuiſſet ei qui in ſingulari certamine omnes qui hodie in paleſtra certare uoluiſſent uiciſſet, quo caſu ſingulariter nõ, pmiſcue res agenda eſſet, ueluti fit in cõgreſſibus (quos Hiſpane iuſtas appellamus) quid item ſi inter curſores præmium propoſitum eſſet ei qui omnes omnino ſuperaſſet curſus uelocitate, ita tamen quòd iuſſum eſſet ne omnes pariter concurrerent, ſed ꝙ bini concurrerent, & Titius in illo bino concurſu nouem uiros ſuperauit, ſed cum decimo pariter metã attigit, ſanè nullus modo ſanus negabit quin reliqui qui iam uicti erant uicti quoq; pmaneant etiã ſi eorũ uictor alterum ſibi parem inuenerit, eadẽ ergo parq; ratio eſt quãdo omnes uincere debebat in curſu omnium hominum promiſcuo, quæ eſt quãdo omnes ſuperare debebat in curſu bino, uel etiam terno, uel quaterno, ſicq; idem ius eademq; interpretatio.l.illud. ff.ad legem Aqui- nibus implendis.

CAP. XCIII.

1 *VAriæ conditionum ſpecies.*
2 *Modus & conditio differunt.*
3 *Conditio mixta ſi deficit per caſum deficit relictum, ſecus ſi deficit per eũ in cuius perſona erat implẽda.*
4 *Fortuna ut cæca ſit & iniqua.*
5 *Malitijs obuiandum.*
6 *Cõditio ſi deficit facto implere debẽtis, deficit relictũ.*
7 *Actoris implementum ſemper præcedere debet.*
8 *conditionem omni quod per me ſtat mihi nocet.*
9 *Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debentis, ideſt, honorati.*
10 *conditio deficiens per caſum contingentem in perſona implere debentis nocet ſi eſt mixta conditio.*
11 *Conditio ſi uolet, ſuſpendit relictum et impedit tranſmiſſionem.*
12 *Conditio deficiens quando per me ſtat nocet etiam in libertate.*
13 *conditio deficiens non nocet quando per implere debentem ſtetit ex poſt facto.*
14 *Conditio deficiens quando per implere debentem ſtetit quia in beneficium, non nocet.*

15 Con-

15 *Conditio deficiens quando ſtat per tertium in cuius perſona eſt conditio implenda non nocet.*
16 *Conditio deficiens quando ſtat per tertium in cuius perſona conditio non erat implenda, an noceat.*
17 *Conditio deficiens quando ſtat per oneratum, nunquam nocet.*
18 *Victoria non eſt res poteſtatiua*
19 *Conditio deficiens quando ſtat per teſtatorem non nocet.*
20 *Conditio deficiens quando ſtetit per caſum nocet.*
21 *Conditio deficiens quando ſtat per caſum nocet licet dotis nomine legetur.*
22 *Conditio caſualis deficiens per caſum nocet.*
23 *Conditio caſu deficiens an noceat quãdo teſtator alias erat relicturus.*
24 *Conditio poteſtatiua deficiens per caſum nocet aliquando.*
25 *Modus mixtus deficiens per caſum non nocet.*
26 *Libertatis fauore an modus deficiens deſinat nocere.*
27 *Alimentorum fauore an modus deficiens deſinat nocere.*
28 *Conditio mixta deficiens per caſum non nocet Eccleſiæ.*
29 *Modi pluralitas reſoluitur in ſingularitates.*

1 Variæ cõditionum ſpecies.

SI † conditio mixta deficit per caſum non debetur legatum hoc dicit Bar. & Paul per tex. ibi in l. legatum. C. de cond. inſert. uel aliter ſi conditio per caſum deficit nuptiarum deficit legatum, ſecus ſi deficit per diſenſum alterius partis, & ſciendum eſt quòd conditionũ tres ſunt ſpecies principales. nam quædam cõditio eſt neceſſaria, & iſta eſt duplex. nam quædam eſt certa an & quando, puta ſi ſol orietur, quædam certa an ſed non quando, puta ſi Antichriſtus naſcatur, ſi morieris, & ſimiles ut l. ſi pupillus. §. qui ſub cõditione. ff. de nouationibus dicta l. quod ſi ſub ea. ff. de conditio. indeb. cum ſimilibus. Quædam & ſecunda eſt cõditio impoſsibilis. & iſta eſt quadruplex, ut per Gloſſ. & Doctores in. l. j. ff. de cond. inſti. & in. l. obtinuit, ff. de condi. & demon. Gloſ. melior de iure inſti. de hæredi. inſti. §. impoſsibilis. Quædam & tertia eſt in conditio poſsibilis, & eſt illa, quæ concipitur in futurum, & habet ſe ad eſſe & non eſſe, & iſta eſt, quæ ſuſpendit actum, ut ſi nauis ex Aſia uenerit, ſi decem dederis, & ſimiles, ſi autem concipitur in præſens, uel præteritum non dicuntur propriæ cõditiones. l. cũ ad præſens. ff. ſi certum petatur, cum concordãtijs, & de iſta conditione tractatur in d. l. legatum. C. de condi. inſertis cum ſua materia. Iſta autem conditio poſsibilis adhuc eſt triplex. nam quædam eſt merè poteſtatiua, quædam merè caſualis, quædam eſt mixta, quas declarat Iuriſconſultus in l. ſuus, quoque. ff. de hæredi. inſtituen. & eſt tex. in l. j. §. ſin autem. C. de cadu. tollend. per Docto. in l. ſi pater. C. de inſtitutionibus, & ſubſtitutionibus ſub. Hęc autem mixta eſt duplex. nam quędam dicitur mixta quę pendet ex poteſtate duorum, puta ſi nupſerit Bertæ, ut in l. legatum, & in l. j. C. de inſtitutionibus, & ſubſtitutionibus cum ſimilibus, alia dicitur mixta, quæ pendet partim à uoluntate implere debentis, partim à caſu, & fortuna, de qua habes text. & ibi Doctor. in l. ſi pater. C. de inſtituti. & ſubſtit. & in dicta l. ſuus quoque.

2 Modus & conditio differunt.

Secundo breuiter pręmitto † quòd in iure noſtro reperiuntur duo termini qui differunt inter ſe, ſcilicet conditio & modus, qui qualiter inter ſe conueniant & differant declarat Gloſſa. notabilis & ibi Doctor. in l j. C. de his quæ ſub mo. & aliquid per Gloſſ. in regu. C. de falſa cauſa adiect. leg. & inſt. de leg. §. longe, & ff. de conditio. & demonſtrati. in rub.

3 Conditio mixta ſi deficit per caſum deficit relictum, ſecus ſi deficit p eũ in cuius pſona erat impléda.

His præmiſsis † contra regulam noſtram oppono de l. j. C. de inſtitur. & ſubſtitutio. & de text. in l. in teſtamenta. ff. de conditio. & demonſtratio. ubi cauetur, quòd quando aliquis eſt inſtitutus, uel eſt alicui legatum ſub conditione ſi nupſerit certæ perſonæ, ſi per iſtum inſtitutum, uel legatarium non ſtat quò minus conditio impleatur, habetur pro impleta & cõſequitur inſtitutionem: ſic & hic uidebatur, nam licet non ſtetit per inſtitutum quo minus contraheret matrimonium, ſed ſtetit per caſum, ideſt per mortem illius cum quo debebat contrahere, & tamen non conſequitur legatum cuius contrarium dicitur in d. l. j, cum ſimilibus iſtud eſt ualde difficile contrarium, ſecundum Bar. in d. l. j. Gl. in d. l. in teſtamento, hoc format & ſoluit, & plenius. Glo. in d. l. j. ubi multipliciter reſpondet uera & cõmunis ſolutio eſt quòd aut ſtat per eum in cuius perſona debet conditio impleri, & tunc habetur pro impleta, & ita intelligitur dicta l. j. aut ſtat per caſum fortuitum puta per mortem alterius partis, & tunc habetur pro defecta ita intelligitur dictá l. legatum, & ego dico quòd iſtam ſolutionem in utroque membro ponit expreſſe tex. in dicta l. in teſtamento ſecunda parte.

Ratio huius diſtinctionis eſt ſecundum Bal. in dict. l. legatum, licet contrarium prędictum non formet, quia quando conditio deficit per caſum quatenus pẽdet ex inſidijs fortunæ, fortuna põt obeſſe quæ oĩbus fortuitis dominat̃

 at

at quatenus pendet ex facto alterius alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri ead.ratione uult Bar.in d.l.j.iiij.oppo.dum dicit in ſolutione contrarij iſtius.l. quod factum poteſt nobis abeſſe.ff.de cur.& fact.ignor.l.iniquiſsimum,& iſta eſt communis ratio Doctor
4 in d.l.j.& pro iſta communi ratione,ſcilicet q̃a Fortuna, ut cęcaſit & iniqua. †fortuna poteſt obeſſe ego addo quod fortunę dux,Deus eſt ſecundum Senecam.vij.Epiſtola. ad Lucillum,& fortuna eſt inexorabilis, quia ſurda & muta,& eſt l.occultæ nobis naturæ, q́ eſt imprecabilis,arg.l.temperent,de ueſti. olebe.lib.xj.hinc eſt quod à ſententiæ fortunæ nõ poteſt appellari,quia appellatio eſt de minore ad maiorem prouocatio, fortuna autem non habet ſuperiorem in hoc mundo,quia fortuna eſt errans natura multas euoluens mutationes in authen.ut omnes ob edi.iudi.proui.§.penul. col.5.ſi ergo ſolus Deus eſt dux fortunę & fortuna eſt inexorabilis,& imprecabilis, & nõ habet ſuperiorem in hoc mũdo, ergo poterit nobis obeſſe,& per conſequens ſi cõditio deficit per caſum & fortunam,deficiet relıctũ, ad prædicta uide Bald.in l.fin.in princi.C.communia. de legat.Itẽ pro prædicta ratione addo quod fortuna eſt inuiſibile uelum, & quidam actus qui prius ſentitur, quàm ſciatur.l.inter ſtipulantem. §. ſacram. ff.de uerbor. obligation. cum ſimilibus.Item fortuna paſsiua eſt, idem quod caſus,aut infœlicitas ab ĩcerta nominis authoritate procedens & rerum humanarum infœlix mutatio uocatur, aut etiam uis diuina,actiuè.l.fluminum.§.ſeruus.ff.de damno infecto prædicta dicit eleganter. Bald.in l.fin.§.j. C.de tempor.appella.ſi ergo eſt inuiſibile bellum,& eſt caſus ab incerto authore procedẽs ergo contra eam nihil poteſt prouideri, & per conſequens poteſt nobis obeſſe,&c.

Vnde Vergil.lib.vj.Aeneid.

Deſine facta Deum flecti ſperari precando.

Iuuenalis.Satyr.ix.

Fata regunt homines.

Seneca in ædippo.

Fatis agimur credite,fatis
Non ſolicite poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus uenit ex alto.
Seruatque ſua decreta locus,
Lachefis dura reuoluta manu
Omnia ſecto,tramite uadunt.
Primusq́; dies,dedit extremum.
Non illa Deo uertiſſe licet,
Quæ nexa ſuis currunt cauſis
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo,multis ipſum
Timuiſſe nocet multi,ad fatum
Venere ſuum dum fata timent.

Item in Octauia.

Regitur fatis mortale genus.
Nec ſibi quiſquam ſpondere poteſt.
Firmum,& ſtabile perq́; caſus
Voluitur,uarios ſemper nobis
Metuenda dies.

Manilius lib.ij.aſtro.

Mito quod certum eſt,& ineuitabile fatum.

Idem lib. iiij. aſtro.

Soluite mortales animos curasq́; leuate
Totq́; ſuperuacuis uitam deflete querelis
Fata regunt orbem certat omnia lege,
Longaq́; per certos ſignantur tempora curſus
Naſcentes morimur finesq́; ab origine pendet,
Tunc & opus,& regna fluunt,& ſæpius orta.
Paupertas art.sq́; date moresq́; creati.
Et uitia,& clades damna,& compendia uitæ,
Nemo caret damno,poterit,nec habere negatum.
Fortunam uſuis inuitam perdere uotis.
Aufugere inſtantem ſors eſt ſua cuiq́; ferenda.
At ni fata darent leges uitæq́; neſcisq́;
Fulgiſſent ignes Aeneam Troia ſub uno
Non euerſa uiro fatis uiciſſet in ipſis,
Aut lupa proiectos nutriſſet marcia fratres
Romaq́; ſic enata foret pecudumq́; magiſtri
In Capitulinos auxiſſent.culmina montes.
Includi'ue ſua potuiſſet Iupiter arce
Captus,uel caput hic orbis foret igne ſepulto
Vulneribus uictor repetiſſet Mutius urbem.
Solus & oppoſitis claudiſſet Horatius armis.
Pontem urbemq́; ſimul rupiſſet fœdera uirgo.
Tresq́; ſub unius fratres uirtute iacerent
Nulla acies tunc euicit pendebat ab uno.
Roma uiro regnumq́; orbis ſortita iacebat.

Stacius lib.v.Syluarum.

Heu durus fati tenor eſt ne quòd illi
Non liceat quante poterant mortalibus annis
Acceſsiſſe more ſitu pater omne teneres
Arbitrium cæco gemeret mors clauſa barathro.
Longius,& uacue poſuiſſent ſtamina parce.

Vides ergo quanta ſit uis poteſtas uiolentiaque fortunæ ut que nobis utcunque reluctantibus poſsit obeſſe,cuius uim, in curſum, uiolentiam obſiſtere mortalium nullus unquam potuerit, nullique unquam contigiſſe relatum ſcriptum'ue ſit, & ſuperioribus ſimilia canere uideutur & depingere Poetarũ nõnu.li uarijs in locis. 5 Malitijs obuiandi

Ratio† autem ſecũdi membri,ſcilicet quod quatenus pendet ex facto alterius alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri comprobatur per C. imputari, de regu.iur. lib.vj. quia per eum nõ ſteterim,facit,l.ſi.in fine iſto tit.de cond.inſer. C.Gloſſ. quam allegat Gloſſ. in

in d.c.imputari,confirmatur per ratione͂ text. in l.pater filiũ,§. Tuſcul.de leg.iij.& in l.turpia. §.pẽ.de leg.ij.quia p ipſum nõ ſtetit, &c. cũ ſimilibus poteſt eſſe & alia ratio quia forte ille cui debet nubere poſſet hoc facere ideſt nolle malitioſè,ut iſta perderet hęreditatem nulla ſubſiſtente iuſta cauſa, idcirco lex uult, quòd tunc conditio habeatur pro impleta, iſtam rationem colligo per Paul.in d.l.j. C.de inſtitu.& ſubſtitu.j.col. in fine quam confirma quia malicijs hominum non eſt indulgẽdũ, l.in fundo. ff.de rei uend. c.ſedes apoſtolica, de reſcript. cum ſimil.ſed hæc ratio mihi non placet, quia nõ eſt generalis,poſſet enim ille recuſare,quia non expedit ei nubere cum illa muliere, quia forte non eſt paris conditionis,uel eſt alia cauſa,& tũc ceſſaret illa ratio malitiæ de qua per Paul.ideo tutior & generalior uidet̃ ratio præcedens,ſcilicet quia alteri per alterum &c.quę ratio habet locum ſiue ille noluit nubere malitioſè ſiue non malitioſè ut patet ad ſenſum.

6 Quo ad primum † quando ſtat per implere debentem,quia non uult implere,tunc dico ꝙ indiſtinctè habetur pro defecta, text.eſt in l.ſi ea iſto tit.de cond.inſer. C.probatur in d.l.j.C. de inſtitu.& ſubſtitu. à contrario ſenſu eſt tex. in d.l.in teſtamento, de condi. & demõſt.uerſ. ſed ſi uterq;, ibi ſtichi autem portio in utilis fiebat,& clarius ad finem ibi ſi quidẽ ipſe nolit uxorem ducere, quia ipſius facto conditio deficit,nihil ex legato cõſequnto,&c. Ad idem eſt tex.in l. Titius.ſi ſtatuas à contrario ſenſu, eo.tit. Ad idẽ l.Titio centũ.§.fi.in uerbo quod ſi nolit eo.ti.facit, l.cũ pupillus, eo tit.quæ tria ultima iura ad hoc allegat Glo. quæ idem tenet in l.iure ciuili,eo.tit. Ad idem facit,l.final. ff.de cond.inſti.Ad idem addo text.in l.fi.C.de cõd.inter ibi,niſi ipſe ſeruus uoluerit adimplere conditionem. Ad idẽ ado tex.in l.fi.in prin. C.de neceſſa.ſeruis hære. inſti. & notat̃ per Gl. rubricę.ff.de condition.& demon. & probatur hæc prima regula ex abundãti, quia ſcriptum eſt,qui non laborat non manducet, ut notatur in l.quáuis.ff.de damno infecto.cum ſimil.cum ergo iſte non implet ex parte ſua, & ſic non laborat,ergo non manducet, id eſt, nõ conſequi

Conditio ſi deficeret facto implere debentis deficit relictum.

7 tur ſibi legatum relictum. † Præterea in diſpoſitionibus ubi hinc inde eſt aliquid dãdi uel faciendi, ille qui petit ſibi impleri, prius debet implere uel offerre ex parte ſua alias repellitur, lex Iulianus. §. offerri. ff. de action. emption.l.ex placiti. C.de rerum permutati.cum ſimilib. quæ iura in hac materia & quaſi in ſimili reperio allegata p Bal. in l.generaliter, v.col.C.de epiſcop.& cleric. ſed ita eſt in præſenti,ergo niſi prius iſte adimpleat iuſtè repellitur. Præterea iſte frangit fidem teſtatori non implendo conditionem ſibi iniunctam, ergo frangatur eidem fides ab hærede obligato q repræſentat perſonam defuncti, argu.l.cũ proponas.C.de pact.l.qui fidẽ. C.de trans.c.peruenit,le ij.de iureiurando. Præterea fruſtra quis petit debitum qui quod debet non impedit, c.fruſtra,de regul.iuris, lib.vj.c.ſto ſubiectus, xcv.diſt. cum ſimil. ergo fruſtra petit legatum cum non impendat quod debet id eſt,cum nõ impleat conditionem,& per eum ſtet.

Actoris implementũ ſemp̃ præcedere debet.

Modo † iſtam primam regulam extendo ut 8
procedat in quacunque conditione ſiue mixta,ſiue poteſtatiua,ſiue alia, & pro hoc allego Gl.in l.in teſtamento,de condi.& demon.quæ ad literam dicit illud, nota quod nullo caſu, nulla conditione cõſequitur,quid, ſi ſtetit per me ut ibid.& ſupra facit.C.de inſt.l.fin.& iſtud habeo pro indubitato cum per eũ ſtetit quod noluit implere non refert,quæ conditio fuerit iniuncta cum ſponte ei non obtemperauerit quæ eſt ratio tex.in d.l.ſi ea de cond.inſert.Itẽ quia ratio tex.in d.l.in teſtamento eſt generali in qualibet conditione ibi, quia ipſius facto conditio deficit,quæ ratio militat in quacunque conditione. Itẽ quia rationes quas ſupra feci pro confirmatione huius regulæ militant generaliter in quacunque conditione ut ex eis patet.

Conditio in omni conditione quod p̃ me ſtat mihi nocet.

Secundò extendo iſtam primam regulam, 9
† ut procedat nedum qñ per eum ſtetit quia noluit implere,ſed & quando ſtetit per caſum cõtingentem in perſonam ipſius,ut quia mortuus eſt antea quàm impleret, nam & tũc conditio habetur pro defecta, tex.eſt ſecũdum uerum intellectum, in l.ſub diuerſis.§.fi.ff.de conditon.& demonſtra.& ibi.Paulus. Idem tenet Paul.per eundem tex.in l.ij.penult. quæſt.C.de inſti.& ſubſti.Idem tenet ibi Angel. qui dicit ibi eſſe text. ſi rectè intelligatur forte uoluit ponderare literam dum dicit non prius eũ hæredem exiſtere,quàm conditioni paruerit ac ſi diceret ſi diſcedat antequam impleat,certũ eſt quod non paret conditioni ſic excluditur, Ad idem eſt tex.in d.l.in teſtam.ibi,ac ſi ipſe diſcedat nihil ad hęredem ſuum enm tranſmittere,quia morte eius conditio deficiſſe intelligitur,& ibi eſt tex.clarior quàm in l.ſub diuerſis.§.fin.& iſtud ego habeo pro indubitato, ſaluo meliori iudicio, nam cum legatum iſtud ſit conditionale,ſcilicet ſi nupſerit ſi ſtetit per caſum contingentem in perſona implere debentis quominus impleretur,ut quia ipſe mortuus eſt ante conditionem impletam,certum eſt quòd conditio haberetur pro defecta, quia ipſe mortuus eſt antem conditionem impletam,

Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debentis, i. honorati

tam, certum eſt quòd conditio haberetur pro defecta, quia ipſe nõ põt petere, quia mortuus eſt, nec põt tranſmittere, quia erat conditionale & deceſsit legatarius conditione pendente. §. ſin autem. C. de cad. toll. cum ſimilibus, & ſecundum hoc non eſt neceſſaria ponderatio, l. ſub diuerſis. §. fi. nec aliarum legum, cum hoc ſit principium iuris indubitatum.

Conditio deficiens per caſum cõting. in pſona implere debentis nocet ſi eſt mixta cõditio.

10 Sed quæro pro declaratione huius extenſionis † ſcilicet quando fiat per caſum contingentem in perſona implere debẽtis, ut habeatur pro defecta, ut dixi, an hoc procedat etiam in conditione poteſtatiua, ut ſi deficiat per caſum contingentem in perſona implere debentis, habeatur pro defecta, ratio quæ me facit dubitare eſt, quia d. l. ſub diuerſis, per quam ſe fundat Paul. in d. l. j. de inſti. & ſubſtit. loquitur in conditione ſi decem dederit, quæ conditio eſt mixta, iuxta Glo. in d. l. j. & in l. in teſtamento, quæ communiter tenetur per Docto. ergo ſecus uidetur in poteſtatiua, cum dictum doctoris debeat intelligi ſecundum concordan. quam allegat Bartol. in l. nõ ſolum, §. ſi liberationis, de liber. lega. Item quia tex in d. l. in teſtamento, & in l. ij. de inſtitu. & ſubſt. per quas ſe fundat Angel. loquitur in conditione ſi nupſerit quæ eodem modo eſt mixta pendens ex facto duorum, ut in regula noſtra, cum ſimilibus. Item & iij. quia uidetur quod hoc non habebat locum in conditione poteſtatiua, quia regula eſt quod conditio poteſtatiua differẽs per caſum fortuitum non facit deficere relictum, l. quæ ſub conditione. §. quoties. de cond. inſtit. l. turpia. §. penul. de lega. ij. & infra dicã latius, ergo uidetur quòd ſi fiat per caſum contingentem in perſonam implere debẽtis ꝙ habeatur pro impleta per dicta iura non autem pro defecta, quid dicendum? dico quòd prędicta extenſio habet locum in quacunq; conditione ſiue poteſtatiua, ſiue mixta, quia de caſuali non eſt dubiũ, ut dicetur inferius, quod probo: quia cum legatum ſit cõditionale, ſi legatarius moriatur conditione pendente & ſic ſtet per caſum contingentem in perſonam ipſius, certum eſt quò de legatũ deficit nec trãſmittitur. §. ſin autem, cum ſimilibus, de cadu. tollen. ſi ergo nõ poteſt legatarius petere, quia mortuus, nec tranſmittere, quia conditionale ergo extingitur, & iſta ratio extinctionis habet locum in quacunque conditione ut patet ad ſenſum: quia iura conditionalia non tranſmittuntur, quia reperio quod Angel. inter minis uno uerbo hoc expreſsè tenet in d. l. ij. de inſtit. & ſubſti. & allegat l. ita legatum. §. illi. ſi uolet, de lega. j. qui loquiť in conditione ſi uolet, quæ indubitanter eſt poteſtatiua. Tertio ego dico quòd eſt tex. ad literam, in l. ij. §. ſin autẽ de cad. tol. ubi eſt tex. quod ſi aliquid relinquatur alicui ſub cõditione caſuali, mixta, uel poteſtatiua, & legatarius moriatur ante cõditionem impletam, legatum extingitur, & nõ traſmittitur ergo ibi eſt text. ad literã quòd quando ſtat per caſum contingentem in perſonam implere debẽtis, quo minus cõditio adimpleatur habetur pro defecta, & quia ibi eſt tex. expreſſus non eſt amplius ſecundum hoc inſiſtendum. Vltimo ex abundantia hoc probo ratione inconuincibili, nam ſi conditio mixta pendens ex facto duorum deficiens per caſum contingentem in perſonam implere debentis, facit legatum deficere, & habeť pro defecta, ut eſt tex. clarus in d. l. ſub diuerſis, & in d. l. in teſtamento, quo caſu nihil poteſt imputari legatario, cum non pendeat ex poteſtate eius tantũ, ſed ex poteſtate eius & alterius, ergo a fortiori hoc procedit in poteſtatiua quæ pendebat ex poteſtate ipſius, & poterat prouidere ante caſum contingentem in perſonam ipſius, quod cum non fecerit, eſt quod ſibi imputetur, ergo nimirũ quòd habeatur pro defecta, & hic non poteſt cadere reſponſionem. Quinto † pro hoc text. in l. ſi ita expreſſum, de condi. & demonſt. quæ loquitur in conditione, ſi uolet, quæ eſt poteſtatiua, & tamen dicit ibi tex. quòd non aliter tranſmittet quàm ſi ipſe uoluerit, ergo ſi mortuus eſt antea quàm expreſsè uellet & ſic ſtet per caſum contingentẽ in perſonam implere debentis, extingitur legatum, & conditio cenſeť defecta, & ita teneo. 11

Conditio ſi uolet ſuſpendit relictum & impedit tranſmiſſionem.

Nec obſtant allegata in oppoſitum, primo non obſtat, l. ſub diuerſis, per quem ſe fundat. Paul. quæ loquitur in conditione mixta, ergo ſecus uidebatur in poteſtatiua, qa dico, quòd ibi non debet ſummi illud argumẽtum à contrario ſenſu primo, quia in poteſtatiua eſt minus dubium ut probaui in pe. fundameto ergo non debet ſummi illud argumentum à cõtrario, quia ſic ſequeretur abſurdum. eſt enim abſurdum ut ſtatutum in caſu magis dubitabili, ſcilicet in conditione mixta non haberet locum in caſu minus dubitabile, ſcilicet in poteſtatiua.

Secundo ſoluo quod non debet ſummi illud argumen. à contrario, cum ſit contra legẽ expreſſam, ſcilicet contra, §. ſin autem, de cad. tollend. & alia iura ut ſupra probaui, & eadem eſt reſponſio ad ſecundum fundamentum, ſcilicet de lege in teſtamento, de condi. & dem. & l. j. C. de inſtitu. & ſubſtit. per quas ſe fundat Angel. quæ eo modo loquitur in conditione mixta, ut ſupra eſt oſtenſum.

Tertio non obſtat, l. quæ ſub conditione. §. quoties

quoties.ff.de cond.inſt.ubi eſt expreſſum quòd conditio poteſtatiua deficiẽs per caſum fortuitum non facit deficere relictũ,quia dico quòd ille.§.cũ concord.loquitur in caſu contingente non in perſonã implere debentis,ſed in perſonam alterius tertij quo caſu eſt diuerſum ius & diuerſa ratio.

12 Item† modo ego nouiſsime extendo, ſcilicet quando ſtat per implere debentem habeatur pro defecta nedum in alijs relictis ſed & in relicto libertatis quę eſt relicta ſub conditione poteſtatiua: nam ſi ſtat per implere debentẽ habeſ ꝑ defecta & remanet ſeruus, tex. eſt nouus, & ſingularis, in l.fi.in pr. C.de neceſſ. ſeru.hære.inſti. Imò quòd eſt plus & mirabile ne dum priuaſ libertate ſibi relicta ſub conditione poteſtatiua ut ibi, imo quia conditionẽ implere recuſauit, priuetur nedum libertate ſub conditione relicta ſit etiam hæreditate pure ſibi relicta, ut ibi, & ratio eſt, quia libertate priuatur ſua culpa, hæreditate autem ideo quia teſtator non potuit facere quòd haberet hæreditatem ſi remaneret ſeruus, ut ibi declarat Paul. licet nec ipſe nec alius applicat ad hoc propoſitum, ideo bene nota, ſi autem libertas eſſet relicta ſub conditione caſuali, uel mixta, quid iuris, dicunt ibi doct.

Condido deficiens quando ꝑ me ſtat nocet etiã in libertate.

13 Iſtam † regulam ego limito ut procedebat qñ ſtetit a principio per implere debentem quominus impleretur conditio, ſecus ſi non à principio ſed ex poſt facto ſtetit per eum, nã tunc conſequitur relictum ac ſi per eum non ſtetiſſet: iſtam limitationem colligo ex uerbis, Baldi in lege prima; ultima quæſtione. C.de inſtitu.& ſubſti.ubi dicit quòd illa lex procedit quãdo ab initio ſtetit per illam, ſecus ſi ab initio ipſa noluit, & quia ſtetit per filium antilli ipſa conſequuta eſt hæreditatem, nam licet ex poſt facto alius pœnitentia ductus uellit eam in uxorem & ipſa nolit, nõ priuauitur hæreditate, quia ſufficit momento implectam fuiſſe conditionem, l.ſi quis hæredem.eo.titu.

Conditio deficiens non nocet quando ꝑ implere debentẽ ſtetit ex poſt facto.

Idem tenet Imola, in l.in teſtamento, de condi.& demonſtra. & omnes communiter in d l.j.ut ubi per Alex. & uide per Alex.in l.ſi ſeruum.§.ſequitur, vj.notabili. ff.de uerb. obliga. uidebatur contrarium, quia ultima mora nocet dicto.§.ſequitur, & de peri.& cõmodo rei uendi.l.illud.idem tenet Iaſ.in d.l.j.v.col.

14 Secundo limito† ut procedat regula quãdo grauatus poteſt eam honeſte implere ſecus autem ſi non poteſt implere honeſtè; nam tunc licet ſter per eum non priuatur relicto, argu.l. cum ita legatum.ff.de cond. & demonſt. Gloſ. in d.l.j.C.de inſti.& ſubſti.facit l. Cato.§.Imperata.ff.de adime.& ciba. lega. & quod ibi notabiliter per Bart.facit, l.nepos proculo, cum ſimilib is, de uerbo.ſignificatio.l.filius.ff.de condition..inſt.

Conditio deficiens quando ꝑ implere debẽtem ſtetit quia in honeſtum non nocet

Secundus caſus principalis eſt† quando ſtat per tertium in cuius perſonam uenit cõditio implenda quominus impleatur, quo caſu dicitur cõtrarium quòd conditio habetur pro impleta text.eſt in l.j.C.de inſtitu.& ſubſti. ibi autem filio Antilli reculante,&c.& in l. in teſtamento.de condi.& demonſt. ibi, ille quidẽ legatum deberetur, & in fine eiuſdẽ, legis, ibi, legatum ei debetur &c. probatur ex ratione text.in l iure ciuili.eod.tit. & ita allegat illam, l.Paul.in d.l.in teſtamento, uere tamen illa l.iure ciuili, hoc non probat, qa loquitur qñ ſtat per tertium qui impleta conditione ueniebat obligandus ut infra dicam. Ad idem eſt tex.in l.j. C.de his quæ ſub mo. & ff.qñ diés lega.ced. l.ſi poſt.§.itẽ ſi qua, facit, l.in iure ciuili, de regulis iuris. Ad idem, l.ſi ea.C.de condi.inſert. quam allegat Glo.in l.ſi poſt, ſed certè non probat niſi à cõtrario ſenſu, ut ex ea patet euidenter. Ad idem, l.fi.C.de cond.inſert. ibi, ſiue per eum cui date aliquid uiſus eſt, &c. Ad idem.ff. de annu.lega.l.Mę uia, ubi Gloſ. allegat plures concord.quarum maior pars loquitur in alijs caſibus diuerſis. Ad idẽ eſt tex.in l.uter ex fratribus, ff.de cond. inſti.ratio iſtius regulæ euidenter patet. 15

Conditio deficiens quando ſtat ꝑ tertium i cuius perſona eſt conditio implenda nõ nocet.

Tertius caſus eſt† quando ſtat pèr tertium in cuius perſonam non ueniebat conditio implenda, tamen impedit quod non impleatur, & tunc dicitur aut impediuit iuſtè itaq; contra eum non poteſt haberi regreſſus & tunc habetur pro impleta, ut probatur in l.Titius ſi ſtatuas, de cond.& demonſt. aut iniuſte, & tunc aut temporaliter impediuit & non habetur pro impleta, nec pro defecta, ſed ceſſante impedimento debet implere, ita probatur in l. quibus diebus; in pri.ff.de cond. & demonſt. & ibi uide Paul. aut impediuit perpetuo, & tũc aut erat ſoluendo ille qui impedit & habetur pro defecta, l. inde Neratius. §.j.ad leg. Aquil. aut non erat ſoluendo, & habetur pro impleta ſecundum Paul.in d.l.Titius ſtatuas, & in l.iure ciuili, & in l.in teſtamento, de cond.& demon. iſta tamen diſtinctio an ſit ſoluendo uel non procedit quando ille tertius qui iniuſtè impediuit eſt penitus extraneus, ſecus autem ſi nõ eſt extraneus penitus, ut eſt uidere in tutore q; impedit pupillum implere conditionem, nam ille non putatur extraneus, ſed idem pupillo, quo caſu indiſtinctè nocet pupillo ſicut factũ pupilli licet in penitus extraneo diſtinguatur ut ſupra: iſtam limitationem colligo, per Paul. in l.cum pupillus, de condi.& demonſt.ubi uideas, 16

Conditio deficiens quod ſtat per tertiũ in cuius ꝑſona conditio non erat implenda an noceat.

deas, rationes autem prædictorum ea ſuum; ſcilicet an impediat iuſte an iniuſte, & an ſit ſoluendo, uel non, ponit magiſtraliter Paul. in l. j. C. de inſti. & ſubſti. iij. col. quem omnino uideas ibi, & ad prædicta, uide eum in d. l. iure ciuili, & l. in teſtamento & aliquid in l. quę ſub conditione. §. quo tres. ff. de cond. inſtitu.

Conditio deficiens quãdo ſtat per oneratum nunquam nocet.

17 Quartus caſus principalis eſt† quando ſtat per hęredem uel alium grauatum qui impleta conditione uenit obligandus quo minus conditio impleatur, & iſto caſu dic quòd conditio habetur pro impleta ſiue erat implenda in perſonam ſuam ſiue alio modo & ipſe recuſet uel impediat, quominus impleatur ſiue licitè ſiue illicitè, iſte eſt proprie caſus in l. iure ciuili. de cond. & demonſt. & in l. in iure ciuili, de regu. iur. & in l. fin. C. de condi. inſertis, & in l. Iulius paulus, de cond. & demonſt. & ibi Paul. hoc tamen debet intelligi quòd habetur conditio pro impleta, ſcilicet quo ad hoc ut legatum purificetur & legatarius tranſmittat, non autem quo ad hoc ut nõ teneatur amplius ſoluere quod ſemel obtulit, & alius recuſauit recipere, imo ſi legatarius petit hæres cui erat dandum per uiam exceptionis poteſt conſequi, ut ſibi ſoluatur text. eſt ſingularis in l. cui fundus, in fine ſecũdum intellectum Doctorũ, ff. de condi. & demonſt. ſed ſi eſſet iam ſolutũ uel habita conditione pro impleta facta eſſet a lege executio legati nec eſſet alia neceſſaria ut ſi fuit relicta libertas directo ſub conditione dandi hęredi & ſeruus obtulit, & hæres recuſauit recipere & ſic factus eſt ſtatim liber. & ſic eſt executio facta à lege non poterit hæres ſibi poſtea conſulere per uiam agendi ut ſibi ſoluatur tex. eſt ſingularis in l. eum quidam, alias eſt l. finalis. C. de cond. inſert. quod eſt ſingulare & ſubſtantiale & ita nouiter declarat Paul. in l. iure ciuili, de cond. & demonſt. & in l. penul. & fin. C. de cond. inſert. & in d. l. cui fundus. de conditio. & demonſtratio. quod eſt notandum.

Victoria nõ eſt res poteſtatiua.

18 Item & quinto limit.† ut procedat quando non eſt licitum hæredi grauato impedire implementum conditionis alias ſecus, ut ſi promiſiſti mihi decẽ, ſi te uicero i colluctatione, uel alio ludo, & p te ſteterit, quominus te uincam non teneberis, quia tacite uidetur actum ex natura & qualitate negotij, ut liceat tibi impedire implementum, & quia iſto caſu non ſufficit niſus uel conatus ita notat in l. in executione, §. fi. de uerbo. oblig. & tenet Bal. in l. j. C. de inſti. & ſubſti. x. q. Paul. in l. iure ciuili, de condi. & demon. Ad idem eſt Glo. expreſſa, in l. in iure ciuili, de reg. iur. ubi Gloſſ. dicit quod hoc uidetur tacite actum ut poſſit reſiſtere, & ſic habeus pro expreſſo, l. cum quidem. ff. ſi certum petatur.

Condito deficiens quod ſtat per teſtatorem nõ nocet.

19 Quintus caſus principalis eſt† quando ſtetit per teſtatorem quominus conditio impleatur, uerbi gratia, teſtator reliquit centum fratribus pro ſepultura, quia tamen erat excommunicatus non poteſt ibi ſepeliri, an habeatur conditio pro impleta cõmuniter dicit̃, quòd ſic, ex quo per teſtatorẽ ſtat quominus impleatur, item quia illa conditio eſt impoſsibilis, ergo non uitiat, l. obtinuit, cum ſimilibus. ff. de cond. & demõ. ita tenet Bart. notabiliter poſt Dinum, in l. miles. §. fina. ff. de adult. & ibi uide in additionibus. Idẽ tenet Bal. in l. j. C. de inſt. & ſubſt. penul. quęſtio. & in l. j. in fine, C. de his, qui pœnæ nomine, & Ioannes de Imol. in l. in teſtamento, de cond. & demon. Imol. & Anchar. in l. filius, de teſtam. Idem Alexan. in d. l. j. C. de inſtit. & ſubſt. in fine, & ibi dicit Paul. circa finem, Idem ibi Iaſo. nu. ix. vj. col. & eſt communis ſententia.

Conditio deficiens quãdo ſtetit per caſum nocet.

20 Sextus caſus † ut ultimus eſt quo conditio impeditur per caſum fortuitum quominus impleatur, & iſto caſu dic quod regulariter conditio habetur pro defecta, text. eſt in d. l. legatum, de cond. inſer. tex. eſt in l. in teſtamento, de condi. & demonſt. in duobus locis, text. in l. cũ ita datur, uerbo diuerſa, cauſa, eod. tit. tex. in l. penul. §. j. eod. tit. & tex. in l. ſi peculium. §. his cui. ff. de ſtatu lib. facit. l. ſi ita ſcriptum. ff. de manumiſsis teſt. notatur in l. Seio, in prin. ff. de annuis legat. Glo. ordinaria. in l. j. C. de inſti. & ſubſti. & in d. l. in teſtam. Rationem huius, ſcilicet quare habeatur pro defecta quando impedit̃ per caſum, ſi autẽ impeditur per alium habet̃ pro impleta dixi ſupra, cui rationi modo adde quod in ſimili dicit Gl. in l. eam quã, C. de fideicomm. Gloſſ. magna in princ. & Paul. de Caſtr. in lege ille à quo. §. ſi de teſtamen. ad Trebellianum.

Conditio deficiens quõ ſtat per caſum nocet licet dotis nomine legetur.

21 An† autem d. l. legatum. C. de cond. inſertis habeat locum ſi eſſet legatum nomine dotis Bertæ ſi nupſerit Titio, & eo mortuo nuptię ſunt impeditæ, uidetur quòd non: quia illa lex non habet locum in legato alimentorum, ut infra dicam, ergo idem uidetur dicendum in cauſa dotis per notata in authen. res, quæ. C. communia, de lega. & in auth. contra rogatus, ad Trebell. cum ſimilibus, contra tenet Bal. in d. l. legatum, quia deficit cauſa finalis legandi ſecundum eum, credo quòd uoluit dicere quia cauſa finalis fuit ut haberet in cauſam dotis, ſcilicet hæc cauſa deficit, non ſecuto matrimonio, l. fin. C. de donat. ante nup. ergo deficit relictum pro quo allego in ſimili l. j. C. de condi. ob cauſam, & ibi Bal. & alij. Ad idem facit l. ſi

l.ſi pater. & l.nec apud. C.de hæredi. inſti. & l. eamq;.C.de fideic. & ex hoc habes notabilem excutionem ad l.legatum, quam bene nota.

Conditio caſualis deficiés p caſum nocet.

22 Prædicta regula † procedit in conditione mixta pendente ex facto duorum, ut in d.l.legatum cũ ſimilibus, quid autem in conditione caſuali, dicit idẽ.ſ.quod ſi deficiat per caſum, imo qualitercunq; habet pro defecta & nõ ꝓ impleta, ita tenet Glo.ordinaria in regula.ff.de condi.& demon.& in l.in teſtamento, eod.tit. Bart.in d.l.in teſtamento, & in l.j.in prin.de inſtit.& ſubſti.& ibi Bal.x.oppoſitione. Idẽ Ang. Paul.& Alex. ibi & per omnes in d.l.in teſtamento. Idem tenet Dinus in regula imputari, de regu.iuris, lib.vj. Idem eſt dicendum in conditione mixta pendente ex facto unius, & uiribus fortunæ iuxta, l.ſi pater.C.de inſt.& ſubſt. & tenent dictæ Gloſſæ ſupra allegatæ & Doctores communiter in locis ſupra relatis, ratio eſt quia quando aliquis inſtituitur uel aliquid relinquitur ſub conditione caſuali, teſtator ſolũ reſpicit caſus euentum & nullo modo factum inſtituti, ideo quocunque modo conditio deficit impedit diſpoſitionem, & eadem ratione in mixta quę partim pendet ex uiribus fortunæ, iſtam rationem ponit Bar.in d.l.j.C.de inſtit.& ſubſti.& in d.l.in teſtamento, & multi ſequuntur, eſt tamen aduertendum quòd pro dicta oppoſitione Bart.in d.l.j.allegat. C.de cad. tollend. §.ſin autem aliquid, & etiã Bal. ibi & Dinus, in d.regula imputari, De quo ſcilicet an ille text.hoc probat ego uehementer dubito primo, quia ille tex. loquitur in caſuali conditione & mixta ex uiribus fortunæ & etiam in poteſtatiua, ergo ille tex. loquitur in omnibus illis cõditionibus, ſi intelligeretur quòd quando deficit conditio per cauſam deficit relictũ, ergo intelligeretur etiam in poteſtatiua, ſcilicet quòd deficiens per caſum faceret deficere relictũ ſecũdum hoc eſt falſum, l.quæ ſub conditione.§.quoties.de condi.inſtit.& infra dicã ergo licet ille tex.dicat indiſtincte quando ſuperſtite legatario conditio deficit, euaneſcat legatum, poteſt intelligi quod deficit alio modo, non autem caſu fortuito. præterea quãdo una determinatio reſpicit plura determinabilia debet ea terminare uniformiter, l.quamuis. l.hæreditatẽ. C.de impu.& alijs. l.nam hoc iure.de uulg.& pupil.& C.de milit.teſta.l.in teſtamento, modo ſic illa determinatio, ſ.ꝙ qñ cõditio deficit, deficit relictũ ut d.§.ſin aũt.reſpicit plura determinabilia, ſ.legatũ relictum, ſub cõditione caſuali mixta uel poteſtatiua, ergo debet ea pariformiter determinare, aut ergo dicimus ꝙ illa uerba ꝙ qñ conditio deficit, deficit relictum, intelligũtur quòd quãdo conditio deficit alio modo q̃ per caſum fortuitũ, & tunc nil facit ad propoſitum, aut intelliguntur quòd conditio deficit etiam per caſum, & tũc cõprehenderet ẽt conditionẽ poteſtatiuã per dictam regulã quòd quando una determinatio, &c. hoc aũt dicendum non eſt, quia contra d.l.quæ ſub cõditione. §.quoties.ergo.§.ſin autem, aut nihil facit, aut ſequeretur abſurdũ. ſcilicet contra d.§.quoties. quod nõ eſt dicendum. Nec obſtat tex.in d.§.ſin autem, dum dicit ſpectari oportet conditionis euẽtum, & ſic uidetur indiſtinctè dicere à contrario ſenſu ꝙ ſi non exiſtat conditio non debetur legatum, ergo ſiue per caſum ſiue alio modo deficiunt non debetur: quia reſpõdeo ꝙ nõ obſtat, nam certum eſt quòd de natura cuiuſcunque conditionis eſt quod debet expectari conditionis euentus alias non incipit deberi, l.legata ſub conditione cum ſimilibus de conditionibus, & demonſtra. imo quod eſt plus debet impleri in ſpecifica forma, l.qui hęredi, de cond.& demonſtra. imo quod eſt plus etiam ſi ille in quẽ debet impleri ſit incapax, debet tamen impleri ſaltem de facto ut ſic impleatur in ſpecifica forma. l.Mæuius, eo.tit.& tamen licet ll.omnia iſta requirant ut implemẽto conditionis põt impleri per ęquipollẽs, l.ſi mater, cum ſimilibus.C.de inſt.& ſubſt. Item ſi ſtat per eum cũ quo debet impleri habetur pro impleta, l.j.C. de inſti.& ſubſt. cum ſimilibus, licet ergo ille tex.uellit quòd ſi non ſequitur euentus nõ debeatur, non propterea probat quod nõ ſequitẽ propter caſum fortuitum, quia põt non ſequi multis modis, ſcilicet quia noluit uel quia non potuit, & hoc quia non potuit, poteſt multis modis contingere, & ſic non concludit iſte text. Præterea ſi intelligis quod non eſt ſecutus euentus propter caſum, & quod ideo non debeatur contradiceret.d.§.quoties.l.quæ ſub conditione, ne ergo contradicat intelligamus quòd alio modo defecit quàm ꝑ caſum, quia expedit iura concordare, &c.& quia euitanda eſt legum correctio, &c.

Nec etiam obſtat text. d.§.ſin autem, uerſic. qđ ſi in medio, dũ dicit qđ ſi in medio, is q̃ ex teſtamẽto lucrũ ſortitus eſt decedat, põdero, decedat, & ſic cõditio deficit ꝑ caſum fortuitũ facit deficere relictũ, ad hoc rñdeo & dico quod non obſtat: pro quo nõ eſt aduertendum quod qñq; conditio deficit ꝑ caſum cõtingentẽ in ꝑſonã implere debẽtis, qñq; ꝑ caſum contingentẽ in ꝑſonã alterius, primo caſu indubitanter eſt uerũ ꝙ ſiue conditio ſit caſualis, ſiue mixta, ſiue poteſtatiua & deficiat per caſum cõtingentẽ in ꝑſonam implere debentis facit deficere relictũ tex.i l.ſub diuerſis. §.fi.de cõd.

& demon.text.ad literam, in l.in teſtamento, de condit. & demonſtra. ibi at ſi ipſe decedat nihil ad hæredem ſuum cum tranſmittere, qa morte eius conditio defeciſſe intelligitur & ſupra dixi & dedi rationem huius, & iſto caſu propriè loquitur tex. ille quem ad hoc pondero, dum dicit quòd ſi is qui ex teſtamento lucrum ſortitus eſt, decedat, & ſic loquuntur de caſu contingente in perſonam implere debentis, nos autem loquimur in caſu contingente in perſonam alterius in quẽ uel in quo debet conditio impleri iuſta regulã noſtrã, cum ſimilibus, & ita recte intelligendo ille tex. nõ loquitur in caſu de quo per Docto. Præterea conceſſo ſine præiudicio ueri quod iſte tex. loqueretur quando deficit per caſum fortuitũ contingentem in perſonam alterius ſequeretur inconueniens ſæpe repetitum, ſcilicet quòd deberet referri etiam ad cõditionem poteſtatiuam, cum dictus. § ſin autem, loquitur etiam de ea, & ſic referendo eſſet cõtra, d. §. quoties. fateor tamẽ quòd licet dictus. §. ſin autem, nõ ſtringat, tñ opinio Bart. & aliorum eſt uera, ſcilicet quòd conditio caſualis deficiens per caſum facit deficere relictũ, & forte Alex. ſentiẽs aliquid de prædictis dixit in d.l.j de inſtitu. & ſubſti. quod conditio caſualis uel mixta pendens à facto legatarij & à fortuna deficiens, caſu fortuito facit deficere relictum & allegat Glo. in l.in teſtamento. de condi. & demonſtr. & in regula, eo. tit. nec mouetur per d. §. ſin autem, nec allegat alium text. quia forte ſenſit quod non ſtringãt per pdicta, & etiam Angelus ibi dicit quòd oẽs tenent hoc indiferenter, & tamen ipſe non allegat niſi Gl. in regula de condi. & demonſt. quidquid tamen ſit concluſio eſt uera, quæ tamen recipit duas limitationes.

23 Conditio caſu deficiens an noceat qñ teſtator alias erat relicturus

Prima eſt † ſi teſtator eſſet alias relicturus per Glo. ordinariam, in d.l.j. quæ in ſe eſt uera, licet quo ad illam legem ſapiat diuinationem. Secunda eſt per tex ſingularem in l.fi. C. de neceſſa. ſeruis hære. inſti. & iſtas duas ponit Ang. in d.l.j. in fi. & per prædicta ſum expeditus de iſta quæſtione. Concludo ergo conditio deficiens per caſum fortuitum facit deficere relictum ſiue loquimur in conditione mixta pendente ex facto duorum, ut in d.l. legatum, cum concor. de quibus ſupra, ſiue in conditione caſuali ſiue in mixta pendente ex facto unius & uiribus fortunæ, ut per Docto. in locis ſupra allegatis.

24 Conditio poteſtatiua deficiens per caſum nocet aliquãdo.

Iſtud tñ † de conditione poteſtatiua, ſcilicet quod deficiẽs p caſum nõ faciat deficere relictum limito duobus modis, quos colligo ex uerbis Alex. in d. l.j. circa prin. de inſti. & ſubſt. Itẽ tertio limito ut procedat niſi qui debebat implere fuiſſet in mora conſtitutus, ita dicit Paul. in d. §. quoties, allegat. l.fin. C. de condit. inſert. quę tamen, l. non loquitur in poteſtatiua ſed in mixta, ut ex ea patet, idem tenet in d.l.j. & in d.l. in teſtamento, & mouetur per l. penul. §. j. de condi. & demon. quæ etiam loquitur in mixta, ſed ſi aduertas eadẽ eſt ratio in utraque qñ pręceſsit mora, idem tenet Glo. in d. §. quoties. per eandẽ l.pen §. j. Quarto ego limito d. regulam, & d. §. quoties. ut procedat qñ caſus contingit in perſonam ſerui manumittendi ut tunc ſi deficiat conditio poteſtatiua per caſum non deficit relictum ut ibi, ſecus ſi caſus contingeret in perſonam legatarij qui debebat manumittere ſeruum propriũ, nam tunc licet ſit poteſtatiua deficit legatum ut patet in l.ſi ita legatum. §. illi ſi uolet, de lega. j. & in l.ſi ita expreſſum, de condi. & demon. & ego dico quod eſt tex. ad literam. C. de cadu. tollẽ. §. ſi autem, & ſupra dixi licet ad alium propoſitum, & ratio eſt in promptu: quia cum legatarius deceſsit conditione pendente neceſſario extinguitur legatum, nec poteſt tranſmitti quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur ut dicit tex. in l. in teſtamento, de condi. & demon. quę ratio eſt communis in quacunque conditione ut parct euidenter, ex prædictis habes primã limitationem ad regulam tex. d.l. legatum, ut non procedat in conditione poteſtatiua deficiente per caſum.

25 Modus mixtus deficiens p caſum nõ nocet.

Secundo limita † ut non procedat in modo, nam licet ſit mixtus modus & deficiat per caſum, non tamen deficit relictum tex. eſt ſingularis in l.ſi fundum per fideicõmiſſ. §. Iulian. de leg. j. qui nõ eſt alibi ſecundum Diuũ, ibi cui Doct. addunt ſimilem in l Lucius. § quiſquis, el primero, de lega. ij. ſed idem probat text. in l.pater filium. §. Tuſculanus, de lega. iij. & ibi Gloſſ. allegat tex. in d. §. Iulianus. Item illum. §. Tuſculanus, quaſi in propoſito allegat Glo. in l.turpia. §. pen. de leg. j. & repetio quod illum. §. Tuſculanus, pro concordan. allegat Bar. in l. Titio centum. §. Titio genero. j. col. de cõd. & demonſtra. rationem autem differẽtiæ inter conditionem & modum ponunt Docto. in dictis locis, præſertim Alex. in d.l.j. de inſtitu. & ſubſtitu. ij. col. & iſta eſt communis opinio. Quia tamen aliqui tenent contra, ut ipſe ibi refert, ideo ego pro prima opinione pondero tex. ubi uidet̃ mihi expreſſum, in l.ſi quis Titio, de lega. ij quẽ ſic induco & pſupono ꝙ ibi fuit modus qa teſtator dixit lego Titio x. ut ea reſtituat Mæuio, dicit ibi text. ꝙ ſi Mæuius fuerit mortuus Titij cõmodo cedunt. Certũ eſt aũt quod ille modus fuit mixtus, ſ. ut decem det, iuſta Gloſſ. in d.l.j. de inſtitut. & ſubſtitutio. &

in

in l. in teſtamento, & probatur in l. cum ita datur, de cõd. & demon. & eſt cõis ſententia. Item deficit per caſum fortuitũ, quia Mæuius deceſſit cui erant danda x. quod aut ibi non extinguatur legatum patet quia text. dicit quòd Titij legatarij commodo cedit, ergo ibi expreſſum eſt quod modus mixtus deficiens per caſum fortuitum non facit deficere relictum quod eſt notandum. Imo quod eſt plus, ego dico quòd nedum modus mixtus appoſitus in ultima uoluntate deficiens caſu, non facit deficere relictum, ſed etiam ſi eſſet appoſitus in actu inter uiuos de quo ego pondero, l. penul. C. de condi. ob cau. nam ibi fuit data pecunia medico, ut egrum curaret. & ſic pendebat ex uoluntate duorum, dicit tamen ille text. quod ſi ille modus deficit per caſum contingentem in perſonam infirmi quod non tenetur medicus reſtituere datum, ergo ibi eſt expreſſum, quòd modus mixtus deficiens per caſum non facit deficere datum inter uiuos quod eſt notandum, quanuis fauorabilior interpretatio debeat fieri in ultima uoluntate, l. in teſtamentis, de regu. iuris. c. cum dilecti. de dona. concludo ergo quod modus mixtus deficiens per caſum non facit deficere relictum per d. §. Iulianus, quem limitá uno modo ut ibi per Bal. & Paul. & ſic habes ſecundam limitationem ad d. regulam noſtram.

26 Libertatis fauore an modus deficiens deſinat nocere.

Tertio fallit † in libertate, tex. eſt in l. cum ita datur. §. j. ff. de cond. & demonſt. & in l. fin. C. de condit. inſer. ubi Paul. de Caſt. multum magiſtraliter declarat quæ ſunt ſpecialia fauore libertatis ibi uide per eum maximè in principio, ibi ſecundũ, eſt & circa finem ubi colliges extenſionem ad iſtam limitationem.

27 Alimentorum fauore an modus deficiens deſinat nocere.

Quarto fallit † fauore alimẽtorum, l. j. C. de lega. l. Caio. §. Imperator, de aliment. & ciba. lega. l. illis libertis, de condi. & demon. in principio, l. annua. in princ. ff. de annuis lega. quod procedit quando conditio eſt appoſita in fauorem legatariorũ, & ita loquuntur & intelligunt dicta iura: ſecus fauore eorum quibus legatarij debent morari, ita intelligitur tex. in l. Seio, in princ. & ibi Gloſſ. ff. de annuis legatis, & eſt tex. in d. l. illis libertis, de condi. & demon. in fine, & eſt communis opinio Doctor. quid autem in dubio cuius fauore uideatur relicta declarat Paul. in d. l. illis libertis, ponderando, uerba teſtatoris ut ibi per eum. Alexan. tamen non faciens mentionem Paul. tenet indiſtinctè quòd in dubio uideatur relictum fauore legatariorum, & per conſequens non deficiat legatum, ita tenet in l. j. C. de inſtitu. & ſubſtitu. ij. colum. idem ſenſit Angelus ibi iudicio meo, idem tenet Dinus, in regula imputari, & uide circa iſtum caſum per Paul. iij. colum. in hac l. j. de inſtitu. & ſubſtitu.

28 Conditio mixta deficiens per caſum nõ nocet eccleſię.

Quinto ex mea inuentione ego limito † ut hæc regula non procedat in legato relicto eccleſiæ ſub cõditione mixta uel alię piæ cauſæ, quo caſu puto quòd etiam ſi conditio addita eccleſiæ deficiat per caſum nõ tamen deficiat relictum, quod probo primo, quia libertas eſt cauſa pia, ſed in libertate hoc ſtatuit, ergo idẽ in eccleſia & alia pia cauſa, itẽ quia hoc ſtatuit in alimẽtis ut ſupra dictũ eſt, quæ dicunt pia cauſa, ergo idẽ in alia pia cauſa, itẽ quia ubi eſt eadẽ ratio idẽ ius, itẽ quia caſus excepti extenduntur ex identitate rationis. c. cum dilecta, de confirma. util. uel inutil. cum ſimilibus ergo caſus libertatis & alimentorum hic excepti extenduntur ad aliam piam cauſam: quia eſt eadem ratio in utriſq; & confirmabis per alia multa & ex hoc infero ad legatum relictũ in cauſam dotis ſub dicta conditione, &c. & alia continentia cauſam piam.

29 Modi pluralitas reſoluit in ſingularitates.

Sexto ego limito † per l. penul. §. j. de cond. & demonſtra. hoc modo ut procedat iſta regula quando uni erat dandũ uel cum eo aliquid faciendum, & deficit per caſum, ſecus ſi duobus, & alter tantum moriatur, nã poteſt impleri in perſonam alterius pro parte, & conſequeretur legatarius legatũ de benignitate ut ibi, quod eſt notandum, & forte hoc eſt quod uoluit Gl. in l. in teſtamento, de condi. & dem. per illũ §.

Septimo poteſt limitari quando conditio mixta procedens ex facto duorum reſpicit ſolum fauorem debentis implere, nam tunc ſi deficiat per caſum contingentẽ in perſonam eius cui debet impleri, nihilominus habetur pro impleta, ut uidetur probari, in l. annua. in pr. ff. de annu. legatis.

Idem & erit octaua limit. quãdo nõ apparet cuius fauore conditio ſit appoſita nec uere nec per aliquas cõiecturas, nam tunc etiam habetur pro impleta ac ſi in fauorem debentis implere eſſet appoſita, d. l. annua. ſecundum alium intellectum ſi autem eſſet appoſita in fauorem eius cui impleri debet haberetur pro defecta, l. Seio. de annuis legat. Idem ſi in fauorem utriuſque ut in d. l. legatum, & in l. in teſtamẽto, de conditio. & dem. iſta eſt intentio Domini Angeli in l. j. de inſtit. & ſubſtitu. & alius ibi nõ tangit, & dicit quòd ſunt uerba Dini, & notabilia, & nõ allegat ubi, uoluit allegare Dinum in regula imputari, ubi hoc uidetur dicere, licet non diſtinguat leges quas allegat prout facit Ang. & ſic ſi aduertas diſtinctionẽ quã Doctо. faciũt ſolũ ĩ alimẽtis diſtinguẽdo cuius fauore ſint relicta, & quod in dubio Din. & Ang. faciũt gñaliter in materia. l. legatũ de cõd. inſer.

ut ſupra uidiſti,'& omnes mouentur eiſd.ll. negari tñ nõ poteſt quin illæ ll. ſcilicet l.annua,& l.Seio,per quas omnes mouẽtur, loquuntur in alimẽtis,'licet Dinus,& Angelus eas intelligãt generaliter ut ſupra dictum eſt cogita.

CAP XCIIII.

1 *Conditio ſi nupſerit an per uoluntatis declarationem deficiat irreparabiliter egregia quæſtio.*

2 *Repudiatio quando facta uideatur.*

3 *Variare an liceat in ultimis uoluntatibus.*

4 *Conditio pendens ex facto noſtro per uoluntatis declarationem deficit nec eſt locus pœnitentiæ ſi aderat ſubſtitutus.*

5 *Accreſcendi ius ceſſat quando dominium legati non tranſit recta uia in legatarium.*

6 *Conditionem illam ſi nupſerit non tenemur implere infra triennium cum multis contra communem.*

7 *Conditio poteſtatiua implenda eſt quàm primum poteſt.*

8 *Conditio poteſtatiua non eſt neceſſe ut quàm primum poteſt impleatur in hæreditate.*

9 *Conditio ſi nupſerit ſub qua mulieri fuit legatum relictum ſi ſemel ipſa declarat nolle ſe nubere, an defeciſſe uideatur irreparabiliter dubia quæſtio.*

10 *Conditio nubendi ſemel repudiata & ſi poſtea impleatur, nihil prodeſt contra nouiſſimos.*

11 *Conditionem nubendi mulier ſi ſemel declarauerit ſe nolle implere, & ſi poſtea pœniteat nihil agit tam in hæreditate, quàm in legato contra Alex. & Decium.*

12 *Conditio interpretatiuè tantum impleta quam actionem producat, noua declaratio.*

13 *Conditionem ſi legatarius implere non recuſat, ſed tantum moratur, non perditur legatum, quando conditio erat caſualis uel mixta cum nouiſſim. contra communem.*

14 *Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur ſiue accipiatur pro libera illius uoluntate ſiue pro arbitrio boni uiri cum communi.*

15 *Conditio nubendi arbitrio alterius adeo reijcitur, ut nec eius uoluntatem requirere teneatur nedum ſequi contra mentem Petri, Cini, Pauli, Cornei.*

16 *Conditio nubendi de fratrum conſenſu ſorori appoſita in relicto etiã uoluntario reijcitur cum Emanue. contra Paul. ***.*

17 *Conditio nubendi de conſenſu alterius, non deſignata perſona cui nubendum ſit, reijcitur, cum Emanue. contra Aym.*

18 *Conditio ſi nupſerit arbitrio alterius, non deſignata perſona cui nubendum eſſet reijcitur, etiam de ademptione, non ſecus, quàm de datione, cum Emanue. contra Aymo.*

19 *Ratio communis improbatur.*

20 *Conditio non nubendi uſque ad annum decimum quintum reijcitur contra Aret.*

21 *Nuptiarum fauore minor poteſt tranſgredi præceptum teſtatoris quod aliter tranſgredi non liceret.*

22 *Viduitatem uirgini inducere non licet nec perpetuam nec temporalem nec etiam momentaneam contra nouiſſ.*

ILlud † autem dubium eſt, ſi le- 1
gatum Seię ſub hac cõditio-
ne ſi Titio nuberet relinquat
Seiaq; ſemel expreſsimq; de-
clarauerit nolle ſe Titio nube
bere ſed poſtea mutata (more
fœminarum) uoluntate uelit eidem nubere
an legatum conſequetur, quod negant Paulus
in l. j. C. de inſtit. & ſubſtit. Idem Paulus Caſt.
in l. ij. eod. tit. ſentit Iaſ. in l. ij. nu. 6. eod. tit.

Cõditio ſi nupſerit per uoluntatis declarationem deficit irreparabiliter elegans q.

Contrarium tenet ingenioſus Emanuel de à Coſta in repet. l. cum tale. § reſcriptum. ff. de cond. & dem. limitatione vj. nu. 4. per l. conditionum, quę in futurum. ff. de cond. & demon. quæ nihil facit, nam licet probet quòd talis conditio poteſt quandocunque impleri nõ ſecus quàm hæc conditio ſi nauis ex Aſia uenerit, iuxta l. ij. & l. ſi quis heredem. C. de inſtit. & ſubſtitu. melius in l. ij. ff. de cond. & demon. tamen illud intelligendum niſi ſemel conditio defeciſſet, nam per conditionis defectum euaneſcit relictum conditionale, quòd poſtquam ſemel euanuerit amplius ſuſcitari non poteſt, l. ſi decem cum petiero. ff. de uerb. obliga. l. qui Romæ. § Augerius. ff. eod. ti. l. ſi ita expreſſum, l. cum ita datur. l. ſub diuerſis. ff. de cond. & demonſtr. § ſin autem aliquid ſub conditione. C. de cad. tollend. l. ſi quis hęredem, & ſcie per totum. C. de inſtit. & ſubſt. nec dubium eſt quin licet ad implementum huius conditionis ſi nupſerit deſideretur nuptiarum interuentus uel quòd non ſteterit per implere debentem, l. j. C. de inſt. & ſubſti. l. in teſtamento. ij. ff. de condition. & demon. tamen ut ea conditio defeciſſe intelligatur nullus actus poſitiuus deſideratur pręter animi declarationem, nam cum primum honoratus conſtituerit nolle ſe con-
ditionem illam implere ilico ea conditio ſine 2
ſpe renaſcendi perijſſe ſeu defeciſſe intelligitur, argumen. l. Cornelius. l. iam dubitari. ff. de hære. inſti. nã & nuda animi declaratione contingit hęreditatis legatiue tam agnitio quàm repudiatio. § fi. inſt. de lega. unde l. legatarius, § fin. ff. de lega. j. ait quòd cum primũ legatarius conſtituerit nolle ad ſe pertinere legatum euaneſcere id legatũ uideř, habeturq; petinde

Repudiatio ut inducatur.

de ac ſi retro nunquam relictum fuiſſet, ut ibi,& l.ſi tibi homo.§. cum ſeruus. ff. delega.j. quinimo ſimul ac talem conditionem deficere uoluit deficit ut l.j.§.utrũ autem,uerſ.proinde ibi, maluerit deficere conditionem, ff. ſi quid in fraudem patroni facit.l.iij.C. de hęredibus inſti.Iam ergo dubitari non oportet quin per interuentum uoluntatis (ut more noſtrorum loquar)defecit conditio,& in eo tantum quęſtio manebit an adhuc pœnitere liceat,& magis eſt,ut neq; in repudiationibus,neq; in agnitionibus pœnitentię locus ſit.l. ſicut maior. C. de repudi.hæred.ratio ut in l.ſicut ab initio. C. de acti.& oblig.iuncto,§.hęres quoque.inſt.de obliga.quæ quaſi ex contractu naſ.idq; expeditius eſt in repudiatione legati,quia ſimul ac repudiatum fuerit eius dominium ilico reuertitur ad hæredem.d.§.utrum autem d.l. legatarius.§.fi.d.§.cum ſeruus in l.ſi tibi homo. ſupra allega.id quod accidit cũ cõditio ſiue caſualis,ſiue poteſtatiua,ſiue miſta relicti deficit,nã & tunc tale relictum remanet pleno iure apud

3 hæredem nunquam ab eo diſceſſurum.d. §. ſin autem aliquid ſub conditione, † cum ergo ſit perſona ſcilicet hæres qui habeat ius retinendi,& per hoc res deſinat eſſe integra pœnitentię locus non erit ex regula.l.iij. l. ſi pecuniam, in prin.ff.de cõditio.cau.data.l.naturalis. §.j.ff. de præſcript.uerbis. Id quod expeditius eſt in ultimis uoluntatibus in quibus poſt animi noſtri declarationẽ continuo ſequitur legis executio ſicq; deſinit res eſſe integra, neq; unquã pœnitere liberum erit.l.ſi is cui.ff.delega.ij.ergo per repudiationem ſiue ipſius relicti, ſiue conditionis poteſtatiuę ſub qua relictum datũ

Variare an liceat in ultim. uol.

4 fuerat id relictum euanuit, & remanſit penes hæredem oneratum,† ſicq; res deſijt eſſe integra non ſecus, quàm integra eſſe deſineret ſi legatarius ſubſtitutum habuiſſet quo caſu omnes admittunt ꝙ ſimul ac mulier quę ſub conditione nubendi honorata fuerat cõſtituerit nolle ſe nubere relicto excluderetur per l.ij.C.de inſt.& ſubſt. eſtq; communis opi. ut per Coſtã ubi ſupra.nume.9.poſt Alex. Decium, Corneũ Iaſ.Riminaldum,& alios in d.l.ij.C. de inſt. & ſubſt.in ſimili per Gloſſ.& Docto.communiter præſertim Corneum ibi in l.fi.C.de rep. hęred. unde apparet non iuſtam eſſe differentiã quã Emanuel in d.num.9 tradidit inter legatũ ſub conditione nubendi mulieri relictum quando ſubſtitutum accepit, & tale legatum eidem relictum quando ſubſtitutũ non accepiſſet,quaſi illo caſu ſimul ac declaraſſet nollę ſe nubere legatum ab ea abſcederet inq; ſubſtitutũ tranſuolaret,iſto autem caſu non ita, quia (inquit) non adeſt perſona inquem id legatũ à mulie-

Conditio pendẽs ex facto noſtro p uoluntatem noſtrã deficit, nec eſt locus uariationi ſi uderat ſubſtitutus.

re abſcedens transferatur,nec aduertit ſupereſſe perſonam ipſius hæredis onerati apud quẽ manſurum ſit iuxta.§.in primo.§.pro ſecundo §.in nouiſſimo.§. ſin autem aliquid ſub condi-

5 tione.C.de cad.tollẽ. † Qua ratione etiam procedit quod tradunt Bar. & communiter Doc. præſertim Iaſ.in l.planè,§.ſi duobus,ff.de lega. j.Bar. Iaſ.& alij in l.huiuſmodi.§. ſi Titio eod. titulo.Bar.& communiter Doct.in l.ſi Titio,&ei ff.delega.ij.dum aiunt quòd in quibus caſibus legati dominium à morte teſtatoris non tranſit recta uia in legatarium ceſſat ius accreſcendi,quia ſupereſt perſona hæredis à quo dominium illius relicti nunquam abſceſsit, ſicque habet ius retentionis. Vnde & in ſpecie noſtra cum relictum fuerit conditionale ſicq; dominium eius in mulierem nunquam tranſierit, nec ab hærede onerato diſceſſerit ſimul ac mulier ſe nubere nolle declarauerit apud hæredẽ manebit irreuocabiliter,ſicq; iam pœnitere liberum non erit.Ergo ſi ea mulier in tali relicto habuerit cohæredem, & ſi uerоſimile ſit Emanuelem idem quod in ſubſtituto reſponſurum argum.l.ſi Titio & Meuio.§.Iulianus, ff.de leg. ij.quia utrobique eadem ratio eſt,tamẽ & hoc caſu nos firmamus idem iuris fore quod futurum erat ſi ea mulier cohæredem nullum habuiſſet.

Accreſcẽdi iu. ceſſat quãdo dominiũ legati nõ tranſit recta uia in legatariũ.

6 Hactenus cũ mulier palam declarauit ſe nubere nolle,quid autem ſi nihil aperuit, ſed tacita continuit ſeſe ac deliberabat quanto tempore ſpectanda ſit,dubium eſt,& cõmunis opinio eſt per triennium tantum ſpectãdam,quo præterito conditio defeciſſe uidebitur relictumq; euanuiſſe intelligetur,ita tenent Bart. Bald.& Ioannes de Platea in l.ij § ad filiorum. C.quando & quibus quarta pars debeat lib.x. Iaſ.nu.6.in l.ij.C.de inſt.& ſubſt.Paulus Caſtrẽ. in l.hæc conditio filiæ meæ.ff. de conditioni &, demonſtrationi.Ioannes Bapti.de Sãcto Seuerino in d.l.2.

Conditionem illã ſi nupſerit. non tenemur implere in trienniũ cum quibuſdã cõtra cõem.

Contrariam partem ut etiam poſt trienniũ quandocunque nupſerit ſatis conditioni feciſſe uideatur tenent Paulus Caſtren.ſibi contrarius in l.ij.ſupra allega.& Socin.in l. hæc conditio filiæ meæ,col.j.ff.de cond.& demon. quorũ opin.uerior eſt per tex.expreſſum in d.l.hæc cõditio filiæ meæ,& per l.conditionum quæ in futurum,ff.de cond.& demon.quæ iura apertius hanc partem probant quàm ulla inductione egeant,quod & ſuadetur ratione.nam cũ mulier ſub conditione ad legatum fuerit inuitata,quod quidem legatum eſt apud hæredem, ipſiuſmet hæredis, intereſt quieſcere ut interuſurio temporis fruat̃, nam querela illius cui teſtator uoluit, ut mulier nuberet nõ eſt in cõſideratione,

ſideratione, cum in conditione tãtum poſitus fuerit, non etiam in diſpoſitione, nec dubium ſit quin poſitus in conditione non uideatur poſitus in diſpoſitione l. ſi quis ſub conditione dãdorum decem. ff. ſi quis omi. cau. teſtam. Gloſſ. cõmuniter ibi approbata in l. Lucius, ff. de hære. inſtitu. tradunt communiter Doct. in l. Gallus, in prin. ff. de lib. & poſthu. Tenendo iſtã partem nunc ad d. §. ad filiorum, in quo repoſitum eſt unicum fundamentum eorum qui contrariam partem tuentur reſpo. ꝙ loquitur in ſpecie longe diuerſa: ex diuerſis autem non fit illatio. l. ſi. ff. de calunni. Pręterea ibi eſt caſus ſpecialis ut & cuilibet rectè intuenti apparebit, & declarat Socinus ubi ſupra. Ergo mulier aut dixit ſe uelle nubere ei cui teſtator iuſsit, ſed ille noluit, & ilico habebit legatum, aut ipſa dixit ſe nolle nubere, & ilico euanuit legatum l. j. & l. ij. C. de inſt. & ſubſt. aut tacuit deliberans, & dic ut proximè, & pro nobis eſt etiam tex. ex-

7 Conditio poteſtatiua implẽda eſt, q̃ primum poteſt.

preſſus in l. pater Seuerinam, ff. de cond. & demonſtra. in prin. † Neque ad rem pertinet. l. hæc conditio ſi in capitolium, ff. de condi. & dem. quam ibi in conditione poteſtatiua quæ cũ primum legatarius poteſt eam implere debet: nos loquimur in conditione miſta quæ quandocunque impleri poteſt, ut dd. ll. non ſecus quam

8 Conditio poteſtatiua q̃ primum põt non eſt neceſſe, ut impleat in hæred.

conditio caſualis, ut l. ij. ff. de condi. & dem.

In † hæreditate autem ſub conditione etiã poteſtatiua relicta obtinuit communis ſententia exiſtimantium ut ea conditio nõ ilico poſt mortem teſtatoris neceſſe ſit, ut impleatur, qa cum hæreditas habeat ſe ad commodũ, & in commodum. l. quia poterat, ff. ad Trebel §. ſed neque. inſt. de autho. tutorum. l. ſi hæreditatẽ, ff. mand. l. ſi filius qui patri, ff. de uulgari, nõ eſt hæres inſtitutus præcipitandus, ne forte in conſulte ſuſpectam adeat hæreditatem, ita tenuit Gloſſ. ſingul. in l. ſi quis ita hæres inſtituatur, ff. de hære. inſt. per tex. ibi Bar. in d. l. hæc conditio, ſentit Gloſſ. in l. ſi plures, Gloſſ. fi. ff. de cond. inſt. ſentit Gloſſ. in d. l. hæc conditio ſi in capitolium, ff. de cond. & demõ. eſt communis opinio, ut patet ex relatione Cornei in l. j. colũ. ij. nu. 2. C. de inſt. & ſubſt. Emanuel in l. cum tale. §. reſcriptum, limi. vj. ff de cond. & dem. Cinus in d. l. j. nu. 7. col. fin ratio eſt ut ſupra.

9 Conditio ſi nupſerit ſub qua mulieri legatũ fuit relictum ſi ſemel ipſa declarat nolle ſe nubere an defeci

Denique † ſi mulier in legato ſit honorata ſub conditione nubendi Titio, & ipſa ab eo interpellata nubere noluerit, ilico conditione defecta uidetur ex mente Gloſſ. in d. l. j. de inſt. & ſubſti. adeo ut licet poſtea ipſa pœniteat, & Titius iam nollit legatum ſemel amiſſum non recuperet, ut tenent Bald. Fulgo. Paul. Alexand. col. fi. ad fi. Decius nu. 13. qui hanc firmat eſſe communem ſententiam in d. l. j. per l. pen. ij. reſpon. ff. de conditio. & demon. & l. fin. uerſ. niſi C. de condi. inſer. & per alias leges ſupra alleg. & quia moram purgare non licet ad actionem conſequendam, ſed tantum ad exceptionem opponẽdam. l. Thais. §. intra, ff. de fideicom. lib. & l. ſi intra quinquennium. ff. de ſtatu liber. ſecundum Decium ubi ſupra Emanu. ubi ſupra. nu. 25. qui hanc dicit communem ſententiam

ſe uideat irreparabiliter dubia quæ.

10 Conditione nubendi ſemel repudiata & ſi poſtea expleat nil prodeſt cõtra nouiſ.

† quam tamen ipſe limitat, ut procedat quando re uera conditio impleta non fuit, quia poſtea Titius ille à muliere ſemel repudiatus ei iam pœnitenti nubere noluit, neq; ex legis auxilio pro impleta habetur quia ipſa fuit in mora, ſed ſi re uera poſtquam ſemel ipſa recuſauit Titio nubere, poſtea mutata uoluntate ei nupſerit conſequitur relictum ſecundum Eman. quod ſuſpectum puto. nã per uolũtatẽ mulieris ilico defecit conditio irreuocabiliter, ac irreparabiliter arg. l. fi. uerſ. niſi ipſe ſeruus, & uerſ. niſi, & ipſe oblatas. C. de cõd. inſer. & l. pen. ff. de cõdi. & demõ. l. j §. proinde, ff. ſi quid in frau. pater l. legatarius. §. j. ff. de lega. j. l. filij, per locum ab ſpeciali, ff. ad Tertull. l. ij. C. de inſt. & ſubſt. l. in teſtamento. ij. ff. de cond. & demon. §. final. verbo. nuda voluntate, & verb. contraria deſtinatione, inſt. de hære. quali. ergo ſi defecit conditio ſequitur, quòd euanuit relictum remanſitq; penes hæredem, ſicq; ſemel peremptum ſuſcitari non poteſt, §. ſin autem aliquid ſub cõditione §. in primo. §. pro ſecundo. C. de cadu. tollen. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de uerb. oblig. §. j. inſt. de inuti. ſtipu. l. qui res. § aream, ff. de ſolu. adeo ut etiam retro nunquam relictũ fuiſſe uideatur. l. j. §. utrum autem, ff. ſi quid in fraudem patro. l. ſi tibi homo, §. cum ſeruus, ff. de leg. j. d. l. legatarius. §. fin. cum ijs, quæ ſupra diximus, & qa in huiuſmodi repudiationibus pœnitentię locus non eſt. l. ſicut maior. C. de rep. hære. facit. l. ſi quis hæredem. C. de inſtit. & ſubſt. ergo cum conditio defecerit, & per hoc legatum irreparabiliter euannerit quòd poſtea impleatur conditio proderit nihil.

11 Conditione nubendi mulier ſe nolle implere declarãs, & ſi poſtea pœnitentia ducta dicat ſe iam nubere uelle nil agit, tã in hæred. q̃ in legatis cõtra Alexan. & Decium.

Ex † quibus etiam apparet erraſſe Alexand. in d. l. j. C. de inſt. & ſubſt. uerſ. & in quantũ, col. fin. ad medi. & Decium ibi col. fin. in fine, dum aiunt, ꝙ in hęreditate mulieri relicta ſub conditione ſi Titio nupſerit, ſi ipſa à Titio interpellata declarauerit ſe nolle ei nubere, & poſtea pœnitentia ducta ei nubere velit, qui tamẽ recuſauit eam uxorem habere quòd conſequetur hæreditatem ipſa mulier quaſi mora ab ea commiſſa licet noceret in legatis, non tamen noceat in hęreditate, vt ſupra diximus, ſed vtrumque ſuſpectum eſt, hoc eſt tam dictum, q̃ ratio dicti. nam cum conditio hæreditatis ſemel defecerit, tam euanuit hæreditas, q̃ euaneſcere

neſceret legatum, nt per totum.ff.de condit.& demon.& per totum.C.de condi.inſer. & C.de inſt.& ſubſt.&.ff.de cõd.inſt. & licet feſtinatio conditionis implendæ in hæreditatibus non exigatur ex communi opinione ſupra relata, tamen in ſpecie noſtra non conditionis implementum differt, ſed aufert, quia conditio non fuit per interuentum uoluntatis ſuſpenſa duntaxat, ſed fuit omnino defecta.

12 Conditio interpretatiue impleta quã act. produ cat noua declaratio

Sed quæ †actio competit eo caſu quo conditio ſi nupſerit re uera impleta non fuit, ſed tãtum interpretatiue, quia per mulierem legatariam non ſtetit, & quidem communis opinio eſt ſecundum Iaſ.col.fin.& ſecundum Decium col.fin.in l.ij.C.de inſt & ſubſt.ꝙ competit eadem actio, quæ competeret ſi conditio re uera impleta fuiſſet, quod procedit quando de iure communi pro impleta ea conditio habebatur, ſecus ſi de iure ſpeciali ſedundum eandẽ communem opinionem contra quam in hoc ultimo tenet Decius, ubi ſupra, cuius opinio contra communem uera eſt quando de iure tantum prætorio pro impleta habebatur conditio, quia actiones iure tantum ciuili nõ etiã iure prætorio inuentę fuerunt.l.ij.§.iij. & §.iiij. cum ſeq.ff.de origi.iuris, ſed ſi de iure etiam ciuili quanuis ſpeciali pro impleta conditio habebatur, tunc eadem actio competet, quæ cõpeteret ſi re uera impleta eſſet, ut per ll.& iura quæ allegant Iaſ.& Decius ubi ſupra.

13 Conditionis imple. legatarius qui nõ repudiauit, ſed tantũ intermorabaſ non perdit legatũ quã do erat cõditio caſualis, uel miſta contra cõem eſt nouiſ.

Adde †quòd mulier quæ ſub conditione ſi ſeio nuberet honorata fuit, aut ſolum differebat conditionem implere, aut palam & intrepide eã implere recuſabat, ac negabat, primo caſu ſunt qui uelint, ut in hæreditate dilatio non noceat, quia cnm habeat ſe ad commodũ & incommodnm hæreditas.l.qnia poterat, ff. ad Treb.§.ſed neque inſt.de autho.tutorum.l. hæreditatem.ff.mand. inculpata uideri debet mulier, quæ non temerè nimisq; properanter ſeſe cõmiſit periculo hæreditatis ſuſpectę arg. l.ſi filius qui patri, ff.de nulga. ſed talis dilatio mulieri noceret in legato, quia haber fere ſemper utilitatem omni ſuſpectione carentem, ut d.l.hæreditatem, & ſupra diximus quod ultimum non eſt uerum, quia ea dilatio licet noceat in conditione poteſtatiua.l.hęc conditio ſi in capitolinm, non tamen nocet in conditione caſuali, ut l.ij.ff.de cond.& demonſtr.nec in conditione miſta.l. hæc conditio filiæ meæ.ff. de cond.& demon.l.conditionum, quæ in futurum, eodem titulo ſiue loquantur in hæreditate, ſiue in legato, nt dd.ll.licer contrarium ſentiant Alex.nume.10.& Decius col.fin.in fin.in l.j.C.de inſtit.& ſubſt.ubi etiam Paul. & Corn. col.ij.Idem Paul.Iaſ.& Riminal.in l.ij. eodem titulo.Socinns in l.in teſtamento.ij. nu.xj.ff.de condi.& demon.dum allegant d.l.hæc coditio ſi in capitolium. eam procedere intelligentes in legato relicto mulieri ſub conditione nubendi, quæ miſta eſt, cum d. l. loquaſ in legato relicto ſub conditione ſi in capitolium aſcenderit, quæ non ſolum poteſtatiua eſt, ſed etiam facillima, & ita hoc caſu eos merito reprehendit Eman.in d.§.reſcriptum.ſexta limi. num.5.

Secundo caſu quando palam, ac deliberatè mulier dixit ſe nubere nolle Alexã.d.nu.10.& Decius.d.col.fin.in fi.dicunt id non nocere, ſiquidem poſtea ea mulier mutata uoluntate parata ſit ſeio nubere licet per eum modo ſteterit quod ſupra improbauimus, ſed id admittit à Coſta, ubi ſupra ſi & ipſa cum effectu parata ſit nubere, & ſeius conſenſerit ſicq; matrimonium fieret, quod ſimiliter ſupra improbauimus moti, quia eo caſu non ſolum uerũ eſt per mulieris uoluntatem conditionẽ nubendi ſemel defeciſſe, ſed etiam talem conditionem ſemel defectam ad ſui implementum reuocari non poſſe.

14 Conditio nubẽdi arbitratu alterius reiicitur, ſiue ſumatur pro libera eius uolũtate, ſiue pro arbitrio boni uiri cũ cõi

Quid †ſi mulieri quid relinquaſ ſub hac cõditione ſi arbitratu Titij nupſerit, & quidem, ſi arbitrium ſumebatur pro libera uoluntate Titij, omnes admittunt conditionem reijci mulieremq; eo etiam inſcio, aut renitente nubentem legatum conſequi.l.cum tale.§.reſcriptum, ff.de cond.& dem.quod ſi arbitrium ſumaſ lenius nempè pro arbitrio boni uiri adhuc idem, ut d.§.reſcriptum, in ſui generalitate, & in c.Gemma.de ſponſa.ratio, ne quod omnino nuptijs impedimentum fiat ut ait. d.§.reſcriptum, & eſt communis ſententia ſecundũ Emann.in d.§.reſcriptum, amplia. fi.numer.7. quod & ſentit Bart.ibi ubi etiam Dinus, & Albericus qui idem noluerunt in l.Titiũ, & Mæuium, ff.de admi.tutorum Iaſ. in.l. ſi quis arbitratu, nume.18.ff.de uerb.oblig.Socin.in l. filiæ ſuę, ff.de cond. & demon. Lancelo. Decius in l. turpia.§.j.col.fin.ff.de leg.j.

15 Conditio nubẽdi arbitrio alteri⁹ adeo reijciſ, ut nec eius uoluntate requirere tencamur cõtra mẽtẽ Petri, Cin Pau Cornei.

Infertur †ueram non eſſe rationem Petri, & Cini in d.l.turpia, §.j.Cini, & Ioan. Imol.in d. §.reſcriptum, Paul.Caſtrenſis, & Cornei in l.legatum, de conditio.inſer.C.dũ aiunt hanc conditionem, ideo remiſſam fuiſſe ne mulier alienum arbitrium in nuptijs ſequi cogatur, nam nec ſequi, nec etiã petere cogitur, ut diximus, licet ſuperiorem rationem communem appellet Emanu.ubi ſupra.nume.7.

Per contrarium uidebatur, ut & petere, ac requirere Titij arbitrium, & etiam illud ſequi deberet argum.l.j.C.de inſt.& ſubſt.l.cum ita. l.Titio centum.§.j.ff.de cond.& demon. ſed illa iura procedunt quando & perſona certa, cui

mulier

mulier nuberet à teſtatore deſignata fuir, & præterea non ſub conditione pœnæ ſubeundæ ſed ſub ſpe præmij conſequendi mulier ad matrimonium inuitabatẽ, nec enim alterutrũ ſufficeret, nam ſi legitimam tantũ filiæ relinquerem ſub hac conditione, ur Titio nuberet, etiã ſi Titio non nupſerit legitimã utpote ſibi quaſi debitam conſequetur, ut reſoluit Pal. Ruu. in c. per ueſtras. nor. 3. §. xxj. nu. 4. de donat. inter uirum & uxorem. Rurſus ſi etiam aliquid ultra legitimam filię meæ, uel legatũ extraneæ mulieri reliqui ſub cõditione ſi arbitrio Titij nuberet, nec deſignaui cui nubendum mulieri eſſet, & extranea muliet legatum, & filia ꝙ ei ultra legitimam dederam conſequetur ſi matrimonium Titio inſcio, aut inuito contraxerint non ſecus quàm ſi de cõſenſu ipſius nupſiſſent, ut d. §. ſi quis arbitratu, alias incipit reſcriptũ. Ratio differentiæ, quia quando teſtator deſignauit cui uiro mulieri nubendum eſſet, ei uiro prodeſſe uoluit, hęcq́; affectio in conſideratione eſſe debet. Cum autem nullum deſignauit, tunc ſolam ipſius mulieris utilitatem principaliter reſpexiſſe uidetur. ſicq́; non tam præcepti, quàm conſilij uim iuſſus teſtantis habere uidetur, cui ipſa mulier renuntiare poteſt arg. l. cum pater. §. mando. ff. de lega. 2. l. Titio centum, in prin. ff. de cond. & demon. l. filiusfamilias, § diui, ff. de lega. j. l. pen. C. de pact. quod ſi dixeris eſſe debere in conſideratione intereſſe illius cuius arbitratu ea mulier nubere debebar, reſpondeam ꝙ intelligendo (prout intelligi oportet) de boni uiri arbitratu, erit quoddam intereſſe nullius, aut leuiſsimæ utilitatis, quæ in conſideratione eſſe non debet, & ideo remittirur à lege, ut d. §. reſcriptum, & d. c. Gẽ-

16 ma. d. l. Titium, & Mæuiũ, l. Titia. §. j. & in prin. ff. de uerb. oblig. † unde ſi filiæ meæ aliquid ultra legitimam reliqui ſub conditione hac, ſi fratrum conſenſu nuberet, nec deſignaui cui uiro nubendum eſſet Pal. Ruu. ubi ſupra reſpõdit eam non poſſe nubere ſine fratrum conſenſu quin relictum illud ultra legitimam ſibi datum amittat, magni facitq́; hoc conſilium per quod coactabuntur ſorores de fratrum conſilio nubere, quod nihil eſt, ut dixi, quia loquitur contra d. §. reſcriptum, cũ ſimi. & l. j. C. de inſt. & ſubſt. procedit quando certa perſona deſignara erar, cui mulier nuberet, meritò ergo Pal. Run. reprehenſus fuit ab Emanu. ubi ſupra licet alia parum efficaci ratione.

Conditio nubendi de fratrũ conſenſu ſorori appoſita in relicto ẽt uoluntario reijcitur cũ Eman. cõtra Pal. Run.

17 Infertur erraſſe Aimon Sauili. conſil. lxxx. nume. 1. poſt alios quos ipſe refert dum ait, ꝙ ſi ſeiam omnium bonorum fideicommiſſariam reliqueram ſub conditione ſi de fratrũ meorũ cõſenſu nuberet & eis inſcijs, uel inuitis nupſit priuabitur fideicommiſſo, quia (inquit) ubi eſt pœna non damni ſentiendi, ſed lucri amittendi ergo, & c. arg. d. l. j. C. de inſt. & ſubſt. cum alijs ſupra allegatis, ſed nihil eſt, quia illa iura procedunt quando teſtator certum uirum deſignauit, cui mulier nubere deberet, eiq́; uiro conſultum uoluit teſtator, Aimon autem, & ſequaces loquuntur quando uir certus deſignatus non fuit; quo caſu licet agatur de lucro tantum amittendo, reijcitur conditio, ut d. §. reſcriptum, meritò ergo Aimon ab Emanu. ubi ſupra reprehenſus fuit, licet alia ratione non ſatis (ut nobis uidetur) efficaci † ergo, & eadem ratione ſecundum Emanu. ibid. & rectè contra Aimonem. conſi. j. nume. 3. poſt Oldrald. conſi. xvj non ualebit hæreditatis adẽptio quam teſtator faciebat ſi hæres arbitrio alterius non nuberet, cum certa perſona deſignata nõ eſſet, cui nubendum eſſet.

Conditio ſi nupſerit cõſenſu alterius non deſignata perſona, cui nubendi eſſet reijcitur cum Eman. cõtra Aimo.

18 Conditio ſi nupſerit arbitrio deſignata perſona, cui nubendi eſſet reijcitur de adeptione hæreditatis cum Eman. cõtra Aimo.

Vnde † aduerto minus idoneam eſſe rationem quam (poſtquam alios reprehenderat) reddidit Emanu. ubi ſupra. nu. 12. poſt Gloſſ. in l. legatum, C. de cond. inſertis Iacob. de Arena in l. turpia, §. j. ff. de lega. j. ubi Lancel. Decius col. fin. Fulgoſi. conſi. lxj. col. pen. Corneus conſi. cv. pro parre lib. ij. ad fin. col. fin. Soci. in l. filiæ ſuæ ff. de cond. demonſt. aiunt enim conditionem hanc ſi arbitratu, uel cõſenſu Titij filia nupſerit ideò à lege remitti, quia interim impedimentum nuptiis fit dum mulier illius conſenſum requirit etiam ſi illud ſequi non teneretur & impedimentum in conſideratione eſſe deberet etiam ſi mulier hodie nuptura in craſtinũ taurum diem cogeret matrimonium differre. Sed nihil eſt, nam quis non uidet, quàm lõgius moroſiusq́; impedimentum fiet in terminis legis. j. C. de inſt. & ſubſt. cũ ſimi. & tamen id impedimentum à lege non remouetur. Ergo ne quod omnino nuptiis impedimentum fiat uoluit lex ſi id certè perſonæ utilitatem non reſpicit, ut d. l. j. cum ſimi. ſecus ſi certæ perſonæ utilitatem reſpiceret, ut ibi.

19 Ratio cõmunis improbatur.

20 Infertur † ueram non eſſe Aretini ſententiã, qui in conſi. lxvij. num. 1. col. i. uoluit ualere hoc pręceptum teſtatoris, qui impuberẽ hęredem ſcriptam iuſsit ne infra. 15. ſuæ ætatis annum nuberet, Id quod palam eſt contra d. §. reſcriptum ibi, ne quod omnino impedimentũ fiat. Neque ad rem pertinet quod hic agatur de lucro non de damno, nam & in lucro idẽ eſt quãdo non apparet certa perſona cuius fauore id fieret, prout hic minime apparet, & ex regula potuit ipſa ſimul, ac nubilis eſſet huic præcepto prohibitiuo ſuam tantum utilitatem reſpicienti renuntiare. l. cum pater. §. mando. ff. de leg. ij. l. Titio centũ, in prin. ff. de cond. & dem. l. pen.

Conditio nõ nubẽdi, uſque ad 15. annum reijcitur cõtra Aret.

21 l.pen.C.de pact.& d §.diui † vnde vtiliter infertur ꝙ licet prohibitioni teſtatoris, quæ prohibiti tantũ vtilitatem reſpicit poſsit prohibitus regulariter renuntiare, vt dd.ll.ſi modo minor ętate non ſit, quia tunc non poteſt, vt d.l.Titio centum, in prin.& l.2.C.pro emp. tamen & minor renuntiare, & tale præceptum prohibitiuum tranſgredi poſſet in hac materia ſimul ac nubilis ſit, licet quo ad rerum ſuarum adminiſtrationem minor adhuc reputetur, & cum Areti.vbi ſupra videtur tranſire Emanu.ubi ſupra licet dubius, & anceps motus, † quia licet perpetuam uiduitatẽ uirgini inducere nõ liceat, tpalẽ tñ licet, ſcđm eũ, & Are. ego dico ꝙ neq; perpetuam, neq; temporalem neque etiam momenteneam, ut d.§.reſcriptum

Nuptiarũ fauore minor poteſt tranſgredi præceptũ teſtatoris, quod alias trãsgredi nõ poſſet.

22 Viduitatẽ uirgini inducere nõ licet perpetuã, nec tpalẽ, nec ẽt momẽtaneã contra noui.

CAP. XCV.

1 *Conditio illa ſi opus infra biennium factum non fuerit, ante biennium etiam cum effectu impletur cũ primũ certum eſſe cœperit infra reſiduum termini opus perfici non poſſe contra communem.*

2 *Conditione de opere infra diem certum faciendo non uere, ſed interpretatiue exiſtente, tunc licet pœna ante finem termini peti poſsit tamen conceſſa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam poſtea.*

3 *Intell l.in illa ſtipulatione, & l.hoc iure, ff.de uerb.obli.*

4 *Pœna promiſſa ſub conditione ſi opus infra annum factum non fuerit, an peti poſſet ante finem termini.*

5 *Legatum relictum ſub conditione ſi heres infra annum nõ fecerit id quod in ſe erat, an debeatur ante finẽ anni.*

6 *Conditio ſi ſtichum non dederis decem dato, quando impleta, uel defecta uideatur.*

7 *Cõditionis implemẽtũ licet pẽdeat ex facto promiſſoris tñ poſt conditionẽ exiſtentẽ non ſemper ſpectat dies.*

8 *Intellectus l.cum ſtipulatus ſim mihi à Proculo, ff. de uerb.oblig.& nu.10.*

9 *Intellectus l.ſi in lege.ff.locati, & nu.11.*

12 *Conditione defecta an dies ſpectetur.*

13 *Intellectus l.& ideo heſitatur, ff.de uerb. oblig. & l. Martius.ff.locati.*

IVxta iſtam partẽ eſt tex.princeps in hac materia in l. cũ ſtipulatus ſim mihi à Proculo, ff. de uerbo. obl.cui accõmodamus ſequentẽ Gloſſelã, & uerba tex. ita habẽt. Cum ſtipulatus ſim mihi, o Procule, ſi opus arbitratu meo ante calẽdas Iunias effectũ nõ ſit, pœnã, & ꝓtulerim diẽ, putas ne uerè poſſe me dicere, arbitratu meo opus effectũ non eſſe ante calendas Iunias: cum ipſe arbitrio meo aliã diẽ operi laxiorẽ dederim? Procul rñdi. Non ſine cauſa diſtinguendũ eſt intereſſe utrũ per ꝓmiſſorẽ mora nõ fuiſſet quo minus opus ante calẽdas Iunias (ita ſtipulatiõe cõprehẽſum erat.) ꝑficeret, an tũc, cũ iã opus effici nõ poſſet ante calendas Iunias, ſtipulator diẽ in calendas Auguſti protuliſſet. Nã ſi tunc diẽ ſtipulator protulit cum iã opus ante calẽdas Iunias effici nõ poterat: puto pœnã eſſe cõmiſſam, neq; ad rẽ pertinere ꝙ aliquod tps ante calẽdas Iunias fuit quo ſtipulator nõ deſyderauit id ante calẽdas Iunias effici, ideſt, quo nõ eſt arbitratus, ut fieret qđ fieri nõ poterat, aũt ſi hoc falſum eſt, ẽt ſi ſtipulator pridie calendas Iunias mortuus eſſet, pœna cõmiſſa non eſſet, qm̃ mortuus arbitrari nõ potuiſſet, & aliqđ tps poſt mortẽ eius operi ꝑficiẽdo ſuperfuiſſet & ꝓpemodũ ẽt ſi ante calendas Iunias futurũ eſſe cœperit opus ante eã diem effici non poſſe, pœna commiſſa eſt. Et diuiditur in quinque ſecundum Alber.& Paul.hic at. ſecundũ Bar. Alex.& Iaſ.diuiditur in quatuor at. ſecundũ omnes conſtat, ꝙ in prin.ponitur thema, & in fine ibi, & propemodũ ponitur deciſio quæſt. ut pœna conuentionalis promiſſa ſub hac conditione ſi opus infra biennium, non fieret, non ſolũ cõmittaĩ peracto biennio, ſed ẽt ante eius finẽ, cum primũ certũ fuerit infra reſiduũ biennij opus ꝑfici non poſſe, idq; cõſtat apud oẽs, & ẽt apud me, & quia tex. ait arbitratu meo, expone, ut ꝑ Glo.ij. ibi & Bar.col.j.tu dic, ꝙ mihi tecũ conuenit, ut opus certæ formæ faceres ante calendas, deinde ſubiecta eſt pœnalis ſtipulatio, ut ſi opus arbitratu meo (ideſt ſecũdũ arbitriũ, iam dictũ, non dicendũ forma enim iam deſignata erat) non fieret ante calendas, centum nomine pœnæ præſtarentur, adde ꝙ non ſolũ promiſiſti opus facere ſecundũ arbitratũ meũ ideſt, ſecundũ formã iam deſignatam, ſed ẽt promiſsiſti, taliter te facturũ, ut arbitrio meo, ideſt, voluntati meæ ſatisfactũ eſſet, qđ Hiſpanè dicĩ que loare acontento.) Hoc declaratur in uerſ.aut ſi hoc, ubi tex. innuit ꝙ nõ ſolũ tẽpore cõtractus arbitriũ fuit interpoſitũ, ſed etiam poſt opus perfectum, aliud arbitriũ ab ſtipulatore erat interponendum quo præmiſſo oẽs indifferenter tenent, ꝙ ſi tñ tpis præterijt, ut infra reſiduum tpis ante calẽdas opus ꝑfici nõ poſſet, tũc ẽt ante calendas pœna cõmittiĩ qđ uerũ ipſo iure † de equitate tñ obeſt exceptio, ut ante calẽdas peti nõ poſsit effectualiter. i. exequi nequeat qđ tenet Gl.mag. ibi plus ẽt dico, quã ſeqtur Alber.col.ij in princ.poſt Dinũ quẽ refert & Bar.col.ij dũ op.de l. in illa ſtipul.ſi calẽdis, & iterũ eadẽ col. dũ op.de l.ſtip.nõ diuidũtur, §.ſi qs ita, & Alex.nu.9.& cũ Gl.ſimpliciter trãſit. Iaſ.col.iij.poſt med.licet nõ ſit cõtradicẽs, tñ teneo cõtra cõem ꝙ nõ ſolũ añ calẽdas pœna ipſo iure cõmittatur, ſed ꝙ ẽt effectualiter cõmittatur, ut ẽt añ calẽdas exigi poſsit, moueor primo per hanc legẽ quæ ſcđm omnes in uerſ.& propemodum, & in uerſ.nam ſi tũc ꝓbat pœnam ipſo iure cõmiſſã eſſe, & ſi diceremus mero iure, ſed non effectualiter, eſſet imponere legem

1 Conditio illa ſi op' infra biennĩ factũ non fuerit ante biennium etiã cũ effectu cõmittit cũ primũ certũ eſſe incipit ante terminũ perfici non poſſe contra cõmunem.

verbis, vt in ſimi.aiunt Bart.& Docto.in l.in illa
ſtipulatione,ſi calendis, dum reprobant.ſol.Glo.
in l.hoc iure,ſupra alle. Secundò moueor,ꝙ hic
dies fuit adiectus non principaliter ꝑꝑ ſe,ſed ꝑꝑ
aliud.ſ.ꝑꝑ conditionē quo fit,vt conditio.defe-
cta,dies ſpectāda nō ſit, ut l.cū tale.§. Mæuiæ de
condi.& dem.ꝙ dies non ꝑꝑ ſe,ſed ꝑꝑ cōd.fue-
rit adiectus,patet,quia hæc ſtipulatio ſi opus per
fectū nō fuerit,centūdari,incerta eſt,quoad tp̄s
cond.implendæ, niſi adijceret infra quantū tp̄s
opus fieri deberet,dies ergo calendarū adiectus
fuit ad demonſtrationē cond.& quo magis pro
miſſor obligaret,non.n.ſufficit opus fieri,ut pœ-
na non cōmittatur,niſi & intra diē dictū fiat, vt
ergo in d.§.Mæuiæ dies mortis non ſpectat̄,eoq;
cond.moſtrandæ gr̄a adiectus p̄ſumitur,ita & in
propoſito eadē rōne poſt cond.merò iure imple
tā ſpectandus dies non eſt.ſtringo,nā ibi nō erat
certu,ſed ſolū p̄ſumebat̄ cond.gr̄a diē adiectum
fuiſſe,hic aūt certū erat,nec.n. dies calendarum
ad aliud poſt uideri adiectus, ſtringo, nā ibi fit
illa interpretatio,ꝙ dies non ſpectet̄ etiā ſi cōd,
non fuit impleta, ſed contra meutē teſtatoris re
iecta hic autē cōd. mero iure impleta fuit,ut &
tex.ait.& oēs fatent̄ ſtringo,& tertio,nā ibi pro
legataria vnū ſpeciale receptū erat.ſ.ꝙ cōd. reii
ceretur(hoc.n.ꝙ ibi reijceretur ſpeciale eſſe te-
nent Bart.& alij in l.mulieri,& Titio,de cond.&
dem.ꝑ tex.ibi,Bar.in l.re coniuncti, de lege iij.)
& tñ admittitur alia ſpecialitas,vt dies non ſpe-
ctetur contra l.j.de dotis promi. C. quanto ma-
gis in propoſito noſtro,ubi pro ſtipulatore nulla
ſpecialitas inducta fuit, & per illū tex.confundi
tur reſp.Doct.(inquiunt.n.)cond.impletā videri
diē,tñ ex æquitate quo ad differendā executio-
nē ſpectandā,quod non valet,nā & ibi vertit̄ ea-
dem æquitas in executione differenda,& tñ non
difertur,nec dicat̄ aliud in contractibus, vt hic,
in quibus fit interpretatio contra ſtipulatorem.
l.ſtipulatio iſta,§.in ſtipulationibus.l.quid.ſupra
eod.titu.aliud in legatis, in quibus fit benignior
interpretatio.l.in teſtamentis de reg.iur. ita pro
cedat.d.§.Mæuiæ. nā ad hoc reſpondet opportu
nè Iaſ.in d.l.in illa ſtipulatione ſi calendis, colū.
iiij.poſt princip.

Tertio eſt tex.in l.hoc iure,de verb.oblig.vbi
ſimiliter dies calendarū fauore ſtipulatoris, (vt
promiſſor teneretur non ſolū Titio nunquam in
Italiam veniente,ſed etiā veniente,ſi tamen an-
te calendas non veniſſet)gr̄a cōditionis moſtrā-
dæ adiecta fuit,& cum primū efficit̄ cōditio im
poſsibilis,ſeu neceſſaria(neceſſarium.n.erat Ti-
tium in Italiā venire non poſſe, cū iam mortuus
eſſet) tunc non ſolū conditio habetur impleta,
etiam ante diem ſtatutū, ſed etiā dies non ſpe-
ctatur ad impediendā executionē,ſic ergo & in
propoſito conditio ſi opus ante calendas factum
non fuerit,cum tamē temporis præteriit, ut in-
fra reliquū tp̄is fieri non poſſet, iam neceſſaria
effecta eſt, & conſequenter habetur impleta. l.ſi
pupillus,§.j.de nouat.& licet dies ſuper ſit, tamē
expectanda non eſt ad differendam executionē
cū conditionis tm̄ moſtrādæ gr̄a adiecta fuerit.

Quarto eſt tex.in l.iiij.§.j.de condi.& demō.
vbi dixi ſi Titius infra quinquium filiū non ſuſce
perit,tunc Seio dato,& ait text.ꝙ ſi poſt bienniū
decederet Titius filio non ſuſcepto,quo caſu cō
ditio neceſſaria effecta eſſet,quod tunc dies qui
ſupereſt non ſpectaretur,niſi adiecta eſſet dictio
(tunc) quæ denotat extremitatem temporis.

Quinto eſt tex.in l.vxori uſumfructum villæ,
de vſufru.leg.eodem modo inducēdo, ſed & ibi
vltra dictionē(tunc) erat etiam dictio (peracto
quinquennio) per quod euidentior erat voluntas
teſtatoris diem ſpectare volentis.

Nec obſt.l.inſulam, & l.ſtipulationes non diui
duntur. §. ſi quis ita.primo teſpon.de verb.nam.
in illis erat pœna legalis, nos loquimur in con-
uentionali.

Nec obſt.l.in illa ſtipulatione ſi calendis, nam
ibi erat conditio poteſtatiua, ideſt pendens ex
poteſtate ꝓmiſſoris, & eius fauore adiectus fuit
dies,patet,quia ſi adiectus non eſſet ſtatim con-
ueniri poſſet ad ſtictum,vel ad pœnam,vt l.ita ſti
pulatus, verſ.Sabinus,de verb.l.j.de pen.leg.l.vbi
ante §.qui illud,de verb.obli.quo fit vt cum eius
fauore nō gratia condi.moſtrandę adiecta fue-
rit ſpectari debeat,licet conditio neceſſaria ef-
fecta fuerit.† Sed caue, quia omnia mea funda-
menta bene concludunt, quòd in terminis legis
noſtræ: cum primum conditio efficitur neceſſa-
ria,non ſolum habetur impleta,vt pœna ipſo iu-
re committatur, ſed etiam vt dies, qui ſupereſt
non ſpectetur ad differendam executionem,nec
id forte negarent Docto.ſed iſta procedunt, vbi
prorogatio facta non eſſet, at cum prorogatio
facta fuit, tunc etiam ſi fiat poſt pœnam mero
iure cōmiſſam, adhuc tñ licet prorogatio pœnā
ſemel cōmiſſam perimere non poſsit, poterit tñ
efficere ne pœna exigatur,ut prorogatio illa ſpō
te(vt patet hic in verbo arbitrio meo)facta,vim
pacti prorogatorij de nō petendo habere videa
tur,& conſequēter pœna ante diem prorogatio-
nis peti non poſsit,imo nec poſtea,ſi interim, id
eſt infra diē prorogationis opus perfectū fuerit
qđ videtur admittendū maxime qa alias illa pro
rogatio nil operaretur,& ſi hunc ſenſum habue-
runt Doct.rectè loquuntur qnē ſenſum in termi-
nis l.iſtius planè habuit Glo.nr̄a,vt patet in prin-
cip.ipſius, ſed tamen dixi,& dno dicit, primum,
quòd ſtipulator uſq; in diē prorogationis age-
re non poteſt efficaciter, deinde quòd etiā poſt
diem

Cōditio-ne ꝗ opere infra diem certū faciē-do, exiſtē-te nō uere ſed inter-pretatiue, tunc licet pœna peti poſsit ante diē tamen ſi detur ꝓ-rogatio, tunc pœ-na peti nō pōt ante diem, nec etiā poſt.

diem prorogationis ſi interim opus affectum ſit repellitur exceptione, cui aſſentior, quod videt̃ de mente Alex. hic nu. 9. in fi. ſed quatenus Gloſ. noſtra verſ. plus etiã dico allegando. l. in illa ſtipulatione ſi calendis, vult ꝙ in caſu quo contra ſtipulatorẽ non competeret exceptio (puta, q̃a prorogatio non interfuiſſet, ſic in Glo. noſtra intelligenda eſt) adhuc in terminis l. noſtræ ꝓmiſſor ad pœnam mero iure commiſſam ante aduentum diei agere non poſſet per l. in illa ſtipulatione, ubi prorogatio non fuit interpoſita, & tamen non agitur ante diem. Adde ꝙ Glo. nr̃am in ſpecie ſequitur Alex. nu. 9. in princi. idem vult Bar. col. ij. poſt prin. dũ opponẽs de l. in illa ſtipulationis, ait ꝙ tam hic, q̃ ibi ante aduẽtum diei pœna erat cõmiſſa, ſed ante diẽ exigi nõ poteſt, nec hic, nec ibi, ſic ergo volũt iſti ꝙ licet hic nulla interfuiſſet prorogatio adhuc lex iſta procederet ſecundũ illam at utrobiq; pœna ante diem commiſſa ante diem tñ vtiliter peti non poſſet. Quid ergo operabitur prorogatio noſtra reſp. operabitur ꝙ etiã poſt diem ſi interim opus perficiatur pœna exigi nequæat, obſtante exceptione: mihi tñ aliud videt̃ dicendum, imo teneo ꝙ in terminis huius legis ſi prorogatio non interfuiſſet tunc pœna ante diẽ cõmiſſa etiã ante diẽ exigi poſſet, moueor per l. hoc iure, ſupra eod. vbi (quando dies appoſitus eſt fauore ſtipulatoris conditione verificata ſtatim agi poteſt vt ibi in verb. (peti) ꝙ ibi dies gratia ſtipulatoris poſita eſſet patet, quia ea non appoſita etiã ſi per multos annos Titius in Italiam non veniſſet, tñ pœna non committeretur quandiu venire poſſet, at ea adiecta euenit, vt non ſolum ſi nunquã venerit, ſed etiam eo poſt diem tñ veniente committatur: ſic & in propoſito cum dies gratia ſtipulatoris adiecta fuerit, ſpectanda nõ eſſet, poſt conditionem interpretatiue impletam, niſi intercederet prorogatio, & ꝙ gratia ſtipulatoris dies eſſet in propoſito adiecta patet, quia ea non adiecta, pœna non committeretur donec certũ eſſet conditionem impleri non poſſe in opus viuente promiſſore perfici non poſſe (text. eſt in ſpecie in l. ita ſtipulatus, per totam. ff. de verb. licet aliud ſit in vltimis volũtatibus, vt ibi quod & rectè perpendit ibi Bar. in ſummario, & ita intelligit̃. l. j. ff. de peu. leg. l. ſi penum. ff. qñ leg. ced.) at ea adiecta cõmittitur pœna etiam ſi opus viuente promiſſore perfici poſſet, ſi tñ ante diem perfectum, non fuerit, & ad idẽ eſt text. in l. iiij. §. j. de conditio. & dem. ff. à contrario ſenſu, vbi dixi ſi Titius filium infra quinquenniũ non habuerit Seio, lego, Titio ſine filijs ante quinquennium, mortuo conditione legati verificata videtur vt dies ſpectandus non ſit, ecce ꝙ poſt conditionem impletam dies non ſpectatur etiam ſi dies gratia debitoris adiecta ſit, prout fuit ibi. nam debitor liberat̃ non ſolũ Titio filios nunq̃ habente, ſed etiã ſi eos haberet poſt quinquenniũ facit l. cũ tale. ff. de cond. & dem. in d. §. Mæuiæ, & d. l. vxori, niſi dicas hæc iura loquunt̃ in vltimis uoluntatibus, ſecus autem in contractibus. † arg. d. l. in illa ſtipulatione ſi calẽdis. ff. de verb. ex cuius intellectu oĩa pendent, ideo reuoco in dubiũ intel. illus tex. cũ d. l. hoc iure & differunt † quia in alia poteſtatiua, in alia vero caſualis. fuit cõd. nã in l. in illa ſtipu. ſi ſtichũ (q meus erat ſcd̃m me) & ẽt ſcd̃m Bar. & oẽs dũ aiũt ꝙ implementũ condi. pendebat ex facto promiſſoris calendis nõ darẽ pœnã promiſſi verificata etiã per mortẽ ſtichi cond. ad huc tñ dies q ſupereſt ſpectanda eſt, idq; eo fit ꝙ vt ſpectaret̃ adiecta fuit cũ. n. poſſem ſtichũ ſtatim dãdo facere, vt cõditio pœnalis ſtipu. euaneſceret conſtat diẽ adieciſſe me, qđ ſtichi miniſterio, & fructu interim vti volui, quo fit, vt non cond. monſtrãdæ grã, ſed dilationis ꝓꝑ ſe principaliter conſiderandæ dies adiecta ſit, eſt. n. perinde ac ſi ſine cõd. ſtichũ poſt calẽdas promitterẽ, eo cõſilio vt ſtichi miniſterio interim vti poſſem, vt ergo iſto caſu nullus diceret diẽ ſpectandã non eſſe q̃ adiecta videri nõ potuit ꝓꝑ cond. q̃ non eſt ita & cũ cond. adiecta fuit poteſtatiua dies nõ vt interim cond. (quam ſtatim & abſq; vllo tꝑis ſpatio implere poterã) ĩplere poſſem, ſed vt interim ſticho vterer adiecta fuit, quo fit vt conditio etiã ꝑ mortem ſtichi verificata adhuc dies, vtpote, principaliter ꝓꝑ ſe non ꝓꝑ cõditionẽ adiectus ſpectãdus. Iuxta mẽtẽ promiſſorijs ſit, ita intelligo d. l. in illa ſtipulatione † quã in contractibus tm̃ loquentẽ ex tẽdo vt & in vltimis voluntatibus procedat, nã ſi dixi ſi hæres ſtichũ (qui meus erat) infra bienniũ, Titio non dederit centũ dato ſticho ante bienniũ mortuo puto bienniũ ſpectandũ, licet conditio morte ſtichi extiterit, ratio, quia cum in poteſtate hæredis eſſet ſtichũ ſtatim date non ſpectato biennio nulla alia ex cauſa biẽnnij dilationẽ teſtator dedit niſi, vt interim eius miniſterio hæres vteret̃ nã bienniũ non potuit videri adiectũ vt hæres interim facultatẽ ſtichi præſtandi naciſceretur quandoquidẽ eũ poſſidebat, poſſeſſumq; ſtatim tradere poterat. Idq; multũ notãdũ eſt, quia iuxta iſtã partẽ multũ laborauerunt Din. Iacob de Are. Bar. Alberi. Bal. Ange. Cuma. Paul. Caſtr. Alex. Rom. Soci. Vincentius, Hercul. Iaſ. Franciſcus de Ripa, & alij in d. l. in illa ſtipulatione ſi calendis, ff. de verb. obliga. iuncta l. hoc iure, eod. titu. quæ leges aduerſari inuicẽ videntur adeo, vt ei intellectus à varijs authoribus parum fœliciter (vt nobis videt̃) excogitatos referat ibi Ripa, ſed nr̃a cõciliatio ſupra facta caret oĩ vitio reliquæ aũt nõ ita vt nobis viſũ eſt.

3 Intel. l. in illa ſtipulatione, et l. hoc iure

4 Pœna promiſſa ſub hac duplici cõditione ſi infra annũ opꝰ nõ fieret cõmittit̃ etiã, quæ ad petitionẽ anteq̃ ex toto ꝓtereat annus ſi tantum anni prætetijt, ut ĩfra reſiduũ certũ ſit opꝰ perfici nõ poſſe qđ uerũ quã dn pœna promiſſa fuit ſub conditione caſuali uel etiam mixta, uel etiam poteſtatiua ſubdifficili, & quæ morã deſiderat ſecus ſi ſub conditione mere poteſtatiua.

5 Legatũ relictũ ſub cõditione ſi hæres infra annũ non fecerit id qđ erat mere poteſtatiuum ante finẽ anni non debetur quo ad petitionem licet ante finẽ anni cõd. faciẽdi ſit facta impoſſibilis

Conditio ſi ſtichũ non dederis decem dato.licet ſtati poſt interpell. exiſtat tñ ſecus ſi ẽt dies fuit adiectus, nam tunc nõ exiſtit per inter pella. nec etiam per mortẽ ſti-chi, quo: ad petitio nem, niſi & dies ꝑ-tereat.

6 Infero† hinc lim.ad l.ita ſtipulatus,magna.ff. de uerb.obli.l.ſi penum. ff. quando dies legati ced.l.j.de penu.lega.ubi habetur,ꝙ ſi dixit teſtator (ſtichum dato, ſi ſtichum non dederis decem dato, vel dixit incipiens à conditione ſi ſtichum non dederis decẽ dato,ijs enim caſibus aiunt dd.ll.quòd ſtatim poſt interpellationem,& ſic poſt morã cõditio legati uideatᷣ impleta ut decem debeantur, nulla alia ſpectata dilatione, nec ſpectata morte hæredis debitoris,licet aliud ſit in contractibus quando incipimus à conditione,ut d.l.ita ſtipulatus, his inquam caſibus dico,quòd ſi interpoſita eſſet dies(quia dixi ſi ſtichũ non dederit infra biennium)tunc etiam poſt impletam mortem ſtichi conditio.adhuc dies ſpectaretur ut proxime dixi per quod limitantur dd.ll.at in d.l.hoc iure,conditio erat caſualis, quia dixi ſi Titius ante calendas non uenerit,dabo,quæ conditio adiecta fuit gratia conditionis mõſtrandæ,ut non ſolum Titio nunquam ueniente,ſed etiam eo ueniente teneretur,ſi tamen ueniſſet poſt calendas,cuius aduentus, ut patet non erat in poteſtate mea,ſed fortunæ , uel ipſius cum primũ ergo exploratum fuerit eum uenire non poſſe conditio impleta uidetur nec ſpectabitur dies quæ non cauſa dilationis,& ſic quo minus tene-

7 ret,ſed quo magis teneret adiecta fuit.

Conditio licet implementũ pendeat ex facto promiſſoris tñ poſt cõd. exiſtentẽ nõ ſemp ſpectatᷣ dies.

Hinc† infero ueram non eſſe tertiam ſol.glo. in d.l.hoc iure,quam Bart.& omnes ibi approbant,uſque ad Ripam dum ait quòd refert implementum conditio pendeat ex facto promiſſoris nec ne,ut ſi ex facto promiſſoris,tunc etiã poſt implementum conditio.dies ſit ſpectanda. nam in præmiſſo exemplo domum fieri pendebat ex facto promiſſoris, & tamen poſt impletũ conditionis dies non ſpectatur eſſet ergo diſtinguendum utrum ex facto ꝓmiſſoris facilius an ſub difficili penderet,ut patet ex prædictis,& ſic utrũ conditio eſſet poteſtatiua,quo caſu ꝓcederet cõis opinio an mixta(arg.l.ſuus quoque §.& puto,ff.de hære.inſt.) quo caſu cõis nõ ꝓcedit. habes ergo primo ꝙ cõmiſſa pœna, dies qui ſupereſt non eſt ſpectãdus qñ conditio pœnalis nõ erat oĩno poteſtatiua , ſed ſtatim fieri põt executio,niſi in caſu l. nřæ ubi interfuit ꝓrogatio. Infertur limit.ad l.noſtrã,ut non procedat prorogatione non intercedente hoc ſecundo. Infertur limita.ad l.in illa ſtipulatione ſi calendis, ut procedat quando factum,ſeu conditio erat omnino poteſtatiua,ſecus ſi erat mixtũ pendens ex arbitrio fortunæ,& facto implere debentis, ſeu uoluntate eius,arg.d. §.puto hoc tertio. Infertᷣ extenſio ad l.hoc iure ſupra allega.ut procedat non ſolum quãdo conditio pœnalis ſtipulationis erat omnino caſualis,ſed etiã ſi eſſet mixta, adhuc enim conditio defecta dies qui ſupereſt ſpectandus non eſſet,hoc quarto. Infertur quòd tertia ſolutio Glo.in l.hoc iure, quam ſequuntur ibi Bart.& omnes uſque ad Ripam licet ſit uera quãdo conditio pœnalis ſtipulatio,eſt merè poteſtatiua,ſecus tamẽ eſt quando eſt mixta hoc quinto . Adde ad l. noſtram verſ.nec ad rẽ, iunctis illis verbis arbitratu meo ſecundũ Pau. hic colũ.j.ꝙ verus ſenſus.huius literę eſt , ꝙ hic pœna fuit promiſſa ſub una tantum conditione (puta ſi opus calendis,ſeu ante calendas factum non eſſet)vel dic & rectius , duas videri conditiones prima ſi opus non fieret,altera ſi ante calendas non fieret, non enim vt pœna vitaretᷣ ſufficit opus fieri,niſi & ante calendas fiat , ſicut ſi dico(ſi ſine liberis deceſſeris prior ſuperſtiti reſtituas) hic duplex conditio eſt, non enim ſufficit te priorem decedere,ut fideicommiſſi conditio exiſtat,niſi & ſine liberis deceſſerit prior , ut l.hæredes mei.§.cum ita,ad Treb.ff. Quidam tamen putabant triplicem eſſe conditionem,prima ſi opus non fieret,altera ſi non fieret ante calendas.tertia,ſi non fieret arbitratu ſtipulatoris quo fit (inquiũt) ut licet factum nõ fuerit ante calendas,adhuc tñ pœna non cõmittatur ſtipulatore non arbitrante,de quo videtᷣ tex. apertus in l.multa. de cond.& de.ſt.in prin.de quo oppoſitum fuit contra l.noſtrã ut patet ibi,nec ad rẽ ſed l.noſtra.rep.nõ obeſſe,eo ꝙ hic opus fuit cer- 8

Intel.l.noſtræ i uerbo. arbitratu meo

tæ formæ,& determinatę† & illa verba(arbitratu meo) non habent hunc ſenſum, ut ſtipulator declararet & arbitraretᷣ ante inchoationẽ operis quo modo,uel quanto tempore opus fieri deberet , nam imo hoc iam fuerat præfinitum , ſed habent hunc ſenſum,ut poſt opus ante calẽdas perfectum ſtipulator opus approbaret quod Hiſpanè dicitur (que ſe hara acontento) & iſte intellectus eſt neceſſarius pp l. multa. in princi. ubi quando illa uerba(arbitratu meo) inducũt quod eſt quando adijciuntur operi cuius forma non erat determinata,ſed incerta,tunc ſtipulatore,ideſt creditore per uoluntatem,ſeu impotentiam non arbitrante pœna , non cõmittitur, Vnde cum hic dicatur pœnam commiſſam pater operi certæ formæ adiecta fuiſſe illa verba (arbitratu meo) & ſenſum eſſe quòd poſt opus perfectum opus ab ſtipulatore approbetur. 9

Intel l.ſi lege.ff.locati.

†Iſq; ſenſus probatur in ſpecie in l.ſi in lege in princip. ff.locati, ubi dicitur eſſe perinde ac ſi approbatio relinqueretur arbitrio boni uiri , Ad idem text. quo ad hoc in l. ſi ſic , in princip. ubi latè Iaſ.de leg.j.tex.& ibi Bar.in l.j.de leg.ij. ita in ſpecie declarat l.noſtram.Paul.hic colum. j.Bartol.tamen hic numer.3.poſt Gloſſ.ij.hic & Iacob de Arena quem ipſe refert , & Aretinus nume.4.& Iaſ.nume. 1.& in colum.iij. verſicu.8.

vel

uel quarto, & Alex.col.j.in fi. aiunt quòd hæc uerba(arbitraru meo,) non ſolum referuntur & pertinent ad qualitatem operis,per ſtipulatorem approbandam , ut omnes concordant, ſed etiam referuntur ad tempus , infra quod opus faciendum erat prorogandum,uel etiam coarctandum.de prorogatione probatur hic clarè.quod,& ego fateor de coarctione ſeu diminutione probatur, argu.l.ſi decem cum petiero,de uerb.obl. quã l.ad hoc allegant Alex. & Iaſ.hic, ut enim inquiunt ibi illa uerba,cum petiero,referuntur ad tempus,ut quo tempore petiero ſtatim detur , ita & hic uerba(arbitratu meo)hoc important, ut diem calendarũ adiectum coarctare & reſtringere poſsim , ut opus cirins fiat, teueo contra communuem, ꝙ uerba (arbitratu meo) non efficiant ut diem calendarum adiectum poſsim coarctare, ut opus citius fiat, hoc in ſpecie probat text. in d.l.ſi in lege.ff.locati,in princ.quod probat tam in deciſione dum ait ideoq; arbitriũ ad qualitatem operis, non ad tempus prorogandum pertinet quàm in ratione decidendi,dum ait, (quòd lege finitum ſit) uult enim quòd uerbũ, (arbitratu meo) non poteſt uideri ad tempus referri,uel pertinere, eo quòd tẽpus iam erat definitum & quòd hic eſſet definitum patet, quia fuit poſitus dies calẽdarũ Iunij, ergo &c. ut l.eum qui calendis. ff.de uerbo. obligation.

Sed opp.contra d.l.ſi in lege,quòd quemadmodum,licet, ibi & hic forma operis eſſet certa ad huc uerb. (arbitratu meo)ad opus refertur ita etiam licet tempus eſſet deſignatum,& certum,ad huc illud uerbum,ad tempus referri poſſet,Sol.quòd licet forma operis eſſet certa & deſignata,adhuc dubitari poteſt an in illa ſua forma ſit,ſatis bene fabrefactum (puta iuſsi domum fieri certæ longitudinis,latitudinis & altitudinis,certarumq; camerarum,facta eſt domus,ſecundum longitudinem altitu titudinem,latitudinem numerumq; camerarum deſignatum,ſed adhuc poteſt dubitari,an parietes,ſeu cæmenta , fuerint bene fabricata necne, ideo dicitur omnia fieri debere arbitrio ſtipulatoris,id eſt boni uiri)quę dubitatio in tempore non poteſt cadere:& iſtam oppoſitionem contra communem facit Areti.hic de illa l.ſi in lege,per quam teneo contra cõem.

Sed retenta opinione communi Aret.hic,in pr in.reſp.quòd uerb.(arbitratu meo) fuit poſitum in uno capitulo ſeu oratione continente tam tempus,quàm formam operis, ideo refertur arbitrium tam ad operis qualitatem quã ad tempus, arg.l.iij.§.filius.de lib.& poſth.ſecus in d.l.ſi in l.ubi in alio capitulo fuit poſita forma operis in alio uero tempus. Infertur ex hac Sol.limitatio ad communem opinionem, ut procedat quando in uno,eodemq; capitulo ſeu oratione tam forma operis quàm tempus eſſet concluſum,ſecus ſi in diuerſis, Infertur & ſecũdo,limitatio ad d.l.ſi in lege, ut procedat quando in una oratione fuit deſignata forma operis in alia uero tempus appoſitum, ſecus ſi in eodem capitulo,ſeu oratione,teneo contra Aretin.quia eius ſolutio in utroque membro falſa eſſe uidetur,& dum ad legem noſtram,& communem opinionem ait quòd in eodem capitulo ſeu oratione & forma operis deſignata fuit & tempus definitum , nam iſtud poſſet defendi retenta opinione Petri , qui uoluit ꝙ lex noſtra ſolum procedat quando pœnalis ſtipulatio incepit à conditione(puta ſi opus,tantæ longitudinis & latitudinis ante calẽdas,arbitratu meo factum non erit centum dabis, quo caſu cum in eadem oratione uideatur poſita tam qualitas operis,& tempus,quam arbitrium,arbitrium illud uidetur ad utrunque referendum)quæ op. improbatur per Bar.hic.& Paul.j.col.in princ. dicentes l.noſtram, procedere etiam ſi pœnalis ſtipulatio incipiat à conuentione,puta quia dixi (opus,tãtæ longitudinis & latitudinis fieri,ſi prędictum opus arbitratu meo,factum non fuerit centum dabis,) ſed hoc caſu conſtat in alio capitulo ſeu oratione poſitam fuiſſe formam operis, in alio uero tempus,& ad huc uerb. arbitrium, refertur ad utrunq;,ergo &c. comprobatur neceſſario, ſecundum omnes dum reſpondent ad d.l.multa,hic fuit opus certæ formę,ſed hic cum concipitur pœnalis ſtipulatio non fuit mentio illius certæ formę,patet quia dicitur (ſi opus arbitratu meo) ergo dicendum eſt neceſſario ꝙ in alia oratione conuentum fuerit de forma operis.

Hinc infero falſum eſſe quod Aret.ait,quòd hic in eadem oratione, ſeu capitulo poſita fuerunt tam operis forma & tempus , quàm etiã arbitrium.nõ quoque eſt uera ſol. Aretini.quo ad d.l.ſi in lege,dum ait quòd ibi in una oratione,forma operis poſita fuit, in alia uero arbitrium,& tempus,quo fit(inquit)ut arbitriũ ad tempus tantum ibi referatur, id falſum eſt, nam non ſolum diuinatur patet & reſtringit, l.illam,ſed etiam loquitur cõtra illam , l.dum ait (ſi in lege locationis comprehenſum eſt, ut arbitratu domini opus approbaretur) ecce quemadmodum in eadem oratione comprehenſa fuerunt tam operis qualitas & tempus, quàm etiam arbitrium, ut in hoc exemplo(ſi domum tantæ latitudinis & longitudinis non feceris arbitratu meo ante calendas centum dari)teneo ergo quòd l.noſtra ꝓcedat & etiã d.l.

d.l.ſi in lege, ſiue in ead. oratione poſita ſint, tam qualitas operis & tẽpus, quàm etiam arbitrium ſiue etiam in diuerſis orationibus ponantur hoc primo contra Aretin.

Infero quòd lex noſtra procedat non modo quando in eadem oratione, ſed & quando in diuerſis orationibus poſita fuerunt tã qualitas operis & tempus, quàm etiam arbitriũ, quę extenſio ad legem noſtram, eſt contra Aretinum.

Infero etiam extenſionem contra Areti. ad d.l.ſi in lege, ut non ſolum procedat quando in una oratione poſita fuit qualitas opis, in alia uero tempus, & arbitrium, ſed etiã ſi hæc omnia in eadem oratione poſita ſint.

† Tene ergo contra communem, ut dixi ꝙ

10 in terminis l. noſtrę arbitrium datur ſtipulatori quo ad quantitatem operis approbandã, non quo ad tempus coarctandum, niſi id ſpecialiter cõprehenſum eſſet, ut ait, d.l.ſi in lege.

In terminis l. noſtræ arbitriũ fuit datum ſtipulatori quo ad qualitatẽ operis probandã nõ quo ad terminum coarctandũ.

Nec obſt. quòd ſtipulator habeat arbitriũ prorogandi terminum, nã cum terminus fuerit appoſitus eius fauore quo citius opus perficiatur, alias pœna præſtetur, eius fauori renũtiare poteſt, ut l.pen.C.de pact.l.quod fauore, de regu.iur. itaq; prorogandi facultatem habet non propter illa uerba (arbitrio meo) nam & illis non adiectis eandem facultatem haberet, ſed facultatem habet propter regulam generalem, d.l.pen. ita intelligo l.noſtram.

Nec obſt. d.l.ſi in lege, dum ait quòd in terminis, l.noſtræ, etiam tempus prorogari non licet, nam reſp. quòd ibi non loquitur in terminis, l.noſtræ, nam hic ipſe ſtipulatur cuius fauore tempus poſitum fuit prorogauit, ibi non ipſe, ſed alius tertius cuius arbitratũ operis approbatio relicta fuit, & intelligitur de approbatione, quo ad qualitatem, non quo ad tempus iam definitũ, ita uult Iaſ. hic col.iij.in pr.

Adde quòd Alex. hic, nume.5. poſt Imolam quem refert ait quòd in d.l.ſi in lege, ideo arbitrium refertur ad qualitatem tantum operis non ad tempus prorogandum, quia ibi forma operis non erat certa, nec deſignata, at hic erat deſignata.

Inrefertur limitatio ad l.ſi in lege, ut non procedat cũ forma operis eſſet deſignata, ſed etiam cum eſſet incerta.

Infertur limitatio ad l.noſtram, ut non procedat cum forma deſignata non eſſet, ſed demum cum deſignata eſſet. Iaſ. hic col.iij.in pr. ait hunc intell. nullum eſſe ſed non dicit quare, tamen dic nullum eſſe quo ad d.l.ſi in lege, primo, quia reſtringit multum illã, l. generaliter loquentem, quæ ſiue forma eſſet deſignata procedere debet ſiue non: Præterea eſt contra illum text. dum ait (arbitrium ad qualitatem operis pertinere) innuit enim, nõ ad formam, utpote ab ipſo domino datum, ſed ad qualitatem tantum pertinere, & eſt contra illum tex. ibi (ut arbitratu tamen domini opus approbetur) innuit enim non formę operis dationem, ſed operis iam formati approbationem arbitrio illo contineri, eſtq; contra illum text. ibi. (ut incerta ſit approbatio) eodem modo inducendo, dic ergo quòd ibi non datur arbitrium ad tempus prorogandũ, quia ibi prorogatio fiebat non ab ipſo ſtipulatore, hic autem ab ipſo ſtipulatore fiebat qui iuri ſuo poterat renuntiare.

Infero † ergo extra ad l.ſi in lege, contra Alexand. & Imolã, ut etiam ſi certa eſſet & deſignata forma operis adhuc procedat, ut temporis prorogatio in arbitrio illius tertij poſita non uideatur, ſed etiam operis approbatio, fateor tamen quòd ſi tempus non eſſet limitatũ nec definitum, ſed etiam eſſet dictum promittis domum huius certę formę facere arbitrio meo, uel tertij, & ſi factum non fuerit promittis pœnam, hoc caſu puto, quòd temporis deſignatio arbitrio meo, uel illius relicta uideretẽ, & iſto caſu non procederet d.l.ſi in lege, quod etiam probatur ibi in ratione decidendi dum ait (quod lege finitum ſit) nam ſi tempus in arbitrio poſitum ea ratione non uidetur quòd lege conuentionis definitum erat, ergo ſi definitum non eſſet tunc in arbitrio poſitum uideretur. 11

Intell. d.l. ſi in lege, procedit etiã ſi ſorte operis eſſet deſignata & cõtrahentibus forma.

Subinfero limitationem ad l.ita ſtipulatus. ff.de uerb. ubi dicitur quòd ſi ita ſtipulator (ſi domus uel nauis facta non fuerit pœnam præſtari) quòd tunc pœna non committitur antequam certum ſit domum, uel nauem fieri uiuente ſtipulatore non poſſe, nam illud procèdit niſi adijcerem arbitratu meo, uel alterius domum, uel nauem fieri, nam tunc etiam, quo ad tempus poſſem arbitrari, & tempore præſtituto præterito, ſtatim pœna committeretur non ſpectata morte promiſsionis.

Subinfero ꝙ ſi nec forma operis, nec tẽpus deſignatam eſſet, tunc uerbũ (arbitratu meo) ad utrunq; refertur, tam ne alias per incertitudinem actus periret contra l.ſi quando, de legat.j.l.quoties, de reb. dub.l. quis in ſtipul. de uerb.ob. ff. tum quia uerbum (arbitratu meo) uidetur pertinere ad omnia illa quæ ſub incerto relinquitur, ut d.l.ſi in lege, ibi (quod lege finitum erat) à contrario ſenſu, & uĩ tenere in ſpecie Glo.ij. in l.noſtra & Doct. quos retuli ſupra & iſto caſu poteſt defendi communis opinio quam ibi damnaui.

Item ſecunda illatio quæ infertur ex intell.

Alex.

Alex. & Imolæ, ſcilicet quòd lex noſtra non procederet cũ forma deſignata non eſſet, hæc illatio uera eſt, in terminis l. noſtræ, ubi ſtipulator ante arbitrium interpoſitum deceſsit, ergo &c. ut d. l. multa, in prin. de cond. & demon. ff. at dũ ipſi ſentiant idem fore etiam ſi ſtipulator mortuus non eſſet uolentes, quòd ſi dixi ſi opus (cuius formam non deſignaueram,) arbitratu meo factum non fuerit pœnam præſtari, quòd iſto etiam caſu licet mortuus non fuerim adhuc tamen procedat d. l. ſi in lege, quaſi & hoc caſu tempus non uideatur poſitũ in arbitrio ſtipulatoris, errant & loquuntur contra id, quod dixi ſupra.

2. Adde quòd ex ſol. quam ſupra dedi, ad l. in illa ſtipulatione ſi calendis, patet ueram uel ſaltem concludentem non eſſe rationem Iaſon, ibidem, nume. 2. poſt Paul. & Raynerium quos ipſe refert, dicunt enim quòd ibi etiã poſt conditionem defectam, dies ideo ſpectatur quòd tam promiſsio quàm conditio pendebant ex facto promiſſoris, unde cũ in habentibus ſimbolum facilis ſit tranſitus, meritò quòd iudicatur de promiſsione, idem & de conditione, tamen dic ueram eſſe rationem illam, ſcilicet quòd ibi dies fuit adiecta non propter habendam facultatem conditionis implendæ quam ſtatim abſq; ulla dilatione poterat promiſſor implere, ſed propter dilationem habendã dies adiectus, fuit dilationem, in quam habẽdam, uel ad pœnam ſoluendam, uel ad cõditionem implendam, quam non ſtatim, ſed ſub dilatione implere noluit, ut ſupra dixi, ſed ratio aſsignatur per Iaſ. ab idem poſt Aretin. & Alberi. quos refert, ſcilicet quòd ibi in d. l. in illa, pecunia ſubrogatur loco ſtichi ſub cõditione promiſsi, & conſequenter uidetur pœna pecuniaria commiſſa, cum eadem qualitate quaſi ſtichus debebitur & ſic demum poſt diem præſtitutum, quæ ratio non placet, nam & in d. l. hoc iure, de uerb. pœna fuit ſubrogata, loco illius utilitatis, quæ forte obueniebat ſtipulatori per aduentum Titij, & tamẽ ibi dies nõ ſpectatũ, Ad idem l. cum tale, §. Mæuiæ, l. iiij. §. j. de condi. & demonſt.

Tertiam rationem aſsignat Iaſ. quam dicit eſſe ex mente ſcribentium, licet ipſe eam non teneat, ſcilicet quòd quando conditio pendet ex facto promiſſoris, tũc dies ſolũ uidetur adiectus ad differendam ſolutionem, ſiue rei promiſſę, ſiue pœnæ, quo fit ut ſiue res ipſa ſiue pœna præſtetur, ſemper pręſtetur cum ſua dilatione, quandoquidem dilatio exacta uidetur ad ſolutionẽ alterutrius, & iſta eſt ueriſsima, dũ tamen intelligatur quando implemẽtum conditionis pendebat ex facto promiſſoris, merè poteſtatiuo, ſecus ſi factum eſſet difficile, ut hic, ſecundum quod ſupra declaraui, Ripa tamen in d. l. illa, in princ. reprobat hanc ſolu. dicens, quòd ibi dies fuit appoſitus fauore ſtipulatoris. nam ea non appoſita promiſſor non teneretur ad pœnam uſque ad mortem, l. ita ſtipulatus, de uerb. quo fit (inquit) ut conditione impleta dies amplius non ſpectetur, ne dies fauore ſtipulatoris adiectus in ejus odium retorqueatũ, ſed in reſp. fateor diem fauore ſtipulatoris adiectam quo ad tẽpus quod eſt poſt diei illius pręteritionem, uſque ad mortem promiſſoris, at quoad tempus quod eſt inter ipſam ſtipulationem & aduentum dici dies ille fauore promiſſoris adiectus fuit ad differendam ſolutionem uel pœnę, uel ſtichi † & de omnibus his rationibus, uide ibid. in princ. qui poſt Paul. quem ipſe refert tradit regulam generalem ut poſt conditionem exiſtentem dies nunquam ſpectetur niſi conditionis implemẽtum contineat aliquid dandum uel faciendum ipſi ſtipulatori, quod uerisſimũ puto, eo caſu quo illud conditionis implementum pẽderet & ex facto ipſius promiſſoris & factum eſſet omnino poteſtatiuum, ſecus ſi ſub difficile, ut dixi ſupra. 12 Poſt cõd. defectũ an dies ſpectetur.

Adde quòd dictum Ripæ & Pauli, de quo ſupra proximè tenet etiam Ang. quem refert Iaſ. in d. l. in illa, col. j. in fin. poſt Paul. ibi in pr. unde infert Paul. ibi, quem ſequitur Ripa ibi, col. ij. poſt princ. quòd ſi dixi, ſi infra biennium Romam non iero, centum dabo, quòd ſi tantum biennij præterijt, ut infra reſiduum certũ ſit me Romam ire non poſſe, tunc ſtatim non ſpectato fine bienni, pœna committatur, per l. hoc iure, ſupra cod. facit, l. iiij. §. fi. l. cum tale, §. Mæuiæ, de conditio. & demonſtration. contrarium expreſsè tenent Alex. in d. l. in illa, nu. 8. & Iaſ. col. j. in fi. cum prin. ſeq. & allegat Iaſ. l. ueluti, §. fin. l. quidquid aſtringendæ. §. fina. de uerb. obliga. ad quæ iura reſp. Ripa, ubi ſupra quòd ibi conditio poterat impleri in ultimo etiam momento (erat enim conditio ſi capitolium non aſcendero) biennij nimirum ergo ſi ibi dicatur pœnam non committi niſi demũ peracto biennio, quia ll. illæ non cogitauerunt poſſe euenire caſum quo promiſſor impediretũ capitolium aſcendere, at in exemplo noſtro ſecus eſt, nam conſtat caſum euenire facile poſſe, quo ſim infra biennium, & tamen infra reliquum biennij Romam ire non poſsim, caue, nam inuenio quatuor ll. conc. ſcilicet l. in illa ſtipulatione ſi calendis, in prin. reſp. l. ſi eũ, §. j. ff. ſi quis cauti. l. ueluti. §. fi. l. quidquid. §. fi. de uerb. ob. ff. quæ omnes probant, quòd quando conditio negatiua erat poteſtatiua, id eſt, Con. 43.

pendens

pendens ex facto promiſſoris, tunc etiam poſt conditionem negatiuam exiſtentem dies qui ſupereſt ſpectandus eſt, nec dicatur quòd ſiue conditio ſit affirmatiua, tunc quàm primum efficitur impoſsibilis habetur impleta, ut l. fin. ff. de cond. inſt. l. ſi. quando dies legat. ced. ff. ſiue ſit negatiua, tunc quam primũ efficitur neceſſaria habetur impleta, ut l. hoc iure, ff. de uerb. l. cum tale. §. Mæuiæ. de condi. & demon. l. iiij. §. ſi. eod. l. uxori uſumfructũ uillæ, de uſufru. leg. nam utrunq; fateor, ſed & d. l. in illa ſtipulatione, conditionem impletam eſſe ante aduentum etiam diei euidenter probat, quod etiam probat d. l. ſi eum. §. j. dum ait non ante pœnam, peti poſſe, innuit enim pœnam, mero iure commiſſam per conditionem exiſtentiam peti non poſſe ante diem qui ad hæc ſupereſt, cuius natura eſt ſolutionis, ſeu executionem eius, quod iam debetur differre, ut §. omnis. inſtit. de uerb. l. fin. in ſi. quando dies uſuſf. leg. ced. ff. Idem probat d. l. ueluti ibi, non niſi præterito biennio rectè petam, eodem modo inducendo & d. l. quidquid. §. ſi. ibi non niſi biennio præterito rectè petam, eodem modo inducendo, fateor ergo omnes ll. clamare cõditionem eſſe impletam, ſiue ſit affirmatiua, quam primum efficitur impoſsibilis, ſiue negatiua, quàm primum efficitur neceſſaria, ſed tamen id non obſtat, quo minus ſolutio differrat propter diem, qui ſupereſt quo fit, ut omnes quatuor ll. præallegatæ utrunq; probare uideant, & conditionem impletam eſſe, & diem qui ſupereſt ſpectandum, quarum ll. ueram rationẽ, eam eſſe puto quam cedit, Iaſ. in l. in illa, col. j. in ſi. poſt Areti. ſcilicet quòd neceſsitas pœnæ ſoluendæ uideatur ſubrogata, loco facultatis, conditionis implendæ, & conſequenter quam dilationem habet, promiſſor ad conditionem implendam, eandem habere uidetur & ad pœnam ſoluendam, quia ſubrogatum debet ſapere naturam eius cuius loco ſubrogatur, eiuſq; qualitates aſſumere, argumen. eorum quę latè tradit Iaſ. in rub. ff. de uerb. ob. qua ratione fit, ut quam dilationem promiſſor ſibi reſeruauit ad conditionẽ implendam eandem ſibi lex indulgere uideatur, ad pœnam ſoluendam, uel eandem ipſe promiſſor ſibi ad pœnam, quoq; ſoluendam reſeruaſſe uideatur, quod obtinet quando implementum conditionis pendebat ex facto promiſſoris, ſicq; conditio erat poteſtatiua. Vnde infero, quòd immeritò hæc ratio reprehenditur per Ripam in l. in illa. ſtipulatione, col. ij. ad pr. ait enim (ſi dixi, ſi ſtichum calẽdis, nõ dedero diẽ dabo) tunc non cõiter tunc non uidetur abſonum, quòd pœna loco ſtichi ſubrogata uideatur, uoluit enim ſtipulator habere ſtichum, uel eius loco pœnam, at ſi dixi (ſi capitolium non aſcenderis infra menſem pœnam dari,) tũc abſonũ (inquit) uidetur pœnam dici ſubrogatã loco implementi conditionis, quod uidetur fateri poſſe, habita ratione ad perſonam tantum ſtipulatoris, ſed habita ratione (prout haberi ut puto debet) ad perſonam promiſſoris ceſſat hoc abſurdum, ipſe enim uoluit neceſsitatem pœnæ ſoluendæ ſubrogatam eſſe loco facultatis conditionis implendæ, quid enim ſi pœnam pecuniariam compenſare uoluit cum labore Romam forte eundi, uel capitolium aſcendendi, redeundo, ad principalem rationem, dico ꝙ ſi tẽpore ſtipulationis conditio erat poteſtatiua pendens ex facto ꝓmiſſoris, licet ex poſt facto ante diẽ fiat impoſsibilis (morte ſtichi qui erat in conditione, ut d. l. in illa, uel lapſu temporis, quod tantum temporis pręterijt, ut infra reſiduũ, certum ſit, me capitolium aſcendere non poſſe, d. l. ueluti, d. l. quidquid) tamen dies qui ſupereſt non eſt, cur non ſpectetur, nam ab initio dilationem habere uolui uel ad conditionem implendam infra terminum, uel ad pœnã ſoluendam poſt terminum, quòd ſi conditio pœnalis ſtipulationis caſualis erat, tunc conditione exiſtente, dies non ſpectatur, eo quòd tunc neceſsitas pœnę præſtandæ nõ poteſt uideri ſubrogata loco facultatis conditio. implẽdæ, quia conditionis implẽdæ (cum ipſa caſualis eſſet) facultatem promiſſor non habet ſed fortuna, ita intelligo d. l. hoc iure, cum conc.

13 Iuxta prædicta † quæro de intellectu l. & ideo hæſitatur. ff. de uerb. ob. cum l. Martius. ff. locati, Sol. ſecũdũ communẽ opinionem Bart. in d. l. & ideo & Iaſ. ibidem, colũ. iij. quòd non ſunt contra, ſed altera per alteram ſuppletur, nam in l. & ideo, dicitur quòd ſi parte operis effecta, ædificium caſu corruerit, tunc opus eſt de nouo fabricandum, ſed redintegratur dilatio, ſicq; periculũ dilationis non ad artificem, ſed ad dominum operis pertinet, de periculo, uero ipſius rei, ſeu operis uerbum nullum ibi ſed id deciditur in l. Martius, ut ad dominum operis ſimiliter pertineat, ſicq; d. l. & ideo, extenditur ut licet in periculo tãtum, ſeu in commoditate dilationis loquatur, procedat tamẽ etiam in periculo ipſius rei, d. l. Martius, extenditur, ut licet in periculo tantum ipſius rei loquatur, procedat etiam in incommoditate dilationis. Hanc communem ſolu. reprobat Iaſ. ibidem, quia dum ait communis ſol. quòd in l. Martius, expenſis domini ædificij, eſt reficiendum ædificium, certè id nec ibi apparet, nec in l. & ideo, nam in neutra illarum ll. fit ulla mentio expenſarum, & licèt Iaſ. impudenter

Intell. l. & ideo hæſitatur, & l. Martius.

loquatur

loquatur dicens, Bar. ſomniaſſe tamē eius improbatio debilis eſt, fateor enim ꝙ in neutra illarū ll. fit mentio expēſarū, tñ ēt ſi nō dicatur eſt neceſſario intelligendū ꝙ in l. Martius, expēſis dñi ædificiū eſſet reficiendū, nā ſi expēſis fabri reficeretur, tūc nō dñi, ſed fabri eſſet periculū qđ eſſet contra illam l. & ꝙ dñi periculū, eſſe debeat ultra l. Martius, probatur rōne, nā ædificiū cœptum cedit areæ. §. ex diuerſo, inſt. de rerum diuiſio, l. qui res. §. areā. ff. de ſol. & ſic fit ædificij, dominiū eius cuius & ſolū erat, & conſequenter ad eum, utpote dñm periculum pertinere debet, l. nec pignus. C. de pig. act. Iaſ. uero poſtquā cōem ſol. reprobauit dedit aliā, ſcilicet ꝙ l. Martius, loqtur in cōtractu tm̄ bonæ fidei nec procedāt in cōtractu ſtricti iuris, l. uero & ideo hæſitatur, loquatur ecōtra in cōtractu ſtricti iuris, nec procedit in cōtractu bonæ fidei, nā ſcđm eū in l. & ideo, artifex ſeu promiſſor tenebat̃ domū facere ſuis expenſis, quo fit ut cū ad opus teneretur, qđ eſt indiuiduū, l. ſi is q quadringēta. §. quædā. ad leg. Falci. declarāt Bar. & Iaſ. ubi ſupra, certè parte tm̄ o pis, aſſecta nullatenus liberat̃, quo fit ut eius ſit periculū & denuo facere teneatur expēſis ſuis, ſcilicet artificis nō expenſis dñi, licet ſibi red integret̃ dilatio, at in l. Martius, artifex nō expenſis ſuis, ſed dñi, accepta mercede ædificiū faciebat, nec artifex ad aliud tenebat̃ q̃ ad operā ſuā præſtandā, quo fit, ut ædificio dirupto ipſius nō ſit periculū, ſed dñi, & deficit hæc ſol. ab ſol. cōi, quia ſcđm cōem utrobiq; reficiebatur ædificiū expenſis dñi, at ſcđm Iaſ. in l. Martius tm̄ nō ī l. & ideo, tñ nouiſſimè dic referre ſit ſtipulatio interpoſita ex cauſa lucratiua, an ex cauſa oneroſa, nā primo caſu puto procedere tex. in l. & ideo hæſitat̃, eſt periculū caſus, licet quo ad incōmoditatē dilationis pertineat ad dñm, tñ quo ad impēſam ꝑtinebit ad artificē, ſeu promiſſorē, nā q promiſit opus facere parte operis facta, cōſtat nullatenus liberari, ut dixi quo fit ut nō aliter liberet̃ q̃ ſi ſemel integrū opus pfectū pſtiterit, qđ ſecus eſt in l. Martius, ꝓp rationē Bar. & Iaſ. nā ꝙ in l. Martius, opus reficiat̃ expēſis dñi, oēs cōc. at ſi ſtipulatio interpoſita eſſet ex cauſa oneroſa (puta domū faciēdā artifici cētū aureis, locaui q p ſolēnē ſtipulationē ꝓmiſit ſe cētū aureis acceptis illam pfectā reditarū, qđ hiſpanè dr̃ a deſtaxo oaſu, rieſgo, iā uero ꝓ habēda ueritate ꝑmitte ꝙ artifex in q. nr̃a ſuſcepit totū opus, certa mercede ꝓ cōuerſo ope cōſtituta ut ſic reſpectus habeat̃ ad totū opus nō ad operis ſingulorū dierū uel mēſiū, ita docet Bar. in l. opus qđ aduerſione, n. 3. ff. locati. idq; patet, nā ſi artifex cum dño cōueniſſet, ut certa mercede cōſtituta pro ſingulis diebus ſeu mēſibus, qbus ipſe operaret̃ ſibi daret̃, tūc ſine dubio ad nl aliud q̃ ad operas pręſtandas teneretur, pro quo facit, l. qui operas. ff. locati.

Secūdo ꝑmitte ꝙ ſi uniuerſum opus faciendū, certa mercede ſuſcepit, tūc ſi culpa eius nō arguat̃ de ꝑiculo culpa leui cōtingēte, regulariter tenet̃, nō de cōtingēte culpa leuiſsima, niſi ēt ꝑiculū i ſe ſuſceperit, quo caſu de ꝑiculo ēt leuiſsima culpa cōtingēte tenet̃, nō de eo qđ abſq; culpa cōtingit. hæc ꝓbant i l. opus qđ aduerſiōe. ff. locati. cū l. ſeq. tenēt ibi gl. & Bar.

Tertio ꝑmitte ꝙ d. l. Martius dū ait Flaci. id eſt dñi eſſe periculū ꝑt intelligi de triplici ꝑiculo, de ꝑiculo ſeu incōmoditate dilationis, qđ ſine dubio ad ipſum ꝑtinet, d. l. & ideo, & de periculo expēſarū de quo dubitamus, & de ꝑiculo o pis, id eſt ꝙ artifex ędificiū ſemel factū caſu diruptū iterū facere nō debeat, & ꝙ de periculo dilationis, nō ſit intelligendū patet quia, cū id ſit leuis ꝑiudicij, certe periculi appellatione dilationis incōmoditas cōtineri nō debet, arg. l. quoties, C. de præſcb. imp. offerrē. præterea patet ꝑ totū. C. & ff. de ꝑicu. & cōme. rei uēd. qđ periculū intelligit̃ regulariter de ꝑiculo ipſius rei; & in ſpecie nr̃a limit oporteret pater ꝑ d. l. opus qđ aduerſione, cū l. ſeq. ꝙ aūt de ꝑiculo ipſius rei hoc caſu intelligendū nō ſit, patet, nā poſt partē o pis factā eandēq; concuſſam artifex amplius illā partē facere nō teneretur, tūc eueniret ut reliqua parte operis facta liberaret̃, ſicq; eueniret abſurdū ut dñs totam mercedē præſtaret, partēq; tm̄ operis haberet quæ pars ſibi forte inutilis foret, cū opus ſit qd indiuiduū, ſaltē ſolutione, ut l. ſtipulationes nō diuidūtur, l. in executiōe, §. in ſecūda, de uerb. obl. l. ſi is qui, quadringēta. §. quædā, ad leg. Fal. ff. quod eſſet maximū abſurdū, arg. l. in executione, ſupra all. i §. pro pte, ſupeſt, ergo ut intelligēdū ſit de ꝑiculo expēſarū qđ ꝑtinet ad dominū, nā ſi artifex inſulā faciēdam ducētis aureis ſuſcepit, & facta īſulæ parte dimidia opus cōcurſum ſit terræ motu, & ſic abſq; ulla ēt leuiſsima artificis culpa, tūc nō eſt dicēdū artificē liberari reliqua operis parte facta, ut dixi, nō quoq; eſt dicēdū, ꝙ ab uniuerſa operis factione ꝑ factionē illius partis liberetur, nā tūc caſus ille ſibi lucro eſſet uel eē poſſet, qđ eſt cōtra l. ſi priuſq̃. ff. locati. ſupeſt ergo ut dicamus opus, adhuc itegrū faciēdū redintegrata mercede, qđ ultra iſtā rōnē ſatis ꝓbat̃ i d. l. & ideo hęſitat̃, nā cū ibi dicat̃ itegrū tps īdulgēdū eſt intelligē dū ad integrū opus faciendū, nā ſi reliqua tm̄ pars operis faciēda eſſet certe īfra reſidua tpis fieri deberet, ꝑterea ibi dr̃ (ad īſulā faciendā) ergo ad itegrā, nā ſimplex fundi uel domus

appellatio, ad uniuerſam referẽ domũ, l.ſiqs, cum totum.ff.de excep.rei iudi.l.ſi pluribus, de leg.ij.l.ſi plures, de leg.iij. quo fit ut in duobus ſubueniea[?]ẽ, fabro ſeu artifici, & in dilatione, & in mercede redintegrãdis. unñ patet ueram eſſe cõem ſolu. de qua p Bar. in d.l.ſi ita ſtipulatus eſſem abs te, col.fi.de uer.obl.& Iaſ.ibi.col.iij.

Infertur q l.& ideo, quæ loquitur in redintegranda dilatione tantum extendatur, ut procedat etiam in mercede redintegranda.

Inferẽ extẽſio ad l. Martius, q̃ loquiẽ in mercede tñ redintegrãda ſcd̃m meũ, & cõem intellectũ, ut procedat ẽt in dilatione redintegrãda, qđ & iuſtificaẽ ea rõne de qua ſupra meminimus, q̃a ædificiũ cœptũ cedit ſolo pertinetq; iure dominij ad dñm areæ non ad fabrũ ſeu artificẽ, vñ ſi ſine alterutrius culpa perijt dñi nõ artificis dãmnum eſſe debet ex regula, l.ſi pignus.C.de pig.act.l.quæ fortuitis, eod.tit. unde apparet ſubiectum eſſe intellectum, Iaſ. ubi ſupra.col.iij.poſt Cuma.ibi relatum.

CAP XCVI.

1 *DEportatus & ſimiles non poſſunt facere teſtamentum cum communi*
2 *Intell.auth.bona damnatorum.C.de bonis pro.*
Mortẽ naturalẽ an ſequitur tacita adẽptio bonorũ.
3 *Condemnatus damnatusq; ad metallum iure cõi, nõ teſtatur cum communi, contra nouiß.*
4 *Dãnatus ad mortẽ naturalem uel ciuilem hodie iure regio non perdit teſtamenti factionem.*
5 *Damnatus in carcerem perpetuum an teſtetur.*
6 *Bannitus an teſtetur.*
7 *Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis*
8 *Cadauer non punitur cum communi.*
9 *Furor etiam ſuperueniens liberat à pœna corporis afflictiua.*
10 *Cadauer interdum punitur.*
11 *Pœna corporalis interdum datur in ſenſato.*
12 *Furioſus ex ante geſto poteſt exhæredari.*
13 *Pœna corporea quare non deſcendat in hæredes*
14 *Pœna ſtatus finitur morte.*
15 *Homo mortuus non eſt homo.*
Pœna etiam pecuniaria non tranſit in hæredes in criminibus publicis.
16 *Hæredes poſſunt petere ut procedatur ad purgandã infamiã accuſati etiã in criminibus publicis.*
17 *Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes poſt ſñiam.*
Fideiuſſoria obligatio ſublata principali euaneſcit.
18 *Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes morientis infra tempus appellandi.*
19 *Pœna an poſt ſententiam quæ tranſit in rem iudicatam tranſeat ad hæredes.*
20 *Pœna in priuatis delictis an tranſeat ad heredes.*
21 *Pœna delicti an tranſeat in ſucceſſorem dignitatis.*
22 *Pœna delicti quæ imponitur ipſo iure ſemper tranſit ad hæredes.*
23 *Morte delinquentis liberatur fideiuſſor ipſius.*
24 *Pœna tranſit contra hæredes quando delictum opponitur excipiendo.*
Hæredes delinquentis an teneãtur rei perſecutione.
25 *Frequentia delicti auget pœnam eius delicti.*
Hæredes delinquentis tenentur poſt lit.cont. in priuatis delictis.
26 *Hæredes delinquentis etiam ante lit.cont. tenentur. quãdo per reũ ſtetit quo minus lis cõteſtaretur.*
Pœna trãſit ad hæredes delinquenentis, qui delictum iudicialiter faſſus fuit, licet lis cõteſtata nõ eſſet.
Hæredes delinquentis etiam ante litem conteſtatam tenentur, quando delinquens ex forma ſtatuti fuit contumax.
Pœna non tranſit ad hæredes etiam poſt lit.conteſt. nulliter factam.
Pœna non tranſit ad hæredes delinquentis poſt litem conteſtatam conſenſu partium ſopitam.
Hæredes delinquentis tenentur quatenus ad eos peruenit.
27 *Hæredes delinquentis tenentur ſi peruenit ad primum hæredem licet ad ipſos qui conueniuntur nil perueniſſet, & quid de iure canonoi. & quid in uſuris uel in contractu commißi.*
28 *Hæres in delictis priuatis criminaliter intentatis nõ tenetur quid in foro animae, & quid in ſucceſſore dignitatis ibid.*
29 *Collegij diui Iacobi conſtitutio declaratur.*
30 *Pœnarum cõmutatio fit, ne delicta ſint impunita.*
Pœna cõmutatur ex inhabilitate perſonæ plectendi.
31 *Furor ſuperueniens an excuſet a pœna.*
32 *Homicida an puniatur capitaliter ſi unum occidit cum alium uellet occidere.*

DEportatus & aqua & igni interdictus & in metallũ dãnatus nõ poſſunt facere teſtamentũ. 1
Deportatus & ſimiles nõ poſſunt facere teſtamentum cum cõi
iſta eſt uera & cõis opinio, quã tenẽt Doct p tex.ibi in l.eius. §.j.ff.de teſta.l.ij.in fi. C.q teſt. fac.poſ.ubi p Iaſ.& alios Bar.in l.ſi quæramus, ff.de teſt.Rolãdinus in trac.teſtamẽtorũ, rub.j. Dec.conſ.ccccxlij.in cauſa, nu.5.cõſ.cclxxviij. in cauſa uerrẽte, n.2.lib.iiij.Pari.cõſi.xlvj.primũ teſtamẽtũ, col.ij.lib.iij.Guliel.Bened.in c. Raynutius de teſt.i uerb. & uxorẽ noie, n.274. Alex.cõſ.xcv.reqſitus col.j.n.7.l.ſi qs filio exhæredato.§.irritũ, & §.eius, & utrobiq; cõiter p Docto.ff.de iniuſt.rup.l.quidã.ff.de pœnis. Ratio huiuſmodi perſonæ ſerui pœnæ eſſe uidenẽ, uel quaſi ſine ciuitare peregrini, uidẽtur, ut in d.l.quidã, & cõſequẽter teſtari nõ poſſunt, non magis quã ſerui qui teſtari nõ poſſunt, l.filiuſfamilias.ff.de teſta.uel non magis quã peregrini, qui ſimiliter teſtari nõ poſſunt, l.j.C.de heredibus

dibus inſt. Prętere a bona huiusmodi perſonarũ publicant, ut in d.l.eius.§.j.& cõſequẽter teſtari nõ poſſunt, qa p legem fieri nõ debet, ut q nulla bona habeat is faciat teſtamentũ, ut in l.lex Cornelia.ff.de uul. & pupil.ſubſt.qđ olim gñaliter ꝓcedebat, hodie uerò bona dãnatorũ licèt regulariter publicentur, ut olim fallit tñ qñ ſupſunt deſcẽdentes uel aſcẽdentes condẽnati, & transuerſorũ nõnulli q præferuntur fiſco, ut ĩ auth.bona dãnatorũ.C.de bonis proſcriptorũ, quę pſonæ nõ tã ut hæredes uniuerſales, q̃ ut ſucceſſores ſingulares admitti uidenť, arg.tex.in l.j.§.an bona.ff.de in.fiſc.& ibi ita not.Bar.vñ hodie bona dãnatorũ nõ publicanť niſi ſub p̃dicta diſtinctione, ut in d.auth. bona dãnatorũ, & ibi cõiter Doc.& in auth.ut nulli iudicũ, §.fi.ubi Doc.cõiter.Dec.cõſ.442. col.ij.Ant.cõſ.lxj.ſtrictè Cæpol.cõſ.crimi.xvij. uiſa Abb.cõſ.lxiij. uideĩ.part.j.

3 †Qđ tñ limita ut ꝓcedat in dãnatis ad metallũ, uel opus publicũ, uel deportatis, uel aqua & igni interdictis qbus oĩbus mors naturalis non irrogať, ſecus aũt ĩ illis qbus mors naturalis & ultimũ ſupplicium irrogať †nã pœnã aiæ amiſsionis ſeqtur publicatio bonorũ, ut reſoluit Cor.cõſ.cclxxviij. in cauſa uertẽte, col.j.lib.iiij.p.text.in l.qđ ad ſtatũ, & ĩ l.q ultimo ſupplicio de pœn.& ita ſentit Bar.ĩ d.l.eius.§.j.& ĩ l.j.ff.de bonis dã. & Pariſ.cõſ.xlvj.n.10.lib.iij.& hãc eſſe cõem ſniam, firmat Bar.in l.j.col.ij.ff.de bonis dã.& Are.in l.eius.§.j.n.3.ff.de teſta. Alij aũt diſtinguũt ut in criminibus capitalibus ĩ qbus poſt coudẽnationẽ ſequebať, tacita adẽptio bonorũ ꝓcedat d.auth.bona dam.ut ĩ terminis l.j.& l.fi.ff. de bonis dã.ſecus aũt ĩ reliqs criminib. & hæc diſtinctio uŕ etiam cõis ſcđm Bar.in d.l.j.ff.de bonis dam.& ſecundum Aretin.ubi ſupra.

Intell. authen. bona dãnatorum.C. de bono. pro.

Mortẽ naturale an ſequatur tacita bonorum ademptio.

Deniq; receptior op.mihi uŕ, ut indiſtinctè is q dãnatus eſt ad mortem, uel ad beſtias, uel metallũ, uel opus publicũ, uel deportatus eſt, uel aqua & igni interdictus nõ poſsit facere teſtamẽtũ ẽt hodie qđ admittũt oẽs quos ſupra retulimus, & quos infra referemus, uerum quo ad bonorũ publicationẽ eſt dĩa, utrũ quis ad mortẽ naturalẽ dãneť, ut tũc poſt ſniam ſequatur tacita adẽptio & publicatio bonorũ, nõ ſic in eo q ad metallũ uel opus publicũ dãnatus eſt, uel deportatus, uel aqua & igni interdictus, qua de re p Dec.Pari.& Alex.& Cor.ĩ cõſilijs ſupra alleg.p Alex.in n.2.vſq; ad n.11.in l.2.C. q teſt.fa.poſ.& ibi p Iaſ.col.j.& col.fi.& p Dec. n.27.& p Aret.in d.l.eius.§.j.n.3.ff.de teſt.plene p Guil.Bened.in c.Rayn.de teſt.in uerbo & uxorẽ noĩe, n.73.p Didac. de Couar.in rub.de teſtam.in iij.partic.nume.27.

5 Hinc apparet erraſſe Didacũ de Couar.ubi ſupra qui in terminis iuris cõis putabat dãnatũ ad metallũ, uel opus publicũ, uel ad beſtias uel aqua & igni interdictus, uel deportatus teſtamẽtũ facere potuiſſe, qđ oĩno falſum eſt, & cõtra Gl.in l.eius.§.j.in uerbo publicabunt.ff. de teſt.q̃ cõiter appro.eſt, ut ſupra retulimus,

Damnatus ad metallum iure cõi nõ teſtatur cũ cõi cõtra nouiſ.

4 †hodie uero iure regio dãnatus ad mortẽ, ſiue naturalẽ, ſiue ciuilẽ, nõ amittit teſta.factionẽ, niſi per ipſam ſniam omnia eius bona publicata fuerint, l.4.7 auri. licet olim etiã iure regio, aliud eſſet, l.15. titu.primo, part.vj.

Dãnatus ad mortẽ naturalẽ uel ciuilẽ hodie iure regio nõ perdit teſtamẽti factionẽ.

5 †Dãnatus uero in ꝑpetuũ carcerẽ an teſtari poſsit, & iure regio indubitãter põt ſcđm diſt. d.l.4. Iure uero cõi, dic ut p Didacũ de Couar. ubi ſupra Guil.in d.c.Rayn.in uerbo mortuo, j.n.129.Imol.n.23.& Barb.col.x.in c.qa ingredientibus, de teſt.Io.Bern.in pract.crimi.c.129. in fin.hi aũt oẽs ẽt iure regio iudices eſſe non poſſent, ut in l.ij.ti.xv.lib.ij.ord.ibi ni orioſi, el que fuere de mala fama, o ouiere hecho coſa por que uala menos, ut nos interpretamur.

Dãnatus in carcerẽ perpetuũ an teſtef. L.2 ti.15 lib.2. ord.

6 Similiter Bãnitus nr̃i tpis nõ põt facere teſtam.ita tenet Bar.ſub quadã diſtinctione, cũ quo trãſeũt Imol.& alij cõiter ĩ l.eius, §.j.ff.de teſt.Iaſ.poſt alios, ĩ l.j.C.de hær.inſt.col.fi.Bar. in diſputa.ſua incip.Lucanæ ciuitatis, Idẽ Bar. in trac.de banni.& op.Bar.cõis eſt ſcđm Alex. nu.4.ĩ d.l.j.ubi p Salic.Paul.& alios, & p Imol. in l.ex facto, §.ex facto.ff.ad Treb.uñ is lõge minus iudex eſſe poterit, nam qui ratione criminis ĩteſtabilis eſt, is ĩprobus eſſe dŕ.§.teſtes aũt inſt.de teſt.improbus aũt iudex eſſe nõ põt, ut in l.ij.tit.de los alcaldes, lib.ij.ordi.ergo, &c.

Bannitus an teſteť.

L.2. tit.de los alcaldes, lib.2. ordin.

Illud aũt cõtrouerſum eſt, an in qbus caſibus delinquẽtes & facinoroſi teſtanť eorũq; teſtamẽta p legẽ ſuſtinẽtur, tũc ipſorũ hæredes teneanť ut pœna q̃ illis irrogãda erat in ipſorum hæredes deſcẽdat, qđ uidebať arg.§.hæres quoque inſt.de obl.q̃ ex qua. cõtractu. l.ex maleficijs.§.hæres quoq;.ff.de act.& obl. Id tñ receptũ nõ ſemp eſt, ſed ſub cõditione de qua per Gl.& oẽs in l.uni.C.ex deli.defunctorũ; cuius legis omiſſa poſitione caſus cõtra illũ text.uŕ oppon.de tex.in l.ex iudiciorũ, ff.de accuſ.& l. crimẽ.ff.de pen.& l.de facto.ff.de publ.iud.& l. iij.eo.ti.& l.fi.cũ ſimi.C.ſi reus, uel accuſ.mort. fue.ubi ẽt lite cõteſtata cõtra defunctũ hæres eius nõ teneť.cuius cõtrariũ ibid.in d.l.un.dicitur, ergo &c. Pro ſolutione horũ contrariorũ & ſimiliũ cõſidero qđ aut loqmur in criminibus publicis, aut in priuatis. Primo caſu, ſ.in publicis de qbus p text. in l.j.ff.de publ. iud. & inſt.de publi.iud.p totũ, facio tria mẽbra, nã aut loqmur de pœna afflictiua animati corporis, aut de pœna priuatiua ſtatus, aut de pœna priuationis bonorum uel alia pecuniaria.

Pœna corporis afflictiua finitũ morte delinquentis.

7 Primo caſu ſit regula, quòd pœna afflictiua
corporis finitur morte delinquentis, ita intelli
gitur, l.iij.& l.defuncto. de publi.iudi. & l.cri-
men de pœnis, & l.fi.C.ſi reus uel accuſ. mort.
fue.Ratio huius eſt, quia illa eſt pœna ſenſus
mortuus autem nõ ſentit, ut eſt notum, † hinc

Cadauer non punitur cũ cõi

8 eſt, quòd ſi quis etiam poſt ſentẽtiam natura-
liter decederit, non deberet in eum executio
fieri, puta ſuſpendium, uel decapitatio, ut po-
nit Cin.in l.ij. C.qui teſtam.face.poſſunt. Bal.
in d.l.un.ij.col.in medio, & Angel. ibid. prima
col.poſt mediũ, & Alex.in d.l.ij. C.qui teſt. fac.
poſſ.poſt alios.per eum ibi relatos, quãuis Bal.
ibi dicat hoc relinqui arbitrio iudicis, & ideo
iudices maleficiorum peſſimè faciunt utentes
contraria conſuetudine, ut per Doctor. in di-
ctis locis, illud ergo quòd non ſentit nõ debet
puniri. Facit in ſimili & a fortiori, qđ elegan-

Furor etiã ueniens liberat a pœna corporis afflictiua.

9 ter dicit Bal. in l.furioſum. C.qui teſtam.face.
poſſ.quòd ſi aliquis tempore ſanæ mentis com
miſit homicidium uel aliud delictum propter
quod debet decapitari, deinde efficiatur fu-
rioſus, ꝙ durante furore non poterit puniri in
perſonam licet in bonis ſecus, & idẽ tenet Bal.
in l.humanitatis, xj.col.C.qui teſt. face.poſſ.&
in c.j.de eo qui inter.fratrem ſuum, in uſibus
feu. Idẽ Imol.in l.ex facto, pen.col.ff.de uulg. &
pupi.ſubſtitu.Idem Imol.in c.Raynutius, de te
ſtam. in materia exemplariæ ſubſtitutionis,
imo quod eſt plus ſi aliquis feciſſet delictum
tempore ſanæ mentis, & etiam eſſet condẽna-
tus, deinde effectus furioſus, nõ deberet in per
ſonam puniri, ſed eſſet princeps conſulendus,
ſecundum eum, allegat l.diuus, uerſicu.ſi ue-
ro. ff.de offi. præfe. quæ quaſi nihil facit, ſe-
quitur Alex.in d.l.furioſum, & iſta eſt commu
nis ſententia quamuis aliqui teneãt cõtrariũ,
ſi ergo uiuens effectus furioſus, non punitur de
delicto ante commiſſo etiam condemnatio-
ne præcedente, ante fauorem, ergo a fortiori il
le qui poſt delictum eſt naturaliter mortuus,
ut in noſtro caſu.

Cadauer interdum punitur.

10 In caſibus tñ illud quod nõ ſentit punitur,
nam uidemus quòd accuſatus criminaliter &
condemnatus ſi moriatur non tamen poteſt ſe
peliri niſi licentia impetrata a iudice qui con
demnauit.l.j.& ij.ff.de cad. punito. faciũt nota
ta in clem.j.de pœni.& remiſ. Itẽ ſi quis ſe oc-
cidat qualitercunq; ſiue impatientia doloris,
ſiue pp delictum à ſe cõmiſſum non debet in
eccleſia ſepeliri, tex.in c.placuit, & ibi Glo.no
tab.xxiij.q.v. Ratio forte huius caſus eſt, quia
pœna priuationis ſepulturę recipit corpus abſ-
que anima exiſtens, uiuus enim non ſepelitur
ſed mortuus, & ideò de natura huius pœnæ eſt
hoc, quòd poſt mortem infligatur, nõ ergo mi-
rum ſi poſt mortem poſsit imponi, & reperi,
quod iſtam rationem ponit Bald.in d.l.unic.ij.
colum.poſt medium, Itẽ alio caſu, illud quod
non ſentit punitur, ſcilicet in caſu.c.cũ ad mo-
naſterium, §.primo.de ſtatu. monacho. ubi ſi
monachus non redit in uita rationem ſuæ ad-
miniſtrationis bonorum eccleſiæ poſt mortẽ
etiam punitur, quia debet extra cœmiterium
in ſtercore ſepeliri, & illum text.allegat Imo-
la in d.l.defuncto.ff.de publi.iudi. Itẽ eſt alius
caſus ſingularis in l.ij.ff.de cada.punito.ubi eſt
text.quem Barto.ibi dicit nõ eſſe alibi, quod il
le qui propter delictum non poteſt morari in
ciuitate non poterit etiam poſt mortem ad ci
uitatem reduci ut ibi ſepeliatur & ſic punitur
etiam poſt mortem.

Alius caſus & ſingularis eſt ubi illud quod 11
non ſentit, uel quod ratione caret punitur, ſci-
licet in c.mulier. xv.q.j. ubi ſi canis uel aliud
aial quod ratione careat mulierem aſcendat,
utrunq; igni debet cõburi. facit tex.in c.reos.
xxiij.q.v. ubi ſimiliter dr̃ qđ qui coierit cũ iu
mento morte moriatur, ſed caue quia nihil di
citur, de iumento ſed de illo qui coierit cum
iumento, & ideo d c.mulier.allegatur tãquam
ſingulare ut dixit, ego tamẽ dico quod eſt tex.
ſimilis, originaliter in Leuitico, c.xx.ubi text.
dicit pecus quoque occidite, &c. rationem po
nit tex.in d.c.mulier, ſcilicet quia tali flagitio
contaminata indignanti refricant facti me-
moriam, &c.ac ſi dicat, quòd illud punitur ibi
propter immanitatem criminis.

Pœna corporalis in cerdũ datur in ſeſato.

Alium caſum reperio in fortioribus termi
nis quem ponit Bar. in l.nunquam. §.ſi uj.ff.de
uſucap.per illum tex.ubi tenet quòd ſi aliquis
commiſit peccatum mortale cum eſſet ſanæ
mentis, deinde efficiatur furioſus & moriatur
in furore, quòd dicitur diſcedere in mortali
peccato, & damnabitur apud Deum, & tamẽ
ſolemus dicere quòd mitius agitur cũ Deo,
quàm cũ hoĩe ut dicit Gl.in l.ſiquis eam. §.uo
to, ff.de pollici, & mitius cum lege, quàm cum
miniſtro legis, l.Celſus.ff.de arbitris facit, l.ſi
is qui animo.ff.de acquiren.poſſeſ.c.maiores,
ad fin.de batiſm.cũ ſimil. ſed in illo caſu con-
tingit forte propter dominicum præceptum,
quo cauetur, uigilate, &c.quia ne ſcit is diem
nec horam, unde non debuiſſet peccaſſe ante
furorem, & ſic eſt quod ſibi imputetur, & uide
quæ dixi, in d.§.diui.

Item reperio alium caſum, nam † ſi filius
ante furorem uerberauit patrem uel commi- 12
ſit caſum ingratitudinis propter quam de iure
poteſt exhæredari, deinde efficietur furioſus,
talis furor non purgat uitium ingratitudinis,
imo potuit exhæredari à patre, ita Barto-
lus

Furioſus ex ante geſto poteſt exhæredari.

lius, in l. ex facto, in princip. ff. de uul. & pupilla.
ſubſtitu. vij. col. probat hoc tex. ſingula. in l. fin.
§. ſed cum antiquitas. C. de cura. furio. de quo
ſingula. in apoſtil. ad Abb. in c. literis, de reſcri.
facit l. de creationibus, C. de epiſcop. audi. ibi
ergo filius punitur tempore furoris, & ſic eo
tempore quo non ſentit, poteſt tamen dicere,
quod ibi agitur de pœna, & non corporis pro
ut in caſu noſtro & ſic non obſtat. Prætetea in
exhæredatione quam facit pater de filio non
requiritur proceſſus, nec ſententia condemna
toria prout requiritur ratione delicti, ut cor-
poraliter puniatur, & ſic eſt ibi caſus ſpecialis.

13 Pœna corporea qua re non de ſcendat i hæredes.

†Cõcluditur ergo ex prædictis q pœnæ corpo
ris afflictiuæ regulariter finiuntur morte delin
quentis. Ex quo ſequitur quòd hæredes delin-
quentis non tenentur ad pœnam ad quam te
nebatur defunctus, cum illæ pœnæ ſint morte
delinquentis finitæ per ſupra dicta iura, & qa
pœnæ ſuos debent tenere auctores, l. ſancimus
C. de pœnis, & quia alius pro alio regulariter
non punitur, ut i regula iuris, & l. ſi quis in ſuo
§. legis. C. de inoffi. teſtam. & pro hoc quia non
eſt licitum libero homini dare ſe alicui in quæ
ſtionem, uel ad torturam ſecundum Bart. in l.
cum ſeruus. ff. de condi. ob cauſ. & in l. interdũ
§. qui finem. ff. de furtis, quamuis. Glo. ibi uelit
contrarium. nemo enim eſt dominus mem-
brorum ſuorum. l. liber homo, in prin. ff. ad le-
gem Aqnil. Item quia tortura eſt meri impe-
rij, l. defenſoris. C. de defenſ. ciuitat. & in auth.
de teſti. colla. vij. & notatur in l. imperium. ff.
de iuriſd. omni iudicum, ergo pacto priuatorũ
concedi non poſſunt. l. priuatorum. C. de iu-
riſdi. omni iudi. c. ſignificaſti, de foro compe-
ten. Si ergo expreſſe liber homo hoc facere nõ
poteſt, ergo à forciori, nec tacite, ſcilicet ſuc-
cedendo delinquenti, facit l. j. §. uſque adeo, ff.
de iniurijs, ubi nõ poteſt quis expreſſe permit-
tere alicui quòd eũ percuciat, vel corpus eius
cruciet, & ibi vide Bart. ergo à forciori, nec ta
citè, vt dixi, Nec obſtat quòd hæres adeundo
uidetur quaſi contrahere, & ſe obligare ad de
bita defuncti, inſt. de oblig. ex quaſi contractu.
§. hæres. ff. de actio. & obliga. l. ex maleficijs. §.
hęres. l. apud Iulianum. § finali. ff. quib. ex cauſ.
in poſſ. eatur, quia illud eſt uerum quo ad ea,
ad quæ ſe potuiſſet obligare expreſſe, ut ad illa
teneatur adeundo hereditatem per quam adi
tionem uidetur ſe obligare tacitè, ſed ad illa
ad quæ ſe expreſſe obligare non potuit, puta
ad pœnam delicti alieni, ut dixi, non uidetur
ſe obligare tacitè, ſcilicet adeundo, quia quod
expreſſe fieri nõ poteſt, nec tacitè, l. qui ad cer
tum, cum ſimil. ff. locati, facit l. libetos, & l. nec
ſi volẽs, & quod ibi Bal. C. de libe. cau. Ad præ
dicta optimè ſeruit Glo. ſingula. in cap. homo
xxiij. quæſt. v. quę uult iuncto tex. quòd per pa
ctum non poteſt quis fide iubere, vel ſe obli-
gare pro alio ad pœnam corporalem, quia nõ
eſt dominus membrorum, &c. & illam Glo. al
legat Bal. in l. obes, ad fi. C. de actio. & obligat.
licet non ad hoc propoſitum ergo à forciori in
noſtro caſu, non tenebuntur hæredes. Item fa
cit quod dicit notabiliter Bald. in l. j. ij. queſt,
C. ne filius pro patre, ubi quærit nunquid ua-
leat ſtatutum, quod pater teneatur pro debi-
to filij, & Glo. ordinaria dicit quòd ſic in rubr.
de decr. decur. libro. x. quod eſt uerum ſecun-
dum eum in pœna pecuniaria, quia ad hoc po
teſt ſe obligare per patrem, ergo per ſtatutum
ut notatur in l. nec ex pretorio. ff. de reg. iur. &
in l. non impoſsibile. ff. de pactis facit. l. fi. ad fi.
C. de fidei, ubi tex. eleganter dicit ſicut pacto
contrahentium hoc fieri conceditur quare nõ
ipſa legis poteſtate hoc fieri permittatur, ſe-
cus tamen eſt ſecundum eum, & hoc pondero
in pœna corporali, allegat nota. per Gloſ. in d.
c. cũ homo. xxiij. quæſt. j. uide Iaſo. in l. de qui-
bus. de ll. ſupra char. iij. col. j. ad fi. ubi reputat
illam Glo. ſing. Idem ergo dicendum & à for-
ciori in noſtro caſu eum de hoc nõ ſit lex, nec
ſtatutum ad id, quod notat Bal. in rubr. C. res
inter alios acta. prima col. ubi tenet quòd licet
ualeat ſtatutum, quòd conſortes teneantur
ſoluere pœnas pecuniarias bannitorũ per Glo.
in d. rub. de decre. decur. & illud ſtatutum ſit to
lerabile quãuis non laudabile, ut notatur in
authen. ut nulli iudic. §. qui uero. col. ix. pœnas
tamen corporales, ut infamias ſtatutum inno-
centibus imponere non poteſt per delictũ alie
num, quia eſt contra ius diuinum, cum nec cõ-
ſenſu fieri poſsit per notata per Glo. in d. §. cũ
homo, xxiij. quaſt. v. quod eſt diligenter notã-
dum, & de materia illius Glo. ponunt domini
Canoniſtæ in rub. extra de fideiuſſo. Concludi
tur ergo, quòd pœna corporis afflictiua extin
guitur morte delinquentis nedum quoad de-
linquentes, ſed etiam quo ad hæredes eius, &
hoc de primo membro.

Secundum membrum †eſt de pœna priuati- 14 Pœna ſtatus finit morte.
ua ſtatus, in quo breuiter dico id quòd in prę
cedenti, ſcilicet quòd mortuo delinquentę ex-
tinguitur illa priuatio, ita tenet Bald. uno uer-
bo, in d. l. uni. ij. col. post medium, ratio huius
eſt, quia mortuo ſubiecto non cadit priuatio
nec habitus. ar. ff. ad legem Aquil. l. huic ſcriptu
ræ, priuatio enim præſupoponit habitum. l. fi.
ff. ſi cert. peta. l. decẽ. de verb. oblig. l. manumiſ-
ſiones. ff. de iuſti. & iure, c. ad diſſoluen. cum ſi
mil. de deſponſa. impu. ſed in mortuo non eſt
habitus licet olim fuerit, qa mors omnia ſol-
uit

uir nedum tutelam, in authen. de nup. §. deinceps, col. iiij. inſt. quib. modis tute. fini. §. ſimili modo ergo eo mortuo extinguitur priuatio. Tertia ratio eſt, quia habitus, & paſsiones requirunt ſubiectum. l. qui libertinus. §. poſthumius. ff. de operis libert. ſed in mortuo non eſt ſubiectum, ergo nec habitus, & per conſequẽs nec paſsio, & ſic priuatio nõ poteſt habere locum. Quarta ratio poteſt eſſe, quia extincto ſubiecto extinguuntur accidentia ſubiecti. l. iij. §. ne tamen. ff. de vſufructu. inſtitu. de vſufru. §. primo ex quo infertꝗ mortuo monacho hęrede inſtituto, & ſic extincto ſubiecto, extinguit̃ tranſmiſsio hęreditatis non agnitæ, & ſic ad monaſterium non traſmittit hæreditatẽ non aditam, quæ tranſmiſsio eſt quoddam accidens, & ſic extincto ſubiecto extinguunt̃ accidẽtia ſubiecti, & ita per iſtam rationem inter alias dixit Bal. in l. j. C. quæ admi. ad bono. poſſ. xiij. coll. cum ſequen. ubi plenè: modo ſic priuatió ſtatus alicuius eſt quoddam accidens, ut patet, quia poteſt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem, ergo extincto ſubiecto, ideſt mortuo delinquente, extinguitur accidens ideſt priuatio.

Hõ mortuus, non eſt homo.

Quinto ratio poteſt eſſe, quia homo mortuus non eſt homo, eſſet enim oppoſitio in adiecto, nam ſi homo ergo non mortuus, & ſi mortuus nõ homo, l. ſi homo mortuus, de verbo. obliga. l. Seruo manumiſſo, ubi notãtur. ff. de cond. inde. l. falſus. C. de furtis, nam ſi procurator, ergo non eſt falſus, & ſi falſus, nõ procurator, quia qđ falſum eſt, nihil eſt. ff. de verb. ſigni. l. Paulus, ſicut denarius falſus, non eſt denarius. Gloſſ. ſingu. in l. ij. C. de hæreti. facit. l. ſi cum aurum. ff. de ſolutio. & l. eleganter. §. quæ reprobus. ff. de pigno. actio. Si ergo homo mortuus non eſt homo, ergo impoſsibilis eſt priuatio poſt mortem cum debeat eſſe priuatio ſtatus hominis, qui homo non eſt in rerum natura, ut dixi. Concluditur ergo, quòd pœna priuatiua ſtatus hominis extinguitur per mortem delinquentis, ne dum quo ad dilinquentẽ ut modo dixi, ſed etiam quo ad hæredes eiſdem rationibus, & rationibus quas dixi in mẽbro præcedenti.

15 Pœna & pecuniaria nõ trãſit in hæredes in crimi. publicis.

Tertium membrum eſt † de pœna adeptionis bonorum, vel alia pecuniaria an extinguatur per mortem delinquentis, & hic aduertẽdum, aut reus decedit ante ſententiã, aut poſt ſententiã appellatione pendente, aut poſt ſententiam appellatione non interpoſita, poterit tamen interponi, quia nõ erant lapſi. x. dies aut poſt ſententiam, & poſt lapſum decem dierum, & ſic poſt ſententiam tranſactam in rem iudicatam. Primo caſu regula eſt quòd pœna bonorum non tranſit contra hæredes, modo reus deceſſerit lite conteſtata, modo non, tex. eſt in l. ex iudiciorum. ff. de accuſa. in princip. & in hoc differt à priuatis delictis, ut infra ſubijciam, hæc tamen regula fallit in multis caſibus quos ponit ibi Glo. & Glo. inſti. de hæredi. ab inteſt. §. per contrarium, & Glo. inſt. de per. vt t pa. acti. §. non omnes, & Glo. in d. l. vni. in fi. Glo. magna, & Glo. in l. ex teſta. C. de teſta. manu. & Gloſſ. in l j. C. ſi reus, vel acca mortu fue. & aliquid per Glo. c. cauſam, quæ, el ſecundo extra qui filij ſunt legiti. † Alius caſus eſt in l. filio, §. ſententia, ff. de adimen. lega. quem adducit Bat. in d. l. ex iudiciorum, ad fin. & aduerte qa in d. §. ſentẽtia eſt caſus ſingularis ad aliud, quòd licet mortuo delinquente ſit extinctum crimen quo ad perſonam ipſius, tamen hæredes rei pro eorum intereſſe, & pro purganda infamia defuncti poſſunt petere quòd procedatur ad ſententiam, & declaretur defunctũ non commiſiſſe delictum, & iſte caſus eſt vnicus in iure, ſecundum Bal. in d. l. vni. tertia col. ante mediũ, & cõmendatur ꝑ ſingula. in addi. ad Bart. in d. l. ex iudiciorum in princ.

16 Hæredes poſſunt petere, ut cedat ad purgandã infamiam accuſati etiã in criminibus publicis.

Alius caſus eſt, in quo reo mortuo ante ſententiam tranſit pœna bonorum contra hæredes, ſcilicet quando reus mortem ſibi conſtituit poſt litem conteſtatam, vel poſtquam fuerit in crimine deprehenſus, tex. eſt in l. defunctus. C. ſi reus, vel accuſa. mort. fue. & in l. fi. §. j. ff. de bono. eorum, qui mortem ſibi conſci. Gloſ. in l. defuncto, in princip. ff. de publi. iudi. Ratio eſt, quia eo ipſo, quòd mortem ſibi cõſciuit videtur delictum confiteri. d. l. fi. de bonis eorum, non ergo mirum ſi tranſeat cõtra hæredes, regula ergo dictæ. l. ex iudiciorum, procedit in eo, qui naturaliter ante ſententiã mortuus eſt, non in eo, qui ſe ipſum occidit, quod not.

17 Pœna pecuniaria an trãſeat in hæredes poſt ſententiã.

Secundo caſu principali, ſcilicet quãdo deceſsit poſt ſententiam appellatione pendente, tunc habemus iura, quæ diſtinguunt, aut condẽnatio perſonæ includit bona per conſequentiam, aut ſunt duo iudicia æquè principalia, ideſt quia ſententia fuit lata de perſona, item de bonis expreſſe. Primo caſu non eſt neceſſe, quod hæres proſequatur appellationem, quia extincto principali per mortem defuncti extinguitur acceſſorium, ſcilicet quo ad bona. Secundo uero caſu ſunt æquè duo principalia & licet vnum tollatur, aliud remanet, argu. ff. de ſerui. urba. prædio. l. ſi domus, & l. j. §. penul. uerb. cum ſimili. eſt ergo neceſſe quod hæres appellationem proſequatur alias applicabuntur bona fiſco, iſtam diſtinctionem ponit tex. notabili in l. fi. C. ſi reus, vel accuſa. mortu. fue. & in

& in l.ſi is qui.C.ſi penden.appell.mors interve & Glo.in l.ex iudiciorũ.ff.de accuſa. paret ergo,quod abolito principali acceſſorium eſt ſopitum,& à iudicis cognitionealienum,ac ſubſtractum,vt dicunt.ll.ſupra alleg. Item conſidera pro alia ratione ꝙ tacita adeptio non eſt ſententia hominis,ſed legis,ſentẽtia enim hominis eſt unam tantũ,& ideo appellatione ab eo interpoſita ſi mors interim ſuperueniat abſorta eſt ſententia hominis,& per conſequens tacita ſententia legis.l.j.in fi.ff.ad Turpil.l.furti.§.j.ff.de his qui notan.infam. & not. in l.j. & fin.C.ſi à non compe.iudi.verba ſunt elegãtia. Bal.in l iij.poſt principi.C.ſi penden. appellat. mors interve. Et ex iſta ratione ego nouiſſime quo ad propoſitum infero rationem quare ſecunda ſtipulatio, puta ſtatim purgat moram pręcedentem commiſſam in obligatione primæ,iuxta l.parui refert,ff.de condi.furti.&. nota plenè in l.eum qui ita.§. ſi hominem, de verbo.obliga.& in l.quoties.ff.de nouatio,&in l.ſi aliquem,eodem titul.& in l.quindecim. §. ſi cum mihi ſtichum.ff.de ſolutio.Ratio enim illa eſt,quia cum per ſecundam ſtipulationem puram ſtatim tollatur obligatio prima d.l.parui.ergo nullo modo poteſt ſubſiſtere mora, q̃ erat ibi cohærens, & acceſſoria,& veniebat in quandam conſequentiam, ſicut dicimus in caſu dictę l.fi.ſi reus,vel accuſ.& in l.iij.ſi pen.appe.mors inter.vbi ſublata ſententia principali per mortem defuncti ſtatim tollatur ſentẽtia tacita quoad bona, quia ueniebat in conſequentiã, & acceſſoria enim naturam ſequi cõgruit principalis, ut in regula iuris fac. ſingul.

Fideiuſſoria oblig. ſublata principali euaneſcit.

Glo.in l.ſi hæres pecuniam.ff.ad Trebellia.quę dicit† quòd obliga.fideiuſſoria nunquam reperitur ſublata principali, & illa Glo ſemper allegatur ſecundum Bald in l.intelligere.C.de luitio.pigno.& eſt ſingula.ſecundum eum in l.j.§.ille autem nouiſſimus,in fi.C.de lati. liber. tollen.& eam allegat in l.j.C.de ſatiſda.prima col.in fin.& in l.& ſi is quẽ.C. de prædi. mino. Scias tamen quòd in criminalibus acceſſoriũ non dependet à principali, nec ſublato principali tollitur acceſſorium, ut notanter ponit Bald.in l.tranſigere.in fi.C. de tranſatio. argu. ff.de adulte.l.denunciaſſe.§.quæritur, & in l. athaletas.ff.de falſ.& ideò mortuo principali, & ſic extincta accuſatione ipſius,tamen acceſſorij poſſunt accuſari,& puniri ſecundũ Bald. facit l.j.C.ſi reus,vel accuſa.mor. fue. & ibi per Cin.quod uidetur contra diſtinctionẽ,de qua ſupra, ſed non obſtat ſi aduertas, nam ibi loquitur.de alio acceſſorio, quod alio reſpectu poteſt dici principale,nos autẽ loquimur, quo ad bona quæ dicuntur merè acceſſoria authẽ. ingreſsi.C.de ſacroſanct.eccleſi.l.ſi adoptauero.ff.de precario cogitabis, & hoc de ſecũdo caſu principali.

18 Pœna pecuniaria an trãſeat i hæredes morientis infra tps appellãdi.

Tertio caſu principali.† ſcilicet quando deceſsit in tempore quo poterat appellari, & ſic infra decem dies à tempore latæ ſententię habemus.Glo.in d.l.ex iudiciorum.ff.de accuſa. quæ dicit idem eſſe quod in caſu præcedenti, ſcilicet ut debeamus diſtinguere an adeptio bonorum ſit tacita, & veniat in conſequentiã principalis,& tunc non tranſit pœna ad hæredes,nec teneantur proſequi alias ſecus, & ſic vult in effectu idem eſſe quando mortuus decedit infra tempus datum ad appellandum, & quando decedit appellatione interpoſita, & pendente,& illam Gloſſ. tenet ibi Din. & dicit non eſſe alibi,& non eſt alibi ſecundum Barto. ibidem, illam Gloſſ. ſequitur Salice.In l.fi. C.ſi reus,vel accuſ.mor.fue.& Bald.in dict.l.iij.C.ſi reus,vel accuſa.mor.fue. contra tenet Bart. in d.l.ex iudiciorum poſt Iacob de Raue.dicit enim quòd ſi reus decedat infra tempus quod datum ad appellandum, & ipſe non appellat, verificatur prædicta.l. ex iudiciorum,quia decedit lite conteſtata, & condẽnatione ſecuta, ad hoc igitur,ut hæres hoc beneficium habeat debet appellare, & appellationem proſequi, ut d.l.iij.C.ſi penden.appella.ſecundum Bart. idẽ tenet Cin.in l.fi.C.ſi reus,vel accuſa. mort. fuerit. Idem contra illam Glo. tenet Angelus, in l.noſtra,in medio,quãuis dicat illam Gloſſ. non eſſe alibi,de quo per Bald.in l.curã.4. col. ubi dicit illam Glo.ſingul.non tamen uidetur ſe firmare cogitabis ſuper hoc.

19 Pœna an poſt ſententiam, quæ tranſit in rem iudicatã tranſeat ad hæredes.

Quarto caſu principali quando † reus deceſſit poſt ſententiam tranſatam in rem iudicatam,tunc pœna bonorum bene tranſit contra hæredes,tex.eſt in d.l.ex iudiciorũ.in prin. Ratio poteſt eſſe,quia ſecuta condemnatione iam incipit teneri ex quaſi contractu qui celebratur in ſententia,l.iij.§.idem ſcribit.ff.de peculio.nota in l.ij.Glo.magna.ff.de pręto.ſtipu. ſed actiones ex quaſi contractibus tranſeunt contra hæredes.C.de hęre.actio. per totum cũ ſimili ergo,&c.Iſtam rationem vult Bart.in l. defuncto.ff.de publi.iudi. & in extrauaganti. qui ſunt rebelles in verſ.rebellando.& Bald.in l.noſtra.iij.col.ad fi.& facit quia per ſententiã iura efficiũtur fortiora,& validiora iuxta plenè nota in l.prima.C.de iudi.ſed aduerte,quia hæc ratio mihi non poteſt placere,nam quemadmodum per ſententiam eodem modo, per litis conteſtationẽ,uidetur quis quaſi contrahere,ut dictis iuribus ergo iſta ratione,attenta poſt litem conteſtatam etiã non ſecuta ſententia deberet pœna tranſire contra hæredes,

cuius

cuius contrarium dicit, d. l. ex iudiciorū, quæ requirit ſententiam, ergo ratio falſa, cogitabis, & adde quòd dicta l. ex iudiciorum, procedit non ſolum quando eſt lata ſententia, vt ibi in tex. ſed etiam quādo aliquid interuenit quod æquipararetur ſententiæ, puta confeſsio ſolēnis in iudicio, nam tūc poſſunt bona applicari fiſco non obſtante morte rei, ſecūdum Specula. in titul. de accuſa. §. j. verſ. quid ſolutio. Idem tenet Bart. in l. j. ff. de pœna delic. ij. colū. Idem vult Bald. hic iij. col. in princ. niſi reus reuocat confeſsionem, & probet contrarium per ea, q̄ notatur, in l. creditores, §. iuſſus. ff. de appella. in Glo. Idem vult Angel. in d. l. vnica, vlti. colū. verſ. quid autē ſi reus non eſt conteſtatus, &c. Ego addo in ſimili Glo. ſingularē, & quod ibi plenè per Doctores in l. j. §. j. ff. ſi ex noxa. cau. aga. vbi videas. Imò quod eſt plus ſecundum Bald. ibid. in d. l. vni. iij. col. poſt principium, & ſine confeſsione ſi erat cōcluſum in cauſa, & liquido probato maleficio non impedieturſententia, quia cum eſſet de neceſsitate ferenda contra reum quodammodo trahitur retro, arg. ff. de mino. l. denique, §. j. & iſta perpetuo notabis pro duplici extenſione ad d. l. ex iudiciorum, in princ. dicas ergo, quod requiritur ſententia, vt ibi, adde, vel equipollens, vel aliud quod neceſſario inferat cōfiſcationem, & hæc quæſtio quo ad iſtum quartum caſum principalem. Alias duas extenſiones ad d. l. ex iudiciorum, ſi bene aduertas colligas per Bart. ibi verſ. quæro, pone quòd ſecundum ſtatuta, &c. Et hæc uidentur ſufficere quo ad crimina pu-
20 blica.

Pœna in priuatis delictis an tráſeat ad hæredes.

Secundus articulus principalis † de criminibus priuatis, in quo ſic procedo & dico q̄ aut lis non eſt conteſtata, nec aliquid ad hęredes peruenit, & tunc regulariter non tenentur, vt in d. l. vni. & in l. ſicuti pœna. ff. de regul. iuris. iiij. col. & l. pupillo. §. j. eod. titu. cum ſimili. Ratio eſt clara, nam ratione peruentionis nō, q̄a nihil peruenit, ratione delicti non, quia morte delinquentis extinguitur. C. ſi reus, vel acuſ. mor. fue. per totum, & quia pœnæ ſuos debēt tenere auctores. l. ſancimus, de pœnis facit illud, filius non portabit iniquitatem patris, &c. cum varijs ſimilibus, hæc regula procedit nedum in actionibus deſcendentibus ex delicto ſed ēt in deſcendentibus ex quaſi delicto, vt contra hæredes non dentur. tex. eſt in l. filiusf. in fi. cū l. ſeq. ff. de iudi. & Bart. in l. j. ij. col. antē mediū. ff. de priui. delic. Secūdo hæc regula procedit nedum in ſucceſſore hæreditatis, ſed ēt in ſucceſſore dignitatis, putà in plato, vt. C. non teneantur ex delicto prælati, vt probatur in l. licet. §. ſi ex cauſa. ff. de procura, facit l. meminerint, cum ſimili. C. vnde vi. ita Bar. in d. l. j. ij. col. in medio. Angel. ad fin. in d. l. vnica. Cin. in l. j. §. ſi procurator. ff. ſiquis ius dicen. non obtē pe. per Ioan. Andr. in c. j. vt lite non conteſta. † quod procedit, & eſt verum quando prelatus 21 tenebatur ex delicto ſuo nomine, non nomine dignitatis, vel prælaturæ, ſi autem prælatus tenebatur nomine dignitatis, tunc ſucceſſor tenebitur inſolidum, quia eſt eadem dignitas, ut probatur in c. cum dilectus, de ordi. cogni. & quod ibi notatur per Innoc. & ponunt Doctores in ſupradictis locis quod bene nota. Hac † regula limitatur, vt non procedat quādo pœ- 22 na imponitur ipſo iure, nam tunc bene datur contra hæredē etiam ſi nihil peruenit, ita probatur in l. Caius. ff. ad Sylla, & in ſimili, l. commiſſa, de publi. ratio, quia tunc non agitur ad pœnam imponendam, ſed ad pœnam à iure impoſitam exigendam merito tranſit contra hæredem, & hoc ponit Bart. in l. j. de priua. delict. ij. col. in princip. & Docto. in d. l. vni. & pro hoc eſt Glo. in l. ſi quis iniquum, §. quod autē, ff. qd̄ quiſque iur. & illa Glo. eſt ſingula. ad hoc ſecundum Bal. in rub. C. de priuil. do. pen. col. facit l. fi. in prin. ff. de bon. eorum, qui mor. ſibi conſciue, & hæc eſt communis ſententia tenementi.

Pœna delicti antrā ſeat in ſucceſſorē dignitatis.

Pœna delicti, quæ imponitur ipſo iure per trāſit ad hæredes.

23 Tertio vltra omnes pro extenſione addo, † quòd nedum morte rei extinguitur crimen quo ad delinquentem, & hæredes omnes, ſed etiā fideiuſsio pro maleficio extinguitur morte fideiuſſoris, ita quod talis fideiuſsio nō trāſit contra hæredem, iſta eſt Glo. ſingul. & perpetuo notanda ſecundum Angel. ibi inſtitu. de fideiuſſo. §. fideiuſſor videbatur in contra. quia ille fideiuſſor tenetur ratione ſui contractus, quia ſe obligauit, ſed regula eſt quod fideiuſſor contractus, non tamen ipſe obligatur, ſed etiam hæredem reliquit obligatum, dicto. §. ſi deiuſſor, ergo &c. ſed ſolutio poteſt eſſe quod licet teneatur ex contractu, tenetur tamen ratione delicti per alium commiſsi, vnde quemadmodum hæres delinquens non tenetur mortuo delinquente, eodem modo, nec hæres fideiuſſoris mortuo fideiuſſore cogita.

Morte delinquētis liberatur fideiuſſor ipſius.

Secunda † principalis limitatio eſt, ſcilicet quando pro pœna delicti cauſatur exceptio, hoc eſt quando delictum opponitur in modū exceptionis, nam tunc pœna bene tranſit contra hæredes hoc etiam tenet Glo. quæ ad hoc allegatur in d. l. iij. §. quod autem. ff. quod q̄ſq; iur & illam Gloſſ. ita intelligit. Angelus in d. l. vnica. ij. col. in medio, & omnes in d. §. quod autem. Ratio huius caſus eſt, quia non poteſt imputari ei, qui ſolum habet exceptionem quare non fecerit litem conteſtari, cum non ſit in po-

Pœna tráſit contra heredes q̄n delictū opponitur p̄ modum exceptionis.

in poteſtate eius quando actor agat l.purè.§.fi.ff.de doli exceptio.& iſtam rationem ponit: Bald. in lectura antiqua,ind.§.quod autem,& moderni ibidem. Facit optimum ſimile;nam quando actor per ſubterfugia, & moram rei non potuit litem conteſtari, & interim mortuus eſt, tamen ex quo non extitit per eum perinde habetur ac ſi lis eſſet conteſtata, tex. eſt ſingu.in l.ſi eum.§.qui iniuriarum,ff.ſi quis cau.de quo infra ſubijciam:poteſt etiam dari alia ratio ad prædictam limitationem,ſcilicet quia exceptiones facilius tranſeunt ad hæredes,quàm ius agēdi ſecundum Bar. & Doct. in d.l.iij.§.ſi filius, ff.quod quiſque iur. hinc eſt quod ius excipiendi tranſit ad ſingularem ſucceſſorem.l.etiam ſi in rem.ff. de iureiuran. ſecus in iure agendi,quod tene menti.

Hæredes, delinquētis an teneantur rei perſecutione.

24 Tertia limitatio eſt † quando agitur actione deſcendente ex delicto non tamen ad uindictam,ſed ad rem, & ſic eſt actio perſecutoria,ut eſt uidere in conditione furtiua; nam illa benedatur contra hæredes etiam ſi nihil ad eos peruenerit.l.ſi pro furt.§.fi.ff.de cond.furti.& l.in condi.eod.tit.& l.ſi duo.§. Idē Iulianus,ff.de iure.iur.& inſti.de oblig.ex delict, §.fi.Ratio huius eſt,quia conditio furtiua nō eſt merè pœnalis imo eſt rei perſecutoria reſpectu agentis,& ideo nimirum ſi legat hæredem rei.Iſtam rationem ponit Angel.ij. col.in medio.in d.l.uni.C.ex deli.defuncta.

Frequentia delinquēdi auget pœnā.

Secunda ratio eſt, ſcilicet propter furtorū frequentiam,iſtam ponit Bar.in l.j.ff.de priua. delict.prima col.uult dicere ꝙ quia furta ſępe cōmittuntur, ideo nimirum ſi degeneret iſta actio,ut ſcilicet detur contra hæredes,quamuis ad eos nihil perueniat,pro iſta ratione allego tex.uulgatum,in l.aut facta,§.fi.ff.de pœnis,ubi eſt tex.quod iuſta eſt cauſa aggrauādi pœnam pro aliquo delicto, qn̄ illud delictum nimium frequentatur,& ad iſtam rationem allego Gloſ.in c.admonere ad fi.xxxiij. quæſt.ij. quæ dicit ꝙ quamuis magis peccet interficiēs matrem quàm qui uxorem, tn̄ magis punitur interficiens uxorem quàm matrem, ut in illo tex.ratio eſt ſcd̄m Gl.quia hoīes ꝓniores ſunt ad interficiendū uxores q̄ matres,ergo magis debent puniri per ſupradictā rōnem,& uide ꝑ Abb.in c.at ſi clerici,de iudicijs in prin.ij.col.

Hæredes deliquentia tenent poſt lit.cōte. in priuatis delictis.

25 Quarta principalis limitatio eſt † qn̄ lis eſt conteſtata cōtra defunctū, nā tunc bene trāſit cōtra hæredes,ut in d.l.vni.& in l.pupillū.& l.ſicuti,de reg.iur.& l.oēs,& l.ſciēdū.ff.de actio.& obli.& l.j.ff.de priua.delictis, ratio pōt eſſe de qua ſupra dixi.ſ.qa ꝑ litis cont.quaſi cōtrahit l.iij.§.idē ſcribit.ff.de pecul.not.in l.ij.Gl.magna.ff.de ꝓto.ſtipu.Itē quia ꝑ conteſtationē iura efficiunt̄ firmiora,iuxta plene nota in l.cum ſimili.C.de iudi.& ꝑ hoc dico qđ facultas iurādi cōtra delinquentē ſ'n ꝑ ęſtimationē,& ualorē iuxta l.ſi qn̄.C.unde ui.& c.fi.extra qđ metus cauſa,& c.i primis,uerſ.ij.ij.q.j.trāſit cōtra hæredes delinquētis, uel dānū dātis qn̄ lis fuit cōteſtata cōtra delinquentē, ꝑ iſtā Gl.alias ſecus,ita reperio uoluiſſe Bar. in l.in actio.pen.& ulti.col.ff.de ī litē iurā.& alij ibi ſequunt̄, licet Ioā.Faber.in d.l.ſi quādo,loquat̄ ſub dubio forte An aūt illa facultas iurādi det̄ hæredi actiuè,uide ꝑ Iaſ.elegāter ī d.l.ſi qn̄,antep.col.poſt mediū cū ſeq.& hoc bene notabis. Modo † iſtā limitationē,extēdo,ut ꝓcedat nedū qn̄ lis cōteſtata eſt,ut dixi,ſed etiā qñ ſtetit ꝑ reū quo minus lis cōteſtaretur,ut qa reus uadit ꝑ ſubterfugia,& dilationes.nā tunc habet̄ ꝓ conteſtata,& operat̄ illos effectus quos operatur litis conteſtatio, & ſic facit actiones ex delictis trāſire cōtra hęredes,ſicut litis cōteſtatio,tex. eſt ſing.q hoc ꝓbat in l.ſi eū.§.qui iniuriarū.ff. ſi quis cautio in fi. & ille tex.non eſt alibi ſcd̄m Bal.ibi.6. notabili,& ſcd̄m Rom.vlti.notabili, & ſcd̄m Bal. in c.qm̄ contra falſam.x.col.de ꝓba.Idē tenet Fulgo.& Alex.in d.§.qui iniuriarum,& Bal.in l.more.C.de rei uendi. & ille §. qui iniuriarū,ad hoc non eſt alibi,ſcd̄m Bald. in l.nec bona.ij.lectura.C.de p̄ſcri.longi. tēporis,& eundē allegat in auth.ita.C. ne filij ꝓ patre, ulti.colū. in medio,& eſt ſingularis, ſcd̄m Alex.in l ſi inſulā.ff.de verb.obli.ij.char.j.col.i fi.& iſta eſt cōis ſnīa quāuis aliqui teneant cōtrariū,ut ibi ꝑ Paul.poſt.Iaſ. unde pro cōi conclusione faciunt multa,q̄ ibi omnino uideas ꝑ Iaſo.ij.& iij.col. quæ ſunt ualde quotidiana.

Hæredes delinquētis etiam ante lit. conte. tenentur qn̄ per reum ſtetit quo minus lis cōteſtaret̄

Extendo † p̄dictam limitationē,ut ꝓcedat nedum ſi lis eſt conteſtata, ſed etiā ſi non eſt conteſtata ſi tn̄ in iudicio fuit confeſſus crimē quaſi cōfeſſio uim habeat litis cōteſtationis, & etiā ſentētiæ,ita tenet Specul.in tit.de accu. §.j.verſ.qd ſi latro,qđ tn̄ intellige uerū in cōfeſſione uera ſecus in confeſſione ficta per text.in l.eius q delatorē,in princ.ff.de iure fiſ.præter q̄ in caſu ſingulariter.ſ.i l.ij.in prin.ff.de bo.eorū, qui mortē ſibi cōſci.vbi defenſio hæredi fictè cōfeſſio nō ꝑmittit̄,qđ eſt uerū ſcd̄m Ang. in d.l.uni.ante finē, & eſt magna limitatio ad dictam l.eius qui delatorem.

Pœna trāſit ad hæredes delinquētis qui delictum iudicialiter faſſus fuit licet lis cōteſtata nō eſſet.

Tertio extēdo p̄dictā limitationē † ut procedat qn̄ qs cōdēnatur, ut cōtumax ex forma ſtatutorū ēt nulla facta cōteſtatione,nā tūc bene trāſit pœna cōtra hæredē,ſcd̄m Bart.quem in d.l.vni.allegat. Angel. noluit allegare eū in l.ex iudiciorū,de accuſationibus.Idē tenet Ange.in d.l.vni.quāuis Bal.aliter uelit, & iſta extenſio iudicio meo procedit à fortiori, nam

Hæredes delinquētis etiam ante litē cont.tenētur quādo deliquēs ex forma ſtatuti fuit cōtumax.

ſi hoc habet locum in publiciscriminibus, vbi difficilius pœna tranſit contra hæredes, vt d.l. ex iudiciorum, ergo à forciori in priuatis, vbi facilius tranſit, tranſit enim lite ſolummodò conteſtata, ut d.l.uni.cum concor. ubi autem requiritur ſententia dicta l.ex iudiciorum, & pro iſta extenſione facit, quia ideo in d.l.ex iudiciorum, fit mentio de litis conteſtatione, ſcilicet quia regulariter aliter non poteſt fieri cõdemnatio, ſed ſi poneremus caſum, in quo nõ requireret conteſtatio, ut in caſu, de quo agimus, tunc ſufficeret ſententia, ut vult ibi Bart. & pro hoc ego allego, quia quando in l.exprimitur unus caſus ratione frequentioris vſus, vel quia ille caſus ſolet frequentius contingere, non per hoc excluditur alius caſus, de quo in lege nõ fit mentio, ſi ideò fuit omiſſus, quia expreſſus ſolebat frequentius cõtingere, ut eſt Glo.in l.j.C.de his qui ad eccleſi.confuſi, & in l.j.C.de raptu.virgi.& in auth.inið.C.de actio. & obli.& in cle.j.in uerſ. præſidentes, de reſcr. ſed ſic eſt in ꝓpoſito noſtro, ut patet ergo, &c.

Pœna nõ tranſit ad hęredes ẽt poſt lite. cont.nulliter factã

Modo† iſtam limitationem ſic extenſam ſublimito, ut procedat q̃n litis conteſtatio, quę præceſsit erat ualida de iure, ſi autem eſſet inualida, tunc non operaretur traſmiſsionẽ contra hæredes, quia omnes effectus quos operatᵉ litis conteſtatio procedunt quando litis conteſtatio nalet, pro hoc bonus tex.in auth.offeratur, in fin.C. de litis conteſta. & quod notat Glo.in l.ſi pater. C.ne de ſtatu defunto, & ibi Bald.& idem vult Bal.in d.l.vni. poſt medinm & confitmabis per multa quæ dixit ſingu. Bal. in l.ſi accuſa.

Pœna nõ tranſit ad hæredes d linquẽtis poſt lit. cont.conſenſu partiũ ſopitã

Secundò† dictam limitationem ſublimito, nt procedat niſi de conſenſu partium fuerit litis conteſtatio ſopita, tunc enim extinguntur omnes effectus inducti per litis conteſtationẽ & per conſequens actio non tranſiuit contra hæredes, ita probat tex.cum Glo.in l.cum mota C.de tranſa.& ibi in ſpecie hoc notat Bart. dicens per hoc. Limitare omnes ll.dicentes p litis conteſtationẽ actiones ex delictis trãſire cõtra hæredes, & ad hoc ille tex.eſt ſingularis ſecundũ Angel.in l.j.ff.de priua.delict.& ꝓhoc ego nouiter pondero unã Gl. in l.poſtq̃ liti.Gl. magna in fi.C.de pactis, & addo ſimilẽ, nã licet hæreditas non adita poſsit tranſmitti in caſibus, de quibus in l.ueutre, cũ ſimnl, de acquir. hære.tñ eſt uerũ niſi ſit repudiata, tunc.n.ceſſat traſmiſsio.l.j.circa mediũ.C.de his quæ ante aper.ta.cum ſimilibus, & pro hoc facit qđ vult Glo.& Bart.in l.j.C. de præſcrip.longi tẽpo. ꝙ uitiũ litigioſi inductum ꝑ litis conteſtationẽ extinguitur q̃n inſtantia perit per renũtiationem partium, idem vult Glo.in c.ſignificauerunt, de teſtibus.Glo.vltima quam ad hoc ibi not.Panor.Addo quod not.Iaſo.in l.ij.C. de eden.pen.col. poſt principiũ.& hoc ſit quo ad iſtam quartam limitationem.

26 Hæredes delinquẽtis tenenᵉ quatenus ad eos peruenit.

Quinta limitatio pricipalis eſt, ſcilicet† ut actiones ex delictis dentur contra hæredes q̃n ad hæredes aliquid ex delicto peruenit, ut d.l. vnica, iuribus ſupra allegatis, rationem ponit ibid.tex.ſcilicet ne alieno ſcelere ditentur, turpia enim lucra ab hęredibus extorquenda ſũt.l.in hæredem, cum ſimil.ff.de calu.modo iſtam limitationem extendo, ut procedat nedum q̃n directe ex delicto peruenit, ſed etiam ſi occaſione delicti uerbi gratia delinquens iẽ furtiuam compſumpſit, & rem propriam conſeruauit quam alias eſſet conſumpturus, per hoc enim dicitur ad hæredem perueniſſe pinguior hęreditas, & per conſequens ipſa res ſuſcepta perueniſſe uidetur, & ſic occaſione delicti, & ideo debet teneri, ita eleganter probat tex.in l.ſcripta.ff. quod metus cauſa, & tenet Nico.de Matta.in d.l.vni.& idẽ uult.ibid. Bal. ij.col.poſt prin.licet nemo ſic applicet.

27 Hæredes delinquẽtis tenenᵉ ſi ꝑuenit ad primũ hæredem licet ad ipſos qui cõueniũtur, nĩſ perueniſſet.

Secundo extendo † & hic aduerte, ut hoc procedat nedum ſi ad omnes peruenit hæredes, ſed etiam ſi ad primum tñ peruenit, nam per hoc poterũt alij hęredes cõueniri ad quos nihil omnino peruenit, quia iam cœpit eſſe hęreditarium ex quo ad primũ peruenit, & hoc ſufficit, iſte eſt caſus ſingularis in l. uideamus. ff.quod met.cauſa, qui non eſt alibi ſecundũ Bart.ibi, & eſt ſingula.& non alibi, ſecundum Angel.inſtit. de perpet.& tempora. actio.§.nõ oẽs.ij.col.in medio. & nõ eſt alibi ſcđm Ang. de Petuſio.ibi.in d.l.nni.in fi.& reperio, ꝙ Gl. ordinaria hoc tennit ꝑ illã l.i l.ſicuti.ff.de reg. iur.quarta cau.& nide quæ ꝑ hoc dicit Bar.in d.l.uideamus, & in l.q duos.ff.de rebus dubijs, & in l.cũ antiquioribus.C.de iure deli.huic extẽſioni ego addo ſimile qđ dicimus de mero, & mixto ĩperio qđ q̃n incipit delegari efficiẽ delegabile qđ de ſui natura erat indelegabile iuxta plene notata in l.j.ff. de offi.eius cui mãda.eſt iuris.Itẽ in ſimili optimè facit tex. in l. pater filiũ, §.qndecim.de leg.iij. & qđ notaẽ in l.uolũtas.C.de fideicõ. circa qđ poſsẽ me extẽdere, hæc tñ limitatio principalis fallit in caſu l.ij.§.fi.ff.ui bonorum.rap.item in caſu l.j.§.fin. ff de ui.& ni.armata.

Pœna trãſit de iure canon. ad hęredes linquẽtis ẽante liã cont. quo ad reſtitutionem.

Sexta limitatio principalis eſt† quòd indiſtincte de iure canonico hæredes teneantur ad ſatisſaciendũ pro delicto defuncti, dato quod lis cum eo non fuerit conteſtata, nec aliquid ad hæredes peruenisſet, & hanc opinionẽ tenet Bartol.in l. j. nnmer.6. ff. de priuatis delictis. Hanc concluſionem indiſtincte tenet Gloſſa in cap.

in cap.fin.de ſepultu.in Gloſ.fin.& in cap.in literis,de raptoribus,in Glo.hæredes,in fine.xij.q.ij.& eſt caſus in d.c.ſi epiſcopū.xvj.q.vj. ibi, ab hærede eius quæ iniuſtè ab illo ablata ſunt, ſine excuſatione reddantur,& ibi Glo.ſin.affirmat dictam opinionem. Idem tenet Gloſſ.in ſumma.xxiiij.q.ij.& in c.eccleſia.§. item peccato,in Gl.cunquiſita.j.q.iiij.& ibi Archidia. hoc tenet Fredericus de Senis,in conſi.xxj.Antonius de Butrio,in c. quod clericis, de foro competenti.Iaſon in l.ſi eum,in §. qui iniuriarum.num.5.ff.ſi quis cantionibus. Rodericus Suares in allega.xxvj.in ſecundo dubio.pro qua opinione facit tex.in dicto §.item peccato el.iiij.j.q.iiij.vbi dicit text.quod neminem excuſat ignorantia criminis,maximè quando ex eo vtilitas defertur ignoranti.Bald.in l.vni. C.ex delictis defunctorum Antonius in c.ſi diligenti de præſcripti.

Hæc communis limitatio ſatis æqua eſt, & præterea à recta ratione nihilo aliena, nam qua ratione hęredes ꝓ portionibus hęreditarijs tenentur ex contractibus,& quaſi contractibus defunctorum, etiam ſi ad eos illinc nihil perueniſſet.l.j. C.ſi cert.petatur. &.l.1.&.l. pro hæreditarijs C.de hæred.actionibus.l.j.§. ſi hæres percepto fundo,ff.ad Trebellianum.l. ii.§.ex his.ff.de verborum obligationibus,eadem quoq; ratione videbatur, vt idem foret cum damnum dederunt cuiquam,licet ex tali damni datione ipſe defunctus percepiſſet, aut lucri feciſſet nihil,arg.tex.in l.i.§.cauſa.ff. de ædili.edicto.

Hæredes tenent̃ ad reſtitutionē uſurarum etiā ante lit. cont.

Septima limitatio principalis eſt ut hęredes teneantur.ſ.quo ad reſtitutionē uſurarum nedū de iure canonico,ſed etiā de iure ciuili, & in ſolidū licet lis non fuerit conteſtata, nec aliquid ad hæredes peruenerit, ita tenet Bart. in l.i.ff.de priua.delict.circa finē.Idem Bal. in d. l.vni.ulti.col.in prin.quod hoc addo Glo.in c. tuanos.extra de uſuris.Idē tenet Angel.in d.l. vni.ad fin.ratio iſta eſt,q̃a uſuræ petuntur tanquā indebitum.l.ſi nō ſortem,i prin.ff.de cōd. inde.de uſu.c.Michael, ſed conditio indebiti datur contra hæredes, quia eſt actio perſonalis,ut eſt notum ergo &c. & iſtam rationē uoluit aſsignare Angel.d.l.vni.ad fin.& idem ponit Bartol.in l.i.circa fi.de priua.delict.& uide ibi notata in apoſtil.

Pœna delicti in cōtractu cōmiſsi ſemper trāſit ad hæredes.

Septima limitatio colligitur ſic † ut ꝑdicta procedant in delictis commiſsis extra contractum tunc regulariter non dantur contra hæredes,ſi aūt in contractu ſit cōmiſſus dolus,vel delictum,tunc ſi ille dolus purgatur per actionem ex eo contractu bene datur actio contra hæredes,ita intelligitur tex.in l.ſi hominem.§. datur ff.de poſi.& in l.ex contractibus, & l. ex depoſiti. ff.de actio.& obliga.& l. ex ea parte, §.ſi.ff.de verbo.obliga.etiam ſi lis non ſit conteſtata, nec aliquid peruenit niſi illa actio ſit ſubrogata in locum actionis non tranſitoriæ, l.ſi eum §.qui iniuriarum. ff. ſi quis caut. ſi ergo purgatur per aliam actionem, quàm deſcendentem ex eo contractu, tunc non tenebuntur hæredes,ita intelligatur tex.inſt.de perpe.& tem.actio.§.aliquando,& l.iii.§.pen. ff.ſi menſor falſ.mo.dixe.& l.illud.§.pen.& fin. ff.de trib.iſta colliguntur recte intuenti ex uerbis.Bar.in l.i.ff.de priua.delict.prima.ii.col.& clarius ex diſtinctione Angeli,in d.l.vnic.licet aliter illa iura ibi ītelligat Gl.ut uidebis in ea. 28

Hæres in delictis priuatis criminaliter in tētatis non tenetur.

Octaua limitatio poteſt eſſe quā colligo ex uerbis.Bal.in d.l.uni.ult.col.uerſ.de uno quæro quē uideas, prædicta oīa procedunt q̄n de delictis priuatis agitur ciuiliter,ſi autem agatur criminaliter tunc dic idem iuris eſſe in eis q̄d in publicis,hoc uoluit Gl.ſingul.quam neſcio alibi in dict.l.ex iudiciorum,ad ſi.ff de accuſa. quā ꝑpetuo not.Et ex hoc potes colligere ſublimitationē ad limitationē quartā,de qua ſupra ſ.ut lite cōteſtata tranſeat actio ex delictis priuatis contra hæredes,ut ibidē,illud eſt uerum q̄n ægitur ciuiliter ſecus ſi criminaliter, nam tunc non tranſit lite conteſtata niſi fuerit ſecuta ſententia quemadmodum in delictis priuatis,per dictam Glo.quod perpetuo not.

Pœna ante lit. cōt. quādo trāſeat cōtra hæredes deliquentis de iure canon.uel iure poli.

Prædicta † procedunt de iure ciuili, de iure aūt canonis quid iuris uide in c. parochiano, de ſepulturis,& in c.In literis, de rapto. quid autem in foro pœnitentiæ Docto.non tangūt, ſolutionē colligo ex notatis per Gloſ.ſingula. cum his quæ ibi dixi in c. fraternitas ſua. xii. q.ii.ſupra dicta ſunt uera q̄n quæritur an actiones dentur contra hæredes delinquentes, & ſic paſsiuè,an autem dentur hæredibus, & ſic actiuè,eſſet longum diſcutere,& ideò pro nūc omitto,& prædicta dixiſſe ſufficiant. Vide tñ in materia Glo.in l.pupillum.§.i.ff.de reg. iur. octaua cauſa & in l.ſicuti.eo.tit.quarta cauſa, & in l.hoc iure.§.ſi.eod.titu.pen.cau. item pōt applicari quæſt.Bal.in l.ſi.C.de teſtib.ii.col.i ſi.

Item quæro an exceptio expoliationis detur contra hęredem ſpoliatoris,de iure ciuili, uel canonico lite conteſtata, vel nōn, & quid in ſucceſſore indignitate,de his uide Abba.in c.ii.de ordine,cogni.ult.col.

Pœna q̄n trāſeat cōtra ſucceſſorem dignitatis.

Viſſum eſt quando pœna tranſeat migretq́; de perſona delinquentis in perſonam ſucceſſorum,modo autem his finitimum eſt videre, quando pœna migret per modum commutationis de vna perſona in eandem mer perſonam,quale eſt cū delinquens erat incapax il-

lius pœnæ ſubeundę, quę pro illo delicto a lege impoſita erat,& tunc quæritur an alia pœna plectendus ſit loco illius,quam illo in caſu lex ſtatuerat, quæ res ſæpe agitata fuit in collegio diui Iacobi Cebedei Salmanticenſis,cuius inſignia nos olim geſsimus, & circa eius

Colligedi Iacobi cõſtitutio declarat elegãs quæſt.

29 conſtitutiones ſæpe id actitatum fuit. Et pro euidentia ſciendum eſt,quòd † in quadam conſtitutione noſtri collegij habentur hæc. verba qui autem horis ſtatutis cũ alijs in menſa non cõuenerit præſenti prãdio, aut cena priuetur, Solet ergo eſſe quæſtio inter nos, ponamus ꝙ aliquis collegialium eſt priuatus à mẽſa,& ſic à prandio,vel cœna, propterea quia deliquit, vel ex alia cauſa,deinde venit ſumpto prãdio, & ſic non conuenit horis conſuetis, an ſit puniendus aliqua pœna,vel ſufficiat prima,ſcilicet quia priuatus erat, & videtur ꝙ ſufficiat prima,per ea quæ ſtatim ſubijciam,ſed ego teneo contrarium,& puto veriſsimum de iure, vnde ponitur talis concluſio,quòd ſi collegialis aliqua de cauſa à menſa priuatus aduenerit ſumpto prandio, alia ſit pœna plectendus, nec prima ſufficiat.

Pœnarũ cõmutatio fit ne delicta ſit impunita

Contra iſtam concluſionẽ ſtringunt ſequẽtia,primo vulgatũ eſt † ꝙ priuatio præſuppouit habitũ l.ſi.ff.ſi cert.peta.l.decẽ,de verb.oblig.l. manumiſsiones,de iuſt. & iur.cũ ſimil. modo ſi verba conſtitutionis dicãt præſenti prãdio priuet̃,&c. ſed ille qui priuatus eſt à menſa non habet prandiũ cum eo ſit priuatus,ergo priuari non poteſt,quia priuatio,&c. Et ſic videtur, ꝙ prima pœna ſufficiat ↄtentis verbis conſtitutionis,& confirmatur, quia non aliter à verbis; &c.l.non aliter,de leg.iij.l.proſpexit.ff.qui & à quibus cum concordan.

Secundo illa conſtitutio eſt pœnalis, vt ex eius verbis patet.& ſic odioſa, ergo reſtringenda.l.cũ quidã,de libe.& poſt hu.c.odia, de reg. iur.lib.vj.ſi ſic ergo debet intelligi,& interpretari,vt ledat minus q̃ põt.l.ſi præſes,& l.interpretatione,ff.de pœnis,& ſic ꝙ ſufficiat prima pœna,nec debeat imponi ſecunda, & ſic contra concluſionem.

Tertio ſic in conſtitutione noſtra cauetur de priuatione prandij, nec ſit mentio de alia pœna,ergo alia non debet ſuper addi, quia cõtenti eſſe debemus pœnis legibus cõprehẽſis.l. ſi ita ſtipulatio facta fuerit,de ver.obl.cũ ſimi.

Quarta regula eſt ꝙ non debet quis duplici pœna puniri.l.ſenatus.ff.de accuſ.c.at ſi clerici,§.ſi.cum ibi notatis de iudi.quia non debet bis de eiuſdem hominis admiſſo quæri.l. penul.ff.nautæ caupo.ſtabu.c.quid ergo. xxiij. quæſt.v.ergo in propoſito vnica tantum pœna debet imponi,nec alia debet adiungi.

Quinto conſtitutio imponit priuationem prãdij,& ſic pœna in ſpecie,modo ſic qñ pœna imponitur in ſpecie nõ habet locũ duplicatio pœnę,quia ſpecies non põt duplicari.l.Lurius, §.impuberẽ,de leg.ij.ergo pro ſecũdo delicto, ſ.quia nõ venit hora conſueta nõ debet puniri & ſic cõtra concluſionẽ,& facit Gl.& quod ibi notatur in l.vulgaris,in prin.ff.de furtis.

Sexto vbicunq; agitur de pœna alicui imponenda debet liquidiſsimè conſtare de voluntate legis,vel teſtatoris, text.eſt ſingula.in l.in teſtamento,la primera, de condi.& demõ.ſed conſtitutio dicit p̃ſenti prandio priuet̃,&c.nec aliquid ſtatuit de alia pœna,ergo nõ conſtat liquidiſsimè,& per conſequens non debet alia pœna imponi,

Pro cõcluſione adduco ſequentia.Primò põdero tex.in l.ij.C.vt infra cert.tp̃s crimi.quæſt. termi.vbi eſt tex.ꝙ ſi perſona cui debet irrogari infamia eſt ita vilis ꝙ dãnum famę nõ ſit ei iniuria,tunc debet pati pœnã exilij, colligitur ibi ergo talis doctrina ꝙ qñ perſona quæ debet puniri eſt incapax pœnę à lege ſtatutæ,uel ſibi non põt imponi, tunc debet illa pœna in aliã cõmutari.modo ad propoſitũ,qui eſt priuatus prãdio propter aliquã cauſam iã amplius illo priuari nõ põt,& ſic eſt incapax illius pœnę in ſpecie,ergo debet fieri cõmutatio in aliã pœnam.ſ.ꝙ puniatur in æſtimatione prandij,& ille eſt tex.expreſſus pro illa cõcluſione,nã ibi ille qui erat priuandus fama,iam erat priuatus, quia erat infamis,& tñ punitur alia pœna, ſic in caſu noſtro,ille qui erat priuandus prandio iã erat priuatus ex alia cauſa, ergo debet alia pœna puniri,& per illũ tex.notat ibi Bal.ꝙ vbi non põt imponi pœna ſtatuta à iure eo ꝙ delinquens nõ eſt capax illius pœnę,ꝙ iudex debet in aliã pœnam cõmutare, & ex hoc infert duo in ſpecie,ut ibi p eum,& vide Bar.in l.hos accuſare.§.oĩbus,vel quæſt.ff.de accuſa.vbi dicit hoc eſſe perpetuò menti tenendum.

Pœna cõmutatur ex inhabilitate pernæ plectẽdi.

Secundò facit tex.in d.l.hos accuſare.§. oĩbus,ibi,ſed durior,vbi eſt caſus mirabilis ſecundũ Bar.ꝙ qñ pœna quæ imponitur à lege non cadit in ſeruũ delinquentẽ, tũc officio iudicis alterabitur,& cõmutabit̃ pœna,ergo ſic in noſtro caſu, & ibi etiam eſt text. expreſſus pro iſta concluſione.

Tertio pro hoc allego tex.in l.ſi quis iniuria ff.de iniur.vbi tex.dicit ꝙ ſi quis iniuriã atrocẽ fecerit,qui contemnere iniuriarũ iudiciũ ob infamiam ſuã,& egeſtatem põt,& ſic eſt incapax pœnæ, quia eſt iam priuatus illa pœna legali, ꝙ prętor debet acriter exequi hanc rem coercere etiam acriter iniuriam facientem, & ſic punit̃ alia pęna, ergo ſic in ꝓpoſito nr̃o.

Quartò pro hoc & à fortiori facit uulgata deciſio Bal.& aliorum in authen. ſed nouo iure, C.de ſeru.fugiti. ubi tenent quòd ſi alicui debet manus amputari propter aliquod delictum,& ille non habet manum quòd tunc punitur in alio membro, ergo in propoſito debet collegialis priuari prandio, tamen ſi illud non habet quia iam eſt priuatus, debet puniri alia pœna ſimili ideſt æſtimatione prandij, imò à fortiori,nā ſi una pœna corporalis commutatur in alia,quod eſt grauius ergo à fortiori una pœna pecuniaria in aliam quod eſt minus,ut in noſtro caſu.

Quinto & etiā à fortiori pro hoc adduco uulgatam regulam quæ habet quòd qui non habet in bonis luit i corpore,l.ſi quis id quod. §.j. ff.de iur. omn.iud.l.ſi.ff.de in in ius uocan.l. quicunq;.ff.de ſer.fugi.cum ſimi.& plenè in l.j. §.fin.ff.de pœn.ſi ergo ille cui certa pœna pecuniaria imponitur,debet corporaliter puniri,ſi eſt incapax primę forte propter egeſtatem, & ſic fit commutatio & transgreſsio de pecuniaria ad corporalē,ergo à fortiori in noſtro caſu,ſi eſt incapax pœnæ pecuniariæ debet puniri alia pecuniaria pœna,cum grauior ſit quælibet pœna corporalis quacunq; pœna pecuniaria,l.cum ſeruorum, in fin.ff.de pœn. & hoc neceſſariò à fortiori concluditur.

Sexto pro iſta parte pondero text.in clem.j. de deci.circa fi.ubi tex.in effectu dicit quòd religioſi qui decimas eccleſiæ debitas ſibi appropriant uel applicant, ſuſpēdūtur ab adminiſtrationibus & beneficijs ſuis, ponamus tamen ꝙ non habent huiuſmodi adminiſtrat.ſeu beneficia qualiter punientur, dicit text. & hoc eſt quod pondero quòd eo caſu ipſi ſententiā excommunicationis incurrunt, ibi ergo eſt text. quòd quando aliquis eſt incapax pœnæ à lege ſtatutæ,debet illa pœna in aliam cōmutari ut uoluntati & diſpoſitioni legis ſatisfiat: ſed ſic eſt in caſu noſtro,quòd priuatus prandio eſt incapax illius pœnæ, ergo debet alia puniri, &c.

Septimo pondero text.in clem.ij. de uita & hone.cleri.§.ij.reſpon.nam dicitur quòd clerici utentes ueſtibus prohibitis, de quibus ibi, ſuſpenduntur eo ipſo à perceptione fructuum beneficiorum,per ſex menſes, ponamus tamē quòd nō ſunt beneficiati, & ſic ſunt incapaces illius pœnæ, tunc dicit tex. quòd redduntur inhabiles ad dicta beneficia obtinēda per idem tempus ſex menſium,& ſic incapacitas pœnæ operatur ut fiat cōmutatio in aliam pœnam, ſed ſic eſt in propoſito noſtro, ut ſupra dictum eſt,ergo &c.& hoc optimè ſtringit.

Octauò ſic probo, certum eſt,quòd uidetur argumen.ualere de lege ad teſtatorem & econtra,in auth.de nupt.§.diſponat, col.iiij.cum ſi milib.modo ſic ſi teſtator iubet aliquid fieri, quod fieri non poteſt propter aliquā cauſam debet fieri conuerſio & cōmutatio in aliud, ut uoluntati defuncti ſatisfiat eo modo quo poteſt,& ne eius diſpoſitio ſit fruſtratoria, l.legatum.ff.de uſufru.lega.l.legatam.ff.de adim.re. ad ciui.peri.l.clem.quia cōtingit,de religio domi.ergo idē debet eſſe in diſpoſitione legis, ſed ſic eſt quòd lex ſeu cōſtitutio noſtra iubet nō uenientem puniri prandio illius diei, illud autem fieri non poteſt,quia iam priuatus eſt,ergo debet fieri commutatio pœnæ, ut ſatisfiat, conſtitutioni noſtræ, & ne ſit fruſtratoria, & hoc argumen. dedi ex uerbis, Baldi in l.quid ergo.§.pœna grauior, ad fina.de his qui nota. infam.

Nonò optimè facit,l.in teſtamento, la prima in fine.ff.de conditiom. & demonſtrati. ad quam pone caſum.

Decimò ſic probo,ſuppoſito delicto neceſſario debet ſequi pœna ex legis diſpoſitione,l. cum qui nocentem, in princip.ff. de iniur.l. ita uulneratus, ff. ad leg. Aquil. quia delicta non debent remanere impunita ut ibi, ſed ſic eſt,quòd collegialis non ueniens hora conſueta deliquit,ut eſt notū, ergo debet puniri, ſed in prandio non poteſt puniri, quia iam eſt priuatus,ergo debet fieri commutatio in aliā pœnam ne alias remaneat delictum impunitum.

Vndecimo certum eſt quòd creſcente delicto uel contumacia creſcere debet & pœna, l.relegati.ff.de pœnis cum ſimi l.bonus tex.in c. qui frequenter, in fin. ut lit. non conteſta.ubi text.dicit quòd iudex à principio unica pœna debet eſſe contentus ad alteram nihilominus proceſſurus ſi hoc meruerit proteruitas contumacis, &c. facit tex.elegans in l.iij. in fin.C.de epiſcop.audi.ibi dum dicit, nec in eos liberalitatis auguſtæ referatur humanitas,qui impunitatem ueteris admiſsi non emendationi potius,quàm conſuetudini deputarunt,&c.Item facit quòd diuturnitas in peccato non minuit peccatum ſed auget, leg. ſi diutino. ff. de pœnis,facit c.non ſatis, cum ſequen.de ſimo.& c. cū tanto,de cōſue.& in c. cū haberet de eo qui duxit in matri,& in c.non debet,in ſi.de cōſangui.& affi.modo ſic pro primo delicto fuit punitus cum ergo ſecundo deliquit creuit contumacia ſeu delictum, ſi ergo pro illo nō eſſet puniendus creſcente delicto non creſceret pœna quod eſt contra omnia prædicta, ergo debet alia puniri & hoc neceſſariò ſtringit.

Duodecimo hoc probo, pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum,l.quicunque de ſer.fugi.l.agraria.ff.de termi.mo.uaria

enim

enim delicta uarijs pœnis punienda ſunt, c.nõ afficiamus,xxiiij.q.j. ſed collegialis pluries deliquit,& pro primo delicto fuit à menſa priuatus,ergo pro ſequenti,quia nõ uenit hora conſueta debet alia pœna puniri, quia plura delicta ut modo dixi,&c.

Tertiodecimo facit qđ dicit Paul. de Caſt. in l. decuriones,C.ex quib.cauſ. infa. irro. ubi poſt Glo.& Bal. dicit quòd poteſt eſſe crimen & tamen ſit impunibile,nã ſic tale crimen pro quo ueniret imponenda pœna fuſtium decurio illud committit diceretur cõmittere crimen & in pœnam fuſtium incideret mero iure,& tamen illa non poterit ſibi imponi ut ibi notatur,nnum tamen eſt, & hoc põdero quòd poſſet pœna commutari ſic fit commutatio in ſimili in l.legatum.ff.de uſufru.lega.ſic in propoſito cum pœna prandij collegiali iam priuato non poſsit imponi debet cõmutari in aliã ne delictum ſit impunitum.

Quartodecimo,ubicunque non poteſt colligi uel aſsignari niſi unica ratio illa habetur pro expreſſa,ut eſt Gl.ſingula.in l.quãuis. C.de fideicom.& ibi Docto. & per Bal. in l.maximũ uitium.C.de lib.pręte.etiã ſi eſſet materia correctoria ut per Doct.in auth.quas actiones, de ſacroſan.eccle.modo ſic quãdo lex uel ſtatutũ imponit pœnam collegiali uon uenienti non poteſt colligi niſi unica ratio, ſcilicet ne delictum remaneat impunitum,ut eſt notum, ergo illa ratio habetur pro expreſſa, ſi ſic, ergo debet alia pœna pnniri cum non ſit capax primæ expreſſæ in conſtitutione, & hoc ne delictum ſit impunitum.

Quintodecimo,inducta ad pœnam non debent immunitatem concedere,l.ſine hæreditaria.ff.de nego.geſt.cum ſimil.ſi ergo non habet prandium,& ideo non debet puniri, conſequitur immunitatem à ſuo delicto,& ſic conſtitutio inducta ad pœnam concederer immunitatem contra dictam regulam quod non eſt ferendum, &c.

Sextodecimo hoc ſuadetur intentio conſtitutionis noſtræ eſt non ueniẽtem punire ut patet,ſed ſi ueniens finito prandio nõ puniretur, propterea quia iã alias erat priuatus eſſet contra conſtitutiones, ergo debet puniri,cap.marchio.j.q.j.c.ſedulo.xxxviij.diſtinct.cap.intelligentia, de uerbo. ſigni.l.non dubium. ff.de legib.cum ſimi.

Decimoſeptimo hoc probo,certũ eſt quòd quando plures actiones naſcuntnr ex diuerſis delictis,nunquam alia aliam conſumit etiam perceptione,imò omnibus debet puniri in effectu, l.nunquam plura.ff.de priua.delict.inſt. ſi quadr.pau.fe.dica. §.fi.cum ibi plenè notatis & notatur plenè in l.idem ait, in fi.ff.nautæ cau.ſtabn.& in l.nunquam actiones.ff.de regu.iur.x.char.modo ad propoſitũ collegialis commiſit plura delicta ex quibus naſcuntur plures actiones,licet ergo ſit punitus pro primo delicto priuatione prandij,tamen debet nihilominus puniri pro pœna quod non nenit hora conſueta,& ſic pro ſecũdo delicto, quia iſtæ actiones pœnales de diuerſa re concurrentes nunq̃ alia aliam conſumit etiam perceptione ut dictis iuribus,& hoc caret reſponſo, ſi autem eſſent plures actiones pœnales de eadem re concurrentes,ideſt de eodem delicto,tunc quãuis alia aliam non conſumet, concurſu conſumit tamen perceptione,ut notat̃ in dictis locis,& hoc ſufficit pro iſta concluſione.

Decimooctauo hoc probatur per id quod notat Glo. & Bar. in l.uulgaris, in pr.ff.de fur. & Glo.& Docto.in l.mariti.§.ſex menſium, de adulte.& in l.ſi diutino, de pœnis ubi concludunt in quæſtione qua quæritur, an pro pluribus delictis ſufficiat unica pœna, quòd aut pœna eſt reiterabilis & tunc plures pœnæ debent imponi,aut nõ eſt reiterabilis ut in pœna adulterij,pro quo imponitur pœna mortis, & tunc unica tantum pœna debet imponi: modo ad propoſitum in caſu noſtro ſunt plura delicta, item pœna eſt reitęrabilis,quia prandium taxatur ſex marapetinis,& cœna quatuor. Cum ergo ſint plura delicta & pœna reiterabilis,ergo pro quolibet debet puniri & hoc etiam caret reſponſo.

Decimonono hoc probatur,quia ſi non puniretur ueniens ſumpto prandio, propterea q alias eſſet iam priuatus, conſtitutio noſtra eſſet quodammodo eluſoria, quia ſcienſſe non poſſe priuari,nunquam ueniret horis conſuetis,ut experientia nos docet, ergo ne hoc ſequatur debet non ueniens puniri, & hoc probatur etiam à fortiori, quia etiam in materia correctoria ubi nõ habet locum extenſio,etiã ex maioritate rationis,iuxta notata in authẽ. quas actiones, de ſacroſan.eccle. nihilominus habet locum extenſio quando alias conſtitutio uel lex eſſet eluſoria,ut probatur ex Glo.in clem.j.in uer.ſepellitur, in fine de ſepultu.& bona Glo.in c.quamquam,Glo.ulti.de uſur.lib.vj. & hoc ponit Ioan.de Ana.in rub.de apoſta. & Moder.in d.auth.quas actiones, ſi ergo habet locum in materia correctoria ergo à fortiori in caſu noſtro ubi nõ tractamus de correctione alicuius legis uel ſtatuti ſed ſolum de pœna imponenda, pręſertim quia hic non agitur de extenſione legis uel conſtitutionis noſtrę, ſed ſolum de interpretatione uel declaratione.

Vigeſimo ſic non debet dari uia uel occaſio delin-

delinquendi uel malignandi, l.iij.§.j.ff.de iurariur.ff.de tranſacti.l.cum hij. §.ſi cum his.C.unde ui.l.meminerint,C.de indi.nidui.tollen. l.ij. in fin.& quia hominum malicijs non eſt indulgendum,l.in fundo.ff.de rei uendi. Si ergo priuatus ſciret ſe uon poſſe iterum priuari nõ ueniens horis conſuetis non cõueniret cum alijs, ut quotidie uidemus,& ſic daretur ſibi occaſio delinquendi & non parendi conſtitutioni quod eſſet cõtra prædicta,ergo &c. & per hoc puto iſtam concluſionem uerißimã de iure.

Vltimò pro iſta parte pondero text.in eadẽ conſtitutione in alia parte ubi dicitur, prandio autem finito uiciſsim arguant, &c.omnibus præſentibus uec quiſpiam eorum etiã ab huiuſmodi menſa priuatorum à conſtitutione deſcedat,&c.pondera ergo quòd ibi imponitur unus collegialibus ut præſens tẽpore concluſionis,& tamen ab hoc onere uou excuſ.datur etiam priuatus à menſa,modo ad propoſitum neceſsitas ueniendi horis ſtatutis imponitur omuibus collegialibus ut dicit conſtitutio,ergo ab hac neceſsitate non debet eſſe immuuis priuatus à menſa per dictum text. ſi ergo uon uenit, puniendus eſt ut ſæpe eſt dictũ.

Vigeſimoſecundo, uou debet eſſe melioris conditionis delinquens quàm ignoſcens, l.uõ ſolũ.ff.de uox.ſi ergo collegialis qui alias non eſt priuatus, & ſic non deliquit punitur priuatione prandij uon ueniens horis ſtatutis, ergo à fortiori iam priuatus qui deliquerit debet illa pœna puniri.

Vigeſimotertio optimè facit, l.qui ſeruum, de interro.actio.ij.reſponſo, iuncta reſponſione ibi,nec debet impunitum, facit etiam l.iij. titu.j.lib.v.ordi.ubi noua pœna priorem conſumit quam iudices etiam ſupremi commutare non poſſent ut diſſetimus ſupra. §.vj.num.4. de ſucc.crea.

L.3. tit.1. lib.5. ord. Reſtat ad contraria reſpondendum, Ad primum ego reſpondeo fatendo quòd priuatio præſupponit habitum, & quòd collegialis non poteſt priuari prandio quo iam eſt priuatus, tamen ego teneo quòd poſsit puniri alia pœna ſimili ideſt in æſtimatione prandij,& ſic unllo modo obſtat. Præterea quãuis conſtitutio dicat præſenti prandio,&c. tamen ſtatim ſubdit praudium uero taxetur ſex mara petinis, &c. & ſic datur ſibi prandium, punitur autem in ſex mara petinis,&c. & ſic uerba ſequentia declarant præcedẽtia quaſi dicat priuetur prandio, ideſt æſtimatione prandij,quæ eſtimatio nõ excedat ſex mara petinis,&c. & ſic i effectu eſt pœna pecuniaria. Conſtat autem quòd punitus pœna pecuniaria pro uno delicto,poterit pro alio delicto alia pœna pecuniariã puniri, ut patet per prædicta, & quia pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum.c.non afferamus,xxiiij.q.j. & quia creſcente contumacia,&c.ergo in propoſito collegialis à menſa priuatus pro uno delicto,poterit iterum priuari æſtimatioue eiuſdem prandij,eo quod nõ uenit hora ſtatuta, & ſic conſtitutio noſtra nullo modo obſtat.

Ad ſecundum dum dicitur, conſtitutio eſt pœnalis, fateor,ergo odioſa & reſtringenda, iſtud negatur, nam uon ſequitur conſtitutio eſt pœnalis,ergo debet reſtringi tanquã odioſa,imò habeo regulam quòd conſtitutio pœnalis dicitur fauorabilis & extendenda quando egimus de delictis puniendis, iſtam regulã notabiliter ponit Bar.in l.ij.§.exercitum. ff.de his qui nota.infa.Bal.in l.non ſine. C.de bonis, quæ libe. Pau.de Caſt.in l.bona fides.ff.de poſi. Bar.in l.quemadmo.circa medium. C.de agri. & cenſi.lib.xj.cum ergo in noſtro caſu ſit huiuſmodi,ergo ceſſat argumentum in præſenti, quia nos non quærimus de pœna extendenda, ſed de pęna imponenda de nouo propter nouũ delictum, & dum ſubijcitur in argumen. contrario quòd debet interpretari ut minus lędat, quàm poteſt, & ſic qnòd ſufficiat pęna non obſtat, quia in noſtro caſu delictum eſt certum,item pœna couſtitutionis eſt certa ut ſupra dixi,ergo ceſſar interpretatio & coniectura,l.continuus. §.cum ita, de uerb.obl.

Ad tertium dum dicitur,quòd in conſtitutione non cauetur de alia pęna imponenda q̃ de priuatioue prandij,ergo &c. quia contenti eſſe debemus pęnis legalibus, dico, quòd non obſtat, uam fateor quòd uon debet alia pęna impoui quam etiam de qua cauetur iu lege, tamen debet intelligi quando illa poteſt imponi alias imponitur alia ſimilis quando delinquẽs eſt incapax primæ,& ne delictũ remaneat impunitum per ea quæ ſupra latè dixi, & eadem eſt reſponſio ad id quod ſubijcitur quòd contenti eſſe debemus pęnis legalibus, fateor,ſcilicet quando illę poſſuut imponi alias fiat commutatio,uel ſecundo dico quòd pęna legalis eſt illa,ſcilicet in quam fit commutatio, cum iura dicant, quòd quando delinquens eſt incapax pęnæ ſtatutę debet alia plecti uel puniri & ſic uou obſtat.

Quartum non obſtat quòd non debet quis duplici pęna,&c.fateor,ſed quando prima ſufficir alias ſecns,ut in noſtro caſu & notatur in c.at ſi clerici.§.ſi.de iudi.uel ſecundo illud contrarium nõ facit ad propoſitum, qui loquitur reſpectu eiuſdem delicti, ſed quando ſunt plura delicta, tũc requiruntur plures pœnæ ut in nr̃o caſu,quia pluralitas delictorũ ut dixi,&c.

&

& ita intelligitur regula, quæ dicit quòd non debet ſæpius de eiuſdem hominis admiſſo quæri,&c. pondero illud uerbum admiſſo in ſingulari, ſi autem eſſet plura admiſſa ideſt de licta ut in noſtro caſu,&c. ſecus.

Quintum non obſtat, quia nego quòd pœna conſtitutionis ſit pœna in ſpecie, imo dico quòd eſt in quantitate ut ſupra probaui, & ſic poteſt duplicari, & per conſequens contrariũ non obſtat. Præterea poſito quòd eſſet in ſpecie & ſic nõ poſſet duplicari, tamen dico quòd debet puniri alia pœna pecuniaria pro ſecundo delicto quia ſecundo delinquens erat incapax primæ pœnæ & hoc per ea quæ ſupra dixi & ſic non obſtat.

Sextum non obſtat dum dicitur quòd ubi agiẽ de pœna debet liquidiſsimè cõſtare, &c. quia fateor, tamen dico quòd in caſu noſtro conſtat liquidiſsimè, conſtitutio enim dicit, prandio priuetur,&c. ergo liquide conſtat, ꝙ conſtitutio uoluit illud delictum puniri, ergo debet puniri eo modo quo poteſt, ſed prandio non poteſt priuari, quia iam eſt eo priuatus ergo punitur in æſtimatione, & ſic non obſtat, prætetea adhuc dico ꝙ poteſt puniri eo modo quòd conſtitutio diſponit, quia ſtatim conſtitutio taxat prandium & ſic non uenientem uult puniri in æſtimatione prandij, quæ æſtimatio ſemper durat, ergo punitur, ſecundum uerba & mentẽ conſtitutionis,& ſic nõ obſtat. Præterea præſumptio legis eſt liqdiſsima probatio, ut notatur, in l. ſi furor. C. de peri. tuto: cum ſim. ſed conceſſo ꝙ iſte eſſet incapax primæ pœnæ adhuc leges expſſe dicũt qđ debet fieri commutatio in aliam ut ſupra probaui. ergo liquidiſsimè conſtat quia ſi præſumptio legis eſt liqdiſsima ꝓbatio ergo à fortiori diſpoſitio legis expſſa, ꝙ nota, qa de hmõdi pœnarũ geminatione freqnẽter ſolet cõtrouerti.

31 Et iſta faciunt ad illam nobilitatã quæſtionem dum Doct. aiunt uidendum eſſe † an ſi aliquis commiſit aliquod delictũ propter quod deberet decapitari uel ſuſpẽdi, ſi poſtea iſte effciatur furioſus, debeat decapitari uel ſuſpendi. Bald. notabiliter mouet hanc quæſtionem, in l. furioſum. C. qui teſtam. facere poſſ. ubi determinat non poſſe puniri in perſona ſed bene in bonis, ut in l. diuus. ff. de offic. præſid. Idem tenet idem Bal. in l. j. C. de confeſſ. & in l. humanitatis. num. 46. C. de impu. & alijs. Idem Bal. & idem Aluarotus, in c. j. in fin. principij, an ille qui interfecit fratrem domini ſui, in uſibus feudorum. Ioan. de Imol. in l. ex facto, ff. de uulga. & pupilla. nume. 22. Idem Imol. ſequitur illud dictum. Bal. in c. Raynutius, nu. 143. de teſtam. allegat ad hoc text. in l. diuus, in §. ſi ue-

Furor, ſuperueniẽs poſt delictum an excuſet à pœna, q. ardua.

ro. ff. de offi. præſi. eãdem opi. Bal. tenet. Alex. in d. l. furioſum. C. qui teſtam. facere poſſ. & eſt communis opinio ut per Ludoui. Roma. in d. l. furioſum, & per eundem in l. pen. ff. ſi ex noxa li cau. agatur licet ipſe utrobique contrarium teneat, quod & tenet contra communem opinionem. Barba. in c. in liberis, col. pe. de reſcriptis. Iaſ. in l. ſi ſeruum, nume. 7. ff. ſi ex noxali, cau. agatur Ioannes Igneus in l. iij. §. ignoſcatur, nume. 79. ff. ad ad Syllani. ſed tamẽ opinio Bal. communis eſt & hanc opin. Bal. ſequutus fuit Iaſ. in d. l. furioſum, n. 7. Idem in l. ex facto, num. 30. ff. de uulg. & pupilla. & ibi Fran. à Ripa, num. 73. Guilielmus Bened. in repeti. c. Raynutius, in uerbo ſi abſq; liberis moreret, de teſtam. in tractatu de exemplari ſubſtitutione, nume. 23. Decius, & ibi Hieron. Cagnolus, n. 1. in l. in negotijs. ff. de reg. iuris, & hanc opin. firmat eſſe communem. Ludoui. Gomeſius in §. item ſi quis in fraudẽ, nu. 6. inſt. de action. eandem etiam dicit communem eſſe. Hyppolytus de Marſilijs in l. j. nu. 58. ff. ad legem Cornel. de ſica. hanc opi. dicit item cõem, licet contra eã teneat Iaſ. in l. ſi ſeruum, nume. 7. ff. ſi ex noxa: cauſa agatur, eandem opi. Bal. ſequitur Angelus Aretinus, in tracta. malefi. in uerbo ſcienter & doloſe, num. 7. Marcus Anto. Baucria, in §. item furioſi, nume. 13. & 14. inſt. qui teſtam. facere poſſ. Sed contra iſtam communem opinionem facit, nam ſi quando pœna à lege impoſita exequi non poteſt propter incapacitatem delinquentis, adhuc fit cõmutatio pœnæ ne ille impunitus abeat ut diſſeruimus, quanto magis in ſpecie noſtra ubi executio in corpore furioſi fieri poſſet, ſed tenenda eſt communis opinio quia furioſus mortuo aſsimilatur, l. ſi quis alicui, iuncta ſua Gl. uerb. acquiſitam. ff. de acqu. hæ. ſed in mortui cadauere nõ fit pro delicto condemnationis executio, ut per totum. ff. de cada. puni. ergo &c. ſi aliquis exiſtens in ebrietate cõmittat homicidium, non debet puniri homicidij pœna. probat tex. in c. ſane cum duobus ſequentibus, 15. q. j. Gl. in c. inebriauerunt Loth. ead. cauſa. & q. & in l. j. iuncta Gloſſ. in uerbo temulentia. C. ſi quis Impera. maledixerit de iure regio probatur in l. v. tit. vij. & part. vij. & hanc opi. tenet Bar. in l. aut facta. ff. de pœnis, quẽ ſequitur Hypollitus de Marſi. in l. j. nume. 63. ff. de ſicarijs. Cardin. Alex. in c. denique. iiij. diſtinct. Franc. de Ripa, in l. ſi. num. 79. C. de reuoc. don. Ioan. de Anan. in c. de infantibus, num. 2. de his qui filios occide. Roma. in l. j. in prin. nu. 9. ff. de uerb. oblig. & hanc opi. approbant Doct. Theologi, prout refert Ioan. Gerſon. in regul. moralibus, lib. j. col. iij. Sanctus Thomas. ii. ij. q. cl. artic. ult. Bal.

in rep.l.j. col.ij. C.unde vi, Angelus in l. ſi non conuitij .C.de iniurijs, Abbas Pan. in c.ſicut, de teſtibus, Angelus Aret. in tract.maleficiorũ in Glo.ſcienter & doloſè, Bal.in l.data opera, col.xiij.C.qui accuſ.non poſ.per Ange.Aretin. ubi ſupra, uerb.incendario, Gregorius Lupus in d.l.v.uerb.ſe embriagaſſe, & hęc eſt cõis opinio, quòd non debeat puniri homicidij pœna ſed alia mitiore, quod iure can.probatur in d. c.ſane, & iure ciuili, in l.omne delictũ, §.per uinum.ff.de re mili.& iure regio, in d.l.v.

Contrariam tamen opi.tenet idem Bart.ſibi contrarius, in l.reſpiciendum, in §.delinquũt, num.3.ff.de pœnis, per text.in l.omne delictũ, in §.qui ſe uulnerauerit. ff.de re milita. & iſtã opin.Bart.ſequitur Florianus, in l.ſed & ſi quacunq;, in §.ſed ſi infans.ff.ad leg. Aquil.ubi dicit Florianus, quòd iſte talis punitur, tamẽ mitius, q̃ ſi non fuiſſet ebrius. Quam opi.ſequitur etiã Guilielmus Mayn. in l.in totũ, nu.68. & in l.fere in omnibus, nu.3.ff. de reg.iur. Salicet in l.diuus Traianus.C.de ſicarijs, Abb.in c.j.col. ij.de maledi. Bald.in l.j.nume.45.C.unde ui.& Diuus Thomas, ubi ſupra refert quendã Pitagoricorũ ſeuerius ſtatuiſſe contra delinquẽtes per ebrietatẽ quàm ſi in ſana mẽte deliq̃ſſent.

Tertia fuit opin.exiſtimantium, ut ſi ſciebat ſe ſolitum manus ad arma impellere hoĩesq́; percutere cũ inebriaret̃ ebriusq́; data opera factus fuit, tunc ordinaria pœna puniat̃, nõ ſecus, quàm ſi ſanus mẽte id feciſſet, alias ſecus, ita tenent Marianus Soci.in rep.c.ad audientiã, num.15.de homi.Aretin.ubi ſupra, uerbo ſcienter & doloſe.nu.17. Ludo.Montaluus de reprob.ſnĩæ Pilati, dubio.j.n.4.Petrus Due.regula, cclvij.ſed loquunt̃ contra d.l.v. & iura ſupra adducta & errant: q̃a licet doloſe quis ſeſe ebriũ faceret, non tñ capienda eſt tam ſiniſtra ſuſpicio & cõiectura ut dolus iſtius ad homicidiũ uſq; ſeſe porrigeret qua de re alibi latius.

32 In ſumma † homicida regulariter capite punit̃, l j.ff.ad legẽ Corne. de ſicar.l.ij.& iij.tit.8. par.vij.& l.iiij.tit.de los homicidios, lib.vij.ordin.ampliat̃ nouẽ modis & limitatur alijs xxv. modis ut ꝑ Hippol.in d.l.j.de ſicar.col.j.cũ xij. ſeq.plenius ꝑ Iac.Boullẽ in l.capitaliũ, § famoſos, ff.de pœ. remiſsiue ꝑ Bernar. Diaz regula 321.ſed iter reliquas limitat.ea nõ eſt ꝑtermittẽda ꝙ ſi homicidiũ culpa tm̃ nõ ẽt dolo commiſſum fuit ceſſat pœna capitalis ſcd̃m uerã & cõem opi.quã tenẽt Ang.in l.j.ff.de legib. & ibi Iaſ.n.19.Bar.in l. q d ergo.§.pœna grauior.ff.q not.infam. Bal.ĩ l.q data o pa.C.q accuſare nõ pñt, & alij q̃ plures relati ꝑ Iaſ.ubi ſupra. Sed q d ſi cũ aĩus eſſet occidere Titiũ errore alium occidi puta Seiũ, an ſim capitaliter puniendus

Homicida qui cũ unum occidere uelLet alium errore interfecit an capitaliter puniatur ar dua q.

nõ ſecus q̃ Titiũ quẽ uolebã iterfeciſſem, & Bar. ſentit ꝙ hic q̃a oĩno dabã opam rei illicitæ, ita Bar.ĩ l.reſpiciẽdũ. §.delinquũt ad fi.ff.de pœn. ſe cõtrariũ tenet Ang.ibi & idẽ Ang.ĩ l.ſi cũ ſeruo, ꝑ illũ tex.ff.de iniu.Florian.in l.ſciam.§.ſed & ſi defendẽdi, ff.ad legẽ. Aquil. Iaſ.in l.j.ff. de legib.n.18.& hæc pars mitior uĩ arg.l.iterpretatione, & l.ſanctio legũ, ff.de pœn.c.in pœ. de reg.iur.lib.vj.ſed tñ ego puto ꝙ capite puniat̃, nã homicidiũ fecit re & aĩo, nã ꝙ fuerit re ꝓ nimus, pro cõſtãti, ꝙ fecerit aĩo probat̃, nã iſte habuit aĩum homicidiũ faciẽdi, & licet noluerit me occidere, ſed te tñ nihilominus occidere uoluit, idq́; fecit nec eſt curandũ, me an occidere uoluit, nã lex homicidiũ ĩ quacũq; ꝑſona factũ punit, uñ cũ & re & cõſilio ſit factũ homicidiũ, licet extriu ſecus ſit erratũ, id nõ ĩpedit pœnã homicidij, q̃ ut locũ habeat duo tm̃, q̃ hic ut dixi ĩteruenerũt req̃runt̃, ſ.factũ & cõſiliũ: ſicut in ſimili ꝓbat̃ i l.j.§.ſi legatarius. ff.ad leg. Falc.& ꝑ totũ.ff.de cõd.indeb. ꝓut not.Gl.in l.nunq̃.ff.de acq.rerũ dñi.& Bar.& oẽs poſt Gl. ibi in l.ſi ꝑ errorẽ, ff.de iur. om. iud.& in ſpecie eſt tex.quẽ Bar.all.ĩ d.l.reſpiciẽdũ eſt, ſ.tex.ĩ l. eũ q nocẽtẽ.§.pẽ.& fi.ff.de iniu.ubi eſt exꝑſſum.

Et tenẽdo op.Bar.cõtra cõem, nõ obſt.d.l.cũ ſeruo, nã ibi cõſtat iniuriã factã cõſilio nõ eſſe, ſed nec ẽt re, q̃a ubi deeſt animus iniuriãdi ibi iniuria eſſe nõ põt, ut in fi.pr.inſt ſi quadr. pauper. at ĩ nr̃o caſu homicida habuit ſaltẽ in gñe aĩum iniuriandi, id eſt occidẽdi, & idẽ ĩ d.§.pẽ. & fi. uñ errat Iaſ.quatenus ait hic dolũ nõ eſſe.

Nec obſt.d.l.cũ aũt.§.excipit̃, de ædil.ędic.nã ibi ſimiliter dolus nec in gñe affuit, nec in ſpecie, uides ergo ꝙ opin.Bar.& lege probat̃ & ratione ꝓ qua optime facit, l.ſi q̃s ſeruo alieno. C.de fur.& §.ſed.& ſi credat, inſt. eod. ubi qñ delictũ.eſt ꝑpetratũ aĩo, & facto meo, licet ex uoto non ſucceſſerit punior ac ſi ẽt re, & ex uoto delictum perfectũ eſſet, ergo quanto magis in noſtro caſu, ubi non modo haberi animum delinquẽdi, animũq́; ad factũ deduxi, ſed etiã delictũ, re fuit ꝑpetratũ, licet non ex animo & uoto meo, ſed aliter q̃ ego uolebã, & ſi in dd.ll. ut in fi.eorũ patet punit̃ ille propter exemplũ, quanto magis in noſtro caſu quando delictũ eſt grauius. Adde etiam pro me, quia aliquando fit iniuria ſolo animo ut cum pater per filium iniuriam patitur, iuxta. §.patitur, inſt.de iniur.aliquando fit in iniuria ſolo facto, ueluti, ſi cum Titium occidere uellem, te occidi, iuxta, d.§.pœ. &.fi.aliquando fit iniuria & animo, & facto, ueluti ſi cum te occidere uellem id effici primo caſu ceſſat pœna & delictũ, ſecũdo uero & tertio caſu, nec ceſſat delictum, nec pœna, hæc omnia probantur in d.§.pen. & fin.

ſi recte inſpiciantur. Præterea ſat eſt quòd uel in genere delinquendi animum iſte habuerit, l.qui iure militari, de teſtam.mil.iuncta l.ij.de liber.& poſth. & §.nominatim inſt.eod.tit.

CAP. XCVII.

1 *Mater ex mala tutelæ adminiſtratione an poſsit incarcerari, cum omni legum auxilio renunciauit, ardua queſtio.*
2 *Mulier capi non poteſt pro debito ciuili cum communi opinione.*
3 *Parentibus maior pietas debetur quam reliquis.*
4 *Parentum utrique par pietas debetur, licet eis in liberos non ſit par poteſtas.*
5 *Mulieri parcendũ eſt aduerſus dolum præſumptum*
6 *Ratio expreſſa in lege pro lege habetur.*
7 *Nobilis non capitur pro debito ciuili.*
8 *Mater ratione tutelæ malè adminiſtratæ non capitur etiam ſi per pactum renuntiaſſet omni legum auxilio.*

1 Mater ex mala tut. adminiſtratione an poſsit incarcerari cũ omni legum auxilio renunciauit ardua q.

MVlier quæ in aſſumptione tutelæ renuntiauit Velleyano, & omni legum auxilio poteſt ex mala adminiſtratione in carcerẽ trudi, ita Bar. nu.13. in auth.matri. C.quando mulier officio tutelæ fungi poſſ. Idẽ Bar. in l.ſiquis ſub conditione, nu.17.ff.de teſtam.tute. Salic. in d.auth.matri & auiæ, nu.14. Roma. Alex. & Iaſ.nu.34. in d.l.pleriq;.ff.de in ius uocan. Idẽ Roma. in l.ſi uero, in §.de uiro, & in l.alia.§.eleganter, nu.11.ff.de ſolut. matri. Philip. Dec.in l.fœminæ, nu.74.ff.de regu.iur. Alex.in additionibus ad Bar. in l.nemo carcerẽ, nu.4.C.de exacto.tribu.lib.x. Matthe ſilla.in ſing.cix. Bal. in tract.de carceribus, c.j.nu.3. Bartholomeus Soc.in reg.cclix, in vij.fallẽtia.& in reg.ccxxix. in ij.fallen.& in conſil. clxxx.nu.2.uol.ij. Guil. Mayne.in l.quo tutela, n.138.ff.de reg.iur. Marianus Soci.in tract.de citationibus, artic.v.nu. 39.verſi.xvj. fallit. Nicola. Boerius in deciſione cccxlix.nu.11. Iaſ.in d.l.ad gregias, nu.9.ff.de iur.iur.& in l.ſi ego.la.ij.nu.4.ff.ſi cert.pet. Hippoly.in ſingula. ccxlviij. Gomeſius in d.c.mulieres, n.13. de iudic.lib.vj. Cifuentes in l.lxij. Tauri. & ibi Pala. Rubius nu.3. & Caſtillo in princ. Bal. Nouellus in tract.de dote in vij.parte princ.priuilegio quinto. Nicolaus Boerius in repe.l.conſentaneũ, nu.141.C.quomodo & quando Iudex Matthe ſilanus in ſing. cxix.

2 Mulier capi nõ põt pro debito ciuili cum cõi

Contrarium tenet Soci.in d.l.pleriq;, Barbatius in d.c.lator, & alij quos ipſi referunt, preſertim Barb. in d.c.lator, de pignorib. pro quibus contra cõem ſentẽtiam facit† quia fœmina pro debito ciuili non poteſt incarcerari in domo, nec extra domũ, l.j.C.de officio diuerſorũ iudicum & in authen.ibi poſita, & in authe.hodie nouo iure. C.de cuſtodia eorum Glo.in l.cõſentaneum, in uerbo.ad cogendũ & ibi Bart.& Doct.C.quõ & quando iudex & in l.ad egregias, in Glo.j.ff.de iur.iur.hanc opi.renet Iaſ.in l.cũ dubitarur.nu.33. C.de iure emphyteu.& in l.pleriq;, num.34.ff.de in ius uocan. & in l.ſi ego.nu.34.ff.ſi cert.pet.& in l.ad egregias, nu.9. ff.de iure iur. Cifuentes & Doct.in d.l.lxix.Tauri.Philip. Decius in regu.fœminæ, nu.72.ff.de reg.iur.Barb.in c.lator, nu.j.de pignoribus, Dominicus, Francus, Ludo. Gomeſi. & cæteri Doct.in c.mulieres de iud lib.vj.Bal. in tract.de carceribus, c.j.n.3. Io.Bapti.de S. Seuerino, in trac.de debitoris ſuſpecto & fugitiuo.q.v.nu.22.Marianus Soci.in tract.de citationibus, art.v.n.39.uerſic.xvj.fallit Nicol.Boerius, in deciſi.cccxlix. nu.11.Hippoly.de Marſilijs, in pract.criminali.§.attingam. n.64.& in ſing.ccxlviij.Soci.in reg.cclix. Hæc autẽ regula nullo iure reperitur limitata in caſu quo de agimus, ergo erubeſcimus cũ ſine lege loquimur, l.illam.C.de colla.præſertim cum regulis iuris tenaciter ſit adhærendũ, ut plene tradũt Decius, Cagnolus & Maynerius poſt Bar.ibi in l.j.ff.de reg.iur. Quinimo cõis opinio nõ ſolũ nulla nitit lege, ſed ẽt caret oĩ bona rõne, nã ſi mulier nõ põt capi pro debito pecuniario extraneis debito uel præſtãdo, nec pro debito ẽt fiſcali, nec ẽt pro debito deſcẽdente ex maleficio qñ tale maleficiũ nõ erat enorme, ut d.l.j.& auth.ſed hodie. C.de offi.diuer.iud. & auth.ut nulli iudicũ.§.neceſſariũ, auth.ſed nouo iure. C.de cuſt.reorũ, quãto minus capi poterit pro eo debito qđ nõ deſcẽdit ex uero maleficio, nec debeť fiſco, nec ẽt, priuatis extraneis † ſed tm̃ cõiunctis, hoc eſt filio uel nepoti, cũ qbus lõge mitius q̃ cũ extraneis agendũ eſt, l.nã & ſi parentibus.ff.de inof.teſt.l.ſcripro.ff.vñ liberi, pſertim cũ liberis q ĩmaniũ ferarũ moribus nõ ſunt præditi, ſemp ſancta & honeſta pſona parẽtũ uideri debeat, ut in l.liberto, ff.de obſe. & faciũt plereq; leges illius tituli, & C.eod.tit. nec dubiũ eſt quin par reuerẽtia eſſe debeat reſpectu parentũ fœminarũ q̃ maſculorũ vt.ff.de in ius uoc.l.iiij.§.parentẽ, una enim eſt oĩbus parẽtibus ſeruãda reuerẽtia, l parẽtes, eod.tit. quinimo quo certior eſt parẽs eo maior reuerẽtia ei debeť, nec dubiũ eſt qn mř certior parens cuiq; nato ſit q̃ př.l.qa certior, ff.de in ius uo.† mřibus.n.ac přibus par pietas eſt reſpectu liberorũ, licet nõ par poteſtas ut in l.furioſæ, ff. de curat.furioſi, & cuius modi cunq; mř ſit tñ in iudicio filij de turpitudine parẽtis uix dici oportet ſcđm Cice.ĩ orone p Cluen.qa ſecundum

pro debi to ciuili cum cõi

3 Parentibus magis pij eſſe debemus quã reliquis.

4 Parẽtum utriq; par pietas licet non par poteſtas.

dum eum non modo reticere homines parentum iniurias, ſed etiã æquo animo ferre oportet, quanto ergo facilius ferre decebit rei cenſusve parum frugaliter adminiſtrati acturam cum quælibet iniuria perſonalis lõge grauior ſit quàm totius cẽſus amiſsio, l. in ſeruorũ, cũ ibi nota. ff. de pœ. ergo cũ fœmina tutelã aut curam extraneorũ habere non poſsit, ſed tm̃ liberorũ, l. j. ij. & iij. & auth. matri & auiæ. C. quando mulier tutelæ officio fungi poſsit dicerẽ q̃ talis curæ malè adminiſtratæ aut tutelæ ratione poſsit à liberis ſuis crudeliter in carceres trudi, non ſolũ omnino falſum ſed etiã iniuriũ impiũ, crudele, ac nefandũ cuiq; honeſto uiro

5 uideri debet. † Præſertim cũ mulieribus & minoribus ſubueniat̃ aduerſus dolũ præſumptũ ut ſi minus frugaliter tutelã uel curam adminiſtrauerit nõ tam dolo q̃ culpa, quinimo nõ tã culpa peculiari ſua q̃ totius ſexus mulieris propter ipſarũ fragilitatẽ uidebitur defeciſſe. prę terea propter ſexus honeſtatẽ & reuerentiam matronalẽ hoc mulieribus priuilegium datũ eſt. d. l. j. C. de offi. diuerſorum iudicũ, ibi, conſiderato ſexu, ergo id priuilegium renuntiatione omitti non põt, l. alia. §. eleganter, ff. ſol. matrimonio. Quinimo etiã ſi ea ratio expreſſa nõ eſſet pro expreſſa haberi deberet, q̃n quidẽ alia reddi nõ põt, iuxta Gl. cõiter approbatã ut p Iaſ. Cor. Alex. & alios ibi, in l. quãuis. C. de fideic. † & cum dicta ratio ſit expreſſa in d.

Mulieri parcendũ aduerſus dolũ præſumptum.

6 l. j. habetur perinde ac ſi lege nominatim comprehenſum eſſet, quia quando ratio legis eſt generalis, licet deciſio ſit particularis, tamen ipſa ratio pro lege habetur, nec reſtringitur per deciſionem particularem, quinimo deciſio tunc loco tantum exempli habetur, quod non arctat regulã, ut plenẽ tradunt Tiraquel. de cauſa ceſſante, part. j. n. 152. & n. 135. cũ plu. præced. & ſeq. Iaſ. Dec. Curt. iun. & alij in l. humanitatis, p tex. ibi. C. de imp. Iaſ. in l. ſtipulatio hoc modo cõcepta, ff. de uerb. obl. n. 12. ad fin. Iaſ. in l. de qbus, nu. 14. ff. legib. Iaſ. in l. q̃uis, poſt Gl. ibi. C. de fideic. Idẽ in auth. quas actio. C. de ſacroſ. eccl. n. 22. cũ pl. præce. & ſeq. p. l. his ſolis. C. de reu. don. quod procedit ſcd̃m cões & ueras opiniones, ẽt in exorbitãtibus & pœnalibus & correctorijs, ut dictis locis, uñ cũ in d. l. ſit expreſſa illa ratio cõſiderati ſexus muliebris, eiq; debito honeſtatis & pudicitiæ pro expſſa haberi debet legis deciſio ẽt quoad hãc rẽ qua de agimus, q̃n quidẽ eadẽ ratio ex integro militat, & in hac ſpecie tutelæ uel curæ parum frugaliter adminiſtratę nõ ſecus q̃ in reliquis ſpeciebus, nec ad rẽ ptinuit q mulier renũtiaſſet Velleyano & oĩ legũ auxilio, nã talis renũtiatio eo ptinet ut efficaciter obligata uideat̃, nõ aũt ut carceribus detineat̃, Aliud eſt enim aliquẽ obligatũ eſſe. Aliud executionem cõtra eũ fieri, & et i executione faciẽda uarij modi eſſe & poſſunt, & ſolẽt. uñ in ſpecie ꝓpoſita nõ negamus mulierẽ efficaciter obligatam fuiſſe, attamẽ cũ cõtra eã fit executio diuerſo modo fit, q̃ ſi fieret cõtra uirũ aut maſculũ. nã

Ratio expreſſa in lege eſt pro lege.

& ſimiliter nullus negabit † quin nobilis efficaciter ex oĩ cõtractu obliget̃, & tñ executio contra eũ aliter fit, q̃ fieret cõtra plebeiũ, nã uinculis nõ detinet̃, ut plene reſoluimus de ſucc. creati. lib. iij. §. xxij. nu. 74. cum plu. ſeq. Pro nobis tex. in §. eleganter. l. alia. ff. ſoluto matrimonio. Pro nobis, l. ſi quando. §. illud, C. de inoffici teſtamen. dum ait meritis magis filios ad obſequia paterna prouocãdos q̃ pactionibus aſtringendos, nã ibi Papinianus Iurecõſultus per Iuſtinianũ relatũ turpe ac ueluti flagitioſum exiſtimauit ut inter parẽtes & liberos ad mutua officia prouocãdos neceſſaria eſſet pactio aut uerbalis ulla coactio, At quãto turpius ac flagitioſius eidẽ Papiniano uideretur uinculis ac carceribus id aſſequi uelle. Pro nobis, l. quæ in re. ff. de pact. dot. Pro nobis, l. pati omnia, ff. de re iudi. l. diuus, ff. de reg. iuris. Pro nobis text. in c. ſi diligenti de foro competen. Pro nobis, l. ueluti. ff. de iuſt. & iure, ibi, ut patriæ & parentibus pareamus, id quod uel ipſum ius naturæ dictauit. Ad idem l. fin. ff. ſi quis a par. l. ij. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum act. non detur, l. j. & ij. ff. de hom. lib. exhi. Ad idem l. libertos. C. de obſeq §. ſed maior aſperitas, inſtit. qui ſunt ſui, uel ali. iur. l. fin. C. de bon. libr. ibi, reuerentia tamen, faciunt ea quæ tradidimus de ſucc. creation. §. xxij. nume. 74. cum plurib. ſequen.

7 *Nobilis non capitur pro debito ciuili*

† Hactenus cũ mulier Velleyano & omni legum auxilio per ſimplicem renũtiationem renuntiauit, quid tamen ſi per pactum conuentũ quod efficatius eſſe ſolet ut patet in l. prima, cum ibi notatis per Gloſſ. & Doctores. C. de pactis, ubi ius conditionale remitti poteſt per pactum quod tamen per ſimplicem renuntiationem miſſum fuerit, non poſſet, ſed adhuc tenendum eſt idem, ut mulier etiam per pactũ conuentum nequeat renuntiare huic beneficio ne pro debito pecuniario carceribus detineatur, ut cum multis contra magis communem opinionem diſſeruimus in dict. §. xxij. nume. 82. ubi multas affines quæſtiones attigimus.

8 *Mater ratione matris admi. tut. non capitur etiã ſi per pactum renũtiet omni legum auxilio.*

CAP. XCVIII.

1 **M***Onachi an poſsint eſſe executores teſtamentorum, ardua quæſtio.*

1 Monachi an poſsint eſſe executores teſtamentorū ard.q.

MOnachi † minores executores teſtamentorum eſſe nequeunt clem. exiui de paradiſo, §.pro inde, & §.uerum.de uerb.signi. at ſi teſtator reliquit decē florenos diſtribuendos inter decem pauperes, & huic diſtributioni faciendæ præfecit talem monachum, is monachus huius miniſterij non uidebitur incapax, Bar.in trac. minoricarum, lib.iij.c.iiij.& v.nu.5. Idē Bart. in l.cum pater.ff.de leg.ij.in §.hæreditate, quē ſequunt̃ ibi Paul. & Ioan. de Imol. Petrus de Anch.in cōſ.cccxij.n.8. Iaſ.in l.j.§.itē acquirimus,n.52.ff.de acqui.poſ. Alex.in cōſ.lvij.nu.8. uol.ij.Couarr in c.iua,nu.1. de teſta.& eſt communis opinio ſecundū Ripā,in l.ex facto, §.ſi quis rogatus, ij.ff.ad Treb.n.5.hāc dicit cōem opinionē Ioānes Gualdenſis de arte teſtādi titu.vij.cautela.vij.n.3. Sali.in l.j. C.de hær.inſti. Abb.conſ.xj.factū ſic ſe habet, & cōſ.cx.in cauſa lib.ij.prout refert Gualden.ubi ſupra. And. Siculus conſ.xij.lib.j.Lud. Roman.conſil.xlix. quoad primum in ſecundo dubio, prout refert Ripa ubi ſupra.

Pro hac opinione facit,quia oīa cēſentur permiſſa quæ non reperiuntur expreſsim prohibita,l.nec non.§.quod eis,ff.ex quib.cau.maiores ſed monachi quo ad ultimarū uoluntatū executiones nō ſunt penitus interdicti, quia licet actio prout iuris eſt & actualis executio ſeu adminiſtratio prout eſt facti, eis nō poſsint cōpetere,tn̄ conſiliū ad illā rem accōmodatū poſſunt præbere, hæc tria probant̃ in d.§.uerum, ipſis ergo nō cōpetit iuriſdictio ad quicq̄, hac in re imperandū, non actio ad quicq̄ hac in re petendū iudici aliter uel extra nō adminiſtratio uel diſpēſatio ſeu diſtributio ut manibus ſuis uel opera ſua iſthæc fiant,ſed conſiliū præbere poſſunt: & licet regulariter hæres non teneatur ſequi tale cōſiliū, l.cū pater.§.mādo.ff. de leg.ij.tn̄ illud uerū cū hęres ſponte cōſilium monachi requiſiſſet, uel ultro à monacho ſibi datum eſſet,non ſic qn̄ ex præcepto teſtatoris hęres iuſſus eſſet cōſiliū requirere monachi & illud ſequi,nā licet iſto caſu actio huic monacho nulla cōpetat ad cōpellendū hæredem uti eius ſequat̃ conſiliū, adhuc tn̄ is hęres ſi iuxta pceptū teſtatoris monachi cōſiliū nō petat,petitumq; nō executus fuerit nō uidebit̃ paruiſſe uolūtati defuncti,ſicq; incidet i pœnā auth. hoc amplius.C.de fideic.& in corpe,unͤ ſumit̃, meritoq; ut indignus priuabit̃ defuncti hęreditate ut ibi, nā in d.cle. id unū proſpectū fuit ne circa res humanas monachi morarent̃ quæ aliquā morā aut ſollcitudinē curā & impedimentū cōſiderabile ſecū traherent,cuius intuītu ipſi diſtraherent̃ à diuinarū rerū cōtemplatione,nō ſic ſi uel nullo modo uel tā leuiter ut in cōſideratione eſſe nō deberet diſtraherentur uel impedimēto eis fieret,ſicq; cōſiliū monachos hac in re pbere nō uetuerunt iura, ſed in ſpecie nr̄a nihil plus facit monachus q̄ pbere cōſiliū noīando illos paupes, licet iſtud conſilium de præcepto teſtatoris efficatius & fortius ſit q̄ ſi præberet̃ citra iuſſum teſtatoris,ſed licèt maiorē nim ac poteſtatem iura dederit huic cōſilio à monacho præſtito ex præcepto teſtatoris q̄ ſi ultro & citra teſtantis iuſſum præſtitum eſſet, nō tn̄ monachus magis moratur aut impeditur à diuinorū ve cōtemplatione abſtrahit̃ in iſto cōſilio præbēdo ex præcepto teſtatoris q̄ ſi illud citra eius iuſſum præbuiſſet,ſicq; non eſt cur magis hoc caſu conſilium tale præbere impediatur quàm illo.

Contra quam tamen opinionē,tenet expreſſe Bal.in d.authen.ingreſsi nume.20.quia de facili hoc officium trahitur ad quęſtum pecuniarium. Quam opinionem Bal.ſequitur Cardina.in dict.clemen.exiui, in §.verum, nume. 14.& ibi Petrus de Anchara.num.23.& in conſil.ccij nume.2. Iacobus de Canibus in tracta. de executione ultimarum uoluntatum in prima particula, nume. 23.Dominicus de ſancto Geminiano in c.j.col.ij.de teſtamē. in vj.& ibi Franc.Idem ſentit Bald.in l.id quod pauperibus.C.de epiſcop.& cleri. nume.9.dum refert ſe ad id qđ dierat in d.auth.ingreſsi. Idē tenet Celſus in add.ad Bal.in d.auth.ingreſsi, aiunt enim prohibitionem de qua in d.clementina exiui,eſſe generalem nec reſtringi per rationem particularem ibi expreſſam, argument. l.proſpexit, ff.qui & à quibus, ibi, quòd per quam durum eſt, ſed ita lex ſcripta eſt, ſed ſanè ibi erat generale præceptum, nec erat expreſſa ratio ſpecialis per quam illud generale præceptum reſtringeretur, quam opinionem tenet etiam Felinus, in cap.ex parte, numero ſexto,de conſtitution.Barto. in conſil.xij. columna duodecima, uolum.primo. nu.iij.uerſi. exiſtis infert.Eandem opinion. contra Bart.tenet Franciſ.à Ripa,in d.§.ſi quis rogatus, numero quinto, ubi dicit quòd uerior & ſalubrior eſt ſupra dict.opinio Bal.per text.in dict. clement.exiui.in §.dubitauerūt.ibi,in ea quomodo oculos habere ad bona uideantur, & ibi reſpondet, ad fundamenta Barto.opinionem tamen Bart.dicit ibi poſſe procedere nemine ſe opponente, quia tunc ualet electio ſecundum Fredericū de ſenis, in conſil.ccxciij. ad finem & in iſtis terminis loquitur Romanus in conſilio.ccccix. numero quinto, & in ſingula.ccxlij.& in conſilio.ccxxxv. numero.4.

&

& vltra Docto.ſupra d.opi.Bal.contra Bart.dicit eſſe puram ueritatem Barb. in d.c. tua nobis,nu.9.& 10.& dicit ꝙ communis opinio eã ſequitur & allegat,quam plures Docto. eandẽ opi.Bal.dicit de iure ueriorem, licet communem dicat opi.Bart.Ioan.Gualdẽſis in tracta. de arte teſtandi.tit.vij.caut.vij.nu.3.hãc Bald. opinionem ſequitur, & receptiorem appellat Petrus Due.regula.ccclxxxj.

Deniq; priorem partem affirmatiuam, ut liceat monacho minori talẽ electionem pauperum, ſeu nominationẽ facere longe veriorem puto,nam ſi teſtator iuberet, ut talis eleemoſyna fieret de conſilio talis monachi minoris, uel ſi hæres ſponte ſua uellet eam eleemoſynã facere de eius cõſilio quo magis piũ gratumq; Deo faceret,nullus abnegaret quin id liceret d.§.verum ibi, uerum tamen in his exequendis dari conſilium ipſorum ſtatui nõ obſiſtit, ſed iſthæc nominatio qua de agimus non præbet ullam iuriſdictionem tanquam iudici, uel executori ipſi monacho, nec præbet ei ullam actionem tanquam parti,nec imponit ei neceſſitatem manibus ſuis attingendi illam pecuniam,aut alterius ullius adminiſtrationis,aut ſolicitudinis ſubeundæ,aut actum ullum corporeum faciendi,vel opus, ſeu operam, ſed ſimul ac uerbotenus declarauerit eos decẽ pauperes quos digniores,aut dignos illius eleemoſynæ exiſtimarit functus erit officio ſuo,ſatiſque feciſſe uidebitur per quod nihil omninò à diuinarum rerum contemplatione ſe ſubſtraxiſſe uidebitur,ſed potius opus piũ gratumq; Deo feciſſe,& in tali nominatione facienda ſimillimus eſſe uidebitur conſilium danti, cui cõſilio hæres parere neceſſe habebit,licet alias conſilia regulariter non ſint obligatoria,ut in d.§.iurãdo, ſed hæres formaliter obtẽperaſſe uoluntati teſtatoris non aliter uiſus erit (ꝓut debet arg.l.Mæuius,& l.qui hęredi,ĩ prin.ff.de cond.& demonſtr.)quàm ſi in ea eleemoſyna deſtribuenda ſequatur nominationem,& conſilium illius monachi,ergo,&c.

C A P. XCIX.

1 *Teſtamentum in quo filiusfamilias à patre præteritus fuit, eſt ipſo iure nullum etiam antequam filius impugnet,ardua quæſt.*

2 *Conditionum aliæ ſuſpenſiuæ ſunt,aliæ reſolutiuæ.*

3 *Intellectus legis filio præterito. ff. de iniuſto rupto.*

1 Teſtamẽ. in quo fi. liſf. præteritus fuit eſt nullũ etiam antequam filius illud impugnet ard.quæſ.

FIliusfamilias in teſtamento patris præteritus fuit, an teſtamẽtum ſit ipſo iure ſimpliciter,& omnino nullum,an uerò ita demum ſi filius illud dicat nullũ adeo controuerſum eſt, ut hunc articulũ eſſe de ſummis apicibus iuris Iaſ. exclamauerit in l.fin.nume.23.cum ſeq.C.de bono. poſſ.contra tabu.qua in re,ut ita demum ſit, nullũ ſi filius id uoluerit,& non aliter tenuit Gloſſ. in l.filio præterito,ff.de iniuſto rupto. Gloſ.in l.ſcimus, in prin.uerb.ipſo iure,C.de inoffi.teſt.Glo.in l. ſi duo,ff.de leg.præſt.Glo.in l.is qui in poteſtate,in prin.eod.tit.Glo.in l.ſi pater in Glo.mag. ad fi.C.de inſt.& ſubſti. & iſta fuit communis opinio Gloſſatum ſecundum Iaſo.ubi ſupra d. nu.23.quodque ſemper Gloſſæ, ita tenuerint firmat Ang.qui idem ſequitur, & eam ueram non aliter,atque euangeliũ ſemper exiſtimaſſe parũ pie fatetur, quam ipſe quoq; ſequitur in l.ita tamen,§.quoties,ff.ad Trebel.ſequunturq; alij quàm plures quos refert,& ſequitur Andr.Tiraquel. in l.ſi unquam, uerb. reuertatur,nume.13.C.de reuo.dona.à quo dum allegat Iaſ.idem tenentem in l.ij.C.de poſthu.hæ inſtituen.cauendum eſt, nam ibi nihil hac de re attigit,& dum allegat eund.Iaſ.in l.ſi filius, qui in poteſtate,j.not.ff.de lib.& poſth. errat, nam Iaſ.potius tenet contrarium,& dum allegat Guilielmum,Benedi.in c.Raynutius de teſtam.uerb.in eodem teſtamento.j num.84.errat,nam ille contrarium defendit, hancq; opinionem tueri teſtamentum ſatis uetuſtũ ipſe Guilielmus,& Tiraquellus teſtantur, nã Ebulia.Luch Mæuij Agripæ uxor ex duabus filiabus alteram inſtituit, alteram uerò prętęrijt, at Afronia quæ præterita fuerat cum ſorore contendere noluit, teſtamentumq; matris patientia honorare quàm iudicio euertere ſanctius magisq; pium exiſtimauit,ſicque ratum manſit teſtamentum quod à Valerio relatum eſt lib.vj.c.viij.quod inſcribitur de teſtamentis quæ rata manſerunt, ſed miror in curiam Guilielmi,& Tiraquelli hoc exemplum adducentium de matre filiam prætereunte, cũ nos loquamur de patre filiumfa.prætereunte, quarum rerum eſt in ſpecie propoſita nõn obſcura differentia,ut prope docebimur.

Contrariam partem uidentur tenere plures Gloſſæ.quæ ſimpliciter, & indefinitè aiũt tale teſtamentum in quo filiusfamilias à patre præteritus ſit, nullum eſſe, neque exigunt ullã filij declarationem,aut petitionem, ita tenet Glo.in §.ſunt autem uerb.contra tabulas,inſt. de bono.poſſeſsio.Glo.in l. fin.uerb.petita.C.de bono.poſſ.contra tabulas Glo.in l. ſi ita ſcriptum,§.fin.in Glo.fin.ff.de lib.& poſthu.Gloſſ. in l.& ſi pepererit §.fin.verb.filium (ibi qui hic gradus è quo eſt pteritus ſtatim eſt nullus eod. tit.Glo.in l.non putauit.§. ſi quis emancipatũ, uerbo iura,ff.de contra tabulas,Glo.j.in fin.in

l.quod

l. quod vulgo. ff. de contra tabulas Glo. fin. in l. uni. ff. ſi tabulæ teſtamen. nullæ extabunt Gloſ. in l. ij. uerb. filio, ff. de excep. rei iudi. hanc opinionem ſequitur. & firmat eſſe communem tã ultra mõtanorũ, quàm citra mõtanorum Iaſ. in l. filio præterito. C. de contra tabul. num. 23. & nume. 29. tenet à Coſta ſimpliciter in l. Gallus, §. & quid ſi tantum, ff. de libe. & poſthum. parte tertia. nu. 177. Guilielmus Benedic. in d. c. Raynutius, uerb. in eodem teſtamento. j. nu. 84. cum plu. ſeq. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Iaſ. in l. ſi filius, qui in poteſtate j. not. ff. de libe. & poſthu. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Alex. nu. 16. in d. l. poſthumo nato, ubi etiam Decius. numer. 9. eã ſequitur & negat hac in re laborandum eſſe quaſi in re clara, ubi nu. 45. hanc dicit communem opinionem. Curt. Iunior.

Tertia fuit opin. Curtij Iunioris qui in d. l. poſthumo nato. num. 45. ait has opiniones ita cõcordari poſſe, ut ipſo iure nullũ ſit tale teſtamentum uerum in effectu non eſſe nullum ſi filius abſtineat, quia tunc conualeſcit, in quam partem inclinare uidetur Alex. in l. inter cęteta, in prin. ff. de lib. & poſth. col. j. & hęc pars ſapit ueritatem, ſed eget declaratione. nam pręmittendum eſt ꝙ conditionum alię ſunt ſuſpẽſiuæ aliç reſolutiuæ, ſuſpenſiuæ dicuntur, quæ diſpoſitionis conditionalis, qua de agitur non
2 modo effectum, aut executionem, ſed etiã ſubſtantiam, aut eſſentiam interea dum pendent impediunt ac ſuſpendunt, (quale eſt in illa cõditione ſi nauis uenerit, ſi Mæuius conſul fuerit, uel ſi decem dederit) l. unica, §. ſin autẽ aliquid ſub conditione, C. de cad. tollẽdis ubi tradit communiter per Doct. notant Glo. & communiter Doct. in l. itẽ quia, poſt pri. ff. de pact. Reſolutiuæ conditiones dicuntur, quæ neque ſubſtantiam, aut eſſentiam diſpoſitionis impediunt, aut ſuſpendunt, nec etiam executionẽ, ſed eo duntaxat pertinent, ut quod ſemel factum, aut perfectũ fuerat infectum ſub aliquo futuro euentu reddatur, ſeu reſcindatur (quale eſt cum domũ uendidi, & tradidi, ita ut meliore conditione allata res inempta fieret. iuxta l. ij. cum ibi not. & ferè per totum. ff. de in diem adiectione, uel etiam in terminis totius tituli. ff. de lege comiſ.) Modo ſic ſi filiusfamilias in teſtamento patris præteritus fuit, & quæritur an tale teſtamentum purè præſentialiter, & ſimpliciter nullum eſſe uideatur, an uerò ſub hac demum conditione nullum eſſe uideatur, ſi filius dixerit, ac declarauerit uelle ſe teſtamentum impugnare reſpondendum eſt, nullum uideri purè, & præſentialiter, non quidem ſub hac conditione ſuſpenſiua ſi filius declarauerit uelle ſe illud impugnarẽ. Verum quia ſolius filij fauore tale teſtamentum lex improbauit non improbatura ſi ſciſſet filium præteritum iudicio patris patientem aurem accommodaturum, † ideò ſi filius poſtea acquieuerit patris iudicio, uel eius hæreditate abſtinuerit (proprio fauori, ut poteſt renuntians iuxta. l. pen. C. de pact.) tale teſtamentum quod initio re uera nullum fuit, nõ ſolum ualebit, ſed etiã retro ſemper ualidum fuiſſe uidebitur, unde fructus illius hæreditatis non ſolum à tempore quo filius patris iudicio ſe acquieſcere uelle declarauit, ſed etiã retro à tempore mortis teſtatoris ad hæredem ſcriptum pertinebunt, non ſecus, quàm ſi re uera, uel nullus filius fuiſſet, vel non fuiſſet præteritus, iſq; eſt uerus ſenſus Iureconſulti in l. filio præterito. ff. de iniuſt. ruſt. ſimillimum eſt in legatario, qui licet à tẽpore mortis teſtatoris quo ad fructus, & omnes commoditates dominus res legatæ eſſe uideatur. l. à Titio, ff. de furt. l. ſi tibi homo. §. cũ ſeruus, cum ibi not. per Glo. Bart. & Alex. ff. de leg. j. tamen ſi repudiat ſemper talis res legata uidetur fuiſſe, & permanſiſſe ſub dominio hęredis, ut not. communiter per Glo. & Doct. in d. §. cum ſeruus, optimus tex. in l. legatarius eod. titul. & in l. j. §. ij. & iij. ff. ſi quid in fraud. pater, quaſi legati dominium purè tranſeat in legatarium, ſed ſub hac cõditione reſolutiua, ut ſi fortè repudiauerit nunquam retro tranſiuiſſe uideatur, quod & in ſpecie noſtra euenire intelligo, ut ſi filius præteritus ab hæreditate patris abſtinuerit, licet ante abſtenſionẽ teſtamentum, & erat nullum, & hæreditas ipſo iure filio quæſita fuerat iuxta l. neceſſarijs, ff. de acquir. hære. iuncta l. j. ff. de iniuſto rup. & in princip. inſt. de exhære. lib. tamen poſt filij abſtenſionem, & teſtam. retro ſemper ualuiſſe & hæreditatem patris filio nunquam quæſitã fuiſſe intelligimus, quaſi ſub tali cõditione nõ ſuſpenſiua, ſed reſolutiua hæreditas filio præterito quæſita uideretur, id quod generale eſt in omnibus acquiſitionibus, & annullationibus, quæ fauore alicuius inducuntur à lege ſi is repudiat, aut renuntiat fauori ſuo, ut diximus non ſemel in quæſtionibus præcedẽtibus.

Conditionum aliæ ſuſpẽſiuæ, aliæ reſolutiuę.

Intell. l. filio præterito. ff. de iniuſt. ru.

C A P. C.

1 *Teſtamentum in quo filiusfamilias fuit præteritus à patre an ualeat iure prætorio, et eſt egregia quæſtio.*
2 *Intell. l. ſi teſtamentum, ff. de teſtam.*
3 *Teſtãdi inuentũ à iure ciuili nõ ẽt naturali deſcẽdiſſe.*
4 *Poſſeſsionem capit hæres teſtamentarius licet filius præteritus ſeſe opponat.*
5 *Intell. l. filio præterito. ff. de iniuſto rup.*

Teſtamentum

1 Teſtam. i quo filiuſfa. fuit p̄teritus an ualeat iure prætorio, ard. q.

TEſtamentum in quo † filiusfamilias a patre pręteritus fuit, quod ſecundum ueram & cõmunem opinionem nullum eſt de iure ciuili, pleriq; noſtrorũ uariæ contẽdunt, an iure quoque prętorio nullum ſit, an uerò ualeat ſaltem iure prætorio, & communis opinio eſt tale teſtamentum utroque iure tam ciuili, q̃ prætorio nullum eſſe, ita tenet Gl. in l. ij. ff. de excep. rei iudi. uerb. filio, ſequitur, & dicit communem opinionem Alex. nume. 16. in l. poſthumo nato, C. de contra tab. ubi eandem ſequitur, & dicit communem Decius. nume. 12. quem ſimiliter, & ſequitur, & communem dicit Curt. Iunior. nu. 46. cum ſequẽ. ubi eandem tenet, & communem dicit Iaſ. nu. 28. qui ait ꝙ ſtudio tantum contradicendi quidam tenuerunt cõtrarium, & hanc opinionem tenẽt Bart. & alij in d. l. poſthumo, & Glo. in l. vnica in fi. ff. ſi tabule teſtam. nullæ extra. ſentit Iaſ. in l. ſi filius q in poteſtate col. j. & ij. ff. de lib. & poſthu.

Contrariam partem, ut tale teſtamentum ualeat de iure prætorio tenent Glo. in uerb. petita, in d. l. poſthumo, & Glo. fi. in l. ſi ita ſcriptũ § fin. ff. de lib. & poſthu. Glo. in l. non putauit, §. ſi quis, emanciparum, uerbo iura, ff. de contra tabulas Glo. fin. in l. quod uulgo, eod. titu. Glo. in §. ſunt autem, inſt. de bono. poſſ. Gloſ. in d. l. filio præterito, fuitq; communis opinio Gloſſarum ſecundum Iaſ. in d. l. poſthumo. nu. 28. vbi hanc partem ſequitur Romanus, & ſequũtur Chriſtopho. de Caſtellione, & Iacob. de Puteo in d. l. filio præterito, & Raph. Cumanus in d. l. ſi filius, qui in poteſtate, eſtq; articulus diſputabilis ſecundum Decium, ubi ſupra & hãc partem, & nos deſendimus in lib. de ſucceſſ. creatione, par. j §. xx. num. 138. & hic articulus eſt de ſumis apicibus iuris ſecundum Iaſo. nu. 23. in d. l. poſthumo.

2 Intell. l. ſi teſtam. ff. de teſta.

Pro hac parte, ut teſtamentum tale ualeat iure prætorio, licet iure ciuili nullum ſit, ſoleo allegare tex. à nullo unquam hac in re accommodatum in l. ſi teſtamentũ, ff. de teſtam. (dũ ait, ſed utroq; iure ualebit tam ciuili, q̃ prætorio) nam ſenſus plane illius legis eſt, non ſemper teſtamentum quod ualet utroque iure ualere, ſed aliquando ualere altero tantum eorũ iurium. Modo ſic teſtamentum quod deſinat abinitio (non loquor ex poſt facto) ualere cõtingere non poteſt niſi, aut ratione formæ, aut ratione rerum, aut ratione perſonarum, l. ratione formæ ſemper ualet utroque iure, aut neutro, quia ius prętorium, & ciuile quo ad formam teſtamentorum in unam conſonantiam iuerunt quaſi ſocietatem hac in re coiſſent, §. ſed cum paulatim, inſt. de teſtam. Ratione rerum ſimiliter utroq; iure ualebit, aut neutro, quia nuſquam lectum nuſquam relatum, ut in rebus, de quibus teſtamur ſit differentia ulla inter ius ciuile, & prætorium. Ratione perſonarum idem, nam aut loquimur de perſona dantis, ideſt teſtatoris, aut accipientis, aut nõ accipientis, ex parte teſtantis non inuenimus ullam differentiam, quia qui habent teſtamenti factionem actiuam iure ciuili habent quoque iure prætorio, & per contrarium qui uetantur utroque iure excluſi intelliguntur à facultate teſtandi ex parte accipientis omnes ſimiliter, qui habent teſtamenti factionẽ paſsiuam utroq; iure eam habere inueniũtur, & qui ab altero iure incapaces fiunt, ab altero quidem non introducuntur, ex parte autem non accipientis, ideſt eorum qui cum honorandi teſtamento eſſent, honorati non fuerũt, ſi rectè inſpexeris quo ad primordialem teſtamenti ualiditatem, nullam inuenies differentiam niſi in hoc caſu quo de agimus, quando filiusfamilias à patre fuit præteritus, nam tũc ualet teſtamentum iure prætorio ſubiacet tñ reſciſsioni per contra tabul. Iure tamen ciuili ab ipſo initio fuit nullum, & hunc caſum præſagire ac præſenſiſſe mihi uidetur Iureconſultus in d. l. ſi teſtam. quia illa differentia in alio non uerificatur, & iã ꝙ in alio uerificari poſſet, adhuc tamen ex illo tex. non poſſet non capi uehemens coniectura, & argumentum ad noſtram opin. tenendam, cum ſaltẽ ibi ſumat regula hæc ꝙ non ſemper teſtamentum abinitio utroque iure ualet, & noſtra opinio tuetur eleganti ratione. nam olim non uigebat teſtãdi facultas, neq; etiam erant inuentæ in teſtatorum ſucceſsiones, neq; enim iſthæc ſunt de iure naturali, ſed tantum de iure poſitiuo, ut patet per totum de iure naturali inſt. ubi cum enumerantur ea, quæ ſunt iuris naturalis, & gentium, nullum uerbum protulit, de ſucceſſionibus teſtatorum, uel inteſtatorum, paterq; per totum. ff. de iuſt. & iure, ubi ſimiliter cum de iure naturali & gentium ageretur, nullum uerbum emiſſerunt Iureconſulti, de huiuſmodi ſucceſsionibus, nec uero ſimile eſt tot leges, totq; conſtitutiones, ac Iureconſultorum reſponſa hac de re loquentia, præſertim ex profeſſo, & integris titulis, hanc ad rem deſtinatis prætermiſſura hanc materiam ſucceſsionum, tam neceſſariam, tamq; amplam, ut tertiã totius iuris partem occupatam habeat, tamq́ue elegantem, ut ſummis uigilijs, ac lucubrationibus excogitatam, atque inuentam teſtetur Iuſtinianus Imperator in l. ſi quando, in prin. C. de inofficio. teſtam. ſicq; non ſupinus modo

3 Teſtandi inuentũ à iure ciuili non etiã naturali, gentium deſcendiſſe.

uerũ fatuus quoq; & intolerabilis error, atque obliuio eſſet, tot Iureconſultorum, ac Imperatorum, de iure naturali, & gentium in dictis titulis loquentium, ſi huiuſcemodi ſucceſsionũ materiæ obliti eſſent, unde quia ad ius naturale, vel gentium non pertinebat, ideo prætermiſſam eſſe pro cõperto, ac indubitato cuiq; modo ſano eſſe debet, quod apertè etiam edocuit Iuſtinianus Imperator in §. ſingulorum, cum ſequẽ. § §. & titulis inſt. de rerum diuiſione, nam cum ibi policeretẽ acturum ſeſe prius, de acquiſitionibus iure naturali, vel gentium contingentibus, deinde de illis, quæ iure ciuili euenirent, hanc ſucceſsionum materiam collocauit non inter acquiſiones iuris naturalis, vel gentium, ſed iuris tantum ciuilis, id quod nos plenius diſſeruimus in lib. j. de ſucceſsionum creatione. § j.

Modo ſic iure poſitiuo prius recepta fuit intestatorum ſucceſsio, quàm teſtatorum ut ibidem docemur, deinde teſtatorum quoq, ſucceſsio inuenta fuit, ſed libertimè ſimpliciter, & generatim, nã lege cauebatur, vt vti q̃ſq; legaſſet, aut iuſsiſſet res ſuæ ita ius eſſet l. uerbis legis, ff. de uerb. ſig. in illo enim primæuo iure poſitiuo hac de re loquente, neq; vlla liberorũ aut parẽtũ cura habita eſt, neq; forma ulla diſponendi, aut teſtandi à reliquis diſpoſitionibus humanis diſtincta, ac ſeparata introducta fuit, licet omnia iſthęc poſtea uſu ſuadente humanisq́; neceſsitatibus exigentibus paulatim ſucceſsiuis uicibus, atq; temporibus recepta fuerint, ſicq́; olim varia fuerunt genera teſtamentorum, vt docuit Imperator Iuſtinianus, in prin. inſt. de teſtam. quibus à iure uariæ formæ fuerant accommodatæ, vt ibi aliterq́; iure ciuili, aliterq́; iure prætorio circa teſtamẽtorum formas diſſerebatur donec utrunq; ius quaſi hac in re ſocietatem coiret in unam cõſonantiã, quo ad formam teſtamentorũ iuerunt, ut in §. ſed cum paulatim, inſti. de teſtam. in quam ſocietatem, & conſonantiam iuiſſe quo ad iuſtitiam diſponendi curamq́; & fauorem liberorum, & parentum non repetiuntur ſicq́; licet iure ciuili illa omnimoda libertas teſtandi, uel in vltimis volũtatibus de rebus ſuis diſponendi ad libitum, quæ tempore vetuſtiſſimo competebat, & concedebatur, cuiq; vtroque iure tam ciuili, q̃ prætorio iuxta d. l. verbis legis, non ſecus, quàm & tunc, & etiã vſq; in hodiernum diem conceditur in diſpoſitionibus inter viuos. l. ſed non vſq; ff. ſi à parente quis fu. ma. l. pen. ff. de pact. §. per traditionem, §. venditę, inſt. de rerum diui. licet illa inquam omnimoda libertas, quæ iure tã ciuili, quàm prætorio competebat, etiam hodie inſpecto iure prętorio integra maneat quo ad primordialem teſtamentorum validitatem, circa iuſtitiam, & æquitatem diſponendi, nam ſiue liberi, vel parentes præteriti omnino fuerint, ſiue exhæredati rite, vel non rite, ſiue etiam non ritè inſtituti, ſemper primordialiter, ac in ſui creatione teſtam. valet iure prætorio. licet ex poſt facto eodem quoq; iure prætorio euerti poſsit per contra tabulas bono. poſſ. neque ullum Iureconſultorum reſponſum ullam legẽ, vllamve conſtitutionem huic rei aduerſantem repeties, verum tamen iure ciuili ea libertas uariè reſtricta fuit, nam primum liberi nominatim exhæredari ſi inſtituti non forent iubebantur, neq; eis exhæredatis æquè, aut inique vllus recurſus ad ſucceſsionem paternam dabatur, vt per totum. ff. de lib. & poſthu. de iure loquor ciuili, licet poſtea centum viri inueniſſent illam in officio. teſtam. querelam per quã eis ſubuentum fuit, ut in l. j. C. de pet. hære. l. fin. C. de lib. præt. itaq; de iure ciuili liberis à patre præteritis nulla medela inuenta fuit, quia ea non egebant cum eo iure, id teſtamentum nullum eſſet ipſo iure, ſed ipſis exhæredatis remedium querelæ accommodatum fuit, quia tunc opus erat auxilio cum teſtam. valeret, id re autem prætorio cum ſolennitas, aut neceſſitas exhæredandi recepta non eſſet relinquebamur in terminis iuris poſitiui primæui hac de re loquentis, quo iure quo ad primordialẽ quidem teſtamentorum validitatẽ vti quiſq; in vltima voluntate, de rebus ſuis diſponeret, ita ius erat quo ad iuſtitiam diſponendi, licet ex poſt facto id teſtamentum quod initio firmum erat per contra tabulas euerti poſſet, ſi liberi eſſent præteriti, quia tunc ſuſpicio erat ꝙ eſſent à patre obliti, ꝙ ſi expreſsim eſſent exhæredati, quia iam ceſſabat illa ſuſpicio, nõ dabatur contra tabulas, nulla diſtinctione habita utrum iuſtè, an temerè exhæredati eſſent dummodo ritè fieret exhæredatio, quia prætor omnimodam libertatem, quæ iure uetuſtiſsimo hominibus rebus de ſuis in vltima voluntate diſponendi dabatur coanguſtare noluit, non magis, q̃ in diſpoſitionibus inter viuos iuxta d. l. ſed non vſq;, iuncta d. l. verbis legis, quam libertatem reſtringere cum liberis præteritis contra tabulas accommodabat nõ dicebatur, aut putabat, quaſi tunc idem facturus eſſet, ac optaret ipſemet pater, ſi de talibus liberis meminiſſet ſimile in l. iij. C. de inoff. ic. teſtam. ſimile in l. ſi unquam, C. de reuo. do. ſimile in l. cum auus, ff de cond. & dem. & hæc eſt veriſsima ratio qua exhæredatis prætor nõ ſubueniebat, iuxta l. non putauit, in prin. (quã & ibi conſultus reddidiſſe videtur, ff. de cõtrã

tabulas

tabulas,licet alias patum aptas parumq́; rem
ipſam attingentes prodiderint in l.poſthumo
nato,C.de cõtra tabulas.Curt.iun.Iaſ.Decius
poſt Paul.Caſt.& alios ibi.

Eſtq́; plusq̃ efficax rõ ad oñdeudũ ꝙ licet fi
liusf. in teſtamẽto prĩs ꝑteritus fuerit quo caſu
teſtamentũ iure ciuili nullũ eſt, valeat tñ iure
prætorio inſpecta ſui creatione,& primordiali
validitate nõ ſecus,q̃ ſi is filius eſſet inſtitutus
rite,aut exheredatus piè,aut impiè,qđ & ſua-
deť alia perẽptoria rõne, nã & ſi is filius in mi
nima re,vel portione inſtitutus eſſet,nõ deſine
bat ab initio valere teſtamẽtũ,de iure ꝑtorio,
nec dabat ei cõtra tab.aut vllũ ius impugnãdi
teſtamentũ de iure ꝑtorio,& tñ nõ minus ege
bat ope,& auxilio,q̃ ſi ex toto nihil teſtamẽto
eſſet ſibi relictũ,qd.n.ſi in obolo,aut vno mini
mi viliſſimiq́; valoris numo honoratus eſſet,
ſicq́; iure ciuili ſubueniebať,vt ſiue temerè ex
hæredatus eſſet, ſiue in minore portione q̃ le-
gitima inſtitutus dareť ſibi q̃rela inof.teſtam.
§.fi.inſt.de inof.teſt.l.cũ q̃riť.C.eod.ti.& auth.
nouiſsima, eo.l.Papinianus,§. quarta,& §. qm̃
aũt quarta,& l.ſi nõ mortis,eo.tit.ff.vides ergo
palã,vt ꝑtor liberis quidẽ ſubuenire voluit,ſed
tm̃ parentibus teſtantibus, nã ꝙ liberis ꝑteri-
tis ſubuenerit, non tã ob fauorẽ ipſorũ id fe
cit,q̃ ob fauorẽ parentũ, ne ꝑter eorũ mentẽ,
& aium ad alienas ſucceſsiones bona ſua abi-
rent. Præſumebať.n. tunc eoq́; caſu liberorũ,
vel oblitus,vel ignarus,at quo caſu cõſtat obli
tũ,aut ignarũ,nõ fuiſſe (qđ accidit qñ liberos
exhæredauit ẽt temerè,aut minus piè in mini
mo eos honorauit) tũc liberis ꝑtor minimè cõ
ſultũ curauit maluitq́; oĩmodã libertatẽ parẽ
tibus cõſeruare, vt ſic indubitatũ eſſe debeat
liberis ꝑteritis indiſtincte iure ꝑtorio tatũ eſſe
fuiſſeq́; ſemp teſtamẽ. ꝑimordialiter inq́; ſui
creatione tenuiſſe nõ ſecus,q̃ ſi inſtituti forẽt.

4 Quod & tertio loco ſuadeť p l.ij.C.de edi.
diui Adr.tol.vbi teſta.qđ integrũ cõſumatũq́;
in ſui forma appareat regulariter habet execu
tionẽ paratã ẽt de iure cõi,& cõſequenter hę-
res,qui illud iudici oñdit mittendus eſt in poſ
ſeſsionẽ hæreditatis ẽt ſi filius ꝑteritus oppo-
nat ſeſe.l.ij.vbi oẽs.C.de edi.diui.Adr.toll.tra
dũt cõiter Doc.in l.fi.eo.ti.p tex.ibi vbi Bar.q.
vj.vbi Bal.col.4.not 3.& Alex.col.j.Alex.ĩ l.ait
ꝑtor,§.ſi iudex.add.ij.ff.de re iud.Idẽ Alex.ĩ l.
ſi cũ dotẽ,§.eo aũt tpe.ff.ſol.marri.Ang.in l.cũ
antea,ff.de arbi.Rod.Suares in rep.l.poſt rẽ,ff.
de re iud.ĩ iiij.caſu,cuius rei rõ illa eſt,ꝙ illud
teſtam.certũ eſt iure ſaltẽ ꝑtorio valere in ſui
initio,neq́; ad rẽ ptinet qđ ve poſt facto poſsit
infirmari ẽt iure ꝑtorio p cõtra tab.ſi filius ꝑ-
teritus reperiať,nã adhuc interea heres in poſ.
mittẽdus eſt, licet poſtea hæreditas ei adimi

Poſſ.capit hæres teſtamentarius licet filius præteritus ſe ſe opponat.

poſsit,nã & in oĩbus nõ mõ legibus,ſed ẽt titu
lis, ac libris integris de in ĩtegrũ reſtitutione
loquẽtibus qđ initio valet poſtea reſcidiť,reſq́;
cũ fructibus poſſeſſori adimit lęſoq́; reſtituit,
vt l.qđ ſi minor, §.reſtitutio.l.verũ.§.j.l.pñ.§ j.
& ij.d.l.verũ,§.ſciẽdũ,cũ §.ſeq.& § ſi locuple-
tẽ, ff.de minoribus p totũ.C.&.ff. de cõdi . ob
ca.p totũ.C.& ff.de cõdi.ind.p totũ.C.&.ff.de
cõd.ſine cauſa,& de cõd.ob.turp.can.p totũ fe
tè.ff.de rebus eorũ.l.ſi ꝑdiũ.l.ꝑdiorũ.l.vtere,&
ferè p totũ.C.de ꝑdi.mi.tex.magiſtralis in l.vi
deamus.ij.p totã.ff.de vſur.Verũ cũ p ius ꝑto
riũ id teſtam.valeat, ſicq́; ex teſtam.hæres ſcri
ptus ad bona defuncti vocati videať iure autẽ
ciuili nõ valeat,ſicq́; eo iure repellatur,& ꝑte-
ritus filius innitať vtrũ iſtorũ iuriũ inuicẽ pu-
gnãtiũ alterũ vincet,reſp.illud ius qđ hac in re
aut materia qua de agiť nouiſsimũ fuerit alte
tũ vetuſtius vincet,nõ ſecus q̃ ſi vtrũq́; ius, vel
ciuile,vel ꝑtoriũ eſſet,quo caſu nouiſsimũ ve-
tuſtius expellit exulareq́; cogit l.nã & poſterio
res,cũ ibi not.ff.de legib.l. ius ciuile eſt, cũ ibi
nota ff.de iuſt.& iut.l.pacta nouiſsima, cũ ibi
plenè not.p Gl.& Doc.C.de pac.ſicq́; cũ vtroq́;
iure tã ciuili,q̃ prętorio valeret teſta.quo olim
filiusf.à p̃re ꝑteritus eſſet d.l.verbis legis.ff. de
uerb.ſig.ſuperueneritq́; poſtea ius ciuile id de
clarãs,& interpretãs,vt ꝓcedat niſi cũ iniuſta
eſſet diſpoſitio p filijfa. ꝑteritionẽ,l.ſi qs poſt.
§.ex his,ff.de iniu.rup.p totũ.ff.de lib.& poſth.
p totũ inſt.de exhæ.lib.p totũ.C.de lib.ꝑt.hoc
ius ciuile,vtpote recẽtius ſeruãdũ eſt,at cũ rur
ſus tertio loco,ſeu tpe ſuperuenerit prætor in
terpretãs,& declarãs nouũ illud ius ciuile in-
ducẽsq́; vt teſtm̃ qđ filio præterito qeſcebat im
peditumq́; erat inſpecto iure prætorio nullũq́;
erat ĩſpecto iure ciuili expediať,& quaſi dete-
gať,ac liberet ſinatq́; ſuos opari effectus qñ rõ
iuſtitiæ,& æqtatis q̃ mouerat ius ciuile ceſſare
& euanuiſſe inuenit, hoc ergo ius recẽtius, ac
nouiſsimũ ꝑualebit,tũ qa recẽtius,tũ qa cõſul
tius & æquius,ſimile in d.l. ius ciuile eſt, vbi p
Glo.& alios,ita intelligo d.l.filio ꝑterito,ff.de
iniuſ.rup.teſta.vbi filio abſtinẽte cuius ſolius
intuitu,& fauore teſtm̃ iure ciuili infirmũ in-
telligebať,iure ꝑtorio ſuſtineť,& tueť, ꝑpẽde
.n.illũ tex.dicẽtẽ ex bono.& æquo tueť,nã dũ
ait ex bono,& æquo,intelligiť iure ꝑtorio, dũ
verò ſubdit tuetur ſignificat nõ renaſci quidẽ
teſtm̃, ſed in priori ſtatu, ac origine qđ firmũ
erat de iure ꝑtorio conſeruari ſuſtineri,tueri,
tueri enim non eſt addere,aut denuo induce-
re rem ingenitam,ſed iam genitam creatam,
ac ſtantem ſuſtinere conſeruare inde tuitio,&
tutela,ac tutores,vt in prin inſt.de tur.

Et quod in d.l.filio præterito,diciť,(.ſ.quã-
uis ſubtilitas iuris refragari uideať) hũc habet

Intel.l.filio præterito,ff.de iniuſto.rup.

 ſenſum,

ſenſum,ꝙ licet iure ciuili qđ abinitio nõ valet ex poſt facto nõ coualeſcat.l.j.ff.de reg.cat.tñ id non obeſt,qa eo iure ciuili qđ abinitio non valebat nõ intelligitur cõualeſcere,ſed magis alio iure.ſ.ꝑtorio,vt innuunt illa verba ex bono & æquo, id qđ opportunè declarat Alex.in d.l. poſthumo,nu. 12.C.de bo.po.cõtra tabu.ergo fuerũt tria tpa,quorũ primo teſtam. in quo filiusfa.ꝑteritus à parte erat,valebat iure tã prætorio,q̃ ciuili,at ſucceſsit ſcđm tẽpus quo tale teſtamentũ licet iure prætorio valeret, iure tñ ciuili nullũ erat & iuri ciuili vtpote posteriori hac in teſtandũ erat,ſed nouiſsimè ſucceſsit tertiũ tẽpus quo ius prætoriũ videns, ꝙ tale teſtamẽtũ ob merã filij præteriti vtilitatẽ annullabat̃,induxit,vt ſi filius huic vtilitati, & fauori renuntiaſſet (iuxta l.pe.C.de pact.) tale teſtamentũ vigeret,qđ ius vtpote poſterius,& ẽt rõnabilius ſeruandũ:eſt ergo ſi ex verbis teſtamenti conſtaret filiũ fuiſſe præteritũ, tunc anteq̃ filius abſtineret ab hæreditate,patris id teſtamentum nullum eſſet,& ipſo iure,& in effectu,ſed ſi poſtea filius abſtineret iure prætorio effectualiter conualeſceret.

C A P. CI.

1 *Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri per nepotem ex ſe inſtitutum ex teſtamento,cõtra cõem.*

2 *Intell.l. qui in aliena §.interdum.ff. de acquir. hære.*

3 *Exhæredatio facta ob hanc cãm q, filius per nepotẽ ex ſe inſtitutũ poteſt acquirere patris hæreditatẽ, non firmat teſtamentum, de iure communi noua declaratio,idem iure regio ibidem.*

4 *Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius ualet.*

5 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ferme moriente facta non ualet.*

6 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ferme moriente facta,licet regulariter non ualeat,ualet tamen in teſtamento facto inter liberos.*

PRæmittenda ergo in primis eſt quædã queſtio neceſſaria,q̃ cõducit,& ſuperioribus,& ſequẽtibus. ſ.an teſtator poſsit formã legis prætermittere, atque immutare in iure ſuorũ hæredũ,vt licet regulariter,q filiũ nepotemq́; ex eo in poteſtate habebat,filiũ tm̃ non, ẽt nepotem ſuũ hæredẽ habiturus erat,poſsit tñ efficere,ut ꝑ contrariũ nepos tm̃ non ẽt filius ſibi ſuus hæres fiat ſicq́; diſpenſare contra formã, & traditionẽ tex.in §.ſui,inſt.de hær.qual.& §.ſui inſt. de hær.quæ ab inteſ.& l.in ſuis,ff.de lib.& poſt. l.cũ ratio,ff.de bon.danatorũ,qua in re,qa pulchra altiſsima,& amena materia eſt,huiuſmodi præmittimus concluſionem.

Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri ex teſtamento per nepotem ex ſe inſtiturum. 1 Filius exhæredat' nõ fit ſuus hæres patri ex teſtaméto ꝑ nepoté ex ſe inſtitutũ contra cõmuné.

In primis.n.aduertendũ eſt oẽs nr̃i iuris præceptores nõ tenuiſſe modo verũ,ſeu notiſsimũ indubitatumq́; iuris ciuilis elemẽtũ obſeruaſſe filiũfa.exhæredatũ,cuius filius teſtatoris nepos ab auo inſtitutus eſſet,ſuũ hæredẽ auo futurum ex ꝑſona nepotis, ſimul atq; ille nepos poſt mortẽ aui hæres extitiſſet,q̃ aſſertio eo ꝑtinet,vt intelligatur ſimul,atq; is deceſſerit,de cuius hæreditate agit̃ nepotẽ inſtiturũ ei hæredẽ ſuũ futurũ eamq́; hæreditatẽ ab ipſo nepote ilico abſceſſurã, inq́, patrẽ ſuũ exhæredatũ continuo tranſiturũ,vt is non ſolũ eã ipſo iure acquirat,ſed præterea cũ iiſdẽ iuris qualitatibus eã habiturus ſit, cum q̃bus nepoti delata fuit,vt ipſe ei cuius de hæreditate agitur ſuus hæres,fiat quẽadmodũ & nepos ſi apud eũ ea hæreditas mãſura eſſet, ſuus quoq; hæres auo fieret,hãc ſñiam ita intellectã obſeruãt,ac veluti,catholicã diſciplinã religioſiſsimè tuẽtur oẽs iuris vtriuſq; profeſſores,vt ab iſta doctrina declinatũ nullũ inuenias,quales ſunt.Bart. in l.q in aliena,§.interdũ,ff.de acquir.hær.quẽ ibi ſequũtur Imol.Ang.Cum.Aret.Alex.col.j. & ñ.Iaſ.col.j.Idẽ Iaſ.in l.ſiquis poſthumos,§.ſi filiũ.nu.23.ff.de libe.& poſt.Idẽ Iaſ.in l.ſi filius hæres,nu.6.eod.ti.Aret.& Imol.in l.ſi filius ſub cõditione alias incipit ſub cõditione filius, ff. de lib.& poſt.Bar.Imol.& Pau.col.fi.in l.fi.ff.de cond.inſt.Imol.in c.Raynutius,de teſta.Imol. in l.Gallus,§.qdã rectè,ff.de lib.& poſt. Eman. à Coſta,ĩ l.Gallus,§.& qd ſi tm̃ pagi.cxiiij.poſt Petrũ Iacob.Bal.& Ang.quos ipſe allegat.ff.de lib.& poſt.Curt.Iunior in l.q ſe patris,nu.9.vbi Deci.col.iij. C.vnde lib. Idẽ Curt.in l.fi.nu.44. eod.tit.Soci.in l.cũ filio.ff.de leg j.nu.25. Fortunius in d.§.& qd ſi tm̃, nu.6.in eandẽ quoq; ſñiam inclinãt Petru.Iacob.Din.Alberi.Bal.in d.§.interdũ,dũ exiſtimant eũ q per aliũ hæres exiſtit qualis eſt filius in ſpecie nr̃a cũ eiſdem qualitatibus hæredẽ futurũ cũ q̃bus extiterat hæres is,qui eis hæreditatem quæſierat.

Verũ.n. vero, & ſi ab hac receptiſsima ſñia nullus vnq̃ abſceſſerit ipſe auſim cõtrariã ſententiã veriſsimã dicere,pro qua ĩ primis vrget talis cõſideratio, eũ qui ꝑ aliũ hæres exiſtit, qualis eſt dñs paterve q hæreditatẽ ꝑ ſeruũ, filiũve acquirunt, non vident̃ propriè hæredes, ideoq́; illa cõditio q ſquis mihi hæres erit,in tali ꝑſona nõ verificat̃, idq́; ſcriptũ reliquit Vlpianus in l.iij.& in l.qui liberis,§.hæc verba.ff. de vulg.ſic ergo,& in ſpecie nr̃a,is pr̃ exhæredatus q ꝑ filiũ heres exiſtit,neq; ſimplex vulgarisve hæres exiſtit tantum abeſt vt ſuus hæres videatur.

Deinde in eandẽ partem multũ me mouet egregium

egregium Papiniani reſponſum, qui in l.fi.ff.de cond.inſt.ſcriptũ reliquit referre utrũ filius, q à patre ſub cõditione poteſtatiua arbitraria ve hæres ſcriptus fuit, nepotẽ ex ſe ſubſtitutũ habuerit, neq; ne vt ſi nõ habuerit ipſe moriẽs legitimus patri inteſtato, hæres poſſit exiſtere conditione defecta, ut in vltimo uitæ ſpiritu, & conditionẽ defeciſſe, & teſtamentũ euanuiſſe, & ipſum filiũ patri inteſtato ſuũ heredẽ ſtitiſſe dicamus, ſin aũt nepotes ex ſe ſubſtitos habuerit, tunc in illo vltimo vitæ ſpiritu & cõditio inſtitutionis defeciſſe, & per hoc inſtitutionis gradus euanuiſſe, hæreditatemq; ab primo gradu abſcedentẽ in ſcd̃m gradũ ſubſtitutotis migraſſe migrãtemq; nepotibus ſubſtitutis ipſo iure acquiſitã fuiſſe, acquiſitamq; in filium eius inſtitutio per defectum conditionis euanuit iure poteſtatis remeaſſe, ſicq; ei acquiſitã quo caſu, & hoc eſt quod expendimus, Iureconſultus licet non ignorauerit filiũ per nepotes hæredẽ patris fieri, tñ nõ dixit legitimũ ſuumve hæredẽ patri extitiſſe, quo fit, ut Iureconſultorũ ſubtiliſſimus Papinianus planè ſignificauerit ꝙ cũ filius teſtatoris per nepotem ex ſe natũ ab auo ſubſtitutũ hæres exiſtit tũc effectũ tantũ, nõ etiã noĩe hæres factus uideatͬ ut ꝑ hoc non ſolũ teſtatori ſuus hęres non fiat, ſed neq; ẽt hæres fiat, quòd ſi filius, qui honore inſtitutionis, (eſt.n.inſtitutio ſummi honoris in l.Iulianus. ff.ſi quis omiſſa.cauſ.teſta.l.filiũ.§.ſed & ſi portio.ff.de leg.præſt.) à p̃re affectus, cum non per ſe, ſed ꝑ filiũ ſuum p̃ri hæres exiſtit ſuus hęres nõ intelligitͬ, vt ibi, quãto minus ſuus hæres intelligitͬ in ſpecie noſtra, quæ habet filium ſumma exhæredationis ignominia (iuxta l.Papinianus in prin.ff.de inoffi. teſta.) à patre notatum fuiſſe.

Intelle. l. qui in aliena §. interdum, ff. de acquiren. hæred.

Ad hæc† eandem partẽ veriorem eſſe docemur ex ipſomet argu. qđ noſtrates turpiter in cõtrariũ pellexit, nã l.qui in aliena, §.interdũ, quã in tribus ſui partibus expendimus, apertè ait filiũ neceſſariũ hæredẽ futurũ, non aũt ſuũ, & neceſſarium, vt ꝑ locũ à cõtrario ſenſu. Itẽ per locum ab incluſione vnius ad excluſionem alterius ſententia noſtra euidentius probetur q̃ longa cõtentione egeat, neq; moueor ꝙ tex. ait patrẽ ſuũ, & ſine aditione facit hæredẽ, & quidem neceſſariũ, nam poſtq̃ Iureconſultus patrẽ demonſtrauit, cũ de qualitate ſucceſſionis acturus eſſet, ſubiungit, & quidẽ neceſſariũ conſulto ꝑtermittẽs qualitatẽ ſui talis, & cũ in illo textu totũ cõis opin. repoſitũ collocatumq; fuerit ꝓſidiũ, ſupereſt, vt eo excluſo, recepta ſnia inermis nudaq; maneat. Memor ꝑterea ꝙ ab oĩbus vbiq; receptũ ſit exhæredationẽ ad effectũ ſuitatis extinguendæ ꝑ aditionẽ hæredis extranei (vt ꝓbat l.filiũ, § ſed cũ exhæredatio, ff.de bo.poſ.contra tab.l ſi exhæredatus, ff.ad Syllania.l. ſi patronus teſt.§. ex teſtamẽto.ff.de bo.liber.) exiſtẽtiamq; hæredis neceſſarij (qualis eſt nepos in poteſtate ab auo inſtitutus) parẽ eſſe exequarìq; aditioni extraneorũ l.eũ bonis, ff.de acquir.hære.l.iã dubitatur, in fine.ff.de hær.inſt.ergo vt ſuitas filij exhæredati ꝑ aditionẽ extraneorũ extinguitͬ, ita & ꝑ exiſtentiã hæredis neceſſarij, & cõſequẽter ſemel extĩta cõualeſcere nõ pot.l.q res, §.areã, ff.de ſolutio, quo fit, vt poſtq̃ iura ſuorũ in ipſo ꝑ ꝑ ſui exhæredationẽ ſic confirmatã euanuerint in eodẽ renaſci nõ poſſint, licet in nepote non interdicantͬ, vt in §.ita demũ, & in §.ſui inſti.de hære.quæ ab inteſta.§.ſui, iuſt. de hæredum quali.& differentia.

Enimverò abſonũ eſſet eũ qui in teſtamẽto fuit exhæredatus, eodẽ teſtamẽto ſuũ hæredẽ auo fieri harumq; rerũ naturali inter ſe pugna eſſet, vt in ſimili ait l.ius nr̃ni.ff.de reg.iur. nec me mouet ꝙ exhæredatus aliqñ ſuus hæres efficiatͬ.l.Papinianus, §.ſi ex cauſa, ibi ſuus hæres ff.de inof.teſt.illud.n.fit ab inteſta. nõ ex teſta.

Vrget ꝑterea ꝙ ſermo ſimpliciter ꝓlatu intelligitͬ de prima tñ vice l. boues, §.hoc ſermone, ff.de verb.ſigni.l.matrimonij.ff.q & à qbus, l.ſi ſocius ꝓ filia.ff.ꝓ ſocio.l.inter ſocerũ, §.fin. ff.de pact.dot. quo ſit vt cũ nepos ex inſtitutione hæres extiterit nõ poſſit negari qn ipſe propriè hæres fuerit, reliqui oẽs improprij, cũ duo in ſolidũ hæredes eſſe nõ poſſint.l.quod cõtra §.vni duo.ff.de reg.iur.l.ſi vt certo.§.ſi duobus vehiculũ, ff.cõmoda, eodẽ quoq; ꝑtinet qđ vulgo dici ſolet, verba ꝑ prius nõ ꝑ poſterius intelligenda.l.j.§.q in ꝑpetuũ, ff.ſi ager vectig.Soci. in l.j.col.ij.ff.de vulg.nepos ergo q per prius hæres extitit is ſolus ſuus hæres rectè dicitͬ nõ pater q per eũ hæreditatẽ quęſiuit is.n.magis iure patrio, q̃ hæreditario q̃ſiſſe intelligitͬ, arg.l.ſi infanti, in verbo.iure patrio, de iure delib.C. vel iure peculij.argu.l.j.& .ij.ff.de caſtren.pecu.

Deniq; hãc partẽ cogimur tenere coacta & perẽptoria rõne q̃ deducitur ex egregio Pauli Ireſconſulti reſpõſo, q in l.q̃ritur.ff.de bonis liber.ſcriptũ reliquit, filiũ q exhæredatione ſummotus eſt ab hæreditate libertorũ paternorũ, ad quã nepotes ex eo ꝑ legẽ nocãtur nõ debere eandẽ hæreditatẽ cõſequi ꝑ filios ſuos, ne occioſa eluſoriaq; legis teſtatoriſve ꝓhibitio uideatͬ ſi qđ ſuo noĩe cõſequi exhæredatus, nõ poteſt, id per ſuos filios conſequitur, ſic & in ſpecie noſtra planè eluſoria redderetur exhæredatio teſtatoris, ſi exhæredatus eandem hæreditatẽ, eodem iure, qualitate, priuilegio, honoremq; per nepotẽ inſtitutũ conſequeretͬ quo

habiturus eſſet, ſi exhæredatus nunquā fuiſſet, neque ad rem petinet, ꝙ totaliter nepotē inſti tuendo id permiſiſſe videatur, nam licet per inſlitutionem nepotis uideatur teſtator pet- miſiſſe ꝙ emolumentum hæreditatis filio ae- quitatur, tamen non permiſit, ut eodem Iure & honore hæreditas apud filium māſiſſet, quo māſuta eſſet, ſi is exhæredatus non fuiſſet, alio qui uideretur teſtator inanem feciſſe diſpoſi- tionem, quod incredibile eſt arg. l. iij. ff. de mi- lita. teſtam. notant Glo. Bart. & omnes, in l. iij. §. ſi filius. ff. de libet. & poſth. eſtq; ſupremi mo menti, ꝙ filio exhæredato nepos inſtituatur, nam licet commodum pecuniatum ſit apud filium, tamen honor inſtitutionis apud nepo- tem manſurus eſt, honor autem inſtitutionis prætioſior eſt emolumento hæreditatis etiam opulentiſſimę l. Iulianus. ff. ſi quis omiſſa cau. teſta. l. filium, §. ſed & ſi portio, ff. de leg. prę̄ſt. denique conſtat exhæredatum haberi ꝓ mor tuo. l. j. §. ſi prætor, ff. de coniungen. cum eman cipa. quo fit ſuum hæredem fieri non poſſe nō magis quàm ſi re uera mortuus eſſet. Neque me mouet, ꝙ hæreditatis commoda habeat, nam adhuc uerum eſt eū pro mortuo eſſe quo ad nomen, ſpeciem, imaginemq; hæredis, & quo ad titulum modumq; acquiſitionis quo de agimus.

Poſtremo his planè adſtipuletur, Vlpianus Iurecōſultus qui in l. filius patroni, ff. de bonis liber. totam hanc dirimit controuerſiam, ubi poſtquam noſtram depingeret ſpeciē ait filiū exhęredatum, qui per nepotem hæres fit effe- ctu tantum non etiam nomine neque honore hæredem fieri nō magis inquit quam ſi per ſeruum inſtitutum hæres fieret, indeq; eueni- re, vt talis filius exhæredatus à contratabulas, bonorum poſſeſsione libertorum paternorum ſubmoueatur, non ſecus, q̄ ſi nullo modo emo lumentum paternæ hæreditatis habuiſſet, ut contra tam apertum Iuriscōſulti reſponſum contendere, non pertinacis modo uerum te- merarij quoq; hominis eſſe uideatur.

Adhęc non minus oportunè facit. ff. de leg. præſtan. l. is qui in poteſtate, in prin. quem per te inducas, & ita hanc partē olim inter plura q̄ 700. paradoxa publicè Salmanticæ tuebamur, & deinde ſemper hęc pars contra receptam

3 Exhære- datio fa- ctaob hāc cāmquòd filius per nepotem inſtitutū pōt, quæ rere hęre

ſententiam uerior nobis uiſa eſt.

Infertur opportunè, & vtiliter ꝙ in ſpecie noſtra cum hodie ad firmitatem teſtamenti deſideratur titulus inſtitutionis in perſona fi- lij, ut in auth. ut cū de appell. cog. §. aliud quo que, & auth. non licet, C. de lib. præt. certè ſi fi- lium, & ex eo nepotem in poteſtate habebam, & filio exhæredato nepotem hæredem feci, li- cet per eum filio meo exhæhedato uniuerſa hæreditas mea acquiri potuerit, tamen adhuc teſtamentum eſt ipſo iure nullum, quia ſecun- dum nos is filius iure patrio tantum non etiā iure hærederario mihi ſucceſsiſſe videtur, nec ſuus hęres mihi extitit, ſed emolumentum tan tum hęreditatis acquiſiſſe uidetur per filium ſuum, non ſecus quàm illud acquiret per ſer- uum ſuum caſtrenſis peculij quem ego hæredē feciſſem, nec per tale hæreditatis emolumen- tum ceſſat iniuria exhęredationis, ut probant fundamenta noſtra quam iniuriam potiſsimū auferre, & euitare uoluerunt iura noua, ut d. §. aliud quoq; uerſ. ſola enim eſt noſtræ ſereni tatis intentio iniuriam exhæredationis, & prę teritionis à parentibus, & liberis auferre, licet tenentes communem ſentētiam diuerſum ue roſimilius eſt reſponſuros.

dicatē nō firmat te ſtamentū de iure cō muni.

Exhære- datio filij facta ob hanc cau- ſam quòd per nepo tem ex ſe inſtitutū hæredita- tem quę- rere pōt non firmā teſtam. iu re regio.

Infertur ſimiliter ꝙ cum iure regio ad fir- mitatem teſtamenti paterni ſimiliter deſide- retur ꝙ filius inſtituatur, vel exhæredetur ex aliqua ex xiiij. cauſis expreſsis in d. §. aliud quo que, & §. cauſas, eiuſdem auth. uel ex alijs pa- rem rationem habentibus ſecundum commu nis ſententiam quas tenēt nouiſsimi poſt alios in d. auth. non licet, ꝙ ſi filius aliter exhæreda- tus eſſet teſtamentum non ualeret, nec ſuſtine tur per inſtitutionē nepotis ex cuius perſona, filius eam hæreditatem acquirere poſſet non magis q̄ ſuſtineretur ſi is nepos inſtitutus, uel non eſſet, vel in rerum natura non eſſet, & ità intelligo tex. in d. auth. non licet, cū ſimilibus licet tenentes cōem ſententiam aliud credibi le ſit in hac ſpecie reſponſuros, & facit multum opportune quod tradit Decius in l. hæredem, nu. 2. ff. de reg. iur. & Alexan. in l. ſeius, & Auge rius. ff. ad leg. Falc.

4 Hæredis inſtitutio ad interro gationem alterius fa cta ualet.

Deniq; ſcis valere hæredis inſtitutionem factam ad interrogationem alterius Gloſ. cō- muniter approbata in l. Iubemus, in uerb. quē admodū, C. de teſtam. quam ſequuntur Cinus Bar. Bal. Ang. Sal. Paul. Fulg. Alex. Corn. & Iaſ. ibi. nu. 10. qui cū ea ait eſſe cō. opin. Curt. Iun. cōſ. clxxxiij. col. j. lib. ij. Id qd̄ ꝓcedit dūmodo teſtator nō eſſet morti nimiū ꝓximus, ut te- nent Paul. in l. hac coſultiſsima, §. at cū huma- na fragilitas, C. qui teſtam. facere poſſ. Idemq; Paul. in l. j. §. ſi quis ita. ff. de uerb. obl. ubi Soci. nu. 2. Corra. nu. col. j. Guiliel. Ponta. nu. 15. qui hanc eſſe cōem opin. teſtatur Alber. Papiēſis quē refert & ſequit̄ Ioan. And. ad Specula. tit. de teſtam. §. in primis, nu. 9. Anto. in c. cū tibi de teſtam. firmat eſſe coēm opi. Vincenti. Her cula. in d. §. ſi quis ita, nu. 10. Angelus Areti. in prin. inſt. de teſtam. qui firmat uſibus forēſibus id receptū eſſe, Lud. Ro. in l. gerit, ff. de acquir. hæredi.

5 Hæredis inſtitutio ad inter- rogationē alterius fa cta à ler- me morē te non ua l. t.

hæredi,num.10.Ioannes Imol.in l.hæredes palam, ad finem prin.ff.de teſta. Lauren.Sylua. conſi,liiij.nume.9. Alex.conſi.xij. nume.2.lib. vj.& ibi Molinęus in eius add. Hippolytus ſingu.449.Ripa lib.iij.reſponſorum, c.xj.num.8. Romanus conſilio.cccvj. Socinus nepos conſi. clxxxiij. nume.29. cum ſequen. Decius conſil. ccccLxxxix. licet fluctuans in contrarium inclinet, Carolus Ruinus conſilio, ij.col. j.lib.ij. Aymon Crauet,conſilio cxvij.num.1. Thomas Grammaticus conſilio lxxiij. col.j.cum ſequē. Paul.Caſtrenſis conſil.clv.colum.j.lib.j. Stephanus Bertrandus conſilio cccxlix. nume.ſexto. lib.j.Rodericus Suares allegatione j. pag. xv, Carolus Ruinus conſilio ix.nume.14.lib.ij.Idē Ruinus conſi.octauo, nu.9.lib.3. Corneus conſilio cccxix.lib.j.num.13. Idē conſi.lxxiij.nu. 12.eod.lib.Idem conſilio xxij.nume.8.lib.4.Socinus conſilio ccxxix.num.7.lib.2.Idem Soci-
6 nus conſilio xcij. nu.17.lib.iij. †tñ id procederet ſi teſtamentum fieret inter extraneos, non ſic ſi fieret inter liberos,ut in ſpecie noſtra, nā ſi filium exhæredaui nepotemq́; ex eo etiam ad interrogationem alterius hæredem ſcripſi & ſi morti proximus eſſem ualeret inſtitutio cum fauore liberorum,argu.l.fin. C.fam.erciſ. l.hac cōſultiſsima.§.ex imperfecto,C.de teſtamentum quo magis illius odioſæ exhæredationis uires eneruentur quòd hoc admiſſo euenit, ergo &c.argu.l. cum quidam,ff.de libe.& poſthum. iuncta d.l.qui in aliena, §.interdum. ff.de acquir.hæred.quod not.quia nouum.

Hæredis inſtitutio ad interrogationē alterius facta a ferme moriente ualet inter liberos.

CAP CII.

1 Monachus non teſtatur cum communi.
2 Monachus teſtatur Papa permittente cum communi.
L.iij.tit.5.lib.ij.ordin.
Monachiſmo superueniente an rumpatur teſtamentum cum communi, contra alteram communem.
Intell.l.1.& 4.tit.1.lib.5.ordin.
3 Deportato hæreditas data defertur legitimis hæredibus teſtatoris cum communi contra Accur. Guil.Ray.Butri.& alios.
Declaratio,l.2.tit.de los alcaldes, lib.2.fori ordin.
4 Teſtamento per errorem teſtantis uiciato hæreditas legitimis defertur cum communi.
5 Excommunicatus habet utranque teſtamenti factionem cum communi.
L.2.tit.15.lib.2.ordin.
6 Collegium nihil capit ex teſtamento.
7 Spurius quis dicatur.
8 Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex teſtamento, & quod ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio, & iure communi.
9 Spurius nil capit à patre,uariè ampliatur.
10 Naturalis filius ut ſuccedat.
11 Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt, quā ſi ex ſeorſum habitante naſceretur contra nouiſſimos,quod procedit etiam iure regio.
12 Nothus capere poteſt ex teſtamento patris cum nouiſsi.contra Bar.Alex.Oldra.& alios.
13 Nothi & naturales differunt in ſucceſsione abinte.
14 Baſtardus idem eſt quod naturalis.
15 Naturalis capit duas uncias ab inteſt.fallit uarie.
16 Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exequantur.
17 Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab uxore patris iure regio.
18 Naturalis ut ſuccedat quando concurrit cum legitimis.
19 Naturalis, nothus, ſpurius & ſimiles inſtitui poſſunt ſub conditione, ſi à principe legitimentur cum communi.
20 intell.l.fi.tit.3.lib.5.ordin.
21 Spurius an ex interuallo bona patris capere poſſit & an ſi ea bona acceperit ſit tutus iure poli,num. 22.& an peccet qui ſpurio bona patris reſtituit, num.13.& quid ſi iurauit ſe reſtituturum.nu.24.

Monachus non poteſt facere teſtamentum, ut in authen.ingreſsi. C.de ſacro ſanct.eccle. ubi omnes antiqui & noui,& in c.ij.& ibi omnes, de teſta. 1
facit tex in authen. de monachis.§.illud, †tamen ſummus Pontifex, ut per Couarru.in c.ii.de teſtam.nume.10.poteſt,mo- 2
nachis dare ſi ſibi libuerit, licentiam teſtandi ſecundum Iaſ.in authent.ingreſsi, col.ii. C.de ſacroſanct.eccle. Bal.in l.ſi quando,in princ.C. de inoffic.teſt.Bal.in l.fi.C. unde legitimi.Pau. in l.& militibus.C.de teſtam.milit.Bal.in auth. niſi rogati,colum.pen. C.ad Trebell. Idē Bald. in l.j.ſi ſeruns extero.C.ut refert Iaſ.ubi ſupra, Barba.in c.cum in officiis,col.pen. de teſtam. Ioan. Bapti.in tract.de penſionibus,q.xix.Socinus conſi.xiii.lib.1.quos refert & ſequitur Didacus Couarru.in c.ii.nume.10.de teſtam.aliquid per Corn conſi.clxxvi.in pręſenti,num.7. lib.ii.monachus ſimiliter iure regio iudex eſſe non poteſt, quia ſui iuris non eſt argu.l.ii. tit.de los alcaldes,lib.ii.ordin.expreſsius in l. ſecunda,eod.titulo.

Illud autem dubium eſt †an teſtamentum ante monachiſsimum confectum rumpatur, per profeſsionem ſequuram, & magis eſt ut nō rumpatur auth.de monachis. §.illud.auth.nūc autem. C.de epiſ.& cleri.& in auth.ſi qua mulier

Monachus non teſtatur cum cōi.

Monachus teſtatur papa permittente cū cōi.

L.3.tit.5. lib.2.ord.

Monachiſmo ſuperueniente an rumpatur teſtamentū cū cōi. cōtra alterā cōem.

lier. C. de ſac.ſanct.eccl.neq; hoc caſu monaſterio debetur legitima Bar.Bal.Butriga.Paul. & alij in d.auth. ſi qua mulier, Decius in c.in præſentia, de probationibus, nume.61. Idem Decius qui hanc dicit communem ſententiam, conſil.xxxj.col.ij.Imol.num.12.& Aret. num.5.in l.j.ff.de teſtam.Ripa in l.ſi unquam, C.de reuocand.donat.q.xxxv.Abb.num.51.in d.cap.in præſentia.

Contrariam ſententiam uidetur tenere Petrus, Cinus,& Fulgo.in d.auth. ſi qua mulier, quorum opi.communis eſt ſecundum Iaſ. ibi, nume.15.& num.17.Imol.in l.j.num.xj.ff.de teſtam.Iaſ.in rubric. ff.de liberis & poſth.nu.19. Idem Iaſ.in rubri. C.de poſt.hæredi.inſtitu. & monaſterium loco poſthumi eſſe aiunt. Bal.& Imol.in l.filius à patre.§.j.ff.de liber.& poſthu. quod procedit ſecundum eos, quando tempore teſtamenti teſtator non cogitauit de monachiſmo futuro alias ſecus, ita Bar.in d.auth.ſi qua mulier,& eſt communis opinio ſecũdum Iaſ.ibi,num.17.& ſecũdum Dec. in d.c.in præſentia.num.61.licet contrariam partem etiã hoc caſu teneat & dicat cõmuniter receptã, Alciat.in rubr. ff.de liber.& poſthu. num.30.& num.31.itaque omnes fere conueniunt, ut ſi tempore teſtamenti teſtator cogitauit de monachiſmo futuro,tũc p monachationẽ ſequentẽ nõ rumpiť teſtamẽtũ, ꝙ ſi tpe teſtamẽti, nõ cogitauit de monachiſmo futuro,tũc p ingreſſum religionis rumpiť teſtamentũ, non ſecus quã poſthumi agnatione ſecundũ unam cõmunem ſententiam, licet ſecundum alteram communem ſententiam, etiam hoc caſu non rumpatur quod etiam tenuit Viglius, in prin.inſti. quibus mod.teſt.infirmentur, & hæc opinio magis placet, licet in contrarium faciat, l.ſi unquam. C.de reuocand. donat. qua de re plene per Didac.de Couarru.in c.2.de teſta. num.4.

Decla.l.2. & 4 tit. 1. lib.5. ord.

An aut per monachiſmum ſine licentia parentum, aut fratrum initum à puella quę in eorum erat domo puniatur non ſecus quã per matrimonium carnale ſic initum & magis eſt quòd non, ſic ꝙ ſit limitanda, l.ij. & iiij. tit.j.lib.v.ordi.ne leges illæ pœnales recipiant extenſionem contra ea quæ tradunt Iaſ.& alij in auth.quas actiones, C.de ſacr.eccleſi.

3 Deportato hæreditas data defertur legitimis hę.teſt cũ cõi cõtra Accurſi. Gui.Ray. & alios. Declara.l. 2.tit.de los alcades lib. 2.fori ordin.

Deportatus † non poteſt hæres inſtitui, neq; aliquid ex teſtamẽto capere tex. eſt in l.j.C.de hæredibus inſti.ubi traditur communiter per Doct. notant Gloſ.& Doct.in §.legari, inſti.de leg.† neque poſſet eſſe iudex iure regio, arg.l.ij. tit.de los alcal. lib.ij.ordi.ibi o ouiere hecho coſa por que nala menos conſtar autem deportatum infamia notari uerum ſi ex facto hæres inſtitutus ſit dubium eſt an hæreditas ei relicta fiſco applicetur, an uero deferatur, legitimis hæredibus teſtatoris, non ſecus, quam ſi ille re uera inſtitutus non eſſet, & quòd fiſco applicetur, tenet Gl.in d.l.j.& ibi Guiliel. de Cuno.Butrigarius,& Raynerius, & eſt opinio ſuſtentabilis ſecundum Imol. in l.ſi ſeruus eius. ff.de acquir.hæredi.& in c.ij.de teſtam. tamen contraria opinio eſt uera & communis ut hæreditas deportato relicta legitimis hæredibus teſtatoris deferatur, per d.l.j.ibi, & hæreditas in ea cauſa eſt in qua eſſet ſcripti hæredes non fuiſſent, & ita tenet Bar.Bal.Salic.Paul.Alexã. Corne. Iaſ. & alij communiter in d.l.j. & eſt communis opinio ſecundum Iaſ.ibi,num.3.& ita tenet communiter Doct.in l.ſi ſeruus eius, ff.de acqui. hæred. facit, l.ſi in metallum.ff de his quæ pro non ſcriptis habentur, l.in metallũ, ff. de iure fiſci.facit quia deportatus habetur pro mortuo, l.j.§.pen.ff.de cõtra tab. ergo,&c. ut in l.quidam referunt. ff.de iure codicil.§.in j.& §.pro ſecundo. C.de caducis tollen. ſimile quando teſtator hæredem ſcripſit extraneum quem filium ſuum putabat, quæ inſtitutio nõ ualet, hæreditas tamen fiſco nõ applicatur, ſed legitimis hæredibus teſtatoris ita tenent Cinus, Bar.Alex. & alij communiter in l.ſi pater, per text.& in l.neque apud.C.de hær.inſt.& eſt communis opin. ſecundum Iaſ.nume.10.in d. l.ſi pater.

4 Teſta. per errorẽ teſtantis uitiato hæreditas legitimis defertur cũ commun

Excommunicatus † hæres inſtitui nõ poteſt; ſecundum quoſdam quos refert Rolandinus in tractatu teſtamentorum, rubric.j. in fi. quia ęquiparatur deportato, & ſimiliter etiam teſtamentum facere non poteſt, ſecundum Hoſtienſem, in c.pia. de exceptionibus in vj.Glo. in c.decernimus, de ſententia excommunicationis, lib.vj.quæ ſingularis eſt ſecũdum Franc. in rubr.de teſtam. in vj.in xvj.col. Ioannes Monachus in c.quãquam, de uſuris.

5 Excõmunicatus habet utranq; teſtamenti factionem cum cõi

Contrariam ſententiam ut excommunicatus habeat utranq; teſtamenti factionẽ, tenẽt Archi. in d.c.pia. Io.And. & reliqui in d.c.decernimus.Fredericus, conſi.lxxiiij. Guiliel.Benedi.in c.Raynutius, de teſtam.in uerbo mortuo, itaq; primo, nu.cclxxxviij. Ioan. à Selua, de benefi.iij.part.q.iiij.colum.j.quam opinionem dicunt communem Felinus in c.cum uolumine.Barba.in d.c.ii.de teſtam.Idem Feli.in c.ad probandum, de re iudi.col.ii.Franc.ubi ſupra. Bar.& Aret.in l.ſi quæramus, de teſta. Abb. in c.ueritatis, de dolo & contumacia. Bal.in l. fin.C.ſi anno competenti iudice, facit Gloſ.in c.paſtoralis.§.uerum, de appellationibus, quæ excommunicatum relegato aſsimilat quem conſtat poſſe teſtare, l.relegatorum.§ j.& ii.ff. de interdi.l.eius. §. ſed relegati.ff.de teſtam.facit

cit etiam quia omnia cenſentur permiſſa quę non reperiuntur expreſsim prohibita, l. nec non. § quod eis. ff. ex quibus cauſis maiores, l. ſuperſtatuas, C. de religioſis, ſed excommunicatus nō reperitur teſtari prohibitus, ergo &c. Præterea ſpeciale eſt in excommunicato propter hæreſim. Item in excommunicato propter percuſsionem cardinalis, ut in c. excommunicamus, §. credentes, de hæreticis, auth. credentes. C. de hæreticis. c. Felicis, de pœnis, in vj. ergo &c. ut in l. nam quod liquidè. §. fin. ff. de penu. lega, reſoluit. Couar. in rub. de teſta. part. ij. nume. 18.

L. 2. ti. 15. lib. 2. ordi. An autem iure regio excommunicatus iudex eſſe poſsit, & ſecundum hanc opi. uidetur quòd ſic ſecus ſecundum priorem ſententiam iuncta lege. ii. tit. 15. lib. ij. ordi. dum ait o ouiere hecho coſa por que aya uenido a menos, nam deportatum conſtat infamia notari, ergo & cætera.

6 Collegiū nihil cap. ex teſtam. Item † Collegium regulariter hæres inſtitui non poteſt, l. collegium. C. de hæred. inſtit. quia omne collegium illicitum præſumitur niſi approbatum probetur, ut dicit Glo. in l. j. de collegijs illicitis tradūt. Alex. Iaſ. & alij in d. l. collegium. Glo. in d. § legari inſtit. de legat.

Item incertis perſonis olim nihil relinqui poterat, ut tradunt Glo. & communiter Doct. in d. §. legari, per tex. in §. incertis, & in §. poſthumo, eod. tit. quod dic ut per nouiſsimos, in l. Gallus, in prin. ff. de lib. & poſthum. Item in metallum dānatis nihil relinqui poterat, Glo. & communiter Docto. in d. §. legari. inſtit. de legat. text. in lege. ſi in metallum. ff. de his qui pro non ſcriptis habentur, ubi Bar. notāter ait, quòd relictum ei qui in metallum damnatus fuit, aufertur ei & non fiſco applicatur, ſed legitimis hæredibus teſtatoris, uel ſi legatum erat remanet apud hæredem: ſimile in eo quod relinquitur deportato, ut per Iaſ. nume. 10. in l. j. C. de hæredibus inſti.

Item mendicantes non poſſunt capere ex teſtamento ſecundum quoſdam quod improbat & rectè Guiliel. Bened. in c. Raynutius, de teſtam. in uerbo & uxorem nomine, num. 217. quia etiam captiuis, qui ſunt ſerui relinqui poteſt, l. ſi quis ad declinandam. C. de epiſcopis, & clericis. & idem pari ratione in mendicantibus qui bona non tenebunt, ſed diſtrahentur per epiſcopum & pretium in eorum uſus connertetur ut d. l. ſi quis ad declinandam l. ſideic. & ſeruo. ff. de leg. iij. & ita ſeruatur ſecundum Bar. in l. ciuitatibus, ff. de leg. j. & in l. ſeruos. ff. de alimentis legatis, & in tractatu minoritarum.

Spurius filius patri ſuo ſuccedere non poteſt, & quidem præmittendum eſt † ſpurios filios eſſe, in duplici differētia, ſpurios enim large appellamus, eos quorum pater incertus eſt etiam ſi ex ſoluto & ſoluta concepti fuerint. Alciat. lib. j. prætermiſſor, & Theophilus in §. aduerſus, inſt. de nuptijs. Budeus in l. uulgo. ff. de ſtatu hom. Ioā. Bap. in l. ſi qua. illuſtris. col. j. C. ad Orficianum, Catellianus Cotta in ultimis memora. dictione ſpurius, ſtrictè uero ſpurij dicuntur, qui ex iis parentibus nati ſunt, qui coniugium contrahere non poterant tempore conceptionis, ita Ang. in §. nouiſsimè, inſtit. ad Orifi. Idem in eo qui naſcitur ex coitu, punibile Ang. ibidem, Alcia. lib. iiij. parergon. c. v. Angelus Policia lib. miſcellanianum, cap. 18. quos refert & ſequitur Couarru. lib. iiij. decre. in ſecunda part, capit. viij §. v. ergo ſtrictè & ſpecificè ſpurius dicitur, etiam is qui patrē oſtendere poteſt, ſi tamen ex coitu punibile naſcitur, uel ex ijs parentibus qui matrimonium contrahere nequeunt d. l. uulgo. c. tanta, ubi Gloſſ. qui filij ſint legitimi, c. ad abolendam de filijs preſbyterorum, licet largius, ſpurium dicamus eum qui incertum patrem haber, qualis eſt natus ex ſcorto, uel meretrice, l. j. tit. xv. partic. iiij. l. ſpurij. ff. de decurionibus, ergo ſpurius † ſtrictè ſumptus, neque ex teſtamento, neque ab inteſtato aliquid à patre capere poteſt, nec etiam ex contractu interuiuos, l. j. & auth. licet C. de naturalibus libe. §. fin. in authē. quibus modis naturales efficiantur ſui, l. x. ti. xiij. part. vj. l. xxij. ti. iij. lib. j. ordi. Sali. in d. l. j. quòd ſi de facto huic filio ſpurio, patet aliquid relinquerit id non fiſco, ſed liberis legitimis, uel cognatis proximioribus defertur, d. l. j. ubi Bald. & Sali. Iaſ. in l. ii. & ibi Alex. C. de hær. inſt. Bat. in l. ſi. ff. de his quib. ut indig. Alex. in l. hęreditas, C. quib. ut indig. qui hanc dicit cōmunem ſententiam niſi ex mora ipſorum poſt duos menſes, fiſcus admittatur, uel renuntiatione ipſorū liberorum uel cognatorum, ut d. l. j. & d. l. x. id autem in omnibus filijs ſpurijs, iure regio procedit ſecundum Couarru. ubi ſupra, nume. iij. qui allegat, l. j. tit. xiij. part. vj. quæ nihil facit, uoluit allegare, l. x. eod. tit. ibi ex fornicatione, ſed ille text. interpretandus eſt ſecundum ius commune, ut fornicationis appellatione coitus iure fori punibilis intelligatur, hæc uariè intelliguntur primum, ut ſpurius à patre immediatè nihil capere poſsit, ut d. iuribus. Secundo ut etiam ab alio, ex iuſſu patris, argumē. l. unum ex familia, §. j. ff. de lega. ij. Tertio etiam ſi capiat ab alio, citra iuſſum patris, ſi tamen ſibi datum fuit patris contemplatione ſecundum quoſdam, argum. l. ſed ſi plures. §. in arrogato. ff. de uulg. quod ſatis expeditum non eſt.

7 Spurius quis dicatur.

8 Spurius ex dānato coitu natus nil capit ex teſta. & quod ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio & iure cōi

9 Spurius nil capit à patre uariè amplia tur.

Quarto

Quatto intelligitur ut etiàm ex cauſa pupillaris ſubſtitutionis, is ſpurius bona patris capere non poſsit, l.ſi is qui, ff.de uulgari, iuncta Gſo.in authen. quibus mod.naturales efficiantur.ſui.§.fin.quem text.in d.l.ſi is dicit, ſingularem. Bald.in l.eam quam, C.de fideicom. nume.53.& in cap. ſolicitudinem, de appella. col.ij.& meritò, quia poſt hæreditatem patris filio impuberi quæſitã, & diu ab eo poſſeſſam, iam non à patre ſed ab ipſo, impubere ea bona profecta uideri deberent, argumen.l.ſed ſi plures.§.filio.ff.de uulg.unde filio ſpurio uidebantur poſſe acquiri non ſecus quam ſi patris nnnquam fuiſſent: contrarium tamen ibi deciditur, quòd ſequuntur Bar.Paul.Alexan. Iaſ.& alij communiter in d.l.ſi is, Iaſ.nume.5.in l. iã hoc, iure.ff.de uulga.& Conarrn. ubi ſupra.

Quinto intellige ut ſpurius bona patris capere neqne at etiam ex cauſa ſubſtitutionis uulgaris, Guiliel.Benedict. in cap. Raynutius, de teſtamen.in uerbo & uxorem, nu.690.

Sexto intellige ut non poſsit capere etiam ex ſubſtitutione fideicommiſſ.ſecundum Guiliel.ibid.argu.d.l.ſi is.

Septimo intellige quod etiam ab aliquo tertio cui pater donauit capere non poteſt incontinenti, licet ex interuallo poſſet, quia in continenti præſumitur patris contemplatione factnm, Bal.in dict.l.eam quam, nume.40. Anania.conſi.xiij. Ioan.Lupi.in rubri.de donat.inter uirum & uxorem.§.xxx.num.14.

Octauo intellige ut capere non poſſet is ſpurius à patre etiam ex diſpoſitione legis municipalis, Decius in cap.ij.de conſti. lect.ij. not.ij. Soci.conſi.xcv.nume.9.lib. iiij. & eſt communis opinio ſecundum Ioannem Baptiſtam, in l.omnes populi. ff.de iuſt.& iur. colum.iiij.Bal. & Areti.in l.cunctos populos. C.de ſumma Trinitate, Aret.in l.iii.ff.de teſtam. Iaſ.in l. ait prætor, col.iii.ff.de iure iuran. elegantet per Co-

10 Naturalis filius ut ſuccedat.

uarrun. ubi ſupra qui multa cumulat, & aliqd infra. † Filius uero naturalis qualis eſt ille qui naſcitur ex concubina, uel ex ea cum qua matrimonium contrahi poteſt, ut declarant Al-

11 Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt quàm ſi ex ſeorſum habitante naſceretur contra nouiſ. quod procedit etiam iure regio.

ciat.lib.iiij.parergon. cap.v.& plenè Didacus ubi ſupra, in §.iiij.cap.viij.Abb.in cap.per uenerabilem qui filij ſint illegitimi, Roderi.Suares, in l.j.tit.vi.lib.iii.fori.Iaſ.con.lj.lib.iii.l.xj. Tauri, Fortuni, de ultimo fine, illatione.8.Propoſitus, in c.tanta, nume.vi. qui filii ſint legitimi, ubi Abb.col.fin.qui cenſet nõ tam fauendum eſſe filio naturali nato, ex concubina domi retenta quã ſi naſceretur ex ea quæ domi retenta non erat qnem in hoc ſequitur ipſe Didacus, lib.iiii.decreta.part.ii.cap.viii.§.iiii. nu.4. ſed errant, nam hac in re finis ſcopuluſq; quo tendit ius ciuile oſtẽdit, ut liberi quo certiori ſunt, noſtri eo certius & plenius ad ſucceſsiones noſtras admittantur, non ſic in eis qui magis incerti ſunt, unde cum longe certiores ſint liberi ſuſcepti ex concubina domi retẽta quã illi qui ſuſcepti putantur ex concubina, quæ ſeorſum degit, argumen.l.filium eum diffinimus, ff.de his qui ſunt ſui, uel alieni iuris, l.ſi ut cinis.C.de nuptiis conſequens eſt, ut ius & priuilegia filii naturalis potius cõſequatur filius natus ex concubina domi retenta quam natus ex ea quæ ſeorſum habitat, argumen.l.xi. titu.13.part.ſexta. quæ hanc decidit controuerſiam.

Vnde † filius naturalis & filius nothus ex te 12

Nothus capere poteſt ex teſta. patris cum nouiſ.contra Bar. Alci. Oldral.& alios.

ſtamento patris, omnia capere poſſunt. non ſecus quam quilibet extraneus caperet. Alciat. lib.iiii. parergon.cap.v. Salicet.in authent.ex complexu. C.de inceſtis nuptiis. Didacus de Couarrun.ubi ſupra, licet contrarium tenuerint Bar.in l fin.ff.quibus ut indignis, Alberic. in rubr.C.de natu.libe.Oldral.conſi.cxcvi.quorum opinio nulla ratione deſendi poteſt, cum nothis nullum uitium obicii poſſet, præter q̃ quòd eorum cognatio erga patrem incerta ſit ſed longe magis certum eſt, extraneum hæredem, nullum ius cognationis habere, erga teſtatorem, a quo tamen ex aſſe hæres inſtitui poteſt, nothi autem dicuntur, qui ex meretricibus, uel ſcortis naſcuntur ſecũdum ipſum Didacum & Alciat, ubi ſupra, licet aliter capiatur nothus in l.prima, titu. xv.part.iiii.† & licet in ſucceſsione ex teſtamento nothi & naturales æqui parentur, ſecus tamen eſt in ſucceſsione ab inteſtato, nam ab inteſtato naturalis conſequitur duas uncias, iuxta diſtinctionem authenticæ, licet C.de naturalibus liberis authen.quib.mod. naturales efficiantur ſui.§. fin.& §.ſi quis au rem deſunctus, nothus uero ab inteſtato nihil conſequitur a patre, ut in d. authen.§.ſi uero, effuſe† filius uero baſtardus 13

Nothus & naturalis differunt in ſucceſ. ab inteſt.

idem eſſe intelligitur, quòd filius naturalis, Decius cõſilio ccccxxxiii. Gloſſ.in rubr.ff.de concubinis. Ludouicus de Sardis, in tractatu de legitimatione ſecũda par.q.1.lib.2. Alexan.conſilio.128.col pen.lib.1.quos refert & ſequitur ipſe Didacus ubi ſupra, & ita intelligenda eſt ſecundum eum, l.ix.Tauri.

14 Baſtardus idem eſt quòd naturalis.

Filius ergo naturalis ab inteſtato capere poteſt duas tantum uncias iuxta diſtinctionem, d.authenticæ, licet l.viii.tit.xiii.par.vi.Glo.Panorm.& reliqui in d.c.tanta, qui filii ſint legitimi, Limita primo ſi ſuperſint, filii legitimi, & d.iuribus. Idem ſi ſuperſint filii legitimari, Bal. in l.eam quam. C.de fideicom. nume.26. & in ſimili per eundem in l.cum acutiſsimi, num.7. eod.

15 Naturalis capit duas uncias ab inteſt.fallit uane.

eod.tit. Idem Bal. in l.quiſquis.C.ad legem Iu
liam mageſtatis. Tertio limita niſi ſuperſit fi-
lij adoptiui ſecundum Ioãnem Baptiſtam de
ſancto Seuermo, in l.ſi qua illuſtris, C.ad Ori-
ficianum, colum xix. Nicolaus de Vbaldis, in
tractatu de ſucceſsion. ab inteſtat. colum.xj.
nam cum hi ſuccedat contra teſtamentum,
ut in §.adoptiui, inſtit.de exhæredatione libe
rorum, l.certũ.ff.de iniuſt.rupt.l.ij.tit.j.part.vj.
multo facilius ab inteſta. admittentur exclu-
ſis naturalibus, ut in §.eadem, inſtit de hæred.
ab inteſtato.l.in arenam.C.de inoſficio. teſta.

Quarto limita, niſi ſuperſit uxor ipſius pa-
rentis, ut in d.auth.licet qđ hodie iure regio
immutatum eſt, l.ix.titu.xiij.part.vj.

Quinto limita ut naturalis excludatur per
coniugem uel filium legitimũ etiam ſi hi hæ-
reditatem patris repudiet ſecundum Imol.&
Ripam, nume.vj. in l. Lucius.ff.de uulga.cuius
cõtrarium tenet Alex.ibi, colum.iij. Didacus
uero ubi ſupra nihil firmat & quidem in ter-
minis iuris communis uerior uidetur opinio
Imol.& Ripæ, quia etiam poſt repudiationem
legitimorum durat cauſa excluſionis, quæ li-
cet præſentia ipſius uxoris, ſed in terminis iu-
ris regij, indubitanter uera eſt opinio Alexan.
ut legitimis repudiantibus fiat locus natura-
libus licet ſuperſit uxor, l.ij.§ ſi ſint.ff.ad Tert.
16 argu.l.ix.tit.xiij.part.vj. †Stat ergo ut natura-
lis patri poteſt ſuccedere ſecundum dictam di
ſtinctionẽ, ſecundũ quam etiã ſuccedit nepos
legitimus ex filio naturali tantum, l.fi.C.de na
tura.lib.vbi Cinus & Odofredus, cap.cauſam,
quæ.j.c.lator, & c.ex tenore, qui filij ſint legi-
timi. Decius conſi.cccxj. Bald. in l.fi.C.de uer-
bo.ſignifi. Ange. in authen. de hæredibus ab in
teſta.§.reliquum. Bal.& Salice.in d.l.fin. Azo in
ſumma.C.de natu.lib. Ioan.Bap.in d.l.ſi qua il
17 luſtris, col.xix. qui ſentiunt† quòd talis nepos
legitimus ex filio naturali excluditur à liberis
legitimis & ab uxore parentis, quod uerum de
iure ciuili, de iure uero regio à legitimis ex-
cluditur, non autem ab uxore, d.l.ix.titu.xiij.
part.vj. Ex teſtamento uero poteſt pater un-
ciam relinquere liberis naturalibus, legitima
etiam prole exiſtẽte, l.octaua, titulo xiij.part.
ſexta, l.ij.cum authen.ibi poſita, C.de natu.li-
18 bero. quòd ſi diſcendentes non ſit legitimi, li-
cet exiſtant aſcendentes, poteſt pater filium
naturalem hæredem uniuerſalem inſtituere,
dummodo legitimam partem parentibus re-
linquat, authen.licet iuncta Glo. cõiter appro
bata d.l.viij.titu.xiij.part.ſexta. Intellige ta-
men tertiam partem bonorũ legitimam eſſe
parentis, & in authen.nouiſsima.C.de inoffic.
teſtamen. quod iure regio immutatum eſt, ut

Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exequantur.

Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab uxore patris iure regio.

Naturalis ut ſuccedit quando cõcurrit cum legitimis.

pater hæredem uniuerſalem poſſent filium na
turalem facere nihilo parentibus relicto, lege
decima, Tauri.

Quod procedit etiam in teſtamẽto imper-
fecto, in terminis iuris communis, Guilel.Be
ned.in c.Raynuti.de teſtamen.in uerbo teſta.
j.nu.83.& eſt communis opinio ſecundũ Dida
cum, ubi ſupra.nu.13.contra Alex.in l.ex facto
§.ſi quis rogatus, nume.45. ff.ad Treb. Iaſ.in l.
hac conſultiſsima, §.ex imperfecto, nu.4. C.de
inoffi.teſt.ſed de iure regio, d.§.ex imperfecto,
correctus eſt per l.iij.Tauri.ſecundum Micha.
Ciſon.ibidem & ſecundum Didacum ubi ſu-
pra, filius tamen naturalis cum filijs legitimis
matri in teſtatæ ſuccedit, l.ſi qua illuſtris. C.
ad Orfi.l.xj.tit.xiij.part.vj. ubi reddĩt bona ra
tio etiam ſi mater ſit illuſtris, Ange.in §.nouiſ
ſime, inſt.ad Orfi.& eſt cõmunis opinio ſecun-
dum Didacum, ubi ſupra, quod durum uiſum
eſt ipſe Didaco ubi ſupra quod iure regio im-
mutatum eſt, l.ix.Tauri. Sed licet filius natu-
ralis poſsit ſuccedere tam ex teſtamento quã
ab inteſtato ſecundum prędictam diſtinctio-
nem, tamen contra teſtamentum patris nunq̃
ſuccedit. Glo.in l.j.in prin.ff.de contra tab. Di-
dacus de ſegura in l.cohæredi, §.cum filię, col.
xiiij.ff.de uulg. & eſt communis opinio, ut di-
ximus.

Cæterum contra teſtamentum matris que
relam mouere poſſunt non ſecus quã legitimi,
l.ſi ſuſpecta.§.j.ubi Glo.ff.de inoffi.teſta. Gloſſ.
& Paul. in d.l.ſi qua illuſtris, per rationem te-
ditam, in l.xj.tit.xiij.part.6.quod in legitima-
tis per reſcriptum an & ut ꝓcedat tradit per
noſtrates, in l.xij.Tauri.

Illud autem notandum eſt, †quòd in qui- 19
bus caſibus filij legitimi, quales ſunt ſpurij uel
naturales non poſſunt hæredes inſtitui, id in-
telligendum eſt, purè hæredes inſtitui nõ poſ
ſe, ſub hac uero conditione ſi à principe legi-
mentur, inſtitui poſſunt ſecundum communẽ
ſententiam quã tenẽt Bal.in l.j.nu.17.C.de in
ſtit.& ſubſt. Soci.in l.quidã relegatus, num.13.
ubi Lud. Luſitanus, col.xj.ff de reb.dub. Curti.
iunior conſi.clxxxiiij.lib.ij.nu.4. Io.Lupi.in re
petion. rubricę donationibus inter uirum, §.
xxix.nũ.4. Aret. cõſil.clv. quos refert & ſequi-
tur Emanuel de Coſta, in l.Gallus, §. & quid
ſi tantum, in ſecunda part.num.172.ff.de lib.
& poſthum.argumen.l.in tempus, ff.de hęredi-
bus inſtituendis, l.j. l.quod ſponſæ. C.de dona
tio.ante nuptias.

Naturalis nothus ſpurius & ſimiles inſtitui poſſunt ſub conditione ſi à principe legitimentur cum cõi.

Quod autẽ dicebamus ſupra, n.9. ſpuriũ à 20
patre nihil capere poſſe, ampliatẽ per l.fi.tit.iij.
lib.v. ordin. ibi no ayan ni hereden los breues
de los dichos clerigos ſus padres ni de otros

Decl.l.fi. tit.3 lib 5. ordin.

 parientes

parentes algunos ino uala manda ni donacionnì uendida que los dho clerigos parẽtes les hiſieren a ora ni de aqui adelante, quorum uerborum ſenſus eſt in rem ipſam factam uideri prohibitionem ut nullo tit. inter uiuos aut ultimæ uoluntatis lucratiuo aut oneroſo capere poſsint, quod & probat, l.xxij.titu.iij. lib.j.ordin.ergo bona ipſorum clericorum capere non poterunt etiam ex interuallo, quaſi prohibitio ſit in rẽ, quod nota ad omnia quæ diximus ſupra, nume.ix.pro nobis, d.l.fin. ibi, a orani de aqui a delante. An autem ab alio q non eſſet cognatus clerici capere poſsint bona quæ ipſorum clericorum fuerunt, & puto non poſſe quaſi hæc prohibitio in rem eſſe uideatur, ut d.l.fina.& d.l.xxij. quod euidentius ſuadetur quàm longe demonſtratione egeat, nam licet dictæ leges ea uideanẽ niti ratione, quòd ſpurij in numero cognatorũ computari non deberet quo ad ſucceſsiones legitimas, ſicq; patri inteſtato uel eius cognatis inteſtatis ſuccedere nõ debeat, tñ nec ex teſtamento ijſdem ſuccedere poteſt per dd.ll.& præterea etiam ex contractu oneroſo bona patris habere non põt de manu ipſius patris, uel eorũ cognatorum, quorſum ergo, tendit uetare ne capiat titulo emptionis cum tantum abſceſſerit quantum acceſſerit per quod ipſe locupletior non fiet, ſicq; ceſſabit ratio illarum legũ, quid enim intereſt utrum ille res illas an alias eque bonas emat, & conſequatur, nempe quia lex præſumit hoc caſu uiliori prætio uel nullo fieri ſimulatã uenditionem, intellexitq; proniores faciliores q; eſſe homines in rebus alienis cõcedendis, licet eas acquirere poſſent, quàm in ſuiſmet rebus à ſe ſeparãdis, arg.l.unum ex familia, & ſi rem, ff.de lega.ij.l.quia authen in prin.& §.j.ff.quæ in fraud.cred. quaſi ſuũ cuiq; pulchrum, unde ſi à clerico fui inſtitutus ſimpliciter, & nulla tacita aut expreſſa fide præſtita præſenſi tamen ex clerici animo eſſe, ut eius filio ſpurio ea bona reſtituerem, tunc longe facilius proniuſq; eadem clerici bona ſpurio filio tradã q̃ quæ mea antea erãt, eſt enim ut ait Ouidius. Eſt amor & rerum cunctis tutela ſuarum. Vnde lex ne hoc modo ſpurij ditteſcerent ſucceſſoreſq; parentum clericorum fierẽt conſultum proſpectumq; uoluit ne ullo modo res parentum ad eos conuolare poſſent etiam titulo oneroſo, & licet leges illæ regiæ expreſsim uetuerint ne tales res de manu ipſorum parentum aut eorũ cognatorum in tales ſpurios conferantur, tamen eſt ex mẽte ẽt & ſententia illarum legum, ut nec etiã de manu extraneorum ad eos conferanẽ. unde licet diſſertiſsimus Didacus Couarru.in iiij.decre.

Decla. d.l. 1.& d.l.22

par.ij.nu.5.poſt Lupum in rubri. de donati.§. xxx.nu.14.& Anani.conſi.xiij.& Bald.in l.eam quam. C.de fideic.nu.40. quos ipſe refert & ſequitur intellexerit quòd extraneus qui patri ſucceſsit ſi incontinenti filio ſuo reſtitueret præſumeretẽ fraus, †ſicq; non liceret non ſic ſi ex interuallo, nã tunc tas eſſet quaſi fraus nulla præſumeretur id ſaltem in terminis iuris regij admittendum non eſt, quia menti illarum legum aduerſatur quarum prohibitio in res ipſas ipſius clerici eſſe uidetur, ut nec ex interuallo eas capere poſsit non magis quàm incontinenti. 21

21 Spurius ex interuallo capere iure regio nõ poſſe res patris clerici contra nouiſs.

Illud †autem dubium eſt an is ſpurius bona à patrẽ ſibi donata poſsit obtinere tutus in foro animæ, & quid ſi ſibi relicta eſſent? & Didacus ubi ſupra, ait non poſſe, quia lege iuſtiſsima horum bonorum incapax eſt, ergo inquir ab eis abſtinere teneẽ, id quòd mihi nullo iure probatur, nã licet ipſe Didacus ut præſentio cogitauerit leges illas ligare in foro animæ, tamen nos didicimus non ligare niſi cum id exprimunt uel obligant ipſo facto uel ipſo iure, ut innumeris legibus pſertim regijs probauimus ſupra, §.xxxij. num.32.& num.15.cũ plurib.ſeq.& nu.46.& nu.37. Pro nobis tex.egregius in l.pen.& fin.iuncta l.ij.ff.de crimi.expil.hære. Facit, quia ſucceſsiones ſunt de mero iure poſitiuo ut diximus ſupra. §.j in pr.qđ indubitanter uerum ſi ea clerici bona nullus capere uellit. Idem ſi uellent, ſi tamen ipſe iure donationis uel uenditionis ea bona a patre accepit, quia licet ipſe dominiũ ut incapax nõ quæſierit, tamen dominium ab ipſo patre uiuente receſsit, ipſeque filius habet illorum bonorum naturalem poſſeſsionẽ aut natu.apprehenſionem ſeu detentationem, non ſecus quàm ſi pater ea bona pro derelicto habuiſſet ut in terminis, l.j.& ii.ff.pro derelicto, l.ſi quis.vi §.differentia, ff.de acqui.poſſ. eaq; ſic derelicta & abiecta ſpurius cœpiſſet, quo caſu dominiũ a patre abceſsit, licet in eum nõ fuerit trãſlatum, cæterum quia abſceſsit ſe uiuo neque ad hæredes ipſius legitimos pertinent, niſi bona tantum quæ mortis tempe. reliquerat, lege hæreditas.ff.de uerborum ſignifica. l.nihil, eodem titulo. Bartolus & omnes in rubrica.ff.de acquirenda hæreditate, ſupereſt, ut hæc bona captare nullo iure poſsint, licet fiſcus forte poſſet quaſi uacantia, quòd ſi clericus hæc bona ſpurio in teſtamento reliquiſſet, tunc magis eſt ut teneretur in foro animæ denuntiare legitimis quibus ius eſt ea petendi. †Vnde infero ſuſpectum eſſe quòd ipſe Didacus, ubi ſupra ait, ut ſi hæres ſcriptus qui tacitam fidem accommodauit ſpurio bona

22 Spurius bona ſibi à patre donata retinens anſe tutus in foro animæ.

23 Spurius hæreditatem reſtituens non peccat cõtra nouiſ.

na

24 na tradiderit, is ſpurius tutus ſit, licet hæres
ipſe mortaliter peccauerit, & ꝙ hæres morta-
litet non peccauerit, quia id expreſsim lege
non cauetur tenendum eſt, ut iam admonui-
mus contra ipſum Didacum, quod aũt tutus
ſit ſpurius nõ eſt uerũ ſimpliciter, ſed eo tñ ca
ſu quo fiſco denũtiauerit, & is accipere nolue
rit, argum. l. delata, ff. de uerb. ſign. nam ut fra-
tris mei inteſtati extraneus inſcio me occupa
tam teneret nec mihi denuntiaret prædo ui-
deret, l. prædonis. ff. de peti. here. ita & hoc ca
ſu idem foret ſi is ſuperius quem iure regio
hoium bonorum incapacem dicimus, id fiſco
non denuntiaret licet in terminis iuris com-
munis non iam expeditum eſſet.

Spurius qui habet bona patris nec fiſco denuntiat tutus non eſt.

Subinfertur uerum non eſſe quod ipſe Dida
cus ubi ſupra ait, dum contendit quod hæres
qui tacitam fidem accõmodauit non peccat,
licet fiſco ſeſe non deferat: quia inquir uerus
hæres & dominus adirlone hæreditatis effici-
tur, licet propter illum delictum in pœnam de
licti, lex talem hereditatem fiſco accommoda
uerit l j. C. de his quib. ut indig. l. ita fidei, l. nõ
intelligitur, ff. de iure fiſci, cuius contrarium
ut & ip ſe fatetur tenent Bar. in l. fin. ff. quib. ut
indig. ſegura, in l. cohæredi. §. cum filię, ff. de
uulg. Sed longe. uerior eſt ſententia Bar. quia
tempore mortis clerici illius cuius de ſucceſ-
ſione agitur iam hæres ille qui tacitam fidem
accommodauit incapax propter illud delictũ
factus fuerat hæreditatis illius, unde eam ad-
eundo eius dominium non quæſiuit, non ma-
gis quàm ſi re uera inſtitutus non eſſet, unde
iure prædo appellatur, d. l. non intelligitur, de-
buitq; denũtiare fiſco qui ex lege ad eam in-
uitatus fuit.

Conſcientiæ foro tenetur hæres tacitã fidem accomodans ſi ſe fiſco non deſert contra nouiſſ.

Vnde quod ipſe ait ibidem poſt Fortuni.
24 quem allegat in l. iuriſgentium. §. prętor ait,
notabili. iij. ff. de pact. ut hæres qui tacitam fi-
dem accommodauit eam reſtituere non te-
neatur filio ſpurio uerum eſt fiſco tamen ſine
dubio tenetur, & puto eum peccaſſe mentitũ-
que fuiſſe ſimul ac tacitam illam fidem accõ-
modauit, q̃a promiſit impoſsibile, quod erat
& uetitum de iure, ergo &c. ut l. nepos Procu-
lo. ff. de uerbo. ſignifi. Vnde ſi hæres qui tacitã
fidem accommodauit iurauit ſe id nõ denun-
tiaturum, ſunt qui putent non aliter quàm ad
poſtulationem iudicis debere id patefacere,
quia iuramentum intelligitur excepta autho-
ritate ſuperioris, Felinus in c. intimauit. de te
ſtibus. Martin. Naua. in c. inter uerba. xj. q. iij.
par. ult. coral. lxv. quod negat diſſertus Couar.
ubi ſupra, nume. 10. niſi ſub quadã diſtinctio-
ne. Nos autem tenemus hæredem id denuntia
re debere etiam citra ullam iudicis poſtula-

Conſcientiæ foro tenetur ſe deferre tacitam fidem accommodans licet iuraſſet taciturnitatem contra nouiſſ.

tionem, neque de periurio curandum, quia cũ
is iurauerit turpe quid & de iure impoſsibile,
ſtatim periurus fuit, neque id periurium per
eius taciturnitatem leniretur aut purgare-
tur, unde furtum illi periurio accedere non
debet, ſed longe ſatius rem alienam pate-
fieri, unde apparet ipſius Didaci opinio lon
gius a ueritatis tramite abſcedere dum te-
nuit denuntiare non debere etiam ad iudicis
poſtulationem niſi infamatus eſſet, aut indi-
cio notatus, ut autem poſsit clericus in filios
ſpurios bona ſua cõferre plures modos & cau
telas tradunt Bart. & alij in d. l. fin. ff. de his qui
bus ut indig. diſſertus Didacus, ubi ſupra, qui
ſubdit, uix illum reperiri ſatis tutum in foro
animæ, qua de re forte poſtea dicemus.

Illud autem dubium eſt † quonam modo le
ges ciuiles poſsint comprehendere & ligare
perſonas clericorum dum diſponunt, ut ſi hæ
redes fecerint laicos data fide de tali hæredi-
tate filijs ipſorum clericorum ſpurijs reſtituen
da talis hereditas fiſco deferatur, ut in lege
xxij. titu. tertio. lib. tertio. ordin. l. fin. titu. iij.
lib. quinto, ordin. cum id uideatur egredi iu-
riſdictionis ciuilis notiſsimos terminos, ſed
ſane nos ſemper tenuimus leges ciuiles perſo-
nas clericorum non ſecus quàm laicorũ com-
prehendere, quaſi ius ciuile & canonicum,
unum idemque ſit in omnibus præter ſpecia-
liter excepta, unde leges ciuiles clericos com
prehendunt non aliter atque leges canonicæ,
ut fuſius in §. 26. nume. 53 (ſicque declarantur,
d. ll.) lib. tertio, de ſucceſsionum creatione diſ
ſeruimus id quod procedit ſi teneremus opin.
exiſtimantium eandem quoque prohibitio-
nem urgere etiam de iure communi Roma-
norum, nam cum iure noſtro Hiſpanorum nul
lam ſocietatem ius canonicum coiſſe plus q̃
manifeſtum eſt.

Intelle. & decla. l. 1. tit. 3. lib. 5. ord & l. 22 tit. 3. lib. 1. ord.

CAP CIII.

1 *CAptiui obſides & ſimiles non teſtantur.*
2 *Surdus & mutus non poſſunt teſtari.*
3 *Miles & mutus & ſurdus teſtatur cum communi, contra nouiſsimos.*
Declaratio l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.
4 *Miles etiam hodie ſurdus & mutus teſtatur cum communi contra Cum. Iaſ. & alios.*
5 *Lex generaliter loquens non comprehendit perſonas peculiare priuilegium habentes in illa materia.*
L. 1. tit. 4. lib. 1. ordin.
Mandatum generale non comprehendit ſpecialiter prouiſa.

6 *Surdus mutusq́; natura ex diſpenſatione principio teſtatur cum Rom. Alexan. Cino, contra Cuma. Paul. Aret. Iaſ. & alios.*

7 *Surdus & mutus natura nõ teſtantur etiam ad pias cauſas cum Bal. Roma. Iaſ. contra Alexan. & Decium.*

8 *Mutus qui illam ſolam uocem exprimere poteſt, ſic uel non teſtari poteſt.*

Declaratio l. iij. tit. 15. lib. 2. ordin.

9 *Cæcus non teſtatur niſi cum obſeruatione ſua peculiari.*

Lex. 3. Tauri.

10 *Cæci teſtamentum olim ualebat licet non inciperet ab hæredis inſtitutione contra communem idem etiam hodie contra communem.*

11 *Cæcus inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtatur cum communi contra quam plures.*

12 Intellectus l. 14. tit. 1. par. 6.

Declaratio l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.

13 *Cæci etiam iure communi requirit codicillus tantã ſolennitatem quantã teſtamentum cum communi, contra quam plures.*

14 *Cæci codicillus iure regio tantam ſolennitatem requirit quantam teſtamentum, per l. 3. Tauri.*

15 *Cæci teſtamentum minus ſolenne ualet in 17. caſibus.*

16 *Cæco an poßit fieri exemplaris.*

17 *Cæcus poteſt eſſe doctor uel teſtis.*

18 *Excellentiæ ratione diſpenſatur cum alias prohibitis.*

Decla. l. 2. tit. de los alcaldes, lib. 2. ordi.

19 *Notorietas ubi eſt ibi examine comprobatione aut cauſæ cognitione opus non eſt.*

20 *Etymologia uocabuli non ſemper conſideratur.*

1 Captiui obſides & ſimiles nõ teſtantur.

CAptiuus non poteſt facere teſtamentum, de iure communi l. eius, in pri. ff. de capti. §. fina. inſtit. quibus non eſt perm. facere teſtam. Secundo quia captiuus eſt ſeruus hoſtium. §. ſerui. j. & §. ſerui. ij. inſt. de iure perſo. l. manumiſsiones. ff. de iuſt. & iur. ſeruus autem nõ poteſt teſtari, in pr. inſt. quib. non eſt perm. fa. teſt. l. filius. ff. de teſtam. & captiuus nõ poteſt facere teſtamentum etiam iure militari, l. facere. ff. de milit. teſta. l. xvj. tit. j. par. vj. & obſides nõ poſſunt facere teſtam. l. obſides. ff. de teſtam. Secũdo quia æqui parãtur captiuis, l. diuus. ff. de iure fiſci. Legati tñ poſſunt facere teſtamentũ, licet ab hoſtibus iniuria detineantur, l. qui a latronibus. §. j. ff. de teſta. Secundo quia cũ contra ius gentiũ detineant̃ ſerui fieri nõ poſſunt, ſunt enim ſancti, & inuiolabiles, l. ſanctũ. ff. de rerũ diu. l. fi. ff. de legi. Et à latronibus captus põt facere teſta. l. qui à latronibus, ff. de teſta. Secũdo qa nõ fiunt ſerui, ut l. cũ hęredes. §. fi. ff. de acq. poſ. l. j. & ij. ff. de lib. ho. exh. Et captiuus nõ põt facere codicillos niſi in ciuitate teſtamentũ feciſſet, l. in bello. §. codicilli. ff. de capt. Secũdo qa q nõ põt teſtari, nec põt codicillari, l. diuus, §. codicillos. ij. l. cõficiunt. §. codicilli. ff. de iure codicil. ſed teſtamentũ ingenui in ciuitate factũ non infirmat̃ p captiuitatẽ ſuperuenientem. Intellige primo qñ captus deceſsit apud hoſtẽ. Secũdo qa per legẽ fingitur, mortuus rpe captiuitatis, l. in omnibus. ff. de capt. intellige ſecũdo qñ reuerſus fuit ſecũdo, quia fingit̃ nunq̃ fuiſſe apud hoſtes, l. ratio. ff. de capt. Idẽ in teſta. liberti, l. ſi necem. §. j. ff. de bon. libr. Idẽ in teſtam. pupillari, l. ex cũ Cornelia, de uulg. Idẽ ſi capiat̃ hæres, q poſtea reuerſus ſit, l. captum, C. de capt. Et in ijs teſtamentis dat̃ falcidia, l. j. §. lex Falcidia. ff. ad leg. Fal. & hæc omnia cõiter recepta ſunt in dictis locis. An aũt captus uel obſes iudices eſſe poſſint iure regio & uẽ nõ poſſe, argum. l. iij. tit. xv. lib. ij. ordi, ubi q ſui iuris non ſunt quales ſunt prædicti teſtari non poſſunt. Dec la l. 3 tit. 15. lib. 2. ordi.

Surdus † & mutus olim teſtamentum facere non poterant, l. qui in poteſtate. §. j. l. ſi mutus. ff. de teſtam. l. octaui. §. j. ff. unde cognati, l. ex facto, in pr. ff. de uulg. & in d. locis eſt receptiſsima op. præſertim per nouiſsimos in d. l. ex facto, & in l. diſcretis, C. qui teſta. face. poſ. ubi per Corn. Alex. & Deci. poſt alios. Socin. conſil. xx. abunde, lib. iiij. Dec. cõſi. ccclxxj. nu. 7. hodie ſurdus & mutus ſimul & à natura ſimiliter teſtari nõ poteſt, ut in d. l. diſcretis, & in §. item ſurdus, inſt. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum, l. xiij. titu. j. part. vj. ſi autem ex accidenti hæc uitia concurrant, uel ſi hæc uitia à natura, uel accidẽti diſcreta ſint, tunc teſtamentum fieri poteſt, ſecundũ diſtinctionem, tex. in d. l. diſcretis, & in d. §. item ſurdus, & in d. l. xiij. titu. j. part. vj. Limita ut non procedat in ſurdo & muto milite qui iure ueteri poterat facere teſtamentum, iſta eſt uera & communis opinio quam probat text. in lege iure militari, & ibi communiter Doctores. ff. de militari teſtamento, text. in §. quinimo, & ibi communiter Doctores, inſti. eodem titulo. Gloſſ. in §. item ſurdus, in uerbo certis, & ibi communiter Doct. C. qui teſta. fac. poſ. Cinus, Salice. Alex. & Iaſ. col. j. in d. l. diſcretis, Bal. & Ange. in d. l. iure milita. Decius in d. l. diſcretis, columna prima.

2 Surdus & mutus nõ poteſt teſtari.

3 Miles & mutus & ſurdus teſtatur cũ cõi contra nouiſſi.

Cõtrarium tñ, ut iure ueteri miles, mutus ſimul & ſurdus à natura nõ poſſet facere teſtamentum ſed demũ eo caſu tñ quo ex accidẽti hæc duo uitia cõcurrerẽt ſentiũt. Marcuſant. & Viglius in d. §. quinimo, quia non poſſunt comprehen-

comprehendere, vt volũtas militis, qui vtroq; morbo laboraret à natura intelligi, & colligi poſſet, ſed verior eſt communis ſententia per tex. in l. in fraudem, §. ſicut, ff. de milita. teſta. vbi nuda voluntate quoquo modo intellecte miles teſtamentum facere, & hæredem ſcribere poteſt, non ſecusquam paganus poſſet nuda voluntate, vt cunque declarata legatum ſcribere l. nutu. ff. de leg. iij. ergo miles licet vtroq; morbo laboret, cum nihilominus nutu, & ſignis uoluntatem ſuam monſtrare poſſet, ſupereſt, vt teſtari poſſet. Ad idem l. milites. C. de teſtamento milita. & Pinciæ vidimus mutum quẽdam qui deceſsit anno Domini. 1557. qui ſcribere ſciebat, & peccata ſua cõfiteri, & chartis pictis ludere, & omnia quæ populo fiebant, publicè intelligebat non ſecus quàm reliqui. Surdus autem, aut mutus etiam miles nõ poſſet eſſe iudex argu. l. ij. tit. xv. lib. ij. ordin. in ſui generalitate, quia lex generaliter loquens cõprehendit perſonas etiam priuelegiatas, vt ſtatim dicam per quòd ampliatur vtiliter. d. l. ij.

Declaratio. l. ij. tit. xv. lib. ij. ordi.

4 Miles etiã hodie ſurdus, & mutus teſtaĩ cũ cõi cõtra cũ Iaſ. & alios.

Illud autem dubium eſt, an iure nouo per d. l. diſcretis, mutus, & ſurdus, miles ſimul, & à natura poſsit teſtamentum facere ut olim, an uerò ius antiquum ſit correctũ per d. l. diſcretis, quod contra mentem, & ſententiam communis opinionis eorum quos ſupra retulimus firmant Cuma. in d. l. qui in poteſtate. §. j. quem refert & ſequitur Iaſ. in d. l. diſcretis, col. j. mouentur, quia lex generaliter loquens comprehendit perſonam militis. l. in fraudem §. fi. ff. de mili. teſtamento, ſed errant, nam tex. ille ꝓcedit, in quibus caſibus miles non reperiĩ habere ſpeciale priuilegium, ſecus autem eſt in ſpecie noſtra, in qua reperitur habere peculiare, & ſpeciale priuilegium, vt in d. l. iure milit. & d. §. quinimo. † Et ꝙ lex generaliter loquẽs non comprehendat perſonas habentes peculiare priuilegium in illa materia, de qua agiĩ, eſt vera & communis opinio, vt late per Decl. in l. hac conſultiſsima, alias fin. C. qui teſta. face. poſſ. Idem Decius conſi. v. Idem Decius in l. ex teſtamento. C. vnde lib. Alciat. lib. iiij. Paradox. cap. x. Tiraq. de vtroque retractu. in Gl. xiiij. num. 93. ſentit Gl. ij. in d. l. hac conſultiſsima. Crotus nume. 18. in l. nemo poteſt, ff. de lega. j. vbi Annibal. nu. 369. & Ripa. num. 52. Cuma. & Paul. in d. l. hac conſultiſsima, Iaſ. in l. ſicut certi. nu. 10. C. de teſtamento mili. tex. in l. iij. & ibi Glo. C. de ſilentiarijs lib. xij. quã Glo. reputat ſingularem. Bald. in c. eccleſia Sanctæ Mariæ. iiij. col. de conſtit. Glo. in l. ij. § legatis, & ibi Bar. & in l. hæres abſens, & ibi Bart. ff. de iudicijs, & tamen lex generalis comprehendit ruſticos, & mulieres l. j. tit. iiij. lib. j. ordi. unde

5 Lex generaliter loquẽs non cõprehendit perſonas peculiare priuilegiũ habentes in illa materia.

L. j. tit. iiij. lib. j. ordi.

cum piiſsimus princeps noſter mandatum dediſſet bello ſeuiẽte Gallico ut à ſummis rationalibus oppida venderentur ex facto ſæpe cõſultus reſpondi in tali mandato non comprehendi oppida, quę in hac materia haberent ſpeciale, & peculiare priuilegium, quod nota ad eam uillam, ſeu oppidum quod Monleon appellatur, quia ut dicebatur peculiare habebat priuilegium, ne poſſet alienari, idemq; diceba tur in oppido illo quod hortaio appellatur.

6 Mandatũ regis de oppidis alienandis vt intelligendum.

Secundo mouentur Iaſ. & Cuma. quia in d. l. diſcretis, ratio falſitatis uitandæ, & uoluntatis teſtatoris intelligendæ expreſſa eſt, quæ ratio uiget in milite teſtante non ſecus quàm in pagano quod parum me mouet, nam in teſtamento, cuiuſque propter eaſdem rationes ſeptem teſtes, & reliqua ſolennia regulariter deſiderantur l. fi. C. de fideicomm. l. iubemus, C. de teſtamen. quæ rationes licet in teſtamento militis non ſecus quam in teſtamento pagani uigeant, tamen nihilominus illæ ſolennitates militibus remittuntur per torum. ff. C. & inſt. de milit. teſtam.

Illud autem dubium eſt, an ſurdus mutusq; ſimul à natura poſsit facere teſtamentum ex diſpenſatione principis, quod negant Paul. in d. l. diſcretis. Idem Paul. & Cuma. in l. qui in poteſtate. §. j. ff. de teſtam.

6 Surdꝰ mutusq; natura ex diſpenſatione principis teſtaĩ cũ Roma. Alex. cin. cõtra Cuma. Paul. Areti. Iaſ. & alios.

Contrarium tenet, & melius Alex. in d. l. diſcretis. nume. 4. per tex. in d. §. quinimo, & in l. iure milit. ff. de milita. teſtamento, ubi per legem id introducitur ergo, & per principem ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione introduci poteſt l. j ff. de conſtitutio. princ §. ſed & quod principi. inſt. de iure natu. & ita etiam tenent Cinus, & Rom. in d. l. diſcretis, licet cõtrarium teneat Iaſ. ibidem. col. ij. & Areti. in l. ſi mutus. ff. de teſtam. & uera concordia eſt, ꝙ aut ille teſtator nullum omnino ſenſum habebat, & tunc non ualebit teſtamentum nec principis diſpẽſatio, aut aliquem ſenſum habebat, & tunc ualebit, aut dubitatur, & ualuit ſi ritè, & rectè teſtetur, ſin minus ſecus, ut in ſimili diximus ſupra.

Item limita. † ut ſurdus ſimul, & mutus etiã à natiuitate poſsit teſtari ad pias cauſas, ſecũdum Bald. & Alex. & Decium. num. 12. in d. l. diſcretis, per c. cum tibi, de teſtam.

7 Surdus & mutus natura põteſt teſtari etiã ad pias cauſas cũ Bal. Rom. Iaſ. cõtra Alexan. & Decium.

Contrarium & melius tenent Roma. & Iaſ. col. ij. in princ. in d. l. diſcretis. Bald. in l. j. col. ij. C. de ſacro. eccle. quia tale teſtamentum etiã libertatis ſauore non ualebit d. l. diſcretis, libertas autẽ piiſsima cauſa eſt, ut reſoluit Iaſ. in l. captatorias. C. de teſtamento milit.

Illud autem dubium eſt † an mutus, qui nullam uocem articulatẽ emittere ſciebat, niſi illam

8 Mutus, q illã ſolam

uocẽ exprimeř poteſt ſic uel non teſtari poteſt.

lam vocem ſi, aut illam vocem non, poſsit facere teſtamentum, & Corn. conſil. xx. abunde, lib. iiij. tenet quòd poſsit, quia communis opinio eſt valere teſtamentum quando alteri interroganti Titium ne hæredem inſtituis? teſtator reſpondet, vel etiam inſtituo. Glo. & communiter Doctо. in l. Iubemus in verbo. quẽadmodum, C. de teſtamen. & dixi ſupra ergo, &c. Præterea ſtipulatio fieri non poteſt niſi vtroq; loquente. l. j. in princ. ff. de verborum obliga. & tamen ſimilis ſtipulatio valeret d. l. j. ff. de verbo. ob. §. ſi quis ita ergo, &c. Mutus tamen iure regio iudex eſſe non poteſt l. ij. tit. xv. lib. ij. ordin. ſin autem illam tantum vocem exprimere poſſet ſi, vel non dubitari poteſt, an iudex eſſe poſſet, & magis eſt vt non poſsit per rationem expreſſam in d. l. ij.

Declaratio l. ij. tit. xv. lib. ij. ordi.

9

Cæcus nõ teſtař niſi cum obſeruatione ſua peculiari.

Cæcus non poteſt facere teſtamentum ſecundum formam communẽ, niſi præterea adhibeat ſolennitatem, de qua in l. hac conſultiſſima. C. qui teſtam. face. poſſ. & in §. cæcus, inſt. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentũ l. iiij. tit. j. part. vj. quod hodie immutatum eſt; vt in l. iij. Tauri.

L. 3. Tauri

10

Cæci teſt. olim ualebat licet non inciperet ab hæredis inſtitutione contra cõmunẽ idem etiã hodie cõtra cõem.

Illud autem dubium eſt, † an ad validitatem teſtamenti cæci oporteat teſtamentum incipere ab hæredis inſtitutione de iure veteri, & quid de iure nouo? & in vtroque caſu communis opinio eſt oportere ab hæredis inſtitutione incipere, vt per Decium, & alios in d. l. hac conſultiſsima, col. j. ſed in vtroq; cõtraria ſententia verior eſt, vt tenent Viglius in d. §. cæcus, & Emanuel de à Coſta in l. Gallus, §. & qd ſi tantum. ff. de lib. & poſthum. pagina cviij. vt diximus ſupra, & tangit Iaſ. in d. l. hac conſultiſsima, col. ij.

11

Cæcus inter liberos ſine ſingulari ſolennitate teſtař cũ cõi cõtra q̃ plures.

An † autem cæcus inter liberos poſsit teſtari citra iuris ſolennitatem vehementer controuerſum eſt, & magis communis opinio eſt, vt ſolennitas, de qua in dict. l. hac conſultiſſima. C. qui teſtam. face poſſ. non ſit neceſſaria, cum cæcus teſtator inter liberos, ſed ſufficiãt duo teſtes, vt in l. fina. C. fami. erciſcun. l. hac cõſultiſsima, §. ex imperfecto, C. de teſtam. ita tenet Bal. in d. l. hac conſultiſsima. C. qui teſtam. face. poſſ. & ibi Ang. Salic. Paul. Alex. & Decius nume. 36. & hanc dicit communem ſententiã Iaſ. ibi nu. 4. Secunda fuit opinio, vt tale teſtamentũ deſideret omnes ſolẽnitates, de qua in d. l. hac conſultiſsima ita tenent Fulg. & Roman. ibidem, & Cuma. conſil. c. ſi teſtator fecit primum teſtamentũ. Tertia fuit opinio Iaſ. vbi ſupra dicentis tale teſtamentum valere cũ duobus teſtibus dummodo adijciatur tabellio, vel tertius teſtis loco tabellionis. Quarto reliquunt cogitandi quales ſunt. Alber. in d. l. hac conſultiſsima, poſt Martinum de Fano, & alios quos ipſe refert. Quid dicendum? veritas pendet illinc, vtrum lex generaliter loquẽs comprehendat perſonas priuilegiatas in materia illa, de qua agitur, qua in re veram, & cõmunem opinionem diximus eſſe ꝙ eas non cõprehendat, vt ſupra quo ſuppoſito tota nis in eo ſita eſſe videtur ſecundum Doctor. ſupra citatos. vt ſi d. §. ex imperfecto, deciſio uideař eſſe ſpecialior q̃ deciſio. d. l. hac conſultiſſima, tunc ſufficiant duo teſtes, quia generi ꝑſpeciẽ derogař. l. vxorem. §. fœliciſſimo. ff. de leg. iij. c. generi, de reg. iur. in vj. alias ſecus. Sed præterea veritas, pendet illinc h vtrum ante d. l. hac conſultiſsima, cæcus poſſet teſtari, vel non, & ꝙ antea teſtari poſſet, videtur, quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſſim prohibita. l. nam nec non, §. quod eis. ff. ex quibus cauſis maiores, ſed cęcus nulla lege expreſsim vetitus reperitur teſtari ergo, &c.

Par contrarium vt expreſsim reperiatur teſtari ꝓhibitus facit tex. in §. cæcus, inſt. quibus non eſt permiſſum fa. teſtamentum dum ait cęcus autem non poteſt facere teſtametum niſi per obſeruationem quam lex Diui Iuſtini patris noſtri introduxit. Idẽ probat tex. in l. xiiij. tit. 1. part. viii. dum ait el ciego nõ puede facer teſtamento fueras, vide, &c. facit tex. in l. ſi nõ ſpeciali. C. de teſtamẽ. ibi, in conſpectu teſtatoris, & in l. ſi vnus, ibi coram teſtatore. C. de teſta. Decius conſi. ccclіііі. in caſu. & diximus ſupra ergo cum hæc ſolennitas, vt teſtes videãt teſtatorem, & videantur ab ipſo in teſtamento cæci interuenire non poſsit, ſupereſt vt de genere prohibitorum eſſet cæcũ teſtari cum ſolennia adhibere non poſſet, adhuc tamen magis eſt, vt coram teſtatore, & teſtibus factum videatur teſtamentum ſi teſtes intelligãt quod teſtator agebat, & teſtator intelligat teſtes eſſe præſentes, licet eos non videat. arg. tex. in l. diem proferre, §. coram, ff. de arbitris, & diximus ſupra latius, & per hoc magis eſt vt cum nulla lege ſatis aperte cæcus teſtari vetetur, nec veriſimile ſit ꝙ ſi prohibitus eſſet nõ eſſent plures leges id nominatim declarantes, vt declarant in reliquis qui ſunt teſtari prohibiti, intelligendum ſit, vt teſtari poſſet cæcus olim non ſecus quàm hodie, non quidem in ſcriptis ſed tantũ nuncupatiuè, vt in d. l. hac conſultiſſima, in qua magis videtur ꝙ ius antiquum referatur cum aliqua adiectione, quàm ꝙ poteſtas teſtandi denuo introducatur quo ſuppoſito cum d. §. ex imperfecto ſecundum communem ſententiam procedat in teſtamento tam nuncupatiuo, quàm in ſcriptis, videtur comprehendere etiam teſtamentũ cæci quod per

12

Intelle. l. xiiij. tit. j. par. vj.

nuncupationem

nuncupationem tantum fieri poteſt, & ſic teneo quò ſufficiant duo teſtes, pro quo induco. l. ſin. C. famil. erciſcund. ibi, quibuſcunque verbis, aut indicijs, nam verba, & indicia emittere poteſt cæcus, non ſecus, quàm reliqui. Amplia, vt procedat etiam ſi in teſtamento cæci liberi diſpariter eſſent honorati ſecundũ Alex. & Deci. col. ſin. in d. l. hac conſultiſsima. Curt. Iun. in d. §. ex imperfecto. nu. 2. dixi pleuè in ſimili ſupra. Cęcus autem iudex eſſe non poteſt. l. ij. tit. xv. lib. ij. ordin. etiam inter liberos argumen. ſupradictorum per quòd d. l. vtiliter ampliatur.

Declaratio l. ij. tit. xv. lib. ij. ordi.

13 Illud autem dubium eſt † an in codicillis factis à cęco debeant interuenire tot ſolennitates quot in teſtamento ipſius cæci, & Glo. in d. l. hac conſultiſsima, in verbo. codicillis ſecundum vnam opinionem tenet quòd ſic ſequuntur Butrigarius, Fulgo. Bal. Ang. Roman. Alex. & alij communiter ibidē per illum tex. in verſ. quę in eundem modum.

Cæci etiã iure cõi requiræ codicillus tã ſolennitatem quã tam teſtamentum cũ cõi cõtra q̃ plures.

Contrarium tenet eadem Gloſſ. ibidem ſecundum aliam opinionem quam ſequuntur Salice. Paul. & Iaſ. ibidem moti quia nimis nouum eis videtur, vt tanta ſolennitas requiratur in codicillis quanta requiritur in teſtamēto, ſed prior opinio verior eſt per tex. apertum ſi non cauiletur, in d. l. hac conſultiſsima, in verſ. 14 quæ in eundem modum, † quòd hodie iure regio, expreſsim approbatum eſt in l. iii. Tauri. ut ſic nouum uideri non debeat, tantam ſolennitatem requiri in codicillis quanta requiritur in teſtamento aliquando.

Cæci codicillus iure regio tã ſolennitatē requirit quãtã teſtam. p l. iij. Taur.

Quid † autem in teſtamento cæci facto ad pias cauſas an valeat ſine ſolennitate, de qua 15 in d. l. hac conſultiſsima? & magis eſt ut ſine illa ſolennitate ualeat, cum interuentus ſolennitatis, de qua in c. relatum. j. de teſtamē. quia d. l. hac conſultiſsima, hãc recipit interpretationem argum. l. nam & poſterioris, ff. de legibus, & arg. l. i. §. l. Falc. ff. ad leg. Fal. vbi per Alexand. poſt alios, & in ſimili per Rodericũ Suares in l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. teſtamen. ſupra l. regia ibi inſerta, in prin. & ita in ſpecie quòd tale teſtamentum valeat tenēt Alexand. & Iaſ. col. iij. & Philipp. Decius, in d. l. hac conſultiſsima. Quæ quidē lex, ut patet ex ſuperioribus. Limitatur. j. vt non procedat in teſtatore milite, qui cæcus eſſet. Secundo limitatur, ut non procedat in cæco teſtante inter liberos. Tertio limitatur, vt non procedat in cæco teſtante ad pias cauſas. Quarto limitatur, ut non procedat in teſtamento facto tempore peſtis. Quinto, ut non procedat in teſtamento facto in tempore belli. Sexto, ut non procedat in teſtamento facto in carcere Tyranni. Septimò, ut non procedat in teſtamento facto, ubi eſſet hominum penuria, argu. eorum, quæ plenè diximus ſupra. Octauo, ut nõ procedat in teſtamento facto coram præsbytero parochiali, vt in ſimili diximus ſupra. Nono, ut non procedat in teſtamento facto à peregrino Romam pro animæ ſuæ ſalute petente, vt in ſimili diximus ſupra. Decimo, ut non procedat in teſtamento facto à Principe qui obcecatus eſſet argum. eorum quæ in ſimili diximus ſupra. Vndecimo, ut non procedat in teſtamento facto à cæco coram Principe arg. l. omnium, C. de teſtam. & quæ in ſimili diximus ſupra. Duodecimo, ut non procedat in teſtamento facto apud acta iudicis per teſtatorem cęcum, argum. d. l. omnium & quę in ſimili diximus ſupra. Tertiodecimo, ut nõ procedat in teſtamento habentis merum imperium in loco ubi teſtabatur, licet cæcus eſſet teſtator arg. d. l. omnium, & quæ in ſimili dixi ſupra. Quartodecimo, ut non procedat quãdo Princeps in teſtamento cæci cum dicta ſolennitate diſpenſaret arg. eorum, quæ in ſimili diximus ſupra. Quintodecimo, ut non procedat in cæci teſtamento ſi lex cum tali ſolennitate diſpenſaret, ut in ſimili diximus ſupra. Sextodecimo, ut non procedat in teſtamento etiam cæci quando cũ hac ſolennitate cõſuetudo diſpenſaret, ut in ſimili diximus ſupra. Quæ quidem limitationes licet in ſpecie non attingant nobis tamen ex mente, & cõmoni Doctorum ſententia eſſe uidentur.

Cæci teſtamentũ minus ſolenne ualet, nu. 17. caſibus.

Licet autem cæcus non poſsit facere teſtamentum per ſemetipſum niſi cum ſpeciali, & peculiari ſolennitatis obſeruatione, de qua mentionem habuimus, tamen illud dubium eſt an ſibi alias teſtamentum facere poſsit p modum exemplaris ſubſtitutionis, quã in te 16 ſunt, qui putent quòd † exemplaris fieri nõ poteſt cæco, ſecundum Curt. Iun. in d. l. humanitatis. nu. 7. mouetur, quia cæcus poteſt facere teſtamentũ ſeruata forma quæ tradit̃ in l. hac conſultiſsima, C. qui teſtam. facere poſſ. ergo ei per alium teſtamentum fieri non debet quãdoquidem exempla ſubſtituendi facultas ſim datur in impotentia teſtandi, ut probatur in §. qua ratione iuncto §. præcedenti, in l. de pupil. ſub. & in l. humanitatis. C. de impuberem quinimo etiam ſi eſſet cæcus impotens ad teſtandum, non per hoc ſequeretur quòd poſſet ei fieri exemplaris ſubſtitutio, niſi illa impotentia deſcenderet ex defectu & carentia intellectus, ut probatur in d. l. humanitatis, & in d. §. qua ratione. Hoc amplius oporteret quòd carentia, ſeu mẽtis ille defectus ex furore, vel dementia, uel ſimilis morbi cauſa, quæ ab animo deſlueret

Exemplaris cæco fieri non poteſt.

deflueret deriuaretur,ſecus verò ſi à corpore originem morbus ille traheret,vt latè diximus in illa quæſtione au muto, & ſurdo poſſet fieri exemplaris,unde tentari poteſt quòd etiam ſi cæcus ſtolidus eſſet,ſi tamen non omninoin ſanus ei exemplaris fieri non poſſet, id quod pendet ab illa quæſtione utrum fatuo poſſet fieri exemplaris,quam ſuo loco locamus, denique quòd cæcus non careat intellectu ſicq; non poſsit ei fieri exemplaris euidentius eſt q̄ longa contentione egeat,quandoquidem quotidie uidemus cæcorum quam plures ſummos eſſe artifices muſicæ iuris prudentiæ, rethoricę, & ſimilium artium, adeo ut ad culmen doctoratus,uel magiſtratus peruenite poſsint,ut in quęſtione de facto obtentum fuit, id quod planè probatur ex ſequentibus.

17 Cæcus nõ prohibet eſſe doctor, uel teſtis.

Et primo ſuppoſita idoneitate, de qua ſupra cuilibet eſt permiſſum admitti ad honorem magiſterij,ſi non reperitur prohibitus, ut in d.l.magiſtros, & in dicta lege unica,de profeſſo.qui urbe. l.lib.x. C. ſed cæcus ex hoc ſolo quòd ſit cæcus, non reperitur prohibitus, ergo eſt admittendus.l.nec non,ex quib.ca.mai. Confirmo & probo, quia certum eſt, quòd in his,quæ ſunt de genere permiſſorum, quilibet intelligitur de perſonis permiſsis niſi ſpecialiter reperiatur prohibitus,tex.eſt & ibi Bart. in l.mutus.§.cum quæritur.ff.de procura.in l.j. ff.de teſti.in l.ſi quęramus.ff.de teſtamentis,in cætera,in princ.ff.de leg.j.ſed cæcus non reperitur prohibitus aliqua lege, uel conſtitutione ergo intelligitur permiſſus d.l.nec non.Confirmo adhuc,quia ubi in aliqua diſpoſitione habemus regulam generalem,ſemper illa militabit donec conſtet de exceptione,uel fallentia, ut in l.ab ea parte.ff.de ꝓbationibus,in l. ſnus quoque in verſ.puto.ff.de hæred.inſtituend.in c.adde de reſtitu.ſpolia.Bar.in l.ij.ff.ſi quis in ius uoca.non ierit,ſed non conſtabit de exceptione,uel fallentia in cæco,ergo militabit regula. Confirmo tertio,quia ſi ulla lex immũdo diſponit quòd cæcus ꝓhibeatur ab aliquo actu,hoc ideo eſt, quia pręſumitur quòd cæcus non poterit illum actum debitè exercere, ut in l.j.in §.caſum,ff.de poſtu.in l.j.C.qui morbo,in l.luminibus.C.qui dare tutores,uel curato.po.ſed ratio iſta ceſſat in caſu noſtro,qa ponimus pro conſtãti præfactum magiſtrum idoneum eſſe ad magiſterium, & quòd debitè poterit exercere principale officium ipſius magiſterij,ergo ceſſabit diſpoſitio iurium, quæ in contrarium adduci poſſunt,ut in l.adigere, in §.quauis,de iure parro.ratio enim legis magis conſideranda eſt quam dictum,ut in l.cum pater,in §.dulciſsimis,de lega.ij.in l.nomen filiarum,de lega.ij. in l.hæc actio.ff.de calunniato. Confirmo & quarto,quia cęcus non prohibetᷓ ab illo actu, cuius exercitium, non impeditur ex defectu oculorum, unde bene poteſt eſſe teſtis in alijs actibus.in quibus ex defectu uiſus non impeditur puta in re perceptibili alias, q̄ ſenſu uiſus, ut ſi habet notas uoces contrahentium,ut eſt Glo.in c teſtes ij.q.iiij eſt per.Specu.in titu.de teſte,in §.j.verſ.ſed nũc quid cæcus,& per Panor.in c.cum cauſam, in vj. colũ. de teſtibus,hinc etiam eſt, quòd poteſt præſtare auctoritatem ipſi pupillo contrahenti ſi ſit tutor.ut in l.& ſi tuto.ff.de auctori.præſtan. Ratio eſt,quia in huiuſmodi actibus non impeditur ex defectu uiſus,ergo non eſt prohibendus à magiſterio per quod officium illud exercere poſsit. Confirmatur hoc ex tex.in c.niſi cũ pridem,verſ.alia uerò cauſa,de renun. ubi debilitas,uel infirmitas corporis,tũc demum eſt cauſa ſufficiens ad hoc,quod Epiſcopus renũtiet epiſcopatui quando ex huiuſmodi defectu Epiſcopus eſt impotens ad exequendum officium magiſterij,minimè obſtabit huiuſmodi defectus quin magiſterium aſſequatur maximè cum ex huiuſmodi debilitate oculorum augeatur ſibi fortitudo memoriæ, & intellectus, atque uigor ſpiritus ad docendum ut ſecundũ Apoſtolũ poſsit dicere,quia infirmior fortior ſactus ſum,ut in d.c.niſi cum pridem, & quod uergente deorſum conditione corporea, feruor ſpiritus in ſublimiora conſcendit,in c.iij. de renunciatio. ad quod bene facit tex.in l.ij.§.quem ſenio,& in §.corporis, debilitas excuſat aliquem ab honore,uel officio publico quando ex tali imbecillitate,redditur inſufficiens ad executionem illius honoris,uel officij, ſed ſi illud officium, uel honor poſsit geri ex conſilio,& prudentia non excuſabitur ex infirmitate corporis,ſic ergo in noſtro caſu cum ex iſta oculorũ infirmitate noſter cæcus non reddatur inſufficiens ad officiũ docendi,quod quippe officium geri poteſt ex conſilio,& prudentia potius quàm ex uiribus corporis non impeditur ex eadẽ infirmitate.

Præterea & quinto quãuis unus defectus ſit potens ad impediendum aliquem ab aliquo honore,ſi tamen ille defectus poteſt ſuppleri ex aliqua perfectione patientis illum defectũ, talis defectus non obſtabit patienti,tex. eſt in præallega.cap.niſi cum pridem,§.pro defectu. iuncto tex.in c.cum in cunctis,de electione,& in c.fi.de ætate,& qual.ubi defectus ſciẽtiæ nõ ſolum impedit promouẽdum in Epiſcopũ,ſed deijcit iam promotum,ſi tamen defectus ille ſuppleatur charitate,non obſtabit promouendo,uel promoto. Bene facit ad id tex.in c.de illis,

illis,& in cap.fin.de ſponſa. impube. ubi defectus ætatis in matrimonio contrahendo ſuppletur ex perfectione prudentiæ,ad idem tex. in l.ſecunda. C. ſi minor ſe maiorem dixerit, de quo per Ioan.in præallegat.ca. de illis. Verum in exemplari ſubſtitutione,ut paulo ante dicebamus,vix eſt ut hæc uitia poſsint ſuppleri cum ſi parentibus concedas hanc facultatem , ut exemplariter cæco ſubſtituant, tunc ipſi cęco, qui per ſeipſum teſtari poteſt facultas teſtandi auferatur, per quod ipſi iniuria fieret contra l.ex facto,in princip.ff.de uulgar. & pupilla. Redeundo ad prælibatum articulum , an cæcus ad honores poſsit admitti, quod dixi admittendum in illo cęco præſertim,de quo mentionem habuimus.

18 Excellẽtia facit utcũ prohibitis diſpenſet.

Præterea in dicto cęco ponebatur excellens artis peritia, quæ quidem operatur quòd perſona alias prohibita ab aliquo actu admittatur ad illum,hinc eſt quod quãuis mulier prohibeatur eſſe arbitrix,ut in l.cũ lege.ff.de arb. & in l.fin.C.eod.& in c.mulierem. xxij.q.v.ſi tamen mulier eſt perſona excellens,bene poterit eſſe arbitrix,ut per Specul. in titul.de arbitro, §.ſecundo in princip.argumento,in capi. dilecti,de arbitris,& in cap.cum deuotiſsimam. ij. quæſt.ij.hinc eſt,quòd licet antiquior ſit præferendus in dignitatibus, & honoribus,ut in l. final.C.de tyronibus.libro. xi. & in l. ſemper, ff.de iure immunitatis ſi tamen iuniores ſunt excellentiores præsferendi ſunt antiquioribus,ut in authen.de monachis,in §. ordinem. colla.prima,& quãuis ſtatuto caueantur,quòd ad lecturam ordinariam non poſsit deputari doctor aliquis minor quadraginta annis, tale ſtatutum non uendicaret locum in doctore ualde excellenti licet ſit minor , quia propter excellentiam magnam receditur ab ſtatuto, ita ſingulariter Bald.in l.ſe reprobari,in verſiculo ualde tamen diſciplinati. ff. de excuſat.tutor. Idem tenet Ange.in l.ſi cum dies,in § ſi arbiter.ff.de arbi.refert, & ſequitur Alexand. in l. cum quid,in prima col,ff. ſi certtum petatur. Vnde licet mulier regulariter iure regio iudex eſſe nequeat l.ij.titul. de los alcaldes libro ſecundo ordinamen. tamen ſi ſit excellentis uirtutis, & peritiæ forte poterit ſtat ergo ex ſuperioribus recedi debere à regulis iuris ob inſignem peritiam eius uiri,de cuius receptione,vel excluſione agebatur , quaſi hoc in caſu regulę prohibitoriæ locum non uendicent , & ita obtentum fuit in illo cęco, de quo mentionem habuimus, & meritò præſertim, quia in præfato cæco ponebatur notoria artis peritia.

Decl.ij.ti. de los alcades lib. ij.ordi.

Eſt notus ſine examinatione recipitur, ſufficit enim teſtimonium populi pro examine, ut eſt text.& ibi Gloſſ.in capitulo nullus, uigeſimaquarta diſtinct.ad idem text.in capitulo propoſuit,de appellatio.ubi Panormita.notat quòd ſcholaris notoriè peritus poteſt doctorari ſine examine,uel ſaltem cum modico examine,pro forma,rei enim demoſtratæ fruſtra fit demonſtratio,ut in l.prima,§.final.ff.de dote prælega.& in dict.l.prima.ff.de in integ. reſti.unde quanuis Romæ in admittendis auditoribus præcedat examen, ſi tamen ſit doctor ualde excellens,talis debet admitti abſque ullo examine per l.ſed reprobari.§.amplius,uerſiculo ualde tamen diſciplinatos.ff.de excuſa. tuto.& ita aiunt allegaſſe dict. Doctorem de ſiguero,& cum electus eſſet in auditorem Rotæ,ſeu Romanæ curiæ, obtinere tamen non potuit,unde cum receptus non eſſet per Charolum inuictiſsimum Cæſarẽ deſignatus fuit, ut præſideret curiæ Neapolitanæ hodieque electus eſt in præſidẽtem curię, ſeu prætorij Valliſoletani.

De ead.re 19 Notorietas excludit, aut nõ eget com probatio- aut cauſæ ſignifica- tionem.

Redeundo ad cęcum ad honores poſsit admitti prædictis non oberit ſi dicatur,quòd cæcus magiſtratus eſſe non poteſt, nam aliud eſt eſſe magiſtrum aliud eſſe magiſtratum , pro quo adduco text. in dict. l. quibus, de uerborum ſignificatione ubi Iuriſconſultus appellat , magiſtros illos , quibus præcipuè cura rerum incumbit , & quia magis , quàm cæteri diligentiam , & ſolicitudinem in rebus , quibus pręſunt debent , unde in cuiuſlibet diſciplina præceptores appellat magiſtros ammonendo, uel monſtrando quin etiam, inquit Iuriſconſultus ipſi magiſtratus per deriuationem à magiſtris cognominantur, ex quibus uerbis clarè conſtat, quòd magiſter, & magiſtratus ſunt diuerſi, nam ſi idem eſſent non diuerſis nominibus nuncuparentur, ut in l.ſi idem. C.de codicillis.

De ead.re

Pręterea Iureconſultus non ponit ibi diffinitionem magiſtratus, ſed deriuationem tantummodo certum eſt; quòd ubi alias habemus ſignificationem uocabuli ex diffinitione, nunquam ſummitur propria ſignificatiõ ex alluſione, uel deriuatione, ſecundum Bartol.& Doctor. in l. prima in principio, & in l. ſecunda in §. appellata. ff. ſi certum petatur quanuis enim tutor cognominetur à tuendo, non tamen omnis, qui tuetur dicitur tutor, ſed ille tantum in quem cadit uera diffinitio tutoris, ut in lege prima in principio. ff. de tutelis , & in principio inſtitut. eod.titulo, & quanuis teſtamentum deriuetur à mentis

20 Etymologia uocabuli nõcõſideratur.

teſtatione, ut in l. prima. ff. de teſta. non tamen omne illud quod mentem teſtatur, teſtamentum eſt, ſic etiam quãuis mutuum cognominetur ex eo, quod de meo fiat tuum, ut allegata l. ſecunda, ff. ſi cert. peta. non tamen omne id quod de meo fiat tuum eſt mutuum, alioquin mutuum contineret omnem alienationem. Sic in propoſito quãuis magiſtratus cognominetur à magiſtro, ut in d. l. quibus, non tamen ſequitur, quòd magiſter, & magiſtratus ſint idem, alioquin magiſtri pecorum eſſent magiſtratus, quod eſſet abſonum, uera autem & propria ſignificatio huius uocabuli magiſtratus, tribuitur prætoribus, atq; alijs rempublicam adminiſtrantibus, ut per Alberi. in dictiona. in uerb. magiſtatus: magiſtratus non poteſt dici niſi habeat iuriſdictionem ordinariam, & non ſufficit habere delegatam, ut eſt tex. quem ibi notat Paul. de Caſtro, in l. cum qui. ff. de iuriſdictio. omni. iudi. quod Paul. dicit ibi notandum etiam menti tenendum pro ſtatutis loquentibus de magiſtratibus, & quãuis in iure reperiantur quinque genera magiſtratuum: omnes tamen, à maximo, uſque ad infimum habent iuriſdictionem ordinariam, ut in authen. ut ab illuſtribus. §. ſancimus, collat. iiij. Bartolus, in l. j. ff. de officio eius. cui eſt manda. iuris per Speculat. in titu. de iuriſdict. omn. iudi. quaſi per totum, & iſta eſt communis interpretatio iuriſperitorum, ex qua ſumitur propria ſignificatio uocabuli, ut i l. Labeo §. idem. Tubero. de ſupellectili. lega. in l. cum de lanionis. §. aſinam, de fundo inſtru.

C A P. IIII.

1. DEclaratio l. lv. Tauri.
2. *Declaratio l. liiij. Tauri.*
3. *Vxoris contractus ſine mariti licentia factus iure regio non firmatur iuramento ipſius uxoris*
4. *Vxor luxurioſè uiuens non amittit teſtamenti factionem.*
5. *Declaratio l. fi. tit. iiij. lib. v. ordi.*
6. *Declaratio l. fin. titulo de las garancias libro quinto ordin.*
7. *Declaratio l. j. tit. iiij. lib. v. ordin. & l. ix. tit. de las donationes eodem libro.*

VIdimus de captiuo, de obſide, & ſimilibus an habeant teſtamenti factionem, nunc uidendum de muliere uxorata, & quidem iure communi nupta utranque teſtamenti factionem habet, non ſecus, quàm uir iure autem regio licet ſimiliter habeat teſtamenti factionem actiuam, & etiam paſsiuam, tamen paſsiua teſtamenti factio in hunc modum reſtricta iure regio fuit, ut nullam hæreditatem citra uiri licentiam poſſet agnoſcere, aut adire ſine inuentarij confectione, confecto autem inuentario bene poteſt. l. liiij. Taurina. unde li
mitatur l. lv. Taurina, quæ generaliter uetat 1 Decl. l. v. Tauri.
mulierem non poſſe citra uiri licentiam quaſi contrahere, nam aditio hæreditatis eſt quaſi contractus l. ex maleficijs, §. hæres quoque, ff. de actio. & obligat. §. hæres quoque, inſtitu. de obligatio. quæ quaſi ex contractu, & tamen
hæreditatem adire ſine uiri licentia fas eſt,
confecto inuentario, per dict. l. liiij. quia eo ca 2 Declar. l. iiij. Tau.
ſu ex illo quaſi contractu lædi ſaltem immodicè non poſſet argumento l. final. per totam C. de iure delibera. minor autem ſine authoritate tutoris etiam confecto inuentario non poſſet adire per §. ſed neque inſtitutio. de authori tutor. l. ſi curatorem habens. C. de in integrum reſtitutio. neque dict. l. quinquageſima quarta, quæ id propter interuentum inuentarij conceſsit nuptæ ad minores, ut puro trahi poterit. Sed an mulier poſsit ſine licentia uiri legatum agnoſcere, teneo poſſe argumento dict. l. quartæ, nam qua ratione poteſt hæreditatem confecto inuentario adire, eadem & legatum agnoſcere, argumento l. ſi hæreditatem. ff. manda. præſertim ſi onus iniunctum non habet.
3
An autem per † interuentum iuramenti is contractus, aut quaſi contractus ab vxore citra uiri licentiam initus firmetur? & Micha. Ciſon. in dict. l. quinquageſima quinta, verſiculo quarto dubitatur poſt Ioan. Lup. quem allegat, & Baldus nouellum firmat iuramento ualidari talem contractum, aut quaſi quod omnino nego, cum id iuramentum inferat læſionem marito in honore, & etiam in bonis, quia omnia quæſita conſtante matrimonio ipſe participat, l. prima, & ſecunda, & l. final. titulo quarto, libro quinto ordinament. cuius iuri iuramentum vxoris nocere nõ potuit, cap. ſecundo de pact. in ſexto capitul. cum contingat, de iureiurand. cap. licet mulieres, eodem titulo in ſexto, nec iurandum de periurio uxoris, quæ illum contractum ſe ſeruaturam iurauit, nam iurauit impoſsibile, & conſequenter ſtatim peierauit, arg. l. nepos proculo, ff. de uerb. ſig. niſi eã ſalues intelligendo ſoluto matrimonio obligatam ad obſeruantiam iuramenti, quod licet uerum eſſet, quod nõ firmo interea, tñ contractus eſſet infirmus, aut in pendenti qua de re alibi fuſius.

Vxoris cõtractus ſine licẽtia uiri factus nõ firmat iuramẽto contra no uiſsi.

4 † Denique, quòd uxor iure regio poſsit teſtari, tenet in ſpecie Micha. Ciſon. in dict. l. lv. uerſiculo decimonono, poſt Baldus quem allegat in l. ſi curatorem habens. C. de in integ. reſt. & in l. uelles, nec ne. C. de reuocand. donatio.

Mulier luxurioſe viuens non perdit teſtamenti factionē.

Quid autem ſi ea mulier nupta luxuriata eſt, an per hoc amittat teſtamenti factionem? mouet quaſtionem quòd mulier luxurioſè viuens prodigæ æquiparatur, ut alibi diximus, prodigus autem teſtari non poteſt. l. is cui l. ff. de teſtamen. facit, quia bona quæſita conſtante matrimonio iure regio amittit. l. fina. titul. iiij.

5 lib. v. ordin. & perdit dotem, ſecundum quoſdam, ut per ipſum Mich. in l. xiiij. Tauri. quod non firmo adhuc magis eſt, ut teſtari poſsit, nec dict. l. final. debeat trahi ad hunc caſum cum ſit pœnalis, ergo &c. ut l. antepenult. cum ſe. ff. de pœn. c. in pœnis, de regu. iur. l. Arrianus ff. de act. & ob. l. abſentem, in princip. ff. de pœn. Ad dict. l. is cui lege reſp. quòd loquitur poſtquàm alicui bonis interdictum eſt.

Decla l. fi. tit. 4. lib. 5 ordi.

6 Illud autem quæri poteſt quo caſu mulier poſt mortem mariti luxurioſè uiuere cœpit, & per hoc priuanda ueniebat bonis quæſitis cōſtante matrimonio, iuxta d. l. fin. tit. de las ganancias lib. v ordin. an ſi id peccatum occultum ſit, ipſa mulier in foro animæ teneatur ea bona etiam nullo incuſante deſerre, & reſtituere hæredibus mariti, & magis eſt, ut non teneatur, quia ut oſtendimus. c. vij. nume. t. lib. j. tomo. ij. cum plu. ſeq. lex ad pœnam neminem uoluit obligare in foro animæ, niſi cum id expreſsit, uel cogitauit, cogitaſſe autem uidetur cum pœnam comitti ipſo iure, uel ipſo facto expreſsit, non aliter, ut ibi latè, hæcq; pars uerior eſt, & ita debet intelligi, & limitari d. l. fin.

Decl. l. fi. tit. de las ganācias lib. v. ord.

7 Præterea quòd Princeps tali uxori donauit etiam conſtante matrimonio; quod regulariter ipſi ſoli non etiam uiro iure regio acquiritur, ut in l. j. & ij. d. titu. de las ganancias, & in l. ix. titu. de las donatio. lib. v. ordin. id non puto amitti, nec heredibus mariti deferri per impudicitiam mulieris pudoriſque uiolationem poſt mortem mariti contingentem, quia d. l. fin. loquitur in hæc uerba los bienes, que fuerō ganados, i meiorados por ſu marido, i por ella at hæc bona per ipſam tantum, non etiam per eius maritum quæſita uidentur, ut d. l. j. & d. l. ix: ergo hoc in caſu non loquitur lex illa pœnalis, nec extra caſum ſuum trahēda eſt; cum ſit pœnalis, ut proxime dicebamus per quod d. l. prima, & ix. ampliantur; & dict. l. final. limitatur.

Decla. l. j. tit. iiij. lib. v. ordi. & l. ix. tit. de las donat. eod. lib.

CAP. CV.

1 *PRælatus quæſiſſe an præſumatur ex bonis eccleſiæ.*

2 *Induſtrioſus quiſque præſumitur.*

3 *Priuatio, quæ nunc eſt non præſumitur in futurum, ſecus in eo quod eſt aliquid poſitiuè*

4 *Induſtria quotidie acquirit.*

5 *Officium quando præſumatur affectatum.*

6 *Prælatus, uxor & ſimiles ex cuius bonis præſumantur quæſiſſe.*

7 *Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti.*

8 *Filijfamilias bona, unde quæſita præſumantur.*

9 *Clericus bona patrimonialia poteſt ad ſeruare, & de bonis eccleſiæ ſe alere.*

10 *Clericus habens opulenta ſalaria, an præſumatur quæſiſſe de bonis eccleſiæ.*

11 *Clericus ſi mutuo dat pecuniam cuius ea præſumatur.*

12 *Eccleſia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis.*

13 *Prælatus quando debeat facere inuentarium.*

14 *Clerici hæres capiens poſſeſsionem ſua auctoritate an puniatur.*

15 *Eccleſiæ an præſumantur bona à prælato relicta.*

16 *Vxor non præſumitur quæſiſſe ante matrimonium niſi probet.*

17 *Clerici hæres repertus in poſſeſsione, an ſit ſpoliandus.*

18 *Præſumptio iuris eſt probatio etiam ubi requiritur probatio inſtrumentorum.*

19 *Clericus an uſufructuario an uero uſuario æquiparetur.*

20 *Monachi bona etiam quo ad poſſeſsionem tranſeunt ipſo iure ad monaſterium.*

21 *Prælatus an uideatur poſsidere nomine eccleſiæ.*

22 *Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor contra quem ſtat præſumptio iuris.*

23 *Officialis quando præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci.*

24 *Principis theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe.*

25 *Dapifer. ergo fur.*

26 *Fuga famuli facit eum præſumi res ſubtraxiſſe.*

27 *Socius quando ex ſocietate quæſiſſe præſumatur.*

28 *Rex præſumitur quæſiſſe intuitu dignitatis, & taliter quæſita non poteſt alienare.*

29 *Concubina præſumitur quæſiſſe ex bonis amaſij.*

30 *Vxor etiam adulterans præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti.*

31 *Vxor etiam adulterans ex marito præſumitur concepiſſe.*

32 *Officialis, prælatus, & ſimiles poſſunt probare, q. non quæſierint intuitu officij, uel dignitatis.*

33 *Hoſpitalis rector præſumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis.*

34 *Domini ex bonis an famulus dictatus præſumatur.*

35 *Prælatus quando de bonis eccleſiæ quæſiſſe uideatur necne.*

36 *Prælatus tam ex bonis ſuis, quàm eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur.*

37 *Prælatus non ſemper marito aſsimilatur.*

38 *Tutor non præſumitur quæſiſſe de bonis pupilli, & quare.*

39 *Regula quando fiat.*

40 *Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ ſi poteſt.*

41 *Prælatus, & eius hæres tenentur ſi res eccleſię præſcripta eſt eius culpa.*

42 *Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis, uel quærendis quando teneatur.*

43 *Prælatus qui curauit, ut ſibi relinqueretur quòd quis eccleſiæ relinquere uolebat an teneatur.*

44 *L. duodecima, titulo de los corregidores, lib. ij. ordin.*

45 *Commendatarij an ſint immunes à ſecularibus gabellis.*

46 *Clericorum, uel religioſorum iure uariæ perſonæ utuntur.*

47 *Arma quando placeant Deo.*

48 *Armatorum ordines ab eccleſia probantur.*

49 *Monachiſmum, uel religio, uel ordo religioſorum, quando facta uideatur.*

50 *Monachiſmi religioſorum tria ſubſtantialia uota.*

51 *Clericus, uel eccleſiaſticus, ut quis fiat.*

52 *Eccleſiaſticus, ut quis ſit, ut clericali ordine inſignitus ſit neceſſe non eſt.*

53 *Eremita dicitur eccleſiaſticus licet clericus non ſit.*

VIdimus de certis, an poſsint teſtari, nunc uidendum eſt de Epiſcopo. Epiſcopus autem, aut quilibet clericus, vel ſacerdos, quòd poſsint facere teſtamentum non dubitaſ, ut in cap. quæ in officijs, de teſtamen. ubi per nouiſsimos, & in c. ſint manifeſtè, xij. quæſt. j. qua in re tria ſunt uidenda primum, bona promiſcuè per clericum poſſeſſa, cuius præſumatur. Secundum de quibus bonis poſsit teſtari. Vltimum an bona prælati, vel clerici diſtincta eſſe debeant à bonis eccleſiæ, nam in dubio prę-ſumunt eccleſiæ, argu. d. c. ſint manifeſtè. Sed in contrarium, imo quòd iſta bona, quæ habet prælatus præſumantur acquiſita ex induſtria ſua, vel ſint ſua propria, & non eccleſiæ facit text. not in l. ſi defunctus. C. arb. tute. ubi eſt text. nota. quod acquiſita per tutorem quantumcunque pauperem non præſumuntur acquiſita de bonis pupilli, conſtat autem ualere argumentum de tutoribus ad prælatum eccleſiæ. capit. quia contigit de religio. domi. & in capit. fina. v. quæſt. iij. & per dictam l. ſi defunctus. † dicit ibi eleganter Bald. quòd quilibet præſumitur induſtrioſus, & poſſe ditari, allegat l. cura. §. ij. & iij. de mune. & honoris, ubi Gloſſ. dicit quòd generaliter, quilibet anhelat ad lucrum. Pro cuius † confirmatione facit quod dicit eleganter. Bald. in l. ex perſona ultima columna. C. de probatio. ubi dicit quòd quando præſuponimus quandam ꝑſentationem, uerbi gratia quando allegatur mino ætas, quia qui dicit minorem priuat tempus, ſiue numerum annorum, & qui dicit paupertatem priuat habitum rerum, tunc non procedit argum. à priuatione in præterito ad priuationem in præſenti per dict. l. ſi defunctus, & dictam l. cura. §. deficientium, & eſt ratio, quia non entis nullum eſt fundamentum, & ideo deficit extremũ à quo, quæ verba ſunt notanda. Ad idem facit, † quia quando quis emit aliquam rem habens pecuniam communem, & dubitatur ex qua pecunia emerit, in dubio præſumitur ex propria pecunia, ita dicit Baldus, in l. ſi paternus, prima columna, in fin. C. commun. utri. iudi. per dict. l. ſi defunctus, & l. ſi uentre in fine, de priui. credi. nec eſt recurrendum ad coniecturas, cuius conditionis homo fuerit artifex, uel non, quia ſemper prę-ſumitur, quod ſit pecunia propria, ex quo non conſtat quod ſit communis, uel aliena. l. non unde. C. ſi certum petatur, ergo ſic in propoſito, &c. Item facit, quia quando quis donat omnia bona ſua non addendo præſentia, uel futura ualet donatio. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. credi. & l. prima. C. ut actio. ab hæred. & contrahen. & l. ſi quis argentum. §. ſed & ſi quis. C. de donation. ratio eſt, & iſtud eſt quod pondero, quia poterit lucrare poſt donationem, quod lex præſumit, & in illo lucro poterit teſtari, & ſic non auferetur ſibi liberæ teſtandi facultas, ita dicit Bartolus in l. ſtipulatio hoc modo concepta. de uerborum obligation. poſt medium, per dict. l. ſi defunctus, quod optimè quadrat in propoſito.

1 Prælatus ꝗſiſſe, an præſumaſ ex bonis eccleſiæ.

2 Induſtrioſus quiſq; præſumit.

3 Priuatio, quæ nũc eſt nõ præſumitur i futurũ ſecus in eo, quod eſt aliquis poſitiuè.

4 Induſtria quotidie acquirit.

† Facit etiam pro hoc, quia quando aliquis pauper inuenitur in officio, præſumitur illud affectaſſe, & procuraſſe. l. ſpadonem, §. fina. ff. de excuſa. tuto. & tamen illud, quod ibi acquiſiuit non præſumitur acquiſiſſe ex officio, ſecundum Bartol. ibi per dict. Bartol. in l. ſi defunctus ergo idem in prælato, & hac de re uide Iaſo. in l. niſi hoc, in fi. ff. de pact.

5 Officium quando ꝑſumaſ affectatum.

Secũdo principaliter pro prælato facit tex. notabil. in c. j. xij. q. iiij. & ibi optima Glo. nam

ibi

Prælatus uxor & ſimiles ex cuius bonis præſumaiul quæſitie.

6 ibi legitur, & notatur quod † ſi clericus habẽs patrimonium & beneficium aliqñ acquiſiuit in dubio præſumitur quod fuerint acquiſita tam de bonis clerici, quam de bonis eccleſiæ uel beneficij, unde in dubio debent diuidi ſecundum quantitatem patrimonij & rerũ eccleſiæ, nam ſi clericus ex fructibus ſui patrimonij percipiebat, c. ex fructibus autẽ ſui beneficij ducenta, detractis ſibi neceſſarijs, tunc in dubio de bonis per eum acquiſitis eccleſia habebit duas partes, & hæres clerici unã partem tantum, & hoc etiam tenet Imola in ca. cum inofficijs de teſtam. & Bald. in authen. licentiam. de epiſcop. & cleric. Imo quod plus eſt uoluit. Ioan. And. in c. iij. de peculio clericorum, quòd pręſumitur pro clerico ſi conſtat quòd tempore ſuæ promotionis habebat aliqua bona, unde iſto caſu ſi hæres clerici uel prælati poſsideat & eccleſia agat cõtra ipſum probet de iure ſuo, quia pro hærede eſt præſumptio ex quo conſtabat clericum tempore ſuæ promotionis aliquando poſſediſſe uel habuiſſe aliqua bona, tamen hoc procederet qñ hęres clerici reperitur in poſſeſsione de quo infra dicetur.

Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti.

7 Ad idem pro iſta parte facit text. in l. quintus. ff. de donatio. inter uirum & uxorem, & in l. etiam. C. eodem titulo, adducendo illa iura ad contrarium eius quod dicit Gloſſ. nam iura illa loquuntur in uxore, quia ſi aliquid reperitur uxorem quæſiuiſſe inuita uiri pręſumitur quæſiuiſſe de bonis uiri, ſed ſic eſt quòd prælatus uel rector uidetur eſſe maritus eccleſiæ. vij. q. j. c. ſicut alterius, & eccleſia uidetur eſſe uxor ipſius ergo bona quæſita per pręlatum non pręſumũtur quæſita de bonis eccleſiæ, ſed potius præſumamus contrarium, ex quo poſſum ſingulariter inferre quòd ſi tempore mortis prælati aliqui reditus & bona undecunque quæſita reperirentur penes eccleſiã efficerentur hæredum prælati & non ſucceſſoris eccleſiæ, niſi per dictum ſucceſſorem probatum eſſet, unde bona illa fuiſſent quæſita. † Facit etiã ad idem Gloſſ. in lege, cum oporteat, in princ. de bon. quæ libe. & quod ibi not. Baldus tertia coll. quæ dicit quòd ex qualitate perſonarum conſiderabuntur bona reperta penes filium quam conditionem ſequuntur, nam ſi filius fuit diligens & ſtudioſus, & pater fuit pauper, bona illa præſumentur aduentitia nõ profectitia: modo ad propoſitum ſi epiſcopatus eſſet pauper uel tale beneficium quod ſecundum qualitatem beneficiati non ſufficeret ad alendum ipſum laicum uel beneficiatum, ſi beneficiatus eſſet diligens, tunc bona reperta apud ipſum præſumerentur propria ipſius & ex induſtria ſua quæſita, & non epiſcopatus, moueor etiam ad hoc, † nam licet beneficiatus habeat patrimonium poteſt ipſum coaceruare & cum bona habeat eccleſiæ uiuere de reditibus eccleſiæ, ut eleganter dicit Innoc. in c. epiſcopus, de præbend. quem communiter Doctores ſequuntur in c. ex pręſentium, de pigno. maxime Abb iij. notabi. ex quo infertur eleganter † quòd ſi aliquis pręlatus alicuius eccleſiæ ex qua nihil aut modicum percipitur habet officium lucroſum, quia fortè eſt doctor ſalariatus ad legendum, uel auditor curiæ regis, & ſua induſtria multa lucratur, tunc illa non præſumentur fuiſſe quęſita intuitu eccleſię, hoc tenet Imol. in cap. primo, circa finẽ, de peculio clericorum.

8 Filiſ. bona unde quæſita præſumantur.

9 Clericus bona patrimonialia poteſt obſeruare & de bonis eccleſiæ ſe alere

10 Clericus habẽs opulenta ſalaria an præſumatur quæſiſſe de bonis eccle.

11 Clericus ſi mutuo dat pecuniam cuius ea præſumatur.

Infertur etiam ulterius quòd † ſi reperitur pręlatum mutuaſſe pecuniam nomine proprio & probet quòd erat talis perſona quæ potuit acquirere dictam pecuniam induſtria ſua, ut poteſt exemplificari in Præſidente regiæ curię tunc ſatis præſumitur dicta pecunia fuiſſe quęſita & per cõſequens mutuata, de proprio patrimonio, uel de acquiſitis intuitu perſonæ. Ita tenet ſingulariter Anto. & Imol. in cap. tertio, de peculio clerico. in fine, & pro hoc ut detur quòd actio quęſita per prælatum contra extraneum, nomine proprio, acquiritur hæredi prælati, ſi probetur quòd tempore promotionis habuit aliqua bona, uel potuit acquirere ex induſtria ratione officij quod exercet, quæ omnia dicit Imol. in allegato, c. tertio, eſſe diligenter notanda, quia ſæpe de facto poſſunt accidere.

12 Eccleſia an habeat fundatã intentionẽ in bonis à clerico defuncto relictis.

Ad idem † etiam non minus facit notabil. & ſingula. text. in cap. primo. xii. q. v. ubi dicit quod ſi conſtet quod epiſcopus aliqua acquiſiuit in epiſcopatu, omnia talia acquiſita cedant eccleſiæ, ſed ſi dubiũ eſt an iſta bona habuit ante epiſcopatum, uel poſtea acquiſiuit, probatur ibi ſingulariter, quòd ſucceſſor clerici defendetur in ſua poſſeſsione quouſque probabitur quod fuerunt acquiſita poſt ſuam promotionẽ, & ſic aperte probatur ibi, quod eccleſię intentio non ſit fundata ſuper illis bonis quę reperitur poſsidere prælatus tempore mortis ſuæ. Prędictis tamen non obſtantibus, in d. cap. ſint manifeſti diſponitur cõtrarium. Ad idem eſt text. in authen. de eccleſ. titu. §. Interdicimus, colla. ix. uerſ. in illis ubi dicitur ꝙ epiſcopus uel clericus de illis bonis duntaxat habet poteſtatem alienandi, & quibus uoluerit perſonis relinquendi, quæ ante epiſcopatum probatur eum habuiſſe, unde dicit ibi Gloſſ. quòd præſumptio eſt pro eccleſia, quod acquiſita ꝑ prælatum poſt promotionẽ ſuam

pręſumuntur

præſumuntur eſſe ipſius eccleſiæ. Ad idem eſt text.& Gloſſ.ubi idem dicitur in effectu, in authent.licentiam,de epiſco.& cleric. Ad idem facit text. in cap.j.xij.q.uj. & in cap.j.de peculio clericorum. Ad idem tex.in cap.j.de teſtamen.cum pluribus concordan.& ex hoc infertur quòd ſi clericus uel prælatus poſt promotionem ſuam aliquid emit nomine ſuo eccleſia poteſt illius uendicare tanquam proprium idem ſi nomine alieno, ut in allegato,c.j.quoniam illa res uidetur empta ex pecunia eccleſiæ,addo Bal.in l.mancipia. C.ſi quis alter.uel ſibi,& Gloſſ.in l.uxor marito. ff.de donatio.inter uirum,& uxorem,quæ argumentatur contra miſeros prælatos qui cum aliqua emũt faciunt in inſtrumentis apponi nomina ſuorum conſanguineorum,nam eccleſia poteſt uendicare res ſic emptas, ſic ſi non poſsit emere in territorio magnas & emit & ſic apponitur in inſtrumento nomen famuli uel alterius, iſta fraus ibi non prodeſt, & uide Andr.Sicu. in d. cap.j.v.colla. Prædicta autẽ diximus eſſe ſpecialia in eccleſia ut res empta ex pecunia eccleſiæ eius præſumptiuè efficitur & non ementis,ſicut dicimus ĩ pecunia militis,l.ſi ut proponis.C.de rei uendi.& pupilli, l.iij. C.arbitr. tute.contrarium tamen regulariter, l.ſi ex ea. C.de rei uendi.l.& ſi de ſua. C.de donation.inter uirum,& uxorem,cum ſimilibus,de quo remitto ad nota.in prædictis iuribus,quia uidetur alienum à materia.

Ad idem facit l.quintus.ff.de donation.inter uirum & uxorem, & l.etiam. C.eod.titu, ubi dicitur idem in uxore ut acquiſita per eã præſumãtur de bonis mariti, & procedit iſtud argumentum de uxore ad eccleſiam ut in prædictis iuribus,& Glo. ordinaria in cap.ſignificault,de dona.inter uirum & uxo.

13 Prælatus quandode beat facere inuentarium.

Ratio autem prædictorum eſt, quia ex quo prælatus à principio nõ diſtinguit res ſuas per libellum à rebus eccleſiæ ſicut debebat ut probatur in d.c.manifeſta, ſupra alleg. præſumptio eſt contra ipſum quod nullas tẽpore promotionis res proprias habuerit, ex quo fuit in culpa non ſeruando cautelam legis, ut uoluit Innoc.in cap.cum in officijs,de teſtam. ſicut in ſimili dicimus quod hæres qui non ſeruat diſpoſitionem legis faciendo inuentariũ, præſumit ſubtraxiſſe res hæreditarias, & ideo tenetur ultra uires, quia non præſumit ſoluere de ſuo, ut in authent.de hæredi.& falcid.§. ſancimus,colla.j Ad hoc facit, quia imputandum eſt ei qui à principio potuit prouidere & non prouidit, de quo uide multa & elegantia iura, per Lupum in repetitione, c.per ueſtras, de don.inter uirum & uxo.xvij.& xviij.col,

14 Clerici heres capies poſſ.ſua authoritate, an puniatur.

Et ex prædictis infert ſingulariter Innoc. in d.c.cũ in officijs, quòd † ſi ille cui prælatus reliquit bona ſua iure teſtamẽti ea occupat pro pia auctoritate, quod incidit in pœnam, l.ſi qs in tanta. C.unde vi.& c. ſi quis in tantam. i.q. iiii.nec excuſatur obtentu teſtamen. quod eſt ſingulare & exclamat Bald.in dict.authent. licentiam,de epiſcop. & clericis, iii.col.dicens quòd ubi non apparet de tempore acquiſitionis præſumitur pro eccleſia.Item ubi non apparet cuius contemplatione præſumitur quòd contemplatione eccleſiæ & contingit hoc propter culpam prælati,quia debet quaſi inuentarium facere & ſegregare res ſuas à rebus eccleſiç & omnia congregare cum conſilio clericorum,unde ſi hoc omittit multũ præſumitur contra eum ſicut contra tutorem, ita Bal. ubi ſupra.

15 Eccleſiæ an præſumãtur bona à prælato relicta.

Et ad corroborationem illius dicti Innoc. & huius facit text.in c.j.de teſtam.ubi eſt tex. quod quidquid clericus habet præſumitur eccleſiæ,niſi conſtet eſſe acquiſitum ante promotionem,nam ibi quidã epiſcopus in ſuo teſtamento inſtituit hæredem, & poſt mortem epiſcopi eius ſucceſſor petebat bona ab ipſo relicta text.ibi dicit quidquid patuerit ipſum habere à qualibet pſona detineri nullatenus patiaris,niſi hoc ſolum, quod ipſum ante epiſcopatum ordinem conſtitit habuiſſe, & pondero uerbum,detineri,poſitum in illo text.quod denotat nudam & rudem facti detentationẽ, ut nota,in c.cauſam,de præſcript.ideo ibi uidetur tex.expreſſus pro illa doctrina Innoc.

Ad idem facit text. in d.authent.licentia, uerſic.quodcunque ante epiſcopatum probatum fuit,&c.ergo in dubio præſumitur pro eccleſia & per illum text.infert,ibi Bal. quòd nõ ubi non apparet de tempore acquiſitionis præſumitur pro eccleſia,quia hoc contingit propter culpam ipſius non conficientis inuentarium: unde ſi hoc omiſit, præſumitur contra ipſum ſicut contra tutorem, argu.l.tutor qui repertorium.ff.de adim.tuto.

Pro hoc etiam facit tex.in cap.primo,uerſi. ut ſi hoc conſtat, xij.q.v.nam ibi quædam mulier ſeu ancilla dicebat quædam bona quæ ab ipſa petebantur à quodam epiſcopo ſibi relicta eſſe acquiſita ante epiſcopatum illius qͅ ea ſibi reliquit text.tamen ibi dicit ſi hoc conſtat non debẽt ſibi auferri, & ſic in caſu illius text.illa ancilla poſsidebat, tamen Gregorius ibi requirit probari, quod illa bona fuerint epiſcopi.

16 Vxor non præſumitur quaſiſſe ante matrimonium niſi probet

Ad confirmationem etiam prædictorum facit † quia, ſi mulier dicat ſe habuiſſe aliqua bona ante matrimonium, uir autem dicat

quod

quòd poſt matrimonium ſunt acquiſita, mulieri incumbit probatio, quia qui ante factum dicit probare debet, l. quoties. C. de rei uendi. de quo in d. rubrica. c. per ueſtras, cclxxxiiii. coll. cum ſequentibus, facit ad hoc quia procedit iſtud argumentum, de marito ad eccleſiã; Gloſſ. in d. cap. ſignificauit, fallit tamen hoc niſi mulier publice negociaretur, & ex ipſa licita negociatione quæſtum faceret, nam tunc non præſumitur à uiro quæſiſſe enim probatur contrarium, ita tenet ſingulariter Bal. in l. cum oportet in priu. de bonis quæ libe. iii. col. & facit quia incertis nõ eſt locus coniecturæ & præſumptioni legis, l. continuus. §. cum ita ff. de uerbo. oblig. Fallit etiam iſtud de uxore, niſi poneremus de facto, quòd fuiſſet diues & maritus nihil habens tũc illud quod uxor quæſiuit nõ deberet præſumi de bonis uiri, quia nihil habebat, quia ex bonis quæ non apparét aliquod lucrum proficiſci non poteſt, & quia ex nihilo nihil fit. Secundum Philoſo. facit quod habetur in l. j. ff. de contrahen. emption. Imol. ſingula. in c. j. de peculio clericorũ, & pro hoc Gloſſ. ſingula. in c. ſignificauit, de dona. inter uirum & uxorem; quam allegat Montalu. in l. j. tit. iiij. fori. ll. lib. iii. c. de las ganancias, admittitur tamen probatio incontrarium per iſtum text. ſingula. in c. ſint manifeſti, quem ad hoc allegat prædictus doctor, ubi omnino uideas, & uide quam plurima ad iſtud propoſitum, in repetitione d. rubricæ. c. p. ueſtras, col. xxviii. viii. ueſi. operatur, & col. clxxxi. cum ſequentibus, & uide omnino in iſtis locis, quia inuenies multa memoria digna. Ad prędicta etiã facit quod ſingula. dicit Ancha. in d. c. in officijs, ſcilicet quod non eſt facienda uis quis poſſideat poſt mortem clerici, ſcilicet an eius hæres uel eccleſia, ſed quod ille probet res eſſe ſuas, pro quo minus facit pręſumptio, ergo eſt dicendũ quod ſi prælatus tempore promotionis nihil habebat, præſumitur pro ipſa eccleſia & debet probare hæres licet poſſideat per ſupradicta, & per nota. in c. iij. de pecul. cleri. cuius contrarium tenet Gloſ. notab. in c. j. xii. q. quinta, quæ dicit pro poſſeſſore præſumendum plenior Gloſſ. in capitulo primo, xii. q. iiii. pro Abb. in c. iii. de pecul. clericorum, & in c. cum eſſes, de teſtam. in repeti. Et ex prędictis infertur, quòd cum appareat talia bona ſic demiſſa per pręlatum nullo confecto inuentario
17 eſſe eccleſiæ, uel præſumantur ipſius eccleſię in qua erat beneficiatus, † ſi hęres qui inſtitutus eſt in prædictis bonis poſt mortem ipſius inſtituentis apprehendit illa, ſit ſpoliandus remedio, c. reintegranda. iii. q. j. uel interdicto recuperãdæ, cum eccleſia reperiat ipſum in ſuis bonis ſaltem præſumptione iuris, ob quam ſolam poteſt pro ipſa eccleſia ferri ſententia, ut per Innocen. & Anchar. in dict. capitulo, cum in officijs.

Clerici hæres repertus in poſſeſſione an ſit ſpoliandus.

18 Imo quod eſt plus, & iſtud reputo ſingulare quod etiam ſi requireretur probatio inſtrumentalis, nec ſufficeret probatio per teſtes, iuxta Gloſſ. in l. contrahitur. ff. de pigno. & in l. pactum quod bona fide. C. de pactis, & plene in cap. j. de cenſibus, lib. vj. nihilominus ſufficeret hæc præſumptio iuris, iſtud colligo ex ſingulari deciſione Bal. in l. j. C. de fideicõ. iii. col. ubi tenet quod etiam ſi per ſtatutum requiratur quod delictum probetur per inſtrumentum, nihilominus ſufficeret præſumptio de qua in l. cum de in rem uerſo. ff. de uſuris; & ſic illud quod dicitur quòd præſumptio iuris eſt liquidiſsima probatio, iuxta Gloſſ. ſingul. in l. ſi tutor. C. de peri. tu. ubi addo ſimiles: procedit etiam ſi in aliquo caſu requiratur probatio inſtrumentalis, per dictam deciſioné Bal. de cuius ueritate per Roma. in l. j. C. de teſtam. mil. & pro deciſione Bald. facit text. ſingula. quem ipſe allegat in l. l. iij. C. de apo. pupi. lib. x. quod perpetuo tene mente.

Præſumptio iuris eſt probatio etiam ubi requiritur probatio inſtrumentorum.

Facit etiam ad prædicta quod ſingulariter ſubdit Innoc. in d. cap. cum in officijs. dicit enim cum in rebus eccleſiæ quæ præſumuntur eſſe eccleſiæ retineat eccleſia ciuilem poſſeſſionem, clericus nõ etiam naturalem cum nõ nomine ſuo ſed eccleſię poſsideat ad inſtar cõmodatarij, l. ſi colloms. ff. de acquir. poſſeſ. & in c. fin. iſta d. cauſa, & q. refert Bald. ibid. ſingularia uerba Innoc. in d. authen. licentiam dicens eſſe ſubtilia unde ſecundum omnes, non potuit clericus habere naturalem poſſeſsioné illorum bonorum, ſed continuabitur per mortem ipſius ipſi ciuili poſſeſsioni, ſi ergo hæres occupet, uidetur occupare bona poſſeſſa per eccleſiam, & ideo ſunt reſtituenda interdicto recuperandæ uel ſaltem remedio, dict. capitulo reintegrandæ. 19

Clericus an uſufructuario an uero uſuario æquiparetur.

Prædicta corroborantur etiam alio fundamento, nam clericus uiuens æquiparatur uſufructuario & habet in uita liberam adminiſtrationem, in morte autem aſsimilatur uſuario qui ſuum facit quatenus conſumpſit, & non ultra ergo de bonis quæ ſic poſsidet tempore mortis quæ ſunt eccleſiæ uel dubitatur quod eſt idem cum præſumatur pro eccleſia teſtari non poteſt ut notat Bald. in dicta authent. licentiam, & ſi teſtamen. faciat uidetur illud facere de bonis eccleſiæ, ergo oportet hæredem probare contrarium, ſcilicet quid fecit de bonis ſuis uel acquiſitis intuitu perſonæ & ſi occupet poſſeſsionem propria authoritate

te tenebitur uno de prædictis remedijs, ſcilicet interdicto recuperandę, uel remedio.c. reintegranda.

Facit etiã quia clericus uel prælatus in bonis eccleſiæ uel de quibus dubitatur cenſetur adminiſtrator, unde hanc adminiſtrationem quæ morte finitur non potuit tranſmittere,l. cuius bonis.ff.de cura. furio. cum ſimilibus.

Facit etiam ad corroborãdam doctrinam Inno.de qua ſupra, quod ſingu.dixit Hoſtien. in cap.ex parte,de conſue,ubi dicit quòd bona† ingreſsi trãſeunt in monaſterium, quo ad

20 Monachi bona etiã quo ad poſ. tranſeunt ipſo iure ad monaſterium.

dominiũ & poſſeſsionem ſine corporali apprehenſione,nam ex quo tranſit perſona tranſeũt bona quæ ſunt acceſſoria ad perſonam , idem etiam tenet Ancha. in capit. quia ingredientibus,de teſtam.Cin.in authen. ſi qua mulier, de ſacroſanct.eccleſi.& Archidiaco. in cap. ſi qua mulier.xix.q.ultim.& uide tex.pro iſta doctrina,in l.ſi adoptanero.ff.de precar.

Facit etiam talis ratio, †nam ex quo prælatus reperitur in poſſeſsione ſaltem naturali ante mortem præſumitur poſsidere nomine eccleſiæ,quia ad offieium ſuum pertinet aequirere eccleſiæ,ut tenet Inno.in d.cap.cum in officijs,ſi igitur poſsidet nomine eccleſiæ, nõ potest interuertere prædictam poſſeſsionẽ, imo potius illam naturalem quam ipſe habebat continuat ipſi ciuili quam habet eccleſia, non obſtat Gloſſ.in cap.primo. xij.q.v.& aliæ quæ dicunt præſumendum pro hærede ex quo poſſidet & ſic eccleſia habet neceſſe probare, quia Gloſſ. hæc dat tres intellectus & uidetur tenendus ille qui eſt magis fauorabilis eccleſiæ, argumen.l.ſunt perſonæ.ff.de religio. & in c.ſi. de re iudi. & ſic quòd magis præſumatur pro eccleſia,licet hæres poſsideat, nam nõ obſtante quod poſsideat,tenentur probare quod res erant prælati , cum eccleſiæ intentio ſit fundata,ut dictum eſt.

21 Prælatus an uideatur poſſidere nomine eccleſiæ.

22 Nec obſtat l cogi.de peti.hæredi. quæ dicit quòd poſſeſſor non cogitur dicere titulum ſuę poſſe.quia procedit niſi ſit pręſumptio contra poſsidentem ut eſt text. in cap. ex inſinuatione,de procura. & hic adde omnino quæ not. in d.repeti.c.per ueſtras.ccxiij.col.

Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor cõtra quẽ ſtat præſumptio iuris.

Ad † prædicta facit etiam Gloſ.ſingula in l. defenſionis facultas, de iur. fiſ.lib.x.quę dicit quod ſi officialis miſſus in prouinciam in aliquo officio lucratus eſt mille ultra offieium, quod fiſcus poteſt auferre, & quia præſumitur quæſiſſe de bonis fiſci quantuncunque ſit paratus reddere rationem:quia nõ poteſt contra fiſcum de quo per Cin. in l.penul. C.ſi certum peta.& illam Gloſſ.dixit unicam Bal. in l. cum oportet,de bonis quæ liber.iij.col.& eam ſequitur in l.ſi defunctus . C.arbitr.tutel. & in lege tertia.C.de donation. inter uirum & uxorem,& in dict. authen.licentiam, & in lege prima.C.de heredi.uel actio uendit.& ſubdit ibi Bald.quòd magnates optimè ſeruant hodie illam Gloſſ. & eam allegat pro unica,in capitu. 24 ga de præſum. ueriſimile q thesaurarius principis præſumitur de theſauro emiſſe,ſed Bar. illud non tenet,imo quod quærit officialis nõ præſumitur de bonis fiſci niſi contrarium apparet.ff.de iure.fiſ.l. iij.§ multa,& idem.Salic. in l.penul.C.ſi certum petatur,facit l.ſi defunctus.C.arbitr.tute.& l.ſi creditores, in fin.ff.de ſepara.& l.circa.§. deficientium,de mu.& ho ſed Doct.in autheut.de manda.princ.§.oportet,col.tertia.dicunt quòd aut ſunt tales officiales qui poſſunt negotiari & tunc aut à ſubdito, & tũc ex induſtria ſua pręſumit quęſiſſe, alias ex offieio, l.j.C.de cond.indeb.Alij dicũt quòd aut infra prouinciam quæſiuit, & tunc aut ab ſubdito,& præſumitur habuiſſe ex adminiſtratione,d.l.defenſionis, & l.quę offieia. ff.de contrahen.emption.aut à non ſubdito,& tunc ex induſtria ſua pręſumitur quæſiſſe,l.Attilius.ff.de dona.Bald.tamen in dict.authen.licentiam,dicit quod eſt ſpeciale in iſtis adminiſtratoribus publicis,ut contra eos pręſumatur per nota.in d.l.defenſionis , in uerſicu.ſub correctione, quodq; in prælato eccleſiæ ſemper pręſumitur quæſiuiſſe de bonis eccleſiæ niſi aliunde appareat quęſitum ut dictis iuribus, & idem dico in uxore,d.l.etiam.C.de dona. inter uirum & uxórem, & in filio familias,ut eſt Gloſſ.notab.in lege cum oporteat,in princ.de bonis quæ liber.& ibi per Cinum,& Bald.tertia col.& not.Roma.conſil.cccxxxviii. in alijs autem officialibus,locupletatis durante officio ſi eſt de prohibitis contrahere . præſumitur iniuſtè quæſiuiſſe,l.non licet. ff.de contrahent.emption.l.quiſquis.C.ſi certum petatur, ſi autem de permiſis ſiquidem non habet adminiſtrationem pecuniariam, tunc non præſumitur acquiſiuiſſe de officio,l.præſidis.ff.ſi certum petatur. Idem ſi habet adminiſtrationem pecuniariam , ſi tamen reddit bonum computum,dicta l.ſi defunctus,ſecus ſi non reddit & ſic intelligitur Gloſſ. in dicta lege defenſionis, & hæc omnia ſunt notanda tanquam in materia ſingularia , & notat Bald.in dicta lege cum oporteat, iij.col. Et adde Gloſſ. in clem. j.de hæreti.in uerſic.diminutionem, †quæ dicit quòd dapifer & infideles ſeruientes de eo quod dominis datur ſemper decimam uel aliquotam ſubtrahunt nõ ergo mirũ ſi pręſumantur ditari ex bonis dominorum, & in ſimili adde Bal.in lege apud antiquos. in ſi.C. de furt. ubi 25

23 Officialis quando præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci.

Princeps theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe.

Dapifer ergo fur.

arguit

Fuga famuli facit eum præſumi res ſubtraxiſſe.

26 arguit contra iſtos, † Et ad idem Gloſſ.ſingu-
ls,in auth.de exhæreis.§. ſi uerò etiam quædã col.v.quæ arguit cõtra ſeruientes fugiẽtes, ut eo ipſo res amiſſas præſumantur ſubtraxiſſe.

Socius qui ex ſocietate quæſiſſe præſumatur.

27 Ad prædicta†etiam facit quod ſingulariter dicebat Roma.conſ.cccxxxviij. ubi concludit quòd ſi contrahens ſocietatem erat pauper nec in alio officio ſe exercuit niſi in illa ſocietate,nec alias poterat apparere unde quęſierit multa bona quæ habebat, eſt præſumptio quod de bonis ſocietatis allegat,c.primũ,de pecul.cleri.& ad hoc debẽt & poſſunt omnia per dicta iura allegari.

Rex præſumitur quæſiſſe intuitu dignitatis & taliter quæſita non poteſt alienare.

28 Facit etiã ad prædicta†text.& quod ibi notat Dominicus in c.abbate.§.ſed ad hoc,de re iudic. lib.vj. ubi dicit ꝙ rex in dubio præſumitur acquiſiſſe intuitu ſuæ dignitatis, & ex hoc ampliat c.intellecto,de iure iur.& alia iura prohibentia alienationẽ eorũ quæ ſunt regalis coronæ,ut procedant etiã in acquiſitis per regem in bello iuſto uel alias, hinc eſt ꝙ quinta quæ debetur regi de præda eſt de regalibus,& non poteſt rex eam in perpetuum donare,ij.parti.titu.xxvj.l.iiij.not. in repeti.c.per ueſtras,col.ccvj.alias ccxj.

Concubina præſumitur quæſiſſe ex bonis amaſij.

29 Ad prædicta etiam facit † quod dicitur de concubina retenta in domo amaſij:quia quidquid acquirit præſumitur, acquiſiſſe de bonis amaſij,ut dicit Bal.in l.j.C.de natu,liberis.arg.illius,l.& in l.cum oporteat.de bonis quæ liberis,iiii.col.uerſi.ſed quæritur nunquid.allegat ad hoc,tex.in l.fin.ff.de actio. & obliga. quæ iudicio meo parũ facit, melius facit tex. in l.itẽ legato.§.parui.ff.de lega.iii.ubi ęquiparatur uxor & cõcubina, & nõ differunt niſi in dignitate ut ibi dicit̃,de quo per Barba.in c.j.

Vxor etiã adulterãs præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti

30 de pecul.clericorũ†ubi inter alia dicit ꝙ hoc habet locum etiam in uxore adulterata, quia ſi aliqua acquiſiuit præſumeret̃ in bonã partẽ quòd potius acquiſiuit ex bonis mariti quam aliunde,argum.tex.qui eſt ſingularis, in l.miles.§.defuncto.ff.de adulteriis,ubi ſingu.proba

Vxor etiã adulterãs ex marito præſumitur concepiſſe.

31 tur quòd†quãdiu uxor potuit ex marito concipere licet probet̃ eo t̃pe cum alio adulterari,fauore matrimonij præſumitur ex marito concepiſſe.Idẽ in acquiſitione & iſtud eleganter tenet Bal.in d.l.cum oporteat.iiij.col.

Officialis prælatus & ſimiles poſſunt ꝓbare quòd non quæſierunt intuitu officij uel dignitatis.

32 Præterea ad prædicta facit bonus tex. in c.j. §.ſi uero,de feud.guard.in uſi.feud.† ubi probatur quòd illa quæ fiunt ab officiali durante officio præſumuntur fieri reſpectu officij, & ideo dicit ibi eleganter Andr. de Iſer. quod ſi officialis emit præſumitur emiſſe de bonis officij, & ſic uidetur ibi caſus pro Gloſſ.in dicta lege defenſionis, ſed ſi uult probare quòd emit de ſua propria pecunia bene admittitur, & talis probatio tollit ſiniſtram ſuſpicionem, quæ eſt contra eum,& idem dicam in caſu huius quæſtionis,quia licet pręſumantur quæſita intuitu eccleſiæ quę acquiſiuit prælatus, non tamen iſta eſt præſumptio iuris, & de iure quia reciperetur probatio in contrarium, ita uult Gloſſ.notab.in capitulo primo,de peculio clericorum,& hoc habeo pro indubitato.

33 Hoſpitalis rector præſumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis.

Ad prædicta etiam facit quod dicit Baldus in allegata authent. licentiam,ubi ponit quæſtionem†de quodã rectore hoſpitalis qui tempore aſſumptionis nihil habet,nec in aliquo ſe exercuit,poſtea multa quęſiuit nec aliunde poterat oſtendi,an eſſet de præſumptio,quòd de bonis hoſpitalis quæſierit, & conſuluit quòd ſic,pro quo facit,c.j.ſupra allegatum, ſecundũ Bald.ubi ſupra.facit etiã quia hoſpitalia gaudent eodem priuilegio quo gaudent eccleſiæ, l.omnia priuilegia,de epiſco. & cleric.c.requiſiti,de teſta.not.Ioan.Andræ.in c.ſecundo,de reſti.in integrum,& ſic concluſio iſta loquens in prælato locum habet in rectore hoſpitalis, & an habeat locum,in uicario temporali, uel perpetuo remitto ad ea quæ notat Bald.in dicta authentic.licentiam,& Abba.poſt alios in dicto capitulo primo.

34 Domini ex bonis an famulus ditatus præſumatur.

Quid autem de laico qui adminiſtrauit negotia magni domini demum reddit ad ciuitatem ſuam multum diues, an præſumat̃ quæſiſſe ex bonis domini,remitto, ad nota,p Anch. & Imo.in d.c.j.& ibi plenius Barba.v.co.

Reſtat autem ad contrariũ reſpondendum pro cuius intelligentia uidenda eſt diſtinctio quam ponit Ioan.Andr.in c.iij.de pecul.clericorum,quam etiã recitat ibi Abb. & fere omnes & plenius idem Abba.in repetitio.c.cum eſſes, xj.xij.col.dicit enim Ioan.Andr.recitatis aliorum opinionibus, quòd aut cõſtat prælatum habuiſſe tempore ſuæ promotionis,aut cõſtat quod nihil habebat,aut dubitatur.Pri-

35 Prælatus quando de bonis eccleſię quæſiſſe uideatur nec ne.

mo cum dicit præſumẽdũ pro poſſeſſore,ideo ſi hæres clerici eſt in poſſeſsione illorũ bonorum eccleſiæ incũbit onus probandi ꝙ de reditibus eccleſiæ fuerint quæſita, & iſto caſu poſſet procedere opi.dicẽtis ꝙ poſſeſſor eſt in poſſeſsione defendẽdus, & idẽ uidet̃ uelle Gl. in allega.c.j.xii.q.v.& habet locũ hoc caſu, forte tex.in allegato cap.abbatis. xii.q.iiii. quem primo allegaui pro contrario.

Secundo caſu cum nihil habet pręlatus tempore promotionis,præſumendũ eſt pro eccleſia,c.j.de teſtam. & hoc caſu poſſet procedere text.in dict.cap.ſint manifeſti, poteſt tamen iſto caſu hæres clerici probare ꝙ ex artificio uel aliunde intuitu perſonę illa bona acquiſierit ſibi tñ incumbit onus probãdi cũ eccleſia

habeat intentionẽ fundatam ex præſumptione iuris communis & ſic tex. ille dicens, quòd iſta bona præſumuntur eſſe eccleſiæ uel intuitu eccleſię acquiſita non inducit præſumptionẽ iuris & de iure, quod patet etiam per Glo. notab. in d. c. j. de pecul. clericorum.

Tertio caſu cum dubitatur an aliquid habuit tempore promotionis & iſto caſu etiam poterit procedere tex. ille, iſta eſt diſtin. Ioan. Andr. per quam aliqua ex prædictis iuribus uidentur reducta ad cõcordiam, fateor tamen quod Abb. & alij moderni nõ tenent indiſtinctè prędictam diſtinctionem licet ſcribentes, ante Abb. communiter eam ſequunt, ſed dictis ipſis nihil puto addendum, ideo remitto ad ea quæ ipſe notat in dictis locis.

Specialius tñ reſpondẽdo ad prædicta contraria dico quòd tex. in allegato, c. j. xii. q. iiii. procedit qñ conſtat quòd prælatus tempore promotionis habuit patrimoniũ, & poſtea aliqua acquiſiuit, † & dubitatur ex quibus bonis acquiſiuit, quia promiſcuè utebatur patrimonio & rebus eccleſiæ, at patrimonium erat ſufficiens ad acquiſitionem illorũ bonorũ & etiã eccleſia erat ſufficiens in totum uel in partem & tunc fit diuiſio inter eccleſiam & hęredem clerici, ſecundum quantitatem patrimonij & rerum eccleſiæ, & iſte eſt proprius caſus illius, c. j. quòd plenius uideas per Abb. in dictis locis, & ibi per Innoc. & Barb. & uide Glo. notabilem. in c. ii. de pecul. cleric. ſecus in caſu, d. c. ſi nõ manifeſti, in quo non conſtabat tempore promotionis aliquid habuiſſe.

36 Prælatus tam ex bonis ſuis q̃ eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur.

Non obſtat etiam doctri. Ioan. And. de qua ſupra, quia uel non eſt uera per ſupradicta, uel debet intelligi & diſtingui ꝑ ea q̃ dicta ſunt.

Non obſtat etiam quod ſupra dixi de uxore ut pręſumatur acquiſiſſe de bonis uiri, ſic prælatus, cum eccleſia dicatur eius uxor, quia aliud eſt in uiro ſpirituali, ut eſt prælatus nel rector aliud in uiro carnali. Ratio diuerſitatis quia uir ſpiritualis, & ſic prælatus uel rector cenſetur adminiſtrator rerum eccleſiæ nõ aũt dominus, ſed ipſa eccleſia, c. cęterorũ, de don. ſecus eſt in uiro carnali, quia ille eſt dominus rerum ſuarũ, & etiã rerũ uxoris datarũ in dotem, l. doce ancillam. C. de rei uend. cum ſimi. & ſic poteſt dici quod utrobiq; pręſumitur pro eo qui eſt dominus, nam in uiro carnali præſumitur pro eo qa dñs eſt, ſed in uiro ſpirituali non præſumitur, pro eo, quia nõ eſt dñs ſed eccleſia. Secundo poteſt dici ꝙ licet aſſimiletur matrimoniũ carnae ſpirituali non tñ ſemper eſt bona cõparatio, & argumẽtatio de uno ad aliud, nã in multis differunt ut ꝑ Ioan. And. in c. tuæ. de ſpõſa. & ꝑ Glo. in regula beneficiũ, de

37 Prælatus non ſemper marito aſſimilatur.

regu. iur. lib. vj. unde non debet ſumi ſimilitudo ſecundũ rudẽ & ſimplicẽ figurã, ſed à radice rõnis ut uoluit Ioan And. in d. c. j. de peculio cleric. & ex hoc colligit iij. ſolu. ſ. ut acquiſita ꝑ uxorem præſumantur eſſe mariti, ut euitetur ſuſpicio turpis quæſtus, & ut non præſumamus in ea peccatum, nam mulieres raro ſe miſcent negociationibus, nec illæ etiam conueniunt mulieribus, cum non debeant ſe immiſcere negotijs uirorũ, C. mulieres, de iudi. lib. vj. l. maritus. C. de procu. & l. alienã, eo. titu. & l. fœmine, de reg. iur. ideo illud qđ præſumitur penes uxorẽ alicuius præſumitur à iure quod ſit de bonis uiri, ut euitetur ſuſpicio turpis quæſtus d. l. etiã. & d. l. Quintus, Idem dicendũ in prælato eadem ratione, nam prælatus prohibetur negotiari, ut per totũ titulũ ne clerici uel monachi, & plenè ꝑ Gl. xiiii. q. iii. in ſumma, ideo quod penes eũ reperitur pręſumi debet quia ex iuſta cauſa acquiſiuit, & ſic ex redditibus eccleſiæ cuius adminiſtrationem gerit, nõ autẽ præſumitur ꝙ ex negociatione quęſierit, cũ illa ſit ei prohibita, ut dictum eſt, & ſic delĩquerit ſe illi miſcẽdo, & in dubio nõ debet præſumi delictũ, l. merito. ff. pro ſoc. ne ergo ꝓſumamus in prælato peccatũ negociationis, acqſita per ipſum præſumuntur acqſita ex redditibus beneficij, uel bonis eccleſiæ, ſicut dictũ eſt in uxore & ſic eadẽ ratio diligenter cõſiderata operatur diuerſam præſumptionem in dictis caſibus.

Secus tamen dicendum eſt in tutore, nam cum ſibi permiſſa ſit negotiatio ut eſt notum, acquiſita per ipſum durante tutelari officio præſumuntur quæſita ex ſua induſtria & negotiatione, non autem ex bonis pupilli, nam ſi præſumeremus ea acquiſiuiſſe ex bonis pupilli, tũc pręſumeremus in eo crimen furti, uel bona pupilli alio modo ſubtraxiſſe, & ſic deliquiſſe, ita dicit. Inno. in d. c. j. de pecu. cler. ſed hoc nõ eſt præſumendũ, d. l. merito. & c. fin. de præſumpt. & ſic eadem eſt ratio quare ſecus præſumitur in tutore q̃ in pręlato, ſ. ne crimen præſumatur, & ſic nõ obſtãt præallegata, l. ſi defunctus, arbi. tu. ut e. ita eleganter dicit Abb. in allegato, c. cũ oẽs, & Imola in d. c. j. & idẽ Bal. in l. cum oporteat, de bonis quæ libe. iiij. col. dicens quòd tutor non præſumitur ſubtraxiſſe, nec tenetur reddere rationem niſi de officio ſuo per dictam legẽ, ſi defunctus, & bona præſumptio eſt in rebus dubijs eligere ſaniorem partem, & turpis pręſumptio eſt euitanda, & fugienda per dictam legem Quintus, ita Baldus in dicta lege cum oporteat. Et per iſtas rationes nititur ipſe impugnare Gloſſam, in allegata lege defenſionis, de quo ibi per eũ. Alio etiam modo poteſt ſolui contrarium

38 Tutor aſ præſumitur quæſiſſe de bonis pupilli & quare.

de

de di&a l.ſi defunctus, ſcilicet quod dicamus aliud eſſe in tutore aliud in prælato eccleſiæ, ratio diuerſitatis: quia prælatus habet adminiſtrationem perpetuam, & ſuſtentatur de bonis eccleſiæ.lxx.diſtin.c.ſanctorū,& de præb.c.cum ſecundū, tutor uero habet adminiſtrationem temporalē & ſuſtentatur de bonis proprijs,nō pupilli,& not. per Gl. in c.ſi.v.q.iij.iſtā ſolu.poſuit Ioan.de Ligna.in clemē.gratiæ,de reſcrip.& Anto. & Imol.in d.c.j.de pecul.clericorum,& per Abb.in d.c.cum omnes.in repetion.xiij.col.

Vel aliter, & iij.non obſtat,d.l.ſi defunctus quia loquitur in tutore, & nulla eſt æquiparatio inter tutores & prælatos,nec ualida argumentatio de tutore ad prælatum,ut uult Glo. ſingularis, in d.c.ſi.v.q.iij.imo dicamus quòd regulariter non æquiparentū quāquam in quibus aſsimilentur ut in prædicta Gloſſ. ideo ex hijs pluribus faciamus regulam, iuxta notata per Glo.ſingularē, in l.Iulianus. §.j.ff.de actio. 39 empt.quę dicit† ꝙ quando plures ll.tractātes eandem materiā reperiuntur cōtrariæ in hoc dubio ex pluralitate caſuum eſt regula conſtituenda & alij erūt caſus excepti,cum ergo iſte caſus ſic nō reperiatur exceptus,ſ.quod in modo acquiſitionis prælatus æquiparetur tutori, ergo remanet ſub regula iuxta Glo.notabi.in rubr.de regu.iur.dicētem quòd potior eſt cauſa illius pro quo facit regula,& in dubio iſtud eſt regulare,& debemus ei īhærere ſicut Bononienſes,&c.ut dicit Gloſſ.in l.omnis definitio. ff.de regu.iur.& iſtam ſolutionem ad d.l.ſi defunctus nemo tāgit & credo eam uerisſimam ſed pro ſolu.eſt præſtantior ſecundū Docto.in dictis locis,ſ.Abb. in repeti.c. cū oēs.& Imol. in d.c.iij.de pecul.cler.& pro ea facit† quia præ40 latus tenetur bona eccleſiæ argumētare ut eſt tex.ſingul.in c.quicunq;.xij.q.iiii.† Ideo dixit Glo.reputata ſingula.iuncto tex.in c. ſacerdotes,eadem cauſa & q.quod ſi prælatus potuit aliquid acquirere eccleſiæ & neglexit,tenetur 41 de ſuo proprio patrimonio ſatisfacere eccleſiæ,ſi dicimus quòd ſi per negligētiam paſſus eſt rem eccleſiæ præſcribi, tenetur de ſuo patrimonio ſatisfacere eccleſiæ.Gloſſ.ſingula.in c.placuit,el ij.xvj.q.iij.& etiam his caſibus tenebitur eius hęres,ut probat tex. ſingula.in c. ex partium de pignoribus , & ibi per Abb. & Imolam.

Regula qn̄ fiat.

Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ, ſi poteſt.

Prȩlatus & eius hæres tenentur ſi res eccleſiæ præſcripta eſt eius culpa.

42 Hinc eſt quod quemadmodū prælatus alienans iam quęſita per eccleſiam debet adminiſtratione priuari.c.monemus,xij.q.ij.& cap.ſi quis,de rebus eccl.l.iubemus,de ſacro ſanctis eccle.ita & ſi fraudat eccleſiam in acquirendo ut quia iam acquiſita ex reditibus,eccleſiæ appropriat ſibi uel alteri,text.eſt notab. de hoc in cap.ſecundo,de peculio cleric. ſi igitur tenetur augmentare & acquirere eccleſiæ, nimirū ſi acquiſita per eum præſumātur acquiſita ex reditibus eccleſiæ,& actus in dubio uidet geri ſecundum iuris diſpoſitionem,l.ſi duo.ff.de acquiren. hæred.& ubi reperitur factum; uel acquiſitum præſumitur factum per illum qui aliud facere tenebatur,l.ij.C.de cib.pou.præſt. cum ſimil.bus.

Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis uel quærendis qn̄ teneatur.

43 Et iſta faciunt ad quæſtionem notabilem, †quidam uolebat relinquere eccleſiæ certū quid,prælatus induxit eum ut relinqueret ſibi potius quàm eccleſiæ, nunquid prælatus teneatur eccleſiæ ad intereſſe: Gloſſ. ponit quæſtionem in lege quidquid.C.arbitr.tute. Abb. in cap.ſecundo,de pecul.clericorum, & ibi elēganter per Imol.ij.col.& plenius uide ibi per Barba. Denique hac in re uide multa per doctiſsimum Didacum de Couarru. in dict.capitulo,cum in officis de teſtam.

Prælatus qui curauit ut ſibi relinquerēt quòd quis eccleſiæ relinquere uolebat an teneatur.

Prælatus aūt an iudex eſſe poſsit uidetur,ꝙ 44 non,argumen.l.xij.titu. de los corregid.libro ſecundo, ordin. ubi id militibus,commentarienſibus uetitum eſt, ergo fortius in prælato, & clerico , ſed contrarium plene probauimus, alibi.

L.12.titu. de los corregidores, lib.2.ord.

In ſumma uehementer controuerſum eſt, & uſu forenſi agitatiſsimū,an milites ſeu nobiles illi quos commendatarios Hiſpanè appellamus , poſsint facere teſtamentum & de quibus rebus teſtentur , & an ut monachi uel clerici ſint immunes à ſecularibus gabellis? qua in re pro utraque parte allegabimus neu45 tram eligendo:quia ſub me prætore inſignes lites etiam hodie pendent , ergo quæſtio eſt utrum milites huius ordinis ſint immunes à prædictis ſecularibus gabellis & ex huius deciſione reliqua patebunt: in qua quæſtione prima facie uidebatur dicendū milites huius ordinis nō eſſe à prædictis gabellis immunes,primo quia ad hoc ut laici ut eccleſiaſticæ perſonæ exiſtimantur , uidetur requiri quòd ſeruitio Dei plene ſe dediſſent & efferant per receptionem ſacrorum ordinum , uel per ingreſſum alicuius religionis perfectæ , ut in capitulo duo ſunt genera, duodecima quæſtione prima,& in capitulo quiſque, decimaſeptima,quęſtione quarta. ſed hij milites non uidentur ex toto dedicari Deo per aliquem modum ex ſupradictis, nam non per receptionem ſacrorum ordinum,quia nullum uidetur recipere,quinimo ſacer ordo repugnat exercitio militari cum ipſi intenti & occupati eſſe debent in fide Chriſti exaltanda , eiuſque inimicis conterendis , ut in capitulo, petitio,

Commendatarij an ſint immunes à ſecularibus gabellis.

de homicidio, neq; etiam per ingreſſum religionis uidentur poſſe dici ex toto dedicati Deo: quia & ſi eorum regula ſit approbata, non tamen uidetur dici religio perfecta, ex quo dicebat Bal. in lege officiciales in finalibus uerbis. C. de epiſ. & clericis, & Bar. in l. j. ff. de pœnis quod in ſimilibus religionibus uidetur potius eſſe quædam apparentia in habitu quàm exiſtentia & realitas in effectu utique ad eſſe religionis perfectæ, uidetur requiri q̧ religioſi uoueant & profiteantur tria ſubſtantialia uota, ſ. caſtitatis, obedientiæ, & proſperitatis: de quibus in c. cum ad moneſterium, de ſtatu regularium, & notat in clementina prima, de religioſis domibus & alia in clementina, cum ex eo, de ſententia excommunicationis quas commendat Abbas in rubric. de regularibus & in cap. ſecundo, de foro competenti, in cap. nullus. eod. titulo, ſecundo, quia cum hij ſint laici, uidetur non potuiſſe Papam eos à regali manu & ſecularibus impoſitionibus eximere, ut ueros & perſectos religioſos, ut notat Innocen. & Abbas in capitulo ſecundo, de maiorirate & obedientia, per eoſdem & ſcribentes in cap. ſignificantibus, de officio de legati. tertio, pro iſta parte negatiua uidetur facere elegans text. in l. prima. §. fina, ff. de muneribus & honoribus, ibi qui obnoxius muneribus ſuæ ciuitatis nomen militiæ de fugiendi oneris gratia accepit deteriorem cauſam reipublicæ facere non poteſt, & ibi notat Glo. ad fratres qui ſunt in Lombardia de pœnitentia nuncupatos, igitur ex ſupra dictis uidetur hos milites eſſe laicos, & ita à gabellis & alijs laicorum oneribus non eſſe exemptos.

Per contrarium ut huiuſmodi milites religioſorum iure uetantur, multa eademq́ue non leuia facere uidentur, ut interim omittam quod nonnulli firmant id eſſe conſuetudine moribuſque receptum, quæ quidem con ſuetudo eſt optima legum interpres, in primis ergo facit; quia in domo domini multæ ſunt
48 manſiones † & ſicut quædam religiones ordinantur in ſacro ſancta eccleſia Dei ad opera uitæ contemplatiuæ, ita & aliæ ad opera uitæ actiuæ, ut legitur in beato Iacobo, capitulo primo, ſancta enim apud Deum religio eſt, uiſitare pupillas & uiduas in tribulatione, ſed hoc pertinet ad uitam actiuam, ergo conuenienter poteſt ordinari aliqua religio ad uitam actiuam, & ita concludit Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ, quæſtione clxxxviij. articulo ſecundo, omnes quippe ſtatus religionis ordinãtur ad pere fectionẽ charitatis, quę quidem charitas dilectionem Dei & proximi

Clericorũ uel religioſorũ iure uariæ perſonæ utuntur.

comprehendit, ad dilectionem autem proximi principaliter pertinet uita actiua quę neceſsitatibus proximorum deſeruit & ſicut ex charitate diligitur proximus propter Deum, ita & utilitas ex uita actiua ipſis proximis delata redundat, inde, uidelicet, ut Matthæi, de cimoquinto capitulo, indubitatè ergo dicere poſſumus, quod rectè ordinatur aliqua religio ad actus conuenientes ad ſubſidium & dilectionem proximi, ſcilicet ad ultam actiuam, † hinc iuſta ratione probamus, quòd religio uel ordo militaris ſui origine inſtitutus 47
ad defendendum & ſubueniendum chriſtianam plebem Chriſtique religionem prout hæc conſtituta fuit, optimo iure ſubſiſtit, & rectè conſtituitur, & ita dicebat diuus Auguſtinus ad Bonifacium, noli exiſtimare neminem Deo placere, quia armis bellicis miniſtrat, in his enim fuit ſanctus Dauid, cui Dominus magnum teſtimonium præbuit. In his quoque fuit ſanctus ille Centurio, ut legitur in capitulo, noli exiſtimare, uigeſimatertia quæſtione prima, fuit etiã benedictus Abrahã in armis, quem in eis benedixit Melchiſedech, Geneſis primo. Religio ergo militiæ conſtituta ad defenſionem diuini cultus & cauſa publicæ ſalutis rectè dicitur ordinata, & alias legimus de iura Machabeo, qui præibat prælium Iſrael dilatans populo ſuo gloriam, nos pugnauimus pro animabus & legibus noſtris. & iterum dicebat Ambroſius, libro de officijs, quòd fortitudo quæ patriam tuetur à Barbaris plena eſt iuſticiæ, quod rurſus tali ratione demonſtratur, certum eſt quòd ſtatus pœnitenciæ eſt religio, ut in capitulo admonere xxxiij. quæſtione ſecunda, & in capitulo, ſi ſcriptura, de uoto, & notat ſanctus Thomas, in quolibeto tertio, quæſtione. lj. articulo tertio, & eſt in opuſculo de religione, capitulo duodecimo, ſed ſic eſt quod, aliquando infertur pœnitentia ad militiam ut in capitulo licet, & in c. quod ſuper his, de uoto, igitur militia bene poteſt cõuenire ad ſtatũ religionis & ita probatur cauſam huius religionis inſtituendæ, de qua in chronica generali Hiſpaniæ fol. cclxxviij. & fol. ccccxc. ſanctã & legi'diuinę conformè fuiſſe: fuere enim hij ordines militares inſtituti ad conterendã Sarracenorũ rabiẽ Hiſpaniamq́; defendendã, ut in borũ ordinũ regula & inſtitutione legiẽ, maxime quod mouere bellũ non eſt eorũ ſed domini magiſtri, & regiæ mageſtatis: nã ut dicebat Auguſt. contra Manic. in c. quid. culpator. 23. q. j. ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, ut ſuſcipiendi bellum auctoritas penes Principem remaneat, ut in c. iuſtum. xxiij. q. ij. &

Arma q̃ placeant Deo.

& in l.j. C. ut armorum uſus, lib.xj. & in l.lex
duodecim tabullarum.ff. ad legem Iulia. ma-
48 teſta.† quòd uero religiones militares ab eccle
ſia ſint approbatæ probatur in clementina,quia
contingit,de religioſis domibus.§.præmiſſa,&
in c.cum & plantare de priuilegijs,& in c. dile
cti,eod.tit.& in c.porro,& in c.dudum,& in c.
adeo,de decimis,& in c.patentibus,& in c.ca-
nonica, ubi de ordinib. militaribus toties fit
mentio,& in c.j.de uerbo.ſignificatione.lib.vj.
ubi Gloſſ.& Doctor. & in c.ex parte, de deci-
mis,& in c.ad ſedem,de reſtitutione ſpoliato-
rum notatur etiã in d.clementina,quia contin
git.§.peromiſſa per Gloſſ.quæ meminit de ordi
natione Sanctæ Mariæ Celeſtrenſium, & Sancti
Ioannis Hieroſolymitanorum & ſimilium, &
ibi Ioannes de Imola, & Cardinalis meminit
de cæteris militaribus ordinibus.notatur etiã
in c.cum illorum, de ſententia excommunica
tionis,& in c.ſciant cuncti,de electione libr.vj.
& in c.quiſque xvj.q.iiij.& alibi ſæpe:approba
tio enim pontificis conſtituit religionem pro-
batur igitur cauſam huius religionis,inſtituẽ
dæ iure diuino conformem fuiſſe, inde patet
49 milites huius † ordinis religioſos, & eccleſia-
ſticos cenſeri:quod ultra ſupradicta probatur
ſequentibus primo, quia pontificis approba-
tio ſi ſubſit cauſa placida Deo conſtituit reli-
gionem, & à patre cœleſti hanc poteſtatem
Pontifex habet,ut in extrauaganti Sancta Ro
mana, ubi Gloſſ. notat, quòd Papa hoc facit
tanquam uicarius,& procedit ex poteſtate cla-
uium quodcunque ligaueris ſuper terram, ut
Matthæi.xvj.& xxiiij.q.j.c.quodcunque, & in
c.ad Apoſtolicæ.§.nos ita de re iudica.in vj. &
probatur in c.fi.de religio.domib.& in c.j.eod.
tit.in vj.& in c.j.de uoto,& eſt communis, no-
ta omnium in rubrica de regularibus, & pro-
bat Bart.in l.ſodales,verſic.ſed contra hoc. ff.
de collegijs illicitis,nam ſicut ordo clericalis
eximit laicum a iuriſdictione ſeculari. cui eſt
ſubiectus ratione originis, quia natus laicus
ſic ſuos conuerſos eximit ordo per Papam ap-
probatus,ut notat Anchar. in clementina per
literas,de præbẽdis, ſecundo milites huius or
dinis perfitentur tria ſubſtantialia obedien-
tiam,paupertatem,caſtitatem, ut patet ex eo-
rum regula, ubi prædicta promittunt, & pro-
prium à ſe abdicant,ut cum licentia magiſtri
non aliter poſsideant, & inuentarium facere
teneantur,ut hæc & alia in eorum militum re
gula latius continetur,ergo ex iſtis ſiunt perſo
næ eccleſiaſticæ,& eccleſiaſtico priuilegio gau
50 dere debent † cum uera,& perfecta religio ex
eo triplici uoto conſtituatur, ut in c. cum ad
monaſterium,de ſtatu,regularium, & in c. cũ
eccleſsijs,de maioritate,& abſentia,& in c.ex
parte,de regularibus,& eſt doctrina Hoſtiẽſis,
Ioannis Andreæ,& Abba.& communiter ſcri
bent in rubri.eod.tit.idq; firmant communiter
Theologi, ut refert Sãctus Thomas in opuſcu
lo.xviij.c.viij.& in opuſculo.xix.c.v. & alibi ſæ
pe. Quinimo † promittẽdo unum de ſubſtan-
tialibus,& intrando ordinem à Pontifice ap-
probatum efficitur quis perſona eccleſiaſtica,
ut eleganter notat Antonius in c.uno de obli
gatis ad ratiocinia,& in c.nullus,de foro com
petenti,& Cardi.in clemẽtina cum de quibuſ
dam,de religioſis domibus,& elegantius Ho-
ſtienſis in c.non dubium,de ſententia excom-
municationis dicens,quòd quando quis eſt cõ
uerſus ad aliquem ordinem à Pontifice appro
batum remanens in domo propria, ut laicus
uiuens honeſtè, ut clericus cenſetur, ex toto
tranſlatus in foro,& immunitate eccleſiaſtica
ut xvj.q.iiij.c.quis facit,& de cenſibus,c.quã-
quam,& in clementina præſenti,eod.tit.& xij.
q.j.c.eccleſiarum,milites autem huius ordinis
iſta omnia faciunt,ut ex eorum regula patet,
ergo multo fortius religioſi, & eccleſiaſticæ
perſonæ dicentur,ut not.Glo.in c.nullus,xciij.
diſtinctione,& Archidiaconus in c.uno de ex-
ceſsibus prælatorum,& in proprijs terminis no
tat expreſſe Glo.ſingularis in dicto.c.non du-
bium,in uerbo religionis conuerſus,de ſenten
tia excõmunicatio.ubi dicit quòd ex eo quod
aliqui ſe tradiderunt diuino obſequio, ſiue in
ſeculari,ſiue in regulari eccleſia, eccleſiaſticæ
dicentur perſonæ,tertio hoc etiam confirmatũ
ex eo quod notatur in c.ſciant cuncti, de ele-
ctione,in vj.& ex notatis in c.nemiens,de uer-
borũ ſignificatione per Ioannem Andreæ, &
Docto.ibi ex quibus patet,quòd quamuis ali-
qui ſint laici non habentes ordinem clerica-
lem,ſunt tamen perſonæ eccleſiaſticæ,ut pro-
batur in c. cum laicis, quamuis religioſis de re
bus eccleſiæ non alienandis,hinc dicebat Glo.
in d.c.ſciant cuncti,† quod templarij,& hoſpi- 52
talari licet non ſint clerici, ſunt tamen eccle-
ſiaſticæ perſonæ,dicebat etiam Baldus,in l ge
neraliter.la.ij.C.de epiſc.& clericis quòd cleri
ci poſſunt eſſe monachi ſine ordine clericali,&
gaudebant priuilegio eccleſiaſtico, & de iſtis
ſunt plurimi in ordine Sancti Hieronymi, San
cti Auguſtini in cæteriſq; alijs ordinibus. di-
cebat etiam Glo.in c.duo ſunt genera. xij. q.j.
quod omnes conuerſi dicuntur eccleſiaſticæ
perſonæ quamuis continere non teneantur, quia
quidam hoc profitentur,quidam nõ, ut xxvii.
q.i.ut lex.nam accoliti ſunt eccleſiaſticæ perſo
næ,& tamen non tenentur continere, quia le-
gitimum matrimonium contrahere poſſunt,
ut

Armatorum ordinis ab eccleſia probatur.

Monachiſmum, uel religio vel ordo religioſorum quando ſacta uideatur.

Monachiſmi religioſorũ tria ſubſtãtialia uota.

51 Clericus, uel eccleſiaſticus, ut q. fiat

Eccleſiaſticus, ut fit, ut clericali ordine inſigni tus ſit neceſſe non eſt.

ut xxxii.diſtinctione,c. ſi quis eorum. Item & templarij ſunt eccleſiaſticæ perſonæ licet arma mouere poſsint,quæ omnia notat ibi Gl. ſingularis in d.c.duo ſunt genera,& communiter ſcribeb.

53 quarto hoc confirmatur, quia Eremitæ ſine aliqua profeſsione gaudent priuilegio eccleſiæ,ut xvj.q.j.c.qui uerè,& notat Innocen.in capit. cum monaſterium,de electione,& bona quoque donata hoſpitalibus fundatis auctoritate Epiſcopi, gaudent priuilegio eccleſiæ,ut notant Doctores in clementina ꝑ literas,& in clementina, quia contingit de religio domibus à fortiori ergo bona iſtius celeberrimi,& approbatiſsimi ordinis eo priuilegio gaudere debent. Quinto hoc etiam confirmatur ex dictis per Socinum in ca.j. de foro competenti, ubi cõcludit in fratribus,& ſororibus tertij ordinis,& in pœnitentibus,& in fratribus,qui uocantur Ieſuati,& in mulieribus,quæ uocantur canonicæ ſeculares, quòd ſi habitum,& uiuendi modũ aſſumunt auctoritate ſuperioris gaudent priuilegio fori, ex quo dicit poſſe decidi quam plures quæſtiones de ſocietatibus diſciplinatorum, de quibus per Bart.in l.ſub prætextu.C. de ſacroſan. eccleſijs,& per Bald.in c.primo de pace iuramento firmanda, facit etiã quod notauit Cardinalis,in c.ij. de foro competenti,ꝙ rectores piorum locorum,& hoſpitalaris, & liproſaris licet non gaudeant priuilegio canonis ſi quis ſuadẽt,gaudebũt tñ priuilegio eccleſiaſtico,ut eccleſiaſticæ perſonæ faciũt,& alia multa quæ ob rationẽ prælibatam miſa cõſulto fecimus.

Eremita dicitur eccleſiaſtic' licet clericus nõ ſit.

CAP. VI.

1 EXemplaris fieri poteſt exhæredato contra communem cum altera fere communi.

2 Legitima quo titulo liberis, aut parentibus relinquenda ardua quæſt.

3 Legitima iure.C.quo titulo relinquẽda.

4 Intellectus l. ſi quis hæredem, C. de inſtitutio. & ſubſtitu.

5 Nepotes,& deinceps iura ſuorum habentes an ſub omni conditione poßint inſtitui hæredes not. quæſtio.

6 Intellectus.l.ij.§.nepotibus.ff. de uulga. & pupilla ſubſtitutio.

7 Exemplaris fuit inducta ad ſimilitudinem pupillaris.

8 Intellectus l.humanitatis.C.de impub. contra communem quòd mater in exemplari à patre facta præterita poßit querelare.

9 Pupillaris fieri poteſt exhæredato.

10 Intelle.l.ſi exhæredato,& in l.miles ita.ff.de mil.teſtamento contra Angel.& alios,ut etiam qui in poteſtate non eſt,poßit exhæredari.

11 Intel.l.iij.§.ſi emancipatus,ff.de bono.poſſeßio.contra tabulas.

12 Intellectus l.ij. C.de inof.teſtamen. contra communem, & emancipatum exhæredatum querelam habere.

13 Exhæredari an poßit impubes egregia quæſtio.

14 Duę concluſiones contra communem.

15 Intellectus l.final.C.de liber.præt.contra Gloſſ. & alios.

16 Intellectus authen. ut cum de appella. cog. §. aliud quoque.

17 Intelle.ad l.regni.vj.tit.i.part.vi.

18 Intellectus ad plures.ll.et l.cum quidã.C. de legatis cum ſimi.

19 Querelam non.exhæredatio producit, ſed inofficioſitas.

20 Intellectus.C.de inoffic.teſtam. in l. ex tribus, & ad creationem pupillaris non eſt neceſſe quòd legitima relinquatur,ſed tantum ad eius iam creatæ reſolutionem uitandam contra communem.

21 Intellectus l.ſi non mortis, & §.ſi quis mortis,ff.de inoffic.teſtamento.

22 Intellectus §.ſi quis ſua manu filiusq; qui de mandato patris ſui exhæredationem ſcripſit non excluditur querela contra communem.

23 Intellectus l. filio quem, ff.de lib.& poſt.

24 Intellectus l.filio quem.ff.de lib.& poſthu. contra communem quòd filius qui poſt exhæredationẽ emancipatus fuit ſi iterum adoptetur à patre habebit querelam.

25 Exemplaris fieri poteſt etiam filio naturali contra communem.

26 Mater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exẽplariter contra Doct.

27 Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio contra Doct.

28 Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex dãnatio coitu contra Doct.

29 Exemplaris fieri poteſt ei,cui deminuta legitima relicta fuit contra Doct.communiter.

30 Intellectus l.humanitatis.C.de impub.

31 Exemplaris an ualeat ſi ſit exhæredato integram legitimam habenti,idem ſi integram non habeat, ſed deminutam,uel nil omnino contra communẽ.

32 Pupillaris ſi fiebat exhæredato integram legitimã habenti querela nulla competebat per l. humanitatis, licet iure authen.aliud inductum contra communem.

33 Teſtamentum patris exhæredatione firmatur non ſecus quàm filiorum inſtitutione.

34 Exemplaris,nec impedit,nec reſoluitur per exhæredationem contra communem quæſt.duæ.

35 Exemplaris utilis eſt ei cui ſit.

36 Querela ſupponit teſtamenti ualiditatem.

37 Bonorum poſſeßio contra tabulas eſt remedium reſciſorium,& aliquando declaratorium.

38 Eman.

38 *Emancipati præteritio non reddit teſtamentum nullum.*

39 *Exemplaris in ſui tam creatione, quàm reſolutione ſimilis eſt pupillari.*

40 *Exemplaris cum ſit inſtituto in minore portione, quàm legitima non poteſt reſcindi querela, cum communi contra alteram ferè communem.*

41 *Legitimæ ſupplementum non petitur conditione ex lege contra communem.*

42 *Exemplaris fieri poteſt inſtituto in re aliena contra communem.*

43 *Legitima in re aliena an relinqui poßit contra communem.*

1 Exemplaris fieri poteſt exhæredato cōtra cōem cum altera ferè cōi

EX principali concluſione noſtra colligitur planè, an † teſtator poſsit diſpenſare cum forma legis præcipientis exēplarem fieri non poſſe, ut quidam putant exhæredato, quā in re receptior opinio eſt quòd exēplaris ſubſtitutio mente capto, uel furioſo exhæredato fieri non poteſt, hæc eſt communis opinio, quā tenuerunt Bart. in l. ex facto. nume. 18. ff. de uulgar. & pupilla. Bart. in l. humanitatis, nume. 4. C. de impub. & iterum idem Bart. ibidem nume. 5. licet aliud fateatur eſſe in pupillari ſubſtitutione, & quia rationem differentiæ nullā ſatis præſtantem inuenit remittit nos ad l. nō omnium, ff. de legib. & cum Bart. in d. l. humanitatis, ſimpliciter tranſeunt Bald. Angel. Salic. Fulg. Paul. & alij; & hanc opinionem dicit cōmunem Couarruu. in c. Raynutius, extra de teſtamen. §. vj. nume. 2. qui tamen contrarium tenet. ſed communem ſequitur Alex. col. viii. nume. 32. in d. l. ex facto, Guliel. Bene. in d. c. Raynutius, titulo de exempl. numer. 20. de teſta. & hanc dicit communem Coraſi. nume. 9. in d. l. humanitatis, licet ipſe contrarium teneat eandem dicit communem Philip. Decius ibidem qui tamen contrarium tenet: hanc ſequitur & dicit communem Ripa, in d. l. ex facto, nu. 71. ſequitur Iaſ. in d. l. humanitatis, colū. ij. Bald. in tract. ſub. exemplaris, nu. 10. Politus in eod. tract. nu. 15. Zaſi. in eod. tract. num. 6. mouent oēs unico fundamento l. humanitatis; in uerb. legitima, quæ contrariam partem planè probat, tantum abeſt, ut communem ſententiam tueatur, ut continuo uidebimus.

Contrariam partem, ut exemplaris exhæredato fieri poſsit non ſecus quàm pupillaris tenent Ang. in §. qua ratione, inſt. de pupil. ſubſt. Idem Angel. in tract. teſtam. in uerb. reliquit filio G. mente capto Curt. Iunior, nume. 12. in d. l. humanitatis, & ibi Coraſi. nume. 9. & iterum nume. 13. ubi etiam Lancelotus Decius, & ſimiliter Philippus Decius nu. 7. & Corneus nu. 8. & Fumeus in tract. ſub. compendioſæ in fin. & Couarru. in d. § vi. nume. 2. & nos hanc uerißimam eſſe putamus, & non admodum minus communem, quàm contrariam, quàm periculo meo non ſolum in puncto iuris, ſed etiā in iudicando, & conſulendo ſequi poterimus, quæ præſtantiſsime probatur ex ſequentibus.

Et in primis facit noſtra concluſio prin. quæ docet leges non ſecus, quàm principes imperium accepiſſe, ut prodeſſent non ut nocerent: nocerēt aūt ſi talē exemplarē, quæ (iuxta l. humanitatis. C. de impub. utilis eſſe præſumitur) adimerent, ergo id extra mentē legis fore uero ſimillimum eſt, præſertim cum afflictis (hoc eſt exhæredatis, & præterea mente captis) alia noua afflictio quòd huiuſmodi beneficij adēptionem addenda non eſſet. l. unica. C. qui ante apert. tabul. maximè ſecundum opinionem multorum contendentium exhæredationem in dubio fieri uideri bona mente, ut per Iaſ. in l. multi, ff. de lib. & poſthu. quam opinionem non multum laudandam alibi diſſeruimus.

Deinde facit ſequens eademq; urgentiſsima ratio. legitima pōt relinqui filiis quoquo relicti titulo. Sed exemplaris poteſt fieri ei qui legitimam habet ergo intelligendum fieri poſſe ei qui quoquo titulo legitimam haberet, & ſi ſit exhæredatus, quod autem legitima poſsit relinqui quoquo relicti titulo diſcutiendū eſt & in primis inueſtigandum quid iure. ff. deinde quid iure. C. poſtremo quid iure authen quoad primum licet inualuerit ſententia exiſtimantium iure. ff. legitimam relinqui oportere iure inſtitutionis, cui ſententiæ ſubſcripſerunt ſeſe Accurſius. Bar. Bald. Ang. Salic. cæteriq; omnes ſcribentes in auth. nouiſsima. C. de inoffi. teſtamento. Alexand. qui plures citat in l. inter cætera. ff. de lib. & poſthu. Guiliel. Bened. in c. Raynutius. §. in eodem teſtamento relinquens. ſecundo extra de teſtamen. nu. 15. tamen in aduerſam partem, cui nonnulli ad ſtipulantur procliuior ſum. moueor in primis ratione, nam ad firmitatem teſtamenti nil aliud deſideratur præter inſtitutionem, uel exhæredationem filii, ut ferè per totum. ff. de liber. & poſthu. ferè per totum. ff. de iniuſ. rup. per totū C. de poſt. hær. inſt. uel exhære. per totum. C. de lib. præt. per totū Inſt. de exhæredatione liber. Præterea expreſſum uidetur in l. Papinianus. §. ſi quis mortis. ff. de inoffi. teſtamento, ubi qui integrā legitimam, (ideſt quartam) per donationem cauſa mortis recepit non poteſt teſtamentum impugnare per quem text. ita tenuit ibi Albericus, quòd iure digeſtorum ſufficeret legitima quoquo relicti titulo relinqui, quod & præ-

2 Legitima quæſt. nec liberis, aut parentibus relinquenda ſit dua quæſ.

& præſenſiſſe idem Albericus uidetur in l.ſi nō
mortis.ff.de inoffic.teſtaméto per tex. ibi qui
ſimiliter probat ſufficere legitimam relinquī
quoquo relicti titulo,dūmodo is filius cui re-
linquitur exhæredatus reperiatur ne eo præte-
rito teſtamētum ab initio non iure fiat ſicque
intelligendum eſt, quòd tam in d.l.ſi non mor
tis, quàm in d.§.ſi quis mortis, filius cui legiti-
ma titulo ſingulari relicta fuit exhæredatus
fuerit, nec ea eſt diuinatio, quia cum dd.ll.ſint
locatæ ſub titulo de inoffi.teſtamento, ubi nō
agitur de primordiali teſtamenti ualiditate,
ſed de irreuocabili, quæ contingit per exclu-
ſionem querelæ non debebat ibi queri utrum
filius īſtitutus fuiſſet, uel exhęredatus, nec ne.
Sed utrum inofficioſus erga eū pater ſuus fuiſ
ſet, nec ne. In officioſus autem fuiſſe ui-
detur, ſi non integram legitimam reliquit,
3 ſecus autem ſi reliquit ſiue inſtituto filio, ſi-
Legitima iure.C.q. tit. relinquenda. ue exhæredato. Iure autem C. omnes uno
ore fatentur, quòd legitima non oportebat re
linqui titulo inſtitutionis, ſed ſufficiebat quo-
quo titulo relinqui per tex. in l. omnis modo.
C.de inoffi. teſtamento quod & nos fatemur,
ſed non quaſi id denuo introduxerit illic Iuſti
nianus Imperator (quod omnes Docto.ibi, &
ubique falſò opinantur) ſed quia id iure uete-
ri antiquitati fuerat obſeruatum. Illud autē
quod Bald.Sall.cæteriq; omnes in d.l.omnimo
do, Accurſ.& omnes in authent.nouiſsima.C.
de inoffic.teſtamento ſecurè firmant, ſcilicet
iure.C.ualuiſſe teſtamentum, in quo filius ne-
que inſtitutus eſſet, neque exhæredatus, ſi mo
do aliquid etiam minus legitima ſibi quoquo
titulo relinqueretur mihi non ſatis probatur,
nam præteritus dicitur qui neq; inſtitutus eſt,
neque exhæredatus quantumcunque iure ſin-
gulari receperit. l.poſthumo.C.de contra tabu.
ubi Iaſ.col.ij.l.iij.in princ.ff.de iniuſt.rup. un-
de cum in d.l.omnimodo, uerſ.ſi uerò, nil aliud
dicatur, quàm quòd patri filium prætereunti
nullum priuilegium datur, ſequitur hoc teſta-
mentum nullum eſſe, in quo filius, nec inſtitu-
tus, nec nominatim exhæredatus fuerit, necū-
que plurimū titulo ſingulari receperit, nec me
mouet d.l.omnimodo, quæ non eo pertinet, ut
teſtamentum quod inſpecto iure ueteri erat
ipſo iure nullum, id ſubſiſtere ſuſtinereq; uel-
lit, ſed eo pertinet, ut teſtamentum quod olim
ab initio ualebat poterat tamen ex poſt facto
per querelam infirmari id teſtamentum ſuſti-
neatur, quod intelligitur multipliciter, primū
quando filius fuit inſtitutus in minore portio-
ne, quàm legitima, quo caſu licet olim poſſet
querelam proponere l.cū quæritur.C.de inof.
teſtamento.l.parentibus.eodem l. Papinianus,
§.quoniam aūt.ff.eod.§.fin.inſt.eod.tamen ho
die poſt d.l.omnimodo, non poterit, ſed agere
ad ſupplementum intelligitur quod quando fi
lius exhæredatus fuit ſingulariq; titulo aliqd
habuit minus tamen legitima, quo caſu olim
ſimiliter & ſi ab initio mero iure ualeret teſta
mentum poterat tamen querelari, d.l.cū que-
ritur, cum ſimi.hodie autem non poterit, ſed
agetur ad ſupplementum poſt dictam l.omni-
modo, tertio intelligitur quando filius eman
cipatus fuit præteritus, quia neque iuſtitutus,
neque exhæredatus titulo tamen ſingulari re
cepit minus legitima quo caſu olim, ut pote
pręteritus poterat contra tabula.l.ita tamē, §.
ſi quis rogatus.ij.ff.ad Treb.quem allegat Iaſ.
in l.poſthumo nato.nu.5.C.de bono.poſſ.cōtra
tab.& per totum.C.& ff.de contra tab. Quar-
to intelligitur etiam ſi titulo ſingulari eman-
cipatus integram ligitimam recepiſſet, quia
adhuc uerum eſt, quòd licet id teſtamentum
initio ualuerit, tñ per contra tabulas ab eman
cipato præterito teſtamentum poterat expu-
gnari, hodie tamen poſt illam.l.omnimodo, ex
pugnari non poterit, ſed denegatur contra ta-
bul. bono.poſſeſsio, ut ſiue minus legitima re-
cepit petat ſupplementum, ſiue integram rece
perit ea contentus abſtineat ab impugnatione
teſtamēti idq; eſt quod mihi præſenſiſſe uide-
tur ille tex: dum ait, uel alio modo ſubuerten-
dis iuncta ſua Glo.quæ exponit per contra ta
bul.bono.poſſ.extat ergo contra omnes indif-
ferenter nullius momenti iure C. eſſe id teſta
mentum, in quo filius in poteſtate, neq; inſti-
tutus ſit neque exhæredatus quantumcunque
ſibi titulo ſingulari relinquatur, id quod primus
Io.ab Imol.tentauit tam in l.fin.col.fi.de cōd.
inſt.ff.quàm in l ſed & ſi conditionī, §.nepotes
ff.de hæred.inſt.cuius ſententiam cæteris om
nibus tam in l.Gallus, per totam quam ubiq;
doctorū repugnantibus libenter, atq; ex profeſ
ſo teneo, quæ probatur apertè in l.maximum vi
tiū, per totam, C.de lib.præter.apertius in prin.
inſt.de exhær.lib.verſ.ſed nōn ita, vbi poſtquā
Imperator tradiderat per præteritionem filijfa
milias teſtamentū vitiari, ſubdit, ſed non ita
de filiabus cæteriſq; per virilem ſexū deſcen-
dentibus liberis antiquitati fuerat obſeruatū,
hos enim omnes pręteritos iniuſtū teſtamentū
non facere, ſed ius tantū accreſcendi ad viri-
les portiones habituros. Tertio induco.l.Gal
lus, §.in omnibus, ff.de.lib.& poſt.dum dicitur
(in omnibus his ſpeciebus illud obſeruandū
eſt, vt filius dūtaxat, qui in poteſtate eſt aliqua
ex parte ſit inſtitutus, expendēda ſunt enim il-
la verba duntaxat, nam ſatis inducūt quòd ne
potes cæteriq; omnes liberi præter filiū poſsūt
præteriri,

præteriti, quarto induco d.§. in verſ. quod non eſt neceſſe, vbi poſtq̄ tradiderat filiū inſtituen dum eſſe ſubdit id neceſſum non eſſe in nepote, & pronepote. Idemq; in filiafa. antiquitati fuerat obſeruatū, licet nullus aduertat, ut eius ꝑteritio iniuſtū non faceret patris teſtamentū vt euidenter probat̄ in d. prin. inſt. de exhæred. lib. ibi, ſed non ita euidentius, in l. maximū ui tium. C. de lib. præt. ꝓbaturq; in d. §. in omnibus, in uerb. duntaxat, ꝓbatur etiā in d. l. Gallus, §. nunc, in uerbo uirilis ſexus, ubi Velleyus dedit facultatē inſtituendorū poſthumorū qui maſculi naſcerentur, ſed nō ita ſi fœminæ naſcerentur, id ꝙ oīum ſcribentiū ibi nullus vnquā ſat intellexit, neq; unq̄ intellegerunt quare uirilis tantū ſexus non etiam fœminini Velleyus dixerit. Induco ēt tex. in l. qui filiū, ff. ubi pupillus educari debeat, ubi licet filia ꝓponeretur ꝑterita ſi tñ perlegatū ei ſatisfactū fuit nō deſijt ualere teſtamentū licet Gl. & Doct. ibi uiolentā ſuppletionē inducant diuinantes ibi filiā fuiſſe, uel inſtitutā, uel exhęredatā. Idem Guiliel Bened. in c. Raynutius, §. in eod. teſtamēto relinquis. nu. 15. cū plur. ſeq. Idemq; oēs moderni in auth. nouiſsima, C. de inof. teſtamēto.

Deniq; ſunt aliæ q̄ plures ll. nr̄am ſnīam luculenter probantes ſi non deſtruātur ꝑ Doctorum interpretantium imperitiā, quales ſunt l. qui quartā, § ſi quis unā. l. qui filiabus, in prin. ff. de leg. j. l. hæc cōditio filiæ meæ, ff. de cōdi. & dem. vbi Paul. & Soci. inſtitutionē ſatis uiolēter ſupplēt. l. filiæ eod. tit. l. uxorē. §. teſta. el. ij. ff. de leg. iij. l. filiæ, ff. de annui. leg. l. cū pater impuberi filiæ, ff. ad leg. Fal. l. cū unus, §. fin. ff. de alimē. & cib. leg. l. fi. §. filiæ. ff. de leg. ij. in quibus oībus ſimpliciter ꝓponitur filiafa. legato honoratā, neq; apparet de inſtitutione ſui, uel exhęredatione quāuis inſtitutionē, uel exhęredationē interpretes ſupplent uiolenter à nobis autem plane illæ ll. ſuæ integritati reſtituentur, ut ſimpliciter prout iacent intelligantur. Nec. n. dubitamus (quod oēs negant) quin iure ff. ualeret teſtamentū, in quo filiafa. præterita eſſet† Accipe hinc nouum uerumq; intellectū ad l. ſiquis hęredem. C. de inſt. & ſub. ubi filiafa. fuit inſtituta ſub conditione nubendi Titio quæ cōditio eſt (ut patet) mixta, quærunt ibi Doct. ut illud teſtamentū ſuſtineri poſsit cū ſuus hęres ſub conditione non poteſtatiua inſtitui nō poſſit. l. ſi pater, cū ſimili. C. de inſt. & ſubſt. & dum plerię; oēs interpretū (quales ſunt oēs antiqui, & noui ibi. & Iaſ. in l. ſi pater, C. de inſt. & ſubſt. col. v. in fi. vbi Deci. nu. 4. Bald. ibid. opp. x. Suares l. Eqm̄ in prioribus, fol. xxxj. col. ij. de inof. teſtam. C. Soci. in l. in cōditionibus, in prin. de cōd. & dem. poſt. antiquiores quos ipſi referūt)

4 Intel. ſi qs hæredem, C. de inſt. & ſubſt.

dum in q̄ plerię; ſcribentiū huic difficultati ſatisfacere conanṫ mirabilia fingūt meraſq; nugas miſcēt, eſt ergo nitidus planuſq; illius tex. ſenſus q ex ſuperioribus colligitur, ut cū iure, ff. & C. vſq; ad tēpora Iuſtiniani Imperatoris inualuerit illa traditio filiamfa. impunē poſſe pr̄is teſtamēto præteriri, multo facilius poſsit ſub cōd. inſtitui, ſiue illa poteſtatiua foret, ſiue caſualis, uel mixta, qualis fuit in ſpecie illa. Qua rōne aduerſus pleroſq; ſcribentiū tenendū ēt eſt†, ꝙ nepotes, & deinceps cæteri liberi iura ſuorū habētes ſua oī cōditione īſtitui poſſunt ſiue illa poteſtatiua ſit, ſiue caſualis uel mixta, id qd̄ ſatis ꝓbatur in l. ſuus quoq; in prin. ff. de hær. inſt. in l. ſed & ſi conditioni §. nepotes, eod. in l j. §. ſciendū, ff. de ſuis & legit. hær. l. 3. § ſi ſub ea, ff. de cōtra tab. quā ſnīam multi quos libēter ſeqmur tenuerūt, licet op. cōtrariū exiſtimantiū numero auctorū inualuerit frequētiorq; ſit ut teſtantur Alexā. Corn. Iaſ. Dec. in l. ſi pr̄. C. de inſt. & ſubſ. Suares, ī d l. qm̄ ī prioribus iiij ampl. Deniq; nr̄am ſnīam oēs (ſi nō fallor) ſequerentur ſi diffrōnē uidiſſent inter inſtitutionē cōditionalē in filijfa. pſona factā, & eā q̄ fieret in nepote ſuorum iura obtinente, ſiquidē talē nepotē ergo filio exequari exiſtimabāt, ſi ſtelleg iſſent talē nepotē ēt ex teſta. ꝑteriti poſſe (qd̄ in filio ſecus eſt) niderent multo facilius poſſe ſub oī cōd. inſtitui cū nō tā peccet q ſub cōd. liberos iſtituit, q̄ q ex toto ꝑterijt, ut & patet ad ſenſum, & ꝓbatur in l. fi. C. de poſt. hær. iſt. extat ergo ex ſuperioribus iure ff. poſſe nepotes ēt iura ſuorū habētes. nō filiāſ. ſub oī cōd. inſtitui, ſed an idē iure nouiſsimo quo utimur & ī hoc articulo utriuſq; factionis fautores ēt ij q nr̄am tuentur ſnīam tenuerūt ꝙ poſtq̄ Iuſtinianus tā in §. ſed hæc qdē uetuſtas, inſt. de exhæ. libero. q̄ in l. fi. §. ſancimus. C. de lib. præt. exequauit fœminas maribus nepoteſq; filijs & poſthumis natis, & cōſtat filiū ſub oī cōd inſt. nō poſſe ita ēt nec poterunt filiæ, uel nepotes inſtitui, niſi tñ ſub poteſtatiua condi. ad ſimilitudinē filiorū quos ſub poteſtatiua cōſtat poſſe inſtitui d. l. ſi pr̄. l. ſi libertus. §. exiſtimo, de bo. lib. ff. l. ſā dubitari, l. Cornelius. ff. de hær. inſt. l. fil. uerba hæc, de cōd. inſt. ff. Nos aūt q ex profeſſo ueterum legū tutores conſtantes ſumus cōtrariā ſnīam ſequimur, ut ꝑ d. l. fi. §. ſancimus, & d. §. ſed hæc quidē, hæc part, atq; ſpecies nouationē non receperit. Illa. n. iura inducunt exequationē inter cōmemoratas pſonas quo ad illud. ſ. quo ad hoc ut filię nepoteſq; iura ſuorū habētes, uel inſtituantur, uel exhęredentur, vt ex toto ꝑteriti nullū redātur teſtm̄ nō ſecus, q̄ ſi filiusfamil. eſſet ꝑteritus verū ſupponatur nepotes, vel filiusf. fuiſſe inſtitutos licet ſub conditione caſuali,

5 Nepotes, & deinceps iura ſuorū habentes an ſub omni conditione poſsint inſtitui hæredes not. quæſt.

vel mixta non dicitur ibi tunc teſtamentū euanuiſſe, de conditionali enim inſtitutione nullū verbum redditur in toto illo titulo. C. de liber. præt. neq; in titulo. C. de exhær. libe. neq; licet arguere de oīmoda præteritione ad conditionalē inſtitutionem, vt ꝓbatur aperte in l. fi. C. de poſt. hære. inſt. & in ſpecie tenent Doct. in l. ſi parer. C. de inſt. & ſubſt. quales ſunt Alex. nu. 12 & 15. & 16. Iaſ. nu. 13. Corn. col. 6. in princi. Paul. & Iaſ. nu. 4. in l. ſi mater, in prin. de vulg. Suares in l. qm̄ in prioribus. fol. 8. col. j. cū ergo iura noua poſsimus ſatis vtiliter intelligere abſq; tot legū euerſione, cur tā impij ſimus, & vno eodemque obſcuro uerbo iura ueſtimus delere, præſertim cum cōis interpretatio lōge minus rñdēt naturæ titulorū ſub quibus dictæ ll. ſitæ ſunt q̄ interꝑtatio nr̄a, cū vt dixi in dd. titulis de inſtitutione cōditionali verbū nullū.

Deniq; ꝙ oēs pleriq; auctorū quos ſupra retulimus exiſtimant, vt ſalrē per l. qm̄ in prioribus, ſint iſthæc oīa innouata, id nobis ſimiliter placere nō pōt. lex. n. qm̄ in prioribus, loquit̄ in quibus caſibus olim ꝑ appoſitionē cōditionis teſtm̄ poterat infirmari, idq; accidebat cū filiuſfamilias ſub cōd. caſuali, vel mixta inſtituebat̄, vt patet multipliciter ī d. l. qm̄ in prioribus, & in l. oīmodo, ad cuius interpretationē d. l. qm̄ facta fuit, & ꝑ hoc eſt intelligenda ſcd̄m terminos legis interpratate, vt dicunt oēs in d. l. ſi pater, per text. in auth. de filij ante dot. inſt. nat §. fi. Verū cū nulla lege antiqua cautū eſſet, vt cōditio caſualis, vel mixta appoſita in inſtitutione nepotū, vel filiarū fa. vitiaret teſtm̄, ſequit̄, ꝙ d. l. qm̄, quę ad tuitionē teſtamētorū reijcit cōditiones nō pertinet ad ſpeciē noſtrā, & conſequenter ēt poſt illā. l. nō reijciet cōd. de inſtitutione nepotū, vel filiarūfam. nec id durū eſt, cū ſub tali cōd. nepotes, vel filię fa. inſtituti poſſint, & debeāt ēt non ſpectata cōditione agnoſcere ſcd̄m tab. bo. poſ. l. j. §. ſciendū. ff. de ſuis & leg. Stat ergo ex ſuperioribus teſtm̄ valere, ī quo nepotes ēt ſuorū iura habētes, vel ꝑteriti eſſent, vel ſub quauis cōditione inſtituti. verū ſi nepotes qui iura ſuorū non tenerēt, ſed à pr̄e ꝑcederent ꝑtereunt̄ tunc licet teſtm̄ ſimiliter initio valebat, tñ ſimul, atq; tales nepotes pr̄e mortuo in ſuitatis gradū primū ſuccedebant, ſtatim rūpebat̄ teſtm̄ l. poſthumorū, ff. de iniuſ. rup. §. poſthumorū, inſt. eod. modo ſic cū ad firmitatē ſubſt. pupil. deſideret̄ validitas teſtamēti paterni, nō ſolū ab initio, ſed ēt ex poſt facto, nā licet teſtm̄ paternū initio valuerit, & ꝑ hoc pupillare, tñ ſi poſtea paternū euaneſcat ꝑ repudiationē hęredis, vel ꝑ agnationē poſthumi, vel alia rōne, tunc ſtatim, & pupillare īteridit l. ij. §. adeo de vulg. † Ideo īgenioſiſsimus Vlpianus in d. l. ij §. nepotibus, cōſulit ei, q pupillarī ter ſubſtituit nepotibus quos pater ꝑcedebat, vt eos, vel inſtituat, vel exhæredet, ne ſi ꝑteriti ī ſuitatē ſucceſſerint, ſtatim rūpant teſtm̄ principale, & in cōſequētiā pupillare. Itaq; ſi tales nepotes ſint inſtituti valet pupil. tā ab initio, q̄ ex poſt facto hoc primo. Idē ſi ſint exhęredati hoc ſcd̄o, ꝙ ſi ſint ꝑteriti valet ab initio pupillaris, pōt tñ ex poſt facto infirmari, ne ergo hoc tertio caſu īfirmari poſsit dixit Vlpianus ꝑ modū cōſilij nō ꝑcepti eos debere inſtitui. Verū cū ab initio iā iura ſuorū tenebāt nepotes quo caſu (vt diximus) teſtm̄ ꝑ eorū ꝑteritionē, nec ab initio, nec ex poſt facto infirmari poterat, tūc pupillaris eis fieri poterat ſine metu infirmationis, ſiue illi īſtituti eſſent, ſiue ꝑteriti, ſiue exhæredati. Cū ergo hæc in pupillarī obtineāt, pari rōne dicendū (id quod aperte infert̄) ꝙ exēplaris nepotibus ēt ſuitatē habentibus fieri pōt, qn̄ ſunt exhæredati, hoc primo cōtra cōem. Idē ſi ſint ꝑteriti, hoc ſcd̄o cōtra oēs. Fieri ēt poterit nepotibus, qui recaſuri ſunt in pr̄is poteſtatē qn̄ ſunt inſtituti, hoc tertio contra oēs. Idē ſi exhęredati ſint, hoc quarto cōtra oēs licet iſto vltimo caſu ea exemplaris, quæ initio valuit infirmari poſtea poſsit.

6 In rel. l. ij. §. nepotibus. ff. de vulg.

Extat ergo ex ſuperioribus ꝙ cū ad validitatē exēplaris nil aliud deſideret̄, q̄ ꝙ legitima relinquat̄ d. l. humanitatis. Legitima aūt quoquo titulo relinqui poſsit omni iure, ꝙ exēplaris exhæredato nō ſecus, q̄ inſtituto fieri poterit, ſi modo is exhæredatus legitimā habeat quoquo titulo, qd̄ intelligendū, vt exēplaris nō ſolū ab initio habeat, ſed ēt ex poſt facto ꝑ querelā reſcindi nō poſsit, nā quo ad hoc vt ab initio valeat ſatis eſt, ꝙ is cui fit, vel exhæredetur vel inſtituatur licet legitimā legitimæve vlla pars nullo iure relinquatur.

Deinde † & principaliter ꝓ nr̄a ſnīa, vt ēt exhæredato exēplaris poſsit fieri, facit, nā exēplaris ſubſt. fuit lege introducta ad exēplū ac ſimilitudinē pupillaris, q̄ paulatī moribus receptā fuit, ſed pupillaris ſubſt. pōt fieri exhæredato, ergo exēplaris exhæredato fieri nō ꝓhibetur.

Quod aūt exēplari fuerit † inducta ad ſimilitudinē pupillaris, patet ex elegāti Pau. Aemiliani reſp. q in l. ex facto, in prin. ff. de vulg. ſcriptū reliquit (vt queādmodū iure ciuili pubertate finiret̄ teſtm̄, ita princeps imitatus ſit ius in eo quipꝑ infirmitatē teſtari nō poſſet) ſcd̄o expēdimus illa verba (qa iā poſſet ſibi teſtm̄ facere) quorū verborū ſenſus eſt, vt exēplaris finiat̄ ſimul, atq; mēte captus, cui fit potuerit ſibi teſtm̄ facere nō ſecus, q̄ pupillaris finit̄, cum primū pupillus cui fit facultatē teſtādi adipiſcit̄ id quod denotāt eiuſdē Iureconſulti verba illa (auferret

7 Exēplaris fuit inducta ad ſimilit. pupillaris.

(auferet enim teſtamenti factionẽ homini ſanæ mentis) eodemq́; ꝑtinent quod idẽ cõſultus ait igiť inquit etiã agnatione ſui hæredis dicendũ eſt rumpi ſubſtitutionem id quod euidentius apparet ex cõſtitutione Iuſtiniani Imperatoris,q in l.humanitatis,C.de impuberũ, cum de ſubſtitutione exemplari ratiocinareť ad exemplũ inquit pupillaris querela nulla,&c. ut luculenter docuerit omni ex parte adſimilari inter ſe pupillarẽ, & exemplarem. Id quod rurſus idẽ ſanctiſsimus Imperator docuit in §.qua ratione,inſt.de pupill.in verb. ad exemplũ pupillaris ſubſtitutionis bis repetitũ. Proinde pleriq; interpretum exiſtimauerũt ijſdẽ numeris regendã exẽplarem quibus & pupillaris niſi quis contrariũ oſtenderit expreſſa lege cautũ,auctores ſunt Alex.nu.5. in l.humanitatis,C.de impub.ubi Iaſ.nu.6. Corn.num.15. Alex.cõſ.125.

8 Intelle. l. humanitatis. C. de impub.cõtra cõem, quòd mater in exẽplari à patre facta ꝑterita poſſit querelare.

†Proinde ſi in teſtamẽto exẽplari mater reperiať prætet ita licet vehemẽter cõtrouerſum ſit an poſſit mater querelã inoſ.teſtamẽti inſtituere contra ſubſti.exempl.rñ inualuit ea opinio, quę habet non admittendã matrẽ ad inofficioſi querelã. Idq́; crebrius receptũ eſſe teſtanť Bart.qui eã ſequiť in d. l. ex facto.n.30. Corn. in d.l.humanitatis.n.15.Ale. nu.5. Iaſ.nu.6.eſtq́; de mente Fulg.Paul.Bal.& Sali.ibid.vbi eam ſequitur dicitq́; cõem Decius.nu.9.eamq́; cõem appellat ibi.Coraſi.nu. vbi Curt.nu.15.Idẽ teſtať,& late Iaſ.in l.ex facto.nu.43.qui contra cõem ſñiam pluribus cõtendit poſt Bal.in d.l.humanitatis.nu.32.quod & ſenſit Bar.in l.ex facto, col.j.Ancha. in c.ſi pater de teſta.lib.6.23.no.Coraſi.vbi ſupra. Quorũ ſententiã libenter ſequor primo, quia hæc pars cõtra cõem longe æquior eſt ergo,&c, Secũdo quia humanitatis intuitu facultas exẽplariter ſubſtituendi data fuit,vt d.l humanitatis,ergo hoc beneficio indignũ ſe reddit qui impius inhumanumq́; extitit. Tertio quia fratres eius,cui ſubſtituiť neceſſario ſunt ſubſtituendi.d.l.humanitatis,ergo multo magis mater arg l.nam & ſi parentibus,ff.de inoſ. teſta. Iuncta l.fratres,C.eod.tit. Quarto quia mater, & fratres eius, cui fit ſubſtitutio pupillaris olim exequabanť .l.Papinianus,§. ſed nec impuberis, de inoſ.teſtam.ff.ergo lex noua loquens in fratribus debet porrigi ad matrẽ ex regula Gl.fi.vbiq; app.in l. ſi quis ſeruo alieno perſuaſerit,C.de furt.vndè cum d.l.humanitatis,exigat fratres mente capti ſubſtitui ſatis intellegiſſe videť,vt & mater ſi exiſtat ſubſtituatur. Quinto quia mater nõ debet à luctuoſa hæreditate filij excludi arg.l.fi.C.de inſt.& ſubſt.cũ ſatis torquatur furore filij ar.l.diuus,ff.de offi. præſ.Sexto,qa vt verba hoĩs gñalia non ꝑiudicant quo ad legitimã l.ſi qñ.§.& illud.C.de inoffi.teſta.ita nõ debent ꝑiudicare verba legis gñalia quo fit vt ex verbis.d.l.humanitatis,ꝑiudiciũ matri in legitima fieri non debeat,ſtringo hoc fund.quia mitius agiť in diſpoſitionibus legalibus,q̃ hoĩs l.Celſus,cũ ſin.ff.de arbiter. Poſtremo adduco nouũ fundamentũ cui vix capit riſum,nã quæ ratio matrẽ remouet à querela in ſubſtit.pupillari ea ratio ceſſat in exẽplari,quo fit vt licet regulariter æquiparentur tñ in ſpecie nr̃a non ita, ꝙ aũt ceſſet ꝓbo, nã ꝙ mater ꝑterita cõtra teſtam.pupillare nil dicere poſsit id exeo receptũ eſt, ꝙ teſtm̃ pupillare diciť eſſe teſtm̃ patris continens ſub ſe duas hæreditates.ſ.pr̃is,& filij.§.igiť,inſt.de pupil.l.pr̃is,& filij,ff.de vulg.iũcto d.§. ſed nec impuberis,vbi hæc ratio nuncupatim reddiť vnũ aũt teſtam.ideo diciť,quia pater, & filius maxime impubes vna eademq́; perſona reputanť l.fi.C.de impu.§.ei verò inſt.de inutili.ſtip.hęc aũt ratio ceſſat in exẽplari, nã cũ poſsit fieri à matre,vt d.l.humanitatis,quæ nõ reputať vna eademq́; perſona cũ filio,ſequiť ꝙ teſtm̃ à matre,filio factũ non põt vnũ idemq́; cũ teſtamẽto ipſius matris reputari,cũ & re vera,& etiam inſpecta legis ciuilis cenſura teſtamenta nõ ab eadem perſona facta,ſed à diuerſis intelliganť quo fit,vt cũ teſtm̃ exẽplare ſemꝑ intelligať eſſe teſtm̃ filij,mater cõtra tale teſtm̃ poſsit querelã inſtituere, non ſecus q̃ ſi id teſtm̃ ab ipſo filio re vera factũ fuiſſet, nec me mouet qđ dici poſſe videať,vt cũ exẽplare teſtm̃ fit à matre tunc nõ matris,ſed filij teſtm̃ eſſe videať,quia mater,& filius non reputanť eadẽ perſona,verũ cũ id teſtm̃ fit à patre, tunc nil impedit qn pr̃is teſtm̃ eſſe uideať cũ pater,& filius vna eademq; perſona reputenť,nã reſp.abſurdũ videri ꝙ teſtm̃ exẽplare aliqñ cenſeať teſtm̃ filij,aliqñ teſtm̃ alienũ arg.l.eũ q ædes. ff.de vſucap. l. in teſtamẽto.ij.C.de teſta.mili.l.iã hoc iure.de vulg.l.ij.& l.quãuis, C.de impuberũ, & alij,retenta.Tñ cõi ſñia àqua non temerè recedendũ eſt,extat ex ſuperioribus ꝙ exẽplaris ijſdẽ regulis trutrinať quibus & pupillaris etiã ſi ea ſubſtitutio aliquid ſubdurũ impiumq́; cõtinere videať , quale eſt matrem luctuoſæ hæreditatis filij expertem relinquere.

Sed ſi vis tenere cõem opin.vt mater poſsit ꝑteriri non obſtat ratio illa de fratribus,nã attẽto ordine naturæ euenit ferè ſemꝑ vt mater prior filio moriať.l. Iulianus.ff.ſi quis.om.cau. teſt.& l. ſcripto,ff.vnde lib. hæcq́; ratio ceſſat inter fratres,vndè oportet ꝙ ſubſtituanť, quia cõiter accidentibus ſuperſtites ei,cui fit ſubſ. fore creduntur non mater,quæ ſupereſtes fore non exiſtimatur argu. l.nam ad ea. ff. de legib.

Præterea hæc materia fundatur in humanitate, humanũ autem non eſt cogitare, quòd mater ſuccedet filio, ergo &c. ut dd.ll. & ꝑ iſta tolluntur fortiora fundamenta tenentium cõtrarium. Præterea iſta ſubſtitutio ſequitur exẽplum, & naturam pupillaris. d. l. humanitatis, niſi in his, quę ſpecialiter excepta ſunt, ut ead. l. ſed in pupillari eſt expeditum reſpectu matris. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. ff. de inoffic. teſtamento. c. j. de teſta. in 6. ergo, &c. Nec obſt. ꝙ contra pupillarẽ etiam frater non habet querelam, ſed contra exemplarem ſic. nam reſp. id eſſe expreſſum in d. l. humanitatis. põt etiam retorqueri contra communẽ illa ratio humanitatis, nam cum hæ leges nitanẽ humanitate in humanum eſt matrem poſſe præteriri. ſed pro communi facit quod in d. l. humanitatis, & in §. qua ratione, inſt. eod. pariter tribuitur facultas exemplariter ſubſtituendi tã matri quàm patri, & etiam vtriq; ſecundum Bart. nu. 37. in d. l. ex facto, ut ergo ſi pater eſſet ſolus, & hanc ſubſtitutionem faceret, uel mater eſſet ſola, & hanc faceret ſubſtitutionem, ſe ipſos ſubſtituere non poſſent, ut per Bar. nu. 33. in d, l. ex facto, ubi etiam Iaſ. nu. 21. ita & ſi ſit pater & mater, & uterque ſiue ambo faciãt ſubſtitutionem expeditum eſt ſe ipſos prætenire debere, ſiue alter tantum faciat ſubſtitutionem, certum eſt alterum præterire poſſe, tũ ut obſeruatur regula æqualis determinationis. l. quãuis de impuberum. l. iam hoc iure, ff. de uulg. & pupil. l. in teſtamento. C. de teſt. mil. tum, ut quod iuris eſt, de caſibus ſimplicibus idem ſit, & de caſu mixto. l. ſi uiua matre. C. de bonis mater, & in hac ratione puto fundatam eſſe d. l. humanitatis.

9 Pupillaris fieri poteſt exhæredato.

Quod aut†pupillaris fieri poſsit impuberi exhæredato nõ minus q̃ inſtituto, ſatis expreſſum eſt in §. non ſolum, inſt. de pupil. ſubſt. in l. j. §. ſubſtituere, ff. de uulg. l. cum quidam, C. de lega. l. qui fundũ. §. qui filios, ff. ad leg. Fal. l. mi-

10 Intelle. §. exhęredato in l. miles ita. ff. de mil. teſtamento, cõtra Ange. & alios ut etiam, qui in poteſtate nõ eſt, poſsit exhæredari.

les ita, §. exhæredato, ff. de mil. teſta. qđ ius in milite teſtante porrectũ eſt ut pupillariter ſubſtituere poſſet non ſolum ijs filijs quos in poteſtate habeat, ſed & illis, qui ſunt extra eius poteſtatem emanipati forte, uel in aui poteſtate retenti, uerum, quia iniuriũ eſſet ut miles poſſet pupillariter ſubſtituere filijs ſuis in aui poteſtate retentis, per quod ipſi auo auferretur ius facultasq; ſubſtituendi liberis ſuis. (. ſcilicet nepotibus ex dicto filio milite) quos in poteſtate habebat, ideo ea ſubſtituendi facultas militi cõceſſa coanguſtata fuit, ut liceat ei ſubſtituere pupillariter filijs ſuis, ſiue illi ſint emãcipati, ſiue in aui poteſtate retenti, in bonis tãtum quę ab ipſo milite ad filios profecta ſunt, ut per hoc non auferatur auo ipſorum ius pupillariter ſubſtituendi in reliquis bonis, quæ ad tales liberos aliunde, q̃ à patre ipſorum eodemq; milite proceſſerunt, ut ſic priuilegium militis ſine cuiuſq̃ iniuria interpreteẽ ex regula. l. nec auus, de emancip. lib. C. cum ſimi. quæ uera eſt interpretatio ad d. §. exhęredato, quãuis Ang. & alij in §. nõ ſolum, inſt. de pupil. ſub. contra Glo. ibi aliter ſentiant moti, quia exhęredatio res inepta eſt in extraneo qualis eſſe uidetur filius emancipatus, arg. l. unicæ. §. extraneum. C. de rei uxo. act.) ut l. quidam cum filium, ff. de uerb. ob. id ꝙ parum me mouet, cõſtat enim non inepte in liberis emãcipatis fieri exhęredationem, cuius uis ac poteſtas eſt, ut emancipati exhęredati contra tabul. bono. poſſ. habere deſinant, ut l. non putauit, in prin. & l. j. in prin. ff. de bo. poſſ. contra tab. quã contra tab. bo. poſ. proculdubio habituri eſſent ſi præteriti fuiſſent, ut per totũ. C, de cõtra tabu. & ff. eod. Præterea†talis emancipati cum exhę-

11 Intell. l. §. ſi emancipatus. ff. de contra tabul.

redantur incipiunt eſſe capaces agnoſcendę, atq; inſtituendæ querelam inoffi. teſtamenti, ut eſt expreſſum in d. l. non putauit, circa prin. ff. de contra tab. bo. poſ. & in l. iij. §. ſi emancipatus, eod. ubi plane tex. illum intelligo prout iacet, ut uelit nepotem ex filio emanipato poſt emancipationẽ natum conceptumq; poſſe ab auo, in cuius poteſtate nõ erat exheredari propter odium patris exhæredatumq; querelam inoffciloſi teſtamenti habiturum.

12 Intell. l. 2. C. de inoffi. teſtam. contra cõmunẽ: emancipatam exhæredatam querelam habere.

Nec†ad rem pertinet quod Accurſius, Bar. cæteriq; cõiter Doct. tam ibi, q̃ in l. ij. C. de inoffic. teſtam. aiunt emãcipatos, & ex eo deſcẽdentes extraneos reputari, ſicq; iuris ciuilis remędia non habituros, nã illud defendi poſſet cum tales emancipati cum prole ſua præteriti eſſent ſecus ſi exhęredati, ut in d. d. ll. ratio diff. inter præteritos, & exhæredatos ea eſt, quia qñ pater filios emancipatos agnouit tractauitq; tanq̃ filios eos inſtituendo hæredes tunc. l. ciuilis eoſdẽ recognoſcit eisq; ſua bñficia iuraq; accommodat non ſecus, q̃ ſi in poteſtate manſiſſent, hinc eſt ꝙ emancipato inſtituto datur ſcđm tab. bo. poſ. iusq; adeundi de iure ciuili, quod ius ei ꝓterito non dareẽ. §. cęteri, inſt. de hær. qua, & ut e. mãcipatus, qui hæres inſtituiẽ tanq̃ filius tractatatus videẽ, ideoq; capax efficiẽ remediorum ciuiliũ, ita & ſi exhæredatur tanq̃ filius tractatus videẽ, capaxq; effici debet remediorũ ciuiliũ, q̃a exheredatio non minus quinimo longe magis ꝓpria peculiarisq; eſt liberis cuiusq; q̃ inſtitutio arg. d. l. quidã cũ filiũ, idq; patet rõne. nã inſtitutio ẽt in extraneo exhæredatio aũt nõ niſi in filio, vel nepotibus cadere põt, vt ibi, neq; ać rẽ ꝑtinet ꝙ tales filij nõ

ſint

ſint in poteſtate exhæredãtis,nã nihilominus
exhæredatio de eis fieri põt, nã & poſthumus
antequã naſcatur exhæredari põt,ut per totã,
l.Gallus. ff.de li.& poſth. §.poſthumi.inſtit. de
exhæ.lib.l.iii.§.nominatim. ff.de iniuſto rup.
l.nam & ſi ſub cõditione,l.pen.eod.& lege ter-
tia in princ. eod.cum ſimil.& tamen poſthu-
mus antequam naſcatur non eſt in poteſtate
exhæredantis,l.fin.cum ſimi. ff.de col.bo.idq;
Angelus & ſequaces non uiderunt. Et ideo fa
bulari mihi uidentur Glo.& Doct. tam in l.
ij.C.de inoffi.teſt.quam in l.Papinianus.in §.j.
ff.eo. dum aiũt quòd emancipatus exhæreda
tus non aliter querelam inſtituere, poſtquam
ſi quoppiam ſignum à prætore anulum for-
te uel quidpiam ſimile acceperit gratiã litis
agnoſcendæ idq; appellant,bo.po.gratialita-
tis agn.quæ traditio licet ubique recepta ſit
magis, tamen ridicula eſt quam noſtra refu-
tatione egeat. Illius enim bonorum poſſeſ-
ſionis gratialitatis agnoſcendæ effectus non il
le erat,ut filius per talem nugatorium actum
a iure ciuili agnoſceretur, poſſetq; querelam
proponere iam enim poſtquam a patre fuit
exhæredatus tam ab ipſo patre (ut diximus)
quàm a lege cœpit & cognoſci & remediorũ
ciuilium capacem eſſe uerum, quia emanci-
patus hæreditatem non aditam non tranſmit
tebat,l.emancipata,C.qui admitt. Ideo peri-
culum erat ne ſi inter moram litis is emanci
patus decederet ad hæredes ſuos in l.trãſmit-
terat,unde cõſultiſsimè proſpexit lex, ut quẽ
admodum quando emancipatus ſub condi-
tione inſtituitur põt pendente conditione ſe
cundum tab.bon. poſſ.agnoſcere, ut interim
decedens poſsit illam bo. poſtanquam agni-
tam tranſmittere,l.ij.§.ſi ſub conditione.ff.de
ſecundum tabu.ita emancipatus exhæreda-
tus qui non conditione ſed lite impediebatur
adire poſſet interim bonorum poſſ.gratia litis
agno.accipere, ut interim decedens tranſmit
teret non ipſam litem (ipſa enim lis poſt lit.
cont. regulariter tranſmittitur. §.nõ tantum,
inſtitu.de perp. & temp.l.un. C. ut act.ab her.)
ſed facultatem adeũdi ut ſi hæres eius in que
rela uinceret adire poſſet filij præmortui no-
mine,licet regulariter ea adeundi facultas nõ
tranſmittatur, iſq; eſt uerus intell. d.l.ij.C.de
inoffic.teſt.l.poſthumus. §.fin.& l.quemadmo
dum,& l.Papinianus.§.j.ff.eod.

Denique quod diximus pupillarem exhæ-
13 Exhæredari an poſſit impubes egregia q. redato fieri poſſe obtinuit olim, ſed nouo iure
innouatum eſt, extat enim Iuſtiniani Impe-
ratoris conſtitutio uetantis impuberem poſſe
exhæredari;quo fit ut cum non niſi impuberi
pupillaris fieri poſsit impubesq; exhæredari
nequeat iam pupillaris exhæredato fieri non
poſsit, quòd aut impubes qui doli capax non
eſt hodie exhæredari non poſsit,uidetur pro-
bare,l.ſi quis in ſuo,§ legis.C.de inoffi.teſtam.
quod firmant ibidem Gloſſ. & omnes Glo. &
omnes in l.iii. in pr.ff.de iniuſto rupt. Gloſſ. &
omnes in §.non ſolum,inſtit.de pupilla. Gloſſ.
& omnes in §.poſthumi.inſt. de exhære.libe.
Gloſſ.& omnes in l.ſi quis in ſuo,§.legis.Glo.&
omnes in l.maximum uitiũ. §. ſi.C.de lib.præt.
eſtq; expreſſum in l.vj.tit.v.part.vj. quæ tradi-
tio & ſi ubique recepta ſit mihi nunquã pro-
batur neque probabitur. In primis enim conſi
dero eo pertinere ut nec impubes poſsit exhæ
redari,per quod corrigerentur omnes ll.ſupra
allegatæ, neque longe minus poſthumus, id
quod eo pertineret ut fateremur corrigi totũ
illum titulum. ff. de poſthumis hæredi.inſtit.
uel exhære. & bona pars totius tituli de iniu-
ſto rup.ff.& totus ille titulus.C.de poſth.hære.
inſt.uel exhær.& inſt.de exh.libe. fere per to-
tum & aliæ innumerabiles ll. quod quàm ab-
ſurdum ſit euidentius eſt quã noſtra demon-
ſtratione egeat. Proinde teneo contra com-
munem primum,quòd impubes etiam infans 14
poſsit hodie exhæredari,deinde quod poſthu Duæ concluſiones contra cõmunem.
mus ſimiliter exhæredari poſsit per iura uete-
ra,neque ad rem pertinet,d.§.legis, qui dece-
pit Doct. non enim ibi dicitur poſthumum in
fantemve exhæredari non poſſe, ſed dicitur
non poſſe à matre odio patris exhæredari,
quod eo pertinet ut licet mater haberet iuſtã
indignationis cauſam aduerſus patrem filij
ſui infantis uel poſthumi, per quem mater in
telligebat patri ſuo quærendam eſſe hæredita
tem, tamen per hoc non iuſte à matre filius
innocens condemnabitur uel exhæredabitur,
cum ſi id mater per reſpectum, uoluit ne pa-
tri,per filium hæreditas quæreretur, poſsit eũ
filium inſtituere ſub conditione hac ſi eman-
cipetur à pře, ut ita emancipatus patri acqui
rat nihil, itaque ſi contra officium pietatis is
innocens exhæredatus fuerit, non negat il-
le text.quin ualeat teſtamentum, quo ad pri-
mordialem firmitatem,licet dicat quòd licet
is innoces rite exhæredatus uideatur, perque
hoc teſtamentum ab initio ualear tamen
quia iniuſtè innocens ille alieno odio prægra
uatur iuſtè querelam inſtituere poteſt, id quod
conuenit naturæ illius tituli ſub quo locata
eſt d.i.in tit. enim de inofficioſo teſtamento
longe alienum eſt tractare de primordiali ua
liditate teſtamenti,ſed tantum de irreuocabi Intell. l.ſi. C.de libe. præte. contra Gloſſ. & alios.
li agendum eſt,ergo &c. argument.l.Impera
tores.ff.de in diem addictio.

Illud autem quod Accurſius firmat cæte-
riq;

riq; ſequuntur in l.fi.§.fi.C.de lib.præt. ſcilicet
legem priorem eſſe,quàm d.§.legibus, eſt eui
denter ſalſum ut patet ex omnibus probatis
hiſtoriographis,nam cum utraque lex ab Iu-
ſtiniano lata fuerit, tamen l.ſiquis in ſuo, fuit
lata ſub Decio cõſule l.aut facta,fuit lata poſt
conſulatum Lampadij, & Oreſtis qui conſu-
latum geſſerunt duobus armis poſt Decium,
unde euidenter conſtat quòd cum Iuſtinia-
nus diu poſt latam, d.l.ſiquis in ſuo, approba-
uerit uſum exhæredandorum poſthumorũ, in
d.l.fin.ubi id cõceſsit,non potuit uideri id an
tea innouaſſe,extat ergo quòd iure tã.ff quã.
16 C. inſans & poſthumus poſſunt exhæredari†
[Intell.authẽ. ut cũ de appel. coga. §.aliud.quoque.] ſed an idẽ iure authen. quòd omnes pleꝛique
negant poſt Accurſ.per text. ibi in auth. ut cũ
de app.cog.§.aliud quoque.Gloſ.& omnes in
l.fi. C.de lib.præt. Gloſ. inter cęteros in §.poſt-
humi,inſt. de exhæ.lib.quã ibi omnes ſequun
tur,nobis autem qui ex profeſſo ueteres leges
ſummis uigilijs maturaq; cogitatione, latas
atquæ inuentas ab imperitorum calumnia ru
dique interpretatione tuemur, hæc traditio
non probatur. Nec ad rem pertinet quòd Iu-
ſtinianus in d.§.aliud quoque, ait non licere
parentibus exhęredare liberos niſi duobus
demum concurrentibus, primum quòd iuſta
indignationis cauſa moti id fecerint deinde
quòd illam cauſam nuncupatim in ſuo inſer-
uerint teſtamẽto,quid ergo ſi de facto,fiat cõ
tra certe ibi modus pene non ſatis declaratur
& cum altero de duobus modis poſsimus in-
terpretationem inducere, uel quòd aliter ob
ſeruantibus teſtamentum ab initio ſit ipſo iu
re nullum, uel quòd licet ab initio ſubſiſtat
poſsit tamen ex poſt facto querela propoſita
infirmari magis eſt ut poſteriorẽ hanc inter-
pretationem introducamus, ut ita ſaluæ inco
lumesque maneant leges ueteres quàm prio
rem per quam temerè atque inconſtanter de-
lerentur,qua recepta interpretatione non le-
uis erit illius auth.utilitas cum enim olim iu-
ſtæ cauſæ exhæredationis non eſſent definitæ
ſed iudicis arbitrio relinquerentur hodie per
illam authen.definitæ ſunt, quas ultra citraq;
nequiuit conſiſtere exhęredatio. Præterea cũ
olim non oportet eas à teſtatore exprimi ho-
die oportet,tertio cum olim filius exhæreda-
tus de ſua innocentia docere teneretur,l.libe-
ri. C.de inof.l.iiij.ff.eod.nunc poſt dictã auth.
nil probare tenetur, ſed obtinebit niſi hæres
eius nequitiam oſtenderit,quod & præſenſiſſe
17 idem Iuſtinianus uidetur in l. omnimodo. C.
[Intel ad l. regiæ.6.ti. j.par.6.] de inofficio.teſtamen.

Extat † ergo quòd infans Titium poſthu-
mus poſt exhæredari tam iure.ff.quam. C.ſed
& iure auth. iure autem regio ſecus ut d.l.vj.
titu.v.part.vj.ſed non male & in ſpecie hac in
terpretatio induceretur ut cum conſtet regẽ
Alphonſum non tam quippiam denuo indu-
cere quã omnia traducere uoluiſſe dum ait in
fantem qui doli capax non eſt non poſſe exhæ
redari, intelligatur ſecundum ius commune,
ut ſi de facto exhæredetur teſtamentum nõ ip
ſo iure euertatur ſed per querelam tantum ex
pugnari poſsit.

Denique† cum pupillaris exhæredato ſit ab 18
eius ſubſtituto nil relinqui poteſt etiam ſi le- [Intel.plures ll. l.cũ quidã. C. de lega.cũ ſimi.]
garum uel fideicom.impubes acceperit,& ta-
men ipſe impubes onerari poſſet,l.cum quidã.
C.de leg.l.qui fundum,§.qui filios,ff.ad legem
Falcid.l.miles ita,§.ſi miles.ff.de milita.teſta-
ment. l.ab exhæredati, ff.de leg.j.l.fin.in princ.
ff.de legar. iij. Id quòd contra regulas iuris
communis receptum uidetur, quæ habent, ꝗ
quem poſsum onerare eius quoque hæredem
rogare poſſum,l.v.ff.de legat.iij.Præterea cum
filius exhæredatus iniuria affectus uideatur,l.
Papinianus, in princip.ff.de inoffic.teſtamen.
d.l.cum quidam,C.de leg.ſubſtitutus aut nulla
iniuria fuerit affectus longe facilius ipſe ſub-
ſtitutus grauari poſſe deberet quàm ipſe fi-
lius,qua ratione deterritus Accurſius tam in
d.l.v. quàm in d.l.cum quidam, reſpondit in
dd.ll.eſſe ſpeciale, ſpecialitatis aut rationem
reddit nullam, nec enim ulla uarietatis ratio
reddi poſſet,ut firmant omnes in d.l.cum qui-
dam,qualis ſunt Bar.Pau.Sali.Alex.& Iaſ.poſt
Petrum & Cinum, Suares in lege quoniam in
prioribus, C.de inoffic. teſtamen.col.iiii.fol.l.
tradit Segura in l.ab exhæredati, nume.lxxii.
de leg.j.Iaſ.in lege cum filio, de leg.j.nume.xlv.
ubi Ripa nume.30. Vigli.in §.non ſolum,inſti.
de lega.quorum interpretum quidam irratio
nabiles has leges appellant, alteri uenales au-
dent dicere,tertij ineptire atque fabulari ui-
dentur, dum rationem inuenire ſtudent, ſed
ut leges irrationabiles dicere arrogantiſsimi
hominis ac petulantiſsimi eſt, uenales aut ap-
pellare hominis temeratij impieque eſſe ui-
detur,quare nobis altius cogitantibus uiſum
eſt reddi poſſe nouam, ſatiſque probabilem
quinimo peremptoriam diff.rationem. Ad cu
ius declarationem præmittendum eſt, quòd
iure.ff.ad firmitatem teſtamenti primordia-
lem nil aliud deſiderabatur niſi quòd filius in
poteſtate eſſet uel inſtitutus uel exhæredatus,
ideſt non minus teſtamentum in quo filius ex
hæredatus erat ualebat q̃ ſi inſtitutus fuiſſet,
ut per totum.ff.de libe.& poſthu. per totum.ff.
de iniuſto rupto.per totum.C.de lib.præt. per
totum.C.de poſth.hęr.inſtitu.per totum,inſti.
de

de exhæ.libe.Neq; ad rē pertinet ꝙ iniuſte ex
19 hæredatus poſſet querela proponere ut C.ff.&
inſt.de inoffic.teſta.nam & inſtitutus quere-
lam proponere poterat ſi in minori portio-
ne q; legitima inſtitutus fuiſſet, l.Papinianus,
§.quoniam autem.ff.de inoffi.teſtamen.l.cum
quæritur,l.parentibus.C.eod. unde opportu-
ne Bald.in l.pater filium, colum.iij.cum ſeq.
ff.de inoffi.teſtamen. à Coſta in l.Gallus.§.&
quid ſi tantum,in princ.num.7.dixit quòd nō
exhæredatio, ſed inofficioſitas producit que
relam inofficioſi teſtamenti,nam qui integrā
legitimam habebat etiam exhæredatus que-
relam non habebat, qui autem integram legi
timam non habebat, huic etiam inſtituto in-
officioſi querela accommodabatur, modo ſic
quòd filius exhæredatus cui legatum, fidei-
commiſſumve relictum erat id legatum, fidei
commiſſumve reſtituere rogaretur, id ſane in
iurium non erat,nam ſiue illa facta reſtitutio
ne integra adhuc legitima ſibi maneret, tunc
nil conqueri poterat ſiue diminuta maneret,
tunc ipſe utpotè legitimam integram non ha
bens poterat querelam proponere quod ſibi
utilius uidebatur fore ut reſciſſo patris teſta.
totam hæreditatem cōſequeretur, uel cum re
liquis fratribus patri inteſtato ſuccederet,er-
go nulla ex parte filio quicquam iniurij infe-
rebatur, uerum ſi onus ſubſtituto pupillari in
iunctū ualeret poſſet fieri quòd is ſubſtitutus
ex bonis paternis haberet nil ueluti ſi pater fi
lio exhæredato integram legitimam iure le-
gati reliquit, ſubſtitutumq; de tota illa legi-
tima reſtituenda rogauit, qui non poteſt con-
queri deminui ſibi legitimam cum ei à patre
impuberis legitima non deberetur, l. ergo
cōſultiſsime proſpectu uoluit ut nō ſolum pa
rentes non poſſent filios in legitima grauare,
ſed etiam ut filiorum hæredes pupillares gra-
uare non poſſent, quòd ius & ad legitimos fi-
lij exhæredati hæredes tractum eſſe uidetur,
d.l.ab exhæredati,facit,l.ſi Titio pecunia, §.ſi
cui, cum duabus legibus ſeq. ff.de legat.j.ui-
des ergo illas leges quæ interpretum in curia
in hodiernum uſque diem abſurdè exiſtima-
bantur iuſtiſsimas noſtra reſtitutione atque
conſultiſsimas uocitari debere.

Querela non exhæredatio producit ſed inofficioſitas.

Extat ergo ex ſuperioribus exemplarem fie
ri poſſe exhæredato non ſecus quàm pupilla-
riter cum hæc ad exemplum illius inuenta in
ductaq; ſit.

Tertio & principaliter ut exemplaris fieri
20 poſsit exhæredato facit,l.ex tribus.C.de inof-
ficio.teſtamē.cuius uerba ex tribus uncijs hæ
rede inſtituto filio intra pubertatis annos di-
rectam nō inutiliter à patre fieri ſubſtitutio-
nem,certum eſt,cum enim nulla etiam ex par
te inſtituto ſed exhæredato poſsit fieri pupil-
laris,quare ibi Diocletianus Imperator ad fir
mitatem pupillaris exegit ex integra legitima
filiū eſſe inſtitutum, & certe licet Accurſius,
Bal.Ange.Sali.ceteriq; ibi non id ſatis perci-
piant, tamen Ia.l.ibi uiſus eſt pr̨ſenſiſſe ut id
non tam ad primordialem utriuſque teſta-
mēti ualiditatem, quàm ad pellendam quere
lam exigatur,ego noto contra omnes quòd
nec etiam quo ad pellendam querelam neceſ-
ſum ſit filium cui ſit pupillaris ex tribus uncijs
inſtitutum proponi, ſat enim fore ſi illas tres
uncias quoquo titulo haberet cum lex illa la-
ta fuerit à Diocletiano qui per multa ſecula
prior fuit Iuſtiniano, qui Iuſtinianus primus
induxit non ſufficere legitimam relinqui, ni
ſi præterea titulo honorabili inſtitutionis re-
linqueretur.

Intell. C. de inoffic. teſta. in l. Ex tribus

& ad creationem pupillaris nō eſt neceſſe quòd legitima relinquatur, ſed tantum ad eius iam creatæ reſolutionem uitandæ.

Quid ergo noui quidve utile inducit, d.l.
ex tribus reſp. ibi non agebatur de firmitate
ſubſt.pup.primordiali non quoque de irreuo-
cabili,ſed tantum de duratione ipſius ſubſti-
tutionis agebatur, licet enim notum ſit pupil
larem pubertate expirare tamen illud quidā
intelligebant quando pupillaris fiebat exhæ-
redato,ſecus autem putabant ſi ex integra le-
gitima inſtituto fieret.

Ratio diff. qui poſt pubertatem poſtque
quæſitam hæreditatem nullus poteſt grauari
niſi in rebus à teſtatore profectis, l.ex facto,
in princ.ad Trebell.l.cohæredi.§.cum filiæ,de
uulg.Vnde uidebatur quòd pupillo exhæreda
to qui nil à teſtatore percepit, licet poſt puber
tatem ſubſtitui non poſſet,poſſet tamen ei pu-
pillo ſubſtitui ſi legitimam habuit a patre,
uerum hanc allegationem excludit Impera-
tor, nam licet uerum ſit quòd etiam poſt pu-
bertatem poſtque aditionem poſsit teſta-
tor cuique ſubſtituere, in eo quod ei reliquit,
tamen illud intelligendum eſt ſubſtitui licere
non directo ſed per fideicōmiſſum, ut d.§ co-
hæredi,& d.l.ex facto, iſque eſt ueriſsimus il-
lius.l.intellectus, idque denotant illa uerba in-
itia pubertatis annos, & illum uerbum. dire-
ctam, quæ uerba inducunt à contrario ſenſu
quòd in terminis illius text. directa pupillaris
nō poſſet fieri poſt pubertatem. Item quòd fi-
deicommiſſaria bene poſſet fieri, etiam poſt
pubertatem, ueriſsima eſt ergo noſtra ſen-
tentia ut ibi non de ualiditate primordiali
nec ſecundaria, ſed de duratione ſubſtitutio-
nis ageretur.

Extat ergo ex ſuperioribus quòd tam pu-
pillaris quàm exemplaris fieri poſſunt exhæ-
redato nō ſecus quàm inſtituto, & ſi quæ ll.ui-
deantur

deantur exigere inſtitutionem ipſius illas nõ ad creationem ſubſtitutionis ſed ad querelã excludendam pertinere.

21 Intell. l. ſi non mortis, & §. ſi quis mortis. ff. de inoſ. teſt.

Et iſta quã facimus inter has leges compoſitio opportune comprobatur in l. ſi non mortis, & in l. Papinianus. §. ſi quis mortis, ff. de inoffi. teſtam. ubi proponitur filium integram legitimam titulo donationis non inſtitutionis accepiſſe, & tamen ponitur licet nullus aduertat pro conſtanti & teſtamentum ab initio ualuiſſe & expoſt facto querela reſcindi nõ poſſe, nempe ea (ut nos interpretamur.) ratione quòd filius de quo ibi quem conſtabat inſtitutum non fuiſſe fuit tamẽ exhæredatus, alias enim ſi neque inſtitutus neque exhęredatus fuiſſet nil ualiturum eſſet teſtamẽtum, neque ad rem pertinet quòd filij exhæredationem diuinare roletandum non uideatur, nam reſp. ꝙ cum illæ ll. ſint locatæ ſub titulo, de inoffi. teſt. ubi non de firmitate teſtamenti primordiali, ſed tantum de irreuocabili (quæ in expulſiones querelæ conſiſtit) agendum erat, ineptire enim uideretur ibi conſulti ſi in ſingulis legibus proponerent teſtamenta de quibus ageretur ſeptem teſtes eoſdemq; rogatos unoq; tẽpore interfuiſſe ſignaſſe, atque ſubſcripſiſſe tabulas filioſq; inſtitutos exhæredatoſve fuiſſe, iſthæc enim omnia cum de alio principaliter agitur pro conſtanti habenda ſunt, intelligendumq; interfuiſſe. Similiter in l. Gallus, in princip. iuncta Gloſ. in uerb. poſſe, ubi omnes. Sic ergo & in ſpecie noſtra intelligendum eſt, (id qđ ſententia mea nũcupatim expreſsit Imperator) utrumque teſtamentum per exhæredationem confirmari & ſi quando uel filij inſtitutio uel legitimæ, aſsignatio ulla lege deſideretur, id non ad creationẽ pupillaris exemplariſve, ſed ad earum iam creatarum reſolutionem impediendam deſiderari.

22 Intell. §. ſi quis ſua manu, ſilius de mãdato patris ſui exhæredationem ſcripſit nõ excluditur querela cõtra cõem.

His etiã concinit elegans Vlpiani reſpõſum in l. nõ putauit. §. ſi quis ſua manu. ff. de contra tab. ubi filio ſui ipſius exhæredationẽ ſcribẽte iſtã exhæredationẽ ſibi nocere ait Vlpianus, quod intelligẽdũ eſt nociturã nõ quo ad denegandã ei querelã, ſed tm̃ quo ad hoc ut in illo per eã firmetur teſtamẽtum non ſecus ꝙ ſi ab alio ſcripta eſſet, ſi enim ut legatum quod quis ſibi ipſi adſcripſit ita & exhęredatio quã quis ſui ipſius adſcribit uitiaretur, iã is filius præteritus reperireť, ſicq; per contra tab. ſi erat emancipatus uel per ius dicendi nullum ſi erat ſuus id teſtamentum uitiaretur ipſo iure, nocet ergo exhæredatio in eo quòd non ipſo iure id teſtamentũ uitiatur, ibi enim nõ de querela danda uel deneganda (id enim non pertinebat ad illum tit. de contra tab.) ſed de contra tab. bonõ. poſſ. danda uel deneganda agendum erat, quæ rite exhæredatis non datur, licet non denegetur eis qui minus rite exhæredati ſunt; ut l. non putauit, in princ. iuncto. §. non quęuis. ff. de contra tabu. nocet ergo illa exhæredatio ſolum quia ei denegatur contra tabu. bon. poſſ.

Contra cõmunem.

Infero grauiter erraſſe ibi Accur. quem ſimpliciter ſequuntur Bart. & Alber. ibi tenentes quòd in terminis illius text. filio denegeť querela, quorum error defluxit ab illa lege malè intellecta eorumque opinio utpote duriſsima & contra regulas iuris cõmunis, reijcienda eſt.

Contra cõmunem.

Subinfero contra communem quòd & ſi filius tempore quo pater facit teſtamẽtum conſentiat ſe præteriri uel exhæredari, non per hoc firmabitur magis teſtamentum quam ſi is filius conſenſum non dediſſet, ut probatur in d. §. ſi quis ſua manu, ſecundum noſtram declarationem, licet ille text. ad oppoſitum communiter adducať, & eſt expreſſum in l. ſi quando. §. illud. C. de inoffi. teſtamen. cum conc. uide Iaſ. in l. cum querela, C. de inoffic. teſtam. & in dict. §. illud; & Couarru. in cap. Raynutius, §. ij. de teſtamen. Suares in lege quoniam, in prioribus, fol. xxxj. columna prima. C. de inofficio. teſtamen.

Extat ergo ex ſuperioribus quòd tam pupillaris quàm exemplaris fieri poſſunt exhæredati non ſecus quàm inſtituto & ſi quæ ll. uideantur exigere inſtitutionem ipſius uel legitimæ aſsignationem illos non ad creationem harum ſubſtitu. ſed ad querelam excludendã pertinere.

23 Intell. l. filio ff. de lib. & poſt.

Quibus adſtipulatur Papiniani reſp. qui in l. filio quẽ pater, ff. de lib. & poſt. ſcripſit, ꝙ ſi filius exhæredatus emancipeť, deinde iterũ per adoptionem in patris poteſtatem redigatur ei nocet exhæredatio, quale autem nocumentũ inducat non declarat, nos autem interpretamur ut noceat quo ad denegandam bon. poſſ. contra tabulas, item quo ad ius dicendi nullum denegandum, non autem quo ad excludendam inofficioſi querelã. Ratio dubitandi fuit, quia ut poſthumi agnatione ita & adoptione ſolet ruptum fieri teſtamentum. l. certum. ff. de iniuſto rup. unde cum ibi poſt factũ teſtamentum filius naturalis adoptaretur, uidebatur quòd licet initio rite factum iureque fuerit illud teſtamentum, tamẽ nunc ſequuta adoptione id teſtamentum infirmaretur, cuius contrarium deciditur per rationes de quibus ibidem, ſcite ergo Papinianus duxit exhæredationem nocere filio, nam ex eo quòd mero iure ualeat teſtam. duo illi filio ſequuntur

mala

lia ut & ius dicendi nullum contra tab.bo.po. ſibi denegentur, quæ remedia ſi teſta.ipſo iure euerteret habiturus erat l.fin. §.ſancimus. C.de lib.præt.inofficioſi autem querelam habere non deſinit, nam etiam ſi iuſta de cauſa initio eſſet exhæredatus è domoq; patris per emancipationem eiectus iuxta,l.quidā cum filium,de uerb.& quod ibi per Bar.& Iaſ.tamen cū rurſus ꝑ adoptionē in domū familiāq; patris eductus ſit & priſtinæ indignationis cauſa à pr̄e remiſſa ſicque ad nō cauſam redacta eſt, arg.l. in ipſius.C.fam.erciſ.l.iij.§.fi.cū l.ſeq. ubi Bar.ff.de adim.leg. §.fi.inſt.de iniur.Frāciſ.de Ripa in l.fi.C.de reuo.don.q.lxj.Iaſ.in l.in arenam,C.de inoffi.teſt.ut per hoc ille filius non modo querelā proponere ſed & in ea uincere poſsit & debeat, & ſi iuſta de cauſa ab initio exhæredatus fuiſſet quaſi illa iuſta cauſa iam poſt remiſsionē indulgentiāq; patris quæ per adoptionē ꝑſumit non ad cauſam redacta ſit.

24 Intell.l.filio quem ff.de lib.& poſt. contra cōem quòd filius quæ poſt exhæredationē emancipatus fuit & iterū adoptetur, à patre habebat querelam.

Inferē uehementer erraſſe Bar. Bal. Angel. Imol.Pau.Are.Alex.Iaſ.in l.filio quē,ſupra all. qui ſcriptū reliquerūt, illum filiū querelā inſtituere nō poſſe, quòd euidenter eſt cōtra iura ſuperius adducta, eſtq; duriſsimū atq; inhumanū, nec multū tribuendū eſt eorū authoritati cū ab illa lege male intellecta error eorū fluxerit,uide Coſtam in l.Gallus, §. & qd ſi tm̄, pag.cxxxij.nu. 180.Ripā in d.q.lxj.Cur.iuniorē in l.fi. C.de pact.nu.32. Vt ergo in terminis d.l.filio.tex. dicentē exhæredationē nocere interpretamur quo ad primordialem teſtamenti firmitatem,nō quo ad irreuocabilem, ſic & in ſpecie noſtra ll.dicentes in pupillari exemplarive ſubſtitutione oportere filiū inſtitutum eſſe,uel ei legitimā aſsignari ſcito interpretabimur quo ad primordialem firmitatē id neceſſum nō eſſe,ſed tantū quo ad irreuocabilē.

25 Exemplaris fieri poteſt etiā filio naturali contra communē

Proinde ſimiliter† inferē uerā nō eſſe illam cōem ſententiam exiſtimantiū exēplarē filio tantum naturali fieri nō poſſe, quā tenuerunt Ang.Imol.Cuma.Aret.& Alex.in l.ex facto,ff. uulg.ubi etiā Iaſ.nu. 20. Aret.& Iaſ.col.ij in d. l.humanitatis,ubi hāc dicit cōem,Coraſ.nu.8. qui cōtrariū tenet poſt Bal.& Sali.& Cur.ibi. nu.13.& poſt Bar.in d.l.ex facto,quorū minus recepta ſnīa uerisſ.eſt. ſiquidē(ut docuimus) ad creationē exēplaris neceſſum nō eſt legitimā relinqui, licet aliquādo neceſſum ſit ad reſolutionē ipſius iā creatæ impediēdā,ut ꝑ hoc appareat parū ad rē pertinere, d.l.humanitatis,in uerb.legitima,quę Doct.decipit dicētes quòd exemplaris capaces nō ſunt niſi hi quibus debeē legitima,legitima autem non debetur filio naturali.

26 Mater illuſtris pōt

Infero ſimiliter,†quòd licet à matre illuſtri filio ſpurio legitima nō debeaē,ut l.ſi qua illuſtris,ff.ad Orfic. C.ei tamē potuit exemplariter ab ipſa matre ſubſtitui qđ ſimiliter contra mentē tenentiū ſuperiorem cōem cōcluſionē.

naturali filio ſubſtituere exemplariter contra Doct.

Infero ſimiliter†ꝙ licet filio ꝗ ſpurius eſſet nō debeaē legitima a pr̄e,tn̄ ei poterit exēplariter ſubſtitui,qđ ſimiliter eſt cōtra mentē tenentiū ſupiorē cōcluſionē cōem, & in ſpecie cōtra Bar.in l.ex facto,de uulg.n.7.nec me mouet qđ Bar.ait ꝙ iſti nō ſunt liberi noīandi,nā reſp.ꝙ cū poſt.c.cū haberet, de eo ꝗ duxit in matrim.his à patre alimēta debeanē,iā ꝑ hoc tanq̄ filij tractanē & quibus alimēta nō denegantē,& aliqñ ab īuito pr̄e extorquunē talia alimēta, nō uideo cur denegeē ꝓuiſiu pr̄na, q̄ ꝑ exēplarē ſubſt.fit.cū hæc ſubſt.fiat à pr̄e uolēte abſq; ulla erogatiōe ſua & abſq; iniuria aliena.

27 Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio cōtra Doct.

Infero cōtra eoſd.†idē fore in natis ex damnato coitu idq; pari ratione, uide Couarru. libro iiij.part.2.cap.8.§.vj.

28 Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex donato coitu contra Doct.

Proinde lōgē facilius†inferē ꝙ ſi filio legitima diminuta relinquaē ualebit adhuc exēplaris cū tenuerimus ꝙ & ſi exhæredato nil omnino relinquereē ualeret id qđ eſt cōtra cōem opin. Doct.ut per Iaſ.nu.5.in d.l.humanitatis.

Exemplaris fieri poteſt ei cui diminuta legitima relicta fuit cōtra Docto.cōiter.

Stat ergo ꝙ tā pupillaris q̄ exemplaris fieri poſſunt exhæredatis nō ſecus q̄ inſtitutis, & ꝙ ll.quæ cōtrariū innuere uidenē nō tā ad creationē ipſarū q̄ ad earū iā creatarum reſolutionem impediendam pertinere intelligūtur.

30 Intel. l.humanitatis C.de imp

Quarto & principaliter ut exēplaris ēt exhæredato fieri poſsit,ſicq; huic nr̄æ ſnīæ adſtipulaē inſignis opportunaq; Iuſtiniani cōſtitutio,qui in l.humanitatis, de impub.in hæc uerba ſcriptū reliqt,ut occaſione huiuſmodi ſubſtitutionis ad exēplum ſubſtitutionis pupillaris querela nulla oriaē ,adnimaduertit enim cōſultiſs.Imperator,quòd licèt pupillaris ab initio ualeret quæ ēt exhæredato facta proponereē,tn̄ ex poſt facto poterat facile ꝑ accuſationē de inofficioſo reſcindi,ne ergo hac occaſione ſimiliter exēplaris exhæredato facta, licet ꝑ exhæredationē illā principale teſtam. firmareē ac ſubinde exēplare, tn̄ ex poſt facto querela plata reſcindereē cōſuluit, ut in legitima inſtituto fieret,eaq; fuit ſnīa eorū ꝗ noſtrā ſententiam tuentur ,quam uerisſimam exiſtimamus multo anteq̄ in eorū ſcripta incidiſſemus , uerum enim uero ſi uerū amamus & hanc ſententiam nota reprehenſioneq; dignā iudicauimus nō enim Imperator duxit filium in legitima inſtituendū,ſed illud tamen ꝑ modum filij adnotauit filio legitimā relinquendam,ut nō ſolum illud (quod qui nr̄am ſnīam præferunt percipere uidentur) adnotaueſit ualere ab initio exemplarē (quæ exhæreda-

to legitimam habenti fieret uerum & illud ualere ab initio exemplarem) exhæredato factam, licet is nõ integram legitimam uel etiã nil omnino haberet, tunc enim illi exhæredato ſupereſſe auxilium querelæ per quã reſciſſo patris teſt. & exemplare euaneſceret.

31 Exemplaris ualeat ſi fit exhæredato integram legitimã habenti idẽ ſi integrã nõ habeat ſed diminutam uel nihil omnino contra cõmunem.

Itaq; † teneo ualere exemplarem exhæredato factã, qui integrã quoquo titulo habuit legitimam hoc primo contra cõem ſecundum aliquos. Idemq; ẽt ſi is exhæredatus nil omnino à patre recepiſſet hoc ſecũdo cõtra utriuſq; partis fautores, quod intelligendũ quo ad primordialem ipſius ſubſtitutionis firmitatem.

Quid ergo quantum ad irreuocabilem, & qui ſunt noſtræ ſententiæ fautores ingenuè fatentur exhæredationem efficere, ut licet ea ſubſtitutio initio ualuerit, propterea quòd exhæredatus integrã habuit legitimam, tamen querela perlata infirmabitur, idq; ſenſiſſe aiũt Imperatorẽ in illis uerbis, ut occaſione, ſed auſim dicere hanc ſententiã (& ſi ab ea nullus unquam diſceſſerit) ueram non eſſe, ipſe enim illius, l. ad ualiditatẽ primordialem utriuſq; teſtamẽti ſufficiebat ſolennitas exhæredationis ad irreuocabilẽ, id eſt ad quærelam excludendam, ſat erat integrã legitimã dari, l. cum quæritur, l. parentibus. C. de inoffi. l. Papinianus. §. quoniam autem, & §. ſi quis mortis, & l. ſi non mortis. ff. eod. §. fi. inſt. eod. cum ergo proponatur filius exhæredatus, & integræ legitimæ aſſignatio nil eſt quòd deſijt ad utranq; firmitatem, fateor tamen quòd iure nouiſsimo, auth. poſt. §. aliud quoque, ne antè ut cum de app. coga. id innouatum eſt, cum ibi introductum ſit non ſufficere integrã legitimam filio aſsignare, niſi præterea titu. honorabili inſtitutionis aſsignetur.

32 Pupillaris ſi fiebat exhæredato integrã legitimam habenti querela nulla competebat per l. humanitatis, licet iure sũt aliud inductum contra cõem.

33 Teſta. patris ex hæred. firmatur nõ ſecus quàm filiorũ inſtitutione

Quinto & principaliter quòd † exhæredato poſsit fieri exẽplaris facit, nam ad confirmationẽ teſtamẽti non minus efficax potẽsq; eſt exhæredatio q̃ inſtitutio, ſed ꝙ filius inſtituat̃ uel exheredet̃ eo pertinet ut paternũ teſtamentũ cõfirmetur atq; in cõſequentiã pupillare uel exemplare, ergo cum paternum per exhæredationẽ nõ ſecus q̃ per filij inſtitutionẽ cõfirmet̃, cõſequẽter & pupillare uel exemplare per talẽ exhæredationẽ nõ ſecus confirmabitur quàm per inſtitutionẽ, quòd aũt ad cõfirmationẽ teſtamẽti paterni nõ minus efficax ſit exhæredatio q̃ inſtitutio probat̃ fere ꝑ totũ in rubro & in nigro. ff. de lib. & poſt. hær. inſti. uel exhær. fere ꝑ totũ. ff. de iniuſt. rup. in rubro & fere ꝑ totũ nigrũ. C. de poſſ. hær. inſt. uel exhær. fere ꝑ totũ. C. de lib. præt. ꝑ totũ rubrum & nigrũ inſt. de exhe. lib. idq; probat̃ ratione, nã exhæredatio uel emancipatio res eſt magis peculiaris magisq; propria atq; interna liberis, q̃ inſtitutio quæ extraneis etiã conuenit cũ illæ res nõ cõueniant niſi liberis, l. quidam cum filiam, ad fin. ff. de uerb. ob. quo fit ut qui exhæredat̃ nõ minus ut filius tractatus uidetur q̃ ſi inſtitueret̃, ut inibi reſpondet quæ traditio eſt intelligẽda quo ad primordialẽ teſtamenti firmitatẽ & inſpecto iure ueteri etiã quo ad ſecundariam & irreuocabilem, ſi quidem olim qui minus legitima accipiebat querelam inſtituere etiam ſi inſtitutus poterat, q autem integram legitimam quoquo titu. recepérat is etiam exhæredatus querelam proponere non poterat, l. Papinianus, §. ſi quis mortis. & §. quoniã aũt. ff. de inof. l. ſi non mortis, eod. §. fin. inſt. eod. l. cũ quæritur, l. parentibus, eod. itaq; quo ad concedendã uel denegandã inoſſicioſi quærelam nõ referebat inſtitutus, ne eſſet filius an exhæredatus, ſed an integram legitimã accepiſſet nec ne, uerum iure nouiſsimo auth. licet id ius obtineat quo ad primordialem teſtamentorũ ualiditatẽ, ſecũdũ nos tamen quo ad irreuocabilem & ſecũdariam inductũ eſt quid noui, ut ſi filius abſq; iuſta cauſa exhæredatus ſit, tũc licet integrã legitimã iure ſingulari receperit de inoſſicioſo agere poſsit nõ ſecus q̃ ſi minus legitima uel nil omnino accepiſſet, ut §. aliud quoque, & §. ſola enim eſt in authent. ut cum de appel. coga.

Quod aũt inſtitutio uel exhæredatio filij ad ualiditatẽ principaliter teſtamenti paterni deſideret̃ ut per hoc tã pupillare quàm exemplare ſuſtineatur, probat̃ de pupillari, in l. ij. §. adeo ff. de uulg. & in §. liberis. inſt. de pupil. docent Bar. & omnes in d. l. ij. Item de exemplari probat̃ in d. l. humanitatis, ibi legitima portione ei. uel eis derelicta ne occaſione, &c. quòd ergo is cui fit exemplaris legitimam habeat, id neceſſum non eſt quo ad creationem exẽplaris inducendã, ſed tñ quo ad reſolutionem ipſius iã creatę, impediendã, ꝙ aũt ea legitima nõ exhæredato ſed inſtituto relinquat̃ id inſpectu iure. ff. & C. neceſſum nõ erat, neq; ad creationẽ exẽplaris inducendã, neq; ad reſolutionẽ ipſius iã creatæ impediendã, ſiquidem eo iure (ut docuimus) † querela inoſſicioſi excludebat̃ ꝑ legitimã quoquo tit. relictam 34 Exemplaris nec impeditur nec reſoluitur & per exhær. contra cõmunem, cõſ. dum.
euincunt̃, ergo duo contra oẽs, primũ quod iure. C. & ff. ꝑ filij exhæredationẽ cui fit pupillaris cuiq; titulo ſingulari legitima relicta fuit, nõ impedit̃ natiuitas creatiove exẽplaris, ſecundo ꝙ ꝑ talẽ exhæredationẽ nõ inducit̃ reſolutio ipſius exẽplaris iã creatæ qđ eſt cõtra oẽs Doct. q tenẽt cõem q dũ fundant̃ in d. l. humanitatis, utrũq; illo iure ꝓcedere itellexerũt cũ re uera neutrũ illo iure ꝓcederet. fatemur

tamen

tamen quòd iure auth. ea exhæredatio poteſt inducere reſolutionem exemplaris iam creatæ, id tamen non peculiare eſt in exemplari cum & idem ſit in pupillari.

Sexto & principaliter quod exemplaris exhęredatæ fieri poſsit, probatur ſic per prohibitionẽ exemplaris inducitur læſio & incommodum furioſo ſeu mente capto exhæredato qui cũ multis nominibus afflictus eſſet non debuit ei iniungi aliud genus afflictionis, nẽpe ut ſibi prouiſio atq; tutela exemplaris ſubſtitutionis adimeretur, ergo dicendũ eſt, cum afflictio non ſit addenda afflictio non permittendum quòd ei auferatur ſubſt. exempl. tutela atque prouiſio ut per hoc intelligatur exhæredationem nõ eo pertinere ut exemplaris impediebatur, ſed potius eo ut magis admittatur, ſicque controuerſum eſt ſuum ipſorum interpretum fundamentum.

15 Exemplaris utilis eſt ei cui fit.

†Quod autem exemplaris utilitatem prouiſionemque filij inducat colligitur ex l. ſi pupillus. ff. de acquiren. hære. ibi, utilitatem impuberis, per quem tex. Doc. cõiter ibi & ubiq; dicunt pupillarem ſubſtitutionẽ pupillo utilẽ eſſe, quod & docet Accurſi. Bar. Bal. Cinus, Petrus, Paul. & Iaſ. in l. ex tribus, C. de inoffi. teſta. utilitas autem illinc deſcendit quòd cũ impuberes ſibi teſtamentum facere non poſsint, l. qua ætate. ff. de teſta. §. præterea, inſti. qui teſt. face. poſſ. l. fin. C. de teſta. mil. per mediam patris perſonam cum teſtamento decedat: ut ſignanter docet Iuſtinianus in §. nam moribus, inſt. de pupil. intereſt enim cuiuſq; cum hærede teſtamentario decedere, l. & quia hoc intereſt. ff. de interrog. action. §. j. inſti. quib. ex ca. man. non licet. Quod autem is mente captus uel furioſus multis nominibus afflictus ſit accipe nam furioſus uel ipſo furore ſatis torquetur & punitur, l. diuus, ff. de offic. pręſ. qua ratione magis communiter receptum eſt, ut ſi ante furorem delictũ admiſsit propter quod capitaliter puniendus eſſet, iã nunc poſt furorem executio pœnę in eũ non fiet, late per Iaſ. in l. ex facto, nu. 31. ff. de uulg. per Dec. in l. furioſum. C. qui teſta. fac. poſſ. per Dec. & Cotaſ. in l. humanitatis. C. de impube.

Denique per ipſam exhæredationem ſatis afflictione atq; iniuria affectus uidetur, l. cum quidã, C. de lega. l. Papinianus, in prin. ff. de inoffi. teſt. auth. ut cũ de appel. cog. §. ſola enim eſt noſtræ ſerenitatis intentio iniuriã exhæredationis & præteritionis à parentibus & liberis auferri. Quod autem afflicto afflictionem addere impium inhumanumq; ſit, præterea quod patet ad ſenſum, probatur in l. uni. C. de his. qui ant. apert. tab. in l. fin. C. de inſt. & ſubſt. ibi luctuoſam, &c. & utrobique notant Doctores, & text. in l. imperialis. C. de nupt.

Ergo patet ex ſuperioribus quòd exhæredatio non debet eſſe modus tollendæ ſed potius inducendæ ſubſtitutionis exemplaris cũ exhæredatis utpote afflictis per exemplarẽ ſit merito conſulendum.

16 Querela ſupponit ẽ ualiditat

Septimo †quòd exemplaris fieri poſsit exhęredato probatur ſic, querela inofficioſi teſtamenti ſupponit ualiditatẽ primordialem ipſius teſtamenti, ſed mẽte captus cui exhæredato minus legitima relictũ fuit, habet querelã, ergo ſequitur id teſtamentum primordialiter ualuiſſe, nec ipſo iure per exhæredationẽ euanuiſſe, quod aũt querela ſupponat firmitatem primordialem teſtamẽti, probatur, quia querela inofficioſi eſt remediũ reſciſſorium ut in l. ut liberis, in uerbo reſciſſo. C. de colla. ubi not. Doct. facit, l. poſthumus, §. ſi quis ex his, ff. de inoffic. teſt. ſed quod nullum eſt reſcindi non põt, l. nã & ſi ſub conditione, ff. de iniuſto rup. ergo &c.

Secundo patet, nam querela non datur quàm diu ſupereſt aliud remedium, §. tam aũt. inſti. de inof. teſt. l. maximũ uitiũ, C. de lib. præt. ibi, & nemo ex alio ortus præſidio ad hãc decurrere poſsit, & notãt cõiter Doct. utrobiq; id quod etiã adnotauit Accur. ceteriq; ſequuntur in l. ij. C. de inoffi. teſtam. hinc eſt quòd querela inofficioſi nunquam datur filiæ præteritæ: quia per ius accreſcendi poterat cõſequi uirilem portionem, l. maximum uitiũ. C. de lib. præt. hodie autem cũ per præteritionẽ filiæfamilias uitietur teſtam. non ſecus quam per præteritionẽ filijfamilias, d. l. maximũ uitiũ. § ſancimus, & inſtit. de exhære. liber. §. ſed hæc quidem uetuſtas, iam filiafamilias præterita nõ cõſequetur uirilem portionem per ius accreſcẽdi, ſed per ius dicendi nullum ex toto teſtamentũ uitiabitur quo ad inſtitutiones, licet quo ad ſingularia relicta qualia ſunt legata fideicommiſſa, mortis cauſa donationes, reliquaque id genus conſequetur, authen. ex cauſa. C. de liberis præteritis, & in corpore unde ſummitur habebitq; contra tabulas, quod remedium cum iure dicendi nullum concurrit, dicta lege, maximũ uitium, §. ſancimus, ibi uel teſtamentum ipſo iure euertat, uel per contra tabu. bon. poſſ. ſtare hoc non patiatur.

17 Bo. poſ. cõtra tab. eſt remedium reſciſſoriũ & aliquando declaratorium.

†Nec ad rem pertinet quòd contra tabu. bono. poſſeſſ. ſit remedium reſciſſorium, lege prima, in principio, in uerb. reſcindunt, ff. de lega. præſt. l. ut liberis, in uerbo reſciſſo. C. de collation. l. quod uulgo. ff. de bono. poſſeſſ. contra tab. unde quia quod nullum eſt reſcindi nõ põt, d. l. nã & ſi ſub cond. uidetur quod non poſsit id remediũ cõcurrere cũ iure dicendi nullum

quod ſupponit teſtamenti nullitatem, nam
reſpondetur contra tab.bo.poſſ. remediũ eſſe
reſciſſorium regulariter, ut dd.ll.†uetum il-
38 lud intelligendu quãdo dat̃ cõtra teſtamentũ
ualidũ, quale eſt id teſtamentũ in quo eman-
cipatus præteritus fuit, quod mero iure ualet
tam iure ciuili, q̃ prætorio, Gloſ.in l.filiũ, §.ſed
quemadmodũ. ff.de contra tab. quã cõiter ap
probatã, dicit Iaſ.in l.poſthumo nato, n.25.C.
eod. Idẽ firmat ibid. Curt. iun.col.j. & iterum,
col.pen. ubi reſpõdet ad §.emãcipatos, inſt.de
exhæ.lib. ubi uidebat̃ probari contrariũ, uerũ
ſi contra tab. detur cõtra teſtamentũ ipſo iu-
re nullum, tunc nõ reſciſſoriũ ſed declarato-
rium remediũ eſt, ut d.l.maximũ uitiũ. Idẽ ſi
detur contra teſtamentũ ꝙ licet ab initio fuit
ualidũ, tamẽ poſtea rumpit̃ poſthumi agna-
tione, d.l.poſthumo nato, tunc enim contra
bo.poſſ.eſt remediũ declaratorium nõ reſciſſo
rium, cum ſit impoſſibile teſtamentũ ipſo iu-
re ruptum poſthumi agnatione iterum rumpi
per contra tabulas bo.poſ. ita eleganter decla-
rat Paul.ram in l.ſi filius qui in poteſtate. ff.de
lib.& poſthu.q̃ in d.l.poſthumo, ubi ſubdit ue
teres lumine intellectus caruiſſe quo ad illius
tex.intelligentiam, ſeq; nouiſſime illum intel
lexiſſe, quam declarationem ſequit̃ dicitque
cõem, Iaſ.ibi nu.31. ſequũtur Imola, & Alexã.
in d.l.ſi filius q in poteſtate, Curt.iun.ĩ d.l.poſt
humo, nu.57. ubi et̃ Philip.Decius & alij. Extat
ergo quòd habebit uel ius dicendi nullum, uel
contra tab.bo.poſ. querelã autẽ inofficioſi nõ
habebit, quæ ut diximus cũ nullo alio reme-
dio cõpetere põt, unde cũ huic filio detur que
rela ut in l.humanitatis.C.de impuberum, ibi
querela nulla à contrario ſenſu, ſequit̃ quòd
non habebit ullum aliud remedium quale eſt
ius dicẽdi nullũ, uel contra tab.bo.poſſ. & con
ſequenter quòd teſtamentum non deſijt ipſo
iure ualere per talem exhæredationem, nam
ſi deſijſſet ualere non querela ſed contra tabu.
bo.poſſ. uel ius dicendi nullum daretur.

Emancipati præteritio non redit teſt. nullum.

39 Octauo quòd †exemplaris exhæredato fieri
poſſit probat̃ ſic, exẽplaris aſſimilatur pupil-
lari non ſolum quo ad ſui creationem ſed e-
tiam quo ad reſolutionem ſui. ſed exhæreda
tio non eo pertinet ut reſoluatur pupillaris;
ſed eo ut confirmetur, ergo dicẽdum eſt, quòd
ut exhæredatio non infirmat pupillarem, ita
nec exẽplarẽ. Quod aũt quo ad reſolutionem
ſui aſſimilent̃ exẽplaris & pupillaris nõ ſecus
q̃ quo ad creationẽ probatur in §.qua ratio-
ne, inſtit.de pupil.uerſi.ſin autem. & in l.huma
nitatis, uerſic.ita tñ, & in l. ex facto, de uulga:
in prin. ubi exẽplaris extinguit̃ p interuentum
& ſuperuenientiã indicij atq; intellectus non

Exemplaris in ſui tam creatione quã reſol. ſimilis eſt pupillari.

ſecus q̃ pupillaris per aduentũ adoleſcentiæ.
Nec me mouet quòd inhumanus eſſe uideat̃
qui filiũ mentecaptũ exhæredauit, perq; hæc
facultas exẽplariter ſubſtituendi facilius per-
imat̃ q̃ facultas pupillariter ſubſtituendi quæ
iure cõi cõpetit, argu.l.eius militis, §.militia
miſſus. ff.de mil.teſta. l.ſiquid bello. ff.de capt.
ſed reſp. quòd non minus iure cõi cõpetit fa-
cultas ſubſtituendi exẽplariter q̃ pupillariter,
cũ nõ minus Imperatorũ ſanctiones ſint de iu
re cõi, q̃ populorũ ritus & mores, ut patet fere
per totũ inſt. de iure natu.gent. & ciuil. fere p
totũ. ff.de conſt.prin. in l.ius aũt ciuile, cũ plu.
ſeq. ff.de leg. in l.leges ſacratiſſimæ, & l.fi.C.de
legib. Nec ad rem pertinet quòd in d.l.huma-
nitatis, dicat̃ humanitatis intuitu, id enim de-
notat ipſius ſanctiſſimi Imperatoris humani-
tatẽ, id parẽtibus indulgẽtis nõ aũt pietatem
quam parẽtes erga liberos habere debent, ut
notat Corn.n.15. in d.l.humanitatis, ubi De-
cius, & alij. Præterea poſita exhæredatione nõ
ſequitur neceſſario inhumanitas, cum poſſit
bona mente parens filiũ mentecaptũ exhære
dare ne ſibi inſidiæ parentur ab eis qui eius ca
ptarent ſucceſſionẽ, argum. l.multi non notæ,
ff.de lib.& poſt. l.pen. ff.de curat. furioſ. ibi ad-
dita cauſa neceſſitateq; conſilij ſui, l.filijs ma
trem. C.de inof.teſta. l.ſi emancipatus.2. ff.de
contra tabu.bon.poſ. l. Seius Saturninus. ff.ad
Trebellianum, l.ſiquis in ſuo, §.legis, in fin.C.
de inoffi.teſtam.

Extat ergo ex ſuperioribus ꝙ cũ pupillaris
& exemplaris æquiparentur quo ad ſui reſolu
tionem, & per exhæredationem pupillaris nõ
reſoluat̃ ſimiliter nec exẽplaris reſolui debet.

Sed iam hodie uidetur quòd cũ mente ca-
ptus uel furioſus cui exemplaris fit non poſſit
cõmittere iuſtã cauſam ingratitudinis quòd
non deberet poſſe exhæredari argumen.tex.in
authent.ut cum de appellation.cogn. §.aliud
quoque, col.viij. l.vj.titu.v. part.vj. ſed id du-
pliciter excludi poteſt primum, quia in ſupe
rioribus negauimus, (quod plerique firmãt,)
ſcilicet leges ueteres eſſe correctas. Præterea
ante inſaniam potuit is mente captus, iuſtam
cauſam ingratitudinis committere, propter
quam etiam demens exhæredari poſſet, cu-
ius rei ueritas pendet ex interpretatione, text.
in lege diuus. ff.de offic.præſid. de quo per Iaſ.
in lege ex facto, nume.30. ff.de uulga. per Iaſ.
nume.ſeptimo, in lege furioſum. C.qui teſta.
face.poſſ. ubi Decius, colum.fin.

Stat ergo ex ſuperioribus quòd exempla-
ris poteſt fieri exhæredato non ſecus quàm pu
pillaris ut data paritate tẽporis inter eas hac
in re nulla differentia ſit, hæc concluſio intelli
gitur

gitur multipliciter, primo quando is exhæredatus habuit integram legitimam alio titu. q̃ inſtitutionis, ita in ſpecie tenet Corn. nu. 8. in d. l. humanitatis, quòd ſine dubio ſentiunt omnes illi qui noſtram ſentẽtiam affirmatiuam tenent contra communem.

Secundo intelligit etiã ſi non integram legitimam haberet, ſed deminutam, quia tunc ualeret exẽplaris ipſo iure, ſed an poſsit ex poſt facto infirmari per querelã uidetur quòd non cum poſsit agere ad ſupplemẽtũ, ſed cõtrariũ eſt ueritas, quia exhæredatus cui aliquid titu. ſingulari relictum eſt non põt petere ſupplementum legitimæ, licet præteritus uel in minori portioneq; legitima inſtitutus poſſet, ita probat, l. omnimodo, C. de inoffi. teſta.

Tertio intellige etiã ſi huic exhæredato nil omnino relictum eſſet, nam & tunc quo ad ſui creationem & originem ualeret exemplaris, licet poſſet poſtea p querelã utrunq; teſtamentum infirmari ut proxime dixi, quòd ſi exemplaris fiat inſtitutio, tunc aut ex bonis teſtatoris in integra legitima fuit inſtitutus, aut in minori portione q̃ legitima, aut bonorũ teſtatoris in nihilo fuit inſtitutus ſed tantum in rebus alienis. Primo caſu ſecundum utriuſque partis fautores de quibus ſupra in prin. huius quęſtionis mentionem habuimus ualet exemplaris etiã irreuocabiliter, ut in ſpecie tangit Corneus, nu. 8. in dict. l. humanitatis.

40 Exemplaris cũ fit inſtitutio in minore portione, quàm legitima nõ poteſt reſcindi querela cum cõi contra alteram ſere cõem.

Secundo † caſu cõis ſententia eſt ualere ſubſtitutionem exemplarẽ etiã irreuocabiliter, quia licet fuerit inſtitutus in minori portione, quàm legitima, tñ ſupplet̃ à lege ut in l. omnimodo. C. de inoſ. teſt. ſicq; ceſſat querela ut ibidẽ, & perinde habet̃ ac ſi integra legitima ex ipſa teſtatoris diſpoſitione caperetur ut ibidem, ita tenet Bar. in d. l. ex facto, n. 20. ubi hãc opinionem ſequitur & dicit cõem Iaſ. nu. . . Coraſ. nu. 13. in d. l. humanitatis, & ibi Decius nu. 7. eandem dicit cõem Ripa, in d. l. ex facto, nu. 75. licet contrariũ teneat. ubi cõem op. ſequunt̃ Aret. & Alex. Curt. iun. in d. l. humanitatis hanc opi. ſequit̃ & dicit cõem, nu. 21. & ibi Iaſ. n. 5. poſt Ang. Sal. & Paul. ibidẽ dicit cõem Alex. ibi. n. 3. qui cõtrariũ tenet, ſequit̃ Alex. ſibi cõtrarius in d. l. ex facto, nu. 37. Bal. in trac. ſubſt. exẽpla, nu. 11. Politus in eod. tract. n. 18.

Cõtrariã partẽ ut nõ ualeat exẽplaris facta ei q in minore portione quã legitima fuit inſtitutus tenẽt Gl. in uerb. in d. l. humanitatis, Corn. ibid. n. 8. Alex. ibidẽ nu. 3. Faber in §. qua ratione inſt. de pupil. Ang. & Imola in d. l. ex facto, ubi etiã Cumanus, & nouiſsimè Ripa ibi. nu. 75. mouent̃ quia ſecundum eos, pro forma deſiderat, d. l. humanitatis, ꝙ is cui fit exẽplaris habeat ex ipſa teſtatoris diſpoſitione, integrã legitimã, ſupplementũ aũt legitimæ nõ habet̃ uel capit̃ ex diſpoſitione teſtatoris, ſed ex legis diſpoſitione contra præſumptã uoluntatem teſtatoris, defendẽdo cõem reſp. ꝙ licet pater q minus legitima relinquebat filio inhumanus, & inofficioſus erga filiũ uideret̃, propter qđ uidebatur, ꝙ exẽplatẽ facere nõ poſſet arg. l. humanitatis, in pr. C. de impuberũ, tñ id fateor ante inuentũ ius agẽdi ad ſupplementũ, ut l. cũ quærit̃, & l. parẽtibus. C. de inof. teſ. ſed poſt inuentionẽ illius iuris, ſecus eſt, qa pr̃ inofficioſus & inhumanus nõ reputat̃, ut l. omnimodo. C. de inof. teſt. niſi nil porſus reliquerit ut ibi. Sed cõtra cõem urget ꝙ legitima appellat̃ falcidia, l. quæ nu p. C. de inof. teſt. Gloſſ. approbata in auth. uñ ſi parẽs. eod. ſed falcidia deducit̃ cõtra uoluntatẽ teſtatoris, l. Titia, ad leg. Fal. c. Raynal. in fi. de teſta. ergo detractio quæ fit p legẽ ad ſupplẽdã filij legitimã fit contra uolũtatẽ teſtatoris, qđ ẽt ſua det̃, qa teſtator p̃ſumit̃ ſcire uires patrimonij ſui, l. qſquis. C. de reſci. uẽdi. Sed reſp. tenẽdo cõem fateor ꝙ cõtra uolũtatẽ ſupplet̃ legitima, ſed adhuc attenta iuris noui cẽſura impius non reputat̃; pater q filio, aliquid relịqr, licet minus legitima, & dum cõtra cõem obijcit̃ ꝙ nõ ſequitur ualet teſtamẽtũ licet minus legitima relinquatur, ergo ualet exẽplaris, nã exẽplaris exhæredato fieri nõ põt, & tũ tunc ualeret teſtam. ſecũdũ cões reſp. licet ualeat teſt. adhuc exẽplaris fieri nõ põt, qñ pr̃ reputat̃ inofficioſus, ut ſi filiũ exhæredet nihilo ei relicto, ſed ſi & totã ualeret & pr̃ impius nõ reputet̃ (qđ eſt qñ aliquid, licet minus legitima ei reliquit.) tũc ualebit exempl. Põdera ẽt tex. in l. humanitatis, q innuit ꝙ ad finẽ excludẽdi querelã deſideratur legitimã relinqui, ergo nil aliud exigit̃, niſi ꝙ taliter legitima relinquat̃, ut querela excludat̃, licet integra legitima relicta nõ ſit, ſup eſt, ergo ut licet ĩtegra nõ relinquat̃, exẽplaris adhuc fieri poſsit, qđ ĩ alio ꝑpoſito ſenſit Dec. in l. humanitatis. n. 7. p totũ. Præterea uerißima eſt opinio nr̃a, ut legitima nõ deſideretur ibi ad creationẽ exẽplaris, ſed tñ ad uitandũ reſolutionẽ q̃ p querelam poſſet contingere.

Mouent̃ ſecũdo tenẽtes cõtra cõem qa inquiunt ſupplementũ legitimæ nõ petitur eadẽ actione qua petitur id ꝙ primordialiter à teſtatore relictũ fuit, ſed petitur alia actione diuerſa, ſ. cõditione ex lege iuxta Gl. ordinariã in d. l. oĩmodo, q̃ ſequunt̃ Doct. cõiter ibi ſecundũ Suares ĩ l. qm̃ ĩ prio. C. de inof. teſt. & eſt cõis ſcđm Rip. ubi ſupra, ergo ſeqtur ꝙ illud ſupplementũ nõ capit̃ ex ipſa teſtatoris diſpoſitione (prout deſiderat d. l. humanitatis) ſed

41 Legitimæ ſupplemẽtum non petit̃ conditione ex lege cõtra cõmunẽ.

capitur ex legis diſpoſitione, quod non ſufficit reſp. dupliciter primo nego ꝙ tale ſupplementum petatur alia actione quàm ea qua petit̃ illud quòd primordialiter à teſtatore fuit relictum probatur, quia cum legitima & minuta relinquitur, tunc quod deeſt ipſo iure accreſcit tex. eſt in l. ſcimus, in prin. in uerb. ipſo iure, C. de inoffi. teſtam. & in §. repletionẽ, ead. lege, & ſic abſque ulla filij petitione accreſcit, ut eſt communis opinio ſecundum Iaſ. ibi cõtra Glo. ibi id quod plenè ſuo loco diſſerimus, tunc ſit portio quæ accreſcit ipſo iure accreſcit portioni & eadẽ actione petitur, iſta eſt non ſolum communis ſed indifferenter recepta opinio quam tenuit Bar. in l. re coniunct. l, ff. de legat. iij. unum. . . Et nos latiſsimè duximus in materia iuris accreſcendi in illa quæſtione quo iure petatur portio accreſcens, qua communi opinione ſtãte, ſtare nõ põt illa cõis opinio, quæ ſecundum Rip. ubi ſupra habet ꝙ ſupplementũ legitimæ quod ipſo iure (ut omnes ſatent) portioni à teſtatore relictæ accreſcit petat̃ alia diuerſa actione, q̃ ea qua petit̃ quod à teſtatore relictũ fuerit. Prӕterea licet illud uerũ eſſet tamẽ nil obeſſet, quia ut diximus ad creationem exemplaris nõ eſt neceſſe legitimam relinqui, tene ergo cõmunem opinionem ut inſtituto in minore portione q̃ legitimæ poſsit fieri exemplaris.

42 Exemplaris fieri poteſt inſtituto in re aliena contra cõem.

Quo ad tertium quando in nihilo ex bonis teſtatoris ſuit Inſtitutus is cui exemplaris fiebat ſed tantum in re aliena, communis op. ubi ſupra eſt talẽ inſtitutionẽ nullã eſſe, ſicque haberi pro præteritione, & conſequenter tam principale q̃ exemplare teſtamentũ, nullus eſſe momentis, ſed ſemper tenui contrarium ut

43 Legitima in re aliena an relinqui poſſit contra communẽ

inſtitutio filij poſsit fieri in re aliena: nam legatum rei alienæ filio factũ indiſtinctè ualet dabiturque ei uel res ipſa empta ex pecunia hæreditaria uel rei æſtimatio, l. non dubiũ, de leg. iij. ff. Item filius in certa rei aliena inſtitutus loco legatarij eſt, l. quoties. C. de hær. inſt. & per hoc res illa uel eius æſtimatio filio ab hærede danda eſt non ſecus, quàm ſi legata eſſet, ergo ſatis ex ſubſtantia patris ſupplementum legitimæ factum uidetur, quando quidem dabitur filio æſtimatio illius rei alienę in pecunia hæreditaria, uel in alijs rebus hæreditarijs, ſed & ſi æſtimatio præſtaretur non in pecunia hæreditaria, nec in corporibus alijs hæreditarijs, ſed in pecunia uel rebus ipſius hęredis, idem crederem primo, quia dos donatio ſimplex, uel donatio propter nuptias quæ in quartam imputantur in ſupplementum legitimæ, l. quoniã nouella. l. omnimodo. §. fi. l. ſi quãdo, in pr. §. & generaliter, l. ſi non mortis. C. & ff. de inoffi. teſtam. l. etiam, §. ſi debita, de bon. libr. ff. iſta in quam donationis nulli dubiũ quin de re aliena fieri poſsint, ergo &c. Nec obſt. d. §. repletionem, cum ſimi. nam illud procedit ex legis diſpoſitione, lex enim diſponit ſingulis in rebus hæreditarijs filium partem habere non ſecus q̃ cæteri hæredis ex parte inſtituti uel legatarij partium bonorũ, cæterum ipſa lex permittit teſtatori, ut eam communem quam facit, l. ipſe, diuidendo dirimat, l. quoties. C. fam. erciſcun. l. parentibus. C. de inoffic. teſt. l. quæ pater. j. l. ſi pater, ff. fam. erciſ. l. quid, ergo ij. de leg. j. quod ſi dixeris lex permittit facere diuiſionem, dummodo recte fiat, ſed recte non fieret ſi uni res alienas, alteri res hæreditarias aſſignaret, reſp. quòd conſenſus filij accipientis, donationem ſimplicem, uel propter nuptias, uel dotem in rebus alienis, facit ne ex pœnitentia poſtea poſsit ſe lęſum dicere, non ſecus q̃ ſi talis donatio ſeu dos de rebus patrisfamilias factæ fuiſſent ipſeq; filius allegaret ſe læſum quaſi pretioſiores ſint cætere res quæ patri manſerunt, nã licet pretioſiores (ut filius allegabat) eſſent id filio nõ noceret cum in faciendo ſupplemẽto legitimæ iuſta oĩum rerũ æſtimationẽ iudex facturus ſit, d. l. oĩmodo. §. fi. nam & ſi res alienæ euictæ fuiſſent, tunc ex ijs utpote euictis non fieret ſupplementum, & ſi propter timorem euictionis, quæ iuſta uel iniuſta de cauſa ſpetabat̃ res illæ cõi æſtimatione minoris eſſent ualoris, & idq; minus ualerẽt deduceret̃ in imputatione, iuxta formã, l. j. §. ſi hæres percepto. ff. ad Treb. itaq; ſi in re aliena filius ſit hæres uel legatarius, quæ res cuius ne æſtimatio ad eũ peruenit id in legitimã imputandũ eſt, nõ ſecus q̃ ſi patris foret cum exinde nullum incommodum filio ſequatur, præſertim cum talis imputatio ſeu ſupplementum fiat ad excludendã querelã, ut d. l. quoniam nouella, quæ odioſiſsima eſt. §. tam aũt, inſt. de inoffi. teſtam. & id fiat ob conſeruandum teſtamentum cuius fauor ſupremus eſt, & uincit fauorem filiorum, l. ſi pars. ff. de inofficio. teſtam. Itaque negari non poteſt quin, l. cuique patrifamilias dederit liberam facultatem ut filijs ſuis in uita legitimam, uel in morte aſsignet in quibuslibet rebus ſuis, ſicq; põt aſsignare oĩbus filijs uel quibuſdã tñ uel uni tñ & nõ reliquis ut quãpluribus legibus ſupra allegatis patet, poſtq; euenire ut res illa ĩ qua uni ex filij legitima aſsignata fuit aliena eſſet, ſicq; ĩ re aliena legitima ſibi relicta uirtualiter fuit, qđ nullibi unquam uetitũ fuit, licet ſi qñ id euenerit ut res illa aliena euicta de facto fuerit, tunc euictio à cohæredibus debeatur, iuxta l. cum pater. §. euictis. ff. de leg. ij. nec ulibi unq̃

unq̃ legitur, ꝙ propter talẽ euictionem deſie‑ ꝛit abinitio ualere teſtamentũ ualere poſt facto dareť querela, etenim vt ab initio quo ad ſui creationem ualeat teſtamẽtum, & etiã ex facto eius reſolutio, quæ querela per lata ſolet cõtingere euiteť, ſatis eſt ꝙ filiusfamilias etiã incerta fuerit inſtitutus, ut in auth. ut cum de app. cog. § aliud quoq; uerſ. cæterũ, & uerſ. ſola .n. eſt noſtræ ſerenitatis, col. 8. ſed in ſpecie hac filius reperiť inſtitutus ĩ certa re, ergo ſine aliena ſit ſine hæredetaria legi ſatisfactũ eſt quãdoquidẽ qđ deeſt ipſo iure ſuppleť à lege in rebus hæreditarijs l. ſcimus, in prin. in uerb. ipſo iure, & in § repletionem. C. de inof. teſtamẽto ſicq́; nullus eſt caſus, in quo ſe filius læſum poſſit reperire, & ſibi vtile eſſe põt ꝙ in re aliena legitima fuerit relicta, ſi fortè pretioſior erat q̃ legitima, uel uirilis portio hæreditatis paternæ, quo caſu ſiue redempra fuerit à cohæredibus, & ſibi tradita iuxta l. non dubiũ. ff. de leg. 3. ſiue redempta non fuerit, eo ꝙ forte dñs illius res alienę eã uendere uoluit, tunc ſibi dabitur iuſta illius res æſtimatio, ut d. l. nõ dubiũ & alterutrum põt huic filio eſſe utilius, q̃ habere integram legitimã, uel portionem, hereditatis uirilẽ, ꝙ ſi ea res minoris ſit ualoris, q̃ legitima, uel q̃ uirilis portio, tunc ipſo iure per l. id quod deeſt ad legitimæ implementũ ſuppleť in reliquis rebus hæreditarijs, ſicq́; ea aſſignatio legitimæ quæ fit in re aliena huic filio dãnoſa eſſe non põt, licet poſſet eſſe multũ utilis & uberior: ergo tenẽdo ꝙ poſsit fieri in re aliena legitimæ aſsignati (Cuius tñ contrarium cõiter teneť, ut per Bar. in l. in quartam, nu. 10. ff. ad leg. Fal. ubi Picus. nu. 59. Suares, in l. qm̃, in prioribus, fol. . . C. de inoffi. teſtam.) tunc exemplaris ſubſtitutione fieri põt ei, qui in nihilo ex bonis teſtatoris fuit inſtitutus, ſed tantũ in re aliena, licet tenentes cõiter, ꝙ in re aliena relinqui legitima non poſſet tenerent ſimiliter, ꝙ ei, cui in re aliena legitima per teſtatorem eſſet aſſignata exẽplaris fieri nõ poſſet.

CAP. CVII.

1 *Filius an patri etiam furioſo acquirat hereditatem.*
2 *Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur niſi in caſibus in iure expreßis.*
3 *Verbum perinde, quid ſignificet.*
4 *Mortui reſurrectio in hoc ſeculo non ſpectanda.*
5 *Iuſſus per interuentum furoris ceſſat.*

Colligitur ex noſtra principali cõcluſione, ꝙ quæſita per filium acquiruntur patri etiã furioſo ne alias legis impetium ad proficiendũ deſtinatum (ut conclnoſtra edocuit) noxium fieret dum patri furioſo ſicq́; aſflicto nouã adderet afflictionem. & ꝙ † quæſita per filium acquirantur patri etiã furioſo defenſurus ĩ primis arguã in cõtrariũ, ergo contra iſtam concluſionẽ faciant ſequentia. ſ. primo in iſta materna mors, & furor æquiparanť, patet, quia quemadmodũ per mortẽ patris reuocatur mandatum de acquirẽdo. l. qui in aliena. §. ſi is qui putabat. d. l. ſi quis mihi bona, cum ſimi. ff. de acqui. hær. eodem modo reuocatur furore l. qui ſeruum, & l. ſi quis alicui. ff. de acquit. hæredi. per Cyn. in l. fi. §. j. C. de admi. tuto. notatur in d. l. ſi quis mihi bona. §. fi. ſed ſic eſt ꝙ filius non quærit patri mortuo, ſed tunc quærit ſibi ut eſt notum, ergo. nec debet quærere furioſo. 8 Filius an acquirat patri etiã furioſo.

Secundo in cõtrarium facit tex. in l. fi. §. pen. ff. ſi quis ordo in bo. po. ſerue ubi in bono. poſſeſsione agnita per filiũ furioſi requiritur ratihabitio patris poſtquã furor eum dimiſit, ad hoc, ut ipſi patri quærať, ergo patet ꝙ illa bonorum poſſeſsio non fuit patri quæſita alias non requireretur ratihabitio, & ſic contra cõcluſionem.

Tertio in contrarium facit, certum eſt ꝙ in acquiſitione requiritur uoluntas, ſed furioſi nulla uoluntas eſt, l. qui ſeruum, ff. de acquirẽ. hære. & patet quia ęquiparatur abſenti. l. ij. §. furioſus, cum ſimilibus, ff. de iure cod. ſed abſens non conſentit, ut patet, ergo patri furioſo non quæritur, & uide Iaſ. in l. furioſum, in prin. qui teſtamen. face. poſſ.

Quarto in contrarium facit tex. in l. fi. §. tali C. de cura. furio. ubi tex. dicit ꝙ ad hoc ut hæreditas cognita per curatorem furioſi acquiratur ipſi furioſo eſt neceſſe ꝙ ipſe furioſus habeat tantam cognitionem poſtquam ad ſanã mentem peruenerit, ergo ante non fuit ſibi acquiſita, ſed non poteſt dare differentiæ ratio inter agnitionem factam per curatorem, & eam quæ fit per filium, ut patet ergo.

Quarto contra concluſionem eſt tex. ad literam in l. cum hæres, in princip. ff. de acquir. hære. ubi tex. dicit, ꝙ ſi filius furioſi eſt hæres inſtitutus poteſt adire proinde, ac ſi fuiſſet pater familias. modo ſic, ſi eſſet parer familias adiret, & quærere ſibi. l. non eſt dubiũ, cum ſimi. C. de iur. delibe. ergo idem in iſto caſu, & idẽ tenet Glo. per illum tex. in l. ſi quis mihi bona. §. iuſsu, de acqui. hær. Secundo modo, & fortius ſtringit ille tex. in fine principij dũ dicit, ꝙ talis filius poteſt ſeruos hæredetarios manumitrere, ſed certum eſt ꝙ ſi non quæſiſſet ſibi, & ſic non eſſet dominus non poſſet manumittere. C. de his qui à non domi. manu per totum ergo, &c.

Sextò

Sexto obſtat, nam aut cõcluſio intelligitur de caſtrenſibus uel quaſi, & tunc cum de iure antiquo, & nouo acquirantur filio, & nõ patri, & ſi eſſet ſanæ mentis, ergo concluſio falſa, aut intelligitur de profectitijs, & tunc eſt indubitabilis, quia illa de iure antiquo & nouo acquiruntur patri, & quoad illa nihil eſt immutatũ, ut in l.j.C.qui admi.& in d.§.iuſsunt, & in l. fi. C.de repu.bono.poſ.cum ſimi.aut intelligitur quarto caſu.ſ.in aduentitijs, & tunc concluſio eſt falſa cum illa hodie quærantur filio non patri etiam ſi eſſet ſanæ mentis, ut per totum .C. de bonis quæ liber. maximè in l.cum oportet ergo, &c.

Septimo obſtat, q̃a ſi q̃rerẽ patri furioſo ergo eſſet obligatus abſq; facto & uolũtate ſua, ſed hoc non eſt dicendum cum omnis obligatio naſcatur ex contractu, uel quaſi delicto, uel quaſi quorũ nullum hic interuenit. ergo cõcluſio falſa, & pro hoc l.qui in aliena, in principio, & l.ſi quis mihi bona, §.iuſs. de acqui.hęr. & l.j.C.qui admi.ad bo.po.cum ſimi.

Octauo obſtat.l.qui in aliena, uerſi.quãquã ff.de acquir.hęr.ubi eſt tex.ꝙ ſi filius adit mortuo patre ipſe filius remanet obligatus, & ſic patri non quęſiuit, quia non potuit, ergo idem in patre furioſo, ꝙ ſi filius ſuus adeat non quærat ipſi patri, ſed ſibi ipſi maximè cum mortuus, & furioſus æquiparentur, ut ſupra dixi.

Nono contra concluſionem expreſsè tenet Bart.in l.cum hæres inſtitutus, in principio. ff. de acquir.hære.per illũ tex.& ibi etiam Paul.de Caſtr.& ibi idẽ Bal poſt Din.idem tenet Bart. in l. Antiſtius, § fi.ff eod.titu.& Ioan.de Imola ibi & in d.l.cum hæres, & idem latè concluditur per Fran.de Are.in d.l. cum hæres, in prin. ad quẽ recurre. Idem reperio quod tenet Bar. in l.placet.ff.de acqui.hęr.& ibi etiam Paul.de Caſt.idem ibi.Alex.in additio.ad Bart.per dictam.l.Cum hæres, quam ad hoc reputat, ſing. Caſſ.in conſuetud.Burg.rubr.6.§.v. Boeriũ in conſuet. Biturb.tit.j.§.iij. Rom.in d.l.cũ hęres, Aretinus, & Imola in l.cum ex filio, in fi.ff. de vulg. Aymon.Crauet.in l.cum filio, nu. 13.partẽ ij.de leg.j.ff. Pinellus de bo.mater, in l.j.par.j. nume.62.

Decimo probaĩ contradictam concluſionẽ in dic.l.Antiſtius, §.fi.iũcta ſolutione. Bar.ibi

Præſtictis tamen non obſtantibus ego teneo contrariũ gratia diſputationis, imò ꝙ acquiſita per filium acquirantur patri, & ſi pater ſit furioſus, ad quod moueor per ſequentia, primo regula eſt ꝙ quæſita per filium acquirunĩ patri, ff.ſi à parente quis fue.ma.in prin.& ff.de acquir.hær.l.placet, cum concordan.nec iſte caſus reperitur exceptus, ut patebit ex reſponſionibus ad contraria, ergo debent acquiri patri etiam furioſo præſertim cum regulæ iuris teneantur, & ſint ſeruandæ, ut inquit Bald.in l. ſi tutor, in fine.C.de ſer.pigno.dã. manu.

Secundo illa quæ acquiruntur filio quæruntur patri ratione poteſtatis nõ alias, ut eſt notum, hinc eſt ꝙ quæſita per filium emancipatũ non queruntur patri, quia ceſſat patria poteſtas inſti.per quas perſo.nob. acquira. in prin. & notatur inſti.de pa.po.§.fin.Gloſ.magna cũ multis concor. modo ſi furioſus retinet filios in poteſtate l.patre furioſo, in princip.ff.de his qui ſunt ſui, uel alie. iur.& ff.de acquir.hæred. l.cum hæres in prin.d.l.Antiſtius, in fi. cũ ſimil. ergo acquiſita per filium acquiruntur patri etiam furioſo.

Tertio facit acquiſitio quæ fit per legẽ quæritur etiam furioſo, tex.eſt in l.fin §.ſin aũt perpetuo.C.de cura. fu. ubi hæreditas patris ipſo iure acquiritur filio etiam furioſo, cum illa ſit acquiſitio legalis abſq, facto filij, licet poſsit eam repudiare per ius prætorium. Ad idẽ inſt. de hęre.ab inteſt.§.poſthumis, & d.l.Antiſtius §.fi.Secundo reſponſo, modo ſic quæſita per filium acquiruntur patri per l. ut d.l.j.ff.ſi à paren.quis fue.ma.cum concordan. nec momento reſidet penes filium d.l. placet, ergo debent acquiri patri etiam furioſo per ſupradictã regulam, & hoc optimè ſtringit.

Quarto ea quę quæruntur nobis ignorantibus acquiruntur etiam furioſis inſt. de hær. quę ab inteſt.§.ſin autem, & ff.ſi cer.peta.l.ſi à furioſo, & ff.de actio.& oblig.l.ſi à furioſo, ſed quęſita per filium acquiruntur patri ſanę mentis etiam ignoranti, ut inuito inſt. per quas perſo.nobis acqui.§.item nobis, cum mille cõcordan.ergo eadem ratione debent acquiri patri etiam furioſo.

Quinto pro iſta parte nouiter pondero tex. in l.patre furioſo, in fi.ff.de his qui ſunt ſui, uel alie.cuius uerba. Adeo aũt retinet ius patriæ poteſtatis pater furioſus, ut illi commodũ acquiratur eius quid filius quęſierit, & ſic eſt expreſſum pro hoc & ibi notat Iaſo.ij.notabi.

Sexto illum tex.induco aliter, qualitas adiũcta uerbo debet determinari, & intelligi ſecũdum tempus uerbi.l.in delictis.§ ſi extraneus, ff de noxa. ſed ibi tex.dicit pater furioſus tẽpore acquiſitionis, ergo quæritur ſibi.ſ.patri. Itẽ quia ſi non eſſet furioſus tempore acquiſitionis nulli dubiũ quin patri quæreretur ergo, &c.

Septimo pro hoc dico eſſe tex.expreſſum in l. Antiſtius.§.fi.ff.de acquir.hær. ubi ſi filius furioſi hęres inſtitutus adeat iuſſu curatoris patris acquiritur patri, quemadmodum acquireretur ſi pater eſſet ſanæ mentis, & iuſsiſſet

ergo

ergo ibi eſt tex.expreſſus pro concluſione, aduerte tamen quia Bar.in d.l.Antiſtius.§.fi.& in d.l.cum hæres, de hoc perpendens dixit, quòd aut filius furioſi adit ſua ſponte ſine iuſſu curatoris patris, & tunc acquiratur patri ita intelligatur d.l.Antiſtius, §. fin.ratio quãuis ipſe non dicat potuit eſſe, quia quando adit quod poteſt per dictam l.cum hæres tunc habet animũ quęrendi ſibi non patri, ut in l.qui in aliena, §.ſi is, qui putabat, eod.tit.quæ ratio ceſſat quando adiuit iuſſu alterius, unde nimirum ſi hoc ultimo caſu acquirat patri, ſed hæc ratio mihi non ſatisfacit, quia quæſita per filium acquiruntur patri etiam ſi alius non habeat animum quærendi, cum hęc ſit acquiſitio legalis, nec momento reſideat penes filiũ d.l. placet. regula autem prædicta, ſcilicet de differentia inter iuſſum, & non iuſſum procedit in eo, qui poteſt ſibi, uel alij quærere de uolũtate ſua, ut patet in d. l. qui in aliena. §.ſi is qui.cũ ergo iſto caſu uoluntas filij nihil operetur, ergo quæſita per eum acquiruntur patri etiã furioſo per d.l.Antiſtius §.fi.ſed ſaluando. Bart. & communem opinionem poſſes dicere quòd in his quæ quæruntur per filium patri non inſpicimus animum eius, uerũ in caſibus, in quibus poteſt quærere ſibi, tunc inſpicimus animum eius, ut ſi habet animum quærendi ſibi, ſibi quęrit, quod apparet quãdo ſine iuſſu adiuit d.l.cũ hęres, alias acquirat patri, ſ.quãdo cum iuſſu.§. fin.ſed hæc ſolutio adhuc non ſatisfacit, quia hoc eſt, de quo quærimus, ſcilicet an iſto caſu poſſet filius quærere ſibi quo conceſſo procederet reſponſio prædicta, ſed hoc eſt quod ego nego, & ſic remanet inſolutum & militat fundamentum, d.l.Antiſtius, §.fi.cogita ſupra hoc.

Octauo pro iſta parte facit, quia ſi diceremus patri non quæri, ſequerentur duo ſpecialia, primo, quia filius in poteſtate poteſt abſq; iuſſu adire contra l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum ſecundum quod ſibi ipſi quęreret contra d. l. placet cum concor.& ſic eſſet contra tex.in l.j. C.de dotis promiſs.d.l.cum poſt.§.cum gener. ff.de iur.doti & in l.mulieri, & Titio.ff.de cõdi.& demonſt.

Nono iſtud probo à fortiori, nam habeo ꝙ furioſo acquiritur per curatorem ſuum d.l.fi. §.fi.& §.tali.C.de cura furio. modo ſic curator non eſt in poteſtate furioſi imò potius e contra, cum tutela, & cura ſit ius ac poteſtas in capite libero.inſt.de tute.in prin.cum ſimi.ſi ergo furioſus, quærit ſibi per eum in cuius poteſtate eſt ut ibi, ergo à fortiori per eum quem habet in poteſtate, hoc eſt per filium ſuum, & ſi dicas quòd in curatore ideo eſt, quia poteſt ratione officij abſque iuſſu adire hęreditatem ideo nimirum ſi furioſo acquirat, fateor, ſed non obſtat quia imo idem eſt in filio furioſi, qui poteſt adire abſque iuſſu.d.l.cum hæres, in prin.de acquir.hære.ubi eſt caſus ſingula; & unicus, & ſic argumentum ſemper urget à fortiori.

Decimo hoc probo lex ſemper debet intelligi, & interpretari, ut minus lędat ius commune quàm poſsit, & ut iuri communi concordet c.cum dilectus.de cõſue.l.ij.C.de noxa.l. ſi quis. in principio cum ſimi.C.de inoffi.teſtam. modo ſic quòd patri. non quęratur per filium eſt contra regulam iuris d.l.placet, cũ ſimi. Vnde licet tex. in d.l.cum hæres, de acqui.hær. dicat perinde habeatur atque ſi pater familias adiſſet, tamen debet intelligi perinde, ſcilicet quo ad aditionem non quo ad acquiſitionem, ideſt ut ſibi filius quærat, ut ſic minus lædatur ius cõmune, nam iſto modo intelligendo ſolummodo læditur regula .l.ſi quis mihi bona, §.iuſſum. ſed alio modo intelligendo lęditur illa regula & etiam alia, ſcilicet quòd quæſita per filium quærantur patri, quod indubio non eſt concedendum per ſupradicta iura.

Vndecimo beneficium filio conceſſum per dictam l.cum hęres, ut poſsit adire ſine iuſſu contrã dictum.§.iuſſum, debet intelligi ſine iniuria patris, uel aliorum fratrum. l. nec auus. C.de emanci.libe.l.cum filius, cum vulga.ff.de teſtam.mili.ergo quamuis filius poſsit adire ſine iuſſu, debet tamen patri quæri, ut ſic etiã per conſequens poſsit ad alios fratres pro ſua parte peruenire, & hæc duo ultima fundamenta didici à Franciſco de Are.in d.l.cum hæres de acqui.hęre.qui tamen non tenet iſtã partẽ.

Duodecimo facit dicta l placet, ubi nec momento reſidet penes filiũ, ergo acquiritur p̃ri.

Tertiodecimo, quia quòd quis ſit furioſus non eſt delictum, ſed infortunium, unde non debet ſibi nocere, ut notatur in d. l. Antiſtius, §.fin.de acqui.hæred. ſed ſi non eſſet pater furioſus quæreretur ſibi, ergo idem iſto caſu, ad hoc reſpondeo quòd non punitur propter furorem, imò propter furorem fauetur filio principali, ut cenſeatur tanquam pater familias, unde ſi damnificatur pater illud uenit in conſequentiam, de quò non curatur, ſic in filio milite, nam quod ſit miles non eſt propter delictum patris, & tum quærit ſibi, & nõ patri uel ſecundo non nocet patri in effectu cũ poſſit ratificare poſtquam fuerit ſanæ mentis.l.fi. §.pen.ff quis ord.in bo.poſ.ſerue. & ſi dicatur, ꝙ non poteſt ratificare, quia non fuit aditio facta ſuo nomine ſolue, ut per Bal.in l.j. C.qui admi.v.col.in fi.xlx.oppo.

Reſtat

Reſtat id contraria reſpondendum. Primo ergo non obſtat quod in illa materia mors, & furor æquiparantur, quia illud eſt uerum quãdo mandatum præceſſit, quo caſu quẽadmodum reuocatur per mortem eodem modo per furorem ſuperuenientem, quia utroque caſu extinguitur uoluntas, ſed ego loquor quando tempore delationis pater erat furioſus, & ſic iubere non poterat, ideò in defectum lex totũ committit filio, ſcilicet vt adeat & etiam patri quærat quemadmodum quãdo pater eſt ſanæ mentis. Vnde quod pater ſanæ mentis poſſet facere iubendo, uel alio modo illud idem operatur. l. in furioſo† Præterea furioſus eſt mortuus ciuiliter, unde non æquiparatur naturaliter mortuo niſi in caſibus expreſſis in iure, ut eſt Glo. ſingula. in c. placuit, el. ij. xvj. q. j. & Gl. in c. ſuſceptum, de reſcrip. lib. vj. facit l. cũ pater. §. hereditatem. de leg. ij. & ibi notabiliter, in addi. ad Bar. ſed in noſtro caſu non reperiũtur æquiparati, ergo argu. non obſtat, imo reperitur differentia, quia mortuo nullo modo quæritur, ſed furioſo ſic d. l. Antiſtius. §. fin. cum ſimi. de acqui. hære. ergo, &c.

2 Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur, niſi in caſibus in iure expreſſis.

Secundo non obſtat l. fin. §. pen. ff. quis ordo in bo. poſſ. ſerue. nam poteſt dici quòd ibi loquitur in bonorum poſſeſſione quam filius poteſt agnoſcere etiam abſque iuſſu patris etiam ſi pater eſſet ſanæ mentis. l. qui in aliena, in princ. ff. de acquir. hær. l. j. C. qui admi. ad bon. poſſ. ideo ibi neceſſario requiritur ratihabitio, vel ſecundo, aut loquimur de acquiſitione legali, aut de acquiſitione in effectu. Primo caſu quæritur furioſo, ut ego teneo. Secundo verò caſu non quæritur, niſi habeat ratum, ut in contrario, & hoc eſt quod dicit l. fin. §. tali. C. de cura. furio. vel tertio eſt eadem ſolutio in effectu aut loquimur de acquiſitione commutabili & illa acquiritur furioſo, aut de incommutabili, & tunc ſecus, quia bene poteſt eam repudiare, & idem videmus in omnibus caſibus in quibus patri quæritur abſque iuſſu ſuo, ut patet in legatis, & in ſimilibus, & ſic nõ obſtat.

Tertio non obſtat quòd in acquiſitione requiratur voluntas, nam reſpondeo negando maiorem. nam ignoranti quæritur in multis caſibus quod acquiritur per filium, vel ſeruum vt eſt notum, & tunc ignorans non habet voluntatem eius, quod ignorat, quia nihil eſt in ſenſu, &c. l. alioqui. ff. de cõtrah. emp. & per Bal. in l. j. C. de contrahen. emp. ergo poteſt quæri furioſo, quia quod poteſt quæri ignorantibus ergo & furioſis, ut ſupradixi, vel ſic in acquiſitione requiritur voluntas, ſcilicet quando acquiſitio poteſt afferre damnum, ut in hæreditate, & ideo requiritur iuſſus pcedens ne alias quis obligetur abſque uoluntate ſua ſecus in acquiſitione, quæ ſemper affert comodum, ut in legato, & in ſimilibus, ſed hæc ſolutio non ſatisfacit, quia per eam nimis reſtringitur concluſio, unde dicit quòd inſpecto exitu requiritur voluntas, vnde bene poteſt repudiare, ſed quo ad acquiſitionem non curamus de voluntate vt dixi, quia lex deffert hæreditatem, ſed non infert inuito cum poſſit repudiare, & ſic non obſtat.

Quarto non obſtat lex fina. §. tali, de cura. furio. vbi requiritur ratihabitio, ergo nõ fuit quæſitum, reſpondeo, quòd ibi loquitur quo ad effectum ut modo dixi, & eſt vera ſolutio; nam ibi non negatur quin fuerit ſibi quæſitũ vel ſcđo ibi loquit de eo quod eſt delatum ipſi furioſo per d. l. placet, & ſic non obſtat, poteſt tamen repudiare pater, ut modo dixi.

Quinto non obſtat l. cum hæres, in principio. ff. de acqui. hære. vnde pendent leges, & pphere ad quam multis modis reſpondeo. Primo quòd ibi bene dicit tex. quòd poteſt filius adire ac ſi eſſet paterfamilias, quaſi dicat non requiritur iuſſus in adeundo propter furorem ſed quòd patri furioſo quæratur, non negat il la lex, & ſic dico quòd cenſetur paterfamilias quo ad adeundum propter patris furorẽ, ſed cenſetur filiusfamilias quo ad acquirendum patri, & ſic non obſtat. Item & ſecundo quia ſi diceremus patri non quæri eſſent in d. l. cũ hæres, duo ſpecialia, ſcilicet quòd poſſet adire ſine iuſſu. Item quòd ſibi ipſi quæreret, quod in dubio non eſt dicendum, vt ſupra dixi exponamus ergo tex. ibi. perinde, atq; ſi paterfa. &c. ſcilicet quo ad adeundum non autem quo ad acquirendũ. Item & tertio, quòd ſic debeat ille tex. exponi probaui ſupra decimo fundamento quod pro me adduxi, ſcilicet quia ſic exponendo minus læditur ius commune, ſcilicet qui in vno tantum. ſ. quo ad iuſſum non in alio, ſcilicet quo ad acquiſitionẽ, ergo debet ſic intelligi, ut ibi probaui in decimo fundamento.

3 Verbum perinde, ut capiat.

Quarto modo etiam ſolue, & nouiter, † nã licet dictio proinde ſit repetitiua, uel ſimilitunaria quo ad omnia inſt. per quas perſo. nob. acqui. §. item nobis, in fin. cum concord. illud eſt verum niſi ſic intelligẽdo aliæ leges contra dicerent, Glo. eſt ualde notabi. & ibi Bart. vbi videas in l. ſacrilegij pœnam. ff. ad l. Iul. pecu. modo ſic d. l. cum heres, dicit, perinde habeatur ac ſi paterfamilias. &c. ſi ergo ibi exponeremus perinde, ſ. quo ad omnia, contradicerent leges, quæ dicuntur, quòd quæſita per filium quæruntur patri, d. l. placet, cum concor. nec ergo incidamus in hoc inconueniens debet

bet illa lex ſic neceſſario exponi perinde, &c. ſcilicet quo additionem tantum, vt expreſſe dicit illa.l. non perinde.ſ. quo ad acquiſitionem, quia ſic exponi contradicunt aliæ leges ut modo dixi, & ſic perinde. ſ. quo ad quid non quo ad omnia, & iſta eſt notabilis ſolutio & vera.

Sexto non obſtat, nam reſpondeo fatendo, ꝙ concluſio non procedit in caſtrenſibus, vel quaſi, quia ſunt filij, item nec in prophectitijs, quia abſque dubio acquiruntur patri, ſed dico, ꝙ intelligitur in aduentitijs, in quibus teneo ꝙ de iure antiquo quærebantur patri in totum, etiã ſi pater eſſet furioſus, & hoc erat maximũ dubium propter carentiam ſenſus, item dico ꝙ etiam hodie quęruntur ſaltẽ quo ad vſumfructum, & erat ratio dubitandi propter defectũ conſenſus, quia iura noua in titu. de bonis, que lib. loquuntur in patre ſanæ mentis, ſed illa ratio non obſtat cum loquamur de acquiſitione legali, vt dixi, in quibus non eſt neceſſarius conſenſus, nec iuſſus ſumma ergo huius concluſionis illa eſt ꝙ bona aduentitia quęſita per filium acquirebantur olim, & acquiruntur hodie patri etiam furioſo, eo modo quo acquirebantur, & acquiruntur patri ſanæ mentis, & ſic non obſtat.

Septimo non obſtat ꝙ ſi acquireretur furioſo eſſet obligatus abſque voluntate ſuo, &c. nã reſpondeo ꝙ iſta eſt acquiſitio legalis, quę ſibi defertur à lege non autem infertur ſibi inuito, imo poteſt repudiare ad ſimilitudinẽ ſui cui defertur à lege & tñ poteſt abſtinere. l necessarijs, cum concordan. ff. de acqui. hæred. & ſic non obligatur abſq; voluntate cum poſsit repudiare ſi velit, & ſic nõ obſtat, & poteſt ſoluere etiam alijs modis.

Octauo non obſtat. l. qui in aliena. §. quãquã vt ſupra induxi, nam ibi tempore quo filius adiuit erat factus ſui iuris per mortem patris, & ſic quærit ſibi, quia eſt capax non patri, quia non potuit, quę ratio hic ceſſat. Cũ remaneat in poteſtate ergo quærit patri ſuo. Pręterea in acquiſitione facienda per filium inſpicit̃ ſtatus eius tempore aditionis. l. non eſt dubium, cum ſimil. C. de iur. deli. ſed in contrario tempore aditionis erat extra poteſtatẽ, & ſic nulli debet quærere ſecus in noſtro caſu. Pręterea hæreditas delata mortuo eſt caduca, quæ ratio ceſſat in delata furioſo. l. fina. § j. & §. tali de cura. furio. ergo non obſtat. Pręterea non æquiparantur mortuus naturaliter & furioſus niſi in caſibus expreſsis in iure, vt ſupra dixi inter quos non eſt iſte, ergo ceſſat argumentũ. Præterea in furioſo eſt ſpes quod redeat ad ſanam mentem, & ſic omnia agit, & acquirit quemadmodum alius quicunque, quæ ratio ceſſat in mortuo † cum non ſperetur reſurgere niſi miraculoſę, de quo non eſt curandum. l. ex his, cũ ibi notatis. ff. de legi. Præterea & vj. nullo modo illa lex obſtat, nam ibi loquar de iuſſu quẽ dicit extingui morte patris, ſed hic non interuenit iuſſus, quia furioſus iubere non potuit, & ſic non obſtat. Si autem † iuſsiſſet tempore ſanæ mentis, tũc extingueretur per furorẽ quẽadmodum per mortem l. qui ſeruum, cũ l. ſeq. ff. de acqui. hęre. & ſic potius concordat, q̃ diſcordat. Sed caue quia quando extinguitur p mortem, tunc poteſt adire, & quærere ſibi d. §. quãqnam. Sed quando extinguntur per furorem poteſt adiri, abſq; iuſſu tum quærit illi, in cuius eſt poteſtate non ſibi ſecundum quod ego teneo licet omnes alij contrarium.

4 Mortuire ſurectio nõ eſt ſpectanda.

5 Iuſſus furore ceſſat

Ad auctoritatem Bar. & aliorum qui cõtrarium tenent, non eſt neceſſe reſpondere, quia fundamentum eorum eſt de dicta lege, cũ hæres, in principio ad quam ſupra pluribus modis reſpondi, ſed reſtat reſpondendum ad finẽ illius principij, vbi dicit, ꝙ filius poteſt manumittere, ut patet, quia quæſiuit ſibi non patri, reſponde, vt ibi in Glo. & cogita de meliore ſolutione, quia illa non ſatisfacit, & hic ſit finis huius concluſionis.

Si tamen velles tenere communem opinionem, tunc poteſt reſponderi ad ea, quæ allegaui pro me, & primo non obſtat regula legis placet, cũ ſimilibus, quia dico, quòd iſte caſus reperitur exceptus per d. l. cum hæredes, cũ nullo modo poteſt reſponderi in ſi. princi. ſolues & alijs modis, quia eſt facile.

Item ſecundo non obſtat, quia nego ꝙ ſola patria poteſtas ſufficiat, vt patet in filiofami. qui acquirit ſibi caſtrenſia, & quaſi & tñ remanet in poteſtate, ergo ſola patria poteſtas non ſufficit, pręſertim, quia quando pater eſt furioſus cenſetur filius quodãmodo paterfamilia, vt d. l. cum hæres. cum ſimi. quemadmodum in Caſtrenſibus l. ij. ff. ad Macedo. ergo nimirũ ſi quærat ſibi primò poteſt dici quòd filius furioſi remanet in poteſtate patris, fateor quo ad alia, de quibus per Gl. magiſtra. inſt. de pa. po. §. j. non quo ad acquirendum, ut in noſtro caſu, vt d. l. cum hæres, ſic non obſtat.

Tertio non obſtat l. fin §. j. C. de cura. furio. quia ibi loquit̃ de hæreditate paterna, in qua quis inuitus ipſo iure eſt hæres, ſed nos loquimur in hæreditate extranei, inter quos ſunt variæ differentiæ, vt eſt notũ. Præterea ibi loquitur de hæreditate immediate delata ipſi furioſo, ſed ego loquor de ea, quę defertur filio. vnde nimirum ꝙ primum acquirat̃ ſibi facilius, quàm quę deberet acquiri per medium, ut patet ad ſenſum.

Quarto

Quarto non obſtat, quia illa regula procedit in mera acquiſitione, in qua fateor quòd quemadmodum ignoranti quæritur, eodem modo, & furioſo, ſed in contrario loquimur in acquiſitione mixta quæ non acquirit̃ ignoranti niſi quando eſt hæreditas paterna, ratio pater ex.l.ſi hæreditate, cũ ſimilibus.ff.manda.

Quinto dicta l. patre furioſo in fi. non obſtat, qa eodẽ modo debet ſolui, vt ibi patet in ratione Gl. & eodẽ modo reſpondeo ad ſextũ quod fit de eadem lege, vel poſſes dicere quòd ibi loquimur de acquiſitione ipſo iure ſecus in effectu cum poſsit repudiare, ut in noſtro caſus, ſed quia hæc eſt reſtrictiua, prima videtur verior.

Septimo de lege Antiſtius, §. fi. ſolue vt ibi per Bar. & vide quæ dixi ſupra ſeptimo fundamento contrariæ partis.

Octauo nõ obſtat, quia nego quòd ſunt duo ſpecialia imo & vnum, ſcilicet quia iſto caſu cenſetur paterfamilias, & ſic poteſt adire iuſſu non precedente. Item ſibi quęrere, & ſic iſta duo non ſint ſpecialia, ſed ſequentur ex primo vt etiam patet ex caſtrenſibus, vbi cenſetur paterfamilias, & ſic poteſt ſibi quærere nõ patri vel ſecundo eſt vnum ſpeciale, ſcilicet ꝙ adeat ſine iuſſu, aliud, ſcilicet quod poſsit ſibi quærere, ſequitur ex primo, & ſic in effectu eſt eadem ſolutio, vel aliter duo ſpecialia non præſumuntur in dubio, ſed quãdo lex diſponit expreſſe, nimirum ſi permittantur duo ſpecialia, vt in caſu noſtro, & eſt vera ſolutio, ad reliqua quinque fundamenta facilis eſt ſolutio, & hic ſunt addenda, quæ ſcripſimus de ſucceſſ. cre. §. xix. nu. 67. vbi diximus, ꝙ ſi filius iuſſus à patris furentis curatore adiuit hæreditatem eam patri acquirit ꝙ ſi in iuſſu eius ſponte adiuit ſibi acquirit.

FINIS.

INDEX RERVM,

VOCVM, ET SENTENTIARVM MAXIME INSIGNIVM ORDINE ELEMENTARIO IN LIBROS ILLVSTRIVM

Controuerſiarum Præſtantiſsimi Iuriſconſulti D. Ferdinandi Vaſquij Pinziani Menchacenſis Hiſpani, Regiſque Catholici conſiliarij digeſtus, ac tanta fide, cura ſtudio, atq; diligentia conciunatus, ut quæ in ipſis libris diffuſè lateq́ue ſparguntur, paucißimis uerbis ueluti digito commonſtrentur; ſicut omnia primo intuitu citra laborem moleſtiamq́; inueniri queant.

A

ABSTINENDI beneficium eſſe prætorium non ciuile. Capi. 51. num. 52
Abſtinendi ius non datur ei qui ſponte ſuus hæres extitit. ca. 60. num. 6
Abſentia, contractus quando perfectus uideatur. cap. 62. nu. 10
Accreſcendi ius aſſimilatur iuri uſucapionis. cap. 69. num. 3
Accreſcendi ius ceſſat quando dominium legati non tranſit recta uia in legatarium cap. 94. nu. 5
Accuſare quem an quis poſſit compelli, ardua. q. cap. 16. n. 1
Accuſare ſe nullus tenetur, niſi coram Deo. cap. 48. nu. 27
Accuſare nullus tenetur, cum quibuſdam contra communẽ opi. concluſiones quatuor. cap. 16. num. 3
Accuſanti præmium deſignatum intelligitur ſi probauerit. cap. 36. num. 2
Accuſatione pendente non exuatur accuſatur ſua dignitate. cap. 87 num. 26
Accuſatione pendente oneratur fama accuſati. ca. 87. nu 25.
Accuſatione pendente non exuatur accuſatus ſua dignitate. cap. 87. num. 26
Accuſatione pendente oneratur fama accuſati. cap. 87. n. 25
Actio perſonalis an iure canonico præſcribatur ſine titulo & cum mala fide. arduum certamen. cap. 76. nu. 1.
Actiones temporales præſcribuntur etiam à ſciente. cap. 55. num. 24
Actiones temporales præſcribuntur etiam contra clericos, & contra eccleſias. cap. 55. num. 25
Actor licet fundet intentionem ſuam de iure, tamen non poteſt incipere ab executione. cap. 87. num. 13
Actor qui ſuam intentionem fundat de iure, an poſſit incipere ab executione. cap. 85. num. 11
Actor licet fundet intentionem ſuam de iure tamen non poteſt incipere ab executione. cap. 87. nu. 13
Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure, tunc reo incumbit onus probandi cum communi opi. quod intellige in petitorio. cap. 86 nu. 8
Actor fundans intentionem ſuam de iure & ſi nihil probet, obtinebit in petitorio. nu. 1. & nu. 2. cap. 85. nu. 1.
Actor licet fundet ſuam intentionem de iure, non obtinebit in poſſeſſorio contra eum, qui diu fuit in poſſeſſione ſine uitio. cap. 85. nu. 7
Actor qui fundat ſuam intentionem de iure an poſſit poſſeſſorem turbare, aut ſpoliare. cap. 85. nu. 8.
Actoris implementum ſemper præcedere debet. cap. 93. nu. 7.
Actor qui fundat intentionem ſuam de iure, & ſi nihil probet, obtinebit et in poſſeſſorio. cap. 85. nu. 5
Adam pater hominum. cap. 41. nu. 13
Aditio hæreditatis præſumitur. cap. 61. nu. 8.
Admonere fratrem contra rempublicam peccantem, an teneamur ante denunciationem. cap. 16. nu. 4
Admonere fratrem ubi periculum eſt, an teneamur? ardua. quæſt. cap. 16. nu. 17
Adulatores principum humano generi peſtis nocentiſſima. in præfa. num. 4
Adulteram occidi leges iubentes ſunt iniuſtæ. cap. 8. nu. 49.

Adultera ſe prodere non tenetur quando id utile fore deſperat. cap.48.nu.25.
Adultera filium adulterinum ut abſtineat à patris putatiui hæreditate, an teneatur ſuadere? cap.48.nu.26
Adulter qui filium genuit, an reſtituere marito aliquid teneatur. cap.48.nu.31
Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus capit ex hæreditate patris putatiui. cap.48.num.34.eſtq; ard.q.
Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit, ard.q. cap.48.nu.39
Aetas aurea. cap.41.nu.33
Aequale nihil. in præfa.num.21
Aequalitas inter homines an eſſe expediat. in præfa.nu.23.
Afflictio non autem pœna eſſe poteſt culpa ceſſante cap.55.num.19
Alexandri magni & ſimilium belligerandi occaſio & calor notatur. cap.10.num 9
Alexandri hiſtoria & tyrannis. in præfa.nu.7
Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur ſi probauerit ca.36.num.3.
Alimentorum tranſactio an longo tempore firmetur, noua opinio. cap.64.nu.21
Alimentorum fauore an modus deficiens deſinat nocere. cap.93 nu.27.
Alimenta à patre filio data, ſi is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua.q. cap.35.nu.14
Alimentorum fauore facile præſumitur obligatio in futurũ etiam ex præſtatione non diuturna cum communi. cap.84.num.42.
Ambaſciatores iure naturali & gentium, non ciuili nituntur. cap 51.num.35.
Amor ſui. cap.42.num.7
Anaxagoræ hiſtoria, & ſententia. in præfa. nu.74
Angelus quid ſignificet. in præfa.nu.138
Animus ſoli Deo notus. cap.58.num.6.
Anima rebus præferenda. cap.41.num.14
Animas mortales, eſſe, qui falſo crediderint. in præfa.nu.65
Animas in cœlum redituras aſſerentes. in præfa.nu.72
Animus hominis ſolis indicijs colligitur. cap.52.nu.4
Animalium innocens natura erga eiuſdem ſpeciei animantia. cap.41.nu.32
Animas eſſe igneas. in præfa.num,73
Animus diſtinguit maleficia. cap.19.nu.5
Animalium tam ratio nobilium quam brutorum, ſiue terreſtrium, ſiue uolucrium, ſiue aquatilium, uariarum tam appetituum. ac inclinationum quam actionum & operationum uera cauſa. cap.21.num.14.
Animalium uarij appetitus & actiones. cap.21.nu.16
Animalia non ſolent nocere animalibus ſuæ ſpeciei, fallit in homine. cap.21.nu.25
Animal non ſęuit in alterum animal eiuſdem ſpeciei. ca.24.num.4.
Animalium peritia. cap.21.num.18
Annuarum præſtationum præſcriptio diuerſis regulis nititur quàm rerum corporalium noua declar. ca.83.nu.31
Annuæ pręſtationes an inducant obligationem in futurum, ardua.q. cap.83.nu.1
Annuæ præſtationes an ex cauſa obligatoria factę uideantur, ſtatur coniecturis. cap.84.nu.30
Annuæ præſtationes faciunt per longum tempus præſumi titulum allegatum etiam ſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris, contra Iaſ. Riminal. Balb. & Alciatum. cap.84.nu.39
Annuæ præſtationes geminatæ decies ſi uniformes ſunt ex debito non ex gratia factæ præſumuntur, contra plures. cap.83.nu.11
Annuarum præſtationum præſcriptio 30.uel.40.annorum contingit, nec eneruatur licet probetur cauſam obligatoriam nunquam interfuiſſe, cum Coua. rub. contra multos. cap.83.num.33
Annuæ præſtationes non faciunt præſumi obligationem in futurum, ſi non allegetur. cap.84.num.43
Annuæ præſtationes cum ut in futurum quoque fiant tempore ius acquiritur & inducitur, an id contingat præſcriptione, an conſuetudine, an alia ratione. ardua pugna. cap 83.nu 28
Appellatio à legato ſuperioris ad eius uicarium interdum fit. cap.31.nu.22
Appellationem denegans in cauſa capitali, an capitaliter puniatur. cap.18.nu.25
Appellationi poteſt renuntiare damnatus etiam criminaliter. cap.41.nu.11
Appellare an poſſit quis pro paupere non appellante. ca.41.num.9
Appellare permittitur etiam ob modicum præiudicium. cap.41.nu.16
Appellare regulariter alter pro altero non poteſt. cap.41.num.10
Ariſt. impia ſententia. in præfa.nu.6
Arg. de toto ad partem. ca.27.nu.8
Armatorum ordines ab eccleſia probantur. cap.48.nu.105
Arma quando placeant Deo. cap.47.nu.105
Auguſtini & d. Thomæ locus declaratus. cap.20.nu.31

B

BANNITVS *an teſtetur.* cap.96.nu.6
Baſtardus idem eſt quod naturalis. cap.14.nu.102
Bellum iniuſtum quo ad principes, non eſſe iniuſtum quo ad milites, egregia & noua declaratio. cap.9.nu.16
Bellorum tempore urbs cuius expenſis muniri debeat. ca.6.num.3
Bellorum impenſæ quando per principem fieri debeant. ca.6.num.2
Bellum indici non poſſe infidelibus contra naturam peccantibus. ardua.q. cap.24.num.1
Bellum ius gentium non induxit ſed belligerandi occaſionem. cap.9.nu.7
Bellorum tempore ciues principem ſequi ſuis expenſis non tenetur, & quid in uaſallo reſpectu domini, & quid ſi princeps non habeat idoneos redditus. cap.6.nu.4
Bellorum calamitas. cap.9.nu.8
Bellum iuris gentium eſt non diſpoſitiue ſed occaſionaliter. cap.9.nu.5.
Bello iniuſto capta capientium fiunt, contra noniſſ. cap.10.num 2
Bellum inducit nequitia. cap.10.nu.6.
Bellorum mala. cap.10.nu.7
Bellum contractibus ſimillimum quo ad acquiſitiones. ca.9.num.17

Bellum

Bellum iniuſtum ſi ſit publicè indictum tribuit dominiū etiā principibus,egregia decla.id tamen dominium eſt reuocabile. cap.9 nu.19
Bellum an utrinq; iuſtum eſſe poſſit. cap 9.nu.15
Bonus quiſque præſumitur. cap.7.nu.3
Bona fides præſumitur. cap.7.nu.2
Bona fides an ſit allleganda. cap.7.nu.11
Bona aut mala fides quo ad præſcribendum non admittunt medium. Dubietas inculpata non differt à bona fide, quo ad præſcribendum,talis dubietas non impedit præſcriptionem inchoari non magis quam inchoatam perfici.cap.77. num.6
Bonam fidem poſt cauſam concluſam allegari,ſat eſt. cap.7. num.13
Bonam fidem implicitè allegari ſat eſt. cap.7.nu.12
Bona fides ut allegetur an requiratur?ardua.q.ca.7.nu.14.
Bona fides orta etiam ex iuſta cauſa ſufficit ad præſcribendum. cap 78.nu.4
Bona fides in præſcriptione immemoriali, an ſit neceſſaria, ardua quæſt. cap.79.nu.19
Bona fides præſumitur ex longa poſſeſsione. cap.79.nu.17
Bona fides an præſumatur titulo deficiente; ardua. quæſt. cap.79.nu.15
Bona fides ad uſucapionem uel præſcriptionem poſitiuè non requiritur.contra Doct. cap.77.nu.12
Bonorum poſ.contra tab.eſt remedium reſciſſorium, & aliquando declaratorium. 107.nu.37
Bona fides præſumitur. cap.81.nu.4
Bonæ fidei poſſeſſor quis dicatur. cap.77.nu.17
Bona aut mala fides ſoli Deo certò nota. cap.81.nu.3
Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa,cæteris habilibus ſufficit ad præſcribendum. cap.77 nu.9
Bonam inter & malam fidem, an medium eſſe poſſit, egregia.quæſt. cap.77.nu.1
Bona fides orta ex iniuſta cauſa, an ſufficiat ad præſcriptionem,ardua.quæſt. cap.81,nu 8
Bona cuiuſq; ciuis ut probentur. cap.40.nu.4
Bona fides non eſt neceſſe ut probetur. cap.7.nu.9
Bona fides requiritur ad præſcriptionem. cap.7.nu.1

C

Cadauer interdum punitur. cap 95.nu.10
Cadauer non punitur cum com. cap.96.nu 8
Calumniæ iuramentum remoueri non poteſt per ſtatutum locale. cap.31.nu.44
Calumniæ iuramentum non ſubit, qui plenè probauit.ca.31. num.41
Canonicus à Papa creatus reliquis ſublimior habetur.in præfa.nu.137
Calumniator quis. cap.62.nu.17
Captiui,obſides,& ſimiles non teſtantur. cap.103.nu.1
Carceris cuſtos non tenetur,ſi ſocij malignatione incarcerati fugant. cap.32.nu.6
Caſtrum unius ciuis munitur impenſis communibus, ſi bellum imminet. cap.6.nu.1
Caſus quid. cap.19.nu.3
Caſus impedit peccatum, & delictum fieri iure poli & fori cap.19.nu.2
Cauſa iuſta facit ut princeps ſuum contractum poſſit uiolare cum communi opi.contra Paul. Caſtren. & Marcum Mant. cap.26.nu.17
Cauſa præſumitur in principe etiam contra ius diuinum diſpenſante. cap.26.nu.30
Cauſa iuſta quæ præſumitur in principe,an admittat probationem in contrarium?egregia.q. cap.26.nu.28
Cauſa iuſta præſumitur in principe. cap.25.nu.17
Cenſum annuum habens ſuper re, qua poſt alienatur, an agere impeditus dicatur.not.q. cap.60.nu.16
Cæleſtia ſigna duodecim. cap.21.nu.15
Cæleſtia ſydera habent poteſtatem & uim influendi in animalia cuncta. cap.21.nu.17
Cæleſtia & terreſtria omnia operantur cogente natura præter hominem,qui operatur ex libero arbitrio. ca.21.n.19
Cæci teſtamentum olim ualebat licet non inciperet ab hæredis inſtitutione contra communem,idem etiam hodie contra communem. cap.103.nu.10
Cæcus inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtatur cum communi contra quam plures. cap.103.nu.11
Cæcus non prohibetur eſſe Doctor uel teſtis. cap.103.n.17
Cæcus non teſtatur niſi cum obſeruatione ſua peculiari.cap. 103.nu.9
Cæci teſtamētū minus ſolēne ualet I.17.caſibus.c.103.n.15
Cæci codicillus iure regio tantam ſolennitatem requirit quātam teſtamentum per.l.iij.tauri. cap.103.nu.14
Cæci codicillus etiam iure communi requirit tantam ſolennitatem quantam teſtamentum, cum communi.contra quā plures. cap.103.nu.13
Chriſti in genus humanum beneficia. in præfa.nu.27.
Charitatiuum ſubſidium quando exigatur. cap.8.nu.3
Chriſtus dominus noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale ut homo. cap.21.nu.2
Chriſti in genus humanum beneficia. in præfa.nu.28
Charitas bene ordinata incipit a ſe ipſo. cap.13.nu.3
Ciceronis grauis ſententia. cap.8.nu.6
Citationes princeps an tollere poſſit. cap.18.nu 2
Citationis omiſſio ex cauſa fit. cap.31.nu.8
Ciues an digniores quàm municipales. in præfa.nu.131 Et uide uerſ.uaſallus.
Ciuem deſerere culpatum licet. cap.13.nu.15
Ciues reſpectu populi non eſt ut pars reſpectu totius,contra nouiſſimos. cap.13.nu.2
Ciues tempore periculi an unum ciuem deſerere poſſint. cap.13 num.13.
Ciuem male tractatū à domino princeps ſuperior eximere poteſt,etiam non requiſitus. cap.8.nu.18
Ciuibus principe moderatam ſæuitiam an inferri liceat. ard. quæſt. cap.8.nu.17
Ciues regē etiam habentes dicuntur ingenui & poſſunt eſſe teſtes in cauſa regis. cap.8.nu.16
Clauſula ex certa ſcientia an inducat plenitudinem poteſtatis. cap.26.nu 3
Clerici monachis quare honoribus præferātur. in præf. n.95
Clericus interdum poteſt aduocare. cap.31.nu.29
Clericus uel eccleſiaſticus ut quis fiat? cap.105.nu.51
Clericus bona patrimonialia poteſt adſeruare & de bonis eccleſiæ ſe alere. cap.105.nu.9
Clericorum uel religioſorum iure uariæ perſonæ utuntur. cap.105.nu.46
Clericus habens opulenta ſalaria an præſumatur quæſiſſe de

bonis eccleſiæ. cap.105.nu.10
Clerici hæreſes capiens poſſ. ſua authoritate an puniatur. cap.105.nu.14
Clerici hæres repertus in poſſeſſione, an ſit ſpoliandus. c. 105. num.17
Clericus an uſufructuario an uero uſuario æquiparetur. cap.105 nu.19
Clericus ſi mutuo dat pecuniam cuius ea præſumatur. c.105 nume.11
Collationes ciuium explicationem præſentem & ſeruitutem futuram inducunt. cap.8.nu.8
Collegium nihil capit ex toto. cap.102.nu.6
Compenſatio non fit ex obligatione præſcripta. cap.53.n.15
Communia ſunt terra, aer, aqua. cap.51.nu.13
Comādatarij an ſint immunes à ſæcularibus gabellis. c.105 num.45
Concilij decreta alterat interdum epiſcopus. cap. 31.num.5
Cōcubina præſumptio quęſiſſe ex bonis amaſii. ca.105.n.29
Condemnatus danatque ad metallum iure communi non teſtatur contra nouiſſ. cap.96.nu.3
Conditionalia nil ponunt in eſſe. cap.60.nu.13
Conditio negatiua non nubendi alteri quam mercatori an referatur ad primas nuptias, ardua.q. cap.30.nu.17
Conditio illa, ei qui primus metam attigerit, præmium dabitur, ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta uideatur. egregia. ca.91.nu.5
Conditionem non inducit uox ſi, quando per eam exprimitur quod inerat à iure. cap.39.nu.19
Conditio illa, ei qui primus ex decem currētibus metam attigerit præmium dabitur. an ſi duo anteriores pariter metam attigerunt, ſicque certamen ſit repetendum defecta uideatur quo ad omnes demptis illis duobus anterioribus, ut ſic ab illis tantum non etiam à reliquis tardioribus ſit certamen repetendum, egregia. cap.92.nu.1
Conditio nubendi arbitrio alterius adeo reijcitur ut nec illius uoluntatem requirere teneamur nedum ſequi, contra mētem Petri, Cyni, Pauli, & Cornei. cap.94.nu.15
Conditionum aliæ ſuſpenſiuæ ſunt, alię reſolutiuæ. ca.99.n.2
Conditio deficiens quando ſtetit per caſum nocet. ca.93.n.20
Conditio illa equo qui primus metam attigerit præmium dabitur, non uerificatur in equo, qui ſine ſeſſore primus metam attigit in ludo equeſtri. contra communem opin. cap.91.nu.4
Conditio pendens ex facto noſtro per uoluntatis declarationem deficit, nec eſt locus pœnitentiæ ſi aderat ſubſtitutus. cap.94.nu.4
Conditione in omni quod per me ſtat mihi nocet. ca.93.nu.8.
Conditio deficiens quando ſtat per tertium in cuius perſona eſt conditio implenda, non nocet. cap.93.nu.15
Conditio deficiens quando ſtat per caſum nocet, licet dotis nomine legetur. cap.93, nu.21
Conditio illa, ſi opus infra bienniū factum nō fuerit, ante biēnium etiam cum effectu impletur cum primum certum eſſe cæperit infra reſiduum termini opus perfici non poſſe contra communem. cap.95.nu.1
Conditio ſi nupſerit ſub qua mulieri fuit legatum relictum ſi ſemetipſa declarat nolle ſe nubere, an defeciſſe uideatur irreparabitur dubia quaſt. cap.94.nu.9
Conditionis implementum licet pendeat. ex facto promiſſoris tamen poſt conditionem exiſtentem non ſemper ſpectatur dies. cap.95.nu.7
Conditio deficiens per caſum contingentem in perſona implere debentis nocet, ſi eſt mixta conditio. cap.93.nu.10
Conditio deficiens quando ſtat per tertium in cuius perſona conditio non erat implenda an noceat. cap.93.nu.16
Conditio ſi Stichum non dederis decem dato quando impleta uel defecta uideatur. cap 95.nu.6
Conditio ſi deficit facto implere debentis, deficit relictum. cap.93.nu.6
Conditionalia nihil ponunt in eſſe. cap.55.nu.6
Conditio caſu deficiens, an noceat quando teſtator alias erat relicturus. cap.93.nu.23
Conditionem illam ſi nupſerit, non tenemur implere infra trienuium, cum multis contra communem. cap.94.nu.6
Conditio nubendi ſemel repudiata & ſi poſtea impleatur nihil prodeſt, contra nouiſſimos. cap.94.nu.10
Conditionis uerba formaliter intelliguntur cum agitur de lucro captando. cap.91.nu.3
Conditionem nubendi mulier ſi ſemel declarauerit ſe nolle implere, & ſi poſtea pœniteat, nihil agit, tam in hæreditate quam in legato contra Alex. & Decium. cap 94 nu.12
Conditio mixta deficiens per caſum non nocet eccleſię. ca.93. num.28
Conditio ſi nupſerit arbitrio alterius non deſignata perſona, cui nubendum eſſet, reijcitur etiam de ademptione, non ſecus quam de datione cum Emanu. contra Aymo. ca.94. nu.18
Conditio poteſtatiua implenda eſt quàm primum poteſt. cap.94.nu.7
Conditio mixta ſi deficit per caſum deficit relictum, ſecus ſi deficit per eum in cuius perſona erat implenda. cap.93. num.3
Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debentis. 1. honorati. cap.93.nu.9
Conditio non nubendi uſque ad annum decimum quintum reijcitur, contra Areti. cap.94.nu.20
Conditio deficiens quando ſtat per teſtatorem non nocet. cap 93.nu.19
Conditionem ſi legatarius implere non recuſat ſed tantum moratur, non perditur legatum quando conditio erat caſualis uel mixta. cum nouiſſ. contra communem. cap. 94. num.13.
Conditio deficiens non nocet, quando per implere debentem ſtetit ex poſt facto. cap.93.num.13
Conditio nubendi de fratrum conſenſu ſorori appoſita in relicto etiam uoluntario reijcitur, cum Emanu. contra Pal. Rub. cap.94.nu.16
Conditio ſi uolet, ſuſpendit relictum & impedit tranſmiſſionem. cap.93.num.11
Conditio deficiens quando per me ſtat, nocet, & etiā in libertate. cap.93.num.12
Conditio illa ei qui primus metam attigerit, præmium dabitur, non uerificatur in equo metam attingente ſine ſeſſore. egregia.q. cap.91.nu.1
Cōditio ſi nupſerit, an per uoluntatis declarationem deficiat irreparabiliter, egregia quæſtio. cap 94.nu.1
Conditio illa, qui primus metam attigerit, præmium feret in ludo equeſtri non eſt poteſtaua. contra nouiſſi. cap.91. num.2
Conditio interpretatiuè tantum impleta, quam actionem producat.

producat.noua declaratio. cap.94 nu.12
Conditio caſualis deficiens per caſum nocet. cap.93.nu.22
Conditio deficiens quando ſtat per oneratum nunquam nocet. cap 93.nu.17
Conditio poteſtatina non eſt neceſſe ut quam primum poteſt, impleatur in hæreditate. cap.94.nu.8
Conditio deficiens quando per implere debentem ſtetit, quia inhoneſta,non nocet. cap.93 nu.14
Conditio nubendi de conſenſu alterius non deſignata perſona cui nubendum ſit,reijcitur,cum Emaan.contra Aym. cap.94 num.17
Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur, ſiue accipiatur pro libera illius uoluntate, ſiue pro arbitrio boni uiri. cum comm. cap.94.nu.14
Conditio poteſtatina deficiens per caſum, nocet aliquando. cap.93.nu.24
Conditione de opere intra diem certum faciendo non uere, ſed interpretatiuè, exiſtente, tunc licet pœna ante finem termini peti poſſit, tamen conceſſa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam poſtea &c. cap.95.n.2
Conditione defecta an dies ſpectetur. cap.95.nu.12
Confeſſio illa, occidi, ſed ad meam defenſionem an ſcindi poſſit, ardua.q. cap.2.nu.8
Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus contra probationes proceſſales in foro animæ, eſtque ardua.q. idem in foro contentioſo, & eſt ardua.q. idem in cauſa ciuili, eſtq; 3.ardua.q. cap.14.nu.12
Conſcientiæ foro tenetur hæres tacitam fidē accommodans, ſi ſe fiſco non defert contra nouiſ. cap.102.nu.24
Conſcientiam an proceſſus probationes ſequi debeamus? ardua.q. cap.14.nu.1
Conſcientiæ foro tenetur ſe deferre tacitam fidem accommodans, licet iuraſſet taciturnitatem contra nouiſ. ca.102. numc.24
Conſcientiæ in foro liber eſt, qui actionem perſonalem præſcripſit cum bona fide. cap.74.nu.4
Conſenſus reuocabilis non impedit pœnitere. cap.29.nu.8
Conſcientia in foro, an pœna ipſo iure impoſita debeatur, ardua.q. cap.28.nu.4
Conſcientiæ in foro an retineatur relictum in minus ſolenni uoluntate. cap.28.nu.6
Conſenſus epiſcopi in unione præſumitur ex longo tempore. cap.61.nu.25
Conſenſus præſumitur poſt longum tempus. cap.61.nu.9
Conſenſu coniecturato obligamur. cap.53.nu.8
Conſenſus domini in pacto futuræ ſucceſsionis non præſumitur ex longo tempore, noua opi. ca.64.nu.18
Conſenſus non ſolis uerbis, ſed & alijs modis conijcitur, cap. 62.nu.14
Conſenſus quid ſit. cap.62.nu.9
Conſenſus patris præſumitur poſt longum tempus ad ualidandum filij contractum. ca.61.nu.12
Conſequentiam remouet differentia inter æquiparandos. ca. 47.nu.8
Conſequentia ut ceſſet, ſufficit una uarietas. cap.37.nu.7
Conſequentia ut ceſſet ſufficit dare unam differentiam. cap. 106.nu.6
Conſtantini donatio. cap.5.nu.27
Conſtitutū non fit poſt obligationem præſcriptam contra doctores. cap.53.nu.16
Conſcientia in foro opinio facientis inſpicitur. ca.57.nu.11
Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione, an ſit tolerabilis. cap.89.nu.9
Contractus ſunt informes inter extraneos à iuriſdictione populos, principes, priuatoſque homines, inter quos omnes nudæ conuentiones & naturales obligationes efficaces ſunt. cap.51.nu.34
Contractus cum principe initus, an remaneat in terminis iuris communis.ard.q. cap.45.nu.16
Contractus quando in ſcriptis fieri dicatur. ardua. quæſtio. cap.28.nu.22
Contumacia una aggrauat ſequentem. c.31.nu.38
Contrahentium tam amittens, quàm lucrans conſentire dicuntur. cap.52.nu.19
Creditor pecuniam creditam ſi petere negligit, an uideatur remittere. cap.76.nu.5
Credulitas ſufficit ad adeundum. cap.77.nu.4
Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti. cap.19.nu.7
Credulitas nimia uitio datur. ca.80.nu.3

D

DANDI cauſa expreſſa in præcedentibus dationibus uidetur repetita in ſequentibus. ca.83.nu.7
Damnatus ad mortem naturalem, uel ciuilem hodie iure regio non perdit teſtamenti factionem. cap.96.nu.4
Damnatus in carcerem perpetuum an teſtetur. ca.96.nu.5
Dapiſer ergo fur. cap.105.nu.25
Datum ſimpliciter an donatum uideatur. cap.83.nu.8
Datum ſimpliciter donatum uideri poteſt, ſi adeſt aliqua coniectura donationis. cap.83.nu.6
Debitor ipſum debitum poſſidere uidetur. ca.76.nu.3
Debitor & fideiuſſor quando quis eſſe poſſit. ca.33.nu.6
Decima conſuetudine an tolli poſſint, uel minui. ardua.quæſ. cap.89.nu.8
Decimas an laicus poſſit præſcribere, ardua q. cap.89.nu 6
Decimas quando eas laici habent, an alienare poſſent, ardua quæſt. cap.89.nu.2
Decima præſcribi poſſunt à laico contra laicum nu.3.cum cōmuni opinione. cap.89.nu.3
Decimas quando eas laici habebant, an alienare poſſent. ardua q. cap.89.nu.2
Decimarum poſſeſſione ſi laicus à laico ſpolietur reſtituendus eſt, cum multis contra multos. cap 89.nu.5
Decima quo iure debeantur, ardua q. cap.89.nu.1
Decimarum præſtandarum libertas, quo tempore præſcribatur. cap.89.nu.10
Decima an poßint præſcribi tempore in memoriali. cap.89. numc.7
Decimarum poſſeßione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus. cap.89.nu.4
Decimas an laicus poſſit præſcribere, ardua.q. ca.89.nu.6
Decimas an poſſit laicus præſcribere tempore immemoriali. cap.89.nu.7
Decimarum præſtandarum liberi & exempti quare eſſe intelligantur nonnulli monachorum. ca.89.num.11
Decimarum præſtandarum libertas quo tempore præſcribatur. ca 89.nu.10
Decima quo iure debeantur, ardua.q. cap.89.nu.1
Decimarum poſſeßione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus. cap.

cap.89. nu.4
Decimæ præſcribi poſſunt à laico contra laicum.cum communi opi. ca.89.nu.3
Decimarum poſſeſſione ſi laicus à laico ſpolietur reſtituendus eſt,cum multis contra multos. cap.89.nu.5
Decimæ cōſuetudine an tolli poßint,uel minui. ardua quaſt. cap.89.nu.8.
Declaratio.l.liiij.Tauri. cap.104.nu.2
Declaratio.l.ij.tit.deloc alcaldec,libr.ij.ordi. ca. 103.nu.18
Declaratio.l.iij.tit.xv.lib.ij.ordi. cap.103.nu.2
Declaratio.l.fi.tit.iiij.lib.v.ordi. cap.104.nu.5
Declaratio.l.ij.tit xv.lib.ij.ordi. cap.103.nu.4
Declaratio.l.ij.tit.xv.lib.ij.ordi. ca.103.nu.8
Declaratio nihil denuo inducit. cap.8.nu.46
Declaratio de lege ſi & d.l.xxij. cap.102.nu.23
Declaratio.l.ii.tit.xv.lib.ij.ordi. cap.103.nu.12
Declaratio.l.i.tit.iiij.lib.v.ordi.& l.lx. titulo delas donatio nec,eodem lib. cap.104.nu 7
Declaratio.l.ij.tit.delos alcaldec lib.ij.fori ordin. cap.102. num.2
Declaratio.l.ij.& iiij.tit.ordi. cap.102.nu.2
Declaratio.l.finalic titulo delac ganangias libro v.ordinam. cap.104.nu.6
Declaratio.l.lv.Tauri.in cap.104.nu.1
Declaratio.l.fi.tit.iij.lib.v.ordi. cap.102.nu.20
Decretum præſumitur rite & rectè interpoſitum. cap.39. num.16
Decretum omnia ſolennia præſumuntur præceßiſſe,licet pro forma exigerentur. cap.39.nu.14
Decretum iudicis ſolennia præceßiſſe præſumuntur.cap.39. nume.5
Decretum interfuiſſe aliquando præſumitur. cap.39.nu.7
Decretum iudicic præſumitur habuiſſe præambulam cauſæ cognitionem cap. 39.nu.4
Defenſio eſt iuric natura. ca.24.nu.11
Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino,naturali, canonico, & ciuili. cap.41 nume.22
Defenſio an tollatur per ſtatutum iubenc ut occidenc quomodocunque & qualitercunque occidatur. ardua q.cap.36. num. 5
Defenſio prius competit magiſtratibus, deinde etiam reliquis. cap.41.nu.23
Definitio præſcriptionum & uſucapionum. ca.51.nu.7
Defenſio homini ab altero homine debita eſt. cap 41.nu.34
Defenſionis naturalic loco ſucceßit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis. cap.41.nu.36.
Defenſio competit cuilibet de populo, quando ipſe magiſtratuc iniuriam inferebat. cap.41.nu.24
Defendere ſubditoc incumbit magiſtratibus de iure diuino, naturali,& poſitiuo. cap.41.nu.20
Defenſio fit aut ui iuriſdictionic, aut ui naturalic defenſionis. cap.41.nu.19
Defendere res noſtras an etiam cum nece alterius liceat. cap.2.nu.5
Defenſionem princepc an tollere poßit. ardua q. cap.18. numero 1
Defenſio licita. cap.57.nu.10
Defendendi corporis cauſa alium occidere licet. cap.18.nu.4
Defenſionis commendatio. cap.49.n.8
Defendendi honoris cauſa licet occidere. cap.18:nu.13
Defenſionis neceſſariæ cauſa occidere licet, non aliter. ca.18 nume.6
Defendendarum rerum cauſa occidere licet. ca.18.nu.5
Defendere ſe tenetur princepc etiam cum nece aggreſſoris, reliqui poſſunt ſed non tenentur. cap.18.nu.7
Defendere me poſſum etiam cum nece aggreßoris licèt is eſſet ad regimen publicum neceſſarius iure poli,contra theologoc,idem iure fori contra eoſdem. cap.18.nu.8
Defenſio inculpata eſt licet quis fugere poßit. capitulo 18 numero 14
Defenſionis cauſa occidere licere aggreſſorem etiam iure poli contra Gerſonem. cap.18.nu.11
Defenſio eſt iuric naturæ. cap.18.nu.3
Defenſio inculpata non eſt in ruſtico, uel clerico quando poterant tutè fugere. cap.18.nu.20
Defenſio inculpata quando uideatur. cap.18.nu.21
Defenſio ex cauſa nobic tollitur. cap.31.nu.9
Delictum delicto accedens aggrauat. cap.31.nu.37
Delictum extra fines regni commiſſum an puniatur. cap.8. numero 13
Delicto futuro qui non obuiauit,ut puniatur. capitulo 16 numero 16
Delicta an pari compenſatione tollantur. cap.18.nu.44
Delicta puniuntur etiam poſt partic indulgentiam. cap.18. numero 6
Delinquens ſponte ſua plecti uidetur. cap.19.nu.8
Dilinquens ſponte ſua puniri uidetur. cap.26.nu.23
Demonec,non homines ſunt appellandi, qui uitia induūt uirtutum nominibus. cap. 8.num.5
Denuntianti quando credendum ſit. cap.80.nu.8
Denunciare in foro contentioſo canonico an quis teneatur, ut priuati damno obuietur, ardua.q.et quid de iure ciuili alia.q.ardua. cap.16.nu.6
Denunciare & obuiare periculo priuati non tenemur in foro contentioſo canonico contra communem opin. nec in foro ciuili contra communem,nec in foro conſcientiæ contra comm.opin. cap.16.nu.13
Deportatus et ſimilec non poſſunt facere teſtamentum cum communi. cap.96.nu.1
Deportato hæreditac data,defertur legitimis hæredibus teſtatoris cum communium contra Accur,Guil.Rai.Butri. et alios. cap.102.nu.3
Dei reuerentia commendatur. cap.31.nu.42
Deum nulluc mortalium uidet. in præfa.nu.114
Deus præmium & pœnam probè diſpenſat. in præfatione numero 83
Deuc olim mundum per ſe ipſum regebat. in præfatione numero 109
Deuc cunctic humanis præeſt, & cunctorum author eſt. in præfa.nu. 110
Dei non minore, aut maiore cura regitur domus familiáue cuiuſq, pauperis quàm unius magni regis. capitulo 41 numero 42
Deuc malum facere nequit. cap.51.nu.65
Dei prouidentia mundus non ſolùm in uniuerſis, ſed & in ſingulis regitur. cap.51.nu.70
Deus dedit omne quòd habemus. cap.11.nu.2
Deuc prouidet & conſulit non ſolum uniuerſis,ſed etiā ſingulis rebus. cap.21.nu.13

Deus mundum gubernat. cap.20.nu.3

Deus an facere poſſit ut malum non ſit, creaturam non diligere creatorem ſuum. cap.27.nu.12

Dei prouidentia & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum. cap.21.nu.21

Dei à prouidentia & iuſtitia alienum, unum hominem mundi totius eſſe imperatorem. cap.21.nu.23

Dei prouidentia & uoluntate omnia fieri rectiſſimo ordine, etiam ſi inordinata nobis videantur. cap.27.n 6

Dei arcana ſcrutari an liceat. cap.27.nu.5

Dei prouidentia mundus regitur. cap.51.nu.69

Deo authore omnia fieri, quo ſenſu accipiendum. in præfatio. numero 111

Deus dat omnem poteſtatem. cap.51.nu.61

Dei qualis poteſtas circa animorum uarietatem. cōtra nouiſ. cap.9.nu.6

Dignior qui potentior in præfa.nu.32

Dignus ad officia publica quis intelligatur. cap.43.nu.13

Dignitas pendet ab hominum opinione. in præfa.nu.85

Dignior eſt, qui digniori loco præeſt. in præfa. nu.128

Dignior eſt is cui princeps magis fauet. in præfa. nu.135

Diſpenſare ex iuſtitia eſt opus neceſſitatis, non uoluntatis, contra nouiſſ. nec cum quibuſdam tantùm, ſed cum omnibus fieri debet, qui in eadem cauſa fuerint. cum nouiſſ. nec in quibuſdam tantùm caſibus, ſed in omnibus in quibus par ratio inueniatur. cap.25.nu.8

Diſpenſare ex gratia principibus non licet, niſi quatenus expreſſim, uel tacitè, uel ueroſimiliter ſibi fuerit à populo. cap.25.nu.4

Diſpenſationis quæ utilitas. cap.25.nu.6

Diſpenſat epiſcopus cum ſtatutis eccleſiæ. capitulo 25. numero 30

Diſpēſatio ſuperioris præſumitur facta ex iuſta cauſa, aliud in inferiore. cap.25.nu.28

Diſpenſare circa leges tenentur omnes principes, et magiſtratus ſecundum ueram uocis ſignificationem. cap.25.nu.3

Diſpenſatio alia ex gratia, alia ex iuſtitia. cap.25.nu.9

Diſpenſare commutando teſtantium diſpoſitionem, an epiſcopus poſſit? ardua.q. cap.25.nu.26

Diſpenſatio ex cauſa fit ab inferiore quoad legem ſuperioris. cap.25.nu.24

Diſpenſatur cum iure poſitiuo. cap.25.nu.22

Diſpenſari poteſt ex cauſa ut exceptio non admittatur. cap.25.nu.21

Diſpenſatur ex cauſa ut non fiat citatio. cap.25.nu.20

Diſpenſare an poſſit Deus cum præceptis decalogi. egregia.q. cap.27.nu.2

Diſpenſandi iuſta cauſa quæ ſit. cap.26.nu.1

Diſpenſationis definitio. cap.27.nu.3

Diſpenſare poteſt epiſcopus interdum ut quis duas dignitates eccleſiæ unius teneat. cap.31.nu.17

Diſpenſatio ex iuſtitia requirit cauſam iuſtam, diſpenſatio ex gratia nullam. cap.25.nu.13

Diſpenſare & temperare idem ſunt. cap.25.nu.7

Diſpenſare quid ſignificet. cap.25.nu.2

Diſpenſatur ex iuſtitia in his quæ ſunt iuris diuini. cap.25. numero 18

Diſpenſat epiſcopus circa uotum. cap.25.nu.29

Diſpenſatio ex iuſtitia fieri poteſt in his, quæ ſunt iuris naturæ. cap.25.nu.19

Diſpenſare an princeps poſſit, ardua.q. cap.25.nu.1

Diſpenſat epiſcopus ex cauſa cum iure canonico, non aliàs. cap.25.nu.23

Diſpenſat ex cauſa epiſcopus cum pœnitentia à Papa iniuncta. cap.25.nu.25

Diſpenſatio ex iuſtitia eſt mentalis legis declaratio. cap.25. num.11

Diſpenſare quando ſit uel non ſit peccatum. cap.25.nu.10

Diſpenſans & diſpenſatus quando peccent, uel non peccent. egregia.q. cap.25.nu.16

Diſpenſatione ex gratia uti, & rebus ſuis abuti æquè liberum eſt principi ſine illa cauſa. cap.26.nu.20

Diuiſio huius tractatus. cap.51.nu.4

Diuitiæ pariunt potentiam. in præfa.nu.78

Diuiſio partis primæ. cap.51.nu.6

Diuitiæ conferunt ad maioritatem. in præfa.nu.77

Diuiſio ex diutina ſeparatim poſſeſſione præſumitur, etiam ſi partes eſſent ius quales, uel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos. cap.66.nu.1

Diuturnitas temporis facit præſumi etiam ea quæ ſunt facti. cap.81.nu.12

Diuturna præſtatio etiam lucratiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria. contra Iaſ. & alios. cap 84.nu.35

Diutinæ præſtationes uniformes annuæ decies geminatæ, & quaſi ex debito non quaſi ex gratia factæ faciunt præſumi non tantum debitum fuiſſe in præteritum, ſed etiam tantundem deberi in futurum. contra plures Docto. capit.83. nu.10

Doctor à principe creatus reliquis ſublimior habetur. in præfa.nu.136

Doctores actu legentes præferuntur ijs, qui actu non legunt. in præfa.nu.127

Dolus an culpa quando in iudice præſumatur. ca.18.nu.27

Domicilium quanto tempore uidetur quæri. cap.61.nu.20

Domini ex bonis an famulus ditatus præſumatur. capi.105. num.34

Dominium directum quæritur præſcriptione currente contra ſcientem. cap.53.nu.11

Dominium cadit in iuribus & incorporalibus. cap.51.n.22

Dominium probatur ex poſſeſſione contra uiolentum. cap.7. num.19

Domini mala fides nocet, licet contractus fiat per procuratorem de iure canonico. cap.71.nu.2

Dominiū mobilium, uel ſe mouentium erat etiam iure primæuo. cap.87.nu 23

Dominium ſine præſcriptione probatur in actionibus, & in rebus mobilibus. cap.51.nu.21

Dominium iuris gentium ſecundarij eſt. cap.54.nu.2

Dominium habere nobiliorem confert ad dignitatem uaſallorum, & nobiliores habere ſubditos confert ad nobilitatem & dignitatem principis. in præfa.nu.26

Dominium utile præſcribit dominus directus. cap.68.nu.3

Dominium ut probetur. cap.88.nu.2

Dominium non præſumitur ex poſſeſſione præterita, fallit in iij. caſibus. cap.7.nu.20

Dominium an præſumatur ex poſſeſſione præſenti. ardua.q. cap.7.nu.17

Dominium incidenter agendū probatur. ex poſſeſſione. ca. 7 nume. 18

Dominij ſigna. cap.57.nu.14

Dominium directum facilius quæri præſcriptione longi temporis, quàm uſucapione triennali contra Docto. cap.54. num.7
Dominium transferatur ne an extinguatur uſucapione.ard. quæſt. cap.54.nu.10
Dominii probandi modus. cap.88.nu.9.& nu.10
Dominium directum an præſcriptione acquiratur. ardua q. cap.54.nu.1
Dominum præſcriptione quæſitum nobis per principem adimi non poſſet. contra doct. cap.5.nu.13
Dominij definitio communiter tradita, notatur. cap.17. numero 6
Dominium difficulter probatur. cap.77.nu.5
Dominus rem ſuam negligens quando uideatur eam pro derelicto habere. cap.72.nu.6
Dominij definitio. cap.17.nu.4
Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur. cap.72. numero 3
Dominij definitio tradita per nouiſſimos notatur. cap.13. numero 8
Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione. cap.51. numero 10
Dominium ut probetur. cap.51.nu.17
Dominium eſt ius. cap.41.nu.31
Dominium plenè probatur per præſcriptionem. cap. 51. numero 19
Dominium præſcriptione quæſitum an princeps adimat. cap.51.nu.26
Dominium probatur ex poſſeſsione contra commodatarium, & depoſitarium. cap.7.nu.20
Dei omnipotentia. cap.51.nu.68
Dominium reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli poteſt. cap.9.nu.22
Dominium eſt etiam in rebus incorporeis. cap.17.nu.7
Donare an principes & reges poſſint res ſuorum regnorum. ardua q. cap.4.nu.1
Donatio poſt longum tempus præſumitur. cap.53.nu.7
Donatio ſimplex facta præſenti & tacenti an ualeat. cap. 62.nu.13
Donatio mortis cauſa ſit hodie pacto nudo. cap.62.nu.11
Donatio cauſa mortis facta præſenti, & tacenti an ualeat, ardua.q. cap.62.nu.12
Donandi cauſa præſumitur, quando alia non apparet. cap.83.nu.2
Donatio inter uirum & uxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio.contra doct. cap.38.nu.4
Dotandæ filiæ cauſa an princeps poſſit ciues collectare? ardua.q. cap.7.nu.3
Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandæ an princeps ciues poſſit collectare. cap.7.nu.4
Dotandæ filiæ cauſa an princeps fœmina ciues collectare poſſit, & quid in fratre pro ſorore dotanda uel in ſorore pro altera ſorore. cap.7.nu.7
Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præſcriptionem.cum multis contra communem. cap.11.nu.3
Dubietas quoad præſcribendum inducit bonam fidem. cap. 11.nu.2
Duellum honoris priuati cauſa an licitum. cap.49.nu.21
Duellum an in dubio licitum. cap.49.nu.11
Duellum an licitum eſſe poſſit? ardua.q. cap.49.nu.1
Duellum quando illicitum. cap.49.nu.14
Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam uindicãdam, ardua.q. cap.12.nu.2
Duellum princeps ſi permittat an peccet. capitulo 49. numero 23
Duellum inter milites quando licitum.contra doct. cap.49. numero 16
Duellum licitum eſt pro republica, non pro iactantia. ca. 12. num.1
Duellum illicitum ad rei occultę probationem. cap.49.n.20
Duellum ſuſcipiens an peccet. cap.49.nu.22
Duellum patriæ cauſa inire, an liceat. cap.49.n.24
Duelli definitio improbata. cap 11.nu.35
Duellum ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiß. cap.49.nu.15
Duellum ob priuatum honorem inire, an liceat? cap.49. num.12
Duelli uera definitio. cap 41.nu.36
Duellum inire prouocatus, non tenetur morigerari. cap.18. num.15
Duellum inire non licet pro honoris aut rerum defenſione, ardua.q. cap.18.nu.12

E

EBRIETAS *inculpata, inculpatum facit quicquid inde ſequitur.* cap.19.nu.14
Eccleſiaſticus ut quis ſit, ut clericali ordine inſignitus ſit, neceſſe non eſt. cap.105.nu.52
Eccleſiæ an præſumatur bona à prælato relicta. cap.105. num.15
Eccleſiaſtica iuriſdictio iuſtius exercenda quam profana. cap.51.nu.55
Eccleſia ex neceßitate uendens, non teneatur ſolennia ſeruare. cap.32.nu.14
Eccleſiæ etiam fauore non poteſt princeps cum magna regni læſione res regiæ coronæ alienare. contra Docto. cap. 5. num.24
Eccleſia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis. cap.105.nu.12
Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum non perpetuatur. contra Docto. cap.63.nu.12
Eccleſia minoribus æquatur. cap.nu.6
Ecoleſię res prælatus interdum poteſt alienare. capitulo.31. num.18
Eccleſiæ res interdum infeudare non poteſt inferior. ca.31. num.13
Eccleſię quod conceditur, Deo quando gratum eſſe, intelligitur. cap.5.nu.26
Eccleſiæ priuilegijs prælatus interdum poteſt renunciare. cap.31.nu.19
Eccleſias non ſubeſſe hodie imperatori an iure fiat. cap.22. nume.9
Eccleſiaſticorum iniuſtitia turpior quàm profanorũ. ca.51. num.57
Eccleſię conſecratio ex longo tempore præſumitur. c.62.n.3
Eccleſiæ oppida donare non poteſt princeps.contra nouißi. cap.5.nu.4
Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa. capitulo.54 num.8

Elementa inuicem conuertuntur. cap.51.nu.5
Elementa an ſint quatuor. cap.59.nu.8
Elementa corrumpuntur, & inuicem conuertuntur. cap.36. numero 8
Electionis forma. cap.43.nu.15
Electus tutus eſt in conſcientia, ſi erat dignus licet dignior non deeſſet. cap.28.nu.2
Eligens dignum omiſſo digniore bis peccat. cap 43.nu.16
Eligens dignum omiſſo digniore, an peccet mortaliter. ard. q. cap.28.nu.1
Emancipatio illegitima ualidatur ex longo tempore. cap.61 numero 16
Emancipatio poſt longum tempus præſumitur. cap.61.nu.7
Emancipati præteritio non reddit teſtamentum nullum. cap.107.nu.38
Emphiteuticus præſumitur fundus ex longo tempore. ca.62. numero 1
Epiſcopus an populum uendere poſſit. cap.43.nu.23
Epiſcopus interdum tertio præiudicat, ut bono communi cõſulat. cap.31.nu.16
Epiſcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere conſenſum capituli. cap.31.nu.14
Epiſcopus interdum punit clericum exemptum, ca.31.n.18
Epiſcopus interdum põt creari ubi nũquam fuit. c.31.n.20
Equalitas ſeruanda. cap.24.nu.6
Errorem iuris inter & errorem facti nil intereſſe quò ad præſcriptionem uel uſucap. data paritate terminorum. cõtra doct. cap.77.nu.21
Errans in iure non ideo eſt in mala fide, contra docto. & ideo præſcribit annis 30. contra eoſdem. cap.77.nu.16
Error iuris etiam reſiſtentis non impedit præſcriptionẽ 30. annorum. cap.77.nu.15
Error iuris non impedit præſcriptionem de iure ciuili, ſi ſit præſcriptio 30. annor. & quid de iure canon. ca.77.n.14
Error iuris omnino inculpatus an præſcriptionem uel uſucap. ordinariam impediat. cap.77.nu.22
Error iuris regulariter impedit præſcriptionem etiã ſi concurrat cum errore facti. contra comm. cap.79.nu.3
Error iuris non inducit malam fidem. cõtra doct. c.73.n.19
Error iuris difficillimi prodeſt ad præſcriptionẽ, uel uſucap. ordinariam. contra Couarrub. cum Medina. cap.77.nu.21
Error iuris an impediat longi temporis præſcriptionem. cap. 77.nu 13
Error Iacobi & Aluero. cap.79.nu.6
Errans in iure etiam reſiſtente præſcribit annis 30. contra doctores. cap.77.nu.18
Ethimologia uocabuli non conſideratur. cap.103.nu.20
Euangelica denuntiatio non facit rem corpoream præſcriptã reſtitui. cap.53.nu.17
Euangelica denuntiatio an faciat infectam præſcriptionem actionis perſonalis. ardua. q. cap.53 nu.19
Exemptionis in quaſi poſſeſſione quando quis eſſe uideatur. cap.87.nu. 12
Exceptio non ſemper eſt actionis excluſio. cap.54.nu.9
Exemptionis in quaſi poſſeſſione quando quis eſſe uideatur. cap.87.nu.12
Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus. ca. 33.nu.24
Exceptio in continenti probanda non comprehenditur in ſtatuto exceptionem excludente. cap.32.nu.2
Excellentia facit ut cum probibitis diſpenſetur. c.103.n.18
Excommunicatus habet utramque teſtamenti factionem cũ communi. cap.102.nu.5
Excuſſio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo. c.33.nu.18
Excuſſionis beneficium perdit mendax. ca.33.nu.16
Excuſſio ceſſat ſi eſt notorium quod debitor non eſt ſoluendo. cap.33.nu.13
Excuſſio ceſſat cum pater fideiubet pro filio. cap.33.nu 17
Excuſſio omiſſa non uitiat proceſſum. cap.33.nu.19
Excuſſionis beneficio poteſt renuntiari. cap.33.nu.12
Excuſſionis beneficium opponitur contra collegam qui ſolus adminiſtrauit. cap.33.nu.10
Excuſſio ceſſat quando fideiubeo pro naturaliter tantũ obligato. cap.33.nu.14
Excuſsio ceſſat quando principalis eſt ubi conueniri nequit. cap.33.nu.15
Excuſsio ceſſat quando debitor eſt ualde cauilloſus uel rixoſus. cap.33.nu.21
Excuſsio ceſſat in mercatore, & campſore fideiubente. cap. 33.nu.23
Excuſsio ceſſat quando fideiuſſor impugnatur per modum exceptionis. cap.33.nu.22
Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti. cap.31.nu.33
Exemplaris prodigo fieri non poteſt. cap 37.nu.8
Exẽplaris fieri põt & filio naturali. cõtra cõem. c. 107.n.25
Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio contra doct. 107.nu.27
Exemplaris utilis eſt ei cui fit. cap.107.nu.35
Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex damnato coitu. contra docto. cap.107.nu.28
Exemplaris cum fit inſtituto in minore portione quam legitima, non poteſt reſcindi querela, cum communi contra alteram fere comm. cap.107.nu.40
Exemplaris ſubſtitutio fieri non poteſt muto & ſurdo cum multis. contra comm. cap.106.nu.9
Exemplaris in ſui tã creatione quàm reſolutione ſimilis eſt pupillari. cap. 107.nu.39
Exemplaris ualet ſi fit exhæredato integram legitimam habenti, idem ſi integram non habeat, ſed diminutam uel nil omnino. contra comm. ca.107.nu.31
Exẽplaris fuit inducta ad ſimilitudinẽ pupillaris. c.107.n.7
Exemplaris fieri poteſt inſtituto in re aliena. contra comm. cap.107.nu.42
Exemplaris ſubeſtitutio prodigo fieri non poteſt, cum multis. contra commu. cap.106.nu.8
Exemplaris fieri poteſt ei cui diminuta legitima relicta fuit. contra comm. cap.107.n.29
Exemplaris fieri poteſt exhæredato contra communem cum altera ferè communi. cap.107.n.1
Exemplaris fieri non poteſt muto & ſurdo. cap.37.nu 9
Exemplaris nec impedit nec reſoluit per exhæred. contra cõmunem concluſiones duæ. cap.107.n.34
Exemplaris cæco fieri non poteſt. cap. 103.nu.16
Exhæredari an poßit impubes. egregia q. cap.107.nu.13
Exhæredatio facta ob hanc cauſam quod filius per nepotem ex ſe inſtitutum poteſt acquirere patris hæreditatem, non firmat teſtamentum de iure communi. noua declaratio. idem iure regio ibidem. cap.101.nu.3

F

FABELLA *cuculi.* cap.8.nu.56

Fabula ranarum. cap.41.nu.38
Fabula Orolandi Furioſi. in præfa.nu.62
Fabula Pantboides. in præfa.nu.76
Fabula Amadigij. cap.11.nu.38
Facetia Anacharſis. nu.21
Fabula Saturni. in præfa.nu.39
Fabella luporum & ouium. cap.13.nu.5
Fabula bouis & cameli. cap.21.nu.31
Fabula fidey. cap.8.nu.55
Fabula Dædali. cap.27.nu.4
Facti obligatio deſcendens ab ultima uoluntate eſt præciſa. cap.25.nu.35
Fatorum vis. cap.20.nu.7
Facti obligatio deſcendens à lege eſt præciſa. cap.25.nu.34
Facere non tam videtur qui iuſſus parit, quam qui iubet. in præfa.nu.112
Facti obligatio in iudicijs eſt præciſa. cap.25.nu.31
Facti appellatione non factum etiam continetur. cap.72.n.4
Facti obligatio iurata eſt præciſa. cap.25.nu.36
Facti appellatione etiam non facere continetur. cap.57. numero 12
Falſos margaritos geſtans non comprehenditur ſtatuto, quod punit margaritas geſtantem. cap.31.nu.39
Falſum quod eſt, nihil eſt. cap.77.nu.11
Fama, probantur antiqua, & uix alio modo. cap.84.nu.16
Fama plenè probat in antiquis. cap.84.nu.15
Famuli ex delicto an dominus teneatur. cap.35.nu.8
Feudum ex longo tempore præſumitur. cap.64.nu.1
Feudi alienationi dominus ex longa patientia conſentire uidetur. cap.64.nu.2
Fides ideo in terris non eſt, quòd in cœlum euolauit. cap.8. numero 54
Fides incerta earum rerum, quæ ex remotis regionibus circumferuntur & narrantur. ca.87.nu.21
Fideiuſſorum obligatio principali euaneſcit. cap.96.nu.17
Fideiuſſor poteſt cõueniri excuſſioque ceſſat ubi notorium erat debitorem non eſſe ſoluendo, eſtq; dubia pugna. cap. 40. nu.1
Fideiuſſor non accedit obligationi præſcriptæ. cap.53.nu.13
Fideiuſſio facta pacto nudo non ualet etiam de iure canonico. cap.33.nu.3
Fideiuſſio in 8. caſibus ceſſat. cap.40.nu.9
Fideiuſſor durius quam principalis obligari nequit, regula cum.8.declar. cap.40.nu.6
Fideiuſſor in plus quam principalis acceptus, an ſaltem pro concurrente ſumma teneatur, anceps pugna. ca.40.nu.5
Fideiuſſio multis nominibus ſignificatur. cap.33.nu.1
Fideiuſſor fiſci non habet beneficium excuſſionis. cap.33. numero 20
Fideiuſſor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitore conueniendo. cap.33.nu.8
Fideiuſſor & ſi iuret, non tenetur in plus quam principalis cum quibuſdam contra communem. cap.40.nu.7
Fideiuſſor indemnitatis quis ſit. cap.33.nu.4
Fideiuſſor non eſt qui promittit ſoluere nomine debitoris. cap 33.nu.5
Fideiuſſor etiam ut principalis obligatus gaudet beneficio excuſſionis. cap.33.nu.9
Fideiuſſor licèt promittat ſoluere ſine ulla exceptione, adhuc poteſt opponere excep. excuſſionis. cap.33.nu.11
Fideiuſſor dicitur quis diuerſimode. cap.33.nu.2
Fideiuſſor cuicunq; obligationi accedere poteſt. regula cum 18. declar. cap.40.nu.8
Fideiuſſorum differentia. cap.33.nu.7
Filia ſimilis matri. cap.51.nu.60
Filiationis quaſi poſſeſſio & præſumptio inducitur eo ipſo quod quis tractabatur et alebatur ut filius etiam quò ad effectum ſuccedendi, cum cõi contra Alciatũ. ca.85.n.20
Filius ſimilis patri. cap.51.nu.58
Filius an ſit patri ratione officij præferendus. in præf.n.129
Filiationis intuitu legatum relictum non debetur, ſi ille filius non erat. cap.48.nu.30 contra nouiſſ.
Filius præſumitur in poteſtate patris cum cõi. ca.85.nu.16
Filius exhæredatus non ſit ſuus hæres patri per nepotem ex ſe inſtitutum ex teſtamento. contra comm. cap.101.nu.1
Filius an patri etiam furioſo acquirat hæreditatem. ca.108. numero 1
Filius an præſumatur in patris poteſtate. cap.86.nu.4
Filij præſumuntur Spurij. cap.85.nu.15
Filius an in patris poteſtate præſumatur ard.q. ca.85.n.13
Filijfam. bona unde quæſita præſumantur. cap.105.nu.8
Filius in re dubia non præſumitur in patris poteſtate. ca.85 numero 19
Filiatio interdum poteſt certo probari. cap 48.nu.29
Finitorum ſola remanet umbra. in præfa.nu.35
Finis non media conſiderantur. cap.30.nu.13
Finis non media curantur. cap.28.nu.7
Finis melior quam media. cap.40.nu.3
Fiſcus regulariter utitur iure communi. cap.87.nu.14
Formaliter nunquã leges intelliguntur, quæ gratia certitudinis uel probationis aliquid diſponunt uel exigũt. cap.87. numero 22
Fortuitus cauſus excuſat à pœna ſtatuti. cap.32.nu.5
Formaliter quando quid uideatur exigi. cap.39.nu.15
Fortunæ debilitas. cap.20.nu.9
Fortunæ uis. cap.20.nu.8
Fortuna ut cæca ſit & iniqua. cap.93.nu.4
Frequentia delicti auget pœnam eius delicti. cap.96.nu.24
Fruſtra nihil. cap.40.nu.2
Fructus triennio præſcribuntur. cap.38 nu.7
Fructus reſtituuntur, cum rem legatam, quam in uita tradiderat reuocauit. contra nouiſſ. ca.38.nu.5
Fructus reſtituuntur quando donatio ut innofficioſa reſcinditur contra doct. cap.38.nu.1
Fructus an poſt triennium ſint reſtituendi. cap.38.nu.8
Fructus reſtituuntur, cum pater, qui filio legitimam in uita tradiderat, eam reuocauit contra nouiſſ. ca.38.nu.3
Fructus reſtituuntur quando donatio euaneſcit ob modum non impletum. contra nouiſſ. cap 38.nu.2
Fructus ueniunt in reuocanda donatione inoſficioſa. contra doct. cap.38.nu.6
Fuga famuli facit eũ præſumi res ſubtraxiſſe. ca.26.n.105
Furioſus & infans poſſunt uſu capere. cap.77.nu.8
Furor ſuperueniens an excuſet à pœna. cap.96.nu 31
Furor etiam ſuperueniens liberat à pęna corporis afflictiuæ. cap.96.nu.9
Furioſus ex ante geſto poteſt exhæredari. cap.96.nu.12
Furem diurnum an occidere liceat? ardua.q. & leges contrarium iubentes an ſint noxiæ. cap.8.nu.48
Fur non tenetur in conſcientia ad pęnam. cap.28.nu.9

G

GEMINATAE confeßioni etiam in tormentis exactæ ſtatur. cap.83.nu.13
Geminata iußio idem operatur quam proprius principis iuſſus. cap.83.nu.15
Geminata confeßio excludit exceptionem non numeratæ pecuniæ. cap.83.nu.14
Geminata confeßio extraiudicialis nocet. ca.83.n.12
Generatum ſimile generanti. cap.7.nu.7
Generatum ſimile generanti. cap.50.nu.10
Generatum ſimile generanti. cap.51.nu.59
Gloria uera labore emenda. in præfa.nu.96

H

HERCULES quo potißimum nomine commendetur quareq; ad cęlum euolauerit. cap.16.nu.9
Hæres nunquam præſcribit legatum, contra doct. c.55.n.26
Hæreditatis lucrum transferri tolerantius quam de adulterio quæri. cap.48.nu.18
Hæres in delictis priuatis criminaliter intentatis non tenetur. cap.96.nu.28
Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius ualet. cap.101.nu.4
Hæredes delinquentes tenetur quatenus ad eos peruenit. cap.96.nu.26
Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ſemimoriente facta, licèt regulariter non ualeat, ualet tamen in teſtamento facto inter liberos. cap.105.nu.6
Hæredes delinquentis etiam ante litis conteſtationē aliquando tenentur. cap.96.nu.25
Hæredes delinquentis tenentur licet ad eos nil perueniſſet. cap.96.n.27
Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta, non ualet. cap.101.nu.5
Hæredes delinquentis tenentur poſt litem conteſt. in priuatis delictis. cap.96.nu.25
Hæredes poſſunt petere ut procedatur ad purgandam infamiam accuſati etiam in criminibus publicis. cap.96.n.16
Hæredes delinquentis an teneatur rei pſecutione. c.96.n.24
Hæres quod defunctus mala fide poſſidebat, an longo tempore præſcribat. egregia q. cap.73.nu.2
Heremita dicitur eccleſiaſticus licet clericus non ſit. ca.105. numero 52
Hidalguie uel nobilitatis in poſſeſſione uel quaſi poſſeßione qui eſt, an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate ſit in ea quaſi poſſeßione tuendus lite pendente. cap.87.nu.18
Hidalguie priuilegia à nobis poſſunt ſeparari. c.11.n.25
Hidalgus uel nobilis lite pendente an ad munera nobilium elegi poßit. cap.87.nu.24
Hidalgus uel nobilis lite pendente an ad munera nobilium elegi poßit. cap.87.nu.24
Hidalguie uel nobilitatis in poſſeßione uel quaſi poſſeßione, qui eſt, an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate ſit in ea quaſi poſſeßione tuendus lite pendente. cap.87.nu.18
Hiſpania digniſsima. in præfa.nu.132
Hiſpania etiam de iure non ſubeſt imperio. cap.51.nu.33
Hiſpaniarum reges ut iure imperatoris utantur, declaratio noua. cap.82.nu.21
Hiſpani deficiente progenie regia poſſunt regem ſibi eligere. cap.22.nu.12
Hiſpaniæ populos à Mauris iure exemptos. cap.82.nu.19
Hiſpaniarum rex quod ius patronatus habeat in eccleſiis regni ſui. cap.22.nu.14
Hiſpaniarum rex non ſubeſt imperio. cap.22.nu.11
Hiſpaniarum rex ius habet eligendi epiſcopos. ca.22.nu.15
Hiſpaniarū rex iura imperatoris hēt in regno ſuo c.22.n.13
Hiſpaniarum rex ut præſus oneribus ita excellēs honoribus. in præfa. nu.90
Hiſtoria Hiſpanorum. cap.49.nu.2.& nu.3
Hiſtoria Romanorum fratrum ter geminorum. cap.49.n.25
Hiſtoria Alexandri. in præfa.nu.134
Hiſtoria Torquati. cap.49.nu.17
Hiſtoria Hiſpalenſis. cap.7.nu.2
Hiſtoria Adriani Papæ. cap.8.nu.32
Hiſtoria per Aulum Gelium relata. in præfa.nu.130
Hiſtoria Cræſi. in præfa.nu.51
Hiſtoria Pauſaniæ. cap.1.nu.16
Homines ingenij hebetioris ſeruos non eſſe. in pręfa.nu.5
Hiſtoria Antigoni. in præfa.nu.10
Hiſtoria Antigoni regis. in præfa.nu.103
Hiſtoria & error Pompeij magni. in præfa.nu.93
Hiſtoria regis cuiuſdam. in præfa.nu.100
Hiſtoria & labores Herculis. in præfa.nu.79
Hiſtoria Dionyſii. in præfa.nu.52
Hiſtoria Romuli & Remi. in præfa.nu.46
Hiſtoria Antigoni regis. cap.1.nu.13
Hiſtoria tergeminorum. in præfa.nu.49
Hiſtoria Pompeii magni. in præfa.nu.56
Hiſtoria Fabij maximi. in præfa.nu.54
Hiſtoria Antigoni Macedonum regis. in præfa.nu 42
Hiſtoria Epaminundæ. in præfa.nu.61
Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinæ. in præfa.nu.58
Hiſtoria Priami, Hectoris, Polixenæ et Caſādræ. in pr.n.59
Hiſtoria Solonis & Cræſi. in præfa.nu.60
Hiſtoria Fabij maximi. cap.14.nu.6
Hiſtoria Innocentij Papæ. cap.8.nu.22
Hiſtoria Hannibalis & Romanorum. cap.30.nu.10
Hiſtoria Caracallæ. cap.8.nu.38.& nu.39
Hiſtoria Archidami. cap.1.nu.15
Hiſtoria Cæſaris. nu.20
Hiſtoria Martini.4.Papæ. cap.8.nu.29
Hiſtoria Papæ Alex. cap.8.nu 31
Hiſtoria Papæ Leonis. cap.8.nu.26
Hiſtoria Heracliti. cap.1.nu.17
Hiſtoria Zacharię. cap.8.nu.24
Hiſtoria Tulliæ. cap.27.nu.13
Hiſtoria Hannibalis. in præfa.nu.53
Hiſtoria Caligulę. cap.8.nu.40
Hiſt. regis Sanctij & ciuium Maniorenſium. ca.11.nu.37
Hiſtoria Innocentij.3. Papæ. cap.8.nu.28
Hiſtoria Leonis primi Papæ. cap.8.nu.23
Hiſtoria Dionyſii. cap.8.nu.37
Hiſtoria Antiſtenis. cap.14.nu.9
Hiſtoria Diogenis. cap.14.nu.8
Hiſtoria Curij. cap.24.nu.9
Hiſtoria Samuelis. cap.8.nu.21
Hiſtoria Caßij. cap.17.nu.11
Hiſtoriæ uariæ Priami & Crę ſi & Xerxis. in præf. nu.44
Hiſtoria Alexandri. cap.21.nu.28
Hiſtoria Aeneæ. in pręfa.nu.45
Hiſtoria Scæuolæ. in præfa.nu.47

Hiſtoria Craßi. in prefa.nu.50
Hiſtoria Curij. in prefa.nu.25
Hiſtoria Alexandri magni. in præfa.nu.41
Hiſtoria Diagora in præfa.nu.71
Hiſtoria Socratis. in præfa.nu.67
Hiſtoria Horatij. in præfa.nu.48
Hiſtoria Ariſtodemi & Hipomedontis. cap.90.nu.4
Hiſtoria Archidami. in præfa.nu.40
Hiſtoriæ uariarum ciuitatum. in præfa.nu.36
Hiſtoria Licurgi. in præfa.nu.24
Hiſpanorum regum ius quò ad eccleſiaſtica. cap.51.nu.37
Hiſtoria Bruti. cap.13.nu.6
Hiſtoria Mutij Scæuolæ. cap.13.nu.12
Hiſtoria Antigonis. cap.10.nu.8
Hiſtoria uxorum indarum. cap.11.nu.30
Hiſtoria Socratis. cap.16.nu.5
Hiſtoria ipſius. cap.14.nu.11
Hiſtoria Scæuola. cap.11.nu.28
Hiſtoria Marij. cap.11.nu.22
Hiſtoria Caroli v. Imperatoris. cap.11.nu.20
Hiſtoria Demoſthenis. cap.13.nu.4
Hiſtoria Deciorum. cap.13.nu.7
Hiſtoria Leonis. cap.24.nu.7
Hiſtoria Marij & Pompeij. cap.18.nu.17
Hiſtoria Fotionis. cap.14.nu.10
Hiſtoria Piladis & Oreſtis. cap.11.nu.29
Hiſtoria Ambroſij. cap.11.nu.16
Hiſtoria Gregorij ſeptimi Papæ. cap.8.nu.25
Hiſtoria Cæſaris. cap.11.nu.23
Hiſtoria Conſtantini Papæ. cap.8.nu.27
Hiſtoria nobilium duorum Hiſpanorum. cap.16.nu.2
Hiſtoria Camilli & Catonis. cap.13.nu.9
Hiſtoria Coriolani. cap.11.nu.12
Hiſtoria Cæſaris & Pompeij. cap.13.nu.16
Hiſtoria Ageſilai. cap.24.nu.8
Hiſtoria Herculis. cap.16.nu.8
Hiſtoria Bonifacij Papæ. cap.8.nu.30
Hiſtoria Othi & Alberti. cap.30.nu.12
Hiſtoria trium Romanorũ et totidem Albanorũ. c.11.n.39
Hiſtoria Eliogabali Imperatoris. cap.2.nu.13
Hiſtoria Labieni. cap.11.nu.13
Hiſtoria Cocles & Fabii maximi. cap.13.nu.8
Hiſtoria Fabritij & aliorum. cap.13.nu.10
Hiſtoria Lucretiæ Romanæ. cap.11.nu.19
Hiſtoriæ uariæ. cap.11.nu.21
Hiſtoria Auguſti & Marci Antonij. cap.18.nu.16
Hiſtoria Pompeij. cap.11.nu.32
Hiſtoria Adriani Imperatoris. in præfa.nu.97
Hiſtoria Liſandri. in præfa.nu.82
Homo homini tenetur ſubuenire. cap.49.nu.6
Hominis ingenium procliue addiſſentiendum. in præf.n.122
Hominis cognitio eſt per aliquem ex quinque ſenſibus corporeis. in præfa. nu.115
Homines à ſuis negocijs & prouincijs auocari neceſſitate nõ cogente noxium, & contra naturalem iuſtitiam eſt. cap.51.nu.40
Homini naturaliter ſunt innata uirtutum ſemina. ca.7.n.4
Homines non eſſe in æquali fortuna ad decus uniuerſi expebat. in præfa.nu.22
Homo homini pernicies. in præfa.nu.3
Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu. in præf. n.121
Homo homini ut prodeſſe uelit de iure naturæ eſt. in præfa. numero 1
Honor cunctis rebus præferendus. cap.42.nu.8
Hominem beneficio affici intereſt hominis. ca.41.nu.12
Hominem beneficio affici, & damno non affici, intereſt hominis. cap.41.nu.17
Homo homini quantum debeat. cap.57.nu.9
Hominem homini opitulari natura tenetur. idq́; ut intelligendum ſit, declaratur. cap.16.nu.10
Homo liber naſcitur de iure naturæ etiam quoad iuriſdictionem cui ſubeſſe nequit, niſi ſponte ſua. cap.20.nu.24
Homo mortuus eſt homo. cap.96.nu.14
Homo autem breuiore tẽpore præſcriberet. ca.83.n.25
Homo iuriſdictioni alterius non ſubeſt, niſi ſponte ſua. ca.29. numero 25
Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur. cap.21.n.29
Homo animal rationale. cap.18.nu.33
Homo liber eſt. cap.9.nu.1
Homines hebetiores uenari ut feras non licet. cum Soto contra Ariſtotelem. cap.10.nu.4
Homo præſumitur bonus. cap.49.nu.10
Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdum pœna extraordinaria, interdum nulla. cap.19.nu.18
Homicida an puniatur capitaliter ſi unum occidit cum aliũ uellet occidere. cap.96.nu.32
Homicidium ſui facere quare homini non liceat, ratione improbata nouiß. cap.11.nu.1
Homicidij reus quando quis fiat. ardua.q. cap.19.nu.4
Homicidium culpa perpetratum extraordinariam inducit punitionem. cap.19.nu.9
Homicidium nec dolo nec culpa conſiderabili factum pœna etiam extraordinaria caret. cap.19.nu.10
Homicidium aut uulnus inſperato factum non habet plus culpæ quam fuerat in cauſa, ut ſi ab ebrio fieret. ca.19.n.12
Homicidij reus non fit, qui dat operam rei illicitæ ex qua ſequitur homicidium præter uoluntatem occiſoris cum Soto contra comm.opi.concluſiones ſex. ca.19.nu.15
Homicidium fecit, qui vulnus tantùm infligere uolebat, an homicidij reus fiat. cap.19.nu.17
Honoris defendendi cauſa licet alterum occidere. c.11.n.10
Honoris cauſa licet iure duellum. cap.11.nu.15
Honorem nobilioribus qui non exhibent an teneantur iniuriarum. cap.18.nu.19
Honor reliquis rebus precioſior. cap.11.nu.9
Honor amiſſus an recuperari poßit. cap.11.nu.11
Honores ſeparari poſſunt per actum meritorium, vel demeritorium, vel medium. cap.11.nu.17
Honoris ſui homo an ſit dominus. cap.11.nu.7
Honor vita æquatur. cap.11.nu.8
Honor uirtute paratus lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritorium, vel medium. cap.11.nu.18
Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogãtur. c.18.n.18
Hoſpitalis rector præſumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis. cap.105.nu.33
Hoſpitia gratis an regis familiæ à ciuibus debeantur. not.q. cap.8.nu.15
Hypocriſis deteſtanda. cap.8.nu.57
Hypothecaria quãto tempore præſcribatur. ard.q. c.60.n.4

Hypothecaria ael pignoratitia directa ut præſcribatur. ard. quaeſt. cap.60.nu.9
Hypothecaria an competat ante excaſſum principalem debitorem. cap.60.na.8
Hypothecaria generalis an præſcribatur. ardua.q. cap.60. numero 12

I

Ieiunium non ob ſolam carnis macerationem inductum eſt, contra noaiſſi. cap.25.au.14
Immemorialis præſcriptio quæ dicatur. cap.51.nu.49
Impeditis ſua ſponte non ſubuenitur. cap.60.nu.5
Impedito non currit præſcriptio. cap.60.na.3
Impeditis currit præſcriptio.30.annorum. cap.60.nu.15
Impedito etiam ſine ſpe reſtitutionis currit tempus, ſi potuit remouere impedimentum, & neglexit. cap.60.n.10
Impedito agere de euictione, an currat præſcrip. capitu.60. num.14
Imperium quo maius eo maiuſ periculum. in præfa.nu.99
Imperium à Deo eſſe, uariè intelligatur. cap.21.nu.22
Imperia an ſint à fatis. cap.20.nu.6
Imperatoris poteſtatem anormalam noa eſſe. capitulo.29. num.17
Imperiam à Deo eſſe ut intelligendum. cap.29.nu.4
Imperio omnes initio utuntur, ſed illico abutuntar. cap.8. num.53
Imperium à Papa in imperatorem nunquam migrauit, quia apud eum nunquam fuerat. ardua.q.. cap.21.na.27
Imperiorum aariationes. cap.20.nu.34
Imperiam eſſe uidetur de iure naturali uel gentium primæuo ita tamen ut ceſſet coactio. cap.21.aa.23
Imperatori non ſubſunt ciuitates liberæ. contra Doct. ca.21. num.6
Imperatori Romano non licere magiſtratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere. coatra Doct. cap.21.nu.7
Imperatori Romano non ſubſunt etiam de iure reliqui principes. contra Bal. & alios. cap.21.nu.5
Imperator non eſt dominas rerum ſingularium. contra qaoſdam. cap.21.nu.4
Imperatorem alieno in territorio delinquentē poſſe puniri. contra nouiſſimos. cap.22.au.19
Imperator non eſt unicus Chriſti uicarius. ca.22.nu.20
Imperatori reliquos principes non teneri tributum præſtare. contra nouiſſ. cap.22.nu.16
Imperator olim Papam eligebat. cap.22.nu.7
Imperatori olim ſuberant eccleſiæ. cap.22.nu.8
Imperium an etiam poſt tempus immemoriale poſſimus effugere. cap.82.nu.18
Imperiam quare non ſit iater bruta, quæ ſocialiter uel gregatim uitam degunt, ut eſt inter homines. cap.21.nu.24
Imperator unus ſolus in mundo eſſe aon debet. ca.21.nu.21
Imperator Romanoram an ſit domiaus totius mundi. egregia.q. cap.10.nu.1
Imperiam an ſit immediatè à Deo. cap.20.na.4
Imperio uacante legatus Papæ non exercet iuriſdictionem temporalem. cap.22.nu.4
Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere. contra Docto.. cap.4.nu.7
Impoßibilia an poßit Deus. cap.51.nu.48
Impoßibilia ſunt quæ turpia ſunt. cap.51.nu.66
Impoßibilium nulla obligatio. cap.51.nu.47
Impoßibile reputatur quod eſt nimis difficile. cap.51.nu.46
Incapax ſimpliciter an tempore immemorali præſcribat. cap.84.nu.11
Incertus euentas remouet læſionem interpretatiuè. cap.52. aam.11
Incertitudo ubi eſt, ad coniecturas deueniendum eſt. cap.90. num.6
Indefinita relata ad rem æqaipollet uniuerſali. cap.90.n.3
Indefinitæ ambiguitas. cap.30.na.21
Indicere bellam. cap.10.na.10
Indorum regiones an bello infeſtare liceat. cap.10.nu.11
Indefinita an æquetur uniuerſali. cap.20.nu.30
Indefinita negatiuè prolata an æqaipolleat uniuerſali, & quid ſi affirmatiuè proferatur. ardua.q. cap.30.nu.16
Indefinita quando æquetar uniuerſali. ca.30.nu.14
Indefinita negatiuè prolata non magis nec minus æquatur uniuerſali ex propietate ſermonis, quàm ſi affirmatiuè proferretur. cap.30.na.20
Indefiaita æquipollet uniaerſali. cap.8.au.44
Induſtrioſus quiſqae præſumitar. cap.105.nu.2
Induſtria quotidie acquirit. cap.105.nu.4
Indefinita aliquando cuique ex multis ſolidum tribuit. cap.90.nu.5
Infideles licet Papam non recognoſcant, non ideo poſſunt bonis ſuis ſpoliari contra Doct. idem & ſi Imperatorem non recognoſcant. contra eoſdem. cap.24.nu.5
Infideles contra naturam peccantes, rebus ſuis priuari non poſſe. ardua.q. cap.24.na.2
Inferior ſuperioris iura nequit ſubuertere. cap.35.nu.10
Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari. cap.5.nu.18
Ingenium labaſcit calamitatibus. cap.10.na.5
Iniuriarum actio, quo tempore finiatur. cap.2.nu.15
Iniuria uerbalis an infra dies 30. reuocari poßit. not. quæſt. cap.18.nu.38
Iniuria non cadit ſub poteſtate, ſed ſub tempeſtate. cap.26. num.3.
Immemorialis temporis acqaiſitio non admittit probationē in contrarium etiam per confeßionem. contra Aymo. & alios. cap.83.nu.34
Innocens an damnari poßit. not.q. cap.13.num.1
Inutilium interaentus non nocet ubi eorum defectus non noceret. cap.81.nu.14
Inſtramento decreti iudicis ſi dicitur omnia ſolennia interfuiſſe, omnia ſolennia adfuiſſe præſamantur. cap 39 num.2
Inſtrumentum rite exemplatum præſumitur poſt longum tempus. cap.63.au.5
Inſtrumentum minus ſolenne ex longa ſui obſeruantia fide dignum fit. cap.63.nu.6

Ex ff. ueteri.

Intell. l. manifeſtæ. ff. de iure iur. cap.31.nu.43
Intell. l. ij. §. circa. ff. de doli excep. cap.83.nu.3
Intell. l. ius ciuile. ff. de inſt. & iure. cap.50.na.7
Intell. l. princeps. ff. de legibus. l. j. ff. de conſt. priu. §. ſed & & quod principi, inſti. de iure nat. cum ſimil. cap.2.nu.1
Intell. l. cum de in rem uerſo. ff. de uſur. cap.56.nu.16

Intell.l.cum.de in rem.ff.de uſur.ut procedat etiam ſi al-legaretur titulis donationis.contra communem opinionē. cap.61.nu.18
Intellectus infirmitas eſt,quærere legem,ubi naturaliter ſen timus. cap.51.nu.42
Intell.l.cum de in rem.ff.de uſur. Cap.61.nu.3
Intellectus.l. ſiquis diuturno.ff.ſi ſeruit. & l. alienationis. ff.de uerb.ſig. cap.64.nu.24
Intell.l. ſiquis dintino.ff.ſi ſeruitus uendicetur. cap.87.n.5
Intel.titulorum.ff.C.& inſti.ad legem aquil. cap. 48.nu.35
Intellectus.l.cum de in rem.ff.de uſur. cap.65.nu.5
Intell.l.filium eum.ff.qui ſunt ſui uel alie. cap.48.nu.32
Intell.l.i.ff.de conſt.prin. cap.43.nu.2
Intellectus.l.ſiquis diuturno.ff.ſi ſer.uendi. cap.65.nu.6
Intell.l.ſi in lege.ff.locati. cap.95.nu.9
Intell.l.ſi non mortis, &.§. ſiquis mortis. ff. de inoff.teſta-mento. cap.107.nu.21
Intell.l.deprecatio.ff.ad.l.rodiam de iactu. cap.20.nu.28
Intell.l.cum de in rem.ff.de uſur. nu.11.cap.58.& nu.14
Intellectus.l.cum de in rem ff.de uſur.et in fra.n.35.cap.64. num 31
Intell.l.i.ff.de conſt.prin. cap.45.nu.4.& 5.& 6.
Intell.l.ſiquis diutino.ff.ſi ſeruitus uendicetur.cap.87 nu.5
Intell.l.cum de in rem uerſo.ff.de uſuris. cap.84.nu.20
Intell.l.cum de in rem uerſo.ff.de uſuris.contra Doctores. cap.83.nu.8
Intell.plurium legum. cap.2.nu.6
Intell.l.cum de in rem ff.de uſuris. cap.83.nu.4
Intell.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure. cap.51.nu.54
Intellectus.l.ſiquis diuturno.ff.ſi ſer.uendi. cap.66.nu.4
Intell.l.princeps.ff.de legib.cum ſimilibus. cap.3.nu.3
Intell.l.ſi in lege.ff.locati. cap.95.nu.11
Intell.l. quæcumque.ff.de publi.in rem act.cap.39.num.10
Intell.l.princeps legibus.ff.de legib. num.21
Intell.l.ius ciuile.ff.de ius.& iure. cap.50.nu.9

Ex infortiato.

Intell.l.filio quem.ff.de lib.& poſth. cap.107.nu.23
Intell.l.lucius.ff.de cond.& dem. cap.48.nu.22
Intellectus.l.qui.in aliena.ff.de acqui hæred. cap.64.nu.30
Intell.§.non tamen,inſt.quib.mod.teſta.in fir.& l.pe.§. te-ſtamento.ff.de ſecund.tab. cap.64.nu.23
Intell.l.non putauit.§. ſiquis ſua manu.ff.de bo.po.con.tab. filiuſq; qui de mandato patris ſui exheredationem ſcripſit non excluditur à querela contra communem. capit.117. nu.22.
Intell.l.ij.§.nepotibus.ff.de uulg. cap.107.nu.6
Intell.l.ſi exhæredato & in.l.multis ita.ff.de mil. teſt.contra Ang.& alios ut etiam qui in poteſtate non eſt poſſit ex-hæredari. cap.107.nu.10
Intell.l.filio quem.ff.de lib.& poſth.contra communē, quod filius qui, poſt exhæredationem emancipatus fuit, ſi ite-rum adoptetur à patre habebit querelam.cap.107.n.24
Intell.l.iij.§.ſi emancipatus.ff.de contra tab.ca.107.nu.11
Intell.l.ſi teſtamentum.ff.de teſtam. cap.100.nu.2
Intellectus legis filio præterito. ff. de in iuſt. rupto.cap.99. num.3
Intellectus.l. qui in aliena.ff.de acqui. hæredi.capitu. 66. num. 3

Intell.l.lucius.ff.de cond.& dem. cap.48.nu.17
Intell.l.qui in aliena.§.interdum.ff.de acq.hær.capit. 101. num.2.
Intell.l.filio præterito.ff.de iniuſt. rup. cap.100.nu.5

Ex ff. nouo.

Intellect.l.cum hæredes.ff.de acq.poſſ. cap.69.nu.9
Intell.l.ſi id quod.ff.pro der. licto. cap.79.nu.13
Intell.l.cum ſtipulatus ſim mihi à proculo.ff. de uerb. oblig. cap.95.nu.10
Intell.ad titulum.ff.pro derelicto. qui eſt omnium firmiſſi-mus titulus. cap.9.nu.20
Intell.l.ff.de uſucap. cap.56.nu.14
Intell.l.quod uulgo.ff.pro empt. cap.58.nu.23
Intellectus.l.ſi id quod.ff.pro derelicto. cap.65.nu.17
Intell.l.non ſolum.§.quod uulgo.ff.de uſucap.cap.58.n.13
Intellect.l.quem ad modum.ff.de acq.poſſ. cap.69.nu.10
Intell.l.ſi.ff.pro ſuo. cap.58.nu.13
Intell.l.i.§.per ſeruum qui in fuga.ff.de acq.poſſ.capitu.89. num.8
Intellectus.l.i.§.ſiquis propter.ff.de itinere actuq; priuato. cap.7;.nu.4
Intellectus.l. ſi id quod.ff.pro dereli. cap.79.nu.7
Intell.l.cum ſtipulatus ſim michi à proculo.ff.de uerb.obli. cap.95.nu.8
Intellectus.l.in illa ſtipulatione & l.hoc iure.ff.de uer.obli. cap.95.nu.3
Intell.l.cum hæres.ff.de diuerſ.& temp.praſc. cap.73.nu.4
Intell.l.ſi uir.ff.pro donato. cap.79.nu.4
Intell.l.i. §.per ſeruum qui in fuga.ff.de acq.poſſ. cap.89. num.6
Intell.l.ij.C.quorum appell. cap.41.nu.15
Intell.l.in perſonam.ff.de reg.iur. cap.10.nu.17
Intell.l.culpa caret.& l.nullum.crimen.ff.de reg.iur.ca.16 num.7
Intellectus.l.nemo.ff.pro legato. cap.81.nu.18
Intellectus.l.à Titio.ff.de furt.cum concord. cap.69.nu.11
Intell.l.& ideo hæſitatione.ff.de uerb.oblig.& l.maritus.ff. locati. cap.95.nu.13
Intell.ij.§.circa.ff.de dolo exceptione.contra Docto. cap.83. num.9
Intell.l.ſiquis ab alio.§.ſi.ff.de re iudi. cap.25.nu.38
Intell.l.ij.§.ſi ſub condione.ff.pro empt. cap.79.nu.2
Intell.l.i.ij.pe.& ſi.ff.pro lega. cap.69.nu.4

Ex codice.

Intell.l.ſi.C.de lib.præt.contra Gloſ.& alios.cap.107.n.15
Intell.l.ſi filius.C.de pet.hære. cap.64.nu.29
Intell.auth.bona damnatorum.C.de bon.proſ. cap.96.nu.2
Intell.l.i.C.de patr.potes. cap.84.nu.21
Intell.l.humanitatis.C.de impub. cap.107.nu.30
Intell.l.neque fructuarium.C.de uſufructu. cap.73.nu.11
Intell.l.humanitatis C.de impub. contra communem,quod mater in exempleri à patre facta præterita poſſit querelare. cap.107.nu.8
Intell.l.ij.C.de inoff.teſtam. contra communem & emancipa-tum exheredatum querelam habere. capitulo.107. nu.12

Intell.l.ſiquis hæredem.C.de inſtet ſubeſt. cap.107.nu 4
Intellectus ad plures.ll.l.cum quidam.C.de legatis cum ſimi. cap.107.nu 18
Intellectus l.ſi filius.C.de pet.hære.contra Docto. cap.64. nu.33
Intell.l.ſi.§ ſin autem.C.com.de lega. cap.79.nu.10
Intell.l.ſi.C.de legibus. cap.2.nu.18
Intell.C.de inoff.teſt.in.l.ex tribus. & ad creationem pupillaris non eſt neceſſe quod legitima relinquantur,ſed tantū ad eius iam creatæ reſolutionem uitandam contra communem. cap.107.nu.20
Intell.l.nullo.C.de rei uendi. cap.83.nu.3
Intell.l.neque fructuarium.C.de uſufr. cap.73.nu.1
Intell.l.donationes quas.C. de don. inter uirum & uxorem. cap.3.nu.6
Intell.l.nullo.C.de rei uendi. cap.84.nu.19
Intell.l.ij.C.pro empt. cap.79.nu.9
Intellectus.l.filius familias.C.de petitio.hæredita. capit.66. num.2
Intell.un.iu priu.C.de cad telle. cap.50.nu.4
Intell.l.nullo cum ſi.C.de rei uen. & nu.11. cap.65.nu.9
Intell.ad titulos.ff.& inſtit.ad legem acqui. cap.55.nu.14
Intell.l.nullo.C.de rei uen. cap.58.nu.13
Intellectus.l.neque fructuarium.C.de uſufru. cap.65.nu.18
Intell.l.gracchus.C.de adult. cap 49.nu.9
Intell.ad titulos.ff.C.& inſtit.de ui bonorum rap. cap.55 num.15
Intell.§.ſed & quod principi.inſt.de iur.na. cap.43.nu.2
Intell.titulorum.ff.& .C.de furt. & inſt.de obl. quæ ex del. cap.48.nu.36

Ex auth.

Intell.auth.ut cum de appe.cogen.§.aliud quoque. cap.107 nu.16
Intellectus auth.ut eccle.Rom.§.habeat. cap.52.nu.21

Ex iure can.

Intell.c.i.de præſcrip.lib.6. cap.87.nu.4
Intellectus.C.cum eccleſia de cauſa poſſeſſi.& propr. c.85. num.6
Intell.c.cum eccleſia de cauſa poſſ. & propr. cap.87.nu.10
Intell.c.i. de præſcrip lib.6. cap.87.nu.4
Intell.c.cum eccleſia de cauſa poſſ.,& prop. cap.87.nu.10
Intellectus.c. cum ſimus de regularibus. cap.106 nu.11
Intell.c. ad decimas de reſtit.ſpoli.lib.6. cap.87.nu.16
Intell.c. cum perſonæ. §. quod ſi tales de priuileg. lib. 6. cap.87.nu.9
Intell.c.cum perſonæ. §. quod ſi tales de priuilegi.lib.6. cap.87.nu.9
Intell. c. cum perſonæ. §. quod ſi tales de priuilegi.lib.6. cap.87.nu.17
Intell.clem.quia contingit de relig. domi. cap.25.nu.27
Intell.c. qui cauſam damni de reg.iur.lib.6. cap.48.nu.42
Intell. c. cum perſonæ. §.quod ſi tales de priuilegi. lib. 6. cap.87.nu.17
Intell.c.ad decimas de reſtit.ſpoli. lib.6. cap.87.nu.16
Intell.c.ad decimas de reſti. ſpoli. cap.86.nu.1
Intell.c. cum perſonę. §. quod ſi tales de priuileg. lib. 6. cap.85.nu.12
Intell.c. cum ſimus de regul. cap.37.nu.11
Intell.c.i. de præſcrip.lib.6. cap.84.nu.18
Intell.c.i. de præſcript.libus. cap.83.nu.41

Ex legibus regiis.

Intell.l.14.tit.i.par.6. cap.103.nu.12
Intellectus ad.l.regi.6.tit.1.part.6. cap.107.nu.17
Intell.l.6.tit.delos hidalgos lib.4.ordinamen. cap.87.nu.19
Intell.l.ſi.tit.delas preſcrip.lib.5.ordi. cap.83.nu.36
Intell.l.6.tit.delos hidalgos.lib.4.ordinamen. cap.87.nu.19
Intell.& de ult.l.ſi.tit.3.lib.5.ordi. & l.22.tit.3.lib.1.ordi. cap.102.num.24
Intell.pragmaticæ legionenſis & pragma.regis Fernandi. cap.87.nu.2
Intell. pragmaticæ legionenſis & pragma. regis Fernandi. cap.87.nu.21
Intell.pragm.regis Enrici & pragm.anni.1403. c.77.n.20
Intell.pragm.regis Enrici,et pragm.anni.1403. c.87.n.20
Intel.l.54.tauri. cap.64.nu.12
Intel l.45.tauri. cap.57.nu.25
Int.ſtatuti Mediolani. cap.57.nu.30
Int.l.45.tauri. cap.57.nu.29
Intell l.tauri. cap.57 nu.20
Inuidia Sedatur uirtute. in præfa.nu.20
Inuidia pares impetit. in præfa.nu.19
Interpretatio pia quæ fit in actu nō reiterabili ceſſat quando actus ille reiterabilis eſt. cap.91.nu.7
Iracundè facta an pro infectis habeantur in his quæ iuris ſortiuntur effectum ardua.q. cap.18.nu.31
Ira ex iniuſta cauſa concepta nec remonet nec lenit pœnam. cap.18.nu.30
Ira non præſumitur niſi probetur. cap.18.nu.32
Italię ciuitates an potuerunt ſe ſubducere ab imperio contra Decium & Ang. cap.82.nu.9
Ira per dies triginta non uidetur durare ad excuſandum contra Docto. cap.18.nu.37
Ira iuſta pœnam mitigat legalem. cap.18.nu.40
Ira remouet rationem. cap.18.nu.34
Ira poſt interuallum an pœnam legalem minuat egregia. quæſt. cap.18.nu.41
Ira factum non uidetur poſt interuallum. ca.18.nu.35
Ira motu quis factum infra quot dies dicatur elegans.quæſt. cap.18.nu.39
Ira iuſte concepta efficit ut etiam poſt interuallum abolitio criminis impetrari poſſit. cap.18.nu.42
Iracundia ex iuſta cauſa orta remouet pœnam in continenti ſed ex interuallo non remouet ſed lenit. cap.18.nu.29
Iudices Hiſpalenſes a rege electi digniores cæteris. in præfat. num.29
Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare etiam ſi ſit dictio taxatiua. cap.5.nu.20
Iudex ex cauſa leges tranſgredi poteſt. cap.14.nu.4
Iudici non parti denuntians ius ſuum oſtendere tenetur. cap.80.nu.2
Iudici dicenti ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſſum creditur. cap.14.nu.5
Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alterandas fallit interdum. cap.31.nu.28

Iudicis

Iudicis officiali delinquente an Iudex teneatur. capitu.35. num.9
Iudicis arbitrio quam minima relinquenda. cap.1.nu.12
Iudex interdum permittit arma noctu portare contra formam ſtatuti. cap.31.nu.32
Iudex interdum alterat terminum ad reſtitutionem definitum. cap.31.nu.25
Iudæorum paruuli non poſſunt eripi parentibus ut baptizentur. cap.8.nu.12
Iudicis decretum ſemper preſumitur iuſtis ex cauſis interpoſitum cum communi. cap.39.nu.1
Iudicis in iuris factum, rite factum preſumitur. capitu.39. num.3
Iuramentũ reuerentia emiſſum non obligat. cap.35.nu.18
Iuramentum an impediat reſciſſionem colore læſionis enormiſſimæ. cap.2.nu.17
Iuramento damnum paſſi quod fletur ut intelligendum notat.quæſt. cap.36.nu.4
Iuramenti calumniæ renuntiatio non firmatur longo tempore, noua opinio. cap.64.nu.19
Iuramento calumniæ non poteſt renuntiari tacite contra Doctores. cap.64.nu.20
Iuramentum præſumitur ex longo tempore. cap.62.nu.4
Iuriſdictio ſuprema an præſcribatur. cap 79.nu.20
Iuriſdictio eſt propter uſum. cap.29 nu.3
Iuriſdictio ſuprema an præſcribi poſſit ingens pugna. cap.83.nu.1
Iuriſdictio tum litera c. an iuriſdictio ſine litera c cõcedatur ubi intereſt noua decl. cap.3.nu.10
Iuriſdictione conceſſa an ueniat etiam merum & mixtum imperium ardua.q. cap.3.nu.9
Iuriſdictionem alienam uſurpare interdum capitale eſt. cap.21.nu.35
Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtultitia eſt.cap.8.nu.52
Iuriſdictio initio mundi nulla erat ſed poſtea eſſe capit. cap.41.nu.40
Ius gentium primæuum dicitur naturale. cap.53.nu.3
Iuſtitiæ denegatio principibus periculoſa. in pręfa.nu.17
Iuſtitiæ quę peſtis capitalior. in præfa.nu.8
Ius gentium quid. in pręfa.nu.118
Iuſtitiæ commendatio. in præfa.nu.15
Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis.ca.52.n.18
Ius naturale quid. cap.27.nu.11
Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis.in præfa.n.2
Iuri naturali derogare ut poſſimus. cap.82.nu.5
Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuum non naturale, ſed poſitiuum dicitur. cap.51.nu.51
Iuriſdictio ſuprema an tempore immemoriali iure regio præſcribatur. cap.82.nu.17
Ius commune quid. cap.45.nu.17
Ius poſitiuum aut conſuetudines inducere non poſſunt quod iuſtitiæ naturali aduerſatur. cap.51.nu.41
Ius naturale eſt diuinum. cap.55.nu.10
Ius naturale & diuinum non immutantur per abuſus. cap.51.nu.50
Iuſtitia uirtutum regina. cap.51.nu.56
Ius naturale appellatur ius gentium primæuum. cap.41. nu.30
Iuſtitia quæ peſtis capitalior. cap.62.nu.16
Ius naturale & diuinum obligant nos ante ullam promulgationem non ſic in iure diuino poſitiuo. cap.44.nu.10
Iuris gentium ſecundarij quę ſunt, libere poſſunt immutari. cap.54.nu.6
Ius gentium ſecundarium poſitiuum eſt. cap.46.nu.12
Ius nouum per adiectionẽ, uel declarationem fit quo ad particulam ſolum additam, uel detractam. cap.51.nu.53
Iuri canonico ſubſunt omnes chriſtiani. cap.51.nu.39
Iuſtitia naturalis eſt incommutabilis. cap.51.nu.44
Ius ciuile & canonicum quaſi ſocietatem coiſſe uidentur. cap.87.nu.28
Ius ciuile & canonicum quaſi ſocietatem coiſſe uidentur. cap.87.nu.28
Ius naturale interdum tranſgreditur. cap.31.nu.10
Ius gentium primæuum appellatur naturæ uel naturale ius. cap.10.nu.18
Ius naturale & diuinum an ſemper obligent in conſcientia. cap.29.nu.12
Ius naturale & ius diuinum ut differant. cap.29.nu.13
Iure naturæ omnia erant communia. cap.4.nu.3
Ius naturale compulſionis ignarum. cap.35.nu.15
Iuſtitia gratis exhibenda eſt à iudicibus & à principibus nec ualaret conſuetudo contraria in eccleſiaſticis. cap.7 num.1
Ius canonicum per inferiorem interdum diſpenſatur.cap.31 nu.12
Ius naturæ eſt ius gentium. cap.16.nu.11
Ius diuinum interdum tranſgreditur. cap.31.nu.11
Ius naturale à Deo poſſet immutari. cap.27.nu.9
Iure naturali & gentium regimur à quo non recedimus niſi ex cauſa. cap.26.nu.14
Iuriſdictio ut pręſcribatur. cap.83.nu.35
Ius gentium ſecundarium initio fuit ius ciuile.cap.54.nu.4
Ius gentium primæuum appellatur naturale. ca.51.nu.14
Ius ciuile non ligat principes aut extraneos à iuriſdictione. cap.51.nu.31
Ius gentium ſecundarium dicitur poſitiuum. cap.54.nu.3
Iuſſus per interuentum furoris ceſſat. cap.108.nu.5

L

Labores an fugiendi. in pręfa.nu.94
Labor præmio dignus. in præfa.nu.87
Labores ut ad ueram gloriam & æternam uitam conducibiles ita ad humanam noxij ſunt. in præfa.nu.92
Labores faciunt uiros celebres. in præfa.nu.88
Lazarus. in præfa.nu.64
Legatus de latere cauſam interdum committit definiendam ſine ſtrepitu. cap.31.nu.23
Legatum relictum ſub conditione ſi hæres infra annum non fecerit idque in ſe erat an debeatur ante finem anni. cap.95.nu.5
Legum & conuentionum eadem natura. cap.1.nu.23
Legatum non dicitur ius quærendum. cap.55.nu.27
Legum quàm principum ſalubrius imperium. cap.1.nu.11
Leganicẽtũ filię ſi nuberet et 50.ſi fieret monacha monachæ facta fuit an centum habitura ſit ardua q.cap.35.nu.23
Legitimi non ſunt liberi ex eo matrimonio nati quod ualebat de iure ciuili ſed non de iure canonico, nec etiam in foro cæſareo ſuccedunt ut filij legitimi cum communi contra Bal.& Sali. cap.85.nu.17

Legitimi

Legitima patris monachi uiuentis filio non debetur licet is monachus eſſet minorita contra communem. ca.106.n.12
Legitima ut ipſis uiuo patre aſſignetur petere nequeunt filij licet pater diſſipet bona ſua, egregia quæſt. cap.106.nu.1
Legitima quo titulo liberis aut parentibus relinquenda ardua quæſt. cap.107.n.2
Legitimam uiuo adhuc patre monacho an filius petere poßit egregia quæſt. cap.106.n.10
Legitima in re aliena an relinqui poßit cõtra cõ. c.107 n 43
Legitima iure C. quo titulo relinquenda. cap.107.n.3
Legitime ſuppl. non petitur condictione ex lege contra com. cap.107.n.41
Legitimam uiuo patre monacho an filius petere poßit. ard.q. cap.37.n.10
Legitima ut ſibi aßignetur petere nequeunt filij licet pater dißipet bona ſua ardua quæſt. cap.37.n.1
Legitima filio non debetur in uita patris. cap.37.n.2
Legitima filio non debetur in uita patris. cap.106.n.2
Legitima patre monacho uiuente licet ſit minorita non debetur filio contra communem. cap.37.nu.12
Legis principatum ad utilitatem ciuium eſt. cap.30.n.3
Legis ratione in particulari ceſſante ipſo facto enodatur ille à legis uinculo contra nouiß. cap.25.n.12
Lex interdum non communis toleratur. cap.31.n.26
Legũ uerbo aut ſcriptura non obligamur ſed mẽte. c.8.n.43
Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt. cap.29.n.22
Lex pœnalis non obligat in conſcientia etiam ſi pœnam imponat ipſo iure uel ipſo facto, & etiam ſi nullam defenſionẽ reus poßit habere, quod ultimũ eſt cõtra nou. c.29.n.19
Legis fraudatur quis. cap.30.n.9
Legis uerba tranſgrediuntur ex mente ipſius etiam a iudice ordinario quando ea lex cœpit eſſe noxia. cap.31.n.2
Legum & ſtatutorum exorbitantium uerba reſtringuntur ſecundum ſubiectam materiam. cap.35.n.7
Leges ad propriam utilitatem ferre tyranni eſt, ad publicam principis. cap.30.n.2
Legem principis aut reipublicæ ſæcularis nunquam obligare in conſcientia. cap.29.n.16
Lex humana nõ põt eſſe iuſta niſi deriuetur naturali uel diui
Leges humanæ & diuinæ cõcurſus. c.29.n.21 (na.c.29 n.20
Lex humana nequaquam obligat tranſgreſſorem ad peccatũ ſiue ſit pœnalis ſiue non, & ſiue grauis ſit materia ſiue (non.cap.29.nu.18
L.3 tauri. cap.103.nu 9
Lex ſufficit quod ſit tolerabilis. cap.27.nu.14
Leges ferre poteſt princeps ſine ullius conſilio. ca.2.n.20
Leges nouare malum. cap.8.n.50
L.3.tit.15.lib.2.ordi. cap.102 n.2
Lex canonica non præſumitur uelle obligare ad pœnam æternam. cap.29.n.10
Legis reſiſtentis tranſgreſſor an mortaliter peccet contra Doct. cap.77.n.20
Lex ſit inutilis uel aliquantulum noxia à principio an uero poſtea talis eſſe incipiat multum intereſt. cap.46.n.15
Legem in particulari ceſſare poteſt interpretari homo priuatus, contra Doct. cap.46.n.8
Legem in particulari ceſſare iudex ordinarius poteſt interpretari, contra Doct. quinimmo ita interpretari neceſſe habet, contra Doct. & etiam princeps ad id tenetur contra Docto. cap.46.n.7
Legum principum & arbitrorum poteſtas non egreditur fines commißionis à populo datæ. cap.29.n.2
L. ſi mater C. de inoffi. teſtamento. cap.66.n.6
Legum in coniectura ſe ſe fundantes una quæque in ſuo foro ſeruanda eſt. cap.76.n.7
Leges nouæ noxiæ ſunt. cap.44.n.4
Lex quando teneat priuilegiatos. cap.45.n.2
Legis ratio non ceſſat quando contingenter ceſſat. cap.46. nu.9. contra Doct.
Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante ſui promulgationem. cap.44.n.9
Lex initio utilis & ſi poſtea fiat inutilis non perdit uim obligatoriam contra theologos. cap.46.n.3
Lex ne quis cędat ſyluam ſuam ceſſat ubi id noxium eſſet in parte regionis contra Doct. cap.46.n.6
Lex non ualet niſi publicè utilis ſit & rationabilis & à naturali uel diuina lege deriuetur. cap.46.n.2
Legem non faciunt uerba ipſius aut ſcriptura ſed mens. cap 46.n.5.
Leges an mero iure obligare incipiant ante ſui promulgationem. cap 44.n.1
Lex contractus eſt & contractus lex eſt. cap.44.n.5
Lex & mandatum æquantur in obligando. cap.44.n.6
Lex inutilis uel aliquantulum noxia in foro animæ ſeruanda eſt. cap.46.n.13
Lex eſt ut contractus. cap.52.n.10
Legiſlator an malo obuiare teneatur ard.q. cap.49.n.5
Lex noua præterita annullans an extendatur ad diu obſeruata. cap.65.nu.19
Lex noua ante ſui promulgationem non ligat etiam ſcientes contra nouiß. cap.44.n.3
Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt. cap.50.n.3
Legis uita quanta ſit. cap.50.n.12
Leges ante ſui promulgationem non ligant etiam quo ad cõtractus infirmandos. cap.44.n.7
Lex poſitiua large dici poteſt naturalis. cap.50.n.6
Leges declaratoriæ reſpiciunt etiam præterita & obligant ante ſui promulgationem. cap.44.n.2
Legibus conſenſu obligamur. cap.55.n.3
Legis ius. cap.42.n.10
Legem ſibi imponere an priuatus poßit ard.q. cap.47.n.6
Lex inutilis an ualeat. cap.50.n.11
Lex etiam iuſtos comprehendit. cap.45.n.11
Lex poſitiua ut ualeat dbet deriuari à lege naturæ. c.50.n.5
Leges poſitiuæ ſpecificant ex materia iuris naturæ. c.50.n.8
Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit cum communi opi. cap.85.nu.18
Lex generalis cõprehẽdit etiã perſonas priuilegiatas ſi in ea materia qua de agit nõ reperiunt hẽre priuilegiũ ſpeciale.
Lex an ceſſet eius ratione ceſſante. c.75.n.5 (c.84.n.24
Lex poſitiua cõtra ius gẽtiũ ſecundariũ ualet. cap.46.n.11
L.1.tit.4.lib.1.ordi. cap.103.n.5
Lex inutilis an ualeat ard.q. cap.50.n.1
Leges poſt ſui promulgationem an teneãt inculpabiliter ignorantos. cap 44.n.11
Leges ligẽt nec ne, an priuato iudicare liceat. c.46.n.1.ar.q.
Leges paßim mutare nocet. cap.46.n.14
Legum uerbis aut ſcriptura non obligamur, ſed earum ſenſu. cap.25.n.5
Lex canonica in materia parui momenti an ad pœnam æternam poßit obligare. cap.29.n.11
Lex parum utilis, uel etiam omnino inutilis, uel etiã aliquãtulum noxia ſeruanda eſt. cap.46.n.10

Lex an obliget in conſcientia ardua.q.& quid ſi ſit pœnalis. cap.29.n.1
Legum plurium intell. cap.29 n.24
Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia. cap.29.nu.6
Lex humana concordans cum iure diuino uel naturali non inducit nouum ius. cap.29.n.17
Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatum, contra nouiß. cap.77.n.19
Lex ut nulla collecta imponi poßit, ceßat quando ut imponatur utile eſſe cœpit. cap.31.n.1
Leges hiſpanæ hic relate quod non obligant in conſcientia. cap.29.n.15
Legis canonicæ poteſtas ad obligandum in conſcientia. cap.29.n.9
Lex generalis uel localis iniuſta quare effectu careat. cap.31.n.35
Lex ad unum quarterium ciuitatis regulariter non ualet. cap.31.n.27
L. generaliter loquens non comprehendit perſonas peculiare priuilegium habentes in illa materia. ca.103.n.5
Legis ratione ceſſante in particulari an ceſſet ipſa lex. cap.87.n.23
Legem utilem eſſe reipublicæ oportere. cap.30.n.1
Legis ratione ceßante in particulari an ceſſet ipſa lex. cap.87.n.23
Legalis obligatio eſt ad patiendum tantum. cap.28.n.12
Legalis cauſa ceſſante ceſſat lex contra nouiß. cap.25.n.15
L.12.titulo delos corregidores lib.2.ordi. cap.105.n.44
Legalis obligatio unde deſcendat. cap.28.nu.11
Legiſlator non præſumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam ſed ad ſolam temporalem expreſſam uel arbitrariam. cap.29.n.7
Lex iniqua à principe lata an ualeat. cap.26.n.29
Leges ferre poſſunt alij præter imperatorem. cap.22.n.22
Libertatis fauore an modus deficiẽs deſinat nocere. c 93 n.26
Libertas hominibus iure naturæ debita. cap.20.n.26
Libertas animorum deſcribitur. cap.9.n.13
Libertas corporis & animi non æquantur. cap.9.n.12
Libertatis definitio. cap.17.n.5
Libri huius inſcriptio declaratur. in præfa.n.12
Lites breuiari intereſt reipublicæ. cap.41.n.18
Litis ingreſſus an præſcriptione tollatur quando per eam utile tantum dominium quæritur. cap.56.n.2
Lites breuiari expedit reipublicæ & principaliter. cap.52. num.12
Loci conſideratio magni momenti eſt. in præfa. num.133
Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſum, iniquum non eſt cum Cag.contra Decium. cap.52.n.13
Longum tempus inducit mutationem malæ fidei. cap.62. num.2
Longum tempus legitimat executionem. cap.63. num 2
Longum tempus facit filium præſumi emancipatum. cap.61. num.17
Lucrum res efficaciſſima. in præfa.nu.84

M

MAGISTRATVS *quilibet large dicitur rex. in præfat. num.123*
Magiſtratuum quantum onus. cap.41.n.21
Magiſtratus ciues tueri tenetur. cap.43.n.11
Magiſtratus an populum uendere poßit. cap.43.n.22
Magiſtratus minores an leges tranſgredi poßint ardua. q. cap.35.n.24
Maieſtatis lege committitur contra ciuitatem liberam cum multis contra non paucos. cap.72.n.20
Maioribus maiora debentur. in præfa.nu.18
Maioratum uter ex duobus geminis habiturus ſit ſi incertum ſit uter eorum prior natus fuerit. cap.90.n.11
Maioratus in uenditione non præſumitur licentia principis ex tempore longo, noua opin. cap.64.n.16
Maioratus in ſucceſſorem uel etiam in hæredem continuari poteſt poſſ.natur. cap.57.n.19
Maioratus uni diuitias, multis ſeruitutem miſeram inducit. cap.8.nu.7
Maioratus noxij ſunt. cap 41.n.6
Malæ fidei uitium an purgetur tempore. cap.79.n.16
Malæ fidei ſuperuentus, poſt completam præſcriptionem non nocet ingens pugna. cap.74.nu.1
Malæ fidei præſumptio an purgetur longiſſimo tempore. ardua.q. cap.81.n.2
Malæ fidei uitium purgatur tempore. cap.79.n.18
Mala fides præſumitur de iure canonico in præſcribente contra eum qui habeat fundatam intentionem de iure ſed ipſa mala fides tempore purgatur. cap.87.n.7
Malæ fidei emptor eſt qui altero denunciante ſe dominum eſſe nihilominus emit. cap.80.n.1
Malæ fidei poſſeſſor eſt qui contra iura mercatur. ca.81.n.1
Malæ fidei poſſeſſor quis dicatur. cap.32.n.10
Malam fidem non dicit habere qui contra iura mercatur ſi & prohibitio fiebat ob priuatam utilitatem & cum eo contraxit qui inops intellectus a lege non præſumebatur noua traditio. cap.79.n.8
Mala fides non ſemper ſequitur & arguitur ex ſcientia rei alienæ. cap.72.n.5
Mala fides impedit præſcrip.30.annorum iure canonico & ciuili. cap.73.n.9
Mala fides nocet etiam in præſcriptione immemoriali ardua quæſt. cap.81.n.10
Mala etiam fide à defuncto poſſeſſum an hæres præſcribat longo tempore contra communem. cap.73.n.5
Mala fides præſumpta quæ inducitur ex denuntiatione an impediat præſcrip.30.annorum. cap.80.n.7
Mala fides præſumitur de iure canonico in præſcribente contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure ſed ipſa mala fides tempore purgatur. cap.87.n.7
Mala fides an noceat quando contractus fit per procuratorẽ. cap.71.n.1
Malæ fidei emptor eſt qui emit ab eo quem dominum non eſſe fama eſt. cap.80.n.4
Mala fides defuncti hæredi non nocet. quo ad rem non quaſi hæreditariam apprehenſam. cap.73.n.17
Mala fides incidens poſt cœptam à defuncto præſcrip. non impedit. quin heres eam poßit perficere etiam ſi uellit uti acceßione temporis defuncti contra cõem. cap.73.n.6
Mala fides authoris an noceat ſucceſſori uniuerſali. cap.73. num.3
Mala fides ficta quando noceat. cap.73.n.20

Mala fides quando ineſſe intelligatur. cap.71.nu.2
Malæ fidei uicium poteſt purgari. cap.73.nu.13
Mala fide eſſe uidentur ementes aut dono accipientes oppida & redditus regales à regibus hiſpaniæ, malā fidem inducit denuntiatio quæ præuenerat non quæ poſtea ſecuta fuit. cap.80.n.8
Malam fidem populus quando uideatur habere & quomodo purgetur. cap.71.nu.5
Mala fides nō pōt non eſſe pie ſumpta cōtra Doct.c.73.n.18
Mala fides an præſumatur ex defectu tituli quando apparet antiquior poſſeſſor. cap.81.nu.6
Mala fides non præſumitur ex tituli defectu poſt annos. 30. cap.81.n.7
Mala fides authoris an impediat præſtribi eandem rem ab hære. ardua pugna. cap.73.n.7
Mala fides reſpectu unius impedit præſcriptionem reſpectu alterius ardua quaſi. cap.79.nu.21
Mala fides non uidetur adeſſe niſi tribus demum concurrentibus. cap.79.nu.14
Malitijs obuiandum. cap.93.n.5
Malum minus eligendum ex duobus malis. cap.48.n.2
Mandatum ex longa ſcientia & patientia an præſumatur ardua.q. cap.62.nu.7
Mandatum regis de oppidis alienandis ut intelligendum. cap.103.n.5
Mandatum an inducatur ex ſcientia & patientia inter abſentes.ardua.q. cap.62.n.8
Mandatum generale reſtringitur ex mente concedentis. cap.43.n.5
Mandatum oſtendere debet qui alterius utilitatem denuntiat. cap.80.n.6
Mandatum & commiſſionem etiam in melius egredi non licet. cap.5.n.7
Mandatum egreſſus interdum capite punitur, licet res bene ceſſerit. cap.5.n.8
Manumißio præſumitur poſt longum tempus. ca.61.n.11
Matrimonium non infirmat lex noua ante ſui promulgationem. cap.44.n.8
Mater ratione tutelæ male adminiſtratæ non capitur, etiam ſi per pactum renunciaſſet omni legum auxilio. c.97.n.8
Matrimonium ſpirituale metu etiam reuerentiali contractū uiciatur, aliud in carnali matrimonio. cap.35.nu.17
Mater ex mala tutelæ adminiſtratione an poßit incarcerari, cum omni legū auxilio renuntiauit, ard.q. cap.97.n.1
Matrimonium hodie an uicietur per metum reuerentialem. cap.35.n.19
Matrimonium per patres contractum, reſpectu liberorum an uicietur metu reuerentiali. cap.35.nu.21
Matrimonium quando præſumatur de iure ciuili, & quando de iure canonico. cap.85.n.16
Matrimoniū præſumitur poſt longum tēpus. cap.61.n.10
Matrimonium metu contractum irritatur. cap.35.nu.20
Medicus qui dum morari ualetudinem egroti uolebat, eum peremit, an reus homicidij fiat.not.q. cap.19.n.16
Mentium humanarum uarietas. cap.9.n.11
Merum quid ſignificet. cap.4.n.2
Mens præualet uerbis. cap.43.n.3
Media talia intelliguntur, qualia extrema. cap.88.n.3
Mens tenet primum locum, ſequentem uериſimilitudo, ultimum uerba. cap.30.nu.6
Meretrici datum effugit dominium dantis. cap.48.n.7
Meretrix in foro conſcientiæ an mercedem petere, uel retinere poßit.ard.q. cap.48.n.5
Meretrix ſi uult nubere, ei qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda. cap.48.n.15
Meretrices an tolerandæ. cap.48.n.1
Meretrici quod datur, ei acquiritur. cap.48.nu.9
Meretricibus ſui quæſtus gratia datur actio & retentio. cap.48.n.3
Meretrici datum repeti nequit. cap.48.n.10
Meretrici an liceat uim inferri. cap.48.nu.4
Meretrici datum non publicatur, contra Accurſium & Guilel. cap.48.n.16
Meum mihi inuito ut iniquum eſt adimi, ita æquum me uolente. cap.52.n.2
Meum prodigere poſſum. cap.55.n.13
Meum negligere quando uidear. cap.53.n.4
Miles regulariter ſubeſt legibus. cap.26.n.6
Miles an iure communi in dubio uti uideatur. cap.26.nu.5
Miles hodie, ſurdus, & mutus teſtantur cum communi contra. Cuma. Iaſ. & alios. cap.103.n.4
Miles etiam mutus & ſurdus teſtantur, cum communi contra nouiß. cap.103.n.3
Minor non comprehenditur ſtatuto puniente eum qui de comitatu bladum extrahit. cap.32.n.12
Minor non comprehenditur ſtatuto puniente delicta non communia. cap.32.nu.11
Modus mixtus deficiens per caſum non nocet. cap.93.nu.25
Modi pluralitas reſoluitur in ſingularitates. ca.93.n.29
Modus & conditio differunt. cap.93.n.2
Monachi minoritæ an dominium habeant in commeſtibilibus & utenſilibus ardua.q. cap.17.n.10
Monachi an poßint eſſe executores teſtamentorum, ard.q. cap.98.n.1
Monachi minoritæ fundi ad uendendum an ſint capaces. cap.32.n.13
Monachiſmo ſuper ueniente an rumpatur teſtamentum cum communi & contra alteram cōmunem. c.102.n.2
Monachiſmus uel religio uel ordo religioſorum quādo factus uideatur. cap.105.nu.49
Monachus non teſtatur cum communi. cap.102.no.1
Monachi bona etiam quo ad poſeßionem tranſeunt ipſo iure ad moneſterium. cap.105.nu.2
Monomachia unde dicta. cap.12.n.4
Monachus teſtatur Papa permittente eum communi. cap.2.num.102
Monachiſmi & religionis tria ſubſtātialia nota. c.105.n.50
Mores mutantur & hominum opiniones. cap.27.nu.7
Morum mutatio quotidie fit. cap.20.n.32
Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur, niſi in caſibus in iure expreßis. ca.108.n.2
Moras non patitur auxilium. ca.21.n.30
Mors quid ſit. in præfa.n.68
Mortem naturalem ſequitur ademptio bonorum. ca.96.n.2
Mortui reſurrectio in hoc ſeculo non expectanda. c.108.n.4
Mortui quo loco Iacebunt. in præfa.n.69
Mors ſaxis uenit. cap.55.nu.8
Mors indiuidua. in præfa.n.70
Mortem certam oppetetere pro ſaluanda tota etiam patria nullus tenetur. cap.13.nu.11

Moriuntur fatiſcuntque ſaxa & monumenta.in præf.n.37
Morte delinquentis liberatur fideiuſſor ipſius. cap.95.n.23
Mors nihil. cap.57.nu.15
Mors nihil. cap.55.nu.7
Mulieri parcendum eſt aduerſus dolum præſumptum. cap.97.nu.51
Mulier capi non poteſt pro debito ciuili cum communi opi. cap.97.nu.2
Mundi dominum nullum eſſe, nec unquam fuiſſe, aut futurũ; & contrarium, monſtrum eſſet, noua ratione docemur. cap.30.nu.10
Mundi dominus in temporalibus nec fuit chriſtus dominus noſter, nec eſt Papa, nec imperator, ſed ſolus Adam. cap.21.nu.3
Mundus ſub uno eſſe imperatore nihil incommodius. cap.20. num.37
Mundum uni principi non ſubeſſe oſtenditur iure tam natura quam gentium & etiam ciuili, & diuino. capitu.20. nu.27
Mundi dominum qui ſe iactaret, dæmonum è cœlo cadentium audaciam ſuperaret. cap.21.nu.33
Mundus continet quatuor elementa omnia generantia. cap.56.nu.13
Mundus conſtat quatuor elementis. cap.51.nu.3
Mundi dominum unum hominem eſſe, nocentiſſimum eſſet. cap.21.nu.34
Mundi uox uariè ſumitur. cap.20.nu.29
Mutus qui illam ſolam uocem exprimere poteſt, ſic, uel non, teſtari poteſt. cap.103.nu.8

N

NATVRALIS filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab uxore patris iure regio. cap.102. num.17
Naturalis, nothus, ſpurius, & ſimiles inſtitui poſſunt ſub cõditione ſi à principe legitimentur cum communi.ca.102. num.19
Naturalis ut ſuccedat quando concurrit iam legitimus. cap.102.nu.18
Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exequantur. cap.102.nu.16
Naturæ ſua quæque facilè reddunt. cap.82.nu.4
Natura dux optima. cap.7.nu.5
Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt, quàm ſi ex ſeorſum habitante naſceretur contra nouiſſ. quod procedit etiam iure regio. cap.102.nu.11
Naturalis capit duas uncias ab initio, fallit uariè.cap.102. nu.15.
Naturalis filius ut ſuccedat. cap.102.nu.10
Nauigantis morti proximi. cap.20.nu.15
Nauigatio horrida. cap.20.nu.20
Nauigatio impoſſibilis ferè & noxia reputatur.c.51.n.45.
Nauigatio perfida. cap.20.nu.16
Nauigare contra naturam eſt. cap.20.nu.13
Nauigare nephas eſt. cap.20.nu.12
Nauigare eſt animam uentis credere. cap.20.nu.17
Nauigare triſte eſt. cap.20.nu.11
Nauigantes inter uiuentes eſſe non uidentur. ca.20.nu.21
Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor. ca.20.nu.18
Nauigare periculoſiſſimum eſt. cap.20.nu.14
Nauigare eſt ire contra leges naturæ. cap.20.nu.19
Neceſſitatis aut bellorum tempore iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuandas reipublicæ. cap.6.nu.7.
Neceſſitati culpatæ non ſubuenitur. cap.35.nu.16
Neceſſitatis cauſa receditur à regulis iuris. cap.90.nu.12
Negatiua præcepta an efficacius obligẽt, quàm affirmatiua? ardua.q. cap.30.nu.19
Nepotes & deinceps iura ſuorum habentes, an ſub omni cõditione poſſint inſtitui hæredes.nota.q. cap.107.nu.5
Neceſſitas ſponte cauſata non conſideratur. cap.60.nu.7
Nil ut non generat aliquid, ita aliquid ad nihilum unquam reducitur, ſed tranſmutari poteſt. cap.56.nu.11
Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat. c.64.nu.5
Nobilis aggreſſus non tenetur fugere. cap.11 nu.14
Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari. cap.11.n.24
Nobilitas quid. cap.25.nu.31
Nobilis, uel hidalgus quando participet commoda, licet non participet onera. cap.35.nu.3
Nobilis non capitur pro debito ciuili. cap.97.nu.7
Nobilitatis commendatio. cap 25.nu.32
Nobiles an homines ſuos cædere plagis poſſint, ardua.quæſt. cap 8.nu.10
Noſtrum nobis abſolutè non aufertur ob publicam etiã utilitatem, ſed demum data compenſatione idonea. ardua.q. cap.5.nu.1
Noſtrum nobis multis ſæpe etiam ſine facto noſtro adimitur cap.48.n.23.
Noſtrum nobis inuitis & ignaris quandoque aufertur. cap.75.nu.2
Noſtrum nobis ſine facto noſtro non rato ex legis diſpoſitione adimitur. cap.74.nu.2
Noſtrum prodigere fas eſt. cap.48.nu.8
Noſtrũ interdũ ſine facto noſtro nobis aufertur.c.82.nu.12
Noſtrum quando pro derelicto uideamur habere.c.73.n.12
Notorietas excludit aut non eget probatione aut cauſa cognitione. cap.103.nu.19
Notariatus præſumitur ex longo tempore. cap.62.nu.5
Notorium eſt allegandum. cap.7.nu.10
Notarius interdũ poteſt pluries ſcripturã edere. c.31.n.31
Notorij uis. cap.20.nu.23
Notorietas ſuperat omne genus probationis. cap.51.n.43
Notorium iuris non expedit allegari. cap.7.nu.15
Nothus capere poteſt ex teſtamento patris cum nouiſſimis contra Bar. Oldral. & alios. cap.102.nu.12
Nothus & naturalis differunt in ſucceſſione ab in.cap.102. nu.13
Notorium quam habeat uim noua diſtinctio. cap.76.nu.8
Nouari non poteſt obligatio præſcripta. cap.53.nu.14
Nuptiarum fauore minor poteſt tranſgredi præceptum teſtatoris quod aliter tranſgredi non liceret. ca.94.nu.21

O

OBLIGATIO & actiones ciuiles comprehendunt principes. cap.45.nu.13
Obligatio utraq; tollitur præſcriptione cõtra cõm. c.53.n.9.
Obligatio interdum præſumitur poſt lõgũ tempus. c.53.n.5
Obligatio naturalis ex delicto orta an perimatur præſcriptione.ard.q. cap.55.nu.4

Obligatio utraq; ut perimatur, an fieri poſſit per legem. ardua.q. cap.53.nu.20
Obligatio naturalis oritur ex iure gentium primæuo.ca.53. numero 2
Obligari perſonaliter durius quàm rem tradere ſuam, et alienari. cap.61.nu.4
Obligatio naturalis an perimatur præſcriptione. cap.51. numero 24
Obligatio ſola naturalis non eſt efficax contra principem Romanum. cap.45.nu.14
Obligatio utraq; perimitur præſcriptione, acceptilatione & nouatione, contra doctores. cap.53.nu.12
Obligatio naturalis an præſcriptione perimatur. cap.53. numero 1
Obligationē præſcriptione debilitari, falſum eſt quia extinguitur. cap.53.nu.10
Obligationi naturali quare non aſſiſtat lex ciuilis. cap.10 numero 20
Obligationi naturali an lex aſſiſtere deſinat. egregia declaratio. cap.10.nu.22
Obligatio facti an ſit præciſa. cap.25.nu.33
Obligamur mente, nō uerborum aut literarum figura.c.30. numero 7
Obligatio naturalis unica eſt. cap.10.nu.19
Obliuio præſumitur poſt longum tempus. cap.61.nu.6
Occaſio quid. cap.9.nu.9
Occidens mediatorem ſe defendendo punitur, ſi erat de illis, qui ſe defendere non debebat. cap.19.n.21
Occidens mediatorem ſe defendendo punitur ſi erat de illis, qui fugere tenebantur. cap.19.nu.20
Occidens lapide uerſus hominum turbam iacto, extra ordinem punitur. cap.19.nu.22
Occidens quare occidatur. cap.18.nu.24
Occidere licet etiam extra caſus ueteri lege contentos. ca.8. nu.47
Occidens mediatorem interdum extra ordinaria pœna, interdum nulla punitur, ordinaria nunquam. cap.19.n.19
Occiſionis uitandæ præceptum egregia declaratio. cap.8. numero 42
Occidens non occidendi, ſed uulnerandi animo an occidatur. not.q. cap.18.nu.43
Occidens ut occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit. cap.18.nu.26
Occidere bannitum ſi licet, licebit etiam ſi ſit pater, aut filius occiſoris. cap.49.nu.13
Occidens damnatum ad mortem capite punitur. capitulo 18 numero 23
Occidens mediatorem dum filium, uxorem, diſcipulum, aut famulum caſtigaret, an puniatur. cap.19.nu.23
Occidere an liceat hominem pro rerum defenſione. ard.q. ca. 57.nu.8
Occidens adulterum, an peccet. ard.q. cap.49.nu.4
Officia publica honores ſunt. cap.42.nu.9
Officium quando præſumatur affectatum. ca.105.nu.5
Officialis quando præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci. ca.105. numero 23
Officia quando uendere non licet, tunc nec decet, nec expedit, contra Theol. idem è contra, contra eoſdem. ca.43.nu.8
Officia publica uendere principi non ſolum licet, ſed & decet quando à populo erat inſufficienter dotatus: contra Theologos. cap.43.nu.9
Officia publica populus uendere poteſt. cap.42.nu.5
Officia publica & dignitates non dignis, ſed dignioribus danda. cap.43.nu.14
Officiorum uenditio à populo libero facta decens uidetur: cap.42.nu.12
Officia publica uendita an tranſeant ad ſucceſſores. cap.43. numero 12
Officia publica an uendi poſſint? ard.q. cap.42.nu.1
Officia publica uendente populo præſumam id utile eſſe. contra doct. & quid ſi à principe uenderentur. capitulo 42 numero 11
Officia publica an princeps uendere poſſit? cap.43.nu.1
Officia publica an uendere poſſint duces, comites, & marchiones. cap.43.nu.10
Officialis prælatus & ſimiles poſſunt probare quod nō quæſierunt intuitu officij uel dignitatis. ca.105.nu.32
Officia publica ita uendi poſſe, ut tranſeant ad ſucceſſores: contra Sotum. cap.43.nu.17
Officia publica uendi licet etiam practice. ca.42.n.13
Opinio Baſileorum & Saduceorum circa animarum immortalitatem. in præfa.nu.66
Operibus credendum. cap.51.nu.62
Opera indicant auctorem. cap.51.nu.63
Oratio prima. in præfa.nu.13
Oratio ſequens. in præfa.nu.14
Oratio negatiua an plus neget, quam affirmatiua affirmet. ardua.q. cap.30.nu.18
Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore. ca.61.nu.23

P

PACTI appellatione & non factum uenit. capitulo 52. numero 6
Pactum futuræ ſucceſſionis inter liberos de patris hær. improbatur. cap.37.nu.6
Pactum nudum cum principe Romano initum nō eſt efficax ad agendum contra principem. contra doct. nec contra priuatum. contra eoſd. cap.45.nu.15
Parentibus maior pietas debetur quàm reliquis. cap.97. numero 7
Pactum futuræ ſucceſſionis inter liberos initum ſuper patris uiuentis hæreditate improbatur. cap.106.nu.5
Papa non exercet iuriſdictionem temporalem uacante imperio. ard.q. cap.22.nu.1
Papæ electio de conſuetudine ſpectat ad Cardinales. cap.22. nu.10
Papa an iuri ſcripto derogare poſſit. ardua. quæſt. cap.26. numero 26
Papa ius diuinum poteſt interpretari. cap.5.nu.19
Papa uacante imperio non præſcribit imperatoris iuriſdictionem. ca.22.nu.2
Papa an habeat iuriſdictionem temporalium in toto orbe. ardua.q. ca.21.nu.1
Papa non potuit alienare caſtellum Peruſinum. contra doct. cap.4.nu.6
Papatu uacante imperator non exercet iuriſdictionem ſpiritualem. ca.22.nu.5
Papa abutenti an occurri poſſit. cap.41.nu.25
Papa ſine Cardinalium conſilio ardua expedire an poſſit? ardua

ardua.q. cap.23.nu.2
Papa an habeat temporalem iuriſdictionem? egregia.q.cap. 2.nume.2
Parentibus ſummus honor debetur. ca.106.nu.4
Parentum utrique par pietas debetur, licet eis in liberos nō ſit par poteſtas. cap.97.nu.4
Parentibus ſummus honor à liberis debetur. capitulo 37. numero 5
Parrochus interdum extra parrochiam poteſt reſidere, cap. 31.numero 30
Paſcendi ius an tempore ordinario præſcribatur. cōtra cōm. cap.83.nu.40
Pater filij iniuriam an remittere poſſit. ardua.q. cap.15. numero 8
Patria eſt omne ſolum. cap.51.nu.12
Patientia ſine tempore longo non inducit conſenſus præſumptionem. cap.64.nu.4
Patriæ magis quàm parentibus debemus. capitulo 16. nume.15
Pater ob iniuriam filij etiam ignoſcentis agere poteſt. cap. 18.nu.7
Paternum præceptum quatenus obliget filium. cap.29. numero 14
Patronatus iura iuſtius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ cauſa, quàm dotationis cauſa. capitulo 51. numero 38
Pater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exemplariter. contra doct. cap.107.n.26
Pauperes alienigenis pares. cap.41.n.8
Pauperibus an currat tempus appellandi. ard.q. cap. 141. nume.5
Pauperes ſtipendia non præſtant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs. cap.41.nu.3
Paupertas excuſat à proſecutione appellationis. cap.41. nume.2
Paupertas excuſat moram ſoluendi. cap.41.nu.1
Pauperes non collectantur. ca.41.nu.4
Pauperes quare non collectantur. cap.4.nu 7
Pauperibus currit tempus, ſed reſtituuntur. capitulo 60. numero 11
Pecunia quando mutatur, ut ſolutio fieri debeat. ard. q.cap. 2.nume.7
Peccatum ferè omne contra naturam eſſe. capitulo 42. numero 3
Peregrinus expers teſtandi actiuè & paſſiuè. capitulo 51. nume.32
Periculum ubi maius, ibi maior remuneratio. in præfat. numero 98.
Pęna ſtatus finitur morte. cap.96.n.14
Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure præſcriptione.ca.55 numero 9
Pęnis ſponte ſubijcimur. cap.52.nu.7
Pęna, ut conſenſum dediſſe uidemur. ca.52.nu.17
Pęnis an ex æquitate quadam obligemur. cap.55.nu 2
Pęna ſpontanea non eſt pœna. cap.55.nu.22
Pœnæ legales an obligent naturaliter. ardua.quaſt. cap.55. numero 1
Pęna culpæ æqua. cap.18.nu.36
Pęna culpæ par. cap.55.nu.20
Pęna non datur culpa ceſſante. cap.55.nu.18
Pœna conuentionalis præſcribi poteſt. cap.55.nu.23
Pęnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facilius poteſt remittere, quàm parti applicandam, cap.24. numero 18
Pęna à principibus, uel iudicibus ut & quatenus remitti poſſit. egregia.diſt. cap.18.nu.117
Pęnam legalem iudex remittens, lege punitur. cap. 15. nume.12
Pęnam poſt partis abſceſſum minuere poteſt iudex contra nouiſſ. aliquantulum, ex toto autem remittere nec iudex poteſt nec princeps, contra nouiſſ. nam iudex & princeps differunt in quanto, non in toto. contra nouiſſ. cap.18. nume.9
Pęna non eſt actus irritatio quando non fit in odium agentium. cap.28.nu.5
Pęnam euitare facit ordinariam qualibet etiam iniuſta cauſa. cap.18.nu.28
Pœna etiam immoderata non differt ab alia quo ad hoc ut in conſcientia debeatur. contra Decium & Cagn. cap.28. numero 14
Pœnam lenire etiam poſt ſententiam interdum & licet & expedit. cap.31.nu.3
Pœna promiſſa ſub conditione ſi opus infra annum factū non fuerit, an peti poſſit ante finem termini. cap.95.nu.4
Pœna caret, qui figit hominem dum taurum loco ſolito agitatum figere curabat, non ſic, ſi in loco inſolito. cap.19. numero 11
Pœna corporalis interdum datur inſcuſato. cap.96.nu.11
Pœna, culpa maior non ſit. cap.19.nu.6
Pœnitentiæ an locus ſit ante ſcripturam confectam quando in ſcriptis fit contractus. ard.q. cap.28.n.21
Pœna etiam pecuniaria non tranſit in hæredes in criminibus publicis. cap.96.nu.15
Pœna in priuatis delictis an tranſeat ad hæredes. cap. 96 numero 20
Pęna pecuniaria an tranſeat in hæredes morientis infra tempus appellandi. cap.96.nu.18
Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis. ca.96. numero 7
Pœna delicti quæ imponuntur ipſo iure, ſemper trāſit ad hæredes. cap.96.nu.22
Pœna commutatur ex inhabilitate perſonæ plectendæ.ca.96. numero 30
Pœnitentiam à Papa iniunctam minuit epiſcopus. cap.31. numero 4
Pœnam parti uel fiſco applicandam quando princeps poſſit remittere. cap.24.nu.13
Pœna peccato æqua. cap.12.nu.3
Pœna delicti an tranſeat in ſucceſſorem dignitatis. cap.96. nume.21
Pœna an debeatur in conſcientia. cap.32.nu.9
Pœna conuentionalis non magis nec minus debetur in conſcientia quàm legalis. contra Decium. Cagno. & alios. cap.28.nu.15
Pœna adulterij non extenditur ad uitiantem monacham. egregia.q. cap.35.nu.22
Pœna dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico. cap.28.nu.10
Pœnam etiam in conſcientia an creditor petere poſſit. ard.q. cap.28.nu.20

Pœna corporea quare non deſcendat in hæredes.capitulo 96. numero 13
Pœna tranſit contra hæredes, quando delictum opponitur excipiendo. cap.96.nu.23
Pœna non extenditur de caſu uero ad caſum fictum. ca.31. nume.40
Pœna & præmio rem publicam contineri. in præfatio. numero 81
Pœna eſt infirmatio actus. cap 28.nu.3
Pœna ſuos debet tenere authores. ca.35.nu.5
Pœna an poſt ſententiam, quæ tranſit in rem iudicatam tranſeat ad hæredes. cap.96 nu.19
Pœna legalis ſi petatur, debetur in conſcientia à damni ædificatore etiam quo ad damni æſtimationem ubi interfuit dolus.contra communem opinio. idem ſi culpa lata contra eand.communem opi. cap.28.nu.17
Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in conſcientia.cōtra communem opi. cap.28.nu.13
Pœna conuentionalis etiam nimis dura non debetur minus nec magis quàm ſi eſſet mediocris. contra Accurſium, Decium, Corſe.& Cagn. cap.28.nu.16
Pœna pro damno leuiſsima culpa dato, non debetur etiam in foro contentioſo.contra Lud. Rom. & Nicol.Pigno.cap. 28.nu.19
Pœna pro damno leui culpa dato an debeatur in conſcientia. ardua.q. cap. 28.nu.18
Pœnæ ſuos tenent authores. cap.48.nu.40
Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes poſt ſententiam. cap.96.nu.17
Pœna par culpæ ut intelligatur. cap.24. nu.17
Pœna culpæ par. cap.8.nu.51
Pœnam legalem etiam ſi procedatur per modum accuſationis judex alterare poteſt ex cauſa.ardua.quæſtio.cap.35. numero 4
Pœna in contractu appoſita quare leniat obligationem principalem, noua declaratio. cap.29.nu.5
Permittere malum, alienum eſt à lege. cap.49. nu.7
Petitorium ſuſpendere, & ad poſſeſſorium redire an liceat poſt litem conteſtatam.ardua q. cap.87.nu.27
Pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates etiam in conditionibus implendis. cap.92.nu.2
Poſſeſsionis uel quaſi poſſeſsionis ius & commodum quanto tempore quis acquirat.contra eum, qui fundabat intentionem ſuam de iure. cap.87.nu.15
Poſſeſſio uel occupationis ius olim erat in rebus ſoli. cap.57. numero 22
Poſſeſsio naturalis ſolo animo retinebatur iure gentium etiā primæuo. cap.57.nu.25
Poſſeſsio ut continuetur in hæredem ex ui ſtatuti, uel in ſucceſſorem maioratus, intelligitur niſi ab alio occupetur.ardua. q. cap.57.nu.19
Poſſeſsionis continuatio exigitur ad præſcribendum. ca.58. numero 1
Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poſsit exeptio de ſententia lata inter eaſdem partes.dubia pugna. cap.88.nu.4
Poſſeſsio quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorem uel in hæredem tranſiuit, cœpta ſine ullo uitio fuit naturaliter ab aliquo tertio utilis eſt ad præſcribendum. contra doct.c.57. nu.27. & ea poſſeſsio nil intereſt occupata eſſet hæreditate iacente an poſtea.contra Claudium ibi nu.28.
Poſſeſsionem occupauit tertius, an ſit ui repellendus. ca.57. nu.31. & poſſeſsio naturalis non eſt in quatuor ſpeciebus ibi enumeratis, contra doct. ibi nu.32
Poſſeſſor an ſit tuendus in ſua poſſeſsione contra aduerſarium, qui ſuam intentionem fundabat de iure ſi diu uel aliquandiu diſsimulauit. cap.86.nu.13
Poſſeſſor an ſit lite pendente tuendus in ſua poſſeſsione & etiam contra actorem qui ſuam intentionem fundabat de iure. cap.86.nu.9
Poſſeſſor quando ſit tuēdus contra fundantem ſuam intentionem de iure.ardua.q. cap.85.nu 9.
Poſſeſſorio retinendæ an obijci poſsit exceptio de dominio in continenti probando.dubia pugna. cap.88.nu.3
Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſentētiæ latæ inter eaſdem partes, quàm exeptio cuiuſq; alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ. contra comm.opi. cap.88.nu.5
Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando. cap.88.nu.1
Poſſeſsionis uel quaſi poſſeſsionis ius & commodum quanto tempore quis acquirat contra eum, qui fundabat intentionem ſuam de iure. cap.87.nu.15
Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſententiæ latæ inter eaſdem partes quàm exceptio cuiuſq; alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ. contra comm.opi. cap.88.nu.5
Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poſsit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes.dubia pugna. capitulo 88. numero 4
Poſſeſsionis ius quo tempore amittatur. capitulo 86. numero 12
Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio in continenti probando. cap.88.nu.2
Poſſeſsio diutina an transferat in aduerſarium onus probandi. cap.86.nu.5
Poſſeſſorio retinendæ an obijci poſsit exceptio de dominio in continenti probando.dubia pugna. ca.88.nu.3
Poſſeſſorio remedio agēti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando. cap.88.nu.1
Poſſeſsio quæſita per cōſtitutum, uel precarium an ſufficiat ad præſcriptionem, ard.q. ca.57. nu.5
Poſſeſſor quando ſit tuendus in ſua poſſeſsione contra eum, qui ſuam intentionem fundabat de iure. & eſt ardua. q. cap.86 nu.3
Poſsidere ſe ignorans ſi uerè poſsideat præſcribit. cap.69. numero 7
Poſſeſsio uitioſa perdurat. cap 65.nu.14
Poſſeſsio ignoranti interdum quæritur. ca.69.nu.8
Poſſeſsionem capit hæres teſtamentarius, licet filius præteritus ſeſe opponat. cap.100.nu.4
Poſſeſsio perditur decennio. ca.76.nu.4
Poſſeſsionis uitium ut purgetur. ca.59 nu.4
Poſſeſsio naturalis an ſufficiat ad præſcriptionem. cap.57. numero 3
Poſſeſsionis uis magna. cap.90.nu.9
Poſſeſsio dicitur uiolenta, clandeſtina, precaria. cap.65. numero 13
Poſſeſsio ciuilis & naturalis requiritur ad præſcriptionem. cap.57.nu.1
Poſſeſsio abijcitur longi temporis negligentia. cap.68.nu.7

Pithagoræ

Pithagoræ dogma. cap.27.nu.10
Poſſeßio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcrib.etiam ſi ciuilis ab alio teneatur.ard.q. cap.57.nu.6
Poſſeßio uitioſa non prodeſt ad præſcriptionem. cap.59. numero 2
Poſſeßio ſola radix & fundamentum præſcriptionis. noua opin. cap.65.nu.10
Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio incontinenti probando. cap.88.nu.2
Poßeßio iunior clandeſtina præſumitur,cum communi. cap. 85.nume. 6
Poſſeßio naturalis quid. ca. 57.nu.21
Poſſeßio naturalis iuſtior quàm ciuilis. ca.57.nu.16
Poſſeßionis continuatio an præſumatur. ardua.q. cap.58. numero 5
Poſſeßio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcriptionem uſus fructus. cap.57.nu.4
Poſſeßio ciuilis ſufficit ad præſcriptionem. capitulo 57. numero 2
Poſſeßio ab aliquo tertio licitè an illicitè capiatur multum intereſt. ca.57.nu.26
Poſſeßio in hæreditatem iacentem uidetur continuata ad explendam præſcriptionem,niſi ab alio occupetur. cap.57. numero 18
Potentia mentita. cap.51.nu.67
Poteſtas propter uſum. ca.20.nu.38
Potentia nulla, & finita exæquatur. in præfa.nu.34
Poteſtas ordinaria & abſoluta an ſit in principibus. ard.q. ca.26.nu.2
Poteſtates etiam minimæ dicuntur eſſe à Deo. cap. 20. numero 5
Poteſtatis plenitudine princeps uti uidetur, quando aliàs eius actus periret. ca.26.nu.9
Poteſtatis plenitudine uel poteſtate priuilegiata in dubio an princeps uti uideatur.egregia.q. ca.26.nu.21
Poteſtatis abſolutæ & ordinariæ non eſt in principe differentia.egregia.q. cap.26.nu.18
Poteſtatis plenitudine cum utitur princeps, intelligitur de laudabili. cap.26.nu.11
Poteſtatis plenitudine an princeps poßit contractum ſuum uiolare. cap.26.nu.12
Poteſtatis plenitudine ſupplentes, hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia non ad ius diuinum naturale uel gẽtium alterandum. cap.26.nu.27
Potentia uera quis. ca.27.nu.1
Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta an princeps utatur. cap.26. nu.10
Potentiores digniores. in præfa.nu.79
Poteſtatis utriuſque finis. in præfa.nu.16
Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum. cap.5.nu.17
Populi rumor non curandus. cap.14.nu.7
Populus poſtquam principem accepit,deſiuit habere ius legũ ferendarum. cap.1.nu.7
Populus regem habens præſumitur facultatem leges ferendi ſibi reſeruaſſe. cap.47.nu.11
Populo malè alienato adeſt peccatum & reſtituendi obligatio. cap.43.nu.21
Populus imitatur principem. cap.43.nu.7
Populum à principe habitum,qui alienare poteſt, poterit & uendere.contra nouiß. cap.43.nu.20
Populus regem habens an leges ſibi ferre poßit. cap.47. numero 9
Populorum à rege alienatorum duplex læſio. capitulo 43. numero 19
Populi uox & opinio maximam uim habet. in præfatio. numero 86
Populi uetus memoria pro ueritate eſt. cap.63.nu.9
Populorum alienationes neceßitatis cauſa,an perpetuò fieri liceat. cap.43.nu.18
Populus ad ſingulos ciues non ſe habet, ut corpus ad ſingula membra.contra nouiß. cap.47.nu.7
Populi uox Dei uox eſt. cap.51.nu.71
Populus principem habens,an leges ferre poßit. cap.47. numero 1
Pretio qui ſubditum ſe fecit,an ſe liberare poßit. cap.82. numero 7
Prælatus,uxor, & ſimiles ex cuius bonis præſumantur contraxiſſe. cap.105.nu.6
Prælatus tam ex bonis ſuis quàm eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur. cap.105.nu.36
Prælatus quando debeat facere inuentarium. cap. 105. numero 13
Prælatus non ſemper marito aſſimilatur. capitulo 105. nume.37
Prælatus quæſiſſe an præſumatur ex bonis eccleſiæ.ca.105 numero 1
Prælatus qui curauit ut ſibi relinqueret quod quis eccleſiæ relinquere uolebat,an teneatur. ca.105.nu.43
Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis uel quærendis quando teneatur. ca.105.nu.42
Prælatus & eius hæres tenentur ſi res eccleſiæ præſcripta eſt eius culpa. ca.105.nu.41
Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ ſi poteſt. cap. 105. nume.40
Prælatus an uideatur poßidere nomine eccleſiæ. cap. 105. numero 21
Prælatus quando de bonis eccleſiæ quæſiſſe uideatur nec ne. ca.105.nu.35
Præmium ſi indiuiduum eſt ut inter merentes partiatur. ca.90. nu.8
Præmium propter onus. ca.35.nu.2
Prælia tumultuaria (ſcaramuzas uocant) licita eſſe inter milites contra nouiß. ca.49.nu.18
Præſentia ut probetur. ca.60.nu.2
Præſentia eſt quid facti. ca.60.nu.1
Præſcriptiones non tenẽt extraneos a iuriſdictione principes aut priuatos. cap.51.nu.28
Præſcribere poteſt ne rex ut quid arduum expediat ſine procerum conſilio. ca.23.nu.2
Præſcriptio de iure canonico, ſi eſt annorum. 30. procedit ſi hæres ſit in bona fide licèt defunctus fuiſſet malæ fidei poſſeſſor. cum communi contra alteram cõmunem.idem de iure ciuili cum communi,contra alteram communem. cap. 73.nu.14
Præmium propoſitum ei, qui primus urbis obſeſſæ muros aſcenderet utri eorum qui muros pariter aſcenderunt debeatur.egregia.q. cap.90.nu.1
Præſcripta actione perſonali,obligatio naturalis ſi qua ſupereſt, non proderit ut ſuper eam poßit fieri nouatio, cum cõmuni. cõtra alteram communem. nec proderit ut ei poſſet

accedere

accedere fideiuſſor, tam communi, contra alteram communem. nec pariet exceptionem cum communi, contra alteram communem. cap.74.n.5

Præſcribere an poßit miſſus in poſſeßionem ex cauſa noxali uel damni infecti cum ſcieret rem illam non eſſe illius cõtra quem decretum fuit interpoſitum, egregia q. c.72.n.4

Præſcriptio qualitatis per quam res deterior ſit facilius admittitur, quàm præſcriptio per quàm res tota aufertur. cap.78.n.2

Præſcriptio immemorialis non nititur in poſſeßione ciuili, ſed naturali detentatione contenta eſt. cap.81.n.20

Præſcriptio procedit quando uxor uiro rem alienam donauit etiam ſi uir eam uxoris eſſe, & ſic donationem quo ad transferendum dominium non ualuiſſe, exiſtimaſſet. contra Doct. cap.79.n.5

Præſcriptio immemorialis an ceſſet ſi appareat de titulo illegitimo ard. q. cap.81.n.11

Præſcribatur ut per decennium uel aliud etiam breuius tempus ſtatuto ciuitatis ſuperiorem non recognoſcentis induci poteſt. cap.76.n.9

Præſcriptione cõpleta ceſſat reſtitutio primò in præſcriptione centũ annorũ, deinde etiã in præſcriptione 40. annorũ tertiò ẽt in præſcriptione 30. annorũ. quartò etiã in pſcriptione ordinaria hæc oĩa cõtra cõm cũ multis tñ. c.75.n.3

Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in ijs, quæ ſunt modici præiudicij licet poßidens haberet ſcientiam iuris alieni. cap.87.n.6

Præſtationum annuarum liberati breuiore tempore quàm immemoriali cõtingit cũ Aymo, contra plures. c.83.n.38

Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico etiam ſine titulo cap.87.n.11

Præſcrip. 30. annorum iure. ff. erat incognita. cap.73.n.8

Præſcribi poteſt tempore immemoriali ius concedendi ueniam ætatis contra Romanum. cap.82.10

Præſcriptio contingit ſine legitimo titulo & cum ſcientia rei alienæ noua declaratio. cap.65.n.15

Præſumuntur etiam ea, quæ ſunt facti poſt longum tempus in ijs quæ ſunt modici præiudicij. cap.87.n.2

Præſcriptiones etiam contra ignorantes non ſunt iniquæ cõtra communem. cap.52.n.14

Præſcribit annis 30. emens rem filij in qua pater habebat uſumfructum. cap.81.nu.9

Præſcriptio quare non currat ſine titulo in redditu alcauarum. cap.78.n.3

Præſcripta actione perſonali cum bona fide, obligatio naturalis ſi qua ſupereſt, inutilis eſt, quo ad effectus iuris ciuilis. cap.74.n.3

Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum, contra Bal. cap 54.n.13

Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio. egregia pugna. cap.75.n.1

Præſciptio tam impeditur ex uno uitio quàm ex multis cum quibuſdam contra alios. cap.73.n.16

Præſcribere poſſum ſine titulo in caſu hic relato. ca.68.n.2

Præſcriptio 30. annorum ceſſat in ſpurio, qui diſpenſationem illegitimam impetrauit eiuſque uirtute bona patris poſſedit, egregia q. cap.81.n.18

Præſcriptioni immemoriali non nocet initium uitioſum. cap.81.n.16

Præſcriptio iuris, eſt probatio etiam ubi requiritur probatio inſtrumentorum. cap.105.n.15

Præſcriptio non eſt pœna etiam ſi currat contra ſcientem contra com. opi. cap.55.n.21

Præſcriptio ſine titulo legitimo & cum ſcientia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis, nouæ declarationes. cap.65.n.16

Præſcriptio aſſimilatur iuri accreſcendi. cap.59.n.5

Præſcriptio, quæ currit contra ignorantem non eſt pœna contra communem opi. cap.55.n.17

Præſcriptionum leges nos ex noſtro conſenſu ligant, ſicque naturaliter et ueluti ex contractu. cap.52.n.9

Præſcribi qui rẽ ſuã patitur, eã cõcedere uidetur. c.52.n.3.

Præſcriptio longi temporis ceſſat in ſpurio, qui bona patris uirtute illegitimæ diſpenſationis poßidebat. cap 81.n.19

Præſcriptio temporis immemorialis conſuetudo eſt, non præſcriptio. cap.83.n.22

Præſcribi poteſt tempore immemoriali ut appellationes etiam ultimæ non ad regem, ſed ad aliquem magnatem deferantur, contra nouiß. cap.82.n.8

Præſcriptio 30. annorum in perſona hæredis non magis iuſtificatur ex confectione inuentarij, quàm ſi illud non confeciſſet. contra Alex. Iaſ. Fel. & Bald. cap.73.n.15

Præſcriptio forenſes collectandi breuiore tempore quàm immemoriali contingit, cum multis cõtra multos. c.83.n.37

Præſcriptio ordinaria non ceſſat propterea quod ſit præſumptio iuris contra poſſidentem. cap.83.n.21

Præſcriptio aßimilatur alluuionis acquiſitioni. cap.59.n.6

Præſcriptio eſt aduentitium lucrum. cap.59.n.7

Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis. cap.51.n.23

Præſcriptio an ſit contra æquitatem naturalem, ardua q. c.52.n.1

Præſcriptio capit naturam pacti etiam contra ignorantes. contra Gloſ. Bal. Fulg. & Barb. cap.52.n.15

Præſcriptio an ſponte patienti accidere dicatur, ardua q. cap.52.n.16

Præſcriptio quare inuenta. cap 57.n.13

Præſcribi an poßint quæ imperatori reſeruata ſunt, contra nouiß. cap.22 n.18

Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in ijs, quæ ſunt modici præiudicij licèt poßidens haberet ſciẽtiam iuris alieni. cap.87.n.6

Præmium pinguius præſtandum eſſe interpretamur ob facinus memorabile. cap.90.n.7

Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum. cap.56. num.1

Præſcriptionum materia quatuor principijs ſeu elementis conſiſtit. cap.51.n.2

Præſcrip. & iura ciuilia ceſſant in extraneis populis, principibus, priuatis hominibus. cap.51.n.36

Præſcriptio & uſucapio an differant inter ſe. cap.51.n.8

Præſcriptio triginta annorum iure digeſtorum non erat cognita. cap.51.n.27

Præſcriptionis continuatio facilior, quàm inchoatio. cap.59. num.3

Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico etiam ſine titulo. cap.87 n.11

Præſcriptio & conſuetudo differunt. ca.83.nu.30
Præſcribi an poßit ius ſuperioritatis.ard.q. ca.2.n.14
Præſcriptio quare introducta. cap.51.n.9
Præſcriptio cum mala fide quare non ualeat. cap. 32. numero 8
Præſcribi poteſt ne Papa quid arduum in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine Cardinalium conſilio. cap. 23. numero 4
Præſcriptio ſine titulo & cum ſcientia rei alienæ currit in decem caſibus hic delatis, nouæ declarationes. cap.65. numero 19
Præſcriptionum materia ſummi momenti eſt. ca.51.n.1
Præſcriptionem repellere non poteſt arbiter aſſumptus ut ſecundum æquitatem iudicet, ardua. quæſtio. cap. 52. numero 20
Præſcriptio interdum occidit non transfert ius. cap. 68. numero 4
Principia qualia ſunt, talia ſunt principiata. capitulo 7. numero 6
Præſumuntur etiam ea, quæ ſunt facti poſt longum tempus in iis, quæ ſunt modici præiudicij. cap.87. nu.2
Principia ut ſunt ita & principiata. ca.47.nu.10
Principiata ſunt talia, qualia principia. cap.56.nu.12
Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum, ſed tantum iuri naturali uel gentium, reliqui principes ſubſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum. ca.26. numero 15
Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt. cap.8.nu.2
Princeps merus & legitimus. ca.1.n.2
Princeps legitimus non merus. cap.1.nu.3
Princeps non eſt dominus perſonarum non magis quàm rerum, contra Iſerni. ca.5.nu.28
Principem poſſunt ciues abijcere ob ignauiam eius. cap.5. numero 10
Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poßit de plenitudine poteſtatis.ard.q. cap.5. nu.15
Principes imperio abutentes an poßint per Papam priuari principatu. cap.8.nu.20
Princeps contrahendo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiam ad agendum adeo ut nec de poteſtate abſoluta poßit ab eo diſcedere. cap.3. numero 1
Princeps nec poſtquam accuſator deſtitit, poteſt pœnam legis minuere, quæ imponi debeat, ubi accuſator non eſſet. contra nouiß. cap.15.nu.5
Princeps bis aut pluries quando poßit ciues collectare. ca. 8. numero 1
Principum, regum, imperatorum poteſtas non eſt legibus ſoluta aut anormala. contra nouiß. cap.4.nu.10
Principem captum an ciues redimere teneantur. cap. 7. numero 6
Principis homines, ciues non recte appellari.contra Afflictū. cap.8.nu.9
Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit auferre rē ſubditi ſine cauſa.ard.q. ca. 15.nu.1
Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit. ca.5. numero 25
Princeps oppida alienare nequit, licet retineat ſibi iuriſdictionem.contra doct. ca.4.nu.9
Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere damna priuatis illata.ard.q. ca.4.n.11
Princeps regalia alienare nequit in enorme nec etiā in mediocre damnum regni.contra nouiß.et quid ſi leuißimum eſſet damnum. cap.5.nu.23
Princeps rem ciuis etiam tempore neceßitatis uendere non poteſt, & quid ſi ſit extrema neceßitas. ca.6.nu.5
Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti. ca.3.nu.4
Princeps non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore ordinatū mutare.contra doct. cap.5.nu.21
Principes boni ſunt à Deo. ca.21.n.9
Princeps cum incapace ſcienter contrahendo eum habilem facit. cap.3.n.7
Principes oppidum alienare etiam ſuprema iuriſdictione retenta non poteſt.contra nouiß. ca.5.nu.3
Princeps nec unum aut certos ciues poteſt alienare, nec uniuerſos.contra doct. ca.5.nu.11
Principales conuentiones non habere uim legis. contra communem opi. cap.3.nu.5
Princeps etiam ob publicam utilitatem oppidum nequit alienare. contra quam plures doct. cap.4.nu.4
Princeps ſubeſt legibus. cap.1.nu.19
Principis præceptum notoriè iniquum non exequit. cap.2. numero 12
Principatus eccleſiaſticus ad populorum utilitatem eſt. ca.1. numero 26
Principum triplex diſtinctio. ca.1.nu.1
Principem legibus ſolutum eſſe, ut intelligendum? egregia. quæſt. ca.26.nu.13
Princeps quoties poteſtate ordinaria uti poteſt, toties et plenitudine poteſtatis contra quam plures doct. cap. 26. numero 19
Principes aut populi liberi inter ſe iure naturali, et gentium ciuili ligantur. cap.51.nu.30
Principes & magiſtratus mali dicuntur non eſſe à Deo. cap.21.nu.11
Princeps legitimus leges ferre poteſt. cap.1.nu.6
Princeps legibus ſubeſt iure naturali, diuino, & poſitiuo. cap.45.nu.3
Princeps dum legibus abutitur, nunquam præſumitur iuſta cauſa motus. cap.41.nu.27
Principi imperio abutenti cui occurri non poteſt in uim iuriſdictionis, occurri tamen & poteſt & debet in uim naturalis defenſionis. cap.41.nu.26
Principes ſunt Dei miniſtri. in præfa.n.139
Princeps iure naturali ciues ab omni læſione tueri tenetur. cap.51.nu.72
Princeps ciues etiam ob publicam neceßitatē perpetuè alienare non poteſt. ca.64.nu.37
Principes an ardua poßint ſine procerum conſilio expedire, ardua.q. cap.23.nu.1
Princeps ex iuſta cauſa defenſionem tollere poteſt in criminalibus? plures arduæ q. cap.36.nu.1
Princeps ſubeſt legibus. cap.26.nu.7
Princeps priuilegium non ſubdito conceſſum interdum reuocat. cap.31.nu.24

Principi an ſit plenitudo poteſtatis. ca.26.n.22
Principes & magiſtratus alij ſunt à Deo. cap.21.nu.16
Principes mali & boni à Deo eſſe, ut intelligendum? noua declaratio. ca.21.nu.12
Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis uti uideatur. ca.26.num.8
Principes an poſsint leges mutare. ca.2.nu.19
Principis non erit miſerrima conditio, licet nequeat oppida alienare contra doct. cap.4.nu.8.
Principatus intuetur meram ciuium utilitatem, non principum. cap.1.num.10.
Principum creandorum, aut legum finis populorum utilitas. cap.1.nu.24.
Princeps non poteſt facere ſupra ius, nec contra ius. contra doct. cap.15.nu.3.
Princeps non eſt cauſa cauſarum, ſed ſolus Deus, contra doct. cap.15.nu.2.
Principum de poteſtate diſputare non eſt inſtar ſacrilegij. cap.15.nu.4.
Princeps imperio abutens quid à ciuibus iure ſpectet ardua quæſtio. cap 8.nu.33.
Princeps agere poteſt & debet pro uexatione, aut damno ciuibus ſuis illato. cap.8.nu.14.
Princeps eſſe deſinit, qui fit tyrannus. cap.18.nu.10.
Princeps nobilibus prohibere ne nubant, nõ poteſt. cap.17.num.9.
Principi quod placuit, ita demum habet uim legis, ſi populo utile ſit. cap.2.nu.3.
Princeps tyrannicè aut perperam regens, an ipſo iure deſinat eſſe princeps. cap.8.nu.19.
Princeps ante accuſatoris abſceſſum pœnam aliquantulum laxare poteſt contra nouiß. cap.15.nu.10.
Princeps ex bello an ſit legitimus. cap.1.nu.5.
Principum placita, quę non recedunt à iure naturali uel gentium, legis ciuilis uim non habent, ut inductiua, ſed ut declaratiua. cap.2.nu.10.
Principi à populo data poteſtas reuocari nequit, fallit in tribus caſibus. cap.1.nu.8.
Principis theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe. cap.105.nu.24
Princeps illegitimus. cap.1.nu.4.
Princeps eſt legum miniſter, ſique eis ſubeſt. capitulo 1. numero 14
Principum placita quando habeant uim legis. capitulo 2. numero 4
Princeps continetur appellatione magiſtratuum. cap. 1. numero 18
Princeps res regiæ coronæ non alienat, niſi in caſibus. ca.4. numero 5
Princeps poteſtate ordinaria uti intelligitur quãdo ſolitum ordinem in iudicijs non ſeruat, contra Glo. Abb. & Mar. Mant. ca.26.n.24
Princeps liberum rerum noſtrarum uſum, aut etiam abuſum impedire an poſsit? cap.17.nu.1.
Principatus & iuriſdictio à Deo non magis nec minus procedit, quàm reliqua omnia. cap.41.n.39
Princeps an poſsit remittere talionis pœnam, uel aliam parti debitam. ard.q. ca.24.nu.22
Princeps in cauſa propria iudex eſt, & executor. cap.45. numero 8
Principatus deificus. cap.47.nu.4
Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi. ca.47.n.13
Princeps cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed ſolum naturaliter, ſed ea naturalis obligatio efficax omnino eſt. cap.51.nu.29
Princeps ſine iuſta cauſa diſpenſare nequit. capitulo 41. numero 28
Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ardua q. cap.45. numero 12
Principatus quadripertitus. cap.47.nu.2
Principatus & iuriſdictiones ut ſint, neceſſarium non eſt, ſed tantum utile. cap.41.nu.41
Princeps quantam ſuorum curam habere debeat. cap.41. numero 3
Princeps ſufficienter à populo dotatus, nil ultra exigere poteſt. cap.43.nu.6
Principatus, imperium, regnum dici poſſunt de iure ciuili, et de iure gentium & de iure diuino. in præf.nu.117
Princeps ex cauſa iuſta præſumitur procedere quò ad ſubditos, non quò ad alios.
Principatus legitimus ex ſolo populi conſenſu. cap. 47. numero 5
Princeps ſubeſt legibus ciuilibus etiam a naturali uel diuina differentibus contra nouiß. cap.45.nu.18
Principatus ad ciuium utilitatem. cap.42.nu.2
Princeps legibus etiam ciuilibus ſubeſt trifariam. cap.45. numero 7
Princeps cum ſit tyrãnus ciuibus quale ſuperſit remedium. contra nouiß. cap.22.nu.6
Principatus ad utilitatem ſubditorum inuentus. in præfa. nume.102
Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quò ad pœnam contra nouiß. & quò ad pœnæ executionem contra eoſd. cap.45. numero 9
Princeps an ſit legibus ſolutus. ard.q. ca.45.nu.1
Præſcriptiones nunquam fuiſſent, ſi ius ciuile non eſſet. ca.51.nu.25
Principatus & iuriſdictio eſt de iure gentium ſecundario, et ſic poſitiuo, non de iure gentium primæuo aut naturali. cap.41.nu.29
Principatus et iuriſdictio iuri naturæ aduerſãtur. c.41.n.37
Princeps quare nequeat contractum ſuũ uiolare. c.26.n.16
Princeps etiam de plenitudine poteſtatis ſine iuſta cauſa nõ poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitum mutare. ardua q. cap.5.nu.22
Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur. contra communem opi. cap.3.nu.2
Princeps fœmina prò ſe dotanda an ciues poſsit collectare? ardua.q. cap.7.nu.5
Princeps ciuibus iuſsit ut ſe redimerent, eos in ſuos recepturus, nunquam à regia corona ſeparaturos pollicitus, an cõtrarium facere poſsit de plenitudine poteſtatis? ardua. q. cap.5.nu.14
Princeps neceſsitatis ſuæ cauſa ciues alienare non poteſt. contra plurimos docto. fallit in uaſallis feudatarij uel feudo ſimilibus. cap.5.nu.9

Principem non poſſe unum oppidum aut urbem alienare, contra quam plures Doct. cap.3.n.8
Priuatio quę nunc eſt, non præſumitur in futurum ſecus in eo quod eſt aliquid poſitiue. cap.105.n.3
Priuilegijs quando prę iudicet diſpoſitio generalis. cap.26. num.4
Priuilegium præſumitur ex longo tempore. cap.62.n.6
Probatio leuior ſufficit incidentibus. cap.51.n.18
Probationes, ſufficit, ut a communiter accidentibus concludant. cap.85.n.14
Probatio nulla concludit indubitanter, ſed ſolum præſumptiuè. cap.14.n.2
Probantur indicijs bona, uel mala fides, metus & dolus. cap.58.nu.8
Probationum ſpecies nulla eſt, quæ neceſſariò concludat, ſed tantum contingenter. cap.83.nu.32
Probatio leuior ſufficit in aliquibus. ca.63.n.10
Probationes coniecturales ſufficiant in antiquis. cap.84. numero 17
Probationes, ſufficit, ut concludant ueriſimiliter. cap.90. numero 10
Proditio irreparabilis. cap.32.nu.7
Prodigere licitum. cap.9.nu.18
Prodigaliter uiuenti non datur curator cum commu. contra plures. cap.37.nu.8
Prodigere noſtra fas eſt. cap.11.nu.3
Prodigere noſtra poſſumus. fallit in.3. caſibus. cap.17.nu.2
Prodigere ſua quiſque poteſt. cap.37.nu.3
Prodigaliter uiuenti non datur curator. cum communi contra plures. cap.106.nu.7
Prodigere bona ſua cuique liberum eſt. cap.106.nu.3
Prodigere nullus præſumitur. cap.57.nu.7
Prodigere noſtra poſſumus. cap.52.nu.8
Prohibitus habere prædia in territorio, non uetatur ſi ea illico ſit uenditurus. cap.32.nu.3
Progreſſus præſumitur talis, quale initium. ca.58.nu.4
Pupillus non poteſt habere malam fidem. cap.71.nu.4
Publica utilitas reparanda non quorundā impenſa, aut damno, ſed uniuerſorum. in præfa.nu.31
Pupillaris ſi fiebat exhæredato integram legitimam habenti querela nulla competebat per l. humanitatis licet iure auth. aliud inductum. contra comm. cap.107.nu.32
Publicum utile quid uideatur, ut que priuato commodo præferatur? cap.8.nu.34
Pupillo non nocet tutoris mala fides. cap.71.nu.3
Pupillaris fieri poteſt exhæredato. cap.107.nu.9

Q

QVERELAM *non exhæredatio producit ſed inofficioſitas.* cap.107.nu.19
Querela ſupponit teſtamenti ualiditatem. ca.107.n.36
Qualitas adiuncta uerbo intelligitur ſecundum tempus uerbi. in præfa.nu.33

R

RATIO *affirmatiua, an negatiua ſit efficacior? ardua. q.* cap.30.nu.22
Ratione legis ceſſante, ceſſat eius diſpoſitio, licet ratio in lege non eſſet expreſſa. contra Galiaulam. cap.10.nu.24
Ratione legis ceſſante etiam in particulari lex ceſſat. contra doctores. cap.46.nu.4
Ratio elegans. cap.16.nu.12
Ratio expreſſa in lege, pro lege eſt. ca.37.nu.4
Ratio expreſſa in lege eſt uerè lex. cap.57.n.15
Ratio noua. cap.76.nu.6
Ratio expreſſa in lege habetur pro lege. cap.106.nu.4
Ratio expreſſa in lege pro lege habetur. cap.85.nu.3
Ratio communes improbatur. cap.94.n.19
Ratio expreſſa in lege pro lege habetur. cap.97.nu.6
Reges dici poſſunt omnes legitimi magiſtratus. in præ.n.119
Regis & tyranni differentia. cap.42.n.4
Regis uerum tropheum eſſe omnibus parem. in præfatio. numero 91
Regna, imperia, & principatus inſtabiles. in præfa.nu.49
Regalia interdum alienātur. cap.31.nu.34
Regnum ſucceſſione à tempore immemoriali delatum non ſubeſſe ſubditorum arbitrio. cap.82.nu.6
Regno uacante, uel imperio ciues poſſunt regem ſibi eligere. cap.22.nu.3
Rex præſumit quæſiſſe intuitu dignitatis & taliter quæſita non poteſt alienare. cap.105.nu.28
Regem eligere poſſe ciuitates. contra nouiſs. ca.21.nu.8
Reges ſunt de iure gentium. cap.1.nu.25
Regibus aut magiſtratibus ſubeſſe non eſt neceſſitatis præciſe. in præfa.nu.125
Regnum & rex ſunt nomina generalia ad omnes magiſtratus ſpectantia. in præfa.nu.107
Regula quando fiat. cap.105.nu.39
Regnum an ſit iuris diuini. in præfa.nu.106
Rex eſt propter regnum, non regnum propter regem. in præfatio.nu.104
Regnum eſt iuris gentium. in præfa.nu.105
Reges prius quàm leges ſcriptæ. in præfa.nu.108
Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiendum. in præfa.nu.112
Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiendum. in præfa.nu.113
Reges quare inuenti. in præfa.nu.120
Reges quare non habeant, aut egeant bruta. in præfatio. nume. 124
Regina Amazonum pretio emit Alexandri congreſſum. cap.48.nu.6
Reges creatos ſubditorum gratia. cap.82.nu.2
Reipublicæ quantum debeamus. cap.16.nu.14
Rei uendicatio non datur domino rei præſcriptæ contra tertium poſſeſſorem. contra doctores. cap.54.nu.52
Rei appellatione omnes ſuæ partes continentur. capitulo 7. numero 16
Reipublicæ utilitas priuato commodo præferendo. cap.5. numero 16
Remiſſio facilior quàm noua conceſſio. cap.53.nu.6
Remunerationis etiam cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet. contra nouiſs. cap.5.nu.2
Renunciare poſſumus noſtris utilitatibus. capitulo 42. numero 6
Repudiatio quando facta uideatur. cap.94.nu.2

Reſtituendi obligatio non tollitur exceptione. capitulo 55. nume. 16

Reſtitutio non conceditur domino rei præſcriptæ. contra doctores. cap.54.nu.11

Reſtituendi obligatio non perimitur præſcriptione. cap.55. numero 9

Reſtitutio ceſſat interdum etiam ſi acquiſitio fiat ſine domini uoluntate. cap.48.nu.38

Reſtituitur difficilius læſus in toto, quàm ſi in parte læſus eſſet dimidia. cap.48.nu.11

Reſtituere non tenetur quod à uiro ſecum congrediente accepit uidua, aut uirgo, aut nupta. cap.48.nu.13

Reſtituendi obligatio perimitur, quando præſcriptio currit contra ſcientem & patientem. ard.q. ca.55.nu.12

Reſtitutio ceſſat ubi eſt legitima acquiſitio. capitulo 48. numero 37

Reuocabilis eſt omnis conceſſio facta ad concedentis utilitatem. cap.47.n.12

Romanorum mores in deterius. cap.20.n.33

Romanus populus poteſtatis plenitudine an aliquando uſus fuerit contra Bald. & Mar.mant. cap.26.n.25

Ruina Thebarum & Troiæ. cap.20.nu.35

Ruina multarum urbium. cap.20.n.36

S

Scientia quantum diſtet ab ignorancia quoad præſcriptionē. cap.65.n.12

Scripturæ clauſulæ de conſuetudine tabellionum apponi conſueta inutilis eſt in tribus caſibus. cap.33.n.27

Scriptura an obliget quo ad clauſulas quę iniuſſu partiū ſed de conſuetudine tabellionum apponuntur. ardua quæſtio. cap.33.n.25

Scripturam præſentans quatenus pro ſe faceret non ultra an ea proteſtatio proſit. ardua.q. cap.2.n.9

Scripturæ interuentus an ex tempore longo præſumatur. ardua.q. cap.64.n.8

Sententię quæ enarrat acta proceſſus ſtatur, licet aliter de actis non appareat, etiam ſi non ſit actum uetus. cap.39. num.12

Sententiæ quæ continet relationem actorum creditur, licet aliter de actis non appareat. cap.39.n.8

Sententia etiam nulla dat titulum ad præſcribendum. cap.67.n.1

Sententia ut feratur parte pręſente uel ut poſtea ei notificetur, paria ſunt. cap.39.n.11

Seruitutis ad præſcriptionem non eſt neceſſaria tituli allegatio. contra communem opinionem concluſiones quatuor. cap.65.n.7

Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit niſi tempora immemoriali. cap.83.n.25

Seruitus diſcontinua an præſcribatur longo tempore uirtualiter per tituli allegationem, quod non cum communi opi. quando ille ſimpliciter ibat non utens ſeruitute ſibi delata. cap.84.n.5

Seruitus mala eſt, ſed maioris mali uitandi cauſa iure gentium introducta. cap.9.n.4

Seruire hebetiores an prudentioribus uideantur naturaliter. cap.9.n.3

Seruire cæteris mortalibus hominum nulli à domino Deo creati. cap.10.n.12

Seruitutis imago eſt, alienę dictioni ſubeſſe. cap.81.n.14

Seruus domini ſalutem, ſuæ pręponere debet. cap.15.n.4

Seruus delicto affectus fugere poteſt tutus in conſcientia. cap.10.n.3

Seruus bello captus tutus erit, ſi fugiat etiam in conſcientia eſtq; egregia.q. cap.9.n.21

Seruus pœna an teſtari poſſit. cap.10.n.15

Seruus dominatus fugere in conſcientia non poteſt ſecundū nouiſſ. nos contra. cap.10.n.1

Seruitute utens ſine cauſa an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide. cap.81.n.5

Seruitus habens cauſam continuam uel quaſi longo tempore habens uero cauſam diſcontinuam tempore in memoriali præſcribitur cum communi. cap.84.n.6

Seruitus ſine titulo an præſcribatur egre.q. cap.78.n.1

Seruorum ſtatus quo iure fuerit annichilatus. egregia. q. cap.10.n.13

Seruus an reipublicæ cauſa abeſſe poſſit. cap.10.n.14

Seruitus quadruplex. cap.9.n.2

Seruitus an cauſetur ex bello etiam iniuſto. egre.q.c.9.n.14

Seruitus uoluntaria. cap.9.n.10

Serui fugientes an ſui iuris fiant. cap.82.n.11

Seruus qui ſponte uendidit ſe ſe deterioris conditionis eſt quā reliqui ſerui. cap.82.n.16

Seruus an naturaliter & quo iure obligatur. cap.10.n.16

Seruitutis onera. cap.82.n.15

Seruitus eſt contra naturam. cap.82.n.13

Seruus homo iure naturæ non eſt. in præfa.n.9

Sermo quando intelligatur dè prima uice. cap.30.nu.15

Similitudo eccleſiæ militātis ad eccleſiā triumfantē. cap.21. num.26

Socius quādo ex ſocietate quæſiſſe præſumatur. c.105.n.27

Socium itineris defendere non ſecus quàm rempublicam tenemur. cap.16.n.18

Socratis locus. in præfa.n.75

Socium deſerere periclitantem turpe eſt. c.13.n.14

Solennitatis extrinſecæ interuentus licet non pręſumatur ex aſſertione partium, præſumitur tamē ex aſſertione ſententię iudicialis. cap.39.n.13

Solennitatis præſumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam rei eccleſiaſticæ alienationem. cap.63.n.4

Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore quando nimis difficilis erat ipſe actus principalis, idem ſi non erat uériſimilis. cap.64.n.15

Solennitas extrinſeca ex tempore longo cum alijs adminiculis præſumitur uel ſine alijs adminiculis. ar.q. ca.64.n.7

Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore, quando nec ueritas locum poſſet habere. cap.64.n.14

Solennitas extrinſeca requiſita ob bonum publicum an præſumatur ex longo tempore. cap.64.n.13

Solennitas extrinſeca ex longo tempore an præſumatur ad damnum tertij. cap.64.n.10

Solennitas extrinſeca etiam ſi de ea inſtrumentum non meminit, præſumitur ex longo tempore, ardua.q.c.64.n.32

Solennitas à lege requiſita non præſumitur interfuiſſe, niſi

probetur. cap.84.
Solennitas extrinſeca ex longo tempore non præſumitur ſi ei partes renuntiauere. cap.64.n.17
Solennitas abundans non nocet. cap.32.n.1
Solennitas extrinſeca prgſumitur ex longo tẽpore.c.64.n.6
Sortis iudicium quando licitum. cap.49.n.19
Spes improba eſt ad hgreditatem uiuentis. cap.48.n.24
Spoliato agenti remedio recuperandæ quando poßit opponi remedium ſententię, ardua q. cap.86.n.17
Spoliatus an reſtituatur ante omnia contra fundantem intentionem ſuam de iure, regula cum 14. limitati onibus. cap.86.n.19
Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex teſtamento, & quod ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio & iure communi. cap.102.n.8
Spurius qui habet bona patris nec fiſco denuntiat, tutus non eſt. cap.102.n.14
Spurius bona ſibi à patre donata retinens an ſit tutus in foro animæ. cap.102.n.22
Spurio hæreditatẽ reſtituẽs nõ peccat cõ.nouiſ. c.102.n.23
Spurius quis dicatur. cap.102.n.7
Spurius nil capit à patre uariaq; ampliat. cap.102.n.9
Spurius ex interuallo capere iure regio non poſſe res patris clerici.contra nouißi. cap.102.n.21
Statuti mens ſequenda ſpretis uerbis. egregia quęſtio. cap.31.n.36
Statutum fœminas dotatas excludens intelligitur quò ad ſucceßionem eorum qui dotare tenebantur. cap.32. num.4
Statutum à ſuperiore confirmatum quando municipes poſſint reuocare. cap.34.n.2
Statutũ ne in forenſes immobilia alienentur non comprehendit domunculam. cap.34.nu.1
Statutum quod uno delinquente cæteri de familia patiãtur, an ualeat ardua.q. cap.32.n.16
Statutum ut mortua uxore maritus lucretur dotem, an locũ habeat quando maritus & uxor ſimul perierunt ard.q. cap 32.n.15
Statutum dotem marito concedens uxore mortua ceſſat, ſi is non ſuſtinuit onera matrimonij. cap.35.n.1
Statuti etiam iurati nociui libera tranſgreſſio. cap.31.n.7
Statuta confirmata à ſuperiore an per ſtatuẽtes poßint reuocari.ardua q. cap.35.n.11
Statuta collegij confirmata per ſuperiorem an per collegas poßint reuocari ardua q. cap.35.n.12
Statuti iniqui tranſgreßio libera. cap.31.n.6
Stipendium denotat dignitatem mercenarij. in præfatio. num.80
Stipulatio facta inter abſentes non firmatur tempore.ca.64. num.26
Subditi quando poßint in ſuam laxitatem ſeſe uendicare. cap.82.n.3
Succeßiones ſunt iuris ciuilis. cap.48.n.19
Succeßionum ius prius fuit ciuile quàm gentium. cap.34. num.5
Superioris factum meram inferioris utilitatem reſpiciens per ipſum inferiorem poteſt alterari. cap.35.n.13
Supplementum actus facilius inducitur, quàm ipſemet actus. cap.64.n.9
Surdus & mutus non poßunt teſtari. cap.103.n.1
Surdus mutusq; natura ex diſpenſatione principis teſtatur cum Rom. Ale. Cyno. contra Cuma. Paul. Aret. Iaſ. & alios. cap.103.n 6
Surdus & mutus natura non teſtatur etiam ad pias cauſas cum Bal. Roma. Iaſ. contra Alex. & Decium ca.103.n.7
Suſcitari non poteſt extinctum naturaliter quod ſi ſuper naturaliter ſuſcitetur, tunc non eadem res, ſed alia noua uidetur. in præfa.nu.63

T

TACITVM interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentiæ eſt quàm expreſſum. cap.33.nu.26
Talionis pœna iuſta eſt contra nouiß. & approbata iure naturali & diuino & gentium & canonico & ciuili.c.24 num.16
Tempore ex longo præſumitur ratificatio. cap.61.n.15
Tempus longum inducit præſumptionem actorum, ut teneat ſententia. cap.63.n.1
Temporis longi taciturnitas facit præſumi diuiſionem etiã ſi agatur de graui præiudicio.ardua quęſtio.cap.61.n.27
Tempus nil eſt, niſi nudum nomen, ſicque nil generat. c.56. num.6
Temporis immemorabilis uirtus. cap.84.n.14
Tempus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam. cap.65. num.3
Tempus longum non inducit præſumptionem inſtrumento contrarium. cap.64.nu.25
Tempore ex longo præſumitur conſenſus domini in uenditione rei empheriteuticę. cap.62.n.14
Tempus non firmat locationem factam ſine mercede certa. cap.64.n.28
Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri ſola principis conceßione poſſunt ſiue titulus allegetur ſiue etiam ſolum tempus contra Curtium Alexan. Felin. & alios. ca.84.num.12
Tempus longum cum ſcientia & patientia inducit conſenſus authoritatis licentiæ præſumptionem. capitulo.63 num.14
Tempus antiquum quod dicatur magna uarietas. cap.39. num.20
Tempus longum facit præſumi aditionem hæreditatis licet agatur de magno præiudicio contra multos, & præſumi filij conſenſum licet agatur de magno præiudicio; & aliæ tres concluſiones contra Docto. cap.66.n.5
Tempus omnia transformat. cap.56.n.7
Tempus immemoriale tuetur poſſeſſorem etiam contra eum qui fundat intentionem ſuam de iure, nec eſt neceſſe titulum allegare. cap.85.n.4
Tempore ex longo præſumitur conſenſus coniugis ad ſolutionem thori. cap.61.n.26
Tempus non firmat uẽditionem factã ſine pretio.c.64.n.27
Tempus alit omnia. cap.56.n.5
Tempus omnia conſumit quo ad formam & corrumpit materiam ex qua rurſum aliud generatur. cap.56.n.10
Tempus antiquum facit prgſumi quod omnia ſolennia præceſſerant

efferant ſententiam licet aliter de illis non appareat. & antiquum tempus dicitur decennium. capitu.18. num.39

Tempus an habeat uim inductiuam in præſtationibus temporis cuius uitij memoriam non ſit. cap. 83.nu.18

Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præſumere aut fingere quàm ius uere inducere. ca.84.nu.9

Temporis diuturnitatis quadruplex effectus. capitulo 65. numero 2

Tempus longum facit præſumi licentiam mariti in uxoris cõtractu, idem quoad conſenſum propinquorum. cap. 61. numero 13

Tempus longum facit præſumi conſenſum conſanguineorum contra doct. & præſumi inſinuationem contra doct. ca.64 numero 11

Tempus longum facit ſuſtineri contractum illegitimum. ca. 61. nume.21

Tempus poſt longum præſumuntur ea quæ ſunt facti & quæ ſunt ſolemnitatis extrinſeca. cap.39.nu.9

Tempus quando extinguat ius. ca.65.n.4

Tempus pater ueritatis. cap.63.nu.8

Tempus immemoriale facit ut omnium poſſibilium concurſus præſumatur. cap.81.nu.7

Tempus immemoriale in annuis præſtationibus habet uim inductiuam, cum comm. ca.83.n.19

Tempore ex longo præſumitur auctoritas ſuperioris. ca.63. numero 3

Tempus omnium rerum ſepultura. in præfa.nu.38

Tempus longum conſenſum ignorantis præſumi non facit. cap. 64. nu.3

Terræ dominium probari niſi præſcriptione non poteſt. ca.51. numero 56

Terra fit pontus & è contra. cap.56.n.9

Terræ dominium non præſumitur niſi probetur. cap. 51. numero 15

Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in cõmuni cap.51.num.11

Teſtandi inuentum à iure ciuili non etiam naturali deſcendiſſe. cap.100. nu.3

Teſtamento per errorem teſtantis uitiato hæreditas legitimis defertur cum comm. ca.102.nu.4

Teſtamentum an uacillet unius teſtis contradictione. ca.63. numero 11

Teſtamentum in quo filiusfa. fuit præteritus a patre an ualeat iure prætorio & eſt egregia q. cap.100.nu.1

Teſtamentum minus ſolenne ex tempore longo non ſumit uires, nec rumpit ſuperius, noua opinio. cap.64.n.22

Teſta. patris exhæredatione firmat, nõ ſecus quam filiorum inſtitutione. cap.107.nu.33

Teſtamentum in quo filiusfa. à patre præteritus fuit eſt ipſo iure nullum etiam antequam filius illud impugnet. ardua q. cap.99. n.1

Teſtamentum minus ſolenne an conualeſcat. cap. 63. numero 7

Teſtes requiruntur interdum.2. interdum.3. interdũ.5. interdum.7. interdum.64. interdum.72. cap.14.nu.3

Teſtis id tantum ſcire dicitur quod percipit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis. in præfa.n.116

Teſtis in re ſua ut quis ſit an admittatur. capitulo 35. numero 6

Teſtis dictum accipiendum eſt ſecundum communem uſum loquendi. cap.85.nu.21

Tyrannorum occiſio inculpata eſt. cap.8.nu.41

Tyranni eſt regnum dolo aut ui quæſitum. capitulo 47. numero 3

Traditio ad præſcriptionem an requiratur. ardua.q. cap.89. numero 5

Tyrannus quis. ca.50.num.2

Tempus nil eſt. ca.56.nu.15

Tyrannidis deſcriptio. ca.8.nu.35

Tyrannorum infælicitas. cap.8.nu.36

Titulus improbatus proderit interdum ad præſcribendum. ard.q. ca.79.nu.1

Tituli allegatio ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuã nil iuuat cum communi contra accurſi. capitulo 83. numero 39

Titulus in annuis præſtationibus quando præſumitur, admittitur probatio in contrarium. ca.84.nu.33

Titulus allegatus præſumitur contra faciẽtem cum cõmuni. cap.84 nu.1

Titulus allegatus an poſt longum tempus præſumatur ad acquirendam ſeruitutem diſcontinuam ingens pugna. cap.84.nu.4

Titulus in præſcriptionibus an requiratur. cap.77.n.7

Titulus allegatus ex annuis præſtationibus non præſumitur, niſi eſſet uniformis. ca.84.nu.34

Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra mulierem præſumitur. ca.84.nu.25

Titulus in conſuetud. non requiritur cum commu. cap.83. numero 29

Titulus ad præſcribendum de iure canonico nõ exigitur, ubi agitur de non magno præiudicio. cap. 87.nu.8

Tituli allegatio aut probatio, non requiritur in præſcriptione immemoriali. cap.81.n.13

Titulus quando exigitur ad præſcriptionem, nõ præſumitur ex tempore longo etiam ſi agatur de leui præiudicio. cap. 58.nume.12

Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra eccleſiam. cap.84.nu.26

Titulus allegatus an in ijs, quæ ſunt modici præiudicij præſumatur non tantum contra agentem, ſed etiam contra patientem. cap.84.nu.7

Titulus in annuis præſtationibus non aliter præſumitur, quam ſi allegetur. cap. 84.nu.32

Titulus legitimus, aut illegitimus, aut etiam nullus ſufficit ad præſcribendum. ca.69.nu.6

Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcribendum. cap.67. numero 3

Titulus putatiuus ſufficit ad præſcriptionem. capitulo 7. numero 8

Titulus allegatus præſumitur etiam contra ruſticum ſoluentem in annuis præſtationinus longiſſimi temporis cum cõmuni, contra multos, & quid ſi ſit longum tempus. ca.84. numero 23

Titulus ad præſcribendum de iure canonico non exigitur ubi agitur de non magno præiudicio. cap.87.n.8

Titulus an ex longo tempore an præſumatur ad præſcribendum.ard.q. cap.64 n.34
Titulus allegatus ex diutina poſſeßione præſumitur etiam ſi agatur de præſcribendo dominio contra communem opin. idem & ſi agatur de præſcribendo uſufructu,contra communem opinionem. cap.65.n.8
Titulus reuocabilis ſufficit at præſcribendum. cap.67. num.4
Titulus in uſu capionibus,uel præſcriptionibus an requiratur.noua traditio. cap.77.n.10
Titulus ad præſcribendum requiritur. cap.61.n.1
Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum, cum communi opi. cap.84.n.41
Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor contra quē ſtat præſumptio iuris. cap.105.n.22
Titulus an de iure canonico in præſcriptione 30. annorum requiratur, cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem uehemens iuris præſumptio. cap.87.n.3
Titulus allegatus an præſumatur poſt longam poſſeßionem in redditibus regalibus contra ipſum regem agentem. cap.84.n.13
Titulus qui ignoratur an ſufficiat ad præſcriptionem,ard.q. cap.69.n.1
Titulus an de iure canonico in præſcriptione 30.annorum requiratur cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem uehemens iuris præſumptio. cap.87.n.3
Titulus allegatus an poſt longam poſſeßionem præſumatur in præſcribenda ſeruitute diſcontinua. cap.84.n.8
Titulus præſumitur in poſſeſſione uel quaſi poſſeßione quæ nititur in facto uel factis aduerſarij, licet non præſumetur ſi niteretur in non facto ipſius . noua declaratio. cap.83.n.24
Titulus allegatus contra patiētem rem ſuam ab alio uti frui non præſumitur per ſolum longum tempus .cum quibuſdam contra plures. cap.84.n.40
Titulus ex decennio non præſumitur ad uaſallagium, ſed ex tricennio. cap.64.n.36
Titulus an de iure canonico requiratur in præſcriptione longiſsimi temporis.ardua q. cap.87.n. 1
Titulum allegare neceſſe non eſt ubi eſt poſſeſſio immemorialis nume.10.contra plures cum communi. cap. 84. num.10
Titulus non requiritur at præſcribendum in hoc caſu.ca.69. num.2
Titulus an de iure canonico requiratur in præſcriptione longißimi temporis ardua q. cap.87.n.1
Titulus ad præſcriptionem præſumitur poſt longißimum tempus. cap.39.n.17
Titulus illegitimus quando noceat præſcribenti. cap. 69. num.5
Titulus ſimulatus non prodeſt ad præſcribendum. cap.67. num.6
Tituli plures concurrunt ad præſcribendum. cap.67. num.7
Titulus ad præſcribendum non requiritur in caſu ſequē. & n.6.cap.68.n.5
Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra fiſcum præſumitur. cap.84.n.27
Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore. cap.61 num. 5
Titulus allegatus poſt diutinam poſſeßionem præſumitur in iudicio,ſiue petitorio,ſiue poſſeſſorio. cap.84. num.29
Titulus inutilis non nocet præſcriptioni etiam longißimi temporis. cap.81.n.18
Titulus allegatus non præſumitur ad excludendam proprietatem. cap.84.n.3
Titulus ſuppletur adiectione temporis. cap.51. num.20
Titulus præſumitur poſt longum tempus. cap.65.n.1
Tituli qui ſufficiant ad præſcribendum. capitulo.67. num.5
Titulus allegatus an præſumatur. cap.61.n.2
Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcribendum. cap.68. num.1
Tituli allegatio neceſſaria non eſt, poſt tempus immemoriale,cum communi. cap.84.nu.28
Tranſactionis titulus an ſufficiat ad præſcriptionem ſiue res tradatur ſiue remittatur. cap.67.n.2
Tucididis ſententia. cap.29.n.23
Tutor non præſumitur quæſiſſe de bonis pupilli & quare, cap.105.nu.38

V

VARIARE an liceat in ultimis uoluntatibus. cap.94. num.3
Variæ conditionum ſpecies. cap.93.n.1
Vaſalli ut noceant ſibi in futurum cum quid annuum dominis ſuis præſtabant, oportet ſolutiones factas fuiſſe ex cauſa certa expreſſa legitima & in futurum obligatoria ſecundum communem opi. de cuius ueritate diſcutitur. cap.83.n.27
Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneantur, cap.1.n.9
Vaſalli qui longo uel longißimo tempore uniformiter præſtiterunt dominis ſuis an et in poſterum tantum præſtare teneantur anceps pugna. cap 83.n.20
Vaſallorum intereſt dominum non mutare, ſicque inuiti nō alienantur. cap.5.n.5
Vaſalli ſi dominis ſuis longo uel longißimo tempore annuum quid dominis ſuis uniformiter præſtiterunt, an ex titulo per eum allegato, an uerò ex tyrannide præſtitum ac exactum præſumatur ingens q. ca.83. num.26
Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare eam cauſam non eſſe ueram cum commu. cap.83.n.17
Vaſallus & dominus an iudicentur à pari. cap.8. num.11
Vaſalli poſt annos etiam 30. quibus quid annuum & uniforme quaſi ex debito quid dominis ſuis præſtiterant, an ad probandum cauſam illam non eſſe ueram admittantur. cap.83.n.18
Vaſallos an principibus uendere liceat ob publicam neceſſitatem. in præfa.n.30
Vaſalli an poßint ex cauſa remunerationis concedi, licet ciues nequeant. cap.5.n.12

Vaſallo-

Vaſallorum præſtationes an iuſtificentur ex tituli allegatione quo ad nobiles Hiſpaniæ. cap.84.nu.2
Vaſallus domini ſalutem ſuæ præponere non tenetur. ca.11. numero 5
Vaſallus an dominum ob debita incarceratum liberare teneatur. cap.6.nu.6
Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu facientes ut in poſterum teneantur, oportet apparere quòd eas faciebant ex cauſa obligatoria. cap.84.n.31
Vaſalli ſi dominis ſuis decem præſtationes uniformes annuatim ex certa cauſa obligatoria, etiam in futurum faciunt, tenebuntur etiam in futurum tantundem præſtare, niſi probent eam cauſam ueram non eſſe cum Cor. contra Cynum. cap.83.n.18
Vaſalli an poſſint ſe tueri contra duces, comites, marchiones, aut nobiles alios Hiſpaniæ, quibus longo tempore id uectigal quod alcauala dicitur præſtiterunt. cap.84.n.22
Veneris cauſa quod dedit minor aut filiusfam. an ſit reſtituendum. cap.48.nu.34
Veroſimilitudo uerbis præfertur. cap.8.n.45
Veriſimilia pro expreſſis habentur, licet nec mente nec uerbis eſſent comprehenſa. cap.90.nu.2
Veroſimilia pro diſpoſitis habentur. cap.76.n.2
Vaſallus inuitus non alienatur etiam domino æquè bono, aut meliori. cap.5.n.6
Verba ſunt animi ſignum, non certitudo. cap.58.n.7
Verborum miniſterium. ca.52.nu.5
Verba cedunt menti in legibus & in hominibus. cap.30. numero 4
Verborum complexus mente fraudata non minuit, ſed auget legis uiolationem. cap.30.nu.11
Verba enuntiatiua non inducunt diſpoſitionem. cap.30. numero 8
Verbum perinde quid ſignificet. cap.108.nu.3
Verba enuntiatiua probant poſt longum tempus. cap 63. numero 13
Verba ſtatutorum reſtringenda quoties reſultaret abſurdus intellectus. cap.36.nu.6
Verba inuenta ut indicarent, non ut impedirent noſtram uoluntatem. cap.30.nu.5
Verba indicium duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt uoluntatis. ca.62.nu.18
Verba non inſpicienda, ſed mens. cap.43.n.4
Vicarius generalis alium vicarium generalem interdum creare poteſt. cap.31.nu.21
Victoria non eſt res poteſtatiua. ca.93.n.18
Victor extitiſſe quando quis uideatur in ludo ſchachorum, uel in congreſſibus & pugnis, ſeu certaminibus quæ Hiſpaniæ (iuſtas otorneos) appellamus. cap.91.n.8
Victor, qui extitit ſimul cum alijs non tanto præmio dignus eſt, quàm ſi ſolus uictor exiſteret. cap.91.n.6
Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens ab eo concepiſſe uidetur. cap.48.num.20. *etiam ſi adultera eſſet.* numero 21
Viduitatem uirgini inducere non licet nec perpetuam nec temporalem nec etiam momentaneam contra nouiſſ. cap.94.nu.22
Vindicta aut defenſio quando intelligatur. capitulo 18. numero 22
Vindictæ ius competens non debetur de iure canonico. ca.28 numero 8
Vindicta etiam in continenti eſt peccatum in foro animæ. cap.19.nu.1
Vini effectus uexit. cap.19.n.13
Vnio eccleſiarum præſumitur ex longo tempore. cap. 61. numero 24
Vir bonus quis. cap.41.n.35
Virtutis opus non iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachium concremantis, quicquid diuus Aug. & Sotus interpretentur. cap.11.n.24
Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori & poli. cap.11.n.26
Vitam pro parentibus exponere licet, & decet. cap. 11. numero 33
Vitam pro patria, periculo exponere licet, & decet. cap.11. numero 31
Vitam tueri & pericula abhorrere hominibus iure naturæ poſitum. cap.2.n.22
Vitia uirtutis ſpecie tegere, uenenum eſt ualidiſſimum. in præfa.nu.1
Viſus aut bonis non eadem ratione nobis à Deo data. cap.11. numero 6
Vita mortalibus nihil charius. cap.18.nu.9
Vocabula rerum immutabilia. cap.8.nu.4
Volenti non fit iniuria, aut damnum. cap.48.n.12
Voluntarij actus pœnam aut præmium merentur, non neceſſarij. cap.21.n.20
Votum continentiæ præſumitur ex longo tempore. cap.61. numero 22
Vox populi, uox Dei, aut naturæ eſt. cap.11.nu.34
Vrbium ruina. cap.56.n.4
Vſuras recipere poteſt qui coactus mutuauit. capitulo 6. numero 8
Vtilitatis cauſa admiſſa, non ſunt ad contrarium conuertenda. cap.51.nu.64
Vtile nobis id quodlibet, eſt. cap.17.nu.3
Vtilior pluribus maiore præmio dignus quàm qui paucioribus utilis eſt. in præfa.nu.101
Vulnerans unum dum alium uulnerare uolebat, an ordinariè puniatur. cap.19.nu.24
Vxoris contractus ſine mariti licentia factus iure regio non firmatur iuramento ipſius uxoris. cap.104.nu.3
Vxor etiam adultera ex marito præſumitur concepiſſe. cap.106.nu.31
Vxor luxurioſè uiuens non amittit teſtamenti factionem. cap.104.num.4
Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti. capitulo 105. numero 7
Vxor etiam adultera præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti. cap.105.nu.30
Vxor non præſumitur quæſiſſe ante matrimonium niſi probet. cap.105.nu.16

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM.

abcdefghiklmnopqrſtuxyz aa bb cc dd ee ff.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn.

A B C D.

Omnes ſunt Duerniones, præter ff. Nn. & D. Terniones.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS,
Apud Franciſcum Rampazetum.
M D LXIIII.